Digitized by Google

Digitized by Google

FINI HADRIANI
FINI FERRARIENSIS
IN IUDAEOS FLAGELLVM
EX
SACRIS SCRIPTVRIS
EXCERPTVM.

Bis Finus: bis uiuo: bis eſt mea imago ſuperſtes:
Libro animi impreſſa eſt: corporis hac tabula.

Venetorum decreto, ne quis aliquo in loco Venetę ditionis hunc librum imprimat, impreſſum'ue alibi vendat, cautum eſt.

F T

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO, AC EXCELLENTISSIMO
Principi Herculi ſecundo Duci Ferrariæ &c.
Daniel Finus felicitatem.

SOlet cęteris vna, vel altera cauſa perſuadere, vt Principibus, ac magnis viris ſuos, aut ſuorum libros inſcribant: mihi vero cogitanti, cui potiſſimū Libros ab optimo olim Parente meo aduerſus Iudęorum peruicaciam conſcriptos dicarem, multæ ſe protinus vno propè agmine cauſę obtulerunt: quę tibi hæc Volumina iure optimo deberi teſtarentur: ſed tres illę in primis. Nā ſi quem ratio Argumenti mouet: tibi profectò Principi ſummę pietatis, ac religionis: qui tanta æquitate, ac prudētia populos tuæ ditioni ſubiectos moderaris: Defenſio hæc Chriſtianæ veritatis tot rationib', ac teſtimoniis ab impuritate obſtinatiſſimæ gentis vendicata non poteſt non eſſe gratiſſima. Quòd ſi alium forte, & beneficiorum memoria, & grati animi ſignificatio ad hoc officium potius inuitet: ea ſunt tua, & iſtius Illuſtriſſimæ Familiæ Eſtenſis in domum Finam merita: ea liberalitatis teſtimonia: vt quæcūq; ab animo, aut à fortunis gratę recordationis indicia proficiſci poſſunt: ea tibi, ac tuis omnia debeâtur. Nam & Pater meus Finus illeipſe auctor huius Operis per annos ſexaginta rationario fiſci ſcripturarum Magiſter tanta cura, ac fide pręſedit: vt non alius diligentius, & accuratius rem ſuam tractauerit, q̃ ille Principis. incredibilis enim fuit eius hominis ad res obeũdas ſolertia. Quid Hieronymus frater meus? qui & ipſe per annos plus minus duo de quinquaginta eodem munere perfunctus eſt. Quòd ſi de me mihi aliquid etiam fari licet, Nunc ſanè agitur annus quartus & quinquageſimus, ex quo primum variis procurationibus fiſci, deniq; Magiſter Scrinii publici, & rationibus ærarii Pręfectus ætate iam propè affecta, ceu demum in portum prouectus, in veſtra benignitate conquieſco. Sub cuius ergo auſpiciis iuſtius apparere debuit hic Liber, Princeps optime, q̃ tuis? in cuius aula quaſi vernaculus natus creuit, adoleuit, & ad iuſtam magnitudinem peruenit. Optimam ergo ſpem nobis facit tuæ auctoritatis, & inuicti animi magnitudo fore, vt nunquam liuor ea auſit attrectare, quę te tuo felici calculo ſenſerit approbaſſe. Quòd ſi quis ſenſus rerum mortalium ad Manes pertinet: hoc quoq; Parenti meo gratum fore arbitramur: quòd ſub pii, ac beneficentiſſimi Ducis nomine eius Lucubrationes in lucem prodeant: quãquam vlla ratione fieri non poterat, quin nomini tuo dedicarentur, cum ego eas tibi omnino nuncupare ſtatuiſſem, & Nobilis D. Federicus Turreſanus ab Aſula: cuius ſtudio, & impenſa excuſæ ſunt, ob mirificam, qua te proſequitur obſeruantiam, idipſum decreuiſſet. Poteris itaque, quę tua eſt humanitas, ab vtroque noſtrum id munus, quod libenti animo tibi impertimur, agnoſcere: & noſtri memoriam, ſi id mereri videmur, conſeruare. Bene vale.

Datum Ferrarię ad. viii. Calend. Septembr. M D X X X V I I.

COELIVS CALCAGNINVS DANIELI FINO S.

Libros optimi viri Parentis tui, mi Daniel, quãtum potui, ſucciſiuis horis, legi perdiligenter: Opus magno quidem ingenio, ſed maiore cura elaboratum. In quo neſcio, an pietatem, an acumen, & vim dicendi: an rerum, atque argumentorum copiam magis admirer. Nam (vt video) quęcunque veteres, ac recentiores ſcriptores, aut ad afferendam noſtrę religionis veritatẽ, aut ad expugnandam arcem Iudaicę obſtinationis in medium attulere, ea cumulate omnia Parens tuus vnum in corpus redegit: vt ex eo, quaſi ex quodam ſalutari promptuario habeas ſub manu arma, ac machinas: quibus hoſtes noſtræ pietatis, non ſolum ſummoueas, & de gradu deiicias, ſed etiam proſternas, & ad internecionem vſque perſequare. Atque vtinam multi hoc tam dulci Flagello ad internecionem vſque vapulent: vt mortui reuiuiſcant: & cum reuixerint, veritatem agnoſcant: & agnita, demum ſine fine perfruantur. O' felix igitur Flagellum: quo & veritas ius ſuum tueri poteſt: & improbitas cogitur reſipiſcere, atque ad meliorem frugem redire. Nihil enim melius ſontibus, ac maleficis optari poteſt (ſi Platoni credimus) quàm vt ſcelerum pœnas luant: & cũ propria animi inductione non poſſint, Flagello ſaltem moniti, in viam aliquãdo reuocentur. Bene vale.

Digitized by Google

ANTIMACHVS LECTORI S. D.

HAbes in hoc Volumine quod Iudæorum Flagellum inſcribitur, Lector candidiſſime, Fini Hadriani viri planè in ſacrarum literarum ſtudiis eminentiſſimi Libros nouem, ex intimis catholicæ ſidei penetralibus excerptos, in quibus nihil fermè, quod ad optimi Chriſtiani inſtitutionem at-tineat, deeſſe comperies: pręſertim in iis, quæ ad infirmandam, ac refellendã: immo potius penitus tollendam, eliminandamq́; obſtinatam Hebręorum per-fidiam ſpectare videntur. Ineſt præterea operi mera orationis facilitas, can-dor eximius, vberrima myſticarum rerum copia, non fucatus elocutionis le-pos, quouis theſauro locupletior, qui diuinam propemodum venuſtatem re-dolet: ac omnia adeo adamuſſim explicat, vt in eiuſmodi dicendi genere (niſi mea me fallit opinio) nihil ſit quod amplius deſiderari queat: ſi Libros hu-iuſmodi, quos Daniel Finus vir egregius, ac ſpectatæ in parentem pietatis, & de literarum ſtudiis optime meritus, ædendos, imprimendosq́; curauit, inſpe-xeris, diligenter examinaueris, recteq́; perpenderis, quando ipſius opera caſti-gatiſſimi in lucem prodeunt, nulla profecto lectio erit, quæ te vel inuitum tã-topere poſſit allicere, modo à Chriſtiana religione non abhorreas: & ex qua te maiorem animi oblectationem, ampliorem voluptatem, ſuauiorem iucundi tatem, ac fructum denique vberiorem cepiſſe fateare. Vale.

I Liber intrepide ad vipereos morſus impiorum Iudæorum, perfidorumq; ne timeas: indutus es enim armis Fini auctoris tui, tanti viri, qui finem cõtra ea, in quibus nobis aduerſantur, impoſuit: ita omnia exacte, docteq;, quę ſciri, excogitariq; poſſunt, enucleauit: vt aliena doctrina non ſit opus: adeo rationabiliter, argute, & ſcientifice proceſſit, vt Maledicta eorum curare non debeas. Conſtans ergo, vt bonus miles, eſto: atque confeſſor Chriſtianæ fidei noſtræ, quę in medio eorum glorioſa ſemper extitit immobilis. Et ſicut alias nationes hæc fides noſtra pręcellit: ita tu dexteritate tua in laudem, & honorem cum domino tuo apud noſtros & extorres præibis, i bñdictus. Valeto.

Ego Albertus Sauonarola manu propria ſubſcripſi.

Iacobi Aemyliani Ferrarienſis in laudem operis, & auctoris Carmen.

Hos ego Fine tuos quoties lego docte Libellos:
Non niſi cœleſtis iudico mentis Opus.
Quicquid habent Libri veterum, ſacra pagina quicquid
Continet, id Codex hic tuus vnus habet.
Componit ſenſu contraria quæq; decenti,
Et vera à falſis noſcere ſenſa docet.
Nititur & miſeros ductu rationis Apellas
Ad Chriſti ſanctam conglometare fidem.
Falſa quòd illorum ſit monſtrat opinio, multis
Legibus, exemplis, innumeriſq; locis.
Quos ſi non poterit conuertere Dogma ſalubre:
Duritiem culpent gens ſine lege ſuam.
Nemo quidem, noſtra pro relligione tuenda,
Argumenta dedit lucidiora ſuis.
Fine tibi multum debent hęc tempora: ꝙ das
In lucem ſenſus, qui latuere diu.
Per te clareſcunt obſcura ænigmata Vatum:
Fit Chriſti per te firmior ipſa fides.
Nunc, quicunq; ſapis, vigilata hęc Dogmata Fini
In manibus ſtudeas ſemper habere tuis.
Iſta docere queunt, & delectare legentem:
Erroreſq; omni corde fugare graues.
Indoctus doctus, doctus quoq; doctior iſta
Euadet magno non ſine honore legens.
Iam Liber alme velis proprios exire penates:
Hactenus in tenebris ſit latuiſſe ſatis.

Digitized by Google

Tempus adeſt,lato quo diuulgeris in orbe:
Forte carens fructu ne videare labor.
Vtq; tui populos ſit copia multa per omnes:
Et ſtipe te modica pauper habere queat:
Ipſe typis Aldi pulchris mandabere chartis,
Tempore non multo poſt Danielis ope.
Publica qui propriis pręponens lucra:labores
Incaſſum tantos non ſinet eſſe Patris.
Non tibi liuor edax:non eſt metuendus aduncus
Naſus:non rabidi dira venena canis.
Pro te Chriſtus erit:pro te doctiſſimus omnis:
Et cui ſtat charus relligionis honos.
Si non æqua tuis meritis:non æqua labori
Pręmia mortalis conferat vlla manus:
Ille boni immeritum qui nil ſinit ire benignus:
Centeno faciet fœnore(crede)ſatis.
Hoc Deus ore ſuo prędixit:quod ſemel orſus
Ipſe fuit:nunquam pœnituiſſe datur.
Quod tantum valeo,tribuo tibi Fine:quieſcat
Vt tuus ætherea ſpiritus arce,rogo.

Ego Iacobus Aemylianus manu mea
propria ſubſcripſi.

CANDIDO LECTORI GVASPAR DE SARDIS. S. N.

TRapezitę aurum ſimbella ponderant: Aurifices igne probant, lapideq́; Indico: ita Daniel noſter, paterna Fini ſtudia, nouem compreheſa libris eruditis tradidit viris, eorum trutina, iudicio, calamo penſitanda, probanda, emendanda: vt pientiſſimi partes filii fouiſſe omnibus innoteſceret. Multi in Platonis, Ariſtotelis, Auerroiſq́; doctrina eruditiſſimi viri: alii in iureconſultorum deciſionibus, Iuſtiniani ſanctionibus, Sũmorumq́; Pontificum Decretis excellentiſſimi: plurimi in Theologorum quæſtionibus, articulis'ue, tam Thomę, q̃ Scoti ꝯſummatiſſimi, prę ſens adamuſſim perſpexerunt Volumen, probarunt, ac laudarunt. Quis (niſi iniquus) laudanda improbaret? quãuis aliena non egeat laude liber iſte: à viro vndiq; perfecto compoſitus: licet pedeſtri, humiliq́; ſtylo exaratus, lectoris gratia: indicat Autographum, quãti quiſq; exiſtimarit Fini lucubrationes, & ſtudia. Mihi vero, non tanquam erudito, ſed vt peculiari amico, tradidit Daniel ipſe legendum, ac cum auctoribus ꝓbatiſſimis, ſcriptoribus orthodoxis conferendum. Et hoc iure amicitiæ mihi impoſuit: impoſita pro viribus exequi curaui: vt Danieli ſatis poſſem facere meo. Rabinorum, Thalmudiſtarum, Cabaliſtarum, traditiones, expoſitiones, myſteria, præſenti contenta Volumine, contuli, examinaui, ac probaui cum Nicolao de Lyra, Paulo Iſraelita, Petro Bruto, Paulo Burgenſe, Galatino, Fortalicio fidei, nonnulliſq́; modernis ſcriptoribus, tanquam ad ſcopum dirigens, ſeu gnomonem traducens, quę videnda, conſiderandaq́; exiſtimaui: rectiori iudicio ſemper ſaluo. Me nil, niſi rectum: nil, niſi catholicum: nil, niſi orthodoxum conſpexiſſe, ac perlegiſſe candido teſtificor Lectori: qui me, non inter eruditos, ſed inter Danielis amicos connumerabit. Vale.

LVcubrationes paternę in teſtamentum vetus contra Iudęos chariſſime Daniel, quas oppido libens perlegi, valde placuerũt, & delectarunt: ſunt profectò religionis, & Chriſtianę veritatis plenę, & non obſcurę: ſed inſigni quadam, & perſpicua eruditione præſtantes: vt omnium doctorum calculo plurimum laudari mereantur. Et, mea quidem ſententia, orthodoxæ fidei noſtrę, & ſacræ ſcripturę ſtudioſis magno vſui erunt, & vberrimos fructus ſunt allaturę. Hortor te igitur, & moneo, obteſtorq́;: vt publicę Chriſtianorum vtilitati, & paternæ memoriæ conſulens operi tam pio, & ſancto: vt in lucem, & populum exeat conſtantiſſime inuigiles: te cunctis Chriſti fidelibus rem gratam facturum certe confido. Vale, & me epiſcopum Gillinum mutuo dilige.

Tuus Gillinus. I. V. doctor epiſcopus Comacl.

Digitized by Google

FRATER LAVRENTIVS BERGOMENSIS, Prędicator Apoſtolicus,ordinis ſacri Prædicatorum in laudem Operis.

VAtes ille eximius Eſaias,Diuino afflatus numine,vocem ſatur de ſupernis ſibi factam,ſibiq́; dicentem:Sume tibi librum grandem,& ſcribe in eo ſtylo hominis:videre viſus ſum eandemmet vocem Spiritus ſancti diebus noſtris factam fuiſſe celeberrimo Diuinarum ſcripturarum expoſitori, Fino Hadriano Ferrarieñſi,viro vndecunq; docto:videlicet Sume tibi librum grandem,& ſcribe in eo ſtylo hominis.Liber quippe,quem Finus ædidit, eſt adeo magnus,adeo copioſus,vt quicquid ſcitu dignum, neceſſeq́; ad ſalutem ſit,in ſe contineat.Profunda enim Dei rimatur,arcana ſcripturarum aperit,Cabaliſtarum ſubtiliſſimas inuentiones apprime reſerat. Scripſit autem Diuina non ſtylo fucato,aut triuiali,ſed ſtylo hominis: videlicet facili, nectareo, lacteoq́;,& omnibus viris doctis admodum accepto:ita vt ſuauitas eloquentiæ, curioſitas inuentorum,ſecretorum affluentia,facilitas doctrinæ Librum grandem adeo legentibus breuem faciat:vt lectorem alliciat,detineatq́;,tali,ac tãto deſiderio:vt dubitet ne prius ad finem deueniat,q̃ ad ſacietatem.Hunc ego Librum legens,ac perlegens,verſari viſus ſum in quodam terreſtri Paradiſo vndecunq; florido,vndecunq; fructibus iam maturis pleno: ex eodem enim ſtipite(quod valde decorum eſt)fructus,floreſq́; ſimul pendere cernebam.Habet enim Liber iſte vbiq; vnde delectet,ædificet,inſtruat,alliciat,foueat,& accendat in diuinorum deſiderium mẽtem fidelem:ita vt ſe Liber iſte rem miraculoſam omnibus luce clarius eſſe oſtendat.Nil in eo anceps,nil falſum,nil abſurdum cõſpexi:omnia tuta vidi.Beatã igitur iudicaui ſuper hoc Fini Hadriani proſapiam,felicem patriam Ferrarienſem,quę talem,ac tantum virum ædidit:at longe feliciora ſęcula noſtra,quibus datum eſt,in vno monili omnes gẽmas intueri,in vno Volumine omnes ſcripturarum theſauros prioribus ſæculis abditos inuenire reconditos.Ibit igitur Liber iſte ad manus Regum,Procerum,Theologorum,Nobilium,& Sapientũ:& omnibus charus,ac deſideratus erit.Dominus adaperiat legẽtium corda,vt ſalutiferum fructum, quem auctor intendebat,reportent,ad animarum ſuarum ſalutem,& proximorum ædificationem. Amen.

Digitized by Google

FRATER DOMINICVS CASTANEDVLVS
Prędicatorii ordinis Prædicator minimus ſtudioſo Lectori S.

OPtimum illum auctoris cuiuſpiam Cenſorem exiſtimatim, qui non paginas tantum, & Voluminũ quaterniones curſim inuoluat: ſed qui adamuſſim reuoluta perſpexerit, legerit, conſiderauerit, examinauerit, & plus temporis, ac laboris in meditando quę legerit, quàm ipſe auctor impendat: quiq; ſenſu potius ex auctore retulerit, quàm attulerit, ne dum ſua Cẽſura librum laudare contendit ſuis aſſentationibus, contemptui reddat legẽtibus. Quamobrem cum librum Fini Hadriani Ferrarieñ. qui Flagellum in Iudęos inſcribitur, nouem in Volumina partitum reuoluerem, mirum in modum admiratus, quamprimum diſcipulum eius, non Cenſorem, me conſtitui. Arbitratus talis, tantiq; viri Opus iam ab clariſſimis tot viris, per varias prędatiŭculas, verſibus, & epiſtolis pręlaudatum, meis non egere (vtpote ſuapte natura laudatiſſimum) laudibus, vel approbationibus. Omnes nanq; (vt mihi prę ſe ferre videtur) callet linguas, omnium floſculos ita redolet doctrinarum, vt & in ſcirpo nodum, & in ſentibus lenitatem nouerit inuenire. Pergat igitur quocunq; libuerit: & ad manus quorumuis liber iſte deueniat: plures profecto ſtudioſos, & attentiſſimos inuenturus eſt lectores, adulatorem nullum. Cęterum, ſi fortaſſis ab inimicis pacis, qui ſemper veritatem impugnant, vſpiam mordebitur, eo amplius glorioſior fiet, quo euidentius omnibus erit perſpicuum, non zelo veritatis illos, ſed inuidia commoueri. Erit itaque tibi liber iſte ò bonarum lector cupide literarum (ſi verba Eſaiæ hic inſerere libeat) viſio omnium, ſicut verba libri ſignati, quem cum dederint ſcienti literas, & dixerint: Lege librum iſtum, reſpondebit: Non poſſumus, ſignatus eſt enim. Quem vobis Omnipotẽs Deus aperire dignetur, qui ſolus eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius. In cuius laudem hoc duntaxat ex me ſumito: Opus tanta dignum laude: vt cenſuerim omnium laudem ſuperare laudantium: nec à quocunq; poſſe digne laudari, quod maius eſt omni laude. Vale igitur Lector candide, & Fini huiuſce Volumina diurna, nocturnaq; verſato manu, quo tua comprobes lectione, quę in laudem Operis prędicantur.

In libri Fini Hadriani laudem, Franciſci Bouii Ferrarienſis Elegia ad Lectorem.

QVisquis amat Chriſti fidei conſortia ſanctę,
Hunc legat aſſidue, perlegat atq; Librum.
Diuinę cuicunq; placent pia Dogmata legis,
Aſſidua verſes hunc ſtudioſe manu.
Hinc etenim diſces, qua ſit Deus arte colendus,
(Quippe coli pura quem tibi mente decet.)
Nec metuas cernens prolixa volumina Lector:
Nam breuia hæc ardens efficiet ſtudium.
Auctor enim voluit confundere comminus hoſteis,
Non tantum telis eminus hos petere.
Nec, niſi ſtructa acie, niſi iuſto cernere Marte
Suſtinuit Miles ſtrenuus hic fidei.
Te quoq;, ſi qua tibi fidei ſtat gratia ſanctæ,
Hęc pia ne pigeat voluere ſcripta ſenis.
Gratior humano haud equidem, nec ſuauior vllus
Eſt animo, veri cognitione, cibus.
Hoc & Hebręorum obiectis, falſisq; niteſcit
Dogmate, ceu tenebris lux magis ipſa micat.
Aduerſisq; facit conflictu perfidus hoſtis,
Vt fidei virtus clara nitere queat.
Sacra Dei priſco Monumenta è fonte petuntur,
Iudęus gladio confoditurq; ſuo.
Cui ſi ſana foret mens, ſi pudor vllus ineſſet,
Protinus accliuis cederet ipſe Deo.
Nec minimum tanto decus à victore putaret
Eſſe ſibi, victos qui pietate fouet.
Atque expectatum Dominum cognoſceret vltro
Aduenisse, ſalus quo ſine nulla manet.
Sanctiloquis ſed opus non tm̃ hoc, candide Lector,
Verum etiam doctis annumerare potes.
Hinc connexa ſimul pietas, doctrinaq; pollent,
Hic doctis pariter ſit ſatis, atq; piis.
Quàm bene cognoſcit ſancta hunc Eccleſia natum
Auctorem, gremio quàm bene Mater habet.
Ipſe quidem meruit de cunctis optimus auctor,
Contulit in ſolum ſed ſua vota Deum.
Inde ſuæ ſperans tantummodo pręmia laudi,
Vnde poteſt homini laus quoq; certa peti.
Communem cunctis longe, lateq; patentem
Hunc Librum, lapſum quis neget ergo polo?
Nam veneranda Crucis præfert vexilla Tonantis,
Per quem tota orbis machina ſalua fuit.
Vrbis ſancta coles Solymoq; templa ſupernæ
Qui legis hęc, pariter re Monumenta fouens.
Ergo age iam Chriſti fidei conſortia ſanctę
Suſcipe, nanq; ſalus ſtat ſine nulla Deo.

Vale.

Digitized by Google

Daniel Finus Ferrarienſis ad Lectorem.

HOc tu prægrandi ſtudioſe Volumine duros
In Solymos Lector plurima comperies.
Quod ſancti Vates promulgauere videbis:
Quod noua, quodq; olim pagina priſca tulit.
Antiqua & quàm ſit, Iudæo interprete, Moſis
Mille profanatis lex temerata locis.
Nulla ſolet nato præſtari à iudice, teſtis
Suſpectus cum ſit pro genitore, fides.
Tu lege quodcunque eſt, te iudice, mira patebunt,
Et dignum multa dixeris eſſe fide.
Sacra Redemptoris per te præſagia noſtri
Senſibus inuerſis dilacerata leges.
Plura recognoſces patefacta ænigmata Vatum,
Secreti & ſancto Codice quicquid ineſt.
Peſſima quin etiam Solymorum probra, doloſq;,
Et ſcelerum normam, totq; nefanda leges.
Auctoris nomen duxi tibi pandere Lector,
Quod tamen in tenebris maluit ille tegi.
Inclyta nauifrago nomen dedit Hadria ponto:
Et ſolium ſummis Regibus illa fuit.
Hæc fuit Auctoris genitrix, Ferraria nutrix,
Et genus, & nomen Fina propago dedit.
Vndenas hyemes, luſtris ter quinque peractis:
Et totidem meſſes non ſine laude tulit.
Cenſus & Eſtenſis duodena ad luſtra quot annis
Codicibus fiſci claruit huius ope.
Huic operi, quod vix biſſeptem viderat annos,
Impoſita eſt nondum morte ſuprema manus.
Hinc (precor) annoſum venia dignare parentem
Si ſcriptis paruus grandibus error ineſt.
Nos homines, non Dii, proprius mortalibus error:
Peruigil haud ſemper magnus Homerus erat.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX OMNIVM CAPItum in primo libro contentorum.

PRologus, in quo oſtenditur, Quòd tū ex figuris, & ſignis: tum ét ex diuinis promiſſionibus ab ipſo Deo ſanctis patribus voce factis, oſtenditur, Meſſiam Regem ab ipſo Deo mittendū fuiſſe pro humani generis ſalute. Cap. 1.

Geneſis. c. iii. ait Deus ad ſerpentem: inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen mulieris: ipſa cōteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Cap. 2.

De Eua ex coſta Adæ producta: & de Abel à fratre ſuo Cain occiſo. Cap. 3.

De Noe, qui plantauit vineam, & inebriatus eſt. Cap. 4.

De figuris, & promiſſionibus Abraę à Deo factis. Cap. 5.

Hieronymus hanc eandem figurā his ediſſerit verbis. Cap. 6.

De quodam mortuo proiecto in ſepulchro Heliſęi Prophetę, qui tactis oſſibus Heliſęi reſuſcitatus eſt: in figura ꝙ Chriſtus Meſſias reſuſcitari debuiſſet poſtquā mortuus eſſet. Cap. 7.

De promiſſionibus Dei factis Abraæ. Caput. 8.

Quod Deus benedixerit ét Iſaac poſt mortē Abraę patris ſui, & ſemini ſuo: promiſit etiam ſibi Iſaac, ꝙ multiplicaret ſemen ſuum, ſicut ſtellas cœli: vt Geneſis capitulo. xxvi. Cap. 9.

Quod has eaſdem ꝓmiſſiões fecerit etiam Deus Iacob Patriarchæ. Cap. 10.

Quis ex filiis Iacob futurus eſſet ſtipes Meſſiæ Regis: nam plures habuit filios. Cap. 11.

De figuris, & multis admirandis ſignis in exitu Iſrael de Aegypto: & de Paſcha, & tranſitu maris Rubri. Cap. 12.

De fractura primarum Tabularū legis Moſaicę: per quam pręfiguratum fuit legem Moſaicam finem quandoq; habituram fuiſſe. Cap. 13.

Quid de imolatione agni typici ſentiēdum ſit ſm B. Hieronymum. Cap. 14.

Quod multa, & grādia myſteria in lege Moſaica ſub figuris quibuſdam latebant, & ænigmaticis inuoluta erāt tegminibus: quæ per venturum Meſſiam erant declaranda: ex quibus aliquæ declarant. Caput. 15.

Quædam etiam alię figurę in lege poſitę ex multis in hoc capite perſtringendę ſunt. Cap. 16.

Defuncto Moyſe, Ieſus Naue ipſiꝰ Moyſis miniſter ſucceſſit ei in Ducem populi: & eum in terram repromiſſionis īduxit, eamq; ſibi diuiſit. Cap. 17.

De Hymno Annæ mr̄is Samuelis Prophetę diuino ſpiritu ꝓlato: in quo ſignificata fuit Regni, & ſacerdotii Iudæorꝫ mutatio, cum quadam beati Auguſtini declaratione. Cap. 18.

De figura Ionę Prophetæ. Cap. 19.

De Dauid Rege de Tribu Iuda: cui ét prędicitur à Deo per medium Prophetæ, Chriſtum Meſſiam ex ſe eſſe naſciturum. Caput. 20.

De Salomone Rege Dauidis filio, q̄ ei ſucceſſit in Regno. Cap. 21.

De Roboam filio Salomonis, q̄ ei ſucceſſit in vna Tribu, ſiue duabus. ſ. Iudæ, & Beniamin. Cap. 22.

De Regibus ſubſequentibus, ꝙ vix ex eorꝫ verbis, vel geſtis aliqua inueniantur ænigmata, ſiue figurę. Cap. 23.

De Hieroboam, q̄ impietate idolatriæ ſubditum ſibi pplm̄ ꝓfanauit: in quo tñ nō deſtitit Deus, & ꝓphetias inſpirare, & multos ſub idolatriæ crimine cuſtodire. Caput. 24.

De vario vtriuſq; Regni Hebręorꝫ ſtatu, donec ambo ppl'i in captiuitatē diuerſo tp̄e ducerent, reuocato poſtea Iuda in Regnum ſuum, quod nouiſſime tranſiuit in poteſtatem. Cap. 25.

De Prophetis, q̄ vel apud Iudęos poſtremi fuerūt, vel quos circa tp̄s natiuitatis Chriſti Euāgelica prædicat hiſtoria: & ſubſequenter de aliis multis propheticis Vaticiniis, Meſſiam Regē, & Saluatorem annuntiantibus. Cap. 26.

Quo finito tp̄e Regum à Dauid Rege deſcēdentiū, ſtipes Meſſię Regis vſq; ad Chriſtū natum cōtinuauerit. Cap. 27.

Inuento Meſſiæ Regis ſtipite, nōnulla

Digitized by Google

alia reſtãt adhuc in hoc primo lib. declarãda: & primo de delicto Adæ in eſu pomi vetiti, quantũ malũ attulerit, & quo, & quali ſacrificio deleri potuerit. Cap. 28.

Qualis coniunctio ſit Dei, & hominis. Caput. 29.

Quod per quendam Reconciliatorem reconciliari oportebat genus humanum. Caput. 30.

Quod Meſſias Rex Deus eſſe deberet Iudęorum Rabini fatentur. Cap. 31.

Quod Meſſias etiã homo eſſe deberet ſatis conueniens fuit. Cap. 32.

Nonnullæ etiã aliæ figuræ in lege Moſaica deſcriptę, de reb⁹, & myſteriis Chriſti, & legis Chriſtianę perſtringuntur. Caput. 33.

Concluſio huius primi libri auctoritate Apoſtolica.

¶ Index omnium Capitulorum in ſecundo libro contentorum.

Quod falſum ſit Meſſiã Regem ex carnali copula fuiſſe naſciturum, vt Iudęi tenent, & male: vbi multa ſacrarum literarũ adducunt fundamenta. Cap. 1.

Quod eo, quia in naturalibus nonnulla animalia ſine coitu oriuntur, tanto magis Deus facere potuit, vt pro omniũ hominũ ſalute mulier ſine coitu filium Dei pareret. Cap. 2.

Moyſes, immo Deus, Leuitici. c. xii. Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculũ, imunda erit ſeptem diebus &c. Cap. 3.

Hieremię Prophetę. c. xxxi. Reuertere virgo Iſrael, reuertere ad ciuitates tuas iſtas: vſquequo delitiis diſſolueris filia vaga: quia creauit dominus nouum ſup terram: fœmina circundabit virum &c. Caput. 4.

Salomon Prouerbiorũ. c. xxx. Tria ſunt difficilia mihi: quartum penitus ignoro: viam aquilę in cœlo: viam colubri ſuper terrã: viam nauis in medio maris: & viã viri in adoleſcentia: ſiue in adoleſcentulam, vel abſcõditã viro: vt Hebræorũ edocent literæ. Cap. 5.

Eſaias. c. vii. Ecce virgo cõcipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emanuel. Cap. 6.

Eſaię. c. ix. De, Men, clauſa poſita i medio dictionis Lemarbe: q̃ Latine ſonat, Multiplicabit. Nã ibi loquẽs Propheta de Meſſiã, inqt: Paruulus enim natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis. Cap. 7.

Ezechiel. c. xliiii. Et ꝯuerti me ad viam portæ ſanctuarii exterioris, q̃ reſpiciebat ad Oriẽtem, & erat clauſa. & dixit dñs ad me: Porta hæc clauſa erit, & nõ aperiet: & vir nõ trãſibit ꝑ eã: qm̃ dñs Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam: & erit clauſa: & Princeps Principũ ipſe ſedebit in ea &c. Caput. 8.

Dauid Pſal. cix. ſm Hebraicã veritatẽ: quia trãſlatio noſtra Latina aliter ibidem ſonat: De matrice Aurorę tibi ros adoleſcentiæ tuæ &c. Cap. 9.

In. c. x. infraſcripta oia ꝯtinentur Prophetarũ Vaticinia. ſ. Eſaias. c. liii. Aſcẽdet ſicut virgultũ corãm eo, & ſicut radix de terra ſitienti &c. Filii Chore Pſal. lxxxiiii. Miſericordia, & veritas obuiauerũt ſibi: & iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt. Veritas de terra orta eſt: & iuſtitia de cœlo ꝓſpexit: etenim dñs dabit benignitatẽ: & terra noſtra dabit fructũ ſuum. Dauid Rex Pſal. lxvi. Confiteantur tibi ppl̃i Deus: cõfiteantur tibi ppl̃i oẽs: terra dedit fructũ ſuũ. Eſaias. c. iiii. In die illa erit germen dñi in magnificentia, & gloria, & fructus eius ſublimis. Item idem Eſaias. c. xlv. Rorate cœli deſuper: & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Caput. 10.

Eſaias. c. xi. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet. C. 11.

Dauid Rex Pſal. lxxi. Et deſcendet ſicut pluuia in vellus: & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram &c. Cap. 12.

Daniel Propheta. c. xi. Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & factus eſt mons magnus. Caput. 13.

Quod iuxta Chaldaicæ tranſlationis expoſitionem per hæc verba Eſaiæ. c. lii. Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: conuenienter, & è condigno inuenitur, Meſſiam ex virgine fuiſſe naſciturũ. Cap. 14.

Cãticorum. c. iii. Egredimini filię Sion: & videte

Digitized by Google

& videte Regem Salomonem. Cap. 15.
Eſaias. c. lxvi. Antequam parturiret pe perit: antequam veniret partus eius pe peperit maſculum. quis audiuit vnquam tale? & qs vidit huic ſimile? Cap. 16.
Quod Chriſtus ex virgine naſciturus eſſet, Thalmudiſtarum, & Rabinorum Iudęorum authoritate probatur. Cap. 17.
Quod ex pluribus Sibyllarum Vaticiniis conſtet Meſſiam ex virgine naſci debuiſſe. Cap. 18.
Quod in Turcarum Alchorano legitur, Chriſtum Saluatorem noſtrum ex Maria ſemper virgine natum fuiſſe. Cap. 19.
Quod in aliquorum Gētiliū hiſtoriis, ſiue chronicis, aut annalibus inuenit, Ieſum Chriſtum ex virgine eſſe naſcituꝝ. Caput. 20.
Oppoſitiones quædam quæ fieri poſſent ex Euangelio. Cap. 21.
Concluſio ſecundi libri. Cap. 22.
Alia etiam Oppoſitio fieri poſſet. Caput. 23.

¶ Index omnium Capitulorum in tertio libro contentorum.

Procemiū: in quo narratur, Meſsiā Regem à Deo mittendū, duas naturas habiturum fuiſſe, diuinam. ſ. & humanā: licet Iudęi negent diuinitatem. Cap. 1.
Quod decens fuerit, & ſit Dei, & hois coniunctio. Cap. 2.
Hanc eandē incarnationis filii Dei materiā, B. Auguſt. lib. ix. de Ciuitate Dei. c. xv. aliis verbis declarat. Cap. 3.
Micheas Propheta. c. v. Et tu Bethleē Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui ſit dominator in Iſrael &c. & ꝙ in diuinis ab æterno fuerit ſaluatio. Cap. 4.
Eſaias. c. xlviii. Accedite ad me, & audite hoc: Non à principio in abſcondito locutus ſum: ex tempore anteꝙ̄ fierent, ibi eram, & nunc dominus meus miſit me, & ſpiritus eius &c. Cap. 5.
Zacharię. c. ii. Hęc dicit dñs exercituū: Poſt gl̃iam miſit me ad gentes &c. & cognoſcetis, qa dñs exercituū miſit me: & habitabo in medio tui &c. Cap. 6.
Moyſes Leuitici. c. xxvi. Ambulabo inter vos: & ero Deus veſter: voſq; eritis populus meus. Cap. 7.
Quod Chriſtus Meſſias carnem aſſumpturus eſſet humanam, plurium Prophetarum Oraculis in hoc oſtenditur capitulo: videlicet Hieremias. c. xiiii. Quare quaſi colonus futurus es in terra: & quaſi viator declinās ad manendū. Quare futurus es quaſi viator vagus. Ezechiel. c. i. Et ſuper firmamentū, quod erat iminens capiti eorum, quaſi aſpectus lapidis ſaphiri. Similitudo throni: & ſuper ſimilitudinem throni: ſimilitudo quaſi aſpectus hois deſup. Eſaias. c. xii. Notas facite in pplis adinuētiones eius: memēto, qm̄ excelſum eſt nomen eius. Cantate dño, qm̄ magnifice fecit: annuntiate hoc in vniuerſa terra &c. Filii Chore Pſal. lxxxiii. Videbitur Deus Deorum in Sion. Cap. 8.
Baruth Propheta. c. iii. Hic eſt Deus noſter, & nō æſtimabitur alius aduerſus eū: hic adinuenit oēm viam diſciplinę: & tradidit eam Iacob puero ſuo. Cap. 9.
Dauid Pſal. viii. Quid eſt homo, ꝙ memor es eius? aut filius hois, qm̄ viſitas eū? Minuiſti eū paulominus ab Angelis: gloria, & honore coronaſti eum: & cōſtituiſti eum ſuper opera manuū ſuarum: omnia ſub iecisti ſub pedibus eius. Cap. 10.
Prouerbiorum. c. viii. Dñs poſſedit me in initio viarum ſuarum antequam quicquā faceret à principio &c. Cap. 11.
Danielis. c. vii. Aſpiciebam ergo in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli filius hominis veniebat &c. Cap. 12.
Zacharię. c. xii. Et effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Hieruſalem ſpiritum gratiæ, & precum: & aſpicient ad me quem confixerunt. Cap. 13.
Eſaiæ. c. liii. De anguſtia, & iudicio ablatus eſt, generationem eius quis enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viuentium. Caput. 14.
Dauid Pſal. ſecūdo: Dixit dominus ad me: Filiꝰ meus es tu: ego hodie genui te. Caput. 15.
Itē Pſal. xliiii. Sedes tua Deus in ſęculū ſcli: virga directionis, virga regni tui: dilexiſti iuſtitiā, & odiſti iniqtatē. Ca. 16.

Digitized by Google

Hieremias.c.xxiii.&.xxxiii. Ecce dies veniũt, dicit dominus: & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum &c. & paulo infra: Et hoc eſt nomen quod vocabunt eum Dominus iuſtus noſter. Cap. 17.

Eſaiæ. c. ix. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſup humerũ eius, & vocabit nomen eius Admirabilis, Cõſiliarius &c. Caput. 18.

Eſaiæ. c. xlv. Tñ in te eſt Deus: & non eſt Deus abſq; te. Vere tu es Deus abſconditus: Deus Iſrael Saluator. Cap. 19.

Zacharias. c. ix. Exulta ſatis filia Sion: iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. Cap. 20.

Pſalmo. xcvi. Adorate eum omnes Angeli. Cap. 21.

Hieremias. c. iii. & c. xxxiii. Ecce ego obducã eis cicatricem, & ſanitatem, & curabo eos, & reuelabo eis deprecationem pacis &c. & paulo infra: Et emundabo illos ab omni iniquitate ſua. Cap. 22.

Eſaiæ. c. ii. in fine capituli: Quieſcite ergo ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt, quia excelſus reputatus eſt. Caput. 23.

Hieremias Threnorũ. c. iiii. in fine capituli: Spiritus oris noſtri Chriſtus dñs captus eſt in peccatis noſtris. Cap. 24.

Eſaię. c. xliii. Verumtñ ſeruire me feciſti in peccatis tuis: præbuiſti mihi laborẽ in iniquitatibus tuis. Cap. 25.

Pſalmo. lxxxvi. Nunqd Sion dicet homo: & homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus? Cap. 26.

Geneſis. c. xxviii. Cumq; veniſſet ad quẽdam locũ: & vellet in eo requieſcere poſt Solis occubitum &c. Cap. 27.

Eſaiæ. c. iiii. In die illa erit germen domini in magnificẽtia, & gloria, & fructus terrę ſublimis. Cap. 28.

Eſaiæ capitulo quinquageſimonono: Cum venerit quaſi fluuius violẽtus, quẽ ſpiritus domini cogit: & venerit in Sion Redemptor. Cap. 29.

Dauid Pſalmo centeſimonono: Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Cap. 30.

Aſaph Propheta Pſalm. ſeptuageſimo quarto: Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Cap. 31.

Exodi capitulo vigeſimotertio: Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum, quem præparaui. Cap. 32.

Quod eo quòd per inuocationem nominis domini noſtri Ieſu Chriſti, & per ſignum ſanctę Crucis, ſuper qua ipſe crucifixus pependit, Dæmones fugantur, & contremiſcunt, euidentiſſimo ſigno cõſtat, eum veraciter fuiſſe, & eſſe Deum. Caput. 33.

Iob capitulo decimonono: Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, quem viſurus ſum ego ipſe &c. Cap. 34.

Thalmudiſtarum, & Rabinorum Iudęorum auctoritate, & ſententia probat, Meſſiam Regem, Deum, & hominem eſſe debuiſſe, & fuiſſe. Caput. 35.

Sibyllarum etiam auctoritate ꝓbatur, Ieſum Chriſtum, ſiue Meſſiam futurum fuiſſe Deum. Cap. 36.

Quod Maumethes Chriſtũ Deum, ſiue quid diuinum, eſſe, dixerit. Cap. 37.

Quid Mercurius Trimegiſtus, & Plato ſenſerint. Cap. 38.

Quod Dęmones cõfeſſi fuerint Ieſum Chriſtum fuiſſe Deum, ſiue Dei filium. Caput. 39.

Aſſertio vera de Deo ſm̃ Cyprianum. Caput. 40

Concluſio huius tertii libri. Cap. 41.

¶ Index omnium Capitulorum in quarto libro contentorum.

In quarto libro probatur, Legem nouam hominibus dandam fuiſſe per Meſſiam Regem: & ſic fuiſſe per Ieſum Chriſtum datam: in quo libro infraſcripta continentur capitula: videlicet.

Prooemium: in quo narratur, Omnipotẽtem Deum filium ſuum à coelo miſiſſe: vt noua lege homines ad verum Dei cultum inſtrueret: per quam tamen non

fieret

fieret à naturalibus, vel moralibus præceptis diſceſſio. Cap. 1.

Opponunt Iudæi id fieri non poſſe, quin Deus mutabilis dicatur, ex quo inquiunt: Legem Moyſis, neq; augeri, neq; mutari poſſe. Cap. 2.

Reſpondetur: Si hominibus mandat: vt ei quod Deus ſtatuit, nihil addant, vel minuant, aut mutent, æquum eſſe, vt ſibi pareant: cum minor, nedum in maiorē, ſed nec in parem habeat imperiū: Deus tamen ipſe, licet immutabilis ſit, poteſt tamen ſemper ad libitum addere, minuere, vel mutare, abſq; ſui mutatione. Cap. 3.

Iudęus iterum opponit Dei mutabilitatem, & inconſtantiā, ſi legem nouam daret, quamplures alias allegans sacrę ſcripturæ auctoritates. Cap. 4.

Reſpōdetur iterū, Deum diuerſis tēporibus diuerſa inſtituiſſe: quia voluit & potuit, eo tamen immutabili permanēte, Legem Moyſi dedit, cui præfinitum tēpus ſtatuit &c. Cap. 5.

Arguit Iudæus, Legem Moyſis perpetuo ritu ſeruari debere: & propterea eam minime mutari potuiſſe aſſerit. Cap. 6.

Tres in Hebræo oſtenditur haberi dictiones: quæ tempus abſolutum, ſiue æternum ſignificare videntur, & tñ oſtendit eas lōgum tempus, ſed non ſempiternū, ſignificare: veluti ſæcula: hoc eſt mundi ætates. Cap. 7.

Quadruplici ſyllogiſmo arguit Iudęus, Legem Moyſis nullo modo ceſſare debuiſſe. Cap. 8.

Reſpōſio ad Argumenta Iudęorū: per quā decem declarantur Cōcluſiones: ad oſtendendum, ꝙ pp ſola opera legis nō poterat tolli peccatum ab hoīe, nec ſeruitus peccati, quia oportebat, vt redderet eum charum Deo, & acceptū, & dignum vita æterna, quę per opera legis fieri nō poterant. Circunciſio enim non poterat hominem de ſe à peccato originali, & ſeruitute peccati abſoluere, nec ipſum in gratiam Dei reducere, neq; eum meritoriū, & vita æterna dignū facere. Cōcl. 1.

Nec ſacrificia brutorum animaliū Summo Deo facta, poterant pro peccato ſatiſfacere. Cōcl. 2.

Sola paſſio Chriſti fuit ſufficiens pretiū, ad ſatiſfaciendū Deo ꝓ pctis. Cōcl. 3.

Sola etiam ſacramenta nouę legis de ſe tollere poſſunt peccatum, & conferre gratiā, & iuſtificare hoīem. Cōcl. 4.

Quod ꝑ ſolam fidē de Chriſto futuro antiqui patres iuſtificati ſunt. Cōcl. 5.

Quod licet ꝑ circūciſionē in lege tolleretur peccatum, non tñ id fiebat virtute circunciſionis, ſed fidei. Cōcl. 6.

Quod circūciſio nō fuit data in pretiū pro peccato, ſed in ſignū pretii, & pacti, ſiue in ſignū fœderis. Cōcl. 7.

Quod ſicut illa circūciſio non dabatur in pretium ꝓ peccato originali: ſed in ſignum fœderis, & pretii futuri: ita pariter ſacrificia, & oblationes veteris legis non offerebātur in ſolidū pretium pro peccatis actualibus: ſed in ſignum fœderis, & pretii futuri, inquantū illi ꝓmittebant, & ꝓſtabantur ſoluere ꝑ Chriſtū &c. Cō. 8.

Quod ſicut circunciſio, & ſacrificia, & cætera legalia legis Moyſis non offerebātur in pretium: ſed in ſignum: ita pariter ſacrificia, & oblationes Abel, Enoch, Noe, Iob, Melchiſedech, & Abraam, & aliorū fidelium legis naturę non offerebantur in pretium: ſed in ſignum fœderis, & pretii futuri ſoluendi per Chriſtum: & illa ſacrificia erant quędam ſigna fidei, quam de Chriſto futuro habebāt. Cōcl. 9.

Quod poſtquam baptiſmus fuit inſtitutus per Chriſtum, omnes fideles veteris teſtamenti obligabantur baptizari. Concluſio. 10.

Opponit Iudæus, dicens: ꝙ ex quo inſtituta fuit circunciſio in populo Iudaico, tantum valuit ipſa ad ablutionem originalis, actualiſq; peccati, quantum nos Chriſtiani dicimus valere baptiſmum.

Reſpōſio ad prędictam Oppoſitionē: Remittebatur quidem peccatum originale per circunciſionem: ſed nō virtute circunciſionis tantum: imo virtute fidei cōferentis. Caput. 9.

Quod Lex Moyſis fuit mortua ſimul cū Chriſto. & per conſequens tunc finiuit curſum ſuum, & ſic ceſſauit ab officio ſuo. Caput. 10.

Quod tota Lex Moyſis mortua fuerit

Digitized by Google

cum Chriſto,& maxime, quo ad cerimonialia,& particulariter ſm omnes ipſius legis partes,& hoc in gñali. Cap.11.

De Sabbato,& aliis præceptis iudicialibus,& cerimonialibus. Cap.12.

Quod cerimonialia pręcepta particulariter,quo ad omnes legis Moſaicæ partes,ceſſare,& finem habere debuiſſent. Et primo, ꝙ omnia ſacra, & ſacrificia legis veteris mortua fuerint in Cruce cũ Chriſto. Cap.13.

Quod cũ Chriſto mortua fuerit Iudęa, & Hieruſalem,& templum cum Arca,& cum omnibus vtenſilibus, & tota terra Iſrael. Caput.14.

Quod cum Chriſto mortuum fuit Paſcha,& Sabbatũ, & oĩa tempora legis ad diuinum cultum dedicata. Cap.15.

Quod Paſcha,& Sabbatum Iudæorũ fuit incineratum,& putrefactum in ſepulchro:& propterea reſurgere non potuerunt cum Chriſto. Cap.16.

Quod oĩa ſacramenta veteris legis cũ Chriſto mortua fuerũt,& crucifixa. C.17.

Quod cum Chriſto oĩa ſacrificia,& oblationes veteris legis crucifixa fuerint,& mortua. Cap.18.

Quod oẽs obſeruantiæ,abſtinentiæ, & diſcretiones ciborũ fuerint cum Chriſto mortuę. Cap.19.

Quod oĩa iudicialia ꝑcepta fuerint cũ Chriſto completa,& mortua. Cap.20.

Quod lex Moſaica p mortẽ, & paſſionẽ Chriſti ceſſare debebat. Cap.21.

Reſponſio ad quatuor Argumenta Iudæoꝝ,de quibus ſupra dictum eſt.c.viii. pręſentis libri. Cap.22.

¶ Oracula Prophetaꝝ de noua lege inſtituenda.

Eſaias.c.lv.Inclinate aurẽ veſtrã,& venite ad me & viuet aĩa veſtra, & feriã vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles. Cap.23.

Hieremias.c.xxxi.Ecce dies veniũt,dicit dñs,& feriam domui Iſrael,& domui Iuda fœdus nouũ,nõ ſm pactũ quod pepigi cũ patribus veſtris in die,qua apprehendi manũ eoꝝ &c. Cap.24.

Dauid,Pſal.ix.Cõſtitue dñe legiſlatorem ſuper eos,vt ſciant gentes,quoniam homines ſunt. Cap.25.

Eſaias.c.ii.Venite,aſcẽdamus ad montem dñi,& ad domũ Dei Iacob,& docebit nos vias ſuas,& ambulabimus in ſemitis eius,quia de Siõ exibit lex,& verbũ domini de Hieruſalem. Cap.26.

Eſaias.c.xlii.Ecce ſeruus meꝰ, ſuſcipiã eũ,iudiciũ gentibus ꝓferet. Cap.27.

Micheas.c.iiii.Venite,aſcendamus ad mõtem dñi,& ad domũ Dei Iacob:& docebit nos de viis ſuis:& ibimus in ſemitis eius: qa de Sion egredietur lex, & verbũ domini de Hieruſalem. Cap.28.

Moyſes Deuteř.c.xviii.Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ ſimilem tui,& ponam verba mea in ore eius, loquetur ad eos omnia,quę pręcepero illi.Quæ aut verba. Cap.29.

De Tabulis legis,quas Moyſes fregit, qñ de mõte deſcẽdẽs vidit Iudaicũ pplm aureũ adorare vitulũ.Quid ex ea Tabularum ꝯfractione ſignificetur. Cap.30.

Geneſis.c.xxv.De colliſione Eſau, & Iacob i vtero matris:vbi Deus iqt Rebecę:Duę ſunt gẽtes ivtero tuo,& duo ppli &c.Et maior ſeruiet minori. Cap.31.

Eſaiæ.c.li.Attẽdite ad me populus meus,& Tribus mea me audite, qa lex à me exiet,& iudicium meum in lucem populorum requieſcet. Cap.32.

Sophonię.c.iii.dr: qa tũc reddã pplis meis labiũ electum, vt inuocẽt oẽs nomẽ dñi,& ſeruiãt ei humero vno. Cap.33.

Aſaph Propheta Pſal.xlix.Nõ accipiã de domo tua vitulos,neque de gregibus tuis hircos,qm meæ ſunt oẽs ferę ſyluaꝝ &c. Item:Nunqd mãducabo carnes tauroꝝ,aut ſanguinẽ hircoꝝ potabo? Item: Immola Deo ſacrificiũ laudis,& redde altiſſimo vota tua. Item:Sacrificiũ laudis honorificabit me,& illic iter, quo oſtẽdã illi ſalutare Dei. Cap.34.

Malachias.c.i.Non eſt mihi voluntas in vobis,dicit dñs exercituũ,& munꝰ nõ ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum magnũ eſt nomen meum in gentibus. Cap.35.

Eſaias.c.xi.In die illa radix Ieſſe,q ſtat in ſignum populoꝝ,ipſum gentes depcabunt,& erit ſepulchrũ eius glioſum. Itẽ ipſe

ipſe Eſaias.c.li.& ſunt verba Dei: Lex à me exiet,& iudiciū meum in lucē pplo℞ requeſcet. Item idem Eſaias.c.xii. Haurietis aquas cum gaudio de fontibus ſalutis. Caput. 36.

Baruth Prophetæ.c.iii.dicitur: Et ſtatuam illis teſtamentum alte℞ ſempiternū, vt ſim illis in Deum. Cap.37.

Quod lex Moyſis ceſſare debuiſſet, Daniel.c.ix.apit dicēs: Septuaginta Hebdomades abbreuiatę ſunt ſuper pplm tuū, & ſuper vrbem ſanctam tuam. Itē Oſeę cap.ii.Ceſſare faciā omne gaudiū &c. & cap.iii.Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege &c. Cap.38.

Sibylla ēt pdixit, Legem Moſaicam ſoluendam eſſe,& Prophetarum deſinerent Oracula. Cap.39.

Quod Thalmudiſta℞, aliorumq; Rabino℞ Hebræo℞ ſententiis,ꝯſtet Meſſiā Regē nouā legē hoib9 allatu℞ fuiſſe. C.40.

Sunt q dicāt,Legem veterē.ſ.Moſaicā minime mutatā fuiſſe in legē nouā: hoc eſt Euangelicam: ſed eam adhuc pſtare,& perſeuerare affirment. Cap.41.

¶ Index omnium Capitulo℞ in quinto libro contentorum.

In quinto libro probatur Chriſti Meſſiæ aduentū in pręteritū fuiſſe, qa iādiu venit,& in eo iſraſcripta ꝯtinenť capita:

Quę ſit differētia īter Iudæos, & Chriſtianos de Meſſiæ Regis aduētu:qa Chriſtiani duos fatentur Meſſiæ aduentus, & Iudęi vnum tm̄,vt ſuper quo certandum ſit,partibus innoteſcat. Cap.1.

Aggæi.c.ii.Et nunc ꝯfortare Zorobabel,dicit dn̄s &c.& pa℞ infra. Adhuc vnū modicū: & ego mouebo cœlū,& terram, & mare,& aridam,& mouebo oēs gētes, & veniet deſideratus &c. Cap.2.

Malachias.c.iii.Ecce ego mittā Angelum meum,& pręparabit viam ante faciē meam,& ſtatim veniet ad templū ſuum dominator,quem vos quæritis: & Angelus teſtamenti,quem vos vultis, ecce venit, dicit dominus exercituum. Item Eſaias.c.lvi.hæc dicit dominus:Cuſtodite iudicium,& facite iuſtitiam:quia iuxta eſt ſalus mea,vt veniat: & iuſtitia mea, vt reueletur. Eſaiæ.c.xlvi.in fine capitis: Prope feci iuſtitiam meam, non elongabitur,& ſalus mea non morabitur, dabo in Siō ſalutem,& in Iſrael gloriam meā.

Abbachuch.c.ii.Adhuc viſus procul, & apparebit in finem: ſi moram fecerit, expecta eum:quia veniens veniet,& nō tardabit: qui autem erit incredulus,non erit recta anima eius in ſemetipſo. Ex quibus trium Prophetarum dictis, velox,& celer Chriſti pdicitur aduentus. Cap.3.

Geneſis capitulo. xlix. Iacob Patriarcha inquit: Congregamini, vt annuntiē vobis,quę ventura ſunt in diebus nouiſſimis &c.& infra alloquens ad Iudam filium ſuum,ait: Non auferetur ſceptrum de domo Iuda: & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt &c. Caput. 4.

Daniel capitulo nono: Septuaginta Hebdomadę abbreuiatę ſunt ſup populum tuum,& ſuper vrbem ſanctam tuam: vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum,& deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio,& prophetia,& vngatur ſanctus ſanctorum. Cap.5.

Daniel.c.ii.In diebus autem Regno℞ illorum ſuſcitabit Deus cœli Regnum: quod in æternum nō diſſipabitur:& Regnum eius alteri populo non tradetur: cōminuet autem,& conſummet vniuerſa Regna hęc:& ipſum ſtabit in æternum &c. Item ipſemet Daniel.c.vii.de quatuor beſtiis,quas vidit,leęna.ſ.vrſo,& pardo,vel ipſis beſtiis ſilibus:& de quarta ēt beſtia terribili, mirabili, ac forti, cæteris diſſimili,quā nulli cōparat beſtię: & hęc quarta decē habebat cornua. & ecce ipſo Daniele eam cōſpiciente beſtiam, cornu aliud paruulum ortum eſt ipſi beſtię in medio aliorum cornuum &c. Cap.6.

Eſaias.c. vltimo: Anteq̄ parturiret, peperit: anteq̄ veniret partus eius, peperit maſculum &c. Cap.7.

Abbachuch Propheta.c.iii.in ſuo cātico,ſiue oratione: Domine opus tuum in medio anno℞ viuifica illud,in medio annorum notum facies. Cap.8.

Digitized by Google

Quod ex publica fama per totũ terrarũ orbem iam mille,& qngentis annis ſparſa,& diuulgata,& tãdiu perſeueranter retenta, & continuata quibuſcunq; manifeſte conſtare poteſt tempus primi aduentus Meſſiæ iamdudum elapſum eſſe, & preteriiſſe. Cap.9.

Quod ex effectu ſecuto Iudæis omnibus circa ſtatus ſui deteriorationem, à tẽpore Chriſti citra,manifeſte, & veraciter conſtat tempus aduentus Meſſiæ iamdudum elapſum fuiſſe. Cap.10.

Quod tempus primi aduentus Meſſię iamdudum elapſum ſit, Thalmudiſtarũ, aliorumq; plurium Rabinorum Iudæorũ auctoritate probatur. Cap.11.

Quod vanum,& inane ſit Meſſiam à Iudæis vlterius expectari:ſed Iudęorũ redemptionem in ſola conſiſtere pœnitentia. Cap.12.

Quod Meſſias venerit,etiam Thalmudiſtarũ auctoritate probatur, licet varie, & variis loquantur modis. Cap.13.

Vbi Iudæi,qui Meſſiam veniſſe fatentur,eum eſſe dicant, & tanto ſtetiſſe tempore: & quare eos ab hac non liberauerit captiuitate. Cap.14.

Quod ex duplici Meſſię aduentu per Prophetas enuntiato: & quidem contrario,& inuicem incompaſſibili, nonnulli Iudæorum duos venturos eſſe Meſſias introduxerunt. Cap.15.

Index omnium Capitulorum in ſexto libro contentorum.

In ſexto libro probatur Ieſum Chriſtũ glorioſiſſimę Mariæ virginis filium,verũ fuiſſe Meſſiam.

Procemium, in quo narratur in ſexto libro probandum eſſe Ieſum Chriſtũ glorioſiſſimę Marię virginis filium, verũ fuiſſe Meſſiam. Cap.1.

Supernaturalis veritas, vel doctrina non aliter, q̃ per diuinum teſtimonium probari poteſt: quando ſcilicet ad eius cõfirmationem ſit tale miraculum: quod alia q̃ diuina virtute fieri nõ poteſt: cum autem Chriſti doctrina huiuſmodi fuerit, ſequitur, quod ipſe verus fuerit Meſſias. Caput. 2.

Quod eo, quod in Ieſu Chriſto domino noſtro omnia Prophetarũ Vaticinia, quę de vero Meſſia pręuiſa, & pręnuntiata fuerunt,ſic examuſſim adimpleta fuerunt,& ſunt,vt fuerant Prophetarum Vaticinio enuntiata: ideo eum verum fuiſſe Meſſiam fateri oportet. Cap.3.

Quod Deus carnem aſſumere debebat humanam,in perſona tamen verbi tantũ: & cum hominibus in terris conuerſari, vbi nonnulla ex Theologia videbis. Caput. 4.

Quod Meſſias in lege, & Prophetis promiſſus, Deus, & homo eſſe deberet. Caput. 5.

Quod præcurſor, & pręuius quidam aduentum Meſſiæ præuenire debebat,vt eum denuntiaret, & demonſtraret, qui fuit Ioannesbaptiſta. Cap.6.

Quod Chriſtus ex ſemine Dauid Regis,ſiue ex ſtirpe Dauid,ſm carnem, eſſet naſciturus, & regnaret in æternum. Caput. 7.

Quod Meſſiach ante tempus deſtructionis ſecundi templi naſciturus eſſet. Caput. 8.

Quod Chriſtus Meſſiach vngendus eſſet,non oleo humano,vt cæteri Reges, & Põtifices,ſed paterno ſpiritu. Cap.9.

Quod Meſſiach ex virgine naſciturus eſſet. Cap.10.

Quod tempore Meſſię pax ſuper terrã eſſe debebat. Cap.11.

Quod Meſſiach in Bethleem Iuda naſciturus eſſet. Cap.12.

Quod in Meſſiæ natiuitate noua ſtella debebat apparere,& quo tempore natus fuerit Chriſtus. Cap.13.

Quod Reges Orientales ad venerandum Meſſiam cum muneribus ſe conferre debebant. Cap.14.

Quod in aduentu Meſſię Regis idola proiici,& deleri debebant. Cap.15.

Quod Meſſias vocaret Ieſus. Cap.16.

Quod Meſſias vocaretur etiam Nazaræus. Cap.17.

Quod Meſſias vocaretur à Deo ſeruus ſuus,& dilectus ſuus, & q in eo complaceret ſibi anima ſua. Cap.18.

Quod

Digitized by Google

Quod Meſſias præſentaretur in templo. Cap.19.
Quod Meſſias in Aegyptum fugeret. Caput. 20.
Qđ pueri inocẽtes occiderent. Cap.21.
Quod Meſſiach ex Aegypto vocaret. Caput. 22.
Quod Iudæi nõ cognoſcerẽt Meſſiã. Caput. 23.
Quod Meſſias legem eſſet adimpleturus. Cap.24.
Quod Meſſias mirabilem habiturus eſſet ſapientiam. Cap.25.
Quod Meſſiach in parabolis locuturus eſſet. Cap.26.
Quod Meſſiach ſine propria manſione habitaret in terra. Cap.27.
Quod Meſſias iuſtus eẽ deberet. C.28.
Quod Meſſias honorem diuinum valde zelaret. Cap.29.
Quod Meſſias humilis, & manſuetus eſſe debebat, & cum aduerſantibus non contenderet: ſed potius declinaret, & ſe amoueret. Cap.30.
Quod Meſſias legem nouam daturus eſſet. Cap.31.
Quod Meſſias prędicare, & docere debebat de Regno Dei. Cap.32.
Quod iniqtatẽ nõ faceret Meſſias, nec dolus in eius ore inueniret. Cap.33.
Quod Meſſias paupes piſcatores electurus eſſet ad gentes ad fidem ſuã conuertendas. Cap.34.
Quod Meſſias Rex refutaret à Iudęis, & ab eiſdem negaretur. Cap.35.
Quod Meſſias pauper, & humilis eſſe debebat. Cap.36.
Quod Meſſias miracula multa facturus eſſet. Cap.37.
Quod Chriſtus Meſſiach eſſet à Iudæis inhonorãdus, & ſpernẽdus, ac refutandus, & negandus. Cap.38.
Quod Iudęorum ſacerdotes, ſcribę, & Phariſęi Meſſiã, & eius doctrinã illuderent, qrẽtes aliqd cape de ore eius, vt eũ accuſarent, & ꝙ deſpectus eſſet, & ꝑ nihilo deputandus. Cap.39.
Quod eunte Meſſia in Hieruſalem ſuper aſina, vel eius pullo, lętitia, & exultatio fieret in populo. Cap.40.

Finus Ferrarieñ.

Quod Meſſias in hunc mundum mittendus eſſet à Deo, vt homines ſaluaret paſſione ſ. ſua, ab originali illa culpa, quã ab Adã primo parente ꝯtraximus: & ſalutem ꝑ Meſſiam afferendã, dicimus ſpiritualem eſſe, & nõ temporalẽ: hoc eſt aiarum, & non corpoꝝ &c. Cap.41.
Quod Meſſias in hunc mundũ mittẽdus eſſet ad redimendũ non ſolum Hebręos, ſed ẽt totum humanum genus: Hebræos nanq; primo, & in propria ꝑſona, & reliquos oẽs ꝯſequenter per Aplos, & alios eius Diſcipulos. Cap.42.
Quod Iudęorum Primates ex odio in Chriſtum vitia ſua reprehẽdentem, eius mortem procurarent. Cap.43.
Quod ꝯciliũ Iudęoꝝ ꝯgregaret ad ꝑdendum Chriſtum Meſſiam. Cap.44.
De cœna dñi facta cũ Diſcipulis ſuis pridie q̃ pateret, & de iſtitutione ſacramẽti nouę legis. ſ. euchariſtię. Cap.45.
Quod Meſſiach per vnum ex familiaribus ſuis tradendus eſſet. Cap.46.
Quod Meſſiach triginta venderetur argenteis. Cap.47.
Quod Iudas pœnitẽtia ductus, ꝙ ſanguinem iuſtũ tradidiſſet, pecuniã recipere nolentibus ſacerdotibus, eam in templum proiecerit. Cap.48.
Quod pretium, quo Chriſtus venditus fuerat, in emptionẽ agri figuli in peregrinoꝝ ſepulturam ꝯuerteretur. Cap.49.
Quod aduerſus Meſſiam falſa dicerentur teſtimonia. Cap.50.
Quod Meſſias corpus ſuũ daturus eẽt ſe percutientibus, & flagellantibus, ac colaphizantibus. Cap.51.
Quod facies Meſſię immundis deturparetur ſputis. Cap.52.
Quod palmarum ictus ſuſtineret in facie. Cap.53.
Quod Meſſias corona ſpinea coronãdus eſſet. Cap.54.
Quod Meſſias tanquam agnus duceretur ad ſupplicium. Cap.55.
Quod Meſſias paſſioni proximus vehementer contriſtaretur. Cap.56.
Quod Meſſias clamans ſe à patre derelinqui conquereretur. Cap.57.
Qđ Meſſias taceret dũ pateret. C.58.

Digitized by Google

Quod Meſſias cum iniquis deputandus eſſet. Cap.59.

Quod Meſſias volũtarie ſe morti offerret, & oblatus fuit, qa voluit. Cap.60.

Quod Meſſias iniuſte cõdemnandus eſſet. Cap.61.

Quod Chriſtus à ſuis relinqueref Diſcipulis paſſionis ſuæ tempore. Cap.62.

Quod Chriſtus baiularet ſibi Crucem, dum ad ſupplicium duceref. Cap.63.

Quod Meſſiach maximis eſſet tormentis Crucis patibulo affigendus. Cap.64.

Quod Meſſiach felle cibandus eſſet, & aceto potandus. Cap.65.

Quod titulus Crucis Chriſti nõ corrũperetur, vel mutaretur, & ꝙ Chriſti ſepulchrum à ſatellitibus cuſtodiretur. Caput. 66.

Quod Chriſto Meſſiach frãgẽdũ non eſſet os aliqđ in paſſione.ſ.ſua. Cap.67.

Quod Chriſtus Meſſiach ꝓ crucifigentibus eum oraret Cap.68.

Quod dum Chriſtus pateretur, & morti propinquus eſſet, in manu Dei patris ſpiritum ſuum commendaret. Cap.69.

Quod Chriſtus Meſſiach tandem moreretur. Cap.70.

Quod Chriſtus Meſſiach vulnerãdus, & transfigendus eſſet. Cap.71.

Quod in Chriſti Meſſiæ morte Sol eſſet obſcurandus, & motu terra contremeret, & templi velum ſcinderetur. Caput. 72.

Quod veſtimẽta Chriſti diuidenda eſſent: & ſuper eius veſtem ſors eſſet mittẽda. Caput.73.

Quod Chriſtus Meſſiach magno planctu plangeretur. Caput.74.

Quod Chriſtus Meſſiach derideretur. Caput. 75.

Quod Chriſti corpus ſepeliref, & ſepulchrum eius foret glorioſum. Cap.76.

Quod ſalus mũdi in medio terræ operaretur. Cap.77.

Quod Chriſtus Meſſiach ad Limbum deſcenderet, & inde ſanctos patres educeret. Cap.78.

Quod Chriſtus Meſſiach die tertia reſurgeret à mortuis. Cap.79.

Quędam figurę, & myſteria quędã de Chriſti paſſione, & reſurrectione excerpta ex quodã Sermone B. Hiero. Cap.80.

Quod Chriſtus Meſſiach accepturus eſſet à patre omnem poteſtatem, & poteſtas eius eſſet æterna. Cap.81.

Quod Chriſtus Meſſiach glorioſe aſcẽderet in cœlum. Cap.82.

Quod Chriſtus Meſſiach ſederet i cœlo ad dexteram Dei patris. Cap.83.

Quod ſuper credentes in Chriſto Meſſia deſcenderet Spiritus ſanctus, & ꝓphetarent. Cap.84.

Quod mortuo Chriſto, ſm carnem, lex vetus Moyſis ceſſaret, & euacuaref. C.85.

Quod grauis nexus, & iugũ inſupportabile veteris legis.ſ. Moſaicę, ſolueretur in aduentu Meſſiæ. Cap.86.

Quod omnia cibaria, quę in vetere teſtamento ſunt ad veſcendum prohibita, fierent licita in aduentu Meſſię. Itẽ de muliere menſtruata, & virginibus, ſiue coitu. Cap.87.

De publicatione Euangelii facienda ꝑ Apoſtolos, alioſq; Chriſti Diſcipulos per vniuerſum mundum. Cap.88.

Quod populus Gẽtilis ad fidem Chriſti vocandus eſſet. Cap.89.

Quod Meſſias Rex non indigeret bellatoribus ad ſubiugandum, & conuertendum gentium multitudinem: quia pacẽ loqueretur eis, & poteſtas eius eſſet vſq; ad fines terrę. Cap.90.

Quod Chriſtus Meſſias daturus eſſet Petro claues apiendi, & claudẽdi. C.91.

Quod eccleſia Chriſti ædificaretur ex gentium, & Iudæorum vnione in vno ouili, & ſub vno paſtore: & plures filios eſſet habitura ex gentibus, ꝗ ex Iudęorum Synagoga: & quid eſt eccleſia, & Synagoga, & catholica &c. Cap.92.

De multiplicatione Impii Chriſti Meſſię. Cap.93.

Quod ppl's ad fidem Chriſti venturus alio vocaref nõie: hoc eſt nõ Iſraelitico, vt prius, ſed Chriſtiano. Cap.94.

Quod in lege noua Chriſti Meſſię nouus ſacrificandi ritus, & modus fieret, & ſic vetus mutaretur. Cap.95.

Quod ex gẽtibus ad Chriſti fidẽ venturis ſacerdotes Dei aſſumerenf: licet non eſſent

eſſent de ſtirpe Aaron,& Leui. Cap.96.
Quod lex diuina vocaretur teſtamētū,& quare,& qualiter duo dicunt teſtaméta: vetus.ſ.& nouū:& ꝙ nouū non eſt aliud à vetere,ſed eius adimpletio,& conſummatio. Cap.97.
Quod circūciſionis loco baptiſma inſtitueretur: vbi plurima de circunciſione dicantur,& carnali,& ſpirituali,& ēt de baptiſmo. Cap.98.
Quod Deus vbiq; adorandus eſſet: & nō in Hieroſolymis tātmodo. Cap.99.
Quod Myſteria icarnationis,& paſſionis Chriſti,ac ēt Trinitatis in teſtamento veteri clauſa fuerunt: hoc eſt ſecreta,& ſigillata.& quare. Cap.100.
Quod Meſſias lux mundi eſſe debebat. Cap.101.
Quanto magis Chriſti fideles infeſtabant,& tormētis afficiebant vſq; ad mortem incluſiue: vt Ieſum Chriſtū Deū eſſe negarent: tanto ardentius,& conſtantius in eius fide perſeuerabant,& maiori cum gaudio moriebantur. Cap.102.
Quod per Chriſtum Meſſiam noſtræ delerentur iniquitates. Cap.103.
Quod Iudęorum Rabinorum auctoritate conuincitur Ieſum Chriſtum glorioſę virginis Marię filium,verum Dei fuiſſe Meſſiam. Cap.104.
Quid Hermes Trimegiſtus,& Maumethes de Ieſu Chriſto ſenſerint. Cap.105.
Quod Dęmones confeſſi fuerint Chriſtum Ieſum Dei filium eſſe. Cap.106.
Quod ex plurimis Thalmudiſtarū ſententiis,multas conſtet Meſſiæ Regis conditiones in dño noſtro Ieſu Chriſto fuiſſe adimpletas. Cap.107.

Index omnium Capitulorū in ſeptimo libro contentorum.

Procemium ſeptimi libri,in quo multę continētur Iudæorum Oppoſitiones ad euacuādum,& infringendum, ꝙ dñs noſter Ieſus Chriſtus verus fuerit Meſſias, cum rſſionibus,& ſolutionibus earū. In quo Procemio deſcribitur modus procedendi in hoc libro.
Malachias.c.vlt. Ecce ego vobis mittā Heliam anteq̄ veniat dies dñi horribilis. Sed inquiunt Iudęi: Ante veſtrum Ieſum Nazarenum miſſus non fuit Helias, ergo ipſe nō fuit Meſſias. Oppoſitio. 1.
Zacharias.c.vi. Ecce vir Oriens nomē eius &c.& parum infra: Et ædificabit tēplum dño &c. Sed Iudęi opponentes inquiunt: Meſſias ædificare debebat tēplū dño, veſter Ieſus Chriſtus nullum ædificauit templum, ergo dicunt ipſum non fuiſſe Meſſiam. Opp.2.
Hieremias.c.xxxi. Rurſumq;: ædificabo te: & ædificaberis virgo Iſrael. Item quaſi in calce capitis: Ecce dies venient dicit dñs: & ædificabitur ciuitas dño à turre Amanehel &c. Eſaias etiam cap. xlv. Dicit dñs ſanctus Iſrael: Ego ſuſcitabo eum ad iuſtitiam &c. Ipſe ædificabit ciuitatem meam,& captiuitatem meam dimittet non in pretio. Amos quoque.c. nono: Et conuertam captiuitatem populi mei Iſrael: & ædificabunt ciuitates deſertas &c. Sed dicunt Iudęi, Meſſias ex ſupraſcriptis Vaticiniis ciuitatem quādam ædificare debebat,Ieſus aūt veſter ciuitatem nedū ædificauit aliquam,ſed eā quā habebant Iudęi proſtratam,& deſtructam fuiſſe autumant,ergo ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Opp.3.
Ezechiel.c.xl.& per totū.c.xlviii. vbi multas deſcribit menſurationes,& partitiones cuiuſdam magnæ ciuitatis: quam tenent Iudæi ædificandam eſſe per Meſſiam. Et quia Saluator noſter ciuitatē aliq̄ non ædificauit: vt aiūt Iudæi, ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Opp.4.
Eſaias cap.ii. Et erit in nouiſſimis diebus pręparatus mons domus domini in vertice montium,& eleuabitur ſuper colles,& fluent ad eum omnes gentes &c.
Micheas capitulo quarto: hoc idē dixit: Et erit in nouiſſimo dierum: erit mōs domus domini pręparatus in vertice mōtium &c. Ex quibus duorum Prophetarū Vaticiniis,Iudęus quadrupliciter arguit Ieſum Chriſtum non fuiſſe Meſſiam. Primo ex his verbis: Et erit in nouiſſimis diebus &c. aiunt, Meſſiam mitti debebat in nouiſſimis diebus,Ieſus autem non venit in nouiſſimis diebus, ergo dicunt

Digitized by Google

ipſum nõ fuiſſe Meſſiã. Secundo ex illis verbis: Et erit mons domus dñi &c, vbi aiunt: ꝙ per Meſſiam tres montes adunari debebant; & Mons Syon eleuari ſuper eis: quod quia per Ieſum nõ fuit factum, ergo negant ipſum fuiſſe Meſſiã. Tertio ex illis verbis: Et fluent ad eum oẽs gentes &c. Ex qbus aiunt, Oẽs gẽtes ad Meſſiam ſe conferre debuiſſe: ſed qm̃ paucos dicunt ſe contuliſſe ad Ieſum, ergo eũ negant fuiſſe Meſſiam. Quarto ex illis verbis: Et conflabunt gladios ſuos in vomeres &c. aiunt: ꝙ tempore, quo Meſſias veniret, ceſſarent bella, & vigeret pax: quod Ieſu Chriſti tempore factum fuiſſe negãt, ergo aiunt ipſum non fuiſſe Meſſiam.

Oppoſitio. 5.

Eſaię.c.xi. In die illa radix Ieſſe &c. & magis infra: Et leuabit ſignum in nationes. item magis infra: Et erit in die illa: Adiiciet dominus ſecundo manum ſuam ad poſſidendum reſiduum populi ſui, quod relinquetur ab Aſſyriis &c. & item magis infra: Et ꝯgregabit profugos Iſrael: & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terræ &c. Dicunt Iudęi, Deum debere ſignum quoddam eleuare, quando veniet Meſſias: & ipſos Iudęos diſperſos cõgregare in terram promiſſionis. Quod cum tempore Ieſu Chriſti factum nõ fuerit, ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam.

Oppoſitio. 6.

Eiuſdem Eſaiæ.c.xi. antedicto: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo ſimul morabuntur &c. Cum autem huiuſmodi animalium domeſticatio tempore Meſſiæ facta nõ fuerit, igitur Iudæus negat Ieſum Chriſtum fuiſſe Meſſiam. Opp. 7.

Eſaias.c.lxii. Ecce dominus auditum fecit in extremis terrę: dicite filiæ Sion: Ecce Saluator tuus venit: ecce merces eius cum eo &c. Sed Iudęi dicunt, Dominum nullum adhuc auditum feciſſe in extremis terrę: neque filiæ Sion: hoc eſt Synagogę dictum fuiſſe: Ecce Saluator tuus venit, ergo inquiunt Ieſum Chriſtũ verũ non fuiſſe Meſſiam. Opp. 8.

Eſaias caplõ.xlv. In domino iuſtificabitur, & laudabitur omne ſemen Iſrael. Itẽ in capitulo ſequẽti proxime dicitur: Prope feci iuſtitiam meam, & non elongabitur: & ſalus mea non morabitur: dabo in Sion ſalutem &c. Sed inquit Iudęus Manifeſte cuilibet conſtare, omne ſemen Iſrael, quod Moſaicam legem ſequitur, à quibuſcunque inepta religione improbari, & vana ſuperſtitione accuſari, igitur Ieſum Chriſtum negant fuiſſe Meſſiam.

Oppoſitio. 9.

Zacharias.c.ix. Exulta filia Sion, iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus veniet iuſtus, & Saluator &c. Sed Iudæi inquiũt, ſe tempore Chriſti non exultaſſe, nec Hieruſalem iubilaſſe: immo è contrario ſe cõtaminatos, & ſpoliatos fuiſſe, & à ſedibus ſuis expulſos, igitur ipſum inquiunt non fuiſſe Meſſiam. Opp. 10.

Malachias capitulo tertio: Beatos nos dicent omnes gentes: eritis vos terra deſiderabilis, dicit dominus exercituũ &c. At (vt inquiunt Iudæi) omnibus impleti ſumus maledictionibus, iniuriis, & ignominia: & expellimur vndique veluti execrabiles, & profani, igitur inquiũt Ieſum Chriſtum non fuiſſe Meſſiã. Opp. 11.

Pſalmo.lxxxviii. Et ponam in ſæculũ ſæculi ſemen eius &c. Eſaię capitulo quarto: Videbit ſemen longæuum. Ex qbus amborum Prophetarum verbis, Iudæi conſtare inquiunt, ꝙ Meſſias Rex filios eſſet habiturus: & quoniam Chriſtus noſter filios non habuit, igitur ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Opp. 12.

Eſaias capitulo quadrageſimotertio: Ab Oriente adducam ſemen tuum: & ab Occidente congregabo. & parum infra ibidem: Affer filios meos de longinquo: & filias meas ab extremis terræ. Ex qbus verbis inquiunt Iudæi, ſe omnes Iudæos per totum orbem diſperſos tempore Meſſiæ Regis in terram ſuam promiſſionis congregandos eſſe: quod cum tempore Ieſu Chriſti factum non fuerit, igitur negant eum fuiſſe Meſſiam. Opp. 13.

Oſeas capitulo primo ſm Chriſtianos: capitulo autem ſecundo ſm Hebreos: Et congregabuntur filii Iuda: & filii Iſrael pariter: & ponent ſibimet caput vnum: & aſcendent de terra &c. Aiũt Iudęi ex hoc

Digitized by Google

Vaticinio prędici ſe vna cum decem Tribubus in captiuitatem per Aſſyrios ductis, in Hieruſalem Meſſię tempore congregandos eſſe, ciuitatemq́; ipſam, ac templum ſibi refici debere, & ab hac captiuitate liberari: quod cum tēpore Ieſu Chriſti factum non fuerit, igitur ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Opp. 14.

Ezechiel. c. xxxix. Hæc dicit dominus Deus: Nūc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael, & aſſumam zelum pro nomine ſancto meo. & infra in eodem capitulo: Et reduxero eos de populis, & congregauero de terris inimicorum ſuorum &c. Dicunt Iudæi: ꝙ ex hoc Ezechielis Vaticinio Deus populum ſuum Iſrael de terris inimicorum p Meſſiam erat congregaturus, & ducturus in terram ſuam: quod cum per Ieſum Nazarenum factum non fuerit: immo è contrario magis diſperſi ſint, ideo ipſum Ieſum negant fuiſſe Meſſiam. Opp. 15.

Ezechiel. c. xxxvi. Quia ecce ego ad vos: & conuertar ad vos: & arabimini: & accipietis ſementem: & multiplicabo in vobis homines, omnemq́; domum Iſrael: & habitabuntur ciuitates: & ruinoſa inſtaurabuntur: & replebo vos hominibus, atque iumentis &c. Ex quibus inquiunt Iudęi, ſe congregari debuiſſe tēpore Meſſię, & multiplicari, & ciuitates ſuas reſtaurari, & omnibus bonis affluere: quæ cum Chriſti tempore facta non fuerint, igitur ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Opp. 16.

Ezechiel. c. xxxvii. Aſſumā filios Iſrael de medio nationum, ad quas abierūt: & congregabo eos vndique: & adducam eos in humum ſuam: & faciam eos gētem vnam in terra in mōtibus Iſrael. Ex hoc Vaticinio dicunt Iudęi, ſe congregari debere in terram ſuam tempore Meſſię: & cum tempore Ieſu Chriſti non fuerint cōgregati, ſed multo magis diſperſi, ideo dicunt eum non fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio. 17.

Deuteronomii capitulo trigeſimo: Si ad cardines cœli fueris diſſipatus: inde te retrahet dominus Deus tuus, & aſſumet, atq; introducet in terram: quam poſſederunt patres tui. Inquiūt namq; Iudęi ex hoc textu: Quòd ſi per omnes mundi partes diſperſi eſſent, in terram ſuam tempore Meſſię congregarentur: & cum tempore Ieſu Chriſti cōgregati non fuerint, ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio. 18.

Eſaias. c. lxv. Ecce ego creo cœlos nouos: & terram nouam: & non erunt in memoria priora &c. & parum infra: Quia ecce creo Hieruſalem exultationem, & populum eius gaudium: & exultabo in Hieruſalem, & gaudebo in populo meo: & nō audietur in ea vltra vox fletus, & vox clamoris. Sed dicunt Iudęi cœlos nouos adhuc creatos non fuiſſe, nec terram nouam, & nulla exultatione afficiuntur: ſed omni triſtitia, atq; mœrore, igitur inquiunt Ieſum Chriſtum non fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio. 19.

Ezechiel. c. xxi. Hæc dicit dominus Deus: Congregabo vos de populis: & adunabo de terris, in quibus diſperſi eſtis: daboq́; vobis humum Iſrael: & ingredientur illuc, & auferent omnes offenſiones, cunctasq́; abominationes eius &c. Pſalmo. cxlvi. Aedificans Hieruſalem dominus, diſperſiones Iſrael congregabit.

Eſaias. c. xiiii. Prope eſt vt veniat tempus eius: & dies eius non elongabuntur: miſerebitur enim dominus Iacob: & eliget adhuc de Iſrael: & requieſcere eos faciet ſuper humum ſuam &c. Ex quibus trium Prophetarum Vaticiniis inquiunt Iudęi: ꝙ ſi ipſi per omnes mundi partes diſperſi eſſent, congregarentur à Deo in terram ſuam Iudææ, ſaltem tempore Meſſię Regis: & cum tempore Ieſu Chriſti cōgregati non fuerint, & in terram ſuam introducti, ideo concludunt ipſum Ieſum Chriſtum verum non fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio. 20.

Hieremias. c. xxxii. Dicit dominus Deus Iſrael: Ecce ego cōgregabo eos de vniuerſis terris: ad quas eieci eos in furore meo: & in ira mea: & in idignatione grādi: & reducā eos in locū iſtū &c. Dicūt Iudæi: Adhuc diſperſi, & eiecti ſumus i ira, & in furore Dei: neq; alicubi ſecuri habitare poſſumus: & nullū pactū ne dū ſempiternum, ſed neq; ēt determinatū nobis

oſtenditur: vt nos voti noſtri compotes faciat: igitur cum ea, quę à Propheta dicũtur, Chriſti tempore nõ euenerint, igitur ipſe non fuit Meſſias. Opp. 21.

Micheas. c. iiii. In die illa dicit dominus: Cõgregabo claudicantem: & eã quã eieceram colligam: & quam affixerã con ſolabor: & ponam claudicantem in reliquas &c. Sed Iudęi aiũt, Synagogam ſuam adhuc claudicare omni mœſtitia plenã & in ædibus propriis neceſſitate receptã: igitur Ieſum Chriſtum negant fuiſſe Meſſiam. Opp. 22.

Micheas. c. ii. In die illa dicit dominus: Congregabo Iacob totum, & in vnũ conducam reliquias Iſrael, pariter ponam illum quaſi gregem in ouili &c. Sed inquit Iudæus: Nulla adhuc Iudęorum congregatio facta eſt, imo deſtructę ſunt vndiq; reliquiæ Iſrael: cum nihil eorum, quæ inquit Propheta, factum ſit, igitur Chriſtum Ieſum negant fuiſſe Meſſiã. Opp. 23.

Hieremias. c. xxiii. Ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris ad quàs eiecero eos illuc: & conuertam eos ad rura ſua: & creſcent, & multiplicabuntur, & ſuſcitabo ſuper eos paſtores &c.

Ezechiel itidem. c. xxxiiii. Sicut viſitat paſtor gregem ſuum in die, qñ fuerit in medio ouium ſuarũ diſſipatarũ, ſic viſitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus diſperſæ fuerant in die nubis, & caliginis &c. Quod verius dixiſſent Prophetæ, inquit Iudæus, ſi Chriſtus verus extitiſſet Meſſias: Ego diſpartiam, vel ſegregabo reliquias gregis mei de oĩbus terris: & ſup eos ſuſcitabo lupos &c. Quę cum antedictorũ Prophetarum dictis repugnent, contrariaq; ſint, igit Chriſtus ille veſter verus non extitit Meſſias. Oppoſitio. 24.

Sophonias capitulo tertio: Lauda filia Siõ: iubila Iſrael: lętare, & exulta in omni corde filia Hieruſalem: abſtulit dominus iudicium tuum: auertit inimicos Iſrael Rex Iſrael dominus in medio tui: non timebis vltra malũ &c. Solatur nos Deus, inquiunt Iudæi, & vt lætemur hortatur, & inuitat: & huius exultationis cauſam reddit: quia punitionem noſtram abſtulit, inimicosq; noſtros à nobis auertit: & ꝙ non timeamus malum, quia ipſe eſt in medio noſtri. Sed conſtat, inquit Iudęus, totum oppoſitum, igitur ipſe verus nõ extitit Meſſias. Opp. 25.

Iohel capitulo tertio, ſm Hebręos: ſed capitulo ſecundo, ſm Chriſtianos: Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi: Sol conuertet in tenebras, & Luna in ſanguinẽ, antequam veniat dies domini magnus, & horribilis. & magis infra: Cum conuertero captiuitatem Iuda, & Hieruſalem, cõgregabo omnes gentes &c. Pſal. xlix. qui Aſaph inſcribitur: Deus manifeſte veniet: Deus noſter, & non ſilebit: ignis in conſpectu eius ardebit &c. Iohel etiã capitulo tertio: Cum conuertero captiuitatem Iuda, & Hieruſalem, congregabo omnes gentes in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi &c. Hieremię etiã capitulo trigeſimo, prędicit perſecutionẽ eccleſiæ militantis faciendam per Antichriſtum ante finale iudiciũ: Ecce enim, ait Propheta, dies veniunt dicit dominus: & conuertam conuerſionem populi mei Iſrael, & Iuda, ait dominus: & cõuertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum &c. De iudicio finali Dauid Pſalm. nono: Parauit in iudicio thronum ſuum: & ipſe iudicabit orbem terrę in æquitate: iudicabit populos ĩ iuſtitia. Amos capitulo quinto: Væ iis, qui deſiderant diem domini &c. ideſt diem iudicii.

Daniel capitulo ſeptimo: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit &c. Item: Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Item: Aſpiciebam in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli filius hominis veniebat &c. Malachias capitulo tertio: Quis poterit cogitare diẽ aduentus eius? & quis ſtabit ad videndũ eum? ipſe enim quaſi ignis &c. Eſaias capitulo vigeſimoquarto: Cataractæ de excelſis apertę ſunt: & concutientur fundamenta terræ &c. Eſaias capitulo trigeſimo: Et erit lux Lunę ſicut lux Solis: & lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum &c. Eſaias capitulo ſexageſimoſexto: Quia ecce dominus in

igne

igne veniet: & quaſi turbo quadrigæ eius reddere in idignatione furorem ſuũ &c.

Ex his Prophetarum Vaticiniis, tria fu tura eſſe tempore Meſſię. Primo, quia manifeſtus venire debebat, cum tot ſigna eius pręcederent aduentum. Secundo, q̄ Iudęorum captiuitatem ſoluere debebat & eos in terram promiſſionis cõducere, vbi regnarent. Tertio, bonorum omnium delectabilium affluentiam condere debe bat. Quæ cum Ieſus Nazarenus non fece rit, igitur ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Obiectio. 26.

Libro Regum tertio, capitulo vndecimo: Et affligam ſemen Dauid ſuper hoc, verumtamen non cunctis diebus. Inquiunt Iudæi hoc in loco liquidò conſtare: Quòd licet Regnum Dauid poſt Regis Salomonis mortem affligeretur ob decẽ Tribuum ab eo ſeparationem: non tamẽ cunctis diebus ſtaret afflictum: quia iterum reſtauraretur. Quod cum per Ieſum Nazarenum reſtauratum non fuerit, vt in quit Iudæus, igitur ipſum verum negant fuiſſe Meſſiam. Opp. 27.

Dum Iudęus ex Prophetarum Oraculis probare conatur: quòd tempore Meſſiæ ſoli Iudęi eſſent ſaluandi: ex aduerſo, tanquam clauus clauo retundatur, duo aduerſantia Iudęo probantur. Quorum alterum eſt: q̄ pauci Iudæi eſſent Meſſiæ tempore ſaluandi. Alterum vero: quia quamplurimi ex gentibus ſaluandi præ nunciantur. Solutio igitur ponitur: quomodo Iudæorum Oracula intelligantur. Aliud & Oraculum adducit Iudæus: per quod aſſerit, Iudæos omnes ſaluandos eſſe: cui reſpondetur opportune. Aduerſus Iudæos in hoc, q̄ ſaluari non debeant, alia duo promuntur obſtacula. Quorum alterum eſt: quòd Meſſias in ſcandalum, & ruinam duabus domibus Iſrael, & Iudęorum plebi venturus erat. Alterum vero: quòd tempore Meſſię Iudæi prædicuntur excæcandi: tandem quinque ponuntur Prophetarum Oracula: quod prope finem mundi Iudęi (detecta Antichriſti falſitate per Heliam, & Enoch) ad fidẽ Chriſti deuote confugient: qua mediante, & pœnitentia in patria cœleſti, & non in terrena Hieruſalem, ſaluandi ſunt &c. Caput. 28.

Generalis reſponſio ad omnia per Iudęos ſupra oppoſita: vbi particulares reſponſiones ſibi in qualibet Oppoſitione datę non militarent in totum: licet militent: videlicet q̄ diuinę promiſſiones de futuris bonis, & cõminationes de pœnis, & malis infligẽdis itelligũt ſemper ſub ↄditione, & maxime in teſtamẽto vetere, et ſi abſolute dicantur: hoc eſt nulla adiecta conditione. Cap. 29.

Quod Iudæi fruſtra, & incaſſum expectant ſe ab hac, in qua ſunt, captiuitate liberari: & in terram promiſſionis cõduci: vbi temporaliter regnent: cum ciuitas Hieruſalem, ac Dei templum non debeat amplius reſtaurari, ſaltem Iudæis: ſicut nec Sodoma, & ſorores eius: nec Babylõ. Caput. 30.

Quod Iudęi non ex alia cauſa in tam longa perſiſtant captiuitate, niſi propter horrẽdum illud facinus, quo Chriſtum verum Meſſiam, qui vt eos ſaluaret, aduenerat, tam nefarie, tamq̃; crudeliter necauerunt. Cap. 31.

Quod Iudęi odio hñt Ieſum Chriſtũ Saluatorẽ noſtrum: qm̃ eum idolatram, & magũ, ac Moſaicæ legis euerſorem fuiſſe firmiter tenent: quod nequaq̃ verum eſſe Thalmudiſtaꝝ auctoritate ꝓbat: ad hũc maxime finẽ: vt Iudęi oĩ ſimultate depoſita, facili⁹, & velocius ad ipſius Ieſu Chriſti fidem accedant. Cap. 32.

Quod Iudęi, q̄ venturũ ſperãt Meſſiã, vt ipſos ad priſtinos libertatis terminos redigat, inani ſpe paſcunt: cum è contrà multis Prophetaꝝ Oraculis, eos tãquam Deo infenſos, & rebelles ab ipſo Deo derelinquendos, & expellẽdos eſſe iampridem annuntiatum fuerit. Cap. 33.

Quod in vnica, & ſola pœnitentia, ac firma, & vera ad Chriſti fidem cõuerſione conſiſtit oĩs Iudęoꝝ ſalus, & redemptio: ad quam ſuſcipiendã, tenẽdamq̃; hortantur, & inuitant Iudæi: q̄a eos Deus pius, & miſericors benigne ſuſcipiet, ac eis gratioſe indulgebit. Cap. 34.

Quod Iudęi ſacras literas nunq̄ itellexerũt: nec ẽt adhuc intelligãt. Cap. 35

Index omnium Capitulorum in octauo libro cōtentorum Contra primam Iudæorum Oppoſitionem.

Procemium: in quo Iudęus fidei Chriſtianæ quinque facit Oppoſitiones: propter quod ad ipſam ſe accedere velle recuſat. Cap. 1.
Quod ex ſacris literis conſtet, ad ſalutem hominis, fide opus eſſe: & quod Deo, & Prophetis eius credere debeamus. Caput. 2.
Quod Deo credendum ſit, etiam teſtamenti noui auctoritate oſtet. Cap. 3.
Quod non ſolum in diuinis, ſed et in omnibus ferè humanis negociis credere oporteat. Cap. 4.
Quot modis fides capi pōt. Cap. 5.
Quid credendum ſit, ne ſacris literis contrafaciamus: ſed eas ſeruemus, & adimpleamus. Cap. 6.
Quod vnus tm̄ ſit Deus: ſiue quod ſcriptura ſingulariter de Deo loquit. Cap. 7.
Quod ſcriptura loquens de Deo, iterdum pluraliter loquit: nullo tñ numero pluralitatis appoſito. Cap. 8.
Quòd in ſacris lřis Deus trinus qñq; dicatur: ſiue in ternario numero ſacra pagina de Deo loquatur. Cap. 9.
Quod Deus habet filium. Cap. 10.
Deum habere filium Rabinorum Hebræorum auctoritate probatur. Cap. 11.
Inqſitio, ſiue interrogatio Iudęi: quō Deus, qui ſpiritus eſt, pōt filium generare, & parere. Cap. 12.
De multis naturalibus pdicit gñationibus: vt tandē ad diuinam filii Dei gñationē deueniat: & hoc iuxta grām, quā ipſe dñs Deus nobis pſtabit. Cap. 13.
De Dei patris ſubſtātia. Caput. 14.
Item de filii Dei gñatione. Cap. 15.
De natiuitate filii Dei à patre. Cap. 16.
Iterum de natiuitate filii Dei à patre. Caput. 17.
Item de eadem filii Dei natiuitate à patre. Caput. 18.
Generatio filii Dei in æternitate: & declaratio eius in tempore. Cap. 19.
Eccleſiæ fides catholica de filio Dei. Caput. 20.
Non eſſe fidendum in humana prudētia. Cap. 21.
Quod in diuinis ſit etiā Spiritus ſanctus. Cap. 22.
Concluſio quid in tāta diuinę ſcripturę varietate ſit de Deo credendum, & tenendum. Cap. 23.
Quid de Deo ſenſerint antiqui Philoſophi. Cap. 24.
Quid de Deo tenendum ſit, atque credendum: & ibi oſtenditur, Patrem, Filiū, & Spiritum ſanctum vnum tantum eſſe Deum. Et hoc multipliciter, multisq; modis oſtendendo, vnam tātum eſſe Dei eſſentiam, in trinitate tamen perſonarum, Caput. 25.
Quę omnia adducta ſunt in reſponſionem ad ea, quę Iudęus oppoſuit Chriſtianæ religionis in prima Oppoſitione.

Index omnium Capitulorum Contra ſecundam Iudæorum Oppoſitionem: in qua fidei Chriſtianę improbant articulos.

Procemium eorum, quę reſpondentur Iudæis articulos fidei Chriſtianæ improbantibus: cum ipſi ſint neceſſarii: & quare multipliciter oſtenditur: Iudæi etiam habent aliqua, quæ ipſi credunt: quæ non articulos fidei nominant: ſed legis ſuæ radices: quas etiam mandant credēdas eē.
Tenor Symboli Apoſtolici: i quo duodecim ꝯtinentur articuli: quos oēs qlibet Chriſtianus credere tenetur.
Exortis poſtea multis hęreticis: & fidem Chriſti lacerantibus: & nō valētibus Chriſtianis in vnū ꝯuenire: quia à Gentilibus idolatris grauiter vexabantur Chriſtiani vſque ad mortem, diuerſæ hæreſes ſurrexere.
Quare eccleſia Dei non prouidebat, ne huiuſmodi inualeſcerent hęreſes, donec Conſtantinus Imperator fuit miraculoſe à lepra curatus: & propterea Chriſtianorum perſecutio ceſſaſſet: quo tempore factum fuit Nicenum concilium, & Symbolum Nicenum.
Poſt ipſum Nicenum conciliū alię multæ pullularunt, & inualuerunt hæreſes: ex quo

ex quo neceſſe fuit aliam fieri Synodum in Conſtantinopoli Græciæ: vbi congregati erant Orietales: & ſuum Symbolum cum aliquibus conſtitutionibus miſerunt Romam ad Damaſum Papá: & alios Occidentales epiſcopos ibi congregatos, ſe excuſantes, ꝙ Romam venire non potuerint: & ſic Occidentalis eccleſia ſuum ẽt compoſuit Symbolum, & conſtitutiones quaſdam. Poſt quod Symbolum eſt determinatio concilii generalis, Orientalis, & Occidẽtalis eccleſię tempore Eugenii Papę de Spiritu ſancto. Poſt quã determinationem de Spiritu ſancto ſequũtur .24. Conſtitutiones Synodales, ſeu. 25.

Symbolum Athanaſii Alexãdrini epiſcopi: & maxime de ſancta Trinitate.

Duodecim Chriſtianæ religionis articuli diſtincti: & per ordinem poſiti: ſm Symbola.

Repetitio duodecim articulorum approbando eos diuinę ſcripturę auctoritate: ſingulum ſeparatim: oſtendendo, qui articuli cum Iudaicis radicibus legis ſuæ conueniant, & qui non.

Quid ſignificet Symbolum?

Quid ſignificet Articulus?

Capitula. 51. de diffinitionibus orthodoxę fidei ædita à B. Auguſtino: vt homo ſciat quid credendum ſit, & tenẽdũ, ne in aliquam incidat hęreſim.

¶ Index omnium Capitulorum contra tertiam Iudæorum Oppoſitionem de ſacramento, & calice altaris.

Procemiũ, in quo narratur Iudęorum tertia Oppoſitio contra Chriſtianam religionem: eo ꝙ adoret vt Deum ſacramentum altaris: quod ex pane, & vino conficitur &c. Cap. 1.

¶ Reſponſiones, ſiue Capitula reſponſionis.

Quod Moſaicę legis ſacrificia in Meſſię Regis aduẽtu ceſſare debebãt. Cap. 2.

Quod ſacrificiũ panis, & vini Chriſtianoꝝ plurium Prophetaꝝ vocibus prædictum, & annuntiatũ fuerit. Dauid Propheta Pſal. xxi. Vota mea reddam in cõſpectu timẽtium eũ: edẽt pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt dominum, qui requirunt eum: viuent corda eorum in ſæculũ ſęculi. Reminiſcentur &c. Cap. 3.

Item Dauid Pſal. lxxi. Et erit firmamentum, ſiue verius frumentum, in terra, in ſummis montium ſuper extolletur &c. Caput. 4.

Dauid etiam Pſal. cx. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator dñs: eſcã dedit timentibus ſe. Memor erit in ſęculum teſtamẽti ſui: virtutẽ operum ſuoꝝ annuntiabit populo ſuo &c. Caput. 5.

Eſaias. c. xxv. Et faciet dñs exercituum oĩbus populis in monte hoc conuiuium pinguium, cõuiuium vindemiæ, pinguiũ medullatoꝝ &c. Dauid quoqꝫ Pſalm. cxxxi. Qm̃ elegit dñs Sion, elegit eam in habitationem. Zacharias itidem. ix. c. in calce capitis: Quid enim bonum eius eſt: & quid pulchrũ eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinãs virgines? Cap. 6.

Oſeas ſimiliter. c. vltimo: Cõuertentur ſedentes in vmbra eius &c. Cap. 7.

Eſaias. c. lxii. Si dedero triticum tuum vltra inimicis meis: & ſi biberint filii alieni vinum tuum: in quo laboraſti: quia q congregabunt illud. Cap. 8.

Malachias capitulo primo: Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gẽtibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Cap. 9.

Aſaph Propheta Pſalm. xlix. Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Item magis infra: Sacrificiũ laudis honorificabit me &c. Cap. 10.

Salomon Prouerbiorum capitulo nono: Sapientia ædificauit ſibi domum: excidit columnas ſeptem: imolauit victimas ſuas: miſcuit vinum &c. Cap. 11.

Beatus Cyprianus ad Cęcilium: In benedictione quoqꝫ Iudæ, vbi Chriſti figura exprimitur: ꝙ à fratribus ſuis laudari, & adorari debebat &c. Cap. 12.

Numeri. c. xxiiii. In prophetiis Balaam temporibus ſuis dicetur Iacob, & Iſrael, quid operatus ſit Deus: Ecce populus, vt

Digitized by Google

leæna conſurget: & quaſi leo erigetur: non accubabit donec deuoret prędam, & occiſorum ſanguinem bibat. Cap. 13.

Quod hoc ſacrificium Chriſtianorum fuerit multis figuris annuntiatum, ſiue p̄monſtratum. Cap. 14.

Prima figura oſtenditur. c. xiiii. de Melchiſedech: qui obuiauit Abraę victori, cū ipſe Loth fratruelem ſuum à captiuitate redemiſſet. Cap. 15.

Secunda figura fuit de agno occiſo in Aegypto in veſpera, qn̄ de Aegypto populus Dei egredi debebat ſub Ducatu Moyſis: vt Exodi. c. xii. Cap. 16.

Tertia figura fuit huius ſacramēti mānna: quod de cœlo cadebat, ſiue pluebat: quod manducauit populus Iudaicus. xl. annis in deſerto, Exodi. c. xvi. Cap. 17.

Quarta figura fuit de panibus propoſitionis: de quibus dicitur Exodi. c. xxv. Et panes ſupra menſam: panes ꝓpoſitionis in conſpectu meo &c. Cap. 18.

Quinta, & vltima figura fuit ſanguis: q de vulnere Chriſti in Cruce lāceati emanauit in latere eo iam mortuo: ex quo vulnere ſanguis, & aqua emanauit. Cap. 19.

Quod nonnullę Rabinorum Iudęorum ſententiæ huic Chriſtianorum ſacramento ſatis conueniant. Cap. 20.

Quod Iudęorum ſacrificia non ſolum fierent ex animalibus brutis: ſed interdū etiam ex pane triticeo. Cap. 21.

Quod de vino etiam fieret ſacrificium. Caput. 22.

Cur in pane, & vino hoc celebretur ſacramentum. Cap. 23.

Quod etiam aqua in ſacrificiis veteris legis vſi fuiſſent. Cap. 24.

Quare in calice aqua miſcetur? Caput. 25.

Quod quatuor requirantur ad huius ſacramenti integritatem. Primo materia. Secundo cauſa efficiens: hoc eſt ſacerdos idoneus. Tertio cauſa formalis: hoc eſt forma verborum, quę proferre debet ſacerdos, quando hoc conficit ſacramentum. Quarto, & vltimo finis, q eſt intentio conſecrandi. Cap. 26.

Quod per prolationem verborum cōſecrationis, ſacerdos idoneus, ſeruatis ſeruandis, panis conueniens tranſubſtantietur in corpus Chriſti: & vnum pauca aqua mixtum in ſanguinem. Cap. 27.

Quare ſub bina ſpecie datum fuerit hoc ſacramentum. De duplici materia. Inquiſitio, quare Saluator noſter non dedit nobis corpus ſuum in hoc ſacramento ita manifeſtum, & apparens: vt vnicuique faciliter, & aperte conſtare poſſet corpus Chriſti ibi adeſſe, ſed ſub accidentibus velatum? De poſſibilitate ſacramēti altaris. Cap. 28.

Quod panis in carnem, & vinum in ſanguinem Chriſti tranſubſtantiari poſſit, pluribus etiam conſtat rationibus. Caput. 29.

Quo mō: qua'ue poteſtate corpus Chriſti, & ſanguinem in euchariſtiæ ſacramento conſiſtere poſſe, ſancti doctores catholici oſtendere ſtuduerint. Cap. 30.

Multa etiam, & varia exempla ponit B. Auguſtinus: quæ licet ad aliam rē probandam inducat: huic etiā ſacramento ſatis conuenienter quadrant. Cap. 31.

Alia quędam exempla aliunde excerpta ad huius rei confirmationem. Caput. 32.

Quod huius ſacramenti veritas fuerit miraculis approbata. Cap. 33.

Concluſio quaſi p epilogum de oībus in hac tertia Oppoſitione obiectis. C. 34.

Qui cultus exhibendus ſit huic ſacramento altaris. Cap. 35.

Quod in ſacramēto altaris verꝫ ꝯtineatur corpꝰ Chriſti: & vera caro, & ſanguis, non ſit dubitandum. Cap. 36.

Quod nullus fidelium hoc Chriſti myſterium deberet ignorare. Cap. 37.

Quid ſit ſacramētum: & quare hoc appelletur nomine. Cap. 38.

Vtrum ſub figura, an veritate hoc myſticum calicis fiat ſacramentū. Cap. 39.

Quid interſit inter immolationes veteres, figuraſq; legis antiquę: & inter ſacramentum Dominici corporis, & ſanguinis. Caput. 40.

Quid ſit digne ad vitā percipere corpus, & ſanguinem Chriſti. Cap. 41.

Quibus modis dicitur corpus domini. Cap. 42.

Quod

Quod in hac cōmunione, aut ad iudiciū percipitur, aut ad pmiū. Cap. 43.

Quid neceſſe fuerit quod ſemel geſtū eſt, Chriſtum quotidie immolari: vel qd boni tribuant hæc myſteria digne accipientibus. Caput. 44.

Vtrum plus habeat hoc myſteriū quoties à bono, an minus quippiam, q̄ veritas repromittit, ſi à malo conficiatur miniſtro. Cap. 45.

Quod licet panis, & vini color, & ſapor non mutetur: tamen ibi ſacramentū corporis, & ſanguinis Chriſti veraciter ē. Caput. 46.

Quare peccatis criminalibus irretiti à ſacramentis Dñicis arceātur? Cap. 47.

Conditiones, quæ fuerunt in corpore dñi noſtri Ieſu Chriſti, quæ in noſtris nō ſunt corporibus. Cap. 48.

Inquiſitiones, ſiue Interrogationes Iudęi, vel cuiuſuis alterius: vt de contrarietatibus, ſiue repugnantiis, quæ ſibi inſurgunt in hoc ſacramento: vt de eis fiant certiores. Prima Inqſitio: quomodo poſſibile eſt, inquit, vel incredulus: ꝙ corpus Chriſti: quod magnum eſt: cum in trigeſimotertio anno, & tribus menſibus eſſet, quando paſſus, & mortuus eſt ſm carnē: quomodo, inquit, poſſibile eſt: ꝙ corpus tam magnum poſſit in hoſtia contineri tam parua? & tanto magis in quolibet ipſius hoſtiæ fragmento? vide ibi reſponſionem immediate ſequentem. Caput. 49.

Secunda Inquiſitio: quomodo poteſt eſſe: ꝙ corpus Chriſti ſit ante oculos noſtros: & ipſum non videamus: nec etiam ſenſu noſtro pcipere poſſimus? Cap. 50.

Tertia Inquiſitio: quomodo eſſe poteſt: ꝙ corpus Chriſti: quod vnum tantū eſt: eodem tempore poſſit eſſe in cœlo, & in terra: immo in diuerſis huius mundi locis, & partibus: in quibus quotidie, & eadem hora conſecratur: & in eccleſiis multis, & variis, die, noctuq; conſecratū cuſtoditur: & maxime in eccleſiis parrochialibus &c. Caput. 51.

Quarta Inquiſitio: qūo pōt eſſe: ꝙ ad fractionem hoſtię non ſcindatur, ſiue laceretur corpus Chriſti? Cap. 52.

Quinta Inqſitio: quomodo poteſt eſſe: ꝙ corpus Chriſti quotidie manducetur: & nunquā conſummetur: cum mons etiā maximus toties ſumendo, iamdiu cōſumptus eſſet? Cap. 53.

Sexta Inquiſitio: quomodo poteſt eſſe: ꝙ Chriſtus de cœlo deſcendat ad altare, ſuper quo ſacerdos celebrat, niſi cœlū deſerat. & maxime dicēte Auguſtino: Quod donec finiatur ſęculum, ſurſum eſt dominus. Caput. 54.

Septima Inquiſitio: quomodo in tam breui momento: quo verba conſecrationis proferuntur, Chriſtus poteſt deſcendere de cœlo empyreo ad altare, ſuper quo celebratur, cum tantopere diſtet? Caput. 55.

Octaua Inquiſitio: quomodo poteſt hic cibus ſacramentalis mundus, & nitidus perſiſtere, & durare, cum ſępiſſime ab immundis, & infectis peccatoribus ſumatur? Cap. 56.

Nona Inquiſitio: quomodo eē poteſt: quòd corpus Chriſti tam magnū in manu ſacerdotis tantum pondus non habeat: vt ipſum ſacerdos ille non ſolum ſupra caput ſuum non poſſit extollere, ſed vix mouere? Cap. 57.

Decima Inquiſitio: quid ſi ſacerdos aliquis ſuper tanta panis, & vini quantitate, quæ vni homini ad victum per menſem ſufficeret, verba conſecrationis cum intentione ꝯſecrandi proferat? Cap. 58.

Vndecima Inquiſitio: quia dictum fuerat in figura mannæ: ꝙ ſicut manna bonis, & iuſtis ſapiebat: ac iuxta deſiderium ſuum in ſingulorum ſenſibus formabatur: ita hoc ſacramento omnes ipſum digne ſumentes, quàm mirabiliter recreantur, & ꝯſolant: ac multiplices fructus ꝑcipiūt, & ꝯſequunt: peccatores vero, ſiue idigne ſumētes, nullū nō ſolū fructū, ſed nec ēt guſtū pcipiūt. Inqrit igit Iudæus: ſi ita eſt (vt dixiſti) qūo eſſe pōt: ꝙ eadē res in cibum, ſiue potū à duobus ſumpta: plures, ſiue diuerſos generet effectus, & diuerſimode operetur? Cap. 59.

Duodecima Inqſitio: in antecedente ꝓxima Inquiſitione dixiſti, Oēs hoc ſacramētum digne ſumētes, multiplices ꝯſeq

Digitized by Google

fructus? qui tñ eſſent illi fructus minime dixiſti,ſed tacuiſti: dic ergo eos,ſi libet,vt quę ex eis percipiatur vtilitas intelligere valeamus. Cap.60.

Tertiadecima Inquiſitio: quot nominibus denominatur hoc ſacramentum? Audiui enim te interdum nominare ipſum euchariſtiam,interdum hoſtiam,& interdum ſacramentum. Cap.61.

Quartadecima Inquiſitio eſt: vtrũ hoc ſacramentum in azymis: hoc eſt in pane azymo: an in fermentato confici debeat? Caput. 62.

Quintadecima Inqſitio: ſi Chriſtus in huius ſacramenti inſtitutione imitandus eſt: vt ſcilicet in eadem panis ſpecie conficiatur,in qua ipſe cõfecit. Quare in ipſius ſacramẽti aſſumptione Chriſtiani ſuũ ſimiliter non imitantur Saluatorem? vt.ſ. poſt cœnam ipſum ſumant ſacramẽtum? Caput. 63.

Sextadecima,& vltima Inquiſitio: quare feſtiuitas corporis Chriſti tam celebris, & ſolemnis in eccleſia Chriſtiana introducta fuit: vt in omnibus huius mundi partibus, in quibus habitant Chriſtiani, ſacramentum iſtud corporis Chriſti cum laicorum veneratione,& ingenti religioſorum,& clericorum põpa,maximoq; apparatu ſingulis annis per viarum triuia, & quadriuia publice deferatur? Cp.64.

Index eorum,quę cõtinentur in duodecimo Capitulo libri octaui.

Opponunt Iudęi,Sabbati feſtiuitatem nec in diem Dominicum,nec in aliũ etiã diem mutari potuiſſe: ſaltem tribus rationibus.

Reſpondetur. Prius conſiderandas eſſe plures cauſas, propter quas pręceptum fuit Sabbatum obſeruari, & ſanctificari debuiſſe: quia ſm aliquas fuit præceptum morale: & ſm aliquas fuit cerimoniale: & ſm aliquas alias fuit iudiciale.

Quid ſit,vel ſignificet Sabbatum.

Ad quid præceptũ fuit obſeruari Sabbatum in ſeptimo die.

Quando,& quo tempore obſeruari debeat Sabbatum.

Quomodo celebrandum erat Sabbatum.

Quare Deus toties iterauit pręceptum Sabbati.

Sub qua pœna mãdatur obſeruari Sabbatum.

Vſquequo obſeruandum erat Sabbatum.

Quod pręceptum de Sabbato celebrãdo eſt morale,quantum eſt ad aliquid, & non totaliter.

Quod pręceptum de ſabbato celebrãdo eſt magis cerimoniale,q̃ morale.

Quod præceptum de Sabbato celebrãdo eſt etiam partim iudiciale.

Quod poſt Chriſti reſurrectionẽ ceſſare debuit pręceptum de Sabbati celebratione.

Quod Sabbatum debuit aliquando ceſſare.

Quod Deus repudiet oĩa Iudęorũ feſta: & ipſum quoq; Sabbatum.

Quod Deus reſpuat omnia Iudęorum feſta: eo ꝙ nouum velit cultum.

Nouum inſuper cantum Deus ipſe requirebat.

Quare feſtiuitas,& celebratio Sabbati potius in diem Dominicum mutata ſit, q̃ in alium diem.

De Dominicæ diei laudibus, & excellentiis.

Quare in hoc tertio mandato, & ſimiliter in primo,ratio quædam aſſignetur, cum in reliquis octo mandatis nulla penitus aſſignetur ratio.

Quod Iudęi omnes falſum celebrent Sabbatum.

Quod Chriſtiani verum,& perfectum celebrent Sabbatum.

Quod Chriſtiana religio celebrat verum Sabbatum morale in die Dominico: quo ad tempus.i.ꝙ in debito, & conuenienti die celebrat illud.

Oppoſitio Iudæi: ꝙ eo, quia Chriſtus mortuus in ſepulchro die ſeptima quieſcendo ibi,tanto magis Chriſtiani deberent celebrare Sabbatum, & non diem Dominicum.

Reſponſio: ꝙ licet Chriſtus per mortem, &

Digitized by Google

rem, & paſſionem ſuam redemerit, & liberauerit animam à morte æterna: & ſatiſfecerit pro peccato Adę: tamen per reſurrectionem liberauit, & reſtaurauit corpus ab omni miſeria. Et ſic Chriſtus poſtquã fuit mortuus in ſepulchro, ceſſauit ab opere redemptionis animæ: ſed corpus nõdum erat reſtauratum: ſed in reſurrectione ſua fuit perfecta, & conſummata tota noſtra redemptio: quo ad vtrunque: ſcilicet quo ad animam, & quo ad corpus.

Quod ſola Chriſtiana religio vere celebrat omnia Sabbata annualia: & cæteras feſtiuitates in memoriam noui teſtamenti.

Quod ſola Chriſtiana religio vere, & rite celebrat omnia Sabbata, & vere ſanctificat ea, quo ad modum ſanctificandi.

Quod Iudæi, & Maumethenſes nõ exhibent Deo veram, immo falſam, latriam.

Ad prædicta reſpondent Iudæi, ſe ſeruare morem Patriarcharum, & maiorum ſuorum.

Qualiter Chriſtiana religio vere ſanctificat Sabbatum, ſancta opera faciendo erga proximum.

An cerimonialia, & iudicialia præcepta veteris legis ſeruari poſſint in lege noua ſine peccato?

Ea quæ ſuperius dicta ſunt, ſaltem in parte, aliis iterum probantur rationibus, & modis.

Primo de obſeruantia Sabbati à Deo pręcepta. Secundo de gratia ipſius, & aliorum feſtorum obſeruatione ab eccleſia indicta. Tertio de obſeruantiæ Sabbati ceſſatione, & diei Dominicæ ſucceſſione. Quarto à quibus operibus debebat in Sabbato, & nunc in Dominica, debet homo vacare. Quinto: vtrũ laborare in aliis diebus ſit in præcepto: ſicut quieſcere in die ſeptimo, vel primo.

Reſponſio ad Argumenta Iudæorum contra nos facta, dicentium Sabbati feſtiuitatem mutari non potuiſſe.

¶ Index omnium Capituloꝝ in nono libro contentorum.

Finus Ferratieñ.

Prooemium, in quo dicitur, Iudęos nõ ſolum legem Moyſis non obſeruare, ſed etiam ſubuertere, & omnino lacerare. Caput. 1.

Duplicem legem dediſſe Moyſem: alteram ſcilicet in ſcriptis: alteram vero voce tantum ſine ſcriptis, commẽtitium, & falſum eſſe. Cap. 2.

Ex quo fonte, & quo auctore legis, verbo, ſiue voce tantum datæ fama originẽ ſumpſerit, & percrebruerit. Cap. 3.

Quę ſecta, ſiue ſcientia ea, quam Iudæi Cabalã nominant: & quis fuerit eius auctor. Caput. 4.

Quod Thalmudicis conſtitutionibus Iudęi veram Moyſis legem corrumpant. & primo. Quod multipliciter Iudæi de Deo male ſentiant: & ideo hæretici ſint, & idolatræ: & ei in fruſtra attribuant, ꝙ inuidia peccauerit. Deum dolore angi, quia Hieroſolymam, & templum deſtruxit. Quid agat Deus in die. Deũ iuraſſe, & qui eum abſolueret, inuenire non potuiſſe. Quod Deus ſtudeat rotulum legis Hebraicę: & mille impietates eius maieſtati attribuunt. Cap. 5.

Quod Thalmudiſtæ, & Rabini Iudęorum de Saluatore noſtro, & de eius matre glorioſa virgine, ac Apoſtolis, & Euangeliis, quamplurima obſcœna, & deteſtãda conuicia proferant. Cap. 6.

Aliter etiam multis Chriſtianos modis infeſtant, quia ſunt Chriſti membra. Caput. 7.

Quod Iudęi non ſolum de Saluatore noſtro, cui infenſi ſunt, ſed etiam de Adã, Noe, Abraam, Moyſe, & Dauid, à quibus, ſm carnem, deſcenderunt, obloquuntur &c. Caput. 8.

Quod eos, quos ſacræ literæ vocant peccatores, Thalmudiſtę atteſtẽtur fuiſſe à peccato immunes. Cap. 9.

Volunt Thalmudiſtæ Iudæis licitum eſſe, Chriſtianos poſſe ab eis impune, & abſque peccato interfici. Cap. 10.

Si quis homicida, à maiori parte iudicum morte dignus fuerit iudicatus, mori omnino debeat: ſi vero ab omnibus fuerit condemnatus, ab omni ſupplicio inultus euadat. Cap. 11.

Digitized by Google

Præceptum etiam Dei, vt filii parentes ſuos honorent, ſceleſtis quibuſdam dogmatibus irritant. Cap. 12.

Quod Iudæi falſum celebrant Sabbatum. Quod Iudæi non ſolum, quãtum ad ſignum, falſum celebrant Sabbatũ: ſed etiam, quantum ad temporis integritatẽ.

Quod Iudæi noſtrates: hoc eſt noſtrarũ Occidentaliũ regionum, falſum celebrãt Sabbatum, accendendo, ſiue accendi facientes ignem in Sabbato in domibus ſuis. Caput. 13.

Quod Iudæi, præmiſſa quadam proteſtatione ſolẽni, putent ſe poſſe quoſcũq;, & Chriſtianos imprimis, circũuenire dolis, & fraudibus ſine peccato, atq; iactura corporis, vel facultatis. Cap. 14.

Dicunt etiam Thalmudiſtæ, ſibi licere, & quibuſcunq; Iudæis, cum propria vxore coire contra humanum vſum in vaſe non congruo. Cap. 15.

Quod de coitu, alia etiam quamplurima obſcœna in ſuo contineantur Thalmud. Cap. 16.

Quod in Thalmud vana, & inutilis, immo ſceleſta, & obſcœna, ac fatua, & fabuloſa, immo beſtialis contineatur doctrina. Caput. 17.

Quod Iudæi ad vſuram præſtantes legem Dei violent, & diſſipent. Cap. 18.

Iudæus vt ſuos tueatur defectus, probare nititur ſuis licuiſſe Thalmudiſtis legem Dei mutare, ſiue limitare. Cap. 19.

Quod Iudæi moderni Thalmudiſtas ſuos, etiam de ineptiis, & impietatibus, de quibus eos ſuperius pluribus in locis accuſaui, defendere, & defenſare conentur, dicentes, Eos myſtice, ſeu metaphorice, & allegorice fuiſſe locutos. Cap. 20.

Quod Thalmudiſtæ aliqua diuina præcepta abſolute data: & è conuerſo aliqua in loco determinato, & præfixo obſeruãda, iuxta ſuam auſi ſint, vel non ſeruare, vel mutare, voluntatem. Cap. 21.

Concluſio noni, & vltimi libri. Caput. 22.

Gratiarum actiones Omnipotẽti Deo redditæ pro fauore præſtito. Cap. 23.

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

FINVS HADRIANVS FINVS FERRARIENSIS LECTORI.

CVM Anno dñi .1503. ob peſtilentiã in ciuitate noſtra Ferrariæ ſæuientẽ, rus me cõtuliſſem: ibiq; ocioſus ſtare non poſſem: eo ꝙ in vrbe ſęcularibus in rebus valde negocioſus fuiſſem: decreui aliquid lectitare, quod ex ſacris literis fuiſſet excerptũ: cum alterius generis, vel cõditionis ſcripturas legere mihi, ob ſenilẽ ætatem, non ꝯuenire putarẽ. Et ecce, dũ huius rei cauſa, libros quoſdam rus mecũ delatos ꝯtrectarem, liber quidam à venerabili, & eloquẽti patre Dño Petro Bruto nobili Veneto, & digniſſimo Catharenſi epiſcopo ꝯtra Hebręos æditus, cui nomẽ indidit, Victoria Petri Bruti ꝯtra Iudæos, meas ſtatim venit in manus. Hũc aperui, & eius elegantia, & eloquii ſuauitate captus, totum legi, & pluries relegi. Ibi enim multa ꝯtra Hebręos in fidei Chriſtianę fauorẽ non minus diligenter, ꝙ̃ eleganter, poſita ſunt. Vñ allata mihi nõnulloꝝ menſium otii occaſione ob ipſam peſtilentiam, decreui ea oĩa, quæ ibidem ad infringẽdos Iudęoꝝ errores mihi firmiora, & efficaciora videbant̃, ex eo Libello excerpere: imo verius trãſcribere, & exemplare: ne ea turpi, & inepto ſermone fœdarẽ. Cumq; nõnulla ibidem eſſent, quæ non viderentur mihi ex ſeipſis idonea ad ꝓbandũ illud oẽ, quod ibi ꝓbari oportet, cœpi ꝙ̃plures alios doctiſſimoꝝ viroꝝ, tam Chriſtianorum, ꝙ̃ Iudęoꝝ reuoluere Codices, Latino tñ ſermone ꝯſcriptos: & maxime Opuſculum quoddã æditũ ꝑ Venerabilẽ Dñm Iacobum de Valẽtia Chriſtopolitanũ epiſcopum poſt ſuam Pſalmoꝝ explanationem poſitũ. In quibus oĩbus multa inueni valde idonea, & efficacia ad corroboranda, & ꝯfirmãda, tam ea, ꝙ̃ ab ipſis Dño Petro Bruto, & Dño Iacobo de Valẽtia dicta ſunt, ꝙ̃ alia multa ab ipſis intacta, ſed alibi inuenta: qa multos alios reuolui Codices: quæ oĩa ſic inuẽta, tam ad delẽdos Iudæoꝝ errores, ꝙ̃ ad maiorẽ Chriſtianæ fidei firmitatẽ, ꝙ̃maxime idonea, & ſtabilia ſunt fundamenta: & ea oĩa in hoc ope ꝯgeſſi, ne Iudęis aliqua via relinqueret̃ aperta, ꝑ quam ab Argumẽtis noſtris explicari, & euadere poſſent. Cũ inſup inde ad duos annos ob aliã peſtilẽtiã in eadẽ ciuitate noſtra vigentem, iteꝝ ſilr rus mę ꝯfugere neceſſe fuiſſet, & eam ob cauſam alioꝝ qnq;, ſiue ſex mẽſiũ otiũ habuiſſem, in eodẽ opere ꝑſeuerans, ſatis magnũ feci ꝓceſſum. Ceſſata aũt peſtilentia, & oĩbus in vrbẽ reuerſis, dubitãs ne maximis officii mei curis implicitus, opus ipſum morte ꝓuentus, imꝑfectum relinquerem: cupienſq; ipſum ad optatũ finem ꝓducere, cœpi oẽ tps, quod, quouis modo, furto ſurripere potui, hoc totũ ad huius operis ꝯſummationẽ, oĩ ſtudio, & diligẽtia, & maxime diebus feſtis, deſtinare, & deputare: cũ aliis diebus, aut nihil oĩno, aut parum qd ipſi operam dare poſſem. Vñ vt opus ipſum ad optatũ finem perduceret̃, exiſtimaui me dies ipſos feſtos ꝙ̃maxime ſanctificare, ſi in eis ad ipſius operis perfectionẽ, & ꝯſummationẽ ꝙ̃maxime inſudarẽ. Ex quo in ipſis feſtis tñ in eo opere laboraui, ꝙ ipſum, adhuc tñ non caſtigatum, dono, & auxilio diuino ad finẽ ſuum tãdem ꝓduxi. Tibi ergo dñe mi Ieſu Chriſte hoc opus offero, intitulo, & aſcribo: cum ipſum pro magna parte in diebus feſtis, tuo cultui dicatis, & in honorem tuum ſanctificandis, æditum ſit. Quod & ſi in Tabernaculo tuo: hoc eſt in eccleſia tua militante, parui ſit futurum momenti: cum in ea quamplurima ſint alia maioris ponderis, & digniora, ac elegantiora: tamen conſiderans, quòd in ipſo tuo Tabernaculo, & diuites, & pauperes munera offerre poſſunt, etiam diſparia: diuites quidem aurum, argen-

Digitized by Google

rum,gēmas,hyacinthum,purpuram,coccumq́; bis tinctum,& quicquid aliud pretioſum:ego autem pauper,ſi pelles caprarum,& hircorum pilos, vel etiam aliud quod minus adhuc pretioſum ſit, ſeu vili us,quod tamen in ipſo Tabernaculo conueniat,offeram, excuſatus ſim: eo ꝙ in meis ſcriniis pretioſiora non habeantur monilia,ſiue munera.Tu vero domine, non opus iſtud tantum, quod minimum eſt,ſed vnam ſecum mentem rectam,&voluntatem optimam ſerui tui benigne ſuſcipe:cum vires,& opes meæ,quę paruę, & exiles ſunt,ipſis menti,& voluntati pares nequaquam eſſe poſſint. Voluiſſem equidem maius donum tuæ offerre maieſtati,ſi potuiſſem:ſed(vt inquit Hieronymus ad Heliodorum epiſcopum) grādes materias ingenia parua non ſufferunt: & in ipſo conatu vltra vires auſa ſuccumbunt:quantoq́; maius fuerit quod dicendum eſt,tāto magis obruitur, qui magnitudinem rerum non poteſt explicare.Memento igitur,domine mi,quod tuis dixiſti Diſcipulis, Marci.c.xii. & Lucę.c.xxi. quando illa paupercula duo æra minuta miſit in Gazophylatium:voluntatē itaq;, & mentem meam magnam maieſtas tua intueatur domine, & non vires, ac opes meas exiles:hoc eſt munus meum. Nolui etiam in hoc opere nomen meum inſcribere,ſiue pręſcribere,vt huius operis auctor prędicetur: dubitans ne illud tuum mihi dicas Euangelicum,Matthæi capitulo ſexto:Cum facis eleemoſynam,noli tuba canere ante te.& parū infra illud aliud: Te autem faciente eleemoſynam,neſciat ſiniſtra tua qd faciat dextera tua. & iterū illud aliud ibidem dictum: Amen dico vobis,receperunt mercedem ſuam.Tu ergo Lector, ſi quid boni & ordinati i hoc opere inuenies,antedictis,à quibus ea accepi,aſcribito:ſi quid autem mali,vel debile,triſte,rude, & ineptum, hoc totum mihi aſcribito: ideſt huius libri auctori.

Vale.

Finus Hadrianus Ferrarienſis Fino genere fat⁹ ſcripturarū Ducalis fiſci Magiſter ac gēitor meus, & hui⁹ operis auctor fuit: & ita ego Daniel Fin⁹ ſcripturarū reipublicę Ferrariēſis Magiſter atteſtor, & fidem facio.

¶ Procemium generale totius huius operis:in quo declaratur quid in hoc toto opere dicendum ſit:& in quot libros diuidatur, & quid in quolibet libro contineatur.

TRactaturi contra Iudæos ab Omnipotentis Dei fide deuios,de ipſius fidei veritate,primo,& ante omnia inquirendum eſt, quę, & quale,ac etiam quot inter nos Chriſtianos,ac ipſos Iudęos ſint differentię,& cōtrarietates: vt prius conſtet ſuper quo diſputandum ſit. Diſputare enim ſuper iis,in quibus ambę ipſæ partes:Chriſtiana ſcilicet, & Iudaica conueniunt,& in nihilo aduerſantur, nil aliud eſſet, niſi tempus inaniter terere,& omnino perdere. Licet enim ferme omnes prima fronte opinentur,vnam tātum inter eos eſſe differentiam: eo ꝙ Iudæi Meſſiam Regem veniſſe negant: & propterea eum venturū expectant: Chriſtiani vero,non ſolum inquiunt, & fatentur eum iamdiu veniſſe,ſed ꝙ plus eſt,Ieſum Chriſtum glorioſiſſimę Mariæ virginis filium,clara voce,& audacter fatentur verum fuiſſe Meſſiam:& eum qdem Meſſiam,qui in lege Moſaica ſanctis patribus Patriarchis fuit à Sūmo Deo promiſſus: & quem ſancti Prophetæ magno deſiderio expectauerunt:ac de eo quamplurima prædixere Vaticinia. Quæ quidem differentia, licet prima fronte vnica tantum,& ſola eſſe videatur, tamen recte intuenti,& diligenter cōſiderāti,omnia ea, quæ Iudæi de ipſo Meſſia dicunt,& tenaciter affirmant:& ea ſimiliter, q̄ nos Chriſtiani ex vero ſacrarū ſcripturarū ſenſu credimus,prædicamus,& affirmamus, huiuſmodi differētia videtur, & inuenitur in quinque partes eſſe diſtincta.

Primo,Iudęi negant Meſſiam naſci debuiſſe ex virgine, & abſq; virili ſemine: ſed ex coitu,prout oēs cōmuniter naſcūtur hoīes:cum nos Chriſtiani eum ex virgine naſciturum fuiſſe, & ſic iam natum eſſe dicamus,& affirmemus.

Secundo,Iudęi negant Meſſiā debuiſſe Deum eſſe,ſed purū hominem tm̄,Moyſe tn̄ ſanctiorem:nos vero Chriſtiani eum fuiſſe verū Deum, & verū hominem dicimus,

mus,credimus,tenemus,& affirmamus.

Tertio,Iudæi negant aliã legem afferre mortalibus debuiſſe Meſſiã, prçter eã, quã Deus attulit Moyſi:nos vero Chriſtiani dicimus,& tenemus, ꝙ legẽ nouã dare debebat:& ſic dediſſe.ſ. Euangelicam.

Quarto,Iudæi negant Meſſiam veniſſe,ſiue ipſius aduentum iuiſſe in prçteritum:nos vero Chriſtiani Meſſiæ aduentum non ſolum prçteriſſe dicimus,ſed ab eius aduẽtu citra iã fluxiſſe annos. 1510. vel circa,aſſerimus,& affirmamus.

Quinto,& vltimo,Iudçi negant Ieſum Chriſtum glorioſiſſimç virginis Marię filium,verum fuiſſe Meſſiã: nos vero Chriſtiani,eum verum fuiſſe Meſſiam credimus,prçdicamus,& affirmamus.

His igitur habitis,volentes oſtendere Iudçis,quantum ipſi errent,& à veritate, ac à ſanctaꝝ ſcripturaꝝ ſenſu in prçdictis omnibus deuient,ſuper omnibus prçdictis differentiis cũ eis bellum gerere decreuimus:non vi, non armis, non militibus,aut peditibus:ſed ſanctoꝝ Prophetarum Oraculis , firmiſſimisq́; rationibus: necnon Rabinoꝝ ſuoꝝ auctoritate , atq; doctrina:ad hunc maxime finem: vt ipſi Iudæi,cognitis erroribus ſuis , ac eis depoſitis,& fugatis,ſi ipſam veræ fidei veritatem,nõ tantum ſcire,& cognoſcere cupiant,ſed etiam manibus(vt ita dixerim) attrectare,veritate prophetici ſermonis , & diuinaꝝ ſcripturarum ab eis hucuſq; ignorata,poſſint tandem deguſtare:& ſic ad veram Chriſtianoꝝ fidem , & religionem peruenire:qua mediante poſſint demum vnà nobiſcum cœleſtem,& immortalem,ſeu potius indeficientem,& perpetuam gloriam conſequi.Sin autem veritatem ipſam:hoc eſt eius cognitionem,effugere ſtudioſe voluerint,& ab ea deuiare, ſibiipſis,& obſtinationi ſuç,ac pfidiæ imputent,ſi in futuro ſæculo pœnas dabũt.

Sed qm̃ primum , & principale totius huius operis noſtri fundamẽtum, ab ipſo Meſſia, à Summo Deo ad nos mittendo, emanat,& dependet:igitur ne in tã longo operis,& diſputationis noſtrç pceſſu ſuper incerto contendere videamur, neceſſariũ eſſe putaui:vt primo, & ante oĩa per modum cuiuſdam introductorii coꝝ omniũ,quç in hoc opere tractanda ſunt, aperiamus,& declaremus,diuinaꝝ literarum teſtimonio,& auctoritate,non ſolum ex diuinis promiſſionibus ſanctis Patrib⁹ Abraç,Iſaac,& Iacob,ac cçteris olim per ipſum Deum voce factis : verumetiam ex aliquibus figuris,indiciis,& ſignis, ænigmaticis tñ tegminibus inuolutis,& obũbratis,conſtet,& appareat,ꝙ ipſum Meſſiam Deus eſſet miſſurus : vt iacto prius hoc fundamento:ꝙ ipſe Meſſias eſſet ad nos ab ipſo Deo mittendus,de huiuſmodi promiſſionibus,figuris,& ſignis minime dubitandum ſit:ſed firmius,& audacius ſit vlterius procedendum.

Verũ,vt in hoc noſtro certamine quodam ordine procedatur,hàc totam diſputationem noſtram,& cõtrouerſiam,in ſex libros diuidere decreuimus. In primo nanq; libro,ſacraꝝ literaꝝ teſtimonio, demonſtrabitur:vbi,& quãdo de huiuſmodi diuinis promiſſionibus , & de figuris, & ſignis quãpluribus conſtet,& appareat Deum promiſiſſe,vel ſignificaſſe,aut præmonſtraſſe ſe miſſurum hunc ſuum Meſſiam.& ſic liber ipſe primus erit tãquam vnum introductorium omnium in hoc opere ꝯtentoꝝ:cũ ea omnia ab ipſo Meſſia dependeãt.Poſtea vero de ſupradictis quinque differentiis inter Chriſtianos,& Iudæos exiſtentibus,diſputabimus:diuidendo eas ſimiliter ſic in alios quinque libros,ſicut ſupra demonſtratum eſt,differentiam ipſam inter Iudços,& nos Chriſtianos exiſtentem,in quinque partes eſſe diſtinctam.In quolibet enim libro vnam tñ diſputabimus differentiam:& eo quidem librorũ ordine,quo differentię ipſæ ſuprapoſitę,& deſcriptę ſunt. In ſecundo nãq; lib. differẽtiã primã. In tertio libro differentiam ſecundam. In libro quarto differẽtiam tertiam. In quinto libro differẽtiam quartam. Et in ſexto libro differentiam quintam. Alios etiã duos libros ſupradictis ſex libris addendos eſſe,& quidem neceſſario,arbitratus ſum : ne hoc opus imperfectum ab oĩbus

Digitized by Google

iudicetur: ſcilicet ſeptimum, & octauum.

Septimum quippe, vt Iudęi ſe omnino debellatos, & confuſos eſſe cognoſcant: quia ab Argumentationibus noſtris à diuinis ſcripturis emanantibus, & Iudæorum Rabinis aſſentientibus, nullatenus euadere poterũt. Nam cũ in ſexto libro ꝓbãdum ſit, Ieſum Chriſtum ideo verum fuiſſe Meſſiam, quia omnia diuinorum Prophetarum Vaticinia de vero Meſſia prædicta, & annuntiata in ipſo Ieſu Chriſto, ſic examuſſim adimpleta, & verificata fuerunt, ſicut fuerant ipſorum Prophetarum Vaticiniis annuntiata. Vnde nolentes Iudęi aſſentire, ꝙ Chriſtus fuerit Meſſias, alia multa Prophetarum conantur proferre Vaticinia: quę in vero Meſſia (vt aſſerũt) fuerant adimplenda: quæ cũ in ipſo Ieſu Chriſto, nec etiã in aliquo alio (vt ipſi inquiunt) nunquam fuerint adimpleta: igit ipſum Ieſum negãt verum fuiſſe Meſſiã. Quę omnia Prophetarum Vaticinia per eos inuenta, & nobis oppoſita, in ipſo ſeptimo libro reſoluimus oīno: oſtendẽtes ea ſm verum eorum ſenſum, aut omnino non loqui, ſiue nõ intelligi poſſe de Meſſia, aut in ipſo Ieſu Chriſto veraciter, & ad plenum adimpleta fuiſſe: ſed aliter, & alio modo, q̃ ipſi dicerent, & ſentirent Iudæi. Neceſſario igitur hic ſeptimus liber addendus fuit: in quo etiam nõnulla adduntur capita ad maiorẽ Iudæorum debellationem, & ꝯfuſionem. Octauus inſuper liber addendus, & quidem neceſſario: quoniam etſi Iudæi ex contentis in prioribus ſeptem libris ſe victos, & debellatos eſſe cognoſcerent, & nequaq̃ fateri vellent: tamen Chriſtianorum fidem, & legem nequaq̃ amplecti, & capeſſere volebant: immo eam recuſabant, & improbabant, dicentes: Eam veram non eſſe, cum in ea multa ſint, & contineantur, quæ cõtra principalia Decalogi mandata ſeruentur, & fiant. Aiunt enim, nos Chriſtianos tres Deos facere, cum vnus tm̃ ſit Deus: articulos etiam fidei noſtræ improbant: necnon & ſacrificium altaris: damnant inſuper feſtiuitatis Sabbati mutationẽ: & demum nos ob ipſius noſtri ſacrificii cultũ: & ob picturas, & imagines in templis noſtris exiſtentes: & ob venerationem, quã eis impendimus, peſſimos & putant, & noīant idolatras: vnde neceſſario ipſum quoq; octauum librum aliis ſeptem addere oportuit. In quo libro ſacrarum literarum auctoritate, & teſtimonio demonſtratur, fidem ipſam, & religionem Chriſtianam, à diuinis nõ deuiare ſcripturis: ſed potius earum auctoritate roborari: cum ſuper illa fundata ſit petra, quæ dr̃ Chriſtus: teſte Saluatore noſtro dicente, Matthęi.c.xvi. Et ego dico tibi: Tu es Petrus, & ſup hãc Petram ædificabo eccleſiam meam. Et Apoſtolus primo ad Corin.capite.x. Petra aũt erat Chriſtus. Ex q̄bus maculã oẽm, & infamiam, immo impietatem, quam Iudæi noſtræ impingunt religioni, amouere, & abſtergere nõ recuſaui. Quia reprobata in ſeptem prioribus libris Iudęorũ lege, me nihil omnino feciſſe arbitratus fuiſſem, niſi noſtram: ſcilicet Chriſtianã, religionem confirmaſſem. Non enim ſufficit aliena diluiſſe, niſi etiam noſtra confirmemus. Neceſſario igitur hunc octauũ librum huic noſtro operi addendum eſſe demonſtratur: quia ſolutis omnibus Iudęorum Oppoſitionibus, nihil eis obſtat, quod iuſte poſſint in noſtra Chriſtiana damnare religione: & propterea recuſent ad eam accedere. Sed quoniam Iudaicus populus durę ſemper fuit ceruicis: & magis, q̃ Pharao, induratus: propterea dubitans, ne in ſua ſolita vellent Iudęi perſiſtere perfidia, & obſtinatione indomita: Iudaiſmi ſcilicet. Solent enim communiter reſpondere: quando aliquid contra eos dicitur, quod ſoluere neſciant: Pater meus mortuus eſt Iudæus: ego quoq; volo mori Iudæus: Abraam tamen verum Deum ſecutus eſt, relicto patre ſuo in idolatria. Dubitans ergo, ne vi, & virtute rationum, & diuinarũ ſcripturarum in hoc opere deſcriptarum, moueantur: ſed maiorum ſuorum, modernorum exemplo, ſolita ſua peruicacia, & obſtinatione in Iudaiſmo perſiſtere velint, Nonum quoq; addere librum decreui: in quo improborum Iudæorum oſtendam ignorantiam, & temeritatem,

meritatem,ſtultitiam quoq;,& improbitatem quammaximam:immo ſcelera,& impietatem : cum legem Moyſis non ſolum non ſeruent:ſed etiam corrumpant, & lacerent quibuſdam ſuis Codicibus, quos, Thalmud,vocant. In quorum altero:ſcilicet Babylonico,talia ſunt ſcelera , qualia in publico lupanari ſine pudore , vix vllus leno proferre auderet. Ad hunc:ſcilicet finem librũ ipſum nonum deſcribã : vt ipſimet Iudæi ſuis ineptiis, & impietatibus confundantur quammaximis: & vt omnibus innoteſcat Chriſtianis, q̃ ſancta , & pia ſit lex ipſa Thalmudica:in qua plurima docentur latrocinia,& ſcelera. Et vt ipſi etiam Chriſtiani pręmoniti, à Iudæorum caueant inſidiis,fraudibus,& periculis in eo nono libro dicendis, & propalãdis. Hunc autem ordinẽ in omnibus huius operis libris tenere ſtatui: excepto tamen primo libro . Primo omnes ipſos libros in plura diuiſi capita ſm pluralitatem Vaticiniorum à diuinis Prophetis annuntiatorum: vel ſm pluralitatem aliorum fundamentorum , quibus meam conabor probare intentionem : oſtendẽdo qualiter,& quo modo fundamenta ipſa, vel Oracula idonea ſunt ad id probandum,quod probare oportebit. Deinde ſi quas Oppoſitiones Iudęi faciunt,vel ſoliti ſunt facere ipſis Vaticiniis , & fundamentis,eas omnes faciam,& introducam ac ſi Iudæus adeſſet contradicens , & reſpondens:& earum Oppoſitionum ſolutiones ponam . Quę omnia ita aperte, & manifeſte ponentur,& declarabuntur: vt ne minimus quidem ſcrupulus (recta , & vera ſentire volenti) obſcurus, & indeciſus remaneat. Faueat igitur Omnipotens Deus ad ea omnia,quę dicenda ſunt, rogo,& ſupplicans peto.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

FINI HADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER PRIMVS.

Prologus primi libri. Caput. I.

CVM in hoc toto opere non ſolum pluries, ſed etiam multipliciter, multiſq; modis de Meſſia rege dicẽdum ſit: quem omnipotens De⁹ in hũc mundũ pro humana ſalute ſe miſſurũ, non ſolum q̃plurimis figuris, & ſignis prȩmonſtrauit: ſed etiam cœleſtibus vocibus promiſit. Ne forte in tam longo huius operis proceſſu ſuper incerto contendere uideamur, neceſſarium eſſe exiſtimaui, ut primo, & ante omnia aperiamus, & declarem⁹ vbi in ſacris literis conſtet, & appareat, non ſolũ ex figuris, licet ænigmaticis tegminibus inuolutis, ꝙ ipſum miſſurus eſſet Deus, ſed etiã ex diuinis promiſſionibus antiquis Patribus noſtris Patriarchis uoce factis, vt ex hoc velut introductorio quodã eoꝝ oĩum, quȩ in hoc toto opere cõtinẽtur, principium, & originem tanti myſterii nõ ignoremus: & eo magis hoc faciendum eſſe ſtatui, ut reliqua ipſius Meſſiæ myſteria in diuerſis huius operis locis deſcribenda facilius percipere, & ĩtelligere ualeamus: quia iacto prius hoc fundamento, à quo omnia in hoc opere deſcribenda dependent, de huiuſmodi figuris, & ſignis, ac etiam promiſſionib⁹ minime dubitandum ſit, ſed ſecurius, & audacius ulteri⁹ procedamus. In qua re, nulla penitus, uel ſaltem minima inter Iudæos, & Chriſtianos oriri poteſt altercatio. Cum ambæ ipſȩ partes in hoc cõueniant: ꝙ ipſe Meſſias tanq̃ ſaluator, & ad ſaluandũ uẽturus eſſet. Licet de eius ſalutis qualitate inter ipſas partes non parua ſit diſcordia. Sed q̃m de qua ſalute hæc intelligi debeat non eſt huius loci diſputatio (licet forte aliqualis ſermone ipſius ſalutis aliqualiter perſtringere oportet) de mittendis Meſſiæ figuris, & ſignis, ac promiſſionibus tantum dicendum eſt. Si etiã aliquid mihi occurrerit: q̃d ex Iudæorum poſſit noſtra roborari religio, tanto ẽt magis noſtra augebit̃ ꝓbatio: q̃a ualde prȩclara eſt illa uictoria, quæ aduerſarioꝝ obtinetur auctoritate.

¶ Geneſis. c. iii. Ait dominus ad ſerpentem: Inimicitias ponam iter te, & mulierẽ, & ſemen tuũ, & ſemen mulieris. Ipſa conteret caput tuum, & tu iſidiaberis calcaneo eius. Cap. II.

DVm omnipotẽs De⁹ malediceret ſerpentem, qui Euam in paradiſo tentauerat, & tẽtando induxerat, vt pomũ ſibi vetitũ comederet, inq̃t ei: Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ: ſuper pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitȩ tuȩ. & continuãs ſeq̃tur dicens: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuũ, & ſemẽ illius. Ipſa conteret caput tuum, & tu iſidiaberis calcaneo eius. Ex quibus uerbis non obſcure coniicere poſſumus: ꝙ non eo tempore tm̃ Dñs, & Saluator noſter: hoc eſt Meſſias Rex nobis promiſſus eſt, quo Eſaias clamat: Ecce virgo in vtero cõcipiet & pariet filium. Nec etiam eo tempore, quo ad Abraã dictum eſt: Ad hoc tẽpus ueniam, & erit Sarȩ filius. uel Reuertar ad te hoc eodem tempore (vita comite) & habebit Sara filiũ. Sed multo ante: ſcilicet uſq; eo tempore, quo Deus nos omnes ꝑꝑ primorũ parentũ noſtrorum tranſgreſſionem perdere debuiſſet, & nihilominus ꝑꝑ infinitam eius miſericordiam reparandos eſſe promiſit, & illo ipſo tp̃e quo ſupplicia merebamur, argumentũ ſaluationis oſtendit: ut intelligere poſſemus q̃tum ualeret præſtare non læſus: qui tm̃ donaret iratus. In primo ergo homine ſtatim nobis iudiciariũ ſpopondit auxiliũ, ſtatim ignotũ ipſis angelis ſacramentum, quod implendum eſſet in nouiſſimo tp̃e publicauit, & terreno Adæ, Adam promiſit de cœlo. Nam, cũ ſerpentem pro demerito ſuo maledicto

fulminaret, iubet eũ terram pro cibo ha
bere, ſupra ventrem repere. Et qm̃ mor-
tem illam ipſe feciſſet, addidit dicẽs: Et
ponam inimicitias inter te, & inter mu-
lierem, & inter ſemen tuum, & ſemẽ mu-
lieris. Ipſa calcabit caput tuum, & tu ei⁹
obſeruabis calcaneũ. Nonne conſpicis?
Nonne conſideras ò Iudæe, ꝙ eidẽ tunc
minabatur in Chriſtum? Aliud. n. ſemen
mulieris nullum prorſus accipi poteſt,
niſi illud quod Apoſtolus ait factum ex
muliere, factum ex carne: illud quod ut
euangeliſta ait: Verbum caro factum eſt.
& ꝙ aliud ſemen mulieris non poſſit eẽ,
ex hoc maxime patet: quia ſi gñandi pu-
blicam iſtam, & naturalẽ circunſpicimus
rationẽ, ſemina nõ hñt mulieres. deniq;
nulla concipit ſine uiro, ac per hoc qm̃
tunc in Adam ſemẽ humanæ gñationis
eſſet tranſgreſſione uitiatũ, ſemen cœle
ſte promittitur, non ex corruptione viri,
ſed ex Deo. Mater itaq; domini noſtri
Ieſu Chriſti in illa iam tunc muliere pro
miſſa eſt. Hęc inimicitiis oppoſita eſt ſer
pentis: Ponam inquit inimicitias ĩter te,
& mulierem: nõ certe dicit pono, ne ad
Euã hoc pertinere videretur, verbũ pro
miſſionis eſt, quod tranſmittitur in futu
rum: ponam, inquit, inimicitias inter te,
& mulierem, illã utiq; mulierem, quę Sal
uatorem parturiat, non quæ generet fra-
tricidam: ponam, inquit, inimicitias inter
te, & mulierẽ: ideſt ſuſcitabo mulierem,
quę repudiata facilitate credẽdi non ſo-
lum te audiat, ſi aut ſuauitatem pomoꝝ
pro adopertione monſtraueris oculorũ,
aut Diis ſimilẽ eẽ promiſeris, ſed etiam
ipſo Gabriele deferẽte verbum, rationẽ
de ꝓmiſſionis exigat nouitate, dicendo:
Quomodo erit iſtud, qm̃ virum non co-
gnoſco? Deniq; quod ſequitur maiorem
ab hoĩe uirginis promittit effectum, di-
cendo: Ipſa tuũ calcabit caput. Quis am
biget ꝙ præter Dñm noſtrum, Caput ſer
pẽtis. i. Diaboli nemo calcauit? Ipſe. n.
ſolus ſuper dracones, & ſcorpiones am-
bulauit. Ipſe captiuã duxit captiuitatẽ.
Nã quod ſequitur: Et tu eius obſeruabis
calcaneum, ad quem alium credimus pti
nere? Calcaneus qdem pars extrema ue-
ſtigii eſt. Et Dñs poſt dierum quadragin-
ta ieiunium, cum ab eodem ſerpente ten
tatur, tertię illius doloſitatis iam victor
exclamat: Vade retro poſt me Satana.
Quis aliud niſi à tergo poſitum, vel reli-
ctum iubet ſuum obſeruare calcaneum?
Hęc beatus Hieronymus ad Creſiphon-
tem. Ex quo patet ꝙ Geneſis c. iii. huiuſ
modi figura de mittendo Meſſia rege ſi
non fuit expreſse, & clare promiſſa, fuit
tñ ſub quodam uelamine figurata. Si au Oppoſitio.
tem aliqs opponeret illi particulę, ubi di
cit: Semina nõ hñt mulieres, eo ꝙ ipſę
quoq; mulieres ex coitus delectatione ſe
minẽt. Reſponderi poſſet, & qdem pro Rñſio.
bc. Qd licet mulieres in coitu ſeminẽt,
illud tñ ſemen nõ eſt ad generationem
neceſſarium: nec ẽt aliquid ſibi proficit,
ut probatiores philoſophi putant. & ma
xime Ariſtoteles libr. i. de generatione
aĩalium ultimo. c. Et noſtri etiã Theolo-
gi aſſentiũt. Ex quo ſnĩa B. Hieronymi,
de qua paulo ſuperius diximus, in ſuo
perſtat robore. ꝙ. ſ. mulieres non habent
ſemina ad generationem neceſſaria, de
qua generatione ipſe loquebatur.
Quanquã & ipſum incarnationis ſacra-
mẽtũ adhuc in ſopore ſuo fuiſſet Adæ
prę monſtratũ, Auguſtinus affirmet. Hinc
& illa protoparentis ipſius vox poſt ſo-
porem priuſq̃ etiam peccaret inſonuit:
Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de
carne mea. Quam ſanè repetens Paulus
c. v. ad Epheſi. inquit: Sacramentum hoc
magnum eſt. Ego vero dico in Chriſto,
& eccleſia. Sed qm̃ Iudęi non arbitrant
Adam ex tranſgreſſione mandati diuini
peccaſſe, uel ſaltem grauiter peccaſſe, qñ
pomum ſibi vetitũ comedit: ideo eũ pec
caſse ĩſtraſcriptoꝝ Rabinoꝝ ſuoꝝ aucto-
ritate oſtenditur, & declaratur. Sic. n. ſcri
bit in Bereſid Raba. i. i gloſa libri Geñ.
quam ipſi Principium magnũ nominãt,
ſuper illis uerbis Geñ. c. iii. Et ait dñs ad
ſerpentem. &c. Cabaliſtę: hoc eſt illa Iu-
dęorum congregatio, quę Cabala dicit,
& magnæ eſt apud Iudæos auctoritatis,
de Adę peccato inquiũt: Legem fuiſse à
Deo datam propter venenũ ſerpentis,
quod in Adam immiſit ipſe ſerpens: &
cum

Digitized by Google

cum adueniret Meſſias, ipſum ceſſaret uenenum. Ex qua Cabaliſtarum ſententia duo percipi poſſunt documenta in fauorem religionis,& fidei Chriſtianę. Primũ eſt ꝙ illud venenũ, quod imiſit ſerpens in Adam, nil aliud fuit, niſi peccatum illud Adæ ꝑ pomi ſibi vetiti comeſtionem. Alterum uero documentũ eſt, ꝙ qñ Meſſias veniret illud, ceſſaret venenum: hoc eſt ꝙ illud peccatũ per ipſum Meſſiam ſolum tolleret. i. ꝙ morte tñ Meſſię deleretur,& remitteretur. Item etiam ꝙ grauiter peccauerit Adam ex diuini mandati tranſgreſſione conſtat auctoritate Rabini Iuda filii Amon in Midraſtilim: hoc eſt in cõmentariis, uel gloſa Pſalterii. ſuper illud Eccleſiaſtis. c. vii. Conſidera opa Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexit. Inquit eadẽ die, qua Deus creauit Adam: Cœpit eum,& duxit per uniuerſa s paradiſi arbores, dixitq́; illi: Reſpice opera mea ꝗ pulchra ſunt, & laudabilia.& oẽ quod creaui, amore tuo creaui. Sed caue ne contra uoluntatem meã aliquid agas, quandoquidem nemo te redimere poſſet, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam tu ipſe pręberes. de quo Zacharias loqtur. c ix. dicens: Ecce Rex tuus venit tibi Iuſtus,& Saluator. Et ait Rabi Salomon in ſuis ſup hoc loco Cõmentariis: Impoſſibile eſt hoc Zachariæ uaticiniũ de aliquo alio intelligi poſse, niſi de Meſſia Rege. Cõſtat equidem ex verbis huius Rabi Sũmum Deũ præadmonuiſse Adam ſtatim poſtꝗ eum creauerat, ne aliquid contra eius voluntatẽ, & mandatũ faceret: quia eum nemo poſſet redimere, niſi Iuſtus ille, cui ipſe Adã mortis cauſam prębuiſset. Quis aũt eſſet ille Iuſtus, Zacharias vates declarat. c. ix. ex uerbis ꝑ ipſum Rabinũ allegatis: quia Rabi Salomõ hoc idem declarauit, ut parum ſupra dictum eſt. Et hoc idem omnes expoſitores,& interpretes cõiter dicunt. ea. ſ. intelligi debere de Meſſia Rege. Per mortem igitur Meſſię ſaluandus erat Adam, etiã huius Rabini ſnĩa. Ergo grauiter eum peccaſſe conſtat, ſi aliter ſaluari nõ poſset, niſi morte Meſſię. Rabi ẽt Ioſue Galilęus in codice apud Hebręos cognominato Ziphiat: Veni, inquit,& addiſce quanta eſt merces Regis Meſſię, atq; remuneratio iuſtorum in eo credentiũ: qđ ab Adam primo parente noſtro facile addiſcere poteris. Cui Deus unum tñ pręcepit mandatum, quod fuit à quodam opere ceſſare: hoc ẽ ab eſu pomi ſibi uetiti: quod qa tranſgreſſus fuit, ſibi,& omni ſuo generi: hoc eſt omnibus ab eo deſcendentibus uſq; in finẽ ſęculi mortẽ cauſauit. Et quidem certum eſt: ꝙ maioris quantitatis eſt meritũ boni operis, ꝗ punitio mali. Igitur Rex Meſſias ꝗ afflictionẽ, pœnas, atq; paſſionẽ,& mortem pro peccatoribus patitur, ſicut diffuſius narrat Eſaias. c. liii. Quanta debet eẽ boni ſui quantitas,& terminatio, equidẽ imaginari non poteſt.& quantũ erit bonum, quod nobis propterea debet eueni re? Hęc omnia ille Rabi Ioſue Galilęus. Hic nempe Rabi oſtendit grauiſſimum fuiſſe Adæ peccatum, eo quod ſibi Adę, & oĩ ſuo generi, uſq; ad finẽ ſęculi mortem cauſaret,& quia morte Meſſię deleri deberet. Ex quibus antedictorum Rabinorum ſententiis,& auctoritatibus ea penẽ omnia quę ſuperius diximus vera eẽ comprobantur.

¶ De Eua ex coſta Adæ producta, & de Abel à fratre ſuo Cain occiſo. Cap. III.

SIcut ex Adę coſta mater cũctorum uiuentium Eua producitur, ita pariter ex dñi noſtri Ieſu Chriſti ſalutari vulnere eccleſia omnium fidelium parens reparanda monſtratur.

Ambroſius: Mulier prima initium mortis ad homines detulit: Prima etiam initium reſurgentis Chriſti in gloriam nũtiauit, in quo ademptum eſt fœmineum genus, ignominiæ abſolutionem,& maledictionis repudium.

Interrogatus Beatus Hieronymus. Cur potius ex latere Chriſti, ꝗ ex alio membro ſanguis,& aqua emanauerit, ſic reſpõdit: Videtur mihi per coſtam mulier indicari. Quia ergo fons peccati,& mortis ex muliere prima, quæ fuit, primi Adæ coſta proceſſit. Ideo fons redemptionis, & vitæ de ſecundi Adę coſta, uel latere producitur. Et notandum

Digitized by Google

eſt, ꝙ Ieſus in latere percuſſus, dū in cru-ce pateretur, aquam ſimul & ſanguinem profudit in baptiſmi, martyriiq; typum. Produxit igitur aquam, quæ credētes di luat: ꝓduxit & ſanguinem, q condēnet incredulos. In huius Meſſiæ typo Abel uictus occiditur, & innocens fraterna tā quā Iudaica impietate mactatur: pp.n. in uidiam eum occidit, eo ꝙ per ignem à Deo de cœlo demiſſum munera Abel cō ſumpta fuerint in ſignū: ꝙ ſua ipſi Deo placuerint ſacrificia. Cauſam autē quare ad munera Abel, q̄ de primogenitis gre-gis fuerunt, & non ad munera Cain ei⁹ fratris Deus reſpexit, à Rabinis Iudæoꝝ audire uellem. Cum nulla alia eē potue-rit, niſi vt dilectionē ſuam erga mūdum figuraret, quia filium ſuū primogenitum Chriſtum. ſ. Ieſum pro mūdi redemptio ne oblationem dare volebat. Vnde tran ſlatio Theodotionis habet: Et inflamma uit Deus ſup Abel. quia per ignem à cœ lo deſcendentē, munera Abel ꝯſumpta fuerunt, in ſignum ꝙ ſacrificiū illud pla cuiſſet Deo. Quomodo aūt Cain, & Abel inſimul rixati fuerunt. Tranſlatio Chal-daica, quæ Targum dicitur, ſic declarat. Dixit Cain ad Abel fratrem ſuū: Non eſt iuſtitia, neq; iudex, neq; ſęculū aliud, nec remuneratio iuſtis, neq; punitio impiis. Et cum Abel hęc omnia renuiſſet, cōſur rexit Cain aduerſus eum, & occidit. Et nota: ꝙ vbi Deus dixit Cain: Vox ſan-guinis fratris tui clamat ad me de terra, Hebraica veritas habet: Vox ſanguinū, in plurali. ad denotandū ꝙ Cain pp oc-ciſionem fratris, nō ſolum fuit reus mor tis fratris ſui, ſed ēt oīum, qui ex eo de-ſcendiſſent ſi vixiſſet. Sed quid ſibi vult illud, quod de ipſo Cain dicit̃ in Geñ. c. iiii. Omnis q occiderit Cain, ſeptuplū punietur, vel ſeptem vindictas exoluet? Antequā de hac qōne aliquid dicamus, rectum vr̃ vt æditiones interpretum ſin gulorum cū ipſo Hebraico ꝯferamus, vt lucidius incluſa detegamus ænigmata, & ꝓpterea facilius ſcripturæ ſenſus poſ-ſit intelligi. Vagomeclo adonai lachen. chol ohorg cain ciuahadaim iucham: q̄ Aquila ſic interpretatur. Et dixit ei dñs: Propterea omnis, qui occiderit Cain, ſe-ptēpliciter ulciſcetur. Symmachus. Et di-xit ei dñs: Nō ſic: Sed omnis qui occide-rit Cain hebdomada, ſiue ſeptimus uin-dicabitur Septuaginta, & Theodotion. Et dixit ei dñs: Non ſic: Sed omnis q oc ciderit Cain, ſeptem uindictas exoluet. Poſtq̄ Cain occiderat fratrem, interroga tus à dño, ubi eſt Abel frater tuus? con-tumelioſe reſpōdit: Neſcio, nunquid cu ſtos fratris mei ſum? Quamobrē maledi-ctionę damnatus, ut gemēs, & tremēs vi-ueret ſuper terram. noluit ueniā depre-cari: ſed peccatis peccata congeminans tantū putauit nefas, cui à dño non poſ-ſet ignoſci. Deniq; reſpōdit dño: Maior eſt iniqtas mea, q̄ ut dimittar. i. plus pec caui, q̄ vt merear abſolui. Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcon dar, & ero gemens, & tremens ſuper ter-ram. & erit Omnis qui iuenerit me, occi-det me. Eiicior inquit à cōſpectu tuo, & conſcientia ſceleris tremebūdus, lucem ipſam ferre non ſuſtinens, abſcondar, ut latitem. eritq; Oīs qui inuenerit me, occi det me. Dum ex tremore corporis, & fu-riatæ mentis agitatur, ſe eum eſſe intelli git, qui mereatur interfici. Verum, Deus nolens eum cōpendio mortis finire cru-ciatus, nec tradens pœnę, qua ſeipſe dā-nauerat, ait: Non ſic. i. non vt exiſtimas morieris, & mortē pro remedio accipies. Verum uiues uſq; ad ſeptimā generatio nem, & ꝯſcientię tuę igne torq̃beris, ita ut qcunq; te occiderit, ſecundū duplicē intelligentiā, aut in ſeptima generatiōe, aut ſeptimo te liberet cruciatu. Non ꝙ ipſe qui occiderit Cain, ſeptem vltioni-bus ſubiiciendus ſit: ſed ꝙ ſeptem uindi ctas q̄ in Cain tanto tpe cucurrerunt, ſol uat in interfecto, occidens eum, q vitæ fuerat derelictus ad pœnā. Vt aūt quod dicimus manifeſtius fiat, quotidianę cō ſuetudinis ponamus exemplū. Loquitur inter verbera ſeruus ad dñm: Quia incē di domum tuā, & uniuerſam ſubſtātiam tuam diſſipaui, interfice me. Dñſq; reſpō deat: Non ut uis morieris, & finies mor-te ſupplicia. verū longo tempore cuſto-diens ad uitam: & tam infeliciter in hac

luce

Digitized by Google

luce verſaberis,ut quicunq; te occiderit, beneficium præſtet occiſo,dum te de tā multis liberet cruciatibus. Et ſecundum lxx.quidem editionem hic ſenſus nobis videtur.De eo autē quod Aquila poſuit ſeptempliciter. Et Symmachus Hebdomada,ſiue ſeptimus ulciſcetur. Maiorū noſtrorū iſta ſententia eſt:ꝙ putant in ſeptima generatione à Lamech, interfectū Cain. Adam quippe genuit Cain, Cain genuit Enoch, Enoch genuit Cainan, Cainan genuit Malalehel, Malalehel genuit Mathuſalem, Mathuſalem genuit Lamech,q ſeptimus ab Adam,non ſponte,vt in quodā Hebręo volumine ſcribitur,interfecit Cain.vt ipſe poſtea confitetur dicēs Gen.c.iiii. Virū occidi in vulnere meo: & iuuenem in liuore meo: qm̄ ſepties vindicabitur de Cain:de Lamech aūt ſeptuagies ſepties. Hoc quidē de Cain,ꝙ in ſeptima generatione à Lamech īterfectus ſit:& iuxta aliam editionem,pœnam ſuis ſceleribus dederit: ꝙ tot gn̄ationibus gemens,& tremens viueret ſup terram:nihil obſcuri arbitror remanſiſſe. Hoc etiam aliud dici poteſt .ſ.quę ſint.lxxvii.uindictę,q̄ in Lamech exoluendę ſunt? Aiūt ab Adam vſq; ad Chriſtum generationes.lxxvii.interfuiſſe.Lege Lucam Euāgeliſtam,& inuenies ita eſſe,ut dicimus. Sicut ergo ſeptima generatione Cain peccatū eſt diſſolutū. Non enim uindicabit Deus bis in idipm̄:& q ſemel recepit mala in uita ſua, non eoſdē cruciatus patietur in morte, quos eſt paſſus ī uita :ita & Lamech peccatū:ideſt totius mundi:at ſanguis q effuſus eſt,Chriſti ſoluetur aduētu,q tollit mundi peccata,q lauit amictum ſuum in ſanguine vuę,& torcular calcauit ſolus: q de Edon ad cœlum rubicundus aſcendens,& clamātibus Angelis miraculum prębuit:Eleuate portas pricipes ueſtras, & introibit Rex glię &c.Referebat mihi quidam Hebræus,in Apocryphis eoꝝ libris.lxxvii.animas ex Lamech progenie repiri:quę diluuio deletę ſint.In hoc numero de Lamech factam eſſe uindictā:ꝙ genus ipſius uſq; ad Cataclyſmū perſeuerauerit.Alii de ſeptem uindictis Cain

uaria ſuſpicant̄.Primū eius aſſerūt fuiſſe peccatū:ꝙ non recte diuiſerit.Secundum:ꝙ inuiderit fratri ſuo.Tertiū:ꝙ doloſe egerit,dicens: Tranſeamus in campum.Quartū:ꝙ interfecerit. Quintū:ꝙ ꝑcaciter negauerit:Neſcio,nūqd cuſtos fratris mei ſum?Sextū:ꝙ ſeipm̄ damnauerit,dicens: Maior culpa mea eſt, q̄ ut dimittar.Septimū:qa nec damnatus egerit pœnitētiā ſcdm̄ Niniuitas,& Ezechiā Regem Iuda:q iminēte morte ueniā lachrymis meruerūt:ut q damnati fuerāt nō pirent:ſed agētes pœnitentiā,impetrarēt miſericordiā Dei.Nam tradūt illū à Clemētiſſimo Deo ideo uſq; ad ſeptē generatiōes fuiſſe datum:ut ſaltē malis ꝓpiis,& lōgę uitę mœrore ꝯpulſus pœnitētiā ageret,ut mereret̄ abſolui.Nōnulli ſeptenariū numeꝝ plenū,& ꝑfectū interpretant̄ de multis ſcripturaꝝ locis teſtimonia ꝯtrahētes:& hūc eē ſenſum, quē ſupra ꝑſtrinximus:ꝙ q īterfecerit Cain ab ingenti eū afflictione,& oīa ſupplicia trāſeunte liberarit pœna.Sūt aūt q & de Euāgelio interrogationē Petri replicēt: Dn̄e quoties peccabit in me frater meꝰ, & dimittā ei uſq; ſepties? dicit ei Ieſus: Nō dico tibi ſepties,ſed uſq; ſeptuagies ſepties.Et putant mortē,atq; peccatū in ſeptima ꝓgenie ſabbatizaſſe,qn̄ Enoch raptus eſt,& non inueniebatur,qa tranſtulit illū Deus.De ſeptuaginta aūt & ſeptē illā expoſitionē ſequunt̄ in aduentu Chriſti,mortis, atq; peccati aculeū eē cōfractū.Ponā & aliam opinionē,ne aliqd uidear prætergreſſus.Quidā ſeptimum annū remiſſionis,& qnquageſſimū iubilæi,& q̄dtrageſimū nonageſſimū: quod uolūt intelligi ſeptuagies ſepties multis modis inteꝓtantur:aſſerētes ob hāc cauſam qnquageſimi,& qngēteſimi numeri ſacratē in Euāgelio poſitū debitorem,& qnquageſimū pſalmū pœnitētię,q ſeptē ꝯficitur ſeptimanis,& in pricipiū ogdoadis erumpit.Veꝝ ne longius ſermo ꝓcedat,hucuſq; ſup hoc locutum eſſe ſufficiat.Quia & ex his quæ reſperſimus,ingentē tibi diſputatiōis ſyluā poteris ipſe cōficere,ſciens Origenē.xii.&.xiii.in Geneſim librū de hac tm̄ quæſtiōe dictaſſe

Digitized by Google

Homelias. Hæc B. Hieronymus ad Damaſum Papã. Sed neuter iſtorꝝ duorꝝ fratrum. ſ. Abel, & Cain, potuit eſſe ſtipes Meſsiæ Regis: qa Abel in iuuenili ætate anteq̃ filios genuiſſet, occiſus fuit: Cai autem, q Adę primogenitus fuerat, quia malus, & ĩprobus fuit, iõ ſtipes eſſe non potuit. Ideo Seth, q fuit tertius Adę filius, fuit ſtipes gñationis Chriſti: qđ ẽt fatẽtur Iudæorum Rabini. Nã Rau in fine ultimi capitis de repudio, inquit: Primo parẽti noſtro Adę, atq; filiabus Loth reuelatũ fuiſſe: ꝙ Meſsias eẽ debebat Dei filius: ut hr̃ in Medras Ruth. i. in Cõmẽtariis illius libri, qui dr̃ Ruth. ſuper illis uerbis: Arã genuit Animadab: ubi Rabi Ananias, & Rabi Iacob filius Hamram dicebant: Scriptũ eſt in Geñ. c. iiii. Vocauitq; nomẽ eius Seth. dicẽs Adã: Poſuit mihi Deus ſemen aliud ꝓ Abel: aliud ſemen ſignificauit: nouũ. ſ. ſemen, & nouã ætatem: qđ ab alio loco: hoc eſt à ſemine Seth deſcẽderet: & hic eſt Rex Meſsias. Confitent̃ igitur Rabini iſti: ꝙ licet Meſsias Rex ex ſemine Seth deſcẽderit, & ſic homo eſſet, Dei tñ filius erat. Deſcẽderat enim ex Seth ſecundum carnẽ, ex Maria virgine p. lxxvii. gñationes, ut narrat Lucas: quo nõ obſtãte, filius Dei erat ſcđm iſtorꝝ Rabinorꝝ ſniam. Quare igit̃ Iudæi inſaniunt, negantes eũ fuiſſe, ſiue futurꝝ eſſe Deum, & hoiem. Quanq̃ & rõnes cõplures alię fiant à Theologis noſtris: quibus aperte mõſtrat̃ Meſsiam orbis reparatorẽ, Deũ debere eẽ, & hominem quaſi in pręſentiarum conſulto omittimus, ne modum liber excedat.

¶ De Noe, qui plãtauit vineã, & inebriatus eſt. Cap. IIII.

NOe uir iuſtus fuit oipotentis Dei teſtimonio, dicentis Geñ. c. vii. Te enim uidi iuſtum corã me in gñatione hac. Non utiq;, q ſeipm ꝯmendat, ille ꝓbus eſt, ſed quem Deus cõmẽdat. ut inqt Apoſtolus. ii. ad Corint. c. x. Noe inq̃ iuſtus, ceſſato diluuio, tanq̃ ſcđa radix ad humanũ genus reſtaurãdũ, ab oipotenti Deo reſeruatus ex Arca, in qua ipſe, & tres eius filii cũ uxorib⁹ ſuis ſaluati erant, egreſſus. Quę qdem Arca eccleſiã Dei figurabat, ut infra li. vi. c. xciI. declarãdum eſt. Noe igit̃ de Arca egreſſus, cœpit exercere terrã, & plantauit vineã: bibẽſq; vinũ, inebriatus eſt: & iacuit nudus in tabernaculo ſuo. Qđ cum uidiſſet Cam pr̃ Canaam medius eius fili⁹: uerenda. ſ. patris ſui eẽ nudata, nũtiauit duobus fratrib⁹ ſuis foras. At uero Sem maior natu, & Iaphet minor palliũ ipoſuerũt humeris ſuis: & incedentes retrorſum, operuerunt uerẽda patris ſui: facies eorꝝ auerſę erant: & patris uirilia non viderunt. ut Geñ. c. ix. Cu ſũmus quoq; Deus dilexiſſet mũdũ, miſit unicum filium ſuũ in ſilitudine carnis pcĩ: ut de pcõ cõdemnaret pcĩm in carne. ut ait Apl's. Nat⁹ quoq; in carne Chriſtus vineã ſuã: quam multo añ ex Aegypto trãſtulerat, & eiectis gentibus, in Iudæa plãtauerat. ut dr̃ ps. lxxix. Vineam ex Aegypto tranſtuliſti: eieciſti gẽtes: & plantaſti eã. Dux itineris fuiſti in ꝯſpectu eius, & plantaſti radices, & impleuit terrã, opuit montes umbra ei⁹ &c. Quę aũt uinea fuerit hęc, Eſaias ꝓpheta. c. v. manifeſte declarat, dicens: Vinea aũt dñi exercituum, domus Iſrael eſt: & uiri Iuda germẽ eius delectabile. Itẽ idẽ Propheta. c. iii. Vos enim depaſti eſtis vineam meã. Item Hieremię. c. ii. Ego aũt plantaui te uineã electã oẽ ſemen tuum: quo ergo ꝯuerſa es mihi in prauum uinea electa? Item eiuſdẽ Hieremiæ. c. xii. & Deutero. c. xxxii. Vinea igit̃ dñi Iudaica fuit Synagoga: quã Chriſtus tantopere adamauit: ut cũ in forma Dei eẽt non rapinã, arbitratus ſit ſe eẽ æqualem Deo: ſed tanq̃ ebrius eius uineę dilectione, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens in ſilitudinem hoium factus, & habitu inuentus ut hõ, humiliauit ſemetipm factus obediẽs vſq; ad mortẽ: mortẽ aũt crucis: ut ait Apl's ad Phil. c. ii. In qua cruce ipſe Ieſus nudus cõfixus fuerat: vñ eius pudẽda nudata erãt: & ipſe tanq̃ dormiens ibi ꝯfixus uerẽda ſua oñdebat. Nudatũ patrem Noe irriſit medi⁹ fili⁹: q reſpectu ultimi. i. Iapheth, erat maior filius. Populus ſimiliter Iudaicus: qui maior, & uetuſtior erta populo Chriſtiano, Ieſum nudum in cruce pendentem

dentem

Digitized by Google

dentem irriſit, dicens: Vah, qui deſtruis
templum Dei, & triduo reędificas illud.
Item: Alios ſaluos fecit, & ſeipſum non
poteſt ſaluum facerę. Item: Si filius Dei
es, deſcende de crucę. Item: Si Rex eſt
Iſrael, deſcendat de crucę, & credim⁹ ei.
Item: Cõfidit in Deo, liberet nunc eum,
ſi uult. & huiuſmodi alia multa. Si uero
Iudęi dicerent; Maiorem filium Noę nõ
irriſiſſe patrem, ſed mediocrẽ. ſ. Cam. Re-
ſponderem uerum eẽ. Sed hanc compa-
rationem ſcito non eſſe dicerem: niſi in-
ter mediocrem, & minorẽ: quia medius
filius maior erat ultimo. Nam Cam, qui
erat medius filius, maior erat Iaphet, qui
erat ultimus Noę filius. Similiter popu-
lus Iudaicus, qui à Cam medio filio de-
ſcenderat, maior erat Iaphet iuniore, &
ultimo Noę filio, à quo Chriſtiani deſcẽ-
derunt. & hoc auctoritate Pſalmiſtæ, di-
centis. ṕs. ci. Scribãtur hęc in generatio-
ne altera, & populus qui creabitur, lau-
dabit dominum. Nam tpe Pſalmiſtę, po-
pulus Iudaicus iam diu creatus erat, &
Chriſtianus multo poſt creandus erat.
Comparatio igitur facta de populo Chri-
ſtiano cum Iudaico militat, & ad unguẽ
uerificatur. Quod etiam lucidius clare-
ſcit ex infraſcriptis ipſius Noę uerbis.
Geñ. c. ix. Euigilans autem Noe ex uino,
cum didiciſſet, quę fecerit ei filius ſuus
medius, ait: Maledictus Canaam: ſeruus
ſeruoꝝ erit fratribus ſuis, dixitq́;: Bñdi-
ctus dñs Deus Sem, ſit Canaã ſeruus ei⁹.
Dilatet Deus Iaphet, & habitet in Taber
naculis Sem, ſitq́; Canaã ſeru⁹ eius. Deũ
igiť crucifixũ illuſerunt Iudęi: crucifixũ
inq̃ quãtũ attinet ad humanitatẽ aſſum
ptã: q̃ ſola paſſa eſt: cũ diuinitas pati nõ
poſſet: qa ſpiritus eſt. Gentiles uero eum
honorauerunt. Nam Centurio, non Iu-
dæus, ſed gentilis, & Pilati miniſter, &
qui cum eo erant milites, ſimiliter genti
les cuſtodientes Ieſum, honorauerũt eũ.
Nã uiſo terręmotu, & his q̃ fiebãt, timue-
rũt ualde, dicẽtes: Vere fili⁹ Dei erat iſte.
Qđ igiť in Noe multis ſęculis añ pfigu-
ratũ fuerat, in ultimis tpibus in Chriſto
crucifixo adimpletũ fuiſſe oñditur. Hęc
nãq; geſta in Noe uiro iuſto, niſi in typo
aliqd figuraſſent, uir ipſe ſanctus repre-
henſione minime careret: eo quod plus
æquo bibiſſet, dicente Apoſtolo: Nolite
inebriari uino, in quo eſt luxuria: ſed in
pręmemorato typo cognoſcitur: ꝙ geſta
ueteris teſtamenti, non minus q̃ uerba,
pręſagia, & figurę ſunt noui. Pro aliqua-
li ſupraſcriptorum confirmatione, & ap-
probatione audiamus quid dixerit Ra-
bi Moyſes Hiſpanus ſuper illud Gene.
c. xl. Videbam coràm me uitem &c. Et in
Midraſtilim. c. iiii. ſecundi libri, ubi ſic
inquit: Hi ſunt Iſrael, de qbibus inquit
Pſalmiſta pſal. lxxix. Iuxta nos Chriſtia
nos. & lxxiiii. ſecundum Iudęos: Vineã
de Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes,
& plantaſti eam. Item: Videbam coràm
me uitem. Iſte eſt Rex Meſſias, de quo
ſcribitur in pręmemorato pſalmo: Et
perfice eam, quam plãtauit dextera tua.
& ſup filiũ hoís, quem ꝯfirmaſti tibi. Eſt
plantatio íferior, & plãtatio ſuperior, &
inferior. Inferior hic eſt Abraã. Supior,
& inferior hic eſt Meſſias Rex. Hic nẽpę
Rabi fateť Meſſiam Regem, hoiem fuiſ
ſe, & Deũ. Quod ſi in totũ non ꝯfirmat,
& approbat, qđ ſupius diximus de Noe,
ſaltẽ de Vinea ratificat, & approbat.

De figuris, & promiſſionibus Abraę à Deo factis. Cap. V.

NE aliquis arbitretur Abraę fidem
puſillam, & modicam fuiſſe: & cõ
ſequenter omnipotentem Deum
pro re paruula eum iuſtificaſſe: & tot, &
tantas ſibi feciſſe repromiſſiones: quot,
& quantę in Geneſi ſcriptę reperiuntur.
& maxime. c. xii. xiii. xv. xviii. xxii. &c.
Mãdat. n. Deus Abraę Geñ. c. xxii. tẽtãs
eũ, ut filiũ ſuũ dilectiſſimũ Iſaac ſibi of
ferat holocauſtũ in uno ex mõtibus, quẽ
oñderet ei, ut pia eius obediẽtia pbareť
ſęculis in notitiã pferẽda, nõ Deo. Neq;
. n. oís culpãda eſt tẽtatio, qa gratulãda
eſt, qua fit pbatio. Adhibete igiť huc au
res oẽs, q acceſſiſtis ad dñm, q fideles eẽ
uos creditis: & ꝯſiderate diligẽtius, quẽ-
admodũ fideliũ fides pbať ex his, q̃ re-
citat Origenes: Et fcm̃ ẽ, iqt, poſt hęc uer
ba: Tẽtauit De⁹ Abraã, & dixit ei: Abraã?
Abraam? Et ille dixit: Ecce ego. Obſerua

Digitized by Google

ſingula quę ſcripta ſunt. In ſingulis eni ſi qs ſcit in altū fodere, inueniet Theſaurū: & fortaſſis ēt ubi non exiſtimatur, latent myſterioꝝ pretioſa monilia. Abram vocabatur vir iſte prius: & nuſq̃ legim⁹, ꝙ hoc nomine vocauerit eum Deus, aut dixerit ei: Abram, Abram. Nō eni à Deo vocari poteſt nomine delēdo: ſed uocat eum hoc noīe, quod ipſe donauit. & nō ſolū vocat eum hoc nomine: ſed & ingeminat. Cumq; ille reſpōdiſſet: Ecce ego. dicit ad eum: Accipe filiū tuum chariſſimū, quē diligis Iſaac, & offeres mihi eū. Vade, inqt, in terram excelſam, & ibi offeres eū holocauſtū in vno ex montib⁹, quem oſtendero tibi. Nomen qdem, cur ei donauerit De⁹, & vocauerit eū Abraā, ipſe interpretatus eſt: qa patrem, inquit, multaꝝ gentiū poſui te. Hanc repromiſſionē dedit ei Deus, cum haberet filium Iſmahel: ſed pollicitus eſt ei, qa in filio, q naſcetur ex Sara, complebitur iſta ꝓmiſſio. Accēderat ergo animū ipſius in amore filii, non ſolū poſteritatis gratia, ſed & promiſſionū ſpe. Sed hūc in quo ei poſitæ ſūt promiſſiones magnæ iſtæ, & mirabiles: hūc inquā filiū, quo vocatū eſt nomen eius Abraā, holocauſtū dño iubetur offerre ī uno ex mōtib⁹. Quid tu ad hęc O Abraā? quæ, & quales cogitatiōes mouent in corde tuo? ꝓlata eſt uox à Deo, quę diſcutiat, & probet fidem tuā. Quid ad hæc dicis? qd cogitas? qd retractas? putas'ne, reuoluis in corde tuo? quia ſi in Iſaac data eſt mihi repromiſſio: hūc aūt ſi offero holocauſtū, ſupeſt vt non ſperetur illa promiſſio? Aut magis illa cogitas, & dicis, qa impoſſibile eſt mentiri eum, q repromiſit: qcquid illud fuerit, promiſſio permanebit? Verum ego, qa minimus ſum, tanti Patriarchæ cogitationes non valeo perſcrutari, nec ſcire poſſum: vox Dei, quę ad tentandum eum proceſſerat, quas ei cogitationes mouerit: qd animi attulerit, cum iuberetur vnicum iugulare. Sed quoniam ſpiritus Prophetarum Prophetis ſubiectus eſt, Paulus Apoſtol⁹, q per ſpiritū (credo) didicerat qd animi, quid conſilii Abraam geſſerit, indicauit, dicens: Fide Abraam non heſitauit, cum

unicū offerret, in quo accepat repromiſſiones: cogitans, qa & à mortuis eum ſuſcitare potens eſt Deus. Hanc aūt Dei ꝓmiſſionē Pater pius fideliter tenens, quia per hūc oportebat impleri, quē Deus iubebat occidi non heſitauit, ꝙ ſibi reddi poterat imolatus, q dari potuerat nō ſperatus. Prodidit ergo nobis Apoſtolus cogitatiōes viri fidelis, ꝙ fides reſurrectionis iā tum haberi cœperit in Iſaac. Abraam ergo reſurrectuꝝ ſperabat Iſaac: & credidit futuꝝ quod adhuc non erat factū. Quomodo ergo filii ſūt Abraam, qui factū nō credunt in Chriſto: qđ ille futurū credidit in Iſaac? Immo (vt apti⁹ loquar) ſciebat ſe Abraā futuræ veritatis imaginē pręformare: ſciebat de ſemine ſuo naſciturum Chriſtum, q & offerendus eſſet totius mundi verior hoſtia, & reſurrecturus à mortuis. Sed nūc interim tentabat (inquit) Deus Abraā, & dicit ad eum: Accipe filiū tuū chariſſimum, quem diligis. Non eni ſuffecerat dixiſſe filiū: ſed adiicitur, & chariſſimū. Eſto & hoc, quod adhuc additur, & quē diligis? ſed uide tentationis pondus. Charis, & dulcib⁹ appellationibus iteꝝ, ac ſępe repetitis, paterni ſuſcitant affectus: vt amoris euigilātem memoriā ad imolandū filiū paterna dextera retardaret, & aduerſus fidē animi, tota carnis militia repugnaret. Accipe, inquit, ergo filiū tuū chariſſimū, quem diligis Iſaac. Eſto dñe, qa cōmemoras de filio patrē: addis ſed chariſſimū, quē pręcipis iugulari. Sufficiat hoc ad ſupplicium patris: addis rurſum, & quem diligis. ſint & ī hoc parēti triplicata ſupplicia. Quid opus eſt adhuc, ut cōmemores, & Iſaac? Nunqd neſciebat Abraā, qa fili⁹ ſuus ille chariſſimus, ille quē diligebat, Iſaac vocaret? Sed cur hoc addit tentationis tēpore? ut recordaret Abraā, qa dixerat ad eū, ꝙ in Iſaac uocabit tibi ſemen, & ꝙ in Iſaac erūt tibi repromiſſiones. Fit & cōmemoratio noīs, vt & ꝓmiſſionū, q̃ ſub hoc noīe factę ſunt, deſpatio ſubeat. Sed hæc oīa, qa tentabat De⁹ Abraam. Quid poſt hæc? Vade, inqt, in terrā excelſam in vnū ex mōtib⁹, quē tibi oſtendero: & ibi eum offeres holocauſtū. Intuemini ꝑ

ſingula

ſingula quomodo fiunt tentationis aug-
menta? Vade,inqt,in terrã excelſam.Nũ
qd non potuerat dici prius Abraam cum
puero ad illam terrã excelſam:& impo-
ni prius in montẽ quécunq; elegerat do-
minus : & ibi ad eum dici,ut offerret fi-
lium ? Sed prius ei dicitur,ꝙ offerre de-
beat filium ſuum : & tunc iubetur ire in
terram excelſam:& aſcendere in mõtẽ?
Quò hoc ſpectat?ut dum ambulat, dum
iter agit,ꝑ totam uiam cogitationibus di
ſcerpatur:ut hinc perurgente pręcepto,
hinc uero unici affectu oblectãte crucie-
tur.Propterea ergo ẽt uia iniungitur : ẽt
montis aſcenſio : ut in his oĩbus ſpaciũ
certaminis accipiat affect᷒,& fides:amor
Dei,& amor carnis:pręſentium gratia,&
expectatio futuroꝝ.Mittitur ergo in ter-
ram excelſam.& non ſufficit Patriarchæ
tñ opus dño peracturo terra excelſa:ſed
& montem iubetur aſcendere.ſ.ut fide
elatus terrena derelinquat, & ad ſupna
conſcendat.Surrexit ergo Abraã mane,
& ſtrauit Aſinam ſuam,& concidit ligna
ad holocauſtum,& accepit filium ſuum
Iſaac,& duos pueros,& peruenit ad lo-
cũ,quem dixerat ei Deus die tertia.Surre
xit Abraam mane:quod addidit mane,
oñdere fortaſſe uoluit , qa initium lucis
ſplenderet in corde eius.Strauit Aſinam
ſuam:ligna pręparauit:aſſumpſit filium:
non deliberat,non retractat,non cõicat
cum ullo hoĩe conſilium : ſed ſtatim oc-
cupat iter:& peruenit,inquit,ad locum,
quem dixerat ei dñs die tertio . Omitto
nunc quid ſacramenti contineat dies ter
tia:ſapientiam,& conſilium tentantis in
tueor.Sic in proximo non erat mons ali
quis,cum totũ agereť in montibus : ſed
per triduũ iter protenditur:& ꝑ totũ tri-
duum recuſantibus curis,paterna uiſce-
ra cruciantur:ut oĩ hoc ſpacio tam proli
xo ĩtueretur filium pater.Cibum cum eo
ſumeret,tot noctibus penderet in ample
xibus patris,inhæreret pectori,cubitaret
in gremio. Vides in quantum tẽtatio cu-
mulatur? Tertia tñ dies apta ſit ſacramẽ-
tis.Nam & populus cũ exiſſet de Aegy-
pto,tertia die offert ſacrificiũ Deo: & in
die tertia purificatur : & reſurrectionis
dñi tertia eſt dies:& alia multa ĩtra hãc
diem myſteria ꝯcluduntur . Reſpiciens,
inqt,Abraam,uidit locum de lõge,& di-
xit ad pueros ſuos: Sedete hic cum Aſi-
na:ego aũt,& puer ibimus uſq; illuc : &
cum adorauerimus, reuertemur ad uos.
Pueros dimittit.(Nõ enim poterant aſcẽ-
dere pueri cum Abraã ad holocauſti lo-
cũ,quem oſtenderat Deus.)Vos ergo,in-
qt,ſedete:ego aũt,& ĩfans ibimus: & cũ
adorauerimus,reuertemur ad uos . Dic
mihi Abraam verum:dicis ad pueros,ꝙ
adores,& redeas cũ infante,an fallis? Si
uerum dicis:ergo non facies eum holo-
cauſtũ:ſi fallis,tantũ Patriarchã non de-
cet fallere.Quid enim aĩ in te indicat ſer
mo hic? Verũ,inqt,dico:& holocauſtum
offero pueꝝ.Icc irco enim ligna mecum
porto:& cũ ipſo redeo ad uos.Credo.n.
& fides mea hæc eſt:ꝙ & à mortuis ſuſci
tare eũ potẽs eſt Deus.Poſt hæc accepit,
inqt,Abraam ligna ad holocauſtũ:& ſu-
ppoſuit ea Iſaac filio ſuo:& accepit ignẽ
in manibus,& gladium,& abierũt ſimul.
Qđ ipſe ſibi ligna ad holocauſtũ portat
Iſaac:illa figura eſt:ꝙ & Chriſtus ipſe ſi-
bi baiulabat crucem:& tñ portare ligna
ad holocauſtum,ſacerdotis offm̃ eſt. Pro
pterea & Iſaac:ſicut dñus crucem ſuam:
ita ſibi ligna ad uictimę locũ:in quo fue
rat ĩponẽdus,ipſe portauit:fit ergo ipſe
hoſtia,& ſacerdos.Sed & qđ additur: Et
abierũt ambo ſimul,ad hoc referť. Cum
enĩ Abraã,uelut ſacrificaturus ignẽ por-
taret,& cultrũ:Iſaac nõ vadit poſt ipm̃,
ſed cũ ipſo : ut oñdať cum ipſo pariter
fungi ſacerdotio.Quid poſt hæc? Dixit,
inqt,Iſaac ad Abraã patrẽ ſuũ: Pater.&
hęc ꝑ tẽpore à filio ꝓlata tentationis eſt
uox.Qũo enim putas ĩmolãdus per hãc
vocẽ viſcera patris ꝯcuſſit? Et q̃uis Abra
am rigidior eſſet ꝓ fide,reddit tñ ẽt ipſe
affectionis vocẽ,& rñdit : Quid eſt fili?
At ille:Ecce,inquit,ignis,& ligna,& ubi
ouis eſt ad holocauſtũ? Ad hęc reſpõdit
Abraã:Deus ꝓuidebit ſibi ouẽ ad holo-
cauſtũ fili.Monet me Abraę ſatis diligẽs,
& cauta rñſio.Neſcio qđ videbat in ſpiri
tu:qa nõ de pſenti,ſed de futuro dicit:
Deus ꝓuidebit ipſe ſibi ouẽ.futura rñdit

Digitized by Google

filio de pſentib⁹ regrenti. Ipſe nãq; ſibi dñs ouem ꝓuidebat in Chriſto:qa & ſapientia ipſa ſibi domũ ædificauit:& ipſe ſe humiliauit vſq; ad morté.Et oĩa quæcunq; legeris de Chriſto,nõ neceſſitate, ſed ſpõte facta reperies.Perrexerũt ergo ambo,& uenerũt ad locũ,quẽ dixerat ei Deus. Moyſes cũ ueniſset ad locũ, quẽ oſtẽdit ei Deus,nõ pmittitur aſcendere, ſed ante ei dr̃:Solue corrigiã calciamẽti de pedibus tuis:Abraę nihil hoꝝ dicit, & Iſaac:ſed aſcendũt:nec calciamẽta deponũt.In quo illa fortaſſis eſt rõ:ꝙ Moyſes,q̃uis eſſet magnus:tñ de Aegypto ueniebat:& erãt aliqua mortalitatis vincula pedib⁹eius innexa:Abraã uero,& Iſaac nihil hoꝝ habẽt:ſed veniũt ad locũ: ædificãt altare:Abraam ponit ligna ſup altare:colligat pueꝝ:pręparat ſe ad iugulandũ.Extẽdit,inqt,Abraam manũ ſuã, vt arriperet gladiũ,& iugularet filiũ ſuũ: & vocauit eũ Angelus dñi de cœlo,& dixit:Abraam? Abraam? At ille dixit: Ecce ego.& dixit:Ne iniicias manũ tuã ſuper pueꝝ,neq; facias ei qcq̃.Nũc enĩ cognoui,qa tu times Deũ.In hoc ergo ſermõe ſolet obiici nobis:ꝙ Deus nũc ſe cognouiſse dicat,qa Abraã timeat Deũ : quaſi q ante ignorauerit.Sciebat Deus,& non eũ latebat,quippe q nouit oĩa,añq̃ fiant: ſed pp te hęc ſcripta ſũt,qa & tu credidiſti qdẽ Deo.Sed niſi opa fidei expleueris:niſi in oĩb⁹ pręceptis eius,et difficiliorib⁹ parueris:niſi ſacrificiũ obtuleris, & oſtẽderis,qa nec patrẽ,nec matrẽ, nec filios pręferas Deo,nõ agnoſceris,qa timeas Deũ.Nec dicet de te:Quia nũc cognoui,qa times tu Deũ?Licet enĩ De⁹ cognoſceret,ꝙ Abraã timeret Deũ : tñ,vt etiã hoc hoĩes cognoſcerẽt,tentauit eũ: & ſic fecit,ut oẽs cognoſcerẽt,quia ſoli Deo cognitũ eſt ꝓpoſitũ mẽtis.Conferamus igit hęc cũ Apoſtoli dictis:vbi dicit de Deo,q ꝓprio filio nõ pepercit:ſed ꝓ nobis oĩbus tradidit illũ.Vide Deũ magnifica cũ hoĩbus liberalitate certãtem: Abraã mortalẽ filiũ nõ morituꝝ obtulit Deo:Deus imortalẽ filium ꝓ oĩbus tradidit morti. Quid nos ad hæc dicemus? Quid retribuemus dño ꝓ oĩbus,q̃ retribuit nobis?De⁹ pater pp nos ꝓprio filio nõ pepercit.Quis veſtꝝ putas audiet aliq̃ñ vocem Angeli dicẽtis:Nũc cognoui, qa times tu Deũ?qa nõ pepciſti filio tuo, vel filię tuę,vel vxori:aut nõ pepciſti pecunię,vel honorib⁹ſęculi,& abominationib⁹mũdi:ſed oĩa ꝯtempſiſti,& oĩa duxiſti ſtercora,vt Chriſtũ lucrifaceres? Vẽdidiſti oĩa,& dediſti pauperib⁹,& ſecutus es verbũ Dei? Quis veſtrũ putas audiet ab Angelis huiuſcemodi vocẽ? Interim Abraã audit hãc vocẽ,& dr̃ ad eũ:Quia nõ pepciſti filio tuo dilecto pp me. Et reſpiciens,inqt,Abraã,oculis ſuis vidit.Et ecce Aries tenebat cornibus in virgulto ſabeth.Dixim⁹(puto)i ſupiorib⁹:ꝙ Iſaac formã gereret Chriſti:ſed & Aries nihilominus formã Chriſti gerere videt.Sed quõ Chriſto vterq; ꝯueniat:& Iſaac, qui nõ eſt iugulatus:& Aries,q iugulatus eſt, operępretiũ eſt noſcere. Chriſtus verbũ Dei eſt : ſed verbũ caro factũ eſt.Qđ enĩ verbũ caro factũ eſt,nõ hoc ſignificat,ꝙ in carnẽ ſit Dei natura mutata , ſed ꝙ à uerbo in vnitatẽ pſonę ſit caro ſuſcepta. In cui⁹ vtiq; noĩe homo totus accipit:tũ quo intra virginis viſcera ſancto Spiritu fœcũdata,& nũq̃ virginitate caritura tã īſepabiliter Dei fili⁹ eſt vnitus:vt q erat intẽporaliter de eſsentia patris genitus, ipſe ſit tẽporaliter de vtero virginis natus.Aliter.n.ab æternæ mortis vinculis nõ poteramus abſolui,niſi in noſtris fieret humilis,q in ſuis pmanebat oĩpotẽs. Vnum igit in Chriſto de ſupiorib⁹eſt:alteꝝ ex humana natura,&virginali vtero ſuſceptũ.Patit ergo Chriſtus,ſed in carne:& ptulit mortem,ſed caro , cuius hic Aries forma eſt. Sicut & Ioãnes dicebat: Ecce agn⁹ Dei, ecce q tollit peccata mũdi.verbũ vero icorruptũ pmanſit:qđ eſt ſm ſpiritũ Chriſtus,cui⁹imago eſt Iſaac: ideo ipſe & hoſtia eſt,& Pon tifex ſcđm ſpiritũ:ipſe nãq; offert hoſtiã patri ſecũdũ carnẽ,ipſe in altare crucis offertur. Quia ſicut dictũ eſt de eo:Ecce agn⁹Dei, ecce q tollit peccata mundi,ita de eo dictũ eſt:Tu es ſacerdos in æternũ ſm ordinẽ Melchiſedech. Tenetur ergo cornib⁹ Aries in virgulto ſabeth. Et accepit,

Digitized by Google

inqt, Arietē, & obtulit eū holocauſtū pro Iſaac filio ſuo. Et vocauit Abraā nomen loci illius: Dñs vidit: vt dicaē hodie: In monte dñs apparuit: ſicut dictū eſt: Nūc ſciui, ꝑ eo, quod eſt: Nunc ſcire feci. Ita hic: Dñs vidit, pro eo, quod eſt: Dñs apparuit: hoc eſt videri ſe fecit.

¶ Inſuꝑ Hieronymus hāc eandē figurā his ediſſerit verbis. Caput. VI.

HOc idē dñs in nouiſſima mūdi ſe neſcētis ætate ꝑ figurā Bti Abraā longæui patris Iſaac filius offerē ad victimā: quo tēpore dum nouo ſacrificio in vnici filii ſui iugulū pius parricida ꝯſurgit, ex īprouiſo Aries oculis ei⁹ apparuit, ſicut eloqtur ſermo diuin⁹: Et vidit Abraā Arietē īter vepres hęrētem cornib⁹. Inter vepres inqt. Requiramus ꝙ iſta ſit nouitas: ideſt in multitudine circūſtantiū peccatoꝝ: hærentē cornib⁹: ideſt ad crucis cornua clauoꝝ īfixione pendētē. ſicut in alio loco legimus: Cornua in manib⁹ eius ſunt. Hoc ideo, qa venerandas manus eius patibuli brachia ſuſcepe rūt. Inter ſpinas aūt deputat⁹ eſt, qñ ſpineo ſerto innocētiæ, & iuſtitiæ auctor illuſus eſt. Sed aliud ītroſpicere debem⁹. Quid nā ſit, ꝙ Iſaac à patre altarib⁹ admoueē, ac ſubito Aries ꝓ eo nō mutata, ſed duplicata oblatiōe ſupponiē? gemina hic adorāda ſubſtātia redēptoris oſtēdiē: Dei enī unigenitus offerē: & virginis primogenitus imolaē: hoc quoqꝫ dominicæ paſſionis prçfigurabat inſignia.

Aba-chuc. c. 3.

¶ De quodā mortuo proiecto in ſepulchro Heliſęi reſuſcitato, figurando Chriſti reſurrectionē. Caput. VII.

LEgimus B. Heliſæum in ſepulchro conditū, ingeſto à latronib⁹ cadauere intra tumulū ſuū, corp⁹ extincti tactu ſacri corporis ſuſcitaſſe. Quis hic alius præfigurabaē, niſi dñs noſter Ieſus Chriſtus, q reſurrectionē de morte largitur, & vitā ſepultus operaē? In latronib⁹ enim mundum, in Prophetæ virtutibus Chriſtum dominum recognoſce.

4. Reg. c. 13.

¶ De promiſſionibus Dei factis Abraę. Caput. VIII.

LIcet Deus multoties Abraæ multas fecerit ꝓmiſſiones: vt Geñ. c. xii. qñ eduxit eū de terra ſua Hur, & de cognatione ſua in terrā Canaā. Itē. c. xiii. Poſtꝗ ſe diuiſerat a Loth. Itē. c. xv. qñ eduxit eū foras de Tabernaculo, & ait illi: Suſpice coelū, & numera ſtellas. Itē. c. xvii. qñ circunciſus eſt, mutato noīe Abram in Abraam. Item. c. xxii. qñ obtulit Iſaac filiū holocauſtū dño, ſed ab Angelo ꝓhibitus fuit iugulare eū: tñ ꝓmiſſiones ipſę diligenter intuēti non vnū, & idem oēs cōtinēt. Quia illę, quæ in. xxii. c. deſcribunē, aliqd amplius, & noui ꝑtinent: qa in ſacramentis fiunt cuncta, quæ fiunt. Abraam ſi tantū ſcđm carnē uixiſſet, & unius populi, quem ſcđm carnē genuit, pater fuiſſet: equidem vna ſuffecerat repromiſſio. Nūc vero, vt oſtēderet eū primo patrē futuꝝ eoꝝ, q ſcđm carnē circūciſi ſunt, circuncifionis ſuę tēpore datur ēt repromiſſio, quę ad populum circūciſionis ꝑtinere deberet. Secūdo, qa pater eſſet futurus, ēt eoꝝ, q ex fide ſunt: & q ꝑ paſſionē Chriſti veniunt ad hęreditatem: tēpore nihilomin⁹ paſſionis Iſaac ꝓmiſſio renouaē: ꝙ ꝑtinere debeat ad eum populum, q paſſione Chriſti, ac reſurrectione ſaluatur: & eadē repeti uidentur. Sed longe diuerſa ſunt. Illa. n. quę prius dicta ſunt, & ad priorem populum pertinent, in terris dicta ſunt. Sic enim dicit ſcriptura: Et eduxit eum foras. ſ. de Tabernaculo. & dixit ei: Reſpice ſtellas coeli, ſi dinumerari poſſunt à multitudine. & addidit: Sic erit ſemen tuum. Vbi aūt ſecūdo repetitur repromiſſio, deſignatꝛ qa locutus eſt ei de coelo: & datur repromiſſio de terra prima, ſecunda de coelo. Non'ne aperte hic illud deſignare uidetur, quod Apoſtolus dicit: Primus homo de terra, terrenus: ſecūdus homo de coelo, coeleſtis. Iſta ergo promiſſio, quæ ad fidelem populum ꝑtinet, de coelo eſt: illa de terra. In illa ſermo tātūmodo fuit: hic interponitur iuſiurandum: quod interpretatur ad Hebręos ſcribens ſanctus Apoſtolus, dicens: Volens, inquit, Deus oſtendere pollicitationes hęredibus per imobilitatē cōſilii ſui, interpoſuit iuſiurandū. & iteꝝ: Hoīes, inqt, ꝑ maiorē ſui iurant, Deus aūt, qñ neminē habuit, per

Digitized by Google

quem iuraret maiorẽ, per me metipſum
iuro, dicit dñs. Non ꝙ Deum iuriſiuran-
di neceſſitas urgeret. quis eni ab eo exi-
geret ſacramentũ? Sed ſicut interpretat⁹
eſt Apl's Paulus: quo per hoc imobilita-
tem ꝯſilii ſui cultoribus deſignaret. ſic &
alibi per Prophetam dr̃: Iurauit dñs, &
nõ pœnitebit eũ: tu es ſacerdos in æter-
num ſcd̃m ordinem Melchiſedech. Tũc
deinde in prima repromiſſione non hẽt
poſitã cãm, cur data ſit repromiſſio: ſed
eduxit eum foras, & oñdit, inquit, ei ſtel-
las cœli, & dixit: Sic erit ſemen tuũ. Nũc
uero addit cãm pp quam iuramẽto ꝯfir-
mat ꝓmiſſionẽ firmã futurã. Dicit.n. qa
feciſti uerbũ hoc, & nõ pepciſti filio tuo.
Oſtẽdit ergo, qa pp oblationem, uel paſ-
ſionem filii, ꝓmiſſio firma ſit. Euidenter
deſignans, qa pp paſſionem Chriſti pplo
ex gentibus, q ex fide eſt Abraæ, maneat
firma ꝓmiſſio. Et nunqd in hoc ſolo ſe-
cunda firmiora ſunt primis? In multis
hmõi adumbrata inuenies ſacramenta.
Primas Tabulas legis in litera confregit
Moyſes, & abiecit. Secundã legẽ in ſpiri
tu ſuſcepit, & ſunt firmiora ſcd̃a, q̃ pria.
Rurſus idem ipſe, cum oẽm legẽ in qua-
tuor libris cõprehẽdiſſet, Deuteronomiũ
ſcribit: quod ſcd̃a lex dr̃. Iſmael primus
eſt: ſcd̃s Iſaac: & fil'is in ſecundo ꝑlatio-
nis forma ſeruatur: hoc in Eſau, & in Ia-
cob, in Effraim, & Manaſſe, in mille aliis
ſilr inuenies adumbratũ. Verumtñ hunc
locum & Apl's interpretat̃, dicens: Quia
Abraæ promiſit Deus, & ſemini eius: nõ
dixit: Et ſeminibus: quaſi in multis: ſed
tanq̃ in vnum: Et ſemini tuo, q eſt Chri-
ſtus. De Chriſto ergo dicitur. Multiplicãs
multiplicabo ſemen tuum: & erunt ſicut
ſtellæ cœli in multitudine: ſicut arena, q̃
eſt ad oram maris. Quis iam expoſitione
indiget, ut ſciat ſemen Chriſti? qũo mul-
tiplicetur, q uidet à finibus terrę, uſq; ad
fines terrę propagatã p̃dicationem Euã-
gelii: & nullũ penè eſſe iam locũ, q ſemẽ
uerbi non ſuſceperit? Hoc nãq; & in ini-
tiis mũdi pręfigurabat̃, cũ diceret̃ Adæ:
Creſcite, & multiplicamini. Qđ & ipſum
dicit Apl's de Chriſto dici, & eius eccl'ia.
Quod aũt dixit: Sicut ſtellę cœli in mul-
titudine, & adiecit: Sicut arena, q̃ eſt in
oram maris innumerabilis: fortaſſe qd̃
dicat aliqs cœleſtis numeri figurã xpia-
noꝝ pplo arenæ maris Iudaico olim cõ-
uenire potuiſſe: qa tũc de illo pplo fue-
rũt multi Iuſti, & Prophetę: abinde citra
nulli ex Iudæis. Sed nũc ẽt in noſtro po
pulo xpiano ſunt mlti, q terrena ſapiũt,
& quoꝝ ſtultitia grauior eſt arena maris.
Quod aũt Chriſtus ſemẽ Abraę, & filius
Abraę ſit, ſi vis euidentius ſcripturę uer-
bis diſcere, audi qũo in Euãgelio ſcriptũ
eſt: Liber, inqt, gñationis Ieſu Chriſti filii
Dauid, filii Abraę &c. In hoc ergo cõple
tur & ille ſermo, q dicit: Hr̃ditatẽ capiet
ſemen tuum ciuitates aduerſarioꝝ? Qũo
hr̃ditate cepit Xp̃s ciuitates aduerſario-
rum? Per hoc ſine dubio: ꝙ In oẽm terrã
exiit ſonus Aploꝝ, & in orbẽ terrę ver-
ba eoꝝ. Sed adhuc audiamus B. Auguſt.
lib. xvi. de Ciuitate Dei. c. xxxiii. ſic dicẽ
tem: Deinde Rebeccã neptẽ Nachor pa-
trui ſui, cum annoꝝ. xl. eſſet, Iſaac duxit
vxorem: Centeſimo. ſ. & quadrageſimo
anno vitę patris ſui, triennio poſt mortẽ
matris ſuę. Vt autẽ illam duceret, qñ ab
eius patre ĩ Meſopotamiã ſeruus miſſus
eſt: quid aliud demonſtratũ eſt, cum eidẽ
ſeruo dixit Abraã: Pone manũ tuã ſub
femore meo: & adiurabo te ꝑ dñm Deũ
cœli, & dñm terræ, vt non ſumas filio
meo Iſaac vxorẽ de filiab⁹ Chananeoꝝ,
niſi dñm Deum cœli, & dñm Deũ terrę
in carne, quæ ex illo femore trahebatur
fuiſſe uenturum? Nunqd hęc parua ſunt
prænuntiata inditia veritatis, quæ com-
pleri uidemus in Chriſto? Apoſtol⁹ Pau-
lus ad Galatas c. iiii. de hac Abraæ, & Iſa
ac figura, ſic inqt: Scriptũ eſt, qm̃ Abraã
duos filios habuit, unum de ancilla, &
unum de libera. Sed qui de ancilla, ſecũ-
dum carnem natus eſt: qui aũt de libera,
per repromiſſionem: quę ſunt per alle-
goriam dicta. Hęc enim ſunt duo teſta-
menta: unum quidem in monte Syna in
ſeruitutẽ gñans, q̃ eſt Agar. Syna.n. mõs
eſt in Arabia, q ꝯiunctus eſt ei, q̃ nunc eſt
Hieruſalẽ: & ſeruit cũ filiis ſuis. Illa aũt,
quę ſurſum eſt Hieruſalẽ, libera eſt: q̃ eſt
mater noſtra. Scriptum eſt enim. ſ. Eſaiæ
c. liiii.

Digitized by Google

c.liiii. Lætare ſterilis, quę nō paris: erumpe, & clama quę non parturis: quia multi filii desertę magis, q̄ eius quæ habet virum. Nos autem fratres ſcdm Iſaac promiſſionis filii ſumus. Sed quomodo tūc is, qui ſecundum carnem natus fuerat, ꝑſequebatur eum, qui ſcdm ſpiritū. Ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura? ſ. Geñ. c.xxi. Eiice ancillam, & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillę cum filio liberę: qua libertate Chriſtꝰ nos liberauit. hæc ille Aplus. Item ipſe Apls ad Galatas. c.iii. Fratres Abrææ dictæ ſunt ꝓmiſſiones, & ſemini eius: non dicit: Et ſeminibus: quaſi in multis: ſed quaſi in vno. & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autē dico teſtamētum cōfirmatum à Deo: quę poſt quadringētos & triginta annos facta eſt lex: non irritum facit ad euacuandam promiſſionem. Nam ſi ex lege hęreditas, iam non ex promiſſione: Abraę autem per repromiſſionem donauit Deus. Quid igitur lex? propter transgreſſionē poſita eſt, donec veniret ſemen, cui ꝓmiſerat ordinata per angelos in manu Mediatoris: Mediator aūt vnius non eſt: Deus autē unus eſt. Lex ergo aduerſus promiſſa Dei? Abſit. Si.n. data eſset lex, quæ poſset uiuificare, uere ex lege eſset iuſtitia. Sed ꝯcluſit ſcriptura: Omnia ſub peccato: ut promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus &c.

¶ Quod Deus benedixerit etiam Iſaac poſt mortem Abraę patris ſui, & ſemini ſuo. & ꝙ multiplicaret ſemen ſuū ſicut ſtellas cœli. ut Geñ. cap. xxvi.

Caput. IX.

ORta autem fame ſup terram poſt eam ſterilitatem, quę acciderat in diebꝰ Abraę. Abiit Iſaac ad Abimelech Regem Paleſtinoꝝ in Gerera. Apparuitq; ei Dñs, & ait: Ne deſcēdas in Aegyptū: ſed qeſce in terra, quā dixero tibi: & peregrinare in ea: eroq; tecum, & benedicam tibi. Tibi.n. & ſemini tuo dabo vniuerſas generationes has, complēs iuramentum quod ſpopondi Abraam patri tuo: multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli: daboq; poſteris tuis uniuerſas regiones has: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terrę, eo ꝙ obedierit Abraam voci meę, & cuſtodierit pręcepta, & mandata mea: & cerimonias, legeſq; ſeruauerit &c. Item ibidem magis infra: Aſcendit autem Iſaac ex illo loco in Berſabee, ubi apparuit ei Dñs in ipſa nocte, dicēs: Ego ſum Deus Abraam patris tui, Noli timere, quia ego tecū ſum, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſemē Abraam. Cum autem Rebecca eſset ſterilis, deprecatus eſt Iſaac dñm pro vxore ſua, qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccę, Geñ.ca.25. ſed collidebantur in utero eius paruuli: perrexit Rebecca, ut cōſuleret dominū. Qui reſpondens ait: Duę gentes ſunt in utero tuo, & duo pcpuli ex uentre tuo diuidentur: populusq; populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori, ut Geñ. xxv. Portabat Rebecca geminos in vtero fratres, ante ortus principia bellatores, certantes filios mater ante ſenſit, q̄ nouit: ante patitur, q̄ uidet: ante ſuſtinet, q̄ agnoſcit: licuit filiorū bella ſentire, quos nondum licuit generare. Certamen iter fratres in vtero geritur, bellum inter nō natos committitur: materna uiſcera quatiuntur, nec dum ad ortus principia properatur, ſed ante principia noua certamina celebrantur. Vellem cauſam tanti certaminis noſcere, uellem iſtius pugnę negocia tractare. Quid interceſserat? quid factum fuerat? quę pugnandi ratio? quę cauſa uincendi? quo ſpectāte id geritur? quo iudice celebratur? quid uictori promittitur? quid victo econtrario denegetur? quis certare docuit? quis pugnare monſtrauerat? Sed notum eſt cunctis iſtorum certamine fratrum, cauſas duorum exprimi populorū. Vult enim Deus ante oſtendere futura, q̄ ueniant: ante uentura monſtrare, q̄ fiant. Cęterum pręiudicare non poteſt pugna, ſi pugnæ non cōſentiunt merita. Sed futurorum pręſcius Deus mōſtruoſum certamen uoluit exerceri: dat certandi affectus, vincendi uota oſtendit: ſe ſpectatorem conſtituit, ſe iudicem demonſtrauit. A Deo agitur certamen præſente Deo, q genuit: & matre teſte, quę ſentit. Sed mater certamen ſen

tire potuit, videre autem non potuit. Denique interrogat dñm: Quid eſt, inquit, domine iſtud quod geritur? Quid eſt inquit quod i utero meo te teſte tractatur? qd facient nati, qui ſic luctantur innati? aut quę natorũ vota ſuſcipiam, cum ſic luctamine innatorũ cõcutiar? Duo ſunt, inquit dñs, populi in vtero tuo: & duæ gentes de uentre tuo diuidentur, & populus populũ ſuperabit: & maior ſeruiet minori. O uenerãda præſcientia Dei: deſignantur in vtriſq; fratribus gentes, in ſingulis populi declarantur. Immo ipſi gentes, & populi nuncupantur: futurarũ ſobolum nomina innatis feruntur: & adhuc innatorum noĩa ignorantur. Dicuntur.n. parentes, qui nec dum filii nomen acceperunt. Appellantur patres, qui nati non fuerant, ut fierent genitores anteq̃ filii: fierent parentes anteq̃ nati. Oſtenduntur amborum merita, & operationis nõdum eſt cauſa. Quid quiſq; mereatur edicitur: & meriti cauſæ ſilentur. Sententia à Deo profertur, & adhuc qui meret non naſcitur. Iudicium diuinitus celebratur, & adhuc in vtero, qui iudicatus eſt detinetur. Pręcedit mores iudicium: ſententia actibus prior eſt: nec expectatur tempus ut merita diſponant. Diſpenſatoris potentia, ante nouit omnia, q̃ naſcantur. Vnde Aplus ad Rom. c. ix. per hanc geminorum luctam, magnum vult intelligi gratię documentum, quia illis nõdum natis: nec aliquid boni, ſeu mali agentibus, ſine vllis bonis meritis eligitur minor maiore reprobato: qm̃ proculdubio quantum attinet ad Originale peccatum, ambo pares erant: quantum autẽ ad proprium nullius eorum vllum erat. Qđ autem dictum eſt, Maior ſeruiet minori, nemo ferè noſtrum aliter intellexerit, q̃ maiorem populũ Iudęorum minori populo Chriſtiano ſeruiturum. Et re vera q̃uis in gente Idumæorum, quæ nata ẽ de maiore: cui duo nomina erãt: quia Eſau uocabatur, & Edon. vnde Idumęi, hoc uideri poteſt impletum: quia poſtea ſuperanda fuerat à populo, qui ortus eſt ex minore: ideſt Iſraelitico, eiq; fuerat futura ſubiecta: tamen aliquid maius intentum fuiſſe per iſtam prophetiã; quia dictum eſt: Populus populum ſuperabit. Et maior ſeruiet minori, conueniẽtius creditur. & quid eſt hoc, niſi ꝙ in Iudęis, & Chriſtianis euidenter impletur. hęc ille. licet populi regionis Idumęę ex Eſau primogenito Iſaac deſcenderint, & Iudęorum populi ex Iacob minore filio. ex quo ipſi Idumæi tanquam ex maiore Iudæorum populo præcedere debuiſſent. Tamen attento ꝙ pſal. ci. dicitur: Scribantur hęc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit dominum. Populus Chriſtianus, qui tẽpore Pſalmiſtę non erat adhuc creatus, videtur à Deo præelectus, & Iudaico populo anteponendus. Cum dicatur Geñ. c. xxv. Et maior ſeruiat minori. Nolẽte.n. Iudaico populo credere Chriſto Meſſię, ad gentilem populum tranſlata eſt primogeniti benedictio. ut Actuum. c. xiii. Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei. Sed qm̃ repellitis illud, & idignos vos iudicatis æterna vita. Ecce conuertimur ad gentes. & ſunt verba B. Pauli, & Bernabæ apoſtoloꝝ. Vtrum aũt populus Iudaicus ſeruiat Chriſtiano probatione non indiget: quia ipſi Iudęi ſentiũt: nec negare poſſent, ſi uellent. Item pſal. xxi. quaſi in calce hoc idem approbatur his uerbis: Annunciabitur domino generatio uẽtura. ſ. Chriſtiana. & annunciabũt cœli. i. Apoſtoli, iuſtitiã eius populo, qui naſcetur. ſ. Chriſtiano: quia Iudaicus iãdiu natus erat. & ideo illud: Maior ſeruiet minori, intelligitur populus vetuſtior ſeruiet iuniori. Licet in hac geminoꝝ altercatione plura contineant myſteria: tamen id, de quo hic principaliter agit, ab omnipotẽti Deo iam declaratum eſt: ꝙ. ſ. ex ſemine minoris filii Iſaac: hoc eſt ex ſemine Iacob multiplicandum eſſet ſemen Abrę, & Iſaac, ſicut ſtellę cœli. Cum ipſe Deus dixerit: Et maior ſeruiet minori: quia ex illis Dei uerbis, minor fuit ab ipſo Deo pręlatus, & antepoſit⁹. Si autem à ſummo Deo hæc prolata eſt ſententia: ꝙ poſterior pręferatur, obediẽdum eſt: quia à Dei ſententia nemo appellare poteſt. Iam tempus pariendi aduenerat.

Digitized by Google

generat. Et ecce gemini in vtero eius reperti ſunt. Naſcuntur ambo: Eſau nanq; prior, & Iacob poſterior. Sed prior perfecte nequaq̃ egredi potuit, niſi & ſubſequens inchoaſſet. & tamen cum vno tẽpore, eodemq; momento vtrunq; mater fuderit, nõ vna utriſq; vita æqualis fuit. Sequitur.n.ſic ſcripturę textus: Quibus adultis factus eſt Eſau vir gnarus uenandi, & homo agricola: Iacob aũt vir ſimplex, habitabat in tabernaculis. Ecce horũ geminoꝝ uitę, & morum inęqualitas, ſiue diuerſitas. ſequitur etiam ſcriptura: Iſaac amabat Eſau, eo ꝙ de venationibus illius veſceretur: & Rebecca diligebat Iacob. Ecce etiam amoris parentum in cõmunes filios diſparitas. Eſau inſup ex agro veniens laſſus, & feſſus ruffam lentis decoctionem à fratre expoſcit: petit Iacob ſibi ius primogeniturę uendi: & ſic iuramẽto uenditur. vt Geñ.c.xxv. Item Geñ.c.xxvii. ſcribitur: Senuit autẽ Iſaac, & calligauerunt oculi eius, & uidere non poterat: unde factum eſt, ut ipſe Iſaac, non illi cui uoluit, ſed cui noluit errore deceptus, bñdixerit. Inſuper Malachię c.i. de his duobus fratribus ſic dicitur: Nonne frater Eſau erat Iacob, dicit dñs? Et dilexi Iacob, Eſau autẽ odio habui? Ex quibus oĩbus de his duobus fratrib⁹, & de eoꝝ parentibus ſupius dictis (ſi diligẽti ꝯſiderantur examine) multa indicãtur myſteria. Nam B. Paulus Apl̃s ad Ro.c.ix. uolens nobis oſtendere magnum gratię documẽtum ex hoc nobis eueniſſe, ſic inquit: Cum.n. nõdum nati fuiſſent, aut aliqd boni egiſſent, aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret: nõ ex operibus, ſed ex uocatione dictũ eſt ei: Quia maior ſeruiet minori. ſicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Quid ergo dicemus? nunqd iniqtas eſt apud Deum? Abſit. Moyſi.n. dicitur: Miſerebor cui miſertus ſum: & miſericordiam pręſtabo, cui miſerebor. Igitur non uolentis, neq; currentis, ſed miſerẽtis eſt Dei. Dicit.n. ſcriptura Pharaoni: Quia in hoc ipſum excitaui te, ut oſtendam in te uirtutẽ meam, & ut annuncietur nomen meum in uniuerſa terra. Ergo cuius uult miſeretur, & quem uult indurat. Dic itaq; mihi: Quid adhuc quęritur? uoluntati.n. eius qs reſiſtit? O homo tu q es? q reſpõdeas Deo? nunqd dicit figmentum ei, q ſe finxit. Quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quoddam uas in honorẽ, aliud uero in cõtumeliam? Quod ſi Deus uolens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam ſuſtinuit in multa patiẽtia vaſa irę apta in interitum, ut oſtenderet diuitias glorię ſuę in vaſa miſericordię, quæ pręparauit in gloriam: quos & uocauit non ſolum ex Iudęis: ſed & ex gentibus &c. Hęc omnia Aplus. B. etiã Auguſtinus hoc ipſum, ꝙ ex Dei voluntate ꝓceſſerit lib. xvi. de ciuitate Dei. c. xxxvii. confirmat his uerbis: Ecce benedictionẽ promiſſam petente maiore. Expaueſcit Iſaac, & alium pro alio ſe benedixiſſe agnoſcit, miratur, & quiſnam ille ſit percunctatur: nec tamen ſe deceptum eſſe conqueritur. Immo confeſtim reuelato ſibi intus in corde magno ſacramento deuitat indignationem, confirmat benedictionem. Quis ergo, inquit, uenatus eſt mihi uenationem, & attulit mihi, & manducaui ex omnibus anteq̃ uenires? Et benedixi eum, & erit benedictus. Quis nõ hic maledictionem patris expectaret irati, ſi hæc non ſuperna inſpiratione, ſed terreno more gererẽtur? O res geſtas, ſed prophetice geſtas, ſed cœlitus per homines, ſed diuinitus. hęc ille. Hęc igit̃ oĩa nõ ex alicuius merito, uel demerito, ſed ex mera, & libera Dei uolũtate effecta fuiſſe manifeſte conſtat. B. ẽt Hieronymus ſcribens ad Damaſum papam, ſuper hac ipſa quęſtiõe: Cur Iſaac uir iuſtus, & Deo charus, non illi, cui uoluit, ſed cui noluit deceptus errore, benedixit. Cum multis exemplis oſtendiſſet Prophetas ea tantũmodo ſciuiſſe, quę eis à dño reuelata fuiſſent. ignoraſſe uero quę eis reuelata non eſſent, ſic concludens intulit: Vnde non mirum eſt ſi Iſaac in ſuam maxime utilitatem neſciſſet quid faceret, cũ magis eo tempore erraret, quo filium ſanguinariæ deditum uoluptati, & eum qui

Digitized by Google

poſtea fratrem, ſi poſſet, occideret: prętermiſſo illo, qui innocenter habitabat domi uellet afferre, & ſuam magis uoluntatem facere, q̃ Dei. Ego puto diuinę diſpẽſationis fuiſſe, ut oculis excęcaretur. Et cum ipſe diceret uox q̃dem, uox Iacob eſt, manus autem, manus Eſau. Tamẽ nõ intelligeret minorem eſſe filium, qui ad benedictionem fratris præceptor extiterat. hæc ille. Ap̃lus etiam Paulus ad Hebręos. c. xii. Eſau maiorem increpat, & profanum appellat, eo ꝙ propter unam eſcam, ſua vendiderit primogenita, quia poſtea cupiẽs hęreditare, reprobatus eſt. Non. n. inuenit pœnitentię locum. Sunt etiam, qui Iacob damnent ob fratris primogeniturę emptionem, & maxime pro tam uili pretio. ſ. pro lentis edulio. Non conſiderãtes in ipſum Iacob ius primogeniturę ex illis uerbis Dei: Maior ſeruiet minori, iã diu fuiſſe trãſlatum. Licet adhuc ius illud non poſſideret Iacob: declaratum enim erat ab ipſo Deo iampridẽ ipſam primogenituram eſſe ſuam. Et ideo dicitur ipſum Iacob primogenituram iam ſuam à fratre non emiſſe: ſed ut ſe à fratris uexatione liberaret, fratri prandium præſtitiſſe. Quapropter Beatus Auguſtinus, ubi ſupra diximus, eum criminis huius minime reum fuiſſe defendit, dicens: Et erat Eſau homo ſciens uenari agreſtis: Iacob aũt homo ſimplex habitans domi. Hoc noſtri quidam interpretati ſunt ſine dolo. Siue autẽ ſine dolo, ſiue ſimplex, ſiue potius ſine fictione dicaſ, quod eſt gręce Aplaſtos. Quis eſt in iſta benedictione percipienda dolus hominis ſine dolo? Quis eſt dolus ſimplicis? Quę fictio non mentientis? niſi ꝓfundum myſterium ueritatis? Nuntiatũ fuerat Rebeccę: ꝙ Eſau pro benedictiõe paterna ſibi per Iacob ſurrepta, dixiſſet ſe Iacob fratrem ſuum occiſurum. Vnde ipſa ſuaſit Iacob ut fugeret ad Labã fratrem ſuum in Aram: & ibi habitaret cum eo paucis diebus, donec requieſceret furor fratris ſui, ut ceſſaret eius indignatio, & obliuioni mandaret ea quę fecerat in eum: & poſtea mitteret, & adduceret eum inde. Ad Iſaac autem uirum ſuum inquit ipſa Rebecca: Tędet me vitę meę ꝓpter filias Heth, ſi acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terrę nolo uiuere. ut Gen̄. c. xxvii. Vocauit itaq; Iſaac Iacob, & benedixit eum, pręcepitq; ei, dicens: Noli accipere coniugem de genere Canaam: ſed uade, & proficiſcere in Meſopotamiã Syriæ ad domũ Batuelis patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Labam auunculi tui. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & creſcere te faciat, atq; multiplicare, ut ſis in turbas populorum, & det tibi benedictiones Abraę, & ſemini tuo poſt te, ut poſſideas terram peregrinationis tuę, quam pollicitus eſt auo tuo. Hic igitur intelligimus ſegregatum ſemẽ Iacob ab omni ſemine Iſaac: quod factum eſt per Eſau. Quando enim dictum eſt: In Iſaac uocabitur tibi ſemen: pertinens utiq; ſemen ad ciuitatem Dei: ſeparatũ eſt inde aliud ſemen Abraę: quod erat in ancillę filio: quod futurum erat in filiis Cethurę. Sed adhuc erat ambiguum de duobus gemi nis filiis Iſaac: an ad utrunq;, an ad unũ eorũ illa benedictio pertineret. Et ſi ad unum, quiſnam illorum eſſet? Quod ẽt nunc declaratum eſt, cum prophetice, & ultimo à patre benedicitur Iacob. Et dicitur ei: Et eris in cognationes gentium, & det tibi benedictionem Abraę patris tui, ut pauloante diximus. Ex qua ultima Iacob benedictione ſibi à patre data nullum oriri poteſt dubium, quin Iacob reſtitiſſet poſt patrem uerus, & certus Meſſię ſtipes, & non Eſau.

Ecce iterum benedicit Iacob à patre.

¶ Quod has eaſdem promiſſiones fecerit etiam Deus Iacob. Cap. X.

EGreſſus igitur Iacob de Berſabeę loco, ut iuſſa ſibi à patre ſeruaret, ꝓgebat in Meſopotamiam. Cumq; ueniſſet ad quẽdam locum, & uellet in eo requieſcere poſt Solis occaſum, tulit de lapidibus q̃ iacebant, & ſupponẽs capiti ſuo dormiebat in eodem loco: uiditq; in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tãgens cœlum: Angelos quoq; Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & dominum innixum ſcalę dicentem ſibi: Ego ſum d̃ns Deus Abraam

Gen̄. ca. 28.

patris

patris tui,& Deus Iſaac: terram, in qua dormis,tibi dabo,& ſemini tuo. Eritq́; ſemen tuum,quaſi puluis terræ: dilatabe-ris ad Orientem,& ad Occidentem,& ad Septentrionem,& ad Meridiem: & benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ Tribus terræ: & ero cuſtos tuus quocúq; perrexeris,& reducam te in terram hác: nec dimittam, niſi compleuero vniuerſa, quę dixi. Ex quibus Omnipotentis Dei verbis, patet ſupradictas omnes repromiſſiones etiam antedicto Iacob, tanquam vero ſtipiti futuri Meſsię,fuiſſe ab ipſo ſummo Deo repetitas: & quodam maiori modo approbatas,& cõfirmatas. & per conſequens,ipſum Iacob alium,& ſucceſſiuum fuiſſe populi Dei ſtipitem,& ſic vere dici poſſe. Sed quoniam multa, & grandia myſteria in pręmemorata cõtinentur viſione,quę figuris,& ænigmaticis inuoluta ſunt tegminibus:ideo diligentius, & particulariter omnia in hoc capite ſuperius narrata, exceptis repromiſsionibus,percurrenda ſunt. Et prio. Cum veniſſet,inquit,ad quendam locũ. Hic duo ſunt declaranda. Imprimis,quare Iacob hoſpitabatur de nocte in campis,& non in terris muratis. Deinde.i.ſecundo: Qui locus erat ille,in quo hoſpitatus fuit. Ad primum Ioſeph⁹ lib. prio Antiquitatis Iudaicę.c. xxxvii. aſſignat cauſam,dicens: quia ſuſpectos habebat habitatores illarum ciuitatum,& oppidorum,propter eorum malitiam. Ad ſecundum autem,omnes cõmuniter tam Chriſtiani,q̃ Iudæi dicunt:locum illum fuiſſe montẽ Moria: vbi Abraam iuſſu Dei obtulit Iſaac,ipſi Deo imolandum: ꝓpter quod Iacob reputauit eum locũ ſanctũ. Et quia præuidit ibi ædificandum fuiſſe templum Dei: & Chriſtum Meſsiam ibi crucifigendum: declinauit ergo illuc,tanquam ad locum tutiorem,& cõmodiorẽ, vt ibi oraret,& quieſceret, atq; aliquam perciperet ſpiritualem conſolationem. Sed volens poſtea ibi quieſcere,tulit de lapidibus,qui iacebãt ibi,& poſuit ipſos ſub capite ſuo. Dicunt Hebrei: eum tuliſſe tres lapides: & cum poſtea factus eſſet vigil,inuenit eos ſimul vnitos eſſe,ſicut vnus tm̃ lapis. Vnde Textus libri Geñ. inquit: Tulit de lapidibus, qui iacebant ibi: & hoc quãdo dormire voluit: & ſuppoſuit capiti ſuo. Cum autem factus eet vigil, iquit Textus,tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo: tres igiť lapides in vnum lapidem facti ſunt. Iudæi inquiunt lapidem iſtum ſic ex tribus vnitum, vnionem hanc ſignificaſſe.ſ.ꝙ ipſe Deˢ vniretur Iacob: hoc eſt: ꝙ ſocius eius fieret in illo itinere. Nos autem Chriſtiani, poſſumus dicere, & quidem melius: ꝙ per illam trium lapidum vnionem,ſignificaretur in Deo fuiſſe,& eſſe Trinitatẽ, propter eſſentię diuinę vnitatem,& perſonarum pluralitatem: ſcilicet trinam. Vel in ſignum,& figuram trium naturarum in Chriſto vnitarum: ſcilicet Corporis, Animę,& Deitatis, in vnione perſonæ: quia huiuſmodi reuelatio fuit de benedicta Chriſti incarnatione. Dormiuit inquam Iacob in eodem loco: viditq́; in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram: & cacumen eius tangens cœlum. Hęc autem ſcala,quæ ex multis conſtituitur gradibus,ſignificauit gradus generationũ, per quas Chriſtus, ſecundum carnem, deſcendit ab Abraam vſq; ad glorioſam virginem, quę ipſum peperit. Qui gradus deſcribuntur ab Euangeliſtis Matthæo,& Luca: licet contrario modo. Duo latera ſcalæ ſunt iuſti,& peccatores: quia ex vtriſq; deſcendit Chriſtus ſecundum carnem: & pro vtriſq; natus eſt, & paſſus. Illud autem,quod dicitur: Innixus ſcalæ,deſignat, ꝙ Deitas eſt vnita carni à patribus deſcendẽti in Chriſto. Quòd autem pes ſcalę terram tangebat,& cacumen eius cœlum pertingebat, deſignatur,ꝙ ipſe Chriſtus ſecundum humanitatem conuenit cum hominib⁹ terrenis in natura,abſq; tamen peccato: ſed per Deitatem cõuenit cum Deo: vt ſic verus mediator Dei dicatur,& hominum. Per Angelos Dei deſcendentẽs,& aſcendentes,intelligendum eſt: ꝙ myſterium incarnationis de voluntate Dei fuit hominibus reuelatum. Primo Patriarchis,& poſtea Prophetis clarius,& tertio Miniſtris noui teſtamenti clariſsime. Item per An

gelos aſcendentes, intelligitur deuotio bonorum in quolibet ſtatu ſummo Deo prǣſentata per Angelos. Iuxta illud Thobiæ. c. xxii. quando Angelus dixit Thobiæ: Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, ego obtuli memoriam orationis tuæ coram domino. Et iſta cognouit prophetice Iacob futura: licet non ſint in Geneſi expreſſa: quia myſterium incarnationis non erat ſic publicandum. Circa etiam promiſsiones diuinas factas Abraę, Iſaac, & Iacob, continetur itidem incarnationis Chriſti myſterium, ſed magis implicite. Quòd autem Iacob habuerit de prædictis notitiam, ex verbis ſuis aperte cognoſcitur. dixit enim: Vere dominus eſt in loco iſto: per beneficia ſcilicet, & myſteria diuina ibi adimplenda. Et ego neſciebam: ſcilicet prius. Et hoc, quia per iſtam reuelationem de myſteriis Chriſti pleniorem habuit cognitionem, quàm prius habuiſſet. Pauensq́;: ideſt admirans ait: Quàm terribilis eſt locus iſte: ideſt venerabilis: quia in eo tot vidiſſet terribilia. Non eſt hic aliud, niſi domus Dei. Vidit enim futurum eſſe, quòd ibi ædificaretur templū, de quo dicitur ſecundi Paralipo. cap. iii. vbi viguit diuinus cultus. Et ibidem poſtea, vel parum longe oblatus fuit dominus noſter Ieſus Chriſtus. vt Lucę cap. ſecundo. Et illud: Porta coeli. Gen. cap. xxviii. ideo dicitur, quia in quodam loco non multum à templo remoto paſſus fuit Chriſtus: cuius paſsionis merito, & virtute deletum fuit Adę peccatum: & per conſequens aperta fuit porta Paradiſi, & æternę beatitudinis. Et quando Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem aſcendit in cœlum, in comitatu ſuo erant ſancti patres veteris teſtamenti, qui prius in Paradiſum ingredi non potuerant, ſed in Limbo ſteterant: quem locum Iudęi appellant Suburbium paradiſi, ſiue inferni. Surgens igitur Iacob mane, tulit lapidem illum: vnitum ſcilicet ex tribus. & erexit in titulum: ideſt in ſignum rei prǣteritę: ſcilicet diuinæ reuelationis ſibi ibidem factæ, & demonſtratæ. & in ſignum, & figuram rei futurę: ſcilicet ædificationis templi, & paſſionis Chriſti: per quam aperiri debebat porta Paradiſi. Appellauit nomen loci illius Bethel. Locus enim in quo dormierat Iacob, erat tunc extra vrbem: & etiam quando paſſus fuit Chriſtus: ſed poſtea incluſus fuit per Helium Imperatorem Romanum. Et ſic Iacob vocauit locum illum Bethel, quod interpretatur domus Dei. ex hoc quia dixerat: Non eſt hic aliud, niſi domus Dei. Et vt etiam ad eorum, quę diximus, confirmationem aliquid à Iudęorum Rabinis accipiamus, audiant lectores quid dicitur in Bereſid Raba ſuper illud Gen. cap. xxviii. quando Iacob uidit ſcalam, de qua pauloante dictum eſt. Dicitur enim ibi: ꝙ Moyſes ante quàm moreretur, ductus fuit in cœlum, & ibi vidit Meſsiam ædificantem Hieruſalem in cœlo ex margaritis, & lapidibus pretioſis. Et dixit Meſsias ipſi Moyſi: ꝙ pater ſuus Iacob vtranq; Hieruſalem: ſcilicet terrenam, & cœleſtem prǣuiderat ædificandam: eo quod illa ſcala ex vna parte tangebat cœlum, & ex altera parte tangebat terram: & quaſi nihil erat illa Hieruſalem: quę in terra erat ædificata, reſpectu illius cœleſtis: quia iſta terrena erat temporaliter duratura: illa vero cœleſtis erat pro filiis Iſrael in æternum, & vltra duratura. Quod audiens Moyſes, dixit: Lętatus ſum in his, quę dicta ſunt mihi. Licet in ſacris literis non habeatur: ꝙ Moyſes ante mortem aſcenderit in cœlum: tamen ex ſupraſcripta Rabinorum doctrina in fauorem religionis chriſtianę plura percipi poſſunt documenta. Primo: quod prǣter iſtam Hieruſalem terrenam, & temporalem, danda erat (& maxime Iuſtis) alia Hieruſalem cœleſtis, & æterna: ideſt Paradiſus. Secundo: quòd Chriſtus Meſsias in lege promiſſus erat Deus: quia ipſe erat in cœlo dominus, & rector, priuſquam Moyſes ductus fuerit illuc. Tertio: ꝙ Meſsias in lege promiſſus non erat ædificaturus Hieruſalem terrenam, & temporalem, prout ſomniant Iudæi: ſed cœleſtem, & ſpiritualem pro filiis Iſrael

in eam

in eam credentibus, & legem ſuam ſeruantibus. Quarto, & vltimo: quod filii Iſrael, qui erant illam cœleſtem Hieruſalem poſſeſſuri, non erant futuri carnales ſecundum ſanguinem, ſed ſpirituales ſecundum fidem.

Hoc etiam alio fundamento cuicũq; conſtare poteſt, Iacob Patriarcham fuiſſe à ſummo Deo electum: & fratri ſuo Eſau antepoſitum. Quia cum ipſe Iacob ſeruiſſet Labam viginti annis in Meſopotamia Syrię, dicente ſibi domino: Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, quia ero tecum. vt Gen. c. xxxi. receſſit ab ipſo Labam cum duabus vxoribus ſuis, Lia, & Rachel, & totidem famulab⁹, ac duodecim filiis, & ſeruis multis, ac gregibus ouiũ, caprarum, & hircorum, & cum armentis boum, aſinorum, & camelorum, ac cęteris ſuis bonis, vt in terrã Canaam, vbi natus erat, reuerteretur, juxta Dei mandatum. Cũq; eſſet in itinere, fuerunt ei obuiam Angeli Dei: quos cum vidiſset, ait: Caſtra Dei ſunt hęc. & appellauit nomen loci illius Manaim: id eſt caſtra. Vallatus igitur, & tali Angelorum pręſidio ſtipatus: licet audacter debuiſset iter ſuum perficere: tamen, cum valde de fratre ſuo Eſau dubitaret: ne. ſ. ſibi noceret: quia neceſsario per regnum eius tranſire oportebat. Dubitabat enim ne Eſau frater ſuus in vindictam primogenitutę, & benedictionis paternę, quas ſibi abſtulerat (habita opportunitate) ſibi noceret. Et ideo volens fratrem ſuum placare: quia ſine eius ſciẽtia, & volũtate per regnum eius libere tranſire non potuiſset: miſit ad fratrem ſuum nuntios cum muneribus: ſeparauitq; munera Eſau fratri ſuo: vt ſi in eũ aliquid aduerſi facere cogitaſset: & donis, diuerſis locis, & temporibus diutius occuparet. In quo temporis ſpatio, ipſe poſset ſe liberum facere ex eius regno egrediendo. Miſit ergo ſibi munera ſeparatim: ſcilicet capras ducentas: hircos viginti: oues ducentas: arietes viginti: camelas fœtas cum pullis ſuis triginta: uaccas quadraginta, & tauros viginti: aſinas viginti, & pullos earum decem; & miſit per man⁹ ſeruorum ſuorum ſingulos. ſ. ſeorſum greges: vt frater tot occupatus ſpectaculis, tardius ad vindictam inſurgeret, vt in eo temporis ſpacio, eius regnum libere tranſiret. Rogauitq; Deum Iacob, ut eum erueret à manu fratris ſui Eſau: quia eum valde timebat. Cumq; ipſe Iacob mature ſurrexiſset, & tranſiſſet vadum Iaboth, traductis omnibus, quę ad eum pertinebant, manſit ſolus. Et ecce vir luctabatur cum eo vſq; mane: qui cum videret: quod eum ſuperare non poſset, tetigit neruum femoris Iacob: & ſtatim emarcuit: dixitque ad eum: Dimitte me: iam enim aſcendit Aurora. Reſpondit: Non dimittam, niſi benedixeris mihi. Ait ergo: Quod eſt nomen tibi? Reſpondit: Iacob. At ille: Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantomagis contra homines pręualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi quo appellaris nomine? Reſpondit: Cur quæris nomen meum? & benedixit ei in eodem loco: vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea: ortuſque eſt Sol ei ſtatim poſtquam tranſgreſsus eſt Phanuel. Ipſe vero claudicabat pede: ob quam cauſam non comedebant neruum filii Iſrael: quia emarcuit in femore Iacob vſq; in præſentem diem, eo quod tetigerit neruum femoris eius, & obſtupuerit. Inquiunt Hebræi: quod vir ille, cum quo luctabatur Iacob, fuit Angelus Eſau in ſpecie viri: qui uolebat eum impedire à tranſitu, ne obtineret benedictiones, & primogenituram ipſius Eſau. Sed dominus Deus tribuit Iacob tantam fortitudinem: quod Angelus non potuit ei pręualere. Et quando dixit Angelus: Dimitte me. Reſpõdit Iacob: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. i. niſi confitearis, ꝙ benedictiones: quas quęrebas ꝑ Eſau, meę ſunt de iure. Si ergo ex Dei dono fortis fuit Iacob cõtra Angelum, tantomagis debuit, & potuit ipſius Dei dono contra homines, &

Digitized by Google

maxime aſſociante eum dño. OSEAS etiam Propheta ad hoc propoſitum geminorum fratrum, ſic inquit. ca. xii. Iudicium ergo domini cum Iuda: & viſitatio ſuper Iacob iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei. In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo: & inualuit ad Angelum, & confortatus eſt: fleuit, & rogauit eum in Bethel: vidit eum, & ibi locutus eſt nobiſcum: & dominus Deus exercituum: dominus memoriale eius. Ex hoc nãq; Oſeę vaticinio, videtur ꝙ Iacob fleuerit, & rogauerit Angelum, ne ab eo recederet, donec dediſſet ei benedictionem. Vnde dicere poſſumꝰ: ꝙ per huiuſmodi luctam, voluit Deus oſtendere Iacob, ꝙ de fratre Eſau dubitare non debebat: quia ſicut ipſe cum Angelo, ſecum luctando, præualuit: tanto magis cum Eſau, & quocunq; alio homine Angelo inferiore prętualeret. Sed quoniam de muneribus miſsis à Iacob fratri ſuo Eſau paulo ſupra mentionem fecimus. Nonnulli Iudęorum Rabini, ſuper illis verbis. pſal. lxvii. A templo tuo in Hieruſalem tibi offerent Reges munera. Itẽ ſuper illis verbis. pſal. lxxi. Reges Tharſis, & inſulę munera offerent: Reges Arabum, & Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes Reges: omnes gentes ſeruient ei. Rabini inquam Iudęorum in Beresid Raba: hoc eſt in principio: ideſt in Geneſi. In principio diſtinctionis, quę apud Hebręos dicitur Zota, ſic inquit quidam Rabi verſus Rabi Oſua: Si dixero tibi vnum verbum bonum, dices tu illud nomine meo? Qui reſpondit: Et quod eſt verbum illud? Et ipſe ait: Nouimus ꝙ omnia illa munera, quæ Iacob pater noſter dedit Eſau, gentes in futurum Regi reſtituent Meſsiæ. Scriptũ eſt enim: Reges Tharſis, & inſulę munera offerent: Reges Arabum, & Saba dona adducent &c. Item Eſaię. c. lx. Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes &c. De quibus muneribus latius dicendum eſt infra lib. vi. c. xiiii. vbi de Magis tractandum eſt.

¶ Quis ex filiis Iacob futurus eſſet ſtirpes Meſsiæ: nam plures habuit filios. Cap. XI.

DVodecim filios naturales habuit Iacob Patriarcha, quos ex duabꝰ genuit vxoribus. ſ. Lia, & Rachel: & ex duabus ipſarum vxorũ famulabus: ſcilicet Labam, & Zelfa. Qui qdem filii, hoc ordine nati ſunt. Ruben primus. Symeon ſecundus. Leui tertius. & Iudas quartus. & hi quatuor ex Lia pria vxore ſua nati ſunt. Quintus fuit Dam. & ſextꝰ Neptalim. & hi duo ex Labam famulã Rachel nati ſunt: quam dedit ipſa Rachel ei in vxorem, eo ꝙ eſſet ipſa ſterilis. Septimus Gad. & Octauus Aſſer. & hi duo ex Zelfa famula Lię nati ſunt: quam ipſa Lia dedit ei in vxorem, eo ꝙ ſe vlterius nec concipere, nec parere poſſe putaret. Nonus Iſachar. & decimus Zabulon. & hi duo ex Lia etiam poſtea nati ſunt. Vndecimus fuit Ioſeph. & duodecimus, & vltimus fuit Beniamin. quod nomen interpretatur filius doloris mei: quia mater ſua in partu ipſius dolore mortua eſt. Et hi duo ex Rachel altera vxore ſua dilectiſsima nati ſunt. Cum autem nũciatum eſſet Ioſeph: ꝙ pater ſuus ægrotaret: ipſe aſſumẽs duos filios ſuos .ſ. Effraim, & Manaſſe ad patrẽ ſuũ ſe cõtulit. Et tunc Iacob ambos illos Ioſeph filios adoptauit in filios ſuos, dicẽs: Duo ergo filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt. Effraim, & Manaſſe, ſicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi. Reliquos autem, quos genueris poſt eos, tui erunt: & nomine fratrum ſuorum uocabuntur in poſſeſsionibus ſuis. vt Geñ. capitulo. xlviii.

Erant itaque omnes filii Iacob numero quatuordecim: ſcilicet duodecim, quos ipſe genuit, & ideo naturales: & duo adoptiui, qui in diuiſione terræ Canaam, ſucceſſerunt in locum Tribus Leui. In duas enim Tribus diuiſi fuerunt ipſi Ioſeph filii, & ſucceſſerunt, eo quia Tribus Leui propter ſacerdotium ſibi derelictum in diuiſione terræ promiſsionis non aſsignantur bona: ſed tamen habitatio in vrbibus, & paſcua in ſuburbiis,

pro animalibus alendis: quia ſacrificia, & victimę domini Dei Iſrael habebant, & ad eos pertinebant. Quis autem eorum omnium futurus eſset ſtipes generationis Meſsiæ Regis, ipſemet Iacob vir ſanctus, & Propheta, Gen̄. c. xlix. declarauit, vt infra dicetur. Sed prius ad eorum, quę dicenda ſunt, clariorem intelligentiam nonnulla præmittenda ſunt. Notandum eſt igitur: ꝙ filio primogenito eo tempore cōmuniter, & regulariter iure primogeniturę debebatur duplex portio bonorum hęreditatis paternæ. Item ſacerdotium ante legem Moyſis erat primogeniturę annexum: vt patet de Sem primogenito Noę: qui poſtea Melchiſedech appellatus eſt. Vnde pſal. cix. dicitur de Chriſto: Tu es ſacerdos in æternum ſecūdum ordinem Melchiſedech. Item tertio, dignitas, & poteſtas regia ad ipſam primogenituram pertinebat. Verum in patris poteſtate erat, cui uellet ex filiis hęc primogeniturę conferre beneficia: & eo magis, ſi aliquid indignum, & turpe per ipſum primogenitum fuiſſet pręparatum. Cum autem tres primi filii Iacob: ſcilicet Ruben, Symeon, & Leui aliquid feciſſent indignum, & turpe antedictis dignitatibus, & beneficiis à patre priuati ſunt: excepto tamen Leui: cui ſacerdotium reliquit. vt ſupra nuper dictum fuit. Pręuidit forte Propheta Iacob: ꝙ ſacerdotium futurum eſſet in ea Tribu: nam Aaron fuit de Tribu Leui. Quod autem illi tres primi aliquid indignum, & turpe fecerint, patet Gen̄. ca. xxxv. vbi dicitur: ꝙ Ruben primogenitus torum patris cum Bala violauit: quod facinus ipſemet Iacob commemorat Gen̄. capitulo. xlix. Symeon autem, & Leui ideo priuati fuerunt: quia doloſe occiderunt populum Sichen, propter ſtuprum Dinę eorum ſororis ibi factum, & perpetratum. Et hoc poſt confœderationem cum eis initam, vt circunciderentur, & eſſent inſimul, vnus, & idem populus. vt Gen̄. cap. xxxiiii. Iacob igitur vir prudens, & Propheta ægrotans, & morti propinquus huius primogeniturę beneficia non vni tantum filio tribuit: ſed tribus ſuis filiis infraſcriptis diuiſim, & ſeorſum diſtribuit: ſcilicet Leui ſacerdotium, vt ſupra dictum eſt. Ioſeph etiam penultimo ſuo filio naturali ex Rebecca, ſiue ipſius Ioſeph filiis, vt primo Paralipo. cap. v. duplicem bonorum ſuorum reliquit portionem, & terram Sichen, quam acquiſierat. vt Gen̄. capitulo xlviii. Et licet ipſe Ioſeph eſset etiam diues, eo quod in Aegypto magnum habuerat dominium, tamen duplici cauſa potuiſset pater Iacob hęc ſibi bona reliquiſse: primo, quia ipſe Ioſeph Iacob cum omni ſua familia tam in terra Canaam, quàm in Aegypto ſeptem annis tempore famis nutriſset. Item; quia ipſi Ioſeph ſoli impartitus eſset onus deferendi corpus ſuum in terram Canaam: & ad condendum illud in ſepulchro aui ſui: ſcilicet Abraę, & Iſaac patris: quod niſi magna cum impenſa fieri poterat: & maxime aſsociantibus eum multis nobilibus Aegyptiis: & ideo tolerabile fuit fratribus ſuis. Sed quātum ad regiam dignitatem, & poteſtatem, & ad declarandum ſtipitem generatiōis Meſſię, tanquam Propheta, ſicut erat, protulit, & prædixit Iudam quartum eius filium ex Lia vxore ſua prima, ſtipitem generationis Meſsię Regis futurum fuiſſe: quia ipſe Meſsias ex ipſius Iudę naſciturus eſset deſcendentibus. Inquit enim ipſe Iacob Gene. cap. xlix. cum morti propinquus eſset ad filios ſuos: Congregamini, vt annunciem, quę ventura ſunt vobis in dieb⁹ nouiſsimis &c. Et paulo inferius, cum de Ruben, & Symeone, ac de Leui dixiſset, conuertens ſe ad Iudam quartum eius filium, inquit: Iuda te laudabunt fratres tui: manus tuę in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui &c. Et paulo infra dicitur: Non auferetur ſceptrum de domo Iuda, & Dux de femore eius, donec ueniat, qui mittendus eſt. Nota Iudęe: ꝙ in hoc Oraculo, vbi Hebraicus textus habet Dux: Chaldæus: hoc eſt Targum, habet: Scriba de filiis filiorum eius. Et vbi Hebraice dicitur qui, Chaldaice habetur Meſsias. Et vbi dicitur:

Et ipſe erit &c. Latine. Hebraica veritas habet: Ei gentes aggregabuntur. Ad aliqualem huius vaticinii declarationem, & maxime contra Iudæos, audiant ipſi Iudęi, quid à ſuis dicitur Rabinis. Et in primis Rabi Moyſes Gerundenſis in ſua ſuper hoc vaticinio declaratione, ſic inquit: Nouiſsimi dies, ſunt dies Meſsię: quoniam Iacob ſignificabat illa tempora in verbis ſuis, cum dixit: Donec veniat Silo, & ipſi congregabuntur populi: nouiſsimi enim dies, dies Meſsiæ ſunt. Hæc ille Rabi. Item ille magnus Rabi Cahadias in ſua tranſlatione Arabica, quę communiter legitur in partibus Africę: & Rabi Canihi in Codice ſuo, qui dicitur Saraſim: vbi agit de dictionum ſignificatione, inquit expreſſe: quòd per dictionem illam Hebraicam Silo: quę in illo Iacob vaticinio continetur, quando dicitur: Donec veniat Silo, ſignificatur filius eius: & eſt prophetia de Meſsia. Hęc ille. Quę omnia vnà cum aliis multis libro. v. capitulo. iiii. diligentius, & uberius diſcutienda ſunt. Iudas ergo ex omnibus antedictis filiis Iacob, erat ille ſtipes à quo Meſsias Rex deſcendere debebat: & ſic ex eo deſcendit, ut Matthęi cap. primo: Liber generationis Ieſu Chriſti filii Dauid &c.

Sed quoniam Beatus Auguſtinus huic Iacob prophetiæ, quandam optimam ediſſerit interpretationem: quę huic loco perpulchre conuenit: ideo eam hic inſerere non diſplicuit. Inquit enim ipſe libro. xvi. de ciuitate Dei. cap. xli. Igitur propter populum Chriſtianum, in quo Dei ciuitas peregrinatur in terris, ſi carnem Chriſti in Abraæ ſemine requiramus, remotis concubinarum filiis, occurrit Iſaac. Si in ſemine Iſaac, remoto Eſau, qui eſt etiam Edom, occurrit Iacob, qui eſt & Iſrael. Si in ſemine Iſrael ipſius, remotis cęteris, occurrit Iudas, quia de Tribu Iuda exortus eſt Chriſtus. Ac per hoc, cum in Aegypto moriturus Iſrael filios ſuos benediceret: quemadmodum Iudam prophetice benedixerit, audiamus: Iuda, inquit, te laudabunt fratres tui: manus tuę ſuper dorſum inimicorum tuorum: te adorabunt filii patris tui. Catulus Leonis Iudas, ex germinatione fili mi aſcendiſti: recumbens dormiſti, vt Leo, & vt catulus Leonis: quis ſuſcitabit eum? Non deficiet Princeps ex Iuda, & Dux de femoribus eius: donec veniant quæ poſita ſunt ei: & ipſe erit expectatio gentium. Alligans ad vitem pullum ſuum, & cilitio pullum aſinę ſuę. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuę amictum ſuum. Fului oculi eius à vino, & dentes candidiores lacte &c. Expoſui hæc aduerſus Manichęum Fauſtum diſputans: & ſatis eſſe arbitror quantum veritas prophetię huius elucet. Vbi & mors Chriſti prędicta eſt verbo dormitionis: & non neceſſitas, ſed poteſtas in mortem nomine Leonis. Quam poteſtatem in Euangelio ipſe prædicat, dicens: Poteſtatem habeo ponendi animam meam: & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Nemo eam tollit à me: ſed ego eam pono à meipſo: & iterum ſumo eam. Sic Leo fremuit: ſic quod dixit, impleuit. Ad eam nanque pertinet poteſtatem: quod de reſurrectione eius adiunctum eſt. Quis ſuſcitabit eum? hoc eſt: quòd nullus hominum, niſi ſeipſe ſuſcitauit: qui etiam de corpore ſuo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud. Ipſum autem genus mortis: hoc eſt ſublimitas crucis, in quo verbo intelligitur, quod ait Aſcendiſti. Quod vero addidit: Recumbens dormiſti: Euangeliſta exponit, vbi dicit: Et inclinato capite tradidit ſpiritum. Aut certe ſepultura eius agnoſcitur, in qua recubuit dominus. Et inde illum nullus hominum, ſicut Prophetæ aliquos, vel ſicut ipſe alios ſuſcitauit: ſed ſicut à ſomno ipſe ſurrexit: ſtola porro eius, quam lauit in vino: ideſt mundat à peccatis in ſanguine ſuo. Cuius ſanguinis ſacramentum baptizati ſciunt. Vnde & adiungit: Et in ſanguine vuæ amictum ſuum. Quid eſt niſi eccleſia? Et fului oculi eius à vino, ſpirituales eius inebriati poculo eius. de quo canit Pſalmus: Et calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Et den-

Io. c. 10. Io. 19. Pſal. 22

Et dentes eius candidiores lacte, quod potant apud Apoſtolum paruuli: verba ſcilicet nutrientia nondum idonei ſolido cibo. Ipſe igitur eſt, in quo repoſita erant promiſſa Iudę: quæ donec uenirent, nunquam Principes: hoc eſt Reges Iſrael ab illa ſtirpe defuerunt. Et ipſe expectatio gentium: quod clarius eſt videndo, quàm ſic expectando. Et capitulo ſequenti ſic ſequitur Beatus Auguſtinus: Sicut autem duo Iſaac filii, Eſau, & Iacob figuram præbuerunt duorum populorum in Iudæis, & Chriſtianis: quamuis quod ad carnis propagationem pertinet: nec Iudęi venerunt ex ſemine Eſau, ſed Idumęi: nec Chriſtianę gentes de Iacob, ſed potius Iudęi. Ad hoc enim tantum figura valuit quod dictum eſt: Maior ſeruiet minori. Ita factum eſt etiam in duobus filiis Ioſeph: nam maior geſſit typum Iudæorum: Chiſtianorum autem minor. Quos cum benediceret Iacob, manum dexteram ponens ſuper minorem, quem habebat ad ſiniſtram. ſiniſtram vero ſuper maiorem, quem habebat ad dexteram: graue viſum eſt patri eorum: & admonuit patrem velut corrigens eius errorem: & quiſnam eorum eſſet maior oſtendens. At ille mutare manus noluit, ſed dixit: Scio mi fili, ſcio: & hic erit in populum: & hic exaltabitur: ſed frater eius minor, maior erit illo: & ſemen eius erit in multitudinem gentium. Etiam hi duo illa promiſſa demonſtrant. Nam ille in populum, iſte in multitudinem gentium erit. Quid euidentius, quàm his duabus promiſſionibus contineri populum Iſraelitarum, orbéq; terrarum in ſemine Abraę. Illum ſecundum carnem: Iſtum ſecundum fidem?

¶ De Figuris, & multis admirandis ſignis in exitu Iſrael de Aegypto: & de Paſcha, & tranſitu maris Rubri. Cap. XII.

Defuncto Iacob Patriarcha: & defuncto etiam Ioſeph eius filio, qui magnam habuit in Aegypto poteſtatem poſt reliquos centum quadraginta quatuor annos, donec exiretur de terra Aegypti. In modum incredibilem gens illa Iudaica creuit, etiam magnis attrita perſecutionibus, vt quodam tempore nati maſculi necarentur. Cum mirantes Aegyptios nimia populi illius incrementa, terrerent. Nam Numeri capit. primo. in populo Iſrael numerato, reperiuntur fuiſſe apti ad bellum. 603550. exceptis paruulis, & ſenibus, ac mulieribus, & excepta Tribu Leui: quam dominus numerari noluit. Sacerdotali enim officio inſeruiebat. Item Exodi cap. xxii. fuerunt etiam gladio interfecti. 23000. iuſſu Moyſis propter vituli aurei adorationem. Volens igitur Deus populum ſuum à iugo tam duræ ſeruitutis liberare, excitauit Moyſem, quem in tantum erexit virum, vt ipſe illam gentem mirabiliter multiplicatam, ex duriſsimo, & grauiſsimo, quod ibi ferebat iugo ſeruitutis, extraheret. Immo per eum Deus, qui hoc promiſerat Abraę in Magnan, ſpiritus Dei poteſtate reſiſtentes Pharaonis ſuperauit Magos: & per eum Aegyptiis illatę ſunt decem mirabiles plagę, cum populum Dei dimittere nollet. Virgam nanq; manu tenebat Moyſes: proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudam ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides ergo prophetica gratia bis mutatam eſſe ſerpentis, & virgæ naturam? Item currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu, ſubito de fontium venis ſanguis cœpit erumpere. In fluuiis non erat potus. Rurſus ad Prophetæ preces cruor ceſſauit fluminum, & aquarum natura remeauit. & ſic de reliquis plagis (diuina tamē virtute) Moyſes cum populo Dei uictor euaſit. Sed ante decimam plagam, Moyſes à Deo monitus iubet populo Dei, vt pridie, q̃ ipſe ex Aegypto egrediatur, in ipſius diei veſpera quartidecimi. ſ. diei p̄mi mēſis, Agnus maſculus, anniculus, & ſine macula p ſingulas Hebręo℞ familias Deo imoletur: & de eius ſanguine cū hyſopi faſciculo ſup vtrunq; poſtē, & in ſupliminari cuiuſlibet domus Iſraelitarū ſignum Thau intingatur. & vt Agnus,

Digitized by Google

ipſe integer multis adhibitis cerimoniis, & ſolennitatibus aſſaretur: & cum panibus azymis manducetur. ut Exodi. c. xii. Et vt latius declarabitur infra lib. viii. in ſecunda figura ſacrificii Chriſtianorum. Et licet mandauerit etiam vt nullus Hebręorum egrediatur hoſtium domus ſuę vſq; mane: quoniã Angelus domini occiſurus erat ea nocte omnia Aegyptiorũ primogenita. vt Exodi. c. xii. tamen ipſi Aegyptii in ea nocte coegerunt Iudęos omnes exire, ne ipſi Aegyptii pariter morerentur: quod patet ex his verbis in dicto capitulo deſcriptis. ſ. Nox eſt iſta obſeruabilis domini: quoniam eduxit eos de terra Aegypti. Omnia igitur Aegyptiorum primogenita diuinitus ex decima Dei plaga interempta fuerunt: quapropter ipſi Aegyptii in luctu, & mœrore poſiti, ac etiam in mortuorum corporibus ſepeliendis occupati, aliquale temporis ſpatium itinerandi prębuerũt populo Iſrael: licet celerrime eos oportuerit ex Aegypto diſcedere. Quo non obſtante, tulerunt tamen ſecum corpus Ioſeph, ut ipſe mandauerat. Sed finita primogenitorum ſepultura, & indurato corde Pharaonis, & ſeruorum ſuorum, perſecuti ſunt populũ Iſrael fugiẽtem. Vnde cum ad mare Rubrum peruentum eſſet, circũcluſus erat undiq; populus Hebręorum: hinc Aegyptiis inſequentibus vallatus, & inde mari clauſus: virgam leuauit Moyſes: ſeparauit ſe aqua: & in murorum ſpeciem ſe congelauit: atq; inter vndas via pedeſtris apparuit. Nonne claret mutatam maritimorum fluctuum eſſe naturam? B. Paulus ad Rom. c. ix. & x. Nolo enim vos ignorare fratres: quoniam Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt: & omnes mare tranſierunt: & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & i mari: & omnes eandem eſcam ſpiritualẽ manducauerunt: & omnes eundem potũ ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituale conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus, Exodi. c. xiiii. Tollensq; ſe Angelus domini, qui præcedebat caſtra Iſrael, abiit poſt eos: & cum eo pariter columna nubis priora dimittens, poſt tergum ſtetit iter caſtra Iudęorum, & caſtra Iſrael. Et erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem ita, vt ad ſe inuicẽ toto noctis tempore accedere non valerent. Moyſes primus per illam viam incepit ingredi: quem ſtatim Tribus Iuda ſubſecuta eſt, cum cęterę Tribus ingredi dubitarent. Sed cum vidiſſet Tribũ Iudam ſubſequi: & aquam velut murũ immobilem vtrinque ſtare: ſtatim & ipſæ quoque reliquę Tribus ſubſecutæ ſunt. Quos cum Aegyptii per eandem viam inſequi auſi fuiſſent: Moyſes uidens populum Dei ad aliud maris litus perueniſſe, aquas virga percuſſit, & Aegyptios populum Dei inſequentes vnda in ſe rediens, ſubmerſit. Nonnulli dicunt mare in duodecim locis apertum fuiſſe: & duodecim feciſſe vias: & quãlibet Tribum per uiam ſuam transfretaſſe: & hoc auctoritate Pſalmiſtę, dicẽtis. Pſal. cxxxv. Qui diuiſit mare, in diuiſiones. Cum autem populus Iſrael feſtinanter ex Aegypto egreſſus eſſet: & paulum farinæ conſperſę ſecum attuliſſet ſine fermento: volẽtes poſtea comedere, ſibi ſubcineritios panes azymos fecerunt. Non enim potuerunt fermentum ſecum afferre: cogentibus eos Aegyptiis exire: & nullã morã eos facere ſinentibus. Sunt etiam qui dicant: Poſtquam populus Iſrael libere trãſiuiſſet mare, & aquæ maris in locum ſuum reuerſę fuiſſent: exortum fuiſſe ventum vndas maris in illud litus, ad quod populus Dei applicuerat, impellentem: & Aegyptiorum corpora, ſpolia, ueſtes, & arma ſuper undas natantia ad ipſum litus perueniſſe: & ab ipſis Iudęis collecta fuiſſe. ſed quorſum hęc tam particulariter narrata ſint, ſagax lector aduertat. Quoniam tum ex pręmiſſis, tum maxime ex ſequentibus nõ ſolum adimplẽtur aliquę Dei promiſſiones: verum etiã quamplurimę pręmõſtrantur futurarum rerum figurę. Nam imprimis liberatio illa populi Iſrael ab Aegyptia captiuitate, fuit figura liberationis totius humanæ naturę ab originali peccato per Adã primum hominem commiſſo: & ſanctorum Patrum in Limbo tam diu ob illud

peccatum

Digitized by Google

peccati detentorum: & cœleſtis paradiſi ol-bus fidelibus iuſtis reſeratio: quæ fieri debebat per Chriſtum Meſſiam: & ideo in ea liberatione multa, & grandia apparuerunt ſigna. Item in illa Aegyptię captiuitatis liberatione ſummo Deo ſolenni cantu quammaxime redduntur gratiæ. de quibus dicitur Exodi. c. xv. Cantemus domino. &c. Quid autem de illis miraculis dicam? quæ cum in deſerto idem populus duceretur, ſtupenda diuinitate crebruerunt? Aquas quæ bibi non poterāt. Nam Marath fluuius amariſſimus erat, vt ſitiens populus bibere non poſſet: miſſo in eas ligno (ſicut Deus præceperat) amaritudine caruiſſe, ſitientesq́; ſatiaſſe. Manna eſurientibus de cœlo veniſſe. Et cum eſſet colligentibus conſtituta menſura, quicquid amplius quiſque collegerat, exortis uermibus, putruiſſe. Ante diem vero Sabbatum duplum collectum (quia Sabbato colligere non licebat) nulla putredine violatum. Deſiderātibus carne veſci, quę tanto populo nulla ſufficere poſſe videbatur, uolatilibus caſtra repleta, cupiditatis ardorem, faſtidio ſatietatis extinxit. Obuios hoſtes, tranſitumq́; prohibentes, atque prœliantes, orante Moyſe, manibus eius in figura crucis extenſis, nullo Hebręorum cadente proſtratos. Seditioſos in populo Dei, ac ſe ab ordinata diuinitus ſocietate diuidentes ad exemplum viſibile, inuiſibiles pœnę uias terra dehiſcente ſubmerſos. Sitiebat populus Patrū: tetigit Moyſes petram virga: & aquę de petra fluxit abundantia. Nunquid non pręter naturam operata eſt gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Serpentum morſus mortiferos immiſſos ad pœnam iuſtiſſimam peccatorum in ligno exaltato, atque proſpecto æneo ſerpente ſanatos, ut & populo ſubuenire tur afflicto: & mors morte deſtructa velut crucifixę mortis ſimilitudine ſignificaretur. Hunc autem ordinem tunc obſeruari oportebat, ſicut in vno quoq; homine, qui in Deum proficit, id agitur: quod ait Apoſtolus: Vt non ſit prius, qđ ſpirituale eſt, ſed quod animale; poſtea ſpirituale: quoniam ſicut dicitur, & verū eſt: primus homo de terra terrenus: ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Incepit itaque populus Iſrael eſſe in deſerto pauloante quinquageſimum diem poſt celebratum Paſcha per ouis, uel agni immolationem: quę uſq; adeo typus Chriſti eſt: prænuntians eum per uictimam paſſionis de hoc mundo trāſiturum ad patrem. Paſcha quippe Hebræa lingua tranſitus interpretatur: ut iam cum reuelaretur teſtamentum nouum: poſteaquā Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, quinquageſimo die veniret de cœlo Spiritus ſanctus: qui dictus eſt in Euāgelio Digitus Dei. Vt Lucæ. c. xi. Porro ſi in Digito Dei eiicio Dæmonia: profecto peruenit in vos regnum Dei. Quod autem Paſcha dici poſſit tranſitus, ex alia cauſa patet Exodi. c. xii. ex his verbis: Et cum dixerint vobis filii ueſtri: Quę ē iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus domini eſt; quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſrael in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans. Sed quomodocunq; ſit, etiam de tranſitu Chriſti recte itelligi poteſt. hoc ipſum etiam de paſſione Chriſti euidenter apparet in legis Moſaicę datione. Quia ſtatim data lege in monte Synai, & ea per Moyſem populo publicata, immolantur victimæ: & de eis fit domino ſacrificiū: & fit fœdus populi cum domino cum aſperſione ſanguinis earundem uictimarum in pręfigurationem paſſionis Chriſti. ut Exodi. c. xxiiii. his uerbis: Venit ergo Moyſes, & narrauit plebi omnia uerba domini, atq; iudicia. Reſponditq́; omnis populus una uoce: Omnia uerba domini, quę locutus eſt, faciemus. Scripſit autem Moyſes uniuerſos ſermones domini: & mane conſurgens ædificauit altare domini ad radices montis: & duodecim titulos per duodecim Tribus Iſrael: miſitq́; iuuenes de filiis Iſrael, & obtulerunt holocauſta, imolaueruntq́; victimas pacificas domino, uitulos duodecim. Tulit itaque Moyſes dimidiam partem ſanguinis, & miſit in crateras: partē autem reſiduam fudit ſuper altare. Aſſumenſq́;

Digitized by Google

volumen fœderis legit, audiente populo, qui dixerunt: Omnia quæ locutus eſt dominus, faciemus, & erimus obedientes. Ille uero ſumptū ſanguinem reſperſit in populum, & ait: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his. Quæ omnia manifeſte, & aperte cernuntur, & apparent facta fuiſſe in figuram paſſionis Chriſti.

¶ Quod fractura primarū Tabularum fuit figura: ꝙ lex Moſaica eſſet finem habitura. Cap. XIII.

OStendit equidem Moyſes, immo Deus per figurā, legem ſibi à Deo datam, finem quādoq; habere debuiſſe. Nam cum ipſe Moyſes ab immortali Deo pręceptorum Tabulas digito ipſius Dei ſcriptas accepiſſet: vt populū Iſrael ad obediendum Deo erudiret: videretq; populum feciſſe ſibi vitulum cōflatilem: & eum pro ſuo Deo adorare. Ipſe nempe nulla dantis ratione habita: Tabulas in terram proiectas confregit. vt Exodi. c. xxxi. Si male, ac perdite agebat populus, cur Moyſes malum malo addere præſumpſit? & eo magis, qa Deū non nouerat populus: Moyſes autē Deum non ignorabat. Nec propterea fuit Moyſes à Deo reprehenſus: quòd ſuum non adimpleſſet mandatum, ſed irritum feciſſet. Immo ipſemet Deus, ut alias duas legis Tabulas ſibi pręcidi mandat: qa in eis ipſe ſcriberet uerba, quę in confractis continebantur Tabulis. vt Exodi. c. xxxiiii. deinde cum nonnulla alia mandata voce tantum dediſſet Moyſi, dixit ad ipſum: Scribe tu uerba hæc, quibus & tecum, & cum Iſrael pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cum domino Moyſes quadraginta dies, & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in Tabulis uerba fœderis decem. Si quis ſtatuerit hęc in animo voluere, & diligenter cogitare, plura eądē comperiet in huiuſmodi geſtis, & ſcriptis latere myſteria. Primo duplicem legem daturum fuiſſe Deum hominib⁹. Primam ſcilicet: quam ipſe Deus ſolus daret. Secundam vero: quam Chriſtus Meſſias Deus, & homo daturus erat: qa præſente, & mandante Deo, Moyſes homo ſcripſit. Item quia Moyſes primas Tabulas digito Dei ſcriptas in terram proiecit, & fregit, ſignificauit primam legem finem quandoq; habituram fuiſſe. Secundam uero perpetuo duraturam: quādiu ſcilicet mundus perſiſtet, & durabit. Vnde B. Hieronymus in pręfatione in epiſtolas Apoſtoli Pauli, inquit: Nam & duas Tabulas lapideas duorum Teſtamentorum figuram habuiſſe uiri eruditiſſimi tradiderunt: Moyſes igitur primas Tabulas fregit, in ſignum, & figurā, quòd lex prima ceſſare debuiſſet. Secundas uero, quas ipſe Deo præſente, & mādante ſcripſit, in Arcam reponi, & cuſtodiri mandauit: vt ſcilicet in ea ſeruarentur. geſta equidem non minus, quàm uerba futurorum ſunt præſagia. Sed nunquid in hoc ſolo ſecunda firmiora ſunt primis? In multis huiuſmodi adumbrata inuenies ſacramenta. Primum Iſaac filium abiecit, ſiue poſtpoſuit: & ſecundum paterna benedictione antepoſuit: & ſunt firmiora ſecunda, quàm prima. Iſmael primus Abraæ filius: ſecundus Iſaac: & ſimilis in ſecūda pręlationis forma ſeruatur. Hoc & in Effrem, & Manaſſe. In mille aliis ſimiliter inuenies adumbratum.

¶ Quid de imolatione Agni typici ſentiendum ſit, B. Hieronymus in ſermone, ſiue interpretatione nos docet. Caput. XIIII.

HOdie fratres chariſſimi populus Iſrael, & uere homo videns Deū (hoc quippe interpretatur Iſrael) egredi iubet ex Aegypto. Hodie agnus Dei, qui tollit peccata mundi, pro omnium ſalute iugulatur. Hodie ſanguine illius poſtes domorum: ideſt frontes noſtræ depinguntur. Hodie occiduntur

Aegyptii,

Digitized by Google

Aegyptii,& de ſeruitute Pharaonis populus Dei liberatur. Hodie percutiuntur primogenita Aegyptiorum. & Iſraelitarum,non ſolum liberi, ſed etiam irrationabilia iumenta ſaluantur: homines, & iumenta ſaluos facies domine. Præparemus nos fratres chariſſimi ad immolationem agni: & apprehendamus illum,non quando dubia lux eſt,& adhuc Lunę cornua non implentur:non quando creſcere incipit, uel decreſcere: ſed quartadecima die:ideſt lumine conſummato,atque perfecto: quando tota eius lampade totus orbis impletur. Nec putemus agnum iſtum anniculum vbicunq; poſſe comedi:quia pręcipitur nobis: ut in vna illum comedamus domo: ideſt ne extra eccleſiam immolari agnum putemus. Ex quo manifeſtum eſt: quòd Iudæi,& hęretici,& omnia conuenticula, dogmataq; peruerſorum, qui agnum in eccleſia non comedunt, non eos agni carnes comedere: ſed draconis: qui datus eſt,iuxta Pſalterium, in eſcam populis Aethiopum. Quomodo enim in diluuio non ſaluatur,niſi qui in Arca fuerit Noę? Et corruente Hierico una tantummodo Raab meretrix:ideſt eccleſiæ credentis ex gentibus cuſtoditur domus. Ita in immolatione agni:tũc uere agnus occiditur: cum in una mactatur domo. Erit,inquit, uobis agnus immaculatus:de agnis,& hœdis ſumetis eum. Pręcipitur & in alio loco:ut qui primo menſe Paſcha facere non quiuerit, ſecundo faciat. Iuxta quod & nunc iubetur: ut q non poteſt habere agnũ, ſaltem habeat hœdum. Chriſtus enim non ex hœdis ſit,quos à ſiniſtra ſtare iubet: ſed pro diuerſitate meritorum unicuiq; aut agnus, aut hœdus ſit. Quęritur etiam quare nõ in die agnus iſte immolatur: ſed ad ueſperam. Hæc cauſa manifeſta eſt. Dominus enim noſter,atque Saluator in conſummatione ſæculorum paſſus eſt. Vnde & Ioannes in epiſtola ſua loquitur: Filioli nouiſſima hora eſt: quando autem nouiſſima eſt, finito die, noctis initium eſt. Sed hoc intelligendum eſt,quod quã diu in hoc ſæculo ſumus:ideſt uerſamur in Aegypto:non ſumus in clara luce:ſed in tenebris,atque caligine. Licet eccleſia: ideſt Luna:quaſi in nocte reſplendeat: tamen veri Solis non poſſumus habere perfectum fulgorem. In una, inquit,domo comedetis carnes aſſas igni, & azyma cum amaritudinibus manducabitis. Non comedetis ex eis crudum, aut coctum aqua,ſed aſſum tantum igni. Iubet nobis, ut panes abſque fermento ueteris malitię, & nequitiæ comedamus. de quo fermento in Euangelio dominus diſcipulis dicit: Cauete à fermento Phariſæorum. & poſtea interpretatur, fermentum Phariſæorum eſse doctrinam. Et nos igitur ſi à doctrina ſęculi iſtius volumus eſse alieni:& quaſi extraneos à mundi conuerſatione nos facere, perſecutionibus, & preſsuris ſubiecti ſimus. & ſecundum Apoſtolum, comedamus azyma ſinceritatis, & ueritatis. Vis intelligere quod dico? Dic quod uerum eſt: loquere quod ſincerum eſt. Nullius perſonam accipias, non diuitis, non potentis: quilibet ſit potens: quilibet ſit nobilis: ſi peccauerit corripe eum:& comediſti azyma ſinceritatis, & ueritatis in amaritudine. Vnde & Apoſtolus ait: Inimicus factus ſum uobis uera dicens. Et Prouerbium ſæculi gentilis quoque poeta exprimens: Obſequium, inquit, amicos: ueritas odium parit. Quod autem ſequitur: Non crudas carnes agni, neque elixas comedamus. Illud eſt,ne ſcripturas diuinas, quę uerę carnes agni ſunt. aut iuxta hiſtoriam tantum intelligamus: & ſicut crudas eas aſsumamus in cibum: aut rurſum ſecundum hæreticos quibuſdam allegoriis, & nubilo interpretationis ad peruerſa quoque dogmata deriuemus, & eneruemus eas: & ſucci ueritate ſublata, umbras quaſdam, & imagines effundamus. Sed intelligamus eas, & iuxta hiſtoriam, ſicut ſcriptę ſunt. Nihilominus eas Spiritus ſancti excoquamus ardore. Et quicquid n illis ſm literam videtur incongruum eſse, uel clauſum, ſpiritali expoſitione pandamus. Caput cum pedibus,& iteſtinis comedetis. Caput mihi

videtur eſſe agni, illud quod in Euangelio Ioannis ſcribitur: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Pedes autem homo: quem pro noſtra ſalute eſt dignatus aſſumere. Sed & aliter ſentiri poteſt. Caput, intelligentia ſpiritualis. Pedes, ſimplex iuxta hiſtoriam narratio. Inteſtina autem quicquid intrinſecus in litera latet: quicquid ſuperficie non videtur: ſed diligenti examinatione commolitum, atq; ruminatum à doctoribus profertur in medium: & quod putabitur eſſe fœdum, & indecorum: hoc reperietur eſſe vitale. verbi gratia. Quid turpius in ſcripturis dici poteſt, quàm ſi Oſeæ meretricem iubetur habere vxorem? & Iudas cum nuru ſua concumbat? & Dauid Berſabeæ adulterio ſordidetur? & Onã filius Iudæ ſemen proiiciat in terram, ne liberos generet? Hæc ſi ſecundum literam intelligantur: non'ne à gentibus, & ab incredulis quibuſq; ſacrę ſcripturæ, quaſi ſtercora condemnarentur, atq; irriderentur? Sed ſi illa excutias, ſi laues, ſi Spiritus ſancti igne excoquas, uertuntur in cibum. & quod putabatur inutile, inuenitur myſterium. Non relinquetis de eo in mane: & os non contere tis ex eo: & quod reliquum fuerit de eo vſq; in mane igne comburetis illud. Nihil de carnibus agni in futurum ſæculum reſeruemus: quantumcunq; poſſumus comedamus: quod ſi qua in ea fortia ſunt dogmata: videlicet eccleſiaſtica: de Trinitate: de Reſurrectione: de Anima: de Angelis: & de cæteris iſtiuſmodi: hæc non iuxta noſtram opinionem prauis interpretationibus diſſeramus, & conteramus illa: ſed ita vt ſunt fortia prædicemus. Si quid autem quaſi homines præterierit: & non poterimus de carnib⁹ agni comedere: ſcire debemus: quod in futuro ſęculo doctrina Spiritus ſancti nobis aperiendum ſit: & comedemus illud. Sic autem comedetis illud. Lumbi veſtri accincti: & calciamenta veſtra in pedibus veſtris: & baculus in manibus veſtris: & comedetis illud cum feſtinatione. Paſcha eſt enim domini Dei noſtri. Hucuſq; præceptum eſt: quales agni carnes comedere debeamus. Nunc iubetur quo à nobis habitu comedendę ſunt. Lumbi, inquit, veſtri accincti, & lucernę ardentes in manibus veſtris. Et Ioannes zona pellicea cingitur. & Helias, nihil habens in ſe molle, atque muliebre, ſed totum virile, & rigidum (homo quippe hirſutus erat) cingulum habuiſſe deſcribitur. Et nos ergo ſi volumus carnes agni comedere, mortificemus lumbos noſtros, mortificemus opera carnis. Et hoc quod in Iob de Diabolo dicitur: Virtus eius in lumbis eius: & fortitudo eius in vmbilico ventris eius: occidatur in nobis: ne caro concupiſcat aduerſus ſpiritum: ſed ſpiritu opera carnis mortificemus: & purificati veſcemur agni carnibus. Vt autem ſciamus fratres chariſſimi: quoniam quicunque vxoris debitum reddit, vacare non poteſt orationi: nec de carnibus agni comedere: Moyſi pręcipitur: vt populus, qui aſcenſurus erat ad montem Oreb, ante tres dies purificetur. Et Dauid cum veniſſet ad Abimelech ſacerdotem, interrogatus, ſi mundi ſunt pueri. Reſponderunt: Purificatos eos eſſe ab heri & nudiuſtertius. Si autem panes propoſitionis non poterant ab his, qui vxores ſuas tetigerant, comedi: quantomagis panis ille, qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his qui coniugalibus paulo ante hæſere complexibus violari, atq; contingi? Non quod nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) ſed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare carnis operibus non debeamus. Quod autem ſequitur: Et calciamenta in pedibus veſtris, & baculus in manibus veſtris: hoc iubetur, vt quàdiu in eremo iſtius ſæculi gradimur, calciati ſimus calciamentis pacis: nec vbi in deſerto ſcorpius, & coluber obrepat: nec vbi ſerpens plantam gradientis inuadat. Quod ſi forte aduerſum nos conſurrexerit, habeamus virgam in manibus, & percutiamus eũ, & dicamus: Virga tua, & baculus tuus, ipſa

me conſolata ſunt. Vnde & myſterium ſcripturarum: quādiu per ſolitudines ambulamus, neceſſe habemus hr̄e & pelles pro calciamentis, q̄bus noſtri tegantur pedes. Quando verò terrā repromiſſionis intramus, dr̄ nobis cum Ieſu Naue: Solue calciamenti tui corrigiam. Locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt. Et nos ergo qn̄ intrauerimus regna coelorum, non habemus opus calciamētis: non iis p̄ſidiis, q̄bus cuſtodimur in ſeculo: ſed vt nouiſſ dicam agnum illum, q̄ pro nobis eſt occiſus, ſequemur. Sed videte, ut de nobis dicat Ioannes: Iſti ſunt, q̄ ueſtimenta ſua non coinquinauerunt. Virgines enim permanſerunt, qui ſequuntur agnum quocunque uadit.

¶ Quod multa, & grandia myſteria in lege Moſaica ſub figuris latebant, & ænigmaticis inuoluta erant tegminibus, quę per uenturum Meſſiam erāt declaranda, quarum multa declarantur. Cap. XV.

SIcut in nouiſſimis dieb⁹ iuxta Chriſtianam religionem verbum Dei ex virginis Marię carne veſtitum proceſſit in hunc mūdum: & aliud quidem videbatur in eo: & aliud quod intelligebatur. Carnis nanq; aſpectus in eo patebat oībus: paucis vero, & electis dabatur diuinitatis agnitio. Ita & cum per Prophetas, vel Legiſlatorem uerbum Dei p̄fertur ad hoīes, non abſq; competentibus profertur indumentis. Nam ſicut ibi carnis: ita hic literę uelamine tegitur: ut litera q̄dem aſpiciatur, tanquam caro: latens uero intrinſecus ſpiritualis ſenſus tanquam diuinitas ſentiatur. Tale eſt ergo, q̄ ſępe in lege Moyſis ſcriptum inuenitur: in qua & ſacrificiorum, & hoſtiarum, & perſonarum, & ſacerdotum, & myſteriorum multiplex deſcribit diuerſitas: ſed hæc ſecundū lr̄am: quæ tanq̄ caro uerbi Dei eſt, & indumētum diuinitatis eius: & quę digni fortaſſe uel aſpirant, uel audiunt, & indigni. Sed beati ſunt illi oculi, q̄ uelamine literę obtectum itrinſecus diuinum ſpiritum uident. Et beati ſunt, q̄ ad hęc audienda mundas aures interioris hoīs deferunt. Alioquin aperte in his ſermonibus occidentem literam ſentient: quia abſque ſtropha uerbi, & allegorię nubilo incluſum legis ſenſum nequaquam percipere poſſumus: eo quod multa ſint in ipſa lege occulta, & uelata, ſiue ſecreta: quoniam ænigmaticis inuoluta ſint tegminibus. Et ideo nullis, uel admodum paucis olim cognita fuerint. Olim dixi: hoc eſt ante Meſſię Regis aduentum: ſed poſt ipſius aduentum ſolis Chriſtianis aperta, & manifeſta facta ſunt. Quòd autem tempore Moſaicæ legis, antequam Chriſtus Meſſias: & hoc etiam tempore myſteria ipſa adhuc uelata, & occulta ſint Iudęis Meſſiam expectantibus. Ex hoc maxime patet: quia omnes Rabini Iudęorum antiqui: & etiam quāplures moderni, in Chorath: hoc eſt in Concluſionibus Thalmud: id eſt in Conſtitutionibus Thalmudicis, ſicut apud Chriſtianos dicitur in Conſtitutionibus ſynodalibus. Omnes inquā Rabini, & maxime antiqui in ipſis ſuis Conſtitutionibus tenent, & affirmant: q̄ Meſſias debet in ſuo aduentu declarare myſteria occulta legis: immo inquiunt multa eſſe in lege ænigmata occulta, & uelata, quę ipſi Rabini appellant Tycu: hoc eſt ſilentium, quę nullus audet declarare: ſed expectant eorum declarationem fieri debere per Meſſiam Regem. Et ideo in Oratione rogant omnes, ut Deus mittat Meſſiam, qui legis nodos, & ænigmata obſcura declaret. NOS autem Chriſtiani merito Moyſem recipimus, & ſcripta eius legimus, ſentientes de eo, quòd Propheta fuerit: & Deo ſibi reuelante in ſymbolis, & figuris, ac formis allegoricis conſcripſit futura myſteria: quæ in tempore ſuo: hoc eſt Meſſię Regis adimpleta fuiſſe docemus. Qui uero legis illius non recipit ſenſum, ſiue Iudęus ſit, ſiue Semiiudęus, is equidem eum Prophetam fuiſſe docere non poteſt: quomodo ergo eum Prophetā fuiſſe probabit: cuius literas aſſerat eſſe cōmunes? futuri nullius conſcias? nec occulti aliquid myſterii continentes? Hūc autem qui ita ſentit, legentem hęc arguit ſermo diuinus, & dicit: Putas ne in

Digitized by Google

telligis quę legis? Eſt ergo lex, & omnia quę in lege ſunt, ſm Apoſtoli ſententiã, uſque ad tempus correptionis, & adimpletionis impoſita. Et ſicut ii, quibus artificium eſt ſigna ex ære facere, & ſtatuas fundere, antequàm uerum opus æris pducant, aut argenti, uel auri, figmentum prius luti ad ſimilitudinem futurę imaginis formant. Non quòd figmentum neceſſarium ſit: ſed vſquequo opus, quod principale eſt, expleatur. Cum autem fuerit effectum opus illud, propter quod figmentum luti fuerat formatum, vſus eius vltra non quęritur. Tale aliqd intellige ēt in his, quę in typo, & figura futurorũ in lege, & Prophetis, uel ſcripta, vel geſta ſunt. Venit enim ipſe artifex, & auctor omnium: & legem, quę vmbrã habebat futurorum bonorum tranſtulit ad ipſam imaginem rerum. Sed ne forte difficile tibi probari poſſe, quę dicimus, videatur, recognoſce per ſingula.

De figura tẽpli Hieroſolymitãi.

Erat prius Hieruſalem vrbs illa magna regalis: vbi templum famoſiſſimum Deo fuerat extructum. Poſtea vero quàm venit ille, qui erat verum templum Dei: & dicebat de templo corporis ſui: Soluite tẽplum hoc. & quia cœleſtis Hieruſalem cœpit aperire myſteria, deleta eſt illa terrena, ubi cœleſtis apparuit. In templo illo non remanſit lapis ſuper lapidem: ex quo verum templum Dei facta eſt caro Chriſti. Erat prius Põtifex ſanguine taurorum, & hircorum purificãs populum: ſed ex quo uenit uerus Pontifex, q ſanguine ſuo ſanctificaret credentes, nunquam eſt ille Pontifex prior: nec vllus ei relictus eſt locus. Quod probat Apoſtolus ad Hebræos. c. ix. dicens: Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum peramplius, & pfectius Tabernaculum non manu factum: ideſt non huius creationis: neq; per ſanguinem hircorũ, aut uitulorum: ſed per proprium ſanguinẽ introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircoꝝ, & taurorum, & cinis uitulę aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, q per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtrã ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti &c. Altare fuit prius, & ſacrificia celebrabantur: ſed ut uenit uerus agnus, q ſeipſum obtulit Deo, cuncta illa, uelut pro tempore poſita, ceſſauerunt. Propterea igitur diuina diſpẽſatio procurauit: ut & ciuitas ipſa, & templum, & omnia illa pariter ſubuerterentur: ne qui adhuc paruulus, & lactans in fide, ſi uideret illa conſtare, dũ ſacrificiorum ritum, dum myſteriorum ordinem, attonitus ſtuperet, ipſo diuerſarum formarum raperetur intuitu. Sed prouidens Deus infirmitati noſtrę: & uolens multiplicari eccleſiam ſuam, omnia illa ſubuerti fecit, & penitus auferri: ut ſine vlla cunctatione (illis ceſſantibus) hęc uera eſſe, pro quibus in illis typus pręceſſerat, crederemus. Sed alia aliqua adhuc fuiſſe in lege adumbrata oſtendamus.

De figura ſacerdotis magni.

Omnis qui inter homines ſacerdos eſt, ſi attendat ad illum ſacerdotem, de quo dixit Propheta: Tu es ſacerdos in æternum ſecũdum ordinem Melchiſedech, paruus eſt, & exiguus. Ille eſt autem magnus ſacerdos, qui poteſt penetrare cœlos, & uniuerſam ſuperegredi creaturã: & aſcendere ad eum, qui lucem habitat inacceſſibilem Deum, & patrem vniuerſitatis. Propter quod erit ille, qui apud Iudęos magnus dicebatur ſacerdos: introibat quidem in ſancta: ſed manu facta: ſed lapidibus extructa: non aſcendebat in cœlum: nec aſtare poterat apud patrem luminum. Sed quia horum umbram implebat, & imaginem: ideo etiam magni ſacerdotis nomen per umbram gerebat, & imaginem. Vnde & Iudæi per hoc, quod ad fidem proximi eſſe debuiſſent: quia apud ipſos adumbratio quędam, & imago preluxerat ueritatis: dum typos veritatem putant, ueritatem ipſam tanquam mendacium reſpuerunt. Nos autem, qui recipimus magnum ſacerdotem, intelligere debemus quõ uere ipſe ſit magnus ſacerdos. Vere magnus ſacerdos eſt, qui peccata dimittit: non per ſanguinem taurorum, & hircorum: ſed per ſanguinem ſuum. Quia ergo cognouimus

animus, qui ſit magnus ſacerdos, & confi temur ea, quę in lege ſcripta ſunt, de ma gno ſacerdote ſcripta eſse: id eſt de Sal uatore, quem uere magnum ſacerdotem eſſe religio profitetur chriſtiana. Ideo vi deamus nunc quę ſunt ea, quę de eo lex prophetico ſpiritu ſcribit: Et ſacerdos (ut dicitur Leuitici. c. viii.) magnus ex fratribus ſuis: cui fuſum eſt ſuper caput eius oleum chriſmatis: & perfectas ha bet manus ſuas, ut induat ſancta ueſtimē ta. De capite Cidaris non deponet: ueſti menta ſua non diſrumpet: & ad omnem animam mortuam nō intrabit: & de ſan ctis non exibit: & non coinquinabit no men, quod eſt ſanctificatum Dei ſui ſup ſe: quia ſanctum oleū Dei ſui in ipſo eſt. Ego dominus. Hic vxorem virginem de genere ſuo accipiet. Viduam autem, & eiectam, & pollutam, & meretricem, has non accipiet. Sed virginem ex genere ſuo accipiet vxorem: & nō mandabit ſe men ſuum in populo ſuo. Ego dominus, qui ſanctifico eum. Fuit quidem etiam apud Iudęos imago huius obſeruantiæ: & cuſtodita ſunt. Et ſi omnia, quæ lex p̄ cipit impleta ſint: nec ſic quidem omnis hæc obſeruatio magnum potuit facere ſacerdotem. Quomodo etenim magnus dici poteſt ſacerdos, qui peccare poteſt? Quod autem ſub peccato fuerint omnes etiam magni ſacerdotes, ex hoc ipſo faci le aduertimus, quod lex præcipit: ut pri us pro ſuis: poſt etiam pro populi pecca tis offerat hoſtiam ſacerdos. Quomodo ergo magnus eſt ſub peccato poſitus? Noſter autem ſacerdos magnus Ieſus. Ic circo magnus eſt, quia peccatum non fe cit: nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et quia venit ad eum princeps huius mun di: & non inuenit in eo quicquam: ideo ergo & Gabriel Angelus natiuitatē eius annunciat, & dicit: Hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Peccatum ho minem paruum facit, & exiguum: Virtus eminentem pręſtat, & magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile, & exiguū facit corpus hominis: ſanitas uero lætū reddit, & validum. Ita intellige, quia & animam ægritudo quidem peccati humi lem facit, & paruam. Sanitas uero interio ris hominis, & uirtutis opera magnam faciunt eam, & eminentem: & quantum in uirtutibus creſcit, tanto prolixiorem reddit magnitudinem ſui. Sic ergo intel lige illud, quod de Ieſu ſcriptū eſt: Quia proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines. Nam quis eſt hominum, qui proficiat ætate in pueri tia: ut hoc uelut egregium quiddam de Ieſu ſcriberetur? Ad te hęc dico: qui cor poraliter audis, quod Ieſus ætate profi ceret. Intellige ergo, quia ætate animę proficiebat, & magna fiebat anima: hoc eſt apparens mundo uita eius p̄pter ma gna, & ingentia opera, quę faciebat. vt Lucę. c. ii. Et factum eſt, poſt triduum in uenerunt illum in templo ſedentem in medio doctorum audientem illos, & in terrogantem. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant ſuper prudentia, & reſponſis eius, quia duodecim tm̄ erat annorum. Tentemus etiam nunc addere aliqua de ſacrificiis Omnipotenti Deo offerendis: ut oſtendamus quomodo in typo futurorum etiam hic vnus hircus domino oblatus eſt hoſtia: & alius uiuus dimiſſus eſt. Scriptum eſt enim Leuitici c. xvi. ut duos hircos ieiunans populus offerat in ſacrificium: ſuper quos ſortes mitti debeāt: ut unus ex his fiat domini ſors, & hoſtia domino offeratur. Alteri us uero ſors fuit, ut dimittatur in eremū viuus: qui peccata populi ſecum, & ſup ſe deferat, & portet. Hęc tibi omnia cō ſequenter explenda ſunt: ſi uis ſm̄ pręceptum legis obſeruare ieiunium. Sed quoniam diues eſt ſermo Dei: & ſm̄ ſen tentiam Salomonis non ſimpliciter, ſed & dupliciter, & tripliciter eſt ī corde de ſcribendus: ut. ſ. oſtendamus, quomodo in typo futuroꝝ ēt hic unus hircus dn̄o oblatus ē hoſtia: & alius uiuus dimiſſus eſt. Audi in Euāgeliis Pilatū dicētē ad ſa cerdotes, & pp̄lm Iudęoꝝ: Quē vultis de duobus dimittā vobis, Ieſum, q̄ dr̄ Chri ſtus, an Barabā? Tūc clamauit oīs pp̄ls, ut Barabā dimitteret: Ieſum uero morti traderet. Ecce hēs hircū, q̄ dimiſſus eſt vi uus in eremū, peccata ſecū pp̄li ferēs cla

De figura duoꝝ hircoꝝ: quoꝝ alter immolabatur: alter uero uiu' dimittebatur.

mantis, & dicentis: Crucifige, crucifige. Iſte eſt ergo hircus unus dimiſſus in eremum. Et ille eſt hircus, qui domino oblatus eſt hoſtia, ad repropitianda peccata, & ueram repropitiationem in ſe credentibus populis fecit. Quod ſi & hoc requiras, quis ſit, qui hunc hircum producit in eremum: vt probetur in eo etiã, qui lotus ſit, & mundus effectus, poteſt Pilatus ipſe accipi homo paratus. Iudex quippe gentis ipſius erat, qui eũ per ſententiam ſuam emiſit in eremum. Audi etiam quomodo lotus ſit, & mundus effectus, cum ad populum diceret: Vultis ut dimittam uobis Ieſum, qui dicit Chriſtus? Et acclamauit omnis populus dicens: Si hunc dimittis, nõ es amicus Cęſaris. Tunc popoſcit Pilatus aquam, & lauit manus ſuas corãm populo, dicens: Mũdus ego ſum à ſanguine iuſti huius, vos videritis. Sic ergo uidebit lotis manibus ſuis mundus effectus? Noſtra igit: ideſt qui non umbrę, & exemplari ſeruimus, ſed ueritati: hęc eſt propitiationis dies, in qua data eſt nobis remiſſio peccatorum.

De diebus ſolẽnib⁹ dñi Dei.

Cum Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Die nanq; propitiationis indigent omnes, qui peccauerunt. & ideo inter omnes ſolennitates legis, quę figuras continent cœleſtium myſterioꝝ, vna quædam ſolennitas habetur in ea lege, quę ſolennitas dies propitiationis appellatur. ut Leuitici. c. xxiii. Sũt & alia plura mandata in lege, in typo, & in vmbra deſcripta: quorũ aliqua libet memorare: hoc eſt aliquam de eis memoriã facere: non tamen in totum, & per ſingula: ſed ſuccinctè, & ſuperficialiter. Verũ eorum aliqua talia ſunt, quæ magis intuitu mentis percipiuntur, q̃ ſono uocis: per quam ueritas ipſa agnoſcitur, nõ autem vmbra, & imago veritatis. Illi vero qui ipſam Dei claritatẽ capere non poſſunt: nec totum fulgorem ueritatis intẽta mẽtis acie conſpicari, audiant de ipſis ſolẽnitatibus ſecũdo loco ab his, qui primo didicerunt. Et cum illis ueritatem rerum ipſa inſpectionis proprietas dederit, ad illos ueritatis umbra præfert ſolus auditus. Huius myſterii Apoſtolus conſcius dicebat de Iudæis: quia umbræ, & exemplari deſeruiunt cœleſtia. Ipſa enim cœleſtia Moyſem vidiſſe deſcribitur: typos autem, & imagines eorum, quæ uiderat, populo tradidiſſe. Sic enim ad eum diuinum dicit eloquium: Vide, inquit, omnia, facito ſm formam, quæ oſtenſa ſunt tibi in monte.

De figura lucernę, Candelabri, & olei.

Tale ergo eſt: quod & in hoc loco recitatum eſt: quia dominus locut⁹ fuerit de ſolennitatibus ad Moyſem. Et poſt hæc: Et locutus eſt Moyſes, inquit, de diebus ſolennibus domini Dei filiis Iſrael. Tranſacto uero de his ſermone: uideamus quid poſt hæc edocetur Moyſes. Primo de lucerna, & Candelabro, & oleo, quod ei infunditur. Secundo loco de menſa, & panibus propoſitionis, ac numero eorum, & qui eis uti debeant. Intendamus ergo animum diligẽtius his, quæ ſcripta ſunt Leuitici. c. xxiiii. & ad hæc dinoſcenda, concedi nobis gratiã domini deprecemur: ut in his, quæ legimus literis, quæ ſit uoluntas ſancti Spiritus agnoſcamus. Pręcipies, inquit, filiis Iſrael, ut deferant tibi oleum de oliuis mundum expreſſum ad lumen: ut ardeat lucerna ſemper extra uelum in Tabernaculo teſtimonii: & accendent illã Aaron, & filii eius à veſpere vſq; in mane contra dominum indeſinenter legitimũ æternale in progenies ueſtras: in Cãdelabro mundo accendetis lucernas cõtra dominum vſq; mane. Candelabrũ mundum nominat: lucernas accendere per Pontificem iubet: & earum lumen miniſtrari ex oleo, quod datur à populo, pręcipit. Itaq; niſi dederit oleum populus, ſine dubio extinguetur lucerna, & non erit lumen in ſanctis. Secundum literam ergo hęc erat conſequentia: ut conferret populus oleum mundum de oliuis expreſſum: ut ex eo miniſtraretur lumen lucernæ. Aaron accendebat lucernas à ueſpera uſq; mane: fomentis olei, quod cõtulerat populus, lumini pabulum p̄bẽs. Verum qm̃ lex ſpiritualis eſt: ideo ſpiritualiter intelligenda eſt. Ante aduẽtum domini noſtri Ieſu Chriſti Sol non oriebatur populo Iſrael: ſed lucernę lumine vtebantur. Lucerna enim erat apud eos

ſermo

ſermo legis: & ſermo propheticus intra anguſtos incluſa parietes: quę non poterat in orbē terrę lumen effundere. Intra Iudęam nanq; cōcludebatur ſcientia Dei, ſicut & Propheta dicit: Notus in Iudęa Deus. Vbi uero exortus eſt Sol iuſtitię dominus, & Saluator noſter, & natus eſt vir, de quo ſcriptum eſt: Ecce vir oriens nomen eſt ei, per vniuerſum mundū ſcientię Dei lumen effuſum eſt. Sermo ergo legis, & ſermo propheticus erat lucerna ardens: ſed ardebat intra ędem, nec vltra poterat emittere ſplendorem ſuū. Quod autem ſermo legis, & Prophetarū lucerna dicatur, dñs ipſe nos docuit, dicens de Ioāne baptiſta: Ille erat lucerna ardens, & lucens: & voluiſtis ad horam exultare in lumine eius. Et alibi dicit: Quia lex, & Prophetę vſq; ad Ioānem. Lucerna itaq; ardens eſt Ioānes: in quo lex concludit, & Prophetę. Donec ergo populus ille habebat oleum, quod conferret ad lumen, lucerna non eſt extincta: vbi vero defecit in eis oleum miſericordiæ, oleum operum bonorum, nec inuenta eſt apud eos puritas: purum nanq; oleum quęrebatur ad lumen: & q̄a defecit in eis oleū miſericordię, neceſſario extincta lucerna eſt. Sed q̄d dicemus? q̄a illis hæc euenerūt. A nobis vero aliena ſunt iſta? Immo maior cura eſt Chriſtiano olei conquirendi. Vide enim quomodo dñs in Euangeliis per parabolā: Stultas virgines nominat: quę oleum non ſumpſerant in vaſculis ſuis. Et in tātum ſtultas: vt q̄m defuit eis oleum ad ſuccendendas lucernas ſuas, thalamis excluſę ſint nuptiarū: nec pulſantibus quę olei curam neglexerant, vltra apiri iuſſerit ſponſus. Dicitur tñ Pſal. cxviii. Lucerna pedibus meis lex tua domine, & lumē ſemitis meis. Diuerſitatem lucernę, & lucis, intellige lucernam pedibus. i. corporis partibus deputari: lucem vero ſemitis dari. Quę ſemitę in alio loco ſemitę ęternę nominant. Quia ergo ſecundū quandam myſticam rōnem p inferiores partes creaturę, mundus hic itelligitur: ideo lucerna legis his, qui in hoc mundo tanq̄ totius creaturę pedes ſunt, accenſa memoratur. Lux autem æterna erit illis ſemitis, per quas in futuro ſęculo vnuſquiſq; pro meritis incedit. Nunc vero q̄m veſpera eſt, & nox vſq; ad conſummationē ſęculi: & vſquequo nouus dies futuri ſęculi, & nouę lucis effulgeat. Ardet vnicuiq; noſtrum lucerna hęc tantum ſplendorem luminis prębens, q̄tum olei copia vbertate operum fuerit miniſtrata. Deniq; Iob in quodam loco, cum bona operum ſuorū exponeret, addit et hoc: Cum ſplenderet, inquit, lucerna ſuper caput meum. Splēdet ergo vnicuiq; noſtrum hęc, in quantum oleo bonorum operū fuerit accenſa. Si autem male agimus, & opera noſtra mala ſint, non ſolū nō accendimus ſed extinguimus nobis iſtam lucernam. Et completur in nobis illud, quod ſcriptura dicit: Quia q̄ male agit, in tenebris eſt: & q̄ odit fratrem ſuū, in tenebris ambulat. Extinxit enim lucernam charitatis: & ideo in tenebris ambulat. Nonne tibi videtur extinxiſſe lucernam, qui lumen charitatis extinxit? Qui autem diligit fratrem in charitatis luce p durat: & cum fiducia poteſt dicere: Ego autem ſicut oliua fructifera i domo Dei: & filii eius ſicut oliua nouellarum in circuitu menſę eius. Oleum ergo offerri iubetur à populo: & quidē oleum non qualecunq;, ſed mundum: & non ex quibuſcunq; ſeminib⁹ (vt fieri in diuerſis regionibus mos eſt) ſed de oliuis expreſſum: in q̄bus indicium pacis oſtenditur. Neq; enim accepta poſſunt eē Deo opera tua, niſi in pace peragant: ſicut & Iacob⁹ Apoſtolus dicit: Fructus aūt iuſtitię in pace ſeminatur. Iccirco credo etiam dñs diſcipulis ſuis tradidit fidele depoſitum, dicens: Pacem meam do vobis: pacem meā relinquo vobis. De hac ergo oliua oleum premamus operū noſtrorū, ex quo lucerna dño poſsit accendi, vt nō in tenebris ambulemus. Hęc q̄dē à nobis dicta ſint, quātum ad lucernā candelabri, & oleum eius ſpectat. Nunc vero videamus q̄d et in conſequētibus de panibus propoſitionis ſcriptum ſit: Et ſumetis, inquit, ſimilaginē, & facietis de ea duodecim panes: de duab⁹ decimis erit vnus panis: quorū ſenos altrinſecus ſup mēſam puriſſimam

De figura panū propoſitionis.

coram domino ſtantes: & pones ſup eos thus mundũ, & ſalem: & erunt panes in cõmemorationẽ appoſiti dño die Sabbatorum: ponentur contra dñm ſemper à filiis Iſrael in teſtamentum æternum: & erũt Aaron, & filiorum eius. Et edent ea in loco ſancto. Sũt enim Sancta ſanctorum. Hoc erit illis de eis, quæ offerunt domino, legitimum æternum. Secũdum ea, quę ſcripta ſunt in duodecim panibus. Duodecim Tribuũ Iſrael videt cõmemoratio ante dominum fieri, & pręceptum dari, vt ſine ceſſatione iſti duodecim panes in cõſpectu domini proponantur: vt & memoria duodecim Tribuum apud eum ſemp habeatur exoratio quędam, & ſupplicatio per hęc pro ſingulis fieri videatur. Sed parua ſatis, & tenuis eſt huiuſmodi interceſſio. Quãtum enĩ proficit ad repropitiandum, vbi vniuſcuiuſq; Tribus per panẽ fructus: per fructum opera conſideranda ſunt. Sed ſi referãtur hęc ad myſterii magnitudinem, inuenies cõmemorationem iſtam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas ad illum panem, qui de cœlo deſcendit, & dat huic mundo vitam: alium panem propoſitiõis, quem ꝓpoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Et ſi reſpicias ad illam cõmemorationẽ, de qua dicit dominus: Hoc facietis in meam cõmemorationem: inuenies ꝙ iſta eſt cõmemoratio ſola, quę propitium faciat hominibus Deum. Si ergo intẽtius eccleſiaſtica myſteria recordaris, in his quę lex ſcribit, futurę veritatis inuenies imaginem præfiguratã. Sed de his nõ eſt opus plura diſſerere, quod recordatione ſola intelligi ſufficit. Poſſumus vero & aliter dicere: Omnis ſermo Dei panis eſt: ſed eſt differentia in panibus. Eſt enim aliquis ſermo, qui ad cõmunem proferri poſſit auditum, & edocere plebem de operibus miſericordiæ, aut totius beneficentię: & iſte eſt panis, q cõmunis videbitur. Eſt vero alius, q ſecreta contineat: & de fide Dei rerum ſcientia diſſerat. Iſte panis mundus eſt, & ex ſimila confectus. Iſte in cõſpectu domini ponendus eſt: & ſuper menſam mundam ꝓponendus. Iſte ſolis ſacerdotibus ſeque-ſtratus eſt: & filiis Aaron æterno munere condonatus. Verum ne putes hęc nos ꝓpriis ſenſibus excogitata narrare: & non in diuinis obſeruaſſe voluminibus: proferam tibi de ſcripturis: quõ apud diuerſos viros panis diuerſitas pro merito vniuſcuiuſq; ſeruata ſit. Refertur enim in Geneſi: ꝙ Abraam Patriarcha Angelos ſuſcepit hoſpitio: ſimiliter etiam & Loth. Sed Abraam, qui meritis præcedebat, panes ex ſimila appoſuiſſe ſcribitur, quos occultos, ac reconditos nominauit. Loth vero, eo ꝙ non habuit ſimilam, ex farina panes hoſpitibus appoſuit. Non ꝙ ita pauper eſſet, vt non habuerit ſimilam, q in diuitiis non inferior patruo ſcribitur: ſed vtriuſq; meritorum differentia per hęc deſignantur indicia: ꝙ is qdem, cui erãt à dño myſteria reuelanda, & ad quẽ dicebatur: Non cęlabo à puero meo Abraã quod facturus ſum: q imbuendus erat, & edocendus de occultis, & ſecretis Dei. Ille panes ex ſimila ſcribitur habuiſſe: Ille vero, ad quem nihil ſacramenti deferebatur, ſed ratio pręſentis ſalutis, & vitę, panes cõmunes ex ſola farina ſcribitur habuiſſe cõfectos. Et tu ergo ſi habes ſcientiam ſecretorum, ſi de fide Dei, de myſterio Chriſti, de ſancti Spiritus vnitate, potes ſcienter, cauteq; diſſerere: ſic panes ex ſimila offers dño. Si vero cõmunibus vteris ad populũ monitis, & moralẽ ſcis tãtummodo locum tractare, q ad omnes pertinet, cõmunem te obtuliſſe noueris panem.

SED videamus iam, quę ſit cõfectio in iſtis panibus ꝓpoſitionis, qui ante dñm poni ſemp iubentur. De duabus, inq̃t, decimis ſit panis vnus. Duas qdẽ decimas dixit. Sed cuius mẽſuræ ſint iſtę decimę non comprehendit. Cum vtiq; cõſequẽs fuiſſet ſi de quantitate ſimilæ volebat agnoſci: ipſam cuius duas decimas ſumi iubebat nominare menſuram. Quę ergo iſta res eſt, cuius menſura, & modus, nec comprehendi potuit, nec menſurari? Decem numerus vbiq; perfectus inuenitur. Tertia enim ex hoc numero ratio, & origo conſurgit. Competenter igitur auctor, & origo omnium Deus, ſub hoc numero denario videtur oſtendi. Sed ſi in

ecclesia de ſolo Patre loquar: & ipſius ſolius laudes proferam, vnius decimæ panē feci. Aut ſi de Chriſto ſolo fecero ſermonem, & ipſius enūtiauero paſſionē, & reſurrectionē prędicauero, vni⁹ decimæ obtuli panem. Si vero dixero, qa Pater cum filio ſemper eſt, & ipſe facit ōpa ſua. Vel etiam ſi dixero, qa Pater in filio eſt, & filius in Patre; & q vidit filium, vidit & Patrem. Et quia Pater, & filius vnum ſunt, ex duabus decimis ſimilę mundæ obtuli vnū panem. Panem verum, qui vitam dat huic mundo. Hęretici non faciunt de duabus decimis vnum panē. Negant enim creatorem Deū, Patrem Chriſti eſſe. Neq; vetus, & nouum teſtamentū vnum faciunt panem: nec vnū ſpiritum in vtroq; teſtamento profitentur. Nos autem in lege, & Euangeliis vnum, atq; eūdem eſſe ſanctum Spiritum dicimus: & iſto quoq; modo ex duabus decimis vnū panem propoſitionis offerimus. Qui ergo ſeparant Chriſtum à Creatore Deo patre ſuo, Hæretici, & Iudęi, qui ſolū Patrē recipiunt, & verbum, & ſapientiam eius, Chriſtum non recipiunt: & ppea non faciunt ex duabus decimis vnum panem. Nos autem menſurę qdem ipſius. i. ſubſtantiæ nomen, vel rationem comprehēdere, aut inuenire non poſſumus. Confitentes tamen patrem, & filium, vnū facimus panem ex duabus decimis: non vt panis vnus ex vna decima fiat: & ali⁹ ex alia: vt ſint ipſæ duæ decimę ſeparatæ: & vt ſint duæ iſtæ decimæ vna maſſa, & vnus panis. Quomodo duę decimę vna maſſa fit? Quia non ſeparo filiū à patre: nec patrem à filio. Qui enim videt me, inquit, videt & patrem. Fiunt ergo panes ſinguli ex duabus decimis: & ponuntur duabus poſitionibus. i. duobus ordinibus. Si enim vna poſitio fieret, confuſus, & permixtus eēt ſermo de patre, ac filio. Nūc aūt vnus quidem eſt panis: vna enī voluntas eſt, & vna ſubſtantia: ſed duæ ſunt poſitiones: ideſt duę perſonarū proprietates. Illum enim patrem, qui non ſit filius: & hunc filium dicimus, qui non ſit pater. Et hoc modo duas decimas ī vno pane ſeruamus: & duas poſitiones ante dominum profitemur. Sed re vera magni (vt ita dicam) cuiuſdam piſtoris, & valde artificioſi eſt, diligenter iſtas ſeruare menſuras: & ita temperare de patre, & filio ſermonem coniungere, vbi oportet: & rurſum, vbi competit, ſeparare: vt neq; duę menſuræ aliquando deſint: neq; vnquam niſi vnus panis appareat. Duodecim ergo panes ex iſta ſimila fieri mandātur ſm numerum Tribuum, quæ tunc erant carnalis Iſrael: in quo mihi videtur forma totius creaturę rationabilis contineri. Duodecim nanque putantur eſſe generales ordines rationabilis creaturę, quorum figura erat in illis duodecim Tribubus: in quibus erat vnus quidam ordo regalis, qui Iudas nominatur. Alius erat ordo ſacerdotalis, & Leui appellatur. Erat & alius ordo Iudę vicinus, qui Beniamin dicitur. In quo ordine & templum Dei, & altare collocatum eſt. Alius ordo Iſachar, & Zabulon, & Effraim: aliique, quos nominatim deſignat ſcriptura diuina: quorum rationem non eſt huius loci neceſſarium explicare. Eſt tamen vniuſcuiuſque Tribus, vel ordinis panis ante dominum. Et licet ſit aliqua Tribus, quę non ex libera, ſed ex concubina Iſrael deſcēdat: & ex parte libera, & ex parte ſeruilis ſit: tamen pro omnibus ex duabus decimis panis proponitur ante dominum. Et in vniuerſis duę decimę ſimilaginis conſtant. Proponi autē iubentur ſupra menſam mundam: vt panes ſuper eam dño offerantur. Si ſederis, inquit Salomon, cœnare ad menſam potentis, intelligibiliter intellige, quę apponuntur tibi. Quę eſt ergo menſa potentis, niſi mēſa illius, qui dicebat: Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſto. Et cum infirmor, tunc potens ſum. In iſtius potētis menſa munda: hoc eſt in iſtius corde, in iſtius mente dño panis offert. Ad huius potentis mēſam, ſi ſedes cœnaturus, intelligibiliter intellige, quę apponūtur tibi: hoc eſt ſpiritualiter aduerte quę dicuntur ab eo: vt & tu facere poſſis quod additur. Ait enī ſciens quę, & qualia te oportet præparare. Sed videamus qūo hi duodecim pa-

Digitized by Google

nes proponant. Duæ, inquit, poſitiones in vna poſitione ſex panes: putas'ne otioſa ſit iſta diuiſio. Quid eſt ꝙ duodecim° numerus iterũ partitur in ſex? habet enĩ propinquitatem quandã cũ hoc mundo ſenarius numerus. In ſex enim diebus factus eſt iſte viſibilis mundus. Duo igitur ordines habentur in hoc mundo: id eſt duo populi, q fidem patris, ac filii in vna eccleſia, tanq̃ in vna menſa munda cuſtodiunt. Et ſuperponetur, inquit, ſup poſitionem thus mundũ: thuris ſpecies formam tenet orationũ. Oportet ergo panibus fidei orationũ vigilantiam, puritatemq́; coniungere. Pura autem oratio eſt (ſicut Apoſtolus dicit) leuãtes puras manus ſine ira, & diſceptatione, ſimiliter & odoris ſuauitas implere facit illud, quod ſcriptum eſt: Dirigatur oro mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Si qs ergo orationes quidem offerat Deo: non tamen habeat mundã conſcientiã ab operibus malis, hic thus qdem videt panibus ſupponere: ſed non ponit thus mundũ. Nã ſi omne thus mundum eſſet, non vtiq; addidiſſet ſcriptura: Thus mundum ſup panes propoſitionis ponẽdum ante dominum. Nec enim putes: ꝙ Omnipotens Deus hoc mandabat, & hoc lege ſanciebat, vt thus ei ex Arabia deferreret. Sed hoc eſt thus, quod Deus ab hoibus ſibi quærit offerri, ex quo capiunt odorẽ ſuauitatis orationes ex corde puro, & conſcientia bona. In qbus vere Deus ſuſcepit fragrantiam ſuauitatis. Et erunt, inquit, panes in cõmemorationem propoſiti ante dñm: in die Sabbatorum ponetis ea. Si nondũ tibi manifeſtum erat, qa panes iſti verbum Dei eſt: ex his nũc ſermonibus cõfirmare ſatis eſt. Quid eſt enĩ quod nobis cõmemorationẽ Dei faciat? Quid eſt qđ nos ad memoriã iuſtitię, & totius boni reuocet, niſi verbũ Dei? Ideo ergo dicit: qa erunt in cõmemorationẽ propoſiti ante dñm. Addit: Et in die Sabbatorum. i. in requie animaꝶ. Et quæ maior fideli animę requies, q̃ memoria Dei? q̃ in conſpectu Dei verſari? q̃ in fide patris, ac filii permanere? q̃ orationes dño tanq̃ odorem ſuauitatis offerre? Teſtamentum, inquit, æternum erit Aaron, & filiis eius: & mundabunt ea in loco ſancto Aaron, & filii eius: genus eſt electum: genus ſacerdotale: quib᷒ hęc portio ſanctoꝶ donatur à Deo. Quod ſumus omnes, qui credimus in Chriſto. Locum aũt ſanctum ego in terris nõ requiro poſitũ, ſed in corde. Locus enim dicit ſanctus, ratiõabilis anima: pp quod & Apoſtolus dicit: Nolite locum dare Diabolo. Anima ergo mea locus eſt, ſi male ago, Diaboli: ſi bene, Dei. Deniq; & ſpiritus malignus, cum, inquit, exierit ab homine, & circuierit loca arida, & requiem non inuenerit: tunc dicit Reuertar ad locum meum vnde exiui. Locus ergo ſanctus, anima ẽ pura: in quo loco edere nobis mandatur cibum verbi Dei. Neq; enim conuenit, vt ſancta verba, anima nõ ſancta ſuſcipiat: ſed cum purificauerit ſe ab omni inquinamento carnis, & morum: tunc locus ſanctus effectus capiat panem illum, qui de cœlo deſcendit. Nonne melius ſic intelligitur locus ſanctus? q̃ ſi putemus ſtructuram lapidum inſenſibilium locum ſanctum nominari? Vnde ſimili modo etiã tibi lex iſta proponitur: vt cum acceperis panem myſticum, in loco mundo mãduces eum: hoc eſt ne in anima contaminata, & peccatis polluta, dominici corporis ſacramenta percipias. Quicunq; enim manducauerit, inquit, panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis, & ſanguinis domini. Probet autem ſe vnuſquiſq;: & tunc de pane manducet, & de calice bibat. Sãcta enim ſanctorum ſunt. Vides quomodo non dixit Sancta tantũmodo: ſed Sancta ſanctorum: vt ſi diceret: Cibus iſte ſanctus non eſt communis omnium, nec cuiuſcunq;, ſed ſanctorum eſt: quanto magis hoc & de verbo Dei recte, meritoq; dicemus? Hic ſermo non eſt omnium, nec cuiuſcunq;, ſed ſanctorum eſt. Non quilibet verbi huius poteſt audire myſterium: ſed tantummodo qui purificati ſunt mente: qui mundi ſũt corde: qui ſimplices animo: qui vita irreprehenſibiles: qui conſcientia liberi: ipſorum eſt de hoc audire ſermonem: ipſis poſſunt explanari iſta myſteria. Vobis enim

enim datum eſt, inquit, noſce myſterium Regni Dei. Illis autem : idest qui nõ merentur, quia non ſunt tales, ut mereanť: nec capaces eſſe poſſunt ad intelligentiam ſecretorum. Illis non poteſt dari iſte ſacerdotalis panis: qui eſt ſecretus, & myſticus ſermo: ſed in parabolis, qui cõmunis eſt vulgi. Legitimũ æternale hoc erit. Legitimum nanq;, & æternum eſt omne, quod myſticum eſt. Nam pręſentia hęc, & paſſim viſibilia temporalia ſunt, & finem cito accipiunt: pręterit enim habitus huius mundi. Quod ſi huius mundi habitus pręterit, ſine dubio & literę habitus pręterit : & manent illa, quę æterna ſunt : quę ſenſus continet ſpiritualis. Si ergo intelleximus primo quomodo Deꝰ loquebatur ad Moyſem, & Moyſes filiis Iſrael. Secundo etiam rationem candelabri mundi, & lucernarum, atq; olei eius. Tertio quoq; panes propoſitiõis ex duabus decimis: ſingulos quoſq; confectos: ſi ſm voluntatem ſpiritus intelleximus. Demus operã quomodo & nos hoc tanto, & tam ſublimi intellectu non efficiamur indigni : ſed vt anima noſtra prius fiat locus ſanctus: & in loco ſancto capiamus ſancta myſteria per gratiam Spiritꝰ ſancti: ex quo ſanctificatur omne, quod ſanctum eſt.

Quędam etiam alię figurę in lege poſitę ex multis in hoc capitulo perſtringendæ ſunt. Cap. XVI.

Quidam volunt nos hiſtoriæ tantum deſeruire, & ſeruare legis literam cogunt. Sed tempus eſt nos aduerſus improbos, & maxime Iudæos, vti ſanctæ Suſannæ de Cathalogo diuinorum voluminum auctoritate vtamur, dicẽtes: Anguſtię mihi ſunt vndiq;: ſi enim hoc conſenſero illis: vt legis literam ſequar tantum, mors mihi erit: ſi autem non conſenſero, nõn effugiam linguas eorum. Sed melius eſt me nullo geſtu incidere in manus eorum, q̃ peccare in conſpectu domini. Incidamus ergo & nos (ſi ita neceſſe eſt) in obtrectationes illorum tantum: vt veritatem verbi Dei ſub literæ tegmine coopertam ad Chriſtum iam dominum conuerſa cognoſcat ecclesia. Sic eni dixit & Apoſtolus: Quia ſi conuerſus quis fuerit ad dominum, auferetur velamen. Vbi enim ſpiritus domini, ibi libertas. Ipſe igitur nobis dominꝰ: ipſe ſanctus Spiritus deprecandus eſt: vt omnem nebulam, omnemq; caliginem, quę peccatorum ſordibus cõcreta uiſum noſtri cordis obſcurat, auferre dignetur: vt poſſimus legis eius intelligentiam ſpiritualem, & mirabilem contueri, ſm eum, qui dixit: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Igiť q̃ poſſumus breuiter pauca conſtringamus ex multis, non tamen ſingulorum verboꝝ explanationi ſtudentes: hoc enim facere per otium ſcribentis eſt. Sed quę ad ædificationem eccleſię pertinent proferentes: vt occaſiones potius intelligentię auditoribus demus, q̃ expoſitionum latitudinem proſequamur. ſm illud quod ſcriptum eſt: Da occaſionem ſapiẽti, & ſapientior erit. Principium ergo Leuitici dicit: Quia vocauit dominus Moyſem : & locutus eſt ei de tabernaculo teſtimonii: vt promulgaret filiis Iſrael ſacrificiorum leges, & munerũ. & ait: Si homo munus offerat domino offerat ex bobus, uel pecoribꝰ: ideſt agnis, vel hœdis. Si vero ex auibꝰ, turtures, vel pullos columbarum. Si vero nõ homo, ſed anima offerat munus Deo: ex ſimila, inquit, offerat panes azymos coctos in clibano: vel certe ſimilam ex ſartagine in oleo conſperſam: aut ex craticula, oleo nihilominus ſubactam. Tum deinde edocemur : quia fermentatum nihil omnino oportet offerri ad altare Dei : neq; mellis quicq̃ ſacrificiis admiſceri: ſed ſale ſaliri omne ſacrificium, vel munus. Secundo in loco de primitiarum præcipit ſacrificiis: quæ recentia toſta bene purgata offerri domino iubet. Poſt hæc ſub eadem legis continẽtia de ſacrificiis ſalutaribus iungitur. Primo ex bobus: ſecundo ex ouibus, in quibus tamen liceat ſiue in agnis, ſiue in hœdis, vel fœminas offerre, vel mares. Et nihil, pręter hęc animalia, decernit in ſacrificiis ſalutaribus offerendum. Sed repetamus paululum : & videamus primo omnium quidem quod dicit: Homo ex vo-

Finus Ferrarienſ.

bis ſi offerat munus, quaſi vero poſſit alius quis offerre, q̃ homo: & vtiq; ſuffeciſſet dicere: Si qs ex vobis offerat munus: ſed nunc dicit: Si homo ex vobis offerat munus. In conſequentibus vero dicit: Si autem anima offerat munus. In poſterioribus porrò, cum ſecundo iam loquitur dominus ad Moyſem: & mandat de ſacrificiis pro peccato offerendis, ita dicit: Si Pontifex peccauerit, offerat illud, & illud, & illud. Vel ſi omnis Synagoga peccauerit: vel ſi Principes peccauerint: vel ſi anima vna peccauerit, mandatur ſingulis quibuſq; quid offerant. Quid ergo ? inanem putamus eſſe iſtam perſonarum diſtinctionem? ut aliud qdem offerendũ ſub hominis appellatione: aliud ſub animæ: aliud ſub Pontificis: aliud vero ſub Synagogæ: aliud etiam ſub Principis, vel ſub vnius animæ cognominatione mandetur? Ego interim pro exiguitate ſenſus mei hoc in loco hominem, quem appellauit, & primũ in omnibus poſuit ad offerendũ munus Deo, intelligendũ eſſe omne humanum arbitror genus: & ipſum dici hoiem, q holocauſtum offerat vitulũ ex bobus ſine macula. Iſte aũt vitulus ſine macula: vide ſi non ille ſaginatus eſt vitulus: quẽ pater pro regreſſo, ac reſtituto ſibi illo, qui perierat filio, qui q; oẽm eius ſubſtantiã dilapidauerat, iugulauit, & fecit conuiuium magnũ, & lætitiam habuit ita: vt lætarentur Angeli in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente? Homo ergo iſte, qui perierat, & inuentus eſt: qm̃ nihil habuit propriæ ſubſtantiæ, quod offerret, cuncta nãq; dilapidauerat viuẽs luxurioſe, inuenit iſtũ vitulũ cœlitus qdem miſſum: ſed ex Patriarchaꝝ ordine, & connexis ex Abraã generationũ ſucceſsionibus venientẽ: & idcirco nõ dixit Vitulũ. & ſiluit: vt videatur vitulus qcunq; mandatus: ſed vitulũ ex bobus. i. ex Patriarchaꝝ generatione venientem. Eſt autẽ maſculus ſine macula. Maſculus vero eſt, q peccatũ, quod eſt fœmineæ fragilitatis, ignorat. Solus ergo ille maſculus: ſolus ſine macula eſt: q peccatũ non fecit, nec dolus inuẽtus eſt in ore eius. Et qui acceptus contra dñm, offert ad hoſtiũ Tabernaculi. Ad hoſtiũ Tabernaculi: non eſt intra hoſtiũ, ſed extra hoſtiũ. Extra hoſtiũ eteni fuit Ieſus: qa in ſua propria uenit: & ſui eum nõ receperunt. Non eſt ergo ingreſſus Tabernaculũ illud, ad quod venerat: ſed ad hoſtium ei⁹ oblatus eſt in holocauſtũ, qa extra caſtra paſſus eſt. Nam & illi mali coloni, uenientẽ filium patriſfamilias eiecerunt foras extra vineam, & occiderunt. Hoc eſt ergo quod offert ad hoſtiũ Tabernaculi acceptum contra dñm: & quid tam acceptũ, q̃ hoſtia Chriſti? q ſeipſum obtulit Deo? Et tñ imponẽt manũ ſuam, inquit, ſup caput hoſtiæ, & iugulabunt vitulũ contra dñm, & offerẽt filii Aaron ſacerdotes ſanguinẽ: & effundent ſanguinem ad altare in circuitu: quod eſt ad hoſtium Tabernaculi teſtimonii. Poteſt quidem videri ob hoc dictum: q de filiis Aaron erant Anna, & Caiphas, & cæteri oẽs, qui conſilium agentes ꝯtra Ieſum, pnunciauerunt eũ reũ mortis, & effuderũt ſanguinẽ eius circa baſim altaris Tabernaculi teſtimonii. Ibi enim effundit ſanguis, vbi erat altare, & baſis ei⁹, ſicut ipſe dñs dixit: Quia nõ capit perire Prophetam extra Hieruſalem. Poſuit ergo & manum ſuam ſup caput vituli: hoc eſt peccata generis humani impoſuit ſup corpus ſuum. Ipſe eſt eni caput corporis eccleſiæ ſuæ. Sed & hoc fortaſſe non ſine cauſa fit: qa cum ſuperius dixiſſet: Applicabit eum ad hoſtiũ Tabernaculi teſtimonii. In poſterioribus repetit, & iterũ dicit: Ad altare: quod eſt ad hoſtium Tabernaculi teſtimonii: quaſi non eundẽ locum ſub eadem narratione ſemel deſignaſſe ſuffecerit. Niſi qa forte hoc intelligi voluit: q ſanguis Ieſu non ſolũ in Hieruſalem effuſus eſt, vbi erat altare, & baſis eius, & Tabernaculũ teſtimonii: ſed & qd ſupnũ illud altare: quod eſt in cœlis: vbi & eccleſia primitiuoꝝ eſt: idem ipſe ſanguis aſperſus erit: ſicut & Apoſtolus dicit: Quia pacificauit p ſanguinem Crucis ſuæ: ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlo. Recte ergo ſecundo nominat altare: quod eſt ad hoſtium Tabernaculi teſtimonii: qa non ſolum pro terreſtribus:

Digitized by Google

ſed etiam pro cœleſtibus oblatus eſt Ho-
ſtia Ieſus. Et hic quidem pro hominibus
ipſam corporalem materiã ſanguinis ſui
fudit: in cœleſtibus vero miniſtrantib⁹, ſi
q illi ibi ſunt ſacerdotes, vitalẽ corpo-
ris ſui virtutem, velut ſpiritale quoddã
ſacrificium immolauit. Vis autẽ ſcire: qa
duplex hoſtia in eo fuit cõueniens terre-
ſtribus, & apta cœleſtibus? Aplus ad He-
bręos ſcribens dicit: Per velamen: ideſt
per carnem ſuam. Et iterũ interius vela-
men interpretatur cœlũ: quod penetra-
uit Ieſus: vt aſſiſtat vultui Dei ꝓ nobis
ſemper, inquit, viuẽs ad interpellandum
pro his. Si ergo duo intelliguntur vela-
mina: quę velut Pontifex ingreſſus eſt Ie-
ſus: conſequenter & ſacrificium duplex
intelligendum eſt: per quod & terreſtria
ſaluauerit, & cœleſtia. Deniq; & ea, quę ſe-
quuntur plus cœleſti ſacrificio, q̃ terreno
videntur aptanda. Et decoriantes, inqt,
holocauſtum, diuident illud mẽbratim,
& imponent filii Aaron ſacerdotis ignẽ
ſuper altare, & cõſtipabũt ligna in ignẽ,
& imponẽt filii Aaron ſacerdotis diuiſa
membra, & caput, & adipes, & ligna, quę
ſunt ſup altare. Interea uero & pedes la-
uabũt aqua: & imponet ſacerdos omnia
ſup altare. Hoſtia eſt & ſacrificium odor
ſuauitatis domino. Quõ decorietur caro
verbi Dei: quod hic vitulus nominat. Et
quõ membratim diuidatur a ſacerdoti-
bus, operępretium eſt aduertere. Ego pu-
to: q ille ſacerdos detrahit corium vitu-
li oblati in holocauſtum: & deducit pel-
lem: qua membra eius detegũtur: qui dẽ
verbo Dei abſtrahit velamẽ literę: & in-
terna eius quæ ſunt ſpiritualis intelligẽ-
tia, membra denudat. Et hæc mẽbra ver-
bi interioris ſcientiæ, non in humili ali-
quo loco ponit, ſed in alto, & ſancto: ideſt
ſup altare collocat: cum nõ indignis ho-
minibus, & humilem vitam, ac terrenam
ducentibus pandit diuina myſteria: ſed
illis, qui altare Dei ſunt, in qbus ſemp ar-
det diuinus ignis, & ſemp conſumitur ca-
ro. Sup hos ergo tales membratim diui-
ſus iſte holocauſti vitulus collocatur. Di-
uidit nãq; mẽbratim vitulum, qui expla-
nare per ordinem poteſt: & competenti
diſtinctione differere, q ſit pfectus Chri-
ſti fimbriã cõtigiſſe: q vero pedes eius la-
uiſſe lachrymis, & capillis capitis ſui ex-
terſiſſe. Quanto aũt his potius ſit caput
eius vnxiſſe myrrha: ſed & i pectore eius
recubuiſſe qd habeat eminentiæ. Horũ
ergo ſingulorũ cauſas differere: & alia q-
dem incipientibus: alia vero iis, qui iam
pficiunt in fide Chriſti: alia aũt illis, qui
iam perfecti ſunt in ſcientia, & charitate
eius aptati: hoc eſt mẽbratim vitulũ diui-
ſiſſe. Sed & qui nouit oſtendere, quæ fue-
rint legis pricipia: qui ẽt in pphetis pfe-
ctus acceſſerit. Quæ vero in Euangeliis
plenitudo pfectionis habeat, uel qui do-
cere poteſt: quo uerbi lacte alendi ſunt
paruuli i Chriſto: & quo verbi holere re-
fouendi ſint, qui infirmantur in fide: qs
etiam ſit cibus ſolidus, & fortis, quo im-
pugnãdi ſint ariete Chriſti. Qui hæc ſin-
gula nouit ſpiritali ratione diuidere: po-
teſt huiuſmodi doctor ille ſacerdos ui-
deri, qui imponit ſup altare holocauſtũ
per membra diuiſum. Addit & ligna al-
tari, quo ignis animetur, & ardeat his, à
quo non ſolum de corporalibus virtuti-
bus Chriſti, ſed ẽt de diuinitate eius ſer-
mo miſceat. Deſurſum enim eſt diuinitas
Chriſti, quo ignis iſte feſtinat. Cõuenien-
ter ergo omnia hęc, quę in corpore à Sal-
uatore geſta ſunt, cœleſtis ignis aſſum-
pſit, & ad diuinitatis eius naturam cun-
cta reſtituit. Lignis tamẽ adhibitis ignis
iſte ſuccendit. Vſq; ad lignum enim car-
nis paſſio fuit Chriſti. Vbi autem ſuſpen-
ſus in ligno eſt, diſpenſatio carnis fini-
ta eſt. Reſurgẽs autem à mortuis, aſcen-
dit in cœlum, quo iter eius natura ignis
oſtendit. Vnde & Apoſtolus dicebat:
Quia & ſi cognouimus Chriſtum ſm
carnem: ſed nunc iam non nouimus.
Holocauſtum namq; carnis eius per li-
gnum Crucis oblatum, terrena cœleſti-
bus, & diuinis humana ſociauit. Interna
ſanè cum pedibus aqua dilui iubet ſer-
mo pręcepti: ſacramentum baptiſmi ſub
figurali prędicatione denuncians. Nam
interanea diluit, qui conſcientiã purgat:
pedes abluit, qui cõſummationẽ ſuſcipit
ſacramenti: & ſcit, qa qui mũdus eſt, non

Digitized by Google

indiget niſi ut pedes lauet. Et q̃a partem
quis hr̃e non põt cum Ieſu, niſi lauet pe
des eius. Verum ſi hæc ẽt ad moralẽ lo-
cum inclinare uelis, habes & tu uitulũ
quem offerre debeas. Vitulus eſt, & qdẽ
ualde ſuperbus, caro tua: quam ſi uis mu
nus dño offerre: ut eam caſtã, pudicãq;
cuſtodias: adduc eam ad hoſtiũ Taberna
culi. i. vbi diuinorũ librorũ ſuſcipere poſ-
ſit auditũ. Maſculinũ ſit munus tuũ: fœ-
minam neſciat, ɔcupiſcẽtiam reſpuat, fra
gilitatẽ refugiat: nihil diſſolutũ requirat,
aut molle. Impone manũ tuam ſuper ho
ſtiam tuã, ut ſit accepta dño: & iugula il-
lam ɔtra dñm: hoc eſt impone ei ɔtinen-
tię frenum: & manum diſciplinę ne auſe
ras ab ea: ſicut impoſuit manũ carni ſuæ
ille, q dicebat: Macero corpus meum: &
ſeruituti ſubiicio: ne forte cum aliis præ-
dicauero, ipſe reprobus efficiar. Et iugu-
la eam ɔtra dñm: mortificans ſine dubio
membra tua, quę ſunt ſuper terrã. Sed &
filii Aaron ſacerdotis offerant ſanguinẽ
eius. Sacerdos in te eſt, & filii eius, mens
quę in te eſt, & ſenſus eius, q merito ſacer
dos, & filii ſacerdotis appellant̃, ſoli enĩ
ſunt, q intelligunt Deũ, & capaces ſunt
ſcientię Dei. vult ergo ſermo diuinus, ut
rõnabili ſenſu carnem tuam in caſtitate
offeras Deo ſm id quod Apl's dicit: Ho-
ſtiam uiuam, ſanctam, placentem Deo ra-
tionabile obſequm ueſtrũ: & hoc eſt per
ſacerdotem, uel filios ſacerdotis offerre
ſanguinẽ ad altare: cũ & corpore, & ſpiri
tu quis caſtus efficitur. Sunt enim & alii,
qui offerunt qdem holocauſtũ carnem
ſuam: ſed non per miniſteriũ ſacerdotis.
Non enim ſciẽtes, nec ſm legem, quæ in
ore ſacerdotis eſt, offerũt. Sed ſunt qdam
caſti corpore, aĩa aũt inueniunt̃ inceſti.
Aut enim glorię humanæ ɔcupiſcentia
maculantur: aut cupiditate auaritię pol-
luuntur: aut inuidiæ: aut liuoris infelici-
tate ſordeſcunt: uel furentis odii, & iræ
immanitate uexantur. Quicunq; ergo ta-
les ſunt, licet corpe caſti ſint, tñ non offe
runt holocauſta ſua per manus, & mini-
ſteria ſacerdotis. Non eſt enim in eis ɔſi-
lium, & prudentia, q ſacerdotio fungitur
apud Deum. Sed ſunt ex illis qnq; virgi-
nibus ſtultis: quę uirgines qdem fuerũt,
& caſtitatem corporis ſeruauerũt: oleum
autem charitatis, & pacis, & reliquarũ uir
tutum in uaſis ſuis condere neſcierũt: &
icc irco excluſæ ſunt à thalamo ſponſi:
qm̃ ſola carnis continentia ad altare do
minicum non põt peruenire, ſi reliq̃s vir
tutibus, & ſacerdotalibus myſteriis deſe-
rat̃: & ideo, q hæc legimus, uel audimus
in vtranq; partem operã dare debemus:
ut caſti corpore, recti mente, mundi cor-
de, moribus emendati, proficere in ope-
ribus, uigilare in ſcientia, fide, actibus, &
geſtis, ac intellectus perfecti eſſe poſſi-
mus: ut ad ſimilitudinem hoſtię Chriſti
conformari mereamur. Rexit autem po-
pulum Moyſes per annos. xl. in deſerto:
& mortuus eſt annorum cẽtum uiginti:
cum Chriſtum etiam ipſe multipliciter
prophetaſſet: ut ſuperius per multiplices
figuras declaratum eſt. Quòd autem ipſe
Moyſes ſciret Meſſiam Regem, a ſummo
Deo mittendum fuiſſe, Exodi. c. iiii. mani
feſte ex uerbis ſuis conſtat: quia cum ibi
eum Deus inſtrueret, quomodo Pharao-
ni loqui deberet, ut populum Dei dimit-
teret, ipſe ſic reſpõdit: Obſecro domine,
mitte quem miſſurus es: hoc ẽ Meſſiam:
quem ad homines ſaluandos miſſurus
es. Iratus dominus in Moyſem, ait: Aarõ
frater tuus leuites: ſcio quòd eloquens
ſit: ecce ipſe egredietur in occurſum tuũ
&c. Iratus dicitur dominus, quòd Moy-
ſes dixerit: Mitte quem miſſurus es. Qm̃
Meſſias non erat ab eo mittendus pro
Hebręa tantum gente à temporali ſerui-
tute liberanda: ſed pro omnibus genti-
bus à ſpirituali ſeruitute liberandis, &
ſaluandis: quoniam illa ſalus ab Aegy-
ptia captiuitate fuit figura liberationis
per Chriſtum factæ à captiuitate Diabo-
lica propter originale peccatum à primo
parente noſtro Adam perpetratum.

Aliam etiam figuram ponit B. Gregori-
us in ſuo moralium Codice, libro. vi. c.
xii. In lege turturis, uel columbę in figu-
ra noſtri ſacrificii, ſecari guttur præcipi-
tur, & non penitus abſcidi: ut Leuitici. c.
i. & c. v. ut & poſt mortem corpori caput
inhæreat: quia uidelicet Mediator Dei,
& hominum

Digitized by Google

& hominum: id eſt caput omnium noſtrum: & ueræ mundationis hoſtia: vnde pro nobis mortẽ pertulit: inde nobis uerius inhæſit. Poſt ſectionem ergo caput turturis ſuo corpori inhęret: quia Chriſtũ ab eccleſia non mors interueniens diuidit. Perſecutores igitur peregerunt hoc, qđ pernitioſe moliti ſunt intulerunt mortẽ: ut ab eo abſciderent fideliũ deuotionẽ: ſed inde fides creuit, vñ hãc ſe extinguere infideliũ crudelitas credidit. Cumq́; ſe exiſtimant eius miracula pſequendo abſcindere, hęc nimirum compulſi ſunt neſciẽdo dilatare. Vñ miro modo fit: ut & quod ſine voluntate Dei agitur, volũtati Dei contrarium non ſit: quia dum in bonum vſum malefacta vertuntur: eius conſilio militant etiam, qui eius conſilio repugnant. Hinc enim per Pſalmiſtã dicit: Magna opera dñi exquiſita in oẽs voluntates eius.

¶ Defuncto Moyſe, Ieſus Naue ipſius Moyſis miniſter ſucceſſit ei in ducem populi: & eum in terram repromiſſionis iduxit: eãq́; ſibi diuiſit. Ca. XVII.

Ex. B. Aug. li. xvi. de Ciu. Dei c. xliii.

DEfuncto ergo Moyſe, pplm rexit Ieſus Naue: & in terrã promiſſiõis introduxit: eamq́; pplo diuiſit. Ab his duobus mirabilib⁹ ducibus bella ẽt pſperrime, ac mirabiliter geſta ſunt Deo conteſtante: non tam pp merita Hebræi ppl'i, q̃ pp peccata eaꝝ, quę debellabant gentium illas eis pueniſſe victorias. Poſt iſtos duces, Iudices fuere iam in terra pmiſſionis populo collocato, vt inciperet interim reddi Abrahę prima pmiſſio de gente vna. i. Hebræa, & de terra Canaã, nondum de oĩbus gentibus, & toto orbe terraꝝ: quod Chriſti aduẽtus in carne, & non veteris legis obſeruatio, ſed Euangelii fides fuerat impletura. Cuius rei pfiguratio facta eſt: ꝙ non Moyſes, q legem pplo acceperat in mõte Syna: ſed Ieſus; cui ẽt nomen, Deo pręcipiente, mutatũ fuerat, vt Ieſus vocaret, pplm in terram promiſſionis introduxit. B. Hieronymus in primo prologo in librũ Ioſue hoc teſtatur, dicens: Tandem finito Pentateucho Moyſi, velut grandi fœnore liberati, ad Ieſum filiũ Naue manum mittimus: quem Hebræi Ioſue Ben num vocant. Vide li. vi. c. xvii. Tẽporib⁹ aũt Iudicũ, ſicut ſe habebant, & peccata ppli, & miſericordia Dei alternauerũt pſpera, & aduerſa bellorum. Inde ventum eſt ad Regũ tẽpora: quoꝝ primus regnauit Saul: quo reprobato, & bellica clade proſtrato, eiuſq́; ſtirpe reiecta, ne ide Reges orirẽtur, Dauid ſucceſſit in Regnum, cuius maxime Chriſtus dictus eſt filius. In quo articulus quidam factus eſt, & exordium quodammodo iuuẽtutis populi Dei. Cuius gñis quædam velut adoleſcẽtia ducebatur ab ipſo Abraam, vſque ad hunc Dauid. Neq; enim fruſtra Matthęus Euãgeliſta ſic generationes cõmemorauit, ut hoc primũ interuallũ quatuordecim generationibus cõmendaret ab Abraam. ſ. vſq; ad Dauid. Ab adoleſcẽtia qppe incipit homo poſſe gñare: propterea gñationum ſeries ab Abraam ſumpſit exordium: qui ẽt pater gentium ꝯſtitutus eſt: qñ mutatum nomen accepit. Ante hunc ergo velut pueritia fuit huius generationis populi Dei à Noe vſq; ad ipſum Abraam. Et ideo prima lingua inuenta eſt .i. Hebræa. A pueritia nanq; homo incipit loq poſt infantiam, quę hinc appellata eſt, ꝙ fari non poteſt. Quam profecto ætatem primam demergit obliuio: ſicut ætas prima generis humani eſt deleta diluuio. Quotus enim qſq; eſt, q ſuam recordetur infantiam? Neq; enim per inſignem ducem Ieſum Naue: per quem populus ille in promiſſionis inductus eſt terram: q expugnatis gentibus eam duodecim Tribubus, qbus Deus iuſſerat, diuiſit, & mortuus eſt. Neq; poſt illum toto tempore Iudicum impleta fuerat promiſſio Dei de terra Chanaam: ꝙ à flumine Aegypti, vſq; ad flumen magnum Eufratem populus ille dominaretur: nec tñ adhuc prophetabatur futurum, ſed expectabatur implendũ. Impletum eſt aũt per Dauid, & eius filiũ Salomonem: cuius regnũ tanto, quanto promiſſum fuerat ſpatio, dilatatum eſt. vt. iii. Regum. c. iiii. & .c. ix. Vniuerſos qppe illos ſubdiderũt, tributarioſq́; fecerunt. Sic igitur in terra promiſſionis ſm carnem: hoc eſt in ter-

☞ Aduerte vbi cõſtet ꝙ nomen Ioſue mutatũ fuerit, ut Ieſus vocaretur.

tam Chanaam, ſub his Regibus ſemẽ Abrahę fuerat ↄſtitutum, vt nihil deinde ſuperesſet, quo terrena illa Dei promiſſio compleretur, niſi vt in eadem terra, quãtum ad ꝓſperitatem attinet temporalẽ, per poſteritatis ſucceſſionem incõcuſſo ſtatu vſq; ad mortalis ſæculi huius terminum gens permaneret Hebræa, ſi dñi Dei ſui legibus obediret. Sed qm̃ Deus nouerat hoc eam non eſſe facturã, vſus eſt ẽt temporalibus pœnis ad exercẽdos in ea paucos fideles ſuos, & admonendos: qui poſtea futuri erant in oĩbus gentibus, quas per eos admoneri oportebat. In quibus alteram promiſſionem reuelato nouo teſtamento per incarnationem Chriſti fuerat impleturus.

De Hymno Annæ matris Samuelis Prophetæ diuino Spũ ꝓlato: ĩ quo ſignificata fuit Regni, & ſacerdotii mutatio iuxta B. Auguſt. Cap. XVIII.

Anna etiã Samuelis Prophetæ mater: cũ ſterilis eſſet, & Deũ oraſſet, vt ſi ſexũ virilem ſibi dederit, daret eum dño oĩbus diebus vitæ eius. Annuit voto ſuo Deus. Idcirco puerũ ablactatum, & adhuc paruulũ obtulerunt parentes Heli ſacerdoti, & Iudici. vt .i. Regum .c.i. Et orauit Anna dicens .c.ii. Exultauit cor meum in dño, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo. Dilatatum eſt os meũ ſuper inimicos meos: qa lætata ſum in ſalutari tuo. Nõ eſt ſanctus, vt eſt dñs: neq; enim eſt alius extra te: & non eſt fortis ſicut Deus noſter. Nolite multiplicare loq ſublimia gloriantes. Recedant vetera de ore veſtro: qa Deus ſcientiarũ dñs eſt, & ipſi præparantur cogitationes. Arcus fortium ſuperatus eſt: & ĩfirmi accincti ſunt robore. Repleti prius ꝓ panibus ſe locauerunt: & famelici ſaturati ſunt donec ſterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios infirmata eſt. Dñs mortificat, & viuificat, deducit ad ĩferos, & reducit. Dñs pauperem facit, & ditat: humiliat, & ſubleuat: ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem: vt ſedeat cũ principibus, & ſolium gloriæ teneat. Dñi enim ſunt cardines terræ: & poſuit ſup eos orbem. Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit: & impii in tenebris conticeſcent: quia non in fortitudine ſua roborabitur vir. Dñm formidabunt aduerſarii eius: & ſuper ipſos in cœlis tonabit. Dñs iudicabit fines terræ: & dabit imperium Regi ſuo: & ſublimabit cornu Chriſti ſui. De qua oratione, ſiue Hymno, B. Augu. lib. xvii. de Ciuitate Dei. c. iiii. ſic ait: Ita ne verba hæc vnius putabũtur eſſe mulierculę de nato ſibi filio gratulantis? Tãtũ ne mens hoĩum à luce veritatis auerſa eſt: vt non ſentiat ſuperegredi modũ fœminæ huius dicta, quæ fudit? Porro q rebus ipſis, quę iam cœperunt, ẽt & in hac terrena peregrinatione compleri, conuenienter mouetur. Nõne intendit, & aſpicit, & agnoſcit per hãc mulierẽ: cuius ẽt nomen .i. Anna, quæ gratia eius interpretatur, ipſam religionẽ Chriſtianã, ipſam Ciuitatem Dei, cuius Rex eſt, & Cõditor Chriſtus, ipſam poſtremo Dei grãm prophetico ſpiritu ſic locutam: à qua ſuperbi alienantur, ut cadant: qua humiles impleantur, vt ſurgant: quod maxime hymnus iſte perſonat. B. inquam Auguſtinus loquens de antedicto hymno, ait: Vbi ciuitatis Dei peruentum eſt ad Regum tẽpora: qm̃ Dauid, Saule reprobato, ita Regnum primus obtinuit, vt eius deinde poſteri in terrena Hieruſalem diuturna ſucceſſione regnarint: dedit figuram rei geſtæ, ſignificans, atq; prænuntians, qđ non eſt prætereundum ſiletio de rerum mutatione futurarũ: quod attinet ad duo teſtamenta: uetus .ſ. & nouum: vbi ſacerdotium, Regnumq; mutatũ eſt per ſacerdotem, eũdemq; Regem nouum, ac ſempiternum, qui eſt Chriſtus Ieſus. Quod aũt per Dauid intelligatur Chriſtus, infra lib. vi. c. lxvi. multipliciter probandũ eſt. Nam & Heli ſacerdote reprobato, ſubſtitutus in Dei myſterium Samuel, ſimul officio functus eſt ſacerdotis, & Iudicis. Et Saule abiecto, Rex Dauid fundatus ẽ in Regno. Hoc quod dico figurauerunt mater quoque ipſa Samuelis Anna: quæ prius fuit ſterilis: & poſteriore fœcunditate lætata eſt: prophetare aliter non videtur, cum congratulationem ſuam dño fundit exultans: qñquidem eundem puerum

rum natum,& ablactatum Deo reddidit eadem pietate,qua vouerat. Quid ergo ſibi vult quod ait? Arcum potentium fecit infirmum. Et infirmi præcincti ſunt virtute:pleni panibus minorati ſunt: & eſurientes tranſierunt terram: & ſterilis peperit ſeptem: & multa in filiis infirmata eſt? Nunqd ſeptem ipſa pepererat,quã uis ſterilis fuerit? vnicũ habebat, qñ iſta dicebat:ſed non poſtea ſeptem peperit,ſiue ſex,qbus ſeptimus eſſet ipſe Samuel: ſed tres mares,& duas fœminas. Deinde in illo populo,cum adhuc nemo regnaret,quod in extremo poſuit, dat virtutẽ Regibus noſtris:& exaltauit cornu Chriſti ſui:vnde dicebat,ſi nõ prophetabat. Dicat ergo eccleſia Chriſti: cuius Regis magni gratia plena,prole fœcunda: dicat quod tanto ante de ſe prophetatum per os huius piæ matris agnoſcit: Confirmatum eſt cor meũ in domino:& exaltatum eſt cornu meum in Deo meo. Vere confirmatum eſt cor:& cornu uere exaltatum:qa nõ in ſe:ſed in dño Deo ſuo. Dilatatum eſt ſuper inimicos meos os meũ: quia & in anguſtiis preſſurarum ſermo Dei non eſt alligatus. Lætata ſum, inqt, in ſalutari tuo. Chriſtus eſt ipſe Ieſus,quẽ Symeon(ſicut in Euãgelio legitur)ſenex amplectens paruulũ,agnoſcens magnũ, ait: Nunc dimittis dñe ſeruum tuum in pace:qm̃ viderunt oculi mei ſalutare tuum. Dicat itaq; eccleſia:Lętata ſum in ſalutari tuo:qm̃ non eſt ſanctus,ſicut dñs: & non eſt iuſtus,ſicut Deus noſter: tanq̃ ſanctus,& ſanctificans:& iuſtus, & iuſtificans: non eſt ſanctus pręter te: quia nemo fit,niſi abſte. Deniq; ſequitur: Nolite gloriari ſuperbe,& nolite loqui excelſa: neq; exeat magniloquium de ore ueſtro: qm̃ Deus ſcientiarum domini ipſe: & nemo ſcit quod ipſe ſcit. Qm̃ qui putat ſe aliquid eſſe,cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Hęc dicitur aduerſariis ciuitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus:de ſua virtute pręſumentibus:in ſe,& non in dño gloriãtibus:ex qbus ſunt etiam carnales Iſraelitę terrenę Hieruſalem, ciues terrigenę:qui(ut dicit Apl's) ignorantes Dei iuſtitiam.i.quam dat hõibus Deus: qui ſolus eſt iuſtus,& iuſtificans:& ſuam volentes conſtituere:ideſt velut à ſe ſibi paratam, non ab illo impartitam, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Itaque quia ſuperbi,ſe de ſuo putantes,non de Dei poſſe placere Deo,qui eſt Deus ſcientiarum: atque ideo & arbiter conſcientiarum: ibi vidẽs cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt, ſi hominum ſunt, & ab illo non ſunt. Et pręparans,inquit,adinuentiones ſuas: quas adinuentiones putamus:niſi vt ſuperbi cadant, & humiles ſurgant? Has quippe adinuentiones exequitur,dicens:Arcus potentium infirmatus eſt:& infirmi præcincti ſunt virtute. Infirmatus eſt arcus:ideſt intentio eorũ, qui tam potentes ſibi videntur: vt ſine Dei dono,atque adiutorio humana ſufficientia diuina poſſint implere mandata:& præcinguntur virtute: quorum interna vox eſt: Miſerere mei domine,quoniam infirmus ſum. Pleni panibus, inqt, morati ſunt:& eſurientes tranſierunt terram. Qui ſunt intelligendi Pleni panibus,niſi iidem ipſi quaſi potentes: ideſt Iſraelitę, quibus credita fuerũt eloquia Dei? Sed in eo populo ancillę filii minorati ſunt:quo verbo minus quidem latine,bene tamen expreſſum eſt,ꝙ ex maioribus minores facti ſunt: quia ex ipſis panibus:ideſt diuinis eloquiis:quę Iſraelitę ſoli tunc ex omnibus gentibus acceperunt,terrena ſapiunt. Gentes autem, quibus lex illa non erat data, poſteaquã per nouum teſtamentum ad eloquia illa venerunt:& multum eſuriendo terram tranſierunt:qa in eis nõ terrena,ſed cœleſtia ſapuerũt. Et hoc uelut quæreretur cã cur factũ ſit:qa ſterilis,inqt,peperit ſeptem,& multa in filiis infirmata eſt. Hic totum quod prophetabatur eluxit agnoſcentibus numerum ſeptenarium: quo eſt vniuerſæ eccleſię ſignificata perfectio: propter quod & Ioãnes Apl's ad ſeptem ſcribit eccleſias, eo modo ſe oſtendens ad vnius plenitudinẽ ſcribere. Et in Prouerbiis Salomonis.c.ix.hoc antea præfigurans: Sapientia,inquit, ædificauit ſibi domum, & ſuffulſit columnas ſeptem. Sterilis enim erat in oĩbus gentibus Dei

ciuitas, anteq̃ iſte foetus, per quę eam omnes gentes cohæredes Chriſti p teſtamẽtum nouum, ad poſſidendam vitã æternam, regnumq; coelorũ. Partim ergo ad ancillam, quę in ſeruitute generat: ideſt terrenam Hieruſalem: quæ ſeruit cũ filiis ſuis. Partim vero ad liberam ciuitatem Dei. i. veram Hieruſalem, & æternam in coelis: cuius filii omnes ſm Deum viuentes peregrinantur in terris. Sed ſunt in eis quędam, quę ad vtranq; pertinere intelliguntur. Ad ancillam proprie: ad liberam figurate. Tripartita itaq; reperiuntur eloquia Prophetarum. Siquidem aliqua ſunt ad terrenam Hieruſalem ſpectantia: aliqua ad cœleſtem: nonnulla ad vtrãq;. Et ponit exempla ipſe. ſ. B. Auguſti. quæ breuitatis cauſa omitto, quia longa ſerie hanc tractat diſputationẽ. Vnde volens Deus hoc, & in regno, & in ſacerdotio præfigurare, loco Heli ſacerdotis, & Iudicis, ſuffecit Samuel: & reprobato Saule Rege, miſit Nathan Prophetam ad Dauid: vt in. xx. cap. dicetur.

¶ De figura Ionę Prophetę. Cap. XIX.

ADhuc celeberrime per ſcripturas ſanctas, etiam in Prophetæ Ionæ laboribus, & erumnis Chriſti paſſio, & reſurrectio pręſignant. Hic Ionas (quod fidei noſtrę non arbitramur incõgruum) typum dñi geſſiſſe pręſcribitur. Ipſe enim dominus dixit: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribꝰ noctibus: ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Hic inq̃ ad prędicandũ Niniuitis irę cœleſtis offenſam, dño iubẽte, dirigitur. Præſcius triſtem ſententiam Propheta populi conuerſione vacuandã, nauim profugus, quę Tharſum petebat, ingredit: ſed nautis exorta tempeſtate turbatis ſorte fluctibus datur: & faucibꝰ ceti piſcis demerſus excipitur. Sed piſce illęſum eructante depoſitum tertia die terris refunditur. Videte dñm etiam in veteri teſtamento in ſerui forma mirabiliter apparere. Videte quomodo ſe anteactis ſęculis indicauit ſm ſeruilis formæ humilitatẽ venturũ. Ionas iram dñi prędicaturus ad magnam Niniuitarũ deſtinatur vrbem, dicturus: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Et Chriſtus ad mũdi mittitur ciuitatem, vt diem ſalutis, & pręfinitum iudicii tempus annuntiet. Ionas nauim expetit, Chriſtus eccleſiam. Ionas fluctibus agitatur, Chriſtus mundi turbinibus exercet. Niſi Ionas perditum detur, nauis periculum non ſedatur. Sic non liberatur eccleſia, niſi Chriſti morte ſaluetur. Nautę dimiſſuri Ionam, tñ verentur, & dicunt: Dñe ne des ſuper nos ſanguinem innocentẽ. Nonne nobis videt nautarum imprecatio, Pilati eſſe confeſſio? qui morti Chriſtum tradidit, & tamẽ ſuas lauit manus, dicens: Mundus ego ſum à ſanguine iuſti huius. q̃ cõgrue per perſonam gentilẽ fides gentiũ prędicat? Dicit náq; Ionas in oratiõe ſua: Tolle igit dñe aĩam meam, qa melior eſt mihi mors, q̃ vita. Dicat hoc rebus dñs nr̃ Ieſus Chriſtus, qa melior eſt mihi mors, q̃ vita. i. viuens vnã Iudęorũ gentẽ ſaluare non potui. Moriar, vt vniuerſus mundus mea morte ſaluet. Ionam cetus piſcis excepit imerſum: ſed non ꝯtigit deuoratũ: & quẽ malitia hoĩum perdidit, beſtia eſuriens cuſtodiuit. Plenis viſceribus famẽ patit, & in prędam, quam abſorbuit, nil ſibi licere miratur. Quis eſt iſte, qui inter auidos rictus abſumi nõ poteſt? Cibus eſt, correptio nõ eſt: traditur perditionis ꝓfundo, & ſeruatur ipſius mortis obſequio. Quis eſt iſte, qui vaſtiſſimos ſinus periculorum totus ingreditur: & ſub altitudine concluſus immenſa, atq; mortifera, vitali aere paſcitur: & dimiſſus in alienam rerum naturam, in vitæ auxilium cum vita peregrinatur: & mortis ſuperſtes annuntiat mundi ſalutem? Puto, ꝙ hic eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem ſæua mors inexpiabilis bellua in eſcam ſuam rapuit: & prædam ſuam captiuam contremuit: quem & ſi terra ſorbuerit crucifixum, tamen quem non inuenerat reum, non potuit tenere damnatum: quia culpam non facit culpa, ſed cauſa: quaſi ſolitum cibum perditum in origine mundi hominem deuorauit: ſed magnam eſſe cibi ipſius dignitatem præfocata cognouit. Atque ideo

diuinus

Digitized by Google

diuinus ſermo commemorat: & præcipit piſci: Et euomuit Ionam in aridam. Præcipit ergo beſtiæ: præcipit ſemper eſurienti: præcipit Abyſſis, & Inferno, vt mũdo reſtituant Saluatorem. Euomuit autem hoc debemus accipere: q̄ ex imis uiſceribus mortis meretrix victa morte remeauerit, atq; eam ex imis præcordiis Inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus in Prophetæ afflictionibus apertiſſime præfiguratam pariter, & mortẽ, & reſurrectionem. Quapropter quod completum cernis in ſeruo, credere non cuncteris in domino.

¶ De Dauid Rege de Tribu Iuda: cui & prædicitur à Deo per mediũ Prophetæ, Chriſtum Meſſiam ex ſe eſſe naſciturum. Cap. XX.

SEd nec à principali, & certo diſputationis noſtræ diſcedamus fundamento: ſcilicet à ſtirpe, à quo Meſſias Rex ſm carnem deſcendere debebat, ſe ſe nobis offert Dauid Rex, & Propheta diuinus de Tribu Iuda: & ſic de antiquorum Patriarcharum ſtirpe. Licet ipſe Dauid non eſſet patris ſui Ieſſe, uel Iſai, primogenitus: ſed ultimus, & cæteris minus honoratus: quia ouiũ patris paſtor erat. Quo tamen non obſtante, ipſe multo ante, q̃ Saul Rex moreretur, ex mandato Dei in futurum Regem per Samuelem ſacerdotem, & iudicẽ oleo ſancto, & chriſmate ungitur. ut primo Regũ. c. xvi. Nã ipſe Dauid reprobato Saule primo Iudæorum Rege, ita regnum primus obtinuit: ut eius deinde poſteri in terrena Hieruſalem diuturna ſucceſſione regnarent. Vnde dedit figuram rei geſtæ, ſignificans, atq; prænuncians (quod non eſt prætereundum ſilentio) de rerum mutatione futurarum: quod attinet ad duo teſtamenta: ad duo inquam teſtamenta: ueteris. ſ. & noui. Vbi ſacerdotium, regnũq; mutatum eſt per ſacerdotem, eundemq; Regem nouum, atq; ſempiternum, q eſt Chriſtus Ieſus. Nam & Heli ſacerdote reprobato, ſubſtitutus eſt in Dei miniſteriũ Samuel ſimul officio functus ſacerdotis, & iudicis: & Saule abiecto Rex Dauid fundatus in regno, hoc quod dictum eſt figuram erunt, ut probat B. Auguſtinus libro. xvii. de Ciuitate Dei: quaſi à principio ipſius libri, uſque ad. c. viii. eiuſdem, & ultra, quod breuitatis cauſa omiſi, licet huic propoſito conuenientiſſimũ ſit teſtimonium. Quod autem Chriſtus ex Dauidis progenie naſciturus eſſet libro. ii. Regum. c. vii. & primo Paralipomenõ. c. xvii. manifeſte apparet. Ibi enim Deus mandat Natham Prophetæ, ut hæc dicat Dauid inter alia quædam: ſcilicet. Cumq; completi fuerint dies tui: & dormieris cum patribus tuis: ſuſcitabo ſemen tuum poſt te: quod egredietur de vtero tuo: & firmabo regnum eius. Ipſe ædificauit domum nomini meo: & ſtabiliam thronum regni eius vſq; in ſempiternum: ergo ero ei in patrem: & ipſe erit mihi in filium. Quæ quidem uerba neceſſario de Chriſto Meſſia intelligẽda ſunt: non autem de Salomone: ut aiũt Iudæi, & male. Et hoc, quia huiuſmodi uerba Prophetæ: immo ſummi Dei loquuntur de vno filio naſcituro ex vtero Dauid, poſtea, quàm mortuus fuerit ipſe Dauid. Quod in Salomone (ut inquiunt Iudæi) nullo modo verificari poteſt. Cum ipſe Salomon, non ſolum natus fuerit patre ſuo Dauid adhuc viuente: ſed etiam ad regiam dignitatem ſublimatus: Si uero Iudæus diceret: Nonne Salomon ædificauit templum illud magnificentiſſimũ Dño? Reſponderi ſibi poſſet, & bene: de templo materiali non debere, nec etiam poſſe hic intelligi: ſed de eccleſia Dei p Chriſtum, & Aplos ſuos fundata, & fabricata: non de lignis, & lapidibus: ſed de hoĩbus fidelibus, & ſanctis in vnione ſidei copulatis, & permanentibus, qui templum Dei uocantur, & uocari põt: ut ait Apls. i. ad Corinth. c. iii. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Item ibidem. Neſcitis q̃a templũ Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Quod uero & etiam ꝓbatur ex his ſequentibus uerbis: Et ſtabiliã thronũ regni eius vſq; in ſempiternũ: quia regnũ Salomonis parũ durauit. ſ. annis. xl. tñ. ut. iiii. Regum. c. xi. Item antedictæ Iudæorũ interpretationi hæc alia obſtant verba: Et fidelis erit do-

Digitized by Google

mus tua. Quę verba de Salomóe nequaquã verificari poſſunt: eo q̃ eius domus plena fuerit mulierib⁹ alienigenis, & idolatris colẽtibus Deos falſos: & ipſum ab eis Regem aliquando ſapientem in eãdẽ idolatriã ſeductum, atq; deiectũ: & non audeat exiſtimare Deũ: uel hoc ꝓmiſiſſe mendaciter: vel talẽ Salomonẽ, domũq; eius futuram non potuiſſe præſcire. Nõ hinc deberemus ambigere, ſi nõ in Christo dño noſtro, q̃ factus eſt ex ſemine Dauid ſm carnem, jam videremus iſta compleri: ne u. inanc, atq; inaniter hic alium aliquem requiramus, ſicut carnales Iudęi. Nã & ipſi uſq; adeo filiũ, quẽ loco iſto Regi Dauid promiſſum legunt, intelligũt nõ fuiſſe Salomonẽ: ut eo, q̃ promiſſus eſt, tanta iã manifeſtatione declarato adhuc mirabili cęcitate alium ſperare ſe dicant. Facta eſt qdem nonnulla imago rei futuræ et in Salomone, in eo q̃ templũ ædificauit, & pacem habuit ſm nomen ſuũ. Salomon qppe pacificus eſt latine: & in exordio regni ſui mirabiliter laudabilis fuit. Sed eadem ſua perſona per umbram futuri prænunciabat et ipſe Chriſtũ dñm noſtrum, non exhibebat. Vnde quędam de illo ita ſcripta ſunt: quaſi de ipſo ita prędicta ſint: dũ ſcriptura ſancta, et reb⁹ geſtis prophetans, quodãmodo in eo figurã delineat futurorũ. Nã pręter libros diuinę hiſtoriæ, ubi regnaſſe narratur, Pſal. et. lxxi. Deus iudiciũ tuũ, titulo nominis eius inſcriptus eſt. In quo tã multa dñr, quę oino ei ꝯuenire non poſſunt. Dño aũt noſtro Ieſu Chriſto aptiſſima ꝑſpicuitate ꝯueniunt: ut euidenter appareat, q̃ in illo figura qualiſcunq; adumbrata ſit, in iſto autẽ ipſa ueritas pñtata. Notum eſt enim qbus terminis regnũ cõcluſum fuerat Salomõis: & tñ in eo Pſal. legitur, ut alia taceã: Dominabit̃ à mari uſq; ad mare: & à flumine uſq; ad terminos orbis terrę: quod ĩ Chriſto uidemus impleri. A flumine qppe dominãdi ſumpſit exordium: ubi baptizatus à Ioanne eo mõſtrãte cœpit agnoſci à diſcipulis: q̃ eum, non ſolum magiſtrum, uerum etiã dñm appellauerũt. Nec ob aliud uiuẽte adhuc patre ſuo Dauid regnare Salomõ cœpit: quod nulli eorũ Regũ ꝯtigit: niſi ut hinc quoq; ſatis eluceat nõ eſſe ipm, quem ꝓphetia iſta præſignat, q̃ ad eius patrem loquit̃, dicens: Et erit, cum impleti fuerint dies tui, & dormies cũ patrib⁹ tuis: ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, q̃ erit de uẽtre tuo, & ꝑparabo Regnum illius. Quo ergo propter id quod ſequitur: Hic ædificabit mihi domũ: iſte Salomõ putabitur ꝓphetatus. & nõ potius ꝑp id, qđ pręcedit: Cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cũ patribus tuis: ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te. Alius pacificus intelligitur eſſe ꝓmiſſus: q̃ non ante ſicut iſte: ſed poſt mortem Dauid prænunciatus eſt ſuſcitandus? Quãtolibet lõgo interpoſito tempore Ieſus Chriſtus uenerit, ꝓculdubio poſt mortem Regis Dauid: cui ſicut eſt ꝓmiſſus, eum uenire oportebat, q̃ ædificaret domũ dño: non de lignis, & lapidibus: ſed de hoibus: qualem illũ ædificare gaudemus. Huic enim domui, dicit Apls: hoc eſt fidelibus Chriſti: Templũ eni Dei eſtis uos. ad Corinth. c. iii. Hęc pauca B. Aug. lib. xvii. de Ciuitate Dei. c. viii. Quod ex Dauid deſcenderet Meſſias ipſemet prędixit Pſalm. cxxxi. Iurauit dñs Dauid ueritatem, & nõ fruſtrabitur eum. De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam, ſi cuſtodierint filii tui Teſtamentũ meum. Item Pſal. lxxxviii. Iuraui Dauid ſeruo meo: uſq; in æternũ pręparabo ſemen tuũ: & ædificabo in gñatione, & in gñationem ſedẽ tuam. & magis infra: Et ponam in ſęculum ſęculi ſemen eius, & thronũ eius, ſicut dies cœli. & iterum ibidem: Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemẽ eius in æternum manebit. Et thronus eius ſicut Sol in ꝯſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum: & teſtis in cœlo fidelis. & iterum: Vbi ſunt miſericordię tuę antiquę dñe, ſicut iuraſti Dauid in ueritate tua. Quę qdem ꝓmiſſiones oẽs huius ſeminis in nullo alio adimpleri potuiſſent, niſi in Meſſia Rege.

¶ De Salomone Dauidis filio, q̃ ei ſucceſſit in Regno. Cap. XXI.

DEfuncto Dauid Rege, ſucceſſit Salomon eius filius, q̃ adhuc uiuẽte

patre

patrē ad Regiā dignitatē fuerat ſublimatus: hic bonis initiis malos exitus habuit. Quippe ſecundę res, q̄ ſapiētum aios fatigant, magis huic obfuerunt, q̄ pfuit ſapientia: ēt nunc, & deinceps memorabilis, & nunc lōge, lateq̄ laudata: pphetaſſe ēt ipſe reperitur in ſuis libris, quorum tres recepti ſunt in auctoritatem canonicam. ſ. Prouerbia, Eccleſiaſtes, & Canticū cāticoꝝ. Alii uero duo, quorum unus Sapientia dr̄: alter uero Eccleſiaſticus: qui duo pp eloqi nonnullā ſīilitudinem, ut Salomonis dicantur, obtinuit ꝯſuetudo. Non aūt eſſe ipſius nō dubitant doctores: eos tn̄ in auctoritatē maximā occidētalis antiqtus recepit eccleſia. In altero quoꝗ, q appellatur Sapiētia Salomonis paſſio Chriſti apertiſſime pphetat̄. Hic autem Salomō pacem habuit in Regnō ſuo, vn̄ nomen accepit. Nam Salomō idē ſonat, quod pacificus. Inſuper magnificatus fuit Rex Salomō ſuper oēs Reges terrę diuitiis, & ſapientia, at ēt ſpiritu pphetico: & uniuerſa terra ob magnā eius famam deſiderabat uultum uidere Salomonis: & audire ſapientiam eius: quā dederat Deus in corde eius: & ſinguli deferebāt ei munera, uelut Regina Saba, & alii multi. Vnde, fauēte ſibi Deo, omnia ſibi proſpere ſuccedebant. ut. iii. Regum. c. x. Hic ēt Salomon ædificari fecit dn̄o Deo in Hieruſalē templum illud magnificentiſſimum: quod cogitauerat facere Dauid eius pater. Sed ipſe Deꝰ noluit ut Dauid illud fabricaret, ſed Salomō. Qd̄ templum anno quarto regni ipſius Salōmonis fundatum fuit in mēſe. ſ i o. & in anno vndecimo: menſe Hul: ipſe eſt mēſis octauus: perfectum fuit opus ipſum i omni opere ſuo, & in uniuerſis utenſilibus: ædificauitꝗ ipſum annis ſeptem. ut dr̄. iii. Regum. c. vi. fuerūt ēt ipſi Salomōni uxores quaſi Reginæ ſeptingentę, & concubinę trecentę: & auerterunt mulieres cor eius. Cumꝗ iā eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres: ut ſequeretur Deos alienos: nec erat cor eius pfectum cum dn̄o Deo ſuo: ſicut cor Dauid patris ſui: ſed colebat Salomon Aſcharthen Deam Sidoniorum, & Chamos Deū Moabitaꝝ, & Moloch idolum Ammonitarum: fecitꝗ Salomon quod nō placuerat corā Deo: & non adimpleuit, ut ſequeretur dn̄m, ſicut Dauid pater eius. Et ædificauit Fana idolis: atꝗ in hunc modum, ut pareret uniuerſis uxoribus ſuis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabāt Diis ſuis, à dn̄o Deo uero alienatus eſt. Igitur iratus eſt dn̄s Salomoni, q auerſa eſſet mens eius à dn̄o Deo Iſrael: q apparuerat ei ſecūdo: & pręceperat de uerbo hoc: vt ſequeret̄ Deos alienos: & non cuſtodiuit quæ mandauit ei dn̄s. Dixit itaꝗ dn̄s Salomoni: Quia habuiſti hoc apud te, & nō cuſtodiſti pactū meū, & pręcepta mea, quæ mandaui tibi, dirūpens ſcindam Regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Verūtamen in diebus tuis non faciam pp Dauid patrem tuum. De manu filii tui ſcindam illud: nec totū Regnum auferam: ſed Tribum unam dabo filio tuo pp Dauid ſeruum meum: & Hieruſalem, quam elegi. ut. iii. Regum. c. xi. Qui quidem Salomon nihilominus ſucceſſit ſtipes Meſſię uenturi: quia ipſe à Dauid deſcēderat. Licet Dauid alios habuerit filios maiores Salomone: & poſt Salomonē ſtipes fuit generationis Chriſti Roboam. de quo dicendum eſt.

¶ De Roboā filio Salomōis. Cap. XXII.

MOrtuo autem Salomone Rege, uenit Roboam eius filius in Sichem. Illic enim congregatus erat omnis populus Iſrael ad conſtituendum eum Regem. At uero Hieroboam filius Naboth, cum adhuc eſſet in Aegypto profugus à facie Salomonis: audita morte eius: memor uerborum de ſcindēdo Regno Iſrael: quę ab Ahia Propheta audierat: q decem ſibi dandæ erant Tribus. ut. iii. Regum. c. xi. uenit, & oīs multitudo Iſrael cū eo: & locuti ſunt ad Roboam, dicentes: Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis: tu autem nūc imminue paululum de imperio patris tui, & ſeruiemus tibi. Qui ait eis: Ite uſꝗ in tertium diem, & reuertimini ad me. Cūꝗ abiiſſet populus: iniit conſilium Rex Roboam cum ſenioribus, q aſſiſtebāt corām Salomone, dicens: Qd̄ datis ꝯſiliū, ut re-

Digitized by Google

ſpondeam populo? Qui dixerunt ei: Si
hodie obedieris pplo huic, & ſeruieris,
& petitioni eorum ceſſeris, locutuſq; fueris
ad eos uerba lenia: erunt tibi ſerui cũctis
diebus. Qui dereliquit ↄſilium ſenũ, quod
dederant ei: & adhibuit adoleſcentes, q
nutriti fuerunt cũ eo. Dixitq; ad eos: Quod
mihi datis cõſilium, vt rñdeam populo
huic? q dixerũt ei: Leuius fac iugum, quod
impoſuit pater tuus ſup nos. & dixerũt
ei iuuenes: Sic loquere populo huic: Mi
nimus digit⁹ meus craſſior eſt dorſo pa
tris mei, & nunc pater meus poſuit ſuper
uos iugum graue: ego aũt addam ſuper
iugum veſtrum. Pater meus cecidit vos
flagellis: ego aũt cędam uos ſcorpioni
bus. Venit ergo die tertia Hieroboam, &
oĩs populus ad Roboam. Rñditq; Rex
populo dura, derelicto ↄſilio ſeniorum;
& locutus eſt eis ſm ↄſilium iuuenum, di
cens: Pater meus aggrauauit iugum ue
ſtrum: ego aũt cędam uos ſcorpionibus:
& non acquieuit Rex populo: qm̃ auer
ſatus fuerat eum dñs: ut ſuſcitaret uerbũ
ſuum: quod locut⁹ fuerat in manu Ahię
Sylonitę ad Hieroboam filium Nadab.
Videns itaq; populus: ꝙ noluiſſet eos
audire Rex, reſpõdit ei, dicens: Quę no
bis pars in Dauid? uel quæ hereditas in
filio Iſai? Vade i Tabernacula tua Iſrael:
Nunc uide domum tuam Dauid. Et abiit
Iſrael in Tabernacula ſua. Super filios
aũt Iſrael quicunq; habitabant in ciuitati
bus Iuda regnauit Roboam. Miſit ergo
Rex Roboam Aduram, q erat ſuper tri
buta: & lapidauit eum oĩs Iſrael, & mor
tuus eſt. Porro Rex Roboã feſtinus aſcẽ
dit currum, & fugit in Hieruſalem: rece
ſitq; Iſrael à domo Dauid uſq; in præſen
tem diem. Factum eſt autem: cum audiſ
ſet omnis Iſrael, ꝙ reuerſus eſſet Hiero
boam, miſerunt, & vocauerunt eum con
gregato cœtu: & conſtituerunt eum Re
gem ſuper omnem Iſrael: nec ſecutus eſt
quiſpiam domum Dauid, preter Tribũ
Iuda ſolam. Venit aũt Roboam Hieruſa
lem, & congregauit vniuerſam domum
Iuda, & Tribum Beniamin cętum octua
ginta millia electorum virorum, & bella
torum, vt pugnarent ↄtra domum Iſrael, &
reducerent Regnum Roboam filio Salo
monis. Factus eſt aũt ſermo dñi ad Sem
iam virum Dei, dicens: Loquere ad Robo
am filium Salomonis Regem Iuda: & ad
oẽm domum Iuda, & Beniamin, & reli
quos de populo, dicens: Hęc dicit dñs:
Non aſcendetis, neq; bellabitis ↄtra fra
tres veſtros filios Iſrael: Reuertatur vir
in domum ſuam: à me enim factum eſt
verbum hoc. Audierunt ſermonem dñi:
& reuerſi ſunt de itinere, ſicut eis pręce
perat dñs. Aedificauit aũt Hieroboam Si
chen in monte Effrain: & habitauit ibi.
vt.iii. Regum.c.xii. Ecce regnũ Salomo
nis in duas partes fuiſſe diuiſum: mini
mamq; partem Roboam filio Salomonis
remanſiſſe.ſ. Tribum Iuda, & Tribũ Be
niamin, quę vnitæ ſunt. Vnde Regnum
Iuda valde diminutum fuit ab eo ſtatu,
in quo fuerat tempore Salomonis. Sed
qm̃.iii. Regum.c.xi. in vaticinio Ahię
hęc continentur verba: quę ſunt verba
Dei, vt dixit Ahias: Et affligam ſemẽ Da
uid ſuper hoc: uerumtamen non cunctis
diebus. Ideo licet Regnum Dauid tẽpo
re Roboam Regis fuerit tẽporaliter val
de afflictum, & diminutũ ꝓpter diuiſiõ
nem Regni, à quo ſublatę fuerunt decẽ
Tribus à Regno ſuo temporali: tñ tẽpo
re dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui fuit verus
Meſſias, non ſolum ſemen Abraę, & Da
uid ſpiritualiter reſtauratũ fuit: ſed mul
to amplius ampliatũ, & augmentatũ. Nã
imprimis ipſe Ieſus ob paſſionis ſuæ me
ritum, in ſua glorioſa Reſurrectione, &
Aſcenſione, quantum ad humanitatem,
fuit à Deo valde exaltatus: & data fuit ſi
bi oĩs poteſtas in cœlo, & i terra: vt ipſe
met dixit Matthęi.c. vltimo. Vnde cum
Dauid fuerit ſolum in terra: & habuerit
ẽt regnũ in Iudæa: veraciter dicere poſ
ſumus: ꝙ Regnum Dauid nõ ſolum fue
rit in Chriſto reſtauratum: ſed multo ma
gis auctum, & ampliatum: cum poteſtas
ſua ſit non tñ in Iudęa, ſed in toto terra
rum orbe: & non ſolum in terra per fidẽ;
quia vbiq; ſunt Chriſtiani: ſed etiam in
cœlo. Ex quo veraciter adimpletum eſt:
ꝙ ſemen Dauid: hoc eſt filii Iſrael, ſm fi
dem, & ſpiritum non cunctis diebus fuit
afflictum:

Digitized by Google

afflictum: qa christianis plenus eſt mundus: tam in terris, q̃ in cœlis. Hoc etiam aliud in hac regni diuiſione percipitur: ꝙ ſtipes Abraę, Iſaac, Iacob, Iudę, Dauid, & cæterorum, à quibus deſcendere debebat Meſſias, remanſit in Regno Roboam: & ſubſequenter in omnibus aliis Regibus poſt eum ſequentibus: vſq; ad captiuitatem Babylonicam: qui oẽs fuerũt de ſtirpe Dauid: & de Tribu Iuda: vt etiam declarat Mattheus Euangeliſta cap. i. in geneologia Chriſti.

¶ De Regibus ſubſequẽtibus: ꝙ vix ex eorum verbis, vel geſtis aliqua iueniantur ænigmata, iuxta Beati Auguſti. lib. xvii. cap. xxi. de Ciuitate Dei. Cap. XXIII.

CAEteri poſt Salomonẽ Reges Hebręorum vix iueniunť ꝑ aliqua ænigmata dictorum ſuorum, rerum'ue geſta rũ, quę ad Chriſtũ, & eccleſiam ꝑtineant ꝓphetaſſe, ſiue in Iudęa, ſiue i Iſrael. Sic enim appellatæ ſũt illius populi partes: ex quo ꝓpter Salomonis offenſam, tpe filii eius Roboam, qui patri ſucceſſit in Regnum, Deo uindicante, diuiſus eſt. vt in antecedenti ꝓximo capitulo narratũ eſt. Proinde Tribus decem, quas accepit Hieroboam ſeruus Salomonis Rex in Samaria conſtitutus, ꝓprie vocabantur Iſrael: quãuis hoc vniuerſi populi illius nomẽ eſſet. Duabus vero Tribubus, Iudæ. ſ. & Beniamin: quę ꝓpter Dauid, ne penitus Regnum ſtirpis eius fuiſſet eradicatum, remanſerant ſubiacentes ciuitati Hieruſalem, Iudæ nomen fuit: qa ipſa erat Tribus, vnde Dauid. Beniamin vero Tribus altera ad idem Regnũ, de quo dixi, ꝑtinens erat, vnde fuit Saul Rex ante Dauid. Sed ſimul iſtæ duę Tribus (vt dictũ eſt) Iuda vocabantur: & hoc nomine diſcernebanť ab Iſrael: quod appellabanť ꝓprie decem Tribus hñtes ſuum Regẽ. Nam Tribus Leui, qm̃ ſacerdotalis, fuit Dei, non Regum ſeruitio mãcipata. Tertiadecima numerabatur Ioſeph, quippe vnus ex duodecim filiis Iſrael: non vnã ſicut cæteri ſingulas: ſed duas Tribus fecit, Effrem, & Manaſſen. Verũtamen etiã Tribus Leui ad Regnum Hieroſolymitanum pertinebat magis: vbi erat Dei templum, cui ſeruiebat. Diuiſo igitur populo, primus regnauit in Hieruſalem Roboam Rex Iuda filius Salomonis, & in Samaria Hieroboã Rex Iſrael ſeruus Salomonis. Et cum voluiſſet Roboam tanq̃ tyrãnidem diuiſæ illius partis bello pſequi, ꝓhibitus eſt populus pugnare cum fratribus ſuis, dicente Deo per Prophetã ſe hoc feciſſe. Vnde apparuit nullum in ea re, vel Regis Iſrael, vel populi fuiſſe peccatum: ſed voluntatem Dei vindicantis impletam fuiſſe. Qua cognita pars vtraq; inter ſe pacata conqeuit. Nõ enim religionis, ſed Regni fuerat facta diuiſio.

¶ De Hieroboam, qui impietate idolatrię ſubditum ſibi populum profanauit. In quo tamen non deſtitit Deus, & ꝓphetias iſpirare, & multos ſub idolatriæ crimine cuſtodire. Cap. XXIIII.

VErum Rex Iſrael Hieroboam mẽte ꝑuerſa, non credens Deo, quem veracẽ ꝓmiſſo ſibi Regno, datoq; ꝓbauerat: timuit ne veniendo ad tẽplũ Dei, quod erat in Hierlm: quo ſm diuinã legẽ ſacrificãdi cauſa vniuerſæ illi genti veniendũ fuit, ſeduceret ab eo ppls: & ſtirpi Dauid, tanq̃ Regio ſemini redderetur, inſtituit idolatriam in Regno ſuo, & pplm Dei ſecum ſimulachrorum cultu obſtrictũ neſanda impietate decepit. Nec tñ omnino ceſſauit Deus, nõ ſolum illũ Regem, verũetiam ſucceſſores, & impietatis imitatores, pplmq; ipſum arguere ꝑ Prophetas. Nam ibi extiterunt & magni illi, iſignesq; Prophetę: qui ẽt mirabilia multa fecerũt Helias, & Heliſęus diſcipulus eius: ẽt ibi, dicente Helia: Dñe Prophetas tuos occiderũt, altaria tua ſuffoderũt, & ego relictus ſum ſolus, & q̃rũt aĩam meã. Rñſum eſt illi ſic: Eſſe ſeptẽ millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Oſeę ẽt. c. viii. de Samaria diciť: vbi regnauit Hieroboã. & ſunt verba Dei: Proiectus eſt vitulus tuus Samaria: iratus eſt furor meus in eis vſq; quo non poterunt emundare: qa ex Iſrael & ipſe eſt artifex: fecit illũ, & non eſt Deus: qm̃ in araneaꝝ telas erit vitulus Samariæ: qa vẽtum ſeminabunt, & turbinẽ metent. Vnde. iii. Regum. c. xiiii. prędiciť ſibi: ꝙ euellẽt de

Digitized by Google

terra bona. Et.iiii. Regum.c.xvii. dicitur ꝙ translatus eſt Iſrael in Aſſyrios, Oſeas autem hebraice interpretatur, latine ſaluator.

¶ De vario vtriuſq; Regni Hebręorum ſtatu, donec ambo populi in captiuitatem diuerſo tempore ducerentur: reuocato poſtea Iuda in Regnum ſuum: quod nouiſſime tranſiuit in poteſtatem. Cap. XXV.

ITemq; in Regno Iuda pertinente ad Hieruſalem ſuccedentium Regum temporibus non defuerunt Prophetę, ſicut Deo placebat eos mittere vel ad prænunciandum quod opus erat, vel ad corripienda peccata, percipiendamq; iuſtitiam. Nam & illic, & ſi longe minus ꝙ in Iſrael, tamen extiterunt Reges, qui ſuis impietatibus Deum grauiter offenderēt: & moderatis flagellis cum populo ſimili plecterētur. Piorum ſanè Regum merita ibi non parua laudantur. IN Iſrael autem Reges alios magis, alios minus, omnes tamen reprobos legimus. Vtraq; igitur pars, ſicut iubebat diuina prouidentia, vel ſinebat, variis & augebatur proſperitatibus, & aduerſitatibus premebatur: & ſic affligebatur nō ſolum externis, verum etiā inter ſe ciuilibus bellis: vt certis exiſtentibus cauſis miſericordia Dei, vel ira pateſceret, donec eius indignatione creſcente, vniuerſa gens illa à Chaldęis debellantibus, non ſolum ſubuerteretur in ſedibus ſuis, ſed etiam ex maxima ſui parte transferretur in terras Aſſyriorum: & prius quidem illa pars, quæ vocabatur Iſrael in Tribubus decem. vt.iiii. Regum.c.xvii. Poſtea vero etiam Iudas euerſa Hieruſalem, & templo illo nobiliſſimo. In quibus terris per annos.lxx. captiuum egit otiū. Poſt quos inde dimiſſa, templum quod euerſum fuerat, inſtaurauit. Et quāuis plurimi eius in alienigenarum degerēt terris: non habuit tamen deinceps duas Regni partes, & duos diuerſos in ſingulis partibus Reges: ſed in Hieruſalem Princeps, vel Dux eorum vnus erat. imo plures. ſ. Zorob. bel, Neemias, Eſdras, & alii quidam: atq; ad Dei templū, quod ibi erat, oēs vndiq; vbicūq; eſſent, & vndecūq; poſſent per certa tempora veniebant. Sed nec tunc eis hoſtes ex aliis gētibus expugnatores defuerūt. Nam etiam Romanorum iam tributarios eos Chriſtus inuenit.

¶ De Prophetis, qui vel apud Iudęos poſtremi fuerunt, vel quos circa tempus natiuitatis Chriſti Euangelica prędicat hiſtoria. & ſubſequēter de aliis multis Propheticis vaticiniis, Meſſiam Regē, & Saluatorem annūciantibus. Cap. XXVI.

TOto autem illo tempore, ex quo redierūt de Babylonia poſt Malachiā, Aggæum, & Zachariam, & Eſdrā, vt inquit B. Auguſt. ſed quoniam B. Hieronymus inquit Malachiam, & Eſdram vnum tātum, & eundem fuiſſe Prophetam. & hoc in Prologis, primo, & ſecūdo in lib. xii. Prophetarum. Ideo lectorem admonere volui. Qui. ſ. Prophetæ tunc prophetauerunt, non habuerunt Prophetas, vſq; ad aduētum Saluatoris noſtri: niſi alium Zachariam patrem Ioannis, & Heliſabeth eius vxorem, Chriſti natiuitate iam proxima. Et eo iam nato, Symeonē iam ſenē, & Annam viduam, iamq; grandęuā, & ipſum Ioānem. ſ. Bapti. nouiſſimū, qui iuuenis iam iuuenem Chriſtū, non quidem futurum, prędixit: ſed tamen incognitū prophetica cognitione mōſtrauit. propter quod ipſe dominus ait: Lex, & Prophetę vſq; ad Ioānem. vt Matthęi. c. ii. Sed iſtorum quoq; prophetatio ex Euāgelio nobis nota eſt: vbi & ipſa et virgo mater domini, ante Ioānē prophetaſſe inuenitur. Ioānes etiam Euangeliſta, quę, & qualia, ac quāta in ſuo Apocalypſi prophetica protulit Oracula? Sed hāc iſtorum prophetiā Iudęi reprobi non accipiūt. Acceperūt autem, qui ex eis innumerabiles Euangelio crediderūt. Tūc enim vere Iſrael diuiſus eſt in duo, diuiſione illa, quę per Samuelē Prophetā, Sauli Regi eſt immutabilis prenūciata. Malachiam uero, Aggęum, Zachariā, & Eſdram etiam Iudęi reprobi in auctoritatē canonicā receptos nouiſſimos habent. Sunt enim & ſcripta eorum, ſicut aliorum, qui in magna multitudine prophetauerunt perpauci: & ſcripſerūt, quę auctoritatē canonis obtinerent. De quibus aliqua, quę ad Chriſtū, eccleſiāq; eius pertinent nōnulla: & maxime ad Meſſiā ſpectantia in hoc capitulo video eſſe ponenda. Sed iuxta B. Augu. ſententiam lib. xviii. de Ciui. Dei. c. xxvii. Sicut Ezechias

Digitized by Google

chias qppe Rex Iuda ad Numę Pōpilii vſq; tpa regnauit:ac p hoc per ea tpa iſti velut fontes pphetię pariter eruperūt.ſ. Oſeas,Amos,Eſaias,Micheas, & Ionas, qn̄ Regnū defecit Aſſyrioꝝ,cœpitq; Romanoꝝ. Vt.ſ.queadmodum Regni Aſſyrioꝝ primo tpe extitit Abraā: cui pmiſſiones apertiſſimę fierent in eius ſemine benedictionis omniū gentiū: ita in occidentalis Babylonis exordio, qua fuerat Chriſtus imperante regnaturus. In quo implerenť illa pmiſſa Oracula Prophetaꝝ,non ſolū loquentiū, uerumetiā ſcribentiū,in tātę rei futurę teſtimoniū ſoluerenť. Cum enim Prophetę nunq̄ ferè defuiſſent pplo Iſrael, ex quo ibi Reges eē cœperūt,in vſum tantūmodo eoꝝ fuere, nō gentiū. Qn̄ aūt ſcriptura manifeſtius pphetica condebať: quæ gentibus qnq; pdeſſet:tunc oportebat incipe:qn̄ ɔdebatur hæc ciuitas:quæ gētibus imperaret. Sed audiamus diuinoꝝ Oracula Prophetarum,quorum Eſaias ſit primus.

Eſaias igiť,qui quāplura de Rege Meſſia ptulit Oracula adſit. Qui.c.vii. ſic inqt: Ecce virgo cōcipiet in vtero, & pariet filium, & vocabiť nomen eius Emanuel. Per hanc aūt dictionē Emanuel,duas naturas futuras fuiſſe in Meſſia Rege: humanā.ſ.& diuinā,in vnomet ſuppoſito ſignificauit vates iſte: qa Emanuel interpretať,nobiſcū Deus,vel Deitas. Nā fructus,quē Beata virgo peperit, nō ſolum floruit humanitate pclara:ſed ēt reſplenduit diuinitate præfulgida. Sed qm̄ huic vaticinio Iudęi multiplices faciūt oppoſitiones: ideo inferius lib.ii.c.vi.cū eis longa diſputatione certandum eſt. Quapropter ad alia feſtinemus.

Item cap.ix.idem Eſaias: Paruulus enim natus eſt nobis; & filius datus eſt nobis. Et factus eſt principatus ſuper humerum eius:& vocabiť nomē eius Admirabilis, Conſiliarius,Deus fortis,Pater futuri ſæculi,Princeps pacis:multiplicabitur eius imperiū,& pacis non erit finis. Sup ſoliū Dauid, & ſup Regnum eius, vt ɔfirmet illud,& corroboret in iudicio, & iuſtitia, à modo,& vſq; in ſempiternum. De quo latius eſt dicendum infra lib.iii.c.xix.

Itē cap.xi.ipſe Eſaias:Egredieť Virga de radice Ieſſe,& flos de radice eiꝰ aſcēdet. Quæ verba p iterpretationē Chaldęā,q̄ à Iudęis Targū appellať, ſic iterpretanť. Exibit, vel Exurget,Rex de filiis Iſai, & Meſſias de filiis filioꝝ eius: & requieſcet ſpūs dn̄i ſup eū. De quo vaticinio copioſius dicendum eſt infra lib.ii.c.xi.

Itē cap.xii.idē Eſaias inqt:Ecce Saluator meus:fiducialr̄ agā:& nō timebo: qa fortitudo mea,& laus mea dn̄s: & factus eſt mihi in ſalutē. Sup quo vaticinio diſputandum eſt lib.iii.c.viii.

Itē cap.xvi.antedictus Eſaias vociferans clamat ad dn̄m dicēs:Emitte Agnū dn̄atorem ter. æ.Sup quo loco B.Hiero. ait: ꝙ poteſt ēt dicere dn̄atori:ꝙ.ſ.non ipſe agnus dn̄ator ſit terræ: ſed dn̄atori terræ.i. Deo ſit imolandus. Ioānes Baptiſta oſtendens Ieſum Saluatorē noſtrum ait: Ecce agnus Dei,qui tollit peccata mundi. vt Ioannis cap. primo.

Item cap.xix.idem Eſaias ait: Clamabit enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem,& Propugnatorem,qui liberet eos, & cognoſcetur Dominus ab AEgypto.

Item Cap.xxxv.Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperienť oculi cæcoꝝ, & aures ſurdoꝝ patebunt. Tunc ſaliet ſicut Ceruus claudus,& aperta erit lingua mutoꝝ:quia ſciſſæ ſunt in deſerto aquę, & torentes in ſolitudine.

Item ipſe Eſaias cap. xl. Hæc dicit Dn̄s: Sup mōtem excelſum aſcēde,tu qui euāgelizas Sion. Exalta in fortitudine vocē tuam,qui euāgelizas Hieruſalem, exalta noli timere. Dic ciuitatibus Iudæ: Ecce Deus veſter, ecce dn̄s Deus in fortitudine veniet,& brachium eius dominabiť. Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram ipſo. Sicut paſtor gregem ſuū paſcet,in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit eos dominus Deus noſter.

Item capitulo.xliii.Eſaias pdictus:Quia ego dominus Deus tuus ſanctus Iſrael, Saluator tuus, ad Iacob loquitur. Et paulo infra ait: Noli timere, quia ego tecum ſum: & ab Oriente adducam

Digitized by Google

ſemen tuum: & ab Occidente congregabo. Dicam Aquiloni: Da. & Auſtro: Noli ꝓhibere. Affer filios meos de lõginquo: & filias meas ab extremis terrę: & omnẽ qui inuocauerit nomen meum, in gloriã meam creaui eũ. & ꝑdicens ꝙ Iudęi non crederent ei, ſic ſeqtur: Educ foras pplm cęcum, & oculos hñtem: ſurdum, & aures ei ſunt. Oẽs gentes congregatę ſunt ſimul &c. Et paulo infra ſeqtur: Ego ſum dñs Redemptor veſter. & iteꝝ: Ne memineritis prioꝝ: & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua. Et iteꝝ ibidem: Verũtamẽ ſeru re me feciſti in peccatis tuis: ꝑbuiſti mihi laborem in iniqtatibus tuis. In qbus verbis vltimo loco poſitis, Propheta clare, & aperte oſtendit Chriſtum Meſſiam pro pctis ppli formã ſerui. i. carnem humanam accepturũ fuiſſe: & pro hominibus ſaluandis fuiſſe paſſuꝝ. & ſequitur: Ego ſum: Ego ſum ipſe: qui deleo iniqtates tuas ꝓpter me, & peccatoꝝ tuorum non recordabor. vbi oſtendit eius diuinitas. Nemo enim iniqtates noſtras delere poteſt, niſi ſolus Deus. Igitur iſte Meſſias duas naturas habere debebat: humanam. ſ. & diuinã. Humanã nãq;, vt tanq̃ homo pati poſſet. Diuinam aũt: vt tanq̃ Deus populi delicta deleret.

Eſaias itidem antedictus cap. xlv. Rorate cœli deſup, & nubes pluant iuſtũ: aperiat Terra: & germinet Saluatorẽ. Et iteꝝ ibi: Tantum in te eſt Deus: & nõ eſt Deus abſq; te. Vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator. De quibus duobus vaticiniis dicẽdũ eſt vberius iſra. ſ. lib. ii. cap. ix. de primo. & de ſcdo lib. iii. c. xx.

Item idem Eſaias cap. xlviii. Accedite ad me, & audite hoc: Nõ a principio in abſcondito locutus ſum: ex tpe anteq̃ fierent ibi eram: & nũc dñs Deus miſit me: & ſpiritus eius. Nempe ipſe eſt, qui loquebatur, ſicut dñs Deus. Nec tñ intelligeretur Ieſus Chriſtus: niſi addidiſſet: Et nũc dñs Deus miſit me, & ſpiritus eius. Hoc enim dixit ſm formam ſerui de re futura: vtẽs pręteriti tpis verbo: quemadmodum apud eũdem Prophetã legit. c. liii. Sicut agnus ad occiſionẽ ductus eſt: non enim ait ducet: ſed pro eo quod futurũ erat, pręteriti tpis verbum poſuit: quo ſanè certitudinẽ ampliorẽ inſinuet, & aſſidue Propheta ſic loqtur. De quo Oraculo dicendum eſt lib. iii. c. v.

Item Eſaias cap. xlix. Parũ eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas Tribus Iacob: & fęces Iſrael conuertendas. Dedi te in lucẽ gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Hęc dicit dominus Redemptor Iſrael ſanctus eius ad contemptibilem animam, ad abominatam gẽtem, ad ſeruũ dominoꝝ: Reges videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt ꝓpter dñm, quia fidelis eſt, & ſanctum Iſrael, qui elegit te. Hęc dicit Dñs: In tpe placito exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tui: & ſeruaui te: & dedi te in fœdus populi: vt ſuſcitares terram: & poſſideres hęreditates diſſipatas: vt diceres his, qui vincti ſunt: Exite. & iis, qui in tenebris: Reuelamini. Super vias paſcent: & in omnibus planis paſcua eoꝝ. Non eſurient, neq; ſitient, & non pcutiet eos æſtus, & Sol: quia miſerator eoꝝ reget eos: & ad fontes aquarum potabit eos. Et ponam omnes mõtes meos in viam: & ſemitę meę exaltabuntur. Ecce iſti de longe venient: & ecce illi ab Aquilone, & mari: & iſti de terra Auſtrali. Laudate cœli: & exultet terra. Iubilate montes laudem, qa conſolatus eſt dominus populũ ſuum, & pauperũ ſuoꝝ miſerebitur. Et dixit Sion: Dereliquit me dominus: oblitus eſt mei dominus. Nunqd obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum: vt non miſereat filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit: ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te: muri tui corã oculis meis ſemp. Venerũt ſtructores tui deſtruentes te: & diſſipantes à te exibunt. Leua in circuitu oculos tuos: & vide. Omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi: viuo ego, dicit Dñs, qa omnibus his, velut ornamento veſtieris, & circundabis tibi eos quaſi ſponſa. Quia deſerta tua, & ſolitudines tuæ, & terra ruinę tuę nunc anguſta erunt præ habitatoribus, & longe fugabuntur, qui abſorbebãt te. Adhuc dicent in auribus tuis filii ſterilitatis tuę: Anguſtus ẽ mihi locus: fac ſpatium

tium mihi vt habitem: & dices in corde tuo: Quis genuit mihi iſtos? Ego ſterilis, & non pariẽs tranſmigrata, & captiua, & iſtos quis enutriuit? Ego deſtituta, & ſola, & iſti vbi hęc erãt? Et dicit dñs Deus: Ecce leuabo ad gẽtes manum meam: & ad pplos exaltabo ſignum meum: & offerent filios ſuos in vlnis: & filias ſuas ſuper humeros portabunt. Et erunt Reges nutritii tui: & Reginæ nutrices tuæ. Vultu in terra demiſſo adorabunt te: & puluerem pedum tuoꝝ lingent: & ſcies, qa ego dñs: ſup quó non ꝯfundentur, qui expectant eum. Nunquid tolletur à forti præda, aut quód captum fuerit à robuſto, ſaluũ eſſe poterit: qa hæc dicit Dñs? Equidem & captiuitas à forti tolletur: & quod ablatum fuerit à robuſto, ſaluabit: eos vero, qui iudicauerunt te, ego iudicabo: & filios tuos ego ſaluabo: & cibabo hoſtes tuos carnibus ſuis: & quaſi muſto ſanguine ſuo inebriabuntur: & ſciet oĩs caro, quia ego Dñs ſaluans te, & Redemptor tuus fortis Iacob.

Item ipſe Eſaias cap. lii. inqt: Gaudete, & laudate ſimul deſerta Hierlm: quia conſolatus eſt dñs populum ſuum. Redemit Hieruſalm: parauit dñs brachium ſanctum ſuum in oculis omniũ gentium: & oẽs fines terrę ſalutare Dei noſtri. Et paulo poſt de ipſo Meſſia ſic inqt: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Quæ verba per Chaldęum textũ, qui apud Hebręos cognominat Targũ, ſic declarant: Exaltabit, & eleuabit pluſq̃ Abraam, & Moyſes: & ſublimis erit pluſq̃ Angeli Dei. Si enim huiuſmodi ſtructus, ſiue ſeruus angelicã excedit, & exuperat naturam, eũ nempe Deum eſſe declarat: cum nullus ſit Angelis ſublimior, niſi ſolus Deus. Ex illis aũt verbis: Seruus meus: eum hominem eſſe fatetur: qa Deus appellat Meſſiam ſeruũ rõne humanitatis aſſumptę. Item idem vates Eſaias. ſ. cap. lxi. Spũs dñi ſuper me: eo q vnxerit me. Ad annũtiandum mãſuetis miſit me: vt mederer contritis corde: & prædicarem captiuis indulgentiam: & clauſis apertionem: & prædicarem annum placabilẽ domino.

Finus Ferrarieñ.

Item cap. lxii. Ecce dñs auditum fecit in extremis terræ. Dicite filiæ Sion: Ecce Saluator tuus venit: ecce merces eius cũ eo: & opus eius cum illo. Item ibidem in calce capituli: Ecce Saluator venit: ecce merces eius cum eo: & opus eius corãm illo: & vocabunt eos populus ſanctus redempti à domino.

Item idem Eſaias cap. lxiiii. Vtinam dirumperes cœlos, & deſcenderes.

Zacharias Propheta quoq; loquens de Meſſia Rege cap. ii. ſic ingt: Hæc dicit dñs Omnipotens: poſt gloriam miſit me ſup gentes, quę ſpoliauerunt vos: qa qui tetigerit vos, quaſi qui tangit pupillam oculi eius. Ecce ego inferam manũ meã ſup eos: & erunt ſpolia his, qui ſeruiant eis. Et cognoſcetis, quia dñs Omnipotẽs miſit me. Ecce vates iſte illud idẽ dicens in hoc ſuo vaticinio valde ꝯuenit cum Eſaia, de quo dixi ſupra cap. xlix. q. ſ. Omnipotentem miſit Omnipotẽs. Quisnam Deũ miſit, niſi ipſe Deus? Nã Deus pater, Deum filium miſit. Ecce dicit dñs Omnipotẽs à dño Omnipotente ſe miſſum. Quis hic audeat ĩtelligere niſi Chriſtum loquentem? ſcilicet ouibus, quæ perierant domus Iſrael? Ait nanq; in Euangelio: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierant domus Iſrael. Quis hic cõparauit pupillæ oculi Dei ꝓpter excellentiſſimum dilectionis affectũ? ex quo genere ouium ẽt ipſi Apoſtoli fuerũt. Sed poſt gloriã reſurrectionis vtiq; ſuę: quæ anteq̃ fieret, ait Euangeliſta Ioãnes: Nõdum erat ſpũs datus: qa Ieſus nondum fuerat glorificatus: ẽt miſſus eſt in Apoſtolis ſuis: ac ſi impletũ eſt, quod in Pſalmo legit: Erues me de cõtradictionibus populi: ꝯſtitues me in caput gentium: vt qui ſpoliauerant Iſraelitas, qbuſq; Iſraelitæ ſeruierant: qñ ſunt gentibus ſubditi: non viciſſim eodem modo ſpoliarentur: ſed ipſi ſpolia fierent Iſraelitarum. Hoc enim Apoſtolis promiſerat dñs, dicens: Faciam vos piſcatores hominum. Et vni eorum: ſcilicet Petro, ait: Ex hoc iam homines eris capiens: ſpolia ergo fient: ſed in bonum: tanq̃ erepta vaſa illi forti: ſed fortius alligato. Et ſequitur ipſe

Zacharias: Lauda, & lętare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo ĩ medio tui, ait dñs: & gentes applicabunť multę ad dñm in die illa: & erunt mihi in populũ vnum: qa. ſ. in populo Chriſtiano nõ eſt diuiſio Gręci, & Iudęi: nec aliarum natio num: vt inqt Aplis ad Romanos. c. x. Et ſequtur Zacharias: Et habitabo in medio tui: aſſumpta. ſ. carne humana. Et ſcies, qa dñs exercituum miſit me ad te. Et poſ ſidebit dñs Iudam partem ſuam in terra ſanctificata: & eliget adhuc Hieruſalem. Sileat omnis caro à facie dñi, quia con ſurrexit de Tabernaculo ſancto ſuo. De quo vaticinio latius dicetur infra libro tertio, capitulo ſexto.

Item idem Zacharias cap. ix. Exulta ſatis filia Sion: iubila filia Hierlm. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. De quo vaticinio dicẽdũ eſt vberi⁹ lib. iiii. c. xxi.

Abbacuch quoq; Propheta cap. i. vſque quo domine clamabo: & non exaudies? vociferabor vim patiens: & nõ ſaluabis? Propterea Deus ſibi incarnationẽ Chri ſti futuram oſtendit in ſpiritu. Vnde ipſe cap. ii. inqt: Adhuc viſus procul, & appa rebit in finem: ſi moram fecerit, expecta eum: qa veniens veniet, & non tardabit. Qui autem erit incredulus, nõ erit recta anima eius in ſemetipſo.

Item ipſe Abbacuch cap. iii. hoc eſt ĩ ſuo Cantico metrice compoſito, ait: Egreſſus és domine in ſalutem populi tui cũ Chri ſto, vtens tempore pręterito loco futuri: vt ſæpe Prophetarum mos eſt, ad maio rem ſpiritus prophetici certitudinem oſtendendam.

Oſeas etiam Propheta: qui latine Salua tor interpretatur cap. xiii. ait: Ego autem dominus Deus tuus ex terra Aegypti: & Deum abſq; me neſcies: & Saluator non eſt præter me.

Item idem Vates cap. ii. in calce capitis: Et miſerebor eius, quæ fuit abſq; miſeri cordia: & dicam non populo meo: Popu lus meus es tu. Et ipſe dicet: Deus meus es tu. & prout latius declarabitur infra lib. vi. c. lxxxix. vbi de vocatione gen tium dicendum eſt.

Micheas inſuper cap. v. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te egredieť, qui ſit dominator in Iſraels & egreſſus eius ab initio à diebus æter nitatis. Quem locum Rabi Salomõ hoc modo interpretatur: Ex te mihi egredie tur, q ſit dominator ĩ Iſrael. Et tu Beth leẽ: de qua Dauid egreſſus eſt: ſm quod per ipſum ſcriptum eſt: Filius ſerui tui Ieſſe Bethleemitæ Ephratem nuncupa uit: paruulus eſt in millibus Iuda. Et hoc propter laborem Ruth Moabitæ: quæ eſt in te: ex te egredietur: de te exiet, vel exibit Meſſiach filius Dauid. de quo di cit ſcriptura: Lapidem quem reprobaue runt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli. & ſic eſt Chaldaice interpreta tum: De te coràm me Meſſias egredieť: & egreſſus eius ab æterno à diebus æter nitatis. Et hoc eſt quod dicit ſcriptura: Ante Solem permanet nomẽ eius ab an tiquo dierum à ſæculo nuncupatus. Hęc omnia ipſe Rabi Salomõ: & vt latius de clarabitur infra lib. iii. c. iiii.

Dauid etiam Rex, & Propheta myſterio rum Chriſti quamplurimorum manife ſtator, ait. Licet enim ipſe Dauid Rex eẽt in terris, & propterea nihilo indigeret: tamen non contentus, terram uiuentiũ: hoc eſt coeleſtem gloriam, à domino pe tebat, dicens Pſal. xvi. Satiabor cum ap paruerit gloria tua.

Pſalmo etiam. lxi. dicitur: Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo enim ſa lutare meum: nam & ipſe Deus meus, & ſalutaris meus, ſuſceptor meus. & parum infra: Quia ipſe Deus meus, & Salua tor meus, ſuſceptor meus, non emi grabo: in Deo ſalutare meum, & glo ria mea.

Pſalmo. lxxix. Oſtende nobis, domine miſericordiam tuam: & ſalutare tuum da nobis. ſimiliter etiá dicitur Pſal. lxxxiiii. Pſalmo. xcvii. Notum fecit dominus ſa lutare ſuum: in conſpectu gentium re uelauit iuſtitiam ſuam. Et iterũ ibidem: Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri. Et vſus eſt Propheta præteri to tempore loco futuri pro maiori certi tudine prophetię. & ideo ibidem omnis terra prouocatur ad iubilandum, & ca nendum

nendum his verbis: Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & pſallite.

Pſalmo. cv. Memento noſtri domine in beneplacito populi tui. Viſita nos in ſalutari tuo: id eſt in tuo Meſſia.

Pſalmo. cx. Redemptionem miſit dominus populo ſuo. Tunc enim Deus pater redemptionem miſit populo ſuo: quando Chriſtus ex obedientia Dei patris venit ad tolleranda ſuę paſſionis acerbiſſima flagella: vt morte ſua genus redimeret humanum.

Pſalmo. cxviii. in calce: Domine adiutor meus, & Redemptor meus. Cũ enim in ſacris literis hęc dictio, Redemptor, inuenitur abſolute poſita, ſemper intelligitur ille, qui eſt Redemptor antonomaſtice: ſcilicet Ieſus Chriſtus.

Pſalmo. cxli. Portio mea domine ſit in terra viuentium. Et Pſal. cxix. Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.

Pſalmo. cxliii. Inclina domine cœlos tuos, & deſcende. Ideo quaſi tędio affectus de mora Meſſiæ dicebat Pſal. cxix. Dormitauit anima mea prę tædio. & cauſam huius tædii aſſignat Pſal. lxviii. Tu vero repuliſti, diſtuliſti Chriſtum tuum.

Rabi etiam Moyſes Aegyptius in quodam ſyllogiſmo ſuo, per quem probare nititur: ꝙ Chriſtus non fuerit Meſſias. in prima parte ipſius ſyllogiſmi, quã Logici appellant maiorem, ſic inquit: Conſtat Prophetas omnes locutos fuiſſe: ꝙ Meſſias eſſet Redemptor Iſrael, & Saluator, & Cõgregator. Vnde ipſemet Rabi Moyſes hoc, quod hic agitur, approbat, & confirmat. Syllogiſmum autem ſuum refellã infra lib. vi. c. ii. non negando tñ maiorem, ſed approbãdo. minorem autem negando, & oſtendendo ſuum non militare argumentum.

IN Teſtamento etiam nouo Lucas Euangeliſta. c. ii. narrat: ꝙ dũ Ieſus noſter fuiſſet in templo Dei à parentibus præſentatus: vt darent hoſtiam, ſm quod dictum eſt in lege domini, par turturũ, aut duos pullos columbarũ. Et ecce homo in Hieruſalem, cui nomen Symeon. Et homo iſte iuſtus, & timoratus expectans conſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus erat in eo. Et reſponſum accepit a Spiritu ſancto: Nõ viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtũ domini. &c. Et paulopoſt ſequitur, dicẽs: Et ipſe accepit eum in vlnas ſuas: & benedixit eum, & dixit: NVNC dimittis ſeruum tuum domine, ſm verbum tuum in pace. Quia viderũt oculi mei ſalutare tuum. Quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumẽ ad reuelationem gẽtium: & gloriam plebis tuę Iſrael. Ex cuius Meſſiæ natiuitate Prophetarũ omnium deſiderium adimpletum fuit. Vnde ipſe dominus dixit Lucę cap. x. Beati oculi qui vident quę vos videtis. Dico enim uobis: ꝙ multi Prophetæ, & Reges voluerunt uidere, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire, quę auditis, & non audierũt. Abraã quoq; videns in ſpiritu incarnationem Chriſti, lętatus eſt, vt inquit Saluator noſter Ioan. cap. viii. Abraam pater veſter exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt.

¶ Quomodo finito tempore Regum à Dauid Rege deſcendentium, ſtipes Meſſiæ vſq; ad Chriſtum natum continuauit. Cap. XXVII.

DIximus ſuperius in calce capituli .xxii. Stipitem Meſſiæ Regis i Regno Roboam filii Salomonis, & Regis Iuda remanſiſſe in Hieruſalem: & in ſemine eius: hoc eſt in cæteris Regibus ab eo deſcendentibus continuaſſe: & perſeueranter perſtitiſſe vſq; ad captiuitatem populi Iudaici in Babyloniam violenter conducti: & ad ciuitates Hieruſalem, & templi deſtructionem. Reſtat igitur: vt in hoc capitulo oſtendamus non defuiſſe tamen ſtipitem Meſſiæ Regis ex progenie Dauid, & Roboam in Hieruſalem vſq; ad Chriſtum natum. Quod hoc modo faciendum eſſe decreui. Scriptum eſt nempe. iiii. Regum cap. xxiii. & ii. Paralipomenon cap. xxxvi. Ioſias Rex filius Amõ genuit Ioachaz: qui tribus tantũ mẽſibus regnauit in Hierlm. Amouit enim eũ Rex Aegypti, conſtituitq; pro eo Regem Eliachim.

fratrem eius ſuper Iudã, & Hieruſalem: & vertit nomen eius Ioachim. Ipſum vero Ioachaz tulit ſecũ, & adduxit in Aegyptum. Ioachim aũt, q Eliachim prius dicebatur, vndecim annis regnauit in Hieruſalem. vt. iiii. Regũ. c. xxiii. & ii. Paralip. c. xxxvi. Aſcendens aũt Nabuchodonoſor ↄtrà hunc cepit eũ, & vinctum cathenis duxit in Babylonem. & abinde citra in libris Regũ, & Paralipomenõ de Regibus Hieruſalem nihil inuenies: vnde ad Mattheum Euangeliſtam, & Apoſtolum recurrendum eſt.

Matthæus aũt. c. i. inquit: Ioſias autẽ genuit Ieconiam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis. & ſeqtur dicens: Ieconias genuit Salathiel, Salathiel aũt genuit Zorobabel, Zorobabel autẽ genuit Abiud. & ↄtinuat de gñatione in gñationem vſq; ad Ioſeph virũ Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui dr̃ Chriſtus. Conſtat ergo ſm genealogiam à Mattheo deſcriptã, Ioſiam, de quo dr̃. iiii. Regũ. c. xxiii. & ii. Paralip. c. xxxvi. genuiſſe Ieconiam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis: & poſt ipſam tranſmigrationẽ Ieconiam genuiſſe Salathiel, Salathiel etiã genuiſſe Zorobabel, q fuit vnus ex ducibus ppl̃i Iſrael: qñ ppl̃s ipſe habita licentia à Cyro Perſarũ Rege à Babylonica captiuitate liberat⁹, in Hieruſalem reuerſus eſt. ſeptuaginta nanq; annorũ ſpatio durauerat ipſa captiuitas. Quod aũt Zorobabel fuerit vnus ex ducibus ipſius ppl̃i, & qdem principalibus in ipſa reuerſione aperte ↄſtat in primo Eſdræ lib. in pluribus locis. & primo. c. ii. ex his verbis: Hi ſunt aũt prouinciæ filii, q aſcenderũt de captiuitate, quam tranſtulerat Nabuchodonoſor Rex Babylonis in Babylonem: & reuerſi ſunt in Hieruſalem, & Iudæam, vnuſqſq; in ciuitatem ſuam, q venerunt cum Zorobabel, & Ioſue, Neemia &c. Et in fronte. c. iii. dr̃: Iamq; venerat menſis ſeptimus: & erant filii Iſrael in ciuitatib⁹ ſuis. Congregatus eſt ergo ppl̃s quaſi vir vnus in Hieruſalem, & ſurrexit Ioſue filius Ioſedech, & fratres eius ſacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius, & ædificauerũt altare Dei &c. Item. c. iiii. ſubſequenti dicitur: Audierunt autem hoſtes Iudæ, & Beniamin: q filii captiuitatis ædificarent tẽplum dño Deo Iſrael: & accedentes ad Zorobabel, & ad Principes patrũ dixerunt eis &c. Ecce ex verbis Eſdræ ↄſtat aperte Zorobabel fuiſſe vnum ex ducibus ppl̃i Iudaici à Babylonica captiuitate reuerſi: qa ad eum tanquam primatem oĩa referuntur. Si igitur ipſe erat ex dignioribus, ↄgrue, & ↄuenienter ex Regũ progenie eſſe debuit, & iõ cæteris præponebaſ. Hoc idem fatetur ẽt Zacharias, q eo tempore fuit in Hieruſalem, de Zorobabel pluries facit mẽtionẽ. & maxime. c. iiii. & ſemp ponit eũ in numero maiorũ, & principaliũ. Immo multoties eum ſolũ noiat. Fuit enim ipſe Zacharias unà cum Aggæo, & Malachia tẽpore reuerſionis Iſrael à Babylonica captiuitate. Et nota ꝙ Malachias, & Eſdras fuit vnus & idem Propheta: vt cõſtat in prologo libri duodecim Prophetarũ. Et in ꝓlogo Malachiæ, Aggæi ẽt. c. i. ſic dr̃: In anno ſcdo Darii Regis in mẽſe ſexto in die vna menſis: Factũ eſt verbum dñi in manu Aggæi Prophetæ ad Zorobabel filii Salathiel ducem Iuda &c. Item Ioſephus libr. xi. c. i. Antiquitatis Iudaicæ in epl̃a Cyri Regis ad Syriæ Satrapas, his verbis: Miſi autẽ & Mitridatem pecuniarum mearũ cuſtodem, & Zorobabel Principem Iudæorũ &c. Et eodẽ libr. xi. c. iiii. Dux uero dinumeratæ multitudinis Zorobabel fuit filius Salathiel ex filiis Dauid genitus de Tribu Iuda &c. Vñ Matthæus antedictus deſcribẽs gñationem Chriſti, ſic ſeqtur dicens: Zorobabel aũt genuit Abiud, Abiud aũt genuit Eliachim, Eliachim aũt genuit Azor, Azor aũt genuit Sadoch, Sadoch aũt genuit Achim, Achim aũt genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar aũt genuit Mattham, Mattham aũt genuit Iacob, Iacob aũt genuit Ioſeph virũ Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui dicitur Chriſtus. Ecce quomodo Chriſtus Meſſias natus eſt ex ſemine ſanctorũ patrũ Patriarcharũ Abrahæ, Iſaac, Iacob, vel Iſrael, Iudæ, Dauid, Roboam, & cæterorũ ab eis deſcendentium iuxta ꝓmiſſiones Dei ſibi patrib⁹ factas:

vt ſuperius

vt ſuperius multipliciter declaratū eſt.

Oppoſitio. Opponit Iudæus dicens: Ex verbis Matthæi veſtri per te ſuperius allegatis: vt alterū ex duobus inconuenientibus reſultet, neceſſe eſt: quorū inconuenientium alterū eſt: q̄ ſi Chriſtus ex ſemine ſanctorū Patriarcharū naſci debebat, ſicut à Deo pluries ꝓmiſſum fuerat, ex ſemine q̄dem Ioſeph filii Iacob, q ultimo loco in genealogia Chriſti à Mattheo deſcribitur, naſci neceſſario debuiſſet. Quod ſi factum fuiſſet, nempe eum, vt ex ſemine Ioſeph naſceretur, ex coitu eū naſci oportebat: & per conſequens eum ex virgine naſci debuiſſe, vel natum eſſe, vt aiūt Chriſtiani, falſum eſſet. Alterū uero inconueniēs eſt: q̄ ſi ex virgine naſci debebat, Mattheus veſter debuit potius genealogiam Mariæ deſcribere, q̄ Ioſeph ex patrū ſucceſſione emanaſſe: vt Chriſtus oſtenderetur ex patrū progenie deſcendiſſe, ſicut eū futurū eſſe pluries ꝓnunciatū fuerat.

Rñſio. Quiſq; ille ſit Iudæus, q hanc nobis auſus eſt facere oppoſitionē: eo q̄d ipſemet ſeipſum Moſaicę legis penitus ignarum eſſe aperte demōſtrat: & hoc quidem ex duob⁹ ipſius legis fundamētis: ſicut aperte oſtēditur ex duabus ſummi Dei ꝯſtitutionibus in ipſa lege deſcriptis. Scribit enī in primis Numeri. c. xxvii. Quinq; filias Salphaad ſtetiſſe corā Moyſe, & cæteris Principibus populi, dicentes patrem ſuum mortuū fuiſſe ſine filiis maſculis: & ideo ꝯtribulos ſuos recuſare dare ipſis filiabus bona paterna: Moyſem aūt voluiſſe hanc cām referre ad dñm: qui dixit ad eum: iuſtam rem poſtulāt filię Salphaad: da eis poſſeſſionē inter cognatos patris ſui: vt ei i hæreditate ſuccedāt. Ad filios aūt Iſrael loqueris hoc: Homo cum mortuus fuerit abſq; filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas: ſi filiā non habuerit, habebit ſucceſſores fratres ſuos: q̄ & ſi fratres non fuerint, dabitis hēditatem fratribus patris eius: ſi aūt nec patruos habuerint, dabitur hæreditas his, q ei proximi ſunt: eritq; hoc filiis Iſrael ſancitū lege ꝑpetua. Ecce primū fundamentū, ſed debile, & paruum ex ſeipſo hoc in loco. Alterum vero fundamētū, & q̄dem ad ꝓpoſitum noſtrum multo magis validum, ſcribitur Numeri. c. xxxvi. ſ. vltimo. c. vbi ſic ſcriptum eſt: Acceſſerūt aūt & Principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manaſſe de ſtirpe filiorum Ioſeph: locutiq; ſunt Moyſi corām principib⁹ Iſrael, atq; dixerunt: Tibi dño noſtro pręcepit dñs: vt terram ſorte diuideres filiis Iſrael: & vt filiabus Salphaad fratris noſtri dares poſſeſſionem debitam patri: quas ſi alterius Tribus hoies vxores acceperint, ſequetur poſſeſſio ſua, & tranſlata ad aliā Tribum de noſtra hęreditate minuetur: atq; ita fiet: vt cum Iubileus. i. qnquageſimus annus remiſſionis aduenerit, cōfundantur ſortium diſtributio, & aliorū poſſeſſio ad alios tranſeat. Rñdit Moyſes filiis Iſrael, & dño pręcipiente ait: Recte Tribus filiorū Ioſeph locuta eſt: & hæc lex ſuper filiabus Salphaad a dño ꝓmulgata eſt: Nubant quibus volunt tantum vt ſuæ Tribus hoibus, ne cōmiſceaſ poſſeſſio filiorū Iſrael de Tribu in Tribum. Omnes enim viri ducent vxores de Tribu, & cognatione ſua: & cunctę fœminę de eadem Tribu maritos accipiēt: vt hæreditas permaneat in familiis: nec ſibi miſceanſ Tribus: ſed ita maneant: vt à dño ſeparatę fuerunt. Stantibus ergo antedictis duobus Moſaicæ legis fundamētis, & maxime vltimo ſupradictę: Iudęorum oppoſitioni, ſic reſponderi poteſt.

Poſtq̄ in lege terminatū eſt, & ꝯcluſum, & q̄dem à ſummo Deo: q̄ oēs viri ducāt vxores de Tribu, & cognatione ſua: & cunctę fœminæ de eadē Tribu maritos accipiant: ut hæreditas permaneat in familiis: nec ſibi miſceantur Tribus: ſed ita maneant: ut à dño ſeparatæ ſunt. Eqdem apertę cōſtat & maritū, & vxorē de vna, & eadem Tribu, eſſe oportere. Igiť ſi Ioſeph ſponſus, uel ꝯiux B. Mariæ virginis ex ſanctorum patrū progenie, vel ſtirpe deſcenderat, & de Tribu Iuda, & de Dauid, & ſucceſſoribus ſuis: ut ſuperius de ſtipite in ſtipitem demōſtratum eſt. Erant igitur ambo de eadem Tribu. ſ. Ioſeph, & B. Maria. Si ergo ambo de eadem Tribu erant: ga cognita Tribu mariti: patet ſimiliter Tribus vxoris. vñ ſi Chriſtus de

virgine cõceptus,& natus eſt, et abſq; ſe-mine Ioſeph, nihilominus Chriſtus ex Tribu Iuda,& Dauid,& alioꝝ ſtipite, de qbus ſuperius, deſcẽdit:qa in vtero virginis ex puriſſimo ſanguine ipſius virginis, diuino cooperante Spiritu,cõceptus eſt:ut infra lib.ii.multipliciter ꝓbandum eſt.Qua de re oppoſitio Iudęi inanis, & nulla redditur, qa ex prædictis nullum pōt interueniſſe incõueniens. Genealogiã aũt potius texuit ex parte viri,q̃ mulieris: ut mos ſeruaret Hebraici populi.

¶ Inuento Meſſiæ Regis ſtipite: nõnulla alia reſtant adhuc in hoc primo lib. declaranda. Et primo de delicto Adę in eſu pomi vetiti quantum malum attulerit,& quo,& quali ſacrificio deleri potuerit. Cap. XXVIII.

Viſis igit̃ ꝓmiſſionibus ſummi Dei ſanctis Patriarchis factis de filio ſuo Meſſia ad eoꝝ deſcendentes mittẽdo ꝓ recuperanda ſalute totius humani gñis:qa eo ꝙ ipſe Deus illo vſque tpe, quo nos oẽs pp primi parentis noſtri trãſgreſſionẽ perdere debuiſſet, ipſe tñ pp infinitam eius miſericordiam reparandos eſſe ꝓmiſit. Et viſo ẽt ſtipite ipſorum patrũ,à qbus Meſſias Rex deſcẽdere debebat:& qdem de ſtirpe in ſtirpem. viſis inſup quãplurimis figuris,& ſignis in ſacris lr̃is deſcriptis,& illis aliqualiter enodatis,& apertis,hãc ipſam reparationem nobis multipliciter inuenimus fuiſſe demõſtratã. Vñ reſtat nobis: vt in hoc primo lib. q(ut ẽt diximus in eius proœmio)futurus eſt:imo iam incepit eſſe tãq̃ introductoriũ quoddã eoꝝ oium,quę in hoc toto opere de Rege Meſſia ad nos hoies mittẽdo dicẽda ſunt: necnõ & de ſalute per eũ afferẽda aliqualiter pſtringamus,licet inferius ea ipſa ſint ſuis debitis,& cõuenientibus locis uberius,& latius ptractãda,& idoneis ꝓbanda fundamentis. Et primo qdẽ de delicto Adæ in trãſgrediendo Dei mãdatũ in eſu pomi ſibi vetiti:quod Iudæi leuẽ fuiſſe culpã exiſtimãt: nos aũt Chriſtiani maximam fuiſſe dicimus:poſtq̃ delictum illud deleri nõ potuit,niſi Meſſiæ Regis cruciatu,& morte. Secũdo,quas cõditiones hr̃e debebat Meſſias Rex à Deo mittendus ad hoc,vt talẽ,& tm̃ peccatum delere poſſet:& humanũ genus ab ira Dei non ſolũ liberaret:verum ẽt in eius amorẽ reduceret. Tertio, an Deus potuiſſet aliter,& alio modo redimere genus humanum,ſi voluiſſet,q̃ morte,& cruciatu ipſius Meſſiæ.hanc ultimam declarabimus lib.vi. c.xli.quaſi in fine capituli.

Ad primũ igitur,ubi de delicto Adæ dr̃, ſciendũ eſt:Quia ad hoc,ꝙ homo iuſtificari,& mũdari poſſit à delicto,& à ſeruitute peccati,oportet ut eũ charum,& acceptum,ac dignum uita reddat æternatunc enim homo uere iuſtificatus dr̃, qñ digne uitã meretur æternã. Sed qa homo pp originale peccatũ æterna erat uita priuatus:& pp actuale erat ad æternã ſenſus pœnã in Inferno obligatus:& per cõſequens pp utrunq; peccatũ in odio,& ira Dei erat, & pmanebat:ideo oportebat eum prius ab utriuſq; peccati reatu abſolui,& mũdari:& ſucceſſiue ad cõſequendã uitam æternã in ſũmi Dei gratiã,& amorem reduci,& gratificari. Vñ B. Augu.in Enchiridion.c.xlvii.ſic ingt: Nullum ab originali peccato poſſe ſaluari,niſi p mediatorem Dei, & hoium Ieſum Chriſtũ, his uerbis:Illud tñ unum peccatũ:quod tam magnũ in loco,& habitu tantę felicitatis cõmiſſum oẽ,ut in uno hoie originaliter,atq;(ut ita dixerim)radicabiliter totum genus humanũ dãnaretur, nõ ſoluitur,ac diluitur,niſi per vnum mediatorẽ Dei, & hoĩum,hoiem Chriſtũ Ieſum, q ſolus potuit ita naſci,ut ei opus nõ eẽt renaſci. Item idẽ B. Auguſt.in Enchiridion.c.xxvi.ait:Ita ergo res ſe habet: iacebat in malis,uel etiã uoluebatur:& de malis in mala pręcipitabat totius humani gñis maſſa damnata: & adiũcta parti eoꝝ,q peccauerunt Angeloꝝ,luebat impiæ deſtitutionis digniſſimas pœnas. Ad iram qppe pertinet iuſtam qcqd cæca,& idomita cõcupiſcentia faciũt libẽter mali:& qcqd manifeſtis,apertiſq; pœnis patiunt inuiti:nõ ſanè creatoris deſiſtente bonitate, & malis Angelis ſubminiſtrare vitam,viuacẽq; potentiã: quę ſubminiſtratio ſi auferatur,interibunt:& hominum

minium, quamuis de propagine uitiata, damnataq; naſcentiũ formare ſemina, & animare, & ordinare membra p tempoꝝ ætates, per locoꝝ ſpatia, uegetare ſenſus, alimenta donare. Melius enim iudicauit de malis benefacere, q̃ mala nulla eſſe p mittere. Et ſiquidem i melius hoſum refor matiõnem nullã prorſus eſſe uoluiſſet, ſi cut impioꝝ nulla eſt Angeloꝝ: nonne me rito fieret: vt natura, quæ Deũ deſeruit, quæ pceptum ſui creatoris, quod cuſtodi re facillime poſſet, ſua male utẽs poteſta te, calcauit, atq; tranſgreſſa eſt: q̃ ſui in ſe creatoris imaginem ab eius legibus male libero abrupit arbitrio, uniuerſa in æter nium deſereretur ab eo, & pro ſuo merito pœnã penderet ſempiternã? Planè ita fa ceret, ſi tm̃ iuſtus, non ẽt miſericors eẽt: ſuamq; in indebitã miſericordiã multo euidentius in indignoꝝ potius liberatio ne monſtraret. B. ẽt Gregorius in ſuo Co dice moraliũ: hoc idem. ſ. qbus ſacrificiis peccatum Adæ deleri nõ potuerit: & q bus potuerit declarat, dicens: Delenda q dem erat Adæ culpa: q ad uitam aditus in libertate ppriæ uoluntatis ſpõte ſua factus eſt debitor mortis. Sed niſi per ſa crum deleri poterat ſacrificiũ. Sed quale ſacrificiũ poterat pro abſoluendis hoib' inueniri? Neq; etenim iuſtum fuit ut p rõ nabili hoĩe brutoꝝ aĩalium uictimæ cæ derentur. Vnde, ut ait Apls: Neceſſe eſt ergo exemplaria cœleſtiũ his mundari: ipſa aũt cœleſtia melioribus hoſtiis q̃ iſtis? Ergo ſi bruta animalia pp rõnale aĩali. pro homine dignæ uictimę non fuerũt: requirendus erat homo, q pro hoĩbus of ferri debuiſſet: ut pro rõnabili peccante, rõnabilis hoſtia mactaretur. Sed quid, q homo ſine peccato inueniri nõ poterat: & oblata pro nobis hoſtia: quo nos à pec cato mundare potuiſſet: ſi ipſa hoſtia pec cati ↄtagione non careret? Inquinata qp pe inquinatos mundare non potuiſſet. Ergo ut rõnalis eſſet hoſtia, homo fuerat offerendus: ut uero à peccatis mundaret hoiem, homo eſſet ſine peccato. Sed quis eſſet ſine peccato homo, ſi ex peccati cõ mixtione deſcẽderet? Proinde uenit pp nos in utero uirginis filius Dei: ibi p no bis factus eſt homo: ſumpta eſt ab illo na tura, non culpa: fecit pro nobis ſacrificiũ: corpus ſuum exhibuit pro peccatoribus uictimam ſine peccato: quæ & humani tate mori, & iuſtitia mundare potuiſſet. hęc ipſe B. Gregorius. Ex ſuperius igitur dictis non difficile percipi põt: peccatum Adæ primi parentis noſtri adeo grande, & graue extitiſſe, vt ad eius expiationem non niſi grandi poſſet expiari ſacrificio: cum ſola humana natura non eſſet, nec fuiſſet ad eius expiationem ſufficiens. Li cet enim homo q peccauerat ſm iuſtitię ordinem pro ipſo peccato pati ſimiliter deberet: nullus tñ homo purus: hoc eſt à peccato imunis, iuentus fuit, dicẽte Pro pheta Salomone Prouerb. c. xxiiii. Septi es enim in die cadit iuſtus, & reſurgit. Itẽ Eccleſiaſt. c. vii. Nõ eſt enim homo iuſtus in terra, q faciat bonum, & non peccet. Per tale nãq; ſacrificiũ nihil operari po tuiſſet homo, tm̃ erat ergo homo quærẽ dus, qui eſſet omnino à peccato imunis. Sed qm̃ homo peccata remittere non po terat: quia Omnipotentis Dei officium eſt: ideo oportebat ut ipſe Deus homini uniretur, eius naturam aſſumendo, non autem culpam: hoc eſt ſine peccato. Nul lus autẽ talis eſſe potuit, niſi ſolus Ieſus Chriſtus Dei filius, & Deus: qui ex virgi ne natus fuit, & ſine peccato: qui tanqũ homo pro hominibus liberãdis pati po tuit, quia ſine peccato fuit, & tanquam Deus ẽt ſaluare potuit. Ieſus igitur Chri ſtus paſſione ſua, & cruciatu nobis, & q buſcunq; uolentibus hanc attulit ſalutẽ.

❡ Qualis cõiunctio ſit Dei, & hominis. Cap. XXIX.

QVoniã unio Dei ad hoĩem ſm p ſonã diuinã potius, q̃ ſm diuinã naturã facta eſt: iõ cum unitur hoi uerbũ, nõ oportet patrem, filii Spiri tum ſanctumq; uniri: q licet natura con ueniant, differunt tamen inter ſe proprie tate perſonę. Sicut ergo in Trinitate tres perſonæ in eadem natura exiſtunt: ſic in Chriſto perſona vna in tribus exiſti na turis, Deo, Animaq;, & Corpore: quan quam corpus, & anima unã completam naturam conſtituant, atque ibi homo

comparatur ad Deum, quemadmodum manus ad animã: imo lingua ad intellectum. Non enim fit Deus ꝓpriè naturalis hominis forma: ſed homo fit ꝓprium, cõiũctumq́; inſtrumentũ Dei, ad opera Dei ꝓpria excellentiſſime peragenda. Non ſunt aũt duæ in Chriſto pſonę: ſed vna: ſcilicet pſona verbi ꝯiũcta, non pſonæ hominis, ſed naturæ. Sicut enim rationalis anima in ſuo eſſe exiſtit: ꝑ quod eius eſſe exiſtit & corpus: ita Dei filius & multo magis in eſſe pſonæ ſuæ exiſtit: atq; ad illud naturam extollit humanã: proinde quemadmodum verbum noſtrum mente ꝯceptum inſenſibile eſt: extra vero voce ꝓlatum fit ſenſibile. Ita mentis diuinę verbum ab æuo in Deo inuiſibile ꝑmanet: ſed per aſſumptionem hominis factum eſt viſibile. Eſt igitur Chriſtus verbum, quod ab æuo diuina mens ſe, omniaq; ſecũ intelligẽdo, intra ſe loquitur, iam Spiritu diuino ꝓlatum: & corpus humanũ, quaſi vocem aſſumens, diuinamq; audiẽtibus ſignificans voluntatem. Tantũ vero diuinam cuiq; volũtatem ſignificauit, quantum quiſq; capere potuit. Cunctis aũt quantum ſi in breui hac vita exerceatur, beatitudinem largitur æternam. Multa qdem pręcepta, & clariſſima tradidit: ſed omnia comprehendit: qñ iuſſit te toto Deum corde amare: homines aũt ſicut te ipſum. Et qđ tibi non vis fieri, aliis quoq; memineris te non eſſe facturum.

¶ Per qualẽ Mediatorẽ recõciliari oportebat Deo gen⁹ humanũ. Cap. XXX.

NOn eq̃dem per vnũ liberaremur Mediatorem Dei, & hominũ, hominem Chriſtũ Ieſum, niſi eẽt & Deus. Sed cum factus eſt Adam homo, ſ. rectus, Mediatore nõ opus erat. Cum vero genus humanũ peccata longe ſeparauerunt à Deo, per Mediatorẽ, qui ſolus ſine peccato natus eſt, vixit, & occiſus eſt: reconciliari nos oportebat Deo vſq; ad carnis reſurrectionem in vitã æternã: & vt humana ſupbia per humilitatẽ Dei argueret, ac ſanaret, & demonſtraret homini q̃ longe à Deo receſſerat. Cum per incarnatum Deum reuocaret: & per hominem Deũ exẽplum obedientiæ ꝯtumaci homini ꝓberetur: & vnigenito ſuſcipiente formã ſerui, quę nihil ante meruerat, fõs gr̃iæ pãderet: & carnis et reſurrectio redemptis ꝓmiſſa in ipſa redemptione præmonſtraret: & per eãdem naturam, quam ſe decepiſſe lætabat, Diabolus vinceretur. Nec tñ homo gloriaret, ne iterũ ſuperbia naſceret. Et ſi qđ aliud de tãto Mediatoris ſacramento à pficientibus videri, & dici poteſt: aut tantũ videri, et ſi dici non poſſit. hæc B. Auguſtinus in Enchiridion cap. cvii.

Item B. Auguſtinus in libello de diffinitionibus orthodoxę fidei. c. ii. de incarnatione Chriſti, ſic ait: Nõ pater carnem aſſumpſit, neq; Spũs ſanct⁹, ſed filius tñ: vt qui erat in diuinitate Dei pr̃is filius, ipſe fieret in homine hoĩs matris filius, ne filii nomen ad alterum tranſiret, q nõ eſſet natiuitate filius. Dei ergo filius factus eſt hoĩs filius natus ſm veritatẽ naturę, ex Deo Dei filius: & ſm veritatẽ naturę ex homine hoĩs filius: vt veritas geniti, nõ adoptione, nec appellatione, ſed in vtraq; natiuitate filii nomen naſcendo haberet: & eſſet verus Deus, & verus homo, vnus filius. Non ergo duos Chriſtos, neq; duos filios fatemur: ſed Deum hoĩem vnum filiũ: quem ꝓpterea & vnigenitum dicimus manentem in duabus ſubſtantiis ſicut ei naturæ veritas contulit: non ꝯfuſis naturis, neq; immixtis, ſicut Timotiani volunt: ſed ſocietate vnitatis. Deus ergo hominẽ aſſumpſit: homo in Deũ tranſiuit: nõ naturę verſibilitate: ſicut Apollinariſtę dicũt: ſed Dei dignatione: vt nec De⁹ mutaret i humanã ſubſtãtiã aſſumẽdo hominẽ, nec homo in diuinã glorificat⁹ in Deũ: qa mutatio, vel verſibilitas naturę, & diminutionẽ, & abolitionẽ ſubſtantię facit. Credit à nobis ſine ꝯfuſione ꝯiuncta ſancta Trinitas, ſine ſeparatione diſtincta. Natus eſt ergo Dei filius ex hoĩe, & non per hominẽ, i. non ex viri coitu: ſicut Ebion dicit: ſed carnẽ ex virginis corpore trahens: & non de cœlo ſecum afferẽs: ſicut Martion, Origenes, & Euthyches affirmãt. Neq; in fantaſia: ideſt abſq; carne, ſicut Valentinus: neq; de ocesi: ideſt putatiue imaginatũ,

B. Auguſtinus.

ſed corpus

ſed corpus uerum. Non tñ carnē ex carne, ſicut Martianus: ſed verus Deus ex diuinitate: & uerus homo ex carne: unus filius in diuinitate: uerbum patris, & Deus in hoīe, anima, & caro. Anima non abſq; ſenſu, & rōne: ut Apollinaris: neq; caro abſq; aīa: ut Eunomius: ſed aīa cum rōne ſua: & caro cū ſenſib⁹ ſuis: p quos ſenſus ueros in paſſione: & ante paſſionē ſuæ carnis dolorem ſuſtinuit. Siqs omnia in antedictis proxime tribus capitibus. ſ. xxviii. xxix. & xxx. diligenter ↄſideraue rit, & aliqualiter ruminauerit, inueniet ꝓ fecto duo ex ꝓmiſſis tribus, in. c. xxviii. ſatis aperte fuiſſe, & eſſe declarata. ſ. primum de delicto Adæ: ꝙ grauiſſimū fuerit, cum oportuerit delictū ipſum deleri debuiſſe morte, & cruciatu Meſſię Regis hoīs, & Dei. De ſecundo aūt de ↄditionib⁹ Meſſię: ꝙ Meſſias Deus, & homo eſſe debebat in uno, & eodē ſuppoſito. ſ. hō: ut pro Adæ hoīs culpa mori, & pati poſſet, & Deus ut eum ſaluare poſſet. De tertio uero nihil dictum eſt. ſ. an Deus potuiſſet aliter redimere genus humanū, q̄ cruciatu, & morte Meſſiæ. de quo dicet ad plenum libro. vi. capitulo. xli. in calce ipſius capituli.

¶ Qđ Meſſias debebat eſſe Deus Iudęorum, Rabini fatentur. Cap. XXXI.

Licet in toto tertio libro ꝓbandū ſit multifariam, multiſq; modis Meſſiā Regem Deum eſſe debuiſſe: nihilominus in hoc capitulo, duabus, vel tribus auctoritatibus, & ſententiis Rabinorum Iudæorum ↄtentus perſtringā cito. Rabi Ionas in ſuis Cōmentariis ſuper. c. lxii. Eſaię, ubi dī: Propter Sion non tacebo: & pp Hieruſalem nō quieſcā: donec egrediatur ut ſplendor iuſtus eius: & Saluator eius ut lampas accendatur: & uidebunt gentes iuſtum tuū. &c. Rabi inquā Iona ſic ibidē inqt: Meſſiam, non hoīem tantum, ſed ēt Deum eſſe debere.

Item in gloſa Threnoꝝ Hieremiæ nūcupata Medras echa, inqrentes Rabini de noīe Meſſiæ, uarii uaria ꝓferunt: in ſnīa tñ omnes ↄueniūt. Deniq; ad literā dixit Rabi Abba: Deus erit nomen eius. ut Hieremię. c. xxiii. Et hoc eſt nomē quod vocabunt eum dñs iuſtus noſter. Et notandū eſt: ꝙ ubi in Hieremia nos Latini habemus Dñs iuſtus noſter: Hebraica veritas habet nomen Dei quatuor literarum: quod increato tantum competit.

Hoc idem ēt habetur in Thalmud in libro nuncupato Habalbatra, in diſtinctione, q̄ incipit: Qui vidit nauē: quod Meſſias vocaret noīe Dei quatuor literaꝝ: & ibi pro ↄcordantia ꝓdicta Hieremiæ allegātur verba. Quæritātibus eni ibi in Bauamithiama Iudęorū pleriſq; Meſſiach, quo noīe appellandus eſſet, rñdet Rabi Abba vir apud eos doctiſſimus: Ioth heuauhe Meſſias eſt appellādus, ut habet. ait iſte Rabi apud Hieremiam. c. xxiii. Et hoc eſt nomen, quo vocabunt eum dñs iuſtus noſter. Ecce Meſſiam, non ſolū appellādum fuiſſe Deū, ſed eo nomine Dei, quod eſt prę cęteris pręclariſſimum.

In Codice nūcupato Thorath Choani: hoc eſt lex ſacerdotum, ſic ſcriptū inuenitur: Quid ſonat illud Leuitici cap. xxvi. Ambulabo inter vos, & ero Deus ueſter: voſq; eritis mihi populus? Et ibidem ſic reſpondetur: Simile eſt illud cuidam Regi, q ad delectationē, & ſolatium hñdum ſuum perambulabat ortū: quem cum ortulanus vidiſſet, abſcondit ſe, & dixit ei Rex ille: Noli timere, nec abſcondas te à me, qm̄ ſimilis tui ſum. Similiter tempore futuro: Deus ambulabit inter iuſtos, ut ſolatium recipiat, & delectetur cum illis. Iuſti autem videbunt eū, & expaueſcent propter eum. Quibus Deus vtiq; dicet: Nolite formidare de me: quia ſimilis veſtrum ſum. Attamen licet uobis ſimilis ſim, ne forte credatis, quod timor meus non ſit ſuper uos. Scitote, quia Deus ueſter ſum: Vos autem populus meus. Quę quidem Rabinorum ſententiæ, ſiue Commentaria, non parum catholicæ fidei cōſonant ueritati: & maxime ad confirmandum duas naturas in Meſſia Rege fuiſſe unitas, diuinam. ſ. & humanam.

Hoc ipſum etiam multipliciter probatur infra libro tertio multorum Prophetarū teſtimonio: quorum unum tantum hoc in loco ponendum eſſe iudicaui: quod Eſaias. c. ix. manifeſtauit, dicēs: Paruulus

Digitized by Google

enim natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis: & factus eſt principatus ſuper humerum eius: & uocabitur nomẽ eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſęculi, Princeps pacis: multiplicabit eius imperium, & pacis non erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper Regnum eius, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio: & iuſtitia à modo, & uſq; in ſempiternum. Cum Propheta ponat tot epitheta conuenientia: & maxime Deus fortis: ambigendi omne amouit dubium. Igitur ex pręmiſſis conſtat ueraciter Meſſiam Deũ futurum fuiſſe.

¶ Quòd Meſſias etiam homo eſſe deberet, Iudæorum Rabini nõ negant, ſed palam fatentur. Cap. XXXII.

IN libro cognominato Zota cap. i. inquiunt Thalmudiſtæ: Quinq; homines creaſſe Deum ſibi in aliquibus ſimiles. ſ. Sãſonem in fortitudine: Saulem Regem in ceruicis pulchritudine: Abſalon in capillis: Sedechiã Regem in oculis: & Aſam Regem in pedibus: & in iis, in quibus erant ſibi ſimiles, eos condemnaſſe. Licet Thalmudiſtæ ualde errent, attribuentes Deo inuidiam: tamen dicentes eum habere membra humana, eũ aſſumpturum fuiſſe humanitatem apertiſſime fatẽtur: quia cum Deus ſit ſpiritus, membra non habet.

Si Iudęus diceret ualde abſurdum, & incongruum eſſe Omnipotentem Deũ carnis domicilio concludi, cum ſuæ non cõueniat maieſtati tãtopere humilem fieri. Reſponderi poſſet: Diuinæ ſanè maieſtati minime incõueniens fuiſſe: ut legatus, & nuntius ille, quem ipſe de cœlo mitteret: qui Meſſias dicit. ut Danielis. c. vii. Ecce cum nubibus, quaſi filius hominis ueniebat, eſſet humanarũ, diuinarumq; rerum cognitione, atq; omni ſapientia pręditus. Immo potius rationabile, & conuenientiſſimum, hac maxime cauſa, ut Imperatoris Dei mandata perfecte, conſummateq; perficeret: & ea, quę ad Iudęorũ duritiã, atq; mentem nefariã non potuerunt omnino exequi uates, qui eum ſanctiſſimi præceſſerunt, impleret iſte doctrina, lege, ac ſapientia. Necnõ hominis uitam, quæ tunc abſq; bene uiuendi regula ducebatur, humanis, atq; diuinis inſtitueret documentis: & demum ad æternam gloriam adipiſcendam homines informaret. Nam in homine interna, & propria doctrina eſſe nullo pacto poteſt: nec etiam mens terrenis uiſceribus incluſa: & tale corporis impedita aut comprehẽdere per ſe poteſt, aut capere ueritatem, niſi aliũde doceatur. Sunt enim in lege Moſaica, quamplura ænigmata obſcura, quę Tycu Hebræorum Rabini appellãt: hoc eſt ſilentium: quæ nemo fuit adhuc auſus declarare: quoniam ea per Meſſiã uenturum expectantur declaranda. Quę quidẽ ænigmata, & ſi aliquis ſm aliquẽ uериſimilem ſenſum declarare potuiſſet, omnimodam tamen ueritatem certitudinaliter percipere nõ potuiſſet: unde ſummam uirtutem, ſiue ueritatem capere nõ ualebat: nec etiã poterat omnibus uitiis reſiſtere: quorũ materia in uiſceribus cõtinetur. Qua de re eo fit: ut terrenus doctor perfectus eſſe nõ poſſit. At uero cœleſtis, cui ſcientiam diuinitas, uirtutẽ immortalitas tribuit: in docendo quoque, ſicut in cęteris perfectus, & conſummatus ſit neceſſe eſt. At id omnino fieri non poteſt, niſi mortale corpus aſſumat. Cur autem fieri non poſſit, ratio clara eſt. Nam ſi ad homines illa immutabilis Dei natura ueniret: & ſi ita, ut eſt, nobis apparere uellet, fulgore ſuo nos incẽderet potius, q̃ renouaret. Nec etiam noſtri mortales oculi claritatem maieſtatis ſuæ concupiſcere, ſiue ſuſtinere poſſent: ut Moyſis exemplo docemur Exodi. c. xxxiiii. Nec equidem Deus uirtutẽ hominem ad plenũ docere potuiſſet: quia expers corporis ea non feciſſet, quæ doceret: & ppterea eius doctrina perfecta non fuiſſet. Igitur ut terreno indueretur corpore, congruum fuit, ſi quę diximus, alios edocere uoluiſſet. Qui enim docet, ut eius doctrina fiat, quod iuſſerit, faciat & ipſe opus eſt: ne obiiceretur edoceri ab eo, quod facere ipſe non poſſet. Nam qui recte alios inſtruit paupertatem quærere, ac ſuſtinere, ſummam eſſe uirtutem, debuit is hoc prius feciſſe, & à ſe humanas omnes ab-

dicaſſe

Digitized by Google

dicaſſe diuitias. Si contumelias, iniurias, tormenta, ſi mortem denique pati, & in eis uirtutis officium uerſari glorioſum aſſereret, hæc illum pariter uerbo ſimul, & docere iſta præcipiẽdo, & confirmare faciendo: quia qui dat pcepta uiuendi, amputare debet oīum excuſationum uias: ut imponat hoībus parendi uoluntatẽ, immo neceſſitatem: non aliqua tñ ui, ſed pudore: & tamẽ libertatem relinquat: ut & premium ſit conſtitutum parentibus: quia poterant non peccare ſi uoluiſſent. Quomodo ergo poterit amputari excuſatio? niſi ut qui docet, faciat quæ docet: & ſit quaſi primus, & manũ porrigat ſecuturo? At Deus qm̃ neq; paſſionibus humanis, ſiue ægritudinibus, neq; mortalitati ſubiectus eſt: quomodo quæ docuit opera oſtendiſſet, niſi ſe hominibus ſimilem reddidiſſet, ac pati potuiſſet? Tunc obiectarent homines: ſiue obiectare potuiſſent: Si animis noſtris quandoq; obſequimur, homines ſumus: & nihil à nobis humani alienum eſt. Si cõtumeliæ, & opprobria diſplicent: ſi perſecutiones pati nolumus, uincimur hac humana imbecillitate induti: ſi mortem fugimus, hęc nos fragilis natura cogit: ſi deniq; carnis oblectamẽta ſeqmur, caro ipſa incitat, & inflammat: dicerentq; pręterea: Si Deus nil appetit, recte qdem, qm̃ alicuius rei non indiget, dolorem, & anguſtias nos ferre docuit. Hoc enim nõ difficile fuit: qa (vt ait Comicus Poeta noſter) Facile oẽs cũ valemus, ægrotis recta ꝯſilia damus. Ipſe enim non peccat: qa liber eſt ab hoc corpore: & ppea non concupiſcit aliqd: qa immortali nihil eſt neceſſarium. Nõ peccat: qa hac carnis ſarcina non grauatur. Mortem nõ timet: qa mors illi dñari nõ poteſt. At nos mortales his ſubiicimur oĩbus, quæ ſufferre, ac pati nõ facile carnis infirmitate poſſumus. Tu igitur prior q̃ doces, diſce, & fac. Docentem enim oportet quę docet ea ſentire, atq; perficere, vt hanc quoq; excuſationem hoībus oīno auferret. Quapp ſapientiſſimus Deus, atque clementiſſimus indultor, vt hæc oīno tolleretur obiectio, ſiue excuſatio, hac noſtra voluit mortalitate indui, ac hominem fieri: vt homo ſi in errorem, atq; peccatum corrueret, lapſus non neceſſitate, ſed voluntate, atq; propoſito videretur. Voluit inquam eandem, quam nos gerimus carnem, & ipſe gerere: vt libidine, atq; ſceleribus immerſis, & aduerſantibꝰ quæ docuit, iure, atq; merito reſpondere poſſet. Inquiunt homines: Opes non poſſumus non quæritare, non appetere, qa victum nobis ſubminiſtrant. At ego homo ſum, inquit Chriſtus, Deus, & homo, & diuitias cõtẽno, atq; reſpuo: & inops, & pauperrimus incedo. Amaritudinem, & angorem nequimus æquo animo ferre. At ego mœſtus, & afflictus dolore, vndiq; afficior. Interitum, ſiue mortem inire, natura hæc humana, & fragilis abhorret, ideo inuiti eam amplectimur. At ego homo ſum, & Crucis tormẽtum pro vobis, & mortem: mortẽ aut Crucis ſubire non uereor. Si terrenis voluptatibus obſequimur: ſi nefariis commiſſis vincimur, ac delectamur, corpus hoc fragile, & carnis imbecillitas nos irritant, & impellunt. At ego humano corpori mancipatus, & Tabernaculo carnis incluſus, illecebras, omneſq; voluptates inutiles ſummitto, & opprimo, & adeo quod nullum in me peccati genus vi aliqua præualet, & dominatur. Non habent igitur aliquid ſi in perditas voluptates, atque flagitioſa delicta labantur homines, quo excuſare ſe poſſint, quando eorũ doctor, ac pręuius voluerit, mortalitate indutus, quæcunq; fragilitatis certamina experiri, atq; ſentire. Et quemadmodum perfectus præceptor, atq; ſapiẽtiſſimus ſe geſſit: ita ſemota omni obiectione, ſe inſtituere, atq; informare homines debent. Hinc tollitur omnis excuſatio, & fateantur neceſſe eſt, ſe ſua culpa, non neceſſitate dilabi, atque peccare. HAC itaque lege humanam Deus carnẽ aſſumpſit, vt eiuſdem naturę eſſet qui docet, & qui docetur. Necnon humanis omnibus ægritudinibus ſubiacere voluit: vt quæ hoībus demandauit, exequi haud impoſſibile videret. Quibus inſtructi, atq; edocti inter huiꝰ mũdi fluctus, atq; tẽpeſtates i portũ abſq; vllo diſcrimine nauigare, & redigi

Digitized by Google

poſſent. Et licet Omnipotēs Deus in adimplendis prædictis ſe homini æquiparare videatur: hoc tamen nō eò pertinet: vt hominem Deo pręferam: ſed vt oſtendam neq; hominem perfectam doctrinā dare poſſe, niſi ſit idem Deus: vt auctoritate cœleſti quadam parendi neceſſitatē hominibus imponeret. Neq; Deum, niſi mortali corpore indueretur, vt pręcepta ſua factis adimplendo, cęteros parendi neceſſitate conſtringeret: & vt omnia redemptionis humanæ myſteria iuxta ſuæ diuinitatis pręordinationem pfecte adimpleret. Vnde ipſe Saluator noſter ad maiorem prędictorum confirmationem, inquit diſcipulis ſuis: Exemplum enim dedi vobis: vt quemadmodum ego feci uobis: ita & vos faciatis. ut Ioannis cap. xiii. Quod etiam B. Auguſt. confirmat in Sermone, dicēs: Homo non erat ſequendus, qui videri poterat. vt ergo exhiberetur homini: & qui ab homine videret: & quem homo ſequeretur, Deus factus eſt homo. Inquit etiam ipſe Saluator noſter: Qui fecerit ſic, & docuerit, maximus vocabitur in Regno cœlorū. Facere igitur prius voluit quod faciendum omnibus imperabat: vt bonus magiſter doctrinā ſuam non tam verbis inſinuaret, q̄ actib⁹ exerceret: & ad finem nos geſtu pariter confirmaret: & ſenſu Iudęorum ēt Rabini hoc ipſum nō negant. Nā Rabi Moyſes Gerundenſis ſuper his verbis Leuitici. c. xxvi. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, voſq; eritis populus meus, declarat hæc de Meſſia Rege intelligi debere, addens in futuro tempore: Pueri Iſraelitici Deum ſunt digito demonſtraturi. Iuxta illud Eſaiæ. c. xxv. Ecce Deus noſter iſte, expectabimus eum, & ſaluabit nos iſte dn̄s. Item & antiqui noſtri dixerunt: Futurum eſt, ꝙ Deus exercebitur cū iuſtis in hoc ſæculo. Quę quidem promiſſiones nūquam fuerunt impletę: ſed implebuntur in tēpore perfectionis. Hęc omnia ille Rabi Moyſes: qui, licet dicat promiſſiones illas nunquam fuiſſe adimpletas, tn̄ errauit: quia Chriſtus iam diu venerat, vt probabitur infra lib. vi. Rabi etiam Iona in ſuis Commentariis ſup. c. lxii. Eſaiæ: vbi dicitur: Propter Sion non tacebo: & propter Hieruſalem non quieſcam: donec egrediatur vt ſplendor Iuſtus eius: & Saluator eius ut Lampas accēdatur. Et videbunt gentes Iuſtum tuum. Rabi inquā Iona ſic ibidem inquit: Meſſiam non hominem tm̄: ſed etiam Deum eſſe debere. Item in Bereſid Raba ſuper illud: Fecit autem Deus duo Luminaria, inquiunt Magiſtri Thalmud: Futurū eſt, ꝙ Deus ſedebit, & corām iuſtis ſenſum legis, atq; ſecreta aperiet, & prædicabit, & per Regem Meſſiam cuncta declarabit. hęc ille. Si Deus ſedere debebat, cū Deus ſpiritus ſit, tanq̄ Deus ſedere non poſſet: aſſumpta tamen humanitate ſedere poſſet tanq̄ homo. Quod uerificať de Chriſto Matthæi. c. v. vbi dicitur: videns aūt Ieſus turbas aſcēdit in montem: & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eū diſcipuli eius: & aperiens os ſuum docebat eos. &c.

¶ Nonnullas etiam alias figuras in lege Moſaica deſcriptas de rebus, & myſteriis Chriſti, & legis Chriſtianæ itactas nolo relinquere, nec ēt ad plenum explanare, ſed aliqualiter perſtringere. Caput. XXXIII.

AVdite quæſo Iudæi, & diligēti ſtudio, quæ dixero, in mente veſtra reuoluite: qa ſine myſterio à Moyſe Propheta ſcripta non fuerūt. Et primo Gen̄. c. xiii. Cum ad Abraam loquitur Deus, dicens: Faciā ſemen tuum ſicut puluerem terræ. Siquis enim hominum poteſt puluerem terræ enumerare, ſemen quoq; tuum enumerari poterit. De quo ſemine igitur hic ſermo intellexerit, equidem de nullo alio recte dici poteſt, niſi de eo, qđ per Chriſti fidem ad ipſum Deum uenturum erat. Certū eſt enim ꝙ ſemen Abrææ ſm carnem, licet magnum fuerit, nūquā tamen ad tantam peruenit multitudinē, vt ſermo hic ſup eo uerificari potuiſſet? Quod autem de eodem ſemine Chriſti Deus intelligeret per ſacramenta altaris myſteriū, quod infra in ſubſequēti Gen̄. c. xiiii. figurauit: certificamur enī ibi, ubi ait: At uero Melchiſedech Rex ſalem pferens, panem, & uinū (erat enim ſacerdos Dei altiſſimi) aſſignent præterea Rabini ueſtri,

Prima figura.

Secūda figura.

veſtri, ſi poſſunt, rationem: propter quam ſubſequenti capitulo, volēs Deus de pręmiſſis ſignum Abraę dare, dixit ei, vt ſumeret ſibi vaccam triēnem, & capram, &
Tertia figura. arietem annoꝝ etiam trium, niſi Trinitatis myſterium per id figurare voluiſſet:
Quarta figura. Diſcant inſuper myſterium tentationis Abraę, quod Geñ. cap. xxii. continetur: quid importare velint hæc verba. Ignorabat ne forte ipſius voluntatem Deus: ꝑpter quod ipſum probare oportebat? Quid'ue ſibi voluit, cum in terrā Moriæ illum miſit: quia tertia die pluſq̄ alia illi locum oſtendit. Cumq; Iſaac de imolando agno, vbi eſſet, patrem interrogauit: quid ſibi voluit Abraam, quādo reſpondit: Deus prouidebit ſibi agnum pro holocauſto, niſi Chriſti agni myſterium figurare? Erat enim Iſaac patri Abraæ vnigenitus: & Chriſtus Ieſus Deo patri ſimiliter vnigenitus fuit. Iſaac de præcepto Dei in montem Hieruſalem, vt imolaretur, ductus fuit: & Chriſtus Ieſus in monte Hieruſalem imolatus eſt. Iſaac de imolando agno patrem interroganti, reſponſum fuit: Deus ꝓuidebit ſibi agnum pro holocauſto. Et hoc propterea, q̄a filium ſuum Ieſum, qui agnus ad tollenda peccata mundi imolandus erat, in mēte ſua videbat: imo iamdiu ſic faciendum eſſe
Quinta figura. ſtatuerat. Die quoq; tertio vidit Abraam locum procul: eo q̄a agnus Dei Ieſus tertia die à mortuis reſurgens, videndus erat. Et hūc q̄dem agnum nōne Exodi cap. xii. per agnum paſchalem figuratū habemus filiis Iſrael in primo pręcepto: vt in nocte ab Aegyptiaca ſeruitute liberationis, cum ꝯditionibus ibidē aſſignatis, ipſum manducarēt. Ad denotandū, q̄ fuit ea nocte pro corporali liberatione tale myſterium conſtitutum, in figuram, & ſignum agni Dei myſterii: qui pro ſpiritali liberatione ſimili tp̄e immolandus erat. Et vt hoc clarius oſtenderet: noſq; ſuper eo magis attentos redderet: eas cōditiones, quas videmus, in dicti agni comeſtione aſſignauit. Et deinde Moyſem innuere videmus debere ſacrificiū agni paſchalis vſq; ſolūmodo ad Meſſię aduentum à Iudęis celebrari. Et hoc ꝑ ver-

Finus Ferrarien.

ba illa dicentia: Et cuſtodies verbū iſtud in præceptum tibi, & filiis tuis vſq; in ſęculum. Vbi Rabi Moyſes Gerundenſis ait: q̄ per verbum iſtud agni paſchalis imolationem Moyſes intellexit. Voſq; non ignoratis intentionem Rabinorum veſtroꝝ eſſe: q̄ vſq; ad Meſſię aduentum ſæculum vnum vocetur. Ita q̄ cum vſq; in ſæculum Moyſes dicit: de ſęculo, q̄d Meſſię aduentu finire debet, intellexit. Nunq̄d & vos ēt dicitis Meſſiā paſchali tp̄e venturum eſſe? poſt cuius aduentum dicitis non eſſe vltra Aegypti myſteria memorāda? & hoc ex ſacrę ſcripturę auctoritate affirmatis, dicētes: q̄ ꝑpter Meſ- Sexta figura.
ſiæ myſteria id erit: necnon & ꝑpter nouam legē eius: quam Exo. c. xxxii. per fractionem primaꝝ Tabulaꝝ: & ex ſecunda eaꝝ reſtauratione à Moyſe figuratam habemus. Nō enim licebat Moyſi Tabulas legis frāgere, cum opa manus Dei ēēt: ſcriptura pauloante dicēte: Et factus ope dn̄i: ſcriptura quoq; Dei erat ſculpta in Tabulis. Vbi Rabi Moyſes Gerundenſis dicit fuiſſe illud ibi recitatum: vt eaꝝ excellētia oſtenderet. De qua Moyſes à furore victus de vituli cauſa, nihil curauit: q̄uis dictum hoc pro tanto myſterio paꝝ valeat. Nam ex excellentię Tabulaꝝ rememoratione, non eaꝝ fractio à Moyſe ſequi, ſiue fieri debebat, ſed potius in aliquo ſacro loco ꝯſeruatio, quouſq; Dei ira placata fuiſſet, faciēda erat. Quapropter ꝯcludere poſſumus per primas Tabulas à Moyſe fractas, fuiſſe veterem legem figuratam: quę q̄uis diuinū eſſet opus, debebat tñ aliqñ ceſſare, & finem habere: & poſt ipſam noua lex dari, quā ſecūdę Tabulę, quę ſtabilitatē, & ꝑmanentiam habuerunt, figurarūt. Continebat aūt in ſecundis Tabulis id idem, q̄d in primis: vt pręfiguraret, q̄ in ſecunda lege Mandata illa decē mutanda non erant, ſed ꝑpetuo ſeruāda. Voluite deinde oculos vos Septima figura.
Iudęoꝝ Rabini ad id q̄d dicitur Numeri. vi. & ꝯſiderate q̄d ſibi voluit Moyſes, inſtruens Aaron, & filios eius ex Dei mādato ſup modo benedicēdi ppl'm Iſrael, cū inq̄t: Benedicat tibi dn̄s, & cuſtodiat te. Oſtendat dn̄s faciem ſuam tibi, & mi-

E

ſcreatur tui. Conuertat dñs vultũ ſuum ad te,& det tibi pacem. Nõne ſufficiebat ei, Dei nois ſemel memoriã facere, & cũ eo oẽs has benedictiones aſſociare? niſi per trinã Dei nois cõmemorationẽ Trinitatem pſonaꝝ in diuinis figurare voluiſſet? Sed cum Trinitas hęc cum vnitate eſſentię eſſet, ad id denotandum ↄcludit, & dicit: Inuocabũtq; nomen meũ ſu per filios Iſrael: & ego benedicam eis, vbi nomen meũ ſingulari numero pfert.

Octaua figura.

Poſt aũt hoc cap. xix. Aggredimini, vbi de vaccę ruffę myſterio, & aquę aſperſionis mentio fit. In quo qdem loco Rabini Iudęoꝝ ſic pplexi ſunt: vt nõ audeãt palàm determinare qd ibi ſentiendũ ſit: vnde Rabi Moyſes Gerundenſis, ſe excuſans poſt multa talia verba pfert: Nos aũt ppter peccata noſtra polluti in captiuatione nr̃a ſum⁹: ita ꝙ ſanctitatis mũditiem ignoramus, quouſq; ſup nos ſpũs ex alto excitef, effundatq; dñs ſup nos aquã mundã, & mundemur. Vos aũt Iudæi Rabini huius verba põderare debetetis, & cum Chriſtiana veritate ſic dicere: ꝙ per vaccam rubeã integrã, nullã in ſe maculam hñtem, quę in remiſſionem peccatoꝝ vniuerſi ppli ĩmolari publice debebat, Chriſtus Ieſus, qui rubeus, & abſq; macula in remiſſionẽ peccatoꝝ mũdi publice imolãdus erat, figuratus fuit. Et per aquã aſperſionis, fuit aqua baptiſmatis figurata, cum qua peccata delenf, hic expreſſe mentio fit.

Nona figura.

Cumq; ẽt meditãdo ↄſiderabitis ſerpentis myſteriũ cum Moyſe Numeri. c. xxi. Dei mãdato ad pticam poſitus eſt æneus ſerpens: vt ſi qs à ſerpente morſus eſſet ignito, aſpiceret & illũ, & viueret. Quid ſuper eo dicere poteſtis? niſi ꝙ Chriſti Ieſu in carne pẽdentis: p cuius intuitũ eius fideles à morſibus tẽtationis Sathanę ſananf, figura fuerit? Nunqd non cũ alio naturę minus repugnante poterat Deus ab ignitis ſerpẽtibus pcuſſos ſanare? vtiq; poterat. Sed (quẽadmodum Rabi Moyſis Gerũdẽſis ait) miraculi excellentiam patefacere voluit: eos. ſ. ↄtra naturæ curſum ſanando. Certum eſt enim, ſicut per medicã habef ſcientiã: ꝙ morſus à ſerpente illatus, per ſerpentis intuitũ lędi, & non iuuari debet: ea. ſ. de cauſa, qua morſus à cane rabido, per canis intuitũ lędif. Cuius ratio eſt: qa omne ſimile mouef per ſui ſimilis intuitum. Mouef enim ſanguis per intuitũ rubei obiecti: & melancholia per intuitũ obiecti nigri: & ſic de ſingulis. Cũ hoc quoq; adeſt imaginatio, quę caſum facit. Nã qui ab aliquo venenoſo aĩali mordetur, in aſpiciendo illud, imo in rememorando cõmouef, & infra ſe ↄturbaf. Erat inſup ſerpens ille aĩalis venenoſi ſimilitudinem hñs, q̃uis veneno careret: vt figuraret Chriſtũ Ieſum: q, q̃uis aſſumpta carne peccator eſſe videref, tñ non erat in eo iniqtas aliqua repienda. Cũ ergo figurato figura rñdere debeat, ideo diuinę placuit maieſtati, vt quẽadmodum figuratum debeat eſſe omni naturę repugnans, ſic & figura repugnaret.

Decima figura.

Parabolã rurſus Balaam ↄtẽplate quęſo Iudæi, quod in. c. xxiiii. dicif. ſ. libri Numeri: Videbo ipſum, ſed non modo. Intuebor illum, ſed non ppe. Orietur ſtella ex Iacob, & ↄſurget virga de Iſrael: quã Meſſiæ per Iudęos expectati Rabini ſui attribuunt: quę etſi in Chriſto Ieſu Nazareno, ſm eoꝝ opinionem, euacuata ſit, ſiue fuiſſe videaf: tñ certum eſt: ꝙ Balaã, cum Magus eſſet: & illud, quod prædicebat, eſſet in longũ tps verificandũ: hoc modo loquendi vſus eſt: quaſi diceret: Videbo eum: ſed non nũc. ſ. ego in propria pſona. Non enim ppe erat myſteriũ: vt poſſet illud ipſe videre. Videbũt tñ illud, ſiue viderũt poſteri ſui, qui ab eo deſcenderunt. ſ. Magi: qa eo tpe, quo virga hæc de Iſrael ↄſurrexit, ſtella ĩ cœlo orta eſt: vt ipſe Balaã pdixerat: q ſtella illis manifeſta apparuit: & ea duce, eũ, q per virgã figurabaf, ipſi Magi inuenerũt, & adorauerũt. Illi eni vniuerſus mũdus erat, ſicut ipſe Balaã inuere voluit, qñ dixit: Et vaſtabit omnes filios ſeth, à quo oẽs ortum habuerũt. Quod aũt hęc oia in Chriſto verificata fuerint, Euãgelia nobis idubitatũ phibent teſtimoniũ. Nec obſtat, qa hodierno die Chriſtianę fidei vniuerſus orbis non ſubiacet: fuit enim Aploꝝ tpe verificatũ: & vltra illud

poſt

poſt Antichriſti bellū verificabit pleniꝰ; ita ꝙ, teſtāte ſcriptura, in æternū ſtabit. Vos aūt Iudęi modū loquēdi parabolæ huius diligēter ↄſiderate: qm̄ non noīe Iſrael, ſeu Iacob vos appellat, ſed noīe Heber: vt denotaret: ꝙ tp̄e illo, quo parabola verificāda erat, debebatis nomē Iſrael, & Iacob amittere: ꝓpterea, quia à via dn̄i receſſuri eratis. Qđ qdem poſt Chriſti aduētū verificatū videtis: fuerūt enim nomina hęc à vobis in Chriſti fideles trāſlata, ſicut hodie comprobatur.

Vndecima figura. Venite adhuc obſecro, & diuina myſteria mecū ↄſiderate, q̄ tot, & talia ſunt, vt vſq; ad particularia, q̄ p Chriſti eccleſiā ↄſtituēda erāt, ſe dearticularēt. Pręcepit Deꝰ Moyſi Numeri. c. xxxiii. vt de māſionib' filioꝝ Iſrael ī deſerto factis, ꝑpetuā memoriā in libello faceret. Sup qua materia Rabini vr̄i multa vana, & friuola dicunt. Nā auctoritate Rabi Moyſis Hadarſan, aiūt id factū fuiſſe: vt dilectio Dei erga Iudęos oſtēderet: qa licet. xl. annis ęos p deſertū duxerit: ne tn̄ illos ſupflue fatigaret, noluit eos niſi his. xl. māſionibus vētilare. Hoc aūt dictū nullū eſt, cū Dei dilectio, & miſericordia cum eis ex multis aliis, q̄ māſionibꝰ his viſa ſint. Rabi quoq; Cordubēſis opinio vana eſt: cū dicit id factū fuiſſe, vt, eo mediāte, miraculoꝝ Dei in deſerto factoꝝ, in ꝑpetuū memoriā haberēt: quaſi opa Dei, & miracula diuina hac friuola teſtificatione īdigerēt. Vn̄ Rabi Moyſes Gerūdēſis, vidēs nō poſſe hic rōnes aliq̄s, ſaltē idoneas, aſſignari poſſe, ait: ꝙ ex aliqua cauſa nobis ſecreta, & ignota haꝝ manſionū hic mētio facta eſt. Quāobrē mecū Chriſtianā veritatē ſequēdo, dicere debetis: Mānſiones has, ſtationeſq; à Pōtificibus nr̄is ī quadrageſima ſic ordinatas fuiſſe, ſicut fuerāt in vetere lege p Moyſem Prophetā ī ſuo Deuteronomio ꝑfiguratę: vt oēs Chriſtiani veꝝ Paſcha nequaq̄ in Aegypto, ſed in finibus terrę ſanctę comedāt.

Duodecima figura. Pergite inſup ad. vi. c. Deuteronomii: & ibi aduertite verba Moyſis, qn̄ pplm̄ Iſrael inſtruit ſup eo, qđ de diuina eſſentia ſentire, & credere debebat. Inqt eni: Audi Iſrael Deus, Deus noſter, Deus vnꝰ eſt. Certū eſt enim: ꝙ à nullo recte itelligētꝰ poteſt ex his verbis alia ſn̄ia capi, niſi, ꝙ Trinitatē pſonaꝝ in diuinis cū vnitate eſſentię Moyſes denotare voluerit. Nā ſi diuinā vnitatē dūtaxat, ſecluſa quacūq; pluralitate, oſtendere voluiſſet, potuiſſet id verbis his ſufficiēter explicare: videlicet: Audi Iſrael Deus noſter vnus eſt. Cū. aūt ſic nō fecerit: ſed diuinum nomē ter expſſerit: & illa poſtmodū cū vnitate ↄcluſerit: nō dubitaꝰ, qn id qđ vobis dico, ſuū fuerit itentū. Et hac de cauſa: vt auditores bn̄ attētos redderet, iqt prius: Audi Iſrael: q̄ſi diceret: Aduerte id, qđ tibi dico, & crede, de eo q; apud te memoria ſemp ſit. ꝓ quo ſubſequēter ait: Eruntq; verba hęc, q̄ ego ꝑcipio tibi hodie ī corde tuo: & narrabis ea filiis tuis: & meditabe. is in eis ſedens in domo tua: & ambulās ī itinere: dormiēſq;, atq; ↄſurgēs. Qđ qdē fecit Moyſes: vt inueret, ꝙ dicentes vnitatē, Trinitas nō turbat. Numerꝰ eni ille eſſentiā nō multiplicat: necnō & dicētes Trinitatē, ituitꝰ vnitatis nō arguit. Nā vnitas illa Trinitatē nō ↄfūdit. dixit ergo: Audi Iſrael: ideſt crede. Hoc enim ſacramentū magnū eſt, quod qdem credere oportet. De abſoluta vero Dei vnitate potius ſcientia, q̄ credulitas qdammodo eſt, ꝓpter quā, vt auditores ad fidem excitaret, tantā attentionem prædicare non oportebat.

Tertia decima figura. Accedite iteꝝ, & ↄſiderate verba Moyſis in ſuo Pentateucho deſcripta Deuteron. cap. xxxiii. Attendite, cū in benedicendo populū talia fatur: Dn̄s de Synai venit: & de Seir ortus eſt eis: apparuit de mōte Pharan: & cū eo ſanctorum millia: in dextera eius ignea lex dilexit populos: oēs ſancti in manu illius ſunt: & qui appropinquāt pedibus eius, accipiēt de doctrina illius. Legē pręcepit nobis Moyſes hæreditatem multitudinis Iacob: & erit in Ieſurum Rex ↄgregatis Principibus populi ſimul cum Tribubus Iſrael. Quę verba & ſi à Rabinis veſtris poſitiue exponantur, dicētibus, ꝙ Deus voluit Eſau, qui erat in Seir: & Iſmael, qui erat in Pharan, primo legē dare: quā cum recipere noluiſſent, receſſit ab eis

Digitized by Google

& ad Iſrael,qui recepit eam,venit: & ſic aliis fabulis ab illis Rabinis hic recitatis, attamen dico vobis,ꝙ magna myſteria in ſe ꝯtinẽt. Diuidit enim ſermo tuus in partes duas principales. Nã in prima quædam epilogant myſteria: quæ vſq; tunc figurata erãt. In ſecunda vero, cum inqt: Etiam diligit pplos, quædam prædicunt, quæ futurorum myſteriorum nõdum figuratorum figura ſunt. Dicit itaq; in prima parte,ꝙ Deus,vt cum filiis Iſrael loqueretur,primo de Synai venit, vbi in ignis forma apparens illis legem dedit, pro quo dixit: Ex dextera eius ignea lex eis. Et deinde in mõte Seir apparuit eis ea figura,qua in ſecundo aduentu glorificaturus erat.ſ.in Cruce pẽdens: & cum ſerpente,quem in deſerto Moyſes ex Dei mandato exaltauit: quod qdem fuit circueũdo Iſrael montem Seir. vt Numeri cap.xx. ꝓ quo dixit: Et de Seir ortus eſt eis. & cum ſubſequenter ait: Apparuit de mõte Pharã,exprimit Moyſes aliud myſterium,qd in ſolitudine Pharan figuratum fuit de emiſſione.ſ. Spũs ſancti in ſeptuaginta ſenes effuſionem. ꝓut dicitur Numeri.c.xi. In ſecũda aũt parte, gẽtium ad Chriſti fidẽ vocatio,à Moyſe figurat, cum inqt: Etiam diligit pplos: quaſi diceret: Non putes, ꝙ ſolum te Deus diligat ita,vt velit ſuorum beneficiorum te tm̃ participẽ eſſe: ſed ẽt pplos diligit,facietq; ſuis bonis eos frui. Cuius rei modũ aſſignando ſubdit: Oẽs ſancti eius in manu tua,& reliqua. Eo enim tpe,quo myſterium hoc ꝯſummandum erit,oẽs ſancti eius erunt in manu tua,eo,qa ex te exibunt. Ii aũt ſancti,eorum ſanctitatem te ignorante, tui cauſa percuſſi erunt: necnon & ipſemet Chriſtus ꝓpter te,& tuam iniqtatem patiet: ex quo ea lex,quę filiis Iſrael tantũmodo data erat, debebat ẽt ꝯgregationi Iacob in hęreditatẽ impartiri. & hoc eſt qd ſubſequẽter ait: Legem ꝓcepit nobis Moyſes hęreditatẽ ꝯgregationis Iacob: quaſi diceret: ꝙ gratia illa,quæ tantũ nobis.ſ.filiis Iſrael,de qb⁹ ipſe Moyſes erat, data fuit,efficiet tũc hęreditas ꝯgregationi Iacob: hoc eſt congregationi ex oĩbus Chriſti fidelibus ſimul cũ bonis Iudæis factæ: quæ ꝯgregatio Iacob vocari debebat. Quem qdem loquẽdi modũ Rabini Thalmud, quẽadmodum Rabi Moyſes Gerundenſis hic teſtatur,bene aĩaduerterũt,dicẽtes: ꝙ nõ dixit domus Iacob, ſeu ſeminis Iacob,ſed ꝯgregatiõis Iacob: vt pplorum ꝯgregationem cum Iſrael in ea lege figuraret: quorum collectio, ꝯgregatio Iacob vocabit. Quãobrẽ ꝯcludendo ait: Et fuit in Ieſurũ Rex ꝯgregatis Principibus ppl'i ſimul cum Tribubus Iſrael: vt inueret,ꝙ facta iſta ꝯgregatione pplorum ſimul cum Iſrael Deus in Ieſurum Rex. Nã quẽadmodũ Rabi Hierundenſis ait, dictio illa Rex ad Deũ refert,qui rectiſſimorum Rex eſt. Dictio enim illa Ieſurũ,idẽ qd recti, ſeu rectiſſimi latine ſignificat. Appellat itaq; omnem congregationem Chriſti fidelium rectiſſimos, ꝗuis diuerſarum nationum ſit.

Procedite deinde vlterius, & conſiderate qd ſibi voluit Samuel Regũ.i.c.viii. cũ ſup petitiõe Regis ſibi à pplo facta, Deũ orauit: necnon & reſponſum,quod à Deo habuit,dicẽte: Audi vocem ppl'i in oĩbus, quæ loquet tibi. Non enim te abiecerũt, ſed me,ne regnem ſup eos. Nunqd non de ſua natione Regem quærere illis licebat? Moyſe Deuteronomii.c.xvii. dicẽte: Cum ingreſſus fueris terrã, quam Deus tuus dabit tibi,& dixeris: Cõſtituam ſup me Regẽ,ſicut hñt oẽs per circuitum nationes,eum ꝯſtitues, quẽ dñs Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum,niſi ꝙ voluit hic veſtrã Chriſti Regni electionẽ figurare? quę in patribus veſtris verificata fuit,cum Pilato dixerũt: Nõ habemus Regem,niſi Cęſarem. & hoc per particulam illã dicentẽ: Nõ enim te abiecerunt, ſed me,ne regnẽ ſup eos. Et vltra hoc figurauit liberum arbitrium: qd ſup id vobis ꝯcedebat. & hoc, cum dixit: Audi vocẽ ppl'i in oĩbus, quæ loquet tibi. Et poſtq̃ eligendi facultas vobis data erat,& debebatis Cęſarem eligere: iccirco ea,quę ſub Regno illo paſſuri eratis,ẽt vobis figurauit,cũ paulopoſt inqt: Verũtñ cõteſtare eos,& prędic eis ius Regis,q regnaturus eſt ſup eos. Qd qdem ius parum infra,cũ verba dñi ad pplm Samuel retulit, bene explicatum

Quarta decima figura.

explicatum eſt, dicit enim: Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq; ſibi eqtes, & pcurſores quadrigarum ſuarum: & cõſtituet ſibi Tribunos, & Centuriones, & Aratores agrorum ſuorum, & Meſſores ſegetũ, & Fabros armorum, & curruũ ſuorũ: filias quoq; vr̃as faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas: agros quoq; vr̃os, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. Sed & ſegetes vr̃as, & vinearum redditus addecimabit, vt det Eunuchis, & famulis ſuis: ſeruos ẽt vr̃os, & ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet ĩ ope ſuo: greges quoq; vr̃os addecimabit, & vos eritis ei ſerui. Cum itaq; pdictæ angariç ſub Rege Saule, quẽ tunc habuerũt, viſç non fuerint: ſeqtur, q de his, q̃ ſub Cæſareo Regno paſſuri eratis, oĩno locutus ſit: pcipue cũ ſubſequenter dicat ſcriptura: Et clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quẽ elegiſtis vobis: & nõ exaudiet vos dñs in die illa: eo qa petiſtis vobis Regem. Qđ qdem dictũ ſignificatiuũ eſt ppoſiti vobis pdicti: qa. ſ. poſtq̃ Deum recuſaſtis in Regem veſtrũ, & Cęſarẽ elegiſtis, qñ à facie Regis à vobis electi clamabitis, Deus vos non audiet, ſicut hodie cõprobatur. Quid inſup ĩdicare voluit Eſaias in principio ſui libri, cum cœlis, & terra cõuocatis, inqt: Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus præſepe dñi ſui, Iſrael aũt nõ cognouit, & ppl̃s meus nõ intellexit. Non enim dubitaẽ, q locum natiuitatis dñi noſtri Ieſu Chriſti figurare voluit, qa. ſ. apud prçſepe eſſe debebat, vbi & bos, & aſinus inſimul comedentes ſtarent. Qui, ꝗuis beſtię eſſent, debebãt quaſi rõnales ipſum cognoſcere, & illius pfectionẽ cõtemplari. Sed Iſrael, qui nõ obſtãte, q rationalis eſſet, fuiſſetq; tanq̃ ppl̃s à Deo electus, de tali myſterio pluries ĩſtructus, ipſum nõ cognouit. Quòd aũt Prophetæ ĩtẽtio hæc fuerit, ex ſuo modo loquẽdi manifeſte colligiẽ. Nõ enim dixit: Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit: ſed dixit: Iſrael non cognouit, populus meus non intellexit.

Finus Ferrarieñ.

Verba quoq; ſua meditando legite: cum cap. xxxiii. Eſaiæ, inqt: Audite, qui lõge eſtis, quę fecerim: & cognoſcite vicini fortitudinẽ meã. &c. vbi ait: Quis habitabit ex nobis cum ardoribus ſempiternis? per quę verba diuinitatẽ, quę in terra, carne aſſumpta, nobiſcũ habitare debebat, figurare voluit. Nunqd non Moyſis memores eſtis? qui ignẽ deuorantem Deũ appellat. Et cum diuinitas hæc humanitati cõiungi deberet: ideo paulopoſt Eſaias ait: Regẽ ĩ decore ſuo videbũt oculi tui: hoc eſt videbunt Regem tuũ: qui homo apparens, diuinitate decoratus erit? Hoc aũt myſteriũ, cum tantũ iuſtis, & pfectis cognitũ eſſe deberet, iccirco dixit: Qui ambulat in iuſtitiis, & loqtur veritatẽ, & reliqua. Iſti enim qui cũ igne illo deuorante Chriſto Ieſu habitare poterunt. Quinta decima figura.

Id inſup idem ab Ezechiele cap. i. habemus, dum ſuã recitando viſionẽ, aſſerit Deũ in forma, & ſimilitudine hoĩs igne circũdãte ſe vidiſſe. Certũ eſt enim, q ea forma, qua in monte Synai apparuit: & qua iterum appariturꝰ erat, ab eo viſus fuit. Nã cum primã dedit legẽ, igne, & fulgoribus venit: cum vero dedit ſecundã, in hoĩs forma viſus eſt. Et cum in hac ſecũda apparitione à Iudæis pro maiori parte non eſſet recipiẽdus: ideo poſt viſionem imediate cap. ii. inqt: Fili hoĩs mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ mihi rebelles fuerunt: ipſi, & patres eorum, & filii dura facie, & indomabili corde ſunt, & reliqua. Per quę verba duritiẽ cordis veſtri ad veritatem cognoſcendã oſtendit. Quod qdem ẽt & ſubſequenti caplõ. ſ. c. iii. facit, dicẽs: Domus aũt Iſrael nolũt audire te, qa nolũt audire me. Oĩs qppe domus Iſrael attrita frõte eſt: & duro corde: qa in duritia adhuc pmanetis, nolentes ſcripturã, nec literali ſenſu, nec in figura, ſuo proprio intellectu intelligere. Sexta decima figura.

Nunqd nõ Chriſti myſterium figurauit hic Propheta? cum cap. xvii. ait? Hæc dicit dñs Deus: Et ſumã ego de medulla cedri ſublimis, & ponam de vertice ramorum eius tenerũ, diſpergam, & plantabo ſup montẽ excelſum, & eminentem: Decima ſeptima figura.

Digitized by Google

in monte ſublimi Iſrael plantabo illud, & erũpet in germen,& faciet fructum,& & erit in cedrũ magnã, & habitabũt ſub ea oẽs volucres, & vniuerſum volatile ſub vmbra frondiũ eius nidificabit. Et ſcient oĩa ligna regionis,qa ego dñs humiliaui lignũ ſublime, & exaltaui lignũ humile,& ſiccaui lignũ viride,& frondere feci lignũ aridũ. Ego dñs locut⁹ ſum, & feci. Inuenietis forte in his verbis aliqd, qđ Chriſto Ieſu non attribuat, niſi more veſtro illud ꝑuertere velitis? Ex eo enim quod de Medulla cedri dixit, Chriſtũ,qui de ſtirpe, & ſanguine Dauid ſm carnem fuit,figurauit. Per id aũt quod dixit:Et ponam de vertice ramoꝝ eius tenerum, Chriſti figurauit Regnũ,qđ in principio ſuo tenerũ,& debile eſſe debebat. Cũ vero ait:Et plantabo ſup montẽ excelſum,& eminentẽ: huiuſmodi rami plantationis locũ figurauit, quẽ ipſemet declarãdo ſubdit,dicens: In mõte ſublimi Iſrael plantabo illud: ſubſequenterq; eius excellentiã,& magnitudinẽ figurãdo,ait:Et erũpet in germen, & faciet fructum,& erit in cedrũ magnã,ita,ꝙ multitudinẽ Regũ,& gentiũ, quæ eius dñio ſubiici debebãt,figurando ſubdit: Et habitabunt ſub ea oẽs volucres, & vniuerſum volatile ſub vmbra frondiũ eius nidificabit. Demũ cum myſteriũ hoc mirabile valde ſit,& difficile auditu,ꝙ à principio adeo debili,quo verbũ icarnatum fuit: qa.ſ. à Maria deſpõſata Ioſeph, qui paup erat,ꝗuis de domo Dauid eſſet,ſeq deberet dñium cœli,& terrę. Ideo cõcludens Propheta ait:Et ſcient oĩa ligna regionis,quia ego dñs humiliaui lignum ſublime, & exaltaui lignum humile &c. Pro quo volo intelligatis: ꝙ ipſa virgo Beata in ſua laude,quã Lucę.c.i.fecit,inqt:Depoſuit potentes de ſede,& exaltauit humiles. Quid'ue ſibi voluit Micheas,cũ.c. vltio inqt: Venite,& reuertamur ad dñm,qa deuorauit,& ſanabit nos: ꝑcuſſit,& curabit nos: viuificabit nos poſt dies duos:& in die tertia ſuſcitabit nos, niſi Saluatoris nr̃i Ieſu Chriſti reſurrectionẽ:ꝗ tertia die eẽ debebat,figurare? Verba enim hęc antiquoꝝ patrũ in Limbo exiſtentiũ ſunt: qui illis duobus diebus intermediis liberandi erãt: & tertia die,ꝗ dies reſurrectionis eius erat,debebãt tanꝗ ſuſcitati in ɔſpectu eius ĩ æternũ viuere. Myſteriũ quoq; Ionę ꝑ eodẽ ꝑpoſito ɔſiderate:de quo ẽt ſupius dixi:qui in ventre ceti tribus diebus ꝑmãſit:& tertia die ipſum expuit. Qđ qdem aliud ſignificare non põt,niſi Chriſtũ Ieſum manſurũ in ventre terrę tribus diebus:& tertia die reſurrecturũ,queãdmodũ ipſe ore ſuo ſancto, Matthęi.c.xii. de ſeipſo teſtimoniũ ꝑhibet. Immo ſi bene ɔſiderabitis librũ Ionę,totũ Chriſti myſteriũ figurare inuenietis. Cumq; Oſeas cap.xi. dicat:Ex Aegypto vocaui filium meũ. Quid ſignificare voluit filiũ meũ? Quid ſignificare voluit,dicite queſo? nil enim aliud ſignificare voluit, niſi Chriſtum poſt eius natiuitatẽ in Aegypto ꝑmãſurũ vſq; ad tp̃s,quo ea, pro qbus in terrã deſcẽdit,ɔſummãda erãt, & exinde tũc vocari debere. Conſiderate inſuper Malachiã Prophetã.c.i. vbi ait: Non eſt mihi volũtas in vobis,dicit dñs exercituum: & munus nõ ſuſcipiã de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum,magnũ eſt nomen meũ in gẽtibus, & in omni loco ſacrificaŧ,& offertur nomini meo oblatio munda: qa magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit dñs exercituũ. Ad qd poteſt iſte ſermo applicari dicite,niſi ad nouum ſacrificiũ Chriſti,quod gentes recepturæ erant, & cui vetus ſacrificiũ cedere debebat. Certum eſt enim,ꝙ pro eo tp̃e loq Propheta nõ poterat,eo qa dictum ſuũ verũ nõ fuiſſet,cũ in Hieroſolyma tantũ tp̃e illo ſacrificaretur. Poſt autẽ Chriſti aduentum, in omni loco illi ſacrificatũ eſt, & adhuc (vt ſcripturæ teſtanŧ) ſacrificatur: imo ex viſu aperte videŧ vndiq;, excepta in ſecta Maumetenſi,& Iudaica,quæ nullũ poteſt facere ſacrificiũ,niſi in Iudæa, & in templo Dei, & in Maumeti templis. Cum pręterea Malachias dicit cap.iii. Ecce ego mittã Angelũ meum,& pręparabit viã ante faciẽ meã:& ſtatim veniet ad tẽplum ſuũ dominator,quẽ vos quęritis:& Angelus teſtamẽti, quẽ vos cupitis,

Ezechielis.c.17.

Decima octaua alia figura.

Decima nona figura.

Vigeſima figura.

Vigeſima pria figura.

Digitized by Google

tis,ecce venit,dicit dñs exercituũ: & qs poterit cogitare diem aduentus eius? & qs ſtabit cum apparuerit?ipſe enim quaſi ignis purificans: & quaſi herba fullonũ. Nunqd non ex primis verbis dicẽtibus: Ecce ego mittam Angelũ meum, & præparabit viam ante faciẽ meam, Ioãnem baptiſtam figurauit,qui ante Chriſti aduentũ miſſus fuit ad viã præparandã: & vos ad pœnitentiã, & Regni Dei receptionẽ diſponendũ. Hic eqdem Ioãnes baptiſta ex ſuę vitę pfectione magis Angelus,ꝙ homo vocari potuit intantũ, ꝙ Redẽptor noſter Ieſus Chriſtus de eo, Matthęi cap.xi. loquendo ad turbas Iudæoꝝ,inqt: Sed qd exiſtis videre Prophetã? etiã dico vobis:& plusꝙ Prophetam. Hic eſt enim,de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelũ meũ.&c. Cumq; dicit: Et pparabit viam ante faciẽ meã. Nũqd de alio,ꝙ de Chriſto Ieſu, q Deus fuit,loq poteſt? Deus enim eſt, q loqtur hic,& dicit: Pręparabit viam ante faciẽ meã.Per id aũt quod dixit: Et ſtatim veniet ad tẽplum ſuum dñator, quem vos queritis,innuere voluit Propheta: ꝙ facta annũciatione per Angelũ de huiuſmodi aduentu,illico dominator dñs Ieſus apparere debebat,queadmodũ Euãgelia cuncta ſuper hac veritate teſtimonium perhibent: & vt de errore veſtro ò Iudęi in expectãdo ipſum vos faceret certiores,ſubſequẽter ait: Et Angelus teſtamẽti,quẽ vos vultis,ecce venit, dicit dñs exercituũ: qſi diceret quẽ vos expectatis,ecce iam venit,& vos eũ nõ recepiſtis.Et tãdẽ vt oſtẽderet,qa de Chriſto loquebatur,cõcludit,& dicit:Quis poterit cogitare diem aduẽtus eius? ipſe enim quaſi ignis purificans.&c. Cumq; inſuper parum infra ait Propheta: Si cõfiget homo Deum,qa vos configitis me, quid ſignificare vult,niſi Chriſti crucifixionẽ à vobis faciendã? ſcitis enim dictionem illam Haigbag hebraice,ſi cõfiget,latine ſignificare. Notate inſuper Iudęi hanc aliam figuram, quã ſcripſit Moyſes Exodi cap.xxxiii. in calce ipſius capituli,his verbis inquit Moyſes ad dñm: Oſtende mihi gloriam tuã. Reſpondit dñs: Ego

Vigeſima ſecũda figura.

Alia q̃dam figura.

oſtẽdam omne bonũ tibi: & vocabor in nomine domini coram te: & miſerebor cui voluero:& clemens ero in quẽ mihi placuerit. Rurſusq; ait: Non poteris videre faciem meã. Non enim videbit me homo,& viuet.& iterum: Ecce inquit eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Cumq; tranſibit gloria mea:ponam te in foramine petræ,& ptegam dextera mea donec tranſeam, tollamq; manum meã, & videbis poſteriora mea,faciem autem meam videre nõ poteris. Quam literam Alexander de Ales ſuper Pſal.cxxxviii. ſic interpretatur: Moyſes hic eſt Iudaicus populus:manus domini ſup eum,vt non videat faciem trãſeuntis:cæcitas eſt in Iudæis: vt non cognoſcerent diuinitatem Chriſti donec per paſſionem tranſeat de hoc mundo ad patrem.Poſt tranſitum tollit dominus manũ ſuam, & videt Moyſes poſteriora:quia poſt reſurrectionem ablata eſt cæcitas eoꝝ,qui cruci fixerunt dominũ. Sicut ergo ſuper gentilem populũ poſita manu Dei: incõprehenſibilis facta eſt ſcientia Dei:ita grauata manu ſuper Moyſem: hoc eſt ſuper Iudæos non potuerunt videre Chriſtum eſſe Deũ,donec tranſiuit ad patrem, tũc enim multi de Iſrael conuerſi ſunt. Cõcluſit ergo Deus omnia in fidelitate, vt omnium miſereatur.

¶ Beatus Gregorius ſuper Ezechiel. cap.i.Homelia ſecunda de medio ignis quaſi ſpecies electri.&c.

QVid electri ſpecie, niſi Chriſtus Ieſus mediator Dei, & hominũ deſignatur? Electrũ qppe ex auro,& argento eſt. In electro dum aurum,argentumq; miſcetur: & argentum ad claritatem creſcit: aurum vero à ſuo fulgore palleſcit. Illud ad claritatem proficit: hoc à claritate temperatur:quia igitur in vnigenito Dei filio naturæ diuinitatis vnita eſt natura nr̃a:in qua adunatione humanitas in maieſtatis gloriã excreuit:diuinitas vero à ſui fulgoris potẽtia humanis ſe oculis tẽpauit. Poſt hoc, ꝙ humana natura clarior facta eſt, quaſi p auꝝ creuit argẽtũ.Et qa diuinitas à fulgore ſuo noſtris eſt aſpectibus tẽperata:

Digitized by Google

quaſi aurum nobis palluit per argẽtum. Illa enim natura ĩmortalis, quæ in ſe manens innouat, ſi ita, ut eſt, nobis apparere voluiſſet, fulgore ſuo nos incenderet potius, q̃ renouaret. Sed claritatem ſuæ magnitudinis temperauit nr̃is oculis Deus: vt dum nobis eius claritas temperatur: etiam noſtra infirmitas per eius ſimilitudinem in eius luce clareſceret: & per acceptam gr̃am (vt ita dicã) ſuæ habitudinis colorem mutaret: quaſi Electrum ergo in
23. figura. igne eſt Deus homo factus. Ad Cantica Canticoꝝ accedendum eſſe ſtatui: quẽ librum, ſi recte ↄſiderabimus, cognoſcemus eqdem: qa ibi eſt figura ↄiunctionis diuinitatis cum humanitate, beata virgine mediante, ad quam vniuerſus liber dirigitur: quaſi Deus pater charitatis ardore ꝑ ea ipſum dicaret. Vñ per aliquas diſcurrendo figuras, nonnulla pretioſa detegemus. Dicite queſo Iudęi? Quid ſibi voluit, cũ ei dixit? Introduxit me Rex in cellaria ſua, niſi eleuationem, raptionemq; beatę virginis per Spiritus ſancti effuſionem ad diuina myſteria ↄtemplãda figurare? cumq; ibidem dicit: Nigra ſum, ſed formoſa filia Hieruſalem: qd ſignificare voluit, niſi ipſam beatam poſt ſui filii paſſionem nigris indutã: ſub qua nigredine pulchritudinem, & formoſitatẽ beatitudinis hr̃e debebat. Rurſum,
24. figura. qñ parum infra ait: Indica mihi quem diligit aĩa mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ipſam beatam figurauit quærẽtem pro ſui in hoc mundo ↄſolatione poſt filii paſſionem ſuæ habitationis locum: & hoc ſecũ manere deſiderãs: Cuius pe-
25. figura. titionis reſponſio eſt: Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregũ paſtoꝝ, & paſce hœdos tuos iuxta Tabernacula paſtoꝝ. per quæ verba ad Ap̃los remittitur, q Chri-
26. figura. ſti gregis paſtores ſunt. Nunqd forſan in gremio matris Chriſtum ↄtemplamur? cum eodem. c. legimus: Faſciculus myrrhę dilectus meus mihi inter vbera mea
27. figura. cõmorabitur? Cuius amore ipſa beata inebriata ſubſequenti cap. inquit: Ful-
28. figura. cite me floribus: ſtipate me malis: quoniã amore langueo. Nonne ẽt ipſam in cœlo aſſumptam, nobis verba illa oſtendũt .c. iii. dicentia? Quæ eſt iſta, quæ aſcẽdit à deſerto ſicut virgula fumi aromatizata, myrrha, & thure, & vniuerſis pulueribus pigmentarii? Voluite deinde cor ve- 29. figura.
ſtrum ad capitulum. iiii. Et domus Dauid fortitudinem: ſub cuius imperio oĩa regna mundi ſubiiciũtur. Videbitis, qm̃ ab ipſa beata virgine dependet. Inquit enĩ: Sicut turris Dauid collum tuũ ædificatũ cum propugnaculis mille clypei pẽdent ex eo oĩs armatura fortium. Nunquid 30. figura.
nõ etiam mecũ intelligitis Deum paulo poſt declarantem virginem ipſam inuiolatã poſt partum permanẽtem? cum ait: Tota pulchra es amica mea, & macula nõ eſt in te. Aut ipſam matrẽ gr̃æ An- 31. figura.
gelo annũtiante rñdentẽ nõ intelligitis: Ecce ancilla dñi fiat mihi ſm verbũ tuũ. Dixerat enim prius Angelo: Quomõ fiet iſtud? qm̃ virum non cognoſco? Cui Angelus rñderat: Spũs ſanctus ſuperueniet, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Prætera, cum in Canticis Cãticoꝝ c. v. dicat: Veniat dilectus meus in hortũ ſuum: & comedat fructũ pomorum ſuoꝝ. &c. hoc idẽ approbaſſe vr̃. Et cum per ſpiritꝰ 32. figura.
ſancti emiſſionẽ immediate poſt ↄcipere deberet: iccirco ſubſequenter ait: Veni in hortum meũ ſoror mea ſponſa: quaſi diceret: ꝙ tua habita rñſione, Spũs ſanctus ſuperueniet in te, ex quo ſola in mundo beata facta es, ipſo dicente: Vna eſt colũba mea, perfecta mea: vna eſt matri ſuæ: hoc eſt diuinitati, quę in ſe accubabit.
Quæ qdem glorioſiſſima mater, cũ ma- 33. figura.
gis à Gẽtilibus, q̃ à Iudæis colẽda eſſet: ideo. c. vii. id figurando inqt: Veni dilecte mi, egrediamur in agrũ, cõmoremur in villis, mane ſurgamus ad vineas: videamus ſi floruit vitis: ſi flores fructus parturiunt: ſi floruerũt mala granata, ibi dabo vbera mea tibi: quaſi dicat: Poſtq̃ noſtri nos nõ cognoſcũt, eamus in agrũ: ideſt ad alienas gentes: & videamus an ipſas diſpoſitas iueniemus: vt in eas fructum ꝑducamus: quod ſi erit, dabo vbera mea tibi: vt eccleſia tua apud eas nutriatur. Et cum talis diſpoſitio in aliis gẽtibus reperienda eſſet: iccirco illico talia fatur:

Digitized by Google

ſatur: Mandragoræ dederunt odorem:
& in portis noſtris oĩa poma noua, ét ve
tera dilecte mi ſeruaui tibi: vbi notanter
dixit etiã vetera: primo propter Iudęos,
qui in eius aduẽtu ipſum recepturi erãt:
mox ꝓ reſiduis poſt Antichriſti bellum
34.figura. ſeruandis. Demum ſi militantem eccle
ſiam figuratã inſpicere vultis, matris Dei
verba.c.viii.meditãdo legite, cum ait: So
ror eſt nobis parua, & vbera non habet:
qd faciemus ſorori noſtræ in die, qñ allo
quenda eſt? Certũ eſt enim, ꝙ ꝑ ſororem
paruam vbera non hñtem, eccl'iam mili
tantem ſui principio intellexit, qñ.ſ. am
pliata non erat. De qua, quaſi ipſa mater
beata, Deum patrẽ allocuta eſſet, interro
gatiue inqt: Quid faciemus ſorori noſtrę
in die, qñ alloquenda eſt? hoc eſt, qñ inci
pienda, ordinandaq; erit? Cui rñdens pa
ter Omnipotens ait: Si murus eſt, ædifice
mus ſuper eũ propugnaculũ argenteum:
et ſi hoſtium eſt, compingemus illud ta
bulis cedrinis: acſi diceret: Si eccléſia iſta
firma, & vt mur⁹ fortis erit: & nos ipſam
fortificabimus, pulchrãq; faciemus: ædi
ficando ſuper eam ꝓpugnacula argẽtea:
videlicet Oracula ad diuinum cultũ di
cata. Si vero hoſtium eſt.ſ. nõ firma, neq;
ſtabilis, ſicut hoſtiũ, & nos cõpingemus
35.figura. eam tabulis cedrinis. Ipſa aũt glorioſa
mater ad hæc rñdens, ait: Ego murus, &
vbera mea ſicut turres: volens ex his ſi
gnificare ipſam eſſe debere muꝝ illum, ſu
per quo militãs eccleſia ædificãda erat:
necnon & vbera ſua, turres fortes cuili
bet hoſti, & pugnatori ſolidas eſſe, & reſi
ſtentes. Vñ à B. Bernardo ex hac ipſa
cauſa dr̃: Securꝫ habes acceſſum ad Deũ
ô Chriſtiane: qa habes matrẽ ante filiũ,
& filium ante patrem. Nam mater oñdit
filio pectus, & vbera: & filius oſtendit pa
tri latus, & vulnera. Ibi nulla poteſt eſſe
repulſa, vbi tot ſunt pietatis inſignia: ex
quo veraciter dici põt eam virginem co
ràm Deo aſſiſtere pro noſtra pace, quiete,
& ſalute. Quæ oĩa iam diu adimpleta fu
iſſe, oculi mortalium oĩum intueri mani
feſte poſſunt. Et vbi vos Iudæi hęc cor
poralibus oculis videre nõ poteſtis: ocu
los tñ intellectus claudere, vel auertere
nõ ſtudeatis: qa peccata veſtra (vt ait Pro
pheta) inter vos, & Deum ſic diuiſerunt:
vt ea, quæ pro ſalute veſtra ſunt, capere
non poſſitis. Nõne inter alia Ruth Moa
bitis myſteriũ animaduertere deberetis?
vbi tot myſteria permiſſa fuerunt: pro
pterea quia à ſuis deſcendentibus erat
Dauid oriturus, à cuius radice Chriſtus
Ieſus, ſ̃m carnẽ, oriturus erat. Quidq; 36.figura.
ſibi voluit Iob? niſi incarnationis myſte
rium, & Chriſti reſurrectionem ſignifica
re: cum.xix.c. inquit: Scio enim quod Re
demptor meus viuit, & in nouiſſimo die
de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circũ
dabor pelle mea: & in carne mea videbo
Deum. Quippe dico vobis Hebræis, qa
niſi corda veſtra obturata eſſent, verba
hæc ad veritatem perſcrutandam omni
no vos mouere, imo attrahere deberẽt.
Videmus enim Deum in vltimo ad Eli
phaz Themanitem loquentem dicere:
Iratus eſt furor meus in te: & in duos
amicos tuos: quoniam nõ eſtis locuti co
ràm me rectum, ſicut ſeruus meus Iob.
Vbi ſi de præfigurato myſterio non in
tellexiſſet, non videremus dictum hoc
poſſe ſuper aliqua veritate fundari. Nam
quemadmodum de ſe manifeſtum eſt, in
toto reſiduo libri ſui Iob peſſime ſe geſ
ſit, infinita vana de Deo loquendo. Et
quamuis hæc talia myſteria, & eis ſimi
lia, veſtri cordis duritie conſiderata, vo
bis parum prodeſſe videantur: attamen
ab earum recitatione non deſiſtam: vt ſi
non cum vno, cum alio ad veritatem cõ
templandam excitemini. Nam nemo 37.figura.
ſanæ mentis (niſi à perfidia impeditus)
poſſet viſionibus Danielis de Chriſti re
gno non acquieſcere. Scimus enim per
primam viſionem in ſecundo capitulo
contentam, tale myſterium ad plenũ de
monſtrari. Nam de præcedentibus qua
tuor mũdi Regnis, notitia perfecta aſſi
gnata, quintum aggrediens, ait: In die
bus autem Regnorum illorum ſuſcitabit
Deus cœli Regnum: quod in æternum
non diſſipabitur: & Regnum eius alteri
populo non tradetur. Comminuet autẽ,
& cõſumet omnia Regna hæc, & ipſum
ſtabit in æternum. O' ſtulti, & tardi cor

Digitized by Google

de ad intelligendũ ea, quæ à Prophetis prędicuntur. Nonne auditis Danielem dicentem, debere Deum in diebus Romani Regni (quod quarto loco figurabat) cœli Regnum ſuſcitare? aut non eodem tempore (vt hiſtoriæ teſtantur) Chriſti Regnum ſuſcitatũ eſt? Et deinde (quẽadmodum ipſe Daniel aſſerit) non videmus Regnum hoc perpetuari: & omnia alia Regna mundi comminuiſſe? Non obſtante, quod poſt Antichriſti bellum, hęc abundãtius obſeruari debeant: tũc enim vniuerſus mundus, teſtãtib⁹ Prophetis, Chriſti Regno ſubiicietur: pro quo ipſe Saluator noſter Matthęi vltimo.c. dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Cumq; ſequitur Daniel dicens: Secundum ꝙ vidiſti: ꝙ de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus: & cõminuit teſtam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum. Ex quo nempe dicto, modus naſcẽdi Chriſti figuratur. Lapis enim hic, Chriſtus Ieſus eſt, qui per alios Prophetas lapis reperitur figuratus, dicente Eſaia.c. xxviii. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem: lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamentis fundatum: quod per Chaldęum Textum ſic interpretatur: Ecce ego ſtatuens in Siõ Regem Meſſiam: Regem potentem, angularem &c. Et hoc, quia ex Iudæis, & Gentilib⁹ tãquam ex duobus parietibus ſimul iunctis fecit vnam eccleſiam. Per montẽ vero, Beata virgo figuratur: à qua lapis hic Ieſus ſine humano opere: ſed Spirit⁹ ſancti virtute egreſſus eſt. Videbatur enĩ de monte ſine manibus lapis abſcindi. Pſal. etiam. cxvii. dicitur: Lapidem quem reprobauerunt ædificãtes, hic factus eſt in caput anguli. A domio factũ eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.

¶ Beatus Hieronymus ad Damaſum Papam de interpretatione Origenis in prima Homelia ſuper Cantica Canticorum.

ET Deus, qui fecit cœlum, & terram loquitur ad Moyſem, dicẽs: Ego impleui eos ſpiritu ſapientiæ, & intellectus, vt faciant opera artis vnguẽtarię: & vnguentarios Deus docet. Hæc ſi non ſpiritualiter intelligantur, nonne fabulę ſunt? Niſi aliud habeant ſecreti, nõne indigna ſunt Deo? Neceſſe eſt igitur, eum qui audire ſcripturas ſpiritualiter nouit: aut qui certe non nouit: & deſiderat noſſe omni labore contendere: ut non iuxta carnem, & ſanguinem conuerſetur, quo poſſit dignus ſpiritualium fieri ſecretoꝝ: & vt aliquid audentius dicam, ſpirituali cupidine, vel amore. Loquitur hic igitur ſponſa ad ſponſum, dicens: Oſculetur me ab oſculis oris ſui. Quorum iſte ſenſus eſt: Quouſq; ſpõſus meus mittit oſcula per Moyſem, mittit oſcula per Prophetas, jam ipſius cupit ora contingere: ipſe veniat: ipſe deſcendat. Orat igitur ſponſa patrem, & dicit ad eum: Oſculetur me ab oſculis oris ſui. Et qa talis eſt, vt compleatur ſuper eam propheticum illud, in quo dicitur: Adhuc te loquente dicam: Ecce adſum: ſponſam ſponſi pater exaudit: mittit filium ſuum. Videns illa eum, cuius deprecabatur aduentum, orare deſtitit: & ad eum cõminus loqtur: Quoniã bona vbera tua ſuper vinum: & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Sponſus igitur miſſus à patre, venit vnctus ad ſponſam, & dicit ad eam: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Si me tetigerit ſpõſus, & ego boni odoris ero, & ego linior vnguentis, & ad me vſque eius vnguenta peruenient: vt poſſim cũ Apoſtolis dicere: Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Nos autem cum hæc audimus, adhuc peccatis, vitiiſq; fetem⁹. de quibus Propheta pœnitens loquitur: Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientię meæ. Peccatum odoris eſt putridi: virtus inſpirat vnguẽta: quorum typos reperies in Exodo. Inuenies quoq; ibi ſtacten⁹, onixa, galbanum, & reliqua. Hoc quidem ad incenſum, deinde ad opus vnguentarii varia ſumuntur vnguenta: in quibus eſt nardus, & ſtacte. Et Deus, qui fecit cœlum, & terram loquitur ad Moyſem, dicens: Ego impleui eos ſpiritu ſapientiæ, & intellectus, vt faciant opera artis vnguentariæ:

& vnguentarios

Digitized by Google

& vnguentarios Deus docet. Hæc ſi ſpiritualiter non intelligantur, nonne fabulæ ſunt? Niſi aliquid habeant ſecreti, nõne indigna ſunt Deo? Neceſſe eſt igitur eum q audire ſcripturas ſpiritualiter nouit, aut q certe nõ nouit, & deſiderat noſſe oi labore ꝯtendere, quo poſſit dignus ſpiritualium fieri ſecretoꝝ: & vt aliquid audẽtius dicam, ſpirituali cupidine, vel amore, ſiqdem eſt & ſpiritualis amor. Et quomodo eſt qdam carnalis cibus, & alius ſpiritualis, & alia carnalis potio, talis ſpiritualis: ſic & qdam amor carnalis à Sathana veniens: alius amor ſpiritus à Deo exordium hñs: & nemo põt à duobus amorib⁹ poſſideri. Si carnis amator es, amorem ſpiritus nõ capis. Si oĩa corporalia deſpexiſti: non dico carnem, aut ſanguinem: ſed argentũ, & poſſeſſiones: ſed ipſam terrã, ipſumq́; cœlũ: hæc qppe pertranſibũt. Si iſta oĩa cõtempſiſti: & ad nullum horum aĩa tua obligata eſt: neq; quoq̃ vitioꝝ amore retineris: potes amorem retinere ſpiritualẽ. Iſta locuti ſumus: qa euenit occaſio, vt de amore ſpirituali aliqua diceremus. Expedit aũt nobis Salomonis cuſtodire pręceptum: & magis illius, q per Salomonem loquebať de ſapientia, ita dicens: Ama illam, & ſeruabit te: circunda illam, & exaltabit te: honora illam, vt te amplectatur. Eſt quidem ſpiritualis amplexus: atq; vtinã contingat, vt meam ſponſam altior ſponſi amplexus includat: vt ego quoq; poſſim dicere, qđ in eodem libro ſcriptum eſt: Siniſtra eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me. Oſculetur me ergo ab oſculo oris ſui. Moris eſt ſcripturaꝝ, imperatiuum modũ pro optatiuo ponere, vt ibi: Pater noſter, q es in cœlis: ſanctificeť nomen tuum: pro vtinã ſanctificetur. & nũc eſt in præſenti: Oſculetur me ab oſculo oris ſui: pro eo, quod eſt: Vtinã oſculeť. Deinde ꝓſpicit ſpõſum: Venit delibutus vnguentis: nec aliter ad ſpõſam poterat venire: nec decebat aliter patrem ad nuptias filium deſtinare. Variis enim vnxit vnguentis: fecit illum Chriſtum: venit diuerſis odoribus ſpirans: & audit, qa bona vbera tua ſuper vinũ. Congrue ſermo diuinus eandem rem pro locoꝝ qualitate diuerſis vocabulis nũcupat. Quando hoſtia offertur in lege, & vult intellectũ oſtendere, pectuſculum ſeparationis affatur. Quando vero recumbit aliquis cum Ieſu, & ſenſum eius cõmunione perfruitur, non pectuſculũ, vt ſupra, ſed pectus alloquitur. Porro cum ſpõſa loquitur ad ſponſum, quia nuptiale carmen inducitur, non pectuſculum, vt in ſacrificio: nõ pectus, vt in Ioanne diſcipulo: ſed vbera nominat, dicens: Quia bona vbera tua ſuper vinum. Communica vt ſpõſa cum ſenſibus ſponſi: & ſcias quia inebriant, atque lætificant iſtiuſmodi cogitatus. Quomodo autem calix domini inebriãs perquamoptimus eſt: ſic vbera ſponſi oĩ meliora ſunt vino: quia bona vbera tua ſuper vinum. In mediis precibus ad ſpõſum vbera conuertit: Et odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata, non vno, ſed omnibus ſponſus venit vnctus vnguẽtis. Si autem & ad meam animam factam ſpõſam ſuam venire dignabitur, quam oportet eſſe formoſam, vt illum de cœlo ad ſe trahat, vt deſcendere faciat ad terras, vt veniat in amatum: quali pulchritudine decoranda eſt? quali debet amore feruere? vt ea loquatur ad illam, quæ ad perfectam locutus eſt ſponſam? Quia ceruix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ, quia venter tuus, quia humeri tui &c. Bona igitur vbera tua ſuper vinum: & odor vnguentorum ſuper oĩa aromata. Si videris ſponſum, tunc intelliges verum eſſe quod dicitur: quoniam bona vbera tua ſuper vinum: & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Regina Auſtri detulit aromata Salomoni: & plures alii aromata poſſederunt: ſed habuerit quis quãlibet, non poſſunt Chriſto odoribus comparari. de quo nũc ſponſa ait: Odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Ego arbitror, qa & Moyſes habuit aromata, & Aaron, & ſinguli Prophetarum. Verum ſi videro Chriſtũ, & ſuauitatem odore vnguentoꝝ eius pcepero, ſtatim ſnĩam fero, dicens: Odor vnguẽtoꝝ tuorum ſup oĩa aromata. Oleum effuſum

nomen tuum, propheticum ſacramentũ eſt. Tantũmodo nomẽ Ieſu venit in mũdum: & vnguentum prædicat effuſum. In Euãgelio quoq; mulier accipiens alabaſtrum vnguenti nardi piſtici pretioſi caput Ieſu, pedesq́; pfudit. Obſerua diligenter, quæ de duabus ſup caput effuderit Saluatoris: ſiqdem peccatrix ſuper pedes: & ea, quæ dicitur non fuiſſe peccatrix ſup caput effuderit Saluatoris. Siqdem peccatrix ſup pedes: & ea, quę dicitur non fuiſſe peccatrix ſup caput eius fudiſſe monſtrat. Obſerua inquam, & inuenies in euangelica lectione non fabulas, & narrationes ab Euangeliſtis: ſed myſteria eſſe cõſcripta. Impleta eſt vtiq; odore vnguenti domus. Si qd peccatrix habuit, ad pedes referẽdum eſt: & ſi qd ea, quæ non peccatrix, ad caput. Nec mirum domũ fuiſſe odore repletam, cum hoc odore mundus completus ſit. Scribitur in eodẽ loco de Simone Leproſo, & domo eius. Ego puto Leproſum, mundi iſtius eſſe Principem: & hunc Leproſum Simonem nũcupari: cuius domus ad aduẽtum Chriſti ſuaui odore completa ſit, agente pœnitentiam peccatrice, & ſancta caput Ieſu in vnguẽti odoribus perfundente. Vnguentum effuſum nomen tuum. Qũo vnguentum, quod effuſione ſua odorem longe, lateq́; diſpergit, ſic Chriſti nomen effuſum eſt in vniuerſa terra, Chriſtus nominatur. In omni mundo prædicatur dominus: vnguentum etiã effuſum eſt nomen eius. Nunc Moyſis nomen auditur: quod prius Iudęę tãtum claudebat anguſtiis. Neq; enim Gręcorum quiſpiam meminit eius: neq; in vlla Gẽtilium literarum hiſtoria de illo, ſeu cæteris ſcriptum aliquid inuenimus. Statim vt Ieſus radicauit in mundo, eduxit ſecũ leges, & Prophetas. Et vere cõpletum eſt vnguentum effuſum nomen tuum. Ipſæ iuuenculæ dilexerunt te. Et qa per Spiritũ ſanctum charitas Dei diffuſa eſt in corda noſtra, congrue nomen effuſionis infertur: Vngentum effuſum eſt nomen tuum. Ex qbus omnibus ſuperius dictis, per Beatũ Hieronymum conſtat in Canticis Canticoꝝ Salomonis, multa cõtineri amatoria à ſponſo, & ſpõſa narrata: quę licet carnaliter pferãtur: tñ ſpiritualiter intelligenda ſunt, cũ hic Canticoꝝ liber ſm Hebręos intelligendus ſit de Deo, & Synagoga. In quorũ narrationibus, & eloquiis nõ poteſt eſſe carnalis laſciuia, & cõcupiſcentia, ſed ſpiritualis tantum ſermo. Et ppterea apud ipſos Hebræos inhibitum iuuenibus, vt ea non legerent, ſed tantum ſenes. Nos etiam Chriſtiani dicimus in iſtis Cãticis Canticorum ſermonem fieri inter Ieſum Chriſtum Dei patris filium, & eccleſiam ſponſam ſuam: & ideo carnalia, & laſciua non poſſe ibi cõtineri: & ppterea ſpiritualiter, & non carnaliter ea omnia interpretari oportere. Et ſic ea omnia Beatus Hieronymus ſpiritualiter, & non carnaliter interpretatur. Quæ ppter eorum multitudinem nolui in hoc opere deſcribere: ſed qui volet ea videre, illud opus legat, quia multas inueniet figuras.

¶ Item idem Beatus Hieronymus ad Damaſum Papam de duobus filiis: ſcilicet prodigo, & frugi.

Poſſumus autem aliter ſiliquas interpretari: Dæmonum cibus eſt carmina Poetarum: ſæcularis ſapientia: rhetoricorum pompa verborum: hęc ſua omnes ſuauitate delectant: & dum aures verſibus dulci modulatione currẽtibus capiunt, animam quoq; penetrãt, & pectoris interna deuinciũt. Verũ vbi cũ ſummo ſtudio fuerint, ac labore perlecta, nihil aliud, niſi inanem ſonum, & ſermonum ſtrepitum ſuis lectoribus tribuunt: nulla ibi ſaturitas veritatis, nulla iuſtitiæ refectio reperitur. Studioſi earũ in fame veri, & virtutũ penuria perſeuerãt: huius ſapiẽtię typus in Deuteronomio ſub mulieris captiuę figura deſcribitur. de qua diuina vox pcipit: vt ſi Iſraelites eam habere voluerit vxorẽ, caluitiũ ei faciat, vngues pręſecet, & pilos auferat: & cũ nuda fuerit effecta, tunc trãſeat in victoris amplexus. Hęc ſi ſm literam intelligamus, nõne ridicula ſunt? Itaq; & nos hoc facere ſolemus, qñ Philoſophos legimus, qñ in manus nr̃as libri veniũt ſapiẽtię ſęcularis. Si qd in eis vtile reperimus, Deuter. cap. 21.

repetimus, ad noſtrum dogma conuertimus. Si quid uero ſuperfluum de idolis, de amore, de cura ſæcularium rerũ, hæc radimus, his caluicium inducimus, hæc in vnguium morem, ferro acutiſſimo deſecamus.

¶ Concluſio huius primi libri auctoritate apoſtolica.

APoſtolus Paulus in ſua epiſtola prima ad Corinthios.c.x.ſic ait: Hoc myſterium de figuris veteris Teſtamenti fatetur: immo narrat, & approbat, dicens: Nolo enim uos ignorare fratres, quoniam Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare trãſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: bibebant autem de ſpirituali conſequẽte eos petra: petra autem erat Chriſtus: ſed non in pluribus eorum beneplacitũ eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autẽ in figura facta ſunt noſtri, ut non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt. Neque idolatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis: quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus perierunt. Neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. hæc autem omnia in figura contingebant illis. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtrã, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Itaq; qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat: tentatio vos non apprehendat, niſi humana. Fidelis autem Deus eſt, qui non patitur uos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiam cum tentatione prouentum: vt poſſitis ſuſtinere &c. hęc oĩa Apoſtolus. Nec ulterius in hoc primo libro inſudare ſtudeamus: vt alias in Moſaica lege inueniamus figuras futura myſteria demonſtrãtes: quia in quolibet huius operis libro, multas alias inueniemus figuras: quas aperire, & declarare oportebit, & quidem neceſſario ob probationẽ eorum, quę ibi probanda occurrent. Accingamus igitur nos ad declaranda myſteria in ſecundo libro probanda. In quo hoc magnum nobis onus incumbit: ut in eo manifeſtemus, & ꝓbemus, quibus Prophetarum uaticiniis, & oraculis, atq; aliis pluribus ſacræ paginę adminiculis: necnon Iudæoꝝ Rabinorum, aut Thalmudiſtarum auctoritate probemus, Meſſiam Regem à ſummo Deo mittendum: ut in ſuperiori primo libro diximus, & ꝓpoſuimus, ex virgine, & incorrupta fuiſſe naſciturum.

Finis Primi Libri.

Digitized by Google

FINI HADRIANI FINI FERrarienſis Liber ſecũdus. In quo probandũ eſt, quòd Meſſias Rex ex virgine naſci debebat.

¶ Quòd falſum ſit Meſſiam ex carnali copula naſciturum fuiſſe: vt Iudæi tenent, & male. Cap. I.

POſtquam in hoc ſecũdo libro (vt in proœmio huius operis diximus) probandũ eſt, Meſſiam Regẽ à ſummo Deo pro humani gñis ſalute in hũc mũdum iuxta pollicitationes ſuas mittendum, ex virgine naſciturũ, ut Chriſtiani non ſolũ credunt, ſed ẽt tenaciter tenent, & affirmant: & nõ ex carnali maris, & fœminæ copula, ſicut oẽs cõmuniter naſcuntur hoĩes, prout Iudæi affirmant, & pertinaciter tenent, & qdem male, & falſo, neceſſarium ſo re exiſtimaui à me prius oĩ ſtudio elaborandum eſſe, vt huiuſmodi Iudæorũ opinionem ueris rõnibus, ac diuinæ ſcripturæ auctoritate, falſam, & erroneam eſſe demonſtrẽ: qa hoc probato errore, ſiue fugato, & prius euulſo, Iudæus facilius veniet poſtea in veritatis cognitionem, & mihi non parũ laboris minuetur: qa eadem pluries repetere nõ oportebit. Nam ſi prius Meſſiam ex virgine naſciturum fuiſſe (vt eſt rei veritas) probare vellem, perſeuerante Iudæo in opinione ſua falſa, ſurdo caneret veritas: qa Stolido nil ſapit iſta ſeges. Extirpandus eſt igiť prius talis error, anteq̃ probetur Meſſiam debuiſſe ex virgine naſci. Dicite quæſo Iudęi, q negatis Meſſiam ex virgine matre naſci debuiſſe? dicite inq̃? Nonne Eſaias diuinus Vates loquens de ipſo Meſſia. c. liii. inquit: Eo ꝙ iniqtatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius? In quibus verbis duo conſiderare debemus: primo qa quod futurũ erat, ac ſi iã diu elapſum fuiſſet, in pręteritum, tanquam præteritũ prophetice, & veridice pręnunciauit. Alteꝝ vero ꝯſiderandum: qa ex antedictis Prophetę verbis, neceſſario hæc reſultat veritas: ꝙ. ſ. ipſe Meſſias fuerit, ſiue futurus erat diuinꝰ: qa homo purus ſine peccato eſſe non põt, dicente Propheta Salomone Prouerbiorũ. c. xxiiii. Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit: impii autem corruunt in malũ. Omnes enim hoĩes, ẽt iuſti (præter ipſum) de lege cõi errauerũt à uia ſalutis, dicente ipſomet Eſaia in antedicto. c. liii. Omnes nos quaſi oues errauimus. Item Eccleſiaſtis. c. vii. dr̃: Non eſt enim homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Item primo Regũ. c. viii. dr̃: Non eſt enim homo, q nõ peccet. Item ſecundo Paralip. c. vi. Si aũt peccauerint tibi: neq; enim eſt homo, qui non peccet. Item B. Ioãnes Apl's in ſua Canonica Epl'a. c. i. Si dixerimus, qm̃ peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt? Solus igitur Chriſtus ex hoĩbus fuit ſine peccato. Quod ẽt Meſſias futurus eſſet Deus, Eſaias ipſe in hoc eodem. c. liii. non obſcure his aliis verbis oſtendit, dicẽs: Generationẽ eius qs enarrabit? Quia abſciſſus eſt de terra viuentium. Vñ Vates ipſe Eſaias in hoc capite aperte demonſtrat duas naturas, humanã. ſ. & diuinã, in ipſo futuras fuiſſe Meſſia: ut infra lib. iii. probandum eſt. Item Vates ipſe Eſaias ibidem ex his aliis verbis: Et aſcendet ſicut virgultũ coràm eo: & ſicut radix de terra ſitienti, indicat Meſſiam ex matre virgine naſciturũ, non fœcundata humano ſemine, ſed diuina gratia: vt in hoc ſecundo libro multipliciter probandum eſt. Hoc idem ẽt habetur Pſal. lviii. ꝙ Chriſtus eſſet à peccato immunis, ex his verbis: Domine ſine iniquitate cucurri, & direxi. quod de Chriſto intelligitur: qa Dauid hoc de ſe dicere non potuit: qui ſe in alio Pſalmo plenum peccatis eſſe cognouit: ſed de eo, q peccata noſtra portans, ſine vllo iniquitatis pondere, vſq; ad exitũ corporeæ mortis cucurrit. Si igitur Meſſias, qui erat Deus, & nullum habuit delictum, in hunc mundum à Deo patre mittendus erat, iuxta ipſius Dei ꝓmiſſiones Abraę, Iſaac, Iacob, & Dauid &c. factas, carnem huma

nam

Digitized by Google

nam erat aſſumpturus, vt ex carnali copula (vt cęteri homines) nec concipiendus eſſet, nec naſceretur neceſſe erat, ne peccati labe contaminaretur: cũ Propheta Dauid Pſal. l. dicat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis peperit me mater mea. Non enim ex adulterio natus erat Dauid: ſed ex legitimo toro: & tñ ſe in iniquitatibus ↄceptũ fuiſſe, & in peccatis natum ſe eſſe gemebat. Si quis aũt diceret, eũ intellexiſſe de peccato originali, quo oẽs coinqnãtur hoies. Reſponderem. Si de originali tm̃ dicere voluiſſet, in plurali eqdem numero locutus non fuiſſet, ſed in ſingulari. Cum aũt in plurali locutus ſit: vt, præter originale, alia quadam labe coinquinatus fuerit neceſſe eſt. In triplici enim iniqtate corrumpitur homo. ſ. in peccato originali: vt ait Apl's ad Rom. c. iii. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Secũdo in pronitate ex naturali fomite: vt Gen. c. viii. Senſus, & cogitatio humani cordis proni ſunt ad malũ ab adoleſcentia. Tertio in infirmitate. iuxta illud Apl'i. i. ad Corinthios. c. xv. Seminatur in infirmitate, & ſurgit in virtute. De his trib' peccati gñibus intellexiſſe Ezechielẽ. c. xxi. opinantur multi, qñ dixit: Iniqtatem, iniquitatẽ, iniquitatem, ponã eam. Moyſes etiam diuinus Vates Exodi. c. xix. volẽs populum mundare, qñ dñs erat eum allocuturus, iuſſit vt ſua lauaret veſtimẽta, & vt paratus eſſet ad diẽ tertiũ ad audiẽdum dñm: & ꝙ interim ſuis non appropinquaret vxoribus. Ex qbus verbis aperte oſtendere vr̃, carnalem copulam, ẽt in matrimonio, aut nullo modo, aut abſq; maxima difficultate ſine labe eſſe non poſſe, poſtquã ab ea prius mũdari oporrebat, qa niſi inquinata mundãtur. Apl's etiam Paulus. i. ad Corinth. c. vii. cum de copula ↄiugali loqueretur, inqt: Bonum eſt homini mulierem non tangere: quaſi inferre vellet, malum eſſe mulieris tactum. & cum plura dixiſſet, intulit: Hoc autem dico ſm indulgentiam, non ſm imperium. ex qua clauſula Apl's ipſe concedere vr̃, coniugalem copulã ſine labe fieri nõ poſſe. Quia ſi in ipſa copula nulla labes eſſet, neceſſaria non eſſet indulgentia. Copula igitur coniugalis ſm Apl'm, non eſt ſimpliciter bona. Item inquit ipſe: Melius eſt nubere, q̃ vri: hoc eſt minus malum. Si autem tollas ardorem, non ſolum erit melius, ſed nec bonum. Cum autem carnalem ipſarũ coniugum mixtionem, non niſi cum aliqua ſaltem veniali culpa poſſe eſſe dicimus ex ipſa libidinoſa, quę ſemper actum illũ comitatur, delectatione id intelligimus, niſi forte tm̃ comprimeretur ſenſualis affectio, vt actũ illum comitaretur bonum prolis, vel fidei, tũc actu intentum: qa tunc ipſi actus nedum non peccatum, ſed etiam eſſet meritoriũ, teſte Diuo Thoma Aqnate. i. ii. q. xxxiiii. art. i. ad. i. & iiii. ſententiarum lib. d. xxxi. q. ii. art. ii. Chryſoſtomus itidem inqt: Et ſi ↄiugium non ſit peccatum, tñ malũ eſt malitia pœnæ. Et qa in opere eius de facili fit malum, & iteꝝ idem ait: Nũquam promittitur premium abſtinenti à bono: ſed abſtinenti à coniugio promittit̃ premium: ergo coniugium non eſt ſimpliciter bonum: eo qa datur alius ſtatus melior, ad quem vt alliciatur homo, illi ꝓmittitur merces. B. etiam Auguſtinus lib. xiiii. de Ciuitate Dei. c. xviii. ad huius rei propoſitum, ſic inqt: Quid concubitus coniugalis, qui ſm matrimonialium præſcripta tabularum procreandorũ ſit cauſa liberorum. Nonne & ipſe, quanquam ſit licitus, & honeſtus, remotum ab arbitris cubile conquiritur? Nonne omnes famulos, atq; ipſos etiam paranymphos, & quoſcunq; ingredi quælibet neceſſitudo ꝑmiſerit: ante mittit foras, quàm vel blãdiri coniux coniugi incipiat? Et quoniã ſicut ait etiã quidam Romani maximus auctor eloquii, omnia recte facta in luce ſe collocari volunt: ideſt appetunt ſciri, vt tamẽ erubeſcat videri? Quis enim neſcit, vt filii procreentur, quid inter ſe cõiuges agant? quandoquidem, vt id agat̃, tanta celebritate ducuntur vxores: & tñ cũ agitur vñ filii naſcantur, nec ipſi filii, ſi q inde iam nati ſunt, teſtes fieri ꝑmittũtur? Sic enim hoc recte factum ad ſui notitiam lucem appetit animorum, vt tamen refugiat oculorum, vnde hoc a

niſi quia ſic geritur quod deceat ex natura:ut ét quod pudeat comitet ex pœna? Si autem pœna comitatur, ergo malum eſſe oſtenditur, uel ex malo ſua hæc turpitudo traxit exordium. Ex aduerſoauté inqt Omnipotens Deus Geneſis.c.i.&.c.ix. Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Item Chriſtus interfuit nuptiis, & Beata virgo, ut Ioannis.c.ii. Apl's etiá Paulus ad Hebræos.c.xiii.inqt: Honorabile ꝯiugium, & in oibus torus imaculatus. Quid aút in hac varietate ſentiendú ſit, B. Gregorius Papa ſcribens ad Auguſtinum Angliæ epiſcopum ſuper queſtionibus ab eo quæſitis, vt rudem Anglorꝫ gentem erudiret, quæ nouiter ad Chriſti fidem uenerat, optime declarat. Sic enim inquit ſuper ſeptimo quæſito: Vir autem cum propria coniuge dormiens, niſi lotus aqua intrare eccleſiá non debet. Lex autem uetus populo pręcipit: ut vir mixtus mulieri, aqua debeat lauari, & ante Solis occaſum eccleſiá nõ intrare. Quod tñ itelligi ſpiritualiter poteſt: qa mulieri uir miſcetur, quando illicite ꝯcupiſcétiæ animus in delectatione per cogitationé coniungitur: qui niſi Sol occidat, eccleſiam non intrat: qa niſi ignem prius cõcupiſcentię mente abiiciat, dignum ſe cõgregationi fratrum exiſtimare nõ debet, q ſe grauari per nequitiam prauæ uoluptatis videt. Et quamuis de hac re diuerſæ hominum nationes diuerſa ſentiant, atq; alia cuſtodire videantur, Romanorꝫ tñ ſemper ab antiquis vſus fuit, poſt commixtioné proprię coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu eccleſię paululum reueréter abſtinere. Nec hęc dicentes culpam putamus eſſe coniugium: ſed qa ipſa licita cõmixtio cõiugis ſine voluptate carnis fieri nõ poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendú eſt: qa voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Non de adulterio, vel de fornicatione, ſed de legitimo cõiugio natus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: & in delictis peperit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus cõceptum ſe nouerat, à delictis ſe natú gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitii, quem traxit ex radice. In quibus tñ verbis non admixtionem coniugii iniquitatem nominat, ſed ipſam videlicet voluptatem admixtionis. Sunt etenim multa, quæ licite agimus, & tamen in eorꝫ actu aliquatenus fœdamur: ſicut ſæpe iraſcendo culpas inſequimur, ſed tranquillitatem in nobis animi perturbamus. Et cum rectum ſit, quod agitur, non eſt tamen probabile, quod in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat, qui dicebat: Turbatus eſt præ ira oculus meus. Quia ení non valet niſi tranquilla mens in ꝯtemplationis ſe luce ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat: quia dum male acta deorſum inſequimur, confundi, atq; turbari à ſummorꝫ cõtemplatione cogebatur. Et laudabilis ergo eſt ira contra vitium: & tamen moleſta: qa turbatum ſe in aliquem reatum ícurriſſe exiſtimabat. Sic itaq; bonum eſt coniugium, & tñ de voluptate carnis habet apud ſe aliquem reatú: qa legitima carnalis copula oportet, vt cauſa ſit prolis, non voluptatis: & carnis cõmixtio creandorum liberorꝫ ſit gratia, non ſatisfactio vitiorꝫ. Siqs vero ſua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed ſolummodo creandorꝫ liberorꝫ gratia vtitur, iſte profecto, ſiue de ingreſſu eccleſiæ, ſiue de ſumédo dominici corporis, ſanguiniſq; myſterio, ſuo eſt iudicio relinquendus: quia à nobis prohiberi non debet, qui in igne poſitus ardere neſcit. Cum vero, non amor ſobolis, ſed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent coniugati de ſua commixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio, & tamen de ipſa conceſſione metus animum concutit. Nam cum Paulus Apoſtolus diceret: Qui ſe continere non poteſt, habeat vxorem ſuam, ſtatim ſubiunxit: Hoc autem dico ſm indulgentiam, non ſm imperium. Non enim indulgetur quod licet, quia iuſtum eſt. Quod igitur indulgere dixit, culpam eſſe demonſtrauit. Vigilanti mente penſandum eſt, quod in monte Syna dominus locuturus populo, prius eundem populum abſtinere à mulieribus

Digitized by Google

bus præcepit. Et ſi illic, vbi dominus per creaturam ſubditam hominibus loquebatur, tanta prouiſione, & munditia corporis requiſita, vt qui verba Dei reciperent, mulieribus mixti non eſſent, quanto magis mulieres, quę corpus Omnipotentis domini accipiunt, cuſtodire in ſe munditiam carnis debent, ne ipſę ineſtimabili myſterii magnitudine grauētur? hinc etiam ad Dauid de pueris ſuis per ſacerdotem dicit: vt ſi à mulieribus mundi eſſent, panes propoſitionis acciperēt: quos omnino non acciperent, niſi eos Dauid mundos eſſe fateretur. Et quoniā prædicta reſponſio ad ſeptimam antedicti Auguſtini iterrogationem ſatisfacit, etiam octauæ per eum inquiſitæ. Ideo Beatus Gregorius ſic ibidem ſequitur: Tunc autem vir, qui poſt admixtionem coniugis aqua lotus fuerit, etiam ſuę cōmunionis myſterium valet accipe. Cum ei iuxta præfinitam ſniam, eccleſiam licuerit intrare. Hęc ille. ſ. Beatus Gregorius. Ex omnibus igitur ſuperius dictis, hęc vera, & certa elici poteſt, imo potius oriri debet concluſio: ſcilicet: Nullū purum hominem à peccato originali mundum naſci poſſe, à carnali vero labe ex voluptatis delectatione poſſe quidem: ſed non ſine maximo labore, & diligentiſſimo ſtudio, ꝓpter fomitis pronitatem. Et qm̄ paulo ſuperius in argumentatione noſtra īduxi Apoſtolum in prima ad Corinthios cap. vii. dicentem: Bonū eſt homini mulierem non tangere: quaſi inferre vellet, malum eſſe mulieris tactum. & cum plura dixiſſet, intulit: Hoc autem dico ſm indulgentiam, non ſm imperium. Ex qua clauſula Apoſtolus ipſe cōcedere videtur, coniugalem copulam ſine labe fieri non poſſe. Quia ſi in ipſa copula nulla labes eſſet, neceſſaria nō eſſet indulgentia. Copula igitur coniugalis, ſm Apoſtolum, non eſt ſimpliciter bona. Item inquit ipſe ibidem: Melius eſt nubere, q̄ vri: hoc eſt minus malum. Si autem tollas ardorem, nō ſolum erit melius, ſed nec bonum. Concludentes igitur quid ex prædictis omnibus in hac diſputatione prolatis ſentiendum ſit, carnalem coniugum mixtionem non niſi cum aliqua ſaltē veniali culpa fieri poſſe, ex ipſa libidinoſa, quæ ſemper actum illum comitatur delectatione, id intelligimus, niſi forte tantum comprimeretur ſenſualis affectio, vt actum illum bonū prolis, vel fidei tunc actu intentum: qa tunc ipſe actus nedum non peccatum, ſed etiam eſſet meritorium, teſte diuo Thoma Aquinate prima ſecūdę. quęſtione. xxxiiii. articu. primo ad primū. & primo Sententiarum lib. diſtinctione. xxxi. quęſtione ſecunda, articulo ſecundo, vt ſupra. Aduertendum tamen, ꝙ non tantum extinguēdi ardoris cauſa, vt ſcribit Apoſtolus, ſed augendæ maxime prolis gratia: licet matrimonium, non ita ab initio præcipiente: Creſcite, & multiplicamini. &c. Eſt enim hoc ex lege naturæ ad conſtituendas reipublicæ partes: teſte Philoſopho. Vnde ex ipſis antedictis concludere poſſumus, Meſſiam Regem, ne peccati alicuius labe coinquinaretur, ex coitu minime cōcipi, & naſci debuiſſe: imo nec potuiſſe: qa patrem nullum in humanis habere potuiſſet, à quo tanq̄ Deus naſci poſſet. Cum omne ſimile naturaliter generet ſibi ſimile in natura: neceſſario igitur ſine patre humano: & per conſequens ex virgine concipi, & naſci debuit. Hoc ipſum teſtatur etiam Dauid Pſal. xviii. dicens: In Sole poſuit Tabernaculum ſuum: & ipſe tanq̄ ſpōſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam: à ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſq; ad ſummum eius: nec eſt, qui ſe abſcondat à calore eius. & hoc iuxta interpretationem ſeptuaginta interpretum. Vnde ad huius Oraculi declarationem ſciendum eſt, Beatam Mariam virginem interpretari ſtellam maris. Solis autem lumen magis lucet, q̄ ſtellæ. Sol iuſtitiæ dominus eſt, vt ait Propheta: Orietur vobis Sol iuſtitiæ, quod eſt Chriſtus. Illuminauit Sol iſte ſtellam: ideſt Mariam: vt eſſet ſicut Sol. Ideo poſuit Tabernaculum ſuum in Sole, qn̄ corpus aſſumpſit de vtero ſuo. Et ipſe tanq̄ ſpōſus ꝓcedēs de thalamo ſuo: quapropter Eccleſiaſtici cap. xxiiii.

Digitized by Google

dicitur in pſona ipſius Beatę virginis: Et qui creauit me, requieuit in Tabernaculo meo. Item Pſal. lxxxvi. Nũqd Sion dicet Homo, & homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus? Spõſus autem iſte eſt verbum patris: ſpõſa caro humana: cum qua de thalamo proceſſit: ideſt de vtero virginis. Exultauit vt gigas ad currendam viam. Per Solem myſtice de Chriſto intelligitur. Exultauit vt gigas ad currendam viam: hic gigas pro fortitudine Chriſti ponitur, eo ꝙ ipſe alligauit fortem Diabolũ: & vaſa eius, qđ nos ſumus, diripuit ad currendam viã: qa nõ habuit hic moras. ſ. quomodo hic natus venit in paſſionẽ, ſurrexit, & aſcẽdit. A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſq; ad ſummũ eius. A ſummo cœlo. i. a patre: quod eſt principale nomen: nõ ideo, ꝙ maior ſit filio ſm diuinitatẽ, ſed pro nomine patris. A ſummo. i. ab æternitate, egreſſus eius, vſq; ad ſummum eius in coęqualitate æternitatis: qa Aſcendit ad cœlos: ſedet ad dexteram patris: vbi antea, & ſemper fuit cum ipſo: & non eſt qui ſe abſcõdat à calore eius: qa nullus eſt, qui non habeat aliqd, quod ei non dediſſet ex multis diuiſionibus gratiarum actionum: ſicut dixit Beatus Paulus: Alii daſ ſermo ſapientię: alii ſermo ſcientię. Qđ autem in hoc Pſalmo non tractetur de Meſſia Rege, Iudęi inficiari non poſſunt, ꝓpter illam dictionem poſitam in calce ipſius Pſalmi. ſ. Et Redẽptor meus. Per hoc enim, ꝙ abſolute poniſ hic, Redẽptor meus, intelligitur ille, q antonomaſtice Redẽptor eſt. ſ. Chriſtus: qa eius redẽptio fuit generalis omnibus, qui redimi voluerũt, ex qbuſcũq; eſſent gentibus. Cũ Aegyptiaca liberatio nõ fuerit niſi vnius tantum populi. ſ. Hebręi. Similiter etiã cum dicitur, Philoſophus abſolute, intelligitur Ariſtoteles. Itẽ Apoſtolus Paulus ad Romanos cap. x. allegat literam huius Pſalmi dictam de publicatione Euangelii, ꝓpter illa verba: In omnem terrã exiuit ſonus eoꝝ. Et qm̃ Iudæi interpretantur hũc Pſalmum de Sole materiali, qui in ſuo ortu egreditur de hemiſpærio nobis occulto ornatus ſuis radiis: ſicut ſponſus egreditur de thalamo ſuo compoſitus ornamentis. Exultauit vt gigas ad currendam viam: ideſt ad agendum curſum ſuũ velocem. Magna enim eſt terra, & excelſum eſt cœlũ, & velox eſt curſus Solis. Conuertit in gyro cœlum: ideſt circuit cœlum ĩ gyro: & reuertitur in locum vnde diſceſſerat in vna die vigintiquatuor horarum raptus à cœlo: quod ſecum rapit cæteras ſphæras. Perficit autem curſum ſuum diebus. ccclxv. & diei quadrante, & aliquantũ amplius. De qua re plenius, & vberius dicendum eſt infra lib. vi. cap. xii. Hęc Iudæoꝝ interpretatio non conuenit literę in multis locis. Primo: Et ipſe tanq̃ ſpõſus: quę particula eſt quodãmodo principalior particula huius Pſalmi. Sicut Sol corporalis eſt principalior pars cœlorũ, & firmamenti, ſimiliter diei, & noctis, de quibus agitur. Conſtat autem, ꝙ Sol corporalis non vere diciſ ꝓcedere tanq̃ ſponſus, cum nullam habeat ſponſam. Similiter nec verificatur de eo, ꝙ ꝓcedat de thalamo ſuo, cum eius motus ſit tantum ſm ſitum: in quo motu non proceditur de vno loco ad alium. Similiter nec vere dicitur de Sole corporali, ꝙ exultat vt gigas, cum ſit inanimatum: & ſic non cadit in eo exultatio. Quæ omnia proprie dicuntur de Chriſto. Eſt enim Chriſtus verus ſponſus, cum ſponſam habeat: ſcilicet carnem humanam, vel eccleſiã ſuã: ſimiliter, & vere proceſſit de thalamo virginali, egrediẽdo ab ipſo thalamo in ſua benedicta natiuitate per verum motum localem: & exultauit, qa non mutus, ſed lætanter cum gaudio charitatis exiuit ad currendum laborem viæ præſentis vitæ. Præterea in thalamo: ideſt in vtero virginali Dei filius humanæ naturæ ſponſus ſpõte copulatus eſt: vnde conſenſus virginis loco totius humanę naturæ expectabatur tempore annuntiationis in ſpirituali matrimonio inter filium Dei, & humanam naturam celebrato. Contracto igitur matrimonio in virginali vtero, conuenienter dictum eſt: ꝙ Chriſtus proceſſit de virginali vtero

tanq̃

Oppoſitio. tanꝙ ſponſus. Opponit Iudæus, dicens: Dixiſti ſuperius te iuxta iterpretationem ſeptuaginta interpretum, poſuiſſe verba huius Pſalmi decimioctaui: ſed Hebraica veritas aliter iacet. Reſpōſio. Videamus igitur quomodo ſonēt verba huius Pſalmi ſm interpretationē B. Hieronymi factā ſm veritatē Hebraicā ad pces Sophronii. ſic enim iacet in ea.ſ. In vniuerſam terrā exiuit ſonus eoꝝ, & i fine orbis verba eoꝝ. Soli poſuit Tabernaculū in eis: & ipſe tanꝙ ſponſus ꝓcedens de thalamo ſuo, exultauit vt fortis ad currēdam ſemitā. A ſummitate cœli egreſſus eius: & curſus eius vſq; ad ſummitatē illius: nec eſt, qui ſe abſcondat à calore eius.

Reſponſio.

Quæ verba Hebraicæ veritatis exponi poſſunt, & debēt de Chriſto, qui eſt Sol iuſtitiæ: cuius Tabernaculum eſt humanitas: quæ eſt Tabernaculum diuinitatis: iuxta id quod dicitur Ioānis primo: Et verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis. Et ipſe tanꝙ ſponſus procedebat de thalamo ſuo: hoc eſt de virginali vtero. Iudęorum etiam Rabini hoc idē, ꝙ Chriſtus Meſſias ex virgine naſci debuiſſet, ſponte fatentur. Nam Rabi Ioſue Aegyptius in Medras echa: hoc eſt in Commentariis Threnorum Hieremiæ cap.v. hoc eſt in oratione Hieremiæ ſuper illud: Pupilli facti ſumus abſq; patre: aſſerit Rabinum Zachariam ibidem dixiſſe: ꝙ Deus videns Iudęorum ſingultum, & angorem, inquit: Vos dicitis: Pupilli facti ſumus abſq; patre: ſic itidē erit Redemptor mundi, ſiue Redemptor veſter: quem ego ſuſcitabo ex vobis: quia orietur quemadmodum puer abſq; patre: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia cap.liii. Et aſcendet ſicut virgultum corām eo: & ſicut radix de terra ſitienti. Et ſicut ſcriptū eſt Zachariæ cap.vi. Ecce vir Oriens nomen eius: & ſubter eum orietur: & ædificabit templum domino: & ipſe extruet templum domino: & ipſe portabit gloriam: & ſedebit: & dominabitur ſuper ſolio. Hoc idem etiam dicitur in Bereſid Raba à Rabi Moyſe, allegante Rabinum Barachiam: ſed fons huius auctoritatis eſt in Medras echa: hoc eſt in Cōmentariis Threncrū. Ex hac nempe Rabinorum ſentētia hęc duo habemus documenta. Primo, ꝙ Meſſias Redemptor oriundus erat ſine patre: ſcilicet humano. & per ꝯſequens ex ſola muliere: ſcilicet virgine. Secundo, ꝙ illa Prophetaꝝ Oracula, quę ibi allegantur ab illo Rabino Zacharia, vel Barachia, pro fundamēto ſuæ ſententiæ intelligenda ſunt de Meſſia Redemptore. Cum autem ex vaticinio Eſaiæ antedicto oſtenderimus ſuperius Meſſiam Regem ſine peccato, & ex virgine naſci debuiſſe, conſtat equidem etiam horum Rabinorum auctoritate, Meſſiam ex virgine ſine patre, & ſine coitu, & abſq; peccato naſciturum fuiſſe, & ſic natum eſſe. Si autem Iudæus diceret, Meſſiam à matre inquinari potuiſſe, in partu ſcilicet, licet patrem non haberet: & hoc iuxta legem Moſaicam, de qua dicendum eſt cap.iii. huius ſecūdi libri: vbi dicitur: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus. &c. Reſpenderem. Hoc minime fieri poſſe ex ipſa lege Moſaica: quia lex ipſa non omnem mulierem parientem immundam eſſe dicit: ſed eam tantum quæ ex concepto, vel percepto ſemine peperiſſet: hoc vnum addendo, ꝙ huiuſmodi immunditia ad mulieres tantum pertinet. De Beata Maria autem dicitur, ꝙ virgo concepit, & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres: virgines vero ab his habeantur immunes. Vnde Sanctus Bernardus in Sermone ait: Putas'ne, ꝙ dicturus Moyſes: Mulierem, quæ peperiſſet filium immundam eſſe? non timuerit ſuper matre domini blaſphemiam irrogare? Iccirco pręmiſit: Si ſuſcepto ſemine: alioquin ſi non parituram pręuidiſſet ſine ſemine virginem, quę neceſſitas erat de ſuſcepto ſemine facere mentionem? Ex omnibus igitur ſuperius dictis, & allegatis concludere poſſumus, & quidem recte, Meſſiam Regem, & Deum, & hominem fuiſſe: & ex virgine natum, atq; ſine peccato fuiſſe, vel ſaltem futurum fuiſſe: quia Iudęi negant eum iam veniſſe: ſed eum venturū expectant: licet fruſtra.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

¶ Quod eo, quia in naturalibus nōnulla animalia ſine coitu oriuntur, tanto magis Deus facere potuit, vt pro omnium ſalute mulier ſine coitu filiū Dei conciperet, & pareret. &c. Cap. ii.

MIrantur Iudæi q̄ maxime, cum nos Chriſtiani dicimus, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex virgine fuiſſe natum: & adeo admirātur: vt nos penitus inſanos eſſe arbitrētur. Huius autem ſuæ admirationis, & opinionis cauſam nullam aliam eſſe dixerim, niſi quia, quod natura prima fronte negat, tenaci quadā obſtinatione nequaq̄ fieri poſſe ꝯtendunt. Sed ſi Omnipotentis Dei opera diligenter ſcrutarentur: eiuſq; infinitam ſapientiam, & potentiā ſubtili quadam inquiſitione perquirerent, & pēſarent, ſine dubio in maximo ſe cernerent errore verſari: cum in multis animantibus brutis idipſum multipliciter fieri: & quidem ſine maris, ac fœminæ culpa, experientia omnium rerum magiſtra nos quotidie doceat, atq; manifeſte demonſtret. Nam firma, & certa eſt apud omnes gētes opinio, & indubitata credulitas à doctiſſimis, & ſapientiſſimis viris exorta, & in ſcriptis redacta. Auem quandam nobilem magnitudinis aquilæ, ſiue pauonis: vt nonnulli aſſerunt in Oriente, ſiue in Arabia eſſe, quæ Phœnix nominatur: & eam auem, ſiue Phœnicem, ipſum vnum tantum, & ſolum ſemper eſſe in toto terrarū orbe: eumq; cum ſenuerit vſq; ad quingentos annos: vel (iuxta Plinium lib. x. cap. ii. Naturalis hiſtoriæ) vſq; ad ſexcentos ſexaginta annos: ſiue (iuxta Lactātium Firmianum in ſuo de Phœnice opuſculo verſibus compoſito) poſtq̄ vitæ iam mille peregit annos, caſſia, thuriſq; ſurculis conſtruere nidum, & odoribus replere, ac rutilante Sole, & alarum motu nidum accendi, & vri, Phœnicemq; ſuper emori: ex oſſibus deinde, ac medullis, ſiue cineribꝰ ſuis, denuo naſci: primo ceu vermiculum ſine matre, fieriq; pullum, & demum in auem priori ſimilem creſcere, & ſic Phœnicem ita reſtaurari, vt ſemper vnus Phœnix ſit, & ſemper ſibiipſi cum ſenuerit, eodem (quo ſupra) modo moriendo, & renaſcendo ſuccedat. Qđ Ouidiꝰ ſcribit lib. xv. Metamorphoſeos. Lactantius etiā, vbi ſupra, in calce ipſius opuſculi ſic concludit: Fœmina ſit, vel maſculus hæc, ſeu ſorteq; neutrum, Felix quæ Veneris fœdera nulla colit. Mors illi Venus eſt, ſola eſt in morte voluptas: Vt poſſit naſci hæc appetit ante mori. Ipſa ſibi proles ſuus eſt pater, & ſuus heres, Nutrix ipſa ſui, ſemp alūna ſibi. &c. Herodotus etiam de hac aue plura dicit lib. ii. ſuæ hiſtoriæ. Et ne aliquis credat hanc auem non extitiſſe, legat Plinium vbi ſupra: & videbit Phœnicem deuolaſſe in Aegyptum: allatumq; fuiſſe in vrbem: & ibi mortuum fuiſſe: vnde forte ab eo tempore citra huiuſmodi auis nō fuit viſa: quia renaſci nō potuit. Solinus inſuper in ſuo opuſculo de Mirabilibus mundi: cum de auibus quibuſdam, quæ perdices nominantur, circa earum aſtutiam, & calliditatem mirabilia quædam dixiſſet, itulit poſtea: Ipſas libido ſic agitat, vt ſi ventus à maſculis flauerit, fiant prægnantes odore. Beatus etiam Auguſtinus refert lib. xxi. de Ciuit. Dei cap. v. In Cappadocia vento equas concipere: eoſdemq; fœtus non amplius triēnio viuere. Quæ animalia nōnulli aſſerunt in Hyperboreis montibus degere. E' vento equas in Hiſpania, & præſertim Fauonio, Plinius ait concipere. in. viii. Ariſtoteles quoq; Philoſophus excellentiſſimus, & alii quāplures viri docti, & ſapiētes affirmant apes, à quibus mel, & ceram ſuſcipimus, certe neſcire coniugia, nec fœtus nexibus, & coitu ædere, omnibus palàm eſſe, vt narrat etiam Plinius lib. xi. cap. xvi. Naturalis hiſtoriæ. & Ouidius lib. xv. Metamorphoſeos: quod Poeta Mantuanus in ſuo libro quarto Georgicorum his confirmat verſibus: Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem: Quod neq; concubitu indulgent: nec corpora ſegnes In Venerem ſoluūt: aut fœtus nexibus ædunt. Verum ipſæ è foliis natos, & ſuauibus herbis Ore legunt. &c. Beatus iſuper Hieronymus in epiſtola ad Præſidium diaconum de ratione

tione cerei Paſchalis ſic de apibus ſcri-bit: Dum deſcribuntur apes, quod ſine coitu generantur, & generant: quę ſolę à concubitu liberę natos ore legunt, arte componūt, & quadam ratione vitali animas apiculis, non de ſuis, inſerunt. Pediculi etiam non ex coitu: ſed ex pedore hominum: hoc eſt ex imunditia generantur. Quę omnia non temere credere poſſumus, cum videamus plura etiam alia animantium genera veluti Mures, Talpas, & plurimorum reptilium pariter, & volatilium ſine coitu ex quadam terrę putrefactiōe diuina arte (vt verbis vtar Auerois metaphyſicę.xii.) generari: & non ſolum irrationabilia: ſed & ipſam quoque humanam complexionem ex quadam proportionata elementorum compactione: vel ex alia cauſa procreari, Auicenna Princeps, & Albumaſar, aliiq́; Arabum ſapientes confirmāt. Ouidius quoque Poeta prę clarus lib.i. Metamorphoſeos, volens oſtendere, quō poſt Deucalionis diluuium, quod fuit in Gręcia: vt refert Beatus Auguſtinus lib. xviii. de Ciuit. Dei cap. x. orta ſint tot varia, & diuerſa animalium genera phyſica quadam ratione: hoc eſt naturali: ex calido.ſ. & humido hoc factum eſſe multis elegantiſſimis confirmat verſibus, dicēs: Cętera diuerſis tellus animalia formis Sponte ſua peperit: poſtquam vetus humor ab igne Percaluit Solis: coenumq́;, vdęque paludes Intumuere æſtu, foecundaq́; ſemina rerum Viuaci nutrita ſolo, ceu matris in aluo Aethereoq́; recens exarſit ſydere limus. Plurima cultores verſis animalia glebis Inueniunt, & in his quędam imperfecta, ſuiſq́; Trunca vident humeris: & eodem corpore ſæpe Altera pars viuit, rudis eſt pars altera tellus. Quippe vbi temperiem ſumpſere humorq́;, calorq́; Concipiūt, & ab his oriūtur cuncta duobus. Cumq́; ſit ignis aquę pugnax: vapor humidus oēs Res creat: & diſcors concordia foetibus apta eſt. Ergo vbi diluuio tellus lutulenta recēti Solibus æthereis, altoq́; recanduit æſtu Aedidit innumeras ſpecies, partimq́; figuras Rettulit antiquas: partim noua monſtra creauit.

Finus Ferrarieſi.

Sūt inſuper quędam alia naturalem quandam vim habentia ad generandos foetus abſq; maris, & foeminæ copula, ſi tamen humana arte adiuuentur: vt infraſcripti ſcripſere ſapientes. Et in primis Albertus Magnus Philoſophus eximius in ſuo libello de Secretis naturæ deſcribens vires herbarum, inquit: Tertia herba à Chaldæis Lorroboroth dicitur: à Gręcis Allomoth: à Latinis Virga paſtoris. Herbam hanc accipe, & miſce cū ſucco Mandragorę, & da Cani, vel cuilibet alterius ſpeciei animali (foeminini tn̄ generis iudicio meo) & impregnabitur, ac in ſuo genere foetum habebit. Item idem Albertus vbi ſupra, ſic etiam ſcribit: Sexta herba à Chaldęis vocatur Bicith: à Græcis Retus: à Latinis Nepta. Hanc herbam accipe, & miſce cum lapide inuento in nido Vppupę auis, & frica ventrem alicuius animalis (foeminini tamē generis iudicio meo) & īpregnabit̄, habebitq; foetum in ſuo genere, ſed nigerrimum. Hęc ille Albertus. Virgilius quoque Maro (de quo ēt ſuperius diximus) volens in præmemorato quarto libro Georgicorum docere, quō reſtaurari poſſet apum proles, ſi in totum defeciſſet, mandat vitulum bimum optimū, & pinguem, virgis cædi, & in certo loco, ac certo tpe reponi: quia in ipſo tpis ſpatio, ex illius cruore putrefacto, quędam naſcentur vermiculi, quos demum in apes creſcere dicit, his verſibus: Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis: Nec genus vnde nouæ ſtirpis reuocetur habebit: Tempus & Arcadii memorāda inuēta magiſtri Pandere, quoque modo cæſis iam ſępe iuuencis Inſincerus apes tulerit cruor, altius omnem Expediam prima repetens ab origine famam. &c. Et iterum deſcripto loco ſequitur paulo inferius, dicens: Tum vitulus bima curuās iam cornua fronte Quęritur: huic geminę nares, & ſpūs oris Multa reluctanti obſtruitur: plagiſq́; perempto Tunſa per integram ſoluunt̄ viſcera pellem. Sic poſitum incluſo linquunt. &c. Item iterū paulo inferius ſequitur, dicens: Interea teneris tepefactus in oſſibus humor Aeſtuat, & viſenda modis animalia

Digitized by Google

miris, Trunca pedum primo, mox & ſtridentia pennis Miſcentur: tenuemq; magis, magis aera carpũt, Donec in æſtiuis effuſus nubibus iber Erupere, velut neruo pulſante ſagittæ. &c. Quod ne fictitiũ eſſe videatur: qa à Poeta narratum eſt, Plinius (de quo ſupra diximus) ĩ ſuo Codice Naturalis hiſtoriç lib. xi. cap. xx. verum eſſe fatetur. Multa enim de apibus narrat ibidem, à qnto capitulo ĩcluſiue, vſq; per totum capl'm. xx. Notandum eſt etiam (vt ipſemet Plinius in ſequẽti cap. ſcilicet. xxi. narrat) ꝙ ſicut ex vitulis, ſiue bobus oriuntur Apes, ſimiliter etiam ex equis Crabrones oriũtur, & ex mulis Fuci, ac etiam ex aſinis Veſpæ, & qdem ſine coitu. Vnde vult etiã ipſe Plinius ibidem, Apes in totũ amiſſas, reparari poſſe ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. Si igitur omnia animalia irrationabilia (de qbus ſupra diximus) aut à ſeipſis naturaliter, aut humana arte adiuuante, fœtum ſine coitu concipiunt, & in lucem producunt, vt ſuperius demõſtratum eſt: quãto magis poteſt Omnipotens Deus omnium creaturaꝝ, & totius naturæ Rex, & dñs facere, vt mulier pro tam grãdi myſterio, quantũ eſt, ꝙ ipſius Dei filius humanam aſſumeret carnem, vt humanum genus ob Adç culpam inquinatum, iuxta q̃plures ipſius Dei pollicitationes redimeret: & hoc ex muliere virgine, ſancto ſuperueniente Spiritu, & altiſſimi obumbrante virtute, ſine carnali copula: imo integra, & ſalua permanente virginitate ſua, ipſum Dei filium conciperet, & pareret? Si enim naturam naturatam, & per conſequens ſecundam cauſam, hoc feciſſe, & indies facere ſuperius multipliciter conſtare fecimus: ꝙ. ſ. ſine coitu concipiatur, & pariatur: quis ille igitur erit, qui negare audeat, & poſſit quin Deus ipſe, qui eſt natura naturans, & conſequenter prima cauſa, multo magis, & excellentiore ẽt modo hoc ipſum facere non poſſit? Cum prima cauſa maiore, & excellentiore modo poſſit ſemp facere, non ſolum qcquid facere poſſit cauſa ſecunda, ſed multo maiora, & difficiliora? Nec ꝓpterea incongruum, & indecens fuiſſet, & eſſet maieſtati diuinæ, vt quartus modus ꝓducendi hominem in lucem, ſuum ꝯſequeretur effectum. Natura enim reꝝ oĩum recte ꝑſpecta inſtruitur homo, vt abſq; humano coitu ex vtero virgineo inexcogitabili diuinç maieſtatis virtute, atq; potentia homo naſceretur qñq;, vt perfecti opificis, q oĩum conditor eſt, ꝑfecta opera hoĩes nõ ignorarent. Nihil enim in hac cõditione mortali factum eſt, qđ ſuum non habeat oppoſitum. Id nanq; expientia docet. Bono qdem malum opponiť: lux tenebris: albo nigrum: pulchro turpe: dulci amarum: gaudio triſtitia: æterno corruptibile: beatitudini dãnatio: vitæ mors ipſa: & ſic ſingulis habitis, habentur ſingula oppoſita. Adã enim vir primus abſq; viro, & abſq; muliere natus eſt, ſiue in mundum ꝓdiit: cuius ꝓductionis oppoſitum eſt qſq; noſtrum. Eua nanq; ex viro ſine muliere nata eſt, vel fabricata: vt Geñ. cap. ii. Quæ ꝓductio ſi ſuum nõ haberet oppoſitum, natura in hoc deficeret, & minus ꝑfecta eſſet, dicẽte B. Auguſtino ĩ lib. de libero arbitrio: Quod vniuerſum tantam habet ꝑfectionem, ꝙ nemo poteſt in eo imꝑfectum aliqd irrationabiliter inuenire, aut addere: vt eidem igitur nihil deeſſet, ꝙ ex muliere aliqs naſceretur ſine viro neceſſe fuit. Non incongruum igiť diuinæ extitit maieſtati, ſed laudabile, atq; ꝯdignum, ꝙ vir ſine viro ex muliere qñq; naſceretur: q Chriſtus fuit verus Meſſias: vt quç à Deo prçordinata ſunt, ſuo ordine ꝑficerenť oĩa. Quod myſterium ẽt Rex Arabum Maumethes in Dialogo ſuo admirať multũ, veneraturq;. Prçterea quot modis à Deo homo ꝓduci poteſt: tot illum ꝓducere illi ꝯgruebat. Sed quatuor modis illũ potuit ipſe ꝓducere, quemadmodum ſupra demonſtratũ eſt. Igitur tot modis eum ꝓducere congruum Deo fuit: nec intellectus humanus, vel ingenium, ſi quẽ potentia diuina ꝓduceret, alio modo percipere, vel imaginari poſſet, quin aliquo iſtoꝝ quatuor modorum produceretur homo: aut. ſ. ſine viro: aut ſine muliere: aut modo oppoſito: ex viro. ſ. atq; ex mu

liere:

liere: aut ex viro ſolo remota muliere: aut modo huic oppoſito ex muliere ſine viro. Ergo diuinæ maieſtati, ſiue iuſtitiæ decens fuit, atq; conueniens, vt vir ex muliere abſq; vlla contagione virilis ſeminis naſceretur quãdoq;, qui pſecto Chriſtus fuit verus Meſſias. Inſup illi modo, vel conditioni itellectus, vel humanum ingenium aſſentire videtur facilius, vbi minus eſt repugnans in natura: ſed virũ produci ex muliere ſine uiro, eſt minus repugnans, q̃ virum ſine viro, ac ſine muliere: vel mulierem ex viro ſine muliere. Igitur intellectus humanus facilius aſſentire, & affirmare poteſt, aliquẽ ex muliere produci ſine viro, q̃ duobus ſupradictis modis productionis aliquem naſci. Confirmatur hoc ex hac generali, & ineffabili ratione. Quia, de quo magis videt̃ ineſſe, & ineſt: ergo & de quo minus, ſed magis videt̃ ineſſe, & ineſt: hoc eſt magis incõgruum rationi videt̃ eſſe: ꝙ ex terra tantum naſcatur, ſiue formetur vir, quemadmodum Adam fuit: vel ex viro abſq; muliere, vt fuit Eua: q̃ vir ex muliere ſine humano ſemine oriatur. Ergo magis arduum eſt, atq; difficile creditu: ꝙ ex terra tantum homo ſine homine naſcatur: vel ſine muliere mulier ex viro tãtum: quod tamen eſt. Igitur & de quo minus eſt, & ineſſe credi, atq; dici poteſt, & tamen eſt: tanto magis eſſe, & credi poſſe fateri compellimur. Quod igit̃ vir abſq; viro ex muliere naſci poſſet, inficiari nemo poteſt, & eo magis, q͞a rationi antedictæ minus repugnat. Hãc eandem rationem aliis verbis explicare, & demõſtrare conabor: vt in auditoꝝ. ſ. Iudæorum, infigatur mentibus. Non debet illi, cui quod plus eſt, licet: quod minus eſt, non licere. vt lege non debet. ff. de regu. iur. & c. cui licet. eo. titu. lib. vi. Ille igitur, qui rem maioris difficultatis facere poteſt: id etiam quod facilius eſt, & minoris difficultatis facere poterit. Quare igitur Deus non potuit facere, ut ex ſola fœmina ſine maſculo naſceretur Chriſtus, cum id minus arduũ ſit, & minus repugnans, q̃ creare hominem ſine fœmina, & ſine maſculo ex limo terræ: quod eſt magis arduum, & naturę magis repugnans: uel creare fœminam ex viro ſolo, vel ex eius coſta ſine fœmina: quod eſt ſimiliter magis arduum, & magis repugnans. Qui igitur magis arduum, & magis repugnans naturę creauit: quod minus arduum eſt, & minus repugnans facilius creare potuit. Diuinæ ergo ſapientiæ, atq; iuſtitiæ congruit, atq; cõueniens fuit, vt naſceretur vir ex muliere quandoq; ſine viro. Hic autem vir, iure, atq; merito alius eſſe non poteſt, niſi verus Meſſias. Quippe qui (quẽadmodum ſchola Iudaica aſſerit, & vt veritas eſt) debet exaltari plusq̃ Abraã: eleuari plusq̃ Moyſes: & ſublimari plusq̃ omnes Angeli. Habetur huiuſmodi veritas Eſaiæ capitulo quinquageſimoſecundo, vbi dicitur: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, eleuabitur, & ſublimis erit valde. Quod verum eſſe confirmat etiã Rabi ille Moyſes Aegyptius: quem Iudæi magnum nominant prædicatorem, per argumentum à naturali ratione aſſumptum, dicens: Si aliquid reperitur compoſitum ex ſimplicibus: & poſtea reperiamus aliquod ex ipſis ſimplicibus per ſe extra ipſam compoſitionem ſeparatum, & diuiſum, diffinire poſſumus, ꝙ illud aliud etiam ſimplex poſſit alibi ſeparatum per ſe inueniri. Et ponit exemplum, dicens: Reperimus pitagium vocatũ moimos: quod ex ciucaro, & aceto componitur: deinde reperimus acetum per ſe ſeparatum: ex quo credere oportet, ꝙ etiam ciucarum per ſe ſeparatum iuenire poterimus. Vnde ad noſtrũ accedentes ꝓpoſitum, dicere poſſumus: Cum reperiamus indiuidua humanę ſpeciei ex maris, & fœminę cõmixtione generata: vt eſt q͞ſq; noſtrum: reperiamus deinde vnum indiuiduum ſine viro, & ſine fœmina: hoc eſt ſine matre ex viro tm̃: & hęc fuit Eua. Oportet ergo: vt in hac humana natura de fœmina dũtaxat ſine viro, ad ipſius humanę naturę perfectionem, vir aliquis generatus debeat inueniri: & iſte eſt Rex Meſſias.

Recitat iſup Ioſeph⁹ Hebręus hiſtoricus ꝓclarus lib. vii. de bello Iudaico. c. xvii.

Digitized by Google

huiuſmodi prodigium, dicens: Eodemq́ue die etiam bos, cum ad hoſtiã duceretur, agnum in medio Fani peperit. Valerius quoq; Maximus Romanus hiſtoricus libro.i.c.de Prodigiis, hoc aliud ẽt mirabile prodigium recitat, dicens: In exercitu Xerſis, quem aduerſus prouinciam Græciam contraxerat, equæ partu leporem æditum fuiſſe. Hoc idem ẽt recitat Herodotus lib.vii.hoc aliud ẽt addens prodigium: Mula mulum ædidit ancipitia genitalia habẽtem: maris.ſ.& fœminę: ſed maris ſuperiora. Si igitur Deus in humanis euentibus ſignificandis, & maxime prẹter cõmunem vſum, & vltra naturalẽ ꝯſuetudinem admiranda oſtendit prodigia: q̃to magis ipſe Deus: q nõ ſolum humanę naturę, ſed rerum oĩum Rector eſt, & dñs, efficere potuit, & debuit, vt Meſſias ipſius Dei filius ex ſuamet ſubſtantia ab æterno genitus, in hunc mundũ ad humanam carnem ſuſcipiendam miſſus, vt promiſſiones ſuas antiq̃s patribus factas adimpleret, ex muliere mũda, & virgine, vt decens erat: non ſicut cæteri homines, ſed ſupernaturaliter naſceretur.

SED quid tempus terimus in legendis doctiſſimorũ hominum Gẽtilium libris: vt plura, & diuerſa animalium gña ſine carnali copula naſci oſtẽdamus? Aut vt humana arte aliqualiter naturam ipſam adiuuãte, hoc ipſum fieri poſſe demonſtremus? Ad q̃d etiam conamur oſtendere quartum modũ producendi hoĩem in lucem, non ſolũ fuiſſe opportunum, ſed quaſi neceſſarium? Ad q̃d inſuper prodigioſos partus neceſſariũ eſt vlterius inq̃rere, & in mediũ adducere? q̃bus Iudẹi nullam penitus adhibent fidem: cum in ſacris literis hoc idem Omnipotẽs Deus in magna parte non obſcure demõſtrauerit? Legitur enim Geneſis.c.xvii. Dixit quoq; Deus ad Abraam: Sarai vxorẽ tuã nõ vocabis Sarai, ſed Sarram, & Benedã ei: & ex illa dabo tibi filiũ: cui benedicturus ſum. & ibidem pauliſper inferius dr: Cecidit Abraam in faciem ſuam, & riſit in corde ſuo, dicens: Putas ne Centenario naſcetur filius: & Sarra nonagenaria pariet? Itẽ Geneſis.c.xviii. legitur ipſum ſummum Deum dixiſſe Abraę: Reuertẽs veniam ad te tẽpore iſto (vita comite) & habebit filiũ Sarra vxor tua. Et paulo ẽt inferius dicitur: Erant aũt ambo ſenes, ꝓuectíq; ætatis, & deſierãt Sarrę fieri muliebria: ex qua Sarrę vetuſtate: cum eſſet nonagenaria (vt ſupra dictum eſt) & ceſſaſſent ſibi fieri muliebria, liquido conſtat Sarrã ipſam nõ potuiſſe amplius naturaliter concipere: & per ꝯſequens nec parere: & tamẽ ipſe Deus eam filium pariturã fuiſſe ꝓmiſit. Quòd aũt ob ipſam menſtrui ſanguinis ceſſationem Sarra naturaliter concipere non potuiſſet, teſtis eſt Plin. ſecundus eximius Philoſophus in ſuo Naturalis hiſtorię Codice lib. vii. c.xv. qui de mulieꝝ menſtruis loquens, ait: Quibuſdam vero ſẹpius menſe, ſicut aliq̃bus nunquam, ſed tales non gignũt: hoc eſt: illę mulieres, quæ ſẹpius in mẽſe mẽſtrui ſanguinis fluxum habent: ſic nõ generant, & ꝯcipiunt: ſicut nec illæ, quę nunquam ipſius menſtrui ſanguinis fluxum patiuntur. & ſtatim de ipſo ſanguine menſtruo, ſic ait: Quando hæc eſt generando homini materia germinis è maribus coaguli modo hoc in ſe ſe glomerante: quod deinde tp̃e ipſo aĩatur, corporaturq́; .hęc ille. Si igit̃ menſtruus mulierum ſanguis cũ virili ſemine glomeratus gñandi hoĩs eſt materia, iuxta Plinii ſñiam: cũ Sarrę defeciſſẽt, ſiue ceſſaſſent fieri muliebria, nequaquã ipſa deinceps naturaliter concipere, & per cõſequens nec parere poterat. Sed cũ ipſa Sarra iuxta Omnipotentis Dei promiſſionem, Iſaac filium poſtea conceperit, & pepererit: ſeq̃tur, ꝙ non naturaliter, ſed ſupernaturaliter: hoc eſt Dei dono, & gratia hoc fecerit: & eo magis, q̃a ibidem Geneſis.c.xviii. ad Abraam inq̃t ipſe Deꝰ: Quare riſit Sarra vxor tua, dicens: Num vero paritura ſum anus? Riſit ſanè occulte, dicens: Poſtquam cõſenui, & dñs meus vetulus eſt, voluptati operam dabo? oſtendens aperte, ꝙ poſtquam ipſa adeo ſenuerat, ꝙ amplius naturaliter concipere filios, & parere non poſſet: cum ſibi defeciſſent muliebria, non erat vlterius danda opera voluptati: quia copula con

iugalis

iugalis ad procreandos filios fuerat principaliter ordinata, non autem ad ſolā carnis delectationem. Quod aūt ipſa Sarra Omnipotentis Dei dono, & gratia cōceperit, & ſic ſupernaturaliter, & præter naturam: ipſemet Deus ibidē manifeſte demonſtrat, his verbis: Nunqd Deo qcquā eſt difficile? quaſi dicat Non. Non naturaliter igitur, ſed ſupernaturaliter, diuina virtute, & ſine ipſius Dei difficultate id futurum fuiſſe, ipſe Deus aperte demōſtrat. Quod ēt teſtatur Apl's ad Hebræos .c.xi. dicēs: Fide & ipſa Sarra ſterilis virtutem in conceptione ſeminis accepit ēt pręter tēpus ætatis: qm̄ fidelem credidit eſſe eum, q repromiſerat. Et iterum idem Apl's ad Romanos .c.iiii. de Abraam: Et non infirmatus eſt in fide: nec ꝯſiderauit corpus ſuum emortuum: cum iam ferè centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Sarrę. Ex quibus ergo oībus conſtat Iſaac non naturaliter conceptum fuiſſe, quantum ad matrem, ſed diuino dono, & gratia. Si vero Iudæus diceret: Licet Iſaac ſupernaturaliter natus fuerit, ſiue conceptus: non tn̄ ex virgine natus fuit. Sic ei reſponderetur. Verū eſſe, ꝙ Iſaac ex virgine non fuit natus: ſed tn̄ præter naturam: qa hoc priuilegio fuit inſignitus, vt ſupernaturaliter conciperetur ex vetula nonagenaria, cui ceſſarēt fieri muliebria. Et hoc vt Omnipotentis Dei adimplerentur promiſſiones. Si igitur Iſaac Abrææ filius, & ſic purus homo, Meſſiæ tn̄ Regis typus, & q dn̄icæ paſſionis ꝑfigurabat myſteria: vt declaratū eſt ſupra lib.i.c.v.&.vi. vt Dei promiſſiones adimplerentur, hoc priuilegio fuit à ſummo Deo decoratus, vt ſupernaturaliter conciperetur: quanto magis æquum fuit, & conueniens: vt ipſe Meſſias æterni Dei filius ab ipſo Deo ſanctis patribus pro ſalute humana promiſſus: nō ſolum in ſua ſm carnem ꝯceptione: verum ēt in ipſa ſua natiuitate: & ſic dupliciter multo pluribus, & pręſtantioribus inſigneretur priuilegiis? Nam Iſaac in ſua conceptione, ex virili tn̄ ſemine patris Abrææ, licet vetuli: tn̄ ad gn̄andum adhuc aliquantulū validi: & maxime ſi cū iuuēcula coiiſſet: ſed cum vetula nequaquam. Quod verū eſſe patet Geū.c.xxv. & Ioſephi de Antiquitate Iudæorū lib.i.c.xxiii. qa ibidem conſtat poſt mortē Sarrę, Abraam ex Cetura iuuencula, quam poſt mortem Saræ in vxorem accepit, filios genuiſſe. Ex ſemine īquam Abraę vetuli, & ex Sarra vetula, qa nonagenaria, & cui defierant fieri muliebria, & ideo ad cōcipiendum inualida, Dei tn̄ dono, & gratia, conceptus fuit: Ieſus aūt Meſſias noſter, non ex muliere vetula, & inualida: ſed ex puriſſimis ſanguinibus elegantiſſimæ puellę duodecim annorum, ſiue tredecim, aut .xiiii. iuxta diuerſarum perſonarū opiniones: ſine virili ſemine, & ſic abſq; carnali copula, virtute tn̄ diuina, & ſancto cooperante Spiritu cōceptus eſt. Quod nequaquam negare poſſunt Iudæi: cum ab eorum Rabinis hoc idem approbetur. Inqt enim Rabi Ioſue Aegyptius in Medras echa: hoc eſt in Cōmētariis lamētationū Hieremiæ.c.xv. ſuper illud Threnoꝝ.c.v. Sed verius ſuper oratione Hieremiæ poſt Threnos, ſup illud: Pupilli facti ſumus abſq; patre. Ibi nanq; Rabi Ioſue aſſerit Rabi Zachariam dixiſſe: ꝙ Deus videns Iudęorum ſingultum, & angorem, inqt vos dicitis: Pupilli facti ſumus abſq; patre: ſic itidem erit Redemptor mundi, ſiue Redemptor veſter, quem ego ſuſcitabo ex vobis, quia orietur quēadmodum puer abſq; patre, ſicut ſcriptū eſt in Eſaia .c.liii. Et aſcēdet ſicut virgultum corām eo. & ſicut ſcriptum eſt Zachariæ.c.vi. Ecce vir Oriens nomen eius: & ſubter eū orietur, & ædificabit templum domino: & ipſe extruet templum domino: & ipſe portabit gloriam: & ſedebit: & dominabitur ſup ſolio ſuo. hæc omnia ibi. Ex qua Rabinorum auctoritate aperte conſtat, Meſſiam naſciturum fuiſſe ſine patre. Si autem ſine patre naſciturus erat, ergo ex ſola matre, & ſic ex muliere tantum, & per conſequens abſque virili ſemine. Quod verificatur ex Oraculis diuinorū Prophetarum per Rabinum Zachariam allegatis in ſuæ ſententiæ confirmationem. Allegauit enim primo Eſaiam capitulo .liii. de quo vaticinio dicendum eſt

Digitized by Google

in hoc libro.ii.capitulo.x.Item ſecundũ Zachariam.c.vi.vbi dr: Ecce vir Oriens nomen eius. Quę verba Zacharię trãſlatio Chaldaica.ſ.Targum,hoc modo declarat:Ecce vir Meſſias nomen eius.Ecce quomodo ad literam hęc declarantur dicta fuiſſe de Ieſu noſtro,q eſt verus Meſſias in lege,& Prophetis promiſſus,q dicitur Oriens: quia ſm deitatem à patre oritur æternaliter:& ſubter eum audiet, quia tunc naſciturus erat ſm humanitatem temporaliter de matre: & ædificauit domino templum.i.eccleſiam:non de lapidibus,& lignis,ſed de hominibus ſanctis:vt probabitur libro.vi.c.xcii. In Iſaac igitur natiuitate, qui fuit figura Chriſti(vt paulo ſuperius diximus) nihil noui accidit vltra communem vſum: ſed in natiuitate Meſſiæ noſtri Ieſu hoc nouũ fuit,ꝙ ex matris vtero,ipſa matre clauſa, & virgine remanente,natus eſt: vt infra .c.xv.huius ſecundi libri probabitur. Si enim ipſe Ieſus noſter annorum triginta trium,& menſium trium poſt eius reſurrectionem ad diſcipulos ſuos, clauſis ianuis,ingredi potuit: vt Ioãnis.c.xx. quare puſillus, & infantulus non potuit ex matre virgine naſci? Nunquid abbreuiata,& paruula facta eſt manus mea, inquit dñs,vt nõ poſſim redimere? aut non eſt in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea deſertum faciam mare: ponam flumina in ſiccũ &c. vt Eſaię.c.l. Qui ergo poteſt hoc facere, poterit & illud. Vidimus in veteri teſtamento exẽplum Sarræ vetulæ nonagenariæ, quæ non naturaliter ob ſenilem ætatem, ſed dono Dei concepit,& peperit filium: videamus etiam in nouo teſtamento vnũ aliud ſimile exemplũ de Heliſabeth vetula vxore Zachariæ ſacerdotis.de quibus ſcribit Lucas Euangeliſta.c.i.Erant iuſti ambo ante Deum:& non erat eis filius:eo ꝙ eẽt Heliſabeth ſterilis:& ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.& magis infra ibidem dicitur:dum Zacharias reſpõderet Angelo ſibi annuncianti,ꝙ Heliſabeth vxor ſua pareret ſibi filium, inquit: Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Oſtendebat enim ipſos coniuges tantæ vetuſtatis eſſe: vt ad generãdum filium non eſſent amplius idonei: & nihilominus quod ſibi Angelus Dei nũciauerat, Omnipotentis Dei dono adimpletũ eſt. Verum Zacharias ob incredulitatem efficitur mutus, vſque quo Ioannes filius circuncidatur. Virginis igitur Marię antecedentis miraculi atteſtatione fides cõfirmatur: quia donatur Heliſabeth inopinata fœcunditas: vt omnibus manifeſtum eſſet: ꝙ qui conceptum dederat ſterili,poſſet etiam partum dare virgini. Si autem Iudęus ꝑteruus,& obſtinatus opponeret dicens: Licet multifariam,multiſq; modis probaueris nonnulla animalia ſine coitu naturaliter peperiſſe: vel ex calido,& humido naſci: vel aliis multis, & variis modis oriri? Sarramq; vetulam, & Heliſabeth filios cõcepiſſe,& peperiſſe pręter naturę ordinem? Non probaſti tamen matrem Ieſu veſtri virginem peperiſſe: ſed tantum æquum,& conueniẽs fuiſſe dixiſti: vt ſua ſalua virginitate Ieſum conciperet,& pareret: & Omnipotẽtem Deum hoc facere potuiſſe. Cui oppoſitioni reſponderi poteſt,& quidem probe,& recte. Dixi equidem æquum fuiſſe, vt mater Meſſiæ Regis,ſalua virginitate ſua,ipſum Meſſiam ſine coitu conciperet, & pareret,ne aliqua labe inquinaretur, cum ipſe ab omni peccato immunis eſſe debuiſſet: vt Eſaiæ.c.liii.eo ꝙ iniquitatẽ nõ fecerit,neq; dolus fuerit in ore eius. Et ne hoc Iudęo videretur impoſſibile, multa,& varia oſtendit animantium genera ſine coitu naſci,& quidem naturaliter. Dixi etiam nonnullos Iudęorum Rabinos confiteri Meſſiam Regem abſque patre naſci debuiſſe: & per conſequẽs ex ſola muliere,& ſic abſq; coitu: & ſi abſq; coitu,ergo ex incorrupta, & virgine. & tamen nihil ad illam partem oppoſuit Iudęus. Sed cum audiuerit ſanctorum Prophetarum Oracula,ſe confuſum eſſe cernet. Aduerte Iudæe: & memento ne te ipſum in iſtis tuis inconſideratis reſponſionibus legis tuæ multipliciter ignarũ eſſe demonſtres. Nam imprimis ſcire debes: Omnes antiquos Iudæorum Rabinos in

Oppoſitio.

Rñſio.

Digitized by Google

nos in Chorath coanim: ideſt in Concluſionibus Thalmud, acſi Chriſtianus diceret in Synodalibus conſtitutionibus, tenere, & affirmare: ꝙ Meſſias in ſuo aduentu declarare debeat occulta legis myſteria: immo aiunt Rabini multa eſſe in lege myſteria, quæ ipſi appellant Tycu: hoc eſt ſilentium: quæ nullus audet declarare: & propterea expectant eorũ declarationem fieri debere per Meſſiá Regem. & ideo in oratione rogant omnes Iudęi: vt Deus mittat Meſſiam: vt legis nodos, & ænigmata ſoluat, & declaret. Quod autem in ipſa lege Moſaica multa ſint loca obſcura, & occulta, & ſigillata, ac figuris qbuſdam pręmonſtrata: & ænigmaticis inuoluta tegminibus, patebit infra lib. vi. c. xcix. vbi probádum eſt, myſteria incarnationis Chriſti, & paſſionis ſuæ, ac etiam Trinitatis, in teſtaméto vetere clauſa fuiſſe, & ſigillata. Et quare in ipſa lege Moſaica myſteria diuina occulta fuerũt, ratio fuit, ne. ſ. Iſraelitarum Synagoga, quam Deus pręceteris ad veritatis cultum vocauit, in bifarium gentiũ laberetur errorẽ. Gẽtes enim primo creaturas pro Deo colebant: gloriamq́; incorruptibilis Dei, in corruptibilem mutauerunt imaginẽ. Vnde ſi incarnationis myſterium promulgatum tunc fuiſſet, quo aliquid perſonaliter creator, & creatura creditur: quis hæſitabit, quin illi, qui tot ſæculis idolatrię detinebantur errore, illius myſterii ductu ad vomitum idolorũ, creaturę'ue adorationẽ regreſſi fuiſſent? Pręterea ſi Iudæi cõſiderant maledictiones, quas Moyſes ſibi imprecatus eſt, ſi legem Dei non obſeruabunt. ſ. Percutiat te Deus amentia, & cęcitate, & furore mẽtis, vt palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cęcus in tenebris: vt Deuteronomii. c. xxviii. cognoſcent eqdem, ſe lumen veritatis nequaquam cernere poſſe: qa ex illa maledictione eorum oculi, velut oculi talpę, verum lumen cernere nõ poſſunt, & maxime rutilante Sole. Ob igitur iſtã cęcitatem, verum lumen: hoc eſt veritatẽ legis, non poſſunt intueri. Quid voluit ẽt Moyſes pręfigurare Exodi. c. xxxiiii. quando ſuper faciem ſuam ponebat velamen, quádo ad populum loquebatur. In cuius rei memoriam Iudęi etiam moderni in Synagogis ſuis operiunt facies ſuas, quando legitur Moyſes. Quod declarat Apoſtolus Paulus. ii. ad Corinth. c. iii. dicens: Sicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam, vt non intenderent filii Iſrael in faciem eius, quod euacuatur: ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum vſq; in hodiernum diem: id ipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet nõ reuelatum &c. In qua re præfiguratum fuiſſe cernitur ignorantiam legis in Iudęis futuram fuiſſe. Scribitur etiam Exodi. c. xxxv. Non ſuccendetis ignẽ in omnibus habitaculis veſtris per diem Sabbati: per quod mandatum in myſterio, & figura deſignabatur: ꝙ Iudæi in Sabbato vſuali in tenebris ignorantię verſari debebant: quia legis ſuę nodos ænigmaticis tegminibus inuolutos non intelligerent. Sed in futuro tempore Meſſias Rex, qui erat lux mũdi, & verum lumẽ, eos nodos ſoluere, & detegere debebat: & ſic obſcura legis loca illuſtrare, tenebraſq́; legis patefacta veritate expellere, & fugare. Non poſſunt igitur Iudęi huiuſmodi facere oppoſitiones inconſideratas, & clauſas contra Chriſtianos, quin ſe legis ſuæ ignaros eſſe demonſtrent. Hęc igitur omnia ſuperius dicta, ſi Iudęi priuſquam reſponderent, optime conſiderarent: equidem non ſic imprudẽter, arroganterq́;, & peruicaciter (vt faciunt) reſponderent: ſed multo remiſſius, & mitius. Sed quoniam impii ſunt, & temerarii: ac perſuadent ſe plus ſapere, quàm ſapiant, ſe legis ſuæ penitus ignaros eſſe demonſtrant. Sed de huiuſmodi variis, & multis modis naſcendi, & producendi filios in hunc mundum finem imponamus: cum Iudæi ex his non moueantur: & propterea omnis labor in his probandis inanis eſſet, & fruſtratorius. Accedamus igitur, his omiſſis, ad diuinorum Prophetarum Oracula, ex quibus hanc probemus veritatem: quod Chriſtus Meſſias fuiſſet ex virgine naſciturus: quia Iudęi negare, & recuſare non poterunt: quoniã virtute ſex-

Digitized by Google

tę radicis legis ſuę,ea vaticinia approbarē tenentur. Eſt enim ipſa ſexta radix, ꝙ ꝓphetia ſit: hoc eſt, ꝙ ipſos oportet credere Prophetis: eo ꝙ ꝓphetia ſit vera, & certa. Si autem Prophetarum auctoritate ꝓbauero Meſſiam fuiſſe ex virgine naſciturum: ipſi quoq; Iudęi vigore, & virtute ipſius ſextę radicis legis ſuę, hoc idem credere, & fateri tenebuntur, & conuincentur.

¶ Accedat igitur Moyſes Prophetarum Princeps, qui Leuitici cap. xii. ſic ſcribit: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus. &c. Cap. III.

AD hanc illuſtrandam veritatem, prodeat Moyſes Prophetaꝝ maximus: cui Iudęi refragari nō poterunt, q̄a ſeptima legis ſuę radix eſt: ꝙ Moyſes fuerit Propheta: ei ergo credere tenentur. Pandat ergo ipſe, & in lucem ædat, quę de huiuſmodi re ab Omnipotenti Deo audierit. Sic enim ipſe ſcripſit Leuitici. c. xii. Locutusq́; eſt dn̄s ad Moyſem, dicēs: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, imunda erit ſeptem diebus, iuxta dies ſeparationis mēſtruę: & die octauo circuncidet īfantulus. &c. Verba Dei viuentis ſunt hęc: quę legem quandam continent ab ipſo Omnipotēti Deo cōditam: quæ vt bona ſit, atq; vera, admonet nos ipſemet Moyſes Geñ. cap. i. dicens: Viditq́; Deus omnia, quæ fecerat, & erant valde bona. Si aūt oīa, quæ Deus condidit, & fecit, ſunt valde bona: ſic itidem, quæ dicit, & ſtatuit, vt bona, & vera ſint neceſſe eſt, iuxta diuinę maieſtatis pfectionem, decentiam, bonitatem, & excellentiam. Et ideo Dei verba non debent, ſm īcapacitatem audientium, ſed ſm maieſtatem loquentis ītelligi. Si ergo Deus, qui ſpūs eſt, loqtur: ſpūaliter debemus audire, & maxima veneratione obſeruare, & rata, & firma habere, & nō impugnare. Non oportet igitur, vt verba ipſa antedictæ legis vi aliqua in vnam magis trahantur ſniam, q̄ in alterā: nec vt aliqd minuatur, vel addatur, ſed prout ipſa verba ſonant, recte intelligantur, iuxta mandantis voluntatem: ne ipſi Deo Omnipotēti aliqs aſcribatur defectus: qm̄ nullus ei aſcribi poteſt. Lex eqdem iſta (ſi eius verba diligenti ponderantur examine) conditionem quandam habet annexam, quę ex his efficit verbis: Si ſuſcepto ſemine. Ex qua conditione efficitur, vt lex iſta diuina, omnia generaliter, & in totum amplecti, & includere, ſiue comprehendere non poſſit: ſed aliquam patiatur exceptionē. Quotieſcunq; enim alicubi ponitur conditio limitans legem, vel ꝓmiſſionem, aut obligationem aliquā ad aliquem particularem, & limitatū modum inducatur, pfecto, & manifeſte demōſtrat caſum in ea lege, vel ꝓmiſſione, aut obligatione appoſitum, ſine illo modo: hoc eſt: ſine illa ꝯditione euenire poſſe qñq;: alioquin conditionem illam fruſtra ibi appoſitam fuiſſe aperte ꝯſtaret: qđ hoc in loco minime dicendum eſt: ne futuroꝝ ignorantiā in Deo cadere poſſe fateamur. Quod autem per antedictam ꝯditionem: Si ſuſcepto ſemine: aliqd à prædicta lege excipiatur, infraſcriptis ſacrarum literarum corroboratur exemplis. Et primo de conditione in lege promiſſa, tale extat exemplum Leuitici cap. xxi. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum: & per īſidias ab altari meo auelles eum, vt moriatur. per illa nanq; verba: Per induſtriam, & per inſidias, lex iſta diuina conditionalis efficitur: & ita, & taliter limitatur, & reſtringitur: vt ſi aliquis à caſu, & & non per induſtriam, nec per inſidias aliquem occideret, à diuino non eſſet euellendus altari, nec etiam occidēdus. Item in promiſſione ſub determinata conditione facta: quia fruſtra eam poneret conditionem: niſi illam euenire poſſe cogitaret. Cuius exemplum extat Ioſue capitulo decimimoquinto vbi dicitur: Qui percuſſerit Cariath ſepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem: poterat enim ei dare Caleph filiam ſuam ſine tali conditione, ſi voluiſſet: ſed appoſuit cōditionem: ꝙ eam ſibi in vxorē daret, ne eam ſibi dare teneret, niſi appoſitam adimpleuiſſet ꝯditionem.

Item

Digitized by Google

Item tertio, in obligatione, in qua apponitur pactum cũ aliqua ꝯditione. Cuius exemplum hr̃.ii.Regum.c.iii. vbi Dauid Rex inqt: Abner optime, ego faciã tecũ amicitias: ſed vnam rem peto à te, dicẽs: Non videbis faciem meã, anteq̃ adduxeris mihi Michol filiã Saul: & ſic venies, & videbis me. Per quod pactũ, ſiue conditionem indicatur: ꝙ pax inter Dauid, & Abner fieri poterat abſq; illo pacto, vel ꝯditione: ꝙ.ſ. adduceret ſibi Michol vxorem ſuam filiam Saul. Poſſet ẽt iſtud ipſum hoc familiari exemplo demonſtrari. Princeps aliquis hoc publice mandat ædictum: Quiſqs ad ædes meas venerit cras per talem viã, dabo ei decẽ aureos. Nẽpe Princeps iſte reſtringens acceſſum ad ædes ſuas faciendum eſſe per illam tm̃ particularem viã per eum limitatam, aperte indicat, ꝙ per aliam etiam viam aliqs ad ædes ſuas accedere poſſet, ſed ei aureos illos dare teneri non vellet: & ideo conditionẽ particularis, & ſpecialis viæ appoſuit. Similiter in hac lege diuina: Mulier ſi ſuſcepto ſemine &c. Cum Omnipotens Deus illam ſtatuerit legem cum hac ꝯditione: Si ſuſcepto ſemine pepererit maſculũ: per eam eqdem ꝯditionem hę duę veraciter reſultant ꝯcluſiones: quaꝝ altera eſt: Quod mulier aliqua erat maſculũ (non ſuſcepto ſemine) qñq; paritura, & per ꝯſequens virgo. Altera vero, ꝙ ea tm̃ mulier immũda eſſet, quæ ex virili cõcepiſſet ſemine, & peperiſſet: non autem ea, quæ abſq; virili ꝯcepiſſet ſemine: cum ipſa ex lege ab imunditia imunis eſſet. Quæ aũt eſſet huiuſmodi immunditia, Leuitici.c.xv. declaratur, vbi dicitur: Quòd mulier pariens, per ſeptẽ dies ſic eſſet imunda, vt cum aliquo nec in lecto, nec in cibo aſſociari, ſiue cõmunicare poſſet, & qcqd tangeret imundũ efficeretur. Ab hac igitur imunditia imunis prædicebatur illa, quæ abſq; virili ſemine eſſet paritura. Vnde in ipſa lege Leuitici.c.xii. additur: Immunda erit, iuxta dies ſeparationis menſtruę. de qua.ſ. ſeparatione dr̃ Leuitici.c.xxi. Si enim Deus nullam mulierẽ ab hac lege, quæ Leuitici.c.xii. deſcribit, excludere voluiſſet, particula illa ꝯditionalis: Si ſuſcepto ſemine, eſſet oĩno ſuperflua: ſufficiebat enĩ dicere: Mulier pariens maſculum, imunda erit: & ſic oẽs mulieres parturiẽtes legi pariter obligaſſet. Cum aũt ꝯditionem illam: Si ſuſcepto ſemine, appoſuerit Deus, & qdem non ignorantia, nec obliuione, nec vt eſſet ſuperflua, cum nulla carũ cadere poſſint in Deo: igitur ipſe Deus nobis veraciter ſignificari, & prędici, & pręmonſtrari voluit futuꝝ eſſe: vt aliqua mulier ſine ſeminis virilis ſuſceptione, & per ꝯſequens virgo, eſſet maſculum qñq; paritura: & quę non eſſet immunda. Qđ etiam ſenſiſſe vr̃ Beda pſbyter ſuper Lucã, dicens: Si legis ipſius verba diligentius inſpexeris, profecto reperies, ꝙ ipſa Dei genitrix, ſicut à cõmixtione virili, ſic à legali iure fuit immunis. Non enim oĩs mulier pariens, ſed ea, quę ſuſcepto ſemine peperit, deſignatur imunda: rituq; legis docetur eſſe mũdanda ad diſtinctionem.ſ. illius, quæ virgo ꝯcepit, & pepit. B. quoq; Bernardus in Sermone ad huius rei ꝯfirmationẽ, ait: Putas enim ꝙ dicturus Moyſes: Mulierem, q̃ peperiſſet filium imundam eſſe, nõ timuerit ſup matrem dñi blaſphemiam irrogare? & iccirco pręmiſit: Si ſuſcepto ſemine: alioqn̄, ſi non paritura præuidiſſet ſine ſemine virginẽ, quæ neceſſitas erat de ſuſcepto ſemine facere mentionem? Iudęi dicunt clauſulam illam: Si ſuſcepto ſemine, eſſe ſuperfluam: quia quãdoq; reperitur hoc in ſcriptura: licet nullam oſtẽderint hoc dicentem. Quibus reſponſum eſt ſupius in hoc ipſo capitulo. Verũ Origenes in Homelia. viii. Leuitici, ait: Non eſſe ſuperflua, ſed eſſe exceptionem myſticam, quę ſolam Mariam matrem dñi à reliquis mulieribus ſegregaret: cuius partus, non ex conceptione ſeminis, ſed ex pñſentia ſancti Spiritus, & virtute altiſſimi fuerit. Primo ſi cõſideremus ſm hiſtoriam: ſi non videtur quaſi ex ſuperfluo additum: Mulier, quæ conceperit ſuſcepto ſemine, & pepererit maſculum, imunda erit ſeptem diebus: quaſi poſſit aliter maſculum parere, niſi ſemine ſuſcepto: ſed non ex ſuperfluo additur. Ad diſcretionem nanq;

illius, quæ ſine ſemine concepit, & peperit, iſtum ſermonem prę cæteris mulieribus Legiſlator adiecit: vt non oēm mulierem, quæ pepeciſſet, deſignaret imundam: ſed eam tm̄, quę ex concepto ſemine pepiſſet. Addi quoq; ad hoc illud poteſt: ꝙ lex iſta, quæ de immunditia ſcribitur, ad mulierem pertinet: de Maria autē dicitur: ꝙ virgo concepit, & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, virgines vero ab his habeantur imunes. Cum aūt lex illa conditionem non ſuſcepti ſeminis habuerit: igitur vt absq; ſeminis ſuſceptiōe maſculū mulier aliqua pareret, neceſſe fuit: alioqui defect' āndicti ſūmo Deo aſcribi poſſent. Et qm̄ null' ei aſcribi pōt defectus: ergo neceſſario Chriſtus Meſſias ex virgine natus eſt, ſiue Meſſias ex virgine naſci debebat. Et licet B. Maria nominetur mulier in ſcripturis: qa ſic de ea dicit Apl's: Vbi autem venit plenitudo temporis: miſit Deus filiū ſuum factum ex muliere, factum ſub lege. &c. Nō tamen Apl's eam mulierem nominat pro integritatis corruptella, ſed pro ſexus inditio: ſicut pari modo homo nominatur vir: licet non habeat vxorem: nec etiam cum aliqua fœmina ſe miſcuerit. Nec miretur aliquis ſi in literis ſacris inſuetus loquēdi modus inuenitur interdum: veluti in hoc loco, vbi dicitur: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum &c. qm̄ in eis, & maxime in veteri teſtamento propter diuina myſteria, præſertim incarnationis, & paſſionis Saluatoris noſtri, & Trinitatis &c. quæ erant abſcondita, & velata, & ſapientibus tm̄ ex inſueto ſcribēdi modo idicata: hoc eſt reuelata, & figuraliter ſignificata: vt etiā diximus in capitulo pręcedenti. Quandocunq; ēt inſuetus modus loquendi: & maxime in teſtamento veteri inuenitur: quaſi ſemp ibi aliquod ſcito eſſe myſterium. Et ideo ibi diligentius ſcrutandum eſſe admonuit nos dn̄s, & Saluator noſter, dicens Ioan. c. v. ſcrutamini ſcripturas: quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: & illę ſunt, quę teſtimonium perhibent de me. Scrutari igitur oportet ſcripturas inſueto modo loquētes: vt verus earum eliciatur, & enucleetur ſenſus. Sed dicet forte Iudæus: Licet cōditio illa ſit ibi apposita. ſ. Si ſuſcepto ſemine: nō ſequitur tamen ex hoc: quòd virgo aliqua eſſet aliquando paritura: cum conditiones in legibus, & in contractibus poſitæ non poſſint ſemper adeſſe, vel abeſſe. Interdum enim adſunt, & veniunt: & interdū non: & ſic non ſemper adimplentur. Tu autem antedictam conditionem pro cōſtanti, & firmiter ais fuiſſe adimpletam. Oppoſitio.

Reſpondetur. Solent mortales, quę futura ſunt ignorantes, in legibus, quas condunt, ſiue in promiſſionibus, & contractibus ſuis, ac pactis plures apponere cōditiones: & quidem naturales, vel ſaltem ſolitas, quotquot opinantur ſibi fore dānoſas: quæ tamen conditiones non ſemper eueniunt, & maxime omnes: immo (vt plurimum) earum nulla: & huiuſmodi conditiones ſunt illæ, quę adeſſe poſſunt, & abeſſe. Cum autem in hac lege, quam ipſemet Deus ſtatuit, vna tantum contineatur conditio: & quidem ſupernaturalis, & inſolita: & ab ipſo Deo, qui futura ignorare nō pōt: imo niſi ipſo volēte fieri, & eſſe poſſet: ſequit neceſſario, ꝙ ipſa erat infallēter, & certitudinaliter uentura. Aliàs hoc maximum ſequeretur inconueniens: quòd Moyſes non fuiſſet Propheta: & quod ipſe Deus, qui omnia ſcit, & gubernat, ac fieri mandat, & permittit, quid futurum eſſet, penitus ignoraſſet. Quod non ſolum dicere, ſed cogitare impium eſſet, & nefandum, immo hæreticum. Rn̄ſio.

Si aūt Iudæus diceret: Eſto quòd vna mulier ſine ſeminis ſuſceptione: & per cōſequens virgo: ex hoc textu prędiceretur quandoq; paritura. Sed vnde habes tu Chriſtiane: quod huiuſmodi mulier mater eſſet Meſſiach? nonne de aliqua alia muliere poſſent hęc intelligi? Oppoſitio.

Reſponſio. Quod virgo eſſet paritura, non eſt naturale humanæ naturæ, ſed ſupernaturale. Cum autem huiuſmodi ſupernaturalia non fiant à Deo communiter: ſed ſolum, & duntaxat, ex quadam maxima cauſa: cumq; nulla alia fuerit, nec eſſe potuerit maior cauſa, quàm quòd Chriſtus Dei filius aſſumpta humana carne Rn̄ſio.

na carne in hunc mundum à Deo mitteretur pro humani generis ſalute iuxta ipſius Dei ꝓmiſſiones. de quibus ſupra libro primo diximus. Igitur, vt ipſe Chriſtus Dei filius, non vt cæteri homines ex muliere immunda, ſed alio quodam inſueto, ac mirabili, & ſupernaturali naſcẽdi modo ex munda, & immaculata: hoc eſt ex virgine naſceretur, & conueniens, & opportunum fuit: & maxime cum de nulla alia vnquam dictum fuerit, nec ante eam, nec poſt, quod peperit ſine ſeminis ſuſceptione: ſequitur ergo: quòd ipſa virgo, quæ concepit, & peperit ipſum Ieſum Chriſtum Dei filium, fuerit illa virgo, de qua dicitur in lege antedicta Leuitici. c. xii. Cum autem glorioſa virgo Maria, ipſum Ieſum Chriſtum ex Spiritu ſancto conceperit, & pepererit ſicut ei promiſit Omnipotentis Dei paranymphus Angelus Dei. ſ. Lucæ. c. primo. Cum ipſa virgo non fuerit ex hoc partu immunda, quia legi non ſubiecta, ſed valde priuilegiata, vt ipſamet prophetauit in ſuo Cantico dicens: Ecce enim ex hoc beatã me dicent omnes generationes. vt ibidẽ Lucæ. c. primo, & vt etiam conueniebat in conceptione filii Dei. Et eo magis, ꝙ de ipſa ſola ſic eſſe debere, & faciendum eſſe per quamplurima Prophetarum vaticinia prę nũtiatum fuerat, ſicut poſtea reperitur fuiſſe adimpletum: vt infra in hoc ipſo ſecundo libro ꝓbabitur. Ex quo rationes in antecedenti proximo capitulo allegatę, quam optime militant, & conuenienter correſpondent: qm̃ quartus modus producendi hominem in lucem, ſuum conſequitur effectum. Et fœmina ex viro ſine fœmina fabricata: hoc eſt Eua, ſuum habet oppoſitum: quia ex fœmina. i. ex Maria virgine natus eſt homo Chriſtus: & ſic naturalis ratio ſcripturæ auctoritate corroboratur: & econtra ſcriptura ex naturali ratione adimpletur, verificatur, & corroboratur.

Poſſumus igitur vnà cum B. Auguſtino audacter dicere: Ille Deus, qui ſcripſit mirabilia in lege ſua: ipſe fecit mirabilia in coniuge ſua. Quæ autem ſunt mirabilia, niſi quæ omnibus hominibus ſunt impoſſibilia? Mirabilia ergo Dei in lege nõ legiſti? Quod ſi legiſti: quare non intellexiſti? Ipſa certe lex, quam quotidie legis, ſine graphio ſcripta eſt in Tabulis lapideis. Lege, & intellige, quòd panem in eremo terra produxit, cuius ſemen arator in terram nullus induxit. Virga etiam Aaron annis ſiccata plurimis, ſine aqua reuixit, in templo floruit, nucemq́; clauſam ſub teſta produxit: ergo qui ſcripſit lapideas Tabulas ſine ſtilo ferreo, ipſe grauidauit Mariam Spiritu ſancto. Et qui produxit panem in eremo ſine aratione, ipſe impregnauit virginem ſine corruptione. Et qui fecit virgam ſine folio germinare, ipſe fecit filiam Dauid ſine ſemine generare. Deberent præterea Iudæi conſiderare: quòd omnes Iudæorum Rabini, & maxime antiqui in Thorath cohanim: hoc eſt in Concluſionibus Thalmud, tenent, & affirmant, quòd Meſſias debet in ſuo aduentu declarare myſteria occulta legis: immo multa ſunt myſteria in lege, quæ ipſi Rabini appellant Tycu: hoc eſt ſilentium: quæ nullus audet declarare: ſed expectant eorum declarationem fieri debere per Meſſiam. Et ideo Iudæi omnes in oratione rogant: vt Deus mittat Meſſiam: qui legis nodos, & ænigmata declaret. Memento igitur Iudæe hoc myſterium: quod Chriſtus ex virgine naſceretur, fuiſſe occultum, & eſſe adhuc vobis Iudæis: ſed apertum nobis Chriſtianis, & quidem diuinitus. Cum enim Angelus Dei legatus annunciaret glorioſę virgini, ꝙ paritura eſſet filium ipſi Deo: voluit illa intelligere, quomodo hoc fieri poſſet, quoniam virum non cognoſcebat. Et reſpõdens ei Angelus, ait: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideoq́; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Heliſabeth cognata tua: & ipſa concepit filium in ſenectute ſua &c. vt Lucæ capitulo primo, ac ſi dixiſſet: Qui potuit filium dare ſterili, poterit etiam dare

Digitized by Google

& virgini. Sic itidem dico vobis Iudæis. Quare ille, qui potuit partum dare vetulæ ſterili, non debuit ſimiliter potuiſſe partum dare iuuenculæ virgini? Hoc ēt aliud intactum non relinquam: licet infra lib. vi. c. iii. ſit latius probandum. Dicite quæſo Iudęi? Nōne Moyſes fuit verus Dei Propheta? Reſpondebitis: Scio eum Prophetam fuiſſe: non ſolum verum, ſed etiam maximum. Si igitur verus, & magnus fuit Propheta: quare ea quæ ipſe ꝓphetice ſcripſit, non vultis vos, vt ꝓphetice intelligantur? Negatis enim vos ea, quæ ipſe prophetice ſcripſit. Nā niſi ea, quæ in teſtamento vetere prophetice annuntiata ſunt vētura eſſe, in nouo adimpleta, & conſummata eſſe inueniant, eadem non Prophetarum vaticinia, ſed delirantium ſomnia iudicabuntur. Vbi aūt ea in nouo teſtamento adimpleta eſſe inueniuntur: tunc quæ in vetere teſtamēto prędicta fuere, cognoſcuntur prophetice fuiſſe prænuntiata. & ſic, quę in vetere prænuntiata fuere cōfirmantur, & vera eſſe probantur per eoꝝ adimpletionē in teſtamento nouo narratam. Scribit nēpe Moyſes in teſtamento vetere: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit &c. vt ſuperius demōſtratum eſt, de virgine paritura intelligendum eſſe, Lucas narrat in nouo adimpletum eſſe in Maria virgine, dicens: Angelum Dei nuntium dixiſſe Mariæ virgini: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te: & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Niſi enim per nouum teſtamētum hæc Moyſis verba oſtenderentur fuiſſe prophetiam de Maria virgine paritura: nonne deliramenta quædam potius Moyſem dixiſſe exiſtimarēt omnes, quàm vaticinium? Nolite igitur negare Omnipotentis Dei myſteria, & q̄dē grandia: ſed cognoſcite ea iuxta Prophetę intentionem in Ieſu Chriſto ex virgine nato eſſe veraciter adimpleta: vt narrat Lucas Euangeliſta capitulo primo.

¶ Hieremiæ Prophetæ capitulo. xxxi. Reuertere virgo Iſrael, reuertere ad ciuitates tuas iſtas &c. Cap. IIII.

PRopheta Hieremias hanc etiam teſtatur veritatem: ꝙ Chriſtus Meſſiach eſſet ex virgine naſciturus. c. xxxi. dicens: Reuertere virgo Iſrael, reuertere ad ciuitates tuas iſtas, vſquequo diſſolueris delitiis filia vaga? q̄a creauit dn̄s nouum ſuper terram: fœmina circūdabit virum &c. Latet profectò neminē quòd Iudæorum populus ob improbitatem ſuam, atque malitiam à Rege Nabuchodonoſor., ſeruitute opp̄ſſus in Babylone, ſeruierit ſeptuaginta annos: tādem libertate donatus ad ſedes priſtinas redierit. Cuius quidem reuerſionis id cauſæ extitit: vt quem toties Deus hoībus ꝑ ſeipſum, & per Vates ſuos pollicitus plu ries fuerat, de Tribu Iuda ex ſtirpe Dauid Chriſtus naſceretur Meſſias. Quod quidem vt fieret, neceſſe erat. Iccirco inquit Propheta Hieremias: Reuertere virgo Iſrael: hoc eſt Synagoga Iudaica: quæ tunc temporis in Babylonica detinebatur captiuitate. ad ciuitates tuas iſtas. i. ad eccleſiam militantem, & triumphantem, quæ ciuitates dicuntur: vt Eſaiæ. c. ii. Quia de Sion exibit lex, & verbū dn̄i de Hieruſalem: vt ait Apl's ad Hebræos. c. xii. Sed acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cœleſtem. Apocalypſis etiam. c. xxi. dicitur: Et ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem de cœlo à Deo paratam: ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et ſequit Hieremias: Vſquequo diſſolueris delitiis filia vaga? carnaliter. ſ. viuendo, & per diuerſa vitia ambulando. In quibus nempe verbis Propheta Hieremias indicare voluit, & quidem ꝓphetice: ꝙ aduueniente Chriſti Meſſiæ incarnatione, de qua infra proxime dicturus erat, dimittenda eſſet via carnalis, & inchoanda ſpiritualis: vt etiam inquit Apoſtolus ad Titum. c. ii. Chariſſime, apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri oībus hominibus, erudiens nos, vt abnegātes impietatem, & ſęcularia deſideria ſobrie, & iuſte, & pie viuamus in hoc ſæculo. & ſequitur Propheta: Quia creauit dn̄s nouum ſuper terram: hoc eſt incarnationis myſterium. & loquitur de futuro per modum

Digitized by Google

dum præteriti ꝑpter certitudinem prophetię: vt eſt ſępiſſime Prophetarū mos. Et ꝙ nouum eſſet iſtud, Propheta ipſe his indicat verbis: Fœmina circundabit virum: hoc eſt Maria virgo in vtero ſuo incluſum habebit filium: nō tactu qdem extrinſeco, ſed iteriori: qm̄, operante Spi ritu ſancto, Maria in ſui virginei corporis clauſtro filium ſuū Chriſtum, Deum & hominē, circundedit. Quod verū eſſe ꝓbatur per id, quod dicitur Eccleſiaſtici cap. xxiiii. Et qui creauit me, requieuit in Tabernaculo meo: & quis audiuit vnq̄ tale? Audiens hæc Iudæus inſurgit furibundus, dicens: Locum iſtum minime intelligi poſſe de Chriſto Meſſiach: cum de Iudith muliere vidua nobiliſſima Me rari filia ex filiis Symeon vxore quondā Manaſſes: quę magno, ac forti animo inexpugnabilem Holofernē ingenio ſuo, atq; ſapientia circundatum, q̄ facillime ſuperauit: vt ſcribit Iudith. c. xiii. Eratq; Iudith ſola in cubiculo: porro Holofernes iacebat in lecto nimia ebrietate ſopi tus: & percuſſit bis in ceruicem Holofer nis: & abſcidit caput eius. Quę res qdē magna fuit: vt ſummę fortitudinis vir, à muliere circūuentus, occideret. Sed miſer Iudæus, qui verba non ꝯſiderat, quō ergo verborū ſenſum, ex quo veritas ipſa percipitur, intelliget, atq; tenebit? Nouū, inqt Propheta, creauit dn̄s ſuper terrā: nouum autem eſt qđ antea nunq̄ extitit: qa ſi actum antea fuiſſet, nouum minime dici poſſet. Cum autem facinus Iudith, li cet magnum, & memoratu dignum fuerit, nouum tn̄ eſſe non potuerit, quādoquidem mulieres aliæ quamplurimæ, & natura, & animo præſtantiores ante Iudith fuerint, quę in viros magnanimos maiorem prouinciam, atq; difficiliorem ſubierint. Semiramis eni Aſſyriorū Re gina, & Nini Regis vxor: eo nanq; mortuo regnare cœpit: ſimulans ſe Nini filium: ſicq; ſexum mentita magnas res geſſit: & in prælijs ſemper, & ſanguine verſata eſt. Duos & quadraginta annos Regnum adminiſtrauit: & non contenta acquiſitos à viro Regni terminos poſ ſidere, Aethiopiam quoq; ſuo ſubiecit

Oppoſitio.

Reſponſio.

imperio, Indiæq; bellum intulit: quo, præter illam, & Alexādrum Magnū ingredi nemo auſus eſt. Verū die quodā, dum circa corporis ſui cultum occuparetur, nuntiatum eſt illi, Babylonem ab eius imperio defeciſſe: ſoluta adhuc alte ra parte crinium, protinus ad eam expu gnandam cucurrit: nec prius decorem capillorum redegit in ordinem, q̄ vrbem præſtantiſſimam in ſuam reſtituit poteſtatem. Quo autem tempore hæc fuerit Semiramis, ex dictis per Beatum Auguſtinum libro decimooctauo de Ciuit. Dei cap. ii. cognoſces Abraę Patriarchæ tem pore fuiſſe. Hoc idem inquit Euſebius de Præparatione euangelica libro decimo cap. iii. Scylla vna fuit Niſi Megarēſiū Regis filia: cumq; eius patriam Minos obſideret, fatiſq; (vt dicebant) eſſet decretum, expugnari non poſſe, niſi purpu rea coma patris euelleretur. Illa amoribus Minois perdita, capillum patris abſcidit: amiſſaq; patria Minoi caput patris donauit. Belides qnquaginta fuerunt ex diuerſis vxoribus Danai filiæ: quę nuptiali nocte, cum ad virorum tha lamos accederent, ſtricto gladio (excepta Hypermneſtra minore natu, quæ virum ſuum vita donauit) virorum ſuorū quemlibet interfecit.
Tritonia virgo: quam Gręci Mineruam vocant: quam'ue belli inuentricem dicunt. Sed cum ipſi virgini Palladi, Palas gigas Titani filius, Deorumq; inimiciſſimus: vel (vt Cicero voluit) eiꝰ pater vim inferre attentaret, eum illa ſua virtute peremit: à quo (vt quidam aſſerunt) & ipſa Pallas poſtea nuncupata fuit. Tritonia vero dicta eſt, quia iuxta Tritonidis paludem primitus cōperta dicitur. Hęc autem fuit regnante apud Athenas Cecrope: ſub quo Rege etiam ciuitatem cō ditam, vel inſtauratam ferunt à Minerua: quo nomine vocabatur Athenarum ciuitas appellata eſt. Nam Minerua Græ ce dicitur Athena. Hęc vltimo loco poſi ta ex Beato Auguſtino libro decimoocta uo de Ciuitate Dei, capitulo. viii. & ix. Penthesilea Amazonum Regina in mul tas Græcorum naues Troianis fauens,

Digitized by Google

ignem iniecit: & Neoptolemum Achil lis filium acerrime vulnerauit. Magna etenim virtutis bellicæ documenta pro tuenda Troiana patria demõſtrauit. Hęc autem fuit tempore Ieptæ Hebręorum Iudicis. Hæc nempe audita Hectoris Troiani virtute: etiam eum adhuc nõ viſum ardenter amauit. Hecuba Regis Priami vxor nobiliſſima mulier, magno, atq; virili animo extitit: quę virtutis ſuæ non imemor, cum Polymeſtori Thracum Regi, ob mutuam inter ſe beneuolentiam, Priamus Polydorum filium crediditſſet: vt Troia capta Polydorus Troianum genus, atq; vrbem inſtaurare poſſet: quem tandem Rex inſidiis, Troia ſolo æquata, coactus auri ſacra fame interemiſſet, ſummo dolore concitata, atq; iram vultu diſſimulans, finxit Polymeſtori alterum auri pondus pro filio dare. Ille vero auiditate accenſus, credens id fore, cum in conſpectu Hecubæ eſſet, continuo ab illa vnguibus occæcatus eſt. Et ne quę diximus pro veritate tuenda de Gẽtilibus mulieribus Iudæi nos fingere arbitrarẽtur, nõnullas etiam Hebręas magnę virtutis mulieres ſilentio non prætermittam. Iabel vxor Aber Cinei fugientem Syſaram Principem exercitus Iabim Regis Canaam: & Tabernaculum ingreſſum infixo in cerebrum clauo conſtanti animo interfecit: excitante Delbora vxore Lapidoth, quę populum Iſrael eo tẽpore iudicabat Barach aduerſum Syſaram, qui in Tabernaculo opertus pallio, ab Iabel clauo (vt dixi) occiſus eſt. habetur hoc Iudicum caplõ quarto. Athalia pręterea à parentibus Acab, & Iezabel idolatris educata, Ochoziam filium videns mortuum, in vltionem eius irruit, & ſemen Regiũ omne pdidit. Nec non nepotes filii ſui filios auiditate regnandi occidit, regnauitq; ſuper terrã ſeptem annis. habet hoc quarto Regum cap. xi. & Paralipomenon lib. ii. cap. xxii. Et ne omnium illuſtrium mulierum facta recẽſere videamur: quæ de ſupraſcriptis pro veritate tuenda dicta ſunt, ſufficiant. Fuerunt equidem hæ mulieres maioris animi, q̃ Iudith vidua, quę Holofernem, ſomno, vinoq; ſepultum occidit: cum repugnantem vincere pręſtantioris ſit animi, atq; virtutis, q̃ ſe non tuentem ſuperare: vnde Iudith facinus nouum minime dici poteſt: cum idipſum ante Iudith per alias quamplures mulieres factũ fuerit. Sed cum Propheta dixerit: Nouum creauit dominus ſuper terram: fœmina circundabit virum: ſequitur ꝙ de Iudith minime dicere voluit: qa nouum non fuiſſet. Quid autem illud fuerit nouum, de quo Propheta itellexit, nil aliud nẽpe fuit, niſi Ieſu Chriſti incarnatio ex glorioſa Maria virgine, vt ſupra dictum fuit. Quod ideo nouum dicitur, qa diuinę naturę, & humanę facta eſt vnio quędam noua, & inſolita. Item etiã hoc fuit nouum: ꝙ homo exiſtens in matris vtero, eſſet plenus virtute. Chriſtus enĩ tũc ſic fuit virtuoſus, ſicut modo eſt in cœlo. Pręterea Iudith Holofernem non circũdedit, iuxta Prophetę ſniam: imo potius dolo circumuenit. Et vt etiam oſtenderet Propheta hoc, qđ fœmina circundaret, eſſet qd inſolitum, & magnum, inquit Virum: ideſt hominem perfectum ſcientiis, & virtutibus ab inſtanti ſuę incarnationis: cum alię mulieres prægnantes infantem ignarum in utero geſtent, & pariant. Cum quo etiam cõcordat Salomon Prouerbiorum cap. xxx. dicens: Viã viri in adoleſcentula, vel viro abſcondita: vt in caplõ proximo ſequenti declarabitur. Quod etiam facile percipi poteſt ex Cõmentariis Rabi Salomonis, & aliorum etiam Rabinorum dicentiũ: Quęq; dicta ſunt a Hieremia, in hoc capitulo intelligenda eſſe de felicitate, quam habituri eſſent Iudęi tempore Meſſię Regis. Igitur ex eorum aſſeueratione, quæ in hoc capitulo Hieremiæ dicta ſunt, de accidentibus Meſſiæ tempore intelligenda ſunt. Idem etiam Rabi Salomon ſuper illis verbis huiuſmet capitis: Rurſumq; ædificabo te, & ædificaberis virgo Iſrael &c. inquit: ꝙ ædificationes ciuitatis Hieruſalem, & templi factę per Salomonem, Zorobabel, Eſdram, Neemiã, & alios ideo corruerunt, & in terrã proſtratę ſunt: quia factę fuerunt per homines

nes mortales: ſed iſta, de qua loqtur hic Propheta, fiet per manum diuinam: & ideo ſtabit in æternum. Verum dixit: ꝙ eccleſia triumphalis Chriſti Dei, de qua loqtur hic Propheta, & quæ eſt Paradiſus, uel in Paradiſo ſtabit in æternum: tamen ipſe Rabi non de ſpirituali, ſed de materiali, quod in æternum durare nõ poteſt, ſentiebat: & etiam Meſſiã in hoc mundo temporaliter regnaturum credebat. Vnde præter eius intentionem uerum dixit. Nam in hoc capitulo .xxxi. Hieremiæ deſcribitur de ædificatione eccleſiæ Chriſtianorum, quę dicitur Hieruſalem. Et eſt duplex .ſ. militans in hoc mundo terreſtri, & triumphans in cœleſti patria. Et legem nouam .ſ. Euangelicam ſe daturum eſſe promittit ipſe ſummus Deus: prout ĩferius probandum eſt libro tertio capitulo nono: & libro ſeptimo capitulo tertio.

INSVPER: ꝙ ex his uerbis: Creauit dominus nouum ſuper terram: fœmina circundabit uirum, intelligatur de Chriſto Meſſia ex uirgine tunc naſcituro, apertiſſime patet: & hoc Rabinorum, ſiue Thalmudiſtarum auctoritate. Et imprimis Rabi Ioſuę filius Leui in Medras echa, ſuper his verbis Hieremiæ capitulo trigeſimoprimo: Fœmina circundabit virum &c. Veni, inquit, & videbis qualiter non eſt modus Dei, ſicut modus hominis carnalis. Homo enim carnalis lancea ꝑcutit, & emplaſtro, vel vnguẽto medetur: ſed dñs Deus noſter non ſic: qa cum quo ꝑcutit, cum eo ipſo etiam medetur: quod qdem reperimus in Ioſeph, & & in Iſrael verificari. Nam Ioſeph ꝑ ſomnia percuſſus eſt: & per ſomnium curatus eſt. & Iſrael in virgine peccauerũt: vt habetur Ezechielis cap. xxiii. Et fornicatæ ſunt ĩ Aegypto. vel (ſm aliquos) in adulterio peccauerũt. Et ſeqtur Ezechiel ibidem: Subacta ſunt vbera earum, & fractę ſunt mamillę pubertatis earum: & in virgine puniti fuerũt: vt Threnorũ cap. v. Mulieres in Sion humiliauerunt, & virgines in ciuitatibus Iuda: & in virgine ſunt conſolati: ſicut ait Hieremias: Quia creauit dominus nouum ſuper terram: fœmina (alias virgo) circundabit virum. Et ibi inquit Rabi Anna nomine Rabi Iddi: quia hic eſt Rex Meſſias: de quo Dauid ꝓphetauerat: Ego hodie genui te. Hoc idem ẽt, ſi non in totum, ſaltem in magna parte dicit in Bereſid raba caplõ primo ſub nomine Rabi Oſua: qui fuit idem Rabi, quem ſuperius Ioſue nominaui: vtroq; eni nomine appellatus eſt: ſed in Medras echa eſt locus ſuus originalis, & in Bereſid raba. Rabi Anna, ſiue Amna, nomine Rabi Iddi inquit: Quia hic eſt Rex Meſſias, de quo Dauid prophetauerat: Ego hodie genui te: vt Pſal. ſecundo. Quod etiã ĩquit Eſaias cap. lxii. Propter Sion nõ tacebo: & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplẽdor Iuſtus eius: & Saluator eius vt lampas accendatur. Hæc ille Rabi. Et notandum eſt: quia ſuperius dixi: Fœmina, alias virgo: ꝙ antiquiores Rabini non ſcripſerunt, ſed tantum docuerunt: diſcipuli vero ſui ſcripſerunt, quæ a ſuo audierunt præceptore. Et licet ipſi diſcipuli in ſententia omnes conuenirent, tamen aliquando in aliqua dictione erant varii: hinc eſt, ꝙ aliqui loco illius dictionis Hieremię Fœmina, ſcripſerunt Virgo. Adeo enim pro conſtanti, & firmo habebant, ꝙ Hieremias intellexerit de virgine, quando dixit: Fœmina circundabit virum: ꝙ ipſi Rabini non dubitabant, allegantes Hieremiam, ponere virginem pro fœmina, dicentes: Virgo circundabit virum. Quomodo ergo poſſunt Iudęi negare, ꝙ Chriſtus ex virgine ſit natus: cum Propheta Hieremias hoc prædixerit: & maxime confirmantibus Thalmudiſtis, ſiue Rabinis ſuis, qua fronte aliquid contradicere poſſunt? Concluditur ergo: ꝙ ex hoc Hieremiæ textu, etiam ſm Thalmudiſtas, aperte probatur, Meſſiam Regẽ ex virgine naſci debuiſſe. O igitur Maria fœmina ſuper fœminas benedicta: quæ virum omnino non nouiſti: & virum tuo vtero circundediſti. Circundat virum Maria Angelo fidem dando: quia Eua perdidit virum ſerpenti conſentiendo.

Digitized by Google

¶ Salomon Prouerbioꝝ cap. xxx. Tria ſunt difficilia mihi, quartum penitus ignoro: Viam Aquilæ in cœlo: viam Colubri.&c. Cap. V.

SAlomon inſuper Rex, à quo Iudæi minime falli poſſunt, cum Rex ſuus fuerit,& Propheta, hanc confirmat veritatem: ꝙ .ſ. Chriſtus ex virgine naſci debebat,ſic dicens Prouerbioꝝ cap.xxx. Tria ſunt difficilia mihi:& quartum penitus ignoro: Viam Aquilę in cœlo: viã Colubri ſuper terram: viam Nauis in medio mari:& viam Viri in adoleſcentia, ſiue in adoleſcentulam, vel abſconditã viro: vt Hebræoꝝ edocent literę. Miror equidem non parum: ꝙ Salomon, qui fuit Propheta: vt ipſemet inquit in fronte huius xxx.cap. Prouerbioꝝ, his verbis: Viſio quam locutus eſt vir cum quo eſt Deus:& qui Deo ſecum morante confortatus ait.&c. Et cui Omnipotẽs Deus dedit cor ſapiens,& intelligens in tantum,vt nullus ante eum ſimilis ei fuerit: nec poſt eum futurus eſſet: vt.iii.Regum cap.iii.Et qui ꝓpterea ſingulari igenio, & ſapientia præditus fuit,ac naturas hominum,& aĩalium quorũcunq;, ac arborum,& plantaꝝ optime cognouit: diſputauit quoq; ſuper lignis,& cedro,quę eſt in libano vſq; ad hyſopum,quę egreditur de pariete:& diſſeruit de iumentis,& volucribus,& reptilibus,& piſcibus: vt .iii.Regũ.c.iiii.Et tria eſſe dicat ſibi difficilia: quartum vero ſe penitus ignorare: vt ſupra dictũ eſt. Econtra vero Sapiẽtiæ cap.v. ea ipſa,vel ſaltem nõnulla ex eis pro notiſſimis,& manifeſtiſſimis poſita ſunt. Qui liber ſapiẽtiæ, licet à Philone diſertiſſimo Iudæo Gręce ſcriptus ſit: tñ(vt cõmuniter doctores omnes, & hiſtorici ſentiunt) ex ipſius Salomonis ſententiis æditus fuit: quapropter Salomon ipſe principalis eius libri auctor recte dici poſſet:& tanto magis,ꝙ in capitulis.viii.&.ix.eiuſdẽ libri in pſona Salomonis expreſſe loqtur: vnde ipſemet Salomon ſibipſi contrarius eſſe videretur. Scribitur enim ſic Sapientiæ cap.v. Quid profuit nobis ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanq̃ vmbra,& tanq̃ nuntius pręcurrens,& tanq̃ nauis, quæ pertranſit fluctuantem aquam: cuius cum pertranſierit, non eſt veſtigium inuenire, neq; ſemitam carinæ illius in fluctibus: aut auis, quę trãſuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius: ſed tantum ſonitus alarum verberans leuem ventum,& ſcindens per vim itineris aerem commotis alis tranſuolauit:& poſt hoc nullum ſignum inuenitur itineris illius: aut tanq̃ ſagitta emiſſa in locum deſtinatum, diuiſus aer continuo in ſe recluſus eſt, vt ignoretur tranſitus illius: ſic & nos nati continuo deſinimus eſſe,& virtutis quidem nullum ſignum valuimus oſtendere: in malignitate autem noſtra cõſumpti ſumus. Talia dixerunt in Inferno ii, qui peccauerunt. Si Salomon vtrobiq; fuit auctor, equidem ſibiipſi cõtrarius eſſe videtur, niſi aliqua magna cauſa extitiſſet cõtrarietatis. Si autem Philon ex ſua, ſiue cuiuſuis alterius hominis ſententia, ea tanq̃ facilia,& notiſſima(prout veraciter ſunt) poſuerit, quid nobis reſtat hic dicendum? niſi vt ea, quæ ipſe Salomon Prouerbiorum caplo trigeſimo dixit ſibi difficilia eſſe,& quartum ſe penitus ignorare, non niſi aliquid maximum, quod ab humano igenio excogitari minime poſſet,voluerit indicare? Vnde neceſſario,ne tanto viro,quantus fuit Salomon,iniuriam, imo vt Omnipotentem Deum veridicum faciamus: qui tertio Regum caplo tertio,dixit ei Salomoni, neminem in ſapiẽtia ſimilem vnquam fuiſſe, nec etiam futurum eſſe: concludendum eſt igitur myſterium quoddam excellentiſſimũ in ipſis verbis Prouerbiorum caplo trigeſimo cõtineri. Quod autem illud eſſet myſterium, nil aliud eſſe potuit,niſi Chriſti filii Dei incarnatio,& ex virgine natiuitas. Quod licet non ſm literam intelligendum ſit, ſed parabolice,nil refert: cum liber ipſe Prouerbiorum, ſiue Parabolarum intituletur. Quod nempe tam magnum,& admirabile fuit myſteriũ: vt nec mortalis quiſq̃ ſcire,nec etiam Angeli potuerint: quæ

via,

Digitized by Google

via, quo modo, quo'ue ordine Deus perfectus, & homo in vtero virgineo clauſus concipi potuerit: clauſoq; vtero exierit, & natus ſit. Hoc excedit humanũ ingenium, hoc Angelicum ſuperat intellectum. Quod tamen operante Spiritu ſancto, qui potuit fecit, qui Deus eſt. Intelligebat enim Sapiẽtiſſimus ille virginem abſq; virili ſemine parituram: diuinamq; naturam, ac humanam in vno cõſtituendam eſſe ſuppoſito: cuius rei magnitudo, atq; difficultas quomodo fieret penitus ignorauit. Hoc illud eſt, quod Hieronymus inquit: Quod natura nõ habuit, vſus neſciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cœlum, ſtupet terra, creatura etiam cœleſtis miratur, hoc totum eſt, quod per Gabrielem Mariæ promittitur, & per Spiritum ſanctum adimpletur. Salomon itaq; ſapientiſſimus maxima de Chriſto myſteria conſiderãs, & ea non ualens aperte intelligere: huiuſmodi enim myſteria in teſtamento vetere occulta valde erant, & ſub ænigmate velata, inquit: Difficilia mihi ſunt iſta tria cognoſcere: Viam Aquilæ in cœlo: hoc eſt viam Chriſti aſcendentis in cœlum cum carne aſſumpta ex beatiſſima virgine Maria poſt eius paſſionem, & reſurrectionem. Viam Colubri ſuper petram: ideſt viam Chriſti de Cruce ad ſepulchrum: quod erat exciſum in petra: de quo tertia die reſurrexit: vnde ipſe Chriſtus inquit Ioan. capitulo tertio: Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ hominis, comparans ſe ſerpenti. Viam Nauis in medio mari: hoc eſt viam Chriſti ꝑ tẽpeſtates, & fluctuationes huius mundi tranſeuntis. Viam Viri in Alma, ſiue in adoleſcentula, vel in abſcondita viro, vt Hebræorum literę ſonant: hoc eſt viã Chriſti in vtero virginis ĩcarnati: quam viam ipſe Salomõ ſe penitus ignorare fatetur: ſcilicet quomodo abſq; humano ſemine virgo poſſet concipere, & parere perfectum Deum, & hominem. Et nota illud Verbũ viri: vbi dicitur Viam viri: quod optime conuenit cum Hieremia capitulo trigeſimoprimo: Fœmina circundabit virum: ideſt hominem perfectum ſcientiis, & virtutibus ab inſtanti ſuæ incarnationis: vnde de nullo alio, niſi de Chriſto intelligi poteſt. Hæc audiens Iudęus opponit dicens: Quomodo Salomon potuit ea, quæ ſuperius dixiſti, intelligere de muliere virgine ſine humano ſemine concipiente, & parturiente, cum ipſemet Salomon ſtatim eam mulierem meretrici comparet? Nam cum dixiſſet: Viam viri in Alma, ſtatim ſubdit: Talis eſt & via mulieris adulterę, quæ comedit, & tergens os ſuum dicit: Nõ ſum operata malum: quæ verba intelligi non poſſunt, niſi de corrupta, eo ꝙ mulieri adulteræ comparetur. Reſponſio. Verba Salomonis antedicta (vt ſupra etiam tactum eſt) parabolice intelligenda ſunt: nec mirũ, cum in libro Parabolarũ deſcripta ſunt. Vnde via mulieris adulterę intelligi debet hoc in loco, non via fœminę adulterantis, ſed plebs, & Synagoga Iudaica idolatrans, quæ Deo deſpõſata in monte Synai in legis ſuſceptione, ſtatim ab ipſo Deo per idolatriam in adoratione vituli declinauit: vt Exodi capitulo trigeſimoſecundo. Ob quam idolatriam meretrix conuenienter dicitur: vt Eſaiæ capitulo quinquageſimoſeptimo: Accedite huc filiæ auguratricis, ſemen adulteri, & fornicarię. & Hieremię capitulo ſecundo: Scito, & vide, quia malum, & amarum eſt reliquiſſe te dominũ Deum tuum: & nõ eſſe timorem eius apud te, dicit dominus Deus exercituum: A ſæculo cõfregiſti iugum meum, rupiſti vincula mea, & dixiſti: Non ſeruiam. In omni eni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternaberis meretrix. Et iterum eiuſdem Hieremię capitulo tertio: Et vidit pręuaricatrix ſoror eius Iuda, quia pro eo ꝙ mœchata eſſet auerſatrix Iſrael, dimiſiſſem eam, & dediſſem ei libellum repudii, & non timuit præuaricatrix Iuda ſoror eius: ſed abiit, & fornicata eſt etiam ipſa, & facilitate fornicationis ſuæ contaminauit terram, & mœchata eſt cum lapide, & ligno &c. Nam ſicut adultera, & meretrix dicitur, quę relicto proprio marito, aliũ

Oppoſitio.

Reſponſio.

virum in mariti torum inducit: ſic pari modo Synagoga, & plebs Iudaica dicitur meretrix, & adultera: quæ relicto domino Deo ſuo viuo, & vero, ſe ad idola adoranda cõuertit. Salomon igitur, cum dixiſſet: Viam Aquilæ in cœlo: viam Serpentis in terra. &c. ſibi mirabiles, & difficiles videri: atq; ab eius intellectu diſtãtes, continuans inquit ſic: Et taliter mirabile eſt mihi, & valde diſtans à ratione via iſtius adulteræ nequiſſimæ: ſcilicet Synagogæ, & plebis Iſrael. Nõ enim intelligebat malitiæ Iudæorum immenſitatem, impietatis profunditatem, & perfidiæ pertinaciam: qua ipſa Synagoga, & plebs Iudaica adultera, & meretrix verum Meſſiam Chriſtum dominum, innocentem, cæcos illuminantem, claudos curantem, mortuos reſuſcitãtem, & alia quamplurima beneficia ſibi conferentẽ: & qui, vt eos ſaluaret, aduenerat, repelleret, recuſaret, inſectaretur, & ad turpiſſimam, & ignominioſam mortem condẽnaret. Bene igitur Salomon celſitudinẽ ſupradictorum quatuor, & immenſitatem, ac profunditatem improbitatis, & malignitatis huius adulteræ Synagogę conſiderans, & vehementer admirans ſubiunxit: Talis eſt via mulieris adulteræ: ſcilicet taliter, & ſic eſt admiranda, & ad intelligendum difficilis, & vltra modum ſtupenda: cui ab Omnipotenti Deo tot ſingularia beneficia conceſſa fuerũt: & tamen Deum ipſum incarnatũ corãm Pilato tam impudenter negauit: & ſine verecundia viuens publice de vſura: vt meretrix de meretricio quęſtu neſcit erubeſcere: immo totum ſibi reputat licere: & in Chriſtum negat ſe peccaſſe. Concluditur igitur ex iſto Salomonis vaticinio, conſtare Meſſiam Regem ex virgine naſciturum fuiſſe.

¶ Eſaias cap. vii. Ecce virgo concipiet in vtero. &c. Cap. VI.

ACcedit inſuper ad hoc noſtrum confirmandum propoſitũ Eſaias, qui capitulo ſeptimo inquit: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomẽ eius Emanuel. Achaz Rex improbus fuit, atq; nequiſſimus idolatra: vt habetur quarto Regum capitulo decimo ſexto. Cuius Regnum Raſim Rex Syrię, & Facce Rex Iſrael aggreſſi ſunt: alter tamen poſt alterũ, & inde magnam prædam exportauerunt. Qui ambo Reges, cum ſimul confœderati, Regnum ipſius Achaz pariter inuadere, & euertere vellent, ipſi Achaz, & Iudæorum populo magnum iniecerunt terrorem: cum eorum vterq; Iudęos multum afflixerit: eis autem ambobus inuicem confœderatis eorum Regnum inuadentibus, & eodem tempore infeſtantibus, omnem euadendi ſpem depoſuerunt. Achaz ergo valde dubitans, & timens, vt ab amborum ipſorũ Regum manibus euaderet, oblitus diuinæ maieſtatis, idolorum auxilium, & hominum implorabat: quem Deus pius, atq; miſericors ob bonitatem Ionatham patris, & Oziæ aui eius liberare volens, miſit ei in occurſum Eſaiam Prophetam: vt ſibi diceret: Noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium &c. vt habetur parum ſupra eodẽ capitulo ſeptimo Eſaiæ. Cumq; Eſaias ei ꝓpinquus eſſet, adiecit dominus loq ad ipſum Achaz, dicens: Pete tibi ſignum à domino Deo tuo: quaſi dicat: & non ab idolis in profundum Inferni, ſiue in excelſum ſupra: de certitudine: ſcilicet liberationis tuæ, & populi à duobus Regibus. Quibus verbis dominus ipſe Achaz Regem inuitabat ad ſignum etiam ſupernaturale, cum dixit: In profundum Inferni, ſiue in excelſum ſupra: quod pro ſepulchro (vt inquunt Hebręi, & maxime Rabi Salomon) accipi poteſt: quaſi diceret: Siue per reſurrectionẽ alicuius mortui, ſiue per aliquã notabilem mutationem in curſu cœleſti: vt Ioſue cap. x. vt de huius periculi euaſione certior fias. Huiuſmodi autem admonitionem Rex Achaz paruipẽdens, atq; diuino auxilio repugnans, inquit: Non petã, & non tentabo dominũ: falſa fuit hęc excuſatio: & maxime apud Deũ, qui omnia nouit. Renuit nãq; petere ſignum a Deo vero: non ꝙ dubitaret tentare dominum: ſed quia ab eo tanquam idolatra, erat alienus. O' quod, & quale

fuit

ſuit eius peccatum. O' quę, & qualis fuit eius iniquitas, & impietas: cum ipſomet domino eum inuitante ad petendum ſignum à Deo ſuo, & non ab idolis, & etiã ſignum grande, & ſupernaturale: vt de ſua, & populi liberatione certior fieret. Et ipſe Rex improbus, infidelis, & neqſſimus idolatra tam audacter recuſauit: ſub quadam tamen ficta excuſatione, inquiens: Non petam, & non tentabo dominũ. Eſaias igitur ex huiuſmodi reſpõſione dedignatus, ab eo Achaz auerſus, ſuam dirigens orationem ad domũ Dauid, inquit: Audite ergo domus Dauid: Nunqd parũ vobis eſt moleſtos eſſe hominibus: qa moleſti eſtis & Deo meo? ꝓpter hoc. ſ. qa Achaz Dei clementiam, atq; potẽtiam ſpreuit, & aſpernatus eſt, atq; diuinum auxilium contempſit? Dabit ipſe dominus vobis ſignũ: vobis, inquit, de domo Iuda, & nõ Achaz Regi. Et quod ſignum eſſet, illud exprimit, dicens: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Quibus verbis Propheta ipſe manifeſtiſſime comprobauit: Virginem concepturam, & parituramı filium.

Oppoſitio. Hoc audiẽs Iudęus æquo animo ferre non poteſt: ꝙ virginem pariturum dicat Propheta. Inqt enim ipſe: vbi nos latine dicimus Virgo, Hebraice legitur Alma: quę dictio Alma non virginem, ſed iuuenẽ ſignificat: vnde, inquit, Prophetam voluiſſe in rei veritate dicere: ꝙ iuuenis concipere, & parere deberet, non autem virgo.

Reſponſio. Reſpõſio ſm Beatum Hieronymum ꝯtra Iouinianum lib. i. Scio Iudęos opponere ſolere in Hebręo verbum Alma, non virginem ſonare, ſed adoleſcentulam. & re vera Virgo ꝓprie Bethula appellatur: adoleſcentula autẽ, vel puella: non Alma dicitur, ſed Naara. Quid eſt igitur, quod ſignificat Alma? abſcõditam virginem. i. non ſolum virginem, ſed cum intentione virginẽ: qa non omnis virgo abſcondita eſt, nec ab hominum fortuito ſeparata cõſpectu. Deniq; & Rebecca in Geneſi ob nimiã caſtitatem, & eccleſiæ typũ, quem in ſua virginitate ſignabat, Alma ſcribitur, non Bethula: ſicut manifeſtum eſſe poterit ex ſermonibus pueri Abraã: quos loquitur in Meſopotamia: & dixi: Domine Deus domini mei Abraam, ſi tu dirigis viam meam, per quam ego ingredior: ecce dum ſtetero ſuper fontẽ aquę: virgo quæ egreditur vt hauriat aquam: & dixero ad eã: Da mihi paululũ aquæ, vt bibam de hydria tua. & reſponderit: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc erit vxor, quam præparauit dominus filio domini mei. (Geñ. capi. 24.) In eo enim loco, in quo ait Virgo, quę egredit̃, vt hauriat aquã, in Hebręo ſcriptum eſt Alma: ideſt uirgo ſecreta, & nimia parentum diligentia cuſtodita: aut certe oſtendant mihi: ubi hoc uerbo appellentur & nuptę: & imperitiam confitebor. hęc ille. Per quam dictionem Alma, Aquila, non adoleſcentulam, nec puellam, ſed abſconditam tranſtulit. Inſuper ad huius rei confirmationem, apud Iudęos mos ſemper fuit, atq; conſuetudo: quam Iudęorum conſuetudinem, ſiue obſeruantiam, etiam nonnulli impreſentiarũ obſeruant, Adoleſcentula, cum pro cõtrahendo matrimonio adducitur, quodam cooperta uelamine, nullo modo ab aliquo uideri poteſt, niſi uir eã prius duxerit in uxorem. Id autem fit, ut neminem fugiat, ſi non uideri, multo magis non tangi ab aliquo licitum eſſe: ex quo recte dici poteſt: ꝙ Alma uirginem iuuenculam intactam, & incorruptam proculdubio ſonet. Quod autem Rebecca filia Batuelis (de qua ſupra) fuerit iuuencula, Rabi Salomon Gallicus, inquit eam tunc, quando dicitur Geñ. capitulo uigeſimoquarto: Puella decora nimis, uirgo pulcherrima, & incognita uiro, natam fuiſſe tãtum nouem annos. Quod itidem Iudęi omnes ſentiunt in Codice, qui nuncupatur ab eis Bereſid raba: hoc eſt in principio magno: per quod liber Geneſis ſignificatur. Verum à nonnullis Iudęorum (ut ſuas tueri poſſint fallacias) Bethula hoc in loco ſcribitur: quem errorem cuilibet antiquiores Bibliæ oſtendunt, ac manifeſtant. Vnde Rebecca ipſa eo tempore ratione ætatis, atq; conditionis non

Digitized by Google

potuit eſſe, niſi virgo. Hæc eadem à no⸗bis propoſita veritas oſtenditur Semot: hoc eſt Exodi. c. ii. quando Amran filius Chaath expoſuit Moyſem filium ſuũ ob ædictum à Pharaone Hebrȩis factum. Quem quidem Regis filia, cum ad flu⸗men lauandi ſe gratia reciperet, in Arca circumlinita bitumine reperit: qua de⸗tecta vagientis paruuli miſerta eſt. Ade⸗rat & cum illa infantis ſoror Maria: quȩ tunc filiæ Pharaonis ait: Vis tu vt vadã, & vocem tibi mulierem Hebræam, quȩ infantulum nutriat? Vade inquit. & ſeq⸗tur: Perrexit puella, & vocauit matrem ſuam: erat nãq; puella (quemadmodum diximus) Moyſis ſoror: illcq; maior natu annis quatuor: vt ait ille Rabi Salomon Gallicus. Cuius ætatis adoleſcẽtula, qn virgo fuerit, neq; dici, neq; cogitari po teſt: & tamẽ eo in loco ab Hebræis puel la ipſa Alma nuncupatur. Igitur hæc di ctio Alma: non ſolum viro abſcõditam: ſed virginem etiam, atq; intactam signi⸗ficat. Quapropter Eſaias cũ dixit: Hine Alma hara, virginem proculdubio pari turam ſenſit. Ratio per ſe ſtat: & vi ver⸗borum, atq; rei natura. Achaz enim Re⸗gi dicit: Pete tibi ſignũ à dño Deo tuo in profundum Inferni, ſiue in excelſum ſupra: vt à manu Iſrael, atq; Syriæ liber euadas. Hoc enim ſignum à Deo Regi oblatum non niſi ſupernaturale intelli gi poteſt: at iuuenem eſſe parituram ſu pernaturale quidem non eſt: cum iſtud ipſum in dies mortalis hæc natura hominibus afferat: ſed virgo, vel in⸗corrupta, vt pariat hoc ſignum ſuper⸗naturale eſt: quod humanum excedit in genium: quod natura humana capere non poteſt: quoniã id ſolum diuinæ po⸗tentiȩ cõuenit: & ab alio fieri, niſi à Deo non poteſt: quod quidẽ in Beata Maria factum eſt: quæ virgo concepit, & pepe⸗rit, manens virgo ſemper intacta, & in⸗corrupta. Quod myſteriũ prȩter ipſam, quis alius ſcire non potuit, & cui Deus illud voluit aperire. Iccirco Eſaias ait: Ecce virgo concipiet, & pariet filiũ. Sin autem iuuencula (vt Iudȩi volunt) & nõ virgo pariat: quale ſignum poterit ap⸗pellari, cum hoc nomen ætatis ſit, nõ integritatis? Quod Alma virginem ſi⸗gnificet, legitur Pſal. lxvii. Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus in me dio iuuencularum tympaniſtriarũ. Super quo iuuencularum termino, inquit Ra⸗bi Dauid, quem vera ſignificatio dictio⸗num Hebrȩarum non latuit: ꝙ terminus ille Alamoth, quem nos iuuencularum proferimus, virgines in plurali procul dubio ſignificat: & eius ſingulare ẽ hȩc dictio Alma. Vera etenim ratiõe ad hoc dicendum mouetur Rabi iſte Hebrȩus. Nam Dauid Rex hunc cecinit Pſalmum diuinæ maieſtati: & lyra, ſiue cithara pulſante ſaltabat: quẽ Michol eius vxor deſpexit, eo ꝙ ſaltaret: vt. ii. Regum. c. vi. In lȩtitiis enim publicis ppl's Iſrael quoſdam inſtituebat choros: in quibus primi Principes incedebant: quos ſeque bantur cantores: inter quos pſallebant & virgines: in quarum cœtu nulla mu⸗lier admittebatur, quæ habuiſſet virum. Iccirco dicitur: In medio iuuencularum tympaniſtriarum: quod rectius diceret: In medio virginum: quandoquidem di ctio Alamoth hoc in loco poſita à Iudȩ⸗is virgines ſignificet, & itactas, & incor⸗ruptas: vt dicit ille Rabi Dauid. Pro con cluſione igitur notandum eſt: ꝙ hæ tres dictiones: Naara, Bethula, & Alma, apud Hebræos hanc habent ſignificationem .ſ. Naara, ſignificat puellam, ſiue virgo exiſtat, ſiue non. Bethula, fœmina eſt in⸗cognita viro. i. virgo, ſiue adoleſcentula ſit, ſiue antiqua, & vetula. Alma vero ne quaquam dicitur, niſi puella, & virgo. Et hæc apud Hebrȩos eſt propria, & vera harum trium dictionũ ſignificatio: quã⸗uis ſacra ſcriptura, quandoq; ſuas narra⸗tiones ampliando, vnam iſtarũ dictionũ pro alia aſſumeret: in hoc tamen loco di ſcrete, & proprie hanc ſolam dictionem aſſumpſit, quæ beatȩ Dei-genitricis vir⸗ginitati proprius, ac competentius con⸗ueniebat. Eſt inſuper aliud quoddam mi rabile ſecretum in hac dictione Alma: quia Alma ſm Hebraicum idioma deri⸗uatur à quodam verbo Helim delbimã cabed: cuius ſigñatio, ſeu trãſlatio ẽ: cȩlo

cȩlas

Digitized by Google

cęlas cęlaui. Alma ergo idē qđ cęlata, ſeu cælatio ſignificat. Cælata dico: quia virū non cognouit vnquam. Cælatio vero: quia ſecretum Chriſti incarnationis toti humanæ naturę (excepta beata virgine) fuit velata, & ſub ænigmate poſita. Almuth in Hebræo ſignificat abſconſionem: & inde dicitur Alma abſcondita .i. iuuencula aſpectibus hominum abſcondita, ita ꝙ de eius pudicitia nulla poſſit oriri dubitatio. His igitur omnibus intellectis, conſtat veritas ipſa, quam ſeqmur, quamue nos Eſaias inſtruit dictionem Alma virginem ſignificare, cum ait: Ecce virgo concipiet &c. Item ad euidentiā, & oſtenſionem maioris integritatis glorioſiſſimæ virginis Mariæ: ſciēdum eſt, ꝙ iuxta veram, & cōmunem Hebraicæ linguæ grammaticam, huic dictioni Alma, Eſaias propoſuit vnam dictionē monoſyllabam, Ha. Non enim in Hebręo in hoc Eſaię loco eſt hęc dictio Alma ſolū: ſed Ha Alma. De Alma ſatis dictum eſt ſuperius: reſtat vt hic dicat de hac alia dictione monoſyllaba Ha: quæ pręponitur illi dictioni Alma. Quam dictionē aliqui expoſitores dixerunt eſſe articulare datiui caſus: ſed qa indifferenter præponitur cuilibet caſui: ideo non eſt articulare datiui caſus: nec etiam alicuius alterius caſus tantum. Nam Geñ.c.i. habetur: Terra autem erat inanis, & vacua: in quo loco manifeſte terra eſt nominatiui caſus, ibi pręponitur hæc dictio Ha. Similiter in eodem capite, vbi dicitur: Congregationesq; aquarum appellauit maria: in quo loco aquarum eſt genitiui caſus, ibi etiam præponitur illi dictioni aquarū hęc dictio Ha. Similiter Geñ.c.ii. vbi dicitur: Pręcepitq; ei dicens: in Hebraico habet: Præcepitq; homini dicēs: in quo loco huic dictioni homini, quæ eſt manifeſte datiui caſus, præponitur hęc dictio Ha. Similiter Geñ.i.c. Diuiſitq; aquas, quæ erant ſub firmamento: huic dictioni aquas, quę eſt manifeſte accuſatiui caſus, pręponitur hęc dictio Ha. Similiter Deuteronomii.c.xxxii. vbi dicitur: Audite cœli, quæ loquor: in quo loco, cœli, eſt vocatiui caſus, ibi præponitur hęc dictio Ha. Similiter Geñ.c.ii. vbi dicitur: Cōpleuitq; Deus die ſeptimo: vbi ſeptimo eſt manifeſte ablatiui caſus, præponitur ei hęc dictio Ha. Ex quibus patet, ꝙ hæc dictio monoſyllaba Ha, non eſt in Hebræo articulare alicuius caſus. Quid ergo ſignificat hæc dictio Ha, qñ alicui dictioni præponitur. Notandum igitur eſt, ꝙ cum nomina cōmunia proponuntur ſine ſigno vniuerſali, intelliguntur indifferēter pro quocunq; vno, quod illo nomine poſſet appellari. vt cū dicitur: Magiſter venit, intelligitur indifferenter de quocunq;, qui magiſtri nomine vocari poſſet. Et ad verificandum talem propoſitionem, ſufficit, ꝙ vnus magiſter venerit, quicunq; ſit ille. Sed contingit ſæpe, ꝙ inter multos magiſtros, q in aliqua arte, ſiue ſocietate, vel collegio conueniunt, aliquis magiſter ſit notior: vtputa, de quo frequentius ſit mentio, ꝗ de cęteris magiſtris propter præeminentiam officii: vel alicuius alterius ſingularitatis ad magiſtrum pertinentis: in quo caſu, in Hebraica lingua, cū dicitur: Magiſter venit, ſine additione aliqua, intelligitur de quocunq; indifferenter: ſicut etiam in lingua latina ſit cōmuniter. Sed cum pręponitur in Hebręo hæc dictio Ha, huic dictioni magiſter: tunc non verificatur, niſi in illo magiſtro notiori, eo modo, quo ſupra dictū eſt: ita vt ibi exiſtētibus multis magiſtris: quorum vnus eſſet notior, ſiue excellentior, ratione ꝑdicta, falſum eſſet dicere: Magiſter venit, cum additione huius dictionis Ha: niſi ille magiſter veniſſet, q ſingulariter modo pręditco cæteros antecedit. Et inde eſt quædam regula grammaticalis in lingua Hebraica: ꝙ nunquam nomini proprio ſit additio illius dictionis Ha: licet etiam propria nomina varientur per caſus. Cum ergo huic dictioni Alma, præpoſita fuerit ab Eſaia Propheta hæc dictio Ha, ſignum eſt euidentiſſimum per regulam ſupraſcriptam, ꝙ Eſaias intellexerit, & dixerit de ea virgine, quæ eſſet cęteris notior propter aliquam pręemi

Digitized by Google

nentiam,& excellentiam ſupra reliquas omnes virgines. Sed cum maior præeminentia,& excellentia in virginitate eſſe non poſſit,niſi eius,quę & ante partum,& in partu,& poſt partum fuit virgo,vt fuit glorioſiſſima virgo Maria: ergo de ea Eſaias indubitanter intellexit: & ſic de ea intelligi debet:& nõ de ipſius Eſaiæ vxore:nec de aliqua alia iuxta Hebræorum expoſitionem: cum nulla earum,nec ante partum,nec in partu,& tanto peius poſt partum virgo potuerit eſſe. Inſurgit Iudæus contra dicens.

Oppoſitio.

Stat regula ſupra à te poſita:ꝙ cum hęc dictio Ha,pręponitur nominibus cõmunibus,ſiue appellatiuis, intelligitur de notioribus:ſed cum tempore Eſaiæ non eſſet nota virgo Maria:cum nondum eſſet in rerũ natura:nec de ea eſſet adhuc mentio aliqua in ſacra ſcriptura:ideo de ea modo aliquo nõ poteſt intelligi: ſed de alia,quæ tempore ipſius Eſaiæ cęteris notior eſſet.

Reſponſio.

Licet glorioſiſſima virgo Maria Eſaiæ tempore in rerum natura adhuc non eſſet: tamen in ſcripturis ſacris,& in ipſo Eſaia,& ante ipſum multis in locis de ea mentionem factam fuiſſe inuenitur. Sed quia Iudęus eſt cæcus, ideo legens tranſit: & eam ibi eſſe non conſiderat. Nam de ea etiam in hoc opere quãplurima dicta ſunt,ſi Iudæus meminit,de quibus aliqua hic nõ repetam, ſed aliqualiter perſtringam, vt in Iudæi memoriam reuocentur.

Primo oſtendi ſupra.c.ii.huius ſecundi libri,mulierem illam,de qua Moyſes inquit Leuitici.c.xii. Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, imunda erit ſeptem diebus,fuiſſe glorioſiſſimam virginem Mariã,quæ ſine virili ſemine peperit: vt ſupra.c.iii.

Inſuper.c.iii.huius ſecundi libri demonſtratum eſt, eam mulierem, quam dixit Hieremias.c.xxxi. Fœmina circundabit virum, fuiſſe matrẽ Saluatoris glorioſiſſimam virginem Mariam: vt ſupra.c.iiii. Salomonem inſuper Prouerbioꝝ.c.xxx. oſtendimus dicere voluiſſe de ipſa virgine glorioſa,quando dixit: Tria ſibi eſſe difficilia,& quartum ſe penitus ignorare: vt ſupra.c.v.

Item Eſaias.c.vii.de hac virgine intellexit,quando dixit:Ecce virgo concipiet, & pariet filium: vt ſupra.c.v.in quo capite adhuc ſumus,& adhuc laboramus. & ſupra lib.i.c.ii.oſtendimus illa verba Geñ.c.iii. Inimicitias ponam inter te.ſ. ſerpentem, & mulierem: vbi oſtenditur de glorioſa virgine intelligendũ eſſe. Si ergo in tot locis de ipſa glorioſa virgine in ſacris literis,etiam ante tempus Eſaię facta fuit mentio,quomodo Iudæus negare audet,ꝙ ante Eſaiam de ea non inuenitur mentio in ſcripturis ſanctis? Nõne recenter reminiſci debuiſſet, cũ paulo ante de eis ſupra dixiſſem?

Videamus inſuꝑ quomodo Beatus Hieronymus in ſua ad Cteſiphontem oſtendat ea,quæ de primogenitis dicta ſunt in Exodo,ad glorioſam virginẽ ſpectare,& in ea fuiſſe adimpleta.Inquit enim Exodi.c.xiii.Quod eſt iſtud maſculinũ, quod aperit vuluam? cum omnium fœminarum vuluas aperiat,non puerperii neceſſitas,ſed maritalis agnitio? Deniq; nulla virgo dicitur poſt maritum: quod nomen clauſis futuris videtur myſteriis conuenire. Audi de Rachel ſcripturam Geñ.c.xxx. Et exaudiuit illam Deus,& aperuit eius vuluam, & concepit: non certe prius dixit ꝯcepit, & poſt aperuit eius vuluam:ſed prius aperuit: videlicet vt maritus apertis vuluæ ianuis,velut ſeminaturus agrum paratum ſeminibus intraret.Deniq; ſubiungit:Et concepit.Nõ itaq; partu,ſed conceptione: immo cõceptione patefacta eſt:nec illam parturiendus dum naſcitur,ſed qui parturiẽdum ſeminaturus fuerat reſignauit: & ſi iam ante conceptum quippe,vt conciperet, reſerata eſt:non eam certe ille, qui natus eſt,diu poſtea poterat reſerare,dum dicitur naſciturus:qui etiam concipi, dum eſſet illa clauſa,non potuit. Omne maſculinum, inquit, quod aperit vuluam, ſanctum domino vocabitur. Quæ eſt iſta ratio,quæ ne ſm ſenſum videtur impleta. Iacob primi locum fratris fraudulenter

lenter inuadit, nec ordine prohibetur, nec doloſitate damnatur. Ioſeph filii p auum præpoſtera ſm naſcendi gradum bñdictione ſignantur: nec cæcitas erat futura pſpicientis: nec monitor filius de xterá patris, q̃ pinguioris benedictionis ſucco minorem irrigabat, inflexit. Quæ omnia vtique ſunt contraria, ſi putamus de his dictum eſſe: Omne maſculinum, quod aperit vuluam, quodq; ex virili ſemine naſcit ex fœminis. Sed quoniam aliud habet interius illa ſententia: ideo iſtiuſmodi primitiui benedictiones, & cedunt, & perdunt. Ieſſe filius Dauid, non primus, aut ſecundus, aut tertius: ſed omnium vltimus vngitur à Propheta: & deſpicabilior cunctis eligitur in Regem: nec illi primo, aut ſecundo contra Dauid, ſententia legis de primitiuis promulgata, blanditur: quia iudicaſſet vtique maximos, ſi ab his matrum vuluas meminiſſet aperiri, quando hoc vtique, aut in qua dicimus impletum: quod utique non poterat non impleri? Quę eſt iſta, cuius vuluam fœtus reſerat, non maritus? quę virgo concipit? quę non vt conciperet, virgo eſſe deſiit? Non certe illa, de qua ſcriptura dicit: Cognouit Adam vxorem ſuam, & peperit ei filium: ſed illa, de qua Euangeliſta ſignat: Et non cognouit eam Ioſeph, donec peperit. Igitur in Maria hoc ſine dubitatione perfectum eſt: cuius vuluam non defloratio uirginitatis aperuit, nec partus effuſus: ſed partus effuſio: quæ virgo, pepit: q̃ virgo concepit: quę prius mater facta eſt, q̃ maritata. De hac iſtud Maſculinum: quod vere ſanctum vocandum eſſet, exit: quiq; vuluam, ſecundum promiſſionem partus æditus, non ſecundum conſuetudinem, naturamq; communem, dum concipitur viri ſemine reſerauit. Sed quoniam diuites Dei ſenſus velociter explicare non poſſumus, tantis in ſcripturarum molibus ad vnam ſpeciem opponentibus: vt laſſari ſit difficilius, quàm euadi: quando omnis ſcriptura cunctorum ſenſuum vnus ctames ſit: quem in humano ſermine decurrere quis valebit: nec ſi angelicas pennas mortalium linguis Spiritus aſcribat. hęc ille: ſcilicet Beatus Hieronymus. Beatus Gregorius in Homelia in octaua Paſcę: Quid ergo mirum ſi clauſis ianuis poſt reſurrectionem ſuam, in æternum iam victurus, intrauit: qui moriturus ueniens, non aperto utero uirginis exiit. Idem etiam Beatus Hieronymus in diſputatione Attici cum Critobolo: Qui aperit uuluam, ſanctus uocabitur domino. Solus enim Chriſtus clauſas portas uuluæ uirginalis aperuit: quę tamen clauſę iugiter permanſerunt. Hęc eſt porta Orientalis clauſa: per quam ſolus Pontifex ingreditur, & egreditur: & nihilominus ſemper clauſa eſt. Beatus etiā Auguſtinus in Sermone in uigilia Epiphaniæ, inquit: Qui natus eſt primo ſine matre in cœlis: hodie natus eſt ſine patre in terris. O miracula: O prodigia fratres chariſſimi: iura mutantur: in homine Deus naſcitur: uirgo ſine uiro grauidatur: mox uiri neſciam ſermo Dei maritat: ſimul facta eſt mater, & uirgo: mater facta, ſed incorrupta: uirgo habens filium, neſciens uirum: ſemper clauſa, ſed non infœcunda. Si uero Iudęus: uel potius aliquis Manichæus hęreticus diceret: Si Chriſtus ex uirgine clauſa egreſſus eſt: ergo, uerum, & ſolidum corpus humanum ab ea ſuſcipere non potuit, ſed potius fantaſticum, eo q͂ duo corpora ſimul eſſe non poſſint. Reſponderi poſſet. Quidam dixerunt Chriſtum ſubtilitatis dotem aſſumpſiſſe, quando de clauſo uirginis utero egreſſus eſt: & agilitatis dotem, quando ſiccis pedibus ſuper mare ambulauit: quę dotes, qm̃ niſi glorificato corpori non conueniunt, Chriſtus autem paſſibile corpus aſſumpſit, ſicut ex eius paſſione aperte demonſtrauit. Ideo fatendum eſt, eum miraculoſe ex clauſa natum fuiſſe: & uerum habuiſſe corpus, non autem fantaſticum. Vnde B. Auguſtinus ſuper Ioannem inquit: Moli corporis, ubi diuinitas erat, hoſtia clauſa non obſtiterunt. Ille quippe non

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

eis apertis intrare potuit: quo naſcente virginitas matris inuiolata permanſit. Et ſi te Chriſti exemplum non mouet, eo ꝙ humanitas per eum aſſumpta, eſſet ſibi cum diuinitate coniuncta, moueat exemplum diſcipuli ſui Petri: qui habita prius ab ipſo Chriſto licentia ſuper aquas ambulauit. Miraculoſe igitur hęc facta fuiſſe fateri oportet. Merito equidem virgineę itegritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis: quia cuſtodia fuit pudoris æditio veritatis. Talis ergo natiuitas decuit Dei virtutem, & Dei ſapientiam Chriſtum, qua nobis & humanitate congrueret, & diuinitate pręcelleret. Niſi enim eſſet verus Deus, non afferret remedium: & niſi eſſet homo verus, non pręberet exemplum. Voluit enim Chriſtus ſic ſui corporis veritatem demonſtrare: vt ſimul etiam eius diuinitas declararet: & ideo miſcuit ſublimia humilibus. Vt enim corpus eius verum, & ſolidum eſſe oſtenderet, naſcitur ex fœmina: ſed vt eius inoteſceret diuinitas, naſcitur ex virgine. Confirmatur etiam virginis credentis fides præeuntis atteſtatione miraculi: donaturq; Heliſabeth inopinata fœcunditas: vt qui cóceptum dederat ſterili, daturus non dubitaretur & virgini. Concluditur igitur ex ſuperius dictis de glorioſiſſima virgine Maria in ſacris literis ante Eſaiam factam fuiſſe mentionem, ſi non nominatim, ſaltem per modum talis præeminentiæ, ꝙ alicui alii conuenire, & attribui non poſſit.

Oppoſitio. Sed diceret forte Iudęus, pręmemoratam Beati Hieronymi expoſitionem de primogenitis, magis myſticam eſſe, ꝙ̃ literalem, & ideo non eſſe admittendam: ſed literalem expoſitionem magis eſſe inquirendam.

Reſponſio. Reſpondetur. Regulam eſſe apud omnes generalē: ꝙ ubi in ſcriptura diuina, uel alia quacunq; aliquid dicitur: quod ſm ipſam literam uerificari, aut omnino ſtare non poſſit, ſeu diſſonum ſit, aut indignum, uel iconueniens uideatur, indaganda ſit quamprimum ſententia, quę ex ſenſu poſſit ei magis conuenire: & ꝙ hoc verum ſit, facile probari poteſt, tam ex ſcripturis ſacris, ꝙ̃ ſecularibus. & imprimis ex ſacris Ioſue capitulo quinto habetur. Cum Ioſue induxiſſet populum Iſrael in terram repromiſſionis: vbi venit i Galgala: ſibi à Deo mandatur: vt ſibi lapideos faceret cultros: & filios Iſrael ſecundo circuncideret. Quod ſi iuxta literam accipimus, penitus ſtare non poteſt. Si enim duplex haberemus præputium: vel abſciſſa pellicula iterum naſceretur: recte ſecũda circuncifio haberet locum.

Oppoſitio. Et ſi Iudæus diceret: Non fuiſſe propterea bis circunciſum populum, ſed ſemel tantum: quia prius circuncidi non potuit, dum in deſerto quadraginta annis itineraret.

Reſponſio. Reſponderetur. Quare igitur mandatur Ioſue: vt ſecundo circuncidat populum, ſi prius non fuit circunciſus? Poſtquam ſibi mandatur: vt ſecundo circuncidat: ſi prius non erat circunciſus, ſecundo non potuit circuncidi. Et cum dicatur ſibi: vt ſecundo circuncidat: illud ſecundo aliquid aliud habuit in ſenſu. Et forte Caleph, & Ioſue, qui in deſerto nati non erant, bis circuncidi potuerunt. Item & Exodi capitulo trigeſimo: Ad opus vnguentarii varia ſumuntur vnguenta, in quibus eſt Nardus, & Stacten, Onyca, & Galbanen. & Deus, qui fecit cœlum, & terram loquitur ad Moyſem dicens: Ego impleui eos ſpiritu ſapientiæ, & intellectus, vt faciant opera artis vnguentarię, & vnguentarios Deus doceat. Item & illud aliud, quod ſcribitur Deuteronomii capitulo vigeſimoprimo huiuſmodi eſt: Et videris in numero captiuarum mulierem pulchram: & adamaueris eam: volueriſq; habere vxorem: introduces eam in domum tuam: quę radet cęſariem: & circuncidet vngues: & deponet veſtem, in qua capta eſt: ſedéſq; in domo tua, flebit patrem, & matrem ſuam vno menſe: & poſtea itrabis ad eam, dormieſq; cum illa, & erit vxor tua. &c. Item Numeri capitulo nono: Ierũt ligna, vt vngerent ſuper ſe Regem: dixeruntq; oliuę: Impera nobis. Hæc omnia ſi ſecundum literam intelligi debent, nõne fabulę ſunt? & niſi aliquid habeant ſecreti, nonne indigna ſunt Deo? Hoc idem etiam

probatur

probatur ex legum diſpoſitione: vbi in dubio, actus, & diſpoſitio intelligitur eē factus in eo caſu, quo valere poſſit, & ꝑ ut de iure fieri pōt. vt.l. gallus. §. quidā recte. ff. de liber. & poſthu. & .l. quoties. de rebus dubiis. & .l. quoties de verb. oblig. Non videatur igitur mirum Hebręo, ſi prædicta expoſitio capitis. xiiii. Exodi. ſ. Omne maſculinum &c. eſt aliqualiter myſtica: cū ipſa ex ſe ſimpliciter ſumpta: hoc eſt ſm literā tn̄ verificari nullo modo poſſit: qa (vt ſupra dictum eſt) in partu non aperitur primitus mulieris vulua: cum ea iam pridē in conceptione ex carnali copula reſerata fuerit: & cum ſm literam ſignificatio, ſiue ſnīa non ſit vera, quid lateat in ſenſu indagādum eſt. Sed infra de huiuſmodi ſignificatione lib. v. c. xcvii. vbi de circūciſione dicendū eſt, aliqua ſecreta pandentur.

Adhuc quoddam aliud mirabile extat in hoc Eſaiæ vaticinio: & maxime in Hebræo: quod in noſtra non extat latina tranſlatione in vna dictione. ſ. In vtero. ſonat enim veritas Hebraica ſic: Ecce virgo concipiet in vtero: per quod verbū, In vtero, huius virginitatis maior adaugetur integritas: quam non difficile percipies ex infraſcriptis verbis B. Hieronymi ad Cteſiphontem, inquit enim ſic: Ecce illud ſemen mulieris: quod non per traducem genitalium myſteriorum cōmixtione ſexus vtriuſq; iſunderetur in vterum: ſed clauſtro clauſo indefloratæ virginitatis inueniretur in vtero. Deniq; rē nouam, plenamq; miraculi nouo verbo Propheta, dum promittit, exequitur: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium. Quotidie certe de procreandi neceſſitate mulierū conceptus & cernim⁹, & audimus: de nulla tn̄ dicitur, In vtero concepit: qm̄ ſubſtantia futuri hominis fuſa per virum coaleſcit in fœmina, vtriuſq; mulieris non principium eſt naſcendi hominis, ſed depoſiti nutrimentū: Maria autem non tam prima, quàm ſola in vtero cōcepit: cuius pudoris illibatio cōceptum vteri ſine damno virginitatis expreſſit: quæ ſola nobis peperit, quod nō accepit ex nobis, dicente domino: Vos de inferioribus eſtis: ego de ſuperioribus ſum: quæ ſola mater eſt filio, cum virgo ſit marito: cuius conceptionem ignorante virginitate partus agnouit: quæ ſola mulier dicta eſt non concipiendo, ſed pariendo. Ex hac ergo ſemē promiſſum eſt mulieris: quod ſm hominem dominus Deus noſter eſt: qui nō infuſus eſt vtero, ſed inuentus, Euangeliſta cōfirmante, cū dicit de Maria: Inuenta eſt in vtero habens. Ecce & ab ipſo pręcedente prophetiæ ſermone non deuiat, quod fuerat nūtiatum. Virgo in vtero concipiet: ſed in myſterii nouitate, ſermonis etiam parilitate, concordat: eoq; ſtylo facti hiſtoria ſignatur: quo faciendum denūtiat & Propheta. Ait enim Eſaias: Virgo in vtero cōcipiet. Matthęus refert: Inuenta eſt in vtero habens. verbo ipſo promiſſionis reſpondet effectus: qm̄ non aliter loquitur Euangeliſta, q̄ Vates. Nec ad exprimendam operis veritatem inuentæ elocutionis difficultate cōfunditur. Vbi ſunt grāmatici? vbi conciliarii? quæ iſtos, vt extra conſuetudinem loquantur, ſchola ꝓduxit? quæ tam aperte ſignare nouitatē doctrina? non indicātur humano ſenſu: quoniam non opus humanum eſt, quod loquūtur. Et cum rem nouam, nec antea factam ſic notant: vt intelligas cum mirabili opere, & mirabilem ſcito eſſe ſermonem. Repetamus deniq; ſanctas fœminas Patriarcharum: videamuſq; ſi ſic de aliqua ſcriptum eſt. Legimus de Sarra: Et dominus viſitauit Sarram, ſicut dixit: & fecit Deus Sarræ, ſicut locutus eſt ei: & concepit, & peperit Abraæ filium. In Iſaac diuina beneuolentia monſtratur his verbis: Et exaudiuit illum Deus: & concepit Rebecca vxor eius. Denique & de Iacob vxoribus ſic ponitur: Et concepit Lia, & peperit filium Iacob. De nulla certe harum ſcriptum eſt: In vtero concepit: quę tamen quicquid cōcipiebant, extra vterum concipere non poterant. Sed quoniam de conuentu virili concipere ſe nouerunt: quibus non præueniebat ſalua virginitate conceptus: ſola vero Maria de vtero concepit: cum irreſerato aditu ſeminali clauſo vtero concepit.

Digitized by Google

Hæc ille.ſ.B.Hieronymus ad Cteſiphon tem.Quod aperte ex dictis Rabinorum Iudæorum verificatur: ſcilicet Rabinorum Ananiæ,& Iacob filii Alem,in Commẽtariis libri Ruth,ſup illud:Aram genuit Aminadab.& per Rabinum Ioannam,ſuper illud Geñ.c.ix. de filiabus Loth, vt ſeruare poſſent ſemen de patre ſuo. de quibus dicetur infra in hoc eodem libro.c.xv.Vnde ex omnibus ſuperius dictis manifeſte conſtat,Eſaiam voluiſſe ex hoc vaticinio prædicere Meſſiam Regem ex virgine naſciturum eſſe. Promittitur enim partus huiuſmodi,tanquam ſignũ quoddam prodigioſum. Iudæus autem tanq̃ lubricus,& tortuoſus anguis, ne ex hoc vaticinio,Meſſiam ex virgine naſci debuiſſe fateri cogatur,multifariã, multiſq; modis ipſi opponit vaticinio. Vnde explicita diſputatione huius particulæ ha Alma,ad aliam confugit oppoſitionem, dicẽs:Signum Regi Achaz ab Eſaia oblatum,non extitit,vt adoleſcentula, ſiue virgo pareret:ſed ꝙ ex illa puer naſciturus foret.Nã de homine in materno vtero exiſtente: vtrum vir ſit, an mulier,recte,& firmiter intelligi nõ poteſt. Quod nihilominus Eſaiam non præteriit, ideirco dixit:Cum adoleſcentula filium pepererit,accipies tu ô Achaz te quàmplurimum à potentiſſimorum Regum manu eſſe liberatum. Quod ſanè factũ extitit: nam vbi primum iuuenis illa,ſiue adoleſcentula filium peperit,contra Raſim Regem Syriç illico irruit Theglaphalaſſar Rex Aſſyriorum,& occidit eum: vt habetur.iiii.Regum.c.xvi.Item contra Facee filium Romæliæ Regem Iſrael Oſeæ filius Hela iſidias machinatus, eum itidem interfecit: vt legitur.iiii.Regum.cap.xv. tunc Achaz Rex Iuda Regum illorum manus euaſit.Hoc igitur ſignũ fuit illud, quod Propheta vaticinatus eſt.

Oppoſitio.

Reſponſio.

De ſigno dato Achaz Regi:immo potius domui Iuda ab Eſaia,vt inquit Iudæus in oppoſitione ſua,dicendum eſt, poſtquã dixero de qua iuuencula naſciturũ puerum intellexerit Eſaias.Chriſtiani nanq; omnes,eam fuiſſe glorioſam virginẽ Mariam,quç in iuuenilibus annis, & virgo concepit,& peperit, dicunt,& affirmãt, vt ſuperius multipliciter probatum fuit: & vt ſcribitur Matthæi.c.primo.Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à domino per Prophetam dicentem:Ecce virgo habebit in vtero,& pariet filium &c.Iudęi autem aliter ſentiunt.Multi enim eorum Rabini eam adoleſcẽtulam fuiſſe dicunt vxorem Regis Achaz: quæ (vt ipſi aiunt) peperit Ezechiam parum poſt ipſum Eſaiæ vaticiniũ: & ipſe Ezechias patri ſuo Achaz in Regno poſtea ſucceſſit: & ad huius opinionis ſuç confirmationem adducũt illud:quod ab ipſomet Eſaia dicitur infra proxime.c.viii.Et erit extenſio alarũ eius implens latitudinem terrę tuæ O' Emanuel. Sed hanc expoſitionem tanq̃ irrationabilem Rabi Salomon Gallicus hoc modo iprobat. Qñ Ezechias.xxv. erat annorum,qñ patri ſuo Achaz ſucceſſit in Regnum: vt habetur. iiii.Regũ.c.xviii.Achaz autem.xvi.annis tm̃ regnauit: vt.iiii. Regũ.c.xvi. Igitur qñ Achaz in Regem ſublimatus fuit,Ezechias eius filius iam nouem erat annorum. Cum autẽ Eſaias hoc ſuũ non protulerit vaticiniũ, niſi quarto,vel qnto anno Regni ipſius Achaz:vt omnes communiter affirmant interpretes. Sequitur igitur:ꝙ Ezechias treſdecim,ſiue quatuordecim erat annorum,quando Propheta hanc futuram eẽ vaticinatus eſt natiuitatem.Sed cũ Eſaię vaticinium non ſit niſi de puero tũc temporis naſcituro:& non de iam nato. Igitur de ipſo Ezechia tunc non ſolũ nato, ſed tunc.xiii. vel.xiiii.annos habente,nequaquam intelligi poſſit. Rationabiliter ergo Rabi Salomon hanc improbat opinionem.Sed videamus quam adoleſcentulam ponat ipſe Rabi Salomon ex hoc vaticinio puerum fuiſſe parituram. Inqt enim ipſe,Eſaiam Prophetam iuuenculã quandam in vxorẽ accepiſſe:quç ex ipſo Eſaia huius prophetię tempore iam conceperat. Vnde hanc exponẽs literam inquit: Adoleſcentula concepit,& pariet filium:& denunciatio huius partus: ſcilicet quòd maſculus eſſet naſciturus, fuit ſignum ab eo prænuntiatum: quoniam

de fœtu

Digitized by Google

de fœtu in vtero matris incluſo: an vir: ideſt maſculus, an fœmina ſit, ignoratur. Et ideo quando certitudinaliter prædicitur ſignum: eſt credibile per id, quod promittitur cum tali ſigno ſit futurum: vt ſit ſenſus Eſaiæ: Ecce adoleſcentula concepit, & pariet filium: & quando in eius natiuitate verbum meũ verificari videbis: ſcias te à duobus Regibus Regnũ tuum inuadere diſponentibus cito liberandũ. Et ad propoſitum ſuum verificãdum adducit ipſe Rabi id quod ait ipſe Propheta. c. viii. proxime ſequenti: ſcilicet: Et acceſſi ad Prophetiſſam, & concepit, & peperit filium: intelligẽs per Prophetiſſam vxorem ipſius Eſaię. Ex quo patere dicit: ꝙ illa adoleſcentula, de cuius conceptu, & partu ſit hic ſermo, fuit ipſius Eſaiæ vxor: ad quam acceſſit Propheta maritali affectu: & puer conceptus, & natus eſt de ea Eſaiæ fili⁹. Cui Rabini Salomonis interpretationi multa profecto obſtant: & propterea eam reddunt irrationabilẽ. & imprimis illa verba octaui capitis Eſaiæ, introducta ab illis ſuperioribus Rabinis, in ſuæ opinionis fauorem: ſcilicet: Et erit extenſio alarum eius implens latitudinem terræ tuę O' Emanuel: quoniã filius Eſaię nunquam fuit Rex: nec aliquod vnquam habuit dominiũ: ſicut habiturus erat puer ille, quem naſciturum Eſaias prædicebat. Secundo, quia Eſaiæ filius Emanuel nequaquam dici poterat, vt infra demonſtrabitur in ipſius dictionis Emanuel interpretatione. Tertiũ obſtaculum eſt particula illa octaui capitis Eſaię: quam ipſe Rabi Salomon ad ſuam verificandam introduxit opinionem: ſcilicet: Et acceſſi ad Prophetiſſam &c. Quã Prophetiſſam ipſe Rabi voluit fuiſſe Eſaiæ vxorem, cum ea particula, nedum trahi poſſit in opinionis ſuæ fauorem, ſed potius contra: cum Beatus Hieronymus in ſuis ſuper his verbis Cõmentariis contrarium oſtendat. Inquit enim: Exhibuit autem ſe Eſaias dignum ſpiritu prophetali: & prębuit Prophetiſſę: ideſt Spiritui ſancto: qui ſermone Hebraico vocatur in genere fœminino Veruach: iuxta illud, quod ſcriptum eſt: Accedite ad dominum, & illuminamini. & parum infra ibidem inquit ipſe Beatus Hieronymus: vnde miror quendam noſtrorum pueros iſtos duos Eſaiæ filios itelligere: quos de Prophetiſſæ mulieris conceptu generaret. Quod qui recipit, conſequenter & Oſeã Prophetam vere meretricem vxorem habuiſſe firmabit. Et quoniam Iudæus Beato Hieronymo non credit: ſcit tñ vtrum ibi in Hebræo ſit Veruach: & an dictio ipſa ſanctum ſignificet Spiritum: quo nõ obſtante videant, & audiant Iudęi quomodo per tranſlationem Chaldaicã, cui refragari nullatenus poſſunt, hoc Eſaiæ interpretetur vaticiniũ. Habent enim Iudæi duplex ab antiquis ſacrarum literarum volumen. Alterum q̄dem Hebraicis literis, ſiue characteribus, & oratione Hebraica. Alterum Chaldęa oratione: ſed Hebraicis literis ſcriptum: & (ut teſtantur Rabi Salomõ, & Rabi Moyſes Aegyptius) Chaldæo textui nullus vnquam auſus eſt contradicere. Et hic Chaldęus apud Hebręos appellatur Targum. Vtriuſq; igitur apud illos par auctoritas, ſententia quoq; eadem: ſed quod in altero .ſ. Hebręo breuius, uel obſcurius eſt: in altero .ſ. Chaldęo ſępe latius, atq; clari⁹. Et hunc Chaldęum opinantur multi traductum fuiſſe per tres Prophetas .ſ. Aggęum, Zachariam, & Malachiam. Eſt inſuper interpretatio, ſiue æditio Chaldaica Ionatię, & Anquelon fratrum filiorũ Ozielis traducta, ſm aliquos, tempore deſtructionis ſecundi templi Hieroſolymitani: & omnibus iſtis tribus fidem adhibẽt Iudęi pleniſſimam, & maximam. Habent inſuper Iudæi duplex Thalmud, Babylonicum, & Hieroſolymitanum: ſm quos Iudaica Synagoga gubernatur iam diu: & maxime ſm Babylonicum: & quidem non recte, ſed impie. & ideo neutri iſtorum Thalmud fidem adhibent Chriſtiani: ſed vtrunq; improbant: vt infra libro .ix. validis oſtẽdam probationibus: cum ſupraſcriptis primis tribus adhęreant & ipſi Chriſtiani. Sed & vnde diſceſſimus, reuertamur: videamus ſup hoc Eſaiæ loco, quõ Chaldaica præmemoratũ interp̃tetur vaticinium. Ipſa enim ſic habet: vt

Digitized by Google

refert Nicolaus Lyrenſis: Et conteſtatus ſum ex parte mea teſtificationes malas: quas dixi venturas in prophetia Vriæ ſacerdotis: Ecce futurum eſt quoq; ſic oẽm conſolationem, quam dixi venturam in prophetia Zachariæ filii Barachiæ: Ego adductus ſum, & acceſſi ad Prophetiſſã, & concepit &c. Ex qua tranſlatione aperte patet prædicta verba non eſſe Eſaiæ, cum in prophetiis iſtorũ duorum teſtium nihil dixerit Eſaias, nec fecerit, nec etiã aliquid pro earum adimpletione operatus fuerit: ſed ipſe Omnipotens Deus, qui Prophetas inſtruit, eorum mentes illuminando: & quod ab eis futurũ annuntiant adimpleri facit. Quapropter ſi Dei verba ſunt, prout ſunt, dici veraciter nõ poteſt, ꝙ Eſaias adhibuerit teſtes: nec ꝙ ad Prophetiſſam iuerit quæ ex eo duos concepit filios. Igitur ipſe quoq; Rabi Salomõ hoc in loco male ſenſit. Si ergo ipſi Iudæorum Rabini de hac muliere paritura male ſenſerunt: vt ſupra demõſtratum eſt: vt etiam de ſigno ipſius partus male ſenſerint, neceſſe eſt: cum cognoſcere an partus i vtero matris adhuc clauſus, maſculus an fœmina ſit, nõ ſit tale ſignum, ad quale Omnipotẽs Deus Regẽ Achaz à ſe peti inuitauerat. Cum enim diceret ei: Pete tibi ſignum à domino Deo tuo, & non ab idolis, & ab hominibus, in profundum Inferni, ſiue in excelſum ſupra, non niſi ad grande, & ſupernaturale ſignum eum inuitabat: vt etiam ſenſit ipſe Rabi Salomon: qui in ſuis ſuper hoc loco Commentariis inquit: Infernus accipitur hic pro foſſa, ſiue ſepulchro: ideſt: Pete tibi ſignum per reſurrectionem alicuius mortui, ſiue in excelſum ſupra: hoc eſt in cœlo. Dicens ipſe Rabi: ꝙ ſi Achaz Rex petiiſſet, ꝙ aliqs ſuſcitaretur mortuus: aut Sol in medio cœli ſtaret: ſicut ſtetit ad preces Ioſue: vt Ioſue. c. x. Deus cõceſſiſſet. Scire autẽ an mulier pręgnãs, maſculum, aut fœminam paritura ſit, nõ eſt res ſupernaturalis, & admodum grandis: vt ex ſignis à Plinio deſcriptis libro vii. c. vi. percipitur: quia ſigna ipſa ſunt contraria. In maſculo enim vno modo cognoſcuntur: in fœmina autem contraria ſunt ſigna: & ideo facillima ſunt: cum nedum phyſici: ſed etiam mulieres multæ ex quibuſdam ſignis, & rerum experientia (quæ omnium naturalium rerum optima eſt magiſtra) prægnantes cum intuentur mulieres, non ignorant, an maſculum pariturę ſint, an fœminam: immo etiam ipſemet prægnantes ſæpiſſime ex diuerſitate accidentium ſibi eo tempore, quo pręgnantes ſunt obuenientium, an maſculum, an fœminam in vtero geſtẽt, manifeſte cognoſcunt: & maxime ſi alias prægnãtes fuerunt. Quod ſi natura, vel vſus, aut conſuetudo id affert hominibꝰ etiam imperitis, ſupernaturale minime dici poteſt, etiam quando Eſaiæ Prophetę, aut Achaz Regis vxor ex puero maſculo pariẽdo intelligi potuiſſet. Sed qm̃ uirginem pariturã (quod profecto ſupernaturale eſt) Eſaias cœleſti irradiatus lumine non ignorauit: & à Deo ita factum iri prçuidit, iccirco dixit: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium &c. Nec propterea ſignũ illud datum fuit Regi Achaz: ſed domui Iuda. Nam aſpernante ipſo Rege Dei præceptum: ut peteret. ſ. à Deo ſuo ſignum: uti id latra, & improbus petere recuſauit, ſub falſa, & ficta excuſatione, dicens: Non petam, & non tentabo dominum. Tunc uidens Propheta peruicaciã Regis, diuinamq́. admonitionem eũ nõ curare: quaſi indignatus, eum ulterius alloqui noluit: ſed ſuam direxit orationem ad domum Dauid, inquiẽs: Audite ergo domus Dauid: Ecce virgo concipiet &c. ut oſtenderet ſignũ hoc non fore Achaz tempore: ſed domui Iuda futurum eſſe: ut ſicut Rex ille improbus non credebat in mente: ita ſignum ipſum corporalibꝰ nõ poſſet oculis cernere. Quod quidem factum extitit: qm̃ glorioſa uirgo Maria de domo Iuda, quæ ſemper uirgo fuit, & abſq; uirili ſemine, & humano coitu Chriſtũ peperit uerum Meſſiã, quaſi per quingentos annos poſt. Audite ergo domus Dauid: Nunqd parum uobis moleſtos eſſe hominibus: quia moleſti eſtis & Deo meo: quaſi dicat: Eadem cum Deo, quę cum hoibus facitis. Oſtenditis enim uos bonos, nolentes ſignum petere, putantes

tantes

tantes ipſum, animum veſtrum ignora-re: q̃a ne ei gloriam detis, id facitis: propter hoc dabit dñs ipſe vobis ſignũ invitis.

Oppoſitio. Opponunt Iudęi, dicentes Virginem ſine virili ſemine parituram, ſupnaturale eſſe minime negãt: ſed ꝙ huiuſmodi partus, ſiue parturitio: quæ illinc ad qngentos annos, & vltra non eſſet euentura, eſſet ſignum euidens, ꝙ Rex Achaz cum populo Iudaico liberaretur à periculo duoꝝ Regum, Regnum Iuda inuadere, & penitus delere volentiũ, ac ſe iam parantium: qui, licet alibi impediti, ſtatim intentum ſuum exequi non potuiſſent: tñ vltra biennium differre non intendebant, ſatis debile, immo penitus inane ſignum fuiſſet. Nã vt Rex Achaz, & eius populus certiores fierent de huiuſmodi periculi euaſione, & de liberatione ſua, ſic de ꝓximo iminente, conueniẽs erat, imo neceſſarium dare ei ſignũ aliquod prius euenturum, q̃ huiuſmodi fieret iuaſio: ad hoc maxime vt Rex ipſe de liberatione ſua certior fieret, vt fuit ſignum illud, quod datum fuit Gedeoni in vellere ad futuræ ſuæ victoriæ indicationem: vt habetur Iudicum cap. vi. Et illud aliud Ezechiæ Regis Iuda: vt Eſaię cap. xxxviii. qñ ipſe Eſaias ſibi nunciauit: ꝙ dñs adiecerat ſuper dies ſuos qndecim annos: & ꝙ eũ à manu Regis Aſſyrioꝝ erueret: q̃a obtulit ſibi ſignum à dño: ꝙ vmbra lineaꝝ, per quas deſcenderat horologium in Sole: reuerteret̃ retrorſum decem lineis: & ſic ſtatim reuerſa eſt decem lineis per eoſdem gradus, per quos deſcenderat. ſed dare ſignum in periculo præſenti, vel vſq; ad biduũ, ſiue biennium iminente: quod ſcilicet virgo aliqua paritura eſſet vſq; ad quingentos annos, & vltra, non eſt euidens, nec conueniens ſignum ad reddendum Regem de ſua liberatione certiorem: q̃a tale ſignum nullatenus indicat ab iminenti periculo liberandum eſſe Regem: ſed potius ad inducendum eum in diffidentiam, & deſperationem, ſiue ad incredulitatem. ex q̃bus ↄcludunt ipſi Iudæi verba Eſaiæ: Ecce virgo ↄcipiet &c. de Beata virgine Maria nullo modo intelligi poſſe: ſed de alia tunc tpis viua, quę cito erat paritura.

Reſponſio. Rñſio. Si Iudęi conſideraſſent, quæ dicta ſunt, & ſcripturas ſacras diligenter ſcrutarent̃, aliter forte ſentirent. Nam prius dictum fuit ſupra: Prophetam non dediſſe ſignum Achaz Regi, ſed domui Iuda: ideo non ↄportebat eum ex ſigno facere certiorem. Præterea in ſacris lr̃is ſigna dant̃ vario modo. Nam ſignum dat̃ interdum prognoſticum: q̃a eſt alicuius futuri effectus indicatiuum: ſicut ſunt illa duo à Iudęo ſupra pręmemorata, de Gedeone, & Ezechia: & tale ſignum frequentius dat̃ in ſacris literis. Alteꝝ ſignum eſt effectus pręteriti rememoratiuum: ſicut eſt ſignũ illud: qđ datũ fuit Moyſi Exodi cap. iii. vbi dñs dixit: Hoc habebis ſignũ: ꝙ miſerim te: cum eduxeris pplm̃ meum de Aegypto: imolabis Deo ſup montẽ iſtũ: ideſt imolabis Deo de iſta miſſione, quę tibi imponit̃ ad ppli redemptionem: reddens ei gratias in memoriam huius meę impoſitionis tibi nunc factę in hoc ipſo loco: & ſicut eſt ẽt ſignũ illud datũ Ezechię Regi iiii. Regum cap. xix. vbi dicit̃: Tibi aũt Ezechia hoc erit ſignum: Comede hoc anno, quę repereris: in ſecundo autem anno, quę ſponte naſcuntur: porrò in anno tertio, ſeminate, & metite: plantate vineas, & comedite fructus earum &c. Et paulopoſt in eodem capite ſequitur: Factum eſt igitur in nocte illa: venit Angelus dñi, & pcuſſit i caſtris Aſſyrioꝝ centumoctuagintaq̃nq; millia &c. Ecce in his duobus locis veniunt ꝓmiſſa multo prius, q̃ ſigna data. Sic eſt etiã in ꝓpoſito noſtro: vbi Achaz fuit prius liberatus, q̃ Beata virgo pareret. Nec obſtat magna tpis diſtantia: q̃a ſignum rememoratiuum ita reſpicit pręteritum in magna diſtantia, ſicut in parua: ſicut prognoſticon reſpectu futuri tpis. Hoc etiã verum eſſe inſinuatur ex his Eſaiæ verbis: Propter hoc dabit Deus ipſe vobis ſignũ: ſupfluum enim eſſet dicere Ipſe: niſi q̃a ab hoc notat̃, ꝙ illud opus ipſe Deus per ſeipſum facturus erat. Sciendũ eſt etiam: ꝙ liberatio Regni Iuda ab illis duobus Regibus, & à q̃buſcũq; aliis per-

Digitized by Google

ſecutoribus, & inſeſtantibus, fuit ſignũ ſiguratiuum ſaluationis mundi faciendæ per Ieſum Chriſtum: ſicut ſignũ datum Moyſi miſſionis, de qua Exodi cap.iii. vt ſupra. Et ſignum hic datũ, ꝙ virgo pareret, eſt ꝓprie totius mundi ſalus: quia Chriſtus, qui ex ea virgine natus fuit, totum mundũ ſaluauit. In qbus oibus figuris, & demum in figurato daẗ ſignum rememoratiuum ad longum tp̃s: quod ſignum non fuit tñ datum Achaz Regi, qui erat idolatra, & noluit petere ſignũ a Deo ſuo ẽt inuitatus ab eo, ſed ab idolis, & ab hoibus: hoc eſt à Rege Aſſyriorum: in qbus maiorem fiduciam habuit. Vnde qa erat incredulus verbis Dei, cõuenientius fuit, vt daretur ſignum rememoratiuum, & futuꝝ in longinquum: vt ipſe ſic in pſona ꝓpria non videret, ſicut in mente non credebat, ſed tantũ poſteri ſui etiam à longinquo. Et ideo ſignanter non dixit Eſaias verbum ad Achaz, ſed ad domum Dauid, inquiens: Audite ergo domus Dauid &c. Et non eſt mirandum (vt inqt dñs Burgẽſis) ſi tanta tp̃is diſtantia interponitur hic: qa hoc fit ad maiorem exprobrationẽ incredulitatis ipſius Achaz: qui Dei omnipotentiam, & ꝓuidentiam adeo cõtempſit, vt ſignũ petere à Deo, etiam ab eo inuitatus, dedignaretur ſub ficta excuſatione, ne eum tentaret. Vnde qa oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt, Propheta hoc introduxit ſignũ: quaſi diceret: O' domus Dauid: quę nunc tam incredula es, vt dedigneris petere ſignũ à Deo tuo, te ad illud petendum inuitante: adhuc veniet tempus, in quo dabitur domui Dauid ſignum mirificum, & ꝓfundiſſimum. ſ. Ecce virgo ꝯcipiet &c. Quod ſignum ſimpliciter ab Angelo ꝓpoſitum, tam admirandum, & ſupernaturale illa virgo de radice Ieſſe electiſſima per fidem puriſſimam, & ſummopere meritoriam, acceptabit dicens: Ecce Ancilla domini &c.

Oppoſitio. Opponunt inſuper Hebręi ad illam particulam, vbi Eſaias inquit: Et vocabitur nomẽ eius Emanuel: ſiue (vt ipſi Hebręi dicunt) Et vocabit, dicentes: ꝙ Chriſtus noſter nõ fuit vocat⁹ Emanuel, ſed Ieſus. Ergo inferũt ipſum nõ fuiſſe eũ, de quo Propheta vaticinatus eſt: Ecce virgo cõcipiet &c. Rñdeo. Quòd duplex eſt cuilibet nomẽ. ſ. impoſitionis, & naturæ: velut Socrates: qđ fuit nomen impoſitionis. & homo: qđ eſt nomen naturę. Ieſus fuit nomen impoſitũ ipſi Chriſto: vt patet Lucę cap.ii. Emanuel autem eſt nomẽ naturæ, ſeu ꝓprietatis ipſius Chriſti, qui & Deus erat, & homo. Significat enim duas naturas in ipſo Ieſu, humanam. ſ. & diuinam in vno fuiſſe ſuppoſito: & hoc ſignificat Emanuel: qđ eſt iterpretatum nobiſcum Deus. Emanuel nanq; iterpretatur nobiſcum Deus, vel Deitas: qa fructus, quem virgo peperit, non ſolum floruit humanitate præclara: ſed ẽt reſplenduit diuinitate pręfulgida. Lactãtius inſuper Firmianus Diuinaꝝ inſtitutionum lib.iiii.c.xi. de hac dictione Emanuel ſic inqt: Emanuel nunq̃ vocat⁹ eſt, ſed Ieſus: qui latine diciẗ Salutaris, ſiue Saluator: qa cunctis gentibus ſalutifer venit. In ſacris literis Meſſiã Dei filium, per plura, & diuerſa vocari noĩa inuenimus. Nam Iacob Patriarcha Gẽ.cap.xlix. Silo: hoc eſt qui mittẽdus eſt, vocauit. Dauid Pſal. lxx. Ynnõ. i. pmanẽs. Hieremias cap.iii. vocat eum Adonai: hoc eſt Deus iuſtus noſter. Eſaias .c.viii. Velociter ſpolia detrahe, cito prędare. & cap.ix. octo eũ appellat noibus. ſ. Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis &c. Hieremias cap.xxiii. Tetragrãmaton, Hagios. cap.ii. Deſideratus. Sed Propheta declarauit hoc noie Ieſus: ꝙ Deus ad hoies in carne venturus eſſet. Emanuel aũt ſignificat nobiſcũ Deus. ſ. quia illo per virginem nato confiteri hoies oportebat Deum ſecum eſſe: ideſt in terra, & in carne mortali. vnde Dauid in Pſal.lxxxiiii. Veritas, inqt, de terra orta eſt: qa Deus, in quo veritas eſt, terrenum corpus accepit, vt terrenis viã ſalutis aperiret. In Hebræo hoc in loco habeẗ: Et vocabis nomen eius Emanuel: vt inqt Beat⁹ Hieronymus ſup hoc.vii. Eſaię capite, dicens: Quòd ſeptuaginta, Aquila, Symmachus, & Theodotio, ſimiliter etiam tranſtulerũt: hoc eſt in ſecunda pſona. Et cum Propheta loquereẗ do-

Reſponſio.

mui

mui Iuda (vt habet ſupra: Audite ergo domus) Iuda ſeqtur ꝙ domus Iuda vocaret eum Emanuel:non dico tpe circun ciſionis,quo tpe imponitur nomen pueris per parentes:& non per pplm Iſrael, ſed ab euentu,qñ.ſ.faciebat ſigna, & miracula multa:qa tūc turba dicebat:Quod niſi Deus eſſet cum illo,nō poſſet facere tot ſigna:vt inqt Nicodemus Ioan.c.iii. Poſtea vero ipſemet Beat⁹ Hieronymus ſubdit verbū: qđ oēs interpretati ſunt: Vocabis:pōt itelligi:Et vocabit:quo ipſa .ſ.virgo,quæ ꝯcipiet,& pariet,hoc Chriſtum appellatura ſit noie. Vnde ex ſuperius dictis ꝯſtat oppoſita per Iudæos mi nime obſtare poſſe. Item opponunt ēt

Oppoſitio.

Hebræi ꝑpter hęc verba ibidem ab ipſo Eſaia deſcripta.ſ. Anteꝙ puer ſciat vocare patrem ſuū,& matrem ſuā &c. dicētes per verba ipſa denotari: ꝙ in puero (de quo ſit hic mētio)fuit ignorātia: qđ negamus nos Chriſtiani de nr̄o Ieſu Nazaręo.Eum enim dicimus habuiſſe ſciētiæ plenitudinē ab inſtanti ꝯceptionis ſuæ, inquantū homo,& non ante: & ab æterno,inquantū Deus: ex quo inferūt puerum ex hac virgine naſcituꝝ:vt prędicit Eſaias,de ipſo Ieſu virginis Mariæ filio minime itelligi poſſe:ſed de alio, in quo cadere poſſit ignorātia:vt Propheta ſentit in ipſis verbis.

Reſponſio.

Nil aliud audire volebam,nec expectabā,niſi hanc oppoſitionē,vt vos Iudęos emuteſcere facerē. Sed audiamus primo nōnulla verba Beati Hieronymi,ſup his verbis, inqt enim ipſe:Dicam & aliud mirabilius,ne eū putes in phātaſmate naſcituꝝ: Cibis vtet īfantis:Butyꝝ comedet,& lac.Et licet de eo multa poſt ſancta Euangelia teſtent̄: Puer aūt ꝓficiebat ſapiētia,ætate, & gratia,& apud Deum,& apud hoies:& hoc dicatur,vt veritas humani corporis approbetur:tū adhuc pannis inuolutus, & Butyro paſt⁹, ac melle,habebit boni,maliq; inditium: vt reprobans mala, eligat bona.Non ꝙ hæc fecerit, aut reprobauerit quod legat̄:ſed quo ſcierit reprobare, & eligere: vt per hæc verba noſcamus infantiam humani corporis diuinę non præiudicaſſe ſapientiæ. hæc ille. Sed quare dixerim me nil aliud expectaſſe, niſi hanc oppoſitionem,volo vt intelligant Hebræi: qa quod ipſi pro tuendis erroribus ſuis(vt ita dixerim)ſiue potius euaſionibus,hoc totū ꝯtra eos retorquere intendo,vt ipſi ſuiſmet ſaucient̄ miſſilibus. Nam Propheta ipſe Eſaias paulo ſupra dixerat: Vt ſciat.ſ.ille puer,reprobare malum,& eligere bonū: vbi Hebraica litera habet,vt inqt dn̄s Burgenſis in additionibus ſuis ſup cap.vii. Eſaiæ in additione tertia: habet inquā Hebraica litera ibidem, vbi in tranſlatione noſtra dicit̄:Vt ſciat:quia ſcit,vel eo ꝙ ſcit:ſm quod innuit̄:ꝙ ſcientia eligendi bonū, & reprobandi malum fuit in ipſo Emanuel,antequā Butyꝝ,& mel comederet, hoc eſt ante natiuitatem ſuā: qđ fuit à principio icarnationis ſuę: vt ēt dictum fuit in ſupraſcripta oppoſitione, ſicut cauſa pręcedit effectum.Quapropter virtute huius literę habet̄: ꝙ ante natiuitatem ſuam habuit ſcientiā reprobādi malum,& eligendi bonum:qđ non competit alicui puro homini: vnde ſi alicui puro homini non competit,ſicut vere non competit,ſeqtur neceſſario, ꝙ puer ipſe non potuit eſſe,nec filius Achaz Regis (vt multi Hebręi tenent) nec ēt Eſaiæ, vt vult, & tenet ipſe Rabi Salomon. Si ergo purus homo eſſe non pōt, non mirent̄ ergo ſi huiuſmodi puer prędicitur naſciturus alio modo,ꝙ puri hoies: hoc eſt ſine coitu ex virgine,& intacta: vt ſuperius dictum eſt. Recole igitur Mariam uirginem,quam Propheta Eſaias in hoc ſeptimo capite parituram ꝓdixit, & gaude, atꝗ exulta, qa tu eſſe meruiſti. Tu enim pręfigurata es uirgo: tu Ecce concipies in utero,non de uiro, ſed de Spiritu ſancto,& grauida eris, & icorrupta manebis.Paries qdem filium, & uirginitatis non patieris detrimentū: efficieris grauida,& eris mater ſemp intacta: ſenties pondera uētris,& pudorem nō perdes caſtitatis:intumeſcent ubera tua, & itacta manebūt genitalia tua &c. ex Sermone Beati Auguſtini. Quod autē hoc Eſaiæ uaticinium in Ieſu Chriſto adimpletum fuerit,teſtis eſt Matthæus cap.i.

Digitized by Google

dicens: Ioſeph autem vir eius, cum eſſet iuſtus, voluit eam dimittere. Ecce Angelus dñi apparuit ei in ſomnis, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam ꝯiugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: pariet autẽ filium, & vocabis nomẽ eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet pplm̃ ſuum à peccatis eoꝝ. & ſeqtur ipſe Matthæus: Hoc autem totum factum eſt: vt adimpleretur, quod dictum eſt à dño per Prophetã dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, &c. huic ergo ſexto capiti finem imponam.

Infra libro ſecũdo capitu. xiiii. multa dicunt: ꝙ Chriſtus fuerit Deus ex dictis i hoc capit. vii. Eſaię.

¶ Eſaię cap. ix. vbi Men clauſa poſita eſt in medio huius Hebraicæ dictionis, Lemarbe, contra naturam literę, & prę ter ſolitũ ſcriptoꝝ morẽ. Cap. VII.

AD hoc inſup manifeſtandum myſteriũ, ꝙ Meſſiach ex virgine naſci debuiſſet, Eſaias ipſe diuino illuſtratus Spiritu cap. ix. per quẽdam inſolitum ſcribendi modũ aperuit: q modus in noſtra latina tranſlatione videri non põt, in Hebraica aũt veritate cælari nequit: vnde ad hanc manifeſtandam veritatẽ hoc ſecretum intactũ minime relinquere volo. Vbicunq; enim in teſtamento vetere, inſuetus loquẽdi, vel ſcribendi modus inuenit, ſcito ibi aliqd ſemp eſſe myſterium. Sicut enim Poetæ per figuras aliquas grãmaticales, vel cuiuſuis alterius ꝯditionis, aliqd ſubtiliter intelligentibus ſignificãt: ſic Prophetę p quendam nouũ, vel inſuetum dicẽdi, ſcribendi'ue modũ, myſteria occulta aliqñ deſignant. Et hoc modo Moyſes pluralitatẽ pſonaꝝ in vnitate diuinę eſſentię ſignificauit, ꝯiungens hoc nomen, Heloim, cũ verbo ſingularis numeri: vt infra copioſius dicet lib. vii. c. iiii. In eo nãq; cap. ix. Eſaias ſic inquit de Meſſiach: Paruulus enim natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis: & factus eſt principatus ſup humerum eius: & vocabit nomẽ eius Admirabilis, Cõſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſęculi, Princeps pacis: multiplicabit eius imperiũ, & pacis non erit finis. Et ꝙ prędicta dicant de Meſſia, teſtis eſt Rabi Ioſue Galilęus i Prologo lamẽtationis magnæ Hieremiæ, dicens: Nomen Meſſiæ pax eſt. Scriptũ eſt enim, Pater futuri ſęculi, Princeps pacis &c. allegans hãc Eſaię literam. Ex cuius Rabi ſñia, patet hæc dici de Meſſia. Sed vt hoc admirabile myſterium in lucem ꝓdeat, aduerte lector: Iudęi, vbi in noſtra latina trãſlatione eſt hæc dictio, Multiplicabitur, hñt in Hebraico hãc dictionem, Lemarbe, in cuius dictionis medio (vt ꝯſtat) ponitur hęc litera, M, quam appellant Iudęi Men, ſed clauſam. Hñt enim ipſi nonnullas literas duplices: inter quas, Men, eſt vna. & eſt duplex, Men clauſa. ſ. & aperta. Nam altera: videlicet aperta, ſcribitur hoc modo, מ, & ſemp aut in pricipio, aut in medio dictionis, & nunq̃ in fine ponitur. Alteram vero dicũt clauſam, & ſic ſcribitur, ם, quę ponitur ſemp i fine dictionis, & nunq̃ in pricipio, vel in medio. Sed hoc in loco Eſaias in dictione iſta, Lemarbe, poſuit Men clauſam, quę i medio ipſius eſt dictionis contra naturam literę, atq; Iudæorum ſcriptoꝝ ꝯſuetudinem. Quæ res quidem magnum quoddã prę ſe tuliſſe dici neceſſe eſt: cum nouus hic, ac ſingularis ſcribendi modus poſitus ſit à Propheta: cum ipſe Eſaias non fuerit ruſticanus, & indoctus: ſed nobilis ex ſtirpe Regia, & peritus. Legãt Moyſem Iudęi, necnon perlegant omnes Prophetas, & ſacros Codices omnes: nuſq̃, prætérq̃ hoc in loco, naturã literæ mutatam inuenient. Hic ille ꝑfecto theſaurus: hoc illud ſecretum eſt: quod ab eodem Propheta ſcribitur cap. xlv. Et dabo tibi theſauros abſconditos: & arcana ſecretorum: vt ſcias, qa ego dominus. Vnde Rabi Hauehu Thalmudiſta magni ingenii, atq; doctrinę vir (vt aiunt Hebręi) quærit i Sanhedrim guazit. c. ccl Iſrael, & caplo vltimo: Men litera, quę poſita eſt in medio huius dictionis, Lemarbe, cur clauſa ſit præter eius vim, atq; naturam? Demum ipſemet reſpondet, ſic inquiens: Deus volebat tunc Ezechiam facere Meſſiach: quod intelligens virtus iudicialis coràm Deo comparuit, dixitq;, Domine mundi noſti Regem Dauid per multa tibi, ac varia ad laudem nominis

tui

Digitized by Google

rui carmina,ſiue cãtilenas ædidiſſe: quã tñ noluiſti facere, vel cõſtituere Meſſiach: Ezechiam autem, qui nihil ad gloriã maieſtatis tuę cecinit, cur Meſſiach facturus es? Tunc vox quædam dixit: (vt inquit Rabi iſte) Secretũ meum mihi: Secretũ meum mihi, Eſaiæ cap. xxiiii. Væ mihi (vt ait Rabi Salomon in ſuis Cõmentariis) illam fuiſſe vocẽ Dei: necnõ ſecretũ illud eſſe tp̃s aduentus Meſſiæ: iccirco Deum dixiſſe: Secretum meum mihi: Secretum meum mihi. & quod ſequitur: Væ mihi, dictum eſſe ab Eſaia cupiente, ſiue optante huius aduentus tempus intelligere. Voluit itaq; diuina illa maieſtas eo in loco, vt ab Eſaia clauderetur, Men, litera huiuſmodi: vt Chriſtũ Meſſiach naſciturũ ex virgine homines non ignorarent. Hoc eſt illud magnum, atq; firmum, quod apud Hieremiam legitur capitulo trigeſimotertio. Hæc dicit dominus Deus, qui facturus eſt, & formaturus illud, & paraturus dominus nomẽ eius: Clama ad me, & exaudiam te: & annunciabo tibi grandia, & firma, quæ neſcis. Grande enim fuit: vt Deus humana circũclauſus carne, natus ex virgine, factus ſub lege videretur, audiretur, atq; tractaretur, & palparetur vt homo. Hæc igitur veritas illa eſt, quæ veræ religionis cultum amplectitur: hoc domicilium veræ fidei: hoc templum Dei eſt: in quod ſi quis ſe non receperit, vel à quo ſi quis exierit, cœleſti abdicatus munere morte moriatur æterna neceſſe eſt. At neſcio quis Iudęorum imperitus, ac temerarius (vt eorum moris eſt) quę diximus improbat, & inani quadam argumentatione irruit aduerſum me: vultq; inſanus ipſe, quæ à Propheta Eſaia eo in loco ſcripta ſunt, de Ezechia Rege Achaz filio oĩa intelligi: qui (vt habetur quarto Regum capl'o decimonono: & .ii. Paralipomenõ capitulo trigeſimoſecũdo) perdito, atq; deſtructo exercitu Sennecharib Regis Aſſyriorum diuturna pace potitus eſt. Ideo ab Eſaia dicitur (vt ait ipſe Iudęus) de ipſo Ezechia ante dictionem Lemarbe Scharſchalon: hoc eſt Princeps pacis. Nam tempore Ezechię Regis multos annos Iudæi pace functi ſunt. Iudæus iſte: quoniam quæ in medium adduxit fundamento carent: igitur vt omnia corruant neceſſe eſt. Si enim percunctatus diligenter fuiſſet quę ſequuntur, nõ blacteraſſet. Seqtur enim Propheta: Lemarbe hamiſrach hulſcalon, en chor: id eſt Multiplicabitur imperium eius, & pacis non erit finis. Sed tempore Ezechię Regis qndecim annis, vel circiter pax non vltra viguit: ergo pax habuit finem: qđ dictis Eſaię repugnat: quia Manaſſes illius filius cum regnare cœpiſſet, fuit vir nequã, & idolatra erigens aras Baalim, & faciens lucos, adorauitq; omnem militiam cœli. Quo facinore Deus iratus et pontem interrupit ad pacem fruendam. Inſurrexit enim Princeps exercitus Regis Aſſyriorum cõtra eum: captumq;, & cathenis, atq; compedibus vinctum traxit in Babylonem. habetur hoc ſecundo Paralipomenõ capitulo trigeſimotertio: Igitur in maximum errorẽ Iudæus prolapſus eſt, & à veritate penitus diſceſſit: & ſeipſum fefellit (vt frequentius accidit) qui alios conatur fallere. Vtq; huiuſmodi veritas proculdubio habeatur, legant Iudæi tranſlationem Chaldaicam: quam mirum in modum obſeruant, & venerantur: quę ſic exponit, atq; declarat: Infans natus eſt nobis: filius dat' eſt nobis: & ſuſcipiet legem ſupra ſe ad cõſeruandum eam: & uocabitur nomen eius: Mirabilis conſilio, Deus fortis, permanens in ſęcula ſęculorum Meſſiach: ab ipſo pax multiplicabitur in diebus noſtris. Ex quibus apparet manifeſte per hanc trãſlationem Chaldaicam, ea quæ per Eſaiam ſupra dicta ſunt, alicui, niſi Meſſiach accommodari non poſſint. Et ex ea tria concludere poſſumus. Primo, ꝙ Meſſias eſſet Deus: vt infra libro ſecũdo capitulo duodecimo: quia tituli in hoc cãpite deſcripti hoc innuunt: ſcilicet, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis &c. in nullo alio, pręterq̃ in Deo uerificari poſſunt. Secundo, ꝙ Meſſiach de virgine clauſa naſci debebat propter illam literam, Men, clauſam. Illa enim litera nomen ſuum oſtendit, tam in He-

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

brço, q̃ in Latino: quia nomen Beatę Mariæ virginis in vtraq; lingua per hanc literam, Men, oſtenditur: quia Maria incipit ab hac litera, M. Item quoniam contra naturam literę, Men clauſa, poſita eſt in medio illius dictionis, Lemarbe, Propheta indicare voluit, glorioſiſſimę Mariæ virginitatem, quę licet pareret filiũ, tamen clauſa: hoc eſt virgo, eſſet. Et quoniam illa dictio, Lemarbe, in Hebræo ſignificat, & ſonat Multiplicare, cũ in medio illius dictionis, Lemarbe, poſita ſit, Men clauſa, aliquod quoddam ſignificat myſterium: ſcilicet, ꝙ ex clauſa fieret multiplicatio: hoc eſt, ꝙ ex virgine clauſa produceretur partus. Ex Sermone Beati Auguſtini: Cum autem venit, inquit, plenitudo temporis, miſit Deus filiũ ſuũ factum ex muliere, factum ſub lege: ecce qualiter Deus verus, natus eſt homo verus. Quid autem nobis tam mirabilis Dei humana natiuitas contulerit? oſtendens Apoſtolus ait: vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Ecce quemadmodum natus Deus homo, fecit vt nos homines naſceremur ex Deo. Etenim per gratiam ex Deo nati ſumus, quando adoptionem filiorum Dei credendo accepimus. Ex Deo enim natos Beatus Ioannes oſtendens, ait: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui nõ ex ſanguinibus, neq; ex volũtate carnis, neq; ex voluntate viri: ſed ex Deo nati ſunt. Hanc adoptionem diuinæ gratiæ recepimus in homine ſecundo, quã perdideramus in primo. Iſtam gratiam non habuimus, qm̃ in iniquitatibus cõcepti, & in delictis nati ſumus. Quia prius cognoſcimur perdidiſſe, q̃ naſceremur in carne. In Adam oẽs peccauerũt, in ipſo, adoptionis gratiam ꝑdiderunt. Cõmendat autem ſuam charitatem Deus in nobis, qa factum eſt, vt vnigenitus, per quẽ facta ſunt omnia, fieret inter oĩa. In plenitudine tp̃is factus, per quẽ factum eſt tempus. Diſſerendum eſt autem fratres chariſſimi: quomodo potuerit fieri, per quẽ facta ſunt omnia: vel qualiter in plenitudine temporis factus aſſeritur, per quem facta ſunt tempora. Vtrunq; enim ſancti Prophetæ, Apoſtoliq; dixerunt: vtrunq; nobis veracius ipſius veritatis Diſcipuli tradiderũt. Chriſtus enim, qui huius natiuitatis ſuæ teſtes miſit Apoſtolos natus, ipſe Prophetas mittere dignatus eſt naſciturus. Et Prophetæ igitur, & Apoſtoli à veritate miſſi venerunt, & ab eadem, quę nobis dicerent, audierũt. In quorum verbis nihil eſt falſum: nihil eſt dubium: ſed totum manifeſtiſſime verũ: totum veriſſime manifeſtum.

¶ Ezechielis cap. xliiii. Et conuerti me ad viam portæ Sanctuarii exterioris, q̃ reſpicit ad Orientẽ &c. Cap. VIII.

PRodeat inſup in medium Ezechiel Propheta diuinæ voluntatis non expers: & quid de hoc virginitatis myſterio cognouerit, in lucem proferat. Inquit enim ipſe cap. xliiii. Et conuerti me ad viam portę Sanctuarii exterioris, quæ reſpiciebat ad Oriẽtem: & erat clauſa: & dixit dñs ad me: Porta hęc clauſa erit: & non aperietur: & vir non tranſibit per eã: qm̃ dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, & erit clauſa, & Princeps Principum ipſe ſedebit in ea: & hęc eſt vera literarũ ſeries apud Iudęos. Hęc Ezechielis prophetia nequaq̃, vt ſonat litera, intelligi poteſt: quia non reperitur in vltimo tẽplo aliqua talis porta: qualẽ hic deſcribit Ezechiel: ꝑ quã ſacerdotes, & leuitę nõ fuiſſent ingreſſi, ꝓſertim porta Orientalis: per quã ꝯtinue, non ſolũ ſacerdotes, verũetiam & leuitę, & vniuerſus ppl's gradiebat: quapropter neceſſario moraliter hæc oĩa ſunt intelligenda: & tanto magis: qa ipſe Ezechiel in cap. xl. vbi de huiuſmodi ædificiis loqui cœpit, inquit: Qualiter ipſe erat in labore, & manus Dei duxerat eum in viſione ad terram Iſrael, & aſcendere fecerat eum in montem quẽdam excelſum, ſup cuius cacumine mẽſuræ ciuitatis Hieruſalem, & templi menſuratæ ſunt. Et reperit: ꝙ ſi ſm dictas menſuras templum aliquod eſſet ædificatum: ꝙ illud maius Regno fuiſſet Hebræoꝝ: & ciuitas Hieruſalem mundi magnitudinem adæquaſſet, ſi

non

Digitized by Google

non ſuperaſſet. Et ideo alio ſenſu intrinſeco. ſ. debet intelligi. Quod Hebræorũ Rabini etiam non ignorauerunt: vt habetur in Thalmud in diuerſis locis. Nã primo in Rahedrin. c. col Iſrael: hoc eſt: omnis Iſrael. Et i Chucha. c. lulab vaha raba, dixit Rabi Alba Thalmudiſta: Aedificium templi: qđ eſt coràm dño noſtro Deo ſpatium tenet octomilliũ leucarum. Scriptũ eſt enim i fine Ezechielis: Per circuitum octomillium eſt nomen ciuitatis, ex illa die dñs ibidem. & Rabi Salomon ibi in gloſa ſua, ait: Quòd oĩa quę in Ezechiele de Hieruſalem ſcribuntur, de ſancta ciuitate ſupna Hieruſalem abſq; dubio intelligẽda ſunt. Ptet ergo tum per Thalmudiſtas antedictos, tum ex dicta gloſa Rabi Salomonis: ꝙ dicta prophetia ſenſum habet intrinſecum: vnde per metaphoram, ſiue tranſlationem intelligi debeát. Qui quidem ſenſus eſt iſte: ꝙ per Hieruſalem cõgregatio gentium ad Meſſiæ fidem intelligit̃ vẽtura: quę proculdubio ẽ vniuerſitas Chriſtianoꝝ: per templũ vero ſignificatur ſancta mater eccleſia catholica, & ſacerdotũ eius ꝯgregatio: per portam vero clauſam, mater Meſſiach intelligit̃: quę fuit virgo Maria: per quam nullus trãſiuit pfecto: niſi dñs Ieſus Chriſtus Dei filius patri coæternus: qui humanat⁹: hoc eſt humanã ſuſcipiẽs carnẽ: ſolus igreſſus eſt p eam. Ideo clauſa ſemp extitit: hoc ẽ ante Chriſti partũ: & in partu: necnon & poſt partũ intacta ſemp, & virgo, & icorrupta fuit, & pmanſit. Ex his nẽpe facile pcipitur, matrem Meſſiach clauſam ſemp fuiſſe, & foreimmaculatã. ſ. atq; virginem. Igit̃ Meſſiach de virgine naſci (veritate ipſa cogente) fateat̃ qſq; neceſſe eſt: alioqn hæreticũ eſſet credere Dei diuinitatẽ locũ aliquẽ occupare. Cõueniẽter igit̃ Beatus Auguſtinus in quodã ſuo Sermone introduxit eam virginẽ de ſe ita loquentẽ: Porta facta ſum cœli: Ianua facta ſum filio Dei: illa Porta facta ſum clauſa: de qua in viſione diuina dicit Ezechiel Propheta: Vidi Portam in domo domini clauſam. & dixit Angelus ad me: Porta hæc, quam vides, non aperietur: & homo non tranſibit per eam: quoniam dñs ſolus intrat, & egreditur per eam, & clauſa erit in æternum. Poſtea ſubdit ipſe Beatus Auguſtinus: Mirabilis eſt Prophetę viſio: ſed mirabilior eſt ꝓphetię adimpletio? Quid eſt Porta in domo dñi clauſa: niſi ꝙ Maria ſemp erit intacta? Et qd eſt? Homo non tranſibit per eam, niſi ꝙ Ioſeph non cognouit eam? Et qd eſt: Solus dñs intrat, & egreditur per eam, niſi ꝙ Spũs ſanctus impregnauit eam, & Deus Angeloꝝ naſcitur per eam? Et qd eſt? Clauſa erit in æternum, niſi qa Maria virgo eſt ante partum, & virgo poſt partum &c.

¶ Dauid Pſal. cix. ſm veritatem Hebraicam: quia Latina noſtra tranſlatio aliter ibi ſonat: De matrice Auroræ tibi ros adoleſcentiæ tuę. Cap. IX.

DAuid quoq; Rex đ myſteriis Chriſti diuina inſpiratione valde illuſtratus ad hoc noſtrum verificandum ꝓpoſitum, ſic ingt Pſal. cix. ſm tamen meram, & ppriam Hebraicę linguę veritatẽ. Nam vbi in noſtra Latina trãſlatione dicit̃: Ex vtero ante Luciferum genui te: Hebraica veritas habet: Populi tui Principes in die virtutis tuę: in decore ſancto. De matrice Aurorę tibi ros adoleſcentię tuę. His nempe verbis primo continuatur ſententia pręcedentis verſus: vbi agebatur de poteſtate docendi Apoſtolos, & miracula faciendi per eoſdem data: per quam facti ſunt Principes ſuper oẽm terram in ſpiritualibus. Iuxta id quod dicitur Pſal. xliiii. Conſtitues eos Principes ſup omnẽ terram in die virtutis tuæ: hoc eſt in die Pentecoſtes: quando ſup. cxx. credentes cecidit Spiritus ſanctus in ſigno viſibili: quo oẽs repleti fuerunt: vt Actuũ cap. ii. Quę qdem verba cũ pręcedenti verſu ſic continuantia ſunt hęc: Populi tui Prĩcipes in die virtutis tuę: in decore ſancto. & ſequit̃ Propheta: De matrice Aurorę tibi ros adoleſcentiæ tuę: per quæ verba oſtendit̃: ꝙ ſicut Apoſtoli cõfirmati fuerunt virtute Spũs ſancti: ſic ẽt eadẽ virtute formatũ fuit corpus Ieſu Chriſti de virgine. Qđ vere eſſe confirmatur ex ſnia Rabi Ioſue Aegyptii: qui in Medras echa: hoc eſt in

Digitized by Google

Commentariis ſuper Threnis. c.xv. In
lamentatione Hieremiæ. c.v. immo veri
us in oratione Hieremię poſt Threnos:
vbi dicitur: Pupilli facti ſumus abſq; pa
tre, aſſerit Rabinum Zachariam ibidem
dixiſſe: Quod Deus videns Iudæoꝝ ſin
gultũ, & angorem, inqt: Vos dicitis Pu-
pilli facti ſumus abſq; patre: ſic itidẽ erit
Redemptor mundi, ſiue Redemptor ve
ſter: quẽ ego ſuſcitabo ex vobis: qa orie-
tur quemadmodum puer abſq; patre: ſi-
cut ſcriptum eſt in Eſaia. c. liii. Et aſcen-
det ſicut virgultum coràm eo: & ſicut ra
dix de terra ſitienti. Et ſicut ſcriptum eſt
Zachariæ. c. vi. Ecce vir Oriens nomen
eius: & ſubter eum orietur, & ædificabit
templum dño: & ipſe extruet templum
dño: & ipſe portabit gloriam: & ſedebit:
& dominabitur ſuper ſolio ſuo. Et ſicut
Rabi Barachias Geñ. c. iii. ſuper illis ver
bis: Dixit aũt Serpens ad mulierem &c.
exponens illud Threnoꝝ. c. vltimo: Pu-
pilli facti ſumus abſq; patre. Similiter:
Redemptor, quem ego vobis ſuſcitabo,
ſine patre orietur: ſicut ſcriptum eſt Pſal.
cix. De matrice Auroræ tibi ros infantię
tuæ &c. Et inſuper ad maiorem prædi-
ctorum corroborationẽ: ꝙ in hoc Pſal.
cix. tractetur de Meſſia, patet per tranſla
tionem Chaldaicam Ionathę, quę ſic ha
bet: Dixit dñs verbo ſuo: ſede à dextris
meis. Abraam vero ſedebat in ſiniſtris
pallidam faciẽ habens: & dicet: Dñe mi,
filius filii mei ſedebit à dextris tuis, &
ego à ſiniſtris. & dñs mitigabit eum, di-
cens: Filius filii tui eſt à dextris meis: &
ego à dextris tuis: eadem hora contenta
bitur Abraam. Et hoc eſt, quod dicit Da
uid in Pſal. xvii. Et dextera tua ſuſcepit
me. Quod Dei verbum dicimus Dei filiũ
à patre genitum: & dicimus filium à pa-
tre genitum: qa nihil gignit ſeipſum. Et
merito filius congruentius dr̃ verbum:
qa verbum eſt illud, quod exprimit ad-
æquatum ꝯceptum mentis. Item in Mi-
draſtilim extat gloſa quædam Rabi Io-
dẽ, vel Zoda nomine Rabi, hanc ſuper
illud Pſal. xvii. Et dediſti mihi protectio
nẽ, & dextera tua ſuſcepit me. Quę glo-
ſa ſic dicit: In futurum Deus ſanctus, &
benedictus conuertere faciet Regẽ Meſ
ſiach ad dexteram ſuam: ſicut ſcriptum
eſt Pſal. cix. Dixit dñs dño meo: ſede à
dextris meis. Et idẽ dicit Rabi Moyſes
Hadarſan, ſuper illud Geñ. c. xviii. Ap-
paruit autem illi dñs ad ilicem Mábræ,
& etiam ſuper illud Geñ. c. xiiii. At vero
Melchiſedech Rex Salem: ac ſi dixerit
ſcriptura Pſal. cix. Tu es ſacerdos ĩ æter-
num ſm ordinem Melchiſedech. Itẽ in
Bereſid raba, Rabi Moyſes Aegyptius ꝑ
dicator magnus ſup illud Geñ. c. xviii.
Et Abraam adhuc ſedebat coràm dño,
inqt. Quid eſt id, quod dicitur Pſal. xvii.
Et dediſti mihi protectionẽ ſalutis tuæ?
& reſpondet: Ipſe eſt Abraam: cui Deus
dixerat: Noli timere Abraam: qm̃ ego ꝓ-
tector tuus ſum: & dextera tua ſuſcepit
me. Ipſe eſt Meſſias, de quo ſcriptũ eſt:
Dixit dñs dño meo. Item in lib. vocato
Midraſtilim hr̃ ſuper illud prędicans ꝑ-
ceptum dñi: ꝙ ꝑdicta ſunt facta Meſſiæ
in lege, & in Prophetis, & in Pſalmis: In
lege: vt Exodi. c. iiii. Filius meus primo-
genitus Iſrael. In Prophetis: Ecce intelli
get ſeruus meus, & exaltabit̃, & eleuabi-
tur, & ſublimis erit valde: vt Eſaiæ. c. lii.
Filius meus es tu: ego hodie genui te:
vt Pſal. ii. Ex vtero ante Luciferũ genui
te: vt Pſal. cix. In Daniele: Aſpiciebã ego
in viſione noctis: & ecce in nubibus cœ
li quaſi filius hominis veniebat &c. Ex
quibus oĩbus ꝯcluditur; Pſalmum iſtum
cix. loqui de Chriſto Meſſiach, & non
de Dauid: nec ẽt de Eliazer diſpenſato-
re domus Abraam: vt volunt Rabi Salo
mon, & nonnulli alii ex iunioribus Ra-
binis: & maxime cũ ſibi obſtet, ꝙ nullus
iſtorum fuerit vnꝗ̃ ſacerdos: & caſu quo
fuiſſent, non fuerunt in æternum. Item
& illud: Tecum principium, in nemine
eoꝝ verificari poſſet, igitur de Meſſiach
itelligi debet, vt inqt Apl's ad Hebræos
c. vii. Hic autem, eo ꝙ maneat in æter-
num, ſempiternũ habet ſacerdotium &c.
Hęc autem Meſſię incarnatio ex glorio-
ſiſſima virgine, ex his oſtẽditur verbis:
De matrice Aurorę: hoc eſt de vtero vir-
ginis, quę Aurora dr̃: qa ſicut Sol viſibi-
lis orit̃ de loco Auroræ: ſic Chriſtus, qui

Digitized by Google

dicitur Sol iuſtitię, de virgine ortus, eſt: vt Malachię.c.iiii. Orietur vobis timẽtibus nomen Sol iuſtitiæ. Tibi ros.i.corpus formatum, virtute Spiritus ſancti de puriſſimo ſanguine B. virginis: ſicut in materia humoris gñatur ros virtute cœleſti. Adoleſcentiæ tuę: qa Dei filius immutabilis, & æternus in corpore aſſumpto, de virgine factus eſt infans, & puer, & adoleſcens, & tandem vir perfectus. vñ B. Leo in Sermone, ait; Honoretur in infantia ſua dñs: nec ad Deitatis ferantur iniuriam exordia, & incrementa corporea: qm̃ naturę incõmutabili, nec addidit aliquid natura noſtra, nec minuit. Sed q in ſimilitudine carnis peccati dignatus eſt hoibus eſſe ꝯformis, in vnitate Deitatis patri ꝑmanet æqualis. Hæc igitur particula: De matrice Aurorę: tibi ros adoleſcentię tuæ, ſm veritatem Hebraicam in linguam latinam trãſlata, eſt de filii Dei gñatione ſm humanitatem aſſumptam ex tempore: cum ab æterno etiam filius Dei fuiſſet ſm diuinitatem. Quę quidem humanitatis aſſumptio, p diuinam eſſentiam in perſona tñ filii, & non patris, neq; Spiritus ſancti, tunc facienda, tantę fuit magnitudinis, & difficultatis in teſtamẽto vetere: diuinam.ſ. naturam, atq; humanam, in vno ſimul, & coniunctim ꝯſiſtere poſſe ſuppoſito: vt nemo mente capere poſſet humana. Quapropter.lxx.interpretes intelligentes hic de filii Dei generatione tractari, non tamen quantum ad humanitatem. Quis eñi mortaliũ vnq̃ mente percipere potuiſſet, Oipotentem Deũ Maximum tantopere humiliatũ iri: vt humanã carnem aſſumere dignaretur? vñ particulã illam: De matrice Auroræ &c. quę vere ẽ de humana carne per eum ſumenda, de æterna filii Dei gñatione, errore trãſtulerunt, dicẽtes: Ex vtero añ Luciferũ genui te; de diuina ſ. Dei filii gñatione, qui ab æterno à patre genitus fuit. Vñ B. Aug. in libello de diffinitionibus orthodoxę fidei.c.iii.ait: Neq; ſic eſt natus.ſ. Ieſus, ex virgine: vt & Deitatis initiũ homo naſcẽdo acceperit: quaſi anteq̃ naſceretur ex virgine Deus non fuerit: ſicut Arthemon, & Berillus, & Marcellinus docuerunt: ſed æternus Deus, & homo ex virgine natus eſt.

¶ Capue.x.in quo quinq; continentur Oracula trium tm̃ Prophetarũ, in quibus nouo quodã dicendi modo, hãc concorditer oſtẽdunt virginitatem p hanc dictionem Terra. Cap. X.

IN hoc decimo capite plures congerimus ꝓphetias: quas tres tm̃ vates diuino illuſtrati ſpiritu, alio quodã nouo dicendi modo ædidere: ex qbus hãc (de qua ſupra diximus) virginitatem in vno verbo ꝯcorditer comprobare videtur: verbum aũt iſtud eſt hęc dictio, Terra, p quã Terrã, B. virginem Mariam intendunt procul dubio ſignificare: q̃ qdem rite, & vere vocari põt Terra: cum ipſa quoq; eſſet de noſtra Terra, de nr̃o ſemine, de hoc luto, de hoc limo, de quo dñs formauerat Adã: vt Geñ.c.ii. & de quo ipſi Adæ dr Geñ.c.iii. Donec reuertaris in Terram, de qua ſumptus es: qa Puluis es, & in puluerem reuerteris. Terra nempe iſta dedit fructũ: vt quod in Paradiſo perdiderat, inueniret in filio. Illa enim q oriunt de Terra, non oriuntur vtiq; ex maris, & fœminę cõmixtione. Sic itidẽ Beata virgo concepit, & peperit ſine uirili ꝯſortio: ut etiam dr Pſalmo.lxxiii. Deus aũt Rex noſter operatus eſt ſalutem in medio terrę.i.in utero uirginali. Quod etiã ipſi tres Vates manifeſte demõſtrãt per uarias ſimilitudines, Virgulti, Germinis, & Terræ ſitientis: hoc eſt, inuiæ: ut Aqla interptatus eſt: ut uirginitatis priuilegium demõſtraret. Quorũ trium Prophetarũ teſtimonia in hoc decimo ꝯgeſſi capite: ne ſi in pluribus feciſſem capitibus, eadem pluries replicare neceſſe eẽt. Qui tñ tres Vates, licet ꝯcorditer p glorioſa uirgine Maria Terrã poſuerint: tñ in aliquo alio verbo, unus aliqd plus, uel minus alio innuit, ut infra proxime in quolibet eorum dicetur uaticinio.

Primo Eſaias.c.liii.ſic inqt: Aſcendet ſicut uirgultũ corãm eo: & ſicut radix de Terra ſitiẽti. Doctores oẽs tam Chriſtiani, q̃ Hebræi (excepto tñ Rabi Salomone, & Andrea) exponũt totũ hoc cap.liii.

vnà cum quadã parte præcedentis capitis.lii.de Meſſia:vt infra dicetur:licet varie:qa Iudæi exponunt de futuris tpe Meſſiæ:quẽ inaniter venturũ expectãt: Chriſtiani aũt de præteritis:q̃ acciderũt Saluatori noſtro:quẽ verũ dicimus fuiſſe Meſſiam.Quod aũt de Meſſiach exponi debeat: patet ex dictis Rabi Moyſis Gerũdenſis:cuius doctrinam Iudæi plurimi faciunt:ſup illud Geneſeos.c.xxiiii. Et introduxit eã Iſaac:vbi inqt ipſe Rabi:Hic eſt Rex Meſſiach:q dedit cor ſuũ ad petendũ miſerationes ꝓ Iſrael, & ad ieiunandum,& humiliãdum ſe ꝓ eis: ſicut ſcriptum eſt Eſaiæ.c.liii.Ipſe aũt vulneratus eſt pp iniqtates noſtras: attritus eſt propter ſcelera nr̃a.Item ẽt in Canhedrin.c.ꝯſimiliter: vt recitat Rabi Oſua filius Leui:reperit Heliam,&Rabi Symeonem filiũ Yoay ſtantes ad portã Paradiſi,dixitq̃; eis Rabi Oſua:Ibo ego ad gloriam Paradiſi:dicunt ei:Ita ſi dñs iſte voluerit.Dixit Rabi Oſua ſic:Duos hoĩes videbam:ſed vocẽ triũ audiebam. Gloſat Rabi Salomon:ꝙ gloria Dei erat cum illis.Ibi dixit eis Rabi Oſua:Et qñ veniet Meſſiach?dicunt ei: Vade,& quære ab ipſo eodem. Qui ait:Vbi reperiam eũ? Dicũt ei:Ad portas Romæ.Et ille: Quæ ſunt eius inſignia.Rñderunt: Repies eũ inter pauperes,& vulneribus paſſionatũ,ſicut inqt Eſaias.c.liii.Vere lãguores noſtros ipſe tulit: & peccata noſtra ipſe portauit:& nos reputauimus eũ quaſi leproſum,ꝑcuſſum,à Deo humiliatũ. Scribitur præterea in quodã Codice Hebraico noĩato Ziphiath:vbi Rabi Ioſue Galileus inqt:Addiſce ab Adam primo parente noſtro:cui nõ niſi vnũ ſolũ mãdatum ꝓcepit Deus: qđ erat ceſſare ab ope quodam:hoc eſt ab eſu pomi.Quod, qa tranſgreſſus fuit,ſibi, & toto gñi ſuo,ab eo:ſcilicet deſcendenti,vſque ad finem ſeculi mortem cauſauit. Et certum eſt:ꝙ maioris quantitatis eſt meritũ boni operis,q̃ punitio mali. Ergo Rex Meſſiach, q afflictionẽ, poenas, atq; paſſionem,& mortẽ ꝓ peccatoribus patiť,ſicut copioſe narrat Eſaias.c.liii.Vide inſup libr.v. infra.c.xxxvi.vbi poniť ꝯditio:ꝙ Meſſias pati debebat pro peccatis noſtris:vbi dr̃: Eadem hora Meſſias oẽs paſſiones ſupra ſe amore magno ꝓcepit. Et hoc ẽ, qđ Eſaias.c.liii.ait:Oblatus eſt, quia ipſe voluit,& nõ apuit os ſuuum.Itẽ tranſlatio Chaldaica, q̃ maiori apud Hebræos cæteros oẽs auctoritate ꝓſtat ſuper uerbo:Ecce intelliget ſeruus meus, Eſaiæ.c.lii.inqt:Ecce proſperabitur ſeruus meus Meſſiach:quo ſenſu,atq; ſnĩa,veritas oĩbus patet.Hinc eſt,ꝙ veteres,ſiue antiq oẽs,tam Iudæi,q̃ Chriſtiani ab iſto loco, vſq; ad calcem cap.liii.dici de Chriſto oĩa non dubitarũt.Propheta nãq; Eſaias his uerbis:Aſcendet ſicut uirgultum coràm eo:& ſicut radix de Terra ſitiẽti: nil aliud dicere voluit,niſi ꝙ ipſe Meſſias venerit in mũdum more virgulti de Terra ſitiẽti pullulãtis abſq; inſertione alterius arboris,metaphorice loquens: hoc eſt,ꝙ naſcereť ex matre non foecundata virili ſemine:& ſic abſq; patre.ſ.humano:& per ꝯſequens ex virgine. Veritas hæc manifeſte ꝓbať.Nam Rabi Moyſes Aegyptius,quẽ Hebræi magnũ autumant ꝓdicatorẽ in Bereſid raba: hoc eſt in Geneſi magno,ſup illud lamentationis Hieremiæ,quã magnã vocant Threnoꝝ.c.v.vbi dr̃: Pupilli facti ſum⁹ abſq; patre, aſſerit Rabinũ quẽdam Barachiã noĩatum,ibidem dixiſſe:Quod Deus uidens Iudæoꝝ ſingultũ,& angorẽ,inqt: Vos dicitis:Pupilli facti ſumus abſq; patre:ſic itidem erit Redemptor mũdi:quẽ ego ſuſcitabo ex vobis:q orietur ſine patre,ſicut ſcriptum eſt Eſaiæ.c.liii.Et aſcẽdet ſicut virgultum corãm eo:& ſicut radix de Terra ſitienti.& ſcriptum eſt Zachariæ.c.vi.Ecce vir Oriens nomẽ eius: & ſubter eum orieť &c.Et Eſaiæ.c.iii.Et aſcendet ſicut virgultũ,& ſicut radix de Terra ſitiẽti.Et de ipſo dicit Dauid:Ante Luciferum genui te,Pſal.cix.& alibi.i. Pſal.ii.Dñs dixit ad me: Filius meus es tu:ego hodie genui te.Quid enim clarius,& aptius dici poſſet ad huius veritatis declarationem,q̃ hoc, quod dixit ille Rabi Barachias: & recitať ꝑ Rabi Moyſem:vt ſupra?nihil certe. Igitur ipſorum amborum Rabinorum auctoritate, q nõ fuerunt

Infra libro.vi. capitulo xxxvi.

fuerunt ex minimis Iudæorum Rabinis
hæc ↄcludit,& eluceſcit veritas,ꝙ Chri
ſtus ex virgine naſci debebat ſine patre
.ſ.humano. Adde inſup,ꝙ ibidem dr̃.ſ.
Eſaię.c.liii.de iſto ſic naſcituro: Gñatio
nem eius qs enarrabit? qa abſciſſus ẽ de
terra viuentium:quaſi dicat nullus? Sed
hanc partem relinquimus dicendam in
libro tertio ſuo loco.

Ad improbandam Rabi Salomonis, &
ſequacium ſuorũ expoſitionẽ,q aſſerunt
hanc Eſaiæ ꝓphetiam eſſe de īfortuniis
& miſeriis Iudæorum: in qbus ſunt in
hac ſua captiuitate:quam Romanã ap
pellant,dicentes Prophetã loq de pplo
Hebręorum,tanq̃ de hoīe vno. Cui ex
poſitioni multa obſtant. Et primo trãſla
tio Chaldaica,& Rabinoꝝ dicta, de qui
bus ſupra diximus. Item multa verba, q̃
in pplo Iudęoꝝ verificari minime poſ
ſent: vt eſt illud: Gñationẽ eius qs enar
rabit? quaſi dicat nullus. Generatio autẽ
Hebræoꝝ patet in Geñ. Item qa hic dr̃:
ꝙ iſte ſeruus Dei pateretur pro peccatis
alioꝝ,& non ſuis. Non patit̃ ppl's Iudai
cus pp iniqtates gentiũ,ita vt gẽtes reci
piant à Deo ſalutẽ pp merita Iudęorum
talia patiẽtium:ſed pro ſuis tm̃ ſceleribꝰ
patiunt̃,& non alioꝝ. Itẽ: Qui iniqtatẽ,
vel peccatum non fecit,nec inuentus eſt
dolus in ore eius:quod de pplo Iudai
co minime dici põt: nec de aliquo hoīe
puro, iuxta ſententiam Beati Ioannis
Apoſtoli in ſua Epiſtola cap.i. Si dixeri
mus:ꝙ peccatum nõ habemus, ipſi nos
ſeducimus,& veritas in nobis nõ eſt. Vñ
Hebræi oẽs peccatores ſunt. Item: Obla
tus eſt,qa voluit. Iudęi aũt ſi poſſent, ni
hil aduerſi pati vellent. Item ꝓ trãſgreſ
ſoribus orauit. Iudæi aũt nedum ꝓ ſibi
malefacientibus orãt:ſed ẽ ↄtrario quoti
die in Synagogis ſuis ſub hęreticoꝝ no
mine Nazaręi diſcipulos,& Chriſtianos
maledicũt. Dicunt enim: Oẽs hæretici ſu
bito pereant. Rabi aũt Salomon,& Rabi
Moyſes,& cęteri aiunt: Iſti hæretici ſunt
diſcipuli Nazareni. Ex qbus oibus ↄſtat
ipſius Rabi Salomonis expoſitionẽ fal
ſam eſſe. Quod aũt Terra apud Hebrę
os ſignificet cœleſtem pñam, hr̃ in Ca
hedrin in principio vltimi capitis, ubi
ſic dr̃: Oís Iſrael habet partem in gloria
æterna.i.in vita beata.qđ ꝓbat ex ver
bis Eſaiæ.c. Ppl's aũt tuus oẽs iuſti in
perpetuum hæreditabunt Terram.
Secundo filii Choræ Pſalmo.lxxxiiii.in
quiunt: Miſericordia,& Veritas obuiaue
runt ſibi,& Iuſtitia,& Pax oſculatę ſunt.
Veritas de Terra orta ẽ,& Iuſtitia de cœ
lo ꝓſpexit. Etenim dñs dabit benignita
tem,& Terra noſtra dabit fructum ſuũ.
Quod aũt per Terrã ſignificet B. virgo
Maria,aduerte lector,hr̃ Exodi.c.xii. Mẽ
ſis iſte erit vobis principium menſiũ: eſt
Lunatio Aprilis: quem mẽſem Iudæi au
gurium gratiæ vocãt. Quod bñ ſibi con
uenit. Nam octauo Cal'. Aprilis apta eſt
Terra,& germinauit Saluatorem: ꝑ quẽ
accepimus grãm,pro grã. Conceptus eſt
eni dñs,& paſſus,atq̃ reſurrexit in Mar
tio Solari,& Aprili Lunari. In Pſalmis fi
lioꝝ Choræ nil triſte denũciat̃:ſed ſem
per lætum. Veritas hoc in loco Chriſtus
eſt, ipſomet de ſeipſo ſic dicente Ioãnis
.c.xiiii. Ego ſum Via,Veritas,& Vita. De
Terra orta eſt.i.de beata virgine,q̃ noie
Terrę,ſiue per Terrã deſignat̃,vt ſupra
dictum eſt: Et Terra noſtra.i. Beata virgo
intemerata: Dabit fructum ſuum: hoc eſt
concipiet,& pariet Chriſtũ: virgo ꝑma
nens in partu,& poſt partũ,ſicut erat an
teq̃ conciperet. Et ſignanter dixit: Dabit
fructum ſuum,& non reddet: ut eam vi
rile ſemen non recepiſſe deſignaret. Si
enim ipſum recepiſſet,nõ dare,ſed red
dere diceret̃. dicente aũt Pſalmo: Dabit,
eã virile ſemen non recepiſſe indicauit.
Sed aduerte diligẽter,q̃ pulchre natiui
tati Saluatoris noſtri illa ↄueniãt verba,
quę ipſi Chorę filii ibidem ꝓmiſerunt.ſ.
Miſericordia,& Veritas obuiauerũt ſibi,
& Iuſtitia,& Pax oſculatæ ſunt. O q̃ prę
clara amicitia: Miſericordia, & Veritas
obuiauerunt ſibi. Peccator es,audi quid
dicat Miſericordia. Sanctus es, audi qđ
dicat & Veritas. Nec ſi peccator es, de
ſperes: nec ſi iuſtus es,ſupbias. Dicamus
aliter. Duo ſunt credentes populi: vnus
de Gentiliũ populo, & alius de Iudæo
rum. Iudęis repromiſſum eſt,ꝙ veniret

Digitized by Google

ſaluator:nobis aũt,q extranei eramus à lege Dei,nõ eſt repromiſſum. Miſericordia igiť eſt in pplo Gentiliũ: Veritas in pplo Iudæorum,qa qđ repromiſſum eſt,venit: hoc eſt qđ repromiſſum eſt in patribus,hoc complet in filiis. Iuſtitia,& Pax oſculatę ſunt. Videte qd dicat Iuſtitia,& Pax oſculatę ſunt: ipſum eſt qđ ſupra dixit: Miſericordia, & Veritas. Miſericordia ipſum eſt,qđ & Pax. Veritas autem ipſum eſt,qđ & Iuſtitia. Si quid enim ad Pacẽ ptinet,hoc & ad Miſericordiã. & ſi qd ad Veritatẽ,hoc & ad Iuſtitiã. Videte ergo qd dicat Iuſtitia, & Pax deoſculatę ſunt: hoc eſt Miſericordia,& Veritas amicitiam fecerũt: hoc eſt: & Gentilium ppl's,& Iudæorum ſub vno paſtore Chriſto vnitus eſt. Hæc cum dogmatibus ſaluatoris noſtri,& Apoſtolorum ſuorum examuſſim adimpleta ſint: vt ex rerum euentu quilibet facillime intueri poteſt: qd dubii reſtet,quin ea de ipſius Saluatoris noſtri natiuitate, & geſtis pphetico ſpiritu fuerint preuiſa,& annuntiata nõ video. Tertio Dauid Pſal.lxvi. inquit: Cõfiteantur tibi populi Deus, confiteanť tibi populi omnes, Terra dedit fructum ſuum. Vultis ſcire qui ſit iſte fructus? Virgo de virgine: de ancilla Deus ex homine: filius ex matre: fructus ex Terra. Cõfiteantur tibi populi Deus: & qd confiteanť? in filio te confiteanť: in illo te videant: in illo te adorẽt. Et Dauid ſimiliter hoc in loco,inquit: Terra dedit fructum ſuũ: inſinuans mulierem illam fore virginẽ: qa (vt etiam ſupra dictum eſt) ſi ſemen recepiſſet humanum, non eqdem dare rite diceret, ſed reddere, quod ſ. prius receperiſſet. Præterea videte Trinitatis myſterium in vno comprehendi verſiculo: Benedicat nos Deus, Deus noſter. Benedicat nos Deus. Primo,inquit, Benedicat nos Deus. ſ. Deus pater. ſeqtur: Deus noſter. ſ. filius: q licet oĩum ſit Deus noſter: tñ dicitur per gratiam: & qa noſtram ſuſcepit carnem: & ideo Emanuel dicitur: ideſt nobiſcũ Deus. Item ſeqtur: Benedicat nos Deus. i. Spũs ſcũs: q & Deus eſt. Quarto Eſaias. c.iiii. inqt: In die illa erit germen dñi in magnificentia, & gloria:

Nota de Trinitate.

& fructus Terrę ſublimis. Germen dñi. i. Chriſtus, qui dicit Germen dñi, qa ex virili ſemine non fuit cõceptus: ſed virtute Spũs ſancti. Qđ qdem inficiari non poſſunt Iudęi: & eo magis, q per tranſlationem Chaldaicam Ionathę ſic interpretatum eſt: In illo tpe erit Meſſiach dñi: fructus vero Terrę. i. Beatæ virginis (vt toties ſupra dictũ eſt) ſublimis: ſupple erit: vt ipſemet Eſaias ait. c.lii. Ecce intelliget ſeruus meus: Exaltabiť, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, loquẽs de ipſo Meſſia: qđ per Thalmudiſtas ſic exponitur: Exaltabitur, & eleuabitur plusq̃ Abraã, & Moyſes: & ſublimis erit plusq̃ Angeli Dei. Ergo fructus iſte valde ſublimis eſt, ſi Angelicam excedit naturam: cum nullus ſit ea ſuperior, niſi ſolus Deus. Et qm nõnulli ſunt Chriſtiani, qui hanc expo nunt ppheriam Eſaię. ſ. cap.iiii. de pſperitate Iudæorum poſt captiuitatẽ ſuã, ſciãt velim eos magis Iudaizare, q̃ Hebræi, q eã exponũt de Chriſto Rege Meſſiach. Quinto, & vltimo Eſaias ipſe hoc ipſum expſſe demõſtrat. c.xlv. ſic dicẽs: Rorate cœli deſup: & nubes pluãt iuſtũ. Aperiatur Terra, & germinet Saluatorẽ: & iuſtitia oriať ſimul: ego dñs creaui eũ. Terra iſta germinãs Saluatorẽ, eſt Beata virgo cõcipiens, & pariẽs Saluatorẽ mũdi: non ex virili ſemine, ſed virtute Spũs ſancti: tanq̃ rore cœleſti aſpſa. Rorate cœli deſup: de nullo plane põt intelligi, niſi de Chriſti cõceptiõe, quẽ rorãte Spũ ſancto, Beata virgo germinauit. Nec qđ ſeqtur: Et Iuſtitia oriať ſimul, itelligi põt de ortu Cyri, in quo nulla orta eſt iuſtitia: & in eius natiuitate nihil affuit admirandũ: licet à paſtoris catticula fuerit lactatus. Et qm nõnulli exponũt hoc caput de licẽtia Hebręis cõceſſa p Cyrũ Regẽ reuertẽdi à Babylonica captiuitate, & de ipſius Cyri natiuitate, videãt, ac põderẽt hæc verba eiuſdẽ capitis, an ſaluti à Cyro habitę poſſint adaptari. Iſrael ſaluat' eſt in dño ſalute æterna: nõ cõfundemini: & nõ erubeſcetis in ſelm ſeli: qa ſalus habita à Cyro nõ fuit æterna. Qđ diſputãs B. Hieronym' ſup hoc capite, ſic iqt: In hoc loco, q ſequunť hiſtoriã, dicũt Aegy ptum

B. Hieronymus.

ptum,& Aethiopiam,gentemq; Sabæã, quę trans Aethiopiam eſt,ſeruiſſe Cyro, & ei gentes vltimas fuiſſe ſubiectas,atq; ex mirabili intellexiſſe victoria, ꝙ in eo eſſet Deus,& non eſſet alius præter eũ, qui in illo habitaret Deus. Sed hoc qđ ſequitur: Vere tu es Deus abſconditus: Deus Iſrael Saluator:quomodo poſſunt Cyri perſonæ iungere nõ intelligo?niſi forte Theodotionis vtantur æditione: Qui tranſtulit in te eſt fortis, & non eſt alius,pręter eum,Deus:propterea tu fortis abſconditus Deus Iſrael Saluator. Quocunq; ſe verterint,non valebunt laqueos veritatis effugere.Fac enim in Cyro eſſe Deum:& non eſſe alium, præter eũ,qui ſit in Cyro Deus.Quomodo Cyri perſonę dici ꝯueniet? Vere tu es Deus abſconditus,Deus Iſrael Saluator.Ergo Deus, in quo Deus eſt dñs noſter Ieſus Chriſtus,rectius,& verius intelligitur:ꝗ Deus appellatur abſconditus pp aſſumpti corporis ſacramẽtum: & Deus Iſrael Saluator:quod interpretatur Ieſus. Ex ꝑ dictis igitur conſtat antedicta omnia ad Saluatorem noſtrum pertinere, & nõ ad Cyrum.B. Auguſtinus in Sermone: Audiſtis fratres chariſſimi,quemadmodum nobis Beatus Euangeliſta hodie generationis Chriſti retulit ſacramentum. Chriſti,inquit, generatio ſic erat. Dñs noſter Ieſus fratres chariſſimi,qui in æternum cunctorum eſt creator: hodie naſcendo de matre,factus eſt nobis ſaluator. Natus eſt nobis hodie in temporis volubilitate:vt nos perducat ad patris æternitatem. Factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deus:& vt panem Angelorũ manducaret homo,dñs Angelorum factus ẽ hodie homo. Hodie impleta eſt prophetia illa,quæ dicit: Rorate cœli deſuper, & nubes pluãt iuſtum: aperiatur Terra, & germinet Saluatorẽ. Factus eſt igitur, qui fecerat: vt inueniretur, qui perierat. Sic enim in Pſalmis homo confitetur: Priuſquam humiliarer,ego peccaui. Et iterum:Erraui ſicut ouis, quæ perierat. Peccauit homo,& factus eſt reus. Natus eſt homo Deus,vt liberaretur reus. Homo igitur cecidit, ſed Deus deſcendit. Cecidit homo miſerabiliter,ſed Deus deſcendit miſericorditer. Cecidit homo ꝑ ſuperbiam, deſcendit Deus cum gratia. Sic nanq; mater dñi ab Angelo audiuit: Aue gratia plena dñs tecum. Qui natus eſt primo ſine matre in cœlis,hodie natus eſt ſine patre in terris. O miracula,ó prodigia fratres chariſſimi. Naturę iura mutantur:in homine Deus naſcitur: virgo ſine viro grauidatur:mox viri neſciã ſermo Dei maritat:ſimul facta eſt mater, & virgo. Mater facta,ſed incorrupta. Virgo habens filium,neſciens virum. Semper clauſa,ſed non infœcũda. Solus enĩ ſine peccato natus eſt, quem ſine virilĩ complexu,non concupiſcentia carnis, ſed obedientia genuit mentis. Virgo cõcepit:ſola vulneri noſtro medicinam parere potuit:quę non ex peccati vulnere germen pię prolis emiſit. O mira,& inexquiſita compago. O noua,& inaudita cõmixtio:Deus,qui eſt, & qui erat Creator,fit creatura. Qui eſt immenſus, capitur:diuites conſtituẽs, pauper efficitur. Incorporeus,carne veſtitur. Sermo craſſeſcit,videtur inuiſibilis:palpatur impalpabilis:immortalis occiditur:comprehẽditur incomprehẽſibilis. Quem cœlum, & terra bñdicit, in præſepi anguſto collocatur. Numeratur in ſæculo, qui eſt ante ſæcula. Chriſtus Ieſus heri, & hodie, idem ipſe in ſæcula. Heri dixi pp mortalitatem:hodie propter æternitatem. Merito hodie locuti ſũt Cœli, gratulati ſũt Angeli,Paſtores iucundati,Magi illuminati,Reges turbati,Martyres coronati, Dæmones effugati. Cõcludendo igitur hoc nonum caput, conſtare dicimus manifeſte per antedicta quinq; Prophetarũ vaticinia, ſic inuicem concordantia, ꝙ Chriſtus Meſſiach eſſet de virgine naſciturus, ſm tñ humanitatẽ aſſumptam.

¶ Eſaias. Cap. vndecimo: Egrediet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Cap. XI.

INſuper Eſaias ipſe hoc idẽ approbat .c.xi.ſic dicens: Et egrediet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet. Oẽs doctores tam Chriſtiani, ꝗ̃ Hebræi,exponunt de Chriſto ea oĩa, ꝗ

in hoc Eſaiæ continentur capite, Iudæi tamen hoc expectãt futurum: ſed Chriſtiani in Saluatore noſtro adimpletũ fuiſſe aſſerunt. Quod autẽ in hoc capite ſermo fiat de Meſſia, teſtis ẽ trãſlatio Chaldaica, vbi ſic dicit: Exibit (vel Exurget) Rex de filiis Iſai, & Meſſias de filiis filiorum eius, & requeſcet Spũs dñi ſuper eũ &c. In lib. inſuper, qui dr̃ Migdraſtilim, ſuper illis verbis huiuſmet capitis: In die illa radix Ieſſe: q ſtat in ſignũ populorum: ipſum gentes deprecabuntur, vel requirent, Rabi Anna ſic ait: Iſte eſt Rex Meſſiach: q nõ venit niſi vt legem, atq; præcepta gentibus prębeat. Habetur ẽt in Thalmud Hieroſolymitano in lib. de Barath. c. Yacorre: & tranſumptiue in lamentatione magna: vbi de illo dicitur Hebræo in agricultura laborante: cuius bos mugiit, quando Arabs ille ait: Iudęe fili liga boues tuos, & prępara vaſa tua, quia natus eſt Meſſias noſter &c. Vbi Rabi Abom inquit: Et qd nobis ab Arabo diſcere expedit? Textus clarus eſt in Eſaia, q dixit: Et liban⁹ cum excelſis cadit, in calce capitis decimi. & ſubdit ſtatim in principio capitis. xi. Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. B. Ambroſius in Homelia quatuor tempoꝝ in aduentu: Latẽt quidem diuina myſteria: nec facile iuxta propheticum dictũ quiſquam hoĩum põt ſcire ꝯſilium Dei: ſed tñ ex cæteris factis, atq; præceptis dñi Saluatoris poſſumus intelligere hoc ꝓpenſioris fuiſſe ꝯſilii: ꝙ ea potiſſimũ electa eſt, vt dñm pareret, quæ erat deſponſata viro. Cur aũt non antequam deſpõſaretur impleta eſt: fortaſſe ne diceretur: ꝙ ꝯceperat ex adulterio. & bene vtrunq; poſuit ſcriptura: vt deſponſata eſſet, & virgo. Virgo, vt expers virilis conſortii videretur. Deſpõſata, ne temeratæ virginitatis adureretur ĩfamia: cui grauis aluus corruptellę videretur inſigne præferre. Maluit aũt dñs aliquos de ſuo ortu, q̃ de matris pudore dubitare. ſciebat enim teneram eſſe virginis verecundiam, & lubricam famã pudoris: nec putauit ortus ſui fidẽ, matris iniuriis aſtruẽdam. Rabi quoq; Salomõ, ſuper vltima parte tertii capit. lib. Ruth, ſup illis ſex mẽſuris hordei datis Ruth per Booz, inquit: Mẽſuras illas ſex, fuiſſe in ſignum, & pręfigurationem ſex benedictionum Dei: quæ futuræ erant ſuper Meſſiam naſciturum de Ruth p Dauid, & genealogiam Regiam, ſm id quod dicitur Eſaiæ. c. xi. Egredietur virga de radice Ieſſe &c. Benedictiones autem illæ, de quibus ipſe Rabi Salomon inquit, ſunt: Et requieſcet ſuper eum Spiritus dñi: Spiritus ſapientiæ, & intellectus: Spiritus conſilii, & fortitudinis &c. Ex q̃bus omnibus cõſtat etiam ſm Hebręos, in hoc. xi. Eſaię capite tractari de Meſſia. Loquens igitur Propheta metaphorice, inquit: Egredietur virga de radice Ieſſe: ideſt, Maria virgo per virgam metaphorice deſignatam, deſcendet de ſtirpe Ieſſe, qui fuit pater Dauid, & dicebatur etiã Iſai. vt habetur Matthęi. c. i. Booz autem genuit Obeth ex Ruth. Obeth ãt genuit Ieſſe. Ieſſe aũt genuit Dauid Regem. & dicitur hoc in loco Virga: quaſi gracilis pauptate, & humilitate, & flexibilis pietate. Et Flos de radice eius aſcendet. i. Chriſtus, q dicitur Flos ratione puritatis: tum quia peccatum non fecit: tum ẽt quia noſtræ ſalutis fructum attulit. Hebręi aũt vtrunq;: hoc eſt & Virgã, & Florem exponunt de Chriſto, dicentes: Eũ vocari Virgam, ꝓp Regiam dignitatem, & Florem, ꝓp vitæ puritatẽ. Sed aduertant Iudæi verba Prophetę dicẽtis: Virgam egreſſuram eſſe de radice Ieſſe: & Florem de radice eius. ſ. Virgæ: ex quo non poſſunt hę duę dictiones vni tantũ cõuenire perſonæ. Et nota, ꝙ vbi noſtra tranſlatio habet: Et Flos de radice eius aſcendet, Hebraica veritas habet: Et Nazaræus de radice eius conſurget: vnde (vt inqt B. Hieronym⁹) eruditi Hebręorũ putauerũt ex hoc loco aſſumptũ fuiſſe: Et Nazaræus vocabit. ſ. Chriſtus. Per hęc ergo verba Propheta ꝓdixit Ieſum ex Dauid ſtirpe pullulatuꝝ, Gentilibus magis, q̃ Iudæis ꝓfutuꝝ: ſpiritalibus potius, q̃ corpalibus armis dñatuꝝ. Nõ enĩ ex ſemine natus eſt, ſicut multæ arbores naſcunt: ſed ex Virga, pluuia, & rore cœleſti

Nota vñ Chriſt⁹ Nazaręus vocatus ſit.

leſti

ceſti pſuſa. vt Eſaię.c.xlv. Rorate cœli de ſup,& nubes pluāt Iuſtum. Quod verifi cari pōt ex pphetia Balaam Numeri.c. xxiiii. vbi dr̄: Et ꝯſurget Virga de Iſrael: hoc eſt Chriſtus pp poteſtatem Regiam ſignatū p Virgā: quaſi p ſceptrū: vt Mat thæi vltimo: Data eſt mihi oīs poteſtas &c. Et qm̄ Hebręi multis oppoſitionibus conanť huius capitis ſnīam corrūpere, vide infra lib.vi. Oppoſitiōes.vi.&.vii.

¶ Dauid Pſal.lxxi. Et deſcēdet ſicut pluuia in vellus,& ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. Cap. XII.

DAuid quoq; Rex Pſal.lxxi. hoc ꝓ dixit myſteriū, dicēs: Deſcēdet ſi cut pluuia in vellus: & ſicut ſtillicidia ſu per terrā. Licet huius Pſalmi titulus in Hebręo ſit Salomoni. & ſm̄ tranſlationē B. Hieronymi ſm̄ Hebraicam veritatē, in Salomonē: quod idē eſt.in eius Pſal. au ctor non fuit Salomō, ſed Dauid: vt ꝯſtat in fine ipſius Pſalmi per hæc verba: Deſecerunt Hymni Dauid filii Ieſſe. Quæ verba nil aliud ſonāt, niſi Cōpletę ſunt orōnes Dauid filii Iſai. Ex qbus verbis duo eliciunť documēta. Primū, ꝙ Dauid fuit auctor huius Pſal. & nō Salomō, vt aliq tenēt. Scđm, ꝙ hic Pſal. fuit vltim⁹ factus à Dauid: & maxime ex Pſalmis in lib. Pſalmoꝝ ꝯtentis. In eo eni Pſalmoꝝ lib. Pſalmi non fuerūt locati eo ordine, quo fuerunt cōpoſiti: ſed eo ordine, quo fuerunt inuenti, qm̄ in Pſalterio fuerunt ꝯiuncti, & ꝯgregati. Vnde accidit, vt hic Pſal. in.lxxi. loco poſitus ſit, cū oium vl timus cōpoſitus fuerit. De materia vero huius Pſalmi, pp illud verbū huic Pſal. loco tituli ꝓpoſitū. ſ. Salomoni, vel in Sa lomonē, Hebręi moderni, & ēt nōnulli Chriſtiani, hūc exponūt Pſalmū de Re ge Salomone, dicentes: Dauid ad dn̄m oraſſe ꝓ filio ſuo Salomone: vt Regnū ſub manu ſua iuſtitia, & veritate ꝓſpere regeret. Sed cum ēt apud ipſos Hebręos noīe Salomonis, ſiue ꝓ Salomone, q Pa cificus interpretatur, qa eius Regnū in pace viguit, itelligatur & Deus, q eſt pa cis auctor: qm̄ p hoc nomen in ſcriptu ris, ēt ſm̄ lrām ipſe Deus, qui proprie eſt Rex pacis, intelligitur. Vn̄ Iudæoꝝ Rabini expſſe dnt: ꝙ vbicūq; dr̄ Salomon, & maxime in Cātico Canticoꝝ, ſemp in telligēdus eſt Rex ſūmus pacis, q eſt ipſe Deus. Et iō (vt inqt Rabi Moyſes in ſuo Deutero.) ſicut ille, q delet nomē Dei Te tragrāmaton, in quocūq; loco ſacrę ſcri pturæ ꝯtentū, reus eſt pœnæ, p pdiuini nois irreuerētiam, pari rōne, q delet no mē Salomonis in Cātico Canticoꝝ, reus eſt pœnę, tanq̄ delens nomē diuinū. hęc ille. Et iō titulus dicti Pſalmi, q eſt (vt ſu pra) Salomoni, ſiue in Salomonē, intelli gendus eſt de ipſo Deo, & eius Dei filio: qa ꝯſonat veritati expoſitionis de Deo, ſeu de eius filio, & nō de Salomone. Et eo magis hic ꝓ Deo Meſſiach itelligi de bet, cū in hoc Pſal. multa ſint, q̄ Salomo nis vires excedūt. Nā ille Rex, & ille fi lius Regis, de qbus dr̄ in ipſo Pſal. nec nō & bona ad eos ptinentia, ſunt an̄ qđ libet tp̄s, & ſic æterna, ac ppetua. Dr̄.n. ibi: Permanebit cū Sole an̄ Lunā in gn̄a tione, & gn̄ationem. & de bonis, q̄ oriri debebant, dr̄: Orieť in diebus eius iuſti tia, & abūdātia pacis, donec auferať Lu na, qđ pacis ppetuitatē ſignificat, ſaltē à parte poſt, ꝓ ipſum filiū Regis oriundæ: q̄ pax intelligiť ſpiritualis: vn̄ Angeli in natiuitate dn̄i clamauerūt, dicētes: Glía in excelſis Deo, & in terra pax hoībus bonę volūtatis: vt Lucæ.c.ii. Et hęc pax ꝯſiſtit in tranqllitate ꝯſciētiæ, q̄ pmanet in iuſtis oī tp̄e: vt Prouerbioꝝ.c.xii. Non ꝯtriſtabit iuſtū qcqd ei acciderit: & ſic p manet in ipſis iuſtis vſq; ad finē mundi: cui ſuccedit pax cœleſtis: q̄ exupat oēm ſenſum: & ſic manet æternaliter à pte fi nis: ſicut & Luna, q̄ eſt icorruptibilis. Itē obſtat illud: Adorabūt eū oēs Reges: oēs gentes ſeruiēt ei: qđ nullo mō competit Salomoni: qa non fuit Monarcha. Itē il lud: Dn̄abiť à mari vſq; ad mare: qa eius Regnū fuit ſatis anguſtū. Sed fides Chri ſti, viuēte adhuc B. Petro Aplōꝝ Princi pe, p totū terraꝝ orbē diuulgata fuit: vt dr̄ Pſal.xviii. In oēm terrā exiuit ſonus eoꝝ. Sed ad ꝯuincēdū oīno Iudæos, ꝙ hic Pſal. itelligi debeat de Chriſto, & nō de Salomone, audiāt qd in Bereſid raba ſui legant Rabini. Dr̄ enim ibi: Decē Re

Digitized by Google

ges regnauerũt, & regnabunt à princi-
pio mũdi, vſq; ad ei⁹ finẽ: videlicet Dñs
Deus noſter fuit primus, qui mũdũ crea-
uit, ſecundus Nembroth, tertius Ioſeph,
quartus Salomon, quintus Nabucodo-
noſor, ſextus Darius, ſeptimus Cyrus, o-
ctauus Alexander, nonus Cæſar Augu-
ſtus, decimus eſt Rex Meſſiach. de quo
dicitur Pſal.lxxi. Et dominabitur à ma-
ri vſq; ad mare: & à flumine vſq; ad ter-
minos orbis terrarum. Et de ipſo Daniel
.c.ii. Lapis autem, qui percuſſerat ſtatuã,
factus eſt in montẽ magnum, & impleuit
vniuerſam terram. Item ibidem parum
infra dicitur: In diebus autem Regnoꝝ
illorum ſuſcitabit Deus cœli Regnum:
quod in æternum non diſſipabitur: &
cum iſto decimo Rege reuerteť Regnũ
ad dñm ſuum primum. & ſic, qui fuit pri
mus, erit & vltimus, ſicut ſcriptum eſt
.Eſaię.c.xliiii. Hęc dicit dñs Rex Iſrael,
& Redemptor eius dñs exercituũ: Ego
primus, & ego nouiſſimus. Et Zachariæ
.c.vltimo: Et erit dñs Rex ſuper omnẽ
terram. Hæc omnia in Bereſid raba vt
ſupra. Ex quibus omnibus ſupius dictis,
conſtat in hoc Pſal.lxxi. Tractari de Re-
ge Meſſiach, etiam iuxta literam: & non
de Salomone. Vnde iacto hoc fundamẽ
to, videndum eſt modo quorſum hæc
dicta ſint, tam longo repetita principio.
Dixi nanq; ſuperius: Dauid quoq; hoc ꝑ
dixiſſe myſterium: ꝙ ſcilicet ex virgine
naſceretur Chriſtus. Inquit enim ipſe in
hoc Pſal.lxxi. Et deſcendet ſicut pluuia
in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſup
terram: per ſimilitudinem, ſiue metapho
ram loquitur Propheta, id ipſum myſte-
rium, de quo tractamus, alio quodam di
cendi modo, quàm ſupra dictum ſit, de-
notans beatę virginis integritatem. per
velleris enim ſimilitudinem, ipſam itel-
ligens beatam virginem. Nec inconue-
niẽs eſſe dixerim, ſi Propheta per velle-
ris ſimilitudinem, hanc Beatę Mariæ in
dicauit virginitatem: tũ qm̃ Gedeoni in
vellere rore cœleſti aſperſo, & ſicca vn-
diq; terra: & iterũ vellere ſicco, & omni
terra circũquaq; rore madente, in ſignũ
futurę victoriæ hoc bis datum fuerit ſi-
gnum: vt Iudicum.c.vi. tum maxime ob
ipſius velleris naturam, & proprietatem.
Et ſi enim vellus rore, vel pluuia aſper-
ſum, & madefactum ſit, expreſſo tamẽ li-
quore non corrumpitur, nec aliqualiter
deterioratur. Propheta igitur inquit: De Pſal.xv-
ſcendet ſicut pluuia in vellus: hoc eſt ii. Incli-
Meſſiach deſcendet: per ſuam.ſ.incarna nauit cę
tionem: ſicut pluuia.i.ita ſuauiter, & oc los, & de
culte, ſine ſtrepitu aliquo: vt etiam à mũ- ſcendit.
di Principe.ſ.Dæmone, percipi nõ poſ-
ſit: in uellus: hoc eſt in virginem per vel
lus ſignificatam. Et quare? quia ſicut in
vellus pluuia recipitur, & ab eo etiam ſi
ne ſui corruptione emittitur, ſiue expri-
mitur, ſic itidẽ Ieſus Chriſtus Dei filius
in vtero Beatæ Mariæ virginis, Spiritu
ſancto afflante, & obumbrante fuit con-
ceptus: & ex ipſo virgineo vtero, abſq;
vlla ipſius virginis corruptione: hoc eſt,
ſalua eius virginitate, egreſſus, ſiue effu-
ſus eſt. Et ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper
terrã. Aridã enim erat terra humani cor
poris cum aduenit Saluator: nec vllum
fructum exhibere poterat ſanctitatis: ſed
ipſe eam ꝑdicationis ſuæ ſtillicidiis fœ-
cũdatã fructib⁹ repleuit æternis. Vellus
itaq;, cum ſit de corpe, neſcit corpis paſ
ſionẽ: ſic & virginitas, cũ ſit in carne, ne
ſcit vitia carnis. Cœleſtis plane iber i vir
gineũ vellus placido ſe effudit elapſu: &
tota diuinitatis vnda ſe cõtulit in carne:
quando Verbum caro factum eſt. Ac de-
inde per Crucis patibulũ expreſſum ter
ris omnibus pluuiam ſalutis effudit: &
ſtillicidia gratię humanis pręſtitit menti
bus. Et licet Verbum caro factum ſit: nõ
hoc tamen ſignificat: ꝙ in carne ſit Dei
natura mutata: ſed ꝙ à Verbo in vnitatẽ
perſonæ ſit caro ſuſcepta &c. B. Auguſti
nus in Sermone: Iſtam natiuitatem ſuã
ille filius in tempore ſeruauit, quem æter
nus pater ſine tempore generauit. Sic
nanq; naſcendo dignatur filius à patre
mitti, qui nunquam poteſt à patre dimit
ti. Non eſt ergo iſta eius prima natiuitas,
ſed ſecunda. Iſtam natiuitatem filii Dei
humanitas materna præceſſit, cuius pri
mam natiuitatem paterna diuinitas nul
latenus anteceſſit. Qui ergo non eſt po-
ſterior

ſterior patri, idē factus eſt poſterior matri. Inde eſt, ꝙ hodie celebramus ſanctæ virginis partum: illius vtiq; virginis, quā ſic veraciter prædicamus, & matrem cuius virginitatem glorificauit vera fœcunditas: & cuius veram fœcunditatem glorificauit itemerata virginitas. Huic enim virgini gratia fœcunditatis acceſſit: ſed ab ea virginitatis gratia nō receſſit. Huic enim virgini eſt factum, vt ei nullatenus iſta poſſit ineſſe fœcunditas, niſi pmaneret eius intemerata virginitas. Sola hæc virgo ſingularem gratiam ſummæ diuinitatis accepit: ſoli donatum eſt, vt in illa, & de illa rex omnium Creator miſericorditer crearetur, Inſtitutor fœminarum ſine ſemine cōciperetur, & Deus ſine initio natus, initialiter naſceretur.

¶ Daniel Propheta cap. *ii*. Abſciſſus eſt lapis de mōte ſine manibus: & factus eſt mons magnus. Cap. XIII.

HOc ipſum myſteriū, ꝙ Chriſtus ex virgine naſcereť, confirmat Propheta Daniel cap. ii. dicēs: Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & factus eſt mons magnus: & impleuit vniuerſam terrā. Lapis iſte eſt Chriſtus Meſſiach, etiam apud Iudęos: vt *in* ſupraſcripto ꝓximo capite demonſtratū eſt ꝯſtare ex dictis Rabinoꝝ Iudęoꝝ in Bereſid raba: vbi hęc Danielis allegatur litera: Abſciſſus de monte: hoc eſt de ſtirpe Regia, vel ſacerdotali: quæ mons ob dignitatē, & excellentiam dicitur. Sine manibus: hoc eſt ſine virili ſemine, vel opera natus: ſed diuino Spiritu coöperante. Et ſequitur Propheta: Et factus eſt mons magnus: qa Chriſtus Meſſiach exaltari debebat pluſq̄ Abraam: eleuari pluſq̄ Moyſes: & ſublimari pluſq̄ omnes Angeli: vt aiunt ipſimet Iudæi, atq; fatentur in ſua Gloſa cap. *lii*. Eſaiæ ſuper verbo: Ecce intelliget ſeruus meus. & vt etiam exponit tranſlatio Chaldaica Ionathę: quę pręcipuæ, ac ſingularis eſt auctoritatis apud Hebręos. Et ſequitur ipſe Daniel: Et impleuit vniuerſam terram: dogmatibus. ſ. ſuis, religione, atq; ſacrificio. Hic etiam lapis ille eſt, quē (vt ſcribitur Pſal. cxvii.) reprobauerunt ædificantes, & factus eſt in caput anguli: quod de Chriſto intelligi Rabi Salomon fatetur ſuper illud Michee cap. v. Et tu Bethleem Ephrata, dicens: Ex te mihi egredietur Meſſiach filius Dauid: ſicut ipſe dicit Pſal. cxvii. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Item Matthæi cap. xxi. Saluator noſter hanc affirmat literam de ſe dictam fuiſſe. Beatus inſuper Petrus Apoſtolus Actuum cap. iiii. hanc aſſerit literam dictam fuiſſe de Chriſto. Et ſequitur Pſalmiſta: Et factus eſt in caput anguli. Angulus nanq; ex duorum parietum coniunctione oritur: itidem humanitati diuinitate cōiuncta natus eſt Chriſtus Meſſiach, Deus, & homo. Quem reprobauerunt ædificantes: hoc eſt Iudæorum Principes, atq; ſeniores, ad quos cum inſtruere populum attineret diuina lege, atq; religiōe, ipſum tamen renuerunt, & aſpernati ſunt. & ſequitur: A domino factum eſt iſtud: quod vere Deum ſolum decuit, & non hominem. Et eſt mirabile in oculis noſtris. Mirabile vtiq; eſt, quoniam humanā Deus carnem aſſumpſit, & ex vtero virgineo natus eſt, ſalua matris virginitate. Qui natus eſt prius ſine matre in cœlis, natus eſt ſine patre in terris. Natus eſt Chriſtus Deus de patre: homo de matre: de patris īmortalitate, de matris virginitate: de patre ſine matre, de matre ſine patre: de patre ſine tempore, de matre ſine ſemine: de patre principium vitę, de matre finis mortis: de patre ordināns omnem diem, de matre conſecrans iſtum diem. ſ. natiuitatis ſuæ, B. Auguſtinus in Sermone.

¶ Quod iuxta Chaldaicę tranſlationis expoſitionem, per hæc Eſaiæ verba cap. lii. Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: conuenienter, & è cōdigno innuitur Meſſiach ex virgine fuiſſe naſciturum. Cap. XIIII.

PRæterea tranſlatio Chaldaica, cuius auctoritas apud Iudæos ſingularis eſt, atq; pręcipua, & quæ appellatur ab eis Targum: ac cui Hebręorum nullus quacunq; fulgeret auctoritate, atq; doctrina, vnq̄ repugnare auſus fuit, illud

Eſaiç capitulo quinquageſimoſecundo: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, ſic exponit: Ecce pſperabitur ſeruus meus Meſſiach: exaltabitur plusq̃ Abraam, eleuabitur plusq̃ Moyſes, & ſublimis erit valde plusq̃ Angeli ſuperiores. Hanc eandem expoſitionem, ſi quis recte percõtatus fuerit, aut diligenter excuſſerit, non difficile cognoſcet quã dicimus veritatẽ. Nam ſi Meſſiach ſuperioribus Angelis ſublimior eſſe debet, qui ſine vlla contagione, atq; diminutione in ſui natura cõſiſtunt: cur inſaniunt Iudçi: vt qui tanta excellẽtia, atq; ſublimitate promiſſus in lege Chriſtus eſſe debeat, hũc velint humano coitu naſci? Hoc ſane audire mortalis hæc natura non patitur, diuinaq; abhorret: ꝙ qui Angelis dignior ſit, atq; ſublimior: qui alius, niſi Deus eſſe non poteſt, ex corrupta muliere naſci debeat: hçc planè ſumma improbitas eſt: hic error non æquo animo ferendus. Quod autem in ſacris literis per ſeruum meum, intelligendus ſit Rex Meſſias, Zacharias Propheta capitulo tertio, vnà cum æditione Chaldaica Ionathç, idonei ſunt teſtes. Inquit enim ipſe Zacharias ibi: Ecce enim ego adducam ſeruum meum oriẽtem: ſiue, iuxta Hebraici idiomatis veritatem, germinantem: quæ verba ipſa Chaldaica æditio ſic interpretatur: Ecce ego adducam ſeruum meum Meſſiam. & Reuelabitur. & ſunt verba Omnipotentis Dei, qui Meſſiam Regem ſeruum ſuũ appellat, reſpectu humanitatis aſſumptæ. Vt igitur Meſſias ipſe ex virgine naſceretur, & conueniens, & iuſtum extitit. Itẽ Eſaiæ cap. xlii. Ecce ſeruus meus: ſuſcipiam eum: electus meus: complacuit ſibi in illo anima mea. eum enim ſeruum ſuũ appellauit Deus: qa ſm naturam aſſumptam ſeruus Dei dicitur, ac eius electus. Ex Sermone Beati Auguſtini. Iſtam filii Dei natiuitatem, quç in tẽpore facta eſt, Doctor gentium inſinuans ait: Cum aũt venit plenitudo tpis, miſit Deus filium ſuũ factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filioꝝ reciperemus. Quibus verbis Beatiſſim⁹ Paulus fecit corda noſtra ad intelligentiam noſtræ ſaluationis intenta. Diuinoꝝ nanq; fidelis conſcius arcanoꝝ prçdicauit vobis multum mirabile, multum amabile, multum laudabile ſacramẽtum. Quare mirabile? qa factum eſt. Quare amabile? qa pro nobis factum eſt. Quare laudabile? qa ille, qui natus eſt verus Deus ex Deo, idẽ natus eſt ex homine verus homo. Quid enim tam mirabile? q̃ vt verus Deus, qui naturaliter dñs eſt, natus eſt de patre, idem ſeruus naſceretur ex virgine? & Creator oĩum temporum, crearetur in tpe? Quare autem nobis hoc admirabile ſacramẽtum? qa vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, idem naſci dignatus eſt ex virgine verus homo, vt nos naſci faceret ex Deo.

Vide libro. ii. cap. xi.

¶ Canticis Canticorum cap. iii. Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſpõſationis illius &c. Cap. XV.

SApientiſſimus ille Salomon Iudæorum Rex, & Propheta in Cãticis Cãticorum cap. iii. hanc humanitatis aſſumptionem futurã prçdixit, his verbis: Egredimini filiç Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis illius. Omnes Iudçoꝝ Rabini in hoc ↄſentiũt: ꝙ vbicũq; in libro Canticorum ponitur nomen Salomonis, ſub illo nomine intelligatur Deus, qui eſt magnus Salomon: ideſt pacificus, quia pacem facit, & concordiam in creaturis p cõnexionem partium vniuerſi. iuxta illud Iob cap. xxv. Qui facit cõcordiam in ſublimibus ſuis. Vnde dicunt iſti Iudæoꝝ Rabini: ꝙ in toto illo Canticoꝝ libello ſub Salomonis nomine, & ſub nomine ſponſç, ſiue amicæ, vel filiæ, agitur de Deo, & ſynagoga: ſicut etiam doctores catholici fieri dicunt ſub eiuſdem nõibus de cõiunctione Chriſti, & eccleſiç. Hoc igitur prçſuppoſito fundamento, ſic ad ꝓpoſitum arguit. Quoniam in prçcedentibus Salomonis verbis dicitur de matre Salomonis. Si nomine Salomonis intelligendus

eſt Deus

eſt Deus etiam ſm literalem ſenſum, & de conſenſu Rabinorum Hebręorum (vt paulo ſupius dictum eſt) ergo Iudæos ipſos ꝯcedere oportet, ꝙ Deus habeat matrē: hoc autem ſm naturam diuinam eſt penitus impoſſibile: & ſimiliter ſm naturā angelicam: relinquitur ergo neceſſario: vt talis natura ſit ſm naturam humanā, in qua conuenit habere matrem: & hoc ideo quod humana natura nobilior ſit, & dignior inter illas naturas, quæ ſunt per generationē: ex quo hęc vera, & indubitata reſultat concluſio: vt hęc Salomonis adimpleatur prophetia: ꝙ Deus erat quandoq; carnem humanam aſſumpturus, in perſona tamen filii: & per conſequens habere deberet humanā, & ſic hominem fieri. Quod non tacuit ēt Dauid Propheta Pſal. lxviii. vbi in pſona Chriſti dixit: Extraneus factus ſum fratribus meis: & peregrinus filiis matris meę. Ecce qũo ipſe dixit: ſe matrem habere, vel habiturum eſſe. Si igitur Deus iuxta iſtorum duorum Prophetarũ Oracula, matrem habere debebat: igitur hoc ſm ipſam naturam humanā fieri, & eſſe debebat: qa ſm naturam diuinam hoc fieri non poterat, cum iādiu ante iſtos Prophetas ipſe filius Dei eſſet: ſequitur ergo ex his duabus ꝓphetiis: ꝙ licet ipſe eſſet Dei filius, iamdiu tñ humanam carnem aſſumpturus erat, & per ꝯſequens etiam homo fieri debebat. Sed qm̃ Propheta Salomon in antedicto ſuo vaticinio inquit: Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitię cordis illius, ſignificauit equidem, ꝙ per huiuſmodi carnis aſſumptionem, magna ſibi augeretur, & accreſceret dignitas, & excellentia, ac lętitia cum honore: & hoc ꝓpter diadema, quo ab ipſa ſua matre coronaretur. Qũo autem hæc in Chriſto Dei filio ex humanitatis aſſumptione verificari potuerint, operępretium eſt intelligere, qa in vtroq; natura. ſ. diuina, & humana, idem eſt Dei filius, noſtra ſuſcipiens, & priora non amittens: in homine hominem renouans, in ſe incōmutabilis pſeuerans. Deitas enim quæ illi cũ patre cōmunis eſt, nullum detrimētum omnipotentię attulit, nec Dei formam ſerui forma violauit: quia ſumma, & ſempiterna eſſentia, quæ ſe ad humani generis inclinauit ſalutem, nos qdem in ſuam gloriā tranſtulit: ſed quod erat, eſſe non deſiit. Vnde cum vnigenitus Dei minorem ſe patre confitetur, cui ſe dicit æqualem, veritatis in ſe formam vtriuſq; demōſtrat: vt & humanam probet imparilitas, & diuinam declarās æqualitas. Maieſtati igitur filii Dei corporea natiuitas nihil abſtulit, nihil ꝯtulit, qa ſubſtantia incōmutabilis nec minui potuit, nec augeri. Verum hoc diadema, quod à matre ſuſcepturus erat: vt Canticorum cap. iii. Chriſtum hominem valde exaltat, & ſublimē facit: qa licet ipſe ſit vnà cũ patre Deus: & ſic, quātum ad deitatem, in nihilo minuatur: tamen ſi humanam carnē eomet modo aſſumpſiſſet, quo cęteri aſſumunt homines: ideſt ex carnali copula, valde minoris fuiſſet conditionis, quantum ad ipſam attinet humanitatem: & ꝓpterea, vt in aſſumpta humanitate cęteris omnibus hominibus eſſet illuſtrior, & maiori gloria fulgeret diademate, quod cecinit Salomon Vates, fuit à matre ſua coronatus: quia non ex coitu, vt cæteri homines: ſed nouo quodam modo, & inuſitato: ſcilicet ex matre virgine, & clauſa, diuina tamen operante virtute: genitus, & natus eſt. Quod quidem virginitatis diadema, non ſolum ipſum Dei filium, ſed ipſam quoq; matrem ſuam magnopere decorauit, & exaltauit: eo quod nullus vnquam alius fuerit tali dono inſignitus. Voluit enim ipſa beata Maria eius mater, ab Angelo ſibi annuntiante, ꝙ filium pareret, diligenter inquirere: quomodo id fieri poſſet, ꝙ ſcilicet filiū pareret, quoniam virum non cognoſcebat. Qui reſpondens dixit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideo & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et vt ipſa facilius intelligeret, & crederet hoc fieri poſſe, aperto manifeſtauit exemplo, dicēs: Et ecce Heliſabeth cognata tua

B. Leo. Infra libro tertio. c. v.

ipſa cõcepit filium in ſenectute ſua: quaſi pręter naturalem ordinem: vt ſibi oſtẽderet: ꝙ qui partum dederat ſterili, poſſet etiam dare & virgini: qua reſponſione audita: ꝙ ſcilicet hoc faciẽdum eſſet, non mariti opera, ſed diuina poteſtate. Reſpondit: Ecce ancilla domini fiat mihi ſm verbum tuum: vt Lucę capitulo primo. Et nota illud: Secundum verbum tuum: hoc eſt: ꝙ ſic fieret, ſicut dixerat. O' igitur pręclarum, & ſingulare diadema: quo & filius, & mater pariter decorantur: quia ipſe ſolus filius natus eſt ex virgine: & ipſa ſola mater virgo filiũ genuit, & peperit virginitate ſua illæſa, & immaculata permanente. Quis nam talia vnquã alibi vidit, aut audiuit? Clamat igitur Salomon Rex, & Propheta cum lętitia cordis, dicens: Egredimini filię Sion, & videte Regem Salomonem: ideſt Chriſtum Dei filium, per Salomonem ſignificatum, vt ſupra declaratum eſt in diademate, quo coronauit eum mater ſua, propter ſcilicet virginitatem ſuam: quam nec in eius conceptione, nec in partu violauit. Omnia enim grandia, & inſolita ampliſſimę ſunt admirationis: & maxime, ſi ſũt bene, & laudabiliter facta. Beata igitur Maria diademate ſuę virginitatis ſuum coronauit filium Ieſum: quia nullus alius, nec ante eum, nec poſt fuit vnq̃ ex virgine natus. Et licet ipſe Ieſus pro liberanda humana natura ſe vſq; ad mortem humiliaſſet: mortẽ autem Crucis, quę ignominioſa erat: tamen iuxta Apoſtolum ad Hebræos capitulo ſecundo: Vidimus Ieſum per paſſionem mortis, gloria, & honore coronatum. Et ecce alia corona: à patre ſcilicet: qui exaudiuit illum, quantum ad humanitatem, in qua fuit ſemper minor patre.

Oppoſitio. Opponunt autem Iudęi, dicẽtes: Deus qui eſt magnus Salomon, vocat hic eccleſiam Iſrael matrem ſuam, ad oſtẽdendum ſuum magnum erga Iudaicam Synagogam amorem: vnde fit vt etiam aliquãdo eam vocet filiã, interdum ſororem, & nonnunq̃ matrem.

Reſponſio. Reſponſio. Nuſq̃ in ſacris literis inuenies, ꝙ eccleſiam Iſrael Deus vocet matrem, ſed ſponſam, amicam, ſororem, filiam, & huiuſmodi: vt Hieremiæ capitulo ſecundo: Recordatus ſum tui miſerans adoleſcentiam tuam, & charitatem deſponſationis tuę, quando ſecuta es me in deſerto. Item eiuſdem Hieremię cap. xxxi. Reuertere virgo Iſrl' ad ciuitates tuas iſtas, vſquequo diſſolueris filia vaga? Oſeæ etiam cap. ii. Iudicate matrem veſtram, iudicate, quoniam ipſa non vxor mea: & ego non vir eius. & iterũ paulo inferius ibidem: Et filiorum eius non miſerebor: qm̃ filii fornicationum ſunt, qa fornicata eſt mater eoꝝ. Itẽ eiuſdẽ Oſeę cap. iiii. Nocte tacere feci matrem tuam: ex qbus locis omnibus ſuperius allegatis conſtat euidenter Synagogam Iudęorũ non fuiſſe matrem appellatam à Deo, ſed matrẽ Iudęorum. Quod etiam corroborat per Eſaiam dicentem cap. l. hęc dicit dominus: Quis eſt hic liber repudii matris veſtrę: quo dimiſi eam? aut qs eſt creditor: cui vendidi vos? Ecce enim in iniquitatibus veſtris dimiſi matrem veſtram: ſcilicet Synagogam: quã dixit matrem veſtram, & non meam. Ex ſupradictis ergo conſtat ſupraſcriptam Iudęorum oppoſitionem non eſſe rationabilem: & ideo ineptam, nulliuſq; valoris. Ad maiorem etiam huius diadematis Chriſti excellẽtiam à contrario ſenſu Dauid Propheta ſeſe nobis offert: qui etſi ex legitimo toro, & matrimonio conceptus eſſet, & natus: tamen ſe in peccatis conceptum: & natum eſſe Pſal. l. gemebat, dicens: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis cõcepit me mater mea. Vnde qui ex virgine conceptus, & natus fuit, à peccato imunis extitit, dicẽte Eſaia Propheta cap. liii. de ipſo: Eo ꝙ iniquitatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius. Granditer igitur ex iſto virginitatis diademate exaltatus fuit iſte Meſſias, quantum ad humanam naturã attinet, & ſpectat. Sed videamus quid de hoc Salomonis diademate ſenſerint Iudęorum Rabini. Scribitur nanq; in libro vocato ab Hebręis, Midraſchafrico: hoc eſt in Commentariis libri Canticæ Canticoꝝ, ſuper illud capl'i tertii: Egredimini filię Sion,

& videte

& videte Regem ſalomonem in diade mate, quo coronauit eum mater ſua: vbi Rabini inquiũt: Inueſtigauimus vniuerſam ſcripturam, vt inueniremus qđ diadema fuerit illud, quo Berſabea filiũ ſuũ Salomonem coronaſſet in die deſponſationis ſuę, & inuenire non potuimus. Eſt igitur ſtupendum qd diadema iſtud ſignificare voluerit. Dixit Rabi Ioanna: Quæſiuit Rabi Symeõ à Rabi Eliezer filio Rabi Ioſeph, dicẽs: Audiuiſti vnquã à patre tuo: qd eſſet diadema iſtud, quo Salomon à matre ſua coronatus fuit? qui rñdit: Etiam. Et ille: quid? Et Rabi Eliezer ait: Iſte Salomon eſt Deus, qui à principio diligens Iſrael, vocauit eos filiam: vt habetur Pſal. xliiii. Audi filia, & vide. Deinde pro maiore dilectione vocauit eos ſororẽ: vt Canticoꝝ cap. v. Aperi mihi ſoror mea. Poſtea eos valde plus diligẽs, vocauit eos matrẽ: vt Eſaię cap. Attendite ad me populus meus, & Tribus mea, mater mea eſt. Eadem hora ſurgens Rabi Symeon oſculatus eſt eum in capite, dicens: Poſito ꝙ non veraciter hæc à te dicta ſint: tamen quia tam celeriter, & prompte reſpondiſti, te mihi ſatisfeciſſe confiteor. Sed qm̃ per Salomonem in dicto textu nominatum, non poteſt aliquis alius intelligi, niſi ſolus Deus, vt ſupius declaratum fuit: tum maxime, qa apud Iudęos tam vulgare verbum eſt, & maxime in Thalmud: ꝙ vbicũq; in Canticis Canticoꝝ nominatur Salomon, ſemper de Deo intelligẽdum ſit. Ideo diadema, quo Salomõ fuit à matre ſua coronatus, humanitatem noſtram eſſe inquiunt Iudæi: qđ etiam nos Chriſtiani fatemur: ſed alio quodam modo, & qdem digniore, & excellẽtiore, q̃ dicant Iudęi. & hoc ex duplici cauſa. Primo, quia ex virgine natus fuerit: ex qua natiuitate, & ipſe, & mater coronati ſunt: quia nouo quodã, & iuſitato modo. ſ. Spiritu ſancto cooperante, & cõceptus, & natus fuit. ſ. ex virgine munda, & imaculata: ex qua conceptione, & natiuitate, tam mater, q̃ filius valde exaltati fuerunt: quia nullus alius fuit eo munere decoratus. Quam exaltationem, & præeminentiam, Iudæi non fatentur, imo negant. Et ꝑpterea ſeipſos accuſant: & magna eſſe reprehẽſione dignos aperte demonſtrant: eo ꝙ dicentibus Rabinis ſuis, ꝙ diadema illud Salomonis fuit ſtupendum quid, & aliqd magnum ſignificare voluiſſe: ſed declarando poſtea, ꝙ diadema illud erat humanitas noſtra, quæ vilis eſt, & modicæ reputationis, reſpectu Dei, ſe delirare fatentur: cum ex ea oriri non poſſet aliqd ſtupendum, ſi eo modo naſceretur, quo cæteri naſcuntur homines. Altera vero cauſa fuit: quia illa humanitas, licet ex virgine, & munda nata fuerit, diuinitati tamẽ eius coniuncta fuit. Et ideo licet illa humanitas fuerit poſtea paſſa, & crucifixa: tamen fuit æternaliter coronata. Vnde Apoſtolus ad Hebręos capitulo ſecũdo ait: Videmus Ieſum per paſſionem mortis, gloria, & honore fuiſſe coronatum. Quod autem Iudæi non conſiderent omnia in hac Chriſti natiuitate, & vnione contenta, ex his cauſis patet. Et primo, quoniam dicentibus Rabinis ſuis, iſtud diadema aliquod ſtupendum, & poſtea, ꝙ homo purus naſcatur ſine aliqua pręeminentia, ſed ſicut cæteri homines, valde defecerũt: quoniam iuxta Horatium in ſua Poetria, dicentem: Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum, ſtatim ſubdit: Quid dignum hic promiſſor tanto feret hiatu? Parturient mõtes, naſcetur ridiculus mus. Ex quibus ꝯſtat, & quidem aperte, Iudæos tacuiſſe oẽm excellentiam Meſſiæ Regis, & glorioſæ Marię virginis, tam in conceptione, q̃ in partu, & etiam in vnione diuinitatis, & quidem ſtudioſe: ideo eos inſanire penitus dicendum eſt.

¶ Eſaias capitulo vltimo: hoc eſt. lxvi. Anteq̃ parturiret, peperit: anteq̃ veniret partus eius, pepe it maſculum. Quis audiuit vnq̃ tale? & quis vidit huic ſimile? Cap. XVI.

Esaias itidem cap. lxvi. hanc oſtendit veritatem, dicens: Anteq̃ parturiret, peperit: anteq̃ veniret partus eius, peperit maſculũ. Quis audiuit vnq̃ tale? & quis vidit huic ſimile? Hæc pars antedicti capitis ab Hebręis tã antiqs, q̃

modernis, de natiuitate Meſſię Regis cō
muniter interpretatur: quod comproba-
tur recte fieri auctoritate Chaldęi textus,
qui ſic habet: Adhuc non erat ei veniēs
anguſtia: & adhuc veniet ei tremor cum
doloribus propter partum, reuelabitur
Meſſias. In hoc ipſo Chaldęo textu ha-
betur: Antequam veniret ei anguſtia, ſal
ua facta eſt: & antequã venirent ei dolo-
res partus, Meſſias reuelatus eſt. Si-
militer affirmat ibidem ſapiens Samuel.
Quæ verba iuxta meram veritatem ſic
exponuntur, & declarantur: Anteq̃ par-
turiret, pepit: hoc eſt anteq̃ virgo Beata
dolorem partus ſentiret, peperit: q̄a ſicut
virgo concepit: ſic etiam ſine dolore pe-
perit. Anteq̃ veniret partus eius: id eſt do
lor ex partu. & eſt replicatio eiuſdē ſen-
tentiæ, ad maiorem dicendorũ expreſſio
nem, & confirmationem. Addens inſup
ipſe Propheta: Quis audiuit vnq̃ tale? &
quis vidit huic ſimile? quod eſt ſimiliter
eiuſdem ſniæ replicatio ad maiorem ſui
cõceptus expreſſionem. Quę q̄dem ver-
ba nedum magnam, ſed etiam maximã
īdicant admirationem. Qđ ꝓfecto non
feciſſet Propheta, niſi res, de qua ꝓdice-
bat, maxima fuiſſet, & penitus inſolita.
Ipſe nanq; Propheta à ſancto, & diuino
Spiritu illuſtratus, & edoctus, volēs hoc
in loco natiuitatem tanti Regis verbis
exprimere: & non valēs myſteriū ipſum
ob nimiam eius magnitudinē, & nouita
tem, eo modo, quo futurū erat totaliter,
& celeriter indicare, idipſum & replican
do, & admirando, eo breuiore, quo po-
tuit modo, celeriter, & paucis verbis ex-
preſſit. Quę tñ verba ſi quis cum antedi
cto textu Chaldaico diligenter pondera
uerit, & enucleauerit, eorũq; reiteratio-
nem, per alia tamen eiuſdem ſniæ ver-
ba, ac ipſius Prophetę admirationem cō
ſiderauerit, inueniet profecto rem maxi-
mam, & non parua admiratione dignam
in ea interueniſſe natiuitate. Beata enim
Maria præmemorati Ieſu Chriſti mater,
& virgo peperit: hoc eſt ſalua ſuę virgi-
nitatis integritate, abſq; carnali copula,
& abſq; virili ſemine, ſed Spiritu ſancto
in ea ſupueniente, & virtute diuina eam
obumbrante. Quod ex his verbis non
difficile ꝑcipi poteſt: Anteq̃ parturiret,
peperit: quę (vt ſuperius dictū eſt) inter-
pretant: Nō erat ei adhuc veniens angu-
ſtia, & tremor ex doloribus ꝓpter partū,
peperit. Ex hoc enim nouo pariēdi mo-
do: hoc eſt ſine dolore: quod nulli vnq̃
mulieri, pręter ipſam virginem, cõtigit:
neq; in futurum contingere poteſt: cum
Euæ primæ totius humanitatis matri, ob
diuini mandati tranſgreſſionē dictū fue
rit: In dolore paries filios: vt Gen. cap. iii.
Quæ ſententia adeo omnes affecit mu-
lieres ab ipſa Eua deſcendentes (deſcen
derunt aūt omnes) vt nulla vnq̃ mulier
pręter antedictam Saluatoris noſtri ma-
trem, abſq; dolore, pepererit. Ex hoc inq̃
nouo pariendi modo, quid aliud nobis
datur intelligi, niſi ꝙ ea mulier, quę præ-
ter aliarum regulam peperit, etiam præ-
ter aliarum normam conceperit: hoc eſt
ſine virili copula, & ſalua eius virginita-
te? Beata igitur Maria: quę, iuxta Prophe
tę ſententiam, ſine dolore peperit, etiam
abſq; carnali copula, & abſq; virili ſemi
ne concepit. Fuit igitur ipſa & in antedi
cti ſui filii conceptione, & in partu eiuſ-
dem, & etiam poſt partum, & ſic ſemp vir
go: qđ nunq̃ amplius viſum fuit, neq;
auditum. Non eſt igitur mirandū, ſi Pro-
pheta exclamans, & admirās inq̄t: Quis
audiuit vnq̃ tale? & quis vidit huic ſimi
le? Ex iis inſuper omnibus apparet Meſ-
ſiam Regem ante deſtructionem Hiero-
lymæ ortum fuiſſe. Iudæi autem aliqui
ex modernioribus hoc Eſaię vaticinium
interpretantes, inquiunt: Meſſiam natū
fuiſſe eo tpe, quo per Titum Veſpaſiani
filium deſtructum fuit ſecundū templū,
ſed Iudęos nondū potuiſſe liberare: quę,
quoniam infra lib. v. cap. vii. & cap. xiiii.
diffuſius pertractanda ſunt, ideo ibi vi-
deto ipſorum Iudæorũ ineptias. Conce-
dunt enim plurimi Hebræorũ, illū. ſ. Meſ
ſiam, eo die natum, quo ciuitas diruebã
tur: deīde ad ineptias ſuo more refugiūt,
dicentes: Illum latere, quouſq; Deus prę
cipiat, vt ſe palàm cunctis oſtendat. Alii
in monte Synai cum Angelis eum collo
cant: & (vt ibidem copioſius dicetur) nō-
nulli

Digitized by Google

nulli alii, ſaltem Chriſtiani, hęc Eſaię verba: ſcilicet Anteq̃ parturiret, pepit: & anteq̃ veniret partus eius, peperit maſculum: taliter interpretātur: hoc eſt: Anteq̃ Beata virgo pareret filium in tempore, pater Deus peperit: id eſt genuit filiū in æternitate. & ſeqtur Propheta: Quis audiuit vnq̃ tale? aut qs vidit huic ſimile? Quæ admiratio non diceretur de naturali genitorū creatura. & poſtea ſubdit: Nunquid qui alios parere facio, ipſe nō pariam? & qui generationē aliis tribuo, ipſe ſterilis ero? quaſi dicat, nō. Quocūq; igitur modo hæc interpretentur verba, de nullo equidem alio, q̃ de Rege Meſſia recte interpretari poſſunt.

¶ Quod Rex Meſſiach ex virgine naſciturus eſſet, Thalmudiſtarū, ſiue Rabinoꝝ ēt auctoritate ꝓbat. Cap. XVII.

HOc ipſum, ꝙ Chriſtus Meſſiach eſſet ex virgine naſciturus, infraſcriptorum etiam Thalmudiſtaꝝ, ſiue Rabinorū dictis, & auctoritate probatur. Rabi nanq; Barachias in Medras echa: hoc eſt in Gloſa, ſiue Cōmentariis ſuper Threnis: quaſi in frōte cap. v. vbi dicitur: Pupilli facti ſumus abſq; patre: matres noſtræ quaſi viduæ, Rabi inquā Barachias ſuper ipſis verbis, inquit, Deū dixiſſe: Vos dixiſtis coràm me, Deſolati, ſiue pupilli facti ſumus ſine patre: ſic itidem ſine patre erit Redemptor: quem ego ex vobis ſuſcitabo, ſiue ſurgere faciam: ſicut ſcriptum eſt Eſaiæ capitulo quinquageſimotertio: Et aſcendet ſicut virgultū coràm eo, & ſicut radix de Terra ſitienti: hęc ille. Quod verum eſſe confirmat Rabi ille Moyſes Aegyptius prędicator magnus in Bereſid raba, allegans Rabi Barachiam, de quo ſupra: & de nouo addens, ſicut ſcriptum eſt Zachariæ capitulo ſexto: Ecce vir Oriens nomē eius, & ſubter eum orietur. Quod declarans Chaldaica tranſlatio, inquit: Meſſias nomen eius. Ex qbus Rabinoꝝ dictis, & tranſlationis Chaldaicæ conſenſu, & ſententia aperte conſtat, Meſſiam ſine patre: ſcilicet humano, fuiſſe naſciturum: hoc eſt ſine virili copula: vnde ex huiuſmodi Rabinorum dictis, & ſententiis, conſtat Meſſiam Regem ſine patre: ſcilicet humano, fuiſſe naſciturum: hoc eſt ſine virili copula. Ex quibus dictis infertur, & quidem neceſſario: ꝙ ea mulier, quę ſine virili ſemine, ſiue copula carnali Meſſiam Regem conciperet, & pareret, virgo eſſe deberet. Iuxta ergo pręmemoratorum Rabinorum ſententiam, Meſſiach Rex ex virgine, & inuiolata naſciturus erat. Rau etiam in fine capituli de Repudio, inquit: Primo parenti noſtro: ſcilicet Adæ, & filiabus Loth reuelatum fuiſſe, ꝙ Meſſias eſſe debebat Dei filius: vt habetur in Medras Ruth: id eſt in Commentariis illius libri, qui dicitur Ruth, ſup illis verbis: Aram genuit Aminadab: vbi Rabi Ananias, & Rabi Iacob filius Hamram, dixerunt, ſcriptum eſt in Geū. capitulo quarto: Vocauitq; nomen eius Seth, dicens: Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel: aliud ſemen ſignificauit: nouum ſcilicet ſemen: & nouam ætatem: quod ab alio loco: hoc eſt à ſemine Seth deſcēderet: & hic eſt Rex Meſſias. Item in Bereſid raba Numeri capitulo ſexto, ſuper illud Geū. capitulo decimonono: de filiabus Loth: Vt ſeruare poſſimus ſemen de patre noſtro: vbi Rabi Ioāna, inquit: Non dicit filium: ſed ſemen. & illud erat ſemen, quod ex alio loco venire debebat: & iſte eſt Rex Meſſias.

Ex iſtis nempe Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum ſententiis patet: ꝙ filiabus Loth, & etiam primo parēti noſtro Adę, reuelata fuerat Meſſiæ Regis natiuitas: & qualiter ab eiſdem erat veraciter exiturus: ſcilicet ex Moab, & Amon filiis earum: licet eſſet Dei filius. Et ideo laborabant: vt à patre ſuo illud obtinerent ſemen. Et ita factum eſſe aperte demonſtratur: quia Ieſus Chriſtus verus Dei filius, & verus Meſſias de Ruth Moabita, & de Naaman Ammonita egreſſus eſt, mediantibus tamen deſcēdentibus. Nam Booz genuit ex Ruth Obed, Obed genuit Iſai, & Iſai genuit Dauid Regem: vt Ruth capitulo quarto, in calce capitis. Et poſtea ex deſcendentibus à Dauid natus eſt Chriſtus: vt Mat-

Digitized by Google

thæi capitulo primo, & Lucæ.c.iii.Ipſi inſuper Thalmudiſtę,ſiue Rabini in Midraſtilim:hoc eſt in Commentariis Pſalterii,ſuper illud Pſal.iiii.Cum inuocarẽ, exaudiuit me Deus iuſtitię meæ &c. Et ſuper illud quoque Pſal.l. Miſerere mei Deus ſm magnam miſericordiam tuam &c.Dauid Rex dolore anxiabatur quãmaximo propter peccatum, quod cum Berſabea Vrię vxore ppetrauerat,ipſumq; Vriam iterfici fecerat.Et eo magis,quod hac de cauſa populus Iſrael aduerſus ipſum Regem murmurabat,dicens: Ille qui ouiculam captiuauit:& paſtorem occidit:quomodo ſaluari poterit? Cui Deꝰ diſtulit,ſiue tranſtulit, peccatum ſuũ, ſicut ſcriptum eſt.ii. Regum.c.xii. vbi dicitur:Dixit Nathã ad Dauid: Dñs quoq; tranſtulit peccatum tuum,non morieris. Item habetur.i. Paralipomenon.c.xxii. Dixit Dauid Salomoni filio ſuo, Deũ ſic ſibi dixiſſe: Filius qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus:faciam eum requieſcerẽ ab omnibus inimicis ſuis per circuitũ: & ob hanc cauſam Pacificus vocabitur: & pacem,& otium dabo in Hieruſalem cunctis diebus eius.Et additur in Thalmud: Atque vt cæteri filii, non à patribus, naſcetur.

Ad declarandam aũt hanc Thalmudiſtarũ,ſiue Rabinorum ſniam,notandum eſt:Nathan Prophetam Dauid Regi hęc prędixiſſe verba:Cumq; cõpleti fuerint dies tui:& dormieris cum patribus tuis: ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te,quod egredietur de vtero tuo: & firmabo Regnũ eius:ipſe ædificabit domũ nomini meo: & ſtabiliam thronum eius vſq; in ſempiternum:vt.ii.Regum.c.vii. & primi Paralipomenõ c.xvii. Quę quidem verba in ſolo Meſſia verificari poſſunt. Illud autem,quod dicitur primi Paralipomenon.c.xxii.Filius,qui naſcetur, erit vir quietiſſimus:faciam eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Pacificus vocabitur: & pacem,& otium dabo in Hieruſalem cũctis diebus eius:ipſe ædificabit domum nomini meo, & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem:firmaboq; ſoliũ Regni eius ſuper Iſrael in æternum. Nec hoc aliud poſſet de Salomone verificari,q ante patris mortem,non ſolũ natus fuerat,ſed ẽt ad Regiam dignitatem ſublimatus,& eius Regnũ in æternũ nõ permãſit.Et ſi cauſas ſcire deſideras: audi'qd ſuper hoc B.Auguſt.libro.xvii.de Ciuitate Dei.c.ix.Iam nũc video eẽ mõſtrandũ,qd ipſi Dauid,q Sauli ſucceſſit in Regnum,cuius mutatione finalis illa mutatio figurata eſt,pp quam diuinitus cuncta dicta,cũcta ꝯſcripta ſunt,Deus ꝓmiſerit:quod ad rem,de qua agimus,pertinet.Cum Regi Dauid multa proſpera peruenisſent:cogitauerat facere Deo domum,templũ illud.ſ.excellentiſſime diffamatum, quod à Rege Salomone filio eius poſtea fabricatũ eſt. Hoc eo cogitante,factum eſt verbum dñi ad Nathã Prophetam,ꝙ perferret ad Regem. Vbi cũ Deus dixiſſet:ꝙ non ab ipſo Dauid ſibi ædificaret domus: neq; per tm̃ tempus ſe mandaſſe cuiquam in populo ſuo, vt ſibi fieret domus cedrina: & tũc inquit: hæc dices ſeruo meo Dauid: hæc dicit Dominus Omnipotẽs: Accepi te de ouili ouium,vt eſſes in Ducem ſuper pplm meũ Iſrael &c. & aliquãtulum infra: Et erit,cũ impleti fuerint dies tui: dormies cũ patribus tuis: & ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te,qui erit de vẽtre tuo, & pparabo Regnum eius: hic ædificabit mihi domũ nomini meo,& dirigam thronũ illius vſq; in æternum. Ego ero illi in patrem,& ipſe erit mihi in filiũ.Et ſi venerit iniquitas eius,redarguã illum in virga virorum,& in tactibus filiorum hominum. Miſericordiam autem meam non amoueam ab eo, ſicut amoui à quibus amoui faciem meã:& fidelis erit domus eius: & Regnum eius erit vſq; in æternum coràm me:& thronus eius erit erectus vſq; in æternũ.Hanc aũt tam grandem promiſſionẽ,q putat in Salomone fuiſſe completã, multum errat. Attendit enim quod dictũ eſt: Hic ædificabit domum, qm̃ Salomon templum illud nobile ſtruxit,& nõ attẽdit: Fidelis erit domus eius,& Regnum eius vſq; in æternum coràm me. Attendat ergo, & aſpiciat

Secundi Regum .c.vii.

ciat

ciat Salomonis domum plenam mulieribus alienigenis colẽtibus Deos falſos, & ipſum ab eis Regem aliquando ſapiẽtem in eandem idolatriam ſeductũ, atq; deiectum: & non audeat exiſtimare Deũ vel hoc promiſiſſe mendaciter, vel talẽ Salomonem, domumq; eius futuram nõ potuiſſe pręſcire. Non hinc autem debe remus ambigere: nec, ſi non in Chriſto dño noſtro, qui factus eſt ex ſemine Dauid ſm carnem, iam videremus iſta compleri, ne vane, atq; inaniter hic aliũ aliquem requiramus, ſicut carnales Iudæi. Nam & ipſi vſq; adeo filium, quem loco iſto Regi Dauid promiſſum legũt, intelligunt non fuiſſe Salomonem: vt eo qui promiſſus eſt, tanta iã manifeſtatione declarato, adhuc mirabili cæcitate alium ſperare ſe dicant. Facta eſt quidem nonnulla imago rei futurę, etiam in Salomone, in eo ꝙ templũ ædificauit, & pacem habuit ſm nomen ſuum. Salomon quippe Pacificus eſt latine: & in exordio Regni ſui mirabiliter laudabilis fuit: ſed eadem ſua perſona per vmbram futuri prę nuntiabat etiam ipſe Chriſtum dominũ noſtrum, non exhibebat: vnde quędam de illo ita ſcripta ſunt: quaſi de ipſo ita prædicta ſint, dũ ſcriptura ſancta etiam rebus geſtis prophetans, quodammodo in eo figuram deliniat futurorum. Nam præter libros diuinæ hiſtoriæ, vbi regnaſſe narratur, Pſal. etiam. lxxi. Deus iudicium tuum, titulo nominis eius inſcriptus eſt. In quo tam multa dicuntur, quę omnino ei conuenire non poſſunt: domino autem Chriſto apertiſſima perſpicuitate conueniunt: vt euidenter appareat, ꝙ in illo figura qualiſcunq; adumbrata ſit: in iſto autem ipſa veritas pręſentata. Notũ eſt enim quibus terminis Regnum concluſum fuerat Salomonis: & tamen in eo Pſal. legitur, vt alia taceam: Dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terræ. Quod in Chriſto videmus impleri: A flumine quippe dominãdi ſumpſit exordium: vbi baptizatus à Ioanne, eo monſtrante, cœpit agnoſci à diſcipulis, q eũ non ſolum magiſtrum, verum etiam dominum appellauerunt. Nec ob aliud viuẽte adhuc patre ſuo Dauid, regnare Salomõ cœpit: quod nulli eorum Regum contigit, niſi vt hinc quoq; ſatis eluceat, non eſſe ipſum, quem prophetia iſta prę ſignat, quę ad eius patrem loquitur, dicens: Et erit, cũ impleti fuerint dies tui: & dormies cum patribus tuis: ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te, qui erit de ventre tuo: & pręparabo Regnũ illius. Quomodo ergo propter id quod ſequitur: Hic ædificabit mihi domũ, iſte Salomon putabitur prophetatus: & non potius propter id quod pręcedit: Cum impleti fuerint dies tui: & dormies cum patribus tuis: ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te: alius Pacificus intelligitur eſſe promiſſus, qui non ante, ſicut iſte: ſed poſt mortẽ Dauid prænuntiatus eſt ſuſcitandus? Quantalibet enim longo interpoſito tempore, Ieſus Chriſtus venerit, proculdubio poſt mortem Regis Dauid: cui, ſicut eſt promiſſus, eum venire oportebat, qui ædificaret domũ domino: non de lignis, & lapidibus, ſed de hominibns, qualẽ illum ædificare gaudemus. Huic enim domui, dicit Apoſtolus: hoc eſt fidelibus Chriſti. Tẽplũ enim Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. i. ad Corinthios capitulo tertio. Sed, vñ diſceſſimus, reuertamur. Thalmudiſtę igitur, ſiue Rabini cũ dixiſſent: Dauid Regẽ maximo angi dolore propter Berſabeæ, & Vrię peccatũ, de quo populus murmurabat: & Deũ tranſtuliſſe peccatum ſuum: quia non moreretur: filiumq; ei poſt mortem ſuam naſciturũ, qui Pacificus eſſet (vt ſupra dictum eſt) promiſerit: ſtatim in Thalmud hęc adduntur verba: Atque, ut cæteri filii, nõ à patribus ſuis naſceretur: quæ ſententia optime quadrat cum ſententia Rabi Ioanne: qui dixit: Non filium, ſed ſemẽ. & illud erat ſemen, quod ex alio loco venire debebat: & iſte eſt Rex Meſſias: vt etiam ſupra in hoc eodem capitulo dictum eſt. Sed cum in Thalmud additum fuerit (vt ſupra dictum eſt) Atque, vt cæteri filii, non à patribus ſuis naſcetur: ſequitur igitur, ꝙ illud ſemen nec ẽt à Seth deſcendere potuerit, nec à quoli

bet alio hoīe: ex muliere ergo nō corrupta: ſed virgine naſciturus erat, cum ex alio ſemine, q̄ virili exire debebat. Sed nullum prorſus aliud ſemen mulieris accipi poteſt, niſi illud qđ Apoſtolus ait: Factū ex muliere, factum ex carne: illud, quod (ut Euangeliſta ait) Verbum caro factum eſt: & ꝙ aliud ſemen mulieris nō poſſit eſſe, ex hoc maxime patet: qa ſi generandi publicam, & naturalem circūſpicimus rōnem, ſemina non habent mulieres ad generandū. ſ. conuenientia, qa nulla concipit ſine viro. At per hoc, qm̄ tunc in Adam ſemen humanæ generationis eſſet tranſgreſſione vitiatū, ſemē cœleſte promittitur, non ex corruptione viri, ſed ex Deo. Mater itaq; dn̄i noſtri Ieſu Chriſti in illa iam tunc muliere ꝓmiſſa eſt: vt accumulatius dictum eſt ſuperius in primo huius operis libro. Sed qm̄ Thalmudiſtæ, ſiue Rabini inquiunt (vt ſupra dictum eſt) ꝙ populus murmurabat de Dauid Rege, eo ꝙ ouiculam captiuaſſet, & paſtorem occidiſſet, & ꝓpterea eum ſaluari non poſſe credebat: cui Deus diſtulit, ſiue tranſtulit peccatū ſuū, ſicut ſcriptum eſt .ii. Regum.c.xii. vbi, cum Dauid reſpōdens Nathan Prophetæ, dixiſſet: Peccaui dn̄o: ipſe Nathan ait ad Dauid: Dominus quoq; trāſtulit peccatum tuū, non morieris. Et ideo ſecūdo Regū.c.vii. & .i. Paralipomenon.c.xvii. cum dixiſſet Nathan Dauid: Cumq; cōpleti fuerint dies tui, & dormieris cū patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuū poſt te, quod egredietur de vtero tuo &c. additur in Thalmud: Atq;, vt cęteri filii, non à patribus ſuis naſcetur. Quare hic dicitur Naſcetur? quia ſm̄ hoc vult dicere Naſcetur: vt ſanet te de peccato tuo: & ꝑ cuius manum, Nathan ſcriptum eſt: Miſitq; ad eum in manu Nathā Prophetæ, & vocauit nomen eius Amabilis dn̄o: eo ꝙ dominus dilexit eum. Notoriū eſſe debet cuilibet clare videnti, ꝙ hic filius Dei, in iſta auctoritate nominatus, non erat Rex Salomon: nam & ipſe non curauit Dauid à peccato ſuo: & quod peius eſt, quia in nouiſſimo dierum ſuorū effectus eſt idolorum cultor: iccirco de Rege Meſſia neceſſario intelligēda eſt: quia ipſe, ſm̄ carnem, Dauidis filius fuit, & appellatus eſt. Cum enim ſm̄ diuinitatem eſſet Dei filius, Dauid patrem cum cęteris hominibus à peccatis ſuis, à dānatione liberauit. Nec poteſt intelligi de Salomone, cū hic filius naſciturus eſſet poſt mortem Dauid patris: Salomon autem nedū poſt mortē Dauid natus fuit: verumetiā, patre adhuc viuente, ad Regiam dignitatem fuit ſublimatus. Rabi etiam Ioſue, ſiue Oſua filius Leui (vtroq; enim noīe vocabatur) in Medras echa, ſuper his verbis Hieremiæ: Creauit dn̄s nouum ſuper terram: fœmina circundabit viꝝ. c.xxxi. Veni, inquit, & videbis qualiter non eſt modus Dei, ſicut modus hominis carnalis. Homo enim carnalis lancea percutit, & emplaſtro, vel vnguēto, medetur: ſed dn̄s Deus noſter nō ſic: quia cū quo percutit, cū eo ipſo etiā medetur. Quod quidē reperimus i Ioſeph, & in Iſrael verificari. Nam Ioſeph per ſomnia percuſſus eſt, & per ſomnium curatus eſt: & Iſrael in virgine peccauerunt: vt habetur Ezechielis.c.xxiii. Et fornicatę ſunt in Aegypto: vel (ſm̄ aliquos) in adulterio peccauerunt. & ſequitur Ezechiel ibidem: Subacta ſunt vbera eaꝝ, & fractæ ſunt mamillæ pubertatis earum: & in virgine puniti fuerunt: vt Threnorum.c.v. Mulieres in Siō humiliauerūt, & virgines in ciuitatibus Iuda: & in virgine ſunt conſolati, ſicut ait Hieremias: Quia creauit dn̄s nouum: fœmina (alias virgo) circundabit virum. Et ibi inquit Rabi Anna nomine Rabi Iddi: quia hic eſt Rex Meſſias, de quo Dauid prophetauerat: Ego hodie genui te. & ſimiliter Eſaias.c.lxii. Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem nō quieſcam, donec egrediatur, vt ſplendor, Iuſtus eius: & Saluator eius, vt lampas, accendatur. Hæc ille Rabi. Hoc idem etiam, ſi nō in totum, ſaltem in magna parte dicitur in Bereſid raba non longè à principio, ſub nomine Rabi Oſuæ, qui eſt idem Rabi, vt ſupra dictum eſt: ſed in Medras echa locus ſuus originalis.

Quòd autem verum ſit: ꝙ cum quo per

cutit

Digitized by Google

cutit Deus, cũ eo ipſo medetur: ipſemet Rabi Ioſue, vel Oſua (vt ſupra dicitur) duobus oſtendit exemplis. Quoꝝ alteꝝ eſt de Ioſeph, qui per ſomnia percuſſus fuit (vt Geñ.c.xxxvii.) & per ſomniũ curatus eſt, ſiue ſaluatus, immo exaltatus: vt Geñ.c.xli. Quod exemplum optime conuenit, quia in antedictis verificatur locis. Alterum vero exemplũ eſt de Iſrael, quem, iquit, in virgine peccaſſe, & in virgine punitum fuiſſe, & in virgine ẽt ſaluatum, ſiue conſolatum fuiſſe. Quod exemplum non tam aperte conuenit, ſicut antedictũ de Ioſeph: quia licet aperte manifeſtet in qua virgine, ſiue ꝑ quã virginem ſaluatus fuerit: in qua tamen virgine peccauerit, & ſimiliter per quam punitus fuerit, non declarat, ſaltem aperte, & conuenienter. Quapropter ſuper his duabus partibus non ita claris, eſt aliqualiter inſiſtendum: hoc eſt, in qua virgine peccauerit, & ĩ qua punitus fuerit, vt poſtea intelligere poſſimus, ſi bene conuenit, ꝙ per eam virginem ſaluatus fuerit Iſrael: quam etiam Rabi Ioſue (vel Oſua) dicit: & Rabi Anna nomine Rabi Iddi confirmat. Prima particula eſt, in qua virgine peccauerit Iſrael, indagare, & perquirere, iuxta ipſius Rabi Ioſue (vel Oſuæ) ſententiam. Quod volens ipſemet Rabi oſtendere, dixit (vt habetur Ezechielis.c.xxiii.) Et fornicatæ ſunt in Aegypto, ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. Inquit nanq; Ezechiel in hoc .xxiii.c. Duas mulieres vnius matris filias, & per conſequens ſorores, fornicãdo peccaſſe: hoc eſt idolatrando: quas tamẽ virgines prius fuiſſe, his indicat verbis: Ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. Nam caſtarum mulierum, & maxime virginum, vbera non franguntur: ſed meretricum vbera laxis pellibus irrugantur: pudicarum vero erecta ſunt vbera, & virginali robore tumentia. Quę autem fuerint illę duę mulieres, Propheta ipſe ibidem exprimit, dicẽs: Nomina autem earũ Oola maior, & Ooliba ſoror eius minor. & parum infra declarat, quæ ſit Oola, & quæ Ooliba, dicens: Porro earum nomina Samaria Oola, & Hieruſalem Ooliba. Ecce Propheta duas oſtendit ſorores mœchãdo peccaſſe: hoc eſt idolatrando: Samariam ſcilicet, & Hieroſolymam. & magis infra ibidem, earum prædicit deſtructionem: primo Samarię, & ſubſequenter Hieroſolymæ. Quę autẽ duarum ſit ea, de qua intendit ipſe Rabi Oſua, an Samaria, an Hieroſolyma, non declarat aliter, niſi ꝙ dicit: Iſrael in virgine peccaſſe, in ſingulari.

Altera particula declaranda eſt: Et in virgine puniti ſunt, vt ait Hieremias in Threnis capitulo vltimo: hoc eſt in oratione ipſius Hieremiæ poſt Threnos: vbi dicitur: Mulieres in Sion humiliatę ſunt, & virgines in ciuitate Iuda. Hic Hieremias in numero plurali loquitur, dicens: Virgines. & Rabi Oſua, in ſingulari inquit: Et in virgine puniti ſunt. Notandum eſt inſuper: Iacob Patriarcha fuit Iſrael appellatus, à quo populus Iudaicus deſcendens ſecundum carnem, Iſraeliticus fuit appellatus. Sed poſtea mortuo Salomone, & facta diuiſione populi, decem Tribus, quæ ſecutæ ſunt Ieroboam, cognominatæ ſunt Iſrael. Aliæ vero duę, quæ ſecutæ ſunt Roboam Salomonis filium: ſcilicet Tribus Iuda, & Beniamin, cognominatę ſunt populus Iuda. vnde Hieremia dicente: Mulieres in Sion humiliatæ ſunt, & virgines in ciuitate Iuda: quod de ciuitate Hieroſolymæ, vbi inhabitabat populus duarum Tribuum, & non Samariæ, videtur dicere. Quapropter, quæ fuerit illa virgo, in qua peccauerit Iſrael, & in qua punitus fuerit, ſecundum Rabi Oſuæ ſententiam, per ipſius Rabini verba clare non manifeſtatur: vnde per eius verba, neque in peccãdo, neque in puniendo in Iſrael hęc non conuenit exemplificatio. Verum in vltima particula veraciter, & ſine dubio (vt etiam ſupra diximus) per ipſummet Rabinum Oſua, per quã uirginem ſaluati, ſiue conſolati ſint Iſraelitici, exprimitꝰ, & declaratur. Cum dixerit (vt ait Hieremias) Quia creauit

dominus nouum ſuper terram: fœmina circũdabit virum. Quod Rabi Anna nomine Rabi Iddi, ibidem ſtatim confirmat, ſubdẽs: Quia hic eſt Rex Meſſiach, de quo Dauid, & Eſaias, vt ſupra dictum eſt. Ex quibus trium Rabinorum verbis, liquido conſtat, mulierem illam virginẽ fuiſſe, ex qua natus fuit Meſſias Rex: vt ſupra probatum extitit capitulo tertio. Quę quidem mulier fuit glorioſa virgo Maria mater Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti veri Meſſię: per quem ſalus mundi facta eſt: de qua ſalute dicendum eſt copioſius infra lib. vi. cap. xli. in quo libro de conditionibus Meſſiæ dicendum eſt: cum huiuſmodi ſalus ſit vna de principalibus ipſius Meſſiæ conditionibus.

VNDE, licet ex verbis Rabi Oſuæ, liquido, & præciſe non habeatur, in qua virgine Iſrael peccauerit, vel peccauerint, cum collectiuum ſit nomẽ, ſi pro Iudęorum populo accipiat: nec etiam per quã virginem punitus ſit (vt ſupra dictũ eſt) non eſt magnopere curandũ. Nihil enim refert hoc, vel illud ſcire, ſaltem in exemplificatione: dũmodo regula, ſiue ratio, vel ſententia, propter quam verificandã huiuſmodi adducuntur exempla, firma maneat, & perſtet. Sufficit enim nobis, ꝙ regula perſtet, & maneat, & illa vltima particula, propter quam hæc regula, vel ratio inducta eſt. Regula eſt ſm Oſuam: ꝙ cum quo percutit Deus, cum eoipſo medetur. Illa autem vltima particula eſt: ꝙ Deus in virgine ſaluauit, vt ait Hieremias capitulo trigeſimoprimo: Fœmina circundabit virum &c. Quæ particula etiam clara eſt de matre Meſſiæ: vt ſupra probatum eſt capitulo quarto ſuper trigeſimumprimum capitulum Hieremię.

Accedit inſuper alia quędam difficultas non parua: quę eſt: vt ſi ſalus, de qua intendebat Rabi Oſua, & cõſequenter Rabi Anna, & Rabi Iddi, quando dicebant: Iſrael ſaluandum eſſe per Meſſiam, temporalis eſſet, & huius ſęculi, ſentẽtia ſua in populo Iudaico minime verificari poſſet: quia neq; in populo decem Tribuũ, neq; in populo duarum Tribuum verificari poſſet. Ambo enim captiui ſunt. Nã populus decem Tribuum per Salmanaſar Aſſyriorum Regem in Syriam captiuus tranſlatus fuit: vt quarti Regum capitulo decimoſeptimo: Populus autem Iuda: hoc eſt duarum Tribuum, euerſa Hieroſolyma, & Dei templo per Titum Veſpaſiani Imperatoris filium, in captiuitatem etiã detruſus fuit: in qua in hodiernum vſq; diem perſtat, & perſeuerat, & eorum neuter liberatus eſt: nec aliqua ſpes ſibi certa pollicetur, niſi in fine mundi: vt infra libro ſexto capitulo .xxviii. Vnde quomodo per hoc exemplum de Iſrael verificari poſſit ſententia Rabi Oſua non video. Sed inquiet forte Iudęus: Nondũ ſalutis, ſiue liberationis noſtrę tempus aduenit: cum Meſſias noſter nondum venerit: per quem huiuſmodi ſalus, ſiue liberatio nobis eſt afferenda. Cum autem ipſe adhuc nõ venerit Meſſias, ideo adhuc ſaluari, ſiue liberari non potuimus. Vtrũ Meſſias venerit, nec ne, non eſt hoc in loco diſputandum: quia in libro quinto pręſentis operis huiuſmodi reſeruat diſputatio. In eo enim libro: an eius pręterierit, & lapſus ſit aduentus, an futurus, & expectandus ſit, longa diſputatione tractandum eſt. Sed quoniam ſalus, ſiue liberatio p Meſſiam Regem facienda, & hominibus afferenda, de ambarum partium conſenſu fieri, & afferri debebat per ipſummet Meſſiã tempore aduentus ſui in hunc mundũ: ideo hoc in loco ſolum videndum erat, cuius qualitatis, & conditionis ſalus iſta, ſiue liberatio eſſe debebat: an ſcilicet tẽporalis, & huius ſæculi, vt Iudęi expectant: an ſpiritualis, & futuri ſæculi, ut Chriſtiani pręḋicant. Quod, quia copioſe declarandum, & demonſtrandum eſt infra libro ſexto cap. xli. ſalutem ipſam per Meſſiam afferendam, ſpiritualẽ eſſe, & non temporalẽ: ideo pſuppoſito hoc in loco, ꝙ ſalus Meſſiæ ſpiritualis eſſe debebat, & non temporalis, ad reliqua feſtinemus.

Oppoſitio.

Reſponſio

Viſis igitur oĩbus antedictis, & maxime exẽplo Rabi Oſuę, uel Ioſue, de Iſrael, q in uirgine peccauit, & in uirgine punitus fuit, & demũ in uirgine fuit ſaluatus:

quod

Digitized by Google

quod in totum non conuenit ſententiæ ipſius Rabi Oſuæ, vt ſupra demonſtratū eſt. Et cognito, ꝙ infra libro. vi.c.xli. ꝓbandum ſit Meſſię ſalutem ſpiritualem fore debuiſſe, & non temporalem, vt Iudæi ſomniant, decreui cuiuſdam ſcholaſticæ diſputationis gratia aliud quoddā proponere exemplum iudicio meo, ad præmemoratam Rabi Oſuæ ſententiam verificandam magis conueniens, & conſonum, ſaluo ſemper omni ſaniore, & veriore iudicio. Quod exemplum à Rabinorum Annę, & Iddi ſententia, etiā non diſcrepabit: quod minime inconueniēs eſſe exiſtimo, cum exempla ſententias, ꝓ quarum verificatione adducuntur, & dātur, non irritent, atq; infringant, ſed eas facilius in audientium mentibus imprimi, & demum approbari faciant. Dicamus igitur Rabi Oſuę ſententiam: & an ea ex noſtro verificetur experiamur exēplo. Inquit nanq; Rabi Oſua: Cum quo percutit Deus, cum eo ipſo medetur, qđ in Iſrael verificari reperimus. Ego autē ex alio exemplo dicam: quod in Adam primo parente noſtro, & in deſcendentibus ab eo, & ſic in toto humano genere verificari reperimus. Nam Adam in virgine peccauit, & in virgine punitus fuit, & etiam per virginem ſaluatus fuit, ſiue conſolatus. Quę quidem omnia diſtincte, & particulariter verificāda ſunt, & lucidanda. & imprimis.

Quod Adam primus parens noſter, & ꝑ conſequens totum humanum genus, qđ ab illo deſcendit, in virgine peccauerit, ex hoc liquido patet: quoniam eo Euæ vxoris ſuæ adhuc virginis ſuaſionibus, & ſuggeſtionibus inclināte, ac, vt ei morem gereret, pomum vetitum manducāte, diuinumq; tranſgrediente mandatū, de quo dr̃ Gen̄.c.ii. De ligno aūt ſciētiæ boni, & mali ne comedas: in quacunque enim die comederis, ex eo morte morieris, non ipſe ſolus Adam in virgine: hoc eſt in Eua peccauit, ſed etiā oēs ab eo deſcēdentes, & ꝑ ꝯſequens totū genus humanum in virgine peccaſſe recte dici poteſt. Nam in virgine peccaſſe dr̃, virgine Eua eum inuitante, ac ei perſuadente, & ſuggerēte peccauit, quia ipſa mulier peccandi obtulit occaſionem. Omnis enim qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur: vt in capitulo ſi culpa. §. ſanè. in titulo de iniuriis, & dāno dato. Præterea peccante Adam, omnes deſcēdentes ſui in eo peccauerunt, iuxta Apoſtolum ad Romanos. v.c. Cum autem totum genus humanum ab Adam per generationem deſcenderit, ſequitur ꝙ totum ipſum humanum genus hoc fuerit, & ſit peccato infectum, cum ex maſſa infecta, non niſi infectum poſſit oriri. Peccatum enim hoc ab Adam parente noſtro perpetratū, vnum tm̄ in ipſo Adā, & in omnibus deſcendētibus ſuis fuit, & eſt. Vnde ꝓpter ipſius Adę tranſgreſſionem, omnes deſcendentes ſui, eo infecti fuere peccato. Verum licet eomet peccato, ipſe Adam, & omnes deſcendētes ſui infecti fuerint, & ſint, differenter tamen extitit, & eſt. Fuit enim peccatum illud in Adam poſitiue, ſiue actiue: hoc eſt operando, & tranſgrediendo. Sed in deſcendētibus ſuis fuit, & eſt priuatiue: hoc eſt, ꝙ omnes ab Adam deſcēdētes, propter huiuſmodi Adæ tranſgreſſionem, illa originali iuſtitia, quæ erat in Adam, priuſquam peccaſſet, priuati ſumus, etiam antequam aliquid operemur ob infectionem ab ipſo primo parente noſtro contractam, vt liquido conſtat in pueris conceptis, & nondum natis: qui licet adhuc aliquid operari nō poſſint, peccato tamen originali obnoxii ſunt, priuatiue tamen, vt ſupra dictum eſt: qa deperdita originali iuſtitia propter peccatum in nos, deſcendentes ſuos tranſfundere non potuit, vt infra declarabitur. Poſſumus igitur recte dicere: non tantum Adam, ſed totum humanum genus in virgine peccaſſe: quod verū eſſe comprobatur Gen̄.c.iii. Eſaias etiam capitulo.xliii. in calce ipſius capitis hoc ipſum graphice affirmat, dicēs: Pater tuus primus peccauit, & iterpretes tui præuaricati ſunt in me: & contaminaui, ſiue (ſm̄ Hebraicam veritatem) profanaui Principes ſanctos, & dedi ad interitum Iacob, & Iſrael in blaſphemiam. Pater

tuus primus: ſcilicet Adam peccauit, diuinum negligēs pręceptum, quādo pomum vetitum comedit: quapropter Principes ſancti. i. Patriarchæ, cæteriq́; iuſti ab eo deſcendentes contaminati: ideſt tanquam profani, à diuina viſione ſeparati ſunt: quemadmodum contaminati à templo ſeparabantur. Tranſiuit autē primi illius peccati pœna in omnes deſcendentes ab Adam, ſiquidem poſt delictum ſic Adæ cōminatus eſt Deus: Maledicta terra in opere tuo. Eſdrę etiam .iiii. c. iii. dicitur: Cor enim malignum baiulans primus Adam tranſgreſſus, & victus eſt: ſed & omnes, q de eo nati ſunt, & facta eſt permanens infirmitas, & lex cum corde populi, cum malignitate radicis, & diſceſſit quod bonum eſt, & manſit malignum. licet enim hic liber tertius Eſdræ Apocryphus ſit, non tamen antedicta verba deuiant ab Eſaia. Quod autem ſuaſione Euæ peccauerit Adam, patet Geñ. c. iii. ex verbis ipſius Adæ, ſe tamen excuſantis: Mulier, quam dediſti mihi ſociā, dedit mihi de ligno, & comedi. Item ex verbis Dei, ſic dicentis Adę: Quia audiuiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti de ligno. &c. Poſſumus igitur recte dicere Adā, & totum humanum genus in virgine peccaſſe: quod exemplū, in hac particula, dictis Rabi Oſuæ conuenit: ꝙ in virgine peccatum fuerit: ſcilicet in Eua tunc virgine.

Hic tertius Eſdræ liber Apocryph⁹ eſt: & iō inter canoniças ſcripturas non computatur.

Quomodo autem Adam, & conſequenter totum humanū genus, ob huiuſmodi Adę trāſgreſſionem in virgine puniti fuerint, ex inferius dicendis conditionibus in ipſo Adam, ob diuini mandati tranſgreſſionem, mutatis, non difficile percipi poterit. Nam ſicut Adam nō obediendo, ſuo rebellis extitit Creatori, ita ipſius Adę caro ſuæ rebellis extitit animæ: ſimiliterq́; potentiæ ſuæ inferiores ſuperioribus ſuis rebelles fuerunt potētiis: ex qbus rebellionibus ſecutum eſt, vt ipſe Adam duplici dāno punitus fuerit. Quoꝝ alteꝝ eſt: vt propter carnis rebellionem ꝯtra aīam, in mortis, ſiue moriendi incurrerit neceſſitatem. Alteꝝ vero eſt: vt propter virium, ſiue potentiaꝝ inferiorum rebellionem ꝯtra ſuperiorem rōnem in peccandi prolapſus fuerit neceſſitatem. Ex qbus qdem rebellionib⁹, ſecutum eſt, ꝙ vbi Adam priuſquā peccaret, poterat ꝓpter originalem iuſtitiā ſibi in creatione ſua ab Oīpotenti Deo collatam, nō peccare, ſiue peccatum euitare: & ſic non peccando, illam originalem iuſtitiam ꝯſeruare: quam in nos oēs deſcendentes ſuos per gñationē poſtea tranſfudiſſet, ſiue infudiſſet: ſed ea originali iuſtitia propter mandati diuini trāſgreſſionem deperdita, in nos poſteros, & deſcendentes infundere non potuit: quia nemo dat quod non habet. Ea igitur priuati ſumus: & ſic cum ipſo primo parēte noſtro dictoꝝ duoꝝ damnorum obnoxii, & participes effecti ſumus: qm̄ in moriendi, & in peccandi prolabimur neceſſitatem. Quam quidem punitionē per virginem, ſiue in virgine, & Adę primo parenti noſtro, & nobis etiam deſcēdentibus ſuis eueniſſe recte dici poteſt: cum punitio ipſa nobis à Deo data ſit propter peccatum, ſuggeſtione, & cauſa virginis Euę, per primum parentem noſtrum perpetratū. Alia inſuper punitione, & quidem temporali, primi parentes noſtri à Deo puniti fuerunt: nam Adæ dixit Deus: Quia audiſti vocem vxoris tuæ: ecce Euam fuiſſe peccati cauſam. & ſequit ipſe Deus: Et comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes. Maledicta terra in opē tuo: in laborib⁹ comedes ex ea cūctis diebus vitæ tuæ. Spinas, & tribulos germinabit tibi: & comedes herbas terrę. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es. Notādum eſt opera hic maledici, non autem ruris colēdi actus, vt pleriq́; putant, & male: nam opera hic ſignificant peccata, vt in Hebręo habetur, & Aquila interpres nō diſcordat, qui dixit, Maledicta humus ꝓpter te. & Theodotion, Maledicta Adama in tranſgreſſione tua. Sex prætereà miſerię, ſiue pœnalitates humanum genus ex huiuſmodi peccato afflixere: ſcilicet eſuries, ſitis, frigus, calor, laſſitudo, & ægritudo: homo eni his miſeriis mul

tum

tum affligitur. Euæ autem dixit: Multiplicabo ęrumnas tuas, & ꝯceptus tuos: in dolore pariẽs filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabit̃ tui: vt Geñ. cap.iii. Quę qdem punitiones temporales, etiam in nos deſcendentes ab ipſis primis parẽtibus noſtris transfuſę ſunt: nos quoq; prementes, & affligentes. Ecce iterum exemplum meũ in punitione quoq; dictis Rabi Oſuę non cõtradicit. Tertiæ, & vltimę particulæ. ſ. quomodo Adam, & per conſequens totum humanum genus, per virginem, ſiue in virgine ſaluatum ſit, ſiue conſolatum, oſtendere volentes, nec longa, nec difficili indiget ĩdagine: cum ipſemet Rabi Oſua (de quo ſupra toties dictum eſt) hoc aperte, & manifeſte declaret, dicens: Et in virgine ꝯſolatus, ſiue ſaluatus fuit: vt ait Hieremias. c.xxxi. Quia creauit dñs nouum ſuper terram: fœmina (ſiue virgo) circũdabit virum. & ibidem Rabi Anna noĩe Rabi Iddi, ſubdiderit: Quia hic eſt Rex Meſſiach, de quo Dauid ꝓphetauerat: Ego hodie genui te, Pſal.ii. Per quę duorum Rabinorum verba, immo trium. ſ. Oſuæ, Iddi, & Annæ, liquido cõſtat virginem hãc, in qua, ſiue per quam genus ſaluatum fuit humanum, matrem Regis extitiſſe Meſſiach: vt ſupra. c.iii. huius ſecundi libri probatum eſt. Ipſe enim Ieſus Chriſtus glorioſę Marię virginis filius verus Meſſias, ſanguine ſuo nos lauit à peccatis: & per baptiſmum à peccato expiauit originali: & etiã actuali in adultis: vt infra libro. vi.c.xcvii. In cuius rei ſignum ſanguis, & aqua ex eius exiuit latere, dum penderet in ligno: vt Ioan. c. xix. Fuerunt etiam ſancti patres teſtamẽti veteris à Limbo per ipſum Meſſiam liberati: vt ꝓbabitur libro. vi.c.lxv. Qua de re huiuſmodi ſalus, ſiue cõſolatio ſpiritualis fuit: hoc eſt animarum, & non tẽporalis, & corporum, vt Iudæi ſentiunt: & vt etiam probatur infra libro. vi.c.xli. & libro. vii.c.iii. Quod verum eſſe etiã Cabaliſtarum ſchola confirmat. Inqunt enim Cabaliſtæ: Legem fuiſſe à Deo traditam propter ſerpẽtis venenum, quod miſerat ipſe ſerpens in Adam; & cum ad uenerit Meſſias, huiuſmodi ceſſabit venenum. Quod venenum in Adam per ſerpentem immiſſum, nil aliud eſſe ipſi intelligebant Cabaliſtę, niſi peccatum iſtud primorum parentum noſtrorum ꝑ Adam, ob diuini mandati tranſgreſſionem, perpetratum: quod peccatũ ceſſandum, & remittendũ fuiſſe dicunt, cum Meſſias aduenire̦t. Merito enim paſſionis ſuæ, & baptiſmatis ab eo ĩſtituti gratia remittitur: vt inquit Apl̃s ad Titum .c.ii. loquens de Chriſto, vbi ait: Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab oĩ iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. Hoc idem prædixerat Ezechiel Propheta de baptiſmo .c.xxxvi. dicens: Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mũdabimini ab oĩbus iniqtatibus veſtris. & iteꝝ ibidẽ magis infra: Et ſaluabo vos ex vniuerſis iniquitatibus veſtris. & iterum ẽt magis infra: In die, qua mundauero vos ex oĩb⁹ inquinamentis veſtris. & Eſaias itidem .c.xii. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris: quod ſimiliter dicitur de Chriſti baptiſmate. Ex quibus oĩbus aperte cõſtat, exemplum Euæ, & Adam primorum parentum noſtrorum, & per conſequens totius humani gñis, ſentẽtię Rabi Oſuæ verificari poſſe, & ei in oĩb⁹ recte conuenire. Quia Adam, & deſcendentes ſui: hoc eſt totum humanum genus, in virgine peccauerunt: hoc eſt in Eua tunc virgine. Quod non abſurde, ſed recte dici poteſt, in eam, ſiue per eã, & eius cauſa peccaſſe: quia, ea operante, Adam peccauit: etiam ipſius Adæ teſtimonio: vt ſupra dictum eſt. Et ſucceſſiue in virgine puniti ſunt: vt etiam ſuperius demonſtratum eſt. Et demum per virginem ſaluati, ſiue cõſolati ſunt. Quod iuxta ipſius Rabi Oſuæ ſententiam, & Rabinorum Iddi, & Annæ, in Saluatore noſtro ex virgine nato Hieremiæ auctoritate capitulo. xxxi. verificatur ad vnguem. Item & ſalutem per Meſſiam hominibus afferendam ſpiritualem, & futuri ſeculi: non autem temporalem, & præſentis ſæculi eſſe debuiſſe: vt etiam copioſius probabitur infra li-

Oppoſitio. bro.vi.capitulo.xli.Iudęus autem contradicens,ait: Exemplum meum ſuperius poſitum de Eua virgine,minime ſtare poſſe,cum ex falſo aſſumptum ſit fundamento:nam Eua (vt ait ipſe Iudæus) virgo non erat, quando Adam, & ipſa Eua diuinũ de eſu pomi tranſgreſſi fuerunt mandatum:matrimonium enim iã prius in ipſo cõſummauerant delitiarũ Paradiſo. Reſponſio. Reſpõſio.Ideo eam virginem fuiſſe dixi:quoniam omnium conſenſu in ſacris literis peritorũ firma extat opinio,& ſententia,primos parẽtes noſtros modicum in ipſo delitiarum commoratos fuiſſe,ſiue habitaſſe Paradiſo: qa formata, ſiue fabricata Eua, poſt modicum propter pomi eſi.ſ.tranſgreſſionem, ex ipſo eiecti fuerunt Paradiſo: in quo tam breui temporis ſpatio,multis nõ potuiſſent vacare operibus: Deus nanq; ſoporem immiſit in Adam,& tulit vnam de coſtis eius,& ædificauit eam in mulierẽ: Euã quoq; tentauit ſerpens calliditate, & verſutia ſua,& tandem eam ad diuini mandati induxit tranſgreſſionẽ.Moxq; ipſius Euæ ſuaſionibus, & ſuggeſtione, Adam quoq; diuinum trãſgreditur mãdatum, & cũctis inſuper animalibus in terra,in aquis,& in aere exiſtentibus, q̃ penè innumerabilia ſunt,nomina impoſuit,ſua etiam pudenda operiunt membra. Et à Deo citati, & cur mandatũ ſuũ tranſgreſſi fuiſſent interrogati, ſe excuſantes reſponderunt: tremebundiq;, & mœrore confecti,diuinam contra ſe audientes ſententiam,ex ipſo eiecti fuerũt Paradiſo:in quo tam breui temporis ſpatio, ipſi tot,& tãtis impediti curis,& negotiis, carnalibus nõ potuiſſent vacare delitiis.Vnde B.Auguſtinus ſuper Geñ. cap.ix.inquit, eos in Paradiſo nõ coiiſſe,qa formata muliere: hoc eſt Eua: poſt modicum,propter pomi eſi tranſgreſſionem,ex ipſo eiecti fuere Paradiſo.Quod confirmare videtur B.Hieronymus contra Iouinianum libro primo.c.ix.dicẽs: Nuptiæ replent mundum: virginitas autem Paradiſum.& ſecũdo libro eiuſdem Codicis.c.xl.Quãdiu Adam ieiunauit, in Paradiſo fuit:comedit, & eiectus eſt: eiectuſq;,ſtatim duxit vxorem. Qui ieiunus in Paradiſo virgo fuerat, ſatur in terra matrimonio copulatur.Hęc audiẽs Iudęus,inquit:Poſtquã tuos allegas doctores:ego quoq; meos allegabo Rabinos aliter ſentiẽtes. Obiectio. Nam in Canhedrin .c.ſummus ſacerdos,Thalmudiſtę,&Rabini noſtri inquiunt:In duodecim horis omnia infraſcripta in delitiarum Paradiſo facta fuiſſe. IN prima nanq; hora, congregata fuit humus (ſiue terra) de qua Adam formatus fuit. IN ſecunda, corpus Adæ compactum fuit. IN tertia hora,membra eius fuerunt extenſa, & ad plenum,ſiue in totum completa,& expolita. IN quarta,eius anima in dicto corpore fuit à Deo infuſa. IN quinta,ipſe Adam viuus ſtetit,& erectus. IN ſexta hora,nomina cũctis impoſuit animalibus. IN ſeptima,facta,ſiue fabricata fuit Eua,ſibiq; Adæ addita. IN octaua,duo aſcenderunt in lecticam,& quatuor deſcenderunt.& gloſat Rabi Salomon,ꝙ eadem hora genuerunt Cain, & quandam ſororem ſuam. IN nona hora,ſibi mãdatum fuit,ne fructus, ſiue de fructibus arboris vetitæ comederent. IN decima,peccauerunt Dei mandatũ tranſgredientes. IN vndecima,induti, ſiue veſtiti ſunt. IN duodecima,de Paradiſo eiecti fuerunt. Ex quo,inquit Iudęus,ex Thalmudiſtarum,ſiue Rabinorum ſuorum ſententia,liquido conſtare, Euam non fuiſſe in delitiarum Paradiſo ſemper virginem:nec etiam quãdo peccauerunt,quia in octaua hora matrimonium cõſummauerant:& in decima peccauerunt.Inquiunt enim Iudæi, quãdo dominus dixit illis primis parẽtibus noſtris:Creſcite,& multiplicamini,& replete terram:quod de generationis actu intelligitur,Adam vxorem ſuam carnaliter cognouit:cũ dixiſſet Deus:Et adhærebit vxori ſuæ: vt Geñ.c.ii.Reſponſio. Reſponſio. Si doctores meos: hoc eſt Chriſtianos, allegaui,non propter te feci,cum ſciam te eis ſtare non teneri:ſed propter me,& Chriſtianos feci.Quod autem tuos allegaueris Rabinos,equidem mihi non diſplicet:ſed tamen eis ſimiliter ſtare non

teneor:

Digitized by Google

teneor: par igitur pari reſerto. Quare autem mihi non diſpliceat, id cauſæ eſt: quoniam Rabini tui idipſum affirmant, quod noſtri etiam doctores dicunt: Primos. ſ. parentes noſtros modicum in deliciarum ſtetiſſe Paradiſo: & tanto magis mihi nõ diſplicet, quia illud modicum, qd' noſtri dixerunt doctores, Rabini tui ſpatio duodecim terminant horarum: ex qbus etiã duodecim horis, qnq; primæ, in qbus Adam, iuxta Rabinorum tuorum ſniam, plaſmatus, ſiue creatus fuit, merito ſunt excipiendæ: vnde ipſis qnq; horis ex duodecim demptis, ſeptem tãtum horę ſupſunt, in qbus Adam aliquid in ipſo operari potuit Paradiſo. Item ſeptima hora, in qua formata fuit Eua, eſſet ẽt merito excipienda, dicente ſcriptura: Immiſit Deus ſoporem in Adam &c. quia ſi illa hora dormiuit, nihil equidem operari potuit, vnde ſex tantum ei ſupeſſent horæ. Et quia Euam dicũt in ſeptima hora fuiſſe fabricatam, quantum ad ipſam, qnq; tantum horę ſuperſunt. Videndum eſt igitur, & diligenti inueſtigandum eſt examine, ſi ipſi primi parentes noſtri aliquid aliud in ipſo Paradiſo opati ſunt, quod præmemorati Rabini tui nõ dixerit, qua hora ex ſupraſcriptis duodecim factum fuerit: vt deinde conſiderare poſſimus, ſi in qnq;, vel in ſex horis tãtum, omnia illa veriſimiliter fieri potuerint, & carnalibus vacare delitiis. Habetur primo in Midraſchim, ſup illud Eccleſiaſtes capitulo ſeptimo: Conſidera opera Dei, ꝙ nemo corrigere poſſit, quem ille deſpexerit. Dixit Rabi Iuda filius Rabi Amon, eadem hora, qua Deus creauit Adam, cepit eum, & duxit per vniuerſas Paradiſi arbores, dixitq; illi: Reſpice opera mea quampulchra, & laudabilia ſunt: & omne quod creaui, amore tuo creaui. Caue igitur, ne cõtra voluntatem meam aliqd agas, quandoqdem nemo te redimere poterit, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam præbueris. de quo Zacharias loquit capitulo nono: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator: hoc nõ dixerunt præmemorati Rabini tui, qua hora ex ſex, vel quinq; factum fuerit.

Finus Ferrarieñ.

Habetur inſuper apud Iudęos, in Codice quodam nominato Ieuamoth. c. Qui conuenit, vel coierit, cum cognata, ſic quæritur: quæ eſt intentio Textus in Geñ. capitulo ſecundo, vbi dicit: In eadem hora, qua duxit Deus mulierem ad Adam: qa dixit Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea? & ibidem reſpõdetur. Per hunc Textum manifeſtum eſt, ꝙ Adam omnes vniuerſorum animalium fœminas carnaliter cognouit: & cum adhuc eius volũtas refrigerata non eſſet, Euam quoq; carnaliter cognouit, & ideo dixit: Nunc video, ꝙ hęc eſt os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Poſſumus igitur veraciter dicere: ꝙ omnia animalia bruta fœminini generis ſunt Iudæorum nouercæ: poſtquam Adam ea omnia carnaliter cognouit. Neq; hoc aliud Rabini tui dixerũt, qua hora ex ſex, ſiue ex quinq; (vt ſupra) reſtantibus, factum fuerit. Quod equidem, ſi factum fuiſſet, attẽta innumerabili animalium magnitudine, magnum non ſolum horarum, ſed etiam dierũ ſpatium occupare debuiſſet. Ex ſuperioribus igitur Iudæorum Rabinorum dictis, primi parentes noſtri in terreſtri Paradiſo, tot, & tantis negotiis, & curis impediti, & occupati, non ſolum carnalibus potuiſſent etiam vacare delitiis, ſed nec eorum negociorum dimidiam expedire: & maxime in qnq;, vel ſex horarũ ſpatio (vt ſupra) ſibi reſtantium. Nec ꝯſiderant Textum libri Geñ. capitulo ſecundo: vbi ſic ſcriptum eſt: Formatis igit dominus Deus de humo cunctis animalibus terræ, & vniuerſis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret, qd vocaret ea. Si Deus adduxit illa animalia ad Adam, vt ipſe imponeret ſibi nomen: quomodo poteſt aliquis cogitare, ꝙ Adam, pręſente Deo, cum illis coire non erubeſceret? quomodo, & qua fronte audent huiuſmodi ſcelus, non ſolum exprimere, ſed cogitare? Non poſſum equidem tam nefanda, & turpia audiens me ꝯtinere, quin in Iudæorum inſaniam, & ſcelera iueher, exclamans: O peſſimum, & nefandiſſimũ genus hominum, Iudæorum dico, qui

Digitized by Google

omni pleni ſpurcitia, tale, ac tantũ nefas: hoiem.r.rõnalem, magna ſapiẽtia pręditum, Adam primum parentem noſtrum, cum aialibus brutis coiiſſe, dicere nõ erubeſcãt: cum in ſcriptura Diuina dicatur Deuteronomii cap. xxvii. Maledictus, q dormierit cũ omni iumẽto, inuẽs dormire, coitũ ſignificare. Et Geñ. ẽt. c. xxxvii. Accuſauit fratres crimine peſſimo: cum multi, & maxime apud Iudæos, aſſerant crimen illud fuiſſe coitum cum aialibus brutis. Quod crimen, ſi Adam perpetraſſet, eum à grauiſſimo peccati genere nõ excuſarem. Cum aũt nullum aliud peccatum in Paradiſo cõmiſſum ſibi imputet, niſi illud tãtum, quo Dei mãdatum in cõmeſtione pomi vetiti tranſgreſſus eſt, ſequit̃ Thalmudiſtas, ſiue Rabinos illos irrationabiliter, & non recte fuiſſe locutos. Quod equidem verificatur ex dictis Rabi Ioſue Gallilęi, dicentis in quodam Codice Hebraico nominato Ziphiat: Addiſce ab Adam primo parẽte noſtro, cui non niſi vnum tantũ mandatum dedit Deus: quod erat ceſſare à quodam opere: hoc eſt ab eſu pomi vetiti: quod, quia tranſgreſſus fuit, ſibi, & toto generi ſuo vſq; in finem ſæculi mortẽ cauſauit &c. Aduertant Iudęi Rabinum iſtum narrare, ſolam eſũ pomi vetiti tranſgreſſionẽ, fuiſſe Adæ peccatum: & vnum ſolũ peccatũ cõmiſiſſe Adam in ipſo terreſtri Paradiſo: vnde infertur: ꝙ ſi aliud peccatũ perpetraſſet, etiam de eo accuſatus fuiſſet, nec ſacra ſcriptura illud tacuiſſet. Sed vndẽ habent Rabini iſti improbi, ꝙ ex eo Textu: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, manifeſtũ ſit Adã, omnes vniuerſorum animalium fœminas carnaliter cognouiſſe, niſi quia omni ſunt ſpurcitia pleni? Ea igitur facilitate, qua iſta aſſerunt, & prędicant, eadem negatur. inquit enim diuina ſcriptura Geñ. capitulo ſecundo: Immiſerat enim Deus ſoporem in Adam: cumq; obdormiſſet: tulit vnam de coſtis eius, quam ædificauit in mulierem, & adduxit eã ad Adã, dixitq; Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago: quoniam de viro ſumpta eſt. Si igit̃ Adam dormiebat, & quidem grandi, & ꝓfundo ſopore, vt Hebraica edocet veritas: vnde Aquila, & Theodotion, grauem, & ꝓfundum ſoporem interpretati ſunt: idipſum nanq; verbum, & in Ionæ ſtertentis ſomno, poſitum eſt. Si inquam Adam grauiter, & ꝓfunde dormiebat, quãdo ex eius coſta fabricata fuit Eua: quomodo potuit cum animalibus brutis coiiſſe? niſi ſomniaſſet: q̃a fabricata Eua, Deus adduxit eam ad Adam, qui dixit: Nunc os ex oſſibus meis: non igitur eo, ꝙ voluntas ſua coeundi, refrigerata non eſſet in coitu fœminarũ omniũ animalium brutorum, nec etiam in ſolo Euæ coitũ, dixit Adam: Nunc os ex oſſibus meis: ſed prophetico ſpiritu dixit. Voluit enim Deus, vt Adam cognoſceret Euam ex oſſe ſuo ꝓductam: vt vir magis diligeret vxorem, & ei inſeparabiliter adhęreret: quia eſſent duo in carne vna. Adde inſuper hoc aliud ridiculoſum, immo fatuum: &(quod peius eſt) antedictis penitus contrarium, & repugnans]: imo totaliter impoſſibile, quod ipſimet Iudęi fatui, & penitus deliri legũt in ſuo Thalmud in Ganhedri. c. Siue iuditia pecuniarũ: vbi dicitur: Deum creaſſe Adam, hominem valde grandem, & adeo grandem, ꝙ ſtans, eius caput vſq; ad cœlum pertingebat: vnde cũ tantę eſſet magnitudinis, omnia eius membra corpori ſuo rationabiliter debebant eſſe proportionata: & eo magis, ꝙ Omnipotens Deus, cuius opera omnia perfecta ſunt, eum creauerat, vt totius humanæ naturæ parens eſſet: alias, non homo, ſed monſtrum quoddam fuiſſet: ex quo impoſſibile penitus fuiſſet eum, cum vna gallina, vel paſſere coire potuiſſe: & etiam cum quocunq; reptili: & multo peius cum vna formica, aut cum quocunq; alio animali adhuc minori: quod tamen animal ex coitu naſceretur. Sunt etiam nonnulla animalia ſpinoſa, vt ericius, aper ſpinoſus & nonnulla alia duros cortices habentia, vt teſtudo, cõchylia, & eiuſmodi infinita: quæ ne manibus quidem ſine læſione tangi poſſunt, tanto peius cum eis coire. Alia etiam impoſſibilitas aſſuiſſet:

quia vſq; ad coelum pertingere non potuiſſet, ꝓpter ſphæram ignis, cuius æſtu viuere non potuiſſet. Ex quibus omnibus quilibet facillime, & celeriter (niſi omnino fatuus ſit) ex ſeipſo cognoſcere poteſt, Thalmudiſtas, & Rabinos iſtos hoc in loco, nedum inconſiderate, & irrationabiliter, ſed ficte, & mendaciter fuiſſe locutos: cum hæc, nec vera ſint, nec etiam veriſimilia: immo penitus impoſſibilia, & per cōſequens falſa. Aduerte inſuper ad hanc aliam falſam ineptiam: ꝙ ſcilicet in octaua hora: Duo aſcenderūt in lecticam, & quatuor deſcenderunt. & Rabi Salomon ad huiuſmodi ineptias pronus, & feſtinus, gloſat Cain, & quandam eius ſororem tunc fuiſſe genitos. Sed dicant vellem: Quis faber lignarius in recenti Adæ plaſmatione eam fabricauerat lecticam? ex quibus aſſeribus, quibuſq; clauis? cū nulli adhuc eſſent homines, nulli aſſeres, nulli claui? ipſi enim primi parentes noſtri ſoli erant, & nuper fabricati: Verum licet huiuſmodi Rabinorum dicta figmēta ſint, & ineptiæ pueriles: nihilominus apud Iudæos maximi ſunt momenti, & auctoritatis: vnde ſi iſta friuola, cum ſuis ſuperius dictis, contraria comparauero, ipſa omnia per eos prius dicta cum iſtis refellentur ineptiis. Quamuis enim (vt vnde diſceſſimus reuertamur) Dei mandatum de multiplicanda prole in terreſtri Paradiſo datum eſſet generale: vt Geñ. capitulo primo: his verbis: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. & poſtea fabricata Eua repetitū fuerit his verbis: Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna: vt Geñ. capitulo ſecūdo: temporis tamen opportunitatem, ac debitas expectare circunſtantias conueniens erat. Vnde parentes noſtri primæui: non ſtatim poſt mandatum, & in ipſo delitiarum Paradiſo, ad delitias cucurrere carnales: quod liquido patet, quia ipſis iam è Paradiſo electis, inquit Moyſes Geñ. capitulo quarto, in fronte capitis: Adam vero cognouit vxorem ſuam, quæ concepit, & peperit Cain. Ex quibus verbis aperte conſtat falſum eſſe, ꝙ Cain, qui fuit primus Adæ filius in delitiarum conceptus fuerit Paradiſo: ſed poſtq̄ ex eo eiectus fuerat. Si enim ante eiectionem coiiſſent, ſcriptura diuina ſic ante de ipſo coitu, ſiue conceptione mentionem feciſſet, ſicut poſtea fecit. Cum autem ante eiectionem nulla de coitu facta fuerit mentio, nec etiam de conceptione, ſed poſt eiectionem tantū, ſequitur veraciter, ꝙ ante non coierint. Vnde liquido, & recte infertur, ꝙ Eua totius humani generis mater, toto tempore, quo in terreſtri ſtetit, & habitauit Paradiſo, fuit virgo, & intacta: & ſic (non obſtante Iudæorum oppoſitione). conſtat manifeſte, Euam fuiſſe virginem, quando Adam in Paradiſo peccauit, pomi vetiti tranſgrediens mandatum. Ad cuius reiverificationem Beatus Hieronymus contra Iouinianum libro primo, capitulo nono: ſic iquit: At de Adam quidem, & Eua illud dicendum, ꝙ in Paradiſo ante offēſam virgines fuerint: poſt peccatum, & extra Paradiſum ſtatim nuptiæ. Et iterum ibidem capitulo decimoſexto: Hoc, quod factum eſt, in propatulo eſt, ꝙ qui in Paradiſo virgines permāſerunt, eiecti de Paradiſo copulati ſunt. Poſſumus igitur pro huius decimiſeptimi capitis terminatione, Rabi Oſuæ ſententiam, ſiue ſententiæ exemplificationē hoc modo verificare: ꝙ non Iſrael, ſed Adam, & conſequenter totum humanū genus ab eo deſcendens in virgine: hoc eſt in Eua, peccauit: vt ſupra in prima particula probatum eſt, ſiue demonſtratum: & in virgine poſtea punitus ſit: vt ſupra in ſecunda particula declaratum eſt: & demum per virginem: hoc eſt per glorioſam Mariam virginem Regis Meſſiæ Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti matrē ſaluatus ſit, ſiue conſolatus: vt ſupra in tertia particula huius eiuſdem capitis, & in tertio capite præſentis libri, etiam ex ſententia ipſius. Rabi Oſuæ, & Rabinorum Iddi, & Annę probatum eſt: & etiam Rabinorum Barachię, Ananiæ, Iacob, & Thalmud: de quibus omnibus dictum eſt in hoc capitulo.

Quod ex pluribus Sibyllarum vaticiniis conſtet Meſſiam ex virgine naſci debuiſſe. Cap. XVIII.

ANteq̃ aliqua Sibyllarũ teſtimonia in medium afferã, ſi non eſt neceſſarium, ſaltem incõueniens, & inutile non exiſtimarem, nõnulla prius de ipſis Sibyllis narrare pro maiori vaticiniorum ſuorum auctoritate.

Sibylla nomen eſt nõ ꝓprium mulieris, ſed officii: nã Σιοὺς, Deos Aeoles vocant: Βουλὴ vero ſententia eſt, ſeu conſilium: ex q̃bus id nomen componunt, ita vt Sibylla: ideſt Dei ſnia, antiqui noſtri vaticinatrices mulieres dixerunt. Quas decem fuiſſe memorat Varro in libris rerũ Diuinarum: quos ad C. Cęſarem Pontificem Maximum ſcripſit: eaſq; omnes (vt retulit Lactantius) enumerauit ſub auctoribus: qui de ſingulis ſcriptitauerunt.

Primam fuiſſe dixit de Perſis: cuius mentionem fecit Nicanor, qui res geſtas Alexandri Macedonis ſcripſit. Secũdam Libycam, cuius meminit Euripides in Lamię Prologo. Tertiam Delphicã, de qua Chryſippus loquitur in eo libro, quẽ de Diuinatione compoſuit. Quartam Chimicam, ſiue Cymæam, in Italia: quã Neuius in lib. belli Punici Piſo ĩ Annalibus nominat. Quintam Erythręam, quam Apollodorus Erythręus ſuam affirmat eſſe ciuem: eamq;, Graiis Ilion petentibus, vaticinatam, perituram eſſe Troiã, & Homerum mendacia ſcripturũ. ſextã Samiam, de qua ſcribit Eratoſthenes in antiquis Annalibus Samiorum reperiſſe ſe ſcriptum. Septimam Cumanam, nomine Amalthęam, quæ ab aliis Europhile, vel Demophile, nominatur: eamq; nouẽ libros attuliſſe ad Regem Tarquinium Priſcum: ac pro his trecẽtos Philippeos poſtulaſſe: Regemq; aſpernatũ pretii magnitudinem, deriſiſſe mulieris inſaniam: illam in conſpectu Regis tres combuſſiſſe, ac pro reliquis idem pretium popoſciſſe: Tarquinium multo magis inſanire mulierem putauiſſe: quæ denuo tribus aliis exuſtis, cum in eodem pretio perſeueraſſet, motum eſſe Regem, ac reſiduos trecentis Aureis emiſſe. Quorũ poſtea numerus ſit auctus Capitolio refecto: quod ex omnib⁹ ciuitatibus, & Italicis, & Gręcis, pręcipueq; Erythręis coacti, allatiq; ſunt Romam cuiuſq; Sibyllæ noĩe fuerunt. Octauam Helleſpontiam, in agro Troiano natam, vico Marmeſſo, circa oppidum Gergitheum, quam ſcripſit Heraclides Põticus, Solonis, & Cyrthi fuiſſe tpibus. Nonam Phrygiam, quę vaticinata ſit Ancyrę. Decimam Tyburtem (vel Tyburtinam.) nomine Albuneam, quę Tybure colitur vt Dea, iuxta ripas amnis Anienis: cuius in gurgite ſimulachrũ eius inuentum eſſe dicitur, tenens in manu librum. Hęc Tortellius. Affirmat pręterea Varro libros ipſos Sibyllinos fuiſſe apud Romanos in ſacrario conditos: vbi à quindecim viris, & quibuſdam ſacerdotibus, ad hęc deſtinatis, cuſtodiebãtur. Carmina hęc Romani de rebus maximis conſulebant: neq; cuilibet alii, pręter eos, qui ad id erant deſtinati, licebat aſpicere. Cum autem Lactantius Firmianus in lib. Diuinarum inſtitutionum pluribus in locis multa Sibyllarum teſtimonia inſerat, ſparſim tamen, & per interualla diſputationis ſuæ, ſicut ea poſcere videbãtur, quę probare intendebat, pro firmo, & conſtanti teſtimonio tenendũ eſt: & q̃dem nulla repugnante dubitatione, Lactantium ipſum eos libros vidiſſe: habita tamen licentia ſiue à Conſtantino Imperatore, cui eum Diuinarum inſtitutionum librum dirigebat: ſiue ab eis, qui ad eorum librorũ cuſtodiam erant deſtinati. A' quo poſtea Lactantio Beatus Auguſtinus eadem Sibyllina ſumpſit teſtimonia: eaq; oĩa cõiunxit in ſuo de Ciuitate Dei Codice. lib. xviii. cap. xxiii. tanq̃ vnum eſſet ꝓlixum, & ꝯtinuatum. Verũ ipſe Beatus Auguſtinus ibidem quoddã aliud addidit, dicens: Clariſſimum virũ Flaccianum Gręcum ſibi Codicem ꝓtuliſſe, Carmina dicentem eſſe Sibyllę Erythręæ: vbi oſtẽdit quodam loco in capitibus verſuum ordinem literarum ita ſe hñtem: vt hæc in eo verba Gręce legerẽtur: Ieſus Chriſtus Dei filius ſaluator.

Sed ad materiam, de qua in hoc ſecũdo libro tractatur: hoc eſt, ꝙ ex virgine naſci debuiſſet

ſci debuiſſet Chriſtus, neq; in Lactantio, neq; in ipſo Beati Auguſtini Codice de Ciuitate Dei, vllum Sibyllaꝝ inueni ꝯuenientius teſtimonium, niſi hoc vnũ, de quo Lactantius lib.iiii.cap.xiii. Floreſcet aũt flos purus, ait dictum fuiſſe à Sibylla de Chriſto. Chriſtus enim & purus flos fuit, & ex puriſſima virgine floruit. Nam Eſaię cap.xi.habet, per florem, intelligi Chriſtũ: vbi dicit: Egredieť virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet: vt ſupra lib.i.cap.x. probatum eſt. Poeta aũt Mãtuanus Maro.ſ.in ſuis Bucolicis, Aegloga quarta, vt Pollioni familiari ſuo adulareť, ad eius filium Saloninum nuper natum quoddam grande, & diuinum retorquet præſagium: Diuinum dixi, qa humanam excedit ſtaturã: & ideo, illi puero, tum qa mortalis erat, tum etiã, qa puer obiit, neq; in eius vita qcq̃ egit, quod ipſi preſagio ꝯgruere poſſet. Quod qdem preſagium ex Sibyllinis libris excerptum eſſe minime dubitandum eſt, cũ ipſemet Maro Cumanę (ſiue Cumçæ) Sibyllæ fateatur eſſe carmen. Quod carmen, licèt Virgilii interpretes, videntes puero non ꝯuenire, dicant Poetam laudes Pollionis, ac Auguſti quoq; in eo miſcuiſſe, nõ aduertentes in eo ꝯtenta, nec Pollioni, nec ipſi etiam Auguſto ꝯuenire poſſe, cum eoꝝ neuter fuerit ab æterno, nec etiam ꝓgenies è cœlo miſſa. Sed puto Maronem ex aliquo verbo Sibyllę vidiſſe ipſius vaticinii tp̃s appropinquari: & non intelligens quorſum illud tenderet, vaticinium ipſum ad ſenſum ſuum, quãtum potuit, retorſit, dicens: Vltima Cumęi venit iam carminis ætas: Magnus ab integro ſæcloꝝ naſcitur ordo: Iam redit & virgo, redeũt Saturnia regna: Iam noua ꝓgenies cœlo demittitur alto &c. Quę qdem oĩa Chriſto Saluatori noſtro, qui illis ortus eſt tp̄ibus, ad vnguem cõgruitant. Nam ipſum in nouiſſimis diebus naſcituꝝ etiam diuini Prophetę oẽs ferè ꝓdixerunt: vt inferius lib.v.cap.iiii. probabitur. Inqt enim Sibylla in primo verſu, vltimam ætatem veniſſe, in qua ſuum vaticinium erat implendũ. Et qđ vaticinium eſſet illud declarat, dicens:

Quòd magnus qdam ordo naſcereť ab itegro ſęculoꝝ æuo: id eſt æternus filius ab æterno patre dependens, aliqñ etiam naſceretur in tp̄e: nihil enim aliud ſignificat illud Ab antiquo ſęculoꝝ æuo, niſi ab æterno. Cum aũt nihil ſit æternum niſi diuina maieſtas, ideo Sibylla de alio nemine dixiſſe, & ſenſiſſe itelligi poteſt, niſi de Deo: licet tñ Virgilius hoc non intelligeret: ſed ad Sibyllę vaticiniũ habendus eſt reſpectus, non aũt ad Poetæ intentionem, qui vaticiniũ illud ad aliũ retorquebat ſenſum. Beatus Auguſtinus lib.x.de Ciuit.Dei cap.xxvii. eiuſdẽ eſt ſnïæ, & huiuſmodi verſus, non à ſeipſo Virgilius dixerit. Seqtur vaticiniũ: Iam redit & virgo: ſi Poeta verba formalia Sibyllę hoc poſuiſſet in loco, noſtrã eqdem penitus fundaſſet itentionẽ: ꝙ hic .ſ. puer, eſſet ex virgine naſciturus. Sed ipſe Poeta Sibyllæ verba non intelligẽs, & volens vaticinium ipſum ad puerum mortalem retorquere, illam dictionẽ Virgo, ad alium ſenſum retorſit. Inqt enim: Virginẽ redire, ſiue reuerti, tanq̃ receſſiſſet, ad poetica ꝯfugiens figmenta. Aiunt enim Poetę, Iuſtitiã, quam interdũ Erigonen, & interdũ Aſtręã, ac interdũ Virginem vocãt, ſimul cũ pudicitia, regnante Saturno, in terris habitaſſe: ſuccedẽte vero Ioue in Regno, & maxime poſtq̃ effectus eſſet barbatus, receſſiſſe ab iſtis terrę regionibus, & in cœlum iuiſſe. Quod Iuuenalis Poeta Satyricus in principio libri tertii tetigit, dicens: Credo pudicitiã Saturno Rege moratã In terris: viſamq; diu, cum frigida paruas Præberet ſpelũca domos, ignemq;, laremq;: Et pecus, & dños cõmuni clauderet vmbra &c. Et parum infra aſſignãs cauſam ꝓſequitur, dicens: Quippe aliter tunc orbe nouo, cœloq; recenti Viuebant homines &c. Et poſtea quaſi ſtatim ſubiungit: Multa pudicitiæ veteris veſtigia forſan, Aut aliqua extiterint, & ſub Ioue: ſed Ioue nõdum Barbato &c. Et adhuc iterum parum infra ſic inqt: Paulatim deinde ad ſuperos Aſtræa receſſit Hac comite: atq; duæ pariter fugiere ſorores. Proſequitur etiam Maro: Redeunt Saturnia Regna:

per quæ verba Poeta ſenſit, ꝙ homines adhuc victuri eſſent, ea integritate, qua prius regnante ſaturno viuebaƭ. Et ſequitur: Iam noua ꝓgenies cœlo demittiƭ alto: per quę vltima verba recte intelliguntur antecedētia. Per ea enim additis anteſcriptis, manifeſte deprehendiƭ Sibyllam ex virgine puerum illum prædixiſſe naſciturum, qm̄ adiunxit eum eſſe progeniem nouam: ideſt nouo modo naſcētem: neq; ex terra, ſed ex cœlo: ideſt ex Deo, in quo erat ab æuo: ideſt ab æterno, ꝓficiſcentem. Inquit etiam magis infra: Videbit permixtos heroas, & ipſe videbiƭ illis: Pacatumq; reget patriis virtutibus orbem. In qbus verbis innuere videtur ipſa Sibylla puerū illum eſſe Deū ex Deo natum, Dei patris virtute vniuerſum mundū gubernaturum, & iudicaturum. Sibylla Delphica, quæ ante bellum Troianū vaticinata eſt, de qua Chryſippus loqtur in eo libro, quem de Diuinatione cōpoſuit, ait naſci debere Perfectū abſq; matris coitu ex virgine eius. Sibylla Erythręa Babylone orta nobiliſſima, quam Apollodorus Erythręus ſuam affirmat eſſe ciuem: eamq; Graiis Ilium petentibus vaticinatam, & perituram eſſe Troiam, de Ieſu Chriſto ſic inqt: De excelſo cœloꝝ habitaculo proſpexit Deus humiles ſuos: & naſcetur in diebus nouiſſimis de virgine Hebræa filius in cunabulis terrę. Sibylla Europia de Chriſto ſic ait, vt inquit : Veniet ille, & tranſibit excelſos montes, & latices Olympi, regnabit in paupꝛtate, & dominabitur in ſilentio, & de vtero virginis egredietur. Sibylla Helleſpontia in agro Troiano nata, vico Marmeſſo circa oppidum Girgichium, quam ſcribit Heraclides Ponticus, Solonis, & Cyrrhi fuiſſe temporibus, ſic inquit: Ieſus Chriſtus naſcetur de caſta. Sibylla Libyca, cuius meminit Euripides in Lamiæ Prologo, ſic inquit: Ecce veniet, & illuminabit dominus condenſa tenebrarū, & ſoluetur nexus Synagogæ, & deſinent labia hominum, & videbūt Regem, & tenebit eum virgo in gremio domina gentium, & regnabit miſericordia, & vterus matris erit ſtatera cunctorum.

¶ Quòd in Maumethis Alcorano legitur, Chriſtum Saluatorem noſtrum ex Maria ſemper virgine natum fuiſſe. Cap. XIX.

IMperiti, atq; inſipientes Iudæi, qui ea, quæ vera ſunt, & à ſuis Prophetis prædicta, & annuntiata itelligere nolunt, à Maumethēſibus, ſiue Turcis, quā diximus, veritatem exquirant. Qui licet multis inuoluanƭ erroribus, ex vetuſtiſſimis tn̄ penetralibus ſuis: hoc eſt ex Alcorano, vbi lex ſua contineƭ, hoc præcipiƭ myſterium: ꝙ. ſ. Chriſtus, quem Iſai vocant, ex Maria intacta, ac ſemp virgine natus fuerit. Sic enim ſcriptum reperitur in ſuo Alcorano: Zebrail geturdi meriememe tangridā ſellami ve rahi meriem Iſai degdi meriem chex idi chex, caldi iſa ol pegain berdur chim acha ulaſti giam illebedem, vehiamet iuni gileſerdur. Quæ verba latine ſonant: Angelus Gabriel duxit Mariæ à Deo ſalutem, & Spiritu Maria Chriſtum peperit: Maria erat virgo: & virgo permanſit: Chriſtus eſt ille Meſſias, qui aſcendit in cœlum & anima, & corpore, & Iudicii die venturus eſt. Quod ſanè myſterium, quod fidei, atq; religionis noſtræ ſacramentum, ſic enim apud eos ſancitum eſt, aut fateatur coꝝ quiſq;, aut crudeliſſime moriatur, neceſſe eſt. Neq; volunt vt diſputatio vlla fiat, id quo modo factum ſit, ſed ab eo factum eſſe, qui & maiora fecit, qui Deus eſt. Hac diſciplina ꝓtenti ſeipſos, & alios ſic docent, atq; inſtruūt. Dicitur inſuper in Alcorano de Chriſto, quod eſt verbum Dei, & ſm hoc nihil potuit ignorare. Item in eodem Alcorano in capitulo Elmeide: quaſi ex perſona Dei dicitur Chriſto. O' Chriſte recole quomodo dedi tibi Spiritum ſanctum, vt loquaris hominibus, & in cunabilis, & magnis, & docui te librum, & ſapientiam, legem Moyſis, & Euangelium. Item Alcoranus dixit: ꝙ Chriſtus non fuit mortuus, ſed Deus aſſumpſit eum, & eius loco alium ſuppoſuit, qđ falſum eſt. Ideo, ſm eum, Chriſtus non fuit crucifixus, nec mortuus, ſed adhuc viuit.

¶ Quòd

Digitized by Google

¶ Quòd in aliquorum Gentilium hiſtoriis, ſiue chronicis, aut Annalibus, inuenitur Ieſum Chriſtũ ex virgine fuiſſe naſciturum. Cap. XX.

Refert Beatus Thomas de Aquino ſecũda ſecũdę. q. ii. artic. vii. in hiſtoriis, ſiue Annalibus Romanorum inueniri, anno ſalutis. Dcclxxxiii. regnantibus Helena, & Cõſtantino filio, repertã fuiſſe Laminam quandã auream antiqſſimis literis ſic ſcriptam: Ieſus Chriſtus Dei filius naſcetur de virgine Maria: & credo in eũ. O Sol iterum me videbis Conſtantini tẽporibus, & Helenę. Nõnulli alii dicũt hoc in Chronica contineri Martiniana. In chronicis quoq; Regũ Caſtelle, habetur: quod apud Tollettũ, ſub quodã ſaxo inuentus fuit liber vetuſtus, qui ſcriptus erat literis Hebraicis, Gręcis, & Latinis: & in illo ſic ſcriptũ erat: Chriſtus filius Dei naſcetur de Maria virgine: & pro ſalute hominum patietur.

¶ Oppoſitiones alicuius ſiue Iudæi, ſiue Hæretici. Cap. XXI.

Obiectio. Sed diceret forte Iudęus, ſiue Hęreticus aliqs: Si Meſſiam Deus ex virgine naſci voluiſſet, quare Maria eius mater, Ioſeph in maritum aſſumpſit? ſi enim Meſſias abſq; virili conſortio naſciturus erat, Mariam maritũ accipere neceſſe non erat. Rñſio. Idipſum Iudęe, ſiue Hęretice tibi rñdebo, qđ Heluidio hęretico hoc idem ſentienti Beatũ Hieronymum rñdiſſe inuenitur. Inqt enim ipſe: Si cui autem ſcrupulus cõmouetur: quare deſpõſata, & nõ potius ſine ſponſo, ſiue (vt ſcriptura appellat) marito, virgo ꝯceperit: ſcias triplicem fuiſſe rationem. Primo, vt per genealogiam Ioſeph, cuius Maria cognata erat, origo quoq; Marię monſtraretur. Secundo, ne iuxta legẽ Moyſis, vt adultera lapidaretur à populo. Tertio, vt ad Aegyptum fugiens, haberet ſolatiũ cuſtodis, potiusq̃ mariti. Quis enim in tẽpore illo credidiſſet virgini, de ſancto eam Spiritu ꝯcepiſſe? veniſſe ad eam Angelum Gabrielẽ? Dei detuliſſe mãdatum? & nõ magis quaſi adulteram, iuxta exemplũ Suſannę, ſententiæ omnium ꝯdemnaſſent? Cum hodie, toto iam credẽte mũdo, argumententur Iudęi, Eſaia dicente de Maria, & virginitate eius: Ecce virgo ĩ vtero ꝯcipiet, & pariet filiũ. In Hebręo iuuenculã ſcriptum eſſe, nõ virginẽ. i. ha Halma, nõ Bethula: aduerſus quos ſatis ſupra diſſerui cap. v. Deniq;, excepto Ioſeph, & Heliſabeth, & ipſa Maria, & paucis admodũ, ſi quos ab his audiſſe poſſumus exiſtimare, oẽs Ieſum filiũ exiſtimabãt Ioſeph, in tantum, vt etiam Euangeliſtę opinionẽ vulgi exprimentes, quæ vera hiſtorię lex eſt, patrem eum dixerunt Saluatoris.

Obiectio. Sed inqt iterum Iudæus, ſiue Hęreticus aliqs: Si triplici ratione virum (ſiue maritum) habuiſſe Chriſti matrem defendis ex Euangeliis veſtris, & maxime Matthęi cap. i. ſex ſaltem pręſumptionibus, ſi non ꝓbationibus, eius virginitas ſuſpecta redditur. Primo, cum dicitur: Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Ioſeph &c. Nam ſi deſponſata erat, non erat ei commendata, vt ſcilicet ſolatium haberet cuſtodis, potius q̃ mariti. ſed, inquit, deſpõſatam, non cõmendatã: & vtiq; non ob aliud deſponſatã, niſi quãdoq; nupturã: quod ꝯfirmatur ibidem ex his verbis Angeli: Ioſeph fili Dauid noli timere accipere Mariam ꝯiugẽ tuã. Ecce, inqt Iudęus, vel Hęreticus, Angelus appellat eam cõiugem, & non deſponſatam. Secũdo, ex his aliis verbis ibidem à Matthæo dictis: Anteq̃ ꝯuenirent inuenta eſt in vtero habens: neq; enim de non cõuenturis Euangeliſta dixiſſet: Anteq̃ conuenirent: ſicut de non pranſuro diceret: Anteq̃ pranderet. Cum aũt dicatur: Anteq̃ conuenirent eos cõuenturos eſſe ſignificauit. Tertio, ex his aliis verbis ibidem poſitis: Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum. Si enim non cognouit eam Ioſeph donec peperit filiũ, conſtat per dictionẽ illam, Donec, eam poſt partum fuiſſe cognitam: cuius cognitionem filii tantum differebat generatio: ſecuta autem generatione, eam cognitam fuiſſe conſtat. Quarto, per illam dictionẽ Primogenitum, inqt enim Matthęus ibidẽ: Donec peperit filiũ ſuũ primogenitũ. Nullus enim primogenitus dici poteſt,

niſi aliqui eum ſubſequantur fratres, ſaltem vnus. Sed ſi nullus poſt eum ſequeretur, vnigenitus dicendus eſſet, nõ autem primogenitus. Quę omnes quatuor præſumptiones ex verbis Matthæi.c.i. eliciũtur: vt etiã ſupra dictum eſt. Quinto, ex his etiã aliis verbis Matthęi.c.xii. Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant quærentes te: vt Ioannis.c.vii. Dixerũt autem ad eum fratres eius: Tranſi hinc, & vade in Iudæam. Arguunt matrem Ieſu alios habuiſſe filios, cum ab his duobus Euangeliſtis dicatur Ieſum habuiſſe fratres. Sexto, & vltimo, cum Lucæ.c.ii. Beata Maria dicat ad Ieſum: Fili quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Nonne ipſamet ſponſum ſuum Ioſeph patrem domini fuiſſe confitetur? & quod aliud verius q̃rendum eſt teſtimonium? nempe nullũ.

Reſponſio. Huic ſextæ reſponderi poteſt, per reſpõſionem ipſius Ieſu ibidẽ factam, quę huiuſmodi eſt: Neſciebatis, quia in his, quę patris mei ſunt, oportet me eſſe? aliũ autem patrem ſe habere dixit, q̃ Ioſeph. Omnibus etiam huiuſmodi argumentationibus Heluidius hæreticus Beatæ Mariæ virginitatem iam diu maculare conatus eſt. Quę omnia, quoniam B. Hieronymus quamplurimis fundamentis, & ſacræ ſcripturæ probationibus, non minus eleganter, quàm ſufficienter refellit, & impugnat, ac falſa eſſe oſtendit in ſuo cõtra Heluidium libro de perpetua Beatæ Mariæ virginitate: ideo, duabus de cauſis, ea hic aliter improbare, & refellere non curaui. Quarum altera eſt, ne prolixitate nimia peruagari videar: altera vero, ne aliquis arbitretur me Beati Hieronymi ſẽtẽtię, & terminationi nõ acqeſcere. Volui nihilominus hęc pauca ſilentio minime præterire: ne ſi lectori huius libri huiuſmodi fierẽt obiectiones, videar in eo libro in vanum laboraſſe, in probando Meſſiam ex virgine fuiſſe naſciturum. Sed ſciat quo recurrẽdum ſit: vt eius omnes refellere poſſit obiectiones, & eas penitus inanes reddere. Tu ergo lector, ſi quibus hæc refellantur probationibus intelligere volueris, ad libri illius lectionem confugito: quo lecto, matris Saluatoris noſtri pudicitia, & virginitas immaculata, & illæſa, omni fugato dubio, permanebit. Vnum tantũ addam ad quartam præſumptionem de primogenito, vbi arguitur: Si Chriſtus fuit primogenitus, ergo Beata Maria alios habuit filios: vnum inquam addam: & quod ſit illud, dicam: Forte concedi poſſet, & non male, Beatam virginẽ Mariam alium quendam habuiſſe filium, & quidem poſt Ieſum: & hoc per id quod dicitur capitulo.xix. quãdo Ieſus pẽdẽs in ligno, inquit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus: oſtendens ei diſcipulum, quem ipſe dominus diligebat: ſcilicet Ioãnem, Euãgeliſtam. & deinde dixit diſcipulo: Ecce mater tua. eorum enim verborum virtute Ioannes Euangeliſta verus Beatæ virginis effectus eſt filius: ſi non naturalis, ſaltem adoptiuus: & ſic verificaretur Ieſum fuiſſe virginis primogenitum, reſpectu poſterioris, ſeu ſuccedẽtis filii: nec propterea glorioſa mater domini virginitatis ſuę amiſiſſet priuilegium, cum Ioannes non fuerit naturalis eius filius, ſed adoptiuus tantum.

Concluſio ſecundi libri. Cap. XXII.

Sed iam ſatis, ſuperq; probatum, & demõſtratum eſſe cenſeo, Chriſtum verum Meſſiam ex virgine naſci debuiſſe: quod quidem & diuinis teſtib⁹, & firmiſſimis rationibus fatebitur, qui ea, quæ ſupra ſcripta ſunt, recte perſcrutatus fuerit. Quod myſterium nõ ſolum Chriſtiani, ſed ipſi etiam Maumetenſes, & alii Gentiles fatentur, & admittunt: ſoli autem Iudæi, penes quos extãt Vates diuini, & propterea hoc ipſum facilius & promptius fateri deberent: immo econtrario ipſi inſani, & peruicaces, ſpretis Prophetis, rationibuſq; contemptis, necnon cœleſti ordine, atque diuina diſpoſitione in rebus humanis minus perſpecta, nequaquam illud factum, neque faciendum ſibi adhuc perſuadere poſſunt. Voluntate igitur ſolum miſeri ipſi errant, & in nos latrant veros Dei cultores, qui

res,qui circa veritatem ſolum verſamur, & qui falſis vera preferimus: non occidendo(vt Teucri,ſiue Turci faciunt, omnesq; Gẽtiles)religionem noſtram defendimus: ſed rationibus conuincendo: non ſæuitia, ſed ſcripturarum ſcientia: non voluntate, atque priſcorum ſuperſtitione,quemadmodum fit à Iudęis: ſed veritate,atq; ꝯgrua religione. Hæc enim Chriſtianorum ſunt: illa autem hominũ Gentilium,& perfidorum. Veritatem ſolam ſequimur, oſtendimus, atque docemus,& inuitus nemo à nobis retinetur: quia religio noſtra libera eſt: volentem amplectitur,patiturq; nolentem: quoniã diuinis tantum ſe oblectat, ſuoq; decore maxime ſe tuetur, atque illuſtrat. Igitur incorruptibilem mercedem ab opifice ſuo Deo accipiet, viuetq; ꝑpetuo, ac ſemper gaudebit. At Iudæis incredulis,& pertinacibus dabitur ſua merces condigna,qui Beatæ virginis tam venerandũ nomen turpiter improbant: quam Zona vocat Iudaica ſpurciſſima ſecta: cuius dictionis expoſitionem duxi fas eſſe ſilentio prætermittere: quãdoquidem impudicis mulieribus nomen turpius aſcribi non poſſit. Hac itaque impietate perciti, hoc tanto ſcelere exagitati vndiq;,huiuſmodi myſterii veritatem percipere non poſſunt: & ſic eorum mens tenebroſo domicilio ſepulta,& à veri fundamento ſemota, à cognitione veri cultus ſe abdicat: & ſic in ſui prolabitur perditionem. Adhęreant ergo veritati: quam ſeqmur, & ad ipſam penitus accedant. Iam enim ſe deſtitutos à Deo cernunt, vndiq; peruagantes,& ad ipſum ſe recipere non curant. Et quoniam peruicaces ſunt, ratio nulla apud eos valet. Iccirco non miretur quiſpiam,ſi veritas,quæ nobis Chriſtianis facilis eſt,& aperta,illis grauis ſit & obſcura. Hac enim caligine circunfuſi aduerſus religionem noſtram magis ſcelerati efficiuntur in dies,& elato ſupercilio,& efferato animo in nos inſurgunt, & irruunt,denegantes tãquam impium, atque profanum myſterium, de quo certauimus tam dilucide,à ſanctis Vatibus oſtenſum omnibus,atque oblatũ. Quod ſi recte,& accurate ſacros codices lectitare voluerint,non eos quidem latebit diuinæ iuſtitię conueniens extitiſſe,atque congruum: vt Chriſtus Meſſiach ex virgine illa naſceretur, quę ante partũ,in ipſo partu, & etiam poſt partum ſemper extitit virgo.

¶ Alia etiam oppoſitio fieri poſſet. Caput. XXIII.

Sed hoc etiam aliud opponere poſſet Iudæus, ſiue alius Gentilis, vel Hęreticus: Poſſibile quidem fuerat Deo,vt virgo cõciperet: poſſibile etiam fuerat,vt pareret: ſed indignum eis videri: vt tanta illa maieſtas per genitalia fœminæ tranſiret egreſſus: vbi quãuis nulla fuerit ex viri commixtione contagio: fuit tamen ipſius obſcœnæ attrectationis iniuria. Pro quo paulisper eis ſm ſenſum ſuum reſpondebimus. Si quis videat paruulum in profundo cœni necari: & ipſe cum ſit vir magnus, & potens, extremus(vt ita dixerim)igrediatur cœnum,vt paruulum liberet morientẽ: pollutus ne à te accuſabitur hic vir,qui paululum calcauit luti: an vt miſericors laudabitur,ꝙ vitam contulerit morituro? ſed hęc etiam de communi homine dicta ſunt: quare de fœmina Chriſtus natus ſit,Beatus Auguſt. in libello. lxxxiii. quęſtionum. q. xi. ſic ait: Deus cum liberat,non partem aliquam liberat, ſed totum liberat, quod forte in periculo eſt. Sapientia ergo,& virtus Dei,quę dicitur vnigenitus filius,homine ſuſcepto, liberationẽ hominis indicauit: hominis autem liberatio in vtroque ſexu debuit apparere. Ergo,quoniam virum oportebat ſuſcipere,qui ſexus honorabilior eſt, cõſequens erat,vt fœminei ſexus liberatio hinc appareret,ꝙ ille vir de fœmina natus eſt. Redeamus nũc ad naturam eius, qui natus eſt. B. Auguſtinus in lib. cõtra quinq; hęreſes: Deus creator hominis: quid eſt quod te promoueat in mea natiuitate? non ſum libidinis conceptus cupiditate: ego matrem, de qua naſcerer, feci. Si Solis radius cloacarum ſordes

Digitized by Google

ſiccare nouit,& ab eis inquinari non nouit,multo magis ſplendor lucis æternæ quodcunq; radiauerit, mundare poteſt, ſed ipſe pollui non poteſt. Quantum putas ipſa natura Solis illo iferior eſt? quãtum creatura(ſine dubio)creatore. Intuere nunc ſi Solis radius in cœni alicuius voragine dimittatur: nunquidnam aliquid inde pollutionis acquirit? aut obſcœnorum illuſtratio, Solis dicitur in iniuriam? Ignis quoque, quãtonam eſt inferior his,de quibus ſermo eſt? & nulla materia,vel obſcœna,vel turpis adhibita ei,ignem polluiſſe creditur. Cum hęc ita eſſe in rebus materialibus conſtet,tu in illa ſupereminenti,& incorporea natura,quæ ſuper omnem ignem, & ſuper omne lumen eſt,pollutionis aliquid putas,ac obſcœnitatis incidere? Tunc deinde etiam illud aduerte: Nos hominem à Deo creatum de terræ limo dicimus: quod ſi obſcœnitas Deo reputatur opus ſuum requirenti,multo magis ei reputabitur opus iſtud ab initio fabricanti. Et ſuperfluum eſt dicere, cur per obſcœna tranſierit,cum non poſſis dicere, cur obſcœna condiderit: & ideo obſcœna hęc eſſe,non natura,ſed obſeruantia docuit. Cęterum omnia,quę ſunt in corpore ex vno,eodemq; luto formata, vſibus tantum, & officiis naturalib⁹ diſtinguũtur. Sed ne illud quidem abſolutione vacare huius quæſtionis omittamus: ꝙ ſubſtantia Dei,quę omnino eſt incorporea, inſeri corporibus,vel capi ab eis principaliter non poteſt,niſi aliqua ſit media ſubſtantia ſpiritalis: quæ capax diuini Spiritus poſſit eſſe. uerbi gratia: vt ſi dicamus: Lux omnia quidem membra corporis illuſtrare poteſt, à nullo tamen eorum,niſi à ſolo oculo capi poteſt. Solus eſt enim oculus,qui capax eſt lucis. Et filius ergo Dei naſcitur ex virgine, non principaliter ſoli carni ſociatus, ſed in anima inter carnem, Deumq; media generatus. Anima ergo media,& in ſecreta rationabilis ſpiritus arce, Verbum Dei capiente,abſq; vlla,quam ſuſpicaris iniuria,Deus eſt natus ex virgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum eſt: vbi ſanctificatio ſpiritus inerat: & anima,quæ erat Dei capax,particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi dicas impoſſibile, vbi aderat virtus altiſſimi: nihil de humana fragilitate cogites, vbi plenitudo inerat diuinitatis.

Finis Secundi Libri.

Digitized by Google

FINI HADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER TERTIVS.

¶ Procemium: in quo narratur Meſſiã Regem à Deo mittendum, duas naturas habiturum fuiſſe, diuinã ſcilicet, & humanam: licet Iudæi negent diuinam. Cap. I.

IN hoc tertio libro iuxta propoſitionem in generali Procemio huius operis poſitã, ꝓbãdũ eſt, Meſſiã Regem ad nos hoies à ſũmo Deo mittendũ, veꝝ Deum, & veꝝ hoiem fuiſſe, ſeu eẽ debuiſſe. In qua re, licet Iudęi à nobis Chriſtianis in hoc vno diſſentire videantur, ꝙ eum Deum nequaq̃ fuiſſe, vel futurum eſſe ꝓcedunt: imo quammaxime reiiciunt, & aſpernãtur, aſſerentes ſimul hæc ſtare non poſſe, finitũ, & infinitum: æternũ, & corruptile: mortale, & immortale: & eũdem et Deum, & hoiem eſſe poſſe: dicẽtes inſuper Prophetarum oĩum, atq; ſanctaꝝ literaꝝ Codices ſe accurate diſcutientes nuſquam legiſſe, ꝙ Deus fieri debeat homo: vñ dicendo, ſiue credendo, ꝙ Meſſias eſſet, vel eſſe deberet Deus, nefas eſſe quãmaximũ autumant. Ex qua vnica diſcordantia, quãtũ eſt ad ipſos conuincendos, ſufficeret nobis in hoc tertio libro hoc vnum tm̃ ꝓbare: ꝙ ipſe Meſſias, q (ſm nos Chriſtianos) iam diu venit, fuit Deus: cum eum hoiem purum, Moyſe tñ ſanctiorem, futurum eſſe fateantur Iudæi. Veꝝ, qm̃ in huiuſmodi Dei, & hoĩs vnione multi hęretici, tam circa diuinitatem, q̃ ẽt humanitatem multipliciter male ſenſerũt, & à veritate non parũ deuiarunt: vt infra libro. viii. c. x. demonſtrabit: nõnulla circa huiuſmodi vnionem præferam: licet aliqua in anteriore ſecundo libro ſuper hac eadẽ vnione deſcripta fuerint: & maxime in capitulis. xxviii. &. xxix. & tribus aliis ſequentibus: & hoc ne aliqs etiam Chriſtianus incaute in aliquã incideret hęreſim. Nam cũ homo ex aĩa, & corpore cõſtet, ſi Meſſias homo erat, vel eſſe debebat, vt veram aĩam, & verũ corpus haberet, neceſſe erat. Si etiam Deus erat, vel eſſe debebat: vt ſummo Deo patri ꝑ oĩa ſimilis fuiſſet, neceſſe fuit. Fuit igitur, quantum ad diuinitatem, abſque matre, ab ipſo ſolo Deo ab æterno genitus: & quantum ad humanitatẽ, fuit ſine humano coitu, ex virgineo vtero virtute Spiritus ſancti eam obumbrante virginem, humana carne aſſumpta, aliquando in tempore effuſus. Fuit enim ſemꝑ Dei filius per naturam, hominis vero: hoc eſt mulieris, in tempore per carnis aſſumptionem. Qua de re veraciter dicere poſſumus: ꝙ ex his tribus in Meſſia Rege vnitis. ſ. deitate, anima rationali à Deo creata, & carnis aſſumptione, ex puriſſimis ſanguinibus glorioſę virginis matris factum ſit vnum ſuppoſitũ, Chriſtus Deus, & homo. Vnde Beatꝰ Leo Papa, de ipſo Chriſto loquẽs, ait: Paris enĩ periculi eſt, ſi in filio Dei vera humanitas, aut patris negetur æqualitas: humanitatẽ declarauit inter homines conuerſando in natura paſſibili: deitatem verbis, & factis oſtendendo. In hoc igitur tertio libro nonnulla imprimis circa maximam ſummi Dei in humanum genus pietatem, & miſericordiam, & ſuipſius congruentiam, & ꝯuenientiam, pro clariore huiuſmodi vnionis intelligẽtia, vltra ea, quę in antecedenti lib. dicta ſunt, ne in aliquem errorẽ aliquis incaute ꝓlabatur, ſuccincte in duobus primis capitibus proxime ſequentibus ꝑſtringam: poſtea vero, diuinis ſanctoꝝ Vatũ Oraculis, & aliis qbuſdã idoneis, & validis fundamẽtis, oĩ ſtudio, & conatu ꝑqſitis, & maxime Thalmudicis, & Rabinorum ſententiis, qbus Iudæi minime ꝯtradicere poterũt, Meſſiam Regẽ, Deũ fuiſſe, & hoiem ꝓbabo. Sed maiorẽ adhibeo diligẽtiã in ꝓbanda eius diuinitate, qm̃ eã Iudæi negãt, & aſpnant̃, q̃ in ꝓbãda humanitate, quã ſpõte fatent̃. Adhibeant igit̃ aures ad ea, q̃ dicturꝰ ſum, & ipſa diligẽter põderẽt, ac recto ſenſui accõmodẽt, qa ſic veraciter ꝓſtare: & eẽ iuenient.

Digitized by Google

Quod decens fuerit,& ſit Dei,& hominis coniunctio. Cap.II.

CVm plenitudo tpis à Deo patre ſtatuta aduenisſet, vt ipſe Deus, ſua pietate,& infinita miſericordia fragilitatis humanæ tandē miſertus, filium ſuū veritatis doctorē è cœlo mitteret, vt hoīem,qui à Deo ſuo potētiſſimo,ſapiētiſſimo,& benigniſſimo ceciderat, erigeret,& adiuuaret, ꝯueniens erat (vt inqt Apl's ad Galatas.c.iiii.)ex ipſa nanq; ruina,ob diuini mādati trāſgreſſionem cauſata,homo ipſe in imbecillitatē, in ignorantiā,& in malignitatē corruerat: & idcirco ex pio impi⁹,& ꝓfanus, ac ineptus iam penitus erat effectus ad diuinā virtutē imitandā , ad lucem cognoſcendā, & deniq; ad bonitatem dirigendam: vt ergo homo ex hac ruina rurſus aſcenderet ad ſublimia, ꝯgruum valde fuit ſublimē Deum ex alto huic manū porrigere: hac videlicet ratione,vt ſeipſum huic viſibilem,amabilē, imitabilemq; efficeret: nullus ad hoc aptior modus,q̄ ꝙ Deus humanā aſſumeret carnē,& ſic fieret homo:vt homo,qui corporalis erat, & corporalibus inhiabat, Deū iam quodāmodo,& corporalem, & humanum clarius agnoſceret, & ardentius amaret: facilius quoq;, & diligentius imitaretur, ficretq; beatus.Sed qm̄ homo curari pfecte non poterat,niſi recuperaret mentis innocentiā,Dei amicitiā, ſuam excellentiā : quæ ſolo ſubiecta Deo fuerat ab initio ſm naturā:neq; excellentiam adipiſci poterat, niſi curator eſſet Deus,cui ſoli homo ſm naturā ſubeſt:neq; Dei amicitiā, niſi per ꝯgruū quendā conciliatorē, qui manum ad vtrūq; poſſet extendere,& vtriſq; extremis eſſet cognatus quodammodo, & amicus. Nullus ē talis oino, niſi ſit Deus ſimul & homo:neq; inocētia, niſi culpa dimiſſa,quā dimitti ſine ſatisfactione iuſtitia nō pmittit. Satisfacere aūt pro vniuerſo hominū genere ſolus poterat De⁹, pati tñ non decebat,niſi hoīem, qui peccauerat:neq; enim ipſe Deus poterat, qa impaſſibilis eſt. Cōſentaneū itaq; fuit humanū genus per Deū factū iam hominē emūdari: ꝓinde neq; excellentia cōparari poterat,niſi per curatorē excellentiſſimū:neq; amicitia reconciliari,niſi p amiciſſimū ꝯciliatorem : neq; recuperari innocentia, niſi per ſatisfactorē ſufficientiſſimū. Excellentiſſimus aūt curator ſolus Deus eſt:amiciſſimus ꝯciliator eſt homo:ſufficientiſſimus ſatisfactor ille proprie videt̃ eſſe,q pariter eſt Deus,& homo. Valde igitur humanę curationi congruum fuit,diuinū verbum humanā induere carnē : vt genus humanū, quemadmodū per æternū verbū creatum fuerat, deſerendo aūt inſpiratum verbū in culpam cecciderat, ſic etiam per inuiſibile verbum à culpa redimeretur.

Hanc eandē icarnationis filii Dei materiā,Beatus Auguſtinus lib.ix.de Ciuit. Dei.c.xv.aliis verbis declarat. Cap.III.

CVm enim ipſe Beatus Auguſtinus oſtēdiſſet, Angelos inter Deum:& hoīes nō poſſe medios eſſe, ſic ſequēs,ait: Si autem quod multo credibilius, & ꝓbabilius diſputatur, oēs hoīes quādiu mortales ſūt, ēt miſeri ſint neceſſe eſt,q̄rendus eſt medius, q nō ſolū homo,veꝝ ēt Deus ſit,vt hoīes ex mortali miſeria ad beatā imortalitatem huius medii beata mortalitas interueniendo pducat: quem neq; non fieri mortalem oportebat,neq; pmanere mortalem. Mortalis quippe factus eſt,nō infirmata verbi diuinitate, ſed carnis infirmitate ſuſcepta. Non autem pmanſit in ipſa carne mortalis,quam reſuſcitauit à mortuis: qm̄ ipſe fructus eſt mediationis eius : vt nec ipſi ꝓpter quos liberādos mediator effectus eſt,in ppetua, vel mortis carne remanerent, proinde mediatorem inter nos, & Deū, & mortalitatē habere oportuit trāſeuntē,& beatitudinē pmanētē: vt p id, qđ trāſit,ꝯgrueret morituris:& ad id,qđ pmanet,trāſferret ex mortuis.Boni i gif Angeli inter miſeros mortales,& beatos imortales,medii eſſe nō poſſunt:qa ipſi quoq; beati,& imortales ſunt:poſſūt aūt medii eſſe Angeli mali,qa imortales ſūt cū illis,miſeri cum iſtis. His cōtrarius eſt mediator bonus, qui aduerſus eorum immortalitatem, & miſeriam, & mortalis eſſe ad tempus voluit, & beatus in

æternitate

Digitized by Google

æternitate perſiſtere potuit: ac ſic eos, &
immortales ſupbos, & miſeros noxios,
ne per immortalitatis iactantiam ſe du-
cerent ad miſeriam: & ſuæ mortis humi
litate, & ſuæ beatitudinis benignitate
deſtruxit in eis: quorum corda per ſuam
fidem mundans, ab illorum immundiſſi
ma dominatione liberauit. Homo itaq;
mortalis, & miſer longe ſeiunctus ab im
mortalibus, & beatis, quid eligat medii,
per quod immortalitati, & beatitudini
copuletur: quod poſſit delectare in Dæ-
monum imortalitate miſerum eſt, quod
poſſit offendere in Chriſti mortalitate
iam non eſt. Ibi ergo cauenda eſt miſeria
ſempiterna, hic mors timenda non eſt,
quę eſſe non potuit ſempiterna, & beati-
tudo amāda eſt ſempiterna. Ad hoc q̄p-
pe ſe interpoſuit medius imortalis, & mi
ſer, vt ad imortalitatem beatam tranſire
non ſinat: qm̄ in hoc perſiſtit quod ipe-
dit. i. in ipſa miſeria. Ad hoc aūt ſe inter-
poſuit mortalis, & beatus, vt mortalitate
tranſacta, & ex mortuis faceret immorta
les: quod in ſe reſurgendo mōſtrauit: &
ex miſeris beatos, qa beatitudo nunquā
ab ipſo diſceſſit. Alius eſt ergo medius
malus, qui ſeparat amicos: alius bonus, q
reconciliat inimicos. Et ideo multi ſunt
medii ſeparatores, quia multitudo, quæ
beata eſt, vnius Dei participatione fit
beata. Cuius participationis priuatione
miſera multitudo malorū Angelorum,
quæ ſe opponit potius ad impedimētū,
q̄ interponit ad beatitudinis adiutoriū:
& etiam ipſa multitudine obſtrepit quo
dammodo, ne poſſit ad aliud vnum be-
neficum perueniri, ad quod (vt perdu-
camur) non multis: ſed vno mediatore
opus erat. Et hoc eo ipſo, cuius partici-
patione ſumus beati: hoc eſt verbo Dei
non facto, ſed per quod facta ſunt oia.
Nec tamen ob hoc mediator eſt, qa ver-
bum maxime quippe immortale, & maxi
me beatum verbum longe eſt à mortali-
bus miſeriis. Sed mediator, per quod ho
mo eo ipſo oſtendens, vtiq; ad illud nō
ſolum beatum, verumetiam beatificum
bonum non oportere quęri alios media
tores, per quos arbitremur nobis peruē-
tionis gradus eſſe moliendos, quia bea
tus, & beatificus Deus factus particeps
humanitatis noſtræ, compendium præ-
buit participandæ diuinitatis ſuæ. Neq;
enim nos à mortalitate, & miſeria libe-
rans, ad Angelos imortales, beatosq́; ita
producit, vt eorum participatione etiā
nos immortales, & beati ſimus. Sed ad il
lam Trinitatem, cuius & Angeli partici-
patione beati ſunt. Ideo quando in for-
ma ſerui vt mediator eſſet, infra Ange-
los eſſe voluit, in forma Dei ſuper Ange-
los manſit: idem in inferioribus via vitę,
qui in ſuperioribus vita. Sed licet hæc
omnia vera ſint, & efficaciſſima, tamen
ex eis non mouētur Iudęi. Quapropter,
his relictis, ad diuinorum Prophetarum
accedamus Oracula.

¶ Micheas Propheta. c. v. Et tu Bethleē Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui ſit dominator in Iſrael &c. Cap. IIII.

Micheas diuinus Vates, hāc oēm
veritatē. c. v. aperte demonſtrat,
dicens: Et tu Bethleem Ephrata paruu-
lus es in millibus Iuda: ex te egredietur
qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus
eius ab initio à diebus æternitatis. Hæc
quin dicātur de Meſſia Rege Iudæi mi-
nime inficiari poſſunt. Cum Rabi Salo-
mon, eorum præcipuus doctor in Com-
mentariis ſuis ſuper hæc verba: Ex te
mihi egredietur, qui ſit dominator in
Iſrael, ſic dicat: Et tu Bethleem, de qua
Dauid egreſſus eſt, ſm̄ q̄ per ipſum ſcri-
ptum eſt: Filius ſerui tui Ieſſe Bethleemi
tæ Ephratem nuncupauit: paruulus eſt
in millib⁹ Iuda, dignus erat fieri minor
in generationibus milliarium Iuda: &
hoc propter laborem Ruth Moabitæ: q̄
eſt in te, ex te egredieť, de te exiet mihi
Meſſias filius Dauid: de quo dicit ſcri-
ptura: Lapidem, quē reprobauerunt ædi
ficātes: hic factus eſt in caput anguli. Et
ſic eſt Chaldaice iterpretatum de te: Co
rām me Meſſias egredietur: & egreſſus
eius ab æterno à diebus æternitatis. Et
hoc eſt: quod dicit ſcriptura: Ante Solē
permanet nomen eius: quod interpreta-
tur Chaldaice: Et nomē eius ab antiquo

Digitized by Google

dierum à ſæculo nuncupatus. hæc oĩa ille Rabi. Tranſlatio autẽ Chaldæa hũc interpretãs locum, ſic inquit: Ex te egredietur Meſſias: Principes quoque ſacerdotum, & ſcribę Iudaici populi, cum Herodes Rex à Magis edoctus, ab eis ſciſcitatus eſſet, vbi Chriſtus naſceretur: reſponderũt: In Bethleem Iudæ. ſic enim ſcriptũ eſt per Prophetam: Et tu Bethleẽ terra Iuda nequaquã minima es in Principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael: hoc ipſum allegantes Micheæ vaticinium, vt Matthæi. c. ii. In quibus verbis Propheta nõ obſcure, ſed aperte declarat, Meſſiã Regem à ſummo Deo mittendum, & hominem, & Deum eſſe debuiſſe. inqt enim: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, q ſit dominator in Iſrael. In quibus verbis eius humanitas exprimitur: cum autem ſuum continuando ſermonem, addiderit: Et egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis, eius diuinitatem oſtendere voluit. Si enim ſolum dixiſſet: Ab initio, poſſet eqdem per Iudæos dici, non propter hoc æternitatem ſignificari, ſed ſolũ temporis initium. Cum autẽ poſt illam dictionem, Initio, addiderit: A` diebus æternitatis: quod tempus ſignificat ſine principio, manifeſte indicat ſe intellexiſſe, & dicere voluiſſe, ꝙ à principio à diebus æternitatis: hoc eſt à Deo patre, qui eſt initium filii, quod idẽ eſt dicere, ꝙ abſq; principio fuit. Igitur ſemp fuit: & ſi ſemp fuit, ergo æternaliter fuit: ſed nihil æternaliter fuit, niſi Deus, ergo Meſſias Deꝰ eſſe debebat, & eſt. Rõ hęc quidem neq; ſimulata eſt, neq; extorta, obſcura'ue: ſed ipſa veritas aperte, & manifeſte patet.

Oppoſitio.

Id hr̃ in Midras benud bar Sinai: id eſt i glo. Numeri .c. vii. p ut refert Galatinus lib. iii. capi. xiii.

Sed Iudæi conantes iſtiuſmodi veritatẽ falſo dogmate peruertere, aiunt: Anteq̃ mundus à ſummo fabricaretur opifice, ab eo hęc ſeptem condita fuiſſe: Legẽ, Pœnitentiã, Gehennã, Domum ſanctuarii, Thronum gloriæ, Hortum voluptatis, & nomen Meſſię. Erant hęc profecto (vt ipſi aiunt) in mente diuina, perinde ac ſi fuiſſent opere materiali effecta: Et Micheã per dicta verba: Et egreſſus eius à diebus æternitatis, dicere voluiſſe, ꝙ nomen Meſſiæ fuit in mente diuina ab æterno, non autẽ, ꝙ Meſſias Deus eẽt.

Reſponſio.

Vanitas hęc quãplurimis refelli poteſt rationibus. Et in primis, quia ex antedictis Prophetę verbis, nullo penitus modo, nulla'ue ratione, aut via hæc Iudęorum ſententia elici, ſiue trahi poſſet: ꝙ. ſ. nomen Meſſiæ ab æterno in mente diuina fuerit: ſed ex ipſis aperte dicitur, & oſtenditur: ꝙ egreſſus eius ipſius, q eſſet dominator in Iſrael. ſ. Meſſię, de quo p̃dici diximus, etiam Rabinoꝝ ſententia paꝝ ſuperius, & non de eius nomine, vt opponunt Iudęi, Meſſiam nempe prędicit Propheta, non eius nomẽ, ſed ipſum met Meſſiã ab initio. i. à principio: hoc eſt à Deo patre, q eſt initium filii: vt ſuperius declaratum eſt. Hic eſt enim Prophetæ ſenſus: hic verus eſt huius vaticinii ĩtellectus. Voluit nanq; Deus pius, & benignus intelligendi huius diuini myſterii hominem nõ inexpertem fieri: quod cœleſte donum, & ĩcognitum myſteriũ, homines, ſaltem Chriſtiani, Meſſiã Deũ eſſe, pariter & hoiem ſcirent: cum id diuinę iuſtitię æquiſſimum fuerit, qñ id fore per Prophetas toties pollicitus fuerit, vt ipſe ab hoibus qñq;, & videri, & audiri, & amplecti poſſet. Item ſi diligenter Prophetæ verba perpendes, inuenies pfecto ex eis quandam Meſſię dignitatẽ, & excellentiam Prophetam indicare voluiſſe quãmaximam, cum eius egreſſus eſſet ab initio à diebus æternitatis. Qđ confirmat etiam Eſaias. c. lii. dicens: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, eleuabitur, & ſublimis erit valde. Quod per Chaldęã tranſlationẽ ſic interpretatur: vt ẽt diximus ſuperius libr. ii. c. i. Quòd Meſſias exaltari debebat pluſq̃ Abrã, eleuari pluſquam Moyſes, & ſublimari pluſq̃ oẽs Angeli Dei. Nonne ẽt Eſaias hoc in loco vnà cũ Chaldęa æditione, fatentur Meſſiã eſſe Deũ? Cum enim dicũt eum eſſe Angelis ſublimiorem, eum nempe Deum eſſe fatentur, cum nullus ſit Angelis ſublimior, niſi ſolus Deus. Sed dicant mihi Iudęi male interpretantes Prophetæ verba: Quo honore, quã

pręeminentia

Digitized by Google

præeminentia,& cuius dignitatis munere,decoraſſet Deus Meſſiam ſuum,ſi nomen tm̃ ipſius Meſſię ante mundi creationẽ in mente diuina extitiſſet? cum & cęteri hoies, ſiue boni,ſiue mali ſint, & ab ea pręuiſi,& in ea ſemper habiti fuerint? Si ergo oẽs hoies, ſiue boni ſint,ſiue mali: imo rectius,& verius, nõ ſolum hoies,ſed quęcunq; creata ſunt, præuiſa fuerunt à Deo,& in eius mente ſemp fuerunt: quam habuiſſet prępeminentiam,& maiorẽ excellentiã,q̃ alii,eo ꝙ eius nomen in diuina mente fuiſſet? Prophetæ igitur mẽtiti fuiſſent,ſi iuxta Iudęorum oppoſitionem,eorum vaticinia interpretarentur. Et ſi oẽs hoies,immo oĩa creata pręuiſa ſunt à Deo, & in eius mente ſunt: qua rõne Iudęi ſeptẽ tm̃ elegerunt, quę à Deo pręuiſa fuiſſe, & in eius mẽte eſſe dicant,non intelligo,niſi quia inſaniunt. Quòd autem lex,quę eſt vna ex illis ſeptem ꝯditionibus, ante mũdi creationem(vt aiunt Iudęi)non eſſet eo tempore in rerum natura,Cabaliſtarũ ſchola declarat: qa dicunt: Legem à Deo traditam fuiſſe propter ſerpentis venenum in Adam immiſſum,qñ pomum vetitum manducauit. Si aũt lex data fuit propter Adę peccatum,quod venenum ſerpẽtis appellãt Cabaliſtę: ergo lex ante Adam data nõ fuit,& per conſequens ante mũdi fabricationem. Pręterea,qbus dari potuiſſet ante mundi fabricationem, cũ adhuc non eſſent hoies creati: qui eam ſeruarent? fruſtra igitur Deus eam dediſſet. Sed cum noluiſſet Deus antequã hoiem crearet,vt plueret, quia terra coli ab hoibus nondum formatis non poterat: vt Gen. c. ii. ne fruſtra plueret, ceſſauit: ſic etiam de lege dicendum eſt. Cum aũt Iudęi dicant,eam datam ante mundi fabricationem,equidem inſaniũt: & ſimiliter de pœnitentia,& de nonnullis aliis dicendum eſt: cum fruſtra nihil det, vel faciat Deus. Huiuſmodi igitur cognita veritate,merito,& veraciter concludi põt, & debet: ꝙ Propheta Micheas diuino afflatus Spiritu, quoddã ſingulare, atq; pręcipuum,& excellentiſſimum Meſſiæ Regi attribuere voluit: quod ab aliis q̃maxime differret,& ſupereminceret,præterquam in mente diuina fuerit. Ex quo inane ꝑfecto, atq; ſuperſtitioſum fuiſſet à Propheta dictum: ſi,quemadmodũ opponunt Iudęi,intelligeretur. Nam(vt dixi)& hoies,& cętera quęcunq; pari hac conditione,& priuilegio gaudent: ꝙ in mente diuina ſemper concepta fuerint. Igitur dominatoris egreſſus, qui Chriſtus eſt,à diebus æternitatis,debet intelligi: ꝙ ſemper,& abſq; vllo tẽporis principio fuerit: qui à patre ſemper procedit, & egreditur: ideo ibidem dicit: Ab initio: quia pater eſt principium filii: quippe qui ſemper gignitur à patre, & ſemp natus eſt,quantũ ad diuinitatem. Et hac dignitate,hoc priuilegio, atq; excellẽtia inſignitum diuinus Vates Chriſtum verum Meſſiam prę cęteris hoibus voluit demonſtrare,vt dominatoris egreſſus alter humanus foret,alter diuinus: fieretq; vnum diuinum ſuppoſitũ Chriſtus Deꝰ, & homo. Vnde B. Leo Papa in Sermone ait: In vtraq; eius natura idem eſt Dei filius: noſtra ſuſcipiens, & propria non amittens: in homine hominem renouans, in ſe incommutabilis perſeuerãs. Deitas enim,quę illi cum patre cõmunis eſt, nullum detrimentum omnipotẽtiæ ſubiit: nec Dei formam ſerui forma violauit: qa ſumma, & ſempiterna eſſentia: quę ſe ad humani generis inclinauit ſalutem: nos quidem in ſuam gloriam tranſtulit: ſed quod erat eſſe non deſiit. Quoniam in diuinis ab æterno fuit filiatio: vt Pſal. lxxi. & Thalmudiſtarum probatur auctoritate. Quoniam quaſi in fronte pręſentis quarti capituli,quandã Rabi Salomonis introduxi interpretationem,in qua hęc continentur verba: & hoc eſt,quod dicit ſcriptura: Ante Solem permanet nomen eius: quod interpretatur Chaldaice: Et nomen eius ab antiquo dierum à ſeculo nuncupatus, quandam decreui excitare, & in lucem prodere quæſtionem: vt inde cõtra Hebræos efficax aſſumam argumentũ. Inquiũt enim Iudæorũ Rabini in Bereſid raba,ſuper illud Gen. c. xvi. Et vocabis nomen eius Iſmael: quòd nonnulli

Digitized by Google

antequam naſcerentur, proprijs vocati fuerint nominibus, ſicut Iſmael, Iſaac, & nonnulli alii, inter quos annumeratur Meſſias Rex, cuius nomen vocatum fuit antequam naſceretur. Ad quod probandum inducunt illud Pſal. lxxi. Ante Solem Ymnon nomen eius. Nam ſm Hebraicam veritatem, vbi nos Latini habemus Permanet, quia ibi dicitur: Ante Solem permanet nomen eius, Hebraica veritas habet: Ante Solem Ymnō nomen eius: quę dictio, Ymnō, non habet ſimile in toto veteri teſtamēto in forma verbi. Et interpretes Hebræi, qui inter cæteros potiores fuerūt in grammatica Hebraicæ locutionis, dixerunt: ꝙ Ymnon, eſt verbum deriuatum ab hac dictione, Nin, quæ ſignificat filium, & in ſacris literis nullam aliam habet ſignificationē: & ſic Ynnon, vel Hynnon, quod eſt eius participium, aliquid ſignificatum filiatum, ſiue aliquam rem filiatam: vnde elicitur ſenſus: ꝙ ante Solem: ideſt ante tēpus, nomen huius Regis, de quo in dicto Pſalmo. lxxi. qui eſt filius Regis, eſt filiatum: hoc eſt à filiatione deriuatū. Et quæritur ibidem in Bereſid raba: quare Meſſias hoc vocetur nomine. Et ibi reſpondetur: Quia futurū eſt: vt ipſe filiet, vel naſci faciat dormiētes de humo, vel de puluere. Ex qua Thalmudiſtarū, vel Rabinorum ſentētia manifeſte habetur: ꝙ Hynnon eſt nomen Meſſiæ Regis: & ꝙ hoc ipſum nomen competit ei: eo ꝙ filiet, vel naſci faciat dormientes de humo, vel de puluere terræ, quod ad futuram pertinet reſurrectionem, quæ non niſi à Deo expectanda eſt. Alii vero Rabini magis moderni: vt Rabi Abraam Abenhazara, q totam Bibliam expoſuit declarando ſignificata, & dictionum deriuationes: in expoſitione dicti Pſalmi lxxi. ſic inquit: Hæc dictio Hynnon, eſt verbum paſſiuū: quod deriuatur ab hoc nomine Nin: quod proprie ſignificat filium. Item Rabi Dauid, qui illum fecit librū, qui Seraphin dicitur. In quo dictiones Hebraicas, & earū ſignificata, & deriuationes ſm alphabeti ordinem expoſuit, hanc interpretans dictionem, Nin, ſic inquit: Nin ſignificat idē, quod hæc dictio, Ven, quę ſignificat proprie filiū: & participium deriuatum ab eo eſt Hynnon, vt dicitur in Pſal. lxxi. Ante Solem Hynnon nomen eius. ſ. filiatus. hęc ille: ac ſi dicat: ꝙ ab æterno iſte Rex eſt filius. Vnde ex iſto loco, ex neceſſitate dictę literę Hebraicæ, Hynnon, poteſt efficax aſſumi argumentum, immo manifeſta ꝓbatio ad hoc, ꝙ in diuinis eſſet dare filium, ſeu filiationem ab æterno. Cōcluditur igitur ex prędictis, ꝙ Meſſias non ſolum fuit ante mundi fabricationē in mente diuina (vt inquiunt Iudęi) ſed, ꝙ multo plus eſt, ꝙ fuit Dei filius ante tempus. Luminaria enim cœleſtia, quorum principium eſt Sol, facta fuerūt in ſigna temporum: hoc eſt dierum, & annorum: vt Gen. capitulo primo. & ideo ad deſignandum, ꝙ generatio filii Dei, quantū ad diuinitatem attinet, eſt ſupra temporum commenſurationem: ex quo verum eſt: & veritate ipſa cogente fatēdum eſt: ꝙ egreſſus eius fuerit ab initio à diebus æternitatis à Deo: vt Vates prędixit Micheas: & etiam, ꝙ fuerit Dei filius, vt ſupra probatum eſt. Si autem Iudęi opponerent, dictum Pſalmum exponi debere de Salomone, & non de Chriſto. Reſpōderi poſſet dupliciter. Primo ſuam non militare oppoſitionem, eo ꝙ ea, quæ ſuperius diximus, ex ſententia Rabinorum ſuorum dicta ſunt: vt ſuperius demōſtratur. Cui ipſi nequaquā contradicere poſſunt, ſed ſtare tenentur. Item, quoniā ſuperius libro ſecūdo, capitulo vndecimo, multipliciter oſtendimus, contenta in hoc Pſalmo excedere vires Salomonis, & cuiuſuis alterius mortalis: & ꝓpterea de Meſſia Rege Dei filio ītelligi debere.

¶ Eſaias. c. xlviii. Accedite ad me, & audite hoc: Non à principio in abſcondito locutus ſum ex tempore, anteꝗ fierent ibi eram, & nunc dn̄s Deus miſit me, & ſpiritus eius. Cap. V.

AD huius inſuper myſterii probationem, ꝙ Meſſias deberet eē Deus, accedit Propheta Eſaias cap. xlviii. Accedite ad me, & audite hoc: Nō à principio in abſcondito locutus ſum

ex tempore

Digitized by Google

ex tempore, anteq̃ fierent ibi erã, & nunc dñs Deus miſit me, & ſpiritus eius &c. Quòd autem hęc dicant à ſummo Deo tam ex lectione, quæ anteceſſit, q̃ etiam ex ea, quæ ſubſequit̃ manifeſte cognoſcitur. Antecedũt enim hæc verba aliquãtulum ſuperius: Ego ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus: manus quoq; mea fundauit terram: & dextera mea menſa eſt cœlos. Quę q̃dem verba nullius alterius eſſe poſſunt, niſi ſolius Dei, qui æternaliter eſt, & cuius officium eſt omnia creare, & nutu ſuo regere, & gubernare. & cõtinuans ſermonẽ ſuum poſt pauca verba, inquit: Accedite ad me, & audite hoc: Non à principio in abſcondito locutus ſum ex tpe, anteq̃ fierent ibi eram, & nũc dñs Deus miſit me, & ſpiritus eius. & ꝙ etiam ex ꝯſequentibus verbis cõſtet hęc fuiſſe verba Dei, ſic ſtatim ſubſequitur: Hæc dicit dominus Deus Redemptor tuus ſanctus Iſrael: Ego dominus Deus tuus docens vtilia &c. Propheta nempe hoc in loco nulla vſus eſt verborum circuitione, nulla ſermonis implicitate, ſed huiuſmodi myſterii, quod prædicamus, lumen quoddam Sole ipſo clarius nobis offert, atq; oſtendit. ait enim: Dñs Deus miſit me, & ſpiritus eius. Igitur Deus, & ſpiritus eius miſit Deum, qđ Iudæi negare nequeunt. Loquit̃ enim hic Deus, qui inquit, vt ſupra declaratum eſt: Dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius: ergo Deus à Deo miſſus eſt, & à ſpiritu eius. Nec tamen per illa verba: Ego primus, & ego nouiſſimus. & ſimiliter per illa alia: Manus quoq; mea fundauit terram, intelligeretur quod Ieſus Chriſtus eſſet is, qui loquitur, niſi addidiſſet: Et nũc dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius. Hoc enim dixit ſm formam ſerui, de re futura vtens præteriti tẽporis verbo. Ergo Deus à Deo miſſus eſt, & a ſpiritu eius. Ex quibus profecto verbis noſtra, quam ſequimur, oritur doctrina: ꝙ Dei filius fuerit à Deo patre miſſus ad humanitatis aſſumptionem, ſancto cooperante Spiritu, qui filius verus Meſſias fuit, quem nos Chriſtũ appellamus. Vnde ex hoc Eſaiæ vaticinio, duo no-

bis maxima omni remoto dubio indicantur myſteria: Quorum alterum eſt, ꝙ Chriſtus Meſſias eſſet Deus: de quo myſterio agitur in hoc capitulo, immo in hoc toto tertio libro: alterum vero myſterium eſt, ꝙ breui verſiculo Trinitatis nobis oſtenditur ſacramentum. De qua Trinitate copioſius dicendum eſt infra libro octauo, capitulis ſexto & nono. Audiens hæc Iudæus, ne Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum fuiſſe Deum confiteatur, ſed hominem tantum, inſurgit furibundus, & ſolitas quaſdã ſuas ineptias opponens, ait: Prophetæ ſanè omnes à principio dationis legis in monte Synai affuerunt: & ſicut ibi Moyſes legem Dei accepit, ſic ẽt ipſi eoipſo tempore à Domino Deo ſpiritum prophetandi, & diuina pariter acceperunt Oracula: futuris tamen temporibus, ſm ipſius Dei voluntatem, ab eis prænuntianda, & manifeſtanda. Vnde hoc ſuo præſuppoſito fundamento, licet falſo, vt infra demonſtrabitur, inquiunt, illud, quod Eſaias ſubdit: ſcilicet: Nunc dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius, intelligi debere de ipſomet Eſaia mittendo ab ipſo Deo ad denuntiãdum, & manifeſtandum ea vaticinia, quæ ipſe Propheta tempore legis datæ in monte Synai acceperat. Quapropter volunt ea verba: Dñs miſit me &c. eſſe verba Prophetæ, & non Dei. Oppoſitio. Reſponſio. Licet ſuperius aperte, & clare demonſtrauerim, tam ex antecedentibus verbis, q̃ etiam ex ſubſequentibus, & ex ſermonis continuatione, ea verba eſſe verba Dei, & non Eſaiæ, & ea ipſa verba nulli creato cõpetere poſſe, ſed ſoli Deo tantum: tamen hoc ipſum, quod dixi, duobus etiam aliis corroborabo fundamentis: & hoc ad conuincendam Iudęorum, non dicam ignorantiam, ſed pertinaciam, pariter, & malignitatem. Quorũ alterum eſt: quoniã hæc ipſa verba, quæ Iudæus inquit eſſe verba Eſaiæ: ſcilicet: Et nũc dominus Deus miſit me &c. in eodemmet verſu poſita ſunt, in quo verba Dei antecedentia cõtinentur. Quod ſi hæc ipſa verba: Et nũc dominus Deus miſit me &c. eſſent verba Eſaiæ, & non Reſponſio.

L

Dei, ibi profecto noui verſus eſſet principium: vt inter loquentes perſonas fieret diſtinctio, ſicut in Hebraicis literis fieri mos eſt. Cū aūt in eodē ſint verſu, in quo antecedentia Dei verba ſunt, quia in Hebręo vnicus tantum eſt verſus, incipiens ibi: Accedite ad me &c. & terminans ibi: Et nunc dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius incluſiue: ſeq̄tur manifeſte iuxta ſolitam Hebræorum conſuetudinem: ꝙ verba ipſa alterius eſſe non poſſunt, niſi ipſius Dei, ſicut ſunt antecedentia in eodem verſu contenta. Alterum vero fundamentum ad hanc probandam veritatem aſſumitur ex Hebræorum Cōmentariis: & primo ſuper illud Exodi caplo decimonono: Venerunt in ſolitudinem Synai &c. Super q̄bus verbis in Hebręorum Cōmentariis ſic dicitur: Data eſt lex in publico, vt omnis, qui voluerit recipere eam, recipiat. & ecce Deus ſanctus, & benedictus dicit Eſaiæ caplo quadrageſimooctauo: Non à principio in occulto locutus ſum &c. Ecce locus vbi Hebręorum Rabini confitentur hæc eſſe verba Dei, & non Eſaiæ. Item in eiſdem Commentariis, ſuper illud Exodi caplo vigeſimo: Ego ſum dominus Deus tuus &c. Iudæorum Rabini pro concordantia, & contextu, ꝙ Deus locutus ſit, hoc Eſaiæ adducunt vaticinium, dicentes: Si dicis in ſecreto, fuit ſermo: ſcilicet legis, nonne iam dictum eſt Eſaię capitulo quadrageſimooctauo: Non à principio in abſcōdito locutus ſum. per quæ Iudæorū Rabinorum Cōmentaria aperte percipitur, immo ꝓbatur, verba illa eſſe verba Dei, & non Eſaiæ. Obmuteſcant igitur Iudęi, & non audeant vlterius contra veritatē ea verba, eſſe verba Eſaiæ, peruicaciter, & mendaciter affirmare. Quod autem Prophetæ à principio dationis legis fuerint in monte Synai: & ibi ſuas acceperint prophetias, futuris tamen temporibus, iuxta Dei voluntatē, manifeſtādas: vt in ſua oppoſitione inquit aduerſarius noſter: hoc nempe cōmentitiū, ſiue fictitium fuit: & per conſequens falſum eſſe manifeſte conſtat: cum nulla ſaltem efficaci ratione, vel auctoritate probari poſſit, immo impoſſibile ſit, cum Eſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Zacharias, & omnes duodecim Prophetę tempore dationis legis adhuc nati non fuiſſent: ſed per quāplurimos annos poſt legem datam nati fuerint: vnde fit: vt ſi eo tempore adhuc nati non erant: nequaq̄ ibi intereſſe potuerunt. Item in ſacris literis cō ſtat Patriarchā Iacob, & nonnullos alios fuiſſe Prophetas multo anteq̄ lex in mōte Synai data eſſet: alibi igitur, q̄ in monte Synai, & alio etiā tempore, q̄ legis datę ſuas accepiſſe prophetias credendum eſt, atq; fatendum.

Oppoſitio. Iudæus ſuum volens emendare errorem, in hęreſim, & ſic in alium prolabitur errorem, dicens: Licet Prophetæ multi tempore legis datæ adhuc nati non eſſent: tamen ipſorū animæ eo legis tempore, vel etiā prius creatę erant: & ſic ipſi omnes Prophetę, licet adhuc nati non eſſent, non ſm corpora, quæ adhuc generata non erant, ſed ſm animas tantum, in monte Synai tempore legis datę īterfuere: & ibi ſuas ab ipſo Deo acceperunt ꝓphetias: futuris tamen temporibus prænuntiandas: vt ſuperius dixerat.

Reſponſio. Reſponſio. De Iacob minime, & aliis iam mortuis tempore legis hoc fuiſſe potuit: ſed ꝙ Prophetę omnes fuerint in animis, vel animabus, tātum ſine corporibus in monte Synai legis tempore: & ibi ſuas acceperint prophetias, falſum eſſe duobus aliis probatur fundamētis. Et imprimis, quia Iudæus per hanc ſuam oppoſitionem intendit, & fatetur ipſos Prophetas fuiſſe ibi à Deo illuminatos de omnibus myſteriis, & prophetiis ad plenum: & ita, & taliter, vt abſq; vlla alia illuminatione omnia ſcirent futura: quod falſum eſſe cōſtat: ex hoc maxime, qa in ſacris literis legitur: Prophetas multos aliqua ignoraſſe, & nonnulles etiā de nouo, & diuerſis locis, & temporibus prophetādi ſpiritum accepiſſe, & maxime de aliqua re particulari. Nam de Heliſęo quarto Regum capitulo ſecūdo: & de Ezechiele, Ezechielis capitulo primo: de Eſaia, Eſaiæ capitulo ſexto: & de multis aliis alibi conſtat. Similiterq; reuelationes aliquæ factę ſunt ipſis Pro

phetis de rebus, quas ipſi ignorabant: ſicut apparet de Heliſæo quarto Regum capitulo quarto: vbi de illa muliere Sunamite dicitur: Anima eius in amaritudine eſt, & dominus cęlauit à me, & non indicauit mihi. Item de Daniele, de quo ſcribitur Danielis capitulo primo: Deus dedit illi intelligentiam viſionum. & eiuſdem caplo ſecundo: de reuelatione ſomnii Nabucodonoſor Regis, & de eius interpretatione. & capitulo nono: vbi itro ducitur Angelus reuelans ſibi Danieli myſterium hebdomadarum. Item primo Regum capitulo nono, dicitur: Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem, q̄ veniret Saul, dicens: Hac ipſa hora, quę nunc eſt, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum Ducē ſuper ppl'm meum Iſrael &c. & alia huiuſmodi multa: ex quibus liquido conſtat falſum eſſe, ꝙ omnes Prophetę fuerint in monte Synai tempore legis datę, & ibi ſuas acceperint prophetias, futuris tamen tēporibus annuntiandas. Nec etiam multoties inſpirantur, & illuminantur Prophetę in totū, & de omnibus generaliter, ſed de aliquibus particularibus tantum: vnde non ſemel tātum, & in vno tempore, ſed pluries, & diuerſis temporibus: vt ſupra dictum eſt. Alterum vero fundamētum eſt: quia Iudæus de animabus hominum male ſentit, dicens: Eas creatas fuiſſe tempore legis, ſiue multo prius, quod falſum eſt, & hęreticum. De animarum autem hominum creatione, & ſtatu q̄plurimę (ſaltem qnq;) fuerunt opiniones: ex quibus vna tantū vera eſt: reliquę vero falſæ: vnde q̄plures in hęreſim inciderunt: inter quos aduerſarium connumerare poterimus. Aliqui nanq;, vt Pythagoras Philoſophus, omneſq; Platonici, & Origenes, animas è cœlo lapſas eſſe voluerunt. Nonnulli putarunt, eas à propria Dei eſſentia, vel ſubſtātia eſſe, vt Stoici, Manichę⁹, & Hiſpanię Priſciliani hęreſes. Alii qdam eas in theſauro Dei conditas haberi ſtulta perſuaſione cōfingunt. Nonnulli alii ſuſpicantur, ꝙ pariter cum corpore per humani ſeminis traducem diffundantur, vt Tertullianus, Apollinaris, & magna pars occidētalium hęreticorum: vt quomodo corpus ex corpore, ſic anima naſcatur ex anima, & ſimili cum brutis animalibus conditione ſubſiſtant. Et omnes iſtę quatuor opiniones falſę ſūt, & hæreticæ. Catholici vero firmiter tenent, & credūt, ꝙ ab Omnipotenti Deo nouę, ſiue de nouo quotidie fiant, vel creentur animę, & mittantur in corpora, quando in vtero matris corpora ipſa ſic fuerint figurata, vt ad ſuſcipiendam animam idonea ſint, & capacia. & hoc ſm illud, quod in Euangelio Ioannis capitulo quinto ſcriptū eſt: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Si vero Iudæus opponeret illud Geñ. capitulo ſecundo: Compleuitq; Deus die ſeptima opus ſuum, qđ fecerat: & requieuit die ſeptima ab vniuerſo opere, quod patrarat. Reſponderetur. Licet quotidie Deus operetur nouas creando animas: non tamen ꝑpterea nouas creat ſpecies. Quod autē illę quatuor primę opiniones ſint à veritate alienę, ex verbis Beati Auguſtini manifeſte conſtat. Inquit enim ipſe in ſuo libello de diffinitionibus orthodoxæ fidei capitulo .xiiii. Animas hominum non eſſe ab initio inter cęteras intellectuales naturas, nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit: neq; cū corporibus per coitum ſeminant, ſicut Luciferianus, Cyrillus, & aliqui Latinorum ꝓſumptores affirmant, quaſi natura conſequentia ſeruiente. Sed dicimus creationem animę ſolum Creatorem omnium noſſe, & corpus tantum per coniugii copulam ſeminari, Dei vero iudicio coagulari ĩ vulua, & compingi, atq; formari, ac formato iam corpore animam creari, & infundi, vt viuat in vtero homo ex anima ꝯſtans, & corpore: & egrediatur viuus ex vtero plenus humana ſubſtantia. Item, ꝙ ſolus homo immortalem habet animam, idem Beatus Auguſtinus in antedicto libello cap. xv. ſic ait: Solum hoiem credim⁹ habere aīam ſubſtantiuā, quę exuta corpe, viuit, & ſenſus ſuos, atq; ingenia viua-

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

citer tenet: non cum corpore moritur, ſicut Arabs aſſerit: neq; poſtmodum interitura, ſicut Zenon dicit, quia ſubſtantialiter viuit. Quòd etiam anima hominis formato corpore inſeritur, idem Beatus Auguſtinus ibidem capitulo decimo ſeptimo affirmat, dicens: Anima humana non cum carne moritur, quia non cũ carne (vt ſuperius diximus) ſeminatur: ſed formato in ventre matris corpore, Dei iudicio creari, & īfundi, vt viuat homo intus in vtero: & ſic procedat natiuitate in mũdum. Item idem ibidem capitulo decimonono: Quòd ſpiritus in homine vnum ſit cum anima: non eſt tertius in ſubſtantia hominis ſpiritus, vt Didimus cõtendit, ſed ſpiritus ipſa eſt anima pro ſpirituali natura, vel pro eo, ꝙ ſpiret in corpore, ſpiritus appellat. Anima vero ex eo vocatur, ꝙ ad viuẽdum, vel ad viuificandum animet corpus. Tertium vero, qui ab Apoſtolo cum anima, & corpore inducit ſpiritum, gratiam ſancti Spiritus eſſe intelligamus, quam orat Apoſtolus, vt itegra perſeueret in nobis, ne noſtro vitio aut minuatur, aut fuget. Hoc ipſum etiã dixit Moyſes Exodi capitulo vigeſimoprimo: Si rixati fuerint viri, & percuſſerit qs mulierem pręgnantem, & abortiuum qdem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Si autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima, oculũ pro oculo &c. Voluit nempe Moyſes facere diſtinctionem: an creatura exiſtens in vẽtre pręgnantis eſſet animata, vel non: qa ſi animata fuiſſet, det animã pro anima: ſin autem non fuerit, mulctetur pecunia: vt probaret nõ ineſſe animam anteq̃ formam. Itaq; ſi iam forma corpori datur, non in conceptu corporis naſcitur cum ſemine deriuata: nam ſi cum ſemine, & anima exiſtit ex anima: multæ animæ quotidie pereũt: cũ ſemen fluxu quodã nõ proficit natiuitati. Eſaias itidem hoc ipſum tetigit caplo , dicens: Sic dicit dñs Deus, qui fecit te, & finxit te in vtero: ſic ergo in vtero fingitur, & iam formato corpore tribuit. Hoc ipſum etiam Philoſophi, & Theologi, immo (quod plus eſt) nonnulli Iudęorum Rabini ſenſerunt ſuper illud Zacharię caplo duodecimo: Dixit dominus extendens coelum, & fundans terram, & fingens ſpiritum hominis in eo, dicentes: Deum creare animam cum perfectione figuræ corporis humani. Et ibi Rabi Cahadias, & Rabi Quinhi, inquiunt, & quidem cõformiter: ꝙ per hoc dictum, Fingens ſpiritum hominis in medio eius (vt litera ſonat Hebraica) intelligitur, ꝙ creat animã cum perfectione figurę corporis humani. Similiter dicunt Philoſophi: ꝙ anima eſt perfectio corporis phyſici organici, ſecundo de Anima. Conſtat autem, ꝙ illud, quod eſt perfectio alicuius, non habet eſſe ante formationem illius, ex quo patet prędictum fundamentum eſſe falſum. Quod etiam verum eſſe demõſtratur Gen̄. capitulo ſecundo, vbi dicitur: Formauit igitur dominus hominem de limo terrę, & īſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ, & factus eſt homo in aiam viuẽtem: anima enim corpus viuificat. Habet etiam Eccleſiaſt. cap. vlti. ꝙ Deus det animas hominibus, ex his verbis: Et reuertatur puluis in terrã ſuam vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Homo enim quando moritur, diſſoluitur, & corpus reuertitur in terram, de qua formatum fuerat: anima autem redit ad Deum, qui dedit illam. Ex quibus liquido conſtat, non creari animam, niſi formato prius corpore. Vnde, non obſtantibus ſupraſcriptis omnibus Iudaicis obiectionibus, tanq̃ inanibus, & friuolis, veraciter ex ſuperius dictis concludi poteſt, antedicta Eſaię verba cap. xlviii. ſcilicet: Ex tempore anteq̃ fierent, ego eram, & nunc dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius, eẽ verba Dei, & nõ Eſaiæ Prophetæ. Si igitur verba Dei ſunt, prout ſunt, quid ergo dici, aut cogitari poſſet lucidius, & validius ad hanc illuſtrandam veritatem, & ad huiuſmodi myſterii intelligentiam? Equidem nihil. Nam Deus Redemptor inquit: Deus miſit me: hoc

hoc eſt Deus pater filium Deum miſit vtiq; Redemptorem: qui hoīes a diabolica poteſtate redimeret. Et hoc illud eſt, quod Eſaias ipſe tetigit cap.lii. dicens: Gaudete,& laudate ſimul deſerta Hieruſalem, quia conſolatus eſt dñs populum ſuum: redemit Hieruſalem: parauit dñs brachium ſanctum ſuum in oculis oīum gentiũ: & videbunt omnes fines terrę ſalutare Dei noſtri. Poſſum⁹ igiť nos Chriſtiani audacter huius noſtri Meſſiæ veri natiuitatem,& aduentum, vnà cum Beato Leone venerari, ſic in Sermone dicente: Dilectiſſimi ver⁹ venerator eſt,& pius cultor, qui nec de incarnatione dñi aliquid falſum, nec de deitate aliquid ſentit indignum: paris enim periculi malũ eſt, ſi in illo, aut naturę noſtrę veritas, aut paternę glorię negatur æqualitas. Cum ergo ad intelligendum ſacramentum natiuitatis Chriſti, qua de matre virgine eſt ortus, accedimus, abigatur procul terrenarum caligo rationum,& ab illuminatę fidei oculis mundanę ſapiẽtię fumus abſcedat. Diuina eſt enim auctoritas, cui credimus: Diuina eſt doctrina, quam ſequimur. Quoniam ſiue Legis teſtificationi, ſiue Oraculis Prophetarum, ſiue Euangelicæ tubæ interiorem admoueamus auditum: verum eſt, quod Beatus Ioannes Spiritu ſancto plenus intonuit, dicens: In principio erat verbum,& verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum &c. Et ſimiliter: Et verbum caro factũ eſt:& habitauit ĩ nobis &c. In vtraq; ergo natura idem eſt Dei filius noſtra ſuſcipiens,& propria non amittens: in homine hominem renouans, in ſe incõmutabilis perſeuerans. Deitas enim quæ illi cum patre cõmunis eſt, nullum detrimẽtum omnipotentię ſubiit, nec Dei formã ſerui forma violauit: quia ſumma,& ſempiterna eſſentia, quæ ſe ad humani generis inclinauit ſalutem, nos qdem in ſuam gloriam tranſtulit: ſed qđ erat, eſſe non deſiit. Vnde cum vnigenitus Dei minorem ſe patre cõfiteretur, cui ſe dicit æqualem, veritatis in ſe formam vtriuſq; demonſtrat, vt & humanam probet imparilitas,& diuinam declaret æqualitas. Maſtrat, vt & humanam probet imparilitas,& diuinam declaret æqualitas. Ma-

Finus Ferrarieñ.

B. Leo

ieſtati igitur filii Dei corporea natiuitas nihil abſtulit, nihil contulit: quia ſubſtantia incõmutabilis nec minui potuit, nec augeri. Quòd enim Verbum caro factum eſt: non hoc ſignificat, ꝙ in carnẽ ſit Dei natura mutata, ſed ꝙ à verbo in vnitatẽ perſonę ſit caro ſuſcepta. In cuius vtiq; nomine homo totus accipitur: cum quo intra virginis viſcera ſancto Spiritu fœcundata, & nunq̃ virginitate caritura, tã ĩſeparabiliter Dei filius eſt vnitus: vt qui erat intpaliter de eſſentia patris genitus, ipſe ſit tẽporaliter de vtero virginis natus. Aliter enim ab æternę mortis vinculis nõ poteramus abſolui, niſi in noſtris fieret humilis, qui in ſuis permanebat omnipotens.

¶ Zacharię cap.ii. Hęc dicit dñs exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes &c. Et cognoſcetis, quia dominus exercituum miſit me, & habitabo in medio tui &c. Cap. VI.

PRæterea Zacharias Vates diuinus clare exprimit cap.ii. hoc ipſum, dicens: Hęc dicit dñs exercituũ: vbi in Hebręo habetur nomen dñi quatuor literarum: qđ ſoli Deo competit. & ſeqtur Zacharias: Poſt gloriã miſit me ad gentes, quę ſpoliauerunt vos. & paulo inferius iterum ſeqtur: Et cognoſcetis, quia dñs exercituum miſit me. Lauda,& lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait dñs. Et applicabuntur gentes multę ad dñm in die illa, & erunt mihi in pplm, & habitabo in medio tui,& ſcies, quia dñs exercituum miſit me ad te. Multa equidem, & grandia Chriſti myſteria in hoc Zachariæ capitulo reuelantur: & ideo omnia eius verba diligenti ſtudio circũſpicienda ſunt, & ventilanda. Volẽs enim Vates diuinus loqui de eccleſia Dei, tẽpore Meſſiæ Regis fundanda, cœpit loqui de reędificatione ciuitatis Hieruſalem facienda per Zorobabel, & ſocios poſt reuerſionem à captiuitate Babylonica: & metaphorice tamen: quoniam ipſa Hieroſolymę reędificatio fuit figura eccleſię Dei fundandæ tempore Meſſiæ. Et cum nonnulla de Babylonia dixiſſet, ad principale inten-

Digitized by Google

tum intrat, his verbis: O' Sion fuge: quę habitas apud filiam Babylonis: qa hæc dicit dñs exercituum. Et nota hic eſſe nomen Dei quatuor literarũ.ſ.Ioth, he, uau, he. & ſequitur: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ ſpoliauerũt vos. Verba hęc, ſunt verba Dei dicentis ſe mitti, & à quo miſſus eſſet, paulo infra declarat, dicens: Et cognoſcetis, quia dñs exercituum miſit me. & iterum magis infra hoc idem repetit, dicens: Et ſcietis, quia dñs exercituum miſit me ad te. Qui enim tetigerit vos, tãget pupillam oculi mei. Quem locum Beatus Auguſtinus libro vigeſimo de Ciuitate Dei cap.xxx. ſic interpretatur: Ecce dicit dñs Omnipotens à domino Omnipotente ſe mitti. Quis hic audeat intelligere niſi Chriſtum loquentẽ.ſ. ouibus, quæ perierãt domus Iſrael? ait nanq; in Euangelio: Non ſum miſſus niſi ad oues, quę perierãt domus Iſrael: quas hic comparauit pupillę oculi Dei, ꝑpter excellentiſſimum dilectionis affectum: ex quo genere ouiũ etiam Apoſtoli fuerũt: ſed poſt gloriam reſurrectionis vtiq; ſuæ: quæ anteq̃ fieret, ait Euangeliſta Ioãnes: Nondum erat ſpiritus datus: quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Rabi vero Salomon in ſuis ſuper hoc loco Cõmentariis, quãdam Hebraicam introducit Gloſam: quæ licet à ſententia Beati Auguſtini diſſona ſit, & aliena: tamen religionis Chriſtianæ veritati ſatis conſonat, & fauet. quæ Gloſa talis eſt: Poſt honorẽ redditum Eſau, veniet Meſſias. Ad huius autem Gloſæ intelligentiam, ſciendum eſt, in antiquis Hebræorum Cõmentariis haberi: ꝙ pro Eſau Romanus frequenter intelligitur Princeps, & Roma mons Seir nominaẗ. Quapropter antedicta Gloſa hoc modo per Saluatorem noſtrum oſtenditur adimpleta: quoniam ipſe, poſt gloriam Monarchiæ ab Auguſto Cæſare Romanoꝝ Imperatore adeptam, qui orbem deſcribi fecit vniuerſum in nouę acquiſitionis ſignũ: vnde eomet tpe, quo huiuſmodi fiebat deſcriptio, ipſe Saluator noſter, ſm carnem, natus eſt: ex quo & Propheta, & Iudęorum ſimul verificantur Cõmentaria. Ex hac igitur Gloſa, iamdiu veniſſe Meſſiam Iudęi conuinci poſſunt. & ſequitur Zacharias: Quia ecce ego leuo manum meam ſuper eos, & erunt prędæ iis, qui ſeruiebant ſibi. Quę verba Beatus Auguſtinus (vbi ſupra) ſic interpretatur: Etiam ſuper gentes miſſus eſt.ſ. Saluator noſter in Apoſtolis ſuis: ac ſic impletum eſt, qđ in Pſalmo legitur: Erues me de contradictionibus populi: conſtitues me in caput gentium: vt qui ſpoliauerant Iſraelitas, quibusq; Iſraelitæ ſeruierant, quando ſunt gentibus ſubditi, non viciſſim eodem modo ſpoliarentur: ſed ipſi ſpolia fierent Iſraelitaꝝ: hoc enim Apoſtolis ꝑmiſerat Ieſus noſter, dicens: Faciam vos piſcatores hominum. & vni eoꝝ: Ex hoc iam, inqt, hoies eris capiens. Spolia ergo fient, ſed in bonum, tanq̃ erepta vaſa illi forti ſed fortius alligato. & vlterius proſequẽs inquit: Lauda, & lętare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait dñs. Et applicabuntur gentes multæ ad dñm in illa die, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui. Et ſcies, qa dñs exercituũ miſit me ad te. Ex quibus qdem verbis aliud quoddam Chriſti nobis panditur myſterium: ſcilicet eius ĩcarnatio, & humanitatis noſtræ aſſumptio. Ex iſtis nempe Prophetæ verbis nobis liquido conſtat: ꝙ ſummus ille omnium Rector Deus ad habitandum in medio Iſrael venire debebat: & ibi inter homines cõuerſari, cum eſſet eorum Deus. Et ꝙ dominus exercituum miſerit eum. Et habitabo, inquit, in medio tui, ait dominus. Et ſcies, quia dominus exercituum miſit me ad te. Nouum ſanè hoc eſt, & inauditum: & cum legitur, cuiuſq; animus admiratur hanc tantam ſummi Dei pietatem, atq; munificentiam: vt qui æternus eſt, immenſus, & infinitus, velit cum fragilibus, & peccatoribus hominibus habitare. & quem totus non capit orbis, dicat: Et habitabo in medio tui ò Iſrael. inquit poſtea, quod etiam maiori admiratione dignum eſt: Et ſcies, quia dominus exercituum miſit me ad te ò Iſrael. Miſit igitur dominus exercituum, qui Deus eſt, dominum Deum. O' immenſum diuinę

Digitized by Google

ſum diuinę largitatis beneficium: O munus ſingulare, atq; pręcipuum: O admiranda Dei liberalitas. Miſit Deus Deum: hoc eſt pater filium: vnus Deus: vna potentia: vna diuinitas, atq; natura: qui ſemper, & ab æterno genitus, & natus eſt de Deo patre: & quandoq; aſſumpta humana carne, de virgine matre factus eſt homo: & habitauit tunc in Iſrael, vt homo Deus filius à Deo patre miſſus, qui fuit Chriſtus verus homo, verusq; Deus. In quo duę conſiſtunt naturæ: altera mortalis, vt homo: altera immortalis, vt Deus. Ex hoc ſanè Prophetæ vaticinio plura Chriſti Meſſię indicantur myſteria. Primo, quod eſſet Deus, cum ipſe à Propheta vocetur Deus: ſcilicet dominus exercituũ: eo.ſ. Dei nomine, quod quatuor ſcribiť literis: ſcilicet Ioth, he, uau, he: & à Deo miſſus. Inquit enim ipſe Vates: Hęc dicit dominus exercituum: ſcilicet ipſe Dei filius. Item: Et cognoſcetis, quia dñs exercituum miſit me. Et iterum magis infra: Et ſcies, quia dñs exercituum miſit me ad te. Ex quibus verbis manifeſte declarat Propheta Meſſiam Regem, Deũ eſſe, & à Deo patre miſſum. Ergo Deus filius, qui Deus eſt, à Deo patre miſſus eſt, ſiue mitti debebat. In qua re valde conuenit cum Eſaia cap. xlviii. vbi dicitur: Et nũc dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius: vt in pręcedenti proximo capitulo dictũ eſt. Hoc etiam aliud myſterium aperuit Zacharias: quod ipſe Meſſias, licet Deus eſſet, etiam homo futurus erat, & cũ hominibus habitare, & cõuerſari debebat: aſſumpta ſcilicet humana carne ex vtero virgineo: quod ex his percipitur Prophetę verbis de humanitate aſſumẽda: Lauda, & lętare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait dominus. & iterum paulo inferius: Et habitabo ĩ medio tui: & ſcies, quia dominus exercituum miſit me. Ex quibus verbis Propheta aperte demonſtrat Meſſiam Regem, etiam futurũ fuiſſe hominem, & habitaturũ fuiſſe in terris cum hoibus, carne humana aſſumpta: vt etiam dictũ eſt ſupius: quia cum Deus ſpiritus ſit: & ideo inuiſibilis, & impalpabilis: niſi corpus aſſumpſiſſet humanum, ab hoibus nequaq̃ videri, aut palpari potuiſſet. Qua de re Sion, ad laudẽ, cantum, & gaudiũ prouocauit. Igiť in ipſo Meſſia duę fuerunt naturæ, humana.ſ. & diuina. Tertiũ myſterium eſt, quia ex ſigno nobis à Propheta oblato, & indicato, mediantibus Hebręorum Cõmentariis, per ea quę à Rabi Salomone introducta ſunt: vt ſupra diximus de Eſau: pro quo Romanus ĩtelligiť Princeps, veraciter affirmare poſſumus, Meſſiã Regem, iam mille & quingentis & decem annis, & vltra aduenisse: eo.ſ.tpe, quo Saluator noſter conuerſatus eſt in terris. Quartũ myſterium eſt illud: Miſit me ad gentes, quę ſpoliauerũt vos: vnde ipſæ gentes, quibus ſeruierãt Iſraelitę, nõ viciſſim eodem modo ſpoliarenť, ſed ipſę ad Chriſti fidem capeſſendam, tanq̃ piſces ab Apl'is per conuerſionem captę, ſpolia fierent Iſraelitarum. Nam (vt ſuperius dictum fuit) dñs dixerat diſcipulis ſuis: Faciam vos fieri piſcatores hominum. Quintum myſterium eſt, quia ex his Prophetæ verbis: Et applicabunť gẽtes multę ad dñm in die illa: & erunt mihi in ppl'm, Propheta prędixit, & annuntiauit gentium conuocationem, & conuerſionem ad Chriſti fidem mediantibus Apoſtolorum concionibus, & fierent Dei populus. Iudæi ergo renuerũt dñm, & ſpreuerunt, & propterea deſierunt eſſe Dei populus. Prædixerat enim Ieſus Iudæis Matthęi. xxi. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis Regnum Dei: & dabitur genti faciẽti fructus eius. Vt igitur in iſtis duabus naturis diuina .ſ. & humana in ipſo Ieſu Chriſto vnitis recte ambulemus, ne in aliquã hæreſim incidamus, audiamus Beatũ Auguſtinũ in Sermone: Quid eſt hoc fratres chariſſimi, quod octaua die circuncidiť puer? ille puer, qui erat Verbũ in principio apud patrem. Et Deus erat Verbũ: hoc erat in principio apud Deũ. Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt in ipſo, vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet. Quid eſt hoc? vt octauo die circuncideretur puer? Quod alibi prætermiſi: cum verus eſſet Deus, & erat

ſemper apud patrem, ita verus homo ꝓpter nos, & veram carnem ſuſcepit ꝓp ſalutẽ noſtram. Et ita erat Chriſtus dñs in duabus ſubſtantiis .i. in ſubſtãtia Dei, & in ſubſtantia hoĩs abſq; peccato. Sed in prima .i. in ſubſtantia Dei, ſm naturã. In alia autem .i. hominis ſubſtantia, propter nos erat. Sed nunc vna perſona eſt Ieſus Chriſtus in Trinitate: qm̃ caro eiꝰ non vidit corruptionem. Et homo eius, quem pro noſtra ſuſcepit redemptione, in dño aſſumptus eſt: & in ea parte ex ſubſtantia, qua erat Deus nullo impedimẽto, aut detrimẽto Deitas, aut poteſtas poterat impediri: ſed fulſit in cœlo, & in terra, & quocunq; voluit. In ea vero parte, qua verus homo erat, ea quæ ſunt hominis ꝓp nos ſuſcepit, ſed abſq; pctõ: qm̃ ex viri ſemine nõ ſuſcepit carnẽ, ſed virtute Spũs ſancti virgo concepit, & peperit filium ſuũ primogenitum. Et ideo primogenitus appellatur, qa ineffabiliter ante ſæcula, & oẽm creaturam, ſiue in cœlo, ſiue in terra principatum, ſiue principium obtinet. Sed in ea ſubſtãtia, qua erat homo, ſicut diximus, in ea parte circunciſus eſt: & infans Ieſus, & puer vocatus eſt, & creſcẽs, & gratia Dei erat cum illo: & à parentibus ducitur ad templum, & purificatur ſm legem Moyſis: & à Symeone, qui erat Propheta, benedicitur: & accipitur in manibus ille, q erat inuiſibilis, qui erat redempturus Iſrael .i. omnes ſanctos, qui crediderant in illo. Et Anna Propheteſſa filia Phanuel, de illo ꝓphetizat oĩa, quę ventura ſunt ei in Hieruſalem. Si dicat aliquis: Circunciſus eſt Chriſtus, & purificatus eſt in tẽplo ſm legem Moyſis. Reſpondebimus: ꝙ non venit Ieſus ſoluere legem, ſed ad implere: vt non eſſet diſſimilis patribus .i. Abraæ, Iſaac, & Iacob: ex quorum progenie erat ſm carnem: vt non excuſarẽt ſe Iudæi, & dicerent: Diſſimilis eſt patribus, ideo nolumus credere in te: ſed qđ fecerũt illi in carne, iſte fecit in ſpiritu. Circunciſio enim Chriſti quid eſt: niſi caſtitas noſtra, qua Deus delectatur in nouiſſimis temporibus: qm̃ in primo ſæculo præceptum eſt: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Et cum impleta eſt, nunc pręcipitur, vt qui habẽt vxores, ſint tanquam non habentes: & ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt ꝓpter Regnum cœlorum. Qui poteſt capere capiat: ac ſi dixiſſet aliis verbis: Qui nõ poteſt capere, & ſeipſum caſtrare noluerit, Regnum cœlorum non poſſidebit.

¶ Moyſes Leuitici. c. xxvi. Ambulabo inter vos: & ero Deus veſter: voſq; eritis populus meus. Cap. VII.

Moyſes quoq; Propheta, & Legifer filium Dei humanitatem aſſumpturum, & cum hoĩbus in terra conuerſaturum pędixit Leuitici. c. xxvi. his verbis: Ambulabo inter vos: & ero Deus veſter: voſq; eritis populus meus. Verba hæc, verba Dei ſunt: vt habetur in fronte ipſius capitis: vbi dicitur: Ego dñs Deus veſter: & vt poſtea ex ſermonis continuatione dignoſcitur. Ex quibus verbis .ſ. Ambulabo inter vos &c. Sũmus Deus ſeipſum, qui Deus erat, hoĩem quãdoq; fieri debere demonſtrat, cum corporalibus greſſibus cum hoĩbus ambulaturus eſſet, & cõuerſaturus in terris. Nã Deus, cum ſpiritus ſit, nequaquam greſſibus corporalibus ambulare potuiſſet. Si igiť ipſe Deus greſſibus corporalibus erat inter nos ambulaturus, vt corpus aſſumeret neceſſe erat. Cum autem inter creata nullum animal ſit homine dignius, & ꝓſtantius: vt igitur humanum corpus aſſumeret, oportebat. Quod autem ex hoc textu conſtet etiam apud Iudęos, Deum quandoq; hominem fieri debuiſſe, Rabi Moyſes Gerundenſis, ſuper hiſmet verbis: Ambulabo iter vos &c. declarat hęc de Meſſia Rege intelligi debere. Addẽs in futuro tempore: Pueri Iſraelitici Deũ ſunt digito demonſtraturi. Iuxta illud Eſaiæ. c. xxv. Ecce Deus veſter iſte, expectabimus eum, & ſaluabit nos iſte dñs. Item & antiqui noſtri dixerũt: Futurum eſt, ꝙ Deus exercebit cum iuſtis in hoc ſæculo. Quæ quidem promiſſiones nũquam fuerunt adimpletæ: ſed implebuntur in tempore perfectionis. Hæc omnia ille Rabi Moyſes Gerũdenſis. Vt autem intelligatur, vbi antiqui Rabini hoc dixerint:

xerint: ſcias apud Hebræos extare librũ quendam, q ab eis cognominatͬ Torath choani.i.lex ſacerdotum: vbi ſic ſcriptũ reperitur. Quid ſonat illud Leuitici cap. xxvi. Ambulabo inter vos: & ero Deus veſter: vosq́; eritis populus meus. Et ibidem ſic reſpondetur: Simile eſt illud cuidam Regi, qui ſolatii, & delectationis cã per hortum ſuũ deambulabat: quẽ cum hortulanus vidiſſet, abſcõdit ſe: cui Rex ille dixit: Noli timere, nec te abſcondas à me: qm̃ ſimilis tui ſum. Similiter in futurum: Deus ambulabit īter iuſtos, vt ſolatium recipiat, & delectetur cum illis. Iuſti aũt videbunt eum, & expaueſcent ab eo, qbus Deus vtiq; dicet: Nolite formidare de me, quia ſimilis veſtrum ſum: attamen liceat vobis ſimul ſtare, ne forte credatis, ꝙ timor meus non ſit ſup vos. Scitote, quia Deus veſter ſum: vos autẽ ppl's meus. Quæ qdem Rabinoꝝ antedictorum interrogata, & reſpõſa, ſiue cõmentaria, non parum noſtræ catholicæ fidei veritati conſonant: cũ Saluator noſter verus Meſſias, qui verus Deus erat, & humana carne aſſumpta verus homo inter homines apparuerit, fueritq́; digito à pueris Hebræorum demonſtratus, & maxime quando ſibi obuiam profecti ſunt in die Palmarum cãtantes Oſanna in excelſis: vt Matthæi.c.xxi. Et cũ ſe cũ iuſtis, & peccatoribus miſcuerit, ac cum eis conuerſatus fuerit, & maxime cum diſcipulis ſuis, & aliis multis fidelibus, tanquam verus homo: ſuam aũt diuinitatẽ quamplurimis admirandis demonſtrauerit miraculis. Promiſſiones autẽ, quas Rabi Moyſes (de quo ſupra) aſſerit nondum adimpletas fuiſſe: & quas Hebræi omnes tempore ſui Meſſiæ tandiu expectati adimpleri ſperant, & expectant: licet inaniter, & fruſtra. Nos vero Chriſtiani in ipſo ſaluatore noſtro ex Euangeliis noſtris omnes iſtas promiſſiones ad vnguem adimpletas fuiſſe manifeſte cognoſcimus: exceptis tamen illis, quæ in ſecundo Meſſiæ aduentu adimplẽdę ſunt. Ex ſententiis igitur, & dictis Rabinorum Hebræorũ aperte in hoc capite conſtat, Meſſiam Regem, & Deum, & hominem fore debuiſſe.

Supra libro.pri. c.xxxi.

¶ Quod Chriſtus Meſſias carnẽ aſſumpturus eſſet humanam, plurium Prophetarum Oraculis in hoc oſtenditur capitulo. Cap. VIII.

QVoniam hoc Myſterium, ꝙ Meſſias Rex carnem eſſet aſſumpturus humanam plures diuini Vates variis verbis prænuntiauerunt, iõ ne ipſa Oracula penitus intacta remaneant, nõnulla alia vaticinia hoc idem variis verbis denuntiantia in hoc octauo capitulo perſtringã. Hieremias diuinus Vates.c.xiiii. hanc docens veritatem, ſic ait: Quare quaſi colonus futurus es in terra? & quaſi viator declinans ad manẽdum? quare futurus es quaſi viator vagus, & fortis qui non põt ſaluare? Sanè ex his Prophetæ verbis, Deum quãdoq; humanam carnem aſſumpturꝫ eſſe, & hominem fieri debere, facillime percipitur. Quod ꝑfecto perfectũ eſt, atq; ꝯſummatum, cum Deus in ſimilitudinem carnis factus iamdiu aduenerit, vt mortales vita donaret immortali, & eum hoĩes hac mortali vita priuarunt: & ſatis eqdẽ humilis, & abiectus apparuit, vt nos ad ſeipſum Deum in humilitate, & ſubmiſſione traheret: Iudæi vero, qm̃ hoc munere indigni erant, eum non ſolum reiecerunt, ſed ineuntes iudicium deteſtandũ Cruci affixerunt. Colonus ideo dictus eſt, quia Chriſtus, vt Deus, de terra natus non fuit: & vt homo, quia non diu cum hoĩbus habitauit: ſed tanquam aduena fuit, qui & colonus dicitur. Hac igitur ratione Vates Hieremias, Deum mortalitate ĩdutum, colonum merito appellauit. & ſequitur: Quaſi viator declinãs ad manendum: qa Chriſtus nuſq̃ propriũ, vel ſtabile habuit domiciliũ: Vagusq́; inſup, vel (vt Hebręi dicunt) pauidus: & qdem rectius à Propheta dr̃: qm̃ non fuit ſpecies ei, neq; decor: & vidimus eũ, & non erat aſpectus: vt ait Eſaias.c.liii. fortis tñ extitit ad oẽs contumelias, ignominias, languores, & ægritudines ſuſtinẽdas, & demũ in ligno Crucis affigi, & mori voluit, vt homo, q morte corruerat, morte redimeretur. Et hoc illud eſt, qđ ab ipſo

Vate dicitur: Qui non poteſt ſaluare? qa dum pateretur virtutem ſuam, atq; fortitudinem, quam in humanitate gerebat incluſam, noluit aliter (vt fecit) manifeſtare: immo vnũ ex diſcipulis ſuis, q gladio amputauit auriculam vnius ex ſatellitibus, qui eum cõprehenderunt, increpauit dicens: Conuerte gladiũ tuũ in locũ ſuum. Item: An putas, qa non poſſum rogare patrẽ meũ, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? Qũo ergo implebuntur ſcripturæ? quia ſic oportet fieri: vt Matthei. c. xxvi. Verum facies eius erat in dolore poſita, & in multa vexatione ſatis humilis, ſordida, & informis apparuit: hinc eſt ꝙ audaciam tanti facinoris dedit Iudæis patientia eius. Et exciderũt à Deo, & Deum non cognouerunt. Igitur ab eodem Propheta dicit. c. xxiii. Dabo vos in opprobriũ ſempiternũ, & in ignominiã æternam, quæ nunq̃ obliuione delebit. Ezechiel Propheta hoc ipſum myſteriũ approbat. c. i. dicens: Et ſuper firmamentũ, quod erat iminens capiti eoꝝ, quaſi aſpectus lapidis ſaphiri ſimilitudo throni: & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpectus hois deſuper. Habent Iudæi, & firmiſſime tenent, quod & nos Chriſtiani tenemus, huiuſmodi hominis aſpectum eum eſſe, qui ſuper oẽs eſt, Deus æternus, & Omnipotens, cuius nutu, & voluntate animalia ibant, & reuertebantur, mouebantur, vel quieſcebant, ipſe attamen velut homo viſus eſt: ex quo voluit per viſionem iſtam Deus q̃to clarius res ipſa exigeret, demonſtrare, aliqñ humanam carnem ſe fuiſſe ſuſcepturum: qui & cernendus foret qñq; veluti ea, quæ cerni poſſunt. Et ne Iudæus cõtradicere audeat, audiat quid Rabini ſui in Cõmẽtariis ſuis ſuper. c. i. Ezechielis dixerint, ſuper illis verbis in eadem viſione contentis, vbi ſic dr: Et manus hominis ſub pennis eorum. ſ. aialium. Quę ſunt Rabini, cuius ſint iſtæ manus? Ad quod reſpõdent: Quod ſunt manus Dei ſancti, & benedicti, quæ extendunt ſub pennis animalium ad recipiẽdos pœnitẽtes. hęc illi. Ex quo clare hr, ꝙ homo, de quo loquitur Propheta Ezechiel in illa viſione, eſt verus Deus. Cũ enim Propheta dicat: ꝙ viderat ſuper thronum ſimilitudinem hois, hoc refertur ad ſuam imaginariam viſionem: in qua non erat aliquis verus homo: ſed aliquid verum hoiem repreſentans. Qui qdem homo erat ipſe Deus: cui ſententię ↄuenit, & cõcordat Daniel. c. vii. de quo dicendum eſt in hoc eodem. iii. lib. c. xiii. Si autem manus Dei extendebant ſub pennis aialium ad recipiendos pœnitentes: ergo patet, ꝙ erat Deus verus, q põt ſolus remittere pctã. Eſaias quoq; non obſcure hanc ipſam nobis pandit veritatẽ. c. xii. dicẽs: Notas facite in populis adinuẽtiones eius. Memento, qm̃ excelſum eſt nomen eius. Cantate dño, qm̃ magnifice fecit. Annuntiate hoc in vniuerſa terra. Exulta, & lauda habitatio Sion, qm̃ magnus in medio tui ſanctus Iſrael: hoc eſt magnus dñs, qui oẽm pplm ad ſe confugiẽtem ſolus ſanctificat: quiq; fuit in medio Sion: quia Chriſtus frequenter legis myſteria, tanq̃ homo, pplm educebat: & tanq̃ Deus diuina operabatur miracula: ideo Propheta paulo ante dixerat: Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo. Hic nempe Vates hoc in loco de Chriſto Meſſia ſua oſtendit myſteria: quorum alteꝝ eſt eius humanitas, quam declarat his verbis: Ecce Deus Saluator meus. ſ. viſibiliter apparens in carne aſſumpta. & ſimiliter ex his aliis verbis: Habitatio Siõ: qa magnus in medio tui. Cum enim ipſe Deus eſſet: mortalitate tamen indutus eſt: vt ab homine mortem abdicaret. vbi aũt dr: Qm̃ excelſum nomen eius: & qa magnus in medio tui ſanctus Iſrael, eius diuinitas demonſtratur. Item idem Eſaias. c. xxv. hoc ipſum his approbat verbis: Et dicẽt in illa die: Ecce Deus noſter iſte, expectabimus eũ, & ſaluabit nos iſte dñs: ſuſtinuimus eũ, & exultabimus, & lætabimur in ſalutari eius, qa requieſcet manus dñi in monte iſto. Quo in loco, licet inter alia ibi de vltimo Iudicio tractetur: tñ huic ſnię ſatis conſonat, eo ꝙ Saluator noſter in humana effigie ipſum facturus ſit Iudiciũ.

Zacharias

Zacharias itidẽ Vates.c.viii. hoc ipſum aperte declarat,his verbis: Hęc dicit dominꝰ exercituũ: Vſquequo veniāt ppl'i, & habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitantes vnus ad alterũ,dicẽtes: Eamus,&deprecemur faciem dñi,& quęramus dñm exercituum: vadam ẽt ego. Hic Deus loquitur,& quid ait? Nempe, inquit, vadam ẽt ego.ſ.in Hieruſalem, quia ipſe Deus in humana carne aſſumpta iuit in Hieruſalem,& qdem pluries: &ibi cum hoĩbus habitauit,atq; quamplurima operatus eſt miracula.Et veniẽt ppl'i multi,& gentes robuſtę ad quærendum dñm exercituum in Hieruſalem,& deprecabũtur faciem dñi: hęc omnia in Saluatore noſtro veraciter adimpleta fuiſſe narrāt Euãgeliſtę noſtri.Filii Choræ Pſal.lxxxiii. hoc ipſum futurũ fuiſſe prędixere,dicentes: Videbit Deus Deorum in Sion:carne.ſ. aſſumpta. Nam in Sion:hoc eſt in tẽplo Dei, ipſe Saluator noſter,q Deus fuerat, pluries fuit, & ibi viſus,& auditus fuit, qa populo pluries publice cõcionatus,legem docens,& exponens,& ſe diuinum eſſe,ſiue Dei filiũ, & verbis,& operibus(hoc eſt miraculis, &ſignis)comprobauit.Ex omnibus igitur vaticiniis in hoc octauo capite contentis,cõſtat Meſſiam Regem,q & Deus erat,à Deo patre mittendũ fuiſſe:vt ipſe, qui inuiſibilis,& impalpabilis erat, humanã carnem aſſumeret:vt ea carne veſtitus cum hoĩbus conuerſari poſſet, ac ab eis videri,audiri,& palpari,& etiã ab eo edoceri,& demum (vt Prophetarum omnia adimplerentur vaticinia) veniet etiam Iudicii tempore eadem carneveſtitus:ſed in poteſtate,& maieſtate iudicaturus,& quibuſcunq; ſm eorum merita, & demerita tributurus.

¶ Baruth Propheta.c.iii. Hic eſt Deus noſter,& nõ æſtimabitur alius aduerſus eum:hic adinuenit omnem viam diſciplinæ,& tradidit illã Iacob puero ſuo &c. Cap. IX.

MEſſiam Regem,& Deum, & hominem futurum fuiſſe Baruth quoq; Propheta diuinus in calce tertii capituli aperte declarat,dicens: Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius aduerſus eum: hic adinuenit oẽm viam diſciplinę, & tradidit illam Iacob puero ſuo,& Iſrael dilecto ſuo:poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hoĩbus cõuerſatus eſt.Nam imprimis,ꝙ Deus eſſet,his oſtendit verbis:Hic eſt Deus noſter:& ꝙ ipſe verus ſit Deus,ex ſequentibus declarat verbis.ſ.Et non æſtimabitur alius aduerſus eũ:nã alii falſi ſunt Dei.& adhuc ſequitur:Hic adinuenit oẽm viam diſciplinæ dirigentis hoĩem ad viam glorię: & dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo.Qualiter.ſ.erga Deum ſe haberet: nam Iacob, & Iſrael idem homo fuit:ſed primo vocatus eſt Iacob:hoc eſt ſupplantator:poſtea vero Iſrael.i. vidẽs Deum,vel directus cum Deo: vt Gen.c. xxxii.per quod deſignatur,ꝙ in via perfectionis oportet hoĩem prius luctari cũ paſſionibus, ipſas ſubiiciendo virtutis exercitio:poſtea in contemplatione veritatis perficere. Vnde B. Gregorius ſup Ezechielem,ait: Qui cõtemplationis arcem deſiderant, prius neceſſe eſt, vt in campo actionis ſe per exercitiũ probent. Philoſophus etiam.vii.Phyſicorũ: Sedẽdo,& quieſcendo.i.ſedatis paſſionibus fit anima ſciẽs,& prudens. A Deo enim procedit gratia, vt homo ad virtutem dirigatur. Poſtea vero Vates ipſe ex his aliis verbis:ſcilicet: Poſt hęc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt,eius Meſſię oſtendit humanitatem. Tunc enim cœpit cum hominibus conuerſari,cum uiſibiliter uoluit de uirgine naſci.Conſtat enim Dei filium, non patrem incarnatum,& ex carne natum, & ex natiuitate illa filium uiſibilem,& paſſibilẽ factũ.Quantũ aũt ſpectat ad illam deitatis unicã,& imortalem ſubſtantiã: quę una ei,eademq; cũ patre,ibi neq; Pater,neq; Filius,neq; Spũs ſanctus uiſibilis, aut paſſibilis creditur. Secundum dignationem uero carnis aſſumptę filius & paſſus in carne eſt, ut omnes penè Prophetæ prædixerunt. ſed in hoc Baruth Prophetæ uaticinio diligenter inſpiciendum eſt, quanta ſit concordia, & parilitas cum eo, quod inquit

Digitized by Google

Ioannes Euangeliſta cap.i.ſui Euangelii .ſ.In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum &c.Et ibidem magis in fra:Et verbum caro factum eſt:& habita uit in nobis:& vidimus gloriã eius &c. Ex hoc igitur Prophetæ Oraculo cõclu di poteſt,& qdem recte, Meſſiam Regẽ, Deum,& hoiem futuꝝ fuiſſe.ſiue verius, & rectius,cum Deus eſſet,hoiem etiã fu turum fuiſſe.quod adimpletũ eſſe in Sal uatore noſtro Ioannes Euangeliſta teſta tur:vt ſupra dictum eſt. Opponunt Iu dęi dicentes: Magiſtri noſtri hũc locum non de futuro,ſed de pręterito interpre tantur.Quando enim Deus dare voluit pręcepta moralia populo ſuo Iſrael: oĩs populus vidit Deum: vt habetur Exodi cap.xxiiii. Aſcẽderũt Moyſes, & Aaron, Nadab,& Abiu,& ſeptuaginta de ſenio ribus Iſrael: & viderũt Deum Iſrael ſub pedibus eius:quaſi opus lapidis ſaphiri rini: & quaſi cœlum cum ſerenum eſt: necnon ſuper eos, qui procul receſſerãt dicit: Viderunt Deũ &c. Quod aũt ipſe Deus cum hoibus conuerſatus ſit,addu cunt illud Pſal.xciiii. Quadraginta an nis proximus fui generationi huic: quia in deſerto nobiſcum habitauit in colum na nubis nos aſſociando. Reſponſio. Obiectio Iudæi inanis penitus eſt,& fa tua:& ꝓpterea ex ea noſtram ĩfringi nõ poſſe ſententiam dupliciter oſtẽdere vo lo.Et imprimis Baruth Propheta inquit: Deum in terris viſum, ſeu videndũ fuiſ ſe,& cum hominibus fuiſſe cõuerſatum, vtens præteriti temporis verbo loco fu turi:vt eſt ſæpiſſime Prophetarum mos. in Exodo autem caplõ antedicto dicit: Deum viſum fuiſſe,ſed nõ in terra: vnde in cœlo,ſiue in aere viſus fuit.Et licet Iu dæus dicat,Deum habitaſſe ſecum in de ſerto,auctoritate Pſal.xciiii.tamẽ in ipſo Pſalmo,ſi bene veritatem reſpiciet He braicam,inueniet ꝑfecto in ipſo Pſal. nõ dici:Proximus fui:ſed Infenſus: hoc eſt inimicus.Et licet in columna ignis, & in deſcenſu mannæ,& fontium ſcaturitio ne aquarum,& aliis multis modis Deus ſibi faueret:nõ tamen corporaliter, & vi ſibiliter,ſed ſupna gratia.Quapropter re cte inferri poteſt, Iudęi obiectione non obſtante,Baruth dixiſſe de Meſſia Rege incarnando:vt licet Deus eſſet,tanꝗ ve rus homo cum hominibus habitaret, & ꝯuerſaretur in terris,& in terris videret: & ſic non eſſet pręteritoꝝ narratio,vt in quit Iudęus, ſed futurorum vaticinium. Quod aũt Deus carnem humanam eſſet aliqñ aſſumpturus, etiam apud Iudęorũ Rabinos non eſt abſurdum, & inconue niens dictum.Nam in lib. Ieiunioꝝ,cap. Tribus tpibus,Rabi Eliezer noĩe Rabi Hanlaha,ſic ait:Futuꝝ eſt, vt dñs Deus noſter magnam choream faciat cũ iuſtis in Paradiſo: & ipſe erit in medio illoꝝ: vt eorum qlibet poſſit eum digito inſi nuare,ſiue tangere: qa ſic habetur Eſaię cap.xxv.Ecce Deus noſter iſte:expectabi mus eum:& exultabimus:& ſaluabit nos iſte dñs.Aduerte Lector, quia inquantũ bis dicitur,Iſte,oſtendi vult ille Rabi, ꝙ viſibiliter inter iuſtos:hoc eſt Apoſtolos, & alios iuſtos appere,& habitare, ac pal pari debebat.Quod per aſſumendũ cor pus,neceſſario fieri oportebat, cum ſpiri tus cerni, & palpari non poſſit. Si enim qlibet poſſet eum digito inſinuare, & tã gere,vt corpus haberet, neceſſe erat.Cũ autem inter animalia habentia corpus, nullum ſit homine excellentius, igitur humanum corpus aſſumere debebat, vt boni mediatoris officio fungeret.Vnde Beatus Auguſtinus in Enchiridion capi tulo.xxxiii.loquẽs de hoc mediatore in ter Deum,& hoiem,ait:De quo mediato re longũ eſt, vt quanta dignũ eſt, tanta dicantur, ꝗuis ab homine dici digne nõ poſſint.Quis enim hoc ſolũ cõgruenti bus explicet verbis? ꝙ Verbũ caro factũ eſt:& habitauit in nobis: vt crederemus in Dei patris Oĩpotentis vnicũ filiũ natũ de Spũ ſancto,& Maria virgine.Ita qppe Verbũ caro factũ eſt, à diuinitate carne ſuſcepta,nõ in carnẽ diuinitate mutata. Carnẽ porrò hic hoiem debemꝰ accipe, à parte totũ ſignificãte locutione, ſicut dictum eſt:qm̃ ex operibus legis non iu ſtificabitur omnis caro.i. oĩs homo. Nã nihil naturæ humanæ in illa ſuſceptio ne fas eſt dicere defuiſſe: ſed naturæ ab

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

omni peccati nexu omnimodo liberæ: non qualis de vtroq; ſexu naſcitur per concupiſcentiam carnis cum obligatione delicti: cuius reatus per regenerationem diluitur: ſed qualem de virgine naſci oportebat, quem fides matris, non libido, conceperat. Quod ſi vel per naſcẽtem corrumperetur eius integritas, non iam ille de virgine naſceretur: eumq; falſo (quod abſit) de virgine Maria natum tota cõfiteretur eccleſia: quę imitãs eius matrem, quotidie parit membra eius, & virgo eſt. Lege (ſi placet) de virginitate ſanctę Marię meas literas ad Illuſtrẽ virum: quem cum honore, ac deuotione nomino, Voluſianum.

¶ Dauid Pſalm. viii. Quid eſt homo, ꝙ memor es eius? aut filius hominis, quoniam viſitas eum? minuiſti eum paulominus ab Angelis: gloria, & honore coronaſti eum: & conſtituiſti eũ ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubieciſti ſub pedibus eius &c.

Caput. X.

DAuid quoq; Propheta de myſteriis Chriſti ſuper omnes Prophetas à Spiritu ſancto clarius illuminatus, hanc ipſam Pſal. viii. nobis aperit veritatem, dicens: Quid eſt homo, ꝙ memor es eius? aut filius hominis, quoniã viſitas eum? minuiſti eum paulominus ab Angelis: gloria, & honore coronaſti eum: & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubieciſti ſub pedibus eius &c. In hoc Pſalm. de Meſſia Rege mentionem fieri Saluator noſter Matthęi. c. xxi. teſtatur, vbi dicitur: Vidẽtes autem Principes ſacerdotum, & Scribę mirabilia, quę fecit: & pueros clamantes in templo, & dicentes: Oſanna filio Dauid &c. indignati ſunt, & dixerũt ei: Audis, quę iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis: Vtiq;. Nunquam legiſtis: quia ex ore infantium, & lactẽtium perfeciſti laudẽ? qui verſiculus eſt in hoc. viii. Pſalmo. Nẽpe Dauid in hoc ſuo Oraculo, Meſſiam Regem, q Deus erat, hominem quoq; futurum eſſe prędicit: & imprimis, ꝙ homo futurus eſſet, his oſtendit verbis: Quis eſt homo, ꝙ memor es eius? aut filius hominis. i. glorioſę virginis: qm̃ viſitas eum? quaſi dicat, modicę reputationis eſt. Nam quod carne cõiunctum eſt: quodq; magno corporis pondere premitur, ignorantia, obliuioneq; inuolutum eſt: vnde recte Iudęorum ſermo Enos. i. obliuiſcentem appellauit. Ita enim iacet in Pſalmiſta, Pſal. xviii. Quid eſt Enos, ꝙ memor es eius? aut filius Adam, ꝙ viſitas eũ? quaſi dicat: Quid eſt iſte homo? Iſte inquam obliuiſcens, ꝙ tu, qui es Deus, memor es eius? quamuis obliuiſcens ſit: aut filius Adam. i. terreni hominis: & tamen memor es eius: cum. ſ. à peccato liberando. Videbatur enim ſibi, ꝙ Deus oblitus eſſet humanæ naturę, eo, ꝙ permitteret eum tam diu ſub malo culpæ, & pœnę iacere, & torpeſcere, & non veniret ad redimendum. Hoc autem naturę angelicę non fecit, quia eius peccatũ non redemit. Quis autem fuerit homo iſte, qui filius erat hominis. i. mulieris, de qua ipſe ſine humano patre naſciturus erat, declarat B. Apoſtolꝰ Paulus ad Hebręos. c. ii. dicens: Quid eſt homo, ꝙ memor es eius? aut filius hominis, qm̃ viſitas eum? minuiſti eum paulominus ab Angelis: gloria, & honore coronaſti eũ: & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei: nunc autẽ nec dum videmus omnia ſubiecta ei. Eũ aũt, qui modico, q̃ Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum ꝓpter paſſionem, gloria, & honore coronatum: vt gratia Dei pro omnibus guſtaret mortẽ. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam duxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur ex vno omnes, propter quam cauſam non confunditur, fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomẽ tuum fratribus meis: vt Pſalm. xxi. Item idem Apoſtolus ad Philippẽſes. c. ii. hoc idem his aliis indicat verbis: Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cum in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed

Digitized by Google

ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſupra oẽ nomen: vt In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & oĩs lingua confiteatur, quia dñs Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. hæc omnia Apl's, vbi ſupra. Dauid igiẗ in hoc octauo Pſalmo aperte declarat, hoĩem iſtum ex muliere natum, ſiue tũc naſciturum, eſſe, ſiue futurũ fuiſſe Deũ, cum tanto eſſet decorandus honore, & tanta gloria, vt ſuper oĩa creata eſſet à ſummo Deo conſtituendus, & oĩa eſſent ſub pedibus eius ſubiicienda: vt etiã declarat ipſe Apl's in locis antedictis. Diuinam ergo fatetur eum etiam habere naturam ex antecedentibus verbis. Verũ ipſemet Dauid ex his aliis verbis in hoc eodem Pſalmo contentis, in frõte ipſius Pſalmi non obſcure, ſed manifeſte oſtẽdit nomen Chriſti Ieſu Dei quàmaxime exaltãdũ, publicãdũ, & pdicãdũ fuiſſe: ita, vt nõ ſolũ in Iudęa notus eſſet, ſicut diciẗ Pſal. lxxv. Notus in Iudęa Deus, & in Iſrael magnũ nomen eius: ſed etiam in vniuerſa terra. inquit enim ſic: Domine dñs noſter, q̃ admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra? Prædicit enim Vates iſte nomẽ Chriſti Dei, non ſolũ in Iudęa notũ, & admirabile valde hñdum eſſe, ſed in vniuerſo terrarũ orbe. Quod & factum fuit per Aplos, & alios Chriſti diſcipulos, qbus ſic iniunctũ fuit, Actuũ c. i. Eritis mihi teſtes in Iudæa, & Samaria, vſq; ad extremum terræ. quod & fecerunt: quia In omnem terram exiuit ſonus eorũ: vt Pſal. xviii. His igitur viſis: & tam aperte declaratis: quis negare vlterius auſus fuerit, Meſſiam Regem fuiſſe Deũ ſimul & hoĩem? Deum. ſ. ab æterno: hoĩem vero in tempore. Fuerũt ergo in eo, & in eodem ſuppoſito duæ naturæ. ſ. diuina, & humana vnitæ. Oppõit, hæc audiens, Iudæus, & dicit: Diuini nempe Prophetæ nũquam ſunt inter ſe diſcordes: ſed omnia, quæ prædicũt futura, vnica ſemper, & cõſona voce exprimunt, & manifeſta faciunt. Sed Dauid in hoc ſuo vaticinio, ſi (vt ſupra dixiſti) intelligiẗ, valde ab Eſaia Propheta diſcordaret. Inquit enim ipſe Eſaias cap. lii. loquens de Meſſia Rege: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Quæ verba per trãſlationem Chaldęam ſic interpretantur: Exaltabitur, & eleuabitur pluſq̃ Abraã, & Moyſes: & ſublimis erit pluſquã Angeli Dei. Hoc ipſum fatentur etiã Thalmudiſtæ omnes, ſiue Rabini. Dauid autem in hoc ſuo vaticinio, illum (de quo loquitur) inferiorem Angelis futurũ eſſe prædicit: vnde Prophetæ ipſi valde diſcordes eſſent. Neceſſario igitur fatẽdũ eſt, Dauid de aliquo alio, quàm de Meſſia intellexerit in hoc octauo Pſalmo.

Oppoſitio.

Reſponſio. Licet enim hoc Dauid vaticinium ſm tranſlationem noſtram Latinam, quæ à tranſlatione ſeptuaginta interpretum deducta eſt, videatur ab Eſaia diſcordare in eo, quod facit Meſſiam Angelis inferiorem: tamen ſm Hebraicã veritatem, Dauid ab Eſaia non deuiat, cum Hebraica veritas ſic habeat: Quis eſt homo? quoniam recordaris eius: vel filius hominis? quoniam viſitas eum: minues eum paulominus à Deo. hæc ſic ſm Hebraicam veritatem tranſlata in Latinam linguam à Beato Hieronymo ad preces Sophronii inueniuntur: Vides Iudæe, ꝙ Dauid non facit Meſſiam Angelis iñferiorem? immo valde ſuperiorẽ? cum paulominus à Deo dicat eum diminutum? Quanto autem excellentior Angelis ſit Meſſias, intelligere poteris, ſi quantum excellentior Angelis ſit ipſe Deus percipere poteris. Nempe inter Deum, & Angelos tanta eſt differentia, quãta eſt inter creatorem, & creaturam: inter dominum, & ſeruum. Nulla eſt igitur inter eos comparatio: grãditer ergo excelſior eſt Deus, q̃ Angeli. Cum autem Meſſias paulominus à Deo diminutus ſit, Angelis tamẽ valde ſublimior eſt. Licet enim ipſe Meſſias quantum ad deitatis eſſentiam, & ſubſtantiam eſſet, & ſit Deo

Reſponſio.

patri

patri æqualis: quãtum tñ ad aſſumptam humanitatem, etiam exaltatam, & glorificatam eſt inferior: ſed omnibus tamen Angelis valde ſublimior, dicente Dauid Pſal. cix. Dixit dñs dño meo: ſede à dextris meis: nã ſedere nõ poſſet ad dexterã pris, niſi haberet corpus: ergo quantũ etiam ad humanitatem eſt ſublimior Angelis pp vnitatem diuinitatis cũ humanitate aſſumpta. Quare aũt ſeptuaginta interpretes aliter locum illum interpretati fuerint, B. Hieronymus in Prologo in Geneſim declarat, dicens: Iudęi prudenti factum dixerunt eſſe conſilio, ne Ptolemęus vnius Dei cultor, ẽt apud Hebręos, duplicem diuinitatem deprehenderet: ideo vbicunq; ſacratum aliqd ſcriptura teſtaſ de Patre, & Filio, & de Spiritu ſancto, ipſi. ſ. lxx. aut aliter interpretati ſunt, aut omnino tacuerunt, vt & Regi ſatiſfacerent, & arcanum fidei nõ vulgarent. Conſtat igitur ſm veritatem Hebraicam: quæ, tanquam verior, anteponenda eſt, Meſſias Rex, qui Deus erat, homo quoq; futurus erat. Fuit equidem Chriſtus exaltatus in ſua reſurrectione, & eleuatus in ſua aſcẽſione, & ſublimis valde, qñ ſedit ad dexterã patris in cœlo: vt Matthęi. c. vltimo: & hoc quãtum ad humanitatem, cum ab æterno æqualis eſſet patri ſm diuinitatem. fuit igitur Deus, & homo in vno, & eodem ſuppoſito. Pſalmo etiam lxxi. oſtẽditur filii Dei diuinitas, dicitur enim ibi: Erit nomen eius. ſ. filii (de quo ſuperius dixerat) in ſęcula: & ante Solem ꝑmanet nomẽ eius: patet, ꝙ filius Dei fuit ante tempus. Luminaria enim cœleſtia, quorum principium, & præcipuum eſt Sol, facta fuerũt in ſigna temporum, dierum, & annoꝝ: vt Geñ. c. i. Et ideo ad deſignandum, ꝙ generatio filii Dei, quantum ad diuinitatem attinet, eſt ſupra temporum cõmenſurationem: & ideo Pſalmiſta proprie dixit: Ante Solem eſt nomen eius: ac ſi dixiſſet: Ab æterno.

¶ Prouerbioꝝ. c. viii. Dñs poſſedit me in initio viarum ſuarum: antequam quicquam faceret à principio &c. Caput. XI.

SAlomon Propheta, & Iudęoꝝ Rex, cui Iudæi contradicere non poterunt, hanc ẽt oſtendit veritatẽ Prouerbiorum. c. viii. quod etiam replicatur in magna parte Eccleſiaſtici. c. xxiiii. vbi dicitur: Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum: antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata ſum: ex antiquis antequam terra fieret, nondum erant Abyſſi, & ego iam concepta eram: nondum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole cõſtiterant, ante omnes colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terrę: quando præparabat cœlos aderã &c. Et iteꝝ magis infra: Qñ appẽdebat fundamẽta terrę, cum eo eram cuncta cõponens &c. Salomõ in Proœmio huius capituli, magnã facit attentionem, tanq̃ de re maxima dicturus ſit, dicens: O viri ad vos clamito. & parum poſt inquit: Audite, qm̃ de rebus magnis locutura ſum. Et quia in fœminino genere loquitur, aduerte, ꝙ introducitur hic ſapientia loquens. Et primo ſapientia creata: poſtea vero ſapientia increata, quę ibi loqui incipit, vbi dicitur: Dñs poſſedit me. Per quam ſapientiam increatam itelligitur Verbum: hoc eſt Dei filius: vt inquit Euſebius de Præparatione euangelica libro. xi. c. x. Quæ ſapientia inquit: Dñs poſſedit me in initio viarum ſuarum. i. operum ſuorũ: antequam quicquam faceret. i. in eſſe produceret: omnem equidem operationem extrinſecam præcedit interior pręordinatio: quę nihil aliud eſt apud primum operatorẽ, q̃ filii generatio apud patrẽ. Ante enim oẽm creationẽ, non erat alia ſapientia, niſi increata. ideo ſequitur: Ab æterno ordinata ſum: hoc eſt ſine principio ordinata ſum. i. genita: vt per me cũcta ordinentur: vt Eccleſiaſtici. c. xxiiii. Ex ore altiſſimi prodii. Ordo enim naturę hoc reqrit, ꝙ in opibus, q̃ ex arte ꝓducunſ, prius eſt iterius dicere, faciã hoc, q̃ exterius operari. Illud vero dicere apud Deũ patrem, eſt Verbũ gñare. Cõceptio vero ſapientiæ, de qua poſtea fit mẽtio, nõ eſt niſi partus, ſiue gñatio ipſius: ſed

Digitized by Google

dicitur conceptio: quia nunquam recedit à gremio patris: vt dicitur Ioannis .c.I. Filius, q eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis. Sed qa dixit: Ordinata ſum: ſciendum eſt, ꝙ vbi eſt ordo, ibi eſt aliqua diſtinctio. Licet autē in Deo ſit vna ſimplex eſſentia indiſtincta: tamē ibi eſt diſtinctio filii à patre: qui filius proprie nominatur Verbum, ſiue ſapientia genita. Nondum erant Abyſſi, & ego iam cōcepta eram. Nam ſicut verbum in nobis eſt conceptus mentis: ſic in diuinis, Verbum, eſt conceptus patris, ſiue ſapientia genita. Vnde dicitur ibidem: Ante oēs colles ego parturiebar. i. à principio: hoc eſt ab æterno: à fœcunditate paterna ꝓcedebam: iſte nanq; proceſſus æternitate menſuratur. Item magis infra: Quādo pręparabat cœlos, aderā. Indiuiſa enim ſunt opera Trinitatis ab extra: & ideo filius, qui eſt ſapientia genita, ſemper cum patre operatur: vt ipſemet filius inquit Ioannis. c. v. Pater meus vſq; nunc operatur, & ego operor. & iterum magis infra: Cum eo eram cuncta componens: ꝑ quæ verba magis aperte patet indiuiſa eſſe Trinitatis opera ab extra: ex qua indiuiſa operatione manifeſte oſtenditur, Ieſum Chriſtum Dei filium, quantum ad diuinam attinet naturā, ab æterno fuiſſe, & vnà cum patre mundum creaſſe. qđ etiam liquido cōſtat ex his aliis verbis: In initio viarum ſuarum: antequam qcq̄ faceret à principio: ab æterno ordinata ſum: ex antiquis &c. Et quoniam hęc eadem prophetia diligentius diſcutienda eſt infra lib. viii. vbi de filio Dei tractandum eſt: vbi Iudęi nōnullas faciunt oppoſitiones: ideo illuc accede, quia quamplura videbis.

¶ Danielis. c. vii. Aſpiciebam ego in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli filius hoīs veniebat. Cap. XII.

HVius etiam myſterii munus, atq; veritatis donum Omnipotēs Deus Danieli Prophetæ aperuit: qñ .c. vii. ait: Aſpiciebam ego in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquū dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum: & omnes populi, & Tribus, & linguę ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur: & Regnum eius, qđ non corrūpetur. Quāuis hic Daniel de vltimo Chriſti loqueretur aduētu: tamen verborum ſuorum ſenſum, ſiquis recte, & accurate perſcrutatus fuerit, fateatur neceſſe eſt, Deum quandoq; hāc fragilem naturam noſtram aſſumpturum fuiſſe. Ecce, inqt Propheta, Cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: huic enim filio dedit Deus poteſtatem, & honorem, & Regnum: Regnum hoc, non niſi cœlorum Regnum, & poteſtas Dei intelligi poteſt. Dicitur nanq; ibi: Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur: & Regnum eius, quod non corrumpetur. Aeternum etenim, & incorruptibile, cū omnia, quæ ſub cœlo ſunt, fragilia ſint, & inania, atque caduca, & breui exterminanda tempore, ad vitam illam cœleſtem, & æternam pertinet, quam regere ſoli Deo conuenit. Ex quo Rex Regum dicitur, & dominus dominorum, ſiue dominantium: & Regnum iſtud nihilominus Deus hominis filio dedit, quemadmodum dicit Daniel: Et vſq; ad antiquū dierum peruenit: hoc eſt ad Deum, qui dicitur antiquus dierum, quoniam eius origo, atq; principium comprehendi, & metiri minime poteſt: qui ſemper, & ſolus fuit. & ſequitur: Et dedit ei poteſtatē, & honorem, & Regnum. & infra: Poteſtas eius poteſtas æterna: & Regnum eius, quod non corrumpetur. Igitur ſi ita eſt, ſicuti eſt (vt ait Propheta) ꝙ data ſit poteſtas æterna: & Regnum æternum hominis filio: hic ergo hominis filius eſt, qui Paradiſum regit: ſed nullus regit Paradiſum, niſi Deus: igitur hic filius hominis eſt Deus: quo quidem munere, & excellentia frui neminem decet, niſi Chriſtū verum Meſſiā: quippe, qui ſuper omnes Angelos eſſe debet: vt dicunt etiam Hebręi ſuper verbis: Ecce intelliget ſeruus meus, Eſaiæ. lii. c. ergo Meſſias homo eē debet, atq; Deus. Quę igitur Iudæorum amētia eſt, atq; peruicatia, hoc quotidie legere,

Digitized by Google

legere, his aſſidue incumbere, & veritatem huiuſmodi, quam nos Prophetę inſtruunt, tam acerrime impugnare? neq; mirum, cum mendaces ſemp fuerint, & vltro ſe decipiant, & alios ēt fallere quęritent. de qbus Hieremias cap.iii. iquit: Vere mendaces erant colles, & multitudo montium: hoc eſt Iudæorũ Seniores, ac Principes. & Threnorũ cap.iiii. Lubricauerũt veſtigia noſtra in itinere platearum noſtrarum: hoc eſt in ſenſum literarũ ſanctarũ non firmiter iceſſimus: ſed tanq̃ deliri peruagati ſumus, & à veritate deuiauimus. Quod aũt hæc de Rege Meſſia dicta ſint, patet in Midraſtilim: hoc eſt in Cõmentariis Pſalterii, ſuper illud Prędicans pręceptum dñi: vbi dicitur in lege, & Prophetis, & in ſacris literis habetur, ꝙ facta Meſſiæ prędicata ſunt. in lege: Filius meus primogenitꝰ es Iſrael, Exodi cap.iiii. in Prophetis: Ecce intelliget filius, vel ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, Eſaiæ cap.lii. item Pſal.cix. Ex vtero ante Luciferũ genui te. item Danielis cap.vii. Aſpiciebam ego in viſione noctis: & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquum dierũ peruenit. Vnde iuxta Hebręorũ Cõmentaria, conſtat in dicto cap.vii. Danielis contineri facta Meſſię: & non tantum ibi, ſed in ſupraſcriptis omnibus locis in dictis Cõmentariis allegatis. Cui Thalmudiſtarũ, ſiue Rabinorũ ſententiæ perpulchre quadrat illud Saluatoris noſtri Lucę cap.vltimo: Hęc ſũt verba, quę locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum: quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quę ſcripta ſunt in lege Moyſis, & Prophetis, & Pſalmis de me. Inſurgit Iudæus, & opponens ait: Scribitur Gen. cap.xviii. ꝙ Abraę tres apparuerũt Angeli, Michael, Gabriel, atq; Raphael, tanq̃ homines ſtãtes penes eum: qui tamen humanam nõ aſſumpſerunt carnem. Itidem habetur in libro Iudicum cap.xiii. Humana effigie vxorem Manuæ mulierem ſterilem Angelum allocutũ fuiſſe, prędixiſſeq; ipſam filium parituram. Ruſuſq; eadem facie Manuę apparuiſſe Angelum Dei: & ſic

Oppoſitio.

frequentius Angelicos ſpiritus in ſacris literis, tanq̃ homines hominibus ſe demonſtraſſe. Hoc itaq; modo filius hominis, quem vidit Daniel, aut Angelus, aut Deus ipſe, vel dici, vel itelligi poteſt: qui attamen mortali hac natura nõ ſe iduit: ideo concludi non debet, ꝙ Deus homo factus ſit: & ꝙ vnum diuinum ſuppoſitũ ſit Chriſtus, Deus, & homo. Reſpõſio. Iudęus, quoniam à vero diſceſſit: ideo Danielis ſententiam nõ percipit: & ideo ipſius Danielis prophetiam rurſus exponẽdam duximus: vt (ſi fieri poteſt) ab erroribus ſemotus, veritati faueat, & accedat. Non animaduertit quod à Propheta dicitur: Ecce, inquit Daniel, cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat. Quęro à Iudęo, ad quem filius hominis veniebat? Reſpõdeat neceſſe eſt, ad Antiquum dierum: ſed alius eſt, qui venit: alius, ad quem veniẽdum eſt: aliter Propheta mendax diceretur, & fatuus. ſed Antiquus dierum dicitur Deus: quod itidem Iudæi ſentiunt: ad quem hominis filius oblatus eſt. Igitur duo ſunt: quod ſi aliter eſſet, idem foret qui, & ad quem hominis filius oblatus eſt, vel offertur: quæ res ſanę menti incongrua eſt, & veritati obſtat. Duo ergo ſunt, atq; diuerſi, quibus tamen (vt patet per textus auctoritatem) eadem ineſt poteſtas æterna, honor, atq; Regnum, quod nõ corrumpet: quę qdem (vt rei veritas eſt) vni naturaliter ꝯueniunt tantũ, & nõ pluribus: qui Deus ſolus, & vnicus eſt. At ii, de qbus loquitˀ Daniel, in pſonis duo ſunt, Deus, & hominis filius, cui Regnum datũ eſt, atq; poteſtas æterna. Deus inquam Deus pater eſt: & filius hominis, filius etiã Dei eſt. Duo in pſonis (vt diximus) vnus autem in ſubſtantia, & eſſentia (vt ita dixerim) & in poteſtate, honore, atq; regimine. Qđ myſterii arcanum: qđ prçcipuũ ſacramentũ Danieli voluit Deus oſtẽdere, & demonſtrare: ꝙ Dei filius. ſ. qui natura idem eſt, quod pater, vnus Deus, & dñs omnium, carnem qñq; humanam ſuſcepturus eſſet: qui (qm̃ id factum eſt) Chriſtus ipſe fuit Deus, & homo: quem priſci illi patres futurum Meſſiam tan-

Reſponſio.

topere cupierūt. Quòd autem huiuſmodi filius hominis Angelus non fuerit, vt Iudęus dicere, & affirmare videt, per ea quæ adduximus, ſatis, ſuperq; patet: quinimmo per id quod à Propheta dicitur: Et omnes populi, Tribus, & linguæ ipſi ſeruient: cum ſolus ipſe Deus ſit, cui vel ſuum eſt, vel ꝓprium, vt ab oíbus ſeruiatur. Cõſtat igit, ꝙ ipſe filius hominis debeat eſſe Deus: cui, non ſolum aliqui ex Iudaico populo ſeruituri eſſent, ſed totus ferè terrarū orbis. Poſſumus ergo ex his Danielis verbis, in quibus de vltimo Chriſti aduentu tractatur, affirmare Danielē ipſum ſignificare voluiſſe Deū vēturum ſub hominis habitu, Chriſtiq; Regnum, non tpale, ſed æternum, & ſpirituale: cum quo Eſaias conuenit, & concordat: apud quem cap. xlv. Chriſto ita loquitur Deus: Dabo tibi theſauros abſconditos, & inuiſibiles. Et qm̄ quę diximus adhuc non credunt à Iudæis, qbus merito credere debuerūt, redarguā ipos, atq; reuincam teſtimoniis, atq; rõnibus in ſacris literis contentis. & primo.

¶ Zacharias cap. xii. Et effundam ſuper domū Dauid, & ſup habitatores Hieruſalem ſpiritū gratię, & precū: & aſpiciēt ad me, quē ꝯfixerūt. Cap. XIII.

Zachariæ auctoritate, dicentis cap. xii. Et effundam ſuper domum Dauid, & ſup habitatores Hieruſalem ſpiritum gratiæ, & precum: & aſpicient ad me, quem ꝯfixerunt. Hoc ipſum prædicitur: qa hæc verba Zachariæ, nullus dubitat eſſe verba Dei viuentis, ac conditoris omniū, qm̄ ſuperius ſcribitur: Dixit dominus extendens cœlum: & fundans terram, & fingens ſpiritum hois in eo. Cumq; ſpiritum gratię effundere nullius officiū ſit, niſi Dei: vt habet Pſal. lxxxiii. Gratiam, & gloriā dabit dominus. & Eccleſiaſtici cap. xxiiii. In me omnis gratia vitæ, & veritatis. & Danielis cap. i. Dedit autem dn̄s Danieli gratiam, & miſericordiam in cõſpectu Principis. Igitur loquitur hic Deus, & quid ait? Aſpicient, inqt, in me, quem ꝯfixerunt. ex quibus verbis neceſſario concluditur, ꝙ ille, qui gratiā infundit, eſſet aliquādo transfigendus. Quod qdem tantæ maieſtati, atq; potentię cõpetere nullo modo poſſet, niſi per aſſumptionem carnis humanę, & niſi vna ſit cum diuinitate humanitas: cum Deus in diuina eſſentia ſpūs ſit, & ideo transfigi non poſſit. Quod actum fuit, atq; pfectum, quando Chriſti pectus, ſiue latus, ſæuiſſimus ille lācea in Cruce trāſfixit: quia mortalitate ſuſcepta dictus eſt Chriſtus, diuinū vnum ſuppoſitū Deus, & homo verus Meſſias: q ex diuerſis naturis conſtitutus alia ratione mirabilia operat, & ratione alia terribilia patitur. Et ideo dicitur: Effundam gratiam: ſcilicet tanq̄ Deus. & poſtea: In me, quē confixerunt, tanq̄ hominem, & de quo Propheta hic locutus eſt: vt inquit etiam Rabi Salomon huiuſcemodi verba declarans. Inſuper in lib. Iudicum ordinariorum, qui apud Iudæos appellat Seſſer ſenhedrim guazid, hoc ipſum habetur, hanc ēt literam: Et aſpiciēt in me, quem ꝯfixerūt, maiores Thalmudiſtaꝝ de Meſſia filio Iuceſ interpretant: per quē ſanè Chriſtū Redemptorem innuere volunt: ſed ambigua ſnia loquuntur, ne Iudęoꝝ turba in ſcandalum idoloꝝ cultus, qui potiſſimū ſuis viguit tpibus, irrueret. Eū enim appellant filiū Iuceſ: ideſt Ioſeph: qa alium non habuit patrē ſenſu diiudicatum, niſi Ioſeph Marię virginis ſponſum. Nā Rabi Scadiu in Seffer ha enminos: ideſt in lib. credendoꝝ, hoc plane denunciat: vt etiam priſci Thalmudiſtarum: vt refert Rabi Dauid Kinhi, ſuper hoc cap. xii. Zachariæ: Et aſpicient ad me, quem confixerunt.

¶ Eſaiæ cap. liii. De anguſtia, & iudicio ablatus eſt, generationem eius quis enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viuentium? Cap. XIIII.

Item Eſaiæ auctoritate, hoc ipſum cõfirmatur myſterium: qui inqt cap. liii. De anguſtia, & iudicio ablatus eſt, generationē eius quis enarrabit? qa abſciſſus eſt de terra viuentium? In ſuperiore ſecūdo lib. cap. x. vbi ad propoſiti noſtri ꝓbationem quandā huius. liii. cap. Eſaiæ particulam aſſumpſimus, liquido probatum extitit, omnia in eo contenta multo

Digitized by Google

rum Rabinorum Iudęorum ſententia, & au ctoritate de vero Meſſia intelligi debe re: licet Rabini Salomon, & Andreas, vt ſuos tueantur errores, aliter interpreten tur, & male: quorum interpretationem etiam ibidem multis impugnaui rationi bus. Quapropter, ne eadem pluries repe tantur, per ea quæ ibidem dicta ſunt, cõ ſtat hunc totum Eſaię capitulum de Meſ ſia Rege tractare: in quo duæ vnitę fue runt naturę, diuina ſcilicet, & humana: vt ex verbis in eo capite contentis facil lime percipi poteſt. Pſal. lxxxix. Priusq̃ montes fierent, aut firmaretur terra, & orbis à ſæculo, & vſq; in ſęculum tu es Deus. Cum enim dicitur: Vere lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. & infra: Ipſe autem vulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra: ſicut ouis ad occiſio nem ducetur: & quaſi agnus corãm ton dente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. His omnibus, & ſimilibus, fragilis, & humana Chriſti natura oſtẽdit᷑. Cum autem dicit᷑: Oblatus eſt, qa ipſe voluit: percipit᷑ eius diuinitas, qm̃ ſi noluiſſet, eum Iudæi nunq̃ crucifixiſſent: quæ di uinitas oſtenditur à Propheta, cum dici tur: Generationem eius quis enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viuentiũ? qua ſi dicat de Paradiſo: quia cum ipſe Deus ſit infinitus, & incomprehenſibilis: ge nerationem igitur eius quis enarrabit? quaſi dicat nullus: quoniam princi pium eius neſcitur, & originem eius quis metiri nõ poteſt. Secretum hoc, vel myſterium percontando mens deficit: natura confunditur humana: quãdo An geli ſcire nequeunt, nec intelligere po tuerunt: Generationem igitur eius quis enarrabit? nullus quidem, neq; homo, neq; ſpiritus aliquis beatus: ideo ait Pro pheta ſuperiꝰ: Quis credidit auditui no ſtro? hoc eſt, ꝙ Deus, & homo in vno exi ſtens diuino ſuppoſito, mori vt homo voluerit? & ſequitur: Et brachium domi ni cui reuelatum eſt? hoc eſt fortitudo paſſionis Chriſti, quæ per brachium de ſignatur: idcirco Dauid Pſal. lxxxvi. ce cinit: Notam feciſti in populis virtutem tuam, redemiſti in Brachio tuo populum tuum. Hanc autem credendi difficulta tem admirans Beatus Leo Papa ſic inqt in Sermone: Excedit quidem dilectiſſi mi, multumq; ſupereminet humani elo quii facultatem diuini operis magnitu do: & inde oritur difficultas fandi, vnde adeſt ratio non tacẽdi: quia in Ieſu Chri ſto filio Dei, nõ ſolum ad diuinam eſſen tiam, ſed etiam ad humanam ſpectat na turam. quod dictum eſt per Prophetam: Generationem eius qs enarrabit? vtrãq; enim ſubſtantiã in vnam ꝯueniſſe perſo nam, niſi fides credat, ſermo non expli cat: & ideo nunq̃ materia deficit laudis, quia nunq̃ ſufficit copia laudatoris. & in eius Sermone ait: Verbũ igit᷑ Dei, Deus filius Dei, q in principio erat apud Deũ, per quem facta ſunt oĩa, & ſine ipſo factũ eſt nihil, ꝓpter liberandũ ab æterna mor te hominẽ factus eſt homo. Ita ſe ad ſu ſceptionem humilitatis noſtrę, ſine dimi nutione ſuę maieſtatis iclinãs: vt manẽs quod erat, aſſumẽſq; quod non erat, ve ram formã ſerui, formę, in qua Deo patri æqualis eſt, vniret: & tanto fœdere natu ram vtranq; ꝯſereret: vt nec inferiorem ꝯſumeret glorificatio, nec ſupiorem mi nueret aſſumptio. Salua igitur ꝓprietate vtriuſq; ſubſtantiæ, & in vnam ꝯtentæ pſonam, ſuſcipit᷑ à maieſtate humanitas, à virtute infirmitas, ab æternitate morta litas: & ad deponendũ ꝯditionis noſtræ debitũ, natura imortalis naturę eſt infu ſa paſſibili: Deuſq; verus, & verus homo in vnitate dñi perſonę temperatur: vt quod noſtris remediis congruebat, vnꝰ, atq; idem Dei, hominumq; mediator, & mori poſſit ex vno, & reſurgere poſſit ex altero. Merito virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis: qa cuſtodia fuit pudoris æditio verita tis. Talis ergo dilectiſſimi natiuitas de cuit Dei virtutem, & Dei ſapientiã Chri ſtũ, qua nobis & humanitate ꝯgrueret, & diuinitate polleret. Niſi enim eſſet verus Deꝰ, nõ afferret remediũ: niſi eſſet verus homo, nõ ꝓberet exẽplũ &c. Itẽ idẽ Btũs Leo in alio Sermone ĩ octaua natiuitatis dñi: Feſtiuitatis hodiernę dilectiſſimi ve B. Leo.

Digitized by Google

Supra cap. v. B. Leo.

rus venerator eſt,& pius cultor:q nec de incarnatione dñi aliqd, nec de deitate aliqd ſentit indignũ. Paris enim periculi malum eſt, ſi in illo aut naturæ nr̃ę veritas, aut pr̃næ gl'iæ negetur æqualitas. Cum ergo ad intelligendum ſacr̃m natiuitatis Chriſti, qua de matre virgine eſt ortus, accedimus, abigatur ꝓcul terrenarũ caligo rationũ, & ab illuminatę fidei oculis mundanę ſapientiæ fumus abſcedat. Diuina eſt enim auctoritas, cui credimus: diuina eſt doctrina, quam ſeqmur: qm̃ ſiue legis teſtificationi, ſiue Oraculis Prophetarũ, ſiue Euãgelicæ tubę interiorem admoueamus auditum: verũ eſt, qđ Beatus Ioánes Spiritu ſancto plenus intonuit: In principio erat verbum &c. Iudæi aũt, qm̃ hoc Dei munus,& myſteriũ non pcipiunt, Deus per Oſeam de ipſis cap. xi. inquit: Portabam eos in brachiis meis,& neſcierũt, ꝙ curarẽ eos: hoc eſt, in extẽſione manuũ mearũ in Cruce cõfixꝰ ad æternã beatitudinẽ ducebã eos: & ſcire noluerũt, nec curauerũt, ꝙ eos à Diabolica poteſtate curarẽ, & liberos facerem. Et ibidem. ſ. Eſaię cap. liii. ſcribiť: Et de iudicio ſublatus eſt: ꝑ iudiciũ nãq; iudicum iniquorũ intelligiť, quo captus eſt Chriſtus Deus & homo, illuſus, flagellis cęſus, & tãdem ꝯdẽnatus ad mortẽ: tũc de iudicio ſublatus eſt. De quo iudicio videbis hoc eodẽ lib. cap. xxxvi. Gloſam quandã Hebraicam, ſup illud Geñ. cap. xviii. Apparuit aũt Abraę dñs in cõualle Mãbræ ſedẽti in hoſtio Tabernaculi ſui. Multa ẽt dicta ſũt ſupra lib. ii. c. ix. ſup hoc. ſ. Eſaię caplõ: & multa ẽt dicẽda ſunt iſra lib. vi. c. xlvii. ſup ipſomet cap.

¶ Dauid Pſal. ii. Dixit dominus ad me: filius meus es tu: ego hodie genui te &c. Cap. XV.

SCribiť Pſal ii. Dixit dñs ad me: filiꝰ meꝰ es tu: ego hodie genui te: poſtula à me: & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã terminos terrę. Hæc dici de Rege Meſſia ẽt veteres Iudęorũ Rabini cõprobauerũt. Nã Rabi Anna noĩe Rabi Iddi, ſup illo paſſu Hieremiæ cap. xxxi. Quia creauit dñs nouũ &c. fœmina circũdabit virũ, ſic inqt: Vir iſte eſt Rex Meſſias, de quo Dauid Propheta vaticinatus eſt: Ego hodie genui te: vt Pſal. ii. Ex qua ſñia duo eliciunť documenta. Alterũ eſt, ꝙ hoc Dauid Oraculũ loqtur hic de Meſſia Rege, & non de Dauid, ꝓut declarat Rabi Salomon in ſua iterpretatione huius loci. Alterũ vero, ꝙ Dauid fuit auctor huius Pſalmi. Nam Pſalmus iſte in Hebręo nullũ habet titulũ. Nec ẽt in trãſlatione Beati Hieronymi ſm Hebraicam veritatem: vt per titulũ itelligi poſſit auctor Pſalmi: necnon eius materia: ꝓut ſit cõmuniter in Pſalmis hñtibus titulum: imo Iudęi ꝯtinuant hunc Pſalmũ cum pręcedenti: ac ſi vnus,& idem eſſet Pſalmus. Ego autẽ, non auctoritate mea, ſed Aplõrũ, qui Actuũ cap. iiii. Spiritu ſancto illuminati Pſalmũ iſtũ attribuerunt Dauid, dicẽtes: Dñe, tu, qui feciſti cœlum, & terrã, & omnia quę in eis ſunt: qui per os patris nr̃i Dauid dixiſti: Quare fremuerũt gentes &c. Materia vero huius Pſalmi eſt auctoritate Beati Pauli Apl̃i ad Hebræos cap. i. vbi auctoritate huius Pſalmi probat, Chriſtum eſſe Angelis maiorem his verbis: Ad quem enim aliqñ dixit Angelorũ. ſ. Deus: Filius meus es tu: ego hodie genui te. Materia ergo huius Pſalmi videť eſſe de Chriſto: iuxta Beatum Paulũ. Rabi etiam Ioſue Aegyptius in Medras echa: hoc eſt in Cõmentariis ſup Threnis cap. xv. in lamẽtatione Hieremię, imo verius in oratione Hieremiæ poſt Threnos: vbi diciť: Pupilli facti ſumus abſq; patre, aſſerit Rabinũ Zachariam ibidem dixiſſe: Quod Deus videns Iudæorũ ſingultũ, & angorem, inqt: Vos dicitis: Pupilli facti ſumus abſq; patre: ſic itidem erit Redẽptor mũdi: alias Redẽptor veſter: quem ego ſuſcitabo ex vobis: qa orietur abſq; patre: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia cap. liii. Et aſcendet ſicut virgultum corãm eo: & ſicut radix de terra ſitienti. & ſicut ſcriptum eſt Zachariæ cap. vi. Ecce vir Oriens nomen eius: & ſubter eum orieť &c. Et de ipſo dicit Dauid Pſal. cix. Ante Luciferum genui te. & Pſal. ii. Dñs dixit ad me: filius meus es tu: ego hodie genui te. Quod autem ex his verbis Pſal. ii. conſtet Deũ habere filium,

Supra libro. ii. ca. xvii. x. ix. ii. & infra lib. v. capi. xv.

ſium,Rabi Zacharias,hunc ſecundũ alle
gat,& adduxit Pſalmũ. Inqt enim Deus
ad Meſſiã: Filius meus es tu:ego hodie
genui te. Genitus enim à patre naturali-
ter ſimilis eſt patri:ſed pater hic natura-
liter eſt Deus:ergo filius, de quo dicitur
hic,eſt Deus:& cũ filius iſte nullus alius
ſit,niſi Meſſias,igiť Meſſias eſt Deus.Itẽ
in Midraſtilim ait Rabi :Quid ſo
nat illud Pſalmi.ii.Apprehendite diſci-
plinam, ne qñ iraſcatur dñs, & pereatis
de via iuſta? qđ iuxta Hebraicam verita-
tem ſonat: Adorate filium, vel homagiũ
facite filio.ſ.Regis.& ibidem rñdetur:Si
mile eſt cuidam Regi, qui cõtra cuiuſdã
ſuæ ciuitatis populum indignatus erat,
eunte populo illo ad ipſius Regis filiũ,
vt ipſe pro eo populo apud patrem inter-
cederet,ſuppliciter deprecati ſunt. Quo
facto,Rex placatus eſt: populus aũt cum
pro huiuſmodi re vellet ipſi Regi debi-
tas agere gratias,dixit ei Rex:Mihi gra-
tias agitis? non ſic: ſed potius filio meo
eas reddite, qa niſi ipſe fuiſſet, tota ciui-
tas veſtra iam deſtructa eſſet. Hæc ibi. Ex
qbus oĩbus aperte ꝯſtat, hunc Pſalmũ ſe
cundũ exponendũ eſſe de Meſſia Rege
filio Regis Regũ:& de æterna ipſius fi-
lii Dei generatione,non obſtãte interpre
tatione Rabi Salomonis,quã veris,& fir
mis rationibus improbare intendo infra
Oppoſiti lib.viii.cap.vii. Opponit Iudęus dicẽs:
Si qm̃ Meſſiã Deus filiũ appellauit,vt di
cit,Meſſias Deus naturaliter eſſet:popu-
lus itidem Iudaicus,quem toties Deus fi
lium vocauit,eſſet & ipſe Deus.Scribitur
nanq; Exodi cap.iiii. qñ ad Pharaonem
Deus pius legatũ ſuũ Moyſem ꝓ dimit-
tendo populo Iſrael miſit,ei pręcepiſſe,
vt ei diceret:Dimitte filium meũ, vt ſer-
uiat mihi.Deus itaq;,ac dominus popu-
lum Iſrael filium ſuum appellauit: q cũ
mentiri non poſſit,populus Iſrael Dei fi
lius eſſet. Sed filius naturaliter (vt ais)
correſpondit patri: & pater naturaliter
eſt Deus:ergo populus Iſrael naturaliter
eſt Deus,Quæ res profecto, cum nullius
rationis ſit particeps,ꝓpterea minime di
ci,aut excogitari debet: offenderet nanq;
plurimũ diuina illa maieſtas,ſi alius præ

ter eum Deus naturaliter aſſereret: & tan
dem, qui tãtum nefas fari auſus eſſet,cõ
dignas miſerrimus daret pœnas. Reſpõ Reſponſio.
ſio. Audiens Iudæus me ſupius dixiſſe
de Meſſia Rege,& de eius patre: ſed pa
ter hic eſt Deus, ergo filius(de quo dici-
tur)hic eſt Deus: exiſtimat nos Chriſtia-
nos alium Deũ pręter vnicum illũ æquiſ
ſimũ Iudicem parentũ oĩum ſequi, preca
ri,& adorare. Hac Iudęus opinione cir-
cũductus,falſis vndiq; ſe obruit, & nos
audire non poteſt: req; incognita pœnis
æternis tacitus nos ꝯdemnat. Repeten-
dum eſt igitur,qđ diximus, ne in ꝓfun-
dum demerſa veritas,vel ſaltem in occul
to iacere videatur: vt ſanę mentis qlibet
illam,& capere,& amplexari queat. Scri-
bitur nanq; Pſal.ii.Dñs dixit ad me:filius
meus es tu:ego hodie genui te: ratio no
ſtra veritatem ꝯcludit, qa genitus à pa-
tre naturaliter corrñdet patri: ſed pater,
qui in hoc loco Dñs dicitur, naturaliter
eſt Deus;ergo genitus,de quo hic diciť,
Filius meus es tu , naturaliter corrñdet
Deo:igitur filius idem eſt naturaliter,qđ
Deus. & licet ex hoc ſolo: Dñs dixit ad
me:Filius meus es tu,huiuſmodi veritas
affirmari poſſit, Deus tamen pietate ſua
hominibus naturalem ſuam generatio-
nem in filium voluit manifeſtare,dicẽs:
Ego hodie genui te.Nam quandocunq;
cũ filiatione generatio iungiť, talis filia-
tio ſemp intelligitur naturalis: ꝙ ſcilicet
filius naturaliter ſit de ſubſtantia patris.
Recte igitur concludendum eſt, ꝙ filius
hic, qui tam apud Iudęos, q̃ Chriſtia-
nos Chriſtus, vel Meſſias dicitur, quem
genuit Deus,de ſubſtantia Dei naturali-
ter ſit, ergo & Deus. Hanc rationẽ tantũ
de ſe veritas fateť: ꝙ vlla vi,vllo'ue fun-
damento Iudæus ipſam neq; refellere,
neq; inficiari poteſt. Quod aũt populum
Iſrael Deus appellauerit filium: vt habe-
tur cap.iiii.Exodi, & in eodem capite di
xerit: Filius meus primogenitus Iſrael,
veritati qdem,quã diximus, non repu-
gnat.Frequentius nanq; in ſacris Codici
bus lectitamus, à Deo aliquos in plurali
filios appellari: vt habeť Pſal.xxviii. Af-
ferte dño filii Dei:nuſq̃ tamẽ legitur,ni-

Digitized by Google

ſi hoc in loco, ꝙ Deus aliquē hominem ſingularem, vel indiuiduum appellauerit filium. Et quāq̃ apud ignaros hic ſermo dn̄i appareat ſingularis: Dimitte filium meum, vt ſeruiat mihi: tamen in ſe pluralitatem habet, quemadmodum Et hic filius meus primogenitus Iſrael. Et Deuteronomii cap. xxxii. Deū, qui te genuit, dereliquiſti: nam cum hic intelligatur populus Iſrael, qui terminus collectiuus dicitur, de pluribus intelligi neceſſe eſt: qui vnico tantū indiuiduo nullo modo accōmodari poteſt. Audiēs Iudęus, Deum neminem vocare filium in ſingulari, niſi eiuſdem ſit ſubſtātię cum patre, inſurgit iterum ꝯtra, inquiens: Scribitur .ii. Regū cap. vii. de Salomone: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium: quod de pluribus minime dicitur: ſed de vno ſingulari ſolo, & indiuiduo. Et per ea, quę in medium adduximus, obiectat nobis apud Chriſtianos, fas eſſe Salomonem poſſe Deum appellari: quod nec dicimus, nec imaginamur, & tantum nefas Chriſtianus abhorret. Et quāq̃ dixerit Deus: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium: non ſequitur tamen, ꝙ Salomon Dei filius per naturam fuerit: ſed ſolum per adoptionem: idq; verba ipſa manifeſte declarāt. Ego ero illi in patrē: & ipſe erit mihi in filiū: hoc eſt: Ego ero illi tanq̃ pater, & ipſe erit mihi tanq̃ filius. Quāuis falſum ſit, ꝙ ibi dicatur de Salomone, ſed de Meſſia Rege, cum ibi dicat̃ de vno filio Dauid naſcituro poſt Dauid mortē: vt ꝓbatum fuit ſupra lib. i. cap. xx. Inſurgit adhuc Iudęus ſagax: & qm̄ quod eſt euidentiſſimum negare non audet: ꝯtra nos infert, inquiens: Scribit̃ Pſal. lxxxviii. Ipſe inuocabit me: pater meus es tu. & ſequit̃: Et ego primogenitum ponam illum. Cōſtat enim, inqt, Dauid Deum vocare pr̄em, & Deum Dauid ſingulariter primogenitum appellare. Igit̃ ait recte ꝯcludi poſſe: ꝓut à Chriſtianis aſſeritur vtraq; appellatione Dauid filium Dei naturaliter eſſe. Reſponſio. Concluſio hæc, quā Iudęus inconſultus facit, quātum vero adhęreat, facile cognoſci pōt. Nō enim rationi ꝯgruum

Oppoſitio cum Reſponſione.

Obiectio.

Reſponſio.

ſemp ducitur: vt patrem aliqs vocet, eo ꝙ eius filius naturaliter ſit: nomē ſæpius paternū init̃ ſenio, vel dignitati, abſq; paterno tn̄ naturali officio. Nam religioſum patrem appellamus, qui tn̄ pater naturaliter nō eſt. Dauid Deum vocauit patrem, non qa à Deo genitus ſit, atq; ab eo naturaliter ꝓcedat: ſed qa eū Deus creauerit, & effecerit. & nos itidem patrem quotidie appellamus Deum, non per naturam, ſed per adoptionem: qa in filios nos elegit, qn̄qdem nos ad imaginem ſuam creauerit. Et qm̄ eius recepimus filium, & in eum credidimus, dicente Ioāne cap. i. ſui Euangelii: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatē filioꝝ Dei fieri iis, qui credunt in noīe eius: qui nō ex ſanguinibus, neq; ex volūtate carnis, neq; ex volūtate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Hanc ipſam rationem, id qđ ſeqtur, prę ſe fert, cū dicit̃: Et ego primogenitum ponam illum: ponā inqt: hoc eſt tanq̃ primogenitū per adoptionē faciā illum: qm̄ ſublimis erit, & excelſus præ cūctis Regibus terrę: vt ſequēs lectio docet. Tn̄ Iudæi hæc de Meſſia dici non ignorant, qn̄qdem eodē Pſal. paulo infra dicit̃: Et ponam in ſæculū ſæculi ſemen eius: & thronū eius ſicut dies cœli. Semē nanq; Dauid Herodes ille Aſcalonita, cuius pater Idumæus fuit, ſubuerteus nē Regnum amitteret, ne cū ex alio ſemine natus, q̃ Iudaico, aliqs Rex eſſe non poſſet, diuina ſic decernēte legē Deuteronomii cap. xiii. Nō poteris alterius generis hoīem Regē facere, q nō ſit frater tuus: perditū omne voluit, vt omni extincto ſemine Regio, ipſe à Regno expelli non poſſet. Quo ꝑpetrato, omne Dauid genus, ac Regiū Iudęoꝝ nomen funditus ablatū fuit. Igit̃ quod ſupius dictum eſt: Et ponā in ſæculū ſæculi ſemen eius: & thronū eius ſicut dies cœli, Dauid Regi nullo pacto applicari pōt: cū ſemē eius, atq; thronus iādiu defecerit, atq; extinctus ſit. Hoc enim nō pręterit Iudęū, qui interrogatus an de ſemine Dauid poſſit aliqs inueniri: vel vbi ſit ſaltē intelligi? Rn̄debit qdem, ſe ignorare oīno. Igit̃ ea oia recte accōmodari nō poſſunt alicui,

niſi

Digitized by Google

niſi Chriſto,q de ei⁹ ſemine ortus,verus Meſſias fuit,& ab æterno à Deo patre genitus fuit.Quem,qm̄ Iudęi futuꝝ expectāt,errorem ſuū nō difficile cognoſcere poſſunt:cū veritas ipſa expectationi huic nō ꝯgruat:ſed plurimū repugnet.Quod aūt Chriſtus ēēt futurus eſſet homo, hæc eiuſdē Pſalmi verba declarant:Poſtula à me,& dabo tibi gētes hæreditatē tuā. Si enim eēt purus Deus,& nō homo,nullo modo ꝯueniret ei poſtulare aliqd à Deo, cū ſm deitatē ſit ei æqualis. Vnde neceſſario fatēdū eſt,ꝙ hęc particula, ſm eius humanitatē,intelligaſ. Ex hoc igiſ Pſalmo,& Chriſti diuinitas,& humanitas ꝓbanſ.Diſſolutis igiſ vniuerſis,quę ꝑ defenſione ſua à Iudæo adduci poſſunt, vt Iudaicę diſciplinę fallacia cognoſcaſ,veniendū eſt ad id,qđ neq; argumētationibus, neq; vi vlla pōt ab eo impugnari. Sed qm̄ ſupius diximus poſſe patrē multiplr̄ appellari in diuinis ſcripturis,ideo anteq̄ vlterius ꝓcedamus,videam⁹quot modis,& qbus pōt in ſacris literis qs appellari pater. Primo,per naturā pater carnalis..ſ.qui te genuit.Secūdo,ꝑ adoptionem legitime factā:hoc eſt ciuilis pater: qñ alienum filiū adoptat per adoptionē ciuilem:vt ait Paulus ad Romanos cap. viii.Nō accepiſtis ſpiritū ſeruitutis iterū in timore:ſed accepiſtis ſpiritū adoptionis:& hoc modo Omnipotentē Deū patrem appellamus:qa nos in filios adoptauit.Vnde qñ oramus,dicimus:Pater noſter.& Ioā.cap.i.diciſ:Omnes in Chriſto credentes eſſe Dei filios.Item Eſaiæ cap. lxiii. Tu enim pater noſter. & iteꝝ parū Iſra:Tu dn̄e pater noſter,Redēptor noſter.& Matthęi cap.v.Pater tuus,q videt in abſcōdito,reddet tibi.itē Ioan. cap.i. Quotquot aūt recepunt eū,dedit eis poteſtatem filios Dei fieri &c. Tertio,ꝑ eandem ſubſtantiā,& eſſentiam, ſicut Chriſtus eſt Dei filius ab æterno genitus ſm deitatem: vt Pſal.ii. Filius meus es tu: ego hodie genui te.Quarto,nutritura,ſiue nutritione, & per opinionē: ſicut Ioſeph dicebaſ Saluatoris pater: vt diciſ: Pater tuus,& ego dolentes quęrebamus te:vt Lucę cap.ii.Quinto,pater diciſ legalis apud Iudæos tantum, qñ.ſ. frater primogenit⁹ moriſ ſine filiis,& alter frater aſſumit eam in vxorē, quę defuncti fratris fuerat vxor,vt ſuſcitet ſemen fratris defūcti:iuxta Hebręoꝝ legem: vnde filius,qui naſciſ,generantis eſt naturalis filius,ſed defūcti eſt legalis filius. Sexto, per diſciplinā pater vocaſ: vt magiſter docens,vel prędicator ꝯuertens aliquos ad fidem,pater eoꝝ appellaſ:vnde Apl's prima ad Corinthios cap.iiii.In Chriſto Ieſu per Euangeliū vos genui.Septimo, pater appellaſ religioſus aliqs, ſed ſpiritualis pater, & ſacerdos qlibet, & qui te audit in ꝯfeſſione. Octauo,te baptizans pater eſt ſacramentalis,& quilibet ad baptiſmū tenens: ſimiliter etiā Epiſcopus, qui te chriſmatis vnctione ꝯfirmat. Nono,qlibet ſenex,qui ætate pater appellari pōt: & ē conuerſo ſenes poſſunt iuuenes appellare filios, vt Thobię cap.vii. Dixit Raguel ad Thobiam minorem:Benedictio tibi ſit fili mi. & prima ad Timotheū cap.iiii.Seniorem ne increpaueris,ſed obſerua vt patrem.Decimo, Diabolus infernalis iniquoꝝ pater appellari poteſt:vt Ioannis cap.viii. Vos ex patrę Diabolo eſtis.Et diciſ etiam mēdax,Ioānis cap.viii. Mendax eſt & pater eius. Deus autē dicitur pater quadruplici reſpectu.ſ.Primo generatione:vt ait Apoſtolus ad Epheſios cap.iii.Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem dn̄i noſtri Ieſu Chriſti.Creatione: vt Iob cap. xxxviii.Quis eſt pater pluuię?Recreatione:vt Hieremię cap.iii.Ergo ſaltem à modo voca me pater meus: Dux virginitatis meæ tu es. Glorificatione: vt Eſaiæ cap.ix.Pater futuri ſæculi. Homo ſimiliter dicitur pater multipliciter:videlicet. Primo, pręlatione: vt Pſal. :Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii. Secūdo, imitatione:vt Ioā cap.viii. Si filii Abrahę eſtis &c.Tertio,prædeceſſione: vt Exodi capitulo decimooctauo:Patres veſtri comederunt vuam acerbam &c. Quarto,corruptione: vt Iob capitulo decimo ſeptimo:Putredini dixi pr̄ meus es &c. Quinto,imitudoꝝ:vt Ezechielis cap.xvi. Pater tuus Amorreus.

Digitized by Google

¶ Pſalmo.xliiii.Sedes tua Deus in ſęculum ſęculi: virga directionis virga regni tui: dilexiſti iuſtitiã &c. Ca. XVI.

Legitur Pſalmo.xliiii.Sedes tua Deꝰ in ſęculum ſęculi: virga directiõis virga regni tui: dilexiſti iuſtitiam,& odiſti iniqtatem,propterea vnxit te Deꝰ Deus tuus oleo lætitiæ prę conſortibus tuis. Hebręorum nullus aliter ſentire poteſt,qn Pſal.iſte dicatur de Chriſto Meſſia: qm̃ Chaldęus textus, q Targum dr̃: vbi nos habemus: Specioſus forma præ filiis hoĩum,hẽt: Pulchritudo Meſſiach maior,q̃ filiorum hoĩs.Cui iterpretationi Chaldęi textus Iudæorum nullus ad huc repugnare auſus fuit: qñ pro lege quicquid ab eo docet, & interpretetur, obſeruetur ab eis. Verum,quos trãſlatio ipſa latebat,aliqui Pſalmũ iſtum qbuſdã accõmodabant hoibus, & blatterantes, veritate minus perſpecta, ſeipſos demũ non intellexerunt. Satis, ſuperq; eſt ad iſtud fidei myſterium tuendum,& ad veritatem illuſtrandam Chaldęus textus: quem Synagoga ſequitur,ac veneratur. Quamobrem Meſſiã his verbis Spiritus ſanctus alloqtur,& ipſum appellat Deũ, dicens: Sedes tua ò Deus in ſæculũ ſæculi: ſiue(vt Hebręorum edocent literę) Thronus tuus ò Deus: qđ ẽt magis noſtrę fauet expoſitioni: nam thronus proprie Dei ſedes dr̃. Ergo Spiritus ſanctus, qui nec falli,nec fallere quenquam põt, Meſſiam Deũ appellat: igitur Meſſias eſt Deus. Incipit enim ipſe Pſalm. Eructauit cor meum verbũ bonũ: quod nihil aliud ſignificat, q̃ ꝙ de corde.i.principali ſede vitę: hoc eſt de ipſa pura ſubſtantia,& eſſentia diuina genuit Verbum.i filium: Et ſequitur: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: ꝑpterea vnxit te Deus Deꝰ tuus: hoc eſt tu ò Deus,cui ſedes eſt in ſęculum ſęculi: qa dilexiſti iuſtitiã, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus. & duplicatur hic, hoc nomẽ Deus, qa per primum intelligitur Deus pr̃.ſ.vnxit te Deus: per ſecũdũ aũt.ſ.Deꝰ tuus, intelligitur Spiritus ſanctus, qui eſt & ipſe Deus. Duo igitur ſunt: imo tres: vnus,q vnctus eſt: & duo q vnxerunt. vnus eſt Ieſus Dei filius,q eſt & ipſe Deus: & duo vnxerunt.ſ.Deus pater, & Deus Spiritus ſanctus: vnxerunt Chriſtum tanq̃ hoĩem,q & Deus eſt. tres in perſonis,& vnus tm̃ in eſſentia. Hac igitur doctrina, qs tam obtuſus ingenio, tam rationis expers, qui Meſſiam Deũ eſſe non ſentiat? & non affirmet? & eo maxime cum Spũs ſanctus ipſum Meſſiam Deum appellat? Et inde alterum oritur documentum, quod noſtra vera religio edocet, Deũ trinum eſſe,& vnum. Trinũ in perſonis, vnum in ſubſtantia, atq; natura. Alloquitur hic Spiritus ſanctus Meſſiam, quem Deum appellat: & vnctũ dicit eſſe à Deo. Spiritũ ſanctum Iudęi inficiari non poſſunt: legunt & ipſi Geneſeos.c.i. Spiritus dñi ferebatur ſup faciem aquæ: ab eo nanq; qcqd æditur, credi ab hoibus,& obſeruari debet, cum Deus ſit, quia Spiritus Dei eſt ipſe Deus, cũ nihil ſit in Deo, qn illud ſit ipſe Deus. Huiuſmodi veritatis myſterium lucidũ, atq; clarum, quod tñ capere Iudęi non pñt, quippe, qui ignorantię tenebris vndiq; circunfuſi,& peruicatia quadam detenti, huiuſmodi rõnem inueſtigare, atq; veritatem inquirere contemnunt. Nos aũt diuinitus eruditi, & illuminati, Chriſtũ Meſſiam credimus verũ hoĩem,q à Deo vnctus eſt: verũ Deũ, q à Spiritu ſancto Deus vocatus eſt. Neq; obſtat, ꝙ iudices qñq; appellentur Dii: vt habetur Exodi.c.xxii. Ad Deos vtriuſq; cauſa ꝑueniat. & in eodem: Diis nõ detrahes. & in Pſalmo.lxxxi. Ego dixi Dii eſtis. Executores enim diuinæ voluntatis, atq; iuſtitię in ſacra ſcriptura Dii frequentius appellantur: iccirco eodem Pſalmo pręcipitur: Iudicate egeno,& pupillo: humilẽ,& pauperem iuſtificate. Sed aliquem ſingulariter, Deum vocari non legitur in ſacris literis, niſi de Chriſto, vt dictũ eſt ſupra: qui cum Deo vnus eſt in ſubſtantia, atq; natura, vnus Deus iſinitus, & incomprehenſibilis mundi opifex, cœlorumq; omnium fabricator. de quo dicitur Geñ. capitulo primo: In principio creauit Deus cœlum,& terram. &.c.xvii. Ego ſum dñs Oipotens. & Leuit.c.xviii. Ego ſum

dñs

Digitized by Google

dñs Deus veſter. Et Deuteronomii.c.iiii. Neq; eſt eni alius Deus, vel in cœlo, vel in terra. & .c.vi. Dñs Deus noſter Deus vnus eſt. Hęc diximus: vt intelligant Iudæi non tres Deos (vt aiunt) nos colere, & obſeruare: ſed vnum ſolum, & vnicũ. de quo.iiii. Regũ.c.v. dicitur: Vere ſcio, ꝙ non ſit alius Deus in vniuerſa terra, niſi tm̃ Deus Iſrael. Aperuit nanq; Deus ipſe nobis arcanum pectoris ſui per ſanctos ſuos, atq; ſeipſum Deum in ſubſtanſtantia vnum eſſe, atq; in natura, trinum aũt in perſonis: quod qdem non fecit taliter oĩ nationi. Et quia myſterium iſtud Iudæis ſemotum eſt, atq; abſconditum: ideo ſequitur: Et iudicia ſua non manifeſtauit eis: vt Pſal.cxlvii. Neceſſario diuertimus aliquãtulum ab incepto: vt viderentur longe deuium Iudęi iter à veritate tenuiſſe: à qua penitus excluſi, denegant Chriſtum Meſſiam Deum eſſe, ac hominem: cuius ſacramenti Spiritus ſanctus, q Deus eſt, veritatem docet. Sedes tua, inquit, ſiue verius, & magis proprie Thronus tuus (vt Hebraica edocet veritas) Deus Chriſte Rex Meſſiach in ſæculum ſæculi: virga directionis virga Regni tui: dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniqtatem: ꝑpterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitiæ. Et ſiqs forte ſuperſtitioſus voluerit hæc Regi Aſſuero, vel aliis qbuſdam accommodare hoibus, hac ſola vincatur ratione. Scribitur nanq;: Sedes tua ſiue verius Thronus tuus, in ſæculũ ſæculi. Item hoc aliud, quod magis iſra dicitur, in hoc eodem Pſal.xliiii. Et adorabunt eum, vel adora eũ, hęc qdem de Rege ipſo, ac cæteris hoibus dici non poſſunt: cum perpetuam ſedem eoꝝ nullus habuerit. Et notandum eſt, quod vbi nos dicimus in ſęculũ ſęculi, dicũt Hebræi, Holam vehed: quę dictiones apud eos tempus infinitum ſignificant: nec ẽt aliqs mortalis eſſet adoratione dignus, & maxime Latrię: ergo de eorum aliquo hęc nullo modo intelligi poſſunt: vt cõſtat ſacras literas ſtudioſe lectitanti. Qđ verũ eſſe probat B. Paulus Apl's ad Hebræos.c.i. hũc Pſalmum allegans dictũ de Chriſto, vbi dicit; Ad filiũ aũt Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi. Item per hæc verba in ipſo Pſalmo contenta aperte conſtat de homine aliquo puro hoc intelligi non poſſe. ſ. Concupiſcet Rex decorem tuum: qm̃ ipſe eſt dñs Deus tuus: & adorabũt eum: vel adora eũ, iuxta Hebraicę veritatis idioma. Et ꝙ verus homo eſſet, hæc indicant verba: Vnxit te Deus tuus &c. Si vero Iudæus opponeret, hæc verba noſtræ obſtare interpretationi: Aſtitit Regina à dextris tuis. ſimiliter: Audi filia, & vide &c. Item & illud, quod in calce ipſius Pſalmi dicitur: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii. Reſponderi poteſt. Primo, ꝙ ſicut Synagoga Iudęorum dicitur in Canticis Canticorum, Sponſa Dei, de eccleſia etiam Chriſti poteſt ſimiliter dici: immo multo magis verificari, cum ſit in æternum regnatura: & propterea Regina dici poſſit, quia in bonis potioribus aſtitit Chriſto. ſ. in pręſenti, & in bonis gratiæ, & in futuro in bonis glorię: & eo quòd Chriſti legem accepit, dicitur etiã Chriſti filia. Et quoniam iſta eccleſia ſucceſſit Synagogæ in fide, quia eadem eſt fides patrum, & diſcipulorum Chriſti: licet in credendo de prętерito, vel futuro quandoq; varietur. In cerimonialibus autem legis antiquæ, quę iam ceſſant omnino, ſunt diuerſæ: ideo dicit: Obliuiſcere populum tuum: ſcilicet Iudaicum: & domum patris tui: ſcilicet templum antiquum, & ſacrificiorum antiquorũ ritum. Et cõcupiſcet Rex decorem tuum: quia cultus eccleſiæ pulchrior eſt, & delectabilior. Illud autem: Pro patribus tuis nati tibi ſunt filii, ſimiliter intelligendum eſt de Chriſto: cui loco patrum ſuorum ſm humanam naturam. ſ. Patriarcharũ, & Prophetarum nati ſunt filii ſpirituales. ſ. Apoſtoli, & alii diſcipuli, qui Patriarchis, & Prophetis ſucceſſere. Et conſtituti ſunt Principes ſuper omnem terram in ſpiritualibus, & reduxerunt ad memoriam ſuccedentium geſta Chriſti Regis in generatione, & gñatione. Vñ oĩa in hoc.xliiii. Pſal. contenta noſtrę fauent interpretationi. In myſterio igitur incarnationis Chriſti duę conſiderandę

Oppoſitio.

Reſponſio.

ſunt vniones. Prima vnio eſt īter aīam, & corpus Chriſti, ex qbus ꝯſtat eius humanitas: qa homo verus ex corpore, & anima conſtat, aliter non eſſet verus homo. ſecunda vnio eſt inter totam humanitatem, & diuinitatem, ex qbus conſtat Chriſtus: vñ ex iſtis trib⁹ effectū eſt vnū ſuppoſitum, Chriſtus Deus, & homo.

¶ Hieremiæ capitulis. xxiii. & xxxiii. Ecce dies veniunt, dicit dñs: & ſuſcitabo Dauid germen iuſtū &c. & paulo infra: Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, dominus Iuſtus noſter.

Caput. XVII.

Istud ipſum, ꝙ Meſſias eſſet Deus ēt edocuit Hieremias. c. xxiii. & xxxiii. vbi hæc eadem ſcribūtur, mutatis tñ nōnullis dictionibus: Ecce dies veniūt, dicit dñs: & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum: & regnabit Rex, & ſapiens erit: & faciet iudiciū, & iuſtitiam in terra. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit ꝯfidenter: & hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, dñs Iuſtus noſter. Quod autem hæc verba dicantur de Meſſia, Iudæi inficiari non pñt: qm̄ Chaldæa trāſlatio: quæ apud eos Targū nūcupatur: & cui eoꝝ nullus auſus eſt vnq̄ repugnare, vbi nos dicimus: Suſcitabo Dauid germen iuſtum, habeat: Statuā Meſſiam iuſtū. vbi enim Hebraice dr̄ Dauid, Chaldaice hr̄ Meſſiach: ex quo claꝝ, & indubitatum eſt tam apud Iudęos, q̄ Chriſtianos, Prophetam hic loqui oīno de Meſſia Rege. Quapropter, vt veritas (de qua loquimur) Iudæis pateat: primo oſtendēdum, & declarandum eſt, Deum ſm ſui virtutem, apud Hebræos permultis nominibus appellari: & hoc auctoritate B. Hieronymi ſic ad Marcellam reſpondētis, & ſcribentis: Nonageſimum Pſalmū legens in eo loco, q inſcribitur: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cœli cōmorabitur, dixeram apud Hebręos pro Deo cœli, eſſe poſitum Sadai, quod Aquila interp̄tatur Canō, ſiue :quod nos robuſtum, & ſufficientē ad omnia perpetranda percipere poſſumus, vnumq; eſſe de decem noibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur, illico ſtudioſiſſime poſtulaſti: vt tibi vniuerſa noīa cum ſua iterpretatione dirigerem: faciam quod petiſti. Primū nomen Dei eſt, El, quod. lxx. Deū, Aquila etymologiā eius exprimens .i. fortem interpretatur. Deinde: i deſt ſecundo, Eloim. & .i. tertio, Eloe: qđ & ipſe Deus dr̄. Quartum Sabaoth: quod. lxx. virtutum, Aqla exercituum interpretatur. Quintum Elion: quod nos excelſum dicimus. Sextū Eſerieie: quod in Exodo legitur: Qui eſt miſit me. Septimum Adonai: quem nos dominum gñaliter appellamus. Octauum Ia: quod in Deum tm̄ ponitur: & in alleluia extrema ſyllaba ſonat. Nonū Tetragrammatō: quod quatuor literarum, vel ineffabilem putauerūt, aliquibus literis ſcribit̄: quę ſic noiantur Hebraice, Ioth, he, uau, he, ſed figuræ harum quatuor literarū ſunt ה, ו, ה, י :quod quidam non intelligentes propter elemētorum ſimilitudinem, cū in Græcis repererint. ... legere conſueuerunt. Decimū, quod ſuperius dictum eſt Sadai: & in Ezechiel interpretatū ponitur. Scire aūt debemus ꝙ Eloim cōmunis numeri ſit: ꝙ & vnus Deus ſic vocetur, & plures. Ad quam ſimilitudinem cœlum quoq; appellatur. & Cœli. i. Samaim. Vñ & ſępe interpretes variant: cuius rei exemplū, nos in lingua noſtra habere poſſumus Salonas. hæc B. Hieronymus ad Marcellam. Sed quorſum hęc decem Dei nomina hoc in loco declaramus? nempe, vt oſtēdamus Prophetam Hieremiā, qui in antedictis duobus capl'is, tā apud Iudæos, q̄ Chriſtianos loquit̄ de Meſſia Rege, voluiſſe in antedicto ſuo Oraculo aperte, & clare oſtēdere: ꝙ ipſe Meſſias eſſet, vel debuiſſet eſſe verus Deus: eo ꝙ attribueret ei nomen illud Dei, quod eſſet mirabilius, & cæteris oibus ſuis noibus pręclarius, & ipſi ſoli Deo proprium, & attributū. ſ. nomen illud Dei quatuor literarum: cuius dogma inuenire adhuc neq; Græci, neq; Latini potuerunt. Vtuntur illi. ſ. Gręci, hoc nomine Tetragrāmatō: nos autem Latini Deus, vel Dominus. Iudęi vero nomen illud neq; intelligunt, neq; ſua voce, vel ſono exprimere poſſunt, & loco

Digitized by Google

loco illius Adonai nomẽ proferũt: quẽadmodũ hr Exodi.c.vi.Ego Dñs,q apparui Abraam,Iſaac,& Iacob,in Deo Oipotente,& nomẽ meũ,Ioth,he,uau,he: quod à Iudęis iſtic ſcribitur:Adonai nõ inuocaui eis.Hoc illud nomẽ eſt glorioſum,proprium,ineffabile, & infinitum: quod propriam Dei naturã, & incõprehenſibilem abſq; reſpectu ad aliquẽ effectum ſignificat,& ſoli Deo ipſi cõuenit, & alii nulli applicari poteſt:quo & ſolus ſe appellare voluit,q Deus eſt:quemadmodum hr Exodi.c.iii.Dñs Deus patrũ veſtrorum.& ſequitur:Hoc nomen mihi eſt in æternũ. Et Eſaię.c.lxiii.Ego dñs: hoc eſt nomen meum:vbi enim Dñs dr, ibi poſitum eſt Ioth,he,uau,he,nomen .ſ.dñi ineffabile:quod & itidem in aliis ẽt locis factum eſt quãplurimis. Neq; ꝓpria voce poteſt illud à Iudæis proferri. Dicunt enim Adonai, qđ à magiſtratu, vel dñio dr.Et qm̃ vera eius nois prolatio,atque ſignificatio latet adhuc oẽs, & maxime Hebræos,qa ab illis recte illud proferri non põt:hoc aũt fit, qa imperfecte Deum cognoſcunt:iccirco eũ impfecto noie appellant. Deus aũt perfecte ſe cognoſcit,& pfecto noie ſe appellat: ppea multa ſunt in Prophetis arcana,quæ modus legendi,ſcribendiq; literarũ inſinuat:qui tñ in aliam linguam cõmode, & ad plenum tranſferri non põt: quod potiſſimum verũ eſt in ipſis diuinis noibus,in qb⁹ multũ deficit latina æditio. Ad cuius teſtimonium audi Origenem ſuis in libris ↄtra Celſum dicẽtem: In qbuſdam ſacris noibus mirandam latere virtutem:ideoq; hæc ipſa nõ eſſe ex Hebræa lingua in aliam trãſferenda:ſed in ſuis ipſis characteribus ↄſeruanda.Dicũt inſuper Hebræi: ꝙ ſi quis illud Dei nomen quatuor.ſ.literarũ recte pronuntiaret,eiuſq; rectam ſignificationẽ perciperet,humanam in operando,tan q̃ Deus, naturam ſuperaret:iõ ſibiipſi ſoli voluit hoc attribuere Deus, qa ſolus ipſe Deus eſt immẽſus,pariter & infinitus, q ſolus humanã excedit naturã. His rõnib⁹ nõ immeritò ↄcludi põt:ꝙ is,q hoc noie dignus exiſtimet, ipſius ẽt natura dignus pariter cenſeat: ſed hoc ipſo noie Chriſtus Meſſias à Propheta dr ꝓculdubio, & appellatur.Igit Chriſtus Meſſias De⁹ eſt:& hoc eſt nomen,inqt ipſe,quo vocabunt eum Dñs iuſtus noſter: qui terminus.ſ.dñs,apud Hebræos ſcribit Ioth, he,uau,he,& ab ipſis(vt diximus)Adonai profertur:nec ſecus ab eis pronuntiari põt. Et notãdum eſt, quod ex hoc Hieremiæ vaticinio, duo percipiuntur fuiſſe,& eſſe in Chriſto myſteria:& maxime ex Chaldęo textu,humanitas.ſ.& diuinitas.Nam vbi Propheta inqt:Suſcitabo Dauid germen iuſtum,exprimit Chriſti humanitas, cum natus ſit ex ſemine Dauid ſm carnẽ.Per hoc aũt,quod ſubditur: Et hoc eſt nomen meũ, quod vocabunt eum Dñs iuſtus noſter,exprimit ipſius Chriſti diuinitas manifeſtiſſime, & magis clare,q̃ in aliquo loco teſtamẽti veteris: vt inqt Nicolaus Lyrenſis in ſuo Prologo ſup Hieremia. Et notandũ eſt,ꝙ Hebręi in.c.xxiii. Hieremiæ,& ẽt in.c.xxxiii.vbi eſt hæc eadem de Chriſto prophetia, Hebraicum textũ corruperũt,dicẽtes:In diebus illis ſaluabit Iuda,& Hierlm habitabit ↄfidenter:& iſte qui vocabit eum dñs iuſtus noſter:ita ꝙ nomen dñi Tetragrammaton, loco cuius habemus Dñs,non refertur ad Meſſiam,ſed ad Deum,q mittit eum.Sed falſificatio iſta apparet per tranſlationem Chaldæam,quę dr Targum:q̃ vbi nos habemus:Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eũ,ſic habet:Et hoc eſt nomen,qđ ipſi dicent ei.Sed licet Iudæi hanc fecerint falſitatem:tñ delere non potuerũt, ſaltem in totum,ipſam veritatem: cum in Commentariis Threnorum capitulo primo,ipſa manifeſtetur veritas. Quæritur enim ibi,quo nomine vocandus eſſet Meſſias:& ibi nonnulli dicunt,ꝙ vocandus eſſet Cõſolator, ſeu Paracletus: allegantes illud Threnorum capitulo primo:Quia elongauit à me Manahen: ideſt Conſolatorem,vel Paracletum,qui cõuertit aĩam meam.& ſequitur ibidem Rabi Alba,vel Abba:Ioth,he,uau, he, Meſſias eſt appellandus: vt habet apud Hieremiam:Et hoc eſt nomẽ meũ, quod

vocabūt eum dñs iuſtus noſter: ecce Meſſiam non ſolū appellandū fuiſſe Deum, ſeu eo noīe Dei, qđ eſt prę cęteris pręclariſſimum, qđ quatuor ſcribiť literis. Sed qm̄ infra cap. xxxvi. huius tertii libri, q̄ plurimis Rabinoꝝ Iudæoꝝ auctoritatibus, & ſententiis, ꝓbandum eſt Meſſiam Regem futuꝝ fuiſſe Deū: ideo hoc in loco paucis cōtenti erimus: quia ſi Hebręorum doctores, ſeu Rabini, quam dicimus veritatem, fatentur, & affirmāt, Meſſiam Ioth, he, vau, he, Dei nomine appellari: quod ſoli Deo ꝯuenit, hęſitare qdem nemo poteſt, Meſſiā Deū eſſe, niſi forte inſanus aliqs, & à ratione penitus abdicatus. vnde antiqui Iudęoꝝ Rabini ſuper illud verbum Exodi cap. iii. Hoc eſt nomē meum in æternū, aiunt: Hoc eſt nomen meum. ſ. mihi ſoli ꝓprium, & nulli alteri attributum. Sed Iudæus opponens: licet forte veritatem cognoſcat: tamen impudens, ac temerarius, ne veniſſe Meſſiam fateatur, inquit: Nomen iſtud Ioth, he, vau, he, nō ſolum Deo ipſi cōpetere, ſed etiam pluribus aliis: vt Exodi cap. xvii. Aedificauit Moyſes altare: & vocauit nomē eius Dñs exaltatio mea. & Geñ. cap. xxii. Appellauitq; nomen loci illius: Dñs videt. Inſup in lib. Iudicum cap. vi. Aedificauit ergo Gedeon ibi altare domino: vocauitq; illud: Domini pax. In qbus locis, & aliis multis ſimilibus, vbi ſcribitur Dñs, ibi literis Hebręis, Ioth, he, vau, he, ſcriptum inueniť. Igitur prædictum nomen Ioth, he, vau. he, aliis etiam, q̄ Deo attribui, atq; accōmodari poteſt. Reſponſio. Dicimus denuo, & ita affirmamus: nomen Ioth, he, vau, he, illud eſſe, quod ſoli Deo tantū cōuenit, & alii nunq̄ conuenire poteſt, illam nanq; diuinā ſignificare ſubſtantiā, non intelligibilē, ſed infinitam, atq; imenſam, purā, atq; nudam: prout in ſe ꝯſiſtit: & apud Hebręos nunq̄ proferť, niſi à ſummo ſacerdote, & in benedictionibus ſolum, & in tēplo: & iſtud ipſum etiam ſentiūt Iudæi, atq; ſuos edocent. Fatemur inſup hoc ipſum (ſi cui recte hoc nomen addici, & ꝯueniri poſſet) ꝙ is ꝓculdubio Deus eſſet: prout ſupra ſatis oſtenſum eſt. Quapropter Iudęorū obiectio poſitioni noſtræ nihil obſtat: cū illi dictioni Ioth, he, vau, he, altera dictio iūcta ſit in locis ꝓdictis, & illa per ſe ſimplr non ꝓferať. Diciť nanq; ibi: Dñs exaltatio mea, dñs videt, dñi pax &c. Quę dictiones termino additę, qui ibidē ſcribiť, Ioth, he, vau, he, apud Hebræos indicāt nomen illud diuinę nō applicari maieſtati: ſed locis, vel altarib⁹, vt ibidem patet: quēadmodū & nos vel Deodatus, vel Amadeus vocamus aliquē: q tñ tantū homo eſt, & nō Deus, facit hoc illa dictionis additio: qua ablata nomen illud Deū tantū ſignificat: quo ſolo, atq; ſimplr aliquem appellare nefas eſt, atq; ꝓfanum: ideo nō fit, qa homo tantū eſt, & non Deus. Hieremias aūt ſolo noīe, ac ſimplici Ioth, he, vau, he, ſine alteri⁹ termini additione Chriſtum Meſſiā appellat, qñ dicit: Et hoc eſt nomen quod vocabūt eū, Ioth, he, vau, he: hoc eſt Deus. Igitur ſi nomen iſtud ineffabile, & infinitum, qđ ſoli Deo tantū ꝯuenit, & nō alii, Chriſto ſine ꝯnexione aliqua competit, & applicatur, iure, atq; merito ꝯcludi debet, Chriſtum ꝓculdubio Deum eſſe. Poſſunt ēt hęc duo aliter intelligi ſm̄ trāſlationē Chaldęā ſup illud Exodi cap. xvii. Et vocauit eum dñs ſignum meum: ſic & coluit ibi dñm, qui fecerat ſignum. Similiter tranſtulit illud Iudicum cap. vi. Et vocauit eum Dñs pax, ſic & coluit ibi dominū, qui dedit ei pacem: per quam trāſlationem fruſtratur Iudęi oppoſitio, his ſaltem duobus locis. Iudęus hoc audiens, ſe ꝯficit, atq; cruciat, cum id videat aſſentire nobis, qđ diximus, abſq; vlla contentione neceſſe ſit: attamen euaſionem quādam inuenit, ſi ea ſibi prodeſſe poterit. Inquit enim, ꝙ in hoc etiā loco Hieremiæ, aliqui ſunt termini adiuncti ipſi nomini, Ioth, he, vau, he: ſcilicet Iuſtus noſter: & ꝙ, eo quod ipſi termini, Iuſtus noſter, additi ſunt ipſi nomini Ioth, he, vau, he, per nomē ipſum, & ſeu terminū, Ioth, he, vau, he, non ſignificatur hic Deus, ſed Meſſias tantū, q eſt, & ſeu eſſe debet homo purus, & non Deus. Reſpōdetur. Quod iſti termini Iuſtus noſter, nō adduntur hic, vt ſignificationem mutēt

dicti

Oppoſitio. Reſponſio. Oppoſitio. Reſponſio.

dicti termini, Ioth, he, uau, he, ſicut facit Deodatus, Amadeus, &c. Sed ſolum adduntur, velut epitheton ſuum propriũ, & congruum, quia Deus eſt iuſtus. Ipſe aũt Iudæus improbus, vbi à Propheta dr̃: Vocabunt eum dñs iuſtus noſter, inquit ipſe literarum ſenſum peruertens, literam ſonare Hebraice: Et hoc eſt nomen eius, qui vocabit eum dñs iuſtus noſter: volẽtes illud nomen dñi, Ioth, he, uau, he, quod ſoli Deo conuenit, non dicatur hic de Meſſia, ſed de Deo, q vocabit eũ ad redemptionem Iudęorum: vt ẽt paulo ſuperius diximus, quod repetimus. vt aliter etiam, q̃ ſuperius dictũ fuit, reſpondeamus. Et primo: quia in Hebręo Vocabit, & Vocabunt, eiſdem literis ſcribũtur, ſed varie punctantur: & punctatio ipſa de facili moueri põt. Sed ↄtra Hebræos extat ẽt interpretatio. lxx. interpr̃tum, qui fuerunt Iudæi valde literati: q ſic tranſtulerũt: Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eum dñs iuſtus noſter. Rabi ẽt Neuma in libro, qui Lucidus inſcribiť, dictũ illud Salomonis exponens in Prouerbiis: Iuſtum eſt fundamentum ſempiternum: interrogat quid hoc ſibi velit: & reſpondet de Meſſia in hunc modũ: Quendã iuſtum habet, ſeu habebit Deus in ſæculo ſuo: qui eſt ſibi dilectus, qa ſuſtinet mundum vniuerſum, atq; illius eſt fundamentum: gubernat mundum, atq; vt gubernetur ipſe effecit, ipſe eſt aĩarũ omnium fundamentum: atq; hoc eſt, qđ dicitur: iuſtus eſt fundamẽtum ſempiternum. hęc ille. Quapropter ſi. lxx. interp̃tes, tranſlatio Chaldæa, Hebræorũ Rabini: vt ſupra oſtenſum eſt: & vt infra in hoc eodem libro. c. xxxvi. plenius probabitur, quam dicimus veritatem fatentur, & affirmant Meſſiam, Ioth, he, uau, he, Dei nomine appellari: quod Deo ſoli conuenit, hæſitare quidem nemo põt Meſſiam Deum eſſe, niſi forte inſanus, & à ratione penitus abdicatus: aut oĩno proteruus, & obſtinatus. Proprium nanq; hominis eſt, quæ veritatis ſunt, ea prorſus percontari: quorum cognitione diligenter adhibita, ſequatur poſtea, quod ratio ipſa ſuadet, atq; monet: vt non neceſſitatis vinculo, ſed officii, quod demandauerit, ab eo effici videať. Inſtructi enim ſunt Prophetæ Oraculo, & Rabinorum ſuorum teſtimonio, Meſſiam Deum eſſe debuiſſe, & hoiem: & ab eis ſe amouent: obturãtes aures ſuas, nihil curantes, niſi vt ſuam tueri valeant peruicatiã. Hinc eſt, ꝙ nõnulli Iudæorum, vt ſcire videãtur, quæ neſciunt, audeant hoc in loco Hieremiæ vaticinium etiam aliter, q̃ ſupra dictum ſit, ſubuertere. Dicunt enim: Suſcitabo Dauid germen iuſtum, intelligi Zorobabel, q ex ſemine Dauid ortus eſt. Falſitas hęc ſatis cuiq; patet ꝑ lectionem ſequentem, vbi dicitur: Et regnabit Rex, & ſapiens erit. Nam Zorobabel Regem fuiſſe nuſquã legitur, igitur de ipſo verba illa ĩtelligi nullo modo poſſunt: vnde liquido apparet Iudæorum error, & verus Chriſtianorum ſenſus, atq; ſententia: qui prędicant, fatẽtur, atq; tenẽt, Meſſiam verum hoiem, verumq; Deum eſſe. Preterea aliq Iudæorum, vt cæteris ſapientiores iudicentur, inſurgunt ẽt ex eo, qa diximus ſupra, quando Ioth, he, uau, he, nomini aliqua additur dictio: tunc illud proprie non ſignificat Deum: ſed locum, vel perſonam aliam: ex hoc, inquiunt, iſtud ſequi, qñ à Propheta dr̃: Et vocabunt eum Dñs iuſtus noſter: qđ terminus ille Dominus, qui apud Hebręos ſcribitur Ioth, he, uau, he, non ꝓprie ibi Deum ſonet: ſed hoiem tm̃, q eſt Meſſias: qm̃ ipſi nomini applicentur hi termini Iuſtus noſter: quemadmodum cum dicitur Deodatus, Gratiadeus: qui propter horum terminorũ datus gratia additionem: quamuis hoc nomẽ Deus ibi inſerať: non tñ Deum, ſed hominem tm̃ ſignificant. Aiunt igitur manifeſte conſtare, ꝙ ꝑꝑ terminorum illorũ Iuſtus noſter additionem, q adduntur huic nomini Ioth, he, uau, he, à Propheta, non ſit Meſſias appellandus Deus, ſed Deus iuſtus noſter: q termini hoiem ſolũ ſignificant, ſicut Deodatus, Gratiadeus, & Dñs exaltatio mea. Reſponſio. Satis mihi, ſuperq; huic obiectioni r̃ndiſſe viſum ẽ: qñ ſuperius per ſuos Rabinos oſtenderim, Meſſiam eſſe Ioth, he, uau, he, noĩe

Oppoſitio.

Reſponſio.

Obiectio.

Reſponſio.

Digitized by Google

dictione nulla addita appellādū. Sed ne per huiuſmodi homines videamur ſolū veritatem approbare, quā ſequimur: ſed etiam fundamēto idoneo, ac ratione, iccirco argumentationi huic reſpondendum ēt arbitrati ſumus, laudabile, ac honeſtum fore, ne intactum quicquam, atq; indiſcuſſum de aduerſariis noſtris relinquamus ad veritatis victoriam conſequēdam. Affirmat nanq; vera, atq; ſancta noſtra religio, Chriſtum Meſſiam Ioth, he, uau, he, abſq; additione alicuius termini appellari: quo veritatis dogmate inſtruit nos Hieremias, cum ait: Et vocabunt eū dñs: hoc ē Ioth, he, uau, he Iuſtus noſter. Neq; iſti termini, Iuſtus noſter, huic repugnat veritati: qm̄ hic terminus Iuſtus nō additur huic nomini Ioth, he, uau, he, vt eius mutet ſignificationē: queādmodū fit in noibus iſtis: Dñs exultatio mea, dñs videt, dñi pax, Deodatus, Gratiadeus, & in aliis huiuſmodi: ſed additur veluti epitheton ſuū proprium, atq; congruum: neq; Deus dici pōt, ſi Deus eſt, niſi intelligatur terminus iſte Iuſtus: quinimmo per appoſitionem hoꝝ terminorū Iuſtus noſter, efficitur, ꝙ abſq; dubio nomen illud Ioth, he, uau, he, ibi à Hieremia poſitum, nō poſſit aliud intelligi, niſi Deus vnicus, & infinitus, cū ipſi apponatur eius proprietas, & ineffabilis virtus: quæ eſt iuſtitia. vnde Exodi cap. ix. ſcribitur: Dñs iuſtus: & ego. ſ. Pharao: & ppl's meus impii. Et Hieremias. c. ix. Et impleſti verba tua, qm̄ iuſtus es. Et infra eodem. c. Et tu iuſtus es in oibus. & Pſal. cxviii. in Octonario Samech: Iuſtus es dñe: & rectum iudicium tuum. & Pſal. vii. Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens. & Pſalm. cxliiii. Iuſtus Dñs in oibus viis tuis. & Hieremias. c. xii. Iuſtus quidem tu es dñe. Item Sophonias. c. iii. Deꝰ iuſtus in medio eius. & alibi in multis locis. Ex his igitur clarum eſt: ꝙ terminus iſte Iuſtus adiūctus huic nomini Ioth, he, uau, he, non mutat ſignificationem eius: ſed magis apiat, atq; declaret. Quapropter cum de Meſſia à Propheta dicitur: Et vocabunt eum Dñs iuſtus noſter, nō poteſt nō percipere, qui rationis eſt particeps, Meſſiam verum, ac vnicum eſſe Deū immenſum, atq; infinitum. Quòd aūt iſtud ipſum, an veritate fulciatur, & vigeat, lectitent Iudæi ea, quæ Thalmudiſtæ ſui, cæteriq; Rabini ſuper his Hieremiæ verbis ſentiant, & dixerint: vt infra in hoc ipſo. iii. lib. c. xxxvi. & huius myſterii veritatem cognoſcēt: qm̄ ex noſtrorum aduerſariorum teſtimonio, hoc ipſum comprobari luce meridiana clarius intuebūtur. De hoc noie Dei glorioſo, & mirabili, Euſebius de Euangelica pręparatione libr. xi. c. iiii. ſic inqt: Quatuor quoq; vocales ad vnum collatæ, ineffabile, atque arcanum Dei nomen illis vocalibus contineri vulgo apud eos fertur. Quod Grę corum ēt aliquis ab Hebræis doctus, his carminibus ſignificauit: Inuictum, magnumq; Deum nil molis habentem Corpore, cunctorumq; hoſum, rerumq; parētem Dulciſona extollunt ſeptem me carmina vocum: Ex ſeptemq; meū conſtat vocalibus ipſum Cōpoſitum miro ſignorum fœdere nomen. Aſt æterna Chelys ego ſum, quæ mōtibus acta, Cœloꝝ dulci reſono modulamine cantus.

¶ Eſaiæ. c. ix. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt Principatus ſuper humerum eius: & vocabitur nomen eius Admirabilis &c. Cap. XVIII.

ACcedit inſuper ad hanc illuſtrandam veritatem Eſaias Propheta ſic dicens. c. ix. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt Principatus ſup humeꝝ eius: & vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis: multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Quòd autem prędicta ſint à Propheta dicta de Rege Meſſia, teſtis eſt Rabi Ioſue Galilæus in Prologo lamentationis magnæ Hieremiæ: hoc eſt Threnoꝝ, dicens: Nomen Meſſiæ pax eſt. ſcriptū eſt enim Pater futuri ſæculi, Princeps pacis &c. allegans hanc Eſaiæ literam: ex cuius Rabini ſententia patet, hoc vaticiniū loq de Meſſia Rege. Rabi ēt Moyſes Aegyptiꝰ ſcribens in quadā epl'a nuncupata, Igeres teman:

rés teman: quã ad Africanos quoſdã direxit Rabotenos: hoc eſt magiſtros Hebręos: vbi de dignitate, virtute, atq; excellentia Meſſiæ continetur, ſic inquit: Nomina hęc cum epithetis ſuis, quę hic à Propheta ſcripta ſunt, dicunt de puero nato, qui eſt Rex Meſſias. Inſup Rabi Auenazia idem dicit pariter, atq; tenet in ſua ſuper hoc caplo declaratione, qui demum accuſatus à qbuſdam, ꝙ Meſſiã Deum appellaret, ne extra Synagogam eiiceretur, conatus eſt, quæ dixerat Ezechię Regi accõmodare. Si aũt Ezechiæ Regi accõmodare conatus eſt, tanto magis erat à Synagoga expellẽdus: cum ẽt ipſe purus homo eſſet: quem Rabinũ poſtea Rabi Salomõ feſtinus, & pronus ad oẽm inſinuandũ errorem, & alii qdam ſecuti ſunt: quam opinionẽ ineptam eſſe, atq; falſam inferius non difficile oſtẽdemus: tñ magnus ille Rabi Moyſes Aegyptius ſentit, atq; fatetur, omnia illa noĩa de Rege Meſſia dici, & intelligi debere: eumq́; in ipſis hoc nomen Deus inſeratur: quis tam cęcus, & tam demens eſt, q non videat, & non intelligat Iudaicam etiam ſectam huius veritatis ſacramẽtũ, Chriſtũ eſſe Deum, & hoĩem non ignorare? vnde ipſi non inſcii, ſed pertinaces in multiplices fallacias cadunt, quia ſic appetunt, & ſic volunt: inficiãtur quod tenent: & quod in manibus habent, denegant: ſacras euertunt literas: vt ſuos poſſint tueri errores: vt diuina hæc veritas in occulto ſepulta iaceat: qui error maximus quidem eſt, & animaduerſione non indignus. Nam vbi à Propheta dr: Et vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis: verba peruertũt, & dicunt: Deus noſter fortis, qui eſt Admirabilis, Conſiliarius, & Pater futuri ſæculi: vocabit puerum natũ: hoc eſt Regem Meſſiam Principem pacis. O inaudita Iudęorum fallacia, O facinus nõ æquo animo ferendũ: audent peruertere, atq; deſtruere (ſi poſſent) illud, quod Deus ipſe fieri voluit, atq; decreuit. Quam malitiã, atq; improbitatẽ præuidens Eſaias .c.i. inquit: Vę genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini neq̃, filiis ſceleratis: dereliquerunt dñm, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael, alienati ſunt retrorſum. Has patitur Deus iniurias: quas tñ nõ oblitus inexpugnabili pœna opportuno tempore pariter compẽſabit. Nam ſcientes, qui peccant, & ſua errata corrigere nolunt, veniam quidem aliquã nõ merentur. Ignoſcitur aũt iis, qui in peccatum incauti prolabuntur, & pœnitentes ſe corrigunt. Scribunt nanq; Iudęi dictiones: Vocabitur, & Vocabit, iiſdem literis, & iiſdem penè punctis. Nã Vehicare, Hebraice, apud nos ſonat Vocabitur. & Vehicra, Hebraice, apud nos ſonat Vocabit. hac itaq; vna, & eadem literarũ figura, licet inter ſe puncta varietate diſcordent, à fundamento veritatis: & à ratione verę religionis Iudęi ſe amouẽt, atq; abdicant. Quod aũt hęc veritas, nõ ingenio ſolũ, & oculis videatur: ſed (vt dici ſolet) manibus attrectetur, legãt Hebręi ſuper huiuſmodi verbis Eſaię ſuperius adductis .lxx. interpretum trãſlationem hoium Hebræorum admodum doctiſſimorum, quibus Iudæi tñ fidei tribuunt, ꝙ eorum repugnare dictis auſi nunquã fuerint. Ea vtiq; ſic interpretati ſunt: Puer natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis: cuius imperium ſuper humerũ eius: & vocabitur nomen eius magni cõſilii Angelus. Ex hac enim tranſlatione manifeſte apparet, cũ doctiſſimi illi Vocabitur ſcripſerint, quod Vehicare, non Vehicra: hoc eſt Vocabitur, non Vocabit, & ſcribi, & proferri debet. Quare autem .lxx. loco ſex verborum, ſiue dictionum iſtarum .ſ. Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis &c. poſuerunt ſolum Magni conſilii Angelus: quia, cum diuina eloquia Ptolemęo Gentili interpretarẽtur: ſæpe quæ ad Chriſti diuinitatẽ pertineret, vel ꝑtermiſerũt, vel mutauerũt: ne forte ille putaret Iudæos exiſtimare Meſſiã eſſe Deũ inq̃tum homo: & Deum à ſũmo Deo diuerſum: duosq́; Deos eſſe. vnde Rabi Moyſes Aegyptius in epl'a ſua ad Africanos expõit de Meſſia puero nato: ſex illa noĩa .i. Admirabilis, Cõſiliarius, Deus fortis &c. & ad iſtam verita-

tem confirmādam accedit tranſlatio illa Chaldæa, quæ Targum dicitur, quā Iudæorum nullus carpere vnquam auſus, cum doctrina ſua vndiq; veritate, ac ſapiētia fulgeat. Vbi ita dicitur: Infans natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis: & recipiet ſuper ſe legem ad ſeruandū eā: & vocabitur nomen eius de ante Mirabilis, Conſiliarius, Fortis, Permanens in ſæcula ſæculorum Meſſias: in cuius diebus pax multiplicabitur ſuper nos. Qua expoſitione clarius aliquid, neq; dici, neque excogitari poteſt: per quam Vocabitur percipimus, non autem Vocabit: igitur Vehicare, non Vehicra ſcribi à Iudęis, atque pronunciari debet. Oſtendit enim Vates iſte Eſaias, Meſſiam Deum futurum fuiſſe, & Regnum eius ſpirituale, mundiq; alterius. Item venturum illū Cæſare Octauiano imperante, ſub quo vniuerſalis, & diuturna pax fuit. Monarchia mundi latiſſima, feliciſſimaq;, & orbis vniuerſi deſcriptio: vt latius oſtendendum eſt libro. vi. c. xi. His ergo diligenter diſcuſſis, patet vndiq; veritas, quam ſequimur: cuius vigore Iudęorum obiectio inanis, & fatua redditur: qui ad Ezechiam Regem Prophetę Oraculum ſuperius trahere conabantur: quę qdem opinio, non modo ratione aliqua: ſed ēt nulla vi, vel ingenio illi vel competere, vel accōmodari poſſet. Et quoniam circiter annos. xv. Rex ipſe pace functus ē: Iudæi tanquam rerum ſuarum imperiti, & rationis ignari, expromere audent: quod animo quidē concipi non poteſt, idq; veritas ipſa docet. Regnauit Rex ipſe Ezechias annis. xxix. quem quartodecimo anno regni eius Sennecherib Aſſyriorum Rex amaritudine, & anguſtiis quamplurimis affecit: vt ſcribitur quarto Regū, capitulis. xviii. &. xix. quo mortuo, eius loco Manaſſes filius ſuffectus eſt: quem Principes exercitus Regis traxerunt vinctum cathenis, atq; compedibus in Babylonem: vt legitur ſecūdo Paralipomenon. c. xxxiii. Ex quibus igitur conſtat, ꝙ per id temporis pax non diu viguit: quod Eſaiæ dictis repugnat, atq; contrariatur, qui in eo capitulo. ix. ait: Et pacis eius non erit finis. Item qm̄ Propheta parum infra inquit: Super ſolium Dauid, & ſuper Regnum eius, vt cōfirmet illud, & corroboret in iudicio, & in iuſtitia, amodo, & vſq; in ſempiternū: quod Ezechiæ minime competere pōt: & de ſpirituali vita, & imperio intelligi debet. Hæc omnia ad tollendam omnē fallaciam, & ad conuincendos errores Iudæorum dixiſſe volui: tam etſi ſatis, ſuperq; ſupra oſtenſum fuerit: ea dici omnia, & exponi de Chriſto Meſſia, & ita eſſe, ſicuti eſt, & apparet. Propheta igit̃ Eſaias loquēs de puero filio nato: ſuper cuius humerum factus eſt principatus: & cuius nomen eſſet Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, & Priceps pacis, nullus alius fuit, niſi Meſſias Rex: qui tñ prius erat, ſed poſtea factus eſt. Quid erat, qui factus eſt? Verbū erat, caro factus eſt: filius Dei erat, factus eſt filius hominis: Deus erat, homo fact᷒ eſt: ſuſcepit humanitatem, non amiſit diuinitatem: factus eſt humilis, manſit ſublimis: natus eſt homo, non deſtitit eſſe Deus: natus eſt paruus, latet magnus: q; libenter amplectitur natum, non abhorret virginis partū. Dicit tibi creator hominis: Quid eſt, ꝙ te permouet in mea natiuitate? non ſum libidinis cōceptus natiuitate: ego matrē, de qua naſcerer, feci: ego viam itineri præparaui, atq; mūdaui: hanc, quam deſpicis Iudęe, mater mea eſt: ſed manu fabricata eſt mea: ſi potui inquinari cum eam facerem, potui inquinari cum ex ea naſcerer: ſicut tranſitu meo illius nō eſt corrupta virginitas: ſic mea nō eſt ibi maculata maieſtas &c. Item ſi Solis radius cloacarū ſordes ſiccare nouit, inquinari non nouit: quanto magis ſplendor lucis æternę, in quo nihil inquinari incurrit, quodcunq; radiauerit, mundare poteſt, ipſe pollui nō poteſt? Stulte vnde ſordes ī virgine matre, vbi non eſt concubitus cum homine patre? Vnde ſordes in ea, quæ nec concupiſcendo libidinem, nec pariendo paſſa eſt dolorem? unde ſordes in domo, ad quam nullus habitator acceſſit? ſolus ad eam fabricator, & dñs uenit: ueſtem, quā

non

non habebat, induit: eamq́; ſicut clauſam inuenit, reliquit: ſic ille ſolus natus eſt inter mortuos, ſic & iſtius, ex qua natus eſt, matris pudor ſolus eſt iteger. Eua inobediens meruit pœnā, Maria obediēs ꝯſecuta eſt grām. Illa gaudio ꝓhibito maledicta, hęc credendo Angelo benedicta: illa nobis mortem ꝯtulit, hæc vitā peperit.

¶ Eſaias capitulo. xlv. Tantum in te eſt Deus, & non eſt Deus abſq; te: vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator &c. Cap. XIX.

QVam veritatē Eſaias diuinus Vates cap. xlv. manifeſte declarat, vbi loquens de Chriſto Meſſia, inqt: Tantū in te eſt Deus, & non eſt Deus abſq; te: vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator. Et vere abſconditus fuit, qui aſſumpta humanitate apparuit, vt homo deſpect⁹, captus, & à Iudæis occiſus. Quòd aūt verba dicti capituli dirigant ad Chriſtum Meſſiam, Rabi Salomon hoc ipſum edocens, ſup hoc eodem capite, inqt: Magiſtri nři ſic dixerūt: Deus ſanct⁹, & bñdictus dicit Meſſię ſuo: Opponens ego te ipſi Cyro: qđ declarans Nicolaus Lyrēſis, dicit: Deſignās te per Cyrū. Igitur cum omnia ſuperius dicta, & adducta de ipſo Chriſto dicant, cogimur (veritate ipſa clamāte) credere, fateri, atq; ſentire Chriſtum proculdubio eſſe Deum, qui cœlum, mūdumq́; fecit, q hominem creauit, qui cuncta regit, atq; gubernat, vti ſingularis opifex, atq; rector præcipuus, ſummus, & infinitus, ſolus, & vnicus Deus. Hæc cōfeſſio eſt via Dei, per quam nos ambulare præcepit: hoc eſt veritas: quam ſeruandam oibus demandauit: cui Angeli ſeruiunt: quem Dęmones ꝯtremiſcunt: qui qualis, quantusq́; ſit, nec dici, nec ſcribi, neq; comprehendi poteſt. Sed Iudæi, & qui ſequūtur hiſtoriā, hoc in loco dicere poſſent, Prophetam Eſaiam, non de Chriſto Meſſia, ſed de Cyro Perſarū Rege dicere voluiſſe. Latet enim neminem Aegyptum, & Aethiopiam, gentemq́; Sabæam: quæ trans Aethiopiam eſt, ſeruiſſe Cyro, & ei gētes vltimas fuiſſe ſubiectas, atq; ex mirabili intellexiſſe victoria, ꝙ in eo eſſet Deus: & non eſſet alius, præter eum, qui in illo habitaret Deus. Sed hoc quod ſequitur: Vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator: quomodo poſſint Cyri perſonæ iungere, nō intelligo: niſi forte Theodotionis vtamur æditione, qui tranſtulit: In te eſt fortis, & non eſt alius, præter eum, Deus: ꝓpterea tu fortis abſcōditus, Deus Iſrael Saluator: quocunq; ſe verterint, non valebūt laqueos veritatis effugere. Fac enim in Cyro eſſe Deum: & non eſſe alium, pręter eum, qui ſit in Cyro Deus: quomodo Cyri perſonę dici ꝯueniet: Vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator? Ergo Deus, in quo De⁹ eſt, dñs noſter Ieſus Chriſtus rectius, & verius intelligitur: qui Deus appellatur abſconditus, ꝓpter aſſumpti corporis ſacramentum: & Deus Iſrael Saluator, quod interpretatur Ieſus. Nota inſuper hæc verba: Tu es Deus, & in te eſt Deus: ſi Deus eſt in eo, neceſſe eſt, ꝙ ille ſit Deus: & ſi Deus eſt in Deo, neceſſe eſt confiteri diſtinctos eſſe eos abinuicem: cum qui eſt, ab eo in quo eſt, diſtinctus ſit. Et vt diſtinctionem perſonarum in identitate ſubſtantię fore demonſtraret, ſubdit: Nec eſt Deus abſq; te: vere tu es Deus abſcōditus, Deus Iſrael: ideſt incognitus intellectui, & ſolum cognitus reuelatione ſua. Diuina enim maieſtas coli non poteſt, niſi per filium: qui ſicut radius à Sole, ita à patre filius ſeparari non poteſt: qui igitur colit patrem, colit & filium: & qui odit vnum, odit vtrunq;: quoniam vna vtriq; mens eſt: vnus ſpiritus: vna ſubſtantia: quæ fecit, condidit, atq; gubernat cœlum: & quæ ſub cœlo ſunt omnia. Dicimus nanq; Deum Meſſiam, qui vere Dei filius eſt: neq; alterum ab altero ſecernimus: quia idem eſt pater, & filius: & alter ſine altero eſſe nō potvnus Deus: & ꝑter ipſum nullus alius eſt Deus: quā veritatē Eſaias cap. xlv. manifeſte declarat, dicens: Tantū in te Deus eſt, loquēs de Chriſto Meſſia: & nō eſt Deus abſq; te: vere tu es De⁹ abſcōditus, Deus Iſrael Saluator. & vere abſcōditus fuit, qa aſſūpta humanitate, apparuit vt hō, & tāq̄ homo deſpect⁹ &c.

Supra libro. ii. cap. x.

Oppoſitio.

B. Hieronymus.

Finus Ferrarieñ.

Reſponſio.

Digitized by Google

¶ Zacharias.c.ix.Exulta ſatis filia Sion: iubila filia Hierl'm: ecce Rex tuus venit tibi iuſtus,& Saluator. Cap.XX.

ITẽ Zacharias Vates cap.ix.hác ipſam veritatem,de qua loqmur, approbat, & confirmat,dicens: Exulta ſatis filia Sion : iubila filia Hierl'm : ecce Rex tuus venit tibi iuſtus,& Saluator, aſcẽdens ſuper aſinam. Iuxta Rabinoꝝ Hebræorum ſniam,& maxime Rabi Salomonis , hęc Zachariæ prophetia,de nullo alio recte, & veraciter exponi poteſt,niſi de Meſſiá Rege:qm̃ per Prophetá hoc in loco duę Meſſiæ Regis oſtendunt naturæ,& quidem aperte,qđ in nullo alio fieri poteſt. Nam per hęc verba:Pauper, & aſcendẽs ſuper aſinam,eius oſtẽditur humanitas, in qua ſicut pauper cum hoibus ꝯverſatus eſt.Per hæc autem alia verba ſequentia:Rex iuſtus,& Saluator, excellẽtior in eo natura oſtendit,per quam ſaluare poteſt,& regnare:qa inquantũ pauper, nec regnare,nec ſaluare poterat : & ideo fuit in vnum ſimul diues, & pauper.ſ. diues in natura diuina, & pauper in natura humana.Et ꝙ hęc verba de Meſſia intelligi debeant,patet per Gloſam Hebræoꝝ fide dignam , ſup illud Canticoꝝ cap.i. Exultabimꝰ,& lętabimur in te.Gloſa.i.in te ſancto,& bñdicto. Simile eſt enim hic cuidam Reginę,cuius maritus,filii, & generi trãſierunt mare: poſtea per magnũ tpis ſpatium,nũtiatum eſt ei: Venerũt generi tui.Rñdit:Quid ad me.Lætentur filię meæ.Dictum eſt inſup ei: Venerũt filii tui.Rñ dit:Quid ad me. Lętent nurus meę.Qñ aũt dictũ eſt ei: Venit vir tuus. Rñdit:Nũc facta eſt perfecta lętitia mea. ſic factum eſt:vt eſſent Prophetę dicentes ad Hierl'm:Filii tui de lõge venerũt. Rñdit: Quid ad me. Lętent filiæ Iudæ. Sed cũ dictũ eſt ei illud Zacharię cap.ix. Ecce Rex tuus venit: tunc fuit ei lætitia pfecta. vnde ibidem ſatis præmittitur: Exulta ſatis filia Sion:iubila filia Hieruſalem &c.Ex iſta nẽpe Gloſa Hebraica, patet Prophetam locutum fuiſſe de aduentu Dei ad filios Iſrael. Si ergo ex Rabinoꝝ Iudęoꝝ ſnĩa Propheta loquitur de Meſſia Rege:qa ẽt ibidem dicit eum venire in paupertate, ꝯcluditur , ꝙ ipſe ſit Deus,& homo:& ꝓpterea,ꝙ ratione humanitatis,pauper ſit:ratione aũt diuinitatis,ſaluare,& regnare poſſit.Et quoniã Propheta addidit:Et diſpergam quadrigam,& Effraim,& equũ de Hierl'm,& diſſipabitur arcus belli,& loquet pacem gẽtibus,& poteſtas eius à mari, vſq; ad mare, & à fluminibus , vſq; ad fines terræ: ideo ex ipſis verbis patet,Meſſiam venturũ fuiſſe Hieroſolymam tanq̃ inopem, & ſup aſinam , Regnumq; eius non fore terrenũ: & ſalutem ab eo expectatá aiaꝝ potius,q̃ corpoꝝ fuiſſe:& per ſolam ſanctitatem,imo & mortem futurá eſſe. Adiungit enim Propheta:Tu aũt in ſangui ne teſtamenti tui miſiſti vinctos tuos de lacu.i.antiquos ex Limbo.Talia vero de ſolo Meſſia legunt, quem hoiem fore, & Deum Zacharias innuit, qñ dixit : Eum pauperẽ ſup aſinam,imbellemq; fore:nullis armis,ſed ſola pacis doctrina vſurũ: & tñ Saluatorẽ, Regemq; appellat vbiq; regnantẽ,Dei aũt hoc officiũ eſt. Ipſum inſup eundẽ Zachariã ſi leges cap. xiiii. vbi loquens de Deo dixit:Et ſtabunt pedes eius in die illa ſup montem Oliuaꝝ, doceberis eum & Deũ eſſe, & hoiem: licet ibi de Antichriſti tpe dicat : cũ enim Deus in eſſentia ſua,& natura diuina,pedes non habeat,vt Prophetę verba verificent , eũ humanitatẽ aſſumptuꝝ fuiſſe neceſſario fatendũ eſt.Hic enim oſtendit Propheta Deũ eẽ hoiem,eo ꝙ pedes habeat.Hoc idem ẽt habet Pſal. cxxxi. his verbis:Introibimus i Tabernaculũ eius: adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius.Ipſe ẽt Ieſus noſter Ioánis cap.xiii. hoc ipſum approbauit,dicẽs: Qui credit in me,nõ credit in me, ſed in eũ, q miſit me: & q videt me,videt eũ , q miſit me. In qbus verbis oſtendit ſe in hunc mundũ miſſum fuiſſe à patre.ſ.Deo:vbi oſtendit pſonaꝝ diſtĩctionẽ. Intereſt enim in miſſum,& mittentẽ.cũ aũt addidit : Qui videt me , videt & patrem , diuinitatis eſſentiam,& vnitatẽ declarat . Vnde veraciter fatendum eſt, eundem Chriſtum, & vnigenitum Dei,& filium hois fuiſſe: nam vnum horum ſine altero non ꝓderat ad

Digitized by Google

erat ad ſalutem: & æqualis erat periculi ipſum dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ, aut Deũ tantũmodo ſine hoīe, aut ſine Deo ſolũ hoīem crediſſe, cũ vtrũq; eſſet pariter ↄfitendũ, qa ſicut Deo vera humanitas, ita homini ineſſet vera diuinitas.

Pſalmo. xcvi. Adorate eum omnes Angeli. Cap. XXI.

AD huius ēt rei ꝓbationem, ꝙ Meſſias eſſet Deus, accedit Pſalmiſta, inquiens Pſal. xcvi. Adorate eum oēs Angeli eius. In qbus verbis Propheta indicat, & qdem aperte, in Chriſto diuinam eſſe naturã, cum eum per ſanctos Angelos adorari velit, imo mãdet. Quis aũt huius Pſalmi auctor fuerit, varia eſt expoſitoꝝ opinio. Aliqui nãq; Dauid auctorem fuiſſe aſſerũt: aliq vero alii, & maxime Hebręi, Moyſem inquiũt fuiſſe auctorem: ſed qſqs eorum duoꝝ fuerit, Propheta fuit, & diuino Spiritu illuminatus. Cum aũt Pſalmiſta dixerit: Adorate eum oēs Angeli eius, ſignificauit eũ eſſe Deũ: qa, pręter eũ, nullus alius, non ſolum ab Angelis, ſed nec ēt ab hoībus eſt adorandus, & maxime latrię adoratione. Quod aũt in hoc Pſal. de Chriſto dicat, teſtis eſt Beatus Paulus Apl̄s, qui in lege Dei fuit, & humana, & diuina edoctus diſciplina. Fuit enim Gamalielis diſcipulus in lege Moyſis: & in eius Pauli ↄuerſione, vſq; ad cœlũ raptus, & ſpiritu diuino illuminat⁹. Ipſe nãq; hũc allegat Pſalmũ ad literã de Chriſto ad Hebręos. c. i. dicens: Et cum iteꝝ introducit primogenitũ in orbē terrę, dicit: Et adorent eum oēs Angeli Dei. Qđ ēt teſtatur Rabi Salomon, in parte dicēs Pſalmũ iſtũ loqui ad futurũ: qđ vocat tp̄s Meſſiæ: ſed expectat primũ eius aduentũ, licet inaniter, & erronee, qa iamdiu elapſus eſt. Hebręi aũt dicũt in hoc Pſalmo ↄtineri gratiaꝝ actiones ſummo Deo factas p Dauid Regem: qñ debellatis Philiſtęis, q regnũ eius inuaſerant, terra ſua in pace, & qete fuit reſtituta: in qua re valde errãt. Nam ſi Moyſes fuit auctor huius Pſalmi (vt inquiũt Iudęi) nempe non poſſent in hoc Pſalmo reddi gratię Deo de liberatione facta populo Iudaico à Philiſtęis eũ opprimentibus: qa huiuſmodi liberatio facta fuit per magnum tp̄is ſpatium poſt Moyſem: qa gratiæ reddunt̃ de re prætenita, non aũt de futura. Cum aũt à Moyſe, vſq; ad Dauid interfuerint anni quadringenti, & vltra: ideo ex iſta ratione, ſnia, & opinio Iudeoꝝ friuola euaneſcit. Inſuper ſi Dauid fuit auctor huius Pſalmi, & reddantur gratię Deo de liberatione à Philiſteis, vt volũt Iudęi, litera Pſalmi non videt̃ concordare, & maxime, cũ dicit̃: Nubes, & caligo in circuitu eius. & poſt ſubditur: Ignis ante eum pręcedet: qa talia ſigna non legunt̃ in bellis Dauid apparuiſſe: ſed legitur, ꝙ in vltimo Chriſti aduẽtu huiuſmodi apparebũt ſigna, qñ. ſ. veniet mundũ iudicaturus in vltimo Iudicio. Si aũt Iudæus diceret, obſtare nobis titulum in noſtris Bibliis poſitum: qui huiuſmodi eſt: Pſalmus ipſi Dauid, qñ terra eius reſtituta eſt ei. Reſponderi poſſe:. Hunc Pſalmum in Hebræo, & etiam in tranſlatione Beati Hieronymi, ſm veritatē Hebraicã, nullũ habere titulũ: ſed in noſtris Bibliis poſitus fuit forte ab aliquo expoſitore ꝓ ſua voluntate, vel minus docto huiuſmodi titulus. ſ. illa pars: Qñ terra eius reſtituta eſt ei. Pſalmo ēt. lxxi. hoc idem, quod in ſuperiori Pſalmo diximus, oſtendit̃, vbi dicit̃: Adorabunt eum oēs Reges terræ: oēs gentes ſeruient ei. Quod aũt in ipſo. lxxi. tractetur de Meſſia Rege, ſuperius lib. ii. cap. xii. ꝓbatũ eſt. Loquit̃ enim Vates iſte, qſqs fuerit ille, de ingreſſu terræ viuentiũ p Meſſiã Regem aperiẽdo tp̄e gratiæ: qñ per ſuã benedictã paſſionem amouit impedimentum. & ēt Pſal. xciiii. de Chriſto multa dicũtur: vnde ad exultationem prouocat omnes. Oppoſitio. Reſponſio.

Hieremias capitulo. xxxiii. Ecce ego obducam eis cicatricem, & ſanitatem: & curabo eos, & reuelabo eis deprecationem pacis &c. & paulo infra: Et emundabo illos ab omni iniquitate ſua &c. Cap. XXII.

HIeremias cap. xxxiii. hoc ipſum verum eſſe manifeſtauit, dicens: Ecce ego obducam eis cicatricem, & ſanitatē: & curabo eos, & reuelabo eis de-

Digitized by Google

precationem pacis,& veritatis:& cõuertam ꝯuerſionem Iuda, & ꝯuerſionẽ Hieruſalẽ: & ædificabo eos ſicut à principio: & emundabo illos ab omni iniqtate ſua, in qua peccauerunt mihi. In iſto Hieremiæ capitulo, tractari de Meſſia Rege ſuperius in hoc eodem lib.c.xviii. ſatis dictum,& ꝓbatũ fuiſſe reor: ẽt ex ſnia Rabi Salomonis. Dicit ergo hic Deus per Prophetã: Ecce ego obducam eis cicatricem. Cũ enim vulneri cicatrix eſt obducta: tunc equidem vulnus eſt pfecte ſanatum:& ſanitas data eſt per Chriſtum, & non per aliũ.& ſeqtur Propheta: Et reuelabo illis deprecationẽ pacis,& veritatis: hoc eſt pacem,& veritatem, pro qua deprecati ſunt patres veteris teſtamẽti: ideo Chriſto nato Angeli Deũ laudauerunt, canentes: Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hoibus bonæ volũtatis: vt habetur Lucæ cap.ii.& ſequit̃ Propheta: Et ꝯuertam ꝯuerſionem Iuda, & conuerſionem Hieruſalem: ideſt ꝯfitentium peccata ſua,& ꝯuertentium, ac venientium ad eccleſiã catholicã, quę nominat̃ Hierl'm: vt Eſaię cap.ii. Ad Hebræos cap.xii. & Apocalypſis cap.xxi. Et ſeqtur: Aedificabo eos ſicut à principio. Principiũ ædificationis fuit in exitu Iſrael de Aegypto: quę ædificatio fuit per ſigna,& miracula diuinæ virtutis: vt patet in Exodo, & in libro Numeroꝝ in pluribus locis. Et hoc modo ædificata eſt eccleſia in aduentu Saluatoris noſtri: vt patet in Euangeliis, & in Actibus Apl'oꝝ.& ſeqtur: Et mũdabo illos ab omni iniqtate ſua: hoc non poſſũt exponere Iudęi de aliqua ſalute, vel ſaluatione ſua, ſiue emũdatione temporali ſibi facta:& eo magis, qa dicunt, ꝙ in omni punitione, & afflictione, quã ſuſtinuerũt hucuſq;,& ſuſtinebũt vſq; ad aduentum ſui Meſſiæ, ſemꝑ expiatur aliqua pars pœnę ſibi debitæ pro vituli aurei adoratione. Et ideo iſta emundatio ꝓprie intelligitur de Chriſto, qui per ſui ſanguinis effuſionem lauit nos à peccatis noſtris: quæ nempe lotio eſt perfecta mundatio: ex quo illis omnibus, qui lauant̃,& mundant̃, per baptiſmũ,& maxime adultis, non imponitur aliqua pœna ſatisfactoria pro peccatis ſuis, qñ baptizantur: qa baptiſmus ipſe delet & culpã, & pœnam:& maxime ſi adulti, corde cõtrito,& veraciter credũt. Cum ergo manifeſte cõſtet prędicta omnia, & etiam ſequentia, vſq; ad finem pręſentis capituli, eſſe debere, ſiue debuiſſe, tpe Meſſiæ Regis, teſte ẽt Rabi Salomone, vt ſupra dictum eſt, licet eum venturꝝ expectaret, & qdem inaniter,& fruſtra: qa iãdiu venerat, vt ꝓbabitur infra lib.v. Qui qdem Meſſias, licet tanq̃ homo apparuerit ſicut vere erat, tñ ex multis, & mirabilibus miraculis per eũ factis:& etiam atteſtatione Dei, qñ à Ioãne baptizatus fuit,& qñ in monte corãm tribus Apl'is ſuis transfigurratus fuit, ẽt Deus erat. Et ideo per Prophetam Hieremiam inqt ipſe: Et mundabo illos ab omni ſua iniqtate: in qua peccauerũt mihi. Nam remittere hoibus peccata, ſolius Dei officium eſt: cum ſit ẽt, ꝙ ex meritis paſſionis Chriſti, oẽs eũ fide, & opere recipientes mundent̃ ſacramentis eccleſiaſticis ab oĩbus ſuis iniquitatibus, ſequitur neceſſario, ꝙ ipſe fuit, & eſt Deus. Sed Chriſtus Ieſus fuit eiuſmodi: ergo ipſe Chriſtus fuit,& eſt Deus.

¶ Eſaias cap.ii. in fine ipſius capituli: Quieſcite ergo ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt, quia excelſus reputatus eſt. Cap.XXIII.

AD hoc ipſum etiam ꝓbandũ adducitur Eſaias Propheta, qui in fine capituli ſecũdi ait: Quieſcite ergo ab hoie, cuius ſpiritus ĩ naribus eius eſt: qa excelſus reputatus eſt ipſe. Sup qbus verbis Beatus Hieronymus inquit: Hoc pretermiſere ſeptuaginta. & in Gręcis exemplaribus ab Origene aſteriſcis de æditione Aquilæ additum eſt. Dicens ipſe Beatus Hieronymus: ꝙ vbi nos dicimus: Excelſus reputatus eſt, Aquila interpretatus eſt: In quo reputatus eſt. Et verbum Hebraicũ Bama, vel Ypſoma, ibi poſitũ dici ſignificare Excelſum Beth Menhen, dicit ſignificare, Certe in quo. Intelligentes ergo Iudæi ꝓphetiam hanc eſſe de Chriſto, verbum ambiguum in deteriorem partem interpretati ſunt: vt viderentur nõ laudare Chriſtum, ſed nihilipendere.

dere. Voluit enim Propheta oſtendere Chriſtum, & hominem fuiſſe, eo ꝙ ſm carnem homo erat, & habebat animam, & ita ſpirabat, & narib⁹ halitũ trahebat, vnde nos oẽs ſpiramus, & viuimus: ſed ſm diuinam maieſtatem excelſus erat, & reputabatur, & credebatur.

¶ Hieremias Threnoꝝ cap.iiii. circa finẽ: Spiritus oris noſtri Chriſt⁹ dñs captus eſt in peccatis nr̃is. Cap. XXIIII.

Hieremias itidẽ Threnoꝝ cap.iiii. circa finem: Spũs oris noſtri Chriſtus dñs captus eſt in peccatis noſtris. Quãuis aliqui ex Iudæis hũc verſiculum ĩterpretent̃ de Ioſia Rege Iudęorum, qui interfectus fuit à Pharaone Nechao: & nõnulli alii de Sedechia Rege, q egreſſus de ciuitate Hieroſolyma obſeſſa ꝑ Chaldęos, ĩ Aegyptũ fugere voluit, quem ꝓſecutus fuit Chaldęoꝝ exercitus, & eum in deſerto Hierico comprehẽdit: vt.iiii. Regũ cap.xxv. tñ de neutro eoꝝ ad literam intelligi põt, cum eoꝝ vterq; captus fuerit in peccatis ſuis ꝓpriis. Ioſias qdem, quia non obediuit vero Dei Prophetæ ex ore domini: vt dicitur in libro Eſdræ: Sedechias aũt, quia nõ obediuit verbis Hieremię, nec ſeruauit iuramentum, quo ſe aſtrinxerat cum Rege Chaldęoꝝ, ex quo vterq; eoꝝ capt⁹ fuit pro peccatis ſuis ꝓpriis, & non alienis. Et iccirco hæc Prophetæ verba de nullo alio literaliter intelligi poſſunt, niſi de dño noſtro Ieſu Chriſto: tũ qm̃ ipſe nullum habuit peccatũ: vt ait Eſaias cap.liii. & pro peccatis alienis, & nõ ſuis captus, & paſſus fuit: tũ maxime, qa vbi in trãſlatione noſtra Latina dicitur: Chriſtus dñs captus eſt, in Hebræo eſt nomẽ Dei quatuor literaꝝ. ſ. Ioth, he, vau, he, quod nomen nulli ꝯuenit puro homini, ſed tantũ Deo: vt ſupra dictum eſt cap.xviii. huius tertii libri: cui dño noſtro attribuitur nomen illud: vt ibidem ꝓbatum fuit. Non poſſunt igitur Iudæi inficiari, quin Chriſtus dominus hoc in loco diuinum vnũ ſignificet ſuppoſitum, qui Deus ſit, & homo: qm̃ Deus vt homo, non aũt vt Deus capi poteſt. Inquit nãq; Propheta: Chriſtus dñs captus eſt. & ſequit̃ Propheta ipſe: In peccatis noſtris: ergo nõ ſuis, qa ipſe nullum habuit peccatum: vt Eſaiæ cap.liii. ſed pro peccatis noſtris paſſus eſt. In ipſo enim duę aderant naturæ, diuina. ſ. & humana. Quæ qdem Hieremię verba ſic interpretari debent: Chriſtus dominus: ideſt Ieſus verus homo, & verus Deus. & ſequit̃: Spiritus oris noſtri: ideſt nos viuificans in reſpiratione ſuæ gratię: captus eſt in peccatis noſtris: ideſt Iudæis traditus ꝓpter peccata noſtra delenda &c. Vnde omnia, quæ dicuntur à duodecimo verſu, & deinceps, habẽt referri ad mortem eius: in quam cõſpirauere ſacerdotes, legis doctores, & ſcribæ. Et etiam verificatur de Iudæis, poſt mortem Chriſti, ille verſus antedicti capituli Hieremiæ, qui dicit: Facies domini diuiſit eos, non addet, vt reſpiciat eos: quoniam poſt captiuitatem Chaldęam Deus reſpexit eos, & in terram ſuam reduxit. Sed poſt mortem Chriſti, deſpexit eos: vt ſcilicet non reducantur in patriam, ſed ſint diſperſi, & vagi, vt ſunt hodie. Quod etiam verificatur per Pſalmiſtam dicentem Pſal.lviii. Ne occidas eos: ſcilicet Iudæos: de quibus loquitur ibi. & quare hoc dixerit, declarat dicens: Ne quãdo obliuiſcantur populi mei: diſperge in virtute tua: & depone eos. Orat igitur Pſalmiſta dominum, vt non occidat Iudæos, ne populus Dei: ſcilicet Chriſtianus, obliuiſcatur quomodo ipſi occiderunt Ieſum: ſed orat, vt per vniuerſum terrarum orbem diſpergant̃: vt ipſi ſint continuo in teſtimonium, & memoriam paſſionis Chriſti. & ſequitur Pſalmiſta, dicens: Delictum oris eorum ſermonem labiorum ipſorum. Verbis igitur grauiter peccauerunt Iudęi: quando ſcilicet clamauerũt, dicentes: Crucifige, Crucifige. Patet igitur ex deſcriptis etiã in hoc capitulo, Meſſiam Regem Deum fuiſſe, ſiue eſſe debuiſſe, & hominẽ pariter. Et quoniam Propheta ſequitur, dicẽs: Cui diximus in vmbra tua viuemus in gentibus: per quę verba Propheta ꝑdixiſſe videt̃, ꝙ Iudęoꝝ populus permaneret incredulus, Gentilem vero in eius vmbra victurum, quia. ſ. in eum credidit.

❡ Eſaias capitulo.xliii. Verũtamen ſeruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Cap.XXV.

ESaias diuinus Vates hoc idem inq̄t cap.xliii.his verbis: Verũtamen ſeruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniq̄tatibus tuis. In quibus verbis Propheta clare,& aperte oſtendit Chriſtum pro peccatis populi formam ſerui accepiſſe,& paſſum fuiſſe. & ſeq̄tur:Ego ſum,ego ſum ipſe: qui deleo iniq̄tates tuas ꝓpter me, & peccatoꝝ tuorum non recordabor. In quibus verbis oſtenditur eius diuinitas:nemo enim iniquitates hominum delere põt, niſi ſolus Deus.Patet ergo ex hoc textu, & quidem manifeſte,ꝙ ille , qui formam ſerui accepit,& paſſus eſt pro iniq̄tatibus populi,eſt illemet,qui delet peccata.Nemo aũt delere põt peccata , niſi ſolus Deus, igitur qui pro delictis populi paſſus eſt, fuit Deus : ſed nemo paſſus eſt pro delictis populi,niſi dñs noſter Ieſus Chriſt⁹, qui fuit verus Meſſias: vt ꝓbabitur infra lib.vi. Ergo ipſe fuit,& eſt Deus, pro ſuis autem peccatis pati nõ potuit,quia nullum habuit peccatũ: vt Eſaię cap.liii. Eo ꝙ iniq̄tatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius. Et ꝙ pro peccatis noſtris paſſus ſit, ibidem dicit̃ : Vere languores noſtros ipſe tulit.item : Ipſe aũt vulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras,attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra. Auctoritate igit̃ huius Oraculi Meſſias Rex Deus,& homo eſſe debebat: quia tanq̄ homo paſſus eſt propter peccata noſtra , & tanq̄ Deus peccata noſtra deleuit.

❡ Pſalmo octuageſimoſexto : Nunquid Sion dicet homo , & homo natus eſt in ea,& ipſe fundauit eam altiſſimus? Caput. XXVI.

SCribitur inſup in hoc Pſalmo octuageſimoſexto: qui Pſalmus iſcribitur filiis Choræ :ipſi enim filii Choræ ſanctum habuerunt Spiritum: & multos compoſuerunt Pſalmos.Et in hoc Pſalmo octuageſimoſexto ſic inquiunt:Nunquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea,& ipſe fundauit eam altiſſimus? hoc eſt Deus,qui fundauit Sion,ibidẽ tã quam homo natus eſt. Nempe in hoc loco,vt de vno,q̄ ſit Deus, & homo ĩ vno ſuppoſito dicat̃,neceſſe eſt:aliter hęc litera ſtare nõ poſſet.Nã aſſerendo, ꝙ q̄s aliquã fundauerit ciuitatem,vel aliquẽ aliũ locũ,anteq̄ eius ciuitatis,vel loci fundator in ea,vel in eo naſceret̃, implicat, ꝙ talis fundator,ante huiuſmodi fundationẽ fuerit: & tñ ipſe fundator natus fuerit in eadem ciuitate,vel loco iam fundatis:quod ꝑfecto intelligi non põt de aliquo puro homine:ſed ſolum,& dũtaxat de vno,qui Deus,& homo ſit. Cum aũt nullus huiuſmodi ſit,niſi ſolus dñs noſter Ieſus Chriſtus verus Meſſias,q̄ Deus, & homo fuit,& eſt in vno ſuppoſito : vt ſupra plurimoꝝ Prophetaꝝ Oraculis ꝓbatum eſt:& ex aliis ẽt multis in hoc eodẽ tertio libro ꝓbandũ eſt:imo ẽt auctoritate q̄plurium Rabinoꝝ Hebręorum,& Thalmudiſtaꝝ: igitur de ipſo Ieſu Chriſto,de neceſſitate huius literę filioꝝ Chorę dictũ,& annuntiatũ fuerit,& ſic intelligendũ, & dicendũ ſit:cũ ipſe Ieſus ſm duas naturas in ꝑſona ſua, ſiue ĩ vnomet ſuppoſito, vnitas huic ↄuenit textui , & hanc adimplet,& verificat ꝓphetiã. Nã ſm diuinitatem,quæ eſt altera dictarum naturaꝝ,ipſe fuit ab æterno, & ſic eccleſiæ ſuæ fuit,& eſſe potuit fundator . de qua eccleſia loquit̃ hic Pſal. lxxxvi. ſm Chriſtianos : & etiam de quacũq; alia re ſm Hebræos,vt infra dicet̃. Secundum vero humanitatẽ,quã ex tpe aſſumpſit, & ſm quam natus fuit in tpe, in ipſa eccleſia ex Beata virgine Maria carnẽ humanam aſſumendo,natus eſt in ea.Eccleſiaſtici etiã cap.xxiiii.quaſi ſimilis habetur locutio, vbi dicit̃:Et qui creauit me, requieuit ĩ Tabernaculo meo: q̄a ex hac litera oportet,vt q̄ creauit Beatã virginẽ Mariã, naturã habeat diuinã , ſm quam creauit:& humanã,ſm quã ĩ eius requieuit vtero,& ex ea natus eſt. Sed Iudæi non adhibent fidem Eccleſiaſtico: igitur , eo omiſſo,reuertamur ad Pſal.lxxxvi.antedictũ:& textũ eius,de quo ſupra dictum eſt,diligenter exponamus. Nunq̄d Sion dicet homo:quaſi dicat:O Sion nũquid

homo

homo purus.ſ. dicet iſtud glorioſum miraculum, quod ſequit? quaſi dicat, non. Nam niſi Chriſti diuinitatē per eius miracula itellexiſſet eccleſia: nequaq̄ ei pſuaſum fuiſſet, diuinitatē in eo fuiſſe. Et vbi Sion ſit hoc in loco datiui caſus, vt volunt aliq, dicentes ſic eſſe in Hebręo, qa pręponit ibi articulare ſeruiēs datiuo ca ſui, ſic dicet: Nunqd homo dicet Sion: hoc eſt ipſi Sion &c. qđ idem eſt: Homo natus eſt in ea.i. Chriſtus natus eſt in ea .ſ. ſm carnem, & humanitatem. Et ipſe altiſſimus.i. Dei filius, & ei æqualis, ſm diuinitatem, fundauit eam.ſ. eccleſiam. Nam eccleſia Dei fundata fuit primo in exitu populi Iſrael ex Aegypto, multis apparentibus ſignis, & miraculis mirabilibus: & ſic ante Chriſti natiuitatem, ſm carnem: quantum igitur ad diuinitatem, Chriſtus Deus fundauit eam: quantum autem ad humanitatem, ipſe Chriſtus natus fuit ex virgine, ipſa eccleſia iam fundata. Et ne hoc incredibile videat, Propheta hoc ꝯfirmat per ſcripturas, dicēs: Dn̄s narrabit ī ſcripturis pploꝝ, & Principum horum, qui fuerunt in ea: hoc eſt: Dn̄s narrabit in ſcripturis populorum.i. p ſcripturas expoſitas, & directas ad populos, & in ſcripturis Principum horū, qui fuerūt in ea: ſcilicet eccleſia: hoc eſt Moyſis, Prophetarū omnium, & Apoſtolorum, ac Euangeliſtaꝝ: qui omnes fuerunt in eccleſia Dei numero, & merito. Et quoniā Hebræi exponunt hunc Pſalmum diuerſimode: qa aliqui dicunt hic prædici de ædificatione ciuitatis Hieruſalem, & templi facta per Regē Salomonem: quam ciuitatem ipſe triplici muro cinxit. Nonnulli vero alii opinant hæc dicta fuiſſe de templo materiali ædificādo per Meſſiam Regem ſup mōte Sion: quod futurum dicunt & nobilius, & altius, q̄ fuerit templum Salomonis: & qui mons Sion eleuādus eſt per ipſum Meſſiam ſuper tribus aliis mōtibus.ſ. Synai, Thabor, & Carmeli: vt habetur Eſaiæ cap.ii. Quę qdem eleuatio, & tranſlatio non eſt intelligēda per localem motum, ſicut intelligunt iſti Iudęi: ſic opinantes: ſed ſolū ppter gloriam, & famā pceden tem ex magnitudine, & multitudine ſignoꝝ: hoc eſt miraculoꝝ, quæ facienda erāt per Meſſiam Regē ſup ipſo monte Sion: vbi erat templū Dei. Quam qdem opinionem de dictis mōtibus ſic locandis ſm famam, & gloriā tenet ēt Rabi Salomon in expoſitione antedicti cap.ii. Eſaię, q̄uis teneat ēt ipſe Rabi Salomon, ꝙ per Meſſiam ædificari debeat ciuitas Hieruſalem, & templum Dei materialiter ſup dicto monte Sion. Dicens inſup ipſe Rabi Salomon ſup cap.xxxi. Hieremiæ: Aedificationes factas per Regē Salomonem, & per Zorobabel, Neemiā, & ſocios ideo corruiſſe, qa factæ fuerūt per homines mortales: ſed iſta quæ fiet per Meſſiam, fieri debet per manum diuinam, & ideo ſtabit in æternū. De qbus ædificationibus, quas dicūt Hebręi, hic dici nō pōt, nec de eaꝝ aliqua, cauſis, & rationibus allegatis p Nicolaū Lyrenſem ſuper hoc Pſal. quas hic exprimere nō curaui: qa, q̄tum eſt ad ppoſitū noſtrū, nihil refert de qua ædificatione hic dicat, qa de quacūq; re ſit, nihil refert ad īfringendū, & euadendū, ꝙ hic nō dicat de vno, q ſit Deus, & homo in vno, & eodē ſuppoſito: vt ſupra copioſe dictū eſt. Cum aūt nullus alius ſit, in quo hæ duę naturæ, diuina.ſ. & humana, vnitę ſint, aut fuerint, niſi dominus noſter Ieſus Chriſtus, conſtat igitur cum ex antedictis verbis Pſalmiſtæ de neceſſitate literę verū eſſe Deum, & verū hoīem, & verū Meſſiam. Sed nota lector qđ dixerit Beatus Auguſtinus ī ſermone, ſup illa particula Pſal. lxxxvi. de qua ſupius diſputatū eſt.ſ. Nū qđ dicet homo &c. dirigēs verba ſua ad Beatā virginē Mariā: Lacta mater Chriſtū, & dn̄m nr̄m, & cibū: Lacta panem de cœlo venientē: Lacta eum, q talem fecit te, vt ipſe fieret in te: q tibi & munus fœcūditatis attulit ꝯceptus, & donum virginitatis non abſtulit natus: q ſibi anteq̄ naſceret, & vterum, de quo naſceret, & tempus, & diem, & ciuitatem, in quibus naſceret, elegit: & ipſe ꝯdidit, qđ elegit. Sic nanq; olim prædictum eſt: Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus &c.

Digitized by Google

Vnde aliqui dixerunt Sion, hoc in loco eſſe matrem Saluatoris. B. etiam Hieronymus in Sermone, de hac glorioſiſſima matre ſic inqt: Si nutricem cœleſtis panis vocitem, lactis dulcedine reples: Lacta ergo mater cibum noſtrum: Lacta cibum Angelorum: Lacta eum, qui talem te fecit, vt ipſe fieret in te: q tibi munus fœcunditatis attulit conceptus, & decus virginitatis non abſtulit natus: qui priuſquam naſceretur, te matrem creauit, ex qua naſceretur: vt illic procederet tãquam ſponſus de thalamo ſuo: quo mortalibus oculis poſſet videri.

¶ Geneſis.c.xxviii. Cumq́; veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requeſcere poſt Solis occubitum &c.

Caput. XXVII.

NOn latuit etiam hoc myſteriũ incarnationis dñi noſtri Ieſu Chriſti ſanctum illum Patriarcham Iacob patrem noſtrũ. Scribitur enim Geñ. c.xxviii. ꝙ perrexit Iacob Aram, accepta benedictione à patre, cumq́; poſt primã veſperam quodam in loco quieſceret, vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoq; Dei aſcendentes ꝑ eam, & dñm innixũ ſcalæ, dicentem illi: Ego ſum dñs Deus Abraã patris tui, & Deus Iſaac. Scala enim vnionem, vel coniunctionem ſignificat: ex duobus nanq; cõiungit lateribus. Per ipſam nanq; Chriſtus intelligitur, vnum diuinum ſuppoſitum vnitum ex duabus naturis, diuina .ſ. atq; humana. Et hoc illud eſt, cum dicitur, ꝙ ipſa ſtabat ſuper terram, & cuius cacumen cœlum tangebat: qa cõiuncta diuinitate humanitati, factum eſt vnum diuinum ſuppoſitum Chriſtus, Deus, & homo. Aſcendebant quoq; per eam Angeli Dei per gradus ipſius ſcalæ: qui gradus ſignificabãt gradus generationum, per quas Chriſtus ſm carnem deſcendit ab Abraam, vſq; ad glorioſam virginem, quę ipſum peperit: quos gradus annumerat Matthęus in principio ſui Euangelii, dicẽs: Liber generatiõis Ieſu Chriſti &c. Et Lucas.c.iii. ordine tamen retro grado. Duo latera ſcalæ ſunt iuſti, & peccatores: qa ex vtriſq; deſcendit ſm carnem, & pro vtriſque natus eſt, & paſſus. Quod aũt dr: Dñs inixus eſt ipſi ſcalæ: deſignat, ꝙ ipſa deitas eſt vnita carni à patribus deſcendenti in Chriſto. Quod aũt pes ſcalæ terram tangebat, & cacumen eius cœlũ, deſignatur, ꝙ ipſe Chriſtus ſm humanitatem cõuenit cum hoibus terrenis in natura, abſq; tñ peccato, ſed per deitatem ↄuenit cum Deo, vt ſic verus mediator Dei, & hoium dicatur. Per Angelos Dei deſcendentes, intelligendum eſt, ꝙ myſterium incarnationis dñi de volũtate Dei fuit hoibus reuelatum. Primo Patriarchis, poſtea Prophetis clarius, & tertio Miniſtris noui teſtamenti clariſſime. Per Angelos aſcendentes, intelligitur deuotio bonoꝝ in quolibet ſtatu pręđicto Deo pñtata per Angelos, ſm id quod Angelus Raphael dixit Thobię.c.xii. Qñ orabas cũ lachrymis, & ſepeliebas mortuos, ego obtuli memoriam orationis tuæ corãm dño. Et iſta cognouit Iacob futura, licet non ſint ibi expreſſa: quia huiuſmodi incarnationis myſterium non erat adhuc ſic publicandum. Item eodem.c. cum Iacob vellet quieſcere, tulit de lapidib⁹, qui iacebãt, loquens textus in plurali: vñ dicunt Hebręi in gloſa ſua: tres eum accepiſſe lapides: & qñ factus ẽ vigil, ĩuenit, ꝙ ipſi tres lapides facti erant vnus ſolus lapis: vñ ibidẽ dicit textus: Tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo: quod dicitur à Iudęis factum fuiſſe in ſignũ, ꝙ dñs vniretur cum eo ad ipſum aſſociãdum. Nos aũt Chriſtiani melius dicimus factũ fuiſſe in ſignum trium perſonaꝝ diuinaꝝ, in vna diuina .ſ. ſubſtantia, & eſſentia, vnitarum. In quibus ibidem Deus repromiſit Iacob ꝓmiſſiones Abraæ olim factas, & Iſaac: in qbus ↄtinetur implicite myſterium Chriſti. Quod aũt Iacob habuerit notitiam de prædictis, patet per hoc, quod dixit: Vere dñs eſt in loco iſto, & ego neſciebam, qa per huiuſmodi reuelationẽ pleniorem habuit Iacob cognitionem de huiuſmodi myſterio, q̃ antea. & ſequitur: Pauẽſq́., q̃ terribilis eſt, inqt, locus iſte: non eſt hic aliud, nisi domus

Dei,

Digitized by Google

Dei,& porta cœli. Nam p pauorem, quẽ habuit,& p verba p eũ hic expſſa, idicatur ipſum Iacob multa,& grandia ſe in eo loco vidiſſe: q locus fuit mõs Moria: ibi enim Abraam auus dicti Iacob obtulit Iſaac patrem Iacob, vt ipſum Deo immolaret: & poſtea fuit ibi ædificatum tẽplum Salomonis: vñ in fine ipſe Iacob in memoriã tanti myſterii erexit lapidẽ, quem ſuo ſuppoſuerat capiti in titulum: fundens oleũ deſuper: appellauitq; nomen eius loci Bethel: quod iterpretatur domus Dei: & vouit votũ. Ex qbus oib⁹ infertur hanc viſionẽ fuiſſe cuiuſdã maximi myſterii: quo nullũ eſt maius Chriſti. ſ. icarnatione. Qui Chriſtus Ieſus Dei filius eſt,& Deus,& homo eſt de duabus naturis in vna perſona. Deus enim fuit ante oĩa ſæcula: homo in noſtro ſęculo. Deus, quia Dei verbũ. Deus enĩ erat verbum: homo aũt, qa in vnitate pſonæ acceſſit verbo anima rõnalis,& caro: quocirca inquantum Deus eſt, ipſe & pater vnum ſunt. Inquãtum aũt homo eſt, pater maior eſt illo: cui enim eſſet vnicus Dei filius, non gratia, ſed natura: vt eſſet plenus ẽt gratia, factus eſt & hoĩs filius. Idemq; ipſe vtrũq;, ex vtroq; vnus Chriſtus: qa cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, quod natura erat eſſe ſe æqualem Deo. Exinaniuit aũt ſe, formam ſerui accipiens, non amittens, vel minuẽs formam Dei. Ac p hoc & minor eſt factus,& manſit æqualis, vtrũq; vnus ſicut dictum eſt. Sed aliud pp verbum, aliud pp hoiem: pp enim verbũ, æqualis patri: pp hoiem minor. vnus Dei filius, idemq; hoĩs filius. vnus hoĩs filius, idemq; Dei filius: nõ duo filii Dei,& hominis Deus,& homo: ſed vnus Dei fili⁹ Deus ſine initio: homo à certo initio, dñs noſter Ieſus Chriſtus. Hęc vltimo loco poſita B. Auguſt. in Enchiridiõ cap. xxxiiii. & ſequitur ipſe B. Auguſt. ibidem .c.xxxv. dicens: Hic oĩno granditer,& euidenter, de gratia cõmendatur. Quid enim in natura humana in hoie Chriſto meruit, vt in vnitate perſonę vnici filii Dei ſingulariter eſſet aſſumpta? Quæ bona uolũtas? cuius boni propoſiti ſtudiũ? quæ bona opera præceſſere? qbus mereretur iſte homo? ut una perſona fieret cũ Deo? Nunqd antea fuit homo? & hoc ei ſingulare bñficium pręſtitum eſt? ut ſingulariter ꝓmereret Deũ? Nempe ex quo homo eſſe cœpit: nõ aliud cœpit eſſe, q̃ filius Dei,& hoc unicus, & pp Deũ uerbum: quod illo ſuſcepto, caro factũ eſt, utiq; Deus: ut quemadmodum eſt una pſona quilibet homo, anima. ſ. rationalis,& caro, ita ſit Chriſtus una perſona, uerbum,& homo: unde naturæ humanæ tanta gloria, nullis pręcedentibus meritis, ſine dubitatione gratuita, niſi quia magna hæc,& ſola Dei gratia fideliter,& ſobrie cõſiderantibus euidenter oſtẽditur: ut intelligãt homines, per eãdem gratiam ſe iuſtificari à peccatis: p quam factum eſt, ut homo Chriſtus nullum habere poſſet peccatum? Sic & eius matrẽ Angelus ſalutauit, quando ei futurũ annunciauit hunc partũ: Aue, inquit, gratia plena. & paulo poſt: Inueniſti, ait, gratiam apud Deum: & hęc quidem gratia plena: & inueniſſe gratiam apud Deum dicitur: ut domini ſui, immo omniũ domini mater eſſet. De ipſo autem Chriſto Ioannes Euangeliſta, cum diceret: Et Verbum caro factũ eſt,& habitauit in nobis,& uidimus, inqt, gl'iã eius, gl'iã quaſi unigeniti à patre, plenũ gratię,& ueritatis. Quod ait: Verbum caro factum eſt: hoc eſt plenũ gratiæ: quod ait Gloriam unigeniti à patre: hoc eſt plenum ueritatis. Veritas quippe iſta unigenitus Dei filius, non gratia, ſed natura: gratia ſuſcepit hominem tãta unitate perſonę: ut idem ipſe etiam eſſet hominis filius.

¶ Eſaias cap. iiii. In die illa erit germen domini in magnificentia,& gloria: & fructus terrę ſublimis. Cap. XXVIII.

AD huius inſuper rei cõfirmationẽ, ꝙ Meſſias eſſet Dei filius,& per conſequens Deus, accedit natura ipſa, atque rerum communis uſus, quem cernimus quotidie,& quem tractamus. Scribitur nanq; ab Eſaia. c. iiii. In die illa erit germen domini in magnificentia,& gloria,& fructus terræ ſublimis &c. Quem locum Iudæi omnes,& Chriſtia-

Digitized by Google

ni exponunt de Chriſto Rege Meſſia: quod quidē Iudęi inficiari non poſſent. Et hoc, quia Chaldæa æditio, quę apud eos Targum appellatur, idē ſentiat, ſicq; declaret: In tempore illo erit Meſſiach dñi: vt etiam ſuperius dictum fuit lib. ii. c. x. Quæ quidem verba Prophetæ nos recte inſtruūt, Chriſtum Meſſiam Deum eſſe. Nam germen alicuius rei, vel arboris, vel plantæ, vt ei correſpondeat, & eiuſdem naturę ſit, neceſſe eſt. Sed Chriſtus Meſſias per Vatem iſtum Dei nuntium, atq; legatum Germē dñi dr̄, & appellatur, ergo illi naturaliter correſpondet, atq; de ſubſtantia illius eſt. Sequitur enim ꝯcluſio hæc, hoc modo, & ordine. Omne, quod naturaliter correſpondet Deo, & de eius ſubſtantia eſt, ꝓculdubio naturaliter eſt Deus: ſed Meſſias is eſt, q naturaliter correſpōdet Deo, & de eius ſubſtantia eſt, vt ſupra probatū eſt: ergo Meſſias naturaliter eſt Deus. Prꝑterea cōſideranda ſunt optime verba Prophetæ huius, dicētis: In die illa: hoc eſt in tempore lucis. Nam (ſm Apoſtolum) tempus noui teſtamenti appellatur dies: veteris aūt nox. Ea enim, quæ in vetere annunciabantur de Chriſto, velata erant, & obſcura: in nouo aūt, in quo adipleta ſunt, aperta, & clara, ac lucida ſunt. Huiuſmodi enim præmiſſis, atque concluſis, alio fundamento, vel rōne Iudæus, neq; repugnare, neq; contrariari poteſt. Igitur credi firmiter, atque teneri debet, Chriſtum Regem Meſſiam verum Deū, ac hoiem eſſe, qui è cœlo emiſſus hoies inſtrueret imortalis beatitudinis via, & verbo pariter, & opera ad æternam gloriam ꝯſequendam induceret. Quapp ſupereſt citare teſtes veritatis huiuſmodi non ignaros: quoꝝ auctoritate rationes noſtræ firmentur: nō Prophetas ſolum: ſed eos ēt, à qbus Iudæi diſcedere non poſſunt, cum doctores, ſiue Rabini eoꝝ ſint: hoc eſt Magiſtri, & ab eis Synagoga tota gubernetur. Vn̄, quod ab ipſomet Eſaia ſcribitur. c. lii. Ecce itelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: quæ quidem verba Chaldęa æditio, quæ apud Iudæos Targum dicitur, ſic interpretatur, & exponit: Ecce proſperabitur ſeruus meus Meſſiach: exaltabitur pluſquam Abraam, & eleuabitur pluſquam Moyſes, & ſublimis erit valde pluſquā Angeli ſuperiores: & cū veritas ita ſe habeat: quam etiam Iudæi ſequuntur, atq; tenent, ꝙ inter naturam diuinam, atq; Angelicam non detur medium: cumq; Chriſtus Meſſias Angelis ſuperioribus ſublimior eſſe debeat: & cū natura Angelica ſublimior nullus ſit, niſi Deus: ergo neceſſario ſequitur, ꝙ Meſſias ſit Deus. Ratio hæc quidem refelli nullo modo poteſt: qm̄ eius vis, atq; fundamentum ſolidum eſt, atq; firmū, quemadmodum oibus ſatis, ſuperq; conſtare poteſt. Neq; huiuſmodi veritati obſtat, quod dicitur à Propheta: Ecce intelliget ſeruus meus. Hęc enim Chriſti appellatio ſeruus meus, naturam eius etiam fatetur humanam. Quod itidem & Hieremias. c. xxiii. ſenſit, qn̄ dixit: Ecce dies veniunt, dicit dn̄s: & ſuſcitabo Dauid germē iuſtum, vt etiā ſuperius diximus. c. xviii. pn̄tis libri. Et idem Propheta. c. xxxiii. In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iuſtitię. Ex q bus facile intelligitur per rationem à nobis paulo ſuperius adductam, Chriſtum Meſſiam etiam hominem fore debuiſſe, & ſic fuiſſe.

¶ Eſaiæ. c. lix. Cū venerit quaſi fluuius violentus, quem Spiritus domini cogit, & venerit Sion Redemptor.

Caput. XXIX.

HOc ipſum, quod Meſſias Deus, & homo eſſe debebat, confirmat, & approbat Eſaias Propheta. c. lix. dicens: Cum venerit quaſi fluuius violētus, quem Spiritus dn̄i cogit, & venerit Sion Redemptor &c. Quę verba. lxx. interpretes ſic trāſtulerunt: Veniet ex Siō, qui liberet, & auertat impietates ab Iacob. Si enim de Siō venerit, qui auertat impietates ab Iacob, intelligendum eſt nempe, ꝙ homo natus in Sion, ſit tantę excellētiæ, & potentię, vt auertat impietates ab Iacob: hoc eſt, ꝙ poſſit hoībus remittere peccata. Et qm̄ noſter Chriſtus Ieſus ſanguinis ſui aſperſione redemit

Sion

Siō:hoc eſt impietates auertit ab Iacob, ideo hoc in loco,iuxta.lxx. æditionem, duo ſunt de Chriſto notanda.Quorum alterū eſt,quod ex his verbis: Veniet ex Sion, eius innuitur humanitas: ſm quā in Sion naſceretur,ſeu veniret greſſibus corporalibus tanquam homo. Nam in Sion pdicauit noſter Ieſus,& quamplurima operatus eſt miracula.Alterum vero notandum illud eſt,quod ſi ipſe Meſſias auertere debebat impietates ab Iacob,quod ipſe proculdubio eſſet ēt Deus, qa nullus poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus. Quod aūt Ieſus Chriſtus peccata dimiſerit,ſiue remiſerit,patet Lucę.c.vii. Dimittuntur tibi peccata tua. Vñ Iudæi audiētes,dicebant: Quis eſt iſte, q ēt peccata dimittit? Et qm̃.lxx.addunt etiā:Ira dñi veniet cū furore,ſcito hoc nō hri in Hebręo,vt inqt B.Hierony.ſup hoc caplo. Apls ēt ad Romanos.c.xi. hāc diſputat ſnīam. Vide ēt,quæ dicta ſunt ſuperius .c.xxvii.huiuſmet libri de Pſal.lxxxvi.

¶ Dauid Pſal.cix.Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Cap. XXX.

Dauid inſuper Rex, & Propheta hoc ipſum verum eſſe fatetur Pſalm. cix.dicens:Dixit dñs dño meo:ſede à dextris meis:donec ponā inimicos tuos ſcabellū pedum tuorum &c.Quod in hoc Pſalm.tractetur de Chriſto Dei filio Meſſia,non eſt hic probandū,cū per ea, quę ſuperius lib.ii.c.ix.dicta ſunt,manifeſte cōſtet:& ēt dicenda ſunt infra lib. viii.c.vii.vnde nec de Eliezer domus Abrahę diſpenſatore,ſiue de ipſo Abrahā, vel de eius Angelo,aut de Dauid,vt volunt multi Pſal.iſtum diuerſimode interpretātes:hoc ergo pſuppoſito,quod in hoc Pſal.tractetur de Chriſto Dei filio (vt eſt rei veritas)multipliciter per verba hui9 Pſal.conſtat Chriſtum Meſſiā, diuinam, & humanam in vnomet ſuppoſito habiturum fuiſſe naturam: humanā.ſ.in qua minor eſt patre:& diuinam,in qua eſt ei æqualis.Nam vbi dicitur:Sede à dextris meis: quia ſedere non eſt Dei, ſed hominis,Deum exaltaſſe,& ſublimaſſe filiū ſuum Meſſiam, quātum ad eius ſpectat humanitatem,aperte demonſtratur: qd̃ qdem in die Aſcēſionis ſuæ adimpletū fuit.Et qm̃ magis infra,in hoc eodē Pſalmo dr̃:Dñs à dextris tuis: p quæ verba manifeſte intelligitur,quod ad dexterā filii ſit pater: quod aperte ɔtrarium eſt eius, quod ſupra dictum eſt,eſſe conſtat. Sed ſi æqua lance ponderaueris vtrunque dictum,nō ɔtrarium eſſe inuenies:qa ideo ſic dictū fuiſſe ſcies,ſolum ut oñdatur filium eſſe patri æqualem:q̃tum.ſ.ad diuinitatē attinet. Item p ea verba ſm.lxx. interpretū trāſlationē:Ex vtero ante Luciferum genui te,diuina,& æterna filii Dei generatio manifeſte oñditur:q̃ fuit ante Luciferum:& per ɔñs ante cœli,& mūdi creationem:hoc eſt ab æterno.Et vbi iuxta hebraicam veritatē,q̃ loco horum verborum:Ex vtero ante Luciferum genui te, habet:In matrice Aurorę tibi ros adoleſcentiæ tuæ,intelligere velimus de filii Dei gñatione,ex virgine ſm humanitatem,plane oñditur:vt ſupra lib.ii.c.viii. declaratum eſt.vbi aūt dr̃: Tecum principium: quę uerba ſunt Dei patris ad filium,æqualis pr̃is,& filii demonſtrat͡ natura.Principiū enim dr̃ hic pater: iuxta illud Ioannis.c.i.In principio erat verbum.i.in patre filius,q eſt cū filio,inquātum eſt cū eo vnitus in natura,& diſtinctus in pſona.Hoc aūt importat hæc dictio: Tecum: ſcilicet vnionem diſtinctorum: quæ quidem generationes, niſi filio Dei cōpetere poſſent. Per hoc enim quod dicitur hic verbum: Ex vtero: id eſt genitus de ſubſtantia, oſtenditur diuinę eſſentiæ vnitas, quia Deitas pluríficari non poteſt.Per hoc autem,quod dicitur:Genitus de ſubſtantia Dei, perſonarum oſtenditur diſtinctio: quia nulla res ſeipſam gignit. Similiter per hoc, quod dicitur: Sede à dextris meis, diſtinctio intelligitur perſonarum: vna enim perſona non dicitur ſedere ad dexteram ſuiipſius. Notandum eſt ēt, quod vbi dicitur: Dixit dominus dño meo, manifeſtius Dauid auctor Pſal. duorum dominorum,patris videlicet, atque filii,mentionem fecit,dicens: Dixit dñs domino

meo: ſede à dextris meis. Et Moyſes etiã ſimiliter, quando dixit: Pluit dominus à Deo ſulphur, & ignem. Nam Dauid Propheta in primo loco: vbi dicitur, Dominus. in Hebræo habetur, Nomen domini quatuor literarum, quod Hebraice dicitur, Ioth, he, vau, he, græce autem Tetragrammaton: quo noie ſolus Deus appellari poteſt. Vbi autem dicitur, Domino. in Hebræo illis ſcribitur literis, quibus ſolent homines dominum vocare. Sed quoniã in hoc capitulo, de Dei filio tractare non intendo, cum de eo in ſuo loco tractandũ ſit, ĩ octauo. ſ. lib. cap. vii. ideo de eo vlterius in hoc loco nõ ſum verba facturus. Dauid autem hoc in loco, & patrem, & filiũ dominos vocauit: nam vbi dixit: Dominus, ibi dixi eſſe nomen Dei quatuor literarum, Deum patrẽ intellexit. Vbi aũt dixit, Dño meo, Chriſtum Dei filium ẽt dñm ſuum vocauit, ratione. ſ. deitatis. Ex quibus oĩbus in hoc capite diligenter diſcuſſis, & aperte declaratis, facillime oĩbus conſtare põt, per hunc Pſalmũ. cix. Meſſiã Regem vtrãq; habuiſſe, ſiue habiturum fuiſſe naturã, diuinam. ſ. & humanã, in vno eodẽmet ſuppoſito vnitas. Et ſic dicendum, & ꝯſitendum eſſe, Ieſum Chriſtũ verꝫ Meſſiã, verꝫ fuiſſe Deũ, & verꝫ hoiem: vel ſaltem illum fuiſſe verꝫ Meſſiam, ꝗ fuit Deus, pariter & homo. Similis etiã ſnia eſt Geñ. cap. xix. vbi dicit: Dñs pluit ſuꝑ Sodomã, & Gomorrã ſulphur, & ignẽ à dño: duas denotãs eſſe ĩ Deo pſonas. ſ. patrẽ, & filiũ. Similem dixi ſniam, qa in ſupraſcripto Pſal. cix. dicitur: Dixit dñs dño meo &c. Quis eſt ergo ille dñs, qui pluit à dño, niſi filius à patre miſſus ad deteſtationem tanti ſceleris?

¶ Aſaph Propheta Pſal. lxxiiii. Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Caput. XXXI.

Psalmo. lxxiiii. qui Aſaph Prophetę inſcribitur, hoc ipſum, ꝙ Deus carnem aſſumpturus eſſet humanam, non obſcure demonſtratur, his verbis: Cum accepero tṗs, ego iuſtitias iudicabo. Licet Rabi Salomon cum præcedentibus verbis hanc iũgat particulã, dicẽs: Hęc eſſe verba populi Iſrael, dicẽtis: Cũ accepero tṗs feſtiuum, ego iuſtitias iudicabo: ideſt laudes tuas narrabo, nõ ſicut Gẽtiles, qui in vanitatibus, & idolatriis dies feſtos expendunt: tamen, qm̃ in ſacris literis hoc verbum, Iudicare, non inuenitur pro narratione laudis poſitum: ideo dicendum eſt, & bene, Prophetam hic mutaſſe pſonam: & in filii Dei locutũ fuiſſe pſona. Inqt enim ipſe Dei filius ante. ſ. ꝗ carnem aſſumeret humanam: Cũ accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo: quoꝝ verboꝝ hic eſt ſenſus: Cum ego, qui ſum Deus æternus, accepero tẽpus: ideſt factus fuero homo temporalis: nam apud Deum, non eſt tempus, quia æternus eſt: aſſumpta autẽ humanitate, eum tempus accepiſſe dici poteſt: quaſi dicat: Cum humanam ſuſcepero carnem, ego iuſtitias iudicabo. Iuxta illud Ioãnis capitulo quinto: Omne iudicium dedit pater filio. Et ſic, cum ibidem dicit: Liquefacta eſt terra, intelligitur à ſolitudine virtutum, eo ꝙ omnes ferè ante aduentum Chriſti erant leproſi, & in peccatis ſubmerſi. & ideo ſubdit: Ego confirmaui columnas eius: ideſt Apoſtolos: & correſpondenter ad iſtum ſenſum, tam præcedentia, ꝗ ſequentia exponi, & declarari poſſunt. vnde Beatus Auguſtinus in Sermone inquit: Hodie fratres chariſſimi Chriſtus natus eſt: nos renati: hodie Saluator mundi per matrem naſcendi accepit tempus: qui de patre natiuitatis non habet tempus. Concluditur igitur ex antedictis Pſalmiſtæ verbis, Dei filium humanam carnem fuiſſe quandoq; ſuſcepturum. Sed nonnulli ſunt dicentes, Aſaph, & filios ſuos non fuiſſe Prophetas, ſed Cantores tantum. Contra quos ſunt hæc verba libri primi Paralipomenon cap. xxv. Igit Dauid, & magiſtratus exercitus ſegregauerũt in myſteriũ filios Aſaph, & Eman, & Ydithum, qui ꝓphetarẽt in citharis, & pſalteriis, & cimbalis ſm numerum ſuũ, dedicato ſibi officio ſeruientes. De filiis Aſaph, Zachur, & Ioſeph, & Nataiam, & Aſarela filii Aſaph, ſub manu Aſaph prophetantes iuxta Regem. Ex quibus verbis manifeſte

conſtat

Digitized by Google

conſtat eos non ſolum fuiſſe cantores, ſed etiam Prophetas. Et ꝙ hoc verum ſit, patet ſecundo Paralipomenon. c. xx. ex his verbis: Erat autē Iaziel filius Zachariæ filii Banaiæ filii Iehiel filii Mathaniæ leuitę de filiis Aſaph: ſuper quē factus eſt Spiritus dñi in medio turbæ, & ait: Attendite omnis Iuda, & qui habitatis in Hieruſalē: & tu Rex Ioſaphat, hęc dicit dñs vobis &c. Ecce ꝙ de filiis Aſaph fuerunt Prophetæ. Item ſecundi Paralipomenon. c. xxix. Præcepitq; Ezechias, & Principes leuitis, vt laudarent dñm ſermonibus Dauid, & Aſaph Vidētis: hoc eſt Prophetæ: qa Prophetæ antiquitus Videntes vocitabantur. Item ſecundo Paralipomenon. c. xxxv. Porro cantores filii Aſaph, ſtabant in ordine ſuo, iuxta præceptū Dauid, & Aſaph, & Eman, & Ydithum Prophetarum Regis Dauid.

¶ Exodi. c. xxiii. Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum quem præparaui. Cap. XXXII.

CVius veritatis myſterium à Moyſe Propheta Iudęorum Duce ēt perſpectum fuit Exodi. c. xxiii. vbi ſic ſcriptum eſt: Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum quē præparaui: obſerua eū, & audi vocem eius, nec contemnendum putes, qa non dimittet, cum peccaueris, & eſt nomen meum in illo. Magnæ auctoritatis, & excellentis gratiæ, quem ſe miſſuꝝ Deus promittit, eſſe debet: qn̄ ſi ꝯtemptus ab aliquo fuerit, eidem peccata non dimiſerit. Cumq; oppoſitorum eadem ſit diſciplina, ꝯcluditur neceſſario, nūtium ipſum, ſi honore, ſi eadem obſeruantia, quis proſecutus fuerit, eidem facultatem habeat dimittēdi peccata. Quis iſte ergo erit tanto dignus munere? tāta decoratus poteſtate? Quis iſte inquam erit cœleſti hac virtute tam prędițus? tam ornatus? vt qđ natura ſoli Deo conuenit, illius particeps futurus ſit? Alius quidem nō erit, niſi ille ſummus omnium fabricator, & mūdi rector Deus Omnipotens: cuius parcere, & peccata dimittere proprium eſt. Non quidem hoīs, non beatoꝝ ſpirituū, non Angelicę poteſtatis. Iccirco dr̄ Pſalmo lxxxviii. Quis enim in nubibus æquabit dño? aut ſimilis erit inter filios Dei? Preterea qño ſi Deo nullus æquari pōt, inquit Deus, nomen meū eſt in illo? Qui enim alicui non æquatur natura, nō poteſt æquari & noīe. Quod aūt Deus mētitus fuerit, abſit: dabitur ergo qs, qualis Deus eſt noīe, atq; natura. Fuit hic nāq; Chriſtus Meſſias, Deus, & homo à Deo patre miſſus: ex qua miſſione recte Angelus nuncupatur: q & ſuper oēs Angelos eſſe debet: quod itidem ſentiunt Iudęi, ſup illud Eſaiæ. c. lii. Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Quæ verba p Chaldęum textum, q apud Hebręos cognominatur Targum, ſic interpretanť. Exaltabitur, & eleuabitur pluſq̄ Abraam, & Moyſes: & ſublimis erit pluſq̄ Angeli Dei. Si enim huiuſmodi ſeruus Dei Angelicā excedit, & exuperat naturā, eum nempe Deum eſſe declarat, cū nullus ſit Angelis ſublimior, niſi ſolus Deus. Aberrare nempe dignoſcuntur, & qdem nō parum, q veritate huiuſmodi non diligenter ab eis diſcuſſa, ſecus fatētur, atq; ſentiūt. Sed vt Angelum legas, & Deum intelligas, audi B. Auguſtinum in ſuo libello contra quinq; hęreſes, Paganos. ſ. Iudæos, Manichæos, Sabellios, atq; Arrianos. Contra iſtum Iudæum nō laboro, pugnent contra eum Codices ſui, pugnent lex, & Prophetę: aut victus, & humiliatus ſaluabitur: aut ſuperbus, & pertinax punietur. Dixit dñs ad Moyſem Exodi. xxiii. Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te in via, & introducat in locum, quem paraui: obſerua eum, & audi vocem eius, nec contemnēdum putes. Adhuc audi, quod metuis, ne (inquit) contemnendum putes: quare? quia non dimittet, cum peccaueris, & eſt nomen meum in illo. Quis eſt iſte magnus, cui dedit Deus poteſtatem, & nomen? Dominus virtutum ipſe eſt Rex glorię. Et vnde probamus: ꝙ cum dicitur Angelus, debeat intelligi Deus? In

Digitized by Google

lib. qui appellatur Geneſis. c. xix. Venerunt, inquit, duo Angeli Sodomam veſpere, ſedente Loth præ foribus ciuitatis: quos cum vidiſſet, ſurrexit, & iuit obuiam illis. Quid plura? ſuſcepit, obſecundatus eſt eis tanquam peregrinus cõſuetudine hoſpitalitatis liberatus periculo ciuitatis, & temporale euaſit incẽdium, & æternum conſecutus eſt præmiũ. Diſcite Chriſtiani ſine diſcrimine exhibere hoſpitalitatem, ne forte cui domum clauſeris, cui humanitatẽ negaueris, ipſe ſit Deus. Non amplius euagemur à propoſita actione. Angeli venerũt ad Loth, & dixerunt. Videte, & aduertite, qa Angeli loqui dicuntur. Quid dixerunt Angeli? Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum, quia nemo ponẽs manum ſuper aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt Regno Dei: nec ſtes in omni certa regione, terrenis non hęrens voluptatib⁹, ſed in montem ſaluũ te fac: ſpes tua Deus ſit, ne & tu ſimiliter pereas cũ ſodomitis. Dixitq́; Loth ad eos. Vide hominem videntem, non cęcum, ſicut Iudęi, & Sabelliani: neq; lippientem, ſicut Arriani: ſed oculos ſanos habentem, ſicut catholici Chriſtiani. Angelos vidit, Deũ intellexit. Quid dixit Angelis? Dixitq́; Loth ad eos: Domine, ſi inuenit ſeruus tuus gratiam corãm te, & magnificaſti miſericordiam tuam, quã feciſti mecum, vt ſaluares animam meam. Magna res, cũ volo Iudæum ferire, ſicut Moyſes fortiſſimus vir, haſtam ſuam vibrauit, & miſit, vt per Iudęum, & Sabellianum trãſiret: Arrianumq́; percuteret. Quid agis Loth ſancte? Angelos vides: & non vnũ, ſed duos. & dicis: Domine, ad vnum verbũ facis, vnum precaris, & non metuis, ne alteri iniuriam facere videaris. Abſit. Recedite Iudęi, recedite Sabelliani, quia non videtis: recedite Arriani, quia parũ videtis. Ego video, quod video, nec cõtemno, nec curo. Duos video, æquales video: vnum rogo, nulli iniuriam facio: quia patrem, & filiũ non video. Nam vt intelligatis me non falli, cum duos tanquam vnum deprecor: videte vtrũ duo, an vnus numerus meis reſpondeat precibus: petiit vt in modica ciuitate proxima refugium haberet, & videret. Reſpõdent ei. Videamus quot ſunt, qui reſpõdent. verba libri ſecreta: Dixitq́; ad eum: quaſi reſponſio ſingularis eſt. Adhuc ſequere, videamus. Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas: & tamen ſubuertam vrbem, pro qua locutus es: feſtina, & ſaluare ibi, quia nõ poſſum facere quicquã donec ingrediaris illuc. Vide Iudęe, dic Angelum eſſe Deum. Audis Arriane patrem, & filium dicentem, nec eũdem patrem, quem filium propter Sabellianos: ſed patrem, & filium audis. quid? Suſcepi preces tuas. audis quid dicit? Nõ ſubuertam vrbem. audis: Non potero facere quicquam? Iudęus legat Angelum, intelligat Deum. Sabellius legat duos veniſſe, & non contemnat, ſed errorem fugiat, ne ad ignem perueniat. Sed vt plenius oſtendamus dictum Angelum debere intelligi Deum, lectionis huius ſequentia recitemus. Igitur Dominus, inquit, Geñ. xix.
pluit ſuper Sodomam, & Gomorram ſulphur, & ignẽ à domino de cœlo. Quid eſt dominus de domino, niſi filius à patre. ſicut etiam in alio loco: Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis: Pſalm. cix.
donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Item in Exodo: Apparuit, inquit, Moyſi Angelus domini in flamma ignis de Rubo: & vidit, quoniã Rubus ardebat igne, & non comburebatur. & dixit Moyſes: Trãſibo, & videbo hoc grande viſum, cur vtiq; non comburitur Rubus. Cum vidiſſet autem dominus, ꝙ accedit videre, vocauit eum dominus de Rubo. Ecce ipſe Angelus, ipſe Dominus. & ſequitur, dicens: Moyſes Moyſes. & ille dixit: Quid eſt domine? Ait illi dominus: Ne acceſſeris huc, niſi ſolueris calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo tu ſtas, terra ſancta eſt. Adhuc audi quid dixerit ei: Ego ſum Deus patrum tuorum, Deus Abraam, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Et ideo Iudæus ſic audiat Angelum, vt intelligat Deũ, & timeat Deum. Sabellius ſic intelligat patrem, vt non minuat filium. Ieſus ẽt, Ioſue. c. quinto.
ſicut liber dicit, qui eius inſcriptus eſt

nomine,

tum aduerſus hoſtes dimicaret, in ipſo conſtitutus procinctu, videt virum ſtantem contra ſe, euaginatum tenētem gladium: perrexitq; ad eū, & ait: Noſter es, an aduerſariorum? qui reſpondit: Nequaquam: ſed ſum Princeps exercitus dñi, & nunc adueni. Cecidit enim Ieſus ad terrā, & adorauit. & nunc ſequere Iudææ Ducem tuum. Videt, & interrogat, adorat, viſio communionem habet. vt enim & quod agnoſcitur: ergo viſio cōionē habet: interrogatio ignorationem: adoratio fidem. Quem videt? hoīem. Quis eſt iſte homo? ipſe eſt, qui contra inimicas gentes pronuntiabatur, deſiderabatur, expectabatur eius aduētus. Quis eſt Princeps exercitus dñi? nonne ipſe eſt, qui in Euangelio interrogatus quis eēt, reſpōdit, & dixit: Principiū, qui loquor

Io. viii.

vobis? Quid turbaris Ieſus? Quare fremuerūt gentes, & ppl'i meditati ſunt inania? aſtiterunt Reges terrę, & Principes

Pſalm. ſecūdo.

cōuenerunt aduerſus dñm, & aduerſum Chriſtum eius? Vides armatum, noli me tuere: non contra venio, ſed pro te: quia

Matth. xv.

nō ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſrael. Quid eſt Ieſus, quod vides, interrogas, & adoras? hoīem video: ſed prę filiis hoīum eſt, quod non intelligo: & audio, quem non video: ſed quod credo: quia fides ex auditu, auditus aūt per verbum Chriſti. Quid ergo quæris? aduerte, & ſequere: hoīem video: ſed præ filiis hoīum eſt, quod non intelligo: neſcio quid mihi coruſcat, vt de latebris fulgidum aliquid ſplendeat: vadam ad eum, qui venit ad me: perſcrutabor, quē video hoc grande viſum. Quem video, homo eſt, & non eſt homo: immo homo propter Manichæum: & plusq̃ homo ꝓpter Iudæū. Perge Ieſus meus: Dux meus, perge. quare? quia cum te inquiris, me acquiris. Ecce venio: hoīem inuenio, intus neſcio quid intelligo, obſcurum eſt, nondum video: tecta eſt facies Moyſis velamine: impedit facies: latet veritas: nō agnoſco quid ſit opus interrogatio. Dic tu homo? noſter es, an aduerſarioꝝ? Si aduerſariorum eſt: & homo eſt, & Saluator noſter eſt: poſt me venit: & ante me factus eſt. Si Ieſus eſt, Saluator eſt: interroget Ieſus Ieſum: iterroget priorem prior: ſed tamen minor maiorem interroget. Deficiens creſcente figura, interroga veritatem: immo figura interrogat veritatem: vt luceſcat dies, remoueantur tenebræ tēporales. Ecce venio. Scio

Lucæ .xxiiii.

quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet. Adhuc latet myſterium: interrogo verum: audio verbum: remoueo bellum: adoro dominum: in eo, quod Ieſum videt, non cognoſcit: furioſam mentem Iudęorum ſignificabat: quem ſi Iudęus cognouiſſet, nunquam dominum glorię crucifixiſſet. In eo autem, quod audiendo credidit, & adorauit: iſtum ſignificabat, de quo ſcriptum eſt:

Pſalm. xvii.

Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi: & in auditu auris obediuit mihi. Diſce igitur Iudæe ex ſuperius dictis, Angelum legere, & Deum: hoc eſt Meſſiam Dei filium, qui Angelus dicitur: ideſt Dei nuntius, intelligere. Fuit enim Dei nuntius à patre in mundum miſſus ſancto cooperante Spiritu: ex qua miſſione Meſſię nomen adeptus eſt. Pręterea de nullo creato potuit hoc dici: & per conſequens nec de Angelo: quia nulli creato competit nomen Dei, dicente Pſalmiſta: Quis enim in nubibus æquabitur domino? aut quis erit ſimilis Deo inter filios Dei? quia qui non æquatur natura, non poteſt æquari nomine. Item nemo poteſt hominibus peccata dimittere, niſi ſolus Deus.

¶ Quòd eo, quòd per inuocationem nominis domini noſtri Ieſu Chriſti, & per ſignum ſanctæ Crucis, ſuper qua ipſe crucifixus pependit, Dæmones fugantur, & contremiſcunt, euidentiſſimo ſigno conſtat eum veraciter fuiſſe, & eſſe Deū. Cap. XXXIII.

AD euidētiſſimam confirmationē, quod Chriſtus Meſſias fuerit Deus, ex hoc maxime conſtat, ꝙ per inuocationem ſanctiſſimi ſui nominis, & per ſignū Crucis, ſuper qua ipſe pepēdit crucifixus, Dęmones fugantur, & cōtremiſcūt: quod dictu mirabile eſt, cū recte ꝑſcrutātib⁹ appareat tres poteſtates trī-

Digitized by Google

eſſe, diuinam. ſ. diabolicam, atq; humanam: aliã aliaq; fortiſſimã, & potentiſſimam. ſ. diuinam: & tamen humana, quæ reliquis minus valida eſt, atq; potens, diabolicam ſuperat, atq; proſternit in inuocatione nominis Ieſu Chriſti, & ſignatione ſanctiſſimę Crucis. Quod ſi diligẽter conſideratur, fieri non poſſet, niſi nomen illud Ieſu Chriſti, & ſignum illud Crucis, ex diuinitate hoc haberẽt: ideſt hanc virtutem, & potentiam, quæ diuinitatis virtus ineſt prædicto Crucis ſigno, virtute domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſup ea Cruce crucifixus fuit. Quod minime effici poſſet, niſi ipſe Chriſtus fuiſſet verus Deus, & verus homo. Huiuſmodi potentiæ, atque virtutis Roma mundi Princeps, & cętera loca idolis olim dedita, teſtimonium afferunt. Nam vbi ſimulachris imolabatur, & Dæmonum pręualebat poteſtas: ibi ſanè poſt Chriſti continuo Crucis affixionẽ, Crux ea, vtiq; expulſis ab ipſa Dæmonibus, ſua virtute viguit, & in præſentiarum regnat, colitur, & veneratur. Fieri hoc quidem non poſſet, niſi fortitudinem ſuam in illa diuina virtus adminiſtraſſet: Dæmonum enim robur, atq; poteſtas ꝓſterni ab humana vi nulla nequit: cum hęc debilior ſit, atq; humanis ægritudinibꝰ ſubiecta: fuit igitur illa, quæ, & nunc eſt, ac ſemper erit inſuperabilis, & infinita Dei potentia, qua Crux ipſa diuinum illud operabatur myſterium, quoniam in ea Chriſtus affixus vt homo, voluit vt Deus hanc illi virtutem ꝓdonaret: hinc eſt, ꝙ Dęmones eam ferre non poſſunt, ſed perterriti, atq; humi proſtrati, eã ſumma veneratione adorant, recedunt poſtea, atq; diffugiunt. Iſtud ipſum voluit Deus multis annis ante hominibus demonſtrare, quando dicitur Exodi. c. vii. Et deuorauit virga Aaron virgas eorũ. Nam ſicut virga Aaron Pharaonis maleficiorum virgas conſumpſit: non qdem natura virgę, ſed Dei virtute: ita Crux ipſa maleficorum Dæmonũ poteſtatem opprimit, atq; conſumit, non ſui natura, ſed Chriſti: cuius ſignum ipſe hoc tanto munere, atq; virtute, & inſignire, & decorare voluit: qui Deus fuit, & tanq̃ Deus id facere potuit: q & nihilominus in ea tanquam homo affixus eſt. Hoc ſignum vtiq; eſt, quo Deus per Ezechielem. c. ix. viro induto lineis pręcepit, homines ſignari ſuper frontes, ne occiderentur. idcirco per Eſaiam etiam dixit. c. lxvi. Et venient, & videbunt gloriam meam: & ponam in eis ſignum: & iterum ipſe Eſaias. c. xi. Et leuabit ſignum in nationes, & cõgregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget &c. Hoc inquam illud eſt, in quod, ſi quis inſpexerit, atq; crediderit, illæſus euadet omnino. Quod itidem ſignificauit Deus Numeri cap. xxi. vbi inquit: Fac tibi ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno, qui ꝑcuſſus aſpexerit eum, viuet. item Pſal. lxxxv. dr̃: Fac mecum ſignum in bonum, vt videant q me oderunt, & confundantur, qm̃ tu domine adiuuiſti me. Quæ omnia vera eſſe comprobãtur, per ea, quę per B. Cyprianum ſcribuntur contra Demetrium, vbi ſic dicitur: Vel ſi qd Diis tuis numinis, & poteſtatis eſt, ipſi in vltionem ſuam ſurgant, ipſi de ſua maieſtate defendãt: aut quid pręſtare colentibus poſſint? q ſe de non colentibus vindicare non poſſunt? Nam ſi eo, q vindicatur, pluris eſt ille qui vindicat, tu Diis tuis maior es. Si autem iis, quos colis, maior es, non tu illos colere, ſed ab ipſis coli debes, & timeri, vt dominus. Si illos læſos vltio noſtra defendit, quomodo & clauſos ne pereant tutela noſtra cuſtodit? Pudeat te eos colere, quos ipſe defendis: pudeat tutelã de iis ſperare, quos tu tueris. O ſi audire eos velles, & videre, quando à nobis adiurantur, & torquentur, ſpiritalibus flagris, & verborum tormentis, de obſeſſis corporibus eiciuntur: quando eiulantes, & gementes voce humana, & poteſtate diuina flagella, & verbera ſentientes, venturum iudicem confitentur. Veni, & cognoſce eẽ vera, quę dicimus: & quia ſic Deos colere te dicis, vel ipſis, quos colis, credere: aut ſi volueris & tibi credere, de teipſo loquetur, audiente te: qui nunc tuum pectus obſedit: qui nunc mentem tuam ignorantię nocte cęcauit,

Videbis

Digitized by Google

Videbis nos rogari ab eis, quos tu rogas: timeri ab eis, quos tu times, quos tu adoras. Videbis ſub manus noſtras ſtare vinctos, & tremere captiuos, quos tu ſuſpicis, & veneraris vt dominos. Certe vel ſic cõfundi in iſtis erroribus tuis poteris, quãdo ↄſpexeris, & audieris Deos tuos qd ſint, iterrogatione noſtra ſtatim ꝓcedere, & pſentibus licet nobis pſtigias illas, & fallacias ſuas nõ poſſe cęlare &c. Ad pręmemorati ſigni ſanctę Crucis pręfiguratione habet Exodi cap. xxix. Cum Moyſes ↄſecraret Aaron, & filios ſuos in ſacerdotes Deo, ſic dicit: Ponéſq; oia ſuper manus Aaron, & filioꝝ eius, & ſanctificabis eos eleuãs corãm domino. Et qa, vbi habet, Eleuãs, in Hebręo habet, Vẽtilãs, ſiue Vẽtilabis corãm Deo: ideo Rabi ſalomon in ſua ſup hoc textu declaratione, volens oſtẽdere quo modo hæc fieret vẽtilatio, inqt, ꝙ Moyſes ſuppone bat manus ſuas manib⁹ Aaron, & filioꝝ eius, in quoꝝ manibus erãt qdam in pręd icto cap. xxix. Exodi expſſa. Eleuãs manus prędictoꝝ, vnius tñ poſt aliũ: primo ſurſum, poſtea retrahẽs, & declinãs deorſum: deinde deducẽs verſus Orientẽ, & verſus Occidentẽ: & poſtea eodem modo iteꝝ eleuãs, & deducẽs verſus Meridiem, & verſus Septẽtrionẽ, dicens ipſe Rabi Salomon, Id ideo fieri ad deſignãdum, ꝙ illi eas res, quas in ſuis habebãt manibus, Omnipotenti Deo offerebãt, q Deus dominabat cœlo, & terræ, & quatuor partibus totius orbis: ſed nõ aduertebat ipſe Rabi, ꝙ p illas manuũ deductiones, & vẽtilationes fiebat ſignũ Crucis, in qua figurabat Chriſtũ Meſſiã con figendũ eſſe pro totius mũdi ſalute. Itẽ ducẽte Moyſe pplm Dei per deſertũ, obuios hoſtes, trãſitũq; pplo Dei ꝓhibentes, atq; pliantes, orãte Moyſe, manibus eius in figura Crucis, nullo Hebręorum cadẽte ꝓſtrato. Itẽ de huiuſmodi ſigno ſanctę Crucis habet Zachariæ cap. xiiii. & vltimo: vbi dicit de ſciſſura mõtis Oliueti in fulminatione Antichriſti, his Prophetę verbis: Et ſtabũt pedes eius in die illa ſup montẽ Oliuaꝝ, q eſt ↄtra Hierlm ad Orientẽ: & ſcindet mons Oliuaꝝ ex media parte ſui ad Orientẽ, & ad Occidẽtẽ pręrupto grãdi valde, & ſeparabit medíũ mõtis ad Aquilonẽ, & mediũ eius ad Meridiẽ. Ex qbus ſciſſuris manifeſte oſtẽdit ſignũ Crucis. Cũ enim dicit: Scindet mons Oliuaꝝ ex media parte ſui ad Oriẽtem, & ad Occidentẽ. Ex hac prima ſciſſura, vna pars mõtis oſtendit Oriẽtalis: & altera pars Occidentalis. Nõ enim dixit ab Oriẽte in Occidentẽ, ſed ad Oriẽtẽ, & ad Occidẽtẽ. & ſeqtur: Et ſeparabitur mediũ mõtis ad Aqlonẽ: & medium eius ad Meridiẽ: ex qua altera ſepatione habet alia ſciſſura, ſm quã media pars mõtis erit Aqlonaris, & alia media Meridionalis: & ſic manifeſte patet, ꝙ hæc diuiſio fiet ĩ quatuor partes: ex qbus ſciſſuris fit (vt aperte oſtẽdit) ſignũ Crucis. Audiamus inſup magnũ illum Tertullianũ apud Romanos iudices ſic orantem: Agat huc iudices aliqs ſub tribunalibus veſtris, quẽ Dęmone agi conſtet: iuſſus à quolibet Chriſtiano loq ſpiritus ille, tã ſe Dęmonẽ ↄfitebit de vero, q̃ alibi Deũ de falſo. Atq; producat aliqs ex iis, qui de Deo pati exiſtimant, niſi oẽs eiuſmodi ſpiritus ſe Dæmones confeſſi fuerint, Chriſtiano mentiri nõ audentes, ib dem illius Chriſtiani ꝓcaciſſimi ſanguinem fundite. Quid iſto opere manifeſtius? qd hac ꝓbatione fidelius? ſimplicitas veritatis in medio eſt, virtus illi ſua adſiſtit, nihil ſuſpicari licebit magia, aut aliquã eiuſmodi fallacia fieri. At qui omnis hęc noſtra in illo dominatio, & poteſtas de nominatione Chriſti valet, ita de contactu, atq; afflatu noſtro, etiã de corporibus noſtro imperio excedũt inuiti, & dolentes, & vobis præſentibus erubeſcentes. Credite illis, cum verũ de ſe loquunt: qui mentientibus creditis, nemo ad ſuũ dedecus mentit, quin potius ad honorem Chriſtianis ad ꝓbandam veritatem cogentibus, ſe Deos palàm eſſe negant, neq; alium Deum rñdent, pręter vnum, cui nos mancipamur. hucuſq; Tertullianus. Item. iii. Regum cap. xvii. alia quædam huius ſigni ſanctæ Crucis oſtenditur figura, his verbis: Et expandit (.ſ. Helias) ſe, atq; menſus eſt ſup puerũ tribus

vicibus:& clamauit ad dñm, & ait: Dñe Deus meus, reuertat̃ obſecro anima pueri huius in viſcera eius, & exaudiuit dñs vocem Heliæ. & nota illa verba: Expandit ſe, .i. modũ .ſ. Crucis, apertis brachiis. Lactantius inſup Firmianus lib. iiii. Diuinarũ inſtitutionum cap. xxvii. ſcribit de hoc ſigno Crucis in hunc modũ: Nunc ſatis eſt de huius ſigni potentia, quantũ valeat, exponere, quãto terrori ſit Dęmonibus hoc ſignũ, ſciet qui viderit, quatenus adiurati per Chriſtũ de corporibus, quę obſederũt, fugiant. Nam ſicut ipſe .ſ. Chriſtus, cũ iter hoies ageret, vniuerſos Dęmones verbo fugabat, hominumq́; mẽtes emotas, & malis icurſibus furiatas, in ſenſus priſtinos reponebat, ita nũc ſectatores eius eoſdem ſpũs inqnatos de hominibus, & noie magiſtri ſui, & ſigno paſſionis excludunt: cuius rei non difficilis eſt ꝓbatio. Nam cum Diis ſuis imolant, ſi aſſiſtat aliqs ſignatam frontem gerens, ſacra nullo modo litant: nec reſponſa poteſt ꝯſultus reddere Vates. Et hæc ſæpe cauſa præcipua iuſtitia pſequendi malis Regibus fuit. Cum enim qdam miniſtrorum noſtri, ſacrificãtibus dñis, aſſiſterẽt, impoſito frõtibus ſigno, Deos eorũ fugauerunt, ne poſſent in viſceribus beſtiarũ futura depingere &c. Item idem Lactantius lib. v. cap. xxii. de huiuſmodi Dęmonibus ſic inqt: Et cum corpora hominũ occupãt, aiasq́; diu vexant, adiurant̃ ab his, & in noie veri Dei fugant̃: quo audito tremũt, & exclamãt, & vri, verberariq́; ſe teſtant̃. Et interrogati q ſint, quãdo venerint, qñ in hominẽ irrepſerint, ꝯfitent̃ ſic extorti, & excruciati virtute diuini nominis, exultãt per hæc verba, & minas ſanctas, & iuſtos viros ſemper oderunt &c. Nõnulli inſup inqunt, ſignum illud, quod ex ſanguine agni Paſchalis Deus fieri mandauit in ſupliminaribus domorũ, qñ ppl's Iſrael erat ex Aegypto egreſſurus, fuiſſe Thau literã, nõ vltimã dico alphabeti Hebraici, quã Thau nominãt, ſed decimãnonã alphabeti Græci: quę litera eſt huiuſmodi figurę, T, qđ ſignũ eſt in Crucis ſimilitudine. de quo pcepto dicit̃ Exodi cap. xii. In quo qdẽ ſigno præfiguratã fuiſſe dicimus Crucẽ, ſup qua ꝯfixus fuit dñs noſter Ieſus Chriſtus. Sicut eni p illud ſignũ, T, ex Paſchalis agni ſanguine inſignitũ Hebręorũ primogenita, à naturali morte, & ſeruitute fuerũt liberata: ſic itidem ex Chriſti ſanguine ſup Crucis ligno infixi ab originali labe fuimus liberati. Quod præuidiſſe ẽt videt̃ Ezechiel Propheta cap. ix. vbi dicit̃: Et dixit dñs ad eum: Trãſi per mediam ciuitatẽ in medio Hierl'm, & ſigna Thau ſup frõtes virorũ gementiũ, & dolentium, ſup cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. & illis dixit audiente me: Tranſite per ciuitatẽ ſequentes eum, & pcutite, non parcat oculus veſter, neq; miſeremini ſenem, adoleſcentulũ, & virginem: paruulũ, & mulieres interficite vſq; ad internitionem. Omnem autẽ, ſup quem videritis Thau, ne occidatis, Cruce enim ſignatis, ſpiritus non nocent diabolici. Item Numeri cap. xxi. Orãte Moyſe pro populo, vt tolleret ſerpentes, locutus eſt dñs ad eum, dicens: Fac ſerpentem æneũ, & pone eum pro ſigno, qui pcuſſus aſpexerit eũ, viuet. Hic aũt ſerpẽs ſup ligno poſitus, Crucẽ Chriſti figurauit. & ſerpentẽ iſtum non inuolutũ circa lignũ, ſed ſupra lignũ poſitum fuiſſe dicendũ eſt: tum, qm̃ cum æneus eſſet, inuolui circa lignũ minime potuiſſet: tum maxime vt ab oibus circũquaq; facillime videri poſſet: vnde in modum Thau Crucẽ repræſentabat. Quòd ẽt prędixit Saluator noſter Ioã. cap. iii. dicens: Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpẽtẽ in deſerto: ita exaltari oportet filium hoïs: vt omnis q credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternã. Item eiuſdem Ioãnis cap. viii. Cum exultaueritis filiũ hominis, tũc cognoſcetis, qa ego ſum, & à meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater, hæc loquor. Item qñ Hebræorũ ſacerdotes edere volebant pectuſculũ victimæ pacificorũ, ſiue aliorũ ſacrificiorũ, qđ ſibi ex lege debebat̃: vt Leuitici .c. vii. & .x. Qñ ergo ſacerdotes huiuſmodi pectuſculum erant manducaturi, niſi facta prius quadã benedictione non poterãt. Hæc aũt benedictio taliter ab eis fit, vt

ſignum

Digitized by Google

ſignũ Crucis euitare minime poſſint. Itẽ
Iudæi oẽs in his verbis Deuteronomii
cap. vi. Audi Iſrael dñs De⁹ noſter, Deus
vnus eſt, magna ꝯtineri arcana teſtãtur:
quod ex hoc maxime dignoſci pōt, qa
qlibet Iudęoꝝ (vt late ꝯſtat lib. Barachos,
cap. mec meſſoi) tenetur ſingulis diebus,
ter, vel ſaltem bis: huiuſmodi ſex dictio-
nes ore explicare, & proferre: in cuius re
cta mentis, vociſq; ꝓlatione beatitudi-
nem ꝯſiſtere exiſtimant. Vnde fit, vt ſin-
gulis diebus in qbuſdam ſuis laudibus
matutinis, inquiũt: Beati nos, qui quoti-
die mane, & veſpere bis ſurgimus, dicẽ-
tes: Audi Iſrael &c. Surgimus, inquiunt,
qa laudes illas dicũt ſedentes. Hæc aũt
verba: Audi Iſrael &c. proferunt ſtantes,
qa ſurgunt, qñ ea ꝓferẽda ſunt. Poſtmo-
dum, finitis prædictis, ipſi ſtantes ꝯuer-
ſi ad vnam orbis partem, vtputa ad Me-
ridiem, qbuſdam verbis Deum deprecã-
tur, ſeipſi Deo inclinãtes, non genibus,
ſed capite in ſignũ reuerẽtiæ: quo facto,
ſe ad ſiniſtram vertunt. ſ. ad Orientem,
alia quædam verſus Deũ ꝓferentes ver
ba, cum eadem capitis inclinatione, & re
uerentia. Tertio ſe ad dexterã vertẽtes:
ſcilicet ad Occidentẽ, alia itidem qdam
ad Deum ꝓferunt verba, cum eadem ca-
pitis inclinatione, & reuerentia, ſiue cũ
motu capitis, & nariũ. i. naſi, ſignum Cru
cis faciunt. Ex qbus ꝯuerſionibus, geſtis,
& reuerentiis, ac capitis, & naſi motibus,
Crucis ſignum quodam modo facere vi
dent: vt infra proxime clarius demõſtra
bitur ex alia quadam Iudęorum cerimo
nia. Quod ſi Iudęoꝝ hebetudinem iter-
rogaueris: vnde nã tanta in his dictioni
bus collata ſit virtus: vt eoꝝ ꝓlationem
beatitudo ſubſequat, nullam prorſus ti-
bi cauſam reddere ſciet, niſi forte de eo-
rum cœtu ſit, qui Caballiſtaꝝ dogmatis
aliqd deliberauerit. Verba aũt, quæ ipſi
ꝓferunt, ſic Hebraice ſonant, El meloch
neman, ſceman Iſrael Adonai eleoeno
Adonai ecchad: quę verba Latine ſonãt:
Domine mi, Rex meus, ſecretum meum,
intellige Iſrael Deum dñs Deus vnus.
Nota tamen, ꝙ Rabi Simeon Benlobai
Princeps, vel ſaltem ex maioribus, ſuper
his verbis Deuteronomii cap. vi. Audi
Iſrael Deus, Deus noſter, Deus vnus eſt,
inqt ex his verbis, Patrẽ, Filiũ, & Spiritũ
ſanctum explicite proferri. Chaldęa etiã
æditio, quæ dicitur Targum, hæc tria
nomina de Deo intelligit: vt infra libro
octauo cap. vi. declarabitur.

In feſto quoq; Tabernaculoꝝ, quod cele
bratur à qntodecimo die mẽſis ſeptimi:
hoc eſt Septembris, vſq; ad vigeſimũpri
mum eius mẽſis diem incluſiue: ſeptem
enim diebus ꝯtinuis huiuſmodi feſtiui-
tas celebrat: vt Leuitici cap. xxiii. & Deu
teronomii cap. xvi. quod feſtũ fit in me
moriam Tabernaculoꝝ, in qbus Iudæi
per deſertũ peragrãtes habitauerũt, qñ
ab Aegyptiaca liberati fuerũt captiuita-
te. In hac iquã feſtiuitate Iudęi huiuſmo
di faciunt cerimoniã, iuxta id qđ mãda
tur Leuitici cap. xxiii. Aſſumũt enim ba-
culũ quendã arboris, quę palma nuncu-
pat, quem p aliquot dies prius prępara-
re ſtudent, et ſi magno pretio emi oporte
ret: cui baculo nõnullas virgulas ſalicis,
quę in aliquo exiſtat flumĩe, vel eius ad-
hęreat ripę, ſiue potius ſalices de torren
te: vt dicit Leuitici cap. xxiii. & quãdam
ẽt herbã, quę ſimilis eſt buxo, & à vulga
rib⁹ noĩatur mortella, & tria tantũ habet
folia, ligant, & inuoluunt. Quem bacu-
lum cum dictis virgulis ſalicis, & mor-
tellæ inuolutum, ſacerdos, vel alius, cui
huiuſmodi ex conſtitutionibus ſuis de-
mandat officiũ, ſtans ſuis aſſumit in ma-
nibus: ipſumq; tenens erectum, vnà cum
vno cedro (hoc eſt pomo, ſiue fructu ar-
boris cedri) pulchro, & ſine macula, con
uerſus ad vnã orbis partẽ: vtputa ad Me
ridiem, qdam ꝓferens, ſiue cantans ver-
ba, inclinato capite, dño Deo honorem
exhibet: baculumq; inclinãs verſus eam
orbis partem, ad quam cõuerſa eſt eius fa
cies, aerem cuſpide baculi aliquibus pau
cis ictibus ferit, & percutit. Poſtea ſe ad
ſiniſtram conuertit, ſimiliter baculi cuſpi
de aliis ictibus aerẽ feriens, & verberãs,
ac verba quædam proferens, vel decan-
tans. Tertio, ſe ad dexterã vertẽs, ſimilr
etiam facit. Qui quidem actus, & geſtus
ſic in tribus diuerſis orbis terrarũ parti-

Digitized by Google

bus tanta cum cerimonia, cum ictibus, & pcuſſionibus antedictis, in modū, & ſimilitudinē ferientis, licet perfecte Crucis ſignum quadratum. ſ. hoc modo ✠ efficere non videat: quia quarta pars deficere videt: tamen ex tribus partibus orbis cū illis cuſpidibus percuſſis, formam, T, hoc eſt Thau literę, Gręco more ſcriptę, ab effectu ſanctæ Crucis, verū, & certum eſt ſignū: & hoc teſte Rabi Iuia: q in ſententiis inquit: Omnes huiuſmodi ictus, & pcuſſiones illius baculi cuſpide, tot eſſe in oculis Diaboli ſagittas. Quòd vero Crux partes quatuor habeat, hoc ex cōmuni hominū opinione diximus: alioquin mihi ſatis pſpectū eſt, Crucis formam tribus tantū partibus perfici. Nam pars ſuperior addita, vel caput dñi, vel triplicem illam deſignat. Si igitur ex effectu, quo Crucem Chriſti Diaboli ptimeſcūt, omnes huiuſmodi ictus, & pcuſſiones, licet triangulariter fiant, ſunt in oculis Diaboli ſagittæ, qd aliud dici poteſt? niſi ꝙ ictus iſti, & pcuſſiones veraciter ſunt in forma Crucis, vel ſaltem Thau literæ Græcę, & veꝝ Crucis ſignū repreſentāt, quā Diaboli tantopere pertimeſcunt: vt Ezechielis cap. ix. Sed aduerte, qa qñ cū baculo pcutit aerem verſus Meridiem, Orientem, & Occidentem: tamē ſemp ipſum retrahit baculum in oppoſitum, ex qua retrorſum tractione, verum Crucis efficit ſignum. Vtrum autem adorāda ſit Crux adoratione Latrię, vel nō, vide infra lib. viii. quaſi in fine: vbi ratione ꝯuincitur Iudæus. Ex omnibus igitur in hoc trigeſimotertio capite huius tertii libri dictis, & ſcriptis, liquido, & aperte ꝯſtat in hoc ſigno ſanctæ Crucis, diuinam quandā latere virtutem, non ligni illius natura, ſed Saluatoris noſtri, quia ſup eo (vt homo) crucifixus pependit virtute, & dono: qa, niſi ipſe fuiſſet etiam Deus, ſignum illud talem, & tantam nequaq̄ habere potuiſſet virtutem: ſed Chriſti humilitas noſtra fuit ſublimitas: illius Crux noſtra victoria eſt: illius patibulum noſter triumphus eſt. Gaudētes igit hoc ſignum Crucis leuemus in humeris noſtris; victoriarum vexilla portemus: īmortale lauacrum portemus in frontibus. Cum hoc ſignū Diabolus conſpexerit in frontibus noſtris, ꝯtremiſcit: qui aurata Capitolia non timent: qui cōtemnunt ſceptra regalia, & purpuras Cęſarum, & dapes, Chriſtianoꝝ ſordes, & ieiunia ptimeſcunt. Deniq; in Ezechiele Propheta, cum omnes, qui miſſus fuerat, Angelus occidiſſet, & interfectio incepiſſet à ſanctis, illi tantūmodo ſoſpites reſeruant, quos Thau litera: ideſt Crucis pictura ſeruauerat. Exultemus itaq; ad Crucis ſimilitudinem, ſanctas in cœlo leuemus manus, cum ſic nos armatos Dæmones viderint, opprimentur.

¶ Iob cap. xix. licet Iudęi eum non recipiant. Cap. XXXIIII.

SCio, ꝙ Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei ꝯſpecturi ſunt, & videbunt Deum meum. Aduerte Iudæe, ꝙ Iob vocat iſtum Saluatorem Deum, quē dicit ſe viſurum in carne ſua. Sed quoniam cōſtat, ꝙ oculis carnis videri non poteſt Deus, igitur Saluatorem per hanc ſcripturam dupliciter oſtendit eſſe Deū, cum ſupra dixerit: Videbo Deum Saluatorem meum.

¶ Thalmudiſtaꝝ, & Rabinoꝝ Iudæoꝝ auctoritate probatur Meſſiam eſſe debuiſſe Deum. Cap. XXXV.

LIcet multis, & variis ꝓbationibus, & qdem idoneis ex ſacris literis aſſumptis, & ſupius deſcriptis, expoſitis, & declaratis, liqdo ꝓbatum ſit, Meſſiam Regem ab īmortali Deo ad hoies mittēdum, Deū eſſe debuiſſe: tñ, vt Iudęis nullus euaſionis locus relinquat, libet etiā hoc ipſum Thalmudiſtarū, & Rabinoꝝ ſuoꝝ, qbus ipſi maximam pręſtāt auctoritatē, ſentētiis cōprobare: cū optia ſit illa ꝓbatio, quę à ſuis aſſumit aduerſariis. Rabi Moyſes Hiſpanus i Bereſid raba, ſup illud Gen. cap. xl. Videbā corām me vitem. & in Midraſtilim cap. iiii. ſecūdi libri, ſic ait: Hi ſunt Iſrael, de qbus inquit Pſalmiſta, Pſal. lxxix. ſm nos Chri-

Digitized by Google

ſtianos: Vineam de Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes,& plătaſti eam.item: Vide bă corăm me vitĕ,iſte eſt Rex Meſſiach, de quo ſcribit in præmemorato Pſalmo: Et pfice eam, quă plantauit dextera tua: & ſup filium hois,quĕ ɔfirmaſti tibi. Eſt plantatio inferior, & plantatio ſupior,& inferior: inferior,hic eſt Abraam: ſupior, & inferior, hic eſt Meſſias Rex. hæc ille Rabi. Per huiuſmodi năq; Rabi Moyſis verba,Meſſiă Regem,hoiem fuiſſe, ſiue futuꝝ fuiſſe,atq; Deum,liqdo declaratũ eſſe ɔſtat: hoc eſt,ꝙ in vno tantũ ſuppoſito duplicĕ habuit, ſiue habere debuit naturam,humană.ſ.atq; diuinam. Et vt intelligat,qui ſint iſti,quos vineă appellat Pſalmiſta, Eſaias Vates cap.v. declarat,dicĕs Vineam fuiſſe pplm Iſrael, his verbis: Vinea aũt dñi exercituũ domus Iſrael eſt: & viri Iuda germen eius delectabile. Intentio igitur huius Rabini eſt etiă demõſtrare,ꝙ Chriſtiani ſunt vbiq; locoꝝ: ſed principaliter, ꝙ Meſſias futurus eſſet Deus,& homo. Rau in fine capituli de Repudio inqt: Primo parenti nõſtro Adæ, atq; filiabus Loth reuelatum fuiſſe,ꝙ Meſſias Rex eſſe debebat Dei filius: vt habet in Medras Ruth: ideſt in Cõmentariis illius libri,qui dicit Ruth, ſup illis verbis: Amram genuit Aminadab,Rabi Ananias, & Rabi Iacob filius Hamram, dicebăt: Scriptum eſt in Geñ. cap.iiii. Vocauitq; nomen eius Seth, dicens: Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel: aliud ſemen ſignificauit nouũ.ſ.ſemen,& nouă ætatĕ, qđ ab alio loco deſcenderet,vel venire debebat: & hic eſt Rex Meſſias. Sed qdă Iudæus ait in Hebręo haberi,ꝙ ab alio loco venire debebat.ſ.à ſemine Seth: & hic eſt Rex Meſſias. Ex hac ĕt Rabinoꝝ auctoritate habetur, Meſſiă Regĕ Dei filiũ, ſiue Deũ eſſe debuiſſe,& hoiem.ſ.Dei filiũ, qa filiabus Loth reuelatũ fuit,ꝙ eſſe debebat Dei filius: hõ aũt, qa à ſemine Seth deſcenderet,qa glorioſa virgo Maria deſcendit à ſemine Seth, vt narrat Lucas cap.i. Rabi itidĕ Iona in ſuis Cõmentariis ſup cap. lxii. Eſaię,vbi dicit: Propter Sion nõ tacebo: & ppter Hierlm non qeſcam, do-

nec egrediat,vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius,vt lăpas accendat: & videbunt gentes iuſtũ tuũ &c. Rabi inquă Iona,ſic ibidem inqt: Meſſiam non hoiem tantũ,ſed ĕt Deũ eſſe debere. In Bereſid raba, ſup illud Geñ. cap.xix. vt ſeruare poſſimus ſemen de pře noſtro, Rabi Ioăna inqt: Nõ dicit filiũ,ſed ſemen. & illud erat ſemen,qđ ex alio loco venire debebat: & iſte eſt Rex Meſſias. Item in Medras Ruth.i.in Cõmentariis libri Ruth, ſup illud Amră genuit Aminadab, Rabi Ananias,& Rabi Iacob fili⁹ Alem,inqũt: Scriptũ eſt Geñ.cap.iiii. Vocauitq; nomĕ eius Seth, dicens.ſ.Adam: Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quĕ occidit Cayn, aliud ſemen ſignificauit, qđ.ſ.ex alio loco vĕtuꝝ eſſet: & hic eſt Rex Meſſias. Cui ſniæ valde ɔſonat illud aliud, qđ dicitur in Bereſid raba,& in Medras Ruth: hoc eſt in Cõmĕtariis libri Ruth, ſup illud Amră genuit Aminadab, Magiſtri Thalmud referũt,reuelatũ fuiſſe primo parenti nřo.ſ.Adæ de Meſſię Regis natiuitate,ꝙ ipſe Meſſias filius Dei eſſe debebat. Vnde ibidem Rabi Ananias,& Rabi Iacob filius Alem dixerũt: Scriptũ eſt in Geñ.cap.iiii. Vocauit nomen eius Seth,dicĕs: Poſuit mihi Deus ſemĕ aliud pro Abel,aliud ſemen ſignificauit,qđ ab alio loco ventuꝝ eſt: & hic eſt Rex Meſſias. In Iudęoꝝ Cõmentariis ſup his verbis Geñ.cap.xviii. Apparuit autĕ ei dñs in cõualle Măbrę ſedenti in hoſtio Tabernaculi ſui in ipſo feruore diei &c. ſic dicit: Vidĕs Abraam Deũ ſibi apparere, ob ipſius Dei reuerentiă voluit aſſurgere,vt ei debitũ exhiberet honorem: cui Deus inqt: Sede Abraam,qm̃ tu es in ſignũ,& figură filiis tuis: futuꝝ eſt enim vt tui filii ſedeant tanq̃ iudices in ɔcilio, & ego ſtem, q Deus ſum. Per hăc nanq; Hebręoꝝ Rabinoꝝ declarationĕ,liqdo pcipit,Deum fuiſſe qñq; à Iudæis,ſiue à Iudæoꝝ ɔcilio iudicandũ: qm̃ ſedere poteſtatĕ,atq; dñium: ſtare aũt ſeruitutĕ, atq; ſubiectionĕ ſignificat. Si qs aũt Euăgelia nřa Chriſtiana lectitauerit, iueniet pfecto hăc Thalmudiſtaꝝ ſniam in Saluatore nřo ad vnguĕ fuiſſe verificată.ſ.Mat-

Digitized by Google

thęi cap.xxvi. Marci cap.xiiii. Lucę.xxii. & Ioānis.xviii.qñ.ſ.Ieſus ſtabat vinctus coràm Senioribus plebis, & Principibus ſacerdotũ, ac Scribis, & Phariſęis, dum oēs iſti in ꝯcilio ꝯgregati ſederent, & Ieſum de ſua doctrina inqrerent, & examinarent. Sed hoc ēt aliud ex ipſa Thalmudiſtaꝝ ſnia documentũ aperte, & neceſſario manifeſtaṫ: ꝙ.ſ.ipſe Ieſus noſter eēt Deus, pariter & homo: & tñ à Iudæo cōcilio eſſet iudicandus, & tormentis affligendus: non tñ q̃tum ad deitatem, quæ impaſſibilis eſt: ſed q̃tum ad aſſumptam humanitatē. Vnde ex ſupradictis patet, q̃tum ab aduerſariis nr̃is Chriſtiana valideṫ, & corroboreṫ religio, in Thalmud Hieroſolymitano in lib. de Parach.c.Yacorre in lamentatione magna: necnō & Bereſid raba legiṫ, quendā fuiſſe in agricultura Iudæũ laborantē: cuius bos mugitũ extulit: quem cũ audiſſet Arabs quidam illac ꝑtranſiens, inqt: Iudęe fili ſolue boues tuos, & de vaſis tuis ne cures, ſiue vaſa tua ſperne, qm̃ templũ veſtꝝ, & ſanctuarium corruit: quo dicto, alter bos mugitum ædidit: tūc Arabs rurſum ait: Iudęe fili liga boues tuos, & vaſa tua prępara, ſiue parapſidem tuā, & hydriā tuā liga, qa natus eſt Meſſias veſter. Hæc Iudæus admirans ait: Meſſias natus eſt? quod eſt nomen eius? inqt Arabs: Menahim, quod Latine ſonat Cōſolator. & rurſus Iudæus ait: Qđ eſt nomen patris eius? tunc Arabs rn̄dit: Heſchias: hoc eſt fortitudo Dei, vel Deus fortis. Iudęus inſuper ait: Quo in loco natus eſt? at ille: In Bethleem Iuda. Et dixit Rabi Abon: Et quid nobis ab Arabo addiſcere expedit? Textus clarus eſt in Eſaia: qui dixit in calce.x.capl'i: Et libanus cum excelſis cadit. & ſubdiṫ ſtatim in fronte.c.xi. Et egredieṫ virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet: hoc autē fuit ante ſecundi templi deſtructionem: vt ex narratis percipitur. Ex hac nempe Iudæoꝝ hiſtoria in fauorē religionis chriſtianæ, hæ quatuor elici poſſunt ꝯcluſiones, ſiue conditiones. Prima, ꝙ ſtāte adhuc ſecundo tēplo natus fuerit Meſſias: quod in Saluatore noſtro verificaṫ, cum ipſum templum poſt Chriſti paſſionem ſteterit per annos circiter quadragintaduos. Secūda, quòd Meſſię nomen eſſet Cōſolator, & merito, qa per ipſum Saluatorem noſtrũ genus humanũ fuit à peccato primi parentis liberatũ, & ꝯſolatum: vt in lib.v.cap.xli.ꝓbabiṫ. Tertia, quòd Meſſias eſſet filius Dei: quod veꝝ eſſe cōſtat: vbi diciṫ, ꝙ nomē pr̄is eius eſt Heſchias: quod interpretaṫ Deus fortis, ſiue fortitudo Dei: quia ſic eſſe in ipſo Saluatore noſtro verificatur: vt infra lib.vii.cap. probabiṫ. Quarta, ꝙ Meſſias naſci deberet in Bethleem Iuda: quia ſic in eo Saluatore noſtro adimpletum eſt: vt probabiṫ lib.v.cap.xii. & in hoc etiam.iii. lib. in parte ꝓbatum eſt. Ex qua hiſtoria quātum ꝯfundantur Iudæi, ex hoc maxime percipi poteſt: quoniā cum Rambam: ideſt Rabi Moyſes Gerūdinus, nequiens in quadā diſputatione cum erudititiſſimo fratre Paulo euadere, qui à Iudaiſmo ad fidem Chriſti ſe contulerat, eam prorſus reiecit, aſſerens non eſſe alienũ Thalmudiſtarum quaſdam ſententias quandoq; reiicere. Quod tamē apud vniuerſum Iudæorũ cœtum nefandiſſimum eſſe exiſtimatur: imo iuxta Thalmudicas conſtitutiones in maximam incurrit pœnam. In Bereſid Raba quæriṫ quid voluit dicere Daniel cap.ii. vbi loquens de Deo inquit: Et lux cum eo eſt? Reſpōdet Rabi Anna: Hæc eſt lux Meſſiæ Regis. Oſtendit enim nobis Deus, ſe inde perfeciſſe Meſſiam, & eius generationē: & lucem illam pro ipſa generatione ſub ſede gloriæ, & maieſtatis ſuæ recluſiſſe. Sathan autē interrogans dominũ dixit: Dñe mundi lux iſta latens ſub ſede gloriæ tuæ, pro qbus eſt? Reſpondit Deus: Pro Meſſia, & generatione ſua. Ait Sathan: Domine, ꝑmitte me tentare Meſſiam, & eius generationē: cui inqt Deus: Non haberes vllam aduerſus eum poteſtatem. Sathan iterũ ait: Sine me, quia poteſtatē habeo. Reſpōdit Deus: Si in hoc diutius perſeuerabis Sathan, potius de mundo perdā, q̃ aliquam animam generationis Meſſię perdi permittā: eademq; hora Deus ſuo ſic inquit Meſſię: Quam

plurimæ

plurimæ mihi illoꝝ porrigunt preces, qui in carcere incluſi detinent: vt te in horribili labore,& dolore conſtituãt,ita, & tali modo, vt tua mala tui intueantur oculi,tuæ audiant aures, nares tuę odore tetro ſentiant, os tuum amaritudinibus repleat, & tua lingua tuo adhæreat palato, cutis tua ſup tuis exſiccetur oſſibus, corpusq; tuum cruciet totum, atq; confringat. Si omnia hæc perpeti, & ſuſtinere tibi libet, tuas exaudiam preces: ſin autẽ recuſaueris, illos de mundo perdam,& omnino expellam: cui Meſſias reſpondit: Dñe mi pro his liberandis, & ſaluandis quaſcũq; in meo corpore paſſiones pati,& ſufferre paratus ſum, easq; omnes vltro accepto,& ſponte ſuſcipio, hac tamen ꝯditione, vt reſuſcitem mortuos,qui ab Adam primo humanę naturæ parente,vſq; ad pſentem diem mortui ſunt:& non ſolum eos,veꝝ etiã quos lupi,& leones, & aliç malę ferę deuorauerunt:& q in mari,& fluminibus perierunt: & qui in igne mortui ſunt: nec ẽt hos tantũ,ſed ẽt abortiuos oẽs, & quoſcũq; alios,quos creandos eſſe in æſtimatione tua pręuidiſti,& ordinaſti, nec adhuc ſunt creati. Cui Deus inqt: Ego hęc oĩa tibi ꝯcedo. Eodem igit tpe Meſſias Rex,oẽs paſſiones illas ſuper ſe ingenti ſuo erga humanũ genus amore ſuſcepit. & hoc illud eſt,qđ ait Eſaias.c.liii. Oblatus eſt,qa ipſe voluit, & non aperuit os ſuũ. hęc oĩa ille Rabi Anna. Ex iſta nempe Thalmudica auctoritate in fauorem Chriſtianæ religionis,plura colligi,& pcipi poſſunt documẽta. Primo ex auctoritate Danielis dicentis cap.ii. Et lux cum eo eſt. [Deo,de quo loquebat: & ex conſenſu ẽt Rabi Annę antedicti interpretãtis hanc lucẽ, eſſe lucem Regis Meſſiæ, audacter dicere poſſumus Meſſiã fuiſſe, & eſſe Deum, poſtq̃ Meſſias eſt lux Dei: cum nihil ſit in Deo,qn ſit ipſe Deus: qđ veꝝ eſſe clarius oſtendit inferius,vbi ait: ꝙ Deus ꝯceſſit ſibi omnia petita, tam in reſuſcitando mortuos,q̃ in liberando,& ſaluando incluſos in carcere Limbi. Secũdum documentũ eſt,ꝙ ipſe Meſſias eſſet etiã homo,cum mortẽ, & tormenta, ac paſſionem acerbiſſimã acceptaſſet pro liberãdis captiuis in Purgatorio detentis, & aliis multis. Tertium,ꝙ ſalus Meſſiæ eſſet ſpiritualis,cum liberatio expectata per Meſſiam ſit animaꝝ eoꝝ, qui mortui ſunt,& non hominũ in hoc mũdo habitantiũ tantũ. Quartũ,ꝙ ꝓtẽta in cap.liii. Eſaię intelligẽda ſunt de paſſione Meſſiæ. Quintũ, & vltimũ,Meſſiam paſſum fuiſſe,qa ipſe voluit. Item ibidem in Beresid raba Rabi Abba (ſiue Aba) querit: quid voluit dicere Daniel cap.ii. vbi de Deo dixit: Ipſe reuelat profunda, & abſcondita: & nouit in tenebris conſtituta: & lux cum eo eſt? & ſibi ipſi reſpondet: Hæc lux eſt lux Regis Meſſiæ, de quo in Pſal.xxxv. In lumine tuo videbimus lumen. hæc ille. Ex quo dicto manifeſte patet,ꝙ lumen diuinũ,quod ſemper cum Deo eſt: imo verius lumen, qđ eſt Deus,eſt lux,& lumen Meſſiæ Regis. ergo ex hoc dicto Meſſias eſt Deus,cum nihil ſit in Deo, quin ſit Deus. Rabanu Hachados auctor Thalmud in Bereſid raba,ſuper cap. xl. Gen. & in Meſechet Menacæ capſo.ii. diſputans hæc verba Sophoniæ cap.iii. Quia tunc reddam populis meis labium electum, vt inuocent omnes nomen domini, & ſeruiant ei humero vno,ſic inquit: Tunc conuertam ad populos labium electum ad inuocandum nomen dñi, & colendum eum humero vno. & ſequitur exponendo,dicens: Non eſt aũt dictũ hoc nomen dñi, niſi Rex Meſſias: ad colẽdum eũ humero vno,qa erit principatus ſup humerũ eius: vt inquit Eſaias cap.ix. Quę verba Eſaię tranſlatio Chaldaica,de Meſſia Rege ſic interpretat: Et recipiet ſup ſe legẽ ad ſeruãdum eam &c. Si nomen dñi eſt Meſſias,& vt Deus colendus eſt, vt inqt Rabi iſte,igit ipſe Meſſias noie Dei appellandus erat,& p eo haberi,& coli debuit. Item in quodã antiquo Codice,qui intitulat ab illo antiquo, & famoſiſſimo doctore,noiato Rabi Neuma filio Alchana: qui qdem liber noiatur Vahir: quod interpretat Lucidus,ſiue Lucidariũ,ſup illud verbũ Prouerbioꝝ cap.x. Iuſtus eſt fundamentũ ſempiternum,ſic queritur:

Digitized by Google

Quid eſt quod dicitur: Iuſtus eſt fundamētum ſempiternū? Ad quod rñdetur. Quędam iuſtum habet, ſiue habebat Deus ſanctus, & benedictus in ſæculo ſuo, qui eſt ſibi dilectus, eo quod vniuerſum mundum ſuſtinet, & eſt fundamētū eius, & gubernat mūdum, atq; vt gubernetur ipſe efficit, & cętera multa ſimiliter facit. de quo iuſto concludit: Et ipſe eſt fundamentū oīum animarꝝ. & hoc eſt, quod dicitur: Iuſtus eſt fundamentū ſempiternū. hæc ille Rabi. Aduerte igitur o Iudæe, ꝙ de nullo homine puro, quantūcunq; iuſto, poſſent prædicta verificari, niſi cū hoc eſſet verus Deus. Ex ſnia igitur horum Rabinorꝝ, in Ieſu Chriſto Meſſia noſtro Deitatis vera inueniūtur teſtimonia. Rabi ēt Eliezer nomine Rabi Hanlabu, inquit in lib. Ieiuniorꝝ. c. trib⁹ temporibus: Futurum eſt, vt dñs Deus noſter magnam choreā faciat cū iuſtis ī Paradiſo: & ipſe erit in medio illorꝝ: vt eorꝝ qlibet poſſit eū cū digito inſinuare: qa ſic hr Eſaiæ. c. xxv. Ecce Deus noſter iſte, expectabimus eū, & ſaluabit nos iſte dñs: ſuſtinuimus eū, & exultabimus, & lætabimur in ſalutari eius. Hic Rabi, inquantū dicit bis Iſte: & ēt qñ dixit, vt eorꝝ quilibet poſſit eū cū digito inſinuare, oſtendit, ꝙ viſibiliter, & palpabiliter inter iuſtos, ſicuti fuerunt Apoſtoli, & alii diſcipuli apparere, & habitare debebat, carnem. ſ. humanā aſſumendo, cum ipſe Deus ſpiritus ſit: & ppea inuiſibilis, & impalpabilis. In Bereſid raba cap. iiii. Rabi Abba īquit: Nouem Reges regnauerūt, & vnus regnabit à principio mūdi, vſq; ad finē eius. Qui Reges ſunt iſti. ſ. Dñs Deus noſter fuit primus, q mundū creauit. Secūdus fuit Nembroth. Tertius Ioſeph. Quartus Salomon. Quintus Nabucodonoſor. Sextus Darius. Septimus Cyrus. Octauus Alexander. Nonus Cæſar. Decimus eſt Rex Meſſias. de quo dicit Pſal. lxxi. Et dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarꝝ. Et de ipſo Daniel loqtur. c. ii. dicens: Lapis aūt, qui percuſſerat ſtatuā, factus eſt in montem magnum, & impleuit vniuerſam terram. Item idem Dauid eodem. c. ait: In diebus aūt Regnorꝝ eorum ſuſcitabit Deus cœli Regnū, quod non corrūpetur, & in æternū non diſſipabitur, & cū iſto decimo Rege reuertetur Regnum ad dominum ſuum primū: & ſic qui fuit primus erit & vltimus, ſicut ſcriptum eſt Eſaiæ. c. xliiii. hæc dicit dñs Rex Iſrael, & Redemptor eius dñs exercituum: Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſq; me non eſt Deus. Et Zacharię. c. vltimo: Et erit dñs Rex ſup omnē terrā. hæc oīa in Bereſid raba. Ecce quo modo ex hac Thalmudiſtarꝝ, ſiue Rabinorꝝ auctoritate cum iſto decimo, & vltimo Rege reuertet Regnū ad dñm Deū primum: & etiam ex Prophetarum vaticiniis in hac ipſa auctoritate allegatis cōſtat: & quia non obſcure, ſed aperte Meſſiam vltimum decem Regum eſſe, eum ipſum, qui fuit primus: hoc eſt dñm Deū noſtrū. Item ibidē. ſ. in Bereſid raba, inquiunt magiſtri Thalmud: Futurꝝ eſt, ꝙ Deus ſedebit: & corām iuſtis ſenſum legis, atq; ſecreta aperiet, & prędicabit, & per Regem Meſſiam cūcta declarabit. Si Deus, qui ſpiritus eſt, ſedere debebat, qñ ſuos doceret diſcipulos, & quoſcunque etiam alios, vt corpus aſſumeret, neceſſe erat: qa ſpiritui non cōuenit ſeſſio. Cum autem conſtet decimū Regē ex antecedēti proxime auctoritate, fuiſſe Regem Meſſiam, q Deus primus erat, & humanam carnem aſſumpſit, vt ſederet, & doceret, & alia humana opa facere poſſet: quare cum iſta oſtendimus in Saluatore noſtro Ieſu Chriſto fuiſſe adimpleta, Iudæi obaudiunt, & tanq̄ de re noua, & inaudita tantopere mirantur? Inſaniunt ergo: qa Matthęi. c. v. vi. & vii. & Lucæ cap. v. hæc adimpleta fuiſſe in ipſo Ieſu demonſtrantur. In Midraſtilim: hoc eſt in Gloſa, ſiue Commentariis Pſalterii, ſuper illis verbis Pſalmi. xxxv. Quia apud te eſt fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen: vbi Rabi Ioāna ſic inquit: Quidam homo ambulās in nocte tenebroſa, incendebat lucernā: & cum p eam per aliquale temporis ſpatiū, & qdē breue, aliqualiter illuminaretur, extinguebatur lucerna: & ſic iterꝝ eam accendebat,

Digitized by Google

& iterum paulopoſt extinguebat. dixit ergo ille homo: Vſquequo laborabo incendendo lucernas, quæ ſunt modicæ durationis? melius eſt vt expectem ortū Solis, vt ad eius lumen ire poſſim. & ſequitur ſuam adaptās ſilitudinem: Sic cōtigit Iſrael, qui captiuati in Aegypto, & per Moyſem redēpti, vt habetur in Exodo. Sed poſtea ſubiugati ſunt ſub Iabim Regem Canaam ꝑ manus Siſaræ Ducis exercitus ſui, à cuius iugo liberati ſunt ꝑ Barach, & Delboram: vt Iudicum. c. iiii. Poſtea ſubiugati ſunt ſub Madianitis, à qua ſubiectione liberati ſunt per Gedeonē: vt Iudicū. c. vii. Conſequēter ꝑ alias nationes ↄuicinas ſubiugati fuerunt, à qbus liberātur à Deo ꝑ Iudices: iuxta illd' Iudicum. c. ii. Suſcitauitq; Dñs Iudices, qui liberarēt eos à deuaſtantiū manibꝰ. Poſtea tranſmigrarūt in Babyloniā, & redempti ſunt per Eſdram, Zorobabel, & Neemiam. Rurſus ſubiugati ſunt per Romanos. dixit ergo Iſrael: Vſquequo laborabimus in huiuſmodi redemptionibus, & ſucceſſiuis ſubiectionibus? à modo non quærimus illuminari, niſi per ipſum in ſua pſona. & hoc eſt, quod dicitur: Bñdictus q venit in noie dñi Deus dñs, & illuxit nobis. hæc in Gloſa antedicta, ſiue in Cōmentariis ãdictis. Aduertat Iudæus: ꝙ Rabi iſte ponere voluit differentiam inter vltimā redēptionem ab Iſrael expectatā, & redēptiones prĝteritas, in hoc, ꝙ redemptiones præcedētes factę fuerūt ꝑ Prophetas, ſeu homines virtuoſos: & redemptio vltima, expectanda erat ꝑ ipſummet dñm Deū. Cum aūt redemptio iſta vltima ab oībus Hebręis fieri expectetur ꝑ Meſſiam: ſeqtur, ꝙ ex mente iſtius Rabini eſt, ꝙ ille Meſſias eſt verus Deus, de quo exponit illud dictū: Deus dñs, & illuxit nobis. Si vero Iudęus opponeret: non pp hoc ꝓbari, ꝙ Meſſias ſit Deus, ſed diceret ſufficere, ꝙ virtute redimat diuina. Reſponderi deberet: ꝙ, ſm Rabinū antedictū, redemptiones præcedentes, licet factę fuerint ꝑ puros homines, fuerunt tñ factæ virtute diuina: ſed vltima redēptio fieri creditur ꝑ ipſummet Deū in ꝓpria perſona, de quo exponit illud: In Lumine tuo videbimus Lumē, Pſal. xxxv. Itē in eodem loco: hoc eſt in Midraſtilim, vt refert Rabi Manahen Rachenad, ſuꝑ Geñ. c. iii. Salus Iſrael eſt ſalus Dei, vt dixit Rabi Barachias ſacerdos, ſcriptū eſt enim iuſtus, & ſaluatus. hęc ille. Huius aūt auctoritatis reſolutio ē: quia gaudet diuina ſapiētia de pfectione cuiuſq; rei, & potiſſimum humani gñis: cū ipſa humana natura optima naturaliū creaturarum ↄſtituta ſit. Dicit aūt Iſrael: Qm̃ quicunq; hoīum, q perfectionem adeptus eſt, vere Iſrael in ſacro Canone dici ſolet. Sic igit cum opis pfectio quodā modo in ipm redūdat opantem, verꝝ eſt dicere, ꝙ ſalus Iſrael. i. pfecti hois, eſt ſalus Dei. In cuius teſtimoniū adducit ille Rabi prophetiam Zacharię. c. ix. quę oium ſnia de Meſſia loquitur: videlicet: Ecce Rex tuus veniet tibi Iuſtus, & Saluator. Vbi enim Latine Saluator dr̄, ibi Hebraica lr̄a hēt Noſca. i. ſaluatus. Meſſias eni agentem ſignificat: Noſca vero patiētē: hoc eſt ſaluatū. Senex igit hic ſacerdos demōſtrare conat, ꝙ Deus ſaluādo Iſrael, ſaluatus dicat, pp hoc, qđ litera inqt iuſtus ſaluatus: ꝑ iuſtum nāq; Deū innui volunt. Cum igit ibi iuſtus oium ↄſenſu Meſſiam ſignificet, itidem ergo Meſſias Deus eſt. Dixit Rabi Hanna: Moyſes glorificauit Iſrael, dicēs: Beatus tu Iſrael: qs ſilis tui popule, q ſaluaris i dño? vt Deuteronomii. c. xxxiii. in calce capl'i, nō dixit: Quē ſaluat dñs: ſed q ſaluaris in domino: qa Deꝰ dixit: Sic in hoc mūdo vos eſtis per manus hoium ſaluati: ſed in tpe vēturo egomet Redēptor veſter ero: ita vt deinceps nequāq̄ ab alio iudicati, ſiue ſaluati, vel ſubiugati ſitis. In Gloſa Threnoꝝ Hieremię nūcupata Medras echa, iquirentes Rabini de noie Meſſię, varii varia ꝓferunt, in ſnia tñ oēs ↄueniunt. Deniq; ad lr̄am dixit Rabi Abba: Deus erit nomen eius: ut Hieremiæ. c. xxiii. Et hoc eſt nomen qđ uocabunt eū dñs iuſtus noſter. Et notādum eſt, ꝙ ubi in Hieremia nos Latini habemus: Dñs iuſtus noſter, Hebraica ueritas hēt: Nomē Dei quatuor lr̄aꝝ: quod increato tm̄ cōpetit.

Hoc idem ēt habet in Thalmud in libr. nuncupato Habalbatra, in diſtinctione, quæ incipit: Qui vidit nauē, ꝙ Meſſias vocaretur nomine Dei quatuor literarū: & ibi pro ꝯcordantia prędicta Hieremię allegant verba. Quęritantibus enim ibi in Bauamithiama Iudęorꝫ pleriſq; Meſſiach quo noie appellandus eēt. Reſpōdet Rabi Abba, vir apud eos doctiſſimus, Ioth, he, uau, he, Meſſias eſt appellandus: vt habet (ait iſte Rabi) apud Hieremiam. c. xxiii. & hoc eſt nomē, quo vocabunt eum Dn̄s iuſtus noſter. Ecce Meſſiam non ſolum appellandū fuiſſe Deū, ſed eo noie Dei, quod eſt prę cęteris pręclariſſimū. Ex quo ꝯſtat ēt apud Hebræos, cum fuiſſe, ſiue eſſe debuiſſe Deū. In Bereſid raba, ſuper illud Gen̄. c. xli. Dixitq; Rex Aegypti ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: abſq; tuo imperio non mouebit quiſquam manū, aut pedem in oī terra Aegypti. Dixit Rabi Moyſes Aegyptiꝰ, ſiue Rabi Otha. ex illo li. Ego Pharao, q erat hō carnalis, addiſcere poſſumus, ꝙ aliud eſt: Ego dn̄i noſtri Dei: qm̄ eo ꝙ Pharao dixit ad Ioſeph: Ego ſum Pharao, dignus factus eſt Ioſeph, vt oē illud aſſequeret bonū. Sed qn̄ venerit li. Ego Dei: vbi dicit Eſaias. c. xlvi. Ego feci: & ego faciam: ego portabo: & ſaluabo: qs dubitat, ꝙ multū bonū habebimus? Credis forſan, ꝙ mūdi Redemptor acceptator ſit pſonarꝫ? certe non: ſed qcūq; corde, verbo, & opere crediderit, in eo ſaluus erit, atq; redēptus. Scriptū eſt enim Hieremiæ. c. xxiii. In diebus illis ſaluabitur Iuda. i. confeſſor veritatis: qm̄ Iudas interpretatur In tpe confitens. Ex huius qppe Rabini ſnia, ꝯſtat Meſſiā Regem, Deū fuiſſe, & allaturꝫ fuiſſe hoibus ſalutem: eamq; ſalutē ſpiritualē futuram fuiſſe: hoc eſt aiarꝫ ſaluandarꝫ: quod Dei officium eſt. In Bereſid raba ſup. c. xli. Gen̄. vbi Thalmudiſtę, ſiue Rabini ſup verſiculo Pſal. cxlv. multa declarāt. ſic enim ibi dr̄, pro vna dūtaxat die, in qua Deus in monte Synai populo ſe oſtendit, prohibuit Moyſes, ne ppl's per tres dies ad mulieres accederet, nec ſuis ēt approximaret vxoribus: vt Exodi. c. xix. Si igitur pro vno tm̄ die, quo Deus alloq voluit pplm̄ Iſrael, facta fuit pplo prohibitio: vt per tres dies prius ſuis non appropinquaret vxoribus: multo magis hmōi prohibitio locum habebit tpe Meſſię: quo tpe Dei gloria manebit inter illos. hæc ibi. Ex qbus Thalmudiſtarꝫ, ſiue Rabinorū verbis, declarat Meſſiam Regē, Deum eſſe debere cū gl'ia Dei. i. ipſe Deꝰ maneret inter illos: & ēt virginitatē, & caſtitatem tunc tpe Meſſiæ in hoībus vtriuſq; ſexus futurā fuiſſe. Qđ adimpletū eſſe cernitur in monaſteriis fratrū, & monacharꝫ in eccleſia chriſtiana. In Codice nūcupato Torath Choani: hoc eſt lex ſacerdotum, hēs ēt (vt ſupra hoemet lib. c. vii. ſcripſi) Rabinorꝫ expoſitionem, ſup illud Leuitici. c. xxvi. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, voſq; eritis mihi ppl's: ibidē (ſi placet) quærito. In Midraſtilim extat Gloſa qdam Rabi Iudę noīe Rabi Annæ, ſup illud Pſal. xvii. Et dediſti mihi ꝓtectionē, & dextera tua ſuſcepit me: quæ Gloſa talis eſt: In futurꝫ Deꝰ ſanctus, & bn̄dictus ꝯuertere faciet Regē Meſſiam ad dexterā ſuam: ſicut ſcriptū eſt Pſalm. cix. Dixit dn̄s dn̄o meo: ſede à dextris meis. Si Deus faciet ſedere Meſſiam à dextris ſuis: igitur Meſſias eſt particeps diuinitatis: hoc eſt vnà cū patre Deus, & ēt eſſe debebat hō: qa ſeſſio nō ꝯuenit Deo, q ſpiritus eſt, ſed hoī. Rabi Moyſes Aegyptius ſcribens in quadam ep'la vocata Igeres theman: quā ad Africanos quoſdam direxit Rabinos: vbi de dignitate, virtute, atq; excellētia Meſſię Regis continetur, declarans hæc verba Eſaię. c. ix. Et vocabit nomē eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis &c. ſic inqt: Nomina hæc cū epithetis ſuis, quæ hic à Propheta ſcripta ſunt, dicunt de pueto nato, q eſt Rex Meſſias. Si ergo noīa hic poſita, ſunt noīa Meſſię, Meſſias igit eſt Deus, qa in illis noibus eſt hoc nomē Deus, vbi dicitur Deus fortis. Rabi inſup Auenazra idē dicit, pariter atq; tenet in ſua ſup hoc loco declaratione: q demū accuſatus à qbuſdam, ꝙ Meſſiā Deū appellaret, ne extra Synagogā eiiceret, conatus

Digitized by Google

natus eſt, q̃ dixerat, Ezechiæ Regi accõmodare: ſed tanto magis à Synagoga eiiciendus fuiſſet. In lib. Canhedrin. c. Helech, ſup illud Eſaiæ. c. lii. Ecce itelliget ſeruus meus &c. vbi de Meſſia dr̃: Exaltabitur plusq̃ Abraam: eleuabit̃ plusquã Moyſes: & ſublimis erit plusq̃ Angeli miniſtrantes. hæc ibi. Cum aũt ſolus Deus Angelicam naturã exuperet, & ãtecedat: Meſſias aũt ſublimior Angelis comprobetur, Meſſias igitur Deus eſt: Cabaliſtarum ẽt ſchola ↄfirmat, Meſſiam futurum fuiſſe Deũ, dicẽs: Legem fuiſſe à Deo traditam pp ſerpẽtis venenũ, quod in Adã immiſerat ipſe ſerpens: & cum aduenirct Meſſias, huiuſmodi ceſſaret venenum: quod nempe venenũ nil aliud eſſe aſſerebant ipſi Cabaliſtę, niſi pc̃m̃ illud, qđ contraxit Adam, qñ pomum vetitũ mãducauit. Si ergo pc̃m̃ Adę ceſſare debebat in aduentu Meſſię, igit̃ vt ipſe Meſſias futurus eſſet Deus neceſſe erat: q̃a ſolius Dei officiũ eſt remittere peccata hoĩbus. Nam cum merito paſſionis Chriſti, & baptiſmatis ab eo inſtituti gratia, remittatur illud peccatũ, vt ing̃t Apl̃s ad Titũ. c. ii. vbi loquẽs de Chriſto, ait Qui dedit ſemetipm̃ pro nobis, vt nos redimeret ab oĩ iniquitate, & mundaret ſibi pplm̃ acceptabilem &c. Et Ezechielis. c. xxxvi. de baptiſmo: Et effundam ſuper vos aquã mundã, & mũdabimini ab oĩbus inq̃namentis veſtris &c. Igit̃ vt ipſe Meſſias eſſet Deus neceſſe erat. Ex q̃bus oĩbus Thalmudiſtaꝝ, & Rabinoꝝ ſentẽtiis hanc veraciter poſſumus affirmare ↄclũonem: ꝙ Meſſias Rex, & Deus, & homo eſſet, ſiue eſſe debuiſſet. Qua igitur fronte poterit Iudęus ↄtradicere, ꝙ Meſſias non fuerit, & ſit Deus? cum tot Rabinorum, & Thalmudiſtaꝝ ſuoꝝ ſententiis mendaces eẽ ↄuincant̃. In Bereſid raba. c. xxix. hr̃: Stante Rabi Abba in ludo literario, quãdam audiuit vocẽ clamãtem Abba Abba? Et ait ipſe Rabi Abba: Cuiꝰ eſt hęc vox? Rñdetur: Ego ſum Helias Propheta: q̃ miſſus ſum ad manifeſtandũ tibi rem à te longo tp̃e quæſitã. Ait Rabi Abba: Dñe multa quęſiui, & pauca inueni. Ing̃t Helias: Ego aũt maximã earum per te inq̃ſitaꝝ explanabo: tu nẽpe dubitas de ſignis vẽturis in tp̃e Meſſię: ſcias velim, ꝙ Imperiũ Romanũ erit ſuper ſæculum regnãs: antiqua aũt religio truncabitur: ppl̃i inſurgent ↄtra Reges: ignari ↄtra doctos: iudicãdi ↄtra iudices: praui ↄtra bonos: iniuſti ↄtra iuſtos: & filii contra patres: Meſſiach aũt erit ignotus: & finaliter detrũcabitur, & patietur multa flagella. Ait Rabi Abba: Dñe ſed adhuc nihil ſcio. Quando erunt hæc omnia? Ait Helias: Poſt milleſimum quartum à creatione mũdi: Ego autem neſcio ſi in principio quinti, vel in fine. Inquit Rabi Abba: Vbi naſcetur? Ait Helias: Prope ſepulturam Rachel: & tunc adimplebitur dictum Dauid: Deus Deus meus quare dereliquiſti me? hęc ibi Pſal. xxi. Rabanu ſala ſcilomo in Gloſa ſua, ait: Quod Meſſiach in flagellis ſuis cantabit illum Pſalmũ: Deus Deꝰ meus &c. Ex hac nẽpe Rabi Abba ſententia, plura in fauorem religionis Chriſtianæ percipiunt̃ documẽta. Primo, ꝙ Imperiũ Romanũ eſt diu duratuꝝ. Itẽ, ꝙ antiqua religio truncaret̃: hoc eſt, ꝙ lex Moſaica ceſſaret, & finẽ haberet. Itẽ, ꝙ ppl̃i inſurgent ↄtra Reges: ignari contra doctos: iudicandi ↄtra iudices &c. vt verificatũ fuit bellis ciuilibꝰ tp̃e Octauiani. Item, ꝙ Meſſias foret ignotus, q̃a Iudęi negauerũt eũ, & adhuc negãt, q̃a noluerunt eũ cognoſcere, cũ Gentiles cognouerint, dicẽte Ioanne Euãgeliſta: In ꝓpria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot aũt recepunt eũ, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri iis, q̃ credũt ĩ noĩe eius &c. Itẽ, ꝙ truncaret̃ finaliter, & pateretur multa flagella: q̃a clamãtibus Iudęis: Crucifige, Crucifige eũ, crucifixus fuit & mortuus. Item, ꝙ poſt milleſimũ quartũ à creatione mũdi hæc eſſe debebant, q̃a elapſus eſt q̃ntus milleſimus, & nõdũ à Iudæis dicitur veniſſe Meſſiach. Nam aliqui ex noſtris Chriſtianis inquiunt: eum natum fuiſſe anno. 4018. aliqui. 5199. alii vero. 5228. vt dicam paulo infra. c. xiii. ſexti libri. Item, quòd naſciturus eſſet in Bethleem, apud quem locũ eſt ſepulchrum Rachel.

Primo. Secũdo. Tertio. Quarto. Quĩto. Sexto. Septĩo.

¶Sibyllarum etiam auctoritate probatur Ieſum Chriſtũ, ſiue Meſſiam, eſſe Deum. Cap.XXXVI.

Sibyllarum ẽt auctoritate patet, Chriſtum Ieſum fuiſſe Deũ, vt recitãt Lactantius Firmianus lib.iiii. Diuinarũ inſtitutionũ cap.xviii.& Beatus Auguſtinus lib.xviii.de Ciuitate Dei.cap. xxiii. Sibylla: In manus iniquas, & infidelium poſtea veniet: dabunt Deo alapas manibus incęſtis &c. Nam cum Deus Spũs ſit, manibus incęſtis infidelium ꝑcuti minime poſſet: ſed cum Ieſus Chriſtus Deus, & homo fuerit, & ſic verus Meſſias, ideo tanq̃ homo manibus incęſtis percuti potuit. Alia Sibylla ſic inquit, vt ibidem dicitur: Cum enim ſtulta Deum tuum non cognouiſti ludentem mortalium mentibus? ſed ex ſpinis coronaſti corona &c. Sibylla Perſica, cuius mẽtionem fecit Nicanor, inquit: Ecce beſtia conculcaberis: & gignetur dominus in orbem, & gremiũ vteri erit ſalus gentium, & pedes eius in valitudine hominum. Sibylla Agrippa de Chriſto ſic loquuta eſt: Inuiſibile verbum palpabitur, & germinabitur vt radix, & ſiccabitur vt folium, & non apparebit venuſtas eius, & circundabitur aluus maternus, & flebit Deus lætitia ſempiterna, & ab hominibus cõculcabitur, & naſcetur ex matre vt Deus, conuerſabitur vt peccator.

¶Quod Maumethes Chriſtũ Deũ, ſiue qd diuinũ eẽ dixerit. Cap.XXXVII.

Maumethenſes Chriſtiani quandoq; fuiſſe videntur: nam Rex eorũ Maumethes Ieſum Chriſtum Dei virtutem, ſapientiam, animam, flatum, ſpiritum, verbumq; afflatu quodam diuino ex Maria virgine perpetua natũ, ſuſcitaſſe mortuos, & miracula plurima præ cæteris diuinitus effeciſſe, ac fuiſſe cunctis Hebræorũ Prophetis ſublimiorem, nullumq; Hebræorũ poſt Ieſum habituros Prophetam, cunctis qdem viris eum anteponit, & Mariam oĩbus mulieribus. Addit Corpus Ieſu incorruptũ in cœlum aſcendiſſe, Chriſtianos longo interuallo Iudęis anteponit, Iudæos admodum deteſtatur. Hæc omnia in libro eius Alchorano. Vnde ſectatores illius quemq̃ ſuis ſacris non prius initiant, q̃ ſacramẽta Chriſtianorum antiqua vera, & bona eſſe ꝯfiteantur: & qui Maumethis ſepulchrum viſunt, niſi etiam Chriſti ſepulchrum viſerint, nondum ſatis purificati exiſtimantur. Qui Chriſti, vel Mariæ nomen ꝯtumelioſe cõmemorat, ab eis ſeuere punitur. Religioſorũ genus habent aliud Helię, aliud Ioãnis baptiſtæ, aliud (& id qdem præcipuum) Ieſu Chriſto dicatũ: celebrant Prophetas, & Euangelia. Didicerũt enim à Maumethe in Alchorano, Alchoranũ eſſe Hebraicorũ Prophetarũ, Euangeliiq; affirmationẽ, atq; declarationẽ. Legitur ibidẽ, neminẽ fore ꝑfectũ, niſi teſtamẽto veteri, nouoq; paruerit: & Alchorano inſup, ꝙ ſit ꝯgregatio, & declaratio vtriuſq;. Quoties Euangeliũ nominat (qđ facit ſępe) toties ꝓprio cognomento librũ appellat lucidũ: aliqñ ẽt Euãgelium addit eſſe lumen teſtamenti, caſtigationẽ, rectamq; viã timentibus Deum. Inducit pręterea in Alchorano Deũ ita loquentẽ: Cum Prophetas alios aliis pręfecerimus, eiſq; allocuti fuerimus, Chriſto Mariæ filio aĩam noſtram ꝓprie ꝯferentes, vim, atq; virtutẽ præ cæteris prębuimus. In his aũt duo præcipui Maumethis errores eſſe videntur. Alter, ꝙ quãuis in Chriſto diuinitatem quandã ponat longe maiorem, q̃ in cunctis hominibus, vel præſentibus, vel pręteritis, vel futuris: videtur tamen alicubi velle diuinitatem illam eſſe à Dei ſummi ſubſtantia diſtinctã, atq; minorem: quod qdem ab Arrianis accepiſſe videtur: ſed in hoc ſecũ ipſe pugnat. Epitheta enim quę Chriſto attribuit, diuinitatem eius eandẽ eſſe, atq; ſummi Dei ſignificãt. Alter Maumethis error, & qdem manifeſtior eſt, ꝙ qñ ſatellites illi Iudęorũ Principum, & ſacerdotũ, qui cõiicere manum in Ieſum conabantur, in terrã ceciderũt retrorſum: Deus (vt Maumethes putat) repẽte, & clam Ieſum in cœlũ rapuit, illi, cũ ſurrexiſſent, aliũ quendã Ieſu ſimilẽ cõprehendẽtes, verberauerunt, & Cruci affixerũt: & hoc à Manichęis accepiſſe videtur. Quos errores confutare non oportet, cum hoc

in loco

Digitized by Google

in loco contra Iudęos diſputemus:non autem contra Maumethenſes. Ex his igitur patet ēt apud Maumethenſes,Chriſtum haberi tanq̄ Deum. Vnde ꝯcludere poſſumus,Chriſtianam legem apud oēs ſectas,& religiones Gentilium,Iudæorũ, Maumethēſiumq́ꝫ veraciter oium excellentiſſimam eſſe (ſua excluſa) concedi. Quiſquis enim iſtorum,quãuis affectione quadam naturę,conſuetudinisq́ꝫ,vel affectionis propriam hęreſim, ſiue ſectã cęteris pręferat,Chriſtianam tñ(excepta ſua)reliquis anteponit:itaq́ꝫ, cum ſincere,& veraciter iudicaretur,cunctis abſq́ꝫ controuerſia præferretur.

Quid Mercurius Trimegiſtus, & Plato ſenſerint. Cap. XXXVIII.

TAlia quædam leguntur ēt apud Mercurium Trimegiſtum: Plato quoq́ꝫ interrogatus: quatenus in præceptis eius quieſcendum eſſet:traditur reſpõdiſſe:Quatenus in terris appareat ſacratior aliquis:qui fontem veritatis omnibus aperiat:quem deniq́ꝫ ſequãtur omnes. Volens forte ſignificare,non dicam Saluatorem noſtrum, quem ignorabat:ſed aliquem hominem maiorem: hoc eſt aliquem diuinum,à quo mera veritas haberi potuiſſet.

Quòd Dæmones confeſſi fuerint Ieſum Chriſtũ fuiſſe Deum, ſiue Dei filiũ. Caput. XXXIX.

DAemones ēt ꝯfeſſi ſunt Ieſum eſſe filium Dei: vt Lucę.c.iiii. Exibant aũt Dęmonia à multis,clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei. Item eiuſdē.c.viii.Quidam,qui habebat Dæmonium, vt vidit Ieſum,procidit ante eum, & exclamans voce magna dixit: Quid mihi,& tibi eſt Ieſu fili Dei altiſſimi?obſecro te ne me torqueas. Marci ēt .c.v.dicit̃:Et exeunti ei de naui (.ſ.Chriſto) ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu imundo &c. & paulo iſra: Videns autem Ieſum à longe cucurrit,& adorauit eum, & clamans voce magna dixit:Quid mihi, & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? Adiuro te per Deum ne me torqueas.Dicebat enim illi: Exi ſpiritus immũde ab hoīe iſto. Item Matthęi.c.viii. Veniſti ante tempus perdere nos. Lucæ cap.iiii.Quid nobis,& tibi Ieſu Nazarene veniſti ante tempus perdere nos:ſcio te, qui ſis ſanctus Dei. & paulo inferius dicebat turba:Quod eſt hoc verbũ,quia in poteſtate,& virtute imperat immũdis ſpiritibus,& exeunt? Marci etiam.c.iii. dr̃:Et ſpiritus immundi,cum illum videbant,procidebant ei,& clamabant dicẽtes:Tu es filius Dei &c. Et ſi Iudæus opponeret, dicens ſe noſtris non credere Euangeliis.Reſponderem,ſe teneri credere Euangeliſtis, tanq̄ teſtibus virtute mandati, de quo dicitur Deuteronomii cap.xvii. In ore duorum,vel trium ſtat omne verbum.

Aſſertio vera de Deo ſm Cyprianũ. Caput. XL.

MVndi vnus eſt rector: vnus eſt dñs,qui vniuerſa quæcunque ſunt,verbo iubet,ratione diſpẽſat,virtute cõſummat. Hic videri poteſt viſu clariore,nec comprehẽdi tactu:purior eſt,nec æſtimari ſenſibus maior eſt: & ideo ſic eum digne æſtimamus, dum inæſtimabilem dicimus.Quòd vero templum habere poſſit Deus, cuius templũ totus eſt mundus,& cũ homo latius maneat intra vnam ædiculam, vim tantæ maieſtatis æſtimas poſſe concludi?in noſtra dedicandus eſt mente,in noſtro cõſecrandus, vel conſeruãdus eſt pectore: nec nomen Dei quæras, Dñs nomen eſt illi:illic vocabulis opus eſt, vbi proprietas appellationum vacillat:inſignis multitudo nominum dirimenda eſt Deo, q̄ ſolus eſt,Dei vocabulum totum eſt:ergo vnus eſt, & vbiq́ꝫ ipſe diffuſus eſt. Nam & vulgus in multis domini naturaliter confitetur: cum mens, & anima ſui auctoris, & Principis admonetur, dici frequenter audimus:O' Deus,& Deus ſecit, & Deus tibi reddet, & quod Deus vult,& ſi Deus dederit: atq́ꝫ hęc ſumma delicti nolle agnoſcere, quem ignorare non poſſis. Quòd vero Chriſtus ſit, & quomodo per illum nobis ſalus aduenerit,ſic ordo,ſic ratio eſt: Iudęis primum fuit apud Deũ gratia: ſic olim iuſti erãt: ſic maiores eorum diuinę religioni obe-

Digitized by Google

diebát:inde illis & Regni ſublimitas floruit,& generis magnitudo prouenit:ſed illi negligentes diſciplinam,poſtmodū negligentes effecti,& fiducia parentum inflati,dum diuina præcepta contēnūt, datam ſibi gratiam perdiderunt, q̄ fuerit illis profana vita,quæ contracta ſit violatæ religionis offenſa,ipſi quoq; teſtantur:qui & ſi voce taceant,exitu tamē cōfitentur.Diſperſi enim,& palabundi, ſoli,& cœli ſui profugi,per aliena hoſpitia iactantur.Necnon hæc Deus ante prędixerat fore:vt vergente ſæculo,& mundi fine iam proximo,ex omni gente, & populo cultores ſibi eligeret Deus multo fideliores,obſequio,& fide fortiores:q indulgentiam de diuinis muneribus haurirent: quam acceptam Iudæi (contempta maieſtate eius)perdidiſſent.Indulgētiæ igitur iſtius,& gratiæ arbiter, & magiſter ſermo,&filius Dei mittitur:qui per Prophetas omnes illuminator humani generis prędicat. Hic eſt virtus Dei, hic ratio,hic ſapientia eius, & gloria:hic in virginem dilabitur , & carne filius Dei, virtute Spiritus ſancti induitur, & Deus cum homine miſcetur:hic Deus noſter, hic Chriſtus,q mediator duorum induit hominem,quem perducat ad patrem. Ecce Chriſtus voluit quod homo eſt , vt & homo poſſet quod Chriſtus eſt . Sciebant & Iudæi Chriſtum fuiſſe venturū: nam hoc illis ſemper à Prophetis annūtiantibus prædicabatur : ſed ſignificato duplici eius aduentu:vno,quo eius exercitio,& exemplo homines fungerentur: altero,qui dominum fateretur,non intelligendo primum eius aduentum, qui in paſſione præceſſit occultus : vnum tm̄ credūt, qui erit in poteſtate manifeſtus. Quòd aūt hoc Iudçorum populus intelligere non potuit delictorum meritum fuit,ſic erant ſapientiæ cęcitate orbati: vt qui vita indigni eſſent,haberent vitā añ oculos,& nō viderent.Itaq; Chriſtus Ieſus,cū ſm ꝙ à Prophetis añ prędict⁹, verbo, & vocis imperio Dęmonia ab hominibus excuteret,paralyticos reſtringeret,leproſos emundaret,claudis greſſum daret,mortuos rurſum animaret , cogeret ſibi elementa famulari,ſeruire vētos, maria obedire,inferos cedere:Iudęi,qui illum crediderant hominem tantum de humilitate carnis, & corporis, exiſtimabant magum de licentia poteſtatis : hūc & magiſtri eorum , atq; primiores, quos & doctrina,& ſapientia reuincebat,accēſa ira,& indignatione prouocata,poſtremum detentum pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriæ procurabat,tradiderunt: Crucem eius,& mortem ſuffragiis violentibus,ac pertinacibus flagitarent.Hoc eos facturos & ipſe dn̄s prædixerat,& Prophetarum omnium teſtimonium ſic ante pręceſſerat . Oportebat illum pati,non vt legibus mortis ſubiiceretur,ſed vt vinceret:hoc paſſus etiā ad ſuperos denuo regredi,niſi vt vim diuinæ maieſtatis oſtenderet: fidem itaq; rerum curſus impleuit.Nam & crucifixus, præuento carnificis officio,ſpiritū ſponte dimiſit : & die tertia rurſus à morte ſponte ſurrexit. Apparuit diſcipulis ſuis talis vt fuerat: adeo agnoſcendum ſe videntibus præbuit,ſimul vinctus, & ſubſtantię corporalis firmitate conſpicuus, ac dies quadraginta remoratus eſt,vt de eo vitalia pręcepta inſtrui poſſent,& diſcerent quæ docerent . Tunc in cœlum circūfuſa nube ſublatus eſt : vt hominē, quem dilexit,quem induit,quem à mortuis protexit,ad patrem victor imponeret: iam venturus è cœlo ad pœnā Diaboli,& ad cenſuram generis humani,vltoris vigore,& iudicis poteſtate . Per orbem vero Diſcipuli magiſtro,& domino monente diffuſi præcepta in ſalutem dare, & ab errore tenebrarum ad viam lucis adducere,cæcos,& ignaros ad agnitionem veritatis oculare.Ac ne eſſet probatio minus ſolida,& de Chriſto delicata eſt cōfeſſio,per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur. Dolor,qui veritatis teſtis eſt,admouetur: vt Chriſtus,& Dei filius,qui hominibus ad vitam datus creditur,non tantū pręconio vocis,ſed & paſſionis teſtimonio comprobetur . Hunc ergo comitamur, hunc ſequimur,hunc habemus itineris Ducem,lucis Principē, ſalutis Auctorē,

Digitized by Google

Regnum pariter,& patrem quęrentibus pollicentem, quod eſt Chriſtus, erimus Chriſtiani,ſi Chriſtum fuerimus imitati.

Concluſio huius Tertii libri. Caput. XLI.

TEmporalis filii Dei,ſm carnē, natiuitas ante ſęcula prędeſtinata, in hoc sæculo pręſentata, à Prophetis prænuntiata,ab Apoſtolis prędicata,in veteri teſtamento in figuris congruentibus obuoluta,in nouo teſtamento rebus manifeſtiſſimis reuelata, patribus promiſſa,nobis exhibita,fratres chariſſimi,commendat Dei in nobis gratuitam charitatem, gratuitā quippe nobis impendit Deus dilectionem: quibus gratis vnigeniti ſui miſit redemptionē: de qua paulo ante tota cātauit eccleſia: Redemptionem miſit dn̄s populo ſuo: qđ de Chriſto intelligendum eſſe B.Paulus oſtendēs,ait:Qui factus eſt ſapientia nobis à Deo,& iuſtitia, & ſanctificatio. Iſta vero natiuitas filii Dei,quam hodie.i.tēpore legis Chriſti celebramus, nō eſt de vtero Dei patris, ſed de vtero virginis matris:huic natiuitati ſuę præpoſuit initium mundi,qui factor eſt mundi:nec ſolum initium mūdi præpoſuit:ſed, quod eſt mirabilius, plenitudinem temporis. Cognoſcite igitur Iudæi, quod cecinerunt Prophetæ, id ſumma ratione factū eſſe.Neq; quæritent ipſi Iudęi aliunde, quare hoc Deus,vel illud voluerit: qm̄ ſicut ei placuit,ita factum eſt. Satis habeant hoc non pro ſe voluiſſe Deum facere,ſed pro hominibus: neq; moueantur maiorum ſuorum auctoritate,quæ continuis agitata erroribus circiter annos mille,& quingētos,& vltra,poſteris ſuis reliquit ignorantiam,pariter & cęcitatem. Et cū videret Deus antea homines auiditate victos, libidinibus īmerſos, timoreq́; ſuo vacua omniū penè hominum pectora,miſit ipſe pius omnium parens, ac ſummus Imperator ad nos Chriſtum Meſſiam filium ſuum: qui ad veritatis viam,& verum religionis cultum homines reduceret:qui cognoſcerent nō victimam vlterius Deum in ſacrificium appetere,non pecudum mortem,non vitulorum ſanguinem quærere: quæ inania vtiq; ſunt,& ipſi Deo īfenſa:vt infra ſuo loco probabitur. Quęrit ſolum Deus animum purum,mentemq́; ab omni labe nitidam:quæ honeſta, & recta tantum iubet,& praua prohibet,atque turpia. Qđ ſalutis iter docuit ille verus Dei legatus, ac nuntius Chriſtus Meſſias Deus, & homo:nullamq́; veram religionem eſſe, ac fore,niſi purę mentis oblationem, atque circuncifionem volūtatis humanę:quā, qui diuinæ maieſtati dicauerit, uerus Dei cultor,atq; Chriſti ſectator nuncupabitur.

Finis Tertii Libri.

Digitized by Google

FINI HADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER QVARTVS.

¶ Procemium, in quo narratur Omnipotentem Deum filium ſuum è cœlo miſiſſe: vt noua lege homines ad verum Dei cultum inſtrueret &c.

Caput Primum.

CVM ſtatuiſſet Deus opportuno tempore, Ducem magnū filiū ſuum verum Deū, & verum hoīem, quēadmodum in ſuperiori certamine diximus, ad homines cœlitus mittere, vt noua lege noui homines fierent mēte nitidi: ſcilicet, atque religione, iuxta Apl'i exhortationem ad Epheſios cap.iii. Fratres renouamini ſpiritu mentis veſtrę, & induite nouum hoīem, qui ſm Deū creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Voluit enim Deus hominibus Paradiſi theſaurum, quem ob Adæ ſuperbiam, atque tranſgreſſionem abſconderat, manifeſtare: Iudæi aūt hoc ipſo tanto indigni munere, & eorum immemores, quę à ſanctis vatibus ædita fuerant, ſpreuerūt auctorem vitę, & Ducem ſalutis humanę: quo facinore Deus ipſos in vltionem, atque in interitum dedit: tātoq; grauius eius maieſtati extitit, quanto beneficiorum ſuorum illos, atq; diuinę voluntatis abundantius participes fieri voluit. Legitur enim, Pythagoram, & poſtea Platonē, ſe ad Aegyptios cōtuliſſe, atque Perſas, & pleroſq; etiam alios non ſine magno labore, atq; vitæ diſcrimine: vt eaꝝ gentium religionem, atque ſacra cognoſcerent, exiſtimantes nullam Deo immortali virtutem gratam fore, niſi in religione ipſa verſarentur. At Iudęi, quibus hoc cœleſte arcanū diuini operis erat in manib', dignitatem, quam prius Deus ſua bonitate eis præ aliis conceſſerat, ſapere arbitrantes, cum ſtulti eſſent, penitus abiecerunt: quo errore, quo ſcelere Deus offenſus, exteris hominibus tribuit cœleſtem illam, atq; perpetuam hęreditatem, perfido populo abdicato. Neque (tam etſi errorē ſuū ſentiunt) ab ipietate ſua deduci poſſunt. Quapropter improbiſſimum hoc Iudęorum genus, qui hęc à Chriſtianis recēter ficta exiſtimant, non perſcrutantes, ex quo fonte religionis noſtrę origo manauerit, moueátur, atq; citentur ad bellum mecum gerendum: vt illuſtretur quę diximus eorum veritas, atq; cognoſcatur plenius: & an ipſi æternæ beatitudinis hęredes ſint, an nos, qui prędicamus Deum ab initio ſtatuiſſe Meſſiach Chriſtum delegare ad homines, q noua doctrina eos inſtrueret, atque religione vera informaret: ſine qua, vllum hominem ſaluti ſuæ non poſſe conſulere, & quicquid ab eo actum fuerit, vel laudabile, aut honeſtum apud æquiſſimum iudicē Deum irritum fore, atq; inane. Neq; ideo nouo hoc dogmate fieret, vel à naturalibus, vel à moralibus pręceptis diſceſſio: ſed ea ſolum eiicerentur, quę ritus quoſdam, atque cerimonias induxerunt, quibus homines non cogebantur, vt illa in quocunq; loco, atque quocunq; tempore, efficerentur ab eis, niſi in pręordinato à Deo tantum, quę Terra promiſſionis in ſacris literis nuncupatur: vt habetur quarto capite Deuteronomii: Scitis, ꝙ docuerim vos pręcepta, atq; iuſtitias, ſicut mandauit mihi dominus Deus meus, ſic facietis ea in terra, quam poſſeſſuri eſtis. & infra: Mandauitq; mihi illo tēpore, ut docerem eos cerimonias, & iudicia quæ facere deberetis in terra, quā poſſeſſuri eſtis. & eiuſdem.c.v. Tu vero hic ſta mecum, inquit Deus, & loquar tibi omnia mandata, & cerimonias, atque iudicia, quę docebo eos, vt faciant ea in terra, quam dabo illis in poſſeſſionem. Quapropter ſi ſeqmur eā, atq; tenemus, quę Prophetę diuinę voluntatis interpretes approbant, atq; docent, falli profecto non poſſumus, quando eorum doctrina vera ſit, atq; perfecta: necnō Dei vnici pia, atq; religioſa cultura.

¶ Opponunt

Digitized by Google

¶ Opponunt Iudæi, id fieri non poſſe, quin Deus mutabilis dicatur: ex quo aiunt legem Moyſis, neq; minui, neq; augeri, aut mutari poſſe. Cap. II.

Oppoſitio. IVdæi autem, quos Deus ob eorũ per uicatiam percuſſit amentia, cæcitate, ac furore mentis: vt habetur Deuteronomii capitulo vigeſimooctauo: tam ſtulti ſunt in aſſeuerando ineptias, atq; ſuperſtitiones ſuas, q̃ improbi in credendo, cum eorum, quæ tenent quicq̃, neq; ratione defendere, neq; credere poſſint: & tamen nos Chriſtianos leuitate quadam, & impietatis crimine coarguunt, quãdo dicimus ſummum opificem Deũ ſtatuiſſe Chriſtum Meſſiach debere noua lege mortales inſtruere. Quę res (vt aiunt) ſi ita foret, Deus mutabilis eſſet, atq; infirmus: quod humanis Principibus aſcribere ignominioſum duceretur, ac turpe. Scribitur enim Deuteronomii capitulo quarto. Et nunc Iſrael audi pręcepta, atq; iudicia, quę ego doceo te, vt facias ea, & ingrediẽs poſſideas terram, quam dominus Deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis. Non addetis ad verbum, qđ vobis loquor, nec auferetis ex eo: cuſtodite mandata Dei veſtri. Ex quibus non difficile ꝯſtat, ꝙ ſummus oium inſtitutor, ac dominus iubeat, atq; velit, ne quis ſibi tantum tribuat, vt inſtitutionibus eius, atq; decretis velit addere aliquid, vel ex illis aliquid auferre: quod ſi ita eſt, ſicuti eſt, igitur lex ipſa Moyſis hominibus à Deo exhibita, neq; minui, neq; augeri, neq; mutari debet: quemadmodum fit à Chriſtianis (vt inquit Iudęus) qui ritus noſtros, atq; cerimonias, vel Sabbatum, vel circunciſionem non obſeruant: quę à Deo pręordinata ſunt, atq; pręcepta: comeduntq; à lege prohibita, & faciunt: quoniam ab eis lex Dei omnis euertitur, atq; dilaceratur.

¶ Si hominibus mandatur, vt ei, quod Deus ſtatuit, nihil addãt, vel minuãt, aut mutẽt: æquum eſt, cum minor nedum in maiorem, ſed nec in parem habeat imperium: Deus tamen ipſe, licet immutabilis ſit, poteſt tamen ſemp addere, vel minuere, aut mutare ad libitum abſq; ſui mutatione. Cap. III.

HOc fundamẽto Iudęi nos carpũt, & accuſant, quandoquidem non vidẽt (pręſtringit enim oculos eorum humanarum, diuinarumq; rerũ ignorantia) non conſiderant tanq̃ ſtulti, illud Deo detrahere, quod detrahendum terrenis Principibus ſtultiſſimum duceretur. Fatemur nanq; (& ita veritas ſe habet) Deum populo Iudaico pcepiſſe, ne mandatis eius aliquid adderet, neq; eorum aliquid minueret: cum par non ſit ſuperiorum decretis ab inferioribus addi, vel ex eis aliquid auferri. Attamen decet Reges, ac Principes ſanctiones ſuas, atq; leges temporibus diuerſis permutare, vel minuere, vel aliquid addere. Non enim cõſequens eſt, quod populo Iudaico Deus mandauerit, ne eius pręceptis quicq̃ addat, neq; aliqd detrahat, quod ipſe Deus mandatis ſuis addere diuerſis temporibus, vel auferre non poſſit. Manet ſemper idem Deus ſummus omniũ Imperator, ac dominus Omnipotens: liberaq; eius poteſtas eſt pfecta, atq; æterna: & ab eo ſtatutis ſuis, quando voluerit, vel adiungi, vel diminui poteſt: quoniam ſumma ratione, ſingulari puidentia, virtute perfecta, atq; infinita poteſtate pręditus eſt. Docemur hoc ſanè Deuteronomii cap. xxix. Hęc ſunt verba fœderis, quod pepigit dominus Moyſi: vt feriret cũ filiis Iſrael in terra Moab pręter illud fœdus, quod cũ eis pepigit in monte Oreb. Et Leuitici etiam cap. xvii. .xviii. xix. & .xx. Nam in Syna legem dedit: vt Exodi cap. xx. & .xxxiiii. & Leuitici cap. xviii. xix. & .xxvi. i calce. & .c. xxvii. ſimiliter in calce capitis. & Numeri cap. xxxvi. Dedit alia mandata in campeſtribus Moab. Multa alia mandata addita ſunt: ex quibus non difficile comprehẽdi poteſt, ꝙ inſtitutis, ſiue mandatis, quę dedit dominus Moyſi in monte Oreb, nonnulla etiam addere voluerit in terra Moab, & alibi: vt in pręd ctis locis habetur. Sed ne hac ſolum ratione, & auctoritate, quę ſatis veritatem illuſtrat, populum iſtum Iudaicum vndiq; excęcatum, ſuperatum ſe, & victum arbitretur, ve

Reſponſio.

niam ad Prophetas: & primo aduocabo Eſaiam, qui cap. xliii. inquit: Ne meminerites priorum, & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua, & nūc orient, vtiq; cognoſcetis ea. Non vult Deus priora recordari, nec antiqua fieri: neq; miretur qſq̄, ſi qui cuncta creauit, ad libitum ſuū, diuerſo tempore cūcta diſponat, addat, vel minuat, poteſtas eius ſingularis eſt, quæcunq; vult facit. Nam ipſe Dixit, & facta ſunt: vt legitur Pſal. xlviii. Eiusq; ratio quare id fecerit, à noſtris ſenſibus ſemota eſt, ſeiunctaq; longe. Et curioſa hęc eſt profecto, atq; profana quærendi cupiditas: & inepte facit, & impie, qui hoc ſcrutari, ac ſcire quæritat? Quis enim hominum ſcire potuit conſilium domini? habetur hoc Sapientiæ cap. ix. & Hieremiæ cap. xxxii. Dominus exercituum nomen tibi, magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu. Nefas nempe ducit ea percontari, quę Deus ipſe voluit eſſe apud ſe ſolū. Sapientia enim eius nō habet finem: neq; poteſtas eius mēſura terminatur: opera nanq; eius videntur oculis, quo modo, quo'ue conſilio illa fecerit, ſuę conditionis modum tranſgreditur, & contra Deum facit, qui hæc vult inueſtigare, vel ſcire, teſte Apoſtolo Paulo ad Romanos capitulo duodecimo: Nolite ſapere plusq̄ oporteat ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem. & Eccleſiaſtes capitulo ſeptimo: Neq; plus ſapias, q̄ neceſſe eſt, ne obſtupeſcas. Solum itelligat homo quouſq; ſibi liceat accedere: nō quęrat, quæ intelligi non poſſunt. Fuit ipſe vltimum Dei opus, ne anteacta inquireret, ſed futura ſola ratione inueſtigaret: quod genus prudentiæ eſt, & quo à cęteris animalibus differt homo. Hac igitur re noluit Deus eum inducere in hūc mundum, niſi perfectis omnibus. Fateri ergo neceſſe eſt, nihil eſſe, quod ſumma ratione, ſumma prudentia, atq; iuſtitia non ſit factum. Poteſt itaq; mutare quæ fecit, vel addere, vel auferre, quoties, & quando ſibi libuerit. Teſtatur hoc Eſaias capitulo ſexageſimoquinto: Ecce enim creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora. Ex quibus colligit facile ꝓpoſiti veritas, ꝙ Deus. ſ. poſſit, cum vult, nouum facere, factū mutare, minuere, & augere: nedum ſemel, ſed toties quoties ſibi placuerit. Hęc quidem veritas percipi à Iudęis non poteſt, cum fallaciis delectentur: & eorum animus in multa diſperſus, huc, & illuc facile diuagetur.

¶ Iterum Iudęus opponit Dei mutabilitatem, & inconſtantiam, ſi legem nouam daret: alias allegans ſcripturę auctoritates. Cap. IIII.

AT Iudæi, ex iis, quæ ſupra dicta ſunt offenſi, ſtricto gladio me aggredientes, inquiunt: Deus iuſtus eſt, & immutabilis: qui ſi ſtatutis ſuis, atq; ordinibus adderet quicq̄, aut minueret, quis tam obtuſus ingenio, aut demens non diceret eum infirmum, atq; inſtabilem? quę res profecto diuinę iuſtitię, atq; ſapientię incōgrua eſt, & Deo minus cōueniens. Nam ipſemet per Malachiam capitulo tertio, dicit: Ego eni dominus, & non mutor. & Numeri capitulo trigeſimotertio: Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Igitur quod ab eo ſemel ſancitum eſt, firmum, ſtabile, & imutatum ſemper, atq; integrum ꝑmanebit. Mortalis nanq; Princeps, qui circa terrena, atq; fragilia verſatur, qui & rebus humanis ſubiacet quæ addit, mutat, ſępius addit, quādoq; vel aufert, quando principium habuerit ipſe, & finem ſit habiturus. At Deus, quoniam ſemp fuit, qui nunq̄ vllum habuit principium, ac ſine fine ſemper erit, manet ipſe idem Deus inconcuſſus, firmus, & immutabilis: & quod inſtituit, atq; pręcepit, itidem effici vult ſemper ab hominibus, & obſeruari: non licet ergo illud ipſum minui, vel mutari, vel ei addi aliquid, quoniam ab imutabili factum eſt. Docemur hoc Numeri capitulo vigeſimoſecundo. Reſpondit Balaam: Si dederit mihi Balach plenam domum ſuam auri, & argenti, non potero mutare verbum domini Dei mei: vt vel plus, vel minus loquar. Igitur & lex (quia veritas ita ſe habet) aliquo modo mutari non poteſt. Oppoſitio.

¶ Reſpondetur

Digitized by Google

Reſpondetur iterum: Deum diuerſis tẽporibus diuerſa inſtituiſſe, quia voluit, & potuit, eo tamen immutabili permanente, legem Moyſi dedit, cui præfinitum tempus ſtatuit. Cap. V.

Reſponſio.

Video nanq;, q̃ difficilia videantur Iudęis, quæ diximus, ad credendũ cum auctoritatibus quibuſdam, tũ rationibus, cũ pſuadeant ſibi, tanq̃ imperiti, ac rudes ſanctarum literarũ, nos perplexa, & inuoluta erroribus ſequi: quia perſuaſione veritas omnis, atq; religio funditus tollitur, & euertitur: qua impietate, quo ſcelere fas omne rumpitur, ac violatur. Iacta ſunt à nobis ſuperius huiuſmodi veritatis fundamenta, quæ Iudęus, quoniam totus vagus incedit delirus, atq; cęcus, non videt, non conſiderat, & à nobis vult oĩno ſuo gladio iugulari. Sed ſi tantum reluctatur, non miror equidem, cum nona radix Iudaicę legis ſit, ꝙ lex ſua in aliam non ſit permutabilis. Dixi nanq; ſuperius: Deum diuerſis temporibus diuerſa iſtituiſſe, atq; præordinaſſe: & quia potuit fecit, & intelligimus ita factum. Legem Moyſi dedit, quia Princeps omnium, & dominus eſt: vt homo, qui Dei imaginem gerit, ad creatorem ſuum mentem dirigeret: ipſiq; obediens cœleſtem illam vitam, quam diligentibus ſe promiſit, aſſequeretur: cui legi pręfinitum tempus ſtatuit: quo elapſo mutarentur ritus quidam, & ordo, & ſacrificia vbiq; fierent alia, non beſtiarum cruore, ſed munda, & imaculata: quemadmodum legitur Malachię cap. i. Et in omni loco ſacrificatur, & offertur oblatio munda: quibus vel ſtatutis, vel regulis à Deo ſic pręordinatis, res ipſæ mutabilitatis nomen acceperũt, Deo immutabili permanente. Fecit enim Deus diuerſis temporibus, quę inter ſe omnino differunt. Fecit hominem: & eum feciſſe poſtea pœnituit: & deleuit eum à facie terrę ab homine vſq; ad animantia, à reptili vſq; ad volucres cœli: vt Geneſeos cap. vi. Hebręi inſuper grauiſſimo ſeruitutis iugo à Pharaone multos annos oppreſſi (diuina ſic diſponente clementia) tandem liberati fuerunt Moyſe Duce: degẽteſq; in ſolitudine, & diuinorum beneficioꝶ obliti, rurſus ad ſeruitutem in Babylonem redacti ſunt. Poſtea vero libertate donati, & Dei mandatoꝶ imemores, Cruci Chriſtum affigentes: quo facinore, & iſanabili peccato infecti, rurſus ſeruitute damnati ſunt. Hanc permiſit Deus mutationẽ diuerſis fieri temporibus: ex quo mentes hominum, atq; opera mutabantur, ipſo imutabili permanente: quod facile percipi poteſt per id, quod dicitur ab Hieremia cap. xxvi. & in aliis locis q̃plurimis: Conuertatur vnuſquiſq; à via ſua mala, & pœniteat me mali, quod cogitaui facere eis propter malitiam ſtudiorum eorum. & ſeqtur: *Si* non audieritis me, vt ambuletis in lege mea, vrbem hãc dabo in maledictionem cunctis gentibus. & apud Eſaiam cap. i. Vindicabor de inimicis meis. & apud Hieremiã cap. xii. Cõuertar, & miſerebor eoꝶ. & apud eundem cap. xviii. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agã & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei: & ſubito loquar de gente, & Regno: vt ædificem, & plantem illud, ſi fecer i malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam: pœnitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum, vt facerem ei. & Eccleſiaſtici capitulo duodecimo: Altiſſimus miſertus eſt pœnitentibus. & Hieremię cap. xiiii. Non parcam, & non concedam, neq; miſerebor, vt nõ diſpergam eos. Et ꝙ Deus mutetur propter peccata noſtra patet Eſaię cap. lix. vbi dicitur: Ecce non eſt abbreuiata manus domini, vt ſaluare nequeat: neq; aggrauata eſt auris eius, vt non exaudiat: ſed iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum: & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat &c. Ex quibus conſtat operationes hominum diuerſas diuinæ voluntatis, quæ iuſtitia eſt, ſm effectum diuerſitatem inducere: quæ ita diſpoſuit ab initio, atq; decreuit. Præterea præcepit Deus homini priſcis illis temporibus: vt de fructibus terrę tantum, & herbis comederet: quemadmodum

Digitized by Google

ſcribitur Geneſeos cap.i. Ecce dedi vobis oēm herbā afferentem ſemen: & vniuerſa ligna, quę hn̄t in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam, vt cūctis animantibus terrę: quos tn̄ fructus terra ipſa ſua ſponte ꝓducebat: ſed poſt maledictionem ipſi terræ datam, ob Adæ tranſgreſſionem, dicit̄ ſibi: Et in laboribus comedes ex ea (.ſ. terra) cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Conceditur hic vſus panis, in ſudore tamen vultus ſui: ſcilicet terram colendo: vt Gen̄.c.iii. Sed poſtea ſubmerſo, aquarum inundatione, omni humano genere, Noe, & qbuſdam acceptis, Deus ipſe mandauit hominibus, vt etiam cūctis animalibus veſcerent̄: quēadmodum eiuſdem.ix.cap.ſcribitur: Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt, & omne quod mouetur, & viuit erit vobis in cibum. Item in lege Moyſis multa animalium genera ꝓhibentur manducari: ſcilicet quæ non hn̄t vngulam diuiſam, & non ruminant, & multa alia, de quibus dicitur Leuitici cap.xi. Cur hanc fieri varietatem voluerit Deus: eius arbitrio, qui fecit, relinquere ſapientem decet: quoniam quod ſupra nos (vt Socrates dicere ſolebat) nihil ad nos. Mutantur igitur res, manet tamen Deus imutabilis, vt eſt. Lex à Deo inſtituta, mutari poteſt abſq; mutatione Dei inſtituentis: hoc diuerſis temporibus diuinæ ſapientiæ nō incongruum eſt, cum ab initio ſic ordinatum fuerit ab eo, atq; decretum. Lex igit̄ quā per Moyſem Deus hominibus dedit, ſuū iam terminauit effectū: Deus tamen non terminatur: ſed infinitus eſt. Et ꝙ lex Moyſis mutāda eſſet, patet etiam per ea, quæ dicuntur Eſaiæ capitulo duodecimo: adiuncta Chaldaicę æditionis interpretatione. Inquit enim ibidem Eſaias: Haurietis aquas cum gaudio de fontibus ſalutis: quę litera omnium conſenſu de Meſſia loquitur: vbi Chaldaica æditio ait: Et addiſcent nouam doctrinam ab electo iuſtorum: hoc eſt à Meſſia. Quid clarius, & apertius dici poſſet? Et addiſcēt, inquit, nouam doctrinam: hoc eſt nouam legem: quod adimpletum inuenitur Matthęi capitulo quinto: vbi dicitur de Saluatore noſtro: Videns autem Ieſus turbas aſcendit in mōtem: & cum ſediſſet: acceſſerūt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum docebat eos. Quod non tacuerūt etiam Thalmudiſtę in Bereſid raba. Dicunt enim ibi Iudæorum Rabini, ſiue Thalmudiſtæ: Futurum eſt: ꝙ Deus ſedebit: & corām iuſtis ſenſum legis, atq; ſecreta prędicabit, & per Regem Meſſiach cuncta declarabit. Quid vlterius dicere potes ò Iudęe? cum Thalmudiſtę, ſiue Rabini tui hoc ipſum confirment? imo declarent, Meſſiam eum eſſe, quem Chaldaica æditio ſupra electum iuſtorum nominauerat: vnde vlterius non inficiaberis.

¶ Arguit Iudæus Legem Moyſis perpetuo ritu ſeruari debere: & propterea eam minime mutari potuiſſe aſſerit. Caput. VI.

MIratur hęc Iudęus audiens, & inquit: Nouum eſt hoc, & inauditum apud nos: vt Lex noſtra, quam Deus ipſe Moyſi ore ſuo, ac manibus (vt ita dixerim) ad Hebræos attulit: quemadmodum habetur Exodi cap. xxxi. Deditq; dominus Moyſi completis huiuſcemodi ſermonibus in monte Syńai duas Tabulas teſtimonii lapideas, ſcriptas digito Dei. & itidem cap. xxxii. Et reuerſus eſt Moyſes de monte portans duas Tabulas teſtimonii in manu ſua, ſcriptas ex vtraq; parte, & factas ope domini: quod poſt Chriſti Nazareni aduētum, neq; venerari, neq; obſeruari debeat: cum ſummus ille omniū Deus, legis illius cultum ritu perpetuo, & obſeruatione fieri voluerit: vt ſcribitur Exodi cap.xiii. Lex domini ſemp ſit in ore tuo. & Leuitici cap.vii. Pectuſculum enim eleuationis, & armi ſeparationis tuli à filiis Iſrael de hoſtiis eorum pacificis: & dedi Aaron ſacerdoti, & filiis eius lege perpetua. & ſequitur: Et quę pręcepit eis dari dominus à filiis Iſrael religione perpetua in generationibus ſuis. & Deutero.cap.xxvii. Et ſcribes ſuper lapides omnia verba legis huius: planè,

Digitized by Google

ius:planè,& lucidè conſtat,ꝙ iccirco di/
xit:Sup lapides : vt queq̃ admoneat per
petuo ea obſeruanda eſſe ab oibus . Nec
non eiuſdem cap.xxxiii.Legem pręcepit
nobis Moyſes hæreditatem multitudi/
nis Iacob;hereditatem ideo dixit:vt lex
Iudæis data tanq̃ eius hæredibus cultu
ſempiterno obſeruaretur ab eis. Itē ſcri/
bitur Pſal.cxviii.Et cuſtodiam legē tuam
ſemper in ſæculum,& in ſæculum ſæcu/
li.Quę profecto dogmata , quam legem,
quos ritus,atq; obſeruationes nos ample
cti perpetuo inſtruit ſapientiſſimus ille
Salomon Prouerbiorum cap.i. Audi fili
mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas
legem matris tuę. & eorūdem caplō.iiii.
Audite fili diſciplinam patris:& attendi
te vt ſciatis prudentiam:donum bonum
tribuam vobis:legem meam ne derelin/
quatis.His igitur omnibus,& eoꝝ per ſe
quolibet , ad legem Moyſis obſeruādam
incitamur , atq; cogimur ꝯtinuis tpibus,
modo,& ordine perpetuo. fugit hoc ne/
minem.ſcribit enim Exodi cap.xxxi. Cu
ſtodiant filii Iſrael Sabbatum,& celebrēt
illud in generationibus ſuis: pactum eſt
ſempiternum inter me,& filios Iſrael, ſi/
gnumq́; ppetuum.Item de tpe feſto Pa
ſchę,Exodi cap.xii. Habebitis aūt hanc
diem in monumentū, & celebrabitis eā
ſolēnem dño in generationibus veſtris
cultu ſempiterno. & infra : Cuſtodi ver/
bum iſtud legitimū tibi:& filiis tuis vſq;
in æternum.Inſup de celebratione diei:
in quo Moyſes à dño legem accepit,legi
mus Leuitici cap.xxiii. Et vocabitis hūc
diem celeberrimum , atq; ſanctiſſimum.
Omne opus ſeruile non facietis in eo:le
gitimū ſempiternum erit in cunctis habi
taculis,& generationibus veſtris. & ſeq/
tur:Locutus eſt dñs ad Moyſem,dicens:
Decimo die menſis huius ſeptimi , dies
expiationum erit celeberrimus. & infra:
Nihil ergo operis facietis in eo:legitimū
ſempiternum erit vobis in cunctis gene
rationibus,& habitationib⁹ veſtris. eiuſ/
demq́ cap. xxiiii. Et locutus eſt dñs ad
Moyſem,dicens: Pręcipe filiis Iſrael , vt
offerāt tibi oleū de oliuis puriſſimis : ac
lucidū ad ꝯcinādas lucernās iugiter ex/
tra velum teſtimonii in Tabernaculo foe
deris:ponetq́; eas Aaron à veſpere vſq;
mane corām dño,cultu,rituq́; ppetuo in
generationibus vr̄is . Quapropter ſi ita
eſt,ſicuti eſt, vt lucidè apparet, ꝙ hæc à
Deo ſtatuta ſint, & nobis Iudęis ꝑcepta:
vt cultu ppetuo veneremur:mihi qdem
ulla,vel ratione,vel fundamento pſua/
dere non poſſum : vt nobis,quam dedit
Moyſes,lex ipſa finem habuerit, vel ha
bitura ſit . Deus enim eam Hebręis ppe/
tuo obſeruandā dedit: & queadmodum
Deus firmus eſt,atq; ſtabilis , ita verbum
ſuū pmanens eſt, atq; imobile : vt habet
Pſal.ci. Tu aūt dñe in æternū pmanes:
& memoriale tuum in generatione,& ge
neratione.& Pſal.cxviii. In æternū dñe
verbum tuum pmanet in coelo. At nunc
alia exequerer ſcripturaꝝ teſtimonia,niſi
hęc oium iudicio ſufficerent : & illa op/
portunioribus locis reſeruarem . Cū igit
ſit nobis,qđ diximus, diuinis literis tra/
ditū,libeat ad ipſum ſeq oibus: neq; ali/
qua qs ſuperſtitione deceptus, humanis
malit,q̃ diuinis credere:& q̃ tradita ſūt à
Prophetis tam breuiter nobis , & aperte
abiicere,& abdicare.Maxima nāq; impie
tas eſt:reſq́; caſtigatione nō indigna:qñ
quis nō caſu,vel ignorātia oino: ſed vo
luntate,atq; ſcientia ſeipſum fallit.

¶ Tres in Hebræo haberi dictiones cō/
ſtat:quæ tempus abſolutum ſonare vi
dentur: quas declarat, oſtendens le/
gem Moyſis diu duraturam fuiſſe,nō
ſemper. Cap.VII.

CAderem ipſe animis,ſi quę Iudęus
dixerit,altius q̃ ille,atq; verius per/
cunctatus minus fuiſſem: cum tot,
tantiſq́; teſtibus inixus fuerit elato ſupci
lio cōprobare legem Moſaicam ppetuo,
& in æternū(vt ita dixerim) debere ob/
ſeruari. Vnde mihi de iperitia eius , atq;
temeritate ſępius cogitanti,interdum vi
deri ſolet tam cęcus,tam demens , ꝙ in
eo non modo ratio non ſit,ſed ab huma
nitate penitus ſit alienus. Vera ſunt pro/
fecto quę loquunt diuini Vates:quos &
mendaces faciunt Iudęi: qnimo & dece
ptorem Deum taciti appellāt:ſi quę dixi/
mus(vt aiūt)vera forēt. Vera enim ſunt,

quæ diximus, & Deus nullius deceptor eſt, qui ſummũ bonum eſt, & ſumma veritas: quem audimus: quẽ ſeqmur: à quo qcqd prædicamus, edocti ſumus: à quo, qa ſe auertũt Iudæi, ſe decipiunt, & nos deceptos eſſe exiſtimãt: & ignorãt, ꝙ à veritate veritatẽ didicerimus, ideo decepti ipſi ſunt, ſupſtitioſi, atq; inanes. Sunt apud Hebręos tres dictiones, Cella, Nechali, & Hollam: quę tempus abſolutũ ſonant, & infinitũ. Attamen, Cella dictio, ſm Rabi Auenazra, ſup Pſal. iii. quẽ habent Iudæi ſuaꝝ dictionum expoſitorẽ præcipuum, nihil ſignificat: & tantum apud Hebręos valet, quantũ, H, apud Latinos: neq; ipſa in ſacris literis iuenit, niſi in Pſalmis, in qbus poſita eſt ad ſupplementũ cantus: tametſi Hebræoꝝ qdam minus docti velint dictionem illam ppetuitatem ſignificare omnino. Hollam vero qñq; tempus finitum, qñq; indeterminatum ſignificat. Cum enim dictionibus ꝯiungitur ad Deum ptinentibus: tũc ppetuũ tps demõſtrat: vt ſcribit Pſal. cxviii. In æternum dñe pmanet verbum tuũ in cœlo. Qñ vero adducit dictionibus humana opa ſignificãtibus, finitum tps oſtẽdit. Hoc fit, qm̃ ſignificatum pprium huius dictionis, Hollam, ſęculum ſonat, qđ finitũ tps ſignificat: vt Eccleſiaſtes. c. ix. Amor quoq;, & Odium, & Inuidię ſimul perierunt: nec habent parem in hoc ſæculo. Et Eccleſiaſtici cap. xviii. Et non eſt tibi nihil in ſæculo: hoc eſt mundo: ſed mundus terminabit, itidem & ſæculum: ergo finitum tps ſignificat: quod & Iudęi idem dicunt, atq; tenent. Ad hãc veritatem cõfirmandã accedit Eſaias cap. xlvi. Recordamini prioris ſæculi, qm̃ ego ſum Deus: ſęculum enim dixit tps creationis mundi vſq; ad Noe: cuius tps vſq; ad Abraam, à quo vſq; ad Moyſem. tps etiam illud itidem ſæculũ dicit: eodemq; modo tpa anteacta, vel ætates ſæcula nuncupantur. quod oſtendit Hieremiæ cap. ii. A ſęculo ꝯfregiſti iugũ meũ: hoc eſt à tpe, vel à principio legis Moyſis à Deo datæ. Igit ſęculum, qđ ab Hebręis, Hollam, dicit, finitum tps ſignificat: qm̃ dictio ipſa (vt diximus) dictionibus addita eſt ad humana opera ptinentibus. Quãobrem in auctoritatibus ſuperius adductis, Iudæus ſi literaꝝ ſuarum vim, vel facultatem diligenter pſcrutatus fuiſſet, non diſſentiret à nobis, neq; à veritate diſcederet: ſed fateretur quod diximus, & pculdubio teneret, atq; ſentiret. Nam in illis vbi inſerit, ſempiternũ, æternum, atq; ppetuum, à Iudęis ſcribit dictio, Hollam, quemadmodum habetur Exodi cap. xxxi. Pactum eſt ſempiternũ: quæ diſtio, cum ad homines ptineat: vt patet legentibus accurate, finitum tps, atq; determinatũ ſignificat. Hoc enim Iudęi neq; refellere, neq; inficiari poſſunt: qñ veritas hęc clarius Deutero. cap. xv. illuſtratur. Scribit nanq; ibidem de ſeruo Hebręo: Aſſumes ſubulam, & pforabis aurem eius in ianua domus tuę, & ſeruiet tibi vſq; in æternum. & itidem Exodi cap. xxi. de eodem: Offerat eum dñs Diis: & applicabitur ad hoſtium, & poſtes: pforabiſq; aurem eius ſubula: & erit ei ſeruus in ſęculum. Ibi enim vbi dicit in æternum, & in ſęculũ, dicunt Iudæi, Hollam: & tempus finitum intelligunt: quod neq; aliter intelligi poteſt. Nam ſuper his verbis: Et ſeruiet tibi in æternũ, vel in ſęculum, dicũt Hebręi: Cũctis diebus dñi ſui vſq; ad annum Iubilei: hoc eſt ad qnquageſimum annũ: qui Iudęis totus erat feſtiuus, & periocundus: quo incipiente, ſeruus à domino libertate cõtinuo donabat: tametſi duobus ẽt annis ante, vel tribus à dño emptus fuiſſet. Inſup ſi à pforatione auris itra annũ obiiſſet diem ſuũ dñs, fiebat ꝯtinuo liber ſeruitute oppreſſus. Ergo manifeſte conſtat: ꝙ dictiones iſtę, ppetuum, in æternum, & in ſęculum, qñ hominum opibus applicantur, tum apud nos, tum apud Iudęos, tum eiuſdem in locis, Hollam, ipſi ſcriptitent, atq; pferant, tps determinatum, atq; finitum oino ſignificent. Patet hoc etiam per illud quod ſcribit de Heli primo Regũ cap. ii. Propterea ait dñs Deus Iſrael: Loquens locutus ſum, vt domus tua, & domus patris tui miniſtraret in ꝯſpectu meo vſq; in ſempiternũ. Nunc dicit dñs: Abſit hoc à me: ſed qcunq; ho-

In Scrutinio ſcriptu. par. i. diſtic. viii. c. v. dr̃, Tela, verah, helam: ſed Galatinus lib. xi. c. v. dicit, Olam, ſine aſpiratione, & ſimplex l, & Sela, & Nezah, qui mlta adducit.

norificauerit

notificauerit me, glorificabo eum: q aũt ↄtemnunt me, erũt ignobiles. Ecce dies veniunt, & pręcidam brachium tuum: & brachium domus patris tui: vt non ſit ſenex in domo tua. Ex quibus verbis liquido apparet: ꝙ licet Deus Heli, & patribus eius ſacrorum miniſterium conceſſiſſet perpetuum, cum dicat: Et domus patris tui miniſtret in conſpectu meo vſq; in ſempiternum: tamen dictio illa ſempiternum terminata fuit: cum poſtea ab Heli deſcendentes à ſummo ſacerdotio amoti fuerint: quemadmodum legitur tertio Regum, capitulo ſecundo: Eiecit ergo Salomon Abiathar: vt non eſſet ſacerdos domini: vt impleretur ſermo domini: quem locutus eſt ſuper domum Heli in Sylo. Ideo dicitur: Nunc autem dicit dominus: Abſit hoc à me. & ſequitur: Ecce dies veniunt, & pręcidam brachiũ tuum: hoc eſt poteſtatem ſummi ſacerdotii: quia (vt dictum eſt) deiecto Abiathar de officio ſacerdotali: qui fuit de ſtirpe Heli, inſtitutus eſt Sadoch ſummus ſacerdos, qui deſcendit de Eleazar, de ſemine Aaron: vt habetur eodem Regum ſecundo: Et Sadoch ſacerdotem poſuit pro Abiathar. Non miniſtrauit ergo domus Heli in conſpectu domini vſq; in ſempiternum. His itaq; diligenter diſcuſſis, percipitur, ꝙ quãuis Deus aliquid perpetuo factum iri ab eo ſtatuerit: tamen æquiſſimo iudicio eius, illud ipſum terminari poteſt, quia mutatis temporibus, vel ætatibus, vel rebus, mutatur Dei ſtatutum, atq; ſententia. Docet hoc Daniel capitulo ſecundo: Sit nomen domini benedictum. & ſequitur: Ipſe mutat tempora, & ætates: transfert Regna, atq; conſtituit: facit hoc Deus, ſicuti hominum opera efflagitant: quæ quotidie mutantur, ipſo immutabili permanẽte. Neq; mirum, quia in manu eius ſunt omnes fines terræ: & hunc humiliat, & hunc exaltat: vt legitur Pſalmo ſeptuageſimoquarto: Filii enim Iſrael propter Cananeorum peccata occupauerunt Regnum eorum: vt ſcribitur Geneſis capitulo quintodecimo. Et tãdem aduerſus Iudęos Romani ob eorum ſcelera hoc itidem effecerunt: quoniam propter diuerſitates factorum, hominibus diuerſa à Deo diſpendia diuerſis inferũtur temporibus. Patet igitur ex omnibus ſuperius in hoc quarto libro cõtentis, hãc Iudæorum opinionem, ꝙ. ſ. Lex ſua nõ ſit in aliam permutabilis (vt ipſi in nona Legis ſuæ radice credendum eſſe confirmant) inanem eſſe, & valde debilem.

¶ Opponũt iterum Iudęi, Legem Moyſis nullo modo ceſſare debuiſſe, ſic arguentes. Cap. VIII.

Illa Lex nunq̃ debuit ceſſare, quæ ſufficienter, & ad plenum fuit à Deo inſtituta ad iuſtificandum hominem, & ad tollendum omne peccatum. Lex autem Moyſis eſt huiuſmodi: igitur nunq̃ debuit ceſſare. Maior eſt de ſe nota: Minor vero probatur per totum Legis diſcurſum. Nam circuncifio data eſt in remedium, & ad tollendum peccatum originale: vt Geñ. cap. xvii. vbi dicit: Quod cato, quę circuncifa nõ fuerit, peribit anima illius de populo ſuo &c. Et ideo quãdo ſacerdos, ſiue Rabinus circuncidit puerum, profert hęc verba. ſ. Benedictus dominus Deus Iſrael, qui per iſtam circũciſionem liberauit iſtũ puerum de Inferno. Et ſic patet, ꝙ Deus iam dedit circunciſionem Abraę ad tollẽdum peccatum originale. Item Deus in hac Lege pręcepit offerri holocauſta, & ſacrificia pro peccato ſacerdotis, & pro peccato populi: vt Leuitici capitulo. ix. immo ordinauit ſacrificia, & oblationes, iuxta differẽtiam, & conditionem peccatorum: vt patet in Moyſis Pẽtateucho, & maxime in Leuitico. Ex quibus ↄſtat, ꝙ legalia ſufficienter tollebant peccatum: ideo nunq̃ ceſſare debuerunt. Secundo arguunt, ꝙ Lex Moyſis, ſiue illa legalia, nunquam fuerunt mortua cum Chriſto: quia illa, quę ſunt æterna, & data ſub fœdere æterno, ſunt immortalia: ſed omnia legalia ſunt data ſub fœdere ſempiterno, ideo ſunt imortalia: & p ↄſequens nunq̃ fuerũt mortua. Maior ex ſe patet: Minor autem probaẽ per ſingula. Nam primo circunciſio data fuit Abraę ſub fœdere

Oppoſitio.

Digitized by Google

ſempiterno: vt Geñ.c.xvii. Itẽ eſus agni Paſchalis fuit præceptus cũ eſu azymorum in cultũ æternũ: vt Exodi.c.xii. Itẽ imolatio agni matutini, & veſpertini fuit mandata ſub oblatione ſempiterna: vt Exodi.c.xxix. Item pceptũ Sabbati in ſignum, pactũq; ſempiternũ: vt Exodi.c.xxxi. Item celebratio Paſchę, & Pentecoſtes, & cæterarũ feſtiuitatũ in legitimum ſempiternum: vt Leuitici.c.xxii.&.xxix. Tertio, arguunt ſic: Illa Lex non debet ceſſare, quæ fuit promiſſa ſub iureiurando, & pacto ſanguinis effuſi. Lex aũt Moyſis eſt huiuſmodi: igitur ceſſare nõ debuit, nec potuit: quia aliter Deus eſſet cauſa tranſgreſſionis iuriſiurãdi. Maior patet Exodi.c.xxiiii. vbi totus ppl's congregatus dixit: Omnia, quæ locutus eſt dñs, faciemus, & erimus obediẽtes. Vñ Moyſes occidit duodecim vitulos, iuxta numerũ Tribuum filiorũ Iſrael: & dimidiam partem ſanguinis aſperſit ſup altare: & alteram dimidiã aſperſit in pplm, dicens: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dñs vobiſcum ſup cunctis ſermonibus his. Ex qbus patet: ꝙ ſicut ppl's ſub fœdere ſanguinis promiſit ſeruare Legẽ in æternum: ita Deus ſub eodem fœdere promiſit nunq̃ mutare Legem. Quarto, arguunt ſic: Illa Lex non põt ceſſare, nec mutari, cui nihil põt addi, nec diminui. Lex aũt Moyſis eſt huiuſmodi: igiť ipſa ceſſare non potuit: Maior patet ex ſe. Minor ẽt patet Deuteronomii.c.iiii. vbi dicitur: Non addetis ad verbum, qđ loquor vobis: nec auferetis ex eo. & iterũ Deuteronomii.c.v. Cuſtodite igiť, & facite oĩa, quę præcepit dñs Deus vobis: nõ declinabitis, neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtram: ſed per uiam, quam pcepit dñs Deus veſter ambulabitis &c.

Reſponſio. ¶ Reſponſio ad oppoſita per Iudæos, in qua decem declarãtur cõditiones.

IN oppoſitum eius, quod opponũt Iudei, eſt illud Hieremię.c.xxxi. In diebus illis feriam domui Iacob fœdus nouum, ex quo ceſſare debebat Lex Moyſis, tanquam vetus: qa quod ſeneſcit, neceſſe eſt ad interitum tendere: vt ad Hebręos .c.viii. Item ad ſecundum argumentũ: ꝙ Lex Moyſis non eſſet æternaliter duratura, optime ſuperius reſponſum eſt: ꝙ dictiones quaſdam, quę licet tps abſolutum, ſiue æternum ſignificare videãtur, tamen non ſemp Legem Moyſis duraturam fuiſſe ſignificant, ſed diu, & nõ ſemper: hoc eſt per aliquod ſęculum. Itẽ aliquas dictiones eẽ, quę ſi adhęreãt Deo, æternum tempus ſignificant, ſi aũt hoĩbus, finitum tempus importãt, & non æternũ. Ex tribus igitur articulis ad impugnãdas Iudęorũ oppoſitiones neceſſariis, duo dũtaxat nobis incumbunt, cũ tertius iam probatus ſit. In primo namq; articulo videndũ eſt: an opera Legis Moſaicę poterãt per ſe tollere peccatũ, & iuſtificare hoĩem ſimpliciter. Secũdo, videndum eſt: an oĩa legalia, & cerimonialia fuerint ſimul mortua cum Chriſto. Tertio, videndum erat per quem modum legalia data fuerunt ſub fœdere ſempiterno: ſed iam declaratum eſt ſupra.

Ad Primum articulum: An opera Legis poterant per ſe tollere peccatũ, & iuſtificare hoĩem ſimpliciter, eſt præaduertendum: ꝙ ad hoc, ꝙ aliqua Lex vere iuſtificet hoĩem à ſeruitute peccati, & à delicto: oportet, vt reddat eum charũ, & acceptũ, ac dignũ vita æterna. Tunc enim homo dř vere iuſtificatus, qñ digne vitam meretur æternam. Sed qa homo ꝓpter originale peccatum æterna erat vita priuatus: & pp actuale erat ad æternã ſenſus pœnam in Inferno obligatus: & per cõſequens pp vtrunq; peccatum in odio, & ira Dei erat; & permanebat: ideo oportebat eum prius ab vtriuſq; peccati reatu abſolui, & mũdari: & ſucceſſiue ad ꝯſequendam vitam æternã in ſũmi Dei gratiam, & amorem reduci, & gratificari. His igitur prius habitis, ſic ad ea, quę à nobis probanda ſunt, accedemus.

Circunciſio non poterat hoĩem de ſe à peccato originali, & ſeruitute peccati abſoluere: nec ipſum in gratiam Dei reducere, neq; eum meritorium, & vita æterna dignum facere. Quod ſic probatur. Prima ꝯcluſio. Nunquam minima, & vilior pars hominis poteſt eſſe ſufficiens pretium ad abſoluendum totum hominem à ſeruitute, & condẽnatione

& cōdemnatione eius peccati, ad quod totus homo, quo ad corpus, & animam obnoxius erat, & obligatus. Sed illa pellicula, quæ incidebatur, & ille modicus ſanguis, q ob illam inciſionē effundebatur, erat minima, & viliſſima pars hōis, maxime reſpectu animæ: igitur nō erat ſufficiens pretium pro toto homine, maxime quo ad animam: & per conſequēs non poterat eam à prędicto debito redimere, & liberare. Item totus ille homo erat ad ſeruitutem peccati obligatus, & in ira Dei poſitus, quo ad corpus, & animam: ex conſequenti igitur illa modica pellicula, quæ incidebatur, & ille modicus ſanguis, qui ſpargebatur, ita erat obnoxius peccato, & ita erat in ira Dei, ſicut totus homo: ergo pro totius hominis peccato non poterat Deo ſatiſfacere, nec eum in gratiam ipſius Dei reducere, nec ipſius Dei iram mitigare, & placari: oportebat ergo: vt illud pretium eſſet ſufficiens, & Deo gratum, & acceptū. Ex quo conſtat: ꝙ illa circunciſio non poterat de ſe Deo pro toto homine ſatiſfacere: nec hominem à peccato liberare.

¶ Sacrificia legis veteris non poterant pro peccato ſatiſfacere.

Secūda ꝯcluſio. Nec animalia in Lege immolata, & ſacrificata, nec cætera ſacramenta Legis veteris poterant pro peccato ſatiſfacere: nec hominem à peccato mortali liberare: quod hoc modo probatur. Nam illa ſacrificia, & ſacramenta non continebant in ſe tantum pretium: vt peccatoris debitum ſoluere, vel extinguere, & delere poſſent: cum eſſent animalia bruta: & ꝑ conſequens non poterant Deum placare: & peccatorem Deo reconciliare. Nam pretium ſatiſfactiuum, & placatiuum debet eſſe per ſeipſum Deo gratum: & medium inter Deum, & hominem peccatorem tenere debet: & per conſequens debet eſſe melius quocunq; homine: & minus Deo: & de per ſe tam bonum, & purum, ꝙ ſit Deo ita charum, & acceptum, ꝙ eius medio, & interceſſione Deus moueatur ad miſericordiam, & ad redimendum debitum peccatoribus, & toti populo. Sed omnia animalia in Lege occiſa, erant minora, & inferiora hominibus in pretio, & dignitate: & ſic nullum, & ſufficiens pretium in ſe continebant: ergo non poterant hominem in propria virtute viuificare: vt probat Apoſtolus ad Romanos. Item ad Galatas, & ad Hebręos. Item Beatus Gregorius: Delenda quidem erat Adæ culpa: qui ad vitam conditus in libertate proprię volūtatis, ſponte ſua factus eſt debitor mortis. ſed niſi per ſacrum deleri poterat ſacrificiū. Sed quale ſacrificium poterat pro abſoluendis hominibus inueniri? Neq; enim iuſtum fuit: vt pro rationabili homine, brutorum animalium victimę cæderentur: vnde (vt ait Apoſtolus) neceſſe eſt ergo exemplaria cœleſtium his mundari: ipſa autem cœleſtia melioribus hoſtiis, ꝙ iſtis: ergo ſi bruta animalia propter rationale animal: ideſt pro homine, dignę victimæ non fuerunt, requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuiſſet: vt pro rationali peccante, rationalis hoſtia mactaretur. Sed quid, ꝙ homo ſine peccato inueniri non poterat: & oblata pro nobis hoſtia quomodo nos à peccato mūdare potuiſſet? ſi ipſa hoſtia peccati contagione non careret? inquinata quippe inquinatos mundare non potuiſſet: ergo vt rationalis eſſet hoſtia, homo fuerat offerendus: vt vero à peccatis mūdaret, homo eſſet ſine peccato: ſed quis eſſet ſine peccato homo, ſi ex peccati commixtione deſcenderet? Proinde venit propter nos in vtero virginis filius Dei, vbi pro nobis factus eſt homo: ſumpta eſt ab illo natura, nō culpa: fecit pro nobis ſacrificium: corpus ſuum exhibuit pro peccatoribus victimam ſine peccato: quę & humanitate mori, & iuſtitia mundare potuiſſet.

¶ Sola paſſio Chriſti fuit ſufficiens.

Item: Sola paſſio Chriſti fuit ſufficiens pretium ad ſatiſfaciendum pro peccato, & ad iuſtificandū oēm hoiem ad merendum vitam æternam. Quod ſic probatur: Illud ſolum ſacrificium erat ſufficiens, & validum ad redimendum totum genus humanum, quod in ſe continebat pretium infinitum, & erat de ſe li Tertia ꝯcluſio.

berum,& immune,& nulli peccato obnoxium,& de per ſe Deo charum, & acceptum:tenens medium in dignitate inter Deum,& hominem : Chriſtus autem eſt huiuſmodi.Ergo hoc ſacrificium: ſcilicet paſſionis ſuæ fuit ſufficiens,& validum ſacrificium ad redimendum omnẽ hominem ab omni peccato.Maior patet per ea,quæ dicta ſunt : Minor autem ſic probatur:Chriſtus nanq; erat primo Deus,& homo.Item,licet inquantum Deus eſſet æqualis patri,tamen inquantũ homo,erat minor patre:& melior omni homine in dignitate, & virtute : & ſic erat ſufficiens,& validus mediator,& pretiũ eius erat infinitum in valore,ratione diuinitatis:& inquantum homo erat liber ab omni peccato in natura, & perſona : & ſic erat conueniens oblatio propter puritatem, & innocentiam : & erat Deo charum,& acceptum ſacrificium propter immenſam charitatem,& obedientiam: vt dicitur Pſalm.xxxix. Ergo ſequitur,ꝙ eius paſſio fuit Deo chara, & accepta, & ſufficiens ad placandam irã Dei, & recõciliandum genus humanum cum Deo, & ſatiſfaciendum pro peccato.Quod autem paſſio Chriſti fuerit ſufficiens pretium ad ſatiſfaciẽdum Deo pro peccato Adę,Rabi Ioſue Galilęus in Codice apđ Hebræos nominato Ziphiat, declarat dicens:Veni,& addiſce quanta eſt merces Regis Meſſiæ,atque remuneratio iuſtorum in eo credentium : quod ab Adã primo parẽte noſtro facile addiſcere poteris:cui Deus vnum tantum præcepit mandatum : quod fuit ceſſare ab opere quodã:hoc eſt ab eſu pomi vetiti:quod, quia tranſgreſſus fuit, ſibi, & omni ſuo generi:hoc eſt omnibus ab eo deſcẽdentibus,vſq; ad finem ſæculi, mortem cauſauit. Et certum eſt,ꝙ maioris quantitatis eſt meritum boni operis,quàm punitio mali.Igitur Rex Meſſias,qui afflictionem,pœnas,atq; paſſionem, & mortem pro peccatoribus patitur: ſicut diffuſius narrat Eſaias.c.liii.Quãta debet eſſe boni ſui quantitas,& terminatio? equidem imaginari non poteſt:& quãtum erit bonum,quod nobis propterea debet euenire? hæc ille Rabi. Oſtendit nempe Rabi iſte,Adam peccaſſe in eſu pomi, diuinum tranſgrediendo mãdatum, & eius culpam morte, & paſſione Meſſiæ Regis fuiſſe delendam, atq; ex ea paſſione maximum bonum fuiſſe oriundum &c.

¶ Sacramenta nouæ legis de ſe tollere poſſunt peccatum.

Sola etiam ſacramenta nouæ legis de ſe tollere poſſunt peccatum,& cõferre gratiam,& iuſtificare hominem. Cum autẽ dicimus,Sola,non intelligas ſecludi abſolutam Dei potentiam,qua per ſeipſum abſq; inſtrumentis ſacramentalibus iuſtificare poteſt.Quod ſic probatur:Sola ſacramenta nouę legis ſunt inſtrumenta realiter continentia virtutem,& pretium paſſionis inſtituta ad tollendum peccata,& ad conferendam gratiam, & iuſtificandum hominem.Igitur &c.Hoc ſic ꝓbatur. Nam cauſa quare ſacrificia, & ſacramenta veteris Legis de per ſe nõ poterãt hominem iuſtificare,nec per ſe tollere peccata,erat,quia non continebant realiter Chriſtum,nec pretium paſſionis eius:ſed ſacramenta nouæ Legis:aut cõtinent realiter Chriſtum, ſicut euchariſtiam:aut continent pretium,& virtutem paſſionis eius,ſicut baptiſmus, & confirmatio,& pœnitentia,& cætera ſacramẽta:& ideo illico efficiunt, & conferunt gratiam inuiſibilem, quam viſibiliter ſignificant:& illico ſoluunt pro peccatore:quia Chriſtus operatur per eccleſiaſtica ſacramenta,tanquam manuale inſtrumentum continens virtualiter pretium, & theſaurum paſſionis eius : non eſt ſic dicendum de ſacrificiis, & ſacramẽtis veteris Legis:in quibus non erat Chriſtus realiter,nec eius paſſio : ſed ſolum tanq̃ in ſigno,inquantũ illa erant figura Chriſti in Cruce immolandi:ideo nec de pręſenti efficiebant,vel conferebant gratiã, quam ſignificabant : nec ſoluebant pretium redemptionis,quod figurabãt per Chriſtum in Cruce ſoluendum. Non eſt ſic de ſacramentis nouę Legis: quia illico efficiunt quod ſignificãt:eo,quia realiter continent pretium paſſionis Chriſti.Nam ſacramentum euchariſtię,in quo

Quarta ꝯcluſio.

Chriſtus

Chriſtus realiter cõtinetur: illico per ſe confert gratiam recipienti diſpoſito: & reconciliat ipſum Deo: & omnes pro quibus offertur, reconciliat Deo, niſi habeant obicem: & baptiſmus illico ſoluit pretium paſſionis Chriſti ꝑ baptizato: & pœnitentia pro peccatore pœnitente &c. Et ſic illa ſacramenta illico efficiunt hominem dignum vita æterna, & iuſtificant illum: ideo decedens homo illico euolat ad cœlum in virtute paſſionis Chriſti: quam recepit per ſacramenta: & ſic in confirmatione, illico dantur dona gratiarũ Spiritus ſancti. Cauſa ergo quare ſacramenta nouæ Legis illico efficiũt quod ſignificant, cum conferuntur, eſt, quia continent realiter ipſum Chriſtum, aut virtutem, & pretium paſſionis eius: eo quòd fluxerunt à paſſione Chriſti: & cauſa quare ſacramenta, & ſacrificia veteris Legis hoc non faciebant, erat, quia nõ continebãt realiter pretiũ, & virtutẽ paſſionis Chriſti: quia nõ fluebãt ab ea, ſed ſignabant paſſionem Chriſti futurã.

¶ Quòd per ſolam fidem antiqui patres iuſtificati ſunt.

Quinta ꝯcluſio, ſiue rõ.

Quòd autem per ſolã fidem de Chriſto futuro, omnes fideles, & patres veteris teſtamenti fuerint iuſtificati, & à peccatis abſoluti, Apoſtolus Paulus ad Hebræos c.xi. probat, annumerans omnes principales patres veteris teſtamenti, incipiendo ab Abel, & dicẽdo: ꝙ omnes illi per fidem Chriſti futuri paſſi ſunt perſecutiones, & operati ſunt iuſtitiam: ſed non potuerunt conſequi repromiſſiones, niſi per Chriſtum. vnde omnes illi per fidẽ Chriſti futuri facti ſunt membra Chriſti. Licet enim Chriſtus nondum veniſſet: tamen erat ab eis creditus: & ab eo redimi iam expectabant: & ideo tanquã membra Chriſti iam meruerunt participare, & participes fieri beneficiorũ paſſionis Chriſti, quia ſub tali fide à peccatis ſuis abſoluti fuerũt. Hoc ẽt ipſum probat idẽ Apoſtolus ad Romanos c.iiii. & ad Galatas c.iii. Nam Abraam antequam reciperet circuncißonem, iam fuerat iuſtificatus, dum eſſet in ꝑputio per fidem: eo, ꝙ Deo crediderat, qñ. ſ. ad eius præceptũ exiit de terra ſua, & venit in terram Chanaam: & qñ ſuſpiciens in cœlũ credidit ſic ſemen ſuum ſpirituale per Chriſtum multiplicandum eſſe, ſicut ſtellas cœli. Et ideò, qa credidit, reputatum eſt ei ad iuſtitiam: vt Geñ. c.xv. Ex quo patet, ꝙ per ſolam fidẽ Chriſti futuri ſaluati ſunt patres veteris teſtamenti.

¶ Quòd licet per circũciſionẽ in Lege originale tolleretur pc̃m, non tñ id fiebat virtute circunciſionis, ſed fidei.

Sexta ꝯcluſio, ſiue rõ.

Sed licet in circunciſione originale tolleretur peccatum in veteri teſtamento, tamen non in virtute circunciſionis, ſed in virtute fidei Chriſti futuri. Concluſio iſta tres habet partes. Primã partem credit tota eccleſia: ſcilicet, quòd originale tollebatur in circunciſione: vt patet per Auguſtinum, & Bedam, & Magiſtrum in quarto ſentẽtiarum diſtinctione prima. Secunda pars eſt probata per primã, & ſecundam concluſionem: quia illa circũciſio non continebat ſufficiens pretium pro peccato, nec ad placandum Deum, nec ad iuſtificandum hominem: ergo ſequitur: ꝙ peccatum in illa circunciſione tollebatur in virtute fidei Chriſti futuri: & in virtute paſſionis ipſius Chriſti: ſub cuius fide, & proteſtatione dabaẗ, & fiebat talis circuncißio: & ſic eſt dicendum de ſacrificiis veteris Legis: quia licet in oblatione illorum ſacrificiorum, quæ offerebantur, actualia tollerentur peccata illis, pro qbus offerebantur: tamen non in virtute illorum ſacrificiorum, & animalium brutorum, quia non continebãt tale pretium: vt ſatiſfacerent pro peccato, & reconciliarent populum Deo per ſe: ſed talis iuſtificatio fiebat in virtute fidei, quam habebãt, offerentes de paſſione Chriſti futuri: quæ quidẽ paſſio Chriſti figurabatur per illa ſacrificia. Hęc eadem concluſio etiam ſic probatur: quia Abraam non fuit iuſtificatus per circuncißionem, quam accepit: ſed per fidẽ, quã habuit i ꝑputio. Hoc idem ẽt probaẗ ex oppoſito: nam (vt ait Ioſephus lib.1. Antiqtatũ c.xx.) Arabes ãt poſt annos xiii. circũcidunẗ: eo, ꝙ Iſmael, qui gẽtẽ eoꝝ ꝯſtituit, filius Abrae de ꝯcubina hoc fue-

rit tempore circuncisus. Saraceni vero deſcendentes de Iſmaele (& falſe Saracenos ſe appellant) indicare volentes ſe à Sarra deſcendiſſe in tertiodecimo anno circunciduntur, vel circuncidebantur: prout à patribus ſuis didicerunt: ſed circũciſio illa nullã eis gratiã conferebat: eo, quod nec erat in eis ſignaculũ fidei, nec eis ſub fide Chriſti futuri daretur, nec dari poſſit in præſentiarum. Ex quo patet, quod circũciſio non tollebat peccatum in antiquis, ſed fides eius, cuius circunciſio illa erat ſignum: vt patebit. Et ideo circũciſio antiquorum de ſe nullius erat valoris ad tollendum peccatũ, niſi ratione fidei conferentis: ideo neceſſaria erat fides cõferentis: cuius ratio erat: quia illa circũciſio nõ continebat realiter merita paſſionis Chriſti. Sed ſecus eſt de baptiſmo: quod realiter continet virtutem, & merita paſſionis Chriſti: & ideo in caſu neceſſitatis abſque fide miniſtri conferri põt: vnde i caſu neceſſitatis poſſet quis ab infideli baptizari, nõ exiſtẽte ibi aliquo fideli: vt patet de conſecra. diſt. iiii. c. Romanus Põtifex. Itẽ. c. ſequẽti: A quodam Iudęo. Et ratio, quare infidelis baptizare poteſt: quia merita paſſionis Chriſti continentur realiter in baptiſmo, & cęteris ſacramentis chriſtianę religionis: non quod ſacramenta creent gratiã, nec ſint cauſa effectiua eiuſdẽ: ſed ſunt quaſi quædam vaſa medicinalia ſecundum Vgonẽ: in quibus continetur virtus, & meritum paſſionis Chriſti. Et ideo ſacerdos non concurrit ad ſacramenta, niſi tanquam miniſter. Vnde ſicut dñs pręcipit ſeruo: vt ſumat cyphum, & hauriat vinũ de vegete ſua, & det potum cęteris: ita ſacerdos, & miniſter ex Dei præcepto, cũ vaſe, ſiue cypho ſacramẽtali haurit merita paſſionis Chriſti ex cellario eccleſię, & propinat potum gratię, & ſanctificationis fidelibus Chriſti: ex quo per baptiſmũ, tanquam per cyphũ, ſiue tanquam cũ cypho propinat medicinam contra originale: & per pœnitentiam contra actuale: quæ quidem medella ſimul purgat, & ſanctificat, & gratificat: ſecus autem erat de circunciſione: quia non erat ſic inſtrumentum gratię: quia non continebat realiter virtutem paſſionis Chriſti: ſed tantũ in ſignũ, inquantum ſignificabat illam.

Septima concluſio, ſiue ratio. Quòd circunciſio nõ dabatur in pretium pro peccato, ſed in ſignũ pretii, & pacti, ſiue in ſignũ fœderis. *Septima concluſio.* Prima pars patet per ſupradicta: quia non continebat pretium paſſionis Chriſti: nec erat manuale inſtrumentum ſatisfaciẽdi, nec conferendi gratiam: nec procedebat, nec fluebat à paſſione Chriſti: ſed figurabat tantũ ipſam: vt dictũ eſt. Secũda autem pars probatur Geñ. cap. xvii. vbi dicit dñs Abrahę: Ponã pactũ meũ inter me, & te: circũcidetis carnẽ preputii veſtri: vt ſit ſignũ fœderis inter me & vos &c. Propter quæ verba dicit Apoſtolus ad Romanos. c. .iiii. & ad Galatas. c. iii. quod Abraã nõ accepit circũciſionẽ ad iuſtificationẽ, & gratiam, quia iam ante in præputio per fidẽ fuerat iuſtificatus: ſed accepit eã i ſignaculũ fidei, & i ſignũ fœderis futuri. Ad cuius itellectũ, eſt valde notãdũ: quod illa circũciſio ſortiebatur quadruplex ſignũ. Primo, ſignũ diſtinctionũ, vel diſtĩctiuũ, inquãtũ diſtinguebat illum populum à cæteris nationibus per tale ſignũ carnalis circunciſionis: quia ſolus ille populus gerebat circũciſionẽ in carne. Secundo, erat eis ſignũ figuratiuũ, quia figurabat paſſionẽ Chriſti futurã per effuſionẽ illius modici ſanguinis: & figurabat, & ſignificabat abſciſſionem pręputii cordis: prout dicitur Deutero. cap. x. Circũcidite pręputium cordis veſtri. & ſic figurabat abſciſſio peccati per abſciſſionẽ illius pelliculæ. Tertio, ſignificabat quoddã cenſuale tributũ. Quarto, ſignificabat fidem conferentis, & recipientis, quã habebat de Chriſto futuro. Quĩto, ſignificabat pretiũ per Chriſtũ in Cruce ſoluendũ: & ſic erat ſignũ fœderis, & pacti, & ſignum pretii futuri. Ad cuius intellectũ eſt vlterius valde notandũ: quod illud ſignum fœderis, & pacti, erat ſimile fœderi, & pacto bellatorum, & negociatorum, quod obſeruant inter eos. exempli gratia. Nã quandoque accedit, quod vnus miles capit aliũ in bello, qui quidem captus de iure belli eſt ſeruus alterius: & ſic eſt pecunia redimẽdus. Sed quandoque accidit tale pactũ, & fœdus inter eos, quod ille, qui eſt redimendus, promittit victori ſub fide, & pacto dare pecuniam, & pretium

& pretium redemptionis in tali tempore futuro: ſed de pñti dat ipſi annulum, aut chirographum manu ſua ſcriptum, in ſignum fœderis, & pretii futuri ſoluendi: & ſic victor permittit ipſum liberum abire: tunc manifeſtum eſt: ꝙ ille annulus traditus, ſiue illud chirographū, nō fuit ſolidum pretium redemptionis: ſed ſignum fœderis, & futuri pretii ſoluēdi, & promiſſi. Item qñq; accidit, ꝙ vnus mercator emit ab altero equū, vel nauē plenā mercibus: & illico de præſenti tradit ipſi vnū ducatū in ſignum ptii, vel arræ, vt venditio ſit firma, & rata: & illico recipit merces: promittens infra mēſem, vel annū ſoluere totū pretium: tūc manifeſtum eſt: ꝙ nec emptor dedit, nec venditor acceptauit illū ducatū in ſolidum pretium: ſed in ſignum fœderis, & in ſignum pretii ſoluēdi in tempore ſtatuto, ſub fœdere, & pacto inter eos ſtatuto, & cōuento, quę dr̄ quædam arra. Ita ergo pariter in propoſito eſt dicendum: ꝙ cum totus homo, quo ad corpus, & animam pp peccatum eſſet ad mortem, & ſeruitutem æternā condēnatus, & in poteſtate Diaboli detentus: oportebat ipſum iuſto, & ſufficienti pretio redimi: quod qdem pretium: qa totū genus humanum debebat redimere: oportebat vt excederet in valore, & dignitate totum genus humanum ſimul, & eſſet purū, & naturaliter liberū ab oī peccato, & Deo gratum de per ſe, & acceptū: ſed tale nō poterat eſſe, niſi paſſio Chriſti, vt dictum eſt: ergo nullum aliud pretium erat ſufficiēs. Sed quia miſericors Deus ab initio ſtatuerat redimere hoīem p Chriſtum, & eius paſſionē: ideo fecit pactū, & fœdus cum Abraam, & ſemine eius, vt in ſignū fœderis, & pretii futuri per Chriſtum in Cruce ſoluendi, circuncideret ſe, & oēs poſteriores, & de pręſenti daret Deo, & offerret illam circūciſionem in ſignū ptii futuri per Chriſtum ſoluēdi in Cruce. Vnde ſicut miles nō remittit ſeruum in virtute Chirographi: nec vēditor tradit merces ipſi emptori in virtute illius ducati dati in ſignum, ſiue in arram: ſed in virtute fidei datæ, per quam promittit ſoluere in tempore ſtatuto: ita Deus non remittebat peccatum in virtute circūciſionis, ſed in virtute fidei, ſub qua dabatur illa circunciſio. Et ideo dicit Apoſtolus: ꝙ illa circunciſio non erat, niſi ſignaculum illius fidei, & fœderis: qa p talem obedientiam oñdebant fidem, quā habebāt antiqui de Chriſto, & eius paſſione: & ſic ſub tali fœdere, & pacto, illico filii Abraæ liberabantur, & abſoluebantur à peccato. Ex qbus patet, ꝙ Deus non acceptabat illam pelliculā, quæ abſcindebatur, nec illum modicum ſanguinem, q effundebatur, in ſolidum, & ſufficiēs pretium pro redēptione illoꝝ: ſed in ſolum ſignum pretii futuri ſoluendi per Chriſtum. Et ſic ēt patres, & fideles veteris teſtamenti non dabant illam pelliculam, & ſanguinem circunciſionis in ſolidum pretium p peccato ſuo: ſed in ſignum futuri pretii, inquātum promittebant, & ꝑteſtabantur ſoluere capita in Chriſto capite ſuo, & Redēptore vltimo: & ſub tali pacto, & fœdere abſoluebantur, & remittebantur de præſenti: ſed ſemper remanebant debitores in Chriſto. Et hoc fuit pactum, & fœdus, ſub quo Abraā accepit circunciſionem pro ſemine ſuo: & hoc intendebat dicere Deus: & hoc ſonant verba eius, cum dixit: Hoc eſt pactum meū, quod obſeruabitis inter vos, & ſemen tuum poſt te circuncidetur ex vobis oē maſculinum, & circuncidetis carnem pręputii veſtri: vt ſit ſignū fœderis inter me, & vos: & ita maſculus, cuius caro circunciſa non fuerit, peribit anima illa de populo ſuo, qa pactum meum irritum fecit. Quod declarans Auguſtinus de Ciuitate Dei, dicit, ꝙ intelligitur, qa irritum fecit pactum Dei, quando peccauit in Adam: quaſi dicat: anima cuiuſcūque hominis peccauit in Adam: quia irritum fecit pactum meum de fructu prohibito. ſ. ad veſcendum: vnde oīs homo manſerat ſeruus peccati: ideo inquit: Pono tecum pactum, & fœdus, vt circuncidatur omnis maſculus in ſignum fœderis: & ego accipiam illam circunciſionē, non in pretium, ſed in ſignum pretii, & in ſignum fœderis, vt vnuſquiſque cir-

Digitized by Google

cunciſus promittat ſoluere pretium ſolidū,& validū per Chriſtū: & ſub fœdere abſoluā illū à debito ſeruitutis, in cuius virtute remittebaſ peccatū: aliter autem peribit aīa illa, qa ſemper maneret obnoxia peccato primoꝝ parētū. Et ſic patet, ꝙ talis circūciſio nō dabatur, nec fiebat, niſi in fide conferentis,& recipientis.

¶ Quòd circūciſio,& ſacrificia veteris legis, nō erat ſolidū pretiū, ſed ī ſignū.

Octaua ꝯcluſio. Quòd ſicut illa circūciſio nō dabatur in pretium pro peccato originali, ſed in ſignum fœderis,& pretii futuri: ita pariter ſacrificia,& oblationes veteris legis non offerebantur in ſolidum pretium ꝓ peccatis actualibus, ſed in ſignum fœderis,& pretii futuri, inquantum illi ꝓmittebant,& ꝓteſtabantur ſoluere per Chriſtum: & ſub tali fœdere,& pacto Deus acceptabat illa ſacrificia: & Deus abſoluebat eos à peccato,& debito: qa illa ſacrificia,& oblationes non cōtinebant in ſe realiter pretiū: ſed ſolū fiebant in ſignū,& figurā: & ideo data fuerunt in quintuplex ſignum: ſicut circunciſio. ſ. in ſignū diſtinctiuū,& in ſignū figuratiuum futuri ſacrificii,& futuræ redemptionis: & in ſignum cēſualis tributi,& feudi: qa erat quoddam tributum,& cenſus quem ſoluebant: quarto in ſignum fidei, quā de Chriſto futuro habebāt: quinto in ſignū pacti,& fœderis,& proteſtationis, & pretii ſoluēdi per Chriſtum, ſicut dictū eſt.

¶ Quòd ſimiliter per antiquos patres obſeruatum eſt.

Nona ꝯclo, vł ratio. Quòd ſicut circunciſio,& ſacrificia,& cętera legalia legis Moyſis non offerebantur in pretium, ſed in ſignum: ita pariter ſacrificia, & oblationes Abel, Enoch, Noe, Iob, Melchiſedech, & Abraam, ac aliorum fidelium legis naturę non offerebantur in pretium, ſed in ſignum fœderis,& pretii futuri per Chriſtum ſoluēdi: & illa ſacrificia erant quædam ſigna fidei illoꝝ, quam de Chriſto futuro habebāt. Nam (ſm Auguſtinum in lib. Cur Deus homo) Deus ipſi Adam promiſit Chriſtum de virgine naſciturum: quod verum eſſe cōfirmat B. Hieronymus ad Cteſiphontem, dicens: Quia ex terreno Adam, Adam ꝓmiſiſſe de cœlo: & hoc eo. ſ. tēpore, quo ſupplicia merebamur, argumentum ſaluationis oſtendit, vt intelligere poſſemus quantum valeret prę ſtare non læſus, qui tm̄ donaret iratus, propter. ſ. Adæ peccatum. & quomodo hoc demonſtrauerit, his indicat verbis. Nam cum ſerpentem pro merito ſuo maledicto fulminaret, iubet eum terrā pro cibo habere, ſupra vētrem repere: & qm̄ mortem illā ipſe feciſſet, addidit dicens: Et ponam inimicitias īter te,& inter mulierē: & inter ſemē tuū,& ſemē mulieris: ipſa calcabit caput tuū,& tu eius obſeruabis calcaneū. Nōne ꝯſideras: nōne ꝯſpicis o Iudęe: ꝙ eidem tūc minabatur in Chriſtum? vt infra apertius lib. vi. c. xli. declarabitur. Promiſit inquam Deus ipſi Adæ Chriſtum de virgine naſciturum, & ipſum redempturum: vt ſi de inſtanti miſeria doleret: tamen de ſuo, ſuæq; poteſtatis remedio, jam de longinquo gauderet. Vera itaq; ratione didicimus (vt ipſe inquit Auguſtinus) ꝙ ab Adam dn̄i ꝓſtolabaſ aduentus &c. Vn̄ dicēdū eſt: ꝙ ille Angelus, q expulit Adā de Paradiſo, docuit eū modum colendi, & exhibendi Latriā Deo, & offerendi ſacrificia in ſignum futuri ꝑtii,& in ſignum futuri ſacrificiii Chriſti: & ſic Adam docuit Abel,& omnes filios,& nepotes: & ſic ſub tali fœdere Abel offerebat agnū ex primitiis gregis, Geñ. c. iiii. & ſub tali fide Enos incepit inuocare nomen domini, qui eſt Ieſus Verbum incarnatum: & ſub tali fide Enoch faciēdo bona opera placuit Deo: & dominus tulit eum: vt Geñ. cap. v. Et tranſlatus eſt in Paradiſum. ſ. terrenum: vt Eccleſiaſtici. c. xliiii. & ſub tali fide fabricauit Arcam Noe ex præcepto domini,& ædificauit altare, & obtulit de animalibus mūdis, in ſignum fœderis,& pretii futuri: vt Geñ. c. viii. item ſub tali fide, & fœdere Abraam exiuit de terra ſua,& venit in terram Chanaā ex præcepto domini, & ædificauit altare in Bethel,& obtulit ibi ſacrificium,& inuocauit nomen domini: vt Geñ. c. xii. itē ſub tali fœdere,& fide Melchiſedech obtulit panem: & in ſignū futuri pretii

Digitized by Google

Iob offerebat ſacrificia pro peccatis filiorum ſuorum: vt Iob.c.i.& ſub tali fide,& ſpe dixit: Credo, ꝙ Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circundabor pelle mea: & in carne mea videbo Saluatorem meum: vt Iob.c.xix. Et ſic per antedicta patet, ꝙ patres veteris teſtamenti, tã legis naturæ, q̃ ſcriptæ, ſaluati ſunt p ſolã fidem Chriſti futuri: inquantum per illã fidem efficiebantur membra Chriſti. Et ideo iam participabant merita paſſionis eius, qbus peccata ſunt remiſſa: quod minime negari poteſt, quia per Redẽptorem, & Saluatorem alius intelligi nõ poteſt, niſi ipſe Ieſus Chriſtus Dei filius, q antonomaſtice fuit Redemptor, & ſaluator: & ideo ipſi patres antiqui, iã participabant merita ipſius Chriſti Saluatoris, & Redemptoris futuri, qbus meritis ſua peccata remittebantur: & iõ in Chriſto capite ſuo nobiſcum acceperunt repromiſſiones: vt ad Hebræos.c.xi. Ex qbus liquido patet, ꝙ omnia ſacrificia, & omnes oblationes patrum, tam legis naturæ, q̃ ſcriptæ, non erant niſi quædam ſignacula fidei offerentium oblata in ſignum figuratiuum, & in ſignum fœderis, & pretii futuri per Chriſtum ſoluendi: quia omnes proteſtabãtur, & promittebant ſoluere per Chriſtum pretium ſolidum, & ſufficiens. Vnde per talia opa profitebantur, & oſtẽdebant fidem, quã de Chriſto habebant, & ſic erant ſigna fidei ſuæ. Ex qbus oĩbus ſequitur, ꝙ Chriſtus in Cruce non ſoluit pro oĩbus præteritis, niſi tm̃ pro illis, à qbus acceperat ſignaculum fidei, & ſignum futurę ſolutionis, aut per ſacrificia, & oblationes factas ſub tali fide, & proteſtatione, ſicut fuerunt fideles legis naturę, aut p circũciſionem, & cætera legalia: ſicut fuerunt filii Abrahę, ſm̃ promiſſionem: & filii Iſrael, qui fuerunt ſub lege Moyſis: qui non ſunt ſaluati per opera legis tm̃, ſed principaliter per fidem Chriſti futuri: ſub cuius fœdere offerebant omnia illa in ſignum fœderis: vt probat Apoſtolus ad Romanos, & Galatas, & ad Hebræos. Decima ↄcluſio.

Quod poſtquam baptiſmus fuit inſtitutus per Chriſtum, omnes fideles veteris teſtamenti obligabantur baptizari. quod ſic probatur. Omnes quippe acceperant circunciſionem in ſignum fidei, & cũ ꝓteſtatione pretii futuri: ſed poſtquã Chriſtus contulerat aquis virtutem regeneratiuam, & formam ſacramento baptiſmi: & baptiſmus iam continebat pretiũ ſufficiens, quod illi ſoluere in Chriſto promiſerant: igitur illico obligati fuerũt ſoluere totum pretium perfectum per baptiſmum, poſtquã opportunitas aderat. Et iõ licet Ioannes baptiſta eſſet circunciſus, tñ fuit baptizatus p Chriſtum: & Chriſtus baptizauit oẽs Aplõs, vt creditur: quia ipſo Chriſto dicẽte Nicodemo Io.c.iii: Amen amen dico tibi: Niſi qs renat⁹ fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, nõ põt itroire in Regnũ Dei. Vt igit̃ in Regnum Dei poſſent introire, qn eos baptizaſſet dubitari non põt. Miſit enim eos (.ſ. Aplõs) ad baptizãdũ Iudęos in oẽm ciuitatem, & locũ, quo erat ipſe vẽturus: vt Matthęi.c.x. & Lucę.c.x. Et hoc fecit Chriſtus ad oſtendendũ, ꝙ oẽs illi non acceperant circũciſionẽ, niſi in ſignũ fidei, & in ſignũ fœderis, & pretii futuri, & in ſignum illius baptiſmi, in quo erat ſufficiens pt̃ium. Itẽ ipſe Chriſtus dixit diſcipulis ſuis: Euntes ergo docete oẽs gẽtes, baptizantes eos in noĩe Patris, & Filii, & Spũs ſancti, docentes eos ſeruare oĩa quæcunq; mãdaui vobis: vt Matth. ca.vlt. Ex antedictis iã ſequit̃, ꝙ ſi Adã, & Abel, & Abraam, & Moyſes, & Dauid, & cęteri fideles veteris teſtamenti vixiſſent vſq; ad baptiſmũ Chriſti, oẽs obligabantur baptizari: qa ſub tali fide, & figura, & fœdere receperũt illa ſignacula circunciſionis: aut obtulerũt ſacrificia, & oblationes in lege naturæ, & ſcriptę. iõ Chriſtus dicitur agnus occiſus ab origine mundi: vt Apocalyp.c.xiii.

¶ Sed hmõi poſſet fieri Oppõ. Ca.IX.

SEd contra omnia ſupraſcripta ſic arguI poſſet. Quarto ſententiarum dicitur diſt.i.& ſic eſt etiam B. Auguſtini opinio: ex quo inſtituta fuit circunciſio in illo populo, hoc valuit magnis, & paruulis ad ablutionem origina- Oppoſitio.

lis,veteriſq; peccati,ſicut modo baptiſmus. Item Beda iquit: Quòd illud idem faciebat circūciſio,quod modo facit baptiſmus,niſi ꝙ non aperuit ianuam Regni cœleſtis: ergo ſequitur,ꝙ circunciſio per ſe tollebat, & mundabat originale peccatum. Reſponſio ad obiectionem.

Reſponſio. Ad hoc autem reſpondetur: ꝙ tam B. Auguſtinus,ꝗ Beda ſecum ſuas portant reſponſiones in dictis ſuis. Dictum eſt nanq;: ꝙ circunciſione tollebatur, & remittebatur peccatum originale: ſed ex hoc non ſequitur,ꝙ illa circunciſio eſſet inſtrumentum manuale continens virtutem, & merita paſſionis Chriſti, ſicut baptiſmus: & ideo non per ſe tollebatur peccatum,ſed in virtute fidei conferentis: & ideo nullus extra legem poterat conferre,nec miniſtrare illud ſacramentum in lege veteri: nec per hoc habetur, ꝙ illud ſacramentum cōferret gratiam: quia ſi gratia dabatur, nō niſi per fidem conferentium,& recipientium circunciſionem: quia opera legis nō iuſtificabāt per ſe,niſi per fidem Chriſti futuri: vnde Apoſtolus hanc probat concluſionē per totam Epiſtolam ad Romanos,& ad Galatas,& ad Hebræos.

¶ Quòd lex Moyſis fuit mortua ſimul cum Chriſto: & per conſequens tunc finiuit curſum ſuum,& ceſſauit ab officio ſuo. Cap. X.

Lex equidem vetus multipliciter ad Chriſtum,& ad legem Euāgelicam cōparatur: nam primo cōparatur, ſicut motus,& via ad ſuum terminum naturalem: ſecundo, tanquam lineæ à circunferentia ad centrum: tertio, tāquam accidentia ad ſubiectum: quarto, comparat eam Auguſtinus contra aduerſarium legis,& Prophetarum,ſicut officium ad ſuum finem in artificialibus: quinto, Rabi Salomon ſuper Zacharia comparat legem,& Prophetas ad Meſſiam,ſicut ſciētiam ad ſuum obiectum, dicens: Quòd omnes Prophetæ,non ſunt locuti, niſi vſque ad tempus Meſſię: ſexto,comparatur tāquam ſignum ad ſuam veritatem, & ſignatum: ſeptimo, Apoſtolus ad Romanos,comparat eam ad Chriſtum,tanquam contractum matrimonialem ad virum: octauo,in epiſtola ad Coloſ. ſecundo comparat eam,tanquam contractum, & chirographum cenſuale, & debitoriū ad creditorem,& ſic Chriſtus dicitur terminus,& centrum,& ſubiectum,& obiectum totius legis veteris: & dicitur veritas,& vir,& creditor legis: propter oēs ergo iſtas conditiones,& operationes,ꝓbatur,ꝙ tota lex fuit mortua cū Chriſto. Probatur ergo Primo in generali,ꝙ tota lex fuit mortua,inquantum fuit motus, & via ad Chriſtum. Nēpe habitibus exiſtentibus in materia, ceſſat motus: ergo poſtquam lex peruenit ad Chriſtum,ceſſauit,& fuit cum eo mortua. Item Secundo,ſicut deſtructo,& ſublato centro,deſtruuntur omnes lineæ ad illud centrū terminatæ: eo ꝙ linea non poteſt eſſe ſine puncto terminata, cum ſit de eius eſſentia: ita mortuo Chriſto,mortua fuerunt omnia legalia ad ipſum terminata. Item Tertio,ſicut deſtructo ſubiecto, deſtruuntur,& deficiunt omnia accidētia, quæ fundantur in eo: ita mortuo Chriſto,oīa legalia mortua ſunt: eo ꝙ Chriſtus omnia legalia compleuit, & toti legi voluit eſſe ſubiectus: quia ideo voluit legi ſubiici,& omnia onera legis ſuper ſe ſumere: vt omnia ſecum crucifigeret, & nos ab onere legis liberaret: vt ad Galatas cap.iiii. Item Quarto, ſicut habito fine artis,ceſſat officium,& omnia, quæ ſunt ad finem: ita habita ſanitate,ceſſant omnia inſtrumenta medicinalia, & oēs medellæ: ita etiam facta paſſione Chriſti,ceſſant omnia ſacramēta, & ſacrificia, & cætera legalia,quæ non fiebant, niſi tanquam officia ad Chriſtum,qui erat finis eorum. Nam omnia illa fiebant in officium figuratiuum, & oſtenſiuum talis finis. Item Quinto,ſicut habita ſcientia alicuius obiecti,ceſſat inquiſitio ſcientię de illo obiecto: & habita,& illata ꝯcluſione,ceſſat ſyllogiſmus,& ceſſant præmiſſæ: ita etiam aduenīete Chriſto, qui fuit obiectio,& concluſio totius legis,& Prophetarum,ceſſarunt omnia legalia,quæ erant propoſitiones præmiſſæ concluſionum Euangelicarū. Item Sexto, ſicut

adueniente

Digitized by Google

adueniente ſignificato, ceſſat ſignum eius: ita adueniente Chriſto, qui fuit ſignificatum, & veritas legis, & Prophetarũ, de neceſſitate ceſſauit lex, & Prophetæ: ſicut adueniente naui ad portum, ceſſat ſignum, quod faciebat ſpeculator de eius aduentu: & adueniẽte principio mẽſis, ceſſauit clamor Calendarum Romæ: vt dictum eſt ſuperius. Et ideo poſtq̃ oĩa figuratiua, & dicta Prophetarum fuerunt impleta in Cruce, dixit Chriſtus: Cõſummatum eſt: & ſic tradidit ſpiritũ: ad denotandum, ꝙ omnia per eum adimplenda, iam conſummata, & adimpleta erant, & cum eo moriebãtur, & ſic ceſſauit lex, & clamor Prophetarum. Item ſeptimo, mortua fuit lex cum Chriſto, inquantum erat quidam contractus debitorius, & chirographum cenſuale obligans illum populum ad Chriſtum: vnde ſicut contractus debitorius factus ad vitam creditoris, rumpitur, & extinguitur, ac annullatur per mortem creditoris: ita quoq; mortuo Chriſto, tota lex Moyſis fuit mortua, & extincta, ac raſa: eo ꝙ nihil aliud erat, niſi quidam chirographus cenſualis, & contractus debitorius, in quo totus ille populus obligauerat ſeruare illam legem, & omnia illa pręcepta vſq; ad mortem teſtatoris, & creditoris. Quod patet Exodi capitulo vigeſimoquarto: Nam cũ Moyſes legeret Volumen legis, totus populus reſpondit, dicens: Omnia quæ locutus eſt dominus, faciemus, & erimus obedientes &c. Vnde tunc Moyſes immolauit duodecim vitulos, & tulit medietatem ſanguinis, & aſperſit ſuper altare: & alteram dimidiam ſuper populum, dicens: Hic eſt ſanguis fœderis, quod dominus pepigit vobiſcum, ſuper cunctis ſermonibus his &c. Per qđ Moyſes voluit ſignificare, ꝙ illud fœdus, & pactũ, & chirographus obligatorius non erat ſoluendum, & ſoluendus, niſi per ſanguinem Chriſti mediatoris: qui erat futurus Deus, & homo. Nam per hoc; ꝙ mediam partem ſanguinis effudit ſuper altare, voluit ſignificare, ꝙ Deus, cui facta fuit illa obligatio, factus homo erat moriturus, & ſanguine aſpergẽdus. Sed per hoc, ꝙ aliam dimidiam ſanguinis ſparſit ſuper populum, voluit ſignificare, ꝙ Chriſtus pro populo erat moriturus: & proprio ſanguine effuſo, ipſum populũ erat redempturus, & liberaturus. Ex quibus patet, quomodo tota lex Moyſis nil aliud erat, niſi quidam chirographus, & contractus debitorius vſq; ad mortem Chriſti: & per conſequens fuit extinctus, & raſus, ac ruptus, & mortuus, & crucifixus ſimul cum Chriſto: & per ↄſequens nullus iam tenetur, nec obligatur ad legalia. Hanc rationem inducit Apoſtolus ad Coloſſen. capitulo ſecundo, dicens: Cum vos mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti: quod erat contrarium nobis: & ipſum tulit de medio affigens illud Cruci: & expolians principatus, & poteſtates traduxit confidenter, palàm triumphans illos in ſeipſo. Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum: quæ ſunt vmbra futurorũ &c. Ex prædictis igitur conſtat, qualiter lex Moyſis fuit raſa, & mortua, & crucifixa cum Chriſto, inquãtum erat quidam chirographus obligatorius, & contractus debiti, ſiue debitorius: ideo nullus ad legalium obſeruantiam obligatur. Probatur etiam hæc octaua, & vltima legis veteris cõparatio ad legem nouam: Quòd lex Moyſis fuit mortua cum Chriſto, inquantum erat tanq̃ quidam contractus coniugalis vxoris ad virum. Sicut enim vxor non obligatur ad vinculum coniugale, niſi vſq; ad mortem viri: per quam mortem abſoluitur ipſa vxor à vinculo coniugali illius viri: ita pariter, cũ Deus deſponſauerit ſibi illam plebem per dationem legis in monte Synai: & totus ille populus ſe obligauerit ad illam legem ſeruandam ſub fœdere ſanguinis, vt dictum eſt: ergo per mortem Dei incarnati, qui eſt Chriſtus, totus ille populus fuit abſolutus à vinculo legis: & per conſequens non amplius obligat' ad legis obſeruationem: ſicut probat Apoſtolus ad

Digitized by Google

Romanos capitulo ſeptimo, vbi ait: An ignoratis fratres (ſcientibus legẽ loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit: nam quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro, alligata eſt legi: ſi autẽ mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt à lege viri &c. & iterum paulisper infra inquit: Itaq; fratres mei & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, vt ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit, vt fructificetis Deo. Ex qbus verbis innuere vult Apoſtolus, ꝙ ante mortem Chriſti finis, & mariti illius populi, totus ille populus obligabatur ad ſeruandam legem: eo ꝙ Chriſtus vir eius adhuc viuebat in corpore mortali, & tanq̃ mortalis expectabatur à lege: ideo vſq; ad eius mortem obligabatur: ſed mortuo Chriſto viro ſuo, iam nõ obligatur ad vinculum coniugale legis: quia ſub tali conditione ille populus expectabat Chriſtum ſpõſum ſuum: vt pro eo moreretur: vt patet ex quamplurimis Prophetarum Oraculis. Ex quibus omnibus liquido ꝯſtat: ꝙ tota lex Moyſis fuit cum Chriſto mortua, quo ad cerimonialia. Hoc ipſum etiam non generaliter (vt ſupra) ſed particulariter, ſm omnes partes legis Moſaicæ, probari poteſt.

¶ Quòd tota lex Moyſis mortua fuerit cum Chriſto, & maxime, quo ad cerimonialia, etiam particulariter, ſm oẽs ipſius legis partes, probandum eſt. De præceptis legis in generali. Cap. XI.

VOlentes etiam probare non generaliter (vt ſupra) ſed particulariter legem Moyſis, ſm omnes partes ipſius legis, vnà cum Chriſto fuiſſe mortuam, & ad ſuum finem peruenisse: & maxime quãtum ad præcepta cerimonialia: notandum eſt imprimis, ꝙ tota lex Moyſis continet in ſe (ſm Iudęorũ Rabinos) ſexcentatredecim pręcepta: quorum ducenta quadragintaocto ſunt affirmatiua: reliqua vero trecenta ſexagintaq́nq; ſunt negatiua. Hoc aũt intereſt inter pręcepta affirmatiua, & negatiua: qa affirmatiua obligant obſeruãtes ſemp, ſed nõ ad ſemper. Negatiua vero, non ſolũ obligãt ſemper, ſed etiam ad ſemp. Hoꝝ etiam pręceptoꝝ. DCXIII. quędam dicũtur moralia, & q̃dam iudicialia, ac q̃dam cerimonialia. Moralia nanq; ſunt illa decem pręcepta, quæ fuerũt ſcripta in duabus Tabulis lapideis: vt dicit Exodi cap. xx. &. xxi. Et dicuntur moralia, eo quòd pertinent ad omnes homines, & omnibus ſunt cõmunia: ſine quibus homines nõ poſſent adinuicem conuerſari, nec cõuiuere. Dicuntur etiam moralia, quia ſunt de iure naturæ, & ad moralem pertinent iuſtitiam: qa per iſta decem pręcepta tribuit vnicuiq;, quod ſuum eſt. ſ. Omnipotẽti Deo Latria ſeruitus: quod pertinet ad tria prima pręcepta primę Tabulę. Alia autẽ ſeptẽ pertinent ad ꝯuerſationem proximi: & ideo iſta decem pręcepta moralia, ſunt imortalia, eo ꝙ ſunt de iure naturę, & iam fuerunt obſeruata in lege naturę: licet non fuerint explicita: & ideo non ꝓciſe pertinent ad legem Moyſis, niſi inquantum ibi fuerunt magis explicita, quoniam ad legem naturæ magis pertinent.

¶ De Sabbato, & aliis pręceptis iudicialibus, & cerimonialibus. Cap. XII.

DE Sabbato autẽ quomodo eſt morale, quantum ad ſubſtantiam, & cerimoniale, quãtum ad modum, dicetur ſuo loco: & maxime lib. vii. c. penultimo. Præcepta autem iudicialia fuerunt data ad correctionem, & punitionẽ tranſgreſſorum: qa autem dirigunt homines ad ſeruanda pręcepta moralia, aut puniunt tranſgreſſores pręceptoꝝ, dando oculum pro oculo, & dẽtem pro dente, & vitam pro vita. Iſta autem pręcepta iudicialia, qa partim erant moralia, & partim cerimonialia, itẽ partim mortua ſunt cum Chriſto, vt infra patebit: in tertio autem ordine ſunt: & erant pręcepta cerimonialia: & dicebantur cerimonialia ratione modi agendi, & ſignificandi, eo ꝙ diſponebant ad modum colendi Deum. Quæ quidem cerimonialia in quadruplici erant genere: nam quędam ꝑtinebant ad ſacra: & q̃dam ad ſacramenta, & oblationes: quędam ad ſacrificia, & oblationes: & quędam ad obſeruantias, ſeu abſtinentias. Sacra nanq; erant illa, quæ ad cultum diuinum dedicabantur, & ſanctificabant: & iſta erant quinq;: ſm ꝙ q́nq; ſanctificabantur,

Digitized by Google

ſanctificabantur,& dedicabantur ad cultum diuinum. Nam primo dedicabãtur perſonæ: ſecundo loca: tertio tempora: quarto ornamenta perſonarum: quinto vtenſilia templi, & loci ſancti. Perſonæ namq; dedicatę, quędam dedicabantur, & ſanctificabantur ad colendum Deum: & iſte erat ſolus, & totus populus duodecim Tribuum Iſrael: quia ſolus, & totus ille populus erat electus ad colendũ vnũ Deum Creatorem omnium. Quędam autem perſonę dedicabantur ad miniſteriũ cultus diuini: ſicut erant ſacerdotes, & leuitæ, & cantores, & ianitores &c. & illi erant de ſola Tribu Leui. Quædam autẽ perſonę ſanctificabantur, & purgabantur à peccato, & imunditia: ſicut erant peccatores, & leproſi, & menſtruatę &c. vt patet in Leuitico. Iſtę ergo erant perſonæ, quę ſanctificabantur, & diſponebanť ad diuinũ cultũ, & habilitabãtur ad ipſum. Loca vero conſecrata, & dedicata ad diuinum cultum, erat Hieruſalem, & Templum, ſiue Tabernaculum, & Arca. Tempora autem dedicata ad cultum Dei, erat principaliter Sabbatũ, exinde feſtũ Azymorum, & Pẽtecoſtes, & Tubarum expiationis, & Tabernaculorum &c. vt Leuitici cap xxiii. Ornamenta autem ad diuinum cultum, erant ornamenta ſacerdotis. ſ. Ephot, Rationale, Humerale, & Mitra &c. Vtenſilia aũt templi erant Candelabra, & Mortariola &c. Omnia igitur iſta quinq; ſupradicta. ſ. Perſonę, Loca, Tẽpora, Ornamenta, & Vtenſilia dicebant ſacra, ſiue ſancta, eo ꝙ erant ad cultum diuinum conſecrata, ſanctificata, dedicata, & habilitata: qđ erat primum genus cerimoniarum. In ſecundo genere erant ſacramenta, quæ dicebantur illa, quibus ſacra conſecrabantur: & iſta erãt tria. Nam in primo loco erat circũciſio, qua ſanctificabantur omnes filii Iſrael. In ſecundo loco erat vnctio, qua vngebantur ſoli ſacerdotes, & Reges: vt Exodi cap. xxx. In tertio loco erant purgationes, lotiones, & aſperſiones, quibus purgabantur peccatores, & leproſi &c. vt in Leuitico: quę dicebantur ſacramẽta, eo ꝙ ꝯſecrabant, & ſanctificabant perſonas, & loca &c. In tertio genere cerimonialium erant ſacrificia diſtincta, quæ offerebant perſonę ſanctificatę in locis ſacris: quę quidem ſacrificia, & holocauſta fiebant ex certis animalibus mũdis: vt patet in Leuitico: ad quod etiam genus cerimonalium pertinent oblationes. In quarto tãdem genere cerimonialium ponebantur obſeruantię, & abſtinentiæ à cibis, & rebus imundis: puta nõ comedere Porcum, nec Anguillam &c. vt patet ibidẽ. Ad iſta ergo quatuor genera reducuntur omnia pręcepta cerimonialia: q̃a aut erãt de ſacris: aut de ſacramentis: aut de ſacrificiis, & oblationibus: aut de obſeruãtiis, & abſtinentiis. Quę omnia dicebantur cerimonialia, in quantum reſpiciebant, & obſeruabant modum, & perſonas, & loca, & tẽpora &c. ad quãdam ſignificationem de futuris myſteriis: quia Deus nobiliori, & cõuenientiori, & digniori modo coli poterat, & placari: vt patebit. Ergo talis cultus totus erat cerimonialis, & ſignificatiuus, quia cerimonia non dicit niſi modum, & figuram, & ſignificationem: quia omnis cerimonia (quęcũq; ſit) ſit ad ſignificandum aliud: vt patet in cerimoniis, quę fiunt in ſeruitio, & honore Regum.

¶ Quod cerimonialia pręcepta particulariter, quo ad omnes legis Moſaicę partes, ceſſare, & finem habere debuiſſent. Et primo, ꝙ omnia ſacra, & ſacrificia legis veteris mortua fuerint in Cruce cum Chriſto. Cap. XIII.

HIs ſic (vt ſupra dicitur) habitis primo in particulari: ꝙ omnia ſacra, & ſacrificia veteris legis mortua fuerint in Cruce cum Chriſto. Et primo, quo ad perſonas, & generationem carnalem perſonarum, quæ ſanctificabantur, & dedicabantur: nam dictum eſt ſuperius: ꝙ non circuncidebantur niſi filii Iſrael, nec vngebantur niſi ſacerdotes de Tribu Leui, & Reges de Tribu Iuda: ſed omnia iſta ordinabantur ad Chriſtum, tanquam in finem: & ideo Chriſtus, ſm carnem, voluit eſſe de genere Iſrael, & Iſraelita, & circunciſus: & voluit eſſe de Tribu Iuda, & Leui, propter Regnum, & ſacerdotium, eo ꝙ ille duæ

Digitized by Google

Tribus coniungebantur in coniugio. Et hoc voluit facere Chriſtus, vt ſecum crucifigeret generationem carnalem filiorum Iſrael, & Regnum, & ſacerdotiū regale: & ſic voluit eſſe Rex, & ſacerdos: & ideo cum Chriſto mortua eſt generatio carnalis Regum, & ſacerdotū: & ſic mortua eſt generatio legalis, & Regnum, & ſacerdotium legale cum Chriſto. Ex quo ſequitur, ꝙ Iudęi interficiendo Chriſtū, interfecerunt generationem Iſrael carnalem, & Regnum, & ſacerdotium: & ſic ipſimet ſe priuarunt Regno, & ſacerdotio. Item ſequitur, ꝙ cum Chriſto mortua ſunt etiam omnia ornamenta ſacerdotalia in lege ſcripta: ſcilicet, Ephot, Mitra, & Rationale &c. eo ꝙ talia ordinabantur in ipſum, tanq̃ ſacerdotem in finem Regni, & ſacerdotii: & ſimiliter etiam cum eo fuit mortuum ſceptrum regale temporale eadem ratione. Ex quo ille populus extunc fuit priuatus Regno, & ſacerdotio: ꝑut prophetauerat Oſeas capitulo tertio, dicens: Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Regno, & ſine Principe, & ſine ſacerdotio.

¶ Quòd cum Chriſto mortua fuerit Iudæa, & Hieruſalem, & Templum cum Arca, & cum omnibus vtēſilibus, & tota terra Iſrael. Cap. XIIII.

QVòd autem Iudęa, & Hieruſalē, & Templum cum Arca, & omnibus vtēſilibus, & cum tota terra Iſrael fuerint, & ſint cum Chriſto mortua, hac probatur ratione. Summus nempe Deus illum Iudaicum elegerat populum, vt Meſſias Rex ex eo populo, ſm carnem, naſceretur: & illam inſuper terram Iſrael elegit, vt in ea Chriſtus prędicaret, & miracula faceret: & illam Ciuitatem, & Templum: vt in eis legem declararet, naſcereturq́;, & moreretur, atq; reſurgeret. Et ꝓpter iſta redemptionis noſtræ myſteria, Prophetæ omnes illā terram, Ciuitatem, & Templum valde deſiderauerunt, & commendauerunt, eo ꝙ omnia illa ordinabantur ad Chriſtum, & ibi erant in ipſo Chriſto adimplēda. Cū autem ipſa omnia in Chriſto iamdiu ibi adimpleta fuerint: igitur ea omnia cum ipſo mortua ſunt, & crucifixa: quià ipſe erat finis omnium illorum: habito ergo fine, vt omnia, quæ ad ipſum finem ordinata ſunt, ceſſent neceſſe eſt. Item Chriſtus crucifixus eſt in Iudæa, & Hieruſalē tanq̃ in loco electo, & deputato: ergo locus ipſe cum ipſo Chriſto ſimul crucifixus fuit, & ſepultus: quod verum eſſe docet experientia, per illa myſteria, quæ ibi tunc facta ſunt. Nam terręmotus factus eſt per vniuerſam terram in morte Chriſti: & monumenta Prophetarū aperta ſunt: & Tēpli velum ſciſſum eſt: quod cooperiebat Sancta ſanctorum: & ſic oīa ſecreta, quæ ibi latebant, fuerunt manifeſtata: ad denotandum, ꝙ templum illud materiale, iam amplius non erat neceſſarium, eo ꝙ omnia ſigna legis, & Prophetarum Oracula erant in Chriſto completa. In huius rei ſignificationem, & figuram dixit Deus Moyſi petenti, vt ſibi ſuā oſtenderet faciem, Exodi capitulo vigeſimotertio, in calce capitis: Non enim videbit me homo, & viuet. & iterum: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram: cumq́; tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec tranſeam: tollamq́; manum meā, & videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. In his nāq; verbis hoc latet myſterium: Moyſes hic ſignificat Iudaicum populū: manus domini ſuper eum in foramine poſitum, ne videat faciem tranſeuntis: cęcitas fuit in Iudęis, qui non cognouerūt Chriſti diuinitatem ante eius paſſionē. Poſt autem tranſitum domini: id eſt poſt eius mortem: tollit dominus manū ſuā: & videt Moyſes poſteriora eius: qa poſt Chriſti reſurrectionem ablata fuit cæcitas eorum, qui crucifixerunt eum, dicente Cēturione viſo terręmotu: Vere filius Dei erat iſte: vt Matthęi cap. xxvii.

¶ Quòd cum Chriſto mortuum fuit Paſcha, & Sabbatum, & oīa tpa legis ad diuinum cultum dedicata. Cap. XV.

MOrtuum fuiſſe cum Chriſto Păſcha, & Sabbatum, & omnia tēpora legis ad diuinum cultum dedicata, hoc modo probatur. Chriſtus nanq;

nanq; fuit in die Paſchæ:hoc eſt Veneris ſancti crucifixus, & ſepultus:& per totam diem Sabbati manſit in ſepulchro clauſus:ergo dies Paſchæ fuit cum Chriſto crucifixus, & ſepultus. & dies Sabbati ſtetit cum Chriſto in ſepulchro: & ſic tam Paſcha, q̃ Sabbatum fuit cum Chriſto mortuum: quia ſicut locus fuit mortuus cum Chriſto,ita & tempus, eo ꝙ ad hoc fuit ordinatum Paſcha: vt Chriſtus in eo moreretur. & Sabbatum : vt in eo per totam diem Chriſtus in ſepulchro iaceret mortuus , et quieſceret . Et ſic tam Sabbatum , q̃ Paſcha fuit cum Chriſto mortuum . Quod per manifeſtum ſignũ non obſcure apparet: nam Chriſto moriente in die Paſchæ,tenebræ factę ſunt ſuper vniuerſam terrã, à ſexta hora vſq; ad nonam:et Sol paſſus eſt eclipſim , nõ tamẽ canonice : quia non fuit naturalis eclipſis: vt infra lib.vi.cap.xxvii.Et Luna non dedit lumen ſuum,ad denotandum, ꝙ Paſcha cum omnibus feſtis legalibus, et cum tota ciuitate Hieruſalem, et templo,et cum tota terra Iſrael ſic fuit eclipſatum, et mortuum:quod vere fuit deſignatum per illam eclipſim factã pręter naturam,et terręmotum. Et ſic in eodem die cum Chriſto fuit Paſcha ſepultum:et altera die, quæ fuit poſt Paraſceuen,quæ fuit magnum Sabbatum, venerunt Iudæi ex parte Pilati ad ſigillandũ ſepulchrum,et claudendum. et ſic clauſerunt,et ſigillauerunt Sabbatũ in ſepulchro ſimul cum Chriſto,et manſit Sabbatum cum Chriſto ſepultum.

¶ Quod Paſcha,et Sabbatum Iudeorũ fuit incineratum,et putrefactum in ſepulchro:et ꝓpterea reſurgere non potuerunt. Cap.XVI.

NEc Paſcha , nec Sabbatũ ſurrexit cum Chriſto: igitur manſerunt in ſepulchro:et per conſequens ibi fuerunt incinerata: nam Chriſtus nõ ſurrexit in die Sabbati,ſed i die Dominico, et ſic ſola dies Dominica reſurrexit cum Chriſto,Paſcha,et Sabbato remanẽtibus in ſepulchro. Vnde Chriſt⁹ noluit reſurgere in die Paſchę:hoc eſt Veneris ſancti:nec in Sabbato , ad deſignandum, ꝙ nec Paſcha, nec Sabbatum debuit cũ eo reſurgere : ſed ambo cum infirmitatibus Chriſti ꝑpetuo in ſepulchro incinerata manere. Ex quibus patet, ꝙ nec Paſcha, nec Sabbatum eſt amplius celebrandũ, nec etiam obſeruandum,cum ambo ſint mortua,et ſepulta,et per ꝯſequens incinerata,poſtq̃ cũ Chriſto non ſurrexerũt. Sed ſola dies Dominica coli debet,et celebrari in Dominicæ reſurrectionis memoriam,eo ꝙ ſola illa cum Chriſto reſurrexit: vt infra patebit.

¶ Quod oĩa ſacra veteris legis cũ Chriſto mortua fuerit,et crucifixa.C.XVII.

COnſtat ſuperius, ꝙ oĩa ſacramenta fuerunt ad ſanctificandum ordinata puta circũciſio ad ſanctificandũ ſolos Iſraelitas:et vnctio ad ſanctificandum Reges,et ſacerdotes: et lotiones,et aſperſiones ad ſanctificandum coinqnatos.Et ꝙ omnia iſta ordinabant ad ſanctificationes,quas Chriſtus complere,et facere debebat i Cruce: et ideo Chriſtus ſumere voluit circũciſionem, vt illam in Cruce crucifigeret: et ſic circunciſio fuit cum carne Chriſti in Cruce crucifixa. Et ſimiliter vnctio Regum , et ſacerdotium fuerunt ibi crucifixa,qa tota ꝑſona Chriſti fuit vncta,et tincta cruore , et ſanguine ſuo . Et fuit crucifixa omnis lotio , et aſperſio legalis,quę fiebat ad emũdationem peccatoꝝ,et imundoꝝ:qa ibi Chriſtus proprium ſanguinem pro imunditia , et pro peccatis omnium effudit , vt omnium lauaret crimina:quę quidem effuſio, et vnctio fuit figurata per veteris legis lotiones,et aſperſiones.

¶ Quod cum Chriſto omnia ſacrificia, et oblationes veteris legis crucifixa fuerint,et mortua. Cap.XVIII.

DIctum eſt ſuperius, ꝙ omnia illa ſacrificia,oblationes &c. erãt ſigna, et figura huius ſacrificii: et ꝙ illa nõ offerebant in pretium ſed in ſignum fœderis: et in ſignũ , et arram huius pretii , quod Chriſtus ſoluit in Cruce pro omnibus præteritis, et futuris. Ergo oẽs illæ arræ , et omnia illa ſigna fuerunt ſimul mortua,et cum Chriſto crucifixa : et per eandem rationem, eſus , ſiue conui/

uium agni paſchalis fuit cum Chriſtő mortuus, quia non fiebat eſus ille, niſi in figuram, & ſignum huius ſacramenti eucharistiæ: quod Chriſtus inſtituit in die Iouis ſanctæ. In quo myſterio duo fiebant: ſcilicet imolatio, & eſus, ſiue conuiuiũ: ad ſignificandũ, ꝙ Chriſtus agnus, qui tollit peccata mundi, prius erat imolandus in ara Crucis: poſtea in euchariſtia ſpiritualiter epulandus, & edendus, ſicut quotidie fit in eccleſia.

¶ Quòd omnes obſeruantiæ, & abſtinẽtiæ, & diſcretiones ciborum fuerint cum Chriſto mortuę. Cap. XIX.

QVòd omnes obſeruantiæ, & abſtinentiæ, ac diſcretiones ciborum cum Chriſto mortuę fuerint, dupliciter poteſt omnibus conſtare. Primo, quia omnia illa data fuerunt in figuram abſtinentię vitiorum: nam per Porcum ſignificabatur luxuria, & per Griffum rapina &c. à quibus figuraliter illi abſtinere pręcipiebãtur. Quę omnia declaranda erant per Meſſiam in lege promiſſum. Sed iam Chriſtus omnia iſta declarauit, Matthæi cap. xv. quando dixit: Quòd non quod intrat per os, coinquinat hominem: ſed blaſphemia, & adulteria, & homicidia, & cætera vitia, & imunditia, quæ exeunt de corde, hæc coinquinant hominem. Item ſecundo hoc ipſum non figuraliter, ſed vere, & realiter per Hebræorum Thalmudiſtas, ſiue Rabinos probari poteſt: vt infra lib. vi. cap. lxxxvii. probabitur.

¶ Quòd omnia iudicialia præcepta fuerint cum Chriſto completa, & mortua. Caput. XX.

IVdicialia præcepta completa fuiſſe, & cum Chriſto mortua, ex hoc maxime conſtat, quia ipſa erant partim ceri monialia, inquantum ſignificabant, ꝙ Chriſtus erat reſtituturus furtum ablatũ per Adam: & inquantum figurabant, ꝙ Chriſtus erat daturus dẽtem pro dente, & oculum pro oculo, & vitam pro vita omniũ. Quia enim Adam ex raptu cibi vetiti totum genus humanum in mortẽ præcipitauit: ideo Chriſtus reſtituit furtum in arbore Crucis, cum ſeipſum pro illo furto obtulit: & ibi reſtituit dentem pro dente, & vitam pro vita, quia totus homo, quo ad corpus, mortuus eſt pro illo pręuaricatore, & latrone, & homicida Adam: & ſic patet, ꝙ Chriſtus fuit punitus pro illo peccato, & in eo fuerũt exercitata, & completa illa præcepta iudicialia: & per conſequens in eo fuerunt mortua. Et ideo eccleſia chriſtiana non exercet illa: nec tali ſuppliciorum genere punit peccatores: poſtq̃ Chriſtus iam compleuit ea: ſed remittit ipſos omnes peccatores ad pœnitentiam: quę datur loco illorum iudiciorum: vt infra patebit.

¶ Quòd lex Moſaica per mortem, & paſſionem Chriſti ceſſare debebat. Caput. XXI.

MVltiplici ratione, & auctoritate probanda eſt hæc concluſio: ꝙ lex Moſaica per mortem, & paſſionem Chriſti ceſſare debuiſſet. Et primo ratione defectus virtutis: qa in ſe nõ habebãt tantam virtutem illa legalia: vt poſſent tollere peccatum, & iuſtificare, ac gratificare hominem ad vitam æternam: vt dictum fuit ſuperius. Secundo, hæc eadem probatur concluſio hac alia ratione: ſcilicet propter legis limitationẽ. Erat enim illa lex limitata tripliciter: ſcilicet generatione, loco, & tempore. Nam primo illa lex non fuit data niſi ſoli populo Iſraelitico: & circunciſio non potuit dari, niſi ſolis maſculis: & miniſterium diuini cultus, ſolis leuitis: & ſacerdotium, ſolis filiis Aaron. Et ſic prima lex erat limitata ratione vnius generationis. Secundo, ratione loci: quia non erat ſeruanda, niſi in terra promiſſionis: vt Deuteronomii capitulo ſexto: & agnus Paſchalis non poterat imolari, nec manducari, niſi in Hieruſalem: & ſacrificia mactari non poterant, nec offerri, niſi in illo templo: vt Deuteronomii capitulo decimoſexto: & ſic patet defectus libertatis, & vniuerſalitatis illius legis: & per conſequens non erat condignus cultus Latriæ debitus diuinæ maieſtati: quoniã ſicut Deus

eſt

Digitized by Google

eſt vniuerſalis creator, & conſeruator, & redemptor: ita ipſi debetur Latria per omnia vniuerſalis omnibus generationibus, & omnibus locis, & temporibus. Quapropter ſi Latria non exhibebatur Deo, niſi in illo tempore, igitur non poterat exhiberi in omni tempore, & in omni loco, & in omni hora, debuit ergo ceſſare. Tertio, hoc idem alia ratione probatur: ſcilicet ratione indignitatis ſacrificiorum. Munera enim, & ſacrificia debent eſſe condigna diuinæ maieſtati, & ſapientię, & bonitati: eo ꝙ ſub tali ratione debetur Deo cultus Latriæ: ſed illa ſacrificia erant diuinę maieſtati incondigna, cum eſſent oblata, & imolata ex animalibus brutis: quorum pretium erat vile, & impurum: igitur quęrendum erat munus diuinę maieſtati condignum, & purum, & pretioſum, & de ſe charum, & acceptabile, non brutum. Quarto, hęc eadem concluſio hac adhuc alia ratione probatur. ſcilicet quia lex Moſaica non fuit data gratia ſui, ſed in ſignum futuræ veritatis per Chriſtum adimplēdę: ergo debuit ceſſare quando fuit adimpleta, & verificata per reſurrectionem Chriſti: prout dictum eſt. Quinto, hęc eadem concluſio probatur, inquantum tota lex Moyſis, & omnia legalia mortua fuerunt ſimul cum Chriſto: & non ſurrexerūt cum eo: quia tunc compleuerunt officium, & curſum ſuum, & māſerunt in ſepulchro incinerata: & per conſequens perdiderūt vires ſuas, & officium ſuum: & ideo ceſſauerunt: quia propter aliud non fuerunt inſtituta, niſi ad ſignificandum, & in ſignum pacti, & fœderis: & ad ducendum, & dirigēdum illum populum vſq; ad Chriſtum, in quo omnia illa erant verificanda: & à quo ille populus erat recepturus veritatem repromiſſionis: ſub cuius fide, & proteſtatione obſeruabat illa legalia. Ex omnibus igitur ſupradictis ſequitur correlarie: ꝙ ceſſante lege Moyſis debuit ſuccedere lex Euangelica: eo ꝙ ipſa ſupplet, & ſatisfacit omnibus defectibus legis Moyſis, & omnes eius verificat figuras, ac totam legem, & omnes pariter verificat Prophetas. Nam primo lex Euangelica explicat fidem ad noſtrā ſalutem neceſſariam per duodecim articulos, in quibus explicatur Trinitas perſonarū ſub vnitate, & ſimplicitate vnius ſubſtantię, & eſſentię diuinę: & explicat beneficiū creationis, & omnia myſteria, & beneficia noſtræ redemptionis, & glorificationis: propter quę debetur Deo vera Latria. Secundo, lex Euangelica explicat verum itellectum præceptorum moralium: vt patet Matthęi capitulo quinto & ſexto &c. Continet ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta: quæ in ſe realiter continent Chriſtum: in quo eſt tota diuinitatis plenitudo: ſicut eſt ſacramentum euchariſtię. Aut continent realiter pretium paſſionis Chriſti: ſicut ſunt cætera ſacramenta: & ſic poſſunt mundare hominem ab omni peccato, & ipſum iuſtificare. Tertio, lex Euangelica eſt vniuerſalis, & illimitata: quia baptiſmus eſt communis vtriq; ſexui: & omnia ſacramenta ſunt communia omni generi, & omni populo, & linguæ: quia per totum orbem terrarum fuit prędicata: & in ea non eſt exceptus Iudæus, nec Græcus, nec Barbarus, vt ait Apoſtolus ad Romanos per totum: Et ſic à Solis ortu vſq; ad occaſum offertur ſacrificium mediatoris ꝓ omnibus, & exercentur omnia ſacramenta: & hoc fit in omni tempore, & hora. Nam quando in noſtro hemiſpęrio eſt nox, in alio eſt dies: & quando in noſtro hemiſpęrio eſt hora nona, aut decima, in alia parte mundi eſt hora tertiarum &c. & ſic nulla eſt hora, nec momentum, quin in aliqua parte mundi offeratur Dei ſacrificium, & exhibeat Deo vera Latria: quod fieri non poterat in lege veteri: quando in ſola Hieruſalem ſacrificium vero Deo offerebatur. Quarto, lex Euangelica ſupplet totum defectum legis Moſaicę: quia verificat, & complet omnia, quæ illa ſignificabat, & figurabat: vt dictum eſt: & vt patebit lib. vi. cap. iii. Quinto, quia lege veteri manente in ſepulchro incinerata, ſola veritas Euangelica cum Chriſto reſurrexit. Ex quibus patet, ꝙ illa debuit ceſſare, & iſta ſuccedere, cui nulla alia lex eſt ſucceſſura: vt infra patebit.

Digitized by Google

Quinta concluſio, ꝙ lex Moyſis ceſſare debuerit, hac alia probatur rõne: ꝙ legalia nõ ſolum per mortem Chriſti fuerũt mortua, & inutilia, & inualida: ſicut inqt B. Hieronymus: ſed & poſt publicationẽ Euãgelii, fuerunt, & ſunt mortifera obſeruãtibus ea. Prima pars patet per ea, q̃ dicta ſunt, quia omnia fuerunt mortua cũ Chriſto, & ſepulta, & non ſurrexerũt cũ eo: quia ibi compleuerunt curſum, & officium ſuum: eo ꝙ non fuerint data gratia ſui, ſed in ſignum fœderis, & pacti, & in ſignum pretii: & per conſequẽs ibi perdiderunt vires ſuas: vt inquit Hieronymus ſuper Epiſtola ad Galatas. Itẽ idem Hieronymus ait ſup Matthæum, Homelia de puella reſuſcitata per Chriſtum: Quòd niſi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ plenæ ſunt ſanguine, Synagoga eoꝝ mortua non reſurget: per quę verba intendit ipſe Hieronymus: ꝙ Synagoga eoꝝ mortua cõuertetur ad Chriſtũ in fine mundi: ſed pronuntiato Euangelio, inutilis, & inualida manet poſt mortem, & reſurrectionem Chriſti.

Quòd obſeruãtia Iudaicę legis ſit ẽt Iudęis nõ ſolũ inutilis, ſed etiã mortifera à reſurrectione Chriſti citra.

Secunda pars probatur per Auguſtinum: & hoc multipliciter. Primo, quia poſt mortem Chriſti Iudæi offerũt rem mortuam, & putridam, & inutilem obſeruando legalia: ergo talia ſunt eis mortifera. Secundo, quia rũpunt, & violant pactum, & fœdus: nam illa data fuerunt in pactum, & fœdus Chriſti venturi, firmata per aſperſionem ſanguinis in ſignum, ꝙ per ſanguinem Chriſti erat illa lex ſoluenda. Sed iam venit Chriſtus, & ſuum aſperſit ſanguinem ſuper populum: prout fuit figuratũ Exodi.c.xxiiii. & iam ſoluit pretium pro oibus: ergo ſequitur: ꝙ poſt pretium ſolutum Iudęi rũpunt, & violant pactum, & contemnunt pretium, & ſacrificium pro nobis oblatum. Igitur talia ſacrificia, & omnis legalis obſeruantia, eſt eis mortifera: eo ꝙ fit cum contemptu Dei. Tertio, hoc idẽ ꝓbatur, inquantum per talem obſeruantiã falſificant legem, & Prophetas: quia per talem obſeruantiam negant Chriſtũ veniſſe, & negant, & falſificant legẽ, & Prophetas: qui nihil aliud clamabant, & ſignificabant, niſi Chriſtum in carnem venturum, & per mortem, & paſſionem mũdum redempturum: & ſic falſificando ſacram ſcripturam, & auferendo verum ſignificatum, & veritatem ab ea, faciunt Deum mẽdacem, qui locutus eſt in lege, & Prophetis: & ſic non ſolum obſeruantia legis eſt eis mortifera: ſed intelligentia, & falſa Gloſa, ſiue interpretatio ipſius ſcripturæ, eſt eis mortifera. vnde ait Auguſtinus de vnico baptiſmo contra Donatiſtas: Quòd in eadem lege, & ſcriptura veteris teſtamenti, Chriſtiani ſunt boni ſpiritualiter, & bene intelligendo: & Iudæi ſunt mali literaliter, & falſe intelligẽdo: quia litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Quarto, obſeruantia legalium eſt Iudęis mortifera, inquantum eſt prohibita non ſolum per Chriſtum, qui eſt ille Propheta, quem Deus promiſit, Deuter.c.xviii. Qui legem iam declarauit: ſed etiam prohibita ſunt per Prophetas omnia legalia poſt Chriſtum, dicẽte ipſo Chriſto Pſal.xxix. per os Dauid: Sacrificium, & oblationem noluiſti: aures autem perfeciſti mihi: holocauſtum pro peccato non poſtulaſti. Ex quibus oibus concluditur, Moſaicæ legis ceſſationem fieri debuiſſe: vt etiam ex pluribus Prophetarum vaticiniis ſuo loco probabit.

De æternitate legis ſatis ſuperius dictũ ſit: qñ oſtẽdimus vocabula in Hebręo diuturnitatẽ temporis ſignificare, non aũt æternitatẽ.

Nam forma officiorũ, & ſignorum legis veteris iam finiuit curſum ſuum, poſtq̃ ſanguis Chriſti, qui erat effundendus, figuratus per illa ſigna cerimonialia, iam realiter effuſus eſt. Sicut enim adueniente luce extinguitur, & fugatur vmbra: ita adueniente, & iam pręſente veritate, fuit extincta, & ceſſauit ſignum, & figura: & ideo in ſeptem ſacramentis eccleſiæ nullus effunditur ſanguis. Hæc nanq; differentia eſt inter ſacramenta noui, & veteris teſtamenti: quia omnia ſacramenta, & ſacrificia veteris teſtamenti fiebant in ſignum, & figuram Chriſti occidendi, & crucifigendi, & in figurã ſanguinis Chriſti effundendi: ideo quaſi omnia illa ſacramenta, & ſacrificia fiebant cum effuſione ſanguinis, aut cum occiſione animalium: ſed quia ſanguis Chriſti iam effuſus eſt: ideo non oportet, ꝙ ſacramen-

ta eccleſiaſtica

Digitized by Google

ta eccleſiaſtica fiant cum effuſione ſanguinis: ſed ſufficit, quòd habeant virtutem ex ſanguine, & paſſione: & offeratur Chriſtus immortalis, & impaſſibilis, qualis reſurrexit cum veritate humanitatis, & deitatis, & cum veritate ſignificata, & figurata per legem. Ex ſupradictis patet, quòd ſicut in lege Moyſis conſiderabantur tres formæ: ſcilicet forma ſigni officialis, & forma veritatis, & forma præmii finalis: ita pariter conſiderabantur tres ætates, & tria ſęcula, & per conſequens, tres æternitates in ea. Nam prima fuit ſæculum, & æternitas ſigni officialis, quæ durauit per totum ſęculũ legis veteris, vſque ad ſęculum Chriſti Meſſiæ. Secunda, conſiderabatur æternitas veritatis legis: ſcilicet redemptionis, & gratiæ à Chriſto, vſque ad iudicium. Tertia, eſt æternitas præmii vltimati, quam omnes patres veteris teſtamenti acceperunt nobiſcum in Chriſto: & iſta erit ſine fine in gloria cœleſti, vt ſuo loco patebit. Et ſic patet qualiter tripliciter lex Moyſis dicebatur æterna, & data ſub fœdere ſempiterno. ſ. æternitate cerimonialis officii, aut æternitate veritatis, aut æternitate finis vltimati. Et patet qualiter lex Moyſis fuit æternificata per legem, & gratiam Euangelicam, quantum ad ſuam veritatem: & æternificatur per gloriam, quo ad pręmium vltimatum. Ex ſupradictis patet veritas triũ ſupradictorum ſupra breuiter tactorum. Nam ſi lex vetus non poterat iuſtificare hominem, nec per ſe tollere peccatũ ratione cerimonialium, niſi in fide Chriſti futuri, & veritatis Euangelicę per illa cerimonialia figuratę: ergo oportebat illa cerimonialia ceſſare, & veritatem Euangelicam iuſtificantem ſuccedere: vnde ſi lex Moyſis potuiſſet per opera ſua officialia iuſtificare ad vitam æternam, fruſtra fuiſſet deſiderium Patriarcharum, & Prophetarum de Chriſto futuro, & de lege iuſtificante danda per ipſum. Vnde Dauid iam habebat legem Moyſis, & tamen adhuc petebat legem iuſtificãtem, Pſal. cxviii. dicens: Legẽ pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum &c. Item ſi Dauid in lege Moyſis potuiſſet ſaluari, non petiiſſet Saluatorem, dicẽs: Veni ad liberandum nos domine Deus virtutum. Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus, Pſalm. lxxix. Item ſi lex Moyſis per ſe potuiſſet iuſtificare, non diceret Eſaias. c. ii. Venite aſcendamus ad montem domini: & quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. & ſic diſcurrendo per multos alios Prophetas: vt infra patebit: quia omnes petebãt Chriſtum Saluatorem, & doctrinam eius Euangelicam, tanquam veritatem legis Moyſis: vt in ea poſſent iuſtificari: & ſic eſt dicendum de eius æternitate, quo ad veritatem, & pręmium vltimatũ. Sed miſeri, & cęci Iudęi, ac peruicaces, & obſtinati, non valent intelligere, nec percipere hoc ſacramentum: quia ſi illa æternitas intelligi deberet literaliter, & ſimpliciter, deberent pariter poſſidere in æternum illam terram Chanaam, quę ꝓmiſſa fuit eis in poſſeſſionem æternam in pręmium circunciſionis: & tamen non poſſident illam, licet circuncidantur: & ideo æternitas tam circũciſionis, quàm terrę promiſſionis, & totius legis eſt ſpiritualiter intelligenda pro ſuo ſignificato, & ſua veritate: prout ſuo loco declarabitur.

Reſponſio ad argumenta Iudęorum deſcripta ſuperius in principio huius octaui capitis. Cap. XXII.

Reſtat nunc, vt reſpondeamus ad argumenta Iudæorũ contra nos facta, & ad auctoritates contra nos allegatas, quibus nituntur ſuam defendere perfidiam, & primo. Ad primũ, cum dicunt, ꝙ illa lex fuit inſtituta ad tollẽdũ peccatum, & iuſtificãdum hominem &c. Reſpondetur: quòd iam probatum eſt in primo articulo, quomodo illa lex de ſe, nec poterat tollere peccatum, nec iuſtificare hominem ſimpliciter ad vitã æternam per opera legalia conſequendam: ſed ſolum fuit inſtituta, & data in ſignum figuratiuum, & in ſignum fœderis, & futuri pretii per Chriſtum ſol-

nendi in Cruce,& in figuram ſacramentorum eccleſiaſticorum,in quorum miniſterio,&collatione illico ſoluitur pretiū: & ideo ſoluto pretio fœderis per Chriſtum, illico ceſſauit ſignum fœderis, & ceſſauerunt omnia ſigna figuratiua: cuiuſmodi fuerunt omnia ſacrificia,& oblationes,& cætera legalia,quæ nunc cōtinuantur,& verificantur per ſua vera ſignificata: & ideo quotieſcunq; hodie per Iudæos illa obſeruantur legalia,falſificātur lex,& Prophetæ:poſtquam iam pridem fuerunt per Chriſtum verificata, & adimpleta:& iam impleuerunt officium,& curſum ſuum: prout dictum eſt. Quapropter Iudęi omnes, non ſolum noſtri temporis,ſed etiam à publicatione Euangelii citra,ſunt blaſphemi, talia falſa,& inania ſigna exercentes,& obſeruantes,& expectantes: & non ſolū ſunt blaſphemi,ſed & fatui:quoniam talia legalia non ſolum data ſunt in ſignum figuratiuum,& in ſignum fœderis,& pretii futuri:ſed etiam in ſignum cenſualis tributi: & ſic tota lex Moyſis, nil aliud erat, niſi Chirographus, & contractus debitorius,& cenſualis:vt ad Coloſſen. capitulo ſecundo.Sed iam ille cōtractus fuit raſus,& ruptus per mortem creditoris,vſque ad eum terminum,ad quē obligat eos lex ſoluere tributum cenſuale. Ergo ſequitur:ꝙ per mortem Chriſti creditoris,& procuratoris Dei patris, totus ille populus fuit abſolutus ab illo cōtractu debitorio:ex quo patet:quòd ipſi Iudæi fatui cenſendi ſunt,& deliri,ſoluendo tributum, ad quod ſoluendum non obligantur,immo prohibentur: vt declaratum eſt. Tria ergo mala perpetrant Iudæi volendo cerimonialia obſeruare. Primo enim animam ſuam occidunt. Secundo,legem falſificant Moſaicā dando falſa ſigna, & expectando Meſſiam, qui iam venit. Tertio,præiudicant,& iniuriantur ſibiipſis, ſoluendo tributum, ad quod non obligantur. Sed quartum eſt peius omnibus:quia manent cęci, & in eadem perfidia obſtinati:& ideo hæretici ſunt,& à Deo alieni. Ad ſecūdum argumentum, in quo dicitur: quòd lex Moyſis, ſiue illa legalia, nunquam fuerunt mortua &c.Reſpondetur: ꝙ circūcifio,& Sabbatum,& cætera legalia fuerūt data ſub fœdere ſempiterno, quoad ſuam veritatem,& ad ſua ſignificata, & quo ad ſuum finem:& ſic dicuntur æterna, ratione ſuorum ſignificatorum, inquantum continuantur,& verificantur, & æternificantur per ſua ſignificata. Nā ſicut illa circuncifio fiebat tunc carnaliter in ſignum circuncifionis ſpiritualis, ita fit hodie ſpiritualiter per baptiſmū: & ſic eſt dicendum de agno paſchali, & de agno matutino,& veſpertino:q quotidie offertur,quo ad ſuum verum ſignificatum in ſacramento euchariſtiæ:& ſic eſt dicendum de cæteris legalibus carnalibus,quæ hodie ſpiritualiter obſeruantur:quia fuerunt etiam data illa legalia in fœdus æternum,quantum ad finem vltimum:quia omnes Patriarchæ, & Prophetæ,& fideles, qui obſeruauerunt illa legalia ſub pacto fidei Chriſti venturi,æternaliter fruuntur cum Chriſto bonis cœleſtibus,& æternis: quā repromiſſionem acceperunt in Chriſto: vt ait Apoſtolus ad Hebræos capitulo vndecimo,& ſic(vt ſupra dictum eſt) ad p̄dictum ſecūdū Hebręoꝝ argumentū reſpondent, qui idiomatis Hebraici non habent intelligentiam:illi autem,q Hebraici idiomatis veram habent cognitionem,oſtendunt dictiones illas,quę æternitatem ſignificare videntur,non ſignificare temporis perpetuitatem,ſed longitudinem:vt ſuperius demōſtratum fuit. Et ppea ip̄m ſecundum argumentum nihil probat:ſed omnino ex ſe euaneſcit, cum ſuper falſo fundatum ſit fundamēto. Ad tertium argumentum: in quo dicitur: quòd illa lex non debet ceſſare, quæ fuit promiſſa ſub iureiurando, & pacto ſanguinis effuſi &c.Reſpondetur: quòd illud myſterium ſcriptum Exodi capitulo vigeſimoquarto de confirmatione fœderis per aſperſionem ſanguinis ſuper altare, & ſuper populum, eſt gladius penetrans perfidiam Iudæorū: quoniam per illud myſterium oſtenditur manifeſte Iudęos eē periuros,& vio-

latores pacti,& fœderis habiti, & firmá- ti,inter Deũ,& populũ Iſrael. Nam Moy- ſes accepit librũ legis,& legit ipſum co- ràm toto populo congregato,explicans omnia pręcepta Dei. Cui totus populus reſpondit,dicens: Omnia,quæ locutus eſt Deus, faciemus,& erimus obediẽtes: & tunc Moyſes ad confirmationem pa- cti occidit duodecim vitulos: iuxta nu- merum duodecim Tribuum Iſrael: & vnam partem ſanguinis aſperſit ſuper al tare domini,& alteram partem ſuper po pulum,dicens: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his. Per quod myſte rium voluit oſtẽdere, ꝙ illa lex, & illud fœdus non erat ſoluendum, niſi per ef- fuſionem ſanguinis Chriſti: & ſic illa lex debebat durare vſq; ad Chriſtum, q per mortem,& paſſionem debebat verifica- re omnia legalia in lege pręcepta. Vnde per hoc,ꝙ occidit duodecim vitulos,ſi- gnificabatur, ꝙ Chriſtus erat electurus duodecim Apoſtolos,per quos debebat omnes multiplicare fideles ꝑ baptiſma- lem.ſ.regenerationem: quorũ ſanguine eccleſia per Chriſtum plantata,erat con- firmãda,& irriganda, ac augumẽtanda: & figurabatur etiam,ꝙ per fidem duode cim articulorum oẽs erant ſaluandi. Et ꝑ hoc,ꝙ vnam partem ſanguinis effudit ſuper altare,figurabatur,ꝙ Chriſtus De- us,& homo erat immolandus, & ſangui ne aſpergendus in ara Crucis. Sed per hoc,ꝙ alteram partem aſperſit ſuper po pulum,figuratũ fuit, quomodo Chriſtus propter populum ſuum,& totum genus humanũ erat ſuum effuſurus ſanguinẽ: vt ipſum à morte,& captiuitate, & ſerui- tute peccati liberaret: & ſic voluit Deus ꝓfigurare,& ſignificare, ꝙ quãdo Chri- ſtus in ara Crucis ſuum effunderet ſan- guinem: tunc,& eodem ipſo tempore, ſi- cut totum genus humanum per talẽ ſan guinis aſperſionem eſſet à ſeruitute pec- cati abſolutum, ita pariter ille populus eſſet à iugo legis,& ab cerimoniarũ ob- ſeruantia abſolutus,& liberatus: & tunc illud fœdus,& pactum eſſet finitum, & vinculum legis diſſolutum. Et ideo di- xit Moyſes: Hic eſt ſanguis fœderis: qd pepigit vobiſcum dominus ſuper cũctis ſermonibus his: ideſt hic ſanguis effun ditur in ſignum,& figuram illius ſangui nis,quem effuſurus eſt Chriſtus in Cru- ce pro omni populo: per quem ſangui- nem Chriſti abſoluetur genus humanũ à iugo,& ſeruitute Diaboli: et populus Iſrael abſoluetur à iugo, et vinculo le- gis Moſaicæ: quę dicitur lex ſeruitutis: ex quo patet quod illud pactum, et fœ- dus obſeruantię legis veteris non debe- bat durare,niſi vſq; ad paſſionem Chri- ſti,et ſanguinis ſui effuſionem: per quã ſanguinis effuſionem,illud pactum erat finiendum,et abſoluendum. Qui quidẽ ſanguis Chriſti fuit figuratus per illum ſanguinem, quem Moyſes aſperſit ſuper populum,et altare, ſicut ipſe Moyſes di xit: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepi- git dominus vobiſcum etc. ita pariter Chriſtus dixit: Hic eſt calix noui, et æterni teſtamenti: hoc eſt myſterium fi- dei, qui pro vobis effundetur in remiſ- ſionem peccatorum: vt Matthæi capitu lo vigeſimoſexto: ideſt hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, figuratus per illũ ſanguinem fœderis, quem Moyſes effu- dit ſuper altare,et ſuper populum in ve teri teſtamento, in ſignum fœderis, et fi dei paſſionis meæ. Ex quibus patet: ꝙ ſicut Moyſes effudit illũ ſanguinem in ſignum fœderis,et in figuram paſſionis Chriſti futuri, ita Chriſtus effudit ſan- guinem in Cruce ad verificandum il- lud ſignum, et figuram, et ad complen dum,et finiendum pactum. Et per conſe quens tunc ceſſauit ab officio ſuo: quia tunc fuit pactum vere obſeruatum, et fi- nitum,et conſummatum per Chriſtum. Et ſic patet: ꝙ argumentum quod faciũt Iudęi,et illa auctoritas, quã adducũt cõ tra nos,eſt manifeſte cõtra eos, et deſtru it eoꝝ perfidiam,et oſtendit eos eſſe cæ cos. Ad quartum autem argumentũ, cum dicunt,ꝙ illi legi non poteſt addi, nec auferri ex Dei pręcepto: vt Deutero nomii capitulo quarto. Reſpondetur: ꝙ lex Euangelica nil addit, vel aufert à lege,q̃tum ad eſſentialia. Duo enim ſunt

Digitized by Google

in lege veteri valde conſideranda: quia quædam ſunt eſſentialia, ſicut erat fides futurorum myſteriorum Chriſti, & eccleſię, quæ in lege erant figurata: & quædam erant accidentalia, ſicut erat modus colendi Deum per illa legalia, quę erant ſigna, & figurę futuræ veritatis, quę per Chriſtum completæ ſunt, erant de eſſentia illorum ſignorum, & figurarum: & ideo lex Euágelica ſeruat veritatem per illa legalia ſignificatam: qa lex per Moyſem data fuit: ſed gratia, & veritas per Chriſtum facta eſt: vt Ioan. capitulo primo. Ergo lex Euangelica auferendo legales cerimonias à lege Moyſis, nihil eſſentiale aufert, poſtq̃ retinet, & obſeruat veritatem ſignificatam per illa ſigna, quæ erant quædam accidentalia ipſi legi: quibus ceſſantibus non deſtruitur, ſed conſtruitur lex, poſtquam ſunt verificata per Chriſtum: quia accidens poteſt adeſſe, vel abeſſe pręter ſubiecti corruptionem: & ſic patet, ꝙ nullum eſſentiale aufertur à lege: & iſto modo intellexit Deus, quãdo dixit: Non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis ab eo: id eſt non addetis, nec auferetis aliquid eſſentiale, quod ſit de eſſentia legis: tunc manifeſtum eſt, ꝙ veritas Euangelica eſt de eſſentia legis, ſine qua nulla pars ſcripturę veteris teſtamenti poteſt veraciter itelligi: eo ꝙ eius veritas eſt ibi ſignata de eſſentia ſigni: quia ſignum non eſt gratia ſui, ſed gratia ſignati, ad quod eſſentialiter ordinatur. Ex quibus patet, ꝙ Iudæi moderni ſunt corruptores, & truncatores legis, & latrones, & ſacrilegi, & totaliter faciunt contra auctoritatem, quam contra nos Chriſtianos adducunt. Nam intelligendo legem Moyſis præciſe ad literam: & negando, & auferendo ſignificatum ſpirituale, & propheticũ de Chriſto futuro, & de eccleſia, manifeſte auferunt illud, quod eſt eſſentiale, & principale in lege: quæ tota fuit data in figuram futurorum, & in ſignum fidei, & fœderis de Chriſto futuro, & in ſignum myſteriorum Euangelicorum: vt dictum eſt. Ergo auferendo veritatem Euangelicam à lege, auferunt proprium ſignificatum, & veritatem legis: quia myſteria Euãgelica nil aliud ſunt, niſi veritates legis: quia lex Euágelica eſt veritas legis veteris. Nam per myſteria Chriſti lex Moyſis fuit completa, & verificata: ergo Iudæi negando Chriſtum, & Euangelium, negant legis Moſaicę veritatem, & corrumpunt, & laniant, & truncant, & mutilant legem, auferendo principalem, & eſſentialem partem eius: auferendo, & negando veritatem, & retinendo mendacium. Nam poſtq̃ legalia fuerunt ſemel mortua cum Chriſto, & non ſurrexerũt cum eo, & impleuerunt officium, & curſum ſuũ, non ſunt vera, ſed falſa ſigna: eo ꝙ data ſunt tantum in ſignum de futuro: quæ omnia ſunt completa. Sed contra hoc ſic arguunt Iudęi: Si poſt aduentum, & paſſionem Chriſti, lex Moyſis manet falſa: vt dicitis vos Chriſtiani: quare ergo vos legitis legem Moyſis in eccleſiis veſtris? & quare Chriſtus veſter allegauit Moyſem? Ioannis capitulo quinto, dicens: Moyſes de me ſcripſit &c. Ad hoc reſpondetur: ꝙ nos non dicimus legem Moyſis eſſe falſam: immo confitemur eam eſſe veram, & verificatam per Chriſtum: ſed dicimus: ꝙ poſt paſſionem, & reſurrectionem Chriſti obſeruantia eius eſt falſa, & mortifera, quo ad cerimonialia. Vnde lex Moyſis poteſt tripliciter conſiderari. Vno modo, quantum ad ſcripturam in ſe, & quãtum ad intentionem Dei, qui dedit illam. Secundo, quantum ad intellectum legis. Tertio, quantum ad obſeruantiam eius. Primo modo: lex Moyſis eſt vera, & iam verificata per Chriſtum. Nam Deus dedit illam legem in ſignum, præcipiens vt illa legalia obſeruarentur, vſq; quo eſſent impleta per Chriſtum. Sed quia hoc iam eſt impletum: ideo intentio Dei, & legis, & fides Patriarcharum, & Prophetarum manet vera, & ſpes eorum completa. Secundo modo: lege manente vera, intellectus legis poteſt eſſe verus, aut falſus. Nam quando Iudæi legunt ſcripturam legis, & Prophetarum, non intelligendo omnia illa eſſe impleta in Chriſto, tunc intellectus eorum

Oppoſitio

Reſponſio

eorum eſt falſus,quia eſt contra verita‐tem:quia in rei veritate iam illa comple‐ta ſunt:ſed intellectus catholicus eſt ve‐rus:quia credit omnia illa eſſe iam com‐pleta.Et ideo dicit Auguſtinus libro de vnico baptiſmo: Quòd in eadem lege Iudæi fiunt mali,male intelligendo: & Chriſtiani fiũt boni,bene,& ſpirituali‐ter intelligendo.Nam Iudęi intelligunt legem ad literam tm̃ abſque ſenſu ſpiri‐tuali:ſed Chriſtiani præter ſenſum lite‐ralem,intelligunt,& credunt illam lite‐ram,quo ad ſenſum ſpiritualem de Chri ſto,& eccleſia:& credunt,& affirmant o‐mnia illa ſigna eē iam cõpleta per Chri‐ſtum.Et ideo in diuinis officiis primo le‐gimus Moyſem,& Prophetas: ad deno‐tandum,ꝙ omnia illa figurabant,& prę nunciabant Chriſtum venturum:ſed po‐ſtea legimus Euangelium: ad denotan‐dũ,ꝙ omnis ſcriptura legis, & Prophe‐tarum fuit iam completa, & verificata ꝑ Chriſtum in Euangelio. Et ſic primo le‐gimus ſignum, & poſtea legimus ſigna‐tum,& veritatem illius ſigni:& ſic patet, ꝙ Iudæi falſificant ſcripturam legis, & Prophetarum negando eius veritatem. Sed nos verificamus legem, & Prophe‐tas,ſpiritualiter intelligendo.Et ideo,li‐cet ſcriptura legis, & Prophetarũ ſit de ſe vera,& iam verificata, tamen eſt falſa ad intellectum, quo Iudæi intelligunt illam.Item non ſolum falſificant legem dictis,ſed etiam factis falſis in obſeruan‐do legalia. Nam licet obſeruãtia legaliũ eſſet vera ante aduẽtũ Chriſti: eo quòd eius figurabat aduentum: tamen modo talis obſeruantia eſt falſa:eo ꝙ ſignificat & deſignat futurum,quod iam eſt præte‐ritum,& completum per Chriſtum:& ſic illa obſeruantia legis,quę ante erat vera, modo eſt falſa:& tunc erat illis ſalubris ante aduentum Chriſti,& modo eſt mor‐tifera. Vnde ponit exemplum Auguſti‐nus cõtra Fauſtum,dicens: Si detur me‐della purgatiua vni infirmo,eſt ipſi ſalu‐bris:ſed ſi eadem medella det ipſi poſt ſanitatem,eſt ipſi nociua, & eum interfi‐cit:ita pariter circuncíſio, & cæterorum legalium obſeruantia,erant vera, & ſalu‐bria ante aduentum Chriſti: ſed modo ſunt falſa,& nociua: & ſic patet, ꝙ ſcri‐ptura legis,& Prophetarum eſt bona, & vera nobis:ſed obſeruãtia, & intellectus Iudæorum eſt falſus. Vnde notandũ eſt, ꝙ opera legalium erant quædam prote‐ſtationes,& profeſſiones Chriſti futuri, & futurę redẽptionis:& ideo ante Chri‐ſti aduentũ,erant veræ tales proteſtatio‐nes,& ꝓfeſſiones Chriſti futuri: ſed mo‐do talis profeſſio,& proteſtatio eſt falſa, quia Chriſtus iam venit, & iam per ipm̃ facta eſt redemptio:& ideo talis obſeruã‐tia modo veraciter eſt falſa. Item ſicut tunc opera legis profitebãtur Chriſtum venturum:ita nunc opera euangelica ꝓ‐fitentur Chriſtum veniſſe: ideo opera euangelica ſunt vera,quia eorum profeſ‐ſio eſt vera. Ita ergo pariter opera legis modo ſunt falſa,quia eorum ꝓfeſſio eſt falſa,quia profitentur venturum,& futu‐rum,quod iam diu venit:& ſic talia ope‐ra falſificant legem, & Prophetas: quæ quidem ſcriptura de ſe eſt vera. Sed iam Iudæos veris rationibus ſe ſuperatos, & conuictos eſſe cognoſcunt, vt arbitror. Verum vt facilius acquieſcant:& ne re‐ligionem noſtram Chriſtianam hoc ſuo arbitratu finxiſſe exiſtiment:ex quo fon‐te nos Chriſtiani à Deo illuminati hanc exhauriamus veritatẽ:Chriſtum.ſ.Meſ‐ſiam noua lege mortales inſtruere debe‐re:multis adhuc ſanctorum Prophetarũ vaticiniis:hoc futurum prædictum,& ꝓ‐nuntiatum fuiſſe comprobare conabor.

¶Oracula de noua lege inſtituenda.

¶Eſaias.c.lv.Inclinate aurem veſtram, & venite ad me, & viuet anima ve‐ſtra,& feriam vobiſcum pactum ſem‐piternum miſericordias Dauid fide‐les. Caput. XXIII.

Accedat primo diuinus ille Vates Eſaias ad hanc veritatem oſten‐dendam:qui.c.lv.inquit: Audite audientes me:& comedite bonum:& de‐lectabitur in craſſitudine anima veſtra. Inclinate aurem veſtrã,& venite ad me, & viuet anima veſtra, & feriam vobiſcũ

paɫum ſempiternum miſericordias Da/
uid fideles. Hæc profecto verba, ſiqs ꝓ/
be percontatus fuerit, cognoſcet nõ dif
ficile Deũ præordinaſſe oĩno Meſſiam
legem hoĩbus fuiſſe daturum. Et feriam,
inqt, vobiſcũ pactũ ſempiternũ: hoc eſt
legem ſempiternam: & quam legẽ datu/
rus eſſet, ſequẽs lectio edocet: Miſericor/
dias. ſ. Dauid fideles. Dauid enim hoc ĩ
loco nulli dubium eſt: ꝙ Meſſias ĩtelligi
debeat: vt lib. vi. c. lxvi. ꝓbabitur: ꝙ per
Dauid intelligitur Meſſias: queadmodũ
ẽt legimus apud Oſeam. c. iii. Reuertent̃
filii Iſrael: & quęrent dñm Deũ ſuum: &
Dauid Regem ſuũ. Hęc enim verba trã/
ſlatio Chaldęa, quę à Iudeis dr̃ Targum
ſic interpretatur: Reuertẽtur filii Iſrael,
& quærent dñm Deũ ſuũ, ſiue cultũ Dei
ſui: & obedient Meſſię filio Dauid Regi
Infra .417. ſuo. Item Hieremias. c. xxx. Seruiẽt dño
Deo ſuo, & Dauid Regi ſuo: hoc eſt Meſ
ſiæ filio Dauid Regi ſuo, ẽt ſm Chaldęũ
textum. Quod aũt p Dauid ſine alia ad
ditione intelligat̃ interdum Meſſias, &
maxime apud Hebræos, patet in libr. de
Agigna. c. Endorſini, ſup. xii. c. Danielis:
vbi dicit̃: Sic throni, poſiti ſunt in plura
li. & paulo poſt dicit̃: Thronus flammæ
ignis, in ſingulari: vbi dr̃ ibidẽ: Verſus
iſti aduerſari vident̃. & ibi Rabi Aqla re
ſpõdens, ait: Nõ aduerſant̃. Quidã nãq;
thronus eſt pro Deo, & alius pro Dauid.
Quod Rabi Salomon gloſat: Dauid ipſe
eſt Meſſias. Quod aũt in ãdictis locis p
Dauid ĩtelligat̃ Meſſias, oĩbus facile ꝓſta
re põt: qm̃ anteq̃ Prophetę iſti naſceren
tur, iã diu Dauid diẽ ſuũ obierat: iõ de
ipſo Dauid hoc Eſaiæ vaticiniũ minime
ĩtelligẽdũ eſt: ſed maniſeſte de ipſo Meſ
Infra .416. ſia. Vñ vbi ſupius Eſaias inqt: Miſericor/
dias Dauid fideles, pro Dauid Meſſiam
intelligi ipſa veritas atteſtatur: quod ma
niſeſte verum eſſe ꝓbatur ex ſequẽtibus
verbis. ſ. Ecce teſtem ppl'is dedi eũ Ma/
gnid, & p̃ceptorem gentibus: qa illa di/
ctio Hebraica Magnid, ſignĩat Principẽ,
vel principalem: vt ẽt dr̃ Danielis. c. ix.
vſq; ad Chriſtum Ducem. Vbi enim in
Hebræo eſt hæc dictio Magnid, denota
tur eum principalem vnctũ eſſe, & non
Cyrrũ. Similiter hoc in loco per hãc di/
ctionem Magnid, denotatur principalis
Dauid: hoc eſt Chriſtus. Et ait Eſaias ibi/
dem: Feriam vobiſcum pactum ſempiter
num: ideſt dabo vobis legem ſempiter/
nam. Non enim loquitur Deus hic de le
ge Moyſis, quando illa multo tempore
ante data fuerat: ſed ait: Dabo vobis le/
gem ſempiternam. Si enim intellexiſſet
Deus de lege, quam dedit Moyſi in mõ
te Oreb, dixiſſet vtiq;: Dabo vobis legẽ
Moyſis, vel aliquid aliud, propter quod
facile intelligerent omnes legem illam
ab ipſo datam in monte Oreb. Solum au
tem dixit: Feriam pactum ſempiternũ: vt
oſtenderet legem aliã ſe daturũ, q̃ illam,
quæ Moyſi ab eo in Tabulis data fuit.
& ſequitur Eſaias declarans legem illam
dandam p Meſſiam eſſe: Miſericordias
Dauid fideles: hoc eſt charitatẽ, atq; mi/
ſericordiam, quas Chriſtus in primis p̃di
cauit, & docuit: vt maniſeſte apparet le/
gentibus euãgelicam doctrinam. B. autẽ
Paulus Actuũ. c. xiii. allegat hanc Eſaię
literam ad huius nouæ legis ꝓpoſitum:
ꝙ per Meſſiam eſſet danda: & hoc ſm
tranſlationem. lxx. interpretum, dicens:
Sãcta Dauid fidelia: vbi Eſaias dixit: Mi
ſericordias Dauid fideles. Conſtat igitur
ex his oĩbus, quæ ab Eſaia dicta ſunt, no
uam legem à Meſſia dari debuiſſe, & ſic
conſtituiſſe Deũ, & pręordinaſſe. Et no/
tandum eſt: ꝙ Propheta per illa verba:
Et delectabit̃ in craſſitudine anima ve/
ſtra. & per illa alia ſubſequentia: Et viuet
aĩa veſtra, ne qs putaret auditum carnis
eſſe, & nõ mẽtis, ad quẽ hortat̃ ſermo di
uinus, non carnis bona, ſed aĩę pollicet̃:
hoc eſt ſpiritualia bona, & non terrena.

¶ Hieremias. c. xxxi. Ecce dies veniunt
dicit dñs, & feriã domui Iſrael, & do
mui Iuda fœdus nouũ: non ſm pactũ
quod pepigi cum patribus veſtris in
die, qua apprehendi manum eoꝝ, vt
educerem eos de terra Aegypti &c.

Caput. XXIIII.

VEniat etiam Hieremias hanc quã
diximus veritatem clarius decla/
raturus. c. xxxi. ſic inqens: Ecce di
es veniunt dicit dominus, & feriam do/
mui

Digitized by Google

mui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouũ: non ſm pactum, quod pepigi cum patribus veſtris in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti: pactum, quod irritum fecerũt, & ego dominatus ſum eorum, dicit dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriã cum domo Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, & ero ipſis in Deum, & ipſi erũt mihi in populum. Quid facilius? quid'ue clarius dici, atque cogitari põt? Inqt enim Propheta: Vecharati herbet Iſrael veh. chet ieugda Berith hedaſſa: hoc eſt: Feriã domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouũ. Fœdus nouum, inquit, hoc eſt legem nouam: quod à Iudeis dicit Berith hedaſſa. Et ꝙ de noua lege itellexerit Propheta, patet per ea verba: Non ſm pactum, quod pepigi cum patribus veſtris &c. Quæ verba declarãt Prophetã voluiſſe legem Moyſis excludere. Non igitur poterit vel fundamẽto, vel rõne aliqua inficiari Iudæus, quo minus fateat, vi verborum antedictorum, Deum daturũ quãdoq;, & ſtatuiſſe hoibus legem nouam.

Ab his quidem verbis Hieremiæ nullo pacto diſcedere ipſe Iudæus poterit. loquitur enim Vates iſte ſanctiſſimus adeo aperte, adeo diſtincte, ꝙ profecto ſanæ mentis cuilibet, ſatis pro adipiſcẽda veritate factum eſſe, non difficile iudicari poteſt: neq; aliunde debemus propoſiti noſtri apertius teſtimonium quærere. Ait enim Hieremias: Feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum. Quo ordine, quóue modo fœdus iſtud nouum daturus eſſet Deus, ipſe Propheta declarat inferius, inquiens: Dicit dñs: Dabo legem meam in viſceribus eorũ, & in cordibus eoꝝ ſcribam eam. Quod & Eſaias nõ ignorauit, cum dixit. c. li. Audite me, qui ſcitis iuſtum populus meus: lex mea in corde eoꝝ. Non enim Chriſtus noſter legem ſuam dedit in ſcriptis, ſed verbo tm̃ prædicauit, & ſit in cordibus eoꝝ, q audiuerunt impreſſit. Quod præceptum noſtra ſanè amplectitur religio, atq; prædicat: & circa quod verſatur imprimis: idq; à nobis Chriſtianis antefertur oibus, q̃ Deo pro ſacrificio reddi poſſunt: qm̃ Deus intuetur cor hoium: vt ſcribitur primo Regum. c. xvi. Pſalmo etiam .xxxvi. dicitur: Os iuſti meditabitur ſapientiam: & lingua eius loquetur iudicium: lex Dei eius in corde ipſius. Ideo præcipitur Deuter. c. vi. Diliges dominũ Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: eruntq; verba hęc, quæ ego pręcipio tibi hodie in corde tuo. & ibidem parum infra dicitur: Scribeſq; ea in limine, & hoſtiis domus tuę. Vnde Hebræi, vt ea verba firmo corde retineant, ad hunc vſq; diem, ſiue in charta, ſiue in membrana huiuſmodi ſcribẽtes mandatũ, chartam illã, ſiue membranam, in arundine poſitam locant in ſuperiore limine hoſtii ſui: vt ingredientes ipſi, & exeũtes, diuini huiuſmodi recordentur mandati. Vident enim Iudęi præceptum iſtud quotidie, ſiue locum vbi poſitum eſt. Vtrum autem opere, atque facto mandatum ipſum adimpleant, Deus ſcit.

In qua re: hoc eſt in ipſo legem dandi, & docendi modo (ſi diligenti conſiderentur examine) non parua inter legem veterem, & nouam inuenitur eſſe differentia. Nam vetus Hebræis, tanquã ſeruis perterritis: & pauore non paruo cõcuſſis, in timore data fuit: vt Exodi cap. vigeſimo. Cum lex noua: ideſt Euangelica, nobis Chriſtianis, tãquam filiis per Chriſtum in monte ſedentem, & docentem familiariter in charitate, & amore data fuerit: vt Matth. c. v. Vñ lex noua, lex amoris dr̃, cũ lex vetus, lex timoris nũcupet. Lex inſup vetus in ſcriptis data fuit: vt Exodi. c. xxxii. Pro primis Tabulis, quas fregit Moyſes: vt Exodi capitulo. xxxiiii. Pro ſecũdis, quas in Arca cuſtodiri mandauit, cum lex noua in ſpiritu data fuerit, p Spiritum enim ſanctum lex ipſa Euangelica in diſcipuloꝝ cordibus in die Pẽtecoſtes fuit infuſa: vt Actuum. c. ii. Et ideo lex Euãgelica, lex ſpiritus dicitur, quia per Spiritum ſanctum in ipſorum Apoſtolorum cordibus infuſa, & impreſſa fuit. Recte igitur inquit

Digitized by Google

Hieremias: Dabo legem meam in viſceribus eorum: & in corde eorum ſcribam eam. & ſimiliter Eſaias. c. li. qñ dixit: Lex mea in corde eorum: vt ſupra dictum eſt. Et ſequitur Hieremias, dicés: Et non docebit vltra vir proximũ ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens: Cognoſce dñm: oẽs enim cognoſcent me à minimo vſq; ad maximum, ait dominus: quod religione noſtra incepta factũ eſt. Nam reiecta idolatria omnis ꝓrſus extitit, atq; extincta Chriſti aduẽtu: & profeſſi ſunt homines vbiq; vnum Deum cœlorum opificem, atq; mundi rectorem. & ſequitur ẽt Propheta in eodẽ. c. Si defecerint leges iſtæ coràm me, dicit dominus, tunc & ſemen Iſrael deficiet: hoc eſt: ſi hoc fœdus nouũ, & inſtitutiones nouas à Chriſto Meſſia exhibitas Iudæi recipere noluerint, ęorum ſemen, inquit Deus, coràm me deficiet: vt non ſit gens coràm me cunctis diebus: gens. ſ. ſancta, atq; ſacerdotalis: quemadmodum dixerat Deus Exodi. c. xix. Mea eſt oĩs terra: & vos eritis mihi in Regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Iudæi ergo per ſuperius dicta inficiari non poſſunt, quin Hieremias in hoc capitulo de lege noua dixerit, quæ p Meſſiam tunc venturum danda eſſet hominibus. Hoc idem confirmat Apoſtolus Paulus ad Hebræos. c. viii. vtens interpretatione. lxx. interpretum. Sed quoniam fœdus nouum, legem nouam diximus ſignificare, volẽs Iudæus ſuperſtitiones ſibi à maioribus ſuis traditas tueri, ac ſuſtentare, irruit in nos, dicens: A' veritate longe ſemota eſt hęc eruditio, quæ traditur à Chriſtianis: qm̃ Hebręi in Gymnaſiis ſuis, atq; Synagogis veritati fauẽtes, erudiunt puerulos ſuos, Berith, dictionem Hebræam, confirmationem ſignificare: quam veritatem ſequuntur, q de literis Hebræis benemeriti ſunt. Reſponſio. Vt omnes exploratum habeant, Berith, apud Hebræos legem ſignificare, legant Adeuori: hoc eſt Deuteronomii cap. ix. Cumq; tranſiſſent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi dñs duas Tabulas lapideas, Tabulas fœderis. Quęrit enim à Iudæis: Tabulæ iſtæ

Oppoſitio.

Reſponſio.

quas Moyſi dedit dñs: in qbus erant decem pręcepta ſcripta digito Dei: vt habetur Exodi. c. xxxi. nonnę fuerunt Tabulę legis? quod ſi ita eſt, ſicuti eſt, quo animo, & qua fronte audent ꝓmere Berith, nullo modo legem ſignificare? Ratio ꝑfecto per ſe ſtat, & res ipſa de ſe teſtimonium affert: ꝙ Berith, legem ſignificet. Diuina enim lex, quę Moyſi à Deo data eſt, non erat antequã Deus ipſam daret: hęc quidem veritas omnibus patet: igit cum dicitur: Dedit mihi dominus duas Tabulas lapideas: omni ratione dici poteſt: ꝙ ipſa dictio fœdus: quæ à Iudæis dicitur, Berith, confirmationem non ſignificet: cum rei, quę non eſt, confirmatio vlla dari non poſſit. Vt autem veritas hæc, quam ſequimur, necnon & Iudęorum falſitas neminem fugiat, legant Exodi. c. xxxi. quia ibi dicitur: Deditq; Moyſi dominus, completis huiuſcemodi ſermonibus, in monte Synai duas Tabulas teſtimonii in manu ſua ſcriptas digito Dei. & ibidem. c. xxxii. Et reuerſus eſt Moyſes de monte, portans duas Tabulas teſtimonii in manu ſua, ſcriptas digito Dei ex vtraq; parte, & factas opere domini. Vbi enim nos legimus Tabulas teſtimonii: quis eſt adeo imperitus, adeo indoctus, atq; inſanus, qui non intelligat, & non affirmet ibi Tabulas teſtimonii, ſignificare Tabulas legis? Sed eodem in loco, à Iudęis etiam legitur, Luchos Berith: quę dictiones legis Tabulas ſignificant: igitur legem, Berith, ꝓculdubio ſonat, atq; ſignificat. Habemus hoc etiam Exodi. c. xxiiii. Dixitq; dominus ad Moyſem: Scribe tibi verba hæc: quibus & tecũ, & cum Iſrael pepigi fœdus. Stetit ibi coràm domino Moyſes . xl. diebus. & . xl. noctibus, panem nõ comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in Tabulas verba fœderis decem: quæ verba ſic ab Hebręis proferuntur: Diuere, haberit, eſſeres: quæ non aliud ſignificant, niſi decem legis pręcepta. Nec obſtat, ꝙ de ſecundis Tabulis iſta dicãtur, quæ forte dici poſſunt ad confirmationem priorum. Nam verba, quæ fuerunt in ſecundis, eadem fuerunt in primis.

Scribitur.

Digitized by Google

Scribitur enim hæc veritas in principio capituli hmôi: Pręcide, ait, tibi duas Tabulas lapideas inſtar prioꝝ: & ſcribã ſuper eas verba, quæ habuerunt Tabulæ, quas fregiſti. Sed Tabulæ, quas fregit Moyſes fuerũt Tabulę primę, in quibus erant ſcripta decẽ legis pręcepta: igiť & eadem in ſecũdis: hoc planè cuiq; patet recta ꝓſitenti. Poſſet hic nõ imerito, ſed ſatis ꝯuenienter, vir aliqs ingenio pręditus quęrere, cur Deus in principio huius capl'i, ſe ſcripturũ ſup eas Tabulas dixerit: & poſtea in eodem dicat Moyſi: Scribe tibi verba hęc: qbus & tecum, & cum Iſrael pepigi fœdus. Sup qua quęſtione, ſiue inqſitione ſic rñderi poſſet, & forte non male. ſ. Deum hoc feciſſe: eo ꝙ prima lex, quam Deus pplõ dedit Hebræo, eſſet qñq; finem habitura, ſicut Tabulæ primę legis Moſaicę, quas fregit Moyſes ex aduentu Meſſiæ ſuum habuerunt finem. Secũdas vero Tabulas dixit Deus ſe ſcripturũ: ſed poſtea iuſſit Moyſi, vt eas ſcriberet. Vnde ex hac quaſi diuerſitate dici põt: ꝙ eo, ꝙ ipſemet Deus eas ſcribi fecit, ipſemet eam ſcripſerit: quia qui aliquid per alium facit, per eundẽmet fieri videť. Vnde ſecũdas legis Tabulas duo videnť ſcripſiſſe. ſ. Deus iubẽdo, & Moyſes ſcribendo. Ad præfigurandum, ꝙ ſecunda lex. ſ. Chriſtianoꝝ, ferẽda, & danda eſſet per Meſſiam, qui Deus, & homo futurus erat: & ideo primę Tabulę quas fregit Moyſes, fuerunt in ſignum, ꝙ prima lex. ſ. Moſaica, ceſſare, & finem habere debebat in ipſius Meſſię aduentu. Secundę vero in arca collocatę, & cuſtoditæ fuerunt: eo ꝙ duraturę eſſent vſq; ad huius mundi finem: hoc eſt per ſęculum Meſſię.

Oppoſitio

Sed qm̃ ſuperius diximus pro illuſtranda ꝓpoſiti noſtri veritate: ꝙ diuina lex Moyſis à Deo data nõ erat anteꝗ̃ Deus ipſam daret i Tabulis, Iudęus, qui vndiq;, ac ſemp quęritat offendere, opponit, dicẽs: Exodi cap. xiiii. ſcribiť: Si ergo audieritis vocem meã, & cuſtodieritis pactum meũ, eritis mihi in peculiũ de cunctis populis. & in ſequẽti capite declarat pactũ iſtud eſſe decẽ illa pręcepta: quæ poſtea in Tabulis ſcripta fuerunt. Vnde, inqt, duobus ipſe inſtruor dogmatibus: quoꝝ alteꝝ eſt: ꝙ Moyſes anteꝗ̃ mãdata illa decem in Tabulis accepiſſet, illa verbo tantũ à dño data fuerant: ex quo claꝝ oibus eſt: ꝙ illa pręcepta in Tabulis ſcripta fuerint illoꝝ ꝯfirmatio præceptoꝝ, quæ voce prius à dño data ſunt. Alterum vero, ꝙ omnes illę auctoritates aduerſus ſniam meam à te deductæ tueñť, atq; ꝯfirmant veritatem, quam diximus dictionẽ iſtã, Berith, ꝯfirmationem ſignificare. Nam pactũ, ꝙ nos Iudęi dicimus, Berith, vos aũt legem, in Tabulis ſcriptũ ꝯfirmauit illud à Deo ante voce exhibitum. Cõſtat igiť, ꝙ vnum ſit ꝯfirmatio alterius: iccirco Hebręi noſtri rectè ſentiũt, Berith, ꝯfirmationẽ ſignificare, nõ legẽ.

Reſponſio

Rñſio. Duo Iudęus ait. Primũ, ꝙ anteꝗ̃ in Tabulis Moyſes pactũ acciperet, illud à Deo datum voce prius fuerit: vt ſcribitur Exodi cap. xix. Ad quod rñdetur, ꝙ illud, quod diciť Exodi cap. xix. Si ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum &c. Hoc totum fuit ꝑmiſſio quędam de lege futura danda Iudaico populo à dño in monte Oreb: quoniam ibi non exprimitur pręceptum aliqđ, queadmodum expreſſum fuit poſtea à domino. iccirco loquiť Deus in tpe futuro, dicens: Si audieritis vocem meã, & cuſtodieritis pactum meum. quæ inſtituta, ſiue pręcepta intelligi debeãt per ea, quę ſcribunť in eodem cap. xxix. Exodi, qñ diciť: Si ergo audieritis vocem meã, & cuſtodieritis pactũ meum: ſequens caput declarat, vbi diciť: Nõ habebis Deos alienos: nõ facies tibi ſculptile: & ſic de aliis. Quæ quidem omnia ſunt eadem, quæ à Deo in Tabulis ſcripta fuerũt: vt ꝯſtat oibus hæc accurate ſcrutantibus. Igitur ſi vnum, & idem fuerit lex illa, de qua diciť eiuſdem Deuterono. cap. xxxi. & xxxii. rectè dici non põt, ꝙ vna pręcedat alteram, cum nihil ſeipſum anteire non poſſit. Et licet pactum, quod diciť cap. xix. Exodi, voce ꝓceſſerit pactũ, vel teſtimoniũ in Tabulis à dño traditum, vnicum tamen, & idem eſſet, ac ſolum, & ſingulare: licet promiſſio vnius fuerit effectus alterius: quod quidem veritati,

Digitized by Google

quam diximus, non repugnet. Ad alterũ vero, quod inqt Iudęus, auctoritates contra eum à me exhibitas confirmare ſententiam ſuam, Berith ſcilicet cõfirmationem ſignificare, & non legem: arbitror, per ea, quę ſuperius attigi, accumulatius reſpondiſſe. Attamen pro ſatisfactione curioſorũ, ſi adhuc melius diſcutere velimus: eſto, ꝙ dictio illa Pactum, ſiue fœdus, vel teſtimonium, de qua dicit̃ cap. .xxxi. & .xxxii. Exodi, confirmatio legis, cum ibidem de lege, & non de alia re tractetur, dici poſſit, & non lex. Quæro cuius legis? reſpondeat Iudæus neceſſe eſt, Legis, de qua dicitur Exodi cap. xx. vbi legimus: Non habebis Deos alienos: non facies tibi ſculptile &c. vel Exodi cap. xix. vbi ſcribitur: Si audieris vocem meam, & cuſtodieris pactum meum. Itẽ tertio Regum cap. viii. dicitur: Et ædificaui domum nomini domini Dei Iſrael: & conſtitui ibi locum Arcæ, in qua fœdus domini eſt, quod percuſſit cum patribus noſtris, quando egreſſi ſunt de domo Aegypti. & ibidem paulo ſuperius dixerat: In Arca autem non erat aliud, niſi duæ Tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Oreb. Ecce quomodo hic Tabulæ legis dicuntur fœdus, & pactũ. Vnde ſciendum eſt, vocabulum hoc ab Hieremia introductum: ſcilicet Berith, legem, pactum, fœdus, teſtamentũ æque ſignificare. Nouam vero legem, Meſſiæ legem intelligi etiam Iudęorum Rabini confitentur. Quæro igitur à Iudęo hæc dictio, Pactum, de qua dicit̃ in cap. xix. Exodi: quæ apud Iudęum (vt dicit ipſe) ꝯfirmationem ſignificat, cuius legis confirmatio eſt? Eum nẽpe rñdere oportet, ſi ſe tueri volet, atq; falſitatem ſuam defendere, cum ad locum alium profugium non habeat, legis, de qua ſcribitur Geñ. cap. ix. Ego ſtatuam pactum meum vobiſcum. loquitur enim Deus Noe, & filiis eius. vel reſpondeat, de qua ſcribit̃ etiã Geñ. capitulo decimoſeptimo: quã Deus Abraę ſe daturum promiſit: Ponamq; fœdus meum inter me, & te. & paulopoſt ſequitur: Ego ſum: & ponam pactum meũ tecum. tunc q̃ro ẽt hoc fœdus, ſiue pactum, quod ſe daturum Deus promittit Abraæ, atq; Noe: quod (vt dicit Iudæus) confirmationem ſignificat, cuius legis, vel ſaltem cuius rei confirmatio erit? aut dicat ſe neſcire omnino neceſſe eſt, quẽadmodum rei veritas eſt: cum antea nõ habeantur in ſacris literis termini illi fœdus, ſiue pactũ: aut alicuius legis, vel rei confirmationem eſſe oſtendat: quod ab eo nullo modo oſtendi poteſt: quod tamen, ſi ab eo oſtendi poſſet, neceſſe foret, vt de alio etiam oſtenderet: & hoc modo, atq; ſucceſſione iſta proceſſus in infinitum fieret: quod incongruum quidem eſt, atq; inconueniens. His itaq; ſacrarum literarum fundamentis, aliiſq; rationibus adductis, vel doctus, vel imperitus quilibet ad quod diximus affirmandum dictiones iſtas, Pactum, atq; fœdus: quas dicunt Iudæi Berith, legem ſignificare omnino in capitibus ſuperius adductis. Sunt nanq; dictiones iſtę, Pactum, fœdus, atq; teſtimonium, in ſacris literis tam penes Iudæos, q̃ Chriſtianos frequẽtius idem ſignificantes. patet hoc Geñ. capitulo nono: Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum: & cum ſemine veſtro poſt vos. & infra: Statuam pactum meũ vobiſcum: nequaquã vltra interficietur omnis caro aquis diluuii. & itidem capitulo decimoſeptimo: Tu ergo cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te. & paulo ſuperius: Ego ſum: & ponam pactum meum tecum. & Deuteronomii capitulo nono: vbi Moyſes loquitur ad populum in Oreb: Prouocaſti Deum: & iratus delere te voluit, quando aſcendi in montem, vt acciperem duas Tabulas pacti. Necnon & Hieremias capitulo vndecimo: Audite verba pacti huius, & facite illa. & iſra: Et induxi ſuper eos omnia verba pacti huius, quod præcepi, vt facerent, & non fecerunt. Item Ezechielis capitulo quadrageſimoquarto: Diſſoluiſtis pactum meum in omnibus ſceleribus veſtris. Item Oſeę capitulo ſexto: Ipſi autem, ſicut Adam, tranſgreſſi ſunt pactum. & Geñ. cap. ix. de hac dictione, Fœdus, ſic ſcriptum reperitur: Circuncidetis carnẽ pręputii veſtri: vt ſit in ſignum

fœderis inter me, & vos. & Deuterono. cap. ix. Cumq; de monte ardente deſcenderem, & duas Tabulas fœderis vtraq; tenerem manu. necnon cap. xxix. Hæc ſunt verba fœderis: quod præcepit dominus Moyſi. De dictione autem, Teſtimonii, ſcribitur Exodi cap. xxxi. Deditq; mihi dñs completis huiuſcemodi ſermonibus in monte Synai duas Tabulas temonii. & in eodē cap. xxxii. Et reuerſus eſt Moyſes de monte, portās duas Tabulas teſtimonii in manu ſua: quos terminos, excepta hac, Teſtimonii, dictione, Hieremias ĩ vaticinio ſuo cap. xxxii. de quo ſupra in pręſenti capite tractat̃, pro veritatis ſuſtentatione legē ſignificātes dilucide oſtendit. Primo nanq; dicit: Feriā domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum. & quid ſit iſtud fœdus nouum, ſequitur declarans: Non ſm̃ pactum, qđ pepigi cum patribus veſtris: ſed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo legē meam in viſceribus eoꝝ, & in corde eorum ſcribam eam. Ex quibus verbis recte colligitur, ꝙ pactum, quod pepigit Deus cum Iudęoꝝ patribus fuerit lex ab eo data Moyſi in mōte Oreb quinquageſimo die ab exitu captiuitatis ſuæ de Aegypto. Ideo ſequitur Hieremias, dicens: Nō ſm̃ pactum, quod pepigi cum patribus veſtris in die, qua apprehendi manū eorum, vt educerem eos de terra Aegypti: hoc eſt non ſm̃ legem, quam pepigi cum patribus veſtris in monte Oreb. & ſequit̃ poſtea, declarās quod pactum nouū daturus eſſet Deus, dicens: Dabo legē meā in viſceribus eoꝝ, & in corde eoꝝ ſcribā eam. Ex qbus aperte ꝯſtat: ꝙ in hoc loco apud Hieremiam, & in oībus auctoritatibus, de qbus ſupra locuti ſumus, dictiones illæ, Legem, Pactum, atq; Fœdus, penitus legem ſignificent: tametſi lex, Thóra nomen Hebræi, ab Hebręis ēt nuncupet̃. Et vt Iudęi (quę diximus) negare nō audeant, intelligāt omnes in diſtin. viii. cap. ii. ſup illud Deuteronomii cap. xxix. vbi dicit: Hæc ſunt verba Berith, quæ mandauit dñs Moyſi, ſcindere cum filiis Iſrael in terra Moab, ꝑter illud Berith, quod ſcidit cū eis in Oreb. Berith enim ibi ſignificat legem. vnde in lib. qui dicitur Mequilda, ſuper iſtis, ac ſimilibus cōcluditur: Non eſt Berith, niſi lex, Exodi etiam cap. xix. ſic legitur: Dic domui Iacob: Vos vidiſtis q̃ fecerim ĩ Egypto &c. & ſubdit: Et nūc ſi audieritis vocē meā, & cuſtodieritis Berith meum: id eſt legē, eritis mihi in peculium &c. Vnde Rabini manifeſte dicunt in Commentariis eccleſiaſticis: ꝙ lex danda per Meſſiam excellentior Moſaica lege eſſe debet. Patet igitur ex omnibus in hoc capitulo deſcriptis: ꝙ ſummus ille arbiter Deus indulgētiſſimus Imperator, ac Iudex, multis annis anteq̃ Chriſtum Meſſiam filiū ſuum è cœlo ad noſtram fragilitatem ſumendam mitteret: per eum nouam legē, atq; religionem hominibus afferre ſtatuiſſet: quod diuinæ volūtatis myſteriū Iudęus ſuo more, atq; inſolentia, ſiue temeritate reſpuit, atq; aſpernat̃: quę prauitas, quanta ſit, per Thalmudiſtas, & Rabinos ſuos, quaſi in fine huius quarti libri ſuo conuenienti loco liquido oſtendemus.

¶ Dauid Pſal. ix. Conſtitue domine Legiſlatorem ſup eos, vt ſciant gentes, quoniam hoies ſunt. Cap. XXV.

Dauid inſuper Pſal. ix. huiuſmodi approbat myſterium, dicens: Cōſtitue dñe Legiſlatorem ſup eos, vt ſciant gentes, qm̃ hoies ſunt. Non oportebat Vatem diuinum precario petere, ſi Moyſis lex continuis tpibus obſeruanda fuiſſet, vt Legiſlatorem ſup hoies ꝯſtitueret Deus. At is, qm̃ ſancto circūmunitus Spiritu, intelligebat Meſſiā nouā exhibituꝝ legem hoibus: iccirco datorem legis Meſſiam videndi ꝑcupidus, mittendum ad hoies Deū rogat. Quod aūt Pſalmus hic de Chriſto Meſſia ĩtelligi debeat, teſtis eſt Rabi Salomon: cuius doctrinā Iudæi oēs plurimi faciūt: qui in hmōi Pſalmi inſcriptione inqt: Dauid Spū ſcō̃ afflatū ꝓuidiſſe iuuenes Iſrael fortes, atq; magnanimos à Romanis multa ſeruitute opprimēdos: q tandē, licet nō idē numero Meſſię tpe, cū Iudęoꝝ ea tēpeſtate (vt ait ille) tot⁹ terraꝝ orbis ditioni, atq;

Imperio ſe ſubiecerit, libertate priſtina donabunt. In hmōi enim ſnia, cum falſitatis multum appareat, veritas tñ inſeritur de Chriſto Meſſia Pſalmum iſtum dici, & affirmari. Quod etiam Daniel ꝯfirmare videt cap.ix. in calce capitis, vbi dicit: Cōfirmabit aūt pactum multis: hoc eſt legem Euangelicam: quę dicit pactū, & fœdus nouū: vt in pręcedenti ꝓximo caplō declaratū eſt. Item in Pſal. lxxxiii. hoc idem dicit his verbis: Et enim benedictionem dabit Legiſlator: hoc eſt Chriſtus Euangelicæ legis lator: q lugētibus, & pœnitentibus peccatoꝝ ſuoꝝ largitus eſt, & quotidie largitur remiſſionē. Ibūt de virtute in virtutē: videbit Deus Deorum in Sion &c. Quod de Chriſto in carne tunc venturo annunciatum fuit, & ēt adimpletum fuiſſe conſtat.

¶ Eſaias.c.ii. Venite aſcēdamus ad mōtem dñi: & ad domū Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius, qa de Sion exibit lex, & verbū dñi de Hierlm. Cap. XXVI.

NEcnon hanc veritatem, pro qua cū Iudæis certamus, Eſaias ꝓphetauit: qui cap.ii. ait: Venite aſcēdamus ad montem dñi: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius, quia de ſion exibit lex, & verbum dñi de Hieruſalem. De Sion, inqt, exibit lex: non qdem vetus illa, & antiqua, quę à Moyſe data eſt, quæ multis annis ante exiuit de mōte Oreb, ſiue Synai: vtroq; enim nomine appellatus eſt mons ille. ait enim: De Sion exibit lex: quę aūt lex de Sion exiuerit, nō alia qdem, niſi quā Chriſtus benedictus Meſſias ibi prędicauit, & docuit: vbi diſcipulis ſuis dedit pręcepta diſciplinę, & legē vitæ: ibiq; ab eis diuino (quem ſe datuꝝ Chriſtus ꝓmiſerat) ſpiritu accepto, p orbem ꝓficiſcentes pręcicauerūt Euangelium omni creaturę: vt magiſtri ſui verba hęc adimplerent. ſ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit: qui vero non crediderit ꝯdēnabit: vt Marci cap.xvi. Et docendo nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius. Ex his nēpe Prophetę huius verbis, legem Moyſis intelligere non poſſumus: qa Vias ſuas: hoc eſt magiſtri ſui docere debebant: hoc eſt legem nouam: ſcilicet Euangelicam. & ambulabimus in ſemitis eius: hoc eſt ſm ſuam doctrinam, non autem Moyſis. Et ad maiorem huius rei ꝓbationem, ipſe idem Eſaias in eodem caplō parum ſuperius dixerat: Et erit in nouiſſimis diebus pręparatus mons domus dñi in vertice mōtium: eleuabit ſup colles: & fluēt ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi, & dicent: Venite aſcendamus ad montem dñi: & ad domum Dei Iacob: & vt paulo ſuperius dictum eſt. Sup qbus Eſaię verbis gloſat Rabi Salomon: Eleuabitur ſuper colles: qa miracula qdem habent fieri in eo: & qdem maiora miraculis mōtis Synai, atq; Carmeli, & Thabor. Vnde ipſe Rabi Salomon ſenſit hāc collium eleuationem, per famam, & gloriā eſſe, & non per motum localem. Quę autem miracula eſſent illa, ſtatim ſubditur: Quia de Sion exibit lex, & verbū domini de Hieruſalem oibus gētibus. Si ergo lex exire debebat de Sion: ergo alia lex, q̄ Moſaica, quę exiit de Oreb, vel Synai: & ex illis etiam verbis, Oibus gētibus, Euangelicam legem itellexit, quę omnibus gentibus data fuit: non aūt Moſaicā legē, quę ſolis Hebręis data fuit. Et quoniam Iudæi multa opponunt: vide infra lib. vii. qntam oppoſitionem: qa ibi multa opponuntur: quę omnia ibi etiam reſoluuntur, & bene.

¶ Micheas inſuper diuinus Vates hoc idem penitus dixit, his verbis cap.iiii. Venite aſcendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis: & ibimus in ſemitis eius, quia de Sion egredietur lex &c. Cap. XXVII.

QVam veritatem etiam Micheas Propheta confirmat cap.iiii. dicens: Venite aſcendamus ad mōtem dñi: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis: & ibimus in ſemitis eius, qa de Sion egredietur lex, & verbum dñi de Hierlm. Hæc de Meſſia ceciniſſe Micheam ēt Iudęi ſentiūt, atq; fatentur: qbus ſanè clarius ab eo ad pertinaciam

tinaciam Iudæorum conuincendam nihil dici potuit: De Sió egredietur lex, ait Micheas: nó dixit de Móte Synai, vel Oreb (vtroque enim appellatur noie) ſuper quo data fuit lex Moyſis, ſed in monte Sion: præuidit enim ipſe Propheta ſpiritu dei ductus, à Chriſto Meſſia nouo dogmate, noua lege hoíes inſtruendos eſſe: ideo dixit: Et docebit nos de viis ſuis: & ibimus in ſemitis eius: nó in ſemitis Abrahæ: nó Aaró: non Moyſis: ſed in ſemitis eius, Chriſti. ſ. De quo ſiquidem monte, ad quẽ Micheas pplm Dei aſcendere pcipit, Eſaias cap. li. ait: Cóſolabitur ergo dñs Sion: & ↄſolabitur oẽs ruinas eius: hoc eſt errores, atque fallacias, quas túc inſerebát in humanis pectoribus Iudæorum doctores: quibus reſeratis, & abiectis per doctriná Chriſti ibidẽ exhibitam, & regulam beneuiuendi: qui crediderunt in eum ſummo affecti ſunt gaudio, atque beatitudine æterna: ideo hmói lætitiæ ab eodem Propheta redditur ratio: Quia à me lex exiet, & iudicium meum in lucem populorum requieſcet. Nó illa quidem lex Moyſis, quæ multo tpe antea exierat: & quidem ex monte Synai: ſed alia: quæ aũt? Chriſti doctrina. ſ. quá ibi obſeruandá docuit. In monté Sion cur aſcẽderit Chriſtus: vt cópleret Eſaiæ vaticinium cap. xl. Sup montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion: qđ ſanè caput Iudæi ẽt referunt ad Meſſiæ tẽpus. De quo monte Pſal. lxvii. legitur: Mons Dei, mós pinguis: qm̃ ibidẽ Chriſtus Deus, & homo ſedẽ habuit: vt inquit Matthæus cap. v. Et cum ſediſſet in monte. ſ. Sion: acceſſerunt ad eum diſcipuli eius: & aperiens os ſuum docebat eos: iccirco eodem Pſal. dicitur: Mons, in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo. Pinguis enim vocatus eſt: quia dogmatibus, & & exemplis, rebuſq; mirabilibus ibi per Chriſtũ factis, & palàm demóſtratis: ideo Pſal. lxxvii. inquit Dauid: Elegit mótem Sion, quem dilexit. & Pſal. cxxxi. Elegit dñs Sion, & elegit eam in habitationẽ ſibi. & Abdias cap. vnico: Et in móte Sion erit ſaluatio. Et quoniá Iudæi multa opponunt, ideo vide infra lib. vii. oppoſitionem quintam cum reſponſionibus.

Finus Ferrarieñ.

¶ Eſaias cap. xlii. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, iudicium meum gentibus proferet. Cap. XXVIII.

Ipſe quoque Eſaias etiam capitulo quadrageſimoſecundo: hoc idem, qđ dicimus, approbat, dicens: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiá eũ, iudiciũ gentibus proferet. Hic námq; ſeruus, & electus, tum apud Hebræos, tum ẽt apud Chriſtianos intelligitur Meſſias, teſte tranſlatione Chaldæa, quæ apud Iudæos appellatur Targum: & ẽt Rabi Salomone, qui dicit ↄtenta in fine præcedẽtis capituli Eſaiæ: hoc eſt. xli. incipiendo ibi Primus ad Sion: & ↄtenta in prícipio huius. xlii. cap. dici de Rege Meſſia, & de redemptione vltima. & ſequitur Propheta: Et legem eius inſulæ expectabũt, quẽadmodum ẽt habetur apud eundem cap. li. Me inſulæ expectabunt, & brachiũ meũ ſuſtinebũt. Cum enim dicit: legem eius expectari ab inſulis, aliam pfecto legem intelligit, q̃ legem Moyſis, quæ Hebræorum dũtaxat populo data fuit. In inſulis autem habitantes, nó Moyſis legem, ſed Aplorum tpe (vt in eorum Actibus lectitamus) vbi & Paulus ſummo ſtudio, ac diligentia prædicauit, Chriſti doctrinam ſuſceperũt, & obſeruarũt: quod & in præſentiarum neminem latet. Et legẽ eius, inquit Propheta: hoc eſt, non legem Moyſis, ſed Meſſiæ Regis. Ex quo recte pcipere poſſumus aliá à Chriſto Meſſia exhibendá fuiſſe legẽ, q̃ quæ à Moyſe Iudaico populo data fuerit. Et vocat eũ ſeruum Deus ſolũ pp̃ter aſſumptá humanitatem: quia q̃tum ad diuinitatẽ ſeruus nó eſt, ſed filius, & ei æqualis. Et quod de lege noua itelligat ipſemet Propheta, magis infra declarat, dicẽs: Quæ prima fuerũt, ecce venerũt: noua quoque ego annũtio, anteq̃ oriantur audita vobis faciá. Cantate dño canticũ nouũ: laus eius ab extremis terræ. & iterum: Laudate habitatores petræ de vertice montiũ clamabũt: ponẽt dño gl'iam: & laudẽ eius in inſulis nũtiabũt. Quæ oia minime de Iudæis verificari poſſunt: tum quia hæc noua eſſe prædicuntur: tum ẽt quia lex Iudæorum non erat ab extremis terræ: nec in inſulis. Qua de re neceſſario hæc oía de lege Chriſti intelligẽda.

Digitized by Google

ſunt. item magis infra hoc aliud dicitur: Et educam cęcos in viam, quam neſciũt: ſignificans Gentiles idolatras ad fidem Chriſti venturos fuiſſe: prout adimpletum iamdiu fuiſſe meridiana luce clarius cognoſcitur.

¶ Moyſes Deuteronomii cap. xviii. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorũ ſimilem tui: & ponã verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos omnia, quę pręcepero illi: qui aũt verba eius, quę loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor exiſtã. Cap. XXIX.

SOlet plerũq; habere apud incredulos, & ptinaces tantũ vigoris, & efficaciæ repetita ſępius veritas: vt etſi ab eis penitus errores abduci, diuelliq; nõ poſſint, in dubio tamen eorũ animus qñq; adducaĩ, pedenſq; inde facilius ad veritatẽ ipſam cognoſcendã impellaĩ. Quod ipſe conſiderans, nolo pro viribus qcq̃, quod ad myſterium hmõi pertinet, intactum, atq; indiſcuſſum relinquere, vt lineamentis (ſi fieri põt) ad verã religionem, atq; fidem eorũ animos, vel allicere, vel excitare ſaltem poſſimus: ne quæſitã veritatem vlterius audeant oppugnare, ſi qñ iuentam tenere neglexerint. Legãt Iudęi, qui ſacras literas pręoibus ſe tenere arbitranĩ, Deutero. c. xviii. quæ à Deo Moyſi prædicta ſunt: Prophetam, inqt, ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorũ ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos oia, quę pręcepero illi: qui aũt verba eius, quæ loqueĩ in noĩe meo, audire noluerit, ego vltor exiſtam. Doctiſſimorũ qdem latet neminem, qui Moyſis Codices lectitarũt, qñ Deus in vertice mõtis Oreb allocutus eſt Moyſem, vt legis ingrato pplõ præcepta traderet: cum Dei voce, atq; igne perterritus audire eum nõ poſſet: ꝙ tunc voluerit ille oratũ Moyſem: vt loquereĩ ipſe, & nõ Deus: queadmodũ ſcribiĩ Exodi cap. xx. vbi diciĩ: Cunctus aũt ppl's videbat voces, & lampades, & ſonitũ buccinę, montemq; fumigantẽ: & perterriti, ac pauore ꝯcuſſi ſteterũt ꝓcul, dicentes Moyſi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquaĩ nobis dñs, ne forte moriamur. Hoc itidẽ legitur Deutero. cap. v. Cur ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus vltra vocẽ dñi noſtri moriemur. Videns aũt Deus pius, atq; miſericors pplm illũ ob timorẽ ꝯſiſtere nõ poſſe, qui eum iuaſerat, audita voce eius, inqt Moyſi: Bene oĩa locuti ſũt: vt legiĩ Deutero. cap. v. & cap. xviii. Hoc eſt, qa dñs ſum excelſus, atq; terribilis, Rex magnus ſup oẽm terram: vt habeĩ Pſal. xlvi. Vox mea audiri ab eis nõ põt. ideo & ꝯtinuo ſeqtur: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorũ ſimilem tui: & ponã verba mea ĩ ore eius: loqueturq;. ad eos oĩa, quæ præcepero illi. Ex qbus ꝑfecto verbis recte qcũq; ſanę mentis intelligere põt, ꝙ ſe miſſurũ Deus Moyſi ſimilẽ Prophetã dixerit: q vt Moyſes Legiſer fuit, ita & ille foret: à quo inſtrueretĩ ppl's diuinis documentis, pariter atq; lege: qñqdem ab eo Deus audiri non poterat. Nam quę Dei ſunt, mẽs hominũ terrenis compacta viſceribus, atq; corporis domicilio ĩpedita, per ſe capere nõ põt, niſi aliunde doceaĩ. Hoc enim ſummus opifex Deus dator bonorũ oĩum, & ꝯſummatus doctor, videns, cognoſcẽſq; naturã humanã admodũ infirmã, atq; fragilem, quę vocẽ eius audire nõ poſſet, decreuit tũc alterũ ad hoĩes Legiſerũ mittere: ideo dixit: Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorũ. Hic nempe Propheta fuit Chriſtus verus Meſſias, in vno diuino ſuppoſito ver' Deus, & verus homo: Deus ſemp de Deo: homo ex tpe, abſq; virili ſemine ex muliere natus de ſemine Abraę, de Tribu Iuda, atq; de ſtirpe Dauid. Myſteriũ hoc tam pręclarũ, atq; illuſtre factũ eſt: vt Deus legem daturus: q a pplõ Dei in mõte Oreb audiri nõ poterat, demũ fragilitate ĩdutus, hoibus legẽ daret, necnõ & videri, atq; tractari poſſet: igiĩ de medio fratrũ ſuorũ ſuſcitauit eũ dñs, & venit in mundũ, vt inſtitutis ſuis, atq; lege, ſalua fieret oĩs caro, & q ei aduerſareĩ, daret pœnas: iccirco ait: Qui aũt verba eius, quæ loqueĩ in noĩe meo, audire noluerit, ego vltor exiſtam. Opponit Iudęus dicẽs: Hęc oratio: Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorũ ſimilem Oppoſitio.

milem tui: & ponã verba mea in ore eius, neq; vllo modo, vel ordine Chriſtiano ſenſui accõmodari, vel ſaltem vi aliqua itelligi: vt à Meſſia noua lex, ſiue religio dari poſſit: qñqdem de legis inſtitutione, aut de Legiſlatore nihil ibidẽ iſerat. Voluit enim Deus, qm̃ faciles erãt Iudęi, proniq́; ad credendũ diuinis, atq; Phitonibus, eoꝝ errores, atq; ſupſtitiones euertere, ideo ait eodem caplõ paulo ſupius: Caue ne imitari velis abominationes illarũ gentiũ: nec inueniat in te, q luſtret filium ſuũ, aut filiã ducens per ignẽ: aut q Ariolos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia, atq; auguria: ne ſit maleficus, nec icãtator, neq; Phitones cõſulat, nec diuinos, nec q̃rat à mortuis veritatẽ. Oia enim hęc abhominat dñs. & infra ſeqtur: Gentes iſtę, quaꝝ poſſidebis terrã, augures, & diuinos audiũt: tu aũt à dño Deo tuo aliter inſtitutus es. Qua vero inſtitutione, qbus'ue morib' degere ppl's Iſrael, atq; ſe gubernare debebat, docet Moyſes, cũ ſequit: Prophetã de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi dñs Deus tu', ipſum audies: hoc eſt augures, atq; ſupſtitionibus incũbẽtes nõ q̃rites, nõ ꝯſulas: qm̃ dñs Deus tuus ſuſcitabit tibi Prophetã, à quo oia quę petieris, eueniẽt, & neminem fallent: queadmodũ faciũt malefici, atq; Phitones, hominũ oculos pſtringẽtes. Propheta aũt, quẽ ſuſcitauit dñs fuit Ioſue, Samuel, Eſaias, Hieremias, Ezechiel, atq; Malachias, & alii plures Moyſi ſimiles religione, ac veritate: quod ſanè apud ſacraꝝ literaꝝ peritos ſatis abunde patet. Quare oia verba hæc: Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuoꝝ ſimilẽ tui: & ponã verba mea in ore eius: loqueturq́; ad eos oia, quę pcepero illi: qui aũt verba eius, quę loquet i noie meo, audire noluerit, ego vltor exiſtã, intelligi debẽt apud quẽlibet ſanę mentis de oibus Prophetis, de qb' ſupra ſermo habitus eſt: nõ aũt referri poſſunt ad Prophetã aliquẽ Legiſlatorẽ, de quo ibi nullũ efficit verbũ, neq; de eo ex verbis ipſis aliquis ſenſus accõmodari põt, vt planè conſtat recta pſitẽti.

Reſponſio. Rñſio. Prophetã hũc ſuſcitandũ nullũ aliũ poſſumus veraciter dicere, niſi Ieſum Chriſtũ Meſſiã. Nã qñ Deus dedit legẽ pplõ in monte Synai fumigãte monte, & aere tonitruis ſtrepẽte, pterriti Iudęi dixerũt Moyſi: Loquere tu nobis, nõ loquat nobis dñs, ne moriamur. Rñdit Moyſes prophetizãs, & dixit: Hoc modo fieri non põt, fiet autem tpe Meſſiæ: qđ nil aliud põt ſignificare, niſi ꝙ ipſe Moyſes tanq̃ Propheta pdixit, & annũtiauit Ieſum Chriſtũ Dei filiũ carnẽ humanã fuiſſe aſſumpturũ, & hoiem fieri debuiſſe, & i humana forma ſine pauore legẽ nouã daturũ fuiſſe. Qđ veraciter adimpletũ fuiſſe i Ieſu Chriſto narrat Matthęus cap. v. dicens: Videns aũt Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum ſediſſet, acceſſerũt ad eum Diſcipuli eius, & aperiẽs os ſuũ docebat eos. Qui vero aliter ſentit, is nempe Moyſem Prophetã fuiſſe negabit. Prophetauit ergo Moyſes legẽ dandã per Meſſiã ſcribendã eſſe, nõ in mẽbranis, ſed in cordibus hominũ: vt pdixit ẽt Hieremias. c. xxxi. Ex quo Iudęi tanq̃ mendaces ꝯfuſi ſunt ex hac ſola rñſione: quo non obſtãte, conabor ẽt hoc ipſum vera ratione pbare. Moyſes nempe videns ppl'm Hebræum erga Deũ claudicare, & nõ recte ambulare: cũ ad multa, & varia peccata pronus eſſet, qa ſupſtitionibus, & ſomniis credebat, & Phitones ꝯſulebat, à mortuis futura q̃rebat, & alia multa illicita faciebat: cognoſcenſq́; ſe moriturũ, cum eſſet in terra Moab Iordani fluuio ꝯuicina, vltra quẽ fluuiũ ei pgredi nõ licebat, de duobus admonet ppl'm. Quoꝝ alterũ eſt: ne Ariolos pcontet, neq; incantatores quęritet, neq; alia huiuſcemodi ingrat, quæ odit ſummus Deus. Alteꝝ vero eſt: ꝙ aures pręſtare velit, animoq́; cõplecti quæcũq; dicturus eſt Propheta, quem de eius gente ſuſcitaturus eſſet dominus nuntiũ ſuum, atq; legatũ: in quo verba Dei erũt, & quæ mandauerit illi Deus loqueretur tantum. Iccirco ſcribitur ibidem: Ponam verba mea in ore eius: loqueturq́; ad eos omnia, quæ præcepero illi. Ex quibus profecto verbis facilius intelligi poteſt, ac debet: ꝙ Deus pietate motus, volens Iudæos à lege penitus, atq; religio-

ne alienos ſectantes maleficos,atq; præſtigiatores,vel diuinos ad ſecurã itineris viam dirigere,Prophetam,inquit,ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorum, doſturum.ſ.eos,qua lege,qua'ue religiõe, vel qbus inſtitutis, vel moribus ſe regere,atq; gubernare debeant.iccirco ſequitur:Similẽ tui:non aũt ait Similem tibi: hoc eſt:vt tu Legifer es,ita &ille futurus eſt:& queadmodum tu noie meo veritate eos iſtruis,ſic & ille veritatis Dux erit, & auctor.ideo ſequitur:Et ponam verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos oia, quę pcepero illi:qui aũt verba eius,q̃ loquet in noie meo,audire noluerit, ego vltor exiſtam.Quod aũt de lege, atq; Legiſlatore hæc accipi debeant manifeſte conſtat:nam tps, quo hæc à Deo Moyſi dicta ſunt,illud eteni fuit,qñ à Deo ipſo decem legis pcepta in monte Oreb dabantur Iudæoꝝ populo:qui tunc audita voce Dei de medio ignis cõterritus, dixit:Loquere tu nobis,& audiemus: non loquatur nobis dñs,ne forte moriamur. vt hr Exodi.c.xx.Et itidem Deuteronomii.c.v.vbi dr: Cur ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maxim⁹? Si enĩ audierimus vltra vocem dñi Dei noſtri, moriemur.& infra:Tu magis accede, & audi cuncta, q̃ dixerit dñs Deus noſter tibi:loquerisq; ad nos,& nos audientes faciemus ea.Tunc inquit Deus: Audiuí vocem pplĩ huius: bene oia locuti ſunt: hoc eſt: qm̃ vocem meam in danda eis lege audire non poſſunt:mittam ad eos hoiem tui ſimilem ipſis allaturũ legem ipſam.ideo ſequitur:Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos oia,quæ pcepero illi. Et ponam verba mea,inqt Deus, in ore eius: hoc eſt decẽ illa præcepta, q̃ audiri nõ potuerũt ab eis,voce Dei perterritis: loqueturq; ad eos omnia,quæ præcepero illi:hoc eſt,qbus ẽt moribus, quibus'ue inſtitutis ipſi ſe inſtituere,atq; gubernare debeant ex admonitionibus,atq; doctrina,quam ipſum edocebo, coꝝ qlibet percipere abſque vllo pauore poterit. Quod aũt per hoc,quod dr,Verba mea, lex intelligi debeat,oñditur:eo ꝙ ſcribitur Exodi.c.xxxiiii. Pręcide,ait,tibi duas Tabulas lapideas inſtar prioꝝ:& ſcribã ſup eas verba, q̃ habuerũt Tabulę, quas fregiſti.& infra:Scripſi tibi verba hæc,qbus & tecum pepigi fœdus.loqtur enim ibi Deus Moyſi de lege,ſiue legis præceptis.Idq; clarius paulo infra dr: Et ſcripſit in Tabulis verba fœderis decem: q̃ apud Hebræos ſonant: Vaic thob alhau lo chos hecdiuare heberit eſſeres. Itaq; cum dicitur:Et ponam verba mea in ore eius,exponi debet: Et ponã legem meã in ore eius:quod quidẽ re ipſa ita ſe habet,nec aliter intelligi põt. Igitur ſi per id temporis,quo Deus pplm Iudaicum legem edocebat, & de lege ſolum tunc agebatur,à Deo Hebræoꝝ populus petierit,ne loqueretur Deus:q tũc tanq̃ Legifer loquebatur:& Deus ipſe tunc dixerit Moyſi:Bene oia locuti ſunt: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuoꝝ ſimilem tui:& ponam verba mea in ore eius:loqueturq; ad eos, quę præcepero illi:quis eſt tam obtuſus ingenio,tam rationis expers,vel inſanus:qui non iudicet,dicat,& affirmet Prophetam illũ Legiferum fore,legem'ue hoibus allaturũ? Apparet ergo dilucide Iudæoꝝ falſitas: qui aſſerunt hęc videlicet: Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, de Legiſlatore intelligi non poſſe:cum ibi nullũ efficiatur verbũ de lege aliqua populo exhibenda: quæ quidem opinio imprudens eſt, atq; falſa, & diuinæ voluntati penitus repugnãs: vt oibus aperte conſtare poteſt: cum ibidẽ profecto de lege danda populo Iſrael ſolum verba ipſa ſonent,atq; oſtendant. Hæc ẽt veritas illuſtratur per ea,quæ in eodem capite ſcribuntur paulo ſupra, vbi dr: Quando ingreſſus fueris terrã, quam dñs Deus tuus dabit tibi: caue ne imitari velis abominationes illaꝝ gẽtiũ: nec inueniatur in te,qui luſtret filiũ ſuũ, aut filiam ducens per ignem,aut q Arioloſ ſiſcitetur, aut obſeruet ſomnia, atq; auguria:nec ſit maleficus,vel incãtator, neq; Phitones ɔſulat,neq; diuinos,neq; à mortuis q̃rat veritatem:oia enim hæc

abominatur

abominatur dñs. Ex qbus apparet, ꝙ videns Deus (vt diximus) Iudæoꝝ ppl'm facilem, & pronum eſſe ad oẽm ſuperſtitionem, atq; ad ineptas, ac falſas inqſitiones pronum, atq; procliuũ: qui per aialiũ viſcera, aut diuinationes, vel per ſomnia ſcire futura conabatur, voluit, atq; decreuit, ne quem prę aliis ppl'is in miniſterium ſuũ elegerat, perditaꝝ gentiũ ritus, atq; male viuẽdi regulas ſequeref: ſed lege tñ diuinæ voluntatis ſe ſe aleret, & informaret, decẽ Cõſtitutiones legis, ſiue Decreta ppl'm Iſrael edoceri, hoc ipſum ẽt oñditur, qñ eodem cap. dr de populo ipſo: Tu aũt aliter à dño Deo tuo inſtitutus es: hoc eſt: non vult Deus vt imiteris Ariolos, atq; diuinos: qui ſe, & alios fallũt: ſed vult vt pręceptis ſuis, ac lege, tu inſtitutus pergas, atq; proficiſcaris: iccirco ſeqtur: Prophetã de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi dñs Deus tuus: ipſum audies, vt petiſti à dño Deo tuo in mõte Oreb, qñ concio congregata eſt. Quæ aũt in monte Oreb ppl's petierit, claꝝ oibus eſt: nã cum pplo Deus legem daret, & à principio Deus ipſe audiri nõ poſſet, dixit: Vltra non audiam vocem dñi Dei mei: & ignem hunc maximũ amplius nõ videbo, ne moriar. Tunc Deus ait: Bene oia locuti ſunt: hoc eſt: qm̃ voce mea perterriti legem, qua ſe inſtituere debent, audire non potuerũt, ait: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ ſil'em tui: & ponam verba mea in ore eius: hoc eſt legem: vt ſupra probatũ eſt: loqueturq; ad eos oia, quæ præcepero illi. Ex qbus verbis liqdo apparet ibi de lege tm̃ dici, atq; penitus tractari: qm̃ ſi de Legiſlatore dicere non intendiſſet Deus, neceſſe non erat hic memoriã facere de concione cõgregata, qñ dabatur lex, nec de petitione facta per ppl'm perterritum, ꝙ non loquaf ſibi dñs, ne moriatur. Vnde ex hmõi verbis manifeſte ꝯcluditur de Legiſlatore hic intelligi debere. Hęc vera ſnia eſt: hic verus ſenſus, à quo ſi quis diſceſſerit, à veritate fit alienus. Conſtat etiam non obſcure ea nullo pacto de Ioſue (vt ipſi aiunt) intelligi poſſe: cũ Moyſis tpe Ioſue ille fuerit, & Moyſis qdem miniſter: neq; legem Dei populo Iſrael attulerit: vt ſcribitur Ioſue cap. i. Et factum eſt poſt mortem Moyſis ſerui dñi: vt loqueretur dñs ad Ioſue filium Num miniſtrum Moyſis: Confortare igitur: & eſto robuſtus valde, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam pręcepit tibi Moyſes ſeruus meus: nec declines ab ea ad dexteram, vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta quæ agis: non recedat volumen legis huius ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo. Quòd aũt Ioſue legem Moyſis, & nõ ſuam, ſeruãdam, & cuſtodiẽdam eſſe mãdauerit, cõſtat Ioſue. c. x. & c. xxiii. Nam c. x. ſic dr: Sicut pręceperat dñs Moyſi ſeruo ſuo: ita pręcepit Moyſes Ioſue, & ille vniuerſa compleuit: non præterit de vniuerſis mandatis nec vnũ qdem verbum, quod iuſſerat Deus Moyſi. c. autem xxiii. inquit ipſe Ioſue pplo: Tm̃ cõfortamini, & eſtote ſoliciti, vt cuſtodiatis cũcta, quæ ſcripta ſunt in volumine legis Moyſis, & non declinetis ab eis nec ad dexteram, nec ad ſiniſtrã. Conſtat igif, & quidem ꝓbe, & aperte ex ſupius dictis, Ioſue non fuiſſe Legiſlatorem, ſed mandaſſe ſeruari legem Moyſis, vt ſupra declaratũ eſt. Igitur iam ſuſcitatus erat Ioſue, non aũt ſuſcitandus, quẽadmodum ibi dr: Prophetã ſuſcitabo: neq; exteris Prophetis eadem verba recte accõmodari poſſunt: qñquidem eoꝝ nullus extitit Legiſlator, ſicut Moyſes. Iccirco ibi dr: Prophetam ſuſcitabo ſimilem tui, & ponam verba mea: hoc eſt (vt diximus) legem meam in ore eius. Colligãt ergo Iudęi, atq; diligẽter perſcrutẽtur tempus, quo hęc à Deo dicta ſunt, & eoꝝ rõnem, atq; fundamentum rei aiaduertant, tunc ſanè quæ attigimus Solis radio eis clariora luceſcent. Nonnulli tamen opinantur illud: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, quod dictũ eſt à Moyſe, intelligi poſſe de Propheta ſolum futura prędicente. & illud poſtea, quod eodem capite ſequitur: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum, quod à Deo dictũ eſt,

Digitized by Google

intelligi velint de Propheta Legiſlatore tantum: quod ſiquidem vtrunq; ſtudioſius perſcrutatus fuiſſet, forſitan aliter dixiſſet: vtrunq; enim intelligitur de Legiſlatore, ſimul atq; futura prædicente: qui Chriſtus fuit. Ipſe enim futura prędixit: necnon & Legiſlator extitit. Primo nãque loco dicitur: & verba ſunt Moyſis: quod ipſi forte non animaduerterunt: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus. Sicut me, inquit: hoc eſt ſicut vobis, ait Moyſes, Legifer fui: ita & Propheta, quem ſuſcitabit dominus vobis Legifer erit. Quòd autem hæc verba de Legiſlatore etiam intelligi debeant, manifeſtum eſt: nam expletis iſtis verbis: Prophetam de gẽte tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus: ſequitur continuo ibidem: Vt petiſti à domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata eſt, atq; dixiſti: Vltra non audiam vocem domini Dei mei, & ignem hunc maximũ amplius nõ videbo, ne moriar. hęc profectò à populo Iudaico dicta ſunt, eo tempore, quo lex dabatur ei à Deo: qui tunc veluti Legifer loquebaẗ. De quo populo tunc Deus ipſe (quẽadmodum ſupra diximus) inquit: Bene omnia locuti ſunt. & continuo adducit verba ipſius Dei formaliter, quæ q dem ſunt hæc: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius: & hæc dixit ad maiorem declarationem, atque confirmationem verboꝝ ſuoꝝ, quæ ſuperius adduxit: videlicet: Prophetã de gente tua, & de fratrib' tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus. Igitur horum duoꝝ. ſ. quod dictum eſt à Deo: & illud quod dictũ eſt à Moyſe: alteꝝ ab altero exponitur, atq; firmatur. At Iudęi hanc veritatem renuunt, quippe, qui ꝑtinacia obſtricti ſequuntur ſua ꝑplexa oia, atq; confuſa, & ea neq; diſci ab eis audiẽdo poteſt, neq; legendo percipi: & tanq̃ ſtulti, atq; inſani menti humanæ, quod eſt veritatis, & rõnis domicilium, obſtãt: qm̃ ſi hoĩs natura inueſtigandæ veritatis capax eſt: is etenim, quacunq; conditione extiterit, ſexu, vel ætate bene firmata percunctari eam debet, ne mẽs ſuo munere, atq; proprietate priuetur. Chriſtiani vero diuinitus edocti, hoc tenent, & affirmant, cum B. Petrus Aploꝝ Princeps poſt Spiritus ſancti receptionẽ hoc de Chriſto Ieſu prophetatum fuiſſe teſtetur, Actuũ. c. iii. dicens: Pœnitemini igitur, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra: vt cum venerint tempora refrigerii à conſpectu domini: & miſerit eũ, qui prędicatus eſt vobis Chriſtũ Ieſum, quem oportet quidem cœlum ſuſcipere vſq; in tempora reſtitutionis oium, quæ locutus eſt Deus per os ſanctoꝝ ſuorum à ſęculo Prophetarum, Moyſes q̃dem dixit: Qm̃ Prophetam ſuſcitabit vobis dominus Deus veſter de fratribus veſtris, tãquam meipſum audietis iuxta omnia quæcunq; locutus fuerit vobis. erit aũt: Omnis anima, quæ nõ audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe: & oẽs Prophetæ à Samuel, & deinceps, qui locuti ſunt, annuntiauerunt dies iſtos: Vos eſtis filii Prophetarum, & teſtamenti, q̃d diſpoſuit Deus ad patres veſtros, dicens ad Abraam: Et in ſemine tuo benedicentur oẽs familiæ terrę: vobis primum Deus ſuſcitans filium ſuum, miſit cum benedicentẽ vobis, vt conuertat ſe vnuſquiſq; à nequitia ſua. Iudęi ergo ſi diligenter verba omnia prędicti capituli .xviii. Deuteronomii: & ea, quę ſuperius diximus, aduerterint, à mera veritate nũ deuiabunt.

¶ De Tabulis legis, quas Moyſes fregit, quando de monte deſcendens, vidit Iudaicum populum aureum adorare Vitulum. Cap. XXX.

SI præterea Iudęi percunctari vellẽt parumper, cur Moyſes ꝓiecerit Tabulas ꝓceptoꝝ digito Dei ſcriptas: atq; nulla dantis rõne habita, cur proiectas ẽt confregerit: vt hr̃ Exodi. c. xxxi. aperireẗ eis fortaſſis diuinũ hoc ſecretũ, recognoſcerẽtq; myſterium, de quo certamus, & Dei cultores veri appellareẗ. Dicerẽ ipſe profecto: Si cœleſte hoc arcanum, ſi hmõi myſterii veritatẽ ſcrutatus minus recte fuiſſem, Moyſem ꝓculdubio

deliraſſe

Digitized by Google

deliraſſe quippe, q ſi Hebræoꝝ ppl's indignum peregit facinus, ſi Vitulū cōflatilem adorauit, cur tanq̃ diuini muneris immemor, atq; ignarus diuinę voluntatis, functus eſt vel inſipiētis, vel ingrati hominis officio? Non decet ꝑfectò hoiem humani Principis vel nūtium, vel delegatum, ſi ſanus fuerit, mādata illius ſpernere, ac deturpare: quanto magis illius, qui ſūmus Priceps eſt, Dux noſter, & auctor Deus, ac dn̄s oīum? Elegit Moyſem Deus nūtium ſuū, ſumma in eū beneuolentia affectus: eiq; duas Tabulas digito ſuo ſcriptas dono dedit: qbus ab eo inſtrueretur ppl's ꝓbitate, & moribus, atq; regula bn̄uiuendi. Fuit hoc ſanè pretioſum, & ſingulare donum: fuit ꝑfectò munus præ oibus ↄſeruandū. Cur inq̃ proiecit illud Moyſes? dirupitq; talis, ac tāti Principis (q Deus eſt) cōmiſſionem diuinā ei creditam, atq; ↄceſſam? Nunc peto, ad ipſum me ↄferens: Dic oro ò Moyſes (pace tua dixerim) ſi te dn̄s coràm citaſſet, quā hmōi delirameti, atq; inconſideratæ ingratitudinis excuſationē attuliſſes? te qdem non fugit, apud veri iudicis tribunal qs de cōmiſſis nequaq̃ valeat excuſare. Si male, ac pdite egerit ppl's: cur tu malū malo addere cenſuiſti? Deū non nouerat ppl's: tu vero Deū nō ignorabas: eieciſti mādata Dei: fregiſti, ac reliquiſti tanq̃ indoctus, atq; inſcius legationis diuinæ ſtatuta. Nam ſpretis Dei mādatis, ſpernitur & ipſe Deus. Vbi erit igitur beneuiuendi modus, ſiue ordo? vbi forma reꝝ? vbi ius? vbi lex? vbi vera religio? vbi deniq; ipſius iura naturæ: cum oia confuſa ſint, atq; erroribus implicita neceſſe ſit: inde furta, inſidiæ, rapinę, homicidia pplōrum, ſubuerſiones quoq; in de vrbium oriunt, & ↄualeſcunt. At neminem latet errati ſui ppl'm dediſſe pœnas: quāuis agreſtis, ac rudis fuerit. Tu vero Dei cognitor, & electus à Deo nuntius, atq; Legifer, diuinā legē proiiciens diuina ipune dilaceraſti mādata. Quid ſi perpetraſſet alius? nōne tu eū improbum, iniquū, ac ſceleratū, necnō morte plectendū ſæuiſſima iudicaſſes? At erratū tuū legimus, pœnitentiā vero nō: fractionem diuinaꝝ Tabularū ſcimus, ſed animaduerſionē tui ignoramus. Admiratur hoc humana mēs, myſteriū non intelligens: cum Deus iudex iuſtus par pari hoſtimentū referre ſoleat: inultus non euaſit ppl's à peccato, ſed tu impunitus euaſiſti ab errato: magna extitit ppl'i infirmitas, at non minor fuit (ſi dicere fas ſit) tua ipietas? Quo facto qd Deus Moyſi dixerit, audi: Pręcide tibi, inquit, duas Tabulas inſtar prioꝝ: vt ſcribitur Exodi .c.xxxiiii. & ſcribā ſuper eas verba, q̃ habuerunt Tabulę, quas fregiſti. Eſto paratus mane: vt aſcendas ſtatim in montem Synai: ſtabiſq; mecū ſup uerticē montis. O immēſa Dei benignitas, O Sapiētia, & incōprehenſibilis æqtas: q̃ ſapiēter in oibus ſemper agis: feciſti hoies: & pares voluiſti eſſe oēs rōne viuendi, intelligēdi, & cognoſcendi te: & te ſi nō nouerit, quis non excuſatur, qn̄qdem poſſit, & valeat ſcire te, vt tandem te frui queat. Dic quæſo dn̄e? quid tu ↄtritis Tabulis commiſſionis tuę in Moyſem nihil aiaduerſionis intuleris? non eum accuſaueris? non eum eieceris? quin imo vocaſti, atq; dixiſti: Aſcendas ſtatim in montem Synai, & ſtabis mecum. Parētem noſtrū, quem manibus tuis ad imaginem tuam primum creaſti, ubi primum de ligno edit, accuſatum à te, atq; eiectum Paradiſi uoluptate, atq; uita ſimul, pariterq; priuaſti: ſi non paruit iſte, non paruit & ille: non contempſit Adam lignū: at Moyſes contempſit legē: alter punitus, alter inultus euaſit. Rei huiuſcemodi myſterio inſtrui appeto: non decet me qdem, in ea re maxime, in qua ſalutis ratio uerſatur, meo confidere iudicio, atque propriis ſenſibus inniti. Peto à te igitur: qa ſentio me ſine te ò bone Deus percipere boni nihil poſſe, ut abſolutionis, uel indulgentiæ mihi huiuſmodi cauſam exponas: paratus ſum etenim audire ſi docueris: uerum ſcio tua me oratione indignum: ſed ut ad te confugiam non es indignus: præſumpſi hoc tua inflammatus benignitate: ſed non aduerti me iam temeritatem: cum iam pateſeceris diſcere uolentibus, iſtud ipſum myſte-

Digitized by Google

rium quid ſignificet? quid'ue demonſtratum foret? Res iſta non difficile hoc ipſo quenꝗ inſtruit verum quęritantem: & ratio inſuper, quę homines difficilia, & obſcura forte arbitrant, oculoꝝ lumine obcęcati amoris pręſtigiis, quæ ex inſcitia quadam, atq; inertia oriunt, leuia ſanè, atq; dilucida omnia offert: quam perquirēdam ſi quis animo volutare ſtuduerit, veritatis expers, vel ignarus inſtrueret oīno, atq; intelligeret diuinaꝝ Tabularum fractionem non ſine admirabili diſpoſitione diuina, atq; ſūma ratione eſſe factam. Nam cum Deus ſtatuiſſet alterū ad homines mittere Legiferum (quéadmodū ſupra diximus) ꝑ ineffabili æquitate ſua, Iudaicum pplm, hac ipſa mandatoꝝ eiectione, voluit edoceri: nihil roboris fermè antelatam legem, nihil'ue momenti qñq; eſſe habituram. Affirmatur hæc eadem veritas, ſecūdis acceptis Tabulis: qa tunc Hebręoꝝ populus lege firmata mādatoꝝ Dei eam colere, & obſeruare conatus eſt: Ob hoc voluit Deus homines non latere, quam ſecundus Legifer legē daturus erat, debere penitus obſeruari. Ipſa etenim eſt, quā nos Chriſtiani ſeqmur: quæ firma eſt, & in ſuopte vigore fixa ſemꝑ floruit, & antecellit cæteras omnes virtute, atq; religione: præter quā nulla vel ſcientia, nulla lex, nulla'ue diſciplina, vel norma bene agendi pro adipiſcenda illa immortali vita, incorrupta, & æterna valet, atq; dici poteſt: quoniam ipſa eſt vnicum, atq; rectū veſtigiū ſummę felicitatis, atq; cœleſtis beatitudinis via, & à cœleſti ſolio profecta. Et nunquid in hoc ſolo ſecunda firmiora ſunt primis? in multis huiuſmodi adumbrata inuenies ſacramenta. Primum Iſaac filiū abiecit, vel poſtpoſuit, & ſecundū paterna benedictione antepoſuit: & ſunt firmiora ſecunda, ꝗ prima. Iſmael primus Abraæ filius, ſecūdus Iſaac: & ſimilis in ſecundo pręlationis forma ſeruatur. hoc & in Effrem, & Manaſſe, in mille aliis ſimiliter inuenies adumbratū. Iudęi nanq; peruicatia tanꝗ inſanabili veneno infecti, examinare rem iſtam incōgruum putant, atq; indecens: ſcirent vtiq; ſi hoc fa-

Figura ceſſationis legis Moſaicę.

cerent, quid illa legis proiectio, quidq; illa fractio perſonaret? Primam nanq; legem proiecit Moyſes: ſecundam coluit, atq; veneratus eſt. At Iudęi primam obſeruant (vt aiunt) & ſecundā proiiciunt, atq; deludunt. Et ſic (vt ſui moris eſt) oīa contraria ſibi adiiciunt: neq; cogitant vlterius, quod eodem capite ſcribitur: Filiis Iſrael præcepit Moyſes cuncta, quæ audierat à domino in monte Synai: impletiſq; ſermonibus poſuit velamen ſuper faciem ſuam. Non hęc fecit Moyſes arbitrio ſuo, ſed Dei virtute, ac voluntate. Erat enim oſtenſurus Iudęorum futurum velamen: quod eſt ſecundæ legis ignorantia, atq; illuſio apud eos, vbi per multa aſſerunt creditu difficilia, & tanꝗ impoſſibilia renuunt, & aſpernantur. Quali inuoluantur errore non reſpiciūt, legis velamine inuoluti: ſequunturq;, quod diuina illa maieſtas non recipit, prohibita, atq; proiecta obſeruant. Non reus itaq; fuit Moyſes, non delirus, qui primas eiecit Tabulas, atq; contriuit: ſed executor extitit, atq; demonſtrator diuinæ voluntatis, ne Iudæi tandem incauti, adueniente tempore legis ſecundæ proficiſcerentur ad eam repugnantes, atq; rebelles. Erat præterea Moyſi cornuta facies tenenti in manibus ſecundas Tabulas legis: hoc eſt quibuſdam fulgebat radiis diuini ſplendoris egredientibus ex ea veluti cornua: quas ante non habuit primis acceptis Tabulis. Fas hoc duxit Deus fieri: vt Hebręorum populus intelligeret ſecundum Legiſlatorem diuinæ claritatis muneribus, atq; gratiis circūmunitum fore: quibus totus mundus ſplendeſceret, atq; fulgeret. de quo in Pſalmo .cxi. canitur: Exortum eſt in tenebris lumen rectis. & Ioannis capitulo primo: Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. & cap. viii. eiuſdem: Ego ſum lux mūdi: qui ſeqtur me non ambulat in tenebris &c. Poſtea vero ſequitur Exodi eodem capitulo: Vidētes autem Aaron, & filii Iſrael cornutam Moyſis faciem, timuerunt prope accedere: quia tempore ſecundę legis: ideſt Chriſti, Aaron: ideſt

cuncta

cunċta Synagoga, & omnis populus videntes Chriſtum diuinas ipſas operari virtutes: non præſtigiis magicis, quæ nihil veri, ac ſolidi oſtendũt: ſed gratia, vi, atq; poteſtate cœleſti, formidabãt eũ. habetur hoc Lucæ. c. vii. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illũ matri ſuæ: accepit aũt oẽs timor, & glorificabant Deum, dicentes: Quia magnus Propheta ſurrexit in nobis. & Marci. c. iiii. Et timuerunt timore magno: & dicebant ad alterutrum: Quis putas eſt iſte? quia ventus, & mare obediunt ei? Item per harum Tabularum fractionem aliq̃ dixerunt in aduentu Chriſti legalium ſignificari euacuationem. Aliqui vero alii animaduertentes moralia præcepta in eis deſcripta: quæ in lege Euangelica reſtarunt, dixerunt per huiuſmodi Tabularum fractionem, tranſlationem legis ſignificari, iuxta Apoſtoli ſententiam ad Hebręos. c. vii. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt tranſlatio fiat legis. Iudæi ergo iam vltro aures aperiant, ingenium excitent, animumq; reforment: vt reſciſſis infidelitatis vulneribus, veritate ſola, atq; religione vera: quę ſalutis ſolum medicamentum eſt, ſolidentur, cognoſcent tunc Chriſtum redemptorem noſtrum, qui greſſum claudis, aſpectum cęcis reddidit, qui animas à corporibus diſſolutas, in eadem poſtea ſuo nutu reuocauit.

¶ Figuræ de Iſaac, & Rachel, & Iacob, & Eſau: vt Geñ. c. xxv. & maxime in figura legis. Cap. XXXI.

LIcet de Iſaac, & Rebecca eius cõiuge: ac etiam de Eſau, & Iacob filiis ſuis quamplura dicta fuerint libr. i. capitulis. ix. x. & xi. tamen eo non obſtãte, quaſdam alias hoc in loco volui perſtringere figuras: prout B. Hieronymus ad Damaſum Papam interpretatus fuit. Quoniam aũt polliciti ſumus, inq̃t ipſe B. Hierony. & de eo in figura quid ſignificaret adiũgere, Hippolyti martyris verba ponamus: à quo & Victorius noſter non plurimum diſcrepat: non, ꝙ omnia plenius executus ſit, ſed à quo poſſit occaſionem præbere lectori ad intelligentiam latiorem. Iſaac portat imaginẽ Dei patris: Rebecca Spiritus ſancti: Eſau populi prioris, & Diaboli: Iacob eccleſiæ, ſiue Chriſti. Senuiſſe Iſaac, conſummationem orbis oſtendit: oculis caligaſſe, fidẽ periiſſe de mundo, & religionis lumen ante eum neglectũ eſſe ſignificat. Quod filius maior vocat, acceptio legis eſt Iudęorum: ꝙ eſcas eius, atq; capturam diligit pater, homines ſunt ab errore ſaluati, quos per doctrinam iuſtus quiſq; venatur. Sermo Dei, benedictionis eſt repromiſſio, & ſpes Regni futuri: in quo cum Chriſto ſancti ſunt regnaturi: & verum Sabbatum celebraturi. Rebecca plena Spiritu ſancto, & ſciens quid audiſſet, antequam pareret: quia maior ſeruiet minori: magis autem forma Spiritus ſancti, quæ futura nouerat in Chriſto, in Iacob ante meditatur. loquitur ad filiũ minorem: Vade ad gregem, & accipe mihi inde duos hœdos, præfigurat carneum Saluatoris aduẽtum: in quo eos vel maxime liberaret, qui peccatis tenebantur obnoxii: ſiquidem in omnibus ſcripturis hœdi pro peccatoribus accipiuntur. Quod duos iubetur aſſumere, duorum populorum ſignificatur aſſumptio: qui teneros, & bonos: dociles, & innocẽtes animæ. Stola, vel veſtimẽtum Eſau, fides Hebræorum, & ſcripturę, quibus Gentilium indutus eſt populus. Pelles, quæ eius brachiis circundatæ ſunt, peccata vtriuſque ſunt plebis, quæ Chriſtus in extenſione manuum Cruci ſecum pariter affixit. Quod Iſaac quęrit ab Iacob: cur tam cito venerit, admiratur celerem credentium fidem. Quod cibi delectabiles offeruntur, hoſtia placens Deo, ſalus eſt peccatorum. Poſt eſum ſequitur benedictio, & eius odore perfruitur, virtutẽ reſurrectionis, & Regni aperta voce pronunciat. Quomodo etiam adorent eum fratres ſui, & ſeruiant ei, credentes ex Iſrael: quia igitur iniquitas eſt inimica iuſtitiæ. Eſau in diſcordiam concitatur, & necem fraudulenter excogitat, dicens in corde ſuo: Appropinquat dies paſſionis patris mei, vt interficiã Iacob fratrẽ meũ. Diabolus fratricidas Iudęos i Cain ante pręmeditãs, in Eſau manifeſtiſſime

Digitized by Google

confitetur. Tempus quoq; interfectionis oſtendens: Appropinquent, inquit, dies paſſionis patris mei, vt iterficiam Iacob fratrem meum. Quapropter Rebecca .i. patientia, nuntiauit viro fratris inſidias: qui vocato Iacob pręcepit ei, vt Meſopotamiam pergeret, & inde arriperet vxorē de gente Labam Syri fratris matris ſuæ. Quomodo itaq; fratris dolos fugiēs Meſopotamiam tendit Iacob: ita & Chriſtus Iudæorum incredulitate compulſus ꝓficiſcitur in Galilæam: inde ſibi ex gentibus ſponſam ſumpturus eccleſiam. hæc ſupraſcriptus vir. Nos aūt .ſ. B. Hieronymus, dicimus non veniſſe dn̄m, niſi ad oues perditas domus Iſrael: nec voluiſſe accipere panem filiorum, & dare canib⁹: & benedictionem primam Iudæorū populo detuliſſe, quibus ſunt credita eloquia Dei, & repromiſſio, & legiſlatio, & confectio teſtamenti. Verum quia illi credere noluerunt ad Iacob minorem populum benedictionem eſſe tranſlatam: neq; tamen maiorem filium penitus fuiſſe deſpectū: quia cum ſubintrauerit plenitudo gentium: tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Quod iam pridem in Iaphet ꝓuiſum, & ordinatum fuerat. Nam Geñ. c.ix. in calce capitis dicit: Dilatet Deus Iapheth, & habitet i Tabernaculis Sem. Hebręi nanq; de Sem, de Iapheth autē populus gentium naſcitur: quia igit Iapheth latitudinem ſignificat: ideo gentium populus, qui à Iapheth deſcendit, & latius ſe extendebat, in credentiū multitudine à Iaphet dicitur: hoc eſt à multitudine. Quod aūt ait: Et habitet in vmbraculis Sem, de nobis Chriſtianis prophetatum eſt, qm̄ in eruditione, & ſcripturarū ſciētia, eiecto Iſraele, verſamur, & præualemus.

¶ Eſaiæ.c.li. Attēdite ad me populus meus: & Tribus mea me audite: quia lex à me exiet: & iudicium meum in lucem populorum requieſcet.

Caput. XXXII.

AD hoc ipſum probandū, ꝙ legem nouam daturus eſſet Deus, accedit etiam Eſaias Propheta ſic inquiens cap.li. Attendite ad me populus meus: & Tribus mea me audite: quia à me lex exiet: & iudiciū meū in lucē populoꝝ requieſcet. Quæ verba, licet Rabi Salomon ad alium redigat ſenſum, & male: tamen iſtud futurum dicit: qn̄ id quod dr̄ Sophonię.c.iii. adimplebitur: videlicet: Tunc reddam ppl'is meis labium electum &c. vt in ſequēti proxime capite dicetur Qd' Sophoniæ vaticiniū, ſm oēs expoſitores, tā catholicos, q̄ Hebræos, ad tempus Chriſti Meſſiæ referta: ex quo ſequitur: ꝙ hęc Eſaiæ litera, ēt iuxta ipſius Rabi Salomonis ſniam, eſt intelligenda, & iterpretanda de ipſo Chriſto Meſſia. Per quam Eſaię literam, manifeſte conſtat legem nouam per ipſum dandam fuiſſe. inquit enim ipſe Eſaias: Attendite ad me populus meus: & Tribus mea me audite: qa lex à me exiet .ſ. lex Chriſti Euangelica. Et ꝙ de ea intelligatur, patet aperte ex verbis ſequentibus. & primo cum dr̄: Et iudiciū: hoc eſt ſniam meam. Item per id quod ſequitur: In lucem populorum requieſcet: q̄ verba de lege Moſaica itelligi minime poſſunt: cum lex ipſa Moyſis vni pplo tm̄ .ſ. Iudaico data fuerit: hæc autē Chriſti Meſſiæ oibus ppl'is, & gentibus danda eſſet, & ſic data fuerit: qd' manifeſte conſtat ab effectu: qa per totū terraꝝ orbem diffuſa eſt: vt hr̄ Pſal.xviii. In oēm terrā exiuit ſonus eoꝝ .ſ. Chriſti Apl'orum: & in fines orbis terræ verba eoꝝ. Item ex illis aliis verbis ibidem magis infra poſitis: Audite me, qui ſcitis iuſtum: ppl's meus lex mea in corde eoꝝ. Nam lex Moyſis in ſcriptis data fuit: lex aūt Chriſti in voce, & in corde hoium: vt ſupra.c.ix. huiuſmet libri ſup.c.xxxi. Hieremiæ copioſe declaratū fuit. Item ēt ex hac alia cauſa: quia lex Moyſis in monte Synai data fuit: Euangelica aūt lex ſuper monte Sion: cum aūt nuſq̄ in hoc Eſaiæ.c. nominetur mōs Synai: & mons Siō pluries noietur: ſequitur ꝙ de lege Euāgelica loquatur hic Propheta, non aūt de Moſaica. Et ꝙ pluries mōs Siō i hoc capite nominet, patet. Nā quaſi in principio capitis dr̄: Cōſolabit ergo domus Siō. Itē ſecundo magis īfra, dr̄: Et nūc q redempti

ſunt

ſint à dño,reuertent,& veniēt in Sion, laudātes &c.& poſtremo magis infra: vbi Deus apoſtrophās ad filiū ſuū, ſic inqt: Poſui verba mea in ore tuo,& in vmbra manus tuæ ꝓtexi te,vt plātes cœlos, & fundes terrā,& dicas ad Siō: Ppl's meus es tu.Nam templū Dei erat ſup mōte Sion: vbi pluries ꝑdicauit dñs, & miracula,ac ſigna multa fecit,legēq; Euāgelicā docuit: & ibi inchoata, & fundata fuit ipſa lex Euāgelica: & ibi Spūs ſanctus in ſigno viſibili infuſus eſt ſup Centumviginti credentes in ꝯfirmationē ipſius legis Euāgelicę. Ex qbus oībus manifeſte ꝯſtat,ea omnia Prophetam dixiſſe de lege Euangelica,& non Moſaica.

¶ Sophonias.c.iii.Quia tūc reddā populis meis labiū electum,vt inuocent omnes nomen domini, & ſeruiant ei humero vno. Cap. XXXIII.

Sophonias inſup Propheta hoc ipm veꝝ eſſe comprobat.c.iii.ſic dicēs: Quia tūc reddā ppl'is meis labiū electū,vt inuocēt oēs nomē dñi,& ſeruiant ei humero vno.Dixi.c.antecedēti,expoſitores oēs,tā Iudæos,q̄ Chriſtianos,veraciter, & firmiter tenere in hoc capite tractari de Meſſia Rege.inqt.n.Propheta:Quod tūc:hoc eſt mortuo Antichriſto,oēs ꝯfitebunt Chriſtū,qa detecta tūc p Enoch,& Heliā falſitate Antichriſti, quaſi oēs Iudęi ad ipſi⁹ Chriſti fidē ꝯfugiēt:& ſic quaſi oēs vno ore, vno labio, vna voce,vna fide, & vna religione ꝯfitebunt Chriſtū Deū,& ſeruiēt ei vno humero,vna fide,vno cultu,& vna religione.ſ.Chriſtiana.Quod aūt ꝑdicta intelligant de Chriſto ſm doctores antiquos Hebręoꝝ,patet p gloſam Hebraicā,Geñ. c.xli.ſic dicētē: Tūc ꝯuertam ad pplos labiū electū ad inuocandū nomen dñi,& colēdum eū humero vno. & ſequit illa gloſa exponēdo: Nō eſt aūt dictum hoc nomē dñi,niſi Rex Meſſiach:& ad colēdū eum humero vno:qa erit principat⁹ ſup humeꝝ eius: vt inqt Eſaias.c.ix.Quę verba Eſaiæ p Chaldæū textū, quē magnipēdūt Iudæi,ſic declarant de Meſſia Rege:Et recipiet ſup ſe legē ad ſeruādum eā.Ex quo patet,q̄ ſi Iudæi veniēt ad fidem Chriſti,lex Moyſis eſt mutata in legem Euangelicam,& lex Moſaica finem accepit.

¶ Aſaph Propheta Pſal.xlix. Non accipiā de domo tua vitulos:neq; de gregib⁹ tuis hircos,qm̄ meę ſunt omnes feræ ſyluarum &c. Itē:Nunqd māducabo carnes tauroꝝ, aut ſanguinē hircoꝝ potabo? Itē:Immola Deo ſacrificiū laudis,& redde altiſſimo vota tua. Item:Sacrificiū laudis honorificabit me,& illic iter,quo oſtendam illi ſalutare Dei. Cap. XXXIIII.

Propheta Aſaph Pſalm.xlix.hanc oēm dupliciter indicat veritatem. Primo oſīdens Moſaicę legis ceſſationē,& ſubſequēter nouæ legis inchoationē,vt infra manifeſte demōſtrabitur. Sed anteq̄ ad eius Pſalmi expoſitionem veniamus, placet vt intelligatur prius qūo ab aliqbus aliis exponitur, & interpretatur: vt alioꝝ ſnīa, ſeu opinione prius cognita,ſi non vera fuerit, eam prius improbemus,& poſtea ad ea, quæ vera fuerint,audacius,& ſecurius accedamus. Oēs penè expoſitores hunc Pſalmū de lege Dei tractare firmiter, & cōiter opinantur,imo tenent: ſed eoꝝ aliqui aſſerunt eam legem,de qua in eo tractatur, eſſe legem Moſaicam tm̄, quæ data fuit Moyſi in monte Synai,qui alio nomine Oreb dicebatur. Cui interpretationi obſtant multa in hoc Pſalmo contenta. Et primo,id quod dicit in principio ipſius Pſalmi:Deus Deoꝝ dñs locutus eſt:& vocauit terram à Solis ortu vſque ad occaſum:quoniam in datione legis Moſaicę non vocauit dominus omnes gentes, ſed Hebræos tantū:quibus ſolis lex ipſa Moſaica data fuit. Item in hoc Pſalmo nulla fit mentio de monte Synai, ſiue Thabor,ſuper quo data fuit ipſa lex Moſaica:ſed de monte Siō:vbi Chriſtus pluries prædicauit, & legem Euangelicam docuit:miracula, & ſigna multa perpetrando,ac etiam in ipſius Euangelicæ legis confirmationem Spiritum ſanctum in uiſibili ſigno in Apoſtolos, & diſcipulos ſuos miſit è cœlo. Erat enim Templum Dei ſup ipſo monte Siō.Itē in hoc

Digitized by Google

Pſalmo ſit mentio de reprobatione ſacrificiorum veteris legis: Moſaycę ſcilicet: quod eſt manifeſte,& de directo contra eos, q dicũt in hoc Pſal. tractari de lege Moſaica. Dr̃.n.ibi: Nũqd mãducabo carnes tauroꝝ,aut ſanguinem hircoꝝ potabo? Quę qdem ſacrificia veteris legis in datione Moſaycę legis minime reprobata fuerunt: ſed magis inſtituta, & approbata. Quapp Rabi Salomõ inqt,Pſalmũ iſtum loq ad lr̃am de Rege Meſſia.i.de Chriſto: cuius aduentus erit manifeſtus: qa tunc fiet multa miracula virtute diuina: quoꝝ vnum erit: ꝙ oẽs Iudęi p vniuerſum mũdũ diſperſi: quaſi in momẽto tp̃is ꝯgregabunť in Hieruſalem &c. Sed qm̃ aduẽtus Meſſię iam diu iuit in prӕteritum,qa iam diu venit: vt libr.v.proxime ſequenti ꝓbabiť: igitur dimittẽdo eius errorẽ: & aſſumendo tm̃ ea,q̃ vera ſunt,dicimus hunc Pſal. loq ad literam de Rege Meſſia,ẽt iuxta ipſius Rabi Salomonis ſniãm: ſed materia huius Pſal. eſt de ceſſatione,& reprobatione ſacrificioꝝ veteris legis.ſ. Moſaicӕ,& inſtitutione ſacrificii nouę legis.ſ. Euãgelicӕ: & de duplici aduẽtu Meſſię in hũc mũdum: quoꝝ alter.ſ.primus iã diu elapſus eſt: alter vero fiet i fine mũdi: qñ veniet in maieſtate vniuerſum mũdũ iudicaturus. Sed cum huius loci nõ ſit de aduentu vltimo Meſſię aliqd oſtendere: iõ circa legis Moſaicę ceſſationem: & nouӕ legis iſtitutionẽ, & obſeruãtiã inſiſtemus. Quod enim lex Moſaica ceſſare debuit, ſatis aperte indicãt hęc verba: Non accipiã de domo tua vitulos: neq; de gregibus tuis hircos: qm̃ meӕ ſunt oẽs ferӕ ſyluaꝝ &c. Item: Nunqd mãducabo carnes tauroꝝ, aut ſanguinem hircoꝝ potabo? quaſi dicat nõ. Audiens hęc Iudęus

Oppoſitio.

inſurgit ꝯtra me, dicens: Qũo verba Prophetӕ per te ſupra in fauorem tuum inducta poſſunt Iudaicӕ legis ceſſationẽ, & finem indicare: cum ipſemet Propheta in eodem Pſal. paulo ſuperius in pſona Dei maiorib' noſtris dixerit: Non in ſacrificiis tuis arguã te: holocauſta autẽ tua in ꝯſpectu meo ſunt ſemp: quę qdẽ verba de directo ꝯtraria ſunt eius, quod dixiſti: nam ſi Deus non arguet nos in ſacrificiis nr̃is: & holocauſta noſtra ſunt ſemp in cõſpectu ſuo: qũo potes ex aliis verbis ipſius Pſalmi inferre, ꝙ lex noſtra ceſſare, ſiue finem hr̃e debeat, cum Prophetam ſibiipſi ꝯtradicere facias? Rñſio.

Reſponſio.

Minime ſibi ꝯtradicit Propheta: ſed tu oppoſitionẽ tuam, aut paꝝ ꝯſideraſti, aut potius doloſe Latinam noſtram allegaſti tranſlationẽ: cum ego ad Hebraicã veritatem ꝯfugere intẽdã. Vbi enim Latina ӕditio habet: Non in ſacrificiis tuis arguam te: holocauſta aũt tua in cõſpectu meo ſunt ſemp: Hebraica veritas habet: Non pp victimas tuas arguã te: & holocauſtomata tua coràm me ſunt ſemp. Super quo loco tuus Rabi Salomõ gloſat, & bene: ꝙ rõne huius copulatiuӕ, Et, q̃ prӕponitur huic particulӕ: Et holocauſtomata tua &c. iterari, & reaſſumi debet illa negatiua Nõ, q̃ ſuperius i principio verſus poſita eſt. vbi diciť: Non pp victimas tuas: quod ſi fiat: textus in hũc modum ſtabit: Non pp victimas tuas arguã te: & holocauſtomata tua coràm me non ſunt ſemp: & Propheta non erit ſibiipſi contrarius: ſed vnius, & eiuſdem ſnię: & expoſitio, ac ſententia p me ſupra poſita de legis Moſaicę ceſſatione in ſuo robore perſiſtet. Ne aũt expoſitio tui Rabi Salomonis tibi videatur abſurda: hoc idẽ ẽt ſit in Pſalmo prӕcedenti.ſ.xlviii. vbi dicitur: Non dabit Deo placationẽ ſuã, et pretium placationis animę ſuӕ: qa ſimiliter illa prӕcedens reaſſumitur negatiua in ſecunda illa particula: quo facto, textus ſonat: Et non dabit pretium placationis ſuę. Vt aũt mens Prophetę tibi innoteſcat, ſcias velim: Sacrificia veteris legis curſum habuiſſe, ſiue in obſeruantia fuiſſe, vſq; ad mortem Chriſti: qa ex tunc fuerunt mortua: poterãt tñ ſeruari vſq; ad publicationem Euangelii: dum tamen homines non ponerent in eis fidem. Poſt publicationem aũt Euangelii, fuerũt, et ſunt mortifera. Dicit ergo Propheta: Nõ in ſacrificiis.ſ. veteris teſtamẽti arguam te, tanquã reprehenſibilem, ſi omittantur. Et hoc à tempore paſſionis citra: quoniam vſque ad ipſum tempus

paſſionis

Digitized by Google

paſſionis ex Dei obedientia offerenda
erant. Et holocauſta tua coràm me non
ſunt ſemp: vt ſupra oſtenſum eſt dici de-
bere: hoc eſt de cætero holocauſta tua
non ſunt mihi accepta: iuxta Rabi Salo-
monis ſetentiam: de qua ſupra. Vnde ex
obiectis per Iudęū noſtra non infringit
ſnīa: ſed magis ꝯualeſcit, & roborat. Quā
tum aūt ad nouæ legis inſtitutionem in
ꝓmemorato Pſal. xlix. ſic dicit: Immola
Deo ſacrificiū laudis, & redde altiſſimo
vota tua. item ēt in fine ipſius Pſalmi: Sa-
crificium laudis honorificabit me: & illic
iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei. Quę
verba, qm̄ infra lib. viii. cap. xi. vbi tracta
tur de corpore Chriſti: hoc eſt de ſacrifi-
cio nouæ legis, diffuſe diſputant, breui
tatis cauſa hic omittenda vident. Lector
ergo illuc recurrat: qa de hoc Pſal. & de
multis aliis ſcripturæ locis ad hoc ꝓpo-
ſitum facientibus inſtruetur.

¶ Malachias cap. i. Non eſt mihi volun-
tas in vobis, dicit dn̄s exercituum: &
munus non ſuſcipiam de manu ve-
ſtra. Ab ortu enim Solis vſq; ad occa-
ſum magnum eſt nomen meū in gen-
tibus. Cap. XXXV.

MAlachias iſup Propheta cap. i.
hoc ipſum ꝯfirmat dicens: Nō
eſt mihi voluntas in vobis, di-
cit dn̄s exercituum: & munus non ſuſci-
piam de manu veſtra. Ab ortu enim So-
lis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen
meū in gentibus: & in omni loco ſacrifi-
catur, & offert nomini meo oblatio mū-
da, qa magnum eſt nomen meum in gē-
tibus, dicit dn̄s exercituum. Ex his Pro-
phetæ verbis, duo maniſeſte prędicunt
ventura: quoꝝ alterum eſt legis Moſaicę
ceſſatio, ab iſtis verbis: Non eſt mihi vo-
luntas in vobis, dicit dn̄s exercituum: ex
cluditur enim hic modus, & ritus offerē
di ſacrificia veteris legis: quoniam Deo
non placent ꝓpter Iudæoꝝ iniquitates.
& ſequit: Et munus non ſuſcipiā de ma
nu veſtra: nam ſacrificia legis Moſaicæ
non erant Deo accepta, niſi ex offerētis
bonitate: & ideo Geneſeos cap. iiii. dici-
tur: Reſpexit dominus ad Abel, & mune
ra eius. ad Abel prius reſpexit: hoc eſt
ad eius bonitatem: & ſubſequenter ad
munera eius. Alterum vero, qd̄ hic oſtē-
ditur, eſt vocatio gentium. i. Gentiliū ad
verum Dei cultum: hoc eſt ad fidē Chri-
ſti, ſub his verbis: Ab ortu enim Solis
vſq; ad occaſum magnū eſt nomen meū
in gentibus: & in omni loco ſacrificat,
& offertur nomini meo oblatio munda.
In quibus verbis Propheta oſtendit no-
uum quoddam ſacrificium. ſ. Chriſtiano-
rū, fuiſſe inſtituendum: loquens tn̄ de fu
turo per modum præſentis: ꝓpter certi-
tudinem prophetię: vt eſt interdum Pro
phetaꝝ mos. Pręuidebat eni Malachias:
ꝙ in oibus terrę nationibus futuri erant
Chriſtiani, hoc ſacrificium offerentes: ſi
nō vniuerſaliter, & in totū,: ſaltē multi:
vel ad minus aliq in oib⁹ terrę natiōib⁹.
Quod autem hoc ſacrificium, quod hic
per Prophetam faciendum prædicit, ſit
ſacrificium Chriſtianoꝝ, Propheta ipſe
his indicat verbis: Et in omni loco ſacri
ficatur, & offertur nomini meo oblatio
munda: qa magnum eſt nomē meum in
gentibus. Quę qdem verba ſacrificio ve
teris legis. ſ. Moſaicę, minime conuenire
poſſunt: cum ipſius antiquę legis ſacrifi-
cia ſine ſanguine, ſine adipe, ſine igne,
& ſine fumo fieri minime poſſent. Ex q-
bus nedum munditia aliqua, ſed imun-
ditia, orit, & efficitur: nec etiam fieri po-
terant ſacrificia veteris legis in gētibus,
& in omni loco, ſed in tēplo Hieroſoly-
mo tātum. Chriſtianoꝝ igitur ſacrificiū:
quod non ſolum mundum eſt, ſed etiam
mundiſſimum, & vbiq; fit, Propheta ipſe
his ſignificauit verbis. Sed qm̄ Rabi Sa-
lomon in ſua Gloſa ſup hoc loco, hæc
verba dupliciter exponit, & in neutra ex
poſitione nobiſcū ꝯuenit: ideo ipſas am
bas expoſitiones in medium afferre de-
creui, ac eas validis iprobare rationibus.
Vult enim ipſe Rabi, in eaꝝ expoſitionū
altera hanc Prophetę oblationē intelli-
gi debere, ꝑces, & orationes, quas Iudęi
inter Gentiles per totum terraꝝ orbē di
ſperſi, Deū deuote honorantes captiuita
tis Babylonicę tpe, diuinę dirigebāt ma
ieſtati: quoniā ipſis precibus mediātibus
nomen dn̄i in ipſoꝝ Gētiliū regionibus

magnum eſſe prędicabatur: quam q̃dem expoſitionem inanem penitus, & nõ veram eſſe multipliciter oſtendam. Primo nanq; ipſe Rabi verba Prophetę non bene ponderauit. inq̃t enim Propheta: Et in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: q̃a magnũ eſt nomen meũ in gentibus: nam illa dictio, Et, quæ ponit̃ in ſecundo loco, q̃n̄. ſ. dicitur: Et offert̃ &c. non ſtat ibi copulatiue, ſed expoſitiue, pro ideſt. Cum enim dixiſſet: Et in omni loco ſacrificat̃, volens declarare quale futurum eſſet hm̃oi ſacrificium, ſubiungens inquit: Et offertur nomini meo oblatio mũda, ponens, Et, pro ideſt. intellexit enim Propheta hãc mũdam oblationẽ eſſe ſacrificium, & nõ preces, & orationes. Cum autem Iudæi non poſſent, nec poſſint extra tẽplum Hieroſolymitanũ ſacrificare: vt habet̃ Deuterono. cap. xii. ſeq̃tur, ꝙ Iudæi in captiuitate poſiti, & inter Gentiles habitantes in omni terrarũ loco, ſacrificiũ Deo offerre nõ poſſent, & per ꝯſequens oblationem mundã iuxta Prophetę verba Deo non facerent. Item ẽt, q̃m̃ de precibus, & orationibus minime hęc intelligi poſſunt, q̃m̃ preces, & orõnes Hebręorũ inter Gẽtiles in captiuitate poſitorũ, nec erãt, nec ſunt Omnipotẽti Deo acceptæ: vt habet̃ Eſaię cap. i. vbi dicit̃: Et cum multiplicaueritis orationẽ, non exaudiã: quod etiã apud Iudæos manifeſtum eſt per quandam orationem deſcriptam in lib. Thalmud. lib. Barachoch. i. Benedictionum cap. Hechedin. i. non ſtabunt, dixit Rabi Eliezer: A die, qua tẽplũ fuit deſtructũ, orationis portę clauſæ ſunt: ſicut ſcriptũ eſt in Threnis Hieremiæ cap. iii. Sed & cum clamauero, & cum rogauero, excluſit orationem meam. Item ipſemet Rabi, inquit: A die qua fuit deſtructio Hieruſalem, quędam tabula ferrea iterpoſita eſt inter Hieruſalem, & patrem eorum cœleſtem: ſic enim ſcriptum eſt Ezechielis cap. iiii. Et tu ſume tibi ſartaginẽ ferreã: & pones eam in murum ferreum, iter te, & inter ciuitatem. Si igitur orationes iſtorum Iudæorũ in captiuitate poſitorum, Deo acceptę non erant, nec ſunt etiã ſm Thalmudiſtarũ, ſiue Rabinorũ ſnĩam? vt ſupra dictum eſt: q̃uo ipſorũ orationes, ſacrificium, & oblatio mũda eſſe poſſunt? Præterea, q̃m̃ ipſe Rabi Salomon inquit iſtas Iudęorũ orationes factas fuiſſe in captiuitate Babylonica: aduerte lector hęc, à Malachia prænuntiata ad ipſius captiuitatis tempus minime referri poſſe; cum poſt ipſam captiuitatem hic vaticinatus fuerit Propheta: fuit enim Prophetarum vltimus, & Aggæi, ac Zacharię tẽporibus. Verũ ipſe Malachias fuit vnus ex Ducibus, qui ab ipſa captiuitate populum Iſrael reduxerunt: qui alio nomine Eſdras appellabatur: vt ſcribunt Beatus Hieronymus in ambobus Prologis libri duodecim Prophetarũ, & Beatus Auguſtinus lib. xx. de Ciuit. Dei. cap. xxv. Item tp̃e Babylonicę captiuitatis Iudęi nõ fuerunt ſic in oẽs totius orbis partes diſperſi, ſicut fuerunt in præſenti captiuitate, quam Romanã vocãt: nam in has partes noſtras occidentales aut nulli penitus eorũ, aut admodũ pauci deuenerũt. Item male ꝯſonat veritati: ꝙ Iudęi inter Gentiles habitantes, iuſtiores fuerint, & mundiores, q̃ fuerint ſacerdotes illi ẽt Iudæi, q ab ipſamet redierãt captiuitate: qđ ſuperius in hoc eodem capite redarguerat Malachias: cũ illi, q ſacerdotali nõ fungebant̃ officio, Gentiliũ mores multo magis ſequerent̃. Et hęc oĩa dixiſſe volui, quantũ eſt ad improbandã primã Rabi Salomonis interpretationẽ. Ad ſecundã aũt hui⁹ loci expoſitionẽ, Rabi ipſe Salomon iq̃t: Quod licet Gentiles idola tanq̃ Deos adorarent, tñ Deum cœli, & terræ ipſis idolis excellentiorẽ eſſe fatebant̃. Sed huic expoſitioni obſtat illud, quod ibidẽ à Propheta dicitur. ſ. Et in omni loco ſacrificat̃, & offert̃ nomini meo oblatio mũda. Si enim Gẽtiles cum Deo cœli idola colentes, ipſi Deo orationũ facerẽt oblationẽ: illa vtiq; oblatio coràm Deo mũda nõ eſſet: q̃m̃ ab idolatris eſſet oblata. Sed nõ animaduertit Rabi iſte Salomon, ꝙ Gentiles per vniuerſum terrarum orbem habitantes, omiſſa, & reiecta idolatria ad fidẽ Chriſti veri Meſſię conuerſi, & effecti veri Chriſtiani, ſacrificantes Deo

tes Deo

Digitized by Google

tes Deo ritu Chriſtiano, mundã ipſi Deo facerent oblationẽ: Propheta igiť nõ de Iudaico intellexit ſacrificio, ſed de ſacrificio ritu Chriſtiano faciẽdo: & q̃dem nouiter: quod ſacrificium eſt oblatio nõ ſolum mũda, ſed ẽt mundiſſima: qđ etiam magis eluceſcit ex his verbis Malachiæ ibidem ſequẽtibus.ſ. Magnũ eſt nomen meũ in gentibus, addidit: Et vos polluiſtis illud in eo, qđ dicitis: Menſa dñi cõtaminata eſt: vbi Propheta ẽt hoc aliud denotat: ꝙ Iudęi poſtea.ſ. poſt Crucem Chriſti, polluerent nomen dñi, offerendo.ſ. ſacrificia legalia, & reprehendendo Chriſtianos rite ſacrificãtes: iccirco ad cõuincendã Iudęoꝝ ꝑuicatiã, Deus ibidem per Malachiã ipſum bis inq̃t: Magnũ eſt nomen meũ in gẽtibus: non vtiq; dixit: Magnũ eſt nomen meũ in Iudęoꝝ Synagoga: nec in Iudęis: nec ẽt ĩ Iudęoꝝ Rabinis: ſed in gẽtibus: hoc eſt ĩ Gẽtilibus. Quãobrem hac ſola, & vnica ꝓphetia Iudęi oẽs ꝯuincunť ꝓcedere legis Moſaicę ceſſationẽ, & nouę legis Chriſtianę.ſ. inſtitutionem futuras fuiſſe: & tãto magis: q̃m ſicut ipſe Propheta diuino afflatus ſpiritu fieri debere prædixerat: ſic penitus, & examuſſim in effectu eueniſſe manifeſte corporalibus oculis cernitur, & verum eſſe comprobatur.

¶ Eſaias cap.xi. In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. Item ipſe Eſaias.c.li.& ſunt verba Dei: Lex à me exiet, & iudicium meum in lucem populoꝝ req̃eſcet. Item idẽ Eſaias capitulo.xii. Haurietis aquas cũ gaudio de fontibus ſalutis. Sophonias etiã cap.iii. Tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes nomen domini, & ſeruiant ei humero vno. Caput. XXXVI.

Eſaias inſuꝑ Propheta diuinus his vaticiniis hmõi manifeſtat veritatẽ, ſic dicens. & prio.cap.xi. In die illa radix Ieſſe, q̃ ſtat ĩ ſignum pplõꝝ, ipſum gentes deprecabunť, & erit ſepulchrum eius glorioſum. In hoc capite tractari de Meſſia Rege ſuꝑius lib.i. cap.xi. ꝓbatũ eſt: vbi dicitur: ꝙ Rabi Anna, ſuper his Eſaiæ verbis, ait: Iſte eſt Rex Meſſias, qui non venit, niſi vt legem, atq; præcepta gẽtibus ꝓbeat: icirco ipſe Eſaias cap.li. inq̃t: & ſunt verba Dei: Lex à me exiet, & iudicium meũ in lucem populorũ requieſcet. Lex igiť Dei, atq; iudiciũ exiet, & requieſcet in lucem populoꝝ: quod ſanè intelligi non poteſt de lege Moſaica: cum eo tempore iamdiu exiiſſet: & ſoli Iudaico populo data fuiſſet: vt dicitur Pſal.cxlvii. Non fecit taliter omni nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis: ſed de lege Chriſti, quæ gentibus per totum orbem diffuſa, & diuulgata eſt. & ſequitur Eſaias eodem cap.xi. Et erit ſepulchrum eius glorioſum. Quæ verba per ſeptuaginta in noſtram Latinam linguã ſic tranſlata fuerũt: Reſurget à mortuis: vt Princeps ſit omnium nationũ, & vniuerſæ gentes ſperent in eum. Quod ẽt magis confirmatur per eundem Eſaiam cap.xii. ſic dicentem: Haurietis aquas cũ gaudio de fontibus ſalutis: quæ litera omnium ꝯſenſu loquitur de Meſſia Rege: vbi Chaldaica æditio ait: Et addiſcẽt nouam doctrinam ab electo iuſtorũ: hoc eſt à Meſſia. Rabi inſuper Salomon inquit ſupraſcripta verba vndecimi capituli Eſaiæ.ſ. In die illa radix Ieſſe &c. effectum ſuum habitura ſunt, quando perficieť id, quod a Sophonia diciť cap.iii.ſ. Tunc reddam pplis meis labiũ electum: vt inuocent oẽs nomen dñi, & ſeruiãt ei humero vno. Ex q̃bus Sophonię verbis, tam apud Hebręos, q̃ Chriſtianos, intelligitur hoc fieri debere tpe Chriſti Meſſię. Sed q̃m huiuſmodi Sophoniæ verba effectum ſuum ſortita eſſe cognoſcimus, tenemusq́; atq; fatemur ĩ Ieſu Chriſto Beatę Marię virginis filio, ẜm cañ carnẽ: ideo eum veꝝ fuiſſe Meſſiam fatemur: quoniã in eo omnia Prophetarum adimplentur vaticinia: vt infra lib.vi. probabitur. A quo Ieſu Chriſto exiuit lex, atq; iudiciũ æquiſſimum, ac manifeſtũ omnibus populis, & gẽtibus, q̃bus datum eſt labium electũ, ad ꝯfitendum, & inuocandũ nomẽ eius. & ſequitur: Et ſeruiant ei humero vno: id eſt vno cultu, vna lege, vna fide,

Digitized by Google

atq; religione. Ob id enim dictum eſt ab Eſaia cap.ix. Et factus eſt principatus ſuper humerum eius: vt ſupra etiam dictũ fuit cap.xviii. huius quarti libri: quæ verba trãſlatio Chaldaica, quam magnipendunt Iudæi, loquens de Meſſia ſic interpretaꝰ: Et recipiet ſup ſe legem ad ſeruandum eam: huius aũt legis caput eſt Chriſtum noſſe, veꝝ Deum, & hoiem, ipſi obtemperare, ac eum ſolum colere. In hoc enim eſt ſpes omnis, ac ſalus mortalitatis humanę: hic eſt primus beatitudinis gradus: vt veritatem, in qua Chriſtus eſt: vel Chriſtũ, in quo veritas eſt, amplectamur, & obſeruemus. Quod qui fecerit, hic bonus, hic ſapiẽs, hic Dei cultor erit. & hoc ideo, quoniam eum ſanctorum Prophetarum vaticiniis legem dare debuiſſe, & dediſſe conſtat.

¶ Baruth cap.iii. Et ſtatuã illis teſtamentũ alteꝝ ſempiternũ. Cap. XXXVII.

BAruth Propheta cap.iii. quaſi i calce capitis: Et multiplicabo eos: & non minorabunꝰ: & ſtatuam illis teſtamẽtũ alteꝝ ſempiternũ: vt ſim illis in Deũ: hoc eſt nouam legem per Chriſtum datam: quam ſempiternã vocat: tum qa legi nouæ lex alia non ſuccedet, tum quia ſempiternum habet effectũ, ec qa ſtatim ad gloriam introducit ſempiternam: qđ lex vetus facere non poterat: vt inquit Apl's in ſua ad Hebręos epiſtola. Et ideo ſubdit Propheta: Et nõ mouebo amplius populum meum: qa. ſ. cœleſtis patria eſt manſio ſtabilis, & æterna.

¶ Quod lex Moyſis ceſſarꝰ debuiſſet, Daniel. c.ix. aperit, dicens. C. XXXVIII.

SEptuaginta Hebdomades abbreuiatæ ſunt ſup pplm tuum, & ſup vrbẽ ſanctã tuã &c. In qbus verbis oſtẽditur tps, quo venire debebat Meſſias: vt ĩfra lib. v. ſuo loco demonſtrabiꝰ. & magis infra diciꝰ: Et poſt Hebdomades ſexagintaduas occidetur Chriſtus: & non erit eius populus: q eum negaturus eſt: & ciuitatem, & ſanctuariũ diſſipabit populus cum Duce vẽturo: & finis eius vaſtitas: & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmabit aũt pactũ multis Hebdomada vna: & in medio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis, & vſq; ad ↄſummationem, & finem pſeuerabit deſolatio. Ex qbus verbis aperte oſtendiꝰ, legem Moſaicam, & Sabbatum, & omnia legalia finem fuiſſe habitura. Nam ceſſante templo, & ceſſantibus ſacrificiis, ac expulſis Iudęis ex Hieroſolymis, vt omnia legalia ceſſarent, neceſſe erat.

Oſeæ etiam cap.ii. Cum dominus cõminaretur reprobationem populi Iudaici, prędicit electionem populi Gentilis, dicens: Ceſſare faciã omne gaudiũ eius, & ſolẽnitatẽ eius, & neomenias eius, & Sabbatũ eius, & omnia feſta tempora eius. Oſeas ẽt hoc idẽ dicit capitu. ii. & .iii.

Item idẽ Oſeas cap.iii. ſubdit: Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, ſine Principe, & ſine ſacerdotio, & ſine altari, & ſine Ephoth, & Teraphin. Verum, qm̃ circa ſęculi finem credituri ſunt Chriſto noſtro ſubiungit: Et poſt hæc reuertenꝰ filii Iſrael: & quęrent dñm Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum. Quę verba per Chaldaicã tranſlationẽ ſic interpretanꝰ: Et obediẽt Meſſiæ filio Dauid Regi ſuo: & pauebunt dñm. In Hebræo habeꝰ: Et fluent ad dñm: & ad bonum eius in nouiſſimis diebus. Nemo intelligat hæc de Babylonica captiuitate, in qua Reges, Ducesq; pro tpe honoratos habuerunt: quod qdem quartus Regũ liber nos docet, vbi traditur: A Rege Babylonię Ioachim ĩ ſede regia, vnà cũ aliis Regibus collocatũ fuiſſe: cęterosq; generis eius ſimiliter honoratos: qbus honoribus hodie priuati ſunt. Carent ẽt ſacrificio, & altari, cũ careant tẽplo Moſaica lege diſpoſito. Carent Ephot. i. ſacerdotia veſte: & Teraphin: qđ eſt inſtrumentũ quoddã idolatrię ritu ad futura pręſagienda conſtructũ. Quibus verbis ſignificaꝰ Iudęos, neq; Deum veꝝ legitime, neq; idola hodie colere, nec iã dici coluiſſe. Poſt multos autẽ dies, & in nouiſſimis diebus. i. poſt multa ſęcula: qualia ſũt poſt Ieſum, & circa mundi finẽ reuertenꝰ, & quęrẽt Deum ſuum. ſ. patrũ ſuoꝝ: & Dauid Regem ſuum. i. Meſſiam Dauidis ſtirpe natum: qđ Chaldaica trãſlatio docet. Liberatio vero ex Babylonę nõ fuit poſt multa ſæcula,

ta ſæcula,& in nouiſſimis tpibus.Nemo
intelligat, ꝙ tunc primum venturus ſit
Meſſias.Ad hunc enim errorem auferen
dũ Propheta nõ dixit: Veniet Rex eoꝝ:
ſed:Ipſi reuertenť,& q̃rent illum : quaſi
iam pridem venerit:ſed illi diſceſſerint,
& neglexerint,& tandẽ quęſituri ſint il
lum iamdiu pditum: qđ Chaldęa verba
declarant,cum dicũt: Obedient Meſſię:
vtpote, qui antea fuerant pertinaces.
De iis ét Eſaias ait: Hęc dicit dñs ad do
mum Iacob,qui redemit Abraã:Nõ mo
do ꝯfundetur Iacob, nec modo vultus
eius erubeſcet:ſed cũ viderit filios ſuos
opera manuũ meaꝝ in medio ſui ſanctifi
cãtes nomen meũ:& ſanctificabũt ſanctũ
Iacob:& Deũ Iſrael prędicabũt : & ſciẽt
errãtes ſpiritu intellectũ : & muſitatores
dicent legem.In his tollit ꝯfuſio Iacob:
q̃a ex eius ſtirpe,& quaſi filii fuerũt Apo
ſtoli,qui Ieſum exaltauerũt:quoꝝ doctri
na tãdem Iudæi oẽs crediturí ſunt Chri
ſto.quod Beatus Paulus in ſua ad Roma
nos Epiſtola acutiſſime ꝓbat:Quãobrem
loquens Eſaias de primo Chriſti aduen
tu:In die illa erit germen dñi in magnifi
cẽtia:& erit oĩs,q relictus fuerit in Sion:
& reſiduus in Hierlm ſanctus vocabit.
In die.i.in lucis tpe.Germen dñi.i.Chri
ſtus Dei filius.In magnificentia.ſ. opeꝝ,
ac ꝓdigioꝝ.Omnis qui relictus.i.Chriſti
Diſcipuli pauci:penè ab oibus deſtituti
ſancti Chriſti reliquię:quæ q̃dem reliq̃æ
in ſecũdo Chriſti aduẽtu cum ipſo Chri
ſto exaltabunt. De Iudęis autem interim
quid eſt dicendum?nihil aliud credo,ni
ſi ꝙ raro, & pauci electi erunt , & pauci
eoꝝ ſaluati ſint à reſurrectione Saluato
ris noſtri citra: & ſimiliter ſaluabuntur in
futurũ vſq; ad aduentum Enoch, & He
liæ:vt infra probabit lib.vi. cap.xxviii.
item Eſaiæ cap.xix. Ex quibus omnibus
dilucide cõſtat:ꝙ omnia ſacrificia,& oĩa
legalia in aduentu Chriſti ceſſare debe
bant:quoniã omnia figurabant myſteria
per ipſum Meſſiam adimplenda:& ſic in
eo debebant curſum,& officiũ ſuum cõ
ſummare,& terminare, & per cõſequens
noua lex erat ab ipſo Meſſia inſtituẽda.
Quòd aũt Chriſtus nouam legem dede
rit.ſ.Euangelicam in Hieruſalẽ:& in mõ
te Sion,& Oliueti in terra promiſſionis,
ſicut fuerat à Prophetis ꝓnũtiatum.Pri
mo conſtat iuxta mare in deſerto: Aſcen
dit in montem,& ſedens docebat Diſci
pulos ſuos,declarando.ſ.legem: vt Mat
thęi cap.v.vi.&.vii.Itẽ in Hieruſalẽ prę
dicauit diebus feſtis:& in monte Sion ſa
cramẽtum altaris inſtituit: atq; Spiritum
ſanctum in Diſcipulos ſuos miſit:& ſcri
pturarũ ſenſum ſuis aperuit Diſcipulis:
vt Lucæ caplo vltimo: & Actuum cap.i.
Et ex monte Oliueti omnes ipſos Diſci
pulos miſit ad prędicandum Euangeliũ
omni creaturæ : vt Marci caplo vltimo:
& Actuum capitulo primo . Et ſic patet
prophetias de lege noua danda fuiſſe in
Chriſto verificata.

¶ Sibylla etiam prædixit legem Moſai
cam ſoluendam eſſe, & Prophetarum
deſinerent, & deſiſterent Oracula.
Caput. XXXIX.

SIbylla Libyca ait: Ecce veniet dies:
& illuminabit dominus denſa tene
brarum : & ſoluetur nexus Synago
gæ:& deſinent labia hominum,ſiue Pro
phetarum.De hac Sibylla meminit Euri
pides in Lamię Prologo. Lactantius Fir
mianus lib.iiii.Diuinarum inſtitutionum
cap.xvii.inquit:Legem Iudaicam ſoluen
dam eſſe per Chriſtum: vt Sibylla prędi
xit his verbis: Sed quando hæc omnia
perfecta erunt,quę dixi,in ipſum omnis
lex ſoluetur.

¶ Quòd Thalmudiſtaꝝ,aliorumq; Rabi
noꝝ Hebręoꝝ ſentẽtiis , & auctoritate
ꝯſtet,Meſſiam Regem nouã legẽ fuiſ
ſe hominibus allaturum. Cap.XL.

MVltifariam,multiſq; modis ex ſa
craꝝ literaꝝ ſententiis, Meſſiam
Regẽ nouã legem hoibus datuꝝ fuiſſe,
in hoc quarto libro ꝓbaſſe me arbitror.
Quo tñ non obſtante : vt Iudæi vndiq;
comprimant,nec reluctari,aut ꝯtendere
deinceps audeant,Thalmudiſtaꝝ quoq;
ſuoꝝ,& Rabinoꝝ ſentẽtiis,& dictis , hoc
ipſum ꝓbare intendo.Legitur
Quod in ſtudio Helię refertũ fuit,mun
dum non minus ſex millibus annoꝝ du
ratuꝝ fuiſſe:q̃bus duomillia anni erãt va

Digitized by Google

nitatis, duomillia anni legis, & duomillia Regis Meſſię. Nónulli alii aſſerunt, Ionam Prophetã filiũ Sareptanæ mulieris viduæ: vt dicit̃ in prolcgo ipſius Ionæ, quem reſuſcitauit Helias Propheta: qui poſtea fuit Propheta, & collega Helię Prophetę nominabat̃. Hic collega Helię inquit: vt habet̃ in Senhedrim guazith. c. Col Iſrael. & ĩ Auenazra cap. 1. & in lib. Ceder olam. i. de ordine mũdi. & in lib. Iudicũ, ſiue Iudicioꝝ ordinarioꝝ, ſiue in Canhadrim: Quod machina mũdi huius annoꝝ ſexies mille, & non pluriũ pſiſtere debebat. Quoꝝ annoꝝ duomillia nuncupant̃ anni vanitatis, ſiue vacui, vel peccati: & iſti anni ſunt ab Adam vſq; ad diluuium Noe: vel poſſumus dicere vſq; ad Abraã: qui primus gẽtes direxit, atq; diſpoſuit ad vnius Dei cultũ, & religionem: ꝓpter quod ei circũciſio data fuit: cum antea idolatriæ dediti eſſent hoies penè oẽs. Item duomillia anni legis, qui fluxerunt à circunciſione Abraã vſq; ad Meſſiã Regem. Reliqui inſup duomillia anni, dicunt̃ anni Meſſię. Ex qua triparti ta annoꝝ diuiſione Propheta clare demõſtrat, legem mediã partem tantũ ipſorum ſexmillium annoꝝ occupaſſe, & obſeruari debuiſſe ritu ipſius legis mandatũ fuiſſe: vltimã vero partẽ ad Meſſiam Regem ſpectare. Terminãda igit̃ erat lex Moſaica tpe Meſſię, ẽt Rabinoꝝ Hebręorum auctoritate: & lex noua Meſſiæ obſeruanda erat etiam iuxta huius collegæ Helię, q fuit Propheta, Oraculũ, & Vaticiniũ. Lex ergo Moſaica nõ erat ſemp duratura: ſed adueniente Chriſti lege ceſſare debebat. In Midraſtilim etiam ſuper illis verbis Eſaiæ. c. xi. In die illa radix Ieſſe, qu: ſtat in ſignum populoꝝ, ipſum gẽtes deprecabunt̃, vel requirent. Rabi Anna ſic ait: Iſte eſt Rex Meſſiach, q non venit niſi vt legem, atq; pręcepta gentibus prębeat. Si ergo Meſſias tunc venturus non erat, niſi vt legem, atq; præcepta gentibus præberet, ſm verba huius Rabi, vt aliam legem, & alia præcepta daret gentibus, q̃ legem, & pręcepta Moyſis, quæ ſoli populo Hebraico data fuerãt, neceſſe erat; legem igit̃ Euangelicam dediſſe fatẽdum eſt, cũ eam dederit, & non aliã. Et ſi legem Euãgelicam dedit, ergo Moſaica ceſſanda erat, & finem habitura. Itẽ in Midraſtilim, ſuper illud Pſal. xx. Domine in fortitudine tua lætabitur Rex, dicũt Rabini: Quid voluit dicere Eſaias cap. xi. qñ dixit: In die illa radix Ieſſe, q ſtat in ſignum populoꝝ, ipſum gẽtes deprecabunt̃, & erit ſepulchrũ eius glorioſum? An omnino non veniet Meſſias, niſi vt gentibus mundi ꝑcepta reddat: ꝑut ſunt Tabernacula in ramis palmaꝝ, & phylateria? Ex huius Rabi verbis cõprobatur, q Meſſias venturus non fuiſſet, niſi vt gentibus mundi præcepta redderet: ſed ex iſtis ſequentibus verbis. ſ. Tabernacula in ramis palmaꝝ, & phylateria, ſignificantur quędam additiones factæ Decalogo per Meſſiam Regem ad legis Euangelicæ perfectionem: cum mãdata ipſa eſſent in lege Moſaica imperfecta. Prohibebant enim manum: hoc eſt actus exteriores, & non animum, & volũtatẽ: hoc eſt actus interiores: vt Matthęi cap. v. Audiſtis, quia dictum eſt antiqs: Non occides: qui aũt occiderit, reus erit iudicio? Ego autẽ dico vobis: Quia oĩs, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Audiſtis, qa dictum eſt antiqs: Non mœchaberis? Ego autẽ dico vobis: Quia oĩs, qui viderit mulierem ad ꝯcupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges ꝓximum tuum, & odio habebis inimicum tuum? Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros: benefacite iis, qui oderunt vos: & orate pro pſequentibus, & calũniantibus vos, vt ſitis filii patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſup bonos, & malos &c. Quæ omnia ſic addita ſunt ad maiorem ipſoꝝ mandatoꝝ pfectionem. Non irritauit igitur Saluator noſter pręcepta moralia, nec euacuauit, niſi tantũmodo ſm qd: ſcilicet quantum ad imperfectionẽ. Et hoc ideo, quia ſunt de dictamine rectę rationis. Et ideo manent in lege noua, quãtum ad ſubſtãtiam pręcepti, remota tamẽ imperfectione. Poſſent etiam per illa verba intelligi aliqua cerimonialia in lege noua retenta: vt puta

ta: vt puta

ta: vtputa thurificatio: per quam nihil quod futurum eſſet in Meſſia ſignificabatur: ſed deuotio populi. Item in veſtibus ſacerdotalibus ſunt aliqua cerimonialia, non ad futurorum ſignificationem, ſed in memoriam preteritorum: vtputa paſſionis Chriſti: & maxime illę, quibus induunt ſacerdotes in miſſis celebrandis. Item Hieremiæ cap. xvi. vbi dñs cõminando populo Iudaico inquit: Ecce dies veniet, dicit dñs. & non dicetur vltra: Viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de vniuerſis terris, ad quas eieci eos &c. Ex dictis in hoc Hieremię capitulo, patet qualiter Paſcha, & Sabbatum: quæ feſta celebrant in memoriam exitus de Aegypto, erant mutanda, & abolenda: & celebrandum erat feſtum nouum in memoriam reſurrectionis Chriſti, & noſtræ redemptionis: quæ eſt dies Dominica. Ex qbus verbis inquiunt Thalmudiſtę: ꝙ qñ veniet Meſſias in lege ꝓmiſſus, mutare debet omnes feſtiuitates, & cætera legalia. Ex quo patet etiã Thalmudiſtarũ auctoritate: ꝙ tempore Meſſię ceſſare debebant legalia.

Eſaiæ cap. li. ſcribit: Lex à me exiet, & iudicium meum in lucem populorum requieſcet. Lex igit Dei, atq; iudicium exiet, & requieſcet in lucem populorum, quod ſanè non põt intelligi de lege Moſaica, cum ipſa multo prius iã exierit, & ſolũ Iudaico populo data fuerit: ſed de lege Chriſti, quę per totũ orbem diffuſa eſt. Rabi Salomon inqt: Quòd illa verba Eſaię effectum ſuũ habitura ſunt, qñ pficiet id, quod dictum eſt à ſophonia cap. iii. Tũc reddã ppl'is meis labiũ electũ: vt inuocẽt oẽs nomẽ dñi: & ſeruiãt ei humero vno. Hęc aũt verba tã apud Hebręos, ꝙ Chriſtianos intelligunt de Chriſto Meſſia.

Rabi ẽt Anna, ſiue Hãna, ſup illud Eſaię cap. x. In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, qui eſt Meſſias ex ſtirpe Dauid Ieſſe filii natus: ipſum gentes deprecabuntur, vel requirent: vt Hebraica edocet veritas: & erit ſepulchrũ eius glorioſum. Rabi inquam Hanna dixit: Ex hoc intelligitur, ꝙ Rex Meſſias non veniet, niſi vt legem, atq; præcepta gẽtibus præbeat.

¶ Sunt qui dicãt legem veterẽ. ſ. Moſaicã minime mutatã fuiſſe i legẽ nouã: hoc eſt Euãgelicã: ſed eam adhuc pſtare, & pſeuerare affirmẽt. Cap. XLI.

Etſi multoties in hoc quarto libro dictum ſit, imo potius, & verius pluribus fundamentis idoneis, & conuenientibus ꝓbatum ſit, legem veterem: hoc eſt Moſaicam in aduentu Meſſię Regis ceſſare, & finem habere debuiſſe: & nouam legem: hoc eſt Euangelicam, per ipſum Meſſiam inſtituendam, & dandã fuiſſe: non deſunt tamen, qui dicant duplici fundamento ſuſtineri poſſe, legem Moſaicam veterem, in nouam: hoc eſt Euangelicam, non fuiſſe mutatam: ſed eã adhuc apud Chriſtianos pſtare, & pſeuerare: licet ſm eos legalia, & cerimonialia ceſſauerint, & finem ſuũ habuerint. Primum fundamentum accipiũt ab Ariſtotele Ethicorum capitulo nono: ſic arguentes: Vnaquæq; res videtur eſſe, qđ in ea eſt potiſſimum: potiſſimum autem legis Moyſis ſunt decem mãdata in Decalogo deſcripta: quamdiu igitur Decalogus obſeruatur, merito & ipſa lex obſeruata, & immutata eſt. Quòd autem huiuſmodi decem mandata potiſſimũ ſint in ipſa lege, conſtat, quia virtualiter vniuerſam legem complectuntur, vnde indiſpenſabilia ſunt: vt oſtenditur Sententiarum tertio, diſtinctione trigeſimaſeptima. Ex quo Rabi Scadio in ſefer harminos: ideſt in libro Credendorum, omnia legis præcepta docet in ipſa decem contineri. Similiter etiam Theologi noſtri reliqua mandata, aut in ipſis decem moralibus includunt, aut ea iudicialia, vel cerimonialia eſſe dicunt: quæ mortuo Chriſto, ſm carnem, omnino ceſſauerũt: vt infra dicet libro quinto, caplo octuageſimoquinto: vbi de legis ceſſatione dicetur: vnde ipſa decem legis præcepta Deuteronomii capitulo quarto fœdus appellãtur. Ex quo nemini dubium eſt, vel eſſe debet, quin iſta decem præcepta ſint legis potiſſimum.

Digitized by Google

Alterum vero fundamentum ex eo conſtare dicunt: ꝙ tunc permanet lex, cum eius mandata, eo modo quo lex mãdat, obſeruantur: ſed decem præcepta, eo modo ſeruantur, quo mandat Deus in lege Chriſtiana ſeruari: igitur lex illa permanet. Non enim lex obligat cætera legis mandata (Decalogo excepto) niſi in ipſa terra promiſſionis, regnante templo, & Iudæorum ſceptro: vt Deuteronomii.c. iiii. vi. ac. xii. Ea igitur relinquendo, & Decalogum obſeruando, nulla legis præuaricatio, nulla'ue mutatio emergit. Si vero opponeret illud Apoſtoli ad Hebræos.c. vii. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. & illud ẽt ad Hebræos.c. viii. Nouum inueterauit prius: quod autem antiquatur, & ſeneſcit, ꝓpe interitum eſt: vnde inferunt Euangelicũ teſtamentum nouam legem nuncupari. Reſpondent: Nouum teſtamentum, ſeu pactum, vere legem dici non poſſe: qm̃ ad hoc vt lex vere dici poſſit, duo vt interueniant oportet. Nam cum lex cõmune bonum reſpiciat: vt cunctis legi ſubiiciendis manifeſta exiſtat neceſſe eſt, & eis prius citatis, & admonitis manifeſtetur, & publicetur ipſis audientibus, & intelligentibus, qualis lex Moyſis eſt: quæ coràm ſexcentismillibus Iſraelitarũ (exceptis paruulis, & ſenibus, ac mulieribus & Aegyptiis multis) promulgata fuit: vt Exodi.c. xix. &. xx. Et quia ſola promulgatio obligat pñtes tm̃: ideo vt ſecũdũ interueniat neceſſe eſt. Si enim non ſolũ præſentes lex obligat, ſed etiam futuros: vt lex ipſa in ſcriptis ponaẽ, neceſſe eſt. Lex ergo Moſaica, vere lex dici poteſt, cum hęc duo in ea interuenerint: fuit enim promulgata, & in ſcriptis data: vt Exodi capitulis. xix. &. xx. &. xxxii. quæ omnia eſſentialiter, & neceſſario ad legẽ concurrunt. Teſtamentum vero nouum in mentibus hoium inditum eſt: vt Hieremiæ.c. xxxi. & ad Hebræos.c. viii. nec præſentibus promulgatum, nec poſteris ſcriptum. Chriſtus enim Saluator noſter nihil ſcripſit: ſed tm̃ prædicauit, & prædicari mandauit: vt Matth.c. vlt. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mãdaui vobis. Cum ergo nec ſcriptura, nec publicatio in lege noua interuenerint, merito, & veraciter lex Euangelica, lex dici non poteſt. Ideo Apoſtolus vbiq;, dum legem Moyſis ſignificare intendit, ſimpliciter legem profert, quaſi nulla alia, quàm Moyſis lex appellari vere debeat: vnde illud Epiſtolæ Ioannis primæ: Lex per Moyſem data eſt: gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Concluditur igitur ſm̃ iſtos, ꝙ lex Moyſis dicitur immutata, & Euangelicum teſtamentum dicitur lex noua improprie: quia potiſſima pars legis Moyſis immutata eſt: & potiſſima pars Euangelici teſtamenti mẽtibus indita eſt: & ideo nec lex dici poteſt. Concludunt ergo legem Moyſis manere, & nullam aliam legem traditam fuiſſe.

Quamuis legis potiſſima intentio ſemp ſtet, non tamen cuiuſq; legis particula: multa enim ſunt legis, quę non per ſe, & prima intentione neceſſitentur à fine: ſed ſunt aut remouentia prohibens, aut, non vt res ſit, ſed bñ ſit, veluti ſacrificia, & plura cerimonialium: vt Rabi Moyſes oſtendit tertio tractatu ſui more. & Angelicus doctor prima ſecundæ quæſtione.cii. & ſm̃ Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum ſententiam, talia ſunt quæcũq; non enumerantur in debito corporis, ſiue non nũcupantur debitum corporis: quæ extra terram promiſſionis minime obſeruari contingunt: quod fieri nõ poterit: ſi ea humana ſalus expoſceret per ſe, & neceſſario. Dicitur pręterea falſam eſſe huiuſmodi concluſionem, qua legẽ eodem ritu obligatoriam ſemper fore dicitur, qua ratione reuincitur. Quicquid enim ab aliquo mutabili recipitur, poteſt & illud quandoq; mutari: nam vnumquodq; receptum, per modum recipientis percipitur: quod in ſingulis, ac in noſtræ animæ viribus pręcipue diiudicari poteſt. Lex autem eſt eiuſmodi, quia recipitur ab homine, cuius natura aſſidua mutatione agitatur: ipſa igitur lex mutari poteſt. Quemadmodum enim variis Reſponſio.

legibus

Digitized by Google

legibus pater filium in diuerſis educat ætatibus:alia ſcilicet infantem:alia puerum:alia adoleſcentem:& alia iuuenem: ſic humana congregatio, quæ ſapiens, & iuſta eſt,alia ducitur,& regitur lege. Quæ vero inſipiens eſt, & nequam, ac duræ ceruicis,vt alia prorſus lege ducat, regatur q́; conueniens erat,& quodã modo neceſſarium:vnde Iudęorum turba, quę in Aegypto annis.ccv.ſteterat:& ꝓpterea ſm Aegyptiorum mores facta fuerat carnalis,& terrena:cum per Moyſem ab Aegyptiorum ſeruitute redempta eſſet,inſipiens,& nequam,ac duræ ceruicis eſſet,vt Moſaica ſcriptura demõſtrat: vt per Legiſlatorem, non quibus oportebat legibus, ſed quib⁹ potuit, regeretur, gubernareturq́;,atq; inſtitueretur, neceſſe fuit:vnde propter prauam,& indiſciplinatam recipientis conſuetudinem,velut infantiæ ætate mutata, effectum eſt: vt ipſum receptum, de quo ſupra dictũ eſt: videlicet legem prius habitam,mutari quoq; contigerit. Non enim eodem ritu in ſempiternum obligat lex:quod verum eſſe lex ipſa indicat. Lex enim (Decalogo excluſo) eius nõ obligat obſeruãtiam,niſi in terra promiſſionis,regnante templo,& Iudęorum ſceptro:extra vero minime: vt Deuteronomii cap.iiii.vi.& .xii.&c.Non igitur ſemper eodem modo obligat lex:pręterea nihil conuincit aliud,niſi ꝙ ea,quæ attinẽt cognitioni, & moribus permaneãt ſemper: quod catholica veritas non ſpernit:immo iubet cuncta legis obſeruare moralia: non tñ eatenus,quatenus ſint Moyſis:ſed qa legis æternæ:cuius noſtris mẽtibus eſt inſcriptio,lex naturę vocari ſolet.Licet ergo fides,& religio Chriſtiana decem ſeruet Decalogi mandata,non ſequitur tñ propter hoc,ſiue non infertur,ꝙ lex vetus Moyſis apud Chriſtianos adhuc duret,& perſeueret. Mandata nanq; Decalogi ſunt moralia,& de dictamine rectæ rationis, cũ ſint de iure naturę,qbuſcũque gentibus innata,& infixa, tanquam quędam æternę legis participatio: quæ lex naturę uocari ſolet: & in cordibus quarumcunq; gentium inſcripta eſſe deberent:vnde non ſunt ſic ſpecialiter, & particulariter legi Moyſis appropriata: quin & cæteris gentibus non conuenirent ratione naturali: & quin etiã in vſu non fuerint ante legis Moſaicæ traditionem,ſaltem apud homines bonos,& iuſtos,ſicuti fuerunt Abraam,Iſaac, Iacob, & cęteri ſerui Dei,qui ante Moyſem fuerunt:& hoc abſq; mandato aliquo, ſed ſic naturali ratione,vel morali dictante diſciplina.Ipſi quoq; Philoſophi etiam Gentiles, abſq; veri Dei fide, moraliter viuentes, quatuor eſſe volunt virtutes cardinales:per quas homo ad beneuiuẽdum diſponi,& regulari poteſt. Iuſtum enim & valde conueniens eſt: vt homo ſummo Deo Creatori,& domino, ac rectori ſuo tria ſeruitutis genera impẽdat: & quidem multo magis, quàm terrenis impendantur Regibus, & Principibus: ſcilicet fidelitatem,reuerentiam,& debitum cultum,proximo etiam ſuo id non faciat, quod ſibi ab eo fieri non vellet. In quibus Dei, & proximi operibus, & ſeruitiis,omnia Decalogi continent mãdata. Et ideo,licet Decalogi mandata à Chriſtianis ſeruentur: non tamen eatenus ſeruantur,quatenus ſint Moyſis,ſeu legis Moſaicę: ſed quia ſunt moralia, & legis æternę,& de dictamine rectę rationis:quę lex naturę vocari ſolet:& in cordibus quarumcunq; gentium inſcripta eſſe deberent:vt Hieremiæ capitulo trigeſimoprimo. Et non eo,quòd Moyſes mandauerit ea ſeruari: vel quòd in lege Moyſis ſcripta ſint.Non poteſt igitur veraciter dici:quòd lex Moyſis apud Chriſtianos adhuc duret,& perſeueret. Et licet lex noua à vetere diſtinguatur,tamẽ abinuicem non diſtinguitur,ſicut omnino ſpecie diuerſa:ſicut diſtinguit equ⁹, & bos: ſed ſicut perfectum, & imperfectum, in eadem ſpecie:vt puer, & vir. Vnde Apoſtolus ad Galatas, capitulo tertio,comparat ſtatum veteris legis ſtatui pueri paruuli exiſtentis ſub pędagogo: ſtatum autem nouę legis ſtatui perfecti viri:qui iam exiuit à manibus pędagogi, & amplius non eſt ſub eo. Horum autem duorum teſtamentorum ſiui

datores fuerunt Abraam Patriarcha, & Petrus Apoſtolus. Abraam: ſcilicet veteris, quia ſibi generatio larga ꝓmittitur: Petrus vero noui, cui generatio paſcēda committitur. Ab illo iuſtificanda procedunt: in hoc iuſtificata fundantur: ita ꝙ ille ſperat, hic accipit. Illi dicitur: Faciam te in gentem magnam. huic dicit: Faciam te piſcatorem hominum. Illi dicitur: In ſemine tuo benedicentur patrię gentium. huic dicitur: Iudicabis duodecim Tribus Iſrael. Illi dicitur: In ſtellis erit nomen tuum. huic dicitur: Tibi dabo claues Regni cœlorum. Ac per hoc ille fœcunditate ſeminis benedicti impletur: hic ante ſemen ipſum Euangelizaturus aſſiſtitur. Abraæ pro filiis claritas monſtratur aſtrorum: ſed Petro traduntur Regna cœlorum: videlicet vt in eos, ſine Petro, nec filii Abraæ poſſint intrare. Quamuis enim vetus teſtamentū prius fuerit tempore: nouum tamen anteponendum eſt: quoniam illa vetera præconia ſunt nouorum. Sed quoniam (vt inquit Beatus Hieronymus in ſua præfatione ī omnes Epiſtolas Beati Pauli Apoſtoli) nouum non diſcrepat à vetere teſtamento: nec etiam vnquam inficianda eſt veritas: immo ſemper omni ſtudio, & diligentia inueſtiganda eſt, & ſummopere exquirenda: fateri, & audacter dicere poſſumus, legem Euangelicam realiter, & veraciter eſſe veteris legis Moſaicæ conſummationem, immo verificationem, adimpletionem, & omnimodam perfectionem: quoniā ea omnia quæ in lege veteri Moyſis, per ipſum Moyſem, & alios quāplures ſanctos Prophetas velata ſub figuris, & ænigmaticis inuoluta tegminibus occulta erāt, & obſcura, manifeſta, & aperta facta ſunt in lege noua: & Oracula tam velata, q̄ aperta cōſummata ſunt, & adimpleta: vnde cōcludendo dicere poſſumus: ꝙ lex Moyſis, & Prophetarū Oracula, in quibus futura prædicebantur myſteria: ſed obſcure, & velate, & ſub aliquo ænigmate obſcura, propter adimpletionem ipſorum myſteriorum factam in nouo teſtamēto: tum opere, & re: tum etiam ex declaratione ipſius Saluatoris noſtri: qui fuit verus Meſſias (vt infra probabitur) omnino adimpleta fuit, & ad finem ſuum peruenit: & ideo ipſa lex vetus ex lege noua in qua antedicta myſteria adimpleta ſunt, & illa obſcura ænigmata aperte declarata ſunt, verificatur ex narratis in teſtamento nouo: & econtra ex narratis in lege noua verificatur lex vetus Moyſis.

Propter claues Regni cœloꝝ.

Verumtamē ex illis additionibus factis Decalogo per Meſſiam Regem (vt paulo ſuperius dixi) Decalogus maiorem habet perfectionem in lege noua, q̄ habuerit in Moſaica. Propter autem ſacrificiū nouæ legis, maiorem excellentiā, & ſublimiorem dignitatem lex Euāgelica valde dignior, & excellentior eſt, q̄ fuerit vnquam lex Moſaica, & etiam reſpectu finis: finis enim eſt ſemꝑ dignior omnibus illis, quę ad ipſum finem tendunt. Præterea quid habuit vnquā lex vetus Moyſis tam ſingulare, tamq̄; pręclarum, & ſublime: quod nouæ legis: id eſt Euangelicę ſacrificio comparari poſſit? Ideo lex Euangelica alia lex dici poteſt: quia aliud ſacrificium eſt nouæ legis, q̄ fuerit Moſaicæ. Thalmudiſtę etiam legem Regis Meſſiæ aiunt excellentiorē eſſe Moſaica. Legite eorum Commentaria in Salomonis Eccleſiaſtem. ibi enim hoc reperietis: Omnis lex præſentis ſæculi vanitas quædam eſt ad futuri ſæculi legem: id eſt ad legem Meſſiæ. Nam in ſequentibus ſic res declaratur: Omnis lex, quam quis in hoc ſæculo addiſcit, vanū quiddam eſt, ſi ad Meſſiæ legem conferatur. hæc ibi. Item Eccleſiaſtis. c. xi. ſuper his verbis: Si annis multis vixerit homo, & in omnibus eis lętetur. Gloſa Hebraica, ibidem dicit: In lætitia: ſcilicet legis, quicquid pręceſſit, erit Habel: id eſt vanitas. Omnis enim lex, quam homo addiſcit in hoc ſæculo, Habel (id eſt vanitas) eſt, reſpectu legis Meſſiæ. Ex quibus Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum dictis, hoc percipitur documentum: quòd lex Meſſiæ, eſt multo maioris excellentiæ, & pręeminentię, quàm Moſaica. Et vbi ſcire velles quanto plus excellentior eſt, ipſimet declarant, eſſe tanto plus

Digitized by Google

to plus excellentiorem, quanto eſt lex Moſaica à vanitate: hoc eſt Habel. Quã-tum ergo differt lex Moyſis à vanitate, tanto eſt excellẽtior lex Meſſię lege Moſaica. Vides ergo Iudæe legem Meſſiæ à lege Moyſis eſſe differentem. Vana equidem Moyſis lex appellatur, non abſolute, ſed ad Chriſti legis comparationem: cęteris vero omnibus pręſtantior eſt. Vides etiam cerimonias Moſaicas in Meſſiæ conſpectu penitus euaneſcere. Vana vero Moyſis lex appellatur, nõ abſolute, ſed ad Chriſti legis comparationem: cęteris enim omnibus præſtantior eſt. Sed cur vana? quia per ciuiles virtutes tantum humanum genus, non ad cœleſtis beatitudinis finem, ſed viam duntaxat præmonſtrare, & dirigere poteſt: Chriſtiana vero religio per purgatorias, purgatiq́; animi virtutes, ad exemplares virtutes, cœleſtemq́; felicitatem perfecte perducit. Non enim datur perfecta felicitas, niſi animis, vel animabus perfecte purgatis: hoc non Moſaica, ſed Chriſtiana lex efficit. Similiter etiam Moyſes liberans populum à ſeruitute Aegyptiorum, non fuit dignus introducere eum in terram promiſſionis, ſed Ioſue, ſiue Ieſus Naue: per quem Ieſus Meſſias figuratus fuit. Nec etiam lex ſufficiens fuit liberare populum à ſeruitute peccati: nec dare terram promiſſionis: hoc eſt gloriam æternam: quæ data eſt per gratiam Chriſti Ieſu, figurati per Ioſue. Sed quid fuit lex Moſaica? Equidem ipſa fuit præparatio quædam ad Chriſti legem, quaſi ad formam, habitumq́; perfectum: cum vero quis poſſidet habitum, præparatione non indiget.

Quod autem noua lex: ſcilicet Chriſtiana perfectior ſit, quàm vetus, ex quinq; præcipuis ipſius nouę legis excellentiis facillime diiudicari poteſt.

Prima. Prima eſt: quia lex Moſaica in Tabulis lapideis, corruptibilibusq́; tradita fuit. Lex autem noua erat (vt ait Hieremias) cordibus, & mentibus hominum infigenda: quod quidem ſignificat nouam hanc diſciplinam magis ſpiritualem eſſe: adde & æternam: quoniam naturalis legis inſtar æternis mentibus in æternum imprimitur: vetus autem temporalis ſubiectio fuit, & data ad tempus.

Secũda. Secunda excellentia eſt, quia vetus illa conſtitutio, pręter illa, quę ad legem pertinẽt naturalem, ſolum gentem Iſraeliticam, cui data eſt, obligauit. hinc Pſalmo centeſimoquadrageſimoſeptimo de Deo dicitur: Annuntians verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael, non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Lex autem noua non aliter, quàm naturalis, omnes aſtringit: quapropter Eſaias de Meſſia, eiusq́; doctrina, ſic inquit: Donec ponam in terra iudicium, & legem eius inſulę expectabunt.

Tertia. Tertia, quoniam priſca decreta (his exceptis, quę ad naturale ius pertinent) etiam ſubiectum populum, non vbique, ſed in ſola promiſſionis regione alligaſſe dicuntur. quod ita Deuteronomii verba declarant: Scitis quòd docuerim vos pręcepta, atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi dominus Deus meus, vt faciatis ea in terra, quam poſſeſſuri eſtis. rurſus: Mihiq́; mandauit eodem tempore, vt docerem vos cerimonias, & iudicia, quę facere debeatis in terra, quam poſſeſſuri eſtis. iterum Deuteronomii capitulo quinto, quaſi in calce: Tu vero hic ſta mecum, & loquar tibi omnia mandata mea, & cerimonias, atque iudicia, quę docebis eos, vt faciant ea in terra, quam ego dabo eis in poſſeſſionem. Meſſię autem iura non minus, quàm naturalia vbique ſunt obſeruanda. igitur apud Malachiam Deus quandoque vetera reprobat ſacrificia, dicens: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Deinde ſubdit: Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur oblatio munda. Sacra

Digitized by Google

igitur, quæ in vetere lege in ſolis terræ promiſſionis Tabernaculo, & templo celebrari licebat quãdoq; ſcilicet ſub Meſſia, vbiq; Deo grata futura erant.

Quarta Quarta excellentia eſt, quia lex vetus ſola corporalia, temporaliaq; bona pollicetur, & mala minatur: vt Eſaiæ caplo.i.de bono: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. & de malo ibidem ſtatim: Quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. & vt in Leuitico pluries, & alibi: Noua aũt lex ſpũalia, & æterna pollicet.

Quinta Quinta, & vltima excellentia, qa lex vetus ciuiles virtutes, cõmunesq; dũtaxat ĩducit: quibus perturbationes amputat: noua autem purgatorias, animiq; purgati, quibus affectus extirpat, & obliuioni, tanq̃ igni, tradit fomites vitiorum. Sed cur iſtud? quia Deus rudem adhuc populum, ſicuti par erat, leuioribus diſciplinis erudiret, manifeſtioribusq; tam bonis, q̃ malis monere ſtatuerat. Quod etiam Rabi Moyſes Aegyptius in Commentariis ſuis libri Canhedrim, confitetur. At vero tempore Chriſti populi iam eruditiores euaſerant: tunc (vt Eſaias inquit) repleta eſt terra ſciẽtia domini, ſicut aqua maris cooperientis: tunc igitur veriori bus pręmiis, exactioribusq; inſtitutis, genus humanum ꝓuocauit, atq; formauit. Merito igitur accedente lege noua, tanq̃ forma: vetus veluti præparatio, vel abiit, vel tranſiuit in nouam, impleturq; in noua. Quod quidem omnino tacere non potuit Rabi Moyſes in Deuteronomio: vbi mundi ætatem in duo ſęcula diſtribuit: ſęculũ videlicet pſens, ſęculum'ue Meſſię. At Thalmudiſtę, ſęculum præſens, & futurum, legis, & Meſſię ſęcula eſſe volunt: vanamq; ſęculi huius legem eſſe fatentur: quaſi in ſęculo legem Chriſti ſęculũ, lexq; vetus finiaf, atq; expleaf. Ad maiorem etiam legis Chriſtianæ veritatem, & excellenriam, audiamus quid aduerſarii noſtri Iudæi, ſiue Rabini ſui dicant in Midraſiraſarim: hoc eſt in Cõmentariis Cãticorum cap.i. ſuper illud: Oſculetur me oſculo oris ſui. Scribitur enim ibi, Rabi Vdda, ſiue Ieugda, ſic dixiſſe: Eadem hora, qua Iſrael ex ore domini duo prima legis mandata audiuerunt, ſic fuerunt cordibus eorum annexa, & infixa, vt obliuioni nullatenus mãdari poſſent. Cæterum voce Dei perterriti, atq; micantium fulgurum pauore concuſſi, dixerũt Moyſi: Rabi oportet, vt ſis medius iter Deum, & nos: loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur: vt Exodi cap. .xx. Qui cum poſtea cæteris mãdatis inſtruerentur à Moyſe, obliuiſcebantur ea continuo: & inter ſe huiuſmodi cauſam obliuionis diſceptantes, fragilitati Moyſis huiuſmodi aſcribebant defectum, dicentes: Sicut Moyſes carnalis eſt, & tranſitorius, ita & eius doctrina à nobis dilabitur. Reuerſi itaq; ad Moyſem, dixerũt ei: O' vtinam Deus ſe nobis rurſus oſtendere vellet, atq; oſcularetur nos oſculo oris ſui, vt in cordibus noſtris doctrinã eius fixam collocare poſſemus: qbus inquit Moyſes: Hoc in pręſentiarum effici non põt: fiet aũt tpe Meſſię. Scriptum eſt enim Hieremiæ cap.xxxi. Dabo legem meã in viſceribus eoꝶ: & in cordibus eorum ſcribam eam. Ex qua nempe Rabi Vdda, ſiue Ieugda declaratione, ſiue ſententia, in legis Chriſtianę fauorem, tria percipiuntur documenta: quoꝶ primum eſt. Quia lex vetus Moyſis data fuit Iudæis, tanq̃ ſeruis in pauore non paruo cõcuſſis, & ſic in timore: cum lex noſtra Euangelica nobis chriſtianis, tanq̃ filiis per Chriſtum in monte ſedentem familiariter in charitate, & amore data fuerit: vt Matthęi caplo quinto: vnde lex noua: ideſt Euangelica, lex amoris dicitur: cum lex vetus, lex timoris nuncupetur. Secũdum vero eſt: quia lex vetus in ſcriptis data fuit: vt Exodi capitulo trigeſimo ſecũdo: pro primis Tabulis, quas fregit Moyſes: vt Exodi capitulo trigeſimo quarto: & ſimiliter pro ſecundis, quas in Arca poni, & cuſtodiri mandauit: cum lex noua, non in Tabulis, ſed in cordibus hominum in ſpiritu data fuerit: quia per Spiritum ſanctum lex ipſa in Diſcipulorum Chriſti cordibus in die Pentecoſtes ĩfuſa fuit: vt Actuũ caplo ſecũdo.

Et ideo

Digitized by Google

Et ideo lex Euangelica, lex ſpiritus dicitur. Recte igitur inquit Hieremias: Dabo legem meã in viſceribus eorũ, & in corde eorum ſcribam eam. quod confirmat et Eſaias. c. li. dicẽs: Audite me qui ſcitis iuſtum populus meus, lex mea in corde eorum. Item Pſalmiſta, Pſal. xxxvi. Os iuſti meditabitur ſcientiam, & lingua eius loquetur iudicium: lex Dei eius in corde ipſius: & vt latius declaratum eſt ſuperius. c. xxiiii. huius quarti libri. Tertiũ eſt: quia ex hac Moyſis reſponſione. ſ. Hoc impræſentiarum fieri non poteſt: fiet aũt tempore Meſſiæ. Ex qua ipſius Moyſis reſponſione, aperte cõſtat, ꝙ lex ſcripta Moyſis tempore Meſſiæ, finem habere debebat: & ꝑ ipſum Meſſiam lex noua danda erat: & in cordibus eorum, ꝗ ipſi Meſſiæ crederent, ſcriberetur.

¶ Vtrum, ceſſante lege Moyſis, debuit ſuccedere lex Euangelica, quam Chriſtus tulit, & prædicauit. Cap. XLII.

QVęritur, antequam hic quartus liber terminetur, vtrũ ceſſante lege Moyſis, lex Euangelica debuerit ſuccedere legi Moyſis, tanquã dignior. Et rñdent Iudæi, ꝙ non, ꝯtra nos Chriſtianos ſic quadrupliciter arguẽtes. Primo ſic. Lex Moyſis eſt dignior, & maior, ꝙ̃ lex Euangelica, maioritate miraculorum, ꝗa maioribus miraculis eſt confirmata. Maiora enim miracula fecit Moyſes in lege veteri, ꝙ̃ Chriſtus in lege Euãgelica: vt inquit Iudęus. Nam Moyſes cũ magnis ſignis, & portentis eduxit Iſrael de Aegypto: & diuiſit mare Rubrum in diuiſiones: & percuſſit petram, & fluxerunt aquæ: & fecit pluere Manna de coelo per. xl. annos. &c. Sed nunquam Chriſtus fecit tam grandia miracula: ergo lex Moyſis eſt maior, ꝙ̃ lex Euangelica dignitate, & miraculorum magnitudine: igitur ipſi legi non debuit ſuccedere.

Secũdo arguunt ſic. Incertum nunquam debet ſuccedere certiori, nec ipſum abolere: ſed lex Moyſis eſt certior, ꝙ̃ lex Euãgelica: ergo non debet illi cedere, & iſta ſuccedere. Maior de ſe nota eſt: Minor aũt ſic probatur: quia lex illa. ſ. Moyſis, eſt certior certitudine legis Conditoris, quia fuit ſcripta digito Dei, vt Exodi. c. xxxi. & Deuteronomii. c. ix. ſed iſta Euãgelica eſt ſcripta digito hoĩum. ſ. quatuor Euangeliſtarum hoĩum ruſticorum, & imperitorum. Item illa ẽ certior ratione teſtium: quia eſt teſtificata per Moyſem, qui locutus eſt cum Deo, quo non ſurrexit maior Propheta ante, nec poſt: vt Deuteronomii. c. vlt. ſed lex Euangelica non eſt teſtificata niſi per homines ruſticos, & imperitos. ergo &c.

Tertio arguunt ſic. Lex impoſſibilis non debet ſuccedere legi poſſibili, & veræ: ſed lex Euangelica eſt impoſſibilis, & mẽdax in credẽdis: nam credit, & colit tres Deos. ſ. Patrem, & Filium, & Spiritũ ſanctũ: qđ eſt ĩpoſſibile, & in lege prohibitum, ꝗ̃ dicit: Audi Iſrael, dñs Deus tuus vnus eſt: vt Deuteronomii. c. vi. Item credit Deum factum hoĩem, & incarnatum: & credit panem factum Deum, & hoĩem in ſacramento altaris: quæ omnia ſunt impoſſibilia: & ſic lex Euangelica eſt impoſſibilis, & blaſphema in credendo: & per conſequens non debet ſuccedere legi Moyſis, quæ eſt ſancta, & vera.

Quarto arguunt ſic. Lex Euangelica eſt ſacrilega, & irreligioſa in cultu ſuo: nam adorat hominem Chriſtum, & adorat panem in altari, & adorat lignum, & lapidem in Cruce, & imagines: ergo eſt ſacrilega, & idolatra contra primum præceptum: ſcilicet primæ Tabulæ Decalogi: & ſic patet qualiter lex Euangelica eſt indignior, & minor in miraculis, & incertior in teſtibus, quàm lex Moyſis: & eſt impoſſibilis, & falſa in ſua fide, & ſacrilega in ſuo cultu: & per conſequens non debet ſuccedere legi Moyſis, quæ eſt dignior, & certior, & vera, & religioſa: & ideo nec ipſa, nec etiam vlla alia debet ipſi ſuccedere.

IN oppoſitum eſt Apoſtolus ad Hebręos. c. viii. Inquit enim ibi: Quod Chriſtus tanto melius ſortitus eſt miniſteriũ, quanto melioris teſtamẽti mediator eſt: quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt &c. Et per totam ipſam Epiſtolam probat legem Euangelicam eſſe meliorem lege veteri: tum ratione Le-

giſlatoris: tum ratione ſacerdotii: tum ratione ritus. item ipſe Apoſtolus ſecunda ad Corinthios, capitulo tertio, volens oſtendere miniſtros noui teſtamenti eſſe maioris excellentiæ, quàm fuerint miniſtri veteris teſtamenti, inquit: Myſteria noui teſtamenti eſſe aptiora, & magis elucеſcere, his verbis: Habentes igitur talem ſpem, multa fiducia vtimur, & nõ ſicut Moyſes ponebat velamen, vt ſupra dictum fuit. c. xxxv. huiuſmet libri.

Reſponſio ad primum, & ſecundum argumentum tantum: quia reliquis duobus reſpondebitur in octauo libro ſuis debitis, & conuenientibus locis.

IN hoc igitur loco, ſolum videndum eſt, qualiter lex Euangelica eſt dignior, & maior lege Moſaica magnitudine miraculorũ, & certior certitudine teſtium. Quòd autem maiora miracula fecerit Chriſtus Ieſus, & Apoſtoli in lege Euangelica, quàm Moyſes in lege veteri, ſic probatur: Maiora equidem miracula ſunt illa, quæ non poſſunt fieri per naturam, quàm illa, quæ fieri poſſunt per naturam: ſed miracula, quæ fecit Moyſes, poterant fieri partim per naturam: nam naturaliter poſſunt fieri ranę, & muſcę, ex putrefactione, per ſolam influentiam cœli, & naturaliter ex cõcurſu ventorũ. Poteſt etiã diuidi mare vſque ad ſolum, & apparere aridam: vt frequenter viſum eſt in tempeſtatibus. Itẽ abſtrahere aquã ex rupibus partim fieri poteſt per artem, & naturam: nam venæ aquarum tranſeunt quandoque naturaliter per rupes, per viſcera terrę, & venas: ſed per artem quis poteſt perforare rupem cum aceto, & igne, & cum malleo, & fodere terrã, & educere aquã, ſicut fit in puteis: ideo dicit Rabi Moyſes de Aegypto: Quòd miracula, quę fecit Moyſes, poterant naturaliter fieri: ſed miracula, quæ fecit Chriſtus, totaliter erant ſupra naturam: ita quòd nullo modo poterant fieri per naturam. Nam reſuſcitare mortuũ quatriduanum, & fetentem, nullo modo fieri poteſt per naturam: & imperare mari, & ventis, & Dęmonibus, & ad ſuũ pręceptum ſanare ſubito cæcũ à natiuitate, & paralyticos, & cæteros infirmos, omnino erat ſupra naturam, & impoſſibile ipſi naturæ: & ſic multo maiora fuerunt miracula Chriſti, quàm Moyſis. Itẽ multo maius factum fuit comminuere omnia idola mundi, & conuertere totum populum Gẽtilem ab idolatria ad fidẽ, quàm educere populum Iſrael de Aegypto &c. Et ſic patet, qualiter lex Euangelica eſt dignior lege Moyſis, magnitudine miraculorum, & maioribus, & pluribus miraculis confirmata, ad ſolum imperium ipſius Chriſti, & in ſolius nominis Ieſu virtute: & eo magis, quia ipſe ea faciebat miracula in poteſtate, & virtute: vt Marci capitulo quarto, Lucę capitulo quarto, & capitulo octauo: & Matthęi capitulis. vii. & viii. Item multo maiora miracula fuerunt ſpiritualia, & inuiſibilia, quæ fecit Chriſtus: qui non ſolum ſanabat omnes corporis morbos, & infirmitates, ſed etiam animę, quia etiam peccata dimittebat: vt Lucæ. c. v. & vii. & Marci capitulo ſecundo. Sed licet Iudæi nõ concedant iſta inuiſibilia: tamen negare non poſſunt conuerſionem gentium: & ſic, licet miracula facta per Moyſem, fuerint vera miracula, & magna, & ſupra naturam: tamen miracula Chriſti fuerunt multo maiora. & hoc dupliciter. Primo, quia omnino, & non ſecundum partem, erant ſupra naturã. Secundo, quia Moyſes operabatur illa inuocando Deum, tãquam miniſter: Chriſtus autem imperando, tanquam Deus, & dominus naturæ. Quòd autem lex Euangelica ſit certior lege Moyſis certitudine teſtium, & propterea magis authentica, hoc modo probatur. Illa nempe lex eſt certior, quæ habet ſcriptores, & teſtes minus ſuſpectos: ſed lex Euangelica eſt huiuſmodi reſpectu legis Moyſis: ergo eſt certior. Maior patet: Minor probatur. Licet enim Iudęus dicat in ſuo Syllogiſmo: ꝙ lex Moyſis fuit ſcripta digito Dei: vt Exodi capitulo. xxxi. tamen ex hoc nõ augetur maior auctoritas, nec maior dignitas illi legi: quia illę priores Tabulę legis nõ fuerunt poſitæ in vſu, nec etiam demõſtratę populo, ſed fractę per Moyſem: & ſic irritatę,

ſeritate, eo quod populus adorabat vitulum: vnde neceſſarium fuit: vt alias duas Tabulas præcideret: vt dominus iterum ſcriberet: quas cum detuliſſet domino, non dominus ipſe, ſed Moyſes, domino iubente, ſcripſit: & illas detulit populo: vt Exodi capitulo trigeſimoquarto. Vnde Moyſes ipſe fuit ſcriptor, & ſolus teſtis ſuæ legis, quia ipſe ſcripſit eam, & dixit, ſecum locutum fuiſſe dominum in monte Synai: & ab eo accepiſſe eam legem: vt eam promulgaret illi populo rudi: ſed in hoc nullum habet teſtem, niſi ſeipſum: ergo non eſt ſimpliciter illi credendum: quia nullus in facto proprio eſt idoneus teſtis: nec etiam vni teſti tantum eſt adhibenda fides: vt Deuteronomii.c.xvii. Chriſtus autem nihil ſcripſit in chartis: ſed ſcripſit legem ſuam in cordibus hominum, prædicando, & miracula faciendo, miraculis, & operibus teſtimonium de ipſo perhibentibus: ſed quatuor Euangeliſtæ, & duodecim Apoſtoli: quorum duo fuerunt ex ipſis quatuor Euangeliſtis: & ſeptuaginta duo Diſcipuli hæc omnia viderunt, & audiuerunt, & teſtimonium perhibuerunt de geſtis, & factis, ac dictis eius. Et ideo tales teſtes, & in tanto numero de neceſſitate ſunt idonei, & fidedigni: ideo eis adhibenda eſt fides; nec eorum teſtimonium eſt ſuſpectum: quod non eſt dicendum de Moyſe: qui ſolus teſtimonium præbet de ſeipſo in ſua lege. Propter quod dixerunt aliqui Gentiles & hæretici: ꝙ Moyſes ficto modo, & cū dolo decepit illum populum, fingendo ſecum Deum fuiſſe locutum: & ꝙ vel mentitur, vel ꝙ fecit illa miracula in ſola apparentia per artes magicas: quod tamen non diceret Chriſtianus. Auerrois etiam, cū legiſſet principium libri Geneſeos, inquit: Iſte Moyſes multa dixit, & nihil probauit.
Sed ad hoc reſpondent Iudęi: ꝙ Moyſes omnia illa miracula fecit euidenter corām toto illo populo: & euidenter, puta illa decem ſigna in Aegypto: & in deſerto percuſſit petram, & fluxerunt aquę &c. Item Dauid hoc idem teſtatur de Moyſe cum cæteris Prophetis. Sed ad hoc reſpondent Gentiles, & hæretici: Quod hæc non probant factum, ſed magis reddunt ipſum ſuſpectum: nam ipſemet Moyſes ſcripſit illos quinq; libros: in quibus narrando ſua geſta, dicit ſe feciſſe illa miracula corām illo populo, & accepiſſe illam legem à Deo: ſed nullus alius reperitur, qui talia ſcripſerit in illo tempore, nec dixerit ſe vidiſſe: vnde eodem modo quiſque poteſt fingere ſe in Perſia, aut Armenia, & alibi, ſimilia, et maiora opera feciſſe corām populo: ſicut fecit Manichæus, nominans ſe tertiumdecimum Apoſtolum Chriſti: & Maumethes, qui dixit ſe aſcendiſſe in cœlum cum Angelo Gabriele: & accepiſſe Alchoranum à Deo: prout ſcribitur in libro, qui dicitur Halmoharag: & ſic etiam Moyſes potuit decipere illum populum, ſicut Manicheus, & Maumethes: & ſic etiam Dauid, & cæteri poſteriores potuerunt decipi in fide Moyſis, credendo ipſi, ſicut Sarraceni decipiūtur præbendo fidem, & credendo verbis Maumethis, præbentis teſtimonium de ſeipſo. Quapropter ſicut teſtimonium illorum non eſt acceptandum, tanquam ſuſpectum: ita nec teſtimonium Moyſis: & ſic manet lex Moyſis ſuſpecta propter defectum teſtium, & ſcriptorum: & lex Euangelica manet probabilis, & credibilis. Et hoc eo magis, quoniam Omnipotens Deus mandat Chriſtum audiendum eſſe, quia ſuus eſſet filius: vt Matthæi capitulo decimoſeptimo, Marci capitulo nono, & Lucæ capitulo nono: quando in monte Thabor corām tribus Diſcipulis transfiguratus eſt. Et ſimiliter quando à Ioanne baptiſta baptizatus fuit: vt Matthæi capitulo tertio, & Lucæ capitulo nono. Vnde Deus approbat hic omnia per Ieſum facta, & dicta, eſſe vera. Sed dicendum eſt, ſm meram veritatē: ꝙ lex Moyſis, licet ſit vera, & à vero Deo data: ſm qđ probat Apl's ad Hebræos: & Auguſtinus contra Fauſtum, & contra aduerſarium legis, &

Prophetarum: tamē eccleſia non crederet legi Moyſis, niſi quia Chriſtus auctorizat eam, allegando frequenter legem, & Prophetas: immo dixit: ꝙ non venit ſoluere legem, aut Prophetas, ſed adimplere: vt Matthæi capitulo quinto. Item Ioannis capitulo quinto dixit: Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: quia Moyſes de me ſcripſit. Item Lucæ capitulo vigeſimotertio: Incipiēs à Moyſe, & Prophetis, īterpretabatur illis duobus diſcipulis omnia, quæ de eo ſcripta erant &c. Ex qbus patet: quòd lex Moyſis, & ſcriptura Prophetarum intantum eſt à nobis credenda, inquantum fuit teſtificata, & auctorizata per Chriſtum. Ex quibus omnibus ſequitur: quòd lex Euāgelica eſt omnino perfectior, & dignior, & certior lege Moyſis: non ſolum ratione miraculorum: ſed etiam ratione Legiſlatoris, q fuit Chriſtus, Deus, & homo: & ratione teſtium, & plurimorum ſcriptorum idoneorum, & autenticorum: & ideo debet ſuccedere, & ſilentium imponere legi Moyſis, tanquam veritas figuræ, & ſignatum ſuo ſigno: & ſicut lux fugat tenebras, & vmbram &c. Quod approbant etiam Iudæorum Rabini: vt ſupra demonſtratum eſt. capitulo. xxxix. huius quarti libri.

Finis Quarti Libri.

Digitized by Google

FINI HADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER QVINTVS.

¶ Quæ ſit differẽtia inter Chriſtianos, & Iudęos de Meſſię Regis aduentu: quia Chriſtiani duos fatentur Meſſię aduentus, & Iudæi vnum tantum.

Caput Primum.

VT quintus huius operis liber inchoet tempus admonet: in quo de Meſſię Regis aduẽtu tractãdum eſt: an.ſ. elapſus ſit, & in pręteritum iuerit, an vero futurus ſit expectãdus. De quo aduentu, quoniam inter Chriſtianos, & Iudæos non parua eſt differentia, ideo conueniens eſſe exiſtimo: vt anteq̃ vlterius procedatur, videamus in quo circa huiuſmodi aduentũ, iter nos Chriſtianos, & Iudæos ipſa cõſiſtat differentia: vt ea cognita, vtraq; pars ſciat, q̃bus armis, ſiue argumentationibus certandum ſit. Iudæi nanq;, & maxime moderniores, tenent Meſſiach ſemel tantum venire debuiſſe: & eum adhuc nõ veniſſe: & ideo eum venturum expectant: ſic extante, & profitente duodecima legis ſuæ radice, ꝙ Meſſiach, id eſt Saluator expectandus ſit: nos autem Chriſtiani duos dicimus, ac cõfitemur Meſſię Regis aduentus futuros fuiſſe. Alterũ: hoc eſt primum, in paupertate, & humilitate ad ſaluandum: cui aduentui accõmodatur illud Zachariæ Prophetę. cap. ix. Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator, & ipſe pauper, & aſcendens ſup aſinam, & pullum filium aſinæ. & illud etiam Eſaiæ cap. liii. Et quaſi aſconditus vultus eius, & deſpectus, vnde non reputauimus eum &c. Et hunc aduentum iamdiu pręteriiſſe dicimus. ſ. iam mille quingenti & decẽ ſunt anni, vel circa. Alterum eius aduentum generoſum quidem, & regium dicimus in maieſtate, & poteſtate ad iudicãdum, & cuilibet, ſecundũ merita, & demerita retribuendum. Cui aduentui cõuenit illud Danielis Prophetę cap. vii. Aſpiciebam ergo in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli: quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquum dierum puenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum: & omnes populi, & Tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna quæ non auferetur, & Regnum eius, quod non corrumpetur. & paulo ſuperius dixerat eodem capite: Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. & illud etiam Eſaiæ cap. iii. Dñs ad iudicium veniet cum Senatoribus populi ſui, & Principibus eius: id eſt cum Apoſtolis ſuis: vt interpretari poteſt ex verbis Saluatoris noſtri, ſic dicentis Matthęi cap. xix. Amen dico vobis, ꝙ vos, qui ſecuti eſtis me in regeneratione, cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim Tribus Iſrael: qui aduentus erit in nouiſſimo dierum: quãdo fiet iudicium generale, & vltimum: vt habetur etiam Iohelis cap. ii. quaſi in fine cap. Et hunc expectamus aduentum: vt patet in octauo fidei noſtrę Chriſtianæ articulo, vbi dicitur: Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Differentia igitur, ſuper qua in hoc quinto libro diſputandum, & certandum eſt, hæc eſt: ꝙ primus Meſſiæ Regis aduentus, ſm nos Chriſtianos, iamdiu pręteriit. Cum autem Iudęi, & maxime moderni, vnum tantum Meſſiæ aduentum futurum fuiſſe dicant: immo adhuc venturum expectent, eo ꝙ nullus eius aduentus adhuc elapſus fuerit, expectent inquam, & quidem ad ſaluandum, vt in duodecima legis ſuę radice profitentur. Si in hoc quinto libro vnum tantum probauero Meſſiæ Regis aduentũ aduenıſſe, ſiue iamdiu elapſum fuiſſe, vt ipſi Iudæi inaniter, & fruſtra, & incaſſum eum adhuc vẽturum expectẽt, neceſſe eſt. Verum Rabini Iudęorum videntes hos duos Meſſię Regis aduẽtus

eſſe contrarios,& inter ſe repugnantes in cap.Helech,& propterea admirantes, Rabi Oſua filius Leui quęſiuit cauſam:& hoc quia ipſi duo aduentus in modo ad ueniendi inter ſe minime compatiebantur:& duplicem eiuſdemmet Meſſię aduentum minime intelligentes admirabantur: quoniam in eadem perſona nequaq̃ id verificari poſſe exiſtimabant: & ꝑpterea duos dixerunt Meſſias venturos eſſe: primum q̃dem ambigue ſignificauerunt per Meſſiam Iucef: vtrum autem filium Ioſeph, an de Tribu Ioſeph indiſcuſſum reliquerunt: quem in certamine Gog,& Magog pati, gladioq́; mori confirmant. Secũdum autem Meſſiam vocant Bem Dauid: ideſt filium Dauid: cui potiſſime debetur(vt aiunt) Iſraelitarum redemptio: vt infra diffuſius dicendum eſt in ſuo loco in hoc eodem quinto libro. Reſtat ergo: vt in hoc quinto libro primum Meſſiæ Regis aduentũ iam diu elapſum fuiſſe oſtendamus.

¶ Aggęi capitulo ſecundo. Et nunc confortare Zorobabel, dicit dominus &c. & parum inferius ait: Adhuc vnũ modicum,& ego mouebo cœlum,& terram,& mare,& aridam &c. Cap. II.

AD probandum ꝙ Meſſias Rex venerit, Aggęum Prophetam in teſtem adducam: qui cap.ii. ſic inq̃t: Et nunc confortare Zorobabel, dicit dominus:& confortare Ieſu fili Iaſedech ſacerdos magne:& confortare omnis populus terræ, dicit dominus exercituum: & facite, quoniam ego vobiſcum ſum, dicit dominus exercituum. Verbum quod pepigi vobiſcum, cum egrederemini de terra Aegypti:& ſpiritus meus erit in medio veſtrum: nolite timere: quia hæc dicit dominus exercituum: Adhuc vnum modicum eſt,& ego commouebo cœlũ, & terram,& mare,& aridam: & mouebo omnes gentes,& veniet deſideratus cunctis gentibus: vel(vt dicunt Iudæi) deſiderium cunctis gentibus:& implebo domum iſtam gloria, dicit dominus exercituum: Meum eſt argentum, & meum eſt aurum, dicit dominus exercituum. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, plusq̃ primæ, dicit dominus exercituũ. Hæc eſt doctrina cœleſtis à ſummo Deo profecta ad oſtendendum hominibus Chriſti aduentum, quam Iudęus obſtinatus animaduertere non curat: pro cuius declaratione hęc prius dicenda ſunt. Iudęi nanq; poſtquam ſeruierũt ſeptuaginta annis Nabucodonoſor Regi, tandem libertate donati, ſe ad priſtinam ſedem Hieruſalem contulerunt: ibiq́; cum ciuitatis magna appareret deſtructio, templum ædificare cœperunt, ac vrbem auctore Zorobabel filio Salathiel Duce Iuda,& Ieſu(vel Ioſue) filio Ioſedech ſacerdote magno. Hoc etenim faciebant ſuadentibus Aggæo,& Zacharia Prophetis ex Dei mandato: quos miſit Deus ad illos,& ad reliquos, qui ex Babylone redierant. Quot autem, & quantos Iudæi per id temporis labores perpeſſi ſunt, & anguſtias in ædificando templum, ac ciuitatem, Eſdrę Codices, atq; Neemiæ ſatis abunde narrant. Nam ædificantium altera manus faciebat opus, altera vero tenebat gladium vi aduerſariorum cognita, atq; potentia. Nam inſidiæ vndiq; ſtruebantur, obſtabantq́; oppugnãtium opes, atq; hominum multitudo, qui ad priſtinum ſtatum ciuitatem redigere non ſinebant: quemadmodum etiam narrat Ioſephus libro vndecimo Antiquitatis Iudaicę capitulo quinto: Audiẽtes vero murorum ædificationem accelerari Ammanitę, & Moabitæ, vel Samaritę, & omnes qui inferiorem Syriam habitabant, moleſte ferebant,& meditabantur inſidias contexere: quatenus voluntatem eorum impedirent, multosq́; interficiebant Iudęos. & paulo infra, vnde Neemias pręcepit in poſterum, vt armis ædificatores cincti fabricarent: igitur ædificatores, vel impenſarum portitores gladios habebant: clypeos autem iuxta poni decreuit: qua violentia Iudęi ad templum ædificandum cum ſe difficiles redderent, miſit Deus Aggęum Prophetam ad Zorobabel Ducem,& ad Ieſum

ſum ſacerdotem filium Ioſedech: qui/bus ſuadentibus opus Iudęi inceptum perficerent: ad quos inquit: Adhuc vnū modicum eſt: & ego commouebo cœ/lum, & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet deſi/deratus cunctis gentibus, & implebo do mum iſtam gloria, dicit dominus exerci tuum. & paulo infra: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimę, plusq̄ primę, di/cit dominus exercituum. Deſideratus nanq; ille tam apud Iudęos, q̄ Chriſtia/nos intelligitur Meſſias Rex: ſic etiam habet Chaldæus textus: Et veniet Meſ/ſias. Rabi etiam Ekiua ex Thalmudiſtis, ſiue Rabinis cap. Helech, ſuper his Ag/gęi verbis, inquit de Meſſia ſermonem fieri. Inſuper Rabi Aquiba in libro qui nuncupatur ſenhedrin guazid, vel Ca/nedrin: quod apud nos ſonat in libro ſe ptuageſimo Iudicum: vbi ab eo verba Aggęi ſic exponūtur: Adhuc vnum mo dicum eſt Regni venturi Iſrael: ſcilicet poſt deſtructionem primę domus: & poſt illud Regnum commouebo cœlum, & terram: & mouebo omnes gentes, & ve/niet Meſſiach. Hac igitur pari ſententia vtriq;, Iudęo ſcilicet: atq; Chriſtiano con gruit accurate verba Prophetę diſcute/re, ne per ignorantiam, vel per negligen tiam aliquis veritatē, quam Deus propo ſuit vniformem, atq; ſimplicem refugiat. Inquit Aggęus: Vnum modicum eſt, & veniet Meſſias. à tempore enim, quo hæc dicta ſunt à Propheta Aggęo ad hunc vſq; diem fluxerunt annorum mil lę noningentorum triginta, vel circa: quod quidem tempus apud quemcunq; ſanę mentis nullo pacto modicum dici poteſt: attamen inquit Propheta: Vnum modicum eſt, & veniet deſideratus: hoc eſt Meſſias. Igitur Meſſias venit, cum modicum illud, quod breue temporis ſpatium ſignificat, iamdiu præteriiſſe ne ceſſe ſit. Pręterea, inquit Propheta: Et implebo domum iſtā gloria. Quę profe cto domus iſta ſit, quę gloria implenda eſt, digito ipſe demonſtrat, domum iſtam, inquit, oſtendendo ſecundam, quę tunc ædificabatur ab eis. Exiſtente igitur ea, venire debebat Meſſias: ſed ipſa iamdiu deſtructa eſt, & pſtrata, atq; ſolo adęqua ta: ergo venit Meſſias. Inſuper ait Ag/gęus: Et implebo domum iſtam gloria, dicit dominus exercituum. Quę autem gloria iſta futura eſſet, decet profecto omni ſtudio, ac diligentia quemlibet in ueſtigare, ac ſcire: quoniam ea maior eſſe debet, q̄ prima domus habuerit. dicitur nanq; à Propheta: Magna erit gloria do mus iſtius nouiſſimę, plusq̄ primę: Ma gna inquam: hoc eſt maior: poſitiuum nomen ponitur pro comparatiuo: quem admodum dicitur Pſalmo centeſimode/cimoſeptimo: Bonum eſt confidere in Domino, q̄ cōfidere in homine: Bonum: hoc eſt melius. Quamobrem vtriuſq; domus gloria ſtudioſe diſcutienda eſt: vt intelligatur qualis, & quanta vtriuſq; fuerit. Primam enim, quę Regis Salomo/nis iuſſu, atq; ſapientia conſtructa extitit, ædificatio ornamentis, atq; opibus ſecū dam antecelluiſſe neminem latet. ſcribi tur enim tertio Regum capitulo ſexto: Nihil fuiſſe in eo templo, quod non au ro tegeretur. Sed redeuntes Iudęi ex Ba bylone in Hieruſalem, nulla ratione te nendum eſt, q tanta diuitiarum copia, vel facultate affluerent, vt digniorem Dei domum, atq; pręſtantiorē, quàm ea, quę Salomonis fuerat, efficere potuiſſent: ſerui enim fuerant, & à Rege Babylonis miſerrima ſeruitute oppreſſi, priuatiq;, ca pta ciuitate Hieruſalem, omnibus bonis ſuis: quemadmodum ſcribitur ſecundo Paralipomenon, capitulo trigeſimoſecun do. & quarto Regum, capitulo vltimo. Necnon Ioſephus libro vndecimo An/tiquitatis Iudaicę capitulo quarto, ait: Cumq; ſacerdotes, & leuitę, & ſeniores prouinciarum vetus recordarentur tem plum ingenti magnificentia conditum, & nouum viderent per inopiam non ita conſtructum, arbitrati quantum præteri/ta felicitate minores exiſterent, triſtes, ac dolorem tenere minime valentes, ad la/chrymas, lamentationesq; proruperunt. & ſequitur: Eo q videbatur minor tēpli

Digitized by Google

ꝯſtructio inſtitiſſe: at Salomonis diuitię, atq; opes, quę, quales, quãte'ue fuerit, neminem fugit. Legimus Eccleſiaſtis cap. ii. vbi Salomon ipſe inqt: Coaceruaui mihi argentum, & aurum, & ſubſtãtias Regũ, & prouinciarũ, & ſupergreſſus ſum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Hieruſalem. Diuitiarum itaq; maiori gloria prima Dei domus reſplenduit, q̃ ſecunda. Legitur præterea in Thalmud in libro de Yoma, & etiam in Codice quodã Hebraico, cui dicitur Senhedrin Hieroſolymitano, primum templum Dei conditiones permultas, atq; pręſtantiſſimas habuiſſe: quibus ſecundum penitus priuatum fuit, earumq́; poſtea vllam aſſequi nunq̃ potuiſſe. Prima etenim hæc fuit, ꝙ mulier ſacrificiorum odorem ſentiens abortiuo aggrauari non potuit: neq; male olebant animalium carnes ſacrificiis dedicatę: ſummo quoq; ſacerdoti in feſto expiationum vllam nunq̃ legitur apparuiſſe muſcã: neq; aliqua in pane propoſitionis macula aliquãdo viſa eſt: neq; vllum ſerpentum genus alicui, vel morſu, vel veneno in Iſrael officere potuit: ignisq́; altaris holocauſtorum cõtinuus vi pluuiarum, aut ventorum aliqua nunquam potuit extingui, licet eſſet ſub diuo. Fumus inſuper, qui inſtar columnæ erat, vento impediri non potuit. Erat quoq; Arca fœderis i primo templo circũtecta ex omni parte, auro, atq; propiciatorio cooperta: quam miro ordine, & admirabili modo fieri Deus Moyſi pręcepit: vt habetur Exodi capitulo vigeſimoquinto. Erãt ſanè in ea ex Dei mandato legis Tabulæ: quemadmodum eodem capitulo poni mandatur. & tertio Regum capitulo octauo: eas ſolum eſſe dicitur: & in qua (vt ait Apoſtolus ad Hebræos capitulo nono) erant mãna, & virga Aaron. Hæc profectò à Iudęis adeo venerabatur, ꝙ à Philiſtiin ea capta ferebatur ab ipſis Iudęis. Tranſlata eſt gloria domini de Iſrael, quia capta eſt Arca Dei. Scribitur hoc primo Regum capitulo quarto. Quam Arcam Hieremias capitulo tertio prædixit non affuturam his

Multa p̃clara fuerunt in p̃rio tẽplo, quę in ſecundo non fuerunt.

verbis: In illis diebus non dicent vltra Arca teſtamenti: & ſic tempore ſecundi templi Iudæi eam minime habuerunt. Fuit etiam in primo templo vnctio Regum, & Pontificum: vnde Põtifices poſt Babylonicam captiuitatem creati per ſacram vnctionem iuxta primæuam conſuetudinem non fuerunt inſtituti: ſed frequenter per Reges, quorum tributarii erant ipſi Iudæi: quod quidem & ipſimet fatentur in Senhedrin guazid. de quo ſuperius dictũ eſt: Spiritus quoq; ſanctus, ſeu diuinitas, quæ in templo Salomonis habitare dicebatur, quia ibi à ſummo ſacerdote diuina audiebantur reſponſa: non autem in ſecundo templo audita ſunt. Erat aliud pręterea ſingulare, atq; diuinum munus, ſacerdotale veſtimentum, quod Rationale appellabatur, auro, hyacintho, & purpura, & aliis dignis contextum ornamẽtis: vt legitur Exodi capitulo vigeſimonono: in quo erant duodecim lapides pretioſi cũ nominibus ſcriptis duodecim Tribuum Iſrael: vt Exodi capitulo vigeſimooctauo: & libro tertio Ioſephi Antiquitatis Iudaicę capitulo duodecimo: ex quibus lapidibus egrediebatur ſplendor quidã, ſiue fulgor, qui apud Hebręos dicit̃ Hurim, atq; Thumim: hęc enim duo manifeſtationem, atq; integritatem Latine ſonant: quæ etiam doctrina, atq; veritas dici poſſunt: quo quidem ſplendore Pontificem non latebat, Deum placatum fuiſſe penitus, ac eius preces pariter exaudiſſe oẽs. Legit̃ hoc apud eũdem eodẽ lib. capitulo duodecimo: vbi dicitur: Tantus ergo ſplendor fulgebat in eis, cum nondum exercitus moueretur: vt omni fieret multitudini manifeſtum, eorum auxiliis adeſſe Deum. Rabi autem Salomon inqt: ꝙ Hurim illud, atq; Thumim, doctrina ſcilicet, atq; veritas, aut manifeſtatio, vel integritas, nil aliud erat, niſi nomen Dei Tetragrammaton: quod eſt Ioth, he, vau, he, apud Hebręos incluſum ſub lapidibus Rationalis: cuius virtute, ac poteſtate manifeſtabatur eorum veritas, que ſupplex à Deo petierat ipſe ſacerdos.

ſacerdos. Dicit inſuper, q tempore ſecundi templi, nullus vnquam fuerit ſacerdos tantæ bonitatis, vel ſanctimoniæ, qui hoc potuerit cœleſti munere, vel priuilegio gaudere. Confirmat hoc Ioſephus eodem libro tertio Antiquitatis Iudaicæ capitulo duodecimo, dicens: Ceſſauit itaq; Eſſim: hoc eſt Rationale, & Sardonyx ſplendeſcere annis ducentis, antequam hæc ego conſcriberem: quare ſeniores Iudæorum quamplurimi, leuitæ etiam, & ſacerdotes, atq; Principes: qui primum domini templum, & hoc ſecundum viderant: quod nihil erat præ dignitate primi, & excellentia, ex imo ſingultus extrahentes pectore flebant voce magna: vt ſcribitur ſecundo Eſdræ, capitulo quinto: quaſi in calce ipſius capituli. His igitur conſideratis, conſtat primam Dei domum digniorem, q̃ ſecundam, atq; præſtantiorem fuiſſe. Sed quid ait Aggæus? inquit enim: Magna eſt gloria: hoc eſt maior erit gloria domus iſtius nouiſſimę, pluſquam primæ. Mentiri quidem non potuit Aggæus: quia verus Propheta extitit electus à Deo, atq; miſſus. Quæ igitur fuit gloria iſta? fuit nanq; præcipua quædam, qua nulla maior, nulla dignior, nulla ſublimior dici, vel cogitari poteſt: quam ipſemet Aggæus declarat, dicẽs: Et veniet deſideratus cunctis gentibus: venit inquam deſideratus: hoc eſt Meſſias: qui profecto deſideratus fuit Chriſtus, Deus, & homo huic domui oblatus per matrem virginem: & deditus, atq; dicatus. de quo dictum eſt Pſalmo centeſimonono: Tu es ſacerdos in æternum ſm ordinem Melchiſedech. q autẽ Meſſias deſideratus fuerit, Eſaias, capitulo decimoſexto declarat, dicens, & vociferans: Emitte agnum dominatorem terræ. item ipſe Eſaias, capitulo decimonono: Clamabunt enim ad dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem, & propugnatorem, qui liberet eos. Item idem Eſaias, capitulo ſexageſimoquarto: Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcẽderes. In antedicto ſecundo templo ipſe Ieſus frequentius docuit, & prædicauit, & quamplurima miracula fecit: vt dicitur Lucæ, capitulo quarto, & quinto: & Ioannis, capitulo ſeptimo. Hæc igitur eſt gloria, de qua dicit Propheta: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ: qua totus illuſtratur mundus: qua tota cœleſtis illa curia ſplẽdeſcit, ac fulget: quam cœtus omnis ſpirituum beatorum veneratur, & adorat: cuius vel ornamenti, vel decoris prima nunquam particeps eſſe potuit: neq; aliqua erit, quæ tantum ſibi gratiæ, & auctoritatis ſit paritura: ideo inquit Aggæus: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ. & vere nouiſſima fuit: quia poſt eius deſtructionem nullam habuerunt Iudęi eiuſmodi ordinis, atq; religionis, neq; habituri ſunt. Recte ergo aduerſus Iudæos Hieremias clamitat, capitulo ſeptimo, dicens: Audite verbum domini domus Iuda, qui ingredimini per portas has, vt adoretis dominum. & infra: Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes templum domini, templum domini, templum domini eſt: ter, inquit Propheta, templum domini: vt oſtenderet Iudęis mendaciis, atq; deceptionibus circumuolui, ſi tertium ſibi templum fore perſuadeãt. Quod aũt in gloria iſta de Chriſti Meſſię gloria intelligenda ſit, patet manifeſte. dicitur enim ibidem: Meum eſt argentum, meum eſt aurum, dicit dominus exercituum: hoc enim dixit Deus, cum videret Iudæos, qui ex Babylone redierant in ædificatione templi animis cecidiſſe, cum facultatis illud non haberent, quo ædificari tẽplum poſſet ſimile primo: iccirco inquit: Meum eſt argẽtum, & meum eſt aurum: hoc eſt: Non id quæro, vt domus hæc fulgeat auro, vel argento: quod ſi apperem, darem vobis, quoniam meum eſt: ſed gloria iſtius domus erit, quia adhuc vnum modicum eſt, & veniet deſideratus cunctis gentibus: ideo ſuperius dixerat: Et nunc confortare Zorobabel, dicit dominus: & cõfortare Ieſu fili Ioſedech ſacerdos magne: & confortare omnis populus terræ, dicit dominus exercituum:

& facite, quoniam ego vobiſcum ſum. Clare igitur conſtat, quod exiſtente Dei ſecunda, ſeu nouiſſima domo, Meſſias venit: quem, quoniam Iudæi futurum expectant, deliri ſunt, atque inſani. Sed opponunt Iudei, dicentes: eo quod dictum à nobis eſt iamdiu præteriiſſe illud modicum, de quo dictum eſt ſupra, illud modicum adhuc eſſe, licet à tempore, quo hæc dicta ſunt à Propheta, ad hanc vſque diem præterierint anni. 1930. vel circiter. Nam apud illam diuinam maieſtatem, omne tempus modicum dici poteſt, quia legitur in Pſalmo octuageſimo nono: Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna, quæ præteriit. Si igitur mille anni ſunt tanquam heſterna dies: hoc eſt ſicut vna dies, quæ præterit, ergo. 1930. anni non aſcendunt, ſiue non capiunt duos dies integros: ſed non ſolum duo dies: ſed etiam quatuor, & multo plures in ſe habent modicum tempus. Et cum adhuc non præterierint duo dies integri ſecundum computationem antedictam, igitur adhuc illud modicum tempus eſt, quo ſanè veniet Meſſias: quem, vt ad priſtinum ſtatum populum ſuum redigat, iure, atque merito expectamus.

Oppoſitio.

O cæcum caput, ò pectus delirum Iudæorum, omnium dico. Non equidem inficior quodcunque tempus fuerit, aut futurum ſit apud Deum, illud modicum eſſe: quoniam Deus nunquam tempus habuit, neque habiturus eſt: qui ſine principio ſemper fuit, & ſine fine ſemper erit, quia immenſus, & infinitus eſt: hac profecto veritate omne tempus ratione Dei habita, vel modicum eſſe, vel quaſi nihil dici poteſt. Propheta autem cum dicit: Adhuc vnum modicum eſt, & veniet deſideratus, illud modicum non refertur ad maieſtatem Dei, ſed ad aduentum deſiderati Regis Meſſiæ: cuius aduentus ratione, vel reſpectu nullo pacto. 1930. annorum tempus modicum dici poteſt. Et iſtud ipſum confirmat Hieremias in Epiſtola ſua ad Iudæos, qui erant in Babylone, quæ legitur apud Baruth, capitulo ſexto: Ingreſſi itaque in Babylonem, eritis enim ibi annis plurimis, & temporibus longis, vſque ad generationes ſeptem. Seruierunt enim Iudæi Nabucodonoſor ſeptuaginta annos, quos Hieremias appellat plurimos, & longa tempora: igitur firmiore ratione. 1930. anni longa tempora dici debent. Si ergo ita eſt, ſicuti eſt, & apparet, illi nempe. 1930. anni modicum tempus intelligi non poſſunt: quandoquidem non ad Deum, ſed ad hominem illud modicum referatur, ſeu ad expectationem, & deſiderium populi deſideratum expectantis, vel ad ipſum modicum. Sed in Pſalmo præmemorato illud totum refertur ad Deum: ibi enim dicitur: Mille anni ante oculos tuos: id eſt ante oculos domini: hoc ſanè non ignorat Iudæus: ſed quoniam ad errores omne ſtudium ſuum confert, non miretur quiſpiam, ſi veritatem caligine circumuoluit.

Reſponſio.

Iudeus iterum contra inſurgit, immemor eorum, quę dicta ſunt à Rabinis, ſiue Doctoribus ſuis, gloriam ſecundę domus maiorem extitiſſe omnino, quàm gloria primę. Hęc enim prima. 410. annis durauit ſolum, atque in ſtatu ſuo permanſit. Illa vero ſecunda. 420. annis: ergo huiuſmodi ratione temporis, glorioſius fuit templum ſecundum, quàm primum, & ſic percipi debent verba Prophetę (vt inquit Iudæus) quando ab eo dicitur: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primę.

Obiectio.

Reſponſio. Qui male metitur, atque percontatur quod dicit, ſæpe inſipiens iudicatur. Nam ſi quis recte tertium, & quartum librum Regum euoluerit, inueniet profecto ab anno, quo Salomonis templum perfectum eſt, vſque ad deſtructionem eiuſdem per Nubuzardam Principem exercitus, ac ſeruum Regis Babylonis primum tantundem durasse, vel circa. Nam tertio Regum, capitulo ſexto, in calce ipſius capituli dicitur: Anno quarto: ſcilicet Regni Salomonis, fundata eſt domus domini in menſe Zio: & in anno vndecimo menſe Hul: ipſe eſt menſis octauus: perfecta eſt domus in omni opere ſuo, & in vniuerſis

Reſponſio.

vtenſilibus: ædificauitq; eam annis ſeptem. & in fronte huiuſmet cap. dicitur: ꝙ anno quarto Regni Salomonis menſe Zio, incepit Salomon ædificare ipſum templum: vnde nouem anni Regni Salomonis demendi eſſent ex. 40. annis, quibus regnauit, reſtant, vel ſuperſunt tantum 31.

Roboam autem ſalomonis filius: vt tertio Regum, capitulo decimoquarto regnauit annis. 17.

Abias: vt tertio Regum, capitulo decimoquinto regnauit annis. 3.

Aſa regnauit: vt tertio Regum, capitulo decimoquinto annis. 41.

Ioſaphat regnauit: vt tertio Regum, capitulo vltimo annis. 25.

Ioram regnauit: vt quarto Regum, capitulo octauo annis. 8.

Ochozias regnauit: vt ibidē quarto Regum, capitulo octauo anno. 1.

Athalia regnauit: vt quarto Regum, capitulo vndecimo annis. 7.

Ioas regnauit: vt quarto Regum, capitulo duodecimo annis. 40.

Amaſias regnauit: vt quarto Regum, capitulo decimoquarto annis. :9

Azarias (qui & Ozias) regnauit: vt quarto Regum, cap. xv. annis. 52.

Ioathan regnauit: vt quarto Regum, capitulo decimoquinto: hoc eſt ibidem annis. 16.

Achaz regnauit: vt quarto Regum, capitulo decimoſexto annis. 16.

Ezechias regnauit: vt quarto Regum, capitulo decimooctauo annis. 29.

Manaſſes regnauit: vt quarto Regum, capitulo vigeſimoprimo annis. 55.

Amon regnauit: vt ibidem annis. 2.

Ioſias regnauit: vt quarto Regum, capitulo vigeſimoſecundo annis. 31.

Ioatham (qui & Ieconias) regnauit: vt quarto Regum, capitulo vigeſimotertio menſibus tribus: qui pro vno anno computati ſunt anno. 1.

Heliachim (qui & Ioachim) vt ibidem quarto Regum, capitulo vigeſimotertio antedicto menſibus tribus regnauit: vt quarto Regum, capitulo vigeſimoquarto, & tertio Eſdrę cap. i. qui ꝓ vno anno computati ſunt. anno. 1.

Mathathias (qui & Sedechias) regnauit: vt quarto Regum, capitulo vigeſimoquarto annis. 24.

Qui anni omnes ſimul collecti conſtituunt ſummam annorum quadringentorum vigintinouem: ex qua computatione oſtenditur Iudæi oppoſitionem nō militare, ſed inanem, & friuolam eſſe: licet Ioſephus libro decimo Antiquitatis, capitulo decimo, dicat, poſt trecentos, & ſeptuaginta annos, & mēſes ſex, & dies decem, ex quo illud conſtat ædificatum. Poſterius autem templum. 420. annis durauit. hęc Ioſephus. Ex quo conſtat, ꝙ primum templum diutius durauit, q̄ ſecundum templum. Ioſephus de bello Iudaico libro ſeptimo, capitulo decimoſexto. Et à prima ſtructione templi, quā Salomon Rex inchoauerat, vſq; ad hoc excidium, quod euenit ſecundo anno Principis Veſpaſiani. 1130. colliguntur anni, & ſeptem menſes, ac dies quindecim. A poſteriore vero, quam ſecundo anno Cyri Regis Aggæus fecerat, vſq; ad excidiū, quod à Veſpaſiano Imperatore ſuſtinuit ciuitas, anni. 639. & dies quadragintaquinq;. Sed dato etiā, ꝙ poſterius templum longiori duraſſet, & perſtitiſſet tempore, nō tamen diuturnitas illa, ad decus, ſiue ad gloriam: ſed ad eius dedecus, & ignominiam extitit. Nam libro primo Machabæorū, cap. i. legitur: ꝙ Antiochus Epiphanes prohibuerit holocauſta, & ſacrificia, & placationes fieri in templo Dei: & iuſſit coinquinari ſancta, & domum ſanctam Dei: in qua pręcepit etiam fieri aras, & carnes ſuillas imolari, & poni idolum abominabile ſuper altare templi, & proſtibula mulierum. & ſecundo Machabęorum. & Ioſephi libro Antiquitatum. xii. cap. octauo, & decimo, deſolationem illam à Daniele fuiſſe annuntiatam. & libro primo de bello Iudaico. item etiam ꝑ Craſſum Romanorum Imperatorem euntem contra Parthos, de quo Lucanus: Cumq; ſuperba foret Babylon ſpolianda trophæis Auſoniis, vmbraq; erraret Craſſus inulta. item & per Pompeium, qui ta

Digitized by Google

men templum non ſpoliauit, Craſſus vero ſic: vt Ioſephi libro.xiiii.cap.ix. item & per quamplurimos latrunculos in Hieroſolymis incluſos tempore obſidionis Veſpaſiani, & Titi: quibus temporibus domus Dei fuit inhonorata, & conculcata, conſtituendo in ea Gymnaſium epheborum, ſicut in lupanari: vt ſecundo Machabæorum, capitulo quarto. Diuturnior igitur ſtatus illius ſecundi templi abominatione potius, ac vilipendio infectus fuit, quàm dignitate aliqua, vel gloria floruerit. Præterea ſi res aliqua ſola diuturnitate maioris gloriæ cenſeri deberet, lapides duri digniores humana eſſent natura: quia longiori tempore perdurarent. Huiuſmodi igitur gloria ſecundi templi ex nulla alia vera cauſa dici poteſt, niſi quia Chriſtus Ieſus in ea oblatus fuiſſet, ac prædicauerit, & ſigna quamplurima fecerit: & quidem admiranda valde. His itaque diligenter habitis, & cognitis omnibus, patet, quòd gloria ſecundæ domus aduentus fuerit deſiderati: ſcilicet Chriſti noſtri veri Meſſiæ: qua domo ſtante: omnino venire debebat ipſe, quemadmodum venit: venit inquam lege, ac moribus populum inſtruens, qui Deus erat, & homo: & hæc fuit ſingularis gloria, & antea inaudita: quia in primo templo maiorem nullam, & prꝫſtantiorem extitiſſe vnquam fateri veritas ipſa cogit. Opponit Iudæus, dicens: Aggęum Prophetam intellexiſſe de templo per Meſſiam Regem ædificando: quod maiore illuſtrabitur gloria, quàm fuerit templum primum, aut ſecundum. Inquiunt enim Hębræi per Meſſiam venturum tertium ædificãdum eſſe templum ſuper monte Sion: quem montem eleuandum, & extollẽdum eſſe aiunt ſuper mõtes, Tabor, Synai, & Carmeli: vt libr. vii. oppoſitione quinta. Reſponſio. Si bene, & diligenter Prophetę verba conſideraueris, ſecundam domum, quę tunc ædificabatur, & quam digito demonſtrabat, intellexit: vt ſupra optime demonſtratum eſt: ſignificans inſuper, & declarans, ipſam ſecundam domum eſſe vltimam ex hac dictione Nouiſſimę: hoc eſt vltimæ: vnde omnis ſpes Iudęorum de tertia domo ſibi ædificanda tollitur, & aufertur, cum Propheta dicat, hanc ſecundam eſſe nouiſſimã Hebræorum domum: hoc eſt vltimam.

Oppoſitio. Opponit iterum Iudæus, propter illa verba Prophetæ: Et ego mouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes &c. dicens ipſe Iudæus, verba Aggæi nondum adimpleta fuiſſe: quoniam cœlum nondum motum eſt, nec terra, nec mare, nec gentes: vt ipſe Propheta dixerat: ideo concludi non poteſt: quòd tẽpus aduentus Meſſię elapſum ſit, & in pręteritum iuerit, vt dixiſti.

Reſponſio. Reſponſio. Quod in cœlo, & in terra multiplices, & inſolitæ fuerint motiones, & maxime in Iudæa, de qua magis loquitur Propheta, accipiendo tamen motum large pro quacunq; innouatione, ex inferius dicendis manifeſte patebit. Fuerunt enim quamplurimæ, & diuerſis tẽporibus: ante ſcilicet eius aduentum: vt forte hominibus indicaretur ipſius Meſſię imminere, & appropinquari aduentum: item in eius natiuitate: itẽ in eius paſſione: necnon & in eius reſurrectione. Ante eius nanque aduentum, imperante Auguſto Cæſare, in triumuiratu tamen, vt narrat liber Chronicorũ, ſiue temporum, imaginibus plurimis depictus, cuius ignoratur auctor, ſe in Eutropio ſcriptum inueniſſe: Quòd triplex in cœlo apparuit Sol: inſuper in Iudęa maximus fuit terrꝫmotus: vt inquit Ioſephus in ſuo Antiquitatis Iudaicæ Codice lib. xv. c. vi. ſic dicens: Interea Actiaco bello inter Cęſarem, & Antonium geſto, ſeptimo Imperii Herodis anno, terra Iudæorum commota eſt, qualiter nunquam animalium peſtilentia per prouinciam geſta, perempta ſunt à ruinis etiam hominum decemmillia. Milites vero cũ ſub diuo degerent, nihil ab oppreſſione ſunt læſi. Quę cum Arabes inquirerent, & pluſq̃ in veritate erat audirẽt, q̃ facta fuiſſent tanquam prouincia hoſtiũ euerſa, & hominibus peremptis, nihil vlterius ſibi aduerſum credebant ſurgere. Magnos etiam gentium motus fuiſſe in

Iudæa

Digitized by Google

Iudæa narrat Gamaliel Iudæus Actuũ capitulo quinto, dicens: Poſt hunc extitit Iudas Galilęus in diebus pfeſſionis, & auertit populum poſt ſe, & ipſe periit, & ii, quotquot conſenſerunt ei. Item, imminente Chriſti natiuitate, vniuerſum mundũ Cæſar Auguſtus deſcribi mãdauit: & propterea ſinguli ad loca, vnde fuerunt oriundi, accedebant: vnde Ioſeph ex Galilæa in Bethleem aſcendit cum Maria ſibi deſponſata pręgnante: vt ibi profiteretur ſe quoque, ſicut cęteri Romani, Imperii tributarium eſſe: vt Lucę capitulo ſecundo. De motu autem maris dubitari non debet, cum id ſępe ventorum impetu vaſtis agitetur fluctibus. In natiuitate etiam huius deſiderati hæc fuerunt ſigna. Primo, tres Orientales Reges ex ortu nouę, & ſplendidiſſimę ſtellę Deum in carne natum eſſe in terra cognoſcentes, à ſedibus propriis moti, eius ſtellę ducatu Hieroſolymam venerunt, quęrẽtes vbi natus eſſet Rex Iudęorum: vt eum Latriæ cultu adorarent. In paſſione autem domini, & ſimiliter in eius reſurrectione, quę, & quanta apparuerint ſigna in ſequenti ſexto libro, in capitulis ſuis debitis, conuenienter deſcribentur. Quibus non obſtantibus oppoſitionibus, concludi recte poteſt (vt etiam ſuperius dixi) ꝙ gloria huius ſecundę domus, de qua Propheta ſuperius dixit, fuerit aduentus Meſſię Regis deſiderati. Et quoniam ipſa domus iam diu proſtrata eſt, & in terram deiecta: vt ſupra dictũ eſt: ideo Meſſias Rex iam diu venit, ne Propheta mendax habeatur.

Hoc autem Aggęi Prophetę Oraculum, licet ſuperius literaliter declaratum ſit, eo ꝙ Iudæi prophetias omnes literaliter ſemper intelligant: hoc eſt iuxta literam: quia omnes Dei promiſſiones ſemper literaliter, & temporaliter, iuxta literæ ſonum in hoc ſęculo futuras eſſe ſemper intellexerunt: & ſic eas temporaliter futuras expectant. Sed quoniam ſępiſſime, ſi non ſemper, aliter eſt rei veritas: quia prophetice, & ſpiritualiter à Prophetis pnuntiantur: ideo ſuper hoc ipſo Aggęi Prophetę vaticinio, audiamus B. Auguſtinum ſic in ſuo de Ciuitate Dei Codice libro. xviii. cap. xxxv. dicentem: Hanc prophetiam partim iam completam eſſe, & partim ſperatur in fine complenda. Mouit enim cœlum, Angelorũ, & ſiderum teſtimonio, quando incarnatus eſt Chriſtus: mouit terram ingẽti miraculo de ipſo virginis partu: mouit mare, & aridam, & in inſulis, & in orbe toto Chriſtus annuntiatur: ita moueri oẽs gentes videmus ad fidem. Iam vero quod ſequitur: Et veniet deſideratus cũ ctis gentibus, de nouiſſimo eius expectatur aduentu. Vt enim deſideratus eſſet, & expectandus cunctis gentibus, prius oportuit eum dilectum eſſe credẽtibus: quod poſtea ipſe Beatus Auguſtinus declarat cap. xlv. eiuſdem libri, his verbis: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primę: quod de nouo teſtamento dictum eſſe paulo ſuperius demonſtrauit: vbi ait aperte Chriſtum pmittẽs: Et mouebo omnes gentes. Quo in loco. LXX. interpretes, alium ſenſum magis corpori, q̃ capiti: hoc eſt magis eccleſię, q̃ Chriſto conuenientem prophetica auctoritate dixerũt: Venient, quę electa ſunt Domini de cunctis gentibus: id eſt homines, de quibus ipſe Ieſus in Euãgelio: Multi iquit vocati, pauci vero electi. Talibus enim electis gẽtium domus Dei ædificatur per teſtamẽtum nouum, lapidibus viuis longe glorioſior, q̃ templum illud fuerit, quod à Rege Salomone conſtructum eſt, & poſt captiuitatem inſtauratum. Propter hoc ergo nec Prophetas ex illo tempore habuit illa gens, ſed multis cladibus afflicta eſt ab alienigenis Regibus, ipſiſq́; Romanis: ne hãc Aggæi prophetiam in illa inſtauratione templi opinaretur impletam. Non multo enim poſt aueniente Alexãdro ſubiugata eſt, quando & ſi nulla facta eſt vaſtatio: quoniam non ſunt auſi reſiſtere: & ideo placatum facillime ſubditi receperunt: non erat tamen gloria tanta domus illius, quãta fuit in ſuorum Regum libera poteſtate. Hoſtias ſane Alexander immolauit in Dei tẽplo, non ad eius cul

tum vera pietate cōuerſus, ſed impia va nitate cum Diis eum falſis colēdum pu tans. Deinde Ptolemæus Lagi filius, qđ ſupra cōmemoraui, poſt Alexandri mor tem captiuos inde in Aegyptum tranſtu lit: quos eius ſucceſſor Ptolemæus Phi ladelphus beneuolentiſſime inde dimi ſit: per quem factum eſt, quod pauloante narraui: vt Septuaginta interpretū ſcri pturas haberemus: deinde contriti ſunt bellis, quæ in Machabæorum libris ex plicantur. Poſt hæc capti à Rege Alexā driꝗ Ptolemæo, qui eſt appellatus Epi phanes: inde ab Antiocho Rege Syriæ multis, & grauiſſimis malis ad idola co lenda compulſi: templumq́; ipſum reple tum ſacrilegis ſuperſtitionibus gentium: quod tamen Dux eorū ſtrenuiſſimus Iu das, qui etiam Machabeus dictus eſt, An tiochi Ducibus pulſis ab omni illa Idola triꝗ contaminatione mundauit. Non aūt multo poſt Alchimus quidam per ambi tionem, cum à genere ſacerdotum eſſet alienus, quod nefas erat, Pontifex factus eſt &c. quia continuat deſcribendo vſq; ad Herodem Alienigenam, oſtendendo quomodo nulla potuit eſſe maior glo ria in illo ſecūdo templo, ꝙ fuerit in pri mo: concludens, ꝙ illa gloria maior de illo materiali tēplo intelligi non poteſt: ſed de eccleſia Chriſti, quꝗ eſt de lapidi bus viuis: hoc eſt de hominibus: qa ipſa eccleſia Chriſtiana eſt maioris gloriæ, ꝙ fuerit illa prima de lignis, & lapidibus, ac de cæteris pretioſis rebus, & metallis conſtructa. De qua Chriſti eccleſia, idem Beatus Auguſtinus libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capitulo quadrageſimo ſeptimo, & quadrageſimooctauo, ſic ait: Ideo nihil eſt firmius ad conuincen dos quoslibet alienos, ſi de hac re con tenderint, noſtrosq́; fulciendos, ſi recte ſapuerint, quàm vt diuina prædicta de Chriſto, ea proferantur, quæ in Iu dæorum ſcripta ſunt codicibus. Qui bus auulſis de ſedibus propriis, & pro pter hoc teſtimoniū toto orbe diſperſis, Chriſti vſq; quaq; creuit eccleſia. Hꝗc

cap. 48. domus Dei maioris eſt gloriæ, ꝙ fuerit il la prima lignis, & lapidibus, cæterisq́; ꝓ tioſis rebus, metallisq́; conſtructa. Non itaq; Aggæi prophetia in templi illius inſtauratione completa eſt: ex quo enim inſtauratum eſt, nunquam oſtenditur ha buiſſe tantam gloriam, quantam habuit tempore Salomonis: immo potius oſten ditur primum ceſſatione propheticꝗ fuiſ ſe domus illius gloriam diminutam: de inde ipſius gētis cladibus tātis vſq; ad vltimū excidium, quod factū eſt à Roma nis, ſicut ea, quæ ſupra ſunt memorata, teſtantur. Hæc autem domus ad nouū pertinens teſtamentum, tanto vtiq; ma ioris eſt gloriæ, quanto meliores ſunt la pides viui, quibus credentibus, renoua tisq́; conſtruitur. Sed ideo per inſtaura tionem templi illius ſignificata eſt: quia ipſa renouatio illius ædificii ſignificat eloquio prophetico alterum teſtamētū, quod appellatur nouum. Quod ergo De us dixit per memoratum Prophetam: Et dabo pacem in loco iſto, per ſignificatio nem locus ille, qui eo ſignificatur, intel ligendus eſt: vt quia illo loco inſtaurato, ſignificata eſt eccleſia, quæ fuerat ædifi canda per Chriſtum, nihil accipiatur quod dictum eſt: Dabo pacem in loco iſto, niſi Dabo pacem in loco, quem ſi gnificat locus iſte: quia quodammodo omnia ſignificantia videntur earum re rum, quas ſignificant ſuſtinere perſo nas: ſicut dictum eſt ab Apoſtolo: Petra erat Chriſtus: quoniam petra illa, de qua hoc dictum eſt, ſignificabat vtique Chriſtum. Maior eſt itaq; gloria domus illius noui teſtamēti, quàm domus prio ris veteris teſtamenti: & tunc apparebit maior, cum dedicabitur. Tunc enim ve niet deſideratus cunctis gentibus, ſicut legitur in Hebrꝗo: nam primus eius ad uentus nondum erat deſideratus omni bus gentibus: non enim quem debebāt deſiderare ſciebant, in quem non credi derant. Tunc etiam ſm. LXX. interptes: quia & ipſe propheticus ſenſus eſt: Ve nient quꝗ electa ſunt domini de cunctis gentibus: tunc enim vere non venient, niſi electa, de quibus dicit Apoſtolus: Si cut elegit nos in ipſo ante mundi conſti tutionem: ipſe quippe architectus, q di xit: Multi

Digitized by Google

xit: Multi ſunt vocati, pauci vero electi: non de his dixit, qui vocati ſic venerūt, vt de conuiuio proiicerentur: ſed de electis demonſtraturus eſt ædificatam domum, quę nullam deinceps formidabit ruinam. Nunc autem & hi qn̄ replent ecclesias, quas tanquam in aera ventilatio ſeparabit, non apparet tanta gloria domus huius, quanta tunc apparebit, quando quiſquis ibi erit, ſemper erit. & ſequitur capitulo quadrageſimonono. In hoc ergo maligno ſęculo in his diebus malis, vbi per humilitatem præſentem, futuram comparat eccleſiæ celſitudinem: & timorum ſtimulis, dolorum tormentis, laborum moleſtiis, tentationum periculis eruditur, ſola ſpe gaudens: quoniā ſanè gaudet: multi reprobi miſcenſ bonis: & vtriq; tāquam in ſagenam Euāgelicam colliguntur: & in hoc mundo tanquam in mari vtriq; incluſi retib⁹ indiſcrete natant, donec perueniatur ad litus, vbi mali ſegregentur à bonis, & in bonis, tanq̄ in templo ſuo ſit Deus oīa in omnibus. Proinde vocem nunc agnoſcimus eius impleri, qui loquebatur in Pſal. atq; dicebat: Annuntiaui, & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum: hoc ſit nunc. Ex quo primum per os de
Pſal. 39. curſoris ſui Ioannis: deinde per os proprium annuntiauit, & locutus eſt, dicēs: Agite pœnitētiam, appropinquauit enī Regnū cœloꝝ: elegit Diſcipulos, quos & Apoſtolos nominauit, humiliter natos, inhononoratos, illiteratos: vt qcq̄d magnum eſſent, & facerent, ipſe in eis eſſet, & faceret. Habuit inter illos vnum: quo malo vtēs bene & ſuę paſſionis diſpoſitum impleret, & eccleſiæ ſuæ tolerandorum maloꝝ præberet exemplum. Seminato, quantum per eius oportebat prӕſentiam corporalem, ſancto Euangelio, paſſus eſt, mortuus eſt, reſurrexit: paſſione oſtendens, quid ſuſtinere pro veritate: reſurrectione, quid ſperare in æternitate debeamus: excepta altitudine ſacramenti, qua ſanguis eius in remiſſionē peccatorum fuſus eſt. Conuerſatus eſt in terra quadraginta dies cum Diſcipulis ſuis, atq; ipſis vidētibus aſcendit in cœlum: & poſt dies decem promiſſum Spiritum ſanctum miſit patris ſui, cuius aduenientis in eos, qui crediderant, tunc erat ſignum maximum, & maxime neceſſarium: vt vnuſquiſq; eorum linguis omnium gentium loqueretur: ita ſignificans vnitatem catholicæ eccleſiæ per omnes gentes futuram, ac ſi linguis omnibus locuturam &c. quia adhuc continuat vlterius cap. quinquageſimo. Ex quibus Beati Auguſtini ſentētiis, & probationibus, & ex aliis etiā ibidē deſcriptis, conſtat Aggęi prophetiā in Chriſti eccleſia fuiſſe adimpletam, nō ſolum literaliter, ſed etiam ſpiritualiter.

¶ Quod ex infraſcriptis triū Prophetarum vaticiniis, celer, & propinquus prędicitur Meſſiæ Regis aduentus.

Malachię caplō tertio, dicit: Ecce ego mittam Angelum meum: & pręparabit viam ante faciem meā: & ſtatim veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis: & Angelus teſtamenti, quem vos vultis, ecce venit, dicit dominus exercituum. Nō negant Iudęi, neq; inficiari poſſunt, dominatorem illū Meſſiam Regem intelligēdum eſſe: hoc nanq; habetur apud Micheam cap. v. Et tu Bethleē Ephrata ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Inſuper Rabi Salomon, ſuper his verbis, ait: Dominator iſte eſt Rex Meſſias filius Dauid. Et quoniam Malachias inquit: Et ſtatim veniet ad templum ſuum dn̄ator, quē vos quæritis, nulli dubiū eſt, ꝙ Propheta intellexit de templo ſecundo, idcirco ait: Et ſtatim veniet. Si ergo ſtatim: hoc eſt ſubito: Meſſias ad templum ſuum: hoc eſt ad templum ſecundum venire debebat: & illud ſtatim iādiu pręterierit: necnon templum ſecundum iam ſunt mille quadringenti ſexagintaſeptē anni, ꝙ dirutum eſt, atq; deſtructum: igitur dominator ille, qui & Meſſiach dicitur, iamdiu venit: qui profecto, ſi adhuc nō veniſſet, Propheta recte mētitus eēt:

Digitized by Google

quod nullo pacto dicendũ eſt. Fuit enim Malachias vir probus, atq; ſanctiſſimus: qui iure, atq; merito Dei Angelus interpretat̃: ob id à pleriſq; Angelus, aſſumpto corpore, exiſtimatus eſt: ideo fallere, neq; falli potuit. & cum dixerit: Et ſtatim veniet ad templũ ſuum dñator, ꝓculdubio veritatem locutus eſt: ergo Meſſiach venit. Animaduertat inſuꝑ vnuſquiſq; terminos, quibus Malachias vſus eſt: Ecce, inquit, ego mittam: Statim veniet: Ecce veniet, eę nempe tres dictiones celerem indicant aduentum ſcilicet: Ecce, & Statim: per quod propinqua fit demonſtratio, immo pręſens. Statim inſuper tp̄is ſignificat breuitatem. & Ecce venit, corroborat velocitatem. & dicens: Ad tẽplum ſuum, oſtẽdit eum ante ipſius templi deſtructionem venire debuiſſe. Cum autẽ templum illud ꝓſtratum ſit, & in terram deiectũ, ſequitur ipſum iamdiu veniſſe.

Eſaias inſuper cap. xlvi. ad hoc idem probandum, inquit in fine capitis: Audite me duro corde, qui longe eſtis à iuſtitia: hoc eſt qui longe eſtis à Meſſia: nam apud Thalmudiſtas legitur in libro Cederholam: hoc eſt de ordine mũdi: & in primis apud Rabi Barachiam exponentem illud eiuſdẽ Eſaię in capitulo quinquageſimoſexto: Iuxta eſt ſalus mea, vt veniat: & iuſtitia mea, vt reueletur, ſcribitur, ꝙ per illud: quod dicit̃ Iuſtitia mea, intelligitur Meſſias, de quo ſcriptum eſt Danielis capitulo nono. Et adducat̃ iuſtitia ſempiterna. hęc ille. Rabi etiam Moyſes Gerundenſis exponens prędicta verba Angeli ſuꝑ Daniele ſic dicit: Iuſtitia ſempiterna, & Sanctuarium ſanctuarioꝝ, vel Sanctus ſanctorum, non niſi ipſe Meſſias eſt ſanctificatus de filiis Dauid. hęc ille. Ideo Eſaias capitulo quadrageſimo ſexto antedicto ſequitur, dicens: Prope feci iuſtitiam meam, & non elongabitur, & ſalus mea non morabitur: hoc eſt Chriſtus verus Meſſias: & ſic ſanè debet intelligi: licet nonnulli aliter ſentiant. Neq; huic veritati obſtat, quod in eodem capite ſcribitur de ciuitatis Babylonicę deſtructione: nam ſępius apud Prophetas, & imprimis apud Hieremiam, non ſeruatur temporis ordo: & iſtud ipſum dicunt Iudęorum Rabini: Non eſt prius, & poſterius in lege. At in hoc capitulo quadrageſimoſexto: tempus ſeruat̃ omnino: quoniã Babylonicę vrbis deſtructio prior fuit Chriſti aduentu: quę quidem recte ante facta extitit ad oſtendendum ꝙ primum fore aduentum Meſſiach: quemadmodum inq̃t Propheta: Prope feci iuſtitiam meam: quo adueniente neceſſe fuit: vt idola corruerent: vt ſcribitur Eſaiæ capitulo ſecundo. Eleuabitur dominus ſolus in die illa, & idola penitus cõterentur. & Zacharię capitulo decimotertio. Et erit in die illa, dicit dominus exercituum: Diſperdam nomina idoloꝝ de terra, & non memorabũtur vltra. Iccirco dicit Eſaias in eodem capitulo quadrageſimoſexto: Confractus eſt Bel, contritus eſt Nabo, facta ſunt ſimulachra eorũ beſtiis, & iumentis: quorum fractionis cauſa reddit̃, cum dicit: Quia prope feci iuſtitiam meam: & non elongabit̃: & ſalus mea non morabitur: hoc eſt Chriſtus verus Meſſiach. Neq; incongruum exiſtimari debet, ſi a deſtructione Babylonis Prophetę oratio dirigatur ad Chriſtum: qñquidem ſenſus Prophetaꝝ omnium præcipuus ſit, atq; principalis ad ſignificandum omnibus aduentum Meſſię: quod itidem Iudęi omnes dicunt, atq; ſentiũt. Pręterea apud Prophetas (vt diximus) ordo temporis non ſeruatur: quod quidem ab re factum duci non debet, ſi quę dixerit accurate ꝯſiderent̃. Igit̃ ſi Eſaias à Babylonis deſtructione ad Meſſiach ſe vertit, cũ id ſanè ratio ipſa efflagitauerit, mirabit̃ ſcio non niſi imperitus, atq; ſacraꝝ literarum penitus ignarus. Et ſi Iudęus opponeret: ꝙ Prophetaꝝ mos erat annũtiare cito euẽtura eſſe ea, quę multo poſt tp̄e de aduentu Meſſię erant euentura. Oppoſitio.

Reſpondendũ eſſet. Conſtare ꝯtrarium Numeri, cap. xxiiii. vbi Balaam inquit: Videbo eum, ſed non modo: intuebor illũ, ſed non ꝓpe. quod licet de Chriſto diceret, tamen Hebręi dicunt de Dauid, qui fuit etiam multo ante Chriſtum: & nõ diſtabat à tempore Balaam vltra. 400. annos. Item eiuſdem Eſaię. c. xlviii. Et nunc Reſponſio.

dominus

Digitized by Google

dominus Deus miſit me,& ſpiritus eius. de quo copioſius dicendum eſt lib. viii. cap. vi. vbi de Trinitate tractandum eſt. & Eſaiæ prædicti. c. li. Attendite ad me ppl's meus,& Tribus mea me audite, qa lex à me exiet, & iudicium meũ in lucẽ pplorum requieſcet: ppc eſt iuſtus meꝰ: egreſſus eſt Saluator meus. hæc de Meſſia dici ẽt Rabi Salomon teſtatur, dicens in ſuis ſup hoc capite Cõmentariis, hæc verba effectũ ſuum eſſe habitura, qñ id perficietur, quod dictũ eſt à Sophonia. c. iii. Tunc reddã ppl's labium electũ &c. item infra: Cito veniet gradiens ad aperiendum &c. & Eſaias ẽt hoc idem ꝯfirmat. c. lvi dicens: Hæc dicit dñs: Cuſtodite iudicium, & facite iuſtitiam, quia iuxta eſt ſalus mea, & iuſtitia mea vt reuelatur: quod ſupra proxime de Meſſia intelligi oſtẽdimus ex ſnía Rabi Barachię: hoc ipſum etiam affirmat Rabi ille Moyſes Aegyptius magnus pdicator in Bereſid raba: hoc eſt in principio magno: ideſt ſuper Geneſi magno. quẽ librũ vocant Principium, quia eius principium eſt: In principio creauit Deus &c. Zacharias præterea. c. ix. inquit: Exulta ſatis filia Siõ: iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator, & ipſe pauper. Super quibus verbis Rabi Salomon, ait in ſua expoſitione, verba iſta intelligi omnino de Rege Meſſiach.

Abbacuch quoq. c. ii. ſic inquit: Scribe viſum, & explana eum ſuper tabulas, vt percurrat qui legerit eũ, quia adhuc viſus procul, & apparebit in finem: ſi morã fecerit, expectã eũ, quia veniens veniet, & non tardabit: qui aũt erit incredulus, non erit recta anima eius in ſemetipſo: quod de Meſſiæ aduentu intelligit ſm aliquos: qui licet per aliqua verba. ſ. Procul, & Moram fecerit, videatur ſignificare longum tempus, tñ illud vr̃ dictũ, & ſic referendum ad expectantium deſiderium, quibus modicum tempus lõgiſſimum videtur: quod verum eſſe probatur per illud verbũ, Et non tardabit. Hieremias quoq. c. xxiii. Ecce dies veniunt, dicit dñs: & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum &c. hic nempe Vates oſtẽdit abſq diuturna mora poſt ſe venturum fuiſſe Meſſiam. Quos terminos antedictorum quatuor Prophetarum. ſ. Ecce, Statim, Iuxta, Prope, Nõ elongabitur, Non morabitur, & Non tardabit: quibus Prophetæ iſti oẽs frequentius uſi ſunt, ſi recte quis conſiderare voluerit, nõ ſolum celerem Chriſti Meſſiæ aduentũ, ſed propinquũ, & quaſi præſentem digito demõſtrarũt: Idq; mirabile dictu eſt: vt hi oẽs diuini Vates, vno ore, & vno ſenſu aduentus Meſſiæ huiuſmodi celeritatem vaticinati fuerint: quæ quidem nullo fundamento, nulla ue ratione de duobus millibus annoꝶ, vel ſaltem de millenoningentis percipi, atq excogitari põt. Igitur rationibus prçmiſſis, atq deductis, Chriſtus Meſſiach iam diu venit.

¶ Geneſis. c. xlix. Iacob Patriarcha, inquit: Congregamini, vt annuntiẽ vobis, quę ventura ſunt in diebus nouiſſimis &c. & infra ſermonem ad Iudã filium ſuum dirigens, ait: Non auferetur ſceptrum de domo Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt &c. Cap. IIII.

IAcob inſuper Patriarcha ſanctus, & amicus Dei, huius teſtis eſt veritatis: qui & auctoritate, & ſanctimonia talis, ac tantus fuit, vt ſiquis alius in ſacris literis non haberet à nobis, ſatis, ſuperq; foret ad hanc ipſam veritatem ſuſtentãdam: q ſenio iam ꝯfectus, cũ vehementiſſime ægrotaſſet, ſciens quãprimũ ſe moriturum, voluit è vita anteq̃ excederet, filiis quędam futura prædicere: Congregamini inquit (vt hr̃ Geneſeos. c. xlix.) vt annuntiem vobis, quæ ventura ſunt in diebus nouiſſimis. Rabi Moyſes Gerundenſis exponens dies iſtos nouiſſimos, ait: Nouiſſimi dies iſti ſunt dies Regis Meſſiæ: qm̃ Iacob verbis ſuis illa ſignificabat tempora, cũ dixit: Donec veniat Silo, & ipſi congregabunt populi: nouiſſimi enim dies, dies Meſſiæ ſunt. hęc ille. Quam opinionem Hebrçi oẽs ſequuntur. Rõ enim, qua nouiſſimi nuncupantur dies Meſſiach, hęc eſt: qa, poſt ipſum, Propheta nullus venturus ſit Hebræis. ſ. licet ipſi eis ẽt prius priuati eſ-

Oppoſitio. ſent. Et quoniam nonnulli ex Iudæis, negant annuntiata hic per Iacob, non ſe extendere poſſe ad dies Meſſiæ, nec etiã dies ſuos fore dies nouiſſimos. Ideo reſponRefponſio. detur: Multa eſſe in hac Prophetia, quæ multo ante adimpleta fuerunt, q̃ Chriſtus naſceretur: vt in libris Ioſue, Iudicum, & Regum euidentiſſime apparet. Præterea Daniel. c. ii. exponens Regi Nabucodonoſor ſomnium ſuum, dicit: Regnum Chriſti fore in diebus nouiſſimis: ergo dies Meſſiæ nouiſſimos eſſe dies negari nõ põt. Sequitur Iacob alloquẽs Iudam filium ſuum: Non auferetur ſceptrum de domo Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt. Super quibus verbis ille magnus Rabi Cahadias in ſua tranſlatione Arabicis literis ſcripta, quę cõmuniter legitur in partibus Africæ: necnon Rabi Chanihi in Codice ſuo, qui dicit̃ Serachin, vbi agit de verboꝝ ſignificatione: ac inſuper trãſlatio illa Chaldaica: ſic ẽt Chaldæũ declarat volumen: quod oẽs hi Rabini ſequuntur: cuius auctoritati Iudæi tm̃ tribuunt, quemadmodum dr̃ à Rabi Salomone multis in locis, ac ẽt à Rabi Moyſe Aegyptio Duce, atq; Principe totius Synagogæ, ꝙ nunquam ullus fuerit ei auſus repugnare: à quibus oĩbus verba Iacob ſic exponuntur: Non auferetur habẽs poteſtatem de domo Iuda: nec Scriba de filiis filioꝝ eius vſq; in ſæculum, donec veniat Meſſiach, cuius ẽ Regnũ: & ipſi congregabuntur gentes, ſeu populi. Et notandum eſt, ꝙ vbi Hebraicus textus habet Dux, Chaldæus habet Scriba de filiis filiorum eius. & vbi Hebraice dicitur: Qui, Chaldaice habet̃ Meſſias. & vbi dicitur: Et ipſe erit &c. Hebraica veritas habet: Ei gentes aggregabũtur. Patet itaq;, quod & nos ſentimus, totam Synagogam Iudæorum illud idem ſentire, atq; fateri, quod à Iacob dictum eſt (vt ſuperius dicitur) de Meſſiach dictũ eſſe, atq; intelligi debere. Quod dogma, vt percipi poſſit, atq; vt veritas clarior diſcernatur, verba Iacob diligenter diſcutienda ſunt. inquit enim: Non auferetur hñs poteſtatem de domo Iuda (put antedicta declarat Iudæorum, ſiue Rabinorum turba) nec Scriba de filiis filiorum eius, donec veniat Meſſiach. Ex q̃bus verbis duæ oriunt̃ poteſtates, ſiue magiſtratus: quoꝝ alter temporalis, alter ſpiritualis eſt. Primũ attinebat vel ad Reges, vel ad Iudæoꝝ Principes. Secundũ vero ad ſeptuaginta illos ſeniores Iudęos: quos Dei ꝑcepto elegerat Moyſes, vt ſibi in regimine ppl'i adiumento forent: quos Iudęi appellãt Senhedrin guazit. de quibus Numeri. c. xi. ſcribitur: Dixit dñs ad Moyſem: Cõgrega mihi. LXX. viros de ſenioribus Iſrael: quos tu noſti, ꝙ ſenes ppl'i ſint, ac magiſtri: & duces eos ad hoſtiũ Tabernaculi fœderis: facieſq; ibi ſtare tecũ: vt deſcendam, & loquar tibi, & auferã de ſpiritu tuo, tradamq; eis, vt ſuſtẽtent tecum onus ppl'i, & non tu ſolus graueris. Horum aũt ſenioꝝ admonitione, ↄſilio, atq; doctrina totus Iudęorum ppl's in ſpiritualibus regebat̃: quicquid nanq; in lege ab eis ſancitũ, vel decretũ fuerat, vt obſeruaret̃ oĩno à Iudæis neceſſe erat. Sed iſti duo magiſtrat', ſiue ptãtes ablatæ ſunt, atque extinctæ apud Iudæos. Igitur tẽpus aduẽtus Meſſiach præteriit, & ipſe itidem venit, cum dicatur à Iacob: ꝙ donec veniat Meſſiach, non auferetur ſceptrum de domo Iuda, & Dux de femore eius: vt dicitur. ii. Paralip. c. xix. Ioſaphat Rex Iuda in Hieruſalem ↄſtituit leuitas, & ſacerdotes, & Principes familiaꝝ ex Iſrael: vt iudicium, & cãm dñi iudicarent habitatoribus eius: præcepitq; eis, dicens: Sic agetis in timore dñi fideliter, & corde perfecto: oẽm cãm, quę venerit ad vos fratrũ veſtroꝝ, qui habitent in vrbibus ſuis, inter cognationem, & cognationem vbicunq; quæſtio eſt de lege, de mandato, de cerimoniis, de iuſtificationibus oſtendite eis, vt non peccent in dñm, & ne veniat ira ſuper nos, & ſuper fratres noſtros: ſic ergo agentes non peccabitis. Amarias autem ſacerdos, & Pontifex veſter in his, quæ ad Deũ pertinent, pręſidebit. Hęc enĩ oĩa penitus ablata ſunt: ergo Meſſiach venit. Quod aũt Iudęi hos magiſtratus amiſerint, licet neminem lateat, tñ hanc veritatem

veritatem veraciter demonſtrabo. Et imprimis: Regium, ſiue tpalem magiſtratũ, quo Iudęi priuati fuerunt tpe Herodis Aſcalonitæ Antipatris filii, alieni à Iudęorum genere de familia populari, & gñe priuato. Qui Herodes (vt inquit Ioſephus lib. xiiii. Antiquitatis Iudaicę. c. xxvii.) decertabat ꝑ ſe, quatenus ab Antigono Iudęorum Rege principatũ reciperet: ꝗ Antigonus Romæ dudũ hoſtis fuerat iudicatus: & pro illo Rex Herodes per ſenatuſconſultũ ordinatus: nam ipſe Antigonus, & Hircanus ex nobiliſſima Machabęoꝝ deſcenderãt familia: & ex gente Iudęoꝝ: cũ Herodi Alienigeno eo Regno potiri non liceret: qm̃ ex Iudæoꝝ ſemine natus non fuerat. Inſtructus enim erat ppl's Iſrael à Deo, ne Regem inſtitueret, niſi de Iudęoꝝ fratrib⁹: vt legitur Deuterono. c. xvii. Nõ poteris alterius gentis hoiem Regem facere, ꝗ non ſit frater tuus. Dubitans igitur, ne ab antedictis Machabęis è Regno pelleretur: vt ipſi interficerentur oĩ ſtudio ꝓcurabat. vnde de Antigono ſic inqt Ioſephus lib. xiiii. c. xxvii. antedictis: Soſius vero cum aureã Deo coronam deuouiſſet: reuerſus ab Hieroſolymis Antigonum ligatũ ad Antoniũ perduxit. libro aũt. xv. c. i. Ioſephus ipſe ſic iqt: Antonius itaq;, cũ captiuũ Antigonũ ſuſcepiſſet, deliberauit ligatũ in triumpho ſeruare: ſed audiens gẽtem rebellare Antigono fauẽtem: donisq; Herodis redẽptus, iudicauit in Antiochia illum perimere, ꝗa nullatenus Iudęi quieſcerent: quod teſtimonio Strabonis Cappadocis cõfirmatur, ita dicentis: Antonius Antigonũ Iudęum in Antiochia perductũ interfecit: de Hircano autẽ auribus priuato, ne poſſet rurſus ad ſacerdotii principatum ꝑuenire: vt lib. xiiii. Ioſephi. c. xxiiii. pp hanc. ſ. diminutionẽ, dũ lex hũc honorem iuſſiſſet integros tm̃ obtinere, ſic inquit Ioſephus ipſe lib. xv. c. vii. Herodes aũt Hircanũ ſolum videns in dignitate Regia conſtitutum, prodeſſe ſuis rebus opinatus eſt mortem illius: ne imminẽte ſibi à Cęſare periculo, ille daret occaſionem, qui ſolus Regio videbatur ex gñe.

Viuente ergo, & regnante hoc Herode, natus eſt Saluator noſter Chriſtus Meſſias: & mortui fuere illi infantes pueri innocentes. Mortuo aũt hoc Herode, ſucceſſit & alter hoc eodẽ nomine appellatus: à quo (vt ſcribitur in Thalmud) annis quadraginta anteq̃ ſecundũ deſtrueretur templum, illi Septuaginta Iudices ſeniores, atq; magiſtri occiſi cẽs fuerunt per Herodem illum, qui cum Pilato fecit amicitiam tempore paſſionis dñi. & ecce finis ſecundi illius magiſtratus, qui ſpiritualis dicitur. hęc ſanè habentur in Babatha. c. i. Item in libr. Canhedrim. c. Amrod quin. item in Senhedrim Hieroſolymitano. c. de iudiciis pecuniarum. & in Auenazra. c. i. ac in Abodazara. c. i. legunt magiſtri: ꝙ quadraginta annis ante deſtructionem ſecundi templi, fuerũt remoti Canhedrim. i. Lxx. Iudices de cõſiſtorio Guazit: & poſiti fuerunt in Hanoth. Rabi Salomon gloſat, ꝙ Hanoth erat quædam domus in Hieruſalem ſic vocata. (*Si. 40. annis ante templi deſtructionẽ fuerunt occiſi iſti. Lxx. Iudices, ergo adhuc durabat apud Iudæos ſpiritualis iuriſdictio: quia paſſio dñi fuit ꝑ .42. annos ante templi deſtructionem facta per Titum: venit igitur Meſſias ante Regni Iudaici totalem deſtructionẽ.*) Dixit Rabi Aadimi: Et deinde nunq̃ amplius iudicium criminale iudicaret: eo ꝙ criminale iudicium niſi in conſiſtorio de Guaſith iudicare non licebat. Et dixit Rabi Moyſes prædicator in Gloſa ſua: Non auferetur ſceptrum de Iuda &c. Iſtud eſt Conſiſtorium de Guaſith in terra Iuda: & Dux de femore eius: hi ſunt Canhedrim, qui ſedebant in Conſiſtorio de Guaſith. Nunquam amouebantur criminalia iudicia de terra Iuda iudicando: donec veniat Silo, qui eſt Meſſias. Et dixit Rabi Ramon: Qm̃ Canhedri fuerũt remoti de Cõſiſtorio Guaſith: & poteſtas iudicandi criminalia iudicia ab eis fuit ablata: coopti ſunt faccis, & capillos ſuos depilauerunt, dicentes: Væ nobis, quia ſceptrum Iuda eſt ablatum: & filius Dauid nondum venit: hæc ibi: hoc eſt in Thalmud. Hoc

In libro Camedri Hieroſolymitano.

Digitized by Google

ipſum etiam Iudaicus populus publice, & alta voce reſpõdens Pilato confeſſus eſt: cum enim Pilatus dixiſſet eis: Accipite eum vos, & ſm legem veſtram iudicate eum: dixerũt ergo ei Iudęi: Nobis nõ licet interficere quenquam: vt Ioan. cap. xviii. (ad collegium Canhedrim oẽs difficultates, ſeu dubia fidei, & legis ẽt pertinebant: & vt eſſent coadiutores Moyſis in regimine populi: ſimiliter etiam omnia magna, & ſumma iudicia, ſeu ꝯtrouerſiæ: vt Deutero. c. xvii. Si difficile, & ambiguũ &c. Hoc itaq; ordine, atq; Dei ſententia Iudæoꝝ ſceptrum vtcunq; abreptum eſt, atq; extinctũ iam ſunt anni .1464. vel circa. Igitur recte ꝯcludi põt, & debet proculdubio aduenisse Meſſiã iam diu. Sed inqet forte Iudæus: Et quo modo ablata eſt à nobis poteſtas iudicãdi criminalia iudicia, cum Rabi Moyſes Aegyptius dicat in lib. de Iudicibus in ſuis determinationibus de Canhedrim c. iiii. Quòd Capita transſmigrationis, q̃ ſunt in Babylonia, locũ Regis teneant, & dominari poſſint in Iſrael vbiq; locorum: & iudicare ſuper eos ſiue velint, ſiue nolint, ſicut ſcriptum eſt: Non auferetur ſceptrum de Iuda &c. Inquiens per ſceptrũ intelligi Capita illa transſmigrationum, quę ſunt in Babylonia: quæ ſup totum Iudęorum populum Regiam dicuntur habere poteſtatem. Igitur infert, & concludit ipſe Iudęus, ſceptrum Iuda non eſſe adhuc ablatum. Rñſio. Quadrupliciter huius Rabi Moyſis ſentẽtia improbari põt. Primo ex determinatione in Thalmud contenta, & deſcripta: de qua ſupra proxime dictum eſt: cui cõtrauenire nulli licet Iudæo quin pœnã mortis, atq; interitus incurrat: vt infra dicetur. Secundo, qm̃ Iudęi extra terræ ꝓmiſſionis limites nullam penitus hñt iuriſditionem: vt Deuteron. c. v. vi. & xii. Nam. v. ſic dicitur: Tu vero hic ſta mecũ, & loquar tibi omnia mandata mea, & cerimonias, atq; iudicia, quæ docebis eos: vt faciant ea in terra, quam dabo illis in poſſeſſionem: cuſtodite igitur, & facite omnia &c. Cap. etiam. vi. ſic habet: Hæc ſunt ꝓcepta, & cerimonię, atq; iudicia, q̃ mandauit dñs Deus veſter, vt docerem vos: vt faciatis ea in terra, ad quam transgrediemini poſſidendam &c. Et similiter etiam. c. xii. & tanto magis, ꝙ in capitibus quinto, & . xii. additur: Nõ declinabitis neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtrã: ſed per viam, quam præcepit dñs Deus veſter ambulabitis &c. Tertio, qa falſum eſt: ꝙ in Babylonia huiuſmodi ſint transmigrationis Iudęorum Capita, cũ ipſa Babylonia deleta ſit omnino: vt probatur infra lib. vi. c. xxxiiii. (ſi autem de Babylonia Aegypti diceret, falſum ẽ, ꝙ in eam transſmigrati fuiſſent.) Similiter etiã vltra montes Caſpios, vt nonnulli alii Iudęos regnare autumant: fabuloſe tñ: vt ſupra lib. iiii. c. xliii. probat. Quarto, quia antedictos ambos Iudęorum magiſtratus, iam diu finitos, & penit' ablatos fuiſſe ſuperius idonee, & veraciter probatum eſt: diuerſis tñ temporibus: tẽporalem. ſ. nonnullis annis ante Saluatoris noſtri aduentum, qui uiuente adhuc primo Herode Rege Alienigena natus eſt: vt ſupra dictum eſt: ſpiritualem autem per quadraginta annos ante ſecundi tẽpli deſtructionem: ut ſuperius etiam ex Thalmudiſtarum ſñia probatur. Et qm̃ in prophetia Iacob dicit: Donec ueniat Meſſiach: ideo uidendum eſt, quid per hanc prępoſitionem intelligendum ſit. Nam hęc prępoſitio, Donec ueniat Meſſias, uim habet conditionalem: ex cuius antecedentis poſitione ſequitur poſitio conſequentis: ac ſi dixerimus: Quando auferetur ſceptrum de Iuda, ueniet qui mittendus erat. Notandum eſt inſuper, ꝙ licet, Donec, non exacte, & pręciſe determinat diem, aut annum, quo effectus debeat apparere: eo enim die, quo interfectus fuit Antigonus, & magiſtratus Regius per Herodem fuit occupatus, nõ apparuit Meſſias, ſed aliquibus annis poſt, uiuente tñ adhuc Herode ipſo Alienigena, & ẽt regnante: natus enim eſt ipſe Saluator anno. xxxi. Regni ipſius Herodis Alienigenæ, q regnauit in totum annis .xxxvi. Quilibet enim euentus, antequã in ſtatum, & in perfectum ducatur, in ſuo eſt exordio, atq; incremento: deinceps vero

Oppoſitio.

Reſponſio.

ceps vero

ceps vero ſtatus accedit, exordium vero vix, & incrementum non facile ab hominibus diiudicari poteſt: huius autem conſiderationis negligentia pluribus vaticinantium, præcipue aſtrorum aſpectus cōtemplantium, cauſa extitit erroris: & teſtimonium eſt tempus de Aegyptiaca captiuitate pręfiguratum: qđ Geñ. cap. xv. quadringentorum annorum explicatur ad literam: vbi dicitur: Et affligent eos quadringentis annis. & Exodi cap. xii. habet̄: Habitatio autem filiorum Iſrael, qua manſerunt in Aegypto, fuit quadringentorum annoꝝ. Tu autem ſi computaueris tempora, quibus in Aegypto habitauerunt, non pertranſibunt ducentos quinq; annos. Thalmudiſtæ vero hanc tollūt repugnantiam, aſſerentes hos annos initiū habuiſſe poſt natiuitatē Iſaac filii Abraæ: vnde, non obſtāte, ꝙ ſtatim finito temporali Iudæorum Regno, ſed aliquibus annis poſt venerit Meſſias, nō eſt mirandum, cum in ſacris literis interdum maior etiam temporis inueniat̄ diſparitas. Extabat tamē tp̄e, quo ſaluator noſter verus Meſſias venit, ſpiritualis illa poteſtas, quę Senhedrim guazit dicebatur: hoc eſt. lxx. illi Iudices ordinarii, de quibus ſupra diximus: ſed per. xl. annos ante ſecundi templi deſtructionem occiſi fuere: vt ſupra dictum eſt haberi in Thalmud: quod tempus fuit poſt Chriſti paſſionem per duos annos. Aduertendum eſt inſuper, ꝙ de Iuda litera loquitur quando. ſ. dicitur: Non auferetur ſceptrum de Iuda: loquitur inquā litera de Iuda, tanq̃ de maiore, & digniore Tribu: quia in vniuerſa terra promiſſionis poſt captiuitatem per Senecharib Syriæ Regem de decem Tribubus, duę tantū Tribus in Iudæa relictæ ſunt. ſ. Iudæ, & Beniamin. ☞ Denominatio vero Regni ipſarum duarum Tribuum à Iuda, erat tanq̃ à præſtantiore. & non quia Reges p̄ciſe de Iudæ ſint progenie, ſed quia vniuerſitas Iudęorum ſub proprio degit Rege: qui & illos, & eorū legem, obſeruantias, templumq; cōſeruat: quemadmodum & Romani regnare dicuntur, etiam ſi Imperator electus Romanus non fuerit: qđ

Geñ. c. xv. dicitur, ꝙ 400. annis affligētur in terra aliena, & nō in Aegypto tm̄: vñ ſi cōputaueris tp̄s, quo ſteterūt in terra Canaā, cū tp̄e, quo ſteterūt in Aegypto, ſcripturam inuenies nō mentiri, ſed ipſam cōtinerē veritatem.

Finus Ferrarieñ.

manifeſte probabitur quaſi in fine præſentis capitis ſm veritatem Hebraicam huiꝰ particulę: Nec Dux de femore eius: quod idem latine ſonat: quod Nec Legifer de inter pedes eius &c. vt infra declarabitur: nonnulla enim prius diſcutienda ſunt. Iudęus autem ſuam videns cauſam periclitari, aggredit̄ me (Finum,) dicens: Res videtur hoc loco exigere, vt terminorum ſenſus, atq; ſignificationes, quibus Iacob vſus eſt, ſtudioſius inquiramus: vt veritate adhibita error omnis ſecedat. Dicunt Chriſtiani, vbi nos habemus Ahachi iauo Silo, donec veniat, qui mittendus eſt: hæc enim tranſlatio, ſiue expoſitio, veritatis quātum in ſe habeat, nō difficile percipi poteſt. Silo enim, cuius loco Chriſtiani dicūt, Qui mittēdus eſt, vel Meſſiach, locus quidem eſt, vbi aliquando Tabernaculum fuit: vt ſcribitur. i. Regum, cap. x. Quo tempore Dei pręcepto Saul à Samuele vnctus in Regem habitus eſt: erat nanq; ſaul de Tribu Beniamin electus, & bonus: & non erat vir de filiis Iſrael melior illo: vt habet̄. i. Regum, cap. ix. ex quo planē dici poteſt: ꝙ per id temporis de Iuda ſceptrum ablatum fuerit: cum Iudæorum populum regeret: qui ex Tribu Beniamin, non autem ex Tribu Iuda originē traxerit: quemadmodum ſcribitur. i. Regū, cap. x. & . xi. verba itaq; Iacob de Meſſia ſentiri non debent, ſed de Saul: & licet poſſent de Meſſia intelligi, de Chriſto, quem Chriſtiani colunt, ratione adducta, minime percipi poſſunt: quoniam Chriſtus ille anteq̃ veniſſet, erat in Silo dominium, ſiue ſceptrum: igitur ipſe nō fuit Meſſias, neq; tempus Meſſiæ præteriit. Reſponſio. Deuia ſatis eſt, atq; inanis huius inſani hominis argumentatio: qui dum contradicendi ſtudio deſipit: dumq; opinionem ſuam irritam, atq; ineptam tueri nititur, Thalmud omnes ſubuertit ſententias: cōſtare nanq; diximus per Rabinos Hebræos, atq; tranſlationem Chaldaicam, per Silo intelligi Meſſiach: quare mereretur quilibet Iudęus, qui huiuſmodi oppoſitionē faceret, extra Synagogam eiici: quippe

Oppoſitio.

Reſponſio.

qui Thalmudiſtis auſus fuerit repugna-re. Legem inter ſe decreuerūt ſcriptores Thalmud: vt eorum errores, atq; fallacias ſtudioſius poſteri ſui imiberent: Si quis de Thalmud inficiatus fuerit quicq̄, interitus, atq; mortis pœnam incurrat. Sed ne obiectionem quis inſolubilem arbitretur, reſpondendum duximus omnino. Legitur nanq;.i.Regum, cap.ii.& cap.viii.ꝙ ꝓpter ſceleſtos mores filiorum Heli, & improbitatem filiorꝫ Samuelis, irruerit populus contra ipſum Samuelem: vt abdicatis filiis à regimine, Regem, qui gubernaret eum inſtitueret: non placuit ſermo Samueli, cum populus antea gubernari à Iudicibus ſolitus eſſet: direxitq; tūc Samuel oculos ad dominum, cui dominus inqt: Audi vocem populi in omnibus, quę loquitur tibi: verūtamen conteſtare eos, & prędic ius Regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. Samuel itaq; Iudaico populo futuri Regis declarato ingenio, ſiue natura, effundēs oleū ſuper caput Saul, iuſſu Dei, & deoſculās eum, ait: Ecce vnxit te dominus ſup hæreditatem ſuam in Principem. legitur hoc.i.Regum, cap.x. Fuit ergo Saul primus Rex de Tribu Beniamin inſignitus Regia maieſtate: cum antea per Iudices poſt ingreſſum terræ ꝓmiſſionis Iudaicus populus ſemper rectus fuerit.

Lex Thalmud.

Cumq; Saul plurima pro tuendo populo egiſſet, à ſagittariis tandem vulneratus, & ab armigero cū flagitaret occidi, quo renuente, ipſemet ſuum arripuit gladiū, & irruens ſuper eum, ſeipſum miſerrime īterfecit: vt habetur.i.Regum, cap.xxxi. quo mortuo venerunt viri Iuda ad Dauid: & vnxerunt eum: vt regnaret ſuper domum Iuda. hoc ipſum legitur.ii. Regum.c.ii. tametſi à Samuele prius in domo pr̄is, Saul adhuc viuēte, vnctus fuerit: quēadmodum ſcribit̄.i.Regū.c.xvi. Præterea Isboſeth interfecto Saul filio, quem Abner Princeps exercitus Saul, eius loco Regem ſuffecerat, venerūt vniuerſæ Tribus Iſrael, atq; ſeniores: vnxeruntq; Dauid in Regem ſuper Iſrael. habemus hęc.ii.Regum, cap.ii.iii.iiii.&.v. Et tunc ꝑfecto incepit ſceptrum regale in domo Iuda: qm̄ Dauid primus ex Tribu Iuda Rex à Deo electus extitit: antea enim regalem poteſtatē illa Tribus nunq̄ habuit. Igitur Saul tpe, nullo fundamento dici pōt, ſceptrum de domo Iuda fuiſſe ablatum: nam quod qs non habet, ab eo illud auferri non pōt. Attn̄ nō poſſet hoc loco aliquis arguere, Dauid cum à Samuele vnctus in Regem, pręcipiente Deo, fuerit viuente Saul, vt ꝑdiximus ſupra, haberi.i.Regū, cap.xvi. Rex ergo Dauid ꝓculdubio erat: ſed à Saul tūc regebatur populus Iſrael: qui & ipſi ſubiacebat tāq̄ Regi, atq; parebat penitus. Igitur exiſtente Dauid Rege, regnante tn̄ Saul, iure dici poſſet: ꝙ ſceptrū de domo Iuda tunc fuerit ablatum: cū Dauid ipſe à Tribu Iuda originē traxerit: idq; cum multis annis anteq̄ Chriſtus veniſſet factum ſit, ꝯſtat ipſum non fuiſſe Meſſiam. *Obiectio.*

Rn̄ſio. Huius oppoſitionis ſolutio facilis eſt, in Regis inſtitutione à Deo ordinata, duo requrunt̄ ſimul. Alterꝫ, ꝙ Deus Regem elegerit: alterꝫ, ꝙ electum ppl̄s Regem ſuſcipiat: hac veritate inſtruimur Deutero.c.xvii. Ipſum ponas ſup te Regem, quem dn̄s Deus tuus elegerit: ex qbus liquido apparet, ꝙ ad executionē Regiæ poteſtatis acceptio populi requirebatur oīno facta electione diuina. Hoc ſanè obſeruatum fuit in ipſo Saul: qui prius in Regem à Samuele vnctus iuſſu Dei: quēadmodū patet.i. Regū.c.x. inſtitutus poſtea fuit Rex, atq; receptus à populo: vt in eodem.c.xi. Dauid autē, licet Samuel in Regem vnxerit (decernēte ſic diuina ſapientia) non receptus adhuc à populo, nullum adminiſtrauit regimen. Iccirco regale non potuit officium exequi: neq; Rex voluit appellari: quin potius Regem Saul frequentius ipſe nūcupauit. clariſſime id oſtenditur per ea, quę legimus.i. Regū.c.xxiiii. qn̄ Dauid ſuadebatur à ſeruis, vt Saul occideretur ab eo: qbus dixit: Non faciam hanc rē dn̄o meo Chriſto dn̄i: vt mittam manū meā in eum: qa Chriſtus dn̄i eſt. & ſequitur paulo poſt: Surrexit autē Dauid poſt eū: & egreſſus de ſpelūca, clamauit poſt tergum Saul, dicens: Dn̄e mi Rex. & infra, *Reſponſio.*

inquit Dauid erga Saul: Quem perſequeris Rex Iſrael, quem pſequeris? canem mortuum perſequeris, & pulicem vnum. hoc idem habetur eodem libro Regum, cap. xxvi. Et dixit Dauid ad Abiſai: Ne interficias eum. loquebaẗ enim de Saul. & ſequiẗ: Quis enim extendet manum ſuã in Chriſtum dñi, & innocens erit? & infra: Et ait Dauid. ſ. ad Saul: Vox mea dñe mi Rex. appellabat itaq; Dauid, atq; fatebatur Saul dñm ſuum, Chriſtũq; dñi, atq; Regem Iſrael, Regemq; ſuum. Hũc aũt non feciſſet Dauid errorem, ſi in Regno ius omne regnandi habuiſſet. Quæ res, quia ita ſe habet, manifeſte dignoſcitur, nullum per id tpis à domo Iuda ſceptrum fuiſſe ablatum. Eqdem (ſicut oportet rationis participem) de ſumma credibilium veritate ſępenumero cogitãs, mirari non parũ ſoleo, incredibilem Iudęorum inſipientiam in tantam veniſſe obliuionem ſuorũmet: vt quod habent ratione probatum à ſuis, renuant: quod fictũ, aut ſimulatum, aut ſtultum, amplectanẗ, & teneant: quem errorem non patitur Deus, q ſummus miſericors eſt, ac pius: vult enim eos, atq; decreuit vagari quocũq;, atq; quibuſlibet nationibus ſeruos eſſe. hoc itidem & velle & Chriſtiani debent, & ſequi ſi veræ religionis noĩe, & dici, & nũcupari velint. Inſurgit inſup Iudęus contra, & inquit: Hęc verba, quę à Iacob dicta ſunt: Non auferetur ſceptrũ de domo Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt: quæ apud nos Hebræos dicuntur idiomate noſtro: Lo iaſſur ſcieuet migeuda vn ochech mihen raglau ahachi iauo Silo: intelligũtur de Ieroboam Rege, qui fuit de Tribu Effraim, quem decem Iudæorũ Tribus, cum à Regno Iuda deficerent, ſpreto Roboam filio Salomonis ob eius ſuperbiam, atq; ſeueritatem, in Regẽ voluerunt. habeẗ hoc. iii. Regum, cap. xii. Tunc ſceptrũ amotum fuit à Tribu Iuda in Tribum Effraim: igitur anteq̃ Chriſtus veniſſet, dñium Iuda defecit, atq; ſublatum fuit. Reſponſio. Cæca hæc eſt opinio, & inutilis, & quo tendat, ignorat: labiẗ enim à veritate omnino in maximam fallaciam, atq; inſaniam. Nã mortuo Rege Salomone, ſuccedẽteq; in Regnum Roboam eius filio: cumq; Ieroboã Nabath filius adhuc eſſet in Aegypto ꝓfugus à facie Salomonis, reuerſuſq; demum de Aegypto in Sichem, vocatuſq; à populo Iſrael, comparuit ipſe vnà cum populo coràm Roboam Salomonis filio: cui dixerunt: Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis: tu itaq; nunc imminue paululum de Imperio patris tui duriſſimo, & de iugo grauiſſimo, qđ impoſuit nobis, & ſeruiemus tibi. Qui ait eis: Ite vſq; ad tertiam diem, & reuertimini ad me: quo tpe ꝯſulentibus ſenioribus, vt populo optata ferret, ſpreto eoꝝ conſilio, & iuuenũ ſecutus ſnĩam, reuertenti pplo inqt: Minimus digitus meꝰ craſſior eſt do. ſo patris mei: pater meus poſuit ſuper vos iugum graue, ego autem addam ſup iugum veſtrum: pater meus cęcidit vos flagellis, ego autem cędam vos ſcorpionibus. His dictis offenſus populus inſalutato Roboam, ſup oẽm Iſrael Ieroboam Regem ꝯſtituit. Roboam ſiqdem ſibi nõ ꝓbe ꝯſultum à iuuenibus ſentiens, Aduram, qui erat ſup tributa, miſit ad pplm Iſrael, vt eoꝝ leniret animos, à quo lapidibus obrutus Adura occubuit: quo audito facinore Roboam, celeritate magna currũ aſcẽdens, nc itidẽ ſibi accideret forte ſubueritus, ſequente Tribu Iuda, Hieruſalem aufugit: vbi ẽt erat Tribus Beniamin. ſcribunẗ hæc. iii. Regũ, cap. xii. & Paralipomenon. ii. c. x. ex qbus manifeſte videẗ Tribum Iuda non amiſiſſe per id temporis regiam maieſtatem, cum dominareẗ ei Roboam ex eadem Tribu originem cõtrahens: quo mortuo ẽt regnauit Abia filius eius, vt habeẗ. iii. Regũ, cap. xv. & . ii. Paralipomenõ, cap. xiii. vbi diciẗ anno. 18. Regni Ieroboam regnauit Abia ſuper Iudã: poſt quem regnauit Aſa eius filius, iiſdẽ Regum, & Paralipomenon cap. xiiii. & poſt eum filius eius Ioſaphat &c. Nõ ergo iure aliquo, vel fundamento dici põt, tpe Regis Ieroboã Tribũ Iuda ſceptrũ ꝑdidiſſe: & eo magis, qm̃ Reges (de quibus diximus in regimine ſuo) habebãt tem-

Oppoſitio.

Reſponſio.

Lib. 18. de Ciuitate Dei cap. xlv. de hoc vaticinio Iacob diſputaẗ, vbi Beatus Auguſtinꝰ annumerat Reges, & tps &c.

plum domini, Arcam fœderis, & vnctio nem, quibus proprie Regnum debebat. Neq; Ieroboam constitutus in Regē fuit in Silo, ſed in Sichen: vt.iii. Regū.c.xii. qui locus Sichen valde remot⁹ eſt ab eo loco, qui dicitur Silo: quod eſt contra di ctū Iacob, qui ait: Ahachi iauo Silo: ſi di ctio iſta, Silo, etiam pro loco intelligere tur: quemadmodum Iudæus iſte ſentit, qui hęc verba Ahachi iauo ſilo, ſic expo nit: Donec veniat Ieroboā Silo, ad illū.ſ. locum, qui dicitur Silo: ergo verba illa Ieroboam nullo modo accōmodari poſ ſunt. Recta itaq;, ac ſumma ratione con cludi debet, ꝙ per iſtam dictionem, Silo, intelligatur prout dicunt, & ſonant per expoſitionē, de qua ſupra: atq; vt tranſla tio Chaldaica: Donec veniat Meſſiach.

Oppoſitio. Iudęus cum huic veritati obſtare ne queat, alia ꝓgreditur via, vt diuinarum ſcripturarum veritas ſubuertatur: & co natur cum veritate coniungere falſitatē, vt ſui moris eſt. Ait enim ipſe, Silo, dictio eſt Hebręa: quam literatiſſimi Hebręi do cent, miſſum, vel miſſionem ſignificare. Et quia frequētius Deus benedictus pec catis Iudaici populi offenſus, vt de Iu dęis ſumeret pœnas, miſſum voluit Na bucodonoſor Regē Babylonis, ſicuti le git.iiii. Regum, cap.xxv. ad expugnan dos Iudęos, vt ſuorum ſcelerum pœnas luerent. Capta itaq; ciuitate Hieruſalem, vinctus eſt cathenis Rex Sedechias, co ràm quo eius truncatis capite filiis, ac poſtea effoſſis oculis propriis, tractus in Babylonem miſerrimam vitam duxit. Na buzardam iſuper Princeps exercitus Na bucodonoſor, ciuitatem ſolo æquauit, ædesq; ciuium oēs igne ſuccendit, atq; ædem ſanctam dñi combuſſit: ciuiumq; partim crudeliter occiſi, quib⁹ relicti ſūt: partim in Babylonē ducti.70. annis ibi dem iugo ſeruitutis ꝯppreſſi ꝯſtiterunt: quo tpe nulli dubium eſſe poteſt, quin Tribus Iuda regale ſceptrum amiſerit: qua veritate, liquido conſtat hæc, quę di cta ſunt à Iacob: Nō auferetur ſceptrum de domo Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt: ꝙ intel ligi debeāt de Nabucodonoſor Rege Ba bylonis, qui ab effectu dicit Silo: hoc eſt miſſus à Deo ad deſtruendum templum, ac populū ſanctum Dei: vt Iudæi omni bus ſceleribus iſecti errores ſuos cogno ſcerent, atq; peccatorum ſuoꝵ quandoq; pœnitentiam agerent. Reſponſio. Sa tis nimirum, ſuperq; foret Chaldaica ex poſitio illa, de qua diximus ſupra ad cō uincenda in hoc certamine Iudęoꝵ deli ramenta oīa: in illa nanq; tanta vis eſt, & auctoritas: ꝙ Iudęorum quiſq̄ ſuis vel le gibus, vel decretis nō modo illi repugna re audeat: ſed neq; obiicere quicq̄ poſſit. Thalmudica iſup auctoritate hoc ipſum probatum eſt, ex quibus Iudęus vlterius aliquid opponere non deberet, ſed eru beſcere, & cōfuſus inclinato capite aufu gere. Ego autē vinculo fidei obſtrictus, iniquum, atq; impium ducerem, ſi ineptę huic exceptioni non reſponderem. Nar rauit paucis Iudæus excidium ciuitatis Hierl'm, & Iudęorum ſtragem ibidē ha bitantium, templiq; ruinam, atq; ſacroꝵ direptionem oīum. Tāgit hęc oīa etiam Ezechiel cap.xxiii. & ait: Ooliba.i. Hieru ſalē (ſic enim declarat ipſemet Ezechiel) hęc dicit dominus Deus: Ecce ego ſuſci tabo omnes amatores tuos contra te: de quibus ſatiata eſt anima tua: & congrega bo eos i circuitu filios Babylonis, & vni uerſos Chaldæos &c. & ſequitur parum infra: Et venient ſuper te inſtructi curru, & rota multitudo populorum &c. & pa rum infra: Naſum tuū, & aures tuas præ cident: ipſi filios tuos, & filias tuas ca pient &c. & itidem Hieremias ait de ea dem ciuitate Hieruſalem cap. xxv. Non audiiſtis me, dicit dominus: vt me ad ira cundiam prouocaretis in operibus ma nuum veſtrarum in malum veſtrum &c. & iterum parum infra: Ecce ego mittam, & aſſumā vniuerſas cognationes Aqlo nis, ait dominus: & Nabucodonoſor Re gem Babylonis ſeruum meum &c. & ad huc magis infra: Et erit vniuerſa terra: ſcilicet iſta (de qua ſupra dixerat) in ſoli tudinem, & in ſtuporem, & ſeruient oēs gentes iſtę Regi Babylonis. 70. annis. hęc omnia legunt Chriſtiani, atq; intelli gunt, & ad Iudęorum ignominiam, atq; dedecus,

Digitized by Google

dedecus,& ad veritatem illuſtrandã prędicant,& exponunt. Neq; per id tpis (vt ſibi Iudęus falſo perſuadet) extincta eſt funditus Iudęorum poteſtas, atq; amiſſa omnino: nam impletis.70. annis, habuerunt Duces, atq; Principes, Zorobabel, Eſdram, Neemiam, atq; Machabæos, forti, magnoq; animo viros: qui perinde ac Reges gubernabant populum, atq; tuebant. Quo regimine potiti ſunt vſq; ad Herodem Idumęi cuiuſdã filium ex matre Araba. Quod autem Zorobabel Dux eius eſſet multitudinis, quę à Babylonica rediit captiuitate, conſtat Ioſephi Antiquitatis Iudaicæ lib.xi.cap.i.in Epiſtola Cyri Regis ad Syrię Satrapas, his verbis: Miſi autem & Mithridatem pecuniarum mearũ cuſtodem,& Zorobabel Principem Iudæorum &c.& eodem libro.xi. cap.iiii. Dux vero dinumeratę multitudinis Zorobabel fuit filius Salathiel ex filiis Dauid genitus de Tribu Iuda,& Ieſus filius Ioſedech Princeps ſacerdotũ: necnõ & Mardochęus &c. & Iſrebręus: qui à populo Principes fuerunt conſtituti &c. Eo nanq; tempore, quo Iudæi de Babylonię captiuitate reuerſi ſunt, non Reges, ſed Duces, vel Principes habuerunt: quis & qui Rex eſt, poſſit dici Princeps à principatu imperandi: & Dux, eo ꝙ ſit ductor exercitus: ſed non cõtinuo quicunq; Principes, vel Duces ſunt, etiã Reges dici poſſunt: quod fuit etiam Ariſtobolus de gente Machabęorũ: qui Ariſtobolus poſt reuerſionem à Babyloniæ captiuitate, primus aſſumpto diademate, & Rex,& Pontifex factus fuit: cui Ariſtobolo ſucceſſit Alexander etiam & ipſe Rex,& Pontifex: qui crudeliter in ſuos regnaſſe tradit: poſt hunc vxor eius Alexandra Regina Iudęorũ fuit: filii quippe huius Alexandræ, Ariſtobolus,& Hircanus inter ſe de imperio dimicãtes, vires aduerſus Iſraeliticam gentem prouocauere Romanas: de quibus omnibus habetur Ioſephi lib.xiii. Antiqtatis Iudaicę capitibus. xviii.xix.xxii. & lib.xiiii.à primo capite, vſq; ad . Demum Hircanus à Iulio Cęſare ſacerdotii principatũ obtinuit: & ab ipſo Cæſare appellatus fuit ſacerdotum Princeps,& gentis Iudęorum rector. Antigonus Ariſtoboli filius,& Hircani nepos, Parthorum auxilio Hircanum ſacerdotum Principem cepit,& aures eius amputauit, ne rurſus ſacerdotii principatui eſſet idoneus, quia integer non eſſet. habentur hęc Ioſephi lib.xiiii.in pluribus capitibus: videlicet .xviii.xix.xxi.&.xxiiii. Poſtea vero Herodes per ſenatuſconſultum à Romanis Rex Iudęę declaratur,& Antigonus ab Antonio, vt Herodi ſatisfaceret, occidit: vt narrat Ioſephus lib.xiiii.cap.xxvii.& ſic Iudęorum Regnum finem habuit, ſuccedente in eo Herode: quo viuẽte Saluator noſter Chriſtus in Bethleem natus eſt &c. Neq; obſtat, ꝙ de Tribu Leui extiterint Machabęi,& ſacerdotio fungerentur: quoniam hoc non obſtante, quadrupliciter conſtat,& quidem iure, eo tempore ſceptrum Iudę abreptum, vel ablatum minime fuiſſe. Et primo, quoniã ꝑmixtæ tunc erãt Leui Tribus, & Iudę: & eo magis, ꝙ poteſtas ſacerdotalis, ac regia quõq; temporibus illis vni tantum perſonę deferebantur: ratione igitur coniunctionis, ſiue ꝑmixtionis, & ſacerdotalis,& regia vnà & eadem cenſebatur poteſtas. Secũdo, quia licet Machabęi ſm paternam lineam de Tribu Leui fuerint: ſm tamen maternam lineã de Iudæ Tribu fuerunt. Tertio, quoniam per id temporis concilium illud Septuaginta ſeniorum, qđ Iudęi Senhedrim guazit appellant, apud illos vſq; ꝑ annos poſt Chriſti paſſionem ſemper fuit, vt etiam ſuperius viſum fuit. Quarto,& vltimo, quia Iacob Propheta non de Tribu hac, vel illa: ſed de vniuerſo Iudaico populo intellexit, licet ſolam Iudę Tribũ, tanq̃ digniorem denominaſſet: vt ſuperius etiam tetigimus. Non enim intellexit Iacob, ꝙ Rex eſſet de Tribu Iuda, ſed ꝙ regnaret ſuper Iudam quicunq; eſſet ille: ſicut Imperator Romanus dicitur, licet Alemanus ſit. Sed erat conſiſtorium ſeruorum de Canhedrin: ad quod omnes difficultates, ſeu dubia fidei, & legis ꝑueniebant: vt Numeri cap.xi. & etiã Deuteronomii cap.xvii. Si difficile, & ambiguum &c.

Scribit et Euſebius, Veſpaſianũ, Domitianũq; Impatores Romanos, iuſſiſſe oẽs, q ex genere Dauid eent, interfici: vt null⁹ Iudęorũ Regni reliquus foret. Nã & ipſi de aduentu Chriſti formidabant, ſicut ab initio Herodes. hęc Euſebi⁹ accepit ab Aegeſippo.

Nam antedicta Iacob prophetia ſm Hebraicam veritatem, ſic de verbo ad verbum ꝓfertur, & Latine interpretatur: Lo iaſſur: hoc eſt Nõ auferet: ſieuet, ſceptrũ: mig ieuda, de domo Iuda: vn ochech, & Legiſer: miben, de inter: reglau, pedes eius: ahd, donec: chi, ꝙ: iauo, veniat: Silo, Meſſiach: p quæ verba Hebraice prolata, & in linguam noſtrã Latinam veraciter interpretata, ꝯſtat nullum aliud diſcrimen eſſe inter Hebraicam veritatem, & trãſlationem Latinam in Biblia noſtra ꝯtentam, niſi quia vbi tranſlatio noſtra habet: Et Dux de femore eius, Hebraica veritas habet: Et Legiſer de inter pedes eius: & fortaſſe melius, atq; clarius, attenta maxime tranſlatione Chaldaica: & vt etiam rei veritas eſt: per quam hæc verba Hebraica vn ochech miben reglau, ſignificari dicit ſynodus illa, ſiue ꝯcilium ſeptuaginta ſenioꝝ: quoꝝ iudicio, atq; decreto, quæ legis erant, in omnibus acqeſcebat populus: neq; vlterius ſcire laborabat: & eoꝝ Iudicum quilibet hac ſibi debita auctoritate, merito Legiſer poterat appellari. Per hanc igitur Hebraicam veritatem, attenta tranſlatione Chaldaica Ionathę antedicta, quę apud Hebręos æquipollet textui, hæc particula prædictæ prophetiæ Iacob: Et Dux de femore eius, non reſtringit ad deſcendentes Iudę filii Iacob tantum per carnalem generationem, vt ſonat tranſlatio noſtra Latina: Et Dux de femore eius: ſed ad poteſtatem, & regimẽ illius ꝯcilii. Lxx. Iudicum ordinarioꝝ: de quibus ſupra dictum eſt: qui dũmodo Iudęi eſſent, & legitime electi, & inſtituti: inſtituebant enim per manus impoſitionem: vt in multis Hebraicis gloſis habet, licet de Tribu Iuda nõ eſſent, legitime tñ, & veraciter in Regno Iuda ſpirituali potiebantur poteſtate: vt Numeri cap. xi. & Deuteronomii. c. xviii. Nec verba hæc regiam determinant poteſtatem, ſed quãcunq; aliam, qua homines regi, vel gubernari poſſunt. Et ſi cõſideretur etiam, ꝙ tunc temporis decem Tribus non erant in Iudęa, ſed in captiuitatem tranſlatę, & duę tantũ Tribus. ſ. Iuda, & Beniamin erant in Regno Iuda: impoſſibile eſt, ꝙ ex illis Septuaginta Iudicibus maior pars non fuiſſet de Tribu Iuda. Quapropter ſi tpe Ezechiæ Regis Iuda in Babyloniæ captiuitatem conducti: vt. iiii. Regum, cap. xxv. regia poteſtas ob expugnationem Nabucodonoſor, non tamen ablata fuit poteſtas regendi, vel gubernandi populum Dei per concilium illud, quod erat tanq̃ ſenatus, & adhęrens viuenti Principi, & defuncto Principe, Principis vicem gerens: qđ quidem ab ipſo Moyſe fuerat ꝯſtitutum, & in Babylonica captiuitate aſſidebat Iudæis Ducibus Iudæorum in Babylonia: & poſt reditum aſſidebat Ducibus illis in pr̃ia. Iudęi enim fracto iugo ipſius Babylonicę ſeruitutis habuerunt Duces, ac Prĩcipes: vt dixim⁹, Zorobabel, Eſdrã, Neemiã, atq; Machabæos. iccirco dicit à Iacob: Non auferetur ſceptrum: hoc eſt habens poteſtatem: quẽadmodum trãſlatio ipſa exponit. & ſequit: Nec ſcriba de filiis filioꝝ eius vſq; in ſæculum: donec veniat Meſſiach. Sed iſta poteſtas tã temporalis, q̃ ſpiritualis: vt etiam ſuperius diximus, iamdiu defuit, atq; penitus extincta eſt. Ergo tẽpus aduentus Meſſiæ iam diu pręteriit: igitur & ipſe etiam venit.

Oppoſitio.

Inſurgit adhuc Iudæus cõtra, inquiẽs nos Chriſtianos nõ intelligentes linguã ſuam Hebręam, Patriarchæ Iacob ſniam peruertere: qm̃ non dixit ipſe Iacob, Tribum Iuda, cum Meſſias aduenerit, ſceptrum eſſe penitus amiſſurã: ſed voluiſſe per ea verba hęc duo homines edocere: quoꝝ alteꝝ eſt, ꝙ Iudęoꝝ principatus, ſiue poteſtas ſemper erit, & nunq̃ deficiet: hoc ſanè accipimus, cum ab eo dicitur: Lo iaſur ſieuet mig ieuda un ochech, miben raglauahd: quæ Latine ſonant: Non auferetur ſceptꝝ de domo Iuda: & Dux de femore eius ſemper. ſuper q̃bus verbis: Et Dux de femore eius ſemp̃, itelligi debet hoc verbum, Erit. Alteꝝ eſt, ꝙ veniet Meſſiach, cum dicit: Chi iauo Silo: ideſt Et veniet Meſſiach: quibus verbis liquido apparet, ꝙ principatus Iudęorũ, vel poteſtas nunq̃ deficiet, ac ſemp̃ erit, & ꝙ Meſſias etiam venturus ſit: Chriſtiani autem literarum noſtrarum ignari,

hanc

Digitized by Google

hanc peruertunt veritatem, dum dicũt: Non auferetur ſceptum de domo Iuda & Dux de ſemore eius: donec veniat, qui mittendus eſt. Illa enim dictio, Donec, apud nos Hebræos hoc in loco neq; ſcribitur, neq; inuenitur: vbi nos dicimus, Raglauahd, quę dictio, Semper, ſignificat, Chriſtiani dicunt falſo interpretantes, Donec, quod à ſenſu Prophetę alienum penitus eſt, atq; veritati repugnãs: qđ & omnis Hebręorũ antiquitas ſentit, & affirmat. Hęc veritas omnibus Bibliam noſtram legentibus ſatis abũde conſtat.

Reſponſio. O' Iudæum inſanum, imo ſceleſtiſſimũ, & impium: Tu dicere audes nos Chriſtianos ſanctarum puertere ſenſum ſcripturarum: cum tu non tantum peruertere, ſed & falſare, ac penitus corrumpere, & omnino deſtruere ſine pudore coneris? quid ais impudens, & proſane? Raglauahd inquis? non enim ſic ſcribitur, non ſic profertur: ſed Raglau, ſimpliciter dici ſolum, & ſcribi debet, non Raglauahd: hæc autem dictio Ahd, quę ſignificat, Donec, per ſe ſtat ſola: & dictioni, Raglau, nullo pacto adiungi debet: vt manifeſte apparet ĩ omnibus Bibliis, & maxime correctis: ex quo manifeſta omnibus eſt fallacia tua: quoniam, Ahd, dictioni non nititur Raglau, quemadmodum doces, atq; teſtaris. Nam ſub dictione iſta, Raglau, eſt quędã figura hoc modo ſcripta: quæ apud Hebręos vocatur, Hadnacta, qua oſtẽditur, ꝙ poſt dictionem, Raglau, debet fieri punctus: & ꝙ ſequens dictio nullo modo coniungi debeat illi. Item iſta altera figura: quę ſic ſcribitur : & apud Hebręos vocatur Numach: & ſcribitur ſub dictione Ahd: quę demonſtrat, ꝙ dictio Raglau omnino ſeiungi debeat à dictione Ahd: vnde clarum eſt, iſtarum dictionũ vtranq; debere ſcribi per ſe, atq; proferri. Conſtat itaq; falſitas huius delirantis, & impuriſſimi Iudæi. Non enim dicimus, Raglauahd Donec, ſed Ahd ſolum dictionem ſignificare Donec. Hæc veritas neminem latet: teſtatur hoc Eſaias, capitulo quadrageſimoſecundo, vbi dicitur: In veritate educet iudicium, non erit triſtis, neq; turbulentus, donec ponat in terra iudicium: quia vbi nos habemus, Donec, in Hebręo legitur, Ahd. Ex quo ex hoc loco ꝯſtat auctoritate Eſaiæ Ahd dici, atq; ꝓferri apud Hebręos: quod nos dicimus Donec. Itidem habeť Pſal. cix. vbi dicitur: Dixit dominus dño meo: ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum: quia vbi nos habemus, Donec, Hebręi habẽt Ahd. Item etiã & Pſalmo ſeptuageſimo primo, & alibi in pluribus ſanctę ſcripturę locis. Approbat hoc etiam Chaldaica trãſlatio: quam prę omnibus magnipendunt Iudęi: à qua vbi illi dicunt, Ahd chi iauo Silo, dicitur, Ahd deiethe Meſſiach: à nobis vero: Donec veniat Meſſias. His igiť optime diſcuſſis, & veritatẽ nouimus omnem, & errores cunctos in hoc certamine ſuſtulimus, & ignorantiã pariter, & cæcitatem. Inſuper (vt vnico verbo hanc vltimam refellam obiectionem) Iudæi omnes, experientia ipſa oĩum huius ſęculi diſciplinarũ magiſtra, & quæcũq; aliæ gentes ſolo viſu, & aſpectu, an principatus, vel poteſtas Iudæorũ oĩno defecerit, & finem iãdiu habuerit, an diminutus, vel augumentatus ſit: vel in ſtatu primęuo perſtiterit, & perſeuerauerit non difficile abſq; vlla teſtium probatione cognoſcere poſſunt: quia omni penitus dignitate, tam ſæculari, ſiue temporali, q̃ ſpirituali omnino priuati ſunt: & nedum Iudęi ipſi inter ſuos aliqualiter regnãt, ſed vbiq; terrarum, tanq̃ profugi, & exules, ac ſerui Chriſtianis Principibus ſubiiciuntur, & ſeruiunt. Quomodo ergo in re tam euidenti, tamq; manifeſta dicere audeant, ꝙ poteſtas Iudęorũ nunq̃ deficiet, neſcio, niſi quia penitus inſaniunt, & ꝓpterea occęcantur, qa nõ conſiderant, quomodo hæc tam manifeſta occultare poſſint, quorũ per totum orbem terrarũ pateat oppoſitũ. Deſinãt igitur ſe mendaciter exaltare, & diſcãt tandẽ ſup mera veritate exceptiones ſuas facere, atq; argumẽtationes. Satis igiť arbitror (niſi mea me fallit opinio) in hoc cõgreſſu aperuiſſe quãta errorum nebula: quanta'ue mendaciorũ caligine Iudæorũ

Digitized by Google

pectora circũuoluta ſint. Quod quidem nõ ab ignorantia ſolũ, ſed ab inata quadam peruicatia, atq; ſuperbia orta eſt, & eorum animis inſerta: quanto enim ſtudioſius ſacris literis incumbunt, tãto priſcorum ſuorum profanos ritus ſectãtes, veritate minus pſpecta, fallaciores fiunt. Sed adhuc hoc idem Iacob vaticinium clarius declaremus. Prophetia Iacob Geneſis. c. xlix. Hebraice, Lo iaſur ſceuet mihuda umhochet mihen, raglau had chiauo Silo velo icahat ammim, oſeti lageſen hirq velaſo recha beniadono chibes haiain ieuſcio ibdã hanauim ſudo haclili miaim vlbẽ ſcimnaim mea lab: Latine aũt: Non auferetur ſceptrum de Iuda: & ſcriba de femore eius: donec veniat Silo: hoc eſt Meſſias: & ſibi congregabuntur populi: ligans ad vitẽ pullum ſuum: & ad palmitem filium aſinæ ſuę: lauit in vino veſtem ſuam: & in ſanguine vuarũ cooptoriũ ſuũ: rubens oculis magis vino, albusq; dentibus magis lacte: vt Gen. c. xlix. Quæ quidẽ prophetia ab expoſitoribus Hebraicis multipliciter peruertitur: cum autem Patriarcha aperto ſermone myſterium explicauerit: eorum expoſitiones, aũt nullæ ſunt, aut Prophetam ſuper Ieſu Chriſto locutum fuiſſe aperte oſtendunt. Exponitur autẽ ab Onchelos, ſiue Targum: Non ceſſabit conſtitui dominator de domo Iuda, & ſcriba de filiis filiorum eius vnquã, donec veniat Meſſias: cuius Imperiũ eſt: cuiq; populi obedientiam pręſtabunt. Ex quibus verbis alium mihi ſenſum colligere neſcio, niſi Iudæ dominium eſſe tm̃ vſq; ad Meſſiæ aduentum manſurum, Meſſiamq; ab aliis gentibus recipiendũ eſſe: quemadmodum Ieſu Nazareni aduentu verificatum videmus. Rabi nempe Salomon primã tantummodo partem huius prophetiæ Meſſiæ attribuit, dicens: Nõ auferetur ſceptrum de Iuda à Dauid inde. Quod quidem deſiſtentibus Regib⁹ ſuper Capitibus tranſmigrationis Babyloniæ verificatũ fuit: qui ab Imperio cõſtituti, virga, & ſceptro pplo dñabantur. Et ſcriba de fœmore eius: hoc eſt ſup ſapientibus, q Principes fuerunt in Iſrael verificatum fuit. Donec veniat Silo: hoc eſt Meſſias: cuius Imperium eſt: cuiq; gẽtes congregabuntur: ex qua expoſitione nulla mihi inſurgit dubitatio, quin pars hęc prophetiæ de Chriſto Ieſu loquat: oſtẽdit enim qualiter non fuerit à Iuda, & in primo, & ſecundo templo dominiũ ablatum, quouſq; Chriſtus venit, quo tẽpore illud amiſit. Quod autem ad Chriſti fidem gentes congregatę ſint, cũ ſenſu pateat, demonſtratione non indiget. Reſiduum vero prophetię pro abundãtia vini, quę erat in terra Iudę, Rabi Salomon exponit dicens: Quod viri Iuda pullum vnũ ad vitem vnã ligabunt: ex qua pondus illi pullo ſufficiens extrahent, necnon & de palmite vno ibidem habebũt, ita q tanta erit ſua in regione vini copia, vt veſtimenta ſua cum eo lauare poterãt: quare dixit: Lauit in vino veſtem ſuã: ſed in hoc ſua reuerentia nõ bene ſentit: non enim rationi conſonum videtur, cũ Meſſię myſterio regionis fertilitati Patriarchã enarraſſe. Si hęc quoq; patris Iacob intentio fuiſſet ex omnibus quibus terra Iudæ abundabat, non tm̃ vini feciſſet memoriam, cum illã pluribus abundare manifeſtum ſit: præterea pro ſola vini copia recitãda tanta diuerſis ſermonibus replicatio neceſſaria non erat. Habemus enim in ſacra ſcriptura p cuiuſdam rei corroboratione replicationem, nõ aũt quadruplicationes: ideo ex his verbis ſicut infra vera expoſitione patebit: Pater Iacob aliud ſignificare intendit, præcipue cũ duplicato ſermone ex oibus vſualibus beſtiis ad pullũ filiũ aſinæ cum Zacharia. c. ix. dicente: Exulta ſatis filia Siõ: iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ ſe dearticulauerit. Exponitur inſuper hæc prophetia à Rabi Moyſe Hierundenſi: qui cũ moder nior eſſet, videns aliorum expoſitiones aut ad Chriſtum vos Iudęos vi quadam ducere: aut dubia in propoſito veſtro fortia cauſare, putãs ſe id fugere, cũ veritas dñi maneat in æternũ, in oibus à qbus caue batur, alios excedit. Nã per verba Patriarchæ,

chę, dicit nõ eſſe intelligendũ ſceptrũ à Iuda nunq̃ eſſe auferendũ. legimus enĩ Deuteronomii.c.xxviii. Ducet te dñs, & Regem tuũ, quẽ conſtitues ſup te in gẽtem, quam ignoras tu, & patres tui: ipſe quoq;, Rexq; ſuus in captiuatione eſtis: Meſſias tñ nondũ venit. Sed patris Iacob intentio fuit, nõ eſſe ſceptrũ de Iuda à Dauid inde in aliam Tribũ tranſferendũ. Quòd ſi ex aliis Tribubus regnauerunt, non tñ perſeuerauere, neq; ſicut Reges Iuda vngebantur. Exponit deinde clauſulã illã: Et ſcriba de femore ei?, dicens: Quòd oĩs ſcriba, in cuius manibus ſigillũ Regis, quo p̃cipitur, & p̃mit, de Tribu Iuda erit: ita q̃ quocunq; modo ſemper ipſe in Iſrael dñabitur, atq; p̃cipiet. Donec veniat Silo. i. filius eius. ſ. filius Dauid, qui eſt Meſſias: cui humiliarentur ppl'i, & ſuam facerent volũtatem. Quę quidẽ expoſitio aliarũ oĩum expoſitionũ Hebræarũ (.ſ. iudicio meo) eſt ante ponenda. Probat enim & Deuteronomii auctoritate, & experiẽtia, ꝓphetiã ipſam in Meſſia tunc venturo verificandã eẽ, aut Patriarchã Iacob mendacem fuiſſe. Poſito enim, q̃ dictio illa, Auferet, pro, Transferet, intelligat, ꝓphetia de Chriſto adhuc loq̃ neceſſario ſequit, cum per ipſum Iudę dñium deſuper Iſrael in aliis gentes tranſlatũ fuerit. Cũ aũt dicit: Sceptrum à Iuda in aliã Tribũ tranſferẽdũ non eſſe, donec veniat Meſſias: q̃ ab eo totaliter auferendũ ſit, & aliæ Tribui deſtinatũ concludit: ex quo ſequeretur ex alia Tribu, q̃ Iuda Meſſias eſſet egreſſurus, quod abſurdũ eſt dicere: ipſum quoque Rabinũ in hoc ſe implicantẽ video, cum ↄcludat Iudã non debere totaliter ſceptrũ, ſeu dñium amittere, donec veniat Meſſias, & maxime oppoſito iã per eũ probato. Id inſup, quod ſuper ea clauſula: Et ſcriba de femore eius, dicit de ſigillo. ſ. quo facultas dñandi datur: qđ ſemp de Tribu Iuda exiſtentibus à Regib? cõſignabitur. Si de Regibus Iuda loqueretur, cũ iam longo tp̃e Regno priuatus ſit, eloquium ſuũ in vano fundat: ſi vero de Regibus, ſub quibus poſt Hierlm deſtructionẽ Iudæi captiui fuerunt, intelligat, cũ id recte diſcerni, nec ꝓbari poſſit dictum ſuũ locũ non hẽt. Quis enim ſcire p̃ot, ſi ab aliquo Rege alicui Iudęo ſuper aliis poteſtas detur? an ille de Tribu Iuda ſit, ſeu de alia Tribu ob longam captiuationem? cũ ipſi Iudæi nullã de ꝓpriis, & certis Tribub? notitiã habeant, & cũ hoc experiẽtia ipſa ↄrariũ doceat; videmus enim interdũ plures, vel ſaltẽ aliquos à Principibus ſup alios Iudæos maiores ↄſtitui, qui in ſacerdotes habent de Tribu Leui, & non de Iuda. Nil igit aliud ex dictis huius Rabi mihi colligere videor, niſi ꝓphetiam in Ieſu Chriſto Nazareno adimpletam eſſe, per ipm̃ aliis clarius manifeſtari. Rabi aũt Salomon ſuper hoc Oraculo, ait: Non auferetur ſceptrum de Iuda à Dauid inde. Quod quidem deſiſtentibus Regibus ſuper Capitibus tranſmigrationis Babyloniæ verificatum fuit, q ab Imperio cõſtituti, virga, & ſceptro pplo dñabantur. Et ſcriba de femore eius: hoc ſup ſapientibus, qui Principes fuerunt in Iſrael verificatum fuit. Donec veniat Silo: hoc eſt Meſſias: cuius Impiũ eſt: cuiq; gẽtes ↄgregabunt.

¶ Danielis capitulo nono. Septuaginta Hebdomadę abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur pręuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio, & prophetia, & vngatur Sanctus ſanctorum &c. Cap. V.

Accedat itaq; Daniel Propheta diuinorum ſecretorum deſiderator, & ſcrutator, & hanc nobis veritatem omni errore, vel dubio terſam pandat, & aperiat: cum ei Omnipotẽs Deus per Angelum ſuũ Gabrielem huiuſmodi aduentus pręciſum, & determinatum indicauerit tempus: vt Danielis capitulo nono. Dum enim ipſe Daniel dominum deprecaretur pro inſtauratione ciuitatis Hieroſolymæ, atque templi, exiſtentibus adhuc Iudęis in Babylone ſeruitute oppreſſis, apparuit ei Angelus Gabriel dicens: Daniel nunc egreſſus ſum, vt docerem te, & intelligeres: Ab exordio pre-

Digitized by Google

cum tuarum egreſſus eſt ſermo: ego autē veni, vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es: tu autem animaduerte ſermonem, & intellige viſionem. habetur hoc eiuſdem Danielis capitulo. ix. Erat enim Daniel ſecretorum diuinorum ſtudioſiſſimus ſcrutator: iccirco ei Gabriel Dei nūtius ait: Quia vir deſideriorum tu es: à quo quidem Babylonicę ſeruitutis terminum Propheta, non ſolum ſic à Deo decretum fore diuinitus accepit, verum etiam eum diuinitus nō latuit Meſſiach aduentus. Neq; hoc nouum etiam & inauditum extitit: ꝙ Daniel à Deo peteret, vt liberatio Babylonicæ captiuitatis, ac templi inſtauratio fieret, quemadmodū promiſerat Deus per Hieremiam. c. xxix. ꝙ etiam vltra hāc petitionem Deus ipſe aduentum Meſſiach Danieli oſtendere voluerit: Deus nanq; bonis, ac iuſtis hominibus ampliora tribuit ſæpius, q̄ eoꝝ efflagitet oratio: vt ſcribit Gen. c. xvii. de Abraam: qui cum peteret à Deo ſolū: vt Iſrael viueret, quem peperit ei ancilla ſua Agar, dixit Deus: Dabo tibi etiam filium ex Sarra: vnum petiit, & duo eſt aſſecutus: quod & itidem Danieli Deus ipſe conceſſit: quem voluit etiam non latere tempus aduentus Meſſiach: necnō ob eius occaſionem templi, ac ciuitatis deſolationem futurā eſſe, atq; perpetuā, & inſtitutū ſacrificium finem habiturū: & eo magis, ꝙ tempus. lxx. annorum, q̄bus Hebræi Babylonica oppreſſi fuere captiuitate, fuit aperta figuratio, & manifeſta pronoſticatio temporis ſeptuaginta Hebdomadarum: quas Danieli Angelus adhuc futuras, & expectandas fuiſſe indicauit: vt à Rege Meſſia expectatam ſalutem conſequerentur, & liberationē, vt infra explanabitur. Ideo ſequit. Lxx. Hebdomadæ abbreuiatæ (vel (vt apud Hebręos ſcribitur) p̄fixæ, ſiue determinatę, quod idem ſonat) ſunt ſuper pplm tuum, & ſuper vrbem ſanctā tuam, vt cōſummetur pręuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniqtas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleat viſio, & prophetia, & vngatur Sanctus ſanctorum. Iudęi aūt dicunt, Sanctum: neq; obſtāt, ꝙ dicatur Sanctū, cum eodem modo ſcribatur apud eos Sanctus, & Sanctum, & idem ſignificet: tam etſi Rabi Salomō intelligi pro templo vi quadam (vt inſerius declarabitur) oſtēdere conatur. Sed Rabi Moyſes Barnahamā, qui multa collegit in libris Thalmudicis, ſic in ſuis explanat Commentariis: Sanctuarius ſanctuariorum, vel Sanctus ſanctorum, non niſi ipſe Meſſias eſt ſanctificatus de filiis Dauid. Vnde Beatus Auguſtinus in quodam Sermone ait, loquens ad Hebręos: Sed ſi (vt vos dicitis) nondum venit Sāctus ſanctorum, demonſtrate vnctionē: ſi autem, quod verum eſt, ceſſauit vnctio veſtra, agnoſcite veniſſe Sanctum ſanctorum. Rabi vero Moyſes de Zirona in ſuis ſuper hoc loco Cōmentariis, ſic ait: Et vngatur Sanctus ſanctorum, iſte eſt Meſſias ex filiis Dauid ſanctificati. Rabi autem Moyſes prædicator inquit: Et adducatur iuſtitia ſempiterna, iſte eſt Rex Meſſias. & ſequitur: Scito ergo, & animaduerte ab exitu ſermonis, vt iterum ædificetur Hieruſalem vſq; ad Chriſtum Ducem, Hebdomadæ ſeptem, & Hebdomadę ſexaginta duę erūt: & rurſum ædificabitur platea, & muri in anguſtia temporum: & poſt Hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus. Iudæi nunc non legunt hæc, quæ ſequuntur: Et nō erit eius populus, qui eū negaturus eſt: tamen nulli dubium eſſe debet, ea non texuiſſe Hieronymum, niſi inueniſſet in Hebræo: ſed dicunt Iudæi hæc verba ſolum: Ve enio: hoc eſt, Et non ei. Idq; & ſi nihil, vel parum ad propoſitum noſtrum attineat, volui tamen dixiſſe, vt literarum Hebręarum ſeries neminem fugiat. & ſequitur poſtea: Et ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum Duce venturo: & finis eius vaſtitas: & poſt finem belli ſtatuta deſolatio: confirmabit autem pactum multis Hebdomada vna: & in dimidio Hebdomadæ deficiet hoſtia, & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis: & vſque ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. Licet Angelus Dei ex ſupraſcriptis verbis ſufficienter ſatisfecerit

Prophetę,

Digitized by Google

Prophetæ, addita forte viſione aliqua, vel nutu, cum ipſe Angelus in pricipio ſermonis ſui ſibi dixerit: Egreſſus ſum vt docerem te: inter tamen expoſitores maxima eſt varietas: & non ſolum inter catholicos, & Iudæos, qui ex diuerſitate fidei circa Chriſti aduentum diuerſimode interpretantur, ſed etiam inter catholicos ipſos, & ſimiliter inter Iudęos ipſos: & hoc ob multiplicem opinionũ, & hiſtoriarum varietatem. Iccirco vt planior ſenſus magis eluceſcat, nonnulla in hac ſunt prophetia, quæ diligenter ſunt inueſtiganda, & non parum conſideráda. Et primo: quot modis in ſacris eloquiis intelligi debeat Hebdomada: & qui modus ſit ille, ſecundum quem hæc exponi debeat prophetia. Nonnulli ſunt, dicentes Hebdomadam centum annos continere: qua autem ratione moueantur ipſimet ignorant: nonnulli alii opinantur per Hebdomadam quinquaginta annos ſignificari: mouentur iſti ratione Iubilei: quod in quinquageſimo anno celebratur. de quo dicitur Leuitici capitulo vigeſimoquinto: Sãctificabisq; annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem &c. Sed harum duarum opinionum neutra in ſacris literis inuenitur: & vbi etiam inuenirentur: neutra tamen earum ad huius prophetiæ interpretationem competere poſſet: quoniã prima ſeptemmillia continet annos: vltima vero triamillia & quingentos: quod tempus nedum elapſum eſt adhuc, ſed per mille & quingentos annos, & vltra adhuc futuros non eſt elapſurum tempus vltimę: tanto magis primæ. Et quoniam tum ex hac prophetia, vbi dicitur: Et ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus: ſcilicet Romanus, cum Duce venturo: ideſt cum Tito, ſiue Veſpaſiano: tum etiam ex dictis per Aggęum capitulo ſecundo: Magna erit gloria domus iſtius pluſquam primę: vt ſupra capitulo ſecũdo huius quinti libri, perſtare debebant ciuitas, & templum, ac ceſſare nõ debebat ſacrificium, donec ipſæ Septuaginta perdurarẽt Hebdomadę: ſed cum ciuitas Hieroſolyma iam. 1439. annis, vel circa, euerſa ſit, & templum dirutum, & proſtratum, ac ſacrificium Iudæorum ceſſauerit, nonne Dei nuntius mentitus fuiſſet? ideo ſecundum neutram dictarum opinionum capi poteſt Hebdomada, ne Angelus Dei mentitus ſit. In ſacris inſuper eloquiis inuenitur Hebdomada dierum, quæ ſeptem continet dies: vt Leuitici capitulo vigeſimotertio, vbi dicitur: quod ſeptem Hebdomadæ accipiendę ſunt à feſto Paſchæ, quę quadragintanouem dies conſtituunt, & quinquageſimo die celebretur feſtum Pentecoſtes: quod celebrabant Iudęi ob memoriam legis datæ à Deo Moyſi in monte Oreb, quinquageſimo die ab egreſſu de Aegypto, die egreſſus excluſo. Inuenitur etiam Hebdomada annorum: vt Leuitici capitulo vigeſimoquinto, vbi dicitur: Numerabis ſeptem Hebdomadas annorũ, quæ quadragintanouem conſtituunt annos, & quinquageſimus annus ſequens dicitur Iubileus: & pluribus modis in ſacris literis non inuenitur Hebdomada. Cum autem de Hebdomada dierum hoc in loco intelligi non poſſit, quapropter temporis breuitatem Babylonica captiuitas nondum finem acceperat, & ciuitas adhuc refici non potuit, nec templum reſtaurari: tãto minus per Ducem venturum proſterni, & deiici, vt verba Angelica ſonant. Per locum ergo à diuiſione, vt de Hebdomada annorum intelligi debeat, neceſſe eſt: quę Hebdomadę. lxx. facta debita computatione ſeptem annorum pro ſingula Hebdomada, quadringẽtos nonaginta conſtituit, ſiue continet annos: ergo de Hebdomada annorũ ſeptem conſtat hic intelligi debere: & nõ plurium, nec paucioꝝ. De his ẽt annorum, & non dierum Hebdomadibꝰ itellexit Auerrois, qñ in qt: Nõ phlobotomabis pueꝝ duaꝝ Hebdomadaꝝ: qm̃ de puero. xv. vel. xvi. dierum intelligi nõ põt, ſed annoꝝ: nullus enim medicus tam inſanus eſſet, vt puerum. xv. dierum auderet phlobotomare, ſed annoꝝ forte auderet: & iõ Auerrois eũ cautũ reddit, vbi periculũ iminet. In hac ẽt annoꝝ Hebdomada, Iudęi oẽs no

Itẽ Ezechielis cap. iiii. dr̃: Diẽ inquã p̃ ãno dedi tibi.

Digitized by Google

Aduerte, ꝙ ꝓpter diem vnam additam ſingulo quarto anno ꝓpter biſſextum, addēdi eſſent dies 122. cū dimidio: q capiūt mēſes quatuor vel circa.

In ſcrutinio ſcripturarum diſtinctione.iii.cap.iii. Initiū Hebdomadarum Danielis, Angelus admonet Danielem eſſe Ab exitu ſermonis, vt iterū ædificet Hieruſalem vſq; ad Chriſtū Ducem Hebdomadæ ſeptem, & Hebdomadę ſexaginta duæ: vñ ſm planū intellectū literę i hoc, qđ dicit: Ab exitu ſermonis vt iterū ædificet Hieruſalem, oſtēditur initiū harū Hebdomadarū eē ab exitu ſermonis reędificatiōis Hieruſalem. Sed quomodo intelligatur illud: Ab exitu ſermonis, ab interpretibus diuerſimode exponitur. Aliqui enim de exitu ſermonis Dei ad Gabrielem Angelum: de quo dixerat: Ab initio precum tuarum egreſſus eſt ſermo. Aliqui vero alii à vigeſimo anno Regni Artaxerſis: quando idem Rex licentiam dedit, vt reędificaretur Hieruſalem: vt habetur Neemię cap.iiii. Alii vero, vt Magiſter Raimundus, Marcus, & alii ſequaces exponunt hoc initium fuiſſe à quarto anno Sedechiæ Regis: I quo anno, vt ſufficiēter ꝓbant, exiuit ſermo Dei ad Hieremiam, dicens: Cū cœperit ipleri in Babylonia ſeptuaginta anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſup vos verbum bonum, & reducam vos ad locū iſtum: in quo verbo ſermo Dei prio exiuit de reditu populi in Hieruſalem, & per conſequens reædificandum ibi templū Dei, & habitacula populi, & miniſtrorū: licet adhuc non eſſet data licentia reædificandi.

biſcū ꝯueniunt: vñ pro firmo, & ꝯſtanti habetur: ꝙ in huius prophetiæ expoſitione, Hebdomada ſeptem annoꝝ eſt accipienda, & ſumenda. Et cū dicat textus lxx. Hebdomadę, itellexerit. 490. annos: veꝝ, quoniam inter iterpretes, ſiue expoſitores, & maxime Chriſtianos, orit̃ differentia, qui anni eſſe debeāt iſti, an Solares, an Lunares. Nam annus Lunaris, intelligit̃ ſm duodecim lunationes: & hic annus eſt minor anno Solari vndecim diebus: ex quo in. 490. annis, reſtaret differentia annoꝝ. 14. menſiū. 9. & dieꝝ. 10. in rationem dieꝝ. 30. ſingulo menſe. Mouent̃ aūt iſti, qui annum Lunarem accipiunt, & non Solarē: vt Beda preſbyter Africanus, & ſequaces ſui duabus rationibus teſtantur. Altera quaꝝ eſt, quia (vt ipſi inquiunt) Iudæi Lunaribus vtuntur annis. Altera vero, qa in textu Danielis Hebdomades iſtæ dicuntur abbreuiatę: ꝓpter quam dictionē, Abbreuiatę, diminutas eſſe Hebdomadas arbitrati ſunt: & ideo Lunares annos Solarib⁹ breuiores ſumpſerunt. Sed qm̃ vbi noſtra trāſlatio Latina habet iſtam dictionem, Abbreuiatę, Hebraica veritas habet precisę: hoc eſt determinatę: à Deo. ſ. qđ nullam importat diminutionem: & ideo altera ex cauſis, qbus iſti mouent̃, ceſſat, & euaneſcit. Quod aūt Iudęi annos ſuos per lunationes cōputent, falſum eſſe aſſerit̃, hac maxime ratione, qm̃ ex Dei mādato Paſcha ſuum ſingulis annis in quartadecima Luna primi menſis celebrare tenent̃: incipiunt enim annū ſuum à Luna ꝓpinquore æquinoctio vernali: hoc eſt à ꝯiunctione: ſiue ꝯiunctio ipſa fiat ante æqnoctiū, ſiue poſt: ſed Chriſtiani ex ꝯſtitutione Synodali ꝓhibentur celebrare Paſcha ante æquinoctiū vernale. Si aūt annos ſuos ſm lunationes cōputarent, celebrarent vtiq; Paſcha ſuum per vndecim dies ante quartamdecimā diem Lunę primi mēſis primo anno: exquo in ꝓceſſu tpis in vno anno bis hmōi Paſcha celebrarent, vel ſaltem in quolibet mēſe totius anni: & ſic nunq̃ tpe debito: hoc eſt à Deo ſtatuto feſtū ipſum celebrarēt. Sed qm̃ nulla cauſa eos vnq̃ ipelleret: vt Paſcha ſuū ſingulis annis die ſtatuto, & determinato nō celebrarēt: ideo neceſſe eſt: vt annos obſeruent Solares, nō autem Lunares. Et caſu quo Lunares obſeruarent annos: oporteret eos ſic dies adaptare per emboliſmū cum lunationibus: ꝙ mādato Dei non ꝯtrafacerent: vt. ſ. ſingulo tertio anno treſdecim facerent lunationes: vnde ex quo per illas adęquationes ad debitum numeꝝ dieꝝ anni Solaris: q eſt dieꝝ. 365. ꝓuenirent, vt Paſcha ſuum debito, & ſtatuto die celebrarent: ex qua adęquatione dieꝝ efficeretur: vt & ſi Lunares annos obſeruarēt, nulla tñ eſſet ab anno Solari in dieꝝ numero differentia: hoc eſt vt idē dieꝝ numerus eſſet in ſuo anno Lunari: qui eſt in noſtro Solari: ex quo Iudęoꝝ anni, ſi ex lunationibus cōputarent̃ cum adęquatione antedicta, licet Lunares vocarentur, tñ à Solaribus nihil differrēt: qa in rei veritate in vtriſq; idem eſſet dieꝝ numerus: vnde hęc ſecūda cauſa ēt ceſſaret, & euacuaret̃. Ex quo infert̃, vt ceſſantibus ambabus iſtoꝝ cauſis, neceſſe ſit in huius ꝓphetiæ expoſitione Solares obſeruare annos, & nō Lunares. Qui oēs anni. lxx. Hebdomadaꝝ ſunt anni. 490. in rationem dierum. 365. pro ſingulo anno: vt ſupra etiam concluſum eſt. Reſtāt adhuc in hac ſeptuaginta

Hebdomadarum

Hebdomadarum cõputatione, alia duo inueſtiganda, & diligenti ſtudio, & examine conſideranda, & declaranda: quo ſ. tempore hę inceperint Hebdomadæ, quo'ue tempore finem ſuum eſſent habituræ. Si enim harũ Hebdomadarum initium à nobis ingrendum eſſet, antequã hęc adimpleta fuiſſet ꝓphetia, ſiue potius Angelica inſtructio, nimirũ id abſq; maxima iueſtigatione, & verborũ copia, & ꝓlixitate non parua fieri nequaq̃ poſſet, propter varias doctorũ catholicorum cõputationes. Ipſi enim tũ ex opinionũ varietate: tum ẽt ex multiplici hiſtoriarũ varietate in harũ Hebdomadarũ initio: hoc eſt quo tempore inceperint, nõ conueniunt: ſaltem, ꝙ clare intelligantur. diuerſorum enim Regũ tempora noiant: quę interdum eadem eſſe pñt, ſi plures inſpexeris hiſtoricos. Quæ quidem hac maxime cauſa procedit, qm̃ in ſacris literis continuata tempora non habentur ab eo tpe citra, quo Reges Iudęorũ ceſſauerunt, cum Regũ tempore in libris Regum, ac Paralipomenon quælibet tpa, & quidem ꝯtinuata præciſe, & ſm ipſam veritatem, deſcriberent: ceſſantibus aũt Iudæorum Regibus tempore captiuitatis Babylonicę, ſcriptura quoq; temporũ in ſacris ceſſauit literis: vnde effectũ eſt: vt neceſſe ſit temporũ computationes ab eo tempore citra, aut ꝑ Ioſephũ Hebręum, aut ꝑ alios Gentiles fieri hiſtoricos: ex qbus nonnulli interdũ à veritate deuiant, deſcribentes plures Reges, & plures annos: & caſu quo Prophetæ tẽpus aliquod exprimant interdũ, inquiũt: Anno talis Regis, denominando Gentiles Reges. Quod aũt doctores catholici in initio harũ Hebdomadarũ non ꝯueniant, patet ex hoc, qm̃ nonnulli ꝯſiderantes Danielem dixiſſe in principio huius noni capitis: In anno primo Darii filii Aſſueri de ſemine Medorũ, qui imperauit ſuper Regnũ Chaldæorũ anno vno Regni eius. & ſubſequenter conſiderantes Angelum dixiſſe Danieli: Animaduerte ab exitu ſermonis &c. inqunt has. lxx. Hebdomadas eo tpe inchoaſſe: quo Angelus iſta prędixit: quod Daniel ipſe declarat fuiſſe primo anno Regni Darii filii Aſſueri mariti Heſter, & filii Cyri. Nõnulli alii eas. lxx. Hebdomadas inchoaſſe volunt ab exitu verbi facti ad Hieremiam de liberatione à Babylonica captiuitate: vt Hieremiæ. c. xxix. de qbus edoceri orabat Daniel vt ibidem: quod fuiſſe dicitur anno. 4. Regni Sedechiæ Regis menſe quinto: vt Hieremię. c. xxviii. Alii ab vndecimo Sedechiæ Regni anno initium ſumunt: qñ. ſ. per Nabucodonoſor euerſa fuit Hieroſolyma ciuitas. Alii à tertiodecimo Ioſiæ Regis anno. Nonnulli ab vltimo Regis Ioachim anno incipiunt. & iſti ꝯuenire videnť in tẽpore cũ illis, qui ab exitu verbi facti ad Hieremiã has incipiunt cõputare Hebdomadas, qm̃ Hieremię. c. xxix. dr̃, hæc eſſe verba miſſa per Hieremiã ex Hieroſolymis ad reliquas ſeniorũ transmigrationes: nam Nabucodonoſor cepat Ioachim Regem, & matrẽ eius, & ſeruos, & Principes, & captiuos duxerat in Babylonem: patruumq́; Ioſię nomine Mathathiam pro Ioachim Regem cõſtituerat: impoſueratq́; nomen ei Sedechiam: vt. iiii. Regum. c. xxiiii. Ex quibus varietatibus efficiť: vt verum, & certum tpis initium ꝑfigi nequeat: vnde neceſſario ſequitur: vt ignorato initio, à quo harum. lxx. Hebdomadarũ finis, & determinatio propriis finibus ad Babyloniam migrare, miſeratus eſt captiuitatis Deus: & illius calamitatis infelicium Iudęorum: & ſicut per Hieremiam Prophetam ante prædixerat, ꝙ ciuitas euerteretur poſtq̃ ſeruierint Nabucodonoſor, & nepotibus eius: & hanc ſuſtinuerunt ſeruitutẽ per annos ferè. 70. rurſus eos ad propriam reſtituit terram, & templũ reædificare, & ꝑterita frui felicitate decreuit &c.

Liber. xi. Ioſephi Antiqtatũ ſic incipit: Prio Imperii ãno Regis Perſarũ Cyri, q ſeptuageſim° cõcurre bat ex die, quo nrm̃ populũ cõtigit ex

Eſdrę lib. iii. c. vii. dr̃: Et ꝓſperata ſunt ſacroſancta opera ꝓphetantibus Aggæo, & Zacharia Prophetis: & ꝯſummauerũt oĩa per ꝑceptum dñi Dei Iſrael, & ex conſilio Cyri, & Darii, & Artaxerſis Regũ Perſarũ, & ꝯſummata eſt domus noſtra vſq; ad. 3. & . 20. diẽ mẽſis Adar. 6. anno Darii Regis.

Item Eſdræ lib. i. c. vi. hoc idẽ dr̃: Et cõpleuerũt domũ Dei iſtã vſq; ad diẽ tertiũ menſis Adar: qui eſt annus ſextus Regni Darii Regis.

Ioſephus in ſuo Antiquitatis Iudaicæ libro. xi.

cap.iiii.ſic dr̄: Et procedebat ſummo ſtudio tēpli conſtructio prædicentibus Aggæo, & Zacharia ſm̄ mandata Dei, & cum voluntate Cyri, & Darii Regum templum ædificatum eſt ſecūdo.7. annis.nono aūt Imperii anno Darii viceſima tertia die menſis vndecimi, quem Hebręi vocant Adar. Sed qm̄ Cyr^o regnauit .30. annis, videlicet .26. añq̃ eſſet monarcha: & q̃tuor poſt adeptionē Regni Chaldęorū. Iō videdū ē, an Ioſephus itelligat primum annum monarchię: qa potuiſſet liberare captiuos, niſi poſt adeptionem Regni chaldęorū. Ioſeph^o lib. xiii. c. xviii. defūcto enim patre, maior Ariſtobolus magiſtratum ad Regiam dignitatem transferre decreuit: primusq́; ſibi diadema impoſuit poſt.481.annos, & .3. mēſes: ex quo de captiuitate Babylōica ppl's liberat^o ad ppria remeauit.

Nota vbi dr̄ Chriſtus, nōnulli Iudęi iqunt Chriſma.i.vnctio ſacerdotū ceſſabit: ſed aduerte in ſecundo templo non fuiſſe vnctionē: ex quo dici nō pōt, q̄ i ipſi^o templi fine ceſſauerit, & ideo de Chriſto itelligi debet & nō de chriſmate: pter ea ut ſtatur Ioſephus, poſt Herodē ſacerdotes neq̃ q̃ ex ſucceſſione ſacerdotalis generis, vl' ppetuitate vitę ſm̄ legē Moyſis cōſtituebantur: ſed quilibet etiā ignobiliſſimi ſingulis annis ſacerdotium à Pricipe, vel Romāis emebāt.

tio depēdet: earum quoq; exitus firmus, & certus haberi non poſſit. Quod verū eſſe per palpabile, & manifeſtum demōſtratur exemplum. Si enim ſeruum quendam emptitiū incluſum haberes in carcere, ſibiq́; ſolenni ſtipulatione promitteres: cum te ex iſtis liberauero carceribus, ſcito te illinc ad vnum annum proximū à ſeruitute quoq; liberum eſſe. Hic nempe ſeruus, cum de die quo à carceribus liberandus ſit incertus exiſtat, incertus quoq; erit qñ debeat à ſeruitute liberari. Si ergo (vt ſuperius diximus) hęc pphetia, ſiue Angelica inſtructio nondū eſſet adimpleta: poſſet vtiq;, quam diximus, ratio militare: & magna inueſtigatione elaborandū eſſet: vt harum Hebdomadaꝝ certum, & firmum inueniretur initiū: vt quando hæc adimplenda eſſet prophetia, certiores efficeremur. Cum aūt oibus gentibus hoc tempore liquido conſtet, ciuitatem Hieruſalem miſerabiliter cecidiſſe, & euerſam fuiſſe: templū quoq;, ſiue ſanctuarium per pplm.ſ. Romanum, cum Duce tunc venturo.i. Tito Veſpaſiani Imperatoris filio diſſipatum, & proſtratum fuiſſe: & finem Iudęorum, & locorum ſuorum fuiſſe vaſtitatem: cum Ioſephus hiſtoricus Hebręus lib.vii. Iudaici belli.c. dicat in ea vrbe tūc periiſſe fame, ferroq́; ſupra vndecim centena Iudęorum millia: venundata vero plura q̃ nonaginta millia Iudæorum captiuoꝝ: & ſic poſt finem belli ſtatutam à Deo deſolationem, Chriſtum occiſum fuiſſe, hoſtiam, & ſacrificium nullibi apud Hebræos fieri iā multos annos, ſicut Angelus in eodem.c. futurum eſſe annuntiauit. Quis eſt qui hæſitare debeat, quin ea, q̃ ab Angelo pręnuntiata fuere, fuerint, & ſint examuſſim adimpleta? inficiari ergo nullus pōt, quin.lxx.illæ Hebdomades iam diu elapſæ ſint, & præterierint, cū omnia in dicta prophetia contenta, fuerint iam diu adimpleta: quod quidē tempore paſſionis Chriſti Saluatoris noſtri, ſiue per mediam annoꝝ Hebdomadam ante adimpletum fuit, vt ipſemet Angelus ibidem inquit: præterea vt litera ſonat, euidenter in his.lxx. Hebdomadib^o Danieli reuelatis, implenda erant illa, q̃ in litera continentur.ſ. præuaricationis conſummatio, iniquitatis deletio, & iuſtitiæ ſempiternæ.i. Meſſiæ, vt infra oſtendetur, adductio: quod expreſſe litera teſtatur, dicēs. Lxx. Hebdomadę abbreuiatæ ſunt, ſeu diffinitæ, vt conſummetur p̄uaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas &c. Non enim dixit Angelus: q̄ poſt.lxx. Hebdomadas hoc erat adimplendū, ſicut in ſequētibus dixit: Poſt Hebdomadas.lxii. occidet Chriſtus &c. Lxx. Hebdomadę ſciſſæ ſunt: vt hæc fiant: hoc eſt durante tempore.lxx. Hebdomadaꝝ: vt patet manifeſte textū diligenter intuenti. Ideo neceſſario, & euidenter cōcluditur, tempus paſſionis Chriſti Saluatoris noſtri fuiſſe per dimidiam Hebdomadam tantum: antequam .lxx. illę annorū Hebdomadę finirent: hoc eſt pendente anno quadringenteſimo octuageſimo ſeptimo antedictarum .lxx. Hebdomadarum: vñ earum Hebdomadarum finem verū, & certum habeamus ex paſſione Saluatoris, & ex effectibus ſuis, finis, & exitus certus, & indubitatus earum Hebdomadarum habetur: quoniam anno decimooctauo Tiberii Cæſaris Imperatoris crucifixus fuit: quo tempore ea pars antedictæ Angelicę annuntiationis adimpleta fuit pendentib^o ipſis Hebdomadibus, quæ eis pendētibus adimplenda annuntiantur: & pars quædam poſt paſſionem ipſam, & vltima pars per.42. annos: poſt ſcilicet vrbis euerſio, & Iudæorum captiuitas: quę

vſq; ad

vſq; ad finem perſeuerabit: ſcilicet mundi. Si igitur harum Hebdomadarum verum exitum, & finē ab effectu, & eo ipſo, quòd ꝓphetia eſt ad vnguem adimpleta, veraciter habemus, & cognoſcimus, quid neceſſarium eſt q̄rere initium ipſarum Hebdomadarum, cū initium ipm nulla alia de cauſa doceat, niſi vt per ipſum facta cōputatione temporis medii finē Hebdomadarum inuenire ſciamus: hn̄tes ergo certū, & indubitatū finem, & exitū ex adimpletione prophetiæ, & ſic aliunde q̄ ab initio, ſi firmū, & certū nō habemus Hebdomadarum initium, nihil refert: & velle ipſum q̄rere, & iueſtigare eſt oīno ſupfluū. Si q̄s tn̄ curioſus vellet ipm q̄rere, incipiat à Chriſti paſſione, & videat quo tempore inceperit numerādo annos. 486. ante ipſam paſſionē, & nō errabit, q̄a īcipiet à termino firmo, & certo.

Oppoſitio. Sed inquiet forte Iudæus: Si igitur terminus initii iſtarum Hebdomadarum incertus erat: quō potuit Daniel vltimi termini: hoc eſt finis, & exitus earum certior fieri, cū ipſe vltimus magis incertus eſſet, q̄ primus.

Reſponſio. Rn̄ſio. Pluribus indiciis dep̄henditur Danielem ꝯſolatū, & ſic certiorem factum fuiſſe ab Angelo, & hoc ex textu, vbi dr̄ in tp̄e ſacrificii matutini, qd̄ Deo eſt acceptiſſimum: & patet, ꝙ exauditus fuit, q̄a miſit Angelū, & inq̄t Daniel Angelum docuiſſe eū, & intellexiſſe, ſiue vt intelligeret. Et ego aūt veni: vt indicarē tibi &c. Si enim Daniel non intellexiſſet principium, non docuiſſet eū Angelus. Item pluries excitauit eum Angelus ad animaduertendū ſermonē, & ad intelligendum viſionem. Ex q̄bus oībus argui poteſt, Danielem vtiq; oīa intellexiſſe, & maxime cū non interrogauerit Angelū: vt aliq̄d ſibi replicaret: potuit etiam Daniel ex aliqua viſione nō ſcripta, vel ex nutu, aut alia cā nobis incognita hoc cognouiſſe, licet Angelus id nō dixiſſet: viſu enim multa deprehenduntur, quæ non dicuntur. Vnde Homerus cum eſſet cæcus, & quendam inueniſſet, ſentiens eum q̄ſiuit quid faceret. Ille aūt reſpondit: Quos capio perdo, quos aūt capere nō valeo, hos habeo. Ille nanq; veſtes ſuas à pediculis mundabat: & quotquot inueniebat, interficiebat. Homerus aūt nō videns eū, q̄a cæcus erat, cogitabat quō poſſet hr̄e, quos nō capiebat: credidit forte eū piſcatorē eſſe: & ppea ītelligere non potuit, qd̄ ille rn̄diſſet: vn̄ ſi vidiſſet, ſtatī intellexiſſet. ſi'c igit̄ aliq̄d potuit hic interuenire ex viſu, q̄ in ſcriptura non exprimit̄. Sed licet cōtrouerſia noſtra in hoc certamine nō ſit cū Chriſtianis, ſed cū Iudeis tm̄: volui tn̄ circa. lxx. has Hebdomadas aliq̄d dixiſſe ſm̄ Chriſtianorum expoſitionē. Nunc videamus quō ſm̄ Hebreos circa has. lxx. Hebdomadas diſputandū ſit, ēt iuxta eorum ſn̄iam, & terminationē: vt eos ſuis ꝓpriis iugulemus armis. Ipſi nāq; vtrunq; harum. lxx. Hebdomadarum terminū: hoc eſt tā initiū, q̄ exitū p̄fixum hn̄t, & determinatū. & ita, & taliter, vt velint, vel nolint terminationē ipſam negare non poſſint, nec ēt ſubterfugere. Extat eni in ſuo Thalmud in libr. q̄ dr̄ Abodazara. c. i. determinatio ipſa manifeſta, & apta. Inquunt eni Thalmudiſtę, ſiue Rabini ibidē: ꝙ. lxx. Danielis Hebdomadę (de q̄bus ſupra toties diximus) īcepunt à deſtructione primi tēpli, & determinant̄ in deſtructione tēpli ſecūdi. Inter quas q̄dē duas deſtructiones fluxiſſe dn̄t annos. 490. Ex q̄bus. lxx. cōſtituunt̄ annorum Hebdomadę: quorum q̄dē annorum primi. 70. anni fluxerunt, durāte deſtructione tēpli facta p Nabucodonoſor Chaldæorum Regē Iudęis ipſis in Babylonicā captiuitatē ꝯductis: &. 420. anni fluxerunt ipſis à p̄dicta captiuitate reuerſis à principio reędificationis tēpli ſecundi, vſq; ad deſtructionē eius p Romanos factā ſub ducatu Veſpaſiani, & Titi eius filii. Itē hr̄ in lib. q̄ apud Iudæos intitulat̄ Cederholā: hoc eſt de ordine mūdi: vbi tres Rabini de eo Thalmudiſtarum gradu, ſiue ſecta, q̄ noīat̄ Chanaī: quorū auctoritas apud Iudęos eſt oīum maxia, exceptis tn̄ Prophetis: & ſunt ipſi tres, Rabi Yoce, Rabi Aq̄ba doctor magnus, q̄ ſecutus fuit Barcoſibā, de quo īfra ſuo loco dicet̄, & alius q̄dā de domo Heliæ Prophetę: q̄ dixit mūdū p ſex mille annos duraturum, de quo etiam infra ſuo lo

Et iſto eodem modo ꝓcedūt, & aſſerunt Rabi Zahadias, & Rabi Abraam Abemazora.

co dicetur. Qui tres Rabini ibidem hãc eandẽ affirmant ſententiã, & terminationem .lxx. Hebdomadarum, quadringentos nonaginta annos continentium: & de initio, ac terminatione eorum. Quorũ olum auctoritatẽ ſequens Rabi Salomõ in ſuis ſuper Daniele Cõmentariis, docet omnes eam ſententiam tenendam, & ſequẽdam eſſe. Rabi inſuper Moyſes Tironenſis (ſiue Gerundẽſis) Rabi Dauid, Rabi Cahadias (vel Zahadias) & Rabi Abraam Abemazora, ſic Danielem expoſuerũt: vt annos .490. à deſtructione primi templi, vſq; ad ſecundi templi deſtructionem fluxiſſe affirment: & circa hui⁹ temporis finem Meſſiam fuiſſe naſciturum. Cũ autem ea, quę in Thalmud determinata, & diffinita habentur, ſint à Iudęis ſine contradictione aliqua inuiolabiliter tenenda, prout in multis locis traditur: & à Rabi Moyſe, qui in principio ſui Deuteronomii, tanquam ꝓ fundamento totius ſui operis præſupponit auctoritatem Thalmudicam: cui Iudæi minime contradicere poſſunt: vt etiam ſuperius pluries diximus. Septuaginta ergo illæ Hebdomadæ annorũ, & .490. illi anni, ex quibus illæ .lxx. conſtabant Hebdomadę, iam mille quadringenti ſexaginta ſeptem anni ſunt, in præteritũ iuerunt, & elapſi ſunt etiam ſm Iudęos. Et quoniam Chriſtus Meſſiach circa finem earum Hebdomadarum venire debebat, ſiue elapſis ipſis Hebdomadibus, vt Iudęi ſentiũt: ideo Meſſias venit iam multi ſunt anni, etiam ſm Iudæos. Item contenta omnia in antedicta Danielis prophetia, iuxta Angeli narrationem adimpleta ſunt ad vnguem, iuxta ſeriem narrationis ipſius Angeli in antedicto nono capite Danielis Prophetæ: vt ergo iã diu aduenerit Meſſias neceſſe eſt. Quod autem ſupraſcripta, quę à Daniele dicta ſunt, de Meſſiach intelligi debeant, Iudæi quidem nullo modo inficiari pñt. Nam Rabi Oſua in lib. Ceder holam. i. de ordine mundi, inquit. Lxx. Hebdomadæ numerantur à primi templi deſtructione, vſq; ad deſtructionẽ vltimi, hoc modo, & ordine. De Babylonis captiuitate .lxx. anni: de vltimi templi deſtructione .420. qui ſimul iuncti, ſunt .490. qui numerus eſt Hebdomadarum .lxx. in quorum annorum fine Meſſiach venturus eſt. hæc ille. Rabi inſuper Barachias Thalmudiſta in antedicto libr. de ordine mundi exponens illud Eſaię c. lvi. Iuxta eſt ſalus mea, vt veniat: & iuſtitia mea, intelligitur Meſſiach. de quo ſcriptum eſt Danielis c. ix. Vt adducatur iuſtitia ſempiterna. Similiter Rabi Moyſes Gerundenſis, ſiue de Zinora, verba ſuperiora Danieli ab Angelo dicta exponẽs, ita dicit: Iuſtitia ſempiterna, & Sanctuarium ſanctuariorum, vel Sanctus ſanctorum, non niſi ipſe Meſſias eſt ſancti ficatus ex filiis Dauid. hæc ille, & merito: Cecinit enim Dauid: Orietur in dieb⁹ eius iuſtitia. & Hieremias inquit. c. xxiii. Hoc eſt nomẽ, quod vocabunt eũ dñs iuſtus noſter. Nempe deleuit Ieſus originalis ꝑuaricationis perniciem, & gratiam, iuſtitiamq; tribuit Euangelicam. Rabi inſup Moyſes Barnahamam, exponens huiuſmodi Danielis verba, ait: Iuſtitia ſempiterna, & Sanctus (vel Sanctum) ſanctorũ non niſi Meſſias eſt, ſanctificatus de filiis Dauid. Rabi etiam Moyſes de Zinora in Cõmẽtariis ſuis ſup his Danielis verbis: Et vngatur Sãctus ſanctorum, ait Iſte eſt Meſſias ex filiis Dauid ſanctificatus. Rabi itidem Moyſes prædicator inquit: Et adducatur iuſtitia ſempiterna, iſte eſt Rex Meſſias. In fine libri ordinis mundi inquit Rabi Ioſue. Lxx. Hebdomadæ numerantur à primi templi deſtructione, vſq; ad deſtructionẽ vltimi, hoc pacto: de Babylonis captiuitate .70. anni: de vltimi templ i deſtructione. 420. qui ſunt .490. qui numerus eſt Hebdomadarum .lxx. in quarũ fine veniet Meſſias. Thalmudiſtæ ẽt in fine libri de ordine mũdi, de quo ſupra. & Rabi Moyſes Gerundinus, de quo ſupra ẽt dixi, per iuſtitiam ſempiternã, Meſſiam ſignificant: quãuis Hebdomadarũ cõputationẽ, & ſenſum literę ad aliam retorqueãt expoſitionẽ. Si igitur iſta eſt, ſicuti eſt, ꝙ illa Danielis verba dicantur de Meſſia: ꝙ. ſ. ipſe intra tẽpus illarũ .lxx. Hebdomadarũ, vel in earũ fine

In hui⁹ loci expoſitiõe aliq Iudæi, & maxime moderni, has .lxx. Hebdomadas nõ ad Chriſti aduẽtũ taxatas fuiſſe dicũt, ſed ad ciuitatis & tẽpli euerſionẽ, cum ad vtrũque propoſitum taxatæ fuerint, & maxime venturi Meſſiæ.

ſine (vt Iudæi ſentiunt) venire debebat: & cum tempus illaꝝ .lxx. Hebdomadaꝝ iam. 1467. pręterierit annis: & hęc Danielis prophetia, imo Angelica reuelatio in omnibus ſuis partibus adimpleta ſit: qm̄ Chriſtus fuit occiſus, quem populus Iudaicus negauit, dicēs: Non habemus Regem niſi Cęſarem: vt Ioan. cap. xix. & populus. ſ. Romanus cum Duce Tito diſſipauit, & euertit ciuitatem Hieruſalem, & templum qđ ſanctuarium vocat: & poſt finem belli fuerit ſtatuta: hoc eſt ordinata, à Deo. ſ. deſolatio, & defecit hoſtia, & ſacrificiū, & in tēplo fuerit abominatio ꝓpter idolum, qđ illuc miſit Antiochus, & Hadrianus Imperator ſtatuam ſuam ante Chriſti aduētum: ergo manifeſtum eſt, ꝙ Chriſtus verus Meſſias iamdiu aduenerit. Quæ profecto veritas adeo euidens eſt, & manifeſta: vt vlla vi, vlla'ue ratione, vel fundamento ab aliquo negari non poſſit. Rabi inſuper Moyſes Tironenſis, & Hioces, & Dauid, Chaldiaſq;, & Abraam Iudæi, ſic Danielem expoſuerunt: vt anni quadringenti, & nonaginta fluerent à deſtructione primi templi, vſq; ad templi ſecundi deſtructionem, & circa huius temporis finem Meſſias naſceretur. Sed vide infra aliam computationem ſm̄ Ioſephum, vbi multo plures annos dicit īterfuiſſe. Quod autem Meſſias deberet ad homines venire tempore illarum Hebdomadarum, apertiſſime conſtat per ea, quæ à Propheta, ſiue ab Angelo dicūtur. Inquit enim: Septuaginta Hebdomadę abbreuiatæ ſunt (vel pręciſę, iuxta Hæbreos) ſuꝑ populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt adducatur iuſtitia ſempiterna: quæ verba recte ſonant Hebdomadarum tempus eſſe pręciſum, atq; determinatum ſuper populum, ac ciuitatē Hieruſalem: vt eo tempore adducatur iuſtitia ſempiterna: hoc eſt: vt eo tempore veniat Meſſiach: quoniam hoc, qđ dicitur à Daniele: Iuſtitia ſempiterna: vt rei veritas eſt: vtq; Thalmudiſtæ omnes fatentur, atq; affirmant (ſicuti ſuperius diximus) eſt ipſe verus Meſſias: & vt etiam ex omnibus aliis ſupraſcriptis, aperte, & veraciter conſtat.

Finus Ferrarieñ.

Et licet Angelus ſeptuaginta illas Hebdomadas in tres partes diuiſerit. ſ. in ſeptem, in ſexagintaduas, & in vnā aliam, quam in duas diuidit dimidias: & hoc vt varia Chriſti indicaret myſteria: vt ēt ſupra diximus: tamen Thalmudiſtæ in antedicto libro Auenazara, cap. i. ipſas ſeptuaginta Hebdomadas in duas tantum partes diuidunt. ſ. in decem, & ſexaginta: quaꝝ altera ſeptuaginta in ſe continet annos: quibus continue ſeruituti Iudæi ipſi in Babylone extiterunt: altera vero annos. 420. quibus durauit, ſiue ſtetit domus ſecūda. Ex quibus ſimul applicatis, efficiunť anni. 490. Et licet poſſent Thalmudiſtæ illi, ſiue Rabini aliqua maioris temporis ratione argui, etiam auctoritate Ioſephi ſic dicētis lib. vii. de bello Iudaico, cap. xvi. Nam & menſem (vt dictū eſt) eumq; diem ſeruauit. ſ. Titus: quo primum à Babyloniis templum erat incenſum: & à prima ſtructione templi, quam Salamon inchoauerat, vſq; ad hoc excidium, quod euenit ſecundo anno Principis Veſpaſiani. 1130. colliguntur anni, & ſeptem mēſes, ac dies. 15. à poſteriore vero, quam ſecūdo anno Cyri Regis (intellige Monarchiæ: hoc eſt deuicto Dario, qui Chaldæoꝝ Regnū deſtruxerat. Nam Cyrus Perſaꝝ Rex prius pluribus regnauerat annis) Aggæus fecerat, vſq; ad excidium, quod Veſpaſiano Imperatore ſuſtinuit ciuitas anni. 639. & dies. 45. tempus. lxx. Hebdomadaꝝ Iudæi aſſerunt eſſe à deſtructione primi templi, vſq; ad deſtructionem ſecundi: vt ſupra toties dictum eſt, & in eis Hebdomadibus. 490. annos cōtineri dicunt. (Ioſephus etiam lib. xiii. Antiquitatis Iudaicę, cap. xviii. in fronte capitis inqt: Defuncto enim patre. ſ. Hyrcano, de quo in ꝓcedenti cap. dixerat: Defūcto enim pr̄e, maior. ſ. filius Ariſtobolus, magiſtratū ad regiam dignitatē transferri decreuit: primuſq; ſibi diadema impoſuit poſt. 481. annos, & tres menſes, ex quo de captiuitate Babylonica populus liberat' ad ꝓpria remeauit.) Idem Ioſepus aūt (vt ſupra poſitum eſt) inquit: À ſtructura poſteriore: hoc eſt à principio ædificationis ſecundi templi:

Digitized by Google

quod fuit (vt ipſe Ioſephus ſcribit) ſecun
do anni Cyri Regis, vſq; ad excidiū: qđ
Veſpaſiano imperāte ſuſtinuit ciuitas an
ni.639. Si aūt addanť.70. anni captiuita
tis.709. annos iuenies, vnde ex Ioſepho
colligiť, ꝙ à principio captiuitatis Baby
lonicę, vſq; ad deſtructionē ſecundi tem
pli facta tpe Titi fluxerunt.219. anni plu
res illis.490. quos Thalmudiſtę fluxiſſe
dicūt. Quod veꝝ eſſe ex eodem Ioſepho
alibi iuſtificať in parte videlicet. Captiui
70 tas Babylonica durauit annos.70. à redi
tu captiuitatis ipſius, vſq; ad principatū
Machabęoꝝ: vt Ioſephi lib.xx.c.xix. an
414 ni.414. Principatus Machabæoꝝ dura
125 uit annos.125. vt eiuſdē Ioſephi lib.xiiii.
23 cap. vlti. anno Herodis Regni.23. natus
eſt Chriſtus. Et qm̄ aliq dicunt anno.31.
ponentes in cōputo tres annos, quibus
creatus fuerat Rex p Impatorem: ſed Re
gnum nō habuit, donec .vixit Chri
33 ſtus.33. annis: à morte Chriſti vſq; ad de
42 ſtructionē tēpli ſecūdi fluxerūt anni.42.
Quibus olb' annis ſimul iūctis efficiť nu
712 merus annoꝝ.712. & qm̄ ex tot partibus
fit cōputatio, poſſet eſſe, ꝙ oēs anni non
eſſent itegri, ex quo nō excederet nume
rū ſupra prius poſitū, ſm ipſum Ioſephū.
Quo tn̄ nō obſtāte, nobis ſatis, ſupq; eſt,
ꝙ ex Iudeoꝝ ſnīa, & terminatione Thal
mudica, ipſimet fateanť penitus, quę ad
duximus verba Danielis de Meſſia recte
dici, atq; intelligi debere, eiuſq; aduentū
fuiſſe illaꝝ.lxx. Hebdomadaꝝ tpe. Quod
qa (quemadmodū clariſſime ꝯſtat) iādiu
pręteriit, inficiari nullo modo poſſunt Iu
dęi, quin Chriſtus verus Meſſias iādiu
Oppoſitio. venerit. Et qm̄ Daniel, ſiue Angelus
Gabriel, ſuperius dixit: Et poſt Hebdoma
das.lxii. occideť Chriſtus: qđ Hebręi ꝓfe
runt, ve hachare haſauitem ſiſſim huſnai
hicharet Meſſiach: vt euitēt ipſi veritatē,
ꝙ Meſſiach occidi debeat, aſſerāt, hicha
ret, ſcindetur, non occideť ſignificare: &
dicunt tpe deſtructionis Hieruſalem Re
gem quēdā fuiſſe expulſum, vel ſciſſum:
hoc eſt diuiſum, vel ſegregatum à pplo:
& hoc illud eſſe, qđ à Daniele ſcribiť, hi
charet Meſſiach.i. expelleť, vel ſegrega
Rńſio. biť Rex ille. Hac inſania nullā unq̄ in
ſaniorem legi: neq; mirum ſi Iudęi in tan
tam ꝓrumpūt amentiam: cum ſemp inſi
pientes fuerint, atq; improbi: qppe qui ve
ritatem, qua nullus cibus ſuauior eſt, atq;
eius cognitione delectabilior, iſeſtam ſi
bi ſemp habuerint. Quod aūt, hicharet,
occidetur, vel interficieť ſignificet, legāt
Iudæi Geñ.c.ix. Statuam pactum meum
vobiſcū, & non vltra interficietur oīs ca
ro: quo in loco vbi nos dicimus Interfi
cieť, ibi dicunt Iudęi hicharet Legāt iti
dem.iii. Regum.c.xviii. Cum interficeret
Iezabel Prophetas dn̄i: vbi dicunt He
bræi, hicharet Iezabel, & nebie Adonai.
Quod aūt veritas ſic ſe habeat, nōne &
Rabi Salomon ſup iſto verbo Danielis,
hicharet Meſſiach: hoc eſt occideť Chri
ſtus, inquit, ꝙ iſte fuerit Agrippa, qui tpe,
quo ciuitas Hieruſalem corruit, fuit iter
fectus: ſenſit itaq; Rabi Salomon, hicha
ret, occidere ſignificare oino: licet menti
tus ſit, ꝙ de Agrippa intelligi poſſit: qm̄
nuſquā iuenitur apud hiſtoricos, ſaltem
fide dignos, eo deſtructionis tpe Agrip
pam interfectum fuiſſe: qnimo Ioſephus
lib.iii. de bello Iudaico.c.xxvi. eum cum
Romanis ꝯfœderatum eſſe demonſtrat,
dicens: Veſpaſianus aūt ſtudio viſendi
Regnum Agrippę: nam & ipſe Rex inui
tabat rectorē cum exercitu ſimul paratus
accipere domeſticis diuitiis, ac per eos
ægras partes Regni cōpeſcere motis ex
Cęſarea maritima caſtris, in eam, quę Phi
lippi diciť Cæſaream demigrauit: ibiq;
per dies vigiti milite recreato, ipſe quoq;
rerum geſtaꝝ gratias Deo referēs in epu
lis erat. Recte igitur, hicharet, occideť ſi
gnificat: quod de Chriſto dictum eſt: qui
à Iudęis Cruci affixus, tādem ab eiſdem
occiſus eſt: vtq; Iudæoꝝ ignorantia ma
nibus (vt ita dixerim) ptractetur, Prophe
tę verboꝝ ſeriem, ſiue ordinem pſcrute
mur. Inquit ipſe. Lxx. Hebdomadę abbre
uiatæ, vel pciſæ ſunt: hoc eſt determina
tæ, vt adducať iuſtitia ſempiterna.i. vt ve
niat Meſſiach: qđ idem ſonat: quēadmo
dum ſuperius attigimus: vtq; impleať vi
ſio, & ꝓpheria, & vngať Sanctus ſanctoꝝ.
& poſtea ſeqtur Daniel, dicens: Et diſſipa
bitur ciuitas, ac ſanctuarium, & hoſtia de
ficiet,

Digitized by Google

ficiet,& ſacrificium. Sed manifeſte appa-
ret,atq; res ipſa oībus ꝯſtat,ꝙ ciuitas iam
diu deſtructa iacet,ſanctuariū cōbuſtum,
templumq; ꝓſtratum,hoſtia ēt ſolito He-
bræoꝝ more non offerť,ſacrificiū periit:
igiť iuſtitia ſempiterna, quę Meſſiach di
ciť,adducta eſt,& impleta eſt viſio,& ꝓ-
phetia,& Sanctus ſanctoꝝ vnctus eſt, &
Chriſtus occiſus:ergo tp̄s aduentus Meſ
ſiach præteriit,& ipſe Meſſias venit.

Oppoſi- Opponunt inſup Iudęi. Vbi diciť Danie
tio. li: Vt iteꝝ ædificaretur Hierl'm vſq; ad
Chriſtū Ducem,dicentes:Chriſtū hic ſi-
Reſpon gnificare Cyrum,& nō Meſſiam. Quod
ſio. falſum eſſe manifeſte ꝯſtat: quia Cyrus
non fuit vnctus ſancto oleo, cum in ſecū
do tēplo non fuerit oleum ſanctū,vt ha-
beť in lib.qui diciť Canhedrin,&in aliis
locis.Nec obſtať ſi diceretť Cyrū ēt appel
lari Chriſtū Eſaię c.xlv.vbi diciť:Hęc di
cit dn̄s Chriſto meo Cyro: q̄a in ꝓdicto
loco Eſaię Chriſtꝰ nō accipiť niſi ꝓ vero
Meſſia: vt ſupra lib.i.c.ix.& lib.ii.c.xiii.
Et licet forte alibi accipi poſſet,in hac tñ
Danielis ꝓphetia minime pro Cyro acci
pi poſſet: nam in hoc capite huic dictio-
ni Chriſto, adiungiť hæc dictio maguid
in Hebræo:quę ſignificat Principē, vel
principalem. Cum aūt nemo poſſit eſſe
Princeps,vel principalis Meſſias, niſi ve
rus Meſſias: igiť Cyrus nullo modo acci
pi pōt:nec etiam aliquis alius, niſi verus
Meſſias:de Chriſto igiť Saluatore nr̄o re
cte,& veraciter dicitur. Rabi Abenhazra
magnæ auctoritatis apud Hebræos, vi-
dens in expoſitione literali huius loci,
Cyro,hac literā applicari nō poſſe,& no
lens eam Chriſto nr̄o attribuere, eā attri
buit Neemię:nōnulli alii attribuunt Zo-
robabel, nā Duces fuerunt ꝓpli Iudaici
à Babylonica redeūtis captiuitate:alii at
tribuunt Agrippę Regi: ſed hęc aſtutia
nihil eis ꝓdeſt:eiſdē enim rōnibus, qbꝰ
Cyrus,ii oēs excluduntť. Sed licet ſatis
(ni fallor)ꝑ hanc Danielis ꝓphetiā,imo
Angelicā reuelationē,Meſſiā iādiu veniſ
ſe ꝓbatum ſit:tñ,qm̄ oppoſita iuxta ſe po
ſita magis eluceſcūt, Iudęoꝝ ſup hoc lo-
co interpretationē breuiter, & ſuccincte
narrare decreui:ipſamq; cū nr̄a aliquali
conferre:vt quę verior,& rōnabilior ſit,
non difficile percipi poſſit.Ipſi enim ne
iādiu veniſſe Meſſiā fateri cogantť,verba
Prophetę, ſiue Angelica ad aliū ſenſum
vi q̄dam retorquere conanť.Et qm̄ Rabi
Salomon cōmuniori adhærere diciť ex-
poſitioni:iccirco eā elegi aſſumēdā,ꝯfe-
rendāq;,atq; improbandā.Inqt eni Pro-
pheta.Lxx.Hebdomadę abbreuiatę(ſiue
ꝑfixę)ſunt(vt Hebraica edocet veritas)ſu
per ppl'm tuū,& ſup vrbem ſanctā tuam,
vt ꝯſummeť pręuaricatio,& finē accipiat
peccatū,& deleať iniquitas. Quę verba
nos iterpretamur.Lxx.Hebdomadę:hoc
eſt.490.annī:ut ēt Iudęi ſentiunt,taxati,
& limitati ſunt à Deo.ſ.ſup ppl'm tuū.ſ.
Hebræum,& ſup urbem ſanctā tuam,vt
ꝯſummeť ꝑuaricatio Adę.ſ.primi parētis
noſtri:hoc eſt peccatū originale,quo oēs
infecti ſumus: vt ſuperius lib.i.c.xv. di-
ctū eſt:ꝯſummeť, & finē accipiat paſſio-
ne dn̄i nr̄i Ieſu Chriſti:ut ſuo loco copio
ſiꝰ diceť:& ēt ut ſonāt Eſaię uerba.c.liii.
ubi diciť:Vere languores nr̄os ipſe tulit,
& dolores nr̄os ipſe portauit,& uulnera
tus eſt ꝓpter iniquitates nr̄as,attritus eſt
ꝓpter ſcelera noſtra,& liuore eius ſanati
ſumus &c.quæ oīa dicta fuiſſe de Chri-
ſto ſupra lib.ii.cap.ix.ꝓbatum eſt.Iudæi
aūt ſenſum lr̄æ ꝑuertentes inquiunt:Vt
ꝯſummeť pręuaricatio.i.ut Iudęi deſiſtāt
à ꝑuaricationibus ſuis:& ꝑ hoc mereanť
apud Deū:ut eoꝝ deleať iniqtas ꝑ capti-
uitatē modernā. Illas enī.lxx.Hebdoma
das nō ad uenturū Meſſiā taxatas fuiſſe
aiūt,ſed ad ciuitatis euerſionē,& moder
nā captiuitatē ſuā attribuunt.Quæ autē
eſſet iſta Iudæoꝝ iniqtas delenda,nō ex
primit ipſe Rabi Salomon: ſed(ut infra
lib.vi.c.xxxv oſtendā)in hac moderna
captiuitate Iudæi nec iuſtiores fiunt,nec
merenť, ut ab hac liberenť captiuitate,
ſed admiſſæ iniquitatis maximę pœnas
dant,atq; luūt.Igitur eoꝝ nō deletur ini
quitas, nec finē habet ſua præuaricatio,
ut uerba ſonāt Angelica.& ſequitur Pro-
pheta,ſiue Angelus: Et adducatur iuſti-
tia ſempiterna:quę uerba oſtendimus ſu
perius ēt Rab.noꝝ ſuoꝝ auctoritate,Meſ
ſiach ſignificare.Ipſe aūt Salomon inqt:

Digitized by Google

vt in ſempiternum iuſti fiant.ſ.Iudæi:& tunc finaliter implent viſio, & prophetia: vt per merita Iudæorum impleant promiſſiones factæ per Prophetas de Chriſto. An aūt ipſi in æternum iuſti effecti ſint,& effici poſſint,meruerintq́;, vt viſio,& pphetia,& Prophetarum pmiſſiones adimpleantur, pbatione non indiget,cum oībus manifeſtum ſit eos multo peiores ſolito eſſe:nec poſſent in æternū iuſti fieri, & maxime in hoc ſæculo, in quo iuſtos nos eſſe ſufficit, vt in æternū beati in vēturo efficiamur ſeculo: vnde vi quadam literę ſenſum peruertit, cum litera ſonet: Vt adducat.ſ. ad nos iuſtitia ſempiterna: hoc eſt vt veniat Meſſias, q iuſtus eſt,& Saluator: vt Zacharię cap.ix. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator.& Eſaiæ cap.lvi. Iuxta eſt ſalus mea, vt veniat:& iuſtitia mea,vt reueleť, itelligens p iuſtitiā Meſſiam: vt ſupra.c.iii. pręſentis libri diffuſius diciť. & ſequiť: Et vngatur Sanctus ſanctorum.i. Chriſtus: vt ſupius Rabinos ſuos fateri diximus. Iudæi tn̄ Sanctum dicunt in neutro,per qđ intelligunt templum per Meſſiam recuperari debere,vt aiūt.Ipſi enim, quaſi omnia noīa in quolibet caſu eodem modo & ſcribūt,& pferunt,ſicut & nos hoc nomen cornu: & ppterea ſibi licere arbitrant idipſum in quolibet genere facere poſſe: ſed ſufficit nobis Rabinorum ſuorum hoc ipſum,quod dicimus,affirmantium auctoritas: vt ſuperius dixi. Præterea ꝙ Arca teſtamenti recuperanda ſit per Meſſiam,falſum eſt,qa Hieremiæ.c.iii.diciť: Cum multiplicati fueritis in terra in diebus illis,ait dn̄s: Non dicent vltra Arca teſtamenti dn̄i,nec aſcendet ſup cor,nec fiet vltra:ergo non eſt nec per Meſſiam, nec per alium vlterius recuperāda. & ſequiť Propheta,ſiue Angelus: Scito ergo, & animaduerte ab exitu ſermonis,vt iterum ædificetur Hierl'm, vſq; ad Chriſtū Ducem Hebdomades ſeptem,& Hebdomades.lxii.erunt. Sed horum verborum ſenſum Iudæi per vnius dictionis mutationem corrumpunt,ſolum,vt ſniam puertāt.vbi enim nos: Ab exitu dicimus, Iudęi De exitu inquiunt: vt.ſ.per prępoſitionem ꝯiunctam non deſigneť terminus, à quo incipiēda eſſet Hebdomadarum computatio: ſed vt denotaretur materia, de qua Angelus loquebatur. Dixerat enim ipſe ſupius: Ab initio precū tuarum egreſſus eſt ſermo: vt ſit ſenſus: Tu Daniel ſcito,& animaduerte de exitu ſermonis,vt iterum ædificetur Hierl'm: hoc eſt intellige diligēter, qualiter ſermo egreſſus à Deo de ædificatione Hierl'm ſit intelligēdus: qa ad Chriſtum Ducem Hebdomades ſeptem.i.ad Cyrū Regem: qui(vt inqunt) dictus eſt Chriſtus:ſed ꝙ per Cyrum intelligať Chriſtus ſuperius improbatū eſt: (poſſet ēt dici iſtas.lxx.Hebdomadas incepiſſe ab ædificio muri,& plateę Hieruſalem: qđ ꝯſummatum fuit: vt inquit Eſdras lib. .c.xxxii.anno Artaxerſis Longimani, qui ſunt vſq; ad qntum annum Neronis: quo anno Veſpaſianus ad illam expeditionē miſſus fuit ſm Latinos anni.4269.ſm uero Iudęos. 3269. & ab initio mundi ſm Latinos.5000.ſm uero Iudęos.4000.)Nos autē Chriſtiani merā ſectantes veritatem,ꝯſideramus, ꝙ licet Angelus has.lxx. Hebdomadas in tres diſtixerit partes.ſ.in.vii.&.lxii.& in vnā,quā poſtea ī duas diuidit dimidias: tn̄ quæ infra futura eſſe pręd icit, nō oīa eodem tpe futura eſſe oſtendit,ſed diuerſis tpibus.Nam ciuitatis,& templi reparatio,ſiue reſtauratio Iudęis ex Babylonica captiuitate redeūtibus,& Chriſti Meſſię aduentus, pendentibus adhuc ipſis .lxx. Hebdomadibus fieri annuntiať: qđ ex ipſis Angeli uerbis uerum eſſe liqdo ꝯſtat.inqt enim ipſe:Scito ergo, & aīaduerte ab exitu ſermonis,ut iterum ædificetur Hierl'm uſq; ad Chriſtum Ducē Hebdomades ſeptem, & Hebdomades. lxii. erunt:& rurſum ædificabiť platea,& mur. in anguſtia temporum.Ex his nempe Angeli uerbis aperte oſtendiť, ꝙ pendentibus ſeptem &.lxii. Hebdomadibus: quę ſimul iunctæ. lxix.ſconſtituunt Hebdomadas, Hieroſolymę ciuitas, & templū, platea quoq;, & muri reſtaurari, & iterū ꝯſtrui debebant,necnon & Chriſtus Meſſiach uenire.Et qm̄ Angelus dixit, Chriſtū Ducem,ipſe Chriſtus baptizari etiam

debebat:

In Cōmentariis Pſalterii apud Iudæos ſic habet: Dixit Rabi Ioāna: Per tres annos cū dimidio ſteti i glīa Dei in mōte Oliueti pconizādo, dicēs: Quęrite dn̄m, dū ieniri pōt: inuocate eū, dū ppe eſt, vt inqt Eſaias .c.lv. Itē in Bereſid raba, ſic inqt Rabi Moyſes pdicator ſup illud cāticoꝝ.c.i. Exultabim⁹: & lętabimur &c. vbi ipſe Rabi interrogat dicens: Qñ erit hoc? & ſibi ipſi rñdet, dicens: qñ pedes Dei ſtabūt i mōte Oliueti: tūc & nos gaudebim⁹, & lętabimur: vñ ſi nos ingrere voluerim⁹ illos tres ānos cū dimidio de qb⁹ Rabi Ioanna i pdictis Pſalterii Cōmētariis: vt ſupeadictū eſt, ad Daniclē recurrēdū eē neceſſariū eſt, q.c.ix. ſic inqt: Cōfirmabit aūt pactū multis Hebdomada vna: & in dimidio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificiū &c. qd ita factū repimus. Saluator enim noſter cū.30. eēt annoꝝ à Ioāne baptizatus fuit: vt Lucę.c.iii. & vſq ad tps paſſiōis ſuę, qd fuit annorū.3. & mēſiū.3. p Galilęā, & Iudęā de Regno Dei pdicans, & docēs deambulauit: vt oēs narrāt Euāgeliſtæ: & vt Eſaię vaticiniū adimpleret, dicentis: Quęrite dn̄m, dū inueniri pōt: qd adimpletū fuiſſe in Saluatore nr̄o patet Actuū.c.i. Tunc.ſ. ſtatim poſt Chriſti aſcenſionē reuerſi ſunt in Hieroſolymam à mōte, q vocat Oliueti, qui eſt iuxta Hierlm Sabbati hn̄s iter: pedes ergo Dei ſteterūt ſup mōte Oliueti, qñ Saluator noſter inde aſcēdit in cœlū.

Finitus Ferrarien.

debebat: qm̄ ipſe Chriſtus in eius baptiſmo Dux à Deo patre declaratus fuit: vt Matthęi cap.iii. Baptizatus aūt Ieſus, ꝯfeſtim aſcēdit de aqua, & ecce aperti ſunt ei coeli, & vidit Spiritū Dei deſcendentē ſicut colūbam, & venientē ſup ſe: & ecce vox de cœlis, dicēs: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui: quo tpe.ſ. ſqñ Chriſtus baptizatus fuit, erat Ieſus incipiēs quaſi annoꝝ.30. vt Lucę.c.iii. & ſequit Angelus declarās: quę futura erāt poſt lapſas ipſas.lxx. Hebdomadas, dicens: Et poſt Hebdomadas.lxii. occidet Chriſtus. cum ſupius in prima Hebdomadaꝝ diuiſione poſitæ ſint ſeptē Hebdomadę: & in ſecunda.lxii. nūc dicens poſt Hebdomadas.lxii. infert quaſi ex neceſſitate, ꝙ tāto magis voluerit dicere, poſt etiā ipſas ſeptem in primo diuiſionis loco memoratas: vnde per ꝯſequens intelligi debet, poſt.lix. Hebdomadas, qñ dixit poſt Hebdomadas.lxii. occidet Chriſtus: hoc eſt in vltima ſuptaſcriptę diuiſionis Hebdomada, quā Angelus ſupra in duas diuiſit dimidias. In initio enim.30. anni baptizatus fuit Chriſtus (vt ſuperius dictū eſt) qd circa pricipiū vltimę fuit Hebdomadę: tribus ēt annis pdicauit, legēq; Euangelicā docuit: poſtea paſſus fuit: hoc eſt occiſus. Reſurrexit inſup die.iii. & p.xl. dies pluries diſcipulis ſuiſ apparuit: vt eum veraciter reſurrexiſſe cognoſcerēt: demū ipſis videntibus in cœlu aſcendit. Quę oīa, licet poſt.lxix. Hebdomadas facta fuerint: tn̄ ipſis oib⁹.lxx. Hebdomadibus nōdū in totū finitis: ſed in prima vltimę Hebdomadis dimidia, vel circa. In vltima vero dimidia Hebdomadę.lxx. antedictę Apl'i Chriſti magr̄i ſui fidē, quaſi p vniuerſum orbē publicauerūt, ac ſi eā ſeminaſſent. vñ ſecutū eſt: vt ipſe breui pullulauerit tpe, & adeo viguerit, & creuerit: ut Pſal.xviii. ipleretur vaticiniū: In oēm terrā exiuit ſon⁹ eoꝝ: & i fines orbis terrę uerba eoꝝ. Iudęi aūt ꝯfiteri nolentes Chriſtū Meſſiach adhuc uenisse, & nō aduertētes quo tpe, q uētura eēnt, annunciarent, inqunt: Agrippā Regē, quē Chriſtū uocāt, qa Reges antiqtus ungi ſolebant, tpe Hieroſolymitanę obſidionis à Romanis occiſum fuiſſe: qd ueꝝ nō fuiſſe ſupius demōſtratū eſt: imo

Itē Zacharię.c.xiiii. vbi loquēs de Deo, inqt: Et ſtabūt pedes eius in die illa ſup montē Oliuaꝝ &c. Volētes ſm Ioſephū cōputare qt̄ū tps fluxit à deſtructione primi tēpli p Salomonē Regē fabricati vſq ad Chriſtū, hoc modo pcedim⁹. Inqt eni ipſe Ioſephus de bello Iudaico libro.vii. cap.xvi. dum loqtur de euerſiōe Hieruſalē facta p Titū: Et à pria ſtructiōe tēpli, quā Salomō Rex inchoauerat vſq ad hoc excidiū, qd euenit ſecūdo anno Pricipis veſpaſiani.1130. colligun tur āni, &.7. mēſes, & dies.15. Inqt iſu p ipe Ioſeph⁹ lib.x. Antiqtatis Iudaicę.c.x. loquēs de euerſione antedictę ciuitatis facta p Nabucodonoſor, qñ Iudęos i Babyloniā duxit captiuos: Succēdit aūt & Regalia, ciuitatēq; deſtruxit, & tēplū ita cōcrematū eſt poſt.370. annos, & mēſes.6. dieſq;.10: A deſtructione igit primi tēpli, & per ꝯñs a Babylonica captiuitate vſq; ad deſtructionē ſecūdi tēpli deſtructi p Titū cōputatis illis.70. annis, qbus Iudęi i Babylonia ſeruierūt, fluxerūt āni.760. 1. 5. Si aūt annis.760. menſibus.1. diebus.5. demantur anni.33. & menſes tres, vel circa, qbus vixit Chriſtus Ieſus: & alii.42. anni, quibus durauit templum ſecundum, & ciuitas poſt ipſius Chriſti paſſionē, qui ſunt in totum anni.75: & menſes 3.

Reſtabāt i totū vſq; ad natiuitatē Xp̄i, cōputatis illis.70. ānis, qb⁹ i Babylonia fuierūt, āni.636.10.5.

Thal / mudiſtę oēs affir māt.vii. Hebdo/ madaꝝ noie cō tinerian nos.490 vt ſupra declara/ tum eſt. Fuerunt igitur iu xta Ioſe phū (ut ſupra) plures annis. 490. an ni. 194. ro. 5. Vide ſu pra i pri mo folio præſen/ tis :ꝙ à poſte/ riore tē/ plo, qđ ſecūdo āno Cy ri Regis ꝯſtructū fuerit vſ ꝗ ad ei⁹ excidiū factum p Titū, fiu xerūt an ni. 630. & dies. 45.

ex ipſa Rabi Salomonis interpretatione falſum eſſe ꝯſtat: inqt enim ipſe ſuperius, hunc Chriſtū fuiſſe Cyrū Regem, hic au tem Agrippā Regem: ex diuerſitate igit pſonę patet falſitas, licet enim textus bis Chriſtū nominet, tñ ex ſerie ipſius textus de vno eodē intelligit Chriſto. Prӕterea obſidio Hieroſolymӕ fuit quaſi per.xl. annos poſt.lxx.Hebdomadas. Inſup Iu/ dęi volunt illas.62.Hebdomadas eſſe in ablatiuo caſu, & nō in accuſatiuo: eſt ení indeclinabile apud eos: vnde facile ſine imutatione cuilibet ſeruit caſui: ſicut hoc nomē cornu apud Latinos. & ſequit Angelus Et nō erit eius ppl's, qui eū negatu rus eſt: quę verba licet Iudęi ſic i Hebręo haberi negent: tñ tum qm̄ hmōi ſnīa alī bi ēt in ſacris lr̄is habeť per alia tñ ver ba: tum ēt qm̄ ſi in Hebręo non fuiſſent: nō ea vtiq; Btūs Hieronymus in nr̄a Lati na trāſlatione texuiſſet. Quod aūt iſtiuſ modi ſnīa in ſacris lr̄is alibi habeať, ꝯſtat Oſeӕ.c.i.Voca nomen eius, nō populus meus, qa vos non ppl's meus, & ego nō ero veſter Deus. Itē Eſdrę.iii.c.i.Transfe rā me ad alias gentes, & dabo eis nomē meū, vt cuſtodiant legitima mea, qm̄ me dereliqſtis, & ego vos derelinquā. Item Hieremiӕ.c.iiii. Negauerunt dn̄m, & di/ xerūt non eſt ipſe. Itaq; ſi Daniel, vel An ge'us inqt: Non erit ei ppl's, qui eū nega turus eſt, mendax nō extitit. Nōne o Iu/ dęi, qñ vobis inſtantibus corām Pilato, vt Chriſtus crucifigereť, Pilatuſq; vobis, ſiue parentibus, & maioribus vr̄is rn̄diſ/ ſet: Regem veſtrū crucifigā? Nōne inquā vos oēs vna voce clamātes dixiſtis: Non habemus Regē niſi Cęſarē: vt Ioā.c.xix. teſtamini ēt vos hoc idē: qm̄ vſq; in pręſentem diem eū nō fuiſſe Meſſiā dicitis. Iudęi aūt hanc particulam: Et nō erit ei ppl's, q eum negaturus eſt, in ſuis extare Codicibus negant: ſed hęc verba tm̄, Et non ei: quā particulā Rabi Salomon ſic iterpretať: Et nō ei: hoc eſt: Agrippa nō erit, qa per mortē tolleť. Ex his nēpe ver bis, Et nō ei, nulla pōt elici ſnīa, & maxi me certa, cū hęc oratio impfecta ſit, caret eni verbo. Rabi aūt Salomō arbitrio ſuo ponit verbū, Erit, & de ſuo addit, Agrippam, in nomiatiuo caſu diſcordans cū illa dictione, Ei, quę eſt datiui caſus, quā dictionem additā.ſ.Agrippā, Angelus nō poſuit. Item illa dictio, Ei, videť ſupflua, qa nihil de ea dicit, nec ēt cui adhӕreat pſonę, vel quā ſignificet, de Agrippa nō eſt dicendū, cū de eo dici nō poſſe ſupra pbatum ſit: vnde ꝗ violenter hāc faciat interpretationē, nemo eſt, qui nō videat. Sed iuniores Rabini adhuc peius faciūt, addunt enim, Et nedū Agrippa, ſed nec alius qſꝗ Rex deinceps erit de gente Iu dęoꝝ quouſq; adueniat Meſſiach. Videant oēs Iudęoꝝ imperitiā, ſimul & temeritatem, q ex iſtis tribus dictionibus, Et nō ei, quӕ nihil penitus ſignificāt, hanc vi quadā trahunt ſnīam: ꝙ nec Agrippa erit Rex ſu⁹, nec qſꝗ alius, donec veniat Meſſias: quę verba nec ſunt Angeli, nec Danielis, ſed Iudӕorum ſuos errores, & ineptias tueri conantiū: truncauerūt igiť illam particulā, Et nō erit ei ppl's, q eum negaturus eſt: ſatius erat totā illam truncare particulā, ꝗ aliquā eius partē imperfectā relinquere, quę maiorē criminis indicat, & facit ſuſpitionē. & ſequiť ēt Angelus: Et ciuitatē, & ſanctuarium diſſipabit ppl's cum Duce venturo: & finis eius uaſtitas: & poſt finem belli ſtatuta deſolatio &c. Ciuitatē Hieroſolymā, & ſanctuarium: hoc eſt templū, diſſipauit ppl's Romanus cum Duce venturo: tūc.ſ. hoc eſt cū Veſpaſiano, vel Tito eius filio. Qualis aūt, & quanta fuerit Iudӕoꝝ calamitas, & miſeria in illa ciuitatis euerſione, narrat Ioſephus Iudęoꝝ vernaculus lib. vii. Iudaici belli in pluribus capitibus: ſed hic addit ēt Rabi Salomon: Quia ille ppl's.ſ.Romanus, & oēs alii Iudӕoꝝ aduerſarii ſimiliter vaſtabunť p Regē Meſſiam: quӕ verba nec Angelus dixit, nec Propheta ſcripſit: vnde, quā ꝯtineant veritatē, iudicēt legentes. Et finis eius.ſ.ciuitatis vaſtitas: hoc eſt deuaſtatio, & deſtructio, ſiue euerſio. Et poſt finē belli: qđ ſ.hāt Romani cū Iudęis (de quo ſupra) deſolatio ſtatuta.ſ. à Deo determinata in vindictā mortis Chriſti: vt iſra ſuo loco pbabiť. In illa eni ciuitatis euerſiōe, tot, & tāta fuerunt miſerāda: vt Ioſephus dicat, Titum,

Digitized by Google

eat, Titum, q vrbē ipſam obſederat, ſolitū
dicere pp multa portenta, Deū ita eſſe Iu
dæis iratū, vt timeret ne ei quoq; iraſce-
ret, ſi Iudęis ignoſceret. Itaq;, licet Titus
nō eēt crudelis, ſimiliterq; Veſpaſianus:
tū (impellente Deo) crudeli⁹, imo iuſtius
actū eſt, q̄ Romani vnq̄ aliàs ɔſueuerint.
Siqdem in ea vrbe perierūt fame, ferroq;
ſupra vndecies cētena Iudęo⁊ millia: ve
nundata vero ſunt plura q̄ nonaginta
millia captiuo⁊. Iudęi aūt, & maxime Ra
bi Salomon, nō dicit Poſt finē belli, ſed
vſq; ad finē belli, hoc modo lr̄am iterpre
tans: licet aūt, ꝙ oēs Iudæo⁊ aduerſarii
finalr̄ ſint per Meſſiā venturū vaſtandi,
& deſtruendi: tn̄ ſtatuta eſt à Deo, & de-
terminata ciuitatis ſuæ Hieroſolymæ de
ſolatio, & Regni Iudæo⁊, vſq; ad finem
belli Gog, & Magog, de qbus loquit̄ Eze
chiel. c. xxxviii. qui p Regem deuinceu-
tur Meſſiam, & reſtituet̄ ſibi: hoc eſt He-
bræis, ciuitas, & templū, & Regnū: i qua
ſua iterpretatione Rabi iſte tres cōmittit
errores. Prim⁹ eſt, ꝙ ciuitas Hieroſolyma,
& tēplū reſtaurari nō debent, & maxime
Iudæis: vt ifra lib. vii. ſuis locis ꝓbabit̄.
Secūdus, ꝙ ea dicit Rabi Salomon i hac
ſua declaratione, quę nec Angelus annū
tiauit, nec Daniel ſcripſit. Tertius, qa vbi
nos Latini habemus, Poſt finē belli, Rabi
Salomon inqt, Vſq; ad finē belli Gog, &
Magog. in qua ēt ſua declaratione duos
alios cōmittit errores. Primo mutādo di
ctionem illā, Poſt, in aliā dictionē, Vſq;,
dictioni nr̄æ nedū diſſimilē, ſed quodā-
modo ɔtrariā. Duæ enim dictiones i He
braico habent̄ idiomate: qua⁊ altera idē
ſignificat, qd̄ Adhuc: altera vero idem,
qd̄ Vſq;: & ambæ eiſdem ſcribunt̄ lr̄is,
ſiue characteribus: ſed ea⁊ ſignificatio p
diuerſam diſtinguit̄ punctationē: quæ fa
cillime mutari pōt ipſis manētibus lr̄is.
Adhuc, nanq; interdū in ſacris lr̄is idem
ſignificat, qd̄, Poſt: vt Ionæ. c. iii. Adhuc
quadraginta dies, & Niniue ſubuertet̄: &
ſm hunc ſenſum nr̄a extat trāſlatio, ſiue
æditio, quę Hebraice ſonat Od, & muta-
tā pūctatione ſonat Vſq;, & ſm hunc ſen
ſum accipit Rabi Salomon. Quod autē
ipſe Rabi hoc faciat, vt Angeli verba ad

Ioſeph⁹ de bello Iudaico lib. vii. c. xvi. Et à prima ſtructione tēpli quā Salomon Rex inchoauerat, uſq; ad hoc excidiū qd̄ euenit ſecūdo āno Pricipis veſpaſiani. 1130. colligūtur āni, & 7. mēſes. & dies. 15. A poſteriore uero, quā ſecūdo āno Cyri Regis Aggæ⁹ fecerat, uſq; ad excidiū, qd̄ Veſpaſiano Imperāte ſuſtinuit ciuitas, anni. 639. & dies. 45.

aliū ſenſum retorqueat, dupli deprehen-
dit̄. Primo, qa ſnīa ſm æditionē nr̄am
cum aliis Prophetis ɔuenit, ſua aūt mini
me. Secūdo, qa ipſe Rabi addit vnā di-
ctionē monoſyllabā, Ad, & Gog, & Ma-
gog, dicens, Vſq; ad finem belli Gog, &
Magog. Nā Angelus inqt tm̄, Poſt finē
belli: qd̄ de alio bello intelligi non pōt,
niſi de bello ppl'i Romani, & Ducis ven
turi: de qbus ſupra ſtatim dixerat. Rabi
aūt Salomon, Vſq; ad finē belli Gog, &
Magog, de qbus loqtur Ezechiel. c. 38.
Qui aūt ſint iſti Gog, & Magog, non eſt
huius loci diſputatio, ſed ſuo loco reſer
uatur. ſequit̄ ēt Angelus: Cōfirmabit aūt
pactū Hebdomada vna: qd̄ Rabi Salomō
in ſuis Cōmētariis, de pacto pacis inter-
pretat̄. inqt enim ipſe, Iudæos in illa ob-
ſidione inducias, ſiue treugas cū Romā-
nis feciſſe: quas poſtea nō ſeruantes bre-
ui tpe fregerūt: quapropter Romani eos
deſtruxerunt, & exterminauerūt vnà cū
ciuitate, & templo: & reliquam ppl'i par-
tem in hodiernam detruſerunt captiuita
tē: & ſic defecit hoſtia, & ſacrificiū: non
enim licet eis extra templū Hieroſolymi
tanū ſacrificare: vt Deuteronomii. c. xii.
Nos aūt Chriſtiani dicimus: Hmōi pactū
nō eſſe de pacto pacis, ſiue aliqua⁊ indu
cia⁊, cū Ioſephus de eis in Codice ſuo
de bello Iudaico nullā faciat mentionē:
ſed pactū iſtud eſſe legem nouā: hoc eſt
Euāgelicā: quā nobis ſtatuit Saluator no
ſter Chriſtus, imo potius docuit, q̄ vocat̄
pactū nouū: vt Hieremiæ. c. xxxi. & vt ſu
pra lib. iii. ꝓbatū eſt: quā legē nouā ipſe
Saluator noſter pdicauit, & docuit poſt
baptiſmū ſuū in prima vltimę Hebdoma
dis dimidia: vt ēt ſupius dixi. Et hoc il-
lud eſt, ꝙ ibidē dicit̄: In dimidio Hebdo
madis: & in vltia ei⁹ medietate deficiet
hoſtia, & ſacrificiū, & vſq; ad ɔſummationē
.ſ. mūdi pſeuerabit deſolatio. ſ. Iudæo⁊.
qd̄ & ipſimet (niſi cīno cæci eſſent) aper
te cognoſcere poſſent: cum ab eo tempo
re citra iam mille & quadringenti ſexa-
gintaſeptem anni elapſi ſint: ex quo in
hac ſunt, & perſeuerāt captiuitate: & ad-
huc in eorum pendet deſolatione cuius
finis ignoratur, cum nullum diuinū ha-

Digitized by Google

beat Prophetam, qui aliquã ſalutis ſuæ, ſiue liberationis ſpem ſibi polliceri poſſit: vnde veraciter apparet omnia i hoc capite per Angelum Danieli annuntiata, ſic punctaliter, & examuſſim Iudæis eueniſſe, ſicut Angelus ipſe prędixit, & annuntiauit. Quod ẽt non latuit Oſeam Prophetã. c. iii. vbi dicitur de ipſis Iudęis: Quia dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Epoth. Si igiť ciuitas Hieroſolyma euerſa eſt, & templũ demolitũ, & proſtratũ eſt: ergo Meſſias iã diu venit, cum in Daniele dicatur eũ venire debuiſſe pendentibus adhuc. lxx. illis Hebdomadibus: imo poſt ipſas: hoc eſt illis iam elapſis, ciuitas, ac templũ adhuc per. 33. annos, vel circiter: ſiue. 42. ſteterunt: quod tempus ipſis Hebræis à ſummo Deo datũ fuit: vt in eo temporis ſpatio poſſent pœnitẽtia tanti ſceleris, quantum fuit Chriſti occiſio, diuinã placare clementiam: quam pœnitentiam cũ facere nollent, merito Deus in tantæ impietatis vindictam, ipſos in hodiernam detruſit captiuitatem. Iuſtitia igitur ſempiterna: hoc eſt Chriſtus, ante ipſam venit euerſionem, poſtquam in eius vindictam illa facta fuit deſolatio.

¶ Magiſter Ioannes Baptiſta artium, & medicinę doctor, olim Iudęus, poſtea vero Chriſtianus, in ſuo Opuſculo cõfutationis Iudaicæ lecto ſuper. c. Danielis Prophetæ poſt confutationem opinionum Rabinorũ Hebręorum, vbi exponit catholicam expoſitionẽ, quæ huiuſmodi eſt ſm ipſum.

Ego autem, vt quod vobis promiſi, non exoluam, propter hoc non deſiſtam veram aggrediens expoſitionem, dico: ꝙ cũ Nabucodonoſoris ſomnium Danieli per Dei gratiam reuelatum fuerit: per quod quintũ Meſſiæ Regnum, cui finis non dabatur, manifeſtatum fuit, prout etiam per ſuas viſiones confirmatũ eſt. Quod quidem Regnum diebus Regni quarti Romanoꝝ. ſ. erat à Deo ſuſcitãdũ: fuerat quoq; Gog, & Magog: videlicet Antichriſti belli myſteriũ prænarratum: per quod Iſrael reliquiæ ſaluandæ erant. Intelligens q̃; ac perfecte pręmeditans, prout huius. c. principio ipſemet aſſerit: verba. c. xxix. Hieremiæ, dicentia: Cum cœperint impleri in Babylone. lxx. anni: viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonũ; vt reducã vos ad locũ iſtum. Ego enim ſcio cogitationes, quas cogito ſuper vos dicit dñs: per quę verba myſteria hic recitata denotata fuerunt. auidus ideo, & deſideroſus myſteriorum proceſſus intelligere, ſicut de eo Angelus teſtať, dicens: Quia vir deſiderioꝝ es: ſe in oratione poſuit: vt ea mediante deſiderio ſuo Deus ſatiſfaceret: & quod quidẽ per præſentem obtinuit viſionẽ. Non enim petitioni hic à Daniele factæ tantummodo Angeli verba reſponſiua eſſe videmus: nec, ꝙ niſi ſuper Babylonica reuerſione, & templi reædificatione ipſe orauerit per verba ſua docemur: quinimmo quẽadmodum Rabi Leui ait: ꝙ ad altiora, & ad longius tẽpus ſe extenderit, nobis innuit ipſo. c. principio, dicente: Ego. ſ. Rabi Dauid: intellexi in libris: quaſi diceret: perfecte myſteria in ipſis contenta meditatus ſum. Et hac de cauſa veniens Angelus ad eũ, inq̃t: Daniel nunc egreſſus ſum vt docerẽ te intellectionẽ ſup his. ſ. q̃ tu tanq̃ deſiderioꝝ vir ſcire deſideras. Tu aũt aĩaduerte ſermonẽ, & intellige viſionẽ: eſt eni magnoꝝ myſterioꝝ ꝯtentiua, magnaq́; intellectione indiget. Quoꝝ primũ eſt, quia. lxx. Hebdomades ſtatutũ eſt ſup pplm tuũ, & ſuper vrbẽ ſanctã tuã, & reliqua. Pro cuius viſionis intelligentia vera aĩaduertẽdum eſt: ꝙ tria in hac viſione principalr fuerũt Danieli myſteria reuelata. Primũ eni Chriſti myſteriũ fuit, in quo ſecũdi tẽpli reędificatio icludiť. Scdm vero, Hierlm, & tẽpli p Titũ deſtructio p partẽ illam: Et ciuitatẽ, & ſanctuariũ diſſipabit ppls Ducis venturi, & reliqua. Tertiũ qdẽ eſt deſolationis duratio p eã partẽ dicentẽ: Et vſq; ad finẽ belli ſtatuti deſolationes. & per illã: Et vſq; ad ꝯſummationẽ, & cõſtitutionẽ ꝑſeuerabit ſup deſolatũ. In prima itaq; pte ab Angelo ſic ꝓcediť: nã ad myſteriũ illud ꝯſũmãdũ. lxx. Hebdomadas

darum tps primo cõſtituit: ſecundo vero ad ſpecialium operum, quæ in eis fienda erant, declarationẽ deſcẽdit ibi ſecũda: Scito ergo, & aĩaduerte, & reliqua, vſq; ad clauſulã illã: Occidetur Chriſtus, & nõ illi incluſiue. Ego aũt priuſq̃ ad lræ expoſitionẽ accedã, volo tanq̃ de principali huius myſterii fundamento, qualr harum Hebdomadarum numerus capiendus ſit, à quo ẽt termino earum cõputatio incipiat, necnõ de termino, ad quem terminetur intelligatis: quibus habitis, viſionis intentionẽ facile (ſi volueritis) capietis: & vos nõ latere volo catholicos expoſitores in modo accipiendi Hebdomadã cũ Hebraicis cõuenire. Capiunt enim ipſi, ſicut & veſtri, Hebdomadã pro ſeptena annorum, dicẽtes. Lxx. Hebdomades. lxx. ſeptenas annorum eſſe, quæ numerum. 490. annorum faciunt. Sed videre volentes à quo tpe harum Hebdomadarum cõputatio incipiat: & vbi terminentur, non parua ſpeculatione indigemus. Veſtri enim. ſ. Iudæi: vt ſupra vobis innui, in hoc manifeſte deficiunt: nã. lxx. Hebdomadas cõputant à prima templi deſtructione per Nabucodonoſorẽ facta, incipiunt, dicuntq; eas in ſecũdi templi deſtructione terminare: quas quidẽ in partes duas ſic diuidunt: dicunt enim à primi templi deſtructione, vſq; ad reędificationẽ ſecundi, Hebdomades. x. fluxiſſe: quæ annos. 70. faciunt: aliis autẽ. 49. Hebdomadibus additis, efficitur numerus. 420. annorum: quibus dr templũ ſecundum perduraſſe. Huius aũt dicti falſitas per doctores veſtros Thalmud lib. q dicitur Magilla. c. i. apte patet. Per ſacræ enim ſcripturę hiſtorias oſtenditur, qualiter à primi tẽpli deſtructione, vſq; ad ſecundi ædificii finẽ, anni. 73. fluxerunt. Nam, quẽadmodũ ſupra, cũ probaui nõ poſſe de Cyro vſq; ad Chriſtũ Ducẽ intelligi, iterum recitaui Nabucodonoſor annis. 45. regnaſſet. 19. cuius templũ primũ menſe. 5. deſtructum eſt: ex quo ſequitur ipſum poſt templi ruinã annis. 27. perregnaſſe: poſt quẽ Euilmerodac (vt ipſi aſſerũt) annis regnauit. 23. deinde annis tribus Balthaſar, vt ex textu hr. Darius vero primus, ſicut hiſtorię ẽt narrant, annis duobus regnauit: & cõſequenter ſm veſtros Hebręos Cyrus annis trib⁹, & Aſſuerus, qui dr Arphaxat, regnauit annis. 14. Darius vero (vt ex textu hr) vſq; ad templi cõſummationem annis regnauit ſex: & ſic primæ eorum diuiſioni Hebdomada vna, annuſq; ſupſunt. Ex quo toti⁹ cõputi falſitas ſequitur: plus enim. 490. annis (vt per prædicta vr) à primi tẽpli deſtructione vſq; ad ſecundã fluxere: quod quidẽ ẽt infra vera Hebdomadarum calculatione vobis clarius manifeſtabitur. Deficiunt inſuper ipſi in termino, à quo ipſarum Hebdomadarum haud dubium, & ex conſequenti in termino, ad quem, eo quia per modum loquendi ſui Angelus, à quo tempore computatio hæc incipienda ſit, nos docet. Dicit enim, quod ab exitu ſermonis vt iterum ædificetur Hierlm: hoc eſt à primo verbo à dño procedente ſuper reditu ppli ad Hierlm, vt iterum ædificaretur: quod verbũ Hieremiæ. c. xxix. hr, ex ea parte dicente: Cum cœperint impleri in Babylone. 70. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbũ meum bonũ, vt reducã vos ad locũ iſtũ. Quod quidem in pręcedenti. c. Hieremię ipſemet Hieremias teſtatur, Regis Sedechiæ anno. 4. egreſſum fuiſſe reperitur: qui quidẽ annus Regni Nabucodonoſoris. 12. extitit: quapropter. lxx. Hebdomadarum cõputatio ab aliquo prædictorum temporum neceſſario incipere debet: quo probato per annorum cõputũ in terminum ad quem facile deueniemus. Nã ab anno Nabucodonoſoris. 12. cõputũ inchoãdo, cũ annis. 45. put veſtri Iudæi aſſerunt, ipſe regnauerit: ſubtractis ab his annis. 11. deſtructionẽ pcedẽtib⁹, à. 12. incluſiue, vſq; ad Regni eius finẽ, anni. 34. ſuperſunt: quib⁹ annis. 23. quib⁹ Euilmerodac regnauit additis, & annis tribus Balthaſar, hr de Regib⁹ Chaldęorum ab exitu pdicti ſermonis anni. 60. quibus ſi anni duo Darii Regni addantur, & ei⁹ nepotis Cyri. 30. necnõ &. 14. Aſſueri Cyri filii, & mariti Heſter: & anni ſex Darii ſecundi vſq; ad ſecũdi tẽpli cõſummationem, de Perſarum Regibus annos ſaciunt. lxx. quibus Chaldæorũ. lx. pmixtis: quod à verbis domini ad Hieremiã egreſſu,

vſq; ad ſecundi templi conſummationẽ, centum duodecim anni elapſi ſint, demonſtratur: his autem annis quadringẽtis & viginti, quib⁹ (vt veſtri teſtificant) templum ſecũdũ durauit ſuperadditis, habetur ꝙ ab exitu ſermonis vſq; ad vltimam templi deſtructionẽ anni.532.fluxerunt, à qbus anni.42.qbus dñi noſtri Ieſu Chriſti paſſio templi deſtructionẽ pręceſſit, prout oẽs ꝓcedunt, reſecatis, ſequitur ꝙ ab exitu ſermonis à Deo ꝑ Hieremiam de ſecundi templi reædificatione, vſq; ad paſſionis Chriſti annum, anni.490.fluxerunt: q numeꝝ.lxx.Hebdomadaꝝ per Angelũ Danieli annuntiatarum faciunt: ex qbus veſtroꝝ Iudæorũ Rabinoꝝ prauitas vnicuiq; notam ſe facit.

Literæ expoſitio.

His viſis literæ expoſitionem aggrediens, dico luce clarius patere per primã poſitionem Chriſti myſterium principaliter Danieli prędixiſſe, cui.lxx. Hebdomadaꝝ tempus ꝯſtituit. Temporis enim diſcurſus (vt viſum eſt) cum Angeli dicto ad vnguem ꝯuenit: & deinde cũcta, quæ dicta propoſitione ꝯtinentur, ad tale myſterium referunt. Nam clauſula illa: Et ad ducendum iuſtitiã ſempiternã, prout veſtri aſſerunt, Meſſiæ attribuit. necnon & illa: Et inungendum Sanctũ ſanctorum: quemadmodum ex doctorũ Thalmud colligitur. Præuaricatio autẽ, quę eadẽ paſſione conſummanda erat: peccatumq;, quod finẽ tunc accipere debebat, necnon & iniqtas, quæ ꝑ iuſtitiæ ſempiternę adductionẽ, ac Sancti ſanctorum inunctionẽ delenda erat, cum (vt ꝑ ſuperiora viſum eſt) de primi templi pęccatis, neq; ſecundi verificari poſſint: idcirco ꝙ ad originale peccatũ, quod per Chriſti paſſionẽ delendũ erat referant, neceſſario fateri cogimur: qua qdem paſſione viſio oĩs, & prophetia, quæ de tali myſterio locutę ſunt, finẽ, & conſummationem hr̃e debebant. & hoc præcipue ex modo eloquii ſui oſtendit Angelus, cum dicit: Et finẽ accipiat peccatũ, ſingulariter inqt. Per ſecundã vero propoſitionem, cum dr̃: Scito ergo, & aĩaduerte ab exitu ſermonis, & reliqua, ait: Notificat Danieli Angelus, qualiter ab exitu ſermonis.ſ. Nabucodonoſoris duodecim (vt ſupra viſum eſt) vſq; ad Chriſtũ Ducem: videlicet Chriſtũ, qui Dux per Prophetas vocatus eſt, Hebdomades ſeptẽ, & Hebdomades.lxii. fluere debebant: poſt quas in vltima Hebdomada paſſio eius ꝯſummanda erat, per eam partẽ dicentem: Et poſt Hebdomadas.lxii. occidetur Chriſtus, & nõ illi: diſtiguent.lxx. Hebdomades ꝓdictę ab Angelo in partes tres, ſm quod in earum qualibet aliquod ſpeciale myſteriũ conſummandũ erat. Nam primi tẽpli deſtructio, ꝙ iam præceſſerat, parte prima continebat. In ſecunda vero.ſ.in eius principio, erat tẽpli inſtauratio obtinenda: & hoc in anguſtia tempoꝝ: quemadmodũ Eſdras, & Hieremias teſtant. in fine aũt ſui virginis ꝯceptio, verbiq; incarnatio germinari debebat: ſed in vltima parte, quæ vltima Hebdomada exiſtit vltimi effectus Chriſti per ſuam paſſionem, & mortẽ finis erat, pro qua occideretur Chriſtus. Et non eſt illi, dixit: vbi per clauſulam hãc; Et non eſt illi, Angelus denotare voluit, ꝙ ſuæ paſſionis hora Chriſtus neminẽ habere debebat, qui vt à morte euaderet, pro ſe perfecto aĩo procuraret, quemadmodum tunc verificatũ fuit. Oẽs enim ſui, Iudæorum metu, ipſum reliquerunt: alii vero ad id, tanq̃ ad ſacrificium currebant. Quamobrem ea, quæ in ſecundo principali myſterio continentur, ab Angelo immediate poſita fuerunt de diſſipatione.ſ.ciuitatis, & ſanctuarii ꝑ Ducis vẽturi ppl̃m: videlicet Titi Veſpaſiani, quę in pœnã prędicti peccati ꝯtra Chriſtum cõmiſſi eſſe debebant: imo (vt hiſtorię narrant) parum poſt ſecuta ſunt.

Dixit aũt notãter: Diſſipabit ppl̃s Ducis venturi: vt oſtenderet Titum ad id non voluntarie iteruenire: ſed bene aliorum ppl̃oꝝ milites, qui cũ eo erant, quemadmodũ Ioſephus de hoc Iudaico bello teſtimoniũ perhibet. Ipſe enim ne ciuitas, & ſanctuariũ deſtruerent, & cum Iudęis primo, & tandẽ cum militibus ſummopere laborauit: id aũt obtinere non potuit, cũ ꝑ Chriſti occiſionẽ finis eius vaſtitas eſſet: q̃ vaſtitas vſq; ad ſtatuti Anti

chriſti

Digitized by Google

chriſti belli finem duratura erat: & ipſa Hierl'm erat diuerſas deſolationes paſſura,quẽadmodũ hucuſq;(vt hiſtoriæ narrant)de ea viſum eſt.Sed ꝑ hanc particulam quoddã,ad tertium principale myſteriũ ꝑtinẽs,incidẽter Angelus tetigit: quãobrem ad ſecũdũ ĩmediate reuertiť, dicitq́;:Quod Dux ille Titus pactũ multis Hebdomada vna magnificare debebat.i.debebat eis ꝑſuadere.ſ.Iudæis: vt ſecũ in pactũ venire vellent, quẽadmodum Rabi Leui ait:ne ciuitas,& ſanctuarium deſtruerenť.Sed cũ id ab eis obtinere nõ potuerit,iõ in dimidio Hebdomadis,vt hoſtia,& ſanctuarium deficerent,per templi ruinã cauſare debebat: cuius cãm aſſignans Angelus ꝯcludit,& dicit:Quod ꝑꝑ abominationes erit deſolans:hoc eſt ipſe Titus deſolans ꝑꝑ abominationes ex operibus Iudęoꝝ contra Chriſtum factis,vrgentes ciuitatem,& tẽplum deſolabit. Quę quidem deſolatio vſq; ad conſtitutum Antichriſti bellum (vt ſupra viſum eſt)perſeueranda erit: ꝑ quam particulam tertiũ principale myſterium Angelus tetigit.Ex qbus concluditur:Vos Iudæos alium Meſſiam, ſeu aliam ſalutem q̃ illam,quæ poſt Gog, & Magog bellum,per Dei gratiã vobis reſeruata eſt,expectare nõ debere. De qua ſalute,cum per prophetias à prophetis: Meſſiæ myſteriũ prædicantibus diſtinctas à Prophetis loquatur, in hoc opere varijs in locis(prout materia diſputationis exigebat)collocauimus.

¶ Idem Daniel.c.ii. In diebus aũt Regnoꝛũ illoꝝ ſuſcitabit Deus cœli Regnum,quod in æternum non diſſipabitur:& Regnum eius alteri populo non tradetur:cõminuet autem, & cõſumet vniuerſa Regna hęc, & ipſum ſtabit in æternum,& reliqua.

Item ipſe idem Daniel capite.vii.de quatuor beſtijs,quas uidit,leęna.ſ.urſo,& pardo,uel ipſis beſtijs ſimilib⁹: & de quarta etiam beſtia terribili, mirabiliq́;,ac forti,cęteris diſſimili, quã nulli cõparat beſtiæ:& hęc quarta decem habebat cornua.& ecce,ipſo Daniele eam beſtiam cõſpiciente, cornũ aliud paruulum ortum eſt ipſi beſtiæ in medio aliorum cornuum, & reliqua.

Cap. VI.

DVabus inſuper alijs diſſimilibus uiſionibus unius.ſ.ſtatuæ ꝑgrandis,& diuerſoꝝ metallorũ,& quatuor beſtiarum terribilium ualde Daniel Propheta ab Omnipotenti Deo irradiatus,Chriſtum Meſſiam iam diu ueniſſe nobis aperte demonſtrat, capitibus ſecũdo,& ſeptimo ſuę prophetię. In ſecũdo namq; capite,ſomnium quod Nabucodonoſor Babyloniæ Rex,& uigil factus obliuioni mandauerat primo narrauit: deinde quid ſignificaret aperuit. Viderat enim Rex in ſomnis ſtatuam quandam aũt fictilem:uigil poſtea factus, ꝯuocatis ariolis,magis,& maleficis ſuis, ac Chaldęis,ut ſibi ſuum indicarent ſomnium q̃rebat:ipſis aũt neſcientibus,introductus tandem fuit Daniel,qui Regi ſic ait: Myſterium quod Rex interrogat,ſapientes, magi,arioli,& haruſpices nequeunt indicare Regi:ſed eſt Deus in cœlo reuelans myſteria:qui indicauit tibi Rex, q̃ uentura ſunt in nouiſſimis temporibus. Somniumq́; quod Rex uiderat ſibi narrauit:quo narrato,ipſius quoq; ſomnii ſignificationẽ expoſuit. Et primo de quatuor Regnis ſibi inuicem tunc ſuccedere debentibus:quorum primum erat Babyloniorum,ſiue Chaldęorum, cui ipſe præerat Nabucodonoſor Rex:quod per caput aureum ipſius ſtatuę ſignificabať. Secundũ uero Regnum,erat Perſarum, & Medoꝝ,cui ꝑfuit Cyrus Perſaꝝ Rex, deuicto Dario Medorum Rege: quod Regnum per ipſius ſtatuę pectus,& brachia ex argento præfigurabatur,ad oſtẽdendum,quod ſicut ſtatua duo brachia in uno habebat pectore, ita ex duobus Regnis:Medorum ſcilicet,& Perſarum, unum tantũ Regnũ fieret: ſcilicet Cyri. Tertium Regnum fuit Gręcorum,cui ꝓfuit Alexander Magnus:quod Regnum per uentrem, & femora ipſius ſtatuæ ex ære ſignificabatur. Quartũ uero Regnũ fuit Romanorum:quod mortuo Alexandro Magno ualde magnum,& potentiſſimum effectũ fuit: & per tibias ferreas,

Digitized by Google

& pedes partim ferreos, & partim teſtaceos figuli ſignificabat. Sed quia poſtea fuit diuiſum in Imperiū Cōſtātinopolitanū, & Romanorum, ideo ſtatua illa habebat pedes, & tibias partim ferreas, & partim teſtaceas. Sequitur poſtea Daniel, vt Regnū oſtendat Regis Meſſię, dicens: In diebus aūt Regnorum illorum: hoc eſt in diebus Regni ipſorum Romanorum: quod Regnum, licet vnū tantū eſſet, Regnū ipſum tñ in plurali ꝓtulit numero, dicens: Regnorum: & hoc, qm̄ ipſum Regnū ex multis erat Regnis efficiēdum. & ſequitur Propheta: Suſcitabit Deus cœli Regnum: quod in æternum non diſſipabitur: & Regnū eius alteri populo non tradetur: cōminuet autem, & ꝯſummet vniuerſa Regna hęc, & ipſum ſtabit in æternum, ſm quod vidiſti, ꝙ de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus: & cōminuet teſtam, & ferrum, & æs, & argentū, & aurum. Deus magnus oſtēdit Regi, quæ ventura ſunt poſtea, & verum eſt ſomnium, & fidelis interpretatio eius. vnde ipſe Daniel cap. vii. inquit: Oēs populus, Tribus, & linguę ſeruient ei, quia ꝓpe finem mundi oēs gentes ad Chriſti fidem ꝯfugient. Regnum hoc, quod non corrumpetur, & in æternum non diſſipabitur, eſt ꝑfecto Regnū Regis Meſſiæ: quod eo incepit tpe, quo vltimum antedictorū quatuor Regnorum .ſ. Romanum Regnum in magna erat poteſtate, & fortitudine, & in magno extitit robore, tpe .ſ. Octauiani Cęſaris Auguſti Imperatoris Romani: anno enim eius Imperii quadrageſimoſecūdo, in initio ipſius anni natus fuit Chriſtus ex glorioſiſſima virgine Maria in Bethleem Iuda: vt Lucę cap. ii. Factum eſt aūt cū eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret, & peperit filium ſuum primogenitum. Quod verū eſſe ꝓbatur auctoritate Pſalmi ſecundi, vbi dicit Dei filius Meſſias: Ego autem ꝯſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montē ſanctum eius, prædicans preceptum eius. Quæ verba, ſm veritatem Hebraicā, ſic ſonant: Ego autem orditus ſum Regem meum ſuper Sion montem ſanctum meū, annuntiabo Dei pręceptum. Auguſtus nanque Cęſar, deuictis prius Bruto, & Caſſio, ac Marcoantonio, & iam toto orbe pacato, vt oſtenderet Regnum ipſum ad eum ſolum ſpectare, totius orbis deſcriptionem fieri mandauit, quaſi eius Regni nouam caperet poſſeſſionem: vt Lucę cap. ii. Exiit ædictum à Cęſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis &c. Eo igitur tempore Chriſtus Ieſus ſm carnem ex virgine natus eſt, vt ſuperius dixi: & ſic Meſſię Regnum in diebus quarti Regni potentiſſimi ſuſcitatum fuit: quod Meſſię Regnū in æternum nō eſſet diſſipandum, & alteri non eſſet populo tradendum, imo in æternum ſtaret, & perduraret in cœleſti .ſ. beatitudine, quia ſpirituale Regnū eſſe debebat, & ſic fuit, dicente ipſo Saluatore noſtro Ioan. cap. xviii. Regnum meū non eſt de hoc mūdo. Et per quod Regnum omnia alia Regna terrena per varia metallorum genera pręfigurata comminuerentur. Et hoc per lapidem abſciſſum de monte ſine manibus: hoc eſt per Regem Meſſiam ſine virili ſemine natū: ſcilicet ex virgine: per quem lapidē tam apud Hebræos, quam Chriſtianos Rex Meſſias ad literam intelligitur: vt ſupra lib. ii. caplo duodecimo probatum extitit. De quo lapide etiam dicitur Pſal. cxvii. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus lapis verus inuentus in legis litera reprobatus eſt à Iudæis ædificantibus: ſed à Deo patre factus eſt in caput: vt duos connecteret parietes: vnum .ſ. de circūciſione: hoc eſt de Iudęis: & alium de preputio: hoc eſt de Gentilibus: in vno nouo hoīe .i. in ſemetipſo. Et factus eſt mirabilis in oculis nr̄is: non in illorum, qui eum reprobauerūt: ſed in nr̄is, qui eum credendo ſuſcepimus. Et hic lapis ſingularis eſt dies ſalutis nr̄ę: in quo vel à morte ſurreximus, vel mœrore peccati depoſito, in nouitate vitę lętamur. Quod autem per hunc lapidem angularem intelligatur Meſſias, Rabi Salomon in Cōmentariis ſuper Micheæ caplo quinto: teſtatur ſuper illud: Et tu Bethleē Ephrata ex te mihi egredietur Meſſiach filius Dauid, ſicut ipſe ait Pſal. cēteſimodecimoſeptimo, allegās hāc literam

Digitized by Google

terã: Lapidem, quem reprobauerũt ædificantes &c. De quo etiam lapide angulari ſic habetur Eſaię.c.xxviii. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum angularẽ pretioſum in fundamento fundatum: & qui credididerit, non feſtinet. vel iuxta. LXX. interpretes, & Beatum Petrum in ſua prima Epiſtola.c.ii.& Actuum.c.iiii. Non confundetur: quę verba p Chaldaicam interpretationem ſic interpretãtur: Ecce ego ſtatuens in Sion Regem Meſſiam, Regẽ potentem angularem &c. De quo etiam lapide Saluator noſter Iudæis locutus eſt, Matthæi.c.xxi. Spirituale nempe Regnum Chriſti eſſe debebat, cum Regnũ illud Romanum eſſet ſibi ſubiiciẽdum: quod per fidem: hoc eſt per fidei ſuſceptionem intelligendum eſt. ſic enim adimpletum fuit, & maxime tempore Cõſtãtini Imperatoris, & Beati Siluestri papę. Eo nanq; tempore Romanum Imperium per fidem veram ipſi Ieſu Chriſto fuit, & eſt ſubiectum. publice enim & impune tunc cuiq; ad Chriſti fidem confugere licuit: nã prius tam in vrbe Romana, q̃ alibi Chriſtiani multis cruciabãtur tormẽtis. Quo tamẽ non obſtante, Chriſti nomen, & fides deleri non potuit: immo multo magis augebatur in dies. in cuius rei ſignum audi Tertullianũ Carthaginenſem in Apologia ad Romanos iudices ita clamantem: Sed hoc agite boni Præſides, cruciate, torquete, damnate, atterite nos: probatio eſt enim innocentiæ noſtræ iniquitas veſtra: ideo nos hęc pati Deus patitur: nam & proximam ad lenonem damnando Chriſtianã potius, q̃ ad leonem confeſſi eſtis labem pudicitię apud nos atrociorem omni pœna, & omni morte reputari. Nec quicquam tamen proficit exquiſita crudelitas veſtra: immo magis illecebra eſt noſtræ ſectæ: plures enim efficimur quoties metimur à vobis: ſemen eſt ſanguis Chriſtianorũ, omnia impleuimus &c. Origenes quoq; in quarto Periarchon libro inquit: Innumerabiles in ſingulis mundi regionibus homines relictis patriis legibus, Chriſtianam legẽ ſubito ſuſcepiſſe, omniaq; tormentorũ genera, & mortem in eius gloriam libentiſſime & tuliſſe, & quotidie ferre. Quod autem Regnum Chriſti ſpirituale deberet eſſe, & non temporale, confirmatur etiam .ii. Regum.c.vii. vbi Nathan Propheta inquit Dauid: Cumq; completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de vẽtre tuo: hic ergo qui poſt Dauid mortẽ naſcitur Salomon eſſe nõ poteſt, immo eſt Meſſias Rex: vt etiam ſuperius probaui in primo huius operis libro.c.xx. Nam Meſſias non temporale ſicut Salomon, ſed æternum Deo templum ædificat. Sequitur inſuper ſic Deus ad Nathan: Et reparabo Regnum eius, hic ædificabit mihi domum nomini meo, & dirigam thronum eius vſq; in æternum: ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium.ſ. quia Meſſias Dei filius magis eſt, q̃ Dauid. & paulo poſt addit: Et Regnum eius erit vſq; in æternũ corãm me.ſ. quia in ſpiritualibus bonis, non autem temporalibus, & corporalibus. ideo ſubiungit: Et thronus eius erit erectus vſq; in æternum. Cum autẽ hæc iam diu adimpleta fuerint: ergo Meſſias iam diu venit. Opponit Iudęus, dicẽs: Duo huic noſtrę obſtare interpretationi: alterum, ꝙ Imperator, ſiue Rex Romanorum in Imperio, & poteſtate adhuc pſtat, & perſeuerat, ex quo eius Regnum non eſt deletum, & finitum: alterum vero eſt, ꝙ Pontifex Romanus, qui (vt aiũt Chriſtiani) Chriſti Vicarius eſt in terris, Regnum habet temporale: multarũ enĩ ciuitatum dominiũ habet: & quomodo eius Regnum ſpirituale poteſt eſſe? Reſponſio. Licet Imperator in Imperio, & poteſtate magna adhuc perſtet, & perſeueret, Propheta tamen à veritate nõ deuiauit. Non enim dixit ipſe: ꝙ finito Romanorum Regno, ſuſcitaretur Regnum Meſſiach: ſed ꝙ in diebus Regnorum illorum.i. Romani Regni: hoc eſt eo Regno adhuc pendente, & regnante: quo tamen non obſtante Imperium Romanum ſummo Pontifici in multis conſtat eſſe ſubiectum. Cũ enim Imperator Romanus Chriſtianus ſit, dubitari minim-

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

pōt, q̄n ipſe quoq; in rebus fidei, eccleſiaſticisq; eccleſię catholicæ, tanq̄ Chriſtianus parere teneatur. Inſuper in eius coronatione, quādo ipſe Imperator à ſummo Pontifice Imperiali diademate inſignitur: nōne videtur ab eo tanquam ſuperiore, regimen adminiſtrandi Imperium, ſi nō in totum aſſumere, ſaltem in eo confirmari? Adde quoq; hoc aliud, ꝙ quotieſcunq; ſancta eccleſia, vel ab infidelibus, vel ab aliquibus peruerſis Chriſtianis vi opprimitur, Imperator à ſūmo Pontifice requiſitus, ei ſuccurrere tenet. In quibus omnibus Chriſti Regnū præferri, & antecedere manifeſte cognoſcit. Nonne tibi hæc aliquid importare vidētur? Ad alteram vero partem, in qua negant Chriſti Regnum eſſe ſpirituale, eo ꝙ etiam habeat temporale. Reſpondetur, Chriſtum Ieſum Pontificibus Vicariis ſuis, ac ſucceſſoribus in ſpiritualibus rebus, & diuinis proprie reliquiſſe Imperium, ſiue Regnum vſq; ad huius mundi finem. Vnde ſubſtantialis, & propria inquantum Pontifices ſunt, & Chriſti Vicarii, iuriſditio ſe in ipſis ſpiritualibus, & diuinis extendit, dicente Saluatore noſtro Ioan. c. xviii. Regnum meū non eſt de hoc mundo. Rerum vero Romanarum, & ſæcularium dominatio, & adminiſtratio Pōtificibus acceſſoria eſt, tanquam accidens, non inquantum Vicarii Dei, ſed inquantū Conſtantini Cæſaris ſunt hæredes, ſiue donatarii. Ipſe enim Conſtantinus eos Pontifices, ſiue potius eccleſiam Ieſu Chriſti ciuitatibus prædictis condonauit: licet enim Pontifices ipſi in temporali etiam dominium habeant: non tollit tamen propter hoc, quin in ſpirituali legitimi, & veri Chriſti Vicarii eſſe poſſint. Nec ꝓpterea cuiquam abſurdum, & inconueniens videatur, quin immo conuenientiſſimum, & quodammodo neceſſarium eſt, ipſos ēt temporaliter regnare: & eo maxime, vt latrunculi, & publici bonorum raptores, qui (vt ex rapto viuant) quoſcunq; opprimere, & vi infeſtare audent, ſi ſpirituali ſceptro admoniti ab huiuſmodi violētiis ceſſare, & corrigi noluerint: imo eo ſpreto perſeuerare audeant, poſſint ſeculari quoq; ſceptro puniri. Nunc tēpus admonet, vt ad aliam Danielis prophetiam, de qua ſupra in titulo huius capitis accedat, vt ex ambabus poſtea ſimul, & pariter Meſſiam veniſſe oſtendatur. Si enim Prophetę verba adimpleta fuiſſe oſtendetur: vt Meſſias venerit concedi, & fateri oportet. Inquit enim Daniel. c. vii. Videbam in viſione mea nocte: & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno: & quatuor beſtiæ grādes aſcēdebant de mari diuerſæ inter ſe: & oēs ipſas quatuor deſcribit beſtias ſigillati. Prima erat quaſi leæna, & habebat alas aquilæ &c. Secunda erat ſimilis vrſo, & tres erant dentium ordines in eius ore &c. Tertia erat quaſi pardus, & alas habebat quaſi auis quatuor ſuper ſe &c. Quarta vero erat terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos comedens, atq; cōminuēs, & reliqua pedibus ſuis conculcans: diſſimilis autem erat cæteris beſtiis, & cornua habebat decem: & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt in medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius: & ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia &c. Sub quibus quatuor beſtiarū figuris quatuor Regna (vt inq̄t Daniel) ſignificabantur. Per quartam beſtiam Iudęi omnes Imperium Romanum intelligi volunt. Quoniā vero Daniel ait: quartam beſtiam deſtruēdam eſſe per Regnū à Deo cœli ſuſcitandū, exponunt Iudęi Romanum Imperium in aduentu Meſſię deſtrui debere. Addunt Regnum eccleſiæ idem omnino eſſe, atq; Romanum illud antiquum, licet antiquus: vnde concludunt Imperium Regnum eſſe poſtquam per Meſſiam ab eis expectatū eſt diſſoluendum. Quod quidem inde confirmant, quia Daniel ait: ex quarta beſtia cornu paruulum pullulare: quod ſermones contra excelſum loquatur, qualem volunt fuiſſe Ieſum, eiuſq; Vicarium. Huiuſmodi vero machinatio falſa eſt: nā quia Regni Romani ratio in rebus corporalibus, ſiue temporalibus conſiſtit:

Scrutiniū ſcripturaꝝ diſt. vii. c. i. vult p iſta regna ſignificari, ꝙ idolatria dīſtruēda eſſet tpe Meſſiæ vniuerſaliter p oīa Regna mūdi.

Chriſtiani

Chriſtiani Regni ratio in rebus omnino incorporalibus, ſiue ſpiritualibus. Diuerſa igitur Regna ſunt: vnde etiam hodie Imperatorem noſtrum à Pontifice diuerſum eſſe videmus: tamen quia Daniel dicit: ꝙ illud cornu faciebat bellum cōtra ſanctos, & præualebat eis: quod de Ieſu, eiuſq; Vicario ei ſimili dici nullo modo poteſt. Adde ꝙ ibidem Daniel prędicit: quartam beſtiam perituram, quando veniet ille, quaſi filius hominis in nubib⁹ cœli. Totum hoc in ſecundo Chriſti aduentu eſt adimplendum: quando cū maieſtate, & potentia ſumma accedet ad iudicandum. Nullo autem modo in aduentu primo, in quo non potens, magnificuſq;: ſed tanquam lapis abſciſſus, & abiectus venturus à Daniele, & aliis Prophetis prænuntiatur. Cornu vero illud Antichriſtus erit: paruum ſcilicet: quia ex viliori Iudæorum fęce Antichriſtus trahet originem. Annectitur quartę beſtię: ideſt tyrānicę poteſtati. Beſtia enim hęc tyrannidem vniuerſam mundi ſignificat ab initio Romę, vſq; ad mundi finem: quę vnà cum ſummo tyrāno Antichriſto ventura eſt in ſecundo Chriſti aduentu ad Iudicium circa finem mundi. dicit enim Daniel: Iudicium ſedit, ſiue ſedebit. dicit rurſus ſtatim: Vt auferatur potentia, & conteratur, & diſpereat vſque in finem. Regnum autem, & poteſtas, & magnitudo Regni, quæ eſt ſubter omne cœlum detur populo ſanctorum altiſſimi: quia oē quod includitur infra ambitū vltimū cœli empyrei, dabiť ſanctis, quia totum cedet ad gloriam electorum. Vnde ex huiuſmodi verbis patet, ꝙ non loquitur Daniel tantū de Regno terreno, ſed etiam cœleſti. Sunt qui volunt cornu illo nō modo Antichriſtum, verum etiam tyrannicam hæreſim, hæreticamq; tyrannidem Maumethis Regis Arabum ſignificari. eſſe enim aiunt imaginem Antichriſti, quemadmodum Ioannes baptiſta fuit imago Chriſti. Qđ autem quarta beſtia tyrannidem vniuerſam in qualibet mundi parte à Romanis primis exortam vſq; ad Antichriſtum, & mūdi finem ſignificet, ex eo patet, ꝙ oēs etiam Iudęi conſentiunt, per beſtiā primam ſignificari vniuerſam mundi tyrānidem ab initio mūdi, vſq; ad Nabucodonoſor. exitus enim rez exordiis ꝓportione quadam ꝯgruere debent. Ex antedictis igitur Danielis prophetiis ſicut ſupra adipletis patet, Meſſię tēpus ꝑteriiſſe, & per conſequens eum iā diu veniſſe.

¶ Itē Eſaias. c. lxvi. Ad quē reſpiciā, niſi ad paupculū, & ꝯtritū ſpiritu, & trementem ſermones meos? Qui immolat bouē, quaſi qui iterficiat virū: q mactat pecus, quaſi q excerebret canem: q offert oblationē, quaſi q ſanguinē ſuillū offerat: q recordať thuris, quaſi q bñdicat idolo. ex ꝓdictis patet, qūo Meſſię legalia debebāt ceſſare, & qūo poſt eius aduētum oia illa debebant eſſe Deo abominabilia, ſicut homicidium eſt Deo abominabile: vñ ſnīa eſt: Quod ſicut homicidiū, & ſacrificium idolorū erant tunc prohibita, ita poſt Meſſiæ aduentum legalia ſunt Deo infenſa, & prohibita.

VT aūt Iudęorum fatuitatem in ſequēdo prauā maiorū ſuorū doctrinam facilius oēs cognoſcāt, volo hic de quodā falſiſſimo ſuppoſito p eos facto, i quo Iudęorū oium error circa oē Meſſię myſteriū q̄maxime fundať, vobis notitiā tradere: & ipſius falſitatis demōſtratiuis rōnibus vos Dei auxilio certificare. Dīt enim Romanorū Regnū à Daniele hic i quartū figuratū, & Chriſti Regnū vnū & idē eē: necnō & Romanū Regnū eſſe in duo Regna diuiſum: qa. ſ. in Chriſtianū Regnū, & Maumethanū: ex quo affirmare volūt qntū Regnū Meſſię hic figuratū nōdum ſuſcitatū, ſed adhuc ſuſcitādū eē: cuius ſuppoſiti falſitas ex multis manifeſtať: nā Chriſti Regnū cū Romano ipoſſibile ē vnū: Regnū. n. Chriſti ſm carnē à Iudęis ortū habuit, qa à Bethleē Galileę, & nō à Romanis: & vltra hoc prius q̄ Romanū Regnū Regno Xpi ſubiugaı eť, fuit ab eo variis pſecutionib⁹ vexatū: ꝓut mltitudo martyrū, q ſub Impatorib⁹ martyrizati ſunt teſtimoniū phibet. Rōanū quoq; Regnū mūdanū, & terrenū fuit armorū vi acqſitū:

Chriſti vero Regnum (prout Daniel teſtatur) cœli Regnum eſt: quod non cum armis, ſed prædicationibus, & miraculis ſibi alia Regna ſubiugauit: quod fatetur ipſemet Chriſtus, dicens: Regnum meũ non eſt de hoc mundo. Pręterea Romanum Regnum in Regnum Maumethenſium diuiſum eſſe non potuit: cum illud poſt Chriſti Regnum ortũ habuerit: quo tẽpore Romanum Regnum iam nomen amiſerat, & Chriſti Regno ſubiectũ erat: & ſi nouiſſimis diebus ab eo Reges decem à Daniele per decem cornua figuratos ſuſcitãdi ſint: ex quibꝰ Antichriſtus egredietur: poſt cuius debellationem omnia Chriſto ſubiicientur, & prophetię conſummatio prorſus tunc erit: ſuꝑ quo & ipſe Daniel. c. vii. vaticinatꝛ, cũ ſecũdũ Chriſti aduentum deſcribit, qui erit ad Antichriſti Regnum debellandum: de quo ipſe mentionem facit, figurando illud per cornu paruulũ, quod de medio decem cornuum quartæ beſtiæ oriebatꝛ. Quod quidem per quintũ Regnum deſtruendum erat, inquit enim: Conſiderabam cornua: & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum: & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius. Quo in loco veſtri Rabini ſumẽrẽt figuram hanc Chriſto Ieſu attribuendo, fundantes ſe ſuꝑ cornu paruulo à quarta beſtia apparente: quod quidem dicũt Chriſti figuraſſe Regnũ, quod à Romanis ortum habuit, & in ſui principio debile fuit: necnon & ſuper verbis, quę circa cap. finẽ ꝑtinentꝛ, dicentibꝰ: Et ſermones ꝯtra excelſum loquetꝛ, & ſanctos altiſſimi ꝯteret: q̃ ſuꝑ Ieſu verificata eẽ aiũt: qui multa pluralitatem in diuinis denotantia docuit: & identitatem perſonarum Dei, & hominis: necnon & alia plura, quæ contra Phariſaicam doctrinam aſſiſtunt. Ex quibus concludere nitũtur, Regnum hoc Chriſti per quintum Regnum à Daniele viſum deſtruendũ eſſe: quod Regnum Meſſiæ veſtri, quẽ in vanum expectatis, eſſe fingunt: quorũ falſitatem ex eo cognoſcere poteſtis, quia ĩpoſſibile eſt, ꝙ cornu illud paruũ Chriſtum Ieſum figuraſſet, qui ſm̃ carnem à Iudæa ortum habuit, cum illud à quarta beſtia Romanum Regnum figurante orietur. Pręterea Daniel, de medio aliorũ decẽ cornuũ cornu illud oriri videbat: quod Chriſto aliquo modo attribui nõ põt: neceſſe enim fuiſſet aut poſt decimũ Romanorum Regnum Chriſtum veniſſe, prout Rabi Leui velle videtur: aut ꝙ in eius aduentu Romanum Regnũ decem Reges ſimul habuiſſet: horum autẽ vtrunq; vanum eſt dicere: nec locus datur, vnde verificari poſſint. Cumq; dicit Daniel: Et tres Reges humiliabit: quod eſt interpretatio viſionis trium cornuũ, quæ per ortum paruuli cornu à facie beſtiæ de decẽ cornibus euulſa ſunt. Quomodo veſtri id in Chriſtũ verificare poterunt: nunqd forte tres tm̃ Reges Chriſti Regno humillati ſunt? Qua inſuper veritate fundantur veſtri? quomodo dicunt Chriſtum ſermones cõtra excelſum locutum eſſe? ipſumq; altiſſimi ſanctos cõterere? cum oppoſitum de directo in eo viſum ſit? Si autem ſuper hoc myſterio certificari magis vultis: verba immediate ſequentia diligenter attendite, cũ inquit: Et putabit, ꝙ poſſit mutare tempora, & legẽ, & tradentur in manus eius vſq; ad tempus, & tempora, & dimidiũ temporis. Dicit enim: Et putabit, ꝙ poſſit mutare, non autem, Mutabit. Chriſtus vero ea, quæ per nouam legem ex antiqua mutanda erant, mutauit. huic quoq; ſui appetitus conceſſioni limitatum tempus aſſignatur, cum dicitur: Et tradẽtur in manu eius vſq; ad tempus, & tempora, & dimidium temporis: quod quidem eſt ſpatium annorum triũ cum dimidio: Chriſti vero Regnum ſcitis duraſſe iam mille quingentis & quatuordecim annis: & adhuc in æternum, & in ſæculũ ſæculi (teſtãte ſcriptura) duraturum eſt. Tempus autem, & tempora, dimidiumq; temporis ſpatium annorum trium cum dimidio eſſe per ſacram ſcripturam pleriſq; locis certificamur: crebro enim tempus pro ſpatio anni vnius in ea accipitꝛ: & vos non latere ſcio terminorum infinitatem, qui à doctoribus veſtris ſuper Chriſti fidei ablatione, & veſtri expectati Meſſię

Digitized by Google

ti Meſſiæ ſurrectione, per hæc verba cal culati ſunt: qui quidem termini fuerunt, & ſunt omnes elapſi iam, & Chriſti tamē fides in æternum ſtat, Meſſias aūt veſter nondum venit. Deniq; Danielem referē tem aſpicitis, ꝙ ꝓpter vocem ſermonū grandium, quos cornu illud loquebat, videbat: qm̄ interfecta eſſet beſtia, & periſſet corpus eius, traditaq; eſſet ad comburendum igni. Quod de Romano Imperio Chriſti tpe verificatum eſſe affirmare minime poteſtis. Certum eſt enim (ꝓut hiſtoriæ narrant) ꝙ per longum tp̄s poſt Chriſti dies Romanum Imperium ꝑmanentiam habuit. Recedant igitur hæ prauæ veſtroꝝ opiniones Rabinoꝝ à cordibus veſtris: & cum catholicis Chriſtianis dicite Danielem per cornu paruum iniquum Antichriſti Regnum figuraſſe: quod oriturum eſt, qn̄ à reſiduis Romani Imperii in aliquibus partibus mundi exiſtentibus, inſurgent decē Reges mundi, qui per decem cornua à Daniele viſa figurantur. Quod quidem Regnum per quintum Regnum Chriſti: quod diebus quarti Regni Romani ſuſcitatū iam fuit, deſtruetur. Veniet enim iteꝝ tunc ſecundo Chriſtus: & ipſum, qui ſuperbia ſua ſe Deum faciet, ſpiritu oris ſui interficiet. Quo tpe (vt omnes Prophetæ clamant) ꝓdigia, & iudicia magna in orbe toto faciet: & poſt illud dabit ei poteſtas, & Regnum vniuerſale. ſ. & perpetuum ita, ꝙ apud omnes erit ipſe Chriſtus vnus, & nomen eius vnum, ipſo Daniele dicēte: Aſpiciebam ego in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquum dierū peruenit: & in conſpectu eius obtulerūt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum, & oēs populi, Tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & Regnum eius, quod non corrumpetur. Qua qdem viſione ſic ſtante, cōſiderare debetis, qa dicit: ꝙ ille qui cum nubibus cœli veniebat, quaſi filius hominis erat. Hic enim ſecūdū aduentū Chriſti figurauit, q non ꝓprie filius hominis fuit, ſed apparēter. fuit enim Dei filius. Vos autem Iudæi in

Catholica expoſitio

confuſionem veſtrā, dicitis Meſſiam verum hominem ex matre, & ex humano ſemine natum, ſiue naſci debere, vel naſciturum eſſe. Et ſup hoc errore fundati ſpreuiſtis factorem veſtrū, & adhuc ſpernitis. vnde (quemadmodum Hieremias ait) proiecta eſt de cœlo in terram inclyta Iſrael, & ſup vos alieni capita ſua mouēt, factiq; eſtis in opprobrium omnium gentium: in quo ſtatu permanſuri eſtis vſquequo miſericordiæ ſuæ recordatus Deus vultum ſuum ad vos conuertet, & illuminabimini, redemptoremq; veſtrum Ieſum, quem confixiſtis cognoſcetis: qđ quidem erit, quādo Antichriſti myſteria ꝯſummabuntur. Quanta igitur gratia impartiatur his, qui iſto interim à Deo vocantur: qui habet intellectum iudicandi, iudicet. Ego equidem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo, qui prædeſtinauit me in benedictionē ſuam ſpiritualem, ideoq; & vos omne impedimētum deponentes, ad propoſitum vobis certamen currite: quo à laqueis per veſtros Rabinos vobis poſitis cum Chriſto Ieſu liberari ſtudeatis, qui propoſito ſibi gaudio confuſione contempta pro nobis Crucem ſuſtinuit.

¶ Eſaias capitulo vltimo: Antequā parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit maſculū. Cap. VII.

AD hanc inſuper veritatem probādam accedit Eſaias Propheta, qui capitulo vltimo inquit: Ante quā parturiret, peperit: antequā veniret partus eius, peperit maſculum. Commentaria Hebræorum antiquiſſima ſupraſcripta Prophetæ verba ſic exponunt ſcilicet: Antequam natus fuiſſet ille, qui Iudæos in vltimam redegit ſeruitutem, eorum iam natus erat redemptor. Quis autem ille fuerit, qui Iudæos vltima oppreſſit ſeruitute: nemo eſt, qui neſciat, & ignoret. Fuit nanq; Veſpaſianus, ſiue Titus eius filius: qui Dei nutu, atq; voluntate ob Chriſti mortem de Iudæis omnibus pœnas ſumpſit. Ante enim Veſpaſiani natiuitatem Redemptor: hoc eſt Chriſtus verus Meſſiach natus eſt: vnde Chaldæus textus habet hoc in loco: Adhuc

Digitized by Google

non erat ei veniens anguſtia: & adhuc non veniet ei tremor cũ doloribus propter partum reuelabitur Meſſiach. in hoc ipſo Chaldæo textu Hebræus Ionathas inquit: Antequam veniret ei anguſtia ſalua facta eſt: & antequam venirent ei dolores partus Meſſias reuelatus eſt. Similiter ſapiens Rabi Samuel Bernahaman in Bereſid raba inquit: Vnde, ſiue vbi probatur, ꝙ in die, qua fuit deſtructio templi natus ſit Meſſiach? & reſpondet ob id quod habetur Eſaiæ capitulo vltimo: Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit maſculum, in eadem hora, qua facta eſt tẽpli deſtructio, exclamabat Iſrael tanquam parturiens: dolor enim, & anguſtia partus maximam exprimunt calamitatem, quam Iudæi in obſidione Veſpaſiani, & Titi ſuſtinuerunt. Igitur ante obſidionem illam, & calamitatẽ, ſiue miſeriam vt Chriſtus veniſſet, neceſſe eſt, cum hæc nemini, niſi Chriſto, conueniant. Venit ergo Meſſias ante ciuitatis, & templi deſtructionem.

¶ Abbacuch Propheta caplo tertio, in ſuo cantico, ſiue oratione: Domine opus tuum in medio annorũ viuifica illud: in medio annorum notum facies &c. Cap. VIII.

Abbacuch itidem Propheta in cantico ſuo, capitulo tertio, hũc Chriſti aduentum aliter: hoc eſt alio tẽpore: indicare videtur, dicens: Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud: in medio annorum notum facies: cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Ex his inquam Prophetæ verbis nonnulli opinati ſunt in medio mundi curſu Dei filium Saluatorem noſtrum humanam aſſumpturum fuiſſe naturam: volunt enim iſti decem annorum millibus non mundum, ſed mundi curſum prorſus expleri: ſiquidem motus quietis gratia, & etiã generationis, & corruptionis ſit inſtitutus, atq; in medio hoc mundi curſu Deum ſe hominibus oſtendiſſe: vt aduentus eius æque ab vtriſq; ſæculorum diſtaret extremis: ne vel expectatio futuri aduentus nimium protraheretur, vel præteriti memoria prorſus aboleretur. Quod etiam attigiſſe videtur Poeta Mãtuanus in tertio Georgicorum libro: non tamen de Chriſto, ſed de tempore, quo Chriſtus naſciturus erat: quod ipſe Octauiano Imperatori attribuit, his verſibus: Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas Cęſaris: & nomen fama tot ferre p annos Tithoni prima quot abeſt ab origine Cęſar: loquitur enim de Cæſare Auguſto, quo regnante natus eſt Saluator noſter Ieſus Chriſtus ſm carnem. Quam ſententiam ex Sibyllæ Cumanæ vaticiniis aſſumpſiſſe potuit: veluti illud aliud Bucolicorum: Sicelides muſæ &c. Quot autem anni fluxerint ab exordio mundi, vſq; ad Chriſti natiuitatem, patet ex Ioſephi computatione, hoc modo. Primo, lib. viii. Iudaicę Antiquitatis capitulo tertio, vbi inquit: Ab Adam vſq; ad quartum annum Salomonis Regis, quo anno inceptum fuit ædificium primi templi Hieroſolymitani fluxiſſe annos. 3102. mẽſes ſex, & dies decem. Item idẽ Ioſephus libro ſeptimo de bello Iudaico, capitulo decimoſexto, inquit: A prima ſtructione templi vſq; ad deſtructionem ſecundi templi factam per Titum, elapſos eſſe annos. 1130. menſes ſeptem, & dies quindecim. qui ſimul iuncti conſtituunt ſummam annorum. 4233. menſis vnius, & dierum viginti quinq;. Ex quibus ſi demantur anni. 75. vel circa, qui interſunt à natiuitate Chriſti vſq; ad ſecundi templi deſtructionem, reſtant anni. 4158. qui fluxerunt ab exordio mundi, vſq; ad natiuitatem Chriſti ſm computationẽ Ioſephi Hebręi. Secundũ vero Latinos, Chriſtus fuit Cruci affixus anno à mundi principio. 5230. anno vero ætatis ipſius Chriſti trigeſimoquarto nõdum expleto. Alii dicunt eum Cruci affixum fuiſſe anno à mũdi pricipio. 5028. Quanto autem tempore mundi curſus perſeuerare, & perſiſtere debeat, nemo mortalium ſcit, dicẽte domino Actuum capitulo primo: Non eſt veſtrum noſſe tẽpora, vel momenta, quę pater poſuit in ſua poteſtate &c. ſed vide infra capitulo vn decimo, in filio Seraptanę. Nonnulli

alii

alii Abbacuch verba in medio annorum ſic interpretantur: In medio duorum animalium cognoſceris, dicentes: In medio duorũ teſtamẽtorũ. Rurſus duorũ Prophetarũ in monte Tabor. Item duorũ latronũ in Cruce, forte etiam duorũ brutorum, quãdo natus eſt in ſtabulis, vbi iumenta tenentur. Alii dicunt: In medio annorum, i. in plenitudine tẽpis à Deo. ſ. ſtatuti.

¶ Quod ex publica fama per totum terrarum orbem iam mille & quingentis annis ſparſa, & diuulgata, & tamdiu perſeueranter cõtinuata, quibuſcunq; manifeſte conſtare poteſt tempus primi aduentus Meſſię iãdudũ elapſum eſſe, & pręteriiſſe. Cap. IX.

PRimum Meſſiæ Regis aduentum iamdiu elapſum fuiſſe, & in præteritum iuiſſe, quibuſcunq; recte ſentientibus manifeſte, & veraciter ex ſola fama conſtare poteſt: & maxime cum iam mille & quingentis annis exorta ſit, & celerrime per totum penè terrarũ orbem ſparſa, diuulgata, & publicata fuerit, atq; in hodiernum vſq; diem perſeueranter cõtinuata: & eo magis, ꝙ in eius temporis exordio, omnes qui hunc confitebantur pręteriiſſe aduentum, & minis non paucis, & corporalibus tormentis, & plagis vſq; ad ſanguinis effuſionem, & etiam vſq; ad mortem publice, & impune perſequebantur, hac vnica tantũ, & ſola cauſa, vt fama ipſius Ieſu ſopiretur, & ab hominum memoria omnino deleretur: quo non obſtante, fama ipſa (veritate cogente) non ſolum perſeueranter durauit, ſed magis, atq; magis ex ſanctorum martyrum patientia, & tolerantia, ac ſanguinis effuſione, & morte aucta ſemper fuit, & excreuit. Quę vtiq; ſi falſa fuiſſet, ꝑ tantũ tẽpis ſpatium minime pſeuerare, & continuare potuiſſet. Adde etiam, ꝙ temporibus illis Meſſię aduẽtus à ſummo Deo deſignatus, & pręfixus apud omnes penè ſaltem legis peritos adeſſe, & imminere videbatur, & ideo, maxime ea ſtante opinione, ſi fama ipſa ſtatim, & longè, lateq; ſparſa, & diuulgata fuit: nulla, vel ſaltem multa non indiget admiratione. Dicite ergo Iudęi, cur Magi illi diuini Meſſiam Regem viſuri, ſtatim nato Ieſu Hieroſolymam profecti ſunt? Et Rex Herodes ſciſcitatus ſit à legis peritis Meſſiæ tempus, & patriam vbi naſceretur, infantes illos innocentes, filiumq; ſuum occidit: qđ teſtatur Macrobius Philoſophus, & Gentilis: niſi quia ſapientibus ad Meſſiam pertinere & loca illa, & tempora videbantur? Vnde multi periti Ieſum viuentem, tanquam numen venerati ſunt: veluti Nathanael, & Nicodemus, aliiq;, quos Ioannes Euangeliſta Principes nominat: qui propter Iudæorum metum clam illum venerabantur. Ioannes capitulo primo: Ioannes baptiſta multipliciter fatetur verbis, & digito demonſtrat Ieſum eſſe Meſſiam, & Dei filiũ. Andreas Apoſtolus audiens à prędicto Ioanne baptiſta, ꝙ Meſſias venerat, & ꝙ Ieſus eſſet Meſſias, inueniens fratrem Petrum ait ad eum: Inuenimus Meſſiam, & adduxit eum ad Ieſum. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetę inuenimus Ieſum filiũ Ioſeph à Nazareth: & licet Nathanael primitus non crederet, tamen audiens ab eo, ꝙ ſub ficu vidiſſet eum, tandem ipſe Nathanael confitetur eum eſſe Dei filium. Nicodemus Phariſæus ad eum dixit: Rabi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quę tu facis, niſi fuerit Deus cum eo: vt Ioannis capitulo tertio. Samaritanę etiã ipſe Ieſus fatetur ſe eſſe Meſſiam: vt Ioannis quarto. Cęco nato iam ab eo liberato fatetur ſe eſſe filium Dei: vt Ioannis capitulo nono. Si enim ipſe Ieſus verus Meſſias non extitiſſet, tamdiu, & tam lõgè fama ſui ſparſa non fuiſſet aduentus: nec ad hæc vſq; tempora perſeueranter, continuata perueniſſet. Quod verum eſſe ex Gamalielis Iudęi, & legis peritiſſimi verbis Actuum capitulo quinto facillimę deprehendi poteſt. Cum enim ſacerdotum Principes, & Seniores populi, & Scribę conarentur prohibere, ne Apoſtoli Ieſum fuiſſe Meſſiam prædicarent, inquit ipſe Gamaliel: Viri Iſraelitę attendite vobis ſuper hominibus illis quid acturi ſitis. Ante hos enim dies

Digitized by Google

extitit Theodas, dicens ſe eſſe aliquem, cui conſenſit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occiſus eſt: & omnes qui credebant ei diſſipati ſunt, & redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit Iudas Galilæus in diebus profeſſionis, & auertit populum poſt ſe, & ipſe periit: & eos quotquot conſenſerunt ei diſperſi ſunt: & nunc itaq; dico vobis: diſcedite ab hominibus iſtis, & ſinite illos, quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus diſſoluetur. Si vero ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere, ne forte & Deo repugnare videamini. Ioſephus etiam hiſtoricus Hebræus libro Iudaicæ Antiquitatis capitulo narrat, ſub Felice procuratore Iudææ multos extitiſſe, qui populum ſua perſuaſione deciperent, & inter alios Aegyptium quēdam pſeudoprophetam, qui plurimis ſibi adiunctis in ipſo magnarum rerum conatu, per exercitum Felicis oppreſſus fuerit: vt refert Lucas in Actibus Apoſtolorum, capitulo vigeſimoprimo: vbi Paulo dicitur à Tribuno: Nonne tu es Aegyptius? qui ante hos dies tumultum cōcitaſti, & eduxiſti in deſertum quatuormillia virorum ſicariorum &c. cum Tribunus non cognoſceret Paulum, ne forte Aegyptius eſſet ſuſpicabatur. Idem etiam Ioſephus confirmat, ſub Cirrino Syriæ Præſide, Iudam quendam Galilæum tempore cōſcriptionis cenſus populum decepiſſe: ſed ipſe Iudas paulo poſt, & omnes, qui ſequebātur eum diſperſi ſunt. Talis etiā fuit Theodas quidam, de quo ſimilia omnino ſcribunt Lucas, & Ioſephus.

Barchoſſiba

Fuit inſuper quidam nuncupatus Barchoſſiba Rex ciuitatis Bether admodū bellicoſus: quam ciuitatem ipſe à Romanis deficiens, magna Iudæorum manu occupauit: cuius cū fortuna optatis hominis correſponderet oībus, & de ſuis hoſtibus frequētius triumpharet: cumq; Iudęi tempus iam aduentus Meſſię adeſſe putarent, atq; ſentirent, Barchoſſibā illum veſ Dei nuntiū, atq; Meſſiam nuncupare auſi ſūt, & in primis Rabi Aquibba magnus Hebræorū doctor, Barchoſſibam Meſſiā eſſe omnibus ſuadere per id temporis conatus eſt. Quamobrem Aegyptius ille Rabi Moyſes in libro Iudicum, vbi agitur de Regibus, ait: Erat Rabi Aquibba magnus ſapiēs, & de maioribus Thalmud, & Barchoſſibę Regis armiger, & miles: & tamen aſſerebat Barchoſſibam Regem Meſſiach: quod non ſolum ipſe hoc ipſum arbitratus eſt, ſed etiam omnes per id temporis doctores noſtri itidem crediderunt, quouſq; Barchoſſibam (ſic eius exigentibus meritis) ac exteros, qui eum ſecuti fuerāt, Hadrianus Imperator occiderit. ſcribitur hoc in Thalmud multis in locis: & in Commentariis, ſiue in Gloſa ſuper verbo lamentationis Hieremiæ, cap. ii. Pręcipitauit dominus, nec pepcit ſpecioſa Iacob. Hi enim omnes Iudæi, atq; eorum Rabini, vt Barchoſſibam Meſſiam eſſe crederent, hac ducti ſunt ratione, qm̄ tempus aduētus Meſſiach iam adeſſe cognoſcebant. Cumq; viderent homini ex ſententia cuncta ſuccedere, tribuendum illi exiſtimabant non immerito, quod Dei nuntio, atq; Meſſiæ tribui à quocunq;, atq; dicari debet. De hoc etiam Barchoſſiba Euſebius mentionem facit, Ariſtopellei ſequens hiſtoriam, dicentis: ꝙ ex illo tēpore omnis Iudaica natio Hadriani decretis etiam ab aſpectu Iudææ penitus arcebatur: regioq; ipſa Hieroſolymorum Hadriani ædicto, mutato nomine, Helia ab Helio Hadriano cognominata eſt. Legitur etiam in Thalmud: hoc eſt in peculiari Iudęorum doctrina libro Canhedrim, ipſum Barchoſſibam annos triginta, & dimidium regnaſſe: ſolitumq; dicere, ſe eſſe Meſſiam, atq; ſapientē Archylailem, vel Aquibbam ſibi Barchoſſibę conſenſiſſe. hęc ibi. Hęreſis quoq; Herodianorum eomet tēpore orta eſt, quia crediderunt Herodem eſſe Chriſtum, eo ꝙ eum in Iudæa regnare viderent, eo ipſo tempore, quo Chriſti Meſſiæ aduentus expectabatur, & cōmunis eſſet ipſius opinio. Rabi inſuper Abba, qui Danielis ſecutus computationem in deſtructione templi ſecundi, venturum Meſſiam exiſtimabat, ideoq; ſecutus eſt fatuum quēdam, & bellicoſum hominem

nomine

Vento- zora. nomine Ventozoram, tunc dicentem ſe eſſe Meſſiam, quem maxima Iudęorum turba poſt annos ab excidio Hieruſalem (vt ipſi aiunt) octo & quadraginta, ſecuta eſt. Igitur penè omnes congregati in oppido Bitera Romanis rebellauerunt: vtpote qui Ducis illius fortunæ, armiſq; plurimum confidebant. Sed Hadrianus Imperator, vrbe obſeſſa, Ventozoram vna cum omnibus ſectatoribus interfecit. Hæc omnia Iudæi in libro de May habent. Vtrum Barchoſſiba, & Ventozora duo fuerint, vel vnus tantum, qui duobus appellaretur nominibus, diffinire non auſim. hoc dixi, quia loci nomen aliquam habet conuenientiam: & quia Hadrianus ambo debellauit. Item Thalmudiſtarum Princeps Rabi Ekiua, quem ſectabatur Ben Kuſiua tanquam Meſſiã: qui parum poſt templi deſolationẽ duobus dũtaxat annis floruit: quibus peractis ipſe Ben Kuſiua cum vniuerſa eius ſecta gladii interitum ſubiuit. In Bereſid raba, capitulo vigeſimonono: Rabi Abba ſtans in ludo literario audiuit quandam vocem clamantem: Abba Abba. & ait ipſe Rabi Abba: Cuius eſt hæc vox? Reſpondit: Ego ſum Helias Propheta: qui miſſus ſum ad te ad manifeſtandum rem à te longo tempore quæſitam. Reſpondit Rabi Abba: Dñe multa quęſiui, & pauca inueni. ait Helias: Ego aũt maximum ex quæſitis explanabo. Tu nempe dubitas de ſignis venturis in tempore Meſſiach: ſcias velim, ꝙ Imperium Romanorum erit ſuper ſæculum regnans: antiqua autem religio truncabitur: populi autem inſurgent cõtra Reges: ignari contra doctos: iudicandi contra iudices: praui contra bonos: iniuſti contra iuſtos: & filii contra patres: Meſſiach autem erit ignotus, & ſimiliter detruncabitur, & multa patietur flagella. Ait Rabi Abba: Domine ſed adhuc nihil ſcio: quando erunt hæc omnia? Reſpondit Helias: Poſt milleſimum quartum creationis mũdi: ego autem neſcio ſi in principio quinti, vel in fine. ait Rabi Abba: Vbi naſcetur? Reſpondit Helias: Prope ſepulturam Rachel: & tunc adimple

Supra libro. iii. cap. 36. & infra lib. vi. cap. 70.

Finus Ferrarieñ.

bitur dictum Dauid Prophetæ: Deus Deus meus, quare dereliquiſti me? vt Pſalmo vigeſimoprimo. Rabanu Sala Salomo in Gloſa ſua ait: Quod Meſſias in flagellis ſuis cantabit illum Pſalmum: Deus meus quare dereliquiſti me? Ex quibus omnibus Gamalielis ſententia, de qua ſupra dictum eſt, firmiter, & veraciter comprobatur: cum fama omnium antedictorum, qui mentientes Meſſiam ſe eſſe dixerunt, breui tempore euanuerit, & diſſoluta, ac ſopita fuerit: quia opus illud ex hominibus erat: Ieſu autem Chriſti fama, ꝙ fuerit Meſſias perſiſtit, & viget: & continue perſeueranter per mille & quingentos annos, & vltra perſeuerauit, & viguit: quia ex Deo erat hoc opus. Ideo recte concludi poteſt, Regem Meſſiam iamdiu veniſſe, & per conſequens tempus primi ſui aduentus iam mille & quingentis decem annis elapſum fuiſſe, & eſſe.

¶ Quòd ex effectu ſecuto Iudæis omnibus circa ſtatus ſui deteriorationẽ à tempore Chriſti citra, manifeſte, & veraciter ꝯſtat tẽpus aduentus Meſſiæ iamdudum elapſum eſſe. Cap. X.

QVod Iudæorum ſtatus iam multis ſæculis non ſolum deterioratus ſit, ſed omnino auerſus, & contrarius ab eo ſtatu, in quo ipſi Iudæi fuerant ante, quàm ex promiſſionis terra expellerentur, multa nõ indiget probatione: cum ipſimet Iudæi, etiam ſi confiteri nollent, cęlare, & negare minime poſſent: adeo aperta, & omnibus manifeſta ſunt eorum infortunia: vt etiam ipſis tacentibus, omnibus pateant, & manifeſta ſint. Magna nanq;, & diuturna malorum, & infortuniorum experientia hoc verum eſſe comprobant Iudęi, & in dies magis, atq; magis ſentiunt. Dicite quæſo Iudæi, quando in promiſſionis terra ſummi Dei mandata ſeruabatis: nonne omnia vobis proſpera, & fauorabilia ene

Digitized by Google

niebant? & ſuccedebant? & ſi aliç gentes
bella inferentes vos infeſtabant, nonne
Deus ipſe vos vt plurimum tuebatur, &
defendebat, immo interdum pro vobis
pugnabat? Quando autem Dei mandata
non ſeruabatis, ſed eorum violatores era
tis, licet ipſe vos aliqua pœna afficeret,
& opprimeret, ſiue opprimi pmitteret,
imo etiam in aliquam captiuitatem vos
duci, & detineri fineret: nunq̃ tamen ſic
à vobis auerſus fuit, & alienus, quin eo
ipſo calamitatis vr̃æ tempore vobis viã,
& modum oſtenderet: quibus medianti-
bus ab ipſis calamitatibus liberari, & erui
poſſetis: mittebat enim ad vos conſola-
tores ſuos ſanctos Prophetas, qui & vos
docerent, quomodo in priſtinam Dei gra
tiã reſtitui poſſetis, & futurç ſalutis ſpem
pollicerentur, & malorum veſtrorum finẽ
prædicerent. Inſuper ipſe Deus pius, &
benignus variis, & mirabilibus ſignis ſe
ipſum vobis propitium, & fauorabilem
fore oſtendebat, & demonſtrabat. Hæc
omnia cũ in ſacris literis manifeſta ſint,
ſuperuacuum putaui aliter ea recenſere.
Hoc vnum tñ intactum nõ relinquã: qđ
Ioſephus vernaculus veſter narrat in. iii.
Iudaicæ Antiqtatis lib. c. xii. cũ de Pon
tificis veſte loqueretur, inquit enim: La-
pides autem, quos ferre ſuper humerum
prędixi Pontificem, erant ſardonyces: eo
rum naturam puto amplius omnium ad
humanam notitiam venientium effulge
re: dum ergo & ſacrificiis Deus adeſſet,
alter qui in dextro humero portabatur,
micabat: & ex eo ita ſplendor exiliebat:
vt etiam procul poſitis appareret, cum
prius hoc lapidi non ineſſet: & hoc itaq;
mirabile eſt iis tamen, qui ſapientiam nõ
adiectionem diuinorum operum nanci-
ſcũtur. Quod vero eſt mirabilius, dicam:
Per duodecim enim lapides, quos ſupra
pectus Pontifex in Eſſin ſutos: ideſt in
Rationale portat, victoriam pugnaturis
Deus prænuntiauit. Tantus ergo ſplen-
dor fulgebat in eis, cum nondum exerci
tus moueretur, vt omni fieret multitudi-
ni manifeſtum eorũ auxiliis adeſſe Deũ:
vnde Greci, qui noſtras ſolemnitates ho
norant, eo q nihil in his cõtradicere va
leant, Eſſin Rationale vocant. Ceſſauit
itaq; & Eſſin, & ſardonyx ſplendeſcere
annis ducentis ante, q̃ hæc ego ſcribe-
rem &c. hęc omnia Ioſephus. Vnde qđ
dicitur Leuitici, capitulo vigeſimoſexto
verificari comprobatur, vbi dicitur: Atta
men etiam cum eſſent in terra hoſtili, nõ
penitus abieci eos, neq; ſic deſpexi, vt cõ
ſummerentur, & irritũ facerem pactum
meum cum eis &c. Ante igitur, q̃ in hãc
tam miſeram, tamq; diuturnam captiui-
tatem, quam Romanam vocatis, eiecti
fuiſſetis o Iudæi, ſiue in promiſſionis ter
ra habitaretis, ſiue extra eam expulſi, &
eiecti in aliqua violenter detineremini
captiuitate, nunq̃ tamen diuino auxilio,
& fauore orbati fuiſtis: nam in Babyloni
ca captiuitate vobis affuerunt, Daniel,
Aggęus, Zacharias, Baruth, & alii: Hiere
mias etiam Epiſtolam quandam Hebręis
in Babylonia detentis miſit, ſibi ſignifi-
cans, q completis ſeptuaginta annis ab
ea ſoluerentur captiuitate: vt Hieremiæ
capitulo vigeſimonono. Vnde ergo eſt
ò Iudęi, q ab annis. 1470. vel circa, citra,
& in ipſa ciuitate Hieroſolyma, & ab ea
eiecti, & expulſi, & nõ in vno tantũ loco
ꝯgregati, & vniti eſtis, ſed per totum ferè
terrarum orbem ſparſi. i. exules, & vaga-
bundi tot mala, tot miſerias & tot infor-
tunia patimini, & ſuſtinetis, tanq̃ à ſum-
mo Deo tam pio, & tam miſericorde de-
ſtituti, & derelicti? vnde eſt inquam tanti
diuini fauoris deſtitutio, & derelictio?
Nam in primis in ipſis Hieroſolymis, an-
teq̃ in hanc eiiceremini captiuitatem à
Veſpaſiano, & Tito eius filio Romano-
rum Ducibus, à quibus rebellaueratis, in
longa detenti fuiſtis obſidione: vbi tum
fame, tum peſte, & ferro vndecies cẽtena
millia ex veſtris perierunt: captiuorum
vero omnium, qui toto bello comprehẽ-
ſi ſunt, nonaginta & ſeptem millia. Nec
quiſquam de tanto admiretur numero,
cum à totis regionibus ad Azymorum diẽ
feſtum congregati, bello ſubito circunfu-
ſi fuerint: vt Ioſephus ſcribit libro ſepti-
mo de Iudaico bello, caplo vigeſimoqn-
to. Et quoniam (vt dixi) in rebus veſtris
proſperis diuina ſigna in ſignum diuini

Digitized by Google

ſtuoris vobis apparebant, ſic etiam in aduerſis multa horrenda apparuere portenta diuinam vobis iram indicantia. Scribit namq; Ioſephus libro ſeptimo Iudaici belli, capitulo decimoſeptimo: Supra ciuitatem ſidus ſtetiſſe ſimile gladio: & per annum (vt ait) perſeuerauit Cometes: nona inſuper hora nocturna, octaui diei Aprilis circum aram, itemq; templum, tantum lumen efulſit, vt clariſſimus dies putaretur: & hoc vſq; ad mediam permanſit horam: quod imperitis quidem bonum augurium eſſe videbatur: ſacrorum vero peritis, priuſquam veniret, ſtatim diiudicatum eſt: eodemq; feſto die, etiam bos, cum ad hoſtiam duceretur, agnum ĩ medio Fani peperit: Orientalis autem porta interioris templi &c. Item ibidem parum infra: Poſt dies autem feſtos in diebus paucis viceſimoprimo die menſis Maii, la ualis quædã imago viſa eſt fidem ſuperans. Monſtrum autem fortaſſe quod dicturus ſum, etiam iis eſt cognitum, qui viderunt, & quæ ſecutæ ſunt clades dignæ præſagiis extitere. Nanq; ante Solis occaſum viſi ſunt per inane ferri currus totis regionibus, & armatæ acies tranantes nubila, & ciuitatibus circunfuſæ &c. Quot inſuper mala in ipſa ciuitatis, & templi cõflagratione, & euerſione emerſerint, mortuorum, & captiuorum magnus (de quo ſupra) indicat numerus. Mulier quoq; pręfame proprium interemit filium, partemq; coxit, & comedit, & partem reſeruauit. Sed poſtquã è patria expulſi fuiſtis o Iudęi, & vili etiam pretio in magna parte venundati, huc, & illuc vagabundi, ac per totum penè terrarum orbem diſperſi, dicite: quæſo quam habuiſtis conſolationem? quod diuinum auxilium? quæ ſigna felicitatis? quam lætitiam? quos Prophetas? Horum nempe nihil dicere poteſtis, cum Chriſtianis Principibus, & Regibus ſeruiatis, omni dignitate, & honore priuati, ſine Rege, ſine Duce, vel Principe, ſine templo, ſine altari, ſine ſacrificio, & ſine Prophetis: per quos de huius captiuitatis veſtrę fine, & exitu certiores effici poſſitis. Quæ omnia malorum genera grauiſſima ſunt, & intolerabilia: & eo magis quod Dei auxilio, & fauore priuati eſtis. Et ne Iudęi hęc negare audeant, aliqua etiam dicenda ſunt, quæ apud ipſos habentur. Scribitur enim in Codice appellato Ioma: Quadragita anni, quibus Symeon iuſtus miniſtrauit, ſors Dei in manu dextra veniebat: deinde, & vltra quandoq; in dextra, & quandoq; in ſiniſtra. Item coccus lanę rubeus quãdoq; albus efficiebatur: deinde quãdoq; ſic, & quandoq; non. Item lucerna, ſiue lampas occidentalis ſemper erat accenſa, & quandoq; extincta. Item ignis altaris per ſemetipſum ſemper accendebatur, nec erat ſacerdotibus neceſſariũ, vt ligna ibi apponerent, niſi duo tantum manipula, vt mandatum apponendi ibi ligna ſeruaretur: deinde quandoq; accẽdebatur, & quandoq; non: vnde ſacerdotes ponere ligna tota die non ceſſabãt. Itẽ in Thalmud Hieroſolymitano in lib. de Yoma. c. Duo hœdi, legunt magiſtri: Quadraginta annis ante deſtructionem tẽpli candela, ſiue lampas occidentalis extincta eſt, & coccus lanę ſemp rubeus exiſtebat, ſorsq; Dei in manu ſiniſtra veniebat, & portę templi claudebant in veſpera, & in mane reperiebant apertę: Dixitq; Rabi Iona filius Zacharię: Tẽplũ, templũ quare terres nos? Iã nouimus, quod finis tuus erit in deſtructione: de te nãq; pphetauit Zacharias c. xi. Aperi libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos. Ex qbus oĩbus aperte conſtat: quod à tpe paſſionis Chriſti, quę fuit. 42. annis ante templi deſtructionẽ, ipſius templi miracula oĩa ceſſauerunt, & templũ ſuam amiſit ſanctitatem, & Iudęorum ſtatus in deteriorẽ vergit, & deuenit ſtatũ, imo de bono in malũ penitus mutatũ fuit. Vnde igitur oritur tãta ſtatus veſtri mutatio ò Iudęi? vñ tanta ↄtrarietas? dicam ego ſi vos dicere recuſatis. In ſacris lr̃is ↄſtat, Oĩpotentem Deũ antiqs illis patribus noſtris Abrææ, Iſaac, & Iacob, Meſſiam Regem in hunc mundum pro humani generis ſalute ſe miſſurum pmiſiſſe: & hunc quidem ex ſemine Abrahæ ex Sarra vxore ſua, cũ ambo ſenes eſſent, prouectæq; ætatis, & iam

deſſerint Sarræ fieri muliebria: vt Geñ.
c.xviii. Super qua promiſſione diſputás
Apoſtolus Paulus ad Romanos.c.iiii.in-
quit: Qui contra ſpem in ſpem credidit,
vt fieret pater multarum gentium ſcdm
q dictum eſt ei: Sic erit ſemé tuum, ſicut
ſtellæ cœli, & arena maris, & non infir-
matus eſt in fide, nec cõſiderauit corpus
ſuum emortuum, cum iam ferè centum
eſſet annorum, & emortuam vuluá Sar-
ræ. & iterum ipſe Apoſtolus ad Gal.c.iii.
Abraæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemi-
ni eius: non dicit, Et ſeminibus: quaſi in
multis, ſed quaſi in vno, Et ſemini tuo, q
eſt Chriſtus: & vt diffuſius de ipſa Dei p
miſſione dicitur in primo libro huius
operis. Oſeas.c.i. Dominus præcipit Oſeę
Prophetæ, vt filiæ ſibi natæ ex fornica-
tione imponat nomen: Non populus
meus: reddens cauſam his verbis: quia
vos non populus meus, & ego non ero
veſter Deus: & erit numerus filiorũ Iſra-
el, quaſi arena maris, quæ ſine menſura
eſt, & non numerabitur. Et erit in loco,
vbi dicetur eis, Filii Dei viueritis, & con
gregabuntur filii Iuda, & filii Iſrael pari
ter, & ponent caput vnum, & aſcendent
de terra, qa magnus dies Iezrael. Ex his
verbis Propheta reprobat malos Iudæ-
os, & prędicit ex bonis Iudęis, & ex gen
tibus colentibus idola: Multi, ſi non o-
mnes, relicta idolatria congregabuntur
in vnitate fidei ſub vno paſtore Chriſto:
cui conuenit illud Saluatoris noſtri Ioã.
capitulo.x. Et alias oues habeo, quæ nõ
ſunt ex hoc ouili &c. Item idem Vates
capitulo ſecũdo: Et ceſſare faciam omne
gaudium eius, & oia feſta tempora eius,
& corrumpam vineam eius. & in fine ca
pitis, inquit: Et miſerebor eius, quæ fuit
abſq; miſericordia: & dicam nõ populo
meo: Populus meus es tu, & ipſe dicet:
Deus meus es tu: & diligam, nõ Dilectã,
vt inquit B. Hieronymus, loco illorũ ver
borum: Et miſerebor eius, quę fuit abſq;
miſericordia, diligam, non dilectam. i. gē
tilitatem. Item. c.iii. Dies multos expecta
bis me, non fornicaberis, & non eius vi-
ro, ſed & ego expectabo te, qa dies mul-
tos ſedebũt filii Iſrael ſine Rege, & ſine
Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari,
& ſine Ephot, & ſine theraphin: & poſt
hęc reuertẽtur filii Iſrael, & quęrent do-
minum Deum ſuum, & Dauid Regẽ ſuũ,
& pauebunt ad dominum, & ad bonum
eius in nouiſſimo dierum: quam literam
Chaldæus textus ſic interpretatur: Re-
uertentur filii Iſrael, & quęrent cultum
Dei ſui: & obedient Meſſiæ filio Dauid
Regi ſuo. Notate Iudęi, qui à Ieſu Chri
ſti reſurrectione citra, vel ſaltem ab euer
ſione Hieruſalem citra eſtis ſine Rege, &
ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine al-
tari &c. ex quo à domino Deo alieni
eſtis. & ideo tempore Antichriſti quære-
tis Dominum Deum, quia niſi perdita
quæruntur: & ideo vos à Deo alienos
eſſe ſignificatur. Et obedient Meſſię Re-
gi ſuo, cui hucuſq; obedire noluerunt.
Sed dicite mihi quis ex vobis arbitratur
tã diu ſe viuere poſſe: vt veniat Helias,
& Enoch? Ideo omnes hucuſq; nati, &
naſcituri, ſi illud tempus expectant, ad
Inferos detrudentur, vbi in perpetuum
cruciabũtur. Nihil eſt iſta prophetia ma-
nifeſtius: quia Dauid Regis nomine ſi-
gnificatus intelligatur Chriſtus, quia fa-
ctus eſt, ſicut dicit Apoſtolus, ex ſemine
Dauid ſcdm carnem, ad Romanos primo
capitulo. Ex quibus omnibus liqui-
do conſtat, hunc Meſſiam per Omnipo-
tentem Deum ad homines mittendum,
hominem eſſe debuiſſe, cum ex ſemine
Abraæ deſcenſurus eſſet, & de Tribu Iu
da: vt inquit Iacob Patriarcha: vt Geñ.
capitulo quadrageſimonono, & ſupra ca
pitulo quarto, huius quinti libri oſtendi
tur: & ſucceſſiue ex ſemine Dauid: vt ſe-
cundo Regum, capitulo ſeptimo. Cum ſi
Abraã, & Sarra ſenes eſſent, & prouectę
ætatis, & iam ceſſaſſent Sarræ fieri mulie-
bria, innuere videtur, quod prę ſenio na-
turaliter concipere non poterant: vnde
ſupnaturaliter: hoc eſt Dei dono, & gra-
tia efficiendum erat, quod naturaliter ef-
fici non poterat. Si igitur Meſſias Rex
in hunc mundum à Deo mittendus ex
antiquis illis patribus Abraam, Iſaac, &
Iacob, & per cõſequens ex Tribu Iuda,
& ex ſemine Dauid deſcenſurus erat, vt
Deus

Digitized by Google

Deus Iudaicum protegeret populum an
tequam ipſe Meſſias mitteretur in hunc
mundum,conueniens,& neceſſariũ erat,
vt ex eo Meſſias naſceretur,iuxta ipſius
Dei promiſſiones. Si ergo ante Meſſiæ
aduentum ſummus Deus Iudaicum po-
pulum continue protexit, & defendit,
eiq; propitius,& fauorabilis extitit: licet
eum interdum ꝑ ſuis peccatis puniret,
& affligeret merito,merito,& ↄueniẽter
id fecit. Cõſtat igitur cauſa propter quã
ipſe Deus mitius, & benignius ſe habuit
erga Iudaicum populum, antequam in
hunc mundum Meſſias mitteretur: vt.ſ.
habilius, & conuenientius Meſſias ex
Hebręis deſcenſurus, & carnem huma-
nam aſſumpturus,naſceretur iuxta pro-
miſſiones ſuas antedictas antiquis patri
bus factas, & in lege Moſaica repetitas,
Deuteronomii capitulo decimoſeptimo:
Non poteris alterius generis hominem
Regem facere, qui non ſit frater tuus.

Cum autem Iudęorum ſtatus ab annis
.1470.citra tantopere mutatus ſit,& de-
terioratus ab eo:ſcilicet ſtatu,qui ipſi po
pulo prius fuerat,& ita mutatus, & dete
rioratus, vt omni prorſus gaudio,& con
ſolatione ſaltem ſpirituali ab eo tempo-
re citra priuati penitus fuerint Iudęi, &
maxime templo,altari,ſacrificio,& oĩ di
uino fauore,& auxilio: vt manifeſte prę
dixit de eis Oſeas Propheta: Quia dies
multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege,&
ſine Principe,& ſine ſacrificio,& ſine al
tari,& ſine Ephoth.& vt Eſaias capitulo
.liii. Et dabit impios pro ſepultura ſua:
hoc eſt Iudęos,quos impios appellat,da
bit in manus Romanorum in vindictã
mortis Chriſti &c. Ex quibus īfortuniis,
& aduerſitatibus,ac ſtatus antedicti mu-
tatione ſecutis,liquido infertur, tempus
aduentus Meſſiæ,de quo agitur,vſq; ab
ipſius mutationis initio elapſum fuiſſe,
& in pręteritum iuiſſe: & eo magis, ꝙ eo
ipſo tẽpore apud Hebręos mittẽdi Meſ-
ſię à Deo in hunc mundum communis
extabat opinio. Adde inſuper hoc aliud
Iudæorum ſcelus, quo Iudęi contra ſe
diuinam iram prouocauerunt: nam cum
Meſſias à Deo promiſſus in hunc mun-
dum veniſſet, Iudæi omnes ipſum tan-
quam Regem ſuum à maioribus ſuis, &
à ſeipſis tantopere expectatum maximo
cum honore,& lætabundi,eum vt Deũ
ſuſcipere,& venerari, ac colere debuiſ-
ſent,ipſi Deo tãti muneris infinitas gra-
tias reddentes,cum ipſe vt eos ſaluaret,
aduenisſet. Ipſi vero Iudęi è contra in-
grati,& rebelles eum non ſolum (vt de-
bebant) venerati ſunt: verum etiam plu-
rimis affectum contumeliis, turpiſſima,
& crudeliſſima morte, & condemnaue-
runt,& affecerunt. Hinc igitur omnia Iu
dęorum oriuntur,atq; dependent infor-
tunia: hinc omnium malorum ſuorum
origo: hinc eorum ſeruitus tam miſera,
& diuturna: hinc omnis Iudæorum de-
mẽtia,& totalis excæcatio. Inquit enim
Moyſes Deuteronomii.c.xxviii. Percu-
tiat te dominus amentia, & cæcitate, ac
furore mentis,& palpes in meridie ſicut
palpare ſolet cęcus in meridie, & nõ di-
rigas vias tuas. Quæ mala omnia maio-
res veſtri ô Iudęi ſponte ſuper ſeipſos,&
ſuper vos omnes deſcendentes adſciue-
runt,& prouocauerunt,& imprecati fue-
runt: immo voluntarie aſſumpſerunt, &
acceptauerunt: dicente enim eis Pilato
Romanorum Pręſide: Innocẽs ego ſum
à ſanguine iuſti huius,ipſi omnes maio-
res veſtri vno ore publice, & alta voce
clamantes reſponderunt: Sanguis eius
ſuper nos,& ſuper filios noſtros. Igitur
tum quia Meſſię aduentus tempus iam
diu pręteriit, & vos Iudęi eum non ſu-
ſcepiſtis: tum maxime, quoniam eum in-
honoraſtis,imo crudeli morte affeciſtis
in vindictam iuſti illius in tot, & tantis
verſamini malis,& quidẽ merito. Quòd
autem eo tempore: hoc eſt in initio ante
dictorum annorum. 1470 in quibus tot,
& tanta mala perpeſſi eſtis ô Iudęi Meſ-
ſię venturi apud maiores veſtros cõmu-
nis eſſet opinio, teſtis eſt Ioſephus veſter
libro ſeptimo de Iudaico bello, capitulo
decimooctauo, vbi ipſe ait: Hęc ſiquis re
putet, profecto inueniet Deum quidem
hominibus cõſulere, modiſq; omnibus
præmonſtrare, quæ ſunt eorum generi
ſalutaria: ipſos autem ad demẽtiã ſuam

Digitized by Google

malis voluntariis interire: quandoquidem & Iudæi poſt Antoniam captam quadratum Fanum fecerant, cum in ſacris libris ſcriptum haberent: Capiendam ciuitatem, ac templum, ſiue Fanum, quatuor angulis eſſet effectum. Sed quod maxime eos ad bellum excitauerat, reſpõſum erat ambiguum. Itidem in ſacris libris inuentum eſt, ꝙ eo tempore quidam eſſet ex eorum finibus orbis terrę habiturus Imperium. Id enim illi quidem, quaſi ꝓprium acceperunt, multiq; ſapientes interpretatione decepti ſunt: hoc autem planè reſponſo Veſpaſiani deſignabat Imperium, qui apud Iudęam creatus eſt Imperator. At vero his ſignorum quædam pro ſua libidine interpretati ſunt, alia contempſere, donec patrię excidio, ſuaq; pernicie eorum iniquitas confutata eſt: hęc ille. Et quoniam in ore duorũ, vel trium ſtat omne verbum, ideo alterũ aduocabo teſtem, accedat igitur Suetonius Gentilis, ꝙ in Codice ſuo de. xii. Cæſaribus, ſic inqt in geſtis Veſpaſiani Imperatoris: Percrebuerat Oriente toto vetus, & conſtans opinio eſſe in fatis: vt eo tempore Iudęa rerum ſumma potiretur: id de Imperatore Romano, quãtum euẽtu poſtea prædictum patuit, Iudæi ad ſe trahentes rebellauerunt, cæſoq; Præpoſito, legatum inſuper Syriæ conſularem ſuppetias ferentem, rapta aquila, fugauerunt. Ad hunc metum comprimendum cum exercitu ampliore, & ſtrenuo Duce, cui tamen tuto tanta res committeretur opus eſſet, ipſe potiſſimum delectus eſt: ſcilicet Veſpaſianus. hæc Suetonius. Ex quibus Ioſephi, & Suetonii verbis apte conſtet apud Iudæos temporibus illis Imperii in Iudæa ſuſcipiendi veram, & certam extaſſe opinionem. Quod quidẽ Imperium Iudęorum ſapientes, licet in interpretatione decepti (vt inquit Ioſephus) tamen ad ipſos Iudæos pertinere credebant, cum illud ſæculũ ad Meſſiæ tempus ſpectare veraciter arbitrarentur. Hac igitur ſpe Iudæi moti Romanis audacter rebellauerunt: quoniam Meſſiam tunc repente armatum, & maxima militum, peditumq; copia munitum, & circũ

Vñ Iuuenalis Satyra .xiiii. de ipſis Iudęis inqt: Romanas aũt ſoliti ↄtẽnere leges.

uallatum ſperabant affuturum: qui ſibi perpetuam mundi monarchiam temporaliter eſſet in Iudæa ſtabiliturus: vnde (vt ipſe Ioſephus ibidem ait) ipſi ad dementiam ſuam malis voluntariis præcipitauerunt: debellati enim fuerunt, & in captiuitatem eiecti: vt ſupra dictum eſt. Sed quoniam & Ioſephus, & Suetonius Imperium illud (vt ex euentu patuiſſe dicunt) ad Veſpaſianum attribuunt: qui in Iudæa Romanorum Imperator creatus fuit: ego autem aliter ſentiens Imperium illud Chriſto Regi Meſſiæ rectius, & conuenientius attribuendum eſſe cẽſeo. Fuit enim ipſe Chriſtus paucis ante annis, & etiam fuit Rex, dicẽte ſibi Deo, Pſalmo ſecundo: Pete à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terrę. Imperiũ nãq; Romanum nunquam tantum ſe extẽdit, & dilatatum fuit, vt omnes mundi partes ſubiugaret, & obtineret. Sed fides Chriſti per vniuerſum terrarum orbem tam celeriter, & tam longè, latèq; diuulgata fuit: vt Beato Petro Apoſtolo adhuc viuẽte, in Gallia templum ad Chriſti cultum ſub ipſius Beati Petri vocabulo conſtructum fuerit: quo tempore id Pſalmiſtæ adimpletum fuit: quod in decimooctauo Pſalmo continetur ſcilicet: In omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terrę verba eorum. Fuit nanque Regnum Chriſti non temporale (vt Iudæi expectabant, & adhuc etiã expectant) ſed ſpirituale, dicente Saluatore noſtro Ioã. c. xviii. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Daniel etiã Propheta hoc ipſum approbat capitulo ſeptimo, dicens: Et datum eſt ei Regnum, & honor, & Imperium, & omnis populus, Tribus, & linguæ ſeruient ei: & poteſtas eius æterna, & Regnũ eius, quod non corrumpetur: & vt plenius in ſequenti libro ſexto, capitulo quadrageſimoprimo ꝓbabitur. Et vt Iudęi cognoſcant ſe diuino auxilio, & fauore priuatos, & ab eo expulſos, & abdicatos eſſe ita, & taliter, vt eorum orationes, & preces, nedum exaudiat, ſed nec audire velit, aduertant ad ea, quæ dicuntur per

Thalmudiſtas

Thalmudiſtas Rabinos ſuos in Thalmud libro Baracoth .i. benedictionum cap.henhiedin.i.non ſtabunt.dixit Rabi Eleazer, A' die qua templum fuit deſtructum, orationis portę clauſę ſunt, ſicut ſcriptum eſt in lamentatione Hieremiæ cap.iii. Sed cum clamauero, & rogauero excluſit orationem meam. Item inquit ipſemet Rabi: A' die qua fuit deſtructio Hieruſalem, quædam tabula ferrea interpoſita eſt inter Hieruſalem, & patrē noſtrum cœleſtem. ſic enim ſcriptum eſt Ezechielis cap.iiii. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum inter ciuitatem &c. ad hoc ſcilicet: vt Iudæorum preces ad Deum non aſcendant. & ſequitur. Attamen licet ꝓbetur, ꝙ portæ orationis clauſę ſint: tamen certum eſt, ꝙ portæ conuerſionis omnibus tēporibus ſunt apertæ. de qua cōuerſione diffuſius dicetur infra libro ſexto.c.xxxiiii. Ex ſuperius igitur dictis ò Iudęi (ſi omnino non delyratis) intelligere, & cognoſcere firmiter poteſtis, ꝙ ex iſta ſtatus veſtri mutatione, & deterioratione, tempus aduentus Meſſiæ iam diu pręteriit, & per conſequens Meſſiam Regem iamdiu veniſſe.

Vide inferius in hoc eodem lib. in fine.c. ꝙ terra Chanaam fuit data Iudęis non in ſolidum pretium, ſed in ſignū, & arram præmii futuri. Quando autem ex ipſa terra expulſi fuerint, & omnino priuati ſint ea, ſequitur, ꝙ prēmium nullum habituri ſint, immo ꝙ omnino expulſi, & omni gaudio priuati.

¶ Quòd tempus primi aduentus Meſſię iamdudum elapſum ſit, Thalmudiſtarum, aliorumq; Rabinoꝝ Iudæorū auctoritate probatur. Cap. XI.

QVod plures equidem Iudęorum Rabini de tēpore aduentus Meſſiæ locuti ſunt, non tamen per Hebdomadas, ſicut Daniel ſupra cap.v. huius quinti libri dictum eſt: ſed aliis rationibus, & cauſis, ſiue fundamentis moti, & inducti. Qui omnes huiuſmodi aduentus certum quendam terminum, ac firmum, & determinatum tempus iuxta motiui ſui efficaciam prefixerunt, atque ſtatuerunt. Quę quidem tempora, licet varia ſint, ſm rationum, & fundamentorum ſuorum varietatē: tamen ea omnia iamdiu lapſa ſunt, & in præteritum tranſierunt. Vnde iuxta eorum Rabinorum ſententiam, & opinionem concludi pōt tps aduētꝰ Meſſię iādiu elapſum fuiſſe.

Filius Sareptanæ viduę, aut collega Helię, ſiue Ionas Propheta.

In primis filius cuiuſdam mulieris viduę in Sarepta Sidonſorum habitatricis (vt in libr. Schanhadrin, & in ſtudio Heliæ) quem cum mortuus eſſet, ſuſcitauit Helias Propheta: hunc autem poſtquam reſuſcitatus fuit, Vatem, ſiue Prophetam veridicum fuiſſe Iudęi omnes affirmant, immo (vt inquit B. Hieronymus in Prologo Ionę Prophetę) eū quoque ſanctum Ioanam fuiſſe inquit, vt Iudæi affirmant. Alii Heliæ Prophetę eū collegam nominant. Hic autem Propheta inquit, vt habetur in ſenhedrin guazit.c. Col Iſrael. & in Auenazra, capitulo primo. & in libro Ceder olam: ideſt de ordine mūdi. item in libro Iudicum, ſiue Iudiciorum ordinariorum: inquit (dico) iſte: Quòd machina mundi huius annorum ſexies mille, & non plurium perſiſtere debeat. Quorū annorum duo millia nuncupantur anni vanitatis, ſiue vacui, vel peccati. Et iſti anni ſunt ab Adam vſque ad Noe: quo tempore Deus propter hominum peccata induxit diluuium: vt Geñ. capitulo ſeptimo. vel poſſumus dicere vſque ad Abraam, qui primus extitit, qui gentes direxit, atque diſpoſuit ad vnius Dei cultum, vel religionem: propter quod ei circumciſio data eſt, cum antea idolatrię dediti eſſent homines penè omnes. Itē duomillia anni legis, qui fluxerūt ab Noe, vel ab Abraā, vſq; ad Meſſiā. reliq̄ ſup. 2000. anni dicunt anni Meſſię. Cū aūt in ādicta ꝓphetia, ſiue hiſtoria, ſiue i Thalmud i aū dictis locis, & maxime i lib. Iudicū ordinarioꝝ affirmet, ſiue vt alii aſſerūt, legit, ꝙ i ſtudio Helię reptū fuit, ꝙ nō eſt minus mūdus, q̄. 6000. annoꝝ. 2000. vanitatis. 2000. legis, & 2000. Regis Meſſię, ab initio mundi vſq; ad Meſſiā quatuor

Digitized by Google

annorum millia intercedere debere. Videndum eſt quot anni fluxerũt ab exordio mundi, vſq; ad annum pręſentem .1510. à Chriſti natiuitate. Ioſephus hiſtoricus Iudęorum vernacula lib. viii. Iudaicę Antiquitatis cap. iii. inquit: Anno quarto Regis Salomonis menſe ſecundo, inceptum fuiſſe ædificium tẽpli, qđ Salomon ipſe conſtrui fecit, elapſis tunc ab Adam, vſq; ad illud tempus, quo inchoatum fuit templum antedictum annis tribus millibus centumduobus, menſibus ſex, & diebus decem. anno autem quingenteſimoſecundo filiorũ Iſrael profectionis ex Aegypto poſt mille & viginti annos aduentus Abraam ad Chananeam: ſed ab exitu ab Aegyptiaca captiuitate, vſq; ad quartum annum, & duos mẽſes Imperii Salomonis, quo tẽpore inceptum fuit primum templum Salomonis fluxerunt anni. 430. vt habetur. iii. Regum, cap. vi. in fronte capitis. Item idem Ioſephus lib. vii. de Iudaico bello, cap. xvi. inquit: A' prima ſtructione templi Salomonis, vſq; ad deſtructionem ſecundi templi, annos mille & centum triginta fluxiſſe, menſes ſeptem, & dies quindecim qui omnes anni ſimul iuncti efficiunt numerũ annorum quatuor milliũ & ducentorum trigintatrium, vel circa. Ex quibus ſi demantur anni quadragintaduo, vel circa, quibus templum extitit poſt Chriſti paſſionem, & alii inſuper anni trigintatres, ſiue trigintaquatuor, vel circa, qui interſunt à Chriſti natiuitate, vſq; ad eius paſſionem, reſtabunt anni quatuormillia centũquinquagintaſeptẽ, vel circa: & hoc ab Adam, vſq; ad Chriſti natiuitatẽ. Quibus ſi addanť anni mille & qngenti decem, qui fluxerunt à Chriſti natiuitate, vſq; ad pręſentem diem, efficiť numerus annoꝝ qnquemillium ſexcentoꝝ ſexagintaſeptem: ab Adam vſq; ad præſentem annum. 1510. qui tamen annus nondum eſt finitus. Si ergo ſex millibus annorum mũdus perſiſtere debet, iuxta huius veridici Prophetę terminationem, & hoc anno. 1510. iam elapſi ſint ex eis (vt ſupra manifeſte oſtendimus) anni. 5667. vel circa, iuxta Ioſephi computationẽ, de qua ſupra: nonne demptis ex eis annis quatuormillibus: videlicet duobus millibus, qui ſunt vanitatis, & duobus millibus, qui ſũt legis: vt ipſe Sareptanę filius inquit (nota, ꝙ aliqui dixerũt iſtos. 2000. annos legis initium habuiſſe tempore circunciſionis Abraæ) reſtant adhuc nobis ex ipſis annis elapſis alii mille ſexcenti ſexagintaſeptem anni ex annis Meſſię? (Legem autem Moyſis datam fuiſſe poſt promiſſiones factas Abraę per annos. 430. inquit Apoſtolus Paulus ad Galatas, cap. iii.) Cõcluditur igitur recte, & veraciter, ꝙ tempus aduentus Meſſię, iuxta huius Prophetę prophetiam, ſiue ſententiã, totidem iam annis elapſis pręteriiſſe, & ipſum Meſſiã iamdiu proculdubio veniſſe. Quo autẽ fundamẽto hic Sareptanę filius, ſiue collega Helię motus fuerit ad hunc temporis terminum pręfigendum, non exprimit ipſe: nos autem dicere poſſumus, ꝙ ſi fuit verus Propheta (vt Iudæi ſentiũt) Spiritu diuino iſpiratus, ſicut cęteri Prophetæ, hęc prædixerit: vbi autem non fuerit Propheta, ſaltem veridicus, eum ſic opinatum fuiſſe, vt etiam multi ſentiunt Chriſtiani ex dictis per Moyſem Pſal. lxxxix. cuius titulus eſt Oratio Moyſis hominis Dei: vbi dicitur: Quoniã mille anni ante oculos tuos, tãq̃ dies heſterna, quę pręteriit. Quę verba repetita fuiſſe videnť per B. Petrum Apoſtoloꝝ Principem in ſua ſecũda Epiſtola cap. iii. vbi dicitur: Quia vnus dies apud dñm ſicut mille anni: & mille anni ſicut vnus dies. Ex huiuſmodi ſnĩa nonnulli (vt inquit B. Hieronymus ĩ Epiſtola ſua ad Cyprianum, vbi iſtum Pſal. lxxxix. exponit) ſic inquiũt: Deus in ſex diebus creauit mundum: vt Geñ. cap. i. Ex hoc loco, ꝙ mundum Deus in ſex creauerit diebus, multi arguunt. Si mũdus in ſex diebus fabricatus, ſiue creatus fuit: vt Geñ. cap. i. cum annus dies apud Deum habeatur ꝓ mille annis, vt Pſal. lxxxix. & ſecunda Petri Epiſtola cap. iii. ergo. 6000. annoꝝ mundum ſubſiſtere debere credendum eſt. (Hoc etiam de. 6000. annis tetigit Lactãtius libro. vii. Diuinarum inſtitutionum, cap. 25.

Digitized by Google

cap.25.ſed erronee,quia neceſſitate fieri dixit.B.et Auguſtinus lib.xx.de Ciuitate Dei.c.vii.ſuper hoc incipit quandam diſputationē,quę extenditur per multa capita,ibi videto,qa Apocalypſim Ioã. allegat.)ſunt ēt,q dicant per hæc verba Geñ.c.ii.Compleuitq; Deus die ſeptimo opus ſuũ quod fecerat,& requeuit die ſeptimo ab vniuerſo opere,quod patrarat: dupliciter Deũ ſe habuiſſe die ſeptimo, perſeueraſſe.ſ. & continuaſſe in opere creandi mundum: quia eo die ſeptimo compleuit opus ſuum, quod fecerat. Si aũt compleuit ſeptima die opus ſuũ, qđ fecerat,igiť licet factũ eſſet,donec cōpletum non eſſet,perfectũ non erat.laborauit ergo aliqualiter die ſeptimo in perficiēdo opus ſuum: vt puta in ornatu, vel aliter:poſtea eodemmet die ſeptimo requieuit ab omni opere,quod patrarat,dicēte ſcriptura Geñ.c.ii.Et requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat:quia totaliter ab opere ceſſauit. vnde ex hac Dei perſeueratione in opere creādi mundum die ſeptima,iſti ſic opinātes arguunt:Si ratio ſupior militat,ꝙ ꝓvno die,quo Deus mundũ creauit,mūdus ipſe pſiſtere deberet mille annos,hac eadē rōne ꝓ vna quaq; hora,qua Deus laborauit die ſeptima in perficiendo ipſum mundum,mundus ipſe tanto plus perſiſtere debet vltra ſex millia annos, ad ratam.ſ.& portionē de qua ſupra: ꝙ.ſ.pro vno die operis mille annis pduret mundus:quę rata, ſiue portio eſt annorũ quadraginta vnius, & duabus partibus ex tribus vnius alterius anni pro qualibet hora operis. Cũ autem incertũ ſit, quot horis ſeptimi diei laborauerit Deus die ſeptimo in perficiēdo mundum:qa ſcriptura non exprimit: vt conſequenter incertum ſit tempus,quo mūdus perſiſtet, & durabit poſt ſex annorũ millia neceſſe eſt.hinc eſt,ꝙ Chriſtus ſuis reſpondēs Diſcipulis eum iterrogantibus, an in tēpore hoc reſtitueretur Regnum Hebræis,inquit: Non eſt veſtrum noſſe tempora,vel momenta,quę pater poſuit in ſua poteſtate:vt Actuum.c.i.Similiter B.Auguſtinus libr.xx.de Ciuitate Dei.c.xxx. loquens de futuris in fine mundi, inqt: In illo itaq; iudicio,vel circa illud iudicium,has res didicimus eſſe futuras. Heliam Theſbitē,fidem Iudęorũ Antichriſtum perſecuturum,Chriſtũ iudicaturũ, mortuorum reſurrectionem,bonorũ,malorumq; direptionem, mundi conflagrationem,eiuſdemq; renouationem. Quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt:ſed quibus modis,& quo ordine veniant,magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet conſequi ad ꝑfectum hominum intelligentia. incertũ eſt ergo mortalibus quāto temporis ſpatio mūdus perſiſtere debeat poſt ſex annorũ millia.Sed ſufficit nobis,ꝙ ex hac filii Sareptanæ prophetia, ſiue hiſtoria tempus aduentus Meſſiach iam diu præterierit, & elapſum fuerit:quod eſt hic noſtrum principale propoſitum. Aliqui dicunt hoc Ionę Vaticinium inuentum fuiſſe in ſtudio Helię, vnde tanto maioris eſſet auctoritatis: quam temporis diuiſionem tetigit B.Hieronymus de celebratione Paſchæ de reſiduis enodādis quæſtionibus, dicens, eſſe tripartitũ his verbis. Quia vero in toto tempore ſęculi nunc tertium tempus apparuit, ideo reſurrectio domini triduana eſt.Primum enim tempus eſt ante legem. Secũdum ſub lege. Tertium ſub gratia: vbi iam manifeſtatio eſt ſacramenti prius occulti in prophetico ænigmate &c.Item legitur in lib.Zahedrin, ꝙ dixit Helias ad Rabi Yãhuda,ꝙ non erat minus mũdus,q̃ octuagintaquinq; Iubilei vſq; ad Meſſiam:quod computans Rabi Salomon dicit,ꝙ lxxxv. Iubilei ſunt. 4250. anni,in quorum vltimo Iubileo erat vēturus Meſſias.Item alii Thalmudiſtę diſtinguunt totum diſcurſum mundi per ſeptem ſęcula,ſiue ætates,aut dies: quorum primum fuit primi mundi ab Adā, vſque ad diluuium. Secundum fuit ſęculum ſecundi mundi à Noe,vſq; ad Abraam. Tertium fuit ſæculum circunciſionis,vſq; ad Moyſem.Quartum fuit ſęculum Tabernaculi vſq; ad primũ templum.Quintum fuit ſæculum primi templi, vſq; ad captiuitatē Babylonis. Sextũ

ſeculum fuit ſæculum ſecundi templi, vſq; ad eius deſtructionem factam p Titum, & Romanos. Septimum dicunt, ꝙ de neceſſitate eſt ſæculum Meſſię. Ex quibus patet, ꝙ iamdiu ſumus in tempore, & ſęculo Meſſię, quia vltra. 1400. annos retro impleta fuerunt duomillia annorum legis, &. 25. Iubilei, & ſextum ſæculum mundi in templo ſecundo. ergo ſequitur: ꝙ ab illo tempore citra iam ſumus in tempore, & ſæculo Meſſiæ, & vltimo ſæculo mundi, & ſic iam ſumus in Sabbato mundi. Rabi vero Helias Thalmudiſta Rabi Iudæ (ſupple filius:) quem ob eius doctrinam, atq; prudentiā magnipendunt Iudęi, ſcribens inquit: Non minus octuagintaquinq; Iubileis mundus extabit: & in vltimo: ſcilicet Iubileo veniet Meſſias filius Dauid: quod temporis ſpatium Rabi Salomon ſummam annorum. 4250. in ſuis Commentariis eſſe declarat. Quilibet enim Iubileus quinquaginta in ſe continet annos. Cū autem ſupra in hoc eodem capite Ioſephi hiſtorici auctoritate ab Adam, vſq; ad ſecundi templi deſtructionem, annos. 4233. vel circiter fluxiſſe oſtenderim, quinquaginta tm̄ annorum reſtaret differentia, cum templū poſt Chriſti paſſionem annis quadraginta duobus perſtiterit: nam Chriſtus ante terminum à Rabi Helia præfixum veniſſet: de quo minime admirandum eſſet: cum in ſacris literis pluries maior temporis iueniatur diſparitas. Dicitur enim Eſaiæ. c. lx. Subito faciam illud: & tamen poſt multos diſtulit annos. Sed multo cōuenientius fuit, ꝙ Chriſtus ad humani generis ſalutem venturus, tempus pręſignatum quinquaginta annos antecederet, q̄ pauciores diſtuliſſet, & prorogaſſet. Quo autem fundamento Rabi iſte huiuſmodi aduentū in Iubileis conſtituerit neſcio, niſi forte, quia ſicut annus Iubilei, gaudii, & remiſſionis eſt annus: ita Meſſię aduentum fidelibus ſuis gaudii, & remiſſionis fore debuiſſe ſignificare voluit. Vnde in anno Iubilei natus eſt: vt oſtēdimus ſupra libro. v. c. xiii. nam ſingulis quinquaginta annis erat Iubileus. Rabi inſuper

Additio Hebręi. Sed adhuc neſcio aut ſi erit in pricipio aut in fine. ſ. Iubilei.

Moyſes Gerundenſis, vir quidē magni ingenii (ſcripſit enim ſuper Thalmud opus quoddam Nouellæ vocitatum, Pētateuchūq; Moyſis Prophetæ expoſuit) hic nanq; Rabi in Commentariis ſuis ſuper Pētateucho, ſiue in eorū Procemio, Meſſiam oriturum affirmat anno à mundi creatione quinquies milleſimo, centeſimoq; & decimooctauo: qui conſenſit cum Rabino Leui Benguerſon: qui vulgariter noiabatur Magiſter Leo de Bāno las de puincia puinciæ in Cōmentariis Danielis, reddens Deo infinitas gratias, ꝙ ſibi huiuſmodi aduētus reuelaſſet terminum. Quare nunc quæratur à Iudæis à creatione mundi vſq; ad tempus præſens, quot anni pręterierint, fatebuntur nanq; (ſi veritatem ſequi voluerint) quinquemillia ſexcenta ſexagintaocto, vel circa, iuxta Ioſephi computationem in hoc eodem capite ſupra factam. Sequitur ergo, ꝙ tempus venturi Meſſię per eum (vt ſupra) præfixum, elapſum ſit hoc anno. 1510. per annos. 550. Tot igitur annis iam præteritis aduenit Meſſias, iuxta huius Rabini ſententiam, immo Rabinorum. Fuit & alter Rabi Moyſes Aegyptius ſcilicet: quem Hebræi magnum appellant prædicatorem vt infra: auctoritatem cuius ipſi Hebręi tanti faciunt, ꝙ neminem nedum ſuperiorem, ſed nec etiam æqualem vnquam habuiſſe autument. Hic vero, quamuis in ſuo Deuteronomio in lib. de Iudicibus, in titulo de Regibus, vbi Meſſiæ tempora inquiri prohibeat, dicens: Vę animabus computantium terminos, ſequens opinionem alterius cuiuſdam Rabini, tamē in quadam ad Africanos Iudæos Epiſtola, ſcribit ex veriſſima ſe antiquorum traditione percepiſſe, ꝙ anno à mūdi creatione quater milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimoquarto, Deus benedictus hominibus Meſſiach omnino daturus ſit: quod etiam conatus eſt fundare ex auctoritate Balaam, Numeri capitulo vigeſimotertio ex his verbis: In temporibus ſuis dicetur Iacob, & Iſrael quid operatus ſit Deus: quę verba ex traditione antiquorum ſuorum ſic declarat: ꝙ

5668
5118
550

Additio Hebręꝰ dicit, ꝙ iſte Rabi Moyſes ſibimet ɔtradicit in. iii. pte huiꝰ tractatꝰ more hane uuchi: qđ latie iterp̄tat directorpplexorū. c. 24. ꝙ q̄uis dixerat alibi meſſiā vēturum tali tpe, nō eſt adhibenda fides, qa apud Deum bñdictum tm̄ hæc oia manifeſtantur, & nō intellectui humano.

quantum

quantum fluxerat tempus à creatione
mundi, vſq; ad tempus, quo Balaam hęc
dixit, tantundem tempus futurum eſſet.
Cum autem hoc tempore à mundi crea-
5668 tione præterierit anni. 5668. vt ſupra in
4474 hoc eodem capite oſtendi. ſequitur ergo
1194 tempus aduẽtus Meſſię, iuxta huius Ra
bini ſententiā tranſiſſe per annos. 1194.
igitur iamdiu Meſſias venit. Rabi Ioan-
na in Commentariis Pſalterii, ſicut ha-
betur apud Iudęos, inquit: Per tres an-
nos cum dimidio ſteti in gloria Dei in
monte Oliueti prædicando, dicens:
Quęrite dominum dum iueniri poteſt:
inuocate eum dum prope eſt: vt inquit
Eſaias. c. lv. Item in Bereſid raba ſic dici
tur à Rabi Moyſe prædicatore (auctorita
te Danielis Prophetæ) ſuper illud Can-
ticorum. c. i. Exultabimus, & lętabimur
in te &c. vbi ipſe Rabi Moyſes interro-
gat, dicens: Quando erit hoc? & ſibiipſi
reſpondet. A Balaam vſq; ad Chriſtum
ſm Hebræorum computationem. Rabi
etiam Salomon in ſuis Commentariis,
ſuper his Zachariæ verbis. c. ii. Poſt glo
riam miſit me, ſic inquit: Poſt honorem
redditum Eſau veniet Meſſias. ad quorũ
verborum intelligentiam ſciendum eſt,
ꝙ in antiquiſſimis Hebræorum Cõmen
tariis Princeps Romanus freqũter Eſau,
& Roma mons Seir nominatur: vt infra
lib. vi. c. lxxxii. plenius declaratur. Vnde
ex hac Rabi Salomonis Gloſa oſtendit,
hoc in domino noſtro Ieſu Chriſto ad-
impletum fuiſſe. Ipſe enim poſt gloriam
Monarchiæ adeptam à Romano Princi
pe: hoc eſt Octauiano Imperatore, pro-
pter quod deſcribi fecit vniuerſum or-
bem, tanquam ſibi ſubiectum, natus fuit
Saluator noſter Ieſus Chriſtus: vt Lucæ
capitulo ſecundo. Venit igitur Ieſus, iu-
xta Rabi Salomonis ſententiam, dicens:
Quãdo pedes Dei ſtabüt in monte Oli-
ueti, tunc & nos gaudebimus, & lętabi-
mur. Vnde ſi nos inquirere, & indagare
voluerimus illos tres annos cum dimi-
dio, de quibus Rabi Ioanna in prędictis
Pſalterii Commentariis dixit, ad Danie-
lem recurrendum eſſet: qui cap. ix. ſic in-
quit: Confirmabit autem pactum multis
Hebdomada vna: & in dimidio Hebdo
madis deficiet hoſtia, & ſacrificium &c.
Quod ita factum reperimus. Saluator
enim noſter cum triginta eſſet annorũ,
baptizatus fuit à Ioanne baptiſta: vt Lu-
cæ capitulo tertio, & vſq; ad tẽpus paſ-
ſionis ſuæ, quod fuit trium annorum cũ
dimidio, vel quaſi, ſeu circa: quo tempo-
re per Galilęam, & Iudęam prędicauit,
docens eos de Regno Dei, vt omnes
narrant Euangeliſtę, & vt Eſaię Vaticini
um impleretur, dicentis: Quęrite domi-
num dum inueniri poteſt: quod adim-
pletum fuiſſe in Saluatore noſtro Ieſu
Chriſto patet Actuum capitulo primo,
dicente Luca Euangeliſta: Statim poſtꝗ
Chriſtus in cœlum aſcenderat, tunc re-
uerſi ſunt Hieroſolymam à monte, qui
vocatur Oliueti: qui eſt iuxta Hieruſalẽ
Sabbati habens iter &c. Pedes ergo Dei
ſteterunt ſuper monte Oliueti, quando
inde Chriſtus aſcendit in cœlum. Ipſe
etiam Rabi Moyſes Aegyptius in libro
Seſer ſoſtim. i. Iudicum. c. vltimo, inquit:
De tempore aduentus Meſſię nulla à ſa-
pientibus Iudęorum exacta, & determi-
nata eſt ſententia. Rabi Cahadias de
Aſia, & de numero, ſiue ſecta eorum Ra-
binorum, qui dicunt Gaonim, vir quidẽ
apprime doctus: ſcripſit enim ſup Thal
mud, & ſuper Biblia, compoſuitq; Codi-
cem quendam nominatum de Creden-
dis: in quo conatus eſt ex Prophetarum
vaticiniis probare, ꝙ Meſſias nondũ ve
nerat. Hic nẽpe Rabi magna diligentia
de termino aduentus Meſſię exquiſiuit:
& tandem iuxta ſuam diligentem inqui
ſitionem, certum, & determinatum prę-
dicti aduentus terminum concluſit, &
pręfixit: qui per quadringentos octua- Per. 340
ginta annos, & vltra elapſus eſt, & in annos,
præteritum tranſiuit: igitur etiam ſecun & vltra.
dum huius Rabini ſententiam, tẽpus ad
uentus Meſſię iãdiu elapſum eſt: Meſſi-
as igitur iamdiu venit. Rabi etiam Iehu
da in lib. Sanhedrim, capitulo Chelech,
ſiue vltimo capitulo, inquit: In ſæculo,
quo veniet filius Dauid, domus col-
legii Iudicum erit meretricum, & va-
ſtabitur Galilęa. hinc aperte conſpicere

Digitized by Google

licet Meſſiæ aduẽtum iamdiu ꝑteriiſſe, cum poſt templi deſolationem, nullum fuerit hoꝝ Iudicum collegium. Legitur enim in Thalmud plurimis in locis: Quòd.40.annis ante ſecundi templi de ſtructionẽ Sanhedrim.i.71. Iudices de reſidentia Guazit remoti fuerunt: vt ſuperius in hoc eodem.v.lib.probatũ extitit. Galilæa quoq; cũ vniuerſa Iudæorũ regione iamdiu: hoc eſt in Hieroſolymę deſtructione tempore Veſpaſiani, & Titi eius filii deſtructa eſt: vt habetur Ioſephi lib.vii.de bello Iudaico. Tẽpus igit̃ aduentus Meſſię iamdiu lapſum eſt: ergo Meſſias iamdiu venit. Deniq; ſm ꝓſtantiores Thalmudiſtarum Rabinos, Meſſiæ aduentus iamdiu trãſiuit: vt in .c.chelech Rabi Naſam. Dixit enim ipſe: Res.ſ.Meſſiæ, non eſt ſicut Magiſtri noſtri voluerunt: nec ſicut Rabi Simlai: nec ſicut Rabi Ekiua. hęc ibi. Ex his igitur omnibus ſuperius in hoc vndecimo capite contentis, & deſcriptis, liquido patet, & manifeſtum eſt, omnes aduentus Meſſiæ terminos per ſupraſcriptos oẽs Rabinos aſſignatos, iamdiu elapſos eſſe, & in prçteritum iuiſſe: iccirco concludẽdũ eſſe, Meſſiam iamdiu veniſſe.

¶ Quòd vanum, & inane ſit Meſſiam à Iudæis vlterius expectari, ſed Iudæorum redemptionem in ſola conſiſtere pœnitentia. Cap. XII.

Rabi Aquiba, qui fuit vnus ex tribus primorum Rabinoꝝ.ſ. ſecundi ordinis, qui vocabantur Chanaim: quorũ auctoritas apud Iudæos erat maxima poſt Prophetas, & computationem aduentus Meſſiæ fecit per Hebdomadas à Daniele annũtiatas, & inqt: Quòd Meſſiæ aduentus eſſet tempore deſtructionis ſecundi templi: vnde poſt ipſius templi deſtructionem ſecutus eſt quendam fatuum nomine Ventozoſiua, cui ꝓſpere omnia ſuccedebant, credens eum eſſe Meſſiam, quia eum maxima ſequebatur Iudæorũ multitudo, poſt.48. annos à deſtructione Hieruſalem per Romanos facta: & congregati ſunt in ciuitate Biter (ſiue Beter) & aduerſus Romanum rebellauerunt Imperiũ: vnde Hadrianus Cæſar à Roma illud tranſfretauit, & eos in dicta ciuitate obſedit, & interfecit, capta ipſa ciuitate: ꝓut plene habetur in quodam libro qui dicitur Demai, in diſtinctione, quę incipit Biſloſa per R quin, & in Threnorum Commentariis. Item ſuper illud verbum ſecundi capitis Threnorum: Diſſipauit dominus, & nõ eſt miſertus omnia ſpecioſa Iacob. de quo quidem falſo Meſſia, & ſequacibus intelligitur illud Danielis.c.xi. Filii quoq; præuaricatorum populi tui extollentur, vt impleant viſionem, & corruent: vt habetur Danielis.c.xi. Filii quoq; præuaricatorum ppli tui extollentur, vt impleant viſionem, & corruent. Rabi etiam quidã de maioribus, qui vocatur Rab, de numero eorum, qui dicuntur Emoraim: nã hic ordo aliquãtulum inferior erat illis, qui dicebãtur Chanaim. hic autem Rab in lib. Canhedrin in diſt. helech, ĩquit: Quòd omnes termini de aduentu Meſſię aſſignati, iam tranſierant in præteritum: & ꝙ non pendebat redemptio, niſi in ipſa pœnitẽtia. hęc ille. Quidam etiã vocatus Rabi Animo volutans, cum interrogaretur à quibuſdam ordinis ſui de aduentu Meſſiæ, reſpondit: Vanum eſſe, atq; inane Meſſiam à Iudęis vlterius expectari: ſed Iudæorũ redemptionẽ in ſola conſiſtere pœnitentia. ſcribitur hoc in Senhedrim guazit in diſtinctione quadam, quæ dicitur helech. O quã recte ſenſit iſte Rabi, ſuoſq; admonuit: Si volunt, inquit, Iudęi à miſerabili hac ſeruitute, ſi à tot malis redimi, ſuorum pœniteant malefactorum agantq; pœnitẽtiã. Non latuit hunc Thalmudiſtam veritas ipſa, aduenisse ſcilicet Meſſiam: non Iudęoꝝ expectatio vana: non eorum ſpes irrita, atq; inanis fugit: Vanum eſt, inquit, & inane expectare Meſſiam, & Iudæorum redemptionem tantum in pœnitentia eſſe. Lectitauerat ipſe quidem, quod ſummus omnium iſtitutor Deus, hanc pręuidens Iudęorum ſuperſtitioſam, & erroneam expectationem, & puicaciam per Hieremiã clamitet.c.xviii. *Si pœnitentiã egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eã: agam &* ego

Vide infra in charta ſequẽti qd dicat rabi Moyſes Aegyptius de hac ipſa pœnitẽtia.

ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. & per Ezechielem, cap.xviii. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniqtatibus v̄ris:& non erit vobis in ruinam iniqtas:proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, quibus præuaricati eſtis:& facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, quia nolo mortem morientis, dicit dominus Deus, Reuertimini,& viuite. Clamitat itidem Chriſtus verus Meſſias Lucæ, cap. v. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam: iccirco eiuſdem, caplo.xvii. inquit Diſcipulis ſuis: Si frater tuus pœnitẽtiam egerit, dimitte illi. & Petrus Apoſtolus doctoris ſui diſciplinam amplexus, atq; veſtigia ſecutus in Epiſtola.ii.cap.iii. ait:Dominus nō vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Perbene itaq;,atq; rectiſſime Rabi ille admonuit Iudæorum redẽptionem in pœnitentia conſiſtere: quam ſi Iudæi amplecterentur, & agerent, errores ſuos,atq; fallacias cognoſcerent, peruicaciam deponerent, dolerent infidelitate, Chriſtum verum Meſſiam colerent, obſeruarent,atq; venerarentur. Inſuper Rabi   in libro Camedrim, ait: Omnes terminos de aduentu Meſſię aſſignatos iamdiu præteriiſſe, Redemptionemq; in pœnitentia ſola conſiſtere. hic, quãuis fortaſſe de Chriſtianoꝝ pœnitentia non loqueretur, veritatem tñ quodãmodo reticere non potuit. Eodem tpe qdam Rabi huius auctoritate fretus, qa terminos omnes pręteriiſſe cerneret, exclamauit dicens: Væ animabus Meſſiæ terminos cōputãtibus, ſignificãs eſſe peccatum exquirere: & hoc,qa erant elapſi omnes termini,vt alios ab hmōi inquiſitione amoueret. Rabi inſuper Moyſes Aegyptius, quem magnũ Hebręi prędicatorem appellant,in lib.de Iudicibus,titulo de Regibus,opinioni Rabini cuiuſdam ſenioris adhęrens: Vę,inqt,animabus computantium terminos aduentus Meſſię. Quę tñ verba, licet Iudæi recto ſenſui(vt ſuos tueanſ errores) non accōmodent:hoc eſt accuſent, atq; increpent per illa verba eos,q Meſſię tp̄s ſcire voluerint:tñ vir ille Moyſes Aegyptius magnus Rabi: & ante illum bonus ille ſenior,atq; legis peritus Sancto forte ſpiritu excitatus,& illuſtratus pręuidit hoc Iudęoꝝ miſerabile tp̄s Meſſiam expectantium, icciro inquit: Vę animabus computantium terminos aduentus Meſſię.i. Vę illis,qui tp̄s aduentus Meſſię futurũ ſibi perſuadent:quandoquidem tranſierit,& ipſe Meſſias venerit. Cur aũt Rabini illi Hebręi Meſſiam illis tp̄ibus venturum dixerint,ſuperius in decimo capite huius quinti libri dixi:qa.ſ. videbant aduentus Meſſiæ tempus iminere, ſiue pręteriiſſe, cum ipſi fuerint poſt id tp̄s. Idem Rabi Moyſes Aegyptius (vt inqt D.Burgenſis in ſuo ſcripturarum Scrutinio diſtinctione.iii.cap.iiii.)ait,Meſſiam Regem venturum fuiſſe à creatione mũdi anno.4474. Quam opinionem ſuam conatus eſt fundare auctoritate Balaã,de qua Numeri.cap.xxiii. vbi dicit:In trãſlatione noſtra tp̄ibus ſuis dicetur Iacob,& Iſrael quid operatus ſit Deus:quem locũ ex antiquoꝝ ſuoꝝ traditionę ſic exponit: ꝙ quantum fluxerat tempus à creatione mundi ſm Hebræoꝝ computationem, vſq; ad tempus,in quo Balaam iſta verba dixit:tantum tempus pręciſe fluere debebat à tempore, quo Balaam illa verba dixerat, vſq; ad tempus, in quo ipſa Balaam ꝓphetia futura erat in Iſrael per Meſſiam hoc eſt vſq; ad tempus aduentus Meſſiæ,Et ibidem ipſe D.Burgẽſis inquit:ꝙ tempore,quo ipſe hæc ſcribebat, currebat annus. 1432. ab incarnatione Chriſti: quo tempore fluxerant anni ſm Hebræorum computationem ab exordio mundi,vſq; ad illũ annum.1432. 5192. Ex quibus ſi demantur anni.4474. in quoꝝ fine aduenіſſe debebat Meſſias, reſtabunt anni.718.q elapſi erant tpe D.Burgenſis.ſ.anno.1432. ſed ſi addideris annos.78. qui elapſi ſũt ab anno.1432.D.Burgenſis, vſq; ad annum.1510.pſentem, efficietur anni.796. elapſi vltra tempus aſſignatum per antedictum Rabinum Moyſem in ſua Epiſtola directiua ad Africanos. Sed ipſemet Dominus Burgenſis in vltima diſtin

ctione ſui Scrutinii ſcripturarũ, cap. xii. & vltimo, dicit: Illud tẽpus aſſignatum per Rabi Moyſem Aegyptium prçteriiſſe in præteritum tempore vitç ſuç: ſcilicet ipſius D. Burgenſis, per annos. 212. cum autem ab eo tempore citra trãſierint anni. 93. ſequitur ꝙ terminus ille aſſignatus p ipſum Rabi Moyſem iuerit in præteritum per annos. 306. Ex quibus omnibus bene conſideratis, habetur, ꝙ aduentus Meſſiæ, de quo in hoc capite, immo in hoc toto quinto libro agitur, non ſolum Prophetarum auctoritate, ſed etiam Thalmudiſtarum, & Rabinorũ Hebræorum auctoritate, & conſenſu iamdiu iuit in præteritum. Si vero Iudæi dicerent hoc ſuis contigiſſe Rabinis, & Thalmudiſtis, quia tempus aduentus Meſſiç erat à Deo clauſum, & ſignatum, & ideo cognoſci non potuiſſe, nec ſciri, vſq; dum ipſum adueniat tempus, teſtante Daniele capĩo vltimo: hoc eſt cap. xii. vbi ipſi Danieli dicitur: Vade Daniel, quia clauſi, ſignatiq; ſunt ſermones vſq; ad tempus præfinitum. Reſponderi poſſet eis: Hçc verba dixiſſe Angelum ipſi Danieli, quoniam ipſe quçſierat ſcire finem mũdi. & licet id etiam dixiſſet, & intellexiſſet de aduentu Meſſiæ, habes ibidem reſponſionem, quibus ſignati, & clauſi ſint ſermones per hæc verba ſubſequentia: Eligentur, & dealbabũtur, & quaſi ignis probabuntur multi, & impie agent, nec intelligent omnes impii, porro docti intelligent. Ex quibus verbis elicitur, & declaratur, ꝙ tempus illud præfinitum ſolum impiis clauſum, & ſignatum eſſe debebat, non autem bonis, & doctis. Vnde cõcludi poteſt, ꝙ Iudçi propter odium, & malignitatem ſuã in Chriſtum Ieſum tempus aduentus Meſſiæ intelligere nõ potuerunt: ſed tantum boni, vt fuerunt multi ex Apoſtolis, & Diſcipulis Chriſti, & ex aliis ad fidem Chriſti cõuerſis, qui fuerant Hebræi: improbis autem, & pertinacibus non. Poſſumus etiã ex quadam Hebraica Gloſa conuincere Iudços iamdiu veniſſe Meſſiam. Rabi nanq; Salomon in ſuis Commentariis ſup cap. ii. Zachariæ, quandam Hebraicam introduxit Gloſam, quæ talis eſt: Poſt honorem redditum Eſau, veniet Meſſias. Ad huius autem Gloſç intelligentiam, ſciendũ eſt in antiquis Hebræorum Cõmentariis haberi, ꝙ pro Eſau Romanus frequenter itelligitur Princeps, & Roma mons Seir hominatur. Quapropter præmemorata Gloſa hoc modo per Saluatorem noſtrũ oſtẽditur adimpleta: quoniam ipſe poſt gloriam Monarchiç ab Auguſto Cçſare Romanorum Imperatore adeptam, orbẽ deſcribi fecit vniuerſum in nouæ acquiſitionis ſignum: vnde eomet tempore, quo huiuſmodi fiebat deſcriptio, ipſe Saluator noſter ſm carnẽ natus eſt: ex quo & Propheta Zacharias, & Iudæorum pariter verificantur Cõmentaria. Item habeť in Bereſid raba: Dixit Rabi Samuel Bernahaman: Vnde pbatis: ꝙ in die, qua fuit deſtructio tẽpli natus fuit Meſſias? Reſpondit ob hoc, ꝙ habetur Eſaiç vltimo cap. Anteq̃ parturiret, peperit: anteq̃ veniret partus eius, peperit maſculum. In eadem nãq; hora facta eſt templi deſtructio: exclamabat enim Iſrael tanquã parturiens. Et Ionathas in Chaldæa tranſlatione dixit: Antequam veniret ei anguſtia, ſalua facta eſt: & antequam euenirent ei dolores partus, Meſſiach reuelatus eſt.

¶ Quod Meſſias venerit etiam Thalmudiſtarum auctoritate probatur, licet varie, & variis loquantur modis.

Caput. XIII.

IN Thalmud pluribus in locis Meſſiã veniſſe legitur, ſed varie, & diuerſe loquũtur. & primo in Bereſid raba: hoc eſt in principio magnorum librum Geneſim, qui primus liber eſt Pentateuchi Moyſis, Iudæi nominant Bereſid: hoc eſt principium: quia in Hebrço icipit Bereſid, & Latine icipit: In principio, quod idem eſt. & in Thalmud Cõmentaria ſuper Geneſi dicuntur Bereſid raba: hoc eſt principium magnum: per quod intelligunt Gloſam magnam ſuper Geneſi. In Bereſid ergo raba, in. c. echa rabſſi: hoc eſt ſuper Threnis Hieremiæ legitur.

Digitized by Google

Supra libro. iii. c. xxxv. & lib. ii. cap. xi. Infra libro. vi. ca. cvii.

Legitur in Thalmud Hieroſolymitano in libro de Parath. c. Yacorre, & tranſumptiue in lamentatione magna, vbi dicit: Quendam fuiſſe in agricultura Iudæum laborantem: cuius bos mugitum extulit: quem cum audiſſet Arabs quidam illac pertranſiens, inquit: Iudęe fili ſolue boues tuos: & de vaſis tuis ne cures (ſiue vaſa tua ſperne) quoniam templum veſtrũ, & ſanctuarium corruit: quo dicto alteri bos mugitum edidit: tunc Arabs rurſus ait: Iudęe fili liga boues tuos, & vaſa tua prępara, ſiue parapſidẽ tuam, & hydriã liga, quia natus eſt Meſſias veſter. Hęc Iudæus admirãs, ait: Meſſias natus eſt? qđ eſt nomen eius? inquit Arabs: Menahim: quod Latine ſonat Conſolator. & rurſus Iudæus: Qđ eſt nomen patris eius? tũc Arabs: Heſchias: hoc eſt fortitudo Dei. Iudæus item ait: Quo in loco natus eſt? at ille: In Bethleem Iuda. Et dixit Rabi Abom: Et quid nobis ab Arabo addiſcere expedit: textus clarus eſt in Eſaia, qui dixit: Et libanus cũ excelſis cadit, in calce decimi capitis. & ſubditur ſtatim in principio vndecimi: Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet. Hoc autem fuit ante templi ſecundi deſtructionem: vt ex narratis percipi poteſt. Ex hac Iudęorum hiſtoria quatuor colligi poſſunt concluſiones in fauorem fidei Chriſtianę. Prima, ꝙ, adhuc ſtante ſecundo templo, natus fuerit Meſſias. Secunda, ꝙ Meſſię nomen eſſet Conſolator, & merito, quia per ipſum genus humanum fuit à peccato primi parentis cõſolatum. Tertia, ꝙ Meſſias eſt filius Dei: quod notatur, vbi dicit, ꝙ nomẽ patris eius eſt Heſchias: quod iterpretatur Deus fortis: ſiue fortitudo Dei. Quarta, ꝙ Meſſias natus ſit in Bethleẽ Iuda. Quæ omnia in Ieſu Chriſto Saluatore noſtro verificant. Ex qua hiſtoria quantum confundantur Iudęi, ex hoc maxime percipi poteſt, quoniam cum Rambam: ideſt Rabi Moyſes Gerundinus, aufugere nequiens in quadam diſputatione cum eruditiſſimo fratre Paulo, qui à Iudaiſmo ad Chriſti fidem ſe contulit, eam prorſus reiecit, aſſerens non alienum eſſe Thalmudiſtarum quaſdam ſententias quandoq; reiicere. Quod tamen apud vniuerſum Iudæorum cœtum nefandiſſimum eſſe exiſtimatur: immo ſm Thalmudiſtarum conſtitutiones e' Synagoga eiiciendus erat, & morte plectendus. Ibidem etiam in Bereſid raba dixit Rabi Samuel Bernahaman: Vnde probatis, ꝙ in die, qua fuit deſtructio templi, natus fuerit Meſſias? & ibidem reſpõdetur ob hoc, quod habetur Eſaiæ capitulo vltimo: Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit maſculum: in eadem hora, qua facta eſt templi deſtructio, exclamabat Iſrael tanquam parturiens. & Ionathas in Chaldaica trãſlatione dixit: Antequam veniret ei anguſtia, ſalua facta eſt: & antequam euenirẽt ei dolores partus, Meſſias reuelatus eſt. Ex quibus infertur Meſſiam ante ſecundi templi deſtructionem natum fuiſſe. In Canhedrim, capitulo Conſimiliter, habetur etiam ſic: Rabi Oſua filius Leui reperit Heliam, & Rabinum Symeonem filium Yoay ſtantes ad portam Paradiſi, dixitq; eis: Ibo ego ad gloriam Paradiſi. dicunt ei: Ita ſi dominus iſte voluerit. dixit Rabi Oſua ſic: Duos homines videbam, ſed vocem trium audiebam. commentatur, ſiue gloſſat Rabi Salomon: ꝙ gloria Dei erat cum illis. ibi dixit eis Rabi Oſua: Et quando veniet Meſſias? dicunt ei: Vade, & quęre ab ipſo eodem. qui ait: Vbi reperiam eum? dicunt ei: Ad portas Romę. & ille: Quæ ſunt eius ſigna? reſponderũt: Reperies eum inter pauperes, & vulneribus paſſionatum, ſicut inquit Eſaias capitulo quinquageſimotertio: Vere languores noſtros ipſe tulit: & peccata noſtra ipſe portauit: & nos reputauimus eum quaſi leproſum, percuſſum, à Deo humiliatum. Iuit ergo ad eum: dixitq; illi: Domine quando venies? qui ait: Hodie. poſt aliquos vero dies reuerſus eſt Rabi Oſua ad Heliam: dixitq; illi: Mẽtitus eſt mihi Meſſias: me enim ab eo quęrente, quando venire deberet, rñdit mihi: Hodie. Cui Helias rñdens, ait: Minime mentitus eſt, ſed veritatem dixit:

nam hodie ſi vocem eius audiret quis, ſecum eſſet. Ex iſta equidem hiſtoria in fauorem fidei Chriſtianæ quatuor elici poſſunt concluſiones. Prima eſt, ꝙ tẽpore Rabi Oſuæ, qui fuit iam mille & cẽtum annis elapſis, & vltra, Meſſias iam pridem venerat. Secũda, ꝙ ſedes principalis Meſſię: hoc eſt fidei ſuę, & eius thronus principalis ſit Roma: vnde ſedes ſummi Pontificis Vicarii ſui eſt Roma. Tertia, ꝙ licet eius primus aduentus fuerit iam mille & quingenti decem ſunt anni: tamen per illud verbum, Hodie non ceſſat venire quotidie ad illos ſcilicet, qui ad eius fidem rite conuertuntur. Quarta, & vltima eſt, ꝙ eius conuerſatio fuit in paupertate, & humilitate. & ꝙ ea, quæ ab Eſaia dicuntur in capitulo qninquageſimotertio: ſcilicet, Vere languores noſtros ipſe tulit &c. de Rege Meſſia intelligenda ſunt. Item ſi Iudæus ſuam quandam orationem, quam ſingulis annis in die ſuæ natiuitatis dicit, parumper conſideraret, intelligeret vtiq; Meſſiam iãdiu veniſſe. In ea enim multa deprecatur, quę Meſſię tempore euenerunt: & ſic ea ſibi concedi petunt, quæ iamdiu conceſſa fuerunt. Hanc autem orationem ſolemniorem omnibus ſuis reputant orationibus: quia tota fundata eſt ſuper hoc Meſſię aduentu. faciunt enim ſingulis annis in die natiuitatis ſuæ ſolemnem hanc orationem. Concedunt autem plurimi Hebręorum, Meſſiam eo die natum, quo ciuitas diruit: deinde ad ineptias ſuas ſuo more refugiunt, dicentes: Illum latere, quouſq; Deus pręcipiat, vt ſe palàm cunctis oſtendat: alii in monte Synai cum Angelis eum collocãt: alii vltra Caſpios montes ſegregant: alii mendicantem paſſim, & circumuagum agunt, ſua inſania, & diſcordia ſeinuicem confundentes, vt in ſequenti capite oſtendetur. Si autẽ Iudæus euadere cupiens diceret: Quòd licet (vt ex antedictis conſtat) per prædictos Thalmudiſtas affirmetur Meſſię aduentum, & templi deſtructionem eodem die fuiſſe, tamen in rei veritate verum non extitit. à die enim paſſionis Chriſti vſq; ad templi deſtructionem fluxerunt anni quadraginta, ſiue quadragitaduo, tripliciter reſponderi poſſet. Primo, licet Thalmudiſtæ in ea parte verũ omnino non dixerint, tamen propter hoc euadere non poſſent. Non enim Chriſtianorum intereſt Thalmudiſtarum ſententias, & Commentaria defendere: quia ſiue vera ſint, ſiue falſa, ſunt tamen ſemper contra Hebręos in Chriſtianorum fauorem validum fundamẽtum. Ea enim, quę in Thalmud ſcripta ſunt, Iudęi minime improbare poſſunt, ſed ſtare tenentur ſub grauibus cenſuris, & pœnis. Nolo ego Iudęorum defendere opinionẽs: ſed ſi ipſi opponendo dicerẽt: Licet templũ corruerit, Meſſias tamen ea die non venit. reſpondendo huic obiectioni: hęc poſſunt allegari, quę in Textu ſcripta ſunt. Secũdo caſu, quo Chriſtianus vellet in hoc Thalmudiſtas defendere: poſſet dicere: ꝙ iſte terminus, Dies, quandoq; in ſcripturis ſacris aſſumitur ſtricte, & quandoq; large. Sumitur enim quandoq; pro tempore duntaxat, quo Sol apparet ſupra Orizontem: quandoq; vero pro omnibus vigintiquatuor horis diei naturalis: vt Gen. capitulo primo, in principio creationis mundi: quandoq; vero ſumitur pro ampliori tempore, prout reperitur in Eſaia à capite decimonono, vſq; ad caput vigeſimũnonũ: vbi de die pluries fit mentio. Dicitur enim ibidem: In die tali erit ſic. vnde dinumerando tempora media inter verba Eſaię, & id, quod futurum prædicitur, diem pro multis annis capere oportet interdum. Tertio, & vltimo modo: ꝙ templi deſtructio non intelligatur parietum, & tecti templi deiectio, exuſtioq;, & deuaſtatio: ſed ipſius templi ſpiritualis ſanctificatiõnis priuatio. Licet enim templum poſt paſſionem domini quadragintaduobus perſtiterit annis, quantum ad parietes: tamen in paſſione domini velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſq; deorſum: vt Matthæi capitulo vigeſimoſeptimo, Marci capitulo decimcquinto, & Lucæ vigeſimotertio cap. Et ideo ea ipſa hora totam ſuam amiſit, & perdidit ſanctitatem,

Digitized by Google

tem, vt veraciter percipi poteſt lib. vii. Ioſephi de bello Iudaico, cap. xvii. his verbis: Feſto autem die, quam Pentecoſten vocant, nocte ſacerdotes intimum templum more ſuo ad diuinas res celebrandas ingreſſi, primum quidem motum, quendamq́; ſtrepitum ſenſerunt: poſtea vero ſubitam vocem audiere, quę diceret: Migremus hinc: in quo conſideranda eſt ſermonis proprietas, vt inquit Beatus Hieronymus, cum non dixerit vox illa Recedamus, ſed tranſeamus ad populū. ſ. Gentilem. Quęcunq; enim miracula, & admiranda in illa veli ſciſſione ceſſauerunt: & illa fuit maior templi deſtructio, q̄ parietum, ſiue murorum ruina: quod verum eſſe ꝓbatur per ea, quæ habentur in libro de Ionia, cap. Septem dies. Legunt enim ibidem Magiſtri: Miracula multa fiebant in domo ſancta: nō abortiebatur mulier malum ſentiēs odorem carnium, & ſanguinis ſacrificiorum: nullum enim habebant fetorem: nec in dicto tēplo vlla vnquam muſca viſa eſt: nec ſummo Pontifici in die expiationū contigit videre muſcā: nec in pane propoſitionis viſa, nec inuenta eſt macula. Item exiſtentes in templo, ſiue ſtarent, ſiue genuflexi eſſent, ſiue etiam in terra iacerent proſtrati, nunq̄ tamen à circūſtantibus premebantur: nemini etiam in Hieruſalem nocuit vnquam ſcorpio, vel ſerpens: nunq̄ pluuiæ ignem altaris extinxerunt, licet ſub diuo eſſet: neq; ventus columnam fumi, vel nebulæ, ne aſcenderet impediuit. & dixit Rabi Samana: Immo etiam, quia vaſorum fragmēta in loco templi, vbi frangebantur, ibi deglutiebantur. & dixit Abait: Immo etiam viſcera volucrum ſacrificiorum, & pennę, atq; cinis altaris, & lychni candelarum, ſiue lampadum, omnia deglutiebātur: quodlibet. ſ. in loco ſuo. Quæ quidem omnia quadragita annis ante templi deſtructionem ceſſauerūt, vt prędictum fuerat per Pſalmiſtam Pſal. lxxiii. Signa noſtra non vidimus: iam nō eſt Propheta: nec apud nos eſt ſciens vſquequo &c. Itē magnus Rabi Eleazar, cap. Helech inquit: Dies Meſſię erunt. 40. annis: alius dicit. 70. annis. cum igitur, omnium cōſenſu, Regno Meſſię nullum aliud Regnum ſuccedat, ſequitur ꝙ aduentus Meſſiæ ſit prope finem ſæculi. Ibidem ſunt alii dicentes: Meſſiam regnare. 465. annis: alius. 400. alius ſeptemmille: quæ omnia vergunt in eandem veritatis ſententiam: ꝙ finito Meſſiæ Regno, finis ſit ſæculi huius: ſed an cito, an tarde huiuſmodi finis futurus ſit, nemo mortalis ſcire poteſt, dicente domino Actuum, cap. i. Non eſt veſtrū noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Quis igitur adeo hebes eſt, menteq́; obtuſus, quin ſupraſcriptis omnibus conſpectis, primū Meſſiæ iamdiu pręteriiſſe aduentum, immo adueniſſe negare audeat? Venit igitur Meſſias hoꝝ auctoritate Thalmudiſtaꝝ.

¶ Vbi Iudæi, qui Meſſiam veniſſe fatentur, dicant eum eſſe, & tanto ſtetiſſe tempore, & quare eos ab hac nō liberauerit captiuitate. Cap. XIIII.

CVm in duobus proxime antecedētibus capitibus, etiam Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum auctoritate, primi aduentus Meſſiæ tempus iam diu præteriiſſe demonſtratū ſit: & ipſum quoq; Meſſiam ante ſecundi templi deſtructionem in hunc mundum veniſſe: Iudęos autem videamus ab hac ſua tam miſera, tamq́; diuturna captiuitate nondum liberatos fuiſſe, immo ipſos in ea adhuc perſtare, & perſeuerare, & quidem neſcios, vt prius quando ab ea eximi, & liberari debeant captiuitate. De duobus equidem dubiis à Iudæis vellem certior fieri: quorum alterum eſt: quare ipſe Meſſias in tanto temporis ſpatio eos adhuc non liberauerit: immo nec ſe, vt eos liberaret, præſentauerit, & liberaturum obtulerit: fluxerūt enim à ſecundi templi deſtructione citra anni. 1436. vel circa. Alterum vero dubium eſt, vbi ipſe Meſſias, quem veniſſe dicunt, tamdiu ſtetit, & habitauit, & adhuc ſtat, & habitat? Ad primum dubium reſpondentes Iudæi, inquiunt: Licet, Meſſias iamdiu venerit,

Digitized by Google

nunquam tamen à ſummo Deo liberandi Iudæos licentiam habuit, ſolum ꝓpter Iudæorum peccata: ſed habita à Deo licentia, ſtatim eos liberabit: & ideo eum ad ſui liberationem adhuc venturum expectant, ſicut filius Regis iam natus adhuc ad regnandum magno tempore expectatur. Ad ſecundum autem dubium, vbi.ſ. Meſſias tanto ſtetit tempore, varie
1 reſpōdent. Nam eorum aliqui, eum vltra montes Caſpios maioris Armeniæ terminos eſſe dicunt: quæ loca neminem aiunt adire poſſe intercedente flumine quodam: quod Sabbaticū vocāt: quodq́; nullum prorſus obtinet exitum: & cuius circūferentia triginta (vt inquiunt) obducitur milliaribus: fluctus inſuꝑ eius adeo quotidie efferri autumant (præter diem Sabbati) ꝙ illud quidem pertranſire nemo queat: Sabbatinis autem diebus, cum diuina lege cautum ſit, ne quis vltra milliare progredi poſſit, nequeunt
2 hominem Dei adire Meſſiach. Aliqui autem alii, quos hæc ſtultitia non fugit, eum eſſe Romæ aſſerunt, ibiq́; ſedere in porta cum pauperibus, & leproſis.
3 Alii vero eum vagari adhuc inquiūt per orbem in paupertate, & afflictione, ignotum, miſerum, atq; abiectum ad ſatiſfaciē-
4 dum Deo pro peccatis Iudæorum. Nōnulli autem alii eum in loco ſemoto, atq; ſecreto eſſe dicunt, quouſq; dabitur ei facultas à Deo redigendi populum Iſrael ad priſtinam dignitatem, allegantes ad hoc omnes iſti (excluſis primam opinionem tenentibus) illud Eſaiæ, capitulo quinquageſimotertio: Et nos vidimus eum quaſi leproſum à Deo percuſſum,
5 & humiliatum &c. Nec etiam deſunt, qui eum ſtetiſſe, & adhuc ſtare dicant cū Angelis Dei, viuentem eo modo, quo Moyſes vixit illis quadraginta diebus, quibus ſtetit in monte Synai, quando legem accepit à domino. Quę omnia falſa eſſe, & commentitia, ac à ꝓpria veritate penitus aliena, facile ꝑcipi poteſt: tum ex tot, & tam variis opinionibus: tum quia nulla fundanẜ auctoritate, ſiue probatione ſaltem vera. vnde ea facilitate, qua hæc dicūtur, eadem negari poſſunt, & negantur: & maxime, quoniam prædicta aſſerentes, non modo quid eis oppugnet, obſtetq́;, ſed etiam quid loquantur, neſciunt. Nam quo fundamēto moueantur huiuſmodi falſitatis aſſertores, ignorant ipſimet: quippe qui īterrogati quomodo hęc ſciunt, inquiunt: Audiuimus: ſicq́; rudes illi, atq; inſolentes veritatem lacerant inepta quadam auditione. Sed vt aperte omnibus conſtet, ea omnia ficta eſſe, & non vera, videamus quid eis obſtet, & repugnet, quo'ue fundamento vnaquęq; opinio nitatur. Primo ad id, quod in prima opinione aſſeritur, ꝙ Meſſias ſit vltra mōtes Caſpios, & ꝙ fluuius Sabbaticus ītercedens obſtet, ne ad eum aliquis adire poſſit, ſub aliqua veritatis expreſſione, multæ occultantur falſitates. Nam dari fluuium Sabbaticum eſſe, hoc certe verum eſt, ſed non eo in loco, nec etiam eum tanta latitudine, & circūferentia obduci, aut fluctibus taliter efferri, quin Iudęi abſq; mādatorum Dei violatione ex maiori Armenia, & etiam ex ipſis montibus Caſpiis redire, atq; adire non poſſint. Eſt autem ipſe fluuius in Iudæa, vel Syria minore ei propinqua, Romani enim ſub Pręfecto, ſiue Proconſule Syriæ Iudæam poſuerunt: & propterea Iudæam Syriam vocabant: & eſt fluuius ipſe in Regno Agrippæ olim Iudæorum Regis: & infraſcriptas habet cōditiones, teſte Ioſepho hiſtorico Hebræo libro ſeptimo de Iudaico bello, capitulo trigeſimoquinto: in cuius capitis principio ſic ſcribitur: Princeps vero Titus aliquandiu quidem Beriti commorabatur, ita vt diximus: inde autem reuerſus, & per omnes, quas obiret Syriæ ciuitates, magnificentiſſima celebrans ſpectacula, Iudæorum captiuis ad oſtentationem cladis eorum abutebatur. Conſpicit autem in itinere fluuium cognitione digniſſimum: is fluit medius inter Arcas, vel Arceas, & Raphaneas Agrippæ Regni ciuitates. habet quoddam peculiare miraculum: nam cum ſit, quando fluit, plurimus: neq; meatu ſegnis: tamen interpoſitis ſex diebus à fontibus deficiens, ſiccum exhibet locum videre: deinde, quaſi nulla

De Sabbatico fluuio.

Digitized by Google

ſi nulla mutatione facta, ſeptimo die ſimilis exoritur, atq; hunc ordinem ſemper eum obſeruare pro certo compertum eſt: vnde etiam Sabbaticus appellatus eſt à ſacro Iudęorum ſeptimo die ſic nominatus. hæc Ioſephus. Ex quibus Ioſephi verbis manifeſte videt error Iudęoꝝ voluntarius, atq; falſitas multiplex: quam Ioſephus iſte vir doctiſſimus adeo in lucem protulit, & declarauit, ꝙ Iudæi non ſolum reprehenſione digni eſſent, ſed etiam acerrima caſtigatione multandi. Nam ipſum in Syria eſſe patet, vbi dicitur, Quas obiret Syrię ciuitates: & in qua parte Syriæ eſſet, expreſſit dicens: Medius inter Arceas, & Raphaneas Agrippæ Regis ciuitates, quę erant in Iudæa, vbi Samaria dicebatur (Agrippa fuit de ſtirpe Herodis, vt narrat idem Ioſephus libro decimooctauo Iudaicę Antiquitatis, capitulo quintodecimo). Quòd autē falſum ſit, ꝙ tantæ latitudinis eſſet, & circũferentiæ, & ꝙ eius fluctus tantopere efferantur, patet, quia ipſe Ioſephus nihil dicit: quod nõ ſubticuiſſet, ſi verum fuiſſet. Quòd autem Sabbatinis exſiccetur diebus, patet eſſe verum, quia hoc expreſſit: ex quo aperte conſtat falſa, & fictitia eſſe omnia per Iudæos circa hanc primam partem allegata, ad oſtendendum ꝙ ad Meſſiam adire non poſſint ab hoc fluuio Sabbatico impediti. Ad ſequentes autem tres alias opiniones: videlicet ſecundam, in qua dicitur eum eſſe Romæ, ibiq; ſedere in porta cum pauperibus: tertiam, in qua dicitur eum adhuc vagari per orbem terrarum in paupertate: & quartam, in qua dicitur eum eſſe in loco ſemoto, atq; ſecreto (vt infra libro ſexto, capitulo vigeſimooctauo) qd aliud dicendum ſit non video, niſi ꝙ prędicta aſſerentes quid loquantur parum conſiderant. Nam Iudęi omnes pro conſtanti, & firmo tenent Meſſiach ſuum purum hominem fore, Moyſe tamen ſanctiorē. Igit vt eum iiſdem principiis, & elemētis natum fuiſſe, quibus cęteri naſcuntur homines, fateantur neceſſe eſt. Quomodo ergo poſſibile eſſet, ꝙ homo purus, de cuius vita ſic inquit Propheta Pſalmo octuageſimonono, qui à maiori expoſitorum parte inſcribitur Moyſi. intitulatur enim Pſalmus iſte Oratio Moyſis hominis Dei. dicitur nanq; ibi: Dies annorum noſtrorum in ipſis. 70. anni. ſi autem in potentatibus: hoc eſt in corporis proſperitate, & bona fueris valetudine. 80. anni, & amplius eorum: ſupple vixerit labor, & dolor (Eccleſiaſtici capitulo decimooctauo, numerus dierum hominum vt multum centũ anni, quaſi guttę aquę maris deputatę ſunt: & ſicut calculus arenę, ſic exigui anni in die æui: quaſi diceret reſpectu æternitatis cētum anni, quaſi nihil ſunt) quo inquam eſſet poſſibile, ꝙ homo purus, cuius vita ad plus. 80. eſt annoꝝ, quoniam ab inde ſupra, non vita, ſed labor, & dolor à tanto tempore citra ſenio, & vetuſtate non defecerit, & omino non cõtabuerit, & corruptus fuerit, cum naturaliter omnia orta occidant: & maxime cum nemo vnq̃ tantum vixerit, vt ad milleſimum annum peruenire potuerit, ēt ante diluuium, quo tpe vita hominum longior multo fuit: vt Geñ. cap. v. Nam à deſtructione ſecundi templi, quo tpe natum fuiſſe Meſſiam aſſerunt, vſq; ad hoc noſtrum tempus fluxerunt anni. 1434. vel circa. ꝙ autem homo purus tanto vixerit tpe minime poſſibile eſt: vnde manifeſtum eſt huiuſmodi delyramenta fabuloſa, & ficta fuiſſe, & eſſe, cum nullo rationabili fundamēto ſubſiſtāt. Ad quintam autem, & vltimā opinionem, qua Iudæoꝝ plurimi aſſerunt, ꝙ Meſſias ipſe ſteterit, & adhuc ſtat cum Angelis Dei, viuēs eo modo, quo vixit Moyſes quadraginta diebus, quando à domino legem accepit. Rñdentes dicimus: Veꝝ eſſe, ꝙ bis: hoc eſt duabus vicibus, ſtetit Moyſes cũ Angelo Dei. xl. diebus, &. xl. noctibus loquens cum eo, quando legem accepit à dño: ſcilicet ſemel, quando primas accepit Tabulas digito Dei ſcriptas, quas ipſe Moyſes poſtea fregit: & iteꝝ, quādo accepit ſecũdas Tabulas per Moyſem ipſum (iuſſu tamen Dei) ſcriptas: quas fideliter in Arca cuſtodiendas poni mandauit. & vtraq; vice. xl. diebus, &. xl. ſtetit noctibus ſine cibo: vt ipſemet Moyſes

teſtatur Deutero.c.ix.&.x. Sed vltra.xl. dies nunquam ſtetit ſine cibo. Similiter Helias ẽt ambulauit in fortitudine cibi cuiuſdã quadraginta diebus,& quadraginta noctibus: vt Regum.iii.c.xix. Et vt de nouo etiam teſtamento aliquid dicamus: Saluator noſter, ne vltra id, quod à prędictis factum fuiſſet hominibus ſe feciſſe videretur, cum.xl.dieb⁹,&.xl.noctibus ieiunaſſet, poſtea eſuriit: vt Matthæi.c.iiii. Si totam ſacram quęſieris ſcripturam tam noui, quàm veteris teſtamẽti, neminem inuenies, qui vltra. xl. dies ſine cibo vixerit: qui numerus. xl. dierũ nihil eſt ad computationem annorum 1434. qui fluxerunt à deſtructione ſecũdi templi citra: vnde ad tantam temporis diuturnitatem maxima eſt adhibẽda conſideratio, attenta humanæ naturæ fragilitate,& ſentẽtia Prophetæ, de qua ſupra Pſalm.lxxxix. Si autem Hebræorũ aliquis opponeret Enoch, & Heliam, q multo ante, quàm prędictum templum ſecundum deſtrueretur, viui: hoc eſt antequam morerentur, tranſlati ſunt,& viui adhuc ipſi ambo eſſe cęnſentur, ac mori non debeant, niſi Antichriſti tempore non longe à mundi fine: quomodo vixerint, ac viuant,& etiam victuri ſint ſine cibo, vſq; ad Antichriſti tempus, quod tempus non eſſet comparandum cum .1434. annis, quibus Meſſiam natũ eſſe dicant? Reſpõderem: licet apud Deum, omnia ſint poſſibilia: tamen ipſe Deus ea, quæ ſupra naturam ſunt, non niſi ex aliqua maxima efficit cauſa, ſicut fuerũt multa, & quidẽ admiratione digna: q̃ tempore Moyſis in populi Iſraelitici liberatione ab Aegyptiaca ſeruitute ab Omnipotenti Deo facta fuere: in percutiendo ſcilicet Pharaonem Regem cum Aegyptiis multis plagis: in Rubri maris trãſitu,& quidem ſicco veſtigio: in Pharaonis,& ſuorum ſubmerſione: in dãdo legem Moyſi, qua populus ipſe Iſrael ad diuinum cultum per ipſum Moyſem inſtrueretur: in deſcenſu mannæ à cœlo: in aquarum ex duriſſimis petris emanatarum ſcaturitione: & in aliis plurimis admirandis: vt in Exodo plurimis in locis: in Solis,& Lunæ ſtatu Ioſue contra Amorreum: vt Ioſue cap.x. & in multis aliis admirandis: quæ omnia ad Omnipotentis Dei gloriam,& nominis ſui celebritatem, atq; diuulgationem facta fuere: & eo quidem tempore, quo totus mũdus (ſolis Hebræis exceptis) idola colebat: vt ex huiuſmodi ſignis admirandis per vniuerſum orbem diuulgaretur Deũ Hebræorum vnicum,& ſolum eſſe verũ Deum: q ea facere poſſet,& faceret, quæ aliarum gẽtium Dii facere non poterãt. Inter quę admiranda iſti duo ſerui Dei tamdiu in humanis corporibus viuẽtes, Enoch.ſ.& Helias cõnumerari poſſunt. de quorũ altero dicitur Geñ.c.v. Ambulauitq; cum Deo,& nõ apparuit, quia tulit eum Deus. de altero vero.ſ.Helia, dr̃ Regum quarto.c.ii. Ecce currus igneus, & equi ignei diuiſerunt vtrunq;: & aſcẽdit Helias per turbinem in cœlũ: cũ ipſi duo (diuina præordinatione ſic diſponente) pręuii,& præcurſores futuri ſint Meſſiæ in ſecundo eius aduentu, q fiet in fine huius mundi: vt de Helia habet Malachię.c.vltimo: Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetã antequam veniat dies domini magnus,& horribilis. Qui ſecundus Meſſiæ aduentus fiet ex maxima cauſa: & ideo erit magnus,& horribilis, vt inquit ipſe Propheta: Veniet enim ipſe Meſſias in maxima gloria, honore, poteſtate,& maieſtate ad iudicandũ vniuerſos mortales: tribuens oĩbus vitã beatam, & damnationem ſm̃ eorũ merita, & demerita: & ideo erit dies magnus,& horribilis. de quo aduentu ad finale Iudicium dicitur ẽt Danielis.c.vii. Aſpiciebam ego in viſione noctis,& ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis,&c. & apud Iohelem ſcribitur.c.iii. Sol conuertetur in tenebras,& Luna in ſanguinem, antequam veniat dies domini magnus,& horribilis &c.& apud Eſaiam.c. vlt. Ecce dñs in igne veniet: & quaſi turbo quadriga ei⁹ &c. Cũ ergo ipſi Enoch, & Helias præuii,& præcurſores Meſſiæ Regis futuri ſint in tanto,& tam terribili eius aduentu, merito ꝓueniens,& valde ꝯſonum fuit ipſi Deo, vt quos ipſe tãti iudicis

Digitized by Google

ti iudicis preuios futuros eſſe vellet, eos in humanis corporibus tãdiu præſeruaret: ſed nõ vt in terra: hoc eſt in hoc terreſtri mundo cũ Angelis, ſicut Moyſes viuerẽt, immo in Paradiſo terreſtri cum Angelis felices, & glorioſi eſſent (Helias nanq; in Paradiſo terreſtri trãſlatus fuit tempore Ioſaphath Regis Iuda: & ab eo tempore vſq; ad annum iſtum. 1510. colliguntur anni. 2442. Nam viuente Ioſaphath, tranſlatus eſt ille, cum de tranſlatione eius agatur libro quarto Regum, capitulo ſecundo, & de vita Regis Ioſaphat habeatur libro quarto Regum. c. iii. vbi iam Heliſęus in locum Helię ſucceſſerat. A' principio autem Regni Ioſaphath, vſq; ad Chriſti natiuitatem ſunt anni. 932. & ab inde citra: 1510. qui in totum ſunt. 2442: B. tamen Gregorius aliter ſentit in Homelia intra octauã Aſcẽſionis, dicẽs: In veteri teſtamẽto cognouimus, ꝙ Helias ſit raptus in coelum: ſed aliud eſt coelum aëreum, aliud æthereũ: coelum quippe aëreum terræ eſt proximum: vñ & aues coeli dicimus, quia eas volitare in aëra videmus: in coelũ itaq; aereũ Helias ſubleuatus eſt: vt in ſecreta quadã terræ regione repente duceret: vbi in magna iam carnis, & ſpiritus quiete viueret, quouſq; ad finem mundi redeat, & mortis debitum ſoluat. Ille enim mortem diſtulit, non euaſit: Redemptor autem noſter, quia nõ diſtulit ſuperauit, eamq; reſurgendo conſumpſit, & reſurrectionis ſuę gloriam aſcendendo declarauit. Notandum quoq; eſt, ꝙ Helias in curru legitur aſcendiſſe: vt videlicet apte monſtraretur, ꝙ homo purus adiutorio egebat alieno &c.) Sicut ergo Omnipotenti Deo valde conueniens, & conſonum extitit antedictos Enoch, & Heliã tamdiu in humanis corporibus ad tam honorabilem, & glorioſum aduentũ pręſeruare: ita è conuerſo valde abſurdum fuiſſet, & diuinæ maieſtati minime cõueniẽs extitiſſet, & eſſet, vt ipſe Deus Meſſiam toties ſanctis patribus promiſſum, & ab ipſis tamdiu, & tanta cum auiditate expectatum, & qui tantam facturus eſſet liberationem, iam mille quadringentis triginta quatuor annis in mundũ miſiſſet, vt ſuas adimpleret promiſſiones, ſi poſtea ipſe Deus propter Iudæorum peccata ipſi Meſſiæ iam miſſo, liberandi Iudęos licentiam, ſiue facultatem impertiri nollet: cũ huiuſmodi liberationis cauſa multo maior ſit, & maioris importantiæ, quàm fuerit liberatio Aegyptiaca: ꝑ quam hęc per Meſſiam facienda figurabatur liberatio: quam. ſ. Aegyptiacã minime diſtulit Deus, poſtquam Moyſem ad eius miſiſſet liberationem: vt Exodi. iii. & in ſubſequẽtibꝰ capitibus. Ex qua liberãdi Iudęos ſuſpenſione, poſtquam Meſſias miſſus fuiſſet à Deo, duo maxima ſequerentur inconuenientia, ſi vera eſſent, quę inquiunt Iudęi. Primum eſt, ꝙ ignorantia futurorum in Deo cadere poſſe videretur, qm̃ Iudæos peccare debuiſſe ignoraſſet, & propterea ſeipſum ob eam cauſam licentiam liberandi eos ſuſpenſurum eſſe, quod magna non careret impietate. Alterum, ꝙ Meſſias, qui (vt pluries dictum eſt) exaltari, & ſublimari debebat pluſquam Angeli Dei, minoris dignitatis priuilegium habuiſſet, ꝙ̃ ipſi ſerui Dei, Enoch. ſ. & Helias, cum ipſe Meſſias nedum in terreſtrem aſcenderit Paradiſum, ſicut Enoch, & Helias, cum ipſis tamen Angelis tanto tempore vixerit, & adhuc victurus ſit, quoad vſque ipſos liberabit Iudęos. Pręterea hoc Iudæorum fundamento, ꝙ. ſ. Deus propter Iudæorum peccata, Meſſię ab eo iã diu miſſo facultatem liberandi Iudæos impertiri tamdiu diſtulerit. hoc inquam ſolo fundamento ſuprascriptę omnes quinq; Iudęorum varietates, ſiue opiniones penitus infringuntur, & corruunt: nam iacto prius hoc ipſo fundamento ſic argumentantur. Si Deus propter Iudęorum peccata noluit. 1434. annis licentiam impertiri Meſſiæ, vt ipſos Hebræos liberet, & ſaluet ob eorum peccata, quomodo poterunt Hebræi liberari vnquam, & ſaluari, cum nunquam ſine peccato futuri ſint? immo in dies peiores fiant, & magis ſolito peccent? Nã legem Moyſis nedum ſeruant, ſed omnino peruertunt, & lacerant: vt infra libro

Digitized by Google

nono,& vltimo luce meridiana clarius oſtendam. Ad cuius rei maiorem confirmationem,hoc aliud fundamentum accedit ab ipſiſmet Hebręis aduerſariis noſtris aſſumptum. Aſſerũt quippe Hebręi in quacunq; ſua aduerſitate expiari ſemper partem aliquam pœnæ debitæ pro vituli adoratione per maiores ſuos in deſerto factæ, quando Moyſes erat in monte Synai cum Deo,vt ab eo legẽ acciperet. Ex quo Iudęorum fundamento hæc maxima reſultat concluſio: Quòd peccatum adorationis vituli ſm Iudæorum opinionem, etiam hoc noſtro tẽpore nondum ſit expiatũ,& per conſequẽs nondum remiſſum, ſaltem in totum. Si igitur in tribus millibus annorum,& vltra.tot enim colliguntur anni ab eo tempore citra ex Ioſepho lib.x. Antiquitatũ .c.x.ſi inquam in tribus millibus annorum peccatum illud nõ eſt in totum expiatũ, & per conſequens remiſſum: quomodo Iudęi poterunt vnquam ab hac ſua captiuitate liberari? & maxime cũ in dies magis,atq; magis peccent?nunquã eq; idem.Erũt igitur in hac vita, & poſt mortem ſemper miſeri.Deſinant ergo Iudæi falſa huiuſmodi delyramenta confingere,ſed ea penitus deponant, abiiciãtq;: & vera Prophetarum Vaticinia ſuſcipiant,eaq; vero, ac recto accommodẽt ſenſui,vt verũ cognoſcant veniſſe Meſſiã.

¶Quòd ex duplici Meſſiæ aduentu p Prophetas enumerato,& qdẽ contrario,& inuicem incompaſſibili,nõnulli Iudæorum duos venturos eſſe Meſſias introduxerunt. Cap. XV.

NOnnulli Iudęorum videntes duplicem Meſſiæ aduentum à Propphetis per duos contrarios veniendi modos prędici, & annunciari,q nequaquam ſe inuicem compatiuntur. Alterum.ſ.humilem,& in paupertate ad redimendum,& ſaluãdum: vt Zachariæ .c.ix.vt lib.vi.proxime ſequenti ſuo loco probabitur. Alterum vero regium, & generoſum in maieſtate,gloria, & poteſtate ad iudicandum: vt Danielis.c. vii. Iohelis.c.ii.ſiue.iii.ſm Hebręos, Malachię vltimo,vt infra lib.vi. oppoſitione prima, & libr.viii.articulo.viii.Symboli Apoſtolici:nõnulli inquam Iudęorum, cum tam diuerſa Prophetarum Oracula de diuerſo legerent Meſſię aduentu, & ea vni ſoli Meſſiæ applicari poſſe non exiſtimarent,duos Meſſias venturos introduxerũt. Alterum.ſ. quem ex Ioſeph longo ordine deſcendentem, paſſioni, cędiq; ſubiectum eſſe credũt. eum enim in certamine Gog,& Magog iterfici dicunt. Alterũ vero deſcendentem ex Dauid Rege,quem Ben.i.filium Dauid appellare cõſueuerunt: qui Meſſiam alterũ occiſum Ioſeph.ſ.reſuſcitet, Regnumq; Iſrael potenter reſtauret,& cui potiſſima (vt aiũt)debetur Iſraelitarum redẽptio. De primi vero Meſſię aduentu quomodo ſe habeat,varia ſententia eſt: in eius tamen aduentu,ac interitu omnes conſpirant:vt Rabi Scadio in Sepherhaenmunos.i.in libro Credendorum planè denuntiat. Et priſci Thalmudiſtarũ (vt refert Rabi Dauid Kimhi ſuper illud Zacharię.c.xii.Et aſpicient ad me,quẽ confixerunt)dicunt q hoc innuit Meſſiam Ioſeph: vtrum vero de Tribu Ioſeph, ſiue Ephraim:quod idem eſt: an de patre Ioſeph intelligant indiſcuſſum relinquunt. Verificari tamen reperimus in Meſſia filio Ioſeph,filio inquam putatiuo,non autem naturali,licet ipſe Ioſeph glorioſę virginis ſponſus fuerit: & propterea Ioſeph Ieſu Chriſti pater appellatus fuerit: cum ipſe Ieſus nullum alium habuerit patrem humano ſenſu diiudicatum:quod verum eſſe cõfirmatur per Rabinum Moyſem Aegyptium prędicatorem magnum in Bereſid raba, ſuper Threnorum c.v.eo in loco vbi dicitur: Pupilli facti ſumus abſq; patre: allegans Rabinum Barachiam dixiſſe: Quòd Deus videns Iudęorum ſingultum,& angorem,inquit:Vos dicitis: Pupilli facti ſumus abſq; patre:ſic itidẽ erit redemptor mundi,quẽ ego ſuſcitabo ex vobis, qui orietur ſine patre, ſicut ſcriptũ eſt Eſaiæ .c.liii.Et aſcẽdet ſicut virgultum coram eo,& ſicut radix de terra ſitienti &c.Ipſe enim & paſſus,& crucifixus fuit vt in ſequenti proximo lib. vi.probabo in pluribus tñ

Digitized by Google

bus tñ capitibus. Sed ipſi Iudęi hæc ſen
tientes, penitus delyrant. ſacrę enim lite
ræ ab vno, & per vnum, & ad vnam tm̃
oia iſta ſpectare, & pendere volunt gñis
humani ſalutem, & vltimũ Iudicium, ac
præmia bonoꝝ, punitionesq́; malorum,
iuxta id quod quorũcunq; opera, & me
rita exigunt, atq; demerita. Et qñ Hebręi
de Meſſia loquuntur, ſemper ferè de Da
uid, ſiue de Iudæ prole eum eſſe dicunt:
Ioſeph vero, ſiue Ephraim nunquam.
hinc Rabi Moyſes in lib. Iudicum, addu
cens ꝑcipuas oẽs de Meſſia ſnias, cõclu
dit Meſſiam ex Dauid gñe fore: nullãq;
alterius mentionem facit. Inſaniunt igi
tur Iudęi illi, qui fruſtra geminos intro
ducunt Meſſias, cũ ſufficiat vnus. Quan
to rectius nos Chriſtiani, qui per vnum
Ieſum Chriſtum, & in vno ipſo Ieſu, oĩa
de Meſſia implemus Vaticinia, quamuis
diuerſa, & diuerſis futura prædicentur
tẽporibus: vt infra ſuis locis plene oſten
detur. Ille ſiquidem Meſſias Ioſeph cu
iuſdam filius: putatiuus tñ (vt ſupra di
ctum eſt) quaſi adoptione, ſiue fama, &
opinione, & cauſa cuſtodię: vt etiam ſu
pra lib. i. diximus: filius quoq; Dauid Re
gis ex matre, quę ex Dauid ſtirpe deſcẽ
dit à mundanis iudicatus eſt: ſemel hu
milis venit: ſemel mundum quoq; potẽ
tiſſime iudicabit. Inſuper in Medraſ
Kaheles. i. Gloſa Eccleſiaſtis. i. ſuper illd̕
verbum: Nihil eſt recens ſub Sole, Rabi
Barachias dicit: Etiam vltimus redẽptor
apparebit: & rurſus occultabitur. hæc il
le. Per quę verba Rabi iſte aſſentire vĩ,
ꝙ per vnum tm̃ Meſſiam hæc oĩa forẽt
adimplenda. Quãtum aũt temporis ſpa
tium inter primam apparitionem ſit, &
ſecundam, nulla eſt determinata veritas.
De duplici itaq; aduẽtu nequaquam eſt
dubitandum. Nõnulli inſuper Iudęi ex
verbis infradicendis per Angelum Ga
brielem Danieli Prophetæ annunciatis
vt Danielis. c. xii. arbitrati ſunt, & male,
verum, & certum Meſſię Regis aduentũ
ipſi Danieli fuiſſe ſignificatũ. quæ quidẽ
verba ſunt hęc videlicet: Et à tẽpore cũ
ablatum fuerit iuge ſacrificium: & poſita
fuerit abominatio in deſolationem dies
mille ducenti nonaginta: beatus qui ex
pectat, & peruenit vſq; ad dies mille tre
centos triginta quinque. Qui quidem,
ſic arbitrantes volunt: vt pro quolibet
die per Angelum annuntiato, vnus in
telligatur annus: & horum annorũ ini
tium fuiſſe volunt, eo tempore, quo An
tiochus, qui Illuſtris cognominatus eſt,
& Alexandro Magno Macedoni in Gr
corum Regno ſucceſſit: ſiue verus eius
filius, qui Antiochus Epiphanes dictus
eſt, illud abominandum Iouis idolum
ſuper altare Dei Iſrael in templo poni
fecit: de quo dicitur in libro primo Ma
chabęorum, capitulo primo. Quod qui
dem factum abſq; abominabili ipſius tẽ
pli deſolatione nequaquam eſſe potuit:
tum propter ſacrificii veri, & Omnipotẽ
tis Dei ceſſationem, tũ maxime propter
idolatriam ibi ob ipſius idoli cultum ꝑ
petratam. Quod autem Iudęi ſic arbitrã
tes male ſenſerint, manifeſte dupliciter
probari poteſt. & in primis, quoniam à
tempore, quo Antiochus Rex idolum
illud in præmemorato templo poni fe
cit ad hunc vſque annum. 1510. à Salua
toris noſtri natiuitate fluxerunt anni
. 1666. fuit enim Antiochus ipſe tempo
re, quo Machabæi populum Iſrael rege
re cœperunt: & per annos. 125. ipſum
Machabæorum perſeuerauit regimen:
vt ex quintodecimo Antiquitatum Ioſe
phi lib. videri poteſt: poſt quos Macha
bęos ſucceſſit Herodes Alienigena: qui
à Romanis Iudęę Rex creatus fuerat: cu
ius Regni anno. 31. Ieſus Chriſtus Dei
filius, ſm carnẽ, nat⁹ fuit: q anni. 125. Ma
chabęoꝝ: &. 31. Regni Herodis: ſi ſupra
ſcriptis annis. 1510. à natiuitate Chriſti
ad hũc vſq; diẽ elapſis addant̃, iteger ꝑ
fecto añ dictus annoꝝ. 1666. efficiet̃ nu
merus. Cũ aũt Angelus duos Danieli an
nũtiauerit dieꝝ nũeros. ſ. 1290. &. 1335.
ꝓſtat manifeſte, ꝙ vtriuſq; numeri termi
nus ꝑ eũ annũtiat⁹, iãdiu elapſus fuiſſet:
primi. ſ. numeri ꝑ annos. 351. ſecũdi vero
ꝑ annos. 306. & tñ ipſoꝝ Iudęoꝝ Meſſi
as nõdũ venit: imo ab eis adhuc expecta
tur. Qd̕ nõ ſine Dei iniuria eẽ poſſet, ſi
hoꝝ Iudæoꝝ vera fuiſſet opinio: qa An

Digitized by Google

gelus ipſius Dei nuntius mentitus fuiſſet: quod minime dicendum eſt. Item ſecūdo, Iudęis ſic arbitrantibus, hoc aliud obſtat: ꝙ in antedicto duodecimo Danielis capite, de primo Meſſiæ Regis aduentu ad ſaluandum, & liberandum, vt arbitrantur Iudęi, nulla penitus fit mentio: ſed de vltimo tantum: in quo non ad ſaluandum, ſed ad iudicandum, & quibuſcunq; ſecundū ſua merita, & demerita tribuendum, venturus eſt: quod futurum eſt in huius ſæculi fine: quod quidem ex multis in eo capite cōtentis, non difficile cognoſcitur: cum ibi dicatur de Antichriſto, qui eccleſiam Dei multis perſequetur, & afficiet anguſtiis, & Hieroſolymitanum Dei templum profanabit: quia ibi pro Deo ſe adorari faciet. In verbis enim Angeli in præmemorato Danielis cap. ſcriptis, duo varii dierum numeri ponuntur: ſcilicet. 1290. qui ſunt, ſiue conſtituunt tres annos cum dimidio, & duodecim, ſiue tredecim adhuc dies: per quod temporis ſpatium in feſtiſſima Antichriſti, & ſequacium ſuorum contra Chriſtianos perſecutio prædicitur duratura: vnde Chriſtiani eo tēpore à iugi altaris ſacrificio deſiſtent: nō audentes illud in templo ſolemniter celebrare: vnde, tum ob huiuſmodi ſacrificii ceſſationem, tum maxime ob Antichriſti adorationem ibidem faciendam, diuini templi abominatio reſultabit nō parua. Sed quia Propheta Daniel, ſiue Angelus ſubſequenter inquit: Beatus, qui expectat, & peruenit ad dies. 1335. vbi ſecundum dierū numerū exprimit: in quo numero comprehenſi ſunt alii dies quadragintaquinq; ſupra, ſiue vltra primum dierum numerum: ſcilicet dierum. 1290. qui dies quadragintaquinq; additi ſunt primo numero, vt Prophetam admoneret, ꝙ poſt mortem Antichriſti concedentur à Clementiſſimo Deo quadragintaquinq; dies: vt illi, qui in Antichriſti perſecutione decepti fuerant, ſiue à Chriſti fide defecerant, & ſe alienos fecerant, tempus habeant pœnitēdi. Et ideo propter ipſam dierū quadragintaquinq; additionem, inquit Angelus: Beatus, qui expectat, & peruenit vſq; ad dies. 1335. ac ſi dixiſſet: Beatus, qui in Antichriſti tribulatione ſtabit vſq; ad completum numerum dierum. 1335. quia ſi in tempore dierum. 1290. quibus erit perſecutio Antichriſti, defeciſſent à fide Chriſti in aliquo, habebunt tempus pœnitentię: & vbi non defeciſſent in aliquo, tanto abūdantius coronari poterunt. Quòd autem hæc vera ſit huius capitis interpretatio, ex his docemur ibidem contentis: quoniam ibi generali mortuorū reſurrectio prædicitur: quorum reſurgentium alii in vitam æternam: ſcilicet boni, & iuſti: alii vero in opprobrium: hoc eſt in Infernum, mittentur æternaliter cruciandi. Ex quibus omnibus aperte oſtenditur, Iudęos ex antedictis Prophetę, ſiue Angeli verbis male ſentire, ꝙ per ea certus Meſſię Regis exprimatur, & declaretur aduentus ad ſaluandum ſcilicet, ſed de faciendis in ſecundo eius aduentu in fine huius ſæculi.

¶ Quòd ex Epiſtola Publii Lentuli in Syria pro ſenatu, populoq; Romano Pręſulis, pateat, qualis, & quantus fuerit Ieſus Chriſtus.

EVtropius hiſtoricus refert in Romanorum Chronicis, ſe reperiſſe Epiſtolam quandam Publii Lentuli prę ſidis Syrię, & Iudęę ad ſenatum, in qua ipſe Pręſul ſenatui de Ieſu Chriſto nuntiauit. Pręſules enim, ſiue Proconſules ex vniuerſis mūdi partibus, ſi in prouinciis ſuis aliquid nouitatis admirandæ occurrebat, ſenatui Romano ſuis ſtatim indicabant Epiſtolis. Publius igitur Lentulus in Iudęa Pręſidēs, ſenatui, populoq; Romano huiuſmodi Epiſtolam ſcripſit. Apparuit temporibus noſtris, & nūc eſt, homo magnę virtutis, cui nomen Ieſus: qui dicitur à gentibus Propheta veritatis: quem eius Diſcipuli vocant filiū Dei: ſuſcitans mortuos, & ſanans languores: homo ſtaturę procerę, & ſpectabilis: vultum habens venerabilem: quem ituentes, & poſſent diligere, & formidare: capillos habens coloris nucis auellanę, & planos ferè vſq; ad aures, ab auribus vero criſpos, aliquantulum cœruleos, & fulgentiores,

Digitized by Google

tiores, ab humeris ventilantes: diſcrimē, vel circulum hñs in medio capitis iuxta morem Nazaræorum: frontem hñs planam, & ſereniſſimam cum facie ſine ruga, & macula aliqua: quam rubor moderatus venuſtat: naſi, & oris nulla prorſus eſt reprehenſio: barbam habens copioſam, & capillorum coloris, non longam, ſed in medio bifurcatam: aſpectum hñs ſimplicem, & maturum, oculis claris, & variis exiſtētibus: & in increpatione terribilis: admonitione placidus, & amabilis: hilaris ſeruata grauitate: qui nūquam viſus eſt ridere, flere autem ſic: manus, & brachia viſu delectabilia.

De figuratione etiam vultus ipſius Ieſu, Ioannes Damaſcenus ſic atteſtatus fuit. Bene ſupercillatus, longū vultū habuit, & accliuis fuit, quod eſt ſignum maturitatis: & ab eius facie procedebat interdum nimius fulgor adeo, vt pictor miſſus à Rege Abagaro, in eius faciem clare nequiret intendere.

¶ Ad Iudæorum confuſionem audiant omnes, & intelligant quid ſcribat B. Hieronymus in vita Beati Pauli primi heremitæ.

STupens itaq; Antonius: & de eo, qđ viderat, ſecum reuoluens, vlterius ꝓgreditur: nec mora inter ſaxoſam cōuallem, non grandem homunculum videt, aduncis naribus, frōte cornibꝰ aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. Ex hoc Antonius ſpectaculo, ſcutum fidei, & loricam ſpei bonus prœliator arripuit: nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quaſi pacis obſides ferebat. Quo cognito, greſſum preſſit Antonius: & quiſnā eſſet interrogās, hoc ab eo reſponſum accepit: Mortalis ego ſum, & vnꝰ ex accolis heremi: quos vario deluſa errore Gentilitas, Faunos, Satyroſq;, & Incubos vocans colit: legatione fungor gregis mei: precamur vt ꝓ nobis cōmunem Deum depreceris: quē pro ſalute mundi olim veniſſe cognouimus: & in vniuerſam terram exiit ſonus eius. Talia eo loquente, longæuus viator vbertim faciem lachrymis rigabat; quas magnitudine lætitię indices effuderat. Gaudebat quippe de Chriſti gloria, & de interitu Sathanę: ſimulq; admirans, ꝙ eius poſſet itelligere ſermonem, & baculo humum percutiens aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris: vę tibi ciuitas meretrix, in qua totius orbis Dæmonia confluxere. Quid nunc dictura es? Beſtię Chriſtum loquuntur, & tu pro Deo portenta veneraris? Nec dum verba compleuerat, & quaſi pennigero volato petulcum aīal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem ſcrupulum moueat, ſub Rege Conſtantino, vniuerſo mundo teſte, defenditur: nam Alexandriam iſtiuſmodi homo viuus perductus, magnum populo ſpectaculum prębuit: & poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur, ſale infuſum, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum eſt. hęc omnia B. Hieronymus vbi ſupra. Sed quoniam de Faunis, & Satyris, atq; Incubis, varia, & incerta eſt apud homines opinio: quia de eis multi multa loquuntur: ideo multas, & varias de eis præſtringam opiniones: vt ex ipſis poſtea facilius intelligatur, quorſum hoc Satyrorum, & Faunorum adduxerim exemplum. Plinius equidem ſecundus in quinto lib. ſuę Naturalis hiſtorię. c. viii. dū Aethiopes in Africa degētes deſcribit, ſic de ipſis Satyris, & de aliquibus aliis gentibus, ſiue potius monſtris in illis regionibus degentibus, inquit: Atlantas, iuxta eos Aegipanas ſemiferos, & Blemmias, & Gamphaſantas, & Satyros, & Himātopodas. Atlātes degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus: nam neq; nominum vllorum inter eos appellatio eſt, & Solem orientem, occidentemq; dira imprecatione contuētur, vt exitialem ipſis, agriſq;: neq; iſomnia viſunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ ſpecus excauant: hæ illis domus: victus ſerpentium carnes: ſtridorq;, non vox, adeo ſermonis commercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, paſſim cum fœminis degunt. Augilæ tantum Inferos colunt. Gamphaſantes nudi, prœliorumq; expertes, nulli ex-

Digitized by Google

terno congregantur. Blemmiis traduntur capita abeſſe, ore, & oculis pectore affixis. Satyris, præter figurã, nihil moris humani. Aegipanis, qualis vulgo pingitur, forma. Himãtopodes, Loripedes quidã, q̃bus ſerpẽdo ingredi natura eſt &c. Cætera omiſſa ſunt breuitatis cauſa.

❡ Vtrum terra Chanaam materialis promiſſa fuerit filiis Iſrael in præmium præciſum propter legis obſeruantiam.

FInito quinto libro, antequam ad ſextum accedam, neceſſariũ fore exiſtimaui, vt prius diſputandum ſit: vtrum terra Chanaam materialis cũ ſuis fructibus promiſſa fuerit filiis Iſrael in præmium præciſum propter obſeruantiam legis Moyſis: an vltra eam ab obſeruantibus legem aliud expectandum eſſet prę-mium: Ad quod Iudæi reſpondent: ꝙ non: & hoc, quia bona in lege promiſſa ſemper literaliter itellexerunt: & ad hoc probandum allegant Eſaiam.c.i. Si volueritis, & audieritis me, bona terrę comedetis. item Leuitici.c.xxvi. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus ſuis, & terra gignet germẽ ſuum, & pomis arbores replebuntur. Item Deuterono.c.viii. Dñs Deus tuus erudiuit te: vt cuſtodias mandata domini tui, & ambules in viis eius, & timeas eũ: dominus enim tuus introducet te in terram bonam: terram riuorũ aquarum, & fontium: in cuius campi erũpunt fluuiorum Abyſſi: terram frumenti, hordei, & vinearum, in qua ficus, & mala granata, & oliuetą naſcuntur: terrã olei, & mellis: vbi abſq; penuria comedes panem tuum: & rerum oĩum abundantia perfrueris &c. Ex ſupraſcriptis diuinę ſcripturę documentis Iudęi moderni aiunt: Quod Deus dedit eis illam terram fluentem lacte, & melle cũ omnibus fructibus, & mineralibus, quæ naſcuntur in ea in præmium obſeruantiæ legis: vnde putant: ꝙ nemo eorum põt eſſe felix, niſi in illam terram reducatur: & ſic totum deſiderium, & ſpes eorum eſt redire in illam. Secundo, hoc idem pbant per deſiderium oĩum Patriarcharũ: quia ipſi omnes deſiderauerunt viuere, & mori in illa terra: immo Iacob pcepit filiis ſuis: vt ex Aegypto in terram Chanaam corpus ſuum poſt ipſius mortem aſportarent cum patribus ſuis Abraam, & Iſaac ſepeliendũ: & hoc idem pcepit Ioſeph: & ſic etiã aſſerunt Iudæi: ꝙ oẽs .xii. filii Iacob fuerunt deducti ex Aegypto ad ſepeliendum in terram Chanaã: eo ꝙ fuerat promiſſa ipſi Abraæ, & ſemini eius in pręmium obſeruantiæ circunciſionis: vt Geñ.c.xvii. Tertio, hoc idẽ probant per Oracula Prophetarũ: quia omnes commendãt illam terram Iuda, & ciuitatem Hieruſalem, & montẽ Sion, & illud templum: vt patet per omnes penè Prophetas. Quarto, hoc idem pbant ex eo, ꝙ omnes Prophetę prędixerunt: qualiter Rex Meſſias erat ædificaturus nouam Hieruſalem, & erat venturus, vt eos reduceret, & congregaret in Hieruſalem: & ſic non alia ex cauſa, niſi propter ſupraſcriptas, falſum expectant Meſſiã: expectantes, vt eos reducat in Hieruſalẽ nouam, & terram Chanaam, vt fruantur illa terra cum ſuis fructibus, & bonis tẽporalibus: & magnificet eos ſuper terrã, & iſta eſt tota ſpes eorũ. Sed Rabi Moyſes Aegyptius in ſententiis de pœnitentia ait: Quod tempore Meſſię omnes attendent ad ſciendam legem pro ſæculo venturo acquirẽdo: quod eſt contrariũ: & vt infra libro ſexto, capitulo.xli. multipliciter probabitur.

IN oppoſitum prędictorum eſt Dauid Pſalmo.xxvi. Credo videre bona domini in terra viuentium. item Pſal.cxli. Portio mea domine ſit in terra viuentium: hoc idem habet ſæpius Pſal. xxxvi. ſm veritatem Hebraicam: & etiam iuxta interpretationem. Lxx. item Saluator Matthęi.c.xix. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. item Lucæ.c.x. cum iuriſperitus ille peteret, quid agẽdo, vitam æternam poſſideret. & ille reſpondiſſet: In

lege

Digitized by Google

lege quod ſcriptum eſt, quomodo legis. Ille reſpondens dixit: Diliges dn̄m Deū tuum &c. dixitq́; illi: Recte reſpondiſti: hoc fac, & viues. Ex quo patet, ꝙ Deus non dedit illam terram prædicto populo in præmium, & pretium propter legis obſeruantiam: quia vltra poſſeſſionem illius terræ expectabant Regnum cœlorum in præmium vltimatum: vt patet ad Hebreos. c. xi. Et ideo pro deciſione, & intellectu huius contrarietatis, duo ſunt videnda principaliter. Primo, ſi terra promiſſa Abrahæ, & Patriarchis, & Prophetis in poſſeſſionem æternam ſit præciſe intelligenda illa terra Chanaam. Secūdo, an ſemen Abrahæ, & Iſrael, cui promiſſa eſt illa terra, ſint filii ſm carnem. Quantum ad primum, eſt aduertendum ſm Auguſt. ſuper illud Apoſtoli ad Rom. c. vii. Lex diuina ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum. Lex igitur diuina differt ab humana: nam lex diuina eſt ſpiritualis, & de rebus ſpiritualibus: lex autē humana eſt temporalis, & de temporalib⁹: & ideo tripliciter differt lex diuina ab humana. ſ. fine, & officio, ac præmio. Differt enim primo lex diuina ab humana ipſo fine principaliter intēto ab ipſo Legiſlatore: nam finis Legiſlatoris, & cōditoris legum humanarum eſt facere ciues ciuiliter bonos, ad vtilitatem, & conſeruationem ciuitatis, & Regni, & totius reipublicæ diſtributis, ſm iuſtitiam diſtributiuam: vt dicitur quinto Ethicorum. ſed finis, & intentio latoris legis diuinæ ſemper fuit, & eſt, efficere omnes homines ſpecialiter bonos, & diuinos ad cognoſcendum, & amandum, & colendum Deum: & ideo officium diuinæ legis fuit in priori teſtamento colere Deū ſm ritum, & modum traditum ipſi Moyſi ſub proteſtatione fidei Chriſti futuri: ad quod officium pertinebat recipere Chriſtum in ſuo aduentu. Nam poſtquā omnia illa cerimonialia fiebant ſub proteſtatione Chriſti futuri, omnes obligabantur recipere Chriſtum in ſuo aduentu. Poſtquam enim omnia illa cerimonialia fiebant ſub proteſtatione Chriſti futuri, omnes obligabantur recipere Chriſtū in ſuo aduentu, & audire, ac obſeruare doctrinam eius: & prout Deus præceperat Deuteronomii capitulo. xviii. dicēs: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius: loqueturq́; ad eos omnia, quæ dixero illi: & qui verba, quæ loquetur, non audierit, vltor exiſtā &c. Ex quibus verbis patet, ꝙ ſub eadem cōminatione omnes Iſraelitæ erant obligati audire, & recipere Chriſtum in ſuo aduentu: & recipere, & ſeruare doctrinam eius Euangelicam: ſub qua obligati erant ad ſeruanda cerimonialia vſque ad aduentum Chriſti: eo quod erat promiſſus ad declarandam legem, & ad patefaciendam veritatem eius. Doctrina autem Euangelica nil aliud eſt, niſi executio veritatis legis, & Prophetarum. Ex quo patet, quod finis legis diuinæ eſt homines efficere ſpiritualiter bonos, & diuinos, & abſtrahere eos à carnalibus, & mundanis, vt appetant cœleſtia. Officium autem legis diuinæ eſt colere, & diligere Deum in ſe, & propter ſe: & diligere proximum propter Deum, exhibendo ipſi auxilium, & obſequium in neceſſitate: præmium vero eius eſt vita, & fruitio æternæ beatitudinis. Et ratio eſt, quia ſicut præmium legis ciuilis, & humanæ eſt præmium temporale: ita oportet vt præmium legis diuinæ ſit æternum. Item ſicut homo eſt immortalis ſm animam, ita oportet: vt quo ad animam, habeat aliud præmium immortale, & æternum. Item ſicut homo fidelis per obſeruantiam legis efficitur diuinus ducendo vitam Angelicam, ita oportet, vt præmium eius ſit diuinum, & Angelicum, inter Angelos ſupra omne humanum, & temporale præmium: quia aliter non differret lex diuina ab humana: quia ſicut lex ad legem, ita officium legis ad officium, & finis ad finem, & præmium ad præmium. Et ſic patet quod lex diuina cum eius fine, & præmio non eſt temporalis, nec carnalis: ſed ſpiritualis, & diuina. Cum ergo ſupradicta tripliciter differentia differat lex diuina à le-

Digitized by Google

gibus humanis.ſ.fine,officio,& pręmio: & finalis intentio Dei fuit eligere ſibi vnum populum ad ſuum cultum deputatum,vt Deum cognoſceret, & cognoſcendo ſeruiret,& coleret, & amaret in hac vita,& in altera amando frueretur: ideo voluit incipere à minus perfecto, tendendo ad magis perfectum in illa lege ſm exigentiam,& qualitatem, & mores illius populi. Vnde qa ille populus Iſrael cõuerſatus fuerat inter Aegyptios per ducẽtos quinq; annos, vt inquit Ioſephus libro.ii. Antiquitatis Iudaicæ.c. x.in calce capitis:ideo totaliter fuerat factus carnalis,& terrenus ſm mores Aegyptiorum.Ideo Deus volens ipſum retrahere ab illa carnalitate, & terrena, & pagana ꝯſuetudine,& facere ipſum ſpiritualem,dedit ei in lege primo decem ꝑcepta moralia,vt diſceret Deum cognoſcere, & diligere, & cum proximo iuſte conuiuere:& vt formidine poenæ refrenaretur ab omni furto,& à rixa, & malis moribus Aegyptiorum, in quibus erant nutriti,dedit eis pręcepta iudicialia. Nã (vt ait Ariſtoteles.x.Ethicorum) neceſſaria eſt poſitio legum,vt formidine poenę retrahantur à malo,& aſſueſcant homines ad mores capeſſendos. Tertio autem dedit Deus illi populo multitudinẽ præceptorum cerimonialium:& hoc ꝓpter tria. Primo,vt frequentando illa cerimonialia, cognoſceret vnum ſolum Deum creatorem omnium,& ſpecialem beneficatorem,& diligeret eum propter quamplurima beneficia ſibi impenſa, & collata. Secundo, vt ille populus occupatus circa frequentiam, & multitudinem illorum cerimonialium, non declinaret ad idola per conſuetudines Aegyptiorum, & aliarum gentium circundantium. Tertio,vt in illis ſignis cerimonialibus prævideret ille populus futura myſteria de Chriſto,& eccleſia,& vniuerſalem redẽptionem faciendam per Chriſtum venturum, & naſciturum ex illo populo, ꝓut Deus reuelabat ſpecialiter, & ſucceſſiue quibuſdam Patriarchis,& Prophetis de illo populo:& ideo dedit illa cerimonialia in ſignum foederis,& pacti ſeruanda vſq; ad Chriſtum,in quo erant verificanda:ideo ſicut obligabantur ſeruare illa cerimonialia vſq; ad Chriſtum:ita obligabantur recipere Chriſtum in ſuo aduentu,& ſuam doctrinam Euangelicam, & ceſſare ab omnibus cerimonialibus: quia Chriſtus erat ille Propheta, qui ex parte Dei omnia illa debebat declarare: vt patet Deutero.c.xviii.vt ſuperius dictum eſt: & ideo Chriſtus tanquam ad hoc miſſus à patre, declarauit nobis in re,& luce omnia,quę in illis erant figurata,& ſub vmbra latebant.& ſic cognitio noſtra proceſſit ab imperfecto ad magis perfectum ſm exigentiam humanæ naturæ fragilis,& corruptę:per quã doctrinam Euangelicam Chriſtus fecit nos multo magis ſpirituales, & diuinos, & aptos ad ſupernam fruitionem, & ad capeſſendam vltimam felicitatem,& perfectionem. Hoc autem non percipientes miſeri,& cęci Iudæi,non ponunt differentiam inter legem diuinam,& humanam:& ſic non expectant niſi pręmium tẽporale pro legis obſeruantia,ſicut ſunt totaliter carnales,& terreni: & ideo nolunt recipere Chriſtum,qui ſuadebat cõtemnere temporalia, & appetere coeleſtia.Sed vnde proueniat hoc Iudæis modernis,dicetur inferius.

¶ Quod duplex merces, & hæreditas fuit promiſſa Abraę,Iſaac,& Iacob.ſ. coeleſtis,& terrena:& per conſequẽs, pręter terram Chanaam, fuit eis promiſſa hæreditas in coelo.

QVod duplex merces, & hereditas promiſſa fuerit Abraæ,Iſaac, & Iacob.ſ.terrena, & coeleſtis, conſtat Gen.c.xv.&.c.xxii. vbi dicitur: Quod Deus apparuit Abraę,dicens: Noli timere,quia protector tuus ſum,& merces tua magna nimis: Suſpice coelum, & enumera ſtellas,ſi potes, ſic erit ſemen tuum:tunc credidit Abraam, & reputatum eſt ei ad iuſtitiã &c. Ex ſupradictis verbis patet, ꝙ talis promiſſio non erat temporalis, quia non fuiſſet magna nimis:nam omne temporale eſt breue, & caducum.Secundo, quia talis merces ꝓmittebatur ĩ coelo,eo ꝙ dixerit: Suſpice coelum,

cœlum,& non reſpice terram. Tertio, qa talis promiſſio non erat danda filiis carnalibus,& terrenis: ſed ſpiritualibus, & cœleſtibus, fide,& virtute ſplēdentibus. Per hoc, ꝙ ait: Numera ſtellas, qa ſic erit ſemen tuum.ſ.purum, ſplendens fide,& ſpe de cœleſtibus. Quarto, ꝙ talis merces cœleſtis non poterat acquiri, niſi per fidem Chriſti futuri de ſemine Abraę ſm carnem, per hoc qđ ait: Credidit Abraā, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, qa Abraā non fuiſſet iuſtificatus ad merendum tantum pręmium,& tantā mercedem ſolum credendo ſibi Iſaac filium futurum: ſed quia credidit per Iſaac Chriſtum naſciturū, qui filios fideles, & ſpirituales ipſius Abraæ debebat in cœlo collocare. Ex quibus patet, ꝙ pręter terram Chanaam, promiſſa fuit Abraæ,& ſemini eius hæreditas cœleſtis. De qua promiſſione cantat eccleſia in miſſa defūctorum: Fac eas domine de morte tranſire ad vitam: quā olim promiſiſti Abraę, & ſemini eius. In calce autem illius capituli promiſit Deus Abraę terram Chanaam, dicens: Tibi dabo terram hanc à flumine Aegypti vſq; ad fluuium magnum Euphratem. Et ſic patet duplex promiſſio.ſ.terrena, & cœleſtis. Hoc idem patet etiā infra cap.xvii. & cap.xxii. quando dixit Deus Abraæ: Multiplicabo ſemen tuū ſicut ſtellas cœli,& ſicut arenam, quæ eſt in litorę maris &c. Per ſtellas enim cœli, itellexit ſpirituales in cœlo collocandos: & per arenam, quę eſt in litore maris, intellexit filios terrenos,& carnales &c. Item vtraq; promiſſio.ſ.cœleſtis,& terrena facta fuit Iacob Geñ.cap.xxviii. quando vidit ſcalam in ſomniis ſtantem ſup terram, & cacumen eius tangēs cœlū, Angelos quoq; aſcendentes,& deſcēdentes, & dñm innixum ſcalę dicentē: Ego ſum Deus &c. vbi pręuidit in ſpiritu, qualiter Deus deſcenſurus erat in terram, & aſſumpturus humanam carnem ex virgine de genere Iacob. Vnde per hoc, ꝙ illa ſcala tangebat cœlum ex parte ſuperiori, & terram inferius, præuidit qualiter Chriſtus ſibi ꝓmiſſus de carne ſua futurus erat Deus, & homo: & per Angelos aſcendentes,& deſcendentes, pręuidit qualiter filii ſui ſpirituales erāt per Chriſtum in cœlum aſcenſuri &c. Item per hoc, ꝙ dormiuit ſup illum lapidem, & erexit ipſum in titulum, pręuidit in ſpiritu qualiter Chriſtus in eodem loco erat pro filiis ſuis, & pro toto genere humano crucifigendus, & moriturus,& reſurrecturus, & in cœlum aſcenſurus cum ſuis fidelibus: imo Iacob pręuidit per illam ſcalam Chriſtū in cœlum aſcenſurum cum omnibus filiis ſuis fidelibus,& ſpiritualibus. Ex quibus patet, ꝙ pręter illā terram Chanaā, promiſſa fuit hęreditas cœleſtis Abraæ, Iſaac,& Iacob,& ſemini ſpirituali eorū, de qua canit eccleſia: Fac eos tranſire de morte ad vitam, quam olim promiſiſti Abraæ,& ſemini eius.

¶ Quod omnes Patriarchæ, & Prophetę, præter illam terram Chanaam, & pręter illam Hieruſalem terrenam, deſiderabant,& expectabant hæreditatem in cœlo,& aliam Hierl'm cœleſtē.

AD hanc veritatem probandam teſtis eſt Abraam: nam ſicut ſibi promiſſa fuit hęreditas cœleſtis, vt in antecedenti cap. dicitur, ita deſiderauit illam: ideo dixit Saluator Iudæis Ioan. cap.viii. Abraam pater veſter exultauit.ſ. deſiderauit videre diem meum: vidit,& gauiſus eſt. item hoc deſiderauit Iſaac, quando benedixit Iacob filio ſuo Geñ. cap.xxv. vnde ſentiens odorem, & fragrantiam veſtimentoꝝ dixit: Odor filii mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit dñs, det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terrę: eſto dñs fratrum tuorum: & incuruentur ante te filii matris tuę,& adorent te Tribus &c. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ iſta non fuerunt impleta de Iacob, ſed in ſolo Chriſto ex Iacob naſcituro: ideo Iſaac benedixit Chriſtū in Iacob: prout pręuidit ipſum ex eo naſciturum. Vnde per hoc, ꝙ Iſaac oſculatus eſt Iacob, oſtendit deſiderium, quod habuit de Chriſto venturo: & præuidit qualiter Deus debebat oſculari naturam humanam per icarnationem: & per odorem,& fragrantiam veſtimentoꝝ, pręuidit fragrantiam virtutum,& donoꝝ hu-

manitatis Chriſti: & prævidit, qualiter omnes Tribus terræ, ſiue omnes nationes debebant Chriſtum adorare: & qualiter Chriſtus debebat dare filiis ſpiritualibus ipſius Iacob de rore cœli gloriam in futuro: & de pinguedine ſacramentorum gratiam in præſenti. Et ſic Iſaac iam deſiderauit illum rorem cœli per Chriſtum largiēdū. Item hoc idē deſiderauit Iacob Geñ. cap. xxxii. qñ luctatus eſt cum Angelo in perſona Dei: quia non voluit ipſum dimittere vſquequo bñdixit ipm: ideo quādo vigilauit à ſomno, dixit: Vidi dñm à facie ad faciē, & ſalua facta eſt aīa mea &c. Item hanc cœleſtē hæreditatē deſiderauit Moyſes Exodi cap. xxxiii. cum dixit: Dñe oſtende mihi faciem, & gloriam tuam &c. Vnde ſup illud Geñ. cap. xxviii. qñ Iacob vidit ſcalam, inquit quędam Gloſa Hebraica in Bereſid raba: Quod Moyſes anteq̄ moreretur, ductus fuit in cœlum, & vidit ibi Meſſiam ædificantem Hieruſalem in cœlo ex margaritis, & lapidibus p̄tioſis: & dixit Meſſias ipſi Moyſi: Quod pater ſuus Iacob vtrāq; Hieruſalem. ſ. terrenam, & cœleſtem prævidit ædificādam, eo ꝙ illa ſcala ex vna parte tangebat cœlum, & ex altera terrā: & ꝙ quaſi nihil erat illa Hieruſalem, quę erat ædificāda in terra, reſpectu illi⁹ cœleſtis: quia iſta erat temporaliter, illa in æternum duratura pro filiis Iſrael. Qđ audiens Moyſes dixit: Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi &c. Hierlm terrena dicitur etiam eccleſia militans, cum ſuperna dicitur triumphans. Ex q̄bus verbis ſequit̄. Primo: ꝙ pręter iſtam Hieruſalem terrenam, & tpalem erat danda alia cœleſtis, & æterna. Secundo ſequit̄: ꝙ Chriſtus Meſſias in lege ꝓmiſſus, eſt Deus: q̄a iam erat ante Moyſem ī cœlo. Tertio ſequit̄: ꝙ Meſſias in lege promiſſus, non erat ædificaturus Hierlm terrenam, ſed cœleſtem, & ſpiritualem pro filiis Iſrael. Quarto ſequit̄: ꝙ filii Iſrael, qui erant illam cœleſtem Hierlm poſſeſſuri, non erant futuri carnales, ſed ſpirituales, & ſm fidem. Item hanc hæreditatem cœleſtem deſiderabat, & expectabat Iob, cap. xix. quando dixit: Credo ꝙ redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum. Item hanc cœleſtem hęreditatem deſiderauit Pſal. lxxix. Oſtende nobis domine miſericordiam tuam: & ſalutare tuum da nobis. Item Dauid Rex, & dominus erat illius Hieruſalem terrenæ, & totius terræ promiſſionis, & Regna finitima ipſi erāt tributaria: & tamen illam terram viuentium, & Hieruſalem cœleſtē deſiderabat, quando dixit Pſal. lxxxiii. Beati q̄ habitant in domo tua dñe, in ſęcula ſęculoꝝ laudabunt te. Item Dauid ab illa terrena Hieruſalē cupiebat exire, & in cœleſti collocari, cū dicebat Pſal. cxix. Heu mihi q̄a incolatus meus prolongatus eſt. Itē Pſal. cxviii. Erraui ſicut ouis, quæ periit, quære ſeruum tuum dñe. Item Pſal. cxli. Portio mea dñe ſit in terra viuentiū. Itē Salomon Rex, & dñs fuit illius terrenę Hieruſalem, & totius terræ Chanaā cū finitimis tributariis, & ditiſſimus, & feliciſſimus ſuper omnes Reges terræ: & tamen ꝓ nihilo reputabat totam illā Hieruſalē, & terrā Iſrael, & omnia Regna terrena, reſpectu illius cœleſtis Hieruſalem, & felicitatis æternæ, cum dicit per totum librum Eccleſiaſtes: Vanitas vanitatum, & oīa vanitas. vnde īquit: Ecce Eccleſiaſtes fui Rex Iſrael in Hieruſalem: ꝓpoſui in aīo meo quærere, & inueſtigare ſapienter de oībus, quæ ſunt ſub Sole: & ecce oīa vanitas. item infra. c. ii. Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria &c. itē: Coaceruaui mihi argentū, & auꝝ, & ſubſtantias Regum, & prouinciaꝝ &c. & tū cia vanitas. Et ſic Salomon per totū illū Libellū diſcurrit per omnes ſtatus, & cōditiones hominum, & oſtendit nullo pacto felicitatem poſſe conſiſtere in hac vita. finaliter aūt concludit dicens: Anteq̄ rumpat̄ funiculus, & anteq̄ reuertat̄ puluis in terrā ſuā vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deū, qui dedit illum: ideſt anteq̄ moriaris: dum viuis in hoc mundo, Deū time, & mādata eius ſerua: hoc eſt omnis homo: cuncta quæ fecit homo adducet Deus in iudiciū pro omni errore, ſiue bonum,

num, ſiue malum. Ex quibus patet, quod Salomon terram illã Hieruſalem, & totũ Regnum, & omnes diuitias vanitatẽ repuꝛabat, & mortẽ pſentem, & futuꝝ iudiciũ timebat: in quo mali ſunt puniendi, et boni felicitandi, & pmio afficiendi. Item Salomon futuram felicitatem dicit deſiderandã per totũ librũ Canticoꝝ: vbi dicit: Trahe me poſt te, in odorẽ curremus vnguentorum tuoꝝ &c. Item Sapientiæ cap. v. Futuꝝ iudicium oſtendit malis eſſe tremendum, & felicitatem futurã iuſtis deſiderãdam. Item Eſaias aliam Hieruſalem ſupernam deſiderabat, & cõmẽdabat, cum dixit cap. lx. Surge illuminare Hieruſalem &c. Item in Hieruſalẽ terrena erat Eſaias, & tamen ſupernam deſiderabat, cum dicebat cap. lxiiii. Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcẽderes. Item ibidem paulo infra: A ſæculo nõ audierunt, neq; auribus perceperunt, oculus nõ vidit Deus abſq; te, quę pparaſti expectantibus te &c. Ex quibus patet quod alia hęreditas, & felicitas ineffabilis, & abſq; comparatiõe nobilior expectabatur à iuſtis, quam pparauerat Deus pro iuſtis. Itẽ Daniel dicit. c. ix. Illam Hieruſalem cum toto Regno poſt mortem Chriſti perituram: & in templo abominationẽ futuram vſq; ad ↄſummationẽ ſæculi duraturã. Et. c. xii. cõcludit: poſt iudicium incredulos, & obſtinatos igni perpetuo puniendos: et fideles, et iuſtos fulgentes quaſi ſplendorẽ firmamenti, & quaſi ſtellas in perpetuas æternitates felicitãdos. Et idẽ explicant, aut implicite aſſerunt, quaſi cęteri oẽs Prophetæ. Ex quibus patet, quod oẽs Patriarchæ, et Prophetæ præter illã terram pmiſſam, nobiliorẽ hæreditatem deſiderabant, et expectabant futurã in cœlo: propter quam patienter tolerabãt omnes labores, et perſecutiones, vt largè latèq; demonſtrat Apoſtolus ad Hebræos. c. xi. et per totam Epiſtolam.

Quod Abraam, Iacob, et cæteri Patriarchæ, et Prophetę nõ deſiderauerũt ſepeliri in terra promiſſionis ppter bonitatem terrę, ſed vt reſurgerent cum Chriſto, quem pꝛuiderunt in illa terra moriturum, et reſurrecturum.

Hvìuſmodi veritas pbabiliter oſtẽditur ex eo, quod Abraã præuidit in ſpiritu, quod in eodẽ loco erat Chriſtus pro omnibus crucifigendus: vbi ipſe imolauit, et ſacrificauit arietem p Iſaac: et ideo appellauit nomen loci illius Dominus videbit: in Hebræo autẽ dicit, et verius: In monte dñs videbit: quaſi dicat: Dominus Deus incarnatus videbit imolari, et crucifigi in iſto mõte, et loco, vbi iſte aries fuit immolatus pro Iſaac à morte liberato. Item Iacob in eodẽ loco vidit ſcalam, et Deum innixum ſcalæ: p quam viſionem præuidit Chriſtum ibi crucifigẽdum, et ideo erexit lapidem in titulum, et ſic etiam prꝛuidit Chriſtum inde reſurrecturum, et in cœlos cum fidelibus aſcenſurum: vt dictum eſt. Credibile ergo eſt, quod Abraam, et Iacob cum cęteris Patriarchis propter hanc cauſam voluerunt in illa terra ſepeliri: vt inde cum Chriſto reſurgerẽt, et cum eo in cœlum aſcenderent: et ſic eſt dicendum de cęteris Prophetis, et fidelibus, quos Chriſtus eduxit de Limbo Inferni, et ſecum adduxit, et aſcenderunt in cœlum.

Quod Prophetę in ſuis Oraculis nõ cõmendarunt, et non laudauerunt illam ciuitatem Hieruſalem, et illã terram Chanaam pp ſeipſas ſed quia prꝛuiderunt Chriſtum in illas ciuitatem, et terram venturum, et in eis noſtram redemptionem operaturum.

COncluſio iſta hoc modo probatur. Aliqua equidem ciuitas, vel prouincia non cõmendatur, et felicitatur, niſi pp tria. ſ. aut pp fertilitatem, et copiam bonorum temporalium: aut propter bonitatem, et virtutem ciuium, et bonum regimen ciuitatis: aut ppter prꝛſentiam magni Regis illam honorantis, et in ea magna geſta facientis, et operantis: ſed illa terra nunq̃ fuit commendata propter copiam, et fertilitatẽ: quia ſemper fuit ſterilis, et miſerrima, et inaquoſa inter circunſtantes terras: ideo frequenter paſſa eſt inediam, et penuriam victualium: vt patet per totum diſcurſum Patriarcharum, qui frequenter fugiebant ab ea propter famem: quia

Digitized by Google

vt ſic magis commendanda eſſet Damaſcus,& Antiochia,& Babylonia,& Memphis Aegypti,& florẽtiſſima ciuitas Valentię,& Barchionę:quæ ſemper fuerunt fertiliſſimę,& amœniſſimę: nec etiã illa ciuitas,& terra fuit vnq̃ cõmendata propter bonitatem ciuium:qa ſemp fuerunt mali,& idolatræ,& raptores: nec vnquã defecit in illa terra, & ciuitate vſura, & dolus,& ſeditio:vt patet per totum tp̃s Iudicum,& Regum,& poſt reædificationem templi:ex quo ſequitur,ꝙ non propter aliud Prophetæ cõmendarunt illã ciuitatem,& terram,niſi qa Chriſtus in illa erat videndus,& miracula facturus, & noſtram redemptionem opaturus: & ſub tali conditione cõmendarunt, & beatificarunt eam:ideo dixit Dauid Pſal.xlvii. Magnus dñs, & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius: cognoſcetur cum ſuſcipiet eam &c. Item Eſaię cap.ii. Venite aſcendamus in mõtẽ dñi,& ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas,qa de Sion exibit lex,& verbum domini de Hieruſalem.Item cap.ix. beatificat Galileam, & totã terram Iſrael ꝓpter pręſentiam,& p̃dicationem,& miracula Chriſti,cũ ait:Primo tpe alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Neptalim: & in nouiſſimo aggrauata eſt terra maris trans Iordanem Galilęę, gentium populus,qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. & infra: Paruulus natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis &c.Itẽ: Induere Hieruſalem veſtimentis tuis ciuitas ſancta.Item:Dabo in Sion ſalutem, & in Hieruſalem gloriam meam. Item cap.lxii. Propter Sion nõ tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius. Item Micheas, cap. v. commendat ciuitatem Bethleem,eo ꝙ Chriſtus ibi erat naſciturus,dicens:Et tu Bethleem Ephrata parua es in millibus Iuda: ex te enim egredietur mihi Dux &c. Item Zachariæ, cap.ix. Exulta filia Sion:ecce rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator &c.

Ex omnibus his Prophetis patet,ꝙ non ob aliam cauſam cõmendarunt Hieruſalem,niſi quia in ea Chriſtus erat legem Euãgelicam daturus,& noſtram redemptionem operaturus,& in mõte Sion ſacram euchariſtiam inſtituturus, & Spiritum ſanctum in Apoſtolos,& Diſcipulos miſſurus,& totam eccleſiam ibi incepturus,& fundaturus,& exinde per tctũ orbem eccleſia Chriſti erat deriuanda: & ideo vniuerſalis eccleſia toto orbe diffuſa in ſacra ſcriptura appellatur Hierlm, eo ꝙ in illa Hieruſalem terrena fuit fundata,& inſtituta per Chriſtum in Apoſtolis,& Diſcipulis:& exinde per totum orbem fuit diffuſa, vt frequenter dictũ eſt.

¶Quod Prophetæ in Oraculis ſuis nõ ſolum intendunt commendare illam Hieruſalem, inquantum Chriſtus operatus ſit noſtram redẽptionem in ea, ſed totam Chriſti eccleſiam in toto orbe diffuſam.

PRophetæ nempe oẽs in ſuis Oraculis,non ſolum intendunt cõmendare,& beatificare illam Hierl'm terrenã inquantum Chriſtus in ea operatus eſt noſtram redemptionem, & in ea fundauit eccleſiam: ſed intẽdunt commendare Hieruſalem toto orbe diffuſam: quæ ab illa fuit deriuata,quæ dicit eccleſia catholica,inquantũ in ea videtur Deus per fidem,& ꝯtinue prędicatur Euangelium, & exercentur eccleſiaſtica ſacramẽta habentia virtutem ex paſſione Chriſti: in qua continue offertur ſacrificium mediatoris,& in qua paſſio Chriſti ſemp exercetur,& ſuum ſemper operatur effectum. Itaq; quod in illa Hieruſalem factum eſt in re,illud idem fit in voto,& effectũ cõtinue in eccleſia toto orbe diffuſa. Ideo vere dicitur Hieruſalem pacifica, vel viſio pacis,quia in ea continue peccatores Deo pacificantur, & per ſacramenta reconciliantur. Sed ꝙ Prophetæ ex conſequenti beatificent Hieruſalem toto orbe diffuſam,patet manifeſte Pſalmis. 47. & .50. Item Pſal. 86. ꝙ eccleſia Chriſti nil aliud eſt,niſi Hieruſalem ſpiritualis ab illa materiali deriuata,& per totum orbem dilatata,& diffuſa. Et quia illa viſio,& illa pax, & iuſtitia facta per Chriſtum in Hieruſalem,propter quam pacem,& iuſtitiam,& viſionem illa ciuitas prophetice ſortita

ce ſortita eſt tale nomen, fuit poſtea dilatata, & diffuſa, & prędicata, & credita, & recepta per totum orbem. Ad cuius rei maiorem intelligentiam notandum eſt: ꝙ Rabi Chanhi, & multi Magiſtri: id eſt Rabini Hebręorum inquiunt: Quod hoc nomen Hieruſalem, non eſt impoſitum à caſu, & pręter intentum illi ciuitati, immo ex diuina prouidentia, & magno myſterio. Nā duo homines ſanctiſſimi & maximæ auctoritatis impoſuerunt illi illud nomen: quorum primus fuit Melchiſedech, qui ſm eos fuit Sem filius Noe ſacerdos Dei altiſſimi: qui in illo loco obtulit Deo excelſo panem, & vinum pro Abraam: vt Geñ. capitulo decimoquarto, & vt Beatus Hieronymus ad Euagrium presbyterum de Melchiſedech: vt dicerent Melchiſedech hominem fuiſſe, ac Chananeum Regem vrbis Hieroſolymę, quæ primum Salem, poſtea Hiebus, ad extremum Hieruſalem appellata ſit. Item iſte Melchiſedech nominauit illam ciuitatem Salem: id eſt pacem, & iuſtitiam. Idem Beatus Hieronymus ibidem magis infra: Salem autem, non vt Ioſephus, & noſtri omnes arbitrātur eſſe Hieruſalem, nomen ex Græco, Hebręoq; compoſitū: quod abſurdum eſſe peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat: ſed oppidum iuxta Scytopolin: quod vſq; hodie appellatur Salem, & oſtenditur ibi palatium Melchiſedech ex magnitudine ruinarum veteris operis oſtendens magnificētiam: de quo in poſteriore quoq; parte Geneſeos ſcriptum eſt: Venit Iacob in Socod: id eſt in Tabernacula, & fecit ſibi ibi domos, atq; tentoria, & tranſiuit in Salem ciuitatem regionis Sichen, quę eſt in terra Chanaam. Conſiderandū quoq; eſt, ꝙ Abraę à cęde hoſtium reuertenti, quos perſecutus eſt vſq; ad Dan, quę hodie Paneas appellatur, non de via Hieruſalem, ſed de oppido Metropoleos Sichē i itinere fuerit. de quo in Euangelio quoq; legimus: Erat autem Ioānes baptizans in Ennon iuxta Salim, quia aquę erant multę ibi. Nec refert vtrum Salem, an Salim nominetur, cū vocalibus in medio literis perraro vtantur Hebrei: & pro voluntate le-

ctorum, atq; varietate regionum eadem verba diuerſis ſonis, atq; accentibus proferantur. Poſtea Abraam in alio monte ipſi iuncto, qui dicitur Moria propoſuit imolare filium ſuum Iſaac: ſed quia prohibitus ab Angelo, imolauit arietem loco filii: ideo appellauit montem illum: Dominus videbitur, eo quòd ibi viſus fuit, & apparuit dominus: vt Geñ. capitulo vigeſimoſecundo. Sed quia, Yere, Hebraice idem eſt, quod, Videre, Latine. &, Hu, idem eſt quod Ipſe Deus, ſiue Eſſe: qđ ſoli Deo competit, ideo per, Hu, idem eſt, quod, Dominus videbitur. Et ponitur ibi nomen domini quatuor literarum, quod Soli Deo conuenit. Et hoc nomen impoſuit Abraam illi monti, propter viſionem Dei ibi oſtenſam. Sed quia altera pars montis iam dicebatur Salem, ideo tota ciuitas, quę totum illum montem cōplexa eſt, dicta fuit Hieruſalem: id eſt viſio pacis, & iuſtitię, ſiue viſio Dei pacis, & iuſtitiæ. Hierhu, idem eſt, quod viſio Dei: & Salem pax, & iuſtitia: & ſic dicta eſt Hieruſalem per ſupradictos magnos, & authenticos viros. Iſti autem Rabini ſic (vt ſupra dictum eſt) inquiunt: vtrum autem verum dicant, iudicent lectores. Voluit enim ipſi: ꝙ ꝓpter ſupradicta myſteria ciuitas illa dicta, & appellata fuerit Hieruſalem: ſed non percipiunt illa myſteria: vnde aduertendum eſt: ꝙ tria myſteria fuerunt facta in illo monte tempore Patriarcharum: nam primo ibi Melchiſedech homo Gentilis Rex Salem, & ſacerdos obtulit Deo excelſo panem, & vinum pro Abraam. per quod myſterium fuit primo figuratum, qualiter Chriſtus, Deus, & homo, Rex, & ſacerdos in eodem loco debebat inſtituere ſacramentum eucharistię: in quo offertur Chriſtus hoſtia, & ſacrificium ſub forma panis, & vini: per quod ſacrificium reconciliamur, & pacificamur Deo patri. Item fuit figuratum, qualiter in eodem monte Chriſtus Rex, ſacerdos, hoſtia, & ſacrificiū habebat crucifigi, & immolari: per quā paſſionem, & ſacrificium peccatum omnium erat puniendum, & purgandum, & noſtra iuſtitia reintegranda, & facienda: &

nos eramus iuſtificandi,& pacificandi,& Deo patri reconciliandi: & ideo appellauit illum locum Salem:ideſt pacem, & iuſtitiã. Sed per hoc, ꝙ Melchiſedech erat homo Gentilis,fuit figuratum,ꝙ illud ſacrificium euchariſtiæ erat celebrandum, & venerãdum per totum populum Gentilem ad fidem Chriſti conuerſum. Secũdo,poſtea autem in altera parte eiuſdem montis, Abraæ volenti ſuum immolare filium, apparuit Angelus domini, dicẽs: Non extendas manum ſuper puerũ &c. & tunc immolauit ibi arietem:quo myſterio preuidit Abraam in ſpiritu, qualiter in eodem loco Chriſtus pro toto humano genere imolandus, & crucifigendus, & videndus erat:& ideo appellauit montem illum: Dominus videbit, immo in Hebręo dicitur:Dominus videbitur.& li dominus ex quatuor cõſtat literis: quod nomen ſoli Deo conuenit: quaſi dicat: Dominus Deus incarnatus videbitur immolari,& crucifigi in iſto loco,& iſta figura implebitur. Nam ſicut ego immolaui iſtum arietem pro filio meo, & loco eius, ita Chriſtus futurus de carne mea imolabitur in iſto loco, & videbitur crucifigi pro liberatione totius generis humani, & in iſto loco dominus videbitur adimplere iſtam figuram,& iſtud myſterium ſeipſum offerendo. Et ſic patet,ꝙ illi ciuitati non fuit impoſitum hoc nomen Salem à caſu: ſed ex ſacramento, & myſterio:& per conſequens non eſt nomen caſuale,ſed ſacramentale. Et ſic dicendum eſt de Sion,& Iudæa &c. Nam Sion interpretatur ſpecula, vnde Deus videtur, & ſpeculat,vbi Chriſtus erat ſpeculandus: & Iudęa interpretatur cõfeſſio,vbi Chriſtus erat confitendus, & recipiendus ab Apoſtolis,& Diſcipulis.& ſic patet.ꝙ iſta nomina non fuerunt impoſita à caſu,ſed myſtice,& prophetice propter futura myſteria,quæ in illis locis erãt complenda: & quia ex illis locis tota eccleſia erat inchoanda,& deriuanda,& poſtea per totum orbem diffundenda, & amplianda. Tertio autem in eodem monte vidit Iacob ſcalam in ſomniis,& dominum innixum ſcalæ:per quod preuidit myſterium incarnationis,& paſſionis, & reſurrectionis,& aſcenſionis domini: vt dictum eſt: & ideo erexit lapidem vnctum oleo in ſignum, ad prefigurandum, qualiter in eodem loco Chriſtus erat eleuandus in Cruce pro ſalute oĩum noſtrum:& appellauit nomen loci illius Bethel.i.domus Dei, quæ ante Luza vocabatur, dicens: Terribilis eſt locus iſte:non eſt hic aliud niſi domus Dei,& porta cœli: vt Geñ.capitulo vigeſimooctauo:quaſi diceret: In loco iſto Chriſtus terribiliter triumphabit de Diabolo,& per iſtam portam Crucis omnes intrabimus in cœlum, & per iſtam ſcalam aſcendemus cum Chriſto: & ideo appellauit locum illum Bethel. Iudęi autem dicunt: ꝙ Iacob dormiuit, & vidit ſcalam in loco illo punctaliter, vbi poſtea fuit templum ædificatum. Sed quicquid ſit,ſufficit ꝙ ciuitas Hieruſalem fuit ædificata,& ampliata,& extenſa ſupra totum illum montem, vbi facta, & viſa fuerunt illa tria myſteria: ſcilicet vbi Melchiſedech obtulit panem, & vinum:& vbi Abraam immolauit arietem: & vbi Iacob vidit ſcalam. Et ideo appellata fuit Hieruſalem: ideſt viſio futuræ pacis, & iuſtitiæ: eo quod ibi Chriſtus erat videndus,& impleturus illa tria myſteria ibi figurata. Vnde Abraam non appellauit illum montem: Dominus viſus eſt, ratione viſionis factæ, ſed Dominus videbitur,de futuro ratione viſionis adimplendæ. Ex quibus patet, quòd illa nunquam fuit vera Hieruſalem, vſquequo illæ viſiones, & figuræ fuerunt per Chriſtum impletæ:ſcilicet vſquequo viſus eſt Chriſtus ibi prædicare, & inſtituere euchariſtiam, & crucifigi, & reſurgere,& aſcendere in cœlum,& mittere Spiritum ſanctum in illam ſanctam ſocietatem, in qua erat vera pax, & viſio veritatis totius ſacræ ſcripturæ. Et ſic completis omnibus myſteriis noſtræ redemptionis per Chriſtum, ſola illa ſancta ſocietas fidelium dicta eſt vera Hieruſalem,& vera viſio pacis, & iuſtitiæ, & vera pacifica, & iuſtificata per Chriſtum. Sed quia illa ſancta ſocietas diffuſa fuit poſtea prædicando per totum orbem, conuertendo

Digitized by Google

conuertendo ad fidem totum populum Gentilem, qui per fidem Chriſti fuit Deo patri iuſtificatus, & pacificatus, & reconciliatus: ergo tota religio Chriſtiana toto orbe diffuſa dicitur vera Hieruſalem: eo quod habet omnes conditiones, propter quas illa ciuitas materialis prophetice, & myſtice appellata fuit Hieruſalē. Nam iſta eſt vera pacifica, & iuſtificata in Chriſto: & iſta videt, & credit Chriſtum verum Deum, & hominem crucifixum, & paſſum, & reſurrexiſſe &c. Et quod factum eſt in illa ciuitate ſemel, fit in iſta quotidie: nam ibi ſemel Chriſtus pro nobis crucifixus eſt: ſed in iſta Hieruſalem toto orbe diffuſa quotidie, & iugiter offertur in altari in memoriā illius paſſionis ad noſtram reconciliationem, & ſalutem, & per conſequens Chriſtus ſemper operatur effectum noſtræ redemptionis in hac eccleſia, & Chriſtiana religione per eccleſiaſtica ſacramenta, quibus lucet, & viget paſſio Chriſti. Ex quibus patet, ꝙ ipſa eſt vera Hieruſalem ab illa deriuata, et toto orbe diffuſa, et dilatata. Et hāc dilatationem ꝑuidit Iacob in illa viſione, quando dominus innixus ſcalæ, dixit: Ego ſum dominus Deus Abraam patris tui, & Deus Iſaac: terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo: eritq; ſemen tuum quaſi puluis terræ, dilataberis ad Orientem, & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem: & benedicentur in te, & ſemine tuo cunctæ Tribus terræ &c. quaſi diceret: Myſterium huius viſionis implebitur in loco iſto: et hic ædificabitur vera Hieruſalem per incarnationem, et paſſionem, et reſurrectionem, et aſcenſionem Chriſti, et Spiritus ſancti miſſionem, qui Chriſtus erit de ſemine tuo ſecundum carnem, quæ ciuitas erit ſocietas filiorum tuorum ſecundum ſpiritum, et promiſſionem: et dilatabit iſta ciuitas ſeminis tui ad Orientem, et Occidentem, et ſeptentrionem, et Meridiem. Et reddit cauſam, quomodo dilatanda erat iſta ciuitas, dicens: Quia in te, et ſemine tuo benedicentur omnes Tribus terræ. Ex quibus patet, quod omnes Tribus, et nationes, et gentes terræ erant in Chriſto benedicendæ, recipiendo eum, et credendo myſterium incarnationis, et noſtræ redemptionis, quæ per illam ſcalam, et viſionem præfigurabatur: et per conſequens eccleſia, quæ toto orbe diffuſa eſt, et dilatata erat dicenda vera Hieruſalem: et ſic eſt ergo dicendum, quod quando Prophetæ commendant, et beatificant Hieruſalem, non ſolum loquuntur de illa materiali, in qua Chriſtus fuit viſus in carne, et operatus eſt noſtram redemptionem: ſed loquuntur etiam ſimul de iſta Hieruſalem toto orbe diffuſa, quæ deriuata, et orta, et continuata, et dilatata eſt ab illa, eo modo, quo dictum eſt. Et hoc probatur multipliciter per Oracula Prophetarum: ſcilicet in Pſalmis quadrageſimoſeptimo, quinquageſimo, ſexageſimoquarto, et octuageſimoſexto: quia quæ in eis dicuntur de ſola Hieruſalem materiali, verificari non poſſunt: eo ꝙ ipſa materialis non fuerit ædificata in exultatione vniuerſæ terræ: et nunquam fuit in ea tanta proſperitas, quanta memoratur in Pſalmo ſexageſimoquarto. Nec poſſet capere tot nationes, et gentes, ſicut memoratur in Pſalmo octuageſimoſexto, vbi dicitur: Quod ibi erat Raab: id eſt Aegyptus, et populus Babylonis, et Aethiopum &c. Ergo ſequitur, quod illa non poſſunt intelligi, niſi de Hieruſalem toto orbe diffuſa. Item illud Eſaiæ capitulo ſecundo: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi, et dicent: Venite aſcendamus &c. non poſſunt verificari de illa ſola Hieruſalem materiali: quia ad illam non poſſent fluere omnes populi, et gentes, nec poſſent in ea capi: ſed verificatum eſt de Hieruſalem toto orbe diffuſa: ad quam venerunt omnes gentes, et populi ad fidem Chriſti recipiendam. Item illud Eſaiæ capitulo quinquageſimoquarto: Lauda ſterilis, quæ non paris &c. Dilata locum tentorii tui, et pelles Tabernaculorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, et

clauos tuos cõſolida: ad dexteram enim & læuam penetrabis, & ſemen tuum gẽtes hæreditabit, & ciuitates deſertas inhabitabit &c. Omnia enim iſta ſunt impleta in hac Hieruſalem ſpirituali toto orbe diffuſa: quia per totum orbem dilatauit funiculos, & tentoria ſua, & omnes gentes Chriſto ſubiecit, & in ſe concluſit per fidem. Item omnia illa, quæ ſcribuntur Eſaiæ. c. lx. ſ. Surge illuminare Hieruſalem &c. non poſſunt verificari de illa Hieruſalem materiali, niſi initiatiue, quę completiue fuerunt verificata in iſta noſtra Hieruſalẽ toto orbe diffuſa: quia in iſta gloria domini orta fuit, & viſa: & in iſta ſunt congregatę omnes gentes, & filii huius de longè ad eam venerunt, & multitudo gentium in iſta conuerſa eſt, & in iſtam volarunt Apoſtoli, vt nubes portantes pluuiam Euangelicam, & vt columbę per doctrinam ſimplicitatis, & innocentię: & iſti tanquam naues portarunt fideles ex inſulis ad iſtam Hieruſalem, & eccleſiam: & muros huius Hieruſalem ædificarunt peregrini de populo Gentili nouiter conuerſi. Nam Conſtantinus conſecrauit palatium ſuum in Laterano in honorem Saluatoris, & cæteri Reges ædificauerunt nouas eccleſias, & eas multis diuitiis, & pretioſis ornamentis dotauerunt: & non ſolum peregrini dotauerunt eccleſiam bonis temporalibus, ſed etiam ſpiritualibus, & doctrinalibus. Nam Origenes, & Hieronymus, & Athanaſius, & Auguſtinus, qui venerũt de populo Gentili, ſcientia, & moribus, & doctrina, & libris eccleſiam Dei decorauerunt: & ſic dicendum eſt de toto reſiduo libri Eſaiæ, maxime à. xl. c. vſq; ad finem: quia, licet quandoq; initiatiue loquatur de illa particulari Hieruſalem, in quam Chriſtus erat venturus, & noſtram redemptionem in ea operaturus, tñ communiter loquitur de Hieruſalem vniuerſali toto orbe diffuſa per gratiam, & in cœlo per gloriam, & eundem ordinem tenent cęteri Prophetæ. Ex ſupradictis ſequitur, ꝙ hoc nomen Hieruſalem non fuit impoſitum illi ciuitati gratia ſui, ſed in ſignum, & figuram propter ſupradicta myſteria noſtrę redemptionis, quę in ea erant implenda: & ſic illa ciuitas compleuit curſum, & officium ſuum per ſupradicta myſteria facta per Chriſtum: & ideo poſt paſſionem, & reſurrectionem, & aſcenſionem Chriſti, & poſt Spiritus ſancti miſſionem fuit deſtructa completo ſuo officio: & ſic cætera omnia legalia fuerunt mortua, & deſtructa, & ſic oĩa ceſſauerunt. Item Chriſtus in illa ciuitate Hieruſalẽ materiali ædificauit Hieruſalem ſpiritualem: nam fundamenta huius ciuitatis ſunt articuli fidei, & eccleſiaſtica ſacramenta: quæ omnia habent virtutem, & effectum ex paſſione Chriſti, vnde in mõte Caluarię Chriſtus fuit crucifixus: ex cuius latere orta eſt eccleſia, quando exiuit ſanguis, & aqua: vnde ex hoc fonte omnia eccleſiaſtica ſacramenta habent virtutem ad regenerandos fideles huius magnæ ciuitatis: nam per baptiſmum ſunt regenerati, & multiplicati omnes fideles per totum orbem. Item in monte Sion Chriſtus inſtituit ſacramentum Euchariſtiæ: quod eſt caput totius eccleſię. Item in eodem loco Chriſtus miſit Spiritũ ſanctum in Apoſtolos, & totam illam ſanctã ſocietatem, in qua erat tota Chriſti eccleſia, & vera Hieruſalem vna fide, & pace ſociata, & exinde fuit toto orbe diffuſa, & dilatata per baptiſmalem regenerationem. & ſic patet, ꝙ in illa Hieruſalẽ materiali fuit fundata, & inchoata magna Hieruſalem ſpiritualis per Chriſtũ, & poſtea per Apoſtolos per totum orbẽ ampliata. Et ꝙ per Hieruſalem intelligatur eccleſia, cõſtat Apocalypſis cap. vigeſimoprimo: Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentem de cœlo. Item Eſaiæ capitulo ſecundo: Quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Ex quibus patet, ꝙ ſola eccleſia Chriſti eſt vera Hieruſalem, & vera terra promiſſionis promiſſa fidelibus hic per gratiam: & ſola hęreditas cœleſtis eſt vera Hieruſalem promiſſa iuſtis in futuro per gloriam. Sed miſeri, & cæci Iudæi non valentes capere ſacramenta Dei, nec intelligentiam legis, & Prophetarum propter maledictionem

cis

eis ex peccato inflictam: ideo intelligũt literaliter de illa Hieruſalem materiali per falſum Meſſiam, quem fruſtra expectant eſſe implendam. Vnde dicunt, ꝙ ille Meſſias capiet mõtem Synai, & mõtem Tabor, & collocabit eos iuxta montem Sion: & ſuper iſtos tres montes ædificabit Hieruſalem nouam: ad quam cõfluent omnes gentes, & Regna, & ſic gloſant illum Pſalmum.lxxxvi.ſ. Fundamenta eius in montibus ſanctis &c. Sed quantum ſit talis poſitio impoſſibilis, & irridenda cuicunq; ſanæ mentis eſt manifeſtum: ideo nos, quibus datum eſt noſſe myſterium Regni Dei, agamus gratias, & ſeruiamus Redemptori noſtro in hac Hieruſalem per gratiam expectantes futuram per gloriam: ipſi autem maneant in ſua cæcitate vſq; ad veſperã mundi.

¶ Quòd illa terra Chanaam cum fructibus, & bonis temporalibus non fuit promiſſa, & data filiis Iſrael in prę mium præciſum, & ſolidum pro obſeruantia legis Moyſis.

SI terra Chanaam data fuiſſet populo Iſrael in præmium præciſum, & ſolidum pro obſeruantia legis Moyſis: equidem vt alterum de duobus incõuenientibus ſecutum fuiſſet, neceſſe erat. Aut ſcilicet, ꝙ Deus eſſet ingratus, & iniuſtus dando eis terram tam ſterilem, & miſeram pro obſeruantia legis tam durę, & difficilis. Aut ꝙ ſuperſtitio Gentilium fuiſſet perfectior, & nobilior, quàm lex data per Moyſem: quia illa terra, quã poſſidebant Gentiles, & poſſident hodie Sarraceni: ſcilicet Damaſcus, Babylonia, Aegyptus, & Gręcia, erant, & ſunt abſq; comparatione nobiliores, fertiliores, amœniores, & ditiores, quàm illa terra Chanaam, vt dictum eſt, & patet cuilibet intuenti naturam, & differentiam ſitus orbis: ergo ſequitur, ꝙ vilior terra mundi data fuit filiis Iſrael in præmiũ, quod eſſet contra iuſtitiam, ſi illa terra ſola daretur in præmium. Aut eſſet dicendum, ꝙ melius ſeruiebant Deo Gentiles cum ſua ſuperſtitione, quàm Iſraelitę obſeruando illam legem: quia ſm acceptationem legis, & ſeruitutis datur & præmium. Aut eſt dicendum, & quidem rectius: quòd præter illam terram, & bona temporalia, alia bona ſpiritualia, & æterna erant eis danda: vt ſupra probatum eſt. Item ſi lex Moyſis ſolum, & pręciſe promitteret illam terram Chanaam cum fructibus ſuis obſeruatoribus ſuis in pretium, ſiue pręmium, ſequeretur quod nõ eſſet lex diuina, nec differret à legibus humanis, quę ſolum promittunt pręmiũ temporale, quod eſt falſum. Nam tripliciter differt lex diuina ab humana: ſcilicet fine, officio, & pręmio: vt dictum eſt ſuperius. Igitur oſtenditur, ꝙ vltra illam terram materialem, & paruam, & miſeram promitteret terram viuentium per intellectum, quia maius pręmium debetur obſeruatoribus legis diuinæ, quàm humanę.

¶ Quòd ſicut obſeruãtia circũſionis, & cæterorum legalium dabatur à Deo non in pretium ſolidum, ſed in ſignũ fœderis, & futuri pretii ſoluendi per Chriſtum, ita illa terra Chanaam nõ fuit promiſſa, & data illi populo in pręmium ſolidum, & pręciſum, ſed in ſignum pręmii futuri, & æterni: quod accepturi erant à Chriſto in ſuo aduentu.

PRima pars iam probata eſt ſuperius. Secunda vero pars hoc modo probatur: quia pręmium debet correſpõdere labori: ergo ſi totus labor obſeruantiæ illius legis non dabatur, niſi in ſignum, ergo nõ recipiebant, nec poſſidebant illam terram cum ſuis bonis tẽporalibus, niſi in ſignum pręmii futuri perfecti dandi eis per Chriſtum: vnde ſicut omnia ſacrificia, & ſacramenta, & cætera legalia ſignificabant, & figurabant Chriſtum, & paſſionem eius, quę pro nobis erant offerenda, ita illa terra promiſſa cum ſuis fructibus, & bonis temporalibus ſignificabat, & figurabat totam iſtam eccleſiam cum bonis gratię: & ſupnam terram viuentium cũ bonis gloriæ:

Digitized by Google

& ſic eſt dicēdum: ꝙ illa terra fluēs melle, & lacte figurabat iſtam eccleſiam fluētem lacte ſacramētorum, & melle doctrinæ Euangelicę: & per frumentum, vinū, & oleum illius terræ, figurabatur ſacramentū euchariſtię, in quo offertur Chriſtus mediator ſub forma panis, & vini: p oleum figurabantur cætera ſacramenta ad noſtram ſalutem, & ſanitatem collata. Item per frumentum, vinum, & oleum illius terræ figurabatur fides articulorū, & gratia ſacramentorum, & obſeruātia, & iuſtitia pręceptorum, & conſiliorū huius eccleſiæ, & viſio diuinæ eſſentiæ, & poſſeſſio, & fruitio eiuſdem in Regno cœlorum: quam patres, & omnes fideles veteris teſtamenti acceperunt nobiſcum in Chriſto propter fidem, quam habuerunt de Chriſto futuro: in cuius fidem illam obſeruabant legem. Et ideo inquit Auguſtinus ſuper Ioan. c. ii. ſuper illud: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto &c. ꝙ hoc intereſt inter figuram, & imaginem, & rem ipſam: quia figura præſtabat vitam temporalem: ſed res ipſa, cuius figura erat, pręſtabat vitam æternā. vnde eſt aduertendum, ꝙ duo erant cōſideranda in obſeruantia legis veteris teſtamenti. Primo, conſideratur obedientia, & labor in obſeruando illam legem. Secundo, fides Chriſti futuri Redemptoris, & præmiatoris. & ſic propter primū dabatur eis illa terra cum ſuis fructibus, & bonis temporalibus: ideo quādo pręuaricabantur, & declinabant ad idola, illico Deus affligebat eos, & perdebant illam terram, & ſubiiciebat eos gentibus alienigenis: vt patet in libris Iudicum, & Regum per totum. Sed ꝓpter fidem Chriſti, ſub qua obſeruabant legem, promittebatur eis ipſe Chriſtus, & fructus redemptionis, & gloriæ eo modo, quo ſupra dictum fuit, non tamē explicite, ſed implicite: & ideo nō profuit redemptio Chriſti, niſi illis, qui ſub eius fide, & ſpe vixerunt: & iſti ſoli acceperunt repromiſſiones per Chriſtum: vt dicitur ad Hebręos. c. xi. Et ſic patet quomodo illa terra, & bona temporalia, non fuerunt eis promiſſa, & data in pręmium præciſum: ſed in ſignum præmii futuri, quod erāt accepturi in Chriſto propter fidem. Et ſic eſt intelligenda ſacra ſcriptura veteris teſtamenti, vbicunque in lege, aut in Prophetis promittuntur talia temporalia. Iſta autem concluſio probatur experimento: quia poſtquam lex Moyſis, quę ſignificat Chriſtum, & eius eccleſiā, fuit mortua ſimul cum Chriſto: & bona ſpiritualia ſignificata per bona temporalia illius terræ ſurrexerūt ſimul cum Chriſto, illico illa terra Chanaam fuit mortua, & deſtructa pro Iudæis: quia illico fuerunt expulſi ex ea, & nunquam amplius poſſederunt eam. Et ſic patet primo, ꝙ illa terra non fuit eis data, niſi in ſignū præmii futuri dandi per Chriſtum: & ſic adueniente vero pręmio bonoꝝ gratię, ceſſauit præmium temporale figuratum. Secundo oſtenditur experimentaliter: qa poſtquam illa lex non erat obſeruanda poſt aduentum Chriſti: ideo non amplius illam terram poſſederunt: quia poſſeſſio eius ſimul cum lege fuit mortua, & abdicata, & finita, & ſimul cum lege ceſſauit: quia ſimul cū lege erat ſignum futurorum bonorum: ſed Iudæi occæcati etiam experimentum non percipiunt.

¶ Quòd Meſſias in lege promiſſus nō erat temporalia bona daturus, ſed ſpiritualia: nec erat illum populū de captiuitate temporali liberaturus, ſed totum genus humanū à peccato, & ſeruitute æterna, & ſpirituali.

HAec quæ hic dicenda præmittuntur, plurium diuinorum Vatū probantur Oraculis. Zacharias in primis capitulo nono, ſic ait: Exulta ſatis filia Hieruſalem: ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator: ipſe pauper aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullū filium aſinę &c. quod fuit adimpletum per Chriſtum in die palmarum. Item Eſaiæ capitulo quinquageſimotertio: Et aſcendet ſicut virgultum coràm eo, & ſicut radix de terra ſitienti: non eſt ſpecies, neq; decor eius, & vidimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum &c. ꝓpter quæ verba dixerunt quidam Magiſtri

Digitized by Google

ſtri Hebræorum: quia Rex Meſſias iam natus fuit in fine ſecundi templi: ſed vadit per mundum tanquam pauper: & tamen reperietur Romæ mendicans inter leproſos: ſufficit, ꝙ omnia Oracula Prophetarum nihil aliud clamant, niſi ꝙ Chriſtus erat venturus in paupertate, & deiectione ad humiliandum, & ſubiiciẽdum ſuperbos. Meſſias equidem venturus tria bona ſpiritualia erat daturus. Primo ſcientiam, & doctrinam, Eſaię. c. ſecundo: Venite aſcendamus ad mõtem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas: et ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Hieruſalem etc. Itẽ idẽ Vates capitulo vndecimo: Egredietur virga de radice Ieſſe, et flos de radice eius aſcendet, et requieſcet ſuper eũ ſpiritus domini ſapientiæ, et intellectus etc. per totum. c. et per totum librum, et per omnes penè Prophetas. Secundo, erat liberaturus homines à peccato, et daturus eis remiſſionem peccatorum, et gratiã: vt dicitur Pſal. 71. Liberauit pauperem à potente, et pauperem cui non erat adiutor, parcet pauperi, et inopi: et animas pauperum ſaluas faciet, ex vſuris, et iniquitate redimet animas eorum etc. Item Eſaiæ. c. lxi. Spiritus Domini ſuper me, eo ꝙ vnxit me: ad annuntiandũ manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, et prędicarem captiuis indulgentiam, et clauſis apertionem, et prædicarem annũ placabilem domino Deo etc. Item Ezechielis. c. xxxiii. Effundam ſuper vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Item Zachariæ capitulo. xii. In die illa effundam ſuper domum Dauid, et ſuper habitatores Hieruſalem Spiritũ gratiæ, et precum. Item infra capitulo. xiii. In die illa erit fons patens domui Dauid, et habitatoribus Hieruſalem in ablutionem peccatoris, et menſtruatę etc. Tertio, Meſſias erat daturus vitam æternã, et gloriam: vt Pſalm. lxxxiii. vbi dicitur: Beati, qui habitãt in domo tua domine, in ſęcula ſęculorum laudabunt te, protector noſter aſpice Deus, et reſpice in faciem Chriſti tui, quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia: quia miſericordiam, et veritatem diligit Deus, gratiam, et gloriam dabit dominus etc. In quibꝰ verbis, et toto Pſalmo oſtẽditur qualiter Chriſtus expectabatur, vt daret gratiam in præſenti, et gloriam in futuro. Et hoc idem patet per omnia Prophetarũ Oracula. Item quòd bona promiſſa tempore Meſſię non debebant eſſe temporalia, ſed ſpiritualia: non ſolum patet per Prophetas, ſed etiam per ſapientiores Magiſtros, ſiue Rabinos Hebręorum: vnde ait Rabi Moyſes Abemmaymon in libro Iudicum, in ſententiis Regum: Quòd non deſiderarunt Prophetę, et ſapientes tẽpus Meſſiæ, vt dominarentur ſuper orbem, nec vt haberent poteſtatem in gentibus, nec ad comedendum, nec ad bibendum, nec ad delitias, et voluptates, ſed vt vacarẽt in lege, et ſapientia: vt eẽt eis fas habere vitam ſæculi venturi, ſicut declarauimus in ſententiis de pœnitentia: quia in illo tempore omnes diuitię reputabuntur tanquam terra, et non erit occupatio in Iſrael, niſi ad ſciẽdum dominum: ideo erunt ſapientes magni, et ſcient verba clauſa, et obſcura: et attingent ſcientiam ſui Creatoris, vt dictũ eſt Eſaiæ capitulo vndecimo: Quia erit tunc terra repleta ſcientia domini. hæc ille Rabi. Et ſic ex prædictis patet, quòd tria ſpiritualium bonorum genera daturus erat Meſſias in lege promiſſus: ſcilicet veram ſcientiam, et peccatorum remiſſionem, et gratiam in pręſenti, et gloriam in futuro: et non bona temporalia, ſicut miſeri expectãt Iudęi. Et ideo Chriſtus Iudęis temporalia petentibus oſtendit Ioan. capitulo ſexto: quòd ipſe non venerat ad dandum temporalia, ſed ſpiritualia, dicens: Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitã æternam, quem filius hominis dabit vobis. Ego ſum panis vitę: patres veſtri manducauerunt mãna in deſerto, et mortui ſunt: ſed panis, quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum etc. Et infra dicit Diſcipulis: Verba quæ

Digitized by Google

locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt: caro enim non ꝓdeſt quicq̃ &c. Vbi oſtendit Chriſtus, ꝙ ipſe non venerat ad dandam illam terrã Chanaã, nec mel, & lac: nec panẽ, & vinum materiale: ſed ad dandam veram ſcientiam, & gratiam in præſenti per eccleſiaſtica ſacramenta, & gloriam in futuro: nec venerat ad dãdum cibũ, & potum materialem, q̃a illum dat ẽt infidelibus cum cęteris bonis temporalibus: vt patet Matthæi capitulo ſexto: ſed dicit, ꝙ deſcendit de cœlo ad dandum cibum ſpiritualem gratię in præſenti, & glorię in futuro.

¶ Quòd iſta nomina Abraam, & Iſrael, & Iacob nõ ſunt nomina carnis, & naturæ: ſed nomina gratię, & promiſſionis, & fidei, & ſacramenti.

Hoc nanq; nomen Abram fuit impoſitum ſibi à natiuitate ſm carnẽ: ſed cum data fuit ſibi circuncifio, Deus impoſuit illi nomen Abraam in ſignum gratię: eo ꝙ erat futurus pater multarum gentium: vt Gen̄. capitulo decimo ſeptimo: vnde tale nomen ſortitus eſt Abraam poſtquam crediderat Deo: quę quidem fides reputata eſt ipſi ad iuſtitiã: vt Gen̄. capitulo decimoquinto. Ex quo patet, ꝙ datum eſt tale nomẽ in ſignum fidei inquãtum credidit: & etiam in ſacramentum inquantum futurus erat pater multarum gẽtium, & inquantum omnes gentes erant benedicendę, & regenerandę in ſemine eius, q eſt Chriſtus: vt Gen̄. caplo vigeſimoſecundo. Ex qbus patet, ꝙ hoc nomen Abraam non eſt nomen carnis, & naturæ, ſed fidei, & gratiæ, & ſacramenti. Sicut igitur conſtat ex ſuperius dictis, ꝙ Abraam habuit duo nomina: vnum ſm carnem, & naturam: & alterum ſm gratiam, & ſacramentũ: ita ſibi Abraæ duplices filii promiſſi fuerunt. ſ. filii carnis, ſiue ſm carnem: & filii ſm ſpiritum, & fidem, & gratiam, & ſacramentũ. Nam illi fuerunt filii carnis tantum, qui ſibi nati ſunt per Iſmaelem ſequendo carnem: ſed illi fuerunt filii ſpirituales, & fidei tãtum, qui ſecuti ſunt fidem eius de Chriſto Meſſia futuro: & talibus facta fuit vera, & ſpiritualis promiſſio: vt dictum eſt ſuperius capitulo ſecundo. Nam quãdo Deus dixit Abraæ Gen̄. capitulo decimoquinto: Suſpice cœlũ, & numera ſtellas ſi potes &c. per cœlum intellexit, & promiſit hęreditatem cœleſtem: & per ſtellas intellexit filios ſpirituales, qui erãt in Chriſto regenerandi: quibus promittebat hæreditatem in cœlo. Item Gen̄. cap. xxii. quando dixit: Multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam, q̃ eſt in litore maris: & in ſemine tuo benedicent omnes gentes &c. Per ſtellas cœli promiſit filios promiſſionis fidei, gratię, & ſacramenti: & per arenam intellexit filios carnis. Et ſic patet, qualiter duplices ſunt filii Abraæ: ſcilicet carnis, & fidei, eo ꝙ Abraam non eſt nomen carnis, & naturæ, ſed fidei, & gratiæ, & ſacramenti. Item hoc idem eſt dicendum de hoc nomine Iacob: quia non fuit ſibi impoſitum à caſu, nec ſm carnem: ſed propter myſterium, quod importatur per hoc nomen Iacob, quod interpretatur ſupplantator: eo ꝙ ter ſupplãtauit Eſau fratrem ſuum. Nam primo litigans cum eo, eiecit ipſum de ventre matris, tenens manu plantam eius: & ideo Rebecca vocauit ipſum Iacob: ideſt ſupplantatorem: vt Gen̄. vigeſimoquinto. Secundo Iacob ſupplantauit Eſau fratrem ſuum, quando emit ab eo primogenituram pro lentularum cibo. Tertio ſupplantauit eum alia vice, quando ſurripuit ipſi benedictionem, dum iuit ad venandum cibos pro patre: vt Gen̄. vigeſimoſexto: per quos quidem duos fratres: ſcilicet Iacob, & Eſau figurabantur duo populi venturi ex Iſaac, & Iacob: & figurabantur duplices filii, carnis, & filii gratiæ: & figurabantur tres ſupplantationes, quibus filii gratiæ debebant ſupplantare filios carnis. Per eandem rationem Iſrael nõ eſt nomen carnis, & naturæ: ſed nomen myſterii, & fidei, & gratię. Nam hoc nomen Iſrael impoſitum fuit à Deo ipſi Iacob in adulta ætate vltra dimidiũ vitę, quando luctatus eſt cũ Angelo iuxta torrentẽ Iaboz: eo ꝙ vidit Deũ in forma viri facie ad faciem:

Digitized by Google

ad faciem: & fuit factus fortis cum Deo, & tenuit fortiter Deum, & directus eſt à Deo, & benedictus à Deo, vnde manſit Iacob claudus vno pede: per quod fuit figuratum qualiter ex Iacob debebant exire duplices filii: ſcilicet quidam ſm carnem tantũ, qui à vero cultu Dei claudicare debebant: quidã autem erant futuri filii ſm gratiam, & fidem, ſequendo fidem Chriſti, & recipiendo ipſum, & tenendo, & colendo eum, & viuendo per fidem: vnde veraciter dici poteſt: quòd omnes nati ſumus ex Abraam: ſed Iudęi nati ſunt ex carne, & ſanguine: nos autem Chriſtiani nati ſumus ex ſpiritu, & fide Abraæ: ideo dixit Chriſtus Ioan. c. tertio: Quod natum ẽ ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Hanc etiam concluſionem probat Apoſtolus ad Ro. capitulo quarto, & ad Galatas capitulo tertio. Ex quibus patet, ꝙ non omnes filii Iacob, & Iſrael ſunt veri filii, niſi ſolum filii ſpirituales, quia fortiter tenuerunt Chriſtum, & fuerunt ab eo bñdicti, & directi, & viderunt ipſum per fidem: nec ſunt veri filii Iacob, niſi illi, qui eiecerunt filios carnis extra vterũ eccleſiæ, & ſurripuerunt primogenituram, & benedictionem filii carnis: & iſti tales ſunt verus Iacob, & Iſrael, & verũ ſemen Abraæ. Ex quibus ſequitur, ꝙ vera repromiſſio ſpiritualis Regni cœleſtis facta eſt ſolis filiis Abraę, & Iacob, & Iſrael ſpiritualibus ſm fidem, & gratiã, & non filiis carnis.

¶ Quòd populus Gentilis efficiendus erat filius Abraæ, ſm repromiſſionẽ, in quantum erat bñdicendus in Chriſto, & regenerandus.

QVod populus Gentilis effici debuiſſet Chriſtianus ſm Dei repromiſſionem, inquantum benedicẽdus, & regenerãdus eſſet in Chriſto, conſtat aperte Gẽn. c. xxii. qñ Deus dixit Abraę: In ſemine tuo: ideſt in Chriſto, benedicentur omnes gentes: hoc idẽ dictum fuit Patriarchæ Iacob Gẽn. cap. xxviii. qñ Deus dixit ſibi: Terrã in qua dormis tibi dabo, & ſemini tuo: & dilataberis ad Orientem, & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem: & benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ Tribus terræ: vbi oſtenditur, ꝙ per benedictionem, & regeneratiõe in Chriſto totus populus Gentilis erat futurus filius Iſrael, & Iacob ſm ſpiritũ, & fidẽ. Item Eſaiæ. c. xliiii. dicitur: Noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſſime. i. Iſrael, quem elegi: effundam enim aquas ſuper ſitientem, & flumina ſuper aridã: effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam, & germinabũt ſuper herbas, quaſi ſalices iuxta præterfluentes aquas. Iſte dicet: Domini ego ſum: & ille vocabitur nomine Iacob: & hic ſcribet manu ſua domino: & in nomine Iſrael aſſimilabitur &c. Ex quibus patet, ꝙ populus Gentilis baptizatus aqua, & Spiritu ſancto erat vocandus Iacob, & Iſrael ſm fidem, & ſpiritum. Et ſic patet, ꝙ Meſſias non ſolum erat ſaluaturus populum Iudaicum, ſed etiam Gentilem. vnde in Gloſa Hebraica cognominata Bereſid raba mouetur quæſtio per Doctores Hebraicos: An Deus, & eius Meſſias ſit receptor perſonarum in eius aduẽtu. ſ. an ſaluabit ſolos Iudęos, & filios Iſrael? Ad quod reſpõdetur: ꝙ abſit: immo omnes confitentes Deo corde, ore, & opere, ſaluabũtur per Meſſiam: quia ſcriptum eſt Hieremiæ. c. xxxiii. In diebus illis ſaluabitur Iuda. i. confitens Deo: & hoc eſt, quod dicitur Eſaiæ. c. xlix. Dedi te in lucem gẽtium, vt ſis ſalus mea, vſq; ad extremum terræ. Ex quo patet, ꝙ Chriſtus non ſolum erat ſaluaturus Iſraelitas, ſed etiã Gentiles: ideo ait Chriſtus Matthęi. c. viii. Quòd multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraã, Iſaac, & Iacob in Regno cœlorum: filii autem Regni mittentur in tenebras exteriores &c. Beatus Cyprianus in Epiſtola ad Cæciliũ: Quàm vero pernitioſum eſt, quamq; contrarium, vt cum dominus in nuptiis de aqua vinum fecerit, nos de vino aquam faciamus? cum ſacramentum quoque rei illius admonere, & inſtruere nos debeat: vt in ſacrificiis Dominicis vinum potius offeramus. Nã qa

apud Iudæos defecerat gratia ſpiritualis, defecit & vinum: vinea enim domini Sabaoth domus erat Iſrael, Chriſtus autem docens, & oſtendens gentiū populum ſuccedere, & in locum, quem Iudæi perdiderant, nos poſtmodum merito fidei peruenire, de aqua vinum fecit: ideſt, ꝙ ad nuptias Chriſti, & eccleſiæ Iudęis ceſſantibus, plebs magis gētium confluerct, & cōueniret, oſtendit. Aqua nanque populos ſignificare in Apocalypſi ſcriptura diuia declarat, dicēs: Aquę quas vidiſti, ſuper quas ſedet meretrix illa, populi, & turbę, & gentes Ethnicorū ſunt, & linguæ: quod ſcilicet perſpicimus, & in ſacramento Dominici calicis contineri. Nam quia non oēs portabat Chriſtus, qui & peccata nr̄a portabat, videmus in aqua populum intelligi: in vino oſtendit ſanguinem Chriſti.

Quòd populus Gentilis erat receptu rus Chriſtū in lege promiſſum, & venturus ad fidē, & legē Euāgelicam, & adoraturus Deum Iſrael.

PRo huiuſmodi veritatis probatione Pſalmiſta idoneus erit teſtis pluribꝰ in locis: & primo Pſalmo. xlvi. vbi dicitur: Omnes gentes plaudite manibus, & iubilate Deo in voce exultationis. Quoniam dominus excelſus terribilis, Rex magnus ſuper omnem terram: ſubiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris. Elegit nobis hęreditatem ſuam ſpeciē Iacob, quam dilexit. & paulo infra: Regnabit Deus ſuper gētes &c. Pſalm. ſecundo: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terrę. Eſaię capitulo ſecundo, cum ait: Et erit in nouiſſimis diebus pręparatus mons domus domini ſuper vertice montium: & eleuabitur ſuper colles &c. Et fluent ad eum omnes gentes &c. Micheas capitulo quarto hoc idem ait: Venite aſcendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas &c. De quibus duobus Oraculis plura dicta ſunt ſupra libro quarto, capitulo duodecimo, & tertiodecimo. Eſaię capitulo. xlix. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea, vſqueuſque ad extremum terræ. Reges videbunt, & conſurgent Principes, & adorabunt dominum Deum tuum, & ſanctū Iſrael, qui elegit te &c. Hoc idem patet non ſolum ex aliis Oraculis pluribus ꝑdicti Eſaię, ſed etiam quamplurium aliorum diuinorum Prophetarum: vt maniſeſte probabitur libro ſexto, in capitibus de publicatione Euangelii, de Gentilibꝰ ad fidem Chriſti vocandis: ꝙ ex Iudęis, & gentibus fieret vnum ouile: ideſt vna eccleſia congregaretur &c. De baptiſmo &c. Hieremiæ quoque capitulo. xvi. Ad te gentes venient ab extremis terrę: & dicent vere mendacium poſſederunt patres noſtri, & vanitatem, quæ eis non ꝓfuit &c. Zachariæ etiam capitulo ſecundo: Et applicabuntur gentes multę ad dominum in die illa, & erūt mihi in populum, & habitabo i medio tui: & ſcies, quia dominus exercituum miſit me ad te. Ipſe idem Zacharias. c. viii. Venient populi multi, & gentes robuſtę ad quærendum dominum exercituum in Hieruſalem, & ad deprecandam faciem domini. hęc dicit dominus exercituū: In diebus illis, in quibus apprehendent decē homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi, dicentes: Ibimus vobiſcum: audiuimus enim, quoniam dominus vobiſcum eſt. Ex quibus patet, ꝙ Gentiles per Apoſtolos Iudęos erant trahendi ad Chriſtum. Malachię ſimiliter capitulo primo, dicit dominus: Non eſt voluntas mea in ſacrificiis, ait dominus exercituū: Et munus non ſuſcipiam de manu veſtra: ab ortu enim Solis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gētibus. Ex quibus patet, quòd reprobata Synagoga, ſacerdotium erat transferendum ad populū Gentilē colentem nomē dn̄i, quod eſt Ieſus. Eſaias pariter hoc idem inquit capitulo vltimo: Et annuntiabunt gloriam meam gentibus. & infra: Et aſſumam ex eis in ſacerdotes, & leuitas, dicit dn̄s: quia ſicut cœli noui, & terra noua, quæ ego facio ſtare coràm me, dicit dominus

Deus:

Deus: ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomẽ veſtrum, & erit menſis ex menſe, & Sabbatum ex Sabbato. Veniet omnis caro, vt adoret corám faciem meam, dicit dominus. Ex quibus omnibus ſequitur infraſcripta concluſio tanquam ex ſupradictis correlaria.

¶ Quód ſolus populus Chriſtianus eſt verus Iacob, & Iſrael, & verum ſemen Abraę.

HOc equidem quod nobis in hoc capite probandum incumbit, per ſingula ſm nominis interpretationem, & ſm fidei imitationem probandũ eſt. In tantum enim Deus vocauit Abraam eum, qui príus Abram vocabatur, in quantum futurus erat omnium credentium pater: & inquantũ in eo erant oẽs gentes benedicendæ: ſed ſolus populus Chriſtianus fuit in Chriſto benedictus, & regeneratus, & ſequitur fidem Abraę, & recepit Chriſtum promiſſum Abraæ, & ſemini eius: itém ſolus populus Chriſtianus eſt verum ſemen Abraæ, ſm fidem, & ſpiritum: & per conſequens ſoli populo Chriſtiano debetur hæreditas cœleſtis, & beatitudo promiſſa, & eſt vera Hieruſalem: & terra viuẽtium. Quod ſic probatur, quoniam Abraam, & Iſrael ſortiti ſunt ſupradicta nomina, non ſm carnem, & naturam, ſed ſm fidem: vt dictum eſt ſupra. Sed quia ſoli Chriſtiani ſunt imitati fidem eorum de Chriſto, & receperunt Chriſtum, quem ipſi expectabant: ergo ſoli Chriſtiani ſunt verum ſemen Abraæ, & Iſrael ſm fidem, & ſpiritum. Sed quia in tantum facta eſt promiſſio bonorum ſpiritualium gratię, & gloriæ ipſi Abraæ, & Iſmael in quantum habuerunt fidem de Chriſto futuro: ergo pro ſolo populo Chriſtiano ex Iudęis, & gentibus credentibus congregato, facta fuit illis repromiſſio: & per conſequens ſoli populo Chriſtiano debetur repromiſſio, & hęreditas bonorum ſpiritualium gratiæ in præſenti, & glorię in futuro, de quibus loquitur lex, & Prophetæ.

¶ Ex ſupraſcriptis etiam ſequitur quædam alia correlaria concluſio: ſcilicet ꝙ omnes Iudęi moderni ſunt hæretici in lege Moyſis, & Prophetis.

VEritas iſta, ꝙ Iudęi omnes moderni ſint hęretici, ſic probatur: Oẽs nempe Iudęi deuiant à veritate ſacrę ſcripturæ vtriuſq; teſtamẽti: quod ſic probatur: Omnes nanq; Patriarchæ & Prophetę vixerunt in fide Chriſti futuri, expectantes vt eos redimeret à ſeruitute peccati, & morte æterna, & vt acciperent ab eo repromiſſiónes: ſcilicet gratiam in pręſenti, & gloriam ĩ futuro: vt ſuperius probatum eſt. Sed Iudęi moderni, et eorum prędeceſſores contempſerunt Chriſtum, et humanam redemptionem, et omnia bona gratię, et glorię: et falſum expectãt Meſſiam, qui tribuat eis bona temporalia: ergo totaliter contradicunt veritati ſacræ ſcripturę, legis, et Prophetarum, et fidei, et ſpei illorum: et per conſequens omnes ſunt hęretici quotquot manent in eadem obſtinatione poſt aduentum Chriſti. Vnde proueniat eis iſta hæreſis, vídebitur infra libro nono, et vltimo huius operis.

¶ Epilogus eorũ, quę dicta ſunt in diſputatione: vtrum terra Chanaã materialis promiſſa fuerit filiis Iſrael in pręmium pręciſum propter legis obſeruantiam.

IN tota equidem hac diſputatione noſtra: vtrum terra Chanaam materialis promiſſa fuerit filiis Iſrael in pręmiũ pręciſum propter legis obſeruantiam, patet cæcitas, et deceptio Iudęorum: cum per multas concluſiones oſtenſum ſit: qualiter pręter terram Chanaam, promiſſa fuit Abraę, et Iacob hęreditas in cœlo: et qualiter Patriarchę, et Prophetę, præter illam terram, deſiderabant, et expectabant cœleſtem, et ſpiritualem hæreditatem: et quomodo non deſiderabant ſepeliri in illa terra, niſi quia pręuiderunt in ſpiritu Chriſtum ibi paſſurum, et ſepeliendum,

Digitized by Google

& reſurrecturum: & ꝙ Prophetæ nõ cõmendauerunt illam terram, & ciuitatem, & templum propter eius bonitatem: ſed quia præuiderunt Chriſtum in illa terra noſtram redemptionem operaturum. Item oſtenſum eſt qualiter Prophetę nõ ſolum intendunt cõmendare illam Hieruſalem: in qua Chriſtus operatus eſt noſtram redemptionem: ſed etiam Hieruſalem ſpiritualem toto terrarũ orbe diffuſam ab illa deriuatam, & dilatatam. Itẽ patere etiam feci quomodo Chriſtiana religio eſt verum ſemen Abraæ, & verus Iſrael per ſuſceptionem fidei. Item demonſtratum eſt etiam, qualiter illa terra Chanaam cum ſuis fructibus temporalibus non fuit eis promiſſa, & data in præmium pręciſum pro obſeruatione legis: ſed in ſignum futuri præmii æterni dandi per Chriſtum pro fide, quam habebãt de Chriſto. data enim fuit eis illa terra Chanaam in arram pro parte pretii: veluti fit interdum in contractibus venditionum, quando datur aliqua pars pretii in arram, ne ꝯtractus reſcindi poſſit, & infringi vlterius. Item vltimo demonſtratum eſt, qualiter Meſſias in lege promiſſus non erat daturus bona temporalia: ſed ſpiritualia. ſ. gratię in præſenti, & bona glorię in futuro. ſ. in patria cœleſti: per quę omnia patet reſponſio ad argumenta Iudęorum contra nos facta in hac diſputatione in genere: ideſt generaliter.

¶ Reſponſio ad argumẽta Iudæorum in particulari.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur eis: Quòd illa terra Chanaã cum ſuis fructibus non fuit eis promiſſa in præmium ſolidum pro obſeruatione legis: ſed in ſignum præmii futuri dandi per Chriſtum ꝓ fide Chriſti: ſub qua illam legem obſeruabant: vt dictum eſt. Item illa terra promiſſionis, & ciuitas Hieruſalem dicta eſt fluens lacte, & melle, inquantum ex ea fluxit nobis lex, & doctrina Euangelica: quia de Sion exiuit lex, & verbũ domini de Hieruſalem: vt Eſaię capitulo ſecundo. Quę quidem doctrina Euangelica frequenter dicitur mel, & lac in ſcriptura propter ſuum ſaporem, & dulcedinem. Et hanc terram ꝓmiſit Deus illi populo in figura Chriſti. Sicut enim ante aduẽtum Chriſti fluxit, & emanauit in lege Moyſis lac, & mel propheticum, ita tẽpore Chriſti fluxit in lege Euangelica lac, & mel Euangelicum: quod Chriſtus per totam terrã promiſſionis prædicauit. Vnde triplex lac, & mel exiuit, & emanauit ex illa terra: primo lac, & mel Euãgelicę doctrinę: ſecundo lac, & mel noſtræ redemptionis: tertio lac, & mel gratiæ ſacramentorum eccleſiæ: & hoc eſt lac, & mel, quod Deus ſub figura promiſit Patriarchis, & Prophetis. Dabatur ergo filiis Iſrael illa terra materialis pro obſeruantia legis loco arræ in parte pretii: ſed promittebatur eis cœleſtis gloria ꝓpter fidem, quã habebant: & cum qua fide illa obſeruabant legalia in omnium bonorum operum ſuorum remunerationem: & ſic in toti' pręmii ſui ſatiſfactionem. Ad ſecundum argumentum eſt dicendum, quòd Iacob, & cæteri Patriarchę non deſiderarunt ſepeliri in illa terra Chanaam propter ſe, ſed quia præuiderunt Chriſtum in illa ſepeliendum eſſe, & etiam reſurrecturum, ex quo cum eo reſurgere deſiderabant. Ad tertium argumentũ reſpõdetur: quòd Prophetæ non commẽdauerunt illam terram Chanaam, & illam ciuitatem Hieruſalem propter ſe, ſed inquantum pręuiderunt Chriſtum ibi naſciturum, & in illo templo pręſentandũ, & pręedicaturum, & in illa ciuitate noſtrã redemptionem operaturum: ſed cũ hoc intendebant commendare Hieruſalem ſpiritualem ab illa deriuatam, & toto terrarum orbe diffuſam. Ad quartum argumentum reſpondetur: quòd Chriſtus Rex Meſſias non erat daturus bona tẽporalia, ſed ſpiritualia, vt dictum eſt: nec etiam erat ædificaturus ciuitatem aliquã materialem, vt Iudęi ſomniant: ſed Hieruſalem ſpiritualem toto orbe diffuſam: quam per ſe ædificauit in monte Caluarię, & in monte Sion: vt dictum eſt. Vellem equidem à vobis ſcire ò Iudæi, quam poſſem hic facere concluſionẽ in

fauorem

Digitized by Google

furorem veſtrum, quin ab omnibus men dax iudicer, cum omnibus gentibus con ſtet vos Iudæos iam. 1440. annis, vel cir ca elapſis, illa terra Chanaam priuatos, & ab ea expulſos per vniuerſum mun dum ſparſos, & tanq̃ exules, & vagabun dos, tanq̃ priuatos, ſine Rege, ſine tem plo, ſine ſacrificio, & ſine altari: & eo ma gis, quoniam illa terra Chanaam fuit vo bis à Deo data, non pro integro, & pręci ſo, ac totali p̄mio, ſi legem ſeruaretis Mo ſaicam: ſed loco arrę, & pignoris, ſiue pro aliquali parte pretii, & hoc vt contractus per ſummum Deum vobiſcum, vel cum maioribus veſtris celebratus, etiam cum ſanguinis aſperſione firmus, & ſolidus permaneret: vt poſt mortem veſtram pro reſiduo p̄mii veſtri vitam conſequeremi ni æternam. Si enim tamdiu ab ea terra exules fuiſtis, q̄a ipſi Deo promiſſa nō ſer uaſtis: nōne ꝯtractus ille ſciſſus, & nullus eſt? & hoc culpa veſtra: q̄a ꝓmiſſa ipſi nō ſeruaſtis: imo eum, qui ab illo miſſus fuit, vt vos ſaluaret, aduenerat, ignominioſiſ ſima morte affeciſtis, & eius legem acci pere noluiſtis, cum lex Moyſis finem ha buerit: immo quandam aliam legem, & quidem abominabilem vobis finxiſtis: vt infra libro nono ꝓbabitur. Quapropter ne mendax ſim, aliam non poſſum hoc in loco facere concluſionem, niſi poſtq̃ priuati eſtis illa terra, quę vobis loco ar ræ data fuerat, ſi legē Dei ſeruaretis, vbi in ſupplemētum remunerationis veſtræ cœleſtem beatitudinem conſequi debe batis. Per hanc arram terrę promiſſionis perditam, cœleſtem gloriam vos perdi diſſe præmonſtrauit vobis Deus: ſicut enim perdidiſtis arram, ideo ſic etiam re ſiduum pręmii veſtri perdidiſtis: ideo in futuro ſæculo Diabolicum poſſidebitis Infernum, niſi ad fidem Chriſti acceſſeri tis: & hoc ex vera contritione, & non fi cta: q̄a hoc ſolum vobis reſtat remediū.

¶ Explicit liber quintus.

Digitized by Google

FINI HADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER SEXTVS.

¶ Procemium, in quo narratur quid in hoc libro probandum ſit.ſ. Ieſum Chriſtum glorioſiſſimæ virginis Mariæ filium, verũ fuiſſe Meſſiam.

Caput Primum.

POſtquam in ſuperiore libro tum ſanctorum Prophetarum Oraculis, & aliis q̃ plurimis idoneis fundamẽtis, & rationibus: tum maxime Thalmudiſtarum, aliorumque multorum Rabinorum ſententiis, & auctoritate ſatis aperte (vt arbitror) demonſtratum eſt tempus aduentus Meſſię in hunc mundum iam diu præteriiſſe, & elapſum eſſe: & per conſequens Meſſiam ipſum iam diu veniſſe: reſtat nunc, vt iuxta promiſſionem noſtram, in hoc ſexto libro partim efficaciſſimis rationibus, & fundamentis: partim etiam validiſſimo ſacrarum literarum teſtimonio, necnon interdum etiam Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum Iudæorum ſententiis, & auctoritate demonſtretur, Ieſum Chriſtum glorioſiſſimæ Mariæ virginis filium, fuiſſe illum verum Meſſiam, qui in lege, & Prophetis promiſſus fuit, & à ſanctis patribus teſtamenti veteris tantopere expectatus: & quidem ita aperte, & manifeſte, vt ipſi quoq; Iudæi (licet cæci ſint, & obſtinati) hoc ipſum aperte percipiant, & manibus (vt ita dixerim) palpare, & attrectare queant (modo velint) vel ſaltem nullum habeant refugium, quo aliquid cõtra opponere veraciter poſſint. Quod duobus maxime fundamẽtis, & quidem validiſſimis, & iexpugnabilibus nõ probaturos eſſe nedum confidimus, ſed etiam Omnipotentis Dei auxilio (cuius fidem tuemur) pro firmo, & conſtanti tenemus. Accedamus igitur ad ipſa duo fundamẽta demonſtranda: quorum primum eſt.

¶ Primum nanq; fundamentum hac nititur, & ſtabilitur ratione.

QVælibet veritas, vel doctrina oſtenditur ſemper eſſe vera altero ex infraſcriptis modis: aut per reductionem ad principia euidẽtia: & hoc modo declaratur veritas eorum, quæ naturalis intellectus ſubiacent falſitati: aut per diuinum teſtimonium, quando.ſ. ad huius veritatis, ſeu doctrinę confirmationem, approbationem'ue ſit tale miraculum: quod aliter fieri non poſſet, niſi virtute diuina: vt puta ſuſcitatio mortui, illuminatio cæci, liberatio claudi nati, vel alterius huiuſmodi miraculi. Conſtat enim apud quaſcunq; gentes, etiam Iudaicæ ſectę, Omnipotentem Deum falſitatis teſtem eſſe nullo modo poſſe. Si igitur miraculum aliquod, quod non niſi virtute diuina fieri poſſet, ad alicuius veritatis, vel doctrinæ cõfirmationem perpetraretur, equidem neceſſario concluderetur, ſiue concludendum eſſet, huiuſmodi veritatem, vel doctrinam eſſe veram: veritas hęc manifeſta eſt per ea, quę per Moyſem, Ioſue, Heliam, Eſaiam, & per alios plures diuinos nuntios, & Dei ſeruos dicta, & annuntiata pluries fuerunt: quę vel ſtatim, vel poſtea miraculorum ſignis, & prodigiis diuinitus comprobata fuerunt: vt.iii. Regum. ca.xviii. de Hęlia. Exodi plurib⁹ in locis de Moyſe. Ioſue capi.x. de Ioſue. Iudicum cap. vi. de Gedeone. iiii. Regum capit.xx. de Eſaia. & alibi de huiuſmodi mirabilib⁹. Quod autem hoc fundamentum verum ſit, conſtat Eſaię. capi.l. vbi dicitur: Iuxta eſt qui iuſtificat me. & ſũt verba filii Dei, tanquam reſpondẽtis ad Iudęorum obiectiones. Dixerunt nanq; Iudęi Chriſto Saluatori noſtro Ioan. cap. viii. Tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum. & Saluator reſpondit: Teſtimoniũ perhibet de me qui mecum eſt pater. Vnde Eſaię Vaticinium in

Chriſto

Digitized by Google

Chriſto fuit adimpletum. Item ipſe Saluator noſter adhuc aliud de ſe adduxit teſtimonium, dicens Ioan. v. Ego a item habeo teſtimonium maius Ioanne. Ipſe enim Ioannesbaptiſta Ieſum verum eſſe Meſſiam prædicabat. & ſequitur ipſe Saluator: Opera enim quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, qa pater miſit me. Nam opera illa, quæ faciebat Ieſus, erant miracula, & ſigna quamplurima, & grandia valde. Item eiuſdem Ioan. cap. x. Opera quę ego facio in nomine patris mei, hęc teſtimonium perhibent de me. Item ibidem: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi.

Quam ſententiam veram eſſe his Iudęorum conſtat teſtimoniis. Imprimis nanq; Rabi Salomon i ſuis ſuper Pſalmo. xlix. Commentariis inquit: Hic Pſalmus loquitur ad literam de Rege Meſſiach: cuius aduentum ibidem dicit fore manifeſtum: quia tunc multa fient miracula virtute diuina: quod profectò adimpletum fuiſſe tēpore Saluatoris noſtri Ieſu Chriſtri lectio docet Euangelica. Item Ioſephus in Codice Antiquitatis Iudaicæ libro. xviii. cap. ix. deſcribens tempora Tiberii Cęſaris tertii Romanorum Imperatoris, ſic de ipſo Ieſu inquit: Fuit iiſdem temporibus Ieſus ſapiens vir, ſi tamen eum virum nominare fas eſt. erat enim mirabilium operum effector, & doctor eorum hominum, qui libenter audiunt ea, quę vera ſunt, & multos quidem Iudęorum, & multos ex gentibus ſibi adiunxit, Chriſtus hic erat, hunc accuſatione primorum noſtræ gentis virorum, cum Pilatus in Crucem agendum decreuiſſet, non deſeruerunt eum ii, qui ab initio dilexerunt eum. Apparuit enim eis iterum viuus, ſecundum ꝙ diuinitus inſpirati Prophetę, vel hęc, vel alia de eo innumera miracula futura eſſe prædixerunt: ſed & in hodiernum Chriſtianorum, qui ab ipſo denuncupati ſunt, & nomen perſeuerat, & genus. hęc ille Ioſephus. In quibus verbis Ioſephus ipſe, licet eſſet Iudęus, tamen ipſum Ieſum magnopere extollit: & quam diximus, & defendimus veritatem, multipliciter fateri non eſt veritus. Primo nanq; dicens: Si tamen eum virum nominare fas eſt, oſtendit eum eſſe maioris excellentię, q̄ ſit vir, qui mortalis eſt, licet à virtute denominetur: & quare id faciat, ipſemet cauſam exprimit his verbis: Erat enim mirabilium operum effector: quia ſcilicet multa operatus fuit miracula. & magis infra ſeipſum declarans huiuſmodi opera oſtendit eſſe miracula valde admiranda, cum dixit: Apparuit enim eis iterum viuus, ſecundum quod diuinitus inſpirati Prophetę, vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura eſſe prędixerunt: ſeipſum enim poſtquam mortuus fuerat reſuſcitauit, & alia multa fecit miracula, prout Prophetę diuini in ſuis cecinere Oraculis. Stante ergo hoc fundamento, prout ſtat, quòd illa ſit vera doctrina, quę miraculorum coruſcatione corroboratur, ſic ad reliqua procedam. Conſtat equidem Ieſum Chriſtum legem Euangelicam inſtituiſſe, atque obſeruari mandaſſe. & eam quidem legem, quam ab eo inſtituendam eſſe diuini Vates multo antea prædixerant: vt ſupra libro quinto probatum eſt. In qua lege, & doctrina ſe verum eſſe Dei nuntium, ſiue Meſſiam, & Omnipotentis Dei filium, & verum Deum, ac à Deo patre miſſum, & dixit, & affirmauit: vt Ioan. capitulo quinto. Propterea magis quęrebant eum Iudæi interficere: quia non ſolum ſoluebat Sabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. item ibidem magis infra: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viuificat. item eiuſdem Ioan. capitulo octauo: Quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. & ibidem pluries &c. Et quod eſſet filius Dei habetur etiam Ioan. capitulo nono. Cum enim inueniſſet cęcum natum, ab eo iam illuminatum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? Reſpondit ille, & dixit: Quis eſt domine, vt credam in eum? & dixit ei Ieſus: Et vidiſti eum: & qui loquitur tecum ipſe eſt. item eiuſdem capitulo decimo: Ego, & pater

Digitized by Google

vnum ſumus. item dixit Samaritanæ, ſe eſſe Meſſiam, Ioan. cap. iiii. Nam cum Samaritana dixiſſet ei: Scio, q̄a Meſſias venit, qui dicit Chriſtus &c. dicit ei Ieſus: Ego ſum, qui loquor tecū. Ex antedictis igitur oībus ꝯſtat ipſum Ieſum, & legem Euangelicam inſtituiſſe, & ſe Dei filium, & nuntium, ſiue Meſſiam, ac Deum dixiſſe, & manifeſtaſſe. Item conſtat ad maiorem, & certiorem antedictę ſuę doctrinę, ac verboꝝ ſuorum antedictorum probationem, & confirmationem, ipſum Ieſum ſigna multa feciſſe, & miracula valde admiranda: & talia, ac tanta, quæ niſi virtute diuina minime fieri potuiſſent: vt in Euāgeliis noſtris continetur. Tres enim mortuos eum legitur ſuſcitaſſe, computato Lazaro quatriduano iam fœtente. item & cæcum quendam à natiuitate ab eo illuminatum fuiſſe: qui (vt dicitur) fuit ſanctus Celidonius: & multa alia fecit admiranda: vt infra in hoc eodem libro probabitur, cap. xxxvii. quę quidem miracula, & ſigna faciebat in poteſtate, & virtute. vnde Lucę cap. iiii. dicebat turba: Q͞d eſt hoc verbum: quia in poteſtate, & virtute īperat īmundis ſpiritibus, & exeūt? Habetur inſuper apud Hebræos in libello quodam, qui apud eos inſcribitur de Ieſu Nazareni generatione: vbi loquendo de ipſo Chriſto, ſic dicitur: Qui leproſos mundauit, & claudum ex vtero matris ſuę ſtare fecit, & mortuum ſuſcitauit, & multa alia fecit, quæ non niſi virtute diuina fieri poterant. Cum autem Chriſtus Ieſus doctrinam ſuam, & verba ſua miraculis, & quidem maximis, quæ non niſi virtute diuina effici poterant, ordinauerit, & confirmauerit, ſequitur neceſſario, ꝙ ipſe verus fuerit Meſſias, & filius Dei, ac verus Deus, ſicut ipſe ſe eſſe dixit: quia ſummus, & Omnipotens Deus nec teſtis falſitatis, nec mendacii particeps vnquam eſſe poſſet. Concluditur igitur ex hoc primo fundamento, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum verum fuiſſe Meſſiam in lege, & Prophetis promiſſum.

Oppoſitio. Inſurgit Iudęus cōtra me dicēs: Quare non protuliſti oīa verba ſequentia, quæ in dicto libello de Ieſu Nazareni generatione ſequuntur? Nam ibidem ſtatim poſt ipſorum miraculoꝝ narrationem, ſequitur eum. ſ. Ieſum talia miracula feciſſe virtute illius diuini nominis, quod eſt pręcipuum, & apud nos Iudęos pręcæteris venerandum: quia videlicet ipſe ſolus Ieſus nomen illud recte pronūtiare ſciebat: nam nomen illud quatuor tantum literis, ſiue caracteribus conſtat: & illis quidem vocalibus, & difficilius valde, q̄ quoduis aliud Dei nomen pronuntiatur: ſonat autem fermè in hūc modum, Ioth, he, vau, he. i. fuit, eſt, erit &c.

Reſponſio. Si ſequentia verba nō protuli, ideo feci, quia mera carent veritate. Nam Iudæi Ieſu Chriſto infenſi, quando aliqua eius pręclara opera dicunt, vel ſcribunt, vt ea minuant, & nihilifaciāt, ſemper eis aliqualiter derogant: cum autem ipſius Ieſu miracula minime occultare, vel negare poſſent, cum ab omnibus, & vbiq; prędicarentur veritate cogente, quæ ſepulta iacere non poteſt, ſcripſerūt q̄dem ea ſaltē in aliqua parte: ſed vt eoꝝ Ieſum non facerent auctorem, dixerunt in illo libello miracula illa à Ieſu Chriſto facta fuiſſe, ſed non ſua virtute, & poteſtate, immo virtute diuini illius nominis pręclariſſimi, Ioth, he, vau, he. inquiunt enim Hebręi: Si q̄s nomen illud pręclariſſimum debita ſciret pronuntiatione proferre, illius nominis virtute, q̄plurima poſſet diuina facere miracula. Et quidam Iudæorum dicunt: ꝙ Ieſus, quādo fugit ex Aegypto, furatus eſt nomen Dei Tetragrammaton, & cum illo nomine, & in virtute eius faciebat illa miracula. In qua re iſti Iudæi noſtrum concludunt propoſitum contra ſeipſos: concedunt enim omnes Iudæorum Rabini, ꝙ illud nomen Dei eſt incomprehenſibile, & ineffabile: cuius virtutem, & declarationem nemo poteſt ſcire, nec declarare, niſi ſolus Deus, & Rex Meſſias in virtute illi⁹ nominis habet declarare ænigmata legis, & ſubiicere totum orbē. Ex quibus omnibus ſequitur, ꝙ ſi Ieſus Nazarenus habuit, & poſſedit illud nomen: ergo vel fuit Deus, aut Meſſias eius. Sed ibidem in præmemorato libello dicitur

Ieſum

Digitized by Google

Ieſum Nazarenum pronuntiationem illius nominis didiciſſe i templo domini, vbi eſſe dicitur lapis ille, ſuper quo Arca domini antiquitus ſteterat. in quo lapide huiuſmodi nomen expoſitum erat: hoc eſt, ꝙ ibidem deſcriptum, & declaratum erat, qualiter nomen illud diuinum pronunciari oportebat. Quorum Iudæorum dictum, licet falſum ſit, tamen ex ipſo dicto contra Iudæos efficax habetur argumentum, ꝙ nomen domini quatuor literarum (de quo ſupra) nullam habere poteſt virtutem ad aliquid agendum, quod honori diuino contrarium eſſet. Cũ igitur Iudæi fateantur Ieſum Nazarenum virtute illius nominis huiuſmodi feciſſe miracula: concedere eos oportet, ꝙ quęcunq; Ieſus ipſe dixit, fecit, & docuit, ad quorum omnium confirmationem, & cõprobationem aliqua faciebat miracula, ſiue illius nominis, ſiue potius Dei virtute ea fecerit miracula: ſola enim alicuius nominis ꝓnuntiatio huiuſmodi facere non poteſt: ſed ſolus Deus ad ſui nominis, & virtutis inuocationem, non erat falſum, nec honori ſuo contrarium: ſed potius verum, & honori diuino ꝯſonum. Cum igiť ipſe Ieſus Chriſtus dixerit ſe eſſe Dei filium, & ab eo miſſum: hoc eſt ſe eẽ Meſſiam, ac Deum, ſequiť neceſſario id omne quod dixit, & fecit veꝝ fuiſſe, & eſſe: ſimiliter & qđ docuit: aliter vt plura ſequerẽtur inconuenientia neceſſe eſſet. Nam in primis videreť, ꝙ ipſe Chriſtus falſus fuiſſet Propheta, & mendax, ac ſibi blaſphematorie, & falſo diuinitatem aſcripſiſſet. Item ꝙ ad confirmationem huiuſmodi falſitatis facta fuiſſent vera miracula, & qdem virtute diuina, ſiue (vt inquiũt Iudęi) virtute diuini illius nominis ſanctiſſimi: & ꝙ Deus ipſe, in cuius virtute huiuſmodi fierent miracula, teſtis eſſet falſitatis, & mendacii particeps: & tanto magis, quia ipſe Deus ex voce cœlitus demiſſa, declarauit eum eſſe filium ſuum, quando à Ioãne baptiſta baptizatus fuit: vt Matthęi capitulo tertio. & iterum quãdo transfiguratus fuit in monte in præſentia trium Diſcipulorum ſuorũ: vnde vox de nube exiit, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene compla cui: ipſum audite: vt Matthæi cap. xvii. & iterum quando vox intonuit de cœlo, reſpondens ipſi Saluatori noſtro: Et clarificaui, & clarificabo: vt Ioan. cap. xii. Nefandiſſimum igitur crimen eſſet, & q̃ maxime impium hæc negare, & huiuſmodi impietates ſummo Deo impingere: quapropter ſi Chriſtus præmemorati nominis virtute, ſiue diuina virtute miracula fecit, ſicut in rei veritate fecit, etiã Iudęoꝝ conſenſu, vt ſupra dictum eſt: concedere equidem Iudæos oportet, miracula illa non alia, q̃ diuina effecta fuiſſe virtute: & cõſequenter poſtea omnia per eum Ieſum dicta, inſtituta, & facta, prædicata, & Euangelicam doctrinam, ad quorum confirmationem huiuſmodi miracula facta fuiſſent, & eſſent, vera fuiſſe, & eſſe: cum ſummus, & Omnipotens Deus teſtis falſitatis nequaq̃ eſſe poſſit: nec etiam mendacii particeps. Quod aũt ipſe Ieſus ad ꝯfirmationem eoꝝ omniũ, quæ ipſe dicebat, faciebat, & docebat, ea fecerit miracula, ipſemet teſtatur Ioan. cap. x. dicens ipſis Iudæis: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: ſi autem facio: quaſi dicere voluerit, debe retis credere. & ſequiť: Et ſi mihi nõ vultis credere, opibus credite, vt cognoſcatis, & credatis, qa pater in me eſt, & ego in patre. & iterum eiuſdẽ Ioan. cap. xv: Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nũc autem & viderunt, & oderunt & me, & patrem meum &c. Concluditur ergo ex hoc primo fundamento, hac non obſtante Iudęoꝝ oppoſitione, Ieſum Chriſtum glorioſiſſimæ virginis Marię filium veꝝ fuiſſe Meſſiam in lege, & Prophetis promiſſum.

Oppoſitio.

Opponit iteꝝ Iudęus, dicens: Si Nazarenus veſter illa miracula diuini illius nominis præclariſſimi nõ fecit virtute: vt ea igitur magia fecerit ꝯſequens eſt: vt etiam q̃plures ex noſtris Hebræis teſtanť, dicentes: Ieſum mendicũ apud Aegyptios in pueritia paucis annis ad ſummũ magiam didiciſſe.

Reſponſio.

Magiam volunt Iudæi Ieſum puerum apud Aegyptios paucis annis didiciſſe, & ad ſũmũ

Digitized by Google

attigiſſe: rem ſupra modum arduā: quam tot, tantiq; Philoſophi illuc vndiq; affluētes, in ætate etiam perfecta multis annis, vel minima ex parte diſcere non potuerunt: ſed è contra Nicodemus Phariſęus ad Ieſum aliter dixit, Ioan. cap. iii. vbi dicit: Erat homo ex Phariſæis Nicodemus nomine, Princeps Iudæorū: hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei: Rabi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter: nemo enim poteſt hęc ſignificare, q̄ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Non ergo magia hic Phariſęus, & ex Principibus Iudæorū dixit eum feciſſe miracula, ſed ex diuina virtute. Mos nanq; eorum eſt, qui Omnipotentis Dei virtutes, & opera mirabilia attenuare, & quaſi nihilipendere volunt, ad magiam confugere: nam Gētiles hoc ipſum de Ioſeph Iſraelis filio dixere, teſte Iuſtino hiſtorico lib. xxxvi. ſic dicente: Poſt Damaſcum Abraam, Moyſes, Iſrael Reges fuere: ſed Iſraelem felix decem filiorū prouentus maioribus ſuis clariorem fecit: itaq; populum in decem Regna diuiſum filiis tradidit: omnesq; ex nomine Iudæ, qui poſt diuiſionem deceſſerat, Iudæos appellauit: coliq; eius memoriā ab omnibus iuſſit: eius portio omnibus acceſſerat: minimusq; inter fratres ætate Ioſeph fuit: cuius excellens ingenium veriti fratres clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt: à quibus deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, breui ipſi Regi perchatus fuit: nam & prodigiorū ſagaciſſimus erat, & ſomniorū primus intelligentiam condidit: nihilq; diuini iuris, humaniq; ei incognitum videbatur: adeo vt etiam ſterilitatem agrorum ante multos annos pręuiderit. hæc ille. Similiter Iudęi volentes Saluatoris noſtri mirabilia geſta attenuare, & nihiliſacere, ad magiam confugiunt. Quiſnam vnquā fieri poſſe arbitraretur: vt is, qui dum vixit, magus fuiſſet habitus, & publice ſumma cum ignominia comprehenſus, & occiſus, aſſequi ſtatim potuiſſet, vt ſummus Deus paſſim haberetur? Nunquid & magia vſi etiam ſunt rudes illi piſcatores Ieſu Diſcipuli magiſtro ſuo mortuo? quos miracula feciſſe neceſſarium eſt: imo fecerunt: vt Actuum capitulo nono, de Tabita, quam ſuſcitauit Beatus Petrus. & Actuū capitulo decimotertio, de Elyma mago, qui reſiſtebat Paulo, & obcęcatus eſt ad tempus, & de multis aliis: alioqui, ſi miracula non perpetraſſent, Ieſus interemptus, & quidem ignominioſe, breui omnem penitus amiſiſſent auctoritatem. Si enim magi erant ipſi Diſcipuli, cur nō (vt ſolent ambitioſi homines) ſeipſos potius, q̄ Ieſum prędicabant mendicum, publice infami morte peremptū? Qua etiā arte ruſtici piſcatores illi Paulū, & Apollinem Iudęos omnium hominum doctiſſimos, multosq; alios valde eruditos, & claros ad ſuſtinendam mortem irretiuerunt? aut Paulus Hierotheum, & Dionyſium Arriopagitam philoſophos Platonicorum omnium excellentiſſimos, cæterosq; ſimiles illaqueauit? quę iocunditas illis magię ꝓpoſita erat quotidie, nō ſui, ſed Chriſti amore periclitantibus? vnde Iuſtinus Philoſophus excellens in libro quem ad Antoninum Imperatorem pro noſtra religione ſcripſit, inq̄t: Ego ipſe ſectis Platonicis inſtitutus, audiens vituperari Chriſtianos, ac videns eos impauidos ad ſuſcipiēdam mortem, atq; omne ſupplicium tolerandum, cōſiderabam ꝙ impoſſibile eſſet eos in malitia, & libidine verſari. hæc ille. Sed adhuc audire libet Tertullianum tēporibus Iuſtini propinquum, ad Romanos Iudices ita clamantem: Omne malum, aut timore, aut pudore natura perfundit, & abhorret: maligni nanq; geſtiunt latere, deuitare, apparere trepidant deprehendi, negant accuſati: nec hoſti quidem facile, aut ſemper confitentur: certe damnati mœrent, dinumerant in ſemetipſos mentis malę impetus, vel fato, vel aſtris imputant: nolunt enim ſuum eſſe, quia malum agnoſcunt: Chriſtianis vero quid ſimile? nemi nem pudet, neminem pœnitet, niſi planè prius non fuiſſe: ſi denotatur, gloriatur: ſi accuſatur, non defendit: interrogatus, vel vltro confitetur: damnatus gratias agit. Quid hoc mali? ꝙ naturalia mala non habent timorem, pudorem, tergiuerſationem,

uerſationem, pœnitentiam, deploratio-nem. Quod hoc malum eſt, cuius reus gaudet? cuius accuſatio votum eſt, & pœna felicitas? Redarguit præterea Gentilium iudicum temeritates, quod Chriſtianos nullo vnquam crimine cõperto, ob ſolum ſectę nomen crudeliter condemnarent. Quod autem huiuſmodi ſecta ſentiret, neq; ipſi inquirerent, neq; vellēt à Chriſtianis audire. Deniq; finis huius diſciplinæ ſanctiſſimus manifeſte declarat, non magia, ſed diuinitate Chriſtum, eiuſq; Diſcipulos miracula feciſſe: prout eis ſuus promiſerat magiſter, & dominus, Ioannis capitulo decimoquarto, dicens: Amen amen dico vobis: ſi qui credit in me, opera quę ego facio, & ipſe faciet: & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado: & quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater in filio. Quale autem miraculum fuit illud, quando centum & viginti credentes accepto Spiritu ſancto loquētes magnalia Dei hoibus diuerſarum linguarum, & idiomatum, oẽs in lingua, in qua quiſq; natus erat, eos intelligebat? vnde ipſimet admirantes, dicebāt ad alterutrum: Nonne omnes iſti, qui loquuntur Galilęi ſunt? & quomodo nos audiuimus vnuſquiſq; linguam noſtram, in qua nati ſumus? vt Actuum capitulo ſecundo. Sed quoniam Rabi Moyſes Aegyptius, quem Iudęi magnum autumant prędicatorem, in ſuo Deuteronomio in libro de Iudicibus, titulo de Regibus, volens impugnare, quod Ieſus Chriſtus verus fuerit Meſſias in lege, & Prophetis promiſſus, quendā format Syllogiſmū, quem mox deſcribā, vt cognoſcatur quo robore, quā'ue efficacia ratio ſua militet, & ſubſiſtat, ac ſuſtentari poſſit: quoniā ipſum impugnare intendo. ſic igitur ipſe in ſuo arguit Syllogiſmo: Prophetarum omnium conſenſu Meſſiach venturus erat ad redimendū, & ſaluandum, & congregandum Iſrael, Ieſus Chriſtus autem fuit cauſa, & occaſionem dedit ad perdendum Iſrael gladio, & ad diſpergendum reliquias eorum, & ad ſupprimendum eos: igitur concludens, ipſe Ieſus non fuit Meſſiach. Reſpondens argumento, ſiue Syllogiſmo Rabi Moyſis, concedo maiorem, ſed nego minorē: quia ratio Rabi Moyſis non militat. Si enim Iudęi Ieſum Chriſtum, qui vt eos ſaluaret, & congregaret aduenerat, recepiſſent, & in eum credidiſſent, ſuaq; mandata ſeruaſſent, & poſtea ab eo ſaluati, & cõgregati non fuiſſent: tunc ratio ſua militaret. Verum, quoniam eum non receperunt, & in eum non crediderunt, nec ēt mandata ſua ſeruauerunt, imo è contra, eum ſpreuerunt, contempſerunt, deriſerunt, opprobriiſq;, & contumeliis, & demum acerbiſſima, & ignominioſiſſima morte affecerunt, ſibiipſis imputent, ſi culpa ſua, & iuſto Dei iudicio in vindictam, & vltionem huius ſui tanti, & tam nefarii ſceleris Omnipotens Deus eos in tam longam, & acerbam diſperſit, & detruſit captiuitatem. Non enim fuit ipſe Ieſus cauſa, vt ipſi gladio perderentur, & diſpergerentur: ſed ipſimet ſua infidelitate, odio, & peruicacia ſeipſos iugulauerunt. Ipſe enim venerat, vt eos ſaluaret, vt ipſemet Ieſus teſtatus eſt Cananeæ alienigenæ mulieri, & turbis, his verbis: Non ſum miſſus niſi ad oues, quę perierant domus Iſrael. & iterum pauſillum infra: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus, vt Matthæi capitulo decimoquinto: quo non obſtante eam voti ſui compotem fecit propter magnam eius fidem, & perſeuerantiam. Negauerunt prętere a Iudæi ipſum eſſe Regem ſuum, ſed Cęſarem. Sanguis inſuper eius ad Iudęorum inſtantiam effuſus hoc flagitat electione ſua: Item propter huiuſmodi igratitudinem, quia Saluatorem non receperunt, prædixit eis ipſe Ieſus Matthęi capitulo decimotertio: Viri Niniuitę ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prędicatione Ionæ. & reliqua. Si vero Iudęi opponerent illud Deuteronomii capitulo decimotertio. Si ſurrexerit i medio tui Prophetes, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & pędixerit ſignum, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt: & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos

Digitized by Google

alienos, quos ignoras, & ſeruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius, aut ſomniatoris, quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palam fiat vtrum diligatis eum, an non in toto corde, & in tota anima veſtra. Reſpōderi poſſet, ꝙ Chriſtus, licet multa prædixerit futura, quæ euenerunt, tamen vt ea non crederēt ex illa Moyſis auctoritate recuſare non poſſunt: quia nuſquam inuenient, ꝙ Chriſtus dixerit, vt ipſi Iudæi ſequantur idola, & alios Deos falſos. Ex iſta igitur oppoſitione poteſt hoc modo contra Iudæos argui. Nemo poteſt futura cōtigentia certitudinaliter prędicere, niſi Deus, aut ab eo miſſus: ſed Chriſtus pluries prædixit futura contingentia certitudinaliter: ergo ipſe Ieſus Chriſtus fuit Deus, aut ab eo miſſus. Maior patet ex hoc, ꝙ Aſtrologi in ſuis iudiciis, quæ de futuris faciunt ſingulis annis: vt plurimū in calce eorum iudiciorum, dicunt: Et plus, & minus, prout Deus fieri, & eſſe voluerit, & permittet. Minor autem ꝓbatur ex Euāgeliis noſtris. & primo Ioan. c. xiii. Dicit ei Simon Petrus: Domine quo vadis? reſpondit Ieſus: Quo ego vado, non potes me modo ſequi, ſequeris autē poſtea. dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modo? animam meā pro te ponam. reſpondit ei Ieſus: Animam tuā pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges. Ecce prædixit duo de Petro: ſcilicet ꝙ ante quàm gallus cantaret, ter eum negaret: & ꝙ Petrus animam ſuam poneret pro Chriſto Ieſu, & ſic adimpletum fuit: nam de negatione conſtat Ioan. c. xviii. Matthęi. c. xxvi. Marci. c. xiiii. & Lucę. c. xxii. Item prędixit paſſionē ſuis Diſcipulis, dicēs: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibꝰ ſacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & tertia die reſurget: vt Matthæi. c. xx. In vindictam igitur tanti ſceleris omnia veſtra mala vobis eueniunt, & quidem culpa veſtra, & merito: quo nō obſtante Deus clemēs, & benignus Iudęis ſtatuit tempus. 40. annorum ad poenitendum poſt Crucis mortem: quia tot annis ſtetit Hieroſolyma, & templum poſt mortē domini antequam Veſpaſianus ad eam mitteretur expeditionem: ſed ipſis nequaquam poenitentibus, vrbis, & templi, ac Iudęorū exterminium, & excidium ſecutum eſt: vnde illud Valerianū vobis Iudęis eueniſſe merito dici poteſt: Lento enim gradu ad ſui vindictā diuina procedit ira, tarditatemq; ſupplicii grauitate compēſat. Sed notate Iudæi verba Rabini veſtri Moyſis ſcilicet: Ieſus Chriſtus autem fuit cā, & occaſionem dedit, ſiue promeruit, vt alibi inuenitur: vt Iſrael gladio perderetur, & diſpergeretur. Per quę verba ipſe Rabi Moyſes oſtendere videtur Ieſum Chriſtum magnæ fuiſſe auctoritatis, & potentiæ, poſtquam Iſrael per eū, vel eius cauſa gladio perditus fuit. Ex iſto ergo primo fundamento patet, & quidem liquido, non obſtantibus oppoſitionibus antedictis, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum verum fuiſſe Meſſiam.

¶ Quòd eo, ꝙ in Ieſu Chriſto omnia Prophetarum Vaticinia, quę de vero Meſſia in lege, & Prophetis præuiſa, & annuntiata fuerant, ſic examuſſim adimpleta fuere, ſicut fuerant diuinis Vaticiniis annūtiata: & propterea eū verum fuiſſe Meſſiam confiteri oportet. Cap. III.

Alterum fundamentum, quo dicimus, & affirmamus dominū noſtrum Ieſum Chriſtum verū fuiſſe Meſſiā, ex hac aſſumitur cauſa, & ex hoc infallibili naſcitur fundamento, ſiue Syllogiſmo. Ille, in quo vniuerſi legis, & Prophetarum actus, proprietates, & conditiones ad Meſſiam Regem tāgentes, & ſpectantes concurrunt, conueniunt, & adimplentur, ille profecto verus eſt Meſſias: ſed i domino noſtro Ieſu Chriſto omnes ipſi actus, proprietates, & conditiones veraciter concurrunt, conueniunt, & adimplētur, igitur ipſe Ieſus Chriſtus verꝰ fuit Meſſias. Maior Syllogiſmi noſtri pars vera eſt, & ab omnibus conceditur: Minorem autem probabo, ſed per quamplurimas conditiones, vt infra patebit.

patebit. Affirmamus equidem nos Chri
ſtiani in ipſo Ieſu Chriſto adipleta fuiſ
ſe,& eſſe oia ea,quę de vero Meſſia diui
ni prędixere Vates. Nã vniuerſi Prophe
tæ non ſunt locuti,niſi ſuper annos Re
demptoris,& ad dies Meſſiæ de princi
pali.ſ.intentione, iuxta Thalmudiſtarũ
olim,ſiue Rabinorũ Iudęorũ ſniam : qđ
etiam confirmatur ex maiore Syllogiſmi
Rabini illius magni Moyſis Aegyptii,
de quo ſupra in antecedenti ꝓxime ca
pite. Rabi ẽt Salomõ in Cõmẽtariis ſuis
ſuper nono capite Zachariæ hoc idẽ aſ
ſerit,& approbat. Si igitur vniuerſi Pro
phetę nõ ſunt locuti, niſi ad dies Meſ
ſię, in ipſis nẽpe Prophetarũ ſcriptis, &
eloquiis,ipſi oẽs Meſſię actus, proprieta
tes,& ꝯditiones ꝯtineri neceſſe eſt: vt er
go ipſos actus,& eas ꝯditiones inueniā
mus,neceſſariũ eſt,vt oẽs ſacras veteris
teſtamenti perqramus literas,ipſo Ieſu
Chriſto Meſſia noſtro ſic nos admonẽte
Ioan.c.v. Scrutamini ſcripturas,in qbus
vitam æternã putatis habere:illæ ſunt,
quę teſtimonium perhibent de me. hoc
ipſum Thalmudiſtarum,ſiue Rabinorũ
ẽt auctoritate corroborat I Midraſilim :
hoc eſt in Cõmẽtariis Pſalterii, dicentiũ
ſup illud Pſal. ii. Prędicãs pręceptũ dñi;
vbi ſic hr: Prædicata ſunt facta Meſſię i
lege,in Prophetis,& in Pſalmis. In lege:
Filius meus primogenitus Iſrael: vt Exo
di c. iiii. In Prophetis: Ecce Intelliget ſer
uus meus,exaltabit,& eleuabitur,& ſub
limis erit valde: vt Eſaię.c.lii.& Ecce ſer
uus meus,ſuſcipiã eũ: vt Eſaiæ.c.xlii.&
Aſpiciebam ego in viſione noctis, & ec
ce cũ nubibus cœli,quaſi filius hois ve
niebat: vt Danielis.c.vii. In Pſal. Ex vte
ro ante Luciferũ genui te: vt Pſalmi.cix.
Cui Thalmudiſtarũ,ſiue Rabinorũ ſniæ
perpulchre quadrat illud Saluatoris no
ſtri dictũ Lucę.c.vlt. Hæc ſunt verba,q
locutus ſum ad vos,cũ adhuc eſſem vo
biſcum:qm neceſſe eſt impleri oia, quæ
ſcripta ſunt in lege Moyſis, & Prophe
tis,& Pſalmis de me. Equidẽ ſi ſacras lite
ras diligenter ſcrutabimur, qplures in
eis ꝯtineri inueniemus Meſſię Regis cõ
ditiones,quas nequaq̃ (diuina cogente
ſcriptura) recuſare poterimus: & maxi
me ipſa diuina ſcriptura ſic dicente.ii.
Paralipomenõ.c.xx. Credite in dño Deo
veſtro,& ſecuri eritis: credite Prophetis
eius,& cuncta euenient proſpera. Hinc
eſt,ꝙ qñ in ſacris literis aliqđ futurũ eſſe
prędicitur de aliquo,& maxime de Meſ
ſia Rege,interdum ibidem conditiones
aliquę in eo ipſo futuræ determinãtur:
vt puta locus,tempus,modus,& ſimilia.
Nempe ſi ea oia ſic ꝓuiſa,& determinata
in aliquo illis,modo, loco, tempore, &
ꝯditionibus,quibus ꝓuiſa,& annuntiata
fuerant,adimpleant: manifeſte ꝯſtabit eũ
ipſum eſſe illum,de quo in ipſis ſacris li
teris preuiſum,& annuntiatũ fuerat. Cũ
autem in multis ſacræ ſcripturę locis,q
plurima de Meſſię Regis aduentu,& de
eius ꝯditionibus qplurimis,ꝓuiſa,& an
nuntiata fuiſſe inueniant, determinan
do, & exprimendo ꝯditiones ipſas per
ſingula: vt puta eius genus, tempus ad
uentus ſui,natiuitatis modũ, & locũ,vi
uendi ordinem, & modũ, & ꝯuerſandi,
moriendi,reſurgendi,& aliarũ plurimarũ
conditionum ſuarũ. Nempe ſi oia ipſa in
Chriſto Ieſu glorioſę virginis filio ꝯcur
runt,ꝯueniuntq;, & adimplent, ſic & il
lis modis,qbus preuiſa,& annũtiata fue
rant per ipſos diuinos Vates: qđ dubiũ
ſit,obſtetq;,& reſtet,quin ipſe Ieſus Chri
ſtus verus fuerit Meſſias nõ video: nec
ẽt intelligo,quo iure, & quibus rationi
bus,& argumentis negari: ſalua diuinæ
ſcripturę auctoritate,poſſit? ne.ſ. diuini
Vates,& ipſe Deus, à quo illuſtrati fue
runt,mendaces videantur? Fatendum
eſt igitur, & quidem neceſſario, concur
rentibus antedictis,eum verum fuiſſe
Meſſiam. Vbi autem Iudæi conarentur
ipſa diuinorum eloquiorũ preuiſa, & an
nuntiata peruertere,& ſic falſo, & men
daciter alium ſenſum retorquere: attamẽ
in vanum,& fruſtra laborarent: quoniã
veritas in ſuo loco ſemper immobilis
manet,atque quieſcit: quę licet quando
que in obſcuro lateat, quęſita tamen di
ligenti ſtudio, quemadmodum diſcretis
nebulis,atque remotis aer apparet: ea itẽ
dem ſic omni deceptione, vel fraude

Digitized by Google

reiecta, vbiq; explendeſcit, ac fulget, & tandem verum à falſo ſemper apertè, & planè dignoſcitur, atq; omnino anteponitur. Itaq; Iudæi nihil contra opponere poſſunt, q̃ in ipſa veritas, tanquam oleū ſuperius enatans, ſi non ſemper, tamen tandem fulgeat, & in ſuo robore perſiſtat. Iacto ergo hoc inexpugnabili fundamento, q̃ ille verus fuerit Meſſias, in quo omnia diuinorum eloquiorum præconia de ipſo Meſſia annūtiata, & adimpleta fuerunt, & ſunt. Vt autem Ieſum Chriſtum verum oſtendamus fuiſſe Meſſiam, nihil aliud nobis agendum incumbit niſi, vt qui, & quales, ac quot fuerint, vel eſſent ipſius Meſſię actus, ſiue conditiones in hoc ſexto libro conſequenter diſtincte per ſingula, & per ordinem deſcribamus: ſi tamen eos, & eas omnes ex diuinis eloquiis ſcrutari, & enucleare poterimus: cum harum rerum inquirendarum magnitudini modicæ, & exiles vires noſtræ, ne potius ſuccumbant, q̃ eas requirat ſufficientia, perdurent, valde verear. In eis enim idoneè, & ſufficienter per ſingula inueſtigandis, enodandiſq; quilibet Theologus, etiam non mediocris, non parum inſudaret: Chriſti nanque myſteria velata, & occulta, ſiue ſigillata ſunt valde: & maxime in teſtamēto vetere, vt infra ſuo loco demonſtrabit. Conabor tamen pro viribus ingenioli mei q̃ plura potero deſcribere, & q̃ apertius potero pro habenda veritate declarare. Sed quoniam quamplurimæ ſunt Meſſiæ conditiones, ſiue actus, & interdum non parua poſſunt diſputatione enodari propter varias Chriſtianorum, & Iudæorum interpretationes, ſiue expoſitiones: ideo ne in eis confuſe ſine ordine, modo huc, modo illuc euagari videar, ſed magis, vt certo ordine procedātur, decreui eas omnes conditiones, ſiue actus, quos inuenire potero, in tot capita certo ordine diſtictè deſcribere: quot conditiones, & actus in medium afferā, ad hunc maxime finem, vt vnuſquiſque actus, ſiue vnaquæq; conditio diuiſim, & ſeorſum in ſuo capite optime deſcribatur, & ibidem conuenienti certamine & diſputatione terminetur, vt etiam in ſuperioribus quinq; libris fecimus. Sed quoniā in hoc ſexto libro inſolita quædam oritur difficultas, quam nouam appellare poſſumus: quia hucuſq; non extitit, quæ huiuſmodi eſt. Cum conditionem aliquam futuram fuiſſe in Meſſia, vel ad ipſum pertinentem, & ſpectātem, propoſuero, & eam ex ſacris literis teſtamenti veteris probauero: ſi voluero eam conditionem adimpletam fuiſſe in Ieſu Chriſto demonſtrare, id per ipſum teſtamentum vetus facere minime potero, cū omnia Meſſię myſteria ibi poſita ſint de contingentibus in futurum: vnde ad probandum ea adimpleta fuiſſe in ipſo Ieſu Chriſto, vetere teſtamento vti non potero, ſed alia me vti ſcriptura neceſſe erit. Itaq; antequam conferamus, qua ſcriptura vti debebo primitus declaremus. Inquit Iudæus: Aduerte ne nouo vtaris teſtamento: cui nos Iudæi fidem non adhibemus. Obiectio.

Rñſio. Immo teſtamento nouo vti omnino intēdo: & maxime in huiuſmodi Meſſiæ conditionibus probandis: cum alibi dicta, & geſta Ieſu Chriſti deſcripta nō habeantur: ſaltem vera, & fidelia. Reſponſio. Sancti enim Euāgeliſtę, licet nec omnia Meſſię geſta, & dicta, nec etiā in totum ſcripſerint: vt ait Ioannes. c. vlti. ea tamen, quæ ſcripſerunt, & fideliter, & veraciter, ac etiam ſufficiēter ſcripſerūt. Et quare teſtamento nouo vti velim, dictum ſuperius circa finem quarti libri dixi, ſi bene meminiſti: Quod lex vetus, & noua non diſtinguitur abinuicem, ſicut oīno ſpecie diuerſa, ſicut diſtinguuntur equus, & bos: ſed ſicut perfectū, & imperfectū in eadē ſpecie: vt puer, & vir: vt inquit Apoſtolus ad Galatas. c. iii. & c. iiii. Præterea teſtamentum nouum conſtat eſſe veteris adimpletionem, & cōſummationem: quia ea pene omnia, quæ in vetere futura eſſe prædicta, & annuntiata ſunt, in nouo adimpleta, & cōſummata fuiſſe inueniuntur: cum autem oſtendero aliq̃ Meſſię conditionem in teſtamento vetere prædictam, & annūtiatam fuiſſe: & eā ipſam conditionem poſtea per nouū in ipſo Ieſu adimpletam fuiſſe demonſtrauero:

Digitized by Google

uero: nonne pariter, & eodem contextu vetus teſtamentum ex noui auctoritate, & è contra nouum ex veteris auctoritate comprobatur, & corroboratur? Ea enim, quę in nouo narrantur, & adimpleta fuiſſe dicuntur, ſi in vetere futura fuiſſe prędicta, & annuntiata inueniuntur: nonne ambo ipſa teſtamenta, ſimul, & pariter verificantur? Vetus enim hoc futurum eſſe prędixit: nouum autem illud ipſum factum, & adimpletum eſſe teſtatur. Verum eſt, ꝙ in nouo factum eſſe narratur: quia in vetere futurum fuiſſe prędictū, & annuntiatum fuerat. Verum eſt, ꝙ in vetere prædictum, & annuntiatum fuit, quia in nouo factum, & adimpletum fuiſſe inuenitur. Vnde fit, vt alterum teſtamentū ab altero verificetur, & paritate, ac concordia quadam comprobetur, & corroboretur: aliàs omnia in vetere annuntiata teſtamento, quia nuſquam eueniſſe, & adimpleta fuiſſe conſtaret, non vera Prophetarum diuinorum viderentur Vaticinia, ſed ficta alicuius delyrātis ſomnia. Cum autem ex narratis in nouo verificentur: tunc non ficta delyrantium ſomnia, ſed vera, & certa comprobantur eſſe diuinorum Prophetarū Vaticinia. Præterea, nonne Deuteronomii capitulo. xvii. & capitulo. xix. habetur O' Iudęi: ꝙ tres teſtes, vel ſaltem duo plenam faciunt fidē? Ecce ergo duos teſtes contra te ad has Meſſię conditiones probandas adduco, & exhibeo: & q ſint ipſi teſtes nomino: Teſtamentum vetus vnus eſt teſtis: Teſtamentum etiam nouum alter eſt teſtis: Quod futurum dicitur in vetere, hoc factum fuiſſe inuenitur in nouo: teſtes ergo non ſunt contrarii, ſed concordes: quia quod in vetere futurum eſſe annūtiatur, hoc in nouo adimpletum eſſe verificatur: non ſunt igitur ſingulares, ſed conteſtes. probatio igitur noſtra non eſt ſemiplena, ſed idonea, & plena. Audi inſuper Iudęe: quomodo ex duobus exemplis, & quidem manifeſtis, iſta duo teſtamenta ſic adinuicem concordantia pleniſſimā fidem faciāt. Alterum exemplū eſt: Creditor, & debitor neſcientes literas: nōne computa ſua ſuper ligno quodam ſciſſo, & in duas partes diuiſo, qd vulgo teſſera appellat, quibuſdā ſignis cultelli inciſione īprimunt: & in fidē, & memoriā alterā eius ligni (ſiue teſſeræ) partem: hoc eſt totius ligni dimidiam penes ſe retinet creditor: alterā vero dimidiā debitor. & licet in neutra dicti ligni (vel teſſerę) dimidia, quęq; ex ſignis ibi impreſſis vera, & certa debiti, vel crediti quātitas diſcerni nō poſſit in totum, tñ nihil addi, vel minui pōt, quin qñ ipſa duo ligna ſimul ꝓferuntur, & in ſuū priſtinum locum apponunt, & reducūtur, ex ipſa ſua collatione, & reductione manifeſte appareat quid additū, vel diminutū fuerit in altera. ſ. parte ſeiūctim: qa altera dimidia plus, vel minus habet, ſi qd ab altero additū, vel diminutū eſſet. Id vero, quod de cōi ꝯſenſu ſignatū eſt, ita ex ipſa collatione manifeſtū reſtat, vt ſtatim vera, & certa debiti, vel crediti pateat quātitas. Signa enim ibi impreſſa ex vtriſq; teſſeræ dimidiis vnitis, ſtatim veram, & certā demonſtrant qtitatem, cum ſint ex ipſa vnione integra, q in vtraq; ſeiūctim dimidiata cernebantur. Collatio igitur, & vnio dictarū duarū dimidiarum teſſerę, verum indicant, & faciunt fidem. Alterū vero exēplum eſt de ſigno, quod arcium cuſtodib⁹ datur quotidie. Nam denariū, ſiue ſtipem vnū per mediū diuidūt & alteram dimidiā penes ſe retinet dñs arcis, alterā vero cuſtos: ſi dñs arcis alterū mittit cuſtodē ſuccedētē primo, ꝓbet ei eam ſtipis dimidiā, quam penes ſe retinuerat: qua collata, & ꝯiuncta cum alterā eiuſdē ſtipis dimidia penes arcis cuſtodem exiſtēte, ſi ex ſignis in ſtipe, vel nūmo impſſis, & fracturis ipſius ſtipis bñ, & optime cōuenit, ſtatim ex ea collatione, & ꝯiunctione liquido cōſtat, eā dimidiā eſſe reliquā, ſiue alterā eiuſdem ſtipis dimidiam. Collatio igitur, & vnio: hoc eſt appropinquatio in modū vnionis dictarum dimidiarum eiuſdem ſtipis, verum, & certum indicat, & facit fidem. Ex his igitur duobus exemplis omnia ea comprobantur, quæ ſuperius de duobus dixi teſtamentis. Quæ enim melior, & validior reddi pōt ratio, quàm ea;

quę ex huiuſmodi collatione redditur? Ex nouo nanq; teſtamento, ſi promiſſio facta inuenitur in vetere ex narratis, in nouo, vetus comprobatur, & nouum ſimiliter ex narratis fidem habet ex adimpletione: vtrunq; verum eſſe comprobatur: quia veteris promiſſio vera, & certa reddit, quę prius in vetere dubia pendebat: & adimpletio in nouo narrata ex veteris annuntiatione vera, & certa comprobatur: & ſic ex nouo per adimpletionem vetus comprobatur ex ꝓmiſſione: & è contra per veteris promiſſionem noui adimpletio comprobatur: vnde nouū teſtamentum ex vetere, & vetus ex nouo inuicem verificantur. Iudæus igitur, ſi ex nouo teſtamento Meſſię Regis conditiones in Chriſto adimpletas fuiſſe mõſtrauero, negare non poterit, ſi de eaꝝ enuntiatione, & prædictione ex vetere ꝓbauero teſtamento: quia in lege ſerui Dei locuti ſunt: in Euangelio autem pręſens dominus loquitur. ibi futura promittuntur: hic adimpleta iueniuntur. ibi initia: hic ꝑfectio eſt. in illa operum fundamenta iaciuntur: hic fidei gratiæ culmen imponitur. & licet vetera priora ſint tempore: noua tamen anteponenda ſunt dignitate: quoniam illa vetera ꝓconia ſunt nouorum: noua vero ꝓconiorum certitudinem, & adimpletionem veraciter demonſtrant. Item ad maiorem huius rei probationem hoc aliud accedit: qa Euangeliſtis noſtris in his maxime, quę ad meram pertinent hiſtoriam: vtputa in viſis, auditis, & geſtis, non minor eſt adhibenda fides, ſed multo maior, q̃ Gentilibus, & Iudaicis hiſtoricis: vtputa Liuio, Herodoto, Salluſtio, Quintocurtio, Suetonio, Iuſtino, Valerio Maximo, Ioſepho, & cęteris, cū multo maioris bonitatis, & ſanctitatis fuerint ipſi Euangeliſtæ, q̃ Gentiles, & Iudæi illoꝝ temporū: vnde ſi duo ex ipſis Euangeliſtis aliquam Meſſiæ cõditionem pariter, & ꝯcorditer narrarent, eis tanq̃ teſtibus Iudæi vi mãdati ſui (de quo paulo ſuperius dixi) ſtare tenentur: ſi autē q̃plurimas ex pręmemoratis Meſſiæ conditionibus, etiam Thalmudiſtaꝝ, & Rabinorum Iudæoꝝ ſententiis corroborarem (vt ſpero) nõne Iudæi tunc ſuperati, & confuſi omnino emuteſcēt? qa vlterius reſiſtere non poterunt: vt igitur omnino obmuteſcãt neceſſe erit: ſed iam cū Omnipotentis Dei adiutorio ad ipſas manifeſtandas, & probandas Meſſiæ Regis conditiones accedamus.

¶ Quod Deus eſſet carnem humanam aſſumpturus, & cum hominibus conuerſaretur. Cap. IIII.

HAec Meſſiæ Regis conditio, licet multipliciter ſuperius probata fuerit libro ſecundo, & tertio, etiam Thalmudiſtarum, vel Rabinorū Iudęorum ſententiis, & dictis: hoc tamen non obſtante, nonnulla etiam in hoc capite ſubnectam, quia hoc diuinæ incarnationis myſterium valde arduum eſt propter coniunctorum diſparitatem. Zacharias Propheta capitulo decimotertio hoc prædixit myſterium, his verbis: Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohęrentem mihi, dicit dominus exercituum. quæ verba ſic interpretantur: Framea: id eſt gladius acerbę afflictionis: ſcilicet paſſionis Dominicæ. Suſcitare, imperatiue. Super paſtorem meum: hoc eſt ſuper Chriſtū, qui dicit de ſe ipſo Ioānis capitulo decimo: Ego ſum paſtor bonus. Et ſuper virum cohærētem mihi: quia humanitas Chriſti inſeperabiliter iuncta eſt, & vnita Deitati. Et ex hoc patet iterpretationem Rabi Salomonis eſſe falſam: vult enim hoc ipſe itelligi de Imperio Romano, & male, cum ipſe Imperator dici non poſſit Dei paſtor, nec inhærens ſibi: vnde in Hebræo habetur: Super virum mihi aſſociatum. Ex hoc nempe textu conſtat vnionem naturæ humanæ cum Deo fuiſſe quandoq; faciendam. & reſpondet hic Deus tacitæ quęſtioni. Poſſet enim aliquis dicere: Quare Deus ſuos affligi permittit fideles? Reſpondet: Non eſſe mirandum, ſi alios affligi permittit, cum proprio non parcat filio, ſed eum pro nobis turpiſſima morte affligendum tradiderit.

Pſalmiſta inſuper Pſalmo centeſimoquadrageſimooctauo: hoc idem aperit myſterium his verbis: Et exultauit cornu po

puli

Digitized by Google

puli ſui: quia per icarnationem filii Dei natura humana valde eſt exaltata: vnde Chriſtus in diuinis eloquiis vocatur cornu: nam Anna mater Samuelis de Chriſto prædicens primo Regum, capitulo ſecundo inquit: Dabit Imperium Regi ſuo: & ſublimabit cornu Chriſti ſui. Similiter Zacharias ſacerdos pater Ioannis baptiſtę Lucæ capitulo primo, habita reuelatione de propinqua Chriſti incarnatione, inquit: Erexit dominus nobis cornu ſalutis in domo Dauid pueri ſui. Et quoniam aduentus Chriſti in hunc mũdum fuit Angelis valde iocundus: quoniam in natiuitate domini hunc cantauerunt hymnũ: Gloria in excelſis Deo: vt Lucæ capitulo ſecundo, ideo Pſalmiſta ſubdidit: Hymnus omnibus ſanctis eius: ideſt Angelis beatis: q ſpeciali modo dicuntur ſancti: vt Deuteronomii. c. xxxiii. Dominus de Syna venit. & ſubditur: Apparuit de monte Pharam: & cum eo ſanctorum millia: ideſt Angelorũ populo Iſrael appropinquanti ſibi: quia de eo carnem aſſumpſit humanam: & ideo appropinquauit ei. Thalmudiſtarum ẽt, ſiue Rabinorum Iudæorum ſententia, hæc eadem approbatur veritas. ſic enim inquiunt ipſi Thalmudiſtæ in libro cognominato Zota, capitulo primo: Quinque homines ſibi in aliquibus ſimiles creauit Deus: ſcilicet Sanſonem in fortitudine, Saulem Regem in ceruicis pulchritudine, Abſalon in capillis, Regem Sedechiam in oculis, & Regem Aſa in pedibus: & in his, in quibus ſibi ſimiles erant, condemnauit eos: igitur illis eum inuidiſſe aiũt: cum huiuſmodi membra non haberet Deus, cum ipſe ſpiritus eẽt. Meſſias autem, qui Dei filius eſt, cum carnem humanam aſſumpſerit, vt iſta membra: ſcilicet humana, habuerit neceſſe ẽ. Iudæorum igitur Rabini, ſiue Thalmudiſtæ hoc in loco aperte fatentur Deum humanam carnem fuiſſe ſuſcepturum: al's ſe hæreticos eſſe fatentur: cum dicãt ipſum Deum creaſſe eos ſibi ſimiles: & hanc ſimilitudinem declarẽt eſſe in humanis membris: quod eſt directo contra tertiam legis Iudaicę radicem: quod eſt, ꝙ īcorporeus ſit Deus: aut enim Meſſiã Regem carnem humanam aſſumpſiſſe ex iſta Thalmudica ſententia, aut ſe hæreticos fateantur neceſſe eſt. Illud autem, Inuidiſſe, in Deo cadere nõ poteſt: quia omnes in quacunq; re excedit. Inquiunt inſuper ipſi Thalmudiſtæ in prologo Hebræi Codicis, qui ab eis nuncupatur Bereſid raba: Futurum eſt, ꝙ Deus ſedebit, & corãm iuſtis ſenſum legis, atq; ſecreta prędicabit, & per Regem Meſſiã cuncta declarabit: ſi Deus ſedere debebat: vt humanam carnem aſſumeret, neceſſe erat: quia Deus ſpiritus eſt: & propterea ſedere non poterat: ſed aſſumpta humanitate hæc Thalmudiſtarum ſententia verificata eſt in Ieſu Chriſto domino noſtro, Matthæi. c. v. vbi dicitur: Ieſum ſediſſe in monte, & Diſcipulos docuiſſe. Item Lucæ. c. v.

¶ Conueniens fuit Deum ſe homini iungere.

Sũmus Opifex, ſummũ, manifeſtumq; debet opus efficere: tale vero illud eſt, quo maius effici nequit: tale igitur Deus ſummus facere debet opus: hoc vel increatum ſolũmodo eſt, vel creatum, vel ex vtriſq; compoſitum. Primum quidem illud non manifeſtum opus eſt, ſed Opifex ipſe. ſolus enim Deus eſt, qui ab alio non dependet. Secundum vero, cum omnino finitum ſit, ab infinito Deo ſpatio diſtat immenſo, & īfinito: in hoc certè ſpatio, tam ratione interualli ipſius, ꝙ̃ etiam ratione infiniti Dei opus adhuc aliud, rurſusq; aliud præſtantius ſemper effici poteſt: nulla igiť creatura ſimplex poteſt opus illud ſummũ eſſe, quod nos quęrimus: ſed ita demũ opus huiuſmodi ſummopere reperire cõfidimus, ſi qd vnum reperiatur ex ſummo creatore, ſimul & creatura compoſitum: ratione q̃dem creaturę illud dicitur eſſe opus: ratione autem creatoris immenſum: opus huiuſmodi Deus facere poteſt, & ſcit, & vult. eſt enim Deus Potentia, Sapientia, Bonitasq; imenſa: coniungi igitur qñq; creatori debuit creatura. Quæ ſupra rationalẽ animam ſunt, ſolũ æterna ſunt: quæ infra illam, temporalia ſolum. ipſa

Digitized by Google

vero anima partim quidem æterna, partim etiam temporalis: Deũ imitatur vnitate, Angelos intellectu, ſpeciem propriam ratione, bruta ſenſu, nutritione plantas, eſſentia carentia vita. Eſt igitur anima hominis quodam modo omnia, præſertim cum ſit in corpore ex omniũ viribus compoſito, cœliq; inſtar temperatiſſimo. Decet autem Deo communi oium Duci vniuerſam creaturam quodã modo iungi, non quidem ſparſim, quia Deus ſumma vnitas eſt, immo vero ſummatim. Naturę igiẽ humanæ Deus vniatur oportet, in qua ſunt omnia. Si enim illis, quę ſupra eam ſunt, tanquam creatarum rerum extremis iungeretur: neq; ad media rerum, neq; ad alia extrema coniunctio huiuſmodi pertineret. Similiter ſi illis, quę infra nos ſunt iungereẽ ſemetipſum, profecto iſinita vnitas opera ſua vniuit ſummopere, & inuicem, & ad ipſam: cum ab initio in hominẽ cuncta concluſerit: deinde ſibi deuinxit hominẽ forte ob ea, quæ ſupradiximus de Propheta Abbacuch libr. iiii. c. viii. q inquit: Opus tuum dñe in medio annoꝶ viuifica illud: in medio annoꝶ notũ facies: cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis &c. Si bonitatis proprium eſt diffundere, & cõicare ſeipſum, Deus cũ ſit infinitum bonum, oẽs debet cõicationis modos implere. ii vero quatuor eſſe videnẽ. ſ. ſm pñtiam, virtutem, vnitatẽ eſſentiæ, vnitatẽ perſonæ. Primus impletur in oibus: vbiq; enim Deus adeſt. Secundus per oẽs formas ẽt minimas propagatur: nam oĩs forma efficacem à Deo aliquam habet virtutem: materia vero ipſa non habet. Tertius intra Deum fit ſolum: nõ poteſt enim eſſentia Dei, eſſentia alterius fieri: alioquin, vel quod infinitum eſt, finitum fieret: vel quod eſt finitum, fieret infinitum. Quartus cõicationis modus fieri nequit in rebus rõne carentibus: quibus enim natura deeſt, omnino cognitio, amorq; Dei, vnio diuina ſm perſonam non conuenit: ex Angelo quoq;, ac Deo vnam fieri perſonam non eſt neceſſarium: Angelis quippe miſeris nullum ſupereſt remedium, cũ pœnitentia deſit: cæteris Angelis ſatis eſt ad beatitudinem ſuam antiqua illa luminis diuini poſſeſſio &c. Deus autẽ in homine, hoiem reddit diuinum merito. ſicut enim in rebus naturalibus ex materia vltima, formaq; ſuprema fit compoſitum naturalium præſtantiſſimũ, vt animal rationale: ſic fermè in rebus diuinis ex ſupremo ſpiritu, atq; vltimo. ſ. Deo, & hominis animo efficitur diuinum aſſumptum oium præſtantiſſimum. Nam ſatis erat hoi ad hoc vt ſuſcitareẽ radius mẽti eius diuinus infuſus: nam propter ſenſus à mente digreditur. Oportuit igitur in hoie quodam. ſ. Ieſu ita diuino ipſi ſoli animam iungi, vt in corpus ipſius, & ad ſenſus hoium copia radiorum exuberaret. & hæc ſufficiant. Vt aũt huius operis lectores antedicta ſic ſtricte plata facilius, & clarius intelligant: qa ob magnitudinem contentorum in eis difficilia ſunt valde, placuit nonnulla huic ſententiæ congruentia de ſermonibus B. Leonis Papę ſubnectere. ſic enim iquit: Excedit quidem dilectiſſimi, multumq; ſupereminet oẽm humani eloquii facultatem diuini operis magnitudo: & inde oritur difficultas fandi, vnde adeſt ratio non tacendi, quia in domino noſtro Ieſu Chriſto filio Dei, non ſolũ ad diuinã, ſed ad humanam ſpectat naturam, quod dictum eſt per Prophetam: Generationẽ eius quis enarrabit? vtranq; enim ſubſtantiam in vnam conueniſſe perſonam, niſi fides credat, ſermo non explicat: & ideo nũquam materia deficit laudis, qa nunq̃ ſufficit copia laudatoris. Gaudeamus igitur, ꝙ ad eloquendũ tantæ materiæ ſacramentũ impares ſumus: & cũ ſalutis noſtrę altitudinẽ attingere nõ valemus, ſentiamus nobis bonũ eſſe quod vincimur: nemo ad cognitionẽ veritatis magis appropinquat, q̃ qui intelligit, in rebus diuinis, ẽt ſi multũ proficiat, ſemp ſibi ſupereſſe quod quærat. Nã qui ſe ad qd tendit, pueniſſe præſumit, nõ quęſita reperit, ſed in inqſitione deficit. Et in alio ſermone idem Leo inqt: Feſtiuitatis hodiernæ dilectiſſimi verus venerator eſt, & plus cultor, qui nec de incarnatione domini

B. Leo. Supra libro. iii. ca. xiiii.

Supra libro. iii. cap. v. & xiiii.

domini aliquid falſum, nec de deitate aliquid ſentit indignum. Paris enim periculi malum eſt, ſi in illo aut naturæ noſtrę veritas, aut paternę gloriæ negetur æqualitas. Cum ergo ad intelligendum ſacramentum natiuitatis Chriſti, quia de matre virgine eſt ortus, accedimus, abigatur procul terrenarum caligo rationum: & ab illuminatæ fidei oculis mundanę ſapientię fumus abſcedat. Diuina eſt enim auctoritas, cui credimus: diuina eſt doctrina, quã ſequimur. Quoniam ſiue legis teſtificationi, ſiue Oraculis Prophetarum, ſiue Euangelicæ tubæ interiorem admoueamus auditum: verum eſt, quod Beatus Ioannes Spiritu ſancto plenus intonuit: In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum &c. & paulo poſt: In vtraque ergo natura idem eſt Dei filius noſtra ſuſcipiens, & propria non amittens, in homine hominem renouans, in ſe incommutabilis perſeuerans. Deitas enim quæ illi cum patre communis eſt, nullum detrimentum omnipotentiæ ſubiit: nec Dei formam, ſerui forma violauit: quia ſumma, & ſempiterna eſſentia, quæ ſe ad humani generis inclinauit ſalutem, nos quidem in ſui gloriam tranſtulit, ſed quod erat eſſe non deſiit: vnde cum vnigenitus Dei minorem ſe patre confitetur, cui ſe dicit æqualem, veritatis in ſe formam vtriuſque demonſtrat: vt & humanam probet imparilitas, & diuinam declaret æqualitas. Maieſtati igitur filii Dei corporea natiuitas nihil abſtulit, nihil contulit, quia ſubſtantia incommutabilis nec minui potuit, nec augeri. Quod enim Verbum caro factũ eſt, non hoc ſignificat, quòd in carnem ſit Dei natura mutata: ſed quod à Verbo in vnitatem perſonę ſit caro ſuſcepta: in cuius vtique homine homo totus accipitur, cum quo intra virginis viſcera ſancto Spiritu fœcundata, & nũquam virginitate caritura tam inſeparabiliter Dei filius eſt vnitus: vt qui erat intemporaliter de eſſentia patris genitus, ipſe ſit temporaliter de vtero virginis natus. Aliter enim ab æternę mortis vinculis non poteramus abſolui, niſi in noſtris fieret humilis, qui in ſuis permanebat Omnipotens. Naſcens igitur dominus Chriſtus homoverus, qui nunquam deſtitit eſſe verus Deus nouæ creaturæ in ſe fecit exordium: & in ortus ſui forma dedit humano generi ſpirituale principium: vt ad carnalis generationis aboſenda contagia eſſet regenerandis origo ſine ſemine criminis. de quibus dicitur: Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Quæ hoc ſacramentum mens comprehendere, quæ hanc gratiam valeat lingua narrare? Redit in inocentiam iniquitas, & in nouitatem vetuſtas: in adoptionem veniunt alieni, & in hęreditatem ingrediũtur extranei: de impiis, iuſti: de auaris, benigni: de incontinentibus, caſti: de terrenis incipiunt eſſe cœleſtes. Quæ autem eſt iſta mutatio, niſi dexteræ excelſi? quoniam filius Dei venit ſoluere opera Diaboli: & ita ſe nobis, noſq; inſeruit ſibi, vt Dei ad humana deſcenſio fieret, hominis ad diuina prouectio &c. Quapropter fatendum eſt, & fideliter, & firmiter credendum, & tenendum, ita incarnatum fuiſſe verbum Dei: vt ille, qui erat Dei filius ab æterno ſm diuinam naturam, de virgine ſm humanam naſceretur ex tempore: & qui erat Deus impaſſibilis, immortalis, & glorioſus ſecundum diuinitatem, paſſibilis eſſet, mortalis, & humilis ſecundum humanitatem. Beatus Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei, capitulo ſecundo, de incarnatione Chriſti: Non Pater carnem aſſumpſit, neque Spiritus ſanctus, ſed Filius tantum: vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, ipſe fieret in homine hominis matris filius: ne filii nomen ad alterum tranſiret, qui non eſſet natiuitate filius: Dei ergo filius factus eſt hominis filius: natus ſecundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius: & ſecundum veritatem naturę ex homine hominis filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, ſed in vtraque natiui-

Infra libro. viii. 694.

B. Leo. Infra libro. vi. cap. xii.

B. Aug. Supra libro. i. c. xxx.

Digitized by Google

tate filii nomen naſcendo haberet,& eſſet verus Deus,& verus homo vnus filius. Non ergo duos Chriſtos,neq; duos filios fatemur, ſed Deum hominem vnũ filium,quem propterea & vnigenitũ dicimus manẽtem in duabus ſubſtantiis, ſicut ei naturæ veritas contulit:non cõfuſis naturis,neq; immixtis,ſicut Thimotiani volunt:ſed ſocietate vnitis. Deus ergo hominem aſſumpſit: homo in Deũ tranſiuit:non naturæ verſibilitate, ſicut Apollinariſtę dicũt:ſed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam ſubſtantiam aſſumendo hoiem, nec homo in diuinam glorificatus in Deum: quia mutatio,vel verſibilitas naturę,& diminutionem,& abolitionem ſubſtantiæ facit. Creditur à nobis ſine confuſione cõiuncta ſancta Trinitas, ſine ſeparatione diſtincta. Natus eſt ergo Dei filius ex homine,& non per hominem: ideſt nõ ex viri coitu,ſicut Ebion dicit:ſed carnẽ ex virginis corpore trahens,& non de cœlo ſecum afferens,ſicut Martion, Origenes,& Eutyches affirmant Neq; in fantaſia.i.abſq; carne,ſicut Valentinus:neq; de ocesi.i.putatiue imaginatum,ſed corpus verum:non tamẽ carnem ex carne, ſicut Martianus,ſed verus Deus ex diuinitate Verbum patris: & Deus in homine,anima,& caro:anima non abſq; ſenſu,& ratione, vt Apollinaris: neq; caro abſq; anima,vt Eunomius:ſed anima cũ ratione ſua, & caro cum ſenſibus ſuis: p quos ſenſus veros in paſſione, & ante paſſionem ſuę carnis dolores ſuſtinuit.

¶ Quòd autem Ieſus Chriſtus dñs noſter humanã carnẽ aſſumpſerit,

Ex Euangeliſtis noſtris, & maxime Matthæo.c.i.&.ii.& Luca.c.i.ii.&.iii. facillime cognoſces.de diuina autem, & æterna Ioan.c.i.multa habentur,ex miraculis etiam quamplurimis ab omnibꝰ Euangeliſtis narratis,diuina ipſa natura cognoſcitur.

¶ Quòd Meſſias in lege, & Prophetis pmiſſus,Deus,& homo eſſe deberet. Caput. V.

SAtis ſufficienter ſuperius libris,ſecundo,& tertio(vt arbitror)& diuinorum Vatum teſtimonio, & etiã Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum Iudæorũ ſententia probatum extitit,Meſſiã Deũ, & hominem futurum eẽ: iccirco in hoc capite ſuper hac conditione non eſt opportunum diutius immorari, ſed tãtum nonnulla Euangeliſtarum noſtrorum loca adducere,in quibus diuinitus oſtenſum fuerit dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum fuiſſe Deum: quia aduerſarii noſtri eum fuiſſe hominem non negant. Matthæus in calce tertii capitis hoc approbat,his verbis: Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua:& ecce aperti ſunt ei cœli,& vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſup ſe:& ecce vox de cœlis,dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.hoc idem teſtatur Marcus.c. primo,& Lucas capitulo tertio. Item qñ ipſe Ieſus transfiguratus eſt in mõte coràm tribus Diſcipulis ſuis: Et reſplenduit facies eius ſicut Sol,veſtimenta,aũt eius facta ſunt alba,ſicut nix:& ecce apparuerunt illis Moyſes, & Helias cũ eo loquentes:& ecce nubes lucida obũbrauit eos:& ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui,ipſum audite:vt Matthæi cap.xvii.Marci.c.ix. & Lucę.c.ix. Ioannes etiam pluribus in locis oſtendit eius diuinitatem.nam.c.i.inquit: In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum:& Deus erat verbum &c.Item:Et Verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis:& vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre &c. Item ipſius Ioan.c.x.Ego,& pater vnum ſumus. & cap.xii.inquit Ieſus: Pater ſaluifica me ex hac hora:ſed propterea veni in horã hanc:Pater clarifica nomen tuum:venit ergo vox de cœlo dicens:Et clarificaui, & iterum clarificabo.Dei igitur teſtimonio filius Dei fuit:& per conſequens Deus. Dæmonia etiam eum fuiſſe Deũ manifeſtauerunt: nam Lucæ.c.iiii. dicitur: Exibant autem Dæmonia à multis, clamãtia,& dicentia: Quia tu es filius Dei. hoc idem dicitur Matthæi.c.viii. Marcus autem.c.v. ait de quodã Dęmoniũ habente:

Digitized by Google

habente: Videns autem Ieſum à longe cucurrit,& adorauit eum,& clamans voce magna dixit:Quid mihi,& tibi Ieſu filii Dei altiſſimi? adiuro te per Deum ne me torqueas.dicebat enim illi: Exi ſpiritus immunde ab homine iſto.Marci etiã capitulo primo,dicitur: Erat autem docens eos, quaſi poteſtatem habens,& nõ ſicut ſcribæ:& erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo : & clamauit, dicens:Quid nobis,& tibi Ieſu Nazarene veniſti perdere nos ? ſcio ꝙ ſis ſanctus Dei. & comminatus eſt ei Ieſus , dicens:Obmuteſce,& exi de homine: & diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.Et mirati ſunt omnes ita , vt conquirerent inter ſe,dicentes:Quid nam eſt hoc?quę nam doctrina hæc noua?quia in poteſtate ſpiritibus immundis imperat , & obediunt ei.Et idem Marcus capitulo tertio iquit: Et ſpiritus immundi , cum illum videbant,procidebant ei,& clamabant,dicentes:Tu es filius Dei:& vehementer comminabatur eis,ne manifeſtarẽt illum: vnde Dęmonum teſtimonio hoc idem probatur. Miracula inſuper innumerabilia, qbus Euãgeliſtarũ libri pleni ſunt,ipſum Ieſum Deum fuiſſe aperte demonſtrant: vt infra capitulo trigeſimoſeptimo huius ſexti libri probabitur . Cum igitur hæc conditio in Ieſu Chriſto adimpleta ſit,ꝙ ipſe fuerit Deus,& homo,ergo ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd præcurſor,& præuius quidam aduentum Meſſiæ Regis præuenire debebat, vt eum denuntiaret , & demonſtraret. Cap.VI.

QVod ante Meſſiæ Regis aduentum præcurſor quidam pręuenire deberet ad præparandam ſibi viam:hoc eſt ad diſponendos,& dirigẽdos homines in viam virtutis,& ad pœnitentiam ſuſcipiendam, ac etiam ad indicandum,& demonſtrandũ ipſum Meſſiam,vt facilius,& citius cognoſceretur, idoneus eſt teſtis Eſaias Propheta, ſic vociferãs,capitulo quadrageſimo: Vox clamantis in deſerto parate viam domini: rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri : omnis vallis exaltabitur , & omnis mons,& collis humiliabitur. Non negãt Hebræi in hoc capite contineri ad literam de contingentibus tempore Meſſię: quem futurum ad ſuam temporalem liberationem inaniter expectant,dicentes per hęc verba:Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons,& collis humiliabitur,ſignificari: ꝙ tempore Meſſiæ ſuperficies terræ habitabilis per eleuationem vallium,& depreſſionem montium diuinitus explanabitur:vt omnibus amotis impedimentis,ipſi Iudæi per terratum orbem diſperſi poſſint in Iudæa congregari.Quæ opinio falſa eſt , teſte Rabino ſuo Moyſe Aegyptio, quem ipſi Hebręi magnum autumant prędicatorem, ſic dicente:Non aſcendat ſuper cor,ꝙ in diebus Meſſię deficiat aliquid de via huius ſæculi, vel innouetur aliquid de operibus ſex dierum : ſed ibit mundus iuxta ſolitam viam. Ex quibus verbis ipſius Rabi manifeſte conſtat huiuſmodi montium,&vallium explanationem fieri non debuiſſe ſaltem in primo Meſſiæ aduentu,cum in eo nihil de ſtatu mundi ſolito debeat innouari,iuxta prememorati Rabi Moyſis ſententiam : poſtquam autem in hoc quadrageſimo Eſaię capite,etiam iuxta Hebręorum ſententiam de contingentibus tempore Meſſiæ continetur , cum Meſſias ipſe iamdiu venerit, & maxime ad ſaluandum: vt ſupra libro quinto probatum eſt,vt hoc Eſaiæ Vaticiniũ in Meſſia verificetur,hęc Prophetę locutio parabolice, ſiue metaphorice intelligenda eſt,& interpretanda,ſicut illud Iudicum capitulo nono:Ierunt ligna ad arborem rhannum &c.vbi ſenſus literalis non eſt de arboribus materialibus per voces ſignificatis,quia falſa eſſet ſcriptura: ſed de Abimelech,& uiris Sichen , q ibi per arbores metaphorice ſignificantur. Similiter in hoc Eſaiæ Oraculo ſub his verbis: Vox clamantis in deſerto &c.inducitur perſona pręcurſoris Chriſti, qui fuit Ioãnes baptiſta alter Helias:& interrogatus à ſacerdotibus, ſiue à ſcribis, &

Phariſęis, vel ab eorum nuntiis: Quid de ſeipſo diceret. reſpondit: Ego vox clamantis in deſerto dirigite viam domini, ſicut dixit Eſaias Propheta: vt Ioã. cap. i. & per montes, & colles deprimendos, ſuperbi, & ambitioſi intelligendi ſunt: per valles autem eleuandas, & extollendas, humiles, & pacifici deſignantur. Nam in Chriſti aduentu humiles exaltati ſunt, & ſuperbi depreſſi, vt dicitur in Cantico Beatiſſimæ virginis: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Ioãnes nãq; baptiſta Chriſti pręcurſor fuit: hic nempe vitæ ſanctimonia vrbium frequentiã declinans, ſolitarius ſemper in deſertis, & abditis locis morabatur, & ieiuniis inſeruiens die, noctuq; vigiliis, & orationibus operam dabat: camelorum pilis indutus, & zona pellicea circa lumbos cinctus, locuſtis, & melle ſilueſtri veſcebatur: quæ omnia ſummę continentię, atq; frugalitatis ſunt indicia: pœnitentiã quoq; in peccatorum remiſſionem pręaicabat: & ad bene viuendum q̃plurimos ſuo conuertebat baptiſmo: vt ad doctrinam Chriſti facilius, & promptius recipiendam fierẽt habiliores. Quem Chriſtum ex Deo veniſſe, & verum eſſe Dei filium, & Meſſiã, ac agnum Dei, qui tolleret peccata mundi non ſolum dicebat, ſed etiam digito demonſtrabat: vt Ioannis capitulo primo: Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederẽt per illum &c. Et ibidem magis infra reſpondens ſacerdotibus, & leuitis à Iudæis miſſis: vt quis ipſe eſſet indicaret, ait: Ego vox clamantis in deſerto &c. allegans hoc Eſaię Vaticinium, hoc idem Matthęus capitulo tertio, & ſimiliter Lucas capitulo tertio. & inquit capitulo decimoſexto: Lex, & Prophetę vſq; ad Ioannem: ex eo Regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Nota inſuper rem quandam memoria dignam in hoc capite contineri: vt refert Venerabilis dominus Paulus Burgenſis ſuper his verbis: Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion: inquit enim ipſe nõnullas dictiones hic poſitas in lingua Hebraica eſſe fœminini generis: ſcilicet, Aſcende tu, Euangelizas, Exalta &c. Nec mirum videatur Latinis, quia in grammatica Hebraica nõ ſolum nomina, & p̃nomina, ſed etiam verba declinantur, & variantur in ſexu maſculino, & fœminino. Ex quo vult ipſe dominus Burgenſis Eſaiam Vatem hic prædixiſſe, & annuntiaſſe viſitationem Beatę Heliſabeth, quando glorioſiſſima virgo Maria quaſi ſtatim poſt Angelicam annuntiationem abiit in Montana: vt Lucę capitulo primo, adaptãs multa in hoc Eſaiæ Vaticinio contenta ad ipſam viſitationem, & ad Canticum Beatę virginis in ipſa viſitatione compoſitum. Quę quidem viſitatio, licet prius q̃ Ioannesbaptiſta naſceretur, facta fuiſſet: & ab Eſaia deſcribatur poſterius, tamen nihil refert: quoniam (vt aiunt Rabini Hebræi) nihil eſt in lege prius, vel poſterius. Malachias itidem hoc ipſum pr ędixit capitulo tertio, his verbis: Ecce ego mittam Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: quod de Ioannebaptiſta veraciter intelligendum eſt, vt declaratur per verba Saluatoris noſtri Matthęi capitulo vndecimo: Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierũ maior Ioannebaptiſta. & parum poſt ipſe Malachias inquit: Et Angelus teſtamẽti, quẽ vos vultis, loquens de ipſo Ioãnebaptiſta: vnde minime mirãdum eſt, ſi Propheta per Angelum ipſum Ioannem intellexit, cum ipſe Ioãnes vitam magis Angelicam, q̃ humanam duxerit in terris. Verũ ipſe Malachias poſtea capitulo quarto, aliũ p̃dixit ſibi Meſſię futurũ eſſe præcurſorem. ſ. Heliam, his verbis: Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam anteq̃ veniat dies domini magnus, & horribilis: alium nempe manifeſtauit pręcurſorẽ: ſed alterius aduentus. ſ. vltimi aduentus parum ante finale Iudicium. Sed Iudæi non intelligentes duplicem Meſſię aduẽtum, pertinaciter negãt Chriſtum Ieſum verum fuiſſe Meſſiam: eo q̃ Helias nondum

venerit. de qua re ſuo loco tractandũ eſt. Pſalmo quoq; octuageſimoquarto, hoc ipſum patet: quia ibi dicitur: Veritas de terra orta eſt &c. Et terra noſtra dabit fructum ſuum: quod expoſitum eſt ſuperius libro ſecũdo, capitulo nono, de Beata virgine, quę Saluatorem peperit. & ſequitur Pſalmiſta: Iuſtitia ante eum ambulabit: & ponet in via greſſus ſuos. Iuſtitia ante eũ ambulabit: hoc eſt Ioãnesbaptiſta pręcurſor ſuus ante eum ambulabit: ideſt ſuo præueniet aduentui.

Quod autem pręmemoratus Ioannes baptiſta Chriſti fuerit pręcurſor: & conſequenter, ꝙ antedicta diuinoꝝ Prophetarum Vaticinia in Saluatore noſtro adimpleta fuerint, ex ſequentibus conſtat teſtimoniis.

Ioannes capitulo primo: Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat, dicens: Hic erat, quem dixi, qui poſt me vẽturus eſt: ante me factus eſt, quia prior me erat &c. & magis īfra ibidem: Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: hic eſt, de quo dixi: Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat, & ego neſciebã eum: ſed vt manifeſtetur in Iſrael, ꝓpterea veni ego in aqua baptizans: & teſtimoniũ perhibuit Ioannes dicens: Quia vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbam de cœlo, & manſit ſuper eum, & ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, q baptizat in Spiritu ſancto: & ego vidi, & teſtimonium ꝑhibui, qa hic eſt filius Dei, & alia multa. Marcus etiã cap. i. Initium Euangelii Ieſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta: Ecce mitto Angelũ meum ante faciẽ tuam, qui pręparabit viam tuam ante te: Vox clamantis in deſerto parate viã dñi: rectas facite ſemitas eius: fuit in deſerto Ioãnes baptizãs &c. Marcus iſte illa duo Prophetarũ Vaticinia: Eſaię ſcilicet capitulo quadrageſimo, & Malachię capitulo tertio, de quibus ſuperius diſtincte dixi, ſimul miſcuit in antedictis verbis, ſequens ſuum ſolitum breuitatis ordinem. Matthęus capitulo tertio, ait: In diebus autem illis venit Ioãnesbaptiſta pręedicans in deſerto Iudęę, & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim Regnum cœlorum. hic eſt enim de quo dictum eſt per Eſaiam Prophetam dicentẽ: Vox clamãtis in deſerto &c. Lucas quoq; cap. i. loquens de ipſo Ioanne inquit: Et ipſe pręcedet ante illum in ſpiritu, & virtute Helię, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum parare domino plebem perfectam. Item eiuſdem capitulo tertio: Factum eſt verbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto: & venit in omnem regionem Iordanis prędicans baptiſmũ pœnitentię in remiſſionem peccatorum: ſicut ſcriptum eſt in libro Sermonum Eſaiæ Prophetę: Vox clamantis in deſerto &c. Quę Euangeliſtarum dicta, & alia etiam ab eis narrata, quæ ſuperius non ſunt deſcripta, ſi cum Vaticiniis Eſaię, & Malachię, ſupra deſcriptis, conferes, inuenies profecto, ꝙ teſtamentũ nouum à vetere non diſcrepat, ſed perpulchrè quadrat: quoniam id quod in vetere promiſſum extitit, in nouo adimpletum eſſe inuenitur. Vnde fit, vt per promiſſionẽ veteris, noui adimpletio certa reddatur, & vera eſſe comprobetur. Sed quoniam in tali comparatione quædam verba lectoris aures lædere poſſent, ne eius mens offendatur, ſed quieta maneat, nonnulla etiam pręmemoratis addere decreui. Scribit Matthęus capitulo decimoſeptimo. Cum dominus poſt transfigurationem deſcenderet de monte cum tribus illis Diſcipulis, coram quibus ſe transfigurauerat, interrogauerunt eum ipſi Diſcipuli, dicentes: Quid ergo ſcribę dicunt, ꝙ Heliam oporteat primo venire? At ille reſpondens, ait eis: Helias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia: dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcunq; voluerunt, ſic & filius hominis paſſurus eſt ab eis: tunc intellexerunt Diſcipuli, quia de Ioannebapti

Digitized by Google

ſta dixiſſet eis. Ioannis autem Euangeli-ſtę capitulo primo, ſic habetur: Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes, & leuitas ad eum, vt interrogarent eũ: Tu qs es? & confeſſus eſt: quia non ſum ego Chriſtus. & interrogauerunt eum: Quid ergo Helias es tu? & dixit: Non ſum. Propheta es tu? & reſpondit: Non. dixerunt ergo ei: Quis es vt rñſum demus iis, qui miſerunt nos? quid dicis de te ipſo? ait: Ego vox clamãtis in deſerto dirigite viã domini, ſicut dixit Eſaias. Beatus Gregorius in Homelia hanc oſtendit diuerſitatem, & ſimul cõcordat, dicens: Sed cum ex lectione alia Redemptoris noſtri ſententia ad mẽtem reducitur, ex huius nobis lectionis verbis quęſtio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquiſitus à Diſcipulis dominus de Heliæ aduentu reſpõdit: Helias venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerũt in eo quodcunq; voluerũt: & ſi vultis ſcire, Ioãnes ipſe eſt Helias. Requiſitus autem Ioãnes, dicit: Non ſum Helias: quid eſt hoc fratres chariſſimi, quia quod veritas affirmat, hoc Propheta veritatis negat? Valde nanq; inter ſe diuerſa ſunt: Ipſe eſt, & Non ſum. Quomodo ergo Propheta veritatis eſt, ſi eiuſdem veritatis ſermonibus concors non eſt? Sed ſi ſubtiliter veritas ipſa requiratur, hoc quod in ſe contrarium ſonuit, quomodo contrarium non ſit, inuenitur. Ad Zachariam nanq; de Ioannis promiſſione Angelus dicit (Lucæ capitulo primo) Ipſe præibit ante illum in ſpiritu, & virtute Heliæ: qui icirco venturus in ſpiritu, & virtute Helię dicitur: quia ſicut Helias ſecundum dñi aduentum pręueniet: ita Ioannes pręuenit primũ: ſicut ille præcurſor venturus eſt Iudicis: ita iſte præcurſor factus eſt Redemptoris. Ioannes igitur in ſpiritu Helias erat: in perſona Helias non erat: quod ergo dominus fatetur de ſpiritu: hoc Ioannes denegat de perſona: quia & iuſtum ſic erat: vt Diſcipulis dominus ſpiritualem de Ioanne ſententiam diceret: & Ioannes idem turbis carnalibus, non de ſuo ſpiritu, ſed de corpore reſponderet. contrariũ ergo videtur eſſe veritati, quod Ioannes ſonuit: ſed tamen à veritatis tramite non receſſit, qui ſe etiam Prophetam negauit: qui videlicet non ſolum poterat Redemptorẽ pręlicare, ſed & demõſtrare. Quis nanq; ſit, continuo exprimit, cum ſubiungit: Ego vox clamantis in deſerto &c. Beatus inſuper Hieronymus ad Algaſium de vndecim quæſtionibus noui teſtamenti de Ioanne baptiſta, ſic inquit: Ioannes autem ſecundum myſterium, quod in Malachia ſcriptum eſt, ipſe eſt Helias, qui venturus eſt: non ꝙ eadem anima (vt hæretici ſuſpicantur) & in Helia, & in Ioanne fuerit: ſed ꝙ eandem habuerit ſancti Spiritus gratiam. Zona cinctus vt Helias: perſecutionem paſſus ab Herodiade, vt ille ſuſtinuit ab Iezabel: vt quomodo Helias ſecundi præcurſor aduentus eſt, ita Ioannes venturum in carne dominum Saluatorem non ſolum in Heremo, ſed etiam in matris vtero ſalutauerit, & exultatione corporis nuntiauerit.

Pro cuiuſdam etiam alterius dubitationis declaratione, audiamus Beatum Gregorium in Homelia: Quęrendum eſt nobis, fratres chariſſimi, Ioannes Propheta, & pluſquam Propheta, qui veniẽtem ad Iordanis baptiſma dominum oſtendit, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: qui & humilitatem ſuam, & diuinitatis eius potentiam conſiderans, dicit: Qui de terra eſt, de terra loquitur: qui autem de cœlo venit ſuper omnes eſt. Cur in carcere poſitus, mittens Diſcipulos requirit: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? tanquam ſi ignoraret quem oſtenderat: & an ipſe ſit neſciat, quem ipſum eſſe prophetando, baptizando, & oſtendendo clamauerat? Sed hæc citius quęſtio ſoluitur, ſi geſtæ rei tempus, & ordo penſetur. Ad Iordanis enim fluenta poſitus, quia ipſe Redemptor mundi eſſet, aſſeruit. Miſſus vero in carcerem: vtrum alium expectent, an ipſe veniat, requirit: non quia ipſum eſſe mundi Redemptorem dubitet: ſed quærit, vt ſciat, ſi is,

qui per

qui per ſe in mundum venerat, per ſe et ad Inferni clauſtra deſcendat: quē enim prçcurrens mundo nuntiauerat, hunc moriendo, & ad Inferos deſcendendo præcurrebat. ait ergo: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? ac ſi aperte dicat: ſicut pro hominibus naſci dignatus es: an etiam pro hominibus mori digneris, inſinua: vt qui natiuitatis tuç prçcurſor extiti, mortis etiā prçcurſor fiam, & venturum Inferno te nuntiem, quem iam veniſſe mundo nuntiaui &c. Et quoniam Ioannesbaptiſta teſtatus eſt Ieſum Chriſtum fuiſſe Dei filium, & Meſſiā verum à Deo miſſum, videamus cuius auctoritatis fuerit homo iſte: & an eius fidei, & dictis credendum ſit, Saluator noſter de eo ſic inquit Matthçi capitulo vndecimo: Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanneba/ptiſta. Item Lucæ capitulo quarto: hoc idem. Ioſephus etiam Hebræus libro decimooctauo Iudaicæ Antiqtatis, capitulo vigeſimoquarto, de eo ſic ait: Quibuſdam autem Iudæorum videbat ideo periiſſe exercitum Herodis, ꝙ in eum ſatis iuſte indignatio diuina commota ſit pro vindicta Ioānis, qui vocabatur Baptiſta: hunc enim Herodes occidit virum valde bonum, qui præcipiebat Iudçis virtuti operam dare, iuſtitiam colere, in Deum ſeruare pietatem, & per baptiſmū in vnū coire: tum demum enim baptiſmum acceptabile fore, ſi non ſolum ad abluenda peccata ſumatur, verumetiam ad caſtimoniam corporis, atq; ad animæ iuſtitiam, purificationemq; ſeruetur: omniumq; pariter virtutum velut ſignaculum, & cuſtodia quædam fidelis habeatur. Quç cum ab eo præcepta huiuſmodi docerentur, atq; ad audiendum eum q̄plurima multitudo ꝯcurreret, veritus Herodes ne forte doctrinæ eius perſuaſione populi à ſuo Regno diſcederent: videbat enim ꝙ prçceptis eius, ac monitis parata eſſet plebs in omnibus obedire: melius credidit, priuſquam noui aliquid fieret, præuenire hominem nece, q̄ poſtmodum turbatis rebus ſeram pœnitudinem gerere. Ex ſola hac ſuſpitione Herodis vinctus in caſtellum Macherunta abducitur Ioannes: ibiq; obtruncatur. hæc ille. Iudæis autem (ſicut iam diximus) videbatur pro eius vltione interitū illius exercitus Deū importaſſe, quo Herodes pēderet digna ſupplicia: igit ipſe Ioannes apud Iudços in maxima habebatur veneratione. Marcus Euangeliſta hanc etiam deſcribit Ioannis mortem capitulo ſexto: ſed alia de cauſa factam fuiſſe narrat: vnde ambæ cauſæ affuiſſe potuiſſent: vt capite truncaretur. Cum autem antedicta præcurſoris conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit: ideo ipſum verum conſtat fuiſſe Meſſiam.

¶ Quòd Chriſtus ex ſemine, & ſtirpe Dauid naſciturus eſſet ſm carnem, & regnaret in æternum. Cap. VII.

MEſſiam Regem ex ſemine Dauid oriūdum fuiſſe ſm carnem in ſacris literis multipliciter cōſtat: vt etiam oſtēdi ſupra in libro primo, capitulo vigeſimo, huius operis introductorio: ſcilicet in libro primo: & maxime per illud ſecundi Regum, capitulo ſeptimo. Cumq; completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo &c. vt ibi. Hoc idem etiam prçdictum, & annuntiatum fuit primo Paralipomenon, capitulo decimoſeptimo, his verbis: Cumq; impleueris dies tuos, vt vadas ad patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis, & ſtabiliam Regnum eius: ipſe ædificabit mihi domum, & firmabo ſolium eius vſq; in æternum &c. quod de Salomone minime intelligi poteſt duabus de cauſis. Primo, quia hic prædicitur de filio naſcituro poſt mortem Dauid: & Salomon non ſolum natus fuit viuēte Dauid patre ſuo, ſed ad regiam dignitatē ſublimatus. item, qa Regnum Salomonis non fuit in æternum: vnde neceſſario fatendum eſt hūc Dauid filium eſſe Meſſiam, qui natus fuit ſm carnem poſt mortem Dauid per multos annos, & cuius Regnum durabit in ſæculum ſæculi. Nec

Digitized by Google

obſtat particula illa: Ipſe ædificabit mihi domum: quia Chriſtus nouam ædificauit eccleſiam ex lapidibus viuis in vna fide, & charitate vnitis, & conglutinatis. Eſaiæ etiam capitulo vndecimo dicitur: Et egredie͂t virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, vel conſurget. Quæ verba æditio Chaldaica ſic interpretatur: Exibit (vel Exurget) Rex de filiis Iſai, & Meſſias de filiis filiorum eius: nã Iſai (ſiue Ieſſe) fuit pater Dauid: vtroq; enim nomine vocabatur: ex cuius progenie deſcendit Chriſtus ſm carnem: vt ſupra dictum fuit libro primo, capitulo vigeſimo. Eſaiæ quoq; caplo decimoſexto, dicitur: Emitte agnum domine dominatorem terrę de petra deſerti ad montem filię Sion &c. Propheta in hoc Vaticinio præuidit Chriſtũ Meſſiam ex Ruth Moabite naſciturum: quam Booz accepit in vxorẽ: & ex ea genuit Obeth, & Obeth genuit Ieſſe (vel Iſai) q fuit pater Dauid. de quo ſtatim dictũ eſt ſupra. vnde Beatus Hieronymus ad Paulinũ inqt: Ruth Moabitis Eſaiæ explet Vaticinium dicẽtis: Emitte agnum domine dominatorẽ terræ de petra deſerti &c. Rabi inſup Salomon in ſuis Cõmentariis tertii capituli libri Ruth, ſuper illis ſex menſuris hordei datis Ruth per Booz, inquit: Menſuras illas ſex fuiſſe ſignum, & pręfigurationem ſex benedictionum Dei: quæ futurę erant ſuper Regem Meſſiam naſciturum ex Ruth per Dauid, & genealogiam regiam ſm id, quod dicitur Eſaiæ capitulo vndecimo, vbi dicitur: Et requieſcet ſup eum ſpiritus domini: ſpiritus ſapientiæ, & intellectus: ſpiritus conſilii, & fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ, & pietatis: & repleuit eum ſpiritus timoris domini. Item ipſe Rabi ſalomon ſuper his verbis quinti capitis Micheæ: Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, inquit hũc eſſe Regem Meſſiam filium Dauid: vt etiam dictum fuit ſupra libro tertio, capitulo quarto. & ibidem Chaldaica æditio Ionathę habet: Ex te egredietur Meſſias. Pſalmo centeſimo trigeſimoprimo: Iurauit dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur: eum de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam &c. Item ſuperius libro quarto, capitulo decimoquinto, dixi Iudæos duos introduxiſſe Meſſias: quorum alterum ex Dauid Rege deſcenſurum aſſerunt: & ibidem dixi Rabinum Moyſem in ſuo Iudicum Codice pręcipuas omnes de Meſſia adduxiſſe ſententias: & demum cõcludere Meſſiam fore ex genere Dauid: nullamq; alterius Meſſiæ facere mẽtionem: & quãdo Hebræi de Meſſia loquuntur, ſemper ferè de Dauid, ſiue de Iudę ꝓgenie eum eſſe dicunt. Et vt etiam aliquid de nouo teſtamento ſubdatur, aduertat Chriſtianus, Apocalypſis capitulo quinto legitur: Et vidi librum in dextera Dei ſedentis ſuper thronum ſcriptum intus, & foris ſignatum ſigillis ſeptem: & vidi Angelum fortem pręd icãtem voce magna: Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius? & nemo poterat neq; in cœlo, neq; in terra, neq; ſubtus terram aperire librum, neq; reſpicere illum: & ego flebam multum: quoniam nemo dignus inuentus eſt aperire librum, ac videre eum: & vnus de ſenioribus dixit mihi: Ne fleueris: ecce vicit Leo de Tribu Iuda radix Dauid aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius, innuens: ſcilicet Meſſiam Regem.

¶ Quod autem Ieſus Chriſtus ex ſemine Dauid natus ſit, infradicendis conſtat teſtibus.

Lucas capitulo primo inquit: In menſe autẽ ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilęæ, cui nomen Nazareth ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph de domo Dauid, & nomen virginis Maria. item paulo inferius: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum: hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi dominus Deus ſedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. item ipſius Lucę capitulo ſecũdo: Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, & putabať filius Ioſeph, qui fuit Heli, continuans deſcribendo genealogiam Chriſti aſcendendo ſemper,

per, non ſolum vſq; ad Dauid Regẽ, ſed etiam vſq; ad Adam. Matthęi etiam capitulo primo: Liber generationis Ieſu Chriſti, incipiendo ab Abraam, & deſcendendo vſq; ad Ioſeph virum Marię, de qua natus eſt Chriſtus. Ioannis quoq; capitulo ſeptimo dicitur: Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilęa venit Chriſtus? nõne ſcriptura dicit: quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello, vbi erat Dauid venit Chriſtus? Sed diceret forte aliquis: Genealogia per Lucam, & Matthęum deſcripta, Ioſeph tãtum de ſtirpe Dauid fuiſſe demonſtrat, non autem Beatam Mariam: ſed cum Ioſeph non fuerit Ieſu Chriſti verus, & naturalis pater, ſed putatiuus tantum, ſm Lucam capitulo ſecundo, vt ſupra dixiſti: quomodo ergo ex genealogia antedictorum Euãgeliſtarum probatur, ꝙ Chriſtus ex ſemine, vel ſtirpe Dauid deſcenderit? Solutio. Numeri capitulo vltimo, ꝓhibetur mulieres Hebræas extra Tribum ſuam nuptui tradi poſſe: ſed quibus volunt de ſua Tribu tantum: ne cõmiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael de Tribu in Tribum. Stante igitur hoc mandato, cognita Tribu, & genealogia Ioſeph viri Mariæ, vt eiuſdẽ Tribus, & genealogię fuerit ipſa Beata Maria virgo neceſſe eſt. Sed Euangeliſtę ſcribunt Tribum Ioſeph fuiſſe Tribũ Iuda: de qua Tribu fuit & Dauid: ergo de eadẽ Tribu oportet fuiſſe glorioſam virginem: ex cuius puriſſimis ſanguinibus, cooperante ſpiritu ſancto, natus eſt Chriſtus Ieſus ſm carnem. Cum aũt ipſe Ieſus ex ſemine, vel ſtirpe Dauid deſcenderit, & ſic hęc quoq; conditio in ipſo Ieſu adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Obiectio

Solutio

¶ Quod Meſſias ante tẽpus deſtructionis ſecundi templi Hieroſolymitani naſci debebat. Cap. VIII.

Satis copioſe ſupra libro quinto proximo antecedente cap. xiii. ꝓbatum fuit, non ſolũ autoritate Aggęi Prophetę, ſed etiã Rab noſ Hebręoſ ſnia, & opinione, Meſſiam Regem ante ſecũdi templi deſtructionem naſci debuiſſe, vnde cum oĩbus cõſtet eum crucifixum fuiſſe, florentibus adhuc ciuitate, & templo, eum ante templi deſtructionem natum fuiſſe nemini dubiũ eſſe poteſt: adimpleta eſt igitur hæc alia conditio in ipſo Ieſu Chriſto, igitur ipſe verus fuit Meſſias. Hoc ipſum habet etiam in Bereſidraba apud Iudęos: vbi Rabi Samuel, qui in præſentiarum nominatur à Iudæis Nachmani, vbi dicitur ꝙ die qua diruit templum natus eſt Meſſias: & quęrit ipſe Rabi quomodo id probari poteſt: & ſibi ipſi reſpondet, dicens: habetur hoc Eſaię caplo vltimo: Anteq̃ parturiret, peperit: antequã veniret partus eius, peperit maſculum. in eadem enim hora, qua facta eſt templi deſtructio, exclamabat Iſrael, tanquam mulier parturiens, quemadmodum inſtruit Chaldęus textus: qui apud Hebręos dicit Targum, ſic interpretans: Antequam veniret ei anguſtia, & anteq̃ venirent ei dolores partus, reuelatus eſt Meſſiach. & ſequitur dicens: Nam tempore, quo templum cecidit, Helias perambulans audiuit vocem quandam dicentem: Templum ſanctum diruit. cogitabat enim ille ꝙ mũdum Deus deſtruere vellet: cumq; vlterius Helias ꝓficiſceretur, homines quoſdam inuenit arantes, quibus dixit: Mundo Deus natus eſt: & propterea decreuit templum deſtruere, igitur omnis labor veſter inanis eſt: tunc & altera vox ab eodem audita eſt: Sine eos facere, qa natus eſt Saluator Iſrael. Cum autem clarum ſit Chriſtum noſtrum ante diruptionem, ſiue deſtructionem templi ſeptuaginta annis extitiſſe, computatis quadragintaduobus annis, quibus poſt eius paſſionem durauit, igitur iſtorũ Rabinorum ſentẽtia hæc conditio in Chriſto verificata eſt.

¶ Quod Chriſtus Meſſias vngendus eſſet non oleo humano, vt cęteri Reges, & Pontifices, ſed paterno Spiritu. Caput. IX.

Quod Chriſtus quĩ, quantum eſt ad humanitatem aſſumptam, minor eſt patre, vngeret à Deo pre

paterno Spiritu,& diuina adimpleretur
gratia, Eſaias Propheta idoneus eſt te-
ſtis.c.xi.dicens:Et requieſcet ſuper eum
Spiritus domini:Spiritus ſapientię, & in
tellectus:Spiritus cõſilii,& fortitudinis:
Spiritus ſcientiæ, & pietatis &c. Quòd
autem hęc intelligãtur de Meſſia,ſupra
in hoc ipſo ſexto libr.capitulo ſeptimo,
& libro ſecundo,capitulo decimo,& lib.
quarto,capitulo vigeſimoprimo,manife
ſte patet per ea,quę ibi dicta ſunt. Vnde
Ioannis.c.i.de eo dicitur:Vidimus eum
quaſi vnigenitum à patre, plenum gra-
tiæ,& veritatis. Eſaias itidem ipſe.c.
lxi.hoc idem confirmat,his verbis:Spi-
ritus domini ſuper me,eo ꝙ vnxerit me:
ad annuntiandum manſuetis miſit me:
vt mederer contritis corde:& prædica-
rem captiuis indulgentiam:& clauſis ap
tionem:& prædicarem annum placabi-
lem domini. Annus placabilis domini ꝑ
dicatur,cum futura plebs fidelium veri-
tatis lumine illuſtranda prædicitur. Hęc
intelligenda eſſe de Meſſia Rege Salua-
tor noſter declarat Lucæ capitulo quar-
to,dicẽs:Quia impleta eſt ſcriptura hæc
in auribus veſtris. Iudæi ſimiliter expe-
ctant hæc, quæ hic promittuntur ſibi
adimpleri per Meſſiã, ſed temporaliter:
cum hæc ſpiritualiter intelligenda eſſe
admoneant nos hæc Prophetæ verba
paulo iſerius poſita:Propter hoc in ter-
ra ſua duplicia poſſidebunt:lætitia ſem-
piterna erit eis:lætitia ſempiterna i hoc
ſęculo eſſe non poteſt. Quo tamen non
obſtante: nonnulli hæc interpretantur
de proſperitate redeuntium de Babylo
nica captiuitate:ſed ea, quę diximus ſibi
obſtare cognoſcant:quia merces redeun
tium ab illa captiuitate non fuit dupla
reſpectu tẽporis præcedentis ipſam ca-
ptiuitatem:nec fuit eis lætitia ſempiter-
na; Eſaias quoque capitulo.xliiii.ad
hoc ipſum confirmandum,inquit:Effun
dam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum,
& bñdictionem meã ſup ſtirpem tuam.
Super ſemen tuum dixit:ideſt ſuper ho-
minem Chriſtum,qui ſm carnem deſcẽ
dit de ſemine Iacob,& ab inſtanti incar-
nationis ſuę fuit repletus Spiritu ſancto.

Et benedictionem meam ſuper ſtirpem
tuã:hoc eſt ſup Apoſtolos, aliosq; Chri-
ſti Diſcipulos,qui fuerunt Iudæi: ſuper
quos effuſa fuit diuina benedictio in
deſcenſu,& effuſione Spiritus ſancti ſu-
per eos in ſigno viſibili in die Penteco-
ſtes: vt Actuum capitulo ſecundo. Rabi
etiam Salomon in ſuis Cõmentariis in-
quit: Hæc omnia fore tẽpore Meſſiach:
quia Gentiles quamplurimi ad eum cõ-
fugient. Pſalmo etiam.xliiii. dicitur:Se-
des tua Deus in ſęculum ſęculi: virga di
rectionis,virga Regni tui. Dilexiſti iuſti-
tiam,& odiſti iniquitatem, propterea vn
xit te Deus Deus tuus oleo lætitię præ
conſortibus tuis &c. Loquitur hic Spiri-
tus ſanctus,qui eſt Deus, ad Meſſiam.i.
Chriſtum,qui eſt & ipſe Deus: & eum di
cit vnctum eſſe à Deo: vnxit enim eum
Deus Chriſtum inquantum hominẽ per
directionis,ſiue æquitatis virgam: hoc
eſt ſceptrum poteſtatis, eiuſq; Regnum
denuntiat. poſtea vero, ꝙ idem Deus à
Deo vnctus ſit,indicat:nõ quidem oleo
communi,ſicut cæteri Hebręorũ Reges,
& Pontifices,ſed oleo lætitię,quo myſti
ce demonſtratur Spiritus ſanctus, cuius
cœleſti infuſione,& virtute Chriſtus eſt
coronatus:Chriſtus enim Græce,Latine
vnctus dicitur.(Eſaias etiã capitulo qua
drageſimoſecundo,hoc idem teſtatur,di
cens:Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum:
electus meus,complacuit ſibi in illo ani
ma mea. Dedi ſpiritum meum ſuper eũ:
iudicium gentibus proferet. Quam lite-
ram Matthæus Apoſtolus, & Euangeli-
ſta capitulo duodecimo, ſui Euãgelii ad-
impletam fuiſſe in Chriſto aſſerit.) Et ſi
quis Hebręorum obiicere vellet, ꝙ hic
dicatur de Regno Salomonis, vel Aſſue
ri Regis,obſtant duo. Alterum,ꝙ neuter
eorum fuit Deus. Alterum vero,ꝙ neu-
ter eorum fuit Rex in ſæculum ſæculi.
ſed dicitur hic de Regno Chriſti. Poteſt
etiam dici,ꝙ hic exprimitur Chriſtus,tã
quam Deus vnctus,quia in humana na-
tura aſſumpta vnctus eſt plenitudine gra
tiæ. Exprimitur etiam hic Deus vngens
ipſum tãquam perſona diſtincta ab ipſo De trinitate.
vncto:quia ſcriptura ſacra de ipſo vngẽ
te loquitur,

te loquitur, tanquam de alia perſona. Et notãdum eſt inſuper, quòd ex parte Dei vngentis, duplicatur hoc nomen Deus, cum dixit: Vnxit te Deus Deus tuus, ad denotandum perſonam patris, & Spiritus ſancti. vnde ex hac litera patet perſonarum pluralitas in Deo, & diuinitas ipſius Chriſti: vt ſuperius etiam dixi libro ſecundo, capitulo decimoſeptimo.

¶ Quòd autẽ Ieſus Chriſtus Spiritum ſanctũ habuerit, infradicẽdis probatur teſtimoniis.

Lucas Euangeliſta capitulo tertio inquit: Factum eſt autem cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orãte apertum eſt cœlum, & deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum, & vox de cœlo facta eſt: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Item idem Lucas Actuum. c. x. & ſunt verba Beati Petri. Incipiens enim à Galilæa poſt baptiſmum, quod prædicauit Ioannes Ieſum à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo &c. Marci itidem capitulo primo, dicitur: Et factum eſt in diebus illis: venit Ieſus à Nazareth Galilęę, & baptizatus eſt à Ioãne in Iordane: & ſtatim aſcendens de aqua: vidit cœlos apertos, & Spiritũ ſanctum tanquam columbam deſcendentẽ, & manentem in ipſo: & vox facta eſt de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Ioannis quoque capitulo primo, dicitur: Et teſtimoniũ perhibuit Ioãnes dicens: Quia vidi Spiritum deſcendẽtem, quaſi columbam de cœlo, & mãſit ſuper eum, & ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritũ deſcendentem, & manẽtem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto: & ego vidi, & teſtimoniũ perhibui: quia hic eſt filius Dei. Item ipſe Ioannes ibidem: Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioãnes. Hic venit in teſtimoniũ, vt teſtimonium perhiberet de lumine: vt omnes crederent per illum &c. Cum autem hęc alia cõditio, quòd Ieſus noſter eſſet Spiritu ſancto vnctus, in ipſo Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias in lege, & Prophetis promiſſus.

¶ Quòd Meſſias Rex ex virgine naſciturus eſſet. Cap. X.

Ad hanc probãdam conditionem, ꝙ Meſſias Rex ex virgine naſci deberet, non eſt hoc in loco elaborandum, cum id ſuperius libro ſecundo multipliciter probatum ſit, & quidẽ idonee: ſolum reſtat, vt in hoc capite per Euangeliſtas noſtros oſtendatur hoc in ipſo Ieſu Chriſto adimpletum fuiſſe. Ait enim Lucas capitulo primo: Dixit autem Maria ad Angelũ: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum nõ cognoſco? & reſpõdens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: ideoq; & quod naſcetᷓ ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Mattheus quoq; capitulo prĩo, ait: Ecce Angelus domini apparuit ĩ ſomnis Ioſeph, dicens: Ioſeph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Ex quibus Euangeliſtarum dictis, immo verius Angelicis cõſtat Ieſum Chriſtum non ex carnali copula fuiſſe genitum, ſicut cæteri homines, ſed diuinitus ex Spiritu ſancto: & per conſequens ex virgine. Cum autem hęc alia cõditio in ipſo Ieſu adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd tempore Meſſię pax ſuper terram eſſe debebat. Cap. XI.

Pacem in terris futuram fuiſſe adueniente Meſſia Rege his probatur Vaticiniis. Eſaias capitulo ſecũdo, ad hanc probandam cõditionem ſic inquit: Et conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: nõ leuabit gens contra gentem gladiũ, nec exercebuntur vltra ad prelium. in hoc nempe capite ab eius initio, vſq; ad illa verba: Proieciſti enim populum tuum domus Iacob, tam Hebręi, quàm Chriſtiani de Meſſia, & de eius geſtis, & aliis cõditionibus eius tempore adimplendis contineri, & contractari vnanimiter fatentur, & firmiter tenent, contrario ta-

Digitized by Google

men modo. Chriſtiani nãq; iamdiu hæc in Ieſu Chriſto adimpleta fuiſſe aſſerũt, quia eum verum Meſſiam fuiſſe teſtantur: Iudęi vero, qui Ieſum negant fuiſſe Meſſiam, & propterea eum venturum expectant, hæc eo aduenienle adimplẽda eſſe arbitrantur. Qua ſtante diuerſitate, Vaticinio huic diuerſus attribuitur intellectus. Vtraque enim pars huius Vaticinii ſententiam in fauorem ſuæ opinionis trahere nititur: ſed quicquid ſit, ſufficit nobis, quòd hoc in loco de ambarũ partium communi cõcordia, de Meſſia, & conditionibus eius tempore contingentibus mentio fiat, & ſermo. Cum autem Propheta prædicat, & annuntiet inſtrumenta bellica cõuertenda eſſe in inſtrumenta ad agriculturam conuenientia, & opportuna: & quòd gens non leuabit gladium contra gentem, nec exercerentur vltra ad prælium: nõne pacem vniuerſalem, & multo tempore duraturam Meſſię temporibus futuram annuntiat? Veroſimile enim eſt, quòd ex pacis diuturnitate inſtrumenta bellica in agriculturæ inſtrumenta conflentur, & conuertantur. Micheas etiam capitulo quarto, hoc idem futurum denũtiat, his verbis: Et concident gladios ſuos in vomeres, & haſtas ſuas in ligones: non ſumet gens aduerſus gentem gladium, & non diſcent vltra belligerare: & ſedebit vir ſubtus vineam ſuam, & ſubtus ficũ ſuam, & non erit qui deterreat, quia os domini exercituum locutum eſt. Hoc etiam quartum capitulũ Micheæ tam ab Hebręis, quàm à Chriſtianis, ab ipſius exordio, vſque ad illa verba: Nunc quare mœrore contraheris, de Meſſia, & de contingentibus eius tempore interpretatur. verba autem ſuperius poſita, cũ in ea parte ſint deſcripta, quę ẽt ſm Hebræos de ipſo Meſſia interpretari diximus: & ex ipſis verbis tempus pacis, & magnę ſecuritatis manifeſte oſtendatur, igitur negari non poteſt, quin Meſſiæ tẽpore pax futura eſſet, horum duorũ Prophetarum tam conformi, immo concordi teſtimonio. Notãdum tamen eſt, quòd Hebræi multipliciter opponentes ante dictorum duorum Vatum Oraculis contra Chriſtianos arguunt, vt euadant, & veritatem ſubuertant: vt infra libro ſeptimo, capitulo quinto arguetur, & etiã refelletur, & ſoluetur. Zacharias inſuper capitulo tertio, i calce ipſius capitis, hoc idem confirmans, inquit: In die illa, dicit dominus exercituũ: Vocabit vir amicum ſuum ſubter vineam, & ſubter ficũ. hoc etiam in loco tam apud Iudæos, q̃ apud Chriſtianos conſtat mentionẽ fieri de Meſſia, & de ſuis conditionibus. Vnde Propheta per huiuſmodi actus: ꝙ vir vocabit amicum ſuum ſubter vineam, & ſubter ficum, ſignificare, & demonſtrare voluit ſecuritatem, & tranquillitatem maximam tempore Meſſiæ Regis futuram eſſe, omni prorſus belli, ſiue latrũculorum ſuſpitione remota. Quod verum eſſe comprobatur tertio Regum, capitulo quarto, vbi ſcriptura volẽs oſtẽdere Regnum Salomonis fuiſſe in pace, & tranquillitate quammaxima, inquit: Ipſe enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen, quaſi à Tapſa vſque ad Gazam, & cunctos Reges illarũ regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu: habitabatq; Iuda, & Iſrael abſq; timore vllo, vnuſquiſq; ſub vite ſua, & ſub ficu ſua à Dam vſq; Berſabeę cunctis diebus Salomonis. Eſaias ẽt capitulo nono, hoc idem annuntiat, dicens: Et vocabitur nomen eius: ſcilicet Meſſię. de quo loquitur ibi ipſe Propheta. & ſequitur: Admirabilis, Cõſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis &c. Ecce Principem pacis vocat eum. Pſalmo prętерea .lxxi. ſic habetur: Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis. hoc etiam ipſum Thalmũdiſtę approbant. Nam Rabi Ioſue Galilęus in Prologo lamentationis magnæ Hieremię, inquit: Nomẽ Meſſię pax eſt. Scriptum eſt enim Pater futuri ſęculi, Princeps pacis &c. vt Eſaię capitulo nono. Quę verba Eſaiæ tranſlatio Chaldaica ſic interpretatur, & declarat: Infans natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis,

&ſuſcipiet

& ſuſcipiet legem ſupra ſe ad ſeruādum eam, & vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, permanēs in ſęcula ſęculorum Meſſiach: ab ipſo pax multiplicabitur in diebus noſtris. Ex quibus omnibus aperte conſtat pacē futuram fuiſſe tempore Meſſię Regis.

Quòd autē tempore Ieſu Chriſti pax fuerit, infradicendis probatur teſtimoniis.

Lucæ nempe capitulo ſecundo ſcribitur: Factū eſt autem in diebus illis: exiit ædictum à Cęſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis &c. & magis infra dicitur: Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militię cœleſtis laudantiū, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hominib' bonæ volūtatis &c. Ex quibus Lucæ verbis dubium nobis oriri videtur: vtrum huiuſmodi pax tēporalis, an ſpiritualis intelligi debeat. Nam ex primis Lucę verbis, quibus mandatur vt vniuerſus deſcribatur orbis, tēporalis pax deſignatur: ex vltimis autē, licet in terra prænuntiari videatur, propter illas duas dictiones, In terra, & Hominibus: tamen ob illas alias duas: Bonæ voluntatis, ſpiritualis pax eſſe cognoſcitur: ſed puto Euangeliſtam vtranque oſtendere voluiſſe, cum vtraque verificari poſſit. Et primo tēporalis pax fuit tempore Aug. Cæſaris Octauiani ſecundi Romanorum Imperatoris: quo regnante natus eſt Chriſtus Ieſus ſm carnem, anno Imperii ipſius Octauiani quadrageſimoſecundo inchoante: ſed pax ipſa non inchoauit tempore ſublimationis ipſius Octauiani: ſed poſt multos annos, & debellatis prius occiſoribus Iulii Cæſaris anteceſſoris ſui, cuius ipſe Octauianus filius fuit adoptiuus: necnon nepos ex ſorore: vnde orbis deſcriptionē fieri debere non potuit mandare, niſi fugatis prius hoſtibus, & pacato Regno: quod, vt facilius faceret, Regnum inter ſe, & Marcumantonium, qui eo tempore, quo Iulius Cęſar in ſenatu vulneribus confoſſus fuit vigintitribus, conſulatus regebat magiſtratum, ac Lepidū, eo ipſo tempore equitum magiſtrum ſic partiti ſunt: vt Marcoantonio Aſia, Lepido Africa, & Octauiano Europa cederet in partem. Sed Octauianus, coacto priuate viuere Lepido, & ſuperato apud Acciū montem Marcoantonio, totius Romani Imperii regimen ſolus obtinuit. Poſtea vero nonnullos alios motus bellicos tā ciuiles, quàm hoſtiles diuerſis in locis ditionis Romani Imperii adhuc vigentes, & infeſtantes, profligauit, & debellauit, ac omnino ſopiuit. Ex quo effectum eſt, vt pacato vndique omni ſuo Regno, in pace quieuerit, templumq; Iani tertio clauſerit. Tertio dixi: quoniam ab Vrbe condita vſque ad tempora ipſius Octauiani bis tantum clauſum fuerat. Primo nanque à Numa Pompilio, per quē etiam conſtructum fuerat. Secundo, poſt bellum Punicum Tito Manlio conſule. Tertio, poſt bellum Acciacum ab Auguſto, pace mari, terraq; parta. Quod verum fuiſſe Titi Liuii Patauini, & Suetonii hiſtoricorum illuſtrium auctoritate probatur. In imbreuiatura enim libri centeſimi trigeſimitertii ipſius Liuii ſic de Octauiano narratur: In Vrbem reuerſus tres triumphos egit. Vnum ex Illyrico. Alterum ex Acciaca victoria. Tertium ex Cleopatra, impoſito fine ciuilibus bellis. Altero ex trigeſimo anno Marcus Lepidus, qui Lepidi triumuiri fuerat filius, coniuratione contra Cæſarem facta, bellum molliens oppreſſus, & occiſus eſt. & in imbreuiatura ſequentis proxime libri de eodem Auguſto, ſic dicitur: Caius Cæſar rebus compoſitis, & omnibus prouinciis in certam formam redactis, Auguſtus quoque cognominatus eſt: & menſis Sextilis in honorem eius appellatus eſt. Suetonius inſuper in Auguſto ſic ſcribit: Indos etiam, ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam, populiq; Romani vltro per legatos petendā: Parthi quoq;, & Armeniani vindicanti facile ceſſerūt:

Digitized by Google

& ſigna militaria, quę Marco Craſſo, & Marcoantonio ademerant repoſcenti, reddiderunt: obſideſq; inſuper obtulerunt. Deniq; pluribus quondam de Regno concertantibus, non niſi ab ipſo electum comprobauerunt. & ſequitur Suetonius ibidem de eodem: Ianum Quirinũ ſemel, atq; iterum à cõdita vrbe ante memoriam ſuam clauſum in multo breuiore temporis ſpatio, terra, mariq; pace parta interclufit: bis ouans ingreſſus eſt vrbem poſt Philippenſe: & rurſus poſt Siculum curule triumphos tres egit, Dalmaticum, Acciacum, Alexandrinum continuo triduo. hæc ille. Iſtud nanq; templum Iani clauſum pacem, apertum autem bellum indicabat. de quo Virgilius Maro in primo Aeneidos ſic inquit: Aſpera tum poſitis miteſcent ſęcula bellis Cana fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt: dirę ferro compagibus arctis Claudẽtur belli portæ: furor impius intus Sęua ſedens ſuper arma: & centum vinctus ahenis Poſt tergum nodis fremet horridus ore cruento. Et licet Virgilius Iouem ſic Veneri promiſiſſe finxerit: tamen in Octauiani laudem, & gloriam Iani templum ipſius Octauiani tempore clauſum fuiſſe dixit: cum ipſe Virgilius Octauiani tempore fuerit, & huiuſmodi templum clauſum viderit. Veraciter igitur Octauiani Cæſaris tempore poſt antedicta bella vniuerſalis pax fuit per totũ Romanũ Imperium, ſtabilito vndiq; Regno ſuo: quod ex præmemorata templi clauſura minime negari poteſt. Vniuerſum igitur orbem deſcribi mandauit Auguſtus pace terra, mariq; iam parta, duabus forte de cauſis. Altera, vt omnes profiterentur eſſe ſuo ſubiectos impio. Altera vero, vt quantam pecuniæ quantitatem ex ſubditorum tributis poſſet ſingulis annis percipere, certior fieret. Sed ſiue à caſu acciderit, ſiue potius Omnipotentis Dei nutu, & voluntate fuerit: cum Apoſtolus Paulus dixerit ad Galatas capitulo quarto: In plenitudine temporis, dum ipſa fieret deſcriptio, natus eſt ipſe Saluator noſter anno quadrageſimoſecundo Imperii ipſius Octauiani in initio ipſius anni, computatis illis duodecim annis, quibus ipſe in triumuiratu cum Marco antonio, & Marco Lepido imperauit. Cum autem deinde regnaſſet vſq; ad quinquagintaſex annos in totum, mortem cum vita commutauit: & ei ſucceſſit Tiberius Cæſar: qui vigintitribus annis imperauit in pace: quæ pax cõtinue perſeuerauit vſq; ad quintum annum Neronis: quo tempore Veſpaſianus contra Iudæos miſſus fuit ad debellandum eos. Ex prædictis igitur conſtat, tempore domini noſtri Ieſu Chriſti, temporalem pacem fuiſſe in terris: & quidem per ſeptuaginta annos, & vltra.

Quod ſpiritualis etiam pax tẽpore Saluatoris noſtri viguerit ĩ terris: & maxime inter homines bonæ voluntatis: vt in Hymno continetur Angelico, plurimis oſtenditur argumentis: & imprimis ex cœleſtium Angelorum annuntiatione: vt Lucę capitulo ſecundo: Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militię cœleſtis, laudantium, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis &c. Mandauit inſuper dominus Diſcipulis ſuis: vt ſeinuicem diligerent: vt inter eos pax vigeret: vt Ioannis capitulo decimotertio, dicẽs: Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem: ſicut dilexi vos: vt & vos diligatis inuicem: in hoc cognoſcent oẽs: quia Diſcipuli mei eſtis: ſi dilectionem habueritis adinuicem. & iterum eiuſdem Ioannis capitulo decimoquarto, ſuis inquit Diſcipulis: Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat do vobis. & iterum capitulo decimoquinto, inquit: Hoc eſt præceptum meum: vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. item Matthęi capitulo quĩto, mandat inimicos diligi, & alia plura dat documenta, vt perfecti ſint.

¶ Si diligenter inſpicimus, quadruplex bellum abſtulit Chriſtus, & quadruplicem attulit pacem.

Erat enim bellum inter Deum, & hoĩes ꝓpter ꝑcepti trãſgreſſionem. item inter Angelos,

Angelos, & homines propter Adæ, & Euæ eiectionem. item inter homines, & homines propter diuerſarũ legum æmulationem. item inter carnem, & ſpiritum propter mutuam alterationem. Primo enim ſpiritus corrupit carnem, & nunc caro corrumpit ſpiritum. Venit ergo filius Dei, & ſatiſfecit patri pro homine factus obediẽs vſq; ad mortem: vt Apoſt. ad Philip. cap. ii. & ſic facta eſt pax inter Deum, & homines. de qua dicitur Eſaiæ cap. xxvii. Faciet mihi pacem: pacem faciet mihi: & ſm hoc dicitur mediator Dei, & hominum. i. Timo. c. ii. Bellum inter Angelos, & homines abſtulit: quia de ipſis hominibus ruinã reparauit Angelicam: quod ipſi rogant in Pſalmo quinquageſimo: Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion: vt ædicentur muri Hieruſalem. De hac pace ait Eſaias. c. lvii. Veniat pax, requieſcat ĩ cubili ſuo. item in eodem: Creaui fructum labiorũ pacem cum eo, qui prope eſt. i. Angelo: & pacem ei, qui large. i. homini, dicit dominus: & ſm hoc dicitur Salomon. i. pacificus. item bellũ inter homines, & homines pacificauit: quia omnes in vnam eccleſiam in vnitate fidei conuocauit: vt Ioan. c. x. Alias oues habeo quę nõ ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor. & Apoſtolus ad Epheſ. c. ii. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtrãq; vnum: & ſm hoc dicitur lapis angularis: vt Eſaię. c. xxxviii. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem. item bellum, quod eſt inter ſpiritum, & carnem pacificauit in ſeipſo, vtrunq; concorditer in ſe aſſumens, & pacifice gerẽs: vnde in Pſal. Simul in vnum, diues, & pauper. i. ſpiritus, & caro in Chriſto ſunt concordes. & Pſalmo : Etiam in pace factus eſt locus eius. & ad Epheſ. c. ii. Medium parietem macerię ſoluẽs inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans: vt condat duos. i. ſpiritum, & carnem in ſemetipſum in vnum hominem faciens pacem: & ſm hoc dicitur Emanuel: vt Eſaię. c. vii. Hoc tamen bellum quod in ſe penitus extinxit, à nobis penitus non abſtulit: ſed tantum compeſcuit, nobis relinquens motus carnis, vt in eis exerceamur, & noſtram experiamur debilitatẽ. vnde Iudicum capitulo. iii. dicitur: Hæ ſunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem: & ſic dicitur Chriſtus auferens bella vſque ad finem terrę, quia ad omnes ſe extẽdit iſta pax, qui eam recipere voluerint. Et ideo ſimpliciter dixerunt Angeli: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ex quibus omnibus in hoc capite contentis, liquido conſtat, pacem futuram fuiſſe Meſſię temporibus, atq; conditionem ipſam in Ieſu Chriſto adimpletam fuiſſe. Igitur ipſum verum fuiſſe Meſſiam fatendum eſt. Itẽ Eſaię capitulo nono dicitur: Multiplicabitur eius Imperium, & pacis non erit finis. in quibus ſempiternam pacem deſignauit, quę niſi in cœleſti patria poteſt eſſe.

¶ Quod Meſſias Rex in Bethleem naſceretur. Cap. XII.

MEſſiam Regem in Bethleem Iuda naſci debuiſſe, infradicẽdis probatur diuinorum Prophetarum Vaticiniis: & in primis Micheas capitulo. v. ait: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus ab initio à diebꝰ æternitatis: hoc Micheę Vaticinium de Meſſia Rege intelligendum eſſe ſuperius libro tertio, capitulo quarto, & Rabi Salomonis, & Chaldaicę æditionis Ionathæ auctoritate probatũ eſt. Locus iſte, quem Propheta Bethleem denominat, vocatus eſt, primo Ephrata: nam Caleb filius Eſdrõ mortua vxore ſua Azuba, alteram duxit vxorem nomine Ephrata, à qua locus ille nomen accepit: poſtea vero ob ſegetũ fertilitatem ibidem affluentem poſt multam famem, quę tempore Elimelech acciderat, hic locus Bethleem eſt appellatꝰ: hoc eſt domicilium panis: hinc Tribus regia fuit: hinc oriundus Dauid: quod verificatur per id, quod dicitur prio Regum, capitulo decimoſexto: Dauid autẽ erat filius viri Ephratęi: ideo inquit dominus ad Samuel: Imple cornu tuũ oleo,

Digitized by Google

& veni; vt mittam te ad Iſai Bethleemitem. & iterum ibi magis infra: Ecce vidi filium Iſai Bethleemitem ſcientem Pſallere. &.c.xvii. ipſe Dauid à Saule interrogatus, cuius ſit filius, vel de qua eſſet ꝓgenie, ait: Filius ſerui tui Iſai Bethleemitæ ego ſum. Abbachuch inſuper capitulo.iii. in ſuo Cantico hoc ipſum volēs ſignificare, inquit: Deus ab Auſtro veniet: in quibus verbis Meſſiam in Bethleem naſciturum prędixit: eo ꝙ locus ille. ſ. Bethleem, ſit verſus Meridiem reſpectu ſitus ciuitatis Hieroſolymę: vt inquit Beatus Hieronymus ſuper Pſalmo .cvi. Thalmudiſtarum etiam auctoritate hoc idem ꝓbatur: nam Rabi Samuel Nachmani (ſiue Barnahamā) in Bereſid raba, quando Helias audiuit vocem illā: Sine illos facere, quia natus eſt Saluator Iſrael. & cum reſpondiſſet ille Rabi: Vbi natus eſt? vox illa inquit: In Bethleem Iuda: vt ſupra copioſius dixi libro quinto, capitulo decimotertio. & de illo Arabo, qui videns Iudæum arantem, dixit ei natum eſſe Meſſiam in Bethleē. & infra in hoc eodem libro ſexto, capitulo ſeptuageſimo, auctoritate Rabi Abba probatur. & ſupra libro quinto, capitulo.ix. qui dum eſſet in ludo literario audiuit vocem clamātem: Abba Abba: qui reſpōdens ait: Cuius eſt hęc vox? reſpōdit: Ego ſum Helias Propheta &c. & ſequitur. ait Rabi Abba vbi naſcetur? (ſcilicet Meſſiach) reſpondit Helias: Prope ſepulchrum Rachel, quod erat penes Bethleem &c. Sibylla quoqꝫ Tiburtina nomine Albunea: quę Tiburi colebatur vt Dea iuxta ripam amnis Anienis: & cuius ſimulachrum in gurgite inuentum, librum tenebat in manu: cuius hæc ſunt verba: Naſcetur Chriſtus in Bethleem: & annuntiabitur in Nazareth regnante Tauro pacifico fundatore quietis. O` felix illa mater, cuius vbera illū lactabunt. hæc illa. Illud autem, Regnante Tauro fundatore quietis, innuit Octauianū Auguſtum: qui (vt fertur) habebat Taurum pro iſigni, & multis annis in magna pace mundum rexit. Quo regnante natus eſt Chriſtus ex glorioſa virgine: vt ſupra dixi.c.xi. pręſentis libri ſexti. Et nota illa verba: O` felix illa mater, cuius vbera illum lactabūt. Cui dicto perpulchrè quadrant verba Beatæ Marcellinę, quæ fuit pediſſequa ſanctæ Marthæ. exclamauit enim dicens Saluatori noſtro: Beatus vēter, qui te portauit: & vbera, quæ ſuxiſti: vt Lucę capitulo vndecimo, publicis his probationibus conſtat, Meſſiam in Bethleem naſci debuiſſe.

¶ Quòd autē Ieſus Chriſtus in Bethleē natus fuerit infraſcriptis probatur teſtibus.

Matthęus capitulo ſecūdo: Cū natus eſſet Ieſus in Bethleem in diebus Herodis Regis. & ibidem magis infra: Audiēs autem Herodes Rex turbatus eſt, & oīs Hieroſolyma cum illo: & congregans omnes Principes ſacerdotum, & ſcribas populi ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur: at illi dixerunt ei: In Bethleē Iudæ. ſic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethleem terra Iuda nequaq̄ minima es in Principib⁹ Iuda: ex te eni exiet Dux, qui regat populum meū Iſrael: quod maximum eſt teſtimonium contra peruicaces Iudæos: cū ſui Principes ſacerdotum, & ſcribę ad ſui Regis ſciſcitationem hanc propalauerint veritatem. Lucę etiam capitulo.ii. dicitur: Aſcendit autem & Ioſeph à Galilęa ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem: eo ꝙ eſſet de domo, & familia Dauid: vt profiteretur cū Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Factum eſt autem, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret, & peperit filium ſuum primogenitum &c. Ioannes quoque capitulo ſeptimo, ait: Quidam autē dicebant: Nūquid à Galilæa venit Chriſtus? Nōne ſcriptura dicit: Quia ex ſemine Dauid: & de Bethleem caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Beatus Leo in Sermone: Naſcens igitur dominus Ieſus Chriſtus homo verus, qui nūquam deſtitit eſſe verus Deus, nouę creaturæ in ſe fecit exordium: & in ortus ſui forma dedit humano generi ſpirituale principium

Supra hoc lib. cap.iiii.

Digitized by Google

principium: vt ad carnalis generatio-nis abolenda contagia eſſet regeneran-dis origo ſine ſemine criminis. de qui-bus dicitur: Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Quę hoc ſacramentũ mẽs cõprehende-re, quæ hanc gratiam valeat lingua nar rare? Redit in innocentiam iniquitas, & in nouitatem vetuſtas, in adoptionẽ veniunt alieni, & in hæreditatem ingre diuntur extranei: de impiis, iuſti: de auaris, benigni: de incontinentibus, caſti: de terrenis, incipiunt eſſe cœle-ſtes. Quę autem eſt iſta mutatio, niſi de-xterę excelſi? quoniam filius Dei venit ſoluere opera Diaboli: & ita ſe nobis, nosq; inſeruit ſibi: vt Dei ad humana deſcenſio, fieret hominis ad diuina pro-uectio &c. Ex hac igitur alia conditio ne, quod Chriſtus ĩ Bethleem natus ſit, & ſic quod hæc etiam conditio in ipſo adimpleta ſit, ↄſtat aperte, ipſum Ieſum, verum fuiſſe Meſſiam in lege, & Prophe tis promiſſum.

¶ Quod in Chriſti natiuitate: hoc eſt Meſſiæ, noua ſtella apparere deberet. Caput. XIII.

Nouam ſtellã in Meſſiæ Regis na-tiuitate apparere debuiſſe infradi cendis diuinorum Vatum edoce-mur Oraculis. & in primis. Aggæus Propheta, capitulo ſecundo, hanc indi-cat veritatem, dicens: Adhuc vnum mo-dicum eſt: & ego commouebo cœlum, & terram, & aridam: & mouebo omnes gentes: & veniet deſideratus cunctis gentibus &c. Ex his nempe verbis: licet de ſtella nulla fiat mẽtio: tamen magnus ex eis in cœlo, & in terra, ac in genti-bus motus in Meſſię natiuitate futurus prædicitur: intelligendo tamen largè motum pro quacunque innouatione: prout ſuperius dictum fuit libro quinto, capitulo ſecundo, in hoc eodem Aggæi capite. Eſaiæ capitulo ſexageſimo: Am bulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. & ſuperius dixe-rat: Super te autem orietur dominus, & gloria eius in te videbitur. & magis in-fra dicitur de Magis ibidem, vt in ſequn-ti proximo capitulo dicetur. Idem ca-pitulo eodem: Lętare filia Sion Hieruſa-lem, quia veniet lumen tuum, & gloria domini ſuper te orta eſt: quia ecce tene-brę operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur lux, & gloria do-mini in te videbitur: & ambulabunt gẽ-tes in lumine tuo, & Reges in ſplendo-re ortus tui &c. Balaam quoque filius Beor Numeri capitulo vigeſimoquarto, nouam ſtellam naſcituram fuiſſe prædi-xit his verbis: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus eſt oculus: dixit auditor ſermonum Dei, qui nouit doctrinam altiſſimi, & viſiones Omni-potentis videt: qui cadens apertos ha-bet oculos: videbo eum, ſed non modo: intuebor illum, ſed non prope: orietur ſtella ex Iacob: & conſurget virga de Iſrael: & percutiet Duces Moab &c. licet Balaam non eſſet Dei Propheta: ſed ario lus idolatra: & per Dęmonum, & nõ per Omnipotentis Dei medium ſuam inqui reret diuinationem: & licet ipſe: vt po-pulo Dei malediceret vocatus eſſet: ta-men, quia ab ipſo Deo vero monitus fuerat: ne illi malediceret populo: quo-niam ab ipſo Deo benedictus fuerat: & propterea nuntiis Balaach reſpõderat: Si dederit mihi Balaach plenam do-mum ſuam argenti, & auri non potero immutare verbum domini Dei mei: vt vel plus, vel minus loquar: vt Numeri vigeſimo ſecundo, & vigeſimotertio ca-pitulis: nihil tamen aduerſi contra ip-ſum populum prædixit: immo in eius bonum, & proſperitatem præter in-tentionem Balaach, qui eum vocaue-rat ad maledicendum ipſi populo, ſum-mo Deo ſic volente, & iubente, vt ibi-dem dicitur: quod Deus ipſe confir-mat, Ioſue capitulo vltimo, dicens: Surrexit autem Balaach filius Sephor Rex Moab, & pugnauit contra Iſrae-lem, miſitq;, & vocauit Balaam filium Beor, vt malediceret vobis: & ego no-lui audire eum: ſed è contrario per

Digitized by Google

illum benedixi vobis: & liberaui vos de manu eius. Item Deuteronomii capitulo xxiii. Moyſes hoc ipſum approbat. Ideo omnia per Balaam hic prædicta, & annuntiata à vero Deo proceſſerunt: & eis non minor eſt adhibenda fides, quàm diuinis Prophetis. Prophetat enim Balaam hoc in loco de tempore Meſſię Regis: quod tempus eſt nouiſſimorum dierum huius mundi. vltra enim eos dies non eſt, niſi aliud ſęculum, vt omnes doctores tam Chriſtiani, quàm Hebręi cõmuniter tenent. Quòd autem hoc in loco dicat de Meſſia, teſtis eſt Rabi Moyſes Gerūdenſis, qui ſic in ſuis ſuper hoc capitulo Cõmentariis inquit: Quia Meſſiach diſperſos Iſrael ab extremis terræ vſq; ad extremum congregaturus eſt: & iccirco eum aſſimilat ſtellæ, quæ tranſit per firmamētum à ſummo cœlo: de quo dixit etiam Daniel: Ecce in nubibus cœli ſicut filius hominis veniebat. hæc ille Rabi. Iacto ergo hoc fundamento, ꝙ hęc intelligantur de Meſſia Rege, prout ab omnibus communiter tenetur, excepto tamen Rabi Salomone, de quo infra dicetur. Cum in hoc ipſo Meſſiæ tempore myſteria ſua, quę à ſęculis clauſa, & abſcondita fuerant, adimplenda eſſent, & manifeſtanda: ideo dixit Balaam: Qui nouit doctrinam altiſſimi? quaſi dicat: Nemo ſcit iſta, quę dicturus ſum, niſi qui nouit doctrinam altiſſimi: hoc eſt ſecreta Dei. & ſequitur: Videbo eū: ſcilicet Chriſtum in carne, ſed nō modo: propter magnam temporis diſtantiam ab ætate Balaam vſq; ad Chriſti aduentum: ideo eū non vidit in perſona propria, ſed in poſteris ſuis: hoc eſt: ꝙ poſteri ſui viderunt eum: nam Magi, qui ab Oriente ad adorandum Chriſtum natum venerunt, de ſtirpe huius Balaam fuiſſe dicuntur. Sed non prope: cum Chriſti natiuitas ꝑ magnum temporis ſpatium ab eo diſtaret. Conſequenter etiam oſtenditur ſignum antedicti aduentus, cum dicitur: Orietur ſtella: quia in natiuitate Chriſti apparuit ſtella, quę Magos ab Oriēte, ſiue ab Oriētalibus partibus ad Chriſtum natum perduxit: ipſi enim Magi ex iſto Balaā Oraculo excitati, & pręmoniti ad nouę ſtellę ortum Chriſtum natum eſſe cognouerunt: & ad eum adorandum venerunt. Et quoniam hic agitur de ſtella tantum: ideo dicimus: ꝙ licet Rabi Moyſes Gerundenſis dicat Balaam voluiſſe aſſimilare Meſſiam cuidam ſtellæ, quę tranſit per firmamentum, vt ſupra dictum eſt: tamen in Chriſti natiuitate noua ſtella veraciter apparuit: quod & fatetur Rabi Salomon in ſuis huius loci Commentariis: licet hanc natiuitatem non Chriſto, ſed Dauid Regi attribuat: per quam ſtellam ipſe Rabi intelligi vult aliquàm ſpecialem conſtellationem deſignantē Dauid Regis ortum: ſed cuiuſmodi fuerit illa conſtellatio nō expreſſit: quod nec in libris Regum: nec Paralipomenon: nec etiā in Ioſepho hiſtoriographo Hebræo inuenitur: ex quo conſtat eum male ſenſiſſe: ꝙ hic dicatur de natiuitate Dauid: cum ipſe cunctis filiis Iſai in natiuitate, & in pueritia minimus, & deſpicabilior: hoc ē magis neglectus fuerit: ſed poſtea ab Omnipotenti Deo fuit ſublimatus. Sed hoc dixit, neſciens cui hanc poſſet attribuere natiuitatem ex tam magno ſigno indicatam. Et quoniā multæ, & variæ ſunt de hac ſtella opiniones, cuiuſmodi ſcilicet fuerit, ideo illis omiſſis, ne tempus inaniter conſummamus, nōnulla tantum noſtrorum doctorum, & maxime ſanctorum huic propoſito conuenientia ſubiungemus. Beatus Auguſtinus in Sermone de Epiphania: Paſtorib⁹ Angeli, Magis ſtella Chriſtum demonſtrat: vtriſq; lingua cœlorum: quia lingua iā ceſſauerat Prophetarum. Beatus Gregorius in Homelia: Quærendum nobis eſt, quidnam ſit Redemptore nato, paſtoribus in Iudęa Angelus apparuit, atq; ad adorandum hunc ab Oriēte Magos, non Angelus, ſed ſtella perduxit. Quia videlicet Iudæis, tanquam ratione vtentibus rationale animal: id eſt Angelus ꝑdicare debuit. Gentiles vero, qui vti ratione neſciebant, ad cognoſcendū Deū non per vocem, ſed per ſigna perducuntur. Idem etiā Beatus Gregorius in Sermone: Quamuis autem diuinę dignationis

tionis eſſet hoc munus: vt cognoſcibilis gentibus fieret natiuitas Saluatoris: ad intelligendum tamẽ miraculum ſignum potuere Magi etiam de antiquis Balaam pręnuntiationibus commoueri: ſcientes olim eſſe prędictum, & celebri memoria diffamatum: Orietur ſtella ex Iacob &c. Item idem in Homelia: Sed iter hoc ſciẽdum eſt, ꝙ Priſcilianiſtæ hæretici naſci vnumquenq; hominem ſub conſtitutionibus ſtellarum putant: & hoc in adiutorium ſui erroris aſſumunt, ꝙ noua ſtella exiit, cum dominus in carne apparuit: cuius fuiſſe fatum eãdem, quę apparuit, ſtellã putant. Sed ſi Euangelii verba penſamus, qbus de eadem ſtella dicit: Vſq; dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer: dum non puer ad ſtellam, ſed ſtella ad puerum cucurrit (ſi dici liceat) non ſtella fatum pueri, ſed fatum ſtellę is, qui apparuit puer fuit. Sed abſit hoc à fideliũ cordibus: vt eſſe aliquid fatum dicant. Vitã quippe hominum ſolus hanc conditor, qui creauit, adminiſtrat: neq; enim ꝓpter ſtellas homo, ſed ſtellę ꝓpter hominem factę ſunt: & ſi ſtella fatum hominis dicitur, ipſis ſuis miniſteriis ſubeſſe homo perhibetur. Certe cum Iacob de vtero egrediens prioris fratris plantam teneret manu, prior perfecte nequaq̃ egredi potuit, niſi & ſubſequens inchoaſſet: & tamen cum vno tempore, eodemq; momento vtrunq; mater fuderit, non vna vtriuſq; vitæ æqualitas fuit. Sed ad hæc ſolent Mathematici reſpondere: quia virtus conſtellationis in ictu puncti eſt: quibus è conuerſo nos dicimus: quia magna eſt mora natiuitatis. Si igitur in ictu puncti conſtellatio permutatur, neceſſe iam erit: vt tot dicant fata, quot ſunt membra naſcentium. Fateri etiam Mathematici ſolent, ꝙ quiſq; Aquarii ſigno naſcitur, in hac vita piſcatoris miniſterium ſortitur: piſcatores autem (vt fertur) Gętulia non habet: quis igitur dicat: ꝙ nemo illic in ſtella Aquarii naſcitur: vbi piſcator omnino non habetur? Rurſum quos naſci ſigno Librę aſſerunt, trapezitas futuros dicunt: & trapezitas multarum gentium prouincię ignorant: fateantur ergo neceſſe eſt: aut hoc in eis ſignũ deeſſe, aut effectum fatalem nullo modo habere. In Perſarũ quoq;, Francorumq; terra Reges ex genere prodeunt: quibus profecto naſcentibus quis æſtimet quanti eiſdem momentis horarum, ac temporum ex ſeruili conditione naſcuntur? & tamen Regum filii vno, eodemq; ſidere cum ſeruis nati ad Regnum ꝓficiunt: cũ ſerui, qui ſecum fuerant geniti in ſeruitute moriantur. Sed ſm Beatum Auguſtinum in Sermone: Hinc potius Chriſtus non ſub dominatu ſtellæ, ſed dñs eius apparuit: quia illa non in cœlo ſidereas vias tenuit, ſed hominibus quęrentibus Chriſtum vſq; ad locũ, in quo natus fuerat, demonſtrauit: vnde non ipſa Chriſtũ fecit mirabiliter viuere, ſed ipſam Chriſtus fecit mirabiliter apparere: nec ipſa Chriſti mirabilia decreuit, ſed ipſam Chriſtus inter ſua mirabilia demõſtrauit &c. Hęc igitur ſtella fuit vera ſtella, & noua, nec fatalis fuit, ſub cuius conſtellatione natus fuerit Chriſtus: vt Mathematici dicunt: ſed ſicut ſignum quoddam diuinum: per quod Chriſti Dei, & hominis ſm carnem natiuitas demõſtraretur: contra quos Mathematicos illud Auguſtini cõtra Fauſtum adduci poteſt: Nulli Aſtrologi conſtituerunt ita naſcentium hominum fata in ſtellis: vt aliquam ſtellarũ homine aliquo nato curſus ſui ordinem reliquiſſe, vt ad eum, qui natus eſt perrexiſſe aſſererent. Fuit igitur (vt dictum eſt) noua ſtella, & de nouo ꝓducta, quę ab aliis differebat in multis. Quod autem illa ſtella non fuerit naturalis, ſed ſupernaturalis, patet ex infraſcriptis ꝯditionibus, quas ipſa habuit, vltra & pręter naturã, & vſum aliarum naturalium ſtellarum, quibus nequaquã ſimilis erat, ſed ab eis multipliciter differebat. Primo origine, quia non fuit cum aliis die quarta formata: vt Gen. cap. i. Secundo, hęc ſtella facta fuit non vt eſſet in ſigna, & tempora, & dies, & annos, & luceret in firmamento cœli, ſicut cętera ſidera: ſed ad ſignificandum Chriſtum natum, & Magos dirigendum: vnde damnantur illi, qui aſſerunt fuiſſe Cometem: contra quos ita lo‑

quitur Calcidius ſuper Timæo Platonis: Nō fuit ſtella illa morbos, & mortem denuntians, ſed aduentum Dei venerabilis: quam cum ſuſpexiſſent Chaldęorum profecto viri ſapientes, & in rebus aſtrorum exercitati quæſiiſſe dicuntur recentem ortum Dei. Tertio, nec aliis diuturnitate, ſiue duratione par erat ſtellis, cum ipſæ perpetuę ſint, hæc autem peracto officio ſuo in priſtinam rediit naturam. Nonnullorum tamē opinio eſt, illam in cœlo empyreo, vſq; ad futurum Iudicium reſeruatam fuiſſe ad Iudæorum confuſionem. Quarto, differebat etiā in ſitu: non enim erat localiter ſita in firmamento, ſed in aeris meditulio terræ proxima pēdebat: quod tamen ſacrę paginę non contradicit eam in cœlo apparuiſſe dicenti: cum in ſacris literis aer cœlum denominetur: vnde in Pſal. viii. Volucres cœli, & piſces maris. & Geñ. cap. i. Et dominamini piſcib⁹ maris, & volatilibus cœli. Quinto, in motu quoq; differebat: tum qa ſtellæ naturales via circulari incedunt: hæc autem (ſm Chryſoſtomum) īcedebat via triangulari: ſcilicet ab Oriente per Perſidem in Hieroſolymā: nam Oriens, Perſia (vel Perſida) & Hieroſolyma, quantum ad motum intrinſecum: omnes nāq; alię ſtellæ, vel per accidens, vel per ſe ſemper mouentur, & nunquam ſtant: & licet ſint aliqui planetæ ſtationarii aliquando ceſſantes à motu per ſe, quem habent in orbe ſuo, tamen mouentur ꝯtinue, & ſemp motu per accidens, quem habent ex motu non ſuo, quod eſt firmamentum, ſiue octaua ſphęra: hęc autem ſtella habebat motum quietibus itercīſum, ſicut ipſi habebant Magi, qui non ſemper peregrinabantur. Sexto, huiuſmodi ſtella differebat ab aliis in fulgore: erat enim cæteris ſplendidior: nec ſplendore Solis offuſcabatur in die, ſicut cæteræ ſtellę: immo in meridie lucidiſſima apparebat. vnde Beatus Leo in Sermone ait: Tribus Magis in regione Oriētis ſtella nouę claritatis apparuit: quæ illuſtrior cæteris, pulchriorq; ſideribus facile in ſe intuentium oculos, animoſq; conuerteret. Septimo, differebat etiam in apparitione: nam intrātibus Magis in Hieruſalem diſpenſatione diuina ſtella ſubtraxit ſe, quia non apparuit: ipſis autem Magis ex vrbe Hieroſolyma egreſſis iterum ſtatim apparuit: quod ideo factum fuiſſe, ait Beatus Leo i Sermone, vt per Iudęorum ſcribas, atq; Doctores, quod ſacra de ortu Chriſti prænuntiauerat ſcriptura diſcerent: vt poſtea gemino teſtimonio cōfirmati, ardentiori fide expeterent, quæ & ſtellę claritas, & prophetię manifeſtabat auctoritas. Beatus etiam Hieronymus ſuper Matthęum aliam aſſignat cauſam, dicens: Deſeruntur Magi ſtellæ inditio, vt ſacerdotes à Magis interrogati de Chriſti aduentu inexcuſabiles fierent. Sed diceret forte Iudæus: Eſto ꝙ ſtella illa in Oriente tam fulgens, & clara apparuerit: quomodo potuerunt Magi ex ea intelligere, ꝙ Deus natus eēt in terris? licet enim aliquid grande eam ſignificare cognoſcerent: tamen quid illud eſſet certitudinaliter ſcire non poterant: & quoniam dixiſti Gregorium veſtrum Gentiles non per voces, ſed per ſigna ad cognoſcēdum Deum perductos fuiſſe: quod quantum ad initium cognitionis veroſimile eſt, & ideo concedi poteſt: quia tale ſignum aliquid grande pręfigurabat. Quod autem determinate, & præciſe Deum natum in terra cognoſcere potuiſſent: vt ad eum adorandum venirent, niſi prius de eius natiuitate certiores facti fuiſſent, non eſt veroſimile, & maxime in tanta locorum diſtantia. **Obiectio** Reſponſio. Obiectioni Iudęi tripliciter reſponderi poteſt. **Reſponſio.** Primo, ſm Beatum Auguſtinum in Sermone ſic dicentem: Si dicturus es à quibus audierunt, ꝙ talis ſtella Chriſtum natum ſignificaret: profecto ab Angelis aliqua monitione reuelationis. Secundo, Beatus Gregorius inquit, vt etiam ſuperius dictum eſt: Ad itelligendum tamen miraculum, ſignum potuere Magi etiam de antiquis Balaam prænuntiationibus commoueri, ſcientes olim eſſe prædictum, & celebri memoria diffamatum: Oriet ſtella ex Iacob. Tertio vero, per id, quod narrat Chryſoſtomus ſuper Matthæum: inquit enim ipſe, ſe in quibuſdam inueniſſe Codicibus,

dicibus, apocryphis tamen, in Orientalibus partibus fuiſſe ſapientiſſimos quoſdam Reges: qui vel deſcenderūt ex ſtirpe Balaam: vel ad eos antedicta Balaam peruenerat prophetia: ex quo apud eos diuulgatum fuit quoddam ſidus mirabile, & inſolitum, naſcente Chriſto, oriundum eſſe. Quapropter duodecim elegerunt viros, qui diligenter eius ſtellæ ortum intuerētur: quibus orantibus Deum, vt ſtellam illam ſibi oſtenderet: in media nocte, quando Chriſtus natus eſt, ſtella ipſa præfulgida, & pulcherrima apparuit: in cuius ſummitate erat imago pueri paruuli: ſuper cuius capite Crux ſplendebat. Qui puer inquit illis: Ite velocius in terram Iuda, & ibi Regem Chriſtum Deum, & hominem natum inuenietis. Quibus narratis illis Regibus, tres eorū elegerunt, qui ad eum adorandum cum muneribus acceſſerunt. Poſſumus etiam dicere eos à Deo illuminatos fuiſſe per gratiam inuiſibilem, attenta eorum fide, & deuotione. vnde Beatus Leo Papa in Sermone ait: Prçter illam ſpeciem ſtellç, quç corporeum excitauit aſpectum, fulgētior veritatis radius eorum corda perdocuit: ſicut enim Prophetæ in viſione imaginaria illuſtrabantur intrinſecus, vt intelligerent Dei ſecreta ventura: ita potuit eſſe: vt aſpicientes Magi ſignum viſibilis ſtellæ, illuminarentur à Deo, vt cognoſcerent, ꝙ natus erat Chriſtus.

¶ Quod autem in natiuitate Chriſti noua apparuerit ſtella, infradicēdis probatur teſtibus.

Matthæi capitulo ſecundo: Vidimus enim ſtellam eius in Oriente: & ſunt verba Magorum, qui ab Oriente à ſtella excitati, & eius ducatu conducti venerunt ad adorandum dominum. Item eodem capitulo paulo infra: Tūc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellç. & iterum paulopoſt: Et ecce ſtella, quam viderāt in Oriente antecedebat eos vſq; dum veniens ſtaret vbi erat puer: videntes autem ſtellam gauiſi ſunt &c. Lucç cap. ii. nihil de ſtella dicitur: ſed de paſtoribus vigilantibus, & cuſtodientibus vigilias noctis ſup gregem ſuū: vbi dicitur: Et ecce Angelus dñi ſtetit iuxta illos: ſcilicet paſtores: & claritas Dei circūfulſit illos: & timuerunt timore magno. & dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus dominus &c. Nota illa verba: Et claritas Dei circunfulſit illos: quia, vt inquit presbyter Beda: Nūquam in tota teſtamenti veteris ſerie reperies Angelos, qui tam ſedule apparuere patribus, cum lumine, vel claritate apparuiſſe: ſed hoc admirandum priuilegium huic tempori recte eſt ſeruatum: quando. ſ. Ortum eſt in tenebris lumen rectis corde.

¶ Quod in Chriſti natiuitate multa fuerint admiranda.

Valde equidem conueniens fuerat: vt in calce antecedentis cap. in quo narratum eſt de loco, vbi Chriſtus ſm carnem natus eſt: de ipſa quoq; Chriſti natiuitate, quç multis fuit decorata myſteriis, verba facerem. Quod quia ibi factum non extitit: ideo ne omiſſa in totum tanti Regis natiuitate vlterius progrediar: decreui aliquid de ipſa hoc in loco perſtringere: & maxime ne reprehenſionis reus ab oibus iudicer. Quapropter à Iudçoꝝ certamine parumper deuiādū eſſe ſtatui, vt ſaltē ꝑ Chriſtianoꝝ ſatisfactione aliqua de ipſa natiuitate breuiter cōmemorem.

In hac nempe natiuitate q̄plurima ſunt valde diligenter notāda, ꝑp multa beneficia, & myſteria per ipſum Saluatorē nobis allata, & in ea adimpleta natiuitate.

Primo nanq; ꝑmiſſiones Dei factæ ſanctis patribus Abraç, Iſaac, & Iacob, ac ēt Dauid Regi: vt Geñ. cap. xvii. xviii. xxi. xxii. xxvi. & xxviii. & ſecundo Regum cap. vii. & xii. & ſecūdo Paralipomenon capitulo decimoſeptimo, & alibi: in ipſa natiuitate adimpletç ſunt omnes: vnde Prophetæ, qui poſt ipſos fuere Patriarchas, promiſſiones ipſas expectātes, quotidie exclamabant, dicentes: Vtinam diſrumperes coelos, & deſcēderes: vt Eſaiç capitulo ſexageſimoquarto. item: Emitte agnum dominatorem terrç: vt eiuſdem capitulo decimoſexto. item: Rorate

Digitized by Google

cœli deſuper,& nubes pluant iuſtum: vt
ét eiuſdē Eſaię cap.xlv.itē Exodi cap.iiii.
clamat Moyſes: Obſecro domine mitte
quem miſſurus es. item Pſal. cxliii. dici-
tur:Inclina domine cœlos tuos,& deſcē-
de.item Abbachuch cap.i. Vſquequo do-
mine clamabo,& nō exaudies? vocifera-
bor ad te vim patiens, & non ſaluabis?
Quoꝝ omnium deſiderium in iſta bene-
dicta natiuitate fuit adimpletū. Ecce igit
gaudium,quia ꝑpter ꝓmiſſionum adim-
pletionē ceſſat expectationis deſideriū.
in Hymno: Iam Chriſtus aſtra aſcende-
rat,regreſſus vnde venerat,ꝓmiſſum pa-
tris munere ſanctum daturus Spiritū&c.
prædixerat etiam Pſalmiſta maximā in
terris fore iubilationem aduenientę Sal
uatore Pſal.xcvii.dicēs:Notum fecit dn̄s
ſalutare ſuum:in conſpectu gentium re-
uelauit iuſtitiam ſuam.& iterum ibidem:
Viderunt omnes termini terræ ſalutare
Dei noſtri:& ideo omnis terra ibidem in
uitatur,& ꝓuocatur ad iubilandum,& ca
nendum his verbis: Iubilate Deo omnis
terra:cantate,& exultate,& pſallite.& no
ta Prophetam præteriti temporis verbo
vſum fuiſſe loco futuri ob maiorē ſui Va
ticinii certitudinem: vt eſt ſępiſſime Pro-
phetarū mos.Quod aūt huiuſmodi exul
tatio in natiuitate dn̄i adimpleta fuerit,
teſtat Lucas Euāgeliſta cap.ii.dicens: Et
paſtores erant in regione eadem vigilan
tes,& cuſtodiētes vigilias noctis ſuꝑ gre
gem ſuum: & ecce Angelus dn̄i ſtetit iu-
xta illos:& claritas Dei circū fulſit illos:&
timuerūt timore magno.& dixit illis An
gelus:Nolite timere:ecce enim euangeli
zo vobis gaudium magnum, quod erit
omni populo,quia natus eſt vobis hodie
Saluator,qui eſt Chriſtus dn̄s in ciuitate
Dauid: & hoc vobis ſignum: inuenietis
infantem pannis inuolutum, & poſitum
in pręſepio:& ſubito factum eſt cum An-
gelo multitudo militiæ cœleſtis laudan-
tium,& dicentium: Gloria in altiſſimis
Deo,& in terra pax hoibus bonę volun-
tatis &c. Pręterea in hac mirabili natiui
tate vltra pręmemoratam promiſſionum
adimpletionem ꝯſideranda eſt multiplex
tp̄is varietas.ſ.ætates,anni,menſes,dies,
horę,ſolſtitium &c.Nam in primis omne
huius mundi tempus in ſex, vel ſeptem
ætates diſtinctum eſſe omnes cōmuni-
ter fatentur:& huiuſmodi ætates ex mul
tis conſtituuntur annis:non tamen pari-
ter,quia ipſę in annorum numero non
ſunt pares: earum enim aliquæ plures,
aliquę vero pauciores continent annos.
Prima nanq; ætas fuit ab Adam proto- anni
plaſto,vſq; ad diluuium Noe: quæ ætas
.1656.continet annos:licet quaſi omnes 1656
.2656. cōmuniter ſcripſerint:vt infra di-
lucidius declarabitur. Secūda ætas fuit
ab ipſo diluuio,vſq; ad Abraam: quādo
ſcilicet iuſſu Dei de Aram terra Meſſopo
tamiæ exiuit,& ad Chanaam perrexit:
quo tempore.75.annorum erat: vt Gen.
caplō duodecimo:& hæc ſecunda ætas
.405.annos continet. Tertia ætas fuit 405
ab Abraam,vſq; ad Dauid Regē,&.972. 972
continet annos. Quarta ætas fuit ab
initio Regni Dauidis Regis,vſq; ad trā-
ſmigrationem Babylonis:quæ.484. an- 484
nos ꝯtinet. Quinta fuit ab initio ipſius
tranſmigrationis,vſq; ad reſurrectionem
Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: quæ ætas
.669.continet annos.Aliqui dicūt quin- 669
tam ætatem duraſſe vſq; ad paſſionem 4186
Chriſti,& ſextam inchoaſſe in Chriſti re-
ſurrectione. Sexta vero ætas inchoata
fuit in ipſa Saluatoris noſtri reſurrectio-
ne:& perſeuerabit ad occultum temporis
finem: hoc eſt vſq; ad huius mundi fi-
nem.Quæ quidem ſexta ætas decrepi-
tati hominis perpulchrè correſpondet.
Nam omnis vita hominis ex variis,& ſuc
ceſſiuis metiri dicitur ætatibus. Prima
nanq; eſt infantia:ſecunda pueritia: ter-
tia adoleſcentia:quarta iuuentus, ſiue vi
rilitas:quinta ſenectus:ſexta ſenium, ſiue
decrepitas: quæ itidem durat vſq; ad fi
nem:ideſt ad mortem.Sunt qui velint ſe
ptimam ætatem eſſe pręſentem ætatem,
quę incepit a reſurrectione Chriſti,& du
rabit vſq; ad vltimum Iudicium:vnde fa
ciunt ex vna ætate duas:ſcilicet tertiam:
quæ eſt ab Abraā vſq; ad Dauid: faciunt
tertiam ab Abraam vſq; ad exitum ex
Aegypto:& quartam ab exitu ex Aegy-
pto vſq; ad Dauid. Quintam à Dauid,
vel à

Digitized by Google

vel à primo templo: ſcilicet Salomonis, vſq; ad captiuitatem Babylonicam, vel vſq; ad ſecundũ templũ. Sextam à ſecundo templo vſq; ad deſtructionem eius, vel ſaltem vſq; ad reſurrectionem Chriſti. Et ſeptimam ætatem volunt eſſe totũ tẽpus legis Chriſti. Si vero opponitur iſtis, ꝙ ſeptima ætas non habet veſperam: ſcilicet quietem, & ꝙ in hoc mũdo non poteſt haberi quies: reſpondent, ꝙ Chriſtus aperuit, & patefecit aditum Paradiſi in ſua reſurrectione, & adduxit ſecum animas ſanctorum exiſtentes in Limbo in Paradiſum: & animę etiã Apoſtolorum, & ſanctorum nouę legis aſcendunt in Paradiſum in hac Chriſti ætate, & ibi ſtant in quiete, quod ante non fiebat: & propterea ætas legis Chriſti recte poteſt dici ſeptima ætas. Reſpondetur.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Quòd licet animę beatorum ſint in Paradiſo: tamen nõ ſunt adhuc in completa gloria: quia expectant vniri cum corporibus tempore generalis reſurrectionis: quo facto tunc erunt voti ſui compotes, & omnino beati: & ſic in ſeptima ætate, quę eſt ſine veſpera, immo in octauam tranſibit ſine veſpera: quia nunq̃ habebit finem. Origenes Homelia octaua Leuitici: Septimana hęc pręſentis vitę tempus videri poteſt: in ſeptimana nãq; dierum conſummatus eſt mundus: in quo donec ſumus in carne poſiti, ad liqdum puri eſſe non poſſumus, niſi octaua venerit dies: ideſt niſi futuri ſęculi tempus affuerit. Natus eſt igitur Chriſtus ſm carnem inueteraſcente iam mundo: & ideo venit ad ipſum reſtaurandum, & renouãdum: quia non niſi vetera reſtaurantur, & renouantur: reſtaurauit enim mundũ, lege, doctrina, moribus, & virtutibus, ac nouo viuẽdi modo, quia in tenebris ambulabant omnes, teſte Ioanne Euangeliſta capitulo primo. Vnde dies Meſſię nouiſſimi dies in ſacra nominanť pagina. Apoſtolus autem ad Epheſios capitulo primo: Plenitudinem temporis hos appellat dies. & ad Hebręos capitulo nono: Conſummationem ſęculorum. In annos etiam dixi tempus eſſe diſtinctũ: quia quãtum ad ipſum annum multa in ea natiuitate ſunt aduertenda: & maxime hęc tria: ſcilicet quo, quali, & quoto anno natus ſit ipſe Meſſias. Nam imprimis quo anno natus ſit, conſtat apud omnes fuiſſe circa principium anni quadrageſimi ſecundi Imperii Auguſti Cęſaris Romanorum Imperatoris, vel ſaltem non longe ab initio ipſius anni, computatis tamen illis duodecim annis, quibus in triumuiratu primitus imperauerat. Anno vero Herodis Iudæorum Regis trigeſimoprimo, quintadecima Luna rotunda, & plena, octauo Calendas Ianuarii in ſolſtitio hyemali: vt refert Iſidorus. Per quinquaginta annos, vel circa poſt correctionem ipſius Solſtitii factam per Iulium Cęſarem primum Romanorum Imperatorem: quando: ſcilicet ipſe Cęſar addidit vnam diem ſingulis quatuor annis in rationem ſex horarum ſingulo anno: qui quartus annus eſt intercalaris ratione ipſius diei additi: & appellatur biſſextus: nec dum fuit ad perfectum plena: quia Solſtitium hyemale adhuc anticipat ab eo correctionis tempore citra feſtum natiuitatis domini per quintam partem vnius horę ſingulo anno: vnde fit vt in ſingulis quinq; annis per vnam horam anticipet, & in centum viginti annis per vnam diem. Quapropter dici poſſet, quòd hoc tempore. 1510. per duodecim anticipaſſet dies, & horas. 8. $\frac{1}{5}$. Anno. 1508. ſcribiť pręceſſiſſe feſtum natiuitatis diebus duodecim, & horis treſdecim, & $\frac{4}{5}$ horę. Quali etiam anno natus fuerit ipſe Saluator aduerte: quia anno Iubilei natus eſt. Annus autem iſte Iubilei iuxta legem Moyſis eſt ſingulo quinquageſimo anno. in quo lex ipſa mandat, vt cunctis habitatoribus terrę fiat debitorum remiſſio: & vt vnuſquiſq; ad ſuam reuertatur poſſeſſionem: vt Leuitici capitulo vigeſimoquinto. Natus eſt itaq; Chriſtus Meſſias in anno Iubilei: vt ſe humano generi eo demonſtraret tempore, quo temporalium debitorum fieri debebat remiſſio: ad demonſtrandum, quòd ſicut eo tempore remiſſio temporalium fiebat debitorum, ſic ipſe eodem tempore ad

remittenda debita venerat ſpiritualia: hoc eſt peccata. Quoto vero mundi anno Chriſtus ex virgine natus fuerit, varius eſt inter auctores, qui ſcripſerunt, an-

Supra libro.3.capit.36.

norum numerus. Alii namq; ſcripſerunt .5023. alii. 5199. alii. 5228. alii plures. alii pauciores: ſed iuxta ſententiã Rabi Abba, de qua dixi paulo ſuperius: ſcilicet capitulo duodecimo huius libri: cuius ſententiæ auctor dicitur Helias, Meſſias naſci debuit in annorum quito milleſimo, ſiue in principio ipſius quinti milleſimi, ſiue in fine. Euſebius autem hiſtoriarum magiſter, Chriſtum ait natum fuiſſe anno ab origine mundi quatermilleſimo ſexageſimo, vel circa. ſic ait de præparatione Euangelica libro decimo, cap. iii. Nemo inficias ibit Imperatoris Romanorũ Auguſti temporibus, Saluatoris noſtri natiuitatem fuiſſe, doctrinamq; quintodecimo Tiberii Cæſaris anno Euangelicam incepiſſe. Si qs ergo ab hoc Tiberii anno ad ſuperiora ſcandens, diligẽter vſq; ad Darium Perſarum Regem, & reſtitutionem templi perueniet, quingentos quadragintaocto annos inter Tiberium, & ſecundũ Darii annum interfuiſſe comperiet. Secundus enim Darii annus ſexageſimæ quintæ Olympiadis primus fuit: Tiberii autem quintuſdecimus ducenteſimæ ac primę Olympiadis quartus inuenitur: ita centum ac trigintaſeptem Olympiades interfuiſſe manifeſte videntur: qui quaternario auctus (quadriennium enim Olympiadi attribuitur) quingentos quadragintaocto annos efficit. Quam tamẽ annorum varietatem non ideo ſcripſerunt: vt eum oſtẽderent eſſe natum alio tempore, q̃ anno quadrageſimoſecundo Imperii Auguſti Ceſaris, & trigeſimoprimo Herodis. Sed quia aut ipſi ſcriptores in perquirendo tantum annorum numerum: qui ab Adam vſq; ad Chriſtum fluxerant: aut librarii, qui Codices ipſos trãſcripſerunt, in aliquo defecerunt: ſed Iudæi in annorum cõputatione aliter ſentiunt: & ideo à Latinis multum differũt: vnde iuxta eorum computationem, ipſe Ieſus natus fuiſſet anno à creatione mundi. 4159. licet iuxta Ioſephi Hebręi computationem, de qua ſupra dictum fuit libro quinto, capitulo vndecimo, dum de filio Seraptanę ſermo haberetur, & capitulo octauo, non ſint niſi anni. 4157. In Codice hiſtoriarum, ſiue chronicarum cum figuris, & imaginibus ab initio mundi impreſſo Nurembergæ per dominum Antonium Roberger duodecimo menſis Iulii: anno ſalutis noſtræ. 1493. cuius operis auctor fuit Beneuenuſtus Himolenſis. folio nonageſimoquinto, ſic ſcriptum reperitur: In principio quadrageſimiſecundi anni Imperii Auguſti Cęſaris inchoata eſt ſexta mundi ætas, nato domino noſtro Ieſu Chriſto primo & trigeſimo Regni Herodis Alienigenę anno, centeſimę nonageſimę tertię Olympiadis: ab Vrbe condita anno ſeptingenteſimo quinquageſimonono à captiuitate Iudęorum: ſcilicet Babylonica quingenteſimo quadrageſimoquito, à Dauid Regno. 1029. à natiuitate Abrę. 2015. à diluuio Noe. 2957. ab Adam. 5199. à conceptione Ioannisbaptiſtæ menſe ſexto. & folio ſecundo, Moyſes Troianum bellũ ſeptingentis ferè annis anteceſſit. Platina de vitis maximorum Pontificum, de Ieſu Chriſto ait: Interceſſere autẽ à creatione mundi vſq; ad hunc feliciſſimum natalem diem anni quinquemillia centum & nonaginta nouem (hic auctor excedit quintum milleſimum). Sed ad hãc oſtendendam veritatem, duo nobis incumbunt. Primo, ꝙ ex diuinis literis, quibus nemo refragari poteſt, conſtet primam ætatem, quę eſt ab Adam protoplaſto, vſq; ad diluuium Noe non excedere annos. 1656. ſic enim habetur Geñ. capitulo qnto. Adam anno. 130. genuit Seth. Seth anno. 105. genuit Enos. Enos anno nonageſimo genuit Cainan. Cainan anno ſeptuageſimo genuit Malaleel. Malaleel anno ſexageſimoquinto genuit Iared. Iared anno centeſimo ſexageſimoſecundo genuit Enoch. Enoch anno ſexageſimoquinto genuit Mathuſalem. & cũ eſſet annorum. 365. ambulauit cum Deo. Mathuſalem anno centeſimo octuageſimoſeptimo genuit Lamech. Lamech anno cẽteſimo octuageſimoſecũdo genuit Noe.

Digitized by Google

Noe. Noe autem cum quingentorũ eſſet annorum genuit Sem, Cam, & Iapheth. & cum eſſet ipſe Noe annorum ſexcẽtorũ factum eſt diluuium: vt Gen̄. capitulo ſeptimo. Hæc igitur prima ætas continet annos. 1656. Quiſquis igitur voluerit ſacræ paginæ contradicere, ſuper baculo nitetur arundineo confracto, & nullam poterit contra nos validiorem adducere probationem. ecce alterum de duobus probatum eſt. Alterum vero, quod nobis icumbit, eſt, vt aliquibus perſuaſibilibus rationibus oſtendamus huiuſmodi errorem: quod ſcilicet prima mũdi ætas .2656. continuerit annos: non à literis ſacris, nec etiam à Septuaginta interpretibus proceſſiſſe, cum ipſi doctiſſimi fuerint: ſed ab aliquo alio ſcriptore, vel librario, aut ĩterprete, & maxime linguam Hebraicam non habente: ne quis arbitretur me velle doctiſſimis iuris ignorantiæ crimen impingere. Habent Hebræi ſuum Alphabetum: in quo ſeptem & viginti cõtinentur literæ, ſiue characteres, vel figuræ: & cum iſtis legem ſuam, & quicquid aliud volunt literis mãdare, deſcribunt: his etiam met literis, & characteribus ſuam notant Arithmeticã. nõ enim vtuntur figuris numerorum, ſicut cæteri Arithmetici: ſed eiſdem literis, ſiue characteribus, vel figuris, q̃bus Codices ſcribunt, & legũt, Arithmeticę numeros notant. Nam prima litera ſui alphabeti, quę Aleph dicit̃, habet numeri principium, quod eſt vnum. Beth duo. Gimel tria. Daleth quatuor. He qnq;. Vau ſex. Zaim ſeptem. Het octo. Thet nouem. Iot decẽ. Caph, vel Haph viginti. Lamech triginta. Men quadraginta. Num quinquaginta. Samech ſexagita. Hai ſeptuaginta. Pe, vel Fe octuagita. Zadech, vel Sadech nonaginta. Coph. c. Res. cc. Sim. ccc. Taph, vel Thau. cccc. Hæc eſt Arithmetica Iudæorum: hoc eſt eorum literæ ſunt figuræ apud eos Arithmeticę artis. error igit̃ facillime naſci potuit: q̃ vna figura ſignificans vnum numerũ capta, & aſſumpta fuerit pro vno alio: & maxime ab ignorãte Hebręas literas: & non ſolum ſemel, ſed pluries: quod verum, ſiue veroſimile videtur: quia in hac prima ætate, quę in ſacris literis continetur, tanta inuenitur diſparitas: ea enim quæ ante diluuium fuerunt, alibi, q̃ in ſacris literis haberi nõ poſſunt: reliquę vero ætates in hiſtoricis etiam habentur: & maxime poſt ſecundam ætatem. Multi etiam ſcriptores, & maxime ex poſterioribus, non curauerunt inueſtigare huiuſmodi tempora: & qđ à prędeceſſoribus ſcriptum videbant mutuauerunt, arbitrantes verum eſſe: preterea ſi iuxta vulgatam æditionem Latinam videbis ſecũdam ætatem, inuenies, quod vbi in Gen̄. capitulo vndecimo dicitur: Talis anno trigeſimoquinto genuit talem: vulgata æditio habet anno centeſimo trigeſimoquinto. & ſic cuilibet generationi addit centum annos: qđ proceſſiſſe poteſt ex errore ĩterpretis Latini, vel Græci, qui Hebręas ignoraſſet literas. In anno ſunt etiam quatuor tempora: ſcilicet duo æquinoctia, vnum vernale, & alterum autumnale. Item & duo Solſtitia: alterum ſcilicet æſtiuum, & alterum Hyemale: ſed naſci voluit in Hyemali Solſtitio: in illo enim Solſtitio terminatur curſus Solis deſcendentis ad Meridiem: & inchoatur curſus aſcendentis ad Aquilonem. Sic in Chriſti natiuitate conſummatus fuit curſus eius a cœlo, & inchoatus regreſſus: ſicut etiam à natiuitate quilibet appropinquat ad mortem: hoc etiam aliud potuit ſignificare: quod eo tempore, quo Sol erat à nobis remotus, quantum remoueri poteſt in vltimo: ſcilicet & infimo ſigno Zodiaci, & incipit inde reuerti per Zodiacum aſcendendo verſus nos: ſimiliter Chriſtus qui eſt Sol iuſtitiæ, eo mundi tempore, quo homines ab ipſo Deo valde remoti erant, & alienati, voluit venire, & appropinquare ad eos illuminandos, & ſaluandos. In Menſes etiam, & Dies diuiditur annus: vnde Saluator noſter naſci voluit in menſe Decembris, in nocte antecedente diem vigeſimumquintum dicti menſis: in Dominica die, quę quamplurimis eſt decorata priuilegiis: vt infra libro. viii. caplo duodecimo, vbi dicit̃: Quare ſolẽnitas feſtiuitatis Sabbati

in diem Dominicam potius mutata ſit, quàm in aliam diem. Qua autem ipſius noctis hora natus fuerit Saluator noſter, Sapientiæ.c.xviii.prædictum fuiſſe conſtat his verbis: Cum enim ſilentium cõtineret omnia, & nox ſuo in curſu medium iter haberet, Omnipotẽs ſermo tuus domine exiliens de cœlo à regalibus ſedibus &c. Licet Nicolaus Lyrẽſis dicat in ſuis ſuper hoc loco Commẽtariis, hic prædici de tempore, quo populus Iſrael de Aegypto fuit egreſſus, nonnulli tamen catholici de Chriſti incarnatione, & natiuitate hic prędici affirmãt, & forte non male: cum hic de futuris prædici videatur, non autem de præteritis narrari. Nam Hebræi hunc non habent librũ: ſed græce ſcriptus eſt: & ipſum Philonem ſcripſiſſe affirmant, & non Salomonis eſſe. Sed licet Philo hunc ſcripſerit librum: ex ſentẽtiis tamen, & dictis à Salomone auditis ſcripſit. fuit enim eius familiaris, & eius ſæpiſſime aſſiſtebat p̄ſentiæ. vnde cum Salomon, & Philo fuerint poſt egreſſum ex Aegypto, quaſi ad minus per.480. annos: vt dicitur tertio Regum.c.vi. vbi ſic habetur: Factum eſt ergo quadringẽteſimo, & octuageſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti in anno quarto menſe Zio: ipſe eſt menſis ſecundus Regni Salomonis: ſuper Iſrael ædificare cœpit domum domino. Si igitur Salomon, & Philo fuerũt per.480. annos poſt exitum de Aegypto: quomodo poſſunt in hoc Sapientię libro prędici, & annuntiari ea, quæ iam diu præterita ſunt? de futuris igitur neceſſario dicendum eſt. Ex iſtis ergo Salomonis, vel Philonis verbis prædicitur Ieſu Chriſti natiuitas ſm carnem: ex qua totius humanę naturę ſecuta eſt liberatio. Qui liber ideo Sapiẽtia nominatur: quia in eo Chriſti, qui eſt ſapiẽtia patris, aduentus, & paſſio euidenter exprimit: vt in Prologo ipſius libri dicitur. In myſterio nanq; incarnationis domini à catholicis communiter tenetur, glorioſiſſimam virginem Mariam tempore completorii: hoc eſt veſpertino, per Angelũ fuiſſe annuntiatam: & vſq; ad mediam noctem ſermonem inter eam, & Angelũ perduraſſe, antequam ipſa ſuum præſtitiſſet conſenſum. Quòd aũt hic de Chriſti intelligatur natiuitate, duobus aliis cõſtare poteſt documentis. Vnum eſt, quia in ea nocte, qua Chriſtus natus eſt, paſtoribus vigilias noctis ſuper gregem ſuũ cuſtodientibus, apparuit Angelus Dei annũtians ei gaudium de Saluatore nato: vt Lucæ capitulo ſecundo. Alterum vero, quia catholica eccleſia in huius natiuitatis memoriam in media nocte miſſam celebrandã eſſe inſtituit. Tres enim miſſę ex inſtitutione eccleſiæ in natiuitate domini celebrantur. Prima in media nocte de æterna filii Dei genitura cantatur: Dominus dixit ad me &c. Secunda in Aurora de promiſſione aduẽtus filii Dei in carnem cantatur illud: Lux fulgebit &c. Tertia, hora quaſi tertiarum de adimpletione promiſſionum cantatur illud: Puer natus eſt nobis &c. Et quoniã ille idem, qui eſt Dei filius, factus eſt hominis filius: ideo i illo miſſę officio, vbi cantatur de æterna genitura: Dominus dixit &c. legitur Euangelium de temporali Chriſti natiuitate: Exiit ædictũ à Cęſare Auguſto &c. In miſſa vero de tẽporali Chriſti natiuitate, vbi cantatur: Puer natus eſt nobis, legitur Euangelium de æterna verbi genitura: In principio erat verbum: & quia, veritate exhibita, figurę ceſſare debebant: ideo officium miſſę ad promiſſionem pertinẽs, ſequentibus nõ repetitur diebus: ſed illud, quod ptinet ad promiſſionis adimpletionem: ſcilicet Puer natus eſt nobis. Fuit etiã huiuſmodi natiuitas quatuor præclariſſimis decorata miraculis. Primum fuit de templi Deæ Pacis fractione, ſiue ruina. Fabricauerant enim Romani quoddam tẽplum ipſi Pacis Deæ: quod cum, ſiue per idola, ſiue per Sibyllas duraturum eſſe donec virgo pareret pręnuntiatum eſſet: illi autem impoſſibile eſſe, quòd virgo pareret, putantes, templum ipſum perpetuo duraturum exiſtimauerunt: imo perpetuum Pacis templum nominabãt: ſed templũ ipſum in Chriſti natiuitate corruit in media nocte: vt inquit Magiſter hiſtoriarum.

Digitized by Google

hiſtoriarum. Secundum miraculum fuit de olei emanatione. Narrat enim ipſe hiſtoriarũ Magiſter,& Eutropius: ꝙ ea nocte, qua Saluator noſter natus fuit, fons olei ex Capitolio dicitur emanaſſe, & in Tyberis aquas fluxiſſe: vnde adimpleta tunc fuiſſe videtur Iohelis prophetia, dicentis capitulo tertio: Et erit in die illa: ſtillabunt montes dulcedinem: & colles fluent lacte. hoc ipſum Platina de ſummis Pontificibus teſtari videtur, dicens: Ex taberna autem meritoria in Transtyberina regione ex terra oleum erupit: vt ait Euſebius: fluxitq́; toto die ſine interuallo, Chriſti gratiam gẽtibus oſtendẽs: hoc ipſum habetur libro chronicarũ ab initio mundi cum imaginibus, & figuris impreſſo anno. 1493. Nurembergę: cuius operis auctor fuit Beneuenuſtus Himolẽſis. Tertium miraculum fuit de carnalium hominum interitu: ea enim nocte, qua natus eſt Saluator noſter in terris (vt inquit Beatus Hieronymus) Sodomitæ omnes interiiſſe dicuntur: quia tanta nequitia, & ſpurcitia cum ortu puritatis nõ potuit permanere. Quartum miraculum fuit de Sibylla Tiburtina, quam cõſuluit Auguſtus Octauianus: cum Romani Senatores videntes Octauianum tantę pulchritudinis, & proſperitatis: & ꝙ totum orbem tributarium fecerat, dixerunt: Volumus te adorare, quia diuinitas ĩ te eſt: ſi hoc non eſſet, non emergerentur tibi tot proſpera. Qui renuens inducias poſtulauit: & ad ſe Sibyllã Tyburtinã vocari fecit: cui q̃d Senatores dixerũt recitauit: & ipſa ſpatiũ trium dierũ petiit, vt ſibi conſuleret: in quibus arctum ieiuniũ operata eſt: poſt tres dies reſpondit Imperatori: Sit Iudicii ſignum: tellus ſudore madeſcit: de cœlo Rex aduenit per ſęcula futurus illico. Poſtquã dixiſſet hoc: cœlum apertũ eſt: & ſplendor maximus irruit ſuper eum: viditq́; in cœlo virginẽ pulcherrimam, & puerum in brachiis tenentem ſuper altare Dei, ita ꝙ miraretur valde: audiuitq́; vocem dicentem: Hæc ara eſt filii Dei: qui ſtatim procidit in terram, & adorauit Chriſtum venturũ: quod recitauit Senatoribꝰ: de quo mirati ſunt valde. Et fuit hęc viſio in camera Imperatoris, vbi nunc eſt eccleſia ſanctę Marię in Capitolio: & ideo vocatur ſancta Maria Ara cœli: & eſt eccleſia fratrũ minorum. vide Beatum Auguſtinum libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capitulo vigeſimotertio. In quodam libello, in quo multa ſcribũtur de ſitu vrbis: in capitulo de Palatiis Imperatorum: Palatiũ Conſtantini in Lateranẽſi: Palatium Romuli inter ſanctam Mariam nouam, & Coſmam, vbi ſex ædes Pietatis, & Concordię, vbi poſuit Romulus ſuam ſtatuã, dicens: Hęc ſtatua non cadet, donec virgo pariet: & ſtatim cum beata virgo Maria peperit, ſtatua corruit. Et in eadem vrbe fertur, ꝙ in eo natiuitatis Dominicæ die aureus circulus circa Solẽ apparuit: & in Hiſpania tres Soles apparuerunt, paulatim in vnum coeuntes, vt inquit Beatus Thomas de Aquino in tertia parte ſuę Summę. quęſtione. xxxvi. Romuliq́; ſtatua, & templum Pacis corruere. Anno igitur Imperii Octauiani Auguſti. xlii. in initio ipſius anni natus eſt Ieſus: ſed quoniam ipſe Cęſar orbem deſcribi mandauerat eo tempore, quo dominus ſm carnem natus eſt, ideo dicere poſſumus eum tunc naſci voluiſſe: vt nos de ſtatu ſeruitutis in ſtatum libertatis reduceret. Sicut enim ipſe mortalitatem noſtram ſuſcepit, vt nos ad vitam reduceret: ita (ſm Bedam) eo tempore dignatus eſt incarnari: quo mox cum natus eſſet, Cæſaris deſcriberetur cenſus: atque ob noſtri liberationem ipſe ſeruitio ſubderetur. & (vt Beatus Gregorius inquit in Homelia) naſcituro domino mundus deſcribitur: quia ille apparebat in carne, qui electos ſuos aſcriberet in æternitate. Ex Sermone Beati Auguſtini de duabus filii Dei natiuitatibus: Ecce fratres chariſſimi prophetica, Apoſtolicaq́; doctrina, dum Dei filium, & factorem dicit, & factum: dum creatorem aſſerit, & creatum: dum temporalem prædicat, & æternum: nullatenus à ſeipſo diſcrepat: nec ſeipſam vitio falſitatis oppugnat: ſed ſalutem fidei, & veritatem vtriuſque natiuitatis vera profeſſione

conſeruat. Manet enim prorſus in domino vnigenito vtraque natiuitas vera, in quo vera manet humana, diuinaq; ſubſtantia. Hinc eſt quod idubitanter catholica eccleſia vnum, eundemq; Dei filium creatorem, redemptoremq; ſuum cognoſcit: Creatorem ſcilicet, quia ſm diuinitatem fecit illam: Redemptorem vero, quia ſm carnem factus eſt propter illam. Nouit certiſſime ſponſum ſuum caſtiſſima ſponſa: quæ illi eſt vtriuſque naturę plenitudine, ac veritate coniuncta. Nouit ipſum caput ſuum non ſolum ex patre, atque in patre manere ſempiternum, atque incommutabilem dominum, verũ etiam de matre ipſum Deum hominem temporalem extitiſſe perfectum. Nouit in eo vnam diuinitatis cum patre naturam. Nouit vnam cum matre carnis, animæq; ſubſtantiã. Nouit vnum, eundemq; Christum, qui & eſſe cœpit, & eſſe non cœpit. Et hæc ſufficiant de huiuſmodi natiuitate, quæ pro Chriſtianis tantũ dicta fuiſſe intendo: non autem contra Iudæos incredulos.

¶ Quòd Reges Orientales ad venerandum Meſſiam Regem cũ muneribus accederent. Cap. XIIII.

ORientales Reges, quos ſcriptura Magos appellat, ad Regem Meſſiam cum muneribus adorandũ venturos fuiſſe, ſacra nos cogente ſcriptura, negare non poſſumus: cum id infraſcriptorum Prophetarum probet Vaticiniis. Eſaias nanque capitulo ſexageſimo ſic inquit: Omnes de Sabba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem domino annũtiantes: omne pecus Cedar congregabitur tibi: arietes Nabaioth miniſtrabunt tibi &c. hæc de Meſſia Rege, & de contingentibus eius tempore intelligi debere Rabi Moyſes Aegyptius prędicator ille magnus in Bereſid raba nos inſtruit, dicens: Sabba, ſunt filii Abrahæ, ſicut ſcriptum eſt Geñ. capitulo vigeſimoquinto. Et quando Regi Salomoni cũcta proſpere ſuccedebant, de eo dicebatur: Forſitã hic eſt Meſſias: & tunc venerunt ad eum, ſicut ſcriptum eſt tertio Regum, capitulo decimo. Sed Regina Sabba audita fama Salomonis In nomine domini, venit tentare eum: ob hoc inquam, quod dicit In nomine domini, patet Reginam ipſam habuiſſe Prophetas: qui ei In nomine domini ꝓphetabant, ſicut præceperat eis Abraã: ſed optime probatur, ꝙ venturi ſunt in tempore Meſſiæ: vt ſeruiant ei: propter illud, quod dicitur Eſaiæ. capitulo ſexageſimo: Omnes de Sabba venient, aurũ, & thus deferentes, & laudem domino annuntiantes, iſte eſt Meſſiach. hæc omnia ille Rabi Moyſes. Iudæorũ ergo Rabinorum teſtimonio conſtat hæc intelligi de Meſſia. Verumtamen ſi Iudæus opponens diceret: Prophetam intellexiſſe, quòd quando ſederet Meſſias in Regno ſuo in Hieroſolymis, tunc ob famæ magnitudinem omnes Reges mitterent ei munera, & venirent ad eum honorandum, & glorificandum, ſicut Regina Sabba Regem Salomonem ſua glorificauit pręſentia. Reſponſio. Oppoſita per Iudæum in hac litera locum habere non poſſunt, cum textus dicat: Et laudẽ annuntiantes: nam annuntiare Hebraice dicitur beſſora: quod vocabulum proprie ſignificat, quando quis ea, quæ nouit ei, qui nondum nouit, enarrat: quæ ſententia hoc in loco non conueniret: cum Iudæi in Hieroſolymis habitantes hoc iam ſcirent: ſed in aduentu domini hęc dictio Annuntiare perpulchre quadrat, vt ex euentu liquido conſtat. Iſti nanque Reges Magi in Hieroſolymã ingredientes ab Herode Rege, & ciuibus vrbis quęſiuerunt vbi eſſet, qui natus eſt Rex Iudęorum? habebãt enim ipſi Prophetas hoc annuntiantes: ex quo veroſimiliter ſcire debebant. Sed cum Herodes non eſſet Iudęus, immo alienigena, & ciues illi non eſſent diuinarum ſcripturarum periti, à ſacerdotib⁹, & ſcribis quęſiuerunt, vbi Rex Meſſias naſciturus eſſet: vt dilucide ſcribitur Matthæi capitulo ſecundo, & illi ex ſacris literis, ſiue earum auctoritate docuerũt locum: & hoc modo Prophetę verbum proprie verificatur,

Galatinus lib. 8. c. 3. al legãs in Bereſid raba. in expoſitiõe lib. Geñ. ſuper illd Geñ. 25. Et miſit eos dſu ꝓ, legit: Et Regnum Sabba, nõ Regina Sabba. & ibi declarat verba Eſaię. c. lx. Oẽs de ſabba venient.

Oppoſitio.

Reſponſio.

verificatur, qui ait: Et laudem domino annuntiantes. Sed videamus quid Propheta per Nabaioth, & Cedar ſignificari voluerit. Iſti nanque duo deſcenderunt ex Iſmaele Abraæ filio ex ancilla Agar: vt dicitur Gen. capitulo vigeſimoquinto: Et nutrientes pecora habitabant in Tabernaculis. & ideo inquit Propheta: Omne pecus Cedar: ideſt minores illius populi deſcendentis ex Cedar: congregabuntur tibi in ouili: ſcilicet domini. loquitur enim Propheta metaphorice: Arietes Nabaioth: hoc eſt maiores illius populi: miniſtrabunt tibi ſicut deuoti filii: nam multi ex iſtis populis crediderunt in Chriſtum: ſed poſtea perfidia Maumethis infecti ſunt. Anno enim à Chriſti natiuitate. 615. iuxta aliquorum opinionem, ſiue. 621. ſm alios, vel 662. ſm alios, Maumethes legem ſuam dedit. & iuxta Platinam in vita Honorii primi Papæ. lxxii. à Chriſti natiuitate anno. 623. Pſalmo ſeptuageſimoſeptimo dicitur: A' templo tuo in Hieruſalem tibi offerent Reges munera. Pſalmiſta etiam Pſalmo ſeptuageſimoprimo hoc idem annuntiat his verbis: Reges Tharſis, & inſulę munera offerent, Reges Arabum, & Sabba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges, omnes gentes ſeruient ei &c. Rabi quidam nominatus Rabi in Bereſid raba in principio cuiuſdã diſtinctionis, quæ apud Hebręos dicitur Zotha, ſic inquit verſus Rabi Oſua: Si dixero tibi vnum verbum bonum, dices tu nomine meo? qui reſpondit: Et quod eſt illud? & ipſe: Nouimus, inquit, ꝙ omnia illa munera, quę Iacob pater noſter dedit Eſau, gentes in futurum reſtituent Meſſię. Scriptũ eſt enim: Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Sabba dona adducent. Dixit ei Rabi Oſua: Bonũ verbum dixiſti mihi in vita tua: ego aũt nomine meo dicã illud. Ex quibus duorum Rabinorum dictis liquido conſtat, hæc Pſalmiſtę verba eſſe, & intelligi debere de Regibus Tharſis, Arabũ, & Sabba venturis ad Meſſiam Regem cũ muneribus, vt diximus. Et in eodem Pſalmo paulo infra dicitur etiam ad maiorem ſententiæ noſtrę approbationem: Et dabitur ei de auro Arabiæ: & adorabunt de ipſo ſemper tota die. Ex quibus omnibus bene diſcuſſis, & intellectis, dilucide conſtat Reges Arabum, & Sabba venturos fuiſſe ad Meſſiam Regem adorandum cum muneribus. Sed quoniam dixi ſuperius, Reges iſtos Orientales eſſe, ideo aduertendum eſt id, quod etiam ſupra dixi in antecedente proximo capite: ſcilicet Magos iſtos fuiſſe ex deſcẽtibus à Balaam, qui in partibus habitabat Orientalibus: vt Numeri capitulo vigeſimotertio, vbi Balaam aſſumpta parabola ait: De Aram adduxit me Balaach Rex Moabitarum de montibus Orientis: vnde loca ſupra in dictis Vaticiniis nominata: ſcilicet Sabba, Arabia, Tharſis &c. ſunt verſus Orientem ad ſitum ciuitatis Hieroſolymę, non autem proprie in Oriente: immo Balaam erat in terra promiſſionis: & fuit mortuus à Iudęis in promiſſionis terram ingreſſis: vt Ioſue capitulo tertiodecimo.

Galat. libr. viii. c. iii. ex mente Rabbenu in Bereſid raba. i. i expoſitiõe magna libr. Geneſ. ſup illud. 33. ca. & cõpulit eũ.

¶ Quòd autem hęc alia conditio adimpleta fuerit in domino noſtro Ieſu Chriſto, teſtis eſt.

Matthæus Euangeliſta capitulo ſecundo, dicens: Cum natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ in diebus Herodis Regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam dicentes: Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. & magis infra ibidem: Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum: & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Beatus igitur Gregorius in Sermone de huiuſmodi muneribus Magorum ſic inquit: Vnde enim hi viri cum proficiſcerentur è patria, qui nondum viderant Ieſum, nec aliquid intuitu eius, quod tam ordinate venerarentur aduertant, hanc

de ferendorum munerum ſeruauere rationem, niſi ꝙ præter illam ſtellæ ſpeciem, quæ corporeum incitauit obtuitum fulgẽtior verita tis radius eorꝫ corda perdocuit: vt prius, q̃ laborẽ itineris inchoarẽt, eum ſibi ſignificare intelligerent: cui in auro regius honor, in thure diuina veneratio, in myrrha mortalitatis ꝯfeſſio deberet. Et hæc qdem, quantum ad illuminationem fidei pertinebant, potuerunt illis credita, & intellecta ſufficere, vt corporali intuitu non inquirerent, quod pleniſſimo viſu mentis inſpexerant. Vnde Beatus Thomas de Aquino in tertia parte ſuę Summę. queſtione trigeſimaſeptima, inquit: Quod ſicut Magi fuerunt primitiæ gentium in Chriſtum credentium: in quibus apparuit, ſicut in quodam præſagio, fides, & deuotio gentium venientium à remotis ad Chriſtum: & ideo ſicut deuotio, & fides gentium eſt abſq; errore per inſpirationẽ Spiritus ſancti, ita etiam credendũ eſt Magos à Spiritu ſancto inſpiratos ſapienter Chriſto reuerentiã exhibuiſſe. Beatus Auguſtinus In Sermone Epiphanię: Iudęi aũt indicãtes eis locũ natiuitatis Chriſti, facti ſunt ſimiles fabris Arcę Noe, qui aliis, vbi euaderent, modũ pręſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inqſitores: dixerunt, & remanſerunt doctores ſimiles lapidibus milliariis, qui viam oſtẽdunt, nec ambulãt &c. Et qm̃ Matthęus hos Reges appellauit Magos: ideo vidẽdum eſt: quare eos hoc appellauit nomine. Magus vnico G. ſcriptus, vocabulum eſt Perſicum, id denotans, qđ apud Græcos philoſophus: & apud Latinos ſapiẽs dicitur. Hos Galli dryudas vocauere: hoc eſt religioſos, & ſapientes, à quercubus denominatos: quia in ſiluis habitare conſueuerant. Hos Ariſtoteles, & Socion in libro ſucceſſionum diuini, humaniq; iuris peritiſſimos dixere: ac pręterea religioni deditos, & Semnotheos appellatos. i. caſtos, & venerabiles. Aegyptii vero ſacerdotes, & Gręci Prophetas dixere: Indi Gymnoſophiſtas Græco vocabulo, & ſua iterpretatione vocabant: Babylonii, & Aſſyrii ſuos Magos, ſeu ſapientes Chaldæos vocauere. Sed poſt hæc tractu temporis, hi tantũmodo Magi dicti ſunt, qui ob facinorum magnitudinem vulgo maleſici appellantur: nam & elementa ſæpe concutiunt, turbant mentes hominũ: & ſæpe ſine vllo veneni hauſtu, violentia tantum carminis interimunt, dicente Lucano: Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni Incantata perit. Et Virgilius in Damone ait: Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam, Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis, Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. Magos ergo ex Zoroaſte Perſa habuiſſe initium dicunt &c. Iſti igitur Magi erant philoſophi, ſiue ſapiẽtes, diuini, humaniq; iuris peritiſſimi. Quo autẽ modo Deum in terris natum ex ſtellæ ſigno cognoſcere potuiſſent, in pręcedenti proxime capite dixi. Quantum autem temporis ſpatium occupauerint Magi in perquirẽdo dominum, antequam eum inueniſſent, duplex eſt opinio. Nonnulli nanq; ſunt opinantes, ꝙ ſi ſtella apparuiſſet Magis ea tantum nocte, qua natus fuiſſet Chriſtus, & non ante, Magi non potuiſſent in treſdecim tantum diebus, qui interſunt ab eius natiuitate, vſq; ad Epiphaniam, ex Orientalibus partibus in Bethleem ad Chriſtũ natum peruenire: & ideo inquiunt ſtellam apparuiſſe eis per vnum annum ante Chriſti natiuitatem, & eos tunc itinerare inchoaſſe, & per vnum annum, & treſdecim dies continuaſſe, & tandem dominum inueniſſe: pro qua opinione ſuſtentanda duo allegari, & adduci poſſunt. Primo illud Matthæi capitulo ſecundo, quod Herodes occidi iuſſit omnes pueros Bethleem à bimatu infra, ſm tempus, quod exquiſierat à Magis. ſi enim in treſdecim tantum diebus veniſſent Magi, equidem Herodes pueros vnius menſis tantum, vel dimidii menſis: hoc eſt quindecim dierum occidi mandaſſet. Cum autem pueros à bimatu infra, ſm tempus, quod exquiſierat à Magis, occidi fecerit: ergo ſeqtur ꝙ ſtella debuit multo añ natiuitatẽ apparuiſſe Magis, & ſic eos ꝑ multos mẽſes itinerare cœpiſſe. Alterꝫ ẽt huius opinionis adminiculum

Digitized by Google

eſſe poſſet id, quod dicitur à Nicolao Lyrenſi, ſi aliqua poſſet fideli ſcriptura verificari. Inquit enim ipſe Lyrenſis ibi; Herodem cogitaſſe omnes pueros Bethleē interficere, ne Chriſtus ſibi incognitus euaderet: ſed ab huiuſmodi executionē tunc impeditus diſtulit, eo quod à Cæſare Auguſto per Epiſtolam citatus fuerat, vt Romam pergeret, vt filiis ſuis eum accuſantibus reſponderet. in quo itinere, & reditu, computato tempore, quo Romæ ob huiuſmodi controuerſiam moratus eſt, circa vnum annum cōſumpſit; & ideo in bimatum hanc infantium diſtulit occiſionem. Nonnulli etiam alii aliter ſentientes nolunt ſtellam apparuiſſe Magis, niſi tempore natiuitatis domini, qua viſa eos ſtatim itinerare volunt inchoaſſe: & in perquirendo dominum tempus treſdecim tantum dierum occupaſſe, & non plurium. Et quomodo in tā breui temporis ſpatio ad Bethleem, vbi dominus natus erat, puenire potuerint, reſpōdet Remigius: Quod puer ad quē properabant in tam breui tempore eos perducere potuit: vel habuerunt dromedarios, qui ſunt animalia velociſſimi curſus: & tantum itineris in vna die faciūt, quantum equus in tribus. Nec impoſſibile, aut difficile cuiquam videri debet, ꝙ huiuſmodi velocitatem, aut naturali animalium virtuti, aut diuinæ aſcribamus, cum Solinus ſcribat in Codice de Mirabilibus mundi: Quod Aniſlenacon, & Philomodos Alexandri Magni tabellarii mille ducenta ſtadia in vna die peregerint: quę ſunt milliaria. cl. quoniam ſtadium eſt octaua pars vnius milliarii. Et vbi Reges prǣnominati fuiſſent de ſtirpe Balaam, vt in antecedenti capite dixi, regio eorum non tantum diſtat à terra promiſſionis. i. à Iudæa, quin Reges ipſi non potuiſſent iter ſuū in treſdecim expedire diebus. Nec obſtaret id, quod dicitur, Magos iſtos ex Orientalibus veniſſe regionibus, cum regio Balaam ſit Orientalis: hoc eſt verſus Orientem, reſpectu ſitus Hieroſolymę ciuitatis: quæ regio non tantum diſtat, quin inde in treſdecim diebus venire nō potuiſſent: cum regio ipſa ex dictis ſupra proxime in ſignificatione, ſiue declaratione Magi deprehendatur eſſe Perſia, & vt Prophetæ inquiunt, Sabba, Arabia &c. & Deuteronomii. c. xxiii. Moyſes ait Balaā de Meſopotamia Syriæ fuiſſe vocatum, Ioſue capitulo. xiii. oſtenditur de Balaā, ꝙ habitabat in terra promiſſionis. & Numeri. xxxi. dicitur: ꝙ Balaā fuit occiſus. & capitulo. xxxii. dicitur, illa loca eſſe Oriētalia, vel Meſopotamia, vt vult Origenes in Homeliis de Vaticiniis Balaā. Beatus Gregorius in Homelia: Trib⁹ igitur Magis in regione Orientis ſtella nouæ claritatis apparuit, quę illuſtrior cæteris, pulchriorq; ſideribus facile in ſe intuentium oculos, animosq; conuerteret, vt confeſtim aduerteretur non eſſe otioſum, quod tam inſolitum videbatur. Dedit ergo aſpicientibus intellectum, qui pſtitit ſignum: & quod fecit intelligi, fecit inquiri: & ſe inueniendum obtulit requiſitus. Sequuntur tres viri superni luminis ducatum, & præuii fulgoris indiciū intenta contemplatione comitantes, ad agnitionem veritatis gratiæ ſplendore ducuntur: qui humano ſenſu ſignificatū ſibi Regis ortum exiſtimauerunt in ciuitate regia eſſe quærendum. Ioſue etiam capitulo. xiii. Et Balaā filium Beor ariolum occiderunt filii Iſrael gladio cum cæteris interfectis: trās ergo flumen Iordanis habitabat Balaam: & ſic regio ſua non fuit valde remota ab Hieroſolyma. Item Numeri capitulo. xxxi. Cum Iſraelitæ pugnarent contra Madianitas, vicerunt eos, & omnes mares occiderunt, & quinque Reges, ſiue Principes eorum, Balaam quoque filium Beor īterfecerūt gladio &c. Vide Exodi. c. xxiii. Quod verificatur per ea, quę dicuntur Numeri capitulo. xxii. & capitulo. xxiii. Nam capitulo vigeſimoſecūdo dicitur: Miſit ergo nūtios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat ſuper flumen terræ filiorum Ammon. & capitulo vigeſimotertio, dicitur de Arā: Adduxit me Balach Rex Moabitarum de mōtibus Orientis. Nonnulli alii putāt Reges iſtos nauigio mare ſulcaſſe, & ſic proſpero vento lon-

gum iter breui tempore perficere potuiſſent, ſuamq; opinionem auctoritate Pſal. mi. xlvii. corroborant: vbi dicitur: In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. erant enim Reges Tharſis: vt diximus paulo ſuperius in Pſal. lxxi. Et quoniã: vt inquit Matthæus capitulo ſecũdo: Et reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliam viã reuerſi ſunt in regionem ſuam: in reditu ergo equeſtres, dimiſſis nauibus, reuerſi ſunt. Nam in nauibus equos, vel dromedarios ſecũ aduexiſſe potuiſſent: & ſic equeſtres ad Hieroſolymam, & Bethleem iuiſſe: ac ẽt per aliam viam in regionem ſuam rediiſſe. vnde Herodes videns quòd illuſus eſſet à Magis, naues eorum comburi fecit. & hoc illud eſt quod dicitur Pſalmo. lxxi. In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis: quod etiam fatetur Nicolaus Lyrenſis in ſuis ſuper Pſalmo. xlvii. Commentariis: quia in ipſo etiam Pſalmo. xlvii. dicit: Conteres naues Tharſis.

¶ Quod pueri innocentes occidendi eſſent. Gap. XV.

HIeremias Propheta hanc nempe prædixit veritatem. c. xxxvi. his verbis: Vox in excelſo audita eſt, lamentationes, luctus, & fletus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis conſolari ſuper eis, quia non ſunt. Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia eſt merces operi tuo, ait dominus. In Hebræo habetur: Vox in Rhama audita eſt, vt inquit Beatus Matthæus vt infra. Beatus autem Hieronymus in Sermone ſic inquit: De Rachel natus eſt Beniamin, in cuius Tribu non eſt Bethleẽ. Quæritur ergo quomodo Rachel filios alterius Tribus: ideſt Bethleẽ, quaſi ſuos ploret? Reſpondebimus breuiter: Quia ſepulta ſit iuxta Bethleem i Ephrata: & materni corpuſculi hoſpitiũ matris nomen acceperit: ſiue quoniam Iuda, & Beniamin, duę Tribus iunctæ erant: & Herodes pręceperat non ſolum in Bethleẽ interfici pueros, ſed in omnibus finibus eius. Quod autẽ dicitur, In Rhama: non putemus nomen loci eſſe, qui eſt iuxta Gabaa: ſed Rhama excelſum interpretatur. vt ſit ſenſus: Vox in excelſo audita eſt: ideſt longe, lateq; diſperſa. Nam cum Herodes Rex ſe à Magis illac non redeuntibus illuſum iudicaret, Ieſum natum occidere cogitauit, quem Magi Regem Iudæorum eſſe dixerunt: ne ſcilicet ipſe Herodes, qui non Iudæus, ſed alienigena erat, Regno priuaretur. Lex enim Moſaica prohibet Iudæis, ne Regem ſibi faciant alienigenam: vt Deuteronomii capitulo decimoſeptimo. Cogitauerat inq̃ Herodes Ieſum interficere: ſed cũ ipſum ignoraret, pueros omnes à bimatu infrà in Bethleem, & finibus eius exiſtentes, occidi iuſſit: vt ille, quẽ ipſe ignorabat, non euaderet, ſed cum aliis occideretur. Ex tanta ergo puerorum occiſione, vox tot matrum, & patrum ſimul plorantiũ, & exclamantiũ longe, lateq; audita fuit. Rachel autem fuit vxor Iacob: quæ iuxta Bethleem ſepulta fuit: vt Geñ. capitulo. xxxv. & ideo mater adiacentis loci conuenienter dicitur. Et noluit conſolari conſolatione: ſcilicet humana attribuens Propheta id Rachel: quod occiſorũ puerorum matribus conueniebat: quaſi ipſa Rachel illis matribus compatiens earum omnium dolorem in ſe aſſumpſiſſet. Quia nõ ſunt: ſcilicet ipſi filii amplius in pręſenti vita viuentes. Et ait dominus in conſolationem: ſcilicet illarũ matrum, & ſuorum pariter oium: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo: ideſt filiis tuis, qui opera parentum & dicuntur, & veraciter ſunt: propter quam mortẽ ipſi filii ſic occiſi martyrii coronã in cœleſti beatitudine ſunt adepti. Inter quos ſic occiſos, accidit, vt vnus ipſius Herodis filius à bimatu infra occideretur, cũ ibi penes nutricẽ educaretur: vt ſcribit Macrobius Saturnalium lib. ſecundo: cũ dicteria Auguſti Cęſaris iocoſe recitaret, ſic dicens: Cum audiſſet: ſcilicet Auguſtus, inter pueros, quos in Syria Herodes Rex Iudæorum intra bimatum iuſſit interfici, filium quoq; eius occiſum, ait: Melius eſt Herodis porcum eſſe, q̃ filium. hæc Macrobius. Iudæi enim porcos non occidunt: & ideo dixit: Melius

eſt eſſe

Digitized by Google

eſt eſſe porcum, q̃ filium. Iudęi aũt prę-memorata Hieremię verba interpretan-tes, inquiũt: Quòd euerſa Hieroſolyma, & deſtructo templo per exercitũ Nabu-codonoſor, quando in Babyloniam du-cebantur captiui tranſeũtes iuxta ſepul-chrum Rachel, vox de ſepulchro mira-culoſe prodiens audita fuit, Dei pietatẽ, & miſericordiam implorans pro illis, q ſic captiui ducebantur. Quod fictitium eſſe manifeſte conſtat: tum quia valde diſtat à Matthęo diuino Spiritu illumi-nato: vt iſra videbitur: tum quia de hoc tanquam miraculo nec in quarto Regũ capitulo vltimo: nec in libris Paralipo-menon aliquid inuenitur: & maxime qm̃ Iudęi valde diligentes fuerunt in ſcri-bendo ea omnia, quę ad eorum famam, & gloriam ſibi occurrebãt: nec Ioſephus etiam aliquam de hac re facit mentionẽ: & ꝙ plus eſt, quia in hoc capite Hiere-mię de Babylonica captiuitate nulla fit mentio. ei enim iterpretationi multa ob-ſtant. & Primo illud: Plãtabis vineas in montibus Samariæ: cum enim Hebræi in reditu ſuo ab ea captiuitate nũquam Samariam in ſua habuerint ditione: pro-pterea in ea vineas minime plãtare po-tuiſſent: immo ibi habitabant Gentiles aliunde adducti: vt quarto Regũ. c. xvii. ſed per vineas Propheta metaphorice Chriſti fideles intellexit: vt alibi ẽt in ſa-cris literis habetur: vt Eſaię. c. v. Et qm̃ Samaritani ad fidem Chriſti ſe cito con-tulerunt: vt Actuum capitulo. viii. Cum audiſſent Apoſtoli, qui erant Hieroſoly-mis, quia recepit Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Ioãnem &c. Obſtat inſuper Hebræorum expoſitioni particula illa: Quieſcat vox tua à plora-tu, & oculi à lachrymis, quia eſt merces operi tuo: quaſi diceret: Si mortui ſunt in hoc ſęculo, viuunt in Paradiſo glorio ſi. Quam particulam Iudæi ſic interpre-tantur: Si Iudęi interfecti fuerunt in euer ſione Hieroſolymæ, & in Babylonẽ du-cuntur captiui, conſolari poſſunt, quia poſt multum temporis ſpatiũ, ſi non ipſi ſic occiſi, & in captiuitatem ducti, ſaltem deſcendentes ſui reuertẽtur. Debilis eſt hęc conſolatio, quia ex mortuis nulli de-ſcendere potuerunt: vnde illi mortui nunquam conſolari potuerũt. Si autem deſcẽdentes ex captiuis reuertẽtur poſt longum temporis curriculum, illi, qui in captiuitatem ducti fuerant, nullam, vel minimam recipient conſolationem. In-terpretatio igitur Chriſtianorum verior eſt, & magis conueniens. Si quis autem opponeret infantes illos adhuc rationis vſum non habuiſſe, vt voluntarie pro Chriſto morerentur, & ideo martyrii co-ronam aſſecutos non fuiſſe, audiat Bea-tum Auguſtinum, quaſi ad ipſos marty-res, ſiue inocẽtes ſic in Sermone loquẽ-tem: Ille, inquit, de veſtra corona dubita bit in paſſione pro Chriſto, q etiam par-uulis baptiſmũ prodeſſe non exiſtimat. Non habebatis ætatem, qua in Chriſtũ paſſuri crederetis: ſed habebatis carnẽ, in qua pro Chriſto paſſuro paſſionem ſu-ſtineretis. Et qm̃ in hoc capite, necnõ in aliquibus aliis præcedentibus capitulis, pluries de Herode Rege facta eſt mẽtio, ne in errorem aliquis incideret: ſciant omnes tres fuiſſe Reges, qui hoc Hero-dis nomine vocitati ſunt. Primus Hero-des Aſcalonita dictus eſt: quo regnante natus eſt Chriſtus Ieſus: & hic fuit puero rum innocentium iugulator. Secundus Herodes Antipas dictus eſt, & Herodis Aſcalonitę filius fuit: & hic decollauit Ioãnembaptiſtã. Terti⁹ Herodes dictus eſt Agrippa, q nepos fuit Antipatis He-rodis: & hic Petrum Apoſtolum incar-cerauit. Beatus Hieronymus in Ho-melia: Multi propter ignorantiam hiſto-riæ labuntur errore, putantes eundem eſſe Herodem, à quo in paſſione ſua do-minus irridet, & de quo dicitur in Euã-gelio: Audiens autem ꝙ Archelaus re-gnaret in Iudęa pro Herode patre ſuo, timuit illo ire &c. Ergo Herodes ille, qui cum Pilato poſtea amicitias fecit, huius Herodis filius eſt frater Archelai: quem & ipſum Tiberius Cęſar Lugdunũ (hic locus eſt in Gallia, & dicitur Liom ſopra Rhodano) quæ Galliarum eſt ciuitas, relegauit: fratremq; eius Herodem ſuc-ceſſorem Regni fecit; & volens habi-

tauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth &c. In Chronica Abbatis Prunienſis ad Alperinum Reginũ epiſcopum: anno Dominicæ incarnationis ſecundo Herodes mittens in Bethleem, & in omnibus finibus eius, pueros innocentes iugulare præcepit: deinde in domeſticos arma conuertens multos perimit: nam & dilectam ſibi coniugem Mariamnen interficit, filiosq; quos ex ea ſuſceperat, Ariſtobolum, & Alexandrum in Samaria ſtrangulari iubet: nouiſſime Antipatrum ex Doſide natum, incentorem, & inſimulatorem omnium malorum, gladio percutit: poſt hęc ipſe miſerabili morte periit: anno Dominicę incarnationis ſexto, Regni vero ſui trigeſimoſexto.

¶ Quòd autẽ pueri antedicti occiſi fuerint, vt Ieſus Chriſtus occideretur,

Matthæus capitulo ſecundo, non obſcure demonſtrat, dicens: Tũc Herodes videns, ꝙ illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu, & īfra, ſcḋm tempus, quod exquiſierat à Magis. Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, dicentem: Vox in Rhama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus Rachel plorans filios ſuos: & noluit conſolari, quia non ſunt. Hoc ipſum teſtatur etiam Macrobius, vt ſupra dictum fuit de filio Herodis occiſo. Cum autem hęc alia editio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd in aduentu Meſſiæ Regis idola proiici, & deleri debebant.

Caput. XVI.

Ante Chriſti aduentum per vniuerſum penè orbem plures colebantur Dii, immo Dęmones, & non Dii: cum ipſi nihil de animarum purgatione curarent: ſed de terrenis ſolum cõſulerent, ac terrena ſemper à cultoribus exigerent, ſacrificiaq; obſcœniſſima, & crudeliſſima fieri iuberent, & demũ quàm plures diſcordias ſuis ſeminarent reſpõſis. Colebantur paſſim Deorum loco tyranni viuentes: colebãtur etiam paſſim incontinẽtium, & iniquorum hominum mortuorum animæ: colebatur inſuper Fortuna loco Dei, cum nihil ſit enim, teſte Poeta Satyrico, Satyra incipiẽte: Exẽplo quodcunq; malo, ſic dicente: Sunt ꝗ in Fortunæ iam caſibus omnia ponant, Et nullo credunt mundum rectore moueri, Natura voluẽte vices & lucis, & anni, Atq; ideo intrepidi quęcunq; altaria tangunt. His imaniſſimis monſtris olim genus premebatur humanum. Hoc non ignorant Hebræi: non Græci: non Latini: non cæteri mortales omnes, qui aliqualiter literis incũbunt. Quod vel ſuadente quadam neſcio qua deteſtandæ opinionis fucata conſuetudine, vel inceſtuoſo ſpiritu, atq; damnato, diuerſos Deos, Deasq; diuerſis ritibus homines illi veri Dei cultus ignari colebant, atq; venerabantur. Qua ſuperſtitione, atq; errore impliciti Barbari, Græci, Romani, ac cęteri mortales omnes, verum Deum, & æternũ cognoſcere non curabant. Hinc Philoſophi omnes viri doctiſſimi: hinc reliqui de omni virtutis genere benemeriti: & ſi bonis moribus etiam, atq; optimis inſtitutis alerentur, ac viuerent: relicto tamẽ ſummo auctore Deo, atq; Principe ſectantes inania, atq; falſa, laborem ſuum, & operam ſimul, & quicquid honeſti, ac ſancti egerint, pariter perdiderunt. Verũ alter de duobus ſapientibus, de quibus antedictus Poeta mentionem facit Satyra incipiente: Omnibus in terris: Perpetuo riſu pulmonem agitare ſolebat Democritus: ridebat curas, necnon & gaudia vulgi: Interdum & lachrymas cum Fortunæ ipſe minaci Mandaret laqueum, mediumq; oſtẽderet vnguẽ &c. Eam enim non timebat: quia Deam eſſe non credebat: quo tamen non obſtante, nec ipſe quoq; in vero Deo recte credebat. Et licet ſoli Hebræi antiquitus eo munere donati eſſent: vt ſolum, atq; vni cum cognoſcerent Deum, & ſoli diuinæ maieſtatis pietatem, gratiamq; inirent: procedente tamen tempore tantorũ beneficiorum immemores, & ingrati, ipſi quoq; à vero Dei cultu quandoq; deuiarunt. Qui error apud omnes (exceptis

tamen

tamen Iudęis)in tantum adoleuit,vt ido la manu facta ex ligno,lapide,vel metallo pro vero Deo coleretur:colebant inq̃, ac venerabantur Deorum imagines manu factas vt Deos:cum tamen Hieremias diuinus Vates dicat cap.ii. Si mutauit gẽs Deos ſuos:& certe ipſi non ſunt Dii. & Pſal.cxiii.Oculos habent,& non videbunt. Quòd autem apud ſolos Iudæos eſſet veri Dei cultus,teſtatur Euſebius de præparatione Euangelica lib.ix. cap.iii. dicens:Porphyrius autem in primo de Philoſophia,reſponſurum Apollinem ipſum inducit de Iudęis hoc Oraculum ædidiſſe:Attẽdere,inquit,oportet, quoniam omni diuinę re plenum ſapientia eſt Oraculum Apollinis, quod dicturus ſum: Dura via illa nimis ætatis, clauſaq́: portis, Quę vitam nobis aperit, donatq́; beatam: Nec vero verbis facile enarrarier vllis,Exponiq́; queat illo quo ſemita ducit,Quam primi ante omnes cœperunt tradere pulchras, Qui Nili epotãt lymphas,Phœnicibus inde, Proximaq́; Aſſyriis ea cura:ſed inclyta longe Gens Hebręa illam nouit,notamq́; recepit.& ſubiicit exponens ita viam ad Deum à Barbaris inuentam fuiſſe: Didicimus ab Aegyptiis .ſ.atq́: Chaldæis: hi enim Aſſyrii ſunt,& maxime à Iudæis. Item Apollo etiam quodam Oraculo apertiſſime demonſtrat his verbis:Chaldæis quæ vera eſſet ſapientia tantum,Hebręiſq́; ipſis cõceſſum agnoſcere pura Aeternum qui mente colunt,Regemq́;, Deumq́;. Quem errorem ſancti Prophetæ diuino Spiritu illuminati vno ore, & vno eodem ſpiritu,tempore Meſſiæ Regis ceſſandum, ac delendum eſſe,& extirpandum,atq́; idola ipſa proiicienda, & delenda eſſe prędixerunt,& annuntiauerunt. Et in primis, Eſaias cap.ii.his verbis:Et eleuabitur dominus ſolus in illa die, & idola penitus contererentur.& iterum paulo inferius: In illa die proiiciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi, vt adoraret.item cap.xxxi.In die enim illa abiiciet vir idola argẽti ſui, & idola auri ſui,quæ fecerunt vobis manus veſtræ in peccatum.In die illa, inquit Propheta:hoc eſt in tpe Meſſię:quemadmodum habeť apud Hieremiã cap.xxiii.&.xxxiii. vbi dicitur:In diebus illis ſaluabiť Iuda: hoc eſt in tpe Meſſię:quod itidem Iudæi tenent,atq; ſentiunt.itẽ idem Eſaias cap. xix. Ecce dñs aſcendet ſuper nubem leuem,& ingredietur Aegyptum, & mouebunť ſimulachra Aegypti à facie eius&c. item Hieremias cap.xvi. in calce: Ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent vere mendacium poſſederũt patres noſtri,vanitatem, quæ eis non profuit. Nunquid faciet ſibi homo Deos, & ipſi non ſunt Dii?In his verbis prędicitur caſura,& extirpãda fuiſſe idolatria per Meſſiam:quod factum fuit per Ieſum Redemptorem noſtrum, in ipſo Eſaiæ Vaticinio prędicitur de Chriſto, qui aſſumpta carne humana, quam nubem leuem appellat, fugiens Herodem Regem venit in Aegyptum:& ſimulachra Aegypti mota ſunt à facie eius, quia in terram corruerunt:vt in ſcholaſtica dicitur hiſtoria, in ſignum, & figuram idolatrię deſtruendę per Apoſtolorũ conciones, & ſigna.Item idem Eſaias cap.xlvi.Confractus eſt Bel, contritus eſt Nabo,facta ſunt ſimulachra eorum beſtiis, & iumentis.ſ.ſimilia. Bel iſte,& Nabo Babyloniorum erant idola iuxta Nicolai Lyrenſis declarationem:ſed Bel in maiori habebať veneratione. Alii autem dicũt Bel fuiſſe illud idolum, qđ Græci Belum nominauerunt:hoc eſt Saturnum:cuius fuit tanta apud veteres religio:vt ei nõ ſolum humanas hoſtias captiuorum, ignobiliumq́; mortalium, ſed & proprios liberos immolarent.Nabo autem et ipſum idolum eſt: quod interpretatur proprie diuinatio:quam poſt Euangelii veritatem in toto terrarum orbe conticuiſſe ſignificat: ſiue iuxta ſeptuaginta Dagon:qui tamen in Hebręo non habetur:& eſt idolum Aſcalonis,Gazæ, & reliquarum vrbium Philiſtim. & à ſpecialibus tranſit ad generalia, dicens: Fracta ſunt ſimulachra gentium: non ꝙ in prędam beſtiarum,& brutorum animalium, quæ in Aegypto maxime diuino cultu conſecrata ſunt:de quibus Virgilius ait: Omnigenumq́; Deum monſtra, & latra-

Digitized by Google

tor Anubis. Quorum idolorum fractionis cauſam reddit Vates ipſe in calce dicti capitis, cum dicit: Quia prope feci iuſtitiam meam: & non elõgabitur: & ſalus mea non morabitur: hoc eſt Chriſtus verus Meſſiach. Nulli dubium eſt tã apud Hebręos, q̃ Chriſtianos, quin iuſtitia frequentius, vbi de Meſſia in ſacris literis agitur, Meſſias ipſe itelligatur. Id quoq; Daniel affirmat capitulo nono, cũ dicit: Et adducatur iuſtitia ſempiterna: hoc eſt Meſſias. Quod itidem ſentit Rabi Barachias Thalmudiſta in libro qui inſcribitur Ceder hollam: ideſt de ordine mundi, exponens hoc idem Eſaiæ Vaticiniũ capitulo quadrageſimoſexto: Iuxta eſt ſalus mea, vt veniat: & iuſtitia mea, vt reueletur. Super quo verbo, Iuſtitia mea, inquit ipſe: hic eſt Meſſias, de quo ſcriptũ eſt Danielis capitulo nono: Et adducatur iuſtitia ſempiterna. Zacharias quoq; capitulo decimotertio, hoc idem fore prædixit, his verbis: Et erit in die illa, dicit dominus exercituum: hoc eſt Meſſię tempore: vt etiam ſuperius dixi. & ſequitur: Diſperdam nomina idolorũ de terra: & non memorabuntur vltra: & omnem ſpiritum imundum auferam de terra &c. Ité idem Vates capitulo decimoquarto ait: In die illa erit dominus vnus: & erit nomen eius vnum. Ezechiel itidem caplo ſexto, ait: Excelſa demolientur, & diſſipabuntur, & interibunt aræ veſtræ, & confringentur, & ceſſabunt idola veſtra. Micheas ſimiliter capitulo primo, hoc idem prędixit, his verbis: Et omnia ſculptilia eius cõcidentur. & paulo infra: Et omnia idola eius ponam in perditionem. & iterum apud eundem cap. v. Et perire faciã ſculptilia tua, & ſtatuas tuas de medio tui, & nõ adorabis vltra opera manuum tuarum, & euellam lucos tuos de medio tui. Oſeas quoq; capitulo ſecundo, hoc ipſum approbat, dicens: Et auferant nomina Baalim de ore eius. Sophonias pariter capitulo ſecundo, hoc idem ꝓdixit, his verbis: Horribilis dominus ſup eos, & attenuabit omnes Deos terrę: hoc eſt omnia idola. Item idem Vates capitulo primo. Et extendam manum meam ſup Iudam, & ſup omnes habitatores Hieruſalem: & diſperdam de loco hoc reliqas Baal, & nomina æditorum cum ſacerdotibus: & eos qui adorant ſuper tecta militiam cœli, & adorant, & iurant in domino, & iurant in Melchon &c. Danielis etiã capitulo ſecundo de ſtatua illa quadriformi, quam comminuit mons ille magnus, quam Daniel declarauit ſignificare quatuor regna, & hoc temporaliter: ſed Dominus Burgenſis in ſuo ſcripturarum Scrutinio. diſtinctione ſeptima. capitulo primo: oſtendit per huiuſmodi ſtatuam deteſtãdam, ſignificari idolatriam, & deſtruendam fuiſſe in Meſſiæ aduentu. De hoc etiam Danielis Vaticinio dicitur ſupra libro quinto capitulo ſexto. Nam ipſe Daniel loquens de Chriſto, inquit: Quod lapis abſciſus ſine manibus, capitulo ſecũdo, conteret ſtatuam ex ferro textam, auro, argentoq; compoſitam. lapis abſciſus eſt, Ieſus per ſuos Diſcipulos: ſine manibus: ideſt ſine humana violentia: contriuit ſtatuam: ideſt idolatriam, quæ ſtatuas colebat: ſtatuam inquam quadripartitã: nam in quatuor pręcipue mundi Regna ſparſa erat: ſcilicet Chaldęorum, Medorum, & Perſarum, Græcorum, & Romanorum. item idem Hieremias cap. Horribilis dominus ſuper eos, & exterminabit omnes Deos terræ, & adorabit eum vir de loco ſuo, omnes inſuper inſulæ gentium. Pſal. etiam. xcv. prædicitur idolo ꝑ cultum auferendũ eſſe, eo ꝙ ibi de Chriſti eccleſia per fidem ædificanda ad cantum nouum omnes gẽtes inuitet, inquit enim: Cantate domino canticum nouũ: cãtate domino omnis terra. quod Iudaico populo à Babylonica captiuitate reuerſo minime cõuenire poteſt quia non mutauerunt cantum à ſuo primęuo. Item quia non ſolum Iudęa ad hunc nouum inuitat cantum, ſed omnis terra: templũ autem illud non niſi Hebręis fuit reædificatum. item: Annuntiate in gentibus gloriam eius, & omnibus populis mirabilia eius. Thalmudiſtarum etiam, ſiue Rabinorum auctoritate hæc eadem probatur ꝯcluſio: ꝙ. ſ. aduenięte Meſſia Rege idolatria deſtrueretur, & extirparetur: nã Rabi Moyſes

bi Moyſes de Aegypto in ſententiis Regũ,& in ſuo tractatu de pœnitẽtia, inqt: Quod ſolus Ieſus Nazarenus deſtruxit, & abſtulit idolatriam de mundo. Rabi Eliezer inqt: Latus partis Aquilonis creauit Deus,& eam non compleuit partem, qm̃ dixit Deus: Quiſqs dicet ſe eſſe Deũ, veniat,& compleat hãc partem quam reliqui: & ſcient omnes ipſum eſſe Deum, nam Rabi iſte allegorico more hominũ malitiam,& Dæmonum prauitatem antiquorum hominum more, ſiniſtrum,& Septentrionale cognominat: nulla aũt malitia, ac Dæmonum tentatio maior eſt, q̃ ea, quæ ad cultũ ducit idolorũ: vnde idolorũ prçuaricatio Aquiloni attribuitur: quã deſtruxit,& deleuit Saluator noſter Chriſtus: vt ſtatim demonſtrabitur. Similiter dicitur de Atha, quæ gloria Dei vocatur. de qbus plenius dictum eſt ſupius lib. iii. cap. xxxvi. Rabi inſuper Iodda nomine Rabi Eliezer filii Rabi Ioſue Galilæi in morali Gloſa Canticorũ cap. ii. ſup illud: Vox dilecti mei: ecce iſte veniet ſaliens in montibus, trãſiliens colles, ſic ait. Hęc nempe ꝓphetia de Meſſia Rege dicitur: & iſti montes,& colles nil aliud ſunt, q̃ idolatria, quam ipſe ſaliet,& tranſibit. Thalmudiſtarũ igitur auctoritate conſtat idolatriam fuiſſe tpe Meſſię deſtruẽdam. Hermes inſuper Aegyptius, quem Trimegiſtum vocant, ſuis in libris hanc idolorũ, falſorumq; Deorũ imaginum in Aegypto futuram deſolationem, ac deſtructionem præuidit,& miſerabiliter deplorat, his verbis: vt inquit Beatus Auguſtinus in ſuo. viii. lib. de Ciuitate Dei, cap. xxiii. Futurum enim tp̃s eſt, cum appareat Aegyptios incaſſum pia mẽte diuinitati ſedulam religionem ſeruaſſe: & omnis eorũ ſancta veneratio in irritum caſura fruſtrabitur &c. Hęc effecta fuiſſe omnia Saluatoris noſtri Chriſti tpe, & Apoſtolorũ, ac Diſcipulorũ ſuorũ ꝑconiis, & concionibus, ac q̃plurimis admirandis ſignis, & miraculis nemo eſt qui dubitet. Ipſe enim ſummus doctor veritatis Dei nuntius, poſtq̃ ad homines humana carne veſtitus acceſſit, ſparſaq; vbiq;, & diuulgata eius doctrina, & à cunctis intellecta hoibus non obſcura, nec aliquo errore iplicita: ſed multis admirabilibus ſignis,& miraculis approbata, ſe verũ,& ſolũ Deũ mundi opificẽ,& rectorem eſſe demõſtrauit: q abſq; principio ſemp fuit,& abſq; termino ſemp erit: cuius vires nemo metiri poteſt, qm̃ poteſtas eius imenſa eſt, atq; infinita. Receſſit enim eius tpe, ſuorumq; Apoſtolorũ,& Diſcipulorũ, aliorumq; fidelium iam ab humano ore, ob ipſius Chriſti aduentũ, Deorũ falſorũ imploratio, atq; eorũ cultus extinctus fuit: vnius veri Dei tantum adeſt cognitio: cui honor affertur ſoli,& gloria,& omnis dedicatur cultus, ad quem ↄfugitur: à quo auxilium petitur: qui ſolus, vt indigentibus ſubueniat, oratur: per cuius vnicum, atq; diuinum nomen à Diabolica poteſtate defendũt ſe hoies, atq; tuentur: vt ſuperius oſtẽdimus de Cruce in qua pepẽdit lib. iii. cap. xxxv. Quo dño, & Magiſtro cognito receſſit Deitas Saturni, Iouis, Mercurii, Martis, Herculis, Apollinis, Iſidis, Veneris, Iunonis, Proſerpinæ, cęterorumq; oium numinũ: qbus vetuſtiſſimi illi offuſcati tenebris, vel cęcitate, reddere vota, vel preces dirigere ſoliti erant, tanq̃, qui ductu ſuo regerent cuncta, atq; eorũdem nutu oĩa fierent, cum impii tñ fuerint, atq; profani. Trahebantur ſtultæ hominum mentes ad diuerſa,& varia per id tp̃is diuini cultus obſeqa, qppe q diuerſos Deos, ac varios opinabantur,& obſeruabant. Rabi Moyſes de Aegypto, licet in ſententiis de pœnitẽtia reprehẽdat Saluatorem nr̃m Ieſum Nazarenũ, eo ꝙ ſua doctrina nõ eſſet bona, qa nõ fuit vtilis mũdo, nec reipublicę, eo ꝙ nullũ puniebat, ſed oibus malefactoribus parcebat: vt patet de Adultera, quã abſoluit à morte ↄtra legem Moyſis &c. tñ ibidem dicit eum fuiſſe bonũ virum,& ſimplicem,& fuiſſe cauſam deſtructionis oium idolorũ, & ſupſtitionis Gentilium. Hi profecto oẽs iam diſſoluti, & obliti ſunt: & in memoria veluti Dei numen amplius nõ habentur. huius nãq; tãti muneris, hui⁹ pietatis ſũmę auctor fuit, ac Priceps Chriſtus Saluator noſter à ſũmo Deo delegatus, cuius iſtitutione, ordine, religiõe, atq; iperio à pectorib⁹ humanis

Deorum nomina ſublata ſunt: & adeo noſtris mentibus, ac poſteris infixa vnius Dei veritas eſt, atq; cognitio: vt nequaq̃ Deos, vel Deas quis inuocet, atq; imploraturus ſit: ſed tantum vnicum omnium auctorem, qui ſolus, & vnicus, & verus eſt Deus. Nam Chriſto Saluatore noſtro adhuc in terris cum hominibus commorante, ceſſare cœpit idolatria: & i dies adeo decreſcebat, vt poſt eius cruciatum, ſuis adhuc Diſcipulis viuẽtibus, fides ipſius Chriſti per vniuerſum terrarum orbẽ diuulgata fuerit, iuxta Dauidis Prophetæ Vaticinium Pſal. xviii. In omnem terram exiuit ſonus eorum (ſcilicet Apoſtolorũ) & in finem orbis terræ verba eoꝝ. Quod ex hoc liquido conſtat: quoniam Senonis: quæ eſt ciuitas Galliç quędam fundata fuit eccleſia ſub nomine, & titulo Beati Petri Apoſtoli adhuc viuentis: vt in ea Chriſtiano ritu celebraretur: & verus Deus iuxta fidem Chriſti, & legem Euangelicam coleretur. Tempore vero Conſtantini Romanorum Imperatoris omnes gentes, q̃q̃ diuerſis linguis, legibus, ſectis, atq; doctrinis gubernarentur, vnum tamen, & ſolum Deum ſe colere profitebantur: vt Eſaiæ cap. ii. & eidem ſe ſeruire, & obedire gloriabantur. Stantibus igitur omnibus antedictis, prout ſtant, ad conuincendos Judæos in hac Meſſię Regis conditione: ꝙ adueniente Meſſia, idola proiici, & deleri debebant; huiuſmodi formabimus Syllogiſmum videlicet. Ille à quo idolorum cultus ablatio, ac vniuerſa veritatis fides dependet, verus eſt Meſſias, & Saluator, cum vera ſalus ſpiritualis intelligenda ſit: vt infra cap. xli. huius ſexti libri probabitur: ſed Ieſus Chriſtus noſter fuit huiuſmodi: vt ſupra in hoc capite oſtẽdimus: quia per Euangelicam veritatem, quam ipſe Saluator, & Apoſtoli ſui per Spiritum ſanctum poſſidebãt, vniuerſa gentium multitudo idolorum cultum prorſus abiecit, veritatiq; fidei acquieuit: vt per Euangelicum teſtimonium, ac hiſtoricos omnes vndiq; patet: Chriſtus igit͛ verus fuit Saluator, & Meſſias. Opponit Iudęus, dicens: Quomodo per vniuerſum terrarũ

Oppoſitio.

orbem ceſſauit idolatria tempore Chriſti, ſiue Apoſtolorum, & fidelium ſuorũ: cum Teucri, ſiue Turcę, vel Maumethenſes fidei Chriſti non adhęreant? Reſponſio. Licet Maumethenſes non ſint hoc tẽpore Chriſtiani, nec etiam ab octingentis octuagintaſeptem annis citra, vel circiter fuerint: tamen antea q̃plures ex eis ad Chriſti fidem ſe contulerant: ſed Maumethis pſidia iſecti fuere. Fuit enim Maumethes anno. 623. à Chriſti natiuitate, Heraclio imperante, & Honorio primo Papa. lxxii. pontificatum tenente: vt iquit Platina. Alii, vt dominus Iacobus de Valentia Chriſtopolitanus epiſcopus in ſuo Opuſculo contra Iudęos, inquit: Maumethenſes anno. 666. à Chriſtiana lege ſe alienaſſe. Quo tamen non obſtãte, nec idola colunt, nec Iouem, ſiue Saturnum, aut quenq̃ alium ex huiuſmodi Diis: immo ſummum Deum cœli, mundi totius opificem, quem verum, & ſummũ Deum, & credunt, & eſſe fatentur: Maumethem autem non Deum, ſed Prophetam ſanctum, & Dei nuntium eſſe arbitrãtur, imo certitudinaliter credunt. Et ideo licet ſummopere, & multipliciter errent, & à vera fide deuient, non tamen recte idolatrare dicuntur, cum idola manu facta non adorẽt, nec etiam Maumethem tanquam Deum adorent. Verum Maumethenſium error eſt: quia vitam voluptuoſam ſeruant, & brutalem, quia credunt eorum beatitudinem in corporis voluptate conſiſtere, tam in hoc ſęculo, quàm in futuro: nam (vt aſſerunt) promiſit Deus ſeruantibus eorum legem Paradiſum: ideſt hortum delitiarũ aquis pręterfluentibus irrigatum: in quo ſedes habebunt perpetuas: nec frigore, aut æſtu affligentur, omnibus ciborum veſcentur generibus, veſtibus induentur pretioſis, & multa delitiarum genera in cibo, & potu ſe habituros credunt: ecce quibus, & qualibus inuoluantur, & implicentur erroribus: idola tamen manu facta non adorant, vt etiam dixi. Fuit nanq; Maumethes tempore Bonifacii quarti Papę, & Heraclii Imperatoris ex gente Arabũ. Quid ergo, inquit Iudęus, de Vniitariis dicturus

Reſponſio.

Oppoſitio.

dicturus es? cum eos idolatras eſſe adeo aperte conſtet, vt negari nequaquam poſſit? Reſponſio. Equidem à nonnullis dicitur, & maxime à Nicolao Lyrenſi in ſuis ſuper cap. xiii. Zachariæ Commentariis: Quoſdã in partibus Aquilonaribus eſſe populos, qui illud viuum, quod eis qualibet die primitus occurrit, vt Deum ſuũ illo die venerãtur, & adorant: vnde gentes iſtę Deos multos habent neceſſario: quia qualibet die idem viuum nõ poteſt primitus occurrere: ſuos ergo Deos ſępiſſime mutant. Viuitarii autem dicuntur, quia quod viuit, adorant, ſi id ſibi eo die primitus occurrere contingat. Iſti igitur Viuitarii, non creatorẽ (vt decet) ſed creaturas adorant, & male. Dominus tamen Paulus Burgenſis in Additionibus ſuis ad Poſtillã antedicti Nicolai de Lyra ſic reſpondet: Quod autem idolatria poſt aduentum Chriſti primum ceſſauerit per mundum, non ſolum ſimpliciter, ſed etiã totaliter ſatis habetur multis in locis: ſpecialiter Eſaiæ capitulo ſecundo, vbi dicitur: Et idola penitus cõterentur. Nec obſtat quod dicitur de aliquibus Barbaris: quia hæc ceſſatio intelligitur ſm conſtitutiones, ſeu conſuetudines reipublicæ: quia nulla eſt gens, quę cogat colere idola, ſicut fiebat ante Chriſti aduentum, licet in multis partibus remaneant aliqui, non ſolum apud Barbaros, ſed etiã apud alias nationes in idolatria peccantes: ſicut etiam inter fideles multi errant ſuperſtitioſa facientes: cum hoc tamen ſtat, quod idolatria penitus ceſſauit, cum nullus ſit Rex, nec aliqua poteſtas publica, quæ cultum idolorum compellat, ſicut ante Chriſti aduentũ. hęc ille. ſ. Dominus Burgenſis. Replica autem contra Dominum Burgenſem inquit: Sed illud nõ videtur verum ante tempora Siluestri, & Conſtãtini, quãdo tota reſpublica Romana fuit idolatrię dedita, & cogebat ad idolatrandum. Cui compulſioni reſtiterunt ſancti Martyres, vſque ad mortem incluſiue.

Reſponſio.

¶ Quod Meſſias vocaretur Ieſus. Caput XVII.

Manifeſta haberetur hæc veritas Eſdræ lib. iii. cap. vii. his verbis: Et omnis, qui liberatus eſt de prędictis malis, ipſe videbit mirabilia mea: reuelabitur enim filius meus Ieſus cum his, qui cum eo ſunt &c. Ex quibus verbis liquido hęc demonſtraretur veritas, ſi nõnullas ibidem deſcriptas oſtenderem circunſtantias. Verum, quoniam hic tertius Eſdrę liber inter canonicas ſcripturas non cõputatur, vt dicit in Prologo Galeato, qui libris Regum anteponit: non obſtante, quod in Decretis oĩa opuſcula Eſdrę approbẽtur, ideo ne ex aliis ſcripturis canonicis hoc probari diffidam, hac omiſſa, ad alias firmiores accedam probationes. Sed primo videamus horum trium Rabinorum dicta. Rabi Ioſue Galylęus in Prologo lamentationis magnę Hieremiæ inquit: Nomen Meſſiæ pax eſt. ſcriptum eſt enim: Pater futuri ſæculi, Princeps pacis &c. Eſaiæ cap. ix. Tranſlatio inſuper Chaldaica ſuper antedicto cap. ix. Eſaię ſic interpretatur, & declarat: Infans natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & ſuſcipiet legem ſupra ſe ad ſeruandum eam, & vocabit nomen eius Mirabilis conſilio, Deus fortis, permanens in ſęcula ſęculorum Meſſiach: ab ipſo pax multiplicabitur in diebus noſtris. Rabi Moyſes Aegyptius ſcribens in quadam Epiſtola vocata Igeres teman, quam ad Africanos quoſdam direxit Rubotenos, vbi de dignitate, virtute, atque excellentia Meſſię Regis continetur, declarans hæc verba Eſaię cap. ix. Et vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis &c. ſic inquit: Nomina hęc cum ſuis epithetis, quę hic à Propheta ſcripta ſunt, dicuntur de puero nato, qui eſt Rex Meſſias. Rabi inſuper Auenazra idẽ dicit, pariter atque tenet in ſua ſuper hoc loco declaratione: qui demum accuſatus à quibuſdã, quod Meſſiam Deum appellaret, ne extra Synagogam eiiceretur, conatus eſt, quę dixerat, Ezechię Regi accõmodare: ſed tanto magis fuiſſet è Synagoga eiiciendus.

Abbachuch nanque Propheta diuinus. c. iii. hoc eſt in ſuo Cantico metrice compoſito, hanc eãdem aperit veritatem, dicens: Ego autem in domino gaudebo, & exul

tabo in Deo Ieſu meo. Ecce q̃ dilucide
hic Vates hanc in Chriſto fuiſſe probat
conditionem, dicens: Ego autem in dño
gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.
Nullus enim fuit vnq̃ nominatus hoc no
mine Ieſus, q fuiſſet Deus, niſi ſolus Meſ
ſias Rex: vnde hic alium nullum intelle-
xit, nec intellexiſſe potuit, niſi ſolum Meſ
ſiam. Cum aũt dixerit: In Deo Ieſu meo,
oſtendit Meſſiam Deum, & hominem fu-
turum eſſe, & nominandum fuiſſe Ieſum.
Et notanda ſunt inſuper hæc anteceden
tia eiuſdem Prophetæ verba: Egreſſus es
in ſalutem populi tui cum Chriſto tuo:
per quę verba dilucide hoc ipſum etiam
ſupius dixiſſe demonſtrat. Quod.ſ. Deus
cum ſuo Chriſto: hoc eſt cum homine vn
cto, non oleo, vt Reges humani vngebã
tur, ſed diuina gratia, & diuino ſpiritu fa
ctum ſit vnũ ſuppoſitum Chriſtus, Deus,
& homo: & quare hoc factum fuerit, de-
clarat dicens: Egreſſus es in Salutem po-
puli tui: eo enim ꝙ Chriſtus Meſſias in-
carnatus eſt: vt populum ſuum ſaluum fa
ceret: ideo recte Ieſus denominatus eſt,
Hebraice tamen, quod Latine dicitur Sal-
uator. Pſal. etiam. xcvii. cuius auctor fuit
Moyſes: vt inquiunt Hebręi: hoc idẽ ha-
betur: ꝙ Meſſias appellandus eſſet Ieſus.
ſic enim dicitur in eo Pſalmo idiomate
Latino: Notũ fecit dominus ſalutare ſuũ:
in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam
ſuam: id eſt Meſſiam: vt pluries probatum
eſt. & iterum ibidem: Viderũt omnes ter-
mini terrę ſalutare Dei noſtri: hoc eſt Meſ
ſiam Saluatorem diuinum: & ideo, ibidẽ
omnis terra inuitatur, & ꝓuocatur ad iu-
bilandum, & canendum his verbis: Iubi-
late Deo omnis terra, cantate, & exulta-
te, & pſallite. Et quo cantu vtendũ eſſet,
in ipſius Pſalmi fronte non obſcure ex-
preſſit, dicens: Cantate domino Canticũ
nouum. Noua equidem res fuit, & gran-
diter admiranda, ꝙ Deus tam excelſus
tantopere humiliaretur, vt humanam aſ-
ſumeret carnem. Eſaias itidẽ hoc ipſum
in pluribus teſtatur locis. Nam capitulo
duodecimo inquit: Ecce Saluator meus,
fiducialiter agam, & nõ timebo, & factus
eſt mihi in ſalutem. Item capitulo quadra
geſimoquinto: Rorate cœli deſuper, &
nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, &
germinet Saluatorem. Itẽ capitulo quin-
quageſimoſecundo: Gaudete, & laudate
ſimul deſerta Hieruſalem, quia cõſolatus
eſt dominus populum ſuum: redemit Hie
ruſalem, parauit dominus brachium ſan-
ctum ſuum in oculis omnium gentium,
& videbunt omnes fines terræ ſalutare
Dei nři. Pſalmo quoq; octuageſimoquar-
to, dicitur: Oſtende nobis domine miſe-
ricordiam tuam, & ſalutare tuum da no-
bis: nam Saluator Latine idem eſt, quod
Ieſus Hebraice. Oſeæ inſup dicit: Deus,
& Saluator nõ eſt præter me. & alibi plu
ries in ſacris literis habetur Meſſiam Re
gem ſaluatoris noĩe appellatum, & de-
nominatum eſſe. Si igitur Meſſias Salua-
tor, vel Salutaris, Salutare'ue, priuſq̃ ex
virgine naſceret, ab omnibus vocabatur
Prophetis: merito igitur in circunciſione
ſua Ieſus fuit nominatus: quod nomen
Hebraice dicitur Ieſus, Latine ſonat Sal-
uator. Sibylla etiam Erythræa (vel Cu-
mana) vt narrat Beatus Auguſtinus libro
decimooctauo de Ciuitate Dei, capitulo
trigeſimotertio, de Græco quodam Codi
ce prolato per Flaccianum proconſulem,
vbi in quodam loco in capitibus verſuũ
talem literarum ordinem inueniſſe ait:
vt hæc in eo Græce verba legerentur:
Ieſus Chriſtus Dei filius Saluator. Sibyl
la Helleſpontia in agro Troiano nata vi
co Marmeſſo circa oppidum Girgichiũ:
quam ſcribit Heraclides Ponticus Solo-
nis, & Cyri fuiſſe temporibus, ſic inquit:
Ieſus Chriſtus naſcetur de caſta. Thalmu
diſtæ autem in Thalmud in libro qui in
ſcriptus eſt Babalbatra in diſtinctione
quadam, quæ incipit: Qui vidit. Quæri-
tantibus Iudæorum pleriſq; Meſſiach,
quo nomine appellandus eſſet. Reſpon
dent, immo Rabi Abba vir apud eos do-
ctiſſimus reſpõdet: Ioth, he, vau, he. Meſ
ſiach eſt appellandus: vt habetur (ait iſte
Rabi) apud Hieremiam capitulo vigeſi-
motertio: Et hoc eſt nomen, quod voca-
bunt eum dominus iuſtus noſter. & le-
gunt Hebræi Gloſam ſuper capitulo pri-
mo lamentationum Hieremiæ: vbi hæc

veritas

veritas manifeſtatur: quia dicitur ibi multis nominibus appellandum eſſe Meſſiam. & quia nomen iſtud eſt nomen Dei glorioſum, ideo ipſum Deum fuiſſe demõſtrat: vt ſupra libro tertio, capitulo decimooctauo, probatum eſt: & propterea tanto melius potuit populum ſaluum facere. Vocatus eſt etiam Iuſtus, & Saluator, iuxta Rabi Annę ſententiam in ſuis Commentariis ſuper cap. lxii. Eſaiæ: vbi dicitur: Propter Sion non tacebo: & propter Hierlm non quieſcam: donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius: & Saluator eius, vt lampas accendatur, & videbunt gentes iuſtum tuum. Rabi inquam Anna ibidem inquit: Meſſiã non hominem tantum, ſed etiam Deum eſſe debere. Quare autem Chriſtus hoc nomine Ieſu vocandus eſſet, poſſumus dicere, & quidem veraciter ab effectu, vt per ipſum omnes ſalui fierent. Nomina enim diuinitus impoſita aliquid donum gratuitum eis, quibus nomina imponuntur à Deo, datum iri prefigurant, ſicut Geñ. cap. xxvii. dictum eſt Abraæ: Appellaberis Abraam, quia patrem multarum gentium cõſtitui te. Ieſus autem (vt etiam ſuperius dixi) Hebraice idem ſignificat, quod Saluator Latine. Opponit Iudęus, dicens: Meſſiam Regem multis nominibus vocandũ eſſe Prophetarum teſtimoniis: inter quæ nomina non eſt hoc nomen Ieſus. Nam Eſaię caplo. vii. dicitur: Et vocabitur nomen eius Emanuel. item cap. viii. eiuſdẽ dicitur: Voca nomen eius Accelera: Spolia detrahe: Feſtina prędare. Item capitulo nono eiuſdem dicitur: Vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis &c. Zacharias itidem capitulo ſexto inquit: Ecce vir Oriens nomen eius. Ex quibus Prophetarum Vaticiniis arguit Iudæus aliis Meſſiam vocandum fuiſſe nominibus, & non hoc nomine Ieſus. Reſponſio. Beatus Thomas de Aquino ſic huic reſpondet obiectioni in tertia parte ſuę Summę. quęſtione trigeſima ſeptima: Hoc nomen Ieſus, quod eſt ſalutis ſignificatiuum, in omnibus ſupraſcriptis nominibus quodam modo ſignificatur: nam in hoc, quod dicitur Emanuel: quod interpretatur nobiſcum Deus, deſignatur cauſa ſalutis, quę eſt vnio diuinę, & humanę naturę in pſona filii Dei: per quam factum eſt, vt eſſet nobiſcũ Deus, quaſi particeps noſtræ naturæ. Per hoc autem, quod dicitur: Voca nomen eius, Accelera, Spolia detrahe &c. deſignatur à quo nos ſaluauerit: quia à Diabolo: cuius ſpolia abſtulit: iuxta illud Apoſtoli ad Colo. capitulo ſecundo: Expolians principatus, & poteſtates traduxit confidẽter. In hoc autem, quod dicitur: Vocabitur nomen eius Admirabilis &c. deſignatur via, & terminus ſalutis noſtrę, inquantum. ſ. admirabili Deitatis conſilio, & virtute ad hęreditatẽ futuri ſęculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorũ Dei ſub ipſo Principe Deo. Quod vero dicitur: Ecce vir Oriens nomen eius, ad idem refertur, ad quod primum. ſ. incarnationis myſterium, ſm quod exortũ eſt in tenebris lumen rectis corde. Vocatus eſt enim Ieſus, quia homini Chriſto hoc munus gratię collatum fuit: vt per ipſum omnes ſaluarẽtur. Opponit iterum Iudęus, dicens: Meſſias Rex nomine quodam nouo appellari, & denominari debebat: vt habetur Eſaiæ capitulo ſexageſimoſecũdo, vbi dicitur de ipſo Meſſia: Et vocabitur tibi nomẽ nouũ, quod os dñi noiauit: hoc autem nomẽ Ieſus non eſt nomen nouum: quia pluribus ante eum fuit impoſitũ: ergo veſter Ieſus Chriſtus verus non potuit eſſe Meſſias. Ad hoc etiam reſpondet Beatus Thomas: Quod illis, qui fuerunt ante Chriſtum, hoc nomen Ieſus conuenire potuit ſm quandam aliam rationem: vt ſcilicet, quia aliquam particularem, & temporalem ſalutem attulerint: ſed ſm rationem ſpiritualis, & vniuerſalis ſalutis, hoc nomẽ Chriſto proprie impoſitum eſt: & ſm hoc dicitur eſſe nouum. Inuenitur nanq; in ſacris literis hoc nomen quatuor hominibus fuiſſe impoſitum. Quorum primus Ioſue, qui fuit pugnator fortiſſimus. de quo dicit Eccl'iaſtici caplo q̃drageſimoſexto: Fortis in bello Ieſus Naue. Secũdus fuit Ieſus filius Ioiadę, qui fuit ſacerdos

Oppoſitio.

Reſponſio.

deuotiſſimus: vt Aggęi.c.ii. Loquere ad Zorobabel filiũ Salathiel Ducem Iuda, & ad Ieſum filium Ioſedech ſacerdotem magnũ. Tertius fuit Ieſus filius Sirach, qui fuit doctor ſapientiſſimus: vt in Prologo libri Eccleſiaſtici. Quartus fuit Ieſus filius Beatę Mariæ virginis ſanctiſſimus figuratus per tres primos, non vocaliter, ſed realiter. Primo quidem, quia ſicut Ieſus Naue debellatis Cananæis in terram promiſſionis filios Iſrael introduxit, ita noſter Ieſus debellatis Dæmonibus, ſanctos patres de Limbo Inferni extraxit, & liberauit, ac in terram viuentium induxit: vt infra libro ſeptimo, Oppoſitione tertia probabitur. Secundo, q̃a ſicut ſecundus Ieſus ædificauit templũ Dei ſecundum tp̃e Eſdrę, Zorobabel, & Neemię, ſic noſter Ieſus ædificauit eccleſiam ſubuerſo templo Synagogæ. Tertio, quia ſicut Ieſus filius Sirach renouauit ſapientiam de corde ſuo, ſic Ieſus noſter renouauit legem ſuam, quia nouum inſtituit teſtamentum. hęc ille: ſcilicet B. Thomas. Quòd autem Ioſue Hebraice idipſum ſignificet, quod Ieſus Latine, patet per Beatũ Hieronymum in primo Prologo libri Ioſue ſic dicentem: Tandem finito Pentateucho Moyſis, velut grandi fœnore liberati, ad Ieſum filium Naue manum mittamus, quem Hebręi Ioſue ben Num.i. Ioſue filium Num vocant. Item ibidem idem Beatus Hieronymus in principio Argumẽti eiuſdem libri, ſic inquit: Ieſus filius Naue typum domini, non ſolum in geſtis, verumetiã in nomine gerens tranſit Iordanem. vnde ipſe Ieſus filius Naue, q̃ mortuo Moyſe, populum Hebręum in terram promiſſionis induxit, figurauit dominum noſtrum Ieſum, qui ceſſante lege Moſaica, & legali pręcepto ceſſante Dux nobis fuit ad cœleſte Regnum. Beatus vero Auguſtinus libro.xvi. de Ciuitate Dei.c. quadrageſimotertio inquit de Ioſue: ꝙ nomen ei fuit, pręcipiẽte Deo, mutatum, vt Ieſus vocaretur: tamen non allegat vbi hoc conſtet, ꝙ nomen fuerit ſibi mutatum. Hoc forte dixit Beatus Auguſtinus, quia Numeri capitulo tertiodecimo dicitur de Tribu Ephraim, Oſue filium Num. nam Oſue Hebraice etiam Ieſum, & Saluatorem ſignificat: vnde Nicolaus Lyrenſis in ſua gloſa ſuper hoc loco ait: Vocauitq; Oſue filium Num Ioſue. & ſequitur: Quòd autem in pręcedentibus vocatus eſt Ioſue, hoc per anticipationẽ eſt. Ratio autem quare Moyſes mutauit nomen eius, fuit, q̃a Moyſes orauit Deũ, vt reuerteretur cum ſalute corporis, & mentis: quod factum eſt: vt patet ex ſequentibus: ſcilicet ex reuerſione.

¶ Quòd aũt dñs noſter vocatus fuerit Ieſus, infradicendis ꝯſtat teſtibus.

Matthęi.c.i. Hęc autem eo cogitante: ſcilicet Ioſeph Beatæ virginis ſponſo: ecce Angelus domini apparuit in ſomnis: Ioſeph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: pariet autem filium: & vocabis nomẽ eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. & paulo infra: Et vocauit nomen eius Ieſum. Lucæ ẽt .c.i. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. item .c.ii. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo: vt circuncideretur puer: vocatum eſt nomen eius Ieſus: quod vocatum eſt ab Angelo prius q̃ in vtero conciperet. Cum autem hoc nomine Ieſus vocatus fuerit Chriſtus noſter, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias etiam vocandus eſſet Nazaræus. Cap. XVIII.

MEſſiam Regem etiam vocandũ eſſe Nazaręum, non tñ per nominis impoſitionem circunciſionis tempore iuxta ſolitum, ſed ab euẽtu, vel alia cauſa, infradicendis edocemur Prophetarum Vaticiniis. & imprimis, Eſaias.c.xi. ait: Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. & quia trãſlatio noſtra hoc in loco ab Hebraica deuiat veritate: ideo vt mera, & certa habeat veritas, ad Hebraicam recurrendum eſt veritatem. Nã vbi in noſtra tranſlatione dr̃: Et flos de radice eius aſcẽdet, Hebraica veritas habet: & Nazaręus de radice eius ꝯſurget. Vñ

B. Hierony-

B.Hierony.in ſuis ſuper hoc loco Commentariis,inqt:Eruditi Hebræorum putãt ex hoc loco aſſumptũ fuiſſe: Et Nazareus vocabitur.Nazaræus aũt ſm interpretationes Hebraicorum noium idẽ ſignificat, quod virgultum,vel floridus,ſiue cuſtodiens,aut ſeparatus. Nazaræus ẽt dicit mundus,vel ſanctus,ſiue vnctus,aut cõſecratus. vteũq;:hoc eſt vtrobiq;,hoc nomen apud Hebræos nõ ſcribitur per.z. literam:ſed Hebręum ſadech:quod neq; .s.nec. z.literam ſonat.Ii autem Nazarei vinum,& ſiceram nõ bibunt: & nouacula non aſcendit ſuper caput eorum.

Pſal.ẽt.cxxxi.in calce ipſius Pſal.dicit: Super ipſum aũt efflorebit ſanctificatio mea:vbi in Hebraica veritate ſm D.Burgenſem hr̃ Nizro: quæ dictio ſignificat quoſdam ↄſecratos,& ſanctificatos ex voto,qui Nazaræi dicebant: vt Numeri.c. vi.Cum ergo Pſalmiſta dicat:Sup ipſum aũt efflorebit Nizro:quod idem eſt,ac ſi dixiſſet:Sup ipſum aũt efflorebit Nazareitas ſua,ſeu ↄſecratio ſua: quod ptinet ad Chriſtum:qui maxime fuit à cõtagiis peccati imunis: & Deo ſingulariter ↄſecratus:& ſic per excellentiã Nazaræus. vñ ex hac litera: iuxta veritatem literæ Hebraicæ,proprie,& veraciter Chriſtus fuit prophetice à Moyſe ſm Hebræos, vel à quocũq; alio huius Pſalmi auctore, Nazareus vocatus,tanq̃ hñs Nazareitatẽ.de qua ſupra dictũ eſt. Quapp quod legitur Matthei.c.ii. de Chriſto: Vt impleretur quod dictũ eſt,qa Nazaræus vocabitur,ad iſtam lr̃am eſt referẽdũ. Nuſq̃ enim legitur in propheticis ſcripturis, ꝙ Chriſtus Nazareus vocaretur, niſi in hoc tm̃ loco.hæc Dñs Burgenſis.B.etiã Hierony.in Sermone de Epiphania, loquens de Matthęo inquit:Si fixũ de ſcripturis poſuiſſet exemplum, nunq̃ diceret,Quod dictum eſt per Prophetas: ſed ſimpliciter,Quod dictũ eſt per Prophetam.Nunc aũt pluraliter Prophetas vocans,oſtendit ſe non verba de ſcripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Nazareus ſanctus interpretatur: ſanctum autem dominum futurum omnis ſcriptura cõmemorat.

Quod autem Ieſus Chriſtus Nazaræus vocatus ſit.

Matthęus capitulo ſecundo declarat in calce,dicens:Et veniens habitauit in ciuitate,quę vocatur Nazareth: vt adimpleretur,quod dictũ eſt per Prophetas: quoniam Nazaræus vocabitur.Ioannes etiam capitulo. vii.ex verbis Phariſæorum hoc ipſum ſignificare voluit:nam cũ Nicodemus dixiſſet:Nunquid lex noſtra iudicat hoiem,niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Reſpõderũt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? ſcrutare ſcripturas,& vide,quia à Galilea Propheta non ſurgit.Galileam dixit: volẽs ſignificare eum eſſe Nazarenũ, quia Nazareth eſt in Galilæa. Et quoniam Iudæi(vt plurimum) vocabant eũ Nazarenum,non Nazaræum in contemptum à Nazareth,ac ei multa impingũt improperia,& quidem falſo,& mendaciter,ideo vide infra libro.vii.c.xxxii. vbi hæc narrant,& falſa eſſe oſtenduntur.

Quidam ẽt ex Iudeorum Rabinis inqunt: Quod aliqui fuerunt propriis vocati nominibus antequam naſcerentur: inter quos connumerant Meſſiam Regem,vt latius dictum fuit ſuperius lib.iii.c.iiii. in explanatione Micheæ.c.v.vbi introducuntur nonnulla verba Pſalmi.lxxi. Aliqui alii vocauerunt eum Manahem .i.conſolatorem:aliqui Ynnon eſt nomẽ eius:ideſt filius,vel filiatum: vt ſupra dictum eſt.quę omnia nomina conueniũt Meſſiæ propter diuerſos effectus. Aliq etiam alii inquiunt eum vocandũ fuiſſe, Ioth,he, vau,he, nomine Dei admirabili,& maximo: & pro ↄcordia allegant illud Hieremiæ.c.xxiii. Et hoc eſt nomẽ meũ,quo vocabunt eũ dñs iuſtus noſter: vbi eſt nomẽ Dei ineffabile quatuor literarum. Threnorum.c.iiii.Candidiores Nazarei eius niue,nitidiores lacte,rubicũdiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores.& ſequit:Denigrata eſt ſup carbones facies eorum,& nõ ſunt cogniti in plateis: adheſit cutis eorum oſſibus, aruit,& facta eſt quaſi lignũ.Cum aũt hec alia ↄditio in Chriſto Ieſu adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Digitized by Google

Quòd Meſſias vocaretur à Deo ſeruus ſuus, & dilectus ſuus. Cap. XIX.

VEritas hæc: ꝙ Meſſias vocaretur à Deo ſeruus, & dilectus, & ꝙ anima ſua ſibi complaceret, Eſaiæ. c. xlii. habetur, his verbis: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: electus meus: complacuit ſibi in illo anima mea: dedi ſpiritū meū ſuper eum &c. Hæc de Meſſia dici nemo eſt, qui dubitare debeat, cum per Hebræos ipſos affirmetur: nā æditio Chaldaica Ionathę hæc verba ſic interpretatur: Ecce intelliget ſeruus meus Meſſias. Rabi etiam Salomon hoc ipſum fatetur. Et ſunt hęc verba Dei patris de filio ſuo loquentis: quem in hunc mundum mittere intendebat: & eum ſeruum ſuum appellat ob humanitatem noſtram per eū tunc aſſumendam: ſm quam minor eſt patre. Quam literam in Saluatore noſtro Ieſu Chriſto adimpletam fuiſſe oſtenditur Matthæi. c. iii. in calce: quando Ieſus à Ioanne baptizatus exiuit de aqua: vbi ſic dicitur: Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic eſt filius meus dilectus: in quo mihi complacui. Quę quidem verba Matthęi cum verbis Prophetæ magna paritate concordant. Et ſuper ipſis verbis Beat⁹ Gregorius Homelia. viii. ſuper Ezechiele ſic inquit: Deum pœnituit feciſſe hominem, quaſi ſibi diſplicuiſſet in peccatoribus, quos creauerat: in ſolo autē vnigenito ſuo ſibi placuit: quia eum inter homines hominem creauit, qui nunquā peccauit: & de quo non pœnituit, dicente Pſalmiſta: Iurauit dominus, & nō pœnitebit eum &c. Sed dicet forte aliqs: quomodo poteſt Euangeliſta cum Propheta conuenire: cum Propheta dixerit eum vocandum eſſe ſeruum, Euāgeliſta autem dicat eum filium fuiſſe vocatum?

Oppoſitio.

Cui ſic reſponderi poſſet. Si recte aduertis, neuter eorum male dixit, immo ambo bene, & diuina inſpiratione locuti ſunt. Nam antequam Dei filius carnem aſſumeret, Deus voluit eum hic à Propheta appellari ſeruum: vt ſcilicet indicaretur eum humanā carnem aſſumpturum eſſe: quia tunc de diuinitate conſtabat: poſt vero naturę humanę aſſumptionem, Deus voluit Euangeliſtam vocare eum filium: vt indicaretur in eo diuinitatem eſſe: quia tunc de humanitate conſtabat. Cum autem hæc alia conditio in Saluatore noſtro adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

Reſponſio.

Quòd Meſſias in diuino templo pręſentandus eſſet. Cap. XX.

MAlachias Propheta cap. iii. hanc omnem pandit veritatem, dicēs: Statim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem vos quæritis: & Angelus teſtamenti, quem vos vultis. Leuitici quoqꝫ. c. xii. dicit: Quòd mulier pariens maſculum manebit. 33. dieb⁹ in ſanguine purificationis ſuæ &c. nec ingredietur ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ: & cū expleti fuiſſent ipſi dies, deferret agnū anniculum, vel duos turtures, & par colūbarum.

Quòd autē id in Ieſu Chriſto noſtro adimpletum fuerit, oſtenditur.

Lucæ. c. ii. vbi ſic dicitur: Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſm legem Moyſis: tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum domino, ſicut ſcriptum eſt in lege domini: quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum dño vocabitur &c. & paulo poſt ſequitur, ipſe Lucas, dicens: Et vt darent hoſtiam, ſm qđ dictū eſt in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum: vt Leuitici. c. xii. Et ecce homo erat in Hieruſalem, cui nomen Symeō: & homo iſte iuſtus, & timoratus, expectans cōſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus erat in eo: & reſponſum acceperat à Spiritu ſancto: Non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum dñi: & venit in ſpiritu in templum: & cum inducerent puerum Ieſum parentes eius: vt facerent ſm conſuetudinem legis pro eo: & ipſe accepit eum in vlnas ſuas: & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum domine. ſm verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuū. Quod paraſti ante faciem omnium populorū. Lumen ad reuellationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Cum aūt hæc alia

alia conditio in Saluatore noſtro adimpleta fuerit: quia legem adimplere voluit: vt ipſemet ait Matthæi cap. quinto, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias in Aegyptum fugeret. Caput. XXI.

Conditio hæc vigeſima prima eſt: ꝙ Meſſias in Aegyptum fugere debebat: quã prædixit Eſaias Propheta. c. xix. his verbis: Ecce dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur ſimulachra Aegypti à facie eius &c. Hic nimirum prædicitur de Chriſto: vt ſuperius demonſtratum fuit cap. xv. huius ſexti libri. Ipſe enim Saluator noſter aſſumpta humana carne, quam Propheta nubem leuem appellat, fugiens Herodem, in Aegyptum tranſmeauit.

¶ Quòd autem in Ieſu Chriſto adimpleta fuerit hæc conditio, patet.

Matthæi. c. ii. vbi ſic dicitur: Qui cum receſſiſſent: ſcilicet Magi: ecce Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicẽs: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum: & eſto ibi vſque dum dicam tibi: futurum eſt enim vt Herodes quęrat puerum ad perdendum eum: qui conſurgens accepit puerum, & matrẽ eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptũ. Cum autem hæc alia conditio in ipſo Saluatore noſtro adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias ex Aegypto vocaretur. Cap. XXII.

Quòd ex Aegypto vocandus eẽt Rex Meſſias ſatis aperte ex hoc probatur Vaticinio, Oſeę. c. xi. ſic dicitur: Et ex Aegypto vocaui filiũ meũ.

¶ Quòd autẽ ex Aegypto vocatus fuerit Ieſus, patet.

Matthæi. c. ii. his verbis: Defuncto autem Herode: ecce Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quęrebãt animam pueri: qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & venit in terrã Iſrael: vt adimpleretur quod dictum eſt à dño per Prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum. Ecce quod Propheta futurum eſſe prędixit, Euangeliſta factum, & adimpletum fuiſſe narrat. Cum autem hæc alia conditio in Ieſu Chriſto domino noſtro adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Iudęi nõ cognoſcerẽt Meſſiã. Cap. XXIII.

Teſtantur hanc veritatem Vates omnes infraſcripti. & in primis, Eſaias Propheta capitulo primo dicens: Filios enutriui, ipſi autem ſpreuerunt me: cognouit bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Hieremias itidem cap. quarto inquit: Stultus populus meus me non cognouit: filii inſipiẽtes ſunt, & vecordes: ſapientes ſunt vt faciant mala: bene autem facere neſcierunt. Item idẽ Hieremias capitulo octauo: Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tẽpus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. Item idẽ Vates capitulo nono: Cõfortati ſunt in terra, quia de malo ad malum egreſſi ſunt, & me non cognouerũt, dicit dñs.

¶ Quòd aũt eum non cognouerint.

Teſtis eſt Beatus Paulus Apoſtolus primæ ad Corinth. capitulo ſecundo, dicens: Si eum cognouiſſent, nũquam dominum glorię crucifixiſſent. Beatus etiam Petrus hoc idem ſentit Actuum capitulo tertio, dicens: Et nũc fratres ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & Principes veſtri. Beatus inſuper Auguſtinus contra quinque hęreſes: Hoc eſt, quod Ieſum videt, non cognoſcit, furioſam mentem Iudæorum ſignificabat: quem ſi Iudęus cognouiſſet, nunquam dominum glorię crucifixiſſet. Cum autem hæc alia conditio in ipſo Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igiť ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias adimplere legem debuiſſet. Cap. XXIIII.

Et ſi Saluator nr̃ duabus de cauſis. ad legis obſeruãtiã nõ teneretur: quã

Digitized by Google

rum altera eſt, quoniam ipſe à lege, & maxime circunciſionis, & pręſentationis in templo, & purificationis imunis fuit, eo ꝙ in lege dicatur Leuitici cap. xii. Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, imunda erit ſeptem diebus &c. eos tantũ obliget, qui naturaliter, & cõmuni lege naſcunť: non aũt ſupernaturali: vt ſupra lib. ii. cap. ii. probatum eſt. Cum aũt Ieſus Chriſtus dñs noſter nõ naturaliter ex copula maris, & fœminæ natus fuerit, ſed ex virgine: quod facile percipiť ex cõditione ibi appoſita. ſ. Si ſuſcepto ſemine: fuit ergo à lege immunis: licet enim lex videať Beatam virginem à lege ímunem fuiſſe demonſtrare voluiſſe: tamen eius partus, cum iuxta aliorũ normam natus non fuerit, à lege ipſa non minus fuit immunis, q̃ ipſa mater pariens. Altera vero cauſa eſt, qm̃ filii Regum ad legum obſeruantiam non tenentur: vt inquit ipſe Saluator noſter Matthæi cap. xvii. Et cũ veniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachmam accipiebant ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter num ſoluit didragmam? ait etiam: Et cum intraſſet in domum pręuenit eum Ieſus, dicẽs: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à qbus accipiunt tributũ, vel cenſum à filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergo liberi ſunt filii: vt autẽ non ſcandalizemus eos vade ad mare, & mitte hamũ, & eum piſcem, qui primus aſcenderit tolle: & aperto ore eius inuenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro me, & te. Tamen dictis de cauſis non obſtantibus, voluit ipſe Saluator noſter legẽ ipſam ſeruare, & adimplere: vt etiam diximus ſuperius lib. iii. cap. iiii. & hoc tribus rationibus. Prima, vt aliis ſeruandę legis præberet exemplum, dicente ipſo Saluatore noſtro Ioannis cap. xiii. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodũ ego feci vobis, ita & vos faciatis. Secunda, ne alios ſcandalizaret, ſi ſe ex virgine natũ fuiſſe dixiſſet. Quis enim eo tpe credidiſſet virginem de Sancto ſpiritu ꝯcepiſſe? veniſſe ad eam Angelũ Gabrielem? Dei detuliſſe mandatum? ac non magis quaſi adulteram iuxta exemplum Suſannę ſententiæ omnium condemnaſſent? Tertia, vt Prophetarum ſcripturæ, quæ de ſe erant, adimplerenť. Nam Eſaias cap. ix. cum dixiſſet: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, ſtatim ſubdidit: Et factus eſt principatus ſuper humerum eius. Quæ verba per Chaldęũ textũ ſic interpretata ſunt: Infans natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis: & recipiet ſuper ſe legem ad ſeruandum eam. Ex quibus omnibus ſuperius dictis, & maxime per Eſaiam, & Chaldæum textum manifeſte conſtat eum Moyſis legem adimplere voluiſſe. Hoc idem etiam fateť, & approbat Rabenu Hachados auctor Thalmud in Bereſid raba ſuper illud Gen. cap. xli. & in Maſechet menacœ cap. ii. diſputantes hæc verba Sophoniæ Prophetæ cap. iii. Quia tunc reddam populis meis labium electum, vt inuocent omnes nomẽ domini, & ſeruiãt ei humero vnõ, ſic inquiunt: Tunc conuertam ad populos labium electum ad inuocandum nomen domini, & colendum eum humero vno. & ſequuntur exponendo: Non eſt autem dictum hoc nomen domini, niſi Rex Meſſias, & ad colendum eum humero vno, quia erit principatus ſuper humerum eius, vt inquit Eſaias cap. ix. Quę verba Eſaiæ Chaldæus textus ſic exponit, & declarat: Et recipiet ſuper ſe legem ad ſeruandum eam. Auctoritate igitur Eſaiæ Prophetæ, & Chaldæi textus, ac Thalmud conſtat Meſſiam debuiſſe legem ſeruare.

¶ Quod autem Ieſus Chriſtus legem ſeruauerit, patet ex eius verbis.

Matthæi capitulo quinto: Non enim veni ſoluere legem, ſed adimplere. item eiuſdem cap. xxvi. quando Petrus ſerui illius auriculã amputauit, inqt ipſe Ieſus: Quomodo ergo adimplebunť ſcripturę? Marci quoq; capitulo decimoquarto: Quotidie eram apud vos docens, & nõ me tenuiſtis, ſed vt adĩpleanť ſcripturę. Lucæ itidem cap. xxiiii. O ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quę locuti ſunt Prophetæ: nonne hæc oportuit pati Chriſtũ: & ita intrare in gloriam ſuam?

Digitized by Google

ſuam? Et incipiens à Moyſe,& omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quę de ipſo erant. item eodem. c. Oportet impleri ea, quæ ſcripta ſunt in lege,& Prophetis, & Pſalmis de me. & ad verificandum ꝙ legem ſeruaret, circuncidi voluit die octauo iuxta legis mãdatum: vt Lucę. c. ii. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo: vt circunciderettur puer &c. & parum infra: Et poſt quã impleti ſunt dies purgationis eius ſm legem Moyſis tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum domino, ſicut ſcriptum eſt in lege domini. Cum ergo in Ieſu Chriſto domino noſtro hęc alia adimpleta fuerit ꝯditio, ideo ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias mirabilem habiturus eſſet ſapientiam. Cap. XXV.

PAtet hæc veritas Eſaiæ. c. xi. vbi loquendo de Chriſto dicitur: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus domini: ſpiritus ſapientiæ,& intellectus: ſpũs ꝯſilii,& fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ,& pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris: hęc omnia dici de Meſſia Rege etiã ſm Hebræos manifeſte probatum eſt ſupra lib. ii. c. x. & lib. iiii. c. xxi. Si igitur in Ieſu Chriſto fuit ſpiritus domini: ſpiritus ſapientiæ,& intellectus, ac ſcientię, vt ait Propheta, non niſi ſapientiſſimus eſſe potuit. Hoc idem penè inquit ipſe Eſaias. c. lxi. dicens: Spiritus domini ſuper me, eo ꝙ vnxerit me, ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer cõtritis corde,& prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem &c. In puro nempe homine vera ſapientia eſſe non poteſt, dicente Salomone Eccleſiaſtis cap. vii. Dixi, ſapiens efficiar, & ipſa longius receſſit à me multo magis, q̃ erat, alta profunditas: quis inueniet eã? & ideo de puri hominis ſapientia ipſe Propheta ibidẽ ait: Noli eſſe iuſtus multum, neque plus ſapias, q̃ neceſſe eſt, ne obſtupeſcas. Quod etiam approbat Apoſtolus ad Romanos. c. xii. dicens: Nolite plus ſapere, q̃ oporteat ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem.

¶ Quòd autem id in Ieſu Chriſto Saluatore noſtro adimpletum fuerit, infraſcriptorum Euangeliſtarũ probatur auctoritate.

Lucæ. c. ii. Stupebant omnes ſup prudentia,& reſpõſis eius. & hoc fuiſſe ſcribit Lucas, quando Ieſus. 12. annorum inuentus fuit à parentibus in templo ſedens in medio doctorum. item eiuſdem capitulo quarto: Et omnes teſtimonium illi dabant,& mirabantur in verbis gratię, quæ procedebat ab ore eius. Ioannis etiam capitulo ſeptimo: Nunquam locutus eſt ſic homo in Iſrael. Cũ igitur hæc alia conditio in Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, ideo ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias ĩ parobolis locuturus eſſet. Cap. XXVI.

VT hæc eluceſcat veritas, ꝙ Meſſias in parabolis eſſet locuturus, accedat Aſaph Propheta, qui Pſalmo. lxxvii. ſic inqt: Audite populus meꝰ legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei: aperiam in parabolis os meum,& loquar propoſitiones ab initio. Quę verba Omnipotentis Dei ſunt: vt ex præcedentibus verbis percipitur. Nam hic Pſalmus ſic incipit: Attendite populus meus legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei. in quo principio exorditur ipſe Deus, faciens primo auditores beneuolos ex illis verbis: Populus meus. & poſtea eos attẽtos reddit: quoniam de re grandi,& difficili dicturus eſt. & quę ſit iſta res, legem ſuã, & non Moyſis, eſſe indicat. Et ad hanc ſuam legem percipiendam petit aures adhiberi: & quare id faciat, indicat: quia ſcilicet in parabolis & propoſitionibus, & ſeu in ænigmate (vt eſt apud Hebręos) locuturus eſt: ad quarum cognitionẽ, & explanationem itelligentia opus eſt: vt Danielis capitulo decimo: Intelligentia opus eſt in viſione: cum in parabolis, & ænigmatibus, nõ id quod dicitur, ſed aliud quod ſignificatur, capiendum ſit. Quod etiam ex titulo ipſius Pſalmi manifeſte indicatur. eſt enim eius titulus talis: Eruditio, ſiue itellectus Aſaph: quaſi

Digitized by Google

ex ipſius Pſalmi titulo ad eius intelligentiam inuitemur: titulus nanq; Pſalmi eſt tanquam clauis, quæ aperit hoſtium, vt quid intus ſit manifeſtetur. ex titulo eni quid in Pſalmo dicatur, aperitur, & manifeſtatur: vnde per illa verba: Legem meã ſit Dei filius: hoc eſt Ieſus Chriſtus, qui eſt Deus: vt ſupra libro tertio probatum eſt: quibus verbis Propheta inuitat nos ad obſeruantiam legis ſuæ: ſcilicet filii Dei, & non legis Moyſis: hoc eſt ad legem Euangelicam intelligendam, percipiendamq;, atq; obſeruandam, cum in parabolis & ænigmate locuturus eſſet. Quod etiam apertius, & manifeſtius verum eſſe conſtat, & maxime Chriſtianis ex Euangelio Matthęi. c.xiii. Ipſe enim Euangeliſta diuino illuſtratus ſpiritu, cũ dominus noſter, atq; Saluator per multas Iudæorum turbis locutus fuiſſet parabolas & illi non intelligerent, Euangeliſta ipſe ſic inquit: Hęc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loquebatur eis. Et ſequit, vt adimpleretur quod dictum erat per Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Quem textũ Euangeliſtę Matthæi Beatus Hieronymus ſuper dicto Pſalmo.lxxvii. ait: In omnibꝰ veteribus Codicibus ſic inuenitur: vt impleretur quod ſcriptum eſt in Aſaph Propheta: nam Saluator noſter Iudæorum turbis in parabolis loquebatur foris, & publice: Diſcipulis autem ſuis intrinſecus, & ſecreto parabolas ipſas aperiebat, & ſoluebat. Matthæus ergo hoc Vaticinium Aſaph ex perſona Chriſti intellexit. cum enim induxiſſet dominum dicentem in parobolis, & illi non intelligerent: Hoc, inquit, factum eſt: vt impleretur quod ſcriptum eſt per Aſaph Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum &c. hanc allegans literam: ex quo manifeſtum eſt Aſaph Prophetã hoc de Chriſto intellexiſſe. Pſalmo etiã quadrageſimooctauo ad huius veritatis manifeſtationem dicitur: Inclinabo in parabolam aurem meã: aperiam in Pſalterio propoſitionem meam. Quare autem Meſſias in parabolis locuturus eſſet, Eſaias capitulo ſexto rationem reddit: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere: excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum. Quod Eſaiæ Vaticiniũ tempore Saluatoris noſtri adimpletum fuit: eo enim publice in templo prædicante, & veram ſalutis viam oſtendente, Iudæi pro maiori parte obdurati, & malitia excæcati, eum nõ intelligebant: & propterea ei non credebãt, teſte Ioanne Euangeliſta, ſic dicente capitulo duodecimo: Propterea non poterant credere, quia dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorũ, ſed indurauit cor eorũ, vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. & ſequitur ipſe Ioãnes: Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo. dixerat enim Eſaias paulo ſuperius eodem tamen capitulo: Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum &c. in qua viſione cognouit Dei filium incarnandum, & ipſius Chriſti gloriam: hoc eſt diuinitatem. Et aduertenda ſunt verba huius prophetiæ: quoniam Propheta non inuitat, nec incitat Iudæos ad non audiendum, & non obediendum, vt verba ſonare videntur: ſed hoc Chriſti tempore futurũ eſſe prędixit: & ideo verba Prophetę, immo Dei, qui ſic denũtiari mãdat, hoc modo intelligẽda ſunt, & exponenda: Audite audiẽtes: ideſt auribus corporis audietis: & nolite intelligere: hoc eſt intelligere noletis: excęca cor populi huius: hoc eſt denũtia ad excęcandum per errorem: ſcilicet ſuum inſtellectu: & aures eius aggraua: ideſt aggrauandas denuntia per obſtinationem in effectu. Circa quod ſciendum eſt: ꝙ huiuſmodi excæcatio, & obduratio non ſit à Deo directe: ꝙ ſcilicet ipſe Deus excæcet, & induret aliquem ad non intelligendum, & non cognoſcendum veritatem, & maxime in his, quę ad ſalutem eius pertinẽt: ſed huiuſmodi excęcatio

procedit

Digitized by Google

procedit à liberi arbitrii deficientia, non valentis quod bonum, & verum eſt, & quod ſibi ad ſalutem competit diſcernere, atq; capeſſere: & hoc cauſa, & defectu ſui ipſius, & non culpa Dei. homo enim ſe à Deo auertens peccando meretur: vt ab eo Deus iuſte gratiam ſuam retrahat: cuius gratiæ effectus eſt intellectum illuminare, & affectum mollificare: & ideo ſubtracta Dei gratia homo ex ſua malitia, ita, & taliter excęcatur, & obduratur, vt quid ſibi agendum ſit, & ad ſalutem ſuam competat, nec videre poſſit, nec diſcernere: & ſic non ex Dei culpa, ſed ex hominum defectu male viuentium, & à Deo propter peccata auerſorum huiuſmodi excæcatio, & obduratio procedit. Et quod hoc verum ſit, ex ipſiuſmet Eſaiæ verbis ibidem ſequentibus manifeſte percipitur: quę verba ſunt: Et conuertatur, & ſanem eum: per quæ verba ipſe Deus ſe eum ſanaturum pollicetur, ſi ad ipſum Deum conuerteretur. Tanta eſt nanq; Dei bonitas, & miſericordia: vt quamprimũ peccator pœnitẽs ad ipſum Deum conuertitur, ab ipſo Deo ſanatur, & diuina gratia adiuuatur.

¶ Quod autẽ id in domino Ieſu Chriſto adimpletum fuerit, infraſcriptis probatur teſtimoniis.

Marci capitulo tertio dicitur: Et cõuocatis eis in parabolis dicebat eis. item eiuſdẽ capitulo quarto: Et docebat eos in parabolis multa. item eodẽ capitulo: Vobis datum eſt noſſe myſteriũ Regni Dei: illis autem, qui foris ſunt in parabolis omnia fiunt: vt videntes videant, & non videant: & audiẽtes audiant, & nõ intelligant, ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata. & iterum eodẽ capitulo: Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire: ſine parabola autem non loquebatur eis: ſeorſum autẽ Diſcipulis ſuis diſſerebat omnia. Matthęi itidem capitulo tertiodecimo: Quare in parabolis loqueris eis? qui reſpondens ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſterium Regni cœlorum: illis vero non eſt datum. & parum infra: Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt: & adimpletur in eis prophetia Eſaiæ, dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis: incraſſatum eſt enim cor populi huius, & aurib' grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. & paulo infra dicitur: Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loquebatur eis: vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentẽ: Aperiam in parabolis os meum: eructabo abſcondita &c. Ioannis ſimiliter capitulo ſextodecimo inquit Ieſus: Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis, venit hora, cum iam non in prouerbiis loquar vobis, ſed palàm de patre meo annuntiabo vobis. item etiam capitulo quinto inqt dominus Ieſus: Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. Cum autem hęc alia conditio in Ieſu Chriſto domino noſtro adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quod Meſſias ſine propria mãſione habitaret in terra. Cap. XXVII.

CONſtat hęc veritas, & quidem aperte Hieremię capitulo quartodecimo, vbi ſic dicitur: Quare quaſi colonus futurus es in terra, & quaſi viator declinans ad manẽdum? Quare futurus es velut vir vagus, & fortis, qui non poteſt ſaluare? Habitauit nanq; Ieſus Chriſtus dominus noſter in terra tanquã alienus: & cum proprium nõ haberet domicilium, fuit tanquam viator declinans ad manendum: declinabat aũt ad domũ Marthę, Lazari, & aliorum fidelium, & familiariũ ſuorum, vbi aliqñ hoſpitabatur: & velut vir vagus, quia diſcurrebat per Iudæã prędicans, & docens, & quãplurima faciens miracula: & vir fortis, q non poteſt ſaluare. in paſſione enim ſua nõ fuit vſus fortitudine ſua: quapropter eum deridebant, dicentes: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere.

Digitized by Google

¶ Quòd autem Ieſus Chriſtus non habuerit habitationem propriam, patet.

Matthæi capitulo octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. & hoc idem dicitur etiam Lucæ capitulo nono. Sed quoniam Ioãnis capitulo primo dicitur: Quòd duo Diſcipuli Ioãnisbaptiſtę audientes ipm Ioannem Magiſtrum ſuum dicentem de Ieſu Chriſto: Ecce agnus Dei, ſequebantur Ieſum. Conuerſus autem Ieſus, & videns eos ſequentes ſe, dicit eis: Quid q̃ritis? qui dixerunt ei: Rabi vbi habitas? dicit eis: Venite, & videte: venerunt, & viderunt vbi maneret: & apud eum mãſerunt die illo. Ex quibus verbis percipitur Ieſum quandam habitationem habuiſſe: quod videtur eſſe contrariũ eius, quod dicitur ſupra à Matthęo, & Luca.

Oppoſitio.

Solutio

Solutio. Matthęus, & Lucas dicit Ieſum proprium non habuiſſe domicilium: nõ tamen negatur quin aliquam habuerit habitationem ſibi accommodatam per aliquod temporis ſpatium: quod dupliciter verum eſſe præſumitur. Primo, q̃a eius educatio non fuit in Hieroſolyma, nec etiam habitatio, ſed in Nazareth. Secundo, quia interdum per totam diẽ in Hieroſolyma morabatur prædicans, & docens: & in veſperis ieiunus, inde in Bethaniam, vel aliò accedebat ad hoſpitandum. Cum autem hęc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias iuſtus eſſe deberet. Cap. XXVIII.

INuenitur hæc veritas Eſaię capitulo vndecimo, vbi dicit: Erit iuſtitia cingulum lumborum eius. Quòd in hoc capitulo Eſaiæ dicatur de Meſſia, cõſtat per ea, quæ dicta ſunt libr. ii. c. x. Zachariæ etiam. c. ix. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. hęc etiã dici de Meſſia ſupra lib. ii. c. xiiii. probatum eſt. Hieremiæ itidem. c. xxiii. & xxxiii. dicitur: Ecce dies veniunt, dicit dominus: & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, intelligẽs per Dauid Chriſtum Meſſiam. Item ibidem: Dominus iuſtus noſter. eſt enim ille terminus, Iuſtus, epithetum propriũ, & congruum Deo: vt etiam probatũ fuit libr. ii. cap. xi. Pſalmo quoque. x. dicitur: Quoniam iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.

¶ Quòd autem Ieſus noſter iuſtus fuerit, patet.

Matthęi cap. xxi. quãdo cum magna iuſtitia eiecit de templo vendentes. item eiuſdem. c. xxii. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quę ſunt Dei Deo. & paulo ſuperius dixerat: Magiſter ſcimus quia verax es: & viam Dei in veritate doces. Cum autem hæc alia conditio in Ieſu Chriſto domino noſtro adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias honorẽ diuinum valde zelaret. Cap. XXIX.

DAuid Rex pręuidẽs Meſſiam honorem diuinum valde zelaturum eſſe, Pſalmo. lxviii. ſic inquit: Zelus domus tuę comedit me. Quod adimpletum fuit, quando Saluator noſter facto flagello ex funiculis vendentes, & ementes è templo eiecit: vt Ioannis. c. ii. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis omnes eiecit è tẽplo: oues quoq;, & boues, & nũmulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit: & iis, qui columbas vendebant, dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domũ negociationis. & ſequitur ipſe Ioannes: Recordati ſunt vero Diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuę comedit me: ex zelo enim honoris diuini eos eiecit. Hoc idem etiam habetur Lucæ capitulo. xix. in fine: Et igreſſus in templum cœpit eiicere vendentes, & ementes, dicens illis: Scriptum eſt, quia domus mea, domus orationis eſt: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Hoc idẽ habetur etiam Marci capitulo vndecimo, & Matthęi capitulo vigeſimoprimo. Hieremię quoq;. c. vii. dicit: Nunquid ergo ſpelũca latronũ facta eſt domus iſta, in qua inuocatũ eſt nomen meũ in oculis veſtris? Cũ aũt hęc alia ꝯditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd

Digitized by Google

Quòd Meſſias humilis, & manſuetus eſſe debebat, & cum aduerſantibus nō contenderet, ſed potius declinaret, & ſe amoueret. Cap. XXX.

HAnc veritatem aperit Eſaias Propheta cap. xlii. ſic dicens, ſm interpretationē Septuagīta interpretū: Ecce puer meus, quem elegi: dilectus meus, in quo bene complacuit animę meę: ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nuntiabit: non contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis vocem eius: arundinem quaſſatā non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium, & in nomine eius gentes ſperabunt. Noſtra autem tranſlatio ſic habet: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea: dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudiciū gentibus proferet, non clamabit, neq; accipiet perſonam, nec audietur vox eius: calamum quaſſatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet, in veritate educet iudicium: non erit triſtis, neq; turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius inſulæ expectabunt: quam prophetiam oſtendimus ſuperius libro quarto cap. xii. de Meſſia Rege itelligendam eſſe. Pſalmo etiam. lxxxv. hoc idem dicitur his verbis: Quoniam tu domine ſuauis, & mitis, & multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te. & ibidem inferius: Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo: & glorificabo nomen tuum in æternum: quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: & eruiſti animam meam ex Inferno inferiori. Rabi inſuper Moyſes Gerundenſis hoc ipſum approbat ſuper illis verbis Gen. cap. xxiiii. Et introduxit eam in Tabernaculum Sarrę. dicens: Hic eſt Rex Meſſias: qui dedit cor ſuum ad petēdum miſerationes pro Iſrael, & ad ieiunandum, & humiliādum ſe pro eis, ſicut ſcriptum eſt Eſaiæ capitulo quinquageſimotertio: Ipſe autem vulneratus eſt &c.

Quòd autem hæc ꝯditio adimpleta fuerit in Ieſu Chriſto, patet.

Matthęi capitulo vndecimo, vbi ipſe Ieſus inquit: Diſcite à me, qa mitis ſum, & humilis corde. item capitulo duodecimo eiuſdem: Exeuntes autem Phariſæi ꝯſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eum: Ieſus autem ſciens receſſit inde: & ſecuti ſunt eum multi: & curauit eos omnes: & præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent: vt adimpleretur, quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam, dicētem: Ecce puer meus quem elegi: vt ſuperius ſcriptum eſt ſm tranſlationem Septuaginta interpretū. Cum autem hęc alia conditio in ipſo Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, ſequitur ipſum verum fuiſſe Meſſiam.

Quòd Meſſias legem nouam daturus eſſet. Cap. XXXI.

NOuam legem daturum fuiſſe Meſſiam Regem multis Prophetarum Vaticiniis, ac Rabinorum Hebręorum ſententiis ſupra libro quarto probatum extitiſſe reor: quam legem nouam, Euangelicam legem denominatam fuiſſe veraciter oſtēdimus: atq; in Saluatore noſtro Ieſu Chriſto hanc nouę legis dandę conditionem adimpletam fuiſſe veraciter demonſtrauimus. Quapropter in hac conditione nihil aliud nobis hoc in loco probandum incumbit.

Quòd Meſſias debebat de Regno Dei docere, & prędicare. Cap. XXXII.

QVod Meſſias Rex docturus eſſet populum ſuum Iſrael, ac prędicaturus, patet Eſaię cap. ii. vbi ſic dicit: Venite aſcendamus ad montem Dei, & docebit nos vias ſuas: vt ſuperius lib. iiii. cap. xi. declaratum eſt. Micheas itidē cap. iiii. ait: Et fluent ad eum populi, & ꝓperabunt gentes multæ, & dicent: Venite aſcendamus ad montem dñi, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos de viis ſuis, & ibimus in ſemitis eius: qa de Sion egredietur lex, & verba dñi de Hieruſalem: vt ſupra lib. iiii. cap. xiii. oſtēdimus. Hoꝝ duoꝝ Prophetarum Vaticinia antedicta itelligenda eſſe de Meſſia ſupra lib. iiii. cap. xi. & xiii. oſtēdimus. Sed qm̄ Iudęi nōnulla opponunt, quæ infra ponenda ſunt lib. vii. Oppoſitione. v. cum ſuis rñſionibus, & ſolutionibus, ideo ibi

Digitized by Google

videto. Eſaiæ ſimiliter cap. lxi. Spiritus dñi ſup me, ad annuntiandũ manſuetis miſit me. In Thalmud ét hoc idem habetur in Prologo libri, qui dicit lamentatio magna: Futurum eſt, ꝙ Deus ſedebit, & coram iuſtis ſenſum legis, atq; ſecreta prędicabit, & per Meſſiam Regem reſerabit: hoc eſt aperiet, & declarabit.

¶ Quòd autem hæc alia cõditio in Ieſu Chriſto noſtro adimpleta ſit.

Matthęus Euangeliſta cap. iiii. teſtat, dicens: Et exinde Ieſus cœpit prędicare, & dicere, pœnitentiam agite: appropinquabit enim Regnum cœloꝝ. & iteꝝ eodem cap. Et circuibat Ieſus totã Galilęam docens in Synagogis eoꝝ, & prędicãs Euãgelium Regni. item eiuſdem Matthæi cap. v. Videns aũt Ieſus turbas aſcendit in montem: & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum Diſcipuli eius, & aperiens os ſuũ docebat eos &c. Marci quoq; Euangeliſtę cap iiii. dicit: Et iteꝝ cœpit docere ad mare, & ꝯgregata eſt ad eum turba multa, ita vt in naui aſcẽdens ſederet in mari: & omnis turba circa mare ſup terrã erat: & docebat eos in parabolis multa &c. Item eiuſdem cap. vi. Et facto Sabbato cœpit in Synagoga docere: & multi audientes admirabant in doctrina eius &c. item in pluribus aliis locis hoc idem habetur. Cum aũt hæc alia conditio in Saluatore noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Vidimus ſupra in præſenti cap. Meſſiam prædicaſſe, & docuiſſe: ſed vt aliquid etiam dicamus de perfecto inſtructionis ſuę genere, tempus admonet.

Diuina ꝓuidentia nullum erga filios ſuos iſtructionis genus prętermittere voluit. Eſt aũt inſtitutio duplex: per doctrinã videlicet, & exemplũ. Doctrina perfecta eſt, de qua iure dubitari non debet: qualis in ſolo Deo eſſe conceditur. Miſit igitur Pater Deus ad homines præceptorẽ aliquẽ, q Deus eſſet, ne de doctrina eius dubitari poſſet. Adde, & qui eſſet homo, vt ipſe oia humana officia vere exequi poſſet, oẽsq; pro Chriſto, Deoq; ꝑferre labores: quo exemplo homines ꝑfecte inſtrueret ad virtutem. Opera enim multo magis, q̃ verba mouent in diſciplina pręſertim morali: cuius finis ꝓprie verſatur in actione. Eſſe illum Deum declarauerũt miracula: vt fidem apud dociles doctrina eius haberet: eſſe vero hoiem paſſiones humanæ declarauerunt: nullus igit nobis (niſi pertinaces nimium eſſe velimus) excuſationi locus videt eſſe relictus, ſi doctrinã eius, quaſi minus veram inſolenter reſpuere nitimur: diuinitas, miraculaq; reclamant, ſi tanq̃ nobis ſupra modum duram humanitas, laboresq; Magiſtri, & Ducis illius oſtendunt hoibus poſſibilia eẽ, quæ pertulit homo. Deniq; qa delictoꝝ ſumma in eo conſiſtit, ꝙ corporalibus nimium inhęremus, à ſpiritualibus'ue diſcedimus, Chriſtus vitę Magiſter per doctrinam, vitamq; ſuam, quaſi gladium, & ignem imiſit in mundũ: hoc eſt virtutem purgatoriam, animiq; purgati, vt oẽs corporalium vitioꝝ fomites reſecaret ad viuum, atq; ꝯſũmeret. Ipſe quoq; ſingula vltro, libenterq; tulit, quæ cæteri fugiunt tanq̃ mala, peregrinationem, inediam, ſitim, nuditatem, infamiam, ꝯtumelias, verbera, breuitatẽ vitæ, ignominioſam mortem, & acerrimam: fugit aũt ſingula, quę tanq̃ bona cęteri proſequunt: vt hac ratione nobis oſtenderet, neq; mala vera eſſe, quę mala vocamus: neq; bona, quę vocamus bona: nihilq; in rebus corporalibus eſſe, quod vllius pretii cẽſendum ſit: ſed quicqd pręter Deum eſt, tenuis vmbræ ſomnium æſtimandum. Cum aũt oibus, quę à mortalibus optant tanq̃ bona, caret, ſolis certe miraculis, ſolus ipſe in orbe terraꝝ in hanc vſq; diem meruit, & meruit ſubito, vt Deus ſummus æſtimaretur. Prophetas Hebræi ſanctos hoies vocant: Gentiles viros excellẽtes, cum Deos nominant, diuinos iam factos, & Dei miniſtros intelligunt: Maumethenſes Regẽ ſuum Maumethem filium Abdalæ filii Abdal Mutalibis Arabię Regis purum quidem hoiem, ſed Dei nuntium fuiſſe credunt: talem quoq; ipſe vocat in Alcorano. Addit ſe in vi armoꝝ, Chriſtum in virtute miraculorum miſſum à Deo fuiſſe, Deumq; hominibus Ieſum, & Mariam miraculũ effeciſſe, merito ſolus Chriſtus

ſtupendis

Digitized by Google

ſtupendis opibus meruit: qđ neq; Principes hoc, tum minis, tũ beneficiis ꝓtendẽtes, neq; Zoroaſter, Pythagoras, Empedocles, Apollonius Thyanæus, aliiq; multi Philoſophi ſapientia mirabili, & longa vita conſequi potuerunt. Numenius autem (vt inquit Euſebius de prępáratione Euãgelica lib. xi. cap. x.) dicebat: Res q dem humanæ ab eo, qui dat ad accipientem tranſeunt: Diuinę vero à Deo danť, & ab eo non abſunt: quale qd ſcientia eſt: quã qui accipit, melior factus eſt: qui autẽ dedit, nihil amiſit. Lucerna etiam ab alia lucerna ſic accenditur: vt prima non extinguatur. materia enim alterius ab igne alterius accenditur: ſic & ſcientia non recedit à dante, & in accipientem tranſit, cuius cauſa humana non eſt.

¶ Quòd iniquitatem non faceret Meſſias, nec dolus in eius ore inueniretur. Caput. XXXIII.

ESaias Propheta hãc declarat veritatem. cap. liii. dicens: Eo ꝙ iniquitatẽ non fecerit, nec dolus fuerit in ore eius. Hęc dicta fuiſſe de Meſſia ſatis ſuperius lib. ii. cap. ix. & lib. iii. c. viii. etiam ſm Hebræos ꝓbatum fuiſſe reor: vnde cum hæc de Meſſia dicta ſint: vt ipſe iniquitatem non fecerit, nec dolus in ore eius fuerit, neceſſe eſt, ne Propheta mentiri videatur: ex qua conditione, ꝙ in eo non fuerit peccatum: hęc vera reſultat concluſio: ꝙ ipſe diuinus fuerit, & humanam ſuperauerit naturam: omnes enim homines etiam iuſti (pręter ipſum) de lege cõmuni errauerunt à via ſalutis, dicente Eſaia in hoc eodẽ. c. liii. Oẽs nos quaſi oues errauimus: qđ comprobať ẽt. i. Regum. c. viii. Non eſt enim homo, qui nõ peccet. item ii. Paralipomenon cap. vi. Si autem peccauerint tibi: neq; enim eſt homo, qui nõ peccet. item Eccleſiaſtis cap. vii. Non eſt enim homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet. Ioannes itidem Apoſtolus in ſua Epiſtola cap. i. ait: Si dixerimus, qm̃ peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: ſolus igiť ipſe Chriſtus ex hominibus fuit ſine peccato. Threnoꝝ etiã cap. iiii. Hieremias inquit: Spiritus oris noſtri Chriſtus dominus captus eſt in peccatis noſtris: cui diximus: In vmbra tua viuemus in gentibus.

¶ Quòd aũt Ieſus Chriſtus non habuerit peccatum, teſtis eſt.

Beatus Ioannes Euangeliſta cap. xiiii. Iam non multa loquar vobiſcum: venit enim Princeps mũdi huius, & in me nõ habet quicq̃. Princeps mundi huius accipitur hic pro Diabolo: qui licet pluries Chriſtum tentauerit: nunq̃ tamen eũ peccare fecit. Beatus etiam Petrus Apoſtolus in ſua Epiſtola prima cap. ii. de Chriſto ĩquit: Qui peccatum nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Cum autem hæc alia conditio in Ieſu Chriſto domino noſtro adimpleta fuerit, ſequitur ꝙ ipſe verus fuerit Meſſias.

Ad maiorem inſuper huius rei intelligentiam audiamus Beatum Auguſtinum ſic in Enchiridion cap. xl. dicẽtem: Quomodo Chriſtus, nec originale, nec ꝓpriũ habẽs peccatum factus ſit pro nobis ipſe peccatum. Nulla igitur voluptate carnalis concupiſcentię ſeminatus, ſiue conceptus, & ideo nullum peccatum originaliter trahens, Dei quoq; gratia verbo patris vnigenito, non gratia filius, ſed natura in vnitate perſonę modo mirabili, & ineffabili adiunctus, atq; concretus, & ideo nullum peccatum & ipſe cõmittens: tñ ꝓpter ſimilitudinẽ carnis peccati, in qua venerat, dictus eſt & ipſe peccatũ, ſacrificandus ad diluenda peccata. In vetere qppe lege peccata vocabantur ſacrificia pro peccatis. Quod vere iſte factus eſt: cuius erant vmbrę illæ. hinc Apľs cum dixiſſet: Obſecramus pro Chriſto reconciliari Deo, continuo ſubiunxit, atq; ait: Eũ qui non nouerat peccatũ, pro nobis peccatum fecit, vt nos iuſtitia Dei in ipſo: nõ ait (vt in qbuſdam mendoſis Codicibus legiť) is, qui non nouerat peccatũ, pro nobis peccatum fecit, tanq̃ pro nobis Chriſtus iſte peccauerit: ſed ait: Eũ qui nõ nouerat peccatũ. i. Chriſtũ ꝓ nobis peccatũ fecit: factus eſt ergo Deus: cui recõciliãdi ſumus: peccatum: hoc eſt ſacrificium pro peccatis: per qđ reconciliari valeremus: ipſe ergo peccatũ, vt nos iuſtitia, nec no-

ſtra,ſed Dei:nec in nobis, ſed i ipſo:ſicut ipſe peccatum non ſuum, ſed noſtrũ:nec in ſe,ſed in nobis ꝯſtitutum : ſimilitudine carnis peccati,in qua crucifixus eſt demonſtrauit: vt qm̃ peccatũ ei non inerat, ita quodãmodo peccato morereť: dum moriť carni,in qua erat ſimilitudo peccati: vt cum ſm̃ vetuſtatẽ peccati nunq̃ ipſe vixiſſet,noſtram ex morte veteri, qua in peccato mortui fueramus,reuiuiſcentem vitam nouam ſua reſurrectione ſignaret.

¶ Quòd Meſſias paupes piſcatores electurus eſſet ad gentes ad fidem ſuam conuertendas. Cap.XXXIIII.

MAnifeſtat hanc veritatem Hieremias Propheta cap.xvi. ſic inquiens: Ecce mittam piſcatores multos, dicit dñs,& piſcabunť eos: & poſt mittam eis multos venatores,& venabuntur eos de omni mõte,& de omni colle, & de cauernis petraꝝ &c.Licet nonnulli ſint exponentes hanc literam de captiuitate Babylonica, accõmodantes,ſiue applicãtes illud, Piſcatores, & venatores ad Chaldæos,qui in eadem captiuitate veluti ſolertes piſcatores,& venatores cauſa lucri conſequendi Hebręos omnes, & eorum bona in locis abditis,& occultis valde diligenter perquirebant: tamen ipſi expoſitioni,& ſententiæ minime adptari põt, propter illa verba, quę ibidẽ ſequunť.ſ. Non diceť vltra viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti.ea enim verba:Non dicetur vltra viuit dñs,qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti, proculdubio ſignificare videnť:ꝙ ſalus,de qua hic prędicitur,futura eſſet multo maior, q̃ fuerit illa Aegypti:propter quam ſalutem.ſ.futuram de liberatione Aegyptiaca non fieret vlterius memoria. Ea nãq; ſalus,& liberatio ab Aegyptiaca ſeruitute in vetere teſtamento valde magna, & ſolẽnis extitit,& maxime ob q̃plurima magna,& ſtupenda ſigna in ea liberatione diuinitus facta.Ex quo in vtroq; templo tam Salomonis,q̃ Zorobabel, Eſdręq;,& cęteroꝝ magna cum veneratione ſolemnitas Phaſę in illius liberationis memoriam quotannis celebrabatur. non enim abolita erat,neq; ceſſauerat tpe ſecundi templi:quod ꝑ Zorobabel, & ſocios poſt liberationem à Babylonica captiuitate conſtructum fuerat:cum ipſa Babylonicę ſeruitutis liberatio valde minor fuerit Aegyptiaca,atq; ei minime eſſet comparanda,immo maxima cum veneratione obſeruabatur:vt Eſdræ liber indicat.Cũ autem hic dicatur per Hieremiã Prophetam:ꝙ vltra nõ dicetur: Viuit dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſequitur ꝙ Babylonica liberatio nõ fuit maior Aegyptiaca: quia per Babylonicã liberationem Aegyptiaca non fuit obliuioni dedita,immo magis obſeruata: & per conſequens Prophetam multo maiorem,q̃ fuerit Aegyptiaca,voluiſſe ſignificare liberationem: propter quam maiorem,& excellentiorem liberationẽ prior illa Aegyptiaca vlterius non memoraretur:vel ſaltem,tanq̃ maior,& excellẽtior non habereť.Maiore enim ſupueniente lumine minus ſemper offuſcari ſolet.

Adde inſuper hanc aliam repugnantiã, ꝙ hæc litera de Babylonica captiuitate intelligi non poſſit:qa illud, Piſcatores, & venatores ad Chaldæos ingrentes Iudęos tẽpore Babylonicę captiuitatis minime adaptari poteſt: cum Propheta intelligat de liberatione ad ſaluandum, & non de captiuitate ad perdendum. Feſta enim quę fiunt in memoriam præteritorum,fiunt in memoriam beneficiorum,& non maleficiorum. Ex prędictis igitur concluditur Prophetam hoc in loco intellexiſſe de aliqua liberatione,etiam maiore,q̃ fuerit Aegyptiaca,cui minime cõparanda eſt Babylonica.Quæ autem fuerit illa,nulla alia dici poteſt,niſi liberatio facta virtute paſſionis domini noſtri Ieſu Chriſti à peccato originali,& à Diabolica poteſtate. Cuius figura fuit illa Aegyptiaca:quæ tanq̃ minor, & minoris excellentiæ adueniente Chriſti paſſione ceſſare debebat:quia maior eius loco ſuccederet: ſcilicet Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: propter enim Chriſti Ieſu paſſionem,& à mortuis reſurrectionẽ à Chriſtianis per vniuerſum terrarum orbem Paſchalia feſta celebrantur ob talem,ac tantam liberationem: vnde vnà

Digitized by Google

cum catholica eccleſia ad Ieſum Chriſtũ perſonare poſſumus: Qui pro nobis æterno patri Adæ debitum ſoluit: & veteris piaculi cautionem pio cruore deterſit. Hęc ſunt enim feſta Paſchalia: in quibus vetus ille agnus occiditur: cuius ſanguine poſtes fidelium conſecrantur: fuerunt enim in ipſo Ieſu Chriſto iſta omnia veraciter adimpleta. Nã ipſe piſcatores aliquos: videlicet Petrum, Andream, Ioannem, & Iacobũ in Diſcipulos, & Apoſtolos ſuos elegit, & aſſumpſit, dicente Mathęo cap.iiii. Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum: at illi cõtinuo, relictis retibus, ſecuti ſunt eum. & ſequitur Matthæus: Et procedens inde vidit alios duos fratres Iacobum Zebedęi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua: & vocauit eos: illi autem ſtatim, relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt eum. Eſaias itidem cap.xxvi. hoc idem habetur ex his verbis: Conculcabit eam pes pauperis, greſſus egenorũ, ſemita iuſti recta eſt &c. Nam pes pauperis: ideſt Chriſti, ẽt iuxta Rabi Salomonis interpretationem, allegãtis pro ꝯcordia illud Zacharię cap.ix. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator, ipſe pauper: ſed reducit poſtea ad primum aduentum, cum itelligatur hic de vltimo: ſed ſufficit, ꝙ etiam ipſe Rabi interpretetur illud, Pes pauperis: ideſt pes Meſſiæ. & Greſſus egenorum: ideſt Apoſtolorum: quiꝓpter Chriſtum omnia temporalia reliquerũt. Zacharię cap.ii. hoc idem habetur: O Sion fuge, quæ habitas apud filium Babylonis, qa hæc dicit dñs exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quę ſpoliauerũt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei: quia ecce ego leuo manum meam ſuper vos: & erunt prędę his, qui ſeruiebant ſibi: & cognoſcetis, quia dñs exercituũ miſit me &c. Super quibus verbis Beatus Auguſtinus lib.xx. de Ciui. Dei, cap.xxx. ſic inquit: Ecce dicit dñs Omnipotens à dño Omnipotente ſe miſſum: qs audeat intelligere, niſi Chriſtum loquentem? ſcilicet ouibus, quę perierãt domus Iſrael? Ait nanq; in Euangelio: Non ſum miſſus niſi ad oues, quę perierũt domus Iſrael: quas hic comparauit pupillæ oculi Dei ꝓpter excellentiſſimum dilectionis affectum: ex quo genere ouium ẽt ipſi Apoſtoli fuerũt: ſed poſt gloriam reſurrectionis vtiq; ſuę: quę anteq̃ fieret, ait Euangeliſta Ioannes: Nondum erat ſpiritus datus, qa Ieſus nõdum fuerat glorificatus: etiam ſup gentes miſſus eſt in Apl'is ſuis: ac ſic impletum eſt: qd' in Pſal.xvii. legit: Erues me de contradictionibus populi: ꝯſtitues me in caput gentium: vt qui ſpoliauerant Iſraelitas, quibusq; Iſraelitę ſeruierant, qñ ſunt gentibus ſubditi, nõ viciſſim eodem modo ſpoliarent, ſed ipſi ſpolia fierent Iſraelitaꝝ. hoc enim Apoſtolis ꝓm ſerat, dicens: Faciam vos piſcatores hominum. & vni eoꝝ. ſ. Petro: Ex hoc iam inquit homines eris capiens. Spolia ergo fient, ſed in bonum, tanq̃ erepta vaſa illi forti ſed fortius alligato. hęc omnia Beatus Auguſtinus vt ſupra. Apoſtoli ergo de piſcatiõe lacus Genezareth ad piſcationem hominum tranſierunt. Item ex eo, ꝙ Apoſtoli pauperes eſſe debebant, audi impedimenta diuitiarũ ſm Beatum Auguſtinum: Diuitias inueniſti, requiem perdidiſti: cum vigilas, de his cogitas: cũ dormis, latrones ſomnias: in die ſollicitus: in nocte pauidus: ſemp mẽdicus. vnde Salomon petiit à Deo Eccleſiaſtis cap.xxx. Duo rogaui te, ne deneges mihi anteq̃ moriar: Vanitatem, & verba mendacia longe fac à me: mendicitates, & diuitias ne dederis mihi: tribue tãtum victui meo neceſſaria: ne forte ſatiatus alliciar ad negãdum, & dicam: Quis eſt dominus: aut egeſtate compulſus furer, & præiurem nomen Dei mei. Beatus etiam Gregorius ad huius rei confirmationem ait: Quid quietius, q̃ nil in hoc mundo appetere? Quid laborioſius, q̃ terrenis deſideriis æſtuare? Eſaias inſuper capitulo ſexageſimoſexto: Et aſſumã ex eis i ſacerdotes, & leuitas, dicit dominus: quia ſicut cœli noui, & terra noua, quę ego facio ſtare corã me, dicit dominus Deus: ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum &c. Aſſumam inquit ex eis: ideſt ex gentibus ad fidẽ Chriſti con-

uerſis, in ſacerdotes,& leuitas:quia plures ex eis etiam Apoſtolorum tpe ordinati ſunt epiſcopi,& eccleſiarum miniſtri:velut Beatus Clemēs, & Beatus Dionyſius. Et hoc illud eſt, quod in quadam Gloſa Hebraica dicitur Exodi cap.xii. ſuper illud:Hęc eſt religio Phaſæ. & ſequit: Eadem lex erit indigenæ,& colono,qui peregrinatur apud vos.Gloſa:Futurum eſt: vt conuerſi de gentibus ſint ſacerdotes domino miniſtrantes. & ſic Rauanais Iudæus in ſuis Exodi Cōmentariis ſimiliter inquit:Sed poſſet aliquis admirari,ꝙ cum in cap.lxvi. Eſaias Propheta dixiſſet,de vltimo iudicio cōminando, ſtatim ad primum recurrit Saluatoris aduentū, quando Apoſtoli diriguntur ad gentes, & audiunt à domino: Ite docete omnes gentes baptizātes &c.quod ita ſoluitur, Iudicii prędicitur, imo cōminatur dies, vt metu futuræ pœnæ recipiant ſaluatoris aduentum, & Apoſtolorum Euangelii, qui admittendi erāt.Pſalmo quoq;. xvii. dicitur:Eripies me de contradictionibus populi:conſtitues me in caput gentium: populus quē non cognoui ſeruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi &c. quod nil aliud ſignificat, niſi ꝙ populus Hebræus relinqueret Deum ſuum: & populus Gentilis olim à Deo alienus, Deo ſeruiret,& obediens eſſet: quod iamdiu verificatum fuiſſe omnis lingua fatetur, exceptis tamen Iudæis cęcis. Cum autem hæc alia conditio in Ieſu Chriſto domino noſtro adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias: quia vt Ioannis capitulo decimoquinto, inquit Ieſus Diſcipulis ſuis:Nō vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos: & poſui vos vt eatis,& fructū afferatis,& fructus veſter maneat &c.

¶ Quod Meſſias Rex refutaretur à Iudęis,& ab eiſdem negaretur. Cap. XXXV.

TEſtis huius veritatis eſt Hieremias Propheta cap.iiii.dicens:Negauerunt dn̄m,& dixerunt:nō eſt ipſe: neq; veniet ſuper nos malum.ſ.ex negatione. Item idē Hieremias cap. xiiii. dicit dn̄s:Stultus populus me non cognouit. Eſaiæ inſup cap.i.Filios enutriui,& exaltaui:ipſi autem ſpreuerunt me. Danielis quoq; capitulo nono, dicitur: Non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Oſeas itidem capitulo primo, inquit: Et concepit,& peperit filium,& dixit ei Voca nomen eius,non populus meus,quia vos non populus meus,& ego nō ero veſter Deus. Cæcitate ducti Iudæi, immo odio,& inuidia Meſſiam non cognouerunt,imo corām Pilato negauerunt,& refutauerunt,Barabam neq̄ eligentes.

¶ Quod autem in Ieſu Chriſto ad impletum fuerit.

Ioannis cap.xix.verificatur his Iudaici populi verbis clamantis:Nō habemus Regem niſi Cæſarem. Marci cap.xv.Pilatus autē rn̄dit eis,& dixit:Vultis dimittam vobis Regem Iudęorum? ſciebat enim ꝙ per inuidiam tradidiſſent eum ſummi ſacerdotes: Pontifices autem ꝯcitauerāt turbas,vt magis Barabam dimitteret eis. Pilatus autem iterum rn̄dens ait illis:Quid ergo vultis faciam Regi Iudæorum? at illi iterum clamauerunt:Crucifige eum &c. Cum aūt hæc alia conditio in ipſo dn̄o noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit,igit ipſe Ieſus dn̄s noſter verus fuit Meſſias.

¶ Quod Meſſias pauper,& humilis eſſe debebat. Cap. XXXVI.

ZAcharias Propheta diuino Spiritu illuſtratus hāc aperit veritatē.c.ix. dicens:Exulta ſatis filia Sion: iubila filia Hierl'm:ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator:ipſe pauper,& aſcendens ſuper aſinam,& ſup pullum filium aſinæ. Quæ verba intelligenda eſſe de Meſſia, tam Iudæi,q̄ Chriſtiani ſentiunt,& affirmant.Et imprimis Rabi Salomon ſuper eiſdem verbis ait: Scripturam hanc non poſſe intelligi,niſi de Rege Meſſia: Et nō reperimus ſimilem principem in templo ſecundo:credens eam poteſtatem temporalem eſſe.Sed cum ipſe Zacharias in eodem caplo magis intra dicat:Et loquetur pacem gentibus:& poteſtas eius à mari vſq; ad mare: non temporalem poteſtatem ſignificare voluit:ſed ſpiritualē.Deſignabat enim ꝙ fides eius per vniuerſum

mundum

Digitized by Google

mundum diuulgari, & dilatari debebat: vt prędictum fuit Pſal. xviii. In omnem terram exiuit ſonus eorum .ſ. Apoſtolorum: & verba eorum vſque ad fines terræ. De cuius Meſſię paupertate & Aegyptius ille Rabi Moyſes prędicator magnus apud Hebręos ſuper illis verbis Geñ. cap. xlix. Ligans ad vineã pullũ ſuum: & ad vitem ò fili mi aſinam ſuã: vel (vt Hebræi dicũt) & ad palmitem filiũ aſini ſui, inquit: Patriarcham Iacob his verbis Meſſiam pauperem prædixiſſe: quia erat cingulans aſinum ſuũ: & equitãs ſup eũ: vt ducat ſe cũ humilitate. ſicut ſcriptũ eſt, Zacharię cap. ix. Qđ fecit dñs vt oſtenderet nobis, ſe non ideo veniſſe, vt ſeculares diuitias nobis prębe{r}et, nec corporis felicitates concederet: ſed vt animas ſaluaret, & ſpiritualia bona donaret. vnde Diſcipulos pauperes elegit: quorum prędicatione totus penè terrarum orbis ad Chriſti fidem breui tp̃is ſpatio cõuerſus fuit. vbi autẽ Propheta eum Saluatorem appellat, ad ſaluandũ veniſſe indicat. Item ipſe Zacharias parum infra eodem cap. ix. Opus redemptionis noſtræ, quæ per eius paſſionẽ facta eſt, ſtatim manifeſtat dicẽs: Tu quoque per ſanguinem fœderis tui emiſiſti vinctos tuos à lacu. & paulo ante dixerat: Et loquet̃ pacem gentibus, quæ totum redemptionis noſtræ myſterium deſignãt. Pſalmo etiam. lxix. dicit̃: Ego vero egenus, & pauper ſum. Chriſtus dñs ſe crebro egenum, & pauperem vocat: cuius cura in paternæ pietatis amore conſiſtit. Pſalmo itidẽ. lxxxvii. dicit̃: Pauper ſum ego: & in laboribus à iuuentute mea. Eſaię cap. liii. hoc idem cõfirmatur, his verbis: Ecce intelliget ſeruus meus &c. & parum infra: Sicut obſtupuerunt ſup te multi: ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius: & forma eius inter filios hominum. Eſaias idẽ cap. liii. Nõ eſt ſpecies ei, neque decor: & vidimus eũ, & nõ erat aſpectus: & deſiderauimus eũ deſpectũ, & nouiſſimum virorum virum dolorum, & ſcientem infirmitatẽ, & quaſi abſcõditus vultus eius, & deſpectus: vnde nec reputauimus eũ: qđ cap. Eſaię totum eſt de Chriſto: q redẽpturus erat pplm à peccato nõ vincendo aduerſarios, ſed dura, & acerba patiendo vſque ad mortem incluſiue: quod, quoniam arduum erat, & ab humana natura valde remotum: ideo Propheta in principio ipſius capituli admirãs, inquit: Quis credidit auditui noſtro? vicit tamẽ Diabolũ: immo ſigno Crucis vincitur ꝑpter Chriſti paſſionem. Et ne Iudęi audeant iſta negare, audiant quid ſui ſcripſerint Rabini. Rabi nanque Oſua in Senhedrim guazit .c. Col Iſrael, inueniens iuxta Paradiſi ianuam Heliam, atque Symeonem, ait illis: Ad gloriam Dei me cõferre decreui. Cui reſpõderunt: Dominus ſi voluerit. & ibidem inquit ipſe Rabi Oſua: Duos videbam tantum viros, & nihilominus trium mihi vox ad aures volabat. Rabi autem Salomon in ſuis Cõmentariis, inquit: Quod vox illa tertii fuit gloria Dei, quæ erat vnà cum Helia, & Symeone. Tunc Rabi Oſua, Meſſias quãdo venturus foret, ab eis ſtudioſiſſime quæritauit: cui reſpõderunt: Vade, & inuenies. vbinam, inquit, inueniam? Aiunt ꝓpe portam vrbis Romę. At ipſe Rabi Oſua reſpõdens ait: Quibus ornatus eſt inſignibus? paupertate, inquiunt, dolore, atque vulneribus: queadmodum ſcriptum eſt Eſaiæ capitulo quinquageſimotertio: Vere languores noſtros ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portauit &c. Ex hac etiam Rabinorum Hebræorum auctoritate cõſtat Meſſiam Regem pauperem eſſe debuiſſe. & pro ſalute noſtra paſſurum fuiſſe: & ea, quæ ab Eſaia capitulo quinquageſimotertio, de Meſſia intelligenda eſſe. Supra libro. ii. c. x. lib. v. cap. xiii. & infra 387. 507 516.

¶ Quod autem Ieſus Chriſtus fuerit pauper, infraſcriptis patet teſtimoniis.

Matthęi capitulo vigeſimoprimo: Ite in caſtellum quod cõtra vos eſt: & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cũ ea: ſoluite, & adducite mihi: & ſi quis aliquid dixerit: dicite: Quia dominus his opus habet, & cõfeſtim dimittet eos. hoc autem factum eſt: vt adimpleatur, quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Dicite filię Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam, & pullũ filium ſubiugalis &c. vt Zacharię. c. ix. paulo ſuperius poſito. Hoc idẽ, vel qua-

Digitized by Google

ſi dicitur Lucæ.c.ii.& Marci.c.xi.Ioãnis quoq;.c.xi.dicitur:Et inuenit Ieſus aſellum,& ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptũ eſt: Noli timere filia Sion:ecce Rex tuus venit ſedens ſuper pullum aſinę. hoc non cognouerũt Diſcipuli eius primum: ſed quando glorificatus eſt Ieſus. Itẽ Mat thęi.c.x.Inquit Ieſus Apoſtolis,ſiue Diſcipulis ſuis:Nolite poſſidere aurũ, neq; argentum,neq; pecuniam in zonis veſtris:non peram in via: neq; duas tunicas:neq; calciamenta &c.Ex his nempe in Euangeliis deſcriptis percipitur, & q̃dem aperte,Ieſum Chriſtum fuiſſe pauperrimum:nam aſina iſta, & eius pullus iuxta portam Hieroſolymæ poſiti erant ad cõmoditatem pauperum,qui equos, & iumenta non habebant:vt in eo℞ neceſſitatibus his vti poſſent animalibus. Neq; licebat aliis, q̃ pauperibus vti eis: Chriſtus nanque cum veniret Hieroſolymam equitans ſuper huiuſmodi animali,conſtat eum pauperem extitiſſe:& inſuper paupertatem ſemper amaſſe, atq; ſecutum fuiſſe,ac cęteris omnibus perſuaſiſſe,ſicut dicitur Marci.c.x.Vade q̃cunq; habes vende,& da pauperibus.& infra ibidem:Filioli q̃ difficile eſt confidentes in pecuniis in Regnũ Dei introire:facilius eſt camelum (hoc eſt funiculum)per foramen acus tranſire, q̃ diuitẽ introire in Regnum Dei. Iſtud ipſum ſcribit Matthęus.c.xix. Si vis perfectus eſſe,vade,& vende omnia quæ habes, & da pauperibus,& habebis theſaurum in cœlo:& veni,& ſequere me.& infra: Amen dico vobis,quia diues difficile intrabit in Regnum cœlorum.Item Lucæ .c.vi.Beati pauperes, quoniam veſtrum eſt Regnum cœlorum.& ĩfra: Væ vobis diuitibus,qui habetis conſolationem veſtram.Diuitiæ temporales Dei ſeruis impedimenta ſunt.Cum autem dñs noſter Ieſus Chriſtus hanc quoq; pauptatis habuerit ꝯditionem,ſequitur ꝙ ipſe verus fuerit Meſſias.

Quod Meſſias Rex miracula multa facturus eſſet. Cap. XXXVII.

DE miraculis per Meſſiam faciẽdis multa ſuperius diximus.c.ii. hui⁹ ſexti libri:vnde in hoc.c. duo tm̃ nobis reſtant dicenda.Quorum alterum eſt:vt probemus in teſtamento vetere hoc pręd ictum,& annuntiatum fuiſſe. Alterum vero,vbi conſtat in nouo teſtamẽto hoc adimpletum fuiſſe, quod in teſtamento vetere prædicat,Meſſiam Regem miracula facturũ fuiſſe multis in locis annũtiatur:ſed infradicendis tm̃ locis ſatiſfactum iri credimus.Eſaiæ Prophetæ cap. xxxv.ſic ſcribitur:Deus ipſe veniet,& ſaluabit nos:tunc aperientur oculi cæco℞: & aures ſurdo℞ patebũt:tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.Hæc nempe omnia de Meſſia dicta ſunt,cum Propheta dicat: Deus ipſe veniet,& ſaluabit nos. In aduẽtu igitur Meſſiæ,qui Deus erat,vt ſupra libro.iii. probatum eſt.& qm̃ Propheta cõtinuãs ſermonem ſuum inquit: Tunc aperiẽtur oculi cæcorum &c.Tunc,inquit,hoc eſt tempore Regis Meſſiæ.Rabi etiam Salomon in ſuis ſuper hoc Eſaiæ.c.Commẽtariis hoc atteſtatur:cum oĩa in hoc.c.cõtenta interpretetur de felici ſtatu Iudęorum tempore Meſſiæ.Vt aũt videamus an contenta in hoc.c.per Ieſum Chriſtũ dominum noſtrum adimpleta fuerint, audiamus Lucam.c.vii.& Matthęũ.c.xi.

Lucæ.c.vii.dicitur: In ipſa autem hora,qua.ſ.Diſcipuli Ioannis baptiſtę venerant ad interrogandum Ieſum: an ipſe erat,qui venturus erat:an alius expectãdus eſſet.& ſequitur ipſe Lucas: Multos curauit à languoribus ſuis, & plagis, & ſpiritibus malis,& cęcis multis donauit viſum.& reſpondens dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni &c.quaſi diceret Renuntiate quæ vidiſtis. Matthæus quoq; c.xi. inquit: Cum audiſſet Ioannes in vinculis opera Chriſti,mittens duos de Diſcipulis ſuis aiunt illi: Tu es qui venturus es,an alium expectamus?Et reſpõdens Ieſus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni, quę audiſtis,& vidiſtis:cæci vident,claudi ambulant,leproſi mundantur,ſurdi audiũt,mortui reſurgunt,pauperes euangelizantur &c.fecit enĩ Ieſus corã ipſis Diſcipulis miracula multa: vt inqt Lucas ſuperius.vñ ait nũtiis Ioã nis:

nis: Renūtiate Ioan. q̃ vidiſtis; q̃a ceci vident &c. q̃ſi dicere voluerit, Ioānes ipſe ex hmōi miraculis cognoſcet me verꝫ eē Meſſiā. Eſaias itidem c.xlii.inqt: Et dedi te in fœdus ppl'i in lucem gētium, vt apires oculos cęcoꝝ, & educeres de cōcluſione vinctū de domo carceris ſedentes in tenebris: & ſunt verba Dei patris ad filium: quod ex ſequentibus indicat verbis: Ego dn̄s: hoc eſt nomē meū: vbi ſcriptum eſt nomē Dei quatuor literaꝝ. Eſaias ſimiliter.c.xliii.hoc idem teſtatur dicēs: Ne memineritis prioꝝ, & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua, & nunc orientur, vtiq; cognoſcetis ea. Sup quibus verbis B. Hierony. ſic inqt: Non miremini de rebus magnis, & miraculoſis per me factis in veteri teſtamēto: quæ multę fuerunt, & magnæ, q̃m in Euangelica lege ſum facturus multo maiora. Et ꝙ miracula facturus eſſet, ex verbis proxime ſequentibus indicatur: Ponam, inquit, in deſerto viam, & in inuio flumina, & glorificabit me beſtia agri, dracones, & ſtructiones, quia dedi in deſerto aquas, & flumina in inuio, vt darē pplō meo, electo meo: in qb⁹ verbis declarat, & oſtendit ea, q̃ cōi, & naturali curſu fieri nō poſſunt: faciet ſupnaturaliter.ſ. & virtute diuina. per quę verba ſignificare voluit Spiritum ſanctum mittendum fuiſſe in Diſcipulos ſuos. de cuius miſſione dicitur Actuum.c.ii. Quod aūt per illa verba, Et in inuio flumina, intelligat Spiritus ſanctus, patet Ioā.c.vii. vbi Saluator noſter ait: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: qđ exponēs Euangeliſta ibidē ſubdit: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Item ipſimet Eſaias cap.liii. In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruos meos multos, & iniqtates eoꝝ ipſe portabit: vn̄ Matthæus cap. viii. ait: Veſpere aūt facto obtulerunt ei multos Dæmonia hn̄tes, & eiiciebat ſpiritus verbo, & oēs male hn̄tes curauit: vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiā Prophetam dicētem: Ipſe iſirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit. Quę Matthęi verba ſunt ſm tranſlationem: Lxx. interpretum. Sibyllę quoq; (vt inquit Lactātius Firmianus lib. iiii. Diuinaꝝ Inſtitutionū.c.xv.) ꝙ ipſe Ieſus facturus eſſet miracula, nō præſtigiis magicis, quę nihil veri, ac ſolidi oſtētāt: ſed vi, ac poteſtate cœleſti pdixerūt: quarum hæc dicta ibidem deſcribit: Omnia verbo agens, oēm infirmitatem curans, mortuoꝝ aūt ſurrectio erit, & claudorū curſus velox, ſurdus audiet, cæci videbunt, loquentur non loquentes. Panib⁹ ſimul quinq;, & piſcibus duobus hoīum millia in heremo qnq; ſatiabit: & reliqas tollens duodecim cophinos implebit in ſpe multoꝝ. Ventos compeſcet, ſternet aūt inſanum mare pedibus, fideq; calcans, fluctus perambulabit, morbos hoīum reſoluet, viuificabit mortuos, arcebit dolores à multis, ex viuo fonte potus ſatietas erit viris. Dicent inſanam Vatem, & mendacem me: cum aūt facta fuerint vniuerſa, tum mei meminerint, neq; me iam quiſq; mendacem dicet: ſed Dei magni Prophetam. Et q̃m ipſe Lactantius dicebat: quoſdā ſolere eo ꝯfugere: vt dicerent non illa eſſe carmina Sibyllę: ſed à noſtris ficta, atq; compoſita: qđ non putabit, q̃ Ciceronem, Varronemq; legerit, alioſq; veteres, qui Erythræā Sibyllam, cæteraſq; cōmemorant: quarum libris iſta exēpla protulit: qui authores obierunt ante q̃ Chriſtus ſm carnem naſceretur. De magia aūt, qua Iudęi dicebant Ieſum Chriſtum hęc feciſſe miracula, ſatis dictum fuit ſuperius in capitulo ſecundo pręſentis ſexti libri.

¶ Quod autem hęc Prophetarum, ac Sibyllarum Vaticinia in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerint: hoc eſt, ꝙ ipſe miracula fecerit, ex Euangeliis noſtris ſatis aperte conſtat.

Primo tres ſuſcitauit mortuos, computato Lazaro quatriduano, & fetente: vt infraſcripti teſtantur Euangeliſtę. De filio nempe viduę, habetur Lucæ.c.vii. De filia Iayri Archiſynagogi, habetur Marci.c.v. Matthęi.c.ix. & Lucę.c.viii. De Lazaro quatriduano, hr̄ Ioan.c.xi. Et ne Iudæus negare poſſit Meſſiam Regem hanc habuiſſe virtutem, & con

ditionem ſuſcitandi mortuos: audiant omnes quid ſui Thalmudiſtę, ſiue Rabini dicant in Bereſid raba: hoc eſt in Gloſſa libri Geneſeos de Rabi Moyſe prędicatore: quando Deus interrogauit Meſſiam: An ipſe vellet aſſumere ſuper ſe paſſiones multas pro generatione ipſius Meſſię: prout inferius narrabo diffuſius capitulo xli. huius ſexti libri. Reſpondit Meſſias: Domine mūdi cum his ſum ego iocundus: & ſuper me has paſſiones aſſumere volo: hac tamen conditione, ꝙ reſuſcitem mortuos, qui ab Adā primo parente, vſq; ad præſens mortui ſunt: & non ſolum illos, verum etiam & quos lupi, & leones deuorauerunt, & qui in mari, & fluminibus perierunt in diebus noſtris: hoc eſt vſque ad dies illos, in q. bus hęc fuiſſe inquit: & non ſolum hos, ſed etiam abortiuos: & non ſolum etiam eos, verumetiam & illos, quos creandos pręuidiſti, & nōdum creati ſunt ad hoc vſq; tempus. Cui ait Deus: Ego hęc oīa tibi concedo. Ex Rabinorum Hebræorum igitur ſententia, & auctoritate habetur: ꝙ Meſſias reſurrecturus eſſet. Sed diceret forte Iudęus: hoc itelligi poſſe de reſurrectione generali, & non particulari. Iudęi enim iuxta tertiamdecimam legis ſuæ radicem, mortuorum reſurrectionem futuram eſſe dicunt. Reſponſio.

Obiectio

Reſponſio.

Credāt Iudæi de qua velint reſurrectione, nihil nobis obſtat. Si enim Meſſias generalem reſurrectionem facturus eſt, tanto magis particularē, quia iuxta Philoſophorum ſentētiam: ſi de quo magis ineſſe debet, & ineſt, ergo & de quo minus. Qui generalem poteſt facere reſurrectionem, tanto magis facere valet particularem. Ex Thalmudica, ſiue Iudaica ſententia conſtat Meſſiam mortuos ſuſcitare potuiſſe, & debuiſſe. Cæcū à natiuitate curauit: vt Ioannis. c. ix. quod à ſæculo non eſt auditum. Quocunq; iter faciebat, ægros, ac debiles, & omni morborum genere laborantes vno verbo, vnoq; momento reddebat incolumes: adeo, vt mēbris omnibus capti receptis repente viribus roborati ipſimet lectos ſuos reportarent: in quibus fuerant ſupra Ioanne delati. Claudis verò, ac pedum vitio afflictis, non modo gradiendi, ſed et currendi dabat facultatem. Cæcorū oculos in priſtinum, reſtituit aſpectum. Mutorū quoq; linguas in eloquiū ſoluebat. Surdorum patefactis auribus inſinuabat auditum. Hæc omnia in Euangeliis noſtris ſcripta reperiuntur. Mulier etiam ꝗ in profluuio ſanguinis duodecim fuerat annis, & in medicis omnia ſua conſumpſerat, & nihil profecerat: cum audiſſet de Ieſu, venit in turba retro, & tetigit veſtimentum eius, & confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius: vt Marci. c. v. Matthęi. c. ix. & Lucæ. c. viii. Super aquas maris tanquam ſuper ſolido ambulauit: vt Matthæi. c. xiiii. Marci. c. vi. & Ioannis. c. vi. Bis magnam turbam modico cibo ſatiauit: ſemel quinq; panibus, & duob⁹ piſcibus: vt Matthæi. c. xiiii. Marci. c. vi. Lucę. c. ix. & Ioannis. c. vi. & iterum Matthęi. c. xv. & Marci. c. viii. & vtrobiq; cibi ipſius magna ſuperabundauit quantitas. Itē Marci. c. iii. dicitur: Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum, vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et Lucæ. c. vi. dicitur: Et deſcendens cū illis ſtetit in loco campeſtri, & turba Diſcipulorum eius, & multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa, & Hieruſalem, & Maritima, & Tyri, & Sidonis qui venerant, vt audirent eum, & ſanarentur à lāguoribus ſuis: & qui vexabantur à ſpiritibus immundis curabantur: & omnis turba quærebat eum tāgere, quia virtus exibat ex eo, & ſanabat omnes. Quale autem, & quātum fuit illud miraculum, quod prædicatione duodecim Apoſtolorum, qui fuerant idiotæ, & indocti: vt, puta piſcatores, & ſimiles, totus penè mundus ad Chriſti fidē conuerſus fuit? Et ipſi ita ſtatim recepto Spiritu ſancto in die Pētecoſtes literatiſſimi effecti ſunt adeo: vt ſacræ ſcripturę nodos exoluerent, & recte interpretarentur, & Philoſophos ſeculares confunderent? Nonne Dionyſius Ariopagita fuit Beati Pauli Apoſtoli Diſcipulus, & ab eo edoctus de cœleſti hierarchia? Quale etiam fuit illud aliud, ꝙ loquentib⁹ Aplīs poſt Spiritus

ritus

ritus ſancti receptionē turba diuerſarum linguarū eos ſuo intelligebat idiomate? Si omnia enumerare voluero, vita potiꝰ deficiet, ꝗ̄ huiuſmodi miraculorū materia: cum dicat Ioānes.c.vlt. Sunt autem & alia multa, quę fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribēdi ſunt libros. & c.penultimo: Multa quidem, & alia ſigna fecit Ieſus in cōſpectu Diſcipulorum ſuorū, quę non ſunt ſcripta in lib. hoc. Itaq; legant Iudæi Euangelia noſtra: legant etiam ſuum Rabinum Moyſem prędicatorē, de quo paruꝫ ſupra diximus: & oīa in ſimul conferant, ꝗ recte examinauerint omnia, nos à veritate deuiare minime cognoſcent. Miracula equidem Saluatoris noſtri dum in terris moraretur, & cum hominibus aſſumpta carne conuerſaretur, licet ipſe fecerit quamplurima, vt demonſtraret ſe Deum eſſe, ad hūc maxime finem, vt Iudæi nūquam ſe excuſare poſſent, ſi eum non cognouerūt, cum humilis, pauper, & imbecilis aduenſſet: per ea enim miracula quiſq; ipſum Deum eſſe facillime cognoſcere potuit: cum talia ſigna nullus vnquam mortalis antea feciſſet: vt ipſemet Saluator noſter inquit Ioannis c.xv. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum nō haberēt: nihilominus talia, ac tanta ſigna vltra diuinitatem, quam expreſſe demōſtrabāt, nequaquam fuerunt inania. Quia illis, quos ſanabat proderant, & in futurū multa, & magna figurabant. Aperuit nanq; cęcorum oculos virtus illa cœleſtis, & lucem non videntibus reddidit: & hoc facto ſignificauit fore, vt conuerſos à gentibus quę Deum neſciebant, inſipientiū pectora ſapientiæ luce illuminaret, & ad veritatem contemplandam oculos cordis aperiret. Vere enim cęci ſunt, qui cœleſtia non videntes, & tenebris ignorantiæ circunfuſi terrena, & fragilia venerātur. quod Saluator noſter Ioan.c.ix. approbauit dicēs: In iudicium ego in hūc mundū veni vt qui non vident videāt, & qui vident cæci fiant. Patefecit autes ſurdorum: non vtiq; hactenus vis illa cœleſtis opata eſt: ſed declarabat breui fore: vt qui erant veritatis expertes, & audirent, & intelligerent diuinas Dei voces: vere enim ſurdos dixeris, qui cœleſtia, & vera, & facienda non audiunt. Mutorum linguas in eloquiū ſoluit: admirabilis etiam cum fieret potentia: ſed inerat huic virtuti alia ſignatio: ꝙ ōnde ret mox futurū: vt rerū cœleſtiū nup ignari pcepta ſapiētiæ diſciplina de Deo, & veritate differerent. Nam ꝗ rōnem diuinitatis ignorat, vere elinguis, & mutus eſt, licet ſit oīum diſertiſſimꝰ. Lingua enī cum vera loq cœpit.i. virtutē, maieſtatēq; Dei ſingularis interꝑtari, tū demum offō naturæ ſuæ fungitur: ꝗ̄diu aūt falſa loquitur, in ſuo uſu nō eſt: & iō infans ſit neceſſe eſt, ꝗ diuina proloq nō pōt. Pedes quoq; claudorū ad offm̄ gradiendi reformauit, laudabilis diuini opis fortitudo: ſed figura id continebat: quod cohibitis erroribus vitę ſęcularis, ac deuię, iter veritatis aperiretur, per quod graderentur hoīes ad Dei grām ꝯſequēdam. Is enim vere claudus exiſtimandus eſt: ꝗ caligine, ac tenebris inſipientię implicitus, & quo tendat ignarus, offenſibilibꝰ, & caducis greſſibus ꝑ viā mortis īcedat. Labes, & maculas ēt inqnatorū corporū repurgauit, nō exigua imortalis potentiæ opera: verū portendebat hæc vis, ꝙ peccatorū labibus, ac vitiorū maculis inqnatos doctrina eius purificatura eſſet eruditione iuſtitię. leproſi, atq; elephāntici debent hri, quos vel īfinitę cupiditates ad ſcelera, vel īſatiabiles voluptates ad flagitia cōpellūt, & dedecorū maculis iniuſtos labe afficiūt ſempiterna. Iacētia mortuorū corpa erexit, eoſq; noībus ꝓpriis īclamatos à morte reuocauit. Quid congruētius Deo? ꝗd miraculo dignꝰ oīum ſæculorūq; ꝗ̄ decurſam vitā reſignaſſe, cōpletiſq; hoīum tēporibus, tpa adieciſſe ꝑpetua, arcana mortis reuelaſſe? Sed hęc inenarrabilis poteſtas imago virtutis maioris fuit: quę demonſtrabat tantā vim habituram eſſe doctrinam ſuam: vt gentes ī orbe toto, quę alienę Deo, ſubiectę morti fuerunt, cognitione veri luminis aīatæ ad īmortalitatis ꝑmia peruenirēt.

Nos enim recte mortuos exiſtimaueris, q dat orem vitæ Deum neſcientes, atq; animas ſuas à cœlo in terram deprimentes, in laqueos æternæ mortis incurrũt. Quę igitur cum faciebat in præſens imagines erant futurorũ: quæ illęſis, affectisq; corporibus adhibebat, ea ſpiritualium figuram gerebant, vt in pręſenti virtutis nobis terrenę opera monſtraret, & in futurũ poteſtatem ſuæ cœleſtis maieſtatis oſtenderet. Ergo ſicut opera eius ſignificantiá quoq; maioris poteſtatis habuerunt, ita paſſio non ſimplex, nec ſuperuacua, nec fortuita præceſſit. In Alcorano inſuper Maumethi cap. Elmeide, in calce ſic de Chriſto dicit: Chriſtus cæcos illuminauit, leproſos mundauit, & mortuos ſuſcitauit. Sed Iudæ' volẽs Chriſti miracula paruipẽdere, opponit dicẽs: Et ſi tuus Ieſus Chriſt' adhuc viuẽs multa fecerit miracula, vt ſupra ꝓxime dixiſti: non tñ ex eis ꝯcludi veraciter põt, ꝙ ipſe Ieſus verus fuerit Meſſias, ſicut tu ꝯcludere conaris, cum alii ẽt miracula fecerint, & tñ eorum nullus fuerit Meſſias. Immo ſi diligenter examinabis, Propheta noſter Heliſęus in miraculis peragendis Ieſu Chriſto veſtro anteponendus eſſet: cum enim ipſe iam mortuus eſſet, & ſepultus: & latrunculi de Moab in Iudęam veniſſent, ac hoiem quendam interfeciſſent, eiusq; cadauer in ſepulchrũ ipſius Heliſęi proieciſſent: ſtatim cadauer illud oſſium Heliſęi tactu reuixit, & homo, vt prius, extitit: vt. iiii. Regum cap. xiii. Si Heliſęus Propheta noſter iam mortuus, & qui Meſſiæ Regi minime fuit cõparandus, multo maius perpetrauit miraculũ, q̃ veſter fecerit Ieſus: qa abſq; dubio multo præſtantius eſt hoiem frigidum, & penitus exanguẽ, alienum tñ cadauer vitali calore ꝑfundere, & iterũ in priſtinam vitam reſtituere, & ſic alteri dare quod ipſe non habebat, q̃ veſtrũ Ieſum adhuc viuentẽ aliũ iam mortuum in auras vitales reuocare, & reparare. Hoc ſi pręſtat cunctis operationibus: cur Heliſęus potior haberi non debeat, q̃ veſter Ieſus? Igit Ieſum veſtrũ ꝯſtat non fuiſſe Meſſiã, vt ais: nam ipſe Meſſias Angelis ſupior eſſe debet: vt Eſaiæ cap. lii.

Oppoſitio.

Ecce itelliget ſeruus meus, exaltabit &c. Si igit qui fuerit merito virtutis excellentior: quare etiam & honore nõ debet eſſe præſtantior? Reſponſio. Vt te ò Iudęe ſuperatum, & victũ eſſe cognoſcas, atq; fatearis: aduerte quid maiores tui dixerint, Matthęi cap. xxvii. Dũ enim Principes ſacerdotũ cum Scribis, & Senioribus dñm Ieſum in Cruce pẽdentem deriderent, dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum nõ põt ſaluum facere: ſi Rex Iſrael eſt, deſcendat nũc de Cruce, & credimus ei. Ex qbus verbis duo poſſumus elicere documenta: quorũ alterum eſt: ꝙ ipſi maiores tui in hac tua oppoſitione ſuam cõtra te, & ꝯtra omnes alios hoc idem ſentientes ꝓtulerint ſniam, affirmantes multo maioris, & præſtantioris eſſe virtutis ſeipſum ſaluum facere, q̃ alium. Nam Heliſæus veſter mortuus alium mortuũ contactu ſui corporis ſuſcitauit non propria tñ virtute, ſed Omnipotentis Dei: cum enim ipſe ſpiritu Magiſtri ſui Heliæ hæres eſſet, ſcindere tñ Iordanis aquas, niſi ſub Dei inuocatione non potuit: vt. iiii. Regum cap. ii. ſic itidem quæcunq; mirabilia fecit, diuina operatus eſt virtute. Nouerũt enim omnes, etiam Iudæi, Prophetas veteres nulla miracula ꝓpriis edidiſſe virtutibus. Corpus autem domini noſtri Ieſu Chriſti, cum in ſepulchro poſitum fuiſſet, ſepulchrũ eius lapidibus infidelitas veſtra muniuit: lapidem milites obſidebant ne ſurgeret: ſed iuxta optata non euenit: immo oppoſitum: quia reſurrectio eius idoneis teſtibus nõ indiguit: ſubito enim ille Ieſus Infernis terræ cardinibus concuſſis cum ſtupore militum, & ruina ſaxorum, non alium aliquem, ſed ſeipſum ſuſcitauit in lucem: quod ipſe Ieſus ſe facere poſſe iampridem enuntiauerat. dixerat enim Ioannis capitulo decimo: Poteſtatem habeo ponendi animam meam: & poteſtatem habeo reaſſumendi eam. Quare autem ex Inferis ſeipſum ſuſcitauerit, ideo factum eſt, quia eo mortuo ſm carnem, anima eius ad Inferos deſcendit, vt ſanctos patres in Limbo detentos liberaret, & in cœleſtem patriam conduceret: vt infra oſtendam cap. lxxviii.

Reſponſio.

Digitized by Google

cap.lxxviii.huius.vi.lib.tanta ergo ſanctorum Patrum caterua ſtipatus ad æthereas auras iterum propria virtute remeauit. Heliſęi hęc ſi propria dona fuiſſent, ſibi dare maluiſſet, nec prętare alii ex ſe ipſo poterat, quo indigeret ipſe. Alterũ vero illud eſt: ꝙ ipſi Iudęi promiſerunt ſe credituros Meſſię, ſi ipſe de Cruce deſcenderet: hoc eſt ſi reuixiſſet. Si ſeipſum igitur ſaluum fecit, cur vos Iudæi non creditis ei, quia hoc prętantius eſſe non negatis? immo fatemini. Nemo certe alius hanc habuit poteſtaté, vt ſeipſum ſaluum faceret, pręter ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ: igitur ei iuxta maiorum veſtrorum promiſſionem credere tenemini. Quòd autem ipſe Ieſus reſurrexit vere infra.c.lxxix.huius ſexti libri probabitur. Ex quibus omnibus conſtat, non obſtante Iudęi oppoſitione, Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum verum, & certum fuiſſe Meſſiam. Nec mirum eſt, ſi propter tot, & tanta miracula non ſolum per ipſum Ieſum, verum etiam per Apoſtolos, & Diſcipulos ſuos peracta, & perpetrata totus mundus conuerſus eſt: niſi enim ipſe Ieſus & in vultu, & in oculis ſidereum aliquid habuiſſet, nunquam eũ ſtatim ſecuti fuiſſent Apoſtoli: nec q ad comprehendendum eum venerant, corruiſſent retrorſum: niſi è contra vero ſidereum illud retraxiſſet, flagella, & ſputa, & alapas, & clauos, & iniurias patibuli nunquam fuiſſet perpeſſus: in eius igitur poteſtate erat ſe paruulum facere, & magnum prout ei placebat. Cum autem hęc alia miraculorum conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igiť ipſe Ieſus Chriſtꝰ verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Ieſus Chriſtus eſſet à Iudęis inhonorandus, & ſpernendus, ac refutandus, & negãdus. Cap. XXXVIII.

Habetur hæc veritas Hieremiæ.c.v. vbi dicitur: Præuaricatione enĩ pręuaricata eſt in me domus Iſrael, & domus Iuda, ait dominus: negauerunt dominum, & dixerũt: Non eſt ipſe. & magis infra eodem.c.inquit: Audi popule ſtulte, qui non habes cor: qui habetis oculos non videtis: & aures non auditis. & iterum magis infra: Populo aũt huic factum eſt cor incredulum, & exaſperans receſſerunt, & abierunt, & non dixerunt in corde ſuo: Metuamus dñm Deum noſtrum. Item idem Hieremias.c.vii.hoc idem ait his verbis: Non audierunt, nec inclinauerunt aurem ſuam: ſed abierunt in voluptatibꝰ, & prauitate cordis ſui mali, factiq; ſunt retrorſum, & nõ ante. & paulo infra: Hæc eſt gens, quæ non audiuit vocem domini Dei ſui: nec recepit diſciplinam: periit fides, & ablata eſt de ore eorum. Eſaias hoc idem.c.i. fatetur, dicens: Audite cœli, & auribus ꝑcipe terra: quoniã dominus locutus eſt: filios nutriui, & exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me: cognouit bos poſſeſſoré ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael auté me non cognouit, & populus meus non intellexit: væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequã, filiis ſceleratis: dereliquerunt dñm, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael, abalienati ſunt retrorſum. Danielis itidem.c.ix. Non erit eius populus, qui eũ negaturus eſt. Et ſi Iudæus negaret prædicta poſſe dici de Chriſto: quia in nullo prædictorũ .c. aliquid dicitur de Meſſia: ſed de Deo tantum. Reſpondetur. Licet hæc de Deo dicantur: tamen de Chriſto etiam intelligi poſſunt: cum ipſe fuerit, & ſit Deus vt ſupra lib.iii. probatum eſt: & eo maxime, quia ea omnia, quę Hieremię.c.v. dicunť, de Meſſia dici, & intelligi poſſunt, & debent: cum in eo.v.c. cõminetur Iudęis de captiuitate Romana, in qua ſunt Iudęi noſtri temporis: quę inducta fuit in vindictam mortis Ieſu Chriſti. Quod manifeſte patet ex his verbis ibidé ſcriptis: Ecce ego adducam ſuper vos gentem de longinquo domus Iſrael, ait dominus, gentem robuſtam, gentem antiq̃, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Quod de captiuitate Babylonica minime ĩtelligi poteſt, cum lingua Hebraica non eſſet multum aliena à Chaldæa: Romana autem ei valde aliena erat. Illa etiam verba de longinquo, hoc ipſum indicant, cum Roma valde plus remota eſſet à Iudęa, q̃ Baby

lonia. In capitulo etiam nono Danielis agitur de Meſſia Rege: vt ſupra pluries dictum fuit. Ex quibus omnibus conſtat ſupraſcripta oĩa veraciter dicta fuiſſe.

¶ Quod autem hęc conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, patet.

Ioannis. c. viii. Tu de teipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum. & iterũ eodem. c. magis infra: Nõne bene dicim' nos, q̃ Samaritanus es tu, & Dæmoniũ habes? & iterum eodem. c. Nunc cognouimus, ꝙ Dęmoniũ habes. item eiuſdem Ioannis. c. xviii. Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. item eodem. c. in fine: Eſt autem cõſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha: vultis ergo dimittã vobis Regem Iudæorum? Clamauerunt rurſum omnes dicentes non hunc, ſed Barabam: erat autem Barabas latro. itẽ eiuſdem Ioan. c. xix. cum Pilatus diceret Iudæis Regem veſtrum crucifigam? reſponderunt Pontifices: Non habemus Regem, niſi Cęſarem. Matthęi autem. c. xxvii. dicitur: Quem vultis dimittam vobis, Barabã, an Ieſum, q̃ dicitur Chriſtus? & paulo infra ibidem: Quem vultis vobis de duobus dimitti? at illi dixerunt: Barabam. dixit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? dicunt omnes: Crucifigatur &c. Cũ autẽ in domino noſtro Ieſu Chriſto hęc alia adimpleta fuerit conditio, ꝙ ipſe à Iudæis inhonoratus, immo ſpretus fuerit, & maximo cum vilipendio, fuit igitur ipſe verus Meſſias.

¶ Quod Iudęorum Sacerdotes, Scribę, & Phariſæi Meſſiam, & eius doctrinã illuderent, quærentes aliquid capere de ore eius: & ꝙ deſpectus eſſet, & ad nihilum reputatus. Cap. XXXIX.

Clareſcit, & illuſtratur hæc veritas infraſcriptis Prophetarum Vaticiniis. ſ. Eſaiæ. c. xxix. vbi dicitur: Et addent mites in domino lætitiã, & pauperes homines in ſancto Iſrael exultabunt, qm̃ defecit qui præualebat: cõſummatus eſt illuſor: & ſucciſi ſunt omnes, q̃ vigilabant ſuper iniquitatem: qui peccare faciebant homines in verbo, & arguẽtem in porta ſupplantabant: & declinauerunt fruſtra à iuſto &c. His verbis Propheta annuntiat, ꝙ Apoſtoli, aliiq; Diſcipuli Chriſti Ieſu, quos mites vocat, iuxta id quod ſibi dicebat Saluator noſter Matthęi. c. xi. Diſcite à me, q̃a mitis ſum, exultabũt: & pauperes homines: hoc eſt Chriſti fideles, qui in primitiua eccleſia erant pauperes: & maxime in particulari, cum omnia eſſent fidelibus cõmunia: vt Actuum. c. iiii. exultabunt, & hoc de Gentilium conuerſione ad Chriſti fidẽ: de qua ꝯuerſione dixerat ſuperius. & ſequitur Propheta: Qm̃ defecit, q̃ præualebat. Hic loquitur Propheta de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophetiæ: vt eſt ſæpe Prophetarũ mos. Per quæ verba. ſ. Quoniam defecit, qui præualebat, ſignificat eos qui pręualebant cœtus Sacerdotum, Scribarum, & Phariſæorum defecturos eſſe: quod adimpletum fuiſſe dici poteſt, quando in euerſione ciuitatis Hieroſolymæ facta per Titum, ipſi Sacerdotes, & tẽpli Primates occiſi fuere, iudicante Tito, Sacerdotes interire decere cum templo: vt Ioſephi de bello Iudaico lib. vii. c. xix. Ipſi enim fuerunt Chriſti illuſores. de quib' ait Propheta: Conſummatus eſt illuſor. Nam Chriſtum ipſum, & eius doctrinam multipliciter illuſerũt: & ſimiliter ſucciſi ſunt omnes, qui vigilabant ſuper iniquitatem, quia omnis eorũ intentio ad auaritiam, & rapinam cõuerſa erat. Qui peccare faciebãt homines in verbo, quoniã ſtudioſe quærebant de ore Chriſti, ſuorumq; Diſcipulorum aliquid rapere, vt eos calumniarent, & calumnioſe accuſarent: vt in Euangeliis, & Apoſtolorum Actibus manifeſte patet. & ſequitur Propheta: Et arguentem in porta ſupplantarent. i. Chriſtum arguentem: hoc eſt rephendentem eoꝝ vitia. Et declinauerunt fruſtra à iuſto. i. à Chriſto, qui antonomaſtice dicitur iuſtus, eo maxime, ꝙ alios iuſtificat: quem corãm Pilato negauerũt. Eſaias itidem antedictus. c. lvi. de eis ſic inquit: Speculatores eius cæci omnes neſcierunt vniuerſi canes muti, non valentes latrare.

Digitized by Google

tes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes ſomnia, & canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem: ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam: oẽs in viam ſuam declinauerũt: vnuſquiſq; ad auaritiã ſuã à ſũmo vſq; ad nouiſſimũ.

Canum enim mos eſt (vt ait Hilarius) paſtorem alludere, gregem agnoſcere, inſidiantes feras perſequi: at vero iſti cęci canes paſtorem ſuum nõ videntes, officiũ nõ intelligẽtes, latratũ ſuũ à feris ad gregẽ, à furibus ad dñm retorſerunt.

Amos itidẽ capitulo qnto hoc ipſum fatetur ingens: Odio habuerũt corripiẽtem in porta, & loquentem perfecte abominati ſunt. Dauid Rex Pſalmo. xxi. in quo de Ieſu Chriſti paſſione tractat, ſic dicit: Ego aũt ſum vermis, & non homo: opprobrium hoĩum, & abiectio plebis: oẽs videntes me deriſerunt me: locuti ſunt labiis, & mouerunt caput.

Ipſe inſup Dauid Pſal. lxviii. ĩ quo ẽt de Chriſti paſſione tractatur: vt Actuũ. c. i. Ego factus ſum opprobrium illis: viderunt me, & mouerũt capita ſua. item: Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odii circundederunt me, & expugnauerunt me gratis. item: Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea &c. vnde Ioannis. c. xv. dicitur: Vt impleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt: quia odio habuerũt me gratis. Et nota quot, & quanta mala in his cõtineantur verbis. Nam vbi dicitur: Locuti ſunt, percipitur loquacitas contra ſilentium. & vbi dicitur: Aduerſum me: ecce temeritas cõtra reuerentiam: quæ non ſolum domino ſed ẽt bonis viris debet. Per Linguã doloſam: oſtẽditur fraus contra iuſtitiã. & Sermonibus: ecce pcacitas contra modeſtiam. Odii: ecce inimicitia contra charitatem. Circũdederunt me: ecce iniqua circumuentio contra veritatem. Et expugnauerunt me: ecce bellum contra pacẽ. Gratis: ecce ingratitudo cõtra gratiam: & contra Apoſtoli ſententiam ad Coloſſenſes. c. iii. Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, & grati eſtote &c. Pſalmo etiam. lxxxviii. in calce: Quod exprobrauerunt inimici tui domine: quod exprobrauerunt commutationem Chriſti tui: quod de Meſſia Rege intelligitur ẽt ſm Hebræos. ſm autem veritatem Hebraicã ſic ſonat: Exprobrauerũt veſtigia Chriſti tui, qua facta, & verba Chriſti, quæ ſunt eius veſtigia, fuerunt à Sacerdotibus, & legis peritis reprobata. Hieremias quoque Threnorum. c. iii. Factus ſum in deriſum omni populo meo. & magis infra ibidem: Saturabitur opprobriis. Dauid etiam Pſal. xxx. qui Pſalmus, licet ab aliquibus de Dauid exponatur ſm hiſtoriam: tamen ſm alios quamplures eſt de Chriſto: cuius typus erat Dauid ſm carnem. Et quia per Dauid itelligitur Chriſtus, vt pluries demonſtratum eſt, ſeu demonſtrandum, & maxime infra. c. lxvi. huius ſexti libri. ibi enim ſic inquit: Sup omnes inimicos meos factus ſum opprobrium vicinis meis valde, & timor notis meis. & infra: Factus ſum tanquam vas perditum, quoniam audiui vituperationem multorum cõmorantium in circuitu: in eo dum conuenirent ſimul, aduerſum me accipere aĩam meã ↄſiliati ſũt.

¶ Quòd autem prędicta in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, infraſcriptis probatur teſtimoniis.

Ioannis cap. viii. dicitur de muliere deprehenſa in adulterio, quando Scribę, & Phariſęi dixerunt domino: Tu autem quid dicis? & ſequitur Euangeliſta: Hoc autem dicebant tentantes eum, vt poſſent accuſare eum. Matthæi capitulo duodecimo dicitur: Hic non eiicit Dęmones, niſi in Belzebub Principe Dęmoniorum. item eiuſdem capitulo vigeſimoſecundo: Tunc abeuntes Phariſæi conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. Marci capitulo tertio habetur: Et introiuit iterum in Synagogam: & erat ibi homo habens manum aridã: & obſeruabant eum, ſi Sabbatis curaret, vt accuſarent illum. item capitulo duodecimo: Et miſerunt ad eum quoſdam ex Phariſęis, & Herodianis, vt eum caperent in verbo. Lucę capitulo ſexto dicitur: Obſeruabant autem Scribæ, & Phariſæi, ſi in Sabbato curaret, vt in-

Digitized by Google

venirent, vnde accuſarent eum. item.c. xi. Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Phariſæi, & legis periti grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis inſidiantes ei, & quęrentes aliquid capere de ore eius: vt accuſarent eum. item.c. xx. Cognouerunt enim ꝙ ad ipſos dixerit ſimilitudinē hanc, & obſeruantes miſerunt inſidiatores, qui ſe iuſtos ſimularent, vt caperent eum in ſermone. item .c.xvi. Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ. Audiebant autem omnia Phariſęi, qui erant auari, & deridebant eum. Ioannes iterum.c.x. Dicebant multi ex ipſis, Dęmonium habet, & inſanit, quid eum auditis? & magis infra ibidem: Suſtulerunt ergo lapides Iudęi, vt lapidarēt eum. item.c.ix. Da gloriam Deo, nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. item .c.vii. Quidam enim dicebant, quia bonus eſt: alii autem dicebant: Non, ſeducit turbas &c. Cum autem hæc alia conditio in ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, & ſit, igitur ipſe verus, & certus fuit Meſſias.

¶ Quod eunte Meſſia Rege in Hieroſolymam ſuper aſina, vel eius pullo, magna in populo fieret lætitia, & exultatio. Cap. XL.

MEſſiam Regem ſuper aſinam, vel eius pullum aſcenſurum, & Hieroſolymam equitaturum eſſe, infraſcriptis Prophetarum probat Vaticiniis. Zacharias nanq; Propheta.c.ix. ad huius rei probationem ſic ait: Exulta ſatis filia Siō: iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator: ipſe pauper, & aſcendēs ſuper aſinam, & ſuper pullū filium aſinæ. Quę quidem verba intelligenda eſſe de Meſſia Rege etiam apud Iudæos ſuperius.c. xxxvi. huius ſexti libri aperte demōſtrauimus. Dauid etiā Rex, & Propheta hoc idem declarat Pſalm.cxvii. dicens: Hæc eſt dies, quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea: ò domine ſaluū me fac: ò domine bene proſperare: benedictus qui venit in nomine domini &c. Rabi Salomon in ſuis ſuper quinto.c. Micheę Commētariis, vbi dicitur: Et tu Bethleē Ephrata, inquit, ex te mihi egredietur Meſſias filius Dauid, ſicut ipſe dixit Pſalmo.cxvii. Lapidem quem reprobauerūt ædificantes &c. allegantes hāc literam. ex quo patet in hoc Pſalmo, etiam ſm Hebręos, tractari de Meſſia. Præterea B. Hieronymus in ſuis ſuper hoc Pſalmo Commentariis, ſuper prędictis verbis: O' domine ſaluum me fac, ò domine bene proſperare, benedictus qui venit in nomine domini, inquit: Iſti ſunt verſus, quos pueri accipientes ramos palmarū, & procedentes obuiam Chriſto, dū ipſe ſedens ſuper aſina veniret Hieroſolymā, clamabāt: Oſanna benedictus, qui venit in nomine domini Rex Iſrael: vt Ioan. c.xii. Matthęi.c.xxi. Marci.c.xi. & Lucæ .c.xix. dicens ipſe Beatus Hieronymus: ꝙ illa dictio Hebraica, Oſanna, ſonat Latine: O' domine ſaluū me fac. Vnde in ipſo Pſalmo.cxvii. in tranſlatione noſtra Latina dicitur: Hęc eſt dies, quam fecit dominus, exultemus, & lętemur in ea: O' domine ſaluum me fac, ò domine bene proſperare, benedictus qui venit in nomine domini &c. Pſalmo etiam octauo hoc idem ſignificatum fuit, vbi dicitur: Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem. In quibus verbis notatur, & prędicitur per Prophetā Dauid laus, & honor Saluatoris noſtri ingredientis ciuitatem ſuper aſina, quando Hebręorū pueri pręibant ei geſtantes ramos arborum, & canentes, Oſanna in excelſis, teſte ipſo Saluatore noſtro. Nam cum Principes ſacerdotum, & ſcribæ indignati dixiſſent ei: Audi quid iſti dicant? Ieſus autem dixit eis vtiq;: Nunquam legiſtis, quia ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem? vt Matthæi.c.xxi. veluti dixiſſet ſic de eo fuiſſe prophetatum: vnde Saluatoris noſtri auctoritate conſtat Dauidem de eo ſic prophetaſſe. & licet Hebręi moderni aliter ſentiant: quia dicunt Romanum Imperium per Meſſiam venturum eſſe deſtruendum: tamen antiquiores Rabini hunc Pſalmum octauū de Meſſia Rege interpretabantur, & exponebant. Et nota principiū huius Pſalmi, qui incipit: Domine dominus noſter,

illud

Digitized by Google

illud, Domine, eſſe nomen domini quatuor literarum: illud autem, Dñs, eſt Adonai: qđ etiam hominibus qñq; attribuit. item illud: Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, i Hebraica veritate aliter ſonat: videlicet: Minuiſti eum paulo minus à Deo: quod magis noſtrę fauet ſententiæ.

¶ Quòd aũt hęc cõditio in Redemptore nr̃o Ieſu Chriſto adipleta fuerit, infraſcriptis ꝓbat teſtimoniis.

Matthęi cap. xxi. dicit: Et adduxerunt aſinam, & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua: & eum deſuper ſedere fecerunt: plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: alii cædebãt ramos de arboribus, & ſternebant in via. Turbæ autem, quę præcedebant, & quæ ſequebant, clamabant dicentes: Oſanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine dñi: Oſanna in altiſſimis &c. & paulo ſuperius dixerat ipſe Matthæus: Hoc autem factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. Ioãnes ẽt cap. xii. ſic inquit: In craſtinum autem turba multa, quę venerat ad diem feſtũ, cum audiſſent: qa venit Ieſus Hieroſolymã, acceperunt ramos palmaꝝ, & ꝓceſſerunt obuiã ei, & clamabant: Oſanna: benedictus, qui venit in nomine dñi Rex Iſrael: & inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſup eum, ſicut ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion: ecce Rex tuus venit ſedens ſuper pullum aſinę. Hęc non cognouerunt Diſcipuli eius primum: ſed qñ glorificatus eſt Ieſus: tũc recordati ſunt: quia hæc erant ſcripta de eo. Hoc idem teſtantur etiã Marcus cap. .xi. & Lucas cap. xix. Cum autem hęc alia conditio, ꝙ eunte Meſſia in Hieroſolymam ſuper aſina, vel eius pullo, lætitia, & exultatio fieret in populo, in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias Rex eſſet à Deo in hũc mundum mittendus: vt homines redimeret, & ſaluaret, & maxime iuſtos, & qualis futura eſſet huiuſmodi ſalus.

Caput. XLI.

Finus Ferrarieñ.

Haec nempe conditio, ꝙ Deus in hunc mundum Meſſiam Regem mittere debebat, vt homines redimeret, & ſaluaret, eſt vna tam apud Hebræos, q̃ Chriſtianos ex maioribus, & potioribus ꝯditionibus, quæ ipſi aſcribunt Meſſię: imo eſt prima, & pricipalis omnium aliarum ſuaꝝ conditionum: cũ vtraq; pars. ſ. Chriſtiana, & Iudaica, ex huiuſmodi ſalute q̃maximum ſibi oriri beneficiũ dicat, & affirmet, licet diuerſimode, quãtum ad ipſius ſalutis attinet qualitatem: vt infra declarabitur. Cum autem fons, & origo huiuſmodi ſalutis ſcaturiat, depẽdeatq;, & emanet à multiplicibus diuinis promiſſionibus iampridem factis antiquiſſimis olim parentibus nr̃is, Abraę, Iſaac, Iacob, ac etiam Dauid, ipſius Dei amicis, & ſeruis: ꝙ eorum ſemen: hoc eſt deſcendentes, ſaluaret, & redimeret: & ꝓpterea ipſe Deus ad deſcendentes ipſorum Patriarcharum, Meſſiã Regem tanquam Saluatorem mitteret, vt eos ſaluaret, & redimeret: iuxta promiſſionũ ſuarum ſeriem: vt ſuperius diximus in primo libro: quia ibi multis diuinarum ſcripturarum teſtimoniis probatum eſt, Meſſiam ipſum venturum fuiſſe tanq̃ Saluatorem, & Redemptorem ad ſaluandum, & redimendum nulla expreſſa ipſius ſalutis qualitate: quo non obſtante, ad maiorem eorum, quę ibi dicta ſunt, ꝓbationem de eadẽ met ſalute, & redemptione hæc tantum pauca illis addere ꝓbationibus ſtatui: poſtea vero procedam vlterius ad ꝓbandum, quæ, & qualis futura eſſet iſta Meſſię ſalus, & liberatio: an ſcilicet temporalis, & huius ſæculi, vt ſentiunt Iudæi: an vero ſpiritualis, & futuri ſæculi, vt Chriſtiani credunt, & firmiter tenent.

¶ Quòd Meſſias venturus fuiſſet ad ſaluandum, & liberandum, nulla ipſius ſalutis expreſſa cõditione.

Eſaias Propheta capitulo quadrageſimonono ait: Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas Tribus Iacob, & fęces Iſrael conuertendas: dedi te in lucẽ gentium, vt ſis ſalus mea, vſq; ad extremum terrę. Quę quidem verba de Chriſto lo-

Digitized by Google

quuntur Meſſia, etiam iuxta antiquorum Rabinorum ſniam: vt patet in Bereſid raba ſuper cap. xli. Geñ. vbi de Meſſia Rege talis mouet quæſtio. Poterit ne dici: ꝙ Redemptor cum venerit ſit leuans faciem? loquendo ſm Hebręorum morem: hoc eſt: ꝙ ſit perſonarum acceptator? & ibidem reſpondetur: Abſit: ſed omnes confitentes ei corde, ore, & operibus ſaluabit. ſicut ſcriptum eſt Hieremiæ cap. xxiii. In diebus illis ſaluabitur Iuda. & ſicut ait Eſaias cap. xlix. Dedi te in lucem gentiũ, vt ſis ſalus mea, vſq; ad extremum terræ. hęc oia in Bereſid raba. Ex quo conſtat apud antiquos Hebræorum Rabinos hoc Eſaiæ Vaticinium loqui de ſalute nobis afferenda per Meſſiam Regem. Rabi inſuper Salomon verſus calcē huius Eſaiæ cap. vbi dicitur: Nunquid tolletur à forti præda &c. ait hæc intelligi de Eſau: per quem Romanum intelligit Imperium. Expectant enim Iudęi per Meſſiam venturum ſe ab hac ſeruitute, quam Romanã vocant, penitus liberari. Item ipſe Eſaias cap. xix. ad huius rei ꝓpoſitum ait: Clamabunt ad dñm à facie tribulãtis, & mittet eis Saluatorem, & ꝓpugnatorem, qui liberet eos: & cognoſcetur dñs ab Aegypto, & cognoſcent Aegyptii dñm in die illa &c. Ex qbus omnibus conſtat, & quidem liquido, hęc oia etiam iuxta Hebręorum ſniam de Rege Meſſia eſſe intelligēda. Hoc inſup aliud documentum ex dictis prędictorum Rabinorum: & maxime vbi dicit, ꝙ Redemptor ſit leuans faciē &c. Hoc inquam aliud ex eis verbis percipitur documentum, ꝙ. ſ. vbicunq; in ſacris literis inuenitur, Redemptor, ſiue fiat mētio de Redemptore abſolute, ſemper pro Redemptore, ſiue Saluatore intelligitur, & intelligi debet Rex Meſſias. Et ꝙ per Meſſiam venturum ſaluãdi eſſent etiam alii, ꝗ Iudæi aperte conſtat ex his Eſaiæ verbis in antedicto cap. xlix. contentis. ſ. Dedi te in lucē gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Item Sapientiæ cap. vi. dicitur: Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autē potenter tormenta patient: non enim ſubtrahet perſonam cuiuſꝗ Deus, qui eſt omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiuſꝗ, quoniam puſillum, & magnũ ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de oĩbus: fortioribus autem fortior iſtat cruciatio. Alia etiam ꝗplurima, & quidem idonea teſtamēti veteris teſtimonia in antedicto primo huius operis libro poſita ſũt: quæ ibi lector videre poterit, ſi volet, ad maiorem huius rei probationem: & etiam infra in hoc eodem capitulo adducētur ſuo conuenienti loco.

¶ Quòd autem huiuſmodi ſalus, ſiue redemptio per dñm noſtrum Ieſum Chriſtum adimpleta, & facta fuerit, infraſcriptis conſtat teſtibus.

Ioãnis cap. iii. dicitur: Non enim miſit Deus filium ſuum in mũdum, vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et ſunt verba Saluatoris noſtri ad Nicodemum. Matthęi etiam cap. xviii. legitur, ipſum Ieſum dixiſſe: Venit enim filius hominis ſaluare quod perierat. Lucę ſimiliter cap. xviii. inquit ipſe Ieſus: Venit enim filius hominis ſaluare quod perierat. Marci quoq; cap. xvi. Et dixit eis Ieſus: euntes in mũdum vniuerſum prædicate Euangeliũ omni creaturę. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: & qui non crediderit, condemnabitur.

¶ Qualem ſalutem expectent Iudæi ſibi dari per Meſſiam.

Arbitrantur Iudæi Meſſiam Regem venturum in armis adeo potentem, vt ipſos omnes Iudæos per vniuerſum terrarum orbem diſperſos ſtatim, ſiue in breuiſſimo tpis ſpatio ab hac ſua liberet captiuitate, atq; in terrã ꝓmiſſionis, debellatis oĩbus gentibus, & ſuæ ditioni ſubditis, conducat, & ꝯgreget: vbi non ſolũ reſtaurata Hieroſolyma cũ tēplo, ſed multo plus ampliata tpaliter regnēt, totius orbis gentibus, & nationibus imperantes cum maxima auri, & argenti copia, & cæterorum quorũcunq; bonorum, & diuitiarum abundantia, & affluentia &c. Hoc nēpe errore ꝗ maximo: quem Iudæi oẽs à teneris annis imbibũt: & quem parētes ſui ab ipſis incunabulis, & citra ꝯtinue in filiorum ſuorum mentibus aſſidue infigunt, &

Digitized by Google

tenaciter imprimuntur: ita, & taliter Iudæi omnes excæcantur, vt nullis rationibus, nulla'ue ſacrarum literarum auctoritate ab eo errore exui, & ſpoliari poſſint. Quare autem tãtam bonorum tẽporalium ſitim habeãt, hinc dependet: quia ipſi omnes bonorum tẽporalium penuriam valde ſemper timuerunt: & propterea auri, & argẽti, atque omnium aliarum ſæcularium diuitiarum cupidi, & auari ſemper fuerunt. Et quoniam cupiditas eſt omnium malorum radix: vt inquit Apoſtolus .i. ad Timotheũ cap. vi. Hinc eſt quod bona, quorum abundantia ſibi in lege Moſaica promittitur, carnaliter, ſiue tẽporaliter ſemper intellexerunt. Quod ſciens Deus: omnia enim noſcit ipſe, etiam cordis cogitationes, vt habetur .i. Paralipomenon, cap. xxviii. Oĩa enim corda ſcrutatur dñs, & vniuerſas mentium cogitationes intelligit: & ideo bona tẽporalia ſibi ſæpe promittebat: licet de bonis intelligeret ſpiritualibus: vt ſcilicet eos terreſtriũ bonorum auidos ad ſibi obediendum redderet promptiores: ſicut eſt illud Eſaiæ cap. i. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. & illud aliud Leuitici cap. xxvi. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias tẽporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum, & pomis arbores replebunt: & propterea hanc Meſſiæ redemptionem, & ſalutem carnaliter, ſiue tẽporaliter in hoc ſæculo tantum futurã eſſe intellexerũt: & quidem male, & peruerſe: vt infra demonſtrabit. Poſſumus etiam duas alias cauſas aſſignare, quare Iudæi male, & peruerſe diuinas intelligũt ſcripturas. Quarum prima eſt: quia multa ſunt ſacramenta in diuinis eloquiis obſcura, & clauſa ænigmaticis inuoluta tegminibus, quæ à Rabinis ſuis nominantur Ticu: hoc eſt ſilentium: quorum declarationem fieri expectant per Meſſiam Regem: & ideo nemo ipſorum Rabinorum fuit vnquam auſus illa declarare ſecreta: & propterea in quadam ſua oratione rogant quotidie Deũ, vt ſuũ mittat Meſſiam: qui clauſos ſcripturę nodos ſibi aperiat. Sed quia Meſſias iamdiu venit, & nodos illos tum verbo, tum etiam opere, & factis aperuit: & quoniam Iudęi ei credere noluerunt: imo eũ odio habuerunt: & perſecuti ſunt vſque ad mortem: mortem autem Crucis: ideo legis ſecreta, ſua culpa, intelligere non potuerunt. Alteram vero cauſam exprimit Eſaias, nõ ſemel, ſed pluries, dicens: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionẽ, & nolite cognoſcere: excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum: vt Eſaię cap. vi. Item idẽ Eſaias cap. liii. Dñe quis credidit auditui noſtro? & brachium domini cui reuelatum eſt? de quibus duobus Vaticiniis Saluator noſter alloquens Iudęis mentionem fecit Ioannis cap. xii. Idem etiam Eſaias cap. xxix. prædicit Iudęos excęcandos fuiſſe, ne ſcripturas intelligerent, his verbis: Obſtupeſcite, & admiramini: fluctuate, & vacillate &c. & parum infra reddit rationem dicens: Quoniam miſcuit vobis dominus ſpiritum ſoporis, claudet oculos veſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones operiet &c. & iterum paulo inferius: Ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & ſtupendo: peribit enim ſapientia à ſapientibus, & intellectus prudentium eius abſcondetur &c. Et quoniam de hac Iudęorum excęcatione lib. vii. cap. xxviii. magna diſputatione certandum eſt: ideo ibi vide: quia ſatis eſt deſcripſiſſe cauſas hoc in loco. Ex ſupius igitur dictis aperte cõſtat ſalutem allatam nobis ſecundum Chriſtianos: & afferendam ſecundum Iudæos: eſſe apud Iudęos temporalem tantum, & huius ſęculi, non autem ſpiritualem. Sed contrarium eius, quod opinantur Iudæi, inquiunt Prophetę diuini: & imprimis Prophetarum omnium Princeps Moyſes Deuteronomii cap. viii. vbi bonorum tẽporalium affluentiam oſtendit impedimentum eſſe ad ſeruiẽdum Deo: quia eius memoriam aufert, his verbis: Ne poſtquam comederis, & ſatiatus fueris, domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque armenta bouũ, & ouium greges, argenti, & auri, cũctarumque rerum copiam, eleuetur

cor tuum,& nõ reminiſcaris domini Dei tui,q eduxit te de terra Aegypti. Et quaſi hoc idem dixerat cap. vi. Et iterum cap.xxvii. vbi dicitur: Incraſſatus eſt dilectus,& recalcitrauit: icraſſatus,impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem ſuum,& receſſit à Deo ſalutari ſuo. Pſalmo etiam.lxi. dicitur: Nolite ſperare in iniquitate,& rapinas nolite concupiſcere: diuitię ſi affluant,nolite cor apponere. Salomon etiã Rex,& Propheta Prouerbiorum cap.xxx. inquit: Duo rogaui te ne deneges mihi antequam moriar: vanitatem,& verba mendacia longe fac à me: mendicitatem,& diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo neceſſaria: ne forte ſatiatus alliciar ad negandũ, & dicam,quis eſt dominus? aut egeſtate compulſus furer,& pręiurem nomen Dei mei. Pſalmo etiam quinquageſimoprimo,dicitur: Videbunt iuſti,& timebunt, & ſuper eum ridebunt,& dicẽt: ecce homo,qui non poſuit Deum adiutorem ſuum,ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum. Salomon etiam Eccleſiaſtis capitulo quarto,ait: Vnus eſt,& ſecundum non habet,non filium,non fratrẽ, & tamen laborare non ceſſat: nec ſatiantur oculi eius diuitiis, nec recogitat, dicens: Cui laboro,& fraudo animam meam in bonis? item ibidem paulo ſuperius dicitur: Melius eſt pugillus cum requie,q̃ plena vtraq; manus cum labore, & afflictione animi. Ex quibus omnibus conſtat Iudæorum ſententiam non eſſe verã: ꝙ ſcilicet ſalus Meſſię temporalis, & huius ſæculi eſſe deberet. Et licet in diuinis eloquiis legatur Abraam fuiſſe diuitem,& tamen fuiſſe Dei amicum, & bonum ſeruum: tamen propter hoc non tollitur ſententia prædicta: quia diuitiæ Abraæ non alienabant eum à Deo propter maximam eius perfectionẽ: quia diuitiis ſuis cor non apponebat: ꝙ ex hac ſola experientia omnibus patere poteſt: quia non recuſauit propter Dei obedientiam ſuum filium ipſi Deo immolare, tanto magis temporalia bona pro eo dediſſet: cum ipſum Deum ſupra bona temporalia,& ſupra filiũ diligeret: licet ex ipſo filio q̃plura bona ſperaret, iuxta ipſius Dei promiſſiones, quod in pauciſſimis reperiretur: vnde licet omnes cõmuniter habeant cor, vbi ſuus eſt theſaurus: tamen Abraam magis diligebat Deum,q̃ diuitias,vt experientia docuit.

¶Quòd ſalus Meſſiæ ſm Chriſtianos fuit ſpiritualis, ꝓut eſſe debebat,& non temporalis.

Nos vero Chriſtiani aliter ab ipſo Meſſia domino noſtro Ieſu Chriſto edocti,& illuminati huiuſmodi redemptionem, & ſalutem nõ temporalem,& huius ſęculi, vt ſomniant Iudæi,eſſe dicimus: ſed ſpiritualem: hoc eſt animaꝝ in futuro ſæculo ſaluandarum ob peccatoꝝ noſtroꝝ remiſſionẽ: de qua infra copioſe dicẽdum eſt. Hinc eſt ꝙ ipſe Saluator noſter,dum in terris cum hominibus peregrinaret, pauperrime vixit, ipſamq; paupertatem ſemper perſuaſit: diuitias autem oſtendit impedimenta eſſe ad cœleſtem beatitudinem conſequendam: & quòd temporalia bona impediant eſt: quia niſi ipſa bona aſſidue,& magno ſtudio gubernentur,parum conferunt vtilitatis: in illo autẽ ſtudio,& gubernatione magna eſt mẽtis,& animi alienatio,& corporis inquietudo: vnde à Dei ſeruitio valde impedit: ad cuius rei probationem inquit ipſe Saluator noſter Lucę.c.vi. Beati pauperes, quia veſtrum eſt Regnum cœloꝝ. & ibidem magis infra ex oppoſito inquit: Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram. Marci quoq; cap.x. inquit cuidam diuiti eum interroganti, q̃d facere deberet,vt ſaluus eſſet. reſpondit: Serua mandata. ille autem cum rñdiſſet: Hęc omnia ſeruaui à iuuentute mea. Reſpondit ei Ieſus: Vnum tibi deeſt: Vade, quęcunq; habes vende,& da pauperibus,& habebis theſaurũ in cœlo: & veni ſequere me. Qui cõtriſtatus in verbo abiit mœrens: erat enim habens multas poſſeſſiones. & circunſpiciens dñs ait Diſcipulis ſuis: Quàm difficile,qui pecunias hñt,in Regnum Dei introibunt. Et iteꝝ paulo inferius inqt: Filioli, q̃ difficile eſt ꝯfidentes in pecuniis in Regnum Dei introire: facilius eſt camelũ per foramen acus tranſire,

Hęc etiã habẽtur infra. 48.

ſire, q̃ diuitem intrare in Regnum Dei. Item Matthęi cap.vi. Nemo poteſt duobus dñis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterꝛ diliget: aut vnum ſuſtinebit, & alterꝛ contemnet: non poteſtis Deo ſeruire, & Mãmonę. & parum ſupius ibidem dixerat: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi erugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur: theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo. & iterũ: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi cor tuum eſt. Oſtendit inſuper ipſe Saluator noſter p multas tribulationes oportere nos intrare in Regnum cœlorum: vt ex ipſius verbis conſtat Ioannis cap.xvi. Amen amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos: mundus aũt gaudebit, vos autem ꝯtriſtabimini: ſed triſtitia veſtra cõuertetur in gaudium: & beati, qui lugẽt, qm̃ ipſi conſolabunt̃. Qui lugent, inquit, hoc tpe: qm̃ ipſi poſtea conſolabuntur à Chriſto. Ridentibus vero dicitur: Vę vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis. Sed ne quis putet, quod dominus generaliter omnibus ridentibus comminetur, cum alibi dicat ſcriptura: Vir autem ſapiens tacitus ridebit: eſt ergo ſine crimine riſus, & eſt riſus in crimine. Sapientis riſus nihil in ſe criminis habet. Ille vero indignus eſt, q ſanctos, & eos, qui ſe Deo exhibent, irridet. de quo dictum eſſe puto: Qui irridet inopem ad iracundiã prouocat eum, qui fecit illum. Sed qs eſt iſte inops, cuius ſubſannationis cauſa dñs prouocat̃ ad iram, niſi ille, qui humanas, terrenasq; opes iccirco contempſit, vt illi placeret pauper, cui difficile opulens placere potuiſſet. Merito illis iraſcit̃ dñs: q ꝓpter ſe pauperem factum irridere non metuunt. Irridebant enim Scribę, & Phariſęi Chriſtum: qa diuitias ꝯtempſit. Flendum itaq; eſſe admonebat dñs in hoc ſęculo: hoc eſt habendas, & tolerandas eſſe ſolicitudines, vigilias, tempeſtates, inquietudines, miſerias, triſtitias, tribulationes, & alia quæcunq; incõmodoꝝ, & erũnaꝝ genera: in qbus fideles i hoc ſęculo exerceant̃: vt dicit̃ Pſal.cxviii. i decimo octonario: Ego aũt exercebor in mãdatis tuis. & Actuũ cap.xiiii. dicit̃: Per multas tribulationes oportet nos introire in Regnũ cœloꝝ. Item Apoſtolus ad Chorin. Ecce tp̃s acceptabile: ecce nunc dies ſalutis. & paulo infra: Vt exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus &c. In his enim malis, ſiue tribulationibus exercent̃ iuſti in hoc mundo: vt in futuro ſęculo coronent̃: vt ſic triſtitia ſua tpalis in gaudium conuertatur ſempiternum in cœlo: & centuplicato fœnore Chriſti promiſſa reddant̃. Quod ẽt euidentius eluceſcit ex his aliis verbis ipſius Saluatoris noſtri in calce eiuſdem cap. Ioan.cap.xvi. poſitis: Hęc locutus ſum vobis: vt in me pacem habeatis, in mundo preſſuram habebitis. Quid hoc eſt, quod dicit: Vt in me pacẽ habeatis, in hoc mũdo preſſuram habebitis? niſi vt tanta in nobis ſit eius credulitas pollicitationis: vt cum mundi mala patimur, futuræ ſpei fiducia in ſũma pace nos eſſe credamus: tantaq; in nobis futuroꝝ ſpes bonorum ſit: ꝙ omnino non ſentiamus nos ſuſtinere quę patimur: ſed ea potius, & tenacius arbitremur iam obtinere, quæ credimus. Ad hęc ergo tantam in nobis fidei ſtabilitatem dominus eſſe pollicet̃: vt certius eſſe quod credimus, q̃ quod patimur iudicemus: & verius habeamus ſperanda, q̃ ſenſibilia: & pręſentes anguſtias nõ ſentiamus, dum in futuram ſpem tota animi intentione protendimus. Ac ſi bellator aliquis dolorem vulneris, aut cõtemnat, aut neſciat, dum omnibus viuacitatis ſenſibus ſolam videtur cogitare victoriam. Poſſet etiam aliter interpretari illud: Vt in me pacem habeatis: hoc eſt: vt ſit vobis, quod in me eſt, qui ſemp ſum, q̃ quod in temporali geritur mundo: quia mundus tranſibit, & malitia quæcunq; agitur in ipſo finietur: pax vero mea nulla vnq̃ temporis defectione ſoluetur. Alio etiam exemplo vtitur ipſe dominus ibidem: ſcilicet Ioannis capitulo decimoſexto, dicens: Mulier cum parit, triſtitiam habet: quia venit hora eius: cum autem pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, qa natus eſt homo in

mundum: & vos igitur nunc quidem tri
ſtitiam habetis: iterū autem videbo vos, &
gaudebit cor veſtrum: & gaudium veſtrū
nemo tollet à vobis. Apertiſſimum nanq;
ad cōparationem tribulationum præſen
tium, futurorū gaudiorū prægnantis mu-
lieris induxit exemplū: quę, quamuis cau
ſam partus non abſq; ingenti ſciat dolo-
re tranſire: q̄a auiditate nimia liberos cu-
pit, dolores ſpernit, dum quod ſatis dili-
git, concupiſcit: & ante gaudet ex prole,
q̄ ꝯtriſtetur ex partu: nec recuſat fœcun-
ditatis exordia, quamuis certa ſit ea non
abſq; magnis languoribus euentura: q̄m
dum maius gaudium cogitat, triſtitię cau
ſas amplectit̄. Sicut & in omnibus penè
rebus humanis difficillime pōt eſſe læti-
tia, niſi triſtitia ante ꝓceſſerit: & amaritu-
do prȩeuntis doloris cōmendat amplius
gaudia ſecutura. Sic eądem pretioſior ſa
lubritas eſt, quę poſt languoris recuperat̄
incōmodum: & à qualibet parte ex maio
re ſæpe laboris neceſſitate ad ampliorē
ſolet felicitatem veniri. Ex his nempe
Saluatoris noſtri pollicitationibus, & ex
multis aliis in noſtris deſcriptis Euange
liis, non obſcure, ſed aperte edocemur
Meſſiæ Regis redemptionem, & ſalutem
non temporalem, & huius ſæculi: ſed ſpi
ritualem, & futuri ſęculi futuram eſſe de-
buiſſe: cum in hac mortali vita in triſti-
tiis, & miſeriis omni ſtudio elaborādum
ſit: vt domino ſeruiamus: vt poſtea ab
ipſo domino in futuro ſæculo laborū no
ſtrorū præmia iuxta pollicitationes ſuas
conſequi mereamur: quæ q̄dem præmia
talia, ac tanta ſunt, vt paſſiones huius
temporis minime ꝯdignæ ſint ad illam
futuram gloriam, quæ reuelabitur in no-
bis: vt inq̄t Apl̄s ad Romanos cap. viii.
Si vero è contrario dominus noſter Ieſus
Chriſtus ſecuritatem, pacem, tranquillita
tem, quietem, proſperitatem, lætitiam, &
quæcunq; alia eſſe iocunditatum gene-
ra poſſunt ſeruis, & cultoribus ſuis in prę
ſenti ſæculo promiſiſſet, fuiſſet equidem
à nobis non immerito dolendum, atq;
flendum, ſi aliqua in præſenti vita con-
traria pateremur: eo q̄ præter ſpem q̄ma
ximo afficeremur dolore: cuius vis eo
ſemper acerbior eſt, quo magis repenti-
nus, & contra pollicitationes nobis fa-
ctas accideret: noſtra quoq; futura promiſ
ſio ambigua fieret, & præſentis ſpei ſpo-
liatione fruſtraremur omnino: & ſic de
promiſſa non eſſet quis proſperitate ſecu
rus. Poſtquam vero triſtitia nobis, &
mala in hac vita promiſſa ſunt, & bona,
ac iocunda in futuro ſæculo, licet mala
ipſa patiamur: tamen veluti is, qui ex ma
lo aduerſæ corporis valetudinis in hac
vita acerbiſſime perturbet̄: ipſam tamen
perturbationem non abſq; conſolatione
ſuſcipiet: qui in eo malo promiſſæ à me-
dico ſanitatis ſigna eſſe cognoſcit. Pari
igitur ratione nos quoq; iocundi, & læti
eſſe debemus, dum ſpei noſtræ ſigna cō
ſpicimus: quia pollicitationum noſtra-
rum probationem ſumimus, cum per ma
la præſentia futura bona fidei manibus
iam tenemus. Mala igitur noſtra, quæ in
præſenti vita patimur, nullā debent no-
bis generare triſtitiam: quia maximam in
futura vita videntur ſignificare lętitiam.
Quod ita eſſe (vt diximus) in creaturis
penè omnibus ſic aperte ex experientia
rerum omnium magiſtra cognoſcimus:
vt alia nō indigeat ꝓbatione. Illic nanq;
maior ſemper fructuum gignitur copia:
vbi oneroſæ acerbitatis cauſa præceſſe-
rit. Nam & Aeſtatis, & Autūni tempore:
quæ tempora miniſtra ſunt frugum, ſteri
litatem nimiam nonnunq̄ Hyemis læti-
tia intulit: cum fœcunditatem maximam
frigoris ſępe pręſtiterit auſteritas: & quic
quid clementia Veris reſoluit, ſpem vber
tatis amiſit. Arbores vero ipſæ tanto nu
meroſiore grauantur fructu, quanto acer
bioris frigoris violentia reprimuntur: cū
præcoces flores opportuna caſtigatio re
frenando ad periculum feſtinare non pa
titur vtile impedimentum pruinæ: &
quod reprimit, non offocat, ſed inclu-
dit. At vero ſi paulo clementior vis ex-
titerit imbrium, quanto luxuriant prius
indiſciplinata feſtinatione, tanto poſt fru
ctibus deſeruntur, cum futuræ vires im-
portuno tempore conſummuntur. Semi
na quoq; ipſa terræ iacta, atq; commiſſa,
quæ glaciali frigore arcente tardius ſur-
gunt

Digitized by Google

gunt in frugem, viridi radice proficiunt, ac tanto poſtmodum amplioribus fructibus prægrauata curuantur. Quæ cum ita ſint, æquanimiter ferre conuenit, etiam ſi nos tribulationum, ac dolorum aſperioris Hyemis procella cõcuſſerit, tanto ampliorem Aeſtatis fructum delaturi, quanto pręſenti frigore vitam habere contigerit acriorem: digerit enim auſteritatẽ, quã poterat reſeruare quicqd primo impetu erupit in exitum: nec vlla nos inſurgentis pelagi debet terrere tempeſtas: cum ventura noſtra ſit etiam nunq̃ finienda tranquillitas: Domini eſt enim vox illa dicentis Matthęi cap. v. Beati eſtis cum vos maledixerint homines, & perſecuti vos fuerint, & dicent omne malum aduerſus vos, gaudete, & exultate, quia merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Quiſquis enim mercedis, & beatitudinis ſuæ cauſas nõ cum ingenti gaudio ſuſcipit, certum eſt eum aut infidelitate, aut imperitia laborare. Optandum eſt etiam, q̃uis ſit amarum, quod lucrum parit, & cum lętitia maiore ſumendum qcquid ampliorem generat mercedem. Nec congeſtio laboris vitanda eſt, q̃ eſt augumentatio cõmodoꝝ. Sic nãq; negociatoꝝ auiditas amplioris quęſtus cauſa: nec maritima pertimeſcit, nec terrena diſcrimina: quæ interdum cauſę ſolent eſſe damnoꝝ: & ꝓpter maioris lucri ſpẽ nauigationis, & peregrinationis incõmoda libenter aſſumit: quia q̃uis magnus facile contemnitur labor: vbi non tam laboris quantitas, q̃ eius cõſideratur vtilitas. Et ſi id fieri ꝓpter temporalia, & incerta lucra conſpicimus: qd nobis propter æterna, & ſine vlla ambiguitate ventura ſit agendũ cogitamus? Nam cum illoꝝ lucra inſidię, vel pericula pręcedant, ſimiliter noſtra cõmoda diſpẽdiis cumulantur, & ſub periculo feliciora ꝯtingũt: quæ cõmoda in tantum tribulationem non metuunt: vt etiam mors poſſit ꝓpter illa cõtemni. dicente Pſalmiſta Pſal. cxv. Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Scimus & nullum penè fuiſſe ſanctorum, qui ꝓcelloſum huius temporis agonem abſq; tribulationis tempeſtate tranſierit, & tantorum odia, inſectationemq; pertulerit, quantos vitę ſuę diſſimilitudine caſtigarit. Caſtigare enim alium videtur quiſquis ab eius conuerſatione diſſentit: nec nobis exempla deficerent, ſi Martyrum Chriſti varia mortis genera cõnumerare vellemus, imo poſſemus: quia tot ſunt: vt Ante diem clauſo componet veſper olympo, q̃ centeſimam eorum partem enumeraſſem. Nec oportet, dum vita ſupereſt, in huiuſmodi labore lenteſcere, tanto peius ab incepto deſiſtere: ne quemadmodum, qui aduerſus flumen lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retro labit, & fluentibus aquis quo non vult ducitur: ſic humana conditio, ſi paululum ſe remiſerit, diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe non poſſe cognoſcit. Eia igitur īſudemus omnes: vt omni ſtudio Omnipotentis Dei mandata ſeruemus: & dum vita ſupereſt, in bonis elaboremus actionibus: vt poſt mortem noſtrã ipſoꝝ laboꝝ præmium in cœleſti patria cõſequamur æternum. Diuinæ igitur bonitati infinitam tenemur reddere gratiã, ꝙ ipſa hominem in hoc ſęculo laborantẽ huiuſmodi donauerit ſalute, tanq̃ meliore, & pręſtantiore bono. Nam homini tria bonorum genera competere etiam Gentiles Philoſophi non negant. ſ. bonum animę, quod omnium bonorum eſt optimũ, & pręſtantiſſimũ: bonũ corporis, quod mediocre eſt: & bona exteriora, vt diuitię, quę minima vocant bona. & qdẽ bona ipſa hoc ordine recte collocant: qa bona animę bonis anteponunt corporalibus: cum corpus ſit ꝓpter animam, ſicut materia ꝓpter formã: vnde bonũ animę potius eſt, & pręſtantius, q̃ bonum corporis. finis enim ſm Philoſophum habet rationem optimi: bona igitur animę cętera hoīs bona excedunt in dignitate: vnde Pſalmiſta Pſal. cxxix. cũ dixiſſet: Et copioſa apud eum redemptio: vt oſtenderet, quæ eſſet illa copioſa redemptio, ſtatim ſubdit: Et ipſe redimet Iſrael ex oībus iniqtatibus eius: ac ſi dixiſſet, Illa copioſa, & maior eſt redemptio, quæ redimit homines ab iniqtate: hoc eſt à peccatis, qa eſt ſpiritualis redemptio: hoc eſt animarum, & non corporum. Parens igitur

Digitized by Google

omnium Deus, tāquam fidelis medicus immeritos deſpicit, & meritos amicabiliter in hoc ſęculo caſtigat: & tāquam genitor circa liberos ſuos, quos amat, ſic ferit vt corrigat, non vt occidat: ergo felix eſt, qui vapulat, vbi amoris eſt plaga. Beatus quem ſuperni verberis remediū curat, corrigit, emendat, atq; componit: cum Dauid Beatus Propheta, & ſatis illuſtris ſic concionetur, & clamitet, dicēs: Felix quem tu emendaueris domine, & de lege tua docueris eum. Ergo quoniā ex diuino permiſſu diuerſę mordacitatis angoribus ſubiacemus, ac longa calamitate curandam gerimus vitam, in examen noſtræ virtutis prędictas olim miſerias æquanimiter perferamus: infelices autem multiplices caſus, anxietates, & fletus, quos incurrimus nati meritis felicitate portemus. Nec mirandū eſt enim, ꝙ malorum frequētium ſtragibus variis ſic mortalium vita populetur in mundo, in quo nemo naſcitur ridens, in quo nemo lumen vitæ, niſi cum lachrymis auſpicatur: cum nos deniq; maternę viduę tentorium oſtenderet mundo, flentes didicimus mundum, vt quaſi malorum primitias in primis lachrymis guſtaremus. Quod Salomon Propheta hac pronuntiatione teſtatur: Ego, inquit, natus accepi communem ætatem, & ſimiliter primam vocem ſimilē omnibus emiſi plorans: in emolumentis nutritus ſum, & curis magnis: nemo enim ex Regibꝰ aliud habuit natiuitatis initium: vnus eſt ergo omnibus itroitus ad vitam, & ſimilis exitus. Sed video ſuper hac conditione ſalutis ſpiritualis, in deſcribenda Saluatoris noſtri doctrina, & inſtitutis ſtudio veritatis diutius, q̄ decreueram, moram feciſſe, & maxime contra Hebręos, qui illis inſtitutis nullam adhibent fidem. Quapropter, vt in hoc certamine eos veraciter debellemus, ſtatuimus contra ipſos, omnes milites noſtros tam equeſtres, q̄ pedites dirigere, & aduerſus eos triplici armorum genere viriliter, & acerrime pugnare. Primo ratione, quæ à Iudæorum Rabinis non ſit in totum aliena. Secundo, diuinorum Prophetarum Oraculis, & aliis diuinis ſcripturis tam veteris teſtamenti, q̄ noui. Tertio, & vltimo, Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorū ſuorum ſententia, & auctoritate. valde enim præclara, & illuſtris eſt ea victoria, q̄ ab aduerſariorum ſuorum chartulis, & auctoritate ſumitur.

¶ Quòd ſalus, & liberatio, quę per Meſſiam fieri debebat, eſſe debebat ſpiritualis, & non temporalis, ratione probatur.

Salus equidem, ſiue redemptio per Meſſiam Regem hominibus afferenda omnium ferè conſenſu potiſſima ſalus eſſe debebat: & per conſequens ſpiritualis. Quòd autem potiſſima ſalus, ſiue redemptio ſpiritualis ſit, ex hoc quidem liquido conſtat: ꝙ tam ſm Hebræos, q̄ etiam Chriſtianos redimendi credulitas neceſſaria eſt ad ſalutem: quod non eſſet ſi redemptio potiſſima temporalis eſſet. Nam apud nos Chriſtianos extant articuli fidei in Symbolo noſtro contenti: ꝙ niſi à nobis credantur, ſalui eſſe nō poſſumus: Iudæi vero legis ſuæ fundamenta non articulos nominant, ſed radices: quas ſimiliter credere tenentur, ne legis ſuæ præuaricatores fiant: vnde cum vndecima legis ſuæ radix ſit: ꝙ Deus præmiet, & puniat. & duodecima radix ſit: ꝙ Meſſiach: id eſt Saluator expectandus ſit: hinc eſt: quod redimendi credulitas neceſſaria eſt ad ſalutem; etiam ſm ipſos Iudęos: ideo redemptionem ipſam per Meſſiam afferendam, ſpiritualem eſſe neceſſario dicendum eſt: quod non eſſet ſi redemptio ipſa temporalis eſſet. Nā multorum antiquorum Rabinorum, & quidem non mediocrium ſententia eſt: ꝙ bonorum operum merces in hoc ſæculo non eſt expectanda: quemadmodum habetur ſuper illud Deuteronomii capitulo ſeptimo: Quę ego mando tibi hodie vt facias: hodie vt facias: non autem hodie vt illorum adhibeatur merces intelligenda ſunt: per hodie autem præſens intelligunt tempus, ſiue ſęculum: vnde & alibi aſſerunt, Merces bonorum operum in hoc ſæculo non eſt. Cum igitur omnium conſenſu Meſſię redemptio expectanda

Digitized by Google

expectanda non eſſet, niſi per pœnitentiam, & opera virtutum: quorum merito Redemptoris ſalus ſperatur: nulla autẽ ſalus pro merito bonoꝝ operum in hoc ſæculo ſperanda eſt: Meſſię igitur ſalus, ſeu redemptio, quæ inter fidei numeratur radices, non temporalis, ſiue huius ſæculi credenda eſt. Et ſi in formam Syllogiſmi totam hanc rationem redigere volueris, ſic inquies: Meſſię redemptio bonorum operum merces eſt: nulla bonorum operum merces temporalis eſt (ad hominem loquor) igitur Meſſię redemptio temporalis non eſt: ſpiritualis igitur confitenda eſt, & confirmanda neceſſario. Pręterea Targum Ionaſſam: id eſt Chaldaica æditio vbiq; ferè, & pręſertim in Pſalterio, cum de redemptione, ſalute'ue ſit mentio, eam explicite ſpiritualem exponit lucidius Eſaię capitulo duodecimo ſup illis verbis: Haurietis aquas cum gaudio de fontibus ſalutis: quę litera omnium conſenſu de Meſſia loquif: ibi Chaldaica æditio ait: Et addiſcent nouam doctrinam ab electo iuſtorum. Rabi etiam Salomon in ſuis ſuper Geñ. Commentariis, ſuper illis verbis ſecundi .c. Geñ. Ex omni ligno Paradiſi comede: de ligno autem ſcientię boni, & maline comedas: in quacunq; enim die comederis ex eo, morte morieris: ſed Hebraica veritas habet: Moriens morieris. ſuper quibus inquam verbis, Morte morieris, Rabi Salomon antedictus, inquit: Deum nobis duplicem mortem minatũ fuiſſe: per illam nanq; primam dictionẽ, Moriens, mortem corporis: hoc eſt ſeparationem animę à corpore, & ſic mortẽ temporalem: per illam vero ſecundam dictionẽ, Morieris, mortem aíæ: hoc eſt à Deo animę ſeparationem, & alienationem. & ſic ipſius animę mortem: hoc eſt damnationem æternã, quam vocat mortem ſpiritualẽ. Vnde Rabi ille Salomõ, per mortem corporis, temporalem intellexit mortem: per mortem animę, ſpiritualem intellexit mortem: hoc eſt æternam animę dãnationem. Iſte igitur Rabi Salomon ex hac ſua duplici interpretatione fatetur eſſe mortem duplicem: ſcilicet temporalem ex ſeperatione animę à corpore: & ſpiritualem, cum animã deſerit Deus: è conuerſo ſimiliter eſt duplex ſalus: ſcilicet temporalis, & ſpiritualis. Inſuper pluribus in locis priſci Thalmudiſtæ per terram promiſſionis, ſeu ꝑ Zion, ipſam ſpiritualem exponunt ſalutem: & clarius in principio Helech: Omnis Iſrael partem habet futuri ſęculi, & populus tuus omnes ſunt iuſti, i. æternum hęreditabunt terrã. vnde aperte affirmare poſſumus per terram innui ſpiritualem ſalutem: qa tempo ralis non põt in æternum hæreditari. Rabi ẽt Moyſes Aegyptius, quem Hebręi magnum autumant prędicatorem in Hilcos theſcua. i. i tractatu de pœnitẽtia. c. viii. ait: Quòd ſempiterna vita à Prophetis variis noíbus vocatur, & variis metaphoris deſignatur. ſ. mons dñi: templum dñi: porta dñi &c. Antiqui etiam Iudęorum Rabini in lib. Canhedrin. c. Helech, ſic inquiunt: Omnis Iſraelita habet ſortem in ſęculo futuro. ſcriptum eſt enim: Populus tuus omnes iuſti &c. Quibus omnibus conſpectis, & optime conſideratis, quis dubitare poteſt, ꝙ & Iſraelitarũ. i. iuſtorum ꝯgregatio, & templi reędificatio ſpiritualem ſenſum poſtulant? Quod & Rabi Salomon de templo: quod Ezechiel deſcribit. c. Helech explicite ꝯfirmat. Concluditur igitur ex ſuperius dictis: ꝙ potiſſima ſalus ſpiritualis credenda ſit: & per ꝯſequens reuincatur, & conuincatur Iudęus ad ꝯfitendum ſalutem, ſiue redemptionem per ipſum Meſſiam afferendam, iuxta Iudęoꝝ errorem: ſiue iamdiu allatam, iuxta Chriſtianoꝝ veritatem, ſpiritualem futurã eſſe, ſiue fuiſſe: & hoc neceſſario: hoc eſt in futuro ſęculo pro animabus in æternum ſaluãdis.

¶ Secunda probatio, ꝙ Meſſię ſalus eſſet ſpiritualis ex diuinis Prophetarũ Oraculis teſtamenti veteris.

Ad diuinorum autem Prophetarum Oracula accedentes: quę pro ſecundo ꝓbationis noſtrę fundamento propalare, & in medium adducere promiſimus, cũ ex ipſis Vaticiniis noſtram veraciter ꝓ

bare poſſimus intẽtionem: quia omnis prophetia ſcripturę propria interpretatione non fit: non enim voluntate humana allata eſt aliquádo prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines: vt inquit B. Petrus in ſua ſecunda Epiſtola.c.i. Vt igitur etiam ipſorum Prophetarũ Vaticiniis ꝓbemus Meſſiæ Regis ſalutem nõ temporalem, ſed ſpirituale̅ futurá fuiſſe: primo Eſaiá citabimus: quia ipſe pluribꝰ in locis hác oſtendit veritatem: & primo, Eſaias cap. xxv. Præcipitabit morte̅ in ſempiternũ, & auferet dominus Deus lachrymam ab omni facie terræ, & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra, quia dñs locutus eſt: & dicent in die illa: Ecce Deus noſter iſte, expectabimus eũ, & ſaluabit nos iſte dominus: ſuſtinuimus eum, & exultabimꝰ, & lætabimur in ſalutari eiꝰ, quia requieſcet manus domini in mõte iſto. Item idem Vates.c.xxxii. Gaudiũ onagroꝝ paſcua gregum donec effundatur ſuper nos ſpiritus de excelſo &c. & paulo inferius de cœleſti beatitudine ſic inquit: Et erit opus iuſtitię pax, & cultus iuſtitiæ ſilentium, & ſecuritas vſque in ſempiternũ: & ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie epulenta: quæ q̃dem conditiones in hoc ſeculo haberi non poſſunt: ſed in cœleſti patria tantũ. Et ipſe Eſaias.c.xxxv. Et redempti à domino conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lętitia ſempiterna ſuper caput eorum. & ꝙ hoc in loco Sion cœleſtem ſignificat patriam, teſtis eſt Rabi Oſua in Bereſid raba.c.vii. vbi ait: Per illud verbum, Siõ, ſignificari Paradiſum: ſalus ergo illa non niſi ſpiritualis eſſe poteſt. Iohelis ẽt.c.ii. hoc idem dicit his verbis: Quia in mõte Siõ, & in Hieruſalem erit ſaluatio, ſicut dixit dñs. Abdias quoq;.c.vnico: Et in monte Siõ erit ſaluatio, & erit ſanctus.ſ. Meſſias. Eſaias .c.lxiiii. A ſęculo nõ audierunt: nec auribus perceperunt: oculus non vidit Deus abſq; te, quę præparaſti expectantibꝰ te. Ex quibus verbis aperte declaratur, ꝙ remuneratio præparata iuſtis exuperat omnem ſenſum: vnde determinatio cõmunis eſt apud Iudæos: ꝑut Rabi Moyſes dicit: Quòd i alia vita nõ eſt cibꝰ, nec potus, nec actus venereus: ſed iuſti delectantur ex ſplendore diuinæ gratiæ. Eſaias ipſe.c.xlv. hoc idem inquit: Iſrael ſaluatus eſt in domino ſalute æterna: nõ confundemini: & non erubeſcetis in ſęculum ſæculi. Salus nempe, de qua loquitur hic Propheta, non poteſt alia ſalus eſſe niſi ſpiritualis: cum temporalis ſalus æterna eſſe non poſſit. Si autem Iudæus opponeret dicens: Illam dictione̅ non importare in Hebræo te̅poris æternitatem: quoniam ibi habetur, Salute calamin: ideſt Salute ſęculorum: quæ æternitatem non importat: ſed temporis longitudinem. Repellatur Oppoſitio per illud, quod ſubditur: Non confundemini, & non erubeſcetis vſque in ſæculum ſęculi: quod in Hebręo ſonat, In ſęculum, & vltra: quæ locutio vbique in ſacris literis importat temporis æternitatem à parte finis, iuxta Rabinorum omnium ſententiam. Item ipſe Eſaias ibidem: Dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum: vt ſcias, quia ego dominus. Item ibide̅: Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ. & iterũ paulo infra: Et mihi curuabitur omne genu. Item etiam capitulo quadrageſimonono ait: Dedi te in lucem gentiũ: vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ: quod ad vocationem gentium pertinet: vt infra ſuo loco declarabitur. Secũdum autem Septuaginta interpretũ trãſlationem dicitur: Et cum venerit Sion Redemptor: & eis, qui redeunt ab iniq̃tate in Iacob. Quæ verba Septuaginta ſic tranſtulerunt: Veniet ex Sion qui liberet, & auertat impietates ab Iacob. Ex qua interpretatione conſtat: ꝙ de Sion venturus erat, qui auerteret impietates ab Iacob. Ex quo intelligitur: ꝙ homo natus in Sion eſſet ille, qui euerteret ſcelera ab Iacob: hoc eſt, qui deleret iniquitates Iacob: quod fecit Chriſtus noſter, qui ſanguine ſuo redemit Sion. Quem locum allegat Beatus Paulus ad Roma. capitulo vndecimo dicens: Nolo enim

vos

vos ignorare fratres myſterium hoc: vt non ſitis vobiſipſis ſapientes: quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentiũ intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret: ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion, qui arripiat, & auertat impietates ab Iacob. Idem etiam Vates capitulo.lii.cum de redemptione, quæ per Meſſiam facienda erat, mentionem faceret, inquit: Quàm pulchri ſuper mõtes pedes annuntiantis, & prędicantis pacem: annuntiantis bonum, prædicantis ſalutem: dicentis Sion regnabit Deus tuus &c. & infra: Parauit dominus brachium ſanctum ſuum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terrę ſalutare Dei noſtri &c. & iterum infra: Præcedet enim vos Deus, & congregabit vos Deus Iſrael. Quę omnia, etiã iuxta Rabinorum ſententiam intelligũtur de redemptione, quæ per verum Meſſiã facienda erat. Et parum iſerius maximã deſcribit Meſſiæ excellentiam ſcilicet: Exaltabitur, eleuabitur, & ſublimis erit, vt pluries dictum eſt ſuperius. & licet ibidem dicatur: Gaudete, & laudate ſimul deſerta Hieruſalem: quia conſolatus eſt dominus populum ſuum, redemit Hieruſalem: tamen de præterita non loquitur ſalute, ſed de futura: tunc vtens præterito tempore loco futuri ob maiorem rei certitudinem: vt eſt ſępe Prophetarũ mos. Idem Eſaias.c.li.ait: Nunc qui redempti ſunt à domino, reuertẽtur, & venient in Sion laudantes, & lętitia ſempiterna ſuper capita eorũ, gaudium, & lætitiam tenebunt: fugiet dolor, & gemit⁹: ego ego ipſe conſolabor vos. & iterũ ibidem: Salus autem mea in ſempiternum erit, & iuſtitia mea in generationes generationum. Quę omnia niſi in ſalute ſpirituali verificari non poſſunt, teſte Rabi Oſua in Bereſid raba, ſup illud, Quę expreſſabitur vltra.c.vii.vbi ait: Quòd nomẽ illud quod noĩatur in Eſaia.c.li. vbi dicitur: Redempti à dño ꝯuertentur, & venient in Siõ cum laude, & lętitia ſempiterna, ſignificat Paradiſum. Itẽ ipſe Eſaias.c.lx.ſic dicit: Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vaſtitas, & cõtritio in terminis tuis, & occupabit ſalus muros tuos, & portas tuas laudatio. Nõ erit tibi amplius Sol ad lucẽdum per diem: nec ſplendor Lunę illuminabit te: ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternã: & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra Sol tuus, & Luna tua non minuetur, quia dominus erit tibi in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Quòd in hoc capitulo tractetur de Meſſia Rege ſatis diximus in hoc eodem ſexto libr. capitulo quartodecimo, quando de Magis diximus: & hoc ex conſenſu Rabi Moyſis Aegyptii. Cum autem in ſupraſcriptis Eſaię verbis dicatur de iuſtis in cœleſti patria ſaluatis, & beatificatis, qui æternis perfruũtur gaudiis: ideo huiuſmodi ſalus non niſi ſpiritualis eſſe poteſt. Et quia in eodem capitulo dicitur: Populus tuus omnes iuſti, & in perpetuum hæreditabunt terram, ſignificare voluit per terram cœleſtem patriam: vt paulo ante dictum fuit auctoritate Rabinorum Hebræorum. Idem Eſaias capitulo quinquageſimooctauo, vbi Deus oſtendens quid ſit, vel quale ſit bonum ieiunium ait: Diſſolue colligationes impietatis: ſolue faſciculos deprimentes: dimitte eos, qui confracti ſunt liberos, & omne onus diſrumpe: frange eſurienti panem tuum, & egenos, vagosq; induc in domum tuam: cum videris nudum cooperi eum, & carnem tuam ne deſpexeris: tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria domini colliget te: tunc inuocabis, & dominus exaudiet: clamabis, & dicet ecce adſum: ſi abſtuleris de medio tui cathenam, & deſieris extendere digitum, & loqui, quod non prodeſt: cum effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam impleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt ſicut Meridies, & requiem tibi dabit dominus ſemper, & implebit ſplendoribus animam tuam: & oſſa tua liberabit, & erit quaſi hortus irriguus, & ſicut fons aquarum, cuius

Digitized by Google

non deficiunt aquę. Idem cap.lxi. Spiritus domini ſuper me,eo ꝙ vnxit me, ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer cōtritis corde, & prędicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem,& prędicarem annum placabilē domino Deo. Idem Vates cap.lv. Audite audientes me,& comedite bonum,& delectabitur in craſſitudine anima veſtra. Demonſtratum eſt ſuperius lib. iiii. cap. .xxiii.hic tractari de Meſſia: & per verba antecedentia conſtat hic ſpiritualia bona promitti,non autem temporalia. promittuntur enim bona animæ,& non corporis. Item eiuſdem Eſaię cap.lxv. Ecce ego creo cœlos nouos,& terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor: ſed gaudebitis, & exultabitis vſq; in ſempiternum in his, quæ ego creo:quia ecce creo Hieruſalem exultationem,& populum eius gaudiū: & exultabo in Hieruſalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur vltra in ea vox fletus,& vox clamoris &c. hęc dici de cœleſti Hieruſalem īfra libro ſexto, Oppoſitione decimanona, demonſtrandum eſt. Daniel Propheta ſimiliter cap. .vii.hoc ipſum īfraſcriptis approbat verbis,loquēs de Meſſia Rege:Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & Regnum eius quod non corrumpetur: quod de terreno Regno dici non poteſt. & iterum ibidem magis infra:Suſcipient autem Regnū ſancti Dei altiſſimi,& obtinebūt Regnum vſq; in ſeculum,& ſeculum ſeculoꝝ:hic autem Propheta loquiť de viris iuſtis.& iterum magis infra ibidem:Regnum autem,& poteſtas, & magnitudo Regni, quę eſt ſubtus omne cœlum detur populo ſanctorum altiſſimi: cuius Regnum ſempiternum eſt. Omne enim quod includitur intra ambitum vltimum cœli.ſ.empyrei, dabiť ſanctis: vt inquit Nicolaus Lyrenſis in ſuis ſup hoc loco Cōmentariis: qa totum accedet ad gloriam electorum. Ex quibus Prophetę verbis patet remunerationem bonorum opeꝝ eſſe ſalutem ſpiritualem, & nō tpalem,quia tpalis in æternum durare non poſſet. Idem etiam Vates cap.xii.In tempore illo cōſurget Michael Princeps magnus,qui ſtat pro filiis populi tui, & veniet tempus,quale nō fuit ab eo: ex quo gentes eſſe cœperunt vſq; ad tempus illud, & in tempore illo ſaluabitur populus tuus:omnis qui inuentus fuerit ſcriptus in libro:& multi de his,q dormiunt in terrę puluere euigilabunt,alii in vitam æternam,alii in opprobrium, vt videant ſemper:qui autem docti fuerint,fulgebūt quaſi ſplendor firmamenti:& qui ad iuſtitiam erudiunt multos,quaſi ſtellę in ppetuas æternitates. Tu autem Daniel claude ſermones,& ſigna librum vſq; ad tempus ſtatutum &c. hęc aūt erunt poſt vltimum Iudiciū. Hieremias Propheta capitulo trigeſimotertio,hoc ipſum his enuntiat verbis: Et emundabo illos ab omni iniquitate ſua, in qua peccauerūt mihi: & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum:in quibus deliquerunt mihi,& ſpreuerunt me. Remittere enim homini iniquitates non temporalis eſt ſalus, ſed ſpiritualis, & ſolius Dei officium eſt. Idem Threnoꝝ cap.iiii.Spiritus oris noſtri Chriſtus dn̄s captus eſt ī peccatis noſtris:cui diximus:In vmbra tua viuemus in gentibus. Si enim in peccatis noſtris captus eſt, ergo non in ſuis: & licet pro peccatis noſtris mortuus fuerit,tamen in vmbra eius viuimus. Dauid etiam Rex, & Propheta Pſalmis infraſcriptis ſic de hac ſalute vaticinatus eſt. Pſal.xvi. Satiabor cum apparuerit gloria tua, in cœleſti.ſ.patria:quia in hac terreſtri vita nullus ſatiari pōt:nec diuitiis priuatus erat, cum eēt Rex,ideo cœleſtia optabat.Pſalmo vigeſimoſexto: Credo videre bona domini in terra viuentium:hoc eſt in Paradiſo cœleſti. Pſalmo trigeſimotertio: Redimet dominus animas ſeruorum ſuorum: & non delinquent omnes,qui ſperant in eo. Redimere animas ſpiritualis eſt ſalus. Pſalmo ſeptuageſimoprimo: Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperum ſaluas faciet,ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum. & ſuperius dixerat: Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum. Si animas pauperum ſaluas faciet à peccati labe, &

ſeruitute

Digitized by Google

ſeruitute liberabit eum, ſpiritualis igitur eſt liberatio. Pſalm. lxxxiii. Beati qui habitant in domo tua domine: in ſæcula ſæculorum laudabunt te: protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciē Chriſti tui, quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia, quia miſericordiam, & veritatem diliget Deus: gratiam, & gloriam dabit dominus &c. Quomodo autem redimi debeamus, admonet nos Eſaias capitulo. lii. dicens: Solue vincula colli tui captiua filia Sion, quia hæc dicit dominus: gratis venundati eſtis, & ſine argēto redimemini. Sine argēto inquit: hoc eſt ſine pecunia, ſed ſanguine paſſionis Chriſti: ſcilicet ſi ſoluerimus vincula colli noſtri per pœnitentiam, & fideliter, corde, verbo, & opere crediderimus. Pſalm. centeſimo quadrageſimo primo: Portio mea domine ſit in terra viuentium. Dauid Rex in abundantia diuitiarum, & honoris, quia Rex, petit quietem, & ſalutem in terra viuentium, tanquam maius bonum, quia in hoc mūdo eam habebat felicitatem, quam dare poterat mundus. Oſeę capitulo primo: Et domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino Deo ſuo, & non ſaluabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus. Micheas capitulo quarto, hoc ipſum fatetur dicens: Et regnabit dominus ſuper eos in monte Sion, ex hoc nunc, & vſque in æternum: hoc eſt in Paradiſo, quia alibi in æternum regnare nullus pōt. Et ſuperius multoties demonſtratum eſt per Sion ſignificari Paradiſum, etiam de conſenſu Rabinorum Iudęorum. Quòd autem in poteſtate noſtra ſit vitam æternā habere: vel pœnas æternas: audiamus Omnipotentem Deum ſic per Ezechielem Prophetā dicentem capitulo. xviii. Et factus eſt ſermo domini ad me dicēs: Quid eſt, ꝙ inter vos parabolam veritatis in prouerbium iſtud in terra Iſrael dicentes: Patres comederunt vuas acerbas, & dentes filiorum obſtupeſcunt? viuo ego dicit dominus Deus, ſi erit vltra vobis parabola hæc in prouerbium in Iſrael: ecce omnes animæ meę ſunt: vt anima patris, ita & anima filii mea eſt: anima quæ peccauerit ipſa morietur: & vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, in montibus non comederit, & oculos ſuos nō leuauerit ad idola domus Iſrael, & vxorem proximi ſui non violauerit, & ad mulierem menſtruatam non acceſſerit, & hominem non contriſtauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento, ad vſuram non cōmodauerit, & amplius non acceperit, ab iniquitate auerterit manum ſuam, & iudicium verum fecerit: inter vir, & vir, & in ꝓceptis meis ambulauerit: & iudicia mea cuſtodierit, vt faciat veritatem: hic iuſtus eſt, vita viuet, ait dominus Deus. Quòd ſi genuerit filium latronem effundentem ſanguinem, & fecerit vnum de iſtis, & hęc quidem omnia non facientem: ſed in montibus comedētem, & vxorem proximi ſui polluentem, egenum, & pauperem contriſtantem, rapiētem rapinas, pignus nō reddentem, & ad idola leuātem, oculos ſuos, abominationem facientem, ad vſuram dantem, & amplius accipientē, nunquid viuet? Nō viuet cum vniuerſa hęc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſanguis eius in ipſo erit. Quòd ſi genuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui, quæ fecit timuerit, & non fecerit ſimile eis: ſuꝑ montes non comederit, & oculos ſuos nō leuauerit ad idola domꝰ Iſrael, & vxorem proximi ſui non violauerit, & virum non cōtriſtauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit, & nudū operuerit veſtimento, à pauꝑis iniuria auerterit manum ſuam, vſuram, & ſuper abundantiam non acceperit, & iudicia mea fecerit, & in præceptis meis ambulauerit, hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet. Pater eius, quia calumniatus eſt, & vim fecit fratri, & malum operatus eſt in medio populi ſui: ecce mortuus eſt in iniquitate ſua, & dicitis: Quare non portabit filius iniquitatem patris? videlicet: quia filius iudiciū, & iuſtitiā operatus eſt: omnia præcepta

mea cuſtodiuit, & fecit illa, vita viuet. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris: & pater non portabit iniquitatem filii: iuſtitia iuſti ſuper eum erit: & impietas impii erit ſuper eum. Si autem impius egerit pœnitentiam ab oībus peccatis ſuis, quæ operatus eſt: & cuſtodierit omnia ꝓcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiã, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor: in iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit dominus Deus: & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Si autẽ auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatẽ ſm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nunquid viuet? omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur in præuaricatione, qua præuaricatus eſt: & in peccato ſuo, quod peccauit in ipſis morietur. Et dixiſtis: Non eſt æqua via domini: Audite ergo domus Iſrael: nũquid via mea nõ eſt æqua, & non magis viæ veſtræ prauę ſunt? Cum enim auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem morietur in eis? Iniuſtitia, quam operatus eſt, morietur: & cum auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, ipſe animã ſuã viuificabit: conſiderans enim, & auertẽs ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas opatus eſt, vita viuet, & non morietur. Et dicunt filii Iſrael: Non eſt æqua via domini: Nunquid vię meę non ſunt æquę domus Iſrael: & num magis viæ veſtræ prauæ? iccirco vnum quenq; iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait domin' Deus: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſrael: quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus: reuertimini, & viuite. Hęc omnia dominus Deus in antedicto Ezechielis cap. Videte igitur ex iſtis domini Dei verbis, ſi ſalus Meſſię eſt temporalis, an ſpiritualis? Alia etiam multa diuinorum Oracula Prophetarum in ſacris literis inueniuntur: in quibus hanc Meſſiæ ſalutẽ prędicitur futuram ſpiritualem, & non temporalem: quorũ aliqua ponenda infra capitulo. xcviii. huiuſmet ſexti libri: vbi de baptiſmate per Saluatorem noſtrum inſtituto verba facturi ſumus: ideo in hoc loco antedicta ſufficere reor ad noſtram hanc probãdam intentionem.

¶ Teſtimonia ex teſtamẽto nouo aſſumpta, ꝙ ſalus Meſſiæ ſit ſpiritualis, & non temporalis.

Quòd aũt ſalus Meſſię eſſet ſpũalis, & non tpalis Euangelia nr̃a multipliciter, & aperte declarant: & imprimis, Ioannis .c.iii. dicitur: Sic enim Deus dilexit mũdum, vt filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternã. Non enim miſit Deus filium in mundũ vt iudicet mũdum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum: qui credit in eum non iudicatur: qui aũt non credit iã iudicatus eſt. Itẽ ibidem in calce ipſius .c. Qui credit in filiũ, habet vitam æternam: qui aũt incredulus eſt filio, non videbit vitã: ſed irã Dei manet ſuper eum. & ſunt verba B. Ioannis baptiſtæ. Item .c.iiii. Ecce dico vobis leuate oculos veſtros, & videte regiões, quia albæ ſunt iam ad meſſem: & q metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternã: vt & qui ſeminat ſimul gaudeat, & q metit. & pauliſper infra: Ipſi aũt audiuimus, & ſcimus, qa hic eſt vere Saluator mundi. Itẽ .c.v. Amen amen dico vobis, quia qui verbũ meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſit à morte in vitã &c. Matthæi .c.v. dicit: Videns aũt Ieſus turbas aſcẽdit in montem: & cũ ſediſſet, acceſſerunt ad eum Diſcipuli eius: & aperiẽs os ſuũ docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſoꝝ eſt Regnum cœloꝝ: beati mites, qm̃ ipſi poſſidebunt terrã: beati q lugent, qm̃ ipſi conſolabuntur: beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, qm̃ ipſi ſaturabuntur: beati miſericordes, qm̃ ipſi miſericordiam

Digitized by Google

ſericordiam conſequentur:beati mundo corde,qm̄ ipſi Deū videbunt:beati pacifici,qm̄ filii Dei vocabuntur:beati q perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, qm̄ ipſoꝝ eſt Regnum cœloꝝ: beati eſtis cum maledixerint vobis hoīes, & perſecuti vos fuerint,& dixerint oē malū aduerſum vos mētientes pp me: gaudete, & exultate,qm̄ merces veſtra copioſa eſt in cœlis.Sic enim perſecuti ſunt Prophe phetas,qui fuerunt ante vos. Item.c. ſexto:Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra:vbi erugo,& tinea demolit: & vbi fures effodiunt,& furātur:theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo: vbi nec erugo,nec tinea demolit: & vbi fures non effodiunt,nec furant: vbi eſt theſaurus tuus ibi eſt & cor tuum: lucerna corporis tui eſt oculus tuus: ſi autem oculus tuus fuerit ſimplex, totū corpus tuū lucidum erit:ſi aūt oculus tuus fuerit nequā,totum corpus tuū tenebroſum erit:ſi ergo lumen,quod in te eſt, tenebrę ſunt,ipſę tenebrę quantę erunt? Nemo poteſt duobus dn̄is ſeruire:aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit,& alterum contemnet:non poteſtis Deo ſeruire, & Mamonæ &c. Item.c.ix. Et aſcendens Ieſus in nauiculam tranſfretauit,& venit in ciuitatem ſuam: & ecce offerebant ei paralyticū iacentem in lecto: videns aūt Ieſus fidem illoꝝ,dixit paralytico: Confide fili,remittuntur tibi peccata tua &c. Item.c.xiii.ait illi Ieſus: Si vis perfectus eſſe,vade,& vende omnia,quę habes,& da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me: cum audiſſet aūt adoleſcens verbum abiit triſtis: erat enim habens multas poſſeſſiones. Ieſus aūt dixit Diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in Regnum cœloꝝ.Et iteꝝ dico vobis: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire,q̄ diuitem intrare in Regnū cœloꝝ. Multa etiam alia ſimilia habentur in noſtris Euangeliis,ex quibus aperte, & clare videtur Saluatorem noſtrum docuiſſe,& prędicaſſe ſalutem animaꝝ, & non corporum,& per conſequens ſalutē ſpiritualem:quod manifeſte ex his Saluatoris noſtri verbis magis verificatur, Lucę capitulo nono:Si quis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum,&tollat Crucē ſuam quotidie,& ſequatur me: qui enim voluerit animam ſuā ſaluam facere,perdet illam:nam qui perdit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam. Quid enim prodeſt homini ſi lucretur vniuerſum mundum,ſe autem ipſum perdat,& detrimentum ſui faciat? Beatus Auguſtinus in libello de diffinitionibus orthodoxę fidei, capitulo vigeſimoquarto ait:In diuinis repromiſſionib⁹ nihil terrenum,vel tranſitorium expectemus, ſicut Melitani ſperant:nō nuptiarum copulam, ſicut Chernitus, & Marcion delyrant: non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, ſicut (Papia auctore) Hyreneus, & Tertullianus, & Lactantius acquieſcunt: neque poſt mille annos poſt reſurrectionem Regnum Chriſti in terra futurum, & ſanctos cum illo in delitiis regnaturos ſperemus, ſicut Nepos docuit: qui primam iuſtorum reſurrectionem, & ſecundam impiorum confinxit. Et inter has duas mortuorum reſurrectiones gentes ignorantes Deum in angulis terrarum in carne ſeruandas: quę poſt mille annos Regni in terra iuſtorum inſtigante Diabolo mouendæ ſunt ad pugnam contra iuſtos regnantes:& domino pro iuſtis pugnante imbre igneo compeſcendas:atque ita mortuas cum cęteris in impietate ante mortuis ad æterna ſupplicia in incorruptibili carne reſuſcitandas. Et ibidem capitulo ſequenti ait:Nullus ſaluatur, niſi Deo auctore: nullum credimus ad ſalutem, niſi Deo inuitante venire: nullum inuitatum ſalutem ſuam, niſi Deo auxiliante operari: nullum, niſi orantem auxilium promereri: nullum Dei voluntate perire, ſed per ſeipſum pro electione arbitrii,ne ingenuitatis libertas, atq; poteſtas ſemel homini attributa ad ſeruilem cogatur neceſſitatem.

Iſta etiā habent ſupra. c. xlv.

¶Quartum probationis noſtræ fundamentum.

Quòd Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum Iudæorum auctoritate conſtet Meſſię ſalutem non temporalē, ſed ſpiritualē eſſe.

Quarto, & vltimo hoc nobis incumbit onus: vt Thalmudiſtarum, & Rabinorum Hebræorum auctoritate probemus ſalutem per Meſſiam hominibus afferēdam, non temporalem eſſe debuiſſe (vt Iudæi ſomniant) ſed ſpiritualem. Rabi Moyſes Chimchi in tertio Iudicū.c.vi. Non deſiderauerūt antiqui, & ſapientes Hebręorum, Meſſiam, ſiue aliquem aliū miſſum à domino, vt delectarentur bonis exterioribus, ſiue delitiis huius mundi inferioris: ſed vt veram, & exactam intentionem antiquæ legis à Deo datę ſuper montem Synai, & per ipſum renouatæ haberent. Rabi Moyſes Gerundenſis in lib. Iudicum, in ſententiis Regum, inquit: Quòd non deſiderauerunt Prophetæ, & ſapientes tempus Meſſiæ, vt dominarētur ſuper orbem: nec vt haberent poteſtatem in gētibus, nec ad comedendum, nec ad bibendum, nec ad delitias, & voluptates, ſed vt vacarent in lege, & ſapientia, vt eſſet eis fas habere vitam ſæculi venturi, ſicut ipſe Rabi declarauit in ſententiis de pœnitentia: quia in illo tempore omnes diuitiæ reputabātur tanquam terra: & non erit occupatio in Iſrael, niſi ad ſciēdū dominum: ideo erunt ſapientes magni: ſcient verba clauſa, & obſcura: & attingent ſcientiam ſui creatoris: vt dictum eſt Eſaiæ.c.xi. Quia tunc erit terra repleta ſcientia domini: hęc omnia ille Rabi. Aliqui aſſerūt hāc eſſe ſententiam Rabi Moyſis de Aegypto, qui magnus nominatur prędicator. Aliqui alii volunt fuiſſe ſententiam Rabi Moyſis Abēmaimmon: ſed quiſquis fuerit iſte Rabi, ex hac ſententia elicitur plura ſpiritualium bonorum genera daturum fuiſſe Meſſiam Regem: ſcilicet veram ſcientiam verborum clauſorū: hoc eſt ænigmaticis tegminibus inuolutorū, planam, & apertam declarationem, peccatorum remiſſionem, & in pręſenti ſæculo gratiam, atque in futuro ſęculo gloriam: & ſic ſpiritualia bona, & non temporalia, vt carnales Iudæi ſentiunt. Et ideo Saluator noſter Iudęis temporalia bona petentibus, oſtēdit Ioan. capitulo ſexto, ꝙ ipſe nō venerat ad dandū temporalia, ſed ſpiritualia, dicens: Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam: quem filius hominis dabit vobis: ego ſum panis vitæ: patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: ſed panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. & ibidem magis infra dicit Diſcipulis: Verba quę locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt: caro enim non prodeſt quicquā. In Vehelle ſcemoth raba, ſuper illud Geñ. capitulo. xli. Dixitq; Rex Aegypti ad Ioſeph: Ego ſum Pharao, abſq; tuo Imperio non mouebit quiſquam manum, aut pedem in omni terra Aegypti. dixit Rabi Moyſes Aegyptius, ſiue Rabi Iothan, ex illo li: Ego Pharao, qui erat homo carnalis addiſcere poſſumus, ꝙ aliud ē: Ego domini noſtri Dei: quoniam eo ꝙ Pharao dixit ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: dignus factus eſt Ioſeph, vt omne illud aſſequeretur bonum. Sed qñ venerit li: Ego Dei: vbi dicit Eſaias.c.xlvi. Ego feci, & ego faciam: ego portabo, & ſaluabo: quis dubitat ꝙ multum bonum habebimus? Credis forſan ꝙ mundi Redemptor acceptator ſit perſonarum? certe non: ſed quicūq; corde, verbo, & opere crediderit in eo, ſaluus erit, atq; redēptus: ſcriptum eſt enim Hieremiæ.c.xxiii. In diebus illis ſaluabitur Iuda.i.ꝯfeſſor veritatis: qm̄ Iudas interpretatur in tp̄e ꝯfitens. Ex huius Rabini ſn̄ia non obſcure ꝯſtat, Meſſiā Regem attuliſſe, ſiue allatum fuiſſe hoibus ſalutem: & ſalutem ipſam nō tp̄alem, ſed ſpiritualē fuiſſe, vel futurā eſſe. In Midraſilim: hoc eſt in Cōmentariis Pſalterii ſup illis verbis, Pſal. xxxv. Quia apud te eſt

Saluator Hebręꝰ ſic. Quidā hō i noćte tenebroſa ambulans, & lumen ī māu afferebat: cui ob obſcuritatē tēporis lucerna extinguebat: ſic ēt tp̄s veniet: ꝙ antiqua lex ceſſabit, & tandem ab ipſo Deo benedicto iterum renouabitur cum aliq̄bus rebus neceſſariis: tam pp noſtram ſaluationē, q̄ etiam propter ſui gloriam. & hoc erit tempore Meſſię Redemptoris noſtri.

Digitized by Google

te eſt fons vitæ: & in lumine tuo videbi-
mus lumen. Rabi Ioanna ſic inquit: Qui-
dam homo ambulans in nocte tenebroſa
lucernam ferebat accenſam: cumq; ab ea
per aliquam temporis moram aliqualiter
illuminaretur, lucerna extinguebat: vnde
iterum accendebat, & iterum poſt puſillũ
extinguebatur, & ſic eam iterum accen-
dere oportebat. Dixit ergo ille homo:
Vſquequo laborabo accendendo lucer-
nas, quę modicę ſunt durationis? melius
eſt vt expectem ortum Solis, vt eius irra-
diante ſplẽdore meum poſſim iter perfi-
cere: & ſuam adaptans ſimilitudinem ſe-
quitur, dicens: Sic ↄtigit Iſrael, qui cum
eſſent captiuati in Aegypto p Moyſem,
& p Aaron (ſm refert Saluator Hebręus)
redempti ſunt: vt habet in Moyſis Penta
teucho: & maxime in Exodo: & in Nume
ris: ſed poſtea ſubiugati ſunt ſub Iabim
Regem Chanaam per manus Siſarę Du-
cis exercitus ſui: à cuius iugo liberati ſũt
per Barach, & Deibram: vt Iudicum cap.
iiii. Poſtea iterum ſubiugati ſunt ſub Ma
dianitis: à qua ſubiectione liberati ſunt p
Gedeonem: vt Iudicũ cap. vii. Conſequẽ
ter per alias nationes conuicinas ſubiu-
gati ſunt, à qbus liberantur à Deo p Iu-
dices: iuxta illud Iudicum cap. ii. Suſcita-
uitq; dñs Iudices, qui liberarent eos à de
uaſtantium manibus. Poſtea tranſmigrati
ſunt in Babyloniã, & ĩde redempti ſunt
per Eſdram, Ananiam, & Miſael. Rurſus
ſubiugati ſunt per Romanos. Dixit igit
Iſrael: Vſquequo laborabimus in huiuſ-
modi redẽptionibus, & ſucceſſiuis ſubie-
ctionibus? A modo non q̃rimus illumi-
nari, niſi per ipſummet in ꝓpria pſona.
& hoc quod dicitur: Benedictus qui ve-
nit in nomine dñi Deus dñs: & illuxit no
bis. hęc omnia ibi in Midraſtilim. dein-
de ſequit. Ait Rabi Symeõ filius Lachis,
ait dñs Deus ad Iſrael: Deſideratis ne vos
cum cęteris populis cõmunicare, ſiue ad
ſuos Deos accedere? ait Iſrael: Dñe Deus
noſter noli tentare nos, iam decreuimus
ſub vmbra alarum tuarum refrigerari, &
in fide tua ſemper ſtare, & in lumen tuũ
venturum illuminari, & per legem tuam
futuram ſaluari, & per gloriam tuam à ma

nibus Dęmonii liberari: & hæc in tpe
Meſſiæ, qui erit filius Dei, qui veniet ad
illuminationem noſtrã, & vt educat nos
ad gloriam tuã, & vitam æternã: ſicut ait
Dauid ĩ eodẽ Pſalmo: Aduerte lector
ꝙ Rabi ille Ioãna ponere voluit differẽ-
tiam inter vltimã redẽptionem ab Iſrael
expectatã fieri per Meſſiam Regem: quæ
erit ſpiritualis, & magni gaudii, & finem
nõ eſt habitura, & redemptiones priores
iam preteritas, & tpales, quę non durant,
ſed ſępiſſime mutant. Cum aũt redẽptio
iſta vltima ab hoibus Hebręis expectetur
fieri per Meſſiam. de quo Rabini illi ex-
ponunt illud: In lumine tuo videbimus
lumen, Pſal. xxxv. quæ ſalus ſpiritualis
eſſe debebat, & non tpalis: qa ſempiter-
na, & ĩmutabilis eſſe debebat: vt ſupra di
ctum eſt. Igit ſalus Meſſiæ Regis ſpiritua
lis, & non tpalis eſſe debebat: & ſic iſti
duo Rabini ↄfitentur ẽt Meſſiã eſſe Deũ.
Priſci Thalmudiſtę pluribus in locis p
terram ꝓmiſſionis, ſiue per Zion, ſeu Ci-
gion, ſpiritualem exponunt ſalutẽ: & cla
rius in Sanhedrin in prĩcipio. c. Helech:
Omnis Iſrael partem habet futuri ſęculi.
Scriptum eſt enim Eſaię cap. lx. Populus
tuus oẽs iuſti in æternum hęreditabunt
terrã: hoc eſt Paradiſum. Rabi Moyſes
Aegyptius in ſuo Deuteronomio. in titu-
lo de pœnitentia, cap. viii. particula. vii.
loquẽs de pręmio æterno, inqt: Hoc eſt
præmiũ, quo nullũ ſupius: & hoc eſt bo-
nũ, poſt qđ nullum aliud bonum: & hoc
deſiderauerunt oẽs Prophetę: qđ bonũ
ẽt multis vocat noibus: vt mons Dei, &
locus ſanctus eius, & locus ſanctuarii, &
via ſancta, atria dñi, tẽplum dñi, domus
dñi, & porta dñi. hæc ille Rabi. Rabi ẽt
Eliezer nomine Rabi Hanlabu in libro
ieiuniox. c. tribus temporibus, inquit: Fu
turum eſt: vt dñs Deus noſter magnam
faciat choream cum iuſtis in Paradiſo: &
ipſe erit in medio illorum: vt eorum qui-
libet poſſit eum cum digito inſinuare:
quia ſic habet Eſaiæ cap. xxv. Ecce Deus
noſter iſte, expectabimus eum, & ſaluabit
nos iſte dominus: ſuſtinuimus eum, &
exultabimus, & lętabimur ĩ ſalutari eius.
Volentes igitur huius Rabi ſententiam

rum Eſaia Propheta concordare, dicere poſſumus, ꝙ licet Eſaias inter cætera loquatur hic de vltimo iudicio, tamẽ nihil nobis obſtat, qn ex antedictis, has duas elicere poſſimus cõcluſiones. ſ. primo ꝙ ipſe Saluator noſter in humana effigie ipſum facturus ſit iudicium, & ꝙ cum iuſtis: id eſt Apoſtolis, & aliis ꝗplurimis etiã iuſtis, & ſanctis exultet, & lætetur: & per conſequens, ꝙ ſalus ſua ſit ſalus ſpiritualis, & futuri ſæculi: & non temporalis, & huius ſęculi. In Midraſtilim dicitur, vt refert Rabi Menahen Rachenad ſuper Geñ. cap. iii. his verbis: Salus Iſrael eſt ſalus Dei: vt dixit Rabi Barachias ſacerdos. ſcriptum eſt enim Iuſtus, & ſaluatus: non autem ſcriptũ eſt Iuſtus, & Saluator: hęc ille. Huius autem ſententię reſolutiõ eſt: quia gaudet diuina ſapientia de perfectione cuiuſcꝫ, & potiſſimum humani generis, cum ipſa natura humana naturalium creaturaꝝ optima ſit. Dicit autem Iſrael: ſicut quicunqꝫ hominũ perfectionem adeptus eſt, vere Iſrael in ſacro canone dici ſolet: ſic itidem cum operis perfectio quodãmodo in ipſum redundat operantem. Verum eſt igitur dicere, ꝙ ſalus Iſrael: id eſt perfecti hominis, ſalus eſt Dei: in cuius teſtimoniũ adducit ille Rabi prophetiam Zachariæ caplo. ix. quæ omnium ſententia de Meſſia loquitur: videlicet: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. Verum vbi Latine dicitˀ Saluator, ibi Hebraica litera habet Noſca: id eſt Saluatus: Meſſias nempe agentẽ ſignificat: hoc eſt Saluatorem: Noſca vero patiẽtem ſignificat: hoc eſt ſaluatum. Iſte igitur ſenex, & ſacerdos ibidem demõſtrare conatur, ꝙ Deus ſaluando, Iſrael ſaluatus dicatur: ꝑpter hoc, ꝙ litera Hebraica dicat ſaluatus: pꝛ iuſtum nanqꝫ Deũ innui voluit. Cum igitur ibi iuſtus omniũ cõſenſu Meſſiam ſignificet: itidem ergo Meſſias Deus eſt. Dixit Rabi Hana: Moyſes glorificauit Iſrael, dicens: Beatus tu Iſrael, quis ſimilis tui popule, qui ſaluaris in domino? vt Deuterono. cap. xxxiii. in calce capitis. non dixit: Quem ſaluat dominus: ſed Qui ſaluaris in dño: qa Deus dixit ſic: In hoc mundo vos eſtis per manus hominum ſaluati: ſed in tempore futuro egomet veſter ero redemptor: ita vt deinceps nequaꝗ ab alio iudicari, & ſubiugari ſitis. Si ipſe Deus Meſſias in futuro: hoc eſt tempore ſui aduentus, redemptor erit Iſraelitarũ: hoc eſt iuſtorum, ita ꝙ amplius ab alio iudicari, ſiue ſubiugari non poſſent: ergo in cœleſti patria hoc futurum erat, & adhuc erit, vbi nullus eſt beatitudinis finis. Spiritualis igitur redẽptio, & ſalus, eſt Dei ſalus: vnde ab hac ſententia alienum non eſt dictum illud Saluatoris noſtri ad Iudęos: de quo Ioannis cap. viii. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis: quod id ipſum eſt, ac ſi dixiſſet: Si vos filius ſaluos fecerit, tunc vere ſalui eritis. Rabi etiam Animoſolutans, Rabi Moyſes Aegyptius, & nonnulli alii Rabini, qui dixerunt: Vanum eſſe, atqꝫ inane Meſſiam à Iudæis vlterius expectari: ſed Iudæorum redemptionem in ſola dixerunt conſiſtere pœnitentia: vt ſuperius copioſe narratum eſt libro quinto, capitulo duodecimo: & plus abũdantius probabitur libro ſeptimo, capitulo trigeſimoquarto. Si igitur per pœnitentiam habenda eſt huiuſmodi ſalus, ergo ſalus ipſa ſpiritualis eſt ſalus, & nõ temporalis. Habetur inſuper Gloſa quędam Hebraica in Bereſid raba ſuper illud Geñ. capitulo vigeſimooctauo: Quando Iacob vidit ſcalam &c. in qua dicitur: quod Moyſes antequam moreretur, ductus, vel raptus fuit in cœlum, & vidit ibi Meſſiam ædificantem Hieruſalem in cœlo ex margaritis, & lapidibus pretioſis: & dixit Meſſias ipſi Moyſi: Quod pater ſuus Iacob vtranqꝫ Hieruſalem: ſcilicet terrenam, & cœleſtem prꝫuidit ædificandam: ex hoc, ꝙ illa ſcala ex vna parte tangebat cœlum, & ex altera terram: & ꝙ quaſi nihil erat illa Hieruſalẽ, quę erat in terra ædificata, reſpectu illius cœleſtis: quia iſta erat temporaliter, illa autem in æternũ duratura pro filiis Iſrael. Quod audiẽs Moyſes, dixit: Lętatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi: vt Pſal. xxi. Ex omnibus igitur antedictis manifeſte patet cuilibet etiam Hebræo, niſi omnino deſipiat: tum ratione, tum etiam diuinis

eloquiis

eloquiis tam veteris, q̃ noui teſtamenti, tum demum Thalmudiſtarum, aliorumque Rabinorum ſuorum ſententiis, & auctoritate, hanc veram eſſe concluſionem: Quod redemptio, ſiue ſalus per Meſſiam Regē iamdiu allata ſm nos Chriſtianos, ſiue afferenda ſm Iudæorum errorem, non tēporalis, vt Iudæi ſomniant: ſed ſpiritualis: hoc eſt futuri ſęculi eſſe debebat. Quę autem, & qualis eſſet iſta ſalus ſpiritualis, Eſaias Propheta. c. lxiiii. his verbis aperte declarat: A ſęculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Ex quibus verbis non obſcure percipitur, ꝙ remuneratio præparata iuſtis in cœleſti patria exuperat omnem ſenſum: vnde determinatio communis eſt apud Iudæos, prout Rabi Moyſes dicit, ꝙ in alia vita non eſt cibus, nec potus, nec actus venereus, ſed iuſti delectantur ex ſplendore diuinę gratię.

¶ Quo morbo premebatur humanum genus, vt ei diuinus mittendus eſſet Saluator.

Inquiſitio Iudæi. Inquirit Iudæus, dicens: Quo morbo laborabamus nos Iudęi, & etiā vos Chriſtiani: vt ad redemptionem noſtrā, & veſtram neceſſarius eſſet Meſſiæ Regis aduentus? Inquam & ego ſimiliter Iudæo.

Reſponſio. Dicite quęſo Iudęi: Quo morbo, quáue captiuitate oppreſſi erant antiqui illi parentes noſtri, & veſtri, Abraam ſcilicet, Iſaac, Iacob, & ſucceſſiue Dauid Rex, quibus Omnipotēs Deus ſuū ꝓmiſit mittere Saluatorem: vt ſuperius in primo huius operis lib. continetur? Quo inquam morbo: quáue captiuitate detinebantur temporali: vt neceſſariū eſſet mittere eis diuinum Saluatorem? cum nullo ſaltem tꝑali morbo premerentur. Si igitur ipſi antedictarum promiſſionum tꝑe nullo premebantur morbo temporali: nullaq; detinebantur captiuitate temporali: ſcilicet vt ad aliam quandam redemptionem, & ſalutem hominibus afferendam promiſerit Deus, Meſſiam: hoc eſt Saluatorem, mittere neceſſe fuit: ne Omnipotentis Dei promiſſiones fruſtra, & incaſſum factas fuiſſe videantur. Si autem mentiri nō volumus, nil aliud hoc fuiſſe fatebimur, niſi propter peccatum primi parentis noſtri Adæ, quando in eſu pomi ſibi vetiti diuinum tranſgreſſus fuit mandatum: ꝓpter quam trāſgreſſionē iuſta damnatione tenebatur genus humanū, & oēs erāt irę filii. de qua ira ſcriptum eſt: Quoniam oēs dies noſtri defecerunt: & in ira tua defecimus: anni noſtri ſicut aranea meditabūtur. ſicut Beatus Auguſtinus in Enchiridion, cap. xxxii. de qua ira dicit etiā Iob: Homo enim natus ex muliere breuis vitę, & plenus irę. de qua ira dicit etiā dominus Ieſus: Qui credit ī filio habet vitā æternam: qui autem non credit in filiū non habet vitam æternam: ſed ira Dei manet ſuper eum. non ait, Veniet: ſed Manet ſuper eum: quaſi dicere voluiſſet: ꝙ iam antea inceperit: cum hac quippe omnis homo naſcitur: ꝓpter quod dicit Apoſtolus: Fuimus enim & nos natura filii irę, ſicut & cęteri. In hac ira cum eſſent homines per originale peccatum: & tanto grauius, & pernitioſius, quanto maiora, vel plura inſuper addiderunt, neceſſarius erat mediator: hoc eſt reconciliator, qui hanc iram ſacrificii ſingularis, cuius erāt vmbrę omnia ſacrificia legis, & Prophetarum oblatione placaret. vnde dicit Apoſtolus: Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filii eius: multo magis recōciliati nūc in ſanguine eius ſalui erimus ab ira per ipſum. Cum autem Deus iraſci dicitur, non eius ſignificatur perturbatio, qualis eſt in animo iraſcentis hominis, ſed ex humanis motibus tranſlato vocabulo vindicta eius, quæ non niſi iuſta eſt, iræ nomen accepit. Quòd ergo per mediatorē reconciliamur Deo, & accipimus ſpiritum ſanctum, vt ex inimicis efficiamur filii: quotquot enim Spiritu aguntur, hi filii ſunt Dei: hæc eſt gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. hæc ille. Omnes enim nos incurrimus peccatum originale: non quia patres noſtri proximi illud habuerint: ſed qa Adam erat illo peccato infectus: quoniam dato, ꝙ aliquis homo cōceptus eſſet ſine peccato originali, ſicut ſolet à multis de glorioſa

virgine Maria aſſeri,& affirmari:& illum
filium gigneret:& iſte homo nunq̃ pecca
ret mortaliter,neq; venialiter,ſicut oẽs aſ
ſerũt de antedicta domina noſtra, adhuc
filius ab illo genitus,in peccato origina-
li naſceretur,niſi Deus ex ſpeciali priuile
gio eum à peccato præſeruaret. Et ſimili-
ter non contrahitur peccatum originale
in paruulis ex peccato parẽtis imediati:
quia quæ ſunt perſonalia non tranſeunt
in prolem:nam ſi peccatum trãſiret,ſimi-
liter tranſiret gratia: quod falſum eſt. Sed
peccatũ originale eſt in omnibus ex pec-
cato primi parentis: ſcilicet Adæ: eo ꝙ
in illo erat tota ſpecies humana: ſic enim
inquit Apoſtolus ad Romanos capitulo
q̃nto:Omnes in Adam peccauerunt:quia
ſi omnes eſſent in ipſo,quando ille pec-
cauit, & omnes peccarent eo peccante.
Erant quippe omnes in lumbis eius: ſi-
cut dicit de Leui,ꝙ erat in lũbis Abraæ,
& decimatus eſt, quando decimas dedit
Abraã Melchiſedech ſacerdoti: vt ad He
bræos capitulo ſeptimo. vnde Apoſtolus
dixit notanter:Omnes in Adam peccaue
runt:& non dicit:Omnes peccauerunt in
Eua: licet fuerit tam peccatum Euæ,q̃
Adam:neq; dicit ſimul:Omnes in Adã,
& Eua peccauerunt: ſed quia in Eua non
fuit tota natura:licet fuerint omnia indi-
uidua poſteriora:in Adam autem tota na
tura fuit, cum ipſe aliquando eſſet ſolus
homo,& omnis humanitas ab eo deriua
ta eſſet,ſiue per propagationem, ſiue per
ablationem partis,ſicut fuit Eua in ipſo,
quia de eo formata eſt. Et ob hoc,cum de
peccato originali loquimur,nõ dicimus,
ꝙ prouenit in nobis ex peccato primo-
rum parentum,ſed ſolum ex peccato pri-
mi parentis: id eſt Adæ: quaſi nihil fece-
rit Euæ peccatum ad peccatum noſtrum
originale,cum Apoſtolus non dicat nos
peccaſſe in Eua, ſed ſolum in Adam. Et
ſimiliter peccatum Adæ eſt nobis cauſa
omnium malorum,& nõ peccatum Euę:
nam ſi illa peccaſſet,& non Adam, non
incurriſſemus nos peccatum originale:&
conſequenter neq; in pœnas, quæ conſe
quuntur peccatum originale, quia tamẽ
Eua fuit cauſa Adæ peccandi,& ille non
peccaſſet,niſi illa peccante: vt colligitur
Geñ.capitulo tertio: Attribuimus igitur
mala noſtra peccato primorum parentũ,
quaſi ambo ad hoc aliquid egerint: & tñ
etiam ſi Eua non peccaſſet,& Adam pec
caſſet,nos incurriſſemus in peccatũ origi
nale,& in omnia mala ſicut incurrimus,
qa(vt Apoſtolus dicit) omnes in Adam
peccauerunt: ergo peccante illo omnes
peccauimus. Redeundo igitur ad propo
ſitum noſtrum: ꝙ ſiue Eua formata fuiſſet
in Paradiſo,ſiue foris,nihil obſtabat,neq;
conferebat ad ſignificationes ſupra poſi
tas: quia quicquid competebat generi hu
mano per ſolum Adam ſignabat: in quo
fuit tota natura ſpeciei:& per Euam nihil
figurabatur: qa ipſa non fuit vt continẽs
totam ſpeciem,ſed vt indiuiduum ſingu
lare ſpeciei: vt demonſtratum eſt. Quod
autem Adam edendo illud pomum veti
tum peccauerit, Geneſeos liber oſtendit
cap.iii.cũ ob illud ex terreſtri eiectus fue-
rit Paradiſo. Item Oſeę cap. vi. dicitur ad
huius rei probationem: Ipſi autem, ſicut
Adam, tranſgreſſi ſunt pactum. Eſaiæ
quoq; capitulo quadrageſimotertio, dicit
ab ipſo Deo: Pater tuus primus peccauit,
& interpretes tui prçuaricati ſunt in me,
& contaminaui Principes ſanctos, ſiue
(ſm Hebraicã veritatem) profanaui Prin
cipes ſanctos: dedi ad interitum Iacob,
& Iſrael in blaſphemiã. Pater tuus pri-
mus: hoc eſt Adam peccauit, quando ſi
diuinum negligens mandatum, pomum
comedit vetitum: quapropter Principes
ſancti: id eſt Patriarchę, cęteriq; iuſti ab eo
deſcendentes cõtaminati: id eſt tanq̃ pro-
fani à diuina viſione ſeparati ſunt: quem-
admodũ ꝯtaminati à tẽplo ſeparabant.
Audite rurſus vos Iudęi: quid apud eun
dem Eſaiã ibidem paulo ſuperius popu-
lo dicat Deus: Seruire me feciſti in pecca-
tis tuis, quia dominus Deus pro ſceleri-
bus ſerui populi expiandis ſerui formam
accepit: non poterat ſeruire Deus, in quã-
tum Deus, in ſeruiuit igitur in quantũ ho
mo: fuit igit Meſſias Deus,& homo: qđ
patet etiam per ſequentia ibidem. ſ. Præ-
buiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis:
id eſt pœnam ꝓpter iniquitatem tuã: Noli
timere

timere ſerue mi Iacob: ego ſum qui deleo peccata tua: id eſt quamuis delictum tuũ vſq; adeo graue ſit: vt ab humana ſpecie ſola expiari nequeat: ego tamen Deus, & homo penitus expiabo. Daniel etiã cap. .ix. ſic iquit: Vt cõſũmetur pręuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna: hoc eſt vt veniat Meſſias ad delẽdas populi iniquitates. Confirmat etiam hoc iterum Eſaias cap. lii. ſic dicẽs: ſolue vincula colli tui captiua filia Sion: quia hæc dicit dominus: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. ꝙ hęc de Chriſto dicãtur, teſtatur Apoſtolus ad Romanos capitulo decimo, vbi dicitur: Quàm pulchri, ſiue ſpecioſi pedes Euangelizantium bona. Propheta igitur inquit: Venundati eſtis: hoc eſt ſerui facti eſtis peccati: qui enim peccat, ſeruus efficitur peccati: vt Ioannis capitulo octauo. Et, Gratis dixit: hoc eſt fruſtra, & ſine vtilitate: immo cum damno. poſtea ſubdit: Et ſine argento redimemini: qa (vt inqt Beatus Petrus Apoſtolus in ſua prima Epiſtola) ſcientes: ꝙ non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni imaculati Chriſti, & incontaminati. Paulus etiã Apoſtolus ad Titum cap. ii. loquens de Chriſto iquit: Qui dedit ſemetipſum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. Item ipſe idem Apoſtolus ad Hebreos cap. ix. inquit: Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulę aſperſus iniquitates ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit imaculatum Deo, emundauit conſciẽtiam noſtram ab operibus mortis ad ſeruiendum Deo viuenti? Item ibidem cap. xlvii. dicit: Nullum ab originali peccato poſſe ſaluari, niſi per mediatorem Dei, & hominũ Ieſum Chriſtum, his verbis: Illud tamen vnum peccatum: quod tam magnum in loco, & habitu tantę felicitatis cõmiſſum omne: vt in vno homine originaliter, atq; (vt ita dixerim) radicabiliter totum genus humanum damnaretur, non ſoluitur, ac diluitur, niſi per vnum mediatorem Dei, & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui ſolus potuit ita naſci, vt ei opus nõ eſſet renaſci. Beatus etiã Auguſtinus in Enchiridion cap. .50. inquit: Omnem ex Adam natum in damnatione detineri, & omnem in Chriſto renatum à damnatione liberari. verũ tamen quod paulo poſt dicit: Sicut per vnius delictũ in omnes homines ad condemnationem, ita per vnius iuſtitiam in omnes homines ad iuſtificationem vitę: ſatis indicat ex Adam neminem natum, niſi damnatione detineri: & neminem niſi in Chriſto renatum, à damnatione liberari. Idem eodem lib. cap. xxvi. Ita ergo res ſe habet, iacebat in malis, vel etiam voluebatur, & de malis in mala pręcipitabatur totius humani generis maſſa damnata, & adiuncta parti eoꝝ, qui peccauerũt Angeloꝝ, luebat impię deſertionis dignisſimas pœnas. Ad iram quippe pertinet iuſtam quicqd cęca, & indomita concupiſcentia faciunt libenter mali: & quicquid manifeſtis, apertisq; pœnis patiunt inuiti: non ſanè Creatoris deſiſtente bonitate, & malis Angelis ſubminiſtrare vitam, viuacemq; potentiam: quę ſubminiſtratio ſi auferatur, interibunt: & hominum, quamuis de ꝑpagine vitiata, damnataq; naſcẽtium formare ſemina, & animare, & ordinare membra per temporũ ætates, per locorum ſpatia vegetare ſenſus, alimenta donare: melius enim iudicauit de malis bene facere, q̃ mala nulla eſſe permittere. Et ſi quidem in melius hominum reformationem nullam prorſus eſſe voluiſſet: ſicut impiorum nulla eſt Angelorum: nonne merito fieret, vt natura, quæ Deum deſeruit, quæ præceptum ſui Creatoris, quod cuſtodire facillime poſſet, ſua male vtens poteſtate calcauit, atq; tranſgreſſa eſt: quæ ſui in ſe Creatoris imaginem ab eius lumine contumaciter auerſa violauit: quæ ſalubrem ſeruitutem ab eius legibus male libero abrupit arbitrio: vniuerſa in æternum deſereretur ab eo, & pro ſuo merito pœnã penderet ſempiternam? Plane ita faceret, ſi tantum iuſtus, non etiam miſeri-

Digitized by Google

cors eſſet, ſuamq; indebitam miſericordiã multo euidentius in indignorum potius liberatione monſtraret.

¶ Quali ſacrificio peccatum Adæ deleri potuerit: & quibus deleri non potuerit.

Ad hoc, ꝙ homo iuſtificari, & mundari poſſit à delicto, & à ſeruitute peccati, oportet vt eum charum, & acceptum, ac dignum vita reddat æterna: tunc enim homo vere iuſtificatus dicitur: quãdo digne vitã meretur æternam: ſed quia homo ꝓpter originale peccatũ æterna erat vita priuatus: & propter actuale erat ad æternam ſenſus pœnam in Inferno obligatus, & per conſequens ꝓpter vtrunq; peccatum in odio, & ira Dei erat, & permanebat: ideo oportebat eum prius ab vtriuſq; peccati reatu abſolui, & mundari, & ſucceſſiue ad conſequendam vitam æternam in ſummi Dei gratiam, & amorem reduci, & gratificari. Sed inquit Iudęus. Rabini noſtri hũc Adę reatum paruifaciunt, & nihil penitus æſtimãt: tu autem tam graue eſſe dicis: vt ad hanc culpam delendam magno ſtudio elaborandum eſſe: vt in ſummi Dei gratiã, & amorem reducatur, & gratificet. Tanta'ne eſt hęc culpa, & tam grauis, vt aliquo non potuerit deleri ſacrificio? Reſponſio.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Multa equidem, & grandia vnica quęris interrogatione, non aduertens quid Salomon Rex veſter, & diuinus Vates i ſuo dixerit Eccleſiaſte cap. viii. ibi eni ſic ait: Et intellexi, ꝙ operum omnium Dei nullam poſſit homo inuenire rationem eoꝝ, quę fiunt ſub Sole: & quanto plus laborauerit ad quęrendum, tanto minus inueniat: etiam ſi dixerit: Sapiẽs ſe noſce, nõ poterit reperire. Voluntas igitur Dei nõ diſcutienda eſt, ſed cum gratiarum actione patienda, & toleranda: vnde ſi ad oẽs interrogationis tuę partes non reſpõdebo, vel omnino tibi in reſpondendo nõ ſatisfecero, Salomon tibi rationẽ allegat. Quod autem tranſgreſſio Adę primi parentis noſtri grandis, & grauis fuerit, & non ita leuis, vt tui inquiunt Rabini, ex hoc maxime cognoſci poteſt, quia humanum genus non ſolum à diuina ſeparauit gratia, ſed ea oĩno priuauit: & ideo inter ſũmum Deum, & ipſum genus humanum maximã generauit inimicitiam: quapropter culpa illa adeo grauis fuit, vt ꝑ purum hoĩem nequaq̃ deleri poſſet: nec ẽt inter ipſos Deũ. ſ. & humanum genus aliqua fieri poſſet reconciliatio, niſi vt infra dicet. & vt intelligas qualiter, & q̃bus rationibus hęc fieri nõ poſſent, & q̃d ad hoc faciendum neceſſariũ, & opportunũ erat, ad ea quæ dicturus ſum, diligenter aduerte, quia ardua ſunt, & difficilia.

Vita corporis anima eſt: animæ vita Deus: naturę ordo exigit, vt corpus animę, anima Deo pareat: iuſtitię ordo requirit, vt ſi à Deo diſſentiat animus, talionis pœna diſſentiat corpus ab anima, atq; ſenſus à ratione. Rebellauit à Deo primi parentis animus: rebellauit corpus, ac ſenſus ab eo. Rebellio prima peccatum fuit: ſecunda pœna quędam peccati fuit, atq; peccatum, quoniam rationi derogauit, & Deo. Complexio, affectioq; rebellis à primo quaſi ſapor q̃dam ꝓfluxit in oẽs: qui ide quaſi riuuli à fonte manarunt. Hoc igiẗ originale vitium eſt cęteroꝝ maloꝝ animę, corporiſq; origo. Rebellio igiẗ eiuſmodi, q̃m infiniti Dei derogauit maieſtati, mortales ad infinitam beatitudinẽ ineptiſſimos reddidit: neq; dirigi niſi per infinitũ Deum poterant: dirigendi tñ aliq̃n erant, ne fruſtra à Deo fuiſſent ab initio ad beatitudinẽ ordinati. Per voluptatem cõmiſſum eſt peccatũ, per ꝯtrarium voluptatis dolore purgandũ, peccauit ſemel oĩs quodãmodo humana natura in homine illo, qui vicem gerebat oĩum: pati ſimiliter ſemel quodãmodo debet omnis in aliquo, qui vicem quoq; oĩum gerat: qui longe magis cum Deo ꝯſentiat, q̃ ille diſſenſerit: oĩum vero vicẽ poſt Adam ſolus ille gerere potuit, qui Deo penitus iunctus eſſet oĩum conditori. Fuit igitur Deus ſimul, & homo. Deus, vt oẽs complecteretur, infinitamq; culpam poſſet diluere: homo vt pati pro culpa poſſet, atq; vt patereẗ homo, quẽadmodum peccauerat homo, ſic & illius hoĩs pœna, meritumq; vim aliquã habuit infinitã, ĩquantũ re vera Deo iũctus

fuerat

fuerat infinito: infinito aũt quodãmodo ſupplicio,meritoq; opus fuerat ad infinitam culpã penitus delendam. Tranſiuit aũt primi illius peccati pœna in oẽs deſcẽdentes ab Adam,ſi qdẽ poſt delictũ, ſic Adæ cõminatus eſt Deus: Maledicta terra in ope tuo: in labore comedes &c. Vbi primo notandũ eſt, Opera, hic maledici: nõ aũt ruris colendi actus, vel labor, vt plerięq; putant, & male: nam Opa, hoc in loco ſignificant peccata, vt Hebraica docet veritas: ita Aquila iterpretatus eſt, Maledicta humus ꝓpter te. Theodotion aũt, Maledicta Adama in tranſgreſſione tua. ita ẽt mulieri: In dolore paries filios. Cum igitur in oẽs pœna illa trãſierit: in oẽs quoq; culpa tranſiuit. Nõ enim veroſimile eſt in cunctis hominibus tam diuturnam pœnam eſſe ꝓcul à culpa. Quòd peccatũ Adę originaliter in poſteros trãſierit, Beatus Auguſtinus in Enchiridion capitulo vigeſimoquinto, his oſtendit verbis: Hinc poſt peccatum exul effectus, ſtirpem quoq; ſuam, quam peccando in ſe tanquam in radice vitiauerat, pœna mortis, & damnationis obſtrinxit: vt quicquid prolis ex illo, & ſimul damnata per quã peccauerit coniugem per carnalem ꝯcupiſcentiam, in qua inobedientiæ pœna ſimilis retributa eſt, naſceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores, doloresq; diuerſos ad illud extremum cum deſertoribus Angelis, vitiatoribus, & poſſeſſoribus, & cõſortibus ſuis ſine fine ſupplicium: ſic per vnum hoiem peccatũ intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in oẽs hoies pertranſiuit: in quo oẽs peccauerunt: mũdum qppe appellauit eo loco Apoſtolus vniuerſum genus humanum. Per qualẽ mediatorem reconciliari oportebat genus humanũ, Beatus Auguſtinus in Enchiridion cap. cvii. declarat his verbis: Nam neq; per ipſum liberaremur vnũ mediatorem Dei, & hominũ hoiem Chriſtũ Ieſum, niſi eſſet & Deus: ſed cum factus eſt Adam homo ſ. rectus, mediatore non opus erat. Cum vero genus humanum peccata longe ſeparauerunt à Deo, per mediatorẽ, qui ſolus ſine peccato natus eſt, vixit, & occiſus eſt, reconciliari nos oportebat Deo vſq; ad carnis reſurrectionem in vitam æternã: vt & humana ſuperbia per humilitatem Dei argueretur, ac ſanaretur, & demonſtraretur homini, q̃ longe à Deo receſſerat: cum per incarnatum Deum reuocaretur: & per hominem Deum exemplum obedientię contumaci homini præberetur: & vnigenito ſuſcipiente formam ſerui, quæ nihil ante meruerat, fons gratiæ panderetur, & carnis etiam reſurrectio redemptis promiſſa in ipſa redemptione præmonſtraret: & per eandem naturam, quam ſe decepiſſe delectabatur, Diabolus vinceretur: nec tamen homo gloriaretur, ne iterũ ſuperbia naſceretur: & ſi quid aliud de tanto mediatoris ſacramento à proficientibus videri, & dici poteſt: aut tantum videri, etiam ſi dici non poteſt. Hoc idem ſcilicet, quibus ſacrificiis peccatum Adæ deleri non potuerit, & quibus deleri potuerit, oſtendit Beatus Gregorius in ſuo Codice moralium libro cap. , dicens: Delenda equidem erat Adæ culpa, qui ad vitam conditus in libertate proprie voluntatis ſponte ſua factus eſt debitor mortis: ſed niſi per ſacrum deleri poterat ſacrificium: ſed quale ſacrificium poterat pro abſoluendis hominibus inueniri? Neq; etenim iuſtum fuit: vt pro rationabili homine brutorum animalium victimæ cęderentur: vnde (vt ait Apoſtolus) neceſſe eſt ergo exemplaria cœleſtium his mundari: ipſa autem cœleſtia melioribus hoſtiis, quàm iſtis. Ergo ſi bruta animalia ꝓpter rationale animal: idest pro homine, dignę victimę non fuerunt, requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuiſſet: vt pro rationali peccante, rationalis hoſtia mactaretur. Sed quid, quòd homo ſine peccato inueniri non poterat, eſt oblata pro nobis hoſtia: quomodo nos à peccato mundare potuiſſet, ſi ipſa hoſtia peccati cõtagione non careret? inquinata quippe inquinatos mundare nõ potuiſſet. Ergo vt rationalis eſſet hoſtia, homo fuerat offerendus: vt vero à peccatis mundaret hoiem, homo eſſet ſine peccato. ſed quis

eſſet ſine peccato homo, ſi ex peccati cõmixtione deſcenderet? proinde venit propter nos in vtero virginis filius Dei: ibi ꝓ nobis factus eſt homo: ſumpta eſt ab illo natura, nõ culpa: fecit pro nobis ſacrificium: corpus ſuum exhibuit ꝓ peccatoribus victimam ſine peccato, quę & humanitate mori, & iuſtitia mundare potuiſſet. Ex ſuperius igitur dictis non difficile percipitur peccatum Adæ primi parentis noſtri adeo grande fuiſſe, vt ad eius expiationem grandi indigeret ſacrificio, cum ſola humana natura nõ fuiſſet ad eius expiationẽ ſufficiens: licet enim homo, qui peccauerat ſm iuſtitiæ ordinem, pro ipſo peccato pati ſimiliter deberet: nullus tamẽ homo purus ſine peccato inuentus fuit, dicente Propheta Salomone Prouerbiorum. c. xxiiii. Septies enim in die cadit iuſtus, & reſurgit. Item Eccleſiaſtis. c. vii. Non eſt enim homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet: per tale nanq; ſacrificium nihil operari potuiſſet: homo ergo quærendus erat, qui eſſet omnino à peccato immunis. Sed quoniam homo peccata remittere non poteſt, qa ſummi Dei officium eſt, ideo oportebat vt ipſe Deus homini vniretur, eius naturam aſſumendo, non autem culpam: hoc eſt ſine peccato. Nullus autem talis eẽ potuit, niſi ſolus Ieſus Chriſtus Dei filius, & Deus, qui ex virgine natus fuit, & ſine peccato: qui tanq̃ homo pro hominibus liberãdis pati potuit, quia ſine peccato fuit: & tanquam Deus etiam ſaluare potuit. Ieſus igitur Chriſtus paſſione ſua, & cruciatu nobis, & quibuſcunq; volentibus hanc attulit ſalutem.

¶ Quod autem morte, & cruciatu dñi noſtri Ieſu Chriſti non ſolum Adę peccatum deletum fuerit, ſed etiam quæcunq; aliæ fidelium iniquitates, infraſcriptis patet teſtimoniis: & primo teſtamenti veteris auctoritate.

Quod ex morte, & cruciatu dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui fuit verus Meſſias, vt ex multis conditionibus ſuis in hoc .vi. lib. ſuperius deſcriptis in magna parte probauimus, & in aliis multo pluribꝰ in hoc eodem lib. probandis, euidenter, & manifeſte apparebit, delendę fuiſſent hominum iniquitates, & nõ ſolum Adę peccatum, quod originale cõmuniter nominatur, triplici teſtimonio probandum eſt: & primo teſtamenti veteris auctoritate: ſecundo noui teſtamenti: tertio Thalmudiſtarum, & Rabinorũ Iudæorũ. Et in primis ex veteri teſtamẽto hęc ſumemus teſtimonia. Eſaias diuinus Vates. c. liii. hoc probe, & aperte demonſtrat: futura enim ibi ſic graphice ꝑdicit, & annũtiat: vt non tãquam Propheta ea futura eſſe prædixiſſe videatur: ſed tanq̃ hiſtoricus ꝓterita propriis oculis viſa narraſſe credatur. ꝙ aũt in eo Eſaiæ. c. de Rege Meſſia deſcribatur, & tractetur, ſuperius lib. ii. c. ix. multipliciter ẽt Rabinorũ Iudęorũ teſtimonio probaui. Et qm̃ Rabi Salomon, & Andreas alr ſentiũt, eorũ ſnĩam ibidem veris, & validis improbaui rationibus. Ibi enim Propheta loquens de Meſſia Rege aperte oſtendit ſuę mortis, & paſſionis cruciatu hominum peccata fuiſſe delenda, dicens: Non eſt ſpecies ei, neq; decor, & vidimus eum deſpectũ, & nouiſſimum virorum: virum dolorũ, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſcõditus vultꝰ eius, & deſpectus: vnde nec reputauimus eũ: vere languores noſtros ipſe tulit: & dolores noſtros ipſe portauit: & nos reputauimus eũ quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum: ipſe autem vulneratus eſt propter iniq̃tates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ, & liuore eius ſanati ſumus: omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſq; in viã ſuam declinauit: & poſuit dñs in eo iniquitatem oĩum noſtrum: oblatꝰ eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: ſicut ouis ad occiſionẽ ducetur: & quaſi agnꝰ corãm tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Item paulo infra: Propter ſcelus populi mei percuſſi eum, & dabit impios pro ſepultura, & diuites ꝓ morte ſua: eo, ꝙ iniquitatem nõ fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius, & dñs voluit conterere eum in infirmitate. Si poſuerit

fuerit

ſuerit pro peccato animam ſuã, videbit ſemen longæuũ, & voluntas dñi in manu eius dirigetur, pro eo ꝙ laborauit anima eius videbit, & ſatiabitur. In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruos meos multos: & iniquitates eorum ipſe portabit, ideo diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eoꝙ tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe peccata multorũ tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit. Quid enim apertius, clarius ue dici potuit ad hoc noſtrum propoſitum probandum? Conſtat igitur ex hoc Eſaiæ Oraculo ꝓpter iniquitates populi delẽdas, Meſſiã Regem paſſurum fuiſſe. Et ꝙ ſic factum fuerit, ex noſtris oſtenditur Euangeliis. Item ipſemet Eſaias cap. xliiii. hoc ipſum cõfirmare videtur, his verbis: Verumtamen me ſeruire feciſti in peccatis tuis, ꝓbuiſti mihi laborem in iniquitatibꝰ tuis: hoc eſt Chriſtus pro iniquitatibus populi formam ſerui accepit, & paſſus eſt. & ſequitur: Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates propter me: & peccatorũ veſtrorum non recordabor. De quo Vaticinio ſatis dixi ſuperius libro. iii. c. xxvi. Omnes equidem iuſti, præter Ieſum, ex communi lege à via ſalutis errauerunt: vt in Epiſtola Ioannis. c. i. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus: & veritas in nobis non eſt. Ipſe autem Ieſus omniũ portauit iniquitatem: id eſt pro omnibus pœnas dedit: vt ipſemet Eſaias ſupra proxime declarauit. Hieremias quoq; c. xxxiii. hoc idem fatetur dicens: Ecce ego obducam eis cicatricem, & ſanitatẽ, & curabo eos, & reuelabo eis deprecationem pacis, & veritatis: cõuertam conuerſionem Iuda, & conuerſionem Hieruſalem: & ædificabo eos ſicut à principio: & emundabo illos ab omni iniquitate ſua, in qua peccauerunt mihi. Oſtẽdant Iudæi de qua iniquitatum ſuarum emundatione ſibi à Deo facta hęc intelligi poſſit emũdatio: cum è conuerſo ipſi dicant: ꝙ in omni ſua aduerſitate ſemper expietur aliqua pars pœnæ debitę pro vituli adoratione: qui nullam vnquam poterunt oſtendere: & ideo huiuſmodi emundatio, de ea peccatorum emũdatione intelligi debet, quam Saluator noſter operatus fuit: quando pro nobis in ligno Crucis confixus pependit: quoniam tunc ſanguinis ſui aſperſionę lauit nos à peccatis noſtris. In hoc Hieremiæ Vaticinio valde notandum eſt: quòd vbi in tranſlatione noſtra Latina dicitur, Cicatricem, in Hebræo habetur, Sanitatem, per duas dictiones ibi poſitas: quarum altera ſignificat ſanitatem poſt longum tempus, vel poſt longam infirmitatem conſecutam: & altera ſignificat ſanitatem breui tempore, vel poſt breuem infirmitatem adeptam. Ex quibus duarum dictionum ſignificationibus, hæc elicitur ſententia: quę in noſtræ Chriſtianę fidei fauorem multo magis redundat, quàm Cicatrix. Nam Sanitas, ſiue liberatio facta ꝑ Chriſtum Meſſiam in ſua paſſione, reſpectu antiquorum patrum, data fuit poſt longum tempus, quia ipſi diu in Limbo ſteterunt expectantes Meſſiæ aduentum: vt per eum inde liberarentur, & in cœleſte Regnum conducerentur: vt infra libro ſeptimo, Oppoſitione tertia probabitur. Sed reſpectu fidelium Chriſtianoꝝ: ſcilicet à reſurrectione Chriſti citra: hoc eſt teſtamenti noui, ſine mora, vel ſaltem parua mora data fuit: eo quòd ex ipſius Chriſti paſſione originale peccatum deletum fuit, & abolitum, & aperta fuit Paradiſi ianua: ex qua apertura animæ iuſtorum ſtatim, quando moriebantur, in Paradiſum ingrediebantur. Item ipſe Hieremias Threnorum capitulo quarto oſtendit Chriſtum Ieſum pro peccatis noſtris fuiſſe paſſurum his verbis: Chriſtus dominus captus eſt in peccatis noſtris: cui diximus in vmbra tua viuemus. Quibus verbis pro tuenda huiuſmodi veritate nil apertius, nil'ue clarius dici poteſt: cum vbi in tranſlatione noſtra habemus, Dominus, Hebraica veritas habeat, Nomen domini quatuor literarum: & ipſe non habuerit peccatum: vt ſupra dictum eſt in Eſaia capitulo quinquageſimotertio. Igitur pro peccatis noſtris: ſcilicet delẽdis paſſus fuit, non autem pro

Digitized by Google

ſuis, cum ipſe eſſet à peccato immunis. Ex quo fit: vt hęc de ipſo ſolo dicta ſint, neceſſario intelligendum ſit: cum huiuſmodi Vaticinium nulli alii recte conuenire poſſit: nam ipſe tanquam Deus nequaquam capi poterat: nec tanquam homo ſaluare potuiſſet: nec à peccato imunis fuiſſet: vt ſuperius libro tertio, capitulo vigeſimoquinto copioſe demõſtratum eſt. Abbachuch Propheta in ſuo cantico metrice compoſito, ait: Egreſſus es in ſalutem populi tui: in ſalutem cum Chriſto tuo: in quo loquendi modo oſtendit duas naturas in vna tãtum perſona vnitas eſſe. dicit enim: Egreſſus es cum Chriſto tuo, oſtendens vnionem humanitatis cum diuinitate. & quaſi in calce ipſius Cãtici, ait: Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo. & ſuperius ſignificans Crucis trophæũ dixerat: Cornua in manibus eius: ibi abſcondita eſt fortitudo eius: vt infra melius declarabitur capitulo. lxiiii. huius ſexti libri. Danielis etiam capitulo nono hoc idem dicitur, dũ de Meſſiæ aduentu ſermo fieret: Septuagintæ Hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctã tuã, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna: hoc eſt Meſſias Rex: & poſt Hebdomadas quinquagintaduas occidetur Chriſtus: & ꝑ. ut copioſius declaratum fuit ſuperius libro quinto, capitulo quinto. Dauid etiã Rex, & Propheta hoc idem fatetur Pſalmo trigeſimotertio his verbis: Redimet dñs animas ſeruoꝝ ſuoꝝ, & non delinquent omnes, qui ſperant in eo. Pſalmo itidem. lxviii. ſic ait: Quæ non rapui tũc exoluebam. Modus eſt loquẽdi, per quẽ ſignificatur, ꝙ Chriſtus in paſſione ſua ſoluit pœnam: & ſatiſfecit pro delictis ꝑ eum non perpetratis. Zacharias etiã capitulo tertio, hoc idem inquit his verbis: Et auferam iniquitatem terræ in die vna. Quod adimpletũ fuit, quando Saluator noſter pro humani generis ſalute paſſus fuit. Rabi autem Salomon in ſuis ſuper hoc loco Cõmentariis, inqt: Se neſcire quę fuerit iſta dies, in qua terra Iudęę fuerit abſq; iniquitate: quod oĩ remota dubitatione credendum eſt: qm̃ ſm Iudaicam perfidiam, quę negat Chriſtum fuiſſe Meſſiam, nulla talis poteſt aſſignari dies, vnde ipſe Rabi præter eius intentionem, ex hac eius ignorantia noſtram catholicam fidem, & veritatem nõ parum approbat, & confirmat. Nam ex ipſius Chriſti paſſione, per quã deletũ, & abolitũ fuit primi parentis noſtri peccatum, quo totum humanum genus erat inquinatum: quia ſanguinis ſui aſperſione omnes iniquitates eorũ, qui in Chriſtum corde, ore, & opere crediderunt deletæ, & abolitę fuerunt: & hæc dies fuit dies Veneris ſancti, quę omnibus Chriſtianis non ſolum eſt nota, verum etiam celeberrima, vt etiã ex dictis ipſiusmet Zacharię capitulo nono, non difficile ꝑcipi poteſt, his verbis: Tu quoq; in ſanguine teſtamẽti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua: vt infra latius dicetur capitulo. lxxviii. huiuſmet ſexti libri: vbi de redemptione eorum, q in Limbo detinebantur dicendum eſt. Item eiuſdem Zachariæ. c. ix. hoc idem habetur. ſed metaphorice his verbis: Et ſuſcitabo filios tuos Sion ſup filios tuos Gręcia, & ponam te quaſi gladiũ fortiũ, & dñs Deus ſuper eos videbitur, & exibit vt fulgur iaculũ eius: & dñs Deus in tuba canet, & vadet in turbine Auſtri, dñs exercituum proteget eos, & deuorabunt, & ſubiicient lapidibus fundæ: & bibentes inebriabunt quaſi à vino, & replebuntur vt phialę, & quaſi cornua altaris: & ſaluabit eos dñs Deus totum in die illa, vt gregem populi ſui, quia lapides ſancti eleuabuntur ſuper terram eius. Quem locum Nicolaus Lyrenſis interpretatur de Apoſtolis: qui prædicauerunt fidem Chriſti, & verbo, & ſignis mirabilibus: hoc eſt miraculis ꝑ diuerſas mundi regiones: confirmabant deſtruendo idolatriam, & cõuertendo eos ad ipſius Chriſti fidem. Et hæc ſuperius dicta ſint, & ſufficiant, quantum ad vetus attinet teſtamentum, licet alia plura adduci potuiſſent.

¶ Noui

Digitized by Google

❡Noui teſtamenti auctoritates.

IN nouo teſtamento quamplura ſunt teſtimonia, ex quibus oſtenditur Meſſiã veniſſe ad ſaluandum, & non ad perdẽdum: ex quibus nonnulla allegauimus ſuperius in frõte præſentis capituli: quo non obſtante, nonnulla alia etiam in medium ꝓferemus. Matthęi capitulo vigeſimo ĩquit Ieſus Diſcipulis ſuis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus ſacerdotũ, & Scribis, & cõdemnabunt eum morte, & tradent eum gẽtibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigẽdum, & tertia die reſurget. & ibidem magis infra: Sic filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem pro multis. Ecce prędicit ipſe Ieſus qualiter debebat pro redemptione multorum mori. Marci etiam capitulo decimo, hoc idem dicitur, his verbis: Et aſſumens: ſcilicet ipſe Ieſus, iterum duodecim, cœpit illis dicere quę eſſent ei vẽtura: Quia ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradet Principibus ſacerdotum, & Scribis, & Senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eũ gentibus, & illudent ei, & cõſpuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die reſurget. & paulo poſt ibidem, cum dixiſſet: Sed quicunq; voluerit fieri maior, erit veſter miniſter: & quicunq; voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus, addidit dicens: Nam & filius hominis non venit vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret, & daret animam ſuam redemptionem pro multis. Item Lucę capitulo vigeſimo ſecundo: Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod ſcriptum eſt oportet impleri in me (Eſaiæ capitulo quinquageſimotertio: Et cum iniquis deputatus eſt.) & ſic adimpletũ fuit, quia in medio duorum latronum crucifixus fuit. Licet enim eius paſſio pro omnibus ſaluandis ſufficiens fuiſſet: attamẽ effectiue omnes nõ ſunt ſaluati: quia mandata eius non obſeruauerunt. Ioannis etiam capitulo tertio: Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentẽ in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis, qui credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam. item ipſe Ioã. capitulo octauo: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, & à meipſo facio nihil. & Ioã. capitulo duodecimo: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. De quo ſerpente æneo dicitur Numeri capitulo vigeſimoprimo, & de quo ſerpente dicendum eſt etiam prolixius infra in hoc eodem libro ſexto, capitulo ſexageſimoquarto. & libro ſeptimo, Oppoſitione ſexta. Matthęi etiam capitulo primo dicitur: Pariet aũt filiũ, & vocabis nomẽ eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum & ſequitur: Hoc autem totum factum eſt vt adimpleretur, quod dictũ eſt à domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit &c. B. Petrus Apoſtolus in ſua prima Epiſtola in fronte ipſius ait: Bñdictus Deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, q̃ ſm̃ miſericordiam ſuam magnã regenerauit nos in ſpem viuam per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti ex mortuis in hęreditatem ĩcorruptibilem, & ĩcontaminatam in cœlis in vobis &c. Item in eadẽ Epiſtola. c. ii. In hoc enim vocati eſtis, q̃a & Chriſtus paſſus ẽ pro nobis, vobis relinquẽs exemplum, vt ſequamini veſtigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non cõminabat: tradebatur aũt iudicanti ſe iniuſte: q̃ peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui iuſtitię viuamus: cuius liuore ſanati eſtis: eratis enim ſicut oues errantes: ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem, & epiſcopum animarum veſtrarum. Item ibidem capitulo tertio: Quia & Chriſtus ſemel ꝑ peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu. Beatus Paulus Apoſtolus multis in locis hãc approbat veritatẽ. & primo ad Hebręos capitulo nono: Chriſtus aũt aſſiſtens Pontifex futurorũ bonorum per amplius, & perfectius Tabernaculũ non

Digitized by Google

manu factum: ideſt nõ huius creationis: neq; per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per ꝓprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione

Numeri cap.xix. inuēta. Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulę aſperſus inqnatos ſanctificat ad emundationem carnis, quãto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritũ ſanctum ſemetipſum obtulit imaculatum Deo, emundauit conſcientiam noſtrã ab operibus mortis ad ſeruiendum Deo viuenti? Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedente in redemptionem earum prçuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem recipiant, qui vocati ſunt æternę hęreditatis. Vbi enim teſtamẽtum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt: alioqn nondum valet dum viuit, qui teſtatus eſt: vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt: lecto enim omni mandato legis à Moyſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum, & hircorũ cum aqua, & lana coccinea, & hyſopo, ipſum quoq; librum, & omnem populũ aſperſit dicens: Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad vos Deus: etiam Tabernaculum, & omnia vaſa myſterii ſanguine ſimiliter aſperſit, & omnia penè in ſanguinem ſm legem mundantur, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio. Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cœleſtium his mundari, ipſa aũt cœleſtia melioribus hoſtiis, q̃ iſtis. Non enim in manufacta ſancta Ieſus introiuit exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, neq; vt ſæpe offerat ſemetipſum, quemadmodũ Pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc autem ſemel in cõſummatione ſęculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit: & quemadmodũ ſtatutum eſt hominibus ſemel mori poſt hoc autem iudiciũ, ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhauriẽda pec

Infra ẽt 381. cata. Item idem Apoſtolus ad Romanos capitulo quinto: Si enim vnius delicto ſcilicet Adæ, multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donũ in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit: & non ſicut per vnum peccatum, ita & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Si enim vnius delicti mors regnauit per vnum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ: ſicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi. Lex autem ſubintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictũ, ſuperabundauit & gratia: vt ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Itẽ ipſe Apoſtolus ad Hebręos capitulo ſecũdo: Decebat enim eum ꝓpter quem oĩa, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorũ per paſſionem conſummari: qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur ex vno omnes, propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: vt Pſal.xxi. Item ipſe idem Apoſtolus ad Titum cap.ii. loquens de Chriſto, inqt: Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. Itẽ ad Corinthios.i.cap.xv. ait: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniã Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris. Item ad Coloſſenſes cap.ii. Et vos cum mortui eſſetis in delictis, & prçputio carnis veſtræ conuiuificauit cũ illo, donans nobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat Chirographum decreti: qđ erat ꝯtrarium nobis: & ipſum tulit de medio, affigens illud Cruci &c. Item idem Apl's Actuum cap.xiii. Quem vero Deus ſuſcitauit à mortuis, non vidit corruptionem. Notum igitur ſit vobis

viri

Digitized by Google

viri fratres: quia per hunc vobis remiſſio peccatorũ annuntiatur ab omnibus, quibus nõ potuiſtis in lege Moyſis iuſtificari: in hoc omnis, qui credit, iuſtificat. Quod confirmat etiam B. Petrus Apl's Actuum c. x. Apoſtolus etiam Paulus ad Philemonem c. ii. Expectantes beatã ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: qui dedit ſemetipſum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate: & mundaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum &c. Apocalypſis etiã capitulo primo dicit: Et à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis primogenitus mortuorum, & Princeps Regum terræ, q dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Item eiuſdem c. v. Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo. Et licet in teſtamento nouo quamplurima alia ſint teſtimonia ad hoc ipſum probandum idonea: tamen quia ex ſuperius dictis intentionem noſtram plene probauimus: ideo iſtis tñ contenti eſſe poſſum?.

¶ Quòd Thalmudiſtarũ, aliorumq; Rabinorum Iudæorum auctoritate cõſtet, Meſſiæ ſalutem ſpiritualem futuram fuiſſe.

Poſtquam teſtamenti veteris, ac noui teſtimoniis probatum eſt humanum genus Meſſiæ Regis cruciatu, & morte fuiſſe ſaluatum: nunc tempus adeſt, vt iuxta promiſſionem noſtram hoc ipſum ex Thalmudiſtarũ, aliorumq; Rabinorum Iudæorum auctoritate probemus: quã ſi aduerſarios noſtros ſuis propriis armis profligabimus, quanto ignominioſior erit ſua debellatio, tanto maior, & præſtantior erit noſtra victoria: cum Omnipotentis igitur Dei benedictione, & fauore quod inſtat agatur. Extat apud Hebræos quædam ſecta Rabinorum, quæ Cabala nominatur, & magnæ apud ipſos eſt auctoritatis; de qua dicendum eſt infra lib. ix: hæc namq; Rabinorũ ſecta inquit: Quod Adæ culpa fuit venenum, quod ſerpens ille, qui Euam tentauit, miſit in Adam, qñ. ſ. pomum vetitum manducauit, diuinum tranſgrediens mandatum: & cũ aduenerit Meſſias, ipſum ceſſabit venenum. hoc autem Cabaliſtarum ſententia eſt in Bereſid raba, ſuper illis verbis Geñ. c. iii. Et ait dñs ad ſerpentem, &c. Iſti enim Cabaliſtę peccatum illud Adæ venenum appellant: in quibus verbis huiuſmodi ſecta duo in noſtræ Chriſtianę religionis fauorem fateri videtur. Quorum alterum eſt, ꝙ ex eſu pomi contra Dei mandatum Adam peccauerit: eo ꝙ ſerpentis venenum imbiberit: peccatũ autem illud nomine veneni appellauit. Alterum vero, ꝙ huiuſmodi venenum; hoc eſt peccatum: in aduentu Meſſię Regis ceſſare debebat: vnde iſti Cabaliſtæ bene, & recte ſenſiſſe videntur: quoniam merito, & virtute paſſionis ipſius Meſſię, & baptiſmatis per eum inſtituti: non ſolum hoc originale peccatum: ſed etiã quęcunq; actualia peccata, ſi adſunt, omnino delentur: ſequitur igitur iuxta hanc Cabaliſtarum ſententiam, ꝙ Meſſiæ ſalus fuerit ſpiritualis, cum peccata dimitteret. In Midraſtone ſuper illud Eccleſiaſtis c. vii. vbi dicitur: Conſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere quem ille deſpexit, dixit Rabi Iuda filius Rabi Amon: Eadem hora, qua Deus creauit Adam, cepit eum, & duxit per vniuerſas Paradiſi arbores: dixitq; illi: Reſpice opera mea quampulchra, & laudabilia ſunt: & omne quod creaui, amore tuo creaui: caue ne contra voluntatem meã aliquid agas: quandoquidem nemo te redimere poterit, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam præbueris: de quo Zacharias loquitur c. nono: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. Et dixit Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc loco Commentariis: Impoſſibile eſt hanc Zachariæ prophetiam de aliquo alio intelligi poſſe, niſi de Meſſia. Huius nempe Rabi verbis edocemur, Adam peccaſſe, & peccatum illud redimendum fuiſſe per mortem illius iuſti: cuius mortis ipſe Adam fuiſſet cauſa: ſed Ieſus Chriſtus fuit ille iuſtus: qui propter peccatum Adę mortuus fuit: igitur ipſe fuit Meſſias. & quia pro peccatis delendis paſſus fuit, ergo eius ſalus fuit ſpiritualis, & nõ tẽporalis. Rabi inſuper Ioſue Galilæus in Codice

Digitized by Google

apud Hebræos nuncupato Ziphiat: Ve-
ni, inquit, & addiſce quanta eſt merces
Regis Meſſiæ, atq; remuneratio iuſtorum in
eo credentiũ: quod ab Adam primo pa-
rente noſtro facile addiſcere poteris: cui
Deus vnum tantum præcepit mandatum:
quod fuit ceſſare ab opere quodam: hoc
eſt ab eſu pomi vetiti: quod quia tranſ-
greſſus fuit, ſibi, & omni ſuo generi: hoc
eſt omnibus deſcendentibus ſuis, vſque
ad finem ſæculi mortem cauſauit: & cer-
tum eſt, quod maioris quantitatis eſt meritũ
boni operis, quàm punitio mali: ergo Rex
Meſſias, qui afflictionem, poenas, atque
paſſionem, & mortem pro peccatoribus
patitur, ſicut diffuſius narrat Eſaias cap.
liii. Quanta debet eſſe boni ſuſtermina-
tio? certe imaginari non poteſt: & quan-
tum erit bonum, quod nobis propterea
debet euenire? hæc ille Rabi. Oſtendit
equidem Rabi iſte, Adam peccaſſe diui-
num negligendo mandatum: & eius cul-
pam morte, & paſſione Meſſiæ Regis
fuiſſe delendam: atq; ex ea maximũ ori-
ri debuiſſe bonum: quia ſ. ex paſſione
Chriſti Paradiſi ianua aperta fuit: & ſan-
cti patres ex Limbo in coeleſtem patriam
conducti fuerunt: vt ibi cum Omnipotẽ-
te Deo gaudiis perfruerentur æternis.
Legant præterea Iudæi antiquorum Ra-
binorum ſuorum in Geneſi Commenta-
ria, in ea parte præſertim vbi ait Moyſes:
Hæ ſunt generationes coeli, & terræ, quũ
creatæ ſunt, Geñ. c. ii. reperient ibi res o-
mnes ab initio perfectas omnino à Deo
fuiſſe creatas: ſed poſt parentis primi pec-
catum, ſtatim res omnes humanas pler-
tim à ſua perfectione degeneraſſe: neque
prius ad ſtatum priſtinum reuerſuras, quàm
filius Phares venerit. i. Meſſias, qui à Pha-
res deſcendit. Ex quibus conîicere poſſu-
mus vitia primorum in poſteros fuiſſe
tranſlata: ac per Meſſiam, qui ex Phares
(ſeu Haraphes, vt quidam dicit) deſcen-
dit: vt dicitur Ruth. cap. vltimo, curãda
erant: ſed aliter in primo aduentu cura-
uit: curabit aliter in ſecundo. Rabi et
Moyſes Gerundenſis: immo vero quaſi
omnes Rabini cõfitentur, quod Patriarchæ,
& ſancti viri ante Meſſiæ aduentum in Pa-
radiſum non intrabant, ſed in eius ſub-
urbiis manebant: immo verius in ſub-
urbiis Inferni: hoc eſt in Limbo manee-
bant in quiete in eius ſuburbiis donec fi-
lius Phares veniret: per quem intellige-
bant Meſſiam filium Dauid, qui ex Pha-
res deſcendit: vt Ruth capitulo vltimo,
& Matthæi capitulo primo. De qua re diſ-
fuſius dicendum eſt libro ſeptimo, oppo-
ſitione tertia. In Bereſid raba ſuper il-
lud Gen. c. xli. Dixitq; Rex Aegypti ad
Ioſeph: Ego ſum Pharao abſq; tuo Im-
perio non commouebit quiſquam manũ,
aut pedem in omni terra Aegypti: dixit
Rabi Moyſes Aegyptius, ſiue Rabi Otha
ex illo li: Ego Pharao, qui erat homo
carnalis addiſcere poſſumus, quod aliud eſt,
Ego domini noſtri Dei: quoniã ego Pha-
rao dixit ad Ioſeph: Ego ſum Pharao, di-
gnus factus eſt Ioſeph, vt omne illud aſ-
ſequeretur bonum: ſed quando venerit
ll: Ego Dei: vt Eſaias c. xlvi. Ego feci, &
ego faciam: ego portabo, & ego ſaluabo:
quis dubitat quin multum bonum ſi-
mus habituri? Credis forſan, quod mũdi re-
dẽptor, acceptor (vel acceptator) ſit per-
ſonarum? certe nõ: ſed quicunq; corde,
verbo, & opere crediderit in eo, ſaluus
erit, atq; redemptus. Scriptum eſt enim
Hieremiæ capitulo vigeſimotertio: In
diebus illis ſaluabitur Iuda: id eſt confeſ-
ſor veritatis: quoniã Iudas iterpretatur
in tempore confitens. Ex huius Rabini
ſententia conſtat Meſſiam Regem futu-
rum, fuiſſe Deum, & allaturum fuiſſe ho-
minibus ſalutem: eamq; ſalutem ſpiritua-
lem futuram fuiſſe: hoc eſt animarum ſal-
uandarum, quod Dei officium eſt.
Scribitur etiam in Bereſid raba ſuper il-
lud: Appellauitq; lucem diem, Gene. ca-
pitulo primo. Quid dicere voluit Da-
niel capitulo ſecundo, vbi loquens de
Deo inquit: Et lux cum eo eſt? Re-
ſpondet Rabi Anna: Hæc eſt lux Meſ-
ſiæ Regis: oſtendit enim nobis Deus
ſe inde perfeciſſe Meſſiam, & eius gene-
rationem, & lucem illam pro ipſa gene-
ratione ſub ſede gloriæ, vel maieſtatis
ſuæ recondiſſe. Sathan autem interro-
gans dominum dixit: Domine mundi
lux

Infra hoc lib. vi. c. lx.

Digitized by Google

luſ iſta latens ſub ſede gloriæ tuæ: pro quibus eſt? reſpondit Deus: Pro Meſſia, & generatione ſua. ait Sathan: Domine ſine me tentare Meſſiam, & eius generationem. cui inquit Deus: Non haberes vllam aduerſus eum poteſtatem. Sathan iterum ait: Sine me, quia poteſtatẽ habeo. Reſpondit Deus: Si in hoc diutius perſeuerabis Sathan, potius de mũdo perdam, quàm aliquam animam generationis Meſſiæ perdi permittam. eademq́; hora Deus ſuo ſic inquit Meſſiæ: Quamplurimę mihi illorum porriguntur preces, qui in carcere incluſi ſunt, & detenti: vt te in horribili labore, & dolore cõſtituant, ita & tali modo, vt tua mala tui intueantur oculi, tuæ audiant aures, nares tuæ odore tetro ſentiant, os tuum amaritudinibus repleatur, & tua lingua tuo adhæreat palato, cutis tua ſuper tuis exiccetur oſſibus, corpusq́; tuũ crucietur totum, atque confringatur: ſi hęc omnia perpeti, & ſuſtinere tibi libet eorum exaudiam preces: ſin autem recuſaueris, illos de mundo expellam omnino. Cui Meſſias reſpondit: Domine mi pro his liberandis, & ſaluandis, quaſcũque in meo corpore paſſiones pati, & ſuſtinere paratus ſum, easq́; omnes ex nũc accepto, & ſponte ſuſcipio: hac tamen conditione: vt reſuſcitem mortuos, qui ab Adam primo humanæ naturæ parente vſque ad præſens mortui ſunt: & non ſolum eos, verumetiã, quos lupi, & leones ac malæ feræ deuorauerunt: & qui in mari, & fluminibus perierunt, atq; peribunt: nec etiam hos tantum, ſed etiam abortiuos, & quoſcunq; alios, quos creandos eſſe in æſtimatione tua prævidiſti, & ordinaſti, nec adhuc ſunt creati. Cui Deus inquit: Ego hęc omnia tibi concedo. Eodem igitur tempore Meſſias Rex omnes paſſiones illas ſuper ſe ingenti amore, & charitate percepit, & aſſumpſit. Et hoc illud eſt, quod Eſaias ait capitulo quinquageſimotertio: Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum. hæc ille Rabi. Ex quibus equidem in hoc vltimo loco à Rabi Anna dictis oſtenditur aperte conſtare, etiam apud ipſos adverſarios noſtros, Saluatorem noſtrũ pro ſaluandis illis, qui in carcere Limbi detinebantur incluſi, & pro quibuſcunque aliis, qui in eum fide, & opere credituri erant, tot mala, & flagella in ſuo corpore pati voluiſſe, quot ſibi Deus futura enũciauerat, ſi prouinciam ipſam ſuſcipere, & perpeti volebat: & hoc ex maxima ſua charitate in ipſum humanum genus.

Quæ omnia cum in hoc ſexto libro, in pluribus tamẽ capitibus, pateat Prophetarum vocibus, ſiue Oraculis annunciata fuiſſe: & poſtea Euangeliſtarum ſcriptis narrata: & ipſo Saluatore noſtro Chriſto examuſſim, & ad plenum adimpleta, & verificata fuiſſe: nonne Iudæi ipſi tanto magis reprehendendi, & redarguendi ſunt, quod adhuc audeant ipſum negare fuiſſe Meſſiam? Deſinant igitur Iudęi hęc deinceps obiectare Chriſtianis, cum ipſi ex Rabinorum ſuorum dictis, & ſententiis mendaces eſſe conuincantur.

¶ Quoniã ex varia ſententia Rabi Annæ, & Beati Iob capitulo primo quędam oritur contrarietas de Sathan: ideo Beatus Gregorius eam mouet, & ſoluit.

Sed cum in ſupraſcripta Rabi Annæ ſententia dicatur: quòd Sathan: idest Diabolus, apud ſummum Deum magno per? inſtitit, vt ſibi permitteret tentare Meſſiam: ſicut etiam dicitur Iob capitulo primo, & ibi quędam oriri videbatur contrarietas: quam Beatus Gregorius libro tertio Moralium, capitulo vndecimo manifeſtat, & ſoluit: ideo eius verba eiuſdem loci hic inſerere non diſplicuit: vt ſi forte eadem dubitatio hic quoque alicui oriretur: hic etiam eius reperiatur ſolutio. inquit enim ſic: Si Beatus Iob Redemptoris noſtri in paſſione poſiti ſpeciem tenet: quomodo à domino ad Sathan dicitur: Commouiſti me aduerſus eum? Mediator quippe Dei, & homo Ieſus Chriſtus, vt culpas noſtrę tranſgreſſionis extingueret, venit mortalitatis flagella tolerare: ſed quia vnius cum patre, eiuſdemq́; naturæ eſt: quomodo per Sathan motum ſe aduer-

ſus eum pater aſſerit: cum conſtet, ꝙ patris, filiiꝗ; concordiam nulla poteſtatis inæqualitas, nulla voluntatis diuerſitas interrumpat: ſed tamen idem, quia patri eſt æqualis per diuinitatem, venit ꝑpter nos ad flagella per carnem: quę nimirū flagella non ſuſciperet, niſi formam dānati hominis redimendo ſumpſiſſet: & niſi primus homo delinqueret, ſecūdus ad paſſionum probra minime veniſſet. Cum ergo primus homo per Sathan à domino motus ſit, nunc eſt dominus in homine ſecundo commotus: Sathā itaq; ad huius afflictionem dominum: tunc commouit, quādo in Paradiſo primum hominem à iuſtitię culmine, inobedientię culpa proſtrauit. Niſi enim Adā primum per voluntarium vitium in animę mortem traxiſſet, Adam ſecundus ſine vitio in carnis mortem voluntariam nō veniret. bene ergo & etiam de Redemptore noſtro dicitur: Commouiſti me aduerſus eum, vt affligerem illum fruſtra: ac ſi apertius dicatur: Dum iſte non ſuā, ſed illius cauſa moritur, tunc me in hui⁹ afflictione commouiſti, cum illum à me callida perſuaſione traxiſti. de quo & bene additur Fruſtra: Fruſtra quippe afflictus eſt, quia in carne natus propria admiſſa non habuit: & tamen pœnam carnalium ſine culpa ſuſcepit: hinc eſt enim quod per Prophetam loquitur, dicens:
Pſal.68. Quæ non rapui tunc exoluebam. Alius nanq; ad Paradiſum conditus diuinæ potentiæ ſimilitudinem ſuperbe rapere voluit: ſed tamen culpas huius ſuperbię ſine culpa mediator exoluit: hinc eſt ꝙ patri quidam ſapiens dicit: Cum ſis iuſtus iuſte omnia diſponis: eum quoq;, q non debet puniri, condemnas. Sed penſandum ē, quomodo iuſtus ſit, & omnia iuſte diſponat: ſi eum, qui non debet puniri, cōdemnat. Mediator etenim noſter puniri pro ſemetipſo non debuit, quia nullum culpæ contagium perpetrauit: ſed ſi ipſe indebitam mortem non ſuſciperet, nunquam nos à morte liberaret. Pater ergo cum iuſtus ſit, iuſtum puniēs, omnia iuſte diſponit: quia per hoc cuncta iuſtificat: ꝙ eum, qui ſine peccato eſt, pro peccatoribus damnat: vt eo electi omnia ad culmen iuſtitię ſurgerent, quo is, qui eſt ſuper omnia, damna iniuſtitiæ noſtrę ſuſtineret: quod ergo ille damnatus cum non debeat dicitur: hoc hic afflictus fruſtra memoratur &c. Ex omnibus igitur ſuperius in hoc capite alle. dictis, & declaratis, veraciter, & recte hæc omnia concludi poſſunt. Et in primis Adam primum parentem noſtrum ex vetiti pomi comeſtione grauiter peccaſſe. Item peccatum illud Ieſu Chriſti Saluatoris noſtri, & veri Meſſiæ cruciatu, & morte, etiam Rabinorum Iudęorum, vel Thalmudiſtarum ſententia, & auctoritate fuiſſe deletum. Et quia ex peccatorum remiſſione homines ſalutem conſequūtur æternā, igitur recte etiā ex his ipſis concludi poteſt, ſalutem per Meſſiā Regem hominibus allatam, ſiue afferendā (vt Iudęi ſomniant) ſpiritualem, & futuri ſæculi eſſe debuiſſe.

¶ Quomodo, & ſm quam naturā Chriſtus peccata noſtra deleuerit.

Beatus Auguſtinus lib. x. de Ciuitate Dei diſputans ſuper ſententiis Porphyrii philoſophi Platonici ſic. c. xxiiii. inqt de Chriſto: Bonus itaq;, veruſq; mediator oſtendit peccatum eſſe malum, non carnis ſubſtantiam, vel naturam, quę cū anima hominis & ſuſcipi ſine peccato potuit, & haberi, & morte deponi, & in melius reſurrectione mutari: nec ipſam mortem, quamuis eſſet pœna peccati, quam tamē pro nobis ſine peccato ipſe perſoluit, peccando eſſe vitandam: ſed potius ſi facultas daretur pro iuſtitia ꝑferendam: ideo enim ſoluere potuit moriendo peccata: quia mortuus eſt, & nō pro ſuo peccato. hunc ille Platonicus non cognouit eſſe principium, nam agnoſceret Purgatorium. Neq; enim caro principium eſt, aut anima humana, ſed Verbum, per quod facta ſunt omnia. Nō ergo caro per ſeipſam mundat, ſed per Verbum à quo ſuſcepta eſt: cum Verbū caro factum eſt, & habitauit in nobis: nā de carne ſua manducanda myſtice loquens: cum hi, qui nō intellexerunt offenſi recederent, dicentes: Durus eſt hic ſermo,

ſermo,quis eum poteſt audire?reſpondit manentibus cęteris:Spiritus eſt,qui viuificat:caro autem non prodeſt quicq̃:principium ergo ſuſcepta anima, & carne, & animam credentium mundat,& carnem: ideo quęrentibus Iudęis ,quis eſſet , reſpondit:Se eſſe principium. Quod vtiq; carnales ifirmi peccatis obnoxii, & ignorantiæ tenebris obuoluti , nequaq̃ percipere poſſemus, niſi ab eo mundaremur, atq; ſanaremur:per hoc quod eramus, & non eramus:eramus enim homines , ſed iuſti non eramus:in illius autem incarnatione natura humana erat,ſed iuſta,non peccatrix erat:hęc eſt meditatio, qua manus lapſis,iacentibusq; porrecta eſt : hoc eſt ſemen diſpoſitũ per Angelos:in quorum ædictis & lex dabatur,cum & vnus Deus coli iubebatur,& hic mediator venturus promittebat.In capl'o autem.xxv. ſequenti oſtendit, ꝙ per fidem mediatoris omnes iuſti fuerunt à peccatis purgati,non ſolum qui legem Moyſis prçceſſerunt,ſed etiam qui tempore legis fuerũt.

Oſtendit inſuper ipſe Beatus Auguſtinus in Enchiridion cap . xxix . Quòd non propriis meritis, nec per liberum arbitrium,ſed per fidem Dei liberari poſſit genus humanum : & hoc his verbis: Verum hęc pars generis humani , cui liberationē Deus, Regnumq; ꝓmiſit Deus æternum:nunquid meritis operum ſuoꝝ reparari pōt? Abſit.Quid enim boni operari poteſt perditus , niſi quantum fuerit à perditione liberatus?Nunqđ libero volũtatis arbitrio? Et hoc abſit.Nam libero arbitrio male vtens homo,& ſe perdidit, & ipſum.Sicut enim qui ſe occidit, vtiq; viuendo ſe occidit:ſed ſe occidendo nõ viuit, nec ſeipſum poterit reſuſcitare cũ occiderit:ita cũ libero peccaret arbitrio, victore peccato, amiſſum eſt & liberum arbitrium . A quo enim quis victus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Petri certe Apoſtoli eſt iſta ſententia:quę cum vera ſit,qualis quęſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas , niſi quando eum peccare delectat ? liberaliter enim ſeruit,qui ſui domini voluntatem liberaliter facit: ac per hoc ad peccandum liber eſt , qui peccati ſeruus eſt:vnde ad iuſte faciendum liber non erat,niſi à peccato liberatus eſſe iuſtitiæ cœperit ſeruus: ipſa eſt vera libertas ꝓpter recti facti lætitiam:ſimul & pia ſeruitus propter præcepti obedientiam. Sed iſta libertas ad benefaciendũ vnde erit homini addicto,& vendito, niſi redimat ille,cuius illa vox eſt:Si vos filius liberauerit,tũc vere liberi eritis. Quod anteq̃ fieri in homine incipiat , quomodo quiſquam de libero arbitrio in bono gloriabitur opere ? qui nondum liber eſt ad operandum bene, niſi ſe vana ſuperbia inflatus extollat? quam cohibet Apoſtolus dicens: Gratia ſalui facti eſtis per fidem. Et ſequitur ipſe Beatus Auguſtinus cap.xxx.proxime ſequenti oſtendendo, ꝙ etiam fidē, à qua bona opera incipiũt, gratia tribuat,dicens:Et ne ipſam ſibi ſaltem fidem ſic arrogarent, vt non intelligerent diuinitus eſſe donatã , ſicut idem Apoſtolus alio loco ſe dicit,vt fidelis eēt miſericordiam conſecutum : hoc quoq; adiunxit,atq; ait : Et hoc non ex nobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne forte quis extollatur: & ne putarentur fidelibus bona defutura opera,rurſus adiecit:Ipſi enim ſumus figmentum creati in Chriſto,ſicut in operibus bonis, quę pręparauit Deus,vt in illis ambulemus.Tũc ergo efficimur vere liberi , cũ Deus nos fingit:ideſt format,& creat:non vt homines,quod iam fecit,ſed vt boni homines ſimus:quod nunc gratia ſua facit : vt ſimus in Chriſto Ieſu noua creatura : ſm ꝙ dictum eſt : Cor mundum crea in me Deus:neq; enim cor eius, quantum pertinet ad naturam cordis humani , non iam creauerat Deus. Hoc etiam aliud addere poſſumus , iuxta Beati Thomæ de Aquino ſententiam in tertia parte ſuæ Summæ. quęſtione quadrageſimaſexta:Tanto aliquis modus conuenientior eſt ad exequendum finem , quanto per ipſum plura concurrunt,quæ ſunt expedientia fini. Per hoc autem, quod homo per Chriſti paſſionem eſt liberatus, multa concurrunt ad ſalutem hominis pertinentia præter liberationem à peccato . Primo enim per hoc homo cogno

ſcit quantum Deus hominem diligat: & per hoc prouocatur ad eum diligendũ: in quo perfectio huius ſalutis conſiſtit. Vnde Apoſtolus inquit ad Romanos capitulo quinto: Cõmendat ſuam charitatem Deus in nobis: quoniam cum inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Secundo, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientię, humilitatis, cõſtantię, iuſtitię, & ceterarum virtutum in paſſione Chriſti oſtenſarum: quæ ſunt neceſſariæ ad humanam ſalutem. Vnde dicitur .i. Petri cap. ii. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exẽplum, vt ſequamini veſtigia eius. Tertio, quia Chriſtus per paſſionem ſuam non ſolum hominem à peccato liberauit, ſed etiam gratiam iuſtificantem, & gloriam beatitudinis ei promeruit: vt infra dicetur. Quarto, qa per hoc homini inducta maior neceſſitas, ſe immunem à peccato obſeruandi, qui ſe ſanguine Chriſti redemptum cogitat à peccato: ſm illud .i. ad Corin. cap. .vi. Empti enim eſtis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. Quinto, quia hoc ad maiorem dignitatem ceſſit: vt ſicut homo victus fuerat, & deceptus à Diabolo, ita etiã homo moriendo mortem ſuperaret: vt dicitur .i. ad Corin. cap. xv. Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Ieſum Chriſtũ: & ideo conuenientius fuit: quod per paſſionem Chriſti liberaretur, q̃ per ſolam Dei volũtatem. Inſuper natura vt aliquid conuenientius faciat, plura ad vnam aſſumit, ſicut duos oculos ad vidẽdum: & idem patet etiam in aliis pluribus exemplis, vt duas aures ad audiendum &c. Item Chryſoſtomus inquit: Chriſtus non ſui mortem, quam non habebat, cum ſit vita: ſed hominum mortem venerat conſumpturus: vnde non propria morte corpus depoſuit: ſed ab hominibus illatam ſuſtinuit: ſed etiã ſi ægrotauiſſet corpus eius, & in conſpectu omnium ſolueretur, incõueniens erat eum, qui ſanaret aliorum languores, habere proprium corpus effectum languoribus: ſed & ſi abſq; morte corpus alicubi ſeorſum depoſuiſſet, ac deinde ſe offerret, vt crederetur ei de reſurrectione differenti. Quomodo enim pateret Chriſti in morte victoria, niſi coràm omnibus eam patiens per iterruptionem corporis probaſſet extinctam? Si etiam diceret: quomodo peccatum Adæ deleretur: licet Diabolus iniuſte inuaſerit hominem: tamen homo propter peccatum iuſte erat ſub ſeruitute Diaboli derelictus à Deo: & conueniens fuit, vt per iuſtitiam homo à ſeruitute Diaboli liberaretur, Chriſto ſatisfaciente pro ipſo per ſuam paſſionem: fuit hoc conueniens ad conuincendam ſuperbiam Diaboli, qui deſertor eſt iuſtitiæ, & amator pœnæ: vt Chriſtus Diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per ſolam potentiam Deitatis, ſed etiam per iuſtitiam, & humilitatem paſſionis: vt inquit Beatus Auguſtinus diſtinctione decimatertia, de Trinitate. Ex omnibus igitur in hoc quadrageſimoprimo cap. ſuperius diſputatis veraciter concludere poſſumus, & quidem audacter, manifeſte conſtare poſſe, quibuſcunq; etiam pertinacibus Iudęis, ſalutem Meſſiæ Regis afferendam hominibus iuxta ſummi Dei promiſſiones fore debuiſſe, & fuiſſe ſpiritualem, & non temporalem: hoc eſt animarum in cœleſti patria ſaluandarum: & non corporum: vt Iudæi ſomniant. Et peccatum Adæ per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum Deũ, & hominem (vt ſupra libro ſecundo probatum eſt) & verum Meſſiam deletum fuiſſe, & abolitum.

¶ Opponit Iudæus Adæ peccatum à Deo minime remiſſum fuiſſę, & per conſequens nõ eſſe deletum.

Inſurgit Iudæus, & antedictis opponit, dicens: Si culpa illa Adæ primi humanæ naturæ parentis, quæ originalis dicitur, paſſionis veſtri Ieſu virtute, & merito veraciter deleta fuiſſet, vt ſuperius dixiſti: equidem Deus hominem, qui peccauerat in eundem ſtatum, & in eandem gratiam, in quibus erat antequam peccaſſet, reſtituiſſet. Cum autem Adam antequam peccaret, non eſſet morti obnoxius, ſi Chriſti paſſione eius peccatum fuiſſet (vt ais) deletum: homines equidem morti amplius ſubiecti non extitiſſent: Oppoſitio.

nec ipſe

Digitized by Google

nec ipſe quoq; Adam: cum autem ipſe Adam mortuus fuerit: cæteriq; homines, ſicut Adam, moriantur in dies, ſequitur liquido peccatum illud originale nondum fuiſſe deletum, ſed adhuc extare, & vigere, & per conſequens falſum eſſe, ꝙ virtute paſſionis Chriſti culpa illa deleta fuerit: & ſimiliter per conſequens ſequitur, ꝙ inaniter, & fruſtra: hoc eſt ꝙ mendaciter, & falſo dixeris ſpiritualem fuiſſe ſalutem, quam Chriſtus hominibus attulit: & ꝙ ipſius Chriſti cruciatu, & morte peccatum illud ablatum ſit, & abolitum.

Reſponſio. Reſponde huic oppoſitioni, ſi poteris, inquit Iudęus? Ex hoc tuo Syllogiſmo adeo itumeſcis, & in ſuperbiam teipſum erigis, ac ſi ei nullatenus reſponderi poſſit: immo tanq̃ ſi ex ipſo ab omnibus tibi huius certaminis palma, ſiue victoria decerneretur, ſed cum meã audieris reſponſionem, aliter ſenties: qa opinionem tuã rationibus veris īprobabo, ex quo te deluſum multipliciter eſſe cognoſces. Nam in primis Rabinorum tuorum auctoritate meam approbabo ſententiam: poſtea vero ſyllogiſmum tuum duplici, ſiue triplici cauſa reprobabo, cum ſit omnino nullus: nulliuſq; valoris, & efficaciæ. Quòd autem Rabinorum tuorũ mea corroboretur ſentẽtia, patet in Midraſtilim, ſuper illud Eccleſiaſtis cap. vii. vbi dicitur: Conſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexit. Dixit Rabi Iuda filius Rabi Amon (licet ſupius ſint dicta, tamen tibi denuo recitata penſitabis) Eadem hora, qua Deus creauit Adã, cepit eum, & duxit per vniuerſas Paradiſi arbores: dixitq; illi: Reſpice opera mea q̃ pulchra ſunt, & laudabilia: & omne qđ creaui amore tuo creaui: ſed caue ne cõtra voluntatem meam aliquid agas: quãdoquidem nemo te redimere poſſet, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam tu ipſe præberes. de quo Zacharias loquitur capitulo nono, dicens: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator. & ait Rabi Salomõ in ſuis ſuper hoc loco Commentariis: Impoſſibile eſt hoc Zachariæ Vaticinium de aliquo alio itelligi poſſe, niſi de Meſſia Rege: ex quo Rabinorum Hebręorum auctoritate probatur. Primo, ꝙ Deus oſtẽdens Adæ arbores Paradiſi, quas ei creauerat, mandat ſibi ne aliquid faciat contra eius voluntatem: cum autem ipſe pomum ederit ſibi à Deo vetitum: igitur peccauit, & quidem grauiter. Et quare id ſibi mandauerit Deus, declarat per ipſum Rabinum ex his verbis: Quandoqdem nemo te redimere poſſet, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam tu ipſe pręberes. Ex qua cauſa peccati huius cognoſcitur grauitudo, cum peccatum ipſum aliter expiari non poſſet, niſi per mortem illius iuſti, quem declarat Rabi Salomon eſſe Regem Meſſiam. Quòd autem duplici, ſiue triplici cauſa Syllogiſmus Iudęi cuaneſcat, & nullius valoris ſit, patet. Et primo: quia, quando dicis: Si paſſionis Chriſti virtute, & merito Adæ culpam remiſiſſet Deus: equidem ipſe Deus hominem, qui peccauerat in eandem gratiam, & in eundem ſtatum reſtituiſſet, in quibus erat antequam peccaret: impoſſibilia, & omnino Deo indigna te dixiſſe non animaduertis: attenta maxime longiſſima temporis diſtantia exiſtente à perpetrati delicti tempore, vſq; ad paſſionem Chriſti; quo tempore dixi ſuperius Adæ culpam fuiſſe deletam: ob quam temporis diſtantiam Adam ipſe delinquens, & infinita deſcendentium ſuorum multitudo iam diu vitam cum morte commutauerant. Si enim remiſſionis tempore Adam iam mortuus erat, & ſimiliter infinita hominum ab eo deſcendentiũ millia iam mortua erãt: qũo effici poterat tpe paſſionis Chriſti, quo tpe peccatum Adæ deletum fuit, ꝙ non morerent̃ illi, qui iamdiu ante mortui erant? Si enim tpe ꝑpetrati delicti, vel ſaltem parũ poſt, ante tñ q̃ Abel à fratre occideret̃, remiſſio culpę ipſi Adæ facta fuiſſet, eqdem Syllogiſmus Iudęi robore, & firmitate non careret: quia tũc & ipſe delinquens, & omnes ab eo deſcendentes illo bñficio potiri potuiſſent: hoc eſt vt non morerentur. Cum autem à delicti perpetratione vſq; ad cruciatum, & mortem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quo tempore illius delicti emanauit remiſſio, iam elapſi fuiſſent anni. 4190. vel

Digitized by Google

circa: ꝑut oſtendi ſupra in hocmet ſexto libro, cap. xiii. Et Adam qui peccauerat, atq; infinita humani generis multitudo, quæ ab ipſo Adam deſcẽderat iam mortua eſſet: ꝙ ii, qui vita iam priuati erant mori non poſſent, nequaq̃ amplius fieri poterat: cum enim res iam facta eſt, quin facta non fuerit, iam amplius effici non poteſt. Nec etiam iuſtitia patiť, nec æquitas, vt anteq̃ culpa deleať: ſed ea adhuc permanẽte, homo in eum ſtatum reſtituatur, in quo erat anteq̃ peccaſſet. Si aũt Iudęus diceret: Nõne effici poterat: vt illi, qui tunc nondũ hac vita priuati erãt, & ſimiliter, qui nõdum nati erant ſemper viuerent, & nunq̃ moreren ť? Reſponderi poſſet. Non oportere, nec etiam cõueniens eſſe, vt homo legem Deo imponat: ſed vt ſuo ſubiaceat, & ſubditus ſit Imperio: quia Deus ſcit, & videt, quę homo neſcit, nec videt. Nec etiam licet homini plus ſapere, q̃ oporteat ſapere. dicẽte Salomone Eccleſiaſtis cap. vii. Noli eſſe iuſtus multũ: neq; plus ſapias, q̃ neceſſe eſt, ne obſtupeſcas: quod confirmat Apoſtolus ad Romanos cap. xii. dicens: Noli te ſapere plusq̃ oporteat ſapere. Sed dic mihi ô Iudęe, fuiſſet ne cõueniens, vt humanũ genus bifariam à Deo fuiſſet diſtinctũ, & diuiſum: ꝙ primi. ſ. homines mortui fuiſſent, & vltimi nunquam morerentur? & ſic eos diuerſimode, non autem vniformiter tractaret? immo eccleſiam ſuam, quã vnire debebat, & volebat, ſcinderet, & laceraret? Sed videamus diligentius vtri iſtorũ melioris fuiſſent conditionis: an. ſ. priores, qui iam defuncti erant: an poſtremi, quos non morituros optabas, ſi in eandem gratiam, & in eundem ſtatum, in q̃bus Adam prius fuerat, reſtituti fuiſſent. Equidem quid de prius defunctis actum fuiſſet, in magna parte ob experientiam iam edocti ſumus. Sed quid de poſtremis futurum fuiſſet iam exemplo Adæ non difficile ꝑcipere poſſumus: cum huius rei ipſemet Adam teſtis ſit idoneus: qui per vnam tantũ diem ſine peccato in delitiarum Paradiſo ſe abſtinere nõ valuit. Quoties igiť hoĩes ipſi ſic reſtituti peccaſſent, & ſe à dño Deo ſuo alienos feciſſent, cum non fuiſſent ipſo Adã ſanctiores? eqdẽ multoties, & adeo multoties, vt valde dubitandum ſit, quin eos Deus ꝑpter infinita eoꝝ delicta oĩno deleuiſſet: cuius rei apertum, & manifeſtũ habemus exẽplũ Geñ. cap. vii. viii. & ix. ex diluuio ibi narrato ꝑpter grandia, & multa hominũ peccata. Sed íquiet forte Iudęus: Nonne hoĩes reſtituiſſet Deus in eum priſtinũ ſtatum, in quo erat Adã anteq̃ peccaſſet? Reſponſio. Reſtituiſſet inquam: ſiue ponamus vt reſtituiſſet: nõne Adam ipſe in eomet ſtatu exiſtens peccauit: & à domino Deo ſuo peccando ſe alienauit? Si igitur homines illi, qui humanę ſalutis tempore mortui iam erant, in eũdem ſtatum reſtituti fuiſſent, in quo erat Adam anteq̃ peccaſſet: nõne & ipſi quoq; ſic peccabiles: hoc eſt ad peccandũ apti, vt fuerat Adã, reſtituti fuiſſent? Equidem taliter: quia ſi aliter eos Deus reſtituiſſet: hoc eſt, vt vlterius peccare nõ potuiſſent, eos equidem in eundem ſtatum non reſtituiſſet: ſed aliter de nouo reformaſſet: vnde eos vt opinaris non reſtituiſſet, & per conſequens, quod arbitraris aſſecutus non fuiſſes, qa in multo deteriore conditione fuiſſes. Ex quibus recte ex hac prima cauſa cõcluditur Syllogiſmum Iudęi nullum eſſe, & friuolum. Ex ſecunda etiam cauſa prędictus Iudæi Syllogiſm⁹ irritus penitus, & nullus redditť. Quę qdem cauſa eſt: quia in ſecunda ſui Syllogiſmi parte, quam logici minorem nominant, id quod Omnipotens Deus primo totius humani generis parẽti conditionaliter cõceſſerat, Iudęus pro conſtanti, & firmo affirmare mendaciter audet. Ait enim: Cum autem Adam anteq̃ peccaret non eſſet morti obnoxius: per quę verba eũ imortalem fuiſſe à Deo creatum affirmat: cum eum Deus mortalem, & imortalem ꝯditionaliter creauerit. Fuit enim ſic primitus imortalis conditus, vt tñ ſi peccaret, etiam mori non poſſet: ꝯditionaliter igitur & mortalis, & imortalis creatus fuit: quod diuerſum, & alienum eſt ab eo quod argumentatur Iudęus, cum ipſe pro ꝯſtanti, & firmo aſſerat Adam fuiſſe imortalem à ſummo Deo conditum.

Oppoſitio. (left margin, beside "Si aũt Iudęus diceret")

Reſponſio. (left margin, beside "Reſponderi poſſet")

Oppoſitio. (right margin, beside "Sed íquiet forte Iudęus")

Reſponſio. (right margin, beside "Reſponſio. Reſtituiſſet")

conditum. Quod autem Adam mortalis, & imortalis conditionaliter creatus fuerit, hæc Dei verba ad ipſum Adam prolata Geñ. cap. ii. non obſcure demonſtrāt: Ex omni ligno Paradiſi comede: de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quacunq; enim die comederis ex eo, morte morieris: ſiue iuxta Hebraicam veritatem: Moriēs morieris. Si enim Adam in quacunq; die comediſſet de pomo vetito erat moriturus: ergo mors ſua, & vita à ſuo depēdebat arbitrio, eo q in poteſtate ſua erat de illo fructu edere, vel non edere. Sed inquiet forte Iudæus: Licet Deus dixiſſet: In quacunq; die comederis ex eo morieris: non propterea eo die mortuus eſt, ſed vixit annis. 930.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Reſponderi poterit: Immo eum, eo ipſo die mortuū fuiſſe ꝯſtat, quo mandatum trāſgreſſus eſt: & hoc, quia mors animæ humanæ fit, cum eam deſerit Deus: ſicut corporis, cum ipſum deſerit anima. quamprimum enim homo peccat, à domino Deo ſuo deſeritur: vt patet de ipſo Adam ibidem Geñ. capitulo ſecundo, quia ſtatim emiſſus fuit de Paradiſo voluptatis: ne iterum mitteret manum ſuā, & ſumeret de ligno vitæ, & comederet, ac in æternum viueret. vnde in arbitrio Adæ erat comedere, & non comedere: & ſic peccare, & non peccare: & per conſequens mori, & non mori: quia ſi non peccaſſet, mortuus non fuiſſet: quoniam igitur peccauit, ideo mortuus eſt. Quod autem Adam habuerit arbitrii facultatē, audi Iudæe tuum Salomonem Prophetam, & Regem Eccleſiaſtis capitulo ſeptimo: Hoc inueni, q fecerit Deus hominē rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuit quæſtionibus. Eccleſiaſtici etiam capitulo decimoquinto dicitur: Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui: adiecit mandata, & præcepta ſua. Si volueris mandata conſeruare, conſeruabunt te, & in perpetuum fidem placitam ſeruare: appoſuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige manū tuam: ante hominem vita, & mors: bonum, & malum: quod placuerit ei dabit illi &c. Præterea cum Deus nihil etiam futurum ignoret: ſi Adam non conditionaliter victurꝰ, & moriturꝰ, ſed firmiter tātum victurꝰ creaſſet: nōne ignorantia futurorꝰ in Deo aſcribi poſſet, q eum non præuidiſſet peccaturum? quod eq̄dem ſine ipſius Dei iniuria eſſe non poſſet, & valde indignum ſuæ fuiſſet maieſtati: q illi liberi arbitrii abſtuliſſet facultatē. Ex quo fit: vt ex hac etiam ſecūda cauſa Syllogiſmus Iudæi militare non poſſit: ſed omnino inualidum ſit, & penitus euaneſcat: cum ipſe Iudæus id, quod ꝯditionaliter à ſummo Deo factum fuit, pro ꝯſtanti, & firmo præſupponat, & affirmet. Hoc ipſum, q Adam ꝯditionaliter mortalis, & imortalis à Deo creatus fuerit, teſtatur et Beatus Auguſtinus lib. xiii. de Ciuitate Dei cap. i. his verbis: Nō enim eo modo, quo Angelos condiderat Deus, ita condidit & homines: vt etiam ſi peccaſſent, mori omnino non poſſent: ſed ita vt perfunctos obedientiæ munere, ſine interuētu mortis Angelica imortalitas, & beata æternitas ſequeretur: inobediētes autem mors plecteret dānatione iuſtiſſima. Beatus etiam Gregorius lib. iiii. Moraliū ſuorꝰ cap. xxx. hoc idem ait, dicens: Ad hoc q̄ppe in Paradiſo homo poſitus fuerat: vt ſi ſe ad conditoris ſui obedientiā vinculis charitatis aſtringeret, ad cœleſtem Angelorum patriam quandoq; ſine carnis morte tranſiret: ſic nanq; eſt imortalis conditus: vt tñ ſi peccaret etiam mori poſſet: & ſic mortalis eſt conditus: vt ſi nō peccaret etiam mori nō poſſet: atq; ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare non poſſet. Vbi igitur poſt redemptionis tempus, carnis morte interpoſita electi tranſeunt, illuc proculdubio parentes primi, ſi in ꝯditionis ſuæ ſtatu ꝑſtitiſſent, etiam ſine morte corporꝰ trāſferri potuiſſent. hæc ille. Quare autem præmemorati Doctores noſtri Adam ꝯditionaliter ꝯditum fuiſſe dixerint, rōnem reddit Beatus Auguſtinus eodē lib. xiii. de Ciuitate Dei cap. ii. & iii. his verbis. & in primis cap. ii. Quāuis enim humana aīa veraciter imortalis perhibeatur: habet tñ quādam etiam ipſa mortem ſuam: nam ideo dicitur imor-

Digitized by Google

talis, quia modo quodam quantulocunq; non deſinit viuere, atq; ſentire. Corpus autem ideo eſt mortale, quoniam a vita, quā habet, deſeri pōt: nec per ſeipſum aliquatenus viuit. Mors igitur animę ſit, cum eam deſerit Deus, ſicut cum id deſerit anima &c. & ſubſequenti cap. iiii. inquit: Non aūt diſſimulanda naſcitˀ q̄ſtio: vtrū re vera mors, qua ſeparantur anima, & corpus bonis bona ſit: q̄a ſi ita eſt: quō poterit obtineri, ꝙ etiā ipſa ſit pœna peccati? Hanc enim primi homines, niſi peccauiſſent, perpeſſi vtiq; nō fuiſſent. Quo igitˀ pacto bona eſſe poſſit bonis, quæ accidere non poſſit niſi malis? Quapropter fatendū eſt, primos q̄dem hoīes ita fuiſſe īſtitutos, vt ſi non peccaſſent, nullū mortis expirent̄ gen⁹: ſed eoſdē primos peccatores ita fuiſſe multatos, vt ēt q̄cq̄d eorū ſtirpi eſſet exortū, eadē pœna teneret obnoxium. Non enim aliud ex eis, q̄ q̄d ipſi fuerant, naſceretur pro magnitudine culpæ, illius naturam damnatio mutauit in peius: vt quod pœnaliter pręceſſit in peccantibus hoībus primis, etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus cęteris. Neq; enim homo ita ex homine, ſicut homo ex puluere: puluis nanq; homini faciendo materies fuit: homo autem homini gignendo parens ꝓinde quod eſt terra: non hoc eſt caro, q̄uis ex terra facta ſit caro. Quod eſt autem parens homo: hoc eſt & proles homo. In primo igitur homine per fœminam in ꝓgeniem tranſiturum vniuerſum genus humanū fuit, quando illa coniugum copula diuinam ſniām ſuæ damnationis excepit &c. Alia etiam cauſa, vel ratione, & ſic tertia præmemorata Iudęi argumentatio penitus euaneſcit, & nulla redditur: quia Iudęus à ꝓpoſita diſputatione noſtra digreſſus, aliter q̄ oportebat ſuū formauit Syllogiſmum. Cum enim ſuperius firmis, & ſolidis fundamentis ꝓbatum ſit, ſalutem hominibus per Meſſiam Regem afferendā, non tpalem, & huius ſæculi: hoc eſt corporum in hac vita cōmorantium fore debuiſſe: ſed ſpiritualē, & futuri ſęculi: hoc eſt animaꝝ in futuro ſęculo beatificandarum. Iudęus aūt à ſalute ſpirituali digrediens, ad ſalutem ꝯfugiat tpalem in ſuo Syllogiſmo, ſiue argumento mortem tēporalem renuit, vt ſalutem nō ſpiritualē, de qua noſtra erat diſputatio, ſed tpalem ꝯſequatur, non de ſalute Meſſię Regis diſputat, q̄a tpalium delitiaꝝ appetit affluētiam: vnde cum à ꝓpoſito diſcedat, duo facit incōuenientia. Nam in primis Syllogiſmum ſuū penitus nullum reddit, & inualidum: poſtea vero ſe tpalem ſalutem oſtendit ſpirituali pręferre ſaluti. Nam vt tpalem effugiat mortem, ſpiritualem renuit ſalutem: quam nullus niſi tpalis mortis interuentu ꝯſequi poteſt. Si igitur ſalutem Meſſię quęrimus, tanq̄ melius, & pręſtantius bonum, & tpalis mors interueniat neceſſe eſt: Iudęi ergo argumentatio extra ꝓpoſitum facta inanis reddit̄, & friuola, & beſtialis Iudęi fatuitas aperte demōſtratˀ: eo ꝙ ſpiritualem renuat ſalutē, vt tpalem effugiat mortē. O cæcum animal: ô beſtiale hominū genus, Iudęoꝝ dico. Sed q̄m in declarandis ſuprascriptis tribus cauſis, ſiue rationibus, quaꝝ vigore oſtendi Syllogiſmum nō militare Iudęoꝝ, ſed nullum penitus eſſe: nōnulla tetigimus, q̄ valde idonea eſſent ad quietandū quęcunq; nō ꝓteruum, ſed qui ratione moueri poſſet, ſi ea plenius, & apertius declararentur: ideo ea ſic ſtricte tacta ad curioſorum intelligentiam latius aperire, & declarare decreui, & hoc auctoritate non mea, ſed peritiſſimorum Doctorum, & ſanctorum virorum.

¶ De libero hominis arbitrio.

Beatus Auguſtinus in ſuo Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei cap. xx. ait: Libertati arbitrii ſui ꝯmiſſus eſt homo ſtatim in prima ꝯditione mundi: vt ſalua vigilantia mentis, annitente ēt pręcepti cuſtodia perſeueraret, ſi vellet in eo, quod creatus fuerat ꝑmanere: poſtq̄ vero ſeductione ſerpentis per Euam cecidit, naturę bonum ꝑdidit, pariter & vigorē arbitrii: non tn̄ electionem, ne nō eſſet ſuum q̄d emendaret peccatum: nec merito indulgeretur quod non arbitrio diluiſſet. Manet itaq; ad quęrendam ſalutem arbitrii libertas: id eſt rationalis voluntas. ſed admonente prius Deo, & inuitante ad ſalu-

Eccleſiaſtis. c.7. & Eccl'iaſtici. c.5. dr̄: Hominē habere liberi arbitrii facultatē, vt ī antecedēti pximo cap. oſtenditur.

tem: vt vel eligat, vel ſequat, vel agat occaſione ſalutis: hoc eſt inſpiratione Dei. Vt aũt ꝯſequat qđ elegit, vel qđ ſequit, vel qđ occaſione agit, Dei eẽ libere ꝯfite. mur: initiũ ergo ſalutis nrę Deo miſerãte habemus: vt acqeſcamus ſalutiferę iſpirationi, nr̃æ poteſtatis eſt: vt adipiſcamur, quod acqeſcẽdo admonitioni cupimus; diuini eſt muneris: vt non labamur in adepto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtrę eſt, & cœleſtis pariter adiutorii: vt labamur, poteſtatis nrę eſt, & ignauiæ: nõ tñ ad obtinẽdã fine illo, qui quęrentes facit inuenire, qui pulſantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut initiũ ſalutis nrę Deo miſerante, & inſpirante habere nos credimus: ita arbitriũ naturæ noſtrę ſeq, eſſe diuinę inſpirationis libere ꝯfitemur. Igit vt nõ labamur poteſtatis nrę, & ignauiæ eſt. Itẽ idẽ Beatus Auguſtinus in ſuo Libello. lxxxiii. q̃onũ. q̃one. ii. de libero arbitrio ſic ait: Omne qđ fit, ei à quo fit, par eſſe non põt: alioqn iuſtitia, quæ ſua cuiq; tribuere debet, rebus neceſſe eſt par non eſſe: hoiem ergo Deus cum fecit, q̃q optimũ fecerit, non tñ id fecit, quod erat ipſe. Melior aũt homo eſt, qui voluntate, q̃ q neceſſitate bonus eſt: volũtas igit libera danda homini fuit. Idẽ ẽt in Enchiridion. c. ciiii. deſcribens qualẽ oportuit prius hoiem fieri, vel qualis poſtea futurus eſſet, ſic ait: Sic enim oportebat prius hoiem fieri, vt & bene velle poſſet, & male: nec gratis ſi bene, nec impune ſi male: poſtea vero ſic erit: vt male velle nõ poſſit: nec libero ideo carebit arbitrio: multo qppe liberius erit arbitriũ, quod oĩnõ nõ poterit ſeruire peccato. Neq; enim culpãda eſt volũtas: aut voluntas nõ eſt, aut libera dicenda nõ eſt, qua beati eſſe ſic volumus: vt eſſe miſeri nõ ſolum nolimus, ſed nequaq̃ prorſus velle poſſimus. Sicut enim aĩa noſtra nolle infelicitatẽ: ita nũc nolle iniqtatem ſemp habitura eſt: ſed ordo ꝑtermittendus non fuit: in quo Deus voluit oſtẽdere q̃ bono ſit aĩal rationale, qđ ẽt peccare poſſit: quãuis ſit melius ꝙ peccare nõ poſſit, ſicut minor fuit imortalitas: ſed tñ fuit in qua poſſet ẽt mori: q̃uis maior futura ſit, in qua non poſſet mori. Et ſequit in cap. c v. ibidem, vbi loquens de imortalitate, quã perdidit homo per liberũ arbitrium, & quam eſt accepturus per gratiã, ſic ait: Illam natura humana perdidit per liberũ arbitrium: hanc eſt acceptura per gratiã, quã fuerat, ſi nõ peccaſſet, acceptura per meritũ: q̃uis ſine gratia nec tunc vllum meritũ eſſe potuiſſet: qa & ſi peccatum in ſolo erat libero arbitrio ꝯſtitutum: non tñ iuſtitiæ retinẽdę ſufficiebat liberũ arbitrium, niſi participatione imutabilis boni diuinum adiutorium prẽberet. Sicut enim mori eſt in hominis poteſtate, cum velit: nemo eſt enim qui non ſeipſum (vt nihil aliud dicam) vel non veſcendo poſſit occidere. Ad vitam vero tenendã voluntas non ſatis eſt, ſi adiutoria ſiue alimentorũ, ſiue quorumcunq; tutaminũ deſint: ſic homo in Paradiſo ad ſe occidendũ relinquendo iuſtitiam idoneus erat per voluntatẽ: vt autem ab eo teneret vita iuſtitiæ parum erat velle, niſi ille, qui eum fecerat adiuuaret. Sed poſt illam ruinam maior eſt miſericordia Dei, quãdo & ipſum liberum arbitriũ liberandum eſt à ſeruitute, cui dominat cum morte peccatum. Nec omnino per ſeipſum, ſed per ſolam Dei gratiam, quæ in fide Chriſti poſita eſt, liberatur: vt voluntas ipſa, ſicut ſcriptum eſt, à domino præparetur: quia cętera Dei munera capiantur, per quæ veniatur ad munus æternũ. Item ibidem capitulo cẽteſimoſexto ſequẽti oſtendit: ꝙ gratia Dei ſit vita æterna ſm Apoſtolũ, ſtipendiũ vero peccati mors: & ꝙ primus homo ſuam potius, q̃ Dei fecerit volũtatem, de ipſo facta ſit voluntas Dei, dicẽs: Vnde & ipſam vitam æternam, quæ certa merces eſt operum bonorum, gratiam Dei appellat Apoſtolus: ſtipendiũ enim inquit peccati mors: gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu dño noſtro. Stipendium pro ope militię debitum redditur, non donat: ideo dixit, Stipendium peccati mors, vt mortem peccato non immerito illatam, ſed debitam demonſtraret: gratia vero niſi gratis ſit, gratia non eſt. Intelligendum eſt igitur etiam ipſa hominis bona eſſe Dei munera, quibus

eum vita æterna redditur, quid niſi gratia pro gratia redditur? Sic ergo factus eſt homo rectus: vt & manere in ea rectitudine poſſet, nõ ſine adiutorio diuino, & ſuo fieri peruerſus arbitrio, vtrũlibet horum elegiſſet, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certe de illo: proinde quia ſuam maluit facere, quàm Dei volũtatem, de illo facta eſt voluntas Dei, qui ex eadem maſſa perditionis, quę de illius ſtirpe profluxit, facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam: in honorem per miſericordiam, in contumeliam per iudicium: vt nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in ſe &c.

Sed audiamus ẽt B. Gregoriũ, qui lib. quinto Moralium ſuorum, capitulo vigeſimoquarto ait: Sunt, qui dicant ex Adæ culpa nos in hoc terreſtri ſæculo ſic à priſtino ſtatu deterioraſſe, & ineptos effectos fuiſſe: vt ſpiritualia, & cœleſtia bona videre non poſſemus: & per conſequens ea ſine difficultate nõ credamus: humana quippe anima primorum hominum vitio à Paradiſi gaudiis expulſa lucem inuiſibilem perdidit: & totam ſe in amorem viſibiliũ fudit: tantoq; ab æterna ſpeculatione cæcata eſt, quanto foras deformiter ſparſa: vnde fit vt nulla nouerit, niſi ea, quæ corporis oculis (vt ita dixerim) palpando cognoſcit. Homo enim, qui ſi præceptũ ſeruare voluiſſet, etiam carne ſpiritualis futurus erat; peccando factus eſt etiam mente carnalis, vt ſola cogitet, quę ad animum per imagines corporum trahit: corpus quippe eſt cœli, terrę, aquarum, animalium, cunctarumq; rerum viſibilium, quas indeſinenter intuetur. In quibus dum totam ſe delectata mens proiicit, ab internæ intelligentiæ ſubtilitate craſſeſcit: & quia erigere ad ſumma ſe non valet, in his infirma libenter iacet. Ex quibus doctorũ noſtrorum ſanctorum, & doctiſſimorum ſententiis aperte oſtenditur ex Adæ culpa humanum genus ſic in noſtro terreſtri ſæculo à priſtino ſtatu deterioratum fuiſſe, vt ſpiritualia, & cœleſtia bona videre non potuerit, quia lucem perdidit inuiſibilem, & ſe totã in inuiſibilium fudit amorem. Et licet peccatum in ſolo libero arbitrio conſtitutum eſſet, non tamen ad iuſtitiam retinendam ipſum ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni diuinum præberetur adiutorium: quod nec ſtatim, nec ſine ſatiſfactione non decuit.

¶ Quòd mors temporalis relicta ſit hominibus poſt reatus abolitionem, pro meliore hominum bono.

AD hanc probandam cõcluſionem, B. Auguſtinus ſic ait in Enchiridion capitulo vigeſimoquarto: Quòd ĩ ſuis malis rationalis natura beatitudinis appetitum non amiſerit: & ꝙ homo habeat pœnam propriã corporis mortem: quæ tamen natura: ſcilicet rationalis in malis ſuis nõ potuit amittere beatitudinis appetitum. Verum hęc communia mala ſunt, & hominum, & Angelorũ pro ſua malitia, domini iuſtitia damnatorũ: ſed homo habet & pœnam propriam: qua etiã corporis morte punitus eſt: mortis quippe ſupplicium dominus ei comminatus fuerat, ſi peccaret: ſic eum munerans libero arbitrio: vt tamẽ regeret imperio, terreret exitio, atq; in Paradiſi felicitate, tanq̃ in vmbra vitę, vñ iuſtitia cuſtodita in meliora cõſcẽderet, collocauit.

Sed video quo Iudæus prematur angore: mori nempe non vellet: quia mortem temporalem ſummum malum eſſe cẽſet: eo ꝙ modicæ ſit fidei: & magis Gentilium philoſophorũ adhæreat ſcripturis, q̃ diuinis. Similiter ẽt ſenſit Philoſophus, quando dixit: Mortem eſſe vltimũ terribilium. Salomõ aũt & ſapiens Rex, & Propheta diuinus aliter ſenſit, quando Eccleſiaſtis capitulo ſeptimo inquit: Melius eſt nomen bonum, q̃ vnguenta pretioſa: & dies mortis, dies natiuitatis. Item Pſal. cxv. dicitur: Pretioſa in conſpectu dñi mors ſanctorum eius eſt: qd enim pretioſius q̃ mors, per quam fit, vt etiam delicta omnia dimittantur, & merita cumulatius augentur propter martyrium ſcilicet. Apoſtolus quoq; Paulus, & Iudæus in lege Moſaica peritus: & q' ẽt in ſua mirabili cõuerſione ſpiritualia bona guſtauerat: ad tertiũ enĩ cœlũ raptus

fuerat,

Digitized by Google

fuerat, gl'iam q; Dei viderat, atq; eius arcana audierat, quæ non licet hoi loqui, vt ipſemet iquit ad Philip. c. i. aliter ſentiens, ait: Deſiderium hñs diſſolui, & eẽ cum Chriſto. hic certe Apoſtolus mortẽ optabat tanq̃ bonam, ſiue tanq̃ medium ad aſſequendum bonum: qm̃ in cœleſti patria meliora bona viderat, q̃ i hoc terreſtri reperiantur ſæculo: & ideo ipſe ad Rom. c. viii. inquit: Exiſtimo enim φ nõ ſunt condignę paſſiones huius temporis: hoc eſt huius ſæculi ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ſ. in cœlis. Credendum eſt igitur Apoſtolo Paulo, qui cœleſtia bona vidẽt: nam Certior aure Arbiter ẽ oculus. Sed miſeri Iudęi, qui felicitatem, & ſalutem ſuã in hoc terreſtri, & erumnoſo mundo ſperant conſequi poſſe, cum quotidie ex vera, & infallibili experientia optima rerum olim magiſtra videamus nullã felicitatem in hoc ipſo mundo ad plenum haberi poſſe completam, nulla gaudia, nullam conſolationem, nullam deniq; beatitudinẽ: quod non ſolum de pauperibus intelligi, ſed etiã de diuitibus volo. Inqt enim B. Greg. Quid quietius, q̃ nil in hoc mũdo appetere? qd laborioſius, q̃ terrenis deſideriis æſtuare? B. ẽt Aug. hoc idem approbat, his verbis: Diuitias inueniſti, requiem perdidiſti: cũ vigilas de his cogitas: cum dormis latrones ſomnias: in die ſolicitus, in nocte pauidus, ſemp mẽdicus. Vnde Salomon petit à Deo Eccleſiaſtis. c. xxx. Duo rogaui te, ne deneges mihi anteq̃ moriar: Vanitatem, & verba mendacia longe fac à me: mendicitatẽ, & diuitias ne dederis mihi: tribue tm̃ victui meo neceſſaria: ne forte ſatiatus alliciar ad negandum, & dicam: Quis eſt dñs? aut egeſtate compulſus furer, & ꝑiurem nomen dñi Dei mei. Nihil igiť eſt in hoc mũdo tutum, nihil ſtabile, nihil deniq; certũ inuenitur: ſed oia caduca ſunt, & icerta. Nunq̃, vel raro accidit aliqua in eo lætitia integra. i. ſine mœroris mixtione: vnde Prouerbioꝝ c. xiiii. dicitur: Riſus dolore miſcetur, & extrema gaudii luctus occupat. nulla ergo in eo firma requies, nulla perſeuerans lętitia, ſed vndiq; anguſtiæ, dolores, infortunia, triſtitię, belloꝝ ſtrepitus, violẽtiæ, & rapinæ, & infinita alia mala his ſimilia, homines ꝯtinue inquietantia. Quod fatetur etiam Salomon Eccleſiaſtis capitulo. iii. dicẽs: Omnia tpus habẽt, & ſuis ſpatiis tranſeunt vniuerſa ſub cœlo, tẽpus naſcendi, & tempus moriendi, tempus plantandi, & tempus euellendi &c. & ideo inſtabilia omnia in hoc mundo eſſe cernunť. Quod ex hoc maxime fundamento non obſcure percipere poſſumus, niſi penitus inſania pciti fuerimus, quomodo omnibus hominibus in hoc mundo naſcentibus, vnus tantum eſt introitus, & quidem flendo: & vnus ſimiliter exitus per mortem: vt inquit Salomon: Neceſſe eſt enim vt qui venerit, tranſeat. Quid ergo in hac vita proſperitatis, aut lætitię poteſt nobis occurrere, vbi primo diſcitur flere? & inter ipſa cunabula naſcentis infantię, & in ipſo vitę veſtibulo nihil aliud nobis, & mũdo, q̃ fletus occurrit? limina mundi cum fletu calcamus. equidem tranſituri: & ideo in eo aliam vitam gerere non poſſumus, niſi peregrinam: peregrinamur igiť ſemper dum in hoc mũdo viuimus: qa ſemper vt tranſituri ſumus. O anguſtum, & & ſatis anxium tempus vitæ mortalis: vbi cum initio nominatur & finis: initium noſtrum cum fine ſuſcipimus: iam captus eſt morte qui captus eſt. Ergo qm̃ ituri venimus peregrinantium more, qđ acciderit intra mundi hoſpitium, quaſi tranſeuntes ferendo mala impoſita, bona deuotione: hoc eſt æquo animo tolerandã ſunt vt vincamus. Peius enim nocet malum, ſi male, & ægre portetur: lędunt & ipſa bona ſi male portentur: ibi profecto ſolamen virtutis opus eſt, vbi contemplatione ſupernæ mercedis exitus vitę deſideratur: ſicut ab iis, q in pelago vndarũ ictibus iactantur, tutela portuenſis optať. Quis enim inter tot vagiẽtis ſęculi anxietates, erũnaſq; morborũ lędentiũ non magis mortẽ deſiderat, q̃ longã, & languidã vitam? dicente Salomone: Melior eſt mors, q̃ vita amara: & reqes æterna, q̃ languor ꝑſeuerans. & ali

bi: Melius eſt tibi mori, q̃ viuere. mors enim oĩ hoĩ dat requiem. profecto intra mala craſſantia neceſſario exitus ſitiẽter optatur. ſed ſicut nec noſtrum fuerat naſci, ita nec poteſtatis noſtræ eſt mori naturali: ſcilicet morte. alioqn ſi in noſtra poteſtate mori conſiſteret, eſſet etiam in poteſtate noſtra non mori. Ad hoc inter noſtras anguſtias mortis requiem flagitamus: quia inter mala de bono ſolamẽ eſt non tacere nauigantium more: quibus refrigerium eſt inter infeſtos, atq; ſolicitos curſus loqui de ſecuritate portuẽſi: ad quam & ſi non liceat quantum animus cupit celerius peruenire, iuuat tamen, & ſatis pulchrum eſt meliores partes optare. Sed quoniam nec noſtrę poteſtatis eſt potiri melioribus, quę de morte naſcuntur expectantes meliora, bonũ interim geramus inter mala certamen: bonum autem certamen eſt malis nõ cedere: ſed mala virtutis bono portare: per quæ in meliora de morte naſcẽtia, morbis, atq; morte carentia ſublimati portemur. ſine ducatu enim, atq; morſu infelicitatis in triumphos immortalis gloriæ non peruenitur: quia poſt diſcrimina cõficitur curſus in portu. Triumphator etiam dici non poteſt, niſi cui victoriam virtus inuenit: quæ omne quod timetur ſub ſe cernit eliſum, trahitq; iu ncta captiuum. Quinimo ꝙ boni beata vita fruantur, teſtis eſt dñs noſter, qui Apoſtolos ſuos admonet, dicens: Si diligeritis me gauderetis vtiq; quia vado ad patrem.

Oppoſitio. Si vero opponeretur: ꝙ ipſe fleuerit Lazarum mortuum, quando dixit ſe velle eum reſuſcitare.

Reſponſio. Reſponderi poſſet: Sic reſurrectionis promiſſor dolorem docere non poterat: ne fidem quam docebat perfidiam faceret: doluit Lazarum non dormientem, ſed potius reſurgentem: & flebat quem cogebatur ꝓpter ſaluãdos alios ſeculo reuocare: hanc vitam dans dñs ingemiſcebat: quam increduli dolent eſſe ſublatã. Contra lachrymas eius pugnant incredulorum lachrymę: qm̃ ſuos lugent defunctos: vnde amor eoꝝ, & amor Chriſti non conueniunt: hic fletus non habet pietatẽ. Ille nolebat reddere laboribus, quẽ dilexerat: & increduli ſe eos amare credunt, quos laboꝝ volunt adhuc pręſtare tormenta. Cæterũ ſi putas eum Lazaꝝ doluiſſe, ante nõ permiſiſſet exire, qui poterat mortem repellere: aut certe nõ fleret, q mortuum reſuſcitare poſtmodũ habuerat poteſtatem. Vnde apparet ſola eũ cauſa fuiſſe cõmotum, ꝙ ad hoſtilem vitã chariſſimũ reuocare denuo, & pp credulos aliquos, & confundendos incredulos vrgebaſ. Deniq; ſic ſubſecutus eſt, dicens: Ergo pater vt credant, quia tu me miſiſti, ait: Lazare prodi foras, & factũ eſt. Platonis ẽt ſententia eſt: oĩum ſapientium vitã meditationem eſſe mortis. Laudãt hoc Philoſophi, & in cœlũ ferunt: ſed multo fortius Apoſtolus, qui inqt: Quotidie morior pp gloriam veſtrã. Item idem Apl's ad Rom. c. v. Si enim cũ inimici eſſem⁹, reconciliati ſumus Deo per mortem filii eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. Non ſolum aũt, ſed & gloriamur in Deo per dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ: per quẽ nunc recõciliationem accepimus. Propterea ſicut p vnum hoiem peccatum ĩ hũc mundũ intrauit: & per peccatũ mors: & ita in oẽs hoies mors pertranſiit: in quo oẽs peccauerũt: vſq; ad legem enim peccatũ erat in mũdo: peccatum aũt non imputabaſ, cũ lex non eſſet: ſed regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſem, ẽt in eos, q non peccauerunt in ſi'itudine ꝑuaricationis Adę, qui eſt forma futuri: ſed nõ ſicut delictũ, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donũ in gratia vnius hois Ieſu Chriſti in plures abũdauit: & nõ ſicut p vnũ peccatum, ita & donũ. Nam iudiciũ quidem ex vno in condemnationẽ: gratia aũt ex multis delictis in iuſtificationem. Si enim vnius delicto mors regnauit p vnum, multo magis abundantiã gratię, & donationis, & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per vnũ Ieſum Chriſtũ. Igitur ſicut p vnius delictũ in oẽs hoies in ꝯdẽnationẽ: ſic & p vnius iuſtitiã oẽs hoies in iuſtificationẽ vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores

Digitized by Google

catores conſtituti ſunt multi, ita & p vnius obeditionem iuſti ꝯſtituentur multi. Lex aũt ſubintrauit, vt abũdaret delictũ: vbi aũt abundauit delictũ, ſuperabũdauit & gratia: vt ſicut regnauit peccatũ in mortem, ita & gratia regnet p iuſtitiã in vitã æternã per Ieſum Chriſtũ dñm noſtrum. Item idẽ Apl's.i.ad Corinth.c.xv. Et ſicut in Adam oẽs moriunt, ita & in Chriſto oẽs viuiſicabũt. Pſal. ēt lxxxviii. dicitur: Quis eſt homo, q viuet, & nõ videbit mortẽ: eruet aĩam ſuam de manu Inferni? quaſi dicat: nullus. Item Eccleſiaſtis.c.ii. Sapientis oculi in capite eius, ſtultus in tenebris ambulat: & didici, ꝙ vnus vtriuſq; eſt interitus: & dixi in corde meo: Si vnus & ſtulti, & meus occaſus erit, qd mihi prodeſt, ꝙ maiorem ſapientiæ dedi operam? locutuſq; cũ mente mea animaduerti, ꝙ hoc quoq; eſt vanitas. Non enim erit memoria ſapientis ſiliſ vt ſtulti in perpetuũ, & futura tẽpora obliuione cuncta pariter operient: moritur doctus ſimiliter vt indoctus. Itẽ eiuſdem Eccleſiaſtis.c.iiii. Et laudaui magis mortuos, q̃ viuẽtes: & feliciorem vtroq; iudicaui, qui nec dũ natus eſt, nec vidit mala quæ ſub Sole ſiũt. Item ibidem.c.vi. Nonne ad vnũ locum ꝓperant oĩa: hoc eſt ad finem ſuũ ſ. ad mortem. & ſequitur: Oĩs labor hoĩs ĩ ore eius: ſed anima eius nõ implebitur bonis. Quid habet amplius ſapiens à ſtulto, & quid pauper, niſi vt pergat illuc vbi eſt vita? hoc eſt in cœleſtem patriã? ibi enim eſt vita beata, ibi reqes: nõ aũt in hoc ærũnoſo mundo. Item Eccleſiaſtis.c.ix. Nemo eſt, q ſemp viuat: & q huius rei habeat fiduciam. Item Prouerbioꝝ.c.xiiii. In malitia ſua repellitur impius: ſperat aũt iuſtus in morte ſua: ſed qa ſpes eſt expectatio boni, ideo mors eſt ei aut bonũ, aut medium ad illud aſſequendũ bonũ. Sapientiæ.c.iii. dicit: Iuſtoꝝ aũt animæ in manu Dei ſunt: & nõ tanget illos tormentum mortis: nõ dixit mortem, ſed tormẽtum mortis: quia pœnã, & dolorem mortis patienter, & libenter tolerant, vt æternam poſſideant beatitudinem. B. Auguſtinus lib.xiii. de Ciuitate Dei.c.iiii. quãdam mouet quæſtionẽ, & ſoluit, dicens: Si quem vero mouet: cur vel ipſam: ſcilicet mortem: patiantur: ſcilicet homines: ſi & ipſa peccati pœna eſt: quorum per gratiam reatus aboletur. Iam iſta quæſtio in alio noſtro opere, quod ſcripſimus de baptiſmo paruulorum tractata, & abſoluta eſt: vbi dictum eſt: Ad hoc relinqui animę experimentum ſeparationis à corpore, quamuis ablato iam criminis nexu: quoniam ſi regenerationis ſacramentum continuo ſequeretur immortalitas corporis, ipſa fides eneruaretur: quę tunc eſt fides, quando expectatur in ſpe, quod in re nondum videtur. Fidei autem robore, atque certamine in maioribus dũtaxat ætatibus etiam mortis fuerat ſuperandus timor: quod in ſanctis martyribus maxime emicuit: cuius profecto certaminis eſſet nulla victoria, nulla gloria, quia nec ipſum omnino poſſet eſſe certamen, ſi poſt lauacrum regenerationis iam ſancti nõ poſſent mortem perpeti corporalem: cum paruulis autem baptizandis quis non ad Chriſti gratiam propterea potius curreret ne à corpore ſolueretur? Atque ita non inuiſibili præmio probaretur fides: ſed iam nec fides eſſet, confeſtim ſui operis quærendo, & ſumendo mercedem. Nunc vero maiore, & mirabiliore gratia Saluatoris in vſus iuſtitiæ peccati pœna conuerſa eſt. Tunc enim dictum eſt homini: Morieris, ſi peccaueris: nunc dicitur martyri: Morere, ne pecces. tunc dictum eſt: Si mandatum tranſgreſſi fueritis, morte moriemini: nunc dr: Si mortem recuſaueritis, mãdatũ trãſgrediemini. Quod tũc timendũ fuerat, vt non peccaret: nunc ſuſcipiẽdum eſt, ne peccet. Sic p ineffabilem Dei miſericordiã & ipſa pœna vitioꝝ tranſit in arma virtutis: & fit iuſti meritũ etiam ſupplicium peccatoris. tunc enim mors eſt acquiſita peccando: nunc impletur iuſtitia moriendo. Verum hoc in ſanctis martyribus, quibus alterutrum à perſecutore proponitur: vt aut deſerant fidem, aut ſufferant mortem. Iuſti enim malunt credendo perpeti, quod

ſunt primi iniqui non credendo perpeſſi. Niſi enim peccaſſent illi non morerentur: peccabunt aũt iſti, niſi moriant̃. Mortui ſunt ergo illi, quia peccauerunt: non peccant iſti, q̃a moriunt̃. Factum eſt per illorũ culpam, vt veniret in pœnam: ſit per iſtorũ pœnam, ne veniat in culpam: non q̃a mors bonum aliqđ facta eſt, quę antea malum fuit: ſed tantã Deus fidei prẽſtitit gratiam, vt mors, quam vitę ↄ̃ſtat eſſe contrariam, inſtrũm fieret, per quod tranſiret in vitam. hęc ille. Et ſi vlterius de hmõi ſcire volueris, vide reliqua antedictę diſputationis Beati Auguſtini: q̃a longa diſputatione tibi ſatiſfaciet. Conſtat igit̃ ex ſuperius dictis ĩmortalem Deum ingenti ſua in nos clementia, licet ablato iam à nobis originalis criminis nexu, tp̃alem tñ nobis mortem reliquiſſe, & nos quoq; deſcendentes ipſius Adæ eius criminis eẽ obnoxios: & vt ait antedictus Beatus Auguſtinus eodem lib. xiii. de Ciuitate Dei cap. xiiii. & xv. Et primo cap. xiiii. his verbis: Deus enim creauit hoĩem rectum naturarũ auctor, nõ vtiq; vitiorũ: ſed ſponte deprauatus, iuſteq; damnatus, deprauatos, damnatoſq; generauit: omnes enim fuimus in illo vno, qñ omnes ille vnus corrupit, qui per fœminam lapſus eſt in peccatum, quæ de illo facta eſt ante peccatum. Nõdum erat nobis ſigillatim creata, & diſtributa forma, in qua ſinguli viueremus: ſed iam natura erat ſeminalis, ex qua propagaremur: quę. ſ. ꝑpter peccatũ vitiata, & vinculo mortis obſtricta, iuſteq; damnata, non alterius ↄditionis homo ex homine naſceret̃: ac per hoc à liberi arbitrii malo vſu ſeries huius calamitatis exorta eſt: quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta vſq; ad ſecundæ mortis exitium, quæ non habet finem: ſolis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miſeriarum connexione

Geñ. capi. ii. perducit. Capite autem. xv. ſic inquit: Quamobrem etiam in eo, quod dictũ eſt, Morte moriemini: qm̃ non eſt dictũ Mortibus, eam ſolam intelligamus, quę fit cũ anima deſeritur ſua vita, quod illi Deus eſt: non enim deſerta eſt, vt deſereret: ſed vt deſereretur, deſeruit. Ad malum quippe eius prior eſt voluntas eius: ad bonum vero eius prior eſt voluntas creatoris eius: ſiue vt eam faciat, quę lapſa perierat: etiam ſi hanc intelligamus Deum denuntiaſſe mortem in eo quod ait: Qua die ederitis ex illo, morte moriemini: tanquam diceret: Quo die me deſerueritis per inobedientiam, deſeram vos per iuſtitiam. profecto in ea morte etiam cæteræ denuntiatæ ſunt, quæ ꝓculdubio fuerãt ſecuturæ. Nam in eo ꝙ inobediens motus in carne ex motu animæ inobediẽtis exortus eſt, ꝓpter quem pudẽda texerũt, ſenſa eſt mors vna, in qua deſeruit aĩam Deus, ea ſignificata eſt verbis eius, qñ timore deambulantis ſeſe abſcõdenti homini dixit: Adam vbi es? non vtiq; ignorando q̃rens, ſed increpando admonẽs, vt attenderet vbi eſſet, in quo non eſſet Deus. Cum vero iam corpus aĩa ipſa deſeruit ætate corruptum, & ſenectute ↄ̃fectum: venit in experimentum mors altera, de qua Deus peccatum adhuc puniẽs homini dixerat: Terra es, & in terrã ibis: vt ex his duabus mors illa primo, quæ totius hoĩs eſt compleret̃, quã ſecũda in vltimo ſequit̃, niſi homo per grãm Dei liberet̃. Neq; enim corpus, qđ de terra eſt rediret in terrã, niſi ſua morte, quę illi accidit cum deſerit̃ ſua vita. i. anima. Vnde conſtat inter Chriſtianos veraciter catholicam tenentes fidem, et ipſam nobis corporis mortem, non lege naturæ, qua nullam mortẽ homini Deus fecit, ſed merito inflictam eſſe peccati: qm̃ peccatũ vindicans Deus dixit homini, in quo tunc oẽs eramus: Terra es, & in terram ibis.

Oppoſitio.

Item ad hanc ipſam Iudæorũ oppoſitionem: ꝙ perſona Chriſti Redemptoris non fuerit perfecta: q̃a non perfecte redemit genus humanũ à peccato, & à pœna ipſius Adę, poſtq̃ nõ redemit eum in corpore, & anima: q̃a non reſtituit nobis immortalitatem, & impaſſibilitatem, quam perdidit Adam: q̃a adhuc manent mortales Chriſtiani baptizati, & ſubiecti oĩb' infirmitatibus, & miſeriis, ſicut Iudæi, & Sarraceni. Ad quod reſpondet. Reſponſio. Quod Chriſtus iam pfecte redemit nos à peccato, & à pœnalitatibus corp̃is: vt Pſal. cii.

& Pſal.

& Pſal.xxix. Ad cuius intellectum notādum eſt: Quòd q̄a Chriſtus fuit caput eccleſiæ,& vniuerſalis redēptor à patre deſtinatus, ideo oīa geſta,& facta,ac eloq̄a,vel verba ſua ptinebāt ad actū nr̄ę pfectæ redēptionis,& recupationis bonorū,q̄ pdidimus in Adā,& repationis iacturæ,& ruinę nr̄æ:& iō Chriſtus p ſuā paſſionem nō ſolū meruit nos redimere à peccato,quo ad aīam: ſed ēt meruit pfecte redimere,& reparare ruinā corpis .ſ.liberare nos à pœnalitatibus corpalibus,quas incurrimus in Adā.ſ.à morte corpoꝝ,& cęteris infirmitatibus,& defectibus,& reſtituere nobis imortalitatē,& impaſſibilitatem &c. Et iō poſt paſſionē voluit tertia die imortalis, & impaſſibilis,& glorioſus reſurgere: vt poſſet ſua membra,& fideles ſicut ſeipſum imortales,& ad glīam reſuſcitare: quā poteſtatem illico voluit exercere,q̄a cū eo multa corpora ſanctoꝝ patrum veteris teſtamenti ſurrexerunt ad glīam,& apparuerunt multis: vt patet Mat.c.xxvii. Sed vt nos poſſemus merita ſuę paſſionis participare, ipſe voluit inſtituere baptiſmū, & cętera eccleſiaſtica ſacramenta, q̄bus ꝯtulit virtutem ſuæ paſſionis,& reſurrectionis: vt p illa poſſet merita ſuę paſſionis,& reſurrectionis in nos trāſferre. Et ſic in recipiēdo baptiſmū,& cætera ſacramenta,participamus merita ſuæ paſſionis,& reſurrectionis: & ideo q̄cunq; quis in noīe Trinitatis baptizaꝰ, illico participat merita paſſiōis,& reſurrectionis Chriſti: & p ꝯſequens liberatur à ſeruitute,& maxime peccati in aīa: & meretur reſurgere poſt mortem,& liberari ab oībus pœnalitatibus corpalibus, & meretur imortalitatem. Ideo inq̄t Ap̄ls ad Rom.c.vi: Quòd ſicut oēs ſumus baptizati in Chriſto: ita oēs mortui, & ſepulti ſumus,& reſurreximus cum eo: q̄a ſicut Chriſtus ſurrexit,q̄ fuit primitiæ reſurrectionis: ita & nos reſurgemus. & ſic dicit Aug. Quòd licet ſancti martyres,& fideles,nō reſurrexerint in actu p baptiſmū,tn̄ iam ſurrexerūt in merito: pp qd̄ vult inuere Auguſtinus, & Ambroſius: ꝙ oēs nos per baptiſmum ſtatim liberamur à peccato in aīa:& licet nō illico liberemur à pœnalitatibus,& miſeriis corporalibus in actu: tn̄ tūc per baptiſmum liberamur in habitu,& in merito,q̄a meremur reſurgere ad glīam in nouiſſimo die. Sed cām quare ſicut p baptiſmū illico tollitur peccatū aīæ,non tolluntꝰ iſtę infirmitates corporales,& efficimur impaſſibiles,& imortales: rōnem aſſignat ipſe Aug.libr.de baptiſmo paruuloꝝ.& .xii. de Ciuitate Dei.c.iiii. vbi duplicem aſſignat cām. Quaꝝ prima eſt: q̄a ſi ablato peccato per baptiſmū, non relinqueretur nobis experimentum mortis, nec aliaꝝ infirmitatum: tunc nulla eſſet pugna martyrū, nec virginū,nec alioꝝ iuſtoꝝ:& per ꝯſequens nulla eſſet eoꝝ corona,quā nullus pōt adipiſci,niſi legitime certauerit: vt ad Thimo.c.iiii. Secūda cā eſt,quia ſi vt baptiſmus illico tollit pc̄m ab aīa,ita tolleret infirmitates à corpe,& redderet hoīes impaſſibiles,& imortales: tunc oēs hoīes mundi currerent ad baptiſmum: non cauſa merendi vitam futuram æternam: ſed cauſa perpetuandi,& gaudendi in hoc mūdo: & ſic nullum eſſet meritū,nec deſideriū vltimi finis. Tertia ēt cauſa pōt aſſignari. Nam ſi per baptiſmū illico tollerentur iſtę infirmitates,quæ ſunt nobis inſtrumenta operandi, & merendi per grām ea,q̄ ſunt ſupra humanā naturā: tunc ſequeretur,ꝙ ruina Angelica nō poſſet reparari: quia tunc hoīes nō poſſent adęquari in meritis per grām Angelis,q̄ ceciderunt: & per ꝯſequens non poſſent hoīes ſedes,& manſiones eoꝝ poſſidere:& ſic maneret ruina Angeloꝝ irreparata: quæ ſine magna cū violentia reparari non pōt per hoīes,qui ſunt inferioris naturę,quia Regnū cœloꝝ vim patitur,& violenti rapiunt illud: vt Matthęi .c.xi. Ex q̄bus patet,ꝙ iſtæ infirmitates, ſiue pœnalitates relictæ ſunt nobis poſt baptiſmū propter maius bonū noſtrum, & propter bonum curiæ triumphantis: & ſic infirmitates iſtę ſunt bonis bonæ, & malis malæ: q̄a bonis cedunt ad meritum,& gloriam: & malis ad detrimentum,& pœnā æternā. & ſic patet, quali

Digitized by Google

ter Chriſtus fuit verus,& perfectus redẽptor non ſolũ humanę naturæ, ſed etiã Angelicę. Ex oibus igitur ſuperius multipliciter dictis aperte cuilibet conſtare põt, Omnipotentem, & Clemẽtiſſimum Deum ĩgenti ſua in nos clementia, licet ablato iã à nobis originali criminis nexu, temporalem tñ nobis mortẽ in eius delicti pœnam pro maiore noſtro bono reliqſſe: ne.ſ. fides noſtra in ipſum Deũ in nobis eneruaret: ſed vt cœleſtem ab eo beatitudinẽ expectãtes magis in ſpe augeret: ob cuius beatitudinis ſpẽ fides ipſa tantopere roboraret: vt non ſolũ ꝑ mediocribus malis, ſed ẽt mortis timore quaſcunq; pœnas in hoc ſeculo pro Deo ꝑpeti, & tolerare non formidemus. Cuius rei B. Aug. de martyribus ꝑ Chriſti fide trucidatis, & occiſis, manifeſtum nobis oñdit experimentũ: eo ꝙ potius mortem ſufferre, & pati voluerint, q̃ fidẽ Chriſti relinquere, & negare. Et ne aliqs opinet eos martyres fuiſſe pauciſſimos, Epiſtola B. Hierony. ad Chromatium, & Heliodoꝝ reſponſiua, de eoꝝ numero quemlibet põt reddere certiorẽ. Ibi enĩ ipſe ait: Euſebiũ Cæſarienſem epm ex ſollicita perſcrutatione publicoꝝ monumẽtoꝝ reipub. Romanæ, & prouinciaꝝ Imperio Romano ſubiectaꝝ, mandato Cõſtantini Imperatoris habitoꝝ inueniſſe: plusq̃ 800. vel. 900. milliũ martyꝝ noia, pro Chriſti fide diuerſo cruciatu, & diuerſis in locis extincta fuiſſe. Item ipſe B. Hieronymus in Martyrologio ait: Tẽpore Diocletiani, & Maximiani ĩtra vnũ menſem, decem & octo millia Chriſtianoꝝ martyrio coronatos fuiſſe. Itẽ idẽ in quæſtionibus ad Helbidiã, inqt: Triũphus Dei eſt paſſio martyrum ꝑ Chriſti noie cruoris effuſio: & inter tormenta lętitia. Cum enim qs viderit tanta cõſtãtia ſtare martyres, atq; torqueri, & in ſuis cruciatibus delectari: odor notitiæ Dei diſſeminatur in gentibus, & ſubit tacita cogitatio: ꝙ niſi veꝝ eſſet Euangelium, nunq̃ ſanguine defenderetur. Vnde ex iſtis nõ difficile põt quibuſcunq; ꝯſtare Iudæorum imperitia, ſimul & fatuitas: ꝙ .ſ. ſpretis, & omnino relictis ſpiritualibus, & æternis bonis: tẽporalibus, quæ corruptibilia ſunt, & tranſitoria ſitienter inhient, & adhęreãt. Sapientiſſimus autem, & Omnipotens Deus: cuius tãta eſt bonitas, & clementia: vt inquit B. Aug. in Enchiridion: vt nullum vnq̃ malum fieri ꝑmitteret, niſi ex eo maius eliceret bonũ. Ipſe inq̃ Deus ex maxima ſua bonitate, & clementia quandã aliam reparandi hoïs elegit viam: quę non eſſet oĩno ſm iuſtitiæ ſeueritatem, nec ſm Iudęoꝝ fatuitatem, ſed ſm miſerationum ſuarum multitudinem. Si enim Deus voluiſſet Adę culpam iuſte punire: hoc eſt ſm id, quod ei minatus fuerat, qñ ligni vitæ pomum comedere vetuit: eum eq̃dem duplici morte condemnaſſet: morte.ſ. temporali, quæ fit per ſeparationem aiæ à corpore, & hæc eſt prima mors: & morte etiam ſpirituali, quę fit per æternam aię damnationem, quam B. Auguſtinus mortem appellat ſecundam: vt ſuperius dictum eſt. vult enim ipſe mortem aię eſſe, cum eam deſerit Deus: corporis autem, cũ ipſum deſerit aïa. Rabi ẽt Salomon ex Hebraica litera ibi.ſ. Geñ.c.ii. exiſtente: vbi enim tranſlatio noſtra habet, Morte morieris: Hebraica inq̃ veritas habet, Moriens morieris: quẽ locum ipſe Rabi de duplici morte.ſ. corporis, & animę interpretatus eſt. Quo tñ non obſtãte, ipſe ſummus Deus ſolita ſua bonitate, & clementia erga nos hoïes mitius agens, in huius originalis delicti pœnam, mortis tñ temporalis punitione cõtentus extitit. Si enim potuit per vnũ hoïem mors introire, quanto magis per vnum hoïem, qui Deus erat, potuit vita reſtitui? Cœleſtem tamen patriam iſtos ingredi non permiſit, ſed prohibuit, abdicans eos in Limbo: vt ĩfra lib. vii. Oppoſitione. iii. vberius declarabit: & hoc donec ipſius delicti per Crucem Regis Meſſiæ debita fieret expiatio: & licet impios, & ſceleſtos in Infernum æternaliter cruciandos detruſerit, tñ ob hanc ſolam originalẽ culpam id minime factũ extitit: ſed propter alia eorum ſcelera, quod ex eo verificari poteſt: qm̃ Adam huius culpę auctor nõ in Infernũ detruſus fuit:

Digitized by Google

ſus fuit: ſed in Limbo cũ iuſtis permãſit. Sed multo inſup maior Dei clemẽtia erga nos hoĩes ex hoc alio diuino dono nobis collato eluceſcit, & oñditur: prçuiderat enim ipſe Deus, qa oĩa ſibi ẽt futura nota ſunt: pũiderat inquam, & ſciebat Adam mandatũ ſuũ tranſgreſſuꝝ eſſe: & ideo cũ eodemmet tpe, quo Adã ipſe peccauerat, & quo nos oẽs Deus pp primoꝝ parentum noſtroꝝ tranſgreſſionẽ perdere debuiſſet, nihilominus pp infinitã eius miſericordiam reparandos eſſe ꝓmiſit: & illo ipſo tpe, quo ſupplicia merebamur, argumentũ ſalutis oñdit: vt intelligere poſſemus quantũ valeret pſtare non lçſus, qui tm̃ donaret iratus. in primo ergo hoĩe ſtatim nobis iudiciarium ſpopondit auxiliũ: ſtatim ignotum ipſis Angelis ſacramentũ, quod implendũ eſſet in nouiſſimo tpe publicauit: & terreno Adæ, Adam ꝓmiſit de cœlo &c. ꝓut plenius dictũ fuit in principio primi libri. Et qm̃ ibidem dr̃ de calcanda Diaboli potentia per Meſſiam: eo quod fuiſſet cã peccati Adę, his verbis: Et dñs poſt dieꝝ. 40. ieiunium, cũ ab eodem ſerpente: hoc eſt Diabolo, tentaretur, tertiæ illius doloſitatis iã victor exclamat: Vade retro poſt me Sathana: quid aliud, niſi à tergo poſitũ, vel relictum iubet ſuũ obſeruare calcaneum? Quod aũt poteſtas Diaboli p Regem Meſſiã eſſet reprimenda, aduertant oẽs, qd in Iudçoꝝ Cõmẽtariis I lib. cognominato Midras Ruth, ſup illud cap. vltimi: Hç ſunt gñationes Phares. ſic enim ibi dr̃: In ſacris lr̃is multoties reperitur hoc nomen, Gñationes, quod in Hebræo ſonat Toltot, & ſcribitur ſine uahu vltima, exceptis duobus locis. ſ. Iſtç ſunt gñationes cœli, & terræ. Geñ. c. ii. Et iſtæ ſunt gñationes Phares, Ruth. c. vlt. qbus in locis ſcribunt̃ perfecte cum vltima vahu. Dixit Rabi Barachias: ꝙ huius rei rõ eſt: quia in principio creationis mũdi Deꝰ oĩa valde bona, & pfecta creauit: & illud Toltot. i. Gñationes, ibi perfecte ſcribit̃ cum oĩbꝰ ſuis literis. Cum aũt peccaſſet Adã: oĩa facta, & creata maculata fuerunt, & impfecta, & nunq̃ ad priſtinum ſtatũ redacta ſunt, quouſq; veniret Meſſias de genere Phares, in cuius aduentu, & vltra Diabolus non habebit poteſtatem aduerſus creaturas: & ideo iſtud nomen Toltot: id eſt Generationes, in illis duobus locis ſcribitur perfecte. Ecce quomodo Rabinoꝝ Hebrçorum ſententia probatur, Diaboli potentiam per Meſſiam Regem minuendam, & auferendam fuiſſe. Quod ſic factum eſſe teſtatur Saluator noſter, Ioan. capitulo duodecimo, quando dixit: Nũc Princeps huius mundi eiicietur foras. ex quibꝰ per Moyſem Geñ. capitulo tertio dictis, aperte conſtat Moyſem ipſum hanc clementiſſimi Dei prçuidiſſe promiſſionem de mittendo: ſcilicet Meſſia Rege ad faciendam: ſcilicet humani generis redemptionem: & eomet tempore, quo ipſum humanũ genus propter Adę tranſgreſſionem pdere debuiſſet: vt paulo ſuperius dictum eſt. Maxima eſt enim Dei miſericordia: vt Iohelis capitulo ſecundo: Miſericors patiens, & multæ miſericordię. & Pſal. cxviii. octonario octauo dicitur: Miſericordia tua plena eſt terra. & pluribus aliis ſacrarum literaꝝ conſtat teſtimoniis &c. Et licet Geñ. capitulo ſexto ex verbis ſummi Dei, totum oppoſitum eſſe videatur ex noſtra: ſcilicet tranſlatione Latina: vbi dicitur: Non pmanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt: tamen ſm̃ Hebraicam veritatem, quę ſic habet: Non iudicabit Spiritus meus homines iſtos in ſempiternum, qm̃ caro eſt. Quç qdem Hebraica veritas tãquam verior ꝓualet: & ideo ꝓmemorata Dei verba hunc hñt ſenſum: Quia fragilis eſt in homine conditio, non ſeruabo homines ad æternos cruciatus: ſed hic illis reſtituam quod merentur. Ergo ipſa Dei verba iuxta Hebraicam veritatem, non ſeueritatem (vt in noſtris legitur Codicibus) ſed clemẽtiam Dei ſonant: dum peccator hic pro ſuo ſcelere viſitatur: qa huiuſmodi pœna finem habet per ſeparationem animę à corpore: hoc eſt ex morte: cum in futuro ſçculo æternaliter dãnentur animę, & maxime improborum. Et q̃uis ipſe cõditor niſi Deus: q vel nos nobis, vel mũ

dũ pro nobis fecerat, à primis illis parẽtibus noſtris offenſus, maledicta ſup ſingulos iratus effuderit: mox tñ myſteriũ noſtrę ſalutis, vt pius pater oſtendit: vt paꝶ ſuperius demonſtratũ eſt. Neq; etiã æquũ fuerat alio tpe de ſalutis noſtrę remedio cogitare, niſi eo ipſo, quo mors eſſet inuenta, ſicut à prudentioribus prima fronte morbi adhibeẽ medicus, vt capite ægritudinis dephenſo, facilius remedium ſalutare ſuccurrat. Si igitur dũ pœnam merebamur, ſpes redemptionis nobis oſtenditur: & in acerbo naufragii diſcrimine, portus ſalutis ſic nobis apitur: vt nouo more quę materia fuerit iracundiæ, eſſe cœperit origo clementiæ, arcana nobis operatione manifeſtans, ꝙ infirmitatem noſtrã argumentũ ſuę voluerit eſſe virtutis: quantumq; nos amaret, dũ in ipſum peccauimus oſtenderet: quoꝶ obliuiſci ẽt poſt errata nõ poſſet, quos pretioſius redimeret, q̃ ab initio feciſſet. Maius igitur bonum donauit nobis Deus poſt Adę culpam: qa pro paruis magna, pro terrenis cœleſtia, & pro tpalibꝰ, & caducis ſempiterna donauit. Vnde Apl's Paulus ad Rom. c. viii. inqt: Exiſtimo enim ꝙ nõ ſunt ꝯdignę paſſiones huius temporis ad futurã gl'iam, q̃ reuelabitur in nobis. ſ. in cœlis. Quod fatentur ẽt Iudęoꝶ Rabini: nã Rabi Ioſue Galilęus in Codice apud Hebræos nuncupato Ziphiat, ſic ait: Veni inqt, & addiſce quãta eſt merces Regis Meſſię, atq; remuneratio iuſtoꝶ in eo credẽtiũ: quod ab Adã primo parente noſtro facile addiſcere poteris: cui Deus vnum tm̃ prçcepit mandatũ: quod fuit ceſſare ab opere quodã: hoc eſt ab eſu pomi vetiti: quod qa tranſgreſſus fuit, ſibi, & oĩ ſuo gñi: hoc eſt oĩbus ab eo deſcendentibꝰ vſq; ad finem ſæculi, mortẽ cauſauit: & certũ eſt, ꝙ maioris q̃titatis eſt meritũ boni operis, q̃ punitio mali: igiẽ Rex Meſſias, q afflictionẽ, pœnas, atq; paſſionẽ, & mortem pro peccatoribus patiẽ, ſicut diffuſius narrat Eſaias. c. liii. Quanta debet eſſe boni ſui q̃titas, & terminatio? eqdem imaginari non põt: & q̃tum erit bonũ, quod nobis ꝑpea debet euenire. Ecce quõ Thalmudiſtaꝶ auctoritate cõſtat hęc à Deo facta fuiſſe pro maiore noſtro bono. Et vt ẽt adhuc clarius certiores efficiamur, maius bonum donaſſe nobis Deũ poſt Adę culpam ex hac cõparatione cognoſcere facile poterimus, ſi eam ſubtili examine pſcrutabimur: qd. ſ. ex Adæ culpa perdidimus: & qd ex Chriſti paſſione, & ſalute cõmodi, & vtilitatis ꝯſecuti ſumus. Quid ergo nobis Chriſti paſſio ꝯtulit obſtaculũ originalis culpæ auferendo? Paradiſi cœleſtis aditum patefecit: quẽ ante illum ĩgredi homines ſancti nõ poterant: vt infra libr. vii. Oppoſitione. iii. ꝓbabitur: & Diabolũ Principẽ olim mundi huius. i. hoĩum mundanoꝶ, foras eiecit, atq; vires ſuas contriuit, ne vlterius per idolatriã nos deluderet, & ꝑderet: nec ẽt tot gentium aĩas, & corpa (vt ſolebat) tam acriter vexaret, niſi iterdũ certi finis gratia à Deo permittaẽ per fidem Meſſię, q iam venit, Diabolo reſiſtimus per fidem eiuſdem Meſſię venturi: ſancti ante Chriſtũ Diabolo reſiſterunt: nullus tñ tunc ſic illius manus euadere potuit, vt Limbi deuitaret ingreſſum: vt in pręmemorata Oppoſitione. iii. libri. vii. vt ſupra dixi probabitur. Quid aũt perdidimus per vitium Adę? vitium illud ſm ſe cruciatũ nobis quidem non attulit Inferoꝶ: ſed terrenũ abſtulit Paradiſum: colendi ẽt terram laborem nobis attulit, vt victũ habere poſſemus, cum ipſa terra illũ nobis ſponte ſua produceret: hoc eſt ſine humano labore: Chriſti virtus ab Inferis tuetur, Paradiſum cœleſtem largitur: hinc Paulus Apoſtolus ad Rom. c. v. Vbi abundauit peccatũ, ſuperabundauit & gratia. Hoc aliud etiam aſſecuti ſumus beneficiũ ex Chriſti paſſione: qm̃ duos apud diuinã maieſtatem optimos habemus itercеſſores, dicente B. Bernardo: Securꝰ habes acceſſum ò homo ad Deũ: habes enim matrẽ ante filiũ: filium añ patrem: mater oſtẽdit filio pectus, & vbera: & filiꝰ oſtẽdit patri latus, & vulnera: ibi nulla põt eſſe repulſa, vbi tot occurrunt charitatis inſignia: vñ multo plus lucri in virtute Chriſti fuit, q̃ in Adæ culpa damni. Et

licet

licet aliqua incōmoda ab Omnipotenti Deo hominibus ꝑpter Adę peccatum inflicta fuiſſent: quæ ipſum hominem aliqualiter impedirent, vel lentiorem facerent in opando ſpiritualia bona: & adeo lentiorem redderent: vt ea non leuiter, ſed ſine aliqua difficultate ab ipſis hominibus fieri non poſſent: ea tamen in hominum beneficium potius, q̃ maleficium data fuiſſe crederem: vt.ſ. homo deuotus in hoc terreſtri mundo horum incōmodorum ſtimulis agitatus, ita, & taliter fide, & charitate, ac cęteris tam theologicis, q̃ cardinalibus virtutibus, tanquam calcaribus adiuuātibus, & omni alio ſuo conatu, his non obſtantibus incōmodis, ab his viſibilibus ad inuiſibilia exurgens aſcenderet: & domini Dei ſui mandata adimpleret, vt in cœlis poſtea vita cum morte cōmutata, laborum ſuorum, nō ſolum condignam, ſed multo maiorem ab ipſo domino, & Deo ſuo ſuſciperet mercedem. Has mūdi huius preſſuras, & hęc incōmoda oſtendit S. luator noſter Diſcipulis ſuis, quando exemplo mulieris parturientis maſculum, dixit: Iam prægaudio partus non meminiſſe preſſuræ: vt ſuperius ex ipſius Saluatoris noſtri doctrina in hoc eodem capitulo oſtendi. Et ipſe iterum Matthæi capitulo ſeptimo: & Lucæ capitulo decimotertio, his verbis: Intrate per anguſtam portam, quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quę ducit ad perditionem arctam, & anguſtam portam dixit propter mandatorum legis obſeruantiam. Vnde ex præmemoratis, non difficile edocemur: Adam nō fuiſſe primitus ad hunc finem creatum: vt terrenis dūtaxat potiretur delitiis: vt ſentiunt Iudæi carnales: ſed vt Omnipotenti Deo in terris ſeruiret, & obediens eſſet: vt in cœlis poſtea æterna perfrui poſſet beatitudine. Ex his omnibus igitur conſtare poteſt nos mortales, & maxime Chriſtianos, multo plus lucri in Chriſti virtute fuiſſe conſecutos, q̃ damni in Adę culpa. Vnde merito Omnipotenti, & miſericordi Deo, infinitas & agere, & reddere tenemur gratias: ꝙ pro huiuſmodi tantum malis tam breui tempore in hoc terreſtri mundo duraturis: cum eorum finis ſit mors, ſempiterna nos gloria, & beatitudine in cœleſti patria condonauerit, ſi tamen ſuis parebimus mandatis. Poſſumus igitur ob hoc tale, ac tantum beneficium vnà cum Beato Gregorio hilariter exclamare, dicentes: O felix Adæ culpa, quæ talē, ac tantū meruit habere Redēptorē.

¶ Opponit Iudęus, dicēs: Si Meſſias debuiſſet aliquos ſaluare, equidem Iudæos in primis ſaluare debuiſſet, cum ipſi ſint ex ſemine Abraę, cui factæ fuerunt promiſſiones de mittendo Meſſia.

Opponit Iudęus, dicens: An vos Chriſtianos Ieſus Chriſtus Meſſias veſter ſaluos fecerit, vt dicitis, an non, ſcire non curamus, ſed vos videritis; quia hoc ſcire ad nos non pertinet. Sed hoc tantum dicimus: Si ipſe Ieſus veſter verus, & certus fuiſſet Meſſias, equidem nos quoq; Iudęos, & citius, & melius ſaluare debuiſſet: eo, ꝙ ex illis antiquis ſanctis Patriarchis Abraam, Iſaac, Iacob, Dauid &c. deſcenderimus: hoc eſt ex eorum ſemine procreati fuerimus: quibus ab Omnipotenti Deo de mittendo Meſſia Saluatore q̃plurimæ factæ fuerūt promiſſiones. Cum autem ipſe veſter Ieſus nos Iudęos nō ſaluauerit, aut ipſe verus nō fuit Meſſias, aut officium veri Meſſiæ veraciter, & in totum non adimpleuit. *Oppoſitio.*

Reſponſio. Licet Abraæ de mittendo Meſſia multas fecerit Deus promiſſiones: vt Geñ. cap. xii. xiii. xv. & xvii. vbi eſt mandatum de circuncisione. & cap. xxii. tamen eas omnes ad Iudęos tantum pertinere non poſſe, ex hoc percipi poteſt: quia omnes promiſſiones, licet vnum, & idem continere videantur, tamen diligēter intuenti, illa, quæ in. xxii. c. continetur, aliquid amplius, & noui continet: quia in ſacramentis fiunt cuncta, quę fiūt. Abraam ſi tātum ſm carnem vixiſſet: & vnius populi, quem ſm carnem genuit pater fuiſſet, vna ſuffecerat repromiſſio. Nunc vero vt oſtenderet eum primo patrem futurum eorum, qui ſm carnem circunciſi ſunt, circunciſionis ſuæ tempore, datur ei repromiſſio, quæ ad populum circun- *Reſponſio.*

Digitized by Google

ciſionis pertinere deberet. de qua dicitur
capitulo decimoſeptimo. Secundo, quia
pater eſſet futurus etiam eorum, qui ex
fide ſunt, & qui per paſſionem Chri-
ſti veniunt ad hæreditatem: tempo-
re nihilominus paſſionis Iſaac promiſ-
ſio renouatur: quæ pertinere debeat ad
eum populum, qui paſſione Chriſti, ac re
ſurrectione ſaluatur: & eadem quidem re
peti videntur, ſed longe diuerſa ſunt. Il-
la enim quæ prius dicta ſunt, & ad prio-
rem populum pertinent, in terris dicta
ſunt. ſic enim dicit ſcriptura: Et eduxit eũ
foras, & dixit ei: Suſpice ſtellas cœli, ſi di
numerari poſſunt à multitudine, & addi
dit: Sic erit ſemen tuum. Vbi autem ſecũ-
do repetitur repromiſſio deſignat, quia
locutus eſt ei de cœlo: & dat᷑ repromiſſio
de terra primo, ſecundo de cœlo. Nõne
aperte hic illud deſignare videtur, quod
Apoſtolus dicit: Primus homo de terra,
terrenus: ſecundus homo de cœlo, cœle
ſtis? Iſta ergo ꝓmiſſio, quę ad fidelem po
pulum pertinet de cœlo eſt: illa de terra.
in illa ſermo tantũmodo fuit: hic interpo
nitur iuſiurandum &c. Sed ſi diligenter
examinauerimus hos duos modos gene
randi filios, inueniemus equidem, ꝙ pro
hibentur Iudęi ne Abraam parente glo-
rientur, quia eius veſtigia non ſequunt᷑.
Certe ſi ad circuncifionem illam Iudaicã
veniamus, circunciduntur, vt Abrã fuit
circunciſus: ſi autem ad ſanguinem, cur
filii Abraę non dicant᷑ eſſe, qui filii ſunt,
ſed fidei pater non poteſt eſſe, niſi credẽ-
tium: & filii non de ſigno circunciſionis,
ſed de operis ſimilitudine recognoſcun-
tur. His ergo cum inhibeant᷑, ne ſe Abrã
parente iactarent, illud oſtendebatur:
non quia ſignum fidei illius, ſed quia
ſignum patrum non haberent. Tunc
autem nec filii Abraę ſunt dicendi, ſi ad
formam parentis, non facie, ſed vita, & ſi
de reſpondeant. Vides'ne Iudęe non ſo-
lum Iudęos ab Abraam deſcendiſſe, ſed
etiam Chriſtianos? Iudęos nanq; ſm car
nem tãtum, Chriſtianos vero ſm fidem,
& ſpiritum, qui carni pręfertur: quia ſpi-
ritualia magis placent Deo, q̃ carnalia.
Sed audi etiam hoc aliud de Agar ancil
la, quando eam expulit, vt Sarę compla
ceret. Errabat Agar per deſertum cũ pue- Gen. ca- pi. xxi.
ro: & puer plorabat, & ꝓiecit eum Agar,
dicens: Ne videam mortem filii mei. poſt
hęc cum iam quaſi moriturus fuiſſet abie
ctus, & fleuiſſet, adeſt ei Angelus domi-
ni, & aperuit oculos Agar, & vidit puteũ
aquę viuę: hęc ad hiſtoriam referri quẽ-
admodum poſſunt? vbi enim inuenimus
ꝙ Agar clauſos habuerit oculos, & aper-
ti ſint poſtmodum? Nonne luce clarior
eſt in his intelligentia ſpiritualis, & my-
ſtica: ꝙ abiectus eſt is, qui ſm carnem eſt
populus? etiam diu iacet in fame, & ſiti:
non enim famem panis perferens, neq;
ſitim aquę: ſed ſitim verbi Dei, donec ape
riãtur oculi Synagogæ: hoc eſt qđ Apo-
ſtolus dicit eſſe myſterium: quia cæcitas
contigit ex parte in Iſrael, donec plenitu
do gẽtium introiret: & tunc omnis Iſrael
ſaluus fiet. Si igitur hęc pertinent ad po
pulum, qui eſt ſm carnem: ad Iudaicum
populum, non autem ad Chriſtianũ per-
tinent: cui Iudaico populo Deus mala
multa ſe facturum minatus eſt: vt inquit
Hieremias Propheta cap. vii. his verbis:
Faciam domui huic, in qua inuocatum
eſt nomen meum: & in qua vos habetis
fiduciam: & loco quem dedi vobis, & pa
tribus veſtris, ſicut feci Silo, vbi prius fue-
rat Arca teſtamenti, & Dei cultus. & ſequi
tur: Et proiiciã vos à facie mea, ſicut pro-
ieci omnes fratres veſtros, vniuerſum ſe-
mẽ Ephraim: hoc eſt Regnum decẽ Tri-
buum. & magis infra: Ecce furor meus, &
indignatio mea conflatur ſuper locum
iſtum ſuper viros, & ſuper iumenta, & ſu
per lignum regionis, & ſuper fruges ter-
ræ, & ſuccendetur, & non extinguetur.
& paulo infra: Et miſi ad vos omnes ſer-
uos meos Prophetas per diem conſur-
gens diluculo, & mittens, & nõ audie-
runt me: nec inclinauerunt aurem ſuam,
ſed indurauerunt ceruicem ſuam: & pe-
ius operati ſunt, quàm patres eorum. &
iterum paulo infra: Et quieſcere faciam
de vrbibus Iuda, & de plateis Hieruſa-
lem vocem gaudii, & vocem lætitiæ: vo
cem ſponſi, & vocem ſponſæ: in deſola-
tione enim erit terra. Item eiuſdem Hie-

remiæ

Digitized by Google

remiæ capitulo octauo: Et eligent magis mortem quàm vitam omnes qui reſidui fuerint de cognatione hac peſſima i vniuerſis locis, quæ derelicta ſunt, ad quæ eieci eos, dicit dominus exercituum. Itẽ eiuſdem capitulo nono: Iccirco hęc dicit dominus exercituum Deus Iſrael: Ecce ego cibabo populum iſtum abſinthio: & potum dabo eis aquam fellis: & diſpergam eos in gentibus, quas non nouerũt ipſi, & patres eorum: & mittam poſt eos gladium donec conſummẽtur. hęc dicit dominus. Dauid etiam Rex Iudæorum, & Propheta diuinus Pſalmo quinquageſimooctauo, hanc Iudęorum prędicit diſperſionem, his verbis: Ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei, diſperge in virtute tua, & depone eos protector meus domine: hoc eſt non occidas domine Iudæos, ſed diſperge eos per totum terrarum orbem, ne populus tuus: ſcilicet Chriſtianus obliuiſcatur iuſtitiæ tuæ vlciſcentis Chriſti occiſionem. Et quoniam Iudęi hunc Pſalmum interpretantur de Dauid cuſtodito in domo à ſatellitibus Sauli Regis, quando voluit eum lancea percutere &c. & male: quia Pſalmus ipſe duabus de cauſis non poteſt rectè iterpretari de Dauid, ſed de Chriſto cuſtodito in ſepulchro per ſatellites Pilati ad flagitationem Principis ſacerdotum, & ſeniorum plebis. Quarum cauſarum altera eſt ꝓpter illa verba eiuſdem Pſalmi: Sine iniquitate cucurri: quoniam Dauid non fuit à peccato imunis, imo peccator, vt ipſemet inquit Pſalmo quinquageſimo: vbi ſe magnum fatetur eſſe peccatorem: Ieſus autem Chriſtus ſine peccato fuit, vt dicitur Eſaiæ capitulo quinquageſimotertio, vbi de eo dicitur: Eo ꝙ iniquitatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius. Altera vero cauſa eſt, quia ſatellites Saul non cuſtodierunt Dauid in domo incluſum, ſed domum tantum Dauid, quia Dauid, priuſquã ſatellites circundarent domum, per feneſtram demiſſus iam aufugerat. Iudęi igitur, qui ob Chriſti occiſionẽ in tam diuturna, & dura detinent captiuitate, quãto diutius viuunt in huiuſmodi miſeria, & vilitate, tanto plus durat, & perſeuera apud Chriſtianos vltionis diuinę memoria. Si enim celeriter conſumpti fuiſſent ſicut Datham, & Abiron, ac Sodomitæ, vltio illa iamdiu obliuioni tradita fuiſſet. Sed quoniam Iudęos in vilitate, & miſeria vident Chriſtiani, ideo quotidie memoria paſſionis Chriſti reuiuiſcit in eis, dicente Poeta Horatio: Certior aure Arbiter eſt oculus. Ex ſuperius igitur dictis antedicta Iudæi obiectio friuola, & nulla penitus redditur: tum eo, ꝙ Iudęi non ſequãtur Abraam, niſi quantum ad carnalem circunciſionem, cum veri filii non dicantur eſſe, qui filii ſunt ſanguinis: ſed illi tãtum, qui ſunt fidei: eo ꝙ Abraam nõ poſſet eſſe verus pater, niſi credentium: cum veri filii, non de ſigno circunciſionis, ſed de operis ſimilitudine recognoſcantur: tum etiam quoniam ex ſpirituali, & myſtica intelligentia Iſmaelis ab Agar matre proiecti, intelligatur abiectum carnalem populum: ſcilicet Iudaicum. Quod etiam factum eſſe verificauimus auctoritate Hieremiæ Prophetæ, & Pſalmi quinquageſimioctaui. Vnde tum ex ſuperius dictis: tum etiam ex dicendis infra libro ſeptimo, capitulo vigeſimooctauo: in quo probandum eſt Ieſum Nazarenum verum fuiſſe Meſſiam, & officium veri Meſſiæ adimpleuiſſe. Iudęi igitur ſunt ab omni ſpe ſalutis alieni, & maxime ſpiritualis, niſi ſuæ ꝓuideant indemnitati: quod facillime facere poſſent, ſi vellent. Si enim eorum quemlibet errati ſui pœniteret, infidelitate doleret, ac Ieſum Chriſtum, qui verus fuit Meſſias, vt in hoc ſexto libro probatur, & eius fidẽ, & religionem non odio (vt hactenus) habuerit: ſed ardenti charitate, lęto corde, & ſyncera fide amplexabitur, obſeruabit, & venerabitur, ſaluus fiet, quando vitam cum morte commutabit. Credant igitur ipſi Iudæi in Ieſum Chriſtum, ac eius fidem veraciter ſuſcipiant, ſuamq; legem ſeruent Euangelicam, ſi ſaluari, & liberari volunt. Nec ſaluari ſperent vnquam poſſe, niſi ad ipſum Ieſum Chriſtum confugiant, eiuſq; fidem credant, & ſuſcipiant, ac manda-

Digitized by Google

ta ſua ſeruent, dicente ipſo Saluatore noſtro Ioannis cap.x. Ego ſum hoſtium: per me ſi quis itrauerit, ſaluabit. Et eiuſdem Ioan.cap.xiiii.ait: Ego ſum via, veritas, & vita: nemo venit ad patrem niſi per me. Beatus etiam Petrus Apoſtolus hoc idẽ approbat Actuum caplo.iiii.his verbis: Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli, & non eſt in alio aliquo ſalus. Non enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Si autem Chriſtus eſt hoſtium, & via ſalutis humanæ, & in alio aliquo non eſt ſalus: vt inquit Beatus Petrus: oportet igitur, vt quicunq; vult ſaluus fieri, ad eum ſolum confugiat. Si vero Iudæi ſaluari volunt, neceſſario eos oportet ad eum cõfugere: eo ꝙ ipſe verus fuerit Meſſias: vt in hoc ſexto libro in parte probatum ſit, & adhuc in ipſa perſeueremus probatione. & etiam in ſeptimo libro probabitur, & maxime in fine: & ꝙ ipſe officium veri Meſſiæ adimpleuerit. Quapropter ſi ipſi Iudęi contrito corde veraciter fidem Chriſti credent, ſuſcipientq;, eiusq; inſtituta ſeruabũt: equidem ſtatim in terram ꝓmiſſionis: hoc eſt in eccleſiam Chriſti militantem in eo ipſo loco, in quo habitant, ingredient: nec nauibus, aut triremibus, ſiue vehiculis, aut quadrupedibꝰ indigebunt, vt in Hieroſolymam, vel in terrã Chanaam accedant, ſiue introeant: quia Iudęorum ſalus, & congregatio per Meſſiam Regem ſibi afferenda non eſt locali motu facienda: vt ipſi opinantur Iudæi, & male: ſed mentaliter per veram contritionem, & ad Chriſti fidem cõuerſionem eſt facienda: quod ipſis Iudæis dupliciter conſtare poteſt. Primo, qa Hieruſalem terrena, & templum diuinũ ibidem ad cultum Dei Iudaico more non ſunt amplius Iudęis inſtauranda: vt infra libro ſeptimo, capitulo trigeſimo probabitur. Item ꝙ abſq; motu locali poſſint Iudæi Meſſiæ Regis ſalutem conſequi, trium Iudęorum teſtimonio probare intendo: Moyſis. ſ. Rabi Oſuę filii Leui, & Beati Pauli Apoſtoli: ipſi nanq; tres fuerunt Hebræi. Primo Moyſes Legiſter hãc veritatem aperit Deuteronomii. cap.iiii. his verbis: cum enim dixiſſet: Teſtes inuoco hodie cœlum, & terram cito perituros vos eſſe de terra, quam tranſito Iordane poſſeſſuri eſtis: non habitabitis in ea longo tempore: ſed delebit vos dñs, atq; diſperget in omnes gentes: & remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus eſt dominus: ibiq; ſeruietis Diis: q hominum manu fabricati ſunt, ligno, & lapidi: qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorant, addidit ſtatim: Cumq; q̃ſieris ibi dñm Deũ tuũ, iuenies eum, ſi tñ toto corde q̃ſieris, & tota tribulatione animæ tuæ, poſtq̃ te inuenerint omnia, quæ prædicta ſunt. per q̃ verba: Cumq; quęſieris ibi dñm Deum tuum, inuenies eum, ſi tamẽ quęſieris toto corde, & tota tribulatione animę tuæ, poſtq̃ inuenerint omnia, quæ prędicta ſunt, oſtẽditur aperte huiuſmodi inquiſitionẽ nõ motu locali fuiſſe faciendam: nec extra ipſum locũ, in quo qſq; Iudęus eſſet ꝓp illam dictionem, Ibi: hoc eſt in eodem loco vbi ipſe Iudęus habitaret: ſed per cordis ꝯtritionem, & pœnitentiam ad libitũ cuiuſlibet Iudæi volentis ad fidem Chriſti veri Meſſię cõuerti: qa huiuſmodi cõuerſio vbiq; locoꝝ fieri põt: & etiã Deus vbiq; ſemp inuenit. Quam veritatẽ ipſemet Moyſes iteꝝ dilucidiꝰ declarat Deuterono.cap.xxx. dicens: Cũ ergo venerint ſuper te oẽs ſermones iſti, benedictio, ſiue maledictio, quam ꝓpoſui in ꝯſpectu tuo, & ductus pœnitudine cordis tui in vniuerſis gẽtibus, in quas diſperſerit te dñs Deus tuus, & reuerſus fueris ad eũ, & obedieris eius Imperiis, ſicut ego hodie ꝓcipio tibi cũ filiis tuis in toto corde tuo, & ĩ tota aĩa tua: reducet te dñs Deus tuus de captiuitate tua, & miſerebit tui: & rurſum ꝯgregabit te de cunctis ppl'is, in quos te ante diſperſit. Ex his nẽpe verbis ꝯſtat neceſſariam eſſe pœnitentiã cordis Iudęis habitantibus in illis gẽtibus, in quas diſperſit eos Deus: hoc eſt in illiſmet locis, in q̃bus ꝓp diſꝑſionem ſuã habitãt, & neceſſariam eſſe reuerſionem ad ipſum, quę vtiq; non eſſet neceſſaria, niſi prius fuiſſent à Deo alieni. quæ quidem

dem reuerſio non eſt facienda per localē
motum, ſed per fidei ſuſceptioné, & man
datorum obſeruātiam: & hoc ex toto cor
de, & ex tota anima. Quo legitime facto:
tunc ſtatim miſericors Deus, & pius ipſos
Iudæos reducet miſericorditer de capti
uitate ſua: & rurſum congregabit eos, nō
motu locali, ſed per fidei vnioné in vno,
& eodem credibili mentaliter factā. Quo
veraciter per ipſos adimpleto, ſtatim ipſi
Iudęi in terram promiſſionis: hoc eſt in
eccleſiam Chriſti militantem, abſq; ali
qua locali mutatione introducentur. In
qua ſi Chriſti Imperio: id eſt mādatis obe
dierint, tandem vitā cum morte cōmuta
ta, ad eccleſiam triumphalem cœleſtem:
hoc eſt in Paradiſum tranſmigrabūt: vbi
cum antiquis patribus Abraam, Iſaac, &
Iacob, ac cęteris iuſtis cœleſti, & ſempiter
na perfruentur beatitudine. Ecce primus
teſtis, qui ſolus etiam peruicacibus, & pro
teruis ſufficere deberet. ſed audiamus ſe
Supra li cundum. Rabi Oſua, ſiue Ioſue, vtroq;
bro. ii. c. enim nomine appellabatur, filius Leui in
x. & hoc ſanhedrin guazit. c. Col Iſrael, ſiue i Ca
lib. vi. c. nhedrin. c. conſimiliter: inueniens iuxta
xxxvi. Paradiſi ianuam Heliam, & Symeonem,
ait illis: Ad gloriam Dei me ꝓferre decre
ui. cui reſponderunt: Dominus iſte ſi vo
luerit. dixit Rabi Oſua: Duos tantum vi
ros videbam, & nihilominus trium vox
ad meas aures volabat. Rabi autem Salo
mon in ſuis Commentariis inquit: Quod
vox illa tertii fuit gloria Dei, quæ erat
vnà cum Helia, & Symeone. tunc Rabi
Oſua, quando Meſſias venturus eſſet ab
eis ſtudioſiſſime quęritauit. cui reſpon de
runt: Vade & inuenies eum. vbi nam, in
quit, inueniam? aiunt: Prope portam vr
bis Romæ. at ipſe Rabi Oſua reſpondés
ait: Quibus ornatus eſt inſignibus? Pau
pertate, inquiūt, dolore, atq; vulneribus:
quemadmodum ſcriptū eſt Eſaię cap. liii.
Vere languores noſtros ipſe tulit, & pec
cata noſtra ipſe portauit: & nos reputaui
mus eū quaſi leproſum, ꝑcuſſum à Deo,
& humiliatum &c. Iuit igitur ad eum: di
xitq; illi: Domine quando venies? qui ait:
Hodie. Poſt aliquos vero dies reuerſus
eſt Rabi Oſua ad Heliam: dixitq; illi: Men
titus eſt mihi Meſſias: me enim ab eo quę
rente, quando venire deberet, reſpōdit:
Hodie. cui Helias reſpondens ait: Mini
me mentitus eſt, ſed veritatem dixit: nā
hodie ſi vocem eius audiret quis, ſecum
eſſet. Ex iſta equidem hiſtoria in fauorem
fidei Chriſtianę quatuor elici poſſunt cō
cluſiones. Prima eſt, ꝙ tempore Rabi
Oſuæ, qui fuit iam mille & centum de
cem annis elapſis, & vltra, Meſſias iam
pridem venerat. Secunda concluſio eſt,
ꝙ ſedes principalis Meſſiæ: hoc eſt fidei
ſuæ, & eius thronus, vel Vicarii ſui: ſcili
cet Apoſtolicæ ſedis ſit Roma. Tertia
concluſio eſt, ꝙ licet eius primus aduen
tus fuerit iam mille & quingenti decem
ſunt anni, tamen per illum verbum, Ho
die, non ceſſat venire quotidie ad illos:
ſcilicet qui ad eius fidem rite, & veraci
ter conuertunt: & hęc conditio ad nr̄m
facit ꝓpoſitum: ꝙ. ſ. Iudęus poteſt qñcūq;
ad fidem Chriſti conuerti. Quarta, & vl
tima ꝯcluſio eſt, ꝙ Meſſię cōuerſatio fuit
in paupertate, & humilitate, & ꝙ ea, quæ
ab Eſaia dicuntur cap. liii. Vere lāguores
noſtros ipſe tulit &c. de ipſo Meſſia Re
ge intelligenda ſunt. ecce ſecūdus teſtis
Rabi. ſ. Oſua, vel Ioſue, magnus Rabi, &
antiquus: ſed audiamus & tertium, qui
fuit Hebręus: ſed miraculoſe dum fidem
perſequeret Chriſtianam, eius defenſor,
& prędicator ſubita mutatione diuinitus
effectus eſt Beatus Paulus Apl's. Paulus
ad Roma. cap. x. hoc ipſum confirmat, di
cens: Fratres voluntas qdem cordis mei,
& obſecratio ad Deum fit pro illis in ſalu
tem: teſtimoniū enim perhibeo illis, qui
æmulationem qdem Dei hñt, ſed nō ſm
ſcientiam. Ignorātes enim iuſtitiam Dei,
& ſuam quęrētes ſtatuere, iuſtitię Dei nō
ſūt ſubiecti: finis enim legis Chriſtus ad
iuſtitiam omni credenti. Moyſes enim Leui. 18.
ſcripſit: Q m̄ iuſtitiam, quę ex lege eſt, qui
fecerit homo, viuet in ea. Quę aūt eſt iu
ſtitia ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo:
qs aſcendet in cœlum: id eſt Chriſtum de
ducere: aut qs deſcēdet in Abyſſum: hoc
eſt Chriſtū à mortuis reuocare: ſed qd di
cit ſcriptura? Prope eſt verbū in ore tuo, Deut. 30
& in corde tuo: hoc eſt verbū fidei, quod

prędicamus: quia ſi cõfitearis in ore tuo dñm Ieſum,& in corde tuo credideris, ꝙ Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. corde enim creditur ad iuſtitiam: ore autem ꝯfeſſio fit ad ſalutem. dicit enim ſcriptura: Omnis qui crediderit in illum non ꝯfundetur &c. Ex omnibus igitur ſuperius dictis ꝑ antedictos tres teſtes, aperte demonſtrat̃ ſalutem per Meſſiam Regem hoibus iamdiu allatã, poſſe Iudæos quandocunq; voluerint, ante tñ, ꝙ̃ ex hac vita decedant, ꝯſequi: quia in eoꝝ poteſtate eſt eam per ꝯtritionem, & ꝯuerſionem adipiſci poſſe dum viuunt. Sed caueant ne ex longa mora illud Beati Auguſtini ſibi eueniat, qui ait: Hac animaduerſione percutitur peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei. Non enim ſperent poſt mortem pœnitere poſſe: quia poſt mortem nullus datur pœnitentiæ locus.

¶ Opponit Iudęus, ꝙ ad Ieſum noſtrum nullus ſponte accedere debebat: ſed illi tãtum, quos pater ſuus violenter trahebat.

Oppoſitio. Opponit Iudæus, dicens: ſi ad veſtrũ Ieſum non acceſſerunt maiores noſtri, fortaſſe cauſa fuit, qa expectabant vt ad eum Ieſum traherent̃: prout ipſemet Ieſus dicebat, & qdem publice, & alta voce: dicebat enim: Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum: qđ verũ eſſe in veſtris patet Euangeliis. per quæ verba ipſe Ieſus nil aliud videt̃ ſignificare voluiſſe: niſi eos, quos ipſe ſaluare volebat, violentia quadam ad ſe fuiſſe trahendos: & ideo parentes noſtri expectabãt, vt ad eũ traherent̃. Cum aũt nõ fuerint ad eum violenter tracti, ſequit̃, ꝙ eos ſaluare nolebat.

Reſponſio. Reſponſio. Mos eſt Iudæoꝝ ſacras ſcripturas peruerſo ordine ſæpiſſime interpretari. ſed inquit Beatus Auguſtinus: Qui fecit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. & Eccleſiaſtis. c. vii. Hoc inueni, ꝙ fecerit Deus hominem rectũ, & ipſe ſe infinitis miſcuit quęſtionibus. & Eccleſiaſtici cap. xv. dicit̃: Deus ab initio ꝯſtituit hoiem, & reliquit illum in manu ꝯſilii ſui: adiecit mandata, & præcepta ſua: ſi volueris mandata ꝯſeruare, conſeruabunt te, & in ꝑpetuum fidem placitam ſeruare, appoſuit tibi aquã, & ignem, ad quod volueris porriges manũ tuam: ante hoiem vita, & mors: bonũ, & malum: qđ placuerit ei dabit̃ illi. Ex qbus auctoritatibus aperte ꝯſtat omnes hoies habuiſſe, & habere liberi arbitrii facultatem: vt bene, & male facere poſſint: vt iuxta voluntatem ſuam & prętmium bonoꝝ operum ꝯſequi, & maloꝝ punitionem perpeti poſſent, & deberent. Quam igit̃ mercedem poſſet quiſꝗ̃ ex bono opere per eum ꝑpetrato, & geſto vnꝗ̃ ſperare, atq; expectare, ſi bonũ illud nõ ſpõte ſua, ſed violentus, & coactus ipſe peregiſſet? Nullam eqdẽ. Homini enim ꝯceſſum fuit à Deo liberũ arbitrium: ſi autem Chriſtus, vel eius pater violenter traxiſſet ad ſe aliquem: nõne liberi arbitrii ſibi abſtuliſſet facultatẽ? Fatemur nempe nos Chriſtiani Saluatorem noſtrum dixiſſe Ioan. cap. vi. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum: per quę verba Saluator ipſe nulla nos violentia ſignificauit eſſe trahendos: vt inquit Iudæus: nec etiam ꝯdecens fuiſſet ſuæ maieſtati: quia hominibus liberũ abſtuliſſet arbitrium: quod ideo nobis hoib⁹ ab ipſo Deo datũ fuit: vt noſmetipſi pro voluntate noſtra mortem, vel vitam eligere poſſemus, & nulla excuſatione ſubterfugere ꝑquireremus. Quod ex his aliis ipſius Saluatoris noſtri verbis ibidem paulo inferius deſcriptis, liquido percipi poteſt: ſcilicet: Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à patrę meo. In quibus verbis nulla penitus oſtendit̃ violentia: imo potius quædam liberalis, & gratioſa conceſſio. Sed vt & vos quoq; Iudęi, qui ſemper omnia in ſacris literis peruerſe intelligitis, hoc ipſum percipiatis, aduertite huiuſmodi verba magno non carere myſterio. Cũ enim homo ex diuina ordinatione fuerit ab Omnipotẽti Deo ad hunc maxime finem creatus: vt ſedes cœleſtes ex ruina maloꝝ Angelorum Luciferi. ſ. & complicium ſuoꝝ vacuas adimpleret, & reſtauraret: vt ait Beatus Auguſtinus Enchiridion capitulo vigeſimooctauo: Quod numerus bonorum

Angelorum

Angelorum, qui diminutus eſt poſt rui-
nam malorum, ex hominibus ſupplere-
tur: & ꝙ hic numerus Deo ſit notus; ſic
inquit: Placuit itaq; vniuerſitatis creato
ri, atq; moderatori Deo: vt quoniam non
tota multitudo Angelorum Deum deſeren
do perierat, in perpetua perditione rema
neret: quæ autem cum Deo, illa deſeren-
te perſtiterat, de ſua certiſſime cognita
ſemper futura felicitate ſecura gauderet:
alia vero creatura rationalis, quæ in ho-
minibus erat, quoniã peccatis, atq; ſup-
pliciis, & originalibus, & ꝓpriis tota pe-
rierat, ex eius parte reparata, quod Ange
licæ ſocietati ruina illa Diabolica minue-
rat, ſuppleret. Hoc enim promiſſum eſt re-
ſurgentibus ſanctis, ꝙ erunt æquales An
gelis Dei. Itaq; ſuperna illa Hieruſalẽ ma
ter noſtra ciuitatis Dei nulla ciuium ſuo-
rum numeroſitate fraudabitur: ſed vbe-
riore etiam copia forſan regnabit: neq;
enim numerum aut ſanctorum hominum,
aut imundorum Dæmonum nouimus: in
quorum locum ſuccedentes filii ſanctæ ma
tris eccleſiæ, quę ſterilis apparebat in ter
ris, in ea pace, de qua illi ceciderant, ſine
vllo temporis termino permanebũt: ſed
illorum ciuium numerus, ſiue qui futu-
rus eſt, in contemplatione eſt eius artifi-
cis, qui vocat ea, quæ non ſunt, tanq̃ ea,
quæ ſunt: atq; in menſura, & numero, &
pondere, cuncta diſponit. hęc ille: ſcili-
cet Beatus Auguſtinus: Sed reuertamur
vnde diſceſſimus. Cum enim homo ex
diuina ordinatione, ad hunc maxime fi-
nem, ab Omnipotenti Deo creatus fue-
rit: vt ſedes cœleſtes ex ruina malorum An
gelorum Luciferi. ſ. & complicium ſuorũ
vacuas adimpleret, & reſtauraret: vt ipſe
homo quoq;, licet mortalis, & terrenus
eſſet, quandoq; cœleſtis efficeretur: & vt in
cœlum aſcenderet, & conueniens, & quo-
dammodo neceſſarium erat. Sed quoniam
ipſe homo ad id aſſequendum: quod ſu-
pra ſuam naturam eſt: humanis tantũ vi
ribus nequaq̃ erat idoneus: cũ ex ſui na-
tura velut lapis grauis ſit, & deorſum ma
gis tendat, q̃ eleuetur in altum: ideo vt
alterius eum mouentis auxilio adiuuare-
tur neceſſe fuit: huiuſmodi aũt auxilium
fides Chriſti homini præbet: ipſa nanq;
fides ardẽti charitate formata, hoiem ad
naturam quodãmodo trahit diuinam, di
cente Beato Petro Apoſtolorum Principe
in ſua ſecũda Epiſtola cap. i. Magna, &
pretioſa promiſſa donauit vobis: vt per
hoc efficiamini conſortes diuinæ natu-
ræ. Et ideo tale donũ non poteſt homo
ꝯſequi, niſi à Deo trahatur: non violẽter
(vt inquit Iudęus) ſed per gratiã ab ipſo
Deo nobis liberaliter ꝯceſſã. Sicut enim
perfectiones naturales ſunt quędam di-
uinę naturæ participationes in eſſe natu
rali: ſic etiam dona diuinæ gratię ſunt in
eſſe ſpirituali. Nam debita liberi arbitrii
ad Deum ꝯuerſio, diuinum pręſupponit
inſtinctum, qui gratia pręueniens dicit.
Vnde Hieremias Propheta in ſua poſt
Threnos oratione inquit: Cõuertere nos
domine ad te, & ꝯuertemur: quaſi dicere
voluerit: Da nobis dñe gratiam tuam, vt
poſſimus ad te cõuerti. Hoc ipſum etiam
nobis Chriſtianis Saluator noſter oſten-
dit Matthæi cap. vi. quando Diſcipulos
ſuos orare docuit, vbi dicitur: Adueniat
Regnum tuũ: quaſi petitio nr̃a ſit: vt Re-
gnum Dei: quod in cœlis eſt, ad nos de-
ſcendat in terrã: vt verba ipſa ſonare vi-
dent: cum intentio noſtra ſit: vt nos in
cœlum aſcendamus: vt Regno cœleſti,
vbi Deus eſt in ſęculum perfruamur: qđ
ideo dicitur: vt intelligamus nos in cœ-
lum nequaq̃ aſcendere poſſe, niſi prius
diuina gratia ad nos deſcendat: vt ea me
diante taliter opari poſſimus, vt ad dñm
Deum noſtrũ in cœleſte Regnum aſcen-
dere valeamus. Sed Beatus Auguſtinus
in Homelia intra octauam Penteceſtes,
quendam alium trahendi modum mul-
to apertius, & conuenientius oſtendit, di
cens: Ramum viridem oſtendis oui, &
trahis illam: nuces puero oſtenduntur,
& trahitur: & quo currit, trahitur: amã-
do trahitur: ſine lęſione trahitur corpo
ris: cordis vinculo trahitur. Si ergo iſta,
quæ inter delitias, voluptateſq; terrenas
reuelantur amantibus, trahunt: quoniã
verum eſt: Trahit ſua quemq; voluptas.
Num trahit reuelatus Chriſtus à patre?
Quid enĩ fortiꝰ deſiderat aĩa, q̃ veritatẽ?

Digitized by Google

Quo auidas fauces habere debet: vnde optare, vt ſanus ſit intus palatus vera iudicandi: niſi, vt manducet, & bibat ſapientiam, iuſtitiam, veritatem, æternitatem? Vbi aūt hoc? ibi melius: verius ibi: plenius ibi. Nam facilius poſſumus eſurire, & hoc ſi bonā ſpem habemus, q̄ ſatiari. Beati enim, inquit, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam hic: quoniam ipſi ſaturabuntur ibi. ſcriptum eſt enim in Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei. Quare hoc dixi o Iudæi? Pater vos non docuit: & quomodo poteſtis me agnoſcere? omnes Regni illius homines docibiles Dei erunt, nō ab hominibus audiēt: & ſi ab hominibus audiunt: tamē quod intelligunt intus datur, intus coruſcat, intus reuelatur. Quid faciunt homines forinſecus annūtiantes? Quid facio modo ego cum loquor? ſtrepitum verborū ingero auribus veſtris: niſi ergo reuelet ille, qui intus eſt, quid dico, aut quid loquor? &c. Matthæi quoque capitulo decimo, alia quædam violentia ex his aliis Saluatoris noſtri verbis oriri poſſe videtur: ſcilicet A'diebus autem Ioannisbaptiſtæ vſque nunc, Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiūt illud. Quę verba ſic intelligenda ſunt: q̄ à diebus Ioannisbaptiſtę vſq; ad tempus, quo Chriſtus noſter hęc verba protulit, Regni cœlorum conſecutio cœpit per pœnitentiam fieri poſſe, vt prædicabat ipſe Ioannes, cum antea fieri nō poſſet. & ſequitur: Et violenti rapiunt illud: ſcilicet Regnum. Nō enim poteſt homo natus in terra Regnum cœlorum rapere, niſi violentia quadam coercendo: ſcilicet ſeipſum per abſtinentiam, & pœnitentiam à rebus proprio appetitui, & ſenſui delectabilibus, vt ad cœleſte Regnū aſcendat: vt etiam ſuperius dictum fuit in hoc eodē capite: quando oſtendimus doctrinam Saluatoris noſtri arctam viā eligi debere. Oportet igitur vt homo ſic ſe prius aduerſus clemētiſſimum Deum præparet, & diſponat, vt eius gratiam conſequi valeat: qua ſibi opitulante ita, & taliter pœnitere, & operari poſſit: vt cœleſtem poſtea cōſequi poſſit ſalutem.

dicēte Oſea Propheta capitulo tertiodecimo: Perditio tua ex te Iſrael: tantummodo in me auxilium tuum. hoc idem etiam tetigit B. Ambroſius in Sermone, ſed aliis verbis dicens: A'diebus Ioannisbaptiſtę Regnum cœlorum cogitur. Quę ſententia, quem intellectū habeat, videamus: Regnum cœlorum non niſi Chriſtus eſt dominus: qui regnat in cœlis. Cogi, autem verbum tunc ſolet dici, quando res aliqua rarior aſſidua operatione denſatur. Ex quo ergo Ioannesbaptiſta Saluatoris aduentum prędicauit: ex eo Regnum cœlorū, quod prius fluidum, & remiſſum iacebat apud Iudęos, credentium populorum cœpit aſſiduitate denſari: & omnis illā Regni raritas p̄dicationum frequentatione ſolidari. Tā enim apud Iudęos rarum fuit Regnum, vt tranſiret ad gentes: tam fluidum, vt emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium cogitur denſitate: vt fixū, & ſolidū maneat ſine fine: ſicut ſcriptura dicit: Et Regni eius non erit finis. Cogimus enim Regnum cœlorum, & vim quodammodo facimus, ſicut ait Euangelica lectio: Et vim facientes diripiunt illud. Vim inquam facimus domino compellendo: ſed ipſi regnare debemus in nobis: vt Regnū poſſimus diripere Saluatoris. ait enim Euangelium: Et vim facientes diripiunt illud. Raptores igitur ſumus: raptores autem non niſi aliena diripiunt. Agnoſco veram eſſe ſententiam: Chriſtus enim eccleſiam rapuit Synagogæ: & aliæ gentes vim faciendo poſſident. Nam Saluator miſſus ſub lege, nutritus iuxta legem, dū à Iudæis negligitur, à gentibus occupatur: & dum à ſacerdotibus repellitur, à peccatoribus inuenitur, ſicut ipſe ait: Publicani, & peccatores prędedūt vos in Regno cœlorū. Ex prædictis igitur aperte conſtat Omnipotentem Deum neminem ad ſui obedientiam, & ſeruitiū violenter trahere: ſed oportere hominem cordis vinculo, & ſponte ſua ſe taliter erga Deum amore, & obedientia pręparare, & operari, vt eius gratia prius impetretur: qua opitulāte eius opera ſint ipſi

Deo chara, & accepta: vt poſtea in præmium, & donationem ſalutem conſequatur æternam.

Si Adam non peccaſſet, in cœleſtem Paradiſum homines ſine morte tranſiſſent.

Dicit Iudæus: Nunquid ſi Adam nõ deliquiſſet, tam ipſe, quàm ceteri homines iuſti, beati fuiſſent? Paradiſum profectò poſſediſſent, ſed terrenum ſm carnales Iudęos: qui omnia, licet ſpiritualiter intelligenda eſſent, temporaliter tamen, & carnaliter ſemper intellexerunt. Nos autem Chriſtiani aliter ſentientes, dicimus: Quòd ſi Adam diuinum ſeruaſſet præceptum, etiam carne ſpiritualis futurus erat: quia à ſummo Deo in cœleſtem Paradiſum ſine morte trãſlatus fuiſſet. Sed dicite quęſo vos Iudęi: qui tantopere hanc terreſtrem diligitis vitam: dicite quęſo? Si Adam non peccaſſet, & nunquam mortuus fuiſſet, ac ſemper in hoc terreſtri mundo vnà cum omnibus deſcendentibus ſuis habitaſſet, poſſetne eos omnes totus terrarum orbis capere? Et ſi ſemper vixiſſent, & in terris habitaſſent, filiosq́; & filias continue generaſſent, vbi ſtare, & habitare poſſent naſcituri? vnde haberent victum? cum totus terrarum orbis non poſſet eos capere, nec terra tot fruges producere? neceſſario igitur fatendum eſt, ſalutem Meſſię Regis ſpiritualem, & cœleſtis, nõ autem terreſtris Paradiſi fore debuiſſe. Illuc enim: hoc eſt in cœleſtem Paradiſum, ſi Adam non peccaſſet, ſine morte tranſferendi omnes erant. Nec mireris: ꝙ corpora carnalia, quæ grauia ſunt, potuiſſent in cœlum aſcendere; cum legatur de Petro Apoſtolo, petita tamen prius à domino licentia, ſuper aquas ambulauerit, tanto magis corpora noſtra, cum ſpiritualia facta fuiſſent, illuc iubente Deo aſcendere potuiſſent. Sed aliqui ſunt, qui dicunt: Si Adam non peccaſſet, filios generare non potuiſſet: ex quo inferre videntur neceſſarium fuiſſe hominis peccatum. De qua re diſputans Beatus Auguſtinus libro quartodecimo de Ciuitate Dei, ſic ait: Quiſquis autem dicit non fuiſſe coituros: ſcilicet primos parẽtes noſtros, nec generaturos, niſi peccaſſent, quid dicit, niſi propter numeroſitatem ſanctorum neceſſariũ hominis fuiſſe peccatum? Si enim non peccando ſoli remanerent: quia, ſicut putant, niſi peccaſſent generare non poſſent: profectò vt non ſoli duo iuſti homines poſſent eſſe, ſed multi, neceſſarium peccatum fuit. Quod ſi credere abſurdum eſt, illud potius eſt credendum, quòd ſanctorum numerus quantus complendæ illi ſufficit ciuitati beatiſſimę, tantus exiſteret: & ſi nemo peccaſſet, quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum, quouſque filii huius ſæculi generant, & generantur: & ideo illæ nuptię dignæ felicitate Paradiſi, ſi peccatum non fuiſſet, & diligendam ꝓlem gignerent, & pudendam libidinem non haberent. Sed quomodo id fieri poſſet, nunc non eſt quo demonſtretur exemplo &c: Et capitulo. xxiiii. ſequenti, in calce ipſius capituli concludens inquit: Quid cauſæ eſt, vt nõ credamus ante inobedientię peccatum, corruptioniſq́; ſupplicium ad propagandam prolem ſine vlla libidine ſeruire voluntati humanę humana membra potuiſſe? &c. quia proſequitur de hac materia vſque ad finem ipſius libri quartidecimi: ſic enim arguunt iſti opinantes: ſi Adam lapſus non fuiſſet, nihilominus fuiſſet ſacramentum matrimonii: ſi vero ſacramentum matrimonii in coniunctione ſexuum coniunctionem Chriſti, & eccleſiæ ſignificat quantũ ad vnionem propter inſeparabilitatem, dicente Apoſtolo ad Epheſios capitulo quinto: Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & eccleſia. Ergo ſi homo ſtetiſſet, quòd ſcilicet non peccaſſet: aut ſacramentum matrimonii fuiſſet falſum ſignum, aut Dei filius fuiſſet incarnatus: & prout multi aſſerunt Theologi aliis etiam Argumentis: de quibus aliàs &c.

Cur Christus delendo culpam, nõ deleuit etiam pœnam illam, de quã Gen. c. iii. In ſudore vultus tui &c.

Oppoſitio.

Inſurgunt Iudæi interrogantes: Cur Deus delẽdo culpam, nõ deleuit ẽt pœnam illam, de qua Gen. c. iii. In ſudore vultus tui &c. & in dolore paries filios, & ſimilia? Reſponſio. Vt videlicet his ſtimulis quotidie agnoſcamus, ꝗ peſſimũ fuit, atq; eſt Dei mandatum ꝯtẽnere, atq; exercitatione moraliũ virtutũ ad btitudinẽ aſſeqndã magis ꝑficiamus. Aliam rõnem aſſignat B. Hieronymus ad Euſtochium de vinculis B. Petri, dicens: Certe hoiem ꝑ peccatum à ſe recedere Deus non vult, & peccatorẽ ad ſe venire oẽm vult. Et ſi illud potuit fieri, quod Deus non vult, quanto magis põt fieri quod Deus vult? Ideo deniq; cogitatio peccati nõ eſt à Deo prohibita ꝑ naturã, ſed ꝑ imperium: vt vbi laboris eius pugna incumberet, ibi præmiũ de certamine ꝑueniret. Voluit enim Deus hoi operis fatigationem relinquere, ne in aliqua detrimenti parte ꝑmium impediret. Accedit inſuper, ꝙ redemptio, victoria, libertas, affluentia pacis, quæ ꝓmiſſa fuerant nobis Meſſiæ tpe fore, ad ſpiritualia pertinebãt: quæ oĩa ad beatitudinem ꝯferũt, non ad corporalia: quæ vel nõ ꝯferunt, vel impediũt. Sic paſſione, veraq; Chriſti fide originale illud peccatum ablatũ fuit: quãtũ videlicet ad culpam ſpectat: quæ vltimam impedit beatitudinem: laborioſa vero illa relicta ſunt, quæ non modo impediunt, ſed conducunt, & cõferunt. Adde ẽt hoc aliud: ſi terra ſponte ſua fructus attuliſſet, ſicut anteꝗ peccaſſet Adam ꝓducebat: nonne ex otio hoies in vitia quãplurima incurriſſent? cũ otium ſit oĩum fomes vitioꝝ. Pro maiore igitur hoĩum bono hęc quoq; leuis culpa poſt peccati permãſit abolitionẽ.

Oppoſitio cũ reſponſione.

Sed opponit Iudęus illud Ezechielis. c. xviii. Filius non portabit patris iniquitatem: quod dictum per oẽs ferè ſic interpretatur: filium videlicet propter peccatum patris nõ puniri: ſi penitus paternę culpæ expers fuerit: omnes aũt primæ illius culpæ participes naſcebant. Sicut enim quotidiana vitia à patre in filium imitatione, ſic primũ tranſiuit origine: neq; mirandũ eſt: ꝙ primi parentis vitiũ in poſteros tranſiuerit: quotidie nanque in pueris, tam auoꝝ, ꝗ genitoꝝ geſtus, affectus, moresq; agnoſcimus: ſic natura comprobatũ eſt: vt corpus, & aĩa proportione quadam harmonica ꝯgruant: atq; in vno eſſe ꝯueniant: motusq; corporis in animam quodã modo animę in corpus facile, & vehementiſſime penetrẽt. Non educitur anima filii vel à corpore patris, vel aĩa: ſed corpus tale, & cũ tali quadam ꝓcliuitate à tali quodã corpore genitoꝝ: ſic vuas acerbas comedunt patres, & filioꝝ dentes obſtupeſcũt: ꝓcliuitatis illius aĩa ob cognitionẽ quandã, affectumq; erga corpus proprium particeps quodãmodo reddit: præſertim ſm vim eius inferiorem, quæ corpi propinquat, multumq; conſentit. Deinde vis ſuperior aiæ naturali quodã amore, inferiori ſępe obſequitur formæ, ſicut illa corpori obſequitur: inquã quaſi ſit, ſed nõ æque. Motus aũt, q in anima actio eſt, fit in corpore paſſio: q in corpe paſſio fit, ĩ animo ſenſus, atq; cõpaſſio, affectioq;: in corpore pœna culpę eſt, in aĩa culpa.

Obiectio

Obiicitis ꝑterea hoc modo, imo dicitis: Macula per originem à genitore ꝯtracta, cũ in prole non ſit voluntaria, non eſt pctm.

Reſponſio.

Rñſio. Immo peccatum eſt, cũ ſit obliquitas quędam à recto declinans: & ad finẽ ꝯſequendum inepta: quemadmodũ defectus in claudo, peccatũ eſt inq;, non tam proprię naturę, ꝗ cõis. Voluntarium aũt quodã modo fit in prole, inqtum libenter procliuitatem hmõi ſequitur, volũtarium eſt. Inſuper nõ tam volũtate prolis propria, ꝗ voluntate ipſius Adę, qui generationis motione oẽs, qui ex eius ſtirpe pullulant quodãmodo mouet, non aliter, ꝗ animę vnius voluntas membra corpis ad actum plurima moueat. Ieciro quemadmodũ pedis motus, non voluntate pedis propria, ſed cõi animę voluntate vtraq; primo mẽbra mouet, dr volũtarius: ſicq;, capitis, manusq; motus, &

B. Greg. ad Aug. Angliæ epm: Cũ primi parẽtes nři in Paradiſo deliquiſſent, imortalitatẽ, quã acceperãt, iuſto Dei iudicio ꝑdiderunt. Sed qa idẽ Oĩpotens Deꝰ humanum genus ĩ cłpa ſua fundit, extiguere noluit, imortalitatẽ hoi pro pctõ abſtulit, & tñ ꝓ benignitate ſuæ pietatis fœcũditatẽ eiſ bolis ſeruauit.

tus,& reliquoꝝ corporis membroꝝ: ſic
obliquitas illa hcium naturalis pp volū-
tatem Adæ,quemadmodum oẽs mouē-
tis potius,ꝙ̃ pp propriam, voluntaria iu-
Obiectio dicatur. Sunt inter vos,qui contra nos
hac ratione argumentantur. Si pecca-
tum à primis parentibus adeo in nos
tráſfuſum eſt:qm̃ in eis fuimus, ab eiſq;
naturam accepimus humanã: eodem pa-
cto ſingula peccata ſinguloꝝ progenito-
rum ab initio mundi vſq; ad nos,neceſ-
ſario naſcentibus nobis inſererent. Re-
Reſponſio. ſponſio. Reſpondent ad hęc Theologi:
Nullum vitiū vel parentis primi, vel cæ-
teroꝝ in naſcentes neceſſario traduci,ꝑ-
ter primum. Homo nanq; idem ſcđũ nō
numero, indiuiduoq́;, ſed ſpecie gñat:
atq; iccirco quæ ad propriam cuiuſq; ꝑ-
ſonam proprie pertinent, filiis ab origi-
ne non tradunt,ſed quę ad ſpeciem at-
tinent. Non eñi muſicus,philoſophuſq;
muſicū generat,vel philoſophū: homo
tñ videns,audiens,bipes,niſi qd impe-
diuerit,hoiem bipedem generat: viden-
di,audiendiq́; compotem: vitiū vero pri-
mum ſpeciei humanę naturalis captus
euaſit:cętera aduentitia ſunt,fiuntq; pro-
Oppoſitio. pria ſinguloꝝ. Opponit Iudęus,dicens:
Adæ peccatum,qa ex actu proprio libe-
Reſponſio. ri arbitrij proceſſerit,ad pſonam potius,
ꝙ̃ ad ſpeciem pertinuiſſe. Reſponſio,ſm
Theologorum mentem. Ad perſonã cu-
iuſque duobus modis aliquid pertinet:
vel ſm ipſam,vel quodã grãæ munere.
Silr ad naturam duplr pōt aliquid atti-
nere: vel ſm ipſam: videlicet quod ex
naturæ principiis, elementiſq; profluit,
vel ſupernaturalis gratię dono. Origina-
lem iuſtitiã humana natura, nō ex inte-
rioribus principiis eius habuit ab initio,
ſed gratiæ diuinę dono: quod ab origi-
ne toti naturæ humanę in primo paren-
te noſtro tradit fuiſſe collatum. Donum
hmōi ille ob primi delicti culpã amiſit:
itaq; ſic originalis illa iuſtitia,niſi ille de-
liquiſſet, vnà cū propagatione naturæ
fuiſſet in poſteris ꝯſeruata: ita oppoſita
quædam peruerſitas,& obliqtas in ſuc-
ceſſione cū natura traducit. Icciico vitiū
hmōi naturæ potius euaſit, ꝙ̃ perſonæ.

Cętera vitia vel Adæ, vel alioꝝ naturã,
qdem,non quantū ad id,quod naturæ
eſt:ſed qtum ad id,qd eſt perſonę depra-
uant: ideo in filios,& nepotes nō neceſ-
ſario diffundunt. Quærit Iudęus: Qūo Inqſitio Iudęi.
ergo illa originalis culpa delet? Rñſio.
Contra id venenū,atq; filia,virtus,paſ- Reſponſio.
ſio, myſteria, doctrina, exemplar, fides
Chriſti abunde nobis remedia pbent: ꝑ-
cęteris baptiſmus in virtute Spiritus ſan-
cti,fideiq; Chriſti culpam illam, obliga-
tionemq; in anima eius, q baptiſmo la-
uatur diſſoluit: procliuitatem vero natu-
rę corporis inſitam nō extirpat. Spiritus
enim,& ſpirituale myſteriū,nō corpus,
ſed ſpiritum,volūtatemq; proprie reſpi-
cit: hinc fit: vt q ex baptizati corpore ge-
nerant,qa naſcuntur imundi,baptiſmo
ipſi quoq; egentes cogant ſinguli quoti-
die à Chriſti myſterio donū purificatio-
nis agnoſcere: perinde ac tritici granū,
quod & ſi arte mundatū eſt,grana tñ im-
munda generat, ita vt eadem arte rur-
ſus indigeant. Ars enim indiuidui pro-
prietatem poti⁹, ꝙ̃ ſpeciei naturã,vimq;
generandi mūdauerat. Inqrit Iudęus di- Inqſitio
cẽs. Num qd potuiſſet aliter culpã Adæ
delere originalem,ꝙ̃ ipſius Ieſu morte?
Reſpōſio. Potuiſſet vtiq;,ſi primitus vo- Reſponſio.
luiſſet eam aliter delere,ſiue ſtatuiſſet.
Quare autem noluerit certa ratio reddi
non poteſt: nec etiam licet omnia Dei ar-
cana inquirere. Sed primitus dixi: quia
poſtquam ſanctis patribus Patriarchis.ſ.
Abrahæ, Iſaac, Iacob &c. de ipſo Meſſia
mittẽdo pollicitationes aliquę factę fuiſ-
ſent: imo anteꝗ̃ Adam peccaret, ſiue ſer-
pentem maledicto fulminaret Deus: Et
ponã, iquit, inimicitias inter te, & inter
mulierem,& inter ſemen tuum,& ſemen
mulieris: ipſa calcabit caput tuum, & tu
eius obſeruabis calcaneum: vt ſuperius
libro primo in initio copioſius dictum
fuit. Quod fatentur etiam Iudęorum
Rabini in magna parte in Midraſtilim,
ſuper illud Eccleſiaſtis,c.vii. vbi ſic dici-
tur: Conſidera opera Dei, ꝙ nemo poſ-
ſit corrigere,quem ille deſpexit. Dixit
Rabi Iuda filius Rabi Amon: Eadem
die, qua Deus creauit Adam, ce-

Digitized by Google

pit eum, & duxit per vniuerſas Paradiſi arbores: dixitq; illi: Reſpice opera mea q̄ pulchra ſunt, & laudabilia: & omne qđ creaui amore tuo creaui: ſed caue ne contra voluntatem meam aliquid agas: quādoquidem nemo te redimere poſſet, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam tu ipſe præbe res. de quo Zacharias loquitur capitulo nono: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. Et ait Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc Zachariæ cap. Commentariis: Impoſſibile eſt hoc Zacharię Vaticinium de aliquo alio intelligi poſſe, niſi de Meſſia Rege. Si igitur in exordio mundi, & eo ipſo tempore, quo Adam protoplaſtus peccauit, Deus p̄miſit ſuum mittere Meſſiam ad redemptionem generis humani per mortem ipſius Meſſiæ: vt Iudæorum Rabini aſſerunt: Prophetæ etiam quaſi omnes hoc idem clamāt: & quidem multipliciter: vt in hoc ſexto libro probatur: ſunt etiam multæ, & variæ figuræ in ſacris literis hoc idem ſignificantes: vtputa de agno Paſchali, de ſerpente æneo exaltato in ligno &c. Quomodo ergo potuiſſet aliter ſaluari genus humanum, niſi per mortem, & cruciatum Regis Meſſiæ, quin duo maxima reſultaſſent inconuenientia? nam ſi aliter ſaluaſſet, nonne mendax fuiſſet? altera incōuenientia eſt, & quidem maior, q̄ ſacræ ſcripturæ authoritati derogaſſet, & Prophetas omnes mentitos fuiſſe oſtendiſſet. Quod verum eſſe comprobatur ex verbis ipſius Saluatoris noſtri, Matthæi capitulo vigeſimo ſexto: quādo ipſe Ieſus captus fuit in horto per ſatellites miſſos per Principes Iudæorū: & Petrus vnus ex duodecim gladio amputauit auriculam illius ſatellitis. ſic enim inquit Petro: Conuerte gladium tuum in locum ſuum: an putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? quia ſic oportet fieri, ne: ſcilicet ſcripturæ irritentur, ſed verificentur: Item Marci capitulo vigeſimo quarto: Sed vt impleantur ſcripturæ: ſtatuerat enim ſic Deus à principio: poſtq̄ autē ſic fieri debuiſſe in ſacris literis ſcriptum erat: noluit aliter mutare, ne ſcripturę fidem abrogaſſet. Nō igitur defuit ſibi potentia, ſed volūtas: & hoc ex cauſa antedicta. Puto etiam ego hunc ſaluandi modum electum à Deo fuiſſe pro maiore noſtro bono. Si enim Deus peccatum illud aliqua via facili deleuiſſet, quin oēs penè homines, & ſepius, & facilius peccaſſent, minime dubitandum eſt: tum autem homo ſaltem rationabilis contemplatur Saluatorem noſtrum, nō eo reſpectu, q̄ noſtro indiguiſſet auxilio in re aliqua, nec ex eo, q̄ nobis in aliquo teneretur: ſed ſolum, & dūtaxàt propter amorem ſuum erga nos maximum tot pœnas, dolores, verbera, flagella, iniurias, plagas, & demum mortem ignominioſiſſimam ſuſtinuiſſe, & perpeti, ac tolerare voluiſſe: qn ipſe homo (ſi tamen homo eſt, & non lapis) non cōteratur, & intra ſe dicat: Dominus, & Deus meus pro ſalute mea mortem tam grauem, & ignominioſam pati voluit ex amore in me ſuo quammaximo: ego quoq; ob hanc ſuam gratiam, & cauſam pro viribus conabor ſuis obedire mandatis, ne tanti beneficii immemor ſim, & ingratus: aliàs nos homines magno ingratitudinis reatu ſibi teneri, & ab eo accuſandos eſſe non dubito: parum nanq; fuiſſet dominum hortari martyres verbo, niſi firmaſſet exemplo. voluit ergo mori: vt ipſi martyres mori non formidarent pro Chriſto, plus enim mouet exemplum, quàm verba. Sed iam ſatis de originali culpa, & de ſalute ſpirituali me dixiſſe reor. Qua de re ad alias Chriſti Ieſu conditiones accedendum eſt.

¶ Quòd Meſſias in hunc mundum mittendus eſſet ad redimendum non ſolum Hebręos, ſed etiam totū humanū genus: Hebręos nanq; primo, & in propria perſona, & reliquos omnes conſequenter per Apoſtolos, & alios eius Diſcipulos. Cap. XLII.

QVod Rex Meſſias in hunc mundum mittendus eſſet, vt populū ſuū Iſrael iuxta p̄miſſiones ſuas primo, & in p̄pria pſona ſaluaret, & redimeret, & reliquos omnes pſequenter per

Apoſtolos

Apoſtolos,& alios eius Diſcipulos,teſtis idoneus eſt Eſaias Propheta, capitibus .xli.&.xlii.& primo in calce.c.xli.ſic inquit:Primus ad Sion dicet:ecce adſum. & Hieruſalem:Euangeliſtam dabo: & vidi,& non erat ex iſtis quiſquam,qui iniret cõſilium: & interrogatus reſpõderet verbum:Ecce omnes iniuſti,& vana opera eorum.& ſequitur principium.c.xlii. ſequentis:Ecce ſeruus meus,ſuſcipiã eũ: electus meus,complacuit ſibi in illo aĩa mea:dedi ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus proferet.Quæ quidẽ verba tam.xli.c.q̃.xlii. & multa alia ſequentia verba in ipſo cap.xlii.deſcripta de Chriſto Meſſia loquuntur ad literã, teſte Rabi Salomone in ſuis ſuper hoc loco Commentariis,dicente hęc omnia loqui de Rege Meſſia,& de redemptione vltima: quam intelligit eſſe tempus Meſſiæ. hoc idem etiam teſtatur æditio Chaldaica.Ex quibus Eſaiæ verbis,eorũ, quæ paulo ante dixi,vtrũq; verificatur. Primo, ꝙ ipſemet Meſſias,& in propria perſona,vt Hebręos ſaluaret aduenerat: & poſtea Gentiles per medium Apoſtolorum,& aliorum Chriſti Diſcipulorũ. Nã primo ex his verbis: Primus ad Siõ dicet:ecce adſum, oſtenditur ꝙ ipſemet Meſſias:in propria ſcilicet perſona: dicet prius Sion:hoc eſt ad Sion: ideſt Iudæis,vel Synagogæ: Ecce ego adſum, per ſuam:ſcilicet præſentiam manifeſtã. & Hieruſalem:Euangeliſtam dabo,annũtiando:ſcilicet ſibi verba ſalutis:publice ſcilicet concionando, ſiue prędicando. Quod factum,& adimpletum fuiſſe per dominum Ieſum Chriſtum liquido patet ex verbis ſuis, Marci.c.i. vbi ipſe inquit:Eamus in proximos vicos,& ciuitates,vt ibi prædicem:ad hoc enim veni. & erat prędicans in Synagogis eorum, & in omni Galilęa.Et ſm hanc primam partem verificatur illud,quod ipſe redẽptor noſter dixit illi mulieri Cananeæ Gentili,Matthæi.c.xv.quando Diſcipuli ſui ſibi dixerunt:Dimitte eam,quia clamat poſt nos:quibus dominus reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierãt domus Iſrael: ſcilicet principaliter,& in propria perſona.& magis infra ſequitur Matthæus eodem.c. At illa venit,& adorauit eum,dicẽs: Adiuua me.qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum,& mittere canibus:filios nanq; appellauit Iſraelitas ꝓpter fidem,& veri Dei cultum penes ſolos Iudæos exiſtentem tũc:& per canes intellexit ipſam mulierem Gẽtilẽm idola adorantem, quæ ex Cananæis erat: quaſi loci ſui alluderet vocabulo.Et licet ipſi quoq; Gentiles ſaluandi eſſent,ſi tamen corde,& opere in eũ credituri fuiſſent,poſt tamen Iudęos,& ſic ſucceſſiue poſt eos,& non in propria perſona domini,nec ante eius paſſionem: ſed poſt eius reſurrectionem per mediũ Apoſtolorum,& Diſcipulorum ſuorum. Quod verum eſſe manifeſte oſtẽditur Marci.c. vii.ex verbis ipſius Saluatoris noſtri reſpondentis ipſi Cananeę: ſcilicet: Sine prius ſaturari filios: non eſt enim bonũ ſumere panem filiorum, & dare canibꝰ. Sed cum mulier dominum audiuiſſet, ſic dicentem:non propterea ſic perterrita fuit,vt ſpem perderet, & ab incepto deſiſteret: ſed conſtanter, & perſeueranter ait:Etiam domine & catelli edũt de micis,quæ cadunt de menſa dominorũ ſuorum.tunc reſpondens Ieſus ait illi: O' mulier magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis.Quæ Saluatoris verba valde notanda ſunt:cum alius multis dixerit ipſe dominus: Et ſicut credidiſti fiat tibi: vt Matthæi capitulo octauo de Centurione.&: Secũdũ fidẽ veſtrã fiat vobis: vt Marci capitulo quinto de duobus cęcis: huic autem Cananeæ propter magnam eius fidem,& conſtantiam, ſiue perſeuerantiam, dixit: Fiat tibi ſicut vis. Sed quoniam Eſaias præuidit,ꝙ Meſſias in illa Hebræorum natione non inueniret virtuoſos, ſiue iuſtos: qui ſuam vellent accipere doctrinam:ſed eã quaſi omnes reſpuerent: vt per ſubſequentia Prophetæ verba percipitur capitulo quadrageſimoprimo: Et vidi,& non erat ex iſtis quiſquam,qui iniret conſilium:& interrogatus reſponderet verbum: ecce oẽs iniuſti,& vana opera eorum &c. Iccirco

tranſiens Propheta ad alteram partem ſic ſequitur.c.xlii.Ecce ſeruus meus: ſcilicet Meſſias:qui ſm naturam aſſumptam ſeruus Dei dicitur,& eius electus. Complacuit ſibi in illo anima mea: cum quibus Eſaię verbis magna parilitate concordat Matthæus.c.iii.dicens:Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui.Et ſunt verba Dei,quando à Ioanne baptiſta baptizatus fuit Ieſus.Qm̃ inq̃ ꝓuidit Eſaias,ꝙ Chriſtus non inueniret iuſtos in Iſrael,qui doctrinam ſuam recipere vellent, ſtatim ſubdit : Iudicium gentibus proferet. Nam Redemptor noſter iudicia ſua : hoc eſt legem,& doctrinam ſuam in Iudæorum defectum gentibus protulit,& promulgauit,non tamē in ꝓpria perſona:quia perſonaliter ipſe in Iudæa quaſi ſemper prædicauit,& interdum in Samaria , & in quibuſdam ēt paucis locis ipſi Iudęæ adiacentibus,& confinibus:ſed per Apoſtolos,aliosq́; Diſcipulos ſuos,quos poſt eius reſurrectionem per vniuerſum mundum fidem , & legem ſuam miſit Euangelizantes: quorum prædicatione,& multorum miraculorum coruſcatione , quaſi totus terrarū orbis relictis idolis,ad fidem Chriſti cōuerſus eſt : quo tēpore illud Dauidis adimpletum fuit Vaticinium Pſalmi.xviii. In omnem terram exiuit ſonus eorum : & in fines orbis terræ verba eorū. quod nempe ex ipſo cōſtat effectu.per vniuerſum enim orbem ſunt Chriſtiani: vñ altera huius Vaticinii pars adimpleta eſt. Ipſe idem Eſaias capitulo.xlix. hoc idē approbat,dicens : Parum eſt vt ſis mihi ſalus ad ſuſcitandas Tribus Iacob, & feces Iſrael conuertendas:dedi te in lucē gentium,vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ.hæc intelligi de Meſſia Rege etiam antiquorum Rabinorū auctoritate conſtare fecimus capitulo quadrageſimoprio huius.vi.lib. in frōte ipſius capituli. Cum igitur contenta in hoc capitulo de Meſſia Rege itelligenda ſint, etiam de conſenſu Rabinorum Iudæorum, ideo hoc in loco dicit,ꝙ ſalus iā facta ſm Chriſtianos, ſiue facienda iuxta Iudęorum errorem, ſe extendere debebat vſque ad extrema terrę cum eius doctrina , & miraculorum operatione : ſed primo,& pricipaliter in Iudęa ꝑ ipſummet Meſſiam, & conſequenter per Apoſtolos ſuos per vniuerſum terrarum orbem:vt Paulus, & Barnabas dixerūt Iudęis Actuum capitulo tertiodecimo: Vobis oportebat primum loqui verbū Dei: ſed quoniā repellitis illud , & indignos vos iudicatis vitę æternæ,ecce conuertimur ad gentes:ſic enim nobis præcepit dominus: Poſui te in lucem gentiū : vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terrę,allegantes hoc ipſum Eſaię Vaticinium. Iterum Eſaias capitulo.lxvi. hoc idem prædicit,quantum eſt de Apoſtolis per vniuerſum mundum mittendis, dicens:Venio vt cōgregem cum omnibus gentibus,& linguis,& venient,& videbunt gloriam meam : & ponam in eis ſignum,& mittam ex eis, qui ſaluati fuerint ad gentes in mare,& in Africam,in Lydiam tenentes ſagittam:in Italiam,& & Gręciam,ad inſulas longe ad eos,qui non audierunt de me,& non viderunt gloriam meam, & annuntiabunt gloriā gentibus. Hęc intelligi debere de Meſſia Rege etiam Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc capitulo teſtatur Commentariis magis infra.Dicit enim hæc omnia adimplenda eſſe tempore Meſſię:quem Iudęi venturum expectant,ſed falſo . Nos autem , quoniam Meſſiam veniſſe dicimus,de domino noſtro Ieſu Chriſto , ꝙ verus fuit Meſſias,& de Apoſtolis,& Diſcipulis ſuis veraciter,& recte interpretamur.Inquit enim Propheta: Apoſtolos, & Diſcipulos Meſſiæ in varias mundi partes mittendos fuiſſe ad docendum , & annuntiandum verum Dei cultum,& publicandū Chriſti miracula , & Omnipotētis Dei gloriam. Mandauerat enim ipſe Ieſus Diſcipulis ſuis: vt per vniuerſum mundum irent prædicantes Euangelium omni creaturę: vt Marci capitulo vltimo:Euntes in mundum vniuerſum pręędicate Euangelium omni creaturæ.& in fine ipſius capituli īquit ipſe Marcus:Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperāte, & ſermonem

Digitized by Google

nem confirmante ſequētibus ſignis:hoc eſt miraculis. Similiter Matthæus capitulo vltimo ait: Euntes ergo docete oēs gentes,baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quęcunque mandaui vobis.Quòd autem Eſaias de Apoſtolis, & Diſcipulis domini ītellexerit,eius verba declaremus:Mittam,inquit,ex eis, q ſaluati fuerint : hi enim Apoſtoli, quaſi omnes fuerūt Iudęi. & ſequitur Propheta:Ad gentes in mare,in Africam,in Lydiam tenentes ſagittam: hoc eſt verbū, vel legem Chriſti:quæ tanquam ſagitta vulnerauit idola,& Diabolicam interfecit,vel proſtrauit poteſtatem. Ad eos, q non audierunt de me:Gentiles enim ſacras non habebant ſcripturas:nec ea viderunt,quæ à Iudęis viſa fuerunt,& cognita:quę poſtea ab Apoſtolis audierūt, & intellexerunt.Ideo id muneris à Deo gentibus concedendum fore,non fugit etiam Iacob Patriarchā, ſanctiſſimumq; Prophetam:qui vocatis filiis ſuis ait de Meſſia Gen̄.capitulo quadrageſimonono:Et ipſe erit expectatio gentium:non dixit,Expectatio Iudæorum tantum. Et Aggæus itidem capitulo ſecundo:Et veniet deſideratus cunctis gentibus :non, Cunctis Iudęis, ſed gentibus. Et Malachias capitulo primo:Magnū,inquit,eſt nomen meum in gentibus. Eſaię etiā capitulo ſexageſimoprimo dicitur: Spiritus domini ſuper me:propter quod vnxit me : Euangelizare pauperibus miſit me:prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum.hic declaratur Meſſiam ex ſancto Spiritu naſciturum, Chriſtum ex diuina ſolum vnctione nominandum. Item pauperibus,& cū pauperibus Euāgelium prędicaturum, remiſſurum peccata,& ignorantiam expulſurum.

¶Quòd autem prędicta in Ieſu Chriſto fuerint adimpleta, partim ſuperius dicta ſunt in hoc ipſo capitulo:quo no obſtante,hæc alia addenda eſſe exiſtimaui.

Quòd prędicauerit turbis in templo, & etiam ſub diuo pluribus in locis vſq; in deſerto,pleni ſunt Euangeliſtarum libri:ſcilicet Matthæi capitulo quinto,ſexto, ſeptimo. &c. Quòd autem pauci ei crederent,patet Ioan.capitulo ſexto : Quid faciemus,ait turba Iudęorum, vt operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Hoc ē opus Dei:vt credatis quem miſit ille.Dixerunt ergo ei:Quod ergo tu facis ſignū:vt videamus,& credamus tibi?& multi etiam ex Diſcipulis ſuis abierunt ab eo nō credentes:vt habetur ibidem quaſi in fine capitis. Item Ioannis capitulo octauo: Nonne bene dicimus nos,quia Samaritanus es tu, & Dęmonium habes? Reſpondit Ieſus: Ego Dęmonium non habeo:ſed honorifico patrem meum:& vos inhonoraſtis me. Item Ioannis capitulo decimo: Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudęos,pter ſermones hos.Dicebant autem multi ex ipſis:Dęmonium habet, & inſanit, quid eum auditis? Alii dicebant: Hęc verba non ſunt Dęmoniū habentis &c. Cum autem hęc conditio in ipſo domino Ieſu Chriſto adimpleta fuerit,igitur ipſe verus fuit Meſſias.

Sed quoniam de Apoſtolis Saluatoris noſtri per eum miſſis per vniuerſum mundum ad prædicandum Euangeliū omni creaturę,ſuperius in hoc capitulo nonnulla tetigimus, placuit nonnulla adhuc alia de eorum diuiſione ſermonē facere,iuxta aliquorum opinionē. Diuiſio Apoſtolorum iuxta Catalogum ſanctorum libro ſexto, capitulo decimonono,ſic ſcribitur: Diuiſio Apoſtolorū ad pdicandū Idibus Iulii celebratur qa eo die,duodecimo anno poſt aſcenſionem domini,ad Euangelizandū verbum Dei per mundum diuiſi aſſeruntur : vt impleretur Oraculū Pſalmiſtæ Dauid Pſal. decimooctauo : Quia in omnem terram exiuit ſonus eorum. Nam Oriens ceſſit Thomæ,& Bartholomeo: Meridies Simoni, & Matthæo : Aquilo Philippo, & Taddæo : Medium mundi Matthiæ, & Iacobo Iuſto : Mediterranei maris prouincię Ioanni, & Andreę : Occidentis regna Petro, & Iacobo Zebedęi: Totus mundus Paulo Apoſtolo

Digitized by Google

datus eſt, ſm ꝙ in eius collecta eccleſia aſſerit, dicens: Deus qui vniuerſum mūdum Beati Pauli prædicatione docuiſti &c. Origenes autem de hac diuiſione in tertio Commentariorum Geñ. ſic inquit: Thomas (ſicut nobis traditum eſt) ſortitus eſt Parthos: Matthæus Aethiopiam: Bartholomeus Indiam citeriorē: Andreas ſcythiam: Ioannes Aſiam: Petrus Pontum, Galatiā, Bithyniam, Cappadociam, cæteraſq; confines prouincias, Iudæis duntaxat prædicans, circuiſſe deprehenditur: & ad vltimum Romę cōmoratus eſt: vbi & crucifixus eſt deorſum capite demerſo: quod ipſe ita fieri precatus eſt, ne exęquari domino videretur. De Paulo autem quid dicam? qui ab Hieruſalem, vſque ad Illyricum repleuit Euangelio Chriſti: & ad vltimum ſub Nerone martyrium duxit. hæc Origenes. Nicolaus autem Lyrenſis aliter has deſcribit diuiſiones: Sed adhuc aliqua de nonnullis Apoſtolis, & Diſcipulis domini dicenda ſunt. Iacobus, q appellatur frater domini, cognomento Iuſtus: poſt paſſionem domini ſtatim ab Apoſtolis Hieroſolymorum epiſcopus ordinatus fuit. De hoc Ioſephus inquit: Tantæ eum fuiſſe ſanctitatis, & celebritatis in populo, vt propter eius mortē, creditum ſit ſubuerſam Hieroſolymam. Beatus etiam Hieronymus in libro de viris illuſtribus, de eo ſic ait inter alia: Dominus autem cum dediſſet ſindonē ſeruo ſacerdotis, iuit ad Iacobum poſt: ſcilicet reſurrectionem ſuam: & apparuit ei (Iurauerat enim Iacobus ſe non comeſturum panem, ab illa hora, qua biberat calicem domini, donec videret dominū reſurgētem à mortuis) rurſuſq; poſt paululum: Afferte, ait dominus, menſam, & panem. ſtatimq; additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iuſto. & dixit ei: Frater mi comede panem tuū, quia reſurrexit filius hominis à dormientibꝰ. Triginta itaq; annis Hieroſolymis rexit eccleſiam: ideſt vſque ad ſeptimum Neronis annum: & iuxta templū, vbi & præcipitatus fuerat, ſepultus eſt: titulum vſq; ad obſidionem Titi, & vltimam Adriani notiſſimū habuit. Quidā è noſtris in mōte Oliueti eum putant cōditum, ſed falſa eorum opinio eſt. Bartholomeus Apoſtolus nomen ex Syra lingua ſuſcipiens, interpretatur filius ſuſpendentis aquas, Lycaoniam in ſortem prędicationis accepit, atq; Euangelium iuxta Matthæum apud Indos in eorum linguam conuertit. Matthęus Apoſtolus & Euangeliſta, qui Latine interpretatur Donatus, prius quidem in Iudæa Euangelizauit, poſtmodum in Macedonia: verum cum ſe pararet tranſire ad Aethiopiam, quę ei in ſortem ꝓdicationis aduenerat, patria lingua: hoc eſt Hebręa, Euāgelium compoſuit. Philippus poſt aſcēſionem Saluatoris per annos viginti inſtanter prædicauit gentibus per Syriam Euangelium: reuerſus poſtea in Aſiam in ciuitatem Hieropolim cōmoratus, hæreſim Ebionitarum extinxit: qui dicebāt non verum natum ex virgine Dei filium hominē aſſumpſiſſe: in qua ciuitate poſt paucos dies ab īfidelibus captus, & crucifixus, ac lapidatus perrexit ad dn̄m. Simon Cananęus ad diſtinctionem Simonis Petri, dicitur de vico Galilęæ Cana, vbi aquas dominus mutauit in vinū: ipſe eſt, qui in alio Euangeliſta ſcribitur Zelotes: Cana quippe zelus interpretatur: audiens Simon Zelotes. i. Cananæus, zelo Dei feruens, par in cognomento Petri, & ſimilis in honore: cui in ſorte ꝓdicationis Aegyptus aduenit. Iudas, q interpretatur confeſſor, Iacobi frater: q alibi appellatur Lebæus, figuratum nomen habet à corde, quod nos diminutiue corculum poſſumus appellare: ipſe in alio Euangeliſta Taddæus ſcribitur: quē eccleſiaſtica tradit hiſtoria, miſſum Edeſſam ad Abagarum Regem ex commonitione domini, quę à domino promiſſa fuerant impleturus. hic in Meſopotamia, atq; in inferioribus Ponti Euāgelizans, efferas, & indomitas gentes, quaſi belluarum naturas, ſancto dogmate mitigauit. Addit Euſebius: Ipſe ibi prędicans Euangeliū, totum Regnum Regis Abagari ad Chriſtum conuertit: ipſumq; Abagarum à morbo quodam in-

curabili

Digitized by Google

curabili mirabiliter curauit: ſicut ſo re Chriſtus per Epiſtolam Abagaro ante promiſerat: cum ab ipſo per Epiſtolam rogatus fuiſſet, vt ad eum curandum pro ficiſceretur.

¶ Quòd Iudæorum Primates ex odio in Chriſtum vitia ſua reprehendentem, eius mortem ꝓcurarent. Cap. XLIII.

PRimates Iudæorum iſecuturos fuiſſe Meſſiam vſq; ad mortem præuidit Dauid Propheta in Pſalmis infraſcriptis. Pſal. xl. his verbis: Inimici mei dixerunt mala mihi, qñ morietur, & peribit nomen eius &c. Pſal. lxviii. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis, & alia multa ibi. Pſal. lxx. Quia dixerunt inimici mihi: & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in vnum, dicentes: Deus dereliquit eum, pſequimini, & cõprehendite eum, quia nõ eſt qui eripiat. Pſal. cviii. Os peccatoris, & os doloſi ſup me apertũ eſt: locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odii circũdederunt me: & expugnauerũt me gratis. Pſal. ẽt ſecundo, ſic ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & Principes ꝯuenerunt in vnum aduerſus dñm, & aduerſus Chriſtum eius. hunc Pſalmum tractare de Chriſto Meſſia etiam ſm antiquos Iudæorum Rabinos ſatis copioſe diximus ſuperius lib. iii. cap. ix. licet Rabi Salomon contradicat. Cuius ſententiam ibidem promiſi improbare infra lib. viii. cap. vi. Aliqui etiam dicunt, hunc ſecundum Pſalmum, eſſe ꝯtinuationem Pſal. præcedentis. Et licet Pſalmus iſte nullum habeat titulum in Hebræo: nec ſm trãſlationem Beati Hieronymi ſm veritatem Hebraicam: tamen eum Pſalmum ab ipſo Dauid compoſitum fuiſſe ꝯſtat: quoniam Apoſtoli omnes poſt Spiritus ſancti receptionem, vnanimiter eum Pſalmum ab ipſo Dauid fuiſſe cõpoſitum audacter aſſeruerunt: vt manifeſte conſtat Actuum cap. iiii. Beatus etiam Paulus Apſs ad Hebræos cap. i. hunc allegat Pſalmũ, ꝙ Chriſtus fuerit Dei filius, dicẽs: Cui enim Angelorum dixit: Filius meus es tu &c. Quæ verba ſuperius poſita, Apoſtoli ipſi de Chriſto ſic iterpretati ſunt, Actuum capitulo quarto: Qui cum audiſſent, vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine: tu qui feciſti cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt: qui Spiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & Principes cõuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Conuenerunt enim vere in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem vnxiſti. Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populis Iſrael facere, quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri. Dauid etiã Pſalmis xxxiiii. & xlviii. ad hoc idem illuſtrandum inquit: Non ſupergaudeant mihi, qui aduerſantur mihi iniqui, qui oderũt me gratis. &: Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Quam literam Saluator noſter ait adimpletam fuiſſe in ſe, Ioan. cap. xv. Nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & patrem meum: ſed vt adimpleretur ſermo, qui in lege eoꝝ ſcriptus eſt, quia Odio habuerũt me gratis.

Dauid inſuper Pſal. xxi. hoc idem aſſirmat, dicens: Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obſederũt me, aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens: vel (ſm veritatem Hebraicam) capiens, & rugiens. & paulo inferius: Quoniam circundederunt me canes multi, & concilium malignantium obſedit me. vel (iuxta veritatem Hebraicam) Circundederunt me venatores, concilium peſſimorum vallauit me. Multipliciter Iudæi opponunt, ne Pſalmus iſte de Chriſto exponatur: vt infra in capitulo quadrageſimoquarto præſentis ſexti libri oſtendemus: ac oppoſitiones ipſas refellemus. Hieremię etiam cap. xviii. Venite, & percutiamus eum lingua: & non attendamus ad vniuerſos ſermones eius. Attende dñe ad me, & audi vocẽ aduerſarioꝝ meoꝝ: nunquid reddetur pro bono malũ: qa foderunt foueã aiæ meę? &c. & paulo inferius: Quia foderunt foueam

Digitized by Google

vt caperent me: & laqueos abſconderũt pedibus meis. Tu aũt domine ſcis omne ꝯſilium eorꝫ aduerſum me in mortem:ne propitieris iniquitati eorum:& peccatum eorum à facie tua non deleatur. Fiãt corruentes in conſpectu tuo: in tempore furoris tui abutere eis. Eſaiæ capitulo primo: Audite cœli, & auribus percipe terra: quoniam dominus locutus eſt: Filios enutriui, & exaltaui: ipſi autem ſpreuerũt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem me non cognouit: & populus meus non intellexit: Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſeminiꝰ neq̃, filiis ſceleratis: dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael, abalienati ſunt retrorſum.

Sapientię capitulo ſecũdo, hoc ipſum etiam graphice depingitur his verbis: Circunueniamus ergo iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ: promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat: factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum: grauis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius: & immutatę ſunt viæ eius, tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo: & abſtinet ſe à viis noſtris tanquam ab immunditiis, & præfert nouiſſima iuſtorum, & gloriatur patrem ſe habere Deum. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſunt, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt nouiſſima illius. Si enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum: contumelia, & tormento interrogemus eum, vt ſciamus reuerentiam eius, & probemus patiẽtiam illius, morte turpiſſima condemnemus eum. Lactantius Firmianus libro quarto Diuinatum Inſtitutionum, capitulo decimoſexto: dum de paſſione domini loqueretur, & Vaticinium Salomoni attribueret, tanquam auctori, inquit: Nonne ita deſcripſit nefarium illud conſilium ab impiis initum contra Deum, vt planè interfuiſſe videatur? At qui à Salomone, qui hæc cecinit, vſq; ad id tempus, quo geſta res eſt, Mille ac decem anni fuerunt: nihil nos fingimus, nihil addimus.

Hieremiæ capitulo duodecimo: Dereliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam in manu inimicorum eius: facta eſt mihi hæreditas mea: ſicut leo in ſilua dedit ſuper me vocem ſuã: ideo odiui eã. Cum autem Chriſtianorũ ſit cœleſte Regnũ, non vtiq; ipſam hęreditatem ſe odiſſe dicit: ſed hęredes, qui aduerſus eũ ingrati, & impii extiterũt. ſ. Iudęi. Facta eſt, inq̃t, hęreditas mea mihi ſicut leo. i. prędą, & deuoratio factus ſum hæredibus meis, qui me imolauerunt ſicut pecus. Et dedit ſup me vocem ſuam. i. ſñiam aduerſus me, mortis, Crucisq;. Amos cap. v. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquẽtem pfecte abominati ſũt. Pſal. xciii. in calce: Captabunt in aĩam iuſti, & ſanguinẽ innocentem ꝯdemnabunt: & factus eſt mihi dñs in refugiũ: & Deus meus in adiutoriũ ſpei meę &c. Pſal. Quia exacuerũt vt gladiũ linguas ſuas filii hominũ: dentes eorꝫ arma, & ſagittę, & lingua eorꝫ gladius acutus. Pſal. Exacuerunt tanq̃ gladiũ linguas ſuas...

Licet hic liber Sapiẽtiæ non ſit de Canone: tamen aut Salomon: vt ſupra diximus cap. xiii. huius ſexti libri: aut alicui alii, qui ſpiritũ habuerit propheticũ hęc recte aſcribere poſſumus: cum non futurorꝫ ꝓphetiam prędixiſſe: ſed præteritorꝫ hiſtoriam texuiſſe videatur. Si enim Euãgelia noſtra perquires aduerſus Saluatorem, huiuſmodi verba Iudęos dixiſſe, & effectualiter, & veraciter feciſſe inuenies: & quidem examuſſim.

¶ Quod autẽ in Ieſu Chriſto hęc adimpleta fuerit conditio, infraſcriptis ꝯſtat teſtimoniis.

Matthæi cap. xxi. in fine capitis: Et cũ audiſſent Principes ſacerdotum, & Phariſęi parabolas eius, cognouerũt ꝙ de ipſis diceret: & quęrentes eum tenere, timuerunt turbas &c. Item cap. xxvii. Si filius Dei es, deſcende de Cruce. Similiter & Principes ſacerdotum illudentes cũ Scribis, & Senioribus, dicebant: Alios ſaluos

fecit,

Digitized by Google

fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi Rex Iſrael eſt, deſcendat nūc de Cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum, ſi vult.

Marci cap. xi. Quo audito Principes ſacerdotum, & Scribę, quęrebant quō eum pderent: timebāt enim eum, qm̄ vniuerſa turba admirabatur ſuper doctrina eius.

Lucæ cap. xix. Et erat docens quotidie in templo: Principes aūt ſacerdotum, & Scribę, & Principes plebis quęrebant illū perdere: & non inueniebant qd facerent illi. Omnis enim ppl's ſuſpenſus erat audiēs illum. Item cap. xx. Et q̄rebant Principes ſacerdotum, & Scribę mittere in illum manus illa hora, & timuerunt populum: cognouerunt enim quod ad ipſos dixerit ſimilitudinem hanc.

Ioānis. c. xii. Phariſęi ergo dixerūt ad ſeipſos: Videtis, q̄a nihil pficimus? Ecce mūdus totus poſt eū abiit. Cum aūt hæc alia ꝓditio in ipſo Ieſu adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quod ꝯcilium Iudęoꝝ cōgregaref ad pdendū Chriſtū Meſſiā. Cap. XLIIII.

DIximus ſupi⁹ i hoc ipſo ſexto lib. cap. xli. Culpam Adæ primi parentis noſtri, paſſione, & morte Meſſię Regis à Deo mittēdi delendam eſſe: & quoniam eum, tum in eodem capite, tum etiam in tertio lib. Deum, & hominem eſſe debuiſſe pbauimus: igit̃ mors ipſa Meſſiæ ſm̄ humanitatem aſſumptā tantum intelligi debet, & non ſm̄ diuinitatem cum ipſa diuinitas inuiſibilis ſit, & impaſſibilis, & ideo imortalis. Cum autē de concilio Iudęorum congregando ad perdendum Meſſiam dicturus ſim, quātum ad humanitatem intelligimus, non autem ad diuinitatem: licet Iudæi non credentes eum eſſe Deum, eum in totum perdere credebant. Gen̄. cap. xlix. Iacob Patriarcha hoc volens prędicere ꝯciliū, inquit: Symeon, & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia, in ꝯſilium eoꝝ non veniat anima mea: & in cœtu eorum nō ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderūt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum: maledictus furor eoꝝ, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Licet multi interpretentur hæc verba Iacob dicta fuiſſe, eo quod Symeon, & Leui fratres vterini Dinæ ipſius Iacob filiæ, ereptis gladiis ingreſſi fuerunt vrbem, interfectiſq; omnibus maſculis, Emor, & Sichen pariter necauerunt: & hoc in vltionem, & vindictam Dinæ ſtupro preſſæ, non obſtante fœdere cum eis inito, quoniā ſe circunciderant: vt Gen̄. cap. xxxiiii. Tamen cum hæc litera: ideſt illi negocio applicari non poſſit, alia interpretatio eſt huic literę inquirenda. Ratio autem quare illi negocio applicari non poſſit, hæc eſt: quoniam Iacob iam morti propinquus, filios ſuos ad ſe vocauit, vt ſibi quæ in nouiſſimis diebus euētura erant annuntiaret: vt Gen̄. capitulo quadrageſimonono, vbi ſic dicitur: Vocauit autem Iacob filios ſuos, & ait eis: Congregamini, vt annuntiem, quę ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis: inſultus aūt ille, & vindicta propter Dinę violationem, iampridem fuerant. Cum autem Iacob ſe de venturis in futurum, & in nouiſſimis diebus, qui communiter etiam apud Hebręos intelliguntur dies Meſſiæ: vt ſuperius multoties diximus, nequaq̄ de iādiu pręteritis, vt fuiſſet vindicta Dinæ intelligi poſſet: igitur de contingentibus tempore Meſſiæ tunc venturi locutus eſt Iacob: quapropter Nicolaus Lyrenſis ſuper cap. xi. Ioannis inqt: Pontifices Iudæorum erant de Tribu Leui, & Phariſęi pro magna parte de Tribu Symeon. Vnde eo quod Pontifices, & Phariſęi futuri erant in conſilio contra Chriſtum faciendo ad perdendum eum, Ideo Patriarcha Iacob diuino Spiritu illuſtratus, potuit, & voluit de hoc Iudæorum concilio prędixiſſe.

Pſalmiſta etiam hoc idem prędixit, Pſalmo primo: Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit &c. Conſilium impiorum, iuxta Beati Auguſtini ſententiam in ſuis ſuper hoc Pſalmo Commentariis, fuit cōcilium illud, qđ ꝯtra dn̄m noſtrū Ieſum Chriſtū fecerunt Iudęi ad perdendū eū.

Item Pſalmo ſecundo: Quare fremuerunt gētes, & ppl'i meditati ſunt inania?

Aſtiterunt Reges terræ,& Principes con uenerunt in vnum aduerſum dñm,& ad uerſum Chriſtum eius? Nam Herodes, & Pilatus erant inimici: & cum Pilatus miſiſſet Ieſum ad Herodem facti ſũt amici: vt Lucæ cap.xxiii. Eſaias etiam cap.liii. hoc ipſum prædicere voluit, vbi ait: Et de iudicio ſublatus eſt:per iudicium intelligens Iudæorum iudicum iniquitatem:in quo iudicio captus fuit Chriſtus, illuſus,& flagellis cæſus,& tandem con demnatus ad mortem:& tunc de eo iudi cio ſublatus eſt: nec ipſum iudicium tacuerunt Iudæorum Rabini ſuper illud Geneſeos cap.xviii. Apparuit aũt Abraę dominus in conualle Mambræ ſedenti in hoſtio Tabernaculi ſui. Inquiũt enim, ꝙ volenti Abrææ aſſurgere viris prope eum aſtantibus, dominus dixerit: Sede Abraam:tu es enim in ſignum filiis tuis: futurum eſt enim vt filii tui ſedeant tanq̃ iudices in concilio, & ego ſtem. Sedere nanq; ſignum eſt magiſtratus, potentiæ, vel dominii:ſtare autem ſeruitutis. & vt ſupra libro.iii.cap.viii. diximus, Dauid Pſal.xxi.hoc ipſum etiam prædixit his verbis:Circundederunt me canes multi: conſilium malignantium obſedit me.ſuperius etiam dixerat: Circundederũt me vituli multi:tauri pingues obſederũt me: quæ verba iuxta veritatem Hebraicam ſonant in hunc modum: Circundederũt me venatores:cõcilium peſſimum vallauit me: quod de cõcilio Iudęorum facto in perditionem Chriſti intelligitur. Nam Pſalmus iſte de Chriſto iterpretat̃:ꝑtinet enim eius paſſionem,& reſurrectionem. Illa nãq; prima huius Pſalmi verba:Deus meus Deus meus quare dereliquiſti me? iuxta veritatem Hebraicam, ſunt verba, quæ protulit Chriſtus in Cruce pẽdens, & voce magna clamans, quando dixit: Heloi heloi lamazabatani: iuxta autem .LXX.interpretationem ſic ſonant: Deus Deus meus reſpice in me. Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc Pſalmo Cõmentariis, inquit,Meſſiam cantaturum fuiſſe hunc Pſalmum in flagellis ſuis:quod verificatũ eſt, qñ in Cruce ꝯfixus clamãs: Heloi Heloi &c.Item illa alia verba:Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,& ſuper veſtem meã miſerunt ſortem: quod in Chriſti paſſione etiam contingit adimpleri. Pluribus igitur de cauſis Chriſtiani hunc Pſalmũ de Chriſto interpretari tenentur. Primo, quia vere,& realiter in Chriſti paſſione quamplurima in hoc Pſalmo contenta fuerũt adimpleta:vt īfra ſuis locis oſtendetur.Secundo,quoniam Apoſtolus Pau lus in lege doctiſſimus,& Gamalielis diſcipulus: tum ſtudii exercitio,tum maxime Spiritu ſancto in eo exiſtente, ad Hebręos cap.ii.quandam huius Pſalmi par tem allegat ad propoſitum credentium in Chriſto,dicens:Non confunditur eos fratres vocare.ſ.Chriſtus, cum dixit in hoc Pſalmo: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio eccleſiæ laudabo te. Tertio, quoniam Matthæus cap. .xxvii.inquit: Poſtq̃ autem crucifixerunt eum, diuiſerunt veſtimenta eius ſortem mittentes: vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem:Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,& ſup̃ veſtem meam miſerunt ſortem. Ioannes itidem cap.xix. inquit: Dixerunt ergo adinuicem: Non ſcindamus eam,ſed ſortiamur de illa cuius ſit: vt ſcriptura impleretur, dicens: Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & in ve ſtem meam miſerũt ſortem.Quarto,quoniam quidam Theodorus, qui expoſuerat hunc Pſalmum ad literam de Dauid, quando Saul perſequebatur eum, à quo tamen diuinitus liberatus fuerat:propter hoc,& quędam alia in Synodo Toletana condemnatus fuit. Sed quoniam Rabi Salomon,& alii Hebręi exponunt hũc Pſalmum aliter, ideo eorum expoſitionẽ infra cap.lvi.reprobabo. Hieremias Propheta cap.xi.Tu autem domine demon ſtraſti mihi,& cognoui:tu oſtendiſti mihi ſtudia eorum,& ego quaſi agnus mãſue tus,qui portatur ad victimam, & non co gnoui,quia cogitauerunt ſuper me conſi lia.Item cap.xii.Mittamus lignum in pa nem eius,& eradamus eum de terra viuentium,& nomen eius non memoretur amplius.lignum autem Crucem ſignificat, in qua pependit: & panem corpus eius,quia ipſe eſt cibus, & vita omnium,

qui

Digitized by Google

qui credunt in carnem, quam aſſumpſerat: vt Ioannis cap. vi. Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternū: & panis, quē ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Et ne Propheta de ſe dixiſſe videatur (vt aliqui opinant̄) ſed de Chriſto, ex hac alia particula innuitur: Et ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam: vt de eo etiam dixerat Eſaias cap. liii. quia hęc omnia in Chriſto verificata ſunt, non autem in Hieremia. Item Hieremię capitulo duodecimo: Dedit ſuper me vocem ſuam: ideſt ſententiam aduerſus me mortis, Crucisq́; vt ſuperius cap. xliii. diffuſius dixi.

Sibylla etiam, vt inqt Lactantius lib. iiii. cap. xvi. Miſerabilis, ignominioſus, informis: vt miſerabilibus ſpem prębeat. & ſubdit Lactantius: Propter hāc humilitatem Deum ſuum nō agnoſcentes, inierunt ꝯſilium deteſtandum, vt priuarent eum vita, qui vt eos iuſtificaret aduenerat. Pſal. xciii. in calce: Captabūt in aīam iuſti: & ſanguinē innocentē ꝯdemnabūt. Pſal. lxx. Quia dixerūt inimici mihi: & q cuſtodiebant aīam meam ꝯſilium fecerūt in vnum, dicentes: Deus dereliqt eum, perſequimini, & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat.

¶ Quod autem concilium congregauerint ad perdendum dominum, infraſcriptis probatur teſtibus.

Ioannis cap. xi. dicit̄: Collegerūt ergo Pōtifices, & Phariſęi ꝯcilium, & dicebāt: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit: ſi dimittimus eū ſic, oēs credēt in eum: & venient Romani, & tollent noſtrum locum, & gentem. Matthęi cap. xxvi. Tūc ꝯgregati ſunt Principes ſacerdotū, & Seniores ppl'i in atrium Principis ſacerdotū, q dicebat̄ Cayphas: & ꝯſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent, & occiderēt. Itē cap. xxvii. Mane autem facto conſilium inierunt omnes Principes ſacerdotum, & Seniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent. Marci cap. xv. Et ꝯfeſtim mane conſilium facientes Sūmi ſacerdotes cum Senioribus, & Scribis, & vniuerſo concilio &c. Cum

autem hæc alia conditio in dn̄o noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ De cœna dn̄i facta cū Diſcipulis ſuis pridie q̄ pateretur: & de inſtitutione ſacramenti nouæ legis .ſ. euchariſtiæ. Caput XLV.

MEſſiam Regem facturū fuiſſe cœnam excellentiſſimā Diſcipulis ſuis: hoc eſt electis ſuis ex oīb' populis, diuinus Propheta Eſaias prædixit cap. xxv. dicens: Et faciet dn̄s exercituum oibus populis in mōte hoc ꝯuiuiū pinguium: ꝯuiuium vindemię pinguium medullatoꝝ vindemiæ defecatę. Nōnulli interpretes voluerūt hoc in loco dici de ꝯuiuio per Iudæos facto cum Iudith vidua, qū cum Olofernis capite ad ipſos Iudęos cum gaudio reuerſa fuit: quod lōge à veritate inuenerit eſſe, qui has conſiderauerit contrarietates, & reſiſtentias. Primo, quia illa hiſtoria non eſt de Canone, & maxime apud Hebræos. Apud vero Chriſtianos, quoniam hunc librum Synodus Nicena in numero ſanctarum ſcripturarum computauit: vt inquit Beatus Hieronymus in ſuo Prologo ī ipſum librum Iudith, inter Canonicos eſt reputādus, & tenēdus. Item, qm̄ de huiuſmodi victoria cœnam aliquam non legitur fuiſſe factam: ſed tantum gaudium, & lętitiam: vt Iudith cap. xv. quaſi in fine capitis: vbi ſic dicit̄: Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus, & iuuenibus in organis, & in citharis. & capitulo decimoſexto dicitur: Erat autē populus iucundus ſm̄ faciem ſanctorum: & per tres menſes gaudium huius victoriæ celebratum eſt cum Iudith: & de cœna aliqua, vel conuiuio nulla fit penitus mentio.

Notāda ſūt Prophetæ verba, dicētis dn̄m exercituum facturū illam cœnā: qa nullā aliā oſtēdēt cœnam per Deū factā fuiſſe: nam ipſe Saluator noſter De' erat, vt ſupra ꝓbatū eſt. lib. iii.

Si autem Iudæus diceret hāc fuiſſe cœnam, de qua dicitur Iudith capitulo ſexto: qn̄ Ozias ſuſcepit Achior in domum ſuam: vbi dicitur: Et fecit cœnam magnam, & vocatis omnibus presbyteris ſimul expleto ieiunio refecerūt.

Oppoſitio.

Reſponderetur. De ea dici non poſſe quadruplici ratione. Primo, quia tunc Iudith Olofernem nondum decollauerat, nec adhuc ſe aliquid in eum facturam

Reſponſio.

Digitized by Google

eſſe ſciebat. Secundo, qa conuiuium, de quo hic loqtur Propheta, in mōte Sion erat faciendum: cœna aūt, de qua Iudith cap. vi. in Bethulia ciuitate facta fuit. Tertio, quia conuiuium Eſaiæ omnibus populis: hoc eſt electis aſſumendis ex omnibus populis erat faciēdum: cœna autem, de qua Iudith capitulo ſexto, facta fuit Achior, & preſbyteris in timore adhuc poſitis, & non in gaudio. Quarto, quoniam conuiuium illud Prophetæ prędicitur faciendum pinguium: conuiuium vindemiæ pinguium medullatorum vindemiæ defecatę. per quę verba plures cōuiuii illius denotanť excellentię: quę in cœna Achior minime fuere: cū in ea nil aliud quod ad excellētiam ptineat affuiſſe dicatur, niſi magnam cœnā. Si autem Iudęus iterum diceret: Hanc fuiſſe cœnā illam, quam fecit Oloſernes ſeruis ſuis, de qua dicitur Iudith cap. xii. Reſponderetur: Eam cœnam in monte Sion nō fuiſſe factam, nec omnibus populis. Nec etiam ibi legitur, ꝙ in ea cœna aliqua fuerit excellentia, niſi ꝙ ibi plurimum biberunt: quod Eſaię conuiuio non bene conuenit. Hoc nempe ꝯuiuium tam excellentiſſimum, fuit illa mirabilis cœna à Chriſtianoꝝ memoria nunꝗ delenda: quam dominus noſter Ieſus Chriſtus, pridieꝗ pateretur, ſuis fecit cum Diſcipulis in cœnaculo, de quo in noſtris narratur Euangeliis: qđ erat in monte Sion. In ea enim cœna dn̄s ipſe noſter Diſcipulos ſuos verbis, & exemplo humiles eſſe docuit, nouumq; dedit mandatum: vt & ipſi inuicem ſe diligerent: ſanctumq; ſpiritum eis ſe pollicetur miſſurum. Sacramenta inſuper nouæ legis in ipſa cœna inſtituit, & maxime illud altaris ſacramentum, quo nullum eſt dignius, atq; excellentius: ipſumq; Diſcipulis ſuis manducandū tradidit, ac eos ſacerdotes, & epiſcopos inſtituit: vt illud idē & ipſi facere poſſent, & alios inſuper epiſcopos, ſacerdotes, & ſucceſſores inſtituere hoc idem facere valerent. Quod conuiuium tam ſingulare, & pręclariſſimū ex his Prophetæ verbis futurum prędicitur. Et faciet dominus: hoc eſt Meſſias Rex: cōuiuium omnibus populis: idest electis ſuis, qui à multis populis aſſumpti fuere: in monte hoc: ſcilicet Sion: vbi erat cœnaculū illud, in quo Paſcha ſuis fecit cum Diſcipulis. Conuiuium pinguium: hoc eſt ꝯuiuium excellētiſſimum: habens in ſe omne ſpirituale delectamentum: quod per delectabilia tēporalia hic poſita deſignatur. Tūc enim corpus ſuum in cibum, & ſanguinem ſuū in potum ſuis tradidit Diſcipulis: qđ quidem ſacramentum eſt hominū aīabus ꝗ maxime refectiuum, atq; per ſuos Ap̄los, & Diſcipulos, eorumq; ſucceſſores, & miniſtros Chriſtianis omnibus per vniuerſum terraꝝ orbem exiſtētibus hoc ipſum ſacramētum miniſtrari & fecit hactenus, & in præſenti facit, facietq; in futuꝝ vſq; ad huius ſæculi finem. Et ne Iudæis hoc videatur abſurdum: ꝙ ex pane triticeo, & vino defecato: hoc eſt limpido, & claro cœleſti benedictione rite facta huiuſmodi poſſit confici ſacramentum: videāt Iudæi quæ, & quanta in hoc infra lib. viii. cap. xi. ſacrarum literarum adducturi ſumus teſtimonia. Quo tamen non obſtāte, quid etiam de ipſo ſacramēto ſenſerit Dauid Propheta videamus, ſic enim ait Dauid Pſal. cxxxi. Quoniā elegit dn̄s Sion: elegit eam in habitationem ſibi: hæc requies mea in ſęculum ſæculi: hic habitabo, qm̄ elegi eam. & ſequitur Propheta: Viduam eius benedicēs benedicam, pauperes eius ſaturabo panibus. Reuerēdiſſ. D. Paulus Burgēſis in Additione ſua ſuper hoc Pſal. inquit: Hanc Chriſti habitationem in Sion, intelligendam eſſe in eccleſia per naturā aſſumptā: quę nō durauit: niſi vſq; ad aſcenſionem: & qm̄ ibidem dicitur: Hęc requies mea in ſæculū ſęculi: aliquis opponere poſſet ꝙ de terrena Sion intelligi non poſſet: cum in ea ſm̄ naturam aſſumptam ꝑpetuo non habitauerit, ideo Propheta ſubdit: Viduā eius benedicens bn̄dicam: & qm̄ æditio nr̄a hoc in loco ab Hebraica deuiat veritate: ideo veritatem Hebraicā perqrere debemus. vbi enim tranſlatio noſtra habet, Viduā: Hebraica litera habet, Ceda. quę dictio non ſignificat Viduam, ſed proprie Eſcam. & ſpecialiter illā, quę peregrinantibus,

Oppoſitio.

Reſponſio.

tibus,ſiue itinerantibus datur per modum cibi viatici: quod verificatur Gen. cap. xlii. vbi dicitur: Datisq́ſupra cibariis in via: vbi huiuſmodi, vel conſimilis dictio Ceda exiſtit in Hebręo, loco earum dictionum, Cibariis in via. Rabi inſuper Abenbraza illud verbum, Ceda, interpretans: Benedicens benedicam ſic inquit: Ceda ſignificat idem quod cibaria ad viam. & eſt ſenſus: Quòd benedictio inueniretur in cibo, quem tranſeuntes per viam deferrēt de sion. Hęc ille. Quid igitur Propheta Dauid voluit his verbis ſignificare: Viduā eius bñdicēs bñdicam: paupes eius ſaturabo panibus? Voluit inquam ſm veritatem Hebraicam, huius diuini myſterii ſignificare ſacramentum. ſ. ꝙ Deus ꝓmittebat ſe benedicturū eſcam eccleſię viaticam: quæ eſca nil aliud eſt, niſi ſacramentum euchariſtię, de quo fideles Chriſti. ſ. pauperes ſpiritu ſaturātur. vnde ſubdit ipſe Propheta: Pauperes eius ſaturabo panibus. iuxta illud Pſal. xxi. Edent pauperes, & ſaturabuntur. Ex prędictis igitur duæ eliciuntur concluſiones. Altera, ꝙ hic intelligitur de hoc mirabili Chriſtianorum ſacramento per Meſſiam inſtituendo: quod ederent pauperes &c. Altera vero, ꝙ per prędictū ſacramentū Chriſtus perpetuo habitat in eccleſia militante in natura aſſumpta: in qua cōtinuo hoc cuſtoditur ſacramentum. Ad quod quodāmodo applicatur illud Saluatoris noſtri Matthæi cap. vltimo: Ego autem vobiſcū ſum vſq; ad ꝯſummationem ſæculi. Simmachus ēt, & Aqla, Cibaria iterp̄tati ſūt, vt inqt B. Hieronymus ſup Pſal. cxxxi. vide infra de hoc ſacro lib. viii. cap. xi.

¶ Quòd autem hęc alia conditio in Ieſu Chriſto domino noſtro adimpleta fuerit, & ſit, conſtat.

Matthæi capitulo vigeſimoſexto. Prima autem die azymorum acceſſerunt Diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? at Ieſus dixit: Ite in ciuitatē ad quendam: & dicite ei: Magiſter dicit: Tempus meum prope eſt: apud te facio Paſcha cum Diſcipulis meis. & paulo poſt: Veſpere autem facto diſcumbebat cum Diſcipulis. Item magis infra eo. c. Cœnantibus aūt eis accepit Ieſus panem, & bñdixit, ac fregit, deditq́; Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. & accipiens calicem: gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc oēs: hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti &c. Marci cap. xiiii. Et primo die azymorꝝ, qñ Paſcha imolabāt, dicunt ei Diſcipuli: Quo vis eam⁹ &c. & magis infra eo. cap. Veſpere aūt facto, venit cum duodecim, & diſcumbentibus eis, & manducātibus, ait Ieſus &c. Item magis infra eo. cap. Et manducātibus illis accepit Ieſus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite: hoc eſt corpus meum. & accepto calice: gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo oēs. & ait illis: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamēti &c. Lucę ēt. c. xxii. ſimilr̄ quaſi dicit̄. Ioā. aūt. c. xiii. de cœna tantū dicit̄, lotione pedū, & multiplici documēto. Cū aūt hęc alia ꝯditio in Ieſu Chriſto dño nr̄o adimpleta fuerit, & ſit, ̇git̄ ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſiach ꝑ vnum ex familiaribus ſuis traderetur. Cap. XLVI.

Conſtat eqdem in ſacris lr̄s Meſſiā per vnū ex familiaribus ſuis vēdendum eſſe: qđ teſtat̄ Dauid Propheta pluribus in locis. & in primis Pſal. xl. ſcribit̄ enim ibi ſic: Etenim homo pacis meę, in quo ſperaui: hoc eſt ſpare debui: pp. ſ. beneficia ſibi ꝯceſſa. & ſeqtur Propheta: Qui edebat panes meos magnificauit ſup me ſupplantationē. Quę quidem verba ſupius deſcripta ſūt iuxta trāſlationē Septuaginta iterpretū: iuxta aūt veritatem Hebraicā, quā trāſtulit B. Hieronymus ad preces Sophronii ſic ſonāt: Qui māducat panē meū, leuabit ꝯtra me plantam: hoc eſt ꝯculcabit me. & ſeqtur: Tu aūt dñe miſerere mei: & reſuſcita me: & reddam illis. Quis hoc iam neget? ꝗ Iudæos poſt paſſionē, reſurrectionemq́; Chriſti de ſedibus ſuis bellica ſtrage, & excidio fūditus eradicatos videt? vel ſic etiam: Vir pacis meæ in quo ſperaui comedens panem meum magnificauit ſup me ſupplantationem. Quem locū etiam Saluator noſter Ioan. xiii. tetigit, ſuos alloquens Diſcipulos his verbis: Non de

Digitized by Google

omnibus vobis dico: ego ſcio quos elegerim: ſed vt adimpleatur ſcriptura: qui manducat mecum panem, leuabit cōtra me calcaneum. Quæ verba Saluatoris magis conueniunt, & adhęrent ad veritatem Hebraicā, q̃ tranſlatio. Lxx. interpretum. Nam B. Hieronymus ter tranſtulit Pſalterium in Latinam linguam: vt narrat Nicolaus Lyrenſis in fine ſui Prologi ſuper Pſalterium. Primo ſm tranſlationem. Lxx. ſed non memini me vnquā vidiſſe B. Hieronymum dixiſſe ſe Pſalterium ſm. Lxx. iterpretum trāſtuliſſe: ſed pluries legi eum emendaſſe. Nam Prologus B. Hieronymi in Pſalterium ſic incipit: Pſalterium Romæ dudum poſitus emendarā: & iuxta. Lxx. interpretes &c. vnde ſequitur, dicens ſe iterum emēdaſſe. & iſtud Pſalterii ſm. Lxx. dicitur Romanum: eo ꝙ eccleſia Beati Petri eo vtitur. Secundo fecit tranſlationem aliam non multum diſtantem à prima: non tamen magis appropinquātem Hebraico. & vocatur Pſalterium Gallicanum: eo ꝙ Damaſus Papa precibus B. Hieronymi illud in Galliarum eccleſiis cantari fecit: hoc etiam vtuntur fratres minores. Tertio ad p̃ces Sophronii, qui frequēter diſputabat cum Iudęis, aliam fecit tranſlationem ab Hebræo immediate acceptam: & hoc Pſalterium dicitur iuxta veritatem Hebraicā: ſed ad noſtrum reuertamur propoſitum. Dauid iterum Pſalm. lxviii. hoc idem habet, vbi dicitur: Fiat habitatio eorum deſerta, & in Tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet: quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt. Pſalmo itidem. cviii. ſic habetur: Cū iudicatur exeat ꝯdemnatus: & oratio eius fiat in peccatum: fiant dies eius pauci: & epiſcopatum eius accipiat alter: fiant filii eius orphani. & paulo infra Propheta aſſignat cauſam quare tales fecerit imprecationes, dicens: Et diſpereat de terra memoria eorum: pro eo ꝙ non eſt recordatus facere miſericordiam: & perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare. Ex quibus verbis Meſſiam pauperem indicauit eſſe, quem perſecutus fuit, & ad mortem tradidit. Quę duo loca horum duorum Pſalmorum: ſcilicet. lxviii. & cviii. Beatus Petrus Apoſtolus ſimul miſcens allegat Actuū capitulo primo, poſt Spiritus ſancti receptionem dicta fuiſſe de Iuda proditore, ſic inquiens: Viri fratres oportet impleri ſcripturam, quam p̃dixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda: qui fuit Dux eorum, qui comprehenderunt Ieſum: qui cōnumeratus eſt in nobis &c. & parum poſt ſequitur, dicens: Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum: Fiat commoratio eorum deſerta, & non ſit qui inhabitet in ea: & epiſcopatum eius accipiat alter. Beatus Hieronymus ad Ruſticum monachum: Nihil ſic offendit Deum, ſicut cor impœnitens: ſolum deſperationis crimen eſt, quod veniam conſequi non poteſt. Leo Papa de pœnit. diſt. tertia, capitulo inter oia, Iudam ſic alloquitur: Sceleratior omnibus O Iuda, & infelicior extitiſti: quem non pœnitentia reuocauit ad dominū: ſed deſperatio traxit ad laqueum. Dominus etiam in vltima cœna, quam cum ſuis fecit Diſcipulis: hoc dixit, & oſtendit: vt Matthæi. c. xxvi. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me traditurus eſt. & paulo inferius, oſtendit quis ille eſſet, dicens: Qui intingit mecum manum in parapſide, hic me tradet. & iterum parum iſra: vbi interrogante Iuda, an ipſe eſſet ille, reſpondit: Tu dixiſti.

¶ Quòd autem hæc in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, patet.

Matthęi. c. xxvi. Tunc abiit vnus de duodecim, q dicebatur Iudas Scharioth ad Principes ſacerdotū: & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? & paulo poſt: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me traditurus eſt. Item magis infra: Adhuc eo loquente: ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis, & fuſtibus miſſi à Principibus ſacerdotum, & Senioribus populi: qui aūt tradidit eū, dedit illis ſignū, dicēs: Quēcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eū. Et hoc fuit

quarta

quarta feria, quo die dñs non venit in ciuitatem: quo die Iudæi fecerunt concilium, vt eum perderent: vt ſupra.c.xliii. &.c.xliiii. Iudas igitur ꝑditor molli ſermone, & blanda voce, & oſculo dñm aſſatur, dicens: Aue Rabi, & oſculatus eſt eum. Per molle igitur oſculi blandimentum, execrabile iaculum proditionis infixit. inde dominus ad eum dicit: Iuda oſculo filium hoīs tradis? & qm̄ eum triginta tradidit argenteis: ideo eius ſupplantationem cupidine argenti ampliatã fuiſſe cognoſce. Marci.c.xiiii. Et ad huc eo loquẽte: venit Iudas Scharioth vnus de duodecim, & cũ eo turba multa cum gladiis, & lignis à Summis ſacerdotibus, & Scribis, & Senioribus: dederat aũt traditor eis ſignum, dicens: Quẽcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eũ &c. Item Lucæ.c.xxii. Ioannis.c.xvii. Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui: & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis, vt ſcriptura impleatur. Item.c.xviii. Sciebat & Iudas, q tradebat eũ locũ &c. Cum autẽ hæc alia conditio in ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Quod Meſſias triginta venderetur argenteis. Cap. XLVII.

Zacharias Propheta diuino illuſtratus ſpiritu, hanc ipſam prędixit veritatem, his verbis.c.xi. Et appenderunt mercedem meã triginta argenteos: hoc fatetur Samuel Hebræus in ſua Epiſtola ad Iſaac, dicens: Valde timeo dñe mi: ꝙ hęc, quę dicta ſunt teſtimonia Prophetarum de illo iuſto, ꝙ.ſ. fuit venditus pro argento, vt dicit Amos Propheta &c. Amos inſuper.c.ii. hoc ipſum futurũ ꝓuidit: vbi dicitur: Super tribus ſceleribus Iſrael, & ſuper quatuor nõ ꝯuertam eũ, vel non transferam (vt Chaldaica docet æditio) quod aptius quadrat. Primũ nanq; ſcelus Iſraelitici populi fuit venditio Ioſeph, Geñ.c.xxxvii. Secundum adoratio vituli, Exodi.c.xxxii. Tertium occiſio Prophetarum, vt in libris Regũ pluribus in locis: vel (vt aliq dicunt) negatio Dauid.iii. Regum.c.xii. Quæ nobis pars in Dauid &c. Quartum aũt venditio Chriſti. Et ſequitur Propheta aſſignans cãm: quare non debeat conuerti, ſiue transferri: quæ cauſa hæc eſt, vt ipſe inquit, pro eo quod vendiderit pro argento iuſtum: hoc eſt Ieſum Chriſtũ antonomaſtice iuſtum: cuius venditio fuit quartum ſcelus: vt ſupra dictum eſt: propter quam vẽditionem, mortemq; eius, & paſſionem Iudęi per vniuerſum mundum ſparſi ſunt, & vagabundi in vindictam: nec reditus, ſiue liberationis ſpem vllam habent, ſiue habere debent: cum dicat Propheta: Et nõ conuertam eum, ſiue trãſferam: vt ſupra dixi: hoc eſt: nõ ſperent reuerti, & ab hac ſua liberari captiuitate. Quod aũt Iudęi hanc patiãtur captiuitatẽ in vindictam Ieſu Chriſti, teſtis eſt Rabi Moyſes Aegyptius in libro Iudicũ ordinarioꝝ.ti.de Regib⁹.c.xi ſic dicẽs: Ieſus Nazarenus viſus eſt eſſe Meſſias: & interfectus eſt p domũ iudicii: & ipſe fuit cã, & promeruit vt deſtrueretur Iſrael in gladio. Quæ verba ſunt valde notanda. Si enim Ieſus Nazarenus fuit cauſa, & promeruit, ꝙ propter eius mortem per domum iudicii factã deſtrueretur Iſrael in gladio: nonne eum magnę potentiæ fuiſſe aſſerit, & confitetur? & Iudęorum impietatem quammaximam? Iudæi autem dicunt: Iuſtum iſtum vẽditum fuiſſe Ioſeph filiũ Iacob: quẽ fratres ſui vẽdiderunt: vt Geñ.c.xxxvii. Rñſio. Si hanc impietatem volunt Iudęi aſcribere vẽditioni Ioſeph, vt ipſius Ioſeph, ſiue iuſti huius venditionẽ, quartũ fuiſſe ſcelus demonſtrent neceſſe eſt: qa aliter verba Prophetę ſe haberent: hoc eſt diſcordantia. Cum autem vẽditio Ioſeph fuerit primum ſcelus: vt Geñ. liber indicat: ſequitur venditionem iſtius iuſti, aut fuiſſe venditionem Chriſti Ieſu fateanť, aut tres aſſignent impietates venditionem Ioſeph pręceſſiſſe: ad hoc vt ipſa Ioſeph venditio quarta fuerit impietas:, vt prædicit Propheta. Cum autem non poſſint hoc oſtendere: quia contra eos eſt liber Geñ. ergo vt ſuam fateãtur euaſionem: neceſſe eſt. Samuel etiã Iudęus in ſua Epiſtola ad Rabi Iſaac Magiſtrũ Synagogæ directa, hoc idem fatetur: ꝙ

Oppoſitio.

Reſponſio.

ille iuſtus ſit Chriſtianorum Meſſias. Adhuc vnum aliud obſtat Iudæis: quod Amos Propheta fuit tempore Oziæ Regis Iuda: & in diebus Hieroboam filii Ioas Regis Iſrael: vt Amos primo: cũ Ioſeph per multos annos ante fuiſſet, de Ioſeph prophetaſſe non potuiſſet: neceſſario igitur de Chriſto dicendum eſt. Si autem Iudæi opponerent ſe Chriſtum non vendidiſſe. Reſpondeo. Venditionem à Iuda Hebræo factam fuiſſe: & emptionem à Principibus ſacerdotum, & ſenioribus Iudæorum: & ſic inter eos ipſos Iudæos hic celebratus fuit contractus. Sunt qui dicant huic interpretationi obſtare illã particulam: Et pauperem pro calciamentis: quia eſſet nimia vilipenſio: ſed ſi cõſiderẽtur illa verba Zachariæ, Decorum pretium: hic in Amos optime quadrat: quod Chriſtus vili pretio venditus fuit. Nã cum Zacharias dixiſſet: Proiice illud ad ſtatuarium: ſubdit ſtatim, Decorum pretium: quod ironice legendum eſt. Vnde Amos ipſe. c. vii. inquit: Et Iſrael captiuus migrabit de terra ſua, in calce capitis: quod diffuſius dicitur infra libr. vii. capitulo trigeſimoprimo. Sunt etiam ex Iudæis, qui per hæc verba Amos velint intelligi, Deum tertio peccata remiſſurũ, ſed quarto eadem peccata admittentibus, nec poenitentiam, nec indulgẽtiam daturum. quod erroneum eſt: ſi intelligitur de irremiſſibilitate ſimpliciter dicta: vt quarti Regum, capitulo vigeſimoprimo de Manaſſe. & ſecundi Paralipomenon, capitulo vltimo. & Saluator noſter, inquit: Non tantum ſepties, ſed ſeptuagies ſepties: ſi autem illud irremiſſibile intelligeretur de difficili remiſſibile verum eſt: ſed difficultas hæc non eſt ex parte Dei, ſed peccatoris, qui toties reiterando peccata, reddit ſe miſericordia Dei indignũ, ſine qua non poteſt à peccato reſurgere: vt dicitur Oſeæ capitulo tertiodecimo: Perditio tua ex te Iſrael: tantummodo ex me auxilium tuum. Geneſeos etiã capitulo. xxxvii. hæc figurata fuit venditio: quando Ioſeph. xxx. argenteis venditus fuit. Gen. ẽt. c. xxv. hoc idẽ fuit figuratum: qñ Eſau fratri ſuo Iacob ſua priogenita vẽdidit lẽtis edulio.

Oppoſitio cũ reſponſione.

¶ Quòd autem pdicta in dño nro Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, patet.

Matthęi. c. xxvi. Tunc abiit vnus de duodeci, q dicebat Iudas Scharioth ad principes ſacerdotũ, & ait eis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eũ tradã? At illi cõſtituerunt ei. xxx. argenteos. Marcus. c. xiiii. & Luc. c. xxii. dicũt: Et pmiſerũt ei pecuniã ſe daturos, nullũ exprimẽtes numerũ. Cũ aũt hæc quoque alia cõditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Iudas poenitẽtia ductus, quod ſanguinẽ iuſtũ tradidiſſet, pecuniã recipere nolentibus ſacerdotibus, eã in templum proiecit. Cap. XLVIII.

Zacharias itidem. c. xi. hoc ipſum atteſtatur, dicẽs: Et dixit dñs ad me: proiice illud ad ſtatuarium decorum pretium: quo appretiat⁹ ſum ab eis (hęc nanque particula ironice dicitur.) & ſequitur Propheta: Et tuli triginta argenteos: & proieci illos in domum domini ad ſtatuarium, ſiue ad theſaurariũ: vt Hebræorum edocẽt literæ. Sacerdotes enim ad hoc deputati, tanquam theſaurarii pecuniam templi cuſtodiebant. Et quia ſequitur magis infra Propheta: Et pauperem pro calciamentis: vbi Nicolaus Lyrenſis inquit: Hoc eſt pro re parui valoris: & propterea hanc deuitat, & effugit interpretationem: quoniam ait magnum pauperum in hac re apparere contemptum. Quod, iudicio meo, huic magis cõgruit expoſitioni: attenta maxime illa particula, quam attigit Propheta Zacharias capitulo vndecimo. ait enim: Si bonum eſt in cõſpectu veſtro date mercedem meã, aut abnuite. & poſt hæc: Et accepi, inqt, triginta argenteos, & miſi eos in domũ domini in conflatorium. Nõne hoc eſt, quod in Euangeliis ſcribitur? Quia Iudas poenitentia ductus reportauit pecuniam, & proiecit in templo, & diſceſſit. Bene autem, Mercedem ſuã dicit, velut imputantis, & exprobrantis affectu. ſ. Decorum pretium, loquendo ironice. & ſic ironice denotat ipſe Deus ſe minimo pretio vendendum eſſe.

¶ Quòd

Digitized by Google

¶ Quod autē id in dño nſo Ieſu Chriſto adimpletum fuerit, patet.

Matthęi.c.xxvii. Tūc videns Iudas, qui eū tradidit, ꝙ dānatus eſſet, pœnitētia ductus retulit.xxx.argenteos Principibus ſacerdotum, & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinē iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris: & proiectis argenteis in tēplo receſſit, & abiēs laqueo ſe ſuſpēdit. Cū aūt hęc alia in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit ꝓditio, igitur ipſe Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd pretium, quo Chriſtus vēditus fuerat, in emptionem agri in peregrinorū ſepulturā ꝯuerteret. Cap. XLIX.

IN Hieremia Propheta hoc inueniri ſcribit Matthęus Euāgeliſta.c.xxvii. ſic dicens: Principes aūt ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in Corbonā, quia pretiū ſanguinis eſt. Conſilio aūt inito emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturā peregrinorum: pp hoc vocatus eſt ager ille Acheldemach: hoc eſt Ager ſanguinis vſq; in hodiernū diem. Ad huius rei probationem extat locus Romæ: vbi peregrini, q Romæ moriuntur, ponuntur: & in breui temporis ſpatio ſine corruptione, & fœtore, reſoluitur caro, & oſſa candidiſſima remanent. Ex agro enim illo Acheldemach vſq; Romā delata fuit de humo. & ſequitur Matthęus: Tunc impletū eſt, quod dictum eſt per Hieremiā Prophetam, dicentem: Et acceperunt.xxx. argēteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Iſrael: & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi dñs. Hoc in Hieremia non inueniri equidem certum eſt, Matthæū etiā hoc in ſuo nō texuiſſe Euangelio, ſi non inueniſſet, credendum eſt: vnde totus perplexus alibi quæſiui. B. Hieronym. ſuper Pſalmo lxxvii. ad quoddam ſimile propoſitum, inquit: Errore ſcriptū fuiſſe in Matthæo per Hieremiam: qm̄ in Hieremia nō inuenitur: ſed eſt in Zacharia. Verum dicit, ꝙ eſt i Zacharia capitulo vndecimo: Et appenderunt mercedem meā triginta argenteos: vt ſuperius dictum eſt cap. xlvii. Sed qm̄ in Zacharia nō eſt illa particula: Et dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi dñs: quæ verba ponit Matthæus. Conſiderans inſuper, ꝙ Matthæus non allegat hanc literam ad demonſtrandum, ꝙ Chriſtus triginta denariis venditus fuerit: ſed ꝙ ipſæ pecuniæ conuerſæ fuerint in emptionē agri in ſepulturam peregrinorum, video Nicolaū Lyrenſem ſuper.xxvii. capite Matthęi, qui iquit: Eo ꝙ Matthęus poſt Spiritus ſancti receptionem, allegat hanc literam, poſſet poſſibile eſſe, ꝙ in aliquo libello Hieremiæ fuiſſet: & libellus ipſe poſtea deperditus eſſet: & maxime eo, ꝙ Matthæus hanc inducat ad probādum: ꝙ pecuniæ, quas Iudas in templum proiecit, fuerint in emptionem agri figuli conuerſę in ſepulturam peregrinorum: & eo magis, ꝙ addiderit Matthæus, eū agrum Acheldemach: hoc eſt Ager ſanguinis, vſque in eam diem fuiſſe vocatum. Beatus Hieronymus ſuper Pſalm. cviii. Sed vide quid faciunt, ipſam, inqt, pecuniam non mittunt in Corbonam: ſed emunt ex ipſa agrum, & appellāt eū Acheldemach: quod interpretatur pretium ſanguinis. Quare illum emunt in ſepulturam peregrinorum? nos beati, qbus de pretio domini ſanguinis Ager emitur: & vxor eius vidua: vt in eodem dicitur Pſal. Synagoga, quę prima facta eſt vxor Dei, de qua dixit: Et dedit illi libellum repudii: & iterum recepi eam: & dixi illi Conuertere ad me. Illa ergo Synagoga repudium accepit à Saluatore, & facta eſt vxor Iudæ proditoris. Denique quid fecit? non accepit dotem, ſed dotem marito ſuo dedit. Iterum autem ille miſerrimus Iudas: quia prodidit dominum, non vult accipere malam dotem, ſed reddit meretrici vxori malam dotem quam accepit ab illa. Et quid dicit? Diſplicuiſti priori tuo marito: repudiauit te, & proiecit, & dedit tibi libellum repudii: ego nolo te habere vxorem. Dediſti in pretiū, & decepiſti me: & quæ interfeciſti dñm tuum, interficies & me. Nō poſſum eni in ſcriptura iuenire, ꝙ Iudas habuerit vxorem, aut filios.

Digitized by Google

¶ Quòd autem hoc in domino noſtro adimpletum fuerit, conſtat.

Actuum cap. i. & ſunt verba Beati Petri, dicentis: Viri fratres oportet impleri ſcripturã, quã prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit Dux eorũ, qui cõprehenderũt Ieſum, qui ↄnumeratus eſt in nobis: & ſortitus eſt ſortẽ miniſterii huius. Hic qdem poſſedit agrũ de mercede iniqtatis, & ſuſpẽſus crepuit medius, & diffuſa ſũt oĩa viſcera eius: & notũ factũ eſt oĩbus habitãtibus Hierlm: ita vt appellaret ager ille lĩgua eorũ Acheldemach: hoc ẽ ager sãguis &c. Cũ aũt hęc alia ↄditio in ipſo dño nro Ieſu Chriſto adĩpleta fuerit, igit ipſe ver⁹ fuit Meſſias.

¶ Quòd aduerſus Meſſiam falſa dicerẽtur teſtimonia. Cap. L.

QVod aduerſus Meſſiã falſa dicẽda eſſent teſtimonia, teſtis eſt Propheta Eſaias cap. lix. ſic ingens: Cõcepimus, & locuti ſum⁹ de corde verba mẽdacii: ↄuerſum eſt retrorſum iudicium: & iuſtitia lõge ſtetit, qa corruit in platea veritas, & æqtas non potuit ingredi, & facta eſt veritas in obliuione &c. loquitur Propheta in hoc capite de miſeria, in quã incurrere debebãt Iudęi ob Chriſti ↄtemptum. De qua Iudęorũ miſeria inqt ẽt Rabi Salomon hic tractari: ſed ſubdit ſe à vẽturo Meſſia liberãdos eſſe: in quo ſe, & ſuos decipit: cũ Meſſias iamdiu venerit. Verba igit ſupraſcripta Prophetę, Cõcepimus, & locuti ſumus de corde verba mendacii, ſignificãt Iudęos ſcienter, & deliberate locutos fuiſſe ↄtra Chriſtũ verba mẽdacii: hoc eſt falſa: vt patet Lucę cap. xxiii. vbi Chriſtum accuſauerũt, ꝙ tributũ dari Cęſari phibebat: & ꝙ Regẽ ſe faciebat. & ẽt hic dixit: Poſſum deſtruere tẽplum Dei, & poſt triduũ reędificare illud: vt Matthęi cap. xxvi. & ſic ↄuerſum eſt retrorſum iudiciũ ↄdemnãdo. ſ. Chriſtũ innocentẽ. Et iuſtitia lõge ſtetit: qa nõ habuit locũ veritas. Et corruit in plateis veritas, Pontifices nanqꝫ, & ſacerdotes ↄtra Chriſtũ turbã à veritate auertebãt: vt Barabas neq̃ liberaret, & Chriſtus innocens crucifigeret. Oſeę cap. vii. Væ eis, qm receſſerunt à me: vaſtabunt, quia prçuaricati ſunt ĩ me: ego redemĩ eos, & ipſi locuti ſunt ↄtra me mẽdacia. i. falſum dixere teſtimonium. Pſal. xxvi. Inſurrexerunt in me teſtes iniqui: & mentita eſt iniquitas ſibi. Pſal. cviii. hoc idem habet: Os peccatoris, & os doloſi apertũ eſt: locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa: & ſermonibus odii circũdederũt me: & expugnauerũt me gratis pro eo vt me diligerẽt: ideſt diligere deberẽt, ob beneficia in eos collata: eos. ſ. docẽdo, ſanãdo &c. & ſequit Propheta: Detrahebant mihi: ego aũt orabã: & poſuerũt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Hũc Pſalmũ loqui de Chriſti paſſione teſtat. Beatus Petrus Apl's Actuũ. c. i. Pſal. ẽt. xxxiiii. hoc idem habet his verbis: Surgẽtes teſtes iniqui, quę ignorabã, interrogabãt me: retribuebãt mihi mala ꝓ bonis, ſterilitatẽ aĩę meę. Teſtes, inqt, interrogabãt me, quę ignorabã: cum è cõtrario teſtes ipſi interrogari ſoleant. Et licet multi hunc Pſalmũ de aduerſitatibus Dauid interpretent: tñ de Chriſto exponi põt: cum per Dauid ſæpe intelligi poſſit Meſſias: & maxime apud Hebręos. Habet enim in lib. de Agnigna, cap. Endorſim. ſup. xii. Danielis capite, vbi dicit ſic: Throni poſiti ſunt, in plurali. ſ. & paulo poſt inqt: Thronus flãmę ignis, in ſingulari. Inquiũt ibi Rabini, verſus iſti aduerſari vident. Dicit Rabi Aquiba: Non aduerſant. Quidã nanqꝫ Thronus ꝓ Deo eſt, & alius ꝓ Dauid. Qđ Rabi Salomon commentatur, Dauid ipſe eſt Meſſiach. In lib. nanqꝫ lamentationũ, noĩato Lamẽtatio magna, & in Chaldaica Arabici inqt Rabi Iuda: Si hic Rex Meſſiach de viuis eſt, Dauid eſt nomen eius: ſi de mortuis, Dauid eſt nomen eius. Intentio huius Rabini eſt: ꝙ ſiue ante tẽpus paſſionis Chriſti, ſiue poſt, ſemper vocatur Dauid. Et ait ibidem Rabi Chamna: Vis authoritatem ad hoc ↄuenientem? reperies ſecũdi Regũ cap. xxii. Magnificãs ſalutem Regis ſui: & faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid: quia videret Chriſtus vnus, & Dauid alter: ſed dixit Chriſto ſuo Dauid, ad oſtendendum, ꝙ ipſemet Dauid eſt Chriſtus.

Vide infra. c. 66 ꝙ p Dauid itelligitur Chriſt⁹.

Quòd ꝓ Dauid ītelligat Chriſt⁹.

¶ Quòd

Digitized by Google

¶ Quòd aũt in Chriſto Ieſu hæc adimpleta fuerint, patet.

Matthæi.c.xxvi. Principes aũt ſacerdotum, & oẽ ↄcilium q̃rebant falſum teſtimonium ↄtra Ieſum, vt eũ morti traderẽt. & paꝝ infra: Nouiſſime aũt venerũt duo falſi teſtes, & dixerũt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templũ Dei, & poſt triduũ reædificare illud. Item magis īfra: Et ſurgens Princeps ſacerdotũ ait illi: Nihil reſpondes ad ea, quæ iſti aduerſus te teſtificantur? Item.c.xxvii. Non audis q̃ta aduerſum te dicunt teſtimonia?

Marci.c.xiiii. Multi aũt teſtimonium falſum dicebãt aduerſus eũ: & ↄuenientia teſtimonia non erãt: & q̃dam ſurgentes falſum teſtimoniũ ferebãt aduerſus eum dicentes: Qm̃ nos audiuimus eũ dicentem: Ego diſſoluam templum hoc manu factum, & poſt triduũ aliud nõ manu factum ædificabo &c. Cum aũt hæc alia conditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igiť ipſe ver⁹ fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias corpus ſuum daturus eſſet ſe ꝑcutientibus, & flagellãtibus, ac colaphizantibus. Cap. LI.

HAnc ꝑdixit ↄditionẽ Eſaias Propheta.c.l. dicẽs: Ego aũt non contradico: retrorſum nõ abii: corpus meũ dedi ꝑcutientibus me. In q̃bus verbis oñdit Meſſiam ipm̃ volũtarie paſſionẽ ſuſtinuiſſe: vt ẽt oñdimus ſupra i hoc eodem lib.vi.c.xli. Thalmudiſtaꝝ auctoritate. & c.liii. Oblat⁹ eſt, q̃a ipſe voluit. item Pſal.xxxvii. Ego ad flagella parat⁹ ſum. & Pſalm.xxxiiii. Congregata ſunt in me flagella, & ignorauerunt.

Sibylla inſuꝑ (vt inq̃t Lact.lib.iiii. Diuinaꝝ Inſtitutionum.c.xviii.) Dabit aũt in verbera oĩno innocens dorſum. & paꝝ infra: Et colaphos accipiẽs tacebit, ne q̃s agnoſcat quod verbũ, & vnde venit, vt mortuis loquatur.

¶ Quòd autem in Ieſu Chriſto hoc adimpletum ſit, conſtat.

Matthęi.c.xxvii. Ieſum aũt flagellatũ tradidit eis, vt crucifigereť. Marci.c.xv. Pilatus aũt volens ꝑplõ ſatiſfacere, dimiſit illis Barabam, & tradidit Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigereť. Ioannis.c.xix. Tunc ergo apꝑhendit Ieſum, & flagellauit. Item Matthæi.c.xxvi. Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gladiũ tuũ in locum ſuũ: oẽs enim q̃ acceperint gladium, gladio peribũt: an putas, q̃a non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? Q̃ũo ergo implebũtur ſcripturæ? quia ſic oportet fieri.

¶ Quòd aũt Ieſus ipſe corpus ſuum dederit: hoc eſt, ꝙ voluntarie pateretur, patet.

Ioannis.c.xviii. Ieſus itaq; ſciens oĩa, quę ventura erãt ſuper eũ, proceſſit, & dixit eis: Quem q̃ritis? reſponderũt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus: Ego ſum. Stabat aũt & Iudas, q̃ tradebat eum cum ipſis: vt ergo dixit eis: Ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderunt in terrã. Si ſatellites illi ex ſolo verbo ceciderunt in terram: ſi Ieſus deprehendi noluiſſet, potuiſſet eǭdem: ſed q̃a ſic fieri à Deo ſtatutũ erat, ideo ait ipſe Saluator: Sed hęc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarũ: vt Lucæ.c.xxii. & Matthęi.c.xxvi. Q̃ũo ergo implebũtur ſcripturę? q̃a ſic oportet fieri. & Marci.c.xiiii. Sed vt impleantur ſcripturę. & Ioãnis.c.xviii. Calicẽ quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illũ? Non enim venerat Ieſus ſoluere legem, ſed adimplere: vt Matthæi.c.v. & vt ſuperius diximus.c.xxiiii. Cũ autem hęc alia conditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igiť ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd facies Meſſię immundis deturparetur ſputis. Cap. LII.

COnditionem hanc: ꝙ facies Meſſię imundis ſputis deturpãda eẽt, pręlixit Vates Eſaias.c.l. Faciem meam non auerti ab increpãtibus, & cõſpuentibus in me. & notãter dixit: Non auerti: vt ſe volũtarie paſſum fuiſſe indicaret. & ibidem magis infra: Ideo poſui faciem meam: vt petram duriſſimam.

Sibylla (vt Lactan. Firmianus lib. Inſtitutionũ Diuinaꝝ.iiii.c.xviii.) In man⁹ iniquas, & īfideliũ poſtea veniet: dabũt Deo alapas manibus inceſtis: & oribus īmũdis expu ent ſaliuas venenoſas. Iob,

Digitized by Google

etiam ſm aliquos.c.xxx. Et faciem meã conſpuere non verentur.

¶Quòd autem in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpletum fuerit, teſtes ſunt.

Matthęus.c.xxvi. Tũc expuerunt in faciem eius. Item.c.xxvii. Et exſpuẽtes in eum acceperunt arundinẽ &c. Marci .c.xiiii. Et cœperunt qdam cõſpuere eũ. &.c. xv. Et conſpuebant eum. Cum autem hęc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto fuerit adimpleta, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶Quòd palmarum ictus ſuſtineret in facie. Caput. LIII.

PLuribus Prophetarum Vaticiniis hæc probatur veritas: & in primis ex his verbis Hieremię Threnoꝝ .c.iii. Dabit percutienti ſe maxillam: ſaturabitur opprobriis. & notanter dixit, Dabit, ad oñdendum ſe volũtarie fuiſſe paſſum. Eſaias ẽt.c.l.ait: Corpus meũ dedi percutientibus, & genas meas vellẽtibus. & magis ĩfra ibidem: Ideo poſui faciem meam vt petram duriſſimã. & notanter dixit, Dedi corpus meũ, & Poſui faciem, vt ſe volũtarie id feciſſe oñderet.

Micheas.c.v. In virga pcutient maxillam iudicis Iſrael: quæ verba intelligũtur de Chriſto, de quo ibi agitur ẽt iudicio Rabi Salomonis ſup illis verbis: Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael: vbi ipſe Salomon ait: Hic eſt Meſſiach filius Dauid. Eſaię.c.i. Oẽ caput languidum, & oẽ cor mœrens à planta pedis vſq; ad verticem non eſt in eo ſanitas: vulnus, liuor, & plaga tumens nõ eſt circũligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. Item.c.liii. Nõ eſt ſpecies ei, neq; decor: & vidimus eũ, & nõ erat aſpectus: & deſiderauimus eum deſpectũ, & nouiſſimũ viroꝝ: virum doloꝝ, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſcõditus vultus eius, & deſpectus: vñ nec reputauimus eũ &c. & paulo inferius: Et nos reputauimus eũ quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum. & iteꝝ paulo infra: Sicut ouis ad occiſionẽ ducetur, & quaſi agnus corãm tondente ſe obmuteſcet: & non aperuit os ſuum &c.

Nec mireris cum tota nocte ad columnã ligatus fuerit, cęſus, & verberatus, & cruciatus. Iob.c.xvi. Et exprobrantes percuſſerũt maxillam meam: ſatiati ſunt pœnis meis. hunc tamen non recipiunt Hebræi.

Sibylla inſuper (vt inquit Lactantius lib.iiii. Inſtitutionum Diuinarum, capitulo.xviii.) In manus iniquas, & infidelium poſtea veniet: dabunt Deo alapas manibus inceſtis: Et nota q̃ cõuenienter ſua adaptat epitheta: Iniquas enim manus appellauit Iudæorum: infidelium autẽ, vt erat Pilatus, & familia ſua, qui erant Romani.

¶Quòd autem prędicta in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, teſtes ſunt.

Lucas capitulo.xxiii. Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei cædentes, & velauerunt eum, & percutiebant faciem eius. Item capitulo vigeſimoſexto. Alii autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza &c. Ioannes capitulo decimooctauo: Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Sic reſpondes Põtifici? Item capitulo decimonono: Et dabant ei alapas. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶Quòd Meſſias corona ſpinea coronandus eſſet. Cap. LIIII.

SIc habetur in Canticis Canticoꝝ, capitulo tertio: Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illũ mater ſua in die deſpõſationis illius. Vidimus ſuperius libro ſecundo, capitulo vigeſimoptimo per Salomonem in Canticis Canticorum ſemper accipiendum eſſe Deum. Item per matrem Salomonis ibidem intelligendam eſſe naturam humanam: cui ſe vniuit Deus in perſona tamẽ filii tantum. In hoc autem capite dicere poſſumus pro his, q̃ in eo dicẽda ſunt: Quòd mater Salomonis: hoc eſt Chriſti, intelligitur Iudæorum populus, ſiue Synagoga: eo φ Chriſtus ſm carnem ex eo natus

Pſal. lxviii. Extraneus fact⁹ ſũ fratrib⁹ meis, & pegrin⁹ filiis matris meę.

eo natus ſit populo, cum de ſtirpe, ſiue de ſemine Dauid deſcenderit. Inuitantur igitur à Propheta filiæ Sion, vt egrediantur ad intuendũ Regem ſuum Salomonem: ideſt Chriſtum Deum in diademate ſuo: hoc eſt corona ſpinea coronatum: quod quidem diadema, quoniã viliſſimum erat, & ideo ignominioſum, & acerbiſſimę paſſionis: & maxime in die lætitię, & deſponſationis ſuæ: ideo admiratiue ex re inſolita filias Sion inuitauit ad tale ſpectaculum. ſed illa particula, In diademate ſuo, ironice prenũciãda eſt, ſicut diximus etiam ſupra, Decorum pretium, capitulo quadrageſimo octauo huius ſexti libri. & ſimiliter illa alia particula, In die lætitiæ, & deſponſationis ſuę, ironice etiam eſt pronuntiãda, cum ipſe Ieſus eo pateretur tempore, & ideo non eſſet lætandum. Verum dies illa, deſpõſationis dies dici poteſt, quia eccleſiam deſpõſauit Chriſtianam: vel etiam conſiderantes gloriam, & honorem, ac poteſtatem, quibus Deus Chriſti humanitatem propter eius paſſionẽ exaltauit, poſſumus veraciter ſine ironia interpretari. Inquit enim Apoſtolus ad Hebręos capitulo ſecundo: Videmus Ieſum propter paſſionem mortis gloria, & honore coronatum. Item ad Philippẽſes capitulo ſecundo: Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ: vt In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum &c. Item Matthęi capitulo vltimo, inqt ipſe Ieſus poſt reſurrectionem: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Intuendo igitur hanc Ieſu Chriſti exaltationem, ironiam tacebimus. Sunt qui aſſerant coronam illam auream, qua coronatus fuit Mardochęus, Heſter capitulo octauo, huius Chriſti coronationis fuiſſe figuram: ſed illa corona fuit honoris, hæc autem vilipendii, & doloris.

Sibylla inſuper (vt inquit Lactantius libro quarto Diuinarum Inſtitutionum, capitulo decimooctauo ſic inquit: Et coronam portabit ſpineam. Alia inſuper Sibylla, vt ibidem, Iudęam terram increpat, dicens: Stulta Deum tuum non cognouiſti medentem mortalium mentibus: ſed & ſpinis coronaſti corona.

¶ Quòd autem hoc in Ieſu Chriſto adimpletum fuerit, teſtes ſunt.

Matthęus capitulo vigeſimoſeptimo, qui ait: Et plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput eius. Marcus. c. xv. Et induũt eum purpura, & imponũt ei plectentes ſpineam coronam. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias tanquam agnus duceretur ad ſupplicium. Cap. LV.

Esaias Propheta hoc manifeſtat myſterium. c. liii. dicens: Sicut ouis ad occiſionẽ ducetur, & quaſi agnus coràm tõdente ſe obmuteſcet. Superius lib. ii. c. x. & aliqualiter ẽt libr. iii. c. xiiii. probatum extitit: omnia in hoc Eſaię capite contenta, interpretãda eſſe de Meſſia, etiam plurimorum Rabinorum conſenſu. Hieremias etiã. c. xi. Et ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam. & ne Propheta de ſe dixiſſe credatur, vt aliqui opinantur, ſed de Chriſto, ex hac alia particula innuitur: ſcilicet: Tu autem domine demonſtraſti mihi, & cognoui: tu oſtẽdiſti mihi ſtudia eorum &c. & magis infra ibidem: Quia cogitauerunt ſuper me ↄſilia, mittamus lignũ &c. vt ſuperius diximus capitulo quadrageſimoquarto huius ſexti libri.

¶ Quòd autem id adimpletum fuerit in Ieſu Chriſto, patet.

Matthęi capitulo. xxvii. Et cum accuſaretur à Principibus ſacerdotum, & ſenioribus, nihil reſpondit, tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduerſum te dicũt teſtimonia? & non rñdit ei ad vllũ verbũ: ita vt miraret Pręſes vehemẽter.

Digitized by Google

Marci.c.xiiii. Exurgens autem ſummus ſacerdos in medio iterrogauit Ieſum, dicens: Non reſpondes quicꝗ ad ea, quæ tibi obiiciuntur ab his? ille autẽ tacebat, & nihil reſpondit. Item.c.xv. Pilatus autem rurſus interrogauit eũ, dicens: Non reſpondes quicꝗ: vide in quantis te accuſant: Ieſus aũt amplius nihil reſpondit, ita vt miraretur Præſes. Cum autem hęc alia cõditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias paſſioni proximus vehementer contriſtaretur. Cap. LVI.

VEritatem iſtã aperit nobis Dauid Pſal.xxi. dicens: Qm̃ tribulatio ꝓxima eſt: qm̃ non eſt, qui adiuuet. & parũ inferius: Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea: factum eſt cor meum tãquam cera liqueſcens in medio ventris mei: aruit tanquam teſta virtus mea: & lingua mea adhæſit faucibus meis: & ĩ puluerem mortis deduxit me &c. Probaui ſuperius in.xliiii. capite huius.vi. libri, pluribꝰ rationibus, & cauſis hunc Pſalmũ de Chriſto, ſiue Meſſia exponẽdum eſſe: imo Chriſtianos teneri anathematis vinculo de Chriſto interpretari omnia in hoc Pſalmo contenta. Iudæi autem Pſalmum iſtum multipliciter exponunt. Nam aliq, & maxime antiquiores, aiunt Mardochæũ hunc cõpoſuiſſe Pſalmum tempore Heſter Reginę, quando Aman ipſum Mardochæũ vnà cum oĩbus Iudęis in Regno Aſſueri Regis cõmorantibus, certo die iam ſtatuto, & determinato trucidare volebat: vt Heſter.c.vii. Et huic expoſitioni duo obſtãt inter alia. Alteꝝ, Titulus Pſalmi, qui nõ inſcribitur Mardochæo, ſed Dauid. Alterum vero obſtaculum eſt, ꝙ vbi quaſi in principio Pſalmi dicitur: Longe à ſalute mea verba delictorum meoꝝ, Hebraica veritas habet loco Delictorum meorũ, Rugitus mei: quæ verba magis conueniunt paſſioni dñi, ꝗ calamitati Mardochæi, & Iudæoꝝ: qa licet dñs in paſſione ſua clamaret ad patrem, non fuit tñ exauditus: hoc eſt à paſſione liberatus. Sed tempore Heſter, Mardochæus, & ceteri Iudæi omnes fuerunt liberati, & qdem celeriter. Rabi vero Salomon, & ſequaces volunt in hoc Pſalmo contineri incõmoda, & aduerſitates Iudæoꝝ tempore, quo ſteterunt captiui in Babylonica captiuitate. Item ipſe Rabi Salomõ in ſuis ſuper hoc Pſalmo Cõmentariis, ait: Quòd Meſſias in flagellis ſuis cantabit hunc Pſalmum, quod in Euangeliis noſtris verificatur, qñ ſpiritum emiſit: quia clamãs inqt: Heloi heloi lamazabatani: hoc eſt Deus meus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? igitur ipſe Rabi ꝯfeſſus eſt hunc Pſalmum loqui de Meſſia. Item Pſalmo.lxxxvii. Lõge feciſti notos meos à me. & iterũ in calce ipſius Pſalmi: Elongaſti à me amicum, & proximũ, & notos meos à miſeria. Sed qm̃ Iudaicus populus in vtraq; expoſitione.ſ. Mardochęi, & Babylonicæ captiuitatis eſſet ille afflictus, qui in Pſalmo introducitur, & verbis Pſalmi non conueniret, ideo à veritate deuiare cernitur. Quare autem verbis Pſalmi non cõueniat populus Iudaicus, dicam. Si diligenter inſpiciãtur verba Pſal. lr̃a huius Pſal. loqtur de vna ſola pſona ſingulari afflicta: ꝗ loquiꝛ, vt pſona p ſe diſtincta nõ ſolum à pſequentibus eam, ſed ẽt à fratribus, & notis ſuis. Ingt enim Pſal. Narrabo nomẽ tuum fratribus meis. ſiliter: Et in medio eccleſiæ laudabo te: tanꝗ ab illis fratribus, & ab illa ꝯgregatione tũc diſtincta, nõ ſolum à pſequentibus eã, ſed ẽt à fratribꝰ, & notis ſuis: qua de re Iudaico pplo recte accõmodari non poſſet. Sunt nõnulli alii Rabini hoc fieri nõ poſſe videntes: qui hunc Pſal. exponũt de incõmodis, & aduerſitatibus, quas ptulit Dauid, qñ Saul Rex eũ perſequebatur. Quòd aũt etiã de Dauid exponi non poſſet, multi obſtant ipſius Pſal. verſus hoc non patientes: vt puta: Foderũt manus meas, & pedes meos. ſup qua pticula dicã aliqua infra.c. lxiiii. Nuſꝗ enim legiꝛ de Dauid, ꝙ vulneratus fuerit in pſecutione Saulis: nec oſſa ſua dinumerata: ſilr nec veſtimẽta p aduerſarios diuiſa: nec ꝙ ſup veſtẽ ſuã ſingularem aduerſarii ſortem miſiſſent. Et ſi Iudæi dicerẽt: aduerſarios iſta cogitaſſe,

taſſe, vel ſtatuiſſe facere, licet nõ fecerint: quia cum Dauid tpe huius perſecutionis pauperrimus eſſet, rationabiliter tam pretioſas veſtes habere non debebat, vt per ſortem eſſent diuidendæ. Sunt inſuper nonnulli alii verſus circa finẽ huius Pſalmi, incipiẽdo ibi: Vota mea reddam: qui ſm Hebraicam veritatẽ ꝓprie, & examuſſim de Chriſto intelligendi ſunt: & nulli alii poſſunt appropriari. Continet enim ibi de excellentiſſimo ſacramẽto altaris: vt infra lib. viii. cap. xi. declarabitur. Improbatis igitur omnibus aliis expoſitionibus, verba Prophetæ ad noſtrã adaptemus interpretationem. inquit enim: Quoniam tribulatio ꝓxima eſt &c. vt in principio capitis: quæ verba Ieſu Chriſto in maxima triſtitia, & anguſtia conſtituto tẽpore paſſionis ſuæ optime conueniunt: quia eo orante (vt refert Lucas cap. xxii.) factus in angonia, prolixius orabat: & factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Ex quibus ſanguinis guttis ſic ex ſudore decurrentibus, maximus dolor, & anguſtia maxima dignoſcitur. Quod cum ſciret futurum: ac ſubinde diceret Diſcipulis: ſcilicet oportere ſe pati, ac interfici pro ſalute multorum: ſeceſſit tamen cum ipſis Diſcipulis: non vt vitaret quod neceſſe erat perpeti, ac ſuſtinere: ſed vt oſtenderet, ꝙ ita fieri oporteret in omni perſecutione, ne ſua quis culpa in laqueum incidiſſe videat. Pſalmo etiam. lxxxvii. Quia repleta eſt malis anima mea: & vita mea Inferno appropinquauit: æſtimatus ſum cum deſcẽdentibus in lacum: factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber: ſicut vulnerati dormientes in ſepulchris, quorum non es memor amplius: & ipſi de manu tua repulſi ſunt: poſuerunt me in lacu inferiori in tenebroſis, & in vmbra mortis &c. cõuenit enim optime paſſioni Saluatoris. Item magis infra: Traditus ſum, & nõ egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia: clamaui ad te dñe tota die &c. & alia multa ibidem. Eſaias cap. i. A' planta pedis vſq; ad verticem non eſt in eo ſanitas: vulnus, & liuor, & plaga tumens nõ eſt circũligata, nec cura

ta medicamine, nec fota oleo. Pſal. lxviii. Quoniam quem tu percuſſiſti, ipſi perſecuti ſunt. de ſe hæc Chriſtus ad patrem loquit, ſicut in alio Propheta ex perſona patris legimus dictum: Propter peccata populi percuſſi eum. & iterum: Percutiã paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Percuſſus eſt enim vt nos reſurgeremus, vulneratus eſt vt nos ſanaret.

¶ Quod autem Chriſtus contriſtatus fuerit, patet.

Matthęi cap. xxvi. Et aſſumptis Petro, & duobus filiis Zebedęi cœpit ꝯtriſtari, & mœſtus eſſe: tũc ait illis: Triſtis eſt aĩa mea vſq; ad mortẽ. Marci cap. xiiii. Et aſſumpſit Petrũ, & Iacobũ, & Ioãnẽ ſecũ: & cœpit pauere, & tędere, & ait illis: Triſtis eſt aĩa mea vſq; ad mortem. Cum aũt hæc alia conditio in domino nr̃o Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias clamãs ſe à pr̃e derelinqui, conquereretur. Cap. LVII.

MAnifeſte hæc patet veritas ex principio Pſal. xxi. antedicti, ꝙ ſm veritatem Hebraicam ſic ſonat: Deus meus Deus meus quare dereliquiſti me? quę verba Hebraice ſic ꝓferuntur: Heloi heloi lamazabatani. & hæc verba ſũt ea ipſa verba, quę Chriſtus Saluator noſter protulit ad patrem pẽdens in ligno confixus: humanitas enim Chriſti ꝯdolens, Deum patrem orat, ne ab eo derelinquat. & qm̃ ſuperius plura diximus de hoc Pſalmo, & maxime cap. xliiii. & cap. lvi. ideo hoc in loco nihil aliud dicam: & eo magis, qa Rabanu ſala ſcilomo in Gloſa ſua hoc confirmat, dicens: Quòd Meſſias in flagellis ſuis poſitus cantabit illum Pſalmum .ſ. Deus meus Deus meus quare dereliquiſti me? Inquit ipſe Rabi: Cãtabit: ſcilicet alta voce. vnde Marcus cap. xv. Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna, dicens: Heloi heloi lamazabatani: quod eſt interpretatum: Deus meus Deus meus vt quid dereliquiſti me? Rabinorum igitur auctoritate hic Pſalmus. xxi. loquitur de Meſſiæ Regis paſſione. hoc ipſum ſcripſit Matthęus capitulo vigeſimoſeptimo.

Digitized by Google

❧Quod autem hoc in Ieſu Chriſto adimpletum fuerit, teſtis eſt.

Marcus cap.xv. Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna, dicẽs: Heloi heloi lamazabatani: quod eſt iterpretatũ: Deus meus Deus meus vt q̃d dereliquiſti me?

Matthęus .c.xxvii. Et circa horã nonã clamauit Ieſus voce magna, dicẽs: Heloi heloi lamazabatani: hoc eſt: Deus meus Deus meus vt quid dereliq̃ſti me? Cum autem hęc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

❧Quòd Meſſias taceret dum pateretur. Caput LVIII.

QVod Chriſtus tacuerit dum pateretur, non tacuit Eſaias cap.liii. dicens: Sicut ouis ad occiſionẽ ducetur: & quaſi agnus coram tõdente ſe obmuteſcet: & nõ aperiet os ſuũ. Toties ſupra dictum eſt, ꝯtenta in hoc Eſaię capite de Chriſto, non tanq̃ futura fuiſſe annunciata, ſed ſicut viſa fuiſſe narrata, vt alia non indigeat ꝓbatione. Pſal. ẽt. xxxvii. dicit: Factus ſum ſicut homo nõ audiẽs, & nõ habens in ore ſuo redargutionẽ. & iteꝝ ibidem: Ego aũt tanq̃ ſurdus nõ audiebã, & ſicut mutus nõ aperiẽs os ſuũ.

Sibylla ẽt (vt inq̃t Lactantius lib.iiii. Diuinaꝝ Inſtitutionũ cap.xviii.) hoc ipſum fatet, dicens: Et colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoſcat quod verbum, & vnde venit, vt mortuis loquatur.

❧Quòd aũt in dño nřo Ieſu hæc alia conditio adimpleta fuerit, infraſcriptis probatur teſtimoniis.

Matthæus cap.xxvi. Et ſurgens Princeps ſacerdotum ait illi: Nihil rñdes ad ea, quæ iſti aduerſum te teſtificant? Ieſus aũt tacebat. Item eiuſdẽ cap.xxvii. Et cũ accuſaret à Principibus ſacerdotum, & ſenioribus, nihil rñdit. Tunc dicit illi Pilatus: Nõ audis quãta aduerſum te dicãt teſtimonia? & nõ rñdit ei ad vllum verbũ, ita vt miraretur Præſes vehementer.

Marcus ẽt cap.xiiii. Non rñdes quicq̃ ad ea, quæ tibi obiiciunt ab his? Ille aũt tacebat, & nihil rñdit. Lucas cap.xxiii. Herodes aũt viſo Ieſu, gauiſus eſt valde. & parum iſra: Interrogabat aũt eũ multis ſermonibus. at ipſe nihil illi rñdebat. Petrus Apl's in ſua prima Epl'a cap.ii. de illo loquẽs, inq̃t: Qui cũ malediceret, non maledicebat: cũ pateret, nõ cõminabat. Cum autem hęc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

❧Quòd Meſſias cum iniquis deputandus eſſet. Cap.LIX.

QVòd cum iniq̃s deputãdus eſſet Meſſias, Eſaias Propheta antedictus cap.liii. his ꝓbat verbis: Et cũ ſceleratis reputatus eſt. Ipſe etiã Chriſtus hoc ipm̃ futuꝝ eẽ ꝑdixit: vt Lucę.c.xxii.

❧Quòd autem in Ieſu Chriſto hoc adimpletum fuerit, conſtat.

Matthęi cap.xxvii. his verbis: Tũc crucifixi ſunt cum eo duo latrones: vnus à dextris, & vnus à ſiniſtris. Marci.cap.xv. Et cũ eo crucifixerũt duos latrones: vnũ à dextris, & alium à ſiniſtris eius: & impleta eſt ſcriptura, quę dicit: Et cum iniq̃s reputatus eſt. Lucæ ẽt cap.xxii. Dico enim vobis, q̃m adhuc hoc, quod ſcriptũ eſt, oportet impleri in me: Et cum iniq̃s deputatus eſt. Item eiuſdem cap.xxiii. Ducebant autem & alii duo neq̃ cum eo &c. Ioannes itidem cap.xix. Et cum eo alios duos hinc, & hinc, medium aũt Ieſum. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

B. Hieronymus ad Ruſticũ: Latro credidit in Cruce, & ſtatim meruit audire: Hodie mecũ eris i Paradiſo. B. Gregori⁹ lib. .xviii. Moraliũ.c.xcv. & .xcvi. Libet inter hęc mẽtis oculos ad illũ latronẽ reducere, qui de fauce leonis aſcẽdit Crucẽ, de Cruce Paradiſum. Intueamur q̃lis ad patibulũ venerit, & à patibulo qualis abſceſſit. Venit reus, fraterno ſanguine cruẽtus: ſed interna gratia eſt mutatus in Cruce: & ille q mortem fratri intulit, morientis dñi vitã ꝑdicauit, dicẽs: Memẽto mei dñe, dũ veneris i Regnũ tuũ. In Cruce claui manus eius, pedeſq; ligauerant:

Sanguis Chriſti clauis Paradiſi ẽ, dicentis ad latronẽ: Hodie mecũ eris i Paradiſo: quẽ primus Adã ꝑdidit, ſiue clauſit: ſecũdus vero Adã inuenit, ſiue aperuit: Imo ab illo clauſum reſerauit, & reſtituit, dicente Apoſtolo: Regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſem: ſub cuius perſona lex intelligitur in ſimilitudinem præuaricationis Adæ: qui eſt forma futuri.

nihilq;

Digitized by Google

nihilq; in eo à pœnis liberum, niſi cor, & lingua remáſerant. Inſpirante Deo totũ illi obtulit, quod in ſe liberũ inuenit: vt iuxta hoc quod ſcriptum eſt: corde crederet ad iuſtitiã, ore ꝯfiteretur ad ſalutem. In corde aũt fidelium tres ſũmopere manere virtutes teſtatur Ap̃lus, dicẽs: Nunc aũt manent fides, ſpes, charitas: quas cũctas ſubito repletus gratia & accepit latro, & ſeruauit in Cruce. Fidem nanq; habuit, qui regnaturũ dñm credidit, quem ſecum pariter morientem vidit. Spem habuit, qui Regni eius aditum poſtulauit, dicens: Memento mei, dũ veneris in Regnum tuum. Charitatem quoq; in mẽte ſua viuaciter tenuit, qui fratrem, & collatronẽ pro ſimili ſcelere morientem: & de iniquitate ſua arguit, & ei vitam, quã nõ cognouerat, prędicauit, dicens: Neq; tu times Deum, ꝙ in eadẽ damnatione es: & nos quidem iuſte, nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali geſſit. Ille, qui talis ad Crucem venit ex culpa, ecce qualis à Cruce recedit ex gratia. Confitebatur dominum, quem videbat ſecum humana infirmitate morientem: quãdo negabant Apoſtoli eum, quem miracula viderant diuina virtute facientem. Audiuit ergo dominum ſibi dicentem: Hodie mecum eris in Paradiſo: & quidem merito, quia eo ipſo tempore, quo omnes eũ negabant, ipſe ſolus eum dominum eſſe non eſt veritus confiteri: nunq̃ igitur ſero fit confeſſio, & pœnitentia, vt latronis huius docet experientia: fiunt itaq;, non naſcuntur, Chriſtiani.

Beatus Hieronymus: Chriſtus in Paradiſum de Cruce latronem intulit. & ne quis aliquando ſeram conuerſionem putaret, fecit homicidii penã eſſe martyriũ.

¶ Quòd Meſſias mori deberet, quia vellet. Cap. LX.

VT autem omnes intelligant, & maxime Iudęi, ꝙ Meſſias Rex moriturus eſſet, quia vellet, Eſaias Vates idoneus eſt teſtis: inquit enim ipſe cap. liii. Oblatus eſt, quia ipſe voluit. & iterum ibidem: Et voluntas domini in manu eius: quaſi diceret: ſi noluiſſet Iudæi eum nunq̃ interficere potuiſſent. & iterũ in eodem capitulo magis infra: Et fortiũ diuidet ſpolia, pro eo quod tradidit in mortẽ aĩam ſuam. Tradidit dixit, vtens præterito tp̃e loco futuri, ꝓpter prophetię certitudinem: & ſi ipſe tradidit, ergo ſponte ſua, & nõ coactus: ex qua obediẽtia Deus eum valde ſublimauit, quantum ad humanam naturã, cum ſm̃ diuinam æqualis eſſet patri, dicente Apoſtolo ad Hebręos cap. ii. Videmus Ieſum ꝓpter paſſionem mortis, gloria, & honore coronatum. Item idem Apoſtolus ad Philippẽſes cap. ii. inquit: Hoc ſentite in vobis, quod in Chriſto Ieſu, qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eẽ ſe æqualẽ Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuẽtus vt homo: humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autẽ Crucis: ꝓpter quod & Deus exaltauit illum: & donauit illi nomen, quod eſt ſuꝑ omne nomen: vt In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernoꝝ: & omnis lingua confiteatur: ꝙ dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris: quod ipſe etiam Saluator noſter confirmauit poſt reſurrectionem ſuam, Matthęi cap. vltimo: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra &c. Item prędictus Ap̃lus ad Epheſios cap. vi. Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem, & hoſtiã Deo in odorem ſuauitatis. Item idem Apl̃s ad Hebręos cap. ix. Chriſtus aũt aſſiſtens Põtifex futuroꝝ bonoꝝ peramplius, & perfectius Tabernaculum non manufactum: ideſt non huius creationis, neq; per ſanguinem hircoꝝ, aut vituloꝝ: ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuẽta. Si enim ſanguis hircoꝝ, & tauroꝝ, & cinis vitulę aſperſus inquinatos ſanctificat ad emũdationẽ carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritũ ſanctũ ſemetipſum obtulit ĩmaculatũ Deo, emũdauit ꝯſcientiã nr̃am ab op̃ibus mortis ad ſeruiẽdũ Deo viuẽti? Oſeas Propheta hoc ipſm̃ apte demõſtrat c. xiii. dicẽs: De manu mortis liberabo eos: de morte redimã eos. & ſunt

Digitized by Google

verba Dei: vt ex ſuperius dictis colligit. Per quę verba ipſe Deus hanc aperit veritatem. Nam dicens de morte: Redimam eos, inqt ſe ſaluaturũ, & redempturũ nos per mortem ſuã: & ſic ipſe ſanguine ſuo nos lauit à peccatis, & redemit à morte æterna. Pſal. etiam. lxxxvii. Intret in conſpectu tuo oratio mea: inclina aurem tuã ad precem meã: quia repleta eſt malis anima mea, & vita mea Inferno appropiquauit. Aeſtimatus ſum cũ deſcendentibus in lacum: factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber: ſicut vulnerati dormientes in ſepulchris, quorum nõ es memor amplius. Quod Hebręi negare non poſſunt, cum ſui Thalmudiſtæ, ſiue Rabini hoc idem multoties, & multipliciter fateri non vereant. Nam Rabi Moyſes Gerundenſis ſuper his verbis Gen. cap. xxiiii. Qui introduxit eam in Tabernaculum Sarrę matris ſuæ, ſic ait: Hic eſt Rex Meſſias, qui dedit cor ſuum ad petẽdum miſerationes pro Iſrael, & ad ieiunandum, & humiliãdum ſe pro eis: ſicut ſcriptum eſt Eſaię cap. liii. Ipſe autem vulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras: attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra &c. Item in Bereſid raba ſuper illud: Fecit aũt Deus duo luminaria: quęritur quid dicere voluit Daniel cap. ii. vbi loquens de Deo inquit: Et lux cum eo eſt? Reſpondet Rabi Anna: Hæc eſt lux Meſſię Regis: oſtendit enim nobis Deus ſe inde perfeciſſe Meſſiam, & eius generationem: & lucem illam pro ipſa generatione ſub ſede gloriæ, ſeu maieſtatis ſuæ recluſiſſe. Sathan aũt interrogans dñm, dixit: Dñe mundi lux iſta latẽs ſub ſede glorię tuę pro quibus eſt? rñdit Deus: Pro Meſſia, & generatione ſua. Ait Sathan: Dñe ſine me tentare Meſſiam, & eius generationem: cui inquit Deus: Non haberes vllam aduerſus eum poteſtatẽ. Sathan iterũ ait: Sine me, qa poteſtatem habeo. rñdit Deus: Si in hoc diutius pſeuerabis Sathan: potius de mũdo pdam, q̃ aliquam aïam generationis Meſſię perdi pmittã. Eademq; hora Deus ſuo ſic inqt Meſſię: Quãplurimę mihi illoꝝ porrigunt preces, qui in carcere Limbi incluſi ſunt, & detenti: vt te in horribili dolore cõſtituant: ita & tali modo: vt tua mala tui intueantur oculi, tuæ audiant aures &c. cui Meſſias reſpõdit: Dñe mi pro his liberandis, & ſaluandis quaſcũq; in meo corpore paſſiones pati, & ſufferre paratus ſum: eaſq; omnes ſpõte ſuſcipio. & vt diffuſius narratum eſt ſuperius in hoc eodẽ lib. cap. xli. vbi Thalmudiſtarum auctoritate ꝓbatum eſt, Meſſiæ Regis morte, & cruciatu delenda fuiſſe hominum peccata. Iudęi igitur Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum ſuorum auctoritate, quæ diximus, negare non poterunt. Sed licet ipſe Meſſias volũtarie mortem pertulerit, vt generi ſalutem afferret humano: tamen ipſe morti de directo ſe non expoſuit, ſed per indirectum, quia cauſas mortem inducentes, ſiue mortificantes nõ remouit, cum id facere potuiſſet: ſi enim noluiſſet, eum Iudęi nunq̃ interficere potuiſſent: poterat nãq; facere, ſi voluiſſet, ſicut fecit Lucæ cap. iiii. quando illi de Nazareth eum de montis ſupercilio præcipitare voluerunt: Ipſe autem tranſiens per medium illoꝝ ibat. & Ioan. cap. x. quaſi in calce capitis, vbi dicitur: Quęrebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manib⁹ eoꝝ. & eiuſdẽ cap. viii. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eũ: Ieſus aũt abſcondit ſe, & exiuit de templo. & iterum ibidem: Et nemo apprehẽdit eum, qa necdum venerat hora eius. Nunc autem eius hora aduenerat: ideo ſponte ſe obtulit. Patet etiam hoc idem, & qdem aperte: cum enim dixiſſet illis, qui vt eum cõprehenderent, aduenerãt: Ego ſum: ſtatim ipſi in terra ceciderunt: in quo tpis interuallo aufugere potuiſſet, & tñ noluit, vt diuinę adiplerent ſcripturę: ſed eis ſe obtulit dicẽs: Si ergo me q̃ritis, ſinite hos abire. Itẽ ẽt dixit Petro: Calicem quem dedit mihi pater, nõ vis vt bibam illum? Ioannis cap. xviii.

¶ Quod aũt hęc alia ꝓditio in Ieſu Chriſto noſtro adimpleta ſit, patet.

Ioannis caplo decimo, vbi inquit ipſe Ieſus: Propterea me pater diligit, qa ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam: nemo tollit eam à me: ſed ego pono eam à meipſo: poteſtatem habeo ponendi

nendi

nendi eam: & poteſtatem habeo iteꝝ ſumēdi eam. Item eiuſdem cap. xviii. Dixit ergo Ieſus Petro: Mitte gladium tuum in vaginā: calicem quem dedit mihi pater, nō vis vt bibam illū? Matthęi cap. xxvi. An putas, qa non poſſum rogare patrem meū: & exhibebit mihi modo plus q̄ duodecim legiōes Angeloꝝ? Qūo ergo iplebunt ſcripturę? qa ſic oportet fieri. Cum aūt prædicta alia conditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias iniuſte condemnādus eſſet. Cap. LXI.

HAnc ɔſtare veritatem inuenimus Pſal. xciii. vbi dicit: Captabunt in animā iuſti: & ſanguinem inocentem ɔdemnabūt. Licet hic Pſalmus non ſit ſpecialiter de Chriſto: tñ ex afflictionis bonoꝝ, & iuſtoꝝ generalitate, de qua loquit hic Pſalmiſta, hoc recte de Chriſto intelligi poteſt. Vidētes nanq; multi bonos, & iuſtos in hoc mūdo à malis, & iniuſtis (vt plurimū) opprimi, & affligi: intātum deuenerūt errorem: vt hęc inferiora: hoc eſt terrena, & corruptibilia ob eorum mutabilitatem, & maxime humanos actus arbitrarentur, ſiue arbitrati ſint diuinæ non ſubiacere ꝓuidentię. Nō enim intueri poterant qualiter diuinę ꝓuidentię infallibilitas cum arbitrii libertate ſtare poſſet: in quoꝝ perſona dicitur Iob capitulo vigeſimoſecundo: Nubes latibulum eius circa cardines coeli perambulat, nec noſtra ɔſiderat: & vtinam nulli etiā noſtri tpis eſſent, qui iſtud ipſum crederent: qui error tantæ eſt perniciei, vt homines mali pœnas aliquas non timētes, nec etiā præmia expectātes, ad quæcūq; vitia ſine freno: hoc eſt ɔſcientiæ morſu feſtinare formident: imo è contra, admotis calcaribus, q̄ velociſſime currere procurent: hinc bonoꝝ, & iuſtorum hominū violentiæ: hinc direptiones: hinc ſpolia, & occiſiones: hinc mala omnia, quę, quāto maiora fuerint, tanto acceptius Deo ſacrificium ſe facere arbitrantur: & vbi etiā hæc Deo moleſta eſſe arbitrarentur, ab inceptis deſiſtere non curarēt: imo audacter ſine rubore ꝑſeuerarent. Vnde vo-

Finus Ferrarieſi.

lens Pſalmiſta ab hominū maloꝝ mente huiuſmodi errorem reuocare, & penitus amouere, & extirpare, Deum maloꝝ vindicem, & vltorem eſſe, & ab eo neminem impunitum euadere poſſe quadruplici cauſa demonſtrat. & Primo, potētia, cum dixit: Deus vltionum dñs. Inquit enim Apoſtolus ad Romanos cap. xii. Scriptū eſt mihi vindictam, & ego retribuam eā, dicit dñs. Secūdo, libertate agendi. vndę ſubdit: Libere egit. Tertio, iudicantis excellentia. vnde inquit: Exaltare, qui iudicas terram. Quarto, iudicio. quępropter ait: Redde retributionem ſupbis. Quod verum eſſe non poſſet: ꝙ. ſ. Deus de malis, & cōtra diuinitatis ſuæ potentiā ſic murmurantibus vindicaret, niſi eius prouidentia ad iſta inferiora, & ad actus humanos ſe extenderet. Licet enim boni à malis quandoq; opprimant: non poteſt tamē propterea inferri: ꝙ Dei ꝓuidentia non ſe ad hæc extendat inferiora: cum omnia iſta æque bonis, & malis cōmuniter eueniant, dicente Salomone in Eccleſiaſte capitulo nono: Sunt iuſti, atq; ſapiētes, & opera eorum in manu Dei: & tñ neſcit homo, vtrum amore, an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta: eo ꝙ vniuerſa æque eueniant iuſto, & impio: bono, & malo: mundo, & imundo: imolanti victimas, & ſacrificia cōtemnēti: ſicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita qui verum deierat: hoc eſt peſſimum inter omnia, quæ ſub Sole fiunt: quia eadem cunctis eueniunt: vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & cōtemptu in vita ſua: & poſt hęc ad Inferos deducentur. hæc Salomon Propheta. Si igitur boni à malis opprimuntur, & ipſi patienter tolerent, quia Deus ſic fieri permittit interdum, vt ipſi boni ad patientiam exerceantur, vt in alio ſeculo maius conſequantur pręmiū. Iudæi autem hunc interpretantur Pſalmum de opprobriis, & afflictionibus, quibus in hac ſua captiuitate, quam Romanam vocant, opprimuntur, atq; cruciantur: à quibus ſe per Meſſiam, quem venturum expectant, liberandos eſſe credūt: cuius Meſſiæ aduentus, cum in præteri-

Digitized by Google

tum iamdiu iuerit, vt ſupra libro quarto probatum extitit: ſequitur eorum interpretationem veram eſſe non poſſe, cum ex erroneo, & falſo innitatur fundamento: noſtra igitur verior: cum autem ſm interpretationem noſtram in hoc Pſalmo contineatur de bonorum, & iuſtorum oppreſſione ſibi à malis, & iniuſtis inflicta: ob eum (de quo diximus) errorem verba Prophetæ antedicta veraciter dicere non poſſunt, niſi de aliquo bono, & iuſto ab illis malis, & iniuſtis, qui Dei prouidentiam negant, afflicto. Cum autem Ieſus Chriſtus bonus, & iuſtus antonomaſtice fuerit, & à malis, & iniuſtis afflictus, ideo verba Prophetæ ipſi Chriſto perpulchre conueniunt: hac maxime cauſa: quia iuxta omnium Rabinorum Iudæorum ſententiam Prophetæ omnes (vt pluries dixi) non ſunt locuti, niſi ad dies nouiſſimos Meſſiæ de principali: ſcilicet intentione. quod confirmatur etiam Thalmudiſtarum auctoritate: nam in Bereſid raba ſuper capitulo decimo octauo Geñ. vbi inter ipſos Thalmudiſtas fit diſputatio de Abraam ſedente in hoſtio Tabernaculi ſui: cum apparuiſſet ei Deus, & voluiſſet Abraam ſibi ob reuerentiam aſſurgere: inquit ei Deus: Sede Abraam: quoniam tu es in ſignum filiis tuis: futurum eſt enim vt tui filii ſedeant tanquam iudices in concilio: ego autem ſtem, qui ſum Deus. Ex quibus Thalmudiſtarum dictis percipitur, Iudæos quandoq; Deum fuiſſe iudicaturos: quoniam Sedere tanquam iudices, poteſtatem, ac dominium demonſtrat: ſtare autem ſubiectionem, atq; ſeruitutem. fuit autem Ieſus Chriſtus ad mortem condemnatus non à Pilato Romani Imperatoris Præſide: ſed à ſummis ſacerdotibus, & à ſcribis, & phariſæis, atq; à ſenioribus populi: qui ſeniores erant illi Septuaginta viri, quos de mandato domini elegerat Moyſes: vt vnà cum ipſo Moyſe onus populi perferrent, & ſuſtinerent: vt Numeri capitulo vndecimo: ad hos enim in dubiis legis curſus habebatur: & collegium iſtorum Septuaginta ſeniorum vocabatur Senhedrin guazit. de quibus dictum fuit ſuperius libro quinto, capitulo quarto, in prophetia Iacob Patriarchæ. Ipſi enim iudices vnà cum Principe ſacerdotum, & cum ſcribis, & phariſæis, Ieſum prius examinauerunt, & condemnauerunt: vt habetur Marci capitulo decimoquarto, vbi dicitur: Quid adhuc deſideramus teſtes? audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum eſſe reum mortis: & qui fuerint illi, ſupra parum dixerat: Et adduxerunt Ieſum ad ſummũ ſacerdotem: & conuenerunt omnes ſacerdotes, & ſcribæ, & ſeniores &c. Quòd autem eum iniuſte condemnauerint, videbitur infra ex verbis Pilati. Quòd autem inſons, & iuſtus condemnari non debeat, habetur Exodi capitulo vigeſimotertio, inquit Deus: Inſontem, & iuſtum nõ occides, quia aduerſor impio.

Hieremias capitulo duodecimo: Reliqui domum meam, dimiſi hęreditatem meam, dedi dilectam animam meam in manu inimicorum eius: facta eſt mihi hęreditas mea: quaſi leo in ſilua dedit cõtra me vocem, ideo odiui eam. cum ſit hæreditas cœleſte Regnum, non vtiq; ipſam hæreditatem ſe odiſſe dicit, ſed hæredes, qui aduerſus eum ingrati, & impii extiterunt. Facta eſt, inquit, hæreditas mea mihi ſicut leo: ideſt præda, & deuoratio factus ſum hæredibus meis, qui me immolauerunt ſicut pecus dedit ſuper me vocem ſuam: ideſt ſententiam aduerſus me mortis, Crucisq; dixerunt. Item idem Hieremias hoc ipſum etiam capitulo vndecimo prædixiſſe videtur, his verbis: Tu autem domine demonſtraſti mihi, & cognoui: tu oſtendiſti mihi ſtudia eorum, & ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam: & non cognoui, quia cogitauerũt ſuper me ꝯſilia, dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eũ de terra viuẽtiũ, & nomen eius nõ memoreť amplius.

Dauid Pſalmo centeſimooctauo: Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt: locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa: & ſermonibus odii circundederunt

me: &

Digitized by Google

me:& expugnauerunt me gratis. Eſaias itidem capitulo quinquageſimonono: Concepimus, & locuti ſumus de corde verba mendacii: conuerſum eſt retrorſum iudicium, & iuſtitia longe ſtetit: quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi: & facta eſt veritas in obliuione. Saluator etiam noſter Ieſus hoc ipſum fore prædixit: vt Matthæi capitulo vigeſimo, his verbis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus ſacerdotum, & ſcribis, & condemnabunt eum morte: & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. Marci etiam capitulo decimo, ſic inquit: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus ſacerdotum, & ſcribis, & ſenioribus: & damnabunt eum morte: & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conſpuẽt eum, & flagellabunt eum, & interficient eũ, & tertia die reſurget. Ecce quomodo Saluator noſter prędixit paſſionem ſuam eo ordine faciendam, quo facta fuit.

Quod autem Chriſtus cõdemnatus fuerit à Iudæis, oſtendimus parum ſuperius in hoc eodem capite contineri Marci capitulo decimoquarto. Lucas etiã capitulo vigeſimotertio inquit: At illi inſtabãt vocibus magnis poſtulantes vt crucifigeretur: & inualeſcebant voces eorum: & Pilatus adiudicauit fieri petitiones eorum: dimiſit autem illis eum, qui propter homicidium, & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem, quem petebant: Ieſum vero tradidit voluntati eorum: non ergo condemnauit eum Pilatus: ſed tradidit voluntati eorum, qui dixerunt ſe legem habere, & ſm eam ipſum mori debere, quia filium Dei ſe fecerat: vt Ioannis capitulo decimonono. hoc ipſum & percipitur ex verbis Matthæi capitulo vigeſimoſeptimo, ſic dicentis: Mane autem facto conſilium inierunt omnes Principes ſacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent, & vinctum adduxerunt eũ, & tradiderunt Pontio Pilato Præſidi. & continuans ſequitur: Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, ꝙ damnatus eſſet: ſcilicet à Iudæis, quia Pilatus nõdum eum examinauerat: Iudæi ergo eum condemnauerunt, & nõ Pilatus: licet ſederit pro tribunali, vbi manus ſuas lauit coràm populo, dicens: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius: vt Matthæi capitulo vigeſimoſeptimo. Item Lucæ capitulo vigeſimotertio: Quid enim mali fecit? nullã cauſam mortis inuenio in eo. & ſunt verba Pilati. Itẽ Ioannis capitulo decimonono: Exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoſcatis, quia nullam inuenio in eo cauſam. & ibidem parum infra dixit Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo cauſam. Hoc ipſum etiam patet ex verbis Beatorũ Petri, & Pauli. inqt enim Beatus Petrus Actuum capitulo quarto: Deus Abraam, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Deus patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum: quem vos quidem tradidiſtis, & negaſtis ante faciem Pilati iudicante illo dimitti: vos autem ſanctũ, & iuſtum negaſtis, & petiiſtis virum homicidam donari vobis: auctorem vero vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis. Beatus autem Paulus Actuum capitulo decimotertio: Et nullam cauſam mortis inuenientes in eo, petierunt à Pilato vt interficerent eum. Ioannes etiam capitulo decimonono inquit: Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eum Pontifices, & miniſtri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori: quia filium Dei ſe fecit. Beatus Auguſtinus ſuper Pſalmo : Non dicant Iudæi nos non occidimus Chriſtum, cum ipſi Iudęi dederunt eum iudici Pilato: vt quaſi ipſi à morte eius videantur immunes. Nam cum dixiſſet eis Pilatus: Vos eum occidite. reſponderunt: Nobis non licet occidere quenquam. Iniquitatem facinoris ſui in iudicem hominem refundere, & retorquere volebant: ſed nunquid Deum iudi-

ecm fallebant? Quid fecit Pilatus? in eo
ipſo quod fecit, aliquãtulum particeps
fuit: ſed in comparatione eorũ, fuit ipſe
multo inocẽtior. Inſtitit enim q̃tum po-
tuit, vt illum ex eorũ manibus liberaret:
nam flagellatũ ꝓpterea ꝓduxit ad eos.
Non proſequendo Deũ flagellauit: ſed il
lorũ furori ſatiſfacere volens, vt vel ſic iã
miteſcerent, & deſinerẽt velle occidere
eum, quem flagellatũ viderent, fecit &
hoc. At vbi perſeuerauerunt: noſtis illũ
lauiſſe manus, & dixiſſe, quod ipſe non
feciſſet, ac mundũ ſe eſſe à morte illius:
fecit tñ: ſed ſi reus, qa fecit vel inuitus: il
li inocentes, q coegerunt vt faceret? Nul
lo modo: ſed ille dixit i eum ſentẽtiam,
& iuſſit eũ crucifigi, & quaſi ipſe occidit.
& vos O' Iudęi occidiſtis: vnde occidi-
ſtis? gladio linguę: acuiſtis enim linguas
veſtras: & quando percuſſiſtis, niſi quã-
do clamaſtis: Crucifige crucifige? Itẽ
Threnorũ. c. iiii. Et maior effecta eſt iniq
tas filię populi mei peccato Sodomorũ,
quæ ſubuerſa eſt in momento. Cum aũt
hęc alia ꝯditio in dño noſtro Ieſu Chri-
ſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus ve-
rus fuit Meſſias.

¶Quòd Chriſtus à ſuis relinqretur Di-
ſcipulis paſſionis ſuę tpe. Cap. LXII.

ZAcharias Propheta hanc prædi-
xit veritatẽ. c. xiii. his verbis: Per-
cute paſtorem, & diſpergentur oues: &
conuertam manum meam ad paruulos:
paruulos nanq; Propheta appellat Apo
ſtolos: eo ꝙ ipſo derelicto timore fuge-
rũt. Sed poſt dñi reſurrectionem p ma-
num Dei: hoc eſt diuina poteſtate, ita cõ
firmati fuerunt, & maxime poſt Spiritus
ſancti ſuſceptionem, vt pro Chriſto con
tumeliam pati gauderent: vt Actuũ. c. v.
Pſal. ẽt. lxviii. hoc idem alijs prædicitur
verbis. ſ. Extraneus factus ſum fratribus
meis: fratres dñs ſuos vocat Diſcipulos.
Similiter etiam dicitur Pſal. xxi. Nuntia-
bo nomen tuum fratribus meis. B. Hiero
nymus loquens de prędicto Pſal. lxviii.
inqt: Pſal. iſte de paſſione Chriſti ſonat,
& ex perſona membrorum ſuorum: licet
quidam in eo putent ei minime ꝯuenire
pro his, qui cõmutabũtur: vt habetur in
titulo: Cõmutauit ſe Chriſtus dũ æqua-
lis patri erat, formam ſerui accipiens: vel
nos commutamur de infidelitate ad fi-
dem, quia iſte Pſalmus vocem continet
Dominici hoĩs venientis ad paſſionem.

¶Quòd aũt Chriſtus vocauerit Diſci-
pulos ſuos amicos, patet.

Ioannis. c. xv. Vos amici mei eſtis, ſi
feceritis quæ ego ꝑcipio vobis: iã nõ di
cã vos ſeruos: qa ſeruus neſcit qd faciat
dñs eius: vos aũt dixi amicos: qa oĩa q̃-
cunq; audiui à p̃re meo nota feci vobis.
Pſalm. itidẽ. lxxxvii. dr̃: Longe feciſti no
tos meos à me: poſuerũt me abominatio
nẽ ſibi. & iterũ in eodẽ Pſal. Elongaſti à
me amicũ, & proximũ, & notos meos à
miſeria. In hoc nẽpe Pſal. Catholici de
paſſione Chriſti ꝯtineri autumant: cuius
paſſionis tpe qdam ex ipſi' Chriſti ami
cis timore fugerũt, ſicut Apl'i. vñ Pſalmi
ſta inqt: Longe feciſti notos meos à me:
quidam fugerũt corde, & mẽte, qa eum
peccatorem fuiſſe arbitrati fuerũt. vnde
Pſalmiſta inqt: Poſuerũt me abominatio
nem ſibi. & iterũ: Elõgaſti à me amicum,
& proximũ: amicũ, inqt, hoc eſt familiari
tate ꝯiunctum: & proximũ carnali vincu
lo iunctum: ſiue ꝓximus eſt, q facit miſe-
ricordiam, q mecum nõ eſt inuẽtus. vñ
Ioan. c. vii. Dixerũt aũt ad eũ fratres ei':
non tñ vterini: qa vterinos fratres non
habuit: ſed carnali vinculo coniuncti. &
quid dixerunt audi: Trãſi hinc, & vade
in Iudæã. & paulo infra addidit ipſe Ioã-
nes: Nõ enim fr̃es eius credebãt in eum.
Elongaſti notos meos à miſeria. ſ. paſſio-
nis meę. Rabi aũt Salomõ hũc interp̃tat
Pſal. de Iudaici ppl'i afflictione, dum in
Babylonica detineretur captiuitate: quã
interpretationẽ litera Pſal. in multis nõ
patitur locis. Primo nanq; vbi dr̃: In die
clamaui, & nocte corãm te: qm̃ in ea ca-
ptiuitate maior Hebręorũ pars idolatriæ
dedita fuit: vñ eorum orõ nõ erat exau-
dibilis. Item vbi dr̃: Inter mortuos liber,
Hebręis in captiuitate detentis cõueni-
re nõ poteſt: nam liberatio facta p mortẽ
falſa eſſet, niſi illis q aliam vitam cũ cer
titudine expectãt meliorẽ. Inqt enim, In
ter mortuos liber: quaſi diceret: Nemo

Digitized by Google

me,in Inferno vinxit: ſed ego vinctorũ cathenã propria virtute laxaui. Itẽ illud: Nunqd mortuis facies mirabilia? vſq; il luc: In terra obliuionis: quæ oĩa illi ma le adaptantur interptationi. Oñdere enĩ conatur ipſe Rabi Salomõ in pſona pplĩ Iudaici: ꝙ nulla via eſſet ad reintegran dum,& reſtituẽdũ diuinũ cultũ, niſi per reductionem pplĩ Iſrael in Iudæam: qđ Ioãnes baptiſta Matthęi.c.iii.falſum eſſe demonſtrat, dicens: Potens eſt Deus ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Iſrael. indi cãs ꝑ lapides Gẽtiles. Item illud: Vt qd dñe repellis orõnem meã? non verifica tur de Babyloniis: q(vt dictum eſt) non erant exauditione digni. vñ in vanum quereret: Vt quid dñe repellis. Ex qbus oĩbus infertur interpretationẽ Rabi Sa lomonis irrõnabilem eſſe. Eſaię inſup .c.lxiii.dr̃: Torcular calcaui ſolus. & ſũt verba Chriſti de paſſione ſua loquentis, in qua ſocios nõ habuit, ſed ſolus in ea derelictus fuit. Saluator ẽt noſter hanc Diſcipulorũ ſuorũ diſperſionẽ, priuſq̃ pa teretur, ſuis ꝑdixit Diſcipulis: vt conſtat Ioan.c.xvi.his verbis: Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria, & me ſolũ relinquatis: & non ſum ſolus, qa pater mecum eſt: prędixit enim ſuis Diſcipulis hãc futurã diſper ſionẽ: quod & patet Matthęi.c.xxvi.his verbis: Vos ſcãdalũ patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorẽ, & diſpergentur oues gregis.

¶ Quod aũt Diſcipuli dñi reliquerint Magiſtrum ſuũ, & dñm, teſtibus ꝓ batur infradicendis.

Matthæi.c.xxvi.dr̃: Tunc Diſcipuli oẽs relicto eo fugerũt. Marcus ẽt.c.xiiii. ſic inquit: Tunc Diſcipuli eius relinquẽ tes eum oẽs fugerunt. Cũ aũt hęc alia ꝓditio in dño nr̃o Ieſu Chriſto adipleta fuerit, igiť ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Poſſet ẽt ꝑ illa verba Pſal.lxxxvii. Lõ ge feciſti notos meos à me. & ꝑ illa alia: Elongaſti à me amicũ, & ꝓximũ, intelli gi de negatione B. Petri Apl̃i: q ter ne gauit ſe eẽ Chriſti Diſcipulũ: q ob ipſam negationem vr̃ ab eo receſſiſſe: & eo ma gis: qa dñs prædixit Diſcipulis ſuis, ꝙ eum negarent, dicẽs: Oẽs vos ſcãdalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiã paſtorẽ, & diſpergenť oues gregis. & vt paulo ſuperius dictũ eſt: Reſpondens autem Petrus, ait illi: Et ſi oẽs ſcandalizati fuerint in te: ego nũ quam ſcandalizabor. ait illi Ieſus: Amen dico tibi, qa in hac nocte anteq̃ gallus cãtet bis, ter me negabis. ait illi Petrus: Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo: vt Matthæi.c.xxvi.

¶ Quòd autem Petrus negauerit domi num patet.

Marci.c.xiiii.& Lucę.c.xxii. Et cum eſſet Petrus in atrio deorſum, venit vna ex ancillis ſummi ſacerdotis: & cũ vidiſ ſet Petrum calefacientem ſe: aſpiciens il lum ait: Et tu cum Ieſu Nazareno eras? at ille negauit, dicẽs: Neq; ſcio, neq; no ui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit. Rurſus aũt cum vidiſ ſet illum ancilla cœpit dicere circũſtan tibus: Quia hic ex illis eſt. at ille iterum negauit. Et poſt puſillum rurſus qui aſta bant, dicebant Petro: Vere ex illis es: nã & Galilæus es. Ille aũt cœpit anathema tizare, & iurare, quia neſcio hoiem iſtũ, quem dicitis. & ſtatim gallus iterũ canta uit: & recordatus eſt Petrus verbi, quod dixerat ei Ieſus: Priuſq̃ gallus cãtet bis, ter me negabis, & cœpit flere. B. igitur Petrus dixerat dño: Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo: in quo propoſito perſeuerauit etiam in horto, quando Iudas duxit cohortem ſatellitũ ad comprehendendum dñm: quia am putauit auriculam vnius ex miniſtris: ſed poſtea ex timore negauit dominum. qđ tamen non fuit ſibi imputatum poſt re ſurrectionem: Imo. B. Ambroſius in Ser mone non nocuiſſe, inquit, his verbis: Ecce nihil nobis Apoſtolus nocuit, ꝙ negauit: & plurimũ profuit, quod emẽ dauit. Denique imitemur eum dicentem alibi. Cum enim tertio interrogaretur à domino: Simon amas me? reſpondit ei tertio: Domine tu ſcis, quia diligo te. ait dominꝰ: Paſce oues meas: & hoc tertio. quodquidem (vt dictum eſt) ad operatio nem prioris profecit erroris. Qui enim

Digitized by Google

dominum tertio negauerat, tertio confitetur: & quoties culpam delinquẽdo cõtraxerat, toties gratiam diligendo conquirit. videte ergo quantũ fletus profuerit Petro: anteq̃ fleret lapſus eſt: poſteaq̃ fleuit, erectus eſt: & q ante lachrymas pũaricator extitit, poſt lachrymas aſſumptus eſt paſtor: & alios regendos recepit, qui prius ſeipſum nõ rexit. hæc ille. Verum dñs prędixerat Petro: Simon ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: ego aũt rogaui ꝓ te, vt nõ deficiat fides tua: & tu aliqñ conuerſus cõfirma fratres tuos: vt Lucæ. c. xxii.

¶ Quòd Chriſtus baiularet ſibi Crucẽ dum ad ſuppliciũ duceretur.

Caput. LXIII.

Eſaias Propheta hanc teſtatur veritatẽ. c. ix. dicens: Et factus eſt principatus ſuper humerũ eius. ſ. Chriſti. de quo Propheta ipſe ſuperius dixerat: Nam Ieſus Chriſtus baiulando ſibi Crucem ſuper humeꝝ, aereas debellauit poteſtates: hoc eſt Dæmones & Regnũ ſuum potenter intrauit: iuxta illud Lucę. c. vlt. Nonne oportuit pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam ſuam? Et Matthæi. c. vlti. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Quod figuratũ fuit Geñ. c. xx. qñ ligna holocauſti impoſita ſunt ſuper Iſaac: vt inquit Origenes Homelia octaua ſuper Geñ. Poſt hæc accepit, inquit, Abraam ligna ad holocauſtum: & ſuper poſuit ea Iſaac filio ſuo: & accepit ignem in manibus ſuis, & gladium, & abierũt ſimul: & ipſe ſibi ligna ad holocauſtũ portat Iſaac. Illa figura eſt: ꝙ & Chriſtus ipſe ſibi baiulat Crucem: & tñ portare ligna ad holocauſtum ſacerdotis officium eſt: fit ergo ipſe hoſtia, & ſacerdos. In hoc Eſaiæ. c. de Meſſia Rege tractari oñdimus ſupra libro ſecũdo, capitulo ſeptimo, Rabi Ioſue Galilæi auctoritate.

¶ Quòd autẽ id adimpletum fuerit in Chriſto Ieſu, teſtis eſt.

Ioannes Euangeliſta. c. xiiii. dicẽs: Suſceperunt aũt Ieſum, & eduxerunt, & baiulans ſibi Crucem exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice aũt Golgotha. Et licet alii tres Euãgeliſtæ dicãt: ꝙ angariauerunt quendã Simonem Cyrenenſem, vt tolleret Crucem Ieſu: non eſt propterea falſum, quod ait Ioannes: quia in rei veritate Ieſus primo Crucem ſuam baiulabat, ſicut & latrones illi duo, qui cum ipſo crucifixi fuerunt. Sed qm̃ Chriſtus ob verbera flagellationis, & coronam ſpineam multũ effuderat ſanguinis, necnon pp pręcedentis noctis ingetudinem, Crucem, non niſi lento gradu deferre poterat: cum aũt miniſtri Pilati propter Paraſceuem feſtinarent, ne Sabbato mortuoꝝ corpora in Cruce remanerent iuxta Moſaicæ legis mandatum. de quo Deutero. c. xxi. ideo Cyrenæum angariauerunt Simonẽ, vt tolleret Crucem Ieſu: vt citius ad ſupplicii locum accederent. Ioannes aũt cũ vltimus fuerit, q Euangelium ſcripſit, plura ſcripſit, quæ alii omiſerant. & ꝙ verum fuerit, ꝙ Chriſtus prius Crucem ſuã, ſicut illi latrones, baiulauerit, Marcus idoneum, vel ſaltem veroſimile reddit teſtimonium, dicẽs: Et angariauerunt prætereuntem quempiã Simonem Cyrenęum venientem de villa patrem Alexandri, & Ruffi, vt tolleret Crucem eius. Lucæ aũt capitulo vigeſimotertio dicitur. Et cum ducerent eũ, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenenſem venientem de villa, & impoſuerunt illi Crucẽ portare poſt Ieſum. Ex quorum Euangeliſtarum dictis percipitur: ꝙ facto ꝗ prius experimento: quòd Chriſtus non poſſet Crucem geſtare, apprehenderunt illum Simonem venientem de villa: vt Crucem deferret, & geſtaret. & ſic omnes Euangeliſtas verum dixiſſe conſtabit. Si enim apprehenderunt illum venientem de villa, dum eſſent in itinere eundi ad ſupplicium, vt ipſe portaret Crucem, patet ꝙ ipſe Ieſus vſq; illuc portauerat eam: & ꝙ vlterius eam portare non poſſet: nec crucifigentes eum aliquem alium prius inueniſſe, qui eam portaret: quia à caſu occurrerat ille, qui veniebat de villa. Cum autẽ hęc alia conditio in ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipm verum fuiſſe Meſſiam fatendum eſt.

¶ Quòd

Quòd Meſſias maximis eēt tormētis Crucis patibulo affigēdus. C.LXIIII.

DAuid Propheta diuino illuſtratus Spiritu hoc futuꝝ prǽuidens ſic i qt Pſal.xxi. Foderūt manus meas, & pedes meos: dinumerauerūt oia oſſa mea: ipſi vero ↄſiderauerūt, & īſpexerūt me. Ne qs dubitet ãñdicta verba de Meſſię Regis paſſione itelligi debere: p ea, q̃ de ipſo Pſalm. ſupius dixi. c.xliiii. & lvi. huius ſexti libri: ſi legenf, ſatis apte ↄſtabit. Ex ipſis nēpe verbis ſup ligno Crucis Chriſti prædicif affixio. fuit eni ipſe Ieſus poſt colaphos, poſt alapas, & verbera, ac poſt ↄuitia multa, manibus, ac pedibus pforatis, clauis ferreis à miniſtris Pilati Præſidis ſup ligno Crucis veraciter ↄfixus: ad Iudęoꝝ tñ inſtãtiã, & petitionem, imo ad eoꝝ violentis vocibus flagitationem: inualeſcebãt etenim eoꝝ voces clamãtes: Crucifige, crucifige: vt Lucæ.c.xxiii. Marci.c.xv. Matth.c.xxvii. & Ioannis.c.xix. quapp Iudæos eũ crucifixiſſe veraciter dici pōt: poſtq̃ eoꝝ inſtãtia, & impulſione factum eſt. Qui enim per aliū facit, per ſeipſum feciſſe vr. Ois nanq; qui occaſionē damni dat, damnū dediſſe vr: vt hr in.c. ſi culpa.§. fine in tit. de iniur. & dam. dat. Et loquitur Propheta de re futura tanq̃ pręterita ſit, pp certitudinē ꝓphetię, vt eſt ſępiſſime Prophetarū mos. Quod iō faciunt: qa in diuina mente, cui oia ſunt pñtia, illa tanq̃ pręſentia vident: & poſtquam viderunt, tanquam præterita ſint: ideſt manifeſta, & iam conſummata loquuntur.

Quòd aūt Pſal.xxi. ↄtineat, & tractet de paſſione Meſſię Regis, teſtis eſt Rabi Salomon in ſua Gloſa ſup ipſo Pſalmo: i qua ait: ꝙ Meſſiach in flagellis ſuis cãtabit illud Pſal. Deus meus quare dereliqſti me? quod veꝝ eſſe patet in Euãgeliis noſtris. Nam Matth.c.xxvii. dr: Et circa horam nonã clamauit voce magna, dicēs: Heloi heloi lamazabatani: hoc ē Deꝰ meus Deus meus vt qd dereliqſti me? Marcus.c.xv. Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna, dicens: Heloi heloi lãmazabatani: quod eſt iterpretatū Deus meus Deus meus vt qd dereliquiſti me? Lucę ſimiliter.c.xxiii. & Ioã.c.xix. Sed inquit Iudæus: Vos Chriſtiani hæc Prophetarū Vaticinia veſtro inteꝛpramini, & fingitis arbitratu: ſed Hebraica veritas, à qua deuiare non licet, aliter ſe habet. vbi enim dicitis: Foderunt manus meas, & pedes meos, Hebraica veritas hēt: Quaſi leo manus meas, & pedes meos: allegãtes Eſaiam.c.xxxviii. dicentē: Quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea. Quapropter per hæc verba huiuſmodi non poteſt inferri ſentētia, ꝙ Meſſias cōfigendus eſſet. Rñſio. Dixiſti Hebraicam veritatē habere: Quaſi leo manus meas, & pedes meos: ſed dubito, imo ꝓ conſtanti teneo, ꝙ Hebraicam falſitatem dicere debueras, & non veritatē. & hoc pluribus rationibus. & imprimis, quia hæc verba: Quaſi leo manus meas, & pedes meos, nihil penitus ſignificant: cum per ea verba tm̃ perfecta non habeatur oratio: verbo enim carent: ſine quo perfici non poteſt oratio. Et vbi verbum ſuperius poſitum. ſ. Obſedit, in hãc velles trahere orationem, non poſſ s: qm̃ antecedenti inſeruit orationi. Dicitur enim ſuperius proxime: Concilium malignantium obſedit me: & hęc perfecta eſt oro. & ſtatim ſequitur: Quaſi leo manus meas, & pedes meos. Ex qbus verbis nulla percipitur ſententia, ſed abſonū quid, & truncatum demonſtratur. Item ſecundo: Septuaginta illi interpretes Hebræi, qui fuerunt doctiſſimi viri, & maximę auctoritatis, interpretati ſunt: Foderunt manus meas, & pedes meos: & ſic orationem ſuo verbo compleuerunt: & ppea vos falſitatis crimine condemnãt: qa aperte demonſtrant ibi in Hebraico hãc fuiſſe dictionē, Caru, quæ idem Hebraice ſignificat, qd Foderunt Latine: & ideo recte interꝑtati ſunt, Foderunt: nec ex hac auctoritate intentionem veſtram approbatis, qm̃ nihil ad rhōbū. Quæro pręterea ab Hebręo, quoties hęc dictio, Caru, in ſuis reperitur literis, & in qua ſignificatione. Et pro Iudęo reſpondebo, ſm̃ tamen Gloſam Hebraicã, in qua hęc continentur verba. ſ. in hoc Pſalmo, & in alio quodam loco. ſ. Eſaiæ cap. xxx.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Idē hr i trãſlatione Chaldaica, q̃ Indi, & Aethiopes vtūtur: id eſt Vulnerauerūt, vel foderūt manus meas.

Idē hēt in trãſlatione Chaldaica Rabi Ioſeph cęci, Caru, & nō Curi .i. foderūt & non, Sicut leo.

Digitized by Google

& in duplici ſignificato. Quero nunc ab Hebręis ſi bis tantum hęc dictio reperit, & in duplici ſignificato: quodnam ſignificatum hic habebit? cum in pręnominato loco. ſ. Eſaię cap. xxxviii. ſignificet, ſicut Leo? oportet ergo vt hic aliqd ſignificet: qd autem aliud ſignificare pōt, præter id quod noſtri interpretes, imo veſtri ſeptuaginta interpretes tranſtulerunt? nihil equidem. Vos autem Hebręi, ſiue maiores veſtri loco illius dictionis, Caru, poſuiſtis, ſiue poſuerunt hanc aliam Hebraicam dictionē, quaſi ſimilem ſ. Caari, quę idem ſignificat Hebraice, quod Leo Latine.

Oppoſitio. Opponit Iudęus, dicens: Quare Hieronymus preſbyter veſter in ſua trāſlatione ſm veritatem Hebraicam traducta ad preces Sophronii, non poſuit hoc verbum, Foderunt?

Reſponſio. Rñſio. Nō poſuit eūdem hoc verbū, Foderūt, ſed aliud poſuit verbū. ſ. Vnxerūt: vnde orationē pfectā cum ſuo verbo īueniri in Hebræo aperte demōſtrauit. Quare aūt poſuerit, Vnxerunt, & non Foderunt, aliā nō poſſem certā, & veram rōnem reddere: niſi qa eum locū ſic in Hebręo inuenit: qa eo tpe Hebręi locum illum iam mutaſſe, & corrupiſſe potuiſſent, ſed honeſtiori modo, q̄ moderniores. Poſſem ēt aliter rñdere, & forte melius: Aeditionē Beati Hieronymi fuiſſe mutatā, ſiue ſcriptoꝝ, vel librarioꝝ vitio, vel inaduertentia, vt ipſe narrat ī Prologo Pſalterii. Si enim prima correctio, & emendatio, quā ipſe fecerat in ipſa Septuaginta interpretum æditione, ſic deprauata ēt fuerat, eo adhuc viuēte, & ita deprauata vt iteꝝ emendari, & corrigi neceſſe fuerit, quanto magis in tanto tpis ſpatio credendū eſt eam fuiſſe deprauatam: & maxime cum lineæ, & ſigna radiātia, de qbus in eo Prologo mētionē facit in noſtris non habeant Codicibus. Sed ne vlterius ſup hac mutatione noſtrā protrahamus diſputationē, audi Iudęe, qd tui dicunt Thalmudiſtæ, ſiue Rabini in Bereſid raba ſup cap. xviii. Geneſeos, ſic à Thalmudiſtis dicit: & maxime à Rabi Moyſe prædicatore: Et Abraā adhuc ſedebat corām dño.. & ibi dicit: Quid eſt qd̓ dicit pars Pſalmi. xvii. Et dediſti mihi ꝓtectionem ſalutis tuę? ipſe eſt Abraam, cui Deus dixerat: Noli timere Abraam: ego ꝓtector tuus ſum: & dextera tua ſuſcepit me: ipſe ē Meſſias, de quo ſcriptum eſt: Dixit dñs dño meo &c. Dixit Rabi Symeō: Hoc eſt qd̓ dicit textus: Et Abraam adhuc ſtabat corā dño: correctio eſt doctoꝝ: qa adhuc ita primitꝰ ſcriptū erat: Et Deꝰ adhuc ſtabat corā Abraā: ſed hęc ē vna correctionū, quas doctores fecerūt in ſacra ſcriptura: īter quas correctiones fuit correctū illud Pſal. xxi. Quia circūdederunt me canes multi: ꝯſiliū malignantium obſedit me: foderunt manus meas, & pedes meos &c. Et doctores in corrigendo loco huius dictionis, Caru, quę idē ſignificat Hebraice, qd̓ Foderūt Latine, ſcripſerunt, Caari, quod idem ſignificat Hebraice, quod Leo Latine: & q̄ multas alias fecerunt mutationes: vt latius in Midriſtilim ꝯtinet: vbi correctiones ipſę annumerant. In quo qdem lib. ad oſtendendū: ꝙ illa ſcripturæ loca nō fuerunt correcta, ſed vitiata, & falſificata, dicit: Quod ꝓpter huiuſmodi mutationes, dixit Propheta: Et peruertiſtis verba Dei viui dñi Sabaoth, Dei veſtri. Et Hieremias cap. viii. inquit de illis: Et veritatem non loquent, docuerunt linguā ſuā loq falſum. Ecce q̄ perſpicue in Hebręoꝝ libris illi, q verba legis Dei mutauerūt, falſi, atq; mēdaces reputant. & vocant, & qdem merito. Cōſtat igit Iudęos timentes ne ex hoc textu: Foderūt manus meas, & pedes meos: quod nulli alii ex ꝯtentis in ſacra ſcriptura, niſi Chriſto, manibꝰ, & pedibus ꝯfixo, applicari poſſet, Chriſtū veꝝ fuiſſe Meſſiam fateri ꝯuincant, lrām antiquā puerterūt, & corruperūt: vt dixīꝰ.

¶ Quod aūt veꝝ ſit, ꝙ Chriſtus in Cruce ꝯfixus fuerit, aliis etiam idoneis probari poteſt fundamentis.

Geñ. c. i. Faciamus hoīem ad imaginē, & ſīlitudinē nrām. dicite Iudęi: Quid ſibi voluit hęc ſcriptura, niſi pluralitatem pſonaꝝ in diuinis nobis intimare voluerit? Qd̓ ſi cū aliqbus Rabinis veſtris dicetis, Deū hoc modo loquēdi vſum eſſe, ꝓpterea qa cœleſtē familiā ꝯſuluit, dictum veſtrum nullum eſt, cum omnia cœleſtia

Deo

Deo ſeruiant, & eorum cõſilio, aut auxilio ipſe non indigeat: necnon & id quod à modernis, puta à Rabi Dauid, & Rabi Moyſe Gerũdenſi ſuper loco iſto dr, vanum eſt, qa volunt Deũ tũc cum terra locutum eſſe: eo qa & de diuino, & terreno homo cõpoſit⁹ ſit. Fatuitas enim eſt dicere: ꝙ pro hoīs creatione Deus terrã ſibi coadiutricẽ aſſociaret: ex eo ꝑterea, quod ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ nr̃am dixit, vbi Hebraica lr̃a habet, Be almenu chidmutenu, aliud ſignificare non intẽdit, niſi Chriſti crucifixi imaginẽ, & ſimilitudinem: q̃ ab initio, & ante ſæcula in diuina mente fuit. Nõ enim ignorãt Hebræi dictionẽ illam, Bezalmenu, idẽ qđ in Crucem noſtram in Latino ſignificare: ex qua Chriſti figuratur paſſio: cuius neceſſitatem primi parẽtes noſtri, mãdatum Dei non obſeruãtes cauſauerũt. Zacharias nanq; Propheta. c. xiii. hoc idem approbat, dicẽs: Et dicetur ei: quid ſunt plagę iſtæ in medio manuũ tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum, q diligebant me.

Quod iſtis plagis vulneratus fuerit ĩ palmis ſuis ille iuſtus, q pro argento fuit venditus (vt inquit Amos Propheta) & qui calcauit torcular (vt inqt Eſaias) & q captus fuit in peccatis noſtris (vt inquit Eſaias) teſtatur Zacharias ex verbis ante dictis: vt inqt Rabi Samuel Iſraelita in Epiſtola ſua ad Rabi Iſaac Magiſtrum Synagogę. Ex prædictis igitur conſtat Rabinum illũ Samuelem fateri iuſtũ illum in palmis ſuis fuiſſe vulneratũ: vt inquit Zacharias. Si autem aliquis opponeret antedicta verba de Chriſti plagis intelligi non poſſe: qa id obſtare arbitretur: In domo eorum, qui diligebãt me: cum in Pſalmo. xxi. dicatur ↄtrarium his verbis: Circũdederunt me canes multi: ↄſilium malignãtium obſedit me. Et illud aliud Sapiẽtiæ. c. ii. vbi poſt multa narrata ad Chriſti perſecutionem, demũ addit: Hęc cogitauerunt, & errauerũt: excęcauit enĩ eos malitia: vt dictũ fuit ſuperius. c. xliii. huius. vi. libri. Reſponderi poſſet. Non obſtantibus oppoſitis, Zachariæ verba ſuperius poſita de Chriſto ad literam intelligi poſſe: cum nulli alii niſi Chriſto ĩ ſacris literis huiuſmodi manuũ, & pedũ perforatio, & cõfixio applicari poſſit: vt etiam dictũ fuit ſuperius. licet enim in ꝑdictis Zachariæ verbis dicať: In domo eorum qui diligebant me, nihil tñ affert contrarii in hac interpretatione: qm̃ illud, Diligebãt, non eſt exponẽdum ſm id quod erat, ſed ſm id quod eſſe debebat. Nam Hebræi tum qm̃ Chriſtus ab ipſis deſcenderat Hebræis ſm carnem: tum ẽt pp multa, & maxima beneficia, quæ multipliciter eis contulerat, curando, & ſanando eos à languoribus ſuis quamplurimis: & interdum ẽt mortuos ad vitam reuocãdo, rõnabiliter cum diligere debebãt. Exponẽdo igitur illud, Diligebant me. i. diligere debebãt, nihil contrariatur, licet non dilexerint: immo è contra ex odio, & malitia in eum ſæuierint. Item eiuſdem Zacharię. c. ix. dr hoc ipſum, his verbis: Qm̃ extẽdi mihi Iudam quaſi arcũ: ipleui Ephraim &c. Extendi mihi Iudam. i. Ieſum Chriſtum ex Tribu Iudę natũ, quãtum ad humanitatem ſpectat: quaſi arcum in Cruce. ſ. cõfixum: quo arcu debellauit aereas ꝑteſtates: hoc ẽ Dęmones, vt inqt Bernardus: Chriſtus debellauit aereas poteſtates non manu armata, ſed Cruci affixa: non equo reſidens, ſed in Cruce pẽdẽs. & ſequitur Zacharias: Impleui Ephraim. i. Apoſtolos: qui quaſi oẽs fuerũt de Regno Ephraim: hoc eſt decem Tribuum: quod frequẽter dicit Ephraim: eo ꝙ Ieroboam Hebræorum Rex fuit de Tribu Ephraim. hos aũt Apoſtolos impleuit dominus ſpiritu ſancto in die Pentecoſtes poſt ei⁹ reſurrectionẽ: vt Actuũ. c. ii.

Obiectio

Reſponſio.

Secundo Regum. c. xxii. Docẽs man⁹ meas ad prælium, & cõponens quaſi arcũ æreũ brachia mea. Abbachuch quoque. c. iii. ſiue in ſuo Cantico metrice cõpoſito hoc ipſum affirmat, dicens: Cornua in manibus eius: ibi abſcondita eſt fortitudo ei⁹: & ibi eſt finis verſus apud Hebręos. & eſt ſenſus: Cornua in manibus eius. i. trophæa Crucis ſm Gloſam: quia per extenſionem manuũ Chriſti in Cruce, cornua arę Crucis ſunt expreſſa.

Digitized by Google

In qua quidem Cruce abſcondita eſt fortitudo eius: ſcilicet diuinitatis: quam aliter, q̃ fecerit in paſſione ſua demonſtrare noluit: ſed exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens factus obediens vſq; ad mortem, mortem aũt Crucis: vt inquit Apoſtolus ad Philip. c. ſecundo.

Oſeæ. c. xi. hoc ipſum dicitur, his verbis: Et ego quaſi nutritus Ephraim portabam eos in brachiis meis: & neſcierũt, ꝙ curarem eos: hoc eſt in extẽſione brachiorum meorum in Cruce ad æternam btitudinẽ ducebã eos, & ſcire noluerũt.

Numeri etiam. c. xxi. hoc idem futurũ eſſe figuratum fuit, his verbis: Venerũt ad Moyſem, atq; dixerunt: Peccauimus, quia locuti ſumus contra dominum, & te: ora vt tollat à nobis ſerpentes. Orauit Moyſes pro populo: & locutus eſt dominus ad eum: Fac ſerpẽtem æneum: & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum: & poſuit eum pro ſigno: quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Sicut igitur à ſerpentibus percuſſi, aſpectu ſerpẽtis ænei exaltati pro ſigno ſanabantur: ſic credentes in Chriſto ſup ligno Crucis exaltato, virtute ſuæ paſſionis à ſuis liberantur peccatis: vt ipſemet Chriſtus prædixit Ioannis. c. iii. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Iterum Ioãnis. c. octauo: Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, & à meipſo facio nihil. & Ioan. c. xii. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. De quo ſerpẽte æneo B. Auguſt. libro. x. de Ciuitate Dei. c. viii. ſic inquit: Serpentium morſus mortiferos immiſſos ad pœnam iuſtiſſimã peccatorum in ligno exaltato, atq; ꝓſpecto æneo ſerpente ſanatos: vt & populo ſubueniretur afflicto: & mors morte deſtructa, velut crucifixę mortis ſimilitudine ſignificaretur. Quem ſane ſerpẽtem propter facti memoriã reſeruatum, cum poſtea populus errans, tanquam idolum colere cœpiſſet, Ezechias Rex religioſa poteſtate Deo ſeruiens cum magna pietatis laude contriuit: vt quarti Regum capitulo. xviii. Vocabantq; nomen eius Neheſtam. Et quoniam infra libro. vii. c. vi. de hoc ſerpẽte dicunt plura, ideo ibi vide.

¶ Quod autẽ corpus Ieſu clauis ferreis Cruci affixum fuerit, teſtatur:

Platina de Pontificum vitis in vita Beati Silueſtri Papæ. xxxiiii. dicens: Helena vero ædificato eo in loco templo, vbi Crucem repererat, abiẽs clauos, quibus Chriſti corpus Cruci affixũ fuerat, ſecum ad filium portat. Horum ille vnũ in frenos equi tranſtulit, quibus in prælio vteretur. Alio pro conο galeæ vtebatur. Tertium in mare Adriaticum (vt ait Ambroſius) ad compeſcendas ſęuientis maris procellas deiecit. hoc idem refert etiam Euſebius Cæſariienſis. Gregorius vero Turonenſis iſtos clauos quatuor fuiſſe aſſerit: ex quibus duos in freno poſitos fuiſſe ait: tertium in imagine Conſtantini, quæ Romæ ſupereminebat vrbi: & quartum in mare Adriaticum: quod vſque tunc fuerat nauigantium vorago, proiecit. De Cruce autem plura dixi ſuperius libro ſecundo, capitulo trigeſimo quinto: & adhuc alia dicenda ſunt infra capitulo ſexageſimoſexto huius ſexti libri. Nonnulli volunt illud Zachariæ capitulo decimoquarto: In die illa erit, qđ ſuper frenum equi eſt ſanctũ dño adimpletũ fuiſſe, qñ ex clauo, vel clauis dñi factum fuit frenum equi Cõſtantini &c.

¶ Quod autem prædicta in Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, infraſcriptis conſtat teſtibus.

Matthæi capitulo vigeſimoſeptimo dicitur: Tunc dimiſit illis Barabam: Ieſum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur: & duxerunt eum vt crucifigerent: & poſtq̃ aũt crucifixerũt eum.

Marci capitulo decimoquinto: Pilat⁹ autem volens populo ſatiſfacere, dimiſit illis Barabã, & tradidit Ieſum flagellis cęſum, vt crucifigeretur. & parum infra: Et educunt illum vt crucifigerẽt eũ. & iterum parum infra: Et crucifigẽtes eũ &c. & iterum parum infra: Saluum fac temetipſum deſcendens de Cruce.

Lucę

Digitized by Google

Lucę cap. vigeſimotertio: Crucifixerũt eum. & Ioannis capitulo decimonono, hoc idem habetur. Cum autem hæc alia cõditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Quòd Meſſias felle cibandus eſſet, & aceto potandus. Cap. LXV.

Habetur hæc veritas ad literã Pſalmo ſexageſimooctauo, in quo de Chriſti paſſione contineri parum ſupra lxii. oſtendi. Dicitur in hoc Pſalmo ad hanc veritatem oſtendendam: Dederunt in eſcam meã fel: & in ſiti potauerunt me aceto. Quid enim clarius dici poſſet? Et loquitur de re futura, tanquam præterita eſſet, propter propheticę certitudinem, vt eſt ſępiſſime Prophetarum mos.

Idẽ hñ i libro Sanhedrĩ: i.c. qđ icipit: Nigmar ad dĩ. i. diffinitũ ẽ iudiciũ. & Amos .c. ii. Et vinũ dãnatorũ bibet domus Dei eorum. Et i Midras Ruth, ſup illud qđ dixit Booz. ii. ca. Accede huc, dr̃: Et tiges bucellã tuã iaceto. hæ ſunt paſſiones, vel tormenta Meſſiæ.

Hieremiæ itidem Threnorum capitulo tertio, hoc ipſum dicitur per modum deplorationis, his verbis: Recordare paupertatis, & transgreſſionis: ideſt afflictionis meæ. & ſequitur: Abſinthii, & fellis. Moyſes etiam Deuteronomii capitulo trigeſimoſecundo, hoc ipſum prædixit, dicens: Vua eorum vua fellis, & botrus amariſſimus.

Sibylla quoque (vt inquit Lactantius Firmianus in ſuo Diuinarum Inſtitutionum Codice libro quarto, capitulo decimooctauo) ſic ait: In cibum autem fel, in ſitim acetum dederunt, inhoſpitalitatis hanc monſtrabunt menſam. Item alia Sibylla ibidem Iudęam terram his verbis increpat: Cum enim ſtulta Deum tuum non cognouiſti medentem mortalium mentibus: ſed & ſpinis coronaſti corona: horridumq; fel miſcuiſti. Quod repetit B. Auguſt. libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capitulo vigeſimotertio.

Quòd autem hęc in Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, his probatur teſtibus.

Matthæi capitulo vigeſimoſeptimo: Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum: & cum guſtaſſet, noluit bibere. Item parum inferius: Et continuo currens vnus ex eis, acceptam ſpongiã impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Marci etiã capitulo decimoquinto dicitur: Et dabant ei bibere myrrhatum vinum, & non accepit. & infra: Currens autem vnus, & implens ſpõgiam aceto, circumponensq; calamo, potum dabat ei. Lucæ itidem capitulo vigeſimotertio, hoc de aceto tangitur. Et Ioãnis capitulo decimonono, de aceto, & hyſopo &c. Cũ autem hæc alia cõditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Quòd titulus Crucis Chriſti non corrumperetur, vel mutaretur, & quòd Chriſti ſepulchrum à ſatellitibus cuſtodiretur. Cap. LXVI.

Annectens in ſimul ſupraſcriptas duas conditiones, quũ earũ probatio ex eodem emanat Prophetarũ fonte, has in tribus Pſalmis oſtendemus veritates haberi. Iſti aũt tres Pſalmi ſũt quinquageſimusſextus. lvii. & lviii. Quibus tribus Pſalmis huiuſmodi præponitur titulus: In finem ne diſperdas, vel corrumpas, tituli iſcriptionẽ. per Dauid ſanè Pſalmorum intelligitur auctor. Verum primo: hoc eſt lvi. vltra illa verba: Ne diſperdas, vel corrũpas, tituli inſcriptionem, hęc adduntur verba: Cum fugeret à facie Saul Regis Iſrael in ſpeluncam: ex qua verborum in ipſo titulo additione, nonnulli opinantur interpretes, in eo Pſalmo eam tangi hiſtoriã, de qua primo Regum. c. xxii. qñ. ſ. Dauid fugit à facie Saul, & latuit in ſpelũca. Duo enĩ habentur ex Pſalmorũ titulo: primo auctor Pſalmi: ſecundo materia, de qua in eo tractatur. & ideo titulus Pſalmi eſt tãquam clauis: cuius miniſterio reſerãtur occulta. ſicut enim quando claui aperta eſt Arca, manifeſta fiunt ea, quæ ibi clauſa erant: ſic itidem ex Pſalmorum titulis, omnis in eis contenta aperitur, & manifeſta fit materia. Sed quoniam in ea hiſtoria non legitur titulum aliquem per Dauid erectum fuiſſe: & in titulis horum trium Pſalmorum principaliter, & precipue dicitur: Ne diſperdas, vel corrũpas, tituli inſcriptionem,

ideo contenta in eo Pſalmo.lvi.de Dauid ad literam non ſunt exponenda,ſaltem in totum,ſed de Chriſto,qui per Dauid intelligitur:vt ſępius dictum fuit: & infra in hoc eodem capite probabitur. Per ſpeluncam autem humana Chriſti caro myſtice intelligitur:in qua diuinitas latuit,& latet. Materia autem ipſius Pſalmi.lvi.eſt Chriſti paſſio, & reſurrectio:vel martyrum Chriſti perſecutio,& liberatio. Intentio vero auctoris ipſius Pſalmi fuit monere,vt nullus titulo Crucis contradicat:ſed Chriſtum Regē ſuū, verbo,& opere ſuſcipiat,atq; confiteat. Pſalmo itidem proxime ſequenti: ſcilicet.lvii.hic prępónitur titulus:In finem ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptione:& nil aliud additur. vnde Pſalmus ipſe vocem continet Prophetę de iudiciis,atq; iuſtitia commonentis: ſed titulo Pſalmi.lviii.poſt illa verba: In finem ne diſperdas,vel corrumpas tituli īſcriptionem,adduntur hæc verba: Quādo miſit Saul cuſtodire domum Dauid, vt interficeret eum.ex qua additione nonnulli opinantur in hoc Pſalmo eam Dauid tangi hiſtoriam,de qua dicitur primo Regum.c.xix. quando Saul lancea percutere voluit Dauid coràm eo pſallētem:ſed Dauid declinauit ictum,& abiit in domum ſuam: Saul autem ſuos miſit ſatellites ad cuſtodiendum domum Dauid,vt eum interficeret: quod ſentiens Dauid,per feneſtram depoſitus aufugit. Sed ſi verba prędicto titulo addita recte conſiderentur:per ea nulla Pſalmi indicatur, nec pcipi poteſt materia: ſed hoc tantum:ꝙ ipſe Pſalmus compoſitus fuit à Dauid eo tempore, quo ipſe cuſtodiebatur in domo per ſatellites Saul. vnde attento,ꝙ ex titulo Pſalmi nulla certa habetur,ſiue percipitur materia:ideo circa ipſam aliqua alia ſunt adhuc ingrenda.& primo hęc verba:Domine ſine iniquitate cucurri,& direxi.Quæ verba Dauid minime poſſunt conuenire, cū fuerit peccator,etiam ex cōfeſſione ſua: vt ꝯſtat in Pſalmo.l.vbi ſeipſum accuſans, ſic ſummum Deum deprecatur: Miſerere mei Deus ſm magnam miſericordiā tuam:& ſm multitudinem miſerationū tuarum dele iniquitatem meam.Magno nempe peccatorum pondere ſe opprimi ſentit,qui non ſolum magnam Dei miſericordiam,ſed etiam miſerationum ſuaꝝ implorat multitudinē: cum ergo Dauid fuerit peccator,immo multis plenus peccatis, de eo nequaquam intelligi poſſe aperte cōſtat:ſed de illo intelligi debet, qui peccata noſtra portans,ſine vllo iniquitatis pondere,vſq; ad exitum corporeæ mortis cucurrit: vt ipſemet teſtatur Ioan.c.xiiii.dicēs:Venit enim Princeps mundi huius,& in me non habet quicquam.Iſte igitur Pſalmus,quia Dauid docet per titulum cuſtodiri,Dominicæ paſſionis,ac eius ſepulchri cuſtoditi, & reſurrectionis prædicit,& declarat myſterium:fuit enim ipſe dominus à ſatellitibus Pilati ad Iudęorum inſtantiam in ſepulchro cuſtoditus.Quo tamen nō obſtante,glorioſe,& potenter reſurrexit: vt etiam in ipſo Pſalmo tangitur. vbi enim in tranſlatione noſtra habetur: Et tu domine Deus virtutum intende ad viſitandas omnes gentes,Hebraica veritas habet:Reſurge ad viſitandas omnes gentes.Reſurrectio enim Chriſti ad generalem mūdi iuſtificationem ordinata fuit: iuxta illud Apoſtoli ad Romanos.c.iiii. Reſurrexit propter iuſtitiam veſtram. Sed dato etiam,ꝙ materia horum Pſalmorum.lvi.&.lviii.eſſet de Dauid ꝓpter hiſtorias tactas in vltima parte titulorū, vt ſuperius dixi:reliqua pars tituli: videlicet illa verba:Ne diſperdas,vel corrumpas tituli inſcriptionem:quid ſignificant in dictis hiſtoriis Dauid?nihil ꝑfecto:cum in eorum neutra de tali corruptione aliqua fiat mētio:immo nec etiā de ipſius erectione:erunt igitur ſupflua, ſi aliquid ſignificare non poſſunt. Et tamen credendum,& tenendum eſt, Prophetam ea ſine cauſa ibi non texuiſſe. Hieremię.c.xxiii.Ecce dies veniunt, dicit dominus:& ſuſcitabo Dauid germen iuſtum.Quæ verba,tranſlatio Chaldaica,quæ apud Iudæos Targum nuncupatur,ſic interpretatur: Statuam Dauid Meſſiam iuſtum. vbi enim Hebraice dicitur

citur

Digitized by Google

citur Dauid, Chaldaice habetur Meſſias. Eſaię capitulo quinquageſimoquinto: Inclinate aurem veſtram, & venite ad me, & viuet anima veſtra: & feriam vobiſcũ pactum ſempiternum miſericordias Dauid fideles: vbi per Dauid intelligendus eſt Meſſias. quod verũ eſſe conſtat ex ſequentibus verbis.ſ. Ecce teſtem populis dedi eum Magnid: q̃a illa dictio Hebraica, Magnid, ſignificat Pricipem, vel principalem: ſicut etiã dicit Danielis cap.ix. Vſq; ad Chriſtũ Ducem: vbi eſt ſimiliter hæc dictio, Magnid, ad demonſtrandum eum principalem vnctum, & non Cyrũ. Pſal.lxxxviii. per Dauid itelligitur Chriſtus: quia illa, quę ibi dicuntur de Dauid non poſſunt in eo verificari: ſed in Chriſto tantum. Item Lucæ cap.i. hoc idem probatur, his verbis Angeli ad glorioſam virginem: Et dabit illi.ſ. Meſſiæ, dominus Deus ſedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis &c. Habetur inſuper in ſacris literis: ꝙ Dauid tenet typũ Chriſti: immo, quod plus eſt, in pluribus ſacrę ſcripturę locis habetur: ꝙ per Dauid intelligitur Chriſtus ad literam: vt Hieremię cap.xxx. Et non dominabunt ei amplius alieni: ſed ſeruient dño Deo ſuo, & Dauid Regi ſuo: ideſt Dei filio incarnato. Quod ſic eſſe verificatur per trãſlationem Chaldaicam Ionathæ: quæ apud Hebræos æquipollet Textui, quę ſic habet: Et obedient Meſſię filio Dauid Regi ſuo. Item Pſal.xvii. in calce Pſalmi: Magnificans ſalutes Regis eius: & faciẽs miſericordiam Chriſto ſuo Dauid: & ſemini eius vſq; in ſeculum. Item Hieremiæ cap.xxxiii. In diebus illis: & in tempore illo germinare faciã Dauid germen iuſtitię: & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra. quo in loco trãſlatio Chaldaica ſic habet: In diebus illis: & in illo tempore ſtatuam Dauid Meſſiam iuſtum. Itẽ Ezechielis cap.xxxiiii. Et ſuſcitabo ſuper ea paſtorẽ vnum, qui paſcet ea ſeruum meũ Dauid: ipſe paſcet ea, & ipſe erit eis in paſtorem: ego autem dominus ero eis in Deum: & ſeruus meus Dauid Princeps in medio eorum: ſeruum meum Dauid: hoc

Supra .212.

Quòd p Dauid itelligat Chriſt⁹.

Lib. iiii. .23. hoc idem ꝓbatur.

eſt Chriſtum Meſſiam: quem ſeruum appellat ꝓpter aſſumpti corporis ſacramentum. Item eiuſdẽ Ezechielis cap.xxxvii. Et erunt mihi ppl's: & ego ero eis Deus: & ſeruus meus Dauid Rex ſuper eos: & paſtor vnus erit omnium eorũ. & parum infra: Et Dauid ſeruus meus Princeps eorum in ꝑpetuum. Nam Dauid in ꝑpetuũ non fuit Princeps Iudęorum: igitur ꝑ Dauid intelligendus eſt Meſſias. Item Eſaię cap.lv. Et feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fideles. vbi trãſlatio Chaldaica ſic habet: Reuertentur filii Iſrael: & quęrent cultum Dei ſui: & obedient Meſſię filio Dauid. Item Oſeæ cap.iii. Et poſt hæc reuertentur filii Iſrael: & quęrent dñm Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum: vbi Chaldaica æditio habet: Reuertentur filii Iſrael: & quęrent cultum Dei ſui: & obedient Meſſiæ filio Dauid Regi ſuo. hoc ipſum ẽt ſentiunt Thalmudiſtæ in lib. de Agnigna, c p.ſendorſim ſup Danielis cap.xii. vbi dicitur: Sic throni, poſiti ſunt in plurali. & paulopoſt inq̃t: Thronus flãmę ignis, in ſingulari: inquiunt ibi Rabini: Verſus iſti aduerſari videntur. inquit Rabi Aquiba: Non aduerſant: q̃dam nanq; thronus pro Deo eſt: & alius pro Dauid. quod Rabi Salomon gloſat: Dauid ipſe eſt Meſſiach. Habet inſup in lib. magno lamẽtationũ, q lamentatio magna nuncupat, & in Chaldaica Arabici, inq̃t Rabi Iuda: Si hic Rex Meſſiach de viuis eſt, Dauid eſt nomen eius: ſi de mortuis, Dauid eſt nomen eius: intentio huius Rabini eſt, ꝙ ſiue ante tp̃s paſſionis ſuę, ſiue poſt, ſemp vocat Dauid. Et ibidem inq̃t Rabi Chamna: Vis auctoritatẽ ad hoc, repies.ii. Regũ, cap.xxii. Magnificans ſalutem Regis ſui: & faciens miſericordiã Chriſto ſuo Dauid: q̃a videret Chriſtus vnus, & Dauid alter: ſed dixit Chriſto ſuo Dauid, ad oſtendendũ, ꝙ ipſemet Dauid eſt, ſiue intelligendus eſt Chriſtus. Ecce quomodo in omnibus his locis pro Dauid intelligitur Chriſtus etiã ad literam. Voluit enim ipſe Chriſtus ſe ipſius Dauid nomine nuncupari: de cuius genere aſſumpturus erat & corpus, & aſſumpſit. Vnde atten

Supra .212.

tis prędictis omnibus, & ipſis optime pō deratis, non erit à veritate alienū infraſcriptas duas ex antedictis facere ↄcluſiones. Primo ex illa parte titulorum prędictorum trium Pſalmorum: videlicet: Ne diſperdas, vel corrumpas tituli inſcriptionē, cōcludi poſſe, eam intelligi debere de titulo Crucis Dominicę: qui ad Iudęorum petitionem ſublatus, ſiue mutatus non fuit: ſed potius ↄfirmatus, qñ. ſ. Pilatus rñdit Hebræis hoc petentibus: Quod ſcripſi ſcripſi: vt Ioan. cap. xix. & eo magis, quia de titulo aliquo, & ſeu mutatione tituli, nihil in hiſtoriis Dauid antedictis apparet. Et hoc fieri debere arbitror, hac maxime cauſa, vt verba Prophetę: Ne corrūpas tituli inſcriptionem, ab re, & ſine cauſa, ac inaniter dicta fuiſſe videantur. Altera vero ↄcluſio, quæ ex prędictis elici poteſt, & maxime in dicto Pſalmo. lviii. de cuſtodia adhibita ad domū Dauid, intelligatur ꝓprie, & vere de cuſtodibus, & ſatellitibus ad cuſtodiendum Chriſti ſepulchrum deſtinatis: licet etiam de Dauid in domo cuſtodito verificari poſſit in parte ſm hiſtoriam. in parte dixi: quia cuſtodierunt domum, non autem Dauid, qui iam de domo per feneſtram exiuerat. Sed audiamus etiam Hieremiam Prophetā Spiritu diuino afflatū, quæ, & qualia, ac quāta de paſſione dñi noſtri Ieſu Chriſti dixerit: poſtq̄ in primo, & ſecūdo capitulis ſuorum Threnorum deſtructionem Hieruſalem deploraſſet: cum ipſa ciuitas eſſet totius Regni Iudæorum caput: quia in tertio ipſorum Threnorum caplo, ↄuertit ſe ad deplorandū ipſius Chriſti paſſionē in multis articulis: & hoc ex ꝓphetica viſione: nā ipſe ibidem in pſona eiuſdem Chriſti primo conqritur de expoliatione veſtimentorum ſuorum, qa eum ſicut pauperem nudauerūt. Inqt enim: Ego vir videns paupertatem meam. Secundo vero lamentat̃ de ſua captione, & alligatione, quæ fuit facta nocte à cohorte, & tribunis. vnde ſubdit: Me minauit, & adduxit in tenebris, & non in lucem. Tertio vero lamentat̃ de ſua vexatione, qua per totā noctē in domo Annæ, & Caiphę fuit à Iudæis vexatus. vnde ſubdit: Tantū in me vertit, & ↄuertit manū ſuam tota die: vetuſtā fecit pellem, ædificauit in gyro, in tenebroſis collocauit me. Quarto vero lamentatur de ſua ↄclauatione pedū. vnde ſubdit: Circū ædificauit aduerſum me, vt nō egrediar, aggrauauit compedem meum. Quinto vero lamentat̃ de ſua acclamatione, qua clamauit in Cruce abſq; exauditione, vt videbatur, cū ſubdit: Sed & cū clamauero, & rogauero, excludet oratiōnē meā: ↄcluſit vias meas lapidibus quadris &c. Sexto lamentatur de ſua illuſione, & blaſphematiōe, de qua ſcriptū eſt: Prætereuntes blaſphemabāt eum, mouētes capita ſua: & hoc facit, cū ſubdit: Vrſus inſidians factus eſt mihi: poſuit me quaſi ſignū ad ſagittā: factus ſum in deriſum omni populo: canticū eorum tota die. Septimo lamentatur de ſua cibatione, & potatione ex vino myrrhato mixto cum felle: Vas enim poſitū erat plenū aceto: & hoc facit, cum ait: Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me abſinthio: recordare abſinthii mei, & fellis. Octauo lamētat̃ de ſua ſolitudine in Cruce, & derelictione omnium, excepto latrone: de cuius agit ↄuerſione, cum ait: Memoria memor ero: & tabeſcet in me anima mea. ſequit̃ verbum Chriſti ad latronem: Noui in diluculo multa eſt fides tua. & ſ quit̃ verbū latronis: Pars mea dñs, propterea expectabo eum. Nono lamentat̃ de multiplici ſui colaphizatione, cum ait: Dabit percutienti ſe maxillam: ſaturabit̃ opprobriis. Decimo lamentat̃ de lachrymatione, & lachrymarum effuſione in Cruce. de qua dicit Apoſtolus ad Hebræos: Quòd cum lachrymis, & cum clamore valido preces obtulit Deo: & hoc facit, cum ſubdit: Oculus meus afflictus eſt. ſequit̃: Diuiſiones aquarum deduxerūt oculi mei. Vndecimo lamentat̃ de morte, & ſepultura, & lapidis obuolutione ad hoſtium monumenti, cum ait: Venatione cœperunt me quaſi auem: lapſa eſt in lacū vita mea: & poſuerunt lapidem ſuper me. Duodecimo lamentat̃ de mulierum fletu, & eiulatione. vnde ait: Inundauerunt aquę ſuper caput meū. Decimotertio vero agit de ſua deſcenſione ad Limbum, cum dicit:

Digitized by Google

cit: Inuocaui nomen tuum de lacu nouiſſimo: vocem meam audiſti. Decimoquarto agit de ſua reſurrectione ibi: Appropinquaſti in die, qua inuocaui te: iudicaſti domine cauſam animæ meæ. Decimo quinto de Iudæorum malitioſa machinatione, qua poſt reſurrectionem dederunt pecuniam militibus: vt dicerent, ꝙ Diſcipuli, eis dormientibus, fuerant corpus eius furati. & ideo ſubdit: Vidiſti domine iniquitates eoꝝ labia inſurgentium: & meditationes eoꝝ aduerſum me. Decimoſexto vero, & vltimo de cōdigna eorum punitione ꝑpter illud peccatum: & eorum deſtructione, & perſecutione, quā hodie patiuntur. vnde ſubdit in fine lamentationis: Perſequeris in furore, & cōteres eos ſub cœlo dñe. Et in hoc antedicta lamētatio tertia: hoc eſt tertii capituli Threnoꝝ finitur. Et eſt notandum: ꝙ cum anteriores duæ lamētationes vnius literæ alphabeti clauſulas multas contineant: nec ſit niſi vna ſeries literarum in tota lamentatione: in hac tamen literæ triplicantur: & cuiq; clauſulæ litera prænotatur: in ſignum amplioris doloris, & maioris lamenti.

¶ Quòd autem titulus poſitus fuerit ſuper Cruce dñi, & non fuerit ſublatus, nec mutatus &c. Quòd ſepulchꝝ Chriſti fuerit à ſatellitibus cuſtoditum, his cōſtat teſtimoniis.

Matthęi cap. xxvii. Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptā: Hic eſt Ieſus Rex Iudæoꝝ. & in calce ipſius capitis dicitur: Altera autem die, quę eſt poſt Paraſceuem, ꝯuenerunt Principes ſacerdotum, & Phariſæi ad Pilatum, dicentes: Dñe recordati ſumus, ꝗa ſeductor ille dixit adhuc viuens: Poſt tres dies reſurgam: iube ergo cuſtodiri ſepulchrū, vſq; in diem tertium, ne forte veniant Diſcipuli eius, & furentur eum, & dicāt plebi: ſurrexit à mortuis: & erit nouiſſimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habete cuſtodiam: item cuſtodite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum ſignantes lapidem cum cuſtodibus. Et Matthæi capitulo vigeſimooctauo, dicitur de cuſtodibus ſepulchri pretio corruptis à Principibus ſacerdotum &c. Ioannis cap. xix. Scripſit autem & titulū Pilatus: & poſuit ſuper Crucem: erat autem ſcriptum: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum: hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus eſt Ieſus &c. Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum: Noli ſcribere Rex Iudæorum: ſed quia ipſe dixit: Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi ſcripſi &c. De hoc titulo Crucis Platina de vitis Pōtificum, in vita Innocentii octaui Papæ ccxxi. de titulo Crucis īuento ſic inquit: Eius tempore inuentus Crucis titulus in baſilica Crucis in medio templi pariete occluſus cum triplici lingua: Ieſus Nazarenus Re. cætera deficiunt. Cum autem hæc alię conditiones in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpletæ fuerint, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ De loco, in quo crucifixus fuit Chriſtus.

Paſſus eſt Chriſtus extra ciuitatem Hieruſalem: non autem intra, vt figuræ reſponderet veritas. Nam vitulus, & hircus, qui ſolemniſſimo ſacrificio ad expiationem totius multitudinis offerebātur, extra caſtra comburebantur: vt Leuitici capitulo decimoſexto, propter quod & Ieſus, vt ſuum ſanctificaret populum, extra portam paſſus eſt. vnde Apoſtolus ad Hebræos capitulo decimotertio inquit: Exeamus igitur ad eum extra caſtra: improperium eius portantes: vacca etiam ruffa in holocauſtum domino in monte Oliueti per ſingulos annos cremabatur: ex cuius cinerib⁹, & aqua populus Iſrael expiabatur: vt dicitur Numeri cap. xix. Apoſtolus autem ad Hebræos capl'o nono inquit: Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti. Aliam etiam aſſignat rationem Chryſoſtomus in Sermone de paſſione, dicens: Voluit dominus pati, non ſub tecto, nec in templo Iudaico, ne Iudæi ſubtrahe-

Digitized by Google

rent ſacrificium ſalutare, ne putarent pro illa tantum plebe oblatum: & ideo foras ciuitatem, foras muros, vt ſcias ſacrificiũ eſſe cõmune: quod totius terrę eſt oblatio: quod cõmunis eſt purificatio. In quo igitur loco foras ciuitatem paſſus eſt ipſe Ieſus? in eo nempe loco, in quo & habitaſſe dicitur, & mortuus eſt Adam protoplaſtus: vnde locus ille Caluaria appellatur ſcilicet: ꝙ ibi ſit antiqui hominis Caluaria cõdita: vt ſecundus Adam: hoc eſt Chriſtus, virtute, & merito ſanguinis ſui de Cruce ſtillantis primi Adæ, & iacentis protoplaſti peccata dilueret. Quod quãtum ad locum ex dictis Beati Ioannis Euangeliſtę verificatur capitulo decimonono, vbi ſic dicitur: Suſceperũt autem Ieſum, & eduxerunt, & baiulans ſibi Crucem exiuit in eum, qui dicitur Caluarię locũ: Hebraice autem Golgotha: vbi crucifixerunt eũ. Matthæi autem capitulo vigeſimoſeptimo, dicitur: Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus. & ſimiliter Marcus capitulo decimoquinto. Caluarię autem locus dictus eſt, eo quod in eo damnati capite truncabant. Audiens hęc Iudęus opponit, dicẽs: Quod Adam primus humanę naturæ parens ibi ſepultus fuerit: me à veritate deuiare aſſerit: cum conſtet Ioſue capitulo decimoquarto, ipſum in Ebron fuiſſe ſepultum: qui locus in diuiſione terræ promiſſionis datus fuit Caleph Iephonę Canezeo: ſic enim ſcriptũ eſt: Benedixitq́; ei Ioſue: & tradidit ei Ebron in poſſeſſionem: atq; ex eo fuit Ebron Caleph filio Iephonę, & Canezeo vſq; in pręſentem diem: quia ſecutus eſt dominum Deum Iſrael. nomen Ebron, antea vocabatur Cariatharbe: Adam maximus ibi iter Enachim ſitus eſt: hęc ibi. Cariatharbe autem interpretatur (vt inquit ipſe Iudæus) villa, vel ciuitas, aut locus quatuor: eo quod quatuor Patriarchę ibi ſepulti ſint cum vxoribus ſuis: ſcilicet Adam, Abraam, Iſaac, & Iacob: ex quo (vt arguit Iudæus) Adam non fuit ſepultus in Hieruſalem, ſiue paulo extra eam, vt dixiſti. Reſponſio. Si ſequens Ioſue capitulũ: hoc eſt capitulũ decimũquintũ

Oppoſitio.

Reſponſio.

lectitaſſes ò Iudęe, forraſſe aliter ſentires: in eo nanq; capitulo, ea terræ promiſſionis pars deſcribitur, quæ Tribui Iudæ in partem contigit cum ſuis circunquaq; terminis: intra quos erat Hieruſalem: qua deſcriptione finita, ſubdit ipſe Ioſue: Hi ſunt termini filiorum Iuda per circuitũ in cognationibus ſuis: & adhuc continuans, ſtatim ſubdit: Caleph vero filio Iephonę dedit partem in medio filiorum Iuda, ſicut præceperat ei dominus Cariatharbę patris Enach, ipſa eſt Ebron: deleuitq́; ex ea Caleph tres filios Enach &c. Et quoniam dixiſti ò Iudæe Cariatharbe interpretari villa, vel ciuitas quatuor: id eſt Adam, Abraam, Iſaac, & Iacob: quos quatuor Patriarchas ibi cum vxoribus ſuis ſepultos eſſe dixiſti: & propterea concludis Adam primum hominem in Ebron ſepultum fuiſſe: ſed ſcias velim ex his Ioſue verbis decimiquinti capituli Cariatharbę patris Enach, ipſa eſt Ebron: expreſſe ſignificari, ꝙ Cariatharbe ideo prius nominabatur hic locus: eo quod eſſet ciuitas Arbæ patris Enach, qui ibi dominabatur: & à quo Arbe gigante alii deſcenderunt gigantes: vtputa tres illi filii, quos poſtea deleuit Ioſue. Vnde aliqui voluere: quod locus ille Cariatharbe ſic denominatus fuerit: eo ꝙ quatuor gigantes ibi ſepulti eſſent: ſcilicet Arbe, & tres filii ſui. Sed magis conſonat veritati illud Ioſue capitulo decimoquinto: quod Cariatharbe vocaretur: eo ꝙ fuiſſet ciuitas Arbę. Nec huic ſententię obſtat illud Ioſue capitulo decimoquarto: Adam maximus ibi iter Enachim ſitus eſt: quoniam non ſolum per hoc nomen Adam: quod primo humanæ naturæ parenti appropriatum fuit, ipſe primus homo ſignificatur: ſed eſt etiam nomen commune ſignificans quẽcunq; hominem: eo quod ipſe primus fuiſſet homo: & principium omnium naturę humanę indiuiduorum: & per conſequens totius ſpeciei ſuę: ſicut Deus eſt principium vniuerſi: vt in hoc quædam eſſet ſimilitudo hominis ad Deum propter humanæ naturæ dignitatem. Vnde Actuum capitulo decimoſeptimo, inquit.

Digitized by Google

inquit Apl's: Deus fecit ex viro omne genus hominum. Quòd autem per Adam intelligatur quilibet homo: & maxime in veteri teſtamento, patet ex his Beati Hieronymi verbis in Homelia matutini Cathedrę ſancti Petri: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? non dixit, Quę me eſſe dicũt hoíes, ſed Filium hominis: ne iactanter de ſe quęrere videretur. Et nota ꝙ vbicunq; ſcriptum eſt in veteri teſtamento: Filius hoís, in Hebręo ſcriptũ eſt, Filius Adam. Illud quoq; qđ in Pſalmo legitur: Filii hominum vſquequo graui cordę: in Hebręo dicitur, Filii Adam. Quæ igitur ſuperius diximus, non obſtãtibus Iudęi oppoſitionibus, non infringunt, ſed in ſuo robore permanẽt. Beatus tñ Hieronymus, in vitam, obitum, & res geſtas Paulę ſanctę, inquit: Atq; inde cõſurgẽs aſcendit Ebron: hoc eſt Cariatharbe: id eſt oppidum viroꝝ quatuor, Abraã, Iſaac, Iacob, & Adam magni, quẽ ibi cõditum iuxta librum Ieſu Naue Hebręi autumant: licet pleriq; Caleph quartum putent: cuius ex latere memoria demonſtratur. Item ipſe Beatus Hieronymus ſuper Matthęo hoc idem ſenſit. Conſtat etiam hoc idẽ ex verbis Abraæ Geñ. cap. xxii. vbi dicit: Leuauit Abraam oculos ſuos, viditq; poſt tergum arietem inter vepres hęrentẽ cornibus: quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio: appellauitq; nomen loci illius: Dñs videt. Pręuidit enim in ſpiritu Patriarcha Abraam in eodẽ loco, quo ipſe imolauit hircum (vel arietẽ) pro filio, Chriſtum pro oíum ſalute eſſe crucifigendũ: & ideo appellauit nomen loci illius: Dñs videbit. in Hebręo autem dicitur: In monte dñs videbitur: quaſi dixerit: Dñs Deus incarnatus videbit imolari, & crucifigi in iſto monte, & loco: vbi iſte aries fuit imolatus pro Iſaac à morte liberato. Item Iacob in eodem loco vidit ſcalam, & Deum innixum ſcalę: vt Geñ. cap. xxviii. per quam viſionem pręuidit Chriſtum ibi crucifigendũ: & ideo erexit lapidem in titulum. Beatus Thomas de Aquino in tertia parte ſuę Sũmę. q. xlvi. ait: Quidam expoſuit Caluarię locum, in quo ſepultus eſt Adam: & ſic ideo appellatum: quia ibi antiqui hoís ſit cõditum caput: fauorabilis interpretatio mulcens aures populi, nec tamen vera. Extra vrbẽ enim, & foras portam, loca ſunt, in qbus truncãtur capita damnatoꝝ: & Caluarię: id eſt decollatoꝝ ſumpſerunt nomen. Et ſunt verba Chryſoſtomi ſuper Matthęo. & ſequitur: Pręterea autem ibi crucifixus eſt Ieſus: vt vbi erat area damnatoꝝ, ibi erigerentur vexilla martyrii. Adam vero ſepultũ iuxta Ebron, in lib. Ieſu filii Naue: id eſt Ioſue. xiiii. legitur: Magis autem Ieſus crucifigendus erat in loco cõmuni damnatoꝝ, q̃ iuxta ſepulchrum Adæ: vt oſtenderetur ꝙ Crux Chriſti non ſolum erat in remedium contra peccatum pſonale ipſius Adę: ſed in remedium ẽt ↄtra peccatum totius mundi. hoc idem ſcribit Damaſus Papa.

¶ De Cruce, in qua ↄfixus fuit Chriſtus, & de clauis, & lanceę ferro.

De Cruce domini vltra ea, quę ſupius lib. iii. cap. xxxv. dicta ſunt: nonnulla ẽt ſilentio pręTereunda non eſſe exiſtimaui: quę à Platina de Pontificum vitis narrantur. & primo in vita Euſebii vnici Papæ .xxxii. Conſtantino, & Mezentio imperãtibus, inquit: Dum viueret ipſe Euſebius, Crux dñi inuẽta eſt quinto Nonas Maii: & ab Helena Conſtantini matre exornata, ac in magna veneratione habita: baptizat & Iudas Crucis inuentor: quẽ poſtea mutato nomine Cyriacum vocarunt. huius tempore fuit Lactantius Firmianus. Hic autem Euſebius ſcripſit librum de Pręparatione Euãgelica. Itẽ idẽ Platina ĩ vita Beati Silueſtri primi Papæ. xxxiiii. inquit: Aedificatur Imperatoris iuſſu Baſilica in atrio Seſſoriano, ſub titulo ſanctę Crucis in Hieruſalem: vbi ſanctę Crucis partem aliquam repoſuit inuentam ab Helena matre fœmina incomparabilis fidei, & religionis. Hęc enim magnitudine animi mota, & ex viſis nocturnis Hieroſolymam petiit, vt lignum Crucis perquireret. difficile id quidem erat: qa ab antiquis perſecutoribus eo loci ſimulachrum Veneris collocatum fuerat: vt Chriſtiani Venerem Saluatoris loco adorarent. At mulier religione percita, vbi

locum ipſum ruderibus purgaſſet, tres cõfuſo ordine Cruces reperit. In vna inſcriptio illa legebat̃ tribus linguis. I.N.R.I. Stabat autem Macarius illius vrbis tum Epiſcopus: qui vnã ex his manibus cũ religione retinẽs, verã eẽ dicebat: at tertia mulieri mortuæ admota eidẽ vitam reſtituit. hanc ob rem Conſtantinus motus ædicto vetuit: vt quiſpiam deinceps eo ſupplicio non vteretur. Helena vero ædificato eo in loco templo, vbi Crucem repererat, abiens clauos, quibus Chriſti corpus Cruci affixum fuerat, ſecum ad filiũ portat. Horum ille vnum in frenos equi tranſtulit, quibus in prelio vteretur. Alio pro cono galeæ vtebatur. Tertium in mare Adriaticum (vt ait Ambroſius) ad compeſcendas ſæuiẽtis maris procellas deiecit. Illa autem Crucis pars, quam eadem mulier ſecum in thecis argenteis detulerat, gemmis, & auro diſtincta in Baſilica Seſſoriana collocatur: hinc hæc munera adducuntur &c. Hos autem clauos Gregorius Turonenſis quatuor fuiſſe aſſerit: ex quibus duos in freno poſitos fuiſſe: tertium in imagine Conſtantini, quæ Romæ ſupereminebat vrbi: & quartum in mare Adriaticum: quod vſq; tũc fuerat nauigantium vorago, proiecit.

Beatus Hieronymus ad Paulinum: Ab Adriani temporibus vſq; ad Imperium Conſtantini per annos circiter centum octuaginta in loco reſurrectionis ſimulachrum Iouis in Crucis rupe ſtatua ex marmore Veneris à gentibus poſita colebatur: æſtimantibus perſecutionis auctoribus: q tollerent nobis fidem reſurrectionis, & Crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. De Cruce Chryſoſtomus inquit: Crux de pœnis latronum trãſit ad frontes Imperatorũ. Item Platina in vita Gregorii noni Papę.clxxxiiii. inquit: Balduinus autem, qui mortuo Ioãne, biẽnio Conſtantinopolitanũ tenuerat Imperiũ: cum ægre ſe ab hoſtibus inopia ærarii tutaret̃: & filium pignori mercatoribus Venetis ob æs mutuo acceptũ dedit: & ex ædibus ſacris ablatũ plumbũ, ac item lãceam illam, ſpõgiamq;, qua Chriſtus Saluator noſter hinc potus eſt, hinc vulnus accepit, Venetis pecunioſis vendidit. Damaſus eti m Papa ad Beatũ Hieronymũ de vita Põtificum, in vita Sergii natione Syri Antiochię regionis, ſic ait: Hic Beatiſſimus vir in Sacrario Beati Petri Apoſtoli capſam argenteã in angulo obſcuriſſimo iacentẽ: & ex nigredine trãſactę annoſitatis nec ſi eſſet apparentẽ, Deo ei reuelante reperit. Oratione nanq; facta, ſigillũ expreſſum abſtulit: locellũ aperuit: in quo interius plumaciũ ex olo ſirico ſuperpoſitum: qđ ſtauracim dicit̃, inuenit: eoq; ablato inferius Crucem diuerſis, ac pretioſis lapidibus perornatam inſpexit: de qua tractis quatuor petal. in qbus gẽmę clauſę erãt miræ magnitudinis: & ineffabilem portionem ſalutaris ligni Dominicę Crucis interius repoſitam inuenit: quę etiam ex die illo ꝓ ſalute humani generis ab omni populo Chriſtiano die exaltationis: ſcilicet Crucis, in Baſilica Saluatoris, quę appellatur Conſtantiniana, oſculatur, & adoratur.

Item Platina in vita Deuſdedit vnici Papę. lxx. cum de Heracleo Imperatore victoriam cõtra Perſas narraſſet, intulit: Ipſe pręterea alia honuſtus pręda cum ſeptem elephãtis Hieroſolymam rediens, Crucem dñi à Perſis ablatam ſecum deferẽs, eo loci reponit, in quo antea fuerat. Item in vita Seuerini vnici Papæ. lxxiii. ſic inquit ipſe Platina: Verũ Heraclius audita Sarracenorũ licentia, capta pręſertim Antiochia, veritus ne Hieroſolymam occuparent, Crucem dñi Cõſtantinopolim deferendã curauit, ne iterũ in Agarenorũ manus deueniret: Agarenos enim Græci Arabas appellarũt ob ignominiam: quaſi ab Agar ancilla Abrę ortos: neq; ita multo poſt Hieroſolyma capta eſt. Item in vita Cœleſtini tertii Papę.clxxxi. ſic inquit ipſe Platina: At vero Henricus, & Conſtantia Neapolim oppugnantes, ſoluere obſidionẽ coacti ſũt, peſte exercitũ populãte: Chriſtiani aũt, qui biẽnio Ptolomaidem obſederãt, tãdem ea dedente præſidio recepunt his conditionibus: vt pars Dñicę Crucis, quam ſupius amiſſam diximus, Barbaris redderet̃: & eiſdem cũ ſingulis veſtimẽtis abire liceret. At vero cũ

Digitized by Google

Dominica Crux non reperiretur, multos è Barbaris Ricardus trucidauit.

In vita Honorii tertii Papæ. clxxxiii. ipſe Platina ait: Hoc autem malo perterriti Chriſtiani pacem ſtatim hac ↄditione iniere: vt Damiata relicta, captiuis vtrinq; dimiſſis, reddito à Barbaris Crucis ligno, Chriſtianis Aconem, Tyrumq́; redire liceret. Item idem Platina in vita Innocentii octaui Papæ. ccxxi. de ferro lanceæ, quo Longinus latus domini aperuit, ſic inquit: Exceſſit bienio poſt ex eodem ferè morbo anno ætatis. lx. Pötificat⁹. viii. ſalutis. 1492. viii. Cal. Auguſti, ſepultus in Baſilica Petri æreo monumento iuxta Arcam ab eo deſignatam: in qua ferrum haſtę ↄditur: qđ latus Dominicum perfodit Hoc ſiqdem olim apud ædem Sancti Andreæ Antiochię repertum, capta iam ciuitate, Boemundus in prælio corripiens arcem, quam expugnare nõ poterat, illico ↄcepit: ſimul & hoſtium. L. millia prodigioſè trucidauit: inde Conſtantinopolim dono Imperatori aduectum: poſtremo Teucer illi ſuccedens Innocentio, vt eum fratris captiui cauſa leniret pro munere miſerat.

Lignũ eqdem illud pretioſum, in quo Chriſtus ↄfixus fuit, ducentis ferè annis ſub terra ſepultum iacuit: anno autem domini. 233. procurante Helena matre Conſtantini Imperatoris, quę ſe hanc ob cauſam in Hieroſolymam ↄtulit: per mediũ cuiuſdam Iudęi, qui Iudas dicebatur, inuenta eſt vna ex illis duabus, in quibus duo latrones cõfixi fuerant: & facto experimento de mortuo ad vitam reuocato, Domini Crucem cognouerunt: quo viſo Iudas Hebræus baptizatur: & mutato nomine Cyriacus vocatur: & Hieroſolymoꝝ epiſcopo defũcto, iuſſu Helenę Cyriacus in epiſcopum ordinatur: nam multo tp̄e Helena ibidem fuit. Crucem vero dñi per medium ſecari fecit: & partem filio deportauit: partem vero thecis argenteis incluſam Hieroſolymę reliquit: & ꝑut latius in ſanctoꝝ Catalogo deſcribit. Fertur etiam Sindonem in qua inuolutũ fuit corpus mortuum Saluatoris noſtri, quando de Cruce ſublatum fuit, & in ſepulchro poſitum, eſſe in Sabaudia: quoniam Duces Sabaudiæ dicuntur fuiſſe, & deſcendiſſe ex familia, & ſtirpe glorioſæ virginis Mariæ: & ibi in magna reuerentia tenetur, & cuſtoditur. In quo Sindone dicitur eſſe imago corporis ipſius domini: & vbi erat latus vulneris eſſe globũ quẽdam ſanguinis, q ex ipſo vulnere effluxerat. An aũt adorari debeat Crux, & qua adoratione. ſ. Latrię, vel Dulię: vide infra lib. viii. cap. vltimo.

¶ Qua hora mortuus ſit Chriſtus.

Qua autem hora diei Paraſceues mortuus ſit dñs noſter Ieſus, infraſcripti declarant Euangeliſtę. Ioannes nanq; dum Chriſtus eſſet adhuc in Prætorio Pilati Pręſidis inquit capitulo decimonono: Erat autem Paraſceuę hora quaſi ſexta: & dicit Iudęis: Ecce Rex veſter. Matthęi capitulo vigeſimoſeptimo, dicitur: A ſexta autem hora tenebrę factę ſunt ſuper vniuerſam terram vſq; ad horam nonam: & circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicẽs, Heloi heloi &c. & paulo infra ſequitur: Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum. Lucas autẽ capitulo decimonono inqt: Erat autem ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſam terram vſq; in horam nonam. & hi tres attenta loci diuerſitate, & temporis ſatis cõcordes ſunt: & eo magis: quia ſic eſſe iudicabant. Verum Marcus ab aliis diſcordare videtur: ſic enim inquit capitulo decimoquinto: Erat autẽ hora tertia, & crucifixerũt eum. Sed Beatus Hieronymus ſuper Pſalmo ſeptuageſimoſeptimo inquit: Eum ab aliis nõ eſſe diuerſum: quia error ſcriptorum: ideſt librariorum fuit: quoniam in Marco hora ſexta ſcriptũ fuit: ſed multi, Epſilon, Gręcum putauerũt eſſe, Gãma, ſicut & ibi error fuit librariorũ: vt pro Aſaph, Eſaiam ſcriberẽt. Scimus enim, qa prima eccleſia de imperitis congregata fuit gentibus: ergo cum legerent in Euãgelio: Vt impleretur quod ſcriptum eſt in Aſaph Propheta: ille qui primus ſcribebat Euangelium, cœpit dicere: Quis eſt iſte Aſaph Propheta? non erat notus in populo: & hoc fecit: vt dum errorem emendaret,

Digitized by Google

faceret errorem. Aliud etiam eſt ſimile in Euangelio ſm Matthęum.c.xxvii.qñ Iudas retulit.xxx.argenteos, & ſacerdotes noluerunt accipere, ne mitterent in Corbonam, qm̃ erat pretium ſanguinis: & emerunt inde Agrum figuli in ſepulturam peregrinoꝝ: vt compleretur, inqt, quod ſcriptum eſt in Hieremia Propheta: quod in Hieremia non inuenitur, ſed in Zacharia. hæc oia ipſe B. Hieronym. ex quibus verbis teſtatur Marcũ ſcripſiſſe Euangelium ſuum Græce: poſtquam ſcriptores putauerunt Epſilon eſſe Gamma. Licet enim Marcus dum eſſet Romæ cũ B. Petro Euangelium ſuum ſcripſerit Latine: prout narrabat B. Petrus: tamen poſtea mortuo B. Petro: eundem Euangeliũ ſcripſit iterum Græce in Aquileia: & ſic duplici lingua ſcripſit Euangelium ſuũ. B. Thomas in tertia parte ſuæ Summæ .q.xlvi.iquit, ſicut Auguſtinus ait in lib. de concordantia Euangeliſtarum: Hora erat quaſi ſexta cum traditus eſt dñs crucifigendus à Pilato: vt Ioan. dicit. Non enim erat plena ſexta, ſed quaſi media.i. peracta quinta, & aliquid de ſexta eſſe cœperat: donec completa ſexta Chriſto pendente in Cruce tenebræ fierent. Intelligitur autem fuiſſe hora tertia, cũ clamauerunt Iudęi, vt dñs crucifigeretur. Et veraciſſime demõſtratur tunc eos crucifixiſſe, quando clamauerunt: ergo ne quiſquam cogitationem tanti criminis à Iudęis aduerſus milites cõuerteret: Erat, inquit, hora tertia, & crucifixerunt eum: vt illi eum potius crucifixiſſe inueniant, qui hora tertia, vt crucifigeretur clamauerunt. Quãq̃ non defuit, qui Paraſceuem diem, quem Ioan. commemorat, dicens: Erat Paraſceue hora quaſi ſexta, horam diei tertiam voluit intelligi. Paraſceue quippe interpretatur præparatio. Verũ autem Paſcha, quod in paſſione Chriſti celebratur, incepit pręparari ab hora noctis nona, quando.ſ. omnes Principes ſacerdotum dixerunt: Reus eſt mortis: ab illa ergo hora noctis, vſq; ad Chriſti crucifixionem occurrit hora Paraſceues ſexta ſm Ioan. & hora diei tertia ſm Marcum. Quidam tamen dicunt: ꝙ hæc diuerſitas ex peccato ſcriptoris apud Græcos contigit: nam figuræ quibus tria, & ſex repreſentatur, ſatis ſunt propinquæ apud eos. Quare autẽ voluerit Chriſtus in æquinoctio veris pati, in libro quæſtionum veteris, & noui teſtamenti dicitur: Quia voluit dñs paſſione ſua mũdũ redimere, & reformare, qñ eum creauerat: hoc eſt in æquinoctio vernali: quo tẽpore dies ſuper noctem increſcit: qa per paſſionem Saluatoris à tenebris ad lucẽ perducimur: & quia perfecta illuminatio erit in ſecundo eius aduentu: ideo tẽpus ſecundi aduentus æſtati comparaꝉ, Matthæi.c.xxiiii. vbi dicitur: Cum ram⁹ eius iam tener fuerit: & folia nata: ſcietis quia prope eſt æſtas: ita & vos cum videritis hęc omnia: ſcitote quia prope eſt ĩ ianuis: & tũc ẽt erit maxima Chriſti exaltatio. Voluit ẽt Chriſtus in iuuenili ætate pati propter tria. Primo quidem, vt ex hoc magis dilectionem cõmendaret: ꝙ vitam ſuam pro nobis dedit, quãdo erat in perfectiſſimo ſtatu. Secundo, qa non conueniebat vt in eo appareret naturæ diminutio, ſicut nec morbus. Tertio, vt in iuuenili ætate moriens, & reſurgẽs futuram reſurgẽtium qualitatem in ſeipſo Chriſtus prænuntiaret. vnde dicitur ad Epheſios.c.xiiii. Donec occurramus oẽs in vnitatem fidei agnitionis filii Dei ĩ virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

¶ Quod Chriſto frangendum nõ eſſet os aliquod in paſſione.ſ. ſua.

Caput. LXVII.

MOyſes Propheta maximus hãc aperit veritatẽ Exodi.c.xii.quaſi in calce capitis, dicẽs: Nec os illius confringetis? In eo nanq; capite volens Deus benedictus ppl'm ſuum Iſrael de Aegyptiaca liberare ſeruitute, mãdat celebrari Phaſe ꝑ agni imolationẽ, multis adhibitis ſolẽnitatibus, & cerimoniis: circa quam agni immolationem, & alia etiam legalia ſacrificia teſtamenti veteris duo ſemper ſunt attendenda. Alteꝝ, quorum eſt de pñti: hoc eſt de tpe, quo ſacrificia ipſa inſtituebantur, & fiebãt, vel futura eſſe vaticinabantur: quod tp̃s fuit

in hoc

Digitized by Google

in hoc Vaticinio, qñ populus Iſrael ſe ad egrediendum ex Aegypto preparabat:& hic eſt ſenſus literalis:hoc eſt q ex litera percipitur:eo enim tpe oía populi Iſrael primogenita per huiuſmodi agni imolationē,& ſanguinis eius in vtrūq; poſtem,& in domorū ſuperliminaribus impoſitionem à morte euaſerunt:cum è cōtra omnia Aegyptiorū primogenita perierint. Alterū vero quod erat attendendum,eſt ipſius imolationis,& ſacrificii figura,per quam aliqd ad futurū tēpus fore iudicabatur:qm̄ (vt iquit Apl's prima ad Corinth.c.x.)omnia in figura contingebant illis:& hic prefigurationis ſenſus in Prophetæ intentione ſemper eſt primus:ſicut finis reſpectu eorū,quę ſunt ad finem ordinata:licet quantum ad literā primus ſenſus ſit literalis vt ſupra. Sēſus aūt prefigurationis huius:hoc eſt imolationis agni Paſchalis,q iuxta Prophetæ intentionem eſt primus,& pricipalis ſenſus,nil aliud eſt i hoc Moyſis Vaticinio, niſi Chriſti Ieſu paſſio,& Cruci affixio: ex cuius morte,& ſanguinis aſperſione virtute,ita oēs in eo,fide,& opere credētes ſaluati ſunt,& ſaluantur in dies:ſicut ex agni Paſchalis ſanguine,& ſacrificio oīa Iudæorū primogenita fuerunt à morte liberata. Cū igitur Moyſes fuerit Propheta,& qdem maximus: nimirū ſm ſuā primam,& principalem intentionem de Meſſia,ſiue Chriſto intellexit: & eo magis,ꝙ iuxta Rabinorū oium ſniam Prophetę omnes nō ſunt locuti,niſi ad dies nouiſſimos Meſſię: de principali.ſ.intētione:quod confirmat etiam Rabi Salomon in ſuis ſuper.c.ix. Zacharię Commētariis. Verba igitur Moyſis antedicta de Meſſia Rege ſunt intelligenda ex ratione ſuperius dicta. Adde etiā hęc alia duo:quorum alterū eſt: quia B. Ioannes Euangeliſta.c.xix.ſui Euangelii,cum dixiſſet: Ad Ieſum autem cum veniſſent: vt viderunt eum iam mortuum:non fregerunt eius crura &c.& parum infra ſeqtur,dicens:Facta ſunt enim hæc, vt ſcriptura impleretur:os nō comminuetis ex eo. Ecce ipſe Euangeliſta Spiritu ſancto illuminatus hoc dicit de Chriſto fuiſſe ꝓphetatum. Alterum vero addendum eſt, ꝙ per agnum intelligitur Chriſtus etiā literaliter:quod verum eſſe probatur per Eſaiam dicentem.c.xvi. Emitte agnum domine dominatorem terræ de petra deſerti. Item auctoritate Ioānis baptiſtæ, q Chriſtum Meſſiam digito demonſtrans, inquit:Ecce agnus Dei:ecce q tollit peccata mundi: vt Ioan.Euang.c.ii. Item in Apocalypſi pluries vocatur agnus. Hoc idem prędixit iterum ipſe Moyſes Numeri.c.ix.dicēs: Homo,qui fuerit imundus ſuper anima, ſiue in via procul in gente veſtra faciat Phaſe dño in menſe ſecundo,quartadecima die menſis ad veſperā cum azymis,& lactucis agreſtibus comedent illud: non relinquent ex eo quippiam vſq; mane,& os eius non confringent,oēm ritum Phaſe obſeruabunt.

Pſalmo ēt.xxxiii.Dauid Propheta hoc ipſum prędixit,his verbis:Cuſtodit dñs omnia oſſa eorū:vnum ex his non conteretur. B.Auguſtinus in ſuis ſuper Pſalm. tertio Cōmentariis vult, vt in hoc Pſal. fiat mentio de mutatione ſacrificii ſm Aaron,in ſacrificium ſm ordinem Melchiſedech,qa Propheta pręuidit mutandum eſſe ſacrificium boum,& arietum in ſacrificium panis,& vini:& hoc ideo,qa Dauid mutauit vultum ſuum:vt habetur in titulo ipſius Pſalmi.

¶Quod aūt in Ieſu Chriſto hoc adimpletum fuerit Oraculum,teſtis eſt.

Ioannes Euangeliſta.c.xix.dicens: Iudæi ergo qm̄ Paraſceue erat: vt non remaneret in Cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabbati: rogauerunt Pilatum: vt frangerētur eorum crura,& tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura,& alterius qui crucifixus eſt cum eo: ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderūt eū iam mortuum,non fregerunt eius crura &c. & paulo poſt ſequitur,dicens: Facta ſunt enim hęc,vt ſcriptura impleretur:os nō comminuetis ex eo. Ratio autem quare Hebręi inſtabant, vt crura crucifixorum frangerentur,fuit propter mādatum, de quo Deuterono.c.xxi.in calce capitis, quod eſt huiuſmodi:Qñ peccauerit ho-

Digitized by Google

mo, ꝙ morte pleƈtendũ eſt, & adiudicatus morti appẽſus fuerit in patibulo, nõ permanebit cadauer eius in ligno, ſed eadem die ſepelietur: q̃a maledictus à Deo eſt, q̃ pendet in ligno. In Hebręo aũt vbi nos habemus, Maledictus homo, hr̃, Vilificatio Dei eſt ſuſpẽſio: quaſi velit dicere: Cum hõ ſit opus Dei, dimittẽdo eum in ligno, fieri vr̃ vilificatio operis Dei. Nihilominus B. Paulus, q̃ Hebraicã linguã non ignorabat, ad Galatas .c.iii. inquit: Quòd Saluator noſter fieri voluit ꝓ nobis maledictũ: q̃a ſcriptũ eſt: Maledictus omnis qui pendet in ligno: vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu: vt pollicitationẽ ſpiritus accipiamꝰ per fidem: ſm̃ aũt tranſlationem noſtrã, videtur hoc mãdatum importare, ꝙ iudicatis ad mortem ſufficere debet pœna impoſita: & vltra eã non licere in eum ſæuire: nec debet hõ priuari ſepultura.

¶ Quòd Chriſtus Meſſias ꝓ crucifigẽtibus eũ oraturus eẽt. Cap LXVIII.

Conſtat hęc veritas Eſaię.c.liii. vbi dicitur Et pro trãſgreſſoribus rogauit Quòd in hoc capite tracteť de Meſſia toties ſuperius ꝓbatum eſt: vt hic ſuperfluũ eſſet tp̃s terere. hoc tñ dicam: Tãtam Saluatoris noſtri fuiſſe charitatem: vt non ſolũ crucifigẽtibus ſe indulgeret: ſed ẽt pro eis Deũ patrem rogaret. Docuerat enim Diſcipulos ſuos, vt inimicos diligerẽt: vt Matthęi.c.v. vt ergo non tm̃ verbis, ſed ẽt exemplo quod docuerat, obſeruaret, pro eis orauit.

¶ Quòd autem id fecerit, patet.

Lucę.c.xxiii. Ieſus aũt in Cruce.ſ. pendens, dicebat: Pater dimitte illis: nõ enĩ ſciunt q̃d faciunt. Cum aũt hæc alia conditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus noſter verus fuit Meſſias.

¶ Quod dum Chriſtus patereť, & morti propinquus eſſet: in manu Dei patris ſpm̃ ſuũ cõmẽdauit. Cap. LXIX.

Dauid Propheta Pſal.xxx. hoc verũ eſſe teſtatur, dicens: In manus tuas dñe cõmẽdo ſpiritum meũ. Quòd p̃ Dauid itelligatur Chriſtus Meſſias, idonee, & ſufficiẽter probatũ eſt paulo ante.c.lxvi. ideo ſi aliq̃d accidiſſet ẽt Dauid in ſuis hiſtoriis nemo admirari debet: ſi id: hoc eſt ſimilis caſus ẽt in Chriſto adimpletum fuiſſet. fuit nanq; adimpletum ĩ Chriſto: vt teſtatur Lucas. Pſal. ẽt.clxix. Ieſus noſter p̃ris præſidium implorat, dicens: Deus in adiutoriũ meũ intende: dñe ad adiuuandum me feſtina. Confundantur, & reuereãtur q̃ quęrunt aĩam meam, vt auferant eam.

¶ Quòd aũt in Chriſto Ieſu hoc aliud adimpletũ fuerit Vaticiniũ, patet.

Lucę.c.xxiii. Et clamãs voce magna Ieſus, ait: Pater in manus tuas commẽdo ſpm̃ meum. Cum aũt hęc alia ꝯditio ĩ dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, ſequitur eum verum fuiſſe Meſſiam.

¶ Quòd Chriſtus tandem moreretur. Caput. LXX.

Chriſtum Meſſiam tandem ſm̃ humanitatem aſſumptã moriturũ fuiſſe, infraſcriptis Prophetarũ Vaticiniis dilucide cõſtat. Nã Danielis.c.ix. dr̃: Et poſt Hebdomadas.lxii. occideť Chriſtus: & non erit eius ppl̃s, qui eum negaturus eſt. Negauerũt enim Iudęi eum eẽ Regem ſuum coràm Pilato, dicẽtes: Regem non hẽmus niſi Cęſarem. Sed Iudęi dubitantes ne p̃ hęc Danielis verba, Occidetur Chriſtus, cogerenť fateri Ieſum fuiſſe Meſſiam, negant hãc dictionẽ, Hicaret, in Hebræo ſignificare occideť. loco enim ipſius dictionis, Hicaret, tranſlatio noſtra Latina habet, Occidetur: ſed eam inquiunt ſignificare, Scindetur, vel expelletur, aut ſegregabitur. quibus reſponſum fuit ſuperius libr.v.c.v. vbi de hoc Danielis Oraculo diu diſputatum fuit, & tãdem ſuccubuerunt. Vnde ea nõ obſtãte oppoſitione, dicimus hęc Danielis verba Chriſti mortem, ſiue occiſionẽ ſignificare: vt ibidem demonſtratũ fuit. Eſaiæ inſuper.c.liii. vbi Eſaias non tanq̃ Vates futura prædicere, ſed tanq̃ hiſtoricus pręterita, & viſa narrare videtur: & de Chriſto Meſſia intelligenda eſſe ſuperius pluries demonſtratum eſt. Eſaias inquam ibidem dixit: Pro eo ꝙ tradidit in mortem animam ſuam: hoc eſt vitam. & nota illam dictionẽ, Tradidit, quia niſi

voluiſſet

Digitized by Google

voluiſſet nequaquam occidi potuiſſet. Dauid Rex Pſalm.lxvii.ait: Deus noſter, Deus ſaluos faciẽdi. & nota hoc ſcẽdũ nomen Dei, eſſe in Hebræo nomẽ Dei q̃tuor literarum. & Domini domini exitus mortis: quaſi diceret: ꝙ Deus voluit de mundo exire per mortem: quantum ſcilicet attinet ad aſſumptam humanitatem: & hoc propter nos, & ſalutem noſtram: vt ſecunda ad Corinth.c.v. Chriſtus pro omnibus mortuus eſt. Oſeas etiam Propheta hoc idem prædixit.c.xiii.dicens: De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos. & ſunt Omnipotentis Dei verba: vt ex antecedentibus verbis conſtat: per quę verba, De morte redimã eos, Deus ipſe inquit: Se nos redemptuꝝ eſſe per mortem ſuam: hoc eſt Saluatoris noſtri: q ſanguine ſuo nos lauit à peccatis: & ideo mortuus eſt, vt mors illius morte moreretur. Sapientię.c.ii.hoc idem habetur, his verbis: Morte turpiſſima cõdemnemus eũ, de quo ſcilicet ſupra dixerat. Eſdræ quoq; lib.ii.c.vii. ſic ad huius rei confirmationem dicitur: Et morietur filius meus Chriſtus: & omnes qui ſpiramẽtum habent homines. Sibylla itidem (vt inquit Lactantius Firmianus lib.iiii. Diuinarum Inſtitutionum.c.xix. & Beatus Auguſtinus lib.xviii.de Ciuitate Dei .c.xxiii.) Mortis fatum finiet trium dieꝝ ſomno ſuſcepto. Hoc ipſum ẽt Chriſtus ipſe fore prędixit, Matthæi.c.xvi. Quia oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & ſcribis, & occidi, & die tertia reſurgere. & .c.xvii. poſt trãſfigurationẽ dixit Diſcipulis illis tribus: Nemini dixeritis viſionem hanc, donec filius hominis à mortuis reſurgat. Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorũ etiam auctoritate multipliciter probatum eſt ſuperi⁹ in hoc ſexto libro.c.xli.ſalutem per Meſſiam Regem nobis afferendam, ſpiritualem fore debuiſſe, & non temporalem: & peccatorum noſtrorũ remiſſionem faciendam fuiſſe morte, & cruciatu ipſius Meſſię. quo tamen nõ obſtante, hæc alia pauca nolui ſilentio prætermittere. In Bereſid raba.c.xxix. Rabi Abba ſtante in ludo literario, audiuit vocem clamãtem:

Supra libro. iii. .c.36. & libro.v. cap. ix.

Abba Abba. & ait Rabi Abba: Cuius eſt hæc vox? reſpõdit: Ego ſum Helias Propheta: qui Miſſus ſum ad te ad manifeſtandum rem à te longo tempore quæſitam. reſpondit Rabi Abba: Dñe multa quęſiui, & pauca inueni. ait Helias: Ego autem maximam ex quęſitis explanabo. Tu nempe dubitas de ſignis venturis in tempore Meſſiach: ſcias velim: ꝙ Imperium Romanoꝝ erit ſuper ſæculum regnans: antiqua aũt religio truncabit: populi autem inſurgent cõtra Reges: ignari contra doctos: iudicandi contra iudices: praui contra bonos: iniuſti contra iuſtos: & filii contra patres: Meſſiach autẽ erit ignotus: & finaliter detruncabitur: & patietur multa flagella. Ait Rabi Abba: Domine ſed adhuc nihil ſcio: quando erunt hęc omnia? reſpondit Helias: Poſt milleſimum quartum creationis mundi: ego autem neſcio, ſi in principio quinti, vel in fine. ait Rabi Abba: Vbi naſcetur? reſpondit Helias: Prope ſepulturam Rachel. & tunc adimplebitur dictũ Dauid Prophetæ dicẽtis: Deus Deus meus quare dereliquiſti me? Pſal.xxi. hęc ibi. Raba nu ſala ſcilomo in Gloſa ſua ait: Quod Meſſiach in flagellis ſuis cantabit illum Pſalmum: hoc eſt: Deus meus quare dereliquiſti me? Ex hac autem Hebraica Rabi Abba declaratione, dupliciter Chriſtiana corroboratur religio. Primo, quod Meſſias venit iam diu, quia ipſe natus fuit, ſm carnem, in initio anni quadrageſimiſecundi Imperii Cæſaris Auguſti, & anno Regni Herodis Iudęorum Regis trigeſimoprimo. Anno.5023. ſm aliquos, quia varia eſt ſententia, & opinio doctorum. & ſm alios.5199. & ſm alios .5223. & ſic finito quarto milliario: hoc eſt in quinto milliario, iuxta Heliæ verba, prout Rabi Abba dixit: vt ſuperius diximus libro ſexto, capitulo decimotertio. Secundo ex hac Rabi Abba viſione, corroboratur quod diximus ſuperius lib. ſexto, capitulo duodecimo, quod Chriſtus naſciturus erat in Bethleem: eo quod iſte dixerit: quod naſciturus erat prope ſepulchrum Rachel: quia ſepulchrum Rachel erat penes

Digitized by Google

Bethleem: vt ſupra probatum eſt lib. vi. cap. xii. Et quia ibi Rabi Salomon dixit: ꝙ Meſſias in ſua paſſione cantabit illum Pſalmū: Deus meus Deus meus quare dereliquiſti me? ſiue Rabanu ſciloma: ideo verificat: ꝙ in Cruce pēdens clamauerit ad patrem: ꝙ eum dereliquerit. & ſic ipſe Rabi Salomon approbat, ꝙ hic Pſalmus vigeſimusprimus loqtur de paſſiōe dñi.

Quidam ex Rabinis Iudęorū videntes contenta in cap. liii. Eſaię adimpleta fuiſſe in paſſione Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: quem nos in Meſſiam recepimus: videntes ſe confuſos in tantam deuenerūt veſaniam: vt dicere auderent: ꝙ duo expectantur Meſſiæ: ſcilicet vnus primus vocatꝰ Iucef aben Ephraim: & aliꝰ Aben Dauid de Tribu Iuda: & ſic dicunt: ꝙ totum capitulum quinquageſimumtertium Eſaiæ loquitur, & verificatur de Meſſia Iucef aben Ephraim: q eſt moriturus pro defenſione populi Iſrael: quem occidet Gog, & Magog. Sed reſurget Meſſias Aben Dauid, & reſuſcitabit Meſſiam Iucef aben Ephraim: & ꝯgregabit oēs Iudæos ex oibus partibus mūdi: & tūc pugnabit ꝯtra Gog, & Magog iuxta Hierlm: & vincet eos: & tūc tanq̃ victor, & triumphator ædificabit nouā Hieruſalem vbi prius erat: in quam introducet oēs filios Iſrael ex omnibus partibus mundi ꝯgregatos &c. Sed quantū ſit vana hęc fictio, ab omnibus manifeſte cernitur.

Inquit etiam Thalmudiſtę, ſiue Rabini in Sanhedrin, capitulo Helech. Dixit Magiſter Alexander: Litera docet: ꝙ ei. ſ. Meſſiæ, de quo ſermo habebatur, dolorum, ac flagellorum veluti molendini lapidum ſarcinas ſuperpoſuit. Item ibidē quæritur de nomine Meſſiæ: & reſpondent Magiſtri: Vlcera, ſeu plagæ eſt nomen eius: vt dictum eſt Eſaię capitulo quinquageſimotertio: Languores noſtros ipſe tulit. ex qua reſponſione, duo eliciuntur documenta. Alterum, ꝙ Meſſiach eſſet Thalmudiſtarum ſentētia, flagella, & plagas ſuſcepturus. Alterum vero, ꝙ illud Eſaię capitulo quinquageſimotertio, Meſſiæ paſſionem futuram fuiſſe explicite demonſtrat. Item ibidem dubitantes Thalmudiſtæ de Meſſia, dixit Raſ. Si Moſia viuorum eſt, ipſe Magiſter noſter ſanctus eſt. Si vero mortuorum fuit, Daniel, & Dauid eſt nomen eius: quod gloſat Rabi Salomon: ꝙ hi duo habendi ſunt ꝓ Meſſia: quia ambo doloribus, & languoribus expoſiti erāt: hinc non ſolū Meſſiæ paſſionē inhęſitanter iudicabis: ſed qđ dubitāt vtrū Meſſias ſit de numero mortuoꝝ: non certum igit eius expectant aduentū.

℃ Quod autem Chriſtus mortuus fuerit, quātum ad humanitatē, ꝯſtat.

Matthęi capitulo vigeſimoſexto: Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum. item magis infra eodem capitulo: Videns autem Cēturio, qui ex aduerſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet, ait: Vere hic homo filius Dei erat: & hoc, quia homo purus in tantis flagellis non potuiſſet moriens clamare. Marci capitulo decimoquinto: Ieſus autem emiſſa voce magna expirauit. Ioannes capitulo decimonono: Cum autem accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Cōſummatum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum. Lucas capitulo vigeſimotertio: Et clamans voce magna Ieſus, ait: Pater in manus tuas cōmēdo ſpiritum meū: & hęc dicēs expirauit.

Paſſus autem fuit ipſe Ieſus anno Imperii Tiberii Cæſaris decimooctauo duobus geminis Cōſulibus octauo Cal. Aprilis: hoc eſt die. xxv. Martii: quo tempore erat ætatis annoꝝ triginta trium, & menſium trium vel circa. Quoto autem anno paſſus fuerit Ieſus, Euſebius de Pręparatione Euangelica libro decimo, capitulo tertio, ſic ſcribit: Nemo inficias ibit, Imperatoris Romanorum Auguſti temporibus Saluatoris natiuitatem fuiſſe, doctrinamq́; quintodecimo Tiberii Cęſaris anno Euangelicam incepiſſe. Si quis ergo ab hoc Tiberii anno ad ſupiora ſcādens diligenter vſq; ad Dariū Perſaꝝ Regē, & reſtitutionē templi perueniet. 548. annos inter Tiberium, & ſecundum Darii annum interfuiſſe comperiet. Secūdus enim Darii annus ſexageſimæquintæ Olympiadis primus fuit, Tiberii autem quintuſdecimus ducenteſimæquintæ ac primæ Olympiadis quartus inueniꝉ. Ita centū ac

trigintaſeptem

trigintaſeptem Olympiades interfuiſſe manifeſte videntur: q numerus quaternario auctus (quadriẽnium enim Olympiadi attribuitur) .543. efficit. 3. mẽſes. 3. Anni. 551. menſes. 3. vel circa. Cum autem hæc alia ꝯditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Chriſtus Meſſias vulnerãdus eſſet, & tranſfigendus. Cap. LXXI.

Zacharias diuinus Vates hãcq; patefecit veritatem. c. xii. dicẽs: Effundam ſup domũ Dauid, & ſup habitatores Hieruſalem ſpũm gratię, & precũ: & aſpicient in me, quem confixerũt. Oẽs eędem Biblię, tam Latinæ, q̃ Hebraicæ, & maxime caſtigatę, & correctæ hñt: In me, & non Ad me: quod de Chriſto Meſſia intelligendum eſſe ſuperius lib. iii. c. xiiii. probaui: qñ ſęuiſſimus ille Lõginus ipſius Chriſti pectus, & latus lancea in Cruce confixit: cum iam mortuus eſſet. Qui gratiam infundit, vt Deus ſit neceſſe eſt: quia nullius alterius officium eſt gratiam hoĩbus infundere: niſi ſolius Dei: & ipſe qui gratiam infundit, prędicitur hic tranſfigendus: quod qdem diuinę maieſtati nequaq̃ cõuenire poteſt, qa ſpiritus eſt: igitur tanq̃ homo, & ſm humanitatem in Cruce tranſfixus fuit. Maiores Thalmudiſtaꝝ ex hoc Vaticinium iſtud fateri vidẽtur: qa hanc literam ben Iuceſ. i. filium Ioſeph, interpretantur: p quem ſane Redẽptorẽ noſtrũ Ieſum innuere volũt: vt in pręcedenti proximo capitulo dicitur. Item ipſe Zacharias. c. xiii. Et dicetur ei: qd ſunt plagę iſtæ in medio manuũ tuaꝝ? & dicet: His plagatus ſum in domo eoꝝ, qui diligebãt me: hoc eſt diligere debebant ob multa. ſ. beneficia ſibi ꝯceſſa. & ſequitur: Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohęrentem mihi. reſpondet tacitę queſtioni: quia ſi Deus permittit interdũ fideles ſuos affligi, non eſt mirandũ: qa proprio filio nõ pepercit: ſed pro nobis tradidit eum acerbiſſima morte cõdemnandum. Et notandum eſt: ꝙ Ieſus in latere percuſſus, dum in Cruce pateretur, aquam ſimul, & ſanguinem profudit in baptiſmi, martyriiq; typum: ꝑduxit igit aquam, quæ credentes diluat: produxit & ſanguinem, qui condemnet incredulos. Et vt latius dicetur infra in hoc eodem. vi. lib. vbi de baptiſmo dicendum eſt. Si aũt quęreres cur non ex alio membro, ſed ex latere potius produxiſſe dicitur aquam, & ſanguinẽ? B. Hieronymus reſpondet: Videtur per coſtam mulier indicari: quia ergo fons peccati, & mortis. de muliere prima, quę fuit primi Adam coſta proceſſit, fons redemptionis, ac vitæ de ſecundi Adam coſta, vel latere producitur. Eſaias inſuper. c. liii. Ipſe autẽ vulneratus eſt pp iniquitates noſtras. Item magis infra: Et fortium diuidet ſpolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam ſuam. Multipliciter ait eum vulneratum, & verberatum, ac afflictum fuiſſe: ſpecialiter tamen nihil de latere. ꝙ autẽ dixit, Tradidit in mortem animam ſuã, declarat ꝙ ſi noluiſſet, nõ potuiſſet eum interficere. Dauid quoq; Propheta hoc ipſum prędicere videtur Pſalm. lxviii. dicens: Et ſuper dolorem vulneꝝ meorum addiderunt: quaſi diceret: ſuper manuũ, & pedum, quibus in ligno cõfixus erat, addiderunt vulnus lateris: vnde nec mortuo pepercerunt. Fuit enim à Longino Pilati miniſtro in latere lancea vulneratus, & tranſfoſſus, poſtquam mortuus erat.

¶ Quòd autem in ipſo Ieſu Chriſto id peractum fuerit, patet.

Ioannis capitulo decimonono. Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lãcea latus eius aperuit, & exiuit ſanguis & aqua. & paulopoſt ſequitur ipſe Ioannes, dicens: Facta ſunt enim hęc, vt ſcriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo. & iterum alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem tranſfixerunt. Cum autem prædicta alia cõditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igit ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Digitized by Google

¶Quòd in Chriſti, ſiue Meſſiæ morte, Sol eſſet obſcurandus, & alia mirabilia apparerent ſigna. Cap. LXXII.

PLures Prophetæ in ſuis Vaticiniis hanc prædixerũt veritatẽ: & qdem ſm literam. Sed ſi eam ibidem videre, & ad hunc ſenſum applicare volueris, inuenies eqdem ea Vaticinia à ſenſu ipſo ſæpe deuiare: qa in ſenſu primo non continuant: ſed ſi ad primęuũ ſenſum accõmodare volueris: vt myſtice, ſiue metaphorice interpreteris neceſſe eſt: cum ſm literam de directo non conueniant: vñ cũ literalis ſenſus pręcipuus ſemper ſit, & principalis ad ipſum eſt attendendũ: & eo magis, qa apud Iudæoꝝ Rabinos cõſtat, Prophetas omnes nõ fuiſſe locutos, niſi ad dies Meſſiæ de principali. ſ. intẽtione: quapropter veraciter ꝯcludi põt, ea Vaticinia in ea parte de Meſſia Rege interpretari poſſe. Eſaias. c. l. de Solis obſcuratione ſic inquit: Inducam cœlos tenebris: quod ad propoſitũ noſtrum ptinere poſſe non dubito: cum in hoc ipſo capite nonnulla alia, quæ in Chriſti paſſione adimpleta fuere, contineantur: veluti eſt illud: Ego aũt non contradico: retrorſum nõ abii: corpus meum dedi percutientibus: & genas meas vellentibus. Amos Propheta. c. viii. Et erit in die illa, dicit dñs: occidet Sol meridie: & tenebreſcere faciam terram in die luminis.

Hieremias. c. xv. Occidit Sol, cũ adhuc eſſet dies. Eſaiæ. c. xiii. Obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo. Iohel. c. ii. A' facie eius contremuit terra: moti ſunt cœli: Sol; & Luna obtenebrati ſunt. Aggæus: Adhuc vnum modicũ: & ego mouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus, & replebo domum iſtam gloria: magnum motum in cœlo, & in terra, & in mari ꝑdicit fieri tẽpore deſiderati: hoc eſt Meſſiæ hic Aggæus: vnde Solis obſcurationem in cœlo, & terræmotum fieri aperte demonſtrat. Beatus Auguſtinus, hoc Oraculum declarat de eccleſia Chriſti libro decimooctauo, capitulo trigeſimo, quinto de Ciuitate Dei. ex quo iſta ſigna terręmotus, & eclipſis in paſſione Chriſti valde ꝯuenirent. Sibylla inſuper (vt inquit Lactantius Firmianus lib. iiii. Diuinarum Inſtitutionum. c. xix. & B. Auguſtinus libro. xviii. de Ciuitate Dei capitulo vigeſimotertio). Templi vero ſcindetur velum: & medio die nox erit tenebroſa nimis tribus horis.

¶Quòd autem patiente Chriſto Ieſu ꝓdicta extiterint, & adimpleta fuerint, his probatur teſtibus.

Matthæi cap. vigeſimoſeptimo dr̃: A' ſexta autem hora tenebrę factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſq; ad horã nonam. Item ibidem magis infra: Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſq; deorſum: & terra mota eſt. Marci capitulo decimoquinto: Et facta hora ſexta tenebrę factæ ſunt per totam terram, vſq; in horam nonam. & ibidem magis infra: Et velum templi ſciſſum eſt in duo à ſummo vſq; deorſum. Lucæ capitulo vigeſimotertio: Erat autem ferè hora ſexta, & tenebrę factæ ſunt in vniuerſam terram, vſq; in horam nonã: & obſcuratus eſt Sol: & velum tẽpli ſciſſum eſt medium. Dionyſius inſuper Areopagita Athenienſis epiſcopus in quadã Epiſtola ad Polycarpum epiſcopum, ſic inquit: Verum licet illi ſanè his per ignorantiam, ſiue per hęſitationem fidem nõ accõmodare: age ita illum rurſus aggredere: quid de illo, qui tempore Crucis Dominicæ factus eſt Solis defectu dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim: amboq; ſimul incidentem mirabiliter Soli Lunæ globum notabamus: nõ enim eiuſce coniunctionis tunc aderat tempus: ipſamq; rurſus ab hora nona vſque ad veſperam ſupra Solis diametrum mirabiliter obſiſtentem intuebamur. Admone illum, & aliud quiddam. Nempe enim (vt ipſe non ignorat) eam Lunæ incidentiam ab Oriente cœpiſſe, & vſque ad Solaris finem perueniſſe: ac tum demum reſiliſſe notauimus: neque vero eadem ex parte: vt aſſolet, & incidentia illa, & renouatio facta eſt: ſed ex aduerſo diametri: hæc ſunt, quę tunc temporis

Digitized by Google

ris contigere miranda profectò, ac ſoli Chriſto poſſibilia: qui auctor omnium eſt: facitq; magna, & ſtupenda, quorum non eſt numerus: iſta illi ſi licuerit dicito: & ſi potes Apollophane argue: nam præſens vnà tecum affui: vnaq; aſpexi, ac diiudicaui omnia, dignaq; ſum admiratione proſecutus. Denique tunc neſcio quo afflatus ſpiritu, ad diuinationem quoque prorupit Apollophanes: atque ad me conuerſus hæc inquit: Præclare Dionyſi, ſi diuinarum ſunt viciſſitudines rerum &c. Hic nanq; Dionyſius Ariopagita fuit ille, qui quando illa Solis obſcuritas facta fuit, iquit: Aut Deus, & natura patitur: aut mundi machina deſtruitur. Macrobium inſuper operæpretium eſt audire primum de terræmotu, inquit enim: Maximus terrę memoria mortalium extitit motus Tiberii Cæſaris principatu duodecim vrbibus Aſię proſtratis: forſitan ille terræmotus (vt multi opinantur) ille terręmotus fuit, qui in Ieſu Chriſti contigit paſſione: tum quia dicit eum fuiſſe talem, vt nunquam ſibi ſimilis fuerit: tum vero, quia in Aſia, & Tiberio imperante, vbi ſcilicet, & quando paſſus eſt Chriſtus. Sed quoniam Ioſephus Antiquitatis Iudaicæ libro decimoquinto, capitulo ſexto: inquit ipſum fuiſſe geſto bello Acciaco inter Auguſtum Cæſarem, & Marcum antonium ſeptimo anno Regni Herodis, non potuit eſſe tempore paſſionis Chriſti, quæ fuit per triginta duos annos poſt, vel circa.

Scribit Euſebius ſe legiſſe in Commẽtariis Ethnicorum: quòd anno Tiberii decimooctauo Solis facta defectio: Bithynia terręmotu concuſſa: & in vrbe Nicea ædes plurimæ corruerunt: quæ omnia his congruunt, quæ in paſſione Saluatoris acciderunt. Phlegio etiam, qui Olympiadum egregius ſupputator eſt, ſcribit ſuper his libro decimotertio, ita dicens: Quarto autem anno ducenteſimę ſecundę Olympiadis, magna, & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderunt, defectio Solis facta, dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem verſus: vt Stellæ in cœlo viſæ ſint: terręq; motus in Bithynia Nicenæ vrbis multas ædes ſubuertit. hæc Phlegio. Quòd autem Chriſtus paſſus fuerit anno Tiberii Cęſaris decimooctauo, declarat Lucas Euangeliſta capitulo tertio, dicens: Anno autem quintodecimo Imperii Tiberii Cęſaris baptizatum fuiſſe Ieſum à Ioannebaptiſta. Computat autem Euſebius Chriſtum anno quadrageſimoſecundo Imperii Auguſti natum fuiſſe: quaſi in initio ipſius anni: cœpiſſe vero Euangelium prędicare anno Tiberii decimoquinto, & paſſum fuiſſe anno decimooctauo Imperii Tiberii antedicti vt ſupra. Lucianus Antiochenus ante tribunal Iudicis ſui, ſic teſtatus eſt: Requirite in Annalibus veſtris, inuenietis temporibus Pilati Chriſto patiente, fugato Sole interruptam tenebris diem. Eſculus autem quidam Aſtrologus: quamuis parum religioſus, aſſerit tamen aſtrologica computatione certum eſſe ea die, qua Chriſtus Cruci affixus eſt, Solem in primo Arietis gradu, Lunam in principio Librę fuiſſe, atque eclipſim ſecundum naturam fieri non potuiſſe: tum quia plenilunium erat: oportet autem Solis eclipſim in nouilunio fieri: tum quia ab Oriente incepit eclipſis illa, cum ab Occidente incipere ſoleat naturalis eclipſis. Alii Solem in Piſcibus fuiſſe volunt, in Virgine Lunam. Idem tamen ab ipſis de eclipſi concluditur, quod ab Eſculo. Idem oſtendunt Iudęi, qui lege ſic iubente Paſcha ſemper quartadecima Luna primi menſis celebrauere: & in Paſcha Ieſum immolauerunt. ex quo declaratur Solis eclipſim factam, cum dominus crucifixus fuit: non ex canonico ſyderum curſu accidiſſe: ſicut fecit in morte Cęſaris Iulii, & Romuli. Nam plena Luna Iudęi Paſchę ſolemnitatem celebrant: ideſt quartadecima die Lunæ primi menſis: ideſt Martii. Regularis autem Solis defectio, non niſi Lunæ fine contigit. Beatus Auguſtinus libro tertio de Ciuitate Dei capitulo. xv.

Digitized by Google

Velum quoq; templi ſciſſum eſt in duas partes: vt compleretur illud quod refert Ioſephus: Prȩſides templi dixiſſe virtutes: Tranſeamus ex his ſedibus. In Euangelio autem, quod Hebraicis literis ſcriptum eſt, legimus: nõ velum templi ſciſſum: ſed ſuperliminare templi mirȩ magnitudinis corruiſſe: Terra, inquit, mota eſt, pendentem dñm ſuum ferre non ſuſtinens: & petræ ſciſſæ ſunt: vt indicarẽt duritiam Iudæoꝝ: qui pñtem Dei filium intelligere noluerũt. Et monumenta apta ſunt in ſignum futurȩ reſurrectionis: multaq; ſanctoꝝ corpora exeuntia de ſepulchris venerunt in ſanctam ciuitatem: & apparuerunt multis. Per ſanctam ciuitatem Hieroſolymam debemus accipere ad diſtinctionem oĩum ciuitatum, quæ tunc idolis ſeruiebant: in hac enim ſola fuit templum, & vnius Dei cultus, & vera religio: cum ſemper Apoſtoli templũ ingreſſi ſint: & ob ſcandalum eorum, qui de Iudȩis crediderant, legis exercuerũt cerimonias: & non oĩbus apparuerunt: ſed multis, qui reſurgentem dñm ſuſceperunt. Deinde iuxta Anagogem dicendum eſt: ꝙ in clamante Ieſu, & emittente ſpiritum ſuum, velum ſciſſum ſit in duas partes à ſummo vſq; deorſum: & omnia legis ſint reuelata myſteria: vt quæ prius recondita tenebantur, vniuerſis gẽtibus proderẽtur. In duas autem partes, in vetus, & nouũ teſtamentum: & à ſummo vſq; deorſum. i. ab initio mundi: qñ homo conditus eſt: & reliqua, quȩ facta in medio ſacra narrat hiſtoria vſq; ad cõſummationem mundi. Cum autem hæc alia conditio adimpleta fuerit in domino noſtro Ieſu Chriſto, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quòd veſtimenta Chriſti diuidenda eſſent: & ſuper eius veſtem ſors mittẽda eſſet. Cap. LXXIII.

DAuid Propheta hanc prȩdixit veritatem Pſal. xxi. ſic dicens: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem: & loqtur Propheta de re futura, ac ſi prȩterita fuiſſet, propter certitudinem ꝓphetiæ. Hũc equidem Pſalmum loq; de Chriſto ſuperius. c. xliiii. & .lvi. & .lxiiii. huius ſexti libri probatum eſt. Sed notandus eſt loquẽdi modus: quia Propheta partim loquitur in plurali dicens: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: per quem loquendi modum indicare videtur: ꝙ in tali diuiſione ſcindebant, vel diſſuebant ipſa veſtimenta: quæ pauciora duabus eſſe nõ poterant. Non enim veroſimile eſt: ꝙ tot habuiſſet veſtimenta: vt ea integra in quatuor partes diuidi poſſent, vt infra dicetur. vbi vero cõtinuans Propheta ait in ſingulari: Et ſuper veſtem meam miſerũt ſortem: oſtendit vnam tantum veſtẽ ſorte fuiſſe diuidendam. Qui ſanè loquendi modi notandi ſunt: quoniam ſic examuſſim: vt Propheta fieri prȩdixerat, ita in ipſo Ieſu Chriſto adimpletũ fuiſſe Ioannes Euangeliſta narrat. Inquit enim capitulo decimonono: Milites ergo cũ crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partẽ: ecce in plurali ea, quæ in quatuor diuiſa ſunt partes, vnicuique militi partem: ſcindendo ſcilicet, vel diſſuendo. & ſequitur Euangeliſta: Et tunicam: erat autem tunica inconſutilis deſuper contexta per totũ. dixerunt ergo adinuicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit. Ecce nõ ſcindamus eam: ex quibus verbis oſtendit alia ſuperius diuiſa fuiſſe ſciſſa: qm̃ dicunt: Non ſcindamus eam: quaſi dixiſſent ſicut ſcidimus aliam: hæc igitur ſola tunica fuit ſorte diuiſa. Vides quomodo Euãgeliſta à Propheta non deuiat? imo illud idem quod Propheta futurum eſſe prædixerat, factum, & adimpletum fuiſſe narrat Euangeliſta. Et ſequitur Ioannes: Vt ſcriptura adimpleretur, dicens: Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem. Sed diceret forte Hebrȩus: Euangeliſta Marcus aliter ſcripſit, Oppoſitio.
ſic dicens capitulo decimoquinto: Diuiſerunt veſtimenta eius mittentes ſortem ſuper eis quid quis tolleret. Reſpondetur. Reſponſio.
Marcum voluiſſe Euangelium ſuum breuiter ſcribere: & ideo obſcurus ſit, dicente Horatio in Poetria: Breuis eſſe laboro, Obſcurus fio. Sed ſi ea

Marci

Digitized by Google

Marci verba declarare voles: ſicut noſtri interpretantur doctores, Marcus à Ioanne non deuiat: ſic enim declarant: Diuiſerunt ſibi veſtimenta eius: ſcilicet alia à tunica: mittẽtes ſortem ſuper eis: quod per Synecdochen debet intelligi ſuper eis: ideſt ſup aliquod eorũ: ſcilicet ſuper tunicam: quid quis tolleret: ideſt quis tolleret illam tunicam. Et notandum eſt: ꝙ propter ſupraſcripta Beati Ioannis verba: Erat autem tunica inconſutilis deſup cõtexta per totum: aliqui opinati ſunt: ꝙ Chriſtus pretioſis vteretur veſtibus: credentes forte ꝙ ſerico, & auro ↄtexta fuiſſet: ſed Chryſoſtomus dicit, Pauperes in Palęſtina indui ſolitos eſſe talibus veſtibus reticulato opere ↄfectis in modũ ciliciorum: quod verius videt, qm̃ Chriſtus indumentorum vilitatem commendauit in Ioãnebaptiſta, Matthæi caplo ſecũdo.

Tunica inconſutilis domini noſtri Ieſu Chriſti: quæ ſorte vni militum obtigerat: olim non procul ab Hieruſalem apud vrbem Zaphat, in Arca marmorea eo loci repoſitam ab epiſcopis Gregorio Antiocheno, Thomaq; Hieroſolymitano, ac Ioanne Cõſtantinopolitano incorrupta, & immaculata inuenta fuit anno domini. 614. qua ſuſcepta, maximo in pretio habita fuit. Qui ipſam ſuſcipientes Hieroſolymam detulerunt: & in eburnea Arca collocauerunt. ferunt hanc tunicam poſt captionem vrbis Conſtantinopolitanæ in manus Teucrorum deueniſſe. Platina in vita Beati Gregorii primi Papę. 66. qui creatus fuit Papa anno domini. 619. ferunt eo tempore, quo Hermichildus à patre Leuigildo Gothorum Rege interfectus eſt, ꝙ fidem catholicam cõfiteretur, Ieſu Chriſti tunicam, quæ ſorte vni militum obtigerat, inuentam eſſe apud vrbem in Zaphat in Arca marmorea, eo loci repoſitam, Thomę Hieroſolymitani epiſcopi, & Ioannis Cõſtantinopolitani, ac Gregorii Antiocheni tempore.

¶ Quòd Chriſtus Meſſias magno planctu plangendus eſſet. Cap. LXXIIII.

MAgnum equidem planctum futurum fuiſſe prędixit Zacharias capitulo duodecimo, his verbis: Et plãgent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum: & dolebunt ſup eum: vt doleri ſolet in morte primogeniti: in die illa magnus erit planctus in Hieruſalem, ſicut planctus in Rẽmon in campo Magedon. de Chriſti Meſſię myſteriis, ſiue conditionibus in hoc contineri Zachariæ capite ſuperius lib. iii. cap. vii. ſatis ſufficienter ꝓbatũ extitit: fuit enim ipſe & primogenit⁹, & vnigenitus, ideo magno planctu plangi debebat, & maxime ab illis, quibus aliquam cõtulerat gratiam: & qm̃ ꝗplurimis aliquã ↄtulerat gratiam, ideo à pluribus plãgi debebat: qđ in ſua paſſione fieri contigit: cum in ea crudeliter, & multis tormẽtis cruciatus fuerit.

¶ Quod autẽ in paſſione Chriſti factus fuerit planctus, conſtat.

Lucę cap. xxiii. Sequebatur aũt illum multa turba populi, & mulierũ, quę plangebant, & lamentabantur eum: cõuerſus autem ad illas Ieſus dixit: Filię Hieruſalẽ nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete &c. Quo autem, & quanto dolore afflicta fuerit eius mater, ex ſſraſcriptis Beati Hieronymi, & Bernardi verbis facile cognoſces. Beatus nanq; Hieronymus inquit: Beata Dei genitrix, quia in ea parte paſſa eſt, quæ impaſſibilis habetur, ideo (vt ita fatear) qa ſpiritualiter & caro eius paſſa eſt gladio paſſionis Chriſti, pluſꝗ martyr fuit: vnde conſtat, quia plus omnibus dilexit, propterea & plus doluit: in tantum vt animam eius totam pertranſiret, & poſſideret vis doloris ad teſtimonium eximiæ dilectionis. Bernardus autem ad glorioſam virginem ſic loquitur: Poſtquam emiſit ſpiritum ille tuus Ieſus: omnium quidem, ſed ſpecialiter tuus, illius planè non attigit animam, cum impius crudeli lancea non mortuo parcens, cui nocere non potuit, latus aperuit: ipſius anima iam ibi non erat, ſed tua planè auelli nequibat: tuam ergo animam pertranſiit vis doloris: vt te non immerito pluſquam martyrem prædicemus. Idem Bernardus: Quamdiu vixero, memor ero laborum, quos ſuſtinuit dominus in prędicãdo, fa-

Finus Ferrarieñ.

tigationum in diſcurrendo, tentationū in ieiunando, vigiliarum in orando, lachymarū in compatiendo: recordabor ēt dolorum, conuitiorum, ſputorū, colaphorum, ſubſannationum, exprobrationum, & flagellorū, horumq; ſimiliū: alioqn requiret à me ſanguis iuſti, qui effuſus eſt ſup terram. Cū aūt hęc alia ꝯditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igit ipſe Ieſus verus, & certus fuit Meſſias.

Quòd Chriſtus Meſſias deriderctur, & ſubſannaretur. Cap. LXXV.

NOn latuit hoc Dauid Pſal. xxi. vbi dicit: Omnes videntes me, deriſerūt me: locuti ſunt labiis, & mouerunt caput. Quòd aūt de Meſſia hæc intelligi debeant, pluries ſupius demōſtratū eſt cap. lxiiii. & cap. huius ſexti libri. Hoc ipſum prędixit ēt futurū ipſe diuinus Vates Dauid Pſal. lxviii. dicēs: Qm̄ ꝓpter te ſuſtinui opprobriū: operuit ꝯfuſio faciem meā. & parum infra: Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſup me. item ibidem magis infra: Tu ſcis improperium meū, & ꝯfuſionem meā &c. De Chriſti paſſione in hoc Pſalmo tractari aliàs ſupius oſtendimus. Nec obſtát ea verba: Tu ſcis inſipientiam meā. nec illa alia: Et delicta mea à te nō ſunt abſcōdita: qm̄ Chriſtus fuit à peccato imunis. Ieſus aūt hoc in loco peccata noſtra, inqt, ſua facta fuiſſe, quantum ad pœnam, quā ipſe in paſſione ſua pro peccatorū noſtrorum ſatisfactione in Cruce ptulit, & ſuſtinuit: quod verum eſſe facile percipit ex his verbis: quæ ipſemet dixerat paitū ſuperius. ſ. Quę non rapui exoluebam: quaſi diceret: Alius rapuit, & furtum fecit, & ego pro eo ſuſpēſus ſum. Adam enim & Eua raptores fuerunt: qa pomū vetitū comedentes, rapere, & ꝯtractare voluerunt rem alienā iuito dño. ſ. glīam Dei, vel diuinitatem. ſuggerēte ſibi Diabolo: Eritis ſicut Dii. Quos ſic de Chriſto loquentes redarguit Omnipotens Deus Eſaiæ cap. lvii. ſic dicens: Sup quem luſiſtis? ſupet quē dilataſtis os? & eieciſtis linguā? Nec qſq̄ admiret de hoc loquendi modo, cū in ſacris literis ſimilis habe. tur locutio ſiue loquendi modus. Nam Eſaię cap. lxiii. dicit: Et aſperſus eſt ſanguis eorū ſup veſtimenta mea, cū ſanguis Chriſti aſperſus fuerit, dixit fuiſſe eorū pro quorū peccatis ipſe Ieſus paſſus fuit. Item Actuū cap. ix. dicit dñs: Saule Saule, qd me pſequeris? hoc eſt fideles meos. Item Pſal. xxi. Verba delictorū meorū, iuxta Septuaginta interpretationē: quis ſm veritatem Hebraicam dicat, Rugitus mei. Item Apocalypſis capitulo ſeptimo dicit, dum de martyribus ſermo haberet: Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Ecce ſanguinem martyrum effuſum pro Chriſti fide, appellat ſanguinē agni: hoc eſt Chriſti. Illis aūt verbis: Tu ſcis inſipientiā meā, perpulchre quadrat illud Apoſtoli ad Philippenſes cap. ii. Seipſum exinaniuit formam ſerui accipiens &c. Hieremias ēt i Threnis cap. iii. hoc ipſum, ꝙ Chriſtus deriſus fuerit, teſtatur dicens: Factus ſum in deriſum omni populo meo. & paulo infra: Saturabitur opprobriis. Eſaię ēt cap. liii. dicit: Et deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorū: virū dolorum, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus: vnde nec reputauimus eum. Sibylla ēt hoc ipſum prędixit (vt inquit Lactantius libro quarto, cap. xvi.) his verbis: Miſerabilis, ignominioſus, informis, vt miſerabilibus ſpem præbeat.

Quòd aūt Chriſtus deriſus fuerit, infraſcriptis conſtat teſtibus.

Matthæi cap. ix. dicitur: Recedite, nō eſt enim mortua puella, ſed dormit: & deridebant eum. Item cap. xxvi. Propheti za nobis Chriſte quis eſt qui te percuſſit? Item cap. xxvii. Et genuflexo ante eum illudebant ei dicentes: Aue Rex Iudæorū: & poſtq̄ illuſerunt ei. Itē eodē cap. xxvii. Prætereuntes aūt blaſphemabāt eum: & mouentes capita ſua: & dicētes: Vah qui deſtruis templum Dei, & triduo illud reædificas? ſalua temetipſum: ſi filius Dei es deſcende de Cruce: & multa alia ſimilia ibidem. Marci cap. v. Puella non eſt mortua, ſed dormit: & irridebant eū. Item cap. xv. Et induerunt eum purpura &c. Et cœperunt ſalutare eum: Aue

Rex Iudæorum: & multa alia ibidem. Lucæ itidē cap.xiiii.xvi xxii.&.xxiii.Multa ſūt ad eius irriſionem dicta: & maxime cap. xxiii. Et ſtabat populus expectans,& deridebant eum Principes cum eis,dicētes: Alios ſaluos fecit,ſe ſaluum faciat, ſi hic eſt Chriſtus Dei electus. illudebant autē ei & milites &c. Sed aduerte quæſo lector q̄ eleganter Chriſti deriſio figurata fuerit.iiii. Regū,cap.ii.in Heliſęo à pueris illuſo:vt inq̄t Beatus Hieronymus ſuper Pſal.lxxxiiii. qui intitulaт filiis Choræ.Deniq; qs eſt iſte Chore,qui de Hierico aſcēdebat in Bethel? Bethel domus Dei.Diligenter aīaduertite:qcūq; in Hierico eſt,& vult ire ad domum Dei,neceſſe eſt,vt aſcēdat:ergo Hierico Chore noſter:hoc eſt Heliſęus aſcendit in domum Dei in Bethel:& egrediuntur de Bethel: hoc eſt de domo Dei: hoc eſt de Synagoga:vbi prius fuerat domus Dei:egrediuntur pueri quadragintaduo,& illudūt Heliſęum Chore noſtrum,& dicunt:Aſcende Calue,aſcēde Calue:ille venit ad domum ſuam,& irridet à paruulis Bethel. Verum Heliſæus ille patientiſſimus:qui propterea venerat in Bethel, vt ſaluaret: reſpexit ſe aliquando: reſpexit, & iuſſit de ſylua exire duos vrſos:& interfecerūt quadragintaduos pueros: ſic & dominus noſter: hoc eſt noſter Chore: cum veniſſet in Bethel, & vellet aſcendere,irriſus à paruulis, iubet exire duos vrſos: hoc eſt Veſpaſianum,& Titum:& interfecerunt quadragintaduos pueros: qui ſunt iſti quadraginta & duo pueri? ab aſcenſu Chriſti vſq; ad ſubuerſionem Hieruſalē quadraginta & duo anni ſunt. Diligenter aſpicite,& ſic inuenietis. Dedit itaq; illis locum pœnitentiæ quadraginta & duos annos: & poſt reſurrectionem ſuam cum ad Bethel aſcenderet. Sed quoniam illi irridebant: Aſcende Calue, aſcende Calue,egreſſi ſunt duo vrſi,& interfecerunt illos. Duo autem vrſi fuerunt Veſpaſianus,& Titus:qui Hieroſolymam euerterunt. Cum autem hæc alia cōditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Chriſti corpus ſepeliretur: & q̄ eius ſepulchrum futurum eſſet glorioſum. Cap.LXXVI.

PSalmo ſexageſimooctauo, Dauid Propheta hoc futurum prępidens, inquit: Infixus ſum in limo profundi: quod de Chriſto ſepulto intelligitur. In eo enim Pſalmo de Chriſti paſſione tractari,& mentionem fieri pluries ſuperius dictum eſt. Pſalmo etiam octuageſimo ſeptimo: Poſuerunt me in lacu inferiori in tenebroſis, & in vmbra mortis.quem Pſalmum oſtendi ſuperius capitulo ſexageſimoſecundo huius libri de Meſſia loqui.& aliquantulum ſuperius dixerat: Aeſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum: factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Non dixit: Factus ſum homo, ſed ſicut homo,qui deſcenderat in Infernum: ſed iter mortuos liber erat: quia à morte teneri non poterat: & ideo in vno naturæ humanæ fragilitatis, in alio diuinæ maieſtatis poteſtas oſtenditur. Et iterum: Sicut vulnerati dormientes in ſepulchris:quorum non es memor amplius. Pſalmo quoq; centeſimo quadrageſimoſecundo, hoc itidem dicitur,his verbis:Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi. Pſal. itidem quarto,hoc idē habetur ſm aliquos: vbi dicitur:In pace in idipſum dormiam, & requieſcam, quoniam tu domine ſingulariter in ſpe cōſtituiſti me. In ſpe dixit: ſcilicet reſurrectionis.

Hieremias etiam in Threnis capitulo tertio,hoc ipſum approbans ait: Aedificauit in gyro meo: & circundedit me felle, & labore: in tenebroſis collocauit me quaſi mortuos ſempiternos. Circūædificauit aduerſum me, vt non egrediar: aggrauauit compedem meū. Nam Chriſti ſepulchrum erat in ſaxo quodam concauatum in ſimilitudinem cuiuſdam paruæ cameræ:in cuius medio ipſe poſitus fuit. Vnde bene, & conuenienter dixit: Circūædificauit.Item ibidem parum inferius: Concluſit vias meas lapidibus quadris: ſemitas meas ſubuertit. Lapidem ingenti hoſtium ſepulchri clauſum

Digitized by Google

fuit. Item magis infra ibidem dicitur: Lapſa eſt in lacu vita mea: & poſuerunt lapidem ſuper me. Item: In tenebroſis collocauit me quaſi mortuos ſempiternos. Hieremias ipſe cap. xxxi. in calce capitis de ſepulchro domini ſic inquit: Sāctum domini. i. ſepulchrum Chriſti, nō euelletur, & nō deſtruetur vltra in ꝑpetuum. vnde prædicere voluit, ꝙ non deſtrueretur, ſed extaret, & perſeueraret in memoriā mortis Chriſti: & ſic vſq; in hodiernum diem perſtat cum maxima veneratione, non ſolum Chriſtianorum, ſed etiā Maumethenſium. Eſaias itidem cap. xi. loquens de Chriſto inquit: In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur: & erit ſepulchrum eius glorioſum. quem locum Septuaginta ſic tranſtulerūt: Reſurget à mortuis, vt Princeps ſit omniū nationum: & vniuerſę gētes ſperēt in eum. Glorioſum nanq; fuit ſepulchrum dn̄i multiplici de cauſa: qa in eo nōdū qſq̄ poſitus fuerat: erat enim nouū, & de petra exciſum: & qa corpus domini in linteis de ſindone cum aromatibus inuolutum erat: & quia inde mirabiliter reſurrexit glorioſus. Item propter honorem maximū ibi exhibitum à pluribus dn̄is, & Principibus, non ſolum Chriſtianis, ſed etiam Maumethenſibus viſitatur, & honoratur. Item vltimo glorioſum fuit: qa abſq; incineratione, & putrefactione aliqua reſurrexit corpus glorioſum, & immortale. Eſaię cap. lvii. dicitur: A' facie enim malitiæ collectus eſt iuſtus: veniat pax, requieſcat in cubili ſuo, qui ambulauit in directione ſua. In Septuagita aūt ſic legit̄: A' facie malitię ablatus eſt iuſtus: erit in pace ſepultura eius: ablata eſt de medio. Beatus Hieronymus ſuꝑ hoc paſſu, ſic inquit: Omne refertur ad Chriſtum, cuius ſepultura in pace eſt, & ſublata de medio. neq; enim caro eius vidit corruptionem, neq; ꝑmāſit in ſepulchro: qui eſt inter mortuos liber, dicente Angelo ad mulieres: Quem quęritis Ieſum, non eſt hic: venite, & videte locum vbi poſitus fuit. Et quia dn̄s fuit in ſindone munda inuolutus, quando fuit in ſepulchro poſitus, Beda ſuper Matthæo ait: Hinc eccleſię mos obtinuit, vt ſacrificium altaris nō in ſerico, neq; in pāno tincto, ſed in lino terreno celebretur: ſicut corpus domini eſt in ſindone munda ſepultum. Chriſtus ſepelitur in horto, ad ſignificandum, ꝙ per mortem, & ſepulturam ipſius liberamur à morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto Paradiſi cōmiſſum: ideo autem Saluator in aliena ponitur ſepultura, vt iquit Auguſtinus in quodam Sermone: quia pro aliorum moriebatur ſalute: ſepulchrum autem mortis eſt habitaculum.

¶ Quod autem prædicta in Ieſu Chriſto adimpleta fuerint, his probatur teſtibus.

Matthæi cap. xxvii. dicitur: Cum aūt ſero factum eſſet, venit quidam homo diues ab Arimathia noīe Ioſeph: qui & ipſe Diſcipulus erat Ieſu: hic acceſſit ad Pilatum: & petiit corpus Ieſu: tūc Pilatus iuſſit reddi corpus: & accepto corpore Ioſeph: inuoluit illud in ſindone mūda: & poſuit illud in monumēto ſuo nouo: qđ exciderat in petra: & aduoluit ſaxum magnum ad hoſtium monumenti, & abiit. Marci cap. xv. habetur: Venit Ioſeph ab Arimathia nobilis decurio &c. & paulo infra: Ioſeph autē mercatus ſindonem, & deponēs eum inuoluit ſindone: & poſuit eum in monumento, quod erat exciſum de petra: & aduoluit lapidem ad hoſtium monumenti. Lucæ cap. xxvii. Hic acceſſit ad Pilatum: & petiit corpus Ieſu: & depoſitum inuoluit in ſindone: & poſuit eū in monumento exciſo, in quo nōdum quiſq̄ poſitus fuerat. Ioan. cap. xix. habetur ſic: Poſt hęc aūt rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathia: eo ꝙ eſſet Diſcipulus Ieſu: occultus aūt ꝓpter metū Iudęorum: vt tolleret corpus Ieſu: & ꝑmiſit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Ieſu: venit aūt & Nicodemus: qui venerat ad Ieſum nocte primum, ferens mixturā myrrhę, & aloes quaſi libras centum: acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt eum in linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in loco, vbi crucifixus eſt, hortus: & in horto monumentum nouum: in quo nondum quiſq̄

poſitus

Digitized by Google

poſitus erat: ibi ergo propter Paraſceuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, poſuerunt eum.

Audi quæſo lector: Mors mortem ſpoliatura à Chriſto ſaluatore noſtro ſuſcipitur: quia ſacramentum illud ſuſceptę carnis hãc habet cauſam: vt diuina filii Dei virtus: velut hamus quidam habitu humanæ carnis obiectus. & ſicut Apoſtolus Paulus inquit: Habitu inuẽtus vt homo, Principem mundi iuitare poſſit ad agonem: cui ipſe carnem ſuam, velut eſcam tradens, hamo diuinitatis intrinſecus teneretur inſerto: & profuſione immaculati ſanguinis (ſolus eſt enim qui peccati maculam neſcit) omniũ peccata deleret: eorum dũtaxat, qui ſanguine eius poſtes fidei ſuæ ſignaſſent. Sicut ergo hamum eſca contectum ſi piſcis rapiat, non modo eſcam ab hamo non remouet: ſed & ipſe piſcis de profundo eſca futurus educitur: ita & is, qui habebat mortis imperium, rapuit quidem in morte corpus Ieſu non ſentiens in eo hamum diuinitatis iclusum: ſed vbi deuorauit, hęſit ipſe continuo: & diruptis Inferni clauſtris: velut de profundo extractus, trahitur, vt eſca cæteris fiat. Quod ita futurum ſancti iampridem cecinere Prophetæ: vt paulo ſuperius diximus. Non ergo damno aliquo: aut iniuria diuinitatis Chriſtus in carne paſſus eſt: ſed vt per infirmitatem carnis operaretur ſalutem, diuina natura in mortem deſcendit: non vt lege mortaliũ obiret, & detineretur à morte: ſed vt per ſeſe reſurrecturus ianuas mortis aperiret: velut ſi quis Rex pergat ad carcerem: & ingreſſus aperiat ianuas, reſoluat cathenas, vincula, ſeras, & clauſtra comminuat, & educat vinctos in remiſſionem: & eos qui ſedent in tenebris, & in vmbra mortis, luci, ac vitæ reſtituat. Diceretur equidem: Rex fuit in carcere: non tamen ea conditione, qua fuerant cæteri, qui tenebantur in carcere: ſed illi quidem, vt pœnas ſoluerent: hic vero, vt abſolueret pœnas. Cum autem hęc alia cõditio, ꝙ Chriſtus ſepultus fuerit: & ꝙ glorioſum fuerit eius ſepulchꝝ, ideo ipſe Chriſtus verus fuit Meſſias.

Finus Ferrarieñ.

Quòd ſalus mundi in medio terræ operanda eſſet. Cap. LXXVII.

ASaph Propheta Pſalmo ſeptuageſimotertio: hanc fatetur veritatem, ſic dicens: Deus autem Rex noſter ante ſæcula operatus eſt ſalutem in medio terræ. Et notandum eſt illud, Ante ſæcula, non adhærere ad ſalutem operatam, ſed Deo hoc modo. Deus autem: ſcilicet Chriſtus: Rex noſter: vt Apocalypſis capitulo decimonono: Rex Regum, & dominus dominantium, qui eſt ante ſæcula: quia in principio erat Verbum, Ioannis capitulo primo. Operatus eſt ſalutem: humani ſcilicet generis in incarnatione, prædicatione, & paſſione ſua. vnde Ieſus: ideſt Saluator appellatus eſt, Matthæi capitulo primo: Vocabis nomen eius Ieſum: ipſe autem ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. In medio terræ: ideſt in Hieruſalem: quæ eſt in medio climate terræ habitabilis. Et aduertendum eſt: quòd hic quadruplex hæreſis eliditur. Primo, quia loquens de Chriſto dixit: Deus: quod eſt contra Neſtorium, qui dixit eum eſſe puram creaturam. Rex noſter: contra Iudæũ, qui dixit Ioannis capitulo decimonono: Non habemus Regem, niſi Cæſarem. Ante ſæcula: contra Arrium. Operatus eſt: contra Manichæum. Nonnulli dicunt, In medio terræ: ideſt in vtero virginali. Aliqui etiam, In medio terræ: ideſt in communi: quia pro omnibus operatus eſt ſalutem. Quòd autem ſalutem operatus fuerit dominus noſter Ieſus Chriſtus, patet per ea, quæ ſuperius dicta ſũt in pluribus huius ſexti libri capitibus, & maxime in capitulo quadrageſimoprimo. Iohelis capitulo ſecundo, in calce capitis dicitur: Quia in mõte Sion, & in Hieruſalem erit ſaluatio, ſicut dixit dominus. Abdias ſimiliter capitulo vnico ait: Et in monte Sion erit ſaluatio: & erit ſanctus: ideſt Meſſias. Nam Palæſtina dicitur eſſe in medio mundi climate. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

Digitized by Google

Quòd Chriſtus ad Limbum deſcende-
ret, & inde ſanctos patres educeret.
Caput LXXVIII.

ZAcharias Propheta.c.ix.hoc ipſum teſtatur, dicens: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. In ſanguine teſtamenti dixit Propheta, itelligens ſanguinem Chriſti: eo q̀ per eius ſanguinē nouum teſtamentū fuerit ꝯfirmatū, ſicut per aſperſionē ſanguinis holocauſtorum factam per Moyſem ꝯfœderatus fuit populus cum Deo in veteris legis ꝯfirmatione: vt Exodi cap.xxiiii. Nam Chriſti paſſio tres parturiuit effectus. In primis nanq; inquantum illa fuit in carne Chriſti, effectum habuit ſatisfactionis, ſeu redemptionis: inquantū per ipſam paſſionē liberamur à ſeruitute peccati, Chriſtus dicit̃ Redemptor: inquantū vero per ipſam paſſionē, ſeu ſanguinē humanū genus Deo recōciliat̃, habet effectum ſacrificii: & ſic dicit̃ ſanguis teſtamenti. ſm quam ꝯſiderationē Chriſtus dicit̃ ſacerdos, ſm illud Pſal.cix. Tu es ſacerdos in æternum ſm ordinem Melchiſedech. vnde Apl's ad Hebrços cap.xiii. hoc ipſum ꝯfirmare videt̃, dicens: Quorum enim aīalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pōtificē: horum corpora cremant̃ extra caſtra: ppq̀ & Ieſus, vt ſanctificaret p ſuū ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt.

Quòd ſanguine Chriſti delenda eſſent hominum peccata.

Apoſtolus Paulus ad Hebrços cap.ix. his oſtendit verbis: Chriſtus aſſiſtēs Pontifex futurorum bonorum peramplius, & pfectius Tabernaculū, non manu factū: ideſt non huius creationis: neq; per ſanguinē hircorum, aut vitulorum: ſed per ꝓprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione iuenta. Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulę aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationē carnis, quāto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctū ſemetipſum obtulit imaculatū Deo, emūdabit ꝯſcientiam noſtrā ab opibus mortuis ad ſeruiendū Deo viuenti? Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedente in redemptionem eorum præuaricationum, quę erant ſub priori teſtamēto, repromiſſionē accipiāt: q̀ vocati ſunt æternę hereditatis in Chriſto Ieſu dn̄o noſtro. Oſeas inſup cap.xiii. hoc approbans inqt: De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos: ero mors tua ò mors: morſus tu' ero Inferne. Hęc in perſona Chriſti dixit Propheta: qm̄ ipſe mortem noſtram moriendo deſtruxit: & vitam reſurgendo reparauit. In ſua enim reſurrectione glorioſa ſanctos patres in Limbo detentos de manu mortis liberauit: & huic interpretationi conſtat q̄dā Gloſa Hebraica Gen̄.cap.xxiiii. quæ huiuſmodi eſt: Dixit Rabi Ioſue filius Leui: Iui cum Angelo mortis vſq; ad portas Gehennę, & iuit mecum Meſſias filius Dauid: cum aūt captiui viderunt lucem Meſſiæ lætantes dixerunt: Iſte educet nos de iſtis tenebris, ſicut ſcriptum eſt i Oſea: De manu Inferni redimet eos: ero mors tua ò mors. Quod etiam confirmat Apoſtolus prima ad Corinthios cap.xv. ſic dicens: Cū autem mortale hoc induerit imortalitatem: tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors i victoria, vbi eſt mors victoria tua? Tranſlatio inſupèr Chaldaica Ionathę: hoc Oſeę Vaticiniū ſic interpretatur: Congregabuntur de filiis captiuitatum ſuarum: habitabunt in vmbra Meſſiæ ſui: viuificabuntur mortui: & multiplicabitur bonum in terra. Iudæi autem huic ſententiæ non aſſentiūt: q̀ animæ iuſtorum ad Limbum deſcenderent: & ideo infra libro.vii. Oppoſitione tertia: longiore diſputatione certandum erit cum eis. Pſal.cvi. hoc idem habetur, his verbis: Confiteantur domino miſericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum, quia ſatiauit animam inanē, & animam eſurientem ſatiauit bonis: & ſedentes in tenebris, & in vmbra mortis. Inanem dixit & eſurientem: quandoquidem in Limbo ſanctorum animæ deſiderantes illam cœleſtem curiam, nihil ad ipſam conſequendam poterant operari. & ſequitur: Sedētes in tenebris, & in vmbra mortis: q locus ab effectu mortis vmbra dicitur. Pſal. etiam.xxxix. dicitur: Expectās expectaui dominum: hoc eſt Chri

ſtum

Digitized by Google

ſtum Meſſiam: & intendit mihi: & exaudiuit preces meas: & eduxit me de lacu miſerię: & de luto fęcis hoc eſt de Limbo. Pſal. quoq;. lxx. habeť: Et de Abyſſis terræ iterum reduxiſti me: hoc eſt de ꝓfunditate Inferni. Pſal. ēt. lxxxv. hoc idem inuenitur: Et eruiſti animam meam ex Inferno inferiori. Dicant Iudęi, qui Pſalmum iſtum exponunt de Dauid: quãdo Dauid ex Inferno inferiori liberatus fuerit? de Chriſto igitur intelligẽdum eſt. Eſaias etiam cap. viii. ad huius rei confirmationem inquit: Velociter ſpolia detrahe: cito prędare &c. dicens Meſſiam his nominibus vocandum eſſe, quod conueniẽter accidit Chriſto reſurgenti: qui tunc educens ſanctos patres de Limbo, celeriter ſpoliauit Infernũ. Reſuſcitať caro Chriſti, quę repoſita fuerit in ſepulchro: vt adimpleretť q̇ꝺ dictum eſt per Prophetam: Quia non dabis ſanctum tuũ videre corruptionem. Rediit ergo victor à mortuis Inferni ſpolia ſecũ trahens: eduxit enim eos, qui tenebantur à morte, ſicut & ipſe prędixerat, vbi ait: Cum exaltatus fuero, oĩa ad meipſum traham. Atteſtatur etiã hoc Euangelium cum dicit: Quia monumenta aperta ſunt: & multa corpora dormientium ſanctoꝝ reſurrexerũt: & apparuerunt multis: & igreſſi ſunt Sanctã ciuitatem illam &c. Pſal. etiam. cxlv. diciť: Dñs ſoluit compeditos. ſup q̄bus verbis in Bereſid raba Geñ. cap. xli. Thalmudiſtæ, ſiue Iudæoꝝ Rabini, quęrunt quid hoc ſit, Dñs ſoluit compeditos? & ibi ſic rñdetur. Hi ſunt, qui captiui ſunt Inferni, captiuiq; mortis. Micheas inſuper Propheta cap. ii. quaſi circa finem capitis, inquit: Congregatione congregabo Iacob totum te in vnum: conducam reliquias Iſrael &c. Quam cõgregationem nõnulli affirmãt factã fuiſſe in Limbo de oĩbus iuſtis defunctis à principio mundi, vſq; ad mortem Chriſti. & parum infra ſequiť Propheta: Aſcendet enim pandens iter: ante eos diuidet: & tranſibit portas: & egredientur per eam: & tranſibit Rex eorum corãm eis: & dominus in capite eorum. Super quibus verbis trãſlatio Chaldaica ſic inquit: Aſcendet Saluator eorum: hoc eſt Meſſias: quia Chriſtus poſt paſſionẽ ſuã deſcendit ad Inferos: & inde adduxit ſanctos patres. vnde Apl's ad Epheſios cap. iiii. ait: Aſcendens in altũ captiuam duxit captiuitatem.

¶ Quod aũt Ieſus Chriſtus ſanctos p̄res ex Limbo liberauerit, & ad cœleſtia Regna perduxerit, teſtis eſt.

Beatus Paulus Apoſtolus ad Epheſios cap. iiii. vbi dicitur: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi qa & deſcẽdit primum in inferiores partes terrę? Qui deſcẽdit ipſe, & qui aſcẽdit ſup omnes cœlos, vt adimpleret oĩa. vnde Saluator noſter Ioan. cap. iii. inquit: Et nemo aſcendit in cœlũ, niſi q̄ deſcendit de cœlo filius hoĩs, qui eſt in cœlo. Cum aũt hæc alia cõditio in dño nr̃o Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quod Chriſt' Meſſias die tertia à mortuis reſurgeret. Cap. LXXIX.

ET ſi reſurrectio Chriſti à mortuis, ſextus ſit fidei Chriſtianę articulus, & ideo humanis non poſſit ꝓbari argumentis de neceſſitate concludentibus: hoc eſt ex principiis per ſe notis, ſicut fit in ſcientiis demonſtratiuis: quod ſi probari poſſet in ipſorum fidei articulorum numero non deſcriberetur. Quo tamen non obſtante, argumentis perſuaſibilibus, & ſacræ ſcripturæ auctoritate: ac ſignis: ideſt miraculis, quibus Chriſtiani ſæpiſſime vſi ſunt: imo ipſe Deus ad oſtendendam rei veritatem operatus eſt. Si dialecticis igitur & phyſicorum argumentis probari non poteſt, ad legiſtarum auxilium, & ad Moyſem legiferum confugiemus: q̄ Deuteronomii cap. xvii. ſtatuit, In ore duoꝝ, vel triũ ſtare debere omne verbum: per teſtes igiť idoneos, & à diuina ſcriptura approbatos, velut ſunt Prophetę diuini: quoꝝ vocibus hæc Regis Meſſię prenũtiata fuit reſurrectio, ipſam ꝓbare conabor. Veꝝ eoꝝ aliqui prędixerunt eam tertio die futuram: alii ēt multi eam futuram prędixerunt: ſed nullum determinatum tempus, vel temporis terminum appoſuerũt. Qui eũ tertia die reſur-

recturum dixerũt,ſunt Paulus Apoſtolus Actuum.c.xiii. Viri fratres filii Abraam: & qui in vobis &c.poſtea in fine inquit: Deus vero ſuſcitauit eũ à mortuis tertia die &c. Oſeas Propheta.c.vi.inqt: Viuificabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos: & viuemus in ↄſpectu eius. Quæ verba ſunt quaſi in pricipio pdicti .c.vi. vbi Propheta loqtur de Dei miſericordia: & qbus concedenda ſit,& qbus neganda: & hoc tam iuxta ſniam Iudęorum Rabinoꝝ, q̃ doctoꝝ Chriſtianorũ: ſed tñ varie. Chriſtiani enim dicunt hoc in Chriſto Ieſu iamdiu adimpletũ fuiſſe: Hebræi aũt hoc adimplendũ fore tépore ſui Meſſiæ venturi aſſerunt. Inqt igitur Propheta: Viuificabit nos poſt duos dies: ĩ die tertia ſuſcitabit nos: qm̃ Chriſtus poſt duos dies mortis ſuæ, & ſepulturę reſurrexit: cuius reſurrectio fuit nr̃ę reſurrectionis principiũ ad vitam.ſ.imortalem: vt inquit Apl's prima ad Corithios.c.xv. Nunc aũt Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium: qm̃ quidem per hoiem mors,& per hoiem reſurrectio mortuoꝝ: ſicut enim in Adam oẽs moriunt̃,ita & in Chriſto oẽs viuificabũtur. Silr Abraam imolaturus Deo filium Iſaac,tertia die appulit ad mõtem ſibi demonſtratum: qa ipſa dies erat apta ſacramentis. Nam & ppl's cum exiſſet de Aegypto, tertia die offert ſacrificiũ Deo, & in die tertia purificatur: & reſurrectionis dñi tertia eſt dies. Et ſiquis opponeret Chriſtum non fuiſſe primũ, q reſurrexit, cum Lazarus,& alii ante eum reſurrexerint. Reſponderi poſſet. Quòd Chriſtus fuit primus,q reſurrexit nõ amplius, vel vltra moriturus: ſed Lazarus,& alii,q reſurrexerunt iteꝝ mortui ſunt. & ſequitur Propheta: Et viuemus in cõſpectu eius: vita.ſ.gratię,& poſtea glorię. vnde Apl's prima ad Corinthios.c.xv. ait in calce capitis: Cum aũt mortale hoc induerit imortalitatem: tunc fiet ſermo,qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria: vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? ſtimulus aũt mortis peccatũ ẽ. Rabi vero Salomõ ĩ ſuis ſup hoc Oſeæ.c. Cõmẽtariis ſic interpretat̃: Viuificabuntur poſt duos dies: per primam,inquit,diem ſignificari tempus primi templi p Regẽ Salomonem ædificati: per ſecundam diẽ tempus ſecundi templi ædificati p Zorobabel,& ſocios: & per tertiã diẽ tertiũ ſignificari templum,quod p Meſſiã venturum ædificari expectant: & ſe temporaliter regnare arbitrantur,oibus ſibi ſubiugatis nationibus. Cum aũt Meſſias iãdiu venerit,vt ſupra lib.v.probatum ẽ: & Ieſus Chriſtus fuerit Meſſias: cũ etiam templum antedictũ non ſit amplius Hebræis reſtaurandum: vt infra lib.vii. probabitur, ſequitur Rabinũ Salomonẽ male ſenſiſſe: & propterea de Chriſto reſurrecturo Prophetam intellexiſſe,cũ in eo verificetur,vt ſupra. Poſſet etiam hoc dictum Rabi Salomonis de tertio templo per Meſſiam Regẽ ædificando verificari de eccleſia ædificata per Chriſtũ: hoc eſt de credentibus in eo. Ionas inſuper Propheta: cur exceptus eſt vaſti piſcis vẽtre,& die tertio redditus luci viuens, niſi vt reſurrectionẽ Chriſti ſignificaret? Geſta ſiquidem veteris teſtamenti,nõ minus q̃ verba,figurę ſunt noui: nouum qppe non aliter veteris finis eſt,quàm adũbrationis cuiuſdam coloratio abſoluta, & perfecta pictura. Ideoq; nouum teſtamentum multo præſtantius eſt, q̃ vetus. Sibylla etiam quædam hoc ipſum futurum fuiſſe affirmat (vt inquit Lactantius libro quarto Diuinarum Inſtitutionum, capitulo.xix.) ſic dicens: Mortis fatum finiet trium dieꝝ ſomno ſuſcepto: & tunc à mortuis egreſſus in lucem veniet. B. Auguſtinus libr.xviii. Ciuitatis Dei,cap. xxiii. hoc idem inquit,aliis tamẽ verbis. Chriſtus pręterea hoc ipſum prędixit Iudæis, Ioan. capitulo ſecũdo, dicens: Soluite templum hoc,& in tribus diebus excitabo illud: ille autem dicebat de tẽplo corporis ſui. Item Matthęi.c.xx. Item Marci.c.viii. Item Lucæ.c. Rabi etiã Symeon Aegyptius in Bereſid raba: exponens illa verba Geñ.c.xxii. Die autẽ tertio eleuatis oculis vidit locum &c. ſic inquit: Multæ ſunt in ſacra ſcriptura dies Trinitatis: quarum vna eſt profecto reſurrectio Meſſiæ. Igitur ſm iſtum magnum

Digitized by Google

Adde q̄ hñr i libro Mechilta ſup illd Pſal.30. qm̃ momētū in ira eius. Et per Rabbenū Hacados i lib. Galerazeya .i. Reuelator arcanorū, dr̄: Poſt triduū aīa Meſſiæ ad corpus ſuum reuertet: & exibit ex illo lapide, i quo erit ſepult⁹. Et i lib. Sanhedrin. c. helecde bar niphli. i. filius caducus.

gnum Hebræorum Rabinū, Meſſias die tertia reſurgere debebat: eo quòd eius reſurrectio eſſet, ſm ipſum, vna ex diebus Trinitatis. Cum autem reſurrectio præſupponat mortem: quia niſi prius moreretur, reſurgere nequaquam poſſet: igitur iuxta huius Rabini ſententiam, Chriſtus erat etiam moriturus: prius ſcilicet q̃ reſurgeret: & ſic poſtea reſurrecturus.

¶ Qui futuram prædixerunt reſurrectionem nullo præfixo temporis termino.

Dauid Propheta Pſal. decimoquinto, hoc futurum præuidēs, ait: Propter hoc lætatum eſt cor meum: & exultauit lingua mea. Inſuper & caro mea requieſcet in ſpe: quoniam non derelinques animam meam in Inferno: nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem: quod minime de Dauid intelligi poteſt: vt alii qui arbitrati ſunt, & male: cum ipſe Dauid non ſurrexerit, ſed incineratus ſit: ſed de Chriſto Ieſu, qui reſurrexit, & nō eſt incineratus, nec etiam putruit. Qui enim in ea ſpe diceret requieuiſſe carnē ſuam: vt non derelicta anima ſua in Inferno: ſed cito ad eam redeunte reuiuiſceret, ne corrumperetur, ſicut cadauera corrumpi ſolent, niſi qui die tertio reſurrexit? Quam literam Beatus Petrus Apoſtolus poſt ſpiritus ſancti ſuſceptionem Actuum capitulo ſecundo de Chriſto dictam fuiſſe affirmat, & non de Dauid. Et ſimiliter Apoſtolus Paulus Actuum capitulo tertiodecimo. Dauid etiam Pſalm, quadrageſimo, ad huius rei confirmationem inquit: Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me: nūquid, qui dormit non adiiciet, vt reſurgat? hæc enim ita poſita ſunt verba, vt nihil aliud dixiſſe intelligatur, q̃ ſi diceret: Nunquid, q moritur, non adiiciet, vt reuiuiſcat? & ſequitur paulo infra: Tu autem domine miſerere mei: & reſuſcita me: & retribuā eis. In hoc cognoui quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me: me autem propter innocentiā ſuſcepiſti: & confirmaſti me in cōſpectu tuo in æternum. hoc etiam veraciter de nullo alio intelligi poteſt, niſi de Chriſto: cū ipſemet Chriſtus Saluator noſter, quandam huius Pſalmi particulam de ſe dictam fuiſſe aſſerat, propter Iudā qui leuauit contra eum calcaneum: vt ſupra dixi cap. xlvi. huius ſexti libri. Dauid inſuper Pſalmo. lxvii. ait: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. In hoc Pſalmo agitur de Chriſti reſurrectione: & maxime in principio ipſius Pſalmi: poſtea vero de eius aſcēſione. B. etiam Paulus ad Epheſios. c. iiii. quandam huius Pſalmi partem allegat, ad probādam ſancti Spiritus miſſionem. ex quo conſtat in hoc Pſalmo non agi gratias Deo de præteritis beneficiis, vt volunt Iudæi, & etiam nonnulli Chriſtiani: ſed de futuris per Chriſtum exhibendis: vt diximus. Et illud, Aſcendiſti in altum, magis infra: vbi notandum eſt illud, Aſcendiſti: quia ab aliquo non fuit in cœlum portatus: ſed ipſe propria virtute aſcendit. & magis infra in eodem Pſalmo dicit: Deus noſter Deus ſaluos faciendi: & domini exitus mortis. Quid apertius dici poſſet? Deus enim ſaluos faciendi, dominus eſt Ieſus, qui iterpretatur Saluator, ſiue Salutaris: nam ratio nominis huius hęc reddita ē: quando priuſquam ex virgine naſceret, dictum eſt: Paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuū à peccatis eorum: vt Matthæi. c. i. in quoꝝ peccatorum remiſſionem, quoniam ſanguis eius effuſus eſt, non vtiq; oportuit eum de hac vita exitus alios habere, q̃ mortis: ideo cū dictū eſſet, Deus noſter Deus ſaluos faciendi, continuo ſubiunctum eſt: Et domini exitus mortis: vt oſtenderetur moriēdo ſaluos eſſet facturum: ſed mirando dictum eſt, Et domini, tanquam diceretur: Talis eſt iſta vita mortalium: vt nec ipſe dominus aliter ab illa exiret, niſi per mortem. Beatus Auguſtinus libr. xvii. de Ciuitate Dei. c. xviii. Sed notandum eſt Prophetam Dauid mutuo accepiſſe à Moyſe verba poſita in fronte ipſius Pſalmi. ſ. Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. Dicebat enim ipſe Moyſes, cum eleuaretur Arca, vt Numeri. c. x. Surge domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant, q ode-

runt te à facie tua. pro Arca autem hic Chriſti corpus intelligendum eſt, in quo eius includebatur diuinitas. Pſal. lviii. q licet de Dauid in domo cuſtodito per ſatellites Regis Saul loqui videatur, tamen in rei veritate eſt de Chriſto in ſepulchro cuſtodito: propter illa verba: Sine iniquitate cucurri, & direxi: quia Dauid nõ fuit ſine iniquitate, imo fuit peccator: & iõ per Dauid intelligitur Chriſtus: vt ſupra capitulo. lxvi. huius libri. vi. probatũ eſt, per Dauid intelligi Chriſtum. & nota illa verba: Ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Pſal. etiam tertio dicitur: Ego dormiui, & ſoporatus ſum: & exurrexi, quia dominus ſuſcepit me. quod de Chriſto intelligitur mortuo, & in ſepulchro poſito, & demum reſuſcitato. An forte quiſquã ita deſipiat: vt credat velut aliquid magnum nobis indagare voluiſſe Prophetam, ꝙ dormierit, & exurrexerit, niſi ſomnus iſte mors eſſet: & euigilatio reſurrectio, quam de Chriſto ſic oportuit prophetari? & iterum in eodem Pſalmo dicitur: Exurge domine ſaluum me fac Deus meus. Dauid etiã Pſalmo. lxx. ait: Et de Abyſſis terræ iterũ reduxiſti me. ſuper quibus verbis B. Hieronymus inquit: Hoc eſt de profunditate Inferni. & ſequitur ipſe B. Hieronymus: Dicant nunc Iudæi, qui hunc Pſalmũ in ſolum Dauid canere volunt, quando de profundo Abyſſi eſt eductus? Et ideo de Chriſto intelligi vult, qñ de Limbo eduxit ſanctos patres. Opponunt Iudæi dicentes: Rabi Salomonem dixiſſe hoc fuiſſe, qñ Nathan Propheta inquit Dauid: Dñs tranſtulit peccatum tuum: ſed non bene conſiderauit Dauid nondum mortuum fuiſſe: & per conſequens nondum ad Infernũ deſcendiſſe. Non potuit enĩ ex eo loco euelli in quem nõdum deſcẽderat. Dauid iterum Pſal. xxix. iuxta Beati Auguſtini ſententiam: Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? quaſi dicat nulla. & ſequitur: Nunquid cõfitebitur tibi puluis? aut annunciabit tibi veritatem tuã? audiuit dominus, & miſertus eſt mei: dominus factꝰ eſt adiutor meus: cõuertiſti planctũ meũ in gaudium. Pſalmo etiam. lvi. dicitur: Exurge gloria mea: exurge Pſalterium, & Cithara: exurgam diluculo &c. Ex titulo etiam Pſalmi. xxi. hoc ipſum habetur: qui titulus huiuſmodi eſt: In finem pro aſſumptione matutina Pſalmus Dauid. ſuper quo titulo B. Hieronymꝰ ſic in qt: Matutina aſſumptio reſurrectionis Dominicę, & aſcenſus ad patrem ſignificat ſacramentum. hanc inſcriptionẽ Hebręi aliter habent. pro ceruo matutino, & interpretatione peruerſa putant de Heſter totum vigeſimumprimum Pſalmum eſſe compoſitum: ꝙ videlicet eius periculo, & interceſſione apud Regem ſit de periculo Iſrael populus liberatus: ſed nos ceruum, qui interficiat ſerpentes, & venena conſummat, nullum alium, niſi Chriſtum intelligimus, ſicut totius Pſalmi cõtextus oſtendit. Nicolaus Lyrenſis p ceruam matutinam intelligi vult Chriſti humanitatem, quia ſicut cerua de nocte latitat in cubili ſuo, à quo in mane proſilit apparens in manifeſto: ſic itidem humanitas Chriſti tempore noctis in triduo ſuæ mortis latuit, quaſi in cubili corpus in ſepulchro, & anima in ſanctoꝝ patrũ Limbo: ſed in mane tertia die reſurgens apparuit Mariæ Magdalenæ, & poſtea Diſcipulis in manifeſto. Dñs autem Paulus Burgenſis vult tempus illud, quod fuit inter vetus teſtamentum, quod Beatus Paulus appellat noctem: & nouũ teſtamentũ, quod ipſe Apl's appellat diẽ: quod tempus dũ nox finitur, & dies inchoatur, appellatur crepuſculũ, ceruam matutinã appellari vult. Rabi vero Salomon p ceruam matutinam intelligi vult ꝯgregationem ppl'i Iſrael, allegans illud Prouerbioꝝ. c. v. Cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus: quæ cerua fuit (vt ipſe ait) valde afflicta per Nabucodonoſor eã ſpoliantem. Sed huic noſtro propoſito conſonant omnes ſupradictæ interpretationes, excepta illa Rabi Salomõis. Pſal. et. iiii. dr: In pace in idipſum dormiã, & requieſcam: qm̃ tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Pſalmo quoq;. 131. habentur hæc verba ad hoc ipſum propoſitum conuenientia: Exurge dñe in requiem

Digitized by Google

quiem tuā: & quare exurgere debeat has
poſſemus aſſignare cauſas: quia ſcilicet
Iam expleuiſti iuramentum, reddidiſti
votum: iam inueniſti locum Deo: iam ꝓ-
duxiſti ex latere tuo eccleſiā: exurge nūc
ab Inferis: reuertere in Tabernaculum:
hoc eſt in corpus, quod ex humana car-
ne aſſumpſiſti, quo tuam tegebas diuini-
tatem: à quo verba vitæ, à quo cœleſtis
patria, & à quo via, veritas, & vita nobis
oſtenſa eſt. hic nempe Pſal. habetur ī Cā-
ticis. xv. graduum: q per aſcēſionem de
aduentu filii Dei ex voce prophetica de
nuntiatur. Pſal. xi. Propter miſeriam ino-
pum, & gemitū pauperꝫ nūc exurgam, di
cit dn̄s. Patriarcha et Iacob Gen̄. c. xlix.
dum de Iuda eius filio loqueretur, de cu
ius Tribu deſcēdere debebat Chriſtus,
vt ibidem prædicitur, hanc Meſſiæ Re-
gis reſurrectionem his verbis nō obſcu-
re prædixit: Recūbens dormiuit vt leo,
& vt catulus leonis, quis ſuſcitabit eum?
per dormitionē enim eius mortem quā-
tum ad humanitatem ſignificauit: ſed de
ſua reſurrectione, de qua nullā habebat
dubitationem, audacter inquit: Quis ſu-
ſcitabit eum? quaſi diceret nullus, cum
ipſemet ex ſua diuinitate hoc facere poſ-
ſet: & ideo comparauit eum leoni. Eſaias
itidem c. xxxiii. ait: Nunc conſurgam, di-
cit dominus: nunc exaltabor: & nunc ſu-
blimabor. Hoc quoq; ipſum prędixit Sal
uator noſter Matthęi. c. xx. his verbis: Ec
ce aſcendimus Hieroſolymam, & filius
hominis tradetur Principibꝰ ſacerdotū,
& ſcribis, & cōdemnabunt eū morte, &
tradent eum gentibus ad illudēdum, &
flagellandum, & crucifigendū, & tertia
die reſurget. Item Matthęi. c. xxvi. Poſtq̄
aūt reſurrexero. Itē Ioan. c. xii. Ego aūt
ſi exaltatus fuero, omnia traham ad me.

¶ Quod aūt Chriſtus non fuerit incineratus: ſed vere à mortuis reſurrexerit, infradicendis probatur teſtibus.

Ioſephus Hebræus hiſtoricus libro
xviii. Antiquitatis Iudaicæ capitulo. ix.
ſic de Chriſto ait, dū tpa Tiberii Cæſaris
deſcriberet: Fuit iiſdem tpibus Ieſus ſa-
piens vir (ſi tñ eum virum noīare fas eſt)
erat enim mirabiliū operꝫ effector, & do-
ctor eorum hominum, qui libenter audi-
unt ea, quæ vera ſunt: & multos quidem
Iudæorum, & multos ex gētibus ſibi ad-
iunxit, Chriſtus hic erat, hunc accuſatio
ne primorꝫ noſtræ gentis virorum, cum
Pilatus in Crucem agēdum decreuiſſet,
non deſeruerunt eum ii, qui ab initio di-
lexerunt eum. Apparuit autem eis iterū
viuus, ſm quod diuinitus inſpirati Pro-
phetæ vel hęc, vel alia de eo innumera
miracula futura eſſe prædixerant: ſed &
in hodiernum Chriſtianorū, qui ab ipſo
denuncupati ſunt, & nomen perſeuerat,
& genus. ecce Ioſephus Hebræus teſta-
tur Ieſum reſurrexiſſe, & miracula feciſ-
ſe. Iudæi hoc ipſum fatentur, cum di-
cunt duplicem Meſſiam venturum: alte-
rum Iucef ben: ideſt Ioſeph filium: alte-
rum vero Dauid: nonne aiunt Meſſiā Io
ſeph paſſioni, cædiq; ſubiectum eſſe: li-
cet addāt in certamine Gog, & Magog?
Alterum vero deſcendentem ex Dauid
Rege, qui Meſſiam alterum occiſum:
ſcilicet Ioſeph, reſuſcitet: Regnumq;
Iſrael potenter reſtauret: & cui potiſſi-
ma (vt aiunt) debetur Iſraelitarum re-
demptio: vt ſuperius dixi libro ſexto,
capitulo decimoquinto: Ecce quomodo
ipſi Hebræi duplicem introducunt Meſ-
ſiam: non putantes mortem, & reſurre-
ctionem vni ſoli conuenire poſſe Meſ-
ſię: & ea ipſa, quæ nos dicimus, faten-
tur: & tamen verum eſſe negant. Lucas
etiam Euangeliſta hanc Chriſti reſurre-
ctionem Actuum Apoſtolorum capitulo
primo teſtatur, dicens: Primum quidem
ſermonem feci de omnibus ō Theophi-
le, quæ cœpit Ieſus facere, & docere, vſ-
que in diē qua ꝓcipiēs Apl'is per Spiritū
ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt: qbus
& ꝓbuit ſeipſum viuū poſt paſſionē ſuā
in multis argumentis per dies. xl. appa-
rens eis: & loquens de Regno Dei: &
conueſcens præcepit eis ab Hieroſoly-
mis ne diſcederent. Argumētum autem
dupliciter aſſumi poteſt. primo: Argumē
tum eſt ratio rei dubiæ, faciens fidem. i.
certitudinem: quod eſſe non poteſt, niſi
procedat ex principiis per ſe notis: vt
dixi in principio huius. lxxix. capitis:

Digitized by Google

quia reſurrectio Chriſti eſt vnus ex articu
lis fidei Chriſtianę. alio modo: Argumen
tum eſt aliquod ſenſibile ſignum, per qđ,
ſiue quo mediante, inducimur ad manife
ſtationem alicuius veritatis: vt eſt ex vi-
ſu, ex tactu, ex teſtibus, ex ſcripturis, ex au
ditu, & ex ſimilibus: & hoc modo reſur-
rectio Chriſti probari poteſt. Magnum
etiam probationis Argumentum fuit il-
lud, quod deſcribit Matthæus capitulo
vigeſimoſeptimo: Et monumenta aperta
ſunt: & multa corpora ſanctorũ, qui dor
mierant, ſurrexerunt: & exeuntes de mo-
numentis poſt reſurrectionem eius vene
runt in ſanctam ciuitatem, & apparuerũt
multis. verum hoc Argumentum nõ fuit
generale omnibus, & maxime incredulis:
ſed multis. ſ. teſtibus pręordinatis à Deo:
vt inquit Beatus Petrus Actuum capitulo
decimo. Quibus autem Argumẽtis Ieſus
Chriſtus per quadraginta dies ſeipſum re
ſurrexiſſe, & viuum ſe eſſe oſtenderit: vt
ſupra narrauit Lucas diligenter, demon-
ſtrandum eſt: vt non phãtaſticam, ſed ve-
ram eius probemus reſurrectionem.

Primum Argumentum fuit terræmo-
tus: quo ſepulchri cuſtodes territi, & con
ſternati ſunt: vt Matthæi capitulo vlti-
mo: Præ timore autem eius: ſcilicet ter-
ræmotus, exterriti ſunt cuſtodes, & fa-
cti ſunt velut mortui.

Secundum Argumentum fuit Angelo
rum viſio, & atteſtatio de Chriſti reſurre-
ctione: vt Matthęi capitulo vltimo: Ange
lus enim domini deſcendit de cœlo, &
accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſu
per eum. erat autem aſpectus eius ſicut
fulgur: & veſtimenta eius ſicut nix &c.
& parum infra: Reſpondens autem An-
gelus dixit mulierib⁹: Nolite timere vos:
ſcio enim ꝙ Ieſum, qui crucifixus eſt, quę
ritis: non eſt hic, ſurrexit enim ſicut di-
xit. Item Marci capitulo vltimo: Et intro-
euntes in monumentum, viderunt iuue-
nem ſedentem in dextris, coopertum ſto-
la candida, & obſtupuerunt: qui dixit il-
lis: Nolite expaueſcere, Ieſum quęritis Na
zarenum crucifixum: ſurrexit nõ eſt hic:
ecce locus vbi poſuerunt eum. Lucę ca-
pitulo vltimo: Ecce duo viri ſteterunt ſe-
cus illas in veſte fulgenti: cum timerent
autem, & declinarent vultum in terram,
dixerunt ad illas: Quid quæritis viuen-
tem cum mortuis? non eſt hic, ſed ſurre-
xit &c. Ioannis capitulo vigeſimo: Maria
autem ſtabat ad monumentum foris plo-
rans: dum autem fleret: inclinauit ſe, &
proſpexit in monumẽtum, & vidit duos
Angelos in albis ſedentes: vnum ad ca-
put, & vnũ ad pedes, vbi poſitũ erat cor
pus Ieſu. dicunt ei: Mulier q̃d ploras &c.

Tertium Argumentum fuit ex viſione
ſepulchri vacui. ſ. in quo nõ erat corpus
Ieſu, ſed lintea, & ſudarium &c. vt Mat-
thęi capitulo vltimo: Cũ enim Angelus
dixiſſet mulieribus: ſurrexit enim ſicut
dixit: vt ſupra, ſubiungens inquit: Veni-
te, & videte locum vbi poſitus erat dñs.
& licet non dicat, ꝙ introierint, tñ eas in
greſſas fuiſſe percipitur parum infra, vbi
dicitur: Et exierunt cito de monumento
cum timore, & gaudio magno. Ioãnis ca
pitulo vigeſimo, ſic habetur: Venit ergo
Simon Petrus ſequens eum: & introiuit
in monumentum, & vidit linteamina po
ſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput
eius, non cum linteaminibus poſitum,
ſed ſeparatim iuolutum in vnum locum:
tunc ergo & introiuit ille Diſcipulus, qui
venerat primus ad monumentum: & vi
dit, & credidit. nondum enim ſciebant
ſcripturam, quia oportuit eum à mortu-
is reſurgere.

Quartum Argumentum fuit, quando
Principes ſacerdotũ, denũtiata ſibi Chri-
ſti reſurrectione, facto cõſilio, cuſtodibus
monumenti copioſam dederũt pecuniã,
dicẽtes: Dicite, ꝙ Diſcipuli eius nocte ve
nerunt, & furati ſunt eum nobis dormiẽ-
tibus: vt Matthæi capitulo vltimo.

Quintum Argumentum aſſumitur ex
multis, & variis Chriſti apparitionibus ꝑ
eum factis pluribus, & diuerſis perſonis:
& diuerſis in locis, & temporibus, & ſub
diuerſa effigie, ꝑ quadraginta dies ante
ſuã aſcẽſionem in cœlũ. In q̃bus appari-
tionibus ꝑ diuerſa Argumenta ſe nõ eſſe
ſpiritũ, aut phantaſma, imo veꝝ Chriſtũ,
& vere reſuſcitatum demonſtrauit: oſten
dens vulnerum ſuoꝝ cicatrices, & ſe tan-
gi, &

gi,& contrectari permittens: vt eum verā habere carnem,& oſſa cognoſcerent: vt Lucæ.c.xxiiii. Et cū eis ꝯueſcens cibum, & potum ſumendo: nō alimentoꝝ indigentia: ſed ad ſuæ reſurrectionis veritatem oſtendendam. Quę qdem apparitiones, quantum ex ſacris literis ꝯſtat, fuerūt tredecim numero. quaꝝ quinq; fuerunt in vno die.ſ.in ipſo reſurrectionis ſuæ die: quas hic infra, eo quo factæ fuerunt ordine, deſcribam: vt quibus experimentis veræ comprobantur omnibus pateat.

Prima apparitio fuit ea, quæ legitur Ioan.c.xx. qñ apparuit Mariæ Magdalenæ iuxta ſepulchrum: vbi dicitur: Maria aūt ſtabat ad monumentū foris plorans. & magis infra dr̄: Hæc cum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantē: & non ſciebat, quia Ieſus eſt: dicit ei Ieſus: Mulier quid ploras? quem quæris? illa exiſtimans, qa Hortulanus eſſet &c. & parum infra: Dicit ei Ieſus: Maria? cōuerſa illa dicit ei: Raboni? quod dicit Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere: nondum enim aſcendi ad patrem meū. Vade aūt ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad patrem meū, & patrem veſtrū: Deum meum, & Deū veſtrum &c. Duo ſunt in hac apparitione Argumenta. Alteꝝ, quando dixit: Maria? & illa ſtatim eū cognouit: qm̄ eam, qua voce viuens appellare ſolebat, vocauerat. Nam voce cognoſcitur: vt Gen.c.xxvii. Vox quidem vox Iacob eſt: ſed manus, manus ſunt Eſau. Alterum, qñ miſit eam ad fratres ſuos. Marcus autem.c. vltimo inquit: Surgens autem Ieſus mane prima Sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem Dęmonia. B. Ambroſius: Eua. Mulier prima initiū mortis ad hoīes detulit: prima ēt vitam reſurgentis Chriſti in gloriam nūciaret. in quo adeptum eſt fœmineum genus ignominię abſolutionem, & maledictionis repudium. Cyrillus ēt ait: Fœmina, quæ quodam modo fuit mortis miniſtra: venerandū reſurrectionis myſterium prius percipit, & nunciat. adeptum eſt igitur fœmineū genus & ignominiæ abſolutionem, & maledictionis repudium. Similiter etiā per hoc oſtenditur: ꝙ quantum ad ſtatum gloriæ pertinet, nullum detrimentum patietur fœmineus ſexus: ſed ſi maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria, & viſione diuina potientur: eo ꝙ mulieres, quę dominum arctius amauerunt, in tm̄ vt ab eius ſepulchro, Diſcipulis etiam recedentibus, non recederent, primo viderūt dominum in gloria reſurgentem.

Secunda apparitio fuit, quando apparuit Mariæ Magdalenę, & alteri Marię à monumento egredientibus. de qua dicitur Matthæi vlti.c. Et ecce Ieſus occurrit illis, dicēs: Auete. Illę autem acceſſerūt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere. Ite nūtiate fratribus meis: vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Magnum probationis Argumentum eſt illud: Tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum: qa niſi eum veraciter cognouiſſent, minime adoraſſent.

Tertia apparitio fuit, qñ apparuit Petro. de qua dicitur Lucæ.c. vltimo: Et inuenerunt congregatos vndecim: & eos, qui cum illis erant, dicentes: ꝙ ſurrexit dn̄s vere, & apparuit Simoni. Quomodo autem ei apparuerit: hoc eſt in qua effigie: & vbi, non habetur alicubi in Euangeliis. Sed qm̄ Euangeliſta dicit: ꝙ ſurrexit dn̄s vere, & apparuit Simoni, tenēdum eſt, ꝙ ex aliquo experimento certo Petrus eum cognouit, & ſe eum vidiſſe narrauit. Marcus autem.c. vlt. inquit: Dicite Diſcipulis eius, & Petro.ſ. ꝙ Chriſtus reſurrexit. & ſunt verba Angeli, qui apparuit mulieribus in ſepulchro.

Quarta apparitio facta fuit duobus Diſcipulis eūtibus in caſtellum Emaus ipſo reſurrectionis die. de qua dicitur Lucæ capitulo vltimo: Et erat ipſe Ieſus. & ſeu viſus fuit in forma peregrini: vbi ſic dicitur: Et ecce duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum Emaus. & ibi narrat Lucas hiſtoriam ſerioſe: vbi longa interuenit confabulatio, & ſcripturarum declaratio, & increpatio, quando dixit eis: O' ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti ſunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum: & ita intrare in

Digitized by Google

gloriam ſuam? & demum cognouerunt eum in fractione panis. In qua apparitione multa ſunt Argumenta:ſcilicet lõgus ſermo:ſcripturarum aperitio, & declaratio:ardor cordis dum aperiret ſcripturas:fractio panis:quia licet manibus panem frangeret, tamen gladio inciſus videbatur: & illud: Poſtremo euanuit. quod non fuit, eo quòd ſpiritus eſſet malignus:ſed quia corpus glorificatum potuit ab eorum oculis euaneſcere. Item Marci capitulo vltimo de hac eadẽ apparitione dicitur: Poſt hęc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in illa effigie euntibus in villam. Quare autem eis in alia apparuerit effigie, cauſa videtur eſſe, quia reſurrectio Chriſti manifeſtanda fuit hominibus ſm eorum fidẽ, & credulitatem, ſiue ſm eorum erga Deũ affectionem. Illis enim, qui erga Deum mentem habent bene diſpoſitam, diuina myſteria ſm ſuam oſtenduntur veritatem:illis vero, qui erga Deum non ſunt bene diſpoſiti, cum quadam dubitationis, vel erroris cõfuſione demonſtrãtur: vt ſicut in mente veraciter non credunt, ita meram veritatem aperte nõ percipiant:ſed confuſe, vel adumbrate: cum homo ex ſe, ſine Omnipotentis Dei inſpiratione, diuina percipere non poſſit myſteria. dicente Apoſtolo prima ad Corinth. capitulo ſecundo: Quis enim ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpirit' Dei: & ideo Chriſtus quibuſdam ad credendum diſpoſitis, poſt ſuã reſurrectionem in ſua apparuit effigie: iſtis autem duob' Diſcipulis itinerãtibus in alia effigie apparuit: quia iam videbantur circa fidem tepeſcere. Dicebãt enim: Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redẽpturus Iſrael. Vnde Beatus Gregorius ĩquit in Homelia: ꝙ talem ſe exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente: igitur quia adhuc in eorum cordibus peregrinus erat à fide: ipſe quoq; ac ſi peregrin' eſſet, ire ſe longius finxit.

Quinta apparitio fuit eodem reſurrectionis die, cum ſero eſſet, quando apparuit decem Diſcipulis in vnum congregatis. Thomas enim qui dicebatur Didymus tunc non erat cum eis. de qua apparitione dicitur Ioan. capitulo vigeſimo: Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit ĩ medio, & dixit eis: Pax vobis. & cum hoc dixiſſet: oſtendit eis manus, & latus: gauiſi ſunt ergo viſo domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut miſit me pater, ego mitto vos. hæc cum dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Thomas autem vnus de duodecim non erat cum eis, quando venit Ieſus &c. Lucas autẽ hanc eandem apparitionem deſcribens caplõ vlt. ſic inquit: Dum autem hæc loquuntur: ſtetit Ieſus in medio eorum, & dixit: Pax vobis: ego ſum nolite timere. Conturbati vero, & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre. & dixit eis: Quid timidi eſtis: & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? videte manus meas, & pedes, quia ego ipſe ſum: palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere: & oſtendit eis manus, & pedes. Adhuc autem illis non credentibus, & mirãtibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? at illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis: & cum mãducaſſet corãm eis: ſumẽs reliquias dedit eis: & dixit ad eos: Hęc ſunt verba &c. Hic nullum oportet oſtẽdere probationis Argumẽtum, licet plurima ſint, cum ex textu literę ſint manifeſta. Beatus Gregorius Homelia decimaſeptima: Palpandã carnem dominus prębuit: quando ſcilicet dixit: Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet: quam ianuis clauſis introduxit: vt poſt reſurrectionem oſtenderet corpus ſuum eiuſdem eſſe naturę, & alterius gloriæ. Chryſoſtomus exponens illud Matthęi capitulo vigeſimoſexto: Poſtquam reſurrexero pręcedam vos in Galilæam. non, inquit, in longinquam quandam regionẽ, vt eis appareat, vadit: ſed in ipſa gente, & in ipſius ferè regionibus, in quibus cum eo plurimum fuerãt conuerſati:

vt &

Digitized by Google

vt & hinc crederent: quoniam qui crucifixus eſt, ipſe eſt & qui reſurrexit. Propter hoc etiam in Galilęam ſe ire dicit: vt à timore Iudęorum liberarētur. Sic ergo (vt Ambroſius dicit ſuper Lucam) dominus mandauerat Diſcipulis: vt in Galilęa eũ viderent: ſed illis ob metum intra cōclaue reſidentibus: primum ipſe ſe obtulit: nec hoc eſt promiſſi transgreſſio: ſed potius feſtinata ex benignitate adimpletio. Poſtea vero confirmatis animis, illos Galilęam petiſſe: vel nihil obſtat pauciores intra cōclaue, quàm plures in mōte fuiſſe. vt enim Euſebius dicit: Duo Euangeliſtę. ſ. Lucas, & Ioan. ſolis vndecim hūc ſcribunt apparuiſſe in Hieruſalem: cęteri vero duo in Galilęam properare: non ſolum. xi. ſed vniuerſis Diſcipulis, & fratribus dixerunt Angelum, & Saluatorem iuſſiſſe. de qbus Paulus meminit, dicēs: Deinde apparuit pluſquam quingentis fratribus ſimul. Supraſcriptæ nempe qnque apparitiones primo ſuæ reſurrectionis die fuerunt. Sequuntur alię octo, quę diuerſis factę fuerunt temporibus.

Sexta appitio fuit die octaua Paſchæ facta vndecim Diſcipulis ſimul congregatis. de qua dicitur Ioan. capitulo vigeſimo. Et poſt dies octo iterum erant Diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis: venit Ieſus ianuis clauſis: & ſtetit in medio: & dixit eis: Pax vobis: deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc: & vide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpondit Thomas, & dixit: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Ieſus: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt. Thomæ incredulitas: quia audiens ab illis Diſcipulis, dicentibus ſe vidiſſe dominum: reſpondit: Niſi videro manus eius &c. Modo viſo domino, dixit: Dominus meus, & Deus meus. Vnde ſua incredulitas mutata in fidem demōſtrat eum vere cognouiſſe dominum. Ecce nihil nobis Apoſtolꝰ nocuit: quòd negauit: & plurimum profuit: quòd emēdauit: & qui credidit, quia à nobis abſtulit cauſam incredulitatis: quam emēdare (vt ipſe fecit) ſic faciliter non poſſemus.

Septima apparitio fuit in litore maris Tiberiadis. de qua dicit Ioan. c. vltimo: Mane autem facto ſtetit Ieſus in litore: non tamen cognouerunt Diſcipuli, quia Ieſus eſt. Dicit ergo eis Ieſus: Pueri? nunquid pulmentarium habetis? Reſponderunt ei, Non. dicit eis: Mittite in dexterā nauigii rete, & inuenietis. Miſerunt ergo, & iam non valebant illud trahere p̄ multitudine piſcium. dicit ergo Diſcipulus ille, quē diligebat Ieſus Petro: Dñs eſt &c. Ex magna nāq; piſciū captura, & quidē grandium: & ꝙ rete non rumpebatur: ex aliiſq; ſignis, quæ aderāt in litore: vt puta ignis, piſcis, & panis, cognouerūt eſſe dñm: quod per ea, quę ibidem magis infra dicuntur, verꝫ eſſe comprobatur. Dicitur enim ibi: Et nemo audebat diſcūbentium interrogare eū: Tu quis es? ſciētes quia dñs eſt: & quia Ieſus accepit panē, & dedit eis: in qua re eū cognoſcere potuerunt. Et nota Euāgeliſtam ibidem dicere: Hoc iam tertio manifeſtatꝰ ē Ieſus: ex quibus verbis hr̄ hanc apparitionem fuiſſe tertiam, & nō ſeptimam: quod verum eſt, intelligendo de eis tm̄ apparitionibus, in quibus ipſe Ieſus pluribus Diſcipulis ſuis ſimul vnitis ſe demōſtrauit.

Octaua apparitio fuit illa, de qua dicitur Marci. c. xvii. Nouiſſime autem recūbentibus illis vndecim Apoſtolis apparuit, & exprobrauit incredulitatem eoꝝ, & duritiā cordis: qa iis, qui viderant eū reſurrexiſſe, non crediderūt. & dixit eis: Euntes in mundū vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ &c.

Nona apparitio fuit in Galilęa, quādo apparuit vndecim Apl'is ſuper mōte Tabor: ſuper quo, dum viueret corā tribꝰ tm̄ ex Apl'is ſuis, transfiguratus fuit. de qua dr̄ Matthęi. c. vlt. Vndecim nāq; Diſcipuli abierunt in Galilęam in mōtem: vbi conſtituerat illis Ieſus, & vidētes eū adorauerunt. & accedens Ieſus locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes &c.

Decima apparitio fuit i. ipſo die Aſcēſionis ſuę in cœlum, quando apparuit

Digitized by Google

vndecim Apoſtolis in monte Oliueti. de qua dicitur Actuum capitulo primo: Primum quidem ſermonē feci de omnibus ô Theophile, quæ cœpit Ieſus facere, & docere in diem &c. & infra ſequitur: Et cum hoc dixiſſet videntibus illis: eleuatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum: cumq; intuerentur in cœlum euntem illum: ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis &c. Item Lucæ. c. vltimo: Et uos ſedete in ciuitate quoaduſque induamini virtute ex alto. eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus ſuis benedixit eis: & factum eſt dum benediceret illis: receſſit ab eis: illi duo viri induti albis fuerunt probationis Argumētum: maius tamen fuit: quia ipſi oculata fide viderunt eum in cœlū aſcendentem: nam Certior aure Arbiter eſt oculus.

Vndecima apparitio fuit illa, de qua loquitur Beatus Paulus prima ad Corinth. c. xv. ꝙ apparuit pluſquam quingentis, ſic ingens: Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manent vſq; adhuc: quidam vero dormierunt. Nonnulli putant hanc apparitionem & ſeptimam fuiſſe eãdem: nonnulli alii duas fuiſſe afferunt.

Duodecima apparitio facta fuit Iacobo Apoſtolo, vt inquit B. Paulus prima ad Corinthios. c. xv. Deinde viſus eſt Iacobo. B. etiam Hieronymus in ſuo de viris illuſtribus Codice inquit de hac apparitione: Dñs autem cum dediſſet ſindonem ſeruo ſacerdotis, iuit ad Iacobū, & apparuit ei: iurauerat enim Iacobꝰ ſe nō comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem domini, donec videret dominum reſurgentem à mortuis. rurſusq; poſt paululum: Afferte, ait dñs, menſam, & panem. ſtatimq; additur: Tulit panē, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iuſto. & dixit ei: Frater mi comede panem tuum, quia ſurrexit filius hominis à dormientibus. Quibus verbis B. Hieronymi præſuppoſitis veris, nunquam dicerem hanc apparitionem fuiſſe duodecimam: ſed ponerem eam in numero apparitionum in primo reſurrectionis ſuæ die factarum: quia tam diu ieiunus viuere non potuiſſet: & vbi tam diu ieiunus ſtetiſſet, Euangeliſtarum aliquis in ſuo texuiſſet Euangelio.

Tertiadecima, & vltima apparitio fuit, quando apparuit B. Paulo Apoſtolo: de qua ipſemet prima ad Corinthios. c. xv. inquit: Nouiſſime autem omnium, tanꝗ abortiuo, viſus ē & mihi. Ego enim ſum minimus Apoſtolorum: qui non ſum dignus vocari Apoſtolus: quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei. Valde quidem miraculoſa fuit ipſius B. Pauli conuerſio: vt refert Lucas Actuum. c. ix. Beatus Petrus Apoſtolus de hac Chriſti reſurrectione teſtatur, ſic dicens Actuum ca. x. Hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri, non omni populo, ſed teſtibus prçordinatis à Deo, nobis qui manducauimus, & bibimus cum illo poſtquam ſurrexit à mortuis: quod licet ipſe dñs feciſſet, non tñ alimentorum indigentia fecit, ſed ad ſuæ reſurrectionis veritatem oſtendendam. Et notandum eſt: ꝙ licet Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem pluries ſuis apparuerit Diſcipulis, nunquam tamen in forma, qua reſurrexerat. ſ. glorioſa, ſe eis demonſtrauit, dicente B. Auguſtino ad Oroſium: Clarificata carne dñs reſurrexit: ſed noluit in ea clarificatione Diſcipulis ſuis apparere, quia non poſſent eorum oculi talem clarificationem proſpicere. Si enim antequam moreretur pro nobis, & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, Diſcipuli ſui eum videre non potuerūt, quanto magis glorificata carne domini, eum videre non potuiſſent? Eſt etiā conſiderandum: ꝙ poſt reſurrectionem dñs hoc præcipue volebat oſtendere: quod idem ipſe eſſet, qui mortuus fuerat: quod multum poterat impedire ſi etiā ſui corporis claritatem oſtenderet: nam immutatio, quæ fit ſm̄ aſpectum, maxime oſtēdit diuerſitatem eius, quod videtur, quia ſenſibilia communia, inter quæ eſt vnū, & multa, vel idem & diuerſum, maxime diiudicat viſus: ſed ante paſſionem, ne infirmitatem paſſionis eius Diſcipuli deſpicerent, intendebat Chriſtus eis gloriam

riam

Digitized by Google

riam maieſtatis ſuæ oſtendere, quam maxime demõſtrat claritas corporis: & ideo ante paſſionem, gloriam ſuam præmonſtrauit Diſcipulis per claritatem: poſt reſurrectionem autem per alia inditia. Iudæi autem dicũt: Diſcipulos Chriſti corpus eius è ſepulchro ſurreptum in horto inter herbas occultaſſe: ſed paulo poſt ab exploratoribus ad hoc ipſum à Pontifice miſſis fuiſſe repertum: ſed ficta fuit à Iudæis hæc, non dicam hiſtoria, ſed fabula. Exiſtentibus enim ſepulchri cuſtodibus ad Iudæorum inſtantiam per Pilatum Præſidem miſſis, ne corpus ſurriperet, illud Diſcipuli Ieſu ſurripe nequaq̃ potuiſſent: ſed Matthæus Euangeliſta è contra inquit cap. xxviii. his verbis: Ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem: & nuntiauerunt Principibus ſacerdotum oĩa, quæ facta fuerant: & congregati cum ſenioribus, conſilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite ꝙ Diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormiẽtibus. Sed dicite ò Iudæi: ſi corpus Ieſu mortuum in herbis inuentum fuit ab exploratoribus per Pontificem miſſis, vt dicitis: cur cadauer illud in foro nõ ſuſpẽdiſtis? ſi delere Ieſu gloriam penitus ſtudebatis. Id profecto facere debebatis: & omnes ſubito Nazarenã ſectam deſeruiſſent: ſed quia falſum extitit, ideo non feciſtis. Si autem aliquis quæreret: cur Matthæus dixerit: Veſpere Sabbati illuceſcẽte in vna Sabbati dominum reſurrexiſſe: & Marcus mane reſurrectionem eius factam eſſe commemoret: ita ſcribẽs: Cum autem reſurrexiſſet vna Sabbati mane apparuit Mariæ Magdalenæ: de qua eiecerat ſeptem Demonia: & illa abiens nuntiauit iis, qui cum eo fuerant lugentibus, & flentibus: illiq; audientes, ꝙ viueret, & ꝙ vidiſſet eum, crediderunt. Beatus Hieronymus ad Helbidiam hoc idem requirentem ſic reſpondet: Huius quæſtionis duplex ſolutio eſt. Aut enim non recipimus Marci teſtimonium: quod in raris fertur Euangeliis omnibus Grçciæ libris penè hoc capitulum non habentibus: præſertim cum diuerſa, atq; ↄtraria Euangeliſtis cæteris narrare videatur. Aut hoc reſpondendum: ꝙ vterq; verum dixit. Matthæus quando dominus ſurrexerit veſpere Sabbati: Marcus autem quando eum viderit Maria Magdalene: ideſt mane prima Sabbati. Ita enim diſtinguẽdũ eſt: Cum autem reſurrexiſſet: & parumper ſpiritu coarctato inferendum: prima Sabbati mane apparuit Mariæ Magdalenæ: ideſt vt qui veſpere Sabbati iuxta Matthæum reſurrexerat: mane prima Sabbati iuxta Marcum apparuit Mariæ Magdalenæ. quod quidem & Ioannes Euangeliſta ſignificat mane eum alterius diei viſum eſſe demonſtrans. Porrò Marcus Euangelium dupliciter ſcripſit. Primo Latine Romæ ex his, quæ audiuit à Beato Petro Apoſtolo, & eccleſiæ Paſtore: quando paſſionem domini, & alia de eo narrabat: & hoc precibus amicorum. Poſtea vero in Aquilegia iterum ſcripſit Euangeliũ, ſed Græce: & de hoc Græco loquitur Beatus Hieronymus, quando dixit: Aut Marci non recipimus ſententiam: nam Latinum vidit Beatus Petrus. Si etiam aliquis quæreret: quomodo iuxta Matthæum veſpera Sabbati Maria Magdalene vidit dominum reſurgentem: & Ioannes Euangeliſta refert eam mane vna Sabbati iuxta ſepulchrum flere, ſic etiam idem Beatus Hieronymus ad Helbidiam hoc idem petentem reſpondit: Vna Sabbati dies Dominica intelligenda eſt: quia omnis hebdomada in Sabbatum: & in primam, & ſecundã, & tertiam, & quartam, & quintam, & ſextam Sabbati diuiditur: quam Ethnici idolorum, & elementorum nominibus appellant. Deniq; & Apoſtolus collectam pecuniæ, quæ indigentibus præparabatur, in vna Sabbati præcipit congregandam. Nec putandum eſt Matthæum, & Ioannem diuerſa ſenſiſſe: ſed vnum, atq; idem tempus mediæ noctis: ſcilicet & Gallorum cantus, diuerſis appellaſſe nominibus. Matthæus enim ſcribit, Veſpere Sabbati: ideſt ſero, non incipiente nocte, ſed iam profunda, & magna ex parte tranſacta apparuiſſe dominum Mariæ Magdalenę: & apparuiſſe ve

ſpere Sabbati illuceſcente in prima Sabbati, ſic ipſum iterpretans qd dixiſſet: Veſpere Sabbati.i.appropinquãte iam luce ſequentis diei. & Ioãnem non abſolute dixiſſe: Vna aũt Sabbati venit Maria Magdalene mane ad ſepulchrum: ſed addidiſſe: Cum adhuc eſſent tenebrę. Eiuſdẽ igitur, atq; vnius tpis: ideſt medię noctis, atq; gallorũ cantus, alterum finem, alterũ dixiſſe principium. Mihiq; videt Euangeliſtam Matthęum, qui Euangeliũ Hebraico ſermone ↄſcripſit, non tam veſpere dixiſſe, q̃ ſero: & eum, qui intepretatus eſt, ambiguitate deceptum, non ſero iterpretatum eſſe, ſed veſpere: quãq̃ & ↄſuetudo humani ſermonis teneat ſero, non veſperam ſignificare, ſed tarde. Solemus enim dicere: Sero veniſti i. tarde. & Quę facere ante debueras, fac ſaltem ſero.i.tarde. Sinautem illud obiicitur: qũo eadem Maria, quę prius viderat dñm reſurgentem, poſtea ad ſepulchrum eius flere refeeatur: hoc dicendum eſt: quòd & ſola, & cum altera, ſiue cum aliis mulieribus, memor beneficiorũ, quæ in ſe dñs contulerat, ad ſepulchrum eius frequenter cucurrerit: & nunc adorauerit, quem videbat: nunc fleuerit, quem quęrebat abſentem. Licet quidam duas Marias Magdalenas de eodem vico Magdalo fuiſſe contendant: & alteram eſſe, quę in Matthęo eũ vident reſurgentem: alteram, quę in Ioanne eum quęrat abſentem. Quatuor autem fuiſſe Marias in Euangeliis legimus: vnam matrem domini Saluatoris: alteram materteram eius, quæ appellata eſt Maria Cleophe: tertiam Mariam matrem Iacobi, & Ioſeph: quartam Mariã Magdalenã: licet alii matrem Iacobi, & Ioſeph materteram fuiſſe contendant. Nonnulli vt ſe liberent quæſtione in Marco: volunt vnam eſſe de Mariis: ſed non additum cognomen Magdalenę: & ex ſuperfluo ſcriptorum inoleuiſſe vitio: quod primum Euangeliſta non ſcripſit. Nobis autem ſimplex videtur, & aperta reſponſio, ſanctas fœminas Chriſti abſentiã nõ ferentes per totam noctem, non ſemel, non bis: ſed crebro ad ſepulchrum domini cucurriſſe: pręſertim cum terręmotus, & ſaxa dirupta, & ſol fugiens, & rerũ natura turbata. & quod his maius eſt, deſiderium Saluatoris ſomnum ruperit fœminarum. Si vero aliquis diceret: quid dicendum eſt de Maria Saluatoris matre: nonne ipſe Saluator ipſi quoq; apparuit? Reſponderem me dixiſſe de apparitionibus tantum, quę aut in Euangeliis, aut in libris canonicis ſcriptę ſunt. Quòd autẽ etiam matri apparuerit, vel apparere debuerit, & ratio, & honeſtas exigit, & requirit: quia plus aliis diligebat, & in paſſione maiori dolore afflicta eſt: vnde prius conſolari debuit, & ſic creditur. Euangeliſtæ autem eam tacuerunt apparitionem: fortaſſis, quia mater teſtis non fuiſſet idonea.

¶ Quòd Chriſtus Meſſias exaltandus eſſet: & à patre omnẽ accepturus eſſet poteſtatem. Cap. LXXXI.

Apud Danielem capitulo ſeptimo, hęc inuenitur veritas, vbi ſic dicitur: Aſpiciebã ergo in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli: quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum: & omnes populi, Tribus, & linguę ipſi ſeruiẽt: poteſtas eius poteſtas æterna: quę non auferetur, & Regnum eius quod non corrumpetur. hęc de Meſſia Rege Dei filio intelligi debere oſtendimus ſupra libro tertio, capitulo ſexto: & de ſecundo Meſſię aduentu ad iudicium, ſiue ad iudicandum cum poteſtate, & maieſtate: eo enim ꝙ paſſionem ſuam voluntarie ſuſcepit, vt patri obediret, meruit vt à Deo patre exaltaretur: teſte Beato Paulo Apoſtolo ad Philippenſes capitulo ſecundo, ſic de eo dicente: Qui cũ in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinẽ hominum factus: & habitu inuentus vt homo humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, qđ eſt ſuper omne nomen: vt In nomine Ieſu omne

genu flectatur,

Digitized by Google

genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur: quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris: vnde de eo dicitur: Parata eſt ſedes tua Deus ex nunc à ſęculo tu es. Parata eſt igitur ſedes à ſęculo, in qua dominus Ieſus ſeſſurus eſt, quando veniet viuos, & mortuos iudicare.

Eſaias itidem capitulo trigeſimotertio, hoc ipſum innuit dicens: Nunc conſurgam, dicit dominus, nunc exaltabor, & nunc ſublimabor. Rabi Salomon cōtenta in hoc capitulo adimplenda eſſe, inquit, in futurum: ſignificās per hoc, In futurum, tempus Meſſię Regis.

Eſaias iterum capitulo quinquageſimo ſecundo, hoc idem prędixit his verbis: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, loquens de Meſſia: quod per tranſlationem Chaldaicam ſic interpretatur: Exaltabitur, & eleuabitur pluſquam Abraam, & Moyſes: & ſublimis erit plusq̃ Angeli Dei: vt & ſuperius pluries dixi. Nam Chriſtus exaltatus fuit in ſua reſurrectione, & eleuatus in ſua aſcenſione, & ſublimatus valde, quando ſedit ad dexteram patris in cœlo: vt Matthęi capitulo vltimo: & hoc quantum ad aſſumptam humanitatem: cum ab æterno æqualis eſſet patri ſm̃ Deitatem.

Dauid inſuper hoc ipſum pręuidens ait Pſalmo vigeſimo: Domine in fortitudine tua lętabitur Rex, & in ſalutari tuo exultabit vehementer. Deſiderium cordis eius dediſti ei, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum: quoniam pręueniſti eum in benedictionibus bonitatis: pones in capite eius coronam de lapide pretioſo.

Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc Pſalmo Commentariis ait: Antiquos Rabinos expoſuiſſe hęc de Meſſia Rege exaltando. Regum libro primo, capitulo ſecundo, in oratione Annæ matris Samuelis dicitur: Dominus iudicabit fines terrę, & dabit Imperium Regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui. Dauid quoq; Pſalmo octauo, hoc ipſum futurum eſſe prędixit his verbis: Quid eſt homo (vel iuxta Hebraicam veritatē: Quis eſt homo?) quoniam recorderis eius: vel filius hominis, quoniā viſitas eum: minues eum paulo minus à Deo. Gloria, & decore coronabis eum: dabis ei poteſtatem ſuper opera manuum tuarum: cuncta poſuiſti ſub pedibus eius: oues, & armēta omnia: inſuper & animalia agri, aues cœli, & piſces maris, qui pertranſeant viam ponti, & maris &c.

Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum etiam auctoritate hoc ipſum approbatur in libro apud Hebræos cognominato Ziphiat: vbi Rabi Ioſue Galilęus inq̃t: Adiſce ab Adam primo parente noſtro: cui Deus vnum tantum dedit pręceptum: vt ſcilicet à quodam opere ceſſaret: ſcilicet ab eſu pomi vetiti: quod quia tranſgreſſus fuit, ſibi, & omnibus ab eo deſcendētibus, vſq; ad finem ſęculi mortem cauſauit, & induxit. Et certum eſt: ꝙ multo maius eſt meritum boni operis, quàm punitio mali. Igitur Rex Meſſias, qui afflictionem, pœnas, atq; paſſionem, & mortem pro peccatoribus patitur ſicut copioſe narrat Eſaias capitulo quinquageſimo tertio: Quanta igitur debet eſſe boni ſui terminatio? nempe imaginari nō poteſt: & quantum erit bonū, quod nos ob hāc cauſam aſſequi debemus. Ecce quomodo ipſi quoq; Thalmudiſtę, ſiue Rabini noſtram approbant ſententiam.

¶ Quòd autem in Ieſu Chriſto hęc alia adimpleta fuerit conditio, infradicendis patebit teſtimoniis.

Matthęi. nanq; capitulo vltimo dicitur: Et accedens Ieſus locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti: docētes eos ſeruare omnia, quęcunq; mādaui vobis.

Marci capitulo vltimo: Euntes in mundum vniuerſum: prędicate Euangelium omni creaturę: qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint hæc ſequentur: In nomine meo Dæmonia eiiciēt &c. & paulo poſt: Et dominus quidem Ieſus

Digitized by Google

poſtq̃ locutus eſt eis,aſſumptus eſt in cœlum,& ſedet à dextris Dei &c. Cum autem hæc alia cond.tio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit,igiť ipſe Ieſus Chriſtus verus,& certus fuit Meſſias.

¶Quòd Chriſtus Meſſias glorioſe aſcẽderet in cœlum. Cap.LXXXII.

IN Pſalmo ſexageſimoſeptimo hæc inuenitur veritas pluries repetita. & primo vbi dicitur: Cantate domino, Pſalmum dicite nomini eius: iter facite ei,qui aſcendit ſuper occaſum,dominus nomen illi. Iter facite ei: ideſt parate ei viam, & aditum ad corda hominũ, ſm Beatum Gregorium dicentem: Tunc iter facimus ei, cum eius gloriam fidelibus mentibus prædicamus. Hinc Ioanni baptiſtæ dicitur Lucæ capľo primo: Præibis enim ante faciẽ domini parare vias eius. & quare hoc fieri debeat, oſtendit: quia à mortuis reſurrexit, qui in cœlum aſcendit. Item in alio eiuſdem Pſalmi loco magis infra ait: Aſcendiſti in altum: cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in hominibus: etenim non credentes inhabitare dominum Deum. Apoſtolus ad Epheſios capitulo quarto inquit: Quòd autẽ aſcendit: quid eſt? niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, vt adimpleret omnia. hæc ille. Sed quid eſt: Captiuam duxit captiuitatem? niſi quia deuicta morte ipſam carnem,quam in terris aſſumpſerat: quaſi captiuam in cœlum ducebat: vel de patribus à Limbi tenebris liberatis: & ſecũ in cœlum cõductis. Item in eodem Pſalmo magis infra, vbi dicitur: Regna terræ cantate Deo, pſallite domino, pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem. Et notandum eſt ſm Dominum Burgenſem: quòd per id, quod in primo loco quaſi in principio Pſalmi: Aſcendit ſuper Occaſum. & per id, quod dixit vltimo loco quaſi in calce Pſalmi: Aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem, intelligitur ad literam, ꝙ Chriſtus aſcendit ſuper omnes cœlos corporales, non excludendo, quin altius aſcenderit. Non enim dixit: Qui aſcendit in Occaſum, vel in Orientem: ſed ſuper Occaſum, & ſuper cœlos cœlorum ad Orientem. Cum autem dixit (vt in medio dicitur) Aſcendiſti in altum: cepiſti captiuitatem: intelligendum eſt de ſumma altitudine, quæ attingit ad ſeſſionem à dextris patris, quæ eſt ſumma altitudo, ad quam natura attingere poſſit humana: quod declaratur, cum ſubdit: Accepiſti dona in hominibus. Inde enim Chriſtus habuit accipere dona Spiritus ſancti hominibus diſtribuenda: hoc eſt Diſcipulis ſuis. ſuper Occaſum Deus aſcendit: quia mortem, quam pertulit, reſurgendo calcauit: quoniam igitur patiendo mortem pertulit, & reſurgendo calcauit, meruit nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt inquit Apoſtolus ad Philippenſes capitulo ſecundo. Pſalmo etiam quadrageſimo ſexto: hoc idem habetur, iuxta multorum ſententiam, vbi dicitur: Aſcendit Deus in iubilo: & dominus in voce tubæ: pſallite domino qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem: aſcendiſti in altum: captiuam duxiſti captiuitatem: dediſti dona hominibus: illa.ſ.dona, quæ Beatus Petrus in Actibus Apoſtolorum capitulo ſecundo, de ſancto Spiritu dicebat: Exaltatus igiť in dextra Dei effudit hoc donum: quod vos videtis, & auditis. Donum ergo Spiritus ſancti dedit hominibus: quia captiuitatem, quam prius Diabolus per peccatum deduxerat in Infernum, Chriſtus per mortis ſuæ reſurrectionem reuocauit ad cœlos. Eſaiæ etiam capitulo ſexageſimotertio, hæc eadẽ eluceſcit veritas, vbi diciť: Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiẽs in multitudine fortitudinis ſuæ. & ibidem magis infra: Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum: & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? torcular calcaui ſolus &c. Hæc quidem Eſaiæ verba loqui de aliquibus debentibus contingere tpe Meſſiæ Regis, tam Iudæi, q̃ Chriſtiani fatentur: ſed vario tamen modo. Nam Hebræi, qui vnum tantum fatentur Meſſiæ

aduentum:

Digitized by Google

aduentum: vnõ tantũ modo hanc interpretanť literam: Chriſtiani vero, q duos fatentur Meſſię aduentus, dupliciter interpretanť. Nõnulli enim eoꝶ ad primũ, & iã diu elapſum applicant aduentũ: nõnulli aũt alii ad ſecundũ tpe vltimi iudicii futuꝶ accõmodant. In qua re, licet inter Hebręos, & Chriſtianos hãc lĩam ad futuꝶ Meſſię aduentum accõmodantes, aliqua videatur eſſe ꝯuenientia: tñ qm Hebręi ad hanc tpalem accõmodant vitam, & liberationem, & Regnum: Chriſtiani vero ad iudicandũ, & ad tribuendum omnibus prout ſua merita, vel demerita efflagitauerint: dando bonis cœleſtem beatitudinem, malis autem in Inferno æternale ſupplicium: ex quo maxima reſultat differentia inter Iudæos, & eos Chriſtianos, qui ad futurum Meſſiæ aduentum huius Vaticinii ſenſum appli cant. Volunt enim Hebręi: ꝙ per Edom, Romanum intelligatur Imperium, & ſeu Chriſtianoꝶ eccleſia: intelligentes ſub his ditionibus, Imperii, & Eccleſię, vniuerſum terraꝶ orbem: hoc eſt omne genus hominũ, exceptis ipſis Iudæis: aſſeruntq; ipſi Iudęi per hoc Eſaię Vaticiniũ prędici multos terraꝶ orbis habitatores per Meſſiam ipſum ventuꝶ occidendos eſſe: & ꝓpterea Prophetam dixiſſe, Veſtimentum ſuum rubrum factum eſſe, & reliquos omnes orbis terrę habitatores ſibi Iudęis per Meſſiam ipſum ſibi ſubiicien dos eſſe, & reſtauratis ſibi Hieroſolyma ciuitate, & templo, ſe ibi tpaliter regnaturos: in qua re magnopere errant. Alium eqdem Meſſię aduentum expectare non poſſunt, niſi eum tantum, quẽ nos Chriſtiani dicimus primum: cum vltimus Meſſię aduentus non niſi poſt huius ſeculi finem, & ad vltimum iudicii tps, finita hac mortali vita, futurus ſit. Per locum igitur à diuiſione ſumptum, vt Iudæi in hoc loco de eo intelligant aduentu, quem nos Chriſtiani dicimus primum, neceſſe eſt. Stante ergo hoc fundamento prout ſtat, duo maxime huic Hebræoꝶ obſtãt expoſitioni. Alterum, ꝙ primus Meſſię aduẽtus, non in armis, & potentia ſæculari ad perdendum, & occidendum, vt Hebræi ſomniant, & arbitranť: ſed in paupertate, & humilitate ad patiẽdum, & ſaluandũ, vt ſupius in hoc ſextro libro, multis Prophetaꝶ Oraculis in pluribus capitibus ꝑ ſingula probatum extitit: & maxime in cap. xli. vbi ꝓbatum eſt Meſſiæ Regis ſalutem non temporalem fore debuiſſe, ſed ſpiritualem. Alterũ vero, ꝙ primus Chriſti aduentus iam mille & quingentis decem annis iuit in pręteritum: vt ſupra libro quinto probatum eſt. Si ergo primus Chriſti aduentus iamdiu elapſus eſt, & Iudęi ab hac ſua nõdum liberati ſunt captiuitate, immo multo magis in ea imerſi: nec in vltimo Meſſiæ aduentu liberari poterunt, vt temporaliter regnent, cũ præſens ſæculum eo deficiendum ſit tempore. Nonne omne Iudęorum fundamẽtum omnino irritatur, & penitus deſtruitur, & ita, & taliter demolitur: vt quicqd ſuper eo fabricauerint, cum ipſo pariter fundamento corruat, & euaneſcat neceſſe ſit? Inanis igiť, & friuola eſt huius Oraculi Iudęorum interpretatio. Obſtat inſuper quammaxime huic Iudęorum interpretationi, ꝙ per Edom, Romanum itelligať Imperium: & ꝙplurimos fuiſſe per Meſſiam occidendos: cum ex huius Vaticinii litera, ſiue textu id minime percipi poſſit. cum enim Propheta dicit: Quis eſt iſte, q venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? Edom, & Boſra nil aliud ſunt, niſi loca, à quibus iſte tinctis veſtibus veniebat. vt igitur omnia, quæ ad huius literę faciliorem intelligentiam neceſſaria ſunt, medullitus aperiantur, & pateant, quid per Edom, & Boſra ſignificetur, in medium afferam. Equidem Eſau Iſaac primogenitus Edom vocatus fuit: tum quoniam ruffus erat: tum cauſa decoctionis illius ruffæ, quam Iacob alter ipſius Iſaac filius ex lentis fecerat edulio: vt Geñ. capitulo vigeſimoquinto: & ab ipſo Eſau, ſiue Edom, poſtea Idumęę regio, vbi ipſe Eſau, & ab eo deſcẽdentes habitauerũt, denominata eſt: vt Geñ. capitulo trigeſimoſeptimo. Cum autem primogenituræ iura, & paternam benedictionem, quæ ipſi Eſau tanquam primogenito, de iure obueniebãt, Iacob frater minor ſibi Eſau

ſurripuiſſet: Eſau ipſe fratrē Iacob odio habuit intantum, vt eum occidere cogitaſſet: vt Gen. cap. xxvii. vnde ex hac cauſa inter Idumęos, qui ex Eſau: & Iudæos, qui ex Iacob deſcenderunt, maxima orta eſt inimicitia. Per Edom ergo Iudęi, aut Eſau, aut ab eo deſcendentes, & maxime Idumęos ſibi infenſos intelligunt: nec nō & nos Chriſtianos, & quoſcūq; alios ab eorum ſecta alienos ſibi infenſos intelligunt, & inimiciſſimos habēt: ex quo nos quoq; Edom appellant, ſiue ob ſimilitudinem Idumeticę illius inimicitiæ, ſiue quoniam Romanum inquiunt Imperiū deſcendiſſe ab Alua, qui fuit ex deſcēdētibus ab Eſau, & ex Ducib⁹ Edom: vt habetur. i. Paralipomenō cap. i. quaſi in calce capitis. Sicut enim Idumæa ab Eſau deſcendens fuit ſemp aduerſatrix, & inimica Hieroſolymæ, ſic itidem Iudæorū Synagoga ꝓpter peccatum negationis, & occiſiōis Chriſti facta eſt eccleſię Dei inimica: ſed vnde habeant, ꝙ ab illo Duce Alua Romanum deſcenderit Imperium, non itelligo. Verum fateor aliquos, imo forte ꝗplurimos ex deſcendentibus ab Eſau ſm carnem, qui ſm fidem facti ſunt veri Iſraelitici, quoniam à Chriſto denominantur, qui ſm carnem à Dauid deſcēdit: cum Dauid ipſe à Iacob vere deſcenderit, & non ab Eſau. Et licet ipſi fideles diuerſimode ſm carnem deſcenderint, nulla tamen eſt inter eos diſtinctio: teſte Beato Paulo Apoſtolo ad Roma. cap. x. ſic dicēte: Non eſt diſtinctio Iudęi, & Gręci &c. qui veri Iſraelitici denominantur, & ſunt: vt Eſaię. xliiii. cap. & lvi. vt pluries dictum eſt ſuperius. Ex quibus omnibus conſtat Iudæos hoc Vaticinium male, & peruerſe iterpretatos fuiſſe. Reſtat modo, vt viſis prius harum duarum dictionum ſignificationibus, Edom .ſ. & Boſra, ad veram huius literę accedamus expoſitionem. De Edom ſic habetur in interpretationibus Hebraicorum nominum, ſiue vocabulorum: Edom ruffus, vel fuluus, ſiue terrenus, aut ſanguineus. Quod Edom fuluum, aut ruffum ſignificet, ſatis ſuperius dictum eſt de Eſau. De ſanguinea autem eius ſignificatione Beatus Hieronymus in ſuis ſuper hoc capitulo Cōmentariis ait: Quod vbi in tranſlatione noſtra rubrū dicitur: Quare ergo rubrum eſt veſtimētum tuum, in Hebræo legitur, Edom. Sed ſuperius, quando dicitur: Quis eſt iſte, qui venit de Edom, non loci, inquit, vocabulum eſt, ſed nomē ſanguinis. Item idē Beatus Hieronymus de vita, & obitu Paulę quęrētis loca ſancta, ſic ait: Et locum Adomin, quod interpretatur ſanguinum, quia multus in eo ſanguis crebris latronum fundebatur incurſibus. De terrena huius vocabuli Edom ſignificatione nil penitus dicitur in hoc Eſaię capite. De Boſra autem, ſiue Biſra, vt dicitur haberi in Hebræo, Beatus Hieronymus inquit: Multi errore putauerūt de carne domini itelligi Baſar: quod verbum, ſi carnem ſignificaret, per mediam literam Sin ſcriberetur: nunc autem per Sade ſcribitur: vnde firma, atq; munita interpretatur: quod de Hieruſalem accipi poteſt, quæ firmiſſimis muris fuit circundata: vel de Inferno, de quo in. lix. Pſal. & in. c. vii. ſcriptū eſt: Quis deducet me in ciuitatem munitam? In vera igitur huius prophetiæ expoſitione hoc vocabulum Edom pro ſanguine accipiendū eſt: vt Iſte, qui venit de Edom, & Boſra veniat de loco ſanguinis, & de loco firmo, atq; munito ꝓpter hāc dictionem Boſra, quæ firmum, & ſtabile ſignificat: vt ſupra dictum eſt. Beatus igitur Hieronymus antequā hanc declaret prophetiā, narrat ſummatim qd Propheta Eſaias in tribus præcedentibus deſcripſerit capitulis: vt oſtēdat ꝯtenta in hoc capite ſupius dictis bene ꝯſequi, & ꝯuenire poſſe, & quidem ex neceſſitate, inqt enim: Oēm hunc locum ab eo loco, vbi iuxta. LXX. dicit: Illuminare, illuminare Hierl'm, qa venit lumē tuū, & gloria dn̄i ſuper te orta eſt. quæ verba ſunt in principio. lx. capitis Eſaię, vſq; ad preſens caput. lxiii. vbi ait: Quis eſt iſte, q venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra: multi Chriſtianorum referunt ad finem mūdi: i quo ſiue carnaliter, ſiue ſpiritualiter diuerſa ſn̄ia plurimorum eſſe explenda cōtendunt. Nos aūt: vt ſupra in cap. lxi. legimus: Spiritus dn̄i ſup me: ꝓpter quod vnxit me:

xit me: annuntiare pauperibus miſit me: quod dñs, atq; Saluator, lecto Eſaię volumine in Synagoga Iudęorum: ſuper ſe expletum monſtrauit, dicens: Hodie completa eſt hęc ſcriptura in auribus veſtris: vt Lucę cap. iiii. Et nunc de Edom dicit: quod poſt paſſionem ad pr̃em cruentus aſcẽderet: neceſſitate compellimur oia, quae dicunt, in primo accipere Saluatoris aduentu: fieri poteſt quod plerique noſtrorum facere nituntur, vt varient tpe, quę operibus copulata ſunt: nec negamus ſudoris eſſe maximi, hęc ſibi iungere, & ſic ſpiritualiter explenda in cõſummatione monſtrare, vt in Chriſto, & iuxta carnem, & ſpiritum ita cõplenda doceamus: Qui ergo venit filię Sion ſaluare: cuius merces cũ eo: & opus illius coràm illo: & egreſſus eſt iuſtus, aut ſplendor: & Saluator accenſus eſt vt lampas, gauiſusq; ſponſus ſup ſponſa, ſiue eccleſia: imo exultauit ſuper ea Deus ſuus: qui ipſe & ſponſus, & dñs eſt. Propterea ſm aſſumptionem carnis, & paſſionis Crucis, dicitur ad eum: Vt intingat pes tuus in ſanguine. & ſub Iudae vocabulo in Geneſi ꝓphetatur cap. xlix. Iuda te laudabunt fratres tui: manus tuę in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui: catulus leonis Iuda aſcẽdiſti fili mi ad prędã requeſcens: accubuiſti vt leo: & quaſi lęna qs ſuſcitabit eũ? & iterum: Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem ò fili mi aſinam ſuam: & lauabit in vino ſtolam ſuã: & in ſanguine vuę palliũ ſuum: iſte eſt quem Angelicę poteſtates videntes ad patrẽ aſcendere cruentum, imperãt cęteris Angelis, & ab eis audiunt: Leuate portas principes veſtras, & eleuamini portae aeternales: & introibit Rex glorię. Quis eſt iſtę Rex glorię? Dñs fortis, & potens, dñs fortis in praelio. & iterum: Dñs virtutum ipſe eſt Rex gloriae. Pſal. xxiii. hęc pręmiſimus vt cum aliis teſtimoniis etiam pſens caput cõgruere doceamus. Vnde & in Cantico dicit Canticorum: Fratruelis meus rubicũdus in paſſione: cãdidus in reſurrectione. Iuxta ergo Beati Hieronymi ſniam, Propheta prędicit hic Chriſti aſcenſionem in coelum ad patrem, hoc modo ſcilicet: Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? interrogant Angeli aſcendentis nobilitate perterriti: Quis iſte ſit, qui de Edom, & Boſra cruentus adueniat. Poſſet etiam vox illa emanaſſe, non ꝓpter diuinitatis potentiã, ſed ꝓpter nouitatẽ carnis, quę ſic aſcendens ad Dei dexterã ferebat. Aſcendit ergo ad coelos, non vbi Verbum Deus ante non fuerat: qppe qui erat ſemp in coelis, & manebat in patre: ſed vbi Verbum caro factum ante non ſederat. Deniq;, qa nouus iſte ingreſſus portarum coeli aedituis, & Principibus videbatur: videntes enim naturam carnis ſecreta coelorum penetrantem, dicunt adinuicẽ: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portę aeternales, & itroibit Rex glorię. Quis eſt iſte Rex glorię? Dñs fortis, & potẽs, dominus potens in pręlio. Quę vox vtique non propter diuinitatis potentiam, ſed ꝓpter nouitatẽ carnis aſcendentis ad Dei dextram ferebatur. Alibi etiam inquit Dauid: Aſcendit Deus in iubilo, & dñs in voce tubę. In voce etenim tubę mos eſt victorẽ redire de pręlio. Micheas itidem capitulo ſecundo, in calce capitis ad huius rei probationem inquit: Aſcendet enim pandens iter ante eos: ſcilicet ſanctos patres: quos ex Limbo liberauit: & in coelum ſecum adduxit. & ſequit ipſe Propheta: Diuidet, & tranſibunt portam, & egredient per eã: & tranſibit Rex eorum coràm eis, & dñs in capite eorum: vt etiam ſuperius dictũ eſt cap. lxxviii. Myſterium enim paſſionis, & reſurrectionis Chriſti ſm Apoſtolum cunctis retro generationibus fuerat ignoratum. Et qm̃ nonnulli aduerſarii antedictam inquiunt inquiſitionem eſſe nõ poſſe Angelorum, ſed ipſius Prophetę admirantis, & inquirentis: eſto etiam quod ipſius Prophetę ſit interrogatio: nõ tñ ꝓpter hoc ſnia eſſet à ꝓpoſito pręDicto aliena: vt infra in Oppoſitionibus huic ſnię faciendis aperte patebit. Pro Edom aũt, & Boſra intelligit locus à quo receſſit Chriſtus, qñ in coelum aſcendit: qui locus (vt ſupra dictum eſt) & ſanguinis, & firmus, atq; munitus eſt. per Edom enim conuenienter accipitur Caluarię locus, in quo Chriſtus fuit crucifixus: qui

locus proprie & recte dici pōt:tum, qm̄
ibi damnati ad mortē decapitabantur:
tum maxime, quoniam ibidem Chriſtus
fuit crucifixus: vt Ioan. c. xix. per Boſra
autem itelligi poteſt ciuitas Hieruſalem,
quæ firmiſſimis muris firmata, & munita
erat: vel Infernus, qui multis munitus eſt
cuſtodiis: & hoc ob antiquos patres in
Limbo longo tempore congregatos, &
detentos: & inde à Ieſu Chriſto poſt paſ
ſionem ſuam liberatos. & ſequitur Pro-
pheta: Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens
in multitudine fortitudinis ſuę. de quo
in Pſal. xliiii. canitur: Formoſus decore p̄
filiis hominum: accingere gladio tuo ſu-
per femur tuum potentiſſime: & intēde,
& proſpere procede, & regna. Aliqui vo-
lunt ſtolam ſuam eſſe humanitatem: quā
in terris aſſumpſerat, & glorioſam in cœ-
lum attulit: quaſi Deitatis veſtimentum.
& ſequitur: Ego qui loquor iuſtitiam: &
propugnator ſum ad ſaluandum. reſpon
det dominus interrogantibus: Quæritis
qui ſim, qui ad cœlos cruentus aſcendo:
& ſanguis, quo aſperſus ſum non mihi
deformitatē tribuerit, ſed decorem. Ego
ſum, cui pater tradidit omne iudicium.
de quo & Pſalmiſta dicebat: Deus iudi-
cium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam fi-
lio Regis: qui loquor iuſtitiam: vt malis
mala, & bonis tribuā bona: qui veni pu-
gnare contra aduerſas poteſtates, & ca-
ptiuis prędicare remiſſionem, ac vinctos
de carcere liberare: vt aduerſarii pœnas,
& captiui ſentiant libertatem. & iterū ſe-
quitur Propheta: Quare ergo rubrum eſt
indumentum tuum: & veſtimenta tua ſi-
cut calcantium in torculari? rurſum autē
Angeli, ſiue Propheta ſciſcitantur, & di-
cunt: Didicimus, ꝙ tu ſis, qui loqueris iu-
ſtitiam: & ſalus omniū in tuo ſit iudicio
conſtituta: nunc ſcire volumus: quare ve
ſtimenta tua ſint veluti muſto tincta: aut
quid cauſæ extiterit: vt tunica, quæ de
vtero virginali tantū candorem habuit,
quantum nullus fullonum poſſit facere
ſuper terram, ſanguine cruentetur? Tibi
enim magis clementia conuenit, ꝙ crude
litas: magis cādor, ꝙ cruor: quibus reſpō
dit dominus: non vno verſiculo, vt pri-
us: ſed multis verbis, vt omnia doceat
ignorantes, ne rurſus quęrere compellā-
tur: Torcular calcaui ſolus: & de genti-
bus non eſt vir mecum: calcaui eos in ira
mea: & aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper
veſtimēta mea: & omnia indumēta mea
pollui: dies enim viſitationis in corde
meo: annus redemptionis meæ venit: cir
cunſpexi, & non erat auxiliator: quęſiui,
& non fuit qui iuuaret. Dicendum eſt de
torculari: quod iuxta ſcripturę ſanctæ cō
ſuetudinem, interdum pro vltione, atq;
ſuppliciis ponitur peccatorum: īterdum
de congregatione nouorum fructuum.
Pro pœnis ponitur, atq; tormentis: quan
do Hieremias Threnorum primo in la-
mentationibus plangens euerſionē Hie-
ruſalem, loquitur: Torcular calcauit do-
minus virgini filię Iuda: ideo ego ploro.
In bonam partem ſcribuntur Pſalmi pro
torcularibus, octauus, & lxxxiii. Hoc tor-
cular, in quo & malis ſupplicia, & bonis
præmia à Saluatore calcantur, ſolus ipſe
calcauit, nullumq; habuit adiutorē. Neq;
enim Angelus, aut Archangelus, Thro-
ni, aut Dominationes, aut vlla cœleſtium
Poteſtatū humanum corpus aſſumpſit,
& pro nobis paſſa eſt, & conculcauit ad-
uerſas fortitudines, atq; contriuit, niſi il-
le ſolus, qui loquitur in Pſal. xi. Saluū fac
domine, quoniam defecit ſanctus: intan-
tum, vt etiam confidentiſſimus Apoſto-
lus Petrus timore territus fugeret, immo
dominum ter negaret. Quodq; ſequitur:
Et aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper ve-
ſtimenta mea: & omnia indumenta mea
pollui: nequaquam ſic intelligendū eſt:
vt Dęmōes, & aduerſarias poteſtates ſan
guinem habere credamus: ſed tropologi
ce accipienda ſunt: quando clementiſſi-
mus Deus ad eruēdum populum ſuum,
& à captiuitatis vinculis liberandum ho
ſtes ferire compellitur. Dies enim, inquit,
vltionis in corde meo: annus redemptio
nis meę venit: vt & tempore, quo puniū-
tur aduerſarii Dei populus liberetur: im-
mo redimatur pretioſo ſanguine agni: q
in Ioānis Apocalypſi dr̄ trucidatus. De
hac retributionis die & Moyſes ſancto
Spiritu prophetabat: Et retribuet vindi-
ctam inimicis

Digitized by Google

ſtam inimicis,& odientibus ſe reſtituet.
Quòd aũt illa particula: Et aſperſus ẽ ſan
guis eoꝝ ſuper veſtimenta mea, poſſit di
ci de ſanguine Chriſti, patet ꝑ id, quod
dicitur Apocalypſis.c.vii. Hi ſunt, qui ve
nerũt de tribulatione magna, & lauerũt
ſtolas ſuas,& dealbauerũt eas in ſangui-
ne agni. Ecce quomodo ſanguis martyꝝ
effuſus pro tuenda Chriſti fide, dicit̃ ſan
guis agni, quia effuſus fuit ex membris
Chriſti. Item Apocalypſis.c.xix.dicitur:
Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine:&
vocabatur nomen eius verbum domini.
Item Zachariæ.c.ii. Qui tangit vos, tãgit
pupillam oculi mei. ſunt enim verba do
mini. Sic itidem ſanguis Chriſti effuſus
pro ſalute populi, dici poteſt ſanguis eo-
rum, pro quibus effuſus fuit: hoc eſt in
quorum beneficium effuſus eſt. Actuum
etiam capitulo.ix.dixit dñs: Saule Saule
quid me perſequeris? nam credentes in
Chriſtum perſequebatur:& dñs, ſiue ipſe
Chriſtus dixit: Quid me perſequeris? Do
minus Paulus Burgenſis ſuper hac parti
cula inqt: Quod ſicut in ſcripturis ſacris
qñq; attribuũtur Chriſto aliqua, quę ſm
ſe non competunt ei, ſed ſm alias conſi-
derationes: vt cum dicitur in Pſal.xxi.in
perſona Chriſti: Verba delictorum meo-
rum: per quę Chriſtus alioꝝ delicta dicit
eſſe ſua, inquantum pro eis pœnam ſu-
ſtinuit: ſic etiam in hoc loco, Aſperſus di
citur eſſe ſanguis eorum, non quia eſſet
eorum ſanguis proprie, ſed quia eis pro-
curantibus effuſus fuit: vel etiã, quia ipſi
fecerunt ſe noxios ſanguinis dñi, dicen
tes: Sanguis eius ſuper nos,& ſuper fili-
os noſtros. Si autem Iudęus diceret non
haberi in Hebræo in Pſal.xxi. Verba deli
ctorum meorum: ſed Verba rugitus mei:
quod & nos Chriſtiani fatemur: ſed ha-
betur in tranſlatione. Lxx.interpretum:
qui & Iudæi fuerunt,& doctiſſimi. & ſeq
tur Propheta; Circunſpexi, & non erat
auxiliator: quęſiui,& nõ fuit qui iuuaret.
Qui & in Pſal.lxviii.ait: Improperiũ ex-
pectauit cor meum,& miſeriam: & ſuſti-
nui qui ſimul ɔtriſtaret̃,& nõ fuit: & qui
ɔſolaret̃, & nõ inueni. Ipſe enim cum eẽt
in forma Dei, nõ eſt rapinam arbitratus
æqualẽ ſe eſſe Deo: ſed ſe exinaniuit for-
mã ſerui accipiens &c. vt inquit Apl's ad
Philip.c.ii. Vt ſanaret ſibi credẽtes dexte
ra ſua: & indignatio eius, q̃ erat ɔtra ad-
uerſarios, Dei pplm liberaret, ſiue erueret
credentes in ſe brachio ſuo: & furorem
ſuũ vltra non diſtulit: deduxitq; ſangui-
nẽ eoꝝ in terrã.i. Dæmonũ tropologice:
vel certe ſanguinẽ Iudæoꝝ.B.Aug.i Ser
mone: Aſcendit ergo ad prẽm per id qđ
homo erat: ſed mãſit in patre quod Deus
erat: qa in carne ad nos proceſſit. Aſcen
dit inquam ad patrem Verbũ: quod caro
factum eſt, vt habitaret in nobis, & ſuam
præſentiam repromiſit, dicens: Ecce vo-
biſcum ſum omnibus diebus vſq; ad cõ-
ſummationẽ ſęculi. ſm formã Dei dicit
de illo Ioan. Apl's: Ipſe eſt verus Deus,&
vita æterna. ſm formam ſerui dicit de il-
lo Apl's Paulus: Qui cũ in forma Dei eſ-
ſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqua-
lem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit. ſm
formam Dei, ipſe de ſe loqtur: Ego & pr̃
vnum ſumus. ſm formam ſerui dicit: Tri
ſtis eſt aĩa mea vſq; ad mortẽ. Vñ illa fi-
ducia? vnde eſt iſta formido? Illa vtique
vox ex proprietate ſubſtantiæ: iſta aũt ex
participatione infirmitatis aſſumptę.

Sed huic interpretationi Beatoꝝ Dio
nyſii,& Hieronymi, ac aliquoꝝ aliorum
ſanctoꝝ opponit nõnulla Nicolaus Lyrẽ
ſis, non tñ per modũ improbationis,&
ɔtradictionis (vt ipſe ait) ſed ſcholaſticæ
inqſitionis,& diſputatiõis, applicãs hoc
Vaticiniũ ad ſecũdum Chriſti aduentũ.
Inqt enim ipſe Lyrenſis antedictę inter-
pretationi obſtare infraſcripta: qbus re-
ſpõderi oportet: vt prędicta declaratio
firma,& valida perſiſtat.

Prima eius Oppoſitio eſt: quia Edom,
& Boſra accipienda ſunt pro loco, à quo
diſceſſit iſte, q̃ tinctis aſcẽdebat veſtibus
.ſ. mons Sion, vel Oliueti, ſiue Hieruſalẽ:
& cum per Edom intelligatur Idumæa,
quę Iudęorum inimica ſemper extitit,
huic non conueniret interpretationi: ꝙ
per Edom Iudęa ſignificaretur. Sed cum
ſuperius demonſtratum ſit per Edom ẽt
accipi poſſit, & debeat locus ſanguinis
ex alia huius dictionis ſignificatione: &

per Boſra locus firmus,& munitus: igitur hac non obſtante Oppoſitione antedicta,B.Hieronymi declaratio firma perſtat,& remanet. Secundo opponit: ꝙ interrogatio,ſiue ſciſcitatio volentiũ ſcire: Quis eſſet iſte,q veniebat de Edom,non conuenit Angelis beatis ex dicto B. Auguſtini ſuper. v. c. libri Geneſeos,vbi ait: Quòd Angeli à principio cognouerunt oĩa myſteria gratię, quę facienda erant. Cui dicto reſpondet D.Burgẽſis: Quòd licet Angeli antedicta cognouerint myſteria in generali à principio, non tñ cognouerunt quantum ad oẽs eoꝝ ꝯditiones,& particularitates,de qbus hoc in loco interrogant edoceri.Quòd Angeli ne ſciant omnia ,oſtendit dñs Matthæi.c. xxiiii. dicens:De die aũt illa, & hora nemo ſcit,neq; Angeli cœloꝝ,niſi pater ſolus.Item oẽs Angeli pariter oĩa myſteria gratię non intelligũt: cum Angeli ſuperioꝝ ordinum multa cognoſcãt, quæ ab inferioꝝ ordinum Angelis ignorantur: immo inferiores(vt plurimũ) à ſuperioribus edocentur. Et licet myſteria incarnationis,& paſſionis Chriſti eſſent tẽpore aſcenſionis Chriſti iam in effectu poſita: immò & Angeloꝝ miniſterio annunciata,prout arguit ipſe Nicolaus:tñ de aſcẽſione Chriſti in cœlũ cũ humana carne glorificata,& cũ tanta gloria,& poteſtate nondum fuerant in effectu illuminati: vñ minime mirandum eſſet,ſi aliqua circa particulares ꝯditiones fuiſſent ab eis adhuc ignorata . Circa vero hanc particulam : Quis eſt iſte qui venit de Edom: ꝙ ſint verba Prophetę admirantis de victoria Chriſti in paſſione ſua,& non Angeloꝝ : hoc idem ſi nos etiam dicimus, nihil propterea à Chriſti reſurrectione, & aſcẽſione declinamus,ſiue deuiamus: cum nihil ex hoc nobis obſtaret , qn de Chriſto in cœlum aſcendente,hoc interpretari non poſſit Oraculum. Tertio opponit ipſe Lyrenſis hanc particulam: Et aſperſus eſt ſanguis eorũ.i.meus ſanguis, qui dicitur eorum : ex eo ꝙ effuſus fuit Iudæoꝝ inſtantia, & procuratione : cum hoc ſibi videatur extraneũ:quia non meminit ſe talem loquendi modum in diuina vidiſſe ſcriptura: ſed B. Hieronymus tropologice interpretatur: vnde Oppoſitio hæc non obſtat interpretationi Beati Hieronymi:ſed aliam ſcripturam allegat D. Burgenſis, vt ſupra dictum eſt.ſ. Verba delictoꝝ meoꝝ,& Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros . Sed ipſe Nicolaus Lyrenſis exponens poſtea ipſa verba: Aſperſus eſt ſanguis eoꝝ,de morte Antichriſti interficiendi per Chriſtum ẽt ipſe tropologice dicẽs:Et loquitur hic de Chriſto,ſicut de homine victore: cuiꝰ veſtimenta rubricantur ſanguine eoꝝ, q vincũtur ab eo.Quæ quidem declaratio parum differt ab illa B.Hieronymi:eo ꝙ tropologice iterpretetur: licet ad alium ſenſum eã trahat: ſcilicet ad futuꝝ Chriſti aduentũ.Ex quibꝰ oĩbus in hoc.lxiii. Eſaię capite diſputatis infertur: ꝙ ſupradictis non obſtantibus Oppoſitionibus, hoc Eſaiæ Oraculum de Chriſti in cœlũ aſcenſione conuenienter interpretatur. Si enim Chriſtus Deus,& homo,q ſuper aquas viuens ambulauit: vt Matthæi capitulo.xiiii.Marci capitulo.vi. & poſt reſurrectionem ſuam ad Diſcipulos ſuos ianuis clauſis intrauit:quare non potuit etiam virtute propria ad patrem in cœlum aſcendere?

¶ Quòd aũt Chriſtus Ieſus gl'ioſe aſcenderit in cœlũ,his probatur teſtibꝰ.

Marcus.c.xvi.ait: Et dñs quidẽ Ieſus poſtq̃ locutus eſt eis:aſſumptus eſt in cœlũ. Lucas ẽt.c.xxiiii.inqt:Et factum eſt dũ benediceret illis,receſſit ab eis,& ferebatur in cœlum:& ipſi adorantes regreſſi ſunt in Hieruſalem cũ gaudio magno. Lucas itidem in Actibus Aploꝝ.c.i. Et cũ hoc dixiſſet,videntibus illis,eleuatus eſt:& nubes ſuſcepit eũ ab oculis eorum: cumq; intuerentur in cœlum euntem illum:ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis &c.

Paulus Apl's ad Epheſios.c.iiii.ꝑpter quod dicit: Aſcendens in altũ captiuam duxit captiuitatẽ : & vt ſuperius dixi in hoc eodem capite ſup Pſal.lxvii. Cum aũt hęc alia conditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit,& ſit,igitur ipſe Ieſus verus,& certus fuit Meſſias.

¶ Quòd

Digitized by Google

¶ Quod Chriſtus Meſſias ſederet, ſiue ſeſſurus eſſet in cœlis ad dexteram Dei Patris. Cap. LXXXIII.

DAuid Propheta Pſalmo.cix.hanc planè demonſtrat veritatē, dicēs: Dixit dn̄s dn̄o meo: ſede à dextris meis: donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedū tuoꝝ. In Midraſtili extat Gloſa quędam Rabi Iodem noīe Rabi Annæ, ſuper illud Pſal.xvii. Et dediſti mihi protectionē: & dextera tua ſuſcepit me: quæ Gloſa huius eſt tenoris: In futurum Deus ſanctus, & bn̄dictus ꝯuertere faciet Regem Meſſiach ad dexterā ſuam: ſicut ſcriptum ē Pſal.cix. Dixit dn̄s dn̄o meo: ſede à dextris meis. Superius etiam libro ſecundo, capitulo nono. & libro tertio c.trigeſimoſecūdo, multipliciter ex Rabinoꝝ Hebræoꝝ dictis oſtendimus in hoc Pſalmo de Chriſto Dei filio tractari. In his nempe verbis, Sede à dextris meis, cōtinetur exaltatio humanæ naturæ vnitæ cum Chriſti diuinitate. Sedere nanq; ad dexteram patris, carnis aſſumptæ myſteriū eſt: neq; enim incorporali naturæ conuenienter iſta abſq; aſſumptione carnis aptantur: neq; ſedis cœleſtis pfectio diuinæ naturæ, ſed humanæ conquirit̄. vn̄ de eo dr̄: Parata eſt ſedes tua Deus: ex tunc à ſęculo tu es. Parata igitur à ſæculo ſedes eſt: in qua dn̄s Ieſus ſeſſurus erat: in cuius noīe oē genu flectatur &c. Quod & prædixerat ipſe Ieſus Saluator noſter multo anteq̄ pateretur, his verbis: A modo videbitis filium hoīs ſedētem ad dexterā virtutis Dei. Et notāda ſunt hæc verba: cum enim dr̄: Sede à dextris meis, Chriſti demōſtratur humanitas: qa ſedere non eſt Dei, ſed hoīs: vt paulo ſuperius tetigi. Exaltauit igit̄ Deus Chriſti humanitatem in die aſcenſionis ſuę in cœlū: & cū dn̄s filium ſuū à dextris ſuis ſedere fecit, diſtinctio intelligit̄ perſonarum in diuinis, cū vna ſola pſona nō poſſit ſedere ad dexterā ſui ipſius. In Chaldaica inſup trāſlatione ſic hr̄: Dixit dn̄s Verbo ſuo: Abraam ſedebit in ſiniſtris, pallidam faciem habens, & dicet: Domine mi filius filii mei ſedebit à dextris tuis, & ego à ſiniſtris. & dominus mitigabit eum, dicens: Filius filii tui eſt à dextris meis, & ego à dextris tuis: eadem hora contentabitur Abraam. & hoc eſt quod dixit Dauid Pſalm. decimoſeptimo: Et dextera tua ſuſcepit me.

¶ Quod autem Ieſus Chriſtus ſedeat ad dexteram patris habetur.

Marci capitulo decimoſexto: Et dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei. Apoſtolus Paulus ad Epheſios capitulo primo: Suſcitās illū à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus ſupra omnem principatū, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem: & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſęculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius. Item idem Apoſtolus ad Hebræos capitulo decimo: Hic autem vnam ꝓ peccatis offerens hoſtiam in ſempiternū ſedet in dextera Dei &c. Item ad Hebræos capitulo primo: Sedet ad dexterā maieſtatis in excelſis. Petrus Apoſtolus de Chriſto inquit: Qui eſt in dextera Dei ſedens in cœlis. Item Actuum capitulo quinto: Hunc Principem, & Saluatorem Deus exaltauit dextera ſua ad dandam pœnitentiam Iſrael, & remiſſionem peccatorum. Cum aūt hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quod ſuper credētes in Chriſto Meſſia deſcenderet Spiritus ſanctus, & prophetarent. Cap. LXXXIIII.

IOhel Propheta hanc docet veritatem capitulo ſecūdo, ſm̄ Chriſtianos: ſm̄ autem Hebræos capitulo tertio: Poſt hæc effundam Spiritum meum ſuper omnem carnē, & prophetabūt filii veſtri, & filię veſtrę: ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbūt: ſed & ſup ſeruos meos, & ancillas in diebus illis effundam Spiritum meum &c. Rabi Salomō in ſuis ſuper hoc loco Cōmentariis inquit: Hæc omnia ad tempus futurum referenda eſſe: per tempus

Digitized by Google

autem futurum Hebræi omnes intelligũt tempus Meſſię. & ſubdit ipſe Rabi: Quia eo tpe dabitur Spiritus ſanctus abundáter. quãtum eſt ad donum ꝓphetię, & ad alia multa mirabilia, & ꝙ congregabit omnes Iudęos per orbem diſperſos. In qua ꝯgregatione errauit, expectans id futurum, quod iamdiu prteritum erat. hoc autem adimpletum fuit quinquageſimo die poſt Chriſti reſurrectionem in die: ſcilicet Pentecoſtes: quãdo Spiritus ſanctus cecidit ſup centum viginti credentes in Chriſtum: vt infra dicetur. Eſaias etiam cap. xliiii. hoc idem dixit, his verbis: Effundam Spiritũ meum ſup ſemen tuum: & benedictionem meam ſup ſtirpẽ tuam. Sup ſemen tuum. i. ſup hoiem Chriſtum: qui ſm carnem deſcendit de ſemine Iacob: & ab inſtanti incarnationis ſuę repletus fuit Spiritu ſancto. & Super ſtirpem tuam. i. ſup Apoſtolos, alioſq; Chriſti Diſcipulos: qui fuerunt Iudæi pro maiori parte: ſup quos effuſa fuit diuina benedictio, quando ſup eos deſcendit Spiritus ſanctus in ſigno viſibili: vt infra dicetur. Item idem Eſaias cap. lix. in calce capitis hoc ipſum ꝯfirmat dicẽs: Spiritus meus, qui in te eſt: & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, dicit dñs à modo, & vſq; in ſęculum. ſuper qbus verbis Beatus Hieronymus ſic inquit: Quod vel ad Eſaiam dicitur (vt mihi videtur) vel ad dñm: vt pleriq; æſtimant. igitur ad Eſaiam ſi corde connectitur: Hoc eſt pactum Euangelii ſempiternum: vt ſpiritus meus: qui in te eſt: & verba, quæ poſui in ore tuo: per quæ ventura prædicis: nec de ore tuo diſcedant, nec de filioꝝ tuoꝝ, ac nepotum, & ſeminis ſeminis tui, vt ois p ſemẽ generatio demonſtreť: ꝙ. ſ. gratia Prophetarũ in Aplos veniat: & in eos, qui de Iſrael per Apoſtolos credituri ſunt. Quod aũt infert: A modo, & vſq; in ſempiternum, illi ꝯgruit: Cœlum, & terra tranſibũt: verba aũt mea non prꝑteribunt. hunc locum diligenter Paulus diſſerẽs ſcribit ad Romanos cap. x. Quod non ſit diſtinctio Iudęi, & Gręci: ſed ipſe dñs ſit oĩum diues in oĩbus, qui inuocant illũ. Idem ſimiliter Eſaias cap. xxxii. Gaudium onagroꝝ paſcua gregũ, donec effundať ſup nos Spiritus de excelſo: hoc eſt ſup Aplos, & Diſcipulos in militanti eccleſia. & pauxillũ infra de cœleſti beatitudine inqt: Et erit opus iuſtitiæ pax, & cultus iuſtitiæ ſilentiũ, & ſecuritas vſq; in ſempiternũ: & ſedebit ppls meus in pulchritudine pacis: & in Tabernaculis fiduciæ: & in requie opulenta: quæ in hoc ſæculo haberi non poſſunt, ſed in cœleſti patria tantum.

Pſal. etiam. cix. inquit Dauid, ſm tñ veritatem Hebraicã, nam vbi æditio. LXX. interpretum habet: Ex vtero ante Luciferum genui te, Hebraica veritas habet: Populi tui Principes in die virtutis tuæ in decore ſancto: dies virtutis tuæ, fuit dies Pentecoſtes: quando Omnipotens Deus miſit Spiritum ſanctum in ſigno viſibili ſuper centum viginti credentes: hoc eſt Aplos, & Diſcipulos ſuos: qui facti ſunt Principes in ſpiritualibus ſuper omnem terram. iuxta id quod dicitur Pſal. xliiii. Conſtitues eos Principes ſuper omnẽ terram. dedit enim eis Deus poteſtatem docendi, & miracula faciẽdi: & cum rudes, & ignari eſſent facti ſunt doctiſſimi virtute Spiritus ſancti, quo repleti fuerunt: vt Actuum cap. ii. & Marci cap. vltimo. Nã prius erant rudes, & indocti: vt Actuum cap. iiii. Videntes autem. ſ. Principes populi, Petri ꝯſtantiam, & Ioannis, comperto ꝙ homines eſſent ſine literis, & idiotæ admirabanť, & cognoſcebant eos, qm̃ cum Ieſu fuerant: hoiem quoq; videntes ſtantẽ cũ eis, qui curatus fuerat per ipſos, Petrũ. ſ. & Ioannẽ &c. Ezechiel. c. xxxvi. Et ſpiritũ meum ponam in medio veſtri. Quæ qdem verba in tranſlatione Chaldaica ſic interpretanť: Spiritum ſanctum meũ dabo in viſcerib⁹ vřis. Pſal. ẽt. lxvii. hoc idem iampridem annuntiatum fuerat, his verbis: Dñs dabit verbum Euãgelizantibus virtute multa: vt. ſ. haberent operationem virtutum, & grãm ſanitatum: & vt multis gentibus prędicare poſſent, acciperent genera linguarum, vt fidem Chriſti omnibus manifeſtarent gẽtibus.

Saluator etiam noſter antequam patereť ſuis ꝓmiſit Diſcipulis, ſe eis Spiritum ſanctum

Digitized by Google

ſanctum miſſurum: vt Ioã. c. xiiii. Et ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis: vt maneat vobiſcum in æternum: ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere: quia non videt eũ, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eũ: quia apud vos manebit, & in vobis erit. & parum infra: Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Itẽ eiuſdem Ioannis capitulo xv. Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à patre ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me: & vos teſtimonium perhibebitis, q̃a ab initio mecum eſtis. Item eiuſdem Ioãnis capitulo decimoſexto: Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis, vt ego vadam: ſi enim non abiero: Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Item Lucæ capitulo vigeſimoquarto: Et ego mittam ꝓmiſſum patris mei in vos: vos autem ſedete in ciuitate quoaduſq; induamini virtute ex alto &c. Actuum. c. primo, quando Chriſtus erat in cœlum aſcenſurus, ſaluator loquens Diſcipulis dixit: Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, intelligẽs de Spiritu ſancto mittendo. vnde in Commentariis Rabani ſuper dicitur: quod in quibuſdam Codicibus habetur: Vos autem vngemini Spiritu ſancto.

¶ Quod autem Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos, & alios Chriſti Diſcipulos deſcenderit, infradicẽdis probatur teſtimoniis.

Lucas Actuum capitulo ſecundo: Et cum complerentur dies Pentecoſtes, erãt omnes pariter in eodem loco, factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis Spiritus vehementis: & repleuit totam domum vbi erant ſedentes: & apparuerunt illis diſpartitæ linguæ, tãquã ignis: ſeditq; ſupra ſingulos eorum: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto: & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis &c. Item ibidẽ magis infra: Stupebant autem omnes, & mirabantur adinuicem dicentes: Quid namvult hoc eſſe? Alii autem irridentes dicebant: Quia muſto pleni ſunt. Stans autem Petrus cum vndecim eleuauit vocem ſuam: & locutus eſt eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Hieruſalem vniuerſi: hoc vobis notum ſit: & auribus percipite verba mea: non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt, cum ſit hora diei tertia: ſed hoc eſt quod dictum eſt per Prophetam Iohel: Et erit in nouiſſimis diebus, dicit dominus: Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri &c. Audi miraculum, dum loq̃rentur iſti, qui Spiritum ſanctum acceperant: audientes, qui diuerſarum erant regionum, audiebant eos loqui in ea lingua, in qua ipſi audientes nati erant: vt dicitur Actuum capitulo ſecũdo, his verbis: Erant in Hieruſalem habitantes Iudæi viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt: facta autem hac voce cõuenit multitudo, & mente confuſa eſt, quoniam audiebat vnuſquiſque lingua ſua illos loquentes: ſtupebãt autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne omnes iſti, qui loquuntur Galilæi ſunt? Et quomodo nos audiuimus vnuſquiſque linguam noſtram, in qua nati ſumus? Vnde Phariſæi ſtupent in domini doctrina: & mirantur in Petro, & Ioanne: quomodo legem ſciant, cum literas nõ didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in lege meditatio tribuere ſolet, illis hoc Spiritus ſanctus ſuggerebat: vt in Actibus Apoſtolorum. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus, & certus fuit Meſſiach.

¶ Quod mortuo Chriſto ſm carnem, lex vetus Moyſis ceſſaret, & finem haberet. Cap. LXXXV.

HAnc equidem cõditionem, quod mortuo Chriſto ſm carnem, lex vetus Moyſis ceſſanda eſſet, & omnino euacuanda, ſuperius libro quarto nõ ſolum quamplurimis probaui rationib⁹, ſed etiam multorum diuinorũ Prophetarum demonſtraui Vaticiniis. Congruũ igitur fuit, vt ipſo Chriſto reſuſcitato, & in cœlis ad dexterã patris exaltato, aliis Deus, & quidem præſtantioribus, mun-

diorib⁹ſq́;,& ſanctioribus coleretur ſacrificiis.Si enim veteris teſtamenti Regnũ, prophetia,ſacerdotium,& ſacrificium tẽpore Meſſię Regis, æterniq́; ſacerdotis nouo quodam teſtamento itroducto auferri ex inſtitutione diuina (vt ſupra in prędicto libro.iiii.ſcriptum eſt)ceſſare,ſinemq́; habere debuerunt:tãto magis minutę illæ cerimoniæ,in quibus parũ momenti erat,iure euaneſcere deb:bant: vt etiam oſtendit Apoſtolus ad Roman.capitulo quarto, ad Galatas capitulo tertio,& ad Hebræos capitulo octauo. ix.& .x.Omnibus itaq; tunc adimpletis,& cõſummatis legis Moſaicę myſteriis:ꝑpter quæ ipſa myſteria inſtituta fuerant, & ꝑfigurata:vt ad alia noua in nouo teſtamẽto per ipſum Meſſiam inſtituta, & ordinata deueniretur,neceſſe erat:& maxime dicente Hieremia Propheta.c.xxxi.Ecce dies veniẽt,dicit dominus:& feriam domui Iſrael,& domui Iuda fœdus nouũ: nõ ſm pactũ quod pepigi cum patribus veſtris in die, qua apprehendi manum eorum,vt educerem eos de terra Aegypti:pactum,quod irritum fecerũt:& ego dominatus ſum eorũ,dicit dominus:ſed hoc erit pactum, quod feriã cum domo Iſrael poſt dies illos,dicit dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam : & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum &c.& vt copioſius in ipſo lib.iiii.probatum eſt.Si enim poſt Chriſti reſurrectionem Moſaicę legis inſtituta, & pręcepta fuiſſent vlterius ſeruata,nihil oĩno ꝓfuiſſent:cũ ea oĩa ad Chriſtũ futuꝝ præfigurata fuiſſent:& ſibi prodeſſent ob fidem, quam in eo habebant.Cum igitur ea oĩa in eo Chriſto viuẽte: & in eius paſſione, & morte, ac reſurrectione adimpleta, & conſummata fuiſſent:nihil amplius prodeſſe,aut iuuare poterant: immo (quod peius ẽ)nocuiſſent,& mortifera fuiſſent. Omnibus enim tunc adimpletis, & conſummatis propter quę inſtituta fuerant, & præfigurabant,ſi vlterius, diutius'ue ſeruata fuiſſent,non ſine Dei iniuria, vel offenſa ſeruari potuiſſent:quoniã ex ipſa obſeruantia negatum fuiſſet Meſſiã Regem adhuc veniſſe: & per cõſequens eũ regnare non poſſe.eo autem Meſſia ſm carnem mortuo:& poſtea cum gloria, & poteſtate reſuſcitato,ac in cœlis vnà cũ Patre, & Spiritu ſancto regnante : & ſic omnibus ſuis adimpletis conditionibus, & myſteriis,vt lex vetus figuris plena,& multis inuoluta ænigmatibus ceſſaret,& finem haberet:lexq́; noua(de qua ſupra libro quarto dictum eſt)introduceretur, atq; obſeruaretur neceſſe fuit:quoniã vmbram fugat veritas. Quod vt facilius ab ipſis percipiatur Iudæis,audiant quę de terrenis exempla dicturus ſum Principibus:Nonne interdum Regum,& Principum filii,ſiue proximiores,qbus Regnũ poſt Reg's mortem de iure debetur, viuente adhuc Rege,vel Pricipe, aliquod geſtant inſigne,per quod ſe Regnum affectare,& deſiderio expectare indicatur. Nam Borſius olim Dux Ferrariæ, viuente adhuc,& imperãte germano Leonello,quoddam à ſuis familiaribus geſtari faciebat inſigne,quo domotũ hoſtia pulſantur,vt in domum pateret ingreſſus:ſe ſignificans ſe optare,& deſiderare vt in Regnum ſibi pateret ingreſſus:eo autem in Regnum ingreſſo,iſigne illud ſtatim mutauit:id enim quod optabat, iam adimpletum erat.Dux inſuper Hercules viuente,& regnante adhuc Borſio,inſigne habuit cuiuſdã arboris ſine foliis, & minime germinantis, & florentis, ac ſi ab hyeme,& gelu ſpoliata fuiſſet, vel radicum vitio in ſiccitatem verſa eſſet: eo vero ad Ducatum ſublimato, ſtatim arbor illa virentibus foliis fuit ornata.Regnãtibus aũt illis ſiqs ex ſuis familiarib⁹ priora eorum inſignia geſtaſſet, nonne iniuriam eis feciſſet?cum eos nõdum regnare negaſſet?feciſſet equidem : par igitur iniuria fieret dño noſtro Ieſu Chriſto,ſi lex vetus Moyſis adhuc ſeruaretur: ergo vt lex vetus Moyſis ceſſaret, & noua inſtitueretur lex à Chriſto Ieſu neceſſe fuit, Et licet in præmemorato lib.quarto multa adduxerim Prophetarum Oracula ad probandum,ꝙ Meſſias legem nouã daret,tñ eo non obſtante, adhuc nonnulla alia hoc in loco deſcribã Vaticinia pro

maiori,

Digitized by Google

maiori, & firmiori certitudine. Eſaias.c.i. ad huius rei probationem ait: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum dicit dominus? plenus ſum: holocauſta arietũ, & adipem pinguiũ, & ſanguiné vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Cũ veniretis ante conſpectũ meum: quis quæſiuit hæc de manibus veſtris: vt ambularetis in atriis meis? ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio eſt mihi: neomeniá, & Sabbatũ, & feſtiuitates alias nõ feram: iniqui ſunt cœtus veſtri: Calendas veſtras: & ſolẽnitates veſtras odiuit anima mea: facta ſunt mihi moleſta: laboraui ſuſtinens: & cũ extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cũ multiplicaueritis orationem non exaudiam &c. Ecce quomodo Deus repudiat, & ſpernit veteris legis obſeruantiam, ſacrificia, & cerimonias, quia.ſ.ceſſare, & finire debebant. Eſaias ipſe.c.ii. de eccleſiæ Chriſti erectione ſic ait: Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mõs domus dñi in vertice mõtium: & eleuabitur ſup colles: & fluent ad eũ omnes gẽtes: & ibunt populi multi, & dicẽt: Venite aſcẽdamus ad mõtem dñi: & ad domũ Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Siõ exibit lex, & verbum dñi de Hieruſalem: & iudicabit gẽtes: & arguet pplos [multos]: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentẽ gladios &c. Ecce quæ, & quanta de lege Euangelica, quæ danda erat per Chriſtũ in monte Sion, cum Moſaica data fuerit in monte Synai, vel Oreb. Micheas etiá Propheta hoc idem inquit.c.iiii.his verbis: Et erit in nouiſſimo dierum mons domus dñi pparatus in vertice mõtium: & ſublimis ſup colles: & fluent ad eũ ppli: & pperabunt gẽtes multæ, & dicẽt: Venite aſcendamus ad montẽ dñi: & ad domũ Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis: & ibimus in ſemitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum dñi de Hieruſalem: & iudicabit inter pplos multos: & corripiet gẽtes fortes vſque in longinquũ: & concident gladios ſuos in vomeres, & haſtas ſuas in ligones: non ſumet gẽs aduerſum gentem gladiũ: & non diſcẽt vltra belligerare. Ex quibus duorum Prophetarũ Vaticiniis, Iudæi contra Chriſtianos quatuor formát Syllogiſmos: qui, quoniam cõuenienter cadunt lib. vii. Oppoſitione quinta: ideo ibi videto cum reſponſionibus ſuis, ſiue ſolutionibus. Eſaias iterum cap. vltimo: ſcilicet.lx vi. Ad quem autem reſpiciam, niſi ad pauperculũ, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos: qui immolat bouem, quaſi qui interficiat hominem: qui mactat pecus, quaſi qui cerebret canem: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat. Sup quibus verbis B. Hieronymus ſic inquit: Sublato altari, temploque terreno: quod humana conſtruxit manus, recte auferũtur victimæ Iudæorum. & ſequitur dicens. Poteſt autem & hic eſſe ſenſus: Poſt filiũ meum qui venit manſuetus, & pauper, & ſedens ſuper pullũ aſinæ, nolo carnales victimas, deteſtor ſacrificia Iudæorum, vmbras legis reprobo, quia litabilis mihi hoſtia eſt veritas Euangelii. Sin aũt hoc dicitur: quod poſt fulgur Euangelii, vetus religio ceſſet in nube. Quid reſpondebũt: qui credentes ex Iudæis arbitrant abſque noxa ſui poſſe, carnaliter offerre ſacrificia? Oſeas inſuper cap. tertio, hoc ipſum fatetur, dicens: Quia dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, ſine altari, & ſine ephot, & ſine teraphin: videant Iudæi ſi à magno tempore citra ſunt ſine iſtis: & intelligent ſi ceſſauit lex vetus Moyſis. & licet ſequatur Propheta, dicens: Et poſt hæc reuertentur filii Iſrael, & quærent dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum: hoc eſt Meſſiam per Dauid ſignificatum: tamen hoc non eſt in Iudæorum fauorem, ſed contra eos. Si enim reuertentur, & quærent dominum: ſequitur quod iamdiu fuerunt ab eo alieni, & adhuc ſunt. Nemo enim poteſt ad aliquem reuerti, niſi ab eo prius diſceſſerit. Et quis ſit iſte dominus, à quo diſceſſerunt, & quem quærent, Propheta ipſe declarat, ſubiungens: Et Dauid Regem ſuum: hoc eſt Meſſiam Regem: prout trãſlatio Chaldaica declarat,

quæ ſic habet: Poſt hæc reuertentur filii Iſrael, & quærent cultum Dei ſui, & obedient Meſſiæ filio Dauid Regi ſuo. & nota illud verbum: Et obedient, per quod ſignificatur ipſos Iudæos vſq; tempore Prophetæ fuiſſe, & adhuc eſſe rebelles, & inobediētes Deo: & venient finaliter ad fidem Chriſti, nō autem ad legem Moyſis: vt infra lib. vii. c. xxviii. declarabitur. Iohel. c. i. Periit ſacrificium, & libatio de domo domini: luxerūt ſacerdotes, & miniſtri domini. & magis infra ibidem: Cubate in ſacco miniſtri Dei: qm̄ interiit de domo Dei veſtri ſacrificium, & libatio. Eſaias etiam. c. xliii. hoc idem multipliciter approbat, dicens: Quæ prima fuerūt, ecce venerunt: noua quoq; ego annuntio, antequam oriantur audita vobis faciam. Item: Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua, & nunc orientur, vtiq; cognoſcetis ea: quod de Chriſto dici oſtenſum eſt ſuperius lib. tertio. c. xxvi. Danielis quoque capitulo nono: Et poſt Hebdomades ſexagintaduas occidetur Chriſtus: & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt: & ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum Duce venturo: & finis eius vaſtitas: & poſt finem belli ſtatuta deſolatio: confirmabit autem pactum multis Hebdomada vna: & in medio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. De quo Danielis Oraculo ſatis dictum fuit ſuperius libr. v. c. v. Amos ſimiliter. c. v. ait: Odi, & proieci feſtiuitates veſtras: & non capiam odorem cœtuum veſtrorum: quod ſi obtuleritis mihi holocauſtomata, & munera veſtra, nō ſuſcipiam, & vota pinguium veſtrorum non reſpiciam: aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam &c. Item Pſal. xxxix. Sacrificium, & oblationem noluiſti: aures autem perfeciſti mihi: holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti &c. Pſal. xlix. Non accipiā de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Hieremiæ. c. xvi. Ecce dies venient, dicit dn̄s: & non dicetur vltra, Viuit dn̄s, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dn̄s, qui eduxit filios Iſrael de terra Aqlonis &c. Amos inſup. c. viii. Et ꝯuertam feſtiuitates veſtras in luctū, & oīa cātica veſtra in planctū, & inducā ſ:p oē dorſum veſtrū ſaccum, & ſuper oē caput caluicium: & ponam eā quaſi luctū vnigeniti, & nouiſſima eius quaſi diem amarum. Oīa penè antedicta Vaticinia, legis Moſaicæ ceſſationē, & finem annuntiāt: Euangelicam aūt, & ſi multa quoq; Prophetaꝝ Oracula annūntient, vt eſt illud Eſaiæ. c. ii. & Micheæ. c. iiii. & Eſaiæ cap. xliii. tn̄ Hieremias. c. xxxi. clarius nouam legē in cordibus hominum ſcribendam prædicit, vt ſupra oſtenſum eſt.

Sibylla quoq; (vt inqt Lact. Firmian⁹ in ſuo Diuinarum Inſtitutionū Codice lib. iiii. c. xvii.) his verbis: Sed qn̄ hęc oīa perfecta erūt, q̄ dixi, in ipſum, oīs lex ſoluetur. Thalmu dictæ ēt, ſi non in totū, ſaltem in bona parte hoc idem approbare videntur: vt conſtabit per ea, quæ dicenda ſunt infra lib. viii. c. xi. tit. iiii.

¶ Quòd autem mortuo Chriſto, ſm carnē, lex vetus Moyſis ceſſauerit, & finem habuerit, his ꝓbatur teſtibus.

Matthæi. c. xi. & Lucę. c. xvi. dr̄: Lex, & Prophetæ vſq; ad Ioānem. & ſunt verba Saluatoris noſtri. Non ꝙ Ioānes. ſ. Baptiſta Prophetaꝝ fuerit finis, & legis: ſed ille, q Ioannis teſtimonio prædicatus fuit: imo digito demonſtratus, dū. ſ. diceret: Ecce agnus Dei: ecce q tollit peccata mūdi: vt Ioan. c. i. Verum ipſe Io. baptiſta. ſ. fuit primus, qui myſteria Chriſti, quæ in lege, & Prophetis, ſub figuris, & ænigmatibus velata erant, palàm aperuit, & ꝑdicauit: & ſuo baptiſmo, ac ꝑdicatione ad pœnitentiam, & ad virtutes induxit, & attraxit: vt ipſi poſtea ad Chriſti fidem capeſſendam proniores, & faciliores efficerentur. Erat enim baptiſmus Ioannis diſpoſitio quædā, & proteſtatio credēdi in eum, quem ipſe prædicabat, Chriſtum: & ad opera pœnitentiæ facienda: vt maiore deuotione Chriſtum poſtea reciperēt: vt Actuum capitulo. xix. Lex autem Moyſis, quoad Chriſtus vixit, ſeruata fuit

etiam

Digitized by Google

etiam per ipſum Chriſtum Ieſum: poſt vero Chriſti paſſionem, vel ſaltem reſurrectionẽ, ceſſauit lex vetus, & euacuata eſt: & per ꝯſequens oĩa legalia, & cerimonialia ceſſauerunt, & euacuata fuere: cũ mortua eſſent, imo mortifera, & maxime poſt Euangelii publicationem: quę ſtatim per Apoſtolos, & Diſcipulos Chriſti per vniuerſum orbem diuulgata fuit: vt prędixerat Dauid Propheta Pſal. xviii. In omnẽ terram exiuit ſonus eoꝝ: & in fines orbis terræ verba eoꝝ. Iudicialia aũt ſic euacuata ſunt, vt in lege noua. i. Euangelica, nõ obligent: ea tñ ſeruare non eſt mortiferꝝ, ſi ab aliquo Principe Chriſtiano ſeruari mandaretur: quia tanq̃ legis veteris inſtituta ſeruari non poſſunt: vt infra lib. viii. cap. xiii. declarabiť. Prętereа ſicut Moyſes, qui pplm Iſrael ab Aegyptiaca liberauerat captiuitate, non itroduxit ipſum pplm in terram ꝑmiſſionis: ſed Ioſue, qui Ieſum, ſaltẽ noĩe figurabat: ſic lex ipſius Moyſis non fuit ſufficiens liberare pplm à ſeruitute peccati: nec dare potuit terrã ꝑmiſſionis: hoc eſt cœleſtem beatitudinem: quæ data eſt per gratiam Chriſti Ieſu figurati per Ioſue. Quòd aũt lex vetus Moyſis, mortuo Chriſto, & reſuſcitato ceſſauerit, ex hoc maxime cõſtare poteſt, quia lex Moſaica nõ fuit data gratia ſui: ſed in ſignum futurę veritatis per Chriſtum adimplendę, & declarãdę. Item oĩa legalia, ſicut circunciſio, ſacrificia, oblationes, & cætera legalia nõ offerebanť in pretium, ſed in ſignum fœderis, & pretii futuri per Chriſtum ſoluendi in Cruce, cum ſanguinis ſui aſperſione. quod indicatur Exodi cap. xxiiii. qñ Moyſes imolatis duodecim vitulis, lectoq; legis Volumine, audiente populo, & dicente: Oĩa, quę locutus eſt dñs, faciemus, & erimus obedientes. Ille ergo Moyſes, qui dimidiam partem ſanguinis vituloꝝ occiſoꝝ in crateras imiſerat, partẽq; alteram fudit ſup altare, ſumptum ſanguinem reſeruatum reſperſit in pplm, dicens: Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit dñs vobiſcũ ſuper cunctis ſermonibus his. Hæc igiť ſanguinis aſperſio facta ſuper populum, fuit figura ſanguinis dñi ſpargendi in paſſione ſua pro ſalute noſtra. Figurabatur etiam per illa ſacrificia, quæ ſine ſanguine non fiebant: quæ ſacrificia erant etiam quędam ſigna fidei illorum, quam de Chriſto futuro habebant. Adueniente igitur Chriſto: qui fuit obiectum, & cõcluſio totius legis, & Prophetarum, ceſſauerunt omnia legalia, quæ erant ꝓpoſitiones præmiſſę ꝯcluſionum Euangelicarum: & ideo poſtquã omnia figuratiua, & diuinoꝝ Prophetarum Oracula fuerunt adimpleta, inquit Chriſtus in Cruce confixus: Conſũmatum eſt: & ſic tradidit ſpiritum: ad denotãdum, ꝙ omnia per eum adimplenda, iam cõſummata, & adimpleta erant, & cum eo moriebantur. Omnia igiť legalia, & tota lex Moyſis ſic cum Chriſto mortua fuerunt, & nõ ſurrexerunt cum eo: quia tunc compleuerunt officium, & curſum ſuum: & manſerunt in ſepulchro incinerata: & per cõſequẽs vires ſuas, & officium ſuum perdiderunt: & ideo ceſſauerunt: quia ob aliam cauſam non fuerant inſtituta, niſi ad ſignificandum, & in ſignum pacti, & fœderis: & ad ducendum, & dirigẽdum illum populum vſq; ad Chriſtũ: in quo illa omnia erant verificanda: & à quo ille populus recepturus erat veritatẽ repromiſſionis: ſub cuius fide, & proteſtatione populus ipſe illa obſeruabat legalia: & prout latius per ſingula ꝓbatum eſt ſupra libro quarto. Ex quibus ſuperius dictis ſequitur correlarie: ꝙ ceſſante lege Moyſis, debuit ſuccedere lex Euãgelica: eo ꝙ ipſa ſupplet, & ſatiſfacit omnibus defectibus legis Moyſis: & verificat figuras, & omnia Prophetaꝝ Oracula, & totam ipſam legem. Quòd etiam lex Moyſis ceſſauerit, aliqualiter patet ex eo, qđ ſcribit Ioſephus lib. vii. de Bello Iudaico cap. xvii. his verbis: Orientalis aũt porta iterioris templi, cum eſſet ænea atq; grauiſſima: & poſt meridiem vix à viginti viris clauderetur: ſeriſq; ferro iunctis obſeraretur: peſſuloſq; altos haberet in ſaxeum limen dimiſſos vno perpetuo lapide fabricatum, viſa eſt noctis hora ſexta patere: his autem curriculo per cuſtodes templi magiſtratui nuntiatis, aſcen-

dit ille, vixq́; eã potuit claudere. In morte [illegible] dñi velũ tẽpli ſciſſum eſt: vt Matthęi.c..xxvii.& vt ſupra.c.lxxii. huius ſexti libri dictum eſt. Ex qbus portar,& veli templi apertuis, quid aliud ſignificatũ fuiſſe dicere poſſumus: niſi ꝙ omnes veteris legis cerimonię, omniaq́; arcana Chriſti myſteria i figuris,& ænigmatibus in lege,& Prophetis velata, manifeſta, & aperta omnibus facta fuerunt? Sequit̃ inſuper Ioſephus ibidem magis infra: Feſto autem die, quam Pentecoſten vocãt, nocte ſacerdotes intimum templum ingreſſi, primum qdem motum, quẽdamq́; ſtrepitum ſenſerunt: poſtea vero ſubitam vocẽ audiere, quę diceret: Trãſeamus hinc: vnde omnis tẽpli ſanctitas inde ad Chriſtianos tranſiuit. dixit enim, Tranſeamus hinc, non autem, Migremus. Dicant inſuper Iudæi, quot habuerint Prophetas à morte Chriſti citra: qui eos concionibus ſuis, aut ſcriptis de malis ſibi imminentibus admoneant, & qualiter Dei miſericordiam impetrent, aut ſpem aliquam ſalutis ſibi polliceantur. & quia nullum dicere poſſunt: igit̃ errorem ſuum ipſimet (niſi omnino deſipiant) facillime videre, & cognoſcere poſſent. Nota ſeptem legales fuiſſe apud Iudæos ſolemnitates: ſcilicet Sabbatum, in quo ab operibus ceſſabatur. Neomeniam, vbi principiũ menſis,& nouæ Lunæ principium celebrabatur,& dicebatur à Neo, quod eſt noua: & Mene, quod eſt Luna, quaſi nouilunium. Tertio Phaſe: ideſt Paſcha, in quo agnus Paſchalis comedebatur. & dicitur Phaſe: ideſt tranſitus domini. Quarto Pentecoſtes, à die quinquageſima poſt Paſcha. dicta à pente, quod eſt quinq;: vel pentecon, quod eſt qnquaginta: in qua de frugibus nouis primitiæ offerebant̃. Quinto Feſtum clangoris in principio menſis ſeptimi: in quo cum cornibus pecoꝝ buccinabatur. Sexto Feſtum propitiationis decima die menſis ſeptimi: in quo vitula ruffa concremabatur: & cinis eius pro immundis expiandis ad totum annum reſeruabatur. Septimo & Feſtum Tabernaculorum quintadecima menſis eiuſdem ſeptimi: quo populus ſeptem diebus in Tabernaculis morabatur. Et aduerte, ꝙ iſta ſeptem feſta ſuas habebant rationes: quia celebrabatur Sabbatum: eo ꝙ dominus eo die requieuerat. Neomenia, quia tunc menſis legalis incipiebat. Paſcha, quia tunc populus mare Rubrum tranſierat. Pentecoſte, quia tunc: ſcilicet die quinquageſima ab exitu de Aegypto populus legem acceperat. Feſtum clangoris, quia ea die Iſaac liberatus fuerat: & ideo cum cornibus arietinis clangebant propter arietem, quem pater Abraam loco filii immolauerat. Feſtum propitiationis, quia ea die poſt vitulum conflatilẽ Moyſes de monte deſcendens propitiatum eis dominum nuntiauerat. Feſtum Tabernaculorum, pro eo quod populus in deſerto in Tabernaculis habitauerat.

Sed ipſi Iudæi antedictis dupliciter opponunt. Primo, ꝙ lex Moyſis nõ ceſſauit in totum, immo etiam à Chriſtianis adhuc ſeruatur, & viget in magna parte, ꝓpter mandata Decalogi, quæ ipſi Chriſtiani ſeruant, & tenent. Secundo inquiũt ſe cõtra Chriſtianos validum habere Argumentum ad probandum, ꝙ cerimonialia,& iudicialia tempore Meſſiæ ceſſare non deberent: & hoc ex verbis Malachiæ Prophetæ, ſic dicẽtis capitulo quarto: Mementote legis Moyſis ſerui mei: quam mãdaui ei in Oreb ad omnẽ Iſrael præcepta,& iudicia: ſiue (ſm veritatẽ Hebraicã) cerimonia,& iudicia. Oreb enim, ſiue Synai mons eſt vbi Deus dedit legem Moyſi. vt Exodi capitulo vigeſimo quarto. Reſponſio. Ambarum Iudæorum Oppoſitionum facilis eſt reſponſio. Primæ enim ſic reſpondetur. Licet Chriſtiani mandata Decalogi obſeruent: non poteſt tñ inferri ꝓpter hoc: ꝙ lex vetus Moyſis apud Chriſtianos ſeruet̃: qm̃ mãdata Decalogi ſunt moralia, & de dictamine rectę rationis: cum ſint de iure naturę qbuſcũq; gentibus innata,& infixa, tanq̃ quędam æternę legis participatio: quę lex naturę vocari ſolet: & i cordibus quarũcũq; gentium infixa eſſe deberent: vnde nõ ſunt ſic particulariter legi Moyſis appropriata, quin cęteris ẽt gentibus non ꝯueniãt ratione naturali: & quin in vſu

Oppoſitio.

Reſponſio

vſu non fuerint ante legis Moſaicę datio nem, ſaltem apud hoĩes bonos, & iuſtos, vt fuerunt Abraam, Iſaac, Iacob, & cæteri ſerui Dei, q ante Moyſem fuerunt: & hoc abſq; mandato aliquo, ſed naturali ratio ne, vel morali diſciplina dictante: & put latius dictũ fuit ſuperius lib. iiii. c. Licet enim mandata Decalogi à Chriſtia nis ſeruentur: non tñ eatenus ſeruantur ab eis, quaten⁹ ſint Moyſis, ſeu legis Mo ſaicę pręcepta: ſed qa ſunt moralia, & le gis æternæ, & de dictamine rectę ratio nis: quæ lex naturæ vocari ſolet: & in cor dibus quarũcũq; gentium inſcripta eſſe deberent: vt Hieremię cap. xxxi. & non eo, ꝙ Moyſes mandauerit ea ſeruari, vel ꝙ in lege Moyſis ſcripta ſint. Non poteſt igitur veraciter dici: ꝙ lex Moyſis apud Chriſtianos duret, & pſeueret. Ad alte ram autem Iudæoꝝ Obiectionem: miror equidem nõ parum de tanta Iudęoꝝ im peritia: ꝙ ꝯtra religionem Chriſtianam putent ſe ex hoc Malachiæ Oraculo vali dum habere Argumentum: cum oĩno ſit ꝯtra Iudæos. Licet enim Malachias, qui alio noĩe Eſdras dicebatur: vt in ambo bus Prologis in libꝝ. xii. Prophetaꝝ dici tur, fuerit vltimus Propheta: fuit tñ eo tẽ pore, quo lex Moyſis ſeruabatur: & ante Ieſum Chriſtũ, à quo Chriſtiani denomi nati ſunt, per annos quadringentos, & vltra: vnde ꝯtra Chriſtianos nullũ poſſet aſſumi Argumentum: ſed potius ꝯtra Iu dęos illius tpis, qui cũ gentibus idolatris ad ſuillas carnes mãducandas idolis im molatas, ſe in hortis ſocios exhibebãt: vt declarat Eſaias. c. lxvi. dicens: Qui ſancti ficabanť, & mundos ſe putabãt in hortis poſt ianuã intrinſecus, qui comedebanť carnẽ ſuillã, & abominationẽ, & murem ſimul ꝯſummenť, dicit dñs. Si autem di cerent Iudęi: ꝙ nos Chriſtiani manduca mus carnẽ ſuillam: & ideo vę nobis. Re ſpondeo: Nobis Chriſtianis licere: vt in fra probabo cap. lxxxvii. pręſentis ſexti libri, ẽt Thalmudiſtaꝝ ſnia. Poſſet ẽt pro bari auctoritate Rabi Moyſis Gerũden ſis: ꝙ verba Malachię non hñt vim pręce pti: ſed de memoria hñda. Nam ipſe Rabi in Cõmentariis ſuis, ſuper illud ver bum Exodi cap. xx. Memento vt diẽ Sab bati ſanctifices. & illud verbum Deutero nomii cap. v. Obſerua diem Sabbati: qui inquit: Valde differre inter cuſtodire, vel obſeruare pręceptum: & de pręcepto me moriã habere. Illud enim verbũ: Obſer ua diem Sabbati, importat præceptũ de cuſtodiendis oĩbus, quæ in Sabbato cu ſtodienda ſunt. Illud vero, Memento vt diem Sabbati ſanctifices, importat præce ptum affirmatiuũ ſolũ de memoria Sab bati habenda. Si igiť Rabini tui auctorita te hæc determinatur cõtrouerſia, ꝯtradi cere nõ potes. Aliter etiam declarari poſ ſunt hæc Prophetæ verba. Inquit enim: Mementote legis Moyſis ſerui mei: an te. ſ. iudicium finale: ne. ſ. moriamini ob ſtinati: quia niſi conuerſi fueritis ante iu dicium, peribitis omnes, & amplius con uerti non poteritis. Nam lex Moyſis, vt dicitur lib. vi. cap. xxxiiii. quaſi in calce ipſius capitis: Cerimonialia pręcepta in lege Chriſtiana euacuata ſunt in totum: qa quod futurum ſignificabant, adimple tum eſt: & ideo finita ſunt, & terminata: vt probat Apl's ad Hebręos cap. ix. & x. imo incipit cap. vii. & ſequiť cap. viii. Iu dicialia vero. ſ. illa mandata, quę iuſtũ vi uendi modum ꝑtinent: quantum eſt erga ꝓximum, quę ſeruantur in noua lege, li cet non eodem modo, quantum ad oĩa: quia ea iudicialia, quę ſeruanť in noua le ge, obligant vt de nouo inſtituta, & vt plurimum in iſtis iudicialibus minať pœ na corporalis. Hieremię cap. xvi. vbi do minus cõminãdo populo Iudaico inqt: Ecce dies venient, dicit dominus: & nõ dicetur vltra, Viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed Viuit domi nus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aqui lonis: & de vniuerſis terris, ad quas eie ci eos &c. Ex dictis ĩ hoc capitulo patet: qualiter Paſcha, & Sabbatum, quæ fe ſta celebrantur in memoriam exitus de Aegypto erant mutanda, & abolenda: & erat celebrandum feſtum nouum in me moriam reſurrectionis Chriſti, & noſtræ redemptionis: quæ eſt dies Dominica. Ex quibus verbis aſſerunt Thalmudi ſtæ, ſiue Rabini: quod quando veniet

Digitized by Google

Meſſias in lege promiſſus, debet mutare omnes feſtiuitates, & cætera legalia. ex quo patet: ꝙ ſm Thalmudiſtas legalia debebant ceſſare tempore Meſſiæ. De Sabbato mutato in Dominicam dicendū eſt infra libro. viii.cap. duodecimo. Cū autem poſt Chriſti reſurrectionem lex vetus ceſſauerit: & per ꝯſequens in ipſo Ieſu adimpleta fuerit hæc alia conditio, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quod grauis nexus, & iugum inſupportabile veteris legis.ſ.Moſaicæ, ſolueretur in aduentu Meſſiæ Regis. Caput LXXXVI.

GRaui nexu, grauiq́; iugo opprimebantur Iudæi legem Moyſis obſeruantes: vt inquit Beatus Petrus Apoſtolorum Princeps Actuum cap.xv. his verbis: Nunc ergo quid tentatis Deū imponere iugum ſuper ceruices Diſcipulorum: quod neq; nos, neq; patres noſtri portare potuimus? Quare autem iugum illud eſſet tantæ grauitatis, & difficultatis, nil aliud erat, niſi grandis mandatorum numerus. Fatentur enim Iudæorum Rabini in lege ipſa vetere ſexcenta tredecim contineri præcepta: quorum ducenta quadragintaocto aſſerūt eſſe affirmatiua: & reliqua trecēta ſexagintaqnq; negatiua: quæ omnia in tria mandatorum genera Rabini ipſi diſtinxerunt: ſcili et in moralia, iudicialia, & cerimonialia. Moralia ſunt mandata Decalogi, quæ dedit Deus Moyſi in duabus Tabulis lapideis ſcripta in monte Synai, ſiue Oreb (vtroq; enim nomine appellabatur) ad diſponendum populum qualiter ſe regere debebat erga Deum, & erga proximū. Quorum mandatorum moralium: octo ſunt vere moralia, & reliqua duo partim moralia, & partim cerimonialia. & iſta duo ſunt primum mādatum, & tertium. Reliqua autem mandata: aut in ipſis decem moralibus includuntur: vt ait Rabi Scadio: qui in libro Credēdorum omnia legis præcepta docet in illa decem moralia reduci poſſe: aut omnino ſunt iudicialia: aut cerimonialia. Et iſta reliqua mādata dedit etiam Deus Moyſi pro maiori parte in dicto monte Synai, quando ei dedit & Tabulas legis: vt Exodi capitulo vigeſimoquarto, vbi dicit: Venit ergo Moyſes, & narrauit plebi omnia verba domini, atq; iudicia: licet Moyſes omnia ibi non publicauerit plebi: ſed interpolatim, prout ſibi conuenientius videbatur: vt percipitur Leuitici cap. xxvi. & .xxvii. in calce ipſorum capitulorum ex his verbis: Hæc ſunt iudicia, atq; præcepta, & leges, quas dedit dominus inter ſe, & inter filios Iſrael in monte Synai per manum Moyſis. Percuſſit vero fœdus iter Deum, & populum Iſrael bis. Primo penes montem Synai: vt Exodi cap.xxiiii. & ſecundo in terra Moab: vt Deuterono.c.xxix. In tanto igitur mandatoꝝ numero caute ambulandum erat: ne in aliquo ceſpitaretur. Negari igit non poteſt, quin hoies illius legis graui iugo premerent: vt dicit Pſal.xviii. qn̄ Dauid inquit: Delicta qs intelligit? quaſi dicat nullus pfecte.ſ. intelligit: ideo ſubdit Dauid: Ab occultis meis munda me: & ab alienis parce ſeruo tuo. & Pſal.cxviii. dicit in primo Octonario: Tu mādaſti mādata tua cuſtodiri nimis. Pſal.ēt.lix.dicit: Oſtendiſti populo tuo dura: potaſti nos vino cōpūctionis. Pſal. ēt :Propter verba labioꝝ tuoꝝ ego cuſtodiui vias duras. Hieremias ēt.c.xxx. hoc ipſum teſtat dicēs: Et erit in die illa, ait dn̄s exercituum: Conteram iugū eius de collo tuo: & vincula eius diſrūpam: & non dn̄abuntur ei amplius alieni: ſed ſeruient dn̄o Deo ſuo: & Dauid Regi ſuo: quem ſuſcitabo eis: hoc eſt Meſſiæ incarnato, teſte tranſlatione Chaldaica, quæ ſic habet: Et obedient Meſſię filio Dauid Regi ſuo. In Prouerbiis legimus: Quis gloriabit caſtum ſe habere cor? aut quis confidit ſe mundum eſſe a peccato?

In lege maledictio eſt. Scriptū eſt enim: Maledictus oīs, qui non pmanet in omnibus, quę ſcripta ſunt in lib.legis: vt faciat ea. Sed Chriſtus nos redemit de maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Si enim eſſet lex, quę poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia: ſed ꝯcluſit ſcriptura: Oīa ſub peccato: vt repromiſſio per fidem Ieſu Chriſti daretur credentibus. Lex ergo pędagogus noſter fuit in Chriſtum: vt

ſumus vt ex fide iuſtificemur: vt inqt Apoſtolus ad .Sed dicit forte aliqs: Nonne lex Euangelica habet etiam multa dura,& difficilia? dicit enim Actuum cap.xiiii. Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum coelorum. In Euāgelio etiam legitur: Viam quę ducit ad vitam,arctam eſſe:& paucos eſſe, qui eam inueniant: vt Matthęi capitulo ſeptimo,& Lucæ capitulo decimotertio: Item Matthæi capitulo decimo, inquit ipſe dominus: Nolite arbitrari: ꝙ venerim pacem mittere in terram: non veni pacem mittere,ſed gladium: veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiā aduerſus matrem ſuam: & nurum aduerſus ſocrum ſuam. & quaſi ſtatim ibidem ſequitur,dicēs: Qui amat patrem,aut matrem plusq̄ me, non eſt me dignus: & q amat filium,aut filiam ſup me, nō eſt me dignus: & qui non accipit Crucem ſuā, & ſequitur me,non eſt me dignus: qui inuenerit animam ſuam perdet illam: & qui perdiderit aiam ſuam ꝓpter me,inueniet eam. Item Marci cap.viii. Et conuocata turba cum diſcipulis ſuis,dixit eis: ſi qs vult me ſequi,deneget ſemetipſum,& tollat Crucē ſuā,& ſequat me. Qui enim voluerit aiam ſuā ſaluā facere, perdet eam: qui aūt pdiderit animam ſuam ꝓpter me, & Euangelium,ſaluam faciet eam. Quid enim ꝓdeſt homini ſi lucretur mundum totum,& detrimentum animę ſuę faciat? aut quid homo cōmutationis dabit pro anima ſua? Item Lucę cap.xviii. Videns aūt Ieſus illum triſtem factū,dixit: Quàm difficile,qui pecunias habent in Regnū Dei intrabunt: facilius eſt enim camelum per foramen acus tranſire, q̄ diuitem intrare in Regnum Dei. & dixerunt qui audiebant: Et quis poteſt ſaluus fieri? ait illis: Quę impoſſibilia ſūt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum. Inquit præterea ipſe dominus Matthęi cap.v. Diligite inimicos veſtros,benefacite his, q oderunt vos,& orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos. Item: Nolite poſſidere aurum,neq; argentum,neq; pecuniam in zonis veſtris: non peram in via, non panem,neq; duas tunicas,neq; calciamēta,neq; virgam: & multa alia huiuſmodi. Ex quibus omnibus aduerſarius noſter concludit etiam in lege Euangelica eſſe multa dura,& grauia. Reſponſio. Equidem nulli dubium eſt,quinetiam in lege noua multa ſint grauia,& onerosa,ſm fidei,charitatis,& ſpei quantitatem: quia, quod vni modicum harum virtutum partem habenti grauiſſimum videtur, alteri magis inflāmato,& calenti in ipſis virtutibus leue. Et propterea de iſtis ſic inflāmatis dixit Saluator noſter Ioan.cap. Iugum meum ſuaue eſt,& onus meum leue. Poteſt etiam dici,cum dixiſſe Euangelii mādata eſſe leuia ad comparationem ſuperſtitionis Iudaicę: in qua varia cerimoniarum genera quęrebātur: quę iuxta literam,& Apoſtoli Dei ſententiam nullus potuit explere.

Oppoſitio. Reſponſio.

¶ Quòd autem hoc in Chriſto adimpletum fuerit,teſtatur.

Matthæus capitulo vndecimo dicens: Chriſtum Ieſum dixiſſe: Venite ad me omnes,qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos: tollite iugum meum ſuper vos: & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde,& inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meū ſuaue eſt, & onus meum leue. Cum autem hæc alia cōditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit,igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd omnia cibaria,quę in lege Moſaica ſunt ad veſcendum prohibita, tempore Meſſiæ fierent licita. Caput LXXXVII.

HAec nempe cōditio eſt vna ex potiſſimis,& principalibus conditionibus Meſſiæ Regis: ꝙ ſcilicet omnia cibaria in lege Moyſis vetita: eo ꝙ habita eſſent immunda: in futuro ſæculo: hoc eſt in tempore Meſſiæ, munda fierent,& ad veſcendum licita haberentur, & tanquam munda concederentur. In prima equidem ætate, ex inſtitutione diuina,non licuit hominibus veſci, niſi fructibus terræ,ſicut nos iſtruit liber Geneſeos capitulo primo, quos fructus terra ſua ſponte producebat: hoc eſt abſq; eo,ꝙ coleretur: & fructus ipſi erant val-

Digitized by Google

de beni. Poſtq̃ aũt Adam peccauit, Deus inquit Adæ: Maledicta terra in ope tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrę: in ſudore vultus tui veſceris pane tuo: vt Geñ. caplo. iii. vnde terra ex Dei maledictione deteriorata, nec ſponte fructus producebat, nec prioris bonitatis: ſed culta panẽ: hoc eſt fructum aliquem, ex quo panis eſſici poſſet, producebat, & herbas ad ſuſtentadam hominum vitam. vnde ibi dicitur: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Poſt vero diluuiũ, cum terra ob aquarum inundationem adhuc deterioris facta fuiſſet conditionis, filiis Noe Deus carnes, & piſces conceſſit in eſcam: vt Geñ. cap. ix. ſed tempore Moſaicæ legis multa animalia tanq̃ imunda à Deo veſci prohibita ſunt: vt Leuitici capitulo vndecimo, vbi ſcriptum eſt, quæ animalia eſui conceduntur, & quæ prohibita ſunt. Quamdiu igitur duratura erat lex Moſaica, tamdiu perſeueratura erat hæc ciborum prohibitio: mortuo autem Chriſto, ſm carnem, & ceſſante Moſaicæ legis obſeruantia, vt parum ſuperius probatum eſt capitulo octuageſimoquinto: igitur vt hæc quoq; ciborum vetitorum prohibitio ceſſaret, neceſſe fuit: cui ciborum ceſſationi Iudæi nequaq̃ cõtradicere poſſunt, cum per ſuos Thalmudiſtas declaratũ ſit huiuſmodi animalia immunda in futurum à Deo ſancto, & benedicto munda fieri, prout fuerunt primitus filiis Noe: per futurum autem intelligunt tempus Meſſię Regis. Scribit enim in Bereſid raba: hoc eſt in principio magno cap. xl. lib. Geñ. vbi Thalmudiſtę ſup hoc verſiculo Pſalmi. cxlv. Dominus ſoluit compeditos: quamplures faciũt inquiſitiones, ſiue interrogationes: vt intelligatur qui ſint illi ligati, quos Pſalmiſta prædicit in hoc verſiculo fore ſoluendos. & ibi ſic reſpõdetur: Hi ſunt, qui captiui ſũt Inferni, captiuiq; mortis: hoc eſt erant in Limbo detenti. de quibus diximus ſuperius capitulo ſeptuageſimooctauo pręſentis ſexti libri. & ſequunt ipſi reſpondentes: Omnis beſtia, quæ in hoc ſeculo: ſcilicet legis, habetur imũda à Deo ſancto, & benedicto in futuro ſeculo: ſcilicet Meſſię: fiet munda: quemadmodum mundę fuerant filiis Noe: quibus dictum eſt Geñ. cap. ix. Sicut holus herbę dedi vobis omnia: quemadmodum holus fuit mũdum omnibus: ſic etiam omne animal, & beſtię fuerunt mũdæ eis: ſcilicet filiis Noe: ita quoq; in futuro tempore. ſ. tẽpore Meſſiæ, Deus erit abſoluturus quicquid prohibuit. hęc ibi. Quemadmodum igitur holera, & fructus terræ, ſiue panis ante diluuium pro cibariis mundis habebantur, & erant: ſic etiã omnia animalia & terrę, & aeris, & aquarum poſt diluuium filiis Noe, & ſucceſſoribus vſq; ad Moſaicam legem mũda fuere. Poſt vero ipſius legis ꝑmulgationem, cum in ipſa nõnulla ex ipſis animalibus tanq̃ imunda ꝓhibuerit Deus, ſicut ꝓhibita fuerunt: ita quoq; ea Deus ipſe in futuro tpe tanq̃ munda, & licita reſtituturus, & iterum ꝯceſſurus erat. Per futurum tp̃s, etiam iuxta Hebræoꝝ vſum, Meſſiæ tempus deſignatur: igitur tpe Meſſię hęc ciboꝝ vetitoꝝ prohibitio, iuxta Thalmudiſtarum, vel Rabinorum ſententiam ſoluenda erat, & auferenda. De ciborum acceptione Beatus Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei capitulo trigeſimo, ſic inquit: Bonum eſt in cibo cum gratiaꝝ actione ſumere quicq̃d Deus edendum præcepit: abſtinere autẽ ab aliquibus, non quaſi à malis, ſed quaſi non neceſſariis, non eſt eſt malũ. Moderari vero carnium vſum pro neceſſitate, & tempore proprie Chriſtianorum eſt.

¶ De porco, ſiue ſue in particulari.

Sed Iudęus inquit: Thalmudiſtas, ſiue Oppoſitio. Rabinos loqui ſupius generaliter de rebus ꝓhibitis: per quam generalitatem intelligendę ſunt res minimę, & leues, ꝑut ſunt cerimonialia, & quædam alia parui momenti: ſed de porco nequaq̃ intelligi poſſe: q̄a ꝓhibitio carnis ſuillę eſt magnę importantię: cum aīal illud ſit valde imũdum, & lutulentũ: & de porco ſit mandatum ſpeciale. Rñdetur. De animalibus Reſponſio. quadrupedibus hoc datur mandatũ Leuitici cap. xi. Hęc ſunt aīalia, quæ comedere debetis de cũctis animãtibus terrę:

Omne

Digitized by Google

Omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecoribus comedetis: quod autem ruminat,& habet vngulã,ſed non diuidit:ſicut camelus,& cætera, non comedetis illud,& inter imunda reputabitis.Cyrogrillus qui ruminat, vngulamq; non diuidit,imundus eſt. Lepus quoq;, nam & ipſe ruminat: ſed vngulam nõ diuidit.& ſus,qui cum vngulã diuidat, nõ ruminat:horum carnibus nõ veſcimini: nec cadauera ꝯtingetis:qa ĩmunda ſunt vobis.Ecce mãdatũ: qa licet ſus habeat vngulam diuiſam: tñ quia non ruminat prohibetur.Sed Thalmudiſtę, hoc non ignorantes mandatum, in Bereſid raba ſuper antedicto Pſalmi. cxlv. verſiculo: Dominus ſoluit compeditos:quærunt de porco:quare hoc vocetur nomine hazir? & ibidem reſpõdetur: Quia futurum eſt, vt Deus reuertatur eum ad Iſrael. Nam hazir Hebraice, Latine interpretatur reuerſio:quaſi iſerre velint: ꝙ ex nominis ſui interpretatione Deus faceret eum reuerti in eum ſtatum: in quo erat tempore filiorum Noe:quo tempore eo animali veſci licebat.Nec huic ſententię obſtat illud Malachię capitulo quarto: Qui comedebant carnem ſuillam:& abominationem:& murem:ſimul conſummentur, dicit dominus.Ex quibus Prophetę verbis Iudæi validum ſe contra Chriſtianos arbitrantur habere Argumentum:Quod tempore ſui Meſſiæ,quem inaniter expectant,Chriſtiani omnes conſummari, & deleri debeant: eo ꝙ carne veſcãtur ſuilla:non autem Iudęi,nec Sarraceni:quod dicunt,quoniam diuinas non intelligũt ſcripturas.Propheta nãq; hoc in loco loquit de tpe legis Moſaicæ tantũ: hoc eſt quamdiu lex ipſa duraret,per quam ſues ꝓhibebantur: ſed Chriſtiani fatentur veniſſe Meſſiam,& legẽ Moyſis finem habuiſſe:ideo eis licuiſſe, & licere carne veſci ſuilla.Poteſt etiam aliter interpretari ad Iudęoꝝ ꝯfuſionem, auctoritate Eſaiæ vlti.c.vt paulo ante dixi in cap.lxxxv.

De Bethemoth animali prægrandi.

Dicitur etiam ibidem in Bereſid raba cap.xli.Geñ. ſuper dicto verſiculo Pſalmi.cxlv.Vt ſylueſtrium aialium recipiãt Bethemoth: quod animal(vt habetur in Thalmud)eſt cæteris animalibus maius: & ꝙ maſculus,& fœmina fuerunt abinuicem creati. Videns autẽ Deus: ꝙ ſi filios genuiſſent:prę illoꝝ magnitudĩe,& multitudine totus mũdus deſtructus eſſet: & ideo maſculum caſtrauit, & fœminam refrigerauit:quam cuſtodiuit, vt eam daret iuſtis ad manducandum tpe Meſſiæ. In guloſitate igitur ſua credunt eſſe felicitatem tempore Meſſiæ, ſicut & Maumethenſes poſt mortem.

De leuiatham piſce ſquãmas non habente.

De piſcibus ſquammas non hñtibus, accipiunt maiorem,quem leuiathã appellant,dicentes: ꝙ Deus ipſum ſalſum cuſtodit,& ſaluat,vt eum det iuſtis in futurum ad comedendũ. vnde multi noſtri tpis ſunt Hebræi,qui partem ſuã huius leuiathã multo auro,& argẽto nõ cõmutarent:ſperantes de eo mãducare:qm̃ qd ſuauiſſimũ, & delicatiſſimũ eſſe arbitrantur:& iſte eſt leuiatham tpe Meſſię ꝓmiſſus:ſuã ergo beatitudinẽ ĩ gula ꝯſtituũt. Vbi hęc mirabilia inueniant ignoro: qa in Eſaia cap.xxvii.per leuiatham intelligit Diabolus: in interpretationibus aũt Hebraicoꝝ vocabuloꝝ leuiathã dicit Perſequẽs eos:vel Additamentũ eoꝝ. vnde miror de hac Thalmudiſtaꝝ, ſiue Rabinoꝝ fabula,ꝙ ſit animal tantopere delicatũ.De cibis vetitis Apl's ad Timotheũ cap.iiii.Prohibentium nubere: abſtinere à cibis,quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus:& iis,qui cognouerunt veritatem.

De muliere menſtruata.

Nonnulli ex Thalmudiſtis, ſiue Rabinis, etiam ibidem dixerũt ſup antedicto verſiculo Pſalmi. cxlv. Dominus ſoluit cõpeditos &c. Non eſt aliqua maior probatio,q̃ mulier menſtruata: quam liberabit dominus tempore Meſſię.Nam Leuitici cap.xii.de muliere parturiente dicit: quot diebus erit immunda. & Leuitici cap.xv.de menſtruata: ꝙ ſeptem diebus erit immunda, & quãdiu huic ſubiacebit paſſioni in ſanguinis ꝓfluuio.Huius aũt Thalmudiſtę,ſiue Thalmudiſtaꝝ dictũ:

Digitized by Google

q Meſſiæ tempore liberaretur menſtruata, mihi videtur fuiſſe propheticũ Vaticinium: eo q tpe Meſſię veraciter adimpletum fuerit. Scribitur nanq; Matthę .c.ix. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis: acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius. dicebat enim intra ſe: Si tetigero tm̃ veſtimẽtum eius, ſalua ero. At Ieſus cõuerſus, & videns eam dixit: Confide filia: fides tua te ſaluam fecit: & ſaluata eſt mulier ex illa hora. Item Marci capitulo quinto, & Lucæ caplo octauo, hoc idem narratur.

¶ De virginibus, & continentibus.

Item nõnulli ipſorũ Thalmudiſtarũ, ſiue Rabinorũ ibidem dixerũt: Quod coitus tpe Meſſię aliqualiter prohiberetur: quod taliter probare nituntur: inquiunt enim ſic: Pro vna dũtaxat die, in qua Deus in monte Synai populo ſe oſtendit, ſiue ad pplm locutus eſt, prohibuit Moyſes, ne ad mulieres per tres dies populus ipſe accederet, & ne ſuis approximaretur vxoribus: vt Exodi. c. xix. Si igitur pro vno tm̃ die, quo Deus allocut⁹ eſt ad populum Iſrael, facta fuit phibitio ipſi populo: vt per tres dies prius ſuis nõ appropinquaret vxoribus: multo magis huiuſmodi prohibitio locum habebit tempore Meſſię: quo tempore Dei gloria manebit inter illos, hæc ibi. Quæ qdem Thalmudiſtarũ, vel Rabinorũ ſententia reperitur verificata tempore Saluatoris noſtri: non q mãdato virginitas ſeruaretur: ſed exemplo, & conſilio: vt inquit Apoſtolus primo ad Corint. c. vii. De virginibus autẽ præceptum dñi nõ habeo: cõſilium autem do, tanq̃ miſericordiã conſecutus à Deo, vt ſim fidelis. Exiſtimo enĩ hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatẽ: qm̃ bonũ eſt hoĩ ſic eſſe. Quod aũt bonũ ſit virginẽ eſſe: cõſtat Apocalypſis. c. xiiii. vbi dicitur: Et nemo dicere poterat Canticum, niſi illa centũquadraginta millia, qui empti ſunt de terra: hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: virgines enim ſunt: hi ſequuntur agnum quocunq; ierit. Verificatum fuit ẽt hoc ipſum in religione Chriſtiana, & in dies verificatur pp q̃plurimos religioſos, tã maſculos, q̃ fœminas in monaſteriis degẽtes: & aut virginitatem, aut ſaltem caſtitatem ſeruãtes. Ex quibus oĩbus in hoc capitulo contentis concludi poteſt: & quidem recte: q non obſtante antedicta legis Moſaicæ prohibitione per aduẽtum Meſſiæ Regis, ea oĩa iuxta antedictorũ Thalmudiſtarũ verificata ſunt ſententiã: quia multi tã maſculini ſexus, q̃ fœminini potius martyrio mori voluerũt, q̃ ſuã perdere virginitatem: vt in multorũ ſanctorũ hiſtoriis actum fuiſſe legitur. Oppoſitio. Si aũt Iudæus aliquis imperitus opponeret: q ex quo lex Moſaica oĩa iſta particulariter, & literaliter prohibuit: ea cerimonialia, aut iudicialia minima eſſe poſſe mandata: ſed tanquam præcepta cuſtodiẽda, & ſeruanda eſſe: & propterea Thalmudiſtas ſuos ea nequaquam irritare potuiſſe. Reſponſio. Reſponderetur multipliciter. Primo: q Thalmudiſtæ iſti, ſiue Rabini, nihil ex ſuis dictis de lege tollunt, vel mutant: ſed quod per legem ceſſandã tempore Meſſiæ cognouerũt, declarant, & manifeſtãt. Si aũt adueniente Meſſia ceſſanda erat lex: ergo iſta inſtituta in ipſa lege erant ceſſanda. Præterea quando iſti Thalmudiſtæ dicerent tranſgrediẽda eſſe mandata legis: quod tamẽ ex ſupradictis nõ fecerunt: ſed quando dixiſſent ex conſtitutionibus Thalmud, ſibi licuiſſet. Dicitur enim in Canhedrim. c. iſti ſunt ſuffocandi. Dixit Rabi Ioanna: In quibus te Propheta legis mandata tranſgredi iuſſerit, ei obediendum eſſe, idolatria ſemp excepta: quia ſi ẽt eum videris talia miracula facientem: vt Solem in medio cœli ſtare faciat: non credas ei, ne idolorũ cultor efficiaris. Iuxta ergo hui⁹ Rabini ſententiam in oĩbus in veteri lege prohibitis, Propheta poteſt legem diſpenſare, excepta idolatria: licet falſa ſit huius Thalmudiſtę ſententia, vt oſtendetur infra libro. ix. c. xviii. Si Thalmudiſta põt legẽ diſpenſare, tanto magis Meſſias, cũ ipſe fuerit Angelis ſublimior: vt Eſaię. c. lii. Immo Deus iuxta Thalmudiſtas ipſos, dicentes in hoc eodem. c. q fieret prohibitio coitus tempore Meſſiæ: quia gloria Dei manebit inter homines. Si ergo erat

Deus,

Digitized by Google

Deus poterat ſoluere, quod Deus prohibuerat. Inania igitur, & friuola ſunt oia hic oppoſita: quia maxime Iudæi contra Thalmud nihil opponere poſſunt ſub grauiſſimis pœnis. Primo quilibet opponens extra Synagogam eiiciendus eſſet, & (vt arbitror) morte pleſtendus.

Quod autem in aduentu Ieſu Chriſti hæc animalium immundorum ſoluta fuerit prohibitio, conſtat.

Lucę Euangeliſtæ Actuũ.c.x. vbi narratur qualiter B. Petro Apoſtolorum Principi eſurienti in ſolario dum oraret, huiuſmodi apparuit viſio: Et vidit coelum apertum, & deſcendens vas quoddam, velut linteum magnũ quatuor initiis ſubmitti de coelo in terram: in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terrę, & volatilia coeli: & facta eſt vox ad eũ: Surge Petre, occide, & mãduca. ait aũt Petrus: Abſit domine, quia nunquam manducaui omne commune, & imundum. & vox iterum ſecundo ad eum: Quod Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris: hoc factũ eſt per ter. & parum infra eodem.c. Vos ſcitis quomodo abominatũ ſit viro Iudęo coniungi, aut accedere ad alienigenam: ſed mihi oſtendit Deus: neminem cõem, aut imundum dicere hoĩem: propter qđ ſine dubitatione venio accerſitus. & ibidem parum infra: Adhuc loquẽte Petro verba hæc: cecidit Spiritus ſanctus ſup omnes, qui audiebant verbum, & obſtupuerunt. Item Actuum c. xi. cum Apoſtoli reprehẽderent Petrum, dicẽtes: Quare introiſtis ad viros præputium habẽtes, & manducaſtis cum illis? Et Petrus narrauit eis dictam viſionem: & ipſi ſatis inſtructi tacuerunt. Clamitat Apoſtolus ad Timotheum c. iiii. Quia omnis creatura Dei bona eſt: & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Item idem Apoſtolus primo ad Timotheum c. iiii. Spiritus manifeſte dicit: quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum in hypocriſi loquentium mendaciũ: & cauteriatam habentiũ ſuam cõſcientiam: prohibẽtiũ nubere: abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognouerunt veritatẽ: quia omnis creatura Dei bona ẽ: & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. Item Zachei prãdium non recuſauit dñs: vt Lucę. c. xix. & ad nuptias iuit: vt Ioannis. c. ſecundo. Cum aũt hęc alia ꝑditio tempore Aploꝝ Ieſu Chriſti poſt eius aſcenſionem adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus, & certus fuit Meſſias.

De publicatione Euangelii facienda per Apoſtolos, aliosq; Chriſti Diſcipulos per vniuerſum mundum.

Cap. LXXXVIII.

Apoſtoli qdem dñi noſtri Ieſu Chriſti, cũ poſt Spiritus ſancti receptionem, de timidis facti eſſent audaces, prædicare cœperunt Iudæis: vt eos ad ipſius Chriſti fidem conuerterent. Recuſantibus autem eis audire illos, immo in carceres detrudẽtibus, ne Ieſu nomẽ prædicarent: vt Actuum. c. iiii. dimiſſis Iudęis, ad gentes ſe contulerunt: vt conſtanter ipſis Iudęis dixerunt Paulus, & Barnabas Actuum. c. xiii. Vobis oportebat primum loq verbum Dei: ſed qm̃ repelliſtis illud: & indignos vos iudicatis æternę vitæ: ecce conuertimur ad gẽtes: ſic enim nobis pręcepit dñs. Quod prævidens Eſaias Propheta ſic inquit. c. lxvi. Et mittam ex eis, qui ſaluati fuerunt, ad gentes in mare, in Africam, in Libyam tenentes ſagittam, in Italiam, & Græciam, & ad inſulas longe ad eos, qui audierũt de me: & non viderunt gloriam meam: & annuntiabunt gloriam meam gẽtib9: & adducent omnes fratres veſtros de cũctis gentibus donum dño in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem ſanctum meũ Hieruſalem, dicit dominus. Loquitur hic Omnipotens Deus, dicens ſe ſuos miſſurũ Diſcipulos per varias orbis regiones, in quibus habitabant Gentiles, qui non audierant nomen ipſius domini, nec viderant eius gloriam, ad manifeſtandum eã ſibi. pulchre autem dicitur: Et mittam ex eis, qui ſaluati ſunt. Niſi enim dominus

reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma eſſemus, & ſimiles Gomorrę fuiſſem*: vt ipſemet Eſaias inqt.c.i. Et Apls ad Galatas.c.x. de iſtis reliquiis inqt: Reliquiæ ſaluæ factę ſunt. Ipſi enim Apoſtoli, & Diſcipuli dñi Hebræi fuerunt pro maiori parte: qui reliquiarum noie vocantur: eo q̃ cæteris Hebræis in infidelitate ſua remanſentibus, ipſi ſe ad Chriſti fidem cõtulerunt. Ad quæ autem loca eorum quiſq; ad prędicãdum iuerit: ſuperius.c.xlii. huius ſexti libri deſcriptum fuit. & ſequit̃ Propheta: Et adducent oẽs fratres veſtros: fratres enim ſunt oẽs eiuſdem regionis, & fidei: de cunctis gentibus donũ dño: hic nempe eſt fructus: quem conſequendum eſſe ex prædicatione Apſlorum Propheta prædixit. Multi enim, concionantibus Apl'is, ad Chriſti fidem conuertebãtur: vt Actuum.c.iiii. vbi dr̃: Multi autem eorum, qui audierant verbũ, crediderũt: & factus eſt numerus eorum quinq; millia. & alibi ẽt in ipſis Apl'orum Actibus de aliis multis. & ſequitur Propheta: In equis, in quadrigis, in lecticis, in mulis, & in carrucis ad mõtem ſanctum meum: hoc eſt ad vnitatem militantis eccleſiæ Chriſti. ponit enim Propheta modum adducendi eos per inſtrumẽta materialia: vt ſunt vehicula, equi &c. loquẽs metaphorice: vt eſt ſæpe Prophetarum mos: per quæ materialia ſpiritualia intelligenda ſunt inſtrumenta: vt puta ſancta ipſorũ Apoſtolorum conuerſatio, ſana prædicatio, ſalubris, & vera doctrina, & miraculorum operatio: per quam in confirmationẽ prędictorũ ſine dubitatione deuenitur. Talis nanq; adductio, non corporalis, ſed mentalis intelligenda eſt: vt Marci.c. vlt. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante: & ſermonem cõfirmante ſequẽtibus ſignis: hoc eſt miraculis. Quod aũt metaphorice intelligenda ſint, ex hoc maxime patet: qm̃ templum Hieroſolymitanũ non erat tantæ capacitatis: vt oẽs totius orbis gentes, quæ ad Chriſti fidem accedebant, capere potuiſſet. Idem inſuper Eſaias.c.lii. ad huius rei probationem ait: Quam pulchri ſuper montes pedes annunciantis, & prędicantis pacem: annunciantis bonum, & prędicantis ſalutem: dicentis Sion regnabit Deus tuus. quam literam B. Paulus Apoſtolus ad Romanos.c.x. aſſerit eẽ ad propoſitum prędicantium Apoſtolorum ad diuulgandam Chriſti fidem: quod tacite quodãmodo approbare videtur Rabi Salomon qui in ſuis ſuper hoc capite Commentariis inquit: Iſtas cõſolationes vltimas in hoc capite contentas vſq; ad finem totius libri Eſaiæ non eſſe ad aliũ finẽ dictas, niſi ſuper captiuitatẽ Edom: per quem Edom, Romanũ intelligit Imperium: per quod Iudæi in hanc detruſi fuerunt captiuitatem, & ab ipſa per Meſſiam ſe liberandos eſſe autumant. Ex quibus huius Rabini verbis intelligitur: q̃ contenta in hoc.c. vſq; in finem libri de Rege loquuntur Meſſia: licet eum vetitum inaniter expectent: tamen hoc dixiſſe volui propter multos Hebræos, & nõnullos etiam Chriſtianos exponentes cõtenta in hoc capite de reditu populi Iſraël à Babylonica captiuitate, dicentes Cyrum Regem miſiſſe nuntios, qui Iudæis in patriam redeundi licentiam impartirent. Vnde ad maiorem ſententiæ noſtrę confirmationem hęc alia verba in eodẽ Eſaię capitulo cõſideranda ſunt: ſcilicet: Vox ſpeculatorum tuorum: hoc eſt Apoſtolorum: leuauerũt vocem ſuam: ſcilicet concionando. Et magis infra, videns Propheta Hebręos recuſantes audire concionantes Apoſtolos, inquit: Recedite, recedite, exite inde ab Hebræis: quaſi dicat: Nolite tps pdere ad conuertendum Iudęos in malis obſtinatos: & ad gentes accedite vt fructum faciatis. Eſaias iterum capitulo vigeſimonono: Non modo confundetur Iacob: nec modo vultus eius erubeſcet: ſed cũ audierit filios ſuos opera manuum mearum in medio ſui ſanctificantes nomen meum: & ſanctificabunt ſanctum Iacob: & Deum Iſrael prędicabunt: & ſcient errãtes ſpiritu intellectũ: & muſitatores dicent leges. inquit enim Propheta: Populus Iudaicus nõ confundetur, nec erubeſcet modo: ſed quando audiet filios ſuos: hoc eſt Apoſtolos Ieſu Chriſti ab ipſis Iudæis pro maiori parte deſcendentes:

deſcendentes: opera manuum mearum
in medio ſui ſanctificantes nomen meũ:
quia Spiritus ſancti infuſione: & quidem
in ſigno viſibili: quod fuit opus Dei: ex
idiotis, & timidis: ſapientiſſimi, & cõſtan
tes facti fuerunt: quod potiſſime fuit in
die Pentecoſtes: vt Actuum. c. ii. vbi dici
citur: Facta autem hac voce cõuenit mul
titudo, & mẽte confuſa eſt: quõ audiebat
vnuſquiſq; lingua ſua illos loquẽtes: ſtu
pebant autem oẽs: & mirabantur dicen
tes: Nonne ecce oẽs iſti qui loquunt Gali
laei ſunt? & quõ nos audiuimus vnuſqſ
que linguã noſtram, in qua nati ſumus?
& ſequitur Propheta: Et ſanctificabũt ſan
ctum Iacob: hoc eſt Meſſiam ex Iacob Pa
triarcha deſcendẽtem: & de quo ipſe Ia
cob vaticinatus fuerat Geñ. c. xlix. Et De
um Iſrael prędicabunt. ſ. gentibus p vni
uerſum orbem cõmorantib⁹: & ſciet Gẽ
tiles, quos Propheta errãtes ſpiritu nomi
nat: quõ prius multis erãt erroribus impli
citi: Intellectum: hoc eſt diuinae legis, &
Euangelii cognitionẽ, & intelligẽtiam: &
muſſitatores prius. ſ. hoc eſt otioſi: & va
nis dediti diſciplinis: addiſcẽt legem. ſ.
Euãgelicã. Si enim Apl'i, q ex Hebręis de
ſcenderũt, ſanctificati fuiſſent, ſiue ſancti
ficaſſent nomẽ Dei, & ſanctũ Iacob, i. Meſ
ſiam ſm legis Iudaicae diſpoſitionẽ: non
dixiſſet Propheta: ꝙ Iudaei eſſent in eru
beſcentia: immo potius ꝙ in gloria re
ſplẽderẽt: ſed dixit eos fore in cõfuſione:
quia contra Iudaeis ſanctificati ſunt, ſiue
ſanctificabant: ſm. ſ. legem Chriſti. Eſaias
itidem. c. xxvi. Conculcabit eam pes pau
peris, greſſus egenorum: pes pauperis. i.
Chriſti: egenoꝝ. i. Aploꝝ: qui propter
Chriſtum omnia tẽporalia bona reliquẽ
runt: & conculcauerunt ciuitatem huc, &
illuc euntes praedicando. Rabi Salomon
in ſuis ſuper hoc loco Cõmentariis inter
pretatur etiam ipſe: Pes pauperis: hoc eſt
Chriſti aduẽtus: adducens pro cõcordia
ſuae declarationis illud Zacharię. c. no
no: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & pau
per. Hęc nonnulli ad primum Chriſti ad
uentum applicant: nonnulli vero alii ad
ſecũdum, & forte melius. Dauid Propheta
Pſal. xviii. hoc ipſum futurum praedixit,
his verbis: In oẽm terram exiuit ſonus eo
rum: & in fines orbis terrae verba eorum.
Quem locum B. Paulus Apoſtolus in le
ge, & Prophetis humanitus, & diuinitus
edoctus allegat ad Romanos. c. decimo,
dictum fuiſſe de publicatione Euangelii.
Dixi eum humanitus doctum, quõ fuit
diſcipulus Gamalielis, qui eius tempore
fuit in lege Moſaica doctiſſimus: diuini
tus autem, quõ in conuerſione ſua raptus
fuit vſq; ad tertiũ coelum: vbi vidit, & au
diuit arcana Dei: quae non licet homini
loqui, vt ipſemet inquit ſecunda ad Co
rinthios. c. xii. Item ꝙ de publicatione le
gis Euangelicae haec intelligatur litera,
ex his etiã conſtat verbis in calce huius
Pſalmi deſcriptis. ſ. Dñe adiutor meus,
& Redemptor meus. per hoc enim ꝙ di
citur Redemptor meus, abſolute intelli
gitur ille, q antonomaſtice Redemptor
eſt. ſ. Chriſtus: quia eius redẽptio fuit ge
neralis omnium volentium ab ea redimi
ex quibuſcũq; gentibus eſſent: Aegyptia
ca autem fuit vnius populi tm. ſ. Hebręi.
Dauid ẽt Pſal. xliiii. ad huius rei propoſi
tum inqt: Pro patribus tuis nati ſunt tibi
filii: conſtitues eos filios Reges, & Princi
pes. inquit Deus ad Iudęos: ꝙ ex Iudęis
incredulis nati ſunt filii fideles, intelligẽs
Apoſtolos: quos conſtituit Principes &c.
& ẽt eos, qui ipſis pdicantibus Apoſto
lis, ad fidem Chriſti cõuerterentur. Zacha
riae quoq;. c. viii. in calce capitis dicitur:
In diebus illis, in quibus apprehendent
decem homines ex omnibus linguis gẽ
tium: & apprehendent fimbriam viri Iu
daei, dicentes: Ibimus vobiſcum: quõ De
us vobiſcum eſt. Rabi Salomon in ſuis ſu
per hoc loco Cõmentariis iquit: Septua
ginta linguas eſſe in vniuerſo terrae or
be: & Iudęos in ſuis veſtibus quatuor ha
buiſſe fimbrias: occaſione mãdati deſcri
pti Numeri capitulo decimoquinto, vbi
ſic dicitur: Dixitq; dominus ad Moyſem:
Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: vt fa
ciant ſibi fimbrias per angulos quatuor
palliorum: ponentes in eis vittas hyacin
thinas: quas cum viderint, recordentur
omnium mandatorum dñi &c. Et poſtea
ſeptuaginta linguas multiplicat p decẽ

Digitized by Google

fimbrias: ſeptuaginta nanq; per denariũ numerum ſi multiplicaueris, ſeptingenta inuenies: & quoniam in palliis Iudæorum erant quatuor fimbriæ, multiplicat etiã ipſe Rabi ſeptingenta per quaternariũ numerũ. ex qua multiplicatione efficitur ſumma, & numerus duorum millium octingentorum. Tot igitur Gentiles, inquit Rabi Salomon, de omnibus linguis ſequẽtur quemlibet Iudæum conuerſi. ſ. ad Iudaiſmum. Et quia hoc adimpletum non fuit in reditu à captiuitate Babyloniæ: ideo ipſe Rabi cogitur ꝓcedere id in futurum adimplendum fuiſſe. in futurum dixi, more Hebræorum: qui per futurum intelligũt tempus Meſſiæ: Sed quod ipſe Rabi dixit adimplẽdum fore, iamdiu adimpletum eſt Aplorum Ieſu Chriſti tpe: qui natione fuerunt Iudæi pro maiori parte. Nam in eorum concionibus, quas de Chriſti myſteriis, & doctrina faciebant in locis, qui ſibi ſorte obtigerunt: attentis etiam ſignis: hoc eſt miraculis mirabilibus: non ſolum de Gentilibus adhęſerãt vni Apoſtolo duomillia octingenti, ſed ẽt multo plures ad fidem Chriſti cõuerſi. Dicitur tamen hic: Apprehendẽt decem hoĩes, quia denari⁹ eſt primus limes numerorum: vt habetur tertio Phyſicorum: & ſequentes numeri ſunt replicationes denarii numeri: vt viginti bis decem: triginta ter decem. & ſic cõſequenter. Et ideo per denariũ denotatur multitudo adhęrentiũ Aplis ad ſequendũ Chriſtum ex oĩbus linguis. ꝓpter igitur hanc cauſam donũ linguarum in die Pentecoſtes datũ fuit Aplis: vt fidem Chriſti oĩum linguarum gentibus prędicare poſſent. Et parũ ẽt ſupius dixerat Propheta: Et venient ppli multi, & gentes robuſti ad quęrendum dñm exercituum in Hieruſalem, & deprecandum faciem dñi ex conuerſione ſua ad eius fidem.

¶ Quod aũt Chriſtus habuerit Aplos, & Diſcipulos, ac eis licentiam dederit, & poteſtatem multã: & quod ipſi prędicauerint, & ſigna multa fecerint, ac Gentiles multos, & Iudęos ẽt ad fidem Chriſti conuerterint, ꝯſtat.

Matthæi cap. x. his verbis: Et cõuocatis duodecim Diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum imundorum vt eiicerent eos, & curarẽt omnem languorẽ, & oẽm infirmitatem. Duodecim aũt Diſcipulorum noĩa ſunt hæc. Primus Simon, qui dicitur Petrus &c. & parum infra: Hos duodecim miſit Ieſus, pręcipiens eis, & dicens: In viam gentiũ ne abieritis: & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues, quę perierũt domus Iſrael. Euntes autem prędicate, dicentes: Quia appropinquabit Regnũ cœlorum. Infirmos curate: mortuos ſuſcitate: leproſos mundate: Dæmones eiicite: gratis accepiſtis, gratis date &c. Hoc idem teſtatur Marcus cap. vi. & Lucas cap. ix. & x. Matthæi. & capitulo vltimo: & Marci capitulo vltimo: Lucas etiam Actuum Apoſtolorum capitulo ſecũdo inquit: Prędicante Petro Aplorum Principe baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter triamillia. Item Actuum cap. iiii. Multi aũt eorum, qui audierant verbum, crediderunt; & factus eſt numerus eorum quinq; millia. & iterum in ipſis Apoſtolorum Actibus alia multa habentur. Apoſtolus ad Epheſios cap. iii. quoniã ſm reuelationem notũ mihi factum eſt ſacramentũ: ſicut ſupra ſcripſi in breui: prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meã in myſterio Chriſti: quod aliis generationibus nõ eſt agnitum filiis hominum: ſicuti nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & Prophetis in ſpiritu, eſſe gẽtes cohęredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis in Chriſto Ieſu per Euangelium: cuius factus ſum ego miniſter: ſecũdũ donum gratię Dei, quæ data eſt mihi ſm operationem virtutis eius. Mihi enim oĩum ſanctorum minimo data eſt gratia hæc in gentibus euangelizare &c. Cum autem hæc alia conditio i domino noſtro Ieſu Chriſto, & Apoſtolis, ac Diſcipulis eius adimpleta fuerit, & ſit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ De vocatione gentiũ ad Chriſti fidẽ. Caput LXXXIX.

De vocatione gentiũ: hoc eſt Gentilium, ad veram. ſ. Chriſti fidem, & religionem multa extant Prophetarum teſtimonia. Et in primis Malachias cap. i. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiã

Digitized by Google

ſuſcipiã de manu veſtra. Verba ſunt hęc Omnipotẽtis Dei ad Iudæos: in quibus videtur Iudæos à ſe abdicare p̃ ceſſationem. ſ. legis Moſaicæ: de qua ceſſatione dictum eſt paulo ante. c. lxxxv. & ne Iudæi arbitrarentur Deo defuturos cultores, ſequitur dicens: Ab ortu enim Solis, vſq; ad occaſum magnũ eſt nomen meũ in gentibus, dicit dominus exercituum &c. Si nomen domini futurum erat magnum in gentibus: præſupponitur præceſſiſſe, vel præcedere debuiſſe earũ gẽtium vocationem: qua mediante ipſi Gẽtiles Deum agnoſcerent: vt inquit Apoſtolus ad Rom. c. x. Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine p̃dicante? quomodo vero prædicabunt niſi mittantur: ſicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium bona: miniſterio igitur vocantis, ſiue concionantis ad Chriſti fidem vocatæ ſunt gentes: & hi fuerũt Apoſtoli, & cæteri Ieſu Chriſti Diſcipuli. Eſaiæ. c. ii. Et erit in nouiſſimis diebus pręparatus mõs domus domini ſuper vertice mõtium: & leuabitur ſuper omnes colles &c. & fluent ad eum omnes gentes &c. & ibunt populi multi, & dicent: Venite aſcendamus ad mõtem &c. Micheas. c. iiii. hoc idem ait: Venite aſcendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas. de quibus duobus Oraculis plura dicta ſunt ſupra libro quarto. c. xii. & .xiii. Moyſes (imo Deus) Numeri. c. xiiii. quando Moyſes rogabat Deum: vt dimitteret peccatum: q̃ murmuraſſet auditis exploratoribus terrę promiſſionis, dixit dominus: Dimiſi iuxta verbum tuum. & ſequitur ipſe dominus dicẽs: Viuo ego, & implebit̃ gloria domini vniuerſa terra. Quod intelligitur propter Chriſtum, propter quẽ impleta eſt omnis terra gloria dñi: eo q̃ quaſi omnes gentes venerunt ad fidem Chriſti: & ſic quaſi totus mundus impletus eſt gloria domini.

Eſaias etiam pluribus in locis hanc fatetur veritatem. & primo cap. ix. his verbis: Populus, qui ambulabat in tenebris: ideſt Gentilis: q̃ veri Dei cognitionẽ nõ habebat. & ſequitur Propheta: Vidit lucem magnam habitantibus in regione vmbrę mortis: lux orta eſt eis: qui veri Dei cognitionem non habebant, in tenebris ambulabant: eis vero ad fidem Chriſti cõuerſis, lux orta eſt. i. lumen, & cognitio veritatis. vnde Matth. c. iiii. dr̃: Relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima in finibus Zabulon, & Neptalim: vt adimpleretur quod dictum eſt p̃ Eſaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Neptalim via maris trans Iordanem Galilęę gentium ppl̃s, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnã. Eſaias ẽt. c. xi. In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignũ populoꝝ, qui eſt Meſſias ex ſtirpe Dauid Ieſſe filii natus: vt habetur ſupra lib. ii. c. x. Ipſum gẽtes deprecabũtur: vel requirent: vt Hebraica edocet veritas: & erit ſepulchrum eius glorioſum. Dixit Rabi Hãna: Ex hoc itelligitur, q̃ Rex Meſſias nõ veniet niſi vt legem, atq; pręcepta gentibus p̃beat. Item. c. vii. Populus, quẽ nõ cognoui, ſeruiuit mihi: q̃a ab idolatria ad fidẽ Chriſti conuerſus eſt. Item ipſe Eſaias. c. xlii. Et legem eius inſulę expectabũt. & ibidẽ magis infra: Et laudem eius in inſulis annuntiabunt. & iteꝝ ibidem magis infra: Et educã cęcos in viam, quã neſciũt: & I ſemitis, quas ignorauerũt ambulare eos faciam: ponam tenebras coràm eis in lucem: & praua in recta. Item cap. xliii. Ab Oriente adducam ſemen tuum: & ab Occidente congregabo. & ibidem paꝝ infra: Affer filios meos de longinquo: & filias meas ab extremis terrę. Et q̃a Iudæi opponunt nõnulla, ideo vide infra lib. vii. Oppoſitione. xiii. vbi eſt ipſa Oppoſitio cum ſolutione. Item. c. xlv. Hæc dicit dominus: Labor Aegypti, & negociatio Aethiopię, & Sabaim, viri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt: poſt te ambulabunt: vincti manicis pergent, tanquã captiui debellati. ſ. & te adorabunt, teq; deprecabuntur. & iterum paulo infra: Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terrę, quia ego Deus, & non eſt alius. de cõtentis in hoc capitulo, ſupra libro

ſecundo.ix.c.plura dicta ſunt: & ēt libro tertio,capitulo vigeſimo.

Item ipſe Eſaias.c.xlix. vbi De⁹ loqns ad Meſſiam inqt:Parum eſt: vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas Tribus Iacob, & fęces Iſrael conuertendas:dedi te in lucē gētium:vt ſis ſalus mea vſq; ad extremū terræ.& iterum paulo infra:Reges videbunt,& conſurgent Principes, & adorabunt dominum Deum tuum.Quę verba inducuntur Actuum.c.xiii.ab Aplō Paulo,& Barnaba ad literam dicta fuiſſe de conuerſione gentium ad fidem Chriſti Meſſiæ:quia per ipſa verba aperte conſtat,ꝙ ſalus per Chriſtum facienda, non erat reſtringenda ſolum ad populum ex Iſrael deſcendentem ſm carnem, ſed ēt ad cæteras gentium nationes. & ibidem magis infra dicitur:Ecce iſti de longe venient:& illi ab Aquilone,& mari: & iſti de terra Auſtrali.& iterum magis infra: Quis genuit mihi hos?&c.& poſt aliquātulum: Et ecce leuabo ad gētes manum meam:& ad populos exaltabo ſignum meum &c.& parum poſt:Et adhuc dicēt in auribus tuis filii ſterilitatis tuæ: anguſtus eſt mihi locus: fac ſpatium mihi vt habitem:& dices in corde tuo: quis genuit mihi iſtos?& iterum ibidem ſuperius:Leua in circuitu oculos tuos,& vide: omnes iſti congregati venerunt tibi. & alia multa ibidem ad hoc propoſitū idonea.Item.c.li.Me inſulæ expectabunt.& brachium meum ſuſtinebunt. Item.c.lii. Quia quibus non eſt narratum de eo,viderunt:& qui non audierunt, contēplati ſunt.Quam literā Apoſtolus ad Rom. c.xv.allegat ad propoſitum Gentilitatis dicens:Sic aūt prędicaui Euāgeliū hoc, non vbi nominatus eſt Chriſtus,ne ſup alienum fundamentū ædificarem: ſed ſicut ſcriptum eſt: Qm̄ quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt,de eo intelligent.Item.c.liiii. Lauda ſterilis,quæ nō paris:decanta laudem,& hinni,quæ nō pariebas: quoniā multi filii deſertæ magis,ꝙ̄ eius,quæ habebat virum,dicit dominus:Dilata locū tentorii tui:& pelles Tabernaculorū tuorum extende,ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: ad dexteram enim,& læuam penetrabis, & ſemen tuū gentes hæreditabit: & ciuitates deſertas inhabitabit &c.Sterilem, & deſertam appellat hic Gentilitatem:quę autem habebat virum erat Iudęa. Propheta nanq; hic vult oſtendere:ꝙ plures Gentiles,qui veri Dei cognitionem non habebant, ad fidem Chriſti venirent, ꝙ̄ Hebræi penes quos viguerat veri Dei cultus:Ieſumq; viderāt,& audierant,ac eius ſigna,& miracula quamplurima. Apoſtolus ad Galatas.c.iiii.allegat hanc literā: Lætare ſterilis,quæ nō paris:ad propoſitum eccleſiæ Chriſti,quæ ex gētibus collecta eſt:quia tempore veteris teſtamēti, ipſa Gentilitas erat ſterilis. Sed Rabi Salomon, vt ſuos tueatur errores, ſenſum Prophetæ peruertit.Inquit enim ipſe Rabi,Iudæam habuiſſe virum,& fœcundā fuiſſe ante deſtructionem Hieroſolymæ factam per Titum:ſterilem autem, & derelictam ab ipſa deſtructione,& captiuitate citra:quod eſt totaliter contra mētem, & intentionem Prophetę.Gentilitas enī quæ prius erat ſterilis,cum idolatriæ dedita eſſet,& erat deſerta: cum autem ad Chriſti fidem conuerſa fit: vult ꝙ lætetur: quia fiet fœcunda taliter: quod loca habitationis ſuæ neceſſe erit dilatare propter multiplicationē fidelium ad fidem Chriſti ſe conferentium.Iudæa autem ꝓpter infidelitatem à Deo derelicta eſt, & ſterilis facta eſt: vnde eam non oportet dilatarē loca ſuæ habitationis, immo ab ea quam poſſidebat eiecta eſt.Item idem Eſaias capitulo.lv.Ecce gentem,quā neſciebas vocabis:& gentes,quæ non cognouerunt te,ad te current propter dominum Deum tuum. Item capitulo.lvi. Recedite,recedite, exite inde, pollutum nolite tangere: præcipitur Apoſtolis vt recedāt à Iudæis nolētibus audire Apoſtolos concionantes,& vadant ad gētes, vt fructum faciant. Item capitulo.lx.Et ambulabunt gentes in lumine tuo,& Reges in ſplendore ortus tui:leua in circuitu oculos,& vide:omnes iſti congregatī venerunt tibi:filii tui de longe venient: & filiæ tuæ de latere ſurgent. Item ipſe

Eſaias

Digitized by Google

Eſaias capitulo.lxv.Quæſierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt, q non quæſierunt me:dixi:Ecce ego, ecce ego ad gentes,quę non inuocabant nomen meum.& magis infra dicitur: Ecce enim ego creo cœlos nouos &c.denotans nouum cultum,&nouam religionē. Numeri.c.xiiii. Viuo ego,& implebitur gloria domini vniuerſa terra: quia ſcilicet omnes penè gentes verum Deū adorant.Dauid Propheta Pſalmo ſecundo: Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ.Item Pſal.xvii.Conſtitues me in caput gentium:populus,quem nō cognoui ſeruiuit mihi.& iterum ibidē quaſi in calce: Propterea confitebor tibi in gentibus domine:& in nomine tuo cantabo,ſm Hebraicam veritatē. Item Pſal. xxi. Annuntiabitur domino generatio ventura:& annuntiabunt cœli iuſtitiam eius populo,qui naſcetur,quem fecit dominus.hic nempe populus venturus,alius populus eſſe non poteſt,niſi Chriſtianus.& iterum ibidem: Reminiſcentur,& conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ.Item Pſal.lxxxv. Omnes gentes quaſcunq; feciſti veniēt,& adorabūt coràm te domine,& glorificabunt nomē tuum:quoniā magnus es tu,& facies mirabilia:tu es Deus ſolus.Item Pſal.xcvii. Notum fecit dominus ſalutare ſuum: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domui Iſrael. Viderunt omnes termini terrę ſalutare Dei noſtri. Item Pſal.xlvi.vbi dicitur: Omnes gentes plaudite manibus: & iubilate Deo in voce exultationis.Quoniā dominus excelſus terribilis,Rex magnus ſuper oēm terram.Subiecit populos nobis, & gētes ſub pedibus noſtris.Elegit nobis hæreditatem ſuam,ſpeciē Iacob quem dilexit. & paulo infra:Regnabit Deus ſuper gentes.Item Pſal.cvi.A'Solis ortu,&occaſu: ab Aquilone,& mari. Super quibus verbis B.Hieronymus ait:Videte igitur myſterium ſcripturarum:in iſto loco bis Occidens nominatur, & nec ſemel Notus: hoc quare dicitur?quoniam populus Iudæorum in iſto Pſalmo non ſcribitur vocandus,ſed tm̄ gentium.deniq; quid dicit?Errauerunt in ſolitudine, in inaquoſo viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt eſurientes,& ſitientes.Et vt ſciatis, quia ꝓprie de vocatione gētiū ſcribit, & de expulſione Iudæoꝝ,in ſequētibus ipſius Pſalmi ſcriptum eſt: Poſuit flumina in deſertū:videlicet Iudæoꝝ. Quod autem bis noīetur Occidens: patet prio, qn̄ dicitur,Ab occaſu:ſecundo,qn̄ dicit, Et mari abſolute:per quod ait in ſcriptura ſignificari Occidentem: per Notū aūt vult itelligi Hieruſalē auctoritate Abbachuch:qui.c.iii.ſiue in Cantico ſuo metrice compoſito ait: Deus ab Auſtro veniet,intelligens Bethleem, vbi natus eſt Chriſtus: qm̄ locus ille eſt verſus Meridiem ad ſitum Hieroſolymæ:allegans illud Saluatoris noſtri in Euangelio:Amē amen dico vobis,quia multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent in ſinu Abrahæ:filii aūt gn̄ationis huius longe erūt:infer ēs ꝙ oēs gētes vocantur in ipſo Pſal.exceptis Iudęis.Itē Pſal.cxxvi. Sicut ſagittę in manu potētis,ita filii excuſſoꝝ.In Hebræo legitur,Cembriānaurim,quod iterꝑtatur,Filii pubertatis, vel filii iuuētutis:qđ poſſumus dicere adoleſcentiæ populus.i.Chriſtianus: quaſi dicat,Sicut ſagittæ in manu potētis, ita in manu dn̄i eſt facere nouū pplm̄.quæ ſententia optime quadrat cū eo,quod ait Ioānes baptiſta Lucę.c.iii. Potens eſt dn̄s ex lapidibus iſtis ſuſcitare ſemē Abrahę: hoc eſt ex Gentili populo: qui duro quōdam corde fuit:ſed nunc credens in Chriſto, populus Dei eſt.Zachariæ.c.ii. Lauda,& lætare filia Sion:quia ecce venio, & habitabo i medio tui,dicit dominus.quod intelligitur de tempore Meſſiæ,quando habitauit nobiſcum.& ſequitur Propheta:Et applicabunt gentes multæ ad dominū in illa die.ſ.per ꝯuerſionē gētium ad fidē Chriſti.Itē ipſe Zacharias.c.8.Vſquequo veniāt ppl'i,& habitēt i ciuitatib9 mltis:& vadāt habitatores vn9 ad alterū,dicētes:Eam9& depcemur faciē dn̄i:& q̄ram9dn̄m exercituū:vadā et ego: & venient ppl'i multi:& gētes robuſti ad q̄rēdū

dominum exercituum in Hieruſalem, & deprecandam faciem domini. Item.c.ii. Et applicabũt gentes multę ad dominũ in die illa: & erunt mihi in ppl'm. quod ad literam ſm omnes intelligitur de tẽpore Meſſię. Ezechielis.c.ii. Et cõgregabuntur gentes multæ in die illa: & erunt mihi in populum. Geneſis.c.xlix. Nõ auferetur ſceptrum &c. & ſequitur paulo inferius: Et ipſe erit expectatio gentium. Quę verba ſic transferunt per interpretationem Chaldaicã: Et ei aggregabunt gẽtes. Recuſantibus enĩ eum Iudæis, Gẽtiles, qui nomine gentium deſignantur, aggregati fuerunt ipſi Chriſto fidem ei⁹ deuote ſuſcipiẽtes. Aggęus.c.ii. inquit: Et veniet deſideratus cunctis gentibus: non dixit, Cũctis Iudæis: ſed, Cunctis gẽtibus. Oſeas etiã.c.ii. in calce capitis: Et miſerebor eius, quę fuit abſq; miſericordia, & dicam non populo meo: Populus meus es tu. & ipſe dicet: Deus meus es tu. Populus Gentilis, cum idola coleret, populus Dei non erat: ſed populus Iuda ſolus, qui Deum verum adorabat. Deus igitur inquit ſe dicturũ populo non ſuo: ſcilicet olim, dum coleret idola: hoc eſt Gentili: Populus meus: quia relictis idolis ad verum Deum conuerſus eſt. & ipſe populus ſic conuerſus dicet: Deus meus es tu. Tranſlatio autẽ. Lxx. vbi nos habemus, Et miſerebor eius, quę fuit abſq; miſericordia, habet: Et diligam nõ dilectã: hoc eſt Gentilitatem: quę ante vocationem nõ diligebatur, quia idola colebat. & in hoc ſenſu Apoſtolus allegat hanc literam ad Rom.c.ix. & B. Auguſtinus libro.xviii. de Ciuitate Dei.c.xxviii. ait: Hic autem Propheta prędicit Gẽtilium conuerſionem, & Iudęorum erga Chriſtum pertinaciam. Item Oſeas.c.i. Voca nomen eius: non populus meus, qa vos non populus meus, & ego non ero veſter Deus. & erit numerus filiorũ Iſrael, quaſi arena maris, & quę ſine mẽſura eſt, & non numerabitur. Et erit in loco, vbi dicetur eis: Non populus meus vos, dicetur eis, filii Dei viuentis. Et congregabũtur filii Iuda: & filii Iſrael pariter: & ponent ſibimet caput vnum: & aſcendent de terra, quia magn⁹ dies Iezrael. Quod à Saluatore noſtro dictum fuit Ioan.x. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere: & vocem meam audient: & fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Hieremias.c. xvi. hoc ipſum approbat, dicens: Ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent: Vere mendacium poſſederunt patres noſtri: & vanitatem, quæ eis non profuit. Nunquid faciet ſibi homo Deos: & ipſi non ſunt Dii? iccirco ecce ego oſtendam eis p vicem hanc: oſtendam eis manum meã, & veritatem meam: & ſcient, quia nomẽ mihi dominus. Et nota vbi hic dicitur, Dominus, in Hebręo habetur, Nomẽ domini quatuor literarũ. Dicent gentes patres ſuos mendacium poſſediſſe: adorando ſcilicet idola, & non verum Deum. Item eiuſdem Hieremiæ.c.xvi. vbi dñs comminando populo Iudaico inquit: Ecce dies venient, dicit dominus: & nõ dicetur vltra, Viuit dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis: & de vniuerſis terris, ad quas eieci eos &c. De quo Vaticinio dixi etiã ſupra.c.lxxxv pręſentis.vi.libri: vbi prõbatũ eſt legem Moyſis ceſſare debuiſſe.

¶ Quòd autem prędicta adimpleta fuerint in Chriſto Ieſu per medium Apoſtolorum, & Diſcipulorum ſuorum, patet.

Actuum. Apoſtolorum.c.ii. prędicãte Petro Apoſtolorum Pricipe, vbi dicitur: Qui ergo receperunt ſermonem eius baptizati ſunt: & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia. Erant autem pſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus: fiebat autem omni die timor. Multa quoq; prodigia, & ſigna per Apoſtolos in Hieruſalem fiebant: & metus erat magnus in vniuerſis. Item Actuum capitulo quarto: Multi autem eorum, qui audierant verbum crediderunt, & factus eſt numerus eorum quinque millia: Item Actuum.c.viii. Cum autẽ audiſſent Apoſtoli, qui erant in Hieroſolymis, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerũt ad

eos

Digitized by Google

eos Petrum, & Ioannem: qui cum veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperẽt Spiritum ſanctum. Nondum enim in quemq̃ eoꝝ venerat: ſed tantum baptizati erant in nomine dñi Ieſu: tũc imponebant manus ſup illos, & accipiebant Spiritum ſanctum &c. Item Actuum cap. xiii. Vidẽtes aũt turbas Iudæi, repleti ſunt zelo, & cõtradicebant his, quæ à Paulo dicebant, blaſphemantes. Tunc ꝯſtanter Paulus, & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed qm̃ repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes: ſic enim nobis præcepit dñs: Poſui te in lucem gentium: vt ſis in ſalutem vſq; ad extremum terræ: vt Eſaiæ cap. xlix. &c. Et prout in ipſis Actibus Apoſtoloꝝ, in quibus naſcentis eccleſiæ Chriſti infantia texitur, in pluribus locis patet, & in Epiſtolis Beati Pauli, & cæteroꝝ Apoſtoloꝝ legitur: & prout ex ipſo ꝯſtat effectu: quia vbiq; ſunt Chriſtiani à Chriſto denominati. Cum aũt hęc alia ꝯditio: ꝙ opa Dei inſpirantis, & Apoſtoloꝝ labore, populus Gentilis ad fidem Chriſti venerit, & ſic ꝯditio ipſa impleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Meſſias Rex non indigeret bellatoribus ad ſubiugandum, & conuertendum gentium multitudinem, quia pacem loqueretur eis, & poteſtas eius eſſet vſq; ad fines terrę. Cap. XC.

ZAcharias Propheta hanc teſtat̃ veritatem cap. ix. dicens: Et diſperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Hieruſalem: & diſſipabitur arcus belli: & loquetur pacem gentibus: & poteſtas eius à mari vſq; ad mare, & à fluminibus vſq; ad fines terræ. Sup quibus verbis Rabi Salomon ait: Quòd Meſſias ad ſubiugãdam ſibi multitudinem non indigebit bellatoribus: vnde Rabi Salomonis auctoritate conſtat hæc de Meſſia Rege dicta fuiſſe: ſed ꝙ ipſe Rabi futurum eſſe ait, iamdiu in Redemptore noſtro Ieſu Chriſto adimpletum fuit. Reſuſcitato nanq; Ieſu Saluatore noſtro, & Spiritu ſancto iam in Apoſtolos, & alios eius Diſcipulos demiſſo, & infuſo, ipſis ꝑdicantibus, & Chriſti fidem manifeſtantibus, miraculaq; facientibus: vt liber Actuum Apoſtoloꝝ narrat: quamplures, imo multitudo maxima & Iudæoꝝ, & gentium ſe ad Chriſti fidem conuertit: & multo plures Gentiles, q̃ Iudæi: & hoc non vi, nec armis aliquibus, nec bello, ſiue diſcordia aliqua, ſed voluntarie, imo ſponte ꝓpter multa ſigna admiranda, quę quotidie fieri videbant: teſte Marco Euangeliſta cap. vltimo ſic dicente: Illi autem ꝓfecti prædicauerunt vbiq; domino cooperãte: & ſermonem ꝯfirmante ſequentibus ſignis. Zacharias itidem cap. viii. in calce capitis hoc idem fore prędicit, his verbis: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi dicẽtes: Ibimus vobiſcum, qm̃ Deus vobiſcum eſt: vt ſuperius diffuſius dictũ fuit cap. lxxxviii. pręſentis ſexti libri, iuxta Rabi Salomonis interpretationem.

¶ Quòd autem in Ieſu Chriſto adimpleta fuerit hęc conditio, conſtat.

Actuum Apoſtoloꝝ pluribus in locis. Dicitur enim cap. ix. de Paulo Apoſtolo, qui ex perſecutore Chriſtianorum mirabiliter, & miraculoſe factus eſt vas electionis, & in Apoſtoloꝝ numero aggregatus fuit. Et ibidem de Tabita mortua per ſanctum Petrũ reſuſcitata. Cap. aũt. x. dicitur de Cornelio Cẽturione: cui apparuit Angelus, dicens ſibi: vt accerſiri ad ſe faceret Simonem Petrum, qui diceret ſibi qd facturus eſſet. Petrus ergo accerſitus venit: & prædicauit ſibi, & reliquis, qui cum eo erant: quo prædicante cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes: quo viſo Petrus baptizauit eos. & alibi ĩ ipſis Apoſtolorum Actibus multa alia. Cum autem hæc alia conditio in Apoſtolis Ieſu Chriſti adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd Chriſtus Meſſias daret Pontifici ſuo claues aperiendi, & claudendi: hoc eſt ligandi, & ſoluendi poteſtatem. Cap. XCI.

HAnc conditionem aperte oſtendit Eſaias Vates capitulo vigeſimoſecundo, dicens: Et dabo claues do-

mus Dauid ſup humerũ eius: & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & nõ erit, qui aperiat &c. Omnes interpretes volũt hęc dicta eſſe de ſummo ſacerdote tẽpli Hieroſolymitani: alii de Ioſedech, qui fuit ſummus ſacerdos. Rabi Salomon de Sobna. Nos vero dicimus eſſe Oraculũ de ſũmo Põtifice, non tẽpli Hieroſolymitani, vt iſti aſſerũt, ſed eccleſię Chriſti: cuiꝰ ipſe Ieſus eſt caput: & ſic de B. Petro.

¶ Quòd autem Chriſtus dederit Petro claues: hoc eſt poteſtatem ligandi, & ſoluendi, conſtat.

Matthęi. c. xvi. & ſũt verba ipſius Chriſti: Beatus es Simon Bariona: qa caro, & ſanguis nõ reuelauit tibi: ſed pater meus, qui in cœlis eſt: & ego dico tibi: Quia tu es Petrus, & ſup hanc Petram ædificabo eccleſiam meã: & portę inferi non pręualebũt aduerſum eam: & tibi dabo claues Regni cœloꝝ: & quodcũq; ligaueris ſup terrá, erit ligatũ & in cœlis: & quodcũq; ſolueris ſup terrá, erit ſolutũ & in cœlis. Matthęi ẽt cap. xviii. Amen dico vobis: q̃cũq; alligaueritis ſup terram, erũt ligata & in cœlo: & quęcunq; ſolueritis ſup terram, erunt ſoluta & in cœlo. Item ipſius Matthęi cap. x. Et ꝯuocatis duodecim Diſcipulis ſuis dedit illis poteſtatẽ ſpirituũ immundoꝝ, vt eiicerent eos: & curarent oẽm languorem, & omnẽ infirmitatem. Marci. c. iii. Et vt mitteret eos pręedicare: & dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eiiciendi Dęmonia. Ioãnis. c. xx. Gauiſi ſunt ergo Diſcipuli viſo dño. dixit ergo eis iteꝝ: Pax vobis: ſicut miſit me pater, & ego mitto vos. hæc cũ dixiſſet: inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quoꝝ remiſeritis peccata, remittunť eis: & quoꝝ retinueritis, retẽta ſunt.

¶ Quòd autẽ ipſe dominus dederit Petro poteſtatem, & Pontificatũ poſt eius reſurrectionem, patet.

Ioãnis cap. xx. Cum ergo prandiſſent in litore maris poſt capturam illoꝝ. cliii. piſcium grandium, dixit Simoni Petro Ieſus: Simõ Ioannis diligis me plus his? dicit ei: Etiam dñe tu ſcis, qa amo te. dicit ei: Paſce agnos meos. dicit ei iterũ: Simon Ioãnis diligis me? At ille: Etiam domine tu ſcis, quia amo te. dicit ei iterum: Paſce agnos meos. dicit ei tertio: Simon Ioannis amas me? Cõtriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me. & dicit ei: Dñe tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. dicit ei: Paſce oues meas: Amen amen dico tibi: cum eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas &c. Audite peccatores, & aduertite, dñs prædixit Petro: ꝙ anteq̃ gallus cãtet bis, ter me negabis. Petrus autem reſpõdit: Etiam ſi oportuerit me mori tecum, nunq̃ te negabo: vt Matthęi cap. xxvi. Negauit tamen eum ter, vt dictum fuit ſuperius cap. lxiii. huius ſexti libri. Promiſerat Petrus dño: Etiá ſi oportuerit me mori tecum non te negabo: & tñ cum dñs captus fuiſſet, eum ter negauit: nec eum ignorabat eſſe Deum: qa eum cum Moyſe, & Helia transfiguratũ in mõte viderat: & vocẽ de cœlo, vel de nube audierat dicentem: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Poſt vero domini reſurrectionem, nunqd dñs eum reuertentem ſuſcipere debuit? an expellere, & repudiare? Nouatianus hæreticus inqt: Baptizatis pœnitentibus nõ debet ſubueniri: ſed ecce Chriſtus eum recepit. Paulus etiam ꝯtra Nouatianum clamat: Si Deus iuſtificat: tu quare ꝯdẽnas? Ecce Apoſtolo Petro pœnitenti ſuccurriť: qui eſt epiſcopoꝝ epiſcopus: & maior gradus reddiť ploranti, q̃ ſublatus eſt denegãti. Quod vt doceam, illud oſtendam: ꝙ nullus Apoſtolorum nomen paſtoris accepit: ſoli enim huius nominis poteſtatem poſt reſurrectionem ſuam Petro pœnitenti dominus conceſſit: & negatus, quã ſolus habuit Petro tribuit poteſtatem, vt non ſolum recuperaſſe qđ amiſerat probaretur, verum & multo amplius pœnitendo, q̃ negando perdiderat acquiſiuiſſe. Hoc Magiſter bonus in electo Diſcipulo formauit exemplum: vt omnis Diſcipulus Chriſti ſit integro animo, & pœniteat ſi ita euenerit, vel delinquat: nec rem noxiam ſibi permittere debet, vt decreſcat &c. hæc Beatus Hieronymus de vinculis Beati Petri.

¶ Quòd eccleſia Chriſti ex gentium, & Iudæorum vnione in vno ouili, & ſub

vno

Digitized by Google

vno Paſtore ædificāda eſſet? & plures ſilios habitura eſſet ex gētibus, ꝙ ex Iudæorum Synagoga. Cap. XCII.

DE ædificatione eccleſię dicturi, primo videamus vnde oriatur hoc nomen eccleſia. Eſt enim Græcum vocabulum: quod in Latinum vertitur Conuocatio: eo quod omnes ad ſe conuocet. Synagoga autem ſimiliter Græcū eſt vocabulum, & idem ſignificat quod Congregatio: quod ꝓprium nomen Iudæoꝝ populus tenuit. Ipſoꝝ enim ꝓprie Synagoga dici ſolet, quamuis & eccleſia dicta ſit: nam Apoſtoli nunꝙ Synagogā dixerunt, ſed ſemper eccleſiam: ſiue diſcernendi cauſa, ſiue ꝙ inter congregationem Synagogę, & ꝯuocationem, vnde eccleſia nomen accepit, diſtat aliqd: qđ ſcilicet ꝯgregari & pecora ſolent, quorū & greges ꝓprie dicimus: conuocari autē magis vtentibus ratione ꝯuenit, ſicut ſūt homines. Eſt autem eccleſia Dei omnium fidelium ꝯuocatio, & ſeu vnio, & ꝯgregatio, & maxime iuſtoꝝ à primo iuſto Abel vſq; ad vltimum iuſtum, qui erit in fine mundi. Vnionem autem, & ſeu congregationem dixi, non rōne loci, ſed vnitate fidei: qm̄ etſi in diuerſis mundi partibus ſint: ſit tn̄ in eadē fidei vnitate ꝯcordes ſunt, fideles dicunt: & i fidei vnione ꝯiūcti, & copulati ſunt. Et hęc eccleſia eſt illa noua ciuitas, quam Meſſias Rex ædificare debebat: prout infra declarabit lib. vii. capitibus. ii. & iii. Inchoauit autem eccleſia in loco, in quo erant Apoſtoli, aliiq; Chriſti Diſcipuli, quando deſcendit de cœlo Spiritus ſanctus, & impleuit eos in loco ſedentes. Pro peregrinatione autem pręſentis eccleſię, Sion dicitur, pro eo, qđ ab illius peregrinationis longitudine poſita ꝓmiſſionem rerum cœleſtium ſpeculatur: & icciirco Sion: ideſt ſpeculatio nomen accepit. Pro futura vero patriæ pace, Hieruſalem pacis viſio interpretatur: ibi enim abſorpta omni aduerſitate, pacem, quæ eſt Chriſtus, præſenti poſſidebit obtuitu.

¶ Quòd aūt per Hieruſalem intelligatur eccleſia Dei, manifeſte conſtat.

Apocalypſis cap. xxi. Vidi ciuitatē ſanctam Hieruſalem deſcendentē de cœlo. Item Eſaiæ. c. ii. Quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Hæc autem eccleſia duplicem habet ſtatum. Alterum in hoc terreſtri mundo: in quo peregrinando, & Deo ſeruiendo militamus: vnde hæc eccleſia militans dicitur. Alterum vero in cœlo, vbi ſi in hoc ſæculo virtuoſe, & fideliter militauerimus, cœleſtis patriæ gaudiis perfruemur æternis, & ſic exultanter triumphabimus: vnde ipſa cœleſtis eccleſia triumphans cognominatur. Quod comprobatur verum eſſe per ea, quæ habent Geñ. cap. xxviii. quādo Iacob Patriarcha in quodam loco dormierat, & multa in ſomniis viderat admiranda: & factus vigil dixit: Vere dominus eſt in loco iſto: & ego neſciebā: pauenſq;: Quàm terribilis eſt, inquit, locus iſte: non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta coeli: vidit futurum eſſe, vt ibi fundaretur templum Dei. de quo ſecūdo Paralipomenon cap. iii. vbi viguit diuinus cultus, & porta cœli: quia in quodam loco ibi propinquo paſſus eſt Chriſtus: cuius paſſionis vigore apertum fuit cœlum in aſcenſione domini: propter quod dicitur: Porta cœli. non eſt hic aliud, niſi domus Dei: ideſt domus, quę ædificanda eſt in terris, nihil eſt reſpectu domus cœleſtis: quo in loco in Iudæorum Commentariis habetur: ꝙ Patriarcha Iacob vidit Dei domum ædificandam in terris, & domum Dei cœleſtem: ideo dixit: Non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. Et locus ille eſt in monte Moria, vbi Abraam filium Iſaac Deo voluit immolare: vbi poſtea Salomonis templum fuit ædificatum. Catholica autem dicitur ipſa Chriſti eccleſia: quod idem eſt quod vniuerſalis, à Gręco deriuata: ideſt ſm̄ totū. Non enim ſicut conuenticula hæreticorum in aliquibus regionū partibus coarctatur: ſed per totum terraꝝ orbem dilatata diffundit. Quod etiam Apl's approbat ad Romanos cap. i. dicens: Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtū pro vobis, qa fides veſtra annuntiat in vniuerſo mūdo: hinc & vniuerſitas ab vno cognominata eſt: ꝓpter qđ vnitate colligitur:

Digitized by Google

vnde dominus in Euangelio ait: Qui me cum nõ colligit, ſpargit: hęc pmiſiſſe volui, vt ſequentia facilius intelligantur.

¶ Quòd aũt perſonę humanę in Deo recte credentes. ſ. in vnitate fidei ꝯcordes, eccleſię noīe nuncupenẗ, in infraſcriptis ſcripturæ ſacræ locis conſtat.

Regum cap. viii. Cõuertitq́; Rex faciẽ ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael: oīs enim eccleſia Iſrael ſtabat. & ibidem paulo infra: Stetit aũt Salomon ante altare dñi in ꝯſpectu eccleſię Iſrael: & expandit manus ſuas in cœlum &c. Item primi Paralipomenon cap. xxix. Locutusq́; eſt Dauid ad oẽm eccleſiam. & iteꝝ ibidẽ magis infra: Pręcepit aũt Dauid vniuerſæ eccleſiæ: Benedicite dño Deo noſtro: & benedixit oīs eccleſia dño Deo patrum ſuorum. Item Numeri cap. xx. Cur eduxiſtis eccleſiam dñi in ſolitudinem: vt & nos, & noſtra iumenta moriamur? Pſalmo etiã lxxxvi. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei: eccleſiam Chriſti appellat Dei ciuitatem. Paulus Apl's ad Hebræos cap. iii. Chriſtus vero tanq̃ filius in domo ſua: quæ domus ſumus nos, ſi fiduciã, & gloriam ſpei vſq; ad finem firmam retineamus. Item ad Theſſalonicẽſes cap. i. Eos eccleſiam Dei appellant. Item ipſe Apl's prima ad Corinthios cap. iii. Neſcitis qa templum Dei eſtis: & ſpiritus Dei habitabit in vobis? Si qs aũt templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt: quod eſtis vos. Itẽ idem Apl's ibidem cap. vi. Neſcitis quia corpora veſtra mẽbra ſunt Chriſti? & iterum ibidem: An neſcitis, qm̃ membra veſtra templum eſt Spiritus ſancti? qui in vobis eſt? De hac etiam dilectionis vnitate Apl's ad Romanos. c. xiii. inqt: Qui enim diligit ꝓximum, legem ĩpleuit. Nam non adulterabis. Non occides. Non furaberis. Non falſum teſtimonium dices. Non ꝯcupiſces. & ſi quod eſt aliud mandatum in hoc verbo inſtauratur: Diliges ꝓximum tuum ſicut teipſum. Dilectio ꝓximi malum non operaẗ. plenitudo ergo legis eſt dilectio. Item Beatus Ioannes in ſua prima Epiſtola cap. iii. Si qs dixerit, qm̃ diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mẽdax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt: Deum, quem non videt, q̃ō põt diligere? Et hoc mãdatũ habemus à Deo: vt q diligit Deũ, diligat & frẽm ſuũ.

Vt omnium Chriſtianoꝝ vnitas eſſe deberet, Saluator noſter in oratione Dñica demõſtrauit, qa dixit: Pater noſter, nõ Pater mi. Ante omnia enim vt in pace, & vnione fraterna viueremus, ſigillatim noluit, & priuatim precem fieri: vt qs cum precatur, pro ſe tantum preceẗ. Non dicimus Pater meus, vel mi: qui in cœlis es, nec Panem meum da mihi hodie: nec dimitti ſibi tantum vnuſqſq; delicta poſtulat: aut vt in tentationem non inducaẗ: atq; à malo libereẗ, pro ſe ſolo rogat. Publica eſt nobis, & cõmunis oratio: ſed qñ oramus, non pro vno, ſed pro populo toto oramus, qa totus ppl's vnum ſumus. Deus pacis, & ꝯcordię Magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro oibus voluit: q̃ō in vno oẽs ipſe portauit. De vnitate Chriſtianitatis dñs dixit Ioan. cap. xvii. Non pro his rogo tantũ, ſed pro illis, qui credituri ſunt per verbũ eoꝝ in me: vt ſicut tu pater in me, & ego in te vnum ſumus: ita oẽs vnum ſint in nobis. Super qbus verbis inqt Beatus Hieronymus ꝯtra Iouinianum lib. ii. cap. xlii. Gloriam quam dediſti mihi, dedi eis: dilexi eos ſicut me dilexiſti. & q̃ō nos ſumus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vnus Deus: ſic & vnus populus in ipſis ſit: hoc eſt quaſi filii chariſſimi diuinę conſortes naturę: ſponſa, ſoror, mater, & quæcunq; alia putaueris vocabula, vnius eccleſiæ congregatio eſt: quæ nunq̃ & ſine ſponſo, fratre, filio, vnam habet fidem: nec cõſtupratur dogmatum varietate, nec hæreſibus ſcinditur, virgo manet. Dominus inſuper Ioannis cap. xiii. ſic ſuis inquit Diſcipulis: Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem: ſicut dilexi vos: vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoſcent omnes, quia Diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Item Ioan. c. xiiii. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat &c. Item Ioannis cap. xv.

Hoc

Digitized by Google

Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis in uicem, ſicut dilexi vos. & paulo infra: Hoc mando vobis, vt diligatis inuicem. Prælati debent aliis ſupereminere in tribus. ſ. in vita, ſcientia, & gratia. In vita, Matthęi cap. v. Sic luceat lux veſtra coràm hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. ſecundo in ſcientia: vt Malachiæ cap. ii. Labia enim ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam: & legem requirét ex ore eius: quia Angelus domini exercituum eſt. Tertio in gratia: vt i Pſal. :Suſcipiant montes (id eſt prælati) pacem populo. & Pſal. cxxxii. Sicut vnguentum in capite, quod deſcēdit in barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtiméti eius. Sūmus nempe locus bene regitur cum is, qui præeſt, vitiis potius, q̄ fratribus dominat. Et vt intelligatur quātum placeat Deo Chriſtianorum vnio in amore, & mutua pace, & charitate, ſaluator noſter docuit Matthęi cap. v. dicens: Si ergo offers munus tuū ad altare: & ibi recordatus fueris: q a frater tuus habet aliqd aduerſum te: relinque ibi munus tuū ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

Arca Noe, eccleſię typus fuit, dicente Petro Apſo Actuū cap. :In Arca Noe pauci: id eſt octo animę ſaluę factę ſunt p aquam: quod & nos nunc ſimiliter baptiſma ſaluos faciat: vt in illa omniū animalium genera: ita & in hac vniuerſarū, & gentium, & morum homines ſunt. vt ibi pardus & hœdi, lupus & agnus: ita & hic iuſti & peccatores: id eſt vaſa aurea, & argentea cum ligneis, & fictilibus cōmorantur. Habuit Arca nidos ſuos: habet eccleſia plurimas nationes. Octo animæ hominum in Arca Noe ſeruatę ſunt: & nobis Eccleſiaſtes iubet dare partes ſeptem: & dare partes octo: id eſt credere vtriq; teſtamento: ideo quidam Pſalmi pro octaua ſcribūtur: & per octonos verſus: qui ſingulis literis ſubiecti ſunt in cēteſimodecimooctauo Pſalmo iuſtus eruditur. Beatitudines quoq;, quas dominus Diſcipulis in monte pronuntians eccleſiam demonſtrauit, octo ſunt. & Ezechiel in ædificationem templi, octonarium numerum aſſumit: multaq; in hunc modum per ſcripturam ſignificata reperies. Emittitur itaq; de Arca coruus, & non rediit: & poſtea pacem terræ columba denuntiat: ita & in baptiſmate eccleſiæ teterrimo alite expulſo: id eſt Diabolo, pacem terrę noſtræ columba Spiritus ſancti nuntiat: à triginta cubitis incipiens: & vſq; ad vnum cubitum paulatim decreſcens Arca cōſtruitur: ſimiliter & eccleſia multis gradibus cōſiſtens, ad extremum diaconis, presbyteris, epiſcopiſq; finitur. Periclitata eſt Arca in diluuio, periclitatur eccleſia in mundo. Sed iam videamus quibus Prophetarum Vaticiniis huiuſmodi gentium, & Iudæorum vnio in ædificandam Chriſti eccleſiam fuerit prænuntiata. Eſaias Propheta capitulo ſexageſimo hanc oſtendit veritatem: deſcribit enim ibi gentium, ac Iudæorum vocationem, fidelium multiplicationem, & finaliter præmium, & remunerationem: vtrunq; ipſius eccleſiæ ſtatum amplectens. Prius nanq; ſalutis eccleſię magnitudinē, reſpectu primi ſtatus: ſcilicet militantis, aggreditur his verbis: Surge illuminare Hieruſalem: quia venit lumen tuum: & gloria domini ſuper te orta eſt: quia ecce tenebræ operient terram: & caligo populos, ſiue Tribus, iuxta Hebraicam veritatem: quod proprie refertur ad Iudæos: cum nullus alius populus, niſi Iudaicus, in Tribus fuerit diuiſus. & ſequitur Propheta: ſuper te autem orietur dominus: & gloria eius in te videbitur: & ambulabūt gentes in lumine tuo: & Reges in ſplendore ortus tui. Leua in circuitu oculos, & vide: omnes iſti congregati venerunt tibi: filii tui de longe venient: & filię tuę de latere ſurgēt. Hęc, & alia in hoc Eſaię capite contenta, tempore Regis Meſſiæ adimplenda eſſe ipſi etiam fatentur Iudęi, teſte Rabi Moyſe ſuper capitulo viſeſimoquinto Geñ. vbi inquit: Et ambulabunt gentes in lumine tuo: hoc intelligi de Meſſia. Sed quoniam Iudęi ea temporaliter adimplenda eſſe arbitrantur, & male: vt infra demonſtrabitur: ideo de vera Prophetæ ſententia pauca breuiter

ſunt attingenda. Ad eccleſiam loquitur
Propheta,& non ad Hieruſalem, vt ver
ba ſonare videntur. In Hebręo enim nõ
habetur Hieruſalem, vbi noſtra trãſlatio
habet,Surge illuminare Hieruſalem : ſed
à Septuaginta additum fuit. Et ſi dicere-
tur de Hieruſalem intelligi debere, pro-
pter illa verba parum inferius ſubſequen
tia:In lumine tuo,nequaq̃ verum eſſe re
ſponderetur:quoniam illud , In lumine
tuo, dicitur de eccleſia Chriſti tunc na-
ſcente,propter Apoſtolos,& alios credẽ
tes à Spiritu ſancto illuminatos : qui ſup
eos in die Pentecoſtes viſibiliter deſcen-
derat.Qui ſic à Spiritu ſancto illuminati,
licet pauci eſſent,tamen eccleſiam repræ-
ſentabant: de Hieruſalem autem ea verba
intelligi nullo modo poſſunt,propter il
la verba parum infra poſita:Et caligo po
pulos,ſiue Tribus, ſm̃ Hebraicam verita
tem: Tribus ergo Iſrael caligine operie-
bantur,& illuminatæ non erant . Ad ec-
cleſiam igitur Propheta multiplex annũ
tiat gaudium ex fideliũ multiplicatione,
& maxime Gẽtilium ad eam vndiq; per
ſuſceptionem fidei venientium:& ex ſpi
ritualibus gaudiis, & conſolationibus in
ipſa eccleſia militante futuris vſq; ad illa
verba:Nõ audietur vltra iniquitas in ter
ra tua: vbi narrare incipit aliud gaudiũ,
& alias triumphantis eccleſiæ conſola-
tiones.Quæ gaudia vtriuſq; eccleſiæ ſpi-
ritualiter,& non carnaliter ſunt intelligẽ
da:immo illa,quæ de triumphante dicũ-
tur eccleſia , carnaliter, & in hoc terreſtri
mundo minime haberi poſſent.Sed quo
niam nonnulli ſunt,ſiue Iudæi, ſiue Se-
miiudęi, qui hoc Eſaiæ capitulum aliter
interpretantur,& male:ideo breuiter eo-
rum ſententiam perſtringam: vt eorum er
ror facilius innoteſcat,atq; refellatur. Ap
plicant iſti omnia in hoc capitulo cõten-
ta ad felicitatem, quam(vt aiunt)à Baby-
lonica captiuitate liberati poſt reuerſio-
nem habituri eſſent in Hieroſolymis:cui
interpretationi multa obſtant . Primo,
quoniam Hebræi poſt reuerſionem ab ea
captiuitate,nunq̃ in tanta fuerũt proſpe-
ritate,quanta deſcribitur hic. Secundo,
quoniam dicitur hic: Mirabitur , & dila-
tabitur cor tuum, quãdo conuerſa fuerit ad
te multitudo maris: fortitudo gẽtium ve-
nerit tibi.licet enim aliqui tunc Gentilita
te relicta, Iudæis adhęſerint cõuertentes
ſe ad Iudaiſmum , pauci tamen fuerunt,
& paucę reputationis. Sed ad fidẽ Chri-
ſti totus penè mundus ſe conuertit : hoc
eſt ex omnibus mũdi partibus, teſte Pſal-
miſta Pſal. xviii. In omnem terram exi-
uit ſonus eorũ: & vſq; ad fines terræ ver-
ba eorum.Principes inſuper multi, & ma-
gnates, vt Cõſtantinus Romanorum Im-
perator, & multi ad fidem Chriſti cõuer-
ſi ſunt. Tertio, illud: Et ædificabunt pere
grini muros tuos : quoniam ipſimet He-
bræi eos tempore Neemiæ ædificauerũt,
& non ſine magno labore , & anxietate:
quoniam vna manu faciebant opus,& al
tera tenebant gladium: vt Neemiæ.c.iiii.
& hoc timore aduerſariorum eos impedi
re volentium . Sed multi Gentiles ad fi-
dem Chriſti conuerſi,in honorem,& glo
riam Ieſu Chriſti,& ſanctorũ ſuorum mul
ta conſtrui fecerunt templa . Quarto, il-
lud: Aperientur portæ eius iugiter : quia
magis tenebantur clauſæ aduerſariorum
timore. Quinto, illud: Gens enim,& Re-
gnum quod nõ ſeruierit tibi,peribit: quo-
niam nulla Regna ſeruierunt Iudæis: ſed
è conuerſo Hebręi ſeruierunt eis. & Pri-
mo Perſis tributum eis perſoluẽtes: poſtea
Græcis: & demum Romanis: vt ex libris
Eſdræ, Neemiæ, Machabęorum, Ioſephi,
& aliorum hiſtoriographorũ oſtendi po-
teſt. Sexto, illa, quę de eccleſia triumphã-
te dicuntur, incipiendo ibi: Nõ audietur
vltra iniquitas , Hebręorum ſtatui nullo
modo adaptari poſſunt: nam ſine iniqui
tate nunq̃ fuerunt : & ſic de ſingulis ibi
annuntiatis. Sunt nonnulli alii , & maxi-
me Hebræi, qui hæc adimplenda eſſe pu
tant: quando ab hac ſua captiuitate per
Meſſiam liberati fuerint, & in Hieruſalem
adducti. Expectant enim auream, atq; gẽ
matam Hieruſalem: quoniam omnes gen
tes ſibi ſeruituras aſſerũt, & Cameli, Ma-
diam, & Epha de Saba venientes, aurum
deferent, & thus : & omnes oues Cedar
congregabuntur: arietesq; Nabaioth ve-
nient vt immolentur ſuper altari templi,
quod

quod extruetur. De inſulis quoq;, & nauibus Tharſis volaturas eſſe filias illas, vt columbas, auri, & argenti diuitias deferẽtes: & ædificandos eſſe muros Hieruſalẽ ab alienigenis: quibus præfuerũt gentiũ Reges: ſemperq; apertas fore portas ciuitatis: vt diebus, ac noctibus diuitię Hierusalem, & victimæ deferantur: & omnia, quę deſtructa ſunt, cypariſſo, & pino, & cedro ſectis in libano conſtruenda: pręcipue templum domini, in quo ſit lætitia ſempiterna, ita vt ſugat lac nationum, & Regum diuitias comedat: tantamq; rerum abundantiam omnium fore, vt pro ære aurum habeat, pro ferro argentum, pro lignis æs, pro lapidibus ferrum, Principes quoq; illius æterna luce fulſurum. Hęc illi dicunt, qui terrenas deſiderant voluptates, & vxorum quęrunt pulchritudinem: quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione eorum. Quorũ Iudęorum error ab eis facillime percipietur, qui hęc verba Prophetę, quę in calce ipſius capitis ſexageſimi poſita ſunt, recte ponderauerint: Nõ erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem: nec ſplendor Lunæ illuminabit te: ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternã: & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra Sol tuus, & Luna tua non minuetur: quia dominus erit tibi in lucem ſempiternam: & complebuntur dies luctus tui. hęc nanq; non niſi in Paradiſo haberi poſſunt: & ideo non carnaliter, ſed ſpiritualiter intelligenda ſunt. De eccleſia igitur triumphante, omiſſis Iudęorum ineptiis, hęc omnia intelligenda eſſe conuincimur.

Amos inſuper Propheta hoc idem manifeſte teſtatur capitulo nono, dicens: In die illa ſuſcitabo Tabernaculum Dauid, quod cecidit, & reędificabo aperturas murorum eius: & ea quę corruerunt inſtaurabo: & reędificabo ipſum ſicut in diebus antiquis: vt poſſideant reliquias Idumęę, & omnes nationes, eo quod inuocatum ſit nomen meum ſuper eos faciens hęc. ſecundum autem ſeptuaginta interpretes, ita dicitur: Vt exquirant me reſidui hominum, & omnes gentes, in quibus inuocatũ eſt nomen meum ſuper eos dicit dominus faciens hęc. Licet aliqui, & maxime Hebræi, contenta in hoc capite interpretentur de proſperitate Iudaici populi poſt reditum ſuum à captiuitate Babylonica, & male: cum hoc illi obſtet expoſitioni: quia populus ille Iudaicus nunq̃ poſt dictum reditum in tanta fuerit proſperitate, quãta in hoc deſcribitur loco, & maxime cum ſubdatur: Et poſſideant reliquias Idumęę, & omnes nationes: cum id nequaquam poſt ipſum reditum habuerint Hebræi: immo è contra in ſubiectione, & ſeruitute ſemper fuerint: primo Perſarum: ſecũdo Græcorum: tertio Romanorum. Quapropter Beatus Iacobus Apoſtolus Actuũ. c. xv. hanc inquit literam dictam fuiſſe de ædificatione eccleſiæ Chriſti per fidem: quæ quidem eccleſia Tabernaculum dicitur. vt Eſaiæ. c. iiii. Rabi etiam Salomon hoc Tabernaculum Dauid, quod ſuſcitandũ dicitur, interpretatur pro Regno Dauid: quod, ſm Hebræos omnes, per aduentum Meſſię ſuſcitari debet temporaliter .ſ. & ſic iuxta eius Rabini ſententiam hęc ſcriptura loquitur de tempore Meſſiæ, quamuis erret, dicens hoc tempus futurum eſſe, cum iamdiu præterierit. Et q̃ hęc ſcriptura recte intelligẽda ſit de tempore Meſſię, ſiue de contingentibus eo tempore, patet etiam apud Iudęos in Senhedrim, vbi dicitur: Erigam Tabernaculum Dauid quod cecidit: ſuper quibus verbis Rabi Ioanna, ſic inquit: Generatio, in qua filius Dauid: id eſt Meſſias, venturus eſt, ſapientes Magiſtri minorabuntur. Quod adimpletum fuit tempore Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: quia aliqui ex ſacerdotibus erant ſaducęi: qui negant Spiritum, & Angelum, & reſurrectionem ꝯtra veritatem: & ideo valde errabat. Alii aũt Phariſęi. ſ. traditionibus ſuis mãdata Dei irritabãt: ſunt ẽt multum minorati in mundana reputatione. Quod aũt per Dauid itelligat Meſſias, dixi ſupius. c. lxvi. huius ſexti libri. Sed qm̃ Iudęi opponũt aliqua cõtentis in hoc Vaticinio Amos: ideo vide infra Lib. vii. capitulo tertio.

Ezechiel quoq; hãc eccleſię vnionem oſtendit cap. xxxvii. dicens: Cum aũt di-

xerint ad te filii populi tui loquẽtes:Nõne indicas nobis qd in his tibi velis? loqueris ad eos. hęc dicit dñs Deus: Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph,quod eſt in manu Ephraim: & Tribus Iſrael, q̃ ſunt ei adiunctæ,& dabo eas pariter cũ ligno Iuda:& faciã eas in lignũ vnum: & erũt vnum in manu eius.Hoc in loco Propheta metaphorice ſub duoꝝ lignoꝝ diuerſarum ſpecieꝝ ſimilitudine inuicem vnitorum,vt fit qñ arbores inſeruntur, futurũ eſſe prędicit,vt Regnũ Iſrael Regno Iudæ ſub vno Rege.ſ.Chriſto, iungeretur, & vniretur.Non enim interpretari poteſt ad literam de Zorobabel, ſeu de aliquo alio vſq; ad Chriſtum:ideo ſubditur poſtea:Et ſeruus meus Dauid, pro quo intelligitur Chriſtus,vt ſupra proxime dictũ fuit.Nam de ſemine Dauid non fuit Rex aliquis ab eo tempore citra vſq; ad Chriſtũ,excepto Ariſtobolo:de quo Ioſephus libro.xiii.c.xviii. qui primus ſibi diadema impoſuit poſt.481.annos,& tres mẽſes,ex quo de captiuitate Babylonica populus liberatus ad propria remeauit, ſed pauco tempore regnauit. Iſta enim ſenſibilia, ſicut erant illa duo ligna ſic iuxta ſe poſita,& coniuncta valde plus mouẽt auditores,q̃ verba. Equidem per Regnũ Iſrael hoc in loco non ſolũ intelligũtur decem Tribus, ſed etiam omnes vocati de gẽtibus ad Chriſti fidem: q anteq̃ ad Dei fidem ſe conferrent, idola colebant, ſicut coluit populus Iſrael.i. decem Tribuum à principio Regni ſub Hieroboam Rege:vt.iii.Regum.c.xii.vnde & cõuerſi de gentibus nomen Iſrael aſſequunt: vt dicitur Eſaiæ.c.xliiii.Voluit ergo Propheta prædicere:ꝙ ex diuerſis gentibus fieret vnio fidelium ſub vno Rege Chriſto:quod ipſemet Ezechiel.c.xxxiiii.aliis verbis confirmat,dicens: Saluabo gregẽ meum,& non erit vltra:& iudicabo inter pecus,& pecus: & ſuſcitabo ſuper ea paſtorem vnũ,qui paſcat ea,ſeruũ meũ Dauid:ipſe paſcet ea,& ipſe erit eis in paſtorem:ego autem dñs ero eis in Deũ:& ſeruus meus Dauid Princeps in medio eoꝝ. Dauid hic accipitur pro Chriſto,quẽ Deus vocat ſeruum,rõne humanitatis aſſumptę ex ſtirpe ipſius Dauid.Ezechielis etiã cap.xxxvii. ſunt aliqua huic propoſito conuenientia,de quibus dicendũ eſt infra lib.vii.c.xvii. Oſeas inſuper.c.i.in calce capitis, ſiue in fronte.c.ii.ſm Hebræos: Et congregabuntur filii Iuda,& filii Iſrael pariter: & ponent ſibimet caput vnũ: & aſcendent de terra: quia magnus dies Iezrael.Filii Iuda fuerunt Apoſtoli, q natione erant Iudęi,& quilibet etiam alii, q ex Iudęis Chriſtiani facti ſunt:& filii Iſrael fuerunt Gentiles ad fidem Chriſti conuerſi:& pariter in vna.ſ.eccleſia:ponent ſibimet caput vnum.i.vnum paſtorem.ſ. Chriſtum:& aſcendent de terra: hoc eſt multiplicabuntur veluti illa, quæ de terra pullulant.hanc literam allegat B.Paulus ad Rom.c.ix.tanquam dictam literaliter de conuerſione gentium.Et qm Iudæi nonnulla opponunt, ideo vide infra lib.vii.Oppoſitione.xiiii.quia ibi omnia declarantur.Et etiam B.Auguſtinus lib. xviii.de Ciuitate Dei.c.xxviii.hoc ediſſerit Vaticinium.Hieremię quoq;.c.xxx.dicitur in calce capitis:In nouiſſimo dieꝝ intelliges ea.Et ipſemet Propheta in pricipio.c.xxxi. In tempore illo dicit dñs: Ero Deus vniuerſis cognationibus Iſrael:& ipſi erunt mihi in populum.Sophonias Propheta.c.iii.hoc idem approbat, dicens:Quia tunc reddam populis labiũ electum: vt inuocent omnes nomen domini: & ſeruiant ei humero vno: id eſt vno cultu.ſ.Chriſtiano.Et ꝙ hoc intelligatur de Chriſto,iuxta Rabinoꝝ antiquorum ſententiam,patet in Bereſid raba ſuper.c.xli.libri Geñ.vbi hoc allegatur Vaticinium hoc modo: Tunc conuertã ad populos labium electũ ad inuocandum nomen domini,& colendum eum humero vno.& ſequitur exponendo: Non eſt autem dictũ hoc nomẽ domini, niſi Rex Meſſias. Et ad colendum eum humero vno:quia erit principatus ſuper humerũ eius.Vno humero dicit.i.vna fide, vno cultu,& vna religione.Item Eſaię.c.viii. Et erit vobis in ſanctificationẽ: in lapidẽ autẽ offenſionis,& petram ſcandali duabus domibus. Eſaiæ.c.xxviii.hoc idem habetur,vbi dicitur:Ecce ego mittam in

fundamentis

Digitized by Google

fundamẽtis Sion lapidem, lapidem probatum angularem pretioſum in fundamento fundatum: & q crediderit in eũ, non confundetur, iuxta. Lxx. interpretũ æditionem. Omnes penè interpretes, ſeu expoſitores, tam Hebręi, q̃ Chriſtiani ſentiunt hanc ſcripturam loqui de Chriſto: & maxime, qm̃ per Chaldaicam interpretationem ſic declaretur: Ecce ego ſtatuẽs in Sion Regem Meſſiam, Regem potentem angularem: nam ex Iudæis, & gentibus, tãquam ex duobus parietibus ſimul vnitis vnam fecit eccleſiam. Hoc ẽt Oraculum allegat B. Petrus in ſua prima Epiſtola. c. ii. de Chriſto intelligendum eſſe. De hoc etiam lapide angulari habetur Pſal. cxvii. vbi dicitur: Lapidem, quem reprobauerunt ædificãtes, hic factus eſt in caput anguli. Rabi etiã Salomon in ſuis Commentariis ſuper illud Micheæ cap. quinto: Et tu Bethleem Ephrata, hũc allegat locũ, dicens: Ex te mihi egredietur Meſſias filius Dauid: ſicut ipſe dixit Pſal. cxvii. Lapidem, quem reprobauerũt ædificantes &c. Item etiam Danielis. c. ii. de hoc lapide dicit: Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus. Ex dictis igitur in hoc Eſaiæ capite, hic lapis angularis: ideſt Meſſias, tanquã inutilis reprobatus à malis, & incredulis, factus eſt diuina virtute caput anguli: cui duo anneċtũtur parietes: ideſt Gentiles: & qui ex Iudęis ad eum conuerſi ſunt.

Item Eſaię cap. xlv. Congregamini, & venite, & accedite ſimul qui ſaluati eſtis ex gentibus: annuntiate, & venite, & conſiliamini ſimul. & item paulo infra: Cõuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terrę: quia ego Deus, & non eſt alius: in memetipſo iuraui: egredietur de ore meo iuſtitię verbum, & nõ reuertetur, q̃a mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua &c. Pſal. etiã. xliiii. à filiis Chorę compoſito de hac ipſa p̃dicitur eccleſia, quę eſt Chriſti ſponſa: licet interdum dicatur etiam eius filia: Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circundata varietate: audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui: & concupiſcet Rex decorem tuum &c. Licet multi varie interpretẽtur hunc Pſalmum: qm̃ aliq de Rege Aſſuero, & Regina Heſter, & ſtatu proſpero Iudęorum: alii de Salomone, & filia Pharaonis, vel Regina Saba: alii de Dauid, & Berſabea: tñ ipſi omnes errant valde: cum oẽs penitus mortales excludantur: quia Rex, de quo intendit hic Pſalmiſta, non eſt mortalis, propter hæc verba in hoc Pſalmo cõtenta: Sedes tua Deus in ſęculũ ſęculi. & ſubditur de Rege, & Regina ſimul: vbi dicitur: Audi filia, & vide. & ſubditur: Qm̃ dñs eſt Deus tuus: quapropter vt de Chriſto Deo, & de eius ſponſa eccleſia intelligenda ſint, neceſſe eſt. & illud: Circundata varietate .ſ. linguarum: quia vbiq; ſunt Chriſtiani, Synagoga autem Iudęorum vnam tantum habet linguam. Aduertendum eſt inſuper ad hæc alia verba: Audi filia, & vide: interrogemus Iudæos, quæ ſit iſta filia, ad quam loquitur Deus. Non dubito, qn Synagogam reſpondeant. & quomodo dicitur Synagogę, & Iſraelitico populo: Dimitte populum tuum, & domum patris tui? Nunquid derelinquet gentem Hebræam, & Abraam antiquum patrem? ſi dixerint deuocatione ſignificari Abraam, quia Chaldęos reliquerit: quis eſt iſte Rex, qui amaturus eſt decorẽ Abraam? certe alius eſt, qui loquitur: Audi filia. aliusq;, de quo loquitur: Et concupiſcet Rex decorem tuum: qui alius non ſolum Rex, ſed & dominus, & Deus, qui adorandus eſt. Filia Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur diuites plebis. in Hebræo eſt: O filia fortiſſimi in muneribus faciem tuam deprecabuntur diuites plebis. Verbum Hebraicum, Sor, quod in Ezechiele, iuxta Septuaginta legimus, interpretari poteſt, & Tyrus, & tribulatio, fortiſſimus, ſiue fortiſſima, & ſilex: ideſt lapis duriſſimus: vnde in præſenti loco error ortus eſt. Aquila enim, & Septuaginta, & Theodotion, & Quinta æditio, Tyrum, interpretati ſunt. Sexta verbum Hebraicum poſuit, Sor, Symmachus fortiſſimam: nos ipſum ad Deum retulimus: vt illa, cui ſupra dixerat: Audi filia, & vide, filia fortiſſimi

nuncupetur: aut certe ipſa fortiſſima ſit. quia imitata eſt patrem, cuius vultum in diuerſis muneribus deprecabantur diuites plebis. Diuites in cũctis operibus bonis, & ſcientia, ſiue qui diuites putantur in ſæculo, ſapientes huius mundi, & Philoſophorum diſciplinis eruditi. vel quod melius eſt, qui ante diuites fuerunt, habẽtes eloquia Dei, & teſtamenta, & Prophetas. i. de populo Iſrael. Vt enim ante Saluatoris aduentum, hi, qui de Tyro erãt: hoc eſt de populo gentium, & Proſelyti eſſe cupiebant, deprecabantur diuitẽ populum Iſrael, & per eos introducebãtur in templum: ſic poſt aduentũ domini, quicunque ex Iſrael redire voluerint, diuites quondam familiaritate, & protectione Dei venient ad filiam Tyri, & offerentes varia dona virtutum, & confeſſiones, in Chriſtum deprecabuntur eam: vt ſalutem, quam perdiderunt in Iudæa, inueniant in gentibus &c. Ex quo huius Pſalmi. xliiii. loco non obſcure conſtat: quod Chriſtianorum eccleſia eſt filia Regis, q Deus eſt: & oblita eſt populum ſuum: & domum patris ſui: hoc eſt Iudæorum Synagogam: quia ipſe Rex, & Deus Iudaicum dereliquit populum, & Gentilem populum in filium aſſumpſit. Pſalm. xlvii. Magnus dñs, & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri: in monte ſancto eius fundantur exultatione vniuerſæ terræ: mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni, Deus in domibus eius cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam &c. & iterum paulo infra: Sicut audiuimus, ita vidimus in ciuitate domini exercituum: i ciuitate Dei noſtri Deus fundauit eam &c. Hæc ciuitas eſt eccleſia Dei. Item Eſaię. c. ix. beatificatur Galilæa, & tota terra Iſrael propter præſentiam, & prædicationem, & miracula Chriſti, cũ ait: Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Neptalim: & in nouiſſimo aggrauata eſt terra maris trãs Iordanem Galilææ gentium: populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. & infra: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis &c. Pſalm. lxxxvi. Fundamenta eius in montibus ſanctis: diligit dñs portas Sion ſup omnia Tabernacula Iacob: glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei: hæc de eccleſia Dei dicta ſunt. O vere infelices Iudęi: ò miſeri, atque miſerabiles: Lapidem, qui per Eſaiam repromiſſus eſt (vt paulo ante oſtendimus) qui poneretur in fundamentis Sion, & populum vtrunque coniũgeret, eſſe dñm Saluatorem, eſſe filium Dei non agnouiſtis: hũc vos reprobaſtis ædificantes quondam cõgregationem dñi, & templi Dei myſteria cuſtodiẽtes: qui reprobatus à vobis factus eſt i caput anguli: & primam eccleſiam de Iudæorum populo congregatam: & credẽtes ex nationibus in vnũ gregem, & myſterium fœderauit. A dño factũ eſt iſtud: hoc eſt mirabile in oculis noſtris: vt nos qui ante paſſionem dñi ſine teſtamento eramus exleges, adoptemur in filios Dei, & ſibi cingulo putreſcente, aliud ſibi Deus lumbare contexeret, alium populum præpararet. Pſalmo etiam. cxvi. dicitur: Laudate dñm omnes gentes: in quo Pſalmo, omnes populi, & maxime Gentiles, & Iudæi etiam inuitantur ad laudandũ Deum pro aduentu Chriſti: qui ex Iudæis & gentibus vnam erat inſtituturus eccleſiam: & ſic inſtituit, vt declarat Apoſtolus ad Rom. c. xv. Dico enim Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circuncifionis. i. populi Iudaici in fide inſtruendi. & poſtea ſubdit de gentibus dicens: Gentes aũt ſuper miſericordia honorare Deũ &c. Pſalmo quoque. xxi. Annuntiabitur dño generatio ventura, & annuntiabunt cœli iuſtitiam eius populo, qui naſcetur. ſ. Chriſtiano. Pſal. xvii. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi. i. populus Gentilis. Pſal. lxxxv. Oẽs gentes quaſcunque feciſti venient, & adorabunt coràm te dñe, & glorificabunt nomen tuum. Qm̃ magnus es tu: & faciens mirabilia tu es Deus ſolus. Pſalmo. ci. Et timebunt gentes nomẽ tuũ domine: & omnes reges terrę gloriã tuã. Quia ædificauit dominus Sion: & videbitur in gloria ſua. Reſpexit in orationem humilium: & non ſpreuit precem eorũ. Scribantur hęc in generatione altera: & populus qui creabitur, laudabit dominũ &c. Pſalmo ſexageſimoſeptimo: Dum diſcernit cœleſtis Reges ſuper eã niue dealbabuntur

Digitized by Google

albabunt in Selmon mons Dei, mõs pinguis, mons coagulatus, mons pinguis: vt quid ſuſpicamini montes coagulatos? mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo: & enim dominus habitabit in finem. Videtur hic Dauid Propheta oſtẽdere velle per quorum myſterium diſtribuantur eccleſiæ ſacramenta: & alia opera, & beneficia eccleſiaſtica. Ait enim: Dũ diſcernit cœleſtis: ſcilicet pater: hoc eſt Deus. Reges: id eſt rectores. ſuper eam: ſcilicet eccleſiam: quã ſuperius columbam deargentatam, & plumarum auri appellauerat: quod adimpletum fuit, quando Deus ipſe decreuit mittere Apoſtolos ad diuerſas orbis partes ad regendum, & ordinandum eccleſiam: ad cuius regimen Apoſtoli inſtituerunt per diuerſas mundi partes epiſcopos, & ſacerdotes: ideo ſubditur: Niue dealbabuntur in Selmõ: hoc nomen Selmon appellatiue aſſumptum in Hebræo ſignificat vmbram: quę non ſemper accipitur pro obſcuritate, vel errore: ſed ſæpe ſignificat gratię deffenſaculum: vt ibi: Scapulis ſuis obũbrabit tibi. & Lucæ capitulo primo: Virtus altiſſimi obumbrabit tibi: vnde ſm Gloſſam: quia vmbra fit ex corpore, & lumine: lumen eſt Verbũ: caro Chriſti eſt corpus: acceſſit lumẽ corpori: id eſt Verbum carni, & ſic cauſatur quædam vmbra ineffabilis: qua Dei eccleſia protegitur: qua de re eccleſia dicitur Selmon: id eſt mõs vmbraculoſus: in quo dealbantur homines per remiſſionem peccatorũ: de quo Selmon ſtatim ſubdit Propheta: Mons Dei, mons pinguis &c. de quo monte ſic inquiunt Eſaias capitulo ſecundo, & Micheas capitulo quarto. & in primis Eſaias Propheta capitulo ſecundo: Et erit in nouiſſimis diebus pręparatus mons domus dñi in vertice montium: & eleuabitur ſuper colles: & fluent ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi, & dicent: Venite aſcendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex: & verbum domini de Hieruſalem: & iudicabit gentes: & arguet populos multos: & conflabũt gladios ſuos in vomeres: & lanceas ſuas in falces. Micheas autem capitulo quarto, ſic inquit: Et erit in nouiſſimo dierũ: erit mons domus domini præparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles: & fluent ad eum populi: & properabunt gẽtes multę, & dicent: Venite aſcendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis: & ibimus in ſemitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum domini de Hieruſalẽ: & iudicabit inter populos multos: & corripiet gentes fortes vſq; in longinquum: & concidet gladios ſuos in vomeres: & haſtas ſuas in ligones &c. In his nempe duorum Prophetarum Vaticiniis valde conformibus, immo vnũ & idem dicentibus, prædicitur de eccleſia Chriſtianorum inchoanda in Hieruſalem ſuper monte Sion: vbi erat templum Dei: & vbi ipſe Chriſtus legem prędicauit Euangelicam: vt ſuperius libro quarto, capitulo vndecimo, & tertiodecimo dixi. Et quoniam Iudæi, ſaltem quatuor faciunt Oppoſitiones: vt infra libro ſeptimo oſtendetur, capitulo quarto, ſiue quarta Oppoſitione: ideo ibi videto: quia ſoluentur. Eſaiæ ẽt capitulo quadrageſimoquinto dicitur: Congregamini, & venite, & accedite ſimul, qui ſaluati eſtis ex gentibus. Congregamini, inquit, vos, qui ex gentibus ſaluati eſtis in Chriſto. Venite, & accedite ſimul: hoc eſt cum Iudæis illis, qui Chriſtũ venerantur Meſſiam. de quo ſcribitur in eodem. c. paulo infra: Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ, quia ego Deus, & non eſt alius. Et qm̃ Iudæi aliqua opponunt: vide infra lib. vii. Oppoſitionibus. viii. & . ix. Idem Eſaias. c. vltimo. ſ. lxvi. Nunqd parturiet terra in die vna: aut parturiet gens ſimul: qa parturiuit, & peperit Sion filios ſuos? &c. denotans multiplicationem fideliũ in eccleſia Chriſti futurã. Item: Et ponã i eis ſignũ, & mittã ex eis q ſaluati fuerint ad gẽtes in mare, in Africã, in Lydiam tenẽtes ſagittam, in Italiam, & Græciã, ad inſulas longe ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam, & annũtiabunt gloriam meã gentibus: & addu-

Digitized by Google

cent omnes fratres veſtros de cūctis gentibus donum dño in eqs,& in quadrigis, & in lecticis &c.& paulo inferius: Et aſſumam ex eis in ſacerdotes,& leuitas,dicit dominus:qa ſicut cœli noui, & terra noua,quę ego facio ſtare coràm me,dicit dominus Deus,ſic ſtabit ſemen veſtrum , & erit menſis ex menſe,& ſabbatū ex Sabbato:veniet omnis caro,vt adoret coràm facie mea,dicit dominus. Hieremię etiam cap.xxxi.agitur de eccleſia Chriſti ædificanda, & de lege noua in cordibus hominum danda. de qua dicitur Apocalypſis cap.xxi.vt paulo īfra dicetur. Eſaias etiam cap.xix.cū de Aegypto multa mala prædixiſſet propter idolatriam , & alia vitia , demum hæc ſubiungit verba : In die illa erit altare domini in medio terrę Aegypti: & titulus domini iuxta terminum eius:& erit in ſignum,& teſtimoniū domino exercituum in terra Aegypti. Clamabūt enim ad dominum à facie tribulantis:& mittet eis Saluatorem,& propugnatorem,qui liberet eos,& cognoſcetur dominus ab Aegypto:& cognoſcent Aegyptii dominum in die illa : & colent eum in hoſtiis, & in muneribus : & vota vouebunt domino,& ſoluent : & percutiet dominus Aegyptum plaga , & ſanabit eam: & reuertentur ad dominum , & placabitur eis,& ſanabit eos &c. Prędicit enim Eſaias Aegyptum legem Chriſti cito ſeruaturam.Nam Beatus Simon Apl's, & Beatus Marcus Euangeliſta ibi prædicauerunt:& multos ad fidem Chriſti conuerterunt. Inſuper multi ſancti patres in heremo vitam ſanctam,& monaſticam ſeruauerunt.

Oppoſitio. Opponunt autem Iudęi dupliciter . Primo dicentes hoc in loco tangi de Onia,q erat Hebręus , & ſacerdos, & receſſit ex Iudæa cum pluribus Hebręis,& iuit in Aegyptum:quem Rex Aegypti ſuſcepit,ac vnam ei tradidit ciuitatē, in qua ipſe conſtrui fecit vnum templum ſimile templo Hieroſolymitano , in quo hoſtias, & oblationes offerebat iuxta ritum Hebræorum.

Reſponſio. Reſpondetur. Hanc obiectionem prędictis obſtare non poſſe: quia quod prędicit futuꝝ Eſaias, erat qd laudabile:ſed templum,& altare,ac ſacrificium Onię extra templum Hieroſolymitanum,erat vituberabile:qa non licet Iudęis ſacrificare extra templum Iudaicū. Item in Oraculo Eſaię dicitur de qnq; ciuitatibus: & de Onia non legitur, niſi de vna tantum ciuitate . Rabi aūt Salomon aliam adinuenit euaſionis fugam , dicēs: Quod Sennacharib vltimo veniēs contra Hierl'm,adduxit ſecum aliquos Principes de Aegypto , quos ceperat in bello ↄtra Theratā Regem Aethiopiæ:de quo bello habetur.iiii. Regum.c.xix.& illos Principes adduxit ſecum compeditos,vt oſtenderet eos Ezechię,& populo Iudaico ad incutiendum eis terrorem:ſed: quādo exercitus Sennacharib fuit percuſſus ab Angelo,ipſi Principes fuerunt ſaluati, & per Ezechiam à vinculis liberati, & ſic reuertentes in terram ſuam Aegypti fecerunt altaria ad colēdum Deum Iſrael,q eos liberauerat a manu Sēnacharib. Sed contra hoc Rabi Salomonis dictum obſtat,quod ſubditur : Loquentes linguam Chanaam.i.Hebraicam . Nam ſi id quod Rabi Salomon dixit,verum eſſet,Propheta dixiſſet: Loquētes linguam Aegyptiacam. Si aūt dicerent : ꝙ duxerunt ſecum Iudęos ad faciēdum diuinū officium in Aegypto,nihil ꝓdeſt:qa Iudęis ꝓhibitū erat ſacrificare extra templum Hieroſolymitanū:& ſic ſacrificium illud nō fuiſſet Deo gratū.Oppoſitionibus igit Iudæorum non obſtātibus , quę diximus vera ꝑmanēt.Eſaię ēt.xlii.Et educā cæcos in viā, quam neſciunt:& in ſemitis,quas ignorauerūt,ambulare eos faciam . Nam cæcos appellat Gētiles,qui cultū veri Dei ignorabant.& ſequit:Ponam tenebras coràm eis in lucem:& praua in recta:hæc verba feci eis:& non derelinquam eos &c.Cōuerſi ſunt retrorſum:ↄfundantur confuſione,qui confidunt in ſculptili.

¶ Quod aūt eccl'ia Chriſti nata ſit à Chriſto,& ab eius Apl'is,& Diſcipulis,& I ea adipleta ſint ſupraſcripta oīa Vaticinia,īfraſcriptis ꝓbat teſtimoniis.

Ioannis caplo decimo , inquit ipſe Saluator noſter : Et alias oues habeo, quæ nō ſunt ex hoc ouili:& illas oportet me adducere:& vocem meam audiēt : & fiet

vnum

Digitized by Google

vnum ouile,& vnus paſtor. Lucas etiam Euágeliſta in Aplо҄ Actibus, naſcentis eccleſiæ deſcripſit infantiá: ibi igitur legens omnia ſupraſcripta adimpleta fuiſſe cognoſces. Ioan.c.xvii. Cum Ieſus ex hoc mūdo exiturus eſſet, pro Diſcipulis ſuis patrem orauit: & ſtatim poſt, hæc addidit verba: Non pro eis aūt rogo tātū: ſed & pro eis, qui crediturí ſunt per verbum eo҄ in me: vt oēs vnum ſint: ſicut tu pater in me, & ego in te: vt & ipſi in nobis vnum ſint. Apl's Paulus ad Epheſios.c.ii. Nunc aūt in Chriſto Ieſu vos, qui aliqñ eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra, q fecit vtraq; vnum, & mediū parietem maceriæ ſoluens inimicitias in carne ſua legem mandato҄ decretis euacuās, vt duos condat in ſemetipſum in vnū nouum hoiem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore per Crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo &c. Item Apl's ad Coloſſenſes.c.i. Et ipſe.ſ. Ieſus (de quo ſupra dixerat) eſt caput corporis eccl'iæ, qui eſt principiū primogenitus ex mortuis, vt ſit in oibus ipſe primatum tenens. & paulo infra: Qui nūc gaudeo in paſſionibus pro vobis: & adimpleo ea, q̄ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt eccleſia. Actuum.c.ii.&.iiii. dicitur de illis, qui primitus, & nouiter ad fidē Chriſti acceſſerūt: Multitudinis aūt credentiū erat cor vnū, & anima vna: nec qſq̄ eo҄, quæ poſſidebat, aliqd ſuum eſſe dicebat: ſed erāt illis omnia cōmunia: & virtute magna reddebant Apl'i teſtimoniū reſurrectionis Ieſu Chriſti dñi noſtri: & gratia magna erat i omnibus illis: neq; enim qſq̄ egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agro҄, aut domo҄ erant, vēdentes, afferebant pretia eo҄, quæ vēdebant: & ponebant ante pedes Aplo҄: diuidebāt autem ſingulis prout cuiq; opus erat. Item Actuum.c.v. Et illi qdem ibant gaudentes à conſpectu concilii: qm̄ digni habiti ſunt pro noīe Ieſu contumeliam pati &c. Item idem Apl's prima ad Corinth. c.xii. Sicut enim corpus, corpus vnū eſt, & membra habet multa: omnia aūt membra corporis, cū ſint multa, vnum tñ corpus ſunt: ita eſt Chriſtus &c. Item idem Apl's ad Epheſios.c.iii. Sicut nūc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & Prophetis in ſpiritu eſſe gentes cohęredes, & cōcorporales, & cōparticipes promiſſionis i Chriſto Ieſu per Euāgeliū: cuius factus ſum ego miniſter. Item idem Apl's ad Epheſios.c.iiii. Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis: vnū corpus, & vnus ſpiritus: ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ: vnus dñs: vna fides: vnum baptiſma: vnus Deus. & magis infra ibidem: Et ipſe dedit quoſdā quidem Apl'os: quoſdam aūt Prophetas: alios vero Euangeliſtas: alios aūt paſtores, & doctores ad ꝯſummationē ſancto҄ in opus miniſterii, in ædificationē corporis Chriſti, donec occurramus oēs in vnitatem fi dei, & agnitionis filii Dei &c. Hoc ipſum etiam ab effectu adimpletū eſſe vr̄ ꝓpter exaltationem, & ſublimationē curiæ Romanæ, non ſolum in ſpiritualibus, ſed ēt in temporalibus, ex qua exaltatione antedicta minime negari poſſunt. Cum aūt hæc alia conditio ad eccl'iam Chriſti pertinens, in Saluatore noſtro, & in eius eccleſia per Apoſtolos, & Diſcipulos ſuos fundata, adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Huius eccleſiæ typus (vt inqt B. Hieronymus in quodam ſermone de reſurrectione Dominica) fuit, vt infra. Itaq; in dñi noſtri pſona, dum ex Adę primi hominis coſta mater cuncto҄ viuorum Eua producitur, ex huius ſacro latere, & ſalutari vulnere eccleſia oīum fidelium parēs reparāda monſtraſ. In cuius Typo Abel iuſtus occidiſ: & innocens fraterna, tanq̄ Iudaica, impietate mactatur.

¶ Quod autem eccleſia vſq; ad finem huius ſæculi duratura ſit, ſic hr̄.

Pſalm.lxxi. Et permanebit cum Sole, & ante Lunam in generatione, & generatione. & hoc ſm veritatem Hebraicam, q̄ habet: Et timebunt te cum Sole: quod intelligi poteſt de duratione Chriſtianę religionis: quia quamdiu reuoluētur tempora iuxta curſum Solis, & Lunę: ſm quē diſtinguntur tempora, ſemper timebitur

chriſtus in eccleſia cõtra illos, qui dicũt eccleſiam aliquando defuturam.

¶ Quæ ſit differentia inter Iudaicam Synagogam, & Eccleſiam Chriſtianam.

Origenes Homelia.ix. libri Geneſeos, ſollicitum hæc, & intentum auditoré requirunt: nouum enim eſt, quod dicit: Et vocauit, inquit, Angelus domini Abraã ſecundo de cœlo: qđ tamen addidit nõ eſt nouum. Nam benedicens benedicam te: & ante iam dictum eſt. Et multiplicãs multiplicabo te: ante promiſſum eſt. Et erit ſemen tuum, ſicut ſtellę cœli, & ſicut arena maris: & prius fuerat pręnuntiatũ. Quid ergo eſt nunc amplius, quod ſecũdo clamatur è cœlo? Quid noui veteribus, vel promiſſionibus additur? Quid plus pręmii datur in eo, quod dicit: Propter quod feciſti verbum hoc .i. propter quod filium obtuliſti: propter quod non peperciſti vnico filio tuo: nihil additum video: eadem repetuntur, quæ prius fuerant repromiſſa: ergo ſuperfluum videbitur eadem ſæpius retractare, & minus neceſſarium. In ſacramentis enim fiunt cũcta, quæ fiunt. Abraam, ſi tantum ſm carnem vixiſſet: & vnius populi, quem ſm carnem genuit, pater fuiſſet, vna ſuffecerat repromiſſio. Nunc vero vt oſtenderet eum primo patrem futurum eorum, qui ſm carnem circũciſi ſunt, circunciſionis ſuæ tempore datur ei repromiſſio, quæ ad populum circunciſum pertinere deberet. Secundo, quia pater eſſet futurus etiam eorum, qui ex fide ſunt: & qui per paſſionem Chriſti veniunt ad hæreditatem: tempore nihilominus paſſionis Iſaac repromiſſio renouatur, quæ pertinere debeat ad eum populũ, qui paſſione Chriſti, ac reſurrectione ſaluatur: & eadem quidem repeti videntur: ſed longe diuerſa ſunt. Illa enim quæ prius dicta ſunt, & ad priorem populum pertinent, in terris dicta ſunt: ſic enim dicit ſcriptura: Et eduxit eum foras de Tabernaculo ſcilicet. & dixit ei: Reſpice ſtellas cœli ſi dinumerari poſſunt à multitudine. & addidit: Sic erit ſemẽ tuum. vbi autem ſecũdo repetitur repromiſſio, deſignat, q̃a locutus eſt ei de cœlo: & datur promiſſio de terra prima: ſecunda de cœlo. Nonne aperte hic illud deſignare videtur, quod Apoſtolus dicit? Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cœlo, cœleſtis? Iſta ergo promiſſio, quæ ad fidelem populum pertinet, de cœlo eſt: illa de terra. In illa ſermo tantummodo fuit: hic interponitur iuſiurandum: quod interpretatur ad Hebręos ſcribens ſanctus Apoſtolus, hoc modo dicẽs: Volẽs, inquit, Deus oſtendere pollicitationes hęredibus per immobilitatem cõſilii ſui, interpoſuit iuſiurandum. & iterum homines, inquit, ꝑ maiorem ſui iurant: Deus autem, quoniã neminem habuit per quem iuraret maiorem: Per memetipſum iuro, dicit domin⁹ &c. & paulopoſt: Tunc deinde in prima repromiſſione non habet poſitã cauſam, cur data ſit repromiſſio, ſed tm̃, ꝙ eduxit eum foras: & oſtẽdit, inquit, ei ſtellas cœli, & dixit: Sic erit ſemen tuum. nũc vero addit cauſam propter quã iuramento cõfirmat promiſſionem firmam futuram. dicit enim: Quia feciſti verbum hoc, & non peperciſti filio tuo: oſtendit ergo, quia ꝓpter oblationem, vel paſſionem filii, promiſſio firma ſit: euidenter deſignans, q̃a propter paſſionem Chriſti populo ex gẽtibus, qui ex fide eſt, Abrææ maneat firma promiſſio: & nunc in hoc ſolo ſecunda firmiora ſunt primis? In multis huiuſcemodi adumbrata inuenies ſacramẽta. Primas Tabulas legis in litera confregit Moyſes, & abiecit: ſecũdam legem in ſpiritu ſuſcepit: & ſunt firmiora ſecunda, quàm prima.

¶ De multiplicatione Imperii Chriſti Meſſiæ. Cap. XCIII.

HAnc veritatem aperit Eſaias Propheta. c. ix. dicens: Puer natus eſt nobis: & factus eſt principatus ſuper humerum eius: & vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis, multiplicabitur eius Imperium, & pacis non erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper Regnum eius, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia à modo, & vſque in ſempiternum. Quod de Meſſia Rege

Digitized by Google

ſia Rege intelligenda ſint, quæ à Propheta hoc in loco dicuntur, non obſtãtibus Iudæorum Oppoſitionibus, ſuperius libro tertio, capitulo decimonono probatum eſt, etiam nonnullorum Rabinorum conſenſu, & Chaldaicæ interpretationis auctoritate. Vnde aduerte Iudæe, quomodo omnia nomina à Propheta prænũtiata Saluatori noſtro perpulchre conueniant. In hoc enim quod dicitur: Puer natus eſt nobis: eius magna deſignatur humilitas in natura: ſcilicet humana: ſicut paruulus humilior eſt cęteris maioris ætatis. In hoc autem quod dicitur: Et filius datus eſt nobis, deſignatur in ipſo puero nato aliam eſſe naturã, ſm quam non fuit natus temporalis, ſed datus nobis. In hoc etiam alio: Et factus eſt principatus ſuper humerum eius, oſtenditur, quòd ille Puer natus accepit ſupra ſe iugum legis obſeruandæ, licet ad hoc non eſſet obligatus: vnde in tranſlatione Chaldaica iſta verba: Et factus eſt principatus ſuper humerum eius, ſic interpretantur: Et recepit ſupra ſe legem obſeruandam. In hoc autem quod ſequitur: Et vocabitur nomen eius Admirabilis, deſignatur, quòd ſua natiuitas, de qua prædixerat: Puer natus eſt nobis, fuit maxime miraculoſa: quia de virgine ſine ſemine virili. In hoc autem quod dicitur: Et Conſiliarius, deſignatur, quòd ipſe Puer natus erat daturus conſilia ſalutifera ſuperaddita pręceptis Decalogi. vbi autem dicitur: Deus, eius Deitas declaratur. Cum autem dicit Fortis, declaratur eius fortitudo, & potentia: quam tamen in paſſione ſua noluit demonſtrare, ſed fuit abſcondita. In hoc autem quod dicitur: Pater futuri ſæculi, denotatur, quòd ipſe habebat inducere omnes electos ad cœleſtem gloriam, quæ eſt in futuro ſæculo. In hoc etiam quod dicitur: Princeps pacis, deſignatur, quòd ipſe daturus erat ſuis veram pacem: ſcilicet æternam: quæ cum peccato mortali eſſe non poſſet: iuxta illud Pſalmi: Non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum. Similiter & pacem ſupernam, quæ ſuperat omnem ſenſum: vnde quiſque veraciter intueri poteſt omnia ſuperius contenta propria eſſe, & notabilia Chriſti Ieſu epitheta, & non ſuperflua, nec illi Puero nato inconuenientia. Honoretur igitur etiam in infantia ſua dominus: nec ad Deitatis ferantur iniuriã exordia, & incrementa corporea: quoniam naturæ incommutabili, nec addidit aliquid natura noſtra, nec minuit: ſed qui in ſimilitudine carnis peccati dignatus eſt hominibus eſſe conformis: in vnitate Deitatis patri permanet æqualis. Item Eſaias antedictus hoc idem inquit capitulo quinquageſimoſecũdo, his verbis: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: quæ verba per tranſlationem Chaldaicam Ionathæ ſic interpretantur: Exaltabitur pluſquam Abraam, & eleuabitur pluſquam Moyſes, & ſublimis erit pluſquam Angeli Dei, qui Deo miniſtrant. Sed nullus eſt ſublimior Angelis, niſi ſolus Deus: igitur Meſſias, qui eſt ſublimior Angelis, eſt Deus. Daniel quoque capitulo ſeptimo, hanc oſtẽdit veritatem his verbis: Aſpiciebam ergo in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli: quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquũ dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum: & omnes populi, Tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur: & Regnum eius, quod non corrũpetur. hęc de Meſſia Rege intelligi debere ſuperius libro tertio, capitulo tertiodecimo probatum eſt.

¶ Quòd autem in dño noſtro Ieſu Chriſto hoc adimpletum fuerit, conſtat.

Matthæi capitulo vltimo his verbis: Et accedens Ieſus locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: eũtes ergo docete oẽs gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quęcunque mandaui vobis. &: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſęculi. Paulus Apoſtolus ad Coloſ. capitulo primo, vbi loquens de Chriſto, inquit: Qui eſt ima-

Digitized by Google

go Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra viſibilia, & inuiſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Pricipes, ſiue Poteſtates: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt: & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo cõſtant: & ipſe eſt caput corporis eccleſię, qui eſt principium primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenẽs &c. Item idem Apoſtolus ad Philip. c. ii. Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eẽ ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum, factus obediẽs vſque ad mortem: mortem autem Crucis: ꝓpter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen: vt In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & Infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris &c. Cum autem hęc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus, & certus fuit Meſſias.

¶ Quòd populus ad fidem Chriſti venturus alio vocaretur nomine: hoc eſt nõ Iſraelitico vt prius, ſed Chriſtiano. Cap. XCIIII.

NOuam religionem nouo appellari nomine iuſtũ, & cõueniens eſt: quod Eſaias Propheta diuinus in infraſcriptis capitibus non obſcure indicat. In primis capitulo. lxii. inquit: Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. Et ſi nonnulli, & maxime Iudęi, opinentur in hoc capite tractari de proſperitate Iudæorum de Babylonica captiuitate redeuntium, dicentes ꝑ ea verba: Donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, intelligi Cyrum Regem, qui fecit iuſtitiam liberando Iudęos à ſeruitute, & ſaluandos eos: tamen errore decipiuntur: quia multa illi obſtant interpretationi: & in primis illa verba: Et eris corona gloriæ: quod ipſi de ſacerdotali, & regia exponunt dignitate: cum id Iudęis eo maxime tempore non cõtigerit: nam Reges in ea nõ habuerũt reuerſione, ſed Duces: nec etiam poſt ipſam reuerſionem vſque ad Ariſtobolum Hircani filium: qui primus ſibi diadema impoſuit poſt quadringentos octuaginta vnum annos, & tres menſes: ex quo de ipſa captiuitate Babylonica populus liberatus ad propria remeauit: vt narrat Ioſephus libro tertiodecimo Antiquitatis Iudaicæ capitulo vigeſimoprimo. Sacerdotalis etiam dignitas ſacra vnctione (vt prius) non inſtituebatur: cum ea in primi templi deſtructione defecerit. Obſtant inſuper hęc alia verba: Si dedero triticum tuum vltra cibum inimicis tuis: quæ de ſacramento altaris mentionem faciunt: vt infra libro octauo, capitulo vndecimo oſtendetur. Item cum poſt ipſam reuerſionem à Babylone Iudęi Perſarum Regibus tributũ perſoluerent: poſtea Gręcorum: & poſtea Romanorum, non proſperitatem eos habuiſſe veraciter dici poteſt, ſed quandam potius ſeruitutem. Rabi autem Salomon, & nonnulli alii Hebræi contenta in hoc capite ad proſperitatem illam adaptãt: quam Meſſiæ tempore ſibi futuram expectant: quæ Rabinorum ſententia ſatis cõuenit cum nonnullis Thalmudiſtis, qui in Bereſid. raba de hac diſputarunt proſperitate. Ibi enim cum Rabi Oſua filius Leui dixiſſet: ꝙ Iſrael in virgine conſolatus eſt, allegando Hieremiam capitulo trigeſimoprimo: Rabi Anna nomine Rabi Iddi, ſubdit: Hic eſt Rex Meſſias, de quo Dauid prophetauit Pſalm. ſecundo: Ego hodie genui te, ſubiunxit & Eſaias capitulo ſexageſimoſecundo: Propter Sion non tacebo: & propter Hieruſalem non quieſcam: donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur: vt ſuperius copioſius dictum fuit libro ſecundo, capitulo decimoquinto. Hoc igitur ſtante fundamento, etiam iuxta Hebræorum ſententiam (prout ſupra dicitur) in hoc capite tractatur de Rege Meſſia: quem nos Chriſtiani veniſſe fatemur: immo ſuperius libro quinto iamdiu veniſſe probauimus. Dicitur inquam in hoc capitulo contineri proſperitatem eccleſiæ Chriſtianorum. ſic enim

Digitized by Google

inquit ipſe Propheta dirigens ſermonem ſuum ad Chriſtianorum eccleſiam: Et vocabitur tibi nomen nouum: hoc eſt vocaberis eccleſia Chriſtianorum, vbi prius vocabaris Synagoga Iudæorum. & ſequitur Propheta: Quod os domini nominauit: quod.ſ. nomen dominus ore ſuo nominauit, pro nominabit: vtens præterito pro futuro, ꝓpter rei certitudinem. Vbi autem dominus ore ſuo nominauerit, cõſtat Matthęi cap.xvi. vbi Saluator noſter, qui Deus eſt (vt ſupra lib.iii. probatum extitit) inquit: Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam: Petra autem erat Chriſtus, vt ait Apoſtolus prima ad Corinthios cap.x. Sed quoniã Iudæi ex aliquibus in hoc capitulo contentis, nõnulla opponunt: hęc cum reſponſione, & ſolutione videto lib. vii. Oppoſitione. viii. Eſaias itidẽ cap.lxv. hoc idem aliis verbis prędixit, dicens: Educam de Iacob ſemen, & de Iuda poſſidentẽ mõtes meos: & hęreditabũt eam electi mei: & ſerui mei habitabunt ibi: quod proprie intelligitur ad literam de Apoſtolis, & aliis de Iudaiſmo credentibus, qui erãt de ſemine Iacob, & de Iuda, de qua Tribu natus eſt Chriſtus ſm carnem, quos dicit poſſeſſuros montes ſuos: per quos montes eccleſiam denotat: ſcilicet militantem primo, & ſucceſſiue triumphantem, & magis infra inquit etiam de illis, qui Chriſto non adhęrebunt, & receſſuri eſſent ab eo. de fidelibus inquit: Ecce ſerui mei lætabuntur. & de receſſuris inqt: Et vos erubeſcetis. In quibus verbis, & nonnullis aliis ibi interpoſitis ponit differentiam inter ſeruos Dei, & Chriſto adhęrentes: & eos, qui Chriſto aduerſarentur, & contradicerent: vt oſtendat: ꝙ huiuſmodi ſerui Dei non nominabuntur ſicut prius: ſcilicet Iſrael, ſed alio nomine: & ꝙ nomen Iſrael quodammodo quaſi execrabile remaneret, ſubdit in eodem contextu, alloquens perfidis à Chriſto recedentibus, dicens: Et dimittetis nomen veſtrum in iuramentum electis meis. & ſequitur: Et interficiet te dominus, & ſeruos ſuos vocabit alio nomine. Ex qua litera manifeſte habetur: ꝙ Iſraelitici ſm carnem à Chriſto recedentes, ſiue ei nõ adhærentes, debebant ſuum dimittere nomen: ſcilicet Iſrael. In iuramentum: ſcilicet execrationis electis meis. Electis meis: ideſt Chriſtianis, q aliquando iurant execratorie: hoc ſcilicet modo: ſi hoc feci moriar: vel infeliciter viuam, ſicut Iudæus. Et ſic nomen Iſrael remanet poſt Chriſtum in iuramento execratorio: ſicut Numeri cap.v. Vxori de zelotypia accuſatæ dicitur à ſacerdote: Det tibi dominus in maledictionem, & exemplum in populo tuo. Et ſic manet nomen Iſraelis poſt Chriſtum in maledictionem execratoriam. & ſequitur Propheta: Et iterficiet te dominus Deus. Quod (vt inquiunt aliqui) adimpletum fuit per Romanos deſtruentes templum, & perſonas: ſed non bene conuenit cum pręcedentibus: ſemper enim loquitur hic in plurali numero cum illis à Chriſto deuiantibus: & ideo hęc particula, Interficiet te dominus, referenda eſt ad nomen Iſraelis. de quo ſtatim dixerat: Et dimittetis nomẽ veſtrum in iuramentum: cui nomini Propheta alloquens dicit: Interficiet te dominus.

Nomen enim alicuius, ſicut dicitur viuere per bonam, & glorioſam famam: ſic è contra dicitur mori per infamiam, ſiue ignominiã: ſicut dicitur Pſalmo quadrageſimo: Quando morietur, & peribit nomen eius? Et demonſtrato opprobrio nominis Iſraelitici: vt ſupra dictum eſt, ſtatim ſubdit: ꝙ ſerui domini: ſcilicet fideles, vocauit nomine alio: quia in prima Chriſti eccleſia, Diſcipuli Chriſti, iuxta illud Eſaię capitulo quinquageſimoquarto: Vniuerſos filios tuos doctos à Deo: quoniam omnes illi fuerũt ab ipſo Chriſto Deo immediate docti: non ſicut in vetere lege, in qua fideles docebãtur à Deo mediante Moyſe, vel Ioſue, ſiue Prophetis: propterea iam defunctis pro maiori parte illis Apoſtolis, & Diſcipulis, qui primitus à Deo docti fuerunt, vt dictum eſt, fideles vocati ſunt à Chriſto Chriſtiani, ſiue à chriſmate, quod vnctionem gratiæ deſignat, per quam populus Dei diſcernitur proprie à non populo Dei. Militat etiam efficax ratio: ꝙ Chriſtiani à

Chriſto denominentur: à quo per fidem, & operum bonorum imitationem deſcēderunt, cum Chriſtus in perfectione, & dignitate omnes præexcellat Patriarchas: vt patet Eſaiæ cap. lii. Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabit, & ſublimis erit valde. Quæ verba per interpretationem Chaldaicam ſic declarantur: quod Meſſias Rex debet exaltari pluſquā Abraā, eleuari pluſquā Moyſes, & ſublimari pluſquā omnes Angeli: vt pluries dictum eſt. Cū igitur perfectio, & dignitas Chriſti tantopere, non ſolum omnes excedat mortales, ſed etiam Angelos: non ſolum conueniens, ſed etiam iuſtum, & debitum: quod fidelium ſuorum denominatio potius ab eo, tanquā à maiore, & digniore deriuetur, atque nominet, quā ab Abraā, Moyſe, Iacob, ſiue Iſrael, vel alio quoquā. Quod ita factum eſſe declarat Ioſephus Hebręus hiſtoricus libro decimooctauo Iudaicę Antiquitatis, capitulo nono, dum de ipſo Ieſu Chriſto loqueretur, ſic in calce inquit: Sed & in hodiernū Chriſtianorum, qui ab ipſo denuncupati ſunt, & nomen perſeuerat, & genus, vt ſupra copioſius demonſtratum eſt capitulo ſeptuageſimonono huius ſexti libri de reſurrectione Chriſti: quamobrem tam auctoritate, quā ratione Chriſti fideles merito, & conuenienter ab ipſo Chriſto potius, quā ab alio deriuari, & denominari debebant: & ſic ab eo denominati ſunt: vt teſtat Ioſephus.

Oppoſitio.

Si vero Iudæorum aliquis opponeret hæc de Iudaico populo Chriſto contemporaneo intelligi non poſſe: ſed forte de populo primi templi: cum hæc obſtent verba Prophetæ: Et vos qui reliquiſtis dominum, & obliti eſtis nomen ſanctum meum, qui ponitis fortunæ menſam. ex quibus verbis percipitur eos fuiſſe idolatras. Et quia in ſecūdo templo Iudæos idolatraſſe non legitur, ideo de eis intellexit Propheta, qui idolatriæ inſeruiebant.

Reſponſio.

Reſpondetur. Licet non ſic aperte, & manifeſte in templo ſecundo idolatratum fuerit, tamen etiam in eo poſitum fuit abominādum idolum per Antiochum: vt in libris Machabæorum legitur. Et aurea aquila affixa fuit templo per Herodem: & Scribę, & Phariſæi fuerunt pluries à Saluatore noſtro publice reprehenſi: quod ſuis falſis traditionibus legem diuinam violarent: vt in noſtris patet Euangeliis. Item quamplures Iudæi, immo Iudæorum ſocietates ſecrete in hortis, vbi Gentiles idolis ſacrificabant, ſe cum ipſis Gentilibus ſociabāt: vt ſuilla carne idolis immolata veſcerentur: vt Eſaiæ capitulo ſexageſimoquinto. immo ſacrificatū fuit etiam idolis in ipſo templo per Antiochum: vt legitur primo Machabęorum capitulo primo. Sed præſuppoſito etiam quod in ſecundo templo, & toto tempore eius nunquam per Iudęos idolatratum fuiſſet, Propheta hoc in loco exprobrat Iudæis non ſolum peccata ſua: ſed etiam patrum, & anteceſſorum ſuorum his verbis: Non tacebo: ſed reddam, & retribuam in ſinu eorum iniquitates veſtras: & iniquitates patrū veſtrorum ſimul, dicit dominus. Igitur hac non obſtante Iudęorum Oppoſitione, quæ ſuperius dicta ſunt in ſua perſtant firmitate, & in ſuo robore pſeuerant, & manent.

Eſdras ſimiliter libro tertio, capitulo primo, hoc ipſum approbat his verbis: Quid tibi faciam Iacob? noluiſti obedire Iuda: transferam me ad alias gentes: & dabo eis nomen meum: vt cuſtodiant legitima mea. Dabo eis, inquit, nomen meum: quia Chriſtiani à Chriſto Deo denominati ſunt. Si autem aliquis opponeret, tertium Eſdræ librum inter canonicas ſcripturas non eſſe computatū, ſed inter Apocryphas, reſponderem, In Decretis in principio vbi ex determinatione patrum numerantur, ſiue deſcribuntur ſcripturæ canonicæ, inuenies opuſcula Eſdræ inter ſcripturas canonicas computari, nulla facta exceptione, ex quo omnia Eſdræ opuſcula videntur eſſe canonica. Verum Beatus Hieronymus in Prologo Galeato: qui libris Regum anteponitur: in quo Prologo omnes ſacræ ſcripturæ libros cōnumerat, certo tamen ordine, de Eſdra ſic iquit: Octauus Eſdras, qui & ipſe ſimiliter apud Græcos, & Latinos in duos libros diuiſus eſt: quaſi excludere velit tertium librum. Quod autem

tem dixit eum eſſe octauum, hęc fuit ratio: qa librorum, quos Hagiographa nominat: id eſt ſacra ſcriptura: Hagios nãq; Grçce ſanctus, vel ſancta dicitur, Grapha vero ſcriptura: ipſe Eſdras eſt octauus. Apocrypha ſecreta ſcripturæ ſunt, quarum occulta eſt origo, nec patens patribus. In quibus Apocryphis, & ſi aliqua inueniatur veritas, tamen propter multa falſa, nulla eſt in eis canonica veritas: quę recte à prudentibus iudicuntur non eſſe eorum credenda, quibus aſcribũtur. Beatus Auguſtinus: Verum vbi iſta Apocrypha cum canonicis ſcripturis aſſociata fidem faciunt: ſed ipſa ſola non. Cum autem in hoc capitulo, alia adduxerim teſtimonia, q̃ Eſdræ ad hanc ſententiam probandam, & quidem ex ſcripturis canonicis, & veridicis, igitur & fidem cum illis facit. Cum autem hęc alia conditio Meſſię Regi conueniat, igitur Chriſtus Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd in lege noua Chriſti nouus ſacrificandi ritus, & modus ſeruandus eſſet, & ſic vetus mutaret. Cap. XCV.

CVm veteris legis ſacrificia ſine ſanguinis effuſione nõ fierent: ex animalibus enim imolatis fiebant: ad præfigurandam. ſ. ipſius Chriſti paſſionem: æquum equidem fuit, immo neceſſarium, vt mortuo Chriſto, & reſuſcitato, & ſic adimpleto ipſius figurę myſterio, propter quod ea inſtituta fuerant ſacrificia: vt ipſa quoq; ceſſarent ſacrificia, & omnino euacuarentur, non ſolum opportunũ, ſed etiam neceſſarium fuit: vt ſupius probatum eſt capitulo octuageſimoquinto huius ſexti libri. & partim libro quarto. Ait enim Eſaias capitulo primo: Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorũ, & hircorum nolui. Ibi inqt Gloſa: Si nunq̃ dominus voluit ſacrificium: quare ergo præcepit? Reſpondet Chryſoſtomus: Nõ eſt mirum ſi placatus retractauit, quod præceperat iratus. Item Eſaias ibidem: Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio eſt mihi. Ideo enim pręcepit dominus, vt ſibi offerrent huiuſmodi ſacrificia: ne idolis ea offerrent: vt Leuitici capitulo decimoſeptimo: Adolebit ſacerdos adipem in odorem ſuauitatis domino: & nequaq̃ imolabunt hoſtias ſuas Dęmonibus. Vnde Beatus Hieronymus ad pręmemoratam Gloſam reſpondet: Noluit inquam, intelligendum eſt, ꝙ nõ voluit, ſimpliciter: ſed ſecundario: non enim voluit ipſa ſacrificia: ſed offerentiũ deuotionem. Qua de re Beatus Auguſtinus inquit: Nunq̃ in odoribus ſacrificiorum delectatus eſt dominus, niſi in fide, deuotione, & deſiderio offerentium. Q' verum eſſe ꝯſtat Gẽ. cap. iiii. vbi dicitur: Et reſpexit dominus ad Abel, & ad munera eius. primo dixit, Ad Abel: hoc eſt ad deuotionem, & deſiderium ſuum. poſtea vero, Ad munera. Et notandum eſt: ꝙ tranſlatio Theodotionis hoc in loco ſic habet: Et inflammauit Deus ſuper Abel: quia per ignem immiſſum cœlitus à Deo ꝯſumpta fuerunt munera Abel, in ſignum, ꝙ Deo placuiſſent: & non ſic munera Cain. Cum igitur Saluator noſter, qui in hunc mundum venerat, vt ſua paſſione nos redimeret, videret tempus ipſius ſuæ paſſionis iſtare, priuſq̃ pateretur, cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo: in fidem, ꝙ eos diligeret, oſtendit. fecit enim cum Diſcipulis ſuis cœnam: in qua omnia Chriſtianę religionis, & fidei inſtituit ſacramenta: & maxime præclariſſimum illud, & memoriale corporis ſui, & ſanguinis, quod ex pane, & vino conſecratur: quodq; in eius fieri commemorationem ſuis mandauit Diſcipulis: vt etiã ſuperius dictum fuit capitulo quadrageſimoquinto, vbi de ipſa cœna tractatum fuit. Sed quoniam de hoc nouo ſacrificio infra libro octauo, capitulo vndecimo, latius diſputandum eſt: ideo hoc in loco, cum ad reliqua feſtinãdum ſit, vno tantum Malachię Vaticinio contenti erimus. inquit enim ipſe Malachias capitulo primo, immo ipſe Deus inquit: Nõ eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meũ in gẽtibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. In

quibus verbis Propheta primo veteris legis, & ſacrificii oſtēdit ceſſationem. Item: Ab ortu Solis vſq; ad occaſum: per quæ verba totus terrarum deſignatur orbis: & ſic omnes totius terrarum orbis gentes ad Chriſti fidem venturas eſſe prædixit. Et demū: In omni loco ſummo Deo mundum fieri debere ſacrificium: quod de Iudæorum ſacrificio minime intelligi poteſt: tum quoniam illud extra templum Hieroſolymitanum fieri non poteſt: vt Deuteronomii cap. xii. tum etiā, quoniā ſacrificia Iudæorum munda eſſe non poterant, ꝑpter ſanguinem, ignem, & fumū. Mutatus eſt igitur ſacrificandi modus ex animalibus brutis in ſacrificium panis, & vini: quod ſacrificium eſt mundiſſimum: vt inquit Propheta. In quibus verbis innuere videtur Vates iſte, ſacrificium Iudæorum non fuiſſe mundum. hoc illud eſt quod prædicitur Gen. cap. xiiii. Sacrificium ſm ordinem Melchiſedech. de quo copioſius dicendum eſt infra libro octauo, capitulo vndecimo. Et Apoſtolus etiam de hoc ipſo ſacrificio quamplura dixit in ſua ad Hebræos. c. vii. & viii.

Oppoſitio. Opponit Iudęus, dicens: Quomodo poteſt vnum tantum ſacrificium: hoc eſt vnico tantū modo celebratum: ſicut eſt ſacrificium veſtrum panis, & vini, tot diuerſis perſonis, & in multiplicibus, & variis caſibus ad plenum ſatisfacere: cum in lege Moyſis, licet quāplurima eſſent ſacrificiorum genera, & quidem varia, & diuerſa, tamen vix ſufficerent? Nam ſi homo offerebat domino munera: hæc eſſe non poterant, niſi ex bobus, vel pecoribus: id eſt agnis, vel hœdis: ſi vero ex auibus: aut turtures erant, aut pulli columbarum: ſi vero non homo: ſed anima offerebat munus Deo, ex ſimila offerebat panes azimos coctos in clibano: vel certe ſimilam ex ſartagine in oleo conſperſam: aut ex craticula oleo nihilominus ſubactam. Sub animæ nanq; appellatione varia hic continentur peccatorum genera: pro quibus expiandis huiuſmodi fiebant ſacrificia: vtputa peccatū per ignorantiam, vel per malitiam, ſeu pro peccatis non voluntariis &c. Edocemur inſuper nihil fermentatum oportere offerri ad altare Dei: neq; mellis quicquam ſacrificiis admiſceri, ſed ſale ſaliri omne ſacrificium, vel munus. De ſacrificiis ſalutaribus primo ex bobus: ſecūdo ex ouibus, ſiue i agnis, ſiue in hœdis, vel fœminas offerre, vel mares, & nihil pręter hęc animalia decernit in ſacrificiis ſalutaribus: ſi vero ſacrificium offerat primitiarum: de primitiis frugum: vt ſimila ſit recēs: id eſt noua: igni quoq; eam teneri vult: & medio fractam eſſe, ne multum minutatum ſit, quia primitiæ ſunt: & bene purgatā ſit: oleum quoq;, & thus vt imponantur ſuper eam, & ſic offeratur. Poſt hæc per diuerſas itur, variaſq; perſonas: vt ſi Pontifex ſit qui peccauerit, an Synagoga, vel Princeps, aut vna tantum anima: quia iuxta perſonarum qualitatem, & quantitatem variantur ſacrificia: ſed vnum tantum ſacrificium, & vno, eodemq; modo celebratum, non poteſt tot, & tantis ſufficere caſibus, & quidem diuerſis. Reſpondetur. Licet Chriſtiani vnum tantum habeant ſacrificium: in quo Ieſus Chriſtus Deus, & homo continetur: vt infra probabitur libro octauo, capitulo vndecimo: tamen ipſum ſolum ſacrificiū ex Deitate in eo contenta ad quæcunq; omnia impetranda, licet plurima ſint, & diuerſa, idoneum eſt, & ſufficientiſſimū quęcūq; ſint illa. Beatus Ambroſius i ſermone: Oportet ergo nos eſſe ſanctitate puros, mundos pudicitia, nitidos honeſtate: vt quo diem feſtum aduenire propinquius cernimus, accuratius incedamus. Si enim mulierculę ſolent aliquas ferias ſuſcepturę, maculas veſtium ſuarum aqua diluere: cur nō magis nos excepturi Natalem domini, maculas animarū noſtrarum fletibus abluamus? & illæ qdem ſi adeo infectę res cellulę ſordibus extiterint, ꝙ maculam ſola aqua nō purgat, addunt mollitiem olei, ſaponis etiam acrimoniam: nos quoq; ſi tam graue peccatū fuerit, vt minime ſolis fletibus abluatur, addamus miſericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunii: nullum enim tam graue delictum eſt: qđ non purgetur abſtinentiā, eleemoſyniſq; extinguat. Ait enim Reſponſio.

ſanctus

ſanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extiguit peccati. Magna ergo eſt eleemoſyna, quæ arden tium criminum globos beneuolentię ſuę fonte refrigerat: & quodam irriguo largi tatis obruit incēdia delictorum: vt quā uis offenſus Deus, q̃uis criminibus ꝓuo catus, cogatur liberare eleemoſynis, quē diſpoſuerat punire peccatis. Cogit enim à nobis quodāmodo, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam: & in vno, eodemq́; homine nunc ſeueritate iudicis ꝓmoueri: nunc patris pietate blā diri. Pater enim nobis Deus eſt, cum be ne agimus: iudex noſter eſt, cum pecca mus. Compellitur ergo operibus noſtris dominus vt nobis miſericordiam ſuam largiatur: atq; ideo ipſe in Euangelio ſan cto dicit: A diebus Ioannis baptiſtæ Re gnum cœlorum cogitur: quæ ſententia quem intellectum habeat, vide ſuperius in hoc lib. vi. cap. xli. in Reſponſione ad Oppoſitionem: ꝙ Meſſias debebat ſuos violenter trahere. Verum orationes, ſiue preces eccleſiæ noſtræ multæ, & variæ ſunt, ſm varias huius mundi aduerſita tes nos prementes. Primo pro eccleſia Dei manutenenda, & ꝯſeruanda in vnita te pacis, amoris, & concordiæ: pro Papa noſtro, & ꝑ toto clero, ac ꝑ populo ſan cto Dei: pro ſalute viuorum: pro īfirmis, & defunctis: pro itinerātibus, & nauigan tibus: pro carnis tentatione: pro peccatis delendis: ad petendas virtutes, Spem, Fi dem, Charitatem, Humilitatem, & quæ cunq; alia nobis opportuna, vel neceſſa ria ad ſeruiendum Deo, vel ad vitę noſtrę ſuſtentationem: vt ſunt pluuię tempora neę, aeris ſerenitas, & alia huiuſmodi mul ta. E conuerſo etiam pro amouēdis à nō bis quibuſcunq; nobis aduerſantibus, & impedientibus: vt ſunt ſterilitates, fames: ad repellendas malas cogitationes, tribu lationes, hoſtium bella, aerem peſtiferū, & pro aliis quibuſcunq; nobis aduerſan tibus. Habemus inſuper apud Deum nos Chriſtiani duos optimos itercellores: vt inquit Bernardus in Sermone: Securum igit habes acceſſum Chriſtiane ad Deū: quia habes matrem ante filium: & filium ante patrem: mater oſtendit filio pectus, & vbera: & filius oſtendit patri latus, & vulnera: ibi nulla poteſt eſſe repulſa, vbi ſunt tot pietatis inſignia: ſed ad reliqua rſidet tibi Iudęe Origenes Homelia. ii. Leuitici. Si forte dicit Iudęus: Melius age batur cum antiquis noſtris, q̃ vobiſcum: vbi oblatio diuerſo ritu ſacrificiis & pec cantibus venia prę̃ſtabatur. Apud vos au tem vno tantū modo venia eſt peccato℞: quę per lauacri gratiam in initiis datur: nulla poſt hęc peccanti miſericordia, nec venia vlla conceditur. Decet quidem di ſtrictioris eſſe diſciplinę Chriſtianū: pro quo Chriſtus oblatus eſt. Pro illis oues, hirci, boues iugulabantur, & aues, & ſimi lia ꝯſpergebantur: pro te Dei filius iugu latus eſt: & iterum te peccare delectat? Et tamen, ne tibi hæc nō tā erigant animos pro virtute, q̃ pro deſperatione deiiciant: audiſti quanta ſint in lege ſacrificia pro peccatis? audi nunc quantæ ſint remiſſio nes peccatorum? In Euangeliis eſt iſta. Prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorum. Secunda remiſſio eſt in paſ ſione martyrii. Tertia eſt, quę pro eleemo ſyna datur. dicit enim Saluator: Verumta men date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis. Quarta nobis fit re miſſio peccatorum per hoc, quod & nos remittimus peccata fratribus noſtris. ſic enim dicit ipſe dominus, & Saluator no ſter: Quia ſi dimiſeritis fratribus veſtris ex corde peccata ipſorum, & vobis re mittet pater veſter peccata veſtra: quod ſi non remiſeritis fratribus veſtris ex cor de, nec vobis remittet pater veſter. & ſi cut in oratione nos dicere docuit: Re mitte nobis debita noſtra, ſicut & nos re mittimus debitoribus noſtris. Matthęi capitulo ſexto. Lucę capitulo vndecimo. Quinta peccatorum remiſſio eſt, cum cō uerterit quis peccatorem ab errore viæ ſuę. Ita enim dicit ſcriptura diuina: Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab erro re vię ſuę, ſaluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoq; fit remiſſio per abundantiā charitatis, ſicut & ipſe dominus dicit: Amen dico tibi remittuntur ei peccata

Lucę capi. xi. Marci capi. xi. & xii. vēdite q̃ poſ ſidetis, & date eleemo ſynam.

multa, quoniam dilexit multum. Et Apoſtolus dicit: Quoniã charitas operit multitudinem peccatorum. Septima, licet dura, & laborioſa per pœnitentiam remiſſio peccatorũ, cum lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuũ: & fiunt ei lachrymę ſuę panis die, ac nocte: & cum non erubeſcit ſacerdoti domini indicare peccatum ſuũ, & quęrere medicinam ſm eum, qui ait: Dixi pronũtiabo aduerſum me iniuſtitiã meam domino: & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Pſal. xxxi. in quo impletur & illud, quod Iacobus Apoſtolus cap. vlti. dicit: Si quis autem infirmatur, vocet preſbyteros eccleſię, & imponant ei manus, vngentes cum oleo in nomine domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergo cum venis ad gratiam baptiſmi, vitulum obtuliſti, qa in morte Chriſti baptizaris: cum vero ad martyrium duceris, hircum obtuliſti, quia auctorem peccati Diabolũ iugulaſti: cum vero eleemoſynam feceris, & erga indigentes affectum miſericordię ſolicita pietate dependeris, altare ſacrum hœdis pinguibus oneraſti: nam ſi & corde remiſeris peccatum fratri tuo, & iracũdiæ tumore depoſito mitẽ intra te, & ſimplicem recollegeris animum, imolaſſe te arietem, vel agnum in ſacrificium obtuliſſe cõfide. Porrò autem ſi diuinis lectionibus inſtructus meditando ſicut columba: & in lege diuina vigilando die, ac nocte ab errore ſuo cõuerteris peccatorem: & abiecta nequitia ad ſimplicitatem eum columbę reuocaueris, atq; adhęrẽdo ſanctis feceris eum ſocietatem turturis imitari: par turturum, aut duos pullos columbarũ domino obtuliſti: quod ſi illa, quæ ſpe, & fide maior eſt charitas abundauerit in corde tuo: ita vt diligas inimicum tuum: non ſolum ſicut teipſum: ſed ſicut oſtendit ille, qui dicebat: Maiorẽ hac charitatem nemo habet, q̃ vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, panes ſimilagineos in charitatis oleo ſubactos, ſine vllo fermento malitiæ, & nequitię in azymis ſinceritatis, & veritatis te obtuliſſe cognoſce. Si autem in amaritudine fletus tui fueris luctu, lachrymis, & lamentatione confectus: ſi carnem tuam maceraueris, & ieiuniis, ac multa abſtinentia aridam feceris, & dixeris: Quia ſicut frixorium confrixa ſunt oſſa mea, tunc ſacrificium ſimilam à ſartagine, vel à craticula obtuliſſe te noueris. Et hoc modo inueneris tu verius, & perfectius, ſm Euangeliũ offerre ſacrificia: quę ſm legẽ iam offerre non poteſt Iſrael. Poſſumus inſuper addere Octauam remiſſionem, quæ fit per indulgentias, quę dantur per Sũmum Pontificem, & cæteros prælatos eccleſiaſticos: qui ſunt loco Apoſtolorum: & maxime per ipſum Pontificem. Et hoc nobis conſtat per ea, quæ dixit Saluator noſter Ioannis capitulo vigeſimo, quando primitus apparuit eis Diſcipulis, eo die quo à mortuis reſurrexit, vbi dicitur: Hæc cum dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta ſunt. Cum autem hęc alia conditio: ꝙ ritus ſacrificãdi Deo mutatus ſit, vt ab effectu videtur, & hoc de mandato, & ordine Saluatoris noſtri, dicentis: Hoc facite in meam cõmemorationem: vt Lucę capitulo vigeſimoſecundo, igitur ipſe Saluator noſter verus, & certus fuit Meſſias.

Quod ex gentibus ad Chriſti fidem venturis ſacerdotes Dei aſſumerent, licet nõ eſſent de ſtirpe Aaron, & Leui. Caput XCVI.

ESaias Propheta hanc teſtatur veritatem cap. lxvi. dicẽs: Et aſſumam ex eis in ſacerdotes, & leuitas, dicit dominus: quia ſicut cœli noui, & terra noua, quę ego facio ſtare corãm me, dicit dominus Deus: ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum.

Quod autem ex Gentilibus aſſumendis in ſacerdotes Dei intellexerit Propheta, cõſtat per ea, quæ habentur in Hebræorum Commentariis Exodi capitulo duodecimo ſuper illud: Hęc eſt religio Phaſę: vbi dicitur à Rabinis: Eadem lex erit indigenę, & colono, qui peregrinatur apud vos. Commentaria addunt ex dictis Rabi Rauanais: Futurum eſt, vt conuerſi de gentibus ſint ſacerdotes domino

mino

mino miniſtrantes. Legitur etiam apud Iudęos i Mechilta: Dixit Rabi Barachias ſuper illo paſſu, de quo dicebat Iob ſoris: Non remāſit peregrinus: hoc eſt vtiq; ꝙ parati ſunt peregrini: vt tempore Meſſię Dei ſacerdotio fungantur. Sic enim dicitur Eſaię cap. xiiii. Adiungetur aduena ad eos, & adhęrebit domui Iacob. Iſtud autem adhęrere ſacerdotio minime ꝯuenit: ſic nanq; dicit: An qui longe peregrinus legis peritus. Quid ſonat iſtud Deuteronomii cap. x. Amat peregrinū, & dat ei victum, & veſtitum? Illi autem reſponderunt ei: Noueris ꝙ Iacob pater noſter nil aliud petiit à Deo ſibi dari, Gen. cap. xxviii. Et dederis mihi panem ad veſcēdum, & veſtimentum ad induendum: tu ergo, qui nouiſſime veniſti ad nos: nōne vt ſimilis Iacob exiſtas, ꝯtentus es, qui primogenitus à Deo vocatus eſt? Verūtamē non exiſtimes ꝙ Iacob victum, & veſtitū duntaxat à Deo petierit: ſed ſcire te oportet Iacob ipſum dixiſſe, Mihi ꝓmiſit De⁹: ꝙ mecum ſemp erit: & per totum ſęculū hoc ſemp bonum de me ꝓducturus eſt. Quō ergo ſciam: ꝙ hoc mihi adimpleri debeat? hoc erit qn̄ egredientur de me ſacerdotes: qui Dei ſacrificioꝝ panē comedant, & ſacerdotii veſtibus induantur. Eſaię etiam cap. lvi. Et filios aduenę, qui adhęrent dn̄o, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos, omnem cuſtodientem ſabbatum, ne polluant illud, & tenentem fœdus meum adducam eos in montē ſanctum meū, & lętificabo eos in domo orationis meæ holocauſta eoꝝ: & victimę eoꝝ placebunt mihi ſup altari meo: qa domus mea domus orationis vocabitur cūctis pp̄lis, ait dn̄s Deus: qui ꝯgregat diſperſos Iſrael. Ad eandem ergo dignitatem in qua erant Iudęi: hoc illud eſt, quod in quadam Hebraica Gloſa dicitur Exodi cap. xii. ſuper illud: Hæc eſt religio Phaſę, eadem lex erit indigenę, & colono, qui peregrinaƭ apud vos. Gloſa: Futurum eſt, vt ꝯuerſi de gentibus ſint ſacerdotes dn̄o adminiſtrantes. & ſic Rauanais Iudęus in ſuis ſup Exodo Cōmentariis ſimiliter inquit: & prout etiam dictū eſt ſupra cap. xxxiiii. huius. vi. libri.

Quòd autem hęc alia ꝯditio adimpleta fuerit tempore dn̄i noſtri Ieſu Chriſti, & ſucceſſiue per Apoſtolos ſuos, & Diſcipulos, patet ex hoc, ꝙ Beatus Clemens, & Beatus Dionyſius, quos Ap̄li creauerit epiſcopos. Itē Titus, Timotheus, & Philemon: quos Beatus Paulus Ap̄ls creauit epiſcopos, & alii multi creati fuerunt: & ſimiliter multi creati fuerunt ſacerdotes, & eccleſię Dei miniſtri ob auctoritatē habitam à domino: vt demonſtratum eſt ſupra cap. xci. Cum autē hęc alia ꝯditio in ipſis Apoſtolis, & in ſucceſſoribus adimpleta ſit, igitur ipſe Ieſus Chriſtus verus, & certus fuit Meſſias.

¶ Quòd lex diuina vocareƭ teſtamentū, & quare, & qualiter duo dicuntur teſtamenta: vetus. ſ. & nouum: & ꝙ nouum non eſt aliud à vetere: ſed eius adipletio, & ꝯſūmatio. Cap. XCVII.

CHriſtus à morte ad vitam reſuſcitatus Diſcipulis ſuis iterum ꝯgregatis apparens, Prophetarum arcana patefecit: quę antequam pateretur, intelligi nullo modo poterant: iccirco Moyſes, & ſucceſſiue reliqui Prophetę legem, quę Iudęis data erat, teſtamentum vocant: quia donec teſtator viuit, eius teſtamentum nec ꝯfirmari poteſt, nec ſciri qđ in eo ſcriptū ſit: clauſum enim eſt, & obſignatum. Quapropter niſi Chriſtus mortem ſuſcepiſſet, aperiri teſtamētum: id eſt reuelari, & intelligi myſterium Dei non potuiſſet: vt iquit Apoſtolus ad Hebręos cap. ix. Verum omnis ſacrę paginę ſcriptura in duo teſtamenta diuiſa eſt. Illud, quod aduentū domini, paſſionemq; anteceſſit: id eſt lex, & Prophetę, vetus dicitur: ea vero quę poſt reſurrectionem eius ſcripta ſunt, nouum teſtamentum nominatur. Iudęi vetere vtūtur: nos nouo: ſed tamen diuiſa non ſunt: nec abinuicem diſtinguuntur ſicut omnino ſpecie diuerſa, ſicut diſtinguūtur equus, & bos: ſed ſicut perfectum, & imperfectum in eadem ſpecie: vt puer, & vir. Vnde Apoſtolus ad Galatas capitulo tertio, comparat ſtatum veteris legis ſtatui pueri paruuli exiſtentis ſub pędagogo: ſtatum autem nouę legis ſtatui perfecti viri: qui iam à manu

Digitized by Google

bus exiuit pædagogi: & amplius ſub eo non eſt. Igitur nouum teſtamentum veteris adimpletio eſt: vt demõſtratum eſt ſuperius. c. iii. huius. vi. libri. Et in vtroq; teſtamento idem teſtator eſt Chriſtus, q̃ p̃ nobis ſuſcepta morte, nos hæredes æterni Regni fecit, abdicato, & exhæredato pp̃lo Iudæo℞: ſicut Hieremias Propheta teſtat̃, cũ loq̃tur talia. c. xxxi. Ecce dies veniẽt, dicit dñs: & feriam domui Iſrl', & domui Iuda fœdus nouum: ſiue (iuxta. Lxx. æditionem) teſtamẽtum nouum: vt latius dictum eſt ſupra lib. iiii. c. ix. Nam qđ ait ſcriturum ſe domui Iuda teſtamẽtum nouum, oſtendit vetus illud, quod p̃ Moyſem eſt datum, non fuiſſe perfectum. i. q̃ per Chriſtum dari deberet ꝯſummatum fore: vt etiam probat Apl's ad Hebræos. c. viii. Domus aũt Iuda, & Iſrael nõ vtique Iudæos ſignificat, quos abdicauit: ſed nos Chriſtianos, qui ab eo conuocati ex gentibus per mediũ Apl'orum in illorum locũ, adoptionemq; ſucceſſimus. B. etiã Hieronymus in p̃fatione ſua in oẽs Epl'as B. Pauli, hoc ipſum approbat, dicens: Deinde quæritur cur non amplius, q̃ decem Epl'as ad eccleſias ſcripſerit: decem ſunt enim cum ea, quæ dirigitur ad Hebræos: nam reliquæ quatuor ad Diſcipulos ſpecialiter ſunt porrectæ: vt oſtenderet nouum non diſcrepare à vetere teſtamento: & ſe contra legem non facere Moyſi ad numerũ prio℞ Decalogi mãdatorum ſuas Epl'as deſtinauit: vt quot ille præceptis à Pharaone inſtituit liberatos: totidem hic Epiſtolis à Diaboli, & idolatriæ ſeruitute edocet acquiſitos: nam & duas Tabulas lapideas duo℞ teſtamẽtorum figurã habuiſſe viri eruditiſſimi tradiderunt. Et Apl's ad Galatas. c. iiii. Scriptum eſt enim q̃m Abraã duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnũ de libera: ſed qui de ancilla ſm carnem natus eſt, q̃ autem de libera p̃ repromiſſionem, quæ ſunt per allegoriam dicta. hęc enim ſunt duo teſtamenta: vnũ quidem in mõte Syna in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar: Syna enim mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei, quę nunc eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filiis ſuis. Illa aũt quæ ſurſum eſt Hieruſalẽ, libera eſt: quæ eſt mater noſtra. Nec mirandum eſt, ſi hęc Chriſti myſteria in teſtamento vetere intelligi non poterant: cum ipſa myſteria multis eſſent ænigmatibus tecta, & inuoluta: immo, dicente domino Diſcipulis viuę vocis Oraculo: Ecce aſcendimus Hieroſolymam: & conſũmabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis: tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur: & poſtquam flagellauerint, occident eum: & die tertia reſurget: & ipſi nihil horum intellexerunt: & erat verbum iſtud abſconditum ab eis: & non intelligebant, quæ dicebantur: vt refert Lucas Euangeliſta. c. xviii. Licet enim dominus ea ſic clare, & aperte pronũtiaſſet, tamen non intellexerunt: tanto peius ea, quæ à Propheta annuntiata iamdiu fuerant, quia ænigmaticis inuoluta erãt tegminibus. Quis enim aut ex ſeipſo intelligere vnquam ea potuiſſet? aut cui vnquam perſuaderi potuiſſet de aduentu filii Dei in carnem? & de eius cum hominibus mortalibus habitatione, & conuerſatione? atq; de tot mirabilibus ſignis, & miraculis per eum, & Diſcipulos ſuos virtute tamen Magiſtri ſui faciẽdis: ac etiam de eius morte, & reſurrectione, antequã ipſe in hunc mundum veniſſet, imo ante eius mortem, & reſurrectionem? quoniã & ſi ſancti Prophetę multis in locis ea ſic fieri p̃dixiſſent: vt in multis huius operis locis oſtenſum eſt: ea tamẽ nullus antequam fierent intelligebat: cum eſſent pro maiori parte cõtra naturalẽ curſum: vnde ex hoc liquido intelligere poſſumus, diuinam legem iure, & merito teſtamentum appellatam fuiſſe: quia teſtamẽtum niſi poſt teſtatoris mortem aperiri, & intelligi, ac ſciri non poteſt. Oportet igitur vt mors intercedat teſtatoris, vt eius teſtamentum confirmetur, immo non valet dum viuit: vt inquit Apoſtolus ad Hebræos. c. ix. dicens: Vbi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis cõfirmatum eſt: alioquin nondum valet, dũ viuit, qui teſtatus eſt: ibi enim p̃pulchre hanc diſputat materiam: per quæ omnia

nil aliud

Digitized by Google

nil aliud infertur, niſi quòd intelligatur: quia antequam hæc fierent, nec ſciri, nec intelligi poterant, ſaltem ad plenũ. Poſtquam autem facta fuerunt: tum quia res iam in effectu poſita erat: tum maxime: quoniam Chriſtus ipſe poſt eius reſurrectionem, arcana legis, & Prophetarũ ſuis patefecit Diſcipulis: teſte Luca Euangeliſta cap. xxiiii. vbi narrat de duobus illis Diſcipulis eũtibus in Emaus: quibus ipſe Saluator apparuit in via, dum de eo confabularentur: quibus ait: O ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetę: nonne hęc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriã ſuam? Et incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant. Itẽ eiuſdem Lucæ cap. vltimo: Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Prophetarum quippe Vaticinia multis latuerunt ſæculis, ſicut etiam Sibyllini verſus de Chriſto verificati. de quibus Lactantius Firmianus libro. iiii. Diuinarum Inſtitutionum. c. xv. ſic inquit: Verum nõ dubito quin illa carmina prioribus temporibus pro delyramento ſint habita, cum ea nemo intelligeret: denuntiabant enim monſtruoſa quædam miracula: quorũ nec ratio, nec tempus, nec auctor deſignabatur. Deniq; Erythræa Sibylla fore ait, vt diceretur inſana, & mendax. Ait enim φήσουσι σιβύλλην μαινομένην ψεύστειραν. ἐπὰν δὲ γένηται ταῦτα πάντα. τηνίκα μου μνήμην ποιήσετε. κοὐκ ἔτι μ' οὐδεὶς μαινομένην φήσει με θεοῦ μεγάλοιο προφῆτιν: ideſt dicent, Inſanã Vatem, & mendacem me. Cum autem facta fuerint vniuerſa, tum mei meminerint: neque me iam quiſquam mendacem dicet: ſed Dei magni Prophetem. Latuerũt igitur multis ſæculis: poſtea vero animaduerſa ſunt: quæ Chriſti natiuitas, & paſſio patefecit arcana: & multo plus reſurrectio: ſicut etiam voces Prophetarum, q̃ cum per annos mille quingentos, vel eo amplius lectę fuiſſent à populo Iudæorũ, non tamen itellectę ſunt, niſi poſtquam Chriſtus, & verbo, & operibus interpretatus eſt. Illum enim Prophetæ annũtiauerunt: nec vllo modo poterant quæ illi loquebantur itelligi, niſi fuiſſent vniuerſa completa.

¶ Quod autem Prophetarum Vaticinia ante Chriſti reſurrectionem intellecta non eſſent, teſtis eſt.

Ioannes Euangeliſta. c. xii. cum deſcriberet Ieſum introeũtem Hieroſolymam, & pueros cum palmis obuiam ſibi venientes, & clamantes: Oſanna &c. in fine ait: Hæc non cognouerũt Diſcipuli eius primum, ſed quando glorificatus eſt Ieſus. Item. c. xx. Tunc ergo introiuit & ille Diſcipulus, qui venerat primus ad monumẽtum, & vidit, & credidit: nondum enim ſciebant ſcripturam, quia oportuit eum à mortuis reſurgere. Lucas etiã. c. xxiiii. O ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quę locuti ſunt Prophetę: nõne hęc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? & incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturas, quæ de ipſo erant. Cum autem hęc alia conditio in ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd circumciſio carnalis eſſet omnino euacuanda, & eius loco ſuccederet baptiſma Chriſti. Cap. XCVIII.

Circuncißionem carnalem euacuandam, & oĩno ceſſandam eſſe, licet per ea quę ſupius lib. iiii. diximus, cum de ceſſatione Moſaicæ legis diſputauimus, ſatis ſufficiẽter oſtẽderimus: tũ, illis nõ obſtãtibus, ẽt hoc in loco de eius ceſſatione aliqua breuiter perſtringam. Circunciſio nempe carnalis hoiem de ſe ab originali peccato, & à ſeruitute peccati abſoluere non poterat: nec ipſum in gratiam Dei reducere: neq; eũ meritoriũ, & vita æterna dignũ facere. Quod ſic ꝓbatur: Nunq̃ minima, & vilior pars hoīs poteſt eſſe ſufficiens pretiũ ad abſoluẽdũ totum hoiem à ſeruitute, & cõdẽnatione eius peccati, ad qđ totus homo, quo ad corpus, & aīam obnoxius erat, & obligatus: ſed illa pellicula, quæ incidebatur, & ille modicus ſanguis, q ob illã inciſionẽ effũdebaſ, erat minima, & viliſſima pars hoīs: maxime reſpectu animę. Igitur nõ

erat ſufficiens pretiũ pro toto hoie: ma-
xime quo ad aiam: & per ɔſequens non
poterat eam à prędicto debito redimere,
& liberare. Item totus ille hõ erat ad ſer-
uitutem peccati obligat⁹: & in ira Dei po
ſitus, quo ad corpus, & aiam: ex ɔſequen
ti igitur illa modica pellicula, quę incide
batur: & ille modicus ſanguis, qui ſparge
batur: ita erat illi peccato obnoxius, & in
ira Dei conſtitutus, ſicut totus homo: er-
go pro totius hoīs peccato non poterat
Deo ſatiſfacere: nec eum in gratiã ipſius
Dei reducere: nec ipſius Dei iram mitiga
re, & placare. Oportebat ergo vt illud p̃-
tium eſſet ſufficiẽs: & Deo gratum, & ac-
ceptum: & vt rationalis eſſet hoſtia: vt ꝓ
hoībus offerri debuiſſet, & pro rationali
peccante mactaret: vt vero à peccato mũ
daret hoiem, homo eſſet ſine peccato: &
eſſet etiam maior hoīe, ac poteſtate polle
ret: vt humanitate mori, & iuſtitia, ac po-
teſtate mundare potuiſſet. Sed aduerten-
dum eſt: ꝙ circunciſio non fuit data in p̃
tium pro peccato: ſed in ſignum pretii, &
pacti: ſiue in ſignum fœderis. Prima pars
ex hoc patet: quia ipſa circunciſio nõ cõ
tinebat pretiũ paſſionis Chriſti: nec erat
manuale inſtrumentum ad ſanctificandũ
hoiem, nec ad gratiam cõferendam: nec
etiam procedebat, ſiue fluebat, & emana-
bat à paſſione Chriſti: ſed figurabat tãtũ
paſſionem ipſam: vt ſupra lib. iii. demon
ſtratum eſt. Secunda aũt pars probatur ꝑ
ea, quæ dicuntur Geñ. c. xvii. vbi dñs in-
quit Abraæ: Ponã pactũ meum inter me,
& te &c. Circuncidetis carnem præputii
veſtri: vt ſit ſignum fœderis inter me, &
vos &c. Propter quæ verba inquit Apo-
ſtolus ad Rom. cap. iiii. & ad Gala. c. iii. ꝙ
Abraam non accepit circunciſionẽ ad iu
ſtificationem, & gratiam: quia iam ante ĩ
prępucio per fidem fuerat iuſtificatus: ſed
accepit eam in ſignaculum fidei, & in ſi-
gnum fœderis futuri. Ad cuius itellectũ
notandum eſt: quod illa circunciſio qn-
tuplex ſortiebatur ſignum. Primo ſignũ
diſtinctiuum: eo ꝙ illum diſtingueret po
pulum per tale carnalis circunciſionis ſi-
gnum à cæteris nationibus: qa ſolus ille
Iudaicus ppl's gerebat circunciſionem in
carne. Secundo erat eis ſignum figurati-
uum: quia figurabat paſſionem Chriſti
futuram: & hoc per illius modici ſangui-
nis effuſionem: & figurabat, & ſignifica-
bat abſciſſionem præputii cordis: prout
īferius declarabitur: & ſic figurabatur ab
ſciſſio peccatorum per abſciſſionem illi-
us pelliculę. Tertio ſignificabat quoddã
cenſuale tributum. Quarto ſignificabat fi
dem conferentis, & recipientis, quam ha
bebant in Chriſto futuro. Quinto, & vlti
mo ſignificabat pretium per Chriſtum in
Cruce ſoluendum. & ſic erat ſignum fœ-
deris, & pacti, & ſignum pretii futuri.

Quod autem ſignum illud, eſſet ſignũ
fœderis, & pacti, nempe ſimile erat fœde
ri, & pacto bellatorꝫ, & negociatorꝫ quod
obſeruant inter ſe: exempli gratia. Quan
doq; enim accidit ꝙ in bello vnus miles
alium capit militem: qui quidem captus
iure belli, efficitur capiẽtis ſeruus, ex quo
pecunia redimendus eſt. Sed interdũ in-
ter eos tale accidit pactum: ſcilicet ꝙ ille,
qui redimendus eſt, promittit victori ſub
fide, & pacto dare pecuniam, & pretium
redemptionis ſuę in tali tempore futuro,
ſed de pręſenti dat ſibi annulum, aut chi
rographum manu ſua ſcriptum, in ſignũ
fœderis, & pretii futuri ſoluendi: & ſic vi
ctor eum liberum abire permittit. Tunc
manifeſtum eſt: ꝙ ille annulus traditus,
ſiue ille chirographus non fuit ſolidum
pretium redẽptionis illius militis capti-
ui: ſed ſignum fœderis, & futuri pretii
ſoluendi vigore, & virtute promiſſionis
iam factę. Item quandoq; accidit: ꝙ vnus
mercator emit ab altero equum, vel mer-
ces aliquas, & illico ſibi tradit vnum du-
catum pro parte pretii, vel nomine arrę:
vt vẽditio rata ſit, & firma: & illico equũ,
vel merces emptas accipit, promittens ĩ-
tra menſem, vel annum reſiduum pretii
ſe ſoluturum. Tũc manifeſtum eſt: ꝙ nec
emptor dedit, nec venditor accepit illũ
ducatum in ſolidum pretium: ſed in ſi-
gnum fœderis, & in ſignum pretii ſol-
uendi in tpe ſtatuto, & conuẽto. Ita ergo
pariter in propoſito dicẽdum eſt: Quod
cum totus homo, quo ad corpus, & aiam
propter peccatum eſſet ad mortem, & ſer
uitutem

Digitized by Google

uirtutem æternam condemnatus,& in poteſtate Diaboli detētus: oportebat ipſum iuſto,& ſufficienti pretio redimi: quod q. dē pretium, quia totū genus humanū debebat redimere: ideo oportebat vt excederet in valore, & dignitate totū genus humanum ſimul,& eſſet purum,& naturaliter ab omni peccato liberum, & ſummo Deo ex ſe gratum,& acceptū. Sed tale pretium nō poterat eſſe aliud, niſi paſſio Ieſu Chriſti: vt ex verbis B. Gregorii oſtendimus ſupra in hoc. vi. lib. c. xli. igitur nullum aliud pretiū erat ſufficiens. Sed qm̄ miſericors Deus ab initio ſtatuerat redimere hoīem per Chriſtum, & ei⁹ paſſionem, ideo fecit pactum, & fœdus cum Abraā,& ſemine eius: vt in ſignum fœderis, & pretii futuri per Chriſtum in Cruce ſoluendi circūcideret ſe,& omnes poſteriores, & deſcendentes ſuos: & depāti daret, & offerret ipſi Deo illam circunciſionem in ſignum pretii futuri per Chriſtum ſoluendi in Cruce: vnde ſicut miles non dimittit, & liberat captiuū in virtute chirographi: nec venditor tradit equum, vel merces venditas in virtute illius ducati ſibi dati in ſignum, ſiue in arram, vel nomine arræ, ſed ī virtute fidei, quia promittit ſoluere in tempore ſtatuto: ita Deus non remittebat peccatum in virtute circūciſionis: ſed in virtute fidei, ſub qua illa dabatur circunciſio. & ideo ait Apoſtolus: Quòd illa circunciſio nō erat niſi ſignaculum illius fidei, & fœderis, quia per talem obedientiam oſtendebant fidem, quam habebant antiqui de Chriſto, & de eius paſſione: & ſic ſub tali fœdere,& pacto illo filii Abrææ liberabantur,& abſoluebantur à peccato. Ex quibus patet: ꝙ Deus non acceptabat illam pelliculam, quę abſcindebatur: nec illum modicum ſanguinem, qui effundebatur in ſolidum,& ſufficiens pretiū pro illorum redemptione: ſed in ſolum ſignū pretii futuri ſoluendi per Chriſtum. Et ſimiliter patres,& fideles veteris teſtamenti non dabāt illam pelliculam,& ſanguinem circunciſionis in ſolidum pretiū ꝓ peccato ſuo: ſed in ſignum futuri pretii, inquantum promittebant,& proteſtabā tur ſoluere ī Chriſto capite ſuo,& Redēptore vltimo: & ſub tali pacto, & fœdere abſoluebantur,& redimebantur de præſenti: ſed ſemper remanebant debitores in Chriſto. Et hoc fuit pactum,& fœdus, ſub quo Abraam accepit circunciſionem pro ſe,& ſemine ſuo: & ſic ad hūc ſenſum ſonant hęc Omnipotentis Dei verba: videlicet: Hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis inter vos, & ſemen tuum poſt te. Circuncidetur ex vobis omne maſculinum,& circuncidetis carnem præputii veſtri: vt ſit ſignum fœderis inter me, & vos: & ita maſculus, cuius caro circunciſa non fuerit, peribit anima illa de populo ſuo: quia pactum meū irritum fecit: quod intelligitur, quia irritum fecit pactū Dei, quando Adam vetitū pomū comedens peccauit diuinū tranſgrediendo mandatum. Vn̄ ex p̄dictis ēt ꝯſtat circunciſionis mandatū multo ante legē Moyſis datū, fuiſſe. In lege vero Moyſis ipſum mandatum nō nouiter datū fuiſſe cōſtat: ſed additum, vel repetitū. Et licet ipſa circūciſio data fuerit per. 430. annos ante legē Moſaicam: fuit tn̄ in ipſa lege Moſaica inter nonnulla alia legalia data,& repetita Leuitici duodecimo capitulo, ſub his verbis: Et die octauo circuncidetur infantulus: quapropter in ipſa lege Moſaica circunciſio erat tanquam mandatū cerimoniale: qa in Tabulis lapideis, vbi erat Decalogus, ſcriptum nō erat. Non eſt enim inconueniens, vt manente fide Abrææ, eius ſignum ceſſaret, ſi cauſa ſubſit rationalis: cum iuſtitia Abrae nō in ſigno circunciſionis data fuerit: ſed in fide,& ſic ſemini eius, vt ſupra demonſtratū eſt. Ceſſare vero debuit poſt aduentum Meſſiæ eadem cauſa, qua cerimonialia Moſaicæ legis ceſſauerunt. Manifeſtum eſt enim præceptum de circunciſione nō eſſe morale, cum de dictamine naturalis rationis non ſit, quòd homo circuncidat ſe in ſignum veræ fidei: aliàs iuſti, qui præceſſerunt Abraam fuiſſent rei: vt Abel, Noe &c. Sed aduertendum eſt: ꝙ eo, quia bona per Saluatorem noſtrum nobis promiſſa, ſunt ſpiritualia: vt ſupra capitulo quadrageſimoprimo pręſentis. vi. lib. de

claratum eſt: ſic etiam circunciſio in lege
Chriſti non ceſſauit in totum: quia loco
circunciſionis corporalis, quæ ſolum ceri
monialis erat, nullam ſpiritualem partu-
riens vtilitatem, niſi quantum ex Dei pro
cedebat obedientia, ſucceſſit ei circunci-
ſio ſpiritualis, quæ valde commoda eſt,
& perutilis, ac in diuinis eloquiis com-
mendata. Apoſtolus nanq; ad Romanos
cap. ii. ſic inquit: Non enim qui in mani-
feſto Iudæus eſt, neq; quę in manifeſto in
carne eſt circunciſio, ſed qui in abſcondi
to Iudæus eſt, & circũciſio cordis in ſpi-
ritu, non litera cuius laus non ex homi-
nibus, ſed ex Deo eſt. Ioſue etiam cap. v.
dicitur: Fac tibi cultros lapideos: & circũ
cidite ſecũdo filios Iſrael. Quod ſi iuxta
literam accipimus, penitus ſtare non po-
teſt: ſi enim duplex haberemus pręputiũ,
vel abſciſſa pellicula iterum naſceretur,
recte ſecunda circunciſio haberet locum.
Cum aũt ex illo verbo, Secũdo, hoc in lo
co poſito, qñ dicitur: Circũcide ſecundo:
vt duplicem intelligamus neceſſario co-
gimur: ſed cum carnalis circũciſio dupli-
cari non poteſt: vt ſupra dictũ eſt: dupli-
cem quidem circunciſionem vt fateamur
neceſſe eſt: ſed non carnalem: cũ ipſa car-
nalis duplicari non poſſit. Quę autem ſit
iſta duplex circunciſio dicam: ſed velim
prius percontari à Iudæis quomodo po-
teſt quis ſecundo circuncidi circunciſio-
ne carnali? Semel enim circunciſus quis
vltra non habet quod ſecundo poſſit au
ferri. Debemus igitur confiteri alterã cir-
cũciſionem carnalem eſſe, & alteram ſpi-
ritualem, quæ ceſſante carnali ſuccedat:
& ea etiam durante, haberi, & teneri po-
terat. Ad probandam autem hanc ſpiri-
tualem circunciſionem infraſcriptos ſa-
cræ paginæ citabimus teſtes: & in primis
Moyſem. inquit enim ipſe Moyſes Deute
rono. cap. x. Circuncidite igitur præpu-
tium cordis veſtri: & ceruicem veſtrã ne
induretis. Ecce pręputium cordis dixit:
non aũt pręputii carnis pelliculam. Item
Deutero. cap. xxx. Circuncidet dñs Deus
tuus cor tuum: & cor ſeminis tui. Hie-
remias ſimiliter cap. iiii. Nouate vobis
nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas, circũ
cidimini dño, & auferte pręputia cordis
veſtrorum viri Iuda, & habitatores Hie-
ruſalem. Item cap. ix. Quia omnes gentes
habent pręputium: omnis autem domus
Iſrael incircunciſi ſunt corde. Et vt euidẽ
tius de vtraq; ſimul videamus circunci-
ſione, Ezechiel ſic inquit cap. xliiii. Suffi-
ciant vobis omnia ſcelera veſtra domus
Iſrael: eo quòd inducitis filios alienos in-
circunciſos corde, vt ſint in ſanctuario
meo, & polluant domum meam. & iterũ
parum infra: Omnis alienigena incircun
ciſus corde, & incircunciſus carne non
ingredietur ſanctuarium meum. Ex qui-
bus Prophetarum verbis, & aliis ſuperius
dictis, duas cogimur confiteri circunci-
ſiones. Alteram. ſ. carnis, de qua in veteri
lege, quę omnibus eſt manifeſta. Alteram
vero cordis, & ſpiritus: & per cõſequens
ſpiritualem. Quæ autem ſpiritualis ſit
circunciſio, varia eſt opinio. Quidam
enim ſunt, qui dicunt eam eſſe pœniten-
tiam, per quam nudatur pectus. Aiunt
enim per carnalem circunciſionem nu-
dari preputii caput: & ad illam reſpicien
tes nuditatem: ex qua patefit illa pars,
quæ ex abſciſſa pellicula nudatur: inde
aiunt oportere nos nudo pectore viue-
re: cum Summus Deus ſaluti noſtræ pro
ſua infinita pietate pœnitentiam nobis
in illa nuditate propoſuerit: vt ſi cor nu
dauerimus: id eſt ſi peccata confeſſi ſatis
Deo fecerimus, veniam cõſequemur: quæ
contumacibus, & admiſſa ſua cælantibus
denegatur ab eo, qui non faciem ſicut
homo, ſed intima, & arcana pectoris in-
tuetur. Origenes autem Homelia quinta
Ieſu Naue ſic inquit: A nobis vero, qui-
bus dicitur, quia lex ſpiritualis eſt, vide
quàm digne, & conuenienter iſta ſoluan
tur. Dicimus enim, ꝙ ille, qui in lege eru-
ditus eſt: & per Moyſem edoctus abiecit
idolatriæ errores, ſimulachrorum ſuper-
ſtitionem, cultumq; depoſuit, hęc eſt cir-
cunciſio prima per legem: ſi vero is ve-
niat à lege, & Prophetis ad Euangeli-
cam fidem, tunc accipiet etiam ſecundam
circunciſionem per Petram, qui eſt Chri-
ſtus: & completur hoc quod dixit domi-
nus ad Ieſum: Hodie abſtuli opprobrium
Aegypti

Digitized by Google

Aegypti à filiis Iſrael: ſicut dixit Apl's: Bibebant autẽ de ſpiritali ſequenti eos Petra: Petra vero erat Chriſtus: ita etiã nos in hoc loco competenter poſſumus dicere: Circunciſi ſunt aũt de ſpiritali ſequenti Petra: Petra aũt erat Chriſtus. Niſi enim quis fuerit per Euangelium ſecunda circunſione purgatus, nõ poteſt opprobriũ Aegypti: ideſt illecebras corporalium deponere vitiorum. Videamus tñ quale ſit hoc ipſum, quod dicitur: Quia hodie abſtuli opprobrium à filiis Iſrael. Omnes homines, et ſi ex lege veniant, etiam ſi p Moyſem eruditi ſint, habent tñ opprobrium peccatoꝝ. Quis erit ſimilis Paulo etiam ſm legis obſeruantiam? Audi denique ipſum dicentẽ ſm iuſtitiam, quæ in lege eſt conuerſatus ſine querela, ipſe autem pronunciat, & dicit: Fuimus enim & nos aliqñ inſipientes, increduli, errantes deſideriis, & voluptatibus variis in malitia, inuidia odibiles, odientes inuicem. Non tibi videtur hæc opprobria eſſe, & opprobria Aegypti? Sed ex quo venit Chriſtus, & dedit nobis ſecundam circũciſionem per baptiſmum regenerationis, & purgauit animas noſtras, abiecimus hæc oĩa, & pro iis aſſumpſimus conſciẽtię bonæ aſtipulationem in Deum: tunc per ſecundam circũciſionem ablata ſunt nobis opprobria Aegypti, & purgata ſũt vitia peccatorum. Nemo ergo ſi integre conuerſus eſt, ſi ex corde pœnituit, ſi fideliter Iordanis fluenta digreſſus eſt, ſi ſecũda per Euangeliũ circunciſione purgatꝰ eſt, præteritorum metuat opprobria delictorum. audis: Quia hodie abſtuli à te opprobrium Aegypti. hoc & in Euangelio ſignificat, cum dominus dicit: Remiſſa ſunt tibi peccata tua: ſed iam noli amplius peccare: ne quid tibi deterius accidat. Si enim poſt remiſſionẽ peccatorum vltra non pecces: vere ablatum eſt à te opprobrium Aegypti: ſi vero iterum peccaueris, iterum in te vetera reuoluuntur opprobria: eo magis, quo multo maioris criminis eſt filium Dei conculcare, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducere, q̃ legẽ Moyſis negligere. Multo enim maioris opprobrii eſt, qui poſt Euãgelium, q̃ ille, qui ſub lege poſitus fornicatur: quia iſte tollens membra Chriſti, facit mẽbra meretricis. Vides ergo q̃ grauiora, & cumulatiora in te opprobria ſi neglexeris, reuoluantur. Deniq; iam nemo te reum ſtupri arguet: ſed ſacrilegii ſcelere condẽnabit: quia dicitur ad te: An neſcitis, quia corpora veſtra templũ Dei eſt? Si quis autem templũ Dei violauerit, diſperdet eũ Deus &c. Nonnulli alii circunciſionẽ ſpiritualem aliud eſſe opinati ſunt. Vidẽtes enim eam noſtri corporis partem, in qua Deus carnalem circunciſionem fieri mandauit, eſſe eã corporis partem, quæ ſecretior, & obſcœnior eſt in homine, vt ibi eſſet ſignum, quo Deus ipſe famulos ſuos in Abrææ ſemine cenſeri voluit, cũ aliud membrum eligere potuiſſet, quod in ꝑpatulo poſitum ab oĩbus cerneret, & honeſtiori nomine vocaretur: vbi nec in ſigno obſcuritas, nec ꝯfuſio eſſet in noĩe, nil aliud Deum ſignificari voluiſſe opinati ſunt, niſi illud, quod poſtmodum dñs ipſe monſtrauit: ne ſcilicet iuſtitiam noſtram coràm hominibus faceremus: ſed in occulto: coràm eo ſolo: cui ſoli nihil occultum eſt: & quem ſolum remuneratorem bonorum nouimus eſſe factoꝝ. Nam hic noſtra circunciſio non videtur: quando ſtultitiæ velamine, velut veſte tegitur mundiali. Nec ſane à nobis magnopere deſiderandum eſt: vt contemplationi omniũ circunciſio noſtra aperte ſubiaceat: ne merces operis penes eos ſit, quos volumus hanc videre, dicente dño: Amen dico vobis: acceperunt mercedem ſuam. &: Cum facis eleemoſinã: noli tuba canere. & parum infra: Te autem faciẽte eleemoſynam: neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito: vt Matthæi. c. v. Sed ita modeſte, ita verecunde habenda eſt, & velanda, iuxta eam imaginem, quam abundantiori honore veſtimus: vt non videntes eam, eam videant: ſed quærentes, rimanteſq; intus nos iuxta Apoſtolum, quos ſe ductores putant, veraces eſſe fateantur: quos nihil habere credebãt, oĩa poſſidere cognoſcãt: quos mori iudicabant, viuere in æternum teſtentur. Hęc eſt gloria

circunciſionis occultæ:hęc pars verendę illis ad videndum,nobis in noſtro corpore non verendæ:hoc teſtimoniū glorioſum,cum ꝑuerſi amare cupiāt,quos odiſſe gaudebant:vnde non in carne palàm: ſed in occulto cordis Iudęi eſſe debem⁹. Apoſtolus ad Rom.c.ii.Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt:neq; quæ in manifeſto in carne eſt circuncifio : ſed qui in abſcondito Iudęus eſt:& circunciſio cordis in ſpiritu:non litera , cuius laus non ex hominibus,ſed ex Deo eſt:non litera, ſed ſpiritu:iuxta Apoſtolum ad Coloſ.c. ii. In quo:ſcilicet Chriſto : & circunciſi eſtis:circunciſione non manu facta : ideſt non carnali in expolitiatione corporis carnis:ideſt ī amputatione pelliculę partem generatiuam operientis: ſed in circūciſione Chriſti:ideſt per Chriſtum data : quæ eſt ſpiritualis in amotione,& remiſſione peccatoꝝ. & ſequitur ipſe Apoſtolus:Conſepulti ei in baptiſmo:ideſt totaliter mortui:mortui peccato:in quo & reſurrexiſtis ad vitam gratiæ per fidē operationis Dei &c. Carnalis igitur circunciſio ceſſauit,& finem ſuum habuit. Itē idē B.Hieronymus ad Terentiā:Cur nō oculo circuncidamur,& manu,dicente dño: ſi oculus tuus ſcandalizat te,erue eum: & ſi manus tua ſcandalizat te , abſcinde eam.Quę igitur tanta ibi præfiguratio ē: vbi per vnam partem corporis totus ci/no homo circunciſus eſſe credatur? Et cū hoc nos poſt Chriſtum circuncidamur in corde? Veniamus ad regenerationis noſtræ ſacramenta cœleſtia: vt circūciſionē ſpiritualem in ſpirituali natiuitate quæramus:& ī ipſis fidei noſtrę cunabulis: quo tempore circūciſio celebratur primos vagitus ſacratę repetamus infantię:& abrenuntiationem illā , qua præputiis denudamur ante oculos collocemus:qm̄ ſicut qui carnaliter naſcebantur in mūdo:carnaliter circuncidebantur in lege: ita qui nunc ad cœloꝝ Regna generātur ex verbo,per verbum circūciduntur à mundo. Sic nanq; dicimus abrenuntiare nos mūdo,& pompis eius : qm̄ quicquid eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculoꝝ:& abrenuntiatio ſæculi,quæ non eſt à patre.Illa ergo ꝑmiſſio,& circunciſio eſt, quam non patimur vt ſerui,ſed exhibemus vt liberi:nec poſt quam nati fuerimus celebramus : ſed vt renaſcamur offerimus: omniſq; in procinctu baptiſmatis indumento nudati , ſola ſanctorum oculis contritione veſtimur: nec ad ſpeciem,naturamq; noſtram arſuſ/ra filiorum veſte velamus:quia in Euangelio arbor foliis exuberans,cū in ea fructus non eſſet repertus,exaruit: ſed cūcta carnis repudiata natura,ſexus imemores nil veremur.Nec cum primo illo terreno homine,Adam vbi es,Deū fugientes audimus:præputia itaq; Adam tranſgreſſoris acqrere per ſubiectionē cœleſtis obedientiæ reſpuentes,naturā circūcidimus vitioꝝ:& per vnam corporalis mēbri formam,oēs exercētes in pręputium ſenſus perſequimur,ac truncamus.Nō enim naturam,ſed naturæ ſuperflua reſecamus: ſcientes qm̄ quicquid amplius eſt, à malo eſt:ſic dñi dignatione conſequimur,vt nos,qui ſm carnem pręputium dicimur: ideſt velut ignorantia quadam naturaliter obtecti: tamen reuelata facie gloriam dñi ſpeculemur &c.De circunciſione ſpirituali Origenes Homelia .iii. Geñ. Nos ergo imbuti per Apoſtolum Paulum dicimus:Quia ſicut multa alia in figura,& in imagine futuræ veritatis fiebāt:ita & circunciſio illa carnalis circunciſionis ſpiritualis formam gerebat : de qua & dignū erat,& decebat Deū maieſtatis præcepta mortalibus dare. Audite ergo quomodo Paulus doctor gentium in fide, & veritate de circunciſionis myſterio Chriſti eccleſiam docet:Videte(inquit)circunciſionem,de Iudæis loquens,qui circuncidūtur in carne.Non enim ſumus(ait)circūciſio:qui ſpiritu Deo ſeruimus, & non in carne fiduciam habemus.hæc vna Pauli de circunciſione ſentētia. audi & aliā: Non eum qui in manifeſto Iudæus eſt (inquit) neq; quæ manifeſte eſt in carne circunciſio:ſed qui in occulto Iudęus eſt circunciſione cordis in ſpiritu , non litera. Non tibi dignius videtur talis circunciſio dicenda in ſanctis, & amicis Dei, q̄ carnis obtruncatio ? Sed ſermonis noui/

tas fortaſſe

tis fortaſſe non ſolum Iudæos, ſed etiam
aliquos fratrum noſtrorum deterreat: im-
poſſibilia enim videtur Paulus præſume-
re, qui circunciſionem cordis inducit.
Quomodo enim fieri poterit, vt circunci-
datur membrum, quod interius viſceri-
bus obtectum, etiam conſpectibus ipſis
hominum latet? Redeamus ergo ad pro-
pheticas voces: vt orantibus vobis hæc,
de quibus quærimus, inde clareſcant.
Ezechiel Propheta dicit: Omnis alieni-
gena incircunciſus corde, & incircunci-
ſus carne non introibit in ſancta mea. &
item alibi, nihilominus exprobrans Pro-
pheta dicit: Omnes alienigenę incircun-
ciſi carne, filii autem Iſrael incircunciſi
corde. Deſignatur ergo: quòd niſi quis
circunciſus fuerit corde, & circunciſus
carne non intrabit in ſancta Dei. Sed vi-
debor meis ipſe iditiis captus: nō enim
Prophetæ teſtimonio continuo conſtrin-
get me Iudęus, & dicet: Ecce Prophe-
ta vtranque circunciſionem deſignat, car-
nis, & cordis. Allegoriæ nunc ſuper-
eſt locus: vbi vtraque ſpecies circunci-
ſionis exigitur. Scriptum eſt enim in
Hieremia Propheta: Ecce populus hic
circunciſus auribus. Audi Iſrael pro-
pheticam vocem: grande tibi opprobri-
um indicitur: grandis tibi impingitur
culpa: accuſatio tua profertur: quòd in-
circunciſus es auribus tuis, & incidiſti
eas? Culparis nanque à Deo, & cōdem-
naris: cur aures non habeas circunci-
ſas? Conſurgere enim tibi ad allegorias
noſtras: quas populus docuit: non per-
mitto: circuncidere quid ceſſas? Deſeca
aures: abſcinde membra: quę Deus ad
vtilitatem ſenſuum: & ad ornatum huma-
ni ſtatus creauit: ſic enim intelligis ver-
ba diuina. Sed & aliud tibi adhuc pro-
feram: cui contradicere non poſſis. In
Exodo, vbi nos in Codicibus eccleſiæ
habemus ſcriptum: reſpondentem ad
dominum Moyſem, & dicentem: Pro-
uide domine alium quem mittas: ego
enim gracili voce ſum, & tardus lingua:
vos in Hebræis exemplaribus habetis:
Ego incircunciſus labiis ſum. Ecce habe-
tis circunciſionem labiorum ſm veſtra,
quæ veriora dicitis exemplaria. Si ergo
ſm vos, Moyſes indignum ſe eſſe ad-
huc dicit, quod non ſit labiis circunci-
ſus: certum eſt hoc illud indicare: quòd
dignior ſit, & ſanctior ille qui circunci-
ſus eſt labiis. Adhibete ergo etiam labiis
falcem, & oris operimenta deſecate: quā-
doquidem talis vobis in diuinis literis
complacet intellectus. Quòd ſi circunci-
ſionem labiorum ad allegoriam reuoca-
tis: & circunciſionem aurium nihilomi-
nus allegoricam dicitis, & figuralem:
quomodo non & in circunciſione præ-
putii allegoricam requiritis? Sed illos
quidem, qui ad illorum modum, Aures
habent, & non audiunt: & oculos ha-
bent, & non vident, omittamus. Vos au-
tem ò populus Dei: & populus in acqui-
ſitionem electus, ad enarrandas virtu-
tes domini ſuſcipite dignam circunciſio-
nem verbi Dei in auribus veſtris, & in la-
biis, & in corde, & in præputio carnis ve-
ſtræ: & in omnibus omnino membris ve-
ſtris. Circunciſæ nanque ſunt aures ve-
ſtræ ſm verbum Dei: vt vocem non re-
cipiant obtrectantis: vt maledici, & bla-
ſphemi verba non audiant: vt falſis cri-
minationibus mēdacio irritationi nō pa-
teant: oppilentur, & clauſæ ſint, ne iu-
dicium ſanguinis audiant: aut impudi-
cis canticis, & theatralibus ſonis pateāt.
Nihil obſcœnum recipiant: ſed ab omni
ſcena corruptionis auerſæ ſint. hęc circū-
ciſio, qua eccleſia Chriſti aures ſuorum
circuncidit infantium: iſtæ (credo) ſunt
aures, quas in auditoribus ſuis require-
bat, dicens: Qui habet aures audiendi
audiat: nemo enim poteſt circunciſus au-
ribus, & imundus munda verba ſapiētię,
& veritatis audire. Veniamus (ſi vultis) &
ad labioꝝ circunciſionē. Ego puto, ꝙ in-
circūciſus ſit labiis, q nondum ceſſauit à
ſtultiloqo, à ſcurrilitate: qui bonis dero-
gat: q criminatur proximo: q inſtigat li-
tes: qui calumniam mouet: q fratres inter
ſe falſa loquendo committit: qui vana,
inepta, ſæcularia, impudica, turpia,
iniurioſaq;, proterua, blaſphemias, &
cætera quæ indigna ſunt Chriſtiano
proloquitur. Si quis vero ab his omni-

Digitized by Google

bus continet os ſuũ: & diſponit ſermo-
nes ſuos in iudicio: verboſitatem repri-
mit: liguam temperat: verba moderatur:
iſte merito circunciſus labiis dicitur: ſed
& qui iniquitatem in excelſo loquuntur,
& extendunt in cœlum linguam ſuam, ſi
cut hęretici faciunt, incircunciſi, & imun
di labiis dicendi ſunt: circunciſus vero,
& mundus eſt, qui ſemper verbũ Dei lo-
quitur, & ſanam doctrinam Euangelicis,
& Apoſtolicis munitam regulis profert.
Hoc ergo modo & circũciſio labiorũ da-
tur in eccleſia Dei. Nunc vero qualiter ẽt
carnis circunciſio ſuſcipi debeat, videa-
mus: Membrum hoc, in quo præputium
videtur eſſe, officiis naturalibus coitus,
& generationi deſeruire, nemo eſt qui du
bitet. Si qs igitur erga huiuſcemodi mo-
tus non importunus exiſtat: nec ſtatutos
legibus terminos ſuperet: nec aliam fœ-
minam, q̃ coniugem legitimam nouerit:
& in ea quoq; ipſa poſteritatis tantũmo-
do cauſa certis, & legitimis temporibus
agat, iſte circunciſus pręputio carnis ſuæ
dicendus eſt: qui vero in omnem laſciuiã
proruit: & per diuerſos, & illicitos paſſim
pendet amplexus: atq; in omnem libidi-
nis gurgitem fertur infrenis, iſte incircun
ciſus eſt præputio carnis ſuę. Verum ec-
cleſia Chriſti, gratia eius, qui pro ſe cruci-
fixus eſt, roborata: non ſolum ab illicitis,
nefandiſq; cubilibus: verum etiam à con
ceſſis, & licitis temperat. Et tamen iã vir-
go ſponſa Chriſti caſtis, & pudicis virgi
nibus floret: in quibus vera circunciſio
carnis pręputii facta eſt: & vere teſtamen
tum Dei, & teſtamentum æternum in eo-
rum carne ſeruatur. Supereſt nobis etiam
deſignare circunciſionem cordis. Si quis
eſt, qui obſcœnis deſideriis, & fœdis cu-
piditatibus æſtuat: & (vt breuiter dicam)
qui mœchatur in corde: ſed & qui hære-
ticos ſenſus in mente ꝓtinet: & blaſphe-
mas aſſertiones contra ſcientiam Chriſti
diſponit in corde, hic incircunciſus eſt
corde. Qui vero puram fidem in conſciẽ
tiæ ſinceritate cuſtodit, iſte circũciſus eſt
corde. De quo dici poteſt: Beati mundo
corde: quia ipſi Deum videbunt. Ego ve
ro audeo ex ſimili etiam hęc propheticis
vocibus addere: quia ſicut oportet auri-
bus, & labiis, & corde, & carnis præpu-
tio, ſm̃ ea quę ſupra diximus, circuncidi:
ita fortaſſe & manus noſtræ indigẽt cir-
cunciſione, & pedes, & viſus, & odoratus,
& tactus: vt enim perfectus ſit homo Dei
in omnibus, cuncta circuncidenda ſunt
membra: manus quidem à rapinis, furtis,
& cædibus, & ad ſola Dei opera panden
dæ: circuncidẽdi ſunt pedes, ne veloces
ſint ad effundendũ ſanguinem, & ne in-
trent in conſilium malignantium: ſed vt
tantum pro mandatis Dei circumeãt: cir
cuncidantur & oculi, ne concupiſcant
aliena, ne videant ad concupiſcendam
mulierem: qui enim erga fœminarũ for-
mas laſciuo, & curioſo oberrat aſpectu,
iſte incircunciſus eſt oculis. Sed & ſi quis
eſt, qui ſiue bibat, ſiue manducet, ſicut
Apoſtolus præcipit: Ad gloriam Dei mã-
ducat, & bibit: iſte circunciſus eſt guſtu.
Cum autem Deus venter eſt, & ſuauitati-
bus gulę deſeruit: huius incircũciſum di-
xerim guſtum. Siquis Chriſti odorem bo
num capit: & in operibus miſericordiæ
odorem ſuauitatis requirit, huius circun-
ciſa ẽ odoratio. Qui vero primus vnguẽ-
tis delibutus incedit, iſte incircunciſus
odoratus dicendus eſt. Sed & ſingula
quęq; membrorum, ſi in officiis manda-
torum Dei deſeruiant, circunciſa dicẽda
ſunt: ſi vero vltra pręſcriptas ſibi diuini
tus luxuriant leges, incircunciſa reputan
da ſunt. & hoc puto eſſe, quod Apoſto-
lus dicit: Sicut enim exhibuiſtis membra
veſtra ſeruire iniquitati ad iniquitatem,
ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire
iuſtitiæ in ſanctificationem. Cũ enim ini-
quitati ſeruirent membra veſtra, nõ erant
circunciſa: nec erat in eis teſtamentũ Dei:
cum vero cœperint ſeruire iuſtitię in ſan
ctificationem: promiſſio, quæ ad Abrahã
facta eſt, impletur in eis: tunc enim lex
Dei, & teſtamentum eius ſignatur in eis:
& hoc eſt vere ſignum fidei, quod inter
Deum, & hominem æterni fœderis con-
tinet pactum: iſta eſt circunciſio, quę pe-
trinis machęris per Ieſum (ſiue Ioſuem)
populo Dei data eſt. Quę eſt autẽ machę
ra petrina, & qui gladius, quo circunci-

ſus eſt

Digitized by Google

ſus eſt popul⁹ Dei? audi Apoſtolum dicẽtem: Viuus eſt enim Dei ſermo, & efficax, & acutior omni gladio vtrinq; acuto: pertringens vſq; ad diuiſionem animę, ac ſpiritus, compagum quoq;, ac medullarum: & eſt diſcretor cogitationum, & intentionum cordis: iſte ergo eſt gladius, quo circuncidi debemus. de quo dicit Ieſus dominus: Non veni pacem mittere in terrã, ſed gladium. Non tibi videt̃ dignior hęc eſſe circũciſio, in qua teſtamentũ Dei debeat collocari? Confer (ſi placet) hęc noſtra cum veſtris Iudaicis fabulis, & narrationibus fœtidis: & vide ſi in illis veſtris, an in his, quæ in Chriſti eccleſia prędicãtur, circunciſio diuinitus obſeruetur. ſi non etiam ipſe ſentis, & intelligis hanc eccleſiæ circuncißionem honeſtam, ſanctam, Deo dignam: illam veſtram turpem, fœdam, deformem, ipſo etiam habitu, & aſpectu? Et erit (inquit Deus ad Abraam) circunciſio, & teſtamentum meum ſuper carnem tuam. Si ergo fuerit talis vita noſtra: ita omnibus membris quadrata, & compoſita: vt vniuerſi motus noſtri ſm Dei leges agantur: vere teſtamentum Dei erit ſuper carnem noſtram. Hæc quidem breuiter à nobis de veteri teſtamento tranſcurſa ſunt, ad confutandos eos, qui in carnis circunciſione confidunt, ſimul & ad eccleſiam domini ædificandam. Sed venio etiam ad nouum teſtamentum, in quo eſt plenitudo omnium: & inde volo oſtendere, quomodo & nos poſſimus teſtamentum domini noſtri Ieſu Chriſti habere ſuper carnem noſtram. Non enim ſufficit ſolo nomine, & verbo hæc dici: ſed rebus oportet impleri. Ioãnes quippe Apoſtolus dicit: Omnis ſpiritus, qui confitetur Ieſum in carne venisse, à Deo eſt. Quid ergo? ſi peccans qs, & non recte agens ꝯfiteatur Ieſum in carne veniſſe in ſpiritu Dei videbitur confiteri? Non eſt hoc teſtamentum Dei habere in carne, ſed in voce. dicitur ergo ad eum ſtatim: Erras homo, Regnum Dei, non in ſermone eſt, ſed in virtute. Quomodo ergo erat teſtamentum Chriſti ſuper carnem meam requiro: ſi mortificauerõ membra mea, quæ ſunt ſuper terram, teſtamẽtum Chriſti habeo ſuper carnem meam: ſi ſemper mortem Chriſti in corpore meo circũferam, teſtamentum Chriſti eſt in corpore meo: qa ſi compatimur, & conregnabimus: ſi complantatus fuero ſimilitudini mortis eius, teſtamentum eius oſtendo eſſe ſuper carnem meam. Quid enim ꝓdeſt ſi in illa tantum carne, quam de Beata Maria ſuſcepit, dicam veniſſe Chriſtum, & non oſtendam etiã in hac mea carne ꝙ venerit? Oſtẽdo aũt ita demum, ſi quemadmodũ prius exhibui membra mea ſeruire iniquitati ad iniquitatem, nunc ea conuertam, & exhibeam ſeruire iuſtitię ad ſanctificationem. Teſtamentum Dei oſtendo eſſe in carne mea, ſi potuero dicere ſm Paulum: Quia Chriſto crucifixus ſum, viuo autem: iam non ego, viuit vero Chriſtus in me. & ſi potuero dicere, vt ipſe dicebat: Ego autem ſtigmata domini mei Ieſu Chriſti in corpore meo porto. Vere autem ille oſtendebat teſtamentum Dei eſſe ſuper carnem ſuam, qui dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu? tribulatio? an anguſtia? an periculũ? an gladius? Si enim voce tantũmodo confiteamur dominum Ieſum, & non oſtendamus teſtamentum eius eſſe ſuper carnem noſtram, ſm hęc, quę ſupra diximus, videbimur etiam nos ſimile aliqd facere Iudæis: qui ſolo circuncißionis ſigno Deum ſe confiteri putant, factis autem negant. Et hæc omnia quantum ad circunciſionem dicta ſufficiant.

Sed quoniã de incircunciſione ſupius aliqualiter tetigi, ideo de ipſa incircunciſione aliqua breuiter perſtringam: quo facto ad baptiſmatis fontem accedam. Sicut inſuper plura incircuncißionis genera: quarum quædam ſunt corporales, & quædam ſpirituales. Corporalium vna eſt incircunciſio membri virilis, de qua Geñ. capitulo decimoſeptimo, vbi dicitur: Maſculus, cuius preputii caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, qa pactum meũ irritũ fecit. Secunda incircunciſio eſt labiorum, per quam homo impeditur à recta, & aperta locutione: vt Exodi capło ſexto, reſpon-

Digitized by Google

dit Moyſes domino: Ecce filii Iſrael nō audiunt me: & quō audiet me Pharao? præſertim cum incircunciſus ſim labiis? Tertia incircunciſio ſpiritualis eſt: p quā homo impeditur à ſuſceptione auditus fidei, ſeu diſciplinę: & iſta dicitur incircūciſio auris. de qua Hieremię cap. vi. Conuerte manum tuā quaſi vindemiator ad cartallum, cui loquar, & quem ꝯteſtabor vt audiat. Ecce incircunciſę aures eoꝝ, & audire nō poſſunt. Quarta incircūciſio ēt ſpiritualis eſt incircunciſio cordis: p quā homo p iniquas cogitationes cordis impeditur à dilectione Dei: cōtra quam incircūciſionem legitur Deutero. cap. xxx. Circūcidat dn̄s cor tuum: & cor ſeminis tui: vt diligas dn̄m ex toto corde. Cōſtat autem ꝙ ex iſtis incircunciſionibus deteriores ſunt ſpirituales. Deterius eſt enim ꝙ homo non ſuſcipiat fidē Dei, vel eius diſciplinam, vel retrahatur ab eius dilectione, q̄ ꝙ habeat labia īpedita à recta, & aperta locutione, vel membri virilis in circunciſione. Vnde Hieremias increpās populum Iſrael dicebat: Omnes gentes ſunt incircūciſæ: & omnis domus Iſrael incircunciſi corde: vt ipſius Hieremiæ cap. ix. hoc eſt deterioris ſunt cōditionis Iudęi, q̄ Gentiles: qa Gentiles incircunciſi ſunt corporaliter: ſcilicet in membro: ſed domus Iſrael: ideſt Iudæi ſunt incircunciſi ſpiritualiter. ſ. in corde: ex qua incircunciſione impediuntur à diuina dilectione, & à mandatorum ſuorum obſeruantia. Et licet Iudęi corporaliter circuncidantur: nihil tamen ſibi prodeſt: tum quia circunciſio ipſa iamdiu ſuū habuit finem: tum etiam quoniam eam per doctrinam Phariſaicam, ſiue Thalmudicam ſic turpiter, & ignominioſe faciunt: & ēt præter mentem literę veteris teſtamenti: in quo pręcipitur circunciſio: prout Rabi Raimundus in ſuo narrat Pugione: vt Melius ſit tacere, q̄ de ea loqui.

¶ Sed iam de Baptiſmate dicendum eſt. Baptiſmus nempe Chriſti loco circunciſionis carnalis ſuffectus eſt: & quidem merito: cum in vetere lege ſoli maſculi circūciderentur: baptiſmus autem & maſculis, & fœminis pariter ꝯuenit, & communis eſt: tranſitus maris Rubri fuit figura baptiſmi: ſm illud Apoſtoli prima ad Corinthios caplo decimo: Scimus enim: quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt: & omnes mare trāſierunt: & omnes in Moyſe baptizati ſunt i nube, & in mari: & oēs eandem eſcam: ideſt māna &c. Fuit autem baptiſmus: non ille, quem Chriſtus Ieſus loco circunciſionis inſtituit: ſed quidam alius baptiſmus à Beato Ioannebaptiſta prius inſtitutus: qui nil aliud erat, niſi proteſtatio quædam faciendi pœnitentiam: & diſponēdi ſe ad baptiſmum Chriſti: in quo datur gratia iuſtificans, remiſſo peccato illo originali ab Adam primo parente noſtro contracto, quantum ad culpam, & ad pœnam: hoc eſt in totum in paruulis: cum ipſi actualia non habeāt peccata: ſin adultis autem contritis, & confeſſis omnia remittuntur peccata: immo aliqui volunt: vt adulti venientes ad baptiſmum, non teneantur confiteri, ſed ſufficiat contritio. Ioannes nanq; baptiſta non tam peccata dimiſit, quàm baptiſmum pœnitentiæ inſtituit in remiſſionem peccatorum: ideſt in futuram peccatorum remiſſionē, quæ eſt poſtea ex ſanctificatione Chriſti ſubſecuta: ideo Chriſtus Ieſus baptizari voluit, non vt ſanctificaretur ab aquis, ſed vt aquas ipſe ſanctificaret, & purificatione ſui purificaret fluenta illa, quę tangebat. Conſecratio enim Chriſti, conſecratio magis eſt elementi. Cum enim Saluator abluitur, iam tunc in noſtrum baptiſmum, tota aqua mundatur, & purificatur fons: vt ſecuturis poſtmodum populis lauacri gratia miniſtretur. Præceſſit ergo Chriſtus ad baptiſma: vt Chriſtiani poſt eum confidenter populi ſubſequantur. Beatus etiam Ambroſius ſuper Lucam inquit: Baptizatus eſt dominus non mūdari volens, ſed mundare aquas: vt ablutę per carnem Chriſti: qui peccatum non cognouit, baptiſmatis vim haberent: & vt ſanctificatas relinqueret poſtmodum baptizandis. Voluit igitur ipſe Saluator noſter baptizari baptiſmo: quo manifeſte non indigebat: vt homines ad baptiſmum, quo indigebant, accederent.

Digitized by Google

derent. Eſt enim baptiſmus Chriſti, vnū ex ſeptem ſacramentis eccleſię: quę quidem ſacramenta à verbo incarnato ſuam habent efficaciam. Niſi enim qs renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in Regnum Dei: qa quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt: vt Ioannis. c. iii. Nam baptiſmus eſt ſacramentum fidei. In libro cognominato Ionia Hieroſolymitano, ſic inquiunt Rabini: Quēadmodum pelagus mundat pollutos ſic Deus ſanctus, & benedictus erit mūdans in futuro Iſrael: vt habet Ezechielis. c. xxxvi. Et effundā ſup vos aquam mundam: & mundabimni ab cibus inquinamētis veſtris. Beatus vero Auguſtinus in Sermone inqt: Quare ait dñs: Iam vos mundi eſtis ꝑpter ſermonem, quē locutus ſum vobis? nunqd ꝑpter baptiſmū, quo abluti erant hoc dixit? non equidem: ſed ꝑpter verbum quod locutus ſum vobis: niſi qa in aqua verbum mundat: detrahe verbum: & quid eſt aqua, niſi aqua? accedit verbū ad elementum: & fit ſacr̄m etiam ipſum tanquam viſibile verbum. Nam de hoc vtiq; dixerat, quando pedes Diſcipulis lauit: Qui lotus eſt, non indiget niſi, vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus: vnde iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non qa dicit, ſed qa creditur. Nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens: hoc eſt verbum fidei, quod prędicamus, ait Apl's: quia ſi ꝯfeſſus fueris in ore tuo, quia dñs eſt Chriſtus: & credideris in corde tuo, quia Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Hæc ille: ſcilicet Beatus Auguſtinus. Item idem Beatus Auguſtinus ad Fortunatum loquens de comparatione baptiſmatum, ait: Baptizatus confitetur fidem ſuam coràm ſacerdote, Martyr coràm perſecutore: ille poſt profeſſionem ſuam aſpergitur aqua, hic ſanguine: ille per impoſitionem manus Pontificis recipit Spiritum ſanctum, hic templum efficitur Spiritus ſancti. vnde dicitur Apocalypſis capitulo duodecimo: Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni. Eadem etiam ratione aliquis per virtutem ſancti Spiritus baptiſmi conſequitur effectum: non ſolum ſine baptiſmo aquę: ſed etiam ſine baptiſmo ſanguinis: inquantum ſcilicet alicuius cor per ſanctum Spiritum mouetur ad credendum, diligendum Deum, & pœnitendum. vnde etiam dicitur: Baptiſmus pœnitentiæ: vt Eſaiæ capitulo quarto: Si abluerit dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit de medio eius in ſpiritu iudicii, & ſpiritu ardoris. Sic igitur vtrunq; aliorum baptiſmatū nominatur baptiſmus: inquantū ſupplet vicē baptiſmi aquę &c. hæc particula in tertia parte Summę ſancti Thomæ. quęſtione ſexageſimaſexta.

In primitiua etiam Chriſtianorum eccleſia ſuper baptizatis Spiritus ſanctus in ſigno viſibili deſcendebat: & licet baptiſmus Ioannis non conferret gratiam, diſponebat tamen ſumentes ad tales virtutū operationes, vt ad Chriſti baptiſmū idonei efficerentur, & promptiores. Præcipiebat enim Ioannes Iudæis, immo omnibus ſuum ſumentibus baptiſmum: vt narrat Ioſephus libro decimooctauo Iudaicę Antiqtatis capitulo decimoquarto: Virtuti operam dare: iuſtitiam colere: in Deum ſeruare pietatē: & per baptiſmū in vnū coire: tum demū enim baptiſmū acceptabilem fore: ſi non ſolū ad abluenda peccata ſumatur: verumetiam ad caſtimoniam corporis, atq; ad animæ iuſtitiā, purificationemq; ſeruetur: omniumq; pariter virtutum: velut ſignaculum, & cuſtodia quędam fidelis habeatur: vt ſuperius etiā cap. vi. huius. vi. libri tetigi. Huic autem ſacramento baptiſmi ſuccedit aliud ſacramentum. ſ. ꝯfirmationis per manus impoſitionē ab epiſcopis chriſmatis vnctione: ex qua ꝯfirmatione Spiritus ſanctus ſuper vnctū viſibiliter deſcendebat. Quod ſane ꝯfirmare videtur Lucas Euangeliſta, imo Apoſtolus Paulus Actuum cap. ix. dicens: Factum eſt aūt, cum Apollo eſſet Corinthi: vt Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum: & inueniret quoſdam Diſcipulos, dixitq; ad eos: Si Spiritum ſanctū accepiſtis

Digitized by Google

credentes? at illi dixerunt ad eum: Sed neq; ſi Spiritus ſanctus eſt audiuimus. ille autem ait: In quo ergo baptizati eſtis? qui dixerunt: In Ioannis baptiſmate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentię populum, dicens: In eum, qui venturus eſt poſt ipſum, vt crederent: hoc eſt in Ieſum. his auditis baptizati ſunt in nomine domini Ieſu: & cũ impoſuiſſet illis manus Paulus: venit Spiritus ſanctus ſup eos: & loquebantur linguis, & prophetabant. Iudæi inſuper ex inſtitutione quadam Thalmudica hoc ipſum approbare videntur in libro quodam cognominato Ionia, ſiue Iona, capitulo. :vbi adducitur quædam prophetia ad probandum: ꝙ tempore Meſſię Regis, non modo Iudæi, ſed etiã quęlibet gentes aſperſione quadam aquę ſordes diluerent peccatorum: quod à Ioãne baptiſta didicerunt. Item ipſimet Iudæi quoſcũq; pegrinos ad Iudaiſmũ accedẽtes ex hac, quã diximꝰ, iſtitutione, primo in aqua viua lauãt, & mũdãt: poſtea vero eos baptizãt: hoc eſt caput eoꝝ lauãt. Hoc ipſum & Apl's Paulus approbat: qui cum vniuerſa peccatoꝝ genera dinumeraſſet, addidit poſt oĩa, dicens: Et hęc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis: ſed ſanctificati eſtis: ſed iuſtificati eſtis in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti. Item idem Apoſtolus ad Romanos cap. vi. Fratres quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu: in morte ipſius baptizati ſumus: cõſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmũ in mortem: vt quõ ſurrexit Chriſtus à mortuis p gloriam patris: ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Si enim cõplantati facti ſumus: ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt: vt deſtruatur corpus peccati: vt vltra non ſeruiamus peccato &c. In baptiſmo igitur Chriſti Ieſu diuina ꝯfertur gratia. Item in primitiua eccleſia per impoſitionem manus vnius Apoſtoli, baptizati in ſigno viſibili Spiritum ſanctum recipiebant: vt parum ſuperius dixi de Apoſtolo Paulo Actuum cap. xix. Vnde in hodiernum vſq; diem Chriſtiani ab epiſcopis: qui loco Apoſtolorũ ſucceſſere, chriſmatis vnctione ſignantur: quaſi in ſignum, ꝙ in fide confirmentur: quod fit ad ꝯtinuandã Apoſtoloꝝ ꝯſuetudinem per manuũ impoſitionem: ex qua manus impoſitione Spiritus ſanctus ſup baptizatos in ſigno viſibili deſcendebat. Vnde in Chriſtianorum eccleſiis inoleuit ꝯſuetudo: vt in vigilia Pẽtecoſtes nouus fiat baptiſmus ad Spiritus ſancti gratiam ꝯſequendam. Sed quibus Prophetaꝝ Vaticiniis prænuntiatus fuerit Chriſti baptiſmus videamus: & ea quę diximus ſacraꝝ literaꝝ teſtimonio ꝯfirmemus. Zacharias Propheta. c. xiii. hoc teſtatur dicẽs: In die illa erit fons patens domui Dauid: & habitatoribus Hieruſalem in ablutionem peccatoris, & mẽſtruatę. Hic fons patens nihil aliud eſt, niſi baptiſma: quod declarat ipſemet Propheta per ſubſequentia verba. ſ. In ablutionem peccatoris, & menſtruatę. In baptiſmate enim omnia remittuntur peccata, tam originale, q̃ actualia. Et notanda ſunt ea verba peccatoris, & menſtruatæ: quoniam vtriq; ſexui datur baptiſma: cũ in veteri lege ſoli maſculi circuncideren tur. Nonnulli tamen ſunt, qui per menſtruatam peccatum intelligunt originale, quod in ventre matris contrahitur. Sunt etiam, qui teneant Prophetam hoc in loco prędicere voluiſſe, ꝙ tempore Antichriſti Iudęi õmnes ab Enoch, & Helia edocti de vero Meſſia, confluent ad baptiſma: & per ꝯſequens ad fidem Chriſti: qđ ad veritatem, & pfectionẽ fidei Chriſtianæ accederet. Nec ppterea repugnaret, qn de Chriſti baptiſmo Propheta hoc ĩ loco ĩtellexiſſet, ſed magis approbaret.

Ezechiel ĩſup cap. xxxvi. ad huius baptiſmatis ꝯfirmationem ſic ait: Et effundam ſup vos aquã mundã, & mundabimini ab oibus inquinamentis veſtris: & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos: & dabo vobis cor nouũ: & ſpiritũ nouũ ponam in medio veſtri &c. hęc intelligi de Chriſti baptiſmate ẽt apud Iudęos cõſtat. Scribitur enim in libro apud eos cognominato Ionia. c. Iomach qui purigi. i. dies expiationũ: dixit Rabi Aquiba: Beati eſtis Iſrael à Deo; corãm quo eſtis iuſtificati,

ſicati,vel mundati.Quiſnam eſt ille, qui mundificat vos? quia ipſe eſt pater veſter cœleſtis: quia ſicut fons mundat ſordes: ſic Deus Iſrael cum aqua mundat peccata:ſicut ſcriptum eſt: Effundam ſup vos aquam mundā &c. allegans hāc Ezechielis literam, ſiue prophetiā. Item in Thalmud in lib.cognominato Quiduſim, in cap. Decem genera erāt in Babylone: vt legūt Magiſtri: Spurii, & Gabaonitæ oēs erunt in tpe futuro iuſtificati. hęc eſt opinio Rabi Ioſeph. Et effundam ſuper vos aquam mūdam &c. Chaldęa inſup æditio, illa verba: Et ſpiritum meum ponā in medio veſtri, ſic interpretaſ: Spiritum ſanctum meū dabo in viſceribus veſtris. Ex qbus oibus aperte ꝯſtat, hęc de baptiſmate Chriſti itelligi debere, cum ea, quę Iudęi fore aiunt in tpe futuro, ad tps Meſſię ſemp referant. Inquit igitur Ezechiel: Et effundam ſup vos aquam mundam. ſ. baptiſmatis Chriſti: quod euidentius verum eſſe declaratur per verba ſubſequentia. ſ. Et mundabimini ab oibus inqnamētis veſtris: qm̄ in baptiſmate tolliſ, & remittiſ peccatum in totum: hoc eſt quantū ad culpam, & quantū ad pœnā. & ſequiſ Propheta: Et ab oibus idolis veſtris mundabo vos: qm̄ Hebræi ad fidem Chriſti ꝯuerſi: vt fuerunt Apoſtoli: & cęteri Chriſti Diſcipuli poſt eoꝝ ꝯuerſionem idola nedum coluerūt: imo ſi in aliquam igreſſi fuiſſent ciuitatem: in qua idola colerentur: idola ipſa petentibus rñſa dare non poterant: vt in multis legitur ſanctoꝝ hiſtoriis. & iteꝝ ſeqtur: Et dabo vobis cor nouum. i. voluntatē benefaciendi. & Spiritum nouū ponam in medio veſtri: hoc eſt Spiritū ſanctū, iuxta Chaldęā æditionē: vt ſupra diximus. In primitiua enim eccleſia Spiritus ſanctus in ſigno viſibili ſup baptizatos deſcēdebat: vel ſaltē per impoſitionē manuū Aploꝝ: vt Actuum cap. viii. & in aliis multis locis ibidē. & ſequiſ adhuc Propheta: Et auferam cor lapideū. i. in peccatis obſtinatū dādo eis veram peccatoꝝ ſuoꝝ ꝯtritionem. Et habitabitis in terra, quā dedi pr̄ibus veſtris: hoc eſt in eccleſia militāte, & poſtea triūphante. Loquiſ aūt ad ꝯuerſos tantū ad fidē Chriſti, non aūt ad eos, qui in infidelitate ſua pmanſerunt. Sed qm̄ Iudęi opponūt aliqua de contentis in hoc capitulo Ezechielis lib. vii. proxime ſequenti, Oppoſitione. xvi. ideo ibi vide.

Iohel inſup Propheta cap. iii. hoc ipm ꝯfirmans ait: Et erit in die illa: ſtillabunt mōtes dulcedinem: & colles fluēt lacte: & per oēs riuos Iuda ibunt aquę: & fons de domo dñi egredietur, & irrigabit torrentem ſpinaꝝ &c. Inqt nanq; Propheta: Erit in die illa: ſtillabunt mōtes dulcedinem: hoc eſt grām Spiritus ſancti: quā virtute baptiſmatis ſacerdotes Chriſti volentibus ꝯferunt. Mōtes enim in ſacris literis ſacerdotes ſæpius ſonant: vt habeſ Eſaiæ cap. xlix. Et ponā oēs mōtes meos in viam: hoc eſt prælatos, vel Pontifices in viam ſalutis, atq; beatitudinis æternę. & ſeqtur: Iubilate montes laudem, quia ꝯſolatus eſt dñs populum ſuum. & iterū ſequiſ Iohel: Et colles fluent lacte. i. Principes, ac populi Chriſtiani aſſequenſ tūc oēm aīaꝝ ſuaꝝ puritatē: qđ p ſubſequentia verba oſtendiſ: Et per oēs riuos Iuda fluent aquę: per oēs. ſ. Chriſti ſacerdotes, et inferiores baptiſma ꝯcedetur, & dabitur. Et fons de domo dñi egredietur: hoc eſt de eccleſia, ad oēs in eum credentes. De quo fonte ſcribitur Ioannis cap. iiii. Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Et irrigabit torrentē ſpinaꝝ: qm̄ infideles ꝗplurimi, q per diuerſos errores, ac varios percurrebāt, ſupplices omiſſis ſupſtitionibꝰ ipſum ſuſceperūt baptiſma. Item Prouerbioꝝ cap. v. diciſ: Flumina de vētre eius exibūt. Eſaias itidem cap. xii. hoc ipſum approbat, dicens: Dñs factus eſt mihi in ſalutē: haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, & dicetis: In illa die ꝯfitemini dño: & inuocate nomen eius: hoc eſt haurietis dona Spiritꝰ ſancti de ſacris nouę legis: in qbus ꝯfertur gratia: quod non fiebat in veteri lege: quę Eſaię verba oium ꝯſenſu de Meſſiæ lege intelligūtur. Ibi enim Chaldęus textus habet: Et addiſcent nouam doctrinā ab electo iuſtoꝝ: hoc eſt à Chriſto Ieſu: ex quo de lege Euangelica intelligit. Item ipſe Eſaias.

Digitized by Google

cap. xxxv. Quia ſciſſæ ſunt in deſerto aquæ: & torrentes in ſolitudine: & quæ erat arida in ſtagnum: & ſitientis in fontes aquarum. Item idem Vates. cap. xliii. Ne memineritis prioꝝ: & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua: & nunc orient: vtiq; cognoſcetis ea. Ponã in deſerto viam: & in inuio flumina: & glorificabit me beſtia agri: dracones, & ſtruciones, quia dedi in deſerto aquas, & flumina in inuio. Lxx. ſic tranſtulerunt: Et flumina in loco inaquoſo adaquare genus meũ electũ: hoc eſt Chriſtianos. Item antedictus Eſaias cap. xliiii. Effundã enim aquas ſup ſitientem, & flumina ſup aridam: effundam ſpiritum meum ſup ſemẽ tuum: & benedictionẽ meã ſup ſtirpem tuam: & germinabunt inter herbas quaſi ſalices iuxta prçterfluentes aquas: iſte dicet: Dñi ego ſum. & ille vocabit in nomine Iacob: & hic ſcribet manu ſua dño: & in noie Iſrael aſſimilabitur. Quæ oia ſupraſcripta Rabi Salomon fore inquit tpe Meſſię: Quem tñ futurum, ſiue venturũ expectabat: iuxta Iudçoꝝ errorẽ: qm̃ (vt inqt ipſe) Gentiles quãplurimi ad eũ acceſſuros dicebat. & hoc ſup illis verbis: Et in nomine Iſrael aſſimilabitur. Inquit enim: Gentiles ad Meſſiam venturos, nomine Iſrael appellandos fuiſſe. Et notandum eſt: ꝙ vbi nos habemus, Aſſimilabitur, in Hebræo habetur, Cognominabit, & melius. Credebat enim ipſe Rabi Gentiles ad Iudaiſmum cõuertendos eſſe, iuxta errorem ſuum: ſed quod ipſe Rabi Salomon futurũ dixit, iamdiu adimpletum fuit in Saluatore noſtro: qa Gentiles ad Chriſti fidem ſe ꝯtulerunt: non aũt ad Iudaiſmum: quia Chriſtiani facti ſunt, non aũt Iudçi. & ideo dixit Propheta: Haurietis aquas de fontibus Saluatoris. i. Ieſu, qui Saluator dicit: intelligens baptiſmũ, & dona Spiritus ſancti. Item Eſaiæ cap. xlix. Non eſuriẽt, neq; ſitient: & nõ percutiet eos Aeſtus, & ſol: qa miſerator eorum reget eos: & ad fontes aquaꝝ potabit eos: & ponã oẽs montes meos in viã, & ſemitę meę exaltabunt: ecce iſti de longe veniẽt: & ecce illi ab Aquilone, & mari: & iſti de terra Auſtrali &c. Itẽ eiuſdem Eſaię. c. lv. Oẽs ſitientes venite ad aquas: & q non habetis argentum ꝑperate &c. Cui Vaticinio ꝯgruit illud Saluatoris noſtri dictũ Ioan. cap. iiii. Qui biberit ex hac aqua, non ſitiet in æternum: per quam aquam videt innuere gratiam, quę datur in hoc ſæculo diuinitus per baptiſmum: qua mediante boni cœleſtem adipiſcunt beatitudinem. Micheas quoq; Propheta in fine cap. vii. inqt: Deponet iniquitates noſtras: & proiiciet in ꝓfundum maris omnia peccata noſtra: intelligens de baptiſmo, in quo omnia remittunt peccata. Numeri ẽt cap. xix. voluit Deus virtutẽ, vel myſterium huius ſacramenti populum ſuum nõ ignorare: ideo ei prçcepit: vt omnis qui tetigerit humanæ animæ morticiniũ: & aſperſus hac cõmixtione non fuerit: polluet Tabernaculum dñi: & peribit ex Iſrael: qa qui aqua expiationis non eſt aſperſus, imundus erit, & manebit ſpurcitia eius ſup eum. Morticiniũ enim humanę animę dixit, nõ corporis, ad oſtendendã originalem labem: ꝑpter quam anima mortua dicit, cum diuinæ maieſtatis viſione priuetur. Et qui hac cõmixtione: ſcilicet aqua, vel oleo ſancto, & verbis ab eccleſia inſtitutis: quod eſt baptiſma, nõ fuerit aſperſus: polluet Tabernaculum dñi: hoc eſt ſeipſum. Inquit enim Apoſtolus. i. ad Corinthios cap. iii. Neſcitis quia templum Dei eſtis. & paulo infra ait: Templum enim Dei ſanctũ eſt: quod eſtis vos: & peribit ex Iſrael: qm̃ nõ erit receptus à Deo. & qui aqua expiationis: ideſt baptiſmate: quod ab originali peccato expiabilem aĩam reddit, aſperſus non fuerit, imundus erit, & manebit ſpurcitia eius ſup eum: hoc eſt labes originalis peccati: iccirco Apls ad Epheſios cap. v. ait: Chriſtus dilexit eccleſiã: & ſe ipſum tradidit pro ea: vt eã ſanctificaret: mũdans eam lauacro aquæ in verbo vitę: vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam non habentẽ maculam: aut rugam: ſed vt ſit ſancta, & imaculata. Quę profecto eccleſia templum illud eſt: de quo Zacharias Propheta ſcripſit cap. vi. Ecce vir Oriens nomen eius: & ſubter eum orietur: & ædificabit templum dñi. Fruſtra igit,

circa

Digitized by Google

circa inciſionem preputii laborat Iudæus, ſi baptiſma non acceperit in verbo vitæ: hoc eſt in verbo Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: quemadmodum ſcribit Apoſtolus ad Galatas cap. v. Nam in Chriſto Ieſu: neq; circunciſio aliqd valet, neq; præputium: ſed fides, quæ per charitatem operatur. Et idem ad Philippenſes cap. iii. Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo: & gloriamur in Chriſto Ieſu, non in carne fiduciam habentes. Ideo Deutero. cap. x. legitur: Circuncidite igit preputium cordis veſtri: & ceruicem veſtram ne iduretis amplius: qa dñs Deus veſter ipſe eſt Deus, Deus Deoꝝ, & dñs dñantium: Deus magnus, potens, & terribilis. Beatus Paulus inſup ad Romanos cap. v. hoc ipſum approbat dicens: An ignoratis, qa qcunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? ꝯſepulti enim ſumus cum illo p baptiſmum in mortem: vt qũo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriã pñis: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Item idem Apoſtolus ad Coloſſenſes cap. ii. In quo .ſ. Chriſto (de quo ſupius dixerat) & circũciſi eſtis circũciſione nõ manufacta in expoliatione corporis carnis: ſed in circũciſione Chriſti conſepulti in baptiſmo: in quo & reſurrexiſtis per fidẽ operationis Dei, qui ſuſcitauit illum à mortuis. Item idem Apl's ad Corin. i. cap. vii. Circunciſus aliqs vocatus eſt, non adducat preputium: in preputio aliqs vocatus eſt, non circuncidatur. Circũciſio nihil eſt, & preputium nihil eſt: ſed obſeruatio mandatorum Dei. Beatus inſuper Petrus Apl's in ſua prima Epiſtola cap. iii. hoc ipſum approbat, dicens: Qui & vos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium: ſed ꝯſcientiæ bonæ interrogatio in Deum: per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti à mortuis, qui eſt in dextera Dei deglutiens mortem: vt vitæ æternæ hæredes efficeremur profectus in cœlum ſubiectis ſibi Angelis, & Poteſtatibus, & Virtutibus.

Et qm̃ Pelagius hæreticus aſſerere, arepta pietate, preſumpſit non ꝑpter vitã: ſed ꝑpter Regnum cœloꝝ baptiſmũ paruulis ꝯferendum: audiat Saluatorem noſtrum, & vitæ datorem Ieſum Chriſtum, Ioannis cap. vi. dicentẽ: Niſi manducaueritis carnẽ filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sub his enim Dei verbis, quibus Euãgeliſta prenuntiat, Non habebitis vitam in vobis, aperte intelligit: ꝙ omnis anima munere baptiſmi vacua, non ſolum gloria caret, ſed & vita. Beatus quoq; Auguſtinus I Enchiridion cap. li. de hoc baptiſmatis ſacramento ſic inquit: Qualiter myſteriũ baptiſmi in Cruce Chriſti Apoſtolus cõmendauerit, in quo maiores, & paruuli ſaluantur: quia propter Adæ peccatum omnes homines peccato originali infecti ſunt: inquit per vnum hominẽ pœna, & per vnum hominẽ gratia: cum ipſe Paulus locutus fuiſſet quantum illi Epiſtolæ loco ſufficere iudicauit: dein de ſacri baptiſmi in Cruce Chriſti grande myſterium cõmendauit eo modo, vt intelligamus nihil aliud eſſe in Chriſto baptiſmum, niſi mortis Chriſti ſimilitudinem: nihil autem aliud mortem Chriſti crucifixi, niſi remiſſionis peccati ſimilitudinem: vt quemadmodum in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorum: & quẽadmodum in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera iuſtificatio. ait enim: Quid ergo dicemus, permanebimus in peccato: vt gratia abundet? dixerat enim ſuperius: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. & ideo quæſtionem ſibiipſi propoſuit: vtrum propter abundantiam gratiæ conſequendam, in peccato ſit permanendum: ſed reſpondit, Abſit, atque ſubiecit: Si mortui ſumus peccato: quomodo viuemus in illo? Deinde vt oſtenderet nos mortuos eſſe peccato: An ignoratis, inquit, qm̃ quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Si ergo hinc oſtendimur mortui eſſe peccato: quia in morte Chriſti baptizati ſumus: ꝑfecto & paruuli, qui baptizant in Chriſto, peccato moriunt, quia in morte ipſius baptizant. Nullo enim excepto dictũ eſt: Quicũq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus.

Et ideo dictum eſt: vt probaret mortuos nos eſſe peccato: cui aũt peccato paruuli renaſcendo moriuntur, niſi ꝙ naſcendo traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipſos pertinet quod ſequitur, dicens: Conſepulti enim ſumus illi ꝑ baptiſmũ in mortem: vt quẽadmodũ ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Si enim complantãti facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt euacuetur corpus peccati, vt vltra nõ ſeruiamus peccato: qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato: ſi autem mortui ſumus cũ Chriſto, credimus, quia ſimul ẽt viuemus cũ illo: ſciẽtes, qa Chriſtus reſurgens à mortuis, iam non moritur: & mors vltra illi non dñatur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: ꝙ aũt viuit, viuit Deo: ita & vos exiſtimate voſmetipſos mortuos qdem eſſe peccato: viuere aũt Deo in Chriſto Ieſu. Hinc enim probare cœperat: non eſſe nobis permanendum in peccato: vt gratia abũdaret. Si mortui ſumus peccato: quomodo viuemus in eo? Atq; vt oſtenderet mortuos nos eſſe peccato, ſubiecit: An ignoratis, qm̃ quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Sic itaq; tunc locũ iſtum clauſit, & cepit. Mortem quippe Chriſti ſic inſinuat: vt ẽt ipſum mortuũ diceret eſſe peccato: cui peccato, niſi carnis? in qua erat non peccatum, ſed ſimilitudo peccati, & ideo nomine appellat peccati. Baptizatis itaq; in morte Chriſti, in qua non ſolum maiores, verum ẽt paruuli baptizantur, ait: ſic & vos exiſtimate vos mortuos eſſe peccato, viuentes aũt Deo in Chriſto Ieſu. Et notãdum eſt ꝙ Ieſus in latere percuſſus, dum in Cruce pateretur, aquam ſimul & ſanguinem profudit: quod nempe myſticum eſt. ipſe enim dixerat: Quia flumina de ventre eius procedunt aquæ viuæ, vt annuntiatũ fuerat. Et in Prouerbiis. c. v. per alia tñ verba. Et Eſaiæ caplo .xliii. Et in inuio flumina: hoc eſt Spiritꝰ ſancti dona. & alibi in pluribꝰ locis. ſed quia produxit ẽt & ſanguinem, quem petierunt Iudęi venire ſup ſe, & ſuper filios ſuos: produxit igitur aquã, quæ credẽtes diluat: produxit & ſanguinem, q condẽnet icredulos. Poteſt tñ ẽt intelligi illud, ꝙ duplicem grãm baptiſmi ſignificauerit: vnam. ſ. quę daretur ꝑ aquã baptiſmi: aliam, quæ per myſteriũ profuſionis ſanguinis perqritur: vtrũq; enim baptiſmus nominatur. Nam inocẽtes paruuli, quos occidi fecit Herodes volẽs Ieſum occidere paruulũ, non aqua baptizati ſunt, ſed ſanguinis ſui perfuſione: ſimiliter ẽt multi alii martyres. Baptiſmus igitur & in aq̃, & ſanguine perfici põt, dicente B. Auguſtino lib. xiii. de Ciuit. Dei. c. vii. Nam q cunq; ẽt non percepto regenerationis lauacro, pro Chriſti ꝯfeſſione moriuntur, tm̃ eis valet ad dimittenda peccata, quã tũ ſi abluerent ſacro fonte baptiſmatis. Qui enim dixit Ioan. c. iii. Niſi qs renatꝰ fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto non intrabit in Regnum cœloꝝ: alia ſentẽtia iſtos fecit exceptos: vbi non minus gñaliter dixit Matthęi. c. x. Qui me ꝯfeſſus fuerit corãm hoibus, confitebor & ego eũ corãm patre meo, q in cœlis ẽ. & alio loco: Qui perdiderit aiam ſuam pp me, iueniet eã. hinc eſt ꝙ ſcriptum eſt: Pretioſa in ꝯſpectu dñi mors ſanctoꝝ eius, Pſalm. cxv.

Saluator etiã noſter Ieſus, poſt reſurrectionẽ ſuam iuxta Lucæ Euãgelium, hoc ipſum ſuis promiſerat Diſcipulis, dicẽs: Ecce ego mittã promiſſionẽ patris mei i. vos: vos aũt ſedete in ciuitate quoaduſq; induamini virtute ex alto. Et ſimiliter in Apoſtolorum Actibus eſt locutus: Et præcepit eis ab Hieroſolymis ne diſcederẽt, ſed expectarent ꝓmiſſionem patris: quã audiſtis, inquit, per os meũ: quia Ioãnes quidem baptizauit aqua: vos aũt baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies. Rurſus in fine Euangelii ſm Ioannem, eo die, quo reſurrexerat. i. die Dominica clauſis ianuis ad Apoſtolos introiiſſe narratur, & dixiſſe eis ſecũdo, Pax vobis, & intuliſſe: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. & cum hoc dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta erunt.

Digitized by Google

erunt. Prima igitur die reſurrectionis acceperunt Spiritus ſancti grãm: qua peccata dimitterent, & baptizarẽt, & filios Dei facerent, & Spiritũ adoptionis credentibus largirentur, ipſo Saluatore dicente: Quorũ remiſeritis peccata, remittẽtur eis: & quorũ retinueritis, retenta erũt. Die aũt Pẽtecoſtes eis amplius repromiſſum eſt: vt baptizarentur Spiritu ſancto, & induerentur virtute ex alto, qua Chriſti Euãgelium cunctis gẽtibus prædicarẽt: iuxta illud, quod in. lxvii. Pſalmo legimus: Dñs dabit verbum Euangelizantibus virtute multa: vt haberent operationẽ virtutum, & gratiam ſanitatũ: & prædicaturi multis gentibus acciperent gñа linguarũ: vt iam tunc cognoſcerent, qui Apoſtolorũ, & qbus deberent gentibus nũtiare. Denique Apl's Paulus, qui de Hieruſalem vſq; ad Illyricum prædicauit: & inde per Romã ad Hiſpaniã ire feſtinat: gratias agit Deo, q cũctis Apl'is variis linguis loquatur: Qui enim cunctis gentibus annũtiaturus erat, multarum linguarũ acceperat gratiã. Quæ repromiſſio Spũs ſancti die decima poſt aſcenſionem Saluatoris expleta eſt, Luca referẽte, q ſcripſit: Dumq; complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus eſt repente de cœlo ſonus tanq̃ aduenietis Spiritus vehementis: & repleuit totã domum vbi erant ſedentes &c. B. ẽt Auguſtinus in Enchiridion cap. xli. ait: Quod mors, & reſurrectio Chriſti ſacramentum baptiſmi ſignificet: ipſum eſt, quod i nobis celebratur magnũ baptiſmatis ſacramentum: vt quicunq; ad iſtam pertinent gratiam moriantur peccato, ſicut ipſe peccato mortuus dicitur, qa mortuus eſt carni: hoc eſt peccati ſimilitudini: & viuant de lauacro renaſcẽdo, ſicut ipſe de ſepulchro reſurgẽdo, quamlibet corporis ætatem gerant.

¶ Quod aũt Chriſtus Ieſus inſtituerit baptiſmum, conſtat.

Ioannis. c. iii. vbi ipſe Ieſus inqt Nicodemo: Amen amen dico tibi: niſi qs renatus fuerit denuo, non põt videre Regnũ Dei. dicit ad eũ Nicodemus: Q̃uo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? nunqd poteſt in ventre matris ſuę iterato introire, & renaſci? Reſpondit Ieſus: Amen amẽ dico tibi: niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non põt introire in Regnum Dei: intelligens de baptiſmate. vñ ipſe Ieſus Ioãnis. c. iiii. inqt Samaritanæ: Omnis q biberit ex hac aqua, non ſitiet in æternũ: qui aũt biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquę ſalientis in vitã æternã. Item idem Ioannes. c. iiii. Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquę ſalientis in vitã æternam. Item Matthęi. c. vlt. Eũtes ergo docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Item Marci capitulo vltimo: Et dixit eis: euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euãgelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condẽnabitur. Cum autem hæc alia cõditio adimpleta fuerit in domino noſtro Ieſu Chriſto, igitur ipſe verus fuit Meſſias.

¶ Quod Deus vbiq; adorandus eſſet, & non in Hieruſalem tantum.

Cap. XCIX.

IN Iudæorũ lege ꝓhibitum eſt: extra ꝓmiſſionis terrã, & extra diuinũ tẽplũ in ea ꝓmiſſionis terra conſtructũ, mãdata quædam, cærimonias, & iudicia obſeruari, vt Deuteronomii. c. v. vi. & xii. offerriq; holocauſta, & victimas, decimaſq;, & primitias: vota inſuper, atq; donaria, ac primogenita boum, & ouium &c. De oratione autẽ, ſiue precibus exhibendis Deo extra ipſum templũ, prohibitionem aliquam nõ inuenio factã: ſed ex his, quę narrantur. iii. Regum, & ii. Paralipomenon, ſi fiant extra Salomonis templũ, cũ difficultate, & tarditate exaudiunt. Nam cum Salomon Rex templũ Deo conſummaſſet: orans ſic inquit: Reſpice ad orationem ſerui tui, & ad preces eius: audi Hymnum, & orationem, quam ſeruus tuus orat coràm te hodie. & parum infra: Vt exaudias orationem, quam orat in loco iſto ad te ſeruus tuus: vt exaudias deprecationẽ ſerui tui, & ppl'i tui Iſrael &c.

Digitized by Google

vt.iii.Regum cap.viii.&.ii. Paralip.c.vi. Cuius petitionibus Deus annuit: vt.ii. Paralipo.c.vii.in principio ipſius capli, vbi dicitur: Cumq; compleſſet Salomon fundens preces: ignis deſcendit de cœlo & deuorauit holocauſta, & victimas &c.quod etiam Deus ipſe ſe facturū eſſe dixit.iii.Regum.c.ix. Si ergo in templo Dei facillime exaudiebantur Iudæorum orationes,& preces: igitur extra templū non niſi cum difficultate,& tarditate exaudiebantur. Ad cuius rei probationem in Thalmud in lib.Baracoth:hoc eſt Benedictionum.c.henhiedin.i.non ſtabūt, dixit Rabi Eliezer: A' die, qua templum fuit deſtructum orationis portæ clauſæ ſunt: ſicut ſcriptum eſt in lamentatione Hieremiæ.c.iii.Sed cum clamauero,& rogauero,excluſit orationem meam. Item inquit ipſemet Rabi: A' die,qua fuit deſtructio Hieruſalem, quædam tabula ferrea interpoſita eſt inter Hieruſalem,& patrem noſtrum cœleſtem. ſic enim ſcriptū eſt Ezechielis cap.iiii.Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam in murū ferreum inter te,& ciuitatem &c. hoc eſt inter te,& Deum.ad hoc.ſ. vt Iudæorum preces ad dominū Deum non aſcēdāt.& ſequitur: Attamen,licet probetur, ꝙ portæ orationis clauſæ ſint:tamen certū eſt, ꝙ portæ conuerſionis omnibus ſunt aptæ temporibus: vt etiam dixi ſuperius libro.v.c.x.in calce ipſius capituli. Cōſtat igitur liquido ex dictis in hoc capitulo: in lege vetere.ſ.Moyſis,vetitum, & prohibitum fuiſſe ne vſquam alibi adoraretur Deus,niſi in loco,quem ipſe Deus elegiſſet in cunctis Tribubus Iſrael: vt.iii. Regum.c.ix.vnde hac ſtante prohibitione,Iudæi ab Hieroſolymis expulſi à Tito,deſtructo templo,nunquam potuerūt Deum Hebraico ritu colere, & adorare. Quod non alia de cauſa factum fuiſſe dixerim:niſi quia iam Hebraicæ legis finis aduenerat:& propterea ſanguinem hircoꝝ,& boum reſpuebat Deus: ſed nouū, & mūdum quærebat ſacrificium: vt Pſal. xlix.Non accipiam de domo tua vitulos: neq; de gregibus tuis hircos. & paulo infra: Nunquid māducabo carnes tauroꝝ, aut ſanguinem hircoꝝ potabo? immola Deo ſacrificiū laudis, & redde altiſſimo vota tua &c.Quod veꝝ eſſe patefecit,& aperuit Sophonias Propheta.c.ii. dicēs: Horribilis dñs ſuper eos:& attenuabit omnes Deos terræ:hoc eſt idola oīa.& ſequitur Propheta:Et adorabunt eum viri de loco ſuo:oēs inſulæ gentiū:hoc eſt omnes gētes in locis ſuis:hoc eſt in regionibus quas habitant.& ſic vbiq; locorum adorabūt Deum abſq; eo,ꝙ ad templum accedant Hieroſolymitanū: qa vbiq; terrarum cōſtructæ ſunt eccleſiæ ad diuinū cultum: qm̄ vbiq; adoratur Deus: cultu .ſ.Chriſtiano. Quod veꝝ eſſe confirmat Ioannis.c.iiii.ex interrogatione Samaritanę,& Saluatoris noſtri reſponſione.nā Samaritana Saluatorē ſic interpellat: Patres noſtri in monte hoc adorauerunt:& vos dicitis:quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet. Vbi notandum eſt hoc verbum, Oportet, quod neceſſitatē īportat. Dicit ei Ieſus:Mulier crede mihi, qa venit hora,qñ neq; in mōte hoc,neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus:quia ſalus ex Iudęis eſt: ſed venit hora,& nunc eſt,quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu, & veritate. Nam & pater tales quęrit,q adorent eum. ſpiritus eſt Deus:& eos,q adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare. Ex quibus interrogatione, & reſponſione manifeſte conſtat ſupradicta omnia in hoc capitulo contenta,ſic vera eſſe,ſicut dicta ſunt. Et licet Thalmudiſtæ,ſiue Iudæorum Rabini inſaniētes dicant in lib.Kiduſtim: ideſt Deſponſationum.c.i.ſuper illud Deutero.c.xii. Hæc ſunt præcepta,atq; iudicia,quę facere debetis in terra,quam dñs Deus patrū tuorum daturus eſt tibi:vt poſſideas eam cūctis diebus,quibus ſuper humum gradieris &c.Quærētes an vniuerſa lex in ipſa terra promiſſionis tantum obſeruanda p̄cipiatur,cum litera plane hoc innuere videatur: hoc modo quęſtionem ſoluant. Quod illa præcepta, quę ſunt bouas haguf:ideſt debitum corporis: intelligēdo per debitum corporis,quicquid non de-

pendet

pendet à cultu terræ, veluti frugum primitiæ, & ſeptimi anni remiſſio, & hmôi: illa omnia debita inq̃ corporis, vbiq;, & ſemper tam extra terram promiſſionis, q̃ intra obſeruari debent: quę vero nō ſunt debitum corporis: quia. ſ. à cultu terrę dependent: in ipſa terra promiſſionis tm̄. Tamen quia leui, & friuolo fundamento, ad Dei mandatum irritandum mouētur, & male: cum in calce ipſius capituli. xii. Deuter. dixerit Moyſes: Quod pręcipio tibi hoc tm̄ facito domino: nec addas qcquam, nec minuas. Per huiuſmodi Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorū ſolutionem mirabiliter, & contra Dei mandatum factam, quod in hoc nonageſimooctauo capitulo dicitur, non infringitur: nec inſiſtendum puto ad oſtendendum, quo moueantur fundamento ſuper tam leui quadam ſimilitudine fundato, cū modicę ſit vtilitatis, & non paruę prolixitatis: tamē infra lib. nono, & vltimo, capitulis. xviii. & .xx. nonnulla dicam ad huius rei improbationem. Cum autem ſupraſcripta alia cōditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

Quod myſteria incarnationis, & paſſionis Chriſti, ac etiam indiuiduæ Trinitatis in teſtamento vetere clauſa fuerunt, & ſigillata: hoc eſt ſecreta, & occulta, & quare. Cap. C.

QVoniam Iudæi in vera ſacrarum literarum intelligentia ſurdi ſemper fuerunt, & cęci, & in dies magis, atq; magis fiunt: & maxime in locis, in quibus de Chriſti incarnatione, & paſſione, ac etiam de Trinitate aliqua continētur. Quod equidem altera ex his duabus cauſis, & ſeu verius ex ambabus procedere manifeſtum eſt. Altera nanq; eſt: q̄ Iudęi ipſi domino noſtro Ieſu Chriſto infenſi ſemper fuerūt: & propterea nihil boni, ſiue ſanctitatis de eo credere poſſunt. Altera vero: quoniam huiuſmodi myſteria: ſcilicet Chriſti, in teſtamento vetere clauſa erant, & velata: hoc eſt ſecreta, & ſigillata: & propterea in totum, & ad perfectum intelligi non poterant. Denūtiabant enim Prophetę monſtruoſa quædam miracula: quorum nec ratio, nec tēpus pręciſum ſaltem aperte deſignabat: & quę niſi fuiſſent opere cōpleta, nequaquam intelligi poterāt: nec etiam ad plenum intellecta ſunt, niſi poſtquam Chriſtus ipſe & verbo, & operibus interpretatus eſt. Cauſam autem quare Deus huiuſmodi myſteria occulta: hoc eſt obumbrata eſſe voluit: & maxime in ipſo vetere teſtamento: aliqui dixerunt fuiſſe: ne Iſraelitarum ſecta, quam Deus præ cęteris ad veritatis cultum vocauit, in bifarium gētium laberetur errorem. Gentes enim primo creaturas colebant: gloriamq; incorruptibilis Dei in corruptibilem mutauerunt imaginē: vnde ſi incarnationis myſterium promulgatum fuiſſet: quo aliqd perſonaliter: ſcilicet Creator, & creatura, creditur. Quis hæſitabit, quin illi, qui tot ſæculis idolatriæ detinebantur errore, illius myſterii ductu ad vomitum idolorum, creaturæ'ue adorationē regreſſi fuiſſent? Quod conſiderans Moyſes pręmonuit Iſraelitas Deutero. c. iiii. dicens: Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt vobis dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginē maſculi, vel fœminæ &c. & ad hoc cuitandum vniuerſa Moyſis lex conſtructa erat. Similiter ſi & ſacræ Trinitatis arcana exacte prolata fuiſſent, ſtatim in ſecūdum de Deorum pluralitate, quæ priſcorum tempore à pluribus credita erat, cecidiſſent errorem. Ad cuius rei teſtimonium, audi quid Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum ſapientes Geneſis capitulo primo ſuper illud: Faciamus hominem &c. ſentiunt in magna Gloſa: ideſt in Bereſid raba ad literam: In hora, qua Deus dicebat Moyſi: Faciamus hominem. dixit coram illo: Dominator mundi: cur tribuis hæreticis occaſionem errandi? Reſpondens ei Deus, ait: Scribe, & qui vult errare erret. hæc illi. Rabi inſuper Menahem Canahad auctoritate libri Zoar, Deuteronom. capitulo ſexto ſuper illud verbum: Audi Iſrael: vbi expreſſa de Trinitate diuina fit mentio, ait Chaldaice: Et non in

his ſeculis quouſq; adueniat Meſſias, licebit nobis reuelare. ſ. hęc: quaſi Rabi iſte ſentiret hęc arcana, & ſecreta per ipſum Meſſiam fuiſſe reuelanda. Et in hoc vniuerſa Cabaliſtarum ſcola conſpirat. ſ. quod Trinitatis arcana recōdita fuerit quoaduſq; adueniret Meſſias: quia tunc omnis erroris ſuſpitio ſublata fuit. Tēpore enim Chriſti ſaluatoris nři oia hęc myſteria reuelata fuere: quoniam eo ipſo tempore adimpleta, & veraciter cognita fuerunt.

¶ Quod aūt huiuſmodi myſteria Meſſię Regis in teſtamento vetere clauſa eſſent, & ſecreta, infraſcripti omnes prędixerunt Prophetę, & in primis.

Eſaiæ cap. xxix. ſic dicit: Et erit vobis viſio oium, ſicut verba libri ſignati: quem cum dederint ſcienti literas, dicent: Lege iſtū. & reſpōdebit: Non poſſum, ſignatus eſt enim. & dabitur liber neſcienti literas, diceturq; ei: Lege. & reſpondebit: Neſcio literas. & dixit dominus: Eo quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me: cor autem eius longe eſt à me: & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis: ideo ecce ego addam: vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & ſtupendo: peribit enim ſcientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondet &c. vſq; in finē capitis. Propheta nempe ex his verbis: Et erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati, & ex aliquibus aliis ſequētibus. ſ. Peribit enim ſcientia à ſapientibus eius &c. pdicit primò myſteria Chriſti in lege Moſaica peritis occulta fore, & clauſa, ſiue ſigillata adeo vt intelligi non poſſent: ſimilitudinē capiens à libro clauſo, & ſignato: qui quamdiu clauſus, & ſigillatus eſt, legi nō poteſt. vnde ꝯtinuās ſubdit: Nonne adhuc in modico, & breui conuertetur Libanus in Chermel: hoc eſt locus amoenus, & fertilis in deſertum: per aliam metaphorā ſignificare, ſiue prędicere intendit peritos legis Moſaicę: vt puta ſacerdotes, & ſcribas vnà cum Phariſęis excęcādos eſſe. & quare hoc faciat, ſubdit dicens: Quia ꝯſummatus eſt illuſor, qui peccare faciebat hoies in verbo: & arguentem in porta ſupplantabāt. Iſti nanq; legiſperiti illudebāt Chriſtū Meſſiam: quęrentes aliquid calumniabile rapere de ore ipſius, vt eum accuſarent. Et ſupplantabant ipſum arguentem eos de vitiis ſuis in cōcionibus eius in porta. ſ. templi. Et declinauerunt fruſtra à iuſto: quia eum coràm Pilato negauerunt, dicētes: Regem non habemus niſi Cæſarem. Et quoniam defecit, qui præualebat: hoc eſt legiſperiti, & ſacerdotes, ideo ſubdit: Conſummatus eſt illuſor: quia iudicante Tito Veſpaſiani Romanorum Duce docere ſacerdotes interire cum templo: duci homines ad ſupplicium iubet: vt Ioſeph de Bello Iudaico libro. vii. cap. xix. E conuerſo autem iuxta ſimilitudines ſupra per Prophetam inductas: ſimplices, & idiotæ, prout fuerunt Apoſtoli, aliiq; Chriſti Diſcipuli, & fideles diuino Spiritu ad cognoſcēdum, & ſequendum Meſſiam illuminati fuerunt: Gentiles quoq;, qui prius ſurdi erāt, & cęci (idolorum enim cultui inſeruiebant) audiuerunt, qui ex Apoſtolorum concionibus ignorantiam fugabant, & veri Dei cultores fiebant: vnde ex ſurdis facti ſunt audiētes: & ex cęcis illuminati ſunt: & ſic facti ſunt & ipſi mites, & lætabundi Euangelicam ſequentes paupertatem. Et ne Iudæi ignorarent, quando hæc effici debebant, Propheta declarat tempus, dicens: Non confundetur Iacob: ideſt hęc Iudæorum confuſio, non eſt temporibus noſtris facienda: ſed in futurum: quando. ſ. videbitis filios veſtros: hoc eſt deſcēdētes ex Iudeis: vt puta Apłos, aliosq; Chriſti Diſcipulos: qui quaſi oēs fuerunt Iudęi: & quos Deus dicit futuros eſſe, ſiue fuiſſe opus manuum ſuarum: ex idiotis, & timidis ſapientiſſimos, & peritiſſimos, & ꝯſtātes fieri: ope. ſ. diuino. i. virtute Spiritus ſancti: ſanctificātes nomen Dei in medio Iudęorum: quod adimpletū fuit in die Pentecoſtes: quando receperunt Spiritum ſanctū: vt Actuum Apłorum cap. ii. & in hoc eodē. vi. lib. cap. lxxxiiii. Et ſanctificabunt ſanctum Iacob: hoc eſt Chriſtum: quem Iacob Patriarcha prædixit eſſe ſanctificandum: vt Gen. cap. xlix. Et Deum Iſrael prędicabunt. ſ. Apoſtoli,

& Diſcipuli

Digitized by Google

& Diſcipuli in ſuis.ſ.ↄcionibus: Chriſtũ Meſſiam annuntiabunt, & teſtabuntur. Et Gentiles,q prius erroribus imbuti muſitatores dicebantur: hoc eſt deſidioſi, & vanitatibus occupati, addiſcẽt legem.ſ. diuinam: tam Moſaicam, q̃ Euãgelicam: quos vocat ſemẽ ſanctũ.ſ. poſt fidei Chriſtianæ ſuſceptionem. Per quæ oĩa oſtẽditur aperte icarnationis,& paſſionis Chriſti myſteria,ac etiã Trinitatis Hebræis, & maxime peritis occulta,& ſigillata fuiſſe: & ſimplicibus,& ſurdis aperta. Alibi etiã dicitur: Dabit eis Deus Spiritũ compunctionis oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant vſq; in hodiernum diẽ. Hæc omnia ſignificant,& prædicunt Iudæos q̃plurimos tam doctos, q̃ indoctos pp eo℞ ſcelera,& impietatem non intellecturos eſſe Chriſti Vaticinia: Chriſtũq; præſentem non cognituros: cuius erroris cauſa in miſeria ſunt, in qua perſeueraturi ſunt vſq; ad huius ſęculi finem. Quod Oſeas Propheta cecinit dicens: Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege,& ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari &c. Eſaias itidem.c.viii. Liga teſtimoniũ, ſigna legem in Diſcipulis meis: expectabo dñm, qui abſcõdit faciem ſuam à domo Iacob: & præſtolabor eum. Liga teſtimonium: hoc eſt inuolue prophetiam.ſ. obſcuritatibus pp incredulos, quibus talia merito cęlanda ſunt. Signa legem in Diſcipulis meis: ideſt deſigna legẽ Euangelicam dãdam Diſcipulis meis, qui Prophetarum obſcuritates aperient, eas in Chriſto Ieſu adimpletas fuiſſe oſtendentes: vt in Actibus Apoſtolo℞ continetur. Eſaias ſimiliter.c.xxiiii. Et dixi ſecretum meum mihi: ſecretum meũ mihi: hic oſtẽditur Chriſti myſterium: vel quia continebatur ibi duplex ſecretũ: duplicauit illa verba: vnum.ſ.perſonæ, in qua duplex vnitur natura: diuina.ſ.& humana. aliud temporis: qa determinatum tempus ſui aduẽtus erat valde occultũ. Daniel quoque.c.xii. hoc ipſum approbat, dicẽs: Tu autem Daniel claude ſermones: & ſigna librum vſq; ad tempus ſtatutum. & magis infra eodem capitulo: Vade Daniel, quia clauſi ſunt, ſignatiq; ſermones vſq; ad præfinitum tempus. Pſal. etiã.lxxvii. dicitur: Attendite popule meus legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei: aperiam in parabolis os meum: loquar propoſitiones ab initio. Iob itidẽ.c.xiii. Audite ſermonem meum: & ænigmata percipite auribus veſtris. & capitulo.xxviii. Sapientia vero vbi inuenitur, & quis eſt locus intelligentię? neſcit homo pretium eius, nec inuenitur in terra ſuauiter viuentium. Abyſſus dicit: Non eſt in me. & mare loquitur: Et non eſt mecum &c. & iterum ibidem magis infra: Vnde ergo ſapientia venit? & quis eſt locus intelligentię? abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium: volucres quoq; cœli latet. per ſapiẽtiam intellige filium Dei, qui eſt ſapientia increata: per volucres autem intellige Angelos cœleſtes: cui dicto optime quadrat illud Saluatoris noſtri: Nemo nouit patrem.ſ.perfecte, niſi filius: neq; filium quis nouit, niſi pater. & cui voluerit filius reuelare? Nec eſt quærendus modus generationis in diuinis, veluti in creaturis: in quibus caduca, & mortalis conditio illa requirit neceſſaria &c. Ezechiel ſimiliter capitulo decimoſeptimo: Factũ eſt verbum domini ad me, dicens: Fili hominis propone ænigmata,& narra parabolam ad domũ Iſrael. Exodi etiam capitulo trigeſimotertio ad huius rei probationẽ: quòd myſteria Chriſti eſſent ſecreta,& clauſa, ſic dicitur per hanc figurã. Moyſes inquit domino: Oſtende mihi gloriam tuam. reſpondit dominus: Ego oſtendam omne bonum tibi: & vocabor in nomine domini coràm te: & miſerebor cui voluero: & clemẽs ero in quẽ mihi placuerit. rurſumq; ait: Non poteris videre faciem meã: non enim videbit me homo,& viuet. & iterũ: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram: cumq; trãſibit gloria mea: ponam te in foramine petræ: & protegã dextera mea, donec pertranſeã: tollamq; manum meam: & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Quæ quidẽ verba hunc habent ſenſum. Moyſes hic eſt Iudaicus populus. Manus domini ſuper eum, vt non videat faciem

Digitized by Google

tranſeuntis: cęcitas eſt in Iudæis, vt non cognoſcant diuinitatem Chriſti, donec per paſſionem tranſeat de hoc mũdo ad patrem: poſt trãſitum tollit dominus manum ſuam: & videt Moyſes poſteriora eius: quia poſt reſurrectionem ſuam ablata eſt cæcitas eorũ, qui crucifixerunt dominum. Sicut ergo ſuper Gẽtilem populum poſita manu Dei, incomprehenſibilis facta eſt ſcientia Dei, ita pariter grauata manu ſuper Moyſem: ideſt ſuper Iudęos, non potuerunt videre Chriſtum eſſe Deum, donec trãſiit ad patrem: tũc enim multi de Iſrael ꝯuerſi ſunt: cõcluſit ergo Deus omnia in fidelitate: vt omnium miſereatur. Vnde Centurio videns, quia ſic clamans expiraſſet, ait: Vere hic homo filius Dei erat: vt Marci. c. xv. Moyſes quoque hoc ipſum figurauit. ſ. de Iudæorum cæcitate Exodi. c. xxxiiii. quando ſuam velauit faciem corãm Hebręis: per quod velamen figurabat futurũ eſſe: vt legis ſecreta ignorarent Hebręi: quod ediſſerit Apoſtolus ſecunda ad Corinthios. c. iii. Habentes igitur talem ſpem multa fiducia vtimur: & non ſicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam: vt non intẽderent filii Iſrael in faciẽ eius, quod euacuatur: ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum vſq; in hodiernum diem: idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet nõ reuelatum: quod in Chriſto euacuatur: ſed vſq; in hodiernũ diem, cum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorũ: cum autem conuerſus fuerit ad Deũ, auferetur velamen. hęc omnia Apl's vbi ſupra. Extat igitur adhuc temporibus noſtris Iudæis pręcipuum quoddam, & euidentiſſimum huius ſuæ cęcitatis, & ignorantiæ ſignum ex quadam ſua inueterata cerimonia, qua vbiq; in ſuis vtunť Synagogis: nam cum in eis Iudæi congregati ſunt, & legitur Moyſes: facies ſuas quodam operiunt velamine: & ſi interrogarentur quare id faciant: reſpõderent fortaſſe, & q̃dem recte, id apud eos fieri ob memoriam Moyſis: qui poſtquam ſecundas detulit legis Tabulas, cum ad populum loqueretur, faciem ſuã quodam operiebat velamine: vt Exodi. c. xxxiiii. Cur autem id fecerit Moyſes, aut Iudęi ignorant, aut ſe ignorare ſimulant. Cornuta enim erat Moyſis facies: & (vt ſcriptura teſtatur) id ex ſermonis Dei conſortio ꝓcedebat. Apparebant enim in eius facie ſplendidiſſimi duo radii angulariter ſurſum in cornuum figuram procedẽtes: ex quo ſplendore filii Iſrael in ipſius Moyſis faciem intueri non poterant: & ideo tam Aaron, q̃ Principes Synagogæ territi penes Moyſem accedere timebãt. Cur autem Moyſes faciẽ ſuam velaret, & operiret, dicam: Cauſa velaminis nempe fuit: quoniam Moyſes diuino illuſtratus Spiritu per huiuſmodi velamen indicare voluit: ꝙ veritas in veteri teſtamento erat figuris, & ænigmatibus velata, & operta: q̃a (vt ait Apoſtolus prima ad Corinthios. c. x.) omnia ꝯtingebant eis in figura. Dupliciter autem velari poteſt aliq̃d: aut ſcilicet ex parte rei videndæ: qñ ſup eam aliquod ponitur velamen: aut quando oculi eius, qui intuetur, aliquo operiũtur velamine: & vtroq; modo in teſtamento vetere velata erant Chriſti myſteria: nam ex parte rei, erat velamen, quãdo veritas erat figuris velata, vt dictum eſt: ex parte autem Iudæorum, qui videre debuiſſent: tanta erat eorum malitia, & odium: vt à veritatis cognitione impedirentur. Quæ quidem malitia cum odio, erat quaſi oculorum mentis quoddam velamen: vnde Sapientię. c. i. dicitur: In maleuolam animam non intrabit ſapientia. Primum velamen: quod. ſ. rem operit ne videri poſſit, per Ieſum Chriſtum ſublatum eſt, & amotum: quoniam per ipſum, & in ipſo veteris teſtamenti figurę expletę ſunt, & conſũmatę, ſiue adimpletæ, & patefactæ: in cuius rei ſignum velum templi in eius paſſione ſciſſum fuit: vt Lucę. c. xxiii. Alterum autem velamen in Iudęis peruicacibus adhuc perſtat, & manet, cum ab illis, qui Chriſti fidem receperunt, vtroq; modo amotum ſit: quoniam per gratiam Spiritus ſancti veritatem libere contemplari potuerunt: vt inquit Apoſtolus ſecunda ad Corinthios capitulo tertio, vt ſupra diximus.

¶ Quod etiam antiqui Iudæorum Rabi

ni hoc

Digitized by Google

ni hoc idem dixerint: quod in lege Moſaica multa ſint occulta, & ſecreta, & figuris inuoluta, ex infradicendis manifeſte conſtat.

Rabi Moyſes Aegyptius in ſententiis de pœnitentia ait: Quòd tempore Meſſiæ omnes attendent ad ſciendum legem pro ſeculo venturo acquirendo. Item Magiſtri, ſiue Rabini Iudæorum antiqui tenent: quòd Meſſias debet in ſuo aduentu declarare myſteria occultiſſima legis: immo multa ſunt myſteria in lege: quę ipſi appellant Ticu: ideſt ſilentium: quę nullus audet declarare: quia eorum declarationem expectant faciendam eſſe per Meſſiam: ideo in oratione rogant omnes, vt Deus mittat Meſſiam, qui legis nodos, & ænigmata declaret. Item in Bereſid raba inqunt Magiſtri Thalmud: Futurum eſt, quòd Deus ſedebit, & coràm iuſtis ſenſum legis, atque ſecreta aperiet, & prædicabit, & per Regem Meſſiam cuncta declarabit. Omnes inſuper Rabini antiqui in Thorath cohanim: ideſt in Cõcluſionibus Thalmud tenent: quòd Meſſias debet in ſuo aduentu declarare myſteria occulta legis: immo multa ſunt myſteria in lege, quæ ipſi appellant Ticu: hoc eſt ſilentium: quę nullus audet declarare: ſed expectant eorum declarationem fieri debere per Meſſiam: & ideo in oratione rogant omnes, vt Deus mittat Meſſiam, qui legis nodos, & ænigmata declaret.

¶ Quòd autẽ Chriſtus Ieſus hoc ipſum dixerit: & iſta in eo adimpleta fuerint, infradicendis conſtat teſtimoniis.

Matthęi capitulo vndecimo: Confitebor domine tibi pater coeli, & terræ: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. & ſunt verba ipſius Ieſu. Item eiuſdem Matthęi. c. xiii. Quare in parabolis loqueris eis? qui reſpondens ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſterium Regni coelorũ: illis autem non eſt datum: qui enim habet dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo: ideo in parabolis loquor eis: quia videntes nõ vident, & audientes nõ audiunt, neque intelligunt. & adimpletur in eis prophetia Eſaiæ, dicentis capitulo ſexto: Auditu audietis &c. Et magis ĩfra eodem capitulo: Hęc omnia locutus eſt Ieſus ĩ parabolis ad turbas: & ſine parabolis nõ loquebatur eis: vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicẽtem: Aperiam in parabolis os meum. Eructabo abſcondita à conſtitutione mundi: vt Aſaph Propheta Pſalmo. lxxvii. ſuper quo loco Beatus Hieronymus inquit: In omnibus veteribus Codicibus ſic inueniri in hoc textu Matthęi: Aperiam in parabolis os meũ, & loquar propoſitiones ab initio. poſtea ſubdit: Hęc inquit facta ſunt, vt impleretur quod ſcriptum eſt in Aſaph Propheta, qui huius Pſalmi fuit auctor. & ſic inquit ĩueniri in antiquis Codicibus. Apoſtolus Paulus prima ad Corinthios capitulo decimo: Nolo enim vos ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt: hoc eſt ſub obſcuritate legis. Item ſecunda ad Corinth. capitulo tertio: Sed obtuſi ſunt ſenſus eorum vſque ad hunc diẽ: idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum: quod in Chriſto euacuatur. Ioannis . c. xii. Cum autem tanta ſigna feciſſet coràm eis, non credebant in eum: vt ſermo Eſaiæ impleretur, quem dixit. c. liii. Dñe quis credidit auditui noſtro? & brachiũ domini cui reuelatum eſt? Item ĩ eodem capitulo: Propterea non poterant credere. quia iterum dixit Eſaias. c. vi. Excæcauit oculos eorum: & indurauit cor eorũ: vt non videant oculis, & non intelligãt corde, & conuertantur, & ſanem eos. Cũ ergo myſteria Chriſti fuerint occulta, & ſigillata, in teſtamento vetere, Iudęi non deberent pertinaciter obſtare, & contradicere in ipſis Chriſti myſteriis non ita clare expreſſis in ipſa vetere lege: quoniam ea in lege noua multo apertius manifeſta ſunt propter eorum adimpletionem. Latuit enim cognitio incarnationis, & paſſionis Chriſti: ſimiliter & Trinitatis multis ſæculis: poſtea vero animaduerſa ſunt: quæ Chriſti natiuitas, & paſſio patefecit arcana. Sicut etiam voces Sibyllarum, quæ per annos

Digitized by Google

plurimos lectæ,& publicatæ fuerunt antequam adimplerentur: nec tamen intellectæ fuerunt, niſi poſtquam adimpletæ ſunt: immo antea earum carmina pro delyramento habebantur: cum ea nemo intelligeret, propter ea, quæ vltra naturalē curſum futura eſſe demonſtrabant. vnde Sibylla Erythrça: Fore, ait, vt gentes dicerent eam inſanam Vatem,& mendacē: cum autem facta fuerint vniuerſa, tū eius meminerint, neq; iam quiſpiam eam mēdacē dicet, ſed Dei magni Prophetem: vt inquit Lactantius lib.iiii. Diuinarū Inſtitutionum.c.xv. Iudæi igitur tum, qm̄ Chriſti myſteria in lege Moyſis velata,& obſcura ſunt: tum maxime, qm̄ probatū eſt ſupra libr.iiii. Meſſiæ tempus: hoc eſt aduentus ſui iamdiu elapſum eſſe: & in hoc.vi.lib. eum verum fuiſſe Meſſiam ſimiliter probatum eſt: eo q̄ oēs ꝯditiones, quas habere debebat Meſſias, in eo adimpletæ ſunt,& verificatæ: quapropter non deberent tam audacter,& contumaciter ꝯtradicere: ſed diligenter examinare, quæ,& quot contra ipſos adduximus Prophetarum Vaticinia: necnon Rabinorum ſuorū ſnīas, declarationem noſtrā approbantes,& confirmantes: & quā cōtra eos eliciamus ꝯcluſionem: & ſic vel aliis fundamentis arguere, vel tacitos,& quietos eſſe: & non inquirere quibus friuolis,& falſis argumentis & rationibus à noſtris enodentur,& euadant probationibus. Studeant igitur verū ſcripturarum ſenſum enucleare: & deponant deinceps fictam ab argumētis diuinis euaſionem. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igit̄ ipſe Ieſus verus,& cert⁹ fuit Meſſias.

¶Quod Meſſias lux mundi eſſe debebat. Cap. CI.

ESaias Vates hoc declarat cap.ix. dicens: Habitantibus in regione vmbrę mortis, lux orta eſt eis. Quod in hoc Eſaię capitulo, plures,& ſingulares contineantur Regis Meſſię dignitates,& excellentię ſupra lib.iii.c.xix. oſtendimus: quibus hanc aliam addendam eſſe iudicaui. Eſaiæ ſimiliter.c.lx. dicitur: Surge illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum,& gloria domini ſuper te orta eſt. Et iterum ibidem magis infra: Super te autem orietur dominus,& gloria eius in te videbitur: & ambulabunt Reges in lumine tuo,& Reges in ſplendore ortus tui. In hoc Eſaiæ capite tractari de Rege Meſſia oſtendimus ſuperius in hoc eodē ſexto lib.c.xiiii. vbi de Magis tractatum eſt, qui venerunt ad Ieſum natum ex nouæ ſtellæ apparitione. Pſalmo etiam.iii. dicitur: Exortum eſt in tenebris lumē rectis. Quare itidem mādatum fuit Iudęis, ne in die Sabbati accendant ignē in domibus ſuis: vt Exodi.c.xxxv. Niſi vt ſtent in tenebris,& obſcuritatibus legis, donec veniat (vel veniret) Meſſias: q̄ eſt lux mundi, vt illos illuminet in lege, aperiendo,& declarando ſibi ænigmata legis: vt infra libro nono,& vltimo, cap.xiii. vbi oſtendendum eſt: q̄ Iudæi noſtrates: hoc eſt noſtrarū regionū, falſum celebrāt Sabbatum, accendentes, ſiue accendi facientes ignem, ſiue lumen in domibus ſuis in die Sabbati: niſi forte,& ſic de facto eſt, quia neſcientes quid faciant eo ritu præferunt iam lucem Meſſiæ adueniſſe: vñ quantum ad hoc recte Sabbatum celebrant: licet non ſecundum modum, ſecūdum quem ante Meſſiæ aduentum recte celebrabatur: vnde non faciunt quod intendunt facere: & faciunt quod non intendunt facere.

¶Quod autē Chriſtus noſter fuerit lux.

Ioannes Euangeliſta pluribus in locis declarat: & in primis.c.i. dicens: Quod factū eſt in ipſo vita erat: & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo miſſus à Deo: cui nomen erat Ioānes: hic venit in teſtimonium: vt teſtimonium phiberet de lumine: vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux: ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum &c. Item eiuſdem Ioannis caplo tertio: Hoc eſt autem iudicium: quia lux venit in mūdum: & dilexerunt hoies magis tenebras, q̄ lucem. Item Ioannis.c.viii. Iterum ergo locut⁹ eſt Ieſus, dicēs: Ego ſum lux mūdi:

qui

qui ſequitur me nō ambulat in tenebris: ſed habebit lumen vitæ. Item ipſe Ioannes cap.xii. Ego lux in mundum veni: vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Item eiuſdem Ioannis cap.ix. Quamdiu ſum in mundo, lux mūdi ſum. Et ne Iudæi antedicta negare poſſint, audiant quid ſuus Rabi Abba quęrat, & interroget: atq; ſibiipſi ſuper hoc reſpondeat. Nā in Bereſid raba, Rabi Abba quęrit: Quid voluit dicere Daniel cap.ii. vbi de Deo dixit: Ipſe reuelat ꝓfunda, & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta, & lux cum eo eſt? & ſibipſi reſpōdet: Hęc lux eſt lux Regis Meſſiæ. de qua in Pſalmo.xxxv. In lumine tuo videbimus lumen. hæc ille Rabi. Ex qua reſponſione manifeſte patet, ꝙ lumē diuinum, quod ſemp cum Deo eſt: imo verius, ꝙ lumen, quod eſt Deus, eſt lux Meſſiæ: ergo Meſſias eſt Deus, cum nihil ſit in Deo quin ſit Deus. Cum autem hæc alia conditio in domino noſtro Ieſu Chriſto adimpleta fuerit, igitur ipſe Ieſus verus fuit Meſſias.

¶ Quanto magis Chriſti fideles infeſtabantur, & tormentis cruciabātur vſq; ad mortem, vt Ieſum Deum eſſe negarent: tanto ardentius, & conſtantius in eius fide perſeuerabant, & maiore cum gaudio moriebantur. Cap. CII.

IN principio Chriſtianæ eccleſiæ fideles Chriſti vndiq; infeſtabantur, & quamplurimis cruciabantur tormentis. Iudæi quidem hoc faciebant, vt Chriſti religionem omnino delerēt: Gentiles autem, quoniam eorum idola præſentibus Chriſtianis reſponſa dare non poterant: immo multoties eorum imagines in terram cadentes frangebātur: ideo Chriſtianos magos fuiſſe credebant: quo tamen non obſtante Chriſtiani tanto magis multiplicabant. Quod verū eſſe probatur per ea, quæ ſapientiæ prędicta fuere. Nam Sapientię cap. v. dicitur: Stabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt: & qui abſtulerunt labores eorum, videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitationem inſperatæ ſalutis, gementes præ anguſtia ſpiritus, dicentes intra ſe: pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes, hi ſunt, quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperii: nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt, ergo errauimus à via veritatis &c. Hoc idem prædixit etiam Deus Eſaiæ cap.xliii. vbi dixit: Noli timere Iacob, quia tecum ſum: ab Oriente educam ſemen tuum: & ab Occidente congregabo. & ibidem paulo inferius: Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. nam Deus ſub nomine Iacob populum interpellat Chriſtianum: hoc eſt eccleſiam militantem, exhortans eam ad quācūq; perſecutionem, & preſſurarum tolerantiam, quia ipſe Deus ſecum erit: vt latius dicetur infra lib. vii. Oppoſitione.xiii. Hanc etiam rationem aſſignat Beatus Auguſtinus lib. xiii. de ciuitate Dei.c.iiii. dicēs: Si quē vero mouet, cur vel ipſam mortem .ſ. patiantur: ſi & ipſa peccati pœna eſt, quorū per gratiam reatus aboletur. Reſpondetur. Ad hoc relinqui animæ experimentum ſeparationis à corpore: quamuis ablato iam criminis nexu, quoniā ſi regenerationis ſacramentum cōtinuo ſequeretur imortalitas corporis, ipſa fides eneruaretur: quę tunc eſt fides, quando expectatur in ſpe, quod in re nōdum videtur. Fidei autem robore, atq; certamine in maioribus dūtaxat ætatibus etiam mortis fuerat ſuperādus timor: quod in ſanctis Martyribus maxime emicuit: vt plenius declaratū fuit ſuperius in hoc ipſo. vi. lib. cap. xli. ex verbis ſancti Auguſtini ibi deſcriptis. Iuſtinus inſup Philoſophus non mediocris in lib. quem ad Antonium Imperatorem pro noſtra religione ſcripſit, inquit: Ego ipſe ſectis Platonicis inſtitutus: audiēs vituperari Chriſtianos: ac videns eos impauidos ad ſuſcipiēdā mortem, atq; omne ſupplicium tolerandum: ꝯſiderabam, ꝙ īpoſſibile eſſet eos in malitia, & libidine verſari. Tertullianus quoq; temporibus Iuſtini propinquus, ad Romanos iudices

ita clamabat: Omne malũ aut timorẽ, aut pudorẽ natura pfundit, & abhorret: maligni nanq; geſtiunt latere, deuitare, apparere: trepidant deprehendi, negant accuſati, nec hoſti qdem facile, aut ſemp ↄfitẽtur: certe dãnati mœrent, dinumerant in ſemetipſos mẽtis malę impetus, vel fato, vel aſtris imputant: nolunt enim ſuum eſſe, qa malum agnoſcũt: Chriſtianus vero quid ſimile? neminem pudet, neminẽ pœnitet, niſi planè prius nõ fuiſſe: ſi denotatur, gloriatur: ſi accuſatur, non defendit: interrogatus vel vltro confitetur: dãnatus gratias agit. Quid hoc mali? q̃ naturalia mala nõ hñt timorem, pudorem, tergiuerſationem, pœnitentiam, deplorationẽ &c. vt latius diximꝰ ſupius lib. iii. cap. xxxiii. vbi de Cruce dñi diximus.

¶ Quòd autem hęc alia ↄditio in dño noſtro Ieſu Chriſto adipleta fuerit, infraſcripti approbant teſtes.

Lucas Euangeliſta Actuum cap. vii. de Stephano pthomartyre, quẽ Iudęi lapidauerunt, dicens: Cum in cœlum intẽderet, & videret gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei, impetum fecerunt in illũ, & eiiciẽtes eum extra ciuitatem lapidauerunt eum: & lapidabant Stephanũ inuocantẽ, & dicentem: Dñe Ieſu ſuſcipe ſpiritum meũ. Poſitis aũt genibus, clamauit voce magna, dicens: Dñe ne ſtatuas illis hoc peccatũ: & cum hoc dixiſſet, obdormiuit in dño. Item Actuum cap. v. in calce capitis: Et illi qdem ibant gaudentes à ↄſpectu ↄcilii: qm̃ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu ↄtumeliam pati. Item in legendis ſanctoꝝ q̃plurima ſunt exẽpla. Vide ẽt Hymnum martyꝝ, qui icipit: In oibus ſcripturis. Cum aũt hæc alia conditio in martyribus Chriſti, & ſanctis fidelibus adimpleta ſit, igitur ipſe Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Quòd per Chriſtũ Meſſiam noſtrę delerentur iniquitates. Cap. CIII.

Hieremias Propheta cap. xxxiii. hoc pãdit, & manifeſtat, dicens: Et emũdabo illos ab omni iniquitate ſua: in qua peccauerunt mihi: & ppitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in qbus deliquerunt mihi, & ſpreuerũt me. Quòd in hoc capite tractetur de Meſſia, ſatis ſuperius oſtendimus lib. iii. cap. xviii. & ẽt patet ex ſuprascriptis Prophetę verbis: Emũdabo illos ab omni iniquitate ſua. nam remittere hoibus peccata, ſolius Dei officium eſt. Cum autẽ Meſſias noſter Ieſus Chriſtus fuerit Deus (vt ſupra lib. iii. probatum eſt) igitur ipſe peccata noſtra remittere potuit, & remiſit, vt Lucę cap. vii. Remittunt tibi peccata tua. Zacharias itidem cap. xiii. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitatoribus Hierl'm, in ablutionem peccatoris, & menſtruatę. Nam in baptiſmate omnia remittunt peccata: vt ſupra in hoc eodem lib. diximus cap. xcvii. & qdem vtriq; ſexui. Ezechiel inſup cap. xxxvi. Effundã ſup vos aquã mundam: & mũdabimini ab oibus inquinamẽtis veſtris: & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos: & dabo vobis cor nouum: & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri: vt diffuſius dictum fuit ſuperius eiſdem lib. & capitulo. Pſalmo quoq; xxxiii. dicit: Redimet dñs animas ſeruoꝝ ſuoꝝ: & non delinquent omnes, qui ſperant in eo. Oſeas etiam cap. xiii. hoc ipſum prędixit, his verbis: De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos. Et ſunt verba Dei: vt colligitur ex his verbis ibidem ſuperius poſitis: Ego autem dominus Deus tuus ex terra Aegypti. &: Deum abſq; me neſcies. &: Saluator non eſt pręter me. Per quæ verba: De morte redimam eos, Deus ipſe, inquit, ſe ſaluaturum, & redempturũ nos: ſcilicet per mortem ſuam: hoc eſt Saluatoris noſtri: qui ſanguine ſuo lauit nos à peccatis. Micheas quoq; cap. vii. hoc ipſum teſtatur in calce capitis, dicens: Deponet iniquitates noſtras, & piiciet in profundum maris omnia peccata noſtra, intelligens de baptiſmo. Zachariæ cap. iii. quaſi in calce capitis: Et auferam iniquitatem terræ illius in die vna: vbi Rabi Salomon in ſuis ſup hoc loco Cõmentariis, ait: Se neſcire diem aliquẽ, in qua terra Iudęæ fuerit ſine iniquitate: quod credendum eſt abſq; dubio: quoniã in ſua Iudaica perfidia ſcire non potuiſſet: ſed Chriſtiani omnes, non ſolum ſciunt, ſed etiam maxi

Digitized by Google

ma veneratione ſingulis annis honorát. Eſt enim dies Veneris ſancti: in qua die dominus noſter Ieſus Chriſtus in ligno ꝯfixus, & paſſus fuit: in qua die peccatũ originale deletũ, & abolitum fuit: & coeleſtis Paradiſi ianua aperta fuit. Et quod de Chriſto intellexerit Propheta, patet per hęc verba paulo ſuperius poſita. ſ. Ecce enim ego adducam ſeruum meum audiẽtem &c. Abbachuch cap. iii. ſiue in Cantico ſuo: Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo. Pſal. lxviii. Quę non rapui, tunc exoluebam. Modus eſt loquendi, per quem ſignificatur, ꝙ tempore paſſionis dñi, ipſe dñs ſoluit: hoc eſt ſatisfecit, pro peccatis humani generis, quę ipſe dñs non perpetrauerat, cum ipſe ab omni peccato fuerit immunis: vt Eſaię cap. liii. de quo diximus ſuperius cap. xli. huius. vi. libri. Quòd aũt redimi ab eo debeamus, docet iterum ipſe Eſaias cap. lii. dicens: Solue vincula colli tui captiua filia Sion: quia hęc dicit dñs: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Sine argento dixit: hoc eſt nõ pecunia, ſed ſanguine paſſionis Chriſti: ſi tamẽ in eum fide, & opere credideritis. Hoc ipſum approbat, & confirmat Rabi Moyſes Gerundenſis ſuper illud Geñ. cap. xxiiii. Et introduxit eam Iſaac &c. dicens ipſe Rabi: Hic eſt Rex Meſſias, qui dedit cor ſuum ad petendum miſerationes pro Iſrael, & pro omnibus ſequentibus eum, & ad ieiunandum, & humiliandum ſe pro eis, ſicut ſcriptum eſt Eſaiæ cap. liii. Ipſe autem vulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓpter ſcelera nr̃a &c. Eſdrę ẽt lib. iii. cap. ii. dicit: Hęc dicit dñs ad Eſdrã: Nũtia pplõ meo: qm̃ dabo eis Regnũ Hierlm̃, qđ daturus erã Iſrl': & ſumã mihi gloriã illoꝝ, & dabo eis Tabernacula æterna: q̃ pręparaueră illis: hoc eſt Paradiſum: qa Tabernacula æterna in hac vita dari nõ poſſunt. Et dixit Tabernacula: vt ſignificaret diuerſas Paradiſi mãſiones: vt iqt Saluator nr̃: In domo pr̃is mei multę ſũt mãſiones. Licet tertius Eſdrę liber Apocriphus ſit: tñ ſi cũ aliis canonicis ſcripturis ꝯcors ſit, & ꝯuenit, ẽt ipſe fidẽ facit, & approbat.

¶ Quòd aũt hęc alia cõditio in dño nr̃o Ieſu Chriſto adimpleta fuerit.

Apoſtolus Paulus approbat prima ad Corinthios cap. vi. dicens: Empti enim eſtis pretio magno. ſ. ſanguine, & morte Chriſti Ieſu. Item idẽ Apl's ad Philemonem cap. ii. Expectantes beatam ſpem, & aduentum glorię magni Dei, & Saluatoris nr̃i Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi ppl'm acceptabilem ſectatorem bonoꝝ operum. Item Ioannes Apoſtolus Apocalypſis cap. i. Et à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis primogenitus mortuoꝝ, & Princeps Regũ terræ: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Cũ aũt hęc alia cõtio ĩ Saluatore nr̃o Ieſu Chriſto adĩpleta fuerit, igit ipſe Ieſus fuit Meſſias verus.

¶ Quod Iudęorum Rabinoꝝ auctoritate conuincuntur ipſi Iudęi fateri Chriſtum Ieſum verum fuiſſe Meſſiam.

Caput CIIII.

VAlidis abſq; dubio nititur ꝓbationibus, qui cauſam ſuam de aduerſariorum ſtruit inſtrumentis: ſpecioſa quoq; dicitur victoria, quę contrariam partem chartulis ſuis, velut ꝓpriis laqueis poteſt irretire. Itaq; Chriſtum Ieſum verum fuiſſe Dei Meſſiam ipſorummet Iudæorum aduerſariorum noſtrorũ auctoritate probandum eſt. & in primis. Per ea, quę in antiquis habentur Iudęorum Commentariis, ſuper illis verbis vltimi capituli Eſaię Prophetę: Anteq̃ parturiret, peperit &c. ſup qbus verbis inquiũt Iudęorum Rabini: vt etiam ſupius dixi lib. v. cap. vii. Anteq̃ natus fuiſſet ille, qui Iudęos in vltimam redegit ſeruitutem, eorum iam natus erat Redẽptor: hoc eſt Meſſias Saluator. Ille aũt, q Iudęos in vltimã redegit ſeruitutẽ fuit Titus Veſpaſiani Romanoꝝ Imꝑatoris filiusq; pr̃e ad Impiũ Romanũ ſublimato, Iudaicã expleuit expeditionẽ: quę tñ prius pr̃i adhuc in minoribus exiſtenti demandata fuerat. Sed de patre videamus ſeniore: quoniam Iudęus de iuniore nõ poterit cõtradicere. Veſpaſianus igitur quinquennio antequã Auguſtus Cęſar ſecun-

Digitized by Google

dus Romanorum Imperator è vita exce-
deret natus eſt. Cum autem dominus Ie-
ſus Chriſtus quadrageſimoſecundo an-
no Imperii ipſius Auguſti natus fuerit: &
Auguſtus quinquagintaſex imperaſſet an-
nos: vt ex Romanis colligitur hiſtoriis: ſe-
quitur ꝙ Chriſtus Ieſus per quatuorde-
cim annos, & vltra, priusꝗ̃ Veſpaſianus
naſceretur, ortus iam fuerit. Dicentibus
igitur Hebręorum Commentariis: Ante-
quam natus eſſet ille, qui Iudęos in vlti-
mam redegit' ſeruitutem: hoc eſt Titus:
eorum iam natus erat Redemptor: hoc
eſt Chriſtus Meſſias. Iudæorum igitur
Commentaria in ipſo Ieſu Redemptore
verificantur: cum ipſe Ieſus antequam
naſceretur Veſpaſianus, & tanto magis
ante Titum Veſpaſiani filiũ iam natus
fuiſſet. Concludit igitur ex Cõmentariis
Iudęoꝝ: ꝙ Ieſus Chriſtus Redẽptor: hoc
eſt verus Meſſias: cũ nullius alius hoc mu-
nere Redẽptoris fuerit appellatus: venit
ante ſecundi templi Hieroſolymitani de-
ſtructionem, & ipſius quoq; ciuitatis: quę
facta fuit per Titum anno. xlii. poſt paſ-
ſionem ipſius Saluatoris noſtri, qui fuit
verus Meſſias, & Redemptor. In Libello
inſuper quodam apud Iudæos exiſtente,
cuius inſcriptio eſt: De Ieſu Nazareni ge-
neratione, ſic ſcriptum reperitur: Qui le-
proſos mundauit, & claudum ex vtero
matris ſuæ ſtare fecit, & mortuum ſuſcita-
uit, per quę miracula eum fuiſſe Meſſiam
negari non poteſt: cum vna ex conditio-
nibus Meſſiæ Regis eſſet: ꝙ miracula eẽt
facturus: & quidem vna de maioribus
conditionibus: vt ſupra in hoc eodem
ſexto libro, capitulo ſecundo probatum
eſt: & quidem longa diſputatione: per
ea, quæ in ipſo Libello ſcripta ſunt: ibi
igitur vide. Ioſephus etiam Iudæus hi-
ſtoricus veridicus libro decimooctauo
Antiquitatis Iudaicę capitulo nono: de-
ſcribens tempora Tiberii Cæſaris tertii
Romanorum Imperatoris, fatetur ipſum
veniſſe Meſſiam, dum de Ieſu Chriſto lo-
queretur, dicens: Fuit iiſdem tempori-
bus Ieſus ſapiens vir (ſi tamen eum vi-
rum nominare fas eſt) erat enim mirabi-
lium operum effector: & doctor eorum
hominum, qui libenter audiunt ea, quæ
vera ſunt: & multos quidem Iudæorum,
& multos ex gentibus ſibi adiũxit, Chri-
ſtus hic erat. Hũc accuſatione primorum
noſtræ gentis virorum, cum Pilatus in
Crucem agẽdum decreuiſſet: non deſe-
ruerunt eum ii, qui ab initio dilexerunt
eum. Apparuit enim eis iterum viuus,
ſm̃ ꝙ diuinitus inſpirati Prophetæ vel
hæc, vel alia de eo innumera miracula
futura eſſe prædixerant. Sed & in ho-
diernum Chriſtianorum, qui ab ipſo de-
nuncupati ſunt, & nomen perſeuerat, &
genus. hæc Ioſephus. Nos etiam hoc tem-
pore, quod à temporibus Ioſephi per an-
nos. 1460. & vltra diſtat, hoc idem dice-
re poſſumus: quod Chriſtianorum nomẽ
perſeuerat, & genus. Ex qua perſeueran-
tia indubitata p̃manet certitudo: ꝙ Chri-
ſtus Ieſus verus fuerit Meſſias, ex publica
fama tamdiu continuata. Aduerte igi-
tur Iudęe, ſi Ioſephus graphice depingit
Chriſtum Ieſum fuiſſe Meſſiam ex con-
ditionibus per ipſum Ioſephum deſcri-
ptis de eo: cum eum & Deum, & homi-
nẽ eſſe oporteat fuiſſe ex ipſius Ioſephi
verbis ſupra deſcriptis. Rabi quoq; Moy-
ſes Aegyptius prædicator ille magnus
in ſuo Deuteronomio in libro de Iudi-
ciis ordinariis. titulo de Regibus. &
capl'o vndecimo, ſic ad hoc noſtrũ
propoſitum inquit: Ieſus Nazarenus vi-
ſus eſt eſſe Meſſias: & interfectus eſt per
domum iudicii: & ipſe fuit cauſa, & pro-
meruit, vt Iſrael deſtrueretur in gladio.
Poſtea arguit ipſum non fuiſſe Meſſiam:
vt ſupra copioſius dictum fuit capitulo
ſecundo huius ſexti libri: vbi eius impu-
gnaui Syllogiſmum. Hic nempe Rabi ex
his verbis: Viſus eſt eſſe Meſſias: ex ſi-
gnis, & operibus Chriſti hęc protulit ver-
ba: quia ſcilicet multas conditiones Meſ-
ſiæ cognouit eum habere. Et licet in eius
dixerit vilipendium: ꝙ per domum iudi-
cii mortuus fuerit: tamen nos Chriſtiani
de eius morte non confundimur, dicen-
te Apoſtolo prima ad Corinthios capitu-
lo primo: Nos autem prædicamus Chri-
ſtum crucifixum Iudæis quidem ſcanda-
lum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis au-
tem

Digitized by Google

tem vocatis Iudęis, atq; Gręcis Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam: qa quod ſtultum eſt Dei, ſapiētius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Sed ex illa vltima particula. ſ. Et ipſe fuit cauſa, & promeruit, vt deſtrueretur in gladio: eum magnæ, immo maximæ confeſſus eſt fuiſſe auctoritatis, & potentiæ in deſtruendo Iſrael: quia ob mortem Meſſiæ Regis Iudæi omnes fuerunt à terra Canaam eiecti: & per totum terrarum orbem diſperſi ſine Rege, ſine Principe, ſine templo, vel altari, ſine ephoth, & omnibus bonis ſpiritualibus priuati. Et hæc omnia in vindictam diuinę iræ: quo tamen non obſtante, poſſent reuerti ad pœnitentiam, & iterum fierent amici Dei: conuerſione. ſ. ab infidelitate Iudaica ad veram Chriſti fidem capeſſendam. Ex quibus omnibus Rabinorum Iudæorum ſententiis cōcluditur, Ieſum Chriſtū etiam iuxta prędictorum Iudęorum Rabinorum, & Ioſephi ſententiam, verum, & certum fuiſſe Meſſiam.

❡ Quid Hermes de Ieſu Chriſto ſēſerit.

Hermes Trimegiſtus in libro de Regeneratione, ſic de Ieſu Chriſto inquit: Ieſus Chriſtus Dei filius regenerationis erit auctor. Hæc ille.

❡ Quid Maumethes etiam ſenſerit de Ieſu Chriſto. Cap. CV.

MAumethes etiam in ſuo Alcorano de ipſo Ieſu Chriſto ſic inquit: Verbum Dei Ieſus Chriſtus Mariæ filius à Creatore mundi miſſus eſt: vt eſſet gentium omnium facies in hoc ſæculo, atq; in futuro.

❡ Quod Dęmones confeſſi fuerint Chriſtū Ieſum Dei filiū eſſe. Cap. CVI.

MArci Euangeliſtæ caplō. v. Quid mihi, & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? Item Lucæ cap. iiii. Et in ſynagoga erat homo habens Dęmonium imundū: & exclamauit voce magna, dicens: ſine: qd nobis, & tibi Ieſu Nazarene veniſti pdere nos: ſcio te, qui ſis ſanctus Dei. & increpauit illū Ieſus, dicēs: Obmuteſce, & exi ab eo. Item ibidem magis infra: Exibant aūt Dęmonia à multis, clamantia, & dicentia: quia tu es filius Dei. & increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant eſſe Chriſtū. Item eiuſdē. c. viii. Is vt vidit Ieſum pcidit ante illum, & exclamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? obſecro te ne me torqueas. præceperat enim ſpiritui immūdo, vt exiret ab homine.

❡ Sibyllę etiam ꝯfeſſę fuerunt Ieſum futurum fuiſſe Deū, & hominē.

Hanc veritatē de Sibyllis: ꝙ prędixerint Chriſtū futurū eſſe Deū, & hoiem: vide ſuperius lib. iii. cap. xxxvii. vbi deſcripta eſt particulariter hæc veritas.

❡ Quod ex plurimis Thalmudiſtaꝶ ſententiis multas cōſtet Meſſiæ Regis cōditiones in dn̄o noſtro Ieſu Chriſto fuiſſe adimpletas. Cap. CVII.

ET ſi in pluribus huius totius operis capitibus ad maiorem fidem, & probationē eoꝶ, quę ibi dicta ſunt, nō nullas interdū Thalmudiſtaꝶ, & Rabinoꝶ ſententias adduxerim, in hoc tamē capite nullatenus ſupfluum eſſe, imo valde neceſſarium exiſtimaui, non ſolū eatū aliquas reiterare, verumetiam ꝙplurimas alias eis de nouo ꝯgerere, duabus maxime de cauſis. Quarum altera eſt: qm̄ licet ea, quæ ſic ſparſim diuerſis in locis poſita ſunt, ꝯditionē illam, de qua ibi fit mentio, valident, & corroborent: tn̄ ſi plures ſnię in vno tm̄ loco ꝯgerant, multo maiorem parturient effectū: qa maiorem habent vim, & efficatiā, ſi ſimul ꝯgeſtę ſūt, ꝙ ſi ſparſim, & ſeorſum appoſitę fuerint: ſe enim iuicem validant, & corroborant, & in legentiū, ac auditoꝶ mētibus citius imprimunt, & tenacius retinent. Altera vero cauſa, & qdem multo validior, & pręſtantior eſt: qm̄ ex ipſis Thalmudiſtaꝶ, ſiue Rabinoꝶ ſententiis apte ꝯſtat multas Meſſię Regis ꝯditiones à ſanctis Prophetis annunciatas, in dn̄o noſtro Ieſu Chriſto fuiſſe adimpletas. Ex ipſis nēpe Thalmudiſtaꝶ, ſiue Rabinoꝶ ſentētiis, noſtra in multis cōprobant Euangelia: quæ Iudęi puicaces, & ſupbi negare non pertimeſcunt. Valde enim præclara eſt ea victoria, quæ contrariam partem chartulis ſuis, velut propriis laqueis valet irretire, & teſtimonioꝶ ſuoꝶ vocibus ꝯfutare, ac

æmulum telis ſuis euincere: vt ipſi oppu
gnatores noſtri, noſtris ꝓbentur vtilitati-
bus militare: & demũ omni depoſita ſup
bia, & peruicatia tanq̃ elingues obmute-
ſcant. Rabi Abba vir apud Hebręos do-
ctiſſimus: quęritantibus Iudęoꝝ pleriſq;
Meſſiach, quo nõie eſſet appellandus: re-
ſpondet: Ioth, he, vau, he, Meſſias eſt ap-
pellandus: vt habet (ait iſte Rabi) apud
Hieremiã: Et hoc eſt nomen meũ: qđ vo-
cabunt eum: Dñs iuſtus noſter. nã vbi no
ſtra tranſlatio habet, Dñs, Hebraica veri-
tas habet, Ioth, he, vau, he. Scribit hęc ve
ritas in Thalmud in diſtinctione quadã,
quę incipit: Qui videt nauẽ: in libro, qui
inſcriptus eſt Bauamithiama: qui inquit:
Deus pugnabit pro vobis, & vos tacebi-
tis. Ecce, inquit Rabi iſte, Meſſiam vocan
dum eſſe Deũ: vt latius dictum eſt ſupra
lib. iii. cap. xviii & ꝙ cum noſtris ꝯueniat
Euangeliis dixi ſupius cap. ii. huius. vi. li
bri. In Bereſid raba in principio cuiuſdã
diſtinctionis, quę apud Hebręos dicitur
Zota: ſic cuidam inquit Rabi Oſua nomi
ne Principum Iudęoꝝ: ac ſi dixiſſet no-
mine totius Synagogę: hoc eſt ex ſnĩa to
tius Synagogæ: Si dixero tibi vnum ver-
bum bonum, dices tu nomine meo? Qui
reſpondit ei: Et quod eſt illud? At ille
Gẽ. capi. 32. & 33. ait: Nouimus ꝙ omnia illa munera, quę
Iacob pater noſter dedit Eſau: gentes in
futurum Regi reſtituẽt Meſſię. Scriptum
eſt enim: Reges Tharſis, & inſulæ mune-
ra offerent, Reges Arabum, & Saba dona
adducẽt. Dixit ei Rabi Oſua: Bonum ver
bum dixiſti mihi in vita tua: ego autem
nomine meo dicam illud. hęc autem ver
ba hic allegata ſunt in Pſal. lxxi. & ſupe-
rius cap. xiiii. huius. vi. libri oſtendi hoc
verificatũ fuiſſe in tribus illis Magis, qui
venerunt de Oriente cum muneribus ad
adorandũ Chriſtum natum: vt Matthæi
cap. ii. Thalmudiſtæ in Bereſid raba: hoc
eſt in principio magno: id eſt in Cõmen-
tariis ſup Gẽ. quem librũ magnũ appel
lant, inquiunt: Futuꝝ eſt, ꝙ Deus ſedebit,
& corãm iuſtis ſenſum legis, atq; ſecreta
aperiet, & prędicabit, & per Regem Meſ
ſiam cuncta declarabit. In Euãgelio Mat
thęi cap. v. hoc verificatum fuiſſe in Sal-
uatore noſtro deſcribit: qa ſedens in mõ-
te ſuos docebat Diſcipulos, qa Deus erat
humana carne veſtitus: vt lib. iii. probaui
mus: nam Deus, qui ſpiritus eſt, aliter ſe-
dere non potuiſſet. Lucæ etiam cap. vi.
hoc idem dicit: Si Deus, qui ſpiritus eſt,
ſedere debebat, vt corpus haberet neceſ-
ſe erat. Cum igitur dicimus Ieſum Dei fi-
lium humanam carnem aſſumpſiſſe: qua-
re Iudęi obaudiunt, cum ſui Thalmudi-
ſtę hoc fateantur? Item ꝙ Deus ipſe ſer
uos ſuos docturus eſſet, Rabi Ieugda nõ
obſcure demonſtrat in Gloſa morali, ſu-
per illud Cãticorum cap. i. Oſculetur me
oſculo oris ſui. ſic enim ait: Iudęi cũ duo
prima legis mandata ab ipſo Deo audi-
uiſſent, ſtatim ea ſic firmiter, & tenaciter
in mente ſua impreſſerunt, vt ab eorum
memoria nunquam dilapſa ſint: cum au-
tem ex ſono buccinę, & montis fumiga-
tione, ac aliis cœleſtibus ſignis perteriti
eſſent, & pauore concuſſi, dixerunt Moy
ſi: Loquere tu nobis, & audiemus: nõ lo-
quatur nobis dominus, ne forte moria-
mur: vt Exodi cap. xx. Poſtea vero loquẽ
te eis Moyſe: vt cętera eos doceret mãda-
ta: ſtatim ea obliuioni mandabant. Vnde
inter ſe dicebãt: ſicut Moyſes carnalis eſt,
& tranſitorius: ita eius doctrina à nobis
dilabitur. Et reuerſi ad Moyſem, dixerũt
ei: Vtinam Deus ſe rurſus nobis oſtende-
re vellet: vt nos oſculo oris ſui oſculare-
tur: vt eius doctrina cordibus noſtris cẽt
annexa. Reſpondit eis Moyſes: Hoc fieri
nequit modo: fiet autem in tempore Meſ
ſiæ. ſcriptum eſt enim: Dabo legem meam
in cordibus eorum. Hæc Moyſes, vt ait
ille Rabi. Saluator nanq; noſter legem
Euangelicam verbo docuit, & in cordi-
bus Diſcipulorum infixit: nam per Spiri-
tum ſanctum in fidelium cordibus infixa
fuit: quia Ieſus noſter nihil ſcripſit, ſed
verbo tantum docuit: Euangeliſtę poſtea
ſcripſere, & alii Apoſtoli. Paulus autem
poſt mortẽ Saluatoris in cœlũ raptus fuit,
& legẽ Chriſti didicit diuinitus p Spiri-
tum ſanctum: hoc eſt diuini Spiritus infu
ſione: cum primitus fuiſſet in Iudaica le-
ge peritiſſimus: quoniam Gamalielis fuiſ
ſet diſcipulus. ecce Iudęorum Rabini do

ctrinam

Digitized by Google

ctrinam Christianam ſuis approbant dictis: Iudæi autem & verbis, & opere improbant. Thalmudiſtæ etiam in Bereſid raba capitulo quadrageſimo Geñ. ſup. x verſiculo Pſal. cxlv. Dominus ſoluit compeditos &c. ſic inquiunt: Pro vna duntaxat die, in qua Deus in monte Synai populo ſe oſtendit, prohibuit Moyſes, ne ad mulieres per tres dies populus ipſe accederet, & etiam ſuis non approximaretur vxoribus: vt Exodi capitulo decimonono. Si igitur pro vno tantum die, quo Deus allocutus eſt populum Iſrael, facta fuit prohibitio illi populo: vt per tres dies prius ſuis non appropinquaret vxoribus: multo magis huiuſmodi prohibitio locum habebit tempore Meſſiæ: quo tempore Dei gloria manebit inter illos. hæc ibi. Qua Thalmudiſtarum ſententia approbari videtur id, quod dicit Matthæi capitulo decimonono. Cum enim Saluator noſter oſtendiſſet ibi matrimonium eſſe indiſſolubile, viuẽtibus adhuc ambobus coniugibus, dicunt ei Diſcipuli eius: *Si ita eſt cauſa hominis cum vxore*, non expedit nubere: qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud: ſed quibus datum eſt: ſunt enim Eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt Eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerũt propter Regnum cœlorum: qui poteſt capere capiat: quia ſcilicet ardua res eſt, & multum difficilis: & propterea maximi meriti, quia propter Regnum cœlorum. In quibus verbis ſaluator noſter tria nobis oſtendit eſſe continentiæ genera. Primũ naturæ, quia propter aliquem defectum nonnulli inualidi ſunt ad coitum: & ideo continentes neceſſario ſunt. Secundum violentię, quia ſunt ab hominibus violẽter caſtrati, & ideo coacti continentiã ſeruant. Tertium genus dicitur voluntariũ: quia licet Venereum actum poſſent perpetrare, carnalem tamen concupiſcentiã ꝑpter Regnum cœlorum voluntarie reprimunt: & ideo iſtud tertium genus laudabile eſt, & meritorium: tum quia magnę eſt difficultatis: tum maxime, qa voluntarie fit, & non coacte: & ideo Deo ad iuuante perficitur: vt Sapientiæ cap. viii. Qm̃ aliter non poſſent eſſe ꝯtinentes, niſi Deus det: hominis ergo ꝯtinentia Dei eſt donum. vnde ꝑpter difficultatem noluit Deus ad hanc ſeruandam ꝯtinentiã nos homines mandato aliquo obligare, ſed in noſtro permiſit arbitrio. & ideo dixit: Qui poteſt capere capiat. Huius autẽ voluntarię continentię triplex eſt ſtatus .ſ. virginalis, vidualis, & ꝯiugalis: & eoꝝ prę mia ſunt diſparia: qa prę mium virginitatis eſt centeſimum: viduitatis ſexageſimum: coniugii autem trigeſimũ. de quibus prę miis dicitur Matthęi cap. xiii. Ad huius rei ꝯfirmatiõẽ Apoſtolus Paulus prima ad Corint. cap. vii. ſic ait: De virginibus prę ceptum domini nõ habeo: conſilium autem do tanq̃ miſericordiam conſecutus à Deo: vt ſim fidelis &c. Iterũ dominus Lucę cap. xii. continentiam, & caſtitatem ſignificauit, imo obſeruari hortatus eſt, dicẽs: Sint lumbi veſtri prę cincti: nam lumbos prę cingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Ante diluuium, & etiã poſt vſq; ad Chriſtum viguit illa ſentẽtia: Creſcite, & multiplicamini, & replẽte terram. & ſimiliter gloriæ olim erat illum audire verſiculũ: Filii tui ſicut nouellæ oliuaꝝ in circuitu menſę tuę: nũc aũt de ꝯtinentibus dicit: Beati qui adhęrent dño. Beatus Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei cap. xxix. de nuptiis, ꝯtinẽtia, & virginitate ſic inqt: Bonę ſunt nuptię; ſed cauſa filioꝝ, & ꝯcupiſcendæ fornicationis cbtentu: melior eſt ꝯtinentia, ſed non ſibi ſufficit ad beatitudinẽ, ſi pro ſolo amore pudicitiæ retinet, ſed & ſi cum hoc affectu cauſa vacandi dño eligitur, alioquin diuortium magis ꝯiugii videbitur eſſe, q̃ appetitio caſtitatis: virginitas vtroq; bono prę celſior eſt, qa & naturam vincit, & pugnã: naturam corporis integritare: pugnam caſtimoniæ pace. Item ibidẽ cap. xxxi. Malas dicere nuptias, vel fornicationi cõparandas, aut ſtupro, non eſt Chriſtianorum Euthoticorũ, & Manichęoꝝ: ſacratæ vero virginitati nuptias coæquare, aut pro amore caſtigandi corporis, abſtinentibus à vino, vel carnibus

nil credere meriti accreſcere, non hoc Chriſtiani, ſed Iouiniani eſt: hanc carnis continentiam q̃plures habuerunt martyres vtriuſq; ſexus: quia potius martyrio mori voluerũt, q̃ ſuam amittere virginitatem: quamplurimi ẽt religioſi tam maſculi, q̃ fœminę in monaſteriis degentes virginitatem, vel ſaltem caſtitatem ſeruant: epiſcopi autem, & p̃ſbyteri, diaconi &c. licet in primitiua Chriſtianorum eccleſia vxores haberent, iuxta legem Moyſis, & Apl̃i Pauli doctrinã in ſuã prima ad Timotheũ Epiſtola.c.iii. & ad Philemonẽ .c.i. tamẽ ſucceſſiuis poſtea tẽporibus ex ſanctoꝝ patrum conſtitutionibus in ſanctis conciliis celebratis, ↄſtitutum fuit ad ſeruandam clericoꝝ continentiã: & maxime eoꝝ, qui altari Dei inſeruiunt, & diuinum contrectant ſacramentum: veluti epiſcopi, preſbyteri, diaconi &c. vt in oĩbus eſſent continentes: quo poſſent ſimpliciter, quod à Deo poſtulaſſent, ĩpetrare: ideo eis vxores ducere prohibitũ fuit. Noluerunt tamen, vt q̃ vxores prius duxerant, eas ſub obtentu religionis abiicerent: ſed vt cum eis amplius non liceret, quod ante licuerat: & ſic vt de carnali ſpirituale fieret cõiugium: hoc eſt oporte re eos nec dimittere vxores: ſed quaſi nõ haberent, eas ſic habere: quo & ſalua eẽt charitas connubioꝝ, & ceſſaret operatio nuptiaꝝ. Ex quibus oĩbus manifeſte conſtat præmemoratã Thalmudiſtaꝝ ſententiam à Chriſtianoꝝ nõ deuiare decretis: ſed ea potius confirmare, & approbare.

In Iudæoꝝ Commentariis, ſuper his verbis Geñ.c.xviii. Apparuit aũt ei dñs in conualle Mambræ ſedẽti in hoſtio Tabernaculi ſui in ipſo feruore diei &c. ſic dicitur: Videns Abraam Deũ ſibi apparere, ob ipſius Dei reuerẽtiam voluit aſſurgere, vt ei debitũ exhiberet honorẽ: cui Deus inquit: Sede Abraam: qm̃ tu es in ſignum, & figurã filiis tuis: futuꝝ eſt enim vt tui filii ſedeant tanq̃ iudices in concilio: ego aũt ſtem, qui Deus ſum. Hac nãq; Rabinoꝝ Hebræoꝝ declaratione liq̃do percipitur Deũ fuiſſe quandoq; à Iudęis, ſiue Iudæorum concilio iudicãdum: qm̃ ſedere, poteſtatem, atq; dñium: ſtare autẽ, ſeruitutem, atq; ſubiectionem ſignificat. Si q̃s aũt Euangelia noſtra Chriſtiana lectitauerit, inueniet profecto hanc Thalmudiſtaꝝ ſñiam in Saluatore noſtro ad vnguem fuiſſe verificatam, & adimpletã .ſ. Matthæi.c.xxvi. Marci.c.xiiii. Lucę.c. xxii. & Ioannis.c.xviii. quando.ſ. Ieſus ſtabat vinctus corãm Senioribus plebis, & Principibus ſacerdotũ, ac Scribis, dum omnes ipſi in concilio ſederent, ac Ieſum de ſua doctrina inquirerent, & examinarent. Sed hoc aliud ex ipſa Thalmudiſtarum ſententia ẽt documentum aperte, & neceſſario manifeſtatur: q.ſ. Ieſus noſter eſſet Deus: & tñ à Iudæoꝝ concilio eſſet iudicandus, & tormentis affligendus: nõ tamen quantum ad Deitatem, ſed quãtũ ad aſſumptam humanitatẽ. vnde ab aduerſariis noſtris Chriſtiana non parũ validatur, & corroboratur religio.

Rabi inſuper Oſua in Senhedrin guazit. c. Col Iſrael, inueniens iuxta Paradiſi ianuam Heliã, & Symeonẽ, ait illis: Ad gloriam Dei me conferre decreui. cui reſponderunt: Dñs ſi voluerit. & ibidem loquit ipſe Rabi Oſua: Duos videbam tñ viros, & nihilominus trium mihi vox ad aures volabat. Rabi autem Salomon ſuis in Commentariis inquit: Quod vox illa tertii, fuit gloria Dei, quæ erat vnà cũ Helia, & Symeone. Tunc Rabi Oſua: Meſſiach quando venturus foret ab eis ſtudioſiſſime quæſiuit. cui reſponderunt: Vade, & inuenies eũ. Vbinam, inq̃t, inueniam? aiunt: Prope portam vrbis Romę. At ipſe Rabi Oſua reſpondens ait: Quibus ornatus eſt inſignibus? Paupertate, inquiunt, dolore, atq; vulneribus: quemadmodum ſcriptum eſt Eſaię.c.liii. Vere lãguores noſtros ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portauit: & nos reputauimus eũ quaſi leproſum, à Deo humiliatũ. Iuit ergo Romam ipſe Rabi: & eũ ibi ex ſignis cognouit, dixitq; illi: Salue dñe, & præceptor mi. Qui reſpondit: Pax tibi fili Leui. & ipſe Rabi ait illi: Domine q̃ñ venies? qui reſpondit: Hodie. Poſt aliquos vero dies reuerſus ẽ Rabi Oſua (vel Ioſue) ad Heliam, dixitq; illi: Mẽtitus eſt mihi Meſſias. me enim ab eo quærente, quãdo venire

nire

Digitized by Google

nire debebat, reſpōdit: Hodie. & tñ multi dies ab eo die citra elapſi ſunt, & ipſe nondū venit. cui Helias reſpondens ait: Minime mētitus eſt, ſed veritatem dixit: nam hodie ſi vocem eius audiret quis, ſe cum eſſet. Ex hac nāq; Thalmudiſtaꝝ auctoritate non obſcure conſtat Meſſiā Regem pauperē eſſe debuiſſe: & pp peccata noſtra cruciatu, & vulneribus, ac morte afficiendum eſſe.

Qualiter in Saluatore noſtro adimpletum fuit, hęc alia ēt ex hac Thalmudiſtarum ſnīa percipitur doctrina: ꝙ ea, quæ ab Eſaia. c. liii. dicuntur, de Meſſia Rege intelligenda ſunt. In Midraſtilim, ſuper illud Eccleſiaſt. c. vii. vbi dicitur: Cōſidera opa Dei: ꝙ nemo poſſit corrigere, quē ille deſpexit, dixit Rabi Iuda filius Rabi Amon: Eadem hora, qua Deus creauit Adam, cepit eum, & duxit per vniuerſas Paradiſi arbores, dixitq; illi: Reſpice opera mea, ꝗ pulchra ſunt, & laudabilia: & omne quod creaui, amore tuo creaui: ſed caue ne ꝯtra volūtatem meā aliqd agas: qñqdem nemo te redimere poſſet, niſi iuſtus ille, cui mortis cauſam tu ipſe præberes. de quo Zacharias loquitur. c. ix. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. Et ait Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc Zachariæ capite Commentariis: Impoſſibile eſt hoc Zachariæ Vaticiniū de aliquo alio intelligi poſſe, niſi de Meſſia Rege. ecce quō Thalmudiſtarum auctoritate ꝓbatur morte Meſſię originale Adæ peccatum fuiſſe delendum.

Rabi Moyſes Gerundenſis ſuper his verbis Geñ. c. xxiiii. Qui introduxit eam in Tabernaculum Sarræ matris ſuę, ſic ait: Hic eſt Rex Meſſiach, qui dedit cor ſuum ad petendum miſerationes ꝓ Iſrael, & ad ieiunandum, & humiliandum ſe pro eis: ſicut ſcriptum eſt Eſaię. c. liii. Ipſe autem vulneratus eſt pp iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra &c.

¶ Quod autem Saluator noſter dederit cor ſuum ad petendū miſerationes pro Iſrael: hoc eſt ꝓ fidelibus.

Ioannes. c. xvii. declarat dicens: Pater ſancte ſerua eos. ſ. Diſcipulos, de quibus ſuperius dixerat. & ſequitur: In nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnum ſicut & nos: cum eſſem cum eis, ſeruabam eos in nomine tuo: quos dediſti mihi ego cuſtodiui: & nemo ex eis periit, niſi filius ꝑditionis: vt ſcriptura impleretur: & hæc loquor in mundo: vt habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis &c. & paulo inferius: Non pro eis autem rogo tm̄: ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eoꝝ in me: vt omnes vnum ſint: ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mundus; quia tu me miſiſti. In Senhedrin. c. Helech dixit Magiſter Alexāder: Litera docet: ꝙ ei. ſ. Meſſię, de quo inter Thalmudiſtas ſermo habebatur, doloꝝ, ac flagellorum veluti molēdini lapidum ſarcinas ſuperpoſuit. Item ibidem quęritur de nomine Meſſiæ: & reſpondent Magiſtri: Vlcera, ſeu plagæ eſt nomē eius: vt dictum eſt per Eſaiam. c. liii. Languores noſtros ipſe tulit &c. Ex qua reſponſione duo elici poſſunt documenta. Alteꝝ, ꝙ Meſſias eſſet (Thalmudiſtarum ſententia) flagella, & plagas ſuſcepturus. Alterum vero, ꝙ illud Eſaiæ. c. liii. Meſſiæ cruciatum, & paſſionē futuram fuiſſe explicite demōſtrat. Item ibidem dubitantes Thalmudiſtæ de Meſſia, dixit Raf: Si Moſia viuorū eſt, ipſe Magiſter noſter ſanctus eſt: ſi vero mortuorum fuit, Dauid, & Daniel eſt nomen eius. Quod gloſat Rabi Salomō, hi duo habendi ſunt pro Meſſia: qa ambo doloribus, & languoribus expoſiti erant. Hinc non ſolum Meſſiæ paſſionē inhæſitanter iudicabis: ſed quod dubitant: vtrum Meſſias de numero ſit viuorum, aut mortuorum, aperte demonſtrāt ſe firmum eius, & certum non expectare aduentū: ſi igitur ſuus non apparet Meſſias non eſt admirandum. Rabi inſuper Ioſue Galilæus in Codice apud Hebręos nominato Ziphiat: Veni, inquit, & addiſce quanta eſt merces Regis Meſſiæ, atq; remuneratio iuſtorum in eo credentium: quod ab Adam primo parente noſtro facile addiſcere poteris: cui Deus vnū tantum præcepit mandatum: quod fuit ceſſare ab opere quodam: hoc eſt ab eſu pomi vetiti: quod quia tranſgreſſus fuit: ſibi,

Digitized by Google

& omni ſuo generi: hoc eſt omnibus ab eo deſcendentibus vſq; ad finem ſæculi mortem cauſauit. Et certum eſt: ꝙ maioris quantitatis eſt meritũ boni operis, q̃ punitio mali. Igitur Rex Meſſiach, q afflictionem, pœnas, atq; paſſionem, & mortem pro peccatoribus patitur, ſicut diffuſius narrat Eſaias. c. liii. Quãta debet eſſe boni ſui quantitas, & terminatio? equidẽ imaginari non poteſt? & quãtum erit bonum: quod nobis propterea debet euenire? hæc ille Rabi. Oſtendit nempe Rabi iſte Adam peccaſſe diuinum tranſgrediẽdo mandatũ: & eius culpã morte, & paſſione Meſſiæ Regis fuiſſe delẽdam: atq; ex ea maximũ oriri debuiſſe bonum: qa .ſ. ex ea paſſione cœleſtis Paradiſi ianua aperiret: & ſancti patres ex Limbo in cœleſtem patriam conducerentur: vbi æternis perfruerentur gaudiis.? & demum: ꝙ ea, quæ dicũtur in. c. liii. Eſaiæ, de Meſſia intelligenda ſunt. In Bereſid raba ſuper illud quæritur: quid dicere voluerit Daniel. c. ii. vbi loquens de Deo inquit: Et lux cum eo eſt? reſpondet Rabi Anna: Hæc eſt lux Meſſiæ Regis. Oſtẽdit enim nobis Deus ſe inde perfeciſſe Meſſiam, & eius generationem: & lucem illã pro ipſa generatione ſub ſede gloriæ, ſeu maieſtatis ſuæ recluſiſſe. Sathan aũt interrogans dñm dixit: Dñe mundi lux iſta latens ſub ſede gloriæ tuę pro qbus eſt? reſpondit Deus: Pro Meſſia, & generatione ſua. Ait Sathan: Dñe ſine me tẽtare Meſſiam, & eius generationẽ. cui inqt Deus: Non haberes vllam aduerſus eum poteſtatem. Sathan iterum ait: ſine me, qa poteſtatem habeo. reſpõdit Deus: Si in hoc diutius perſeuerabis Sathan, potius de mundo perdam, q̃ aliquam aĩam generationis Meſſię perdi ꝑmittã. Eademq; hora Deus ſuo ſic inqt Meſſiæ: Quamplurimæ mihi illoꝝ porriguntur preces, q in carcere icluſi ſunt, & detenti: vt te in horribili labore, & dolore conſtituant, ita, & tali modo, vt tua mala tui itueantur oculi, tuæ audiant aures, nares tuæ odore tetro ſentiant, os tuum amaritudinibus repleatur, & tua lingua tuo adhęreat palato, cutis tua ſuper tuis exſiccetur oſſibus, corpuſq; tuũ crucietur totum, atq; cõfrãgatur: ſi hæc omnia perpeti, & ſuſtinere tibi libet, ſuas exaudiam preces: ſin aũt recuſaueris, illos de mũdo expellam oĩno. cui Meſſias reſpondit: Domine mi ꝓ his liberandis, & ſaluandis, quaſcũq; in meo corpore paſſiones pati, & ſufferre parat[us] ſum: easq; omnes ex nũc accepto, & ſpõte ſuſcipio: hac tamen conditione: vt reſuſcitem mortuos, q ab Adam primo humanę naturę parẽte vſq; ad pręſens mortui ſunt: & non ſolum eos, verum etiam, quos lupi, & leones, ac malę ferę deuorauerunt: & q in mari, & fluminibus perierunt, atq; peribunt, & q in igne mortui ſunt: nec etiam hos tm̃, ſed ẽt abortiuos, & quoſcunq; alios, quos creãdos eſſe in æſtimatione tua pręuidiſti, & ordinaſti, nec adhuc ſunt creati: cui Deus inqt: Ego hæc omnia tibi concedo. Eodem igitur tempore Meſſias Rex omnes paſſiones illas ſup ſe ingenti amore, & ardenti charitate percepit, & aſſumpſit. Et hoc illud eſt, quod Eſaias ait. c. liii. Oblat[us] eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum. hæc ille Rabi. Ex qbus eqdem in hoc vltimo loco à Rabi Anna dictis: declaratur aperte conſtare etiam apud ipſos aduerſarios noſtros Meſſiam Regem pro ſaluandis illis, qui in carcere Limbi detinebantur incluſi, & pro quibuſcũq; aliis vſq; ad finẽ mundi creatis, & creandis, flagella ꝑmemorata pati voluiſſe in ſuo corpore, & aſſumpſiſſe, ſi tamen futuri in eum corde, & opere crediddiſſent: ex maxima .ſ. ſua in humanum genus charitate. Auctoritate igitur Thalmudiſtarum ſuorum Iudęi omnes Ieſum Chriſtum negantes fuiſſe Meſſiam, mendaces eſſe conuincuntur.

Cum Thalmudiſtæ viderent duplicem Meſſię Regis aduẽtum à Prophetis per duos contrarios veniendi modos prædictum, & annuntiatum fuiſſe: & ipſos duos contrarios modos nequaquã inter ſe inuicem cernerent compati poſſe: cum eorum alter humilis, & in paupertate ad redimendũ, & ſaluãdum: vt Zacharię cap. nono: alter vero regius, & generoſus in maieſtate, gloria, & poteſtate ad iudicandum: vt Danielis capitulo ſeptimo, & Io-

helis

Digitized by Google

helis.c.ii. vel.iiii.ſm Hebręos:& hęc vni ſoli Meſſię applicari non poſſe arbitrarentur: duos venturos introduxerunt Meſſias. Alterum ſcilicet, quem ex Ioſeph lõgo ordine deſcendẽtem paſſioni, cędiq; ſubiectum eſſe autumãt: eum enim in certamine Gog, & Magog interfici dicunt. Alterum vero deſcendentem ex Dauid Rege, quem Ben: id eſt filium Dauid appellant: qui Meſſiam alterum occiſum Ioſeph reſuſcitaret, Regnumq; Iſrael potẽter reſtauraret: & cui potiſſima (vt aiunt) debet Iſraelitarum redemptio. De primi vero Meſſię aduẽtu quomodo ſe habeat varia ſententia eſt: in eius tamen aduẽtu, ac interitu omnes cõſpirant: vt Rabi Scadio in Sephechaen munos.i.i libro Credendorum plane denuntiat. & priſci ẽt Thalmudiſtarum: vt refert Rabi Dauid Kinhi, ſuper illud Zacharię.c.xii. Et aſpicient ad me, quem confixerunt, inquiũt: ꝙ hoc innuit Meſſiam Ioſeph: vtrũ autẽ de Tribu Ioſeph, ſiue Ephraim, quod idem eſt: an de patre Ioſeph intelligant, indiſcuſſum relinquunt. Verificari tamẽ reperimus in Meſſia filio Ioſeph, filio inquam putatiuo, non autem naturali, licet ipſe Ioſeph glorioſę virginis Marię ſpõſus fuerit: & propterea Ioſeph fuerit ipſius Ieſu Chriſti pater appellatus: cum ipſe Ieſus nullum alium habuerit patrem humano ſenſu diiudicatum. Quod verum eſſe confirmare videtur Rabi Moyſes Aegyptius prędicator ille magnus i Bereſid raba, ſuper illis verbis capitis qnti Threnorum, eo in loco vbi dicitur: Pupilli facti ſumus abſq; patre, allegans Rabi Barachiam dixiſſe: Quod Deus videns Iudęorum ſingultum, & angorem, inquit: Vos dicitis: pupilli facti ſumus abſq; patre: ſic itidem erit Redemptor mundi, quẽ ego ſuſcitabo ex vobis, q orietur ſine patre: ſicut ſcriptum eſt Eſaię.c.liii. Et aſcendet ſicut virgultum coràm eo: & ſicut radix de terra ſitienti. hæc ille. Licet Thalmudiſtæ non putantes contraria Prophetarum Vaticinia in vno tantum adimpleri poſſe Meſſia, duos venturos introduxerint Meſſias: & propterea in magno verſent errore: nihilominus ex hac ſua ſententia, & doctrina, non parum (pręter tamen eorum intentionẽ) noſtram: hoc eſt Chriſtianam corroborant religionem. Nam cum Meſſiam illum, qui Ioſeph dicitur, paſſioni, cædiq; ſubiectum eſſe, ac in certamine Gog, & Magog interfici debere aſſerunt: equidem eum, non ſolum hominem, & mortalem eſſe teſtantur: verum etiam paſſurum, & magno afficiendum eſſe cruciatu, ac demum interficiendum eſſe fatentur. Cum autem conſequẽter ſubdant Meſſiam alterum ex Dauidis Regis prole deſcendentem reſuſcitaturum eſſe illum Meſſiam Ioſeph mortuũ: nempe non obſcure innuere videntur hunc Dauidis Meſſiam diuinam habiturum eſſe poteſtatem, cum reuocare mortuos ad vitam ſolius Dei officium ſit. Hac igitur doctrina, licet Thalmudiſtę erronee, & fruſtra geminos introducant Meſſias, cum vnus tantum ſufficiat, tamen ex hac ſua doctrina Chriſtianam non parũ validant religionem: cum ex ipſa ſua doctrina fateãtur ꝙ ad hoc, vt omnia Prophetarum Oracula de Meſſia Rege loquentia, licet contraria ſint, ad plenũ adimpleri poſſint, oportere, vt Meſſias ipſe & Deus ſit, & homo: quod licet ipſi poſtea negent in vno tãtum adimpleri poſſe Meſſia: & propterea duplicem futurum itroduxerint Meſſiam: nos tñ Chriſtiani in vno tm̃ Meſſia omnia ipſa Prophetarum Vaticinia de ipſo Meſſia loqntia, licet diuerſa ſint, & diuerſis prędicentur futura eſſe temporibus, adimpleri tamen poſſe in hoc opere pluribus in locis oſtendimus. Nam in tertio libro probatũ eſt, & quidem idoneis teſtimoniis, Meſſiã Regem duplicem habiturum fuiſſe naturam: humanã.ſ. qua pati, & mori poſſet: & diuinã, qua ſaluare, & liberare poſſet, & Diabolicã inſup debellare ptãtẽ. Cum igit̃ Saluator nr̃ duplicẽ habuerit naturã: diuinã.ſ. & humanã, iõ in ipſo ipſa oĩa Prophetarum Vaticinia recte, & rite adiplerí potuerũt: vt ex ꝓtentis i hoc.vi.lib.ꝯditionibus nõ difficile cognoſci põt: exceptis tñ illis, q̃ ad vltimũ iudiciũ ſpectãt: qm̃ ipſius iudicii nondũ tps aduenit. Merito igit̃, & neceſſario fatendũ eſt, ipſum

Ieſum verum fuiſſe Meſſiam,&t ab aduer ſariis noſtris. Hoc idem inqt Rabi Ioſue Aegyptius in Medras echa: hoc eſt i Cõmentariis ſuper Threnis cap.xv.in lamẽtatione Hieremiæ cap.v. imo verius in oratione ipſius Hieremię poſt Threnos, vbi dicit: Pupilli facti ſumus abſq; patre, aſſerit Rabinum Zachariam ibidem dixiſſe: Quòd Deus videns Iudęorum ſingultum,& angorem inquit: Vos dicitis: pupilli facti ſumus abſq; patre: ſic itidẽ erit Redemptor mundi(aliàs Redemptor veſter)quem ego ſuſcitabo ex vobis: quia orietur, quemadmodum puer abſq; patre: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia cap.liii. Et aſcendet ſicut virgultum coràm eo: & ſicut radix de terra ſitienti. Et ſicut ſcriptũ eſt Zacharię cap.vi. Ecce vir Oriens nomen eius: & ſubter eum orietur, & ædificabit templum domino,& ipſe extruet tẽplum domino, & ipſe portabit gloriam, & ſedebit,& dominabitur ſup ſolio ſuo. Rabi Moyſes Aegyptius prędicator ille magnus ſup illo paſſu Geñ.cap.xxii. Die autem tertio eleuatis oculis vidit locum procul &c.ait: Multę ſunt in ſacra ſcriptura dies Trinitatis: quarũ vna eſt ꝑfectò reſurrectio Meſſiach: ex qua ſententia declaratur: ꝙ Meſſias eſſet tertia die reſurrecturus, cum ipſa dies eſſet vna ex multis Trinitatis diebus. Item cum reſurrectio præſupponat mortem, quia nemo reſurgere poſſet, niſi prius mortuus fuiſſet, igitur Rabi iſte ex hac ſua ſententia videtur etiam ſenſiſſe: ꝙ ipſe Ieſus prius mori debuiſſet: vnde ambæ ipſæ conditiones in ipſo Saluatore noſtro ſunt adimpletæ. Item iſte Rabi Moyſes Aegyptius prædicator ſuper verbis illis Geñ.cap.xlix. Ligans ad vineam pullum ſuum,& ad vitem ò fili mi aſinam ſuam: vel(vt Hebræi dicunt)& ad palmitem filium aſini ſui, inquit, Patriarcham Iacob his verbis Meſſiam pauperem futurum eſſe prædixiſſe: quia erat cingulans aſinum ſuum,& equitans ſuper eum, vt ducat ſe cum humilitate, ſicut ſcriptum eſt Zachariæ cap.ix.

Quòd autem ipſe mitis fuerit, ipſemet Saluator noſter teſtatus fuit, dicens Diſcipulis ſuis: Diſcite à me, quia mitis ſum,& humilis corde: vt Matthæi cap. xi.& ꝙ pauper fuerit declarant Euangelia: nec non paupertatem ſuaſit: vt Lucæ cap.vi. Beati pauperes, quia veſtrum eſt Regnum coelorum. Et ibidem magis infra: Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram.& Matthæi cap.x. inquit Saluator Diſcipulis.i. Apoſtolis: Nolite poſſidere aurum, neq; argẽtum, neq; pecuniá in zonis veſtris, non peram in via, neq; duas tunicas, neque calciamenta &c. Rabi quidam Raunai cognominatus, ſuper illis verbis.xii.capitis Exodi: Eadem lex erit indigenæ, inquit: Futurum eſt: ꝙ conuerſi de gentibus ſint ſacerdotes domino miniſtrantes. hoc ille. Dicitur nãq; Eſaiæ capitulo vltimo: vbi de Meſſia, & eius Diſcipulis, qui mittendi eſſent ab eo ad prædicandum,& concionandum agitur, cum dicat dominus: Mittã ex eis qui euaſerunt.ſ.à perſecutione facienda tempore Meſſiæ: ad gentes.ſ.conuertendas; & aſſumam ex eis.ſ.gentibus cõuerſis in ſacerdotes,& leuitas, dicit dominus. Qđ cernimus adimpletum fuiſſe: qa ex oibus gentibus eligũtur ſacerdotes ad diuina peragenda myſteria: vnde Rabi iſte præuidiſſe videt ſacerdotium ꝑ alias gentes exercendũ eſſe,ą̃ ꝑ deſcẽdẽtes ex Aarõ. Cum aũt hęc alia ꝯditio in lege Euangelica adimpleta ſit: vt latius ꝓbatum eſt ſuperius in hoc.vi.lib.cap.xcv. igit huius Rabini auctoritate Chriſtiana approbat religio.& vide cap.xcv.huius ſexti libri, vbi hęc latius dicuntur.

In Midraſtilim ſup illis verbis Pſal.xvii. Et dextera tua ſuſcepit me, Rabi Iodem inquit: In futurũ Deus ſanctus, & benedictus ꝯuertere faciet Regem Meſſiam ad dexteram ſuã: ſicut ſcriptum eſt Pſal.cix. Dixit dominus dño meo: ſede à dextris meis. De quo myſterio dictum eſt lib.vi. cap.lxxxiii.& etiã lib. viii.in. vii. articulo Symboli noſtri aliqua dicuntur.

In Bereſid raba, vbi per Thalmudiſtas quæritur: quid illud ſignificat Danielis capitulo ſecundo: Et lux cum eo eſt? inquit Rabi Oſua: Contuli me cum quodam Angelo ad portam Inferni quodam die: & cum introiſſem: & Inferni locum

locum metiri volens nō potuiſſem, inde exii. Rurſus alio die: cum Infernum verſus iter caperemus, Meſſiach filius Dauid nobiſcum ad Inferni ianuā pariter ſe cō tulit: ibi vero, qui aderant, circunſpicientes locum vndiq; illuceſcere, tanto illuſtrati lumine gaudētes, inquiunt: Ab his tenebris quidem liberabimur à Meſſia: quemadmodum ſcriptum eſt Oſeæ cap. xiii. De manu mortis liberabo eos: & morte redimā illos. Ero mors tua ò mors: ero morſus tuus Inferne & Pſal. xxxv. Apud te eſt fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen. Et apud Eſaiam. c. ii. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Dei noſtri. Necnō &. c. li. Redempti à domino reuertentur, & venient in Sion cū laude, & lætitia ſempiterna ſup capita eorum. Hoc illud eſt quod legit Abachuch . c. iii. Abſcindetur de ouili pecus: & non erit armentum in præſepibus. hęc ibi. Ex quibus oſtenditur captiuos in Limbo detentos per Meſſiam Regem liberandos fuiſſe: ſed de hac Limbi liberatione latius dicetur in ſequenti proximo libr. c. iii.

In Bereſid raba ſuper illud Gen̄. c. ii. Hæ ſunt generationes cœli, & terrę cum crearētur &c. quidam Rabi ex antiqs ait: Res omnes fuiſſe à Deo primitus in plenitudine, & perfectione ſua conditas, & creatas: peccāte verò Adam, eas res à primæua ſua perfectione multū degeneraſſe, nec ad priorem ſtatum eas reuerſuras fuiſſe, donec veniret fili⁹ Phares, de quo fit mētio Ruth vltimo. c. vbi dicitur: Iſtæ ſunt generationes Phares: per filiū autē Phares, Meſſiam Regem itellexit: hoc eſt Chriſtum Saluatorem noſtrū: qui ex Phares deſcendit: vt dr̄ Ruth cap. iiii. & vlti. Hę ſunt generationes Phares. Phares genuit Eſron, Eſron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Naaſon, Naaſon genuit Salmon, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Iſai, Iſai genuit Dauid Regem. Cum autem hæc genealogia cum Matthæo, & Luca in deſcriptione genealogiæ Saluatoris noſtri conueniat, igitur auctoritate huius Rabini Saluatorem noſtrum verū fuiſſe Meſſiam fatendum eſſe cōſtat. Hic autem Rabi (vt iquit D. Burgenſis in ſuo Scrutinio ſcripturarū. diſtinctione. vi. c. iiii.) ſuam fundat intentionē in quadā orthographia literali, hoc modo. Qm̄ hæc dictio, Tholdoth, in Hebræo ſignificat idem, quod hæc dictio, Generationes, in Latino: quæ quidem dictio (ſicut multæ aliæ) conſueuit in Hebraico ſcribi dupliciter. ſ. vno modo plene: & hoc qn̄ interponuntur in dictione literę vocales: quę ad hoc communiter requirūtur. Alio modo ſcribuntur dictiones diminutæ: qn̄ non interponuntur vocales, quæ cōiter requirūtur. Qm̄ autem hęc dictio, Tholdoth, ſcribitur plenarie in duobus tm̄ locis. ſ. Gen̄. c. ii. ante peccatum Adæ. & iterum Ruth. c. vltimò: hoc eſt cū omnibus ſuis vocalibus. & alibi ſemper diminute, quia ſemp deficit vna vocalis, veluti Gene. c. v. Hæ ſunt generationes Noe. Gene. c. vi. & alibi pluries. Ex quo Rabi iſte concludens ait: Quod res humanæ. i. homo: in ſua creatione fuit in ſua perfectione creatus: & poſt peccatum diminutus: & ſic perſeuerauit vſq; ad filium Phares: ideſt vſq; ad Meſſiam: quaſi dicere voluerit: ꝙ reintegraretur homo ab illa diminutione per filium Phares: cum Ruth vltimo illa dictio, Tholdoth, ſcribatur integre cum omnibus ſuis vocalibus. Vnde ex huius Rabini ſententia hæc duo reſultant documenta. Alterum, quòd Saluator noſter, qui ex Phares deſcendit, verus fuerit Meſſias. Alterum vero, quòd peccatum Adę remiſſum fuit, & abolitū per ipſum Saluatorem noſtrum, per illā dictionem, Tholdoth, plene, & perfecte ſcriptam: Ruth capitulo vltimo, propter reintegrationem factam per Meſſiam ex Phares deſcendentem. In Midraſtilim: hoc eſt in Gloſa Pſalterii ſuper illud: Prędicans præceptum domini, ſic dicitur: In lege, & Prophetis, & in ſacris literis habetur: quòd geſta Meſſiæ prædicata ſunt. In lege: Filius meus primogenitus es Iſrael, Exodi capitulo quarto. In Prophetis: Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: vt Eſaiæ capitulo quinquageſimoſecundo. &: Aſpiciebā ergo in viſione no-

ctis: & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquum dierum peruenit: vt Danielis.c.vii.& in Pſalmis: Ex vtero ante Luciferum genui te: vt Pſalmo.cix. Cui Thalmudiſtarū ſententiæ perpulchre quadrat illud Saluatoris noſtri Lucæ.c.vltimo: Hęc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum: quoniam neceſſe eſt impleri omnia, q̃ ſcripta ſunt in lege Moyſis, & Prophetis, & Pſalmis de me.

Ad maiorem inſuper Iudæorum confuſionem, & ad Chriſtianæ fidei veritatẽ illuſtrandam ſtatui hic quandam ſuperaddere hiſtoriam: quam Reuerendus in Chriſto pater D. Paulus epiſcopus Burgenſis in ſuo narrat ſcripturarum ſcrutinio. diſtinctione vltima.c.x. inquit enim ipſe: Duos in Hiſpania fuiſſe Iudæos, qui ab omnibus communiter Prophetæ dicebantur. Quorum alter habitabat in ciuitate Abulenſi prouinciæ Compoſtellañ. & alter in vico, qui dicitur Aillon Segũtinenſis dioceſis Tolletanenſis ꝓuinciç: qui quidem duo futura quandoq; prædicantes, & occulta reuelãtes, magnalia loquebantur: & ita honeſte iuxta eorũ morem viuebant: vt ab omnibus illarum regionum Iudæis Prophetæ ſancti reputarentur. Iſti nanq; duo Iudæis earum regionum omnibus certum quoddã, & determinatum tempus ad videndum ſuæ redemptionis ſignum pręfixerunt: quod tempus ſm̃ eorum computationem futurum eſſe dixerũt in anno à creatione mũdi quinquies milleſimo quinquageſimo quinto: qui quidem annus concurrebat cũ anno domini Saluatoris noſtri. 1295. in quo nempe anno, in quarto menſe, q̃ apud Iudæos dicitur Chaum, vltima die ipſius menſis, quæ erat dies ab ipſis duobus Iudæis ſtatuta ad videndum huiuſmodi ſuæ redẽptionis ſignum. Ad quorum duorum proclamationem omnes Iudęi ſuas fecerunt pœnitẽtias in ieiuniis multis cum ſanctificationibus, & eleemoſynis, ac ſi eſſent ad Omnipotẽtem Deũ totaliter reuerſi: ipſumq; Deum deprecati ſunt, vt ſibi præmemoratum ſuæ ſalutis ſignum oſtẽdere dignaretur: vnde eo ipſo die ſic (vt ſupra) ſtatuto Iudei omnes induti ſindonib⁹ albis lineis, ſiue ſericis, prout moris ſui eſt in die expiationis menſis ſeptimi: id eſt decima die Septembris, ſuas ingreſſi ſunt Synagogas diuinũ ſuę redemptionis ſignum magna cum auiditate expectantes. Quibus ſic paratis, Omnipotens, & miſericors Deus, qui nullũ tempus abſque bonitatis ſuæ teſtimonio relinquit, ipſum redemptionis ſuæ ſignũ manifeſte demõſtrauit. In omnibus enim ſindonibus ſuperius dictis, quibus Iudęi in ſuis erant Synagogis induti, necnon etiam in omnibus aliis ipſorum Hebræorum ſindonibus alibi exiſtentibus: vtputa in domibus ſuis, Cruces apparuerunt: quia omnes eorum Iudæorum ſindones erant Cruce ſignatę: ex quo ſanctæ Crucis ſigno benignus Deus ipſis Iudæis indicabat Redẽptionem, & ſalutem ſuam conſiſtere in monitis, & præceptis eius, q̃ pro totius mundi ſalute in ligno Crucis ꝯfixus pependit. Sed hic fuit Ieſus Chriſtus Saluator noſter: ſine quo nemo ſaluari poteſt: vt inquit Beatus Petrus Apoſtolus Actuũ.c.iiii. Igitur ſi Iudæi redimi, & ſaluari volunt, oſtendit eis Deus, vt ad Chriſti fidem accedãt: quia in ipſo ſalus. dicente ipſo domino Ioannis.c.x. Ego ſum hoſtium: per me ſiquis intrauerit, ſaluabitur. Sed parum fructum operata fuit huiuſmodi ſigni apparitio, & viſio: nam eo ſigno viſo multi eorũ Iudæorum turbati fuerunt, dicentes: Hoc magica arte fuiſſe perpetratũ. In qua re maiorum ſuorum ſecuti ſunt veſtigia: q̃ miracula Chriſti, quæ licet diuina fierẽt virtute, in Belzebub tñ Dæmoniorũ Principe facta fuiſſe dicebant: vt Matthæi.c.ix. Nonnulli ẽt ad Ieſu Chriſti fidẽ ſe contulere, ſed pauci: iuxta illud Hieremię.c.iii. Aſſumã vos vnum de ciuitate, & duos d̃ cognatione &c. Saluator etiam noſter de via, quæ ducit ad Paradiſum ait: Et pauci inueniunt eam: vt Matthęi capitulo ſeptimo: Quæ omnia in hac hiſtoria cõtenta (vt inquit ipſe Dominus Burgenſis) latius tradũtur à M. Alphonſo Baliſoletanenſi, in ſuo quodã Codice, qui dicitur de bellis domini capitulo vigeſimoſeptimo: qui multa vidit

Digitized by Google

ta vidit ex p̄dictis. poſtea vero ipſe D. Burgenſis hæc alia ſubdit verba: Ego autem licet nondum eſſem tempore iſtius ſigni natus: qui quidem terminus præceſſit natiuitatem meã per ſexaginta annos ferè: teſtificor tamen corã Deo, qui hoc prædictum ſignum, modo prędicto contigiſſe ſępe, & ſępiſſime audiui ab antiquioribus Iudęis nemine cõtradicente in ipſo facto: niſi ſolum in cauſa eius: quia qdam eorum hoc attribuebant magicæ arti: quidam vero cauſam relinquebãt ſuo dubio.

Zacharię Prophetę capitulo quartodecimo, cum de ſummo Deo fieret mentio, dicitur: Et ſtabunt pedes eius in die illa ſuper montem Oliuarum. Cum Deus ſpiritus ſit, nequaquam pedes, aut alia membra habere poteſt, neceſſario igitur, vt de Ieſu Chriſto, qui verus erat Deus, & verus homo hoc intelligatur Vaticinium. In Commentariis etiam Pſalterii apud Iudæos, ſic habetur: Dixit Rabi Ioanna: Per tres annos cum dimidio ſteti in gloria Dei in monte Oliueti pręconizando, dicens: Quęrite dominum dum inueniri poteſt: inuocate eum dum prope eſt: vt ait Eſaias capitulo quinquageſimoquinto. Item in Bereſid raba ſic inquit Rabi Moyſes prędicator ſuper illud Canticorũ capitulo primo: Exultabimus, & lętabimur in te &c. vbi ipſe Rabi interrogat, dicens: Quando erit hoc? & ſibipſe reſpondet, dicens: Quando pedes Dei ſtabunt in monte Oliueti: tunc & nos gaudebimus, & lętabimur. Si vero inquirere voluerimus illos tres annos cũ dimidio, de quibus Rabi Ioanna in prędictis Pſalterii Commentariis vt ſupra dictum eſt, ad Danielem recurrendum eſſe neceſſarium eſt: qui capitulo nono ſic inquit: Confirmabit autem pactum multis Hebdomada vna: & in dimidio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium &c. Nam dimidia annorum Hebdomada tres cum dimidio cõtinet annos. Quę omnia in Saluatore noſtro ſic adimpleta fuiſſe iueniũtur: cum enim ipſe Saluator noſter triginta eſſet annorum, à Ioanne baptizatus fuit: vt Lucę capitulo tertio, & vſq; ad tẽpus paſſionis ſuæ, quod fuit annorum trium cum dimidio, ſiue menſium trium, per Galilæam, & Iudęam de Regno Dei prędicans, & docens deambulauit: vt omnes narrant Euangeliſtę. & vt Eſaię Vaticinium adimpleretur, dicentis: Quęrite dñm dum inueniri poteſt. Nam Actuum .c.i. poſtquam Chriſtus Ieſus dñs noſter in cœlum aſcenderat, de Diſcipulis ſuis, qui eum in cœlum aſcendere viderant dicitur: Tunc reuerſi ſunt in Hieroſolymam à mõte, qui vocatur Oliueti, qui eſt iuxta Hieruſalem, Sabbati habens iter. Pedes igitur Dei ſteterunt ſuper montẽ Oliueti, quando Saluator noſter aſcendit in cœlum. Et ſic omnia Thalmudiſtarũ prędictorũ dicta in Saluatore noſtro adimpleta fuiſſe non difficile cognoſcunt. Legitur in Thalmud Hieroſolymitano, in libro de Parath. c. Yacorre: & tranſum ptiue in lamentatione magna: Quẽdam fuiſſe in agricultura Iudęum laborãtem: cuius bos mugitũ extulit: quem cum audiſſet Arabs quidam illac pertranſiens, inquit: Iudęe fili ſolue boues tuos: & de vaſis tuis ne cures: ſiue vaſa tua ſperne: qm̃ templum veſtrũ, & ſanctuarium corruit. Quo dicto alterum bos mugitũ ædidit: tunc Arabs rurſus ait: Iudęe fili liga boues tuos: & vaſa tua præpara: ſiue paropſidem tuam, & hydriam liga, quia natus eſt Meſſias veſter. Hęc Iudęus admirans, ait: Meſſias natus eſt? Quod eſt nomen eius? inquit Arabs: Menahim, quod Latine ſonat Conſolator. & rurſus Iudæus: Quod eſt nomen patris eius? tunc Arabs: Heſchias: hoc eſt fortitudo Dei. Iudęus inſup ait: Quo in loco natus eſt? at ille: In Bethleẽ Iuda. Et dixit Rabi Abõ: Et qd nobis ab Arabo addiſcere expedit: textus clarus eſt in Eſaia, q dixit: Et Libanus cum excelſis cadit, in calce decimi capitis. & ſubditur ſtatim in principio .xi. c. Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Hoc autẽ fuit ante ſecundi templi deſtructionem: vt ex narratis percipi poteſt. Ex hac nempe Iudęorum hiſtoria in fauorem fidei noſtrę Chriſtianę, hæc quatuor elici poſſunt concluſiones: ſcilicet. Prima, quod ſtante adhuc ſecũdo templo natus

Supra libro. v. c. xiii. & infra li. 8. cap. xi.

Digitized by Google

fuerit Meſſias:quod in Saluatore noſtro verificatur: cum ipſum templum per.42. annos poſt Chriſti paſſionem adhuc ſteterit. Secunda concluſio, ꝙ Meſſiæ nomen eſſet Conſolator:& merito,quia per Saluatorem noſtrum genus humanũ fuit à peccato primi parentis conſolatum: vt capitulo.xli.huius libri probatũ eſt. Tertia,ꝙ Meſſias eſſet filius Dei:quod notatur,vbi dicitur:quòd nomen patris eius eſt Eſthias:quod interpretatur Deus fortis:ſiue fortitudo Dei.Quod in ipſo Saluatore noſtro verificatur : quia Dei filius fuit:vt infra libro octauo,capitulo ſeptimo probabitur.Quarta,ꝙ Meſſias naſci deberet in Bethleem Iuda : quod adimpletum fuiſſe in Saluatore noſtro in hoc eodem libro,capitulo duodecimo probatum eſt.Ex qua hiſtoria quantum confundãtur Iudæi,ex hoc maxime percipi poteſt,quoniam cum Ram Bam: ideſt Rabi Moyſes Gerundinus aufugere nequiens in quadam diſputatione cum eruditiſſimo fratre Paulo,qui à Iudaiſmo ad Chriſti fidem ſe contulit,eam prorſus reiecit, aſſerens non eſſe alienum Thalmudiſtarum quaſdam ſẽtẽtias quandoq; reiicere.Quod tamen apud vniuerſum Iudęorum cœtum nefandiſſimum eſſe exiſtimatur:immo ſm Thalmudiſtarum cõſtitutiones,è Synagoga eiiciendus erat , & morte plectendus.

In libro apud Hebræos cognominato Ionia,in.c.Iomach qui purigi: ideſt dies expiationum , dixit Rabi Aquiba : Beati eſtis Iſrael à Deo, coràm quo eſtis iuſtificati,vel mundati.Quiſnam eſt ille,q mũdificat vos? quia ipſe eſt pater veſter cœleſtis: quia ſicut fons mundat ſordes, ſic Deus Iſrael cum aqua mundat peccata,ſicut ſcriptum eſt Ezechielis caplõ. xxxvi. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus veſtris.& parum infra: Et ſpiritum nouũ ponam in medio veſtri.& prout latius.c. xcvii.huiuſmet libri : vbi de baptiſmo tractatum eſt. Item in Thalmud, in libro cognominato Quiduſim , capitulo Decem genera erunt in Babylone,legũt: Magiſtri Spurii,& Gabaonitæ oẽs erunt in tempore futuro iuſtificati . hęc eſt opinio Rabi Ioſeph:Et effundam ſuper vos aquam mundam &c. Chaldaica inſuper æditio,illa verba:Spiritum meum ponã in medio veſtri,ſic interpretatur: Spiritũ ſanctum meũ dabo in viſceribus veſtris: nonne hęc Thalmudiſtarum dicta conueniunt cum dictis Saluatoris noſtri cũ Nicodemo loquentis, Ioannis.c.iii.&.c. quarto,loquens cum Samaritana:& quãdo Matthęi capitulo vltimo inquit Diſcipulis ſuis: Euntes ergo docete omnes gẽtes,baptizantes eos in nomine Patris, & Filii,& Spiritus ſancti &c.Rabi Anna in ſuis ſuper.c.lxii.Eſaię Commentariis,vbi dicitur:Propter Sion non tacebo:& propter Hieruſalem non quieſcam , donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius,& ſaluatoꝛ eius vt lampas accendatur:& videbunt gentes iuſtum tuum. Rabi inquam Anna ibidem inquit:Meſſiam non hominem tantum,ſed etiam Deum eſſe debere.Cum autem ſuperius libro tertio probatum ſit,Saluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum non hominem tantum,ſed etiã Deum fuiſſe, ſequitur ergo quòd ipſe Ieſus huius Rabini auctoritate verus fuerit Meſſias.

Rabi Moyſes Gerundenſis ſuper his verbis Leuitici capitulo.xxvi. Ambulabo inter vos,& ero Deus veſter , voſq; eritis populus meus , declarat hæc de Meſſia Rege intelligi debere:addens hæc verba : In futuro tempore pueri Iſraelitici Deum ſunt digito demonſtraturi. Iuxta illud Eſaiæ capitulo.xxv. Ecce Deus veſter iſte,expectabimus eũ: & ſaluabit nos iſte dominus . Item antiqui noſtri dixerunt:Futurum eſt,ꝙ Deus exercebitur cũ iuſtis in hoc ſæculo . Quæ quidem promiſſiones nũquam fuerunt impletæ,ſed implebuntur in tempore perfectionis. hęc ille Rabi.Quæ omnia, licet Rabi ille neget fuiſſe adimpleta, tamen tempore Saluatoris noſtri adimpleta fuiſſe conſtat. Nam pueri eum demonſtrauerunt, quando palmarum ramos ante eum deferentes clamabant:Benedictus, qui venit in nomine domini Oſanna in excelſis.Item quando cum Apoſtolis,& Diſci-

pulis

Digitized by Google

pulis ſuis, qui iuſti erāt, & cum matre ſua, & Ioſeph conuerſatus fuit in terris, illud aliud adimpletum fuit.

In codice quodā cognominato Thoeath choani.i.lex ſacerdotum, ſic ſcriptū reperitur: Quid ſonat illud Leuitici cap. xxvi. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, voſq; eritis populus meus. & ibidem ſic reſpondetur: Simile eſt illud cuidā Regi, qui ſolatii, & delectationis cauſa per hortum ſuum deambulabat: quem cum hortulanus vidiſſet, abſcondit ſe. cui Rex ille dixit: Noli timere: nec te abſcondas à me: quoniam ſimilis tui ſum: ſimiliter in futurum Deus ambulabit inter iuſtos, vt ſolatium recipiat, & delectetur cum illis: iuſti autem videbūt eum: & expaueſcent ab eo: qbus Deus vtiq; dicet: Nolite formidare de me: quia ſimilis veſtrum ſum: attamen liceat vobis ſimul ſtare, ne forte credatis, ꝙ timor meus non ſit ſuper vos: ſcitote, quia Deus veſter ſum: vos autem populus meus. Quę quidem Rabinorum dicta, & reſponſiones, ſiue Commentaria non parum catholicę noſtrę fidei conſonant veritati: cum ea omnia in ſaluatore noſtro vero Meſſia adimpleta ex noſtris conſtet Euangeliis. Rabi etiam Samuel in ſua Epiſtola Arabice deſcripta ad Iſaac Magiſtrum Synagogæ deſtinata multas approbat Meſſię Regis conditiones in Saluatore noſtro fuiſſe adimpletas: ſed de eius paſſione cap. xiii. ait: Valde timeo domine mi, ꝙ hęc, quæ dicta ſunt teſtimonia Prophetarū de illo iuſto. ꝙ.ſ. fuit venditus pro argento, vt dicit Amos Propheta. ꝙ calcauit torcular, vt īquit Eſaias. quòd geſſit bellum cum patribus noſtris, ſicut dicit Dauid. ꝙ captus fuerit in peccatis noſtris, ſicut ait Eſaias capitulo quinquageſimotertio. ꝙ vulneratus fuerit in palmis ſuis, ſicut dicit Zacharias. ꝙ ſuper eius veſtem miſſæ ſunt ſortes, ſicut dicit Dauid. ꝙ aſcendit in cœlū, ſicut dixit idem Propheta, & alii. Cum vero conueniat Deo in eſſentia, ſiue in natura diuina, ſm quam nec reſurgit, nec exaltatur, nec ſedet, nec deſcendit: ex his quę dicta ſunt, ſequitur neceſſario, ꝙ iam venerit ille iuſtus: cuius naturæ corporeæ hæc prædicta, & ſimilia hæc potuerunt conuenire. Si autem tibi videtur forte durum credere domine mi: ꝙ homo corporeus aſcendit in cœlum: audi auctoritates, & exempla, quæ mihi occurrūt de ſcripturis noſtris. Nam ſuper hoc dicit Dauid Propheta de illo: Aſcendit Deus in altum, & ſaluabit captiuitatem, dedit dona hominibus. Dicitur etiam in Pſal. lxvii. de aſcenſione eius: Iubilate Deo, & glorificate nomē eius: iter facite qui aſcēdit de partibus Occidētis, Dominus nomen illi. Adhuc domine mi dixit Dauid de illo: Iubilate Deo, q aſcēdit ſuper cœlum cœli ad Orientem. Et de iſto dixit Amos cap. ix. Dominus eſt, qui ædificauit in excelſo ſedem ſuam: & de ipſo dicit etiā Dauid in Pſal. xvi. Aſcēdit Deus in iubilo: & dñs in voce tubæ. Dicit etiam Moyſes in Cantico: Leuabo ad cœlum manum meam. & Deuterono. cap. xxxiii. & Eſaias cap. xxi. Conſurge ꝯſurge brachium dñi. Et Anna mater Samuelis primi Regū cap. ii. Dabit dñs imperium Regi ſuo: & ſublimabit Chriſtū ſuum. Dauid etiam dixit: Aſcēdit dñs ſuper pennas ventoꝝ. Et hę auctoritates occurrunt mihi ad ꝓbandum exaltationem Chriſti corporalem vſq; ad cœlum. Nunc ēt exempla aliqua adducam de lege noſtra. Nam in lege, & in Prophetis inuenimus: ꝙ Deus aſſūpſit de terra: & eleuauit plures ſanctos viros patres nr̄os: vt de Enoch, & Helia. & ſi de ipſis nō dubitamus ꝓpter eoꝝ ſanctitatē, & ꝓpter ſcripturę teſtimonium: quare dubitamus de aſcēſione iſtius iuſti ī corpore, & an magis cui magis ſcriptura perhibet, q̄ illis teſtimoniū ſanctitatis? Et qa durius bellum, ſm Prophetas, ſuſtinuit, & plures captiuationes mūdi, q̄ aliqs de prędictis. In Bereſid raba Gen. cap. xli. exponendo illud Pſalmi: Dñs ſoluit compeditos, ſic dicit: Oīs beſtia, quę īmunda reputata eſt in ſæculo iſto.ſ. in tpe legis, Deus ſanctus, & benedictus faciet eā mundā in futuro: quēadmodum fuerunt munda primitus filiis Noe, qbus dictum eſt Gen. cap. ix. Sicut holus herbę dedi vobis omnia, quemadmodum holus ſiut mundum omnibus:

ſic etiam omne animal,& beſtiæ fuerunt mundę eis: ſcilicet filiis Noe: ita quoq; in futuro tempore Deus erit abſoluturus quę quid prohibuit. hęc ibi. Cum Chriſtiani fateantur veniſſe Meſſiam: igitur eis licuit,& licet carne veſci ſuilla, etiam Rabinorum auctoritate: vt latius demonſtratum eſt ſupra cap.lxxxvii.huius.vi.libri: quia ibidem Thalmudiſtę oſtendunt quare ſoluendum eſſet mādatum illud: quia animal illud apud Iudęos vocat̃ hazir: quod Hebraice idem ſignificat quod reuerſio: vnde inferunt, ꝙ tpe Meſſię reuertetur eius animalis eſus in eum ſtatum, in quo fuit tempore Noe,& filiorum &c. Ecce quomodo per Thalmudiſtas oſtenditur immundos legis cibos fuiſſe concedēdos,& licite comedi poſſe: vt Actuum cap.x. dicitur de B. Petri viſione. Item Eleuter (vel Eleuterius) vnicus: qui fuit Papa.xiiii.ſtatuit: Ne qs ob ſupſtitionem cibi genus vllum reſpueret, quo humana conſuetudo veſceretur: vt inquiunt Damaſus Papa,& Platina.

Legitur apud Iudęos in Mochalta. Dixit Rabi Barachias ſup illo paſſu, de quo dicebat Iob: Foris non remanſit peregrinus: hoc eſt vtiq; qd' parati ſunt peregrini: vt tpe Meſſię Dei ſacerdotio fungant̃. ſic enim dicit̃ Eſaię cap.xiiii. Adiūget̃ aduena ad eos,& adhęrebit domui Iacob. Iſtud autem adhęrere ſacerdotio minime ꝓuenit. ſic nanq; dicit: An qui longe peregrinus legiſperitus: quid ſonat iſtud Deuterono.cap.x. Amat peregrinum, & dat ei victum,& veſtitum? Illi aūt Thalmudiſtę. ſ. reſponderunt ei: Noueris ꝙ Iacob pater noſter nil aliud petiit à Deo ſibi dari, Geñ.cap.xxviii. Et dederis mihi panē ad veſcendum,& veſtimētum ad induēdum. Tu ergo, qui nouiſſime veniſti ad nos, nōne vt ſimilis Iacob exiſtas contentus es: qui primogenitus à Deo vocatus eſt? Veruntamen non exiſtimes, ꝙ Iacob victum,& veſtitum dumtaxat à Deo petierit: ſed ſcire te oportet, Iacob ipſum dixiſſe: Mihi promiſit Deus, ꝙ mecum ſemper erit: & per totum ſæculū: hoc eſt ſemper bonū de me ꝓducturus eſt. Qūo ergo ſciā, ꝙ hoc mihi adimpleri debeat? hoc erit qñ egredietur de me ſacerdotes, qui Dei ſacrificioꝝ panem comedant,& ſacerdotii veſtibus induantur. Hoc illud eſt, quod in quadam Hebraica Gloſa dicitur Exodi cap.xii. ſuper illud: Hęc eſt religio Phaſæ, eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinatur apud vos. Gloſa: Futurum eſt, vt conuerſi de gentibus ſint ſacerdotes domino miniſtrantes. & ſic Rauenais Iudæus in ſuis ſuper Exodo Cōmentariis ſimiliter inquit.

In Bereſid raba ſuper illud Geñ. cap. .xiiii. Melchiſedech Rex Salem produxit panem,& vinum &c. dicitur, ꝙ legem reuelauit Abraæ. ſ. Melchiſedech. Quæ lex dicit: Venite comedite panem meū & bibite vinum quod miſcui vobis: vt Prouerbiorum cap.ix. Ex qua Rabinorū Hebręorum ſententia patet: ꝙ Melchiſedech reuelauit Abraæ in illa panis,& vini productione ſecretum legis contineri: quod includitur in illa auctoritate Prouerbiorum: vt ſupra dictum eſt. Ex hac nempe Rabinorum Hebręoꝝ ſententiis hæc omnia non obſcure in religionis noſtrę Chriſtianę fauorem percipiuntur documenta. Primo nanq; ex illis Eſaiæ verbis ibi allegatis: Adiungetur aduena ad eos,& adhęrebit domui Iacob, eccleſiam Chriſti Meſſię ex Iudęoꝝ, & Gentilium vnione congregandam fuiſſe manifeſtat̃.

Item ex illis aliis Thalmudiſtarum dictis: Tu ergo qui nouiſſime veniſti ad nos: nonne vt ſimilis Iacob exiſtas contētus es? hoc aliud ſignificari videtur. ſ. ꝙ peregrinus: hoc eſt Gentilis, qui nouiſſime ad veri Dei cultum venit, ſimilis efficitur illis, qui iampridem ipſius Dei cultores erant: hoc eſt in pari gradu: & ideo contentari debent: & maxime dicente Apoſtolo ad Roma.cap.x. Non eſt enim diſtinctio Iudæi,& Græci: nam idem dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Per illud autem vltimo loco dictum: Hoc erit, qñ egredietur de me ſacerdotes, qui panem ſacrificioꝝ Dei comedant: & ſacerdotii veſtibus induant̃, Chriſtianoꝝ religionem,& fidē aperte ſignificare,& demonſtrare videntur: tum ꝓpter ſacerdotiū, quod in Chriſtiana religione

gione

Digitized by Google

gione plurimum viget,& honoratur:tum
maxime ꝓpter ſacratiſſimum Chriſtiano
rum ſacrificium:quod fatentur Thalmu-
diſtę ex pane conficiendum, & à ſacerdo
tibus manducandũ fuiſſe: quod noſtri ſa
cerdotes quotidie in miſſarũ celebratione
ↄficiunt,& mãducant.Scribitur ẽt apud
Iudęos in lib.apud eos cognominato Io
nia,in cap.Iomach qui purgi.i.dies expia
tionũ:dixit Rabi Aquiba: Beati eſtis Iſrl'
à Deo,coràm quo eſtis iuſtificati,vel mun
dati:quiſnam eſt ille, qui mũdificat vos?
quia ipſe eſt pater veſter cœleſtis: quia ſi-
cut fons mundat ſordes, ſic Deus Iſrael
cum aqua mundat peccata: ſicut ſcriptũ
eſt:Effundam ſuper vos aquam mũdam,
& mundabimini ab oĩbus inquinamen-
tis veſtris:vt Ezechielis cap.xxxvi.Itẽ in
Thalmud i lib. cognominato Quiduſim
cap.Decem genera erant in Babylone,le
gunt Magiſtri:Spurii, & Gabaonitæ oẽs
erunt in tpe futuro iuſtificati.hęc eſt opi
nio Rabi Ioſeph:Et effundam ſuper vos
aquã mundã &c. Chaldaica iſup æditio
illa verba Ezechielis ibidem:Et ſpiritum
meum ponam in medio veſtri, ſic inter
pretatur: Spiritum ſanctum meum dabo
in viſceribus veſtris:quæ omnia Chriſtia
norum baptiſma manifeſte approbant:vt
latius dicitur ſupra cap.xcvii. huius li-
bri.vi. In Midraſtilim.i. in Cõmẽtariis
Pſalterii,ſuper illud Pſal.xlix.Deus Deo-
rum Dominus locutus eſt, & vocauit ter
ram &c.Quęritur quæ eſt ratio,ꝙ Pſalmi
ſta nomen Dei ſancti, & benedicti tribus
commemorauit vicibus dicẽs:Deus Deo-
rum Dominus locutus eſt &c. & ad hoc
ibi ſic reſpondetur:Hoc factum eſt vt do
ceret te:ꝙ cũ iſtis tribus nominibus crea-
uit Deus ſæculum ſuum iuxta tres Mi-
doch:ideſt proprietates, quibus creatus
eſt mundus:quæ proprietates ſunt iſtæ,
Sapientia,Scientia,& Prudentia. ſicut in
quit Salomon Prouerbiorum cap.iii. Do
minus in ſapientia fundauit terram: ſta-
biliuit cœlos prudentia: ſapientia illius
erumpũt Abyſſi:ac ſi dicat:Hi tres vnus
tantum eſt,vel ſunt. Similiter filii Gad,&
filii Ruben dicebãt in lib.Ioſue cap.xxii.
Deus Deus Dominus ipſe ſcit:vbi nomi-
narunt Deum tribus vicibus. Hoc idem
etiam habetur in Bereſid raba ſuper his
verbis Gen.c.i.In principio creauit Deus
cœlum,& terram. Ex quibus cõcluditur,
ꝙ etiam antiquiores Iudæorum Rabini
per trinam diuini nominis iterationem,
quæ ſępe in diuinis fit eloquiis, itelligũt
in diuinis eſſe Trinitatem ſm tres Mi-
doch.i.ꝓprietates,quas Deo attribuunt.
Et licet Hebręi dicãt has Dei ꝓprietates
eſſe,Sapientiam, Scientiã, & Prudentiã,
& male:nos tñ à ſaluatore noſtro edocti
his verbis Matthæi cap. vltimo: Euntes
ergo docete oẽs gentes, baptizantes eos
In nomine Patris,& Filii,& Spiritus ſan-
cti &c. has tres ꝓprietates melius intelli
gentes,dicimus eſſe Paternitatem, Filia-
tionem,& Spirationem: hoc eſt Patrem,
Filium,& Spiritum ſanctum.

Rabi Oſua filius Leui:vt dicitur in Sc
nhedrin,cap.cõſimiliter,reperit Heliam,
& Rabinum Symeonem filium Iohay
ſtantes ad portam Paradiſi: dixitq; eis:
Ibo ego ad portam, ſiue gloriam Paradi-
ſi.dicunt ei: Ita ſi dominus iſte voluerit.
Dixit Rabi Oſua ſic: Duos homines vi-
debam, ſed vocem trium audiebam. glo
ſat Rabi Salomon: quòd gloria Dei erat
cum illis. Ibi dixit eis Rabi Oſua: Et
quando veniet Meſſias? dicunt ei: Vade,
& quære ab ipſomet Meſſia. Qui reſpon
dens ait: vbinam reperiam eum? dicunt
ei: Ad portas Romæ. & ille. Quæ ſunt
eius inſignia? vt eum cognoſcere poſ-
ſim? Reſponderunt: Reperies eum inter
pauperes,vulneribus paſſionatum, ſicut
inquit Eſaias cap.liii. Vere languores no
ſtros ipſe tulit,& peccata noſtra ipſe porta
uit,& nos reputauimus eum quaſi lepro
ſum,à Deo humiliatum.Iuit ergo Romã
ipſe Rabi:& eum ibi ex ſignis cognouit:
dixitq; ei:Salue domine, & pceptor mi:
qui reſpondit: Pax tibi fili Leui. & ipſe
Rabi ait illi:Domine quando venies? qui
reſpondit:Hodie. Poſt aliquos vero dies
reuerſus eſt Rabi Oſua ad Heliam, di-
xitq; illi:Mentitus eſt mihi Meſſias: me
enim ab eo quærente, quando venire
debebat: reſpondit: Hodie: & tamen
multi dies ab eo die citra elapſi ſunt,

Digitized by Google

& ipſe nondum venit. cui Helias reſpondens ait: Minime mentitus eſt, ſed veritatem dixit: nam hodie ſi vocem eius audiret quis, ſecū eſſet. Ex qua Rabi Oſuę ſententia hęc quatuor poſſumus elicere documēta. ſ. Primo ꝓpter illa verba, ꝙ Meſſias reperiretur ad portas Romæ, ſignificare voluerit, ꝙ ſedes Apoſtolica, quę repreſentat Meſſiā (quia Sūmus Pontifex eſt Vicarius Meſſiæ) eſt ꝓprie Romę. Secundo, ꝙ propter illa alia verba, ꝙ inſignia Meſſiæ eſt paupertas, eo ꝙ eum dixerit habitare inter pauperes, quod verificatur in Chriſto, qui in paupertate vixit. Tertio, ꝙ ꝓpter illa alia verba: Vulneribus paſſionatū &c. ſicut inqt Eſaias capitulo quinquageſimotertio: Vere languores noſtros ipſe tulit &c. ſignificare voluit: ꝙ Meſſias acerbiſſime pati deberet, & interfici ꝓpter peccata noſtra, & vt noſtram operaretur ſalutem. Quarto, ꝙ ꝓpter illam reſponſionem factam: quando venire debebat: ſcilicet Hodie, ſignificare voluit, ꝙ ſemper, & quandocunq; homo eſt à Deo alienus, & pœnitens veraciter conuertitur ad Deum animo contrito, ſemper acceptatur à Summo Deo: quia ipſe non vult mortem peccatoris, ſed vt cōuertatur, & viuat. Quinto. Quintam poſſumus etiam addere, ꝙ quicquid dixit Eſaias cap. liii. de Meſſia Rege itelligendū eſt. In Bereſid raba cap. xxix. Rabi Abba ſtante in ludo literario audiuit vocem clamātem: Abba Abba. & ait ipſe Rabi: Cuius eſt hæc vox? reſpondit: Ego ſum Helias Propheta: qui miſſus ſum ad te ad manifeſtandum rem à te longo tempore quæſitam. reſpondit Rabi Abba: Domine multa quæſiui, & pauca inueni. ait Helias: Ego autem maximam ex quæſitis explanabo: tu nempe dubitas de ſignis venturis in tempore Meſſiach: ſcias velim, ꝙ Imperium Romanorum erit ſuper ſæculum regnans: antiqua autem religio truncabitur: populi autem inſurgēt contra Reges, ignari contra doctos, iudicandi contra iudices, praui cōtra bonos, iniuſti contra iuſtos, & filii contra patres: Meſſiach autem erit ignotus, & finaliter detruncabitur, & patietur multa flagella. Ait Rabi Abba: Domine ſed adhuc nihil ſcio: quando erunt hęc omnia? reſpōdit Helias: Poſt milleſimum quartum creationis mundi: ego autem neſcio ſi in principio qnti, vel in fine. ait Rabi Abba: Vbi naſcetur? rňdit Helias: Prope ſepulturā Rachel. Et tūc adimplebitur dictum Dauid Prophetæ. ſ. Deus Deus meus quare dereliqſti me? vt Pſal. xxi. hęc ibi. Rabanu Sala ſcilomo in Gloſa ſua ait: Quòd Meſſias in flagellis ſuis cantabit illū Pſalmum: Deus meus quare dereliquiſti me? Ex hac etiam Rabi Abba ſentētia, vel hiſtoria plura habentur documenta. Et primo, qa p hęc verba: Tu aūt dubitas de ſignis venturis in tpe Meſſię: ꝙ Imperium Romanum erit ſup ſęculum regnans tpe Meſſiæ: quod adimpletum eſt in Chriſto Ieſu: quia natus fuit regnante Octauiano Imperatore: vt declaratum fuit ſupra lib. vi. cap. xi. ſecūdo, ꝙ antiqua religio trūcabitur: quod per legis Moſaicę ceſſationem adimpletum fuiſſe manifeſte cognoſcitur: quia lex Moyſis finiuit. Tertio, ꝙ populi inſurgent ꝯtra Reges, ignari contra doctos, iudicādi contra iudices, praui contra bonos, iniuſti ꝯtra iuſtos, & filii cōtra patres: hoc etiam cōſtat adimpletum fuiſſe ex bellis ciuilibus vigentibus tempore, quo Octauianus ipeгare cepit vnà cum Lepido, & Marcoantonio: vt in hoc lib. vi. cap. xi. demōſtratum fuit. Quarto, ꝙ Meſſias futurus eſſet ignotus: qa ſi eū cognouiſſent, non occidiſſent: vt inquit Beatus Petrus Apoſtolus Actuū cap. iii. his verbis: Et nunc fratres ſcio, quia per ignorātiam feciſtis, ſicut & Principes veſtri &c. igiť fuit ignotus illis, qui ei credere noluerunt: qui valde multi fuerunt, reſpectu eoꝝ, qui ei crediderūt. Quinto, ꝙ finaliter truncareť, & multa paſſurus eēt flagella: quę oia in paſſione ſua adimpleta fuere. Sexto, qñ hæc oia ſupradicta adimplēda eſſent, quod Helias ſibi declarauit (vt inquit ipſe Rabi Abba) hęc fieri debere poſt milleſimum quartum annum à creatione mundi: an autem in principio, vel in fine quinti milleſimi, dixit ſe neſcire. Sed cum dixerimus ſuperius hoc lib. vi. cap. xiii. Meſſiā ſm aliquos natum

fuiſſe

fuiſſe anno.5028.& ſm alios anno.5199. & ſm alios anno. 5228. igitur iam.1500. anni elapſi ſunt poſtq̃ venit. Septimo,ꝙ Pſalmus.xxi.ſ. Deus Deus meus quare dereliquiſti me?tractat de paſſione Meſſiæ,eo ꝙ ipſe cantare debebat illũ Pſal. in paſſione ſua:quod approbat Rabi Salomon: vt paulo ſuperius dictum fuit. Rabi etiam Moyſes Gerundenſis,q inter cæteros Hebręorum expoſitores in diuinæ legis ſecretis dicitur magis eruditus, in ſuis ſuper Geneſi Cõmẽtariis, ſuper illo verbo:In principio creauit Deus cœlum, ſic ſuo inquit auditori: Si merueris intelligere ſecretum huius dictionis, Bereſid, quæ ſignificat Hebraice id,quod In principio Latine,cognoſces ꝙ ſm viam veritatis ſcriptura loquens de inferioribus innuit in ſublimib⁹. Dictio enim Bereſid .i.In principio,innuit in ſapientia,quę eſt principium principiorum:& ideo in trãſlatione Hieroſolymitana libri Geneſeos, vbi dicitur,Bereſid,ſeu In principio, habetur,In ſapientia.hæc ille Rabi.Ex qua auctoritate verificatur,ꝙ talis ſapiẽtia eſt à Deo concepta: & per ꝯſequens innuit Deũ habere filiũ. Magiſtri Thalmud in Medras Ruth: hoc eſt in Cõmentariis illius libri Ruth,ſup illis verbis:Aram genuit Animadab,inquiunt: Primo parenti noſtro Adę,atq; filiabus Loth reuelatũ fuiſſe: ꝙ Meſſias eſſe debebat Dei filius: vt habetur in Medras Ruth.i.in Cõmentariis illius libri,q dicitur Ruth,ſuper illis verbis:Aram genuit Aminadab. Rabi Ananias,& Rabi Iacob filius Alem dicebant:Scriptum eſt in Geñ.c.iiii. Vocauitq; nomẽ eius Seth,dicẽs: Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel: aliud ſemen ſignificauit,quod alio loco venturũ erat: & hic eſt Rex Meſſiach. In Bereſid raba &c. legunt Magiſtri:Decẽ Reges regnauerunt,& regnabunt à principio mũdi vſq; ad finem eius:qui ſunt hi: Dñs Deus noſter fuit primus,q mundum creauit,ſecundus Nembroth, tertius Ioſeph, quartus Salomon,quintus Nabucodonoſor, ſextus Darius, ſeptimus Cyrus, octauus Alexander, nonus Cæſar, decimus eſt Rex Meſſias.de quo in Pſalm.lxxi.Et dominabitur à mari vſq; ad mare:& à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum.Et de ipſo Daniel loquitur.c.ii. dicẽs: Lapis autem qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt in montem magnum,& impleuit vniuerſam terram. Item idem Daniel eodem.c. ait:In diebus autẽ Regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli Regnũ: quod non corrumpetur,vel in æternum non diſſipabitur: & cum iſto decimo Rege reuertetur Regnum ad dominum ſuum primũ: & ſic qui fuit primus,erit & vltimus: ſicut ſcriptum eſt Eſaię.c.xliiii.Hęc dicit dñs Rex Iſrael,& Redemptor eius dominus exercituum: Ego primus, & ego nouiſſimus: & abſq; me non eſt Deus. Et Zachariæ .c.vltimo:Et erit dñs Rex ſuper omnem terram. hæc omnia in Bereſid raba vbi ſupra. Ecce quomodo ex his verbis: Et cum iſto decimo Rege reuertetur Regnũ ad dominum ſuũ primum:& ex Prophetarum Vaticiniis hic ad ſententiæ ſuę cõprobationem allegatis,conſtat manifeſte Meſſiam vltimum decem Regum eſſe eũ ipſum,qui fuit Rex primus: hoc eſt dñm Deum noſtrum:ex quo patet Saluatorem noſtrum verum Meſſiam Deum eſſe aduerſariorum noſtrorum auctoritate: hoc eſt Thalmudiſtarum Iudæorum. In Midraſtilim ſuper illud Pſalm.ii.Prædicans præceptum domini &c.dixit Rab: Quid ſonat illud Pſalmi ſecundi: Apprehendite diſciplinam &c.& reſpondetur: Simile eſt cuidam Regi, qui ſe contra ciuitatis cuiuſdam populũ indignatus fuerat: eunte populo ad filium ipſius Regis: vt pro eis patri ſuo Regi intercederet, ſuppliciter depcati ſunt:quo facto Rex placatus eſt,& omnem remiſit iniuriam. Populus autem ille,cum Regi gratiarũ redderet actiones, dixit Rex: Mihi gratias redditis?nõ ſic,ſed potius filio meo reddite: nam niſi eius apud me interceſſio fuiſſet,iam tota ciuitas veſtra deleta eſſet: & hoc modo dicit Deus: Apprehendite diſciplinam. per huiuſmodi exemplum Thalmudiſta iſte voluit oſtendere Deum habere filium:& eius apud patrem plurimum valere interceſſionem.

Rabi Moyſes Gerundenſis Abemay-

Digitized by Google

mon in lib. Iudicū, in ſententiis Regū inquit: Quòd nō deſiderarūt Prophetæ, & ſapientes tps Meſſiæ, vt dominarent ſuper orbem, nec vt haberēt poteſtatem in gentibus, nec ad comedēdum, nec ad bibendum, nec ad delitias, & voluptates: ſed vt vacarent in lege, & ſapiētia: vt eēt eis fas habere vitam ſæculi venturi, ſicut declarauit in ſententiis de pœnitentia, quia in illo tpe oēs diuitię reputabuntur tanq̄ terra, & nō erit occupatio in Iſrael, niſi ad ſciendum dn̄m: ideo erunt ſapiētes magni, & ſcient verba clauſa, & obſcura, & attingent ſcientiam ſui creatoris: vt dictum eſt Eſaiæ. c. xi. Quia tunc erit terra repleta ſcientia dn̄i. vnde hic Rabi religionem Chriſtianā approbat, in qua ꝓmittuntur bona ſpiritualia. ſ. vera ſcientia, & peccatoꝝ remiſſio: & gratia in præſenti, & gloria in futuro, & non bona tēporalia &c. Vnde Saluator noſter Iudęis petentibus bona temporalia, ait Ioannis .c. vi. Operamini non cibū qui perit, ſed qui permanet in vitā æternā, quem filius hois dabit vobis. & iudicio meo hic Rabi fuit Rabi Moyſes de Aegypto ꝑdicator ille magnus. Rabi Moyſes Aegyptius in ſententiis de pœnitētia ait: Quòd tpe Meſſiæ oēs attendent ad ſciendū legem pro ſæculo venturo acqrendo. Item oēs Magiſtri, ſiue Rabini Iudæoꝝ antiqui tenent: quòd Meſſias debet in ſuo aduētu declarare myſteria occultiſſima legis: immo multa ſunt myſteria in lege, quæ ipſi appellant Tycu. i. ſilentium: quę nullus audet declarare: quoꝝ declarationem expectant faciendam per Meſſiam: ideo in oratione rogant omnes, vt Deus mittat Meſſiam, qui declaret nodos, & ænigmata legis. Gloſa quædam Hebraica in Bereſid raba ſup illud Geñ. c. xxviii. qn̄ Iacob vidit ſcalam, inqt: Quòd Moyſes anteq̄ moreretur ductus fuit in cœlum: & vidit ibi Meſſiam ædificantem Hieruſalem in cœlo ex margaritis, & lapidibꝰ ꝓtioſis: & dixit Meſſias ipſi Moyſi: Quòd pater ſuus Iacob vtranq; Hieruſalem, terrenā, & cœleſtem pręuidit ædificādam: ex hoc ꝙ illa ſcala ex vna parte tāgebat cœlū: & ex altera terram: & ꝙ quaſi nihil erat illa Hieruſalem, quæ erat ædificata in terra, reſpectu illius cœleſtis: qa iſta erat temporaliter, illa in æternum duratura: pro filiis Iſrael. Quod audiens Moyſes dixit: Lętatus ſum in his, quę dicta ſunt mihi &c. Pſal. cxxi. Ex qbus verbis multa reſultant in fauorem Chriſtianæ religionis. Primo, ꝙ pręter iſtam Hieruſalem terrenam, & temporalem, erat dāda alia cœleſtis, & æterna. Secūdo, ꝙ Chriſtus Meſſias in lege promiſſus eſt Deus: qa iā erat ante Moyſem in cœlo. Tertio, ꝙ Meſſias in lege promiſſus non erat ædificaturus Hieruſalem terrenā, ſed cœleſtem, & ſpiritualem pro filiis Iſrael. Quarto ſeqtur, ꝙ filii Iſrael, q erant illam cœleſtem Hieruſalem poſſeſſuri, nō erant futuri carnales, ſed ſpirituales, & ſm fidem. In libro cognominato Zota. c. i. ſic inqunt Thalmudiſtę: Quinq; hoies ſibi in aliqbus ſimiles creauit Deus. ſ. Sanſonem in fortitudine: Saulem Regē in ceruicis pulchritudine: Abſolon in capillis: Regem Sedechiam in oculis: & Regē Aſa in pedibus. & in his, in qbus ſibi ſimiles erant, condemnauit eos: illis igitur eum inuidiſſe volunt: licet Deo indignū ſit. Cum autē huiuſmodi membra nō habeat Deus, cū ipſe ſpiritus ſit, vt Meſſiam Dei filium Ieſum Chriſtum carnem humanam aſſumpſiſſe fateantur, ex iſta Thalmudiſtarum ſententia, neceſſe eſt: quia ipſe Ieſus mēbra habuit humana. Iudæoꝝ Thalmudiſtæ hoc in loco taliter locuti ſunt: quòd velint, vel nolint, alteꝝ de duobus fateri coguntur: aut ſcilicet ꝙ Ieſus Chriſtus Dei filius, qui Deus eſt, humanam carnē aſſumpſit, & corpus, vt huiuſmodi membra habuerit: aut ſe hæreticos eſſe fateantur, cum dicant Deum creaſſe illos qnq; hoies ipſi Deo ſimiles in humanis membris: quod eſt de directo contra tertiam legis Iudaicæ radicem: quæ eſt ꝙ incorporeus eſt Deus. Concludentes igitur hoc Thalmudiſtarū capitulum, verba B. Leonis Papæ in Sermone in Dominica intra octauam natiuitatis domini mutuo ſuſcipiemus, ſic enim ait: Interclusiſtis vobis Iudæi itelligentię viā: & dū ſolā naturā carnis aſpicitis, tota vos veritatis luce priuaſtis:

ce priuaſtis: expectantes enim, ſm veſtræ perſuaſionis fabuloſa figmenta, Dauid filium de ſola ſtirpe corporea, dum ſpem veſtram in homine tm̃ conſtituiſtis, Deũ Dei filium repuliſtis: vt quod vobis profiteri glorioſum eſt, vobis prodeſſe nõ poſſit. Nam & nos interrogati: cuius ſit filius Chriſtus, voce Apoſtoli confitemur: Quòd factus eſt ex ſemine Dauid ſm carnem: & de ipſo initio Euangelicæ prædicationis inſtruimur, legentes: Liber generationis Ieſu Chriſti filii Dauid: ſed ideo à veſtra impietate diſcernimur: quia quẽ ex progenie Dauid hoĩem nouimus natum, eundem ſm quod Verbum caro factum eſt, Deum de Deo patre credimus æternum. Vnde ſi teneres ò Iſrael tui nominis dignitatẽ, & propheticas denuntiationes, non obcæcato corde percurreres, Eſaias tibi Euangelicam panderet veritatem, & non ſurdus audires diuina inſpiratione dicentem: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emanuel: quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus: quem ſi in tanta ꝓprietate ſacri nominis nõ videbas, in Dauidica ſaltem voce didiciſſes, ne contra teſtificationem noui, & veteris teſtamenti, Ieſum Chriſtum Dauid filium denegares, quem Dauid dominum nõ fatereris. Ex dictis igitur in hoc ſexto lib. ꝯtentis, conſtat omnes veri Meſſiæ conditiones in Ieſu Chriſto fuiſſe vere, & realiter adimpletas, ipſe igitur Ieſus verus fuit Meſſias.

Concluſio libri ſexti.

TAm diu ſacras vtriuſq; teſtamenti inueſtigauimus, & perquiſiuimus literas: vt (Deo dante) centum, & vltra Meſſię Regis inuenerimus ꝯditiones: quæ in vetere enuntiatę fuerant teſtamẽto, & per nouum in hoc. vi. lib. adimpletas fuiſſe manifeſte oſtendimus: opus quidem longi temporis, ſed laboris permodici, & delectationis nõ paruæ. Cũ enim in eis conditionibus noua cum veteribus, & è contra vetera cum nouis conuenire, & concordare cernebatur: quicquid laboris in inquirendo conſumptum fuerat, iãiã obliuioni mandabatur: & tali parilitate reperta, animus exultans ad vlteriora progrediendum ſeſe vltro accingẽs offerebat. Sed vt verum fatear, in huius perquiſitionis initio tot me inueniri poſſe conditiones nunquam fuiſſem arbitratus: nunc autem eis inuentis, reor ſacras literas diligentiſſime perquirenti, nonnullas etiam alias ipſius Meſſiæ Regis inueniri poſſe conditiones: cum videã ſanctos Prophetas (vt etiam Iudęorum Rabini teſtantur) non niſi ad dies nouiſſimos Regis Meſſiæ fuiſſe locutos: quod aperte conſtare percipiet, qui præmemoratas omnes conditiones ſubtili, & diligenti ſtudio lectitauerit. Quid igitur opponi poteſt? aut dicere poſſunt Hebręi? quin Ieſus Chriſtus glorioſæ Marię virginis filius, verus non fuerit Meſſias? cum in eo tot conditiones à ſanctis Prophetis diuinitꝰ annuntiatę, ſic inueniantur in nouo teſtamento adimpletæ, ſicut fuerant ab ipſis Prophetis in vetere annuntiatæ: & tanto magis hæc ipſa eluceſcit veritas, quoniam idipſum Thalmudiſtarum ſuorum auctoritate muniri firmiter, & corroborari veraciter demõſtratur. Poſſumus igitur iuxta Apoſtolum ad Romanos capitulo vndecimo exclamare, dicentes: O' altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientię Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Et iterum illud aliud Pſalmi nonageſimiſeptimi alta voce cantare: Notum fecit dominus ſalutare ſuum: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam: hoc eſt Meſſiam Regem, qui Iuſtitia dicitur: vt ſuperius pluries dictum fuit. Iudæi igitur increduli, & peruicaces ſacrarum literarum vi, & teſtimonio deuicti, velint, vel nolint Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum fuiſſe Meſſiam fateri coguntur: taliter enim ex contentis in hoc ſexto libro conuincuntur: vt eis nihil penitus ſuperſit, quod contra opponere poſſint. Nihil enim in antedi-

Digitized by Google

ctis conditionibus deeſt de vita,& moribus Meſſiæ Regis,quod diuini Prophetæ intactum reliquerint. Quę omnia per eos iampridem enuntiata in præmemorato Ieſu Chriſto,ſic examuſſim inueniūtur adimpleta,ſicut fuerant ab ipſis Prophetis annuntiata. Qua de re huic ſexto libro finem imponam: & ad ſequentem ſubſequar: auditurus quid Iudęi dicturi ſint:an ſcilicet adhuc cedere velint: an vlterius bellum gerere: & quibus armis noſtras ſtudeant impugnare artes: vt nos quoq; talibus armis pręparatis,qualia ad eos conuincendos,& expugnandos neceſſaria fuerint,eos debellare valeamus: & huius certaminis glorioſam reportare victoriam apud Deum tantum.

¶ Finis ſexti libri: vel primæ partis.

REGISTRVM PRIMAE PARTIS.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM
NN OO PP QQ RR SS TT VV XX.

Omnes quaterniones:præter. XX. duernio.

VENETIIS per Petrum de Nicolinis de Sabio: expenſis Nobilis viri Domini Pederici Turreſani ab Aſula.
Anno Domini. M D XXXVIII.
Menſis Ianuarii.

Sequitur liber ſeptimus: vel pars ſecunda.

Digitized by Google

FINI ADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER SEPTIMVS.

¶Procemium ſeptimi libri,in quo multę continentur Iudęoꝝ Oppoſitiones ad euacuandum,& infringendum:ꝙ dñs noſter Ieſus Chriſtus non fuerit Meſſias,cum reſponſionibus,& ſolutionibus. In quo prooemio deſcribitur modus procedendi in hoc ſeptimo libro.

LIcet in ſupiori ꝓxime libro ꝓbatum ſit,dñm noſtꝝ Ieſum Chriſtum verum fuiſſe Meſſiam ab Omnipotenti Deo in lege, & Prophetis promiſſum: tñ Iudęus nondũ tacitus,& quietus perſtat, imo perplexus, & dubius in noſtram recuſat venire ſniam,dicens: Dixiſti in tertio capite pręcedentis libri tuũ Ieſum Chriſtum ideo veꝝ fuiſſe Meſſiã: quoniam omnia Prophetarum Vaticinia de Meſſia pręnuntiata, in ipſo tuo Nazareno ita fuerunt examuſſim adimpleta,ſicut fuerant Prophetarum Vaticiniis annuntiata. Et licet multa ipſoꝝ Prophetarum Vaticinia in tuo Nazareno adimpleta fuiſſe oſtenderis: tñ quoniam alia multa ſunt adhuc de Meſſia à Prophetis pędicta,de quibus nihil dixiſti, & quæ nedũ in tuo Nazareno, ſed nec in aliquo alio ſunt adhuc adimpleta:ideo non fateor tuum Ieſum Chriſtum verum fuiſſe Meſſiam in lege,& Prophetis nobis promiſſum:imo audacter nego. Et ne arbitreris me verbis tantũ,& non factis tibi reſiſtere,& ꝯtradicere velle:ꝓponã tibi quæ ſunt illa Prophetaꝝ Vaticinia de Meſſia loquentia,quę adhuc non ſunt adimpleta. Si autem adhuc adimpleta non ſunt: quomodo tuus Ieſus Chriſtus poteſt verus fuiſſe Meſſias? Volo autẽ vt hoc procedamus modo: vnum tibi ꝓponam Vaticinium, & quidem de ſpectantibus ad

Meſſiam: quod adhuc impletum non eſt: hoc antequam ad aliud deſcẽdamus Vaticinium, vt noſtra determinemus diſputatione paciſcamur. Quo concluſo,ad aliud ꝓſequemur,donec omnia tibi propoſuero Vaticinia. Vt ergo Iudęo morem geramus, Oppoſitiones ſuas oẽs audiemus:& qdem diuiſim, & de per ſe: eiſqꝫ diuiſim reſpondebimus: diuidẽtes ſermonem noſtrum in tot capita:quot Iudæus adduxerit Vaticinia. In quolibet enim capite vnam tantum ꝓponet cõditionem,ſup qua diſputabimus pro, & cõtra,donec altera partium ſuccumbat: vel aliquid aliud opponere voluerit:deinde ad aliam procedemus conditionem,hũc eundem ordinem ſeruantes, vſqꝫ ad proponendarum finem conditionum.

¶Prima Iudęi Oppoſitio. Cap. I.

VT Iudęus oſtendat Ieſum Chriſtũ verum non fuiſſe Meſſiã,illud adducit Malachiæ Prophetæ cap. vlti. Ecce ego mittam vobis Heliã Prophetã,anteq̃ veniat dies dñi magnus,& horribilis:dicens,Meſſias verus ex iſtis Prophetę verbis ante ſe mittere debebat Heliam: ſed ante veſtrum Ieſum Nazarenũ non venit Helias: ergo ipſe non fuit verus Meſſias. Oppoſitio.

Reſponſio. Si diligenter ſcripturas ſacras ſcrutarentur Iudæi, in nullum eqdem ꝓlaberentur errorem,ſed verum ſcripturaꝝ ſenſum intelligerent. Reſponſio. Duos nanqꝫ Meſſiæ aduentus nobis diuini enuntiauerunt Prophetę: & qdem cõtrarios,& inuicem minime compatiẽtes. Alterum videlicet humilem, & minime generoſum,in humilitate, & paupertate ad patiẽdum,& ſaluandũ. Alteꝝ vero honorificũ,generoſum,ac regiũ in maieſtate,& poteſtate ad iudicandũ, & oĩbus iuxta merita,vel demerita tribuendũ. Quapropter in ipſis Vaticinioꝝ interpretationibus: vt vtriqꝫ aduentui ſua tpa, ꝯditioneſqꝫ ſuę,ſiue ꝯuenientiæ accõmodent neceſſe eſt:aliàs veꝝ, & rectum ipſoꝝ Vaticinioꝝ ſenſum pcipere non poſſumus. De humili ad ſaluãdum Meſſię aduentu nos admonet Zacharias cap. ix. vnà cum aliis, de quibus ſupra lib. vi. cap. xxxvi. dictum fuit. De regio autem, & generoſo

Digitized by Google

ad iudicandū ab infraſcriptis edocemur Vatibus. Et in primis Daniel cap. vii. ſic cecinit: Aſpiciebam ergo in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: & vſq; ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatē, & honorem, & Regnū: & oēs populi, Tribus, & linguę ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna, quę non auferetur: & Regnū eius, quod nō corrumpetur. Super qbus verbis Rabi Salomon ait: De Rege Meſſiach hęc dicta ſunt. Quod aūt ad iudicādum venturus ſit, ipſe Daniel ibidem cap. vii. indicat his verbis: Thronus eius flammę ignis: rotę eius ignis accenſus. & parum ſupra: Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt &c. Eſaias quoq; cap. iii. inqt: Dominus ad iudicium veniet cum ſenatoribus populi ſui, & Principibus eius: id eſt cum Apoſtolis ſuis. cum quo optime quadrat illud Saluatoris noſtri Matthęi capitulo decimonono: interrogante enim eū Petro Apoſtolorū Principe: Ecce nos reliqmus omnia, & ſecuti ſumus te: qd ergo erit nobis? Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis: ꝙ vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicātes duodecim Tribus Iſrael &c. Eſaias itidē cap. xxiiii. Quia cataractę de excelſis apertę ſunt: & ꝯcutientur fundamenta terrę. confractione ꝯfringetur terra: contritione conteretur terra: cōmotione cōmouebitur terra. & quaſi in fine capitis dicit: Et erubeſcet Luna: & ꝯfundetur Sol, cum regnauerit dn̄s exercituum &c. Eſaias etiā cap. vlti. Quia ecce dn̄s in igne veniet: & quaſi turbo quadriga eius reddere in indignatione furorem ſuū, & increpationem ſuā in flāma ignis: quia in igne dn̄s diiudicabit &c. Pſal. xcvii. Iudicabit orbem terrarū in iuſtitia, & populos in æqtate. Iohelis cap. ii. dicit: Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, anteq̄ veniat dies dn̄i magnus, & horribilis. & c. ſequenti c. iii. Quia ecce in diebus illis, quia ꝯgregabit omnes gentes ad iudicium. Malachię c. iii. Ecce venit, dicit dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis ſtabit ad videndum eum? ipſe enim quaſi ignis ꝯflans, & quaſi herba fullonis: & ſedebit ꝯflās, & emūdans argentum &c. & cap. vlti. ꝓxime ſequenti, inquit: Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam anteq̄ veniat dies dn̄i magnus, & horribilis. Itē Eſaias. c. xxx. Et erit lux Lunę ſicut lux Solis: & lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptē dierum. Item ipſe Eſaias cap. xxviii. & xxix. Sibyllę etiā de hoc iudicio extremo multa prędixerunt, teſte Lactantio in ſuo Codice Diuinarum Inſtitutionum lib. vii. cap. xix. xx. & xxiii. & alibi etiā. Sed tum quia huius operis non eſt quæſtio: tum quia multa errata ſunt in eis, miſſa facio.

De hoc etiam vltimo Meſſię aduentu, & extremo iudicio ſic locuti ſunt Thalmudiſtę. Rabi enim Eliezer magnus Rabi in ſuis ſic inquit capitibus, cap. xxxiiii. Viuo ego, dicit dn̄s: & ſurgere vos faciā in futuro tpe reſurrectionis mortuorū: & congregabo vos cum vniuerſo Iſrael in terrā Iſrael. hęc ille: hoc eſt iudicii tpe in ſecundo Chriſti aduentu, vt illa indicant verba tempore reſurrectionis mortuorū. Iohel etiam cap. iii. hoc futurū iudicium, inquit, faciendum eſſe in valle Ioſaphat. Cum igit̄ huiuſmodi congregatio futura ſit tpe reſurrectionis: reſurrectio aūt tpe iudicii: igitur Meſſię aduentus, cui aſpirant Iudęi tempore iudicii, aut prope futurum eſt: qui aduentus ſm Chriſtianos erit ſecundus Meſſię Regis aduentus in fine mūdi huius. Item Salomon Prouerbiorū cap. viii. Nobilis in portis vir eius, quando ſedebit cum ſenatoribus terræ. quod ſic à Beato Gregorio declarat̄ lib. ſexto, cap. iiii. ſuorū Moralium: vir quippe eſt eccleſię humani generis Redemptor: qui in portis ſe nobilem oſtendit: quia deſpectus prius in contumeliis extitit: ſed in ingreſſu Regni ſublimis apparuit. Qui cum terræ ſenatoribus reſidet: quia iudicii ſententiam cum ſanctis eiuſdem eccleſię prędicatoribus decernit: ſicut & ipſe in Euangelio dicit: Vos qui ſecuti eſtis me in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ,

ſedebitis

Digitized by Google

ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim Tribus filiorum Iſrael. Item Eſaias capitulo tertio: Stat ad iudicium dominus: & ſtat ad iudicandos populos dominus ad iudicium cum ſenatoribus populi ſui. Aſaph etiã Pſal. xlix. de iudicio finali inquit: Deus manifeſte veniet Deus noſter, & non ſilebit: ignis in conſpectu eius exardeſcet: & in circuitu eius tempeſtas valida. Quę omnia, & alia etiam multa ad illud tempus ſpectãtia, prędixit etiam Saluator noſter Ieſus Chriſtus Matthęi capitulo vigeſimoquarto: & Lucę capitulo vigeſimprimo: quæ cum antedictis valde ↄueniunt, ſed ſunt clariora. Ex quibus omnibus regius ille, & honorabilis exoptatur aduentus.

Propter hæc igitur Prophetarum Vaticinia, & illis ſimilia expectant Iudæi Chriſtum non humilem in habitu, & forma, ſicuti Ieſum accepimus: ſed magnũ, & potentem, neſcientes duplicem eius aduentum eſſe. Venit humilis olim iudicandus: veniet poſtremo magnificus iudicaturus. Nonnulli autem Iudęorꝫ, cum diuerſa de diuerſo aduentu Oracula legerent, æſtimantes ea vni ſoli Meſſiæ applicari non poſſe, duos introduxerunt Meſſias: vt ſupra libro quinto, cap. xv. diximus. Quę tamen omnia, licet varia ſint, in vno tantum reperimus verificari Meſſia: hoc eſt in dño noſtro Ieſu Chriſto glorioſæ Mariæ virginis filio. Ipſe enim paſſus, & crucifixus fuit, quia humilis, & pauper ad ſaluandum ſemel venit: iterum quoq; in poteſtate, & maieſtate veniet, & iudicabit. Vt ergo ad id redeamus, propter quod hos duos aduentus annuntiatos fuiſſe diximus, ſi Iudęi Prophetarum Vaticinia de Meſſię aduentu recte, & ſine intelligere volunt: vt vtriq; Meſſię aduentui ſua tempora, & ſuas accommodent conuenientias neceſſe eſt. Iudęus autem cum aſſerit Heliam pręuiũ eſſe aduẽtui Regis Meſſię: hoc ipſum & nos quoq; Chriſtiani dicimus, atq; fatemur. At ille, quoniam tempus diſtinguere non curat, vltro fallitur. Veniet inquam Helias: ſed ante ſecundum Chriſti aduentum: quando in poteſtate regia, & honore perpetuo, Tribus, atq; gentes iudicaturus omnes acceſſerit, vt reddat æque pro meritis cuilibet. Videbit nãq; vt homo: cognoſcetur autem vt Deus. Tunc erit dies ipſa horribilis: iudicii. ſ. ic circo inquit Propheta: Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam antequam veniat dies domini magnus, & horribilis. Quæ dies minime de tempore primi aduentus Meſſię intelligi poteſt: quando quidem pauperem, & aſcẽdentem ſuper aſinã, atq; deſpectum dixerint: vt ſupra diximus libro ſexto, cap. xxxvi. Et ꝙ de ſecundo Meſſię aduẽtu intellexerint Vates antedicti in ſuis Vaticiniis in hoc capite contentis, hęc eorum verba indicãt. ſ. Throni poſiti ſunt, & libri aperti. &: Ad iudicium veniet cum ſenatoribus, & Principibus ſuis. item: Cataractę de excelſis apertę ſunt. Et qa dominus in igne veniet: & in flamma ignis, quia in igne diiudicabit. Et Sol conuertetur in tenebras &c. Quę omnia vltimo conueniunt aduentui, non autem primo: quia in primo aduentu, nihil de ſtatu mundi mutari debebat: vt Rabi Moyſes ſenſit: ſed in ſecundo tantum aduentu. Opponit Iudęus dicẽs: Quomodo poſſunt hęc de vltimo Meſſię intelligi aduentu, cũ Propheta ipſe Malachias dixerit in principio pręcedentis capitis. ſ. tertii: Ecce ego mittam Angelum meum: & pręparabit viam ante faciem meam: & ſtatim veniet ad templum ſuum dominator &c. Quę quidem verba tam apud Iudęos, q̃ Chriſtianos intelliguntur de Meſſia Rege: & propter illam dictionem, ſtatim, nullo modo ſecũdo aduentui applicari poſſunt, ſed tantum primo vt igitur Propheta de primo intellexerit aduentu neceſſe eſt. Oppoſitio.

Reſponſio. Vt video, nihil tibi profuit admonitio per me tibi paulo ante facta: vt. ſ. Prophetarũ Vaticinia ſuis adaptes temporibus, & conuenientiis. Nam ſi bene meminiſti, hoc Vaticinium tertii capitis Malachiæ. ſ. Ecce ego mittam Angelum meum &c. ſuperius libro ſexto, capitulo ſexto expoſuimus de Ioanne baptiſta, qui fuit pręcurſor Meſſiæ in ſuo primo aduentu. de quo Malachias loquitur Reſponſio.

Digitized by Google

in prędicto tertio capite, in quo nihil de Helia continetur: licet in eodem capite de vtroq; aduentu faciat mentionem: & in ipſo tertio capitulo de primo conclu dit aduentu. In quarto autem, & vltimo capite: vbi de Helia loquitur, de vltimo Meſſię loquitur aduentu: quod verum eſſe hæc indicant Prophetæ ipſius verba: Anteq̃ veniat dies dñi magnus, & horribilis &c. Itaq; hoc Vaticinium tertii capitis primo Meſſię adaptatur aduentui: vt etiam tu ſentis, ꝓpter illam dictionem, Statim: ſed non conuenit Helię: vt tu ſentis, & arguis: ſed Ioãnibaptiſtę Meſſiæ præcurſori in primo eius aduentu: vt ſupra lib. vi. cap. vi. dictum fuit. Illud autẽ quarti capitis de Helia, vltimo adaptatur aduentui. Antedicta igitur Iudęi Oppoſitione non obſtante, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias. Beatus Auguſtinus in ſuo Libello de diffinitionibus Orthodoxę fidei cap. vii. ſic inquit: Quod autem dicimus in Symbolo in aduentu dñi, viuos, ac mortuos iudicandos, nõ ſolum iuſtos, & peccatores ſignificari, ſicut Diodorus putat: ſed & viuos eos, qui in carne iuenien di ſunt credimus, qui adhuc morituri credũtur: vel immutandi ſunt (vt alii volunt) vt ſuſcitari continuo, vel reformati cum ante mortuis iudicentur.

¶ Secunda Iudęoꝶ Oppoſitio. Cap. II.

Oppoſitio. SEcundam Oppoſitionem aſſumunt Iudæi à Zacharia Propheta, ſic dicente cap. vi. Ecce vir Oriẽs nomen eius: & ſubter eum orietur: & ædificabit templum domino: & ipſe extruet templũ domino &c. recapitulatio eſt eiuſdẽ ſententiæ ad maiorem expreſſionem eius, quod dixerat: & vt hoc intelligatur dictũ fuiſſe de Meſſia, trãſlatio Chaldaica demonſtrat: quę ſic habet: Ecce vir Meſſias nomẽ eius. Ex quibus Prophetę verbis adiuncta Chaldaica æditione, Iudæi dicunt Meſſiam à Deo mittendum templum domino ædificare debuiſſe. Et quoniam noſter Ieſus Nazarenus nullũ ædificauit templum, igitur ipſum verum negant fuiſſe Meſſiam. Reſponſio. Placet, ꝙ Chaldaicę æditionis ſententia vtãtur Iudęi, cum ipſa ab omnibus approbetur. Hoc autem dico: quoniam Rabi Salomon in ſuis ſup hoc loco Cõmentariis: eo ꝙ Propheta parum ſupius in hoc eodem capite, quoſdam qui venerãt de Babylone nominauerat, & ſtatim ſubiunxerat: Et ſumes aurum, & argentũ, & facies coronas, & pones in capite Ieſu filii Ioſedech ſacerdotis magni: vult inquam ipſe Rabi templum iſtud, quod Propheta prędicit hic ædificandum, fuiſſe templum ſecundũ p Eſdrã, Zorobabel, Ieſum Ioſedech filiũ, & ſocios reędificatũ in reditu à Babylonica captiuitate. Cum autẽ per Chaldaicam tranſlationem declaref hoc ad Meſſiã ſpectare, & non ad Ieſum Ioſedech filium: vt ſupra ipſimet dixerũt Iudæi: ideo reiecta Rabi Salomonis ſnia, Chaldaicę æditioni adhęrentes Chriſtiani minime negãt, ꝙ Meſſias templũ ædificare deberet: ſed non tẽplum Salomonis, & Zorobabel, & Ieſu filii Ioſedech: vt voluit Rabi Salomon: imo eccleſiam ſpiritualem Chriſtianoꝶ de lapidibus viuis. i. de hoibus fidelibus ſumma religione, & fide vnitam, & inuicem ꝯglutinatam, ſicut fecit Meſſias noſter Ieſus. Quę qdem eccleſia eſſet in perpetuum duratura: vt inquit Hieremias in calce capitis. xxxi. his verbis: Sanctũ dñi non euelletur, & nõ deſtruetur vltra in perpetuũ. Eccleſia nanq; domini noſtri Ieſu Chriſti ſemper duratura eſt: militans. ſ. in hoc ſęculo, donec ipſum perdurabit ſęculũ: triumphalis vero in futuro ſęculo: hoc eſt in patria cœleſti in æternum: & ſic in perpetuum non deſtruetur: iuxta ſniam Prophetæ: ſed magis perficietur vbi erit laꝰ iugis, & ꝑpetua ſm illud Pſal. lxxxiii. Beati qui habitant in domo tua domine: in ſęculum ſęculi laudant te. Cuius eccleſiæ ſacerdos erit nõ Ieſus Ioſedech filius, ſed Meſſias Rex, iuxta Chaldaicæ interpretationis declarationem. Quod confirmat Dauid Pſal. cix. dicens de Meſſia: Tu es ſacerdos in æternum ſm ordinem Melchiſedech. Vnde Apoſtolus ad Hebræos cap. vii. de Chriſto inquit: Hic autem eo, ꝙ maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Sed videamus

Reſponſio.

Digitized by Google

mus quomodo antedicta Zacharię verba
ad hanc adaptentur ſententiam. inquit
enim ipſe Zacharias: Ecce vir Oriens no
men eius: quod Chaldaica æditio inter/
pretatur: vt ſuperius dictum eſt: Ecce vir
Meſſias nomen eius: qui.ſ. Chriſtus dici
tur Oriens: quoniam ſm Deitatem æter/
naliter oritur à patre. & ſequitur Prophe
ta: Et ſubter eum orietur: quoniam tunc
ſm humanitatem erat tēporaliter de ma
tre naſciturus. & ſequitur iterum: Et ædi/
ficabit templum domino: & ipſe extruet
templum domino: eandem replicans ſen
tentiam: hoc eſt eccleſiam ſuam tam mili
tantem, q̃ triumphantem: vt ſupra dixi.
& ſequitur: Et ipſe portabit gloriā in ſua
.ſ. reſurrectione: & ſedebit: & domina/
bitur ſuper ſolio ſuo in ſua.ſ. aſcenſione
ad dexteram patris: vt dicitur Marci cap.
vlti. Aſſumptus eſt in coelum: & ſedet à
dextris Dei. Et erit ſacerdos ſuper ſolio
ſuo: vt ſupra dictum eſt. & ſequitur: Et cō
ſilium pacis erit inter illos: ideſt inter Iu/
dæos, & Gētiles erit pax: quoniam ex eis
facta eſt vna eccleſia ſub vno paſtore Ie/
ſu Chriſto: vt ſupra dictū eſt lib. vi. c. xci.
Nec admirari debet aliquis: ꝙ Propheta
locutus fuerit ſuperius de Ieſu filio Ioſe/
dech: qui re, & nomine fuit figura Ieſu
Chriſti filii Dei: vt ſuperius tetigi lib. vi.
cap. xvi. & poſtea ad Ieſum Chriſtum ſe
ↄuerterit: quoniam ſacrę literę loquentes
de vno ↄtextu, frequenter de vno ad al/
terum trāſeunt: hoc eſt de figura ad figu/
ratū: vt Eſaię cap. xxiiii. vbi ſcriptura lo/
quēdo de Rege Babylonis tranſit ad Dæ
monem per eum figuratū. Pręterea quā/
plurimę eccleſię per vniuerſum mundū
fuerunt etiam materialiter ædificatę per
ipſos fideles Chriſtianos ad cultum diui
num: vnde Prophetę Vaticinium, & ſpi/
ritualiter, & materialiter, ſiue tpaliter ſm
Chriſtianam religionem eſſet oīno adim
pletum, & ↄſūmatum. Si Iudęi igitur ex/
pectant hāc templi ↄſtructionem fieri de
bere ipſis Iudęis in Hierlm: vt hactenus
fuit, reminiſci eos oportet, tēplum illud
primum ↄſtructum fuiſſe per Salomonē
Regem: quo deſtructo per Nabucodono
ſor, alterum ſibi ſecundo reædificatū fuit
poſt. 70. annos per Zorobabel, Eſdram,
Neemiam, & Ieſum filium Ioſedech ſacer
dotem: quod poſtea fuit etiam deſtructū
per Titum Veſpaſiani filium. Et templū
ipſum vlterius reędificari non debet, ſal
tem Iudęis: vt inquit Hieremias capitu/
lo ſeptimo: Nolite, inquit ipſe, confide/
re in verbis mendacii, dicentes: Templū
domini, templum domini, templum dñi
eſt. Ter nanq; dixit, Tēplum dñi: vt qui/
buſcūq; manifeſtaret vanum fore, & irri/
tum, ꝙ quis eodem cultu, atq; religione ex
Iudaica.ſ. putet illud idem tertio reædifi
candum: vt infra diffuſius in hoc eodē
ſeptimo lib. cap. xxx. probabitur. Eodem
cultu, & religione dixi: quia, licet templū
ipſum fuerit tertio erectum per Hadria/
num Imperatorem Romanum quintūde
cimum: tamen id non fuit ad cultum He
bręoꝝ, ſed Chriſtianoꝝ. Hic.ſ. Hadrianus
Hieroſolymā à Tito euerſam mœnibus,
& ædificiis iſtaurauit, & adeo ampliauit,
vt paſſionis Ieſu Chriſti locum itra mœ/
nia ↄcluſerit: & ex ſuo nomine Heliam
appellauit: præcepitq́; ne cui Iudęo, ſed
tantum Chriſtianis introeundi facultas
daretur. Non igitur expectent, vel arbi/
trentur Iudæi Salomonis templum ſibi
tertio reędificandum à Meſſia Rege: &
qui aliter ſentit, temerarius eſt, atq; inſa/
nus. Quod etiam Aggęus Propheta non
ignorauit: vt aperte conſtat ipſius Aggęi
cap. ii. vbi ait: Magna erit gloria domus
iſtius nouiſſimæ, pluſq̃ primę: loquēs de
hoc ſecundo templo: quod nouiſſimum
cognominauit: hoc eſt vltimum. Ex quo
non difficile intelligi poteſt, nullum ali/
ud templum poſt illud futurum eſſe. Nō
quærit in præſentiarum Deus ſanguinem
boum, vel pecudum, aut hircorum: non
oblationem brutorum, vel odorem thy/
miamatis: ſed ſacrificium ſpirituale Chri
ſti, atq; odorem bonoꝝ operum, quę tan/
tum offeruntur ꝓpter Deum, & ad Deum
diriguntur ſolum. Verſat nāq; ſolum cir/
ca dilectionem Dei: necnon & proximi ꝓ
pter Deum. Quorum alterum eſt: vt qſq;
Deo pareat: & nihil prętermittat qđ pręs/
ceperit ideo inquit Eccleſiaſticus capitu/
lo. xxxv. Sacrificium ſalutare eſt attēdere

mandatis. Alterum vt cōmiſeratione moueatur erga omnes, & eorum indigentiis conſulat, atq; neceſſitatibus ſubueniat. Quod autem non curet, & nō velit Deus templū prioris cultus, legant Iudęi Eſaiā cap. lxvi. Hęc dicit dn̄s: Cœlū ſedes mea, terra aūt ſcabellum pedum meoꝝ. Quæ eſt iſta domus, quam ædificatis mihi? & quis eſt iſte locus quietis meę? omnia hęc manus mea fecit &c. & magis infra: Qui imolat bouem, quaſi qui interficiat virū: qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat, & reliqua. & vt diffuſius diximus ſuperius libro. vi. cap. lxxxv. de legis veteris ceſſatione. Quam obrem omnia hæc, ſi Deus non curat, ſi deſpicit, ſi ipſi odio ſunt? cur putant Iudæi ædificandum eſſe eis templum, & illud gratum Deo fore, & æque charum. Congruunt ſane iſta ſimul deſpectis ſolēnitatibus templi, & ſacrificio: contemnatur eorūdem & templum neceſſe ſit. Inſuper Zacharias Propheta antedictus in calce antedicti capitis ſexti, inquit: Erit autem hoc, ſi auditu audieritis vocem domini Dei veſtri: per quæ verba Propheta affirmat ea, quæ dixit futura eſſe, ſi domino Deo veſtro obedieritis. Conditionaliter igitur hæc vobis promiſit Deus: an autem conditionem ſeruaueritis promiſſionis, effectus indicat. Sed diffuſius infra in hoc eodem libro ſeptimo, capitulo trigeſimotertio probandum eſt, ſi Deus nobis promiſſa non ſeruauit, ſiue non adimpleuit, cauſa fuit, quia conditiones nō ſeruaſtis. Hęc dixiſſe volui, vt intelligant Iudæi, quando etiam fundamenta ſupraſcripta non militarent in totum (quæ tamen optime militāt) hoc aliud vltimum eis obſtaret, igitur Iudæi perquirendę veritatis inertes, & minime ſtudioſi, ſi in multos incidunt errores, non eſt mirandum. Hac igitur ſecunda Iudæorum Oppoſitione non obſtante, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Tertia Oppoſitio Iudæorum. Caput III.

Obiectio. Tertio adducunt Hebræi illud Hieremię capitulo trigeſimoprio, quaſi in principio capitis: vbi Deus loquens ad populum Iudaicum inquit: Rurſumq; ædificabo te, & ædificaberis virgo Iſrael. & illud aliud, quaſi in calce antedicti capitis: Ecce dies venient, dicit dominus: & ædificabitur ciuitas domino à turre Ananehel vſq; ad portam anguli &c. Ex quibus Prophetæ verbis, Iudæi dicunt Meſſiæ tempore ciuitatem ædificandam eſſe: ſed poſt Chriſti affixionem Cruci deſtructa fuit ciuitas, & humi ꝓſtrata iacuit: ergo hac deficiēte ꝯditione, iſferūt Ieſum Nazarenum, vere non fuiſſe Meſſiam.

Reſponſio. Rn̄ſio. Si lectitaſſes Iudęe Rabi Salomonis Commentaria ſuper hoc capite, profecto tacuiſſes. Inquit enim ipſe ibi: Aedificationes ciuitatis Hieroſolymę & templi factas per Salomonem, Zorobabel, Neemiam, & alios, ideo corruiſſe, qa per homines mortales factæ fuerunt: ſed illa, de qua loquitur hic Hieremias, fiet per manum diuinā: & ideo ſtabit in æternum. Ex quibus verbis liquidò conſtat Prophetam non intellexiſſe de ciuitate Hieruſalem terrena, ſed cœleſti, vt inferius declarabitur. Sed quoniam de huiuſmodi ciuitate ædificanda nōnulli alii Vates prædixere, ideo eorum Vaticinia in medium adducam: vt omnibus ſimul vnica ſatisfaciam reſpōſione: ne ſi ea Vaticinia adducere velles, eadem pluries repetere neceſſe ſit. Poſtquam autem generaliter locutus fuero: pauca ſuper quolibet Vaticinio particulariter perſtringam, ſi id fieri oportuerit. Eſaias capitulo quadrageſimoquinto, de hac ciuitate ædificanda, ſic inquit: Dicit dominus ſanctus Iſrael: Ego ſuſcitaui eum ad iuſtitiam: & omnes vias eius dirigam: ipſe ædificabit ciuitatem meam: & captiuitatem meam dimittet non in pretio, neq; in muneribus, dicit dominus exercituum. Conſtat (vt inquit Iudæus) Prophetam hic loqui de Meſſiach, qui nullam ædificauit ciuitatem: ſed illius fuiſſe deſtructionis cauſam: neq; captiuitatis Iudaicę, quā Deus ſumma erga Iudęos (vt ipſi Iudæi dicūt) charitate ſuā nūcupat: vincula diſſoluit: quinimo mortuo ipſo, omnes Iudæorum reliquię, cęteris extinctis, & vili pretio venundatis,

nundatis, maxima ſeruitute oppreſſę ſũt: igitur inquiunt ipſum Ieſum verum non fuiſſe Meſſiam.

Amos quoq; cap.ix. ſic ait: Ecce dies veniẽt, dicit dñs. & infra: Conuertam captiuitatem ppl'i mei Iſrael: & ædificabũt ciuitates deſertas, & inhabitabunt: & plãtabunt vineas, & bibent vinum earum: & facient hortos, & comedent fructus eorum: & plantabo eos ſuper humum ſuã: & nõ euellam eos vltra de terra ſua, quã dedi eis, dicit dñs Deus tu'. Sed Iudęus adhuc captiuitate ↄfici, & macerari ſe dicit: nec vlla adhuc dignoſcit occaſio deſertę ciuitatis ↄſtruendę: vrbem'ue vllam ſibi obtulit Deus: immo à ſua, quam dederat, expulit, atq; priuauit: igitur Ieſum negant fuiſſe Meſſiam.

Ezechiel etiã capitulo quadrageſimo, & in ſequẽtibus vſq; in finem cuiuſdam ciuitatis deſcribit mẽſurationes, de qbus diſtincte deſcribã caplo ꝓxime ſequenti.

Vt igitur omnibus ſimul ſuperius adductis vnica generaliter ſatisfaciã reſpõſione: vt dixi. Ciuitatem equidem nouã ædificauit Chriſtus verus Meſſias: vt ſcribitur Apocalypſis cap.xxi. Ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem de coelo à Deo paratam, ſicut ſpõſam ornatam viro ſuo: hęc nimirum ciuitas coeleſte Regnum dicitur: nouam inquit: quoniam ſanctorum patrum animę ante Chriſti mortem ob Adæ peccatum incluſæ obſcuro carcere, qui nuncupatur Limbus, ad eam vllo pacto accedere nequibant: ſed Chriſto mortuo ſm carnem, ciuitas illa optimo cuiq;, qui ex his finibus exceſſerat, aperta patuit: & cum eo demũ in coeleſtem illam intrauit nouam Hieruſalem coeleſti vita, coeleſtiq; beatitudine perfruẽdo: qua abdicati ante Chriſti mortem penitus erant ſancti omnes: neq; vi aliqua virtutis, neq; ſanctitatis apice ciuitatis illius participes eſſe poterãt: niſi Deus offenſus Adæ peccato miſiſſet Verbum ſuum: cuius aſperſione ſanguinis ſolueretur temere, atq; ſuperbe commiſſum. Huiuſcemodi veritas patet Pſalmo centeſimoſexto: Miſit Verbum ſuum, & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. Neceſſe enim erat: vt infinita offenſa ab infinito lueretur: & hac via, vel ordine aperiretur porta felicitatis æternæ: vt etiam diximus ſuperius libro ſexto, capitulo quarto: Deſcendit Verbum, & aſſumpſit carnem, quæ Cruci affixa ciuitatem ſanctorum patrũ animis (ſiue animabus) ædificauit: Chriſtus hic fuit Deus, & homo. Ideo ſcribitur Pſal.cxxvi. Niſi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificãt eam. Vana omnia erãt, & irrita ad eam conſequendam profecto ante Chriſti ſupplicium, atq; mortem: vt oſtendimus ſupra libro ſexto, capitulo quadrageſimoprimo. Iccirco ſequit̃ Pſalmiſta: Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: hoc eſt ante Chriſtum: qui lux illa vera eſt: quemadmodum legimus apud Ioannem cap.viii. Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me non ambulat in tenebris: ſed habebit lumen vitę. de qua etiam ſcribit̃ eiuſdem cap.i. Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Sedebant patres illi Abraam, Iſaac, & Iacob, & cęteri ſimiles in Limbo: hoc eſt in tenebris, & vmbra mortis, expectantes hanc lucem ad redemptionẽ ſuã, & gloriam plebis Iſrael: vt eorũ dirigerentur pedes in viam pacis, atq; ſalutis æternæ. Neq; ſurgere poterant, niſi prius ex ipſo tenebroſo domicilio Chriſtus virtute diuinitatis ſuę illos adduxiſſet ad nouam illam, atq; coeleſtem ciuitatẽ Hieruſalem: iccirco eodem Pſal. cxxvi. legitur: Surgite poſtq̃ ſederitis: ſurrexerũt enim pręcedente Chriſto: qui eripuit eos de tenebris: & vincula eorum dirupit: quemadmodum ſcribit̃ Pſal.cvi. Pſal.lxxxviii. Quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem: eruet aĩam ſuam de manu Inferi? quaſi dicat nullus. Iudęus hæc audiens caninis fremit dentibus aduerſum me: non patitur æquo animo, ꝙ dixerim Pr̃es illos in obſcuro carcere, ac tenebroſo fuiſſe icluſos, neq; inde egredi potuiſſe, niſi Chriſtus ſuum obiret diem. Arbitratur Deum hac veritate offendi: atq; diuinæ iuſtitię detrahi non parum: quippe qui rationis lumine orbatus, nec in- Obiectio

tueri quicquam perſpicue, nec recte iudi
Reſponſio. care pōt. Veritatē igitur hanc diligenti p
ſcrutemur examine: vt quod diximus nō
fictum, non ſuperſtitioſum: ſed verum vi-
deatur omnibus, atq; ſanctū. Legitur nāq;
Abrae fuiſſe prædictum Geneſeos. c. xv.
ſe ad patres ſuos eſſe iturum: ibiq; ſic ſcri
bitur: Ibis ad patres tuos in pace ſepult⁹
in ſenectute bona: hęc de morte Abraæ,
ꝙ dicta ſint, abunde conſtat. Iturus erat
igitur poſt mortem ad patres ſuos Abra-
am: ſed patres eius (vt clarum eſt) fuerunt
extra gregem dñi Sabaoth: quippe q̄ ido
la venerabantur, & adorabant: quemad-
modum habetur Ioſue. c. xxiiii. Hęc dicit
dñs Deus: Trans fluuium habitauerunt
patres veſtri ab initio Tharę patris Abra
am, & Nachor: & ſeruierunt Diis alienis.
vnde Rabi Rhahamon argumentatur:
Quia patres Abraę idola coluerunt, vt
apud Ioſuem legitur, Abraam igitur, quā
do iuit ad illos, ad Inferos deſcendit. Co
lere nanq; idola tale peccatū eſt, quo nul
lum apud Deum deteſtabilius, & Deo ma
gis infenſum: congruum erat diuinæ iu-
ſtitiæ: vt in eo ſcelere mortuus in æternū
ſupplicium deſtinaret: in quo mortuus
vir ſumma iuſtitia, atq; virtute præditus:
vt cum perditis moraretur iniquum eēt,
& impium. & nihilominus ei dicitur: Ibis
ad patres tuos. & ſequitur: In pace: quo-
modo In pace, ſi in Infernum ad patres
ſuos ingreſſus foret: vbi nulla pax, nulla
quies, ſed labor cōtinuus, ac ſempiternus
dolor. Qua ex re, niſi loci fiat diſtinctio,
verba veritati non cōgruunt. Ibis ad pa-
tres tuos: hoc dixit, habita ratione deſcē
ſus: vt omnes percipiant, nullum hoiem
per id temporis, quacunq; eſſet virtute i-
ſignitus, bonitate, atq; morum præſtātia
potuiſſe ad æternam illam patriam vita
functum aſcendere: deſcendebat tamen
medium inter beatos, atq; perditos ſpiri-
tus: vbi viſione diuina abdicatus, & tene
bris obuolutus tm̄, nihil patiebatur mali.
Idcirco quando dicitur: Ibis ad patres tu
os, additur, In pace: ne quis ſibi iure ali-
quo ſuadere aut ad æternam vitam, aut
ad æternam mortem eſſet iturus. Et cum
Deus æquiſſimus iudex ſit, par pari refe-
rat neceſſe eſt: malis, ac impiis mortem:
bonis, ac pietati ſeruientibus vitam. Ideo
diuinę æquitati cōueniens extitit: vt qñ-
que Deus primi parentis nodum pecca-
ti ſolueret: quo natura omnes iſecti ſunt:
vt ex illo ergaſtulo eruerentur oēs animę
iuſtę, fruerenturq; luce, atq; beatitudine
æterna. Venit (vt diximus) Verbum Dei:
hoc eſt Dei filius, Deus & homo, medius
inter Deum & hominē: vt ex illo medio
loco aſperſione ſanguinis ſui, Abraam,
ac cęteros patres optimos ad ſempiternā
gloriam euocaret: vt ſcribitur Pſal. cvi.
Eduxit eos in vitam rectam, vt irent in ci
uitatem habitationis. Et apud Oſeā. c. v.
Ego capiam, & vadam, & tollam, & non
eſt qui eruat: vadens reuertar ad locum
meum: hoc eſt cœleſte: atq; perpetuū Re-
gnum. hęc nos Eſaias docuit. c. li. Nunc
q̄ redempti ſunt à dño, reuertentur, & ve
nient in Sion laudantes, & lętitia ſempi-
terna ſuper capita eorum, gaudium, & læ-
titiam tenebunt: fugiet dolor, & gemit⁹:
ego ego ipſe conſolabor vos. Et nūc: hoc
eſt tempore Chriſti: qñ deſcēdit ad Lim-
bum, ait: Attollite portas principes ve-
ſtras, & eleuamini portę æternales, & in-
troibit Rex glorię. Pſal. xxiii. & Pſal. cvi.
Contriuit portas æreas, & vectes ferreos
confregit: & ſuſcepit eos de via iniquita-
tis eorum: hoc eſt de via maculę origina-
lis. & ſeqtur Eſaias: Redempti à domino:
ſancti. ſ. patres recepti à Chriſto p aſper-
ſionem ſanguinis ſui. & reuertentur: ſup-
ple ad Dei gratiam: quia natura humana
propter lapſum primorum parentum pri
uata fuerat. Et venient in Sion laudātes:
hoc eſt in Paradiſum magnificētes Deū.
Quòd autem Sion cœleſtem patriam ſo
net, per ea quæ ſequuntur facile diſcimus: Quòd Siō cœleſtē patriam ſonet.
Et lętitia ſempiterna ſuper capita eorum,
gaudium, & lętitiam tenebunt: fugiet do
lor, & gemitus. hæc recte applicari non
poſſunt, niſi felicitati æternæ, vbi ſine ſi-
ne lætitia ineſt, & dolor nullus, vel gemi
tus. Quod non latuit Rabinum Oſuam:
inquit enim in Bereſid raba ſuper illud,
Quæ expreſſabitur vltra . c. vii.
ꝙ nomen illud Sion, quod nominatur
in Eſaia capitulo quinquageſimoprimo,
vbi dicitur

vbi dicitur: Redempti à domino conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia ſempiterna, ſignificat Paradiſum. Hac etiam inſtruimur veritate Pſalm.nono: vbi dicitur: Pſallite domino, qui habitat in Sion: hoc eſt in cœlo. & apud Iohelem.c.iii. Et ſcietis, quia ego dominus Deus veſter habitans in Sion: hoc eſt in cœleſti patria. ideo Pſal.cxlvi. ſcribitur: Elegit dominus Sion: & elegit eam in habitationem ſibi. Et Eſaias capitulo quinquageſimoſexto: Tenentem fœdus meũ, adducam eos in montem ſanctum meũ, ad vitam: ſcilicet æternam. Quod etiam docuit Apoſtolus ad Hebręos capitulo duodecimo: Acceſſiſtis ad Sion mõtem: & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cœleſtem. Redemit itaq; Chriſtus animas eorum patrum: vt dictum eſt. Quod etiam atteſtatur Propheta Pſal.cvi. Confiteantur domino miſericordię eius: & mirabilia eius filiis hominum: quia ſatiauit animam inanem: & animam eſurientem ſatiauit bonis: & ſedẽtes in tenebris, & vmbra mortis. Inanem dixit, atq; eſuriẽtem, quandoquidem in Limbo ſanctorum animæ deſiderantes illam cœleſtem curiam, nihil ad ipſam conſequendam poterant operari. & ſequitur: Sedẽtes in tenebris, & in vmbra mortis: qui locus ab effectu, mortis vmbra dicitur. Ex quo infertur illum non eſſe locum damnatorum. & infra in eodem Pſalmo: Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum liberauit eos: & eduxit eos: in portam voluptatis eorum: ad perpetuam videlicet pacem. Hoc illud eſt, quod Threnorum capitulo tertio ſcribitur: Inuocaui nomẽ tuum de lacu nouiſſimo: vocem meam audiſti: nec auertas aurem tuam à ſingultu meo: & clamoribus appropinquaſti in die quãdo inuocaui te: dixiſti ne timeas: iudicaſti domine cauſam animæ meę: redemptor vitæ meę. Veritas hæc præterea illuſtratur, per ea, quæ ſcribuntur Geñ. capitulo trigeſimoquinto de Iſaac, & de Iacob capitulo quadrageſimonono: q mortui appoſiti ſunt ad populum ſuum: Non legitur quidem in ſacra ſcriptura legis antiquę, q̃ iſti, vel cęteri ſimiles à Deo vnquam cœleſti patria donati fuerint. Scribitur enim ibidẽ: Obiit Iſaac, obiit Iacob: & appoſitus eſt ad populum ſuum. Item de Dauid ſic legimus tertii Regum.c.ii. Dormiuit igitur Dauid cum patribꝰ ſuis: Adam ſcilicet, Abel, Seth, Noe, Melchiſedech, Abraam, atq; Moyſe, & cum pluribus aliis, atq; cum ſanctiſſimis mulieribꝰ ſalutem ſuam, atq; redemptionem expectantibꝰ: quemadmodum legitur Pſalm. xxxix. Expectans expectaui dominũ: hoc eſt Chriſtum: & intendit mihi, & exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miſerię, & de luto fęcis: hoc eſt de Limbo: q propter obſcuritatem, lacus miſeriæ: & ꝓpter priuationem diuinę maieſtatis, lutũ nũcupatur. Iacob inſuper Patriarcha vir ſanctus cum vidiſſet veſtimentum filii ſui Ioſeph, ait: Tunica filii mei: fera peſſima comedit eum: beſtia deuorauit Ioſeph: deſcendam ad filium meum lugens in Infernum. ſcribitur hoc Geñ.c.xxxvii. Erat Ioſeph adoleſcens mitis, ac manſueti ingenii, & optimę indolis futuræ probitatis: diligebat à patre prę cęteris eius fratribus. & itidẽ: Ipſe à Deo illuminari nouerat. Hic etenim per ſomnia ſibi diuinitus tradita permulta vaticinatus eſt: ex quo non congruebat diuinæ clementiæ: vt bonis moribus, & optimis inſtitutis ꝓditus locum perditorum hominum adiret, ait tamen Iacob: Deſcendam ad filiũ meum lugens in Infernum. Deſcendam, inquit, non autem Aſcendam. & In Infernum, non Ad cœleſtem gloriam. hac igitur ratione facile percipitur, Infernũ, in quem perſuadebat ſibi Iacob filiũ deſcendiſſe, domicilium inter beatorum locum, atq; ſpirituum damnatorũ. neq; ſepulchrum, vel foueam intellexit vir Dei Iacob, vt Iudæi aſſerunt. nam Geñ.c.xlii. ait ipſemet loquens de Beniamin filio: Si qd ei aduerſitatis acciderit in terram, ad quam pergitis, adducetis canos meos ad Inferos: hoc eſt deorſum ad patres veteres, & antiquos. Scribitur enim Iob.c.vii. Qui deſcẽdit ad Inferos, nõ aſcẽdet. Iacob vir ſapiẽtiſſimus, cũ dixit, Deſcendã ad filium meum lugẽs in Infernũ: ratio-

Digitized by Google

nem non habuit corporis, ſed animę: eſt à beſtia corpus filii deuoratum crederet: nam ſi fera peſſima deuorauit Ioſeph: vt ipſi perſuaſerant filii: quomodo dixit, Deſcendam ad ſepulchrum, quod non erat: vel ad foueam, quam non credebat? David quoq; Rex Pſal. lxx. ait: Et de Abyſſis terræ iterū reduxiſti me Quod de Chriſti reſurrectione dicitur, cum ad Inferos, ſiue Limbum deſcēdiſſet: vt inde ſanctos patres educeret. Super qbus verbis B. Hier. inqt: Hoc eſt de profunditate Inferni. & ſequitur ipſe B. Hier. Dicant nunc Iudęi, qui hunc Pſalmum in ſolū Dauid canere volunt: qñ de profundo Abyſſi eſt eductus? Dauid iterū Pſal. lxxxv. hoc idem dicere vr his verbis: Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: & eruiſti aīam meam ex Inferno inferiori. vbi B. Hieron. inqt: Non q duo Inferna ſunt: ſed iſte ſuperiorem Infernū peccatum dixit, Inferiorē vero, qui eſt verus Infernus, in quo peccatores dānantur. Laudat ergo ob hoc miſericordiam dñi, q ſit erutus à ſupplicio inferioris Inferni. Quod aūt Infernus dicatur Limbus, nos admonet Propheta Pſal. xv. Non derelinques, ait, aīam meā in Inferno: hoc quidem in loco Infernus neq; ſepulchrum, neq; fouea dr: qñqdē non in ſepulchro, vel fouea includatur. neq; locus æterni ſupplicii dici pōt: cum anima ibidē à Deo derelicta penitus ſit, atq; deſerta: & tamen dr ibi: Non derelinques aīam meam in Inferno. Hoc autem dictum eſt ad oſtendendū locū medium inter Paradiſum, & Infernum. At Iob vir ſanctiſſimus clarius nobis, q Infernus Limbus nuncupetur, oſtendit. c. xiiii. inquit enim: Quis mihi hoc tribuat: vt in Inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus: & cōſtituas mihi tempus, i quo recorderis mei? Hoc ſane in loco Limbus aperte demonſtrat. Dicitur nanq;: Quis mihi hoc tribuat: vt in Inferno protegas me, & abſcōdas me, donec pertranſeat furor tuus? hoc eſt nemo, niſi tu, in Limbo me tueri, atq; defendere poterit: vſquequo nō ſecedat furor tuus à me. i. priuatio beatitudinis æternę propter originale peccatum. ſeqtur ſecūdo: Et cōſtituas mihi tempus: hoc eſt paſſionis Chriſti: in quo recorderis mei: hoc eſt ex Limbo educēdo me ad vitā beatā. ideo ſequit Propheta: Expecto donec veniat immutatio mea. i. de loco tenebroſo ad locū lucidū, & amœnū &c. Declarat hoc etiam ab eodem non minus dilucide. c. xvii. inquit enim: Si ſuſtinuero, Infernus domus mea eſt: & in tenebris ſtraui lectum meū: hoc eſt: Si lāguores meos, atq; anguſtias æquo animo perferam, domicilium meum Limbus erit. Et in tenebris ſtraui lectum meum. i. & in eodem loco poſui quietem meam. Sic enim concludere voluit: Si ſolicitudines meas, atque mœrores minus patienter tulero, in Inferno erit domus mea: hoc eſt nō in Limbo, ſed in damnatione æterna. ideo ſeqtur: In profundiſſimū Infernum deſcendent omnia mea: in locū. ſ. perditorū: qui omnium pfundiſſimus eſt. quod magis ſequendo declarat: Putas ne ſaltem ibi erit requies mihi? hoc eſt minime: qm̄ in Inferno, qui locorū omnium profundiſſimus eſt, nulla eſt redemptio. Inſuper veritas hæc, de qua loqmur, Zachariā non pręteriit. c. ix. Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. hæc vt de Meſſia dicātur inficiari Iudęi nequeunt. Nam paulo ſuperius dixerat: Exulta ſatis filia Sion: iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator. ſuper quibus verbis ſcola Iudaica docet: & in primis Salomon eius Rabi, hęc intelligi omnia de Rege Meſſia. & ſequitur poſtea: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua. his ſane verbis propoſitum, de quo agitur, mirum in modū illuſtratur. ait enim: Tu quoq; ò Meſſia: in ſanguine: quem ſcilicet in Crucis affixione effudiſti: teſtamētum tui: hoc eſt legis tuę myſteriū confirmaſti: eduxiſtiq; de lacu vinctos: de Limbo videlicet antiquos patres: in quo nō eſt aqua: ideſt nulla pœna ſenſus, ſed damni. & ſcribitur ibi: Teſtamenti tui: hoc eſt (vt diximus) legis tuę: quemadmodum vidimus ſupra: vbi de lege noua ſcripſimus: fœdus, pactum, atque teſtamentum,

Quòd Infern⁹ dicitur Limb⁹.

Digitized by Google

ſtamentum, legem ſignificare omnino: vt habetur etiam Pſal. quadrageſimonono: peccatori autem dixit Deus: Quare tu aſſumis teſtamentum meum per os tuum? & Pſalm. octuageſimooctauo: Diſpoſui teſtamentum electis meis: hoc eſt legem meam. Sed cur à nobis teritur tempus, Iudæis huiuſmodi veritatem p̄ Prophetas oſtendendo? quandoquidem & ipſi eam ipſam à Rabinis ſuis ampliorẽ, & clariorem habeant. Nam Pſal. quadrageſimooctauo ſuper his verbis: Quique terrigenę, & filii hominum ſimul in vnũ diues, & pauper. in Midraſtilim: ideſt in Gloſa, ſiue Commentariis Pſalterii: vbi dicit: Quiq; terrigenæ: iſti ſunt filii Adæ: filii autem hominum iſti ſunt homines à Noe vſque ad Abraam. Diues vero eſt ille, qui de legis ſcientia ditatus eſt: hoc eſt ſacra lege inſtructus. Pauper autem ille eſt, qui legem perfecte nondum habet. Simul in vnũ: hoc eſt: quòd ambo, diues, & pauper deſcendunt ad Infernum: etiã ſi ſtudiorum Princeps eſſet. Volunt enim Hebræorum Rabini in antedictis ſuis Commentariis, quòd inſtructus lege: hoc eſt obſeruans legem, deſcendat ad Infernum ſimul, & pariter cum eo, qui legem non obſeruat. Item habetur ex libro Agiga homorbachodes, dixit Rabi Eliezer aduerſus ſapiẽtes Thalmud: Ignis Inferni poteſtatẽ non habet. qđ p̄bat ex illo animali, quod Salamandra nominatur: eo quòd eius generatio ſit de igne, & propterea non aduritur ab eo. Sapiẽtes ergo Thalmud, tanquam ignei ſint, tanto minus comburentur. Ex quibus verbis patet: quòd iſte Rabi Eliezer intelligebat: quod omnes ſapientes deſcendebant in Infernum: & ambulabant per ignem, ſicut Salamandra. Sed inter ipſos, & peccatores hęc erat differentia: quoniã peccatores in igne comburebantur, ſapiẽtes vero minime. Si enim ita non eſſet, dicerent, Sapientes Thalmud non deſcendunt in Infernum: quod nil aliud eſt, ac ſi aliquis diceret: Petrus, & Paulus non ponuntur in vinculis: ſed ex his verbis intelligitur, quòd ſunt in carcere detenti. Habetur etiam quaſi ſimilis locutio in Midraſtilim ſuper illud Pſal. octuageſimo quinto: Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: eripuiſti animam meam ex Inferno inferiori. Dixit Rabi Ioda, Dauid dixit: Domine Deus adulterantium ſupplicium eſt, vt mittantur in profundum Inferni, & inde liberaſti me. Dixit Rabi Salomon: quòd hoc fuit, quando dixit ei Natham: Dominus trãſtulit peccatum tuum, non morieris. veroſimiliter ergo videtur ex antedictis, quòd ex hoc, quòd Dauid erat iturus in Infernum: ſed gratia ſibi facta erat, ne deſcenderet in profundum Inferni: interpretatio Rabi Salomonis non videtur militare: quoniam quando Dauid fecit illum Pſalmũ octuageſimumquintum fuit, quando perſequebatur à Saule Rege volente eum interficere: vt communiter ſentiunt interpretes omnes tam Chriſtiani, quàm Iudæi. Quando vero commiſit adulterium cum Berſabea, & homicidium Vriæ, Saul iam diu mortuus erat: ideo interpretatio Rabi Salomonis non conuenit. Item peccatum non fuit trãſlatum, ſed remiſſum: pœna autem tranſlata fuit à Dauid in filium puerulum natum ex Berſabea. Beatus autem Hieronymus ſuper dicto Pſal. octuageſimoquinto, inquit: Octuageſimuſquintus Pſalmus vocem continet noſtri mediatoris venientis ad paſſionem. In fine vero ipſius, Prophetę tenet orationem. Pſalmo ſexageſimooctauo: Infixus ſum in limo profundi: vtinam maneret homo in eo, quod Deus fecit. Rabi inſuper Moyſes Gerundẽſis, immo vero quaſi omnes Rabini confitentur: quod Patriarchæ, & ſancti ante Meſſiæ aduentum in Paradiſum non intrant: ſed in eius ſuburbiis manent, donec veniat filius Phares: id eſt Chriſtus Dauid filius: & hoc quidem propter peccatum Adæ. Quæ cum ita ſint, nonnulli tamen inter Iudęos non ſatis docti, originalem culpam negant in ſuccedentes fuiſſe tranſlatam, atque expiandam fuiſſe per Chriſtum: quaſi eſſe deceat tam diuturnam pœnam in omnibus ſine culpa. proinde cur Moyſes ſcribit in Geneſi,

Digitized by Google

poſt tranſgreſſionem Adę, Deum collocaſſe Cherubin, atq; gladium flāmeum, & verſatilem ad viam ligni vitę intercludendam, niſi vt ſignificet, & propter ſimilitudinem quandam, & culpam à parentibus primis contractam cunctis Paradiſi aditum intercludi. Meminiſſe debemus ingreſſum cœleſtis Regni tam arduum eſſe, tam pretioſum: vt non ſolum ꝓpriis, quotidianiſq; ſingulorum peccatis: ſed etiam cōmuni totius naturę humanę vitio ab origine primoꝝ naſcendo contracto, poſſit, ac debeat impediri. Et quāuis ſancti ante Chriſtum virtutis humanę viribus, ſeipſos à propriis peccatis liberarent, atq; mūdarent: vnde cruciari apud Inferos debebant: nullus tamen tantæ virtutis vſq; adeo ſufficiens erat: vt obſtaculum illud quod in cōmuni culpa totius humanę naturę conſiſtebat, auferre valeret, ac Paradiſi aditū pateſacere: ſed culpa, obligatioq; huiuſmodi paſſione Chriſti communiter diſſoluta eſt. Deus enim (vt Eſaias inquit cap. liii.) in eo poſuit peccatum omnium noſtrum: per illū igitur cœleſtis patriæ portas aperuit. De hac etiam originali culpa ſuperius lib. vi. cap. xli. ſatis dictum fuit.

Cum igitur ſuperius, & probos, & malos ſimul in Infernum deſcendere dicatur: eos tñ omnes in perditorum locum deſcendere, nec dici, nec cogitari debet: diuinę nanq; iuſtitię incongruum foret: ꝙ exequentes legis mandata pari poena multarentur vt mali: igitur locum mediū inter Paradiſum, & Infernum intelligere debemus: quod per ea, quę dicuntur Geñ. cap. xv. patet eſſe verum. vbi dicit: Tu autem ibis ad patres tuos in pace ſepultus ĩ ſenectute bona. Ait Rabi Amon: Patres Abrę idolorum cultores erant, & deſcenderunt ad Infernū: igit & Abrã. hęc ille. Quod qdem intelligendum nō eſt de perditorum loco: ſed de loco medio inter Paradiſum, & Infernū: qui alius nullus eſt, niſi quem nos Limbum dicimus, & appellamus: quemadmodum ſuperius diximus. Iſtud ipſum aſſerunt Iudęi de Moyſe in Midraſcoecha, & Commentariis ecc. ſuper eo: Iuſtus perit in iuſtitia ſua, Eccleſiaſtes cap. vii. Aiunt enim Iudęoꝝ Rabini de Moyſe: qui filio cuiuſdam mulierculę ſimilis extitit: quę cū grauida foret, quodam accuſata crimine, & ĩtruſa carcere peperit filium: qua mortua incarceratus remanſit puer. Rex vero ciuitatis cum illac animi ſolatiandi cauſa perambularet, adultus iam puer: Magne Rex, inquit, hic natus ſum, & educatus, adhuc iſtic maneo, cū nihil peccauerim, cur his tenebris inuolutus opprimor? Tunc Rex ait: Propter peccatum matris tuæ. Conſtat itaq; per hæc Hebræorum dogmata, ſanctorum patrum animas ante mortem Chriſti ad Paradiſum nō aſcēdiſſe: neq; cogitare fas eſt: ꝙ ad æterni ſupplicii locum prolapſi fuerint: cum mādatorum Dei eſſent iuſti executores, ac viri ſancti. Erat igitur locus ab iſtis ſeparatus omnino: in quo habitātes lumen Regis Meſſiæ expectabant. Hoc habet etiā apud Thalmudiſtas ĩ Bereſid raba: vbi quæritur quid illud ſignificet Danielis cap. ii. Et lux cum eo eſt. Reſpondet Rabi Abba: Lux iſta eſt Meſſiæ Regis. oſtendit enim nobis Deus, ꝙ ꝓſpexit inde Meſſiam, & in eius generationem, & lucem illam pro illo, ac eius generatione recluſit Deus ſub ſede maieſtatis ſuę. Sathan autem dixit coràm Deo: Domine mundi lux iſta, quæ latet ſub ſede gloriæ tuę pro quibus eſt? Dixit ei Deus: Pro Meſſiach, & generatione ſua &c. put ſupius lib. vi. cap. xli. Item in eodem Codice dicit Rabi Oſua: Contuli me cum quodam Angelo ad portam Inferni quodam die: & cū introiſſet ille Inferni locum metiri volens: cumq; id exequi non potuerit, inde exiit. Rurſus alio die Infernum verſus cū iter caperemus, Meſſiach filius Dauid nobiſcum ad Inferni portam pariter ſe recepit: ibi vero qui aderāt circunſpicientes locum vndiq; illuceſcere, tanto illuſtrati lumine gaudētes, inquiunt: Ab his tenebris qdē liberabimur à Meſſia: quēadmodū ſcriptū eſt Oſeę. c. xiii. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos: ero mors tua ò mors: ero morſus tuus Inferne. & Pſal. xxxv. Apud te eſt fons vitę: & in lumine tuo videbimus lumen. Et

apud

apud Eſaiam.c.ii.Domus Iacob venite: & ambulemus in lumine Dei noſtri.nec non &.c.li.Redempti à domino reuertẽtur,& venient in Sion cum laude, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum.hoc illud eſt,quod legit Abbachuch.c.iii.Abſcindetur de ouili pecus: & non erit armentum in præſepibus.Inſuper Rabi Iuda filius Amon,ſuper his verbis Eccleſiaſtis.c.vii.inquit: Conſidera opera Dei,ꝙ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexit,inquit:Eadem hora,qua Adam Deus creauit,cũctas arbores Paradiſi oſtẽdẽs: Reſpice, inquit, ꝗ pulcherrima ſint oĩa, quæ tui cauſa feci:caueas contra voluntatem meam,ne aliquid agas: qñquidẽ nemo te redimere poterit,niſi iuſtus ille,cui mortis cauſam præbueris.De quo Zacharias loquitur.c.ix. Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus,& Saluator.hęc Rabi iſte: vt ẽt diximus libr.vi.c.xli. Iuſtus aũt hic, atq; Saluator (vt inquit Rabi Salomon : vtq; rei veritas eſt) nullus alius eſt , niſi Rex Meſſias. Vidimus itaq; non obſcure,& ꝑ Prophetas,atq; per Iudęoꝝ Rabinos exire non potuiſſe animas illoꝝ patrum ex Limbo:qui apud Iudęos ſuburbium Inferni dicitur,niſi Meſſiach diuino ſuo lumine extraxiſſet:qui per Eccleſiaſticũ dixit.c.xxiiii. Penetrabo inferiores partes terræ:& inſpiciam oẽs dormientes:& illuminabo omnes ſperantes in domino. Iccirco ab Eſaia ẽt dictum eſt.c.lx. Et ambulabunt gentes in lumine tuo:& Reges in ſplendore ortus tui : Reges appellat antiquos illos patres:q alios in Dei cultu,atq; religione regebant . Non ignorauit hæc Paulus:iccirco ad Epheſios.c.ii. ſcripſit : Cum eſſemus mortui peccatis: cõuiuificauit nos Deus in Chriſto:cuius gratia eſtis ſaluati,& correſuſcitati, & cõſedere fecit in cœleſtibus.necnon &.c.ii. ad Coloſſenſes : Et vos cum mortui eſſetis in delictis , & præputio carnis veſtræ conuiuificauit cum illo,donans vobis omnia delicta,delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti , quod erat contrarium nobis: & ipſum tulit de medio,affigens illud Cruci,expolians principatus,& poteſtates traduxit confidenter palàm triumphans illos in ſeipſo: delens,inquit.ſ.Chriſtus,chirographũ decreti:hoc eſt obligationem peccati originalis,affigens illud Cruci:qm̃ per paſſionem Chriſti,& ſanguinem illud ad æternam vitam conſequendam ſolutum eſt: quod Eſaias prædixit cap.liii.Poſuit dñs in eo iniquitatem oĩum noſtrum.i.peccatum originale.& ſequitur Paulus: Expolians principatus,& poteſtates:Dæmonũ .ſ.traduxit confidenter.i.ad cœleſtẽ beatitudinem ſuſis Dęmonibus: palàm triũphans illos in ſeipſo:ꝑp eius diuinã virtutem.ſ.illos antiquos patres de hoſtib⁹ ſuis triumphare voluit . Quòd aũt Limbus ſit, manifeſte oſtẽdit Saluator noſter Lucæ.c.xvi.deſcribens parabolam Lazari mendici exiſtẽtis in ſinu Abraę in Limbo.ſ.& diuitis ſepulti in Inferno:cum dicitur:ꝙ diues ille eleuans oculos ſuos vidit Abraam à longe, & Lazarum in ſinu eius:vbi oſtenditur Limbum eſſe in ſublimiori loco:qa diues eleuauit oculos dũ eſſet in tormentis:& vidit Lazarum in ſinum Abraę per Angelos delatum: & ſic in loco delectabili:eo ꝙ ibi cõſolaretur, cum diues ecõtra cruciaretur. Sed ex verbis Abraę conſtat,ꝙ inter locum Abraę, & illius diuitis firmatum erat chaos magnum:vt illi,qui voluiſſent illinc tranſire ad diuitem : & è conuerſo à diuite ad Abraam,nõ poſſent. Quare ſatis,ſuperq; veritas patuit:quam Iudæum ſolito auſu temerario inficiari non puduit : ꝙ Chriſtus:hoc eſt merito,atq; virtute ſanguinis ſui eduxerit,tanꝗ dominus fortis , & potens , atq; Rex gloriæ,antiquoꝝ patrum aĩas ex illo tenebroſo ergaſtulo. Illi qdẽ ob peccatum primoꝝ parẽtum, nullo pacto inde,niſi Chriſtus Meſſiach mortem ſubiiſſet,ad fruendam cœleſtem patriam poterant ſe cõferre. Hoc itaq; modo,hoc ordine Saluator noſter patribus illis , ac omnibus in ſe credentibus, ædificauit ciuitatem Dei , quam Hieremias capitulo trigeſimoprimo ſcribit domino ædificandam:ad honorem videlicet , atque gloriam Chriſti:qui dominus eſt, & Deus omnium cui Virtutes cœlorum ſubiiciuntur omnes,atq; obediunt.Gloſſa quædam

Digitized by Google

Hebraica in Bereſid raba,ſuper illud Gene.c.xxviii.qñ Iacob vidit ſcalam &c.inquit: Quod Moyſes antequã moreretur ductus,vel raptus,fuit in cœlum:& vidit ibi Meſſiam ædificantem Hieruſalem in cœlo ex margaritis,& lapidib' pretioſis. & dixit Meſſias ipſi Moyſi: Quod pater ſuus Iacob vtranq; Hieruſalem.ſ.terrenã, & cœleſtem præuidit ædificandam: ex hoc,ꝙ illa ſcala ex vna parte tãgebat cœlum,& ex altera terram: & ꝙ quaſi nihil erat illa Hieruſalem, quæ erat ædificata in terra,reſpectu illius cœleſtis: quia iſta erat temporaliter,illa aũt in æternum duratura ꝓ filiis Iſrael.Quod audiens Moyſes,dixit:Lętatus ſum in his q̃ dicta ſunt mihi: vt Pſal.xxi. Confirmat hoc Paulus ad Coloſſen.c.i.Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliari omnia in ipſum pacificans per ſanguinẽ Crucis eius: ſiue quæ in terris,ſiue quæ in cœlis. Et quãquam per ſe quilibet ante mortem Chriſti ab originali peccato accepta circunciſione purus,ac nitidus efficeretur, erat tñ diuina viſione indignus:illa etenim inciſio præputii ſolum animas ab æterno ſupplicio tuebatur:hoc Iudęi ipſimet refellere nequeunt:cum in oratione, qua circũcidendo pueros vtũtur,iſtud ipſum dicãt, & fateantur. ſic enim ab eis dicitur, antequam circuncidatur infans: Benedictus tu domine Deus noſter Rex mũdi ſupra circunciſionem. Tunc circunciſo puero, hæc dicuntur etiam ab eis: Benedictus dñs Deus noſter,q ſanctificauit dilectum ex vtero,& præceptum in carne ſua poſuit,& poſteritatem ſuã ſignauit ſigno fœderis ſancti: idcirco merito huiuſmodi Deus viuus pars noſtra, & fortitudo noſtra mãdauit erui dilectum ſemen ſanctũ conſanguinitatem noſtram ab Inferno ꝓpter fœdus ſuum, quod in carne noſtra poſuit:benedictus iniens pactũ, ſiue fœdus.hęc illi. Ex qbus clarum eſt: ꝙ īfans octo dies natus non aliquo infectus peccato erui ab Inferno dicitur:ergo aliqua conſtat peccati macula,vel obnoxiũ, vel inquinatũ:non actuali,qm̃ nullum actuale peccatum infanti octo dierum aſcribi

Oratio qua vtũtur Iudæi qñ pueros circuncidunt.

poteſt. Patet igitur veritas, quam ſequimur,quam prędicamus:ergo originali, ꝗ virtute circunciſionis penitus delebat. Hęc nempe omnia de noua ciuitate ædificanda dicta ſufficiant. Nunc autem de captiuitate conuertenda, & dimittenda, de qua Eſaias,& Amos mentionem fecerunt aliquid perſtringam.Nam cum Eſaias dixiſſet.c.xlv. Aedificabit ciuitatem meam:ſtatim ſubiunxit: Et captiuitatem meam dimittet non in pretio,neq; in muneribus.quod ſanè veriſſimum fuit: quia Chriſtus homines non in pretio,neq; in muneribus mortalitatis humanæ, ſed in ſanguine ſuo à Diabolica poteſtate,& captiuitate,atq; ſubiectione liberauit: vt et dixi ſuperius libro.vi.c.xli. De hac etiam noua ciuitate ædificanda dicitur Pſalm. lix.Quis deducet me in ciuitatem munitam.loquitur hic anima exiſtens in Limbo.& ſequitur:Nonne tu Deus,qui repuliſti nos? ex ciuitate ſcilicet cœleſti propter originale peccatum:& non egredieris Deus in virtutibus noſtris:ideſt ex ciuitate illa cœleſti non exibis in virtutib' noſtris:ſed in virtute tua carnem aſſumẽs humanam nobis auxilium tribuendo: vt ad beatam ciuitatem illam accedere valeamus.ideo ſequitur:Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana ſalus hominis:hoc eſt:licet pœna ſenſus non afficiamur,hæc ſalus nihilominus vana eſt,niſi nos ea cœleſti patria condones. Item illud Amos: Conuertam captiuitatem populi mei Iſrael.Quod tempore paſſionis Ieſu Chriſti adimpletum fuiſſe conſtat. Mortuo enim ipſo Saluatore noſtro, conuertit Deus captiuitatem populi Iſrael,liberans eum à Diabolica poteſtate,& Regni cœlorũ patefaciens ingreſſum: cum antea in ipſum Regnum aliquo pacto ingredi non poſſet ob contagionem peccati primorum parentum: vt ſuperius diximus.& ſequitur Propheta: Et ædificabunt ciuitates deſertas:hoc eſt varios, & diuerſos ſtatus ſummæ beatitudinis, ſiue ſedes ab Angelis derelictas, & vacuas, qui Luciferi complices fuerunt: in quas populus ipſe ob originalem maculã ingredi nõ poterat. Ioan. capitulo decimo

quarto

Digitized by Google

quarto: Apud patrem meum multæ ſunt manſiones. nam quilibet in ciuitate Dei ſm ſua merita cum beatis illis ciuibus locum ſibi poſſidebit idoneum, vel condignum. & dicuntur ciuitates æternę vitæ ſtatus: quoniam ciuitas ciuium collectio nuncupatur. & quemadmodum diuerſæ ſunt beatorum ciuium collectiones, prout eorum merita efflagitauerint, ſic etiam diuerſi ſtatus diuerſæ ciuitates dici poſſunt. Et plantabunt vineas: hoc eſt laudes diuinę maieſtatis. In canticis, & in citharis ſpiritualibus ſtabilientur in eis, atque firmabuntur: quarum odor ſuauiſſimus Deo erit. Hoc eſt illud, quod ſcribitur Ezechielis capitulo vigeſimo: In odorem ſuauitatis ſuſcipiam vos. De quibus vineis etiam Canticorum capitulo ſecundo ſcribitur: Vineę florentes dederunt odorem ſuum. & ſequitur: Et bibent vinũ earum: ideſt ſuſcipient fructum laudum ſuarum: quod eſt æternę ſalutis gaudiũ. de quo vino legimus Eſaiæ capitulo quinquageſimoquinto: Venite, emite abſque argento, & abſq; vlla commutatione vinum. hoc autem dicitur: quoniam Chriſtus generi humano emit non argento, ſed aſperſione ſanguinis ſui æternæ beatitudinis gaudium. Et faciẽt hortos: hoc eſt coetus, & ordines cœleſtis vitæ ſibi prędeſtinatos. de quibus legimus Canticorum capitulo ſexto: Dilectus meus deſcẽdit in hortum ſuum ad areolam aromatum: vt ibi paſcatur in hortis, & lilia colligat. Et comedent fructus eorum: quoniam in vita illa beata fructus beatorum Chriſtus Deus eſt: cuius viſione paſcuntur animæ beatæ. Iccirco ſcribitur Pſal. lxx. Panem cœli dedi eis, panem Angelorum manducauit homo: propterea ipſemet Chriſtus Ioannis capitulo ſexto inquit: Ego ſum panis vitæ. & magis infra: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcẽdi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et ſequit Amos: Et plãtabo eos ſuper humum ſuam. hæc enim humus cœleſtis patria dicitur: vt habetur apud Ezechielem capitulo trigeſimo ſeptimo: Et ſcietis, quia ego dominus cũ aperuero ſepulchra veſtra: & eduxero vos de tumulis veſtris popule meus: & dedero ſpiritum meum in vobis vt vixeritis: & requieſcere vos faciam ſuper humum veſtram. His enim verbis recte percipitur humum ſæpius in ſacris literis ſignificare vitam æternam. Iccirco Amos ſequtur, dicens: Et non euellam eos vltra de terra ſua, quam dedi eis, dicit dominus Deus tuus: hoc de cœleſti illa patria, atque beatitudine æterna itelligitur: à qua nullus, qui in eam fuerit ingreſſus, eiicitur: vnde de Regno terreno minime intelligi poteſt. His igitur non obſtantibus Iudæorum Oppoſitionibus, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Quarta Iudæorum Oppoſitio. Cap. IIII.

QVartam Iudęorum Oppoſitionẽ aſſumũt Hebręi ipſi ob id, quod dicit ab Ezechiele capitulo quadrageſimo, & in reliquis ſequentibus capitibus vſq; ad finem ipſius Ezechielis: hoc eſt per totum caput. xlviii. In quibus capitibus Propheta deſcribit mẽſurationes, & partitiones cuiuſdam magnæ ciuitatis, & templi mirabilis cum multis, & variis particularitatibus. Quę ædificia aſſerunt Hebręi nunquam hucuſq; fabricata, & conſtructa fuiſſe, cum ea omnia Meſſię tempore conſtruenda eſſent: quæ cum facta non fuerint tempore domini noſtri Ieſu Chriſti, igitur ipſum negant verum fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio.

Ad hanc quartam Obiectionem reſpondetur. Primo, & ante omnia, Hebræos omnes in maximo errore verſari, ſi opinantur Regem Meſſiam in ſuo primo aduentu temporaliter regnaturum: cum è contra eo in aduentu à Prophetis, & maxime Zacharia, & Eſaia ſatis pauper, & humilis deſcribatur. Nõ enim mittebatur primitus ad regnandum, ſed ad patiendum: & per ſuam paſſionem nos miſericorditer redimendum: vt ſupra libro ſexto, capitibus trigeſimoſexto, & quadrageſimoprimo demonſtratum eſt. Non eſt igitur mirandum, ſi Hebræi ipſi multis inuoluuntur Reſponſio.

Digitized by Google

erroribus: cum ad Prophetarum non aduertant Vaticinia: ſed ſciat velim per omnes ferè interpretes, ſiue expoſitores firmiter teneri, viſionem Ezechielis tam in hoc capite .xl. contẽtam, quàm in omnibus ſequẽtibus capitibus vſque in finem fuiſſe imaginariam: & non veracem, & realem: cum ipſe eſſentialiter, ſiue perſonalr̃ eſſet in Babylonia: & tñ dicat in principio huius quadrageſimi capitis: Et adduxit me illuc in viſione Dei: adduxit me in terram Iſrael: & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis: ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis &c. De intelligentia vero, & ſignificatione huius viſionis magna eſt inter Ezechielis expoſitores differentia: & non ſolum inter Chriſtianos doctores, ſed ẽt Hebræorum Rabinos. Nam Rabi Moyſes, & Rabi Salomon ipſam varie interpretãtur. Aliqui ẽt ex noſtris Chriſtianis aſſerunt in ea viſione aliqua contineri, quę iuxta literam ſunt impoſſibilia: & ſic eam viſionem literaliter: hoc eſt iuxta literam nequaquã exponi poſſe: ſed vt fructum aliquem ex ea percipiamus, iudiciũ, ſiue opinionem diuerſorum interpretũ ſummatim, & breuiter perſtringam. Antiqui nanque Hebręi per hãc viſionem, quę fuit anno tranſmigrationis Babylonię .24. ciuitatis Hieroſolymæ, & diuini templi ibidem reędificationem ſignificari dixerũt: & eam eſſe voluerunt: quę poſtea in reditu ab ipſa Babylonica captiuitate per Zorobabel, Eſdrã, Neemiam, & ſocios facta fuit: quam reędificationem dixerũt per ipſos Zorobabel, & ſocios, non fuiſſe tñ completam: ſed ſequẽtibus temporibus per plures Reges deuotos, & maxime Perſarum, & per Machabæos, qui multa addiderũt, & maxime ad templi ædificia: vt habetur primo Eſdrę, & Machabęorum .c.ii. Necnõ etiam per Herodem Aſcalonitam Regẽ Iudęę: vt inquit Ioſephus lib.1. de bello Iudaico .c.xxvii. & Antiquitatũ libr.xv. Quam quidem antiquorum Rabinorum expoſitionem moderni Hebręorum Rabini aliquibus improbant rõnibus: & maxime, quoniam ædificia tam ciuitatis, quàm templi reſtaurata per Zorobabel, & ſocios ædificata, & reſtaurata fuerunt in eodẽmet loco, in quo prius fundata fuerant, & ſuper eiſdẽ fundamentis: ſed ædificia in hac Ezechielis viſione deſcripta, ſecundum mẽſurationes Ezechielis, circa vigintiocto milliaria, & plus, occupare videntur. Ergo impoſſibile eſſe dicunt, quod ipſa viſio intelligatur de ipſa reędificatione per Zorobabel, & ſocios facta: cum omnia ædificia tam ciuitatis, quàm templi tantæ continentię, ſiue ambitus, & circuitus ante ipſam non fuerint captiuitatẽ. Pręterea Ezechiel deſcribit aquas quaſdam ſcaturiſſe in templo: & ex eo in mare Mortuum fluxiſſe ad maris amaritudinem ſanandam propter piſces in eo exiſtentes: & arbores quaſdam ſingulo menſe fructus facientes. Ex quibus rõnibus moderni Rabini arguũt, prædictam Ezechielis viſionem, & maxime vltimam in vltimo capite deſcriptam, nunquã adimpletam fuiſſe: ſed per eam viſionem ſignificari ciuitatem quãdam magnam cũ templo quodam mirabili per Meſſiã Regem venturum conſtruendam temporaliter, & eum ibi regnaturum. In qua re magno impliciti ſunt errore: tum quoniam Meſſias iamdiu venit: vt ſupra libr.v. probatũ eſt: tum etiam, quoniam ciuitas Hieruſalem nõ eſt amplius reſtauranda, & maxime Hebręis: vt ſuperius pluries dixi: nec ſimiliter templum, ſicuti inferius ſuo loco probabo in hoc eodem libro. Multi etiam dicunt per hanc imaginariam viſionẽ Ezechielis, ædificationem aliquam materialem intelligi non debere, ſed ſpiritualem tantum: & hanc eſſe volunt ædificationẽ ecclesię factam per Chriſtum in moribus, fide, & ſacramẽtis. In eccleſia enim Chriſtianorum, quę eſt fidelium congregatio, duplex eſt Regnum. Vnum quantum ad ſpiritualia: & hoc per templi ædificationem deſignatur. Aliud autem eſt quantũ ad temporalia: & hoc per ciuitatis ædificium, & terræ diuiſionẽ oſtenditur: quod circa finem libri ipſius Ezechielis apparet: vtrunque tamẽ negocium eſt à Deo. Igitur per montem, in quo Propheta dimiſſus, vel poſitus fuit .c.xl. intelligi poteſt ipſe Chriſtus. de quo ſcribitur Danielis capitulo ſecundo: Lapis qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus: &

Digitized by Google

impleuit vniuerſam terram: qđ tam apud Chriſtianos, q̃ apud Hebręos exponitur de Chriſto: ſuper quo monte fundata eſt eccleſia Ieſu Chriſti, ſicut ipſemet Chriſtus dixit Matthæi cap. xvi. Super hanc Petram ædificabo eccleſiam meam: ideſt ſuper meipſo. Alii etiam dicunt, Ezechielem metaphorice, & in parabolis locutũ fuiſſe vt plurimum: quod patet ex his verbis ſuis in fine vigeſimi capitis poſitis: vbi ait: A.a.a. domine Deus, ipſi dicunt de me. Nunquid per parabolas loquitur iſte? Et ideo in vltimo capite dicunt intelligi debere ſub metaphora de domo cœleſti, quæ ædificatur de lapidibus viuis, & ſpiritualibus: videlicet de ipſis fidelibus. Vnde ſuper illud Geneſeos cap. .xxviii. Nõ eſt hic aliud, niſi domus Dei: ideſt domus, quæ ædificata eſt in terris, nil eſt reſpectu domus cœleſtis: illa enim ꝓprie ex viuis ædificať lapidibus in pręſenti adinuicem compactis, ſiue compaginatis per diuinam .ſ. gratiã: vt ſupra plenius lib. vi. cap. xci. diximus. Veritas hęc manifeſte patet per id, qđ in fine ipſius Ezechielis concluditur: Et nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem: hoc etiã patet ob multa alia, quę ibidem continẽtur. Ibi enim deſcribuntur aquę ex templo in mare fluentes ad ſanandam maris amaritudinem: deſcribitur & fluuius habens ligna pomifera ex vtraq; parte, menſe quolibet fructus facientia, foliaq; habentia, quæ nunquam defluant: quæ omnia nullo modo iuxta literam verificari poſſunt. Hoc etiam habetur expreſſe determinatum (vt ita dixerim) apud Iudæorum Rabinos in libro Canhedrin, cap. helech, ſuper illud Ezechielis cap. vltimo: Per circuitum decem & octo millia: & nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidẽ, dixit Rabi Abba: Domus, quæ eſt corãm ſancto, & benedicto: ſcilicet Deo. xviii. millia leucarum continetur: ſicut ſcriptum eſt: Per circuitum decem & octo millia &c. Super quo dicto Rabi Salomon inquit: De Hieruſalem cœleſti intelliguntur hi textus .ſ. Ezechielis. hęc ille. Ex quibus manifeſte habetur, quod illa verba vltima Ezechielis, quæ ſunt quaſi pro concluſione totius reędificationis, de qua ipſe Propheta itendit: & per conſequens omnis illa reædificatio, de cœleſti illa Hieruſalem intelligenda eſt, & non de hac terreſtri. (Quòd Sion ſignificet Paradiſum, in Bereſid raba cap. vii. Super expreſſabitur vltra, Rabi Oſua, inquit: Illud nomẽ Sion: quod nominatur in Eſaia cap. lv. vbi ait: Et redempti à domino conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia ſempiterna, Paradiſum ſignificat.) Hoc idem ẽt fateť Rabi Moyſes Aegyptius in prima parte ſui libri de directione perplexoꝝ: vbi agit de intentione ſui opis, dicens: In libris Prophetarum inueniunť nomina mere æquiuoca, quę intelliguntur à ſimplicibus, ſeu ignaris de primariis ſignificatis per talia nomina. ſunt etiam nomina accommodata .ſ. æquiuoca, ſeu à cõſilio tranſlata, quæ intelliguť à prędictis de re prima, à qua fuerunt tranſlata, ſeu accommodata. hæc ille. Huiuſmodi autẽ nomina æquiuoca ſunt, Iſrael, Iuda, Iacob, Terra, Hierlm, Ciuitas, Mons Dei, Locus ſanctus Dei, Sãctuarium, Atria domini, Porta domini, & alia multa. habetur hoc Eſaiæ cap. xliiii. & .lvi. vt Pſal. xiiii. Quis aſcẽdet in montẽ dñi, aut qs ſtabit in loco ſancto eius? Item Pſal. lxxxiii. Et concupiuit aĩa mea in atria domini. Item Pſal. cxxi. Hieruſalem, quę ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Pſal. xci. Plantati in domo domini, in atriis domus Dei noſtri florebũt. Pſal. xcix. Introite portas eius in cõfeſſione: atria eius in Hymnis. & alibi in multis locis. De Iacob aũt, Iuda, Iſrael, & Terra, ſupra alibi dictũ fuit. Per quam Rabi Moyſis declarationẽ cõſtat: ꝙ Mons Dei, Locus ſanctus ei⁹, Atria domini, Porta dñi, & huiuſmodi multa in ſcripturis ſanctis quandoq; de pręmio æterno intelliguntur. Patet igitur iuxta iſtoꝝ opinionem: ꝙ illa, quæ in viſione Ezechielis de Tẽplo Dei, de Domo Dei, & Porta domini, & multa huiuſmodi intelligi debent de pręmio æterno cœleſtis Hieruſalem. Vnde concludi poteſt:

ꝙ iuxta Iudæorum Rabinorum ſententiã, reędificatio per Ezechielē deſcripta, de qua ſupra, non eſt neceſſario intelligenda de materiali reædificatione, ſed de ſpirituali potius. Si vero Iudæus opponeret: quòd in hac Ezechielis viſione, multæ deſcribuntur cellulæ, & gazophylatia multa, numero, & menſura diſtincta, & ordinata: propter quod vellet viſionem ipſam de materiali ædificio, & non de ſpirituali intelligi debere. Reſponderetur. Hoc non obſtare, quin intelligi poſſit de cœleſti patria, vbi multę ſunt manſiones: vt in ſupraſcripto proximè capite diximus. Et maxime dicente Saluatore noſtro Ioannis capitulo decimoquarto: In domo patris mei multæ ſunt manſiones. Nam in patria cœleſti multi ſunt Angelorum ordines, & hominum beatorum ſm̃ eorum merita, & Dei gratiam. Concludi igitur poteſt ex prædictis: viſionem Ezechielis aliud ſignificare, quàm materialem ciuitatem Hieruſalem, & templi ædificationem Iudæis faciendam eſſe per Meſſiam in ſuo aduentu: ac ipſum Meſſiam temporaliter ibidem regnaturum: & vniuerſas mundi gentes ſua poteſtate ſubiugaturum: vt ſupra oppoſitum fuerat: cum id, ſalua literarum ſacrarum ſen tentia, fieri nequaquam poſſit. Huic enim ſententiæ duo maxime obſtant: vt ſupra etiam dictum fuit. Quorum primum eſt: quòd à Zacharia, & Eſaia Prophetis, primus Meſſiæ aduentus pauper, & humilis ad patiendum, & ſaluandum, & non ad regnandum prędicitur. Alterum vero eſt: quòd Hieruſalem, & templum eius reſtaurari amplius non debet, ſaltem Iudęis: vt infra ſuo loco probābitur: quæ duo fundamenta prædictam Iudæorum irritant Oppoſitionem: vt ſupra viſum eſt nonnullorum Rabinorum ſententia, & quidem non mediocrium. Vani ſunt igitur Iudæi omnes, qui viſibile templum, viſibilemq; ciuitatem ſibi à Meſſia conſtrui arbitrantur, & ſperant: vani rurſus qui populum Iſrael ſecundum locum ab eo congregatum iri expectant: vani tertio, qui Iudæos omnes tempore Meſſiæ ſaluos fieri arbitrantur. Poſſet etiam aliter ſolui: quòd Deus non adimpleuit Hebræis promiſſionem tantæ ciuitatis, & tanti templi, defectu Iudæorum: qui non perſeueranter ſteterunt cum Deo ſuo in eo ſtatu, in quo erāt promiſſionum tempore: vt inferius dicam capitulo vigeſimonono huius ſeptimi libri. Sed cum priuati ſint terra Chanaam, quæ ſibi à Deo data fuit in arram; eo quòd contractus perficeretur promiſſionum ſibi à Deo factarum: quid ſperare poſſunt vlterius: equidem nil aliud: niſi quòd totus contractus ſit reſciſſus? ideo ſunt à Deo eiecti. Item ad Romanos capitulo nono: Non enim omnes, qui ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ: neq; qui ſemen ſunt Abrææ, omnes filii: ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen: id eſt non qui filii carnis, hi filii Dei: ſed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Promiſſionis enim verbum hoc eſt: Secundum hoc tempus veniam: & erit Sarræ filius. Concluditur igitur ex ſuperius dictis: quòd hac non obſtante Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

Oppoſitio.

Reſponſio.

¶ Quinta Oppoſitio Iudæorum.
Caput. V.

QVinta Oppoſitio aſſumitur à Iudæis per ea, quę dicuntur ab infraſcriptis duobus Prophetis: qui vnum, & idem vaticinati ſunt: videlicet Eſaiæ capitulo ſecundo dicitur. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium: & eleuabitur ſuper colles: & fluent ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi, & dicent: Venite aſcendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem: & iudicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium: nec exercebuntur vltra ad prælium.

Oppoſitio.

Digitized by Google

Micheas capitulo quarto ſic ait: Et in nouiſſimo dierum erit mons domus domini præparatus in vertice montium: & ſublimis ſuper colles: & fluent ad eum populi: & properabunt gentes multæ, & dicent: Venite aſcendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis: & ibimus in ſemitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum domini de Hieruſalem: & iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vſq; in longinquum: & concident gladios ſuos in vomeres, & haſtas ſuas in ligones: non ſumet gens aduerſus gentem gladium: & non diſcent vltra belligerare: & ſedebit vir ſubtus vineam ſuam: & ſubtus ficum ſuam: & non erit qui deterreat: quia os domini exercituum locutum eſt. Ex quibus antedictorum duorum Prophetarum Vaticiniis Iudæi quatuor colligunt, & formãt Argumenta contra Chriſtianos, ad impugnandum, ꝙ dominus noſter Ieſus Chriſtus fuerit verus Meſſias ſibi in lege, & Prophetis à Deo promiſſus. Primum Argumentum aſſumunt ex illis Prophetarum verbis: Et erit in nouiſſimis diebus, ſiue in nouiſſimo dierũ. Inquiũt enim: ꝙ Meſſiach debebat mitti i vltimis diebus, ſiue in nouiſſimo dierum: ſed Ieſus Chriſtus non venit in nouiſſimis diebus: ab eius enim natiuitate vſq; ad hunc diem fluxerunt anni. 1540. & adhuc ſuperſunt anni multi, vſq; ad nouiſſimos dies. Igitur concludentes ipſum Ieſum negant fuiſſe verum Meſſiam. Secundum Argumentum aſſumunt ex illis aliis verbis: Et erit mons domus domini in vertice montium. Inquiunt enim: quod per Meſſiam adunari debebant montes Synai, Tabor, & Carmeli, & ſuper eis attolli, & eleuari mons Sion: quod, quia tempore Nazareni factum non fuit, ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Tertium Fũdamentum aſſumunt ex illis verbis: Et fluent ad eum omnes gentes &c. Ex quibus verbis inquiunt, omnes gentes, ſiue populos ad Meſſiam ſe conferre debere, venerantes eum, & obſeruantes veluti Dei nuntium, atq; legatum: ſed paucos conſtat (vt inquiunt) ad Ieſum Nazarenum confugiſſe, ideo concludunt ipſum non fuiſſe Meſſiã. Quartũ & vltimũ Argumẽtum aſſumũt ex illis verbis: Et cõflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gẽtem gladium: nec exercebuntur vltra ad prælium &c. Inquiunt enim Hebræi: ꝙ tempore, quo Meſſias veniret, omnia bella, inſidiæ, & occiſiones penitus ceſſarent, & extinguerentur. Sed poſtquam venit Ieſus Nazarenus, bella vndiq; fremuerunt, & maxime in Iudæa: vndiq; inſidiæ, omnes gentes armis ſe inuicem oppugnant, nullum ſecurum Regnum, nulla pax: igitur concludunt Ieſum Nazarenum non fuiſſe Meſſiam. Reſponſio. Qui verum literarum ſacrarum ſenſum elicere intendit, eos imitari debet, qui fractis nucibus, & exterioribus corticibus abiectis, nucleos eligũt interiores, vt ipſarum ſcripturarum diſciplina, & vero ſenſu paſcatur, non autem ſolo literarum ſono. Iudæus autem, qui hoc facere negligit, in multos incidit interdum errores: qa rectum nõ recipit ſcripturarꝫ ſenſum: ideo prædictis Oppoſitionibus ſuis ſic particulariter reſpondebo. & primo. Reſponſio.

Ad primam: quod Meſſiach in nouiſſimis diebus venire debebat, ſunt qui in nouiſſimis diebus: ideſt in vltimis Prophetarum temporibus, & in fine Regni, ſacerdotiiq; Iudaici: & non in nouiſſimis diebus mundi (vt quidam ſomniant) Chriſtum primo velint eſſe venturum: alioquin aiunt ferme inutilem; vel ſaltem ad breue vtilem fore eius inſtructionem. Sed aliter etiam reſponderi poteſt per vigilantem, & non ſomniantem: Non ignorant Iudæi dies nouiſſimos, dies Meſſiæ nuncupari: huiuſce modi percipitur veritas Geneſeos capitulo quadrageſimonono: Congregamini (inquit Patriarcha Iacob morti proximus) vt annuntiem, quę ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis. & parũ infra ſequitur: Non auferetur ſceptrum de domo Iuda: & Dux de femore eius: donec

Digitized by Google

veniat, qui mittendus eſt. Negare nequeunt Iudęi, quin hęc verba de Rege Meſſia dicta ſint: quoniam inficiarent̃ tranſlationem Chaldaicam: cuius fundamento, atq; doctrina cuncta Synagoga regitur, atq; fouetur: vbi enim nos dicimus, Qui mittendus eſt, ipſa docet, Et veniet Meſſiach. Cum igit̃ dictum fuerit ſupius, In diebus nouiſſimis, quis tam rudis eſt, qui dies illos non intelligat dies Meſſiach? Præterea ſuper his verbis Iacob, Rabi Moyſes Gerundenſis ait: Nouiſſimi dies iſti ſunt dies Meſſiach: cuius tempora in verbis ſuis oſtendebat Iacob, cum dixit, Adh chi iauo ſilo: nouiſſimi nanq; dies ſunt dies Meſſiach. hæc Rabi ille. Hæc enim verba, Adh chi iauo Silo, Latine ſonant, Donec veniat, q̃ mittendus eſt. Silo enim tranſlatione Chaldaica interpretat̃ Meſſiach: igit̃ dies nouiſſimi non intelligunt̃ vltimi dies mūdi: ſed dies Meſſiæ: vt dictum eſt. Hoc ipſum etiam probatur eſſe verum per Danielem cap. ii. vbi dicitur: Sed eſt Deus in cœlo reuelans myſteria: qui indicauit tibi Rex Nabucodonoſor, quę ventura ſunt in nouiſſimis temporibus. Nam in ea reuelatione multa cū tinentur ad Meſſiam ſpectantia, & maxime Regnum: & tamen dixit, In nouiſſimis temporibus. de quo Meſſiæ Regno plenius diximus ſupra libro. v. cap. vi. Dies igitur nouiſſimi, vltimi dies mundi non intelliguntur: ſed dies, & tempora Meſſię. Et hoc ideo, quoniam poſt legem Chriſti Meſſię nulla alia ſuccedet lex. quod approbat Ioannes in ſua Epiſtola cap. ii. Filioli nouiſſima hora eſt.

Ad ſecundam Iudæorum Oppoſitionem: ꝙ per Meſſiam, montes Synai, Tabor, & Carmeli adunari debebant: & ſuper eis attolli, & eleuari mons Sion, videant omnes Iudęorum ignorantiam, atq; ſtultitiam: quippe Rabi Salomon expoſitor eoꝝ in ſuis ſuper hoc loco Cōmentariis, inquit: Mōtem Sion nō altitudine locali, ſed miraculoꝝ magnitudine cæteros montes ſuperatuꝝ. Cognoſcāt igit̃ Iudęi montem Sion, non ſm̃ localem mutationem attollendū, & eleuandū eſſe: ſed miraculoꝝ magnitudine, qbus mons ipſe cæteros montes antecelleret, cum magnitudine non ſuperet. ſunt enim aliq mon tes eo excelſiores. Ieſus autē noſter in eo monte illuminauit cæcum natum: curauit paralyticum: multaq; alia illic miracula fecit: deniq; ibi Spiritum ſanctū è cœlo Diſcipulis ſuis infudit: ex qbus mons ipſe longe dignior, atq; prętantior illis extitit: ſed hoc cæteris omnibus pręſtat: ꝙ ibi populum docuerit Deus mortalitate indutus diuinū vnum effectus ſuppoſitū, Deus, & homo. de quo ſcribit̃ apud Eſaiam cap. xxviii. Ecce ego mittā in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum angularem, pretioſum in fundamento fundatū. Lapis enim iſte intelligitur Chriſtus Meſſias etiam apud Iudęos. nā tranſlatio Chaldaica ſic habet: Ecce ego ſtatuens in Sion Regem Meſſiach, Regē potentem. hoc ēt illud eſt: qđ apud eundem legit̃ cap. xli. Primus ad Sion dicet: Ecce adſum. & Hierlm̃: Euangeliſtam dabo. hęc enim dicunt̃ de Meſſia: vt ēt Rabi Salomon ſentit, & affirmat. Primus ibi dicitur: quia Deus ipſe primus eſt: vt eodem capite ipſe de ſe dicit: Ego ſum primus, & nouiſſimus. & cap. lxii. Dicite filię Sion: Ecce Saluator tuus veniet: ecce merces eius cū eo. Et apud Abdiam cap. vnico: Et in monte Sion erit ſaluatio: & erit ſanctus. Omnia hęc dicta ſunt, quia ibi Chriſtus verus Meſſias, verus homo, verus Deus ab hominibus viſus eſt: ibi cum hominibus ꝯuerſatus tāgi poterat, & amplecti: fuit tempus, quo eius vocem audire ppl̃s nequiuerat: vt Exodi cap. xx. legimus: Loquere tu nobis: non loquatur nobis dn̄s, ne forte moriamur. At tūc Chriſtus Deus, & homo audiebatur, videbat̃, atq; tangebatur: vt compleretur quod dictum eſt Pſal. lxxxiii. Videbit̃ Deus Deorum in Sion. hęc inquam eſt illa ſublimitas, hęc illa excellentia montis Sion. de qua loquuntur Eſaias, & Micheas: Mons domus dn̄i eleuabitur, & ſublimis erit. Quare autem hos quatuor mōtes potius nominauerint Prophetæ, q̃ alios, hęc eſt cauſa: quia ſuper eis aliqua pręclara geſta fuerunt.

Fanum Opidū Iudęoꝝ ponunt in lib. q apđ eos dr̃ Bauabathra: Futuꝝ ē vt Deus ſanctus, & bn̄dictus eleuet Hieruſalē tri b⁹leucis ſurſum. Idē hr̃ i Midras tehilim ſup illđ Pſalmi lxxxvi. Fūdatio ei⁹ i mōtib⁹ ſanctuarii.

ſta fuerunt. Nam ſuper monte Synai (qui alio noie dicitur Oreb) data fuit lex Moyſi per Angelum Dei: vt Exodi capitulo .xix.xx.&c. Super Carmeli factum fuit experimentum inter Heliam, & Prophetas Baal de flãma ignis, quę deſcẽdit de coelo in ſacrificium Helię, & non Prophetarum Baal: vt Regum .iii. cap. xviii. ſuper monte Tabor transfiguratus fuit dñs noſter Ieſus Chriſtus coràm tribus ex Diſcipulis ſuis: vt Matthęi cap. xvii. Marci, & Lucę cap. ix. quæ omnia minime cõparãda ſunt cũ excellentiis montis Sion: ſup quo Chriſtus verus Deus, & homo viſus fuit, & conuerſatus eſt, ac mirabilia operatus fuit. Si autem Iudęus diceret, Montem Tabor viuente Chriſto nõ fuiſſe nominatum: ſed poſt mortem eius tantum. Rñderi poſſet: hoc fuiſſe, qm̃ Saluator noſter illis tribus mãdauerat Diſcipulis, dicens: Nemini dixeritis viſionem hãc, donec filius hois à mortuis reſurgat: vt Matthęi cap. xvii. Quapropter his diligenter examinatis ſoluta eſt penitus, atq; confracta Iudæorum inanis Obiectio.

Ad tertiam Obiectionem: ꝙ oẽs gẽtes debebant confluere ad Meſſiam. Reſpõdendo dicimus: ꝙ quando aliquid fit à maiori parte: id nempe ex cõmuni omnium loquendi vſu, ab omnibus fieri dicitur: vtputa quando in aliqua ciuitate populus vadit ad aliqđ ſpectaculum: tota ciuitas ad illud ex cõmuni loquendi vſu iuiſſe dicitur. Verificatur hoc ſecundi Regum cap. xvii. vbi ſcribitur: Dixitq; Abſolon, & omnes viri Iſrael: melius eſt cõſilium Chuſi, cõſilio Achitophel: ſed clarum eſt: ꝙ ibi non intererant omnes viri, atq; Principes Iſrael: & tamen ſcriptura dicit, Omnes viri Iſrael: idcirco hic ſermo ſm cõmunem loquendi vſum intelligi debet: ſcilicet ex omnibus multi. Vnde Eſaias dicens: Et fluent ad eum omnes gentes, dicere voluit, Ex omnibus gentibus multi: ſicut etiam, qñ dicitur: Omne animal fuiſſe in Arca Noe, intelligitur, ex omni animalium genere aliqua. Nã hoc vniuerſale ſignum, Omnis, non diſtribuitur hoc in loco pro ſingulis generũ, ſed tantum pro generibus ſingulorum: hoc eſt: ꝙ de omnibus aliqui, ſiue multi conuerſi ſunt ad fidẽ Chriſti: quod p ipſummet Eſaiam verum eſſe probatur. Cum enim dixiſſet: Et fluent ad eum oẽs gentes, ne videretur dixiſſe: ꝙ ad eum (nemine excepto) omnes cõfluerent, ſubdit: Et ibunt populi multi: non, Omnes populi dixit: ſed multi. & intelligitur ibi, Et, pro id eſt: quod enim anteceſſit, ſubſequenter declarat: & illud ipſum oſtendit clarius Propheta ipſe paulo infra, cum dicit: Et iudicabit gentes, & arguet populos multos. non enim dixit, Gentes omnes, & populos omnes: ſed multos. Micheas etiam alter Propheta, pro fundamento ſuo adductus à Iudęo vt ſupra, hoc ipſum declarat, dicens: Et fluent ad eũ populi, & properabunt gentes multæ. non dixit, Oẽs populi, & oẽs gentes. Item Eſaias cap. xi. inquit: In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populoꝝ, ipſum gẽtes deprecabũtur. non dixit, Oẽs gentes: ſed tm̃ gẽtes. Item Gen̄. cap. xlix. Et ipſe erit expectatio gentium. non dixit, Oium gentium. Item Eſaias cap. xlii. Dedi ſpiritum meum ſup eum, iudicium gentibus pferet. non dixit, Oibus gentibus. Item ipſe Eſaias cap. .xlix. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremũ terrę. nõ dixit, Oium gentiũ. Item cap. lx. Et ambulabũt gẽtes in lumine tuo, & Reges in ſplẽdore ortus tui. non dixit, Oẽs gentes, & oẽs Reges. Hęc quidem omnia tam apud Iudęos, q̃ apud Chriſtianos intelligunt de Meſſia Rege: ad quem dixere Prophetæ antedicti confluere debuiſſe gentes. non Oẽs, ſed Gentes tantũ: hoc eſt multas gẽtes: vt ſupra dictum eſt. Quod non difficile ab ipſo effectu cognoſci poteſt: cum per vniuerſum terrarũ orbẽ exiſtãt Chriſtiani: qui ab ipſo Chriſto, in quem crediderunt, denominati ſunt: & ad quẽ tum publicis Apoſtoloꝝ ꝓcionibus, tum maxime mirabilibus ſignis per ipſos Aplos diuina virtute ꝑatis ꝯfugerunt. Ob quam rem illud Pſal. xviii. adimpletum eſt Vaticinium: In oẽm terram exiuit ſonus eoꝝ: & in finem orbis terrę verba eoꝝ. Apud enim oẽs gẽtes, atq; nationes, & linguas inueniunt Chriſtiani. Soli Iudæi, penes

quos extant de Chriſto Prophetarũ Vaticinia: & propterea ipſi ſoli eum colere, atq; venerari deberent, ipſum Chriſtum negligunt, aſpernãtur, atq; blaſphemãt. Extat præterea quoddam hominum genus in Aethiopia ſub Aegypto: qđ Arabice dicitur Abas: vnde hoies illi Abaſſini nominantur: & ritus Hebraicos obſeruantes circunciduntur: quod fruſtra fieri aiunt, niſi baptiſmate abluantur: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: aſſeruntq; eos veros eſſe Iudęos, qui fidẽ, ſiue legem ſeruãt vtranq;. Quod licet fieri non liceat, cum vetus illa Moyſis ceſſauerit (vt ſupra libro. vi. cap. lxxxv. diximus) tamen Chriſti fidem, & legem ſatis aperte approbant, & fatentur: vnde liquido patet: veniſſe omnes gẽtes, & linguas ad Chriſtum: cum vltra Gentiles, etiam iſti Abaſſini, Iudaizantes tamen, Chriſti inſtituta, & in baptiſmate, & in Trinitate fateantur. Scrutentur igitur Iudęi deinceps diligentius literarum ſenſum: antequam ſuas ꝑponant Oppoſitiones: quia hac (diligenti ſtudio) veritate pſpecta in hac tertia videnť delyraſſe Oppoſitione.

Ad quartam autem Oppoſitionem: in qua Iudæi dicunt Chriſtum non fuiſſe Meſſiam: quia bella non ceſſauerunt, & infortunia: immo poſt eius mortem magis inualuerunt. Reſpondendo dicitur: ꝙ tempore Meſſiæ Regis pax vbiq; fuit: & plurimum ceſſauerunt arma: doctiſſimorumq; hominum floruerunt ingenia: vt ſupra libro ſexto, capitulo vndecimo probatum eſt. Duodecim enim annis circa tempus natiuitatis Chriſti: tanta ſiquidem pace regnabant in toto terrarum orbe: ſopitis vbiq; bellis, gentes omnes, & nationes quæcunq;, Reges, atq; Principes, vt armorum omni ſublato terrore, continua pace viuerent: vt ſatis abunde conſtat hiſtorias eorũdem temporum lectitantibus. Sic itaq; verſos in vomeres gladios fuiſſe, ſic in falces ligones veritas ipſa fatetur, vel ſaltem veroſimile fuiſſe demonſtrat. Neq; dictio illa, Vltra, quã dicunt Hebręi, Had: quę ab illis Prophetis ponitur, quando inquiunt: Neq; exercebuntur vltra ad prælium: & non diſcẽt vltra belligerare, ſempiternam mundi pacem, ſed vniuerſalem, & diuturnam: vt Maro Virgilius clauſas fuiſſe belli, ſiue Iani, portas caneret: vt ſupra dixi libro ſexto, capitulo vndecimo. Perſeuerauit etiã pax illa poſt Ieſum annos ſeptem, atq; triginta. habent Hebręi in quarto Regum libro, ſexto capitulo: Non venerunt vltra latrones Syriæ in terram Iſrael. Verũtamen poſt illud tempus traditur Syrios frequenter terram Iſrael inuaſiſſe. Item Gen. capitulo trigeſimoſecundo hac inſtruimur veritate: quando ab Angelo dictum eſt Iacob: Nequaquam Iacob appellabitur vltra nomen tuum, ſed Iſrael. Et tamen capitulo trigeſimoquinto eiuſdẽ rurſus vocatus eſt Iacob, cum dicitur: Iacob ad omnem domum ſuam. Item eodẽ capitulo ſcribitur, Deum dixiſſe Iacob de Meſopotamia Syrię venienti in Bethel: Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum. & paulo poſt tamen Iacob iterum vocatus eſt. cum dicitur ibidem: Erexitq; Iacob titulum ſuper ſepulchrum eius. quo etiã nomine cap. xlvi. à Deo vocatus eſt: vbi ſic ſcribiť: Iacob Iacob &c. Vltra, ergo ſignificat vſq; ad certum tp̃s, non aũt in ꝑpetuum. Euſebius aũt tradit poſt Ieſum vſq; ad ſua. i. Cõſtantini tp̃a, non cõtigiſſe tot Regnorum euerſiones, cladeſq; populoꝝ, quot ante contigerãt. Irritatis nempe Iudęorum Oppoſitionibus, non obſtat quin dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuerit Meſſias.

De hoc vide Galat. lib. .v.c.vii.

Octies vocatus ẽ Iacob, & ter Iſrael, i eo. cap.

¶ Sexta Oppoſitio Iudęoꝝ. Cap. VI.

Oppoſitio.

SExtam Oppoſitionẽ aſſumit Iudęus ab Eſaia capitulo vndecimo, vbi dicitur: In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum: ipſum gentes deprecabuntur. & iterũ parum inferius ibidem: Et leuabit ſignum in nationes &c. item eodem capite vbi dicitur: Et erit in die illa: adiiciet dñs ſecundo manũ ſuam ad poſſidendum reſiduũ populi ſui: qđ relinquetur ab Aſſyriis, & ab Aegypto, & à Phetros, & ab Aethiopia, & ab Elam, & ab Senaar, & ab Emath, & ab inſulis maris. & iterum parum infra: Et congregabit ꝓfugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terrę. Itẽ Eſaię cap. lxiii.

Planum

Digitized by Google

Planum facite iter, & eligite lapides, & eleuate ſignum ad populos: ecce dñs auditum fecit in extremis terrę. Ex quibus Prophetę verbis Iudęi duas eliciunt cõcluſiones: quarum altera eſt: ꝙ in aduentu Meſſię Regis, ſignum quoddam Deus eleuare, & extollere debebat: vt omnibus manifeſtum fieret aduenisse Meſſiam: altera vero eſt: ꝙ Iudęos diſperſos, atq; profugos Iuda colligere debebat Deus, & cõducere in Hieroſolymam: vt ibi temporaliter regnarent. Cum autem Deus nullum adhuc extulerit ſignum: quo admoniti ſint Iudęi aduenisse Meſſiam: nec ẽt Iudęos per orbẽ vagos, & expulſos adhuc in vnum collegerit: igit̃ ↄcludunt Ieſum Chriſtum verum non fuiſſe Meſſiam.

Reſponſio. Reſpõſio: ꝙ hęc intelligi debeant de Meſſia Rege, licet inter Iudęos, & Chriſtianos nulla extet diſceptatio: ad tollendam tamen omnem dubitationẽ teſtis eſt Chaldaica æditio: quę ſic hunc interpretatur locum: Exibit Rex de filiis Iſai, & Meſſias de filiis filioꝝ eius: & requieſcet ſpiritus dñi ſup eum. Dicimus ſanè, atq; fatemur nos Chriſtiani hęc omnia à Propheta pręnuntiata dñi noſtri Ieſu Chriſti tpe pfecta, & adimpleta fuiſſe. Nam quantum ad primam partem, ſignum extulit Deus tpe Saluatoris noſtri, iuxta ſupradicta Prophetę Vaticinia. Inquit enim ipſe Propheta: In die illa: hoc eſt tpe Meſſię Regis: radix Ieſſe: ideſt egrediens, ſiue deſcendens ex Ieſſe: qui alio nomine dicebat̃ Iſai: & fuit pater Dauid Regis, à quo Chriſtus, ſm carnem, deſcendit: vt ſuperius lib. i. cap. x. declaratum fuit per ea, quę in hoc eodem cõtinent̃ capite: ideo ibi vide. Eſt inſup notanda hoc in loco quędam diſcordantia in tranſlatione noſtra ſtudioſe, non ſine myſterio facta. Nã, Radix, fœminini eſt generis: cuius relatiuũ eſt, Qui, in maſculino genere: cũ iuxta pprietatem Latinę grãmaticę relatiuum ipſum i fœminino genere eſſe debuiſſet: hoc modo, Radix Ieſſe, quę, & non, qui. Sed, qm̃ Chriſtus in ſexu pfecto. i. maſculino, naturã aſſumpſit humanã: ideo interpres noſter tranſtulit, Radix Ieſſe, q ſtat, & nõ quę ſtat, per figuratã locutionẽ, concordans cum ſignificato, & diſcordans cum voce. Chriſtus igit̃ egrediens, ſiue deſcẽdens, ex ſtirpe Ieſſe. hoc eſt ex Dauid Rege filio Ieſſe. ſtat in ſignũ populoꝝ: ideſt in ſignum ſalutis gentium: quod in ſua paſſione adimpletum fuit, qñ. ſ. ipſe Chriſtus in Cruce confixus in altum fuit eleuatus. Ob quam rem Saluator noſter iam pridem dixerat Ioan. cap. iii. Sicut Moyſes exaltauit ſerpẽtem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ hominis: vt omnis, qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. De exaltatione autem ſerpentis à Moyſe ſic dicit̃ Numeri cap. xxi. Fac ſerpentem æneum: & pone eum pro ſigno: qui pcuſſus aſpexerit eum, viuet. Hic nanq; ſerpẽs æneus fuit figura Chriſti paſſi. Sicut enim per aſpectũ illius ſerpentis ænei à morſibus ſerpentũ liberabant̃ hoĩes: ſic ẽt qui fide mortem Chriſti intuent̃, & ↄtemplant̃, à morſibus peccatoꝝ ſaluant̃. de quo ſerpente dictũ fuit etiã ſupra lib. iii. cap. xxviii. & lib. v. cap. lxiiii. Figuram dixi, qa ſerpens æneus in quantũ dicebat̃ ſerpens, veneni ſimilitudinem habuit: fuit tñ ſine veneno, quia æneus: ſic quoq; Chriſtus ex carne paſſibili, quam ſumpſerat, ſimilitudinẽ peccati habuit: fuit tñ oĩno à peccato imunis. Si igitur aſpectus illius ſerpentis ænei à corporali morte ſaluauit: multo magis fides Chriſti crucifixi à morte ſaluat ſpirituali: & hominem vitę reſtituit æternę. & ſequitur Eſaias: Ipſum gentes deprecabuntur: quoniam poſt Chriſti aſcenſionem Gentiles Apl'oꝝ concionibus, & miraculis ad fidem Chriſti ↄuerſi, ipſum deuote deprecati ſunt. Et ꝙ hæc veraciter de Chriſto Meſſia dicta ſint, ex ſequentibus Prophetæ verbis manifeſte oſtenditur. ſequitur enim: Et erit ſepulchrum eius glorioſum: quod de Chriſti ſepulchro intelligitur: quoniam licet mors Chriſti contemptibilis fuerit: ſepultura tñ eius honorabilis fuit: tũ qa in ſepulchro lapideo nouo cũ aromatibus pretioſis poſitus fuit: vt Ioannis cap. xix. tũ maxime, qm̃ ſepulchrũ ipſum ab eo tempore citra in hodiernũ vſq; diem, non ſolum apud Chriſtianos, ſed etiam Maumethẽſes in maxima fuit

Digitized by Google

veneratione, adeo vt magni etiam Principes, & dñi (fideles tñ) ad ipſum viſendum, & venerãdum acceſſerint, & in dies accedant: quod in aliorum ſepulturis fieri non cõtingit. Si igitur à Propheta huiuſmodi ſignum Chriſti crucifixi in altum eleuati prædictum fuit, & annuntiatum, in Ieſu Chriſto crucifixo adimpletum eſt, & conſummatũ, quia in Crucis ligno eleuatus fuit, & exaltatus, vt inqt Apl's ad Philippenſes. c. ii. Qui cum in forma Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiẽs in ſimilitudinẽ hoĩum factus, & habitu inuentus vt homo: humiliauit ſemetipſum factus obediẽs vſq; ad mortem, mortem aũt Crucis: pp quod & Deus exaltauit illũ, & dedit illi nomen quod eſt ſupra oẽ nomen: vt In nomine Ieſu oẽ genu flectatur cœleſtiũ, terreſtriũ, & infernorum &c. Fuit igitur Ieſus Chriſtus in ligno Crucis affixus: & in altum eleuatus, & exaltatus. ſignũ illud, de quo Propheta cecinit, hoc ipſum ẽt ſignum Crucis illud eſt. de quo ipſemet Eſaias ait. c. vlti. vbi loquẽs de finali iudicio inqt, in perſona tñ Ieſu Chriſti: Venio vt congregem cum oĩbus gentibus, & linguis: & venient, & videbũt gloriam meam. & ſequitur: Et ponam in eis ſignum. ſ. ſanctę Crucis. Iuxta illud, quod dixit ipſe Saluator noſter Matthæi. c. xxiiii. Tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo. Quod Origenes, & Chryſoſtomus expoſuerũt de ſigno Crucis mirabiliter radiãte in vltimo iudicio ad gloriam fideliũ, & cõfuſionem reproborum: & maxime eorum, qui Chriſtum crucifixerũt. De hoc ẽt ſigno dicit Eſaiæ c. lxii. Et eleuate ſignum ad populos &c. Ex ſuperius igitur dictis liquidò patet ſignũ, de quo Propheta prædixit, tempore dñi noſtri Ieſu Chriſti eleuatum fuiſſe publice, & manifeſte, & nõ in abſcõdito: & ſignũ ipſum fuiſſe Ieſum Chriſtum in ligno Crucis affixũ in altum eleuatũ. de qua affixione dictũ fuit ſuperius libr. vi. c. lxiiii. Collectio aũt, ſiue cõgregatio, de qua Propheta ſupra locutus eſt, vt cum ſigno antedicto in vna, & eadem re conueniat opportunum eſt: ideo non localiter (vt Iudæi ſomniant) intelligenda eſt: ſed eſt animorum in vnamet fide, & in vno eodem cultu Chriſti Ieſu veri Meſſiæ vnitorum, & coniunctorum. Sicut enim corpora ĩ eodem loco poſita dicũtur localiter congregata, & vnita: ſic etiam è contra abinuicem remota, dicuntur diſperſa. ſic aĩ ĩn eodem cõceptu intellectus, ſeu voluntatis exiſtentes, vniti, & cõgregati dici poſſunt. Nam poſt ipſius Ieſu reſurrectionem, & aſcenſionem, Hebræorum multi, gentiũ aũt quamplurimi, Aplorum cõcionib⁹, & ſignis: hoc eſt miraculis admirandis ad eius Ieſu fidem conuerſi ſunt: vt Marci. c. vlti. Illi autem profecti prędicauerunt vbiq; dño cooperante: & ſermonem eius cõfirmante ſequentibus ſignis: vndiq; enim, & ex oĩ nationum genere quamplurimi ad Chriſti fidem confluebant. & licet diuerſarum eſſent regionum, & diuerſorũ morum, nihilominus propter fidei Ieſu Chriſti vnitatem, in qua omnes vinculo charitatis erant inſimul vniti, & copulati, inter eos quãmaxima pax viguit, & cõcordia: vt legitur Actuum. c. iiii. vbi dicitur: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat: ſed erant illis omnia communiã. & paulo inferius dicitur: Neq; enim quiſquam egens erat iter illos: quotquot enĩ poſſeſſores agrorum, aut domorum erãt, vendentes afferebant pretia eorum, quę vendebant, & ponebãt ante pedes Apoſtolorum. diuidebatur autem ſingulis prout cuiq; opus erat. Item Actuum. c. ii. Oẽs ẽt qui credebãt erant pariter, & habebãt omnia cõia: poſſeſſiones, & ſubſtãtias vẽdebant, & diuidebant illa omnibus prout cuiq; opus erat. Quotidie quoq; perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Quibus optime congruunt ea, quæ dicuntur ab ecclẽ Eſaia. c. lx. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos: & vide. Oẽs iſti congregati venerunt tibi: filii tui de

longe

longe venient: & filiæ tuæ de latere ſurgent: vt ſupra libro ſexto, capitulo.xci. plenius dictum eſt de hoc eodem capitulo. Quod aũt hæc de Iudæorum congregatione in Hieroſolymis localiter facienda (vt ipſi arbitrantur Iudæi) intelligi nõ poſſint, teſtis eſt ipſemet Eſaias capitulo vndecimo antedicto, vbi dicitur: Et erit in die illa: Adiiciet dominus ſecundo manum ſuam ad poſſidendum reſiduũ populi ſui: quod relinquetur ab Aſſyriis, & ab Aegypto, & à Phetros, & ab Aethiopia, & ab Elã, & à Sennabar, & ab Emath, & ab inſulis maris. Nullus eſt, quẽ fugiat veritas hæc, Iudæos duplici captiuitate fuiſſe obſtrictos ante Chriſti aduentum: altera quidem ſub Pharaone Aegyptiorum Rege annos quadringẽtos: quoniã Geñ.c.quintodecimo dicitur: ꝙ.400.annis affligerentur in terra aliena. Exodi autem capitulo duodecimo, annis.430. eos ſtetiſſe in Aegypto: conuenire non videtur ſcriptura: ſed ſi cum iſtis. 400. computaueris tempus, quo ſteterunt in terra Chanaam, ſcripturam inuenies non mentiri: qui fuerunt.205.anni: vt Geñ.capitulo quintodecimo, & ſupra libro quinto, caplo.iiii. altera ſub Nabucodonoſor Rege Babylonis.70.annos: qui tandem libertate à Deo donati ſunt. Cum autem Propheta dicat: Adiiciet dominus ſecundo manum ſuam ad poſſidẽdum &c. de liberatione Iudęorum, in qua nunc detinentur: quæ vocatur Romana minime intelligi poteſt: cũ hęc captiuitas tertia ſit captiuitas. vnde dicente Propheta: Adiiciet dominus ſecundo, Iudæis non conuenit, ſed tertio dixiſſe oportet. huiuſmodi veritas verbis ſubſequentibus facile percipi poteſt. Scribitur enim ibi: Ad poſſidẽdum reſiduum populi ſui: quod relinquetur ab Aſſyriis, & ab Aegypto, & ab aliis per ipſum Prophetã ibi nominatis: in quibus nõ ſunt Romani: quia ſi de huius captiuitatis liberatione intellexiſſet Propheta, dixiſſet vtiq; Quod reliquetur à Romanis. Quod nempe populi reſiduum hi ſunt: qui ob expugnationem Titi, & Veſpaſiani totum hinc, atq; illinc expulſi diuagãtur per orbem. Illud autem: Adiiciet ſecundo, Chriſtianis optime cõuenit. Nam Moyſes primo legis vinculo Hebræos collegit: Meſſias autem ſecũdo Euangelicæ legis vnitate omnes collegit, & vniuit gentes, & nationes. Opponit Iudęus, dicens: Propheta, inquit, profugos Iſrael, & diſperſos Iuda congregã dos eſſe: nam per Iſrael decem Tribus tãtum intelliguntur: per Iudam autem reliquæ duæ intelliguntur Tribus: ſcilicet Iudę, & Beniamin. Quomodo autem hęc collectio, ſiue congregatio, quæ Iudęis tãtum promittitur, ad quaſcunq; alias gentes, & nationes trahi poſſit non video: igitur interpretatio, ſiue expoſitio tua à verbis Prophetæ deuiat, ideo non vera. Oppoſitio.

Si vere intellectum in ſacris literis contentum percipere volumus: vt dictionũ in ipſis literis contentarum ſignificationes quàm optime conſiderentur neceſſe eſt: ſcilicet an ſint dictiones vniuocæ: quę ſemper idem ſignificant: vt hoc nomen lignum. vel ſint mere æquiuocæ: vt hoc nomen canis: quod de quodam ſydere, & de quodam animali dicitur. an ſint nõ mere æquiuocę, ſed à conſilio, ſiue ꝑ trãſlationẽ: vt equus: qui de equo vero animali, & etiam de equo picto verificari poteſt. In quibus licet ratio ſubſtantiæ ſit diuerſa: eſt tamen inter eas aliqua ſimilitudo: ſcilicet figuralis. Et ideo huiuſmodi dictiones non dicuntur mere æquiuocę: ſed accommodatę, ſiue trãſlatę. In ſacris autem literis multæ interdum, & diuerſę inueniuntur æquocationes: ideo dictionum ſignificationes inquirere oportet: & cui magis conueniant ſignificationi ſenſum elicere, & adaptare. Reſponſio. De noĩbꝰ æquocis: vt Iſrael, Iuda, & Iacob &c.

Quod etiam ſentiunt Iudęorum Rabini: & maxime Rabi Moyſes Aegyptius in prima parte ſui libri de directione perplexorum in Procemio: vbi agit de intẽtione ſui operis: vbi ſic inquit: In libris Prophetarum inueniuntur nomina mere æquiuoca: quæ intelliguntur à ſimplicibus, ſeu ignaris, de primariis ſignificatis per eiuſmodi nomina. Sunt etiam nomina accommodata: ſcilicet æquiuoca: ſeu à conſilio tranſlata: quæ intelligũtur à prædictis de re prima à qua tranſlata Mere æquiuoca noĩa. Accommodata noĩa.

fuerunt, ſeu accommodata. hęc ille. Huiuſmodi autem nomina ſunt: vt Iſrael, Iuda, filii Iſrael, ſemen Iſrael, & alia multa in hoc eodem libr. ſupra capitulo. iiii. poſita. Quando igitur Propheta dixit: Et cõgregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terrę: nõ ſolum per ꝓfugos Iſrael, & diſperſos Iuda, intellexit Iudæos, ſed ẽt Gẽtiles: q varios Deos vario cultu colebãt: ſed ad veri Dei fidem, & cultum ꝯuerſi ſunt. hęc veritas hr̃ eiuſdem Prophetæ. c. xliiii. vbi dr̃: Effundam enim aquas ſup ſitientẽ, & fluenta ſup aridam: effundã ſpiritũ meũ ſuper ſemen tuũ, & bñdictionem meã ſuper ſtirpem tuã, & germinabũt inter herbas quaſi ſalices iuxta fluẽtes aquas. Iſte dicet: Dñi ego ſum: & ille vocabit in nomine Iacob: & hic ſcribet manu ſua dño: & in noĩe Iſrael aſſimilabitur. hæc dicit dñs Rex Iſrael. Super qbus verbis Rabi Salomon ait: Ea ꝓculdubio fore oĩa tpe Meſſiach: qa Gẽtiles qplurimi ad eũ confugient. iccirco ait Eſaias: Effundam enĩ aquas ſup ſitientem: hoc eſt gratias ſup ppl'm Iudaicũ, qui deſiderabat Meſſiam: quæ fuerũt Chriſti ſigna, atq; miracula facta in Iudęa. Et fluenta ſup aridam. i. doctrinam, atq; cognitionẽ Chriſti, ſup gentem idolis deditam: quæ arida erat: hoc eſt deſerta diuinis inſtitutionibus, atq; lege. de quo dr̃ eiuſdẽ Prophetę. c. xxxv. Lętabitur deſerta, & inuia: & exultabit ſolitudo: & florebit quaſi liliũ. Et ſeqtur Eſaias. c. xliiii. Iſte dicet: Dñi ego ſum. Iſte. ſ. erit origine Iſrael: & ille vocabitur noĩe Iacob: & ſcribet manu ſua dño: & in nomine Iſrael aſſimilabit: quod à Rabi Salomone exponitur: vt ſupra diximus. c. iiii. huius. vii. lib. Sed vbi nos habemus, Aſſimilabitur, Hebręi hñt, Cognominabitur, & melius iudicio meo, ſi diligenter terminos perſcrutaberis. Ex qbus aperte conſtat: ꝙ ppl's Gentilis, Meſſię tpe, ppl's Iſrael nuncupari debebat: qui. ſ. ſecutus fuerit eius veſtigia, & documẽta. de quo. c. lxv. ab eodem Propheta ſcribit: Quæſierunt me, q ante nõ interrogabãt: inuenerunt, q non quæſierunt me. dixi, Ecce ego, ecce ego ad gentem, quę neſciebat me, & q non inuocabat nomen meũ. Hoc itidem Oſeas. c. ii. ait: Et dicam non pplo meo: ppl's meus es tu. & ipſe dicet: Dñs meus es tu. Item Pſal. xvii. Ppl's, quẽ non cognoui, ſeruiuit mihi. his igitur clarum eſt, verum Iſraelitam eſſe, & Iſrael noĩe dignũ, qui re ipſa, atq; virtute non noĩe tm̃ inſtituta Chriſti, ſiue ꝑcepta ampleſtitur, & obſeruat. hoc ipſum declarat Eſaias. c. xlviii. dicens: Audite hęc domus Iacob, q vocamini noĩe Iſrael, & de aqs Iuda exiſtis: qui iuratis in noĩe Dei, & Dei Iſrael recordamini nõ in veritate, atq; iuſtitia. Oſtenditur enim his verbis: qm̃ iurabant Iudęi, In noĩe dñi, non in veritate: eos non re qdem ipſa, ſed nomine tm̃ Iſraelitas vocari. quod eſt inane quoddam, & irritum, & apud Deũ, & apud homines. Nam nobili gñe ortus ſceleribus infectus, eo ſanè indignus ducitur. Icciaco dicitur Oſeę. c. i. Voca nomẽ eius, nõ populus meus. Igitur ab Eſaia dicitur. c. xi. antedicto: Dñs congregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terræ. Intellexit Propheta q ad Chriſti religionem ex diuerſis partibus acceſſerint, qui iure Iſraelitę appellandi ſunt, quos antea via veritatis prçterierat, ideo profugi, atq; diſperſi vocabant. hoc illud eſt, quod ab Ezechiele. c. xxxix. ſcribitur: Et magnificabor, & ſanctificabor, & notus ero in oculis multarũ gentium: & ſcient, quia ego dñs. His igitur nõ obſtãtibus Oppoſitionibus, dñs noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

Septima Oppoſitio Iudæorum. Caput. VII.

Septimam Oppoſitionem aſſumit Iudæus ex his Eſaiæ verbis. c. xi. deſcriptis. de quo capite in antecedenti ꝓxime capite diſputauimus. Loquẽs enim ipſe Eſaias de tempore Meſſiæ, ait: Habitabit lupus cũ agno: & pardus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur: & puer paruulus minabit eos. Vitulus, & vrſus paſcentur: ſimul requieſcent catuli eorum: & leo quaſi bos comedet paleas: & delectabitur infans ab vbere ſuper foramina aſpidis: & in cauerna Oppoſitio.

uerna

uerna Reguli, qui ablactatus fuerit manũ ſuam mittet: non nocebunt, & non occident in vniuerſo monte ſancto meo: qa repleta eſt terra ſcientia domini ſicut aq̃ maris operientis. Dicens ipſe Iudæus: hæc quidem omnia non vulgaria ſunt, quantumq́; ponderis in ſe habeant ad indicandum tempus Meſſiæ, poſſunt facile Chriſtiani percipere. Habent enim ipſi apud Lactantium Firmianum Diuinarũ Inſtitutionum libro ſeptimo, cap. xxiiii. Mulierem Erythræam nomine, quę vna fuit ex sibyllis, hoc idẽ quod à Propheta ſcribitur prędixiſſe. Inquit ſanè ipſa: Nec lupi cum agnis in montibus dimicabunt: herbamq́; lynces cum hœdis paſcentur: vrſi cum vitulis: ſimul omnibus animalibus carniuorans leo comedet paleas ad præſepia: cum infantibus dracones ſine matribus dormient. Igitur ſi viri Dei non ſolum, ſed mulieres etiam apud Chriſtianos ea fieri omnia Meſſię tempore nũtiauerint: & cum eorum nihil Chriſti tempore actum fuerit, nos quidem nõ fallimur Iudæi, qui futurum merito expectamus Meſſiam. Item Eſaiæ. c. lxv. in calce: Lupus, & agnus paſcent ſimul: & leo, & bos comedent paleas. Reſponſio.

Reſponſio. Sanus quidem non eſt iudicio meo, qui ſuo ſe mucrone iugulat: quod efficitur, quando quis cauſas acturus pro ſe tuendo, teſtes adduxit rei ſuæ incongruos, ac repugnantes. Nõ enim nomina ipſa, quæ ibi à Propheta deſcribuntur pro brutis, ſed pro hominibus tantum accipienda ſunt: quemadmodum etiã dicitur Geñ. cap. xlix. Tribus Iuda à Iacob leonis catulus, ac leo etiam eſt appellata: & Trib⁹ Iſachar fortis aſinus dicta eſt: necnon & Tribus Dan coluber in via: & Tribus Neptalim ceruus emiſſus: & Tribus Beniamin lupus rapax. Vnde Apoſtolus Paulus, q de hac Tribu extitit, lupus aliquãdo cognominatus eſt. Quæ animalium nomina dicta ſunt per metaphorã: hoc eſt per tranſlationem: quæ fit quando ex loco proprio nomen aliquod propter aliquem effectum transfertur in aliquẽ aliũ. Quę nomina ſi pro animalibus ratione carentibus, quis Iudęorum aſſereret, & ipſe ſe irrõnale aĩal iudicaret. licet enim Eleazarius Pontifex, Ariſtobolusq́; ante Chriſtum, & Philo poſt Chriſtum Iudæorum interpretum ſapientiſſimi ſacras literas propter myſticum ſenſum per allegoriam exponendas eſſe cenſuerint, idq́; etiam tentauerint: tamen puerilia multorum Iudæorum ingenia talem omnino, regnante Meſſia, auream ætatem expectant, qualem Poetarum verba, coloresq́; depingunt: ſatis autem, viuente Ieſu, fulſit in animis hominum non pertinacium aurea veritas, tranquillitas mẽtis, & fructus æternus: atque poſt illum ob eius opera, & doctrinam quicunque vult aurea ætate potitur: æterna pax hominibus cum Deo per Ieſum conciliata eſt: quanquam etiam multos annos lupus: ideſt potentior Princeps, vel populus: agnum: ideſt debiliorem Principem, aut populum non deuorauit. Erant ante Ieſum Gentiles, & Iudæi in oibus oĩno inter ſe diſcordes: poſt illũ multi ex Iudæis, plurimi ex gentibus ſub illius doctrina concordes moribus, opinionibusq́;, ac fide viuebant, atque viuũt. Quotidie multis in locis animalium venenoſorum morſibus Apoſtolorum miraculis innoxii reddebantur: & ipſi quoque Apoſtoli: vt de Paulo legitur Actuum capitulo vigeſimcoctauo. Singula hæc ad ſæculum aureum pertinere videntur. Omnino autem aureum ſæculũ in animi potius, quàm in corporis fructibus eſt ponendum: nugę vero Poetarum pueris relinquendę: quod & Rabi Moyſes iudicauit. hic enim in libro de Iudicibus ait: Caue ne putes Meſſię tempore mundi ordinem, naturaliumq́; rerum progreſſionem aliter, quàm ſoleat, ſe habere debere. Quod autem Eſaias inquit: Habitabit lupus cum agno &c. ænigmaticum eſt: ſignificat enim Iſrael cum impiis ſæculi huius hominibus, qui figurantur lupi, atque pardi, ſecurum conuerſaturum. hæc ille. Et quòd animalium nomina, quæ à Propheta dicta ſunt, metaphorice de hominibus intelligenda ſint, nonne in principio huius capitis vndecimi ab Eſaia dicitur: Egredie-

tur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet? Per virgam enim atq; florem nonne intelligunt Raboteni Hebręorum Regem Meſſiam? hoc ſane inficiari non poſſunt: nam Chaldaica trāſlatio ſic habet: Exibit Rex de filiis Iſai, & Meſſiach de filiis filiorum eius: & erūt iuſti circūcirca ei, & fideles adhęrentes ei, & erit iuſtitia cingulum lumborū eius, & fides cinctorium renum eius. & vbi habemus nos, Habitabit lupus cum agno, ipſa Chaldaica trāſlatio habet, Et pax in diebus eius multiplicabitur: ex quo patet ibi metaphoricam eſſe locutionem. In pacifica illa ferocium animalium conuerſatione: quod etiā Claudianus deſcribit. Orpheo citharam pulſante effectum fuiſſe: Securum blandi leporem fouere moloſſi: Vicinūq; lupo prębuit agna latus: Concordes varia ludunt cum tigride dāmę: Maſſillam cerui non timuere iubam: poſſet etiam veraciter dici hanc ſilueſtrium animalium domeſticationem adimpletam fuiſſe ad literā in fidelibus Chriſti: qbus ferociſſimę ferę non nocuerunt: ſed multoties paruerunt, & ſibi pluries obuiauerūt: immo cum eis domeſtice habitauerunt: vt in multis ſanctorum Legēdis habetur. Similiter beſtiæ venenoſæ multis ſanctis nocere non potuerunt: vt eis Saluator promiſerat: vt Marci capitulo vltimo: Euntes in mūdum vniuerſum prędicate Euāgelium omni creaturę &c. & paulo inferius: In nomine meo Dęmonia eiicient: linguis loquentur nouis: ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint non eis nocebit. Et Actuum capitulo vigeſimooctauo de Paulo Apoſtolo. Propheta igitur ſub hac animalium ſimilitudine, ſeu domeſticatione intelligere voluit, & ſignificare pacificam, & vnanimem Chriſti fidelium cōuerſationem, & cohabitationem poſt receptā fidem Chriſti: licet prius eſſent inimici: & ſeu in actibus, & moribus diſcordes, ac etiā in modo viuendi: quod in primitiua Chriſtianorum eccleſia adimpletum fuit: quemadmodum habetur in Actibus Apoſtolorum capitulo ſecūdo, & quarto. Hac igitur non obſtante Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Octaua Oppoſitio Iudæorum. Caput. VIII.

Octaua Oppoſitio aſſumitur per Iudæos ab Eſaia caplo. lxii. vbi Propheta loquens de Meſſia inquit: Ecce dominus auditum fecit in extremis terræ: dicite filiæ Sion: Ecce Saluator tuus venit: ecce merces eius cū eo, & opus eius corām illo: & vocabunt eos populus ſanctus redempti à domino: tu autem vocaberis quęſita ciuitas, & non derelicta. At neminem fugit (inqt Iudęus) nullum adhuc auditum feciſſe dominum in extremis terræ: neq; filiæ Sion: hoc eſt Synagogæ dictum fuiſſe: Ecce Saluator tuus venit: ꝙ ſi per id tēporis, quo Chriſtus aderat Iudaico populo, atq; Principibus noſtris ab extremis terræ nuntiatum fuiſſet hunc eſſe Chriſtum verum Meſſiā: nunꝗ fortaſſe tam turpiter, atq; ignominioſe occidiſſent eum: & eo magis, quia auctoritate eius, atq; potentia diuinitus data, Iudęos cęteris oībus pręſtantiores eſſe dignitate, atq; imperio. Et hoc illud eſt: quod à Propheta dicitur: Ecce merces eius cum eo. Inſup Iudęi non appellantur populus ſanctus: neq; redempti à domino: ſed populus ſuperſtitioſus, improbus, & execrabilis, & à domino expulſus vndiq;, atq; pditus. Neq; Hierlm ciuitas adhuc acqſita dici poteſt, ſed derelicta penitus, & amiſſa: ideo ꝯcludūt Ieſum Chriſtum non fuiſſe verū Meſſiam. — Oppoſitio.

Rñſio. Supra lib. vi. cap. xciii. ꝯtenta in hoc Eſaię capite, de Meſſia Rege, & eius eccleſia intelligi debere idonee ꝓbatum eſſe arbitror. Et licet Propheta ipſe ī hoc eodem capite de ſigno S. Crucis mentionem fecerit: vt ſupra diximus cap. vi. huius ſeptimi libri: tamen Propheta ipſe hęc alia addidit verba: Ecce dominus auditum fecit in extremis terræ. & quod eſſet illud, ſubdit: Dicite filię Sion: Ecce Saluator tuus venit: ecce merces eius cum eo, & opus eius corām illo &c. Auditum nullum fecit dominus in extremis terrę, ait Iudęus: neq; Synagogę annuntiatū fuiſſe: Ecce Saluator tuus venit &c. At oppoſitum aperte patet: fecit nanq; auditum — Reſponſio.

ditum dñis & Synagogæ,& vſq; in extre mis terræ ò Iudæe: quod ſatis abūde con ſtat ex re ipſa,& effectu. Nam ab Oriente vſq; ad Occidentem: & à Meridie vſque ad Septentrionem auditum eſt de Chriſti probitate,atq; virtute: qa vbiq; terrarum ſunt Chriſtiani. Apoſtolorum enim,aliorūq; Chriſti Diſcipulorum per vniuerſum orbē Chriſtum Meſſiam Euangelizantiū,& ſigna,atq; prodigia diuina virtute facientium,ipſius Chriſti fides adeo diuulgata fuit: vt illud Pſalmi decimioctaui adimpletum fuerit Vaticinium: In oēm terrā exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Omnes nanq; gētes,& nationes (exceptis Iudæis) Ieſum Chriſtum verum Meſſiam colunt,& venerantur. Oēs dixi gentes: hoc eſt ex oibus gentibus multi. Et qm̄ Iudęus negat fuiſſe ſuæ nūtiatum Synagogæ: Ecce Saluator tuus venit: viderint ſapientes Iudęorum ignorātiam,pariter & cæcitatem. Iam dixit Propheta,quod pro ſe tuendis aiunt Iudæi: Dicite filiæ Siō: Ecce Saluator tu⁹ venit: & audent inſani ipſi,qm̄ Chriſtum repudiant,non fuiſſe Synagogę dictum: Ecce Saluator tuus venit. Solo enim, & vnico verbo ſibiipſis in eadem re, & eodem tēpore contradicunt. Et ſi Iudæus diceret: Propheta prædixit quod futurum erat: qn̄ autem veſter Nazarenus venit,Synagogę noſtræ non fuit nuntiatū. Reſponderi poſſet ei, Ioannis.c.v. viii.x.&.xii. aliter conſtare: quia ibi ipſe Ieſus publice in templo,& alibi Iudæis cōcionando ſe dixit eſſe Dei filium, & ab eo miſſum, & Saluatorem mūdi: & qui verba ſua audiret,& crederet ei, q eum miſerat, haberet vitam æternam. Apl's ad Rom.c.x.inqt: Omnis enim quicunq; inuocauerit nomē domini,ſaluus erit. Qūo ergo inuocabūt in quem non crediderunt? qūo autē audient ſine prędicante? quomodo vero ꝑdicabunt niſi mittantur? ſicut ſcriptū eſt: Quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem,Euangelizantium bona? Eſaiæ.c. lii. Sed non omnes obediunt Euangelio. Eſaias enim dicit eodem.c.lii. Dñe quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu,auditus autem per verbum Chriſti. Sed dico: Nunqd non audierunt? & quidem, In oēm terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum. & ſequere: quia dicit de Iudæis. Ioannes inſuper baptiſta Chriſti pręcurſor nuntiauit, & digito eum demōſtrauit: vt ſupra lib.vi.c.vi. probatum eſt. Similiter Apoſtoli, & alii Chriſti Diſcipuli pręconizando, & concionando per vniuerſum orbem,& maxime Iudęis: vt in Actibus Apoſtolorum publicauerunt aduenisse Saluatorē: vt probauimus ſupra lib.vi.c.lxxxviii. Ioannis etiam.c.xii.conſtat, Omnipotentem Deū ſatis aperte demonſtraſſe Ieſum eſſe Meſſiam. Cum enim ipſe Ieſus dixiſſet: Pater clarifica nomen tuū. Venit ergo vox de cœlo,dicens: Et clarificaui,& iterum clarificabo. Turba ergo,quę ſtabat, & audiebat,dicebat: Tonitruū eſſe factum. Alii autem dicebant: Angelus ei locutus eſt. Matthæi etiā.c.xvii.dicitur: Et ecce vox de nube,dicens: Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui,ipſum audite. quod fuit,qn̄ coràm tribus ex Diſcipulis ſuis transfiguratus eſt. & iterum Matthæi.c.iii.qn̄ baptizatus fuit: Et ecce vox de cœlis,dicens: Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui. In quibus omnibus locis Deus manifeſte eum filium ſuum demonſtrauit: vnde verificatur illud Pſal.xlix. Annuntiabunt cœli iuſtitiam eius,Deus iudex eſt. B. inſuper Paulus,qui fuerat Iudæus de Tribu Beniamin,& Chriſtianos inſequebatur, ad fidem Chriſti miraculoſe conuerſus, eius fidei propugnator, & defenſor vnà cum Barnaba dixerunt Iudęis (vt Actuum.c. xiii.) Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed qm̄ repellitis illud: & indignos vos iudicatis æternę vitę: ecce conuertimur ad gentes: ſic enim nobis pręcepit dominus. Defināt igitur Iudæi prędicare, ꝙ Synagogæ ſuę annuntiatū nō fuerit de Chriſto Meſſia à Deo miſſo ad ſaluandum. Cum ſolis ſignis: hoc eſt miraculis per ipſum Saluatorem in Iudæa perpetratis: & maxime de cęco nato, & Lazaro quatriduano iam fetente liberatis,id veraciter negare non poſſent. Et ſequitur Iudęus dicens id, quod ab Eſaia

Digitized by Google

dicitur: Et merces eius cum eo. Intelligitur, ꝙ virtute Meſſię cęteris omnibus Iudęi pſtantiores futuri ſint dignitate, atq; imperio. Hęc doctrina, q̃ vera ſit, quo'ue fundamento ſtabilita pręterit neminem, qui vera ſentit: quę quoniam nulla ratio ne mouetur, vel ducitur, quis eſt tam rationis expers, qui nõ dicat, non affirmet ineptum Iudęum, atq; inſanum? Neq; mirum Iudęi hęc ſi dixerint, quandoquidẽ erroribus, quibus ipſi oẽs impliciti ſunt, ab eis firma ratio pro eorum defenſione minus reddi poſſit. Eſaias enim cũ dicit: Ecce merces eius: dignitatem Iudęorum, vel imperium non intelligit, ſed Meſſię æquitatem, vel iuſtitiã: quę eſt dare cuiq; quod ſuum eſt: bonis, ac malis cõgruum pręmium, atq; condignum. Quod itidem Chriſtus monuit, atque in ſe credentibus pollicitus eſt Qui crediderit, ait, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, cõdemnabitur, Marci. c. xvi. Hęc enim merces illa eſt, quam Meſſias ſecum adduxit. de qua iqt Propheta: Ecce merces eius cum eo: quam pie, atq; deuote, ſi Iudęoꝝ cœtus ſuſcipe in aĩum iduceret: tunc redempti à dño ꝓculdubio dicerentur: hoc eſt emoti, atque ſubtracti virtute ſanguinis Chriſti à Diabolico dño, atq; ſubiectione: neq; expulſi vndiq; perditi pergerent huc, atq; illuc: ſed vt cæteri homines honorifice viuunt, & ipſi quoq; pariter viuerent. Addit inſuper Iudæus: eo ꝙ ait Eſaias: Tu autem vocaberis quæſita ciuitas, & non derelicta: ꝙ ciuitas Hieruſalem adhuc amiſſa eſt, & non quæſita: igitur Chriſtus, &c.

Scio equidem, qui nouit periculum, ſi ei non ſuccurrit, eum occidit. B. etiã Auguſtinus inquit: Si non pauiſti, occidiſti. Textus eſt in. c. Prouidendi. lxxxiii. diſt. & in. c. paſce. diſtinct. lxxxvi. Vnde non communicans animabus neceſſaria ad ſalutem, non tm̃ fur appellandus eſt, ſicut ſcriptum eſt. xlvii. diſtin. c. ſicut hi: ſed ẽt homicida merito nũcupari debet. extra de homicidio. c. ſicut dignum. §. illi etiã. vbi dicitur: Qui potuit hoiem liberare à morte, & non liberauit, eum occidit. Ne autem quis huiuſmodi criminis me accuſet, eius, ac totius Synagogæ omnino detegere blacterationes, atq; inſaniã ſtatui. Vult ipſe Iudæus ciuitatem, quæ dicitur à Propheta, Hieruſalem intelligi, de qua prorſus nihil ſenſit. Intellexit nanq; vir Dei, cum dixit: Tu aũt vocaberis quæſita ciuitas, congregationem fideliũ. nam ciuitas aliud nihil eſt, niſi collectio ciuiũ, quę profecto populus appellatur: iccirco, paulo ſuperius dicitur: Et vocabunt eos populus ſanctus redempti à dño. Apparet igitur, ſicuti eſt, irritam, & ſine vllo fructu, ac fundamento expoſitionem ſuper Eſaiam æditam ab ipſo Iudæo fuiſſe. Hac igitur non obſtante octaua Oppoſitione, dñs nr̃ Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Nona Oppoſitio Iudæorum. Caput. IX.

NOna Oppoſitio aſſumitur ex eodem Eſaia cap. xlv. vbi dicitur: In domino iuſtificabitur, & laudabit omne ſemen Iſrael. Et in capite proxime ſequenti dicit: Prope feci iuſtitiam meã, & non elongabitur: & ſalus mea non morabitur: dabo in Siõ ſalutem: & in Iſrael gloriam meam. Sed inquit Iudęus: Manifeſte conſtat cuilibet: omne ſemen Iſrael, quod Moſaicam legem ſequitur, à quocũque inepta religione improbari, & accuſari ſuperſtitionum, & vanitatum: & qua poſſunt ignominia hoies illud afficiunt, & inſectantur: & ſic in Sion perditiõ oĩs eſt, & in Iſrael confuſio. Quę omnia Meſſiæ aduentui repugnant: igitur inferunt, Chriſtus non fuit Meſſias. Oppoſitio.

Ad nonam Oppoſitionem Iudęorum rñdetur Quod ſi ab eis recte, quę ſuperius. c. iii. & c. iiii. pręſentis libri ad Oppoſitiones ſuas diximus, pcepta fuiſſent, ſubticuiſſent vtiq;: qm̃ non ignoraſſent, quo Vaticinium Eſaię progreſſum ſit: & illud iam perfectũ eſſe totum, atq; conſummatum Chriſti tempore: nam omne ſemen Iſrael: hoc eſt omnis fidelis, qui Chriſti fidem, ſiue religionẽ imitatus fuit, iam iuſtificatus eſt, & approbatus. Hoc ipſum ſanè clarum eſt: qm̃ conuerſi ex omnibus gentibus ad Chriſtum, ſalui facti ſunt omnes: quod & ipſemet Saluator noſter Marci. c. xvi. inquit: Qui crediderit, & baptizatus Reſponſio.

Digitized by Google

ptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, cōdemnabitur. Hoc illud eſt: quod eodem capite Propheta ait: Cōuertimini ad me: & ſalui eritis omnes fines terræ. Et infra: Cōfundentur omnes, qui repugnāt ei: repugnāt enim Iudæi Chriſto: iccirco confuſi ſunt: qui ſi ad eum accederent, iuſtificarentur & ipſi, & approbarentur omnino. Et ſequitur in ſequenti capite: hoc eſt. xlvi. Prope feci iuſtitiam meā, & non elongabitur: & ſalus mea nō morabitur: dabo in Sion ſalutem, & in Iſrael gloriam meam. Quod aūt per iuſtitiam intelligatur Meſſias, ſatis ſuperius libro. v. c. iii. ſuper hoc eodē Eſaiæ capite dictū fuit. Ex quo itidem dici pōt: ꝙ qm̄ ab Eſaia dicitur: Prope feci iuſtitiā meā, & non elongabitur: per hęc intelligatur Meſſias. Quod aūt ſubſequitur: Et ſalus mea non morabit̃: hoc etiam de Meſſia dr̄ ab effectu: quippe qui ad dandam oībus ſalutem volentibus tam corporis, q̄ animæ venerit: Et in Iſrael glīam meam: quia Chriſtus de populo Iſrael natus eſt ſm̄ humanitatem aſſumptam: ex qua natiuitate, cum ipſe Deus eſſet, effectus eſt Deus, & homo: qua gloria: quo ornamento: qua dignitate, atq; decore alia queuis natio inſignita non extitit: vt Chriſtus Dei filius naſceret̃ ex illa. Hoc illud eſt: quod Deuter. c. xviii. legimus, Deū Moyſi dixiſſe: Prophetam: hoc eſt Chriſtum, ſuſcitabo eis de medio fratrū ſuoꝝ. icciro canitur Pſal. cxlvii. Non fecit taliter oī nationi. Vnde clarum eſt, In Sion ſalutē, & in Iſrael gloriā dediſſe Deū: quam Iudęi, qm̄ recuſant, atq; deſpiciūt, ſi dolore cruciantur, atq; mœſtitia, nemini miꝝ videri debet: iō aduerſus eos. c. xlvi. eiuſdē clamat Deus: Audite me duro corde, qui longe eſtis à iuſtitia: hoc eſt à Meſſia. & idem. c. xlviii. Sciui enim, quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea. Quamobrem ſi confuſi, ſi perditi vbiq; iacent Hebręi, tm̄ peruicatia ſua doleant, qui Chriſto aures accommodare non curant. Vnde. c. eodem de ipſis ſcribitur: Neq; audiſti, neq; cognouiſti, neque extunc aperta eſt auris tua: ſcio enī, quia ꝑuaricans ꝑuaricaberis: & trāſgreſſorem ex vtero vocaui te. Et qm̄ Iudæi contentis in hoc capitulo aliqualiter opponunt: ideo infra. c. xxviii. præſentis libri videto. Hac igitur non obſtante Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Decima Oppoſitio Iudęorum. Caput. X.

Decima Obiectio aſſumitur per Iudęos à Zacharia. c. ix. vbi dr̄: Exulta filia Sion: iubila filia Hieruſalē: ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator. hic nanq; Propheta, ſi Chriſtus extitiſſet verus Meſſias, proculdubio mentitus eſſet (vt inquit Iudæus) cum ipſe nobis nuntiare potius debuiſſet: Lamentare filia Sion: plora filia Hieruſalem: ecce qui omnia tua cōtaminab.t, diripiet, ſpoliabit, atque deſtruet: non enim Chriſtus Synagogam, vel Iudæorum cœtum, qua fulgebant dignitate, atq; imperio, vel auxit, vel conſeruauit: quin immo deleuit, perdidit, atq; extinxit: vnde Saluator ille appellari non poteſt, qui totum (ſalute omni ablata) perditioni commendat. Oppoſitio.

Reſponſio. Ad hanc decimam Iudęorum Oppoſitionem aliter non eſt reſpondendum, niſi ꝙ quicqd Propheta ibi dixerit, totum id ad Regem Meſſiam attinet. Et illud ipſum eſt vna de conditionibus cōgruentibus Regi Meſſiæ: vt ſupra lib. vi. c. xli. diximus. Iudæus aūt ira accēſus, atq; furore immoderata quadam aduerſus Prophetam oratione vſus eſt: appellando eum mēdacem: ſuoꝝ enim maioꝝ mores, & inſtituta ſequtur, qui ꝯſueuerunt Prophetas ſemper irriſionibus, ꝯtumeliis, atq; interitu afficere. Vera enim fuere, quę à Propheta dicta ſunt: & Chriſtus proculdubio fuit verus Meſſias Dei nuntius, atque legatus diuinę voluntatis: cui qui aures præſtitit, eius doctrinam ſequens exultauit nimirum: vt ait Zacharias: atque ſummo gaudio affectus eſt. Legitur hoc Matthæi capitulo vigeſimoprimo, vbi dicitur: Cum appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymā. & infra: Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimēta ſua in via. Alii aūt cędebant ramos de arboribus &c. vt ſupra dictum fuit libro Reſponſio.

Digitized by Google

vi.c.xl. Qui autem maluit veterum ſuoꝝ imitari veſtigia, & à Deo ſe auertere, & Chriſtum non fateri verum Meſſiã: quẽadmodum à Iudæorum cœtu factum eſt, ſi gemitus, atq; ſingultus eum cruciat: ſi ex eius oculis iteſtinus dolor lachrymas emittit: ſi angore conteritur: non quidem iſtud ipſum Prophetæ aſcribi, qui vera ꝑ dixerat, iure aliquo poteſt: ſed illius volũtati, atq; ſuperbiæ: qm̃ parendum nõ duxerat, qui felicitatem ei, atq; beatitudinẽ obtulit: nulla etenim opprimitur ille neceſſitate, vt erroribus faueat, & implicetur. Quis nanq; tam elatus, tam potens eſt, vt mihi oculos in cœlum tollere prohibeat? aut colendi neceſſitatẽ, quod nolim: aut non colẽdi, quod velim mihi imponat? Voluntas diuinitus libera hominibus conceſſa eſt, & arbitrium hois non cogitur. Igitur ſua culpa doleat Iudæus, tot, tantiſq; angoribus cruciari: quia ad negandum Chriſtum non neceſſitate qs trahitur, ſed volũtate. At ſi conſtanti mẽte, animoq; fideli Chriſto adhęſerit, tunc cognoſcet, tũc ſentiet, quod à Propheta dictum eſt: Exulta filia Sion: iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus veniet iuſtus, & Saluator. Venit enim Chriſtus, & ſalutem omnibus attulit eam volentibus: ſicuti ſcribitur Matthæi.c.xviii. Venit enĩ filius hominis ſaluare quod perierat. Et Lucę.c.ix. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. Necnon & Ioannis.c.iii. Non enim miſit Deus filium ſuũ in mundũ, vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Quamobrem ò Iudęe, ſi tu ſalutem quęris, ſi exultationem, atq; beatitudinẽ appetis, amplectere Chriſtum, qui te ſaluum cupit, qui vt gauderes triſtari voluit, vt viueres mortẽ volens ſubiuit. Noli imitari tuos, de quibus Hieremias ait.c.v. Indurauerunt facies ſuas ſupra petrã, & noluerunt reuerti &c. Reuertere tu igitur, reuertere ò Iudæe, & ſalute gaudebit cor tuum. Inquit enim Eſaias.c.xxx. Si reuertimini, & quieſcatis, ſalui eritis. & Paralipomenon.ii.c.xx. dicit: Credite in domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient proſpera. Hac igitur nõ obſtante Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Vndecima Oppoſitio Iudæorum. Cap. XI.

Vndecimam Oppoſitionẽ aſſumũt Hebręi ex his Malachiæ verbis.c.iii. Beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra deſiderabilis, dicit dñs exercituum. At (vt inquiunt Hebręi) omnibus impleti ſumus maledictionibus, iniuriis, & ignorantia: & nos etiã veluti gentem execrabilem, atq; profanã quodcunq; hominum genus reſpuit, atq; exterminat. igitur ſi Malachias, poſt quẽ nullus à Deo Propheta miſſus eſt, veridicus extitit: ea tunc, quę dixit, efficientur omnia, cum venerit Meſſias: igitur Chriſtus veſter non fuit Meſſias. Oppoſitio.

Reſponſio. Ad hanc vndecimam Obiectionem reſpondentes dicimus, Iudęũ male percepiſſe Prophetę ſententiam: & ideo leuiter, & inaniter hanc feciſſe Oppoſitionem: & vt eius error omnibus manifeſtus ſit, nõnulla per Prophetã ipſum dicta breuiter perſtringam. Improperat dominus Deus Iudæis nonnulla peccata: & ꝙ non perſoluant ſacerdotibus, & leuitis frugum ſuarum primitias, & decimas: in cuius delicti pœnam, ſterilitatem terrę naſcentium impartiebãtur. Qua de re tanq̃ miſericors, & benignus eos ad benefaciendum hortatur, dicens: Reuertimini ad me, & reuertar ad vos: & inferte omnem decimam in horreo, & probate me: quia ſi hęc feceritis, dabo vobis abundantiam: aperiendo ſcilicet cataractas coeli, vt ros, & pluuiæ deſcendãt in terram ad irrigandum eam ad maiorem fructuum fœcunditatem: & effundã vobis benedictionem ad omnium bonorũ multiplicationem: & increpabo deuorationem: hoc eſt amouebo quęcunq; nocumenta, vt bonis abundarent temporalibus. ex qua abundãtia id poſtea eis ſuccedet: ꝙ circunſtantes omnes dicent vos eſſe beatos. Hęc quidem promiſſio ò Iudęe, ſi bene cernis, conditionalis eſt: ſcilicet ſi à peccatis caueritis, & decimas, & primitias omnes perſolueritis: quod ẽt ex his aliis Prophetę verbis in calce ipſi⁹ Reſponſio.

capitis

Digitized by Google

capitis poſitis multo magis elucefcit: Cō uertimini,& videbitis qd ſit inter iuſtum, & impium: & inter ſeruientem Deo,& nō ſeruientem. Si vicini veſtri non dicunt vos beatos: imo impleti eſtis maledictionibus, iniuriis, & ignominia (vt dicitis) non eſt ex eo: ꝙ Meſſias adhuc nō venerit (vt dicitis) quia hic nulla ſit mētio de Meſſia: ſed hoc vobis accidere non difficile percipere poſſetis ex improba obſtinatione, veſtra priſcoꝝ veſtroꝝ erroribus, quibus oblectamini: poſtponentes,& negligentes ea omnia, quæ animabus veſtris eſſent ſalutaria: & propterea nequaꝗ̃ beati nuncupari poſſetis. Nam ſi cætera animalia, qbus mali nihil, vel boni aſcribiť, cum rationis vſus ipſis inhibitus ſit, offenſiones corporis naturæ beneficio euitant: quanto magis corpoꝝ ſuoꝝ aduerſa,& animarum damnationem perpetuam Iudæi euitare, & fugere deberent? cum mali, ſi quid egerint, de eo, qm̃ rationis participes ſunt, rationem ſint reddituri. Hac igiť de cauſa Iudęi die, noctuq́; inuigilare deberent, vt ſacraꝝ literaꝝ verum ſenſum intelligerent,& non per deuia phreneticando deambularent. Quia cū nulla in hoc Malachię Vaticinio ſiat de Meſſia mentio: nulla penitus ratione huius calamitatis veſtrę attribuere poteſtis, ꝙ vobis eueniat, eo ꝙ Meſſias nondum aduenerit: quia ſi bene,& recte Prophetę verba percipietis, non (vt putatis) hoc vobis euenit: ſed eo ꝙ conditionem in diuina promiſſione contentam nō ſeruaſtis. Qua autem ratione conqueri poteſtis, ſi conditionem à Deo pręfixam non ſeruaſtis? De Meſſia igitur non doleatis, nec de Propheta, ſed de vobis ipſis. Si enim Deo conditionem in ꝓmiſſione veſtra contentam non ſeruaſtis, non miremini, ſi ꝓmiſſionem Dei non eſtis conſecuti. Hac igiť nō obſtāte Oppoſitiōe, Saluator noſter Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Duodecima Oppoſitio Iudæorum. Caput. XII.

Oppoſitio.

DVodecima Oppoſitio aſſumiť per Hebręos ex his verbis deſcriptis Pſal.lxxxviii. Et ponam in ſæculū ſæculi ſemen eius. Item ex his aliis Eſaię verbis cap.liii. Videbit ſemen longęuū. Ex quibus verbis amboꝝ Prophetarum Iudęi conſtare inquiunt: ꝙ Meſſias Rex filios eſſet habiturus: & quoniam Chriſtus noſter non habuit filios: ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam.

Reſponſio.

Ad hāc duodecimam Oppoſitionem reſpondetur: Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum habuiſſe filios, non tamen per carnalem propagationē, quę ſemp habet in ſe fœditatem cōiunctam, ſed filios ſpirituales.& huiuſmodi filiatio ſibi debebatur,& competebat per fidem,& ſacramenta. vnde Pſal.lxxxi. dicitur: Ego dixi Dii eſtis,& filii excelſi omnes. Item ſuper illud Geñ.cap.xxi. Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen. In Hebręoꝝ Cōmentariis dicitur: Omnis, qui confeſſus fuerit duo ſęcula, vel Deos, vocabiť tibi ſemen. Vocantur autem hic duo ſęcula, tempus legis,& tempus Chriſti. Illi etiam, qui per fidem confitentur Chriſtum, ſunt ſemen,& filii Chriſti: vt Ioānis cap.i. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri &c. Cum autem Chriſtus habuerit ſpirituales filios: igitur fuit verus Meſſias.

¶ Tertiadecima Oppoſitio Iudæorum. Caput. XIII.

Oppoſitio.

TErtiādecimā Oppoſitionē aſſumūt Iudęi ab Eſaia, ſic dicēte cap.xliii. Ab Oriente adducam ſemen tuū: & ab Occidente cōgregabo.& parum infra ibidem: Affer filios meos de longinquo: & filias meas ab extremis terrę. Ex quibus verbis inquiunt Hebręi, ſe omnes Iudęos per totum orbem diſperſos, tp̃e Meſſiæ Regis in terram ſuam ꝓmiſſionis congregandos eſſe: quod cum tempore Ieſu Chriſti factum non fuerit: ideo negant eum fuiſſe Meſſiam.

Reſponſio.

Ad tertiādecimam Oppoſitionē rñdetur. Qui aliqd, quod ꝯtra ſe eſt, ꝯtra ſuum aduerſarium ꝓ ſe: hoc eſt in ſui fauorem adducit, ſuam ip̃rimis imperitiam oſtendit: deinde aduerſarii ſui fundamentum, nedū infringit, ſed multo magis ꝯfirmat: nam hęc Eſaię verba, quę pro ſe Iudæus adduxit, contra ſe manifeſte ſunt,& in Chriſtianorum fauorem redundant. Non

enim loquitur hic Propheta de Iudęorũ omnium congregatione: ſed eoꝝ tãtum, qui ad Chriſti fidem ſe ꝓtulerunt: & non ſolum de Iudęis, ſed etiam de aliis qbuſcunq; gentibus ad eandem fidem ꝯuerſis. Quod euidẽtiſſime percipitur ex his verbis imediate ſequentibus: Et omnem, qui inuocat nomen meũ: qui enim oẽm dicit, neminem prętermittit. In hoc nempe capite non Iudęoꝝ cõgregatio, vt inquiunt Iudęi, ſed Chriſti fidelium multiplicatio deſcribitur: quæ quidem fideliũ multiplicatio: partim ex aliqbus Iudęis, & partim ex pluribus Gentilibus à Deo illuminatis faciẽda erat: & modo facta eſt: non tamen per localem motum: ſed per vnitatem fidei, & charitatis Chriſto capiti aggregati ſunt. Qui ſic credẽtes, & cõgregãdi ſub Iacob, & Iſrael nominibus à Propheta deſignantur. ſicut enim ſanctorum patrum fides à Iudęis in Chriſtianos tranſiuit, ſic & nomina: vt habetur Eſaię cap. xliiii. vbi dicit: Ille vocabit in noĩe Iacob, & hic ſcribet manu ſua domino, & in nomine Iſrael aſſimilabitur. & vt diffuſius oſtendimus ſupra capitibus. iii. & iiii. huius ſeptimi libri. Nam in principio huius. xliii. capitis Eſaię, Deus ipſe ſub dictis Iacob, & Iſrael nominibꝰ populum interpellat Chriſtianum: hoc eſt eccleſiam noſtram militantem, exhortans eam ad quarũcunq; perſecutionum, & preſſuraꝝ tolerantiã: qa ipſe Deus ſecum erit, & eam nõ deſeret. Ad cuius rei maiorem euidentiam verba Prophetæ diligenter excutiamus: vt ex ipſis verum enucleemus ſenſum. incipit enim ſic: Et nũc dicit dominus creans te Iacob: ideſt deducens te ad eſſe gratię per fidei ſuſceptionem: & formans te Iſrael in moribus. ſ. Apoſtoloꝝ doctrina. & ſequit: Noli timere in preſſuris. ſ. nam in primitiua eccleſia Chriſti fideles maxima paſſi ſũt tormenta. ſequitur Propheta: Quia redemi te: ſanguine. ſ. meo & vocaui te nomine tuo. i. nomine Chriſtiano. & ſequitur: Cum tranſieris per aquas. i. per temporales tribulationes, tecum ero confortans, & auxilium afferens: nam qñ Chriſti martyres erant in tormentis, niſi Deus cœleſtibus viſionibus, & ſupernis gaudiis eis aſtitiſſet: ipſi equidem defeciſſent, & reſiſtere non potuiſſent. quod ex eo maxime indicatur, quoniam quanto magis cruciabantur, tanto magis reſiſtebant, & audaciores fiebant, tormenta quæuis maxima non recuſantes. Et flumina non operient te: cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te: quia ego dominus Deus tuus ſanctus Iſrael Saluator tuus. Nam multi Chriſtiani ad fidei noſtræ confirmationem ſuper aquas ambulauerunt, & in igne poſiti diuinitus liberati ſunt, & aliquando carnifices combuſti: vt in multis legitur ſanctorum hiſtoriis. Rabi vero Salomon in ſuis ſup hoc loco Cõmentariis, ait: Quod in futurum, per quod intelligit tempus Meſſiæ, accendetur ignis diuinitus alienos comburens populos, Iudęos autem minime lędet: non aduertens ad martyres Chriſti, de quibus hoc prędictum fuerat. & ſequitur Propheta: Dedi ꝓpitiationem tuam Aegyptum, Aethiopiam, & Saba pro te: quod intelligitur ad literam de Aegypto, & Aethiopia ad Chriſti fidem ꝯuerſis. Hęc enim duo loca ſatis cito poſt Chriſti paſſionem ad ipſius Chriſti fidẽ ſub Marco, & Matthęo Chriſti Diſcipulis ꝯuerſa ſunt. & ſequitur: Ex quo honorabilis factus es mihi: hoc potiſſime adimpletum eſt in Chriſti incarnatione: quando ipſe ex Iudęis naturam aſſumpſit humanam in vnitate diuinitatis: quẽ honorẽ non fecit Angelis: licet dignioris eſſent naturæ: vt inquit Apoſtolus ad Hebręos cap. ii. Nuſq̃ enim Angelos apprehẽdit: ſed ſemen Abraæ apprehendit. & ſequit. Propheta: Noli timere. ſ. preſſuras, & tormenta, qbus in primitiua eccleſia cruciabant Chriſti fideles: & quare timere non debeant, declarat dicens: Quia tecũ ſum te. ſ. ꝓtegendo, & multiplicando. In illis enim preſſuris, & tormentis multum creuit, ſiue multiplicauit in gentibus eccleſia Dei, ꝓpter admirabilem martyrum cõſtantiam, & miracula diuina virtute facta. ideo ſubdit: Ab Oriente adducam ſemen tuum: hoc eſt ſimul adducã: & ꝯgregabo non localiter, ſed in vnitate fidei: vt ſuperius

Digitized by Google

perius dixi. Ideo dixit Saluator noſter Matthęi cap. viii. Dico aũt vobis. ſ. Iudęis: ꝙ multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraam, Iſaac, & Iacob in Regno cœloꝝ: filii autẽ Regni eiicientur in tenebras exteriores. & ſequitur Eſaias: Affer filios meos de longinquo: hic accipitur longinquitas non ſm loci diſtantiam: ſed peccatoꝝ, quę faciunt hoĩes à Deo elongari. & ſequiť: Et omnem qui inuocat nomen meũ: ex quo patet: ꝙ non loquiť de populo Iudaico tantũ, ſed de quocunq; ad Chriſti fidem ſe ꝯferente. & ſequitur: Creaui eum. ſ. in eſſe gratię, quę eſt per creationem: & formaui eum moribus, & diſciplinis, & feci eum deducẽdo ad ſtatũ pfectionis: ideo ſubdiť: Educ foras: hoc eſt extra errorẽ: ppl'm cæcum prius: & oculos habentem nũc per fidei ſuſceptionẽ: ſurdũ. ſ. prius per inobedientiã: & aures ei ſunt. ſ. nũc per obedientiã: quod ꝓprie intelligiť de Iudęis ad fidẽ Chriſti ꝯuerſis: qui in pręcedenti capite vocati ſunt cęci, & ſurdi. Et qm̃ eccleſia Chriſtiana non ſolũ de Iudęis collecta eſt, ſed ẽt de oĩbus gẽtibus: ideo ſubditur: Oẽs gẽtes ꝯgregatę ſũt. ſ. in vnitate fidei Chriſtianę. Et cum dicať hic, Oẽs gentes, diſtributio eſt pro generibus ſinguloꝝ: nõ pro ſingulis generꝝ: qa in ea ꝯgregati ſunt aliqui de oĩbus gentibus. Conſtat igitur ex antedictis hoc in loco de Iudęoꝝ congregatione in Hieruſalem localiter faciẽda: & de liberatione ſua ab hac captiuitate, quam Romanam autumant, nihil penitus dici: ſed potius de Chriſti fide multiplicanda. Hac igitur non obſtante Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſt⁹ fuit verus Meſſias: poſt cuius paſſionem omnia hic à Propheta prenuntiata, adimpleta fuere.

¶ Quartadecima Oppoſitio Iudæorum. Caput. XIIII.

Oppoſitio.

QVartadecima Oppoſitio aſſumiť ex dictis per Oſeam Prophetam in fine primi capitis ſm tranſlationẽ nr̃am Latinã: & in principio ſecũdi capitis ſm Iudęos, vbi ſic diciť: Et cõgregabunť filii Iuda, & filii Iſrl' pariter, & ponẽt ſibimet caput vnũ, & aſcẽdent de terra, qa magnus dies Iezrael. Dicunt Iudęi ex hoc Vaticinio pđici ſe vnà cũ decem Tribubus i captiuitatẽ p Aſſyrios ductis, in Hierl'm Meſſię tpe ꝯgregãdos eſſe: ciuitatemq; ipſam, ac templũ ſibi reſtaurari, & refici debere: eoſq; ab hac ſua lõga, & graui captiuitate, qua opprimantur, liberandos eſſe: quod cum tpe Saluatoris noſtri minime factum fuerit: ideo ipſum Ieſum Chriſtũ negãt fuiſſe Meſſiã.

Reſponſio.

Ad hanc quartãdecimã Oppoſitionẽ rñdeť: Magno Hebręos falli errore: qm̃ Propheta loqtur hic, nõ de Iudęoꝝ liberatione, ſed de gentiũ ad Chriſti fidẽ vocatione: & de Iudęoꝝ, ac gentiũ ad Chriſti fidẽ ꝯuerſoꝝ, ſub vno, eodẽq; paſtore Chriſto vnanimi ꝯgregatione: qđ ex verbis ꝓxime antecedentibus magis eluceſcit: Et erit in loco vbi diceť eis: nõ ppl's me⁹ vos: diceť eis filii Dei viuẽtis. In quo loco. LXX. iterpretes ſic trãſtulerũt: Et erit in loco, quo dictũ eſt eis: non ppl's meus vos: vocabunť & ipſi filii Dei viui. In quibus verbis vtriuſq; tranſlationis aperte oſtendiť: ꝙ ppl's Gentilis, qui ad Deũ pp idolatriã, cui deditus erat nõ p.inebať, vocareť & ipſe filius Dei, qm̃ ad veri Dei cultum ꝯuertereť: qđ factum fuiſſe ex rei euidentia manifeſte demonſtrať: qa vbiq; terraꝝ ſũt Chriſtiani: & idola manu facta per vniuerſum orbẽ deſtructa ſunt, & eiecta. Quos Hebręos, & Gentiles ſub Iuda, & Iſrael appellauit noĩbus, dicens conſequenter: Et ꝯgregabunť filii Iuda, & filii Iſrael pariter. Nã appellatione Iudę, Iudęos ad Chriſti fidem ꝯuerſos intellexit: vt fuerunt Apl'i, aliiq; Chriſti Diſcipuli: qui pro maiori parte fuerunt natione Iudæi. Appellatione vero Iſrael, Gentiles ad fidẽ Chriſti ꝯuerſos intellexit: vt aliàs ẽt diximus: & maxime cap. iii. & iiii. huius. vii. libri. Ex qua ꝯgregatione inconueniens eſſe minime dicerẽ: vt hic recolať lapis ille angularis: & duo illi parietes: vnus ex Iudęis, & alter ex gẽtibus. Ille noĩe filioꝝ Iuda: iſte noĩe filioꝝ Iſrael: eidẽ vni principatui ſuo in idipſum inniti: vt per illud verbum pariter: hoc eſt in vna eccleſia coadunentur: adimplendo qđ Saluator noſter dixerat Ioan. cap. x.

Digitized by Google

Et alias oues habeo, quę nõ ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile: & vnus paſtor. & ſequitur Propheta: Et ponent ſibimet caput vnũ: ideſt vnanimiter ꝯfitebuntur caput vnum: hoc eſt Chriſtũ. Et aſcendent de terra. i. multiplicabunt fideles per vniuerſum orbem: ſicut res illę, quæ de terra pullulant. & ſequit Propheta: Quia magnus dies Iezrael. i. magna ꝯgregatio, ſiue fidelium multiplicatio: eo ꝙ Iezrael ſemen Dei iterpretetur: & hoc etiam modo interpretat Rabi Salomon: licet ad alium vertat intellectum. Non enim pars illa de populo à captiuitate Babylonica redeunte ꝯuenienter exponi poteſt: ꝓut faciunt aliqui: qa populus ille in Hierlm rediit: vt Eſdrę cap. I. & non in Iſrael: nam eo tpe Gentiles de Aſſyriis adducti, Samariam, & alias decẽ Tribuum ciuitates tenebant: vt habetur iiii. Regum cap. xvii. & i. Eſdræ cap. iiii. & ſequitur: Dicite vos. ſ. Iudęi ad fidem Chriſti conuerſi: fratribus veſtris: ideſt Gẽtilibus ad eandem fidem conuerſis: qui per ſuſceptionem eiuſdẽ fidei facti ſunt fratres veſtri: populus meus: hoc eſt: ꝙ & ipſi ſunt populus meus: ſicut & vos: vt inquit Apl's ad Romanos cap. iiii. Non eſt diſtinctio Iudęi, & Gręci: nam idem dñs omnium: & ſorori veſtrę. i. Gentilitati: vt ſupra ꝯuerſę miſericordiam conſecuta. Sicut enim Gentilitas ab antiquo idolatrię dedita, iam per meram Dei miſericordiam, & non per merita patrũ ad fidẽ eſt vocata: ſic Iudęi ꝑ merita Abraę, & aliorum ſanctoꝝ antiquoꝝ. Et licet poſtea decem Tribuum captiuitatem enuntiet: tamen in fine capitis ad eandem Gentilitatem reuertens inquit: Et miſerebor eius, quę fuit abſq; miſericordia. quoꝝ verborum loco tráſlatio Septuaginta interpretum ſic habet: Et diligam non dilectam: hoc eſt Gentilitatem: quę ante vocationẽ ob idoloꝝ cultum à ſummo Deo non diligebatur: & poſt fidei ſuſceptionem dilecta fuit. Et in hoc ſenſu ab Apoſtolo allegat hęc ſcriptura ad Romanos cap. ix. & ſequit Propheta: Et dicam non populo meo: populus meus es tu. & ipſe dicet: Deus meus es tu. Cócludendo igit aperte conſtare dicimus in hoc Oſeę Vaticinio, nihil de Iudęoꝝ liberatione ab hac ſua captiuitate ꝑtineri: nec ꝯgregationẽ aliquam in terram ſuam eſſe faciendam: nec etiam ciuitatis Hieruſalem, aut templi reſtaurationem, ædificationem'ue fieri debere: ſed Vaticinium ipſum in Chriſtianoꝝ fauorem potius eſſe: quoniam ea omnia in dño nřo Ieſu Chriſto (vt ſupra declaratum eſt) adimpleta fuerunt. Vnde merito hac nõ obſtáte Oppoſitione, ipſe Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſiach.

¶ Oppoſitio quintadecima Iudęorum. Caput. XV.

QVintadecima Obiectio aſſumitur ex his Ezechielis verbis capl'o .xxxix. Hęc dicit dñs Deus: Nũc reducá captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael: & aſſumam zelum pro nomine ſancto meo. & infra in eodẽ capite: Et reduxero eos de populis, & cõgregauero de terris inimicorum ſuoꝝ, & ſanctificatus fuero in eis in oculis gentiũ plurimarum, & ſcient, quia ego dñs Deus eorum. & iteꝝ magis infra: Et congregauerim eos ſuper terram ſuam: & non derelinquam quenq̃ ex eis ibi: & non abſcondam vltra faciem meam ab eis &c. Ex quibus Prophetę verbis (vt inquiunt Hebręi) liquidò habetur: ꝙ Deus populũ ſuum Iſrael de terris inimicoꝝ ſuorum ꝯgregaturus erat per Meſſiá: & deducturus in terram ſuam. Quod cum ꝑ Ieſum Nazarenum factum non fuiſſe aperte cõſtet: imo cõtrario modo ſint magis vagi, & diſperſi, q̃ fuerint vnquam, ſequi aiũt ipſum non fuiſſe Meſſiam. — Obiectio

Ad hanc qntadecimam Obiectionem per ea, quę ſupra cap. iiii. huius ſeptimi libri dicta fuerũt: optime ꝯſtare poteſt, ꝙ per hęc noia æquiuoca, Iſrael, Iacob, Iuda, &c. non tantũ Hebręi ex ipſis Iſrael, Iacob, & Iuda ſm ſanguinem deſcendẽtes ſignificari, & intelligi, ſed ẽt qcunq; Gentiles ad fidem Chriſti verbo, & opere ꝯuerſi: & ſic ẽt noiari veraciter poſſunt: ꝙ ſpiritualis ꝯgregatio fieri, & eſſe poſſit, ꝯſtat Pſal. xl. Cor eius ꝯgregauit iniqtates ſibi: per multaꝝ enim iniqtatũ congregationem — Reſponſio.

gregationem in corde fit ꝯgregatio.ſ.cō
ceptuū: ſimiliter ꝯgregatio de qua loquit̃
hic Propheta, æquoca eſt: quādoq; enim
ſm ꝯgregationem ſpūalem.ſ.animoꝝ in
aliquo credibili, ſeu opinabili, vel deſi-
derabili, & hmōi vnitoꝝ: quandoq; etiā
ſm corporalem ꝯgregationē in eodē lo-
co: ſicut enim corpora in eodem loco po
ſita dicuntur localiter congregata, & vni
ta: ſic itidem aī in eodem ꝯceptu intelle-
ctus, & voluntatis qñq; vniri, & ꝯgregari
poſſunt. Vnde ad inq̃rendum veꝝ ſacræ
ſcripturę intellectū: oportet prius diligē-
ter inſpicere in quo ſenſu ipſę ſacræ lite-
rę ſumēdæ ſint. Vaticiniū igitur Ezechie
lis per Iudæum ſupra adductum duplici-
ter intelligi pōt: hoc eſt de duplici con-
gregatione.ſ.corporali, & ſpirituali. Si de
corporali, vt tenent aliqui, dicentes Vati
cinium ipſum adimpletū fuiſſe à captiui-
tate Babyloniæ, qñ omnis ppl's Iſraeliti
cus ex licentia ſibi data per Cyꝝ Regem
in Hieruſalem redire potuit: vt dr̃ ſecūdi
Paralipomenon vlti. & Eſdræ primo. Et
huic ſententiæ ꝯſonare dicunt quod in-
ferius dicitur in eodē Ezechielis capite:
Nunc ꝯuertam ꝯuerſionem Iacob &c. Di-
centes inſup: ꝙ eſſet manifeſte falſum: ſi
hoc eſſet adhuc futuꝝ: cū ab eo tempore
citra fluxerint anni millenoningēti, & vl
tra. Sed qm̃ tempore Ioachim Regis Iu-
dæ: quando hoc dictum fuit per Prophe-
tam, iam tp̃s dictę congregationis iminc
bat: ideo proprie dixit: Nūc reducam ca-
ptiuitatem &c. & congregabo eos de ter-
ris inimicoꝝ ſuoꝝ &c. Et hoc modo in-
telligitur illud Ezechielis.c.xi. de quo i-
fra.c.xx. huius ſeptimi libri: Et congrega
bo vos de populis: & adunabo vos de ter
ris, in q̃bus diſperſi eſtis: & dabo vobis
humum Iſrael: quæ quidem Vaticinia, &
alia plura ſimilia adimpleta fuere in redi
tu à captiuitate Babylonię per congrega
tionem Iſraelitaꝝ tunc factam in Hieru-
ſalem. Nec obſtat illud quod ibidem dr̃:
Et non derelinquā quenquam ex eis. li-
cet enim aliqui forte remāſerint, q reuer-
ſi nō fuerunt: tn̄ eo ꝙ oēs, qui reuerti vo
luerunt, potuerūt reuerti ob vniuerſalem
licentiā à Cyro habitam, dici pōt oēs ve

niſſe, qa quod modicū eſt ꝓ nihilo repu-
tatur. Veritas hæc ꝓbatur p ea, quæ dñr
Eſdrę ſecūdo in fine: & in principio ter-
tii: vbi poſt reditum à captiuitate Babylo
nica hæc verba leguntur: Et habitauerūt
ſacerdotes, & leuitæ, & de populo, & cā-
tores, & ianitores, & nathinei in ciuitati-
bus ſuis, & oīs Iſrael: & ꝑuenit mēſis ſe-
ptimus, & filii Iſrael in ciuitatibus ſuis:
cōgregatusq; eſt populus quaſi vir vnus
in Hieruſalem. Nec ēt obſtat quod ibidē
dr̃ in prædicto Ezechielis Vaticinio: Nō
abſcondam vltra faciem meā ab eis: quia
licet dñs abſcōderit faciem ſuā à Iudęis
in pn̄ti captiuitate exiſtentibus plus q̃ an
te: vt eis prædictū fuerat Deuteronomii
.c.xxxi. Et abſcōdam faciem meā ab eis:
& erunt in deuorationem &c. tn̄ ex hoc
non ſeqtur: ꝙ Deus abſcōderit faciē ſuā
ab Iſrael: hoc eſt à veris fidelibus, q Iſra-
el dicuntur ſm ſpūm. Ab iſtis enim Deus
nunq̃ abſcondit faciem ſuam poſtq̃ effu-
dit Spiritum ſuū ſuper eos in die Pente-
coſtes. Et iō proprie dr̃ per Prophetā: Et
non abſcondā faciem meam vltra ab eis
cū effudero ſpūm meum ſup domū Iſrl',
dicit dñs. de qua effuſione copioſe dixi
ſuperius lib. vi. c. lxxxiiii. Sunt ēt nōnul-
li alii, q cōgregationem de qua in dicto
Ezechielis Vaticinio aliter, & alio modo,
q̃ ſuperius dictū ſit, intelligūt: hoc eſt nō
localiter, ſed ſpiritualiter: & animoꝝ in
Chriſti fide vnitoꝝ: quod impletum fuit
per Ieſum Chriſtum veꝝ Chriſtianorum
Meſſiam: ſub quo tot' Iſrael: hoc eſt oēs
fideles in ipſum credentes: qui veraciter
Iſrael denoiantur, eſt ꝯgregatus, ſeu vni-
tus in fide Chriſti: ſm quam aī ipſorum
fidelium vniuntur, & cōgregant̃. Neq; in
congruum eſſe arbitrarer, ſi qs diceret: ꝙ
hoc Ezechielis Vaticiniū adīplendū eēt
paulo ante ſecundū Chriſti aduētū: quo
tempore oēs penè Hebręi ad fidem Chri
ſti congregabunt̃: & maxime poſt mortē
Antichriſti: qm̃ per Enoch, & Heliā ipſi-
us Antichriſti falſitas detegetur. Cui ex-
poſitioni ꝯueniunt, & optime quadrāt il
la verba: Non abſcōdam vltra faciē meā
ab eis. Si enim in fine, vel prope mūdi fi
nem conuertentur Iudæi ad Chriſti fidē,

Digitized by Google

ſaluabuntur vtiq;, ſi recto corde, & opere ꝯuertentur: & ſic in Paradiſum ibunt: vbi ſemper Deum videbũt. Nec obſtat illud: Nunc ꝯuertam, qa reſpectu diuinæ æternitatis oĩa tpa reputãtur vt nũc: & eo magis, ꝙ verba illa: Nunc ꝯuertã, ſunt verba Dei viuentis, & non Prophetę. Veritas hæc ſatis manifeſte eluceſcit ex ſnĩa pcedenti eiuſdẽ capitis: vbi dr̃ de Antichriſto, & de eius morte, & exercitus ſui. vñ ꝯuenienter ſequit̃: Cõgregabo &c. Secuta enim Antichriſti morte: vt Iudæi ab Enoch, & Helia edocti: ꝙ Chriſtus fuiſſet Meſſias, ad ipſum Meſſiã ſe cõgregarent: hoc eſt ad eius fidem accederẽt, ꝯueniẽs

Oppoſitio. eſſet. Si vero Iudeus diceret: Falſum eſſe id, quod ſuperius diximus: ꝙ Deus non auertit faciem ſuã à Chriſti fidelibus poſt tp̃s Pentecoſtes, quo tpe Spiritus ſanctus fuit in eis: cum ipſi fuerint in primitiua ecclĩa Chriſtianoꝝ perſecuti, interfecti, & trucidati per longũ tp̃is ſpatium, vſq; ad Regnũ Conſtantini Imperatoris &c.

Reſponſio. Rñderetur: ꝙ licet veꝝ ſit: ꝙ Aplĩ, aliiq; Chriſti Diſcipuli, & fideles multa mala, & tormẽta vſq; ad mortẽ incluſiue ppeſſi fuerint: non tñ ex hoc ſequit̃: ꝙ Deus à Chriſti fidelib⁹ ſuã faciem abſcõderit. per faciem enim Dei, eius gratia ꝑprie intelligitur: p quam hoĩes ſaluantur. iuxta illud Pſal. lxxix. Oſtẽde faciem tuã, & ſalui erimus. Quam qdem gratiã tam copioſe in Chriſti fideles Deus infudit in illo Pentecoſtes die: vt fideles ipſi p eam illuminati: & ex timidis fortiſſimi, & ꝯſtãtes effecti, non recuſarent ꝯtumelias, & tormenta pati pp Chriſtum: vt Actuum. c. v. Et illi qdem ibant gaudẽtes à conſpectu ꝯcilii: qm̃ digni habiti ſunt pro noĩe Ieſu ꝯtumeliam pati. ſperabãt enim ex huiuſmodi patientia, & tolerãtia æternã cõſequi beatitudinem: & iõ nulli parcebãt labori, nullumq; tormẽtũ timebant: imo mo[illegible]cupiebãt pro Chriſto: vt cum eo eſſent in æternũ: vt inqt Apl's ad Philippẽſes. c. i. Mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Quod ſi viuere in carne hic mihi fructus ↄpis eſt: & qd eligam ignoro: coarctor aũt è duobus deſideriũ hñs diſſolui, & eſſe cum Chriſto multo magis melius: permanere aũt in carne neceſſarium pp vos. Obiicit itẽꝝ Iudæus, dicẽs: Quomodo põt ꝯgregatio ab Ezechiele prædicta intelligi de ꝯgregatione ſpirituali animoꝝ, prout dixiſti: cum Propheta ipſe exprimat pciſe terrã ſuam. ſ. ꝓmiſſionis: ex quo ꝯgregatio ipſa localis eſt, & non ſpiritualis: & ſic in Hieroſolymis, & non in cœleſti patria. Rñdetur: ꝙ in ſacris literis hoc nomen, Terra, eſt ſimiliter dictio æquoca: & ppea aduertendum eſſet nũ paꝝ, in quo ſenſu intelligi debeat: vt etiam dictũ fuit de dictionibus æquiuocis, Iſrael, Iuda, & Iacob. c. iiii. huius ſeptimi libri. Quandoq; enim, Terra, accipitur pro hac terra corporea, & ſenſibili, in qua habitamus: qñq; vero pro ſpirituali habitatione, in qua ſolũ ſancti inhabitant: vt hr̃ Pſal. xxvi. Credo videre bona dñi in terra viuentiũ. Et ne Iudęus exiſtimet hanc dictionem, Viuẽtium, attribuere illi dictioni, Terra, ſignãtionem ſpũalẽ, audiat hoc aliud exẽplum Pſal. xxxvi. Iuſti aũt hæreditabũt terrã: & habitabũt in ſæculum ſęculi ſup eam. quod manifeſte apparet, cũ iuſti non habitẽt in ſæculum ſæculi ſuper terrã iſtam ſenſibilem: mortales enim ſunt, q habitant ſuper ea. hoc idem ẽt apertius hr̃ auctoritate ipſi⁹ Pſal. xxxvi. ſm veritatem Hebraicã: quia pluries hæc dictio, Terra, reperitur in eodem ſenſu: hoc eſt pro cœleſti patria. dr̃ enim ibi: Spera in dño, & fac bonum, peregrinare in terra, & paſcere fide. Item infra: Qm̃ qui malefaciunt interibunt, expectantes aũt dñm ipſi hęreditabunt terrã. Item paꝝ infra: Mites aũt hęreditabunt terrã. Item magis infra: Quia q benedicti fuerint ab eo hæreditabunt terrã, & qui maledicti interibũt. Item magis infra: Iuſti hęreditabunt terrã, & inhabitabũt in ſæculũ ſuper eã. Item magis infra: Expecta dñm, & cuſtodi viam eius, & exaltabit te: vt poſſideas terrã &c. Et ſilr̃ de Hieruſalem dicitur: ꝙ eſt dictio æquiuoca ſaltem à ꝯſilio: & ſignificat ſpiritualiter cœleſtẽ patriã, in qua habitãt ſancti in ſæculũ ſæculi: vt Pſal. cxxi. Hieruſalem, quę ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Inſuper pluribus in locis priſci

Obiectio (margin, beside "Obiicit itẽꝝ Iudæus")

Reſponſio. (margin, beside "Rñdetur")

Thalmudiſtę,

Thalmudiſtę, per terrã promiſſionis, per Hieruſalem, ſeu Zion, ipſam ſpirituale ex ponunt ſalutem: & clarius in principio, vbi dicitur: Omnis Iſrael partẽ habet futuri ſęculi. ſicut dictum eſt: Et ppls tuus oẽs ſunt iuſti: in æternum hæreditabunt terrã &c. Vñ lucide qlibet iudicare põt: ꝙ per terrã ſpiritualem mundũ innuũt, quem futuꝝ ſęculũ vocant. Et Rabi Moyſes Aegyptius in ſuo Deuteronomio in Hilcos teſcua. i. in tractatu de pœnitẽtia . c. viii. in particula ſeptima loquens de pmio æterno, inqt: Quòd ſempiterna vita à Prophetis variis metaphoris deſignaẽ . ſ. mons domini, locus ſanctitatis, via ſanctitatis, atria Dei, ſuauitas domini, Tabernaculum domini, templum domini, porta domini, & ſimilia. Et ideo cũ dicitur: Quis aſcendet in montem dñi: aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Pſal. xiiii. Aut dñe quis habitabit in Tabernaculo tuo: aut qs requieſcet in monte ſancto tuo? vt Pſal. xiiii. & alibi: Et ꝯcupiuit ala mea in atria dñi. Pſal. . & multa ſimilia, itelligiẽ patria cœleſtis ẽt iuxta Rabinoꝝ Hebręorum ſnĩam. Hac igitur non obſtante Obiectione, dñs noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſiach.

¶ Sextadecima Oppoſitio Iudęorum. Cap. XVI.

Oppoſitio. SExtadecima Obiectio Iudæoꝝ aſſumitur ex dictis per Ezechielem Prophetã. c. xxxvi. ſic dicẽtẽ: Quia ecce ego ad vos: & conuertar ad vos: & arabimini, & accipietis ſementẽ: & multiplicabo in vobis hoĩes, omnemq; domum Iſrael, & habitabunẽ ciuitates, & ruinoſa inſtaurabunẽ: & replebo vos hoĩbus, & iumentis, & multiplicabunẽ, & creſcẽt: & habitare vos faciã ſicut à principio: boniſq; donabo maioribus, q̃ habuiſtis ab initio: & ſcietis qa ego dñs: & adducã ſuper vos hoĩes pplm meum Iſrael: & hæreditate poſſidebũt te: & eris eis in hęreditatem: & non addes vltra: vt abſq; eis ſis, ait dñs Deus. Item magis iſra eodem capite: Tollam qppe vos de gentibus: & ꝯgregabo vos devniuerſis terris: & adducam vos in terram veſtram &c. Et iterum paulo infra: Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vr̃is: & eritis mihi in pplm: & ego ero vobis in Deum. Ex qbus oĩbus in dicto capite ꝯtentis, dicunt ipſi Iudęi: ſe ꝯgregandos eſſe tpe Meſſię Regis: & ſe multiplicaturos eſſe: & ciuitates ſuas habitare: & ruinoſa reſtaurare: & oĩbus affluere bonis: imo maioribus donari: & ꝙ terra ꝓmiſſionis non erit vltra ſine Hebręis: nec erunt amplius in ꝯfuſionem gẽtibus: & ꝯgregari in terram ſuã, quã ipſe Deus dedit patribus ſuis. Cum aũt tpe Ieſu Nazareni ꝯgregati non fuerint: immo multo magis diſperſi: & nullã ex ꝓſperitatibus ſupraſcriptis habuerint: imo totum oppoſitum: igitur dicunt ipſum Ieſum Chriſtum non fuiſſe Meſſiam.

Ad ſextamdecimã Oppoſitionẽ rñdetur. Oĩa hic a Propheta annuntiata iam diu fuiſſe adimpleta: vt infra declarabiẽ: & ſic ea nullo mõ poſſe ꝯuenienter exponi de liberatione Iudęoꝝ ab hac captiuitate: in qua ſunt iam mille & quaſi quingenti anni. Ad cuius rei verificationem dico: Hoc caput trigeſimumſextum Ezechielis varie per interptes exponi. Multi enim tam Hebręi, quàm Chriſtiani hoc totum caput adaptant ad liberationem à captiuitate Babylonica. Quorum expoſitio, ſi recta, & vera eſſet, per eam tolleretur, & annullaretur Oppoſitio prædicta: quoniam ea omnia adimpleta fuiſſent, quando Hebræi habita licentia à Cyro Rege, à Babylonica reuerſi fuerunt captiuitate ſub Ducatu Zorobabel, Eſdræ, Neęmię &c. vt habetur primo Eſdrę, & Paralipomenon ſecundo, capitulo vltimo. Sed quoniam prædictę expoſitioni multa obſtant in ipſo capite contenta: ideo ipſis ſic obſtantibus viſis, prius aliam oſtendam expoſitionem textui magis conſonam. Obſtant enim prædictæ expoſitioni: Et non addes vltra: vt abſq; eis ſis: quia iam mille & quingenti ſunt anni: ꝙ terra promiſſionis eſt ſine Iudęis: quod eſt totum oppoſitum eius, quod dicit Propheta. Item illud aliud: Et ſanctificabo nomen meum magnũ: hoc eſt ſanctum oſtendã: liberando. ſ. Hebræos mirabiliter. Licet enim licẽtia data per Cyrum Hebręis: vt Reſponſio.

Digitized by Google

redire poſſent ad reędificãdam ciuitatẽ, & templum, fuerit à Deo voluntatẽ ipſius Cyri mouente: non tñ fuit miraculoſe facta: imo ſm cõem curſum. Reges enim huius ſęculi poſt victorias ſuas conſueuerũt multoties facere oppoſitũ eius, quod per priorem Regem à ſe deuictũ factum fuerat. Vnde Cyrus ipſe, q vicerat Chaldæos, rõnabiliter deteſtatur deſtructionẽ Hieruſalem p Chaldęos factam, in ꝯcedẽdo.ſ.licentiam reędificãdi eam. Nec debet hoc inter miracula reputari: licet fuerit à Deo miſericorditer factũ. Item hoc quod dicitur: Effundam ſup vos aquam mundam &c. Omnes Hebręi antiqui ad Meſſiæ tps referunt, & de baptiſmate cõfitentur: vt ſupra dixi lib.vi.c.xcvii. quia referunt id ad tps Meſſię, quo tpe peccata purgari debebant: ſicut legitur factum fuiſſe tpe dñi noſtri Ieſu Chriſti: vt Ioannis.c.iii. Amen amen dico tibi: niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in Regnum Dei: & q crediderit, & baptizatꝰ fuerit, ſaluus erit: vt Marci.c.vlti. Similiter quod dicitur: Dabo vobis cor nouũ, & ſpiritũ nouum, & auferam cor lapideũ: proprie refertur ad tps Chriſti, non ad tps reditus à captiuitate Babyloniæ: qm̃ Deus infudit, ſiue impreſſit legem ſuã nouam in viſceribꝰ Chriſtianoꝝ: vt habet Hieremiæ.c.xxxi. Poſt dies illos dicit dñs: dabo legẽ meã in viſceribus eoꝝ: & in corde eoꝝ ſcribã eam. Poteſt etiam intelligi de Spiritu ſancto in Diſcipulos infuſo poſt Chriſti reſurrectionẽ. Item illud quod dicitur: ſaluabo ex vniuerſis ingnamẽtis veſtris: & in die illa, qua mũdauero vos ex oibus inquinamentis veſtris. quæ oia nedum magnam ꝓſperitatem futuram oſtendũt, ſed multo maiorem, q̃ vnquã habuerint: quando auditum fuit, ꝙ vniuerſæ Iudęorum iniquitates fuerint à Deo remiſſæ, nuſquam legitur. & ſeqtur: Boniſq; donabo maioribus, q̃ habuiſtis ab initio, ſiue ante: vt Hebraica edocet veritas. Et qm̃ alicubi non legitur: ꝙ populus Hebręus poſt reditum ab ipſa Babylonica captiuitate fuerit vnquam in tanta proſperitate, in quanta fuerat ante ipſam captiuitatẽ, ideo ipſi reditui prædicta applicari conuenienter non poſſunt: quapropter nonnulli alii Chriſtiani dicunt, & melius iudicio meo, principium huius trigeſimiſexti capitis Ezechielis loqui de reditu ab ipſa Babylonica captiuitate: ſed reſiduũ eius de tempore Meſſiæ: aſſerentes congregationem illã, de qua in dicto capite, fuiſſe ex Iudæis, & Gẽtilibꝰ ad fidẽ Chriſti conuerſis: ex qbus facta fuit vna eccleſia catholica Chriſtianoꝝ ſub vna, & eadem fide, religione, & lege, & ſub vno cultu, & vno humero: vt ẽt prędictũ fuerat Sophonię.c.iii. & Oſeæ primo.c. & alibi. Cui congregationi, ſiue eccleſiæ Deus ipſe tot bona cõtulit, & tot proſperitates non corporales, & caducas, ſed ſpirituales, & permanentes: & hoc p effuſionem Spũs ſancti, & diuinę gratię: vt ṗdictum fuerat p Iohelem Prophetã.c.ii. quaſi in fine capitis: cuius effuſionis, ſiue diuini Spiritus gratia effectũ fuit: vt Apoſtoli, & Diſcipuli Chriſti, q erant idiotæ, ſubdi tus ſacras ſcripturas intelligerent, & enodarent: vt Actuũ.c.iiii. Videntes aũt Petri conſtantiam, & Ioannis, comperto ꝙ homines eſſent ſine literis, & idiotæ admirabantur: & cognoſcebant eos, qm̃ cũ Ieſu fuerant: miracula inſup faciebant diuina virtute: vt Actuũ.c.iii.ix.xiiii. Bona inſuper tpalia ſpernebãt: & maximo amore ſe inuicem amplectebantur: & in cõi oia habebãt: vt Actuum.c.v. Quid enim dulcius, aut ſuauius eſſe põt homini, q̃ aium habere contẽtum? quod ẽt Cicero tetigit in Paradoxis, dicens: Aius hoīs diues, non Arca appellari ſolet, quamuis ſit plena. Spiritualibus enim bonis repleti erant ſoli Deo inſeruiẽtes, cũ oī ſtudio, & labore corporali, ac aduerſa oia patienter ſuſtinentes. Cui interpretationi, ſiue expoſitioni, nedũ multa ex ſupraſcriptis, quę primę obſtant expoſitioni de reditu à captiuitate Babylonica ꝯſonant, & ꝯueniunt: ſed oia penitus optime quadrant: & in primis illud: Sãctificabo nomẽ meũ magnum: qm̃ p miracula ab Aplis perpetrata ſanctificabat nomẽ dñi: hoc eſt ſanctum, & magnum oñdebat. Item & illud aliud: Et effundã ſuper vos aquã mũdã:

& mundabimini

& mundabimini ab oībus inqnamētis veſtris: per quam aquam baptiſmū intelligi voluit: cuius virtute peccata remittūtur: vt ēt ſentiunt Iudęi in lib. cognominato Ionia Hieroſolymitano. vbi ſic dr̄: Quem admodū pelagus mūdat pollutos, ſic Deus ſanctus, & benedictus erit mundās in futuro Iſrael: vt hr̄ Ezechielis. c. xxxvi. Cuius baptiſmi laudes colligens B. Hierony. ex ſcripturis ſacris hoc Ezechielis Vaticiniū allegat in Epl'a ad Oceanū de vnius vxoris viro, ſic dicens: Audiamus & Ezechielem filiū hoīs: qūo de eius virtute pronūtiet, qui hoīs futurus eſt fili⁹: Aſſumam vos de gentibus: & aſpergam ſup̄ vos aquam mūdā: & mundabimini ab oībus īmunditiis veſtris: & dabo vobis cor nouum, & ſpiritū nouum. Ab oībus, inquit, mūdabo vos ſordibus: in oībus nihil prætermittit: ſi ſordes emūdantur: quanto magis mūditię non inqnantur. Dabo vobis cor nouū, & ſpiritum nouum: in Chriſto enim Ieſu, neq; circunciſio aliqd valet, neq; pręputium, ſed noua natura: vt ait Apl's ad Galatas. c. vlt. Vn̄ cantamus Cāticū nouum, & vetere hoīe depoſito non ambulamus in vetuſtate literę: ſed in nouitate ſpiritus: hic eſt calculus nouus: cui nouum nomen ſcribetur: quod nemo ſcit legere, niſi q illud acceperit. Quotquot enim baptizati ſumus ī Chriſto Ieſu, in morte illius baptizati ſumus: ꝯſepulti enim ſumus per baptiſmū in morte: vt qūo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gl'iam patris: & nos in nouitate vitę ambulemus. Conſepulti ſumus Chriſto in baptiſmate, & reſurreximus per fidem opatiōnis Dei: q ſuſcitauit eū à mortuis &c. Item & illud aliud obſtat: quod in eodem Ezechielis capite continet: Et conuertar ad vos: & arabimini, & accipietis ſementem: & multiplicabo in vobis hoīes. In quibus verbis Propheta metaphorice loquens ſub agricolæ arantis, & ſeminantis ſimilitudine maximā gentiū multitudinem Apl'orum, & alioꝝ Chriſti Diſcipuloꝝ opera: hoc eſt p̄dicatione ad Chriſti fidem venturā eſſe prędicit. & ſequitur ipſe Ezechiel: Tollam qppe vos de gentibus: quod ſub metaphora dixit, hic apertius declarat, oſtendens ex gētibus iſtos ad fidem Chriſti adducendos, ſeu congregādos eſſe: quos Gentiles magis infra Propheta ipſe terrā vocat incultam, qm̄ ipſi prius veri Dei cognitionem non haberent. & ſeqtur: Et congregabo vos in terrā veſtram, quam dedi patribus veſtris. i. in cœleſtem patriam: hoc eſt in ſupernā Hieruſalem ſpiritualē figuratam per terrā promiſſionis: licet enim Deus bona terreſtria promitteret Hebræis: tn̄ promiſſio ipſa erat de bonis cœleſtibus, & ſpiritualibus ſemp intelligēda, & ſi Iudæi ipſi diuitiis tpalib⁹ dediti bona ſemper intelligerent terrena, & caduca. & ſequitur: Et ſaluabo vos ex vniuerſis inqnamentis veſtris: remittendo. ſ. peccata veſtra. vnde illa dictio, Vltra, bene cōuenit: ſed non de terra Iſrael: niſi exponeretur ſicut ſit Eſaiæ. c. ii. hoc eſt pro duratione tpis. & ſequitur ēt: In die illa, qua . ſ. mundauero vos ex oībus inqnamentis veſtris. hoc in loco Propheta ipſe ſancto illuſtratus Spiritu prędicit, & annuntiat ipſos ſic ad Chriſti fidem congregādos, & vniendos ex oībus peccatis ſuis in die vna eſſe mūdandos. Quod itidem prędixit Zacharias Propheta. c. iii. quaſi in fine capitis, ſic inqens: Et auferam iniqtatem terrę in die vna. ſuper qbus verbis Zachariæ Rabi Salomon in ſuis Cōmentariis inqt: Se neſcire, quæ fuerit illa dies, in qua terra Iudæę fuerit abſq; iniqtate. Nec miꝝ ſi neſciuit: qa ſm̄ Iudaicā perfidiā, q̄ negat Chriſtum veniſſe, dies aliqua, in qua facta fuerit huiuſmodi remiſſio, aſſignari non pōt. Et eo magis: qꝛ ipſimet Iudæi dicūt ſe in oī ſua afflictione tam hactenus paſſa, q̄ deinceps ſuſtinenda vſq; ad Meſſiæ tp̄s aliquam partē pœnę debitæ pro vituli adoratione ſemper expiari. Vnde Rabi ipſe Salomon ex hac ſua ignorātia, quām ipſemet fatetur, catholicam veritatē (præter tn̄ eius intētionem) valde ꝯfirmat. Nam Chriſtiani omnes hanc diem ſaluationis: hoc eſt in qua peccata deleta ſunt, nedū ignorant, ſed quotannis deuotiſſime venerantur. Hęc enim dies, eſt dies illa, in qua dominus noſter Ieſus Chriſtus pro totius hu-

Quod ī die vna auferet iniqtas à terra Iudæ.

manę naturę delictis pependit in ligno, vt nos ab æterna morte liberaret. Nā cū eſſemus mortui in delictis, & in prępucio carnis noſtrę, cōuiuificauit nos cum illo, donans oia delicta, delēs quod aduerſus nos erat chirographū decreti, quod erat contrariū nobis, & ipſum tulit è medio, affigens illud Cruci: vt inqt Apl's ad Coloſſenſes. c. ii. Eſt & inſup in pdicto Ezechielis Vaticinio hæc alia particula: Et nō addes vltra: vt abſq; eis ſis. quæ particula duobus modis intelligi pōt: primo modo: ꝙ eccleſia Dei nunq̄ erit ſine iſtis congregatis ad Chriſti fidē, vſq; ad finē mundi: q̄ eccleſia eſt hic figurata p terrā promiſſionis, q̄a ipſa Chriſtianoꝝ ecclia eſt vſq; ad finē mundi duratura: licet aliq̄ñ multa aduerſa patiendo, & maxime tpe Antichriſti: altero vero modo ſpūaliter intelligi pōt: ꝙ in Chriſtum credētes verbo, & opere ꝯgregabunt demū in cœleſti Hierlm: hoc eſt in Paradiſo, vbi pręmium ꝯſequentur æternū, & in æternum pmanebunt. De terra enim viuentium. i. de cœleſti patria non eiicit aliqs, q in eā fuerit ingreſſus. Et ꝙ particula ipſa exponi non poſſit: ꝙ terra Iudeę non erit vltra ſine Hebręis, put exponunt Hebræi, oſtendam infra manifeſte. c. xxx. huius libri: vbi probandum Hieruſalē, & templū nunq̄ reſtaurari debere Hebræis in Iudaiſmo pſeuerantibus. Aliq ēt, & forte non male, volūt aliam quandā prædicti Vaticinii particulam. ſ. Et vocabo frumētum, & multiplicabo illud, & non imponā vobis famē, ſignificari ſacrificium Chriſtianoꝝ: hoc eſt euchariſtiam, quæ ex pane triticeo cōficitur. quod licet cum antedictis conſonet: tñ, quia hæc materia nō eſt huius loci: ideo ſuo loco relinquitur diſputanda. Ex ſuperius igitur diſputatis cōcluditur, Ezechielis Vaticiniū, de quo ſupra dictum eſt, nō eſſe de reditu Iudeorum in terrā ſuam promiſſionis: & pſperitates illas à Propheta enunciatas nihil fauere Hebræis: ſed Chriſtianis tantum. Hac igit nō obſtāte Oppoſitione, dñs noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Decimaſeptima Oppoſitio Iudæoꝝ. Cap. XVII.

Decimaſeptima Oppoſitio aſſumit ex dictis Ezechielis. c. xxxvii. Aſſumam filios Iſrael de medio nationum, ad quas abierūt: & congregabo eos vndiq;: & adducā eos ad humū ſuam: & faciam eos gentem vnā in terra in mōtibus Iſrael. Ex hoc textu Hebręi dicunt ſe in terram ſuā promiſſionis. ſ. ꝯgregādos eſſe tēpore Meſſiæ: qđ cum tpe Ieſu Chriſti factum non fuerit: imo per ꝯtrariū magis diſperſi fuerint: ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio.

Ad decimāſeptimam Oppoſitionem reſpondetur, Iudæos ſanctaꝝ ſcripturaꝝ verum ſenſum percipere nō curantes, in multos ſæpe prolabi errores ſolitos eſſe: & ideo nemo admirari debet, ſi ēt in hoc Ezechielis Vaticinio falluntur: nā in hoc capite ſm aliquos tractatur de generali omnium reſurrectione: quæ fiet tempore vltimi iudicii: quoniam Propheta ſepulchrorum, ſeu tumuloꝝ apertionem, oſſiū aridoꝝ ad iuncturas ſuas accedentium viſionem narrat: & ſubinde neruoꝝ, ac carnium ſuperuenientium: & etiam cutis taliter ſuper eis extenſę: ꝙ oſſa ipſa cū carne in mortuoꝝ corpora redacta, & reuerſa ſunt: & demum corpora ipſa per ſpiritus ingreſſum reuixiſſe: quę omnia mortuoꝝ reſurrectionem prima frōte indicare vident. Sed q̄ñ huic expoſitioni obſtant aliqua: & maxime duo. Alterum eſt hæc particula, Oſſa, hæc vniuerſa domus Iſrael eſt: nam Ezechiel ipſe declarat his verbis, Oſſa illa eſſe vniuerſam domum Iſrael: hoc eſt ſolum pplm Iudaicū: & nō oēs gentes, & nationes, cū mortuoꝝ reſurrectio futura iudicii tpe, gñalis oſbus nationibus futura ſit. Alteꝝ vero, quod obſtat eſt hæc alia particula: Aruerunt oſſa veſtra, & periit ſpes noſtra. ſi enim hoc in loco de gñali oium reſurrectione tractatur, iſtud, Aruerūt oſſa veſtra, & periit ſpes noſtra, ita ad prius defunctos, ſicut ad viuentes ſe extenderet: q̄ñ iuſti ab initio mundi, vſq; ad Ezechielis tps defuncti, & ſucceſſiue vſq; ad reſurrectionem Chriſti reſurrecturi, in electoꝝ parte certam ſpem habebant: ſiſt impii in Inferno exiſtentes ad pœnę ſuæ augumentum ſe reſurrecturos Reſpōſio.

Digitized by Google

reſurrecturos eſſe non ignorabant Quapropter nõnulli alii hoc Ezechielis Vaticinium exponunt de liberatione populi Iſrael à Babylonica ſeruitute: q̃ eſt mors ciuilis: vñ liberatio, quę fit ab ea ſeruitute, conuenienter dr̃ viuificatio, & quodã modo reſurrectio. Loca inſuper in qbus ipſi Hebræi in ea captiuitate, tanq̃ ſerui detinebant.ſ. carceres, nõ imerito ſepulchra dici poſſunt, & tumuli. vñ quo vis modo ex ſupradictis duob' hoc Ezechielis Vaticinium interpretet, & declaretur, Iudæus ſuum non aſſequit intentũ: cum per eoꝝ neutrum ꝯſtet Hebræos liberari debere à pñti captiuitate. Nõnulli inſup alii ab initio huius capitis. xxxvii. Ezechielis, vſq; ad illa verba: Et factus eſt ſermo dñi ad me dicens: exponunt de liberatione populi Iſrael à pdicta Babylonię captiuitate: & ab inde infra vſq; ad finem de vnione ſpirituali Hebræoꝝ, & Gentilium ad Chriſti fidem accedẽtium: & per fidem, & charitatẽ in vnitate eccleſiæ catholicæ vnitoꝝ: quam vnionẽ Propheta ipſe ex Dei mãdato ſub ſenſibili ſigno p duoꝝ lignoꝝ diuerſaꝝ ſpecieꝝ coniunctionem ad audiẽtium aĩos magis: hoc ẽ facilius mouẽdum deſcribit: quod & itidem fecit Eſaias, qñ iuit nudus, & diſcalciatus: vt Eſaię.c.xx. Et Hieremias ẽt, qñ cathenas ligneas circa collũ portauit: vt Hieremiæ.c.xxvii. Et hoc ad futurã, & iminentem Hebræoꝝ captiuitatem ſic facto demõſtrandam, ſicut verbis enuntiabant: per quã duoꝝ lignoꝝ coniũctionẽ diuerſaꝝ nationum vnionẽ in Chriſti fidem enuntiare, & prędicere intendebat: licet ſub expreſſione duoꝝ Regnoꝝ, Iſrael.ſ. & Iudæ demõſtraret: quod veꝝ eſſe dupliciter oñditur. Primo qm̃ hoc in loco per Regnũ Iſrael: quod iamdiu à Regno Dauid, & à diuino cultu ſeparatum erat, nõ ſolum intelligunt decem Trib', ſed etiam oẽs Gentiles, q ſe corde, & ope ad Chriſti fidem ꝯtuliſſent: vt hr̃ Eſaię.c. xliiii. vt ẽt ſuperius dixi, Oppoſitionibus .iiii. vi. & xv. Secũdo, qm̃ Propheta hoc fieri debere ait ſub vno Rege.ſ. Chriſto. Rex enim iſte ſub quo prædicta duo Regna vniri debebant, nõ erat Zorobabel, nec Eſdras, vel Neemias, ſub quoꝝ Ducatu Hebræi ipſi ab antedicta Babylonię captiuitate reuerſi ſũt: nullus enim eorum Rex vnq̃ fuit, nec etiam quiſquam alius Rex Iudæ eſſe potuit: qm̃ abinde citra vſque ad Chriſtum Rex nullus Iudæ ex ſemine Dauid extitit, excepto Antigono: q licet diademate ſe coronauerit, Regnum tamen anguſtum habuit, & debile, & pauco tempore regnauit. Et ad indicandum, ꝙ huiuſmodi Rex fuerit, ſiue eſſe deberet Chriſtus, ſubditur: Et ſeruus meus Dauid ſuper eis: per quem intelligitur Chriſtus Meſſiach: vt probatum fuit ſupra libro quarto.c.viii. & libr.vi.c.l. & .lxvi. & ſequitur: Et paſtor vnus erit omnium eorum.ſ. Chriſtus: vt dicitur Ioan.c.x. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere: & vocem meam audient, & fiet vnũ ouile, & vnus paſtor. Et ꝙ in hoc loco per Dauid intelligatur Meſſias, patet etiã per hæc verba ſubſequẽtia: Et Dauid ſeruus meus Princeps eorum in perpetuum. quod de Dauid minime intelligi poteſt, nec etiam de aliquo ab eo deſcendente, niſi de Chriſto, qui non ſunt in perpetuum. & ſequitur: Et habitabunt ſuper terram: ſcilicet viuentium: vt in Pſal.xxvi. Credo videre bona domini in terra viuentium. & Pſal. trigeſimoſexto: vt ſupra oſtendi Oppoſitione decimaquinta. & ſequitur: Quã dedi ſeruo meo Iacob: ideſt dare promiſi. In qua habitauerunt patres veſtri: ſcilicet mente per fidem: vel habitauerunt pro habitabunt, loquendo de futuro per modum pteriti, pp certitudinẽ Prophetię: vt eſt ſæpiſſime mos Prophetarum. Et pcutiam illis fœdus pacis: quod fœdus inchoatur in hoc mundo in legis Euangelicæ obſeruantia: quę lex eſt lex amoris: & perficitur in patria: vbi pax, & amor cõſummatur. Et hęc eſt vera huius Vaticinii expoſitio: & ſibi conueniunt verba antedicta: vt ſupra aperte oſtenditur: ex quo Iudęus, qui illud in fauorem ſuum adduxit, perſpicue cernere põt: id.ſ. Vaticiniũ contra ſe eſſe: & propterea Obiectionem hanc ſuam nihil obſtare, quin Chriſtus verus fuerit Meſſias.

Digitized by Google

Decimaoctaua Oppoſitio Iudæorum. Caput. XVIII.

Oppoſitio. DEcimaoctaua Oppoſitio aſſumitur ex his verbis Moyſis Deuteronomii.c.xxx. Si ad cardines cœli fueris diſſipatus, inde te retrahet dñs Deus tuus, & aſſumet, atq; introducet in terrã, quam poſſederũt patres tui &c. Arguunt Iudæi ex hoc textu: ꝙ ſi per oẽs mundi partes diſperſi eſſent, ꝯgregarẽtur à Deo in terram ꝓmiſſionis ſaltem tpe Meſſiæ: cum aũt tempore Ieſu Chriſti nõ fuerint congregati, & in terrã introducti, immo magis diſperſi, ſeq dicunt: ꝙ ipſe Ieſus Chriſtus non fuit verus Meſſias.

Reſponſio. Ad hanc decimãoctauam Oppoſitionem. Si Iudæus ea, q̃ Moyſes ſuperius dixerat, diligẽter ꝯſideraſſet, forte reticuiſſet potius, q̃ id obieciſſet, quod ꝯtra ſe ẽ. Dixerat enim Moyſes paꝝ ſuperius: Cum ergo venerint ſuper te oẽs ſermones iſti, benedictio, ſiue maledictio, quam propoſui in conſpectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in vniuerſis gentibus, in q̃s diſperſerit te dñs Deus tuus, & reuerſus fueris ad eũ, & obedieris eius imperiis, ſicut ego hodie præcipio tibi cũ filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua: reducet te dñs Deus tuus de captiuitate tua, ac miſerebitur tui: & rurſum ꝯgregabit te de cunctis pplis, in quos te ante diſperſit. & ſequ r: Si ad cardines cœli fueris diſſipatus, inde te retrahet dñs Deus tuus: & aſſumet, atq; introducet in terrã, quam poſſederũt patres tui, & obtinebis eam: hic Iudæe (ſi bñ cernis) fit tibi ꝓmiſſio ſub ꝯditione: & quæ ꝯditio eſſet iſta, declarat dicens: Si reuerſus fueris ad dominũ Deum tuũ, & obedieris eius impiis, ſicut præcepit tibi Moyſes cũ filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota aïa tua. & iterũ magis iſra eodem capite replicat, dicẽs: Si tñ audieris vocem dñi Dei tui, & cuſtodieris præcepta eius, & cerimonias, quæ in hac lege ſcripta ſunt, & reuertaris ad dñm Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua: conditionalis igitur eſt ꝓmiſſio Dei, ſi eius ſeruaueris ꝓcepta &c. Vide prius ô Iudæe ſi conditionem à Deo in ſua promiſſione appoſitam obſeruaſti: antequam de eius obſeruatione, & adimpletione conqueraris: ſi Deo tuo cõditionem nõ obſeruaſti, quare Deus promiſſionem ſuam tibi adimplere tenetur? te igitur ꝯditione non obſeruante, Deus tibi ĩ nihilo tenetur. Quod aũt ꝯditionẽ Deo nõ ſeruaueris, patet: qa legem Moyſis non ſeruaſti: imo dilaceras: vt infra ꝓbabo lib. nono. Si igitur nõ fuiſti congregatus iuxta Dei ꝓmiſſionem: noli arguere ꝙ ideo Ieſus Chriſtus nõ fuit Meſſias: quoniam tuum nõ tenet Argumentum: ſi non fuiſti congregatus, id culpa tua tibi euenit: quia conditionem in Dei promiſſione appoſitam non ſeruaſti. Tace igitur, immo obmuteſce, quia vlterius in hac Obiectione ſine pudore tuo progredi non vales, ſtante cõditione antedicta, quam non ſeruaſti. Poſſem etiam aliter reſpondere: Nonnullos eſſe, qui hanc congregationem inquiunt adimpletam fuiſſe, quando Hebræorum populus ex Cyri Perſarum Regis licentia fuit à Babylonica captiuitate liberatus. Si autem obiiceres: Non omnes tunc reuerſos fuiſſe: vide reſponſionem ſupra.c.xv. vbi Vaticinium Ezechielis.c.xxxix. inductum fuit: quia ibi ſatiſfeci. Sed ſi obiiceretur de decem Tribubus non reuerſis. Reſpõdetur: Ipſas decem Tribus iamdiu antea præciſas fuiſſe non ſolum à Regno Dauid: quod fuerat à Deo inſtitutum ſup totum populum Iſrael: ſed etiam à cultu diuino: qui vigebat in Hieruſalem: vt habetur.iiii. Regum.c.xvii. Et ꝙ iſtæ decem Tribus reuerti non debeant vlterius, innui videtur Oſeę.c.xi. vbi dicitur: Iugũ autem imponetur eis ſimul, quod nõ auferetur. Licet multi ex dictis decem Tribubus reuerſi ſint cũ Eſdra: vt recitat Ioſephus lib.xi. Antiqtatũ.c.v. ſic dicẽs: Decẽ aũt Tribꝰ hactenus trãs Euphratẽ cõmorari ꝓbanť: quaꝝ multitudines inæſtimabiles minime pñt numero cõprehẽdi. Ex qbꝰ.x. Tribuũ Iudęis nõnulli reuerſi ſunt ĩ Hieroſolymã cũ Eſdra poſt captiuitatẽ Babylonicã: vt hr̃ ĩ eiſdẽ lib. &.c. Ioſephi paꝝ iſeriꝰ: vbi ſic dr̃: Venerũt ẽt ad Eſdrã multi ſacerdotes, & leuitę, & ianitores, cãtoresq;, ac ſerui agri, quos ꝯgregãs

Obiectio

Reſponſio.

de captiuitate

de captiuitate trans Euphratẽ tribus diebus moratus ieiunia eis impoſuit: vt Deo vota pro ſalute ſoluerent: ne quid in via paterentur aduerſi &c.

Sed qm̄ Moyſes iquit in ſupraſcripto ſuo Vaticinio: Et ductus pœnitudine cordis tui in vniuerſis gentibus, in quas diſperſerit te dn̄s Deus tu⁹: & reuerſus fueris ad eum: & obedieris eius imperiis &c. dicendum videtur: ꝙ hæc congregatio non poſſit recte, & veraciter eſſe alia, niſi quæ ſit per pœnitentiam, propter illa verba: Et ductus pœnitudine cordis: & ſic conſequenter de ſpirituali animoꝶ ꝯgregatione, & voluntate in vnū coniunctorum in Ieſum Chriſtū per fidem, & charitatem ſm̄ interpretationẽ B. Ioānis Euāgeliſtę. c. xi. vbi dicitur: ꝙ Caiphas ꝓphetauit, ꝙ Ieſus erat moriturus pro gente: & non tm̄ pro gente: ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnū. Nam extra Chriſtianoꝶ congregationẽ nullus relinquitur, q velit in ꝑam intrare, qa nulli clauditur gremium eccleſiæ. Quicunq; igitur Iudęus ductus pœnitudine cordis de infidelitate, & obſtinatione Iudaica reuerſus fuerit ad Deum: hoc eſt conuerſus fuerit ad fidem Chriſti: in quocūq; loco ſit: propter illa verba Deutero. c xxx. In vniuerſis gentibus. & Deuteron. c. iiii. ibi: Non oportet ire Hieroſolymā: ſed ibidem cōgregatur in vnione eccleſiaſtica: vt infra dicitur: ſtatim dn̄s aſſumet eum, & itroducet in terram, quam poſſederūt patres eius. ſ. in eccleſiam militātem: vbi ſi veraciter crediderit, & legem Euangelicam ſeruauerit: poſt eius mortem terrā viuentium: hoc eſt cœleſtem patriam, cū antiquis patribus Abraam, Iſaac, & Iacob æternaliter poſſidebit. Quod ēt Moyſes ipſe tetigerat Deuteron. c. iiii. his verbis: Cumq; quæſieris ibi: hoc eſt in terris, in qbus diſperſus fueris, dn̄m Deum tuum, inuenies eum, ſi tn̄ toto corde quæſieris, & tota tribulatione aīæ tuę: poſtq̄ te inuenerint omnia quę prædicta ſunt. Ex quibus conſtat huiuſmodi congregationem non localem eſſe, ſed ſpiritualem per pœnitentiam, & ꝯuerſionem ad Chriſti fidē: vt ſuperius dictum eſt. Hoc idem ēt habetur Deuter. xxx. c. lucidius. Hac igiᷓ non obſtante Oppoſitione, Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Decimanona Oppoſitio Iudæorum. Caput. XIX.

Decimanona Iudæoꝶ Obiectio aſſūmiᷓ ex Eſaia. c. lxv. Ecce ego creo cœlos nouos, & terrā nouā: & nō erunt in memoria priora: & non aſcēdēt ſup cor: ſed gaudebitis, & exultabitis vſque in ſempiternū in his, quę ego creo: qa Ecce creo Hieruſalē exultationem, & pplm̄ eius gaudium: & exultabo in Hieruſalem, & gaudebo in pplo meo: & non audietur in ea vltra vox fletus, & vox clamoris. hęc inqt Iudæus dici de Iudęis Meſſię tpe ſatis, ſuperq; conſtare: & nihilominus cœlum adhuc nouum nō vidimus, neq; terrā nuper creatā accepimus: priora memoriter oīa tenemus: hoc eſt ſolicitudines, anguſtias, tormenta, & amaritudines, qbus nos tamdiu, atq; maiores noſtri tot annos fuerunt obſtricti: nullo adhuc gaudio, vel exultatione afficimur, ſed oī triſtitia, atq; mœrore affligimur: lętitia penitus omnis ſeceſſit: deſtructę ciuitati, populo expulſo, & vbiq; ſeruitute afflicto, qd iucūditatis ineſſe poteſt? Et nō audietur in ea, inqt Propheta, vltra vox fletus, & vox clamoris: at apud nos vbiq; lamentatio, vbiq; lachrymę, atq; ſingultus: dies metū nobis ſemp incutit: & nox quidem timore reqem nullā tradit: ſomnus inſuper oium noſtrum aīos ſolicitat: & vigiliæ mētem ꝯtinue macerāt: igitur quę à Propheta dicta ſunt: cū tpe Meſſię futura ſint, & Chriſti tpe non fuerint, cōſtat ipſum veꝶ non extitiſſe Meſſiam. Oppoſitio.

Ad decimamnonā Iudęoꝶ Oppoſitionem rn̄dens, dico: Iudęos nō exiguo falli errore, ſi nouos cœlos, & nouā terram Meſſiæ tempore creari opinantur, & credunt: literas tm̄ legunt: ſed verum earum ſenſum ꝑcipere non curāt. Ecce, inqt Deus, ego creo cœlos nouos, & terrā nouā: dixit hoc ſanè eoꝶ rōne habita: q Chriſto ſe dicantes, ipſum profeſſi ſunt Meſſiam: cuius tpe hoibus cœli aperti ſunt: qui antea pp originale peccatū (vt dictū eſt ſupra Oppoſitione tertia) oībus clauſi Reſponſio.

Digitized by Google

erant:at Christi ſanguinis infuſione tunc patefacti, & manifeſtati ſunt cœli ſequẽtibus Chriſtum oĩbus:atq; terra noua apparuit:hoc eſt beata ciuitas:quã nouã creaſſe dĩ Deus hoibus: qñ nullus vita functꝰ ante Chriſti aduẽtum in eã minus ingredi poterat. Dicitur aũt: illum nouã ſedẽ, vel magiſtratum fuiſſe adeptũ, q tametſi multo tpe ante fuerit, rõne tñ nouæ acquiſitionis, noua dignitas nuncupatur. Hæc veritas ẽt oſtenditur p id, quod ſcribitur Ezechielis.c.xviii. Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ, inquit Deus Iudaico populo:non aliud qdem cor, atq; ſpiritum aliũ Deus fieri pręcepit: niſi vt omitterent mala, & ſequerẽtur bona: relinquerent tenebras, & ſequerenſ lucem, qui Chriſtus eſt. q de ſeipſo Ioã.c.iii.ait: Lux venit in mũdũ, & dilexerunt hoĩes magis tenebras, q̃ lucem. necnõ &.c.viii. Ego ſum lux mundi: q ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. de quo ab Eſaia.c.ix.dictum eſt: Ante habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. &.c.xlix. Dedi te in lucem gentium: vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ: quæ verba dici de Meſſia aſſerunt etiam antiq Iudęoꝝ Rabini. His ergo habitis, peritos diuinaꝝ literaꝝ nõ pręterit, nouum quandoq; dici, nõ quod antea non fuerit, ſed rõne acqſitę nouæ poſſeſſionis, nouũ appellari. Quod autẽ verba hæc: Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, de cœleſti illa patria intelligi debeant, quod ſequitur teſtimoniũ affert: Et exultabitis, inqt, vſq; in ſempiternum. hoc qdem rebus humanæ vitæ ſubiectis accõmodari non põt, niſi ſempiternæ felicitati, atq; diuinæ beatitudini: quod etiam ſequẽs lectio docet: Et non audietur in ea vltra vox fletus, & vox clamoris. B. Aug. lib. xx. de Ciuitate Dei: vbi tractat de vltimo iudicio cap. xviii. oſtendit quomodo intelligendi ſunt cœli noui, & terra noua, dicens: Latet enim illos hoc volentes, quia cœli erant olim, & terra de aqua, & per aquam conſtituta Dei verbo: per quem qui tunc erat mundus aqua inundatus deperiit: qui autem nunc ſunt cœli, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruandi in die iudicii, & perditionis hoium impioꝝ. Hæc autẽ Iudæi dirigunt ad terrena, atq; huius vitæ fragilia: qbus neq; verba congruunt, neq; ſenſus: quapp ſi laboribus vbiq; opprimuntur Iudæi, ſi amaritudine repleti ſunt, ſi anguſtiis circũmuniti, ſi nulla requie, ſi nulla pace congaudent, ſi demũ omni ſpe decidunt afflicti, atq; confecti, non aliena improbitate, ſiue culpa, ſed ſua doleant, & crucienſ. Hæc enim futura illis p̃dixit Chriſtus, q fuit verus Meſſias, Matthæi.c.xxiiii. Amen dico vobis: nõ relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. hoc idem Marcus.c.iii. & Lucas.c.xix. qui etiam.c.xxi. ait: Cum videritis circundari ab exercitu Hieruſalẽ, tunc ſcitote, quia appropinquauit deſolatio eius. & infra: Væ autem p̃gnantibꝰ, & nutrientibus in illis diebus: erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira pplo huic, & cadẽt in ore gladii, & captiui ducentur in oẽs gentes: hęc qdem Iudæi, q ſentiunt non ignorant. Et qm̃ Eſaias ait in antedicto capite: Et exultabitis, vt ſuperius diximus, B. Hierony. in ſuis ſuper hoc capite Cõmentariis quærens huius exultationis cauſam, inqt: Cauſa lætitiæ, & confeſſionis Dei veri eſt: qa æterna anguſtiarum prioꝝ ſuccedet obliuio: vt nequaquam idolorum meminerint, & erroris priſtini: ſed ad lucem de tenebris tranſeant, & æterna beatitudine perfruãtur: obliuiſcentur enim priſtina mala, nõ abolitione memorię, ſed bonoꝝ ſucceſſione: iuxta illud quod ſcriptum eſt: In die bona obliuio malorum. & alibi: Afflictio horę obliuionem facit delitiaꝝ: eo q in anguſtiis conſtituti nequaquam voluptatibus priſtinis, iuxta errorẽ Epicuri, animo perfruãtur. Licet poſſit & hoc dici: q in cœlo nouo, & in terra noua oĩs conuerſationis priſtinæ memoria deleaſ: ne hoc ipſum pars malorum ſit prioris anguſtiæ recordari. Item Eſaiæ.c.lxvi. Quia ſicut cœli noui, & terra noua, quæ ego facio ſtare corãm me, dicit dñs Deus, ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum. Cœlũ aũt nouum, & terrã nouam q putant oĩa interite, quę cernimus, Euangelii interp̃tantur

tantur teſtimonio, Matthęi. c. xxviii. Cœlum, & terra ꝑtranſibunt. & Pauli Apſi: Quę enim videntur tpalia ſunt: quæ aũt non videntur æterna. Porrò qui nouitatem cõmutationem in melius: & non elementoꝝ arbitrantur interitũ, illo vtũtur exemplo: A' principio terrã tu fundaſti dñe: & opera manuum tuaꝝ ſunt cœli. Ipſi peribunt: tu aũt permanes: & oẽs ſicut veſtimentũ veteraſcent: & quaſi amictum inuolues eos, & mutabuntur, Pſal. ci. In quo perſpicue demonſtratur perditionem, & interitũ, non abolitionẽ in nihil, ſed cõmutationem ſonare in melius. Neq; enim illud quod in alio loco ſcriptum eſt Eſaiæ cap. xxx. Luna fulgebit vt Sol; & Sol ſeptuplum lumen accipiet: interitum ſignificat priſtinoꝝ: ſed cõmutationem in melius. Quod vt poſſit intelligi noſtræ ꝯditionis ponamus exemplũ: Infans cum in pueꝝ creuerit: & puer in iuuenẽ: & iuuenis in viꝝ: & vir in ſenem: nequaq̃ per ſingulas ætates perit. Idem enim eſt, q̃ prius fuit, ſed paulatim mutatus ætati priſtinę periſſe dicitur. Quod intelligens & Paulus Apl's loquebatur: Prę terit enim figura huius mundi. Conſideremus q̃d dixerit, Figura prę teriit, nõ ſubſtantia. Hoc idem ſignificat & Petrus Epiſtola ſecunda. c. iii. Latet enim eos hoc volentes, q̃m cœli erãt ab initio: & terra de aqua: & per aquam Dei ſermone ſubſiſtit, per quę prior mundus mũdatus diluuio periit: cœli aũt, qui nunc ſunt, & terra eadem rõne ſeruantur igni. Quod quo ſenſu accipiendum ſit, poſt modicũ docet: Nouos aũt cœlos, & nouam terrã videbimus, & promiſſiones eius: nõ dixit alios cœlos, & aliam terrã: ſed veteres, & antiquos in melius cõmutatos. Poſſumus de hoc dicere: ꝙ ꝯuerſi ab idolatria, & priſtino errore deſerto, nouos cœlos, & nouã terram videant, nequaquam arbitrantes elementa, Deos, & ea, quę naſcunt̃ ex terra. Nunc confitemur cœlum, & terrã eſſe opera manuũ Dei: illo aũt tempore ſeruos, & creaturam venerabamur obſeqo Dei. Quod & Dauid ſentiens cantat in Pſalmo : Videbo cœlos opera digitoꝝ ſuoꝝ: non ꝙ eo tpe cœlos non videret, cum iſta dicebat: ſed quo per ſingula augumenta virtutum, & futurorum ſciẽtiã nouos videat, quos veteres iam videbat. Quod autem in fine huius teſtimonii dicitur: Quę ego creo, à. Lxx. prętermiſſum eſt. hęc omnia B. Hieronymus, vbi ſupra. De hac ipſa nouitate loquens B. Paulus Apoſtolus ad Epheſios. c. iiii. ſic inquit: Deponite vos ſm priſtinam ꝯuerſationẽ veterem hoiem: q corrumpitur ſm deſideria carnis: renouamini aũt ſpiritu mentis veſtræ: & induite nouum hominem: qui ſm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Et quare hoc dixerit, ſubdit capite ſequenti, dicens: Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino: vt filii lucis ambulate. Eſaias inſuper. c. xliii. Ne memineritis priorum: & antiqua ne itueamini: ecce ego facio noua, & nunc oriẽtur, vtiq; cognoſcetis ea. Beatus Auguſtinus libro. xx. de Ciuitate Dei. c. xiiii. Peracto q̃ppe iudicio, tunc eẽ deſinet hoc cœlum, & hęc terra, quando incipiet eſſe cœlum nouum, & terra noua: mutatione itaq; rerum non omnimodo in interitum tranſibit hic mũdus. vnde & Apoſtolus ait: Præterit enim figura huius mundi. Item. c. xxiiii. de Porphyrio reprehendente Chriſtianos: eo quòd cœlum periturum crederẽt. Apocalypſis c. xxi. Et vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare iam non eſt. B. Gregorius in ſuo Morali lib. v. c. xxv. ſic inquit: Nam & ſi cœlũ, ac terra poſt in æternum permanẽt: ex ſemet nũc ad nihilũ properant: ſed ꝑ eoꝝ vſum, q̃b⁹ ſeruiũt, in melius mutãda perſeuerãt. Stare ergo ſolius creatoris eſt: ꝑ quem cuncta non trãſeuntem trãſeunt: & in quo aliqua ne trãſeãt, retinentur. vñ & Redemptor noſter: q̃a diuinitatis eius ſtat⁹ capi ab humana mẽte non potuit: hunc nobis ad nos veniẽs creatus, natus, mortuus, ſepultus, reſurgens, atq; ad cœleſtia rediens quaſi tranſeũdo mõſtrauit. Quod bene per Euãgeliũ illuminato cęco innotuit: cui trãſiens auditum præbuit: ſed ſtans oculos reparauit: per humanitatis quippe diſpenſationem tranſire habet: per diuinitatis

vero potentiam, qua vbiq; pręſens eſt, ſta re. Voces igitur cæcitatis noſtrę dominus audire tráſiens dicitur: quia humanæ miſeriæ factus homo miſeretur. Stans autem lucem reparat: quia infirmitatis noſtræ tenebras ex virtute infirmitatis illuſtrat &c. Ex quibus oibus ſuperius dictis perſpicue demonſtratur, Iudæoꝝ Obiectionem inanem eſſe, & penitus nullam: & maxime in Iudæoꝝ fauorem: imo catholicæ veritati valde conſonam, & fauorabilem. Hac igitur non obſtante Obiectione, Ieſus Chriſtus dominus noſter verus fuit Meſſias.

¶ Vigeſima Oppoſitio Iudæorum. Caput. XX.

Oppoſitio. Vigeſimá Oppoſitioné aſſumút Iudæi ex infraſcriptis triū Prophetarum Vaticiniis: q vno, & eodem illuſtrati ſpiritu: quaſi vnū, & idem ꝑdixere Vaticiniū. & in primis, Ezechiel. c. xi. inqt: Hæc dicit dñs Deus: Congregabo vos de ppl'is: & adunabo de terris, í quibus diſperſi eſtis: daboq; vobis humum Iſrael: & igrediētur illuc: & auferent oēs offenſiones: cūctaſq; abominationes ei⁹ de illa: & dabo eis cor vnū: & ſpiritū nouum tribuá in viſceribus eoꝝ: & auferam cor lapideū de carne eoꝝ: & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulent &c. Item Pſal. cxlvi. dr: Aedificans Hieruſalem dñs diſperſiones Iſrael congregabit. Eſaias quoq; c. xiiii. ait: Prope eſt vt veniat tpſ eius, & dies eius non elongabuntur, miſerebitur enim dñs Iacob, & eliget adhuc de Iſrael: & reqeſcere eos faciet ſuper humum ſuam: adiungetur aduena ad eos: & adherebit domui Iacob: & tenebunt eos populi: & adducent eos in locum ſuum: & poſſidebit eos domus Iſrael ſuper terrá dñi in ſeruos, & ancillas. Ex quibus triū Prophetaꝝ Vaticiniis inqunt Iudæi: Quod ſi ipſi per oēs múdi partes diſperſi eſſent, congregarentur à Deo in terrá ſuam ꝓmiſſionis, ſaltem tēpore Meſſię Regis. Et cum tpe Ieſu Chriſti congregati non fuerint, & in terram ſuam itroducti: imo multo magis diſperſi: ideo concludētes inferūt ipſum Ieſum Chriſtum verum nón fuiſſe Meſſiam.

Reſponſio. Reſpondētes huic vigeſimæ Obiectioni, dicimus: Nullū ex antedictis triū Prophetaꝝ Vaticiniis ad Meſſiam Regé ſpectare: ſiue ad eius tpa, & conditiones pertinere poſſe: ſed ad tempus Cyri Perſaꝝ Regis dirigi debere: qui poſt Nabucodonoſor Regem Babylonis, à quo ſanctæ ciuitatis, & diuini templi emanauit deſtructio: inſtaurandoꝝ omnium facultatem, acqſito Regio magiſtratu, & monarchia præſtitit quamplurima: vt legitur Eſdræ libr. i. c. i. & libr. ii. c. ii. Veritas hæc infra ſcriptis oritur, & cōſtat fundamentis. Ná Ezechiel primus Vates cecinit tm̄ libertatem, atq; felicitatem: qua Cyri tempore Deus Iudaicum populum erat donaturus. quod ex his, quæ ſequuntur in calce eiuſdem capitis verbis cuilibet facile oſtēditur: Et ſpiritus leuauit me, ait Propheta: adduxitq; in Chaldæam ad tranſmigrationem in viſione in ſpiritu Dei: & ſublata eſt à me viſio, quam videram: & locutus ſum ad tráſmigrationem omnia verba domini, quæ oſtenderat mihi. Cū enim Propheta dixerit ſuperius: Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus diſperſi eſtis: daboq; vobis humum Iſrael, & ingredientur illuc, ſubdideritq; in calce capitis: ꝙ ſpiritus leuauit eum, adduxitq; in Chaldæam ad tráſmigrationem, de alia cōgregatione, niſi de ipſa Chaldęa, ſiue Babylonica intelligi quidem nō poteſt. & ſequitur ipſe Propheta: Et auferent omnes offenſiones: q bus ſcilicet Deus ab eis offendebatur. & quæ eſſent huiuſmodi offenſiones, declarat ſubdens, Cunctaſq; abominationes. ꝑ quæ verba intelligitur idolatria, cui ante ipſam captiuitatem dediti erant ipſi Iudæi. poſt reuerſionem aūt ab ea captiuitate, non ita, ſicut prius ipſi idolatrię dediti fuere, niſi tempore Antiochi Regis: quo tempore, licet aliqui idolatrauerint, non tamen omnes: vt in libris conſtat Machabæorū. & ideo Propheta ipſe ſubdit, dicens: Dabo eis cor nouum: priſtiná ab eis auferendo iniqtatem: & ſimiliter auferam ab eis cor lapideum. ſ. prius durum, & obſtinatum ad diſciplinam domini recipiēdam. & ſequitur: Et dabo eis

cor

Digitized by Google

cor carneum: hoc eſt tenerũ, & docile ad obediendum Deo ſuo diſpoſitum: & ad recipiendam ipſius Dei diſciplinam: vt patet in libris Eſdræ: qa eam ſummo ſtudio deuote receperũt. Similiter Eſaias in antecedente cap. xiiii. de eadem ꝯgregatione, & liberatione intellexit: quod ex his oſtenditur verbis in initio ipſius capitis poſitis: Prope eſt vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabunt. in quibus aperte dicitur: In breui tpe hoc futurum eſſe: quapropter vt hęc cõgregatio, & ſalus, ſiue liberatio de Babylonica captiuitate: quę per centũ annos, vel circa diſtabat: & nõ de ea, quę per Meſſiam facienda erat: quę per quingentos annos, & vltra remota erat, itelligat neceſſe eſt: quę omnia à Propheta hic enuntiata in reditu ab ea Babylonica captiuitate adimpleta fuerũt. Nam diuina miſeratione (vt inquit Propheta) ab ea captiuitate Iudęi, quos nomine Iacob vocat, liberati ſunt: & cum eis reuerſi ſunt ẽt aliqui ex Regno Iſrael: hoc eſt decem Tribuum: qui capta Samaria per Aſſyrios, ſe in Hieruſalem ꝯtulerant: & poſtea ſimul cum aliis de Regno Iuda per Nabucodonoſor captiuatis in Babyloniã cõducti fuerant: & poſtremo in Hierl̃m à Babylonica captiuitate liberati cum aliis reuerſi ſunt: & requieuerũt ſup humũ ſuam: hoc eſt in terra Iudęæ. & ſequit Propheta: Et adiuncti fuerunt aduenę: qui. ſ. ex Gentilitate ad Iudaiſmum acceſſerunt, & aliis adhęſerunt Iudæis. Illud autem: Et poſſidebit eos domus Iſrael ſup terram dñi in ſeruos, & ancillas, intelligendũ eſt quãtum ad aliquos pauperes ex Gẽtilibus, q iuncti fuerunt Iudæis ad ſeruiendũ eis. Ex q bus oĩbus liqdo ꝯſtat antedicta Prophetaꝝ Vaticinia nullam de Meſſia Rege facere mentionẽ: ſed de ꝯgregatione, & liberatione Iudęoꝝ in Babylonica captiuitate detentoꝝ: & hoc ex licẽtia Cyri Perſarum Regis ſub ducatu Zorobabel, & ſocioꝝ. Sed Iudæi, qui nobis Chriſtianis aduerſantur, & infenſi ſunt: non vt ſuo veritas lumine clareſcat: ſed ſuorum ſententia, & auctoritate freti, vt ſua peruicatia opinionẽ ſuoꝝ (licet falſam) quocũq;

modo poſſunt, ſuſtineant, & ſuſtentẽt: ex quo fit, vt Prophetaꝝ Vaticinia nõ ꝑquirãt, & diligẽter volutẽt: vt ex eis latentẽ veritatẽ enucleent: vnde multis erroribus imbuunt, & inuoluunt delyramẽtis, & ſic in dies imperitiores efficiunt: ꝙ ſi diligenti ſtudio ea ſcrutari vellent Vaticinia, veꝝ ex eis ſenſum ꝑciperent & ipſi: ſi crucient igit, ſibiipſis ĩputent. Hac igit non obſtante Oppoſitione, dñs noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Vigeſimaprima Oppoſitio Iudæorũ. Caput. XXI.

Vigeſimaprima Oppoſitio aſſumit ex infraſcriptis Hieremiæ verbis cap. xxxii. Dicit dñs Deus Iſrael: Ecce ego ꝯgregabo eos de vniuerſis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos in locũ iſtũ: & habitare faciã eos ꝯfidenter: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum: & dabo eis cor vnum, & viã vnã vt timeãt vniuerſis diebus: & bene ſit eis, & filiis eoꝝ poſt eos: & feriam eis pactum ſempiternũ, & non deſinam eis benefacere: & timorẽ meum dabo in corde eoꝝ: vt nõ recedant à me: & lętabor ſup eis cum bene eis fecero: & plantabo eos in terra iſta in veritate in toto corde meo: qa hoc dicit dñs: ſicut adduxi ſuper populum iſtum omne malũ hoc grande, ſic adducã ſup eos omne bonum, quod ego loquor ad eos. Dicunt Iudęi: Adhuc ſumus diſperſi, & eiecti ĩ ira, in furore, & in indignatione Dei quammaxima: neq; alicubi habitare ſecuri poſſumus: & cor noſtrum, vel animus paulo momento huc, aut illuc impellitur: & iam ſunt mille, & quaſi quingenti anni: ꝙ Deus nobiſcum peſſime agit: nullum nobis pactum, non modo ſempiternum, ſed neq; etiam determinatum oſtẽdens, vt nos voti compotes faciat. Igitur cum ea, quę à Propheta dicta ſunt, Meſſiach tempore futura ſint: & eorum nihil populo Iſrael tempore Ieſu Nazareni euenerit, recte dici poteſt, inqt ipſe Iudęus, illum verum non fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio.

Reſpondentes huic vigeſimæprimæ Obiectioni dicimus. Primo: ꝙ ſi Prophe- Reſponſio.

tæ verba recte lectitaueris o Iudęe, nihil profecto inuenies de Rege Meſſia in eis dici, vel ꝯtineri poſſe: ſed ea omnia eſſe de liberatione à captiuitate Babylonica, & Iudæorum ab ea redeuntium congregatione, poſtq̃ cõpleti fuerant. 70. anni, quibus ſeruierunt in Babylone: tunc enim à Cyro Perſarum Rege libertate donati Iudęi ad ædificandam ciuitatem, & templũ in Hieroſolymã ſub Ducatu Zorobabel, & ſociorum reuerſi ſunt. Quòd autẽ de congregatione in Hieroſolymis facta per Iudæos à Babylonica captiuitate redeũtes: & non de aliqua alia hęc intelligenda ſit ꝯgregatio, ex totius. xxxii. capitis Hieremię lectione multipliciter cognoſcetur. dicitur enim ibi: Tunc exercitus Regis Babylonis obſidebat Hieruſalem: & Hieremias Propheta erat clauſus in atrio carceris, qui erat in domo Regis Iuda: clauſerat ergo eum Sedechias Rex Iuda. Et in ꝓmiſſione Dei, de qua ſupra in Oppoſitione Iudęi dicitur: Et reducam eos in locũ iſtum: hoc eſt in Hieruſalem, in qua erat Hieremias in carcere clauſus. Item eoipſo tpe, quo per exercitum Nabucodonoſor Babylonię Regis capienda, & deſtruẽda erat ciuitas Hieruſalẽ, Deus ibidẽ mandat Hieremię, vt emat ab Ananehel filio patruelis ſui agrum quendam in terra Iuda poſitum cum ſolemni ſtipulatione in ſcriptis redacta pręſentibus teſtibus: librumq; emptionis in vaſe fictili reponat: vt in eo diebus multis poſſet illęſus permanere. hæc enim dixit dominus exercituum Deus Iſrael: Adhuc poſſidebuntur domus, & agri, & vineę in terra iſta. Inſuper ex iſtis aliis Dei verbis in calce ipſius capitis poſitis: Et poſſidebuntur agri in terra iſta: de qua vos dicitis, ꝙ deſerta ſit. Ex quibus omnibus ſuperius dictis aperte, & veraciter conſtat congregationem illam, de qua ait Propheta: Ecce ego ꝯgregabo vos &c. nullam aliam eſſe poſſe ꝯgregationem, niſi illam, quę fieret in reditu ab ea captiuitate: quę tunc tpis imminebat: imminebat autem Babylonica: ergo ipſa hoc in loco eſt intelligenda, & non alia. Cum autem Hieremię Vaticinium (de quo ſupra) in reditu Iudęorum à Babylonica captiuitate adimpletũ fuerit: qm Iudęi in ea captiuitate detẽti, tpe à ſummo Deo ſtatuto poſt. 70. annos, ex licentia ſibi à Cyro Perſarum Rege impartita, ſub Ducatu Zorobabel, & ſociorum reuerſi ſunt, ſiue reuerti potuerunt ſi voluiſſent: igitur Iudęi literarum ſacrarum ignari, hoc tempus iam dudum prę teritum, & elapſum expectantes, inani paſcuntur expectatione: nec ex iſto vaticinio expectandus eſt Meſſiach: quia de illo nulla ſit hic mentio. Sed opponit Iudęus, dicens: Quomodo veraciter dici poteſt: ꝙ congregatio hęc à Hieremia in antedicto capite prædicta, & annuntiata, in Iudęorum reditu à Babylonica captiuitate adimpleta fuerit, & ſit: cum multa in Hieremiæ Vaticinio cõtineantur: quæ in eo reditu, nec etiam abinde citra vnq̃ verificata fuerint, & ſint. dicitur enim ibi in Dei promiſſionibus: Habitare faciam eos ꝯfidenter: nam licet à Chaldæa liberati captiuitate in Hieruſalem reuerſi fuerint, non tñ in ea ꝯfidenter habitabant: qm̃ vicinarum ciuitatum timore vna manu tenebant gladium, & altera faciebant opus, ac eorum quiſq; gladio erat accinctus renes: vt legit̃ Neemię cap. iiii. Item hoc aliud non fuit adimpletum: Et dabo eis cor vnum, & viam vnã. Item: Et feriã eis pactum ſempiternum. Item: Non deſinam eis benefacere. Item: Et timorẽ meum dabo in corde eorum, vt nõ recedãt a me. Item: Plantabo eos in terra iſta in veritate in toto corde meo. Quarum promiſſionũ nulla fuit ad plenum adimpleta: igit̃ de hac moderna captiuitate, qua premimur, & oppreſſi ſumus, intellexit Propheta: & non de Chaldæa, inquit Iudęus. Ad hãc Oppoſitionem dicimus: Omnia in ea ꝯtenta, in ipſa fuiſſe adimpleta reductione: exceptis tñ duabus particulis. ſ. Non deſinã eis benefacere. & Plãtabo eos in terra ſua in veritate. Nã illud: Et dabo eis cor vnũ, & viam vnam, hoc modo fuit adimpletũ. Populus enim ipſe à captiuitate reuerſus, non bifariam (vt prius diuiſus) Deum cœli, & idola adorauit: vt inquit Helias. iii. Regũ cap. xviii. Vſquequo claudicatis in duas partes: ſi dominus

Oppoſitio.

Reſponſio.

dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi aūt Baal, ſeq̄mini eum: ſed vnum tantū Deū ve℞ coluit. Itē illud: Feriam eis pactū ſempiternum: quod licet tpis æternitatem ſonare videatur: tñ, qm̄ in Hebręo habet, Pactum ſæculi: quod non æternitatē, ſed tpis diuturnitatem ſignificat: ideo poſt reditum ab ea captiuitate fuit etiā adimpletum, cum eos Deus eo tpe minime dereliquerit. Illud autem: Sic adducam ſuper eos omne bonum: non ſimpliciter, & abſolute ꝓmiſſum fuiſſe intelligendum eſt: ſed ſub determinatione. & ideo ſubditur: Et ego loquar ad eos. & q̄d locuturus eſſet, ſeq̄tibus ꝓxime verbis reuerſionē à captiuitate i patriā inuere videt. ſeq̄tur enim: Et poſſidebunt agri, & fiēt emptiones, & venditiones: ſi enim in patriam reducendi non fuiſſent: huiuſmodi poſſeſſiones, & contractus nequaq̄ fieri potuiſſent: vnde ex prędictis cōſtat ea oīa in antedicta reuerſione fuiſſe adimpleta. Reſtant igitur illę duę particulę, quas ſuperius excepi: quę in ea reuerſione adimpletæ non fuerunt. ſ. Non deſinam eis benefacere. Et: Plantabo eos in terra ſua in veritate. Nā primo Deus eos dereliq̄t iam mille & quaſi q̄ngenti ſunt anni: q̄a deſtitit eis benefacere. Item eos à terra ſua euelli ꝑmiſit, & in diuturnā captiuitatem imitti, & diſperſionē q̄maximam ſine Rege, ſine Principe, ſine ſacrificio, ſine altari, & ſine ephot: vt inq̄t Oſeas Propheta cap. iii. Illud aūt: Habitare faciam eos ꝯfidenter: licet non habuerit locum in principio reuerſionis: tñ tpe Artaxerſis Perſa℞ Regis locū habuit: vt ꝯſtat ex ſcripto Artaxerſis Eſdrę. ii. cap. viii. q̄a vicini nō tantū eos iſeſtabāt, ſed pecunias, & oīa, quę eis apta eſſent ad ſacrificia dabāt.

Oppoſitio. Sed inq̄t Iudęus. Si illę duę particulę non fuerunt adimpletę, nōne Propheta fuit mendax?

Reſponſio. Rñſio. Abſit: ꝙ Propheta fuerit mēdax: q̄a ſi mendax extitiſſet, Deus quoq;, cuius ſpiritu Propheta illuſtratꝰ fuerat, mēdacii particeps fuiſſet: qđ nequaq̄ dicendum eſt.

Oppoſitio. Si ergo in reditu ab antedicta Babyloniæ captiuitate ſupradictę duę particulę nō fuerunt adimpletę, inquit Iudęus, infertur conſequenter, ꝙ congregatio, de qua loquitur Propheta, de ea intelligenda ſit ꝯgregatione, quā expectamus nos Iudæi fieri debere tpe nr̄i Meſiæ.

Reſponſio. Rñſio. Cōſequentia tua non valet ò Iudęe: quia licet ꝯgregatio, de qua ſupra, alia non poſſit eſſe, niſi ea, quę facta fuit ex reditu à Babylonica captiuitate: vt ſuperius oſtēdi: tamen alia ratio, & quidem verior, & certior aſſignari poteſt, quare illę duę particulę. ſ. Nō deſinam illis benefacere. &: Plantabo eos in terra ſua in veritate, adimpletæ non fuerint, q̄ ꝙ implendæ ſint tpe futuri Iudæorum Meſſię, iuxta tuam argumentationem ſupraſcriptam. Equidem Hebręo℞ populo ꝓmiſſiones illas fecit Deus: ex cuius autem defectu, an Dei, an Hebręorum adimpletę nō fuerint huiuſmodi promiſſiones videndum eſt. ex defectu Dei dici non poteſt: tum quoniam Deus verax eſt: vt ait Apl's ad Roma. cap. iii. & Eſdras, Eſdræ. iii. cap. viii. tum etiā qm̄ omnia, quę facit Deus ſunt valde bona: vt Gen. cap. i. per locum ergo à diuiſione relinquitur: vt ex defectu Hebręorum hic ꝓceſſerit defectus: cum homo mendax ſit: vt Pſal. cxv. Dupliciter igitur dici poteſt Deum non ſeruaſſe Iudęis promiſſiones antedictas ex ipſo℞ Iudęo℞ defectu. Primo: eo ꝙ ipſi Iudęi non ꝑmanſerint cum ipſo Deo in ſtatu, in quo erant ꝓmiſſionum tpe. Diuinę enim ꝓmiſſiones de futuris bonis: & ſimiliter cōminationes de pœnis infligēdis in teſtamento veteri, intelligunt ſemper, & intelligi debent ſub ꝯditione factæ. ſ. ſi illi: quibus huiuſmodi ꝓmiſſiones, vel cōminationes factę ſunt, in eo ꝑmanſerunt ſtatu cum ipſo Deo, in quo erant ꝓmiſſionum, vel cōminationū tpe: & ſi in ipſis ꝓmiſſionibus, vel cōminationibus nulla prorſus appoſita fuiſſet ꝯditio: qđ q̄a iferius i vno ex capitibꝰ huius vii. libri mihi diffuſius ꝓbandū incūbit, ideo hic ſuccincte ꝑſtringo. Cap. 19. Si enim ille, cui Deus aliq̄d boni ꝓmiſiſſet, à Deo ſuo ante adimpletas ꝓmiſſiones auerteret, & peccando deterior fieret. & è cōtra: ille, cui Deus aliq̄d mali cōminatus fuiſſet, ad Deū ſe ꝯuerteret, & fructuoſam faceret

Digitized by Google

poenitentiam : nempe Deus ipſe neutri promiſſa, vel comminata teneret adimplere: nec ꝓpter eius bonitatem adimpleret. Quòd autẽ populus Iudaicus magis peccauerit, patet Eſdrę lib. iii. cap. viii. in quadam oratione Eſdrę ad Deum, vbi dicit: Peccata enim noſtra multiplicata ſũt ſup capita noſtra: & iniqtates noſtrę exaltatę ſunt vſq; ad cœlum. Nec ẽt ſi eos interrogaueris, vtrum in eo ꝑmanſerint ſtatu, vel non, negabunt, ſi mentiri nolent: ſed multum ab eo ſtatu ſe deterioraſſe cõcedent. Concludit igitur Omnipotẽtem Deum bene, & recte, ac ↄueniẽter feciſſe, ſi ꝓmiſſionem ſuam eis non adimpleuit, & id veraciter eueniſſe ex ipſoꝝ Iudæoꝝ defectu. Alter vero Iudęoꝝ defectus fuit Ieſu Chriſti Dei filii veri Meſſię: qui vt Iudæos, & alios ſaluaret, aduenerat, vilipẽſio, deriſio, illuſio, perſecutio ex odio: eo ꝙ Iudæoꝝ vitia reprehẽdebat, & vt Cruci affigeret inſtantia, Regis cœleſtis abnegatio, & recuſatio, & terreni Regis aſſumptio, & acceptatio. Cum enim inſtarẽt maiores veſtri ò Iudæi coràm Pilato Romanoꝝ Pręſide: vt Chriſtus crucifigeretur, eiſq; rñdiſſet: Regem veſtrum crucifigã? eum eſſe Regem ſuum negauerunt, dicẽtes: Regem non habemus niſi Cæſarem: Regem igit ſuum cœleſtem negauerũt, & recuſauerunt: imo ꝓcurante Pilato eũ dimitti, qm̃ innocens eſſet, clamauerũt dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cęſaris. Oĩs enim qui ſe Regem facit, cõtradicit Cæſari. Regem veſtrũ cœleſtem negaſtis, & recuſauiſtis ò Iudęi: & terrenũ Regẽ elegiſtis, & acceptaſtis. Si Deus igit ꝓmiſſa bona vobis non ↄcedit, non admiremini: qa iuſte, & recte facit. Similiter ſi Reges, & Principes terreni vobis tributa imponunt, & grauamina ẽt iniuſta, patimini, & nolite conqueri, qa eos ſponte elegiſtis, imo cœleſti antepoſuiſtis Regi: culpa igitur, & defectu veſtro hæc vobis eueniunt. Addite inſup hoc aliud: cum enim Pilatus maioribus veſtris diceret: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. reſponderunt omnes vna voce, clamantes: Sanguis eius ſup nos, & ſup filios noſtros. In pœnam igit, & vindictã ſanguinis huius iuſti affligimini ex imprecatione veſtra, ſiue maioꝝ veſtroꝝ: & ſic culpa, & defectu veſtro. Quam veritatẽ innuere vident Iudęoꝝ Thalmudiſtę in lib. apud eos cognominato, Iurato elchaldebrim, vel elleaddaberim. i. Deuteronomii magno, vbi quęrit, quid voluit dicere Moyſes Deutero. cap. xxxii. qñ dixit: Generatio enim peruerſa, & infideles filii. & reſpondet ibidem: quia Deus ad Iſrael inquit: Vos eſtis filii ĩfideles: qui cum eſſetis coràm me in mõte Synai dixiſtis: Cuncta quæ dñs locutus eſt, faciemus, Exodi cap. xix. Ego ſimiliter dixi vobis eadem hora: Dii eſtis, & filii excelſi omnes. Pſal. .lxxxi. Sed poſt hoc vbi dixiſtis: Iſti ſunt Dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti, Exodi cap. xxxii. ibi reſpondi vobis: Vos ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de Principibus cadetis. Pſal. .lxxxi. Poſtea in terra patrum veſtroꝝ cõgregaui vos, in qua mihi templum ædificaſtis. tunc ego dixi vobis: Nunq̃ ab hac patria eritis tranſmigrati. Cum aũt dixiſtis: Non eſt pars in nobis, nec hæreditas in filio Iſai. iiii. Regum cap. xii. ſimiliter ego dixi: Et Iſrael captiuus migrabit de terra ſua, vt Amos cap. vii. Si qs iſtã Thalmudiſtaꝝ inquiſitionem cum rñſione diligenti ſcrutari voluerit examine, ĩueniet ꝑfectò cauſam, quare Iudęi tamdiu vagãtur diſperſi. Non enim hoc verbum: Non eſt pars in Dauid, quod dixit Iſrael ꝑ malam rñſionem ſibi per Roboam Salomonis Regis filium factam, tanti extitit criminis, vt populus Iſrael in talem, ac tantam, & tam diuturnã detrudi debuiſſet captiuitatem: nec alicubi reperit, ꝙ ideo, & eiſdem temporibus populus ipſe tali, ac tam longa à Deo punitus fuerit captiuitate: nam ꝓpter idolatriam, & Prophetarum occiſionem, & adulteria populus ipſe Babylonica punitus fuit captiuitate: & tñ. 70. tantum annorum ſpatio terminatã eſt. Quo igitur pacto credendũ eſt: ꝙ ꝓpter illud verbum tãtum, quod tempore Roboã dixit pręmemoratus ꝑpls. ſ. Non eſt nobis pars in Dauid &c. in hanc tam graué, tamq; diuturnã impulſus, & detruſus fuiſſet captiuitatem: quæ mille & quaſi

Hic tertius liber Eſdræ nõ eſt in canone.

Digitized by Google

le & quaſi quingentis perſeuerat annis? Quare neceſſario dicendũ eſt: ꝙ Dauid hoc in loco noiatus: quem negauerũt Iudæi, fuit Chriſtus Ieſus: cum nullus alius eſſe poſſit, niſi Rex Meſſias, q ſæpiſſime per Dauid ĩtelligẽdus eſt, ẽt ex dictis Rabinorũ Hebręorũ: nam ĩ lib. magno lamẽtationum, qui magna vocitat̃ lamẽtatio, & in Chaldaica Arabici dicit Rabi Iuda: Si hic Meſſias de viuis eſt, Dauid eſt nomen eius: ſi de mortuis, Dauid eſt nomẽ eius: intentio huius Rabini eſt: ꝙ ſiue ante tempus paſſionis Chriſti, ſiue poſt, ipſe Chriſtus ſemper vocatur Dauid. Et dicit Rabi Chamna ibidem: vis auctoritatem ad hoc probandum? reperies ſecundi Regum. c. xxii. Magnificãs ſalutẽ regis ſui, & faciẽs miſericordiã Chriſto ſuo, & Dauid: q̃a vr̃ Chriſtus vnus, & Dauid alter. ſed dixit Chriſto ſuo Dauid, ad oñdẽdũ, ꝙ ipſemet vocatur Chriſtus, & Dauid. Concluditur igitur per iſta Thalmudiſtarum dicta: ꝙ non pp verba dicta per populum Iſrael erga Roboã: Non eſt nobis pars in Dauid, nec hereditas in filio Iſai: ſed pp ingratitudinem, & impietatẽ, qua erga Chriſtum Ieſum verũ Meſſiã vſi fuerunt, ad hãc pręſentem rõnabiliter eiecti fuerunt captiuitatem. Hac igitur non obſtãte Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Vigeſimaſecunda Oppoſitio Iudæorum. Cap. XXII.

Oppoſitio. Vigeſimaſecũda Oppoſitio aſſumit̃ à Iudęis, ex his Michęę verbis. c. iiii. In die illa dicit dñs: Cõgregabo claudicantem: & eã, quam eiecerã colligam, & quã afflixerã ꝯſolabor. Et ponã claudicãtem in reliquas: & eam, quæ laborauerat in gentem robuſtam: & regnabit dñs ſuper eos in mõte Sion, ex hoc nũc, & vſq; in æternum. Proh dolor (inquit Iudęus) claudicãtem Synagogam adhuc cernimus: qm̃ neq; firmũ, neq; ſtabilem pedem habet, huc, atq; illuc ſe ꝯfert mœſtitia omni, atq; amaritudine impulſa: recipiturq; in ædibus ꝓpriis à nobis neceſſitate coactis. In illa die, inq̃t dñs: hoc eſt in tempore Meſſiach. Congregabo claudicantem: Synagogam. ſ. Et colligã eã: Finus Ferrarieñ.

& conſolabor quã afflixeram: ipſa nanq; diſperſa quocũq; vagatur, & oibus affligitur malis, & non eſt qui ꝯſoletur eam. Et regnabit, inquit dñs, in mõte Sion, ex hoc nunc, & vſq; in æternũ. Fertur enim tunc dñm regnaſſe in Sion, cũ à ſummo ſacerdote habebat̃ illud ſumpto ſacrificio, hurim, atq; thumim: qđ apud vos rõnale dr̃: intelligebat nãq; ille, ſi ob ꝑces Deo redditas, ppl's votum ſuum ꝯſecuturus foret: aut pace frueret̃, aut opprimeretur bello: iccirco habitare Deũ ibidẽ aiebant: ſed ex Babylone Iudęi reuerſi, eo amiſſo munere ad hũc vſq; diem, nunq̃ eo in loco dñm habitare dixerunt. Et q̃q̃ Chriſtiani dicant ibi ſępius Chriſtũ plebem Iudaicam docuiſſe: nõ tñ regnauit: cum nullũ ſuper Iudęos dñium habuerit: & ſi forte habuit, ex hoc nũc, & vſq; in æternum nõ habuit: igitur ille nõ fuit verus Meſſiach.

Reſponſio. Rñdentes ſic dicimus. Tractari ĩ hoc capite de Meſſia Rege ẽt Iudęi non inficiantur: licet ex ꝯtentis in hoc capite cõtra nos quadrupliciter arguãt: vt ſupius. c. v. huius. vii. lib. demonſtraui, & ẽt lib. iiii. c. xiii. aliqua de ꝯtentis in hoc capite dixi. Cũ enim ipſi Iudęi vẽturũ expectẽt Meſſiam: nos aũt eum iam diu veniſſe dicamus: vt Vaticiniorũ Prophetarũ interꝑtatio noſtra à ſua differat, & diſcordet in aliquo neceſſe eſt. Iudęus igit̃ iuxta eius interpretationẽ, hãc nobis facit Oppoſitionem, q̃a Meſſiã futurũ expectant. Cum aũt nos ſupra lib. v. Meſſię aduẽtũ iãdiu elapſum fuiſſe ꝓbauerimus: igit̃ Iudęi ſuper falſo ĩnitentes fundamẽto, Vaticiniũ ipſum ĩterpretantes à vera deuiant expoſitione: non enim hoc Michęę Vaticinio prędicit̃: ꝙ cum aduenerit Meſſias, oẽs congregare debeat Iudęos, & ad Iudęã reducere, vt tpaliter regnent, ſicut ſomniant Iudęi: ſed ſpiritualiter prędicit de eccleſia Chriſti per eũ fundata, & cui' ipſe Chriſtus eſt caput. Fundata eſt enim ipſa eccl'ia ex paucorũ Iudęorũ, & q̃plurimorũ Gentiliũ ꝯgregatione, ĩ vnitate fidei ſub vno, & eodem paſtore Ieſu Chriſto: vt ſuperius libr. vi. c. xci. probatum extitit. Et vt etiam dicam iſra. c. xxviii. huius libri:

Digitized by Google

ꝙ pauci Iudęi ſaluandi eſſent:paucos dixi Iudęos ſaluandos eſſe,reſpectu.ſ.eoꝝ, qui ſaluati nõ fuerunt. Et ꝙ ex ſupraſcriptis Prophetę verbis hęc eliciatur ſentētia,aduerte Iudęe. inquit enim ipſe: In die illa:hoc ē tpe gratiæ, ſiue in tpe Meſſię: vt ait ſupra ipſemet Iudęus:quod tp̄s Apl's ad Rom.c.xiii.appellat diē, dicēs: Nox pręceſſit,dies aūt appropinquauit: tp̄s enim legis noctem vocat, & tempus Chriſti diem.ideo ſubiunxit: Abiiciamus ergo opera tenebraꝝ,& induamur arma lucis. Congregauit claudicantem:hoc eſt Iudęos,ſiue Iudęorum Synagogam:quę ab initio claudicauit: vt ait Helias Propheta.iii.Regum.c.xviii. Vſquequo claudicatis in duas partes? Si dn̄s eſt Deus,ſequimini eū.Et ſimiliter in aduētu Chriſti claudicauit:qm̄ aliqui eum iuſtū,& Prophetam eſſe credebant: alii vero improbum,& ſeductorē:vt Lucę.c.vii. Propheta magnus ſurrexit in nobis: & qa Deus viſitauit plebem ſuam. Et Ioannis.c.vii. Quidam enim dicebāt:qa bonus eſt. alii aūt dicebant Non:ſed ſeducit turbas. Et eam,quam eiecerā permittendo.ſ. errare per diuerſa vitia,& diuerſos errores colligam.ſ.intra eccleſiam Chriſti:qa Aploꝝ tempore multi Iudęi ad Chriſti fidē collecti ſunt. Et quam afflixeram per Chaldęos,Græcos,& Romanos:ſupple cōgregabo,& conſolabor. Et ponam claudicātem in reliqas:qa pauci adheſerūt Chriſto,reſpectu eoꝝ,q non adhęſerunt. Reliquię aūt dici poſſunt ii iuniores Iudęi, q diſperſi ſubiiciuntur oībus gentibus terrę: & hoc,qm̄ relicti fuerunt à Tito, atq; Veſpaſiano poſt ciuitatis Hieroſolymæ expugnationem. Et eam,quę laborauerat in gentem robuſtā:hoc dicitur de primis credētibus.ſ.de Apl'is,&Diſcipulis Chriſti qui cum Chriſto fuerunt in labore, & afflictione:poſt vero Spiritus ſancti receptionem ex timidis facti ſunt audaces:& ex debilibus robuſti ad tollerandum oīa aduerſa lętanter,& cum exultatione pro Chriſto: vt Actuum.c.v. Ibant gaudentes à conſpectu concilii,qm̄ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliā pati. Et regnabit dn̄s ſuper eos in monte Sion:hoc dupliciter adimpletum eſt.Primo,in hoc ſęculo in monte Sion.i.in eccleſia,quę dicitur mōs Sion:vbi Chriſtus fidem ſuam docuit, & prædicauit: quod regnare dici poteſt:qm̄ adimplendo patris voluntatem in ſuo aduentu: hoc eſt docendo legem ſuam regnabat. Alia eni de cauſa non fuit miſſus,niſi vt patris voluntatē,& mandatū exequeretur. Ex hoc nunc & vſq; in ſęculum,vel in æternū: qm̄ ſtatui eccleſię militantis ſuccedit ſtatus eccleſiæ triumphantis, cuius non eſt finis. Quod aūt per Sion intelligatur Paradiſus,habetur ſupius.c.iiii. huius libri. & alibi ēt ſuperius. Et ibi in æternum regnat:vt ipſemet inquit Matthęi vlti. Data eſt mihi oīs poteſtas in cœlo,& in terra. Sed qm̄ Iudęus in ſua Oppoſitione inquit: Dn̄m tunc in Sion regnaſſe,cum à ſummo ſacerdote haberet illud hurim, atq; thurim,quod apud nos rationale dicitur:qm̄ ſumpto ſacrificio intelligebat, ſi ob preces Deo exhibitas,populus votum ſuum eſſet cōſecuturus. Quod rationale negat fuiſſe in ſecundo templo poſt reuerſionem à Babylonica captiuitate: quod in parte veritate caret:quia per centum octuaginta annos habitus eſt: vt ſuperius oſtendimus lib.v.c.ii. vbi de vtroque templo etiam dixi differentiam. Hac igitur non obſtante Oppoſitione, dominus nr̄ Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

De Xp̄i Imp̄io, vel Regno vide cap. 29.6. libri.

¶ Vigeſimatertia Oppoſitio Iudęorum.

Cap. XXIII.

Oppoſitio.

VIgeſimatertia Oppoſitio aſſumitur ab his Michęę verbis.c.ii. In die illa dicit dominus: Congregabo Iacob totum te in vnum:conducam reliquias Iſrael: pariter ponam illum quaſi gregem in ouili: & quaſi pecus in medio caularum. Sed Iudęus inqt: O Iacob: nulla adhuc tuorum congregatio in vnum apparet:diſtractę ſunt vndiq; oēs reliquiæ Iſrael: & quaſi pecus i nemore in medio lupoꝝ poſitæ ſunt:qm̄ quodcunq; iniuriarum genus in nos gentes oēs inferūt, & expellūt nos in dies, atq; exterminãt: & cum eorum nihil,quę à Propheta dicta ſunt,adhuc euenerit:ideo aiūt Ieſum Chriſtum verum non fuiſſe Meſſiam.

Ad

Digitized by Google

Reſpon ſio. Ad vigeſimamtertiam Obiectionē reſpondentes, dicimus: Hoc Micheæ Vaticinium varie interpretari: nam aliq ipſm de congregatione facta in Hieruſalem p Iudęos à Babylonica captiuitate redeuntes interpretati ſunt: cui expoſitioni, qm nōnulla obſtāt, nō aſſentior. Obſtant eni hæc. Primo, qa hic dicitur totū Iacob eē ꝯgregandum: p quod ipſi volunt oēs Iudęos ꝯgregatos fuiſſe, cū decem Tribus cū aliis duab⁹ nequaq̄ ꝯgregatę fuerint, nec etiam oēs duarū Tribuum. Itē obſtat illud aliud: Et tranſibit Rex coràm eis: qm redeuntes ab ea captiuitate Regem non habuerunt, ſed plures Duces. ſ. Zorobabel, Neemiā, Eſdrā, &c. Nonnulli ēt alii hunc locū de ſecundo Chriſti aduentu interpretantur, qñ cuiq; prout opera eius efflagitauerint, ipſe Deus vti iudex iuſtus, atq; ſeuerus ꝯgruam reddet mercedem, atq; condignam. Tūc enim (vt ipſi inqunt) congregati erunt oēs filii Iacob: fideles. ſ. qui cū Chriſto ad æternam beatitudinē aſcendēt audituri eius decretū, atq; ſniam aduerſus reliquias Iſrael: hoc eſt Iudęos p orbem diſperſos, q ſeq noluerunt eum. Quibus duabus interpretationibus obſtant hæc verba Prophetæ: Aſcendet enim pandens iter ante eos, diuidet, & tranſibit portam, & egredietur p eam: & tranſibit Rex eorum coràm eis, & dñs in capite eoꝝ: quę verba ſatis cōueniunt cum verbis Dauid Prophetę Pſalmi. lxvii. vbi dicitur: Aſcendiſti in altum: cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in hominibus: & ea oīa quadrant cū eo, quod ait Apl's ad Epheſios. c. iiii. vbi hæc Chriſto Ieſu adaptat, dicens: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hoibus. quod autem aſcēdit, quid eſt? niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ? Qui deſcendit ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos: vt adimpleret omnia. Hæc ille: ſcilicet Apoſtolus. Ex quibus Prophetarum, & Apoſtoli verbis edocemur: hęc omnia dicta fuiſſe ad oſtendēdum animā Chriſti Ieſu poſt eius mortem deſcendiſſe ad Inferos ad ſanctos patres in Limbo congregatos: quos omnes ipſe in reſurrectione ſua ide extraxit, & liberauit, & in ſua benedicta aſcenſione in cœlum ſecū cōduxit: vt ſuperius oſtendimus libro. vi. capitibus. lxxviii. & lxxix. Hinc eſt: ꝙ ex hac ſacrarum ſcripturarum concordātia hoc Micheæ Vaticinium: quod examuſſim huic conuenit ſententiæ, huic ſenſui applicamus. Hanc enim congregationē ſanctorum patrū in Limbo factam à primo iuſto Abel, vſq; ad Chriſti mortem itelligi voluit ipſe Micheas: quos omnes iuſtos (nemine excepto) ipſe Ieſus ſua liberauit paſſione: & ſui ſanguinis effuſione: quos in Paradiſo collocauit: quaſi gregem in ouili: & quaſi pecus i medio caularum. Illud autem, Reliquias Iſrael, dictum eſt propter iniuſtos, quos in Inferno reliquit cruciādos. cui ſenſui, & interpretationi verba Prophetæ ſic conſonare videntur: In die illa. ſ. tempore Meſſiæ: congregabo totum Iacob: nō omnes Iudęos à Iacob deſcendentes (vt inquit Iudęus) ſed vt pluries ſuperius diximus. c. iiii. præſentis libri: Dei fideles: hoc eſt ſanctos, & iuſtos omnes in Limbo cōgregatos. Pariter ponam illum quaſi gregē in ouili: quia omnes inde liberauit, & in cœleſti patria collocauit: vt gaudiis perfruantur æternis. Illud autem: Tumultuabuntur à multitudine non dicitur: eo quod aliqua eſſet ibi inquietudo: ſed vt magnam deſignaret multitudinem. & ſequitur Propheta: Aſcendet enim ipſe: ſcilicet Ieſus: etiam iuxta Rabi Salomonis ſententiam. inquit enim ipſe in ſuis ſuper hoc loco Commētariis. Aſcendet. ſ. ſaluator eoꝝ: pandens iter: qa ſua paſſione, & ſanguinis ſui effuſione, & aſpſione cœleſtis patriæ aditū reſerauit: vt dixi. c. iii. huius libri. & ſequitur Propheta: Diuidens: hoc eſt ſecernēs, & ſeparans: quia electis inde deductis reprobi remāſerunt cruciādi. ideo ſubditur: Et tranſibūt portam. ſ. Inferni inde egrediendo. Et tranſibit Rex eoꝝ coràm eis. i. dñs Ieſus Chriſtus verus homo, & verus Deus. Illud autem, Dedit dona hoibus, Pſalm. lxvii. & Apli, intelligitur de dono Spiritus ſancti hoibus fidelibus dato in die Pētecoſtes. Accepit enim dona à Deo patre homini

Digitized by Google

bus diſtribuenda: vt inquit ipſe Ieſus, Ioannis capitulo quintodecimo: Cũ autem venerit Paracletus, quem ego mittã vobis à patre &c. Hac igitur Iudæorũ Oppoſitione non obſtante, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Vigeſimaquarta Oppoſitio Iudæorũ. Cap. XXIIII.

Oppoſitio. Vigeſimamquartam Oppoſitionem aſſumunt Iudęi ex dictis infraſcriptorum duorum Prophetarũ: ſcilicet Hieremię, ſic dicentis. c. xxiii. Ego cõgregabo reliqas gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc: & cõuertam eos ad rura ſua: & creſcent, & multiplicabuntur: & ſuſcitabo ſuper eos paſtores, & paſcent eos: non formidabunt vltra, & non pauebunt, & nullus quęretur ex numero, dicit dominus: ꝙ verius dixiſſet (inquit Iudęus) ſi Chriſtus verus extitiſſet Meſſias: Ego diſpartiã, vel ſegregabo, reliquias gregis mei de omnibus terris: & amouebo eos de ruribus ſuis: & diminuẽtur, & quotidie pauciores fient: & ſuper eos ſuſcitabo lupos, & comedẽt eos: & formidabunt, atq; pauebunt, & ex numero quamplurimi deficient. Hęc vera eſſe, quę ſentimus teſtari poſſumus: ꝗ cum Hieremię dictis repugnent, contrariáq; ſint: igitur Chriſtus ille veſter verus non extitit Meſſias. Hoc idem etiam vaticinatus eſt Propheta Ezechiel capitulo. xxxiiii. dicens: Sicut viſitat paſtor gregem ſuum in die, quãdo fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum: ſic viſitabo oues meas: & liberabo eas de omnibus locis, in qbus diſperſę fuerant in die nubis, & caliginis: & educam eas de populis: & congregabo eas de terris: & inducam eas in terrã ſuam: & paſcam eas in montibus Iſrael, in riuis, & in cunctis ſedibus terrę, in paſcuis vberrimis paſcã eas & in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum: ibi requieſcent in herbis virentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſuper montes Iſrael &c. Iterum magis infra eodem capite: Saluabo gregem meum, & non erit vltra in rapinam, & iudicabo inter pecus, & pecus: & ſuſcitabo ſuper ea paſtorem vnum, qui paſcat ea ſeruum meum Dauid: ipſe paſcet ea, & ipſe erit eis in paſtorem: ego autem dominus ero eis in Deum &c.

Ad vigeſimamquartam Oppoſitionẽ reſpõdentes, dicimus: Sicut Iudęi ex prę memoratorum duorum Prophetarum dictis vnam tantum contra nos faciunt Oppoſitionem: ſic nos amborũ Prophetarum Vaticinia ſimul amplectẽtes, ipſis Iudęis vnica ſatiſfaciemus reſponſione: ſi tamen prius quid Hieremias per illam dictionẽ, Reliquias, ſignificare voluerit, declarauerimus. Loquitur enim ipſe Propheta, immo Deus, non ſolum de reliqis Iſrael re, vel nomine nuncupatis, vt declarauimus ſupra capitulo quarto huius ſeptimi libri: ſed etiam de omnibus gentibus. dixit nanq;: Ego congregabo reliqas gregis mei: non autem dixit, Reliquias Iudęorum: vt clarum eſſet omnibus: ꝙ de cunctis gentibus loqueretur: quoniã grex domini tota humana natura eſt. & dicuntur hoc in loco, Reliquię, qui ſalui erunt ratione perditorum, qui multo plures ſunt, ꝙ̃ beati: teſte Saluatore noſtro Matthæi. c. xxii. Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Licet autẽ antedicta Prophetarum Vaticinia tripliciter à ſacrarum literarum peritis interpretentur, & declarentur: tamen ex nulla earum interpretationum Iudęorum Oppoſitio validatur, & ſuſtentatur: immo penitus inutilis redditur, & euaneſcit: cũ in nulla earum de ipſorum Iudęorum liberatione, & cõgregatione tractetur: quod vt euidentius elucéſcat, triplices illas perſtringam interpretationes. Nonnulli ſunt interpretes, non ſolum ex Iudęis, ſed etiã ex Chriſtianis: qui congregationẽ, de qua in prędmemoratis Vaticiniis dicitur, de reditu Iudæorum à captiuitate Babylonica in Hieruſalem interpretari conantur: cui interpretationi obſtant illa verba: Non formidabũt vltra, & non pauebunt. Item: Et nullus quęretur ex numero. Item illud: Suſcitabo Dauid germen iuſtum. per quod Zorobabel intelligi volunt: quia fuit de ſemine Dauid: vt Matthæi. c. i. cui obſtant verba Prophetę proxime ſequẽtia. ſ. Et regnabit Rex: qm̃ Zorobabel nunquã fuit Rex. Reſponſio.

Rex. Item & illud Ezechielis: Saluabo
gregem meum: & non erit vltra in rapi-
ná. Quapropter huic nõ adhęreo expo-
ſitioni: quo non obſtante etiam Iudæus
quando hęc ſtare poſſet expoſitio, ſuum
non aſſequeretur intentum: quia hodier
na captiuitas, non Babylonica eſt, ſiue
Chaldęa, ſed Romana. Sũt aliqui alii di-
centes: hęc omnia poſt huius mundi cõ-
ſummationem effectũ ſuum habitura eẽ:
quando beato℞ animę ibi congregatæ
fuerint ad beatitudinem perfruendam:
quod fieri neqt, niſi poſt finale iudiciũ:
de quo nulla ſit hic mentio: nec de fine
mundi: nec etiam conuenit in cœleſti pa
tria plures habere paſtores, cum vnus
ſufficiat. Sunt ét ibi aliqua alia verba, quę
illi non congruunt expoſitioni: & qñ ét
congruerent, Iudęorum Oppoſitionem
nullatenus iuuarent. Poſtremo alii multi
interpretes nolunt congregationem à p̃-
memoratis Prophetis annuntiatam, de
congregatione aliqua per localem motũ
facienda, intelligi poſſe: ſed de tali cõgre
gatione: quę fieret per vnitatem fidei, &
charitatis nexum: ſm illud Ioannis. c. xi.
Quia Ieſus moriturus erat pro gente: &
non tñ pro gente: ſed vt filios Dei, qui
erant diſperſi, cõgregaret in vnum: hoc
eſt in vnum ritum fidei Chriſtianę ex va
riis. ſ. ſectis gentium, & Iudæorum, in q̃-
bus erant diſperſi: vt etiam diffuſius dixi
ſæpius. c. vi. huius ſeptimi libri: & in aliis
pluribus locis. & ſequitur Propheta: Et
conuertet eos ad rura ſua: qm̃ ager dñi
eſt eccleſia ſua: qui ager vnus dicitur pp
vnitatem vniuerſalis eccleſię. Et poſſunt
etiam dici plures agri propter plures, &
diuerſas prouincias, in q̃bus viget cultus
Chriſti, & pp diuerſa loca huic cultui cõ
ſecrata: ad quę conueniunt fideles. Et no
tádum eſt: q illa dictio, Rura: quæ eſt in
noſtra Latina tranſlatione, in Hebręo idẽ
ſignificat, qđ ad maneria ſua: quod clari-
us deſignant loca Deo dedicata: vt ſunt
templa diuina: quod multo magis noſtrę
fauet expoſitioni. & ſequitur Hieremias:
Et creſcent, & multiplicabũtur: quod pa-
tet per fidelium multiplicationem adim
pletum fuiſſe. Illud aũt: Non formidabũt
vltra, & non pauebunt: & ſaluabo gregẽ
meum, & non erit vltra in rapinam: refer
tur ad ſtatum eccleſię triumphantis, qui
ſimul concurrerit cum ſtatu eccleſiæ mili
tantis à tempore paſſionis Chriſti: per
quẽ aperta fuit ianua cœleſtis patriæ. In
illo enĩ vero, & ſtabili, ac firmo ſtatu for-
mido non habet locum: ſed firma ſecuri-
tas eſt, & æterna: & nullus quęretur de
numero prędeſtinatorum. Et ſaluabo gre
gem meum per paſtorem vnum. ſ. Chri-
ſtum: ſeruum meũ Dauid: hoc eſt Meſſiã,
qui ratione humanitatis aſſumptę, Dei
ſeruus dicitur. In hoc nanq; ſenſu, omnia
à Prophetis antedictis annuntiata adim
plentur: igitur hanc vltimam interpreta-
tionem potiorem eſſe, & veriorẽ iudico:
ſm quam ét non militat Iudęo℞ aduerſa
riorum noſtro℞ Argumentatio. Ex prædi
ctis igitur oibus liquido conſtat Iudæo℞
Oppoſitionem nullã eſſe, & penitus ina-
nem. Hac igitur non obſtante Oppoſitio-
ne, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus
fuit Meſſias.

¶ Vigeſimaquinta Oppoſitio Iudęo℞. Cap. XXV.

Vigeſimaquinta Obiectio aſſumitur Oppoſitio.
per ipſos Hebręos, Sophonię. c. iii.
vbi dicitur: Lauda filia Sion: iubila
Iſrael: lætare, & exulta in oĩ corde filia
Hieruſalem: abſtulit dominus iudicium
tuũ: auertit inimicos tuos Rex Iſrael do-
minus in medio tui: non timebis malum
vltra. In die illa dicetur: Hieruſalem noli
timere Sion: non diſſoluant manus tuæ:
dominus Deus tuus in medio tui fortis,
ipſe ſaluabit: gaudebit ſuper te in lętitia:
ſilebit in dilectione tua: & exultabit ſup
te in laude. & infra: Dabo enim vos in no
men, & in laudem omnibus populis ter-
ræ, cum conuertero captiuitatem veſtrã
corãm oculis veſtris, dicit dominus. Sola
tur nos Deus (inquiunt Iudęi) dicẽs: Lau-
da filia Siõ: hoc eſt Synagoga: iubila Iſra
el: lætare filia Hieruſalem, & huiuſmodi
exultationis, qua lętari debemus, Prophe
ta cauſam reddit, cum dicit: Abſtulit dñs
iudicium tuum: auertit inimicos tuos: &
Rex Iſrael dñs in medio tui: nõ timebis
malum. Cõſtat enim omnibus (inquit Iu-

Digitized by Google

dæus) iudicium: hoc eſt punitionem, & amaritudinem ſeruitutis noſtrę à nobis adhuc minime ablatam fuiſſe: neq; ſemoti ſunt à nobis inimici noſtri: & ſi in medio noſtri Rex Iſrael dn̄s ſit ignoramus: qm̄ à malo aſſidue angimur, atq; affligimur: ſalus Iudæorum nuſquam eſt, ſed ꝑditio vndiq; à nobis ſentitur: neq; ſuper nos (vt ait Sophonias) Deus gaudet: ſed cõqueritur, atq; dolet: vt noſtri autumãt Thalmudiſtę. Aiunt enim ipſi ob templi deſtructionem, atq; captiuitatem populi ſui, Deum dolore angi quammaximo, dicens: Væ mihi, qui deſtruxi domũ meã, & combuſſi templum meum, & inter gẽtes ſeruituti populum meũ tradidi. Hæc cum ita ſint, recte dicitur: aut ꝙ Propheta falſa locutus fuerit, aut illa futura ſint. Sed qm̄ Prophetæ nullus à noſtris falſitatis error obiicitur: expectanda igitur illa ſunt, quo tempore Meſſiach aduenerit: ergo Chriſtus veſter nõ fuit Meſſiach.

Quòd autem in antedicto capite .iii. intelligantur de Chriſto ſuper his anterioribus verbis in dicto capite contentis. ſ. Et ſeruient ei humero vno: hoc eſt vno cultu, & vna religione, antiqui Iudæorum Rabini fatebãtur: vt habetur in Bereſid raba, Gen̄. c. xli. vbi hęc ipſa allegañ ſcriptura: ſic enim ibi dicitur: Tunc conuertam ad populos labium electum ad inuocandum nomen dn̄i: & colendum eum humero vno. & ſequuntur exponendo: Non eſt autem dictum hoc nomen dn̄i, niſi Rex Meſſias. Et ad colendum eũ humero vno: quia erit Principatus ſuꝑ humerum eius.

Reſponſio.

Ad vigeſimamquintam Oppoſitionẽ antedictam dicitur ea, quę ibidem ꝑ Sophoniam dicta ſunt, effectum ſuum nondum aſſecuta fuiſſe: ea enim complenda eſſe omnia in ſecundo Chriſti aduentu omnibus aperte conſtare poteſt, qui verba Prophetę diligẽter percontari voluerint. Veritas hęc manifeſta eſt per ea, quę ſuperius eodem capite ſcripta ſunt: Expecta me, dicit dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum: quia iudicium meũ: vt cõgregem gẽtes: & colligam Regna: & effundam ſuper eos indignationem meam: oẽm iram furoris mei: in igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra: quia tunc reddam populis labium electum: vt inuocent omnes nomen domini, & ſeruiant ei humero vno. Expecta me, inquit dominus, in die reſurrectionis meæ. in futurum: hoc eſt in tempore iudicii vniuerſalis futuri: quo tempore mortuorum omnium fiet reſurrectio: quam Deus ſuã eſſe reſurrectionem dixit: quia diuina virtute fiet: & ad ipſum iudicium faciẽdum veniet Meſſiach Rex Dei filius: in manu cuius omnia dabit pater teſtimonio Ioannis baptiſtę, Ioannis. c. iii. in calce capitis. Quòd autem dederit, ipſe Ieſus teſtatus eſt poſt eius reſurrectionem dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: vt Matthæi. c. vltimo. Venit Meſſias Rex pauper, & humilis in primo ſuo aduentu ad patiendum, & ſaluãdum: vt ſuperius libris. v. & . vi. probatũ eſt. Veniet iterum in poteſtate, & maieſtate ad iudicandũ: & tunc congregabit Sion, & Iſrael: hoc eſt fideles ſuos ad ſe conuerſos fide, & opere: ac eos in patriã cœleſtẽ conducet: & ibi lętabuntur: qa Deus erit in medio eorum, ac cũ illis gaudebit. & vt diffuſius oſtendam infra. c. per ea, q̃ ſuper hoc eodem Sophoniæ capite dicturus ſum. Sed qm̄ dixiſti ſuperius in Oppoſitione tua ô Iudęe de tuis Thalmudiſtis aſſerentibus Deum dolore angi quãmaximo ob templi ſui deuaſtationem, & Iudęorum captiuitatem: ideo à te prouocatus ſuper hoc nonnulla dicere libet ad oſtendendam Iudæorum fatuitatem, & imperitiam: imo verius impietatem quãmaximã, ſimul & hæreſim. Inquiunt enim ipſi Thalmudiſtę in lib. benedictionum, immo maledictionum. c. i. Noctem ĩ tres vigilias, ſiue cuſtodias eſſe diuiſam: & ꝙ in earum qualibet Deus tanquam leo rugit, dicens: Væ mihi, quia domum meam deſtruxi, & atriũ meum comburi feci, ac filios meos ꝑ vniuerſum terrarum orbem in captiuitatẽ eieci. Item ibidem Rabi Ioſeu (ſeu Quirina) inqt: Dum quẽdam in locũ pergerem, domumq; quãdam ex deſertis Hierlm, vt orarem ingreſſus fuiſſem: venit Helias, & ad illius domus hoſtiũ ſtãs

mei

mei cuſtodiam habuit, donec meam pſi cerem orationē: qua perfecta dixit mihi: Pax tibi Rabi. ego aūt reſpondi: Pax tibi Rabi, & dñe mi. Ille aūt ait: O fili mi, quā vocem audiuiſti in hoc deſerto? Ego aūt reſpondi: Quendam audiui vlulantem ſicut columbā, & dicētem: Væ mihi, qa deſtruxi domum meā, & comburi feci atriū meum, filioſq; meos p vniuerſum terrarū orbem in captiuitatem diſperſi. Tunc ait Helias ipſe: Fili per vitam tuā, & per vitā capitis tui iuro: ꝙ non ſolū in hac hora ſic dicit: ſed etiā qñcunq; Iſrael in Synagogas, & ſtudia ingrediūtur, & ab ore Rabini alicuius legem audiunt, ac eis dicit, Quaddit .i. proficiunt: reſpondentq; Sit nomen eius benedictum: tunc Deus mouens caput, inqt: Beatus Rex, q ſic in domo ſua glorificat: & quod habuit pater: vt ſic faceret filios captiuos: Væ filiis, qui migrauerūt deſup menſa patris eorū. hęc ibi. Ex his nempe Thalmudiſtarū impudenter, & ſacrilege dictis, nō difficile intelligi pōt, q̄ vera, & ſancta ſit Thalmud doctrina: & cuius ingenii oēs ſint Iudęi: cum ex ipſis tot, & tantæ oriantur fatuitates: imo verius impietates, & hæreſes. Nā cum Deus ſit Oīpotens, perfectiſſimus, optimus, & beatiſſimus, atq; æternus, omniaq; futura videat, & ſciat: iſti tñ infideles, & ſpurciſſimi Iudęi arroganter, & impudenter, multipliciter ſuę derogare nō formidant maieſtati. Primo, ꝙ non ſit Oīpotens, cum eū dicant Iudęos ab hac captiuitate liberare nō poſſe. Item, ꝙ nō ſit beatus, cum dolore afficiatur q̄maximo. Item, ꝙ futura ignoret, cum ſe dolore cruciādum ignoraſſet. Item corporeū eſſe, cum Meſſiā negent eſſe Deū, ſed hominem tm̄ contra tertiā Iudaicę legis radicem: vt lib. vii. c. x. Nonne Moyſes Deuteronomii. c. iiii. vos oēs Iudæos admonet, dicēs: Non vidiſtis aliq̄ ſimilitudinē in die, quā locutus eſt vobis dñs in Oreb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi, vel fœminę &c. incorporeus eſt igitur Deus. Si autem Iudęus opponeret illud Pſal. ci. Et opera manuum tuarum ſunt coeli. & diceret: Ecce ꝙ Deus habet etiā manus. Reſpōdendum eſſet: Scripturam ſacram more humano loqui ſępiſſime, denominando Dei virtutes p membra humana: nam per manus intelligimus Dei potentiam: attribuimus etiā ſibi aures, & oculos, & tñ tanquam Deus hęc nō habet: ſed Meſſias Rex ob aſſumptam humanitatem hęc omnia habet: qa eſt verus homo, & verus Deus. Igitur ô Iudęe cum non probe ſacrarum literarū ſenſum cogitaueris: ideo in errorem lapſus es. Hac igitur non obſtante Oppoſitione, dominus noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias. De hac etiam re dicēdū eſt infra libro nono, cap. quinto.

¶ Vigeſimaſexta Oppoſitio Iudæorum. Caput. XXVI.

Vigeſimamſextam Oppoſitionē aſſumunt Iudęi ex infraſcriptis duorum Prophetarū Vaticiniis: videlicet Iohelis. c. iii. ſm Hebræos: ſed. c. ii. & .iii. ſm Chriſtianos: Et dabo prodigia in coelo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi: Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, anteq̄ veniat dies dñi magnus, & horribilis. & ibidem magis infra: Cum ꝯuertero captiuitatem Iuda, & Hieruſalem, congregabo oēs gētes &c. & iterum magis infra: Et erit in die illa: ſtillabunt montes dulcedinem: & colles fluent lacte. Pſal. etiam. xlix. q Aſaph iſcribitur: Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & nō ſilebit, ignis in cōſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. Aduocabit coelū de ſurſum, & terram diſcernere populum ſuum. Cōgregate illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia. Ex qbus duorum Prophetarū verbis, & aliis multis, Iudæi aiunt hæc tria eo tempore, quo Meſſias Rex venturus eſſet, futura prędici. Primo, quod manifeſtus futurus eſſet ipſius Meſſiæ aduentus: & non taceret: quia prodigia eſſent in coelo, & in terra quamplurima: ſanguinemq;, & ignem mitteret Deus: ac Solem in tenebras, & Lunam in ſanguinem conuerteret: & in circuitu eius tēpeſtas eſſet valida. Secundo, ꝙ ipſorum Iudæorum captiuitatem Deus ſolueret, ſiue conuerte-

Oppoſitio.

Digitized by Google

re debebat: ac eos in terram ſuam ꝓmiſſionis conducere, & congregare. Tertio, bonorum omnium delectabilium affluētiam ſibi concedere debebat: quę cum in aduentu Ieſu Chriſti Meſſię noſtri adimpleta non fuerint: igitur inquiunt ipſum non fuiſſe Meſſiam.

Reſponſio. Reſponſio. O' Iudæi, clamat contra vos Omnipotens Deus Ezechielis. c. iii. dicens: Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirent te: domus autem Iſrael nolunt audire te: quia nolunt audire me. vbi aperte declaratur obedientia gentium: quę quādoque prædicatorum voces eſſent ſine tarditate ſecuturæ. & cum ſubditur: Domus autem Iſrael nolunt audire te: quia nolūt audire me, Iudęę duritia deſignatur: quæ verba prædicantium & cognouit, & ſeq nolnit. Iohelis. c. i. ſic dī ſacerdotib⁹: Clamate ad dñm ſine ceſſatione: Heu me, heu me: qa prope eſt dies dñi. ſ. iudicii. & paꝝ infra: Tuba canite in Siō: prędicate in monte ſancto meo: & ꝯfundantur oēs, qui habitāt ſuper terrā: quia adeſt dies dñi: quia prope eſt dies tenebraꝝ, & caliginis: dies nubis, & nebulæ: ſicut matutinum effundetur ſup montes populus multus, & fortis: ſimilis ei non fuit à ſæculo, & poſt ipſum non erit vſq; in annos ſæculi ſæculoꝝ: ante ipm ignis ꝯſummēs: & poſt ipſum flāma accēſa &c. quia lōgum eſt. & ī calce capitis tertii dicitur: Et Iudæa in æternū habitabitur: & Hierlm in gñatione, & gñationem: hoc eſt in cœleſti patria, quātum ad iuſtos: qa in terreſtri Iudęa, & Hierlm habitari nō pōt in æternū. Amos. c. v. Vę iis, q deſiderant diem dñi. Ait Prętor: Pacta ſeruabo. ſi bñ meminiſtis ò Iudęi inter nos ſuperius lib. v. c. i. conuentū fuit: vt certa men noſtrū eſſet tm̄ ſuper primo Meſſię aduentu: qm̄ vos Iudęi tenetis Meſſiam Regem ſemel tm̄ venturū eſſe: eūq; venturum in dies expectatis: cum nos Chriſtiani duplicē eius fateamur aduentum. Primum. ſ. in pauptate, & humilitate ad patiendū, & ſaluandū: quē iamdiu elapſum fuiſſe ſuperius lib. v. & vi. probatum eſt. Secūdum vero, & vltimū eius aduētum gl̄oſum, & regiū, in poteſtate, & maieſtate ad iudicandū quoſcūq; tam mortuos, ꝗ viuos, morituros tñ: & eorum cuiq; ſm merita, & demerita tribuendū: hoc ipm, ꝙ dñs noſter Ieſus Chriſtus verus Meſſias venturus ſit manifeſtus: & ꝙ ſigna, & prodigia multa ante eius aduētū in cœlo, & in terra futura ſint: vt antedicti annuntiant Prophetę: nos quoque Chriſtiani, atque fatemur. ſed in ſecundo eius aduentu, qui in huius ſęculi fine futurus eſt. de quo aduētu ex pacto inter nos inito, vt ſupra dictum eſt, nō eſt hoc in loco certandum: ideo hęc Iudęorū Oppoſitio nulla eſt, & penitus inanis: cum cōtra id, quod pepigimus, facta ſit. Quo tamē nō obſtante: quia (vt noſtra innuit Oppoſitio) futurum Meſſię aduentum expectatis vos Iudęi ad liberationem, & cōgregationem, atque ſalutem temporalem in hac terreſtri vita, & male: aliqua tum ex ſupraſcriptorum, tum etiam ex aliorum Prophetarum Vaticiniis ſubnectam: vt intueamini quid boni, & felicitatis: & quibus ex eis Vaticiniis in huiuſmodi ſecundo, & vltimo Meſſię aduentu prænuntietur, & promittatur: ad hoc maxime, vt in quo errore, vel potius inſania, ſiue peruicatia verſamini cognoſcatis, ſiue cognoſcere poſſitis. De huiuſmodi ſecundo Meſſię aduentu & Iohel, & infraſcripti etiam alii Vates taliter vaticinati ſunt. Iohel capitulo tertio ait: Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo: cum cōuertero captiuitatem Iuda, & Hieruſalē, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat: & diſceptabo cū eis ibi ſuper populo meo, & hęreditate mea Iſrael. & iterum ibidem magis infra: Conſurgant, & aſcendant gentes in vallem Ioſaphat: quia ibi ſedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu. & iterum magis infra: Populi populi in valle concīſionis: quia iuxta eſt dies domini in valle concīſionis: Sol, & Luna obtenebrati ſunt: & ſtellę traxerunt ſplēdorē ſuum: & dñs de Sion rugiet, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam: & mouebuntur cœli, & terra, & dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael: & ſcietis, quia ego dominus Deus veſter habitans in Sion

in monte

Digitized by Google

In monte ſancto meo:& erit Hieruſalem
ſancta:& alieni non tráſibunt p eam am-
plius:& erit in die illa:ſtillabunt montes
dulcedinē,& colles fluēt lacte &c. So-
phonias.c.i.Reuertimini à facie dñi Dei:
qm̄ prope eſt dies dñi:& præparauit dñs
victimam ſuá: ſanctificauit vocatos ſuos.
& poſt pauca:Prope eſt dies dñi magna:
prope eſt,& velox nimis:vox diei domi-
ni amara,& dura poſita ē,& valida: Dies
iræ dies illa: dies anguſtiæ, & neceſſita-
tis:dies acerbitatis,& pditionis : dies te-
nebraꝝ,& caliginis:dies nubis, & nebu-
lę:dies tubę,& clágoris ſup ciuitates mu
nitas,& ſuper muros excelſos . Et afficiá
hoīes:& ambulabunt ſicut cęci: qm̄ dño
peccauerunt:& effundá ſanguinem eoꝝ
ſicut puluerem:& carnes eoꝝ ſicut ſterco
ra.Auꝝ eoꝝ,& argentũ eoꝝ non poterit
liberare eos in die iræ dñi: in igne æmu-
lationis ꝯſummetur oīs terra: qm̄ ꝯſum-
mationē,& feſtinationē faciet ſuper oēs,
qui habitát terrá. Eſaias quoq; memo
rat.c. :Ecce enim dies dñi veniet in
ſanabilis furoris,& irę: ponere orbē terrę
deſertum,& peccatores perdere ex eo.&
poſt pauca:Cœlũ enim furore accendet,
& terra mouebitur à fundamentis ſuis:p
pter furorem iræ dñi Sabaoth,in die qua
ſuperuenerit furor eius &c. Daniel inſup
.c.vii.hoc ipſum aperte in magna parte
demonſtrat, dicens : Aſpiciebam donec
throni poſiti ſunt:& antiquus dieꝝ ſedit
veſtimentum eius candidũ ſicut nix : &
capilli capitis eius quaſi lana munda :
thronus eius flãmæ ignis: rotæ eius flu-
uius accenſus.& paꝝ infra : Iudicium ſe-
dit,& libri aperti ſunt.& iteꝝ magis ifra:
Aſpiciebam ergo in viſione noctis:& ec
ce cum nubibus cœli quaſi filius hoīs ve
niebat:& vſq; ad antiquum dieꝝ perue-
nit:& in conſpectu eius obtulerunt eũ:&
dedit ei poteſtatem,& honorē,& Regnũ:
& oēs populi, Tribus , & linguæ ipſi ſer-
uient:poteſtas eius poteſtas æterna: quæ
non auferetur:& Regnum eius,quod nō
corrumpetur.de quo cumulatius dictum
eſt ſupra lib.iiii.c.vi. Malachias etiam
.c.iii.inquit : Quis poterit cogitare diem
aduentus eius?& quis ſtabit ad videndũ
eum?ipſe enim quaſi ignis ꝯflans,& qua
ſi herba fullonum:& ſedebit conflans,&
emũdans argẽtũ,& purgabit filios Leui,
& colabit eos quaſi auꝝ, & quaſi argẽtũ.
& magis infra: Et accedam ad vos in iu-
dicio:& ero teſtis velox in maleficiis &c.

Eſaias itidem.c.xxiiii.ait:Cataractę de
excelſis apertę ſunt:& ꝯcutientur funda-
menta terræ:ꝯfractione ꝯfringetur terra:
contritione ꝯteretur terra &c . Et erube-
ſcet Luna,& ꝯfundetur Sol, cum regna-
uerit dñs exercituum in monte Sion , &
in Hieruſalem &c.Item paꝝ infra: Et erit
in die illa: Viſitabit dñs ſuper militiá cœ
li in excelſo:& ſuper reges terræ : q ſunt
ſuper terram:& ꝯgregabuntur in ꝯgrega
tione vnius faſcis in lacum:& claudētur
ibi in carcere:& poſt multos dies viſitabũ
tur. Hinc Origenes in errorem icidit:
ꝙ damnati ad Inferos ſunt aliquando li-
berandi:quod eſt contra dictum Saluato
ris Matthæi.c.xxv.Diſcedite à me male-
dicti in ignem æternũ,q paratus eſt Dia-
bolo,& Angelis eius &c. & paulo infra:
Et ibunt hi in ſupplicium æternũ &c.

Hieremias etiam.c.xxx.hoc idem futu-
rum prędicens,dixit:Ecce enim dies ve-
niunt,dicit dñs:& conuertam ꝯuerſionē
populi mei Iſrael,& Iuda,ait dñs: & con
uertam eos ad terrá , quá dedi patribus
eoꝝ,& poſſidebunt eá &c. vbi oſtendit,
ꝙ eccleſia militás maximam patietur ca-
lamitatem ex Antichriſti perſecutione,q̃
fiet in nouiſſimo dieꝝ ante finale iudi-
cium:ſed poſtea ipſe Antichriſtus interfi-
cietur : & coadunabũtur Iſrael , & Iuda:
hoc eſt oēs viri fideles,& iuſti, licet p to-
tum terraꝝ orbem diſperſi,in cœleſti Hie
ruſalem,vbi in æternum cœleſti perfruē-
tur beatitudine,& cũctis affluent bonis,
& vlterius non formidabunt &c. Item
Eſaias ipſe.c.xxx.dixit : Et erit lux Lunæ
ſicut lux Solis:& lux Solis erit ſeptempli
citer ſicut lux ſeptem dieꝝ. Item Eſaias
.c.lxvi. Quia ecce dñs in igne veniet: &
quaſi turbo quadriga eius reddere in in-
dignatione furorem ſuum:& increpatio-
nem ſuam in flamma ignis: quia in igne
dñs diiudicabit,& in gladio ſuo ad oēm
carnem &c. Illud autē Pſal.xlix.quod

Digitized by Google

ſuperius adduxit Iudæus in Oppoſitione ſua, eſt ſm tranſlationem noſtrã Latinam à .Lxx. interpretib⁹ aſſumptã: ſed in Hebræo aliqualiter in aliqbus dictionibus à noſtra trãſlatione diſſentire vr̄: iõ ſm Hebræos ſic ſonat: Eueniet Deus noſter, & non tacebit: ignis corãm eo vorabit: & in circuitu eius tempeſtas valida: vocauit cœlũ deſurſum, & terrã, vt iudicet pplm̄ ſuum: congregate mihi ſanctos meos, q fœdauit .i. maculauit pactũ meũ in ſacrificio. Ex præmemoratis nempe tot Prophetarũ Vaticiniis prędicitur ſecundus, & vltimus Meſſiæ Regis aduentus: qui gl̃oſus, & regius, & i poteſtate, & maieſtate futurus eſt: vt antedicti denũtiant Prophetæ: & maxime Daniel. Quem aduentũ antedicta ſigna in ipſis Vaticiniis contenta p̃cedent iuxta hęc Iohelis verba: Sol cõuertetur in tenebras: & Luna in ſanguinẽ, anteq̃ veniat dies dñi magnus, & horribilis. vñ ex tot, & tantis ſignis aduẽtus ipſe non erit tacitus, ſed manifeſtus. Manifeſtus nanq; veniet inter iuſtos, atq; iniuſtos, iudicaturus iuſte: q prius venit occultus ab iniuſtis iudicatus iniuſte: ipſe inq̃ manifeſtus veniet, & non tardabit: hoc eſt non fallet: & in voce iudicis euidens apparebit: q prius cum veniſſet occultus ante iudicem ſiluit: quando ſicut ouis ad imolandum ductus eſt: & ſicut agnus corãm tondente ſe fuit ſine voce: vt p Eſaiam legimus fuiſſe prophetatum: vt dictũ eſt ſupra libr. vi. c. lv. & .lviii. Veniet aũt iterũ non humilis, & pauper ad patiẽdum, & ſaluandũ, vt prius: ſed generoſus, & regius in poteſtate, & maieſtate ad iudicandũ, & regnandũ: non tñ ſm Iudæorum opinionem: expectant enim eũ Iudęi in tanta armorũ potẽtia venturũ: vt omnia mũdi Regna ſua poſſit debellare potẽtia, & Iudæorũ ſubiicere iuriſdictioni: ac eos non ſolũ ab hac ſua liberare captiuitate: verũ etiã ſibi priſtinum Regnũ reſtaurare: imo multo magis augere, & ampliare. Regnabit enim ipſe, non aũt Iudæi. Et quod, & quale futurũ eſſet ipſius Meſſiæ Regnum, declarauit Daniel Propheta. c. vii dicens: Et dedit ei poteſtatem, & honorẽ, & Regnũ: & omnes populi, Tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna: quæ non auferetur: & Regnũ eius, quod non corrumpetur. Regnũ igitur ſuum æternũ eſt: & eius poteſtas æterna.

Quod autem ad iudicandum venturus ſit, hæc Iohelis verba demõſtrant: Cõſurgant. ſ. mortui de ſepulchris ſuis ad gñalem reſurrectionem: & aſcendãt gẽtes in vallem Ioſaphat: qa ibi ſedebo: vt iudicẽ oẽs. & magis infra: Dñs de Sion rugiet: nil aliud ſignificat: niſi quod damnationis ſnĩam contra impios proferet: & de Hieruſalem dabit vocem ſuã bonis, & iuſtis benigne alloquens, dicendo: Venite benedicti patris mei poſſidere paratum vobis Regnũ à ↄſtitutione mũdi: vt Mathæi. c. xxv. Item hoc idem, ꝙ Meſſias ad iudicandum venturus ſit, hr̄ ẽt Eſaiæ. c. lxvi. Quia in igne dñs iudicabit. Item Pſal. xlix. ſm veritatem Hebraicã, de qua ſupra: Et iudicabit pplm̄ ſuum: vbi tranſlatio noſtra habet, Diſcernere pplm̄ ſuum. Quod ẽt ↄuerſio, & ↄgregatio, & ſilr̄ ſalus, de quibus in antedictis Prophetarũ dicitur Vaticiniis ſpiritualiter, q̃tum ad animas, & poſt hanc terreſtrem vitam, non aũt tpaliter in hoc ſæculo intelligi debeant, ſatis clare infraſcriptis eorũ Vatum edocemur verbis. Primo Iohelis. c. iii. dicitur: Et ſcietis, quia ego dñs Deus veſter habitans in Sion in monte ſancto meo: & erit Hieruſalem ſancta: hic nempe per Sion, & Hieruſalem cœleſtis intelligit̃ patria: iuxta ſnĩam Apl'i ad Hebræos. c. xii. Acceſſiſtis ad Sion mõtem, & ciuitatem Dei viuẽtis Hieruſalem cœleſtẽ. Et erit Hieruſalem ſancta: & alieni nõ trãſibunt per eam amplius. quæ verba Iohelis aperte demõſtrant hanc ſanctam ciuitatem eſſe cœleſtem patriam: in qua alieni à Deo: hoc eſt peccatores non habitãt, nec cum iuſtis trãſeunt, & habitant ſicut in terrenis faciunt ciuitatibus. & ſequitur ipſe Iohel: Et erit in die illa: ſtillabũt mõtes dulcedinem: & colles fluent lacte. per iſta enim ſenſibilia, quę delectabilia ſunt, metaphorice indicantur ſpiritualia gaudiorum plena: quæ in cœleſti habentur patria. & in calce ipſius Iohelis dicitur:

Itẽ etiã Ezechielis. c. 34 vbi loq̃tur d̄ paſtore, & ouibus metaphorice & ego ſeparabo ab eis. i. à iuſtis ſepabo trãſgreſſores &c.

Et Iudæa

Et Iudęa in æternum habitabitur:& Hieruſalem in generationē, & generationē: ſicut enim ſuperius per Hieruſalem,& Sion metaphorice intelligitur ciuitas cœleſtis:ita per Iudæam terra viuētium intelligitur:ſicut Hieremiæ.c.xxiii. In diebus illis ſaluabitur Iuda:hoc eſt omnis confitens Deum corde, ore, & opere, ēt iuxta antiquoꝝ Hebræoꝝ ſniam. Nam Iudæa interpretatur confeſſio: Terreſtris nanq; Iudæa in æternum, & in generationem, & generationem habitari non poſſet:ſed hunc futurum Chriſti aduentum conabitur inimicus ad decipiendos fideles callida fraude ſimulare: & ꝓ filio hominis, qui expectatur venturus in maieſtate patris ſui,filium perditionis, in prodigiis, & ſignis mendacibus pręparare, vt pro Chriſto introducat Antichriſtum.de quo dñs in Euangelio prędixit Iudęis: Quia ego veni in nomine patris mei,& nō recepiſtis me:alius veniet in nomine ſuo, & ipſum recipietis.& iterum dixit:Tunc videbitis abominationē deſolationis ſtātem in loco ſancto:inſinuans per hęc verba:ꝙ Iudęi noluerunt recipere veꝝ Meſſiam:& loco eius recipient Antichriſtū:q ſe Meſſiam eſſe prædicabit: cum futurus ſit deſolationis abominatio:& filius ſit ꝑditionis. Apl's etiam ad Theſſalo. ſecunda,capitulo ſecundo de eo ſic inquit:Ne quis vos ſeducat vllo modo: qm̄ niſi diſceſſio venerit primum: & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, q aduerſatur,& extollitur ſuper oē quod dicitur Deus:aut colitur ita vt in templo Dei ſedeat:oſtendēs ſe tanq̄ ipſe ſit Deus &c. & paulo poſt:Et tūc reuelabitur iniquus, quem dñs Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui &c.Propterea ergo Propheticis,& Euangelicis,atq; Apoſtolicis vocibus nobis ꝓnuntiatur hic error:ne qui pro aduentu Chriſti aduentum credāt Antichriſti:ſed ſicut ipſe dixit:cum dixerit vobis: Ecce Chriſtus hic,aut ecce illic,nolite credere: veniēt enim multi Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetę,& ſeducent multos &c. Sed quomodo demonſtrauerit iudicium veri Chriſti videamus:Sicut fulgur,inquit,de Oriente reſplendet vſq; in Occidentem: ita erit aduentus filii hominis: cum ergo aduenerit dominus Ieſus Chriſtus, ſedebit,& iudicium ſtatuet: ſicut in Euangelio dicit &c. Illud ſimiliter Eſaiæ cap. xxiiii. Et erubeſcet Luna,& confundetur Sol,cum regnauerit dominus in monte Sion,& in Hieruſalem:hoc eſt in cœleſti patria: vt ſupra pluries dictum eſt: nō ꝙ ibi lumen eorum diminuendum ſit: vt verba ſonare videntur: ſed magis accreſcendum,& augumentandum: cū Eſaiæ capitulo.xxx. dicatur: Et erit lux Lunæ ſicut lux Solis:& lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.ſed dicuntur hic erubeſcere,& cōfundi metaphorice:quia lumen eorum erit quaſi nullū, reſpectu luminis patrię cœleſtis: vt dicitur Apocalypſis. c.xxi. Ciuitas non eget Sole, neque Luna, vt luceant in ea: ſed claritas Dei illuminabit illam: & lucerna eius agnus:& ambulabunt gentes in lumine eius. & parum infra: Et portę eius non claudentur per diem: nox enim nō erit illic.& capitulo.xxii.dicitur:Et videbunt faciem eius:& nomen eius in frontibus eoꝝ:& nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernę:neq; lumine Solis:quoniam dominus Deus illuminabit illos:& regnabunt in ſæcula ſęculorum. Hæc enim myſteria in teſtamento nouo clariora ſunt,quàm in vetere:cui credere tenentur Iudęi,quando in vetere annuntiata reperiuntur: vt libro.vi.c.iii. probatum eſt.De hoc etiam finali iudicio Saluator noſter clarius multa prædixit Matthæi capitulo.xxiiii.&.xxv. Lucę capitulo.xxi. & Marci capitulo.xiii. Beatus inſuper Auguſtinus in ſuo Codice de Ciuitate Dei libro.xx.de hoc vltimo iudicio diſputās:omnes penè ſcripturas tam veteris,q̄ noui teſtamenti collegit de eo mentionem facientes:ideo qui de eo vlterius ſcire voluerit,illuc recurrat:ſed cū Iudęis ꝯcludentes dicimus pręmemorata Prophetaꝝ Vaticinia primo Meſſię aduentui nequaq̄ adaptari poſſe ob diuerſitatē effectuū in ipſis aduētibus à diuinis Vatibus ꝓnuntiatoꝝ. Volētes igit̄ Iudęi Prophetaꝝ Vaticinia recte ītelligere: vt vtriq; aduentui ſuas adaptent proprieta-

In Midraſch kaheles .i.Commētariis Eccleſiaſtis, dixit Rabi :Nō veniet rex Meſſias,donec creētur oēs aīę,q̄ ꝓcogitatę ſunt cre ādę. qđ ſanè fieri nō ꝑt niſi ī fine ſęculi:hoc ē ī ſecundo Chriſti aduētu.

tes,& ꝯueniẽtias neceſſe eſt,ne in aliquẽ incidant errorẽ: vt eſt Iudęoꝝ mos: q ea interdum peruerſe interꝑtantur: vt hoc ĩ loco aperte cognoſcitur,cum ea, quæ de ſecundo annũtiant aduentu, velint primo adaptari aduentui,cui minime adaptari poſſunt:tum,qm̃ primus Meſſię aduentus à Zacharia,& Eſaia pauper,& humilis ad patiendũ, & ſaluandũ pręnuntiatus fuerit: vt libr.vi.c.xxxvi.tũ etiam, qm̃ ex ſententia, & auctoritate veſtri Rabi Moyſis Aegyptii prędicatoris magni, dicentis,In aduentu Meſſię Regis nulla prorſus huius mũdi fieri debet mutatio: ſed mundus ſuo ſolito curſu labi debet, quod in primo Meſſiæ aduentu verificatum eſt,& in ſecundo verificari nõ poſſet ob ſigna multa grãdia,& admiranda ab antedictis Prophetis annũtiata. Cum autem Iudęi recuſent, & negent Meſſiã noſtrum,qui in primo aduentu oẽs ꝯditiones veri Meſſię adimpleuit, ſiue in quo cõditiones ipſę adimpletę fuerunt: vt ſupra lib.vi.probatum eſt:in quẽ, & quantum prolapſi ſint errorem Iudęi, videãt, intelligant,atq; cognoſcant.Nam ſi ad fidem Chriſti non acceſſerint, & confugerint: vt venturum Meſſiam expectent neceſſe eſt.Cum autem effectus ſecundi aduentus Meſſiæ ſit:vt mundum vniuerſaliter,& vniuerſum iudicet: quod futurũ non eſt,niſi in fine mundi huius temporalis,nullis in ipſo mundo reſtantibus viuis ex hominibus:igitur ipſe Meſſias niſi in fine huius mũdi venturus non eſt: veniet igitur eo tempore: ſed ſi eo tempore omnes mortui erunt:& mortui ipſi reſurgent ad generalem reſurrectionem,vt iudicentur: vbi erunt Iudęi eo tempore? nonne & ipſi quoq; mortui erũt, & reſurgent?quomodo ergo ab hac captiuitate liberabuntur,niſi per mortem. Sed quoniam Meſſię Regi ſemper inſenſi fuerũt, & eum nunquam in ſuũ Meſſiam, & dominum acceptare voluerunt:quid eis accidet?Nempe in duriorem,& longiorem detrudentur captiuitatem,quia ad Infernum deiicientur:vbi in æternum,& vltra cruciabuntur:dicente Eſaia cap.xxiiii.de Inferno: Et congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum: & claudẽtur ibi in carcere &c. Diſcite igitur ò Iudęi Prophetarum Vaticinia diligenter, & recte ꝑſcrutari:& vtriq; aduentui Meſſię ſua tempora,ſuasq; accommodare cõditiones: vt ex ipſis Vaticiniis verum ſenſum percipere poſſitis:& ne in pernitioſa aliqua prolabamini delyramenta.Hac igitur non obſtante Oppoſitione,dñs noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Vigeſimaſeptima Oppoſitio Iudęoꝝ. Caput. XXVII.

Vigeſimaſeptima Oppoſitio aſſumitur ex libro Regum.iii.c.xi.vbi ſic dicitur: Et affligam ſemen Dauid ſuper hoc:veruntamen non cunctis diebus.Ex hoc textu Iudęi intumeſcunt, & in Chriſtianos audacius inſurgunt,dicẽtes hoc in loco expreſſe conſtare: ꝙ licet Regnum Dauid poſt Regis Salomonis mortem affligeretur ob decem Tribuum ab eo ſeparationem: non tamen cunctis diebus ſtaret afflictum : quaſi dicere voluerit:quia iterũ in ſimul reſtauraretur, & vniretur.Et hoc fore aſſerũt Hebręi tempore Meſſiæ: quem futurum expectant & in Hieroſolymis temporaliter regnaturum omnibus mundi gentibus vi armorum ſibi,ac cunctis Hebræis ſubiugatis: ciuitatemq; Hieroſolymę, ac Dei templũ multo amplius,& magnificẽtius , ꝙ̃ prius ædificaturum. Ad quem locum Iudæos omnes,vbicunq; diſperſi, & vagi fuerint ſtatim reducet,& congregabit. Quod cũ Ieſu Nazareni tempore factum non fuerit:ideo ipſum negant fuiſſe Meſſiam. Oppoſitio.

Ad hanc vigeſimamſeptimam Oppoſitionem reſpondetur: Verum eſſe,ꝙ ob Salomonis auerſionem à domino Deo ſuo,& ad Deos gẽtium vxorum ſuarum ſuaſionibus cõuerſionem (ſeptingentas enim vxores quaſi Reginas, & concubinas trecentas habuit Salomon : vt ibidẽ habetur) Deus Omnipotens Regnũ Dauid afflixit:non tamen ipſius Salomonis tempore propter Dauid patrem ſuum: ſed eo mortuo:tempore Roboam ipſius Salomonis filii : qui in patris Regno in vna tãtum Tribu:Iudę ſcilicet ſucceſſit. Sola enim tunc Tribus Iuda domum Dauid ſecuta Reſponſio.

uid ſecuta eſt:cui poſtea adhæſit Tribus Beniamin:reliquæ vero decem Tribus ſeparauerunt ſe ab eo: & adhęſerunt Hieroboam,qui erat de Tribu Ephraim: & Salomonis fuerat ſeruus:quem ipſę Tribus decem Regem ſibi conſtituerunt: & hoc Regnum vocatum eſt Regnum Iſrael:ex qua Regni diuiſione patet Regnum Dauid affl ctum fuiſſe ſecundi Paralipomenon capitulo vndecimo. Sacerdotes aũt, & leuitæ,qui erant de vniuerſo Iſrael venerunt ad eum.ſ.Roboam,de cunctis ſedibus ſuis, relinquentes ſuburbana, & poſſeſſiones ſuas ad Iudam, & Hieruſalem:eo ꝙ abiecíſſet eos Hieroboã: & poſteri eius, ne ſacerdotio dñi fungerentur: qui conſtituit ſibi ſacerdotes excelſoꝝ,& Dęmonicoꝝ,vitulorũq;, quos fecerat: ſed & de cunctis Tribubus Iſrael, quicunq; dederant cor ſuum,vt q̃rerent dñm Deũ Iſrael venerunt in Hieruſalem ad immolãdum victimas ſuas corãm dño Deo patrum ſuoꝝ:& roborauerũt Regnũ Iuda: & ꝯfirmauerunt Roboam filium Salomonis per tres annos &c.Item cap.xii. Cũq; roboratum fuiſſet Regnum Roboã,aſcẽdit Seſach Rex &c. Inſup etiam ex verbis ſequentibus.ſ. Verũtamen non cũctis diebus:patet Regnum ipſum Dauid non cunctis diebus afflictum iri:ergo ſaltem reſtaurari: & in priſtinam dignitatem reduci,ſi non maiorem:& hoc tẽpore Meſſię fieri debuiſſe dicunt Hebręi: quod & nos Chriſtiani non inficiamur.Sed cuiuſmodi Regnum eſſet hoc, aut eſſe deberet,inter Iudæos,& Chriſtianos differentia eſt,& quæſtio q̃maxima. Nam Hebræi penuriam rerum temporalium timentes, bonoꝝ temporalium cupidi ſemper fuerunt:& propterea ſibi in eorum lege bonorum temporalium abundantia promittitur:vt conſtat Eſaię cap.i. vbi dicitur: Si mandata mea cuſtodieritis,bona terrę comedetis:quod fiebat vt ad obediendũ eſſent promptiores:pro q̃bus tamen bonis temporalibus, bona intelligebantur ſpiritualia:licet ipſi Hebræi ſemper temporalia,prout ſonãt verba,intellexerint: & vſq; in hodiernum diem intelligant. Quapropter dicunt,Meſſiam temporaliter regnaturum:& Hieruſalem ciuitatem vnà cum tẽplo maiori ſumptu,& magnificentia,q̃ prius fuiſſet,reędificandã eſſe, omneſq; Hebręos ſtatim congregabit: q̃bus vi armorum,& potẽtia omnes orbis terrarum partes ſubiiciet.Quod ſentientes etiam nonnulli ex domini noſtri Diſcipulis poſt Magiſtri ſui reſurrectionem, dum ipſe eſſet in cœlum aſcenſurus: eo enim tẽpore Diſcipuli ipſi adhuc rudes erãt,cum eſſent idiotę:nam Spiritus ſanctus nondum in eos deſcenderat, volentes ab eo ſuper hoc certiores fieri,iterrogauerunt eum dicentes:Domine ſi in tpe hoc reſtitues Regnum Iſrael? vt Actuum cap.i.Quę inquiſitio cum ſtulta eſſet, eã repulit dñs,dicens:Non eſt veſtrum ſcire tẽpora &c.Chriſtiani vero diuinitus edocti,& illuminati de ſpirituali Regno, & non temporali(vt eſt rei veritas) intelligunt:& ſic eſſe affirmant,dicentes:Hanc Regni Dauid reſtitutionem factam fuiſſe tpe dñi noſtri Ieſu Chriſti:qui verus fuit Meſſias,& de ſtirpe,& ſemine Dauid,quãtum ad humanitatem:vt ſupra libro. vi. cap.vii.Et qui ob paſſionis ſuæ meritum in ſua glorioſa reſurrectione fuit à Deo exaltatus, quantum ad prędictam ſuam humanitatem,& data fuit ſibi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: vt ipſemet dixit Matthæi cap. vlti. Vnde cum Dauid fuerit Rex ſolum in terra:& etiam habuerit Regnum in Iudęa ſatis anguſtum: veraciter dicere poſſumus:ꝙ Regnũ ipſum Dauid:non ſolum fuit in Chriſto reſtauratum,ſed multo magis auctum,& augumentatum:cum poteſtas ſua ſit non tantum in Iudęa,ſed in toto terrarum orbe: & non ſolum in terra,ſed etiam in cœlo: vt ſuperius dictum eſt. Ex quo adimpletum eſt, ꝙ ſemen Dauid non cunctis diebus fuit afflictum: ſed multo magis auctum, & magis etiam augebitur in fine mundi, quando cum poteſtate maxima veniet viuos, & mortuos iudicaturus. Qua de re, Iudæos male ſentire conſtat in antedicta ſua interpretatione,cum ſuper ficto,& nõ vero fundamento eam fũdauerint. Veritas hæc ex duobus falſis in ea ꝯtentis non difficile intueri poteſt

quorum alterum eſt: ꝙ Meſſiam ventuꝝ expectant, qui iamdiu venit: vt ſupra lib. .v. probatum eſt: ex quo fruſtra, & incaſſum eum ventuꝝ expectant: alterū vero, quia dicunt, ciuitatem Hieruſalem, & tēplum Dei iterum reſtaurari debere: quod eſt ſimiliter falſum: cum Prophetaꝝ Vaticiniis, neq; ipſa ciuitas, neq; templum debeant Iudęis vlterius reſtaurari: vt infra cap. xxx. huiuſmet libri ꝓbabiť. Quibus duobus Hebrçoꝝ fundamentis irritatis, & annullatis, vt hęc Hebrçoꝝ interpretatio euaneſcat neceſſe eſt. Hac igitur non obſtante Oppoſitione, dn̄s noſter Ieſus Chriſtus verus fuit Meſſias.

¶ Vtrum Ieſus Nazarenus, quem Chriſtiani colunt, fuerit verus Meſſias in lege, & Prophetis promiſſus.

Oppoſitio.

NEgant Iudæi Ieſum Nazarenum, quem Chriſtiani colunt, veꝝ fuiſſe Meſſiam in lege, & Prophetis promiſſum: & ad huius rei ꝓbationem contra nos Chriſtianos ſic arguunt: Meſſias nondum venit: ergo Ieſus nō fuit verus Meſſias. Conſequentia patet, antecedens probatur. Nam Helias debet prius venire, q̄ Meſſias: prout legitur Malachię cap. .iiii. Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam anteq̄ veniat dies domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum in filios: & cor filiorū ad patres eorum. Ad intellectum eorum, quę dicēda ſunt, notandum eſt: ꝙ ex hoc Oraculo, & ex litera præcedente ipſum Oraculum, Scribæ, & Phariſæi inter cæteras ſuas traditiones, duos formauerunt articulos: quorum primus eſt: ꝙ Helias debet præcedere Meſſiam in ſuo aduentu: & ideo, quando Iudęi miſerunt ab Hieroſolymis ſacerdotes, & leuitas ad Ioannem: vt interrogarent eum: Tu quis es? & Ioannes negauit ſe eſſe Chriſtum: tūc Phariſęi iterum interrogauerunt eum, dicentes: Helias es tu? &c. & hoc: eo ꝙ habebant ꝓ articulo: ꝙ Helias erat vēturus ante ipſum Meſſiam. Item Matthæi cap. xviii. quando tres Diſcipuli viderunt Moyſem, & Heliā in trāſfiguratione Chriſti: & poſtea neminem viderunt, niſi ſolum Ieſum: tūc interrogauerunt Chriſtū, dicentes: Quid ergo Scribę, & Phariſęi dicunt: ꝙ oportet Heliam venire primum? Ex q̄bus patet: ꝙ Scribæ, & Phariſęi inter ſuas traditiones tanquam articulum affirmabant Heliam venturum, & prçceſſurum Meſſiam in lege promiſſum. Item vbi inquit Deus per Malachiā: Mem̄ēto legis Moyſis ſerui mei: quam mandaui ei in Oreb, præcepta, & iudicia. & ſubdit: Ecce ego mittam vobis Heliam &c. Per hoc ipſi Scribæ, & Phariſæi alium formauerūt articulum. ſ. ꝙ cauſa quare Helias præcedere debebat Chriſtum erat: vt prędicaret, & reſtauraret legem Moyſis perditam in filiis diſperſionis: vt poſtea Rex Meſſias poſſet eam confirmare, & ratificare. Ex quibus duobus articulis Iudæi moderni ſic contra nos Chriſtianos arguūt. & Primo ex primo ſic: Helias nondum venit: ergo Meſſias nondum venit: quia prius venturus eſt Helias, q̄ Meſſias. & ſi Meſſias nondum venit: ergo Ieſus Nazarenus non fuit verus Meſſias. Item ex ſecundo articulo ſic arguunt: Meſſias in lege promiſſus debet confirmare, & ratificare legem Moyſis filiis diſperſionis: quam Helias prius debebat reſtaurare, & declarare: ſed Ieſus Nazarenus hoc non fecit: immo prçuaricatus eſt, & diſſipauit totam legem Moyſis, quo ad omnia præcepta, & mandata tam moralia, quàm cerimonialia, & iudicialia: igitur non fuit verus Meſſias. Hæc minor probatur per ſingula. Nam Ieſus primo præuaricatus eſt præcepta moralia, ſabbatum violando, exercendo opera ſanitatum, & ſe Deum faciendo. Secundo violauit cerimonialia, cibos prohibitos ꝯcedendo, quando ſuis dixit Diſcipulis: Comedite quæ apponuntur vobis. Tertio prçuaricatus eſt iudicialia, Ioannis capitulo ſeptimo, quando abſoluit Adulteram, quam lex præcepit lapidari, Leuitici capitulo vigeſimo. Ex quibus patet: ꝙ totam legē violauit: ergo non fuit legis cōfirmator, ſed diſſipator: & per conſequens non fuit Meſſias. Item contra eum etiam arguūt: eo, quia erga populum Iſrael non exercuit officium veri Meſſiæ: & ideo eum negant fuiſſe verum Meſſiam: quod ſic

Digitized by Google

probare conantur. Inquiunt enim ipſi Iudæi: ꝙ Meſſias in lege, & Prophetis promiſſus quatuor erat pricipaliter facturus erga populum Iſrael. Primo debebat debellare, & ſubiicere populo Iſrael totum orbem terrarum, & populum Gentilem, & omnes Reges terrę, & dominari à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum: vt Pſal. ſeptuageſimoprimo. Secundo debebat educere, & liberare omnes filios Iſrael ex omnibus partibus mūdi: vt Eſaię capitulo vndecimo: Et congregabit profugos Iſrael, & diſpſos Iuda colliget a quatuor plagis terræ. Tertio debebat ædificare nouam Hieruſalem in monte Sion: & in ea congregare omnes filios Iſrael: vt in ea cum magna proſperitate, & pace obſeruent totam legem Moyſis: vbi erit tanta pax: ꝙ omnes Tribus terræ conflabunt gladios in vomeres, & lanceas in falces: vt Eſaiæ capitulo ſecūdo. Quarto, & vltimo, Rex Meſſias debebat facere īmortales, & impaſſibiles omnes filios Iſrael viuentes in illa ciuitate noua Hieruſalem: quia præcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet dominus Deus omnem lachrymam ab omni facie: & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra: vt Eſaię capitulo vigeſimoquinto. Sed Ieſus Nazarenus nil horum fecit: imo totum oppoſitum: ergo non fuit verus Meſſias: quod hoc modo probare conantur. Nam primo non debellauit, nec ſubiecit ſibi totum orbem: immo fuit pauper, & deiectus in tantum, ꝙ fuit crucifixus per Iudæos, & Gentiles, & ſepultus in alieno ſepulchro. Item ſecundo non cōgregauit filios Iſrael: nec liberauit eos de captiuitate: immo poſt mortem eius fuerunt per mundum diſperſi, & diſſipati. Item tertio non ædificauit nouam Hieruſalem: immo poſt mortem eius: & cauſa eius fuit diruta, & diſſipata ciuitas Hieroſolyma: vt inquit Ioſephus libro ſeptimo de bello Iudaico: immo dicunt Iudæi: quod Ieſus Nazarenus non ſolum diſſipauit ciuitatem, & populum, ſed etiam totam legem Moyſis, inquantum inſtituit nouum ſacrificandi modum, & colendi Deum: immo deſtruxit Iudaiſmum, inquantum magna pars Iudæorum recepit baptiſmum Chriſti: & recipit in dies. Item quarto non videmus: ꝙ Ieſus in aduentu ſuo poſuerit tantam pacem inter homines: quod conflauerint gladios in vomeres &c. immo poſt eius aduētum fuerunt maxima bella per omnes partes orbis: vt patet per omnes hiſtorias gentium. Item non fuit tanta pax inter animalia bruta: quod bos comederit cum agno: & leo cum oue: quia eandem ferocitatem retinent animalia bruta. Item Chriſtus non præcipitauit mortem, nec abſtulit omnem lachrymam à ſuis: immo reliquit ſuos mortales, & paſſibiles: nec videmus quod baptiſmus Chriſti auferat miſerias, & infirmitates corporales. Ex quibus omnibus ſequitur, ꝙ Chriſtus non fuit verus Meſſias in lege promiſſus: quia non exercuit officium veri Meſſiæ.

Reſponſio. In oppoſitum eſt illud Ioannis capitulo primo, quādo dixit Andreas Petro: Inuenimus Meſſiam: quod eſt interpretatum Chriſtus. Item Philippus Nathanaeli: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ inuenimus Ieſum filiū Ioſeph à Nazareth. Item Nathanael dixit ipſi Ieſu: Rabi tu es filius Dei: tu es Rex Iſrael. Item Nicodemus homo ex Phariſęis Princeps Iudęorum: qui venit ad Ieſum nocte: & dixit ei: Rabi ſcimus quia à Deo veniſti Magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo: vt Ioannis capitulo tertio. Item totus ille populus Iudaicus ſatiatus quinq; panibus, & duobus piſcibus confeſſus eſt Ieſum eſſe Meſſiā, quādo dixit: Quia hic eſt vere Propheta, qui venturus eſt in mūdum: hoc eſt Meſſias: vt Ioannis capitulo .vi. Et ſic Ieſus Nazarenus non ſolum à toto populo Gentili: ſed etiā à multis de populo Iudaico fuit receptus, tanquam verus Meſſias: vt patet in Euangeliis. Reſponſio.

Poſtq̄ in pręcedēti ſexto libro per quā plurimas particulares cōditiones idonee probatum eſt, Ieſum Chriſtum veꝝ fuiſſe Meſſiam in lege ꝓmiſſum, & à Prophetis

annuntiatũ:ideo facilius, & breuius ad ſupraſcriptas Iudæorum Oppoſitiones, & Argumenta reſpondere potero: quia per ſingulas cõditiones, particulares ſcripturas adducere, & allegare non oportebit ſed duo tantum reſtant mihi in hac diſputatione vidẽda, & ꝓbãda. Primo: quomodo Ieſus Chriſtus obſeruauit, & ſtatuit, & cõfirmauit, & ratificauit legem Moyſis: prout quærit primum Argumentum. Secundo: qualiter Ieſus Chriſtus exercuit, & perfecit officium veri Meſſię: prout quærit ſecundum Argumentum. Quantum ad primum Articulum: eſt primo notandum: ꝙ quia lex diuina data Moyſi non erat mere literalis, & temporalis: ſed etiam principaliter ſpiritualis: ideo ſcripturas legis, & Prophetarũ lex Moyſis erat primo illi populo literaliter obſeruanda. Secundo erat per Meſſiam promiſſum ſpiritualiter declaranda. Tertio erat per eius paſſionem literaliter, & carnaliter terminanda: & eius veritas ſpiritualiter obſeruanda. Primum patet multipliciter in Exodo, Leuitico, Numeris, & præcipue in Deuteronomio: vbi Deus ſub multiplici comminatione, & maledictione præcipit illam legem obſeruari. Secũdum patet Deuteronomii capitulo decimooooctauo, vbi Deus dicit Moyſi: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos omnia, quę præcepero illi: qui autem verba eius, quę loquetur in nomine meo, audire noluerit: ego vltor exiſtam &c. Ex dictis in hoc textu ſequitur primo: ꝙ in lege Moyſis fuit Chriſtus promiſſus ad declarandam legem Moyſis. & verum: ideſt veritatem eius. Secundo ſequitur: ꝙ talis promiſſio de Chriſto declaratore fuit facta in monte Synai ſimul cum datione legis: quod probatur per hæc Moyſis verba ibidem poſita ad populum ſcilicet: Prophetam ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus, ipſum audies, vt petiſti à domino Deo tuo in Oreb: quando concio congregata eſt: & dixiſti: Vltra non audiam vocem domini Dei mei & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. & ait dominus mihi: Bene omnia locuti ſunt: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui &c. vt ſupra. Ex quibus patet: ꝙ iſta promiſſio de Propheta declaratore legis futuro: quam refert hic Moyſes, iam fuerat facta in Oreb ĩ datione legis: quando populus dixit Moyſi: loquere tu nobis: & non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur: vt patet Exodi cap. xx. & tunc Deus dixit Moyſi: Bene omnia locuti ſunt: petendo. ſ. mediatorem, qui loquatur eis ex parte Dei familiariter: ideo promitto tibi: ꝙ Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui in humanitate, & officio. Iſte enim ſimilis tui: primo in humanitate: quia licet ſit Deus, tamen erit etiam homo: quia Ponam verba mea in ore eius: quoniam erit Verbum incarnatum: & ſic apparebit mundo ſimilis tibi in humanitate: & erit etiã tibi ſimilis in officio. Nã ſicut ego miſi te ad iſtum populum liberandum ab iſta captiuitate temporali: & eduxi eum de terra Aegypti: ita ego mittam illum ad liberandum totum genus humanum de ſeruitute peccati, & de iugo legis. Item ſicut ego per medium tui hanc dedi legem iſti populo: ita per medium illius Prophetæ Chriſti, eam declarabo legem: ideo Poſui verba mea in ore eius &c. Ex quibus patet: ꝙ promiſſio de Chriſto futuro legis interprete, & declaratore facta fuit in monte Oreb, ſiue Synai: vtroq; enim nomine appellatur. Verum licet ipſe Moyſes totam legem ibi à Deo accepiſſet: & in ſuo ſcripſiſſet volumine: ac fœdus de ipſa lege ſeruanda cũ ipſo populo ibi percuſſiſſet: tamen ibi totam non publicauit legem: dubitans forte: ne Iudæorum turba: quæ ducentiſque annis cum Aegyptiis conuerſata fuerat: & ꝓpterea non ſolum carnalis, & terrena effecta erat, ſed etiam nequam, & duræ ceruicis, vt Moſaica ſcriptura teſtatur: eam legem recipere, & acceptare recuſaret: ſed tanquam prudens legiſlator populum ipſum, tanquam rudem primitus, non quibus oportebat legibus, ſed quibus poſſet, iſtrueret, & gubernaret neceſſe fuit. Vnde propter prauam, & indiſciplinatam

plinatam recipientis ꝯſuetudinem: veluti īfantiæ ætate mutata, variis legibus pedetentim ipſe inſtruendus fuit, & inſtituēdus: veluti pater filiū in diuerſis educat ætatibus: ſcilicet alia infantem: alia puerum: alia adoleſcentem: & alia iuuenem. Quotidie igitur per deſertum peregrinādo populum inſtruebat: & aliquid de lege docebat: ac ſi de nouo à Deo accepiſſet: vt ipſum populum ad legis receptionem, & obſeruationem aſſueſaceret: vt in Leuitico, Numeris, & Deuteronomio patet. Quod manifeſte verum eſſe ꝯſtat ex his verbis in calce cap. xxvi. Leuitici poſitis: Hæc ſunt iudicia, atq; præcepta, & leges, quas dedit dominus inter ſe, & inter filios Iſrael in monte Synai per manum Moyſis. Tertio autem ſequit̃: ꝙ ſicut totus ille populus ſe obligauit ad ſeruandam legē Moyſis: & omnia, quæ Deus locutus fuerat Moyſi, quando dixit: Omnia quæ locutus eſt Deus faciemus, & erimus obedientes: vt Exodi capitulo vigeſimoquarto: ita pariter ſe obligauit ad audiendum Chriſtum in ſuo aduentu, & declarationem legis per ipſum faciendam. Item ſicut ille populus ſe obligauit ad ſeruandam literaliter legē Moyſis ſub anathemate, & multiplici maledictione ſcripta Deuteronomii capitulo vigeſimoſeptimo, & vigeſimooctauo, ita ſub eiſdem maledictionibus, & pœnis ſe obligarunt ad audiendum, & obediendum illi Prophetæ Chriſto, & ad ſeruandam legem ſm eius declarationem. Item ex his ſequitur: ꝙ ille populus non erat obligatus ſeruare literaliter legem Moyſis, niſi vſq; ad declarationem factam per illum Prophetam promiſſum: ſed exinde tenebantur obſeruare legem Moyſis ſpiritualiter ſm veritatem, & declarationem factam per illum Prophetam, cui obligabantur credere, & obedire, & eius doctrinam audire, & ſequi: ideo dixit eis Ieſus Ioannis capitulo quinto: Scrutamini ſcripturas: quia illę teſtimonium perhibent de me: eſt qui accuſat vos Moyſes, in quo vos ſperatis: ſi enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit: quaſi diceret: ſicut patres veſtri obligati fuerunt credere Moyſi, & ſeruare literaliter legem eius: ita & vos obligamini credere mihi: & audire à me declarationem legis Moyſis: nā ego ſum ille Propheta, de quo ſcripſit Moyſes Deuteronomii capitulo decimooctauo: cui cū comminatione vltionis obligamini credere: & ideo ſi crederetis Moyſi, crederetis & mihi: & per conſequens non credendo mihi, non creditis etiam Moyſi: & ſic irritam facitis legem eius: & violatis iuſiurandum, quod feciſtis in Oreb, quando dixiſtis: Omnia quæ locutus eſt Deus faciemus, & erimus obediētes, Exodi capitulo vigeſimoquarto. & per conſequens eſtis hæretici in lege, & incurritis in omnes maledictiones ſcriptas, Deuterono. capitulo vigeſimoſeptimo, & vigeſimooctauo. Hoc idem oſtenditur Matthæi capitulo tertio, & Lucæ capitulo tertio: quādo in baptiſmo Chriſti vox Dei patris audita eſt, dicēs: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit ipſum audite. Et ſic patet ꝙ idem Deus pater, qui in datione legis dixit de Chriſto: Ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad vos &c. idem pater pręcepit in nouo teſtamento, vt audiant ipſum Chriſtum tanquam Prophetam promiſſum in lege: & ideo vbicunq; memoratur in Prophetis præſens punitio, & captiuitas, in qua modo laborant Iudæi, ſemper aſſignatur pro cauſa, quia non exaudierunt vocem domini venientis in carnem: ſiue quia non audierunt vocem huius Prophetæ: ſcilicet Chriſti, nec crediderunt ipſi. Vnde ait Chriſtus per os Dauid Pſalmo decimoſeptimo: Filii alieni mentiti ſunt mihi: filii alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Item Pſal. octuageſimo: Populus meus non audiuit me: & Iſrael non ītendit mihi. Item Pſal. nonageſimoquarto: Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. & paulo infra: Iuraui in ira mea &c. Item Eſaiæ capitulo primo: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem non cognouit me. Item capitulo quinquageſimo: Ecce enim in iniquitatibus veſtris venditi eſtis: & in

ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram: quia veni, & non erat vir: vocaui, & nõ erat qui audiret. Item cap. lxv. Omnes in cœlum corruetis pro eo quod vocaui, & non reſpondiſtis: locutus ſum, & nõ audiſtis &c. Item Hieremię cap. xvi. Sed vos peius operati eſtis, q̃ patres veſtri. Ecce enim ambulabat vnuſquiſq; poſt prauitatem cordis ſui mali, vt me nõ audiat: eiiciam vos de terra hac &c. Ex ſupradictis patet quõ ille populus ſub cõminatione obligabatur audire Chriſtum in ſuo aduentu legem declarantem: ſed qa non audiuit, ideo fuit punitus in corpore, & anima in æternum. Et ſic patet, qualiter lex Moyſis erat per Chriſtũ declaranda. Hoc idem dicit Rabi Moyſes in ſententiis de pœnitentia: ꝙ tpe Meſſiæ omnes attendent ad ſciendam legem pro ſæculo vẽturo acquirendo. Item in hoc ꝯcordant omnes Rabini Iudęoꝝ antiqui. ſ. ꝙ Meſſias debet in ſuo aduentu declarare myſteria occultiſſima legis: imo multa ſunt myſteria in lege, quę appellant Tycu. i. ſilentiũ: q̃ nullus audet declarare: qa eoꝝ declarationẽ expectant faciendã p Meſſiã, q declaret nodos, & ænigmata legis.

¶ Tertio, ꝙ lex Moyſis, quo ad cerimonialia, & literale officium, erat per Chriſtum, & eius mortem terminanda, & abolenda.

HOc patet Pſal. xxxix. Sacrificiũ, & oblationem noluiſti: aures aũt pſeciſti mihi: holocauſtũ & pro peccato nõ poſtulaſti: tũc dixi: ecce venio &c. Item Pſal. xlix. Non accipiam de domo tua vitulos: neq; de gregibus tuis hircos &c. Item Eſaię cap. i. Quo mihi ĩ multitudine victimaꝝ veſtraꝝ &c. Hoc idem ẽt cap. vltimo per totum. Item Hieremię cap. xvi. Ecce dies venient, dicit dñs: & non dicet vltra viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dominus, q eduxit filios Iſrael de terra Aqlonis &c. & vt ſupius lib. vi. cap. lxxxv. ꝓbatum eſt in ceſſatione legis. Ex quo patet, ꝙ Paſcha, & Sabbata debebant ceſſare in aduẽtu Meſſię. Item cap. xxxi. Ecce dies venient, dicit dñs: & feriam domui Iuda, & domui Iacob fœdus nouum: nõ ſm pactum, quod pepigi cum patribus veſtris in die, qua apprehendi manũ eoꝝ, vt educerẽ eos de terra Aegypti &c. Item Danielis cap. ix. Poſt Hebdomadas ſexagintaduas occidetur Chriſtus: & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt: & ciuitatem, & ſanctuariũ diſſipabit populus cum Duce venturo: & finis eius vaſtitas: & poſt finem belli erit ſtatuta deſolatio: ꝯfirmabit aũt pactum multis Hebdomada vna: & in medio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem, & finem pſeuerabit deſolatio. Ex ſupraſcriptis ergo patent tria pręſuppoſita: ſcilicet Primum: qualiter lex Moyſis erat ex pręcepto Dei ſub multiplici cõminatione ab illo populo obſeruanda. Secundo: qualiter illa lex per Chriſtum Prophetã futurum erat declaranda: & quomodo ſub eadem cõminatione ille populus erat obligatus audire Chriſtum, & eius doctrinã, & ipſi obedire. Tertio: qualiter hoſtia, & ſacrificia, & cætera legalia legis Moyſis literaliter, & officialiter erant terminanda, & abolẽda, & verificanda per mortem Chriſti: & per ꝯſequens ille populus non amplius erat obligatus poſt mortẽ Chriſti ad obſeruanda literaliter cerimonialia: ſed obligabatur ſpiritualiter ea obſeruare ſm declarationem factam per Chriſtum: hoc eſt ſm doctrinam Euangelicã: quæ nil aliud eſt, niſi declaratio, & veritas legis. Et ſic patet qualiter Chriſtus erat futurus declarator legis Moyſis. Secundo eſt notãdum: quod Chriſtus, qui erat in lege promiſſus: tanquam verus declarator, & interpres legis Moyſis, in declaratione legis erat tanq̃ bonus, & verus Magiſter, & Doctor. Nam Doctor in ſcholis primo legit literaliter textum. Secundo declarat ipſum textum literæ per rationes, & alias auctoritates. Tertio verificat ipſum textum per exempla ſenſibilia, & per effectum: & iſtum modum ſeruãt Magiſtri in legendo mathematicas: & Philoſophi in ſciẽtia naturali: & Iuriſperiti in iure ciuili, & canonico: & vnuſquiſq; alius in ſua facultate. ergo Chriſtus, & Magiſter

Digitized by Google

giſter noſter, & iterpres legis tenuit hũc modum nobiſcum in declarando legem Moyſis. Nam primo ipſe obſeruauit legẽ Moyſis literaliter, quo ad omnia præcepta moralia, & cerimonialia. Secundo declarauit totam legem doctrinaliter, eius verum ſenſum exponendo. Tertio verificauit in ſe realiter, & exemplariter totam legem, & Prophetas: vt patebit. His habitis (vt infra) ad ea, quæ probanda ſunt, taliter procedetur.

¶ Quod Chriſtus obſeruauit literaliter totam legem Moyſis, non ſolum, quo ad præcepta moralia, ſed etiam quo ad cerimonialia.

CHriſtus equidem vt homo ſemper veneratus eſt Deum patrem, tanq̃ patrem, & dominum: faciendo eius voluntatem, & tribuẽdo ſibi omnem honorem, vt in omnibus ꝯſtat Euangeliis. Item non ſolum veneratus eſt Deum patrem naturalem, & dominum: ſed etiam veneratus eſt virginem Mariam matrem ſuam carnalem, & naturalem, & Ioſeph patrem nutritium: qa erat ſubditus illis: vt Lucę capitulo ſecundo. & ſic iuſte viuendo obſeruauit omnia præcepta: vt patet per totum diſcurſum Euangelicum. Item obſeruauit omnia præcepta cerimonialia vſq; ad trigeſimum annũ, & vltra: quia in omnibus feſtiuitatibus aſcendebat in Hieruſalem ſm̃ conſuetudinem diei feſti: vt patet Lucę capitulo ſecundo. Comedit etiam agnum Paſchalem iuxta ritum legis: & ſic eſt etiam dicendum de cæteris cerimonialibus.

¶ Quòd Chriſtus tanq̃ Magiſter, & interpres in lege promiſſus declarauit doctrinaliter legis Moyſis verum, & ſpiritualem ſenſum, eius intelligentiã manifeſtando.

QVòd autem Chriſtus Ieſus verũ, & ſpiritualem legis ſenſum declarauerit, ex hoc manifeſte patet: quia illico poſt baptiſmum, & ieiuniũ congregauit Apoſtolos, & Diſcipulos, & aſcendit in montem, & ſedendo tanquã Magiſter declarauit eis legem Moyſis, quo ad verum ſenſum, cõfutando falſam doctrinam, & fermentum Scribarum, & Phariſęorum: vt patet Matthęi cap. v. vi. & vii. & exinde per totũ diſcurſum Euangelicũ: quia oſtendit quomodo ſabbatũ non ſoluebatur, nec violabatur ſanando infirmos: immo colebatur, & magnificabatur: quia Sabbatum erat inſtitutum ad ſanctificandum Deum faciẽdo opera ſancta, & non ſeruilia, cuiuſmodi ſunt opera miſericordię &c. Item oſtendit qualiter cibi prohibiti in lege non prohibebant̃ ꝑ ſe: ſed prout figurabant opa mala, & prohibita: ſcilicet homicidia, & adulteria, & furta &c. quæ coinquinant animam: vt patet Matthęi cap. xv. & ſic de ſingulis. Item poſt reſurrectionẽ, incipiens à Moyſe, & Prophetis iterpretatus eſt illis duobus Diſcipulis: & poſtea omnibus Apoſtolis omnia, quæ erant ſcripta de ſe in lege, & Prophetis, & Pſalmis &c.

¶ Quòd Chriſtus tanquam verus Magiſter, non ſolum declarauit legem doctrinaliter, quo ad verum ſenſum: ſed etiam verificauit in ſe realiter, & exemplariter totam legem, & Prophetas.

PRima pars patet per ea, quæ ſupra proxime dicta ſunt: reliqua vero probantur per omnes Euangeliſtas. Nam primo, Chriſtus voluit baptizari in perſona totius corporis myſtici, & ſuorum membrorum, inſtituendo baptiſmum: & ſic verificauit omnes lotiones, & purgationes, & cætera ſacramenta purgatiua, quæ fiebant in lege in figura baptiſmi. Item fuit paſſus, & in Cruce immolatus, & oblatus: & ſic verificauit occiſionem agni Paſchalis, & omnia ſacrificia, & holocauſta, & oblationes, quæ fiebant in lege in figura ſuæ paſſionis, & ſacramenti euchariſtiæ. Item fuit ſepultus per totam diem Sabbati in ſepulchro: & ſic verificauit quietem Sabbati legalis. Item eduxit fideles veteris teſtamenti de Limbo Inferni: & ſic verificauit figuram liberationis filiorum Iſrael de Aegypto. Item reſurrexit, & aſcendit in cœlum: & ſic verificauit dicta Prophetarum: de quibus omnibus dictum eſt: & idoneis probationibus per quamplurimas cõditiones declaratum ſupra lib. v. exceptis Sabbato, agno Paſchali, & euchariſtia. de qui-

Digitized by Google

bus.dicendũ eſt infra lib.viii.in ſuo op/
portuno loco. Ex qbus patet, ꝙ Chriſtus
totam legẽ,& Prophetas verificauit exẽ/
plariter in ſe.

¶ Quòd Chriſtus,nõ ſolũ verificauit in
ſe legem Moyſis, quo ad ꝑcepta ceri/
monialia:ſed ẽt declarauit, & verifica/
uit in ſe præcepta iudicialia.

QVòd legem Moyſis,quo ad præce
pta cerimõialia verificauerit Chri
ſtus ſupra ꝓxime demõſtratũ eſt:
reliquũ vero ſic probaẗ. Inter ꝑcepta iu/
dicialia ponitur Exodi.c.xxi. Quòd ſiqs
percuſſerit viꝝ,aut mulierẽ,& ſecuta fue/
rit mors:tunc ille morte moriatur, & det
vitã ꝓ vita:& ſi mutilauerit aliquod mẽ/
brum,det oculũ pro oculo, & dẽtem pro
dente &c. Hoc aũt præceptũ iudiciale ve
rificauit Chriſtus in ſe ꝓ peccato primoꝝ
parentũ:in quo fuit homicidiũ, & furtũ,
quia oẽs filios,& poſteros occiderunt, &
bonis gratuitis expoliauerunt: & fuit ibi
blaſphemia,& ſacrilegiũ, inquantũ Dei/
tatem vſurpare tentauerũt:& ideo Chri/
ſtus in Cruce voluit pro oĩbus mori: &
dare mortem tẽporalem ꝓ noſtra morte
æterna,& vitam ꝓ vita, & aĩam pro aĩa,
& dentem ꝓ dente, & oculum ꝓ oculo:
& totũ pro toto,& partem ꝓ parte: & ſic
verificauit illud ꝑceptũ iudiciale,& mul/
ta alia:qa pro peccatis oĩum præteritoꝝ,
& futuroꝝ mortuus eſt: & pro oĩbus fur/
tis,& rapinis,& adulteriis, & cæteris ſce/
leribus ſatiſfecit in ſua paſſione. Itẽ non
ſolum verificauit in ſe ꝑcepta iudicialia
pro oĩbus ſatiſfaciendo:ſed ẽt ipſa iudi/
cialia declarauit mutãdo foꝝ, & pœnam
iudicialem ſæcularẽ in pœnitẽtialem, &
ſpiritualem. Ad cuius intellectũ eſt notã/
dum:ꝙ illum forum iudiciale,& punitio
veteris legis figurabat foꝝ, & punitionẽ
pœnitentialem legis Euãgelicę per Chri
ſtum inſtituendę. Nam licet in punitione
pœnitentiali p Chriſtum inſtituta nõ de/
tur oculus carnalis ꝓ oculo, & dens pro
dente:tñ datur oculus ꝓ oculo, & dens
pro dente,& vita pro vita ciuiliter. Nam
qñ aut mutilator membrorum, aut latro
ad confitendũ ſe offert,tunc eccleſia,ſiue
ſacerdos,licet nõ interficiat corporaliter
hoĩem,ſiue mutilatorẽ pœnitentem: tñ
præcipit ipſum occidi ciuiliter mundo.i.
ꝙ fiat religioſus, & priuet ſeipſum deli/
tiis mundanis,& iugiter agat pœniten/
tiam,& oret ꝓ illo,quem occidit, & vita
priuauit:& ꝙ nutriat filios eius, quem oc
cidit. Et ita pariter pręcipit mutilatori,ꝙ
nutriat ex propriis bonis tꝑalibus illum,
cuius membrũ mutilauit. Item ꝑcipit la/
troni,vt reſtituat furtum, & oẽ male abla
tum,& ẽt ſatiſfaciat pro dãno illato.& ſic
præcipit luxurioſo,vel auaro,vel iracun/
do:vt abſcidat mẽbrum, quod ſcandali/
zat ipſum:non corporaliter: ſed ſpiritua/
liter:& hoc ex præcepto Chriſti: vt Mat/
thęi.c.xviii. Si oculus, aut pes tuus ſcan/
dalizat te,erue eũ,& proiice abs te:quod
non eſt intelligendũ de membro corpo/
rali, ſed ſpirituali.ſ.de mala intentione,
& cogitatione,& peruerſo ꝓpoſito,& oc/
caſione.& ad hoc propoſitum dicit infra
.c.xix. Quòd multi caſtrauerũt ſeipſos pp
Regnũ cœloꝝ:qui põt capere capiat &c.
Et ita Chriſtus oẽs peccatores remittebat
ad pœnitentiam,dicẽs: Vade,& amplius
noli peccare. Et ſic,licet non lapidauerit
adulteram lapidibus manualibus: tñ la/
pidauit eã lapidibus ſpiritualibus.ſ.com
punctionis,& ꝯtritionis, & pœnitentiæ:
& ſic dici põt de cæteris peccatoribus:li/
cet enim Chriſtus nõ occideret eos, quo
ad ſubſtantiam,tñ occidebat in eis pecca
tum,ſuſcitando in eis fidẽ,& gratiam: vt
inquit Aug.& ſic pariter iſtis pœnitenti/
bus mutilauit mẽbra malaꝝ cogitationũ,
& occaſionẽ. Sed licet Chriſtus non inter/
ficiat illico corpaliter peccatores obſtina
tos,& impœnitentes: tñ finaliter interfi/
cit eos morte æterna:& ita Chriſtus lapi
dauit, & interfecit lapidibus æternis Sy/
nagogam Iudęoꝝ adulterã,& obſtinatã:
quæ dimiſſo,& negato ꝓprio viro Chri/
ſto fornicatur cum Diabolo. Ex ſupra/
dictis patet,qualiter Rabi Moyſes de Ae
gypto indigne,& imprudenter rephen/
dit Ieſum Nazarenum Redẽptorem no/
ſtrum:qui dicit in ſententiis de pœniten
tia:Quòd Ieſus Nazarenus, licet eſſet bo
nus vir,& ſimplex,& fuerit cauſa deſtru/
ctionis omnium idolorum,& ſuperſtitio/

Digitized by Google

nis Gentilium: tamen ſua doctrina non fuit vtilis mūdo: nec reipublicę: eo quod nullum puniebat: ſed oībus malefactoribus parcebat: vt patet de adultera, quam abſoluit à morte cōtra legem Moyſis. vñ infert, & dicit: Quod ſi talis lex ſeruaret: ſcilicet ꝙ rei non punirent, ſed oībus parceretur: tunc reſpublica deſtrueretur: nec poſſent ciuitates, & Regna cōſeruari, niſi peccata punirentur: & ſic patere aſſerit doctrinam eius non eſſe bonam. Ad hoc reſpondetur: Quod iſte Rabi Moyſes ꝯtradicit ſibiipſi, ſi bene aduertimus: nam ipſemet dicit: Ieſus Nazarenus fuit vir bonus, & optimus intm̄, ꝙ deſtruxit deteſtabilem idolatriam de mundo: ergo ſequitur, ꝙ fuit vtilis toti mundo, & Deo dilectus, & conformis auferendo tm̄ ſcelus de mundo: quia virtuoſus eſt conformis, & nulli inutilis, ſed omnibꝰ prodeſt: vt inquit Plato. Item ille homo multipliciter decipitur. Primo, quia Chriſtus nunquam prohibuit prauos puniri: quia per ipſum, qui eſt vera ſapientia, Reges, & Principes mundi regnant: vt puniendo mala, & remunerando bona exerceant iuſtitiam: & ſic Chriſtus iam habet Reges, & Principes ſęculares, qui puniunt malos, & incorrigibiles temporaliter, ſm̄ demerita eorum in foro iudiciali. Sed vltra hunc gladium ſæcularē voluit vti Chriſtus gladio ſpirituali pœnitētiali, qui eſt multo nobilior: qui quidem gladius non occidit, nec mutilat ſubſtantiam, ſed peccatum interimit, & abſcidit ab anima. Et ideo Chriſtus omnes peccatores ad pœnitentiam remittebat: ergo non relinquebat eos impunitos. Nam pœnitentia (ſm̄ Auguſtinum) eſt quædam dolentis vindicta puniēs in ſe quod dolet commiſiſſe: & ſic pœnitētia vere punit peccatum in reo. Vnde ponitur pro ꝯcluſione: ꝙ pœnitentia peramplius, & perfectius punit peccatum, q̃ lex ſæcularis, & q̃ lex vetus puniebat. Quod tripliciter ꝓbatur: quia multo magis per pœnitentiā ſatiſfit Deo, & proximo, q̃ per ſæculare iudicium: & etiam peccator perfectius iuſtificatur. Nā quandoq; homicida ſuſpēſus per legem ſæcularem, non recipit mortem patiēter, & ſic non ſatiſfacit Deo: nec reſtituit ablatum, & ſic non ſatiſfacit proximo: nec ēt, iuſtificat peccatorem poſtquam manet incontritus, & impœnitens. Sed vera pœnitentia primo ſatiſfacit Deo per veram contritionem, & propoſitum non peccādi. Secundo ſatiſfacit proximo, reſtituendo ſibi ablatum in effectu, vel in affectu, & promiſſione. Tertio iuſtificat ſeipſum præterita peccata plangendo, & futura non committere proponendo. Itēq; hęc eadem ꝯcluſio ſic probatur: Illa punitio eſt perfectior, & magis ſufficiens, quę delet, & extinguit peccatum, quod Diabolus plantauit: & ſeruat ſubſtātiam, quam Deus creauit: q̃ illa, quæ deſtruit ſubſtantiam, & non extinguit, quandoq; peccatum: ſed pœnitentia eſt huiuſmodi reſpectu punitionis ſæcularis: ergo eſt perfectior. Minor patet: nam per pœnitentiam totaliter deletur, & extinguitur peccatū, quod Diabolus perſuaſit: & conſeruatur non ſolum anima, ſed etiam corpus: vt ille vltra poſſit bene operari: & opera miſericordiæ exercere: & pro defuncto, quē occidit, ſemper orare: & filiis eiꝰ ſubuenire &c. Punitio autem ſęcularis extinguit ſubſtantiam, & quandoq; non extinguit peccatum: & aufert locum, & tempus bene operandi, & ſic non ſatiſfacit ꝓximo. Item pœnitentia eſt magis vtilis ꝓximo, & reipublicæ, q̃ punitio legalis legis veteris. Nā illa mutilabat membrum. ſ. oculum, aut manū delinquentis, de quo nulla vtilitas proueniebat lęſo: nec ſatiſfaciebat iniuriam paſſo: ſed pœnitentia nō aufert membrum corporale: vt ille poſſit ſatiſfacere lęſo operibus manuum ſuarum, aut vt reſtituat ablatum. Et ſic pœnitentia non ſolum eſt magis vtilis iniuriam paſſo, ſed etiam toti reipublicæ, inquantum non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat, & ſeruiat Deo, & proſit proximo: & ſic quamplures criminoſos nouimus per pœnitentiam liberatos, q ardentius ſeruierunt Deo, & reipublicæ perutiles ſteterunt poſt actam pœnitentiam. Ex q̄bus patet, ꝙ gladius pœnitentialis multo perfectior, & vtilior eſt, q̃ gladius ſæcularis punitionis; iō Chri-

Digitized by Google

ſtus, qui in primo ſuo aduentu venit tan quam vniuerſalis Redemptor, & totius generis humani reparator, noluit vti gla dio ſeculari, ſed pœnitētiali, & ſalubriori. Nec propterea prohibuit, nec impediuit gladium iudicialē ſecularis punitionis: quem Principib' ſæculi ante tanq̃ Deus commiſerat: nec in vtendo gladio pœni tentiali deſtruxit ꝑcepta iudicialia vete ris legis: imo declarauit illa, inquātum fi gurabant punitiones legis Euangelicæ. Et ſic patet ignorantia, & imprudētia ipſi us Rabi Moyſis, qui ignorans ſacramētū pœnitentię reprehendit Chriſtū, putans ꝙ Chriſtus remittēdo peccatores ad pœ nitentiam, relinquat eos impunitos: cum punitio pœnitentialis ſit multo perfe ctior, & magis ſatiſfaciens Deo, & proxi mo: & magis iuſtificans delinquētem: & magis vtilis reipublicę. Ex quibus oibus patet, ꝙ Chriſtus nō fuit contrarius, nec diſſipator legis Moyſis: imo fuit conſer uator, & inſtaurator: q̄a primo obſeruauit eam literaliter: ſecundo declarauit eā do ctrinaliter, & ſpiritualiter, verū ſenſum, & intelligentiam oſtendendo: tertio verifi cauit legem, & Prophetas in ſe realiter, & exemplariter: quia oīa, quę erant in lege figurata, & in Prophetis vaticinata, ī ſua paſſione, & reſurrectione cōpleuit, & cō ſummauit: vt patet ſupra in. vi. libr. & in Euangeliis. Ex quibus patet: ꝙ ſicut lex Moyſis erat ab illo pplo literaliter obſer uanda: ita per Chriſtum erat ſpiritualiter declaranda in ſuo. f. aduētu: & per ipm, quo ad officiū literale, terminā da, & abo lenda. Et ſicut ille ppls erat obligatus ad obſeruandā illam legē literaliter ſub cō minatione illarum pœnarū, & maledictio num: ita pariter erat obligatus ad audiē dum declarationē legis faciendā p Chri ſtum: & ad credendū, & ad obediendum ſibi: & hoc ſub eadem cōminatione: & p ↄſequens erat obligatus ad ſeruandam le gem ſpiritualiter, ſm declarationem fa ciendam per Chriſtum. Et ſic non obliga bantur ad ſeruandam legem literaliter, niſi vſq; ad declarationē faciendam per Chriſtum: & ſic per conſequens patet ēt, ꝙ poſtquā lex Moyſis eſt iam declarata: & literale officium eſt iam terminatum, & abolitum per paſſionē Chriſti: & veri tas legis eſt iam promulgata in Euange lio: & cerimonialia officia ſunt iam prohi bita tanquam mortua: ſequitur ꝙ veritas Euangelica eſt ſeruanda tanq̃ ſalubris: & cerimonialia vitanda, & execranda tanq̃ mortifera. Et in hoc lex Moyſis non de ſtruitur, nec violatur: imo verificat, & ſta tuitur, & ratificatur, & obſeruatur. Et per hoc patet miſerabilis Iudęorū cæcitas.

¶ Quòd Ieſus Chriſtus exercuerit, & ꝑ fecerit officium veri Meſſię: prout quę rit ſecundū Iudæorum Argumentum.

QVòd aūt Ieſus Chriſtus officium veri Meſſię exercuerit, & pfecerit, aperte, & clare intelliget qcunq; totum. vi. libr. & ēt partem huius ſeptimi leget: quia ibi demonſtratum eſt, oēs illos actus, & oēs illas proprietates, & ↄditio nes ad Meſſiam Regem tangētes, & ſpe ctātes, in ipſo Ieſu Chriſto ſic examuſſim concurriſſe, conueniſſeq;, & adimpletos fuiſſe, ſicut fuerant diuinorū Vatum præ coniis annūtiati. ex quo ſeqtur ipſum Ie ſum verum, & certū fuiſſe Meſſiam. Sed memento: ꝙ ſicut lex Moyſis nō erat me re carnalis: ſed principaliter ſpiritualis ratione finis: ita pariter Meſſiam, & Redē ptorem promiſſum fuiſſe ſpiritualem, & ſpiritualiter viuentem, & non carnaliter: quapropter in officio ſuo ſpiritualiter, & ſpiritualia bona operari debebat, & non carnalia concedere: vt in multis eiuſdem ſexti libri locis conſtat: & maxime. c. xli. Videbis equidem ibi quāplurimas Meſ ſiæ Regis conditiones fuiſſe in vetere te ſtamento enuntiatas: quas in nouo ſic ex amuſſim in ipſo Ieſu Chriſto inuenies ad impletas, ſicut in vetere annuntiatæ fue rant. Quis igitur homo erit, qui lecto il lo ſexto libro, & tanta veteris, & noui te ſtamenti paritate inuenta, audeat nega re ipſum Ieſum Chriſtum verum, & certū fuiſſe Meſſiam?

¶ Reſponſio ad Argumenta Iudęorū in principio huius quæſtionis contra Chriſtianos formata.

Ad primum ergo Argumentum, quā do dicunt, quòd oportet Heliam præue nire

nite aduentum Meſſię &c. Reſpōdetur quod Deus per Malachiam duplicē Chriſti promiſerat aduētum cum duplici pręcurſore. Nā primo promittit mittere Meſſiam ad auferenda ſacrificia veteris legis: & ad dandum ſacrificium mundum, & commune omnibus gentibus. Cum dicit capitulo primo: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda &c. Item capitulo ſecundo reprobat ſacerdotium veteris legis cum ſuis ſacerdotibus. Item capitulo tertio promittit mittere Chriſtum Meſſiam cum ſuo pręcurſore ad illud tēplum ſecundum: vt purget filios Leui, & offerant ſacrificia iuſta, his verbis: Ecce ego mittam Angelum meum, qui pręparabit viam ante faciem meam: & ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum &c. Ex quo patet, ꝙ Meſſias primo erat venturus ad illud templum cum ſuo pręcurſore, qui fuit Ioannes baptiſta: vt probatum eſt ſuperius libro ſexto, capitulo ſexto. Quod Vaticinium cōpletum fuit in primo Chriſti aduentu: vt ibidem declaratum fuit. Sed in eodem capitulo promittitur Meſſias venire ſecundo ad iudiciū, cum dicitur: Et accedam ad vos in iudicio &c. Qui quidem aduentus erit terribilis, cum dicat in quarto capitulo: Ecce enim dies veniet ſuccēſa, quaſi caminus: & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem, ſtipula &c. Et in iſto aduentu ad iudicium promittit Deus praemittere Heliam, cum ſubdit: Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies domini magnus, & terribilis &c. Ex quo patet, quod ſicut in primo aduentu promiſſus fuit Ioānes baptiſta ad pręparanda corda illorum ad ſuſcipiendum baptiſmum, & legem Chriſti: ita in ſecundo aduentu eſt venturus Helias ad conuertendos Iudęos obſtinatos à primo aduētu vſque ad illud tempus, & deceptos per Antichriſtum. Qui quidem Helias ſimul cum Enoch declarabit Iudęis legem Moyſis, quantum ad veritatem, & ad verum ſenſum eius: & tunc cognita veritate, & fugata caecitate, conuertentur ad Chriſtum in nouiſſimo dierum: & ideo inquit Deus per Moyſem illis Iudaeis deceptis per Antichriſtum: Memēto legis Moyſis ſerui mei ante iudicium: ne ſcilicet moriamini obſtinati: qa Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies domini magnus, & terribilis: qui erit dies iudicii generalis. Qui quidem Helias conuertet cor patrum ad filios &c. Legem Moyſis ſecundum verum ſenſum declarando: ne forte, quando veniam ad iudicium, percutiam terram anathemate dānationis, ſi forte inuenero Iudęos, & ceteros obſtinatos. Ex quo patet: ꝙ Helias non fuit ꝓmiſſus in primo aduētu Chriſti: ſed in ſecundo, & vltimo. & ſic patet reſponſio ad primum Argumentum.

Ad ſecundum Argumentum patet reſponſio per ea, quę dicta ſunt in primo Articulo: quia Chriſtus ſeruauit legem Moyſis literaliter primo: & poſtea declarauit eam doctrinaliter: & poſtea adimpleuit, & verificauit legem, & Prophetas realiter, & exemplariter per ſuam paſſionem &c.

Ad tertium autem patet etiam reſponſio per omnia dicta in ſecundo Articulo: qualiter Chriſtus perfecit, & conſummauit totum officium quod pertinebat ad verum Meſſiam, & ideo fuit verus Meſſias: & quia in hoc tertio Argumento continetur etiam, quod Meſſias debebat aedificare nouam Hieruſalem toto orbe diffuſam: & introducere in eam totum populum Gentilem, ſicut locuti ſunt Prophetę: quod factum fuit, quando Chriſtus congregauit illam ſanctam ſocietatem virorum, & mulierum in monte Sion, qui erant centumuiginti vtriuſque ſexus: vt Actuum capitulo primo: ſuper quos miſit Spiritum ſanctum in die Pentecoſtes: à quo acceperunt ſeptem dona gratiarum: & ſic armati armis ſpiritualibus egreſſi à coenaculo in eadem die conuerterunt tria millia: vt Actuum capitulo ſecundo. Sed quia Chriſtus

Digitized by Google

præceperat eis in ſuo aſcenſu in cœlum, dicens: Euntes in mundum vniuerſum, prędicate Euangelium omni creaturę: vt Marci cap. vlti. Item Actuum cap. i. Accipietis virtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in vos: & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſq; ad vltimum terrę. Ideo omnes Apoſtoli, & Diſcipuli poſt receptionem Spiritus ſancti, ab Hieruſalem inde digreſſi, diffuſi ſunt (non tamen ſtatim) per totum orbem terrarum prædicantes Euangelium toti populo Gentili, congregantes ex Iudęis, & Gentilibus credentes in vnũ gregem, primam Chriſti confœderauerunt eccleſiam: primitus enim fuit in Hieruſalem congregata: & ſupra illos ſanctos lapides. ſ. Apoſtolos, & Diſcipulos in monte Sion ædificata: ſed poſtea fuit dilatata, & diffuſa per totum orbem: & ideo retinet nomen Hieruſalem, & Sion à ſua origine. Item tota eccleſia dicit̃ Hieruſalẽ, & Sion ratione ꝓprietatis, & nominis interpretationis. Nam Hieruſalem interpretatur viſio pacis: & Sion dicitur ſpeculã. Sed quia in ſola eccleſia videtur, & ſpeculatur Deus per veram fidem: ideo ſola eccleſia meretur dici Hieruſalem, & Sion. Nam illa Hieruſalem materialis non propter ſe dicta eſt Hieruſalem per Prophetas, niſi inquantum Chriſtus erat ibi videndus, & ibi erat eccleſiam ædificaturus. Materialis nanq; eſſe non poterat illa Hieruſalem, quæ per Chriſtum ædificanda erat: nec etiam parua eſſe poterat, nec in illa tantum regione Paleſtinæ, & Iudęæ: ſed erat futura ſpiritualis, & in toto terrarum orbe diffuſa, & dilatata, in qua contineri poſſent omnes gentes, & nationes. & ſic Chriſtus iam vocauit, & congregauit omnes filios Iſrael ſm̃ ſpiritum, & ꝓmiſſionẽ ad iſtam verã Hierl'm.

Ad quartum Argumentum quando dicitur: quòd non fuit pax vniuerſalis, nec gladii conflati ſunt: licet libro ſexto, capitulo quinto huic Iudæorum Oppoſitioni reſponderimus: tamen quoniam ſunt, qui ſpiritualiter ea omnia aliter interpretentur, vt omnia bene dicta colligamus, non me tædebit in hoc loco aliorum de ſcribere opinionem. Reſpondetur: quòd omnia illa ſunt ſpiritualiter, & parabolice, ac metaphorice intelligenda: ſicut multæ aliæ partes ſacræ ſcripturæ: & ſic etiã Eſaias tã in ſecundo caplo, quàm in vndecimo, & in multis aliis vtitur verbis, & vocabulis metaphoricis: vt manifeſtè patet per Rabinos Hebræorum. Et ideo ſicut Eſaias per montes, & colles intelligit ſublimes viros: ita per gladios, & lanceas intelligit poteſtatem eorum: vnde per montem domus domini, intelligit Chriſtum Meſſiã: ſuper quem eſt ædificata tota eccleſia: & per virtutem montium, intelligit ſublimitatem Apoſtolorum: per omnes colles, intelligit omnes Reges, & Principes, & Philoſophos, & ſapientes mundi. ſic mons domini, qui eſt Chriſtus, fuit ſitus ſupra vertices Apoſtolorum, & eleuatus ſupra omnes Reges, & Principes, & Philoſophos gentium. de quo dicit Eſaias infra capitulo quinquageſimoſecundo: Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur, & eleuabit̃, & ſublimis erit valde. Iſte aſperget gentes multas, ſuper quem continebunt Reges os ſuum. Per gladios autem, ſiue enſes, intelligit Eſaias ſcientias humanas Philoſophorum: ſcilicet phyſicam, & metaphyſicam: & ſciẽtias mathematicas, & logicam: & omnes ſcientias argumentatiuas: quibus Philoſophi, & hæretici inuehebantur, & impugnabant legem domini, & ſacram ſcripturam vtriuſq; teſtamenti. Per lanceas autem intelligit poteſtatem ſæcularem: qua Reges, & Imperatores, & Tyranni infeſtabant, & vexabant, & perſequebantur eccleſiam Dei, & legem domini. Nam Philoſophi, & ſapientes gentium poſtquam conuerſi fuerunt ad fidem Chriſti, ꝯuerterunt, & conflarunt gladios, & enſes ſuos in Argumentorum in vomeres: & Imperatores, & Reges conuerterunt lanceas, & arma ſuæ poteſtatis in falces ſpirituales ad colligendum, & metendum fructus, & meſſem ſpiritualem eccleſiaſticorum ſacramentorum. Ad cuius intellectum eſt vlterius notandum: quòd ſicut terra inculta efficitur ſentoſa, & ceſpitoſa,

& inutilis,

& inutilis, & infructuoſa, niſi colatur, & aretur, & vomere ſcindatur, & euertatur, & euellantur cardui, & gramina, & ſpinę, & cęterę herbę inutiles: & illa terra arata, & euerſa decoquatur, & torreatur calore Solis: quia tunc extrahitur, & fortificatur craſſitudo, & virtus germinatiua, & nutritiua, quę latebat ſub facię terræ: & tunc terra germinat, & fructificat: ita ergo pariter ſacra ſcriptura veteris teſtamẽti erat ſicut terra inculta, & ſentoſa, habens in ſuperficie ſpinas, & herbas inutiles cerimonialium, ſub quibus latebant craſſitudo, & veritates, & fructus Euangelici: ſed venerunt Auguſtinus, & Ambroſius, Euſebius, & cęteri Philoſophi de populo Gentili: & conuerſi ad fidem Chriſti conflauerunt gladios, & enſes philoſophicorum, & dialecticorum Argumentorum in vomeres ſpirituales: cum quibus ararunt, & ſciderunt, & coluerunt agrum incultum ſcripturę veteris teſtamenti, & euellerunt ſpinas, & herbas cerimoniales, & euerterunt terram ſcripturæ: quam calor, & influentia Spiritus ſancti in mentibus eorum decoxit: & ſic euulſis, & reiectis herbis, & ſpinis cerimonialium excuderunt, & extraxerunt, & collegerunt fructus Euangelicos, qui latebant ſub illa terra inculta, & ſentoſa. Et tunc Reges, & Imperatores, & Principes terrę conuerſi ad fidem Chriſti per iſtos ſacros doctores conflarunt lanceas ſuas, & arma in falces ſpirituales, & collegerunt, & meſſuerunt meſſem ſpiritualem, & fructus gratię ex ſacra ſcriptura, & agro eccleſiaſticorum ſacramentorum. Et ſic ergo Auguſtinus conflauit, & conuertit gladios, & enſes ſuos in vomeres, quando conuerſus ad fidem, & baptizatus totam ſuam philoſophiam, & omnes ſcientias conuertit in vſum ſacræ ſcripturę. Nam ex principio metaphyſicę, & naturalis philoſophię probat poſſibilitatem, & modum myſterii Trinitatis, & emanationis perſonarum: vt patet per omnes qndecim libros de Trinitate: & contra Maximinum, & omnes Arrianos, & Gentiles. Item per principia humanarum ſcientiarum: & per dicta Poetarum, & hiſtorias, & annales Gentilium defendit veritatem ſacrę ſcripturę, & defendit ciuitatem Dei contra Gentiles per viginti duos libros de Ciuitate Dei. Item per eadem principia defẽdit veritatem catholicę fidei contra oẽs hęreticos. Item per eadem principia confudit, & confutauit ſectã Manichęorum, qui per nouem annos laborauit. Itẽ cum eodem vomere excoluit, & arauit totam ſacram ſcripturam: ex qua meſſuit meſſem, & frugem Euangelicam: & repoſuit in horreo eccleſię catholicę, quo omnes reficimur. Hoc idem fecit Hilarius in libris de Trinitate, & Ambroſius, & Euſebius ĩ libris de Pręparatione Euãgelica: qui cum armis gentium confutauit eos. Hoc idem fecit Lactantius in libris Diuinarum Inſtitutionum. & ſic eſt dicendum de Hieronymo, & Origene, qui ab auis, & atauis veniebant de popu pulo Gentili. Omnes enim iſti conflarũt, & conuerterunt gladios ſuos in vomeres, quando aſſumpſerunt quaſdam ſententias, & principia Philoſophorum, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus: & cum illis ſcientiis, & Argumentis confuderunt eos, & probarũt noſtrum propoſitum: & ſic conflarunt gladios ſuos in vomeres. Item Imperator Conſtantinus conflauit lanceas ſuas in falces, quando cõuerſus ad fidem, Siluestrum vrbe Roma cum toto patrimonio donauit eccleſię, & conſecrauit domum ſuam in eccleſiam in honorem Saluatoris, & ædificauit Baſilicas Apoſtolorum Petri, & Pauli, & promulgauit decretum de eccleſiis ædificandis, & de fide Euangelica per totum orbem prędicãda: & ita fecerunt omnes Reges mundi ad fidem conuerſi. Et ſic, qui ante fuerunt perſecutores, facti ſunt fidei Chriſti cultores, & bonorum ſpiritualium meſſores: & ſic eſt intelligenda illa prophetia Eſaiæ, & Malachię. Ita ergo pariter metaphorice ſunt intelligenda verba eiuſdem Eſaię capitulo vndecimo. Nam ſicut Chriſtus Meſſias metaphorice dicitur, Virga de radice Ieſſe, & flos eius: ita pariter Imperatores, & Reges dicun-

Digitized by Google

tur leones: & tyranni dicuntur lupi: & doctores dicuntur cerui. vnde tunc lupus comedit cũ agno, qñ Paulus, q erat lupus rapax perſecutor eccleſiæ ꝯuerſus ad fidem iunctus eſt Apl'is: & tũc pardus cũ hœdo accubuit, qñ Arriani, & cæteri hęretici ꝯuerſi, & recõciliati ſunt ad fidẽ catholicã: & tunc vitulus, & leo, & ouis ſimul morabantur: qñ oẽs Reges, & Principes, & tyrãni petulãtes, & ſupbi perſecutores eccleſiæ ꝯuerſi ſunt ad fidẽ: & ſimul cũ ſimplicibus fidelibus, quos ante perſequebant habitarũt in eadem eccl'ia, & vno corpe Chriſti, & calice participarunt. Et ſic patet, qualiter Philoſophi gẽtium conflarũt gladios ſuos in vomeres: & Principes terræ lanceas ſuas in falces: & qualiter lupus, & ouis: & pardus cum agno: & vrſus, & leo paſcunt ſimul cum oue, & agno: quę oĩa fuerunt cõpleta per ꝯuerſionem ppl'i Gentilis: & ſic fuit facta pax inter Deũ, & hoĩes: & iter ppl'm Gẽtilẽ, & eccl'iam vniuerſaliter p totum orbem. Et nota ẽt, ꝙ illa prophetia fuit literaliter ad tp̃s in aduentu Chriſti verificata. Nam cũ ante aduentũ Chriſti per ciuilia bella geſta inter Marium, & Syllam: & exinde inter Cæſarẽ, & Pompeiũ: demũ inter Octauianũ, & Marcũantonium admodũ totus orbis fuiſſet vexatus: tñ finaliter oĩbus inimicis per Octauianũ deuictis, quaſi totus mũdus ſub Octauiano p quadriginta annos in placida pace requieuit. Nam tunc Aegyptus, Dalmatia, Rethia, Vindelicia, Pannonia, & omnes Ponti ciuitates, prouinciæ ſub Romano Imperio factæ ſunt. Item Dacos, Germanos, & Cantabros, Hiſpanorum ferociſſimas gentes ipſe Octauianus ſuo ſubiecit Imperio. Item ab Armenia, & Parthia obſides recepit: & Perſæ, & Parthi ſigna Romana: quæ quondam Craſſo victo acceperant, ipſi reddiderunt. Item Scythæ, & Indi, & famoſiſſima inſula Taprobana, qbus ante nomen Romanum incognitũ fuerat, legatos cũ muneribus ipſi deſtinarunt. In cuius quidem Octauiani quadrageſimoſecundo anno natus fuit Chriſtus, dum totus orbis longa pace frueretur. In quo tempore bella in tantum fuerunt obliuioni tradita: quòd quaſi oĩa arma erant in vomeres, & cętera ruſticalia inſtrumenta conflata. Ex qbus patet, ꝙ prophetia Eſaię, & Malachiæ ẽt temporaliter fuit in Chriſti aduentu verificata: ſed ſenſus ſpiritualis eſt ſemper amplectendus, & anteponẽdus.

¶ Iudęus probare conatur: ꝙ tpe Meſſię ſoli Iudæi ſaluãdi eſſent: quod, qa tempore Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti factum nõ extitit: igitur ipſum negant verũ fuiſſe Meſſiam: cuius totũ probat oppoſitum: hoc eſt, ꝙ pauci ex Iudęis eſſent ſaluandi: & demũ, ꝙ in vltimis diebus huius ſæculi ad fidẽ Chriſti venturi ſint, oſtenditur. Caput.

INſurgit Iudęus furibũdus: eo ꝙ dixerim ſuperius capitulo vigeſimoſeptimo, Regnum Dauid reſtauratum, immo auctum fuiſſe per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, dicens: Nonne Iudęi omnes ſaluandi erant tempore futuri Meſſię? & maxime illi, qui ſecundum carnem ab Iſrael, ſiue Iacob deſcenderunt? Legitur nanq; Eſaiæ capitulo quarto: In die illa erit germen domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his, q ſaluandi fuerint de Iſrael. In quibus verbis (vt aiunt Hebręi) Propheta prędicit, ꝙ ſolus populus Iſrael, qui proprie dicitur ille populus, q à Iacob Patriarcha ſm carnem deſcẽdit per promiſſum Meſſiam erat ſaluandus. Et ꝙ hæc verba Prophetę ſe extendant ad omnes Iſraeliticos, patere dicunt per ea, quæ per eundem Prophetam dicuntur capitulo quadrageſimoquinto: Iſrael ſaluatus eſt in domino ſalute æterna. & in calce ipſius capitis dicitur: In domino iuſtificabitur, & laudabitur omne ſemen Iſrael. Et quòd hæc ſalus non ſe extendat ad alios populos, aiunt euidenter conſtare Eſaię capitulo ſexageſimo, vbi dicitur: Ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur dominus: & gloria eius in te videbitur. Quæ quidem omnia Prophetarum Vaticinia (vt aiunt Hebręi) communiter

Oppoſitio.

Digitized by Google

munitet ab omnibus interpretantur de ſalute per Chriſtum Meſſiam facienda. Et ex quibus aperte conſtare inquiunt: q ſaluandi per Meſſiam à Deo promiſſum, debent eſſe de filiis Iſrael, ſiue Iacob tantum: quorum patribus diuina facta fuit promiſſio. Quam rationem inducit potiſſimum Rabi ille Moyſes Aegyptius, quẽ Hebręi magnum autumant prędicatorẽ in ſuo Deuteronomio, in libro de Iudicibus. titulo de Regibus, capitulo vndecimo, ſic dicens: Ieſus Nazarenus imaginatus eſt eſſe Meſſiam: & fuit iterfectus per domum iudicii. & infra volens concludere ipſum non fuiſſe Meſſiam, ſic ait: Nam omnes Prophetę locuti ſunt: quòd Meſſias eſt Redemptor Iſrael, & eorum Saluator, & congregator. Et iſte: ſcilicet Ieſus, dedit occaſionem ad perdendum Iſrael gladio: & diſpergendum reliquias eorum: & ad ſupprimendum eos. hæc ille Moyſes. Ex quibus Iudęi inferre conãtur: quòd Ieſus Chriſtus non fuit Meſſias.

Reſponſio. Reſpõſio. Licet omnia ea Prophetarum Vaticinia: quę ſupra proxime in tui fauorem adduxiſti ò Iudęe: ego quoq; in Chriſtianorum fauorem in hoc opere ſuperius adduxerim: ac eis diuerſis in locis probe, & recte vſus fuerim, teipſo nõ contradicente: tamen priuſquam tibi ſuper eis aliquid reſpondeam, & tuam detegam ignorantiam: clauum clauo, immo clauis, retundam. & ii duo tantum erunt: quorum alter eſt, quòd nedum omnes Iudęi, ſed valde pauci ex eis per Meſſiam Regem ſaluandi erant: alter vero, quòd non ſolum aliqui ex Iudæis à Iacob, ſecundum carnem, deſcendẽtibus, ſed etiã quæcunque aliæ totius terrarum orbis nationes ad fidem Regis Meſſiæ vocandę, & acceptandę erant: ac per eum ſaluandę, ſi eius obedirent mandatis. Quę

Quòd pauci Iudæi ſaluãdi eſſent tpe Meſſiæ. omnia ſacrarum literarum idoneis probabo teſtimoniis. Et in primis, quòd pauci Iudęi ſaluandi eſſent, Hieremias Propheta teſtatur capitulo tertio dicens: Cõuertimini filii reuertẽtes, dicit dominus: quia ego vir veſter: & aſſumam vos, vnũ de ciuitate, & duos de congregatione: & introducam vos in Sion: & dabo vobis paſtores iuxta cor meum: & paſcent vos ſcientia, & doctrina. Quę quidem intelligenda ſunt de redẽptione, quę per Meſſiam erat explẽda, quam Iudęi vltimam vocant: non autem de redemptione à captiuitate Babylonica: prout quidã falsò opinati ſunt. Legitur enim in eodem contextu: In illo tempore vocabunt Hieruſalem ſolium domini: & congregabuntur ad eum omnes gentes in nomine domini in Hieruſalem: & non ambulabunt poſt captiuitatem cordis ſui peſſimi. Et ideo Rabi Salomon in libro, qui dicitur Canhedrin. in capitulo helech, interpretans verba ꝓdicta, exponit ea de vltima redemptione per Hebręos expectata. dicit enim ſic: Eligam iuſtos, & introducam eos in Sion. Ex quo patet, quòd in redẽptione, quę per Meſſiam Regem fieri debebat, non omnes Iudęi, ſecundum carnem, erant ſaluandi, ſed iuſti tantum: qui erant pauci, reſpectu iniuſtorum ſine redemptione remanentium. Et ideo Propheta dixit: Vnum de ciuitate, & duos de congregatione: quaſi diceret: Valde pauci eligentur per Meſſiam ad ſalutem.

Quòd pauci Iudęi ſaluandi eſſent, etiã ex Ioſephi dictis percipi poteſt. Inquit enim libro vndecimo Antiquitatis Iudaicę, capitulo quinto: Totus autem populus Iſrael in illa prouincia permanſit: ideoq; duę tantum Tribus conſiſtũt per Aſiam, & Europam obſequentes Romanis. Decem autem Tribus hactenus trãs Euphratem commorari probantur: quarum multitudines inęſtimabiles minime poſſunt numero comprehendi. Et licet nonnulli ex ipſis duodecim Tribubus cum Eſdra in Hieroſolymam reuerſi fuerint: quãdo ex Babylonica reuertebatur captiuitate: vt in eiſdem libro, & capitulo deſcribitur: tamen ita pauci fuerunt: vt pro nihilo reputari poſſint: vnde ex ipſis decem Tribubus nulli, vel ſaltem pauciſſimi ſaluati ſunt: quia idolatræ erant, & inter idolatras trans fluuium Euphratem inter Aſſyrios: vt quarto Regum capitulo decimoſeptimo. Ex duabus autem Tribubus in Aſia, & Europa obſequentibus Romanis, etiã pauciſſimi

Digitized by Google

ad Christi fidem ſe contulerũt: ex quo p ea, q̃ Ioſephus aſſerit, ſupradicta noſtra verificatur intentio. Quidam inſuper de antiquis Thalmudiſtis, vel Rabinis in eodem ɔtextu capitis helech, de quo ſupra, inquit: Quod ſicut de ſexcentis millibus hoium, qui egreſſi ſunt de Aegypto, nõ introierũt in terrá promiſſionis, niſi duo tãtum. ſ. Caleph, & Ioſue: ſic in tempore Meſſię fore: nã ſcriptum eſt Oſeæ. c. ii. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuę: & iuxta dies aſcenſionis eius de terra Aegypti. hæc ille.

¶ Quòd aũt ſolum Caleph, & Ioſue introierunt in terram promiſſionis, habet Numeri. c. xxvi. in fine capitis.

Et ſcias velim redemptionem illam à captiuitate Aegyptiaca, & ingreſſum in terram promiſſionis fuiſſe figurá liberationis, & ſalutis afferendæ per Meſſiá: quę ſalus. ſ. Meſſiæ fuit ſpiritualis, & nõ temporalis: vt tenent Iudęi: vt ſupra lib. vi. c. xli. probatum eſt. Eſaias ẽt hoc idem c. xxiiii. alia ſimilitudine prędicit, dicẽs: Quia hęc erunt in medio terrę, i medio pplorũ: quõ ſi paucę oliuę, quę remáſerũt, excutiantur ex olea: & racemi, cũ fuerit finita vindemia. In hoc capite tractatur ad literam de generali totius mũdi iudicio futuro: vt etiá ſuperius tetigi. c. xxvi. huius ſeptimi libri. Licet aliq interpretes dicant ibidem tractari de Idumæorũ deſtructione, & male. Loquens ergo Propheta de eis, qui in ipſo iudicio ſaluandi erũt p Meſſiam, inqt: ꝙ populi illi, q in medio terrę habitabát: p quos ſignificare voluit Hebræos. Nam Hieruſalem dr̃ eſſe in medio terrę habitabilis climate: vñ nõnulli Iudęam vmbilicũ terrę eſſe dixerunt: ſic ſalui fierent: ſicut oliuæ remanẽtes ſuper arbore poſt eaꝝ excuſſionẽ: hoc eſt poſt fructuum collectionem. & ſilr ſicut vuæ racemi remanentes in vinea poſt vindemiam: pauci enim remanẽt reſpectu collectoꝝ. Per quam ſil'itudinẽ ſignificare voluit paucos Iudęos ſaluádos eſſe. de quibus paucis ſic ſaluandis, ſubditur: Hi leuabunt vocem ſuam, atq; laudabunt, cũ glorificatus fuerit dñs. Ipſi enim pauci, qñ videbũt Meſſiam: hoc eſt Ieſum Chriſtũ in perſona humana glorificatũ, & in maieſtate, & poteſtate vniuerſum mundum iudicantẽ, lętabunt. Eſaias itidẽ. c. xxvii. quaſi in fine capitis hoc idem his verbis approbat: Et vos cõgregabimini vnus, & vnus filii Iſrael. Quibus verbis Propheta ſignificat paucos ex Iudęis in Saluatorẽ dñm credituros: veluti fuerunt Apl'i, & Apoſtolici viri, Iudęoꝝ multitudine nõ credente. Et qm̃ Iudęi ex ſequentib⁹ verbis prędicti capitis: Et erit in illa die: clãgetur in tuba magna: & venient, q perditi fuerant de terra Aſſyrioꝝ: & qui abiecti erant in terram Aegypti: & adorabũt dñm in monte ſancto Hierl'm. Ex ſupraſcriptis inq̃ verbis Iudęi caſſa ſibi vota ꝓmittunt: ꝙ in ɔſummatione mundi: qñ Helias, & Enoch venerint de Aſſyriis: & de terra Aegypti, diſperſus ppl's congregetur, & veniat in Hierl'm: & ædificato tẽplo adoret Deum ſuum: quod ſm literá omnino ſtare non poteſt. Neque enim de Aſſyriis tantum: & de Aegypto: ſed de toto terrę orbe, qui in Chriſtum credituri ſunt vocat. Ergo hoc ſignificat: quòd in nouiſſima tuba, iuxta Apoſtolum Paulum, omnes, qui perierant in Aſſyriis, & in Aegypto ad dominum veniant. Nec dixit, Omnis filiorum Iſrael, ſed, Omnes, qui perierant. per quod ſignificat gentiũ multitudinem: quòd & idolatriæ, & magicis, ac philoſophię artibus obligati veniant ad fidem Chriſti, & adorent eum in eccleſia. Tuba autem magna poteſt intelligi ſermo Euangelicus. de quo in hoc eodem Propheta legimus: ſuper mõtem excelſum aſcende, qui Euangelizas Siõ: exalta vocem tuam, qui Euangelizas Hieruſalem. Mons ergo ſanctus, & Hieruſalẽ illa eſt, de qua ſępe dicitur: Acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cœleſtem. Eſaias inſuper capitulo quadrageſimoſecundo inquit: Educam cęcos: hoc eſt Gentiles, in viam, quam neſciunt: & in ſemitis, quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. & parum infra inquit de Iudęis: Quis cęcus, niſi ſeruus meus: & ſurdus, niſi ad quem nũtios meos miſi? quis cęcus, niſi qui venundatus eſt? & quis cæcus, niſi ſeruus domini?

Digitized by Google

domini? qui vides multa, nonne cuſtodies? qui apertas habes aures, nonne audies? Item idem Eſaias cap.xliii. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ: & omnem, qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum: formaui eum, & feci eum: educ foras populum cæcum, & oculos habentē: ſurdum, & aures ei ſunt. Item ipſe Eſaias cap.xvii. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Iacob: & pinguedo carnis eius emarceſcet: & erit ſicut congregans in meſſe quod reſtiterit: & brachium eius ſpicas leget: & erit ſicut quærens ſpicas in valle Raphaim: & relinquetur in eo, ſicut racemus, & ſicut excuſſio oleæ duarum, vel trium oliuarum in ſummitate rami, ſiue quatuor, aut quinq;. Item Eſaias capitulo ſexageſimoquinto: Quomodo ſi inueniatur granum in botro: & dicatur: Ne diſſipes illud: quoniā benedictio eſt: ſic faciam propter ſeruos meos: & non diſperdam totum &c. Item idem Eſaias capitulo quadrageſimonono hoc idem repetit dicens: Et nūc hæc dicit dominus: formans me ex vtero ſeruum ſibi: vt reducam Iacob ad eum, & Iſrael non congregabitur: & glorificatus ſum in oculis domini &c. Dixerat ſupra Propheta in perſona Saluatoris noſtri: In vacuum laboraui ſine cauſa: & vane fortitudinem meā conſumpſi: quia.ſ. Iudæi pro maiori parte in eum credere noluerunt: nunc autē reſpondit mihi dominus, qui me formauit ex vtero ſeruum ſibi: ex quo oſtendit eum appellari ſeruum, qui ſit formatus ex vtero: qui & in Pſal. dicit: De ventre matris meæ Deus meus es tu. Quid ergo dominus dicit ei? Vt reduceret Iacob ad eum, qui aberrauerat: & qui deſerto Creatore idolis ſeruiebat: vnde & ipſe loquitur ad Diſcipulos: In viam gentium ne ieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed ite magis ad oues perditas domus Iſrael. & in alio loco: Non veni niſi ad oues perditas domus Iſrael. hæc igitur voluntas patris fuit, vt peſſimi vinitores miſſum ſuſciperent filium: & fructus vineæ redderent, qui interfecerunt eum dicentes: Venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. & hoc eſt, quod nunc dicit: Et Iſrael non congregabitur: id eſt non reuertetur ad dominum. Et quoniam nonnulli interpretes peruertentes ſenſum, interpretati ſunt, Congregabor, & Glorificabor: ſciant verbū Hebraicum in hoc loco poſitum, non eſſe ſcriptū per Lamech, & Vau: quod ſi eſſet, ſignificaret, Ei, vel illi: ſed per Lamech, & Aleph: quod proprie, Nō, ſonat. Quia igitur non eſt reductus Iacob ad dominum, nec Iſrael congregatus, propterea filius loquitur illis non credentibus: Glorificatus ſum in oculis domini. Ex his igitur omnibus Prophetarum Vaticiniis, quibus loco primi claui vſi ſumus, vt Iudæi clauum retundamus: liquido patet non omnes Iudæos Regis Meſſiæ tēpore ſaluandos eſſe, ſed admodum paucos. Hoc etiam alio clauo: ꝙ non ſolum aliqui ex Iudæis, ſed quæcunq; aliæ orbis terrarū nationes ad fidem Regis Meſſiæ venturæ eſſent, & ſaluandæ, ſi eius obedirent mandatis, illis aliis diuinorum Vatum conſtabit Vaticiniis: quæ ſupra libro.vi. cap.lxxxix. de vocatione gentium ad fidem Chriſti deſcripſi: quoniam huic ſententiæ optime quadrant, & congruūt: ne igitur eadem pluries reiterentur, illuc recurrat: quibus viſis vnà cum antedictis aperte cōſtabit omnibus: ꝙ ſalus p Chriſtum facienda non erat reſtringenda ad populum Iudaicum tantum: qui ſm carnem ex Iacob deſcendit: ſed multo magis ad cæteras quarūcūq; regionum gentes. Iacob Gen̄. cap.xlix. Qui eſt expectatio gētium. Eſaiæ cap.xi. Radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populoꝝ: ipſum gētes ſpectabunt, vel requirent. Ezechielis cap.ii. Et congregabunt gētes multæ in die illa.ſ. Meſſiæ: & erunt mihi in populum. Eſaiæ ēt cap.xlix. inquit Deus ad Meſſiā ſuum: Parū eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcinēdas Tribus Iacob, & feces Iſrael ꝯuertēdas. Dedi te in lucem gētiū, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremū terræ. In Bereſid raba cap.xli. talis mouetur quæſtio: An poterit dici de Deo, ſeu eius Meſſia, ꝙ ſit acceptator perſonarum? & reſpondetur ibi: Abſit. ſed omnes conſitentes

ei corde, ore, & opere ſaluabūtur. Scriptum eſt enim Hieremiæ cap. xxxiii. In diebus illis ſaluabitur Iuda. ſ. confitentes. Et hoc eſt quod dicitur Eſaię capitulo quadrageſimonono: Dedi te in lucem gentium: vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terrę. hęc ibi. Ezechiel cap. xxxix. Et ponam gloriam meam in gentibus: & videbunt omnes gentes iudicium meū quod fecerim: & manum meā quā poſuerim ſup eos &c. & parum infra: Et ſcient gētes, qm̄ in iniqtate ſua capta ſit domus Iſrael: & ꝙ dereliquerint me & abſcōderim faciem meā ab eis: & tradiderim eos ĩ manus hoſtiū. Eſaias cap. x. Si enim fuerit populus tuus Iſrael quaſi arena maris: reliquię ꝯuertentur ex eo: hoc eſt: etiam ſi multitudo non crediderit: tamen pauci credent: verbum enim ꝯſummatū, atq; breuiatum in ſua Deus æquitate librauit: vt humilitate, & īcarnatione Chriſti eos ſaluos faceret, qui in eum credere voluiſſent. Hoc ipſum idem Eſaias affirmat, dicēs: Niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti fuiſſemus, & ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus. Ex quibus Rabinorum ſupra dictis habētur duo: quorum alterum eſt, ꝙ non ſolū Hebręi, ſed etiam quæcunq; alię gentes vſq; ad extremum terrę ſaluandę erant p Regem Meſſiam, ſi tñ in eum crederent: alterũ vero eſt, ꝙ Deus non eſt acceptator p ſonarũ: ſed oēs ꝯfitentes eum, ac ſibi cordę, ore, & opere inſeruientes, & credentes, ex quacūq; gente fuiſſent, ſaluarent.

Vnde cum hęc, quę ſupra in reſpōſione noſtra diximus, Oppoſitioni, ſiue ſententiæ Iudæi ſupraſcriptæ: in qua conatus eſt probare, ꝙ omnes Iudęi tātum, q, ſm carnem, deſcenderunt de Iacob, ſaluandi eſſent per Meſſiam, contraria eſſe videantur, imo ſint oino ꝯtraria: cum totum oppoſitum eius, quod intendit Iudęus, ꝯtineant: ne Iudęus plures exiſtimet veritates in diuinis ſcripturis inuicem ꝯtrariari poſſe, quomodo Prophetarum Vaticinia per eum ſupius in ſua ꝓpoſitione, ſiue Obiectione adducta intelligenda ſint, aperire, & declarare neceſſarium eſſe duxi; & eo magis, vt Iudęi omnes ſuum tandem errorē cognoſcant, cognitūq; corrigant. Ad hanc igit ꝯtrouerſiam tollendam reminiſcat Iudęus, quę ſępius dixi de dictionibus mere æquocis: & nō mere: ſed ā ꝯſilio, ſiue per tranſlationem ex ſnia tui Rabini Moyſis Aegyptii, & maxime in capitibus tertio, & quarto huius ſeptimi libri: vbi dixi, ꝙ per Iacob, Iſrael, Iuda, filii Iſrael, ſemen Iſrael, & ſimilia non ſolum intelligunt Iudęi, qui ex ipſis deſcenderunt ſm carnem: ſed ēt quęcūq; alię gentes, quę ſe ꝯtulerunt ad fidem, & cultum veri Dei: qui Iſraelitici appellari poſſunt, & filii Iuda, & Iſrael, & cætera p ſimilitudinem. Nam ſi diligenter ſacram ſcrutamur ſcripturam, filiatio non ſemp vniuoce accipitur: quādoq; enim filiatio accipitur ſm generalem, & naturalem generationem: vt Gen. cap. v. de Adam, & Seth, & aliis. legitur enim ibi: Genuit filios, & filias: quod de naturali generatione, ſm carnem, intelligitur: quandoq; vero filiatio accipitur pro ſpirituali filiatione: & hoc dupliciter: quia interdum in bono: vt quarto Regum, capitulo quarto: Filii Prophetarum ſedebant corām eo: quod de filiatione diſciplinæ, ſiue doctrinę intelligitur, ſm quam illi, qui ſequebantur doctrinam, ſeu diſciplinam Prophetarum, eorum filii dicebantur ꝓpter patrum imitationem, ſiue ſimilitudinem: licet nō eſſent ab eis carnaliter geniti. In malo vero: cum dicit Iob cap. xl. Ipſe eſt Rex ſr p omnes filios ſuperbię: quam quidem filiationem manifeſtum eſt non eſſe intelligendā ſm carnalem ꝓpagationē: taliter enim ſupbia nō generat: vnde huiuſmodi filiatio ſm imitationem, vel ſequellam, aut ſimilitudinem intelligenda eſt. Superbi enim paſſionem, ſeu motū ſuperbię ſequuntur, ſicut filii naturales patrum mores in pluribus ſequuntur. Similiter etiam dicitur de ſemine Iſrael, vel Iacob. vnde ſtante prędicta veritate prout ſtat: animaduertat Iudęus quæ aduerſus propoſitionem ſuam, ſiue Oppoſitionem multipliciter afferam ſm numerum Vaticiniorum contra nos adductorum. Nam in primo: qđ eſt Eſaię capitulo quarto, vbi dicitur: In die illa erit germen domini

Solutio Argumēti Iudęi.

mini in magnificentia, & gloria: & fru-ctus terræ ſublimis: hoc eſt Meſſias, q eſt germen domini: & eſt fructus terrę ſublimis: ideſt filius glorioſæ virginis: vt ſuperius dictum fuit libro ſecundo, capitulo. ix. etiam auctoritate Chaldaicę interpretationis. Agit enim ibi de Rege Meſſia. & ſeqtur Propheta: Et exultatio iis, q ſaluandi fuerint de Iſrael: per quæ verba minime habetur: q Iudæi omnes ſaluandi eſſent: prout arguit Iudęus: ſed q illis tantum, qui ex Iudęis ſaluarentur, eſſet exultatio: & hi fuerunt Apoſtoli, & Diſcipuli Chriſti, & alii fideles ſui, qui Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtū deuote acceperunt, & in eum crediderunt. Nā ipſi poſt Chriſti reſurrectionem, viſo domino gauiſi ſunt: vt Ioan. cap. xx. & ſimiliter die Pētecoſtes recepto Spiritu ſancto gauiſi ſunt: vt Actuum cap. ii. Et etiam quādo ɔtumeliam aliquam pro Chriſto patiebantur, gaudebant: vt Actuum cap. v. Et illi quidem ibant gaudentes à conſpectu ɔcilii: qm̄ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Et dicuntur Iſraelitæ ratione prædicta: quia Meſſię corde, ore, & opere adhęſerunt: & etiam erāt Iudęi, ſaltem pro maiori parte eorum: & fuerunt valde pauci reſpectu eoꝝ, qui remanentes in Iudaiſmo ſaluati non fuerunt: quod eſt totum oppoſitum eius, quod Iudęus ſuperius propoſuerat. Illud autem eiuſdem Eſaię cap. xlv. In domino iuſtificabitur, & laudabit omne ſemen Iſrael: per quæ verba Iudæus oſtendere conabatur illud Eſaię capitulo quarto: de quo ſupra dictum eſt, corroborare, vt ad Iudęos omnes extenderet: ſciant Iudęi per ſemen Iſrael hoc in loco accipi, & intelligi debere adhęrentes tantum Meſſię: & ei corde, ore, & opere credentes, etiam ſi non deſcenderint à Iacob, ſiue Iſraele ſm carnem: vt ſupra declaratum eſt. Et ſi Iudæus opponeret per ea verba eiuſdē capitis. xlv. Eſaię, Iſrael ſaluatus eſt in domino ſalute æterna: q per illud Iſrael, vellet arguere, q omnes Iudæi ſaluandi eſſent: reſponderetur: per Iſrael ſimiliter intelligi omnes fideles Chriſto adhærentes: & in eum (vt ſupra) credentes: qui ſalute æterna ſaluant in cœleſti Hieruſalem. Si autem Iudęus diceret, In Hebræo haberi, ſalute Calamin: hoc eſt, Salute ſęculoꝝ: q̄ non įportat æternitatē, ſed tpis lōgitudinem: rñderetur: hoc remoueri per hæc ſubſequentia verba: Non confundemini: & non erubeſcetis vſq; in ſæculum ſæculi: quod in Hebręo dicitur, Vſq; in ſæculum, & vltra. quę locutio vbiq; in ſacra ſcriptura importat æternitatē aperte finis ſm Iudæorum Rabinos: quod verificari nō poſſet in ſalute per Iudęos intenta: quia in terreſtri Hieruſalem ſalutē æterna nequaquam ſaluari poſſent. Vaticinium autem Eſaię cap. lx. vbi dicitur: Ecce tenebrę operient terram: & caligo populos. per quæ verba dicunt Hebręi: q ſalus per Meſſiam facienda extendebatur ſolum ad ipſos Hebręos, & non ad alios pplos, male intelligitur ab Hebręis: quia verba Prophetę de directo ſunt cōtra Iudęos ſm Hebraicam veritatem. Nā vbi tranſlatio noſtra Latina habet: Et caligo populos: Hebraica veritas habet: Et caligo Tribus: quod nullis aliis gentibus aſcribi poteſt, niſi ſolis Iudęis, qui in duodecim Tribus diuiſi erant. Propheta ergo dicens: Et caligo Tribus, prępuidit Iudęorum cæcitatem, & ignorantiā, immo malignitatem in cognoſcendo, & reſpuēdo Chriſtum ſibi ꝓmiſſum. Vnde dicentes, Salutem per Meſſiam faciendā extendendam ſolum ad Hebręos, & non ad alios, male ſentiūt, & ſeipſos decipiūt. Et vt errorem ſuum intelligat Iudæus, videamus quomodo contenta in hoc capite moderni interpretentur Hebræi. Dicunt enim ipſi in hoc capite cōtineri Iudęorum liberationem, pariter & ſalutem, quę in aduentu Meſſię adimplenda eſt: quia ipſe Meſſias (vt aiunt ipſi) regnabit temporaliter ſuper omnes gentes: quo tempore Iudęi proſperabuntur: vt in hoc Eſaię capite deſcribitur. Quod minime verum eſſe ex infraſcriptis verbis in hoc eodem capite contentis, non difficile percipitur, & in primis vbi dicitur: Non occidet vltra Sol. quæ verba ſunt quaſi in calce capitis. Antiqui enim Hebręorum Rabini firmiter tenēt in ad-

Digitized by Google

uentu Meſſię Regis nihil de ſolito mun
di curſu immutandum eſſe : vt etiam fatet
Rabi Moyſes Aegyptius. & ideo quod di
citur hic de ſtatu Solis, ac Lunæ, & de di
uino lumine, conuenienter referri non
poteſt ad ſtatum huius mundi, ſeu ad ter-
renam proſperitatem: ſed ad huius ſæcu-
li finem, vel parũ ante: vt etiam ſuperius
dixi cap. xxvi. pſentis libri. Item ex illis
aliis verbis, quaſi in principio ipſius capi
tis: Et caligo populos, ſiue Tribus: vt He
braica edocet veritas: vt ſupra diximus:
nos autem Chriſtiani dicimus in hoc ca-
pite contineri magnitudinem ſalutis per
Chriſtum tunc faciendę, & iam factę per
Meſſiam: quę ſalus extẽditur ad eccleſiã
fidelium ſm duplicem ipſius eccleſiæ ſta
tum: ſcilicet in hac vita, quantum ad ſta-
tum militantis ſpectat eccleſię: & in cœ-
leſti patria, quantum ad triumphantem
eccleſiam attinet. Prima pſperitas eccle-
ſiæ militantis fuit ea, quæ facta eſt ex fi-
delium multiplicatione: vnde Propheta
in principio huius capitis incipit: Surge
illuminare Hieruſalẽ: hoc eſt eccleſia mi-
litans. Et licet in Hebræo non habeatur
Hieruſalem: tamen à. Lxx. dictio ipſa ad-
dita fuit ad oſtendendum, ꝙ ad eã Pro-
phetę ſermo dirigebaf. & ꝙ de Meſſia Re
ge intelligi debeant contenta in hoc ca-
pite, oſtendi ſuperius lib. vi. cap. xiiii. etiã
Iudæoꝝ Rabinoꝝ auctoritate. Si diligen
ter igitur hoc caput. lx. lectitaueris, inue-
nies profectò omnia in eo ꝯtenta ad du-
plicem eccleſiæ ſtatum facile accõmodari
poſſe: partim. ſ. eccleſiæ militanti in hoc
ſæculo: & partim eccleſię triumphanti in
cœleſti patria. Ex ſuperius igitur dictis li
quidò conſtat: nõ ſolum omnes Hebręos
ſaluandos fuiſſe: ſed admodum paucos:
& ꝗplurimos ex gentibus per vniuerſum
terraꝝ orbem exiſtentibus: tpe. ſ. Meſſiæ
Regis: vt ꝓpheratum fuerat Pſal. xviii. In
oẽm terram exiuit ſonus eoꝝ. Quod ad-
impletum fuiſſe conſtat ex effectu: quia
vbiqꝫ ſunt Chriſtiani. Sed qm̃ Iudęus in
tentionẽ ſuam fundauerat ſiue roboraue
rat ſup dicto, ſiue Syllogiſmo Rabi Moy
ſis Aegyptii: in quo conaf oſtendere, ꝙ
Chriſtus noſter nõ fuerit Meſſias: vide ſu
perius I calce. ii. cap. vi. lib. vbi oſtẽdi pręd
dictum non militare ſyllogiſmum.

¶ Aliud Vaticinium adducit Iudęus: ꝙ
omnes Iudęi ſaluandi eſſent.

Sed inquit iterum Iudęus: Nonne dici Obiectio
tur Hieremię cap. xxiii. & ẽt cap. xxxiii. In
diebus illis ſaluabitur Iuda: & Iſrael ha-
bitabit confidenter? & Iſrael ſaluatus eſt
in domino ſalute æterna, Eſaiæ cap. xlv.
hoc eſt in diebus Meſſiæ? Si non ſaluati
ſunt Iudæi tempore veſtri Nazareni, quẽ
vos dicitis fuiſſe Meſſiã: quomodo ergo
ipſe fuit Meſſias: cum nos Iudæi ab eo,
vel eius cauſa magis diſperſi fuerimus?

Reſpondetur. Conſtare dixi ſuperius Reſponſio.
ex dictis Rabi Moyſis Aegyptii: per Iu-
dam intelligi etiam poſſe non ſolum Iu-
dæos à Iuda deſcendentes ſm carnem:
ſed etiam quaſcunqꝫ alias gentes verum
Deum corde, ore, & opere confitentes, &
colentes: & ꝙ iſte ſit verus intellectus hu
ius Prophetę Vaticinii, patet non ſolum
per Chriſtianos iterpretes: ſed etiam per
Hebræos. Nam in Bereſid raba ſup Geñ.
cap. xli. per Thalmudiſtas huiuſmodi ſit
interrogatio: Poterit ne dici: ꝙ Redem-
ptor ſit leuans facies: hoc eſt acceptator
perſonarum: vt ipſimet interpretantur Iu
dæi? & ibidem reſpondetur: Abſit. ſed
omnes confitentes ei corde ſuo, & ore,
operibuſqꝫ ſaluabũtur: ſicut ſcriptum eſt
Hieremiæ cap. xxiii. In diebus illis ſalua
bitur Iuda: ac ſi dicat: Confitentes ei. hęc
ibi. Vnde manifeſte patet, non de Iudęis,
ſed de adhęrentibus Chriſto Meſſię hãc
ſalutem intelligendam eſſe.

¶ Quòd Chriſtus futurus eſſet in ſcan-
dalum, & ruinam duabus do-
mibus Iſrael, & plebi.

Sed vt Iudæi intelligant ſe vana, &
falſa expectatione deludi: & vt adhuc cer
tiores fiant, ꝙ ipſi omnes Meſſiæ tempo
re ſaluandi non eſſent, immo potius, ꝙ
Meſſias Rex venturus eſſet in ſcanda-
lum, & in laqueum, & in ruinam duabus
domibus Iſrael, ad ea quæ dixero atten-
tas adhibeant aures. Prodeat Eſaias Pro-
pheta: qui cap. xxviii. inquit: Ecce ego
mittam in fundamentis Sion lapidem,
lapidem probatum, angularẽ, pretioſum,

in fundamento

Digitized by Google

in fundamento fundatum,& qui credide rit non feſtinet. Quę verba ſic interpretã tur per Chaldaicam tranſlationem: Ecce ego ſtatuens in Sion Regem, Regẽ Meſſiam, Regem potẽtem, angularem. vnde antedictę tranſlationis auctoritate: vt de Rege Meſſia intelligatur neceſſe eſt. inqt enim Propheta: Mittam in fundamentis Sion: hoc eſt eccleſiæ militantis: quæ per Chriſti prędicationem in Sion fundata fuit. Templum enim in quo Chriſtus plu ries prædicauit,& miracula multa perpe traut, erat in monte Sion: in quo dominus ipſe Diſcipulis ſuis eius manifeſtauit reſurrectionem: ac ibidem ſuper Diſcipu los ſuos Spiritum ſanctum in ſigno viſi bili miſit. Per lapidem aũt intelligit Chri ſtus, etiam ſm Hebręos: ſup quem Chri ſtianorum eccleſia fundata eſt: vt iquit Apl's prima ad Corinthios cap. iii. Quaſi ſa piens architectus fundamentum poſui. & parum infra: Fundamentum aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitũ eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Iſte lapis vere, & ſe cũdo appellat lapis: ſicut in Leuitico: Ho mo, homo bis dicit. Sup aũt hũc lapidẽ, qui alio noĩe appellatur petra: vt inquit Apl's prima ad Corit. c. x. Bibebãt aũt de ſpirituali ꝯſequẽte eos petra, Chriſtus ſuã ædificauit eccleſiam: vt Matthęi cap. xvi. quę eccleſia iuxta Hebraicum firmo fun dat fundamento: in quo qui credit non ꝯfundet: iuxta. Lxx. interpretationẽ, ſiue Non feſtinabit, iuxta Hebraicum: hoc eſt, Ne tardus ei Chriſti videat aduẽtus. Sive ro tardauerit: & iuxta Abbachuch: Quia adhuc viſus procul,& apparebit in finẽ, & non mentietur: ſi moram fecerit, expe cta illum: quia veniens veniet, & nõ tar dabit. Angularem dixit: quoniam ex cir cũciſione, & præputio: ideſt ex Iudæis, & gentibus populos in vnã ſanctam, & ca tholicam copulauit eccleſiã: tanq̃ ex duo bus parietibus ſimul iunctis: iuxta id qđ Saluator noſter dixit Ioan. cap. x. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere: & fiet vnũ ouile, & vnus paſtor. Paulus etiam Apo ſtolus ad Roma. cap. ix. ad huius rei con firmationem, q in ſcandalũ ſint, ſic inqt:

Iſrael vero ſectando legem iuſtitię, in le gem iuſtitię non peruenit: quare? qa non ex fide, ſed quaſi ex operibus. offenderũt enim in lapidẽ offenſionis, ſicut ſcriptũ eſt: Ecce pono in Sion lapidem offenſio nis,& petram ſcandali: & omnis qui cre dit in eum non confundetur. Item idem Apl's prima ad Corint. cap. i. Nos autem prędicamus Chriſtum crucifixum. Iudęis quidem ſcãdalum, gentibus aũt ſtultitiã: ipſis aũt vocatis Iudęis, atq; Gręcis Chri ſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam, qa quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt homi nibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Beatus inſup Petrus Actu um cap. iiii. & i ſua prima Epiſtola cap. ii. de hoc lapide locutus eſt, ſed breuitatis cauſa prætereo. Pſalmo etiam. cxvii. ſic dicitur: Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput angu li: à domino factum eſt iſtud: quam literã Rabi Salomon ſuper cap. v. Michee fatet ad Regem Meſſiam ptinere. Saluator iti dem noſter Matthęi cap. xxi. cũ dixiſſet Hebręis parabolam vineę agricolis ad la borandum conceſſę: & ipſi vineę fructũ non darent domino: ſed eius nũtios ver beribus, & morte afficerent, & poſtremo filium etiam interficerent: tandem ſic cõ cludens ait: Cum ergo venerit dominus vineę, quid faciet agricolis illis? aiũt illi: Malos male perdet, & vineam ſuam loca bit aliis agricolis, qui reddant eius fructũ temporibus ſuis. In qua Iudæorum reſpon ſione ipſimet Hebręi contra ſe ſententiã ꝓtulerunt. Sed audiamus ipſius Saluato ris reſponſionem, dicit illis Ieſus: Nunq̃ legiſtis in ſcripturis: Lapidem, quem re probauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris: ideo di co vobis: quia auferetur à vobis Regnũ Dei: & dabitur gẽti facienti fructus eius: & qui ceciderit ſup lapidem iſtum, ꝯfrin getur: ſuper quem vero ceciderit, cõte ret eum. Aduertite igitur Iudæi, aduerti te inquam ad hæc verba Saluatoris no ſtri: Auferetur à vobis Regnum Dei: & dabitur genti facienti fructum eius: quo niam re ipſa probatis, ſi Regnum Dei à

vobis ablatum eſt, & datum Chriſtianis: quod ſi ingenio non percipitis, experientia probatis. Danielis quoq; cap. ii. ſic de hoc lapide dicitur: Donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & percuſſit ſtatuam &c. Et iterum eodem capite: Cõminuet autem, & ꝯſummet vniuerſa Regna hæc: & ipſum ſtabit in æternũ: ſm ꝙ vidiſti, ꝙ de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & cõminuit teſtã &c. Quod de Meſſia Rege etiam apud Hebrẹos intelligitur: vt ſuperius lib. ii. cap. xi. probatum eſt. Eſaias etiam cap. viii. de hoc ſcãdalo, & laqueo ſic ait: Et erit vobis in ſanctificationem: & in lapidẽ offenſionis, & in petrã ſcãdali duabus domibus Iſrael, & in laqueum, & in ruinam habitãtibus in Hieruſalem. Ex quibus Prophetẹ verbis habetur: ꝙ Meſſias Rex, qui vẽturus erat in ſanctificationem bonoꝝ, qui eum reciperent, & in eum crederent: cõfirmãdo. ſ. & augẽdo eos in bono, futurus erat etiam in laqueum, & lapidẽ offenſionis duabus domibus Iſrael ꝓpter earum incredulitatem: & in laqueũ, & ruinam habitantibus in Hieruſalem. ſ. plebi, & vulgari populo. & paulo infra: Et offendentur ex eis plurimi: quaſi dicat: non oẽs, ſed maior pars. Nam aliqui conuerſi fuerunt: ſed maior pars in infidelitate ꝑmanſit. Quæ autem fuerint illæ duæ domus Iſrael, quibus Meſſias fuit in lapidem offenſionis, & in petram ſcandali, varia eſt ſẹntentia. Nam Iudẹi aiunt, eas domos fuiſſe domum Faceæ filii Romeliẹ Regis Iſrael, & Oſeæ filii Hela, quas Deus ruere fecit per ſalmanaſar Regem Aſſyriorum: vt quarto Regum, capitulo decimoctauo, quod veritati male conſonare videt: tum qꝫ in Regno Iuda, licet fuerint multi Reges ordine ſucceſſiuo, non tamẽ dicuntur, nec dici debent duæ domus regiæ: ſed vna tantum, cum vna eadem ſit domus regia Regni Iſrael: tum quia, licet prædictus filius Romeliæ vnà cum Raſim Rege Syriæ aſcẽderit in Hieruſalem contra Achaz Regem Iudẹ: vt habetur quarto Regum, cap. xvi. de qua cõtrouerſia loquitur Eſaias in hoc. viii. capite: tamen Oſeas filius Hela nullã habebat iniuriæ cauſam ꝓpter quam cõtra Achaz, ſiue Ezechiam, nec alium quẽlibet Iudæ Regem eſſe debuiſſet: & ideo non patet ratio aliqua, ꝙ de Oſea, ſiue de eius domo in hoc loco fieret mentio. Qua de re nõnulli alii, immo q̃plurimi ex Chriſtianis interpretibus voluerũt per has duas domos intelligi debere duos ſtatus principales Iudẹorum. Inquiunt enim interpretes iſti per hæc Eſaiæ verba patere, ꝙ Chriſtus expectatus, eſt Deus: quia ſanctas effecit credentium animas: & illius cauſa duæ domus Iſrael caſuræ erant: ſcilicet regia, & ſacerdotalis: & ꝙ non oẽs: ſed plurimi pertinaces erãt futuri: & qui credituri erant, confundi non poterant. Si vero Iudẹus negaret hanc ſcripturam loqui de Meſſia: ſed de Deo: cũ Propheta dixerit ſuperius: Dominum exercituũ, ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter. & ſtatim ſubdit: Et erit in ſanctificationem. ſ. ille Deus, qui ſanctificabit: vnde concluderet de Deo hẹc intelligi debere, non de Meſſia. Cui reſponderem: ꝙ Deus, & Meſſias ſm veram fidem nõ ſunt duo, ſed vnus, & idẽ Deus in ſubſtantia, & eſſentia. Et ꝓpterea loquendo Propheta de Deo, dicit: Dominum exercituũ, ipſum ſanctificate. & ſubiungendo: Et erit in ſanctificationem, de Chriſto plane intelligi poteſt: qui idem eſt cum Deo ſm diuinitatẽ: vt plene probatum eſt ſupra in tertio libro prẹſentis tractatus. Beatus autem Hieronymus ſuper hoc octauo Eſaiẹ capite, has duas domos dicit Nazarẹos, qui ita Chriſtũ recipiunt, vt obſeruationes legis veteris non amittãt, duas familias fuiſſe iterꝑtatos. ſ. Sãmai, & Hellel: ex qbꝰ orti ſũt Scribẹ, & Phariſẹi: quoꝝ ſuſcepit ſcholã Achibas: quẽ magiſtrũ Aqlẹ Proſelyti autumãt: & poſt eum Mechir: cui ſucceſſit Ioanna filius Zachẹi: & poſt eum Eliezer, & Perelpho: & rurſum Ioſeph Galilẹus: & vſq; ad captiuitatem Hieruſalem Ioſue. Sammai igitur, & Hellel non multo prius, q̃ dominus naſceretur, orti ſunt in Iudæa: quorum prior interpretatur diſſipator, ſequens profanus: eo ꝙ per traditiones ſuas legis præcepta diſſipauerint, atq; ma-

culauerint:

culauerint: & has eſſe duas domus, quæ Saluatorem non receperint, qui factus ſit eis in ruinam, & in ſcãdalum: iuxta. Lxx. Manu forti reſiſtit populus domini voluntati: & dicit omnia dura eſſe quæ dominus præcepit: ſm illud, quod in Euangelio legimus: Durus eſt iſte ſermo, quis poterit audire eum? vnde præcipitur eis: vt dominum audiant: & ipſum ſolum timeant. Si enim in ipſo confiſi fuerint, habebunt eum in ſanctificationem, & non impingent quaſi in lapidem ſcandali: & quaſi in petram ruinæ &c. Oſeas inſuper cap. ix. hanc manifeſtat veritatem dicẽs: Sed & væ eis: cum receſſero ab eis: ſiue incarnatio mea: vt Hebraica edocet veritas. Nam tranſlatio noſtra Latina variat ab Hebræa veritate: quæ hoc in loco ſic habet: quia etiam vę eis beſuri de eis. Ad cuius rei intelligentiam ſciendum eſt, Hebræos habere duplicem, s, Samech, & Sin, in ſono, & charactere differentes: quia, Beſuri, quãdo ſcribitur per literam Samech, ſignificat receſſum, ſiue in receſſu meo: quando vero ſcribitur per Sin, ſignificat icarnationem meam. hoc autem in loco per Sin ſcripta eſt: & hæc eſt vera litera: Quia vę etiam eis incarnatio mea de eis. Aſſumpſit enim Deus carnem ex eis: & ex hoc ſecutum eſt vę eis: quia ipſi Iudęi pro maiori parte fuerunt increduli: & perſecutores Chriſti: & in vindictam mortis eius per Romanos captiuati, & trucidati fuerunt: quod etiam deſignatur per illam dictionem, Etiã, quando dicit: Quia etiam vę eis. Nam, Etiam, in Latino idiomate augumentum ſignificat: & in Hebræo loco eius ponitur hæc dictio, Gam, per quam ſemper ſignificat augmẽtum conſimili modo. Nam cum populus Iudaicus eſſet à Deo dilectus, & fauore proſecutus: cum ab eo humanam aſſumpſerit carnem, ſiue aſſumpturus eſſet, eũ ab Aegyptia, & à Babylonica liberauit captiuitatibus: & in terram ſuam multis admirandis ſignis cõduxit: & maxime quãdo ab Aegyptia liberati fuerunt. In terra etiam ſua multo tpe claruerunt: propter quæ beneficia populus ille ipſi Deo pluribus, & maioribus tenebatur obligatio-nibus, ꝙ aliquæ aliæ totius terrarũ orbis gẽtes: vnde eum ꝗmaximo honore, & venerari, & ſuſcipere debuerunt: ſed è contra tantorũ beneficiorum imemores, eum & contempſerũt, & inſequebantur, & tandem crudeliſſima morte affecerũt: vnde merito, & digno Dei iudicio deſtructi ſunt, & in grauiorem captiuitatem redacti: igitur Propheta dixit: Quia vę etiam eis incarnatio mea. Sed Rabi Salomon hanc veritatem fidei noſtræ conſonam repellere nititur, dicẽs: Quòd litera Sin, quando pũctatur deſuper in ſiniſtra parte, habet ſonum, & virtutem literæ Samech, & ſic vult hanc dictionem, Beſuri, ſignificare hic receſſum, & non incarnationem. Cui dupliciter reſpondetur. Primo, quia puncta non ſunt de ſubſtantia literę: cum ab antiquo, & in principio nõ punctaretur ſcriptura: quod manifeſte patet ex Pẽtateucho Moyſis reſtaurato per Eſdram: quod eſt in ciuitate Bononię manu ipſius Eſdrę in monaſterio fratrum de obſeruantia ſancti Dominici: & etiam ex Rotulis Hebręorum, qui in Synagogis Hebręorum leguntur: qui ſunt ſimiliter ſine punctis: ſed per magnum tempus poſtea ad facilius legendum adinuenta fuerunt. Vltimo reſpondetur: ꝙ hæc dictio, Bacar, vbicũq; ſcribitur in Hebræo, ſcribitur cum litera, Sin, prædicta punctatura in ſiniſtra parte deſuper poſita: & ex hac dictione deriuatur hæc dictio, Beſuri, ſcripta cum eadem Sin, ſic punctata: & ſic ſignificat idem, quod incarnatio mea in lingua Latina. vnde cauillatio Rabi Salomonis non valet. & vt Latini intelligant, quæ literæ ſunt iſtæ duæ Hebraicæ, Sin, eſt penultima litera alphabeti Hebraici: quæ ſonat ſicut litera noſtra decimaoctaua: ſcilicet, s, Samech autem eſt decimaoctaua alphabeti Hebraici, & ſonat ſicut tertia litera noſtri alphabeti: ſcilicet, c. Attentis igitur prędictis, patet clare: quòd litera Oſeæ antedicta ſm veritatem Hebraicam debet eſſe talis: videlicet :

Quia etiam væ eis incarnatio mea ex eis. Nam Propheta habita occaſione ex deſtructione populi Hebraici capti-

uati in Aſſyrios: & poſtea in Babyloniã:
vt quarto Regum.c.xv.xvi.xvii.xviii. &
.xxv.aliam quandam ipſi Hebręorũ pplo
deſtructionem,& captiuitatẽ per Roma/
nos faciendam ſibi iminere minatur: &
qdem multo maiorem, & accerbiorẽ pp
Dei incarnationem ab ipſis Iudęis tunc
aſſumendã. Nam ĩ ipſa Romana obſidio/
ne,& captiuitate:tũ peſte, & fame, & fer/
ro decies centena millia hoium mortua
ſunt: vt inqt Ioſephus de bello Iudaico
lib.vii.c.xxv.ideo inqt Propheta: Quia
ẽt væ eis incarnatio mea ex eis. Poſſet ẽt
ſuſtentari tranſlatio noſtra hoc modo:
Sed & vę eis cũ receſſero ab eis. Hebræi
nanq; noluerũt credere Chriſto: nec eũ
recipere,& honorare: immo ex aduerſo
vilipendentes eũ iſecuti ſunt odio,igno/
minioſe,& crudeliter eum occidendo:ex
quo Deus receſſit ab eis: hoc eſt reliquit
eos non fauendo,& nõ ſuccurrendo ſibi:
ex quo Dei receſſu in tot mala, & in tot
inciderunt miſerias. Vide igiť Iudęe quõ
per Meſſiam venturum ſaluari debebas:
& maxime cum ei non adhæſeris: immo
inſecutus odio eũ fueris, & iniuriis quã/
pluribus.

¶ Quod Iudęi excæcandi eſſent tempo
re Meſſiæ.

Sed in ſexto Eſaię capite adhuc peius
contra Iudæos iuenio. Dicitur enim ibi:
Audite audientes, & nolite intelligere:
& videte viſionẽ, & nolite cognoſcere:
excæca cor populi huius:& aures eius ag
graua:& oculos eius claude: ne forte vi/
deat oculis ſuis:& auribus ſuis audiat:&
corde ſuo intelligat,& cõuertatur,& ſanẽ
eum. In quibus verbis aperte oſtenditur,
Iudæos excęcãdos fuiſſe: tpe.ſ.aduentꝰ
Meſſię:ne eum agnoſcerent, neq; intelli
gerent. Quod qa iniquum vr: & quodã/
modo crudele, ac Iudęis imputandũ nõ
eſſe,ſed forte ipſi Deo, q oculos dediſſet
ad non videndũ,& aures ad non audiẽ/
dum:ideo Apl's Paulus in Dei excuſatio
nem ad Romanos hãc ediſſerit materiã,
&.c.xi.concludit. Vñ B.Hierony. in ſuis
ſup hoc Eſaiæ.c.vi.Cõmentariis,qõnem
ipſam quadam præmiſſa diſputatione ſol
uens inqt: Et dixit vade,& dices populo
huic: Audite auditu, & nolite itelligere:
& videte viſu,& nolite cognoſcere: excæ
ca cor populi huius:& aures eius aggra/
ua:& oculos eius claude:ne forte videat
oculis ſuis:& auribus audiat:& corde in
telligat,& conuertatur,& ſanetur. Lxx.hũc
locum interpretati ſunt: vt Euãgeliſta Lu
cas in Apl'orum Actibus poſuit.c.xxviii.
Cumq; inuicem nõ eſſent cõſentientes:
haud dubium qn Iudæi diſſidebãt: dicẽ
te Paulo vnũ verbum: Quia bñ Spiritus
ſanctus locutus eſt p Eſaiam Prophetam
ad patres noſtros,dicẽs: Vade ad populũ
iſtum,& dic: Aure audietis,& non intelli
getis:& videntes videbitis,& non pſpi/
cietis. Incraſſatũ eſt cor ppl'i huius:& au/
ribus grauiter audierunt: & oculos ſuos
compreſſerũt:ne forte videant oculis, &
corde intelligant,& ꝯuertant ſe, & ſanẽ
illos. Qũo aũt hęc prophetia impleta ſit
tempore,ipſe Apl's Paulus in ꝯſequenti/
bus loquiť: Notum ergo ſit vobis: qm̃ gẽ
tibus miſſum eſt hoc ſalutare Dei: & ipſi
audient. vnde & in eiſdem Aplorũ Acti
bꝰ.c.xiii.legimus: ꝙ Paulus, & Barnabas
Iudęis nolentibus credere dixit: Vobis
oportebat primum loq verbum Dei: ſed
qm̃ repellitis illud,& indignos vos iudi
caſtis æternę vitę: ecce cõuertimur ad gẽ
tes: ſic enim pręcepit nobis dñs. Eſaię.c.
xlix. Poſui te in lumẽ gentibus: vt ſis in
ſalutem vſq; ad extremũ terrę. Ergo ſm
Lxx. facilis interpretatio eſt: ꝙ Eſaias Pro
pheta dño imperante prędicat quid po/
pulo ſit facturus. In Hebræo difficultas
eſt, qũo ipſe dominus pręcipiat populo:
vt auditu audiat,& non intelligat: & vi/
dentes videat,& nõ agnoſcat. Et poſtea
Propheta inducatur loquens,& dominũ
precetur,ac dicat: Excęca cor populi hu/
ius:& aures eius aggraua: & oculos eius
claude: ne forte videat oculis ſuis,& auri
bus audiat,& corde intelligat,& conuer/
tatur,ac ſanetur. At primum illa ſoluẽda
eſt quæſtio: quę nobis obiici poteſt: Qua/
re Apoſtolus Paulus cum Hebręis diſpu
tans: non iuxta Hebraicum: quod rectum
eſſe cognouerat: ſed ſm.Lxx. ſit locutus?
Euangeliſtam Lucam tradunt veteres ec/
leſiæ tractatores medicinæ artis fuiſſe
ſcientiſſimum:

Digitized by Google

ſcientiſſimum: & magis Græcas literas ſciſſe, quàm Hebraicas: vnde & ſermo eius tā in Euāgelio, quàm in Actibus Apoſtolorum: id eſt in vtroq; volumine, comptior eſt, & ſæcularem redolet eloquentiam: magisq; teſtimoniis Gręcis vtitur, quàm Hebręis. Matthęus autem, & Ioannes: quorum alter Hebręo, alter Gręco ſermone Euangelia texuerunt, teſtimonia de Hebraico proferunt: vt eſt illud: Ex Aegypto vocaui filium meum: & Quoniam Nazaræus vocabitur: & Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. & videbunt in quem cōpunxerunt: & cętera his ſimilia: Pauli ideirco ad Hebręos Epiſtola contradicitur: quòd ad Hebræos ſcribens vtatur teſtimoniis, quę in Hebręis voluminibus nō habentur. Quòd ſi aliquis dixerit, Hebręos libros à Iudęis poſtea eſſe falſatos, audiat Origenem, qui in octauo volumine explanationum Eſaiæ huic reſpondeat [illegible] :quę eſt incolæ: Quod nunquam dominus, & Apoſtoli, qui cætera crimina arguunt, in Scribis, & Phariſęis de hoc crimine, quod erat maximum, reticuiſſet. Sin autem dixerint poſt aduentum Saluatoris, & prædicationem Apoſtolorum libros Hebręos fuiſſe falſatos, cachinum tenere non potero: vt Saluator, Euāgeliſtę, & Apoſtoli ita teſtimonia protulerint, vt Iudęi poſtea falſaturi erāt. De præſenti autem loco hoc dicendum eſt: Fruſtra nos ad LXX. tranſlationem cōfugere, ne blaſphemum videatur eſſe, quod iuxta Hebraicum dicitur: Auditu audite, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite agnoſcere: cum huiuſcemodi & in Septuaginta iterpretibus reperiamus: vt eſt illud in Exodo: quod ad Pharaonem dicitur: Propterea ſuſcitaui te vt oſtendam in te virtutem meam: ſin autem ipſe ſuſcitauit, & indurauit cor Pharaonis, ne crederet. & de aliis dicitur: Dedit eis Deus ſpiritum cōpunctionis: oculos, vt non videant: & aures, vt non audiāt. & in Pſalmis: Fiat menſa eorum in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum, & in retributionem: obſcurentur oculi eorum, ne videant: & dorſum eorum ſemper incurua. Non ſunt illi in culpa, qui non vident: ſed ille, qui dedit oculos ad non videndum: ergo abſque hoc teſtimonio, quod nunc conamur exponere, manet eadem quæſtio in eccleſiis: & aut cū iſta ſubleuentur & cæteræ, aut cum cęteris & hæc indiſſolubilis erit. Locum iſtum Beatus Apoſtolus Paulus plenius explicat ad Romanos: & quod ille penè tota Epiſtola proſecutus eſt, nos ſuperfluum facimus, ſi voluerimus breui ſermone cōprehendere. dicit enim poſt multa: Concluſit Deus omnia in incredulitate: vt omnibus miſereatur. admiransq; domini ſacramenta, intulit: O profundum diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: quàm inſcrutabilia iudicia eius, & inueſtigabiles vię eius? & iterum de Iudæorum incredulitate diſputans ait: Nūquid ſic peccauerunt, vt caderent? Abſit: ſed illorum delicto ſalus gentium eſt ad æmulandū eos. & poſt modicū: Si enim abiectio eorum reconciliatio eſt mundi, quo aſſumptio eorum? nonne vita ex mortuis? & rurſum: Nolo enim vos ignorare fratres myſteriū hoc: vt non ſitis vobiſmetipſis imprudentes: quia cęcitas ex parte facta eſt Iſrael, donec plenitudo gentium introeat: & tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Et poſt paululum, iuxta Euangelium inimici: Propter vos quidem. iuxta electionem autem dilecti propter patres: Abſq; pœnitentia enim ſunt donationes Dei, & vocatio Dei. Sicut enim, inquit, vos aliquando non credidiſtis Deo: nūc autem eſtis miſericordiam conſecuti propter horum incredulitatem: ſic & iſti nunc crediderunt in veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim Deus omnia ſub peccato: vt omnibus miſereatur: ergo non eſt crudelitas Dei: ſed miſericordia, vnā perire gentem, vt omnes ſaluę ſiant: Iudęorum partem non videre, vt omnis aſpiciat. Vnde in Euangelio ſacramentum cęci à natiuitate, qui receperat oculos à domino: & poſtea cum ei dominus dixiſſet, ſe eſſe Meſſiam, ipſe dominus inquit: In iudicium ego veni in hunc mundum: vt videntes non videant. & in alio loco Symeon loquitur: Ecce hic poſitus eſt in ruinam, &

Ad Ro c.xi.

Digitized by Google

in reſurrectionem multorum: illis itaque non videntibus, nos videmus: illis cadẽtibus, nos reſurgimus. Quod intelligens Propheta quodammodo aliis verbis dixit: O domine præcipis mihi loqui populo Iudæorum: vt audiant, & non intelligant Saluatorem: & videant eum, & nõ cognoſcant: ſi vis impleri iuſſionem tuã, & totum mundum ſaluari, quod & ego fieri deſidero: tu excęca cor populi huius, & aures aggraua, & oculos claude, ne intelligant, ne audiant, ne videant: ſi enĩ illi viderint, & conuerſi fuerint: & intellexerint, & ſanati, totus mundus non recipiet ſanitatem. Ex quo enim animaduertimus, quamuis graue ſit peccatum, ſi quis conuertatur, eũ poſſe ſanari: ſimulq́; & hoc intelligendum, ꝙ pro magnitudine ſceleris, et pœnitentia indigni iudicati ſunt. ipſo domino dicente ad Hieruſalem: Quoties volui ꝯgregare filios tuos, ſicut gallina ꝯgregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? hęc Beatus Hieronymus. Apoſtolus etiam Paulus ad Roman. c. iii. Quid ergo pręcellimus eos? nequaquã. Cauſati enim ſumus Iudæos, & Gręcos, omnes ſub peccato eſſe. ſicut ſcriptũ eſt: Quia non eſt iuſtus quiſquam, non eſt intelligens, non eſt requirens Deum. Oẽs declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum, Pſalm. xiii. & parum infra: Oẽs enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Et ad Galatas. c. iii. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato: vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Poſſumus igitur dicere, non veniſſe dominũ, niſi ad oues perditas domus Iſrael: nec voluiſſe accipere panem filiorum, & dare canibus: & benedictionẽ primam Iudæorum populo detuliſſe: quibus ſunt credita eloquia Dei, & repromiſſio, & legiſlatio, & confectio teſtamenti. Verum, quia illi credere noluerunt, ad Iacob minorẽ benedictionem eſſe tranſlatam: neque tamen maiorem filium penitus fuiſſe deſpectum: quia cum ſubintrauerit plenitudo gentium: tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Hoc idem multo iampridem figuratum fuerat, & quaſi ex verbis domini prænũtiatum Geñ. capitulo vigeſimoquinto ad Rebeccam vxorem Iſaac prægnantẽ. Reſpondit enim ei Deus: Duæ gentes ſunt in vtero tuo: & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusq́; populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. de qua figura plenius ſuperius libro primo, & etiã lib. iii. c. xvi. diſputatum eſt. Danielis cap. xii. dicitur: Tu autem Daniel claude ſermones: & ſigna librũ vſq; ad tempus ſtatutum. Eſaiæ capitulo. xliii. Educ foras populum cæcũ, & oculos habentem: ſurdum, & aures ei ſunt. Eſaias cap. xxix. Quoniam miſcuit dominus vobis ſpiritum ſoporis: claudet oculos veſtros: Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones operiet: & erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati: vbi oſtendit Iudęos Prophetas non intellecturos: vt ſuperius libro quinto, cap. xcix. Saluator autem noſter ad huius rei confirmationẽ inquit, vt Matthæi. c. xiii. cum à Diſcipulis interrogaretur: Quare in parabolis loqueris eis? qui reſpondens ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſterium Regni cœlorum: illis autem non eſt datum: qui enim habet dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo: ideo in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neq; intelligũt. & adimpletur in eis prophetia Eſaiæ dicentis: Auditu audietis &c. Saluator etiam noſter hoc futurum prædixit Matthæi capitulo vigeſimoſecũdo, vbi dicitur: Simile factũ eſt Regnum cœlorum homini Regi: qui fecit nuptias: quia nolentibus venire ad nuptias illis, qui inuitati erant: ſcilicet Iudæis, miſſi ſunt ſerui ad compita viarum ad conducendum ad nuptias quaſcunq; gentes: vbi oſtenditur, ꝙ nolentibus Iudæis recipere Meſſiam ſibi promiſſum, Apoſtoli perquiſiuerunt extra Iudæam, & Gentiles adduxerunt &c.

¶ Quod Iudęi tandem ſaluãdi ſunt: ſed quando, & quomodo.

Audiens Iudæus tot diuinorum Vatum Oracula opinionem ſuam irritantia, fremens, & furibundus inſurgit, dicens: Si tibi adduco Prophetarum Oracula nobis Iudęis Oppoſitio.

Digitized by Google

bis Iudęis ſalutem promittentia, ad Iudæos ea ſpectare recuſas: & ad eos, qui fidem Chriſti ſuſceperint, applicari poſſe demonſtras: nec adhuc contentus pmanes: ſed è conuerſo multa erga nos mala ex Prophetarum dictis congeris, & oppo nis: quæ & ſi minima ſint, tu tamen quã maxima fore depingis: ſed alia adhuc qn que Prophetarum Vaticinia tibi adducã: quæ talem, & tantam omnibus nobis Iudæis pollicentur ſalutem: & tam clare, & aperte: ꝙ ea nec peruertere, nec confringere poteris: ſed aſſentire neceſſario cogeris. Et in primis Oſeæ.c.iii. dicitur: Et poſt hęc reuertentur filii Iſrael: & quærẽt dominum Deum ſuum: & Dauid Regem ſuum: & pauebunt (ſiue fluent, vt Hebraica edocet veritas) ad dominum: & ad bo num eius in nouiſſimo dierum. Ex qbus Prophetæ verbis (vt inquit Iudęus) prędicitur: ꝙ per Regem Meſſiam Iudęi omnes ſaluandi ſint: prout communiter p omnes diuinarum ſcripturarum interpretes tam Hebręos, quàm Chriſtianos teneri aſſerit ipſe Iudæus. Reſponſio. Si qñ, & qualis huiuſmodi Iudęoꝝ ſalus futura ſit, bene conſideraueris Iudęe, Iudęoꝝ intentio nihilominus nõ adimplebitur: cum ex ea ſalute nihil commodi, & vtilitatis: nihil'ue lętitiæ, & felicitatis hucuſq; conſecuti fuerint Iudęi aliqui: nec etiam in futurum conſecuturi ſint: niſi qui ad fidem Chriſti ſe contulerunt, vel cõferent: & qui prope finẽ mundi huius p Enoch, & Heliam edocti de Antichriſti falſitate ad eandem fidem conuerſuri ſunt: vt ex hoc annuntiatur Vaticinio. hæc enim ſalus, cum prope mundi finẽ futura ſit, tẽporalis eſſe non poteſt, quin breuis ſit, & paruo duratura tempore. Si autem futura eſt in ſęculum ſęculi: vt Eſaię.c.xlv. & Danielis.c.vii. & Eſaiæ.c.xxxv. vt ſpiritualis ſalus ſit in vita beata neceſſe eſt: vnde Iudęi temporaliter nõ regnabũt: ſpe igitur ſua fruſtrabũtur. Sed quod peius eſt, ex hoc Vaticinio clare cognoſcitur: & q dem multipliciter: & multo tempore, Iudæos fuiſſe hactenus, eſſeq; de pręſenti, ac in futuꝝ fore à Deo exules, & alienos. Primo ex his Prophetæ verbis hoc Vaticinium antecedẽtibus ſcilicet: Quia dies multos ſedebũt filii Iſrael: hoc eſt Iudęi: ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari: captiui ſcilicet in terra aliena: vt eſtis ad præſens. ex qua antedictorum priuatione oſtenditur vos eſſe à Deo alienos. & ſtatim ſequitur: Et poſt hæc reuertentur filii Iſrael: & quærẽt dominum Deum ſuum: & Dauid Regem ſuum: hoc eſt Ieſum Meſſiam ex Dauid ſtirpe, ſecundum carnem, deſcendentem. quę verba per æditionem Chaldaicam ſic interpretantur: Poſt hęc reuertentur filii Iſrael: & quęrent cultum Dei ſui: & obedient Meſſię filio Dauid Regi ſuo. Reſpice igitur Iudæe, ſi ex hoc Oſeę Vaticinio multipliciter conſtat, Iudęos omnes eſſe alienos à Deo, non eſſe amplius populum Dei, an ab eo exul, & alienus. Primo cum à Chriſti paſſione: ſiue ab vrbis veſtrę, & templi euerſione citra in terris alienis, tanquam exules, & peregrini ambuletis ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine ephoth. Hoc idem etiam dicitur ſecundo Paralipomenon, capitulo quintodecimo his verbis: Azarias autem filius Obed: facto in ſe ſpiritu Dei: egreſſus eſt in occurſum Aſa: & dixit ei: Audite me Aſa, & omnis Iuda, & Beniamin: dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quęſieritis eum, inuenietis: ſi autem reliqueritis eum, derelinquet vos. Tranſibunt autem multi dies in Iſrael abſque Deo vero, & abſque ſacerdote, abſque doctore quoque, & abſque lege: cumq; reuerſi fuerint in anguſtia: & clamauerint ad dominum Deum Iſrael: & quęſierint eum, & reperient eum. In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti: ſed terrores vndique in cunctis habitatoribus terrarum: pugnabit enim gens contra gentem: & ciuitas contra ciuitatem: quia dñs conturbabit eos in omni anguſtia: vos ergo confortamini, & non diſſoluantur manus veſtrę: erit enim merces operi veſtro. Sup quo Vaticinio: licet nõ nulli magnum faciant fundamentum: tñ quoniã (iudicio meo) hoc adimpletum fuit tẽpore captiuitatis Babylonicę, ſup

Reſponſio.

eo paruum facio fundamentum. Aliqui tamen per id quod dicitur Eſaiæ cap.iii. in fronte capitis, volunt poſſe intelligi de hac captiuitate. Itē per hoc aliud qđ ſequitur:Poſt hæc reuertentur. Nam aliquis reuerti nō poteſt,niſi prius diſceſſerit.cum autem dicat:Poſt hæc reuertent: ſignificat equidem eos prius diſceſſiſſe, ſiue receſſiſſe,& adhuc alienos eſſe: hoc eſt à Deo.ſ.extra gregē domini Sabaoth. Item per hæc alia ſubſequētia verba, hoc ipſum magis confirmatur.ſ. Et quærent dominum Deum ſuum: vel cultum Dei ſui,iuxta Chaldaicæ æditionis interpretationem.Nam cum dicit: Quærent dominum,nonne illum iampridem veniſſe fatentur:ſed illi diſceſſerunt,& neglexerunt,& ſic perdiderunt. Neceſſe eſt enim vt eum prius perdiderint,antequam quærant:cum non niſi deperdita quærantur. Itē per hæc alia verba,iuxta ipſius Chaldaicæ æditionis interpretationem: Et obedient Meſſię:per quod indicatur,eos antea fuiſſe pertinaces,& ei non obedientes.Ex qua Chaldaica interpretatione patet Iudæorum error,qui opinantur hunc ſuum à Deo receſſum poſſe ſola reſtaurari contritione,abſq; eo, ꝙ ad Chriſti fidem confugiant:cum non ſufficiat poenitentia ſola:ſed neceſſe ſit obedire Meſſiæ. & ſequitur:Et pauebunt ad dominum: hoc eſt timebunt dominum:timore: ſcilicet filiali,& non ſeruili In Hebræo autem nō habetur,Pauebunt: ſed loco eius habetur,Fluent,quod magis noſtræ fauet fidei:quia omnes ferè tanquam aquę fluēt ad Meſſiam Regem.Quando autem hęc fieri,& eſſe debeant,Propheta ipſe indicat,dicens:In nouiſſimo dierum:hoc eſt circa finem mundi:quando Iudæi quaſi omnes generaliter detecta Antichriſti falſitate:ſcilicet per Enoch,& Heliam ad Chriſti fidem conuertentur. Hæc igitur reuerſio intelligenda eſt per poenitentiā: non autem per motum corporis, ſeu per localem motum: vnde quandocunq; ad poenitentiam venerint: & Chriſti fidem ſuſceperint,reuerſi erunt ad cultum Dei.

Pſal.lxxxv. Omnes gentes quaſcunq; feciſti veniēt,& adorabūt coràm te dñe: & glorificabūt nomen tuū. Qm̄ magnus es tu:& faciēs mirabilia tu es Deus ſolus.

Amos inſuper cap.iiii.quaſi in fine capitis,hoc idem approbat: ꝙ ſcilicet Iudęi recepturi ſint fidem Chriſti.Ibi enim Propheta:facta prius reprehenſione quadam populo Iſrael: hoc eſt decem Tribubus de pluribus peccatis: & maxime de idolatria,& receſſu à Deo ſuo:& facta cōminatione poenę,poſtea ſubdit: Quapropter hæc faciam tibi Iſrael.ſ.mala. & ſequitur:Poſtq̄ autem hęc fecero tibi: præpara te in occurſum Dei tui Iſrael:qa ecce formans montes,& creans ventū &c. Omnes penè ſacrarū literarū interpretes opinantur hanc eſſe ꝓpheti am de futura Iudęorū conuerſione ad fidem Chriſti ꝓpe finem mundi.vbi dicit: Prępara te in occurſum Dei tui Iſrael:hoc eſt præparabis te ò Iſrael in occurſum Dei tui: hoc eſt ad ↄuerſionē adDeū:ad quā debet eos mouere excellētia diuinę potētiæ, qa dixit:Ecce formās mōtes,& creās vētū &c.

Zacharias ēt cap.xii.hoc ipſum ſenſit, dicens in pſona Dei: quod aperte ↄſtat, cum ſupius ſcribatur:Dixit dn̄s extēdēs coelum,& fundans terrā,& fingens ſpiritum hoīs in eo.inquit enim: Et effundā ſuper domum Dauid, & ſup habitatores Hierl'm ſpiritum gratiæ,& precū:& aſpicient ad me,quem ↄfixerunt: & plangēt eum planctu quaſi ſuper vnigenitum: & dolebunt ſup eum:vt doleri ſolet in morte primogeniti &c.In quibus verbis Propheta prædicit Iudæorum cōuerſionem ad fidem Chriſti hoc modo: Et effundā ſuper domū Dauid:hoc eſt ſuper Iudęos ad Chriſtum ſe conuertentes: & ſuper habitatores Hieruſalem: hoc eſt ſup oēs alios generaliter in Chriſtum credentes. Et qđ ſit id,quod effuſurus eſt, declarat dicens:Spiritum gratiæ.Nullus aūt alius poteſt effundere ſpiritum gratię, niſi ſolus Deus:vt Pſal.octuageſimotertio: Gratiam,& gloriā dabit dominus.Et Danielis cap.i.Dedit autem Deus Danieli gratiam,& miſericordiam in conſpectu Principis.Spiritū gratię effūdet Deus,in quātum gratioſe reducet Iudæos ad veram Chriſti fidē,& gratiā precum:qa alios fideles

Digitized by Google

fideles proteget ab impugnatione Antichriſti,eoꝝ preces exaudiens. Et aſpiciēt ad me:ipſi.ſ.Iudęi:qui tunc vere conuertentur.Quem ꝯfixerunt.i.quem crucifixerunt.tunc enim ꝯfitebuntur:ꝙ Ieſus Nazarenus à patribus,& maioribus ſuis crucifixus fuit:& eſt verus Chriſtus in lege, & Prophetis promiſſus. Et plangent eū: hoc eſt dolebūt,ꝙ crucifixus fuerit à maioribus ſuis ex vera contritione &c.Et ꝙ hic dicatur de Chriſto crucifixo, ex hoc patet:quia maiores Thalmudiſtaꝝ hanc literam de Meſſia filio Ioſeph interpretantur:per quem ſanè Chriſtum Redemptorem innuere volunt:ſed ambigua ſententia loquūtuꝝ: ne Iudęoꝝ turba in idolorum cultum irrueret:eum enim Ioſeph appellant:an autem filium, an de Tribu Ioſeph non declarant. Sed Saluator noſter Ioſeph filius appellatus eſt, quia aliū non habuit patrem ſenſu diiudicatū,niſi Ioſeph Marię virginis ſponſum, ſed ipm inſenſibilem Deum Omnipotentem,vt ſequentia declarant. Nam Rabi ſcadio in Sefer haenminos.i.in libr. Credēdorum, hoc planè denuntiat:& etiā priſci Thalmudiſtarum:vt refert Rabi Dauid Kimhi ſup hoc.xii.capite Zacharię:Et aſpicient ad me,quē confixerunt. Sanctus inſuper Methodius martyr:q ſpiritum habuit ꝓphetiæ,& nonnulla ſcripſit prophetice: vt refert Nicolaus de Lyra, ſuper hoc.c. Zacharię,inquit:Quòd detecta Antichriſti falſitate per Enoch, & Heliam,Iudæi, qui prius adhęſerant Antichriſto,cōuertentur ad Chriſtum fideliter, parati pro eius fide mori.& ꝙ.144.millia martyrio coronabuntur ex omni Tribu Iſrael: vt dicitur Apocalypſis.c.vii.Ex Tribu Rubē.12.millia ſignati &c. Eſaiæ.c.x.In veritate reliquiæ conuertentur, reliquiæ inquam Iacob ad Deum fortem.Si enim fuerit numerus filiorum Iſrael,quaſi arena maris,reliquiæ cōuertentur ex eo, eodem.c.x.Eſaiæ. Hieremias itidem in fine.c.xxx.inquit:In nouiſſimo dierū intelligetis ea.& ſequitur in pīcipio.xxxi. capitis,dicens:In tempore illo dicit dominus:Ero Deus vniuerſis cognationibꝰ Iſrael:& ipſi erunt mihi in populū:quod verum eſt: ſiue accipiatur Iſrael ſm carnem,quia tunc omnes Iudęi conuertentur ad Chriſtum:ſiue accipiatur ſm ſpiritum.ſ.pro omnibus fidelibus:qui nomine Iſrael cognominantur:quod magis tenendum eſt,cum eo tempore,omnes cōfitebuntur vnum Deum Iſrael, & Iuda: hoc eſt fideles veri Dei cultum ſeruantes: licet aduerſitates multas paſſuri ſint ex ꝑſecutione Antichriſti in nouiſſimo dieꝝ: tamen liberabuntur, & congregabuntur in ſuperna ciuitate:& conteretur iugum eius de collo ſuo:& vincula eius dirumpentur, & non dominabūtur ei amplius alieni: ſed ſeruient domino Deo ſuo: & Dauid Regi ſuo:hoc eſt Dei filio incarnato,iuxta Chaldaicæ æditionis interpretationem:& amplius non formidabūt &c. vt infra proxime conſtabit per ea,quę dicuntur per Sophoniam. Sophonias quoq; hoc ipſum prædixit.c.iii.his verbis:Dixi attamen timebis me:ſuſcipies diſciplinam:& nō peribit habitaculū eius, propter omnia in quibus viſitaui eam:verūtamen diluculo ſurgentes corruperūt omnes cogitationes ſuas: quapp expecta me,dicit dn̄s in die reſurrectionis meę in futurum:quia iudiciū meum: vt congregem gētes,& colligam Regna. & paꝝ infra ſeqtur: Quia tūc reddam pp̄lis labiū electum: vt inuocent omnes nomen dn̄i: & ſeruient ei humero vno.Et ꝙ hęc intelligantur de Chriſto ſm Rabinos antiquos Hebræorum,patet per Gloſam magnam:hoc eſt in Bereſid raba, ſuper Gene.c.xli.vbi allegando hanc ſcripturam, ſic ſcriptum eſt: Tunc conuertam ad populos labium electum ad inuocandū nomen domini, & colendum eum humero vno.& ſequitur exponendo: Non eſt autem dictum hoc nomen domini, niſi Rex Meſſiach. Et ad colendum eum humero vno:quia erit principatus ſuper hūmerum eius.hæc in dicta Gloſa. Ad huius Vaticinii intelligentiam: ſciendum eſt ſm Gloſam ſuper illud Matthęi.c.xii. Hic eſt hæres &c. Principes ſacerdotum cognouerūt Ieſum Nazarenum eſſe Meſſiam: ſed quia poſtea ipſe Ieſus prędicauit contra eorum vitia,inuidiam, & odiū

contra ipſum conceperũt: propter quod præcedẽs cognitio ſubuerſa fuit: quia cæcati fuerunt: & ipſa ſacerdotum cęcatio fuit cauſa excęcationis aliorum. Vnde ex hac cauſa generalis Iudęorum conuerſio prorogata, & prolongata fuit, & Gentilitas ad fidem vocata: vt inquit Apoſtolus ad Roma.c.x.Cęcitas contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret. Et vt diffuſius dictum eſt ſuperius in hoc eodẽ capite ſuper ſexto capite Eſaię in Cõmentariis B.Hieronymi. Eſaiæ.c.xxv. vbi dicitur: Pręcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet dñs Deus lachrymã ab omni facie terræ: & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra: qa dominus locutus eſt: & dicent in die illa: Ecce Deus noſter iſte, expectauimus eum, & ſaluabit nos iſte dominus: ſuſtinuimus eum, & exultabimus, & lętabimur in ſalutari eius, quia requieſcet manus domini in monte iſto. Hęc dicta ſunt de illis, qui in vltimo iudicio erunt ſalui. Oſeæ.c. primo: Voca nomen eius non populus meus: quia vos nõ populus meus: & ego non ero veſter Deus. hic dicitur de reprobatione Iudaici populi. & paulo infra: Et erit in loco, vbi dicetur eis: non populus meus vos: dicetur eis filii Dei viuentis. Hoc teſtimonium propheticum de vocatione populi gentium, qui prius non pertinebat ad Deum, etiam Apoſtoli intellexerunt: & quia ipſe quoq; populus gentium ſpiritualiter eſt in filiis Abraę, per hoc recte dicitur Iſrael. propterea ſequitur, & dicit: Et congregabũtur filii Iuda, & filii Iſrael pariter: & ponent ſibimet caput vnum: & aſcendent de terra: qa magnus dies Iezrael: hoc ſi adhuc velimus exponere, eloquii prophetici obtundeſ ſapor. Recolatur tamen lapis ille angularis, & duo illi parietes: vnus ex Iudæis, alter ex gentibus: ille nomine filiorum Iuda: iſte nomine filiorum Iſrael: eidẽ vni principatui ſuo in idipſum innitentes, & aſcendentes agnoſcantur in terra. Iſtos autem carnaliter Iſraelitas, qui nunc nolunt credere in Chriſtum poſtea credituros. i. filios eorum: nam vtiq; iſti in ſuum locum moriendo trãſibunt. Idem Propheta teſtatur cap.iii. dicens: Qm̃ diebus multis ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, ſine Principe, ſine ſacrificio, ſine altari, ſine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus: quis non videat nunc ſine iſtis eſſe Iudæos? Sed quid adiungat audiamus. & poſtea ibidem, inquit: Reuertentur filii Iſrael, & inquirent dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum: & ſtupeſcent in domino, & in bonis ipſius in nouiſſimis diebus. Nihil eſt iſta prophetia manifeſtius, q̃ Dauid Regis noie ſignificatus intelligitur Chriſtus: quia factus eſt, ſicut dicit Apl's, ex ſemine Dauid ſm carnem. Et nota illud, Reuertẽtur, qa niſi à Deo receſſiſſent, reuerti non poſſent. Eſaię.c.xliiii. Noli timere ſerue meus Iacob. Moyſes ẽt Deuter.c.iiii. hanc Iudęoꝝ reuerſionẽ in vltimis tpibus futuram eſſe, his ſignificauit verbis, imo prędixit. ſ. Nouiſſimo aũt tempore reuerteris ad dñm Deum tuũ: & audies vocem eius: qa miſericors dñs Deus tuus eſt: non dimittet te, nec oĩno delebit, nec obliuiſcetur pacti, in quo iurauit patribus tuis. Nota ex hoc Oſeę Vaticinio.c.xi. teneri: q decem Tribus captiuatę in Aſſyriis nõ ſint liberandæ. Iugũ aũt imponetur eis ſimul, quod non auferetur. Tñ D.Burgẽſis, Eſaię.c.xviii. & Sophonię.c.iii. vult eos reuerſuros ſaltem in parte. Eſdrę.iii.c.xiii. de iſtis decem Tribubus per fluuium Euphratis dr̃: Eas Tribus profectas fuiſſe in vlteriorẽ regionem, & multitudinẽ gentiũ dereliquiſſe: in qua regione dicit genus humanũ nũq̃ habitaſſe: & ibi eos ſua obſeruare legitima: & vocatur regio illa Arſareth: vbi habitabunt vſq; in nouiſſimo tpe &c. & q in vltimis tpibus per eundem fluuiũ reuertentur ad dñm &c. ſunt etiã, qui aſſerant Dauid Prophetã hoc ipſum pdixiſſe Pſal.lviii. his verbis: Conuertentur ad veſperam, & famẽ patientur vt canes, & circuibunt ciuitatẽ. D. Burgenſis in ſuis Additionibus ad Poſtillã Nicolai Lyrenſis adaptat hanc literã ad ↄuerſionem Iudęoꝝ in fine mundi: oſtendens duas dictiones in Hebraica veritate aliter ſonare, q̃ in noſtra tranſlatione, quæ huic ſententiæ conueniunt. Et licet ille Pſal. loq

videatur

videatur de Dauid ſm titulum: tamē plu ries demonſtratum eſt ſupra, per Dauid intelligendū eſſe Meſſiam. Cum aūt Propheta dixiſſet ſuperius: Vę prouocatrix, & redempta ciuitas: columba non audiuit vocē: & non ſuſcepit diſciplinam: in dño non eſt confiſa: ad Deum ſuum nō appropiquauit: Principes eius in medio eius, quaſi leones rugientes &c. voluit oſtendere Propheta per ſuperius dicta, ſynagogam Iudæorum, quam columbam appellat, indiſciplinatam eſſe, & propterea non appropinquari Deo. ſubdit poſt attamen: Timebis me timore. ſ. filiali: ſuſcipies diſciplinam. ſ. Chriſti: detecta tñ prius per Heliam, & Enoch Antichriſti falſitate. Et non peribit habitaculum eius. i. habitaculum beatorum nō tolletur à cōuerſis propter omnia, in quibus viſitaui eam: hoc eſt per longam captiuitatem, quam ſuper gentem induxi Iudaicam: ex qua videbatur hominibus: ꝙ Iudaica ſecta eſſet à Deo omnino reprobata. & ſequitur Propheta: Verumtamen diluculo. i. tempore ꝑdicationis Ieſu Chriſti: quod diluculum dicitur: vt Oſeę cap. vi. Quaſi diluculum pręparatus eſt egreſſus eius. Remouet inſuper dubiū Propheta: quare Iudęi omnes non crederent Chriſto: quia ſcilicet Iudęi ſurgentes cōtra Chriſtum corruperunt omnes cogitationes ſuas: hoc eſt cogitationes, quas prius de Chriſto ceperant, ꝙ eſſet Meſſias. Quapropter expecta me. i. expectabis manēs in tua cęcitate: in die reſurrectionis meę. In futurum: hoc eſt prope finem mundi: quo tempore reſurgent mortui: quę reſurrectio dr̄ hic reſurrectio dñi: quia fiet virtute diuina. & ſequitur Propheta in pſona dñi: Quia iudiciū meum. ſ. finale eſt: vt congregem gentes generaliter. ſ. & effundam ſuper eas indignationem meā: quod intelligitur quantum ad malos, quos in Infernū detrudet. In igne enim zeli mei. i. in zelo meo accenſo: deuorabitur omnis terra: iſte erit ignis conflagrationis pręcedens iudicium: quia tunc. i. tempore pręcedente iudicium: poſt tamē mortem Antichriſti: reddam pplis labiū electum: quia oēs confitebuntur Chriſtū: vt inuocent omnes nomen dñi. ſ. Ieſu Chriſti: & ſeruiēt ei humero vno: hoc eſt vno cultu. ſ. Chriſtiano. Ex iſto nanq; textu habetur: ꝙ in nouiſſimo dierum priuſquam iudicium generale fiat, Iudæos quaſi omnes ad Chriſti fidem eſſe cōuertendos, & ſaluādos: vt ſupra dictum eſt. Hoc ipſum prędixit etiam Moyſes veſter Deuteronomii. c. iiii. his verbis: Nouiſſimo autem tempore reuerteris ad dominum Deum tuum: & audies vocem eius: quia Deus miſericors, dominus Deus tuus eſt: non dimittet te: nec omnino delebit: nec obliuiſcetur pacti: in quo iurauit patribus tuis. Et nota illud, Nouiſſimo tēpore. & magis aperte eius Deuter. c. xxx.

Malachias etiam. c. iiii. hoc ipſum approbare videtur, his verbis: Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetā: antequā veniat dies domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum in filios, & cor filiorum ad patres eorum: reducendo. ſ. illos, q tunc erunt increduli, ad fidē Chriſti: in quam crediderūt eorum patres antiqui: & ſic illi patres diligēt filios, & è cōuerſo diligentur in charitate Chriſti. Et hoc etiam in loco conſtat de cōuerſione Iudęorum ad fidem Chriſti parum ante finale iudicium. Ex omnibus igitur in hoc vigeſimoquarto capite hinc inde dictis, & diſputatis: conferendo proſpera cum aduerſis: & è contra aduerſa cum proſperis: & ea omnia diligenti ponderando examine: huiuſmodi tandem elicitur, & reſultat concluſio: Quòd Iudęi quaſi oēs in vltimo dierum penes finem mundi, detecta ſibi per Heliam, & Enoch Antichriſti falſitate, ad fidem Chriſti deuote confugient, & in catholica congregabūtur eccleſia, in qua peccatorum ſuorum facient pœnitentiam per illud modicum temporis ſpatium, quod pendebit à morte Antichriſti vſq; ad generalem mortuorum omnium reſurrectionē. Quod tempus Omnipotens Deus ſibi, & aliis, qui Antichriſtum ſecuti fuerint, ſtatuet, vt ſuam poſſint facere pœnitentiam. Et poſtea facto generali iudicio, ſi fructuoſam fecerint pœnitentiam, ipſi Iudęi vnà cū aliis beatis in Hieruſalem cœleſtem con-

ducentur,& collocabuntur: vbi in æternum,& vltra cœleſti perfruentur beatitudine. Vnde Iudæi ipſi ex dictis in hoc capite(niſi omnino delyrēt)percipere poſſunt,& veraciter cognoſcere: ꝙ expectatio ſui Meſſię ad ſaluãdum eos,& reſtaurandam ſibi Hieruſalem ciuitatem terreſtrem,& templum,& Regnum temporale,eſt quid fabuloſum, & erroneũ,cum ꝑ ſcripturas fidedignas ꝓbare nō poſſint, niſi male, & peruerſe interpretentur, vt ipſi faciunt Iudæi:ex quibus hæc ſibi finxere delyramenta. Videant igitur Iudæi noſtri temporis:& etiam futuri, ſi ſuę volunt prouidere ſaluti,vt ad Chriſti fidem confugiant:cum etiam illi,qui in vltimo dierum ſaluandi prędicuntur, ſi ad eiuſdem Chriſti fidem non confugient, non ſaluabuntur:quod ſi non fecerint, apud Inferos & ipſi æternaliter pœnas dabũt, quia amplius non erit tēpus pœnitendi.

¶ Quod diuinæ promiſſiones de futuris bonis:& comminationes de pœnis,vel malis infligendis, intelligũtur ſemper ſub conditione: & maxime in teſtamento veteri,etiam ſi abſolute dicantur: hoc eſt nulla adiecta conditione. Cap. XXIX.

Licet ſupraſcriptis omnibus Iudæorum Oppoſitionibus contra nos in hoc ſeptimo libro adductis ad impugnãdum: ꝙ dominus noſter Ieſus Chriſtus verus non fuerit Meſſias,ita ſufficienter, & aperte reſponderim(ni fallor) vt Iudęi nedum taciti acquieſcere, ſed etiam manifeſte aſſentiri deberent:tamen ad maiorem eorum omnium,quæ ſuperius reſpōdimus,confirmationem: & ad veritatem ipſam illuſtrandam,vnum aliud validiſſimum adducam fundamentum: quo ſolo omnes ipſæ infringuntur,& impugnantur Obiectiones,adeo ſtabile, firmum, & validum eſt. Hoc nempe fundamentum eſt: Quod diuinę promiſſiones de futuris bonis:& comminationes de pœnis,& malis infligendis in teſtamento veteri,intelliguntur ſemper,& itelligi debent ſub conditione:ſcilicet:ſi illi,quibus huiuſmodi promiſſiones fiunt, vel pœnæ, & mala minantur,in eo ſtatu permanſerint, in quo erãt promiſſionis,vel cōminationis tempore. Cum autem huiuſmodi ꝓmiſſiones,vel cōminationes in ſacris literis dupliciter inueniantur:ſcilicet partim ſub ꝯditione:& partim abſolute,nulla appoſita conditione:ideo de vtraq; ex ſacris literis aſſumpta ponemꝰ exempla. Et Primo de illis, in quibus conditiones expreſſæ ſunt. ſic enim ſcriptum eſt Exodi.c.xix. Si ergo audieritis vocem meã: & cuſtodieritis pactum meũ, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Itē Deuteronomii.c.xi. En propono in cōſpectu veſtro hodie benedictionem, & maledictionem:benedictionē,ſi obedieritis mãdatis dñi Dei veſtri,quæ ego hodie præcipio vobis:maledictionem, ſi non obedieritis. Item Deuteronomii.c.xxviii. Cōſtituet te dñs Deus tuus in caput, & non in caudam: & eris ſemper ſupra, & non ſubtus:ſi tamen audieris mãdata domini Dei tui,quę &c. Item Deutero.c.xxx. Reuertetur enim dñs, vt gaudeat ſuper te ĩ omnibus bonis,ſicut gauiſus eſt in patribus tuis:ſi tamen audieris vocem domini Dei tui,& cuſtodieris præcepta eius,& cerimonias.& alibi ĩ multis locis,vbi expreſſe apponitur conditio. Item.iiii. Regum.c.xxi. In templo hoc,& in Hieruſalem,quam elegi de cũctis Tribubus Iſrael:ponam nomen meum in ſempiternũ: & vltra non faciam cōmoueri pedē Iſrael de terra,quam dedi patribus eorum:ſi cuſtodierint opere omnia, quæ præcepi eis:& vniuerſam legem,quam mandauit eis ſeruus meus Moyſes. Sunt interdum etiam promiſſiones aliquæ, vel cōminationes diuinæ abſolute prolatę:hoc eſt ſine conditione:quæ licet conditio aliqua non ſit expreſſa in litera: ſub ipſamet tamen conditione intelligendæ ſunt,& intelligi debent in ſacris literis, & maxime in teſtamento veteri. Veritas hęc manifeſte patet de promiſſione boni, Exodi.c.xxviii.in calce capitis: vbi dicitur: Legitimum ſempiternum erit Aaron, & ſemini eius poſt eũ. Nam in dicto capite, Omnipotens Deus promittit Aaron, & ſemini eius ſummum ſacerdotium in ſempiternum:nulla appoſita conditione,ſed abſolute.

Digitized by Google

lute. Quod poſtea confirmauit Fineeſ ne poti ipſius Aaron, qui filius fuit Eleazari filii Aaron, Numeri cap. xxv. cum ipſe Finees pugione perfodiſſet coeuntes in genitalibus, his verbis: Ecce do ei pacẽ foederis mei: & erit tam ipſi, q̃ ſemini eius pactum ſacerdotii ſempiternum, qa zelatus eſt &c. Quo tñ non obſtante, primo Regum, cap. ii. ſic habet: Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hęc dicit dñs: Nunqd non aperte reuelatus ſum domui patris tui, cum eſſet in Aegypto in domo Pharaonis: & elegi eum ex omnibus Tribubus Iſrael mihi ſacerdotem. ſ. ſummũ: vt patet per literam ſequentem. & poſtea ſubditur: Propterea ait dñs Deus Iſrael: Loquens locutus ſum, vt domus tua, & domus patris tui miniſtrarent in conſpectu meo vſq; in ſempiternum? Nunc autẽ dicit dominus: Abſit hoc à me: ſed quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnent me, erunt ignobiles. & ſequitur: Ecce dies veniunt, & pręcidã brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non ſit ſenex in domo tua &c. & parum infra ſequit̃: Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem: qui iuxta cor meum, & animam meam faciet &c. Et quare hoc faceret Deus, deſcribitur primo Regum, cap. iii. vbi ſic dicitur: In die illa ſuſcitabo aduerſum Heli omnia, quæ locutus ſum ſuper domum eius. Incipiam, & complebo: prædixi enim ei, ꝙ iudicaturus eſſem domum eius in æternum propter iniquitatem: eò ꝙ nouerat indigne agere filios ſuos, & non corripuit eos: icirco iuraui domui Heli, ꝙ non expedietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vſq; in æternum. Quòd autem hoc poſtea adimpletum fuerit, patet tertii Regum, cap. ii. vbi ſic dicitur: Eiecit ergo Salomon Abietar: vt nõ eſſet ſacerdos dñi: vt impleretur ſermo domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo. & parum infra eodem capite dicitur: Et Sadoch ſacerdotem poſuit pro Abietar. Ex quibus ſuperius dictis liquido conſtat, ꝙ promiſſio Dei Omnipotentis abſolute facta de ſummo ſacerdotio ante egreſſum filiorum Iſrael de Aegypto, & confirmata poſtea Finees, vt ſupra dictũ eſt: Deus ipſe per quadringentos annos, vel circiter poſt: tempore. ſ. Heli, oſtẽdit dominus eam ſub conditione factam fuiſſe intelligendam eſſe: ſcilicet: ſi ſacerdotes ſummi officium ſuum debite miniſtrarent, aliter non. Item de vtraq;. ſ. cõminatione mali, & promiſſione boni, ſimiliter patet Hieremiæ cap. xviii. Et primo de cõminatione mali ſic dicitur ex perſona domini: Repente loquar aduerſus gentem, & aduerſus Regnum: vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si poenitentiam egerit gẽs illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego poenitentiam ſuper malo quod cogitaui, vt facerẽ ei. Ex quo liquidò patet, ꝙ in cõminatione mali abſolute prolata, intelligitur conditio: Si illi, quibus fit ipſa cõminatio perſeuerent in malo. & ſtatim ſubditur de promiſſione boni, dicens: Et ſubito loquar de gente, & de Regno, vt ædificem, & plantem illud: ſi fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam: poenitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum, vt facerem ei. Vnde ſimiliter patet, ꝙ in promiſſione boni, quod offertur, intelligitur hęc cõditio. ſ. Si illi, quibus fit huiuſmodi promiſſio ſteterint in bono. Hoc idem patet de comminatione mali Eſaię cap. xxxviii. de Ezechia Rege, cui dixit Eſaias: Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Ecce hic abſolute dicitur: ꝙ morietur. & tamen audi quid ſecutum ſit: ſequitur enim textus: Et conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem &c. & fleuit Ezechias &c. & ſequitur: Et factum eſt verbum domini ad Eſaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ &c. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas &c. Ecce ego adiiciam ſuper dies tuos quindecim annos &c. Ecce hic, licet Eſaias nulla appoſita conditione dixiſſet Ezechiæ, quod moreretur: tamen quia Ezechias fleuit, & rogauit dominum, quindecim anni vitæ ſibi ſuperadditi fuerunt. Ex quo intelligi poteſt: ꝙ in diuinis malorum comminationibus ſemper huiuſmodi intelligitur conditio: Si perſiſtant in malo; licet conditio ipſa

Digitized by Google

ſibi non apponatur expreſſe. Hoc idem etiam conſtat ex pluribus Omnipotentis Dei promiſſionibus Abraę, ſimpliciter, & abſolute factis de terra ꝓmiſſionis ſibi dāda, & ſemini eius. Nam Geñ. cap. xii. ſic habet: Apparuit autem dñs Abraam, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Item eiuſdem cap. xiii. poſtquā Loth diuiſus fuit ab eo: Leua, inquit, oculos tuos in circuitum: & vide à loco, in quo nunc es, ad Aglonem, & Meridiem, ad Orientem, & Occidentem, oēm terram quā cōſpicis tibi dabo, & ſemini tuo vſq; in ſempiternum: faciamq; ſemē tuum, ſicut puluerem terrę: ſi qs poteſt hominum numerare puluerem terrę, ſemen quoq; tuū numerare poterit. Surge ergo, & perambula terram in longitudinem, & latitudinem ſuam, qa tibi daturus ſum eā. Item Geñ. cap. xv. ſic dicitur: In illo die pepigit dominus fœdus cum Abraam, dicens: Semini tuo dabo terram hanc à fluuio Aegypti vſq; ad fluuium magnum Euphratē, Cineos, & Cenezeos, Cethmoneos, & Etheos, & Pherezeos, Raphaim quoq;, & Ammoreos, Eueos, Cananęos, & Gergeſeos, & Iebuſęos. Item eiuſdem cap. xvii. Daboq; tibi, & ſemini tuo poſt te terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaam in poſſeſſionem æternam, eroq; Deus eoꝝ. Item etiam eiuſdem Geñ. cap. xxii. hæc eadem promiſſio ſibi abſolute, & cum iuramento confirmatur, vbi dicitur: Per memetipſum iuraui, dicit dominus: quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito ꝓpter me: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quę eſt in litore maris: poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum: & benedicētur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Ecce omnes prædictę ꝓmiſſiones patri noſtro Abraæ abſolute ſemper, & abſq; conditione aliqua factæ fuerunt. Similiter etiam Iſaac antedicti Abraæ filio, ſic dicitur Geñ. cap. xxvi. Ne deſcēdas in Aegyptum: ſed quieſce in terra, quam dixero tibi: & peregrinare in eam: eroq; tecum, & benedicā tibi: tibi enim & ſemini tuo dabo vniuerſas regiones has, complens iuramentum, quod ſpopōdi Abraam patri tuo: & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, daboq; poſteris tuis vniuerſas regiones has, & benedicā in ſemine tuo oēs gentes terrę: eo ꝙ obedierit Abraam voci meæ, & cuſtodierit præcepta, & mādata mea, & cerimonias, legeſq; ſeruauerit. Licet enim Deus Omnipotens dicat hic Iſaac: ſe prædicta facturum eſſe: eo ꝙ Abraam pater ſuus voci ipſius Dei obedierit &c. non tamen propter hoc ipſi Iſaac conditionem aliquam apponit: immo potius quaſi ex debito, ſiue ex merito paterno hoc ſe facturum dicere videtur: quia Abraam ſibi obedierit. ex quo dicto Iſaac filium ad imitandum patrem inuitare videt: hoc eſt ad ipſius Dei obedientiam. Iacob etiam filius Iſaac Geñ. capitulo vigeſimooctauo, cum pergeret in Meſopotamiam Syriæ ad domum Bathueld patris matris ſuæ: vt inde acciperet vxorem: vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram: & cacumen eius tangebat cœlum: & dominum vidit innixum ſcalæ ſibi dicentem: Ego ſum dominus Deus Abraā patris tui, & Deus Iſaac: terram in qua dormis dabo tibi, & ſemini tuo, eritq; ſemen tuum quaſi puluis terrę: dilataberis ad Orientem, & ad Occidentem, & ad Septentrionem, & Meridiem: & benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctę Tribus terrę: & ero cuſtos tu' quocūq; perrexeris: & reducam te in terram hanc: nec dimittam niſi compleuero vniuerſa quę dixi: hic nulla ponitur ꝯditio. Item Exodi cap. iii. dixit Deus Moyſi: Deſcendi vt liberem eum &c. Et Exodi cap. xxiii. Terrorem meū mittam in præcurſum tuū: & occidam oēm populū ad quē ingredieris: cunctorūq; inimicoꝝ tuorum corām te terga vertā, emittens crabrones prius, qui fugabūt Eueū, & Cananęum, & Etheū anteꝙ introeas: non eiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur, & reſtent contra te beſtię: paulatim expellā eas de ꝯſpectu tuo, donec augearis, & poſſideas terram. Ponā aūt terminos tuos à mari Rubro vſq; ad mare Paleſtinoꝝ: & à deſerto vſq; ad fluuium tradā in manibus veſtris habitatores terræ

res terrę: & eiiciam eos de conſpectu veſtro. Non inibis cum eis fœdus, nec Diis eorum: non habitent in terra tua: ne forte peccare te faciāt in me, ſi ſeruieris Diis eorum: quod tibi certe erit in ſcādalum. Hic, licet eos præmoneat Deus, ne ſinant gentes illas habitare ſecum in terra ſua, ne forte peccare eos faciant in ipſum Deum, non tamen conditionem aliquā apponit. Verum Numeri cap. xxiii. prędicit, quid ſibi euenturum ſit, ſi eos non interficient, vbi ſic dicitur: Si autem nolueritis interficere habitatores terrę, qui remāſerint, erunt vobis, quaſi claui in oculis, & lanceæ in lateribus: & aduerſabuntur vobis in terra habitationis veſtræ: & qcquid illis cogitaueră facere, vobis faciā. Item Numeri cap. xxxiiii. deſcribunt confinia totius terræ promiſſionis circūcirca: & qdem bene, ibi vide. Ecce in omnibus promiſſionibus ſupra narratis nulla eſt appoſita ꝯditio: ſed abſolute ſemp, & ſimpliciter ꝓmiſſum eſt. Et tamen Deuterono. cap. vi. ſic inquit Moyſes: Cuſtodi præcepta dñi Dei tui, ac teſtimonia, & cerimonias, quas pręcepit tibi: & fac quod placitum eſt, & bonum in conſpectu domini, vt bene ſit tibi: & ingreſſus poſſideas terram optimā, de qua iurauit dominus patrib⁹ tuis: vt deleret omnes inimicos tuos corām te, ſicut locutus eſt. Hic Moyſes hortatur Hebręos ad ſeruandum Dei mandata: vt ingreſſi ꝓmiſſionis terram, poſſideant eam: quaſi vellet dicere: ipſos poſſeſſuros non eſſe eam, niſi Dei mandata ſeruarent. hoc idem etiam dicitur Deuteronomii cap. xi. Oculi veſtri viderunt oīa opera domini magna, quę fecit: vt cuſtodiatis oīa mandata illius, quę ego hodie pręcipio vobis: & poſſitis introire, & poſſidere terrā, ad quam ingredimini, multoq; in ea viuatis tpe: quam ſub iuramento pollicitus eſt dominus patribus veſtris, & ſemini eoꝝ, lacte, & melle manantem. & paulo infra: Si enim cuſtodieritis mandata, quę ego præcipio vobis: & feceritis ea: vt diligatis dominum Deum veſtrum: & ambuletis in omnibus viis eius, adhęrētes ei: diſperdet dñs oēs gentes iſtas ante faciem veſtram, & poſſidebitis eas: quæ maiores ſunt, & fortiores vobis: omnis locus, quem calcauerit pes veſter, veſter erit. à deſerto, & libano, & flumine magno Euphrate vſq; ad mare Occidentale erunt termini veſtri. & parum infra in calce ipſius capitis: Vos enim tranſibitis Iordanem, vt poſſideatis terram, quam dominus Deus veſter daturus eſt vobis: vt habeatis, & poſſideatis illam. Videte ergo vt impleatis cerimonias, atq; iudicia, quæ ego hodie ponam in conſpectu veſtro. Itē Deuterono. capitulo decimonono: Cum autem dilatauerit dominus Deus tuus terminos tuos: ſicut iurauit patribus tuis: & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus eſt: ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodie pręcipio tibi: vt diligas dominum Deum tuum. Ecce quomodo in locis ſupra adductis Moyſes oſtendit: Omnipotentis Dei promiſſiones patribus noſtris, Abraam, Iſaac, & Iacob, toties ſimpliciter, & abſolute factas, ſub conditione tamen intelligi debere: ſcilicet ſi mandata Dei ſeruarent, & adimplerent. Quod etiam manifeſtius, & euidētius apparet ex ipſo facto: hoc eſt ex rei euentu: quoniam Hebræorum populus totam ipſam promiſſionis terram nunquam obtinuit, nec ſuę ſubiecit poteſtati: immo ex ea, quam obtinuerat, & multo tempore poſſederat, eiectus fuit, & expulſus: & hoc, quoniam Dei ſui mandatis non paruit: quod in libro Ioſue aperte dignoſcitur: eo ꝙ filii Iſrael in terris, quę ſibi ſorte euenerant, gentes idolatras, quas ex Dei mādato expellere, ſiue interimere debebant, habitare permiſerunt: & mutua inter ſe coniugia fecerunt contra diuinum mandatū. Ad hoc etiam probandum: ꝙ Deus non teneretur eis ſeruare promiſſa, ratio quædam naturalis adducitur. Nam ſi Rex aliquis, vel Dux exercitus alicui ex ſuis militibus equum, & arma ſtatuto quodam tempore, ſe dono daturum promiſiſſet: & poſtea miles ipſe ante ſtatutum tempus ſe ab eo Rege, vel Duce auerteret, & aufugeret, & ad eius Regis, vel Ducis hoſtem accederet: nunquid

Tñ Dauid, & Salomō fecit ſibi tributarios oēs illos, q reſtabant: ex quo Dei promiſſiōes fuerūt i eis adīpletæ.

Rex ille, ſiue Dux tempore ſtatuto ad ſeruandum promiſſa tenebitur? certe non: quia eius intentio, nec fuit, nec eſſe debuit dare equum, & arma ad ſui ipſius impugnationem: hoc eſt contra ſe pugnaturo: ſed potius ei, qui ſibi ſeruiret: & in ſui fauorem pugnaturus eſſet. Si Hebræi à Deo ſe non auertiſſent, vtiq; Deus ipſe promiſſionem ſibi ſeruaſſet. Quotieſcunq; enim homo mortaliter peccat, ab Omnipotenti Deo auertitur, & ad Dæmonem cõuertitur: igitur cum Hebræi à Deo ſuo ſe auerterint, eius mandata non ſeruando: Deus ipſe ad ꝓmiſſionis ſuæ non tenebatur obſeruantiam. Non mirentur igitur Iudæi, ſi diuinæ promiſſiones non fuerunt ſibi ſemper, vel in totum adimpleţ: cum ipſi quoq; ex parte ſua erga Deum: vt debebant non ſe geſſerint, & non habuerint. Fuit enim Deo (vt plurimum) contumax, & rebellis populus ille: vt exprobrat ei Moyſes Deuterono. capitulo. xxxi. dicens: Ego enim ſcio contentionem tuam: & ceruicem tuam duriſſimam, adhuc viuente me, & ingrediente vobiſcum ſemper contentioſe egiſtis contra dominum: quanto magis cũ mortuus fuero? & parum infra: Noui enim, ꝙ poſt mortem meã inique agetis, & declinabitis cito de via, quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tpe: qñ feceritis malum in cõſpectu domini: Culpa igiť veſtra mala omnia vobis eueniunt: quia cum dño Deo veſtro in eo nõ perſtitiſtis, & perſeueraſtis ſtatu, in quo eratis promiſſionum ſuarum tpe. Vnde ad noſtrum redeuntes ꝓpoſitum: ſi ex reſponſionibus noſtris vobis factis ad Oppoſitiones veſtras, quas feciſtis ad impugnãdum, ꝙ Chriſtus Saluator noſter, nõ fuit verus Meſſias, non eſt vobis in totũ ſatisfactum: licet ex eis ſufficienter reſpõſum fuerit, & veræ ſint, & valeant, ac teneant: ex hac ſola, & vnica ſatisfactũ erit: Quòd Deus promiſſiones ſuas vobis nõ adimpleuit: qm̃ cum ipſo Deo in eo ſtatu non perſeueraſtis, in quo eratis promiſſionum tpe. Ex qua generali reſponſione ſi acquieſcere non vultis, qa ratione non mouemini, ſaltem taciti reſtabitis: qa contra hoc nihil rationabiliter adducere poteritis. Merito igitur concludi poteſt, Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum, veſtris non obſtantibus Oppoſitionibus antedictis, verum fuiſſe Meſſiam.

¶ Quod Iudęi fruſtra, & incaſſum expectent ſe ab hac, in qua ſunt, liberari captiuitate, & in terram promiſſionis cõduci, vbi temporaliter regnent: cum ciuitas Hieruſalem, ac Dei templũ nõ debeant amplius reſtaurari, ſaltem Iudęis: ſicut nec Sodoma, & ſorores eiꝰ: nec Babylon. Cap. XXX.

MAximum profecto fundamentũ Hebręi omnes faciunt in aduentu ſui Meſſię, quem futurum expectant, hac ſolum ratione, & cauſa: qm̃ ab hac lõgiſſima, & miſerrima captiuitate, quã tã diu oppreſſi vix tolerare poſſunt, per eũ liberari ſperant, & credũt: atq; in Iudęã promiſſionis terram cõduci: vbi ciuitate Hieruſalem, ac Dei templo per eundem Meſſiam nedum reſarcitis, & reſtauratis: ſed multo maiori ambitu, atq; ſumptu, & magnificentia, q̃ vnquam fuerint cõſtructis, & reædificatis tpaliter regnẽt, omnibus mũdi gentibus ſibi ſubiectis, & obedientibus. Quod q̃ inane ſit, & fruſtratorium hoc in loco certãdum eſt. Sed inquit Iudęus: Expectare nos oportet venturum Meſſiam: cum hęc Meſſię. i. Saluatoris expectatio ſit duodecima radix legis noſtrę Moſaicę: quę eſt: ꝙ Meſſiach. i. Saluator expectãdus ſit. Reſpondetur. Obiectio.

Hanc Iudęorum opinionem, ſiue ſentẽtiam inanem eſſe, & penitus fatuam pluribus conſtat rationibus, & fundamẽtis. Reſponſio. Primo, quia duodecima radix legis Iudæorum eſt: ꝙ Meſſiach. i. Saluator expectandus ſit: quę non obligat, ſeu nõ promittit ſalutem in terra promiſſionis terrena, vt Iudæi ſomniant: ſed in patria cœleſti: vt ſupra lib. vi. cap. xli. ꝓbatum eſt. Secundo, quia Meſſias ſemel venit ad ſaluandum: vt ſuperius libris. v. & vi. probatum extitit: & vlterius ad ſaluandum non eſt venturus, ſed ad iudicandum: & quibuſcunq; ſm eorum merita, & demerita tribuendum: vt ſuperius in capitibus vigeſimoſexto, & vigeſimooctauo huius

ſeptimi

Digitized by Google

ſeptimi libri probatum extitit. Tertio, quia aduentus Meſſię à Iudęis expectatus nõ niſi in fine, ſiue prope finem huius mundani ſæculi futurus eſt: & ad iudicandũ: ac omnibus, ſm eorum merita, vel demerita tribuendum: poſt quod iudiciũ, nullum hominum genus hũc terreſtrem habitabit mundum: ſed boni in cœleſti patria, mali vero in Inferno: vt ſuperius capitulo vigeſimooctauo antedicto dictum eſt: vnde Iudæi non poterunt in terreſtri Hieruſalem cõgregari. Quarto, & vltimo: quia nec ciuitas Hieruſalem, nec templũ diuinum ibidem amplius, ſaltem Iudęis, reſtaurari debet. Cum autem ſupraſcripta tria prima fundamenta probata ſint, vt pauloante dixi: reſtat ſolũ: vt hoc quartum, & vltimum probetur. Ad hanc igitur quartam concluſionem probandam, Hieremias Propheta teſtis eſt Threnorũ capitulo quarto. Inquit enim: Maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum: quę ſubuerſa eſt in momento. Maior etenim Iudaici populi iniquitas, quã Sodomorum peccatum extitit, ait Propheta. Sed cum maius peccatum mereatur maiorem pœnam apud Deũ æquiſſimum iudicem: vt habetur Deuteronomii cap. xxv. Pro menſura peccati erit & plagarum modus, concludi neceſſe eſt: ꝙ ciuitas Hieruſalẽ: & eius populus grauiori punitione, quã Sodoma, & habitatores ipſius multari debeant. ſed Sodoma iam fũt annorum. 3560. & vltra, ꝙ ſubuerſa eſt, atq; extincta funditus: & habitantes ibidem ſunt apud Inferos etiã æterno ſupplicio cruciati. Igitur Hieruſalem maiori numero annorum proſtrata iacere deberet: & eius ciues tandem, qui Iudęi ſunt, æternum cruciatum, & cum maiori pœna pati, atq; perferre. Sed ciuitas ipſa annos. 1435. tantum diruta, atq; ſolo æquata iacet: & Iudæi totidem captiuitatem perferunt: igitur ſuperſunt adhuc annorum. 2125. in quibus adhuc ipſa proſtrata maneat: & Iudæi ſolita ſeruitute premantur: ſi nõ grauius: ſed æque, vt Sodoma ẽt deliquiſſent. Veꝝ cum mundus (vt aiunt Thalmudiſtę) tanto tpe ꝯſiſtere nõ poſſit: iure, atq; merito dici debet, Iudęos ſemper quãdiu mundus fuerit ſeruos eſſe, ac miſeros fore, & totum aſſiduę diuagari per orbem. Quod aũt mundus eo tpis ſpatio circũuolui nequeat: quẽadmodũ Iudęi ſentiunt: ſupra lib. v. cap. xi. ꝓbatũ eſt: ꝙ ſexmillibus tantũ annis ꝯſiſtere debeat in totum: & non vlterius: iuxta filii Sareptanę, ſiue Ionę, ſniam. Quapropter ſi quęratur nunc à Iudęis à mundi creatione ad hunc vſq; diem quot anni effluxerint: rñdebunt ſequentes doctrinã ſuã: quinquemillia, & quaſi trecentos. Et ſm cõputationem Ioſephi per me factã ſupra lib. v. cap. xi. vbi de filio Sareptanę dixi. 5667. Quibus demptis ex annoꝝ ſexmillibus, ſuperſunt anni. 700. vel circa: ſiue ſm computationem à Ioſepho aſſumptã. 333. Sed vt parui tpis ſpatio ſaltem, quo & ciuitas Sodomę inclinata eſt, Iudęi dẽt pœnas: licet iniquitas eoꝝ (vt ait Propheta) maior fuerit: neceſſe eſt vt Iudæi ipſi annoꝝ. 2035. ſiue. 2452. ſm Ioſephi computationem adhuc in miſeriis viuãt. Sed cum mundus vlterius, quã. 700. annis: vel. 333. ſupereſſe nequeat: & Iudęi (vt diximus) adhuc puniri pro peccato ſuo debeant annorum. 2085. ſiue. 2452. etiam ſi æque, vel pari menſura peccatum cõmiſiſſent: igitur concluſio hęc, atq; veritas ipſa de ſe teſtimoniũ affert: Iudæos quãdiu mundus extiterit: & vltra ſemper ſeruituti obſtringi: dolore affici: atq; angore continuo cruciari. Non ſperent ergo vnquam ſeruitutis ſuę metam: ſiue terminum ſe intueri poſſe: niſi Chriſtum cognoſcant, atq; fateantur, eius mãdata ſeruantes: qui verus fuit Meſſias Dei filius: & vnus cum patre Deus: vna diuinitas, atq; potẽtia. Qui ſi, vt maiores ſui, peruicaces fuerint, dici neceſſe eſt: ꝙ quemadmodum viri Sodomæ, ac mulieres æternis cruciatibus anguntur: ſic Iudæi tandem æternis torquebuntur ſuppliciis: & cum maiori pœna: vt menſuræ peccati æqualis plagarum modus addatur: quã quidem maior eorum fuerit iniquitas, quã Sodomorum peccatum: quemadmodum Hieremias ait: vt vlterius, ſiue grauius puniantur neceſſe eſt. Hoc ipſum Eſaiam non præteriiſſe legimus: quando ab eo

Digitized by Google

dicitur cap.i. Niſi dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorra ſimiles eſſemus. Loquitur hic Propheta perinde ac ſi in Iudæorum numero eſſet. inquit enim: Niſi dominus nutu ſuo, atq; clementia ex omni Iudaico populo Iudęos quoſdam fore ſuperſtites permiſiſſet: qui nihilominus vagi ſunt: & expulſi vndiq;: vt Sodoma, & Gomorra funditus periiſſent. Ex quibus ſanę mentis cuilibet cōſtat: ſpem omnem ſalutis, atq; beatitudinis à Iudęis ſemotam penitus eſſe, atq; ablatā: qn̄quidem Sodoma, atq; Gomorra euerſę ſint, atq; extinctæ annis (vt ſupra dictum eſt) .3560. & vltra: & illarum homines pœna torqueantur æterna. Quibus ciuitatibus, & hominibus (vt ait Eſaias) Iudęi ſimiles forent, niſi ipſorum aliqui ſupeſſent: hoc eſt: nihil profecto deficit: vt Iudęi omnes penitus corpore, & anima perditi, atq; extincti ſint: niſi φ id ſolū relictū eſt: vt eorum pauci ſupſint. Quo igit iure: qua'ue ratione Iudęi ſibi perſuadere poſſunt, Meſſiā eſſe vēturum, qui eos ad priſtinam libertatem reuocet? quando ſimiles ſint Sodomę, atq; Gomorræ: vbi nullum ciuitatis veſtigium apparet: & qui habitabant in eis æterna animaduerſione multentur? Eſaias etiam cap.iii. hanc oſtendit veritatem, cum dicit: Peccatum ſuum quaſi Sodoma prędicauerunt, nec abſcōderunt: væ animę eorum, quoniam reddita ſunt eis mala. Peccatum enim quod Iudęi prędicāt: atq; nulla habita ratione vel timoris humani, vel ſupplicii æterni publice manifeſtant, eſt profecto quod ex Chriſti occiſione contraxerunt. Et quemadmodum Sodomitas illos impudētes execrabile facinus ſuum eſſe omnibus exploratum non puduit: ſic itidem Iudæos nullo terrore Chriſtianę religionis habito: non pudet ſe & inter Chriſtianos prædicare Chriſtum non iniuria occidiſſe. iccirco ait Eſaias: Vę animę eorum, quoniā reddita ſunt eis mala: mala. ſ. humana, atq; æterna: æterna Iudæi mortui ſentiunt: humana qui viuunt non ignorant. Igitur ſi recte, ſi probe iſtorum Prophetarum ſenſum animaduertere Iudæi animum inducerent, non deuii, nō cęci pergerent: ſcirent vtiq; veritatis viam, atq; beatitudinis, qui eſt religioſus Chriſtianorum ritus, atq; beneuiuendi modus à Chriſto Meſſia exhibitus. Hęc autē, quæ dicta ſūt, neq; Babylonicæ ſeruituti, neq; Iudæorum erroribus, ſiue peccatis, quibus ante Chriſti mortem Iudęi impliciti extiterunt, iure aliquo aſcribi poſſunt, vt quidam ſentiunt: quoniam nō ignorabat Eſaias Sodomam, & Gomorrā aquis perpetuo ſubiacere: & ciuitatem Hierlm.70. expletis annis, quibus Iudæi Babyloniis ſeruierunt, rurſus eſſe ædificādam: & eos ad lares priſtinos redituros. Pręterea inquit Eſaias: Væ animæ eorum, quoniam reddita ſunt eis mala. Hęc dixit: vt nemini nem fugeret: φ ſicut Sodomitarū animę ob peccatum ſuum æterna pœna affecti ſunt: ſic Iudęorum animę ob facinus in Chriſtum cōmiſſum pœnam perpetuam conſecuturi eſſent: quod quidem ante Babylonicam ſeruitutem Iudęis tribui non poteſt. Nam captiuitate ipſa completa, & Iudęorum peccatum, & pœna finem pariter habuerunt. Iccirco Propheta rationem habēs temporis, atq; æterni ſupplicii, quod Iudęi ꝑpter occiſionem Chriſti paſſi erant, dixit: Væ animæ eorum, quoniā reddita ſunt eis mala: hoc eſt pœna, & damnatio æterna: quam & Iudæi mortui aſſecuti ſunt, & viui itidem aſſequentur: & cū grauiori cruciatu, quandoqdē Iudæorum iniquitas maior fuerit, q̄ Sodomorum peccatum: vt ſupra dictum eſt à Hieremia. Aduertite inſup Iudæi ad id, quod in veſtro Thalmud dicitur, in lib. qui inſcribitur Magnila. Ibi enim quæritur: cur in Babylonia peregrinantibus Iudæis afflictionis terminus prędictus fuit: quod ita Hieremias teſtificatur cap.xxix. Poſtquam completi fuerint in Babylone ſeptuaginta anni viſitabo vos. Peregrinantibus autem poſt Titum nullus vnquam miſeriarum prædictus eſt finis? Ad hoc ibi ſic breuiter reſpondetur: Tunc illis finis malorum oſtēſus eſt, quemadmodum & culpa, ob quam patiebātur, aperta. His aūt, quibus ignota culpa eſt, ignotus eſt & finis. Hæc ibi. Nullum equidem

aliud

aliud commune ſcelus veſtrum omnino eſt omnibus vobis ignotum, præter id, quod in Ieſum veſtri cõmiſerunt, ac vos approbatis. Non ſolum enim malum id eſſe neſcitis: ſed cum peſſimum ſit, optimum eſſe putatis. Ex dictis etiam Saluatoris noſtri hoc ipſum confirmatur, Matthæi cap. xi. Quia ſi in Sodomis factę fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, forte manſiſſent vſq; in hanc diem: verũtamen dico vobis: quia terrę Sodomorum remiſſius erit in die iudicii, ꝙ tibi. Licet dubitatiue dixerit: ꝙ Sodoma manſiſſet vſq; in hanc diem: tamen affirmatiue dixit: ꝙ in die iudicii remiſſius erit: ſi remiſſius punietur, ergo eius peccatum fuit leuius. Ezechiel hoc ipſum affirmat cap. .xvi. Viuo ego, dicit dominus: quia non fecit Sodoma ſoror tua ipſa, & filiæ eius, ſicut feciſti tu, & filiæ tuę. Sermo nanq; hic ad ciuitatem Hieruſalem dirigitur: vt conſtat omnibus literas ipſas legentibus. Igitur non iniuria, ſi Iudæorũ animę grauiori ſupplicio, ꝙ Sodomitarum animę torquebuntur, quando (vt dictum eſt) maior culpa maiorem mereatur pœnam.

Amos inſuper ad oſtendendam huiuſmodi grauitatem iniquitatis Iudaicæ, cap. iii. ait: Subuerti vos, ſicut ſubuertit Deus Sodomam, & Gomorram: & facti eſtis quaſi torris raptus ab incendio: & non rediſtis ad me, dicit dominus: hoc eſt Iudæos, qui mortui ſunt ſubuerſione æterna, Deus apud Inferos ſubuertit. & poſtea ſequit̃ Propheta: Et facti eſtis quaſi torris raptus ab incendio dirigitur hic ſermo ad Iudęorum reliquias, qui per orbem diffuſi ſunt: qui remanſerunt profecto veluti lignum ſemiuſtum: hoc eſt ſine humore aliquo veræ religionis, atq; modo bene viuendi. Raptum ab incendio: id eſt ab Inferno: quia, quamdiu hæc Iudęorum reliquię vitam duxerint, poterunt obſtinationis ſuæ pœnitendo inire gratiam Dei: & tamen retrorſum abeunt: & à recto itinere deuii, ſpernentes Chriſtum, à mundi opifice ſecedunt, & à Deo ſe penitus amouent. iccirco ait Propheta: Et non rediſtis ad me, dicit dominus. Quod autem fruſtra ciuitatem Hieruſalem rurſus ædificandam Iudęi expectẽt, & recte ipſa Sodomę comparetur, legant Iudęi ipſum eũdem Prophetam: ſcilicet Amos capitulo quinto, vbi ſic dicitur: Domus Iſrael cecidit, & non adiiciet, vt reſurgat: virgo Iſrael proiecta eſt, & non eſt qui ſuſcitet eam. Hęc quidem verba de primi templi, ac ciuitatis deſtructione accipi minime poſſunt, vel de quacũq; alia oppreſſione, qua Iudęi afflicti extiterunt: quãdoquidem nulla maior poſt Moyſem eorum Ducem fuerit Babylonica ſeruitute: & nihilominus terminatis ſeptuaginta annis, libertate donati, quamplurimos ad inſtaurandam ciuitatem, & templum omni ſtudio, & opera diligentiſſimos habuerunt: vt apparet apud Eſdram, atq; Neemiam. Igitur cum à Propheta dicitur: Domus Iſrael cecidit, & non adiiciet, vt reſurgat: virgo Iſrael proiecta eſt, & non eſt qui ſuſcitet eam: cuiq; ſatis, ſuperq; conſtat, Prophetam de hac ſecundi templi, ac ciuitatis deſtructione tantum prędixiſſe. Et recte inquit Amos: Et non eſt, qui ſuſcitet eam: quia quamdiu mundus perſtiterit, vera hęc erunt: Et non eſt, qui ſuſcitet eam: aliter Amos non extitiſſet verus Propheta: ſi quandoque inſtauraretur ciuitas, atque templum: cum per id temporis verba hęc: Et non eſt, qui ſuſcitet eam: falſa penitus eſſent. Reſuſcitet inquam ad Iudaicum cultum. Aggęus quoq; Propheta, cum dixerit capitulo ſecundo de templo ſecundo, quod ædificabatur per Iudęos poſt reuerſionẽ à captiuitate Babylonię: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimę: hoc eſt vltimę. per hanc dictionem, Nouiſſimę, prędixit tacite eam amplius non fuiſſe reędificandam: quia ſi tertio reędificaretur, illa ſecũda, quę tunc reędificabat̃, non fuiſſet vltima. de quo Aggęi Vaticinio plenius dixi ſuperius libro qnto, capitulo ſecundo. At nonnulli Archiſynagogi viri ſtultiſſimi, conantes (vt aſſolent) tueri profanos errores ſuos, volunt Meſſię tempore Sodomam ciuitatẽ ad ſtatum priſtinum reuerſuram. Hæc enim opinio, ſiue ſententia, ꝙ fatua ſit, & execrabilis, non difficile dignoſci po-

Obiectio.

teſt: aſſerunt nanq; id fore in aduẽtu Meſſiæ: qui (vt ipſi ferunt) oibus Angelis ſublimior eſſe debeat iuſtitia, ac ſanctitate: quod in ſcelerati Principis aduẽtu (iudicio meo) turpiſſimum duceretur. Quod ſi fieret, videretur Meſſiam (vt Iudæi aſſerunt) eadem penè macula, qua Sodoma coingnata extitit, infectum fore: qñquidẽ ciuitatum Principibus eaꝶ ciues opere frequentius correſpõdere ſoleant: quod dici de Meſſia non ſolum nefas eſt, ſed & imaginari ꝓfanum, atq; inexpiabile peccatum. Huiuſmodi enim cauſa Iudæorũ inſaniç eſt ab eis incõſiderata lectio Ezechielis. c. xvi. à quo ſcribit: Soror tua Sodoma, & filiæ eius reuertentur ad antiqtatem ſuam: hoc eſt (vt aiũt ipſi Iudæi) ciuitas Sodomoꝶ, & aliç ciuitates, quæ ſubuerſç ſunt, redibunt Meſſiç tpe ad pulchritudinem, atq; propriam dignitatem. Iudçi nanq; oẽs ex verbis Ezechielis. c. xvi. vbi dicitur: Et ſoror tua Sodoma, & filiç eius reuertentur ad antiqtatem ſuã. & Samaria &c. putant ſe contra Chriſtianos efficax habere Argumẽtum: ꝙ in aduentu Meſſiæ Regis Sodoma, & ſorores eius ad antiquitatẽ ſuam reſtituerentur: hoc eſt ad priſtinũ ſtatum reuerterentur.

Reſponſio. Opinio hçc inanis eſt, atq; beſtialis penitus. Interpretãtur inſipiẽtes iſti, Ad antiquitatem. i. ad pulchritudinem: quæ qdem interpretatio non reperitur (ſi bene memini) i ſacris literis: vbi terminus iſte, Antiquitas, ponatur pro pulchritudine: ſed pro vetuſtate tñ intelligitur: vt habetur Eſaiæ. c. xxiii. vbi loquens de Tyro ciuitate, inquit: Nunqd non hçc veſtra eſt, quç gloriabatur à diebus priſtinis in antiquitate ſua? hoc eſt in vetuſtate, & non in pulchritudine. & licet dictio ipſa ad pulchritudinem trahi poſſit: effectus tñ iſte nunquam erit, cum Sodoma nunquã inſtauranda fuerit: vt videbitur inferius. Iccirco dicendum eſt: ꝙ ibi Deus ironice locutus fuerit. Et ſi aliq exponant hçc eadem verba metaphorice dicta: tñ, ſaluo meliori iudicio, dominus Petrus Biuttus inquit ſibi videri per ironiam potius, & verius, ꝗ per metaphorã ea dici oia, atq; intelligi. Quãdo igitur dicitur à Propheta: ſoror tua Sodoma, & filiç eius reuertentur ad antiquitatem ſuam: intellexit ipſe, ꝙ Sodoma, Gomorra, Adama, atque Sebois, ſemp ſubiacebunt ſubmerſæ, veluti nunquam conſtructç, vel ædificatç fuiſſent: ideo inquit: Reuertentur ad antiquitatem: hoc eſt ad nihilum: ſicut erant antequam ædificatç fuiſſent: quemadmodum habetur Prouerb. c. viii. Ab æterno ordinata ſum: & ex antiquis, anteq̃ terra fieret. Ex antiquis: hoc eſt anteq̃ crearet mundus. Quod ipſemet Salomon declarat, cum dicit: Antequã terra fieret. Nec non & apud Eſaiam. c. xxxvii. Diebus antiquis ego plaſmaui illud: hoc eſt ab æterno, vel anteq̃ mundi machina efficeret. Igitur quando à Propheta dicitur: Soror tua Sodoma, & filiç eius reuertẽtur ad antiquitatem ſuã: intelligitur (vt diximus) ꝙ perinde futurç ſint, ac ſi nunq̃ extitiſſent. Super illo Ezechielis paſſu. c. xvi. Et ſoror tua Sodoma, & filiç eius reuertent ad antiquitatem ſuam. & Samaria, & filiç eius reuertentur ad antiquitatem ſuam. & Tu, & filiç tuæ reuertimini ad antiqtatem veſtram, B. Hieronymus ſic inqt: Per cõuerſionem Sodomoꝶ, ſiue reuerſionẽ, ſignificari conuerſionem Gentilium ad Chriſtum: & per ↄuerſionem Samariç reuerſionem hçreticoꝶ ad vnitatem eccleſiaſticam, à qua diſceſſerant, ſicut decem Tribus à Regno Dauid: vt. iii. Regum. c. xii. Quòd decem Tribus non debeant liberari à ſua captiuitate, habetur Oſeæ. c. xi. vbi dicitur: Iugum autem imponetur eis ſimul, quod non auferetur. Threnoꝶ cap. iiii. Et maior effecta eſt iniqtas filiæ populi mei peccato Sodomoꝶ, quæ ſubuerſa eſt momento. Per reuerſionem vero Hieruſalẽ, reuerſionem Chriſtianoꝶ peccantium, in fide tamen informi manẽtiũ ad bonum. Quam expoſitionem, ſiue interpretationem, licet Nicolaus Lyrenſis dicat eſſe myſticam, & non literalem: tñ D. Burgenſis eam approbat, & defendit, dicens: Eam eſſe poſſe literalem: quia decem Tribus recedentes à cultu diuino, & à Regno Dauid per Deum electo: proprie dici poſſunt hçretici. Per ſodomas autem in ſcriptura ſacra, non ſolum intelliguntur

Digitized by Google

liguntur Sodomi natione, ſed etiam eorũ imitatores. vnde Eſaiæ.c. primo dicitur Iudæis: Audite verbũ domini Principes Sodomorum: auribus percipite populus Gomorrę: quo in loco manifeſte gens Sodomę accipitur pro populo eos imitãte. Et aduerte lector: ꝙ ſi Propheta hic intelligeret reſtaurationem dictorum locorũ faciendam eſſe, non poſſet ſtare de Samaria: quia nunquam euerſa fuit, licet populus captiuatus fuerit, & ĩ Syriam ductus. & in Samariã venerunt Gentiles: vt quarto Regum.c.xvi.xvii.&.xviii. ex quo infertur Hebręorum expoſitionem nõ eſſe veram. Huiuſcemodi veritas oſtenditur etiam ab Eſaię capitulo tertiodecimo. Et erit Babylon illa ciuitas glorioſa, in Regnis inclyta, in ſuperbia Chaldęorũ ſubuerſa, ſicut ſubuertit dominus Sodomã, & Gomorram. Sed Babylon nũquam ad primum ſtatum eſt reditura: quia ſequit Propheta dicens: Non fundabitur vſq; ad generationem, & generationem: ergo nec Sodoma reædificabitur vnquam.

Præterea eiuſdem Eſaię.c.xiiii. legit: Perdam Babylonis nomen: & reliquias, germen, atq; progeniẽ, dicit dominus. Quos terminos, ſi quis diligenter percunctatus fuerit, hęc ab eo affirmabitur veritas: ꝙ Babylon nunquã reſtauranda ſit. Hieremias autem.c.l. ait: Gladius ad Chaldęos, ait dominus, & ad habitatores Babylonis. & infra: Non habitabitur vltra vſq; in ſempiternũ: nec extruet ad gñationem, & gñationẽ, ſicut ſubuertit Sodomã & Gomorrã, & vicinas eius, ait dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eã filius hominis. Ex quibus profecto verbis clarum omnibus eſt, Babylonem ad priorem ſtatum eſſe nunquam reuerſuram.

Item Hieremię.c.li. de Babylonis deſtructione multa dicuntur: & ꝙ in ea nõ habitabunt homines. Patet igitur Iudęorũ falſitas, atque ſtultitia: qui opinãtur Meſſię tempore: quod Sodoma ad pulchritudinem ſuam redire debeat. Et cum Babyloni aſſimiletur Sodoma, & Sodomę Hieruſalem, vt viſum eſt ſupra, concludi neceſſe eſt, nunquam ciuitatem Hieruſalem Iudæis rurſus ædificandam eſſe: neq; Iudæos ipſos ad priſtinam libertatem redituros. Hac veritate etiam inſtruimur ab Eſaia capitulo vigeſimoquinto vbi ſic dicitur: Domine Deus meus es tu: poſuiſti ciuitatem in tumultum: vrbem fortem in ruinam: domum alienorum, vt non ſit ciuitas: & in ſempiternum non ædificetur. Hic nanq; loquitur Propheta de ciuitate Hieruſalem: & de deſtructione eius facta per Titum. licet nõnulli (ſi dicere fas eſt) delyrando dicãt: Huiuſmodi nomine ciuitatis, omnes mundi ciuitates intelligi: & hoc, quia dicunt huic expoſitioni obuiare quod ſequitur: Vt non ſit ciuitas, & in ſempiternum non reędificetur. & illud aliud in calce ipſius capitis: Et monumentum ſublimiũ murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram. Nã Hieruſalem per deſtructionem factam per Titum, reſtaurata fuit poſtea per Helium Hadrianum: & adeo ampliata: vt locus, in quo paſſus fuit Chriſtus, qui erat extra ciuitatem, quodam muro in ipſa ĩcluſus fuerit ciuitate: & ex ſuo nomine Heliam appellauit. Pręcepitq; ne cui Iudęo, ſed tantum Chriſtianis, introeundi facultas daretur. Qua non obſtante Obiectione, dicitur de ea intelligi poſſe: nam licet ab Hadriano reſtaurata fuerit, non tamen in ſtatum priſtinum, vt ibi fieret cultus Dei, iuxta ritum Iudaicũ: hoc eſt ſm legem Moyſis: ad quem cultum templum illud in illa conſtructum fuerat ciuitate: vt tertii Regum, capitulo octauo. Nam (ſm Philoſophum) vnumquodque eſt ſm illud, quod eſt principale in eo. Et huic interpretationi illud qđ ſequitur optime congruit: Super hoc laudabit populus fortis, & ciuitas gentium robuſtarum timebit te: quod proprie intelligitur de eccleſia militante: quę fuit fortis propter tolerantiam martyrii pro nomine Chriſti: quę quidem fortitudo non ita fuit inuenta in populo veteris teſtamenti: & hęc expoſitio eſt magis conſona literę. Sed licet Hadrianus ciuitatem Hieruſalem reſtaurauerit, quaſi per quinquaginta annos poſt eius euerſionem: tamen quod templum reſtaurauerit, valde dubito, propter illud quod

Digitized by Google

ſcribit Caſſiodorus in hiſtoria tripartita libro ſexto, capitulo quadrageſimotertio de Iuliano Imperatore Galli Cæſaris germano: qui multo tempore poſt Hadrianum fuit: cui ſucceſſit poſtea Iouinianus Imperator: nam hic Iulianus Chriſtianos perſecutus eſt & (vt dicitur) fuerat antea clericus: poſtea vero à Chriſtianorum fide defecit: vnde Apoſtata vocatus fuit. Hic autem Iulianus (vt in dicta hiſtoria tripartita ſcribitur) etiam Iudæos contra Chriſtianos armauit: primumq́ꝫ conuocans requiſiuit, cur eis præcipiente lege ſacrificare, nequaquam immolationibus vterentur? Cumq́ꝫ reſpondiſſent: Vno tantummodo in loco ſibi offerendi ſacrificium fuiſſe permiſſum: repente iuſſit Deo odibilis deſtructũ reſuſcitare templum, credens infelix Dominicum verbum ſe poſſe deſtruere: cuius per hoc veritatem magis oſtendit. Hæc itaq; verba Iudæi libenter accipientes, cunctis per diuerſum terrarum orbem mandauere Iudęis: qui vndique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: non largitatis gratia, ſed veritati repugnantes: miſitq́ꝫ pariter Præſidem impiorum executorem digniſſimum præceptorum. Aiunt enim, quoniam ad repurgium faciendum argenteas hamas, & cophinos, & ſcaphas habuerunt: cumq́ꝫ fodere iam cœpiſſent, ſtatuto quidem die, hoc multitudo plurima faciebat, nocte vero ſpontanea terra de valle creſcebat: ſolutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, noua omnia præparabant. Cumq́ꝫ gypſi, & calcis multa modiorum millia congregaſſent, vis magna ventorum repente reſpirans, tempeſtates, atque procellæ ſubito factæ, quicquid congregatum fuerat, diſperſerunt. Adhuc autem væſanientibus eis, & nequaquam diuina longanimitate correptis, maximus primo terrę motus eſt factus: & quiſquis non fuerat myſteriis diuinis imbutus, vehementer attritus eſt. Cum vero neque hoc terrerentur iudicio, ignis ex fundamentis, quæ ſuffodiebantur, egrediens, plurimos fodientium concremauit, aliorum membra diſſoluit: nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens ſubito cum tecto ipſa porticus, dormientes oppreſſit. Alia vero die in cœlo ſignum ſplendens Crucis ſalutaris apparuit: ſed etiam Iudæorum veſtes Crucis ſignaculo ſunt impletæ: non tamen ſplendenti, ſed nigro colore, ſignatæ. Hæc itaque rebelles Dei conſiderantes, & diuina flagella contremiſcentes, ad propria ſunt reuerſi, confitentes eſſe Deum, qui ab eorum progenitoribus ligno probatur appenſus. Quod audiens Iulianus, dum vtique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde nõ timuit. Hoc aliud etiam in dicta hiſtoria tripartita inuenitur libro ſexto, capitulo quadrageſimoſeptimo. Legitur Iulianum Imperatorem vanitati magicæ deditum: vt Chriſtianis ſtomachum faceret, Iudęis templum Hieroſolymitanum reſtituiſſe, cum dicerent ſe alibi ſacrificare non poſſe. Qui certe tanta arrogantia elati ſunt: vt maiore impenſa, quàm antea, reſtaurare conarentur. Verum non ita euenit. Paulo enim poſt terræmotu templũ corruit, & Iudæos multos ſimul oppreſſit. Sequenti autem die incendio diuinitus immiſſo & ferramenta ipſa conſumpta ſunt: & eo miraculo multi Iudæi perterriti ad fidem Chriſti peruenere. Scribitur quidem Iulianum ſagitta ex incerto miſſa transfixum fuiſſe: eundemq́ꝫ exclamaſſe manu ad cœlum extenſa: Viciſti Galilæe, viciſti: nam Chriſtum Galilæum appellabat, & fabri filium &c. Hoc idem Platina de Pontificibus aſſerit in Actis Damaſi primi Papæ trigeſimi noni ſic dicens: Præterea vero idem Imperator: ſcilicet Iulianus, de quo parum ſupra dixerat: quo noſtris ſtomachum faceret, Iudęis templum Hieroſolymitanum reſtituit, cum dicerent ſe alibi ſacrificare non poſſe. Qui certe tanta arrogantia elati ſunt: vt maiore ipenſa, quàm antea, reſtituere templum conarentur. Verum non ita multo poſt terræmotu templum corruens, & multos Iudęos ſimul oppreſſit: & illud approbatum eſt: Lapidem ſupra lapidem poni non debere. Sequenti autem die incendio diuinitus

immiſſo

Digitized by Google

immiſſo & ferramenta ipſa conſumpta ſunt: & eo miraculo multi Iudęi perterriti ad fidem Chriſti venere. In Perſas vero proficiſcens Iulianus, quos intellexerat res nouas moliri, in reditu ſuo malam quidem rem Chriſtianis minatur. Cum autem, ſuperatis hoſtibus, incompoſito agmine victor rediret, apud Cteſiphontem confoſſus periit. A' ſuis, aut ab hoſtibus id factum ſit, incertum eſt: quanquam ſunt, qui ſcribant ſagitta ex incerto miſſa transfixum fuiſſe: eundemq; exclamaſſe manu ad cœlum extenſa: Viciſti Galilęe, viciſti: nam Chriſtum Galilęũ appellabat, & fabri filiũ. Vnde illud adoleſcentis in Libanium ſophiſtam interrogantem: quid ageret fabri filius? Iuliano, inquit, locellum componit. Nam paulo poſt eius cadauer locello aduectum eſt. Sunt etiam qui ſcribant hunc antea clericum fuiſſe: ac poſtea à fide noſtra defeciſſe: vnde hominem Apoſtatam vocant. Sed iterum ad id, quod prius dicebam, reuertamur, ad demonſtrandum per alia Prophetarũ Oracula quot, & quanta mala eis futura prænuntientur. Eſaias. c. xxvii. Ciuitas enim munita deſolata erit, ſpatioſa relinquetur, & dimittetur quaſi deſertum. & infra: Non eſt enim populus ſapiens, propterea non miſerebitur eius, qui fecit eum: & qui formauit eum non parcet ei. Eſaias etiam. c. xxxii. Domus enim dimiſſa eſt, multitudo vrbis relicta eſt, tenebræ, & palpatio factæ ſunt ſuper ſpeluncas vſq; in æternum. Hieremias capitulo ſeptimo: Faciam domui huic, in qua inuocatum eſt nomẽ meum, & in qua vos habetis fiduciam: & loco quem dedi vobis, & patribus veſtris, ſicut feci Silo: & proiiciam vos à facie mea, ſicut proieci omnes fratres veſtros, vniuerſum ſemen Ephraim. Ezechielis cap. xxiii. prędicitur deſtructio Hieruſalem, ſed per Chaldęos facienda, de qua non intenditur hic. Hoc idem prędixerũt Hieremias, & Eſaias, his verbis. Hieremias. c. v. ait: Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum domini, templum domini, templum domini eſt. ter nanq; dixit: vt oſtenderet Iudęos mendaciis, atq; deceptionibus circumuolui, ſi tertium ſibi templum fore perſuadeant. quod confirmare videtur Eſaias cap. xi. dicens: Adiecit dominus ſecundo manum ſuam ad poſſidendum reſiduum populi ſui: vt intelligeretur nullam ſpem Iudęos eſſe habituros: vt ex hac, qua opprimuntur, tertio liberentur ſeruitute. Ioſephus etiam de Bello Iudaico libr. vii. c. xviii. inquit: In ſacris literis haberi capiendam ciuitatem, ac templum, ſi fanum quatuor angulis eſſet effectum. ſic enim inquit: Hæc ſi quis reputet, profectò iueniet Deum quidem hominibus cõſulere, modisq; oibus præmonſtrare, quę ſunt eorum generi ſalutaria: ipſos autem ad dementiam ſuam malis voluntariis interire: quandoquidẽ & Iudęi poſt Antoniam captam quadratum fanum fecerant: cum in ſacris libris ſcriptum haberent: Capiendam ciuitatẽ, & templum, ſi fanũ quatuor angulis eſſet effectum. Zacharias. c. xi. Aperi libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas: quod de ſecundi templi deſtructione per Romanos facta intelligẽdum eſſe & Chriſtiani interpretes omnes, & antiqui Iudęorum Rabini dixerunt. Vñ in Thalmud Hieroſolymitano, in libro de Yoma c. duo hœdi, legunt Magiſtri: Quadraginta annis ante deſtructionem templi cãdela Occidẽtalis extincta eſt: & topus lanę ſemp rubeus exiſtebat: ſorsq; Dei in manu ſiniſtra veniebat: & portę templi claudebantur in ſero: & in mane reperiebantur apertę. Dixitq; Rabi Ioanna filius Zachari: Templum, templũ, quare terres nos? iam nouimus, ꝙ finis tuus erit in deſtructione. De te nanq; ꝓphetauit Zacharias. c. xi. Aperi libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Ezechiel. c. v. in calce capitis: Et famem congregabo ſuper vos: & conteram in vobis baculũ panis: & immittam in vos famem, & beſtias peſſimas vſq; ad internitionẽ. Eſaias iterum. c. x. in calce capitis: Et libanus cũ excelſis cadit: intelligens de templo. & ſubditur ſtatim cap. xi. Et egredietur virga de radice Ieſſe. Hieremias capitulo decimonono: Dicit dominus exercituum: Sic ꝯteram pplm iſtũ, & ciuitatẽ iſtã,

ſicut conteritur vas figuli, quod non poteſt vltra reſtaurari. & infra: Ecce ego inducam ſuper ciuitatem hanc, & ſuper vrbes eius vniuerſa mala, quę locutus ſum aduerſum eam: quoniam indurauerunt ceruicem ſuã: vt non audirent ſermones meos. Omnibus his Prophetarum Vaticiniis fugit neminẽ, ſi ſtudioſe animaduerterit, Hieruſalem, & templũ eius nunquam ad priorem dignitatem accedere poſſe: necnon & Iudęorum quamdiu aliqui ſupererint, ſemper ſeruitutis iugo fore afflictos, & per omnes partes mũdi expulſos pariter ſicuti beſtias putridas, cunctisq; gentibus, ac nationibus infenſas. Quod pręuidens Eſaias cap. v. ait: Propterea captiuꝰ ductus eſt populus meus, quia non habuit ſciẽtiam. & infra: Sicut deuorat ſtipulam lingua ignis, & calor flãmæ exurit, ſic radix eorum quaſi fauilla erit, & germen eorum vt puluis aſcendet. Item cap. viii. Ecce tribulatio, & tenebrę, & diſſolutio, & anguſtia, & caligo perſequens: & non poterit auolare de anguſtia ſua. Et Hieremias cap. xi. Ecce ego inducam ſuper eos mala, de quibus exire non poterunt: & clamabũt ad me: & ego non exaudiã eos. Item & cap. xiii. Diſpergam eos virum à fratre ſuo, & patres, & filios pariter, ait dominus: nõ parcam, & non concedam, neq; miſerebor: vt non diſpergam eos. Inſuper cap. xv. Quare factus eſt dolor meus perpetuus: & plaga mea deſperabilis renuit curari? Item Deuteronomii cap. xxviii. Omni tpe calumniam ſuſtineas, & opprimaris violentia, nec habeas, qui liberet te. Hãc etiam Iudæorum calamitatem, & inexpiabilem interitum præuidit Ezechiel cap. v. vbi ait: Ego quoq; cõfringam, & non parcet oculus meus, & non miſerebor. Tertia pars tui peſte morietur, & fame conſumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo: tertiam vero partem tuam in omnem ventũ diſpergam. Item cap. viii. Ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miſerebor: & cum clamauerint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos. Quid plura? tota ſcriptura plena eſt huiuſmodi minis. Horum quidem, & aliorum q̃plurimorum his ſimilium, nullus tã hebes eſt, tamq; obtuſus ingenio, ſi terminos, vel dictiones metiri voluerit, qui facile non percipiat Iudęorum opinionem vanam penitus eſſe, atq; falſam: quippe qui Meſſiam futurum ſperant: vt ipſos ad priſtinos libertatis terminos redigat: hac profecto ſtultitia freti iam ſunt. 1435. anni, vel circa: quibus tam infelices, tanq̃ miſeri vitã ducunt. Neq; vlla gens, vel natio vnquam extitit, neq; erit: quæ maiori animaduerſione, atq; lõgiori calamitate exagitata ſit, q̃ perfida iſta Iudæorum turba, atq; profana. Fuerũt nanq; ipſi apud Pharaonem multo tempore afflictione obſtricti quammaxima: neq; ignorãt per id temporis ex ea completis quadringentis annis liberos fuiſſe, quemadmodum dicitur Geñ. caplõ decimoquinto. Poſtea vero à Nabucodonoſor Rege, graui etiã ſeruitute oppreſſi habuerunt Hieremiam Prophetam, Aggæum, atq; Zachariam, & alios forte Dei legatos nuntiantes eis captiuitatem ipſam finem habituram. At iſta profecto, qua. 1435. annos conficiuntur aſſidue, atq; vndiq; cruciantur, quo tempore ſoluenda ſit, neq; per nuntium aliquem diuinum, vel humanum: neq; per coniecturam, vel argumentum aliqđ itelligere, vel ſaltem imaginari poſſunt: vt libertate donati, à Deo ſe diligi quandoq; non ignorent. Hac enim temporis diuturnitate, atq; nũtiorum defectu, poſſunt non difficile Iudæi animo concipere, atq; proculdubio ſcire ſe erroribus inuolui, atq; fallaciis: cum dicunt: Expectamus Meſſiam, qui ſoluet iugum captiuitatis noſtræ: hoc ſanè à Deo ſi fieret: præuios quoſdam miſiſſet ſui nuntios, ſicuti in aliis captiuitatibus factum eſt: prædicturos huiuſmodi nodum ſeruitutis eſſe ſtatuto tempore diſſoluendum. Et quia nullus adhuc, ſaltem fidedignus, apparuit: ideo dici neceſſe eſt: quod à Daniele dicitur capitulo nono: Et vſq; ad cõſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. Si autem Iudæi opponerẽt: per Eſaiã promitti ſibi ciuitatis ſuæ reſtaurationem capitulo quinquageſimoſecundo ſub his verbis:

De iſtis .400. annis. vide libro iiii. cap. .iiii.

Digitized by Google

verbis: Conſurge conſurge, induere fortitudine tua Sion: induere veſtimentis gloriæ tuę Hieruſalem ciuitas ſancti: quia non adiiciet vltra: vt pertranſeat per te incircunciſus, & immundus &c. Reſponderetur. Non (vt Iudęi ſomniant) ad lapides illius, & cineres, atq; fauillas iſta fuiſſe dicta: vt in priſtinum ſtatum reſtaurarentur: ſed ad populum Hieruſalem, qui occidit, & lapidauit Prophetas, qui ad ſe miſſi erant. Et ad extremum etiam in filium Dei miſit manus: qui corruens in paſſione Chriſti, in reſurrectione illius ſuſcitatus eſt, quando multa millia crediderunt de Iudæis, & reliquiæ ſaluæ factæ ſunt: ſpiritualiter igitur intelligenda ſunt, & non materialiter. Et licet Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc capite Commentariis dicat, huiuſmodi conſolationes futuras eſſe tempore Meſſiæ: quia ipſe Meſſias liberabit eos à captiuitate Edō: hoc eſt Romani Imperii, iuxta morem ſuum: tamen non ſpiritualiter, ſed temporaliter intellexit. Et ideo Iudæi hęc ſperant ventura, cum iamdiu pręterita ſint. Vnde ibidem mandatur Apoſtolis: vt relictis Hebræis in infidelitate ſua, exeant: & ad Euangelizandum gentibus ſe conferant. quod cōfirmat Beatus Paulus ad Rom. c. decimo dicens: Quàm pulchri ſuper montes pedes Euangelizantis &c.

¶ Quòd Iudęi non ex alia cauſa in tam longa perſiſtunt captiuitate, niſi ꝓpter horrendum illud facinus: quo Chriſtum verum Meſſiam, qui vt eos ſaluaret, aduenerat, tā nefarie, tamq; crudeliter necauerunt. Cap. XXXI.

HVIuſmodi autem Iudęorum infortunii: ꝙ ſcilicet in tam diuturna ꝑſiſtant captiuitate: ſi quiſ cauſam q̄reret: volo Iudæi ipſi reſpondeant. Dicēt nanq;: hęc mala in nos peccata noſtra intulerunt: quæ autem illa ſint neſcimus: niſi circa quæ cæteri homines verſantur. Hæc eſt inepta reſponſio: quoniā ſi Deus iuſtus eſt, eandem pœnam, quam Iudæi perferunt, cæteri homines paterentur: q̄a paria peccata pari pœna multantur. Nam pro menſura peccati erit & plagaꝝ modus: vt Deutero. c. XXV. At ſi q Iudęorū inſipientium hæc ſibi accidiſſe dicerent: ob peccatum vituli, quem ad mōtē Oreb fecerunt maiores ſui: vt habetur Exodi c. xxxii. hæc quidem opinio erronea eſt penitus, atq; falſa. Nam Deus propter peccata patrū in filios nō animaduertit, niſi eoꝝ filii patrum ſcelera ſectentur. Et licet Iudæoꝝ veteres vitulum adorauerint, Iudæi tñ iuniores, à q̄bus originem traxerunt, facinus illud improbant, atq; abhorrent: necnon & quemcunq; aliorum idolorum cultum reiiciunt, & deteſtantur, vt aiunt. Igitur vt pro peccato paterno, qđ filii penitus improbant, à pœna patres inulti euadant, filii vero eam ſubeant, & patiātur, rationi quidem, atq; diuinę maieſtati non congruit. Scribitur nāq; apud Ezechielem. c. xviii. Pater ſi genuerit filium: qui vidēs omnia peccata patris ſui, quæ fecit timuerit: & nō fecerit ſimile eis, hic non morietur iniq̄tate patris ſui, ſed vita viuet. & ſequitur: Filius non portabit iniquitatē patris: & pater nō portabit iniquitatem filii. Item ſecundi Paralipomenon. c. xxv. dicitur: Scriptum eſt in libro legis Moyſis, vbi pręcepit dñs, dicens: Non occidētur patres pro filiis, neq; filii pro patribus ſuis: ſed vnuſquiſq; in ſuo peccato morieť. & Deuteronomii c. xxiiii. Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, ſed vnuſq̄ſq; pro peccato ſuo morieť. Diuinę enim iuſtitię incōgruum foret: vt pœnas Deus de aliquo ſumeret pro alienis ſceleribus. Legimus enim Pſalm. 37. Quòd iuſtitia plena eſt dextera eius. & Pſal. cxviii. Iuſtus eſt dñs: & rectū iudicium ſuum. necnō Pſal. cxliiii. Iuſtus eſt dominus in omnibus viis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Itē apud Danielem. c. ix. Iuſtus dominus Deus noſter in omnibus operibus ſuis, quę fecit. Quę enim iuſtitia Dei hęc eſſet? quæ ſanctitas? vt Iudęorum vetuſtiſſimi vitulum adoraſſent, & impune euaſiſſent: iuniores vero iſti ab eo ſcelere alieni ꝑ eoꝝ peccato pœnas luerent? Iuſtitia enim eſt cuiq; dare quod ſuū eſt: bonis præmiū, improbis pœnam. Ideo ſcribitur Pſal. xvii. Retribuet mihi dñs ſm iuſtitiam meā. Neq; huic veritati repugnat, quod dr̄ Exodi

c.xx. Ego ſum dominus Deus tuus fortis zelotes: viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationẽ eorum: qm̃ hęc omnia intelliguntur, qñ improborum parentum improbi filii veſtigia ſequuntur: quod frequentius euenire ſolet vſq; ad quartam generationem. Attamẽ ſi Deus ſecreto iudicio ſuo: quod intelligere nemo poteſt: vt legitur Pſal. xxxv. Iudicia Dei Abyſſus multa: hoſum liberos punit vſq; ad tertiam, & quartam generationẽ: vt Exodi. c. xxxiiii. Qui reddis iniqtatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiã, & quartam ꝓgeniem. Quęratur à Iudæis, ſi ipſi in tertia ſint, vel in quarta? Reſpondebunt: ſcio in centeſima generatione eſſe, & vltra. Nam à tpe, quo patres eorum vitulum adorarunt vſq; ad captiuitatem Babylonicam anni fluxerunt noningenti, vel circiter: & ab ipſa captiuitate vſq; ad Chriſtum anni qngenti & nonaginta: & à Chriſto ad hũc vſq; diẽ anni mille qngenti decẽ. Qui oẽs anni ſimul iuncti ꝯſtituunt ſummã annoꝝ triũ millium. Igitur recte ꝯcluditur: ꝙ licet Iudęoꝝ patres vitulũ adorauerint: quod ſceleſtiſſimũ extitit, atq; profanũ: nihilominus peccatũ illud cauſa non fuit, vt expulſi Iudęi diuagarent per orbẽ, & huiuſmodi tam longæ, tamq; miſerrimę ſeruitutis iugo oppreſſi doleãt, & crucientur: cum Deus pro ſceleribus patrũ vltionem ſuã in filios vltra quartam gñationem nõ inferat. Inſuper quęrit à Iudæis: cur. lxx. annis Babyloniis ſeruierint? Reſpondebũt (ſi recte ſenſerint) qm̃ maiores noſtri quoſdam occiderunt Prophetas: necnõ etiam idola coluerunt. At nos dicimus: Si ob Prophetarum occiſionem, vel idolatrię peccatum, quo nullũ grauius fieri põt ſenſu, atq; propoſito, maiores illi ſeptuaginta annis tm̃ captiuitate ꝯtinua laborauerint: cur Deus iam mille quadringẽtis trigintaquinq; annis, vel circa, eos hac multo miſeriori ſeruitute, atq; longiori iuſſit opprimi, atq; affligi? qñqdem poſt captiuitatem illam Babylonicam ad hunc vſq; diem nuſquam habeatur in ſacris literis Iudęos Prophetam aliquẽ occidiſſe, neq; idolis ſe dicaſſe. Igitur, cum Deus iuſtus ſit, & rectũ iudiciũ ſuum: vt ſcribitur Pſal. cxviii. Qui profecto in neminem animaduertit, niſi in ſceleſtos, & peruicaces in malo: vt qua menſura delictum extiterit, pari modo puniat, atq; caſtiget. Et qm̃ huiuſmodi pœna vniuerſalis eſt omnibus Iudæis: vt vniuerſale fuerit etiam peccatũ: propter quod ipſa pœna inflicta fuerit, neceſſe eſt. Dicendũ eſt igitur: ꝙ Iudęi maiori ſcelere, q̃ idoloꝝ cultu, atq; Prophetarum occiſione Deo infenſi ſint. Quod autem ſcelus illud fuerit, animo ſtudioſe voluteñt, atq; diligenter memoria repetant ſua omnia, atq; maioꝝ ſuoꝝ ſcelera poſt captiuitatem Babylonicam cõmiſſa, non inueniẽt profecto in ſacris literis ſuos veteres idolatriã vllã, neq; æquale aliqd, vel maius, niſi horrẽdum illud, atq; inexpiabile facinus ĩ cõmuni: hoc eſt vniuerſaliter, qñ Iudæi Ieſum Chriſtum Dei filium veꝝ Meſſiam: q Deus fuit, & homo, & in hunc mũdũ venerat, vt nos ſaluaret, vendiderũt pro argento iuſtũ: & tam nefarie, tamq; crudeliter necauerũt: vt inquit Amos. c. ii. dicẽs: Sup tribus ſceleribus Iſrael, & ſup quatuor non ꝯuertam eũ: vel non trãſferam, iuxta Hebraicã veritatẽ. & quare hoc, reddit cauſam, dicẽs: Pro eo, ꝙ vẽdiderit ꝓ argento iuſtũ: hoc eſt Chriſtũ antonomaſtice iuſtum: quę vẽditio fuit quartum ſcelus populi Iudaici: in cuius vindictã Iudęi in hãc detruſi fuerũt captiuitatem: à qua non ſunt trãſferendi: vt ipſe ait Propheta: quod diffuſius declaratũ eſt ſupra lib. vi. c. xlvii. Et qm̃ hoc grauius, atq; deteſtabilius facinus, q̃ idolatria extitit: iccirco maiori ſeruituti, atq; longiori miſeriæ ſubiiciuntur Iudęi: necnõ & intolerabilẽ calamitatẽ, atq; vltionẽ perpetuam patiũtur, & ſuſtinent. Et licet hi iuniores Chriſtum nõ occiderint: tñ, quia veteres ſuos recte illud feciſſe approbãt, & affirmant, eoꝝ inutiles ritus ſequentes: hoc nãq; inexpiabili errore, & inexecrabili ſententia circunducti oĩ mœrore afflicti, & hincinde expulſi miſerrimam vitam ducũt. Sed vt eos mendaces eſſe oſtẽdamus, qui huius ſuæ diuturnę captiuitatis cauſam ſe ignorare aiunt: videamus qd apud eos de hac

de hac re ſcriptum inueniatur. Legitur enim in ſuo Thalmud, in libro apud eos cognominato Iurato el chaldebrim: hoc eſt Deuteronomio magno: vbi huiuſmodi fit interrogatio. Quid voluit dicere Moyſes in lib. Deuteronomii. c. xxxii. Generatio enim peruerſa, & infideles filii? & ibidem reſpondetur: Hoc eſt, qa dixit Deus ad Iſrael: Vos eſtis filii infideles: q cum eſſetis coràm me in monte Synai, dixiſtis: Cũcta, quę dominus locutus eſt, faciemus, & audiemus: vt Exodi capitulo decimonono. Ego ſimiliter dixi vobis eadem hora: Dii eſtis, & filii excelſi omnes, Pſalm. lxxxi. Sed poſt hoc: vbi dixiſtis: Iſti ſunt Dii tui Iſrael, qui te duxerũt de terra Aegypti, Exodi capitulo trigeſimo ſecundo: ibi reſpondi vobis: Vos autem ſicut homines moriemini: & ſicut vnus de Principibus cadetis, Pſalm. lxxxi. Poſt ea ad terram patrum veſtrorum congregaui vos: in qua mihi templum ædificaſtis: tunc ego dixi vobis: Nunquam eritis ab eadem patria tranſmigrati. cum autẽ dixiſtis: Non eſt pars in nobis, nec hęreditas in filio Iſai. iiii. Regum. c. xii. Similiter ego dixi: Et captiuus migrabit de terra ſua, Amos. c. vii. in calce capitis. Siquis hanc Thalmudiſtarum reſponſionem, ſiue Cabalam (vt Iudęorum more loquamur) diligenter examinare voluerit, inueniet profectò cauſam: quare Iudæi per omnes orbis terrarum partes tamdiu diſperſi vagantur: ex ea nanq; Cabala diligenter intuenti non difficile conſtabit. Non enim propter hęc verba tantũ: quæ protulit Iſrael ob duram reſponſionem ſibi per Roboam Regis Salomonis olim filium datam: ſcilicet: Non eſt nobis pars in Dauid, vel hęreditas in filio Iſai, vt Regum. iii. cap. xii. Iudaicus populus in tam duram, tamq; diuturnam detrudi debuiſſet captiuitatem: nec etiam diuinę conueniret maieſtati: vt vltra delicti menſuram eum animaduerteret, cum ipſe Deus iuſtiſſimus ſit: vt ſupra toties dictum eſt: & eo magis quòd Iudæi, qui hac Romana cruciantur captiuitate, non ſunt ex reliquiis illarum decem Tribuum, quæ à Regno Dauid, & cultu diuino defecerũt:

Secundi Paralip. c. x. Itẽ .ii. Reg. c. xx. Itẽ .i. Regũ. c. xii.

vt tertii Regũ, capitulo duodecimo: ſed ſunt reliquię duarum Tribuũ: ſcilicet Iuda, & Beniamin: quę ſecutę ſunt ſemper Regnum Dauid. Nã in dicto capite duodecimo, tertii Regũ de ipſis duabus Tribubus ſic dicitur: Nec ſecutus eſt quiſpiã domum Dauid, præter Tribum Iuda ſolam. & ſtatim ſequitur: Venit autem Roboam Hieruſalem, & congregauit vniuerſam domum Iuda, & Tribum Beniamin: etiam multi ex Tribu Leui nolentes inſeruire idolis venerunt in Hieruſalem ad inſeruiendum Deo: & maxime cum Eſdra. Si autem antedictæ duę Tribus, & multi Leuitę à Regno Dauid non defecerunt: & per conſequens in nihilo in ea re peccauerunt: quomodo recte dici poteſt: quòd ipſæ duæ Tribus ob illa verba tantum: Non eſt nobis pars in Dauid &c. in hanc tam grauem detruſæ fuiſſent captiuitatem: cum Deus nedum iuſtus ſit, ſed iuſtiſſimus? Si enim populus ille duarum: ſcilicet Tribuum, in ea re peccaſſet: equidem Deus eum aliqua pœna multaſſet: ſed nuſquam in ſacris literis habetur: quòd ob eam penitus fuerit cauſam: igitur eum ob id non peccaſſe fatendum eſt. Sed dicet forte Iudæus: Nonne in Babylonicam eiectus fuit captiuitatem? igitur de aliqua conſtat pœnæ inflictione. Reſponſio. Si in Babylonicam eiectus fuit captiuitatem, non ex ea eiectus fuit cauſa: tum ob magnam temporis diſtantiam: tum maxime, quoniam cauſa ipſius eiectionis eſt omnibus nota. Nam propter idolatriam, & Prophetarum interitum in eam eiecti fuerunt captiuitatem, non autem propter illa verba: Non eſt nobis pars in Dauid. Quæ quidem cauſa, cum à grauiſſimis peccatis procederet, ſpatio tamen ſeptuaginta annorum terminata fuit. Hæc autem Romana iam. 1435. annis elapſis inchoata eſt: & eius finis adhuc ignoratur: grauiore igitur peccato eam emanatam, & inflictam fuiſſe à Deo neceſſario fatendum eſt: iuxta ea, quæ ſuperius diximus. Cum autem (vt ſuperius diximus) neceſſe ſit: vt ob grauius peccatum, hęc Iu-

dæorum captiuitas, quam Romanam vocant, proceſſerit: vt illud tam grande peccatum inueſtigemus neceſſe eſt. Vidimus de Tribubus his duabus Iuda, & Beniamin verba Thalmudiſtarũ antedicta in Regno Dauid terreno verificari nõ poſſe: quia ab eo non defecerũt: igitur vt verba illa: Non eſt nobis pars in Dauid, vel hæreditas in filio Iſai, de Chriſto Meſſia intelligantur neceſſe eſt, cum in eo verificentur ad vnguem. Et eo magis, quia ſuperius probatum eſt per Dauid intelligi debere Regem Meſſiam: & maxime lib. vi. c. lxvi. & etiam. c. l. Quòd aũt de Chriſto Meſſia verba illa verificẽtur, patet ex hoc, ꝙ Iudæi antedictarum duarum Tribuum nullam habent partem in ipſo Dauid: hoc eſt in ipſo Meſſia: immo ſunt ab eo expulſi, & alieni: & hoc propter ingratitudinem: qua ipſi Iudæi in eum vſi fuerunt in iſeſtando, & perſequendo eum, & tandem occidendo: eum dico, qui vt eos ſaluaret, aduenerat: ob quam ingratitudinem in hanc Romanam detruſi fuerunt captiuitatem tam grauem, & tam diuturnam, vt inquiunt ipſi Thalmudiſtę: allegando Amos. c. vii. cuius verba ſunt hęc in calce dicti capitis ſeptimi: Et Iſrael captiuus migrabit de terra ſua: ecce Iudæi, quomodo ex ſententia Thalmudiſtarum veſtrorum ſuper. c. xxxii. Deuteronomii, de qua ſupra dixi, conuincimini vos ſciẽtiam habuiſſe: ex qua cauſa tot vobis mala obueniant ex huius captiuitatis veſtræ diuturnitate. Sed nullum aliud cõmune ſcelus veſtrum omnino eſt oĩbus vobis ignotũ præter hoc, quod in Ieſum Chriſtum cõmiſerunt maiores veſtri, & vos approbatis. Non ſolum enim malum id eſſe neſcitis: ſed cum peſſimũ ſit, optimum eẽ putatis. Quòd aũt peccatum Iudaici populi in perſequendo Chriſtum Meſſiam vſq; ad mortem incluſiue, fuerit non ſolum maius idolatria, & Prophetarum interitu, ſed pluſquam maximũ, ſi plus dici poſſet: & maxima, ac acerbiſſima dignum eſſet animaduerſione, ex iſtis equidem trinis horrendę, & execrandę vocis in ipſum Ieſum Chriſtum exclamationibus per maiores veſtros publice prolatis, nedum aperte conſtat, ſed etiam ſi velletis nequaquã negare poſſetis: adeo enim tritæ, & manifeſtę ſunt: vt probatione nõ indigeant. Quarum prima fuit: cum ipſi Iudaico populo à Pontio Pilato Romanorum Præſide, propoſita fuiſſet optio, quem è duobus ſibi dimitti vellent: an Ieſum, qui dicitur Chriſtus, an Barabam hominem, nedum nequam, ſed etiam ſeditioſum latronem, & homicidam. reſpõderunt omnes vna voce clamantes: Non hũc, ſed Barabam. ecce peccati grauitas: Regem Meſſiam verum Deum, & verum hominem, qui vt eos ſaluaret, aduenerat, ſpreuerũt, repudiaueruntq;, immemores beneficiorum ab eo receptorum: & Barabam hominem nequam elegerunt, atque petierunt: à quo aliquid boni, ac commodi, nec conſequi, nec ſperare potuiſſent. Secunda vero: cum idem Pilatus eis petentibus Chriſtum crucifigi, diceret: Regem veſtrum crucifigam? quaſi eos redargueret. reſponderunt omnes itidem vna voce clamantes: Regem non habemus, niſi Cæſarem. ecce ſecunda: Regem cœleſtem ſpreuerunt, ac contempſerunt: immo Regem eſſe ſuum negauerunt, immemores quampluriũ beneficiorum ab eo receptorum: Cæſaremq; terreſtrem Regẽ, & alienum, nõ autem Iudæum, elegerũt: & eum ſolum Regem ſuum eſſe publica, & alta voce profeſſi ſunt: cum ex diuino mandato alterius generis neminem ſibi in Regem aſſumere ex lege ſua ſibi liceret: vt Deuteronomii capitulo decimoſeptimo. Nolite igitur Iudęi, nolite inquam conqueri, quando Reges, vel Principes terreni à vobis pecunias extorquẽt: cum vos ipſi ſponte veſtra relicto cœleſti Rege, terrenos Reges, & Principes elegeritis: & eorum vos ſeruos feceritis. Tertia autem vox extitit, quãdo pręmemoratus Præſes Pilatus lauit manus, dicens: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. exclamauerunt omnes vna voce, dicentes: Sãguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. O dura, & amara reſponſio. O imprecatio peſſima, & omni malo, & afflictione plena. Nonne Iudęi ex hac nefaria reſponſione ſua: ſcilicet: Sanguis eius

ſuper

Digitized by Google

ſuper nos,& ſuper filios noſtros,ſeipſos, ac omnes filios,& deſcendentes ſuos dũtaxat, totius pœnę ꝑ Omnipotentẽ Deũ in vindictã mortis Ieſu Chriſti, ſup oẽs ipſi⁹mortis cõplices,& participes infligẽdę culpabiles,& obnoxios reddiderunt? nẽpe reddiderũt:& qdẽ ſpõte ſua:& nulla cogẽte eos neceſſitate. Cum aũt in nece prędemorati Ieſu multa acciderint ad maiorem huius ſceleris grauitatem,& impietatẽ,tãto magis Iudęi dãnandi ſunt. Et primo, qa i ipſo Ieſu nulla mortis cauſa inuenta fuit,vt ait Pilatus Pręſes,Ioan. cap.xviii.&.xix.& Lucę cap.xxiii.Itẽ, qa iuſtus fuit,vt Pręſes ipſe confeſſus eſt, qñ lauit manus ſuas,dicens: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius: vt Matthæi cap.xxvii.Iuſti enim pœna aliqua nõ ſũt multandi, dicente Moyſis lege:Iuſtũ,& inſontẽ non ꝯdemnabis. Item Ieſus ipſe in hunc mundum venerat: vt omnes,qui ei adhęrerent, ſaluaret: Iudæos primo, poſtea reliquos:vt ipſemet dixit de Iudęis:Non ſum miſſus, niſi ad oues Iſrael, quę perierant.& iterum: Non eſt bonum ſumere panem filioꝶ Iſrael, & dare canibus.Item miracula q̃plurima fecit:nõ ſolũ infirmos curando à languoribus ſuis: ſed etiam mortuos ſuſcitando: vt ſupra lib.vi.cap.xxxvii. ex quibus ſolis Iudæi debebant ei credere. Ex omnibus igitur ſuperius dictis ſimul congregatis,ꝯcludi põt,& qdem recte,Iudęos,qui eum occiderunt,ſiue perimi,& occidi fecerunt, in grauiſſimum,& inexpiabile icurriſſe peccatum. Et quia grauiſſime peccãti,grauiſſima pœna debet infligi, vt pœna pari lance perpetrato correſpõdeat peccato: vt ſupra dictum eſt:igitur Iudæi, qui in Ieſum grauiſſime peccauerunt, grauiſſima pœna puniri debuerunt.& eo ẽt magis,ꝙ hic Ieſus,quem occidi fecerunt, licet homo eſſet,erat etiam Deus: vt ſupra lib.iii.ꝓbatum eſt:ex quo Iudęoꝶ peccatum adhuc multo magis aggrauatũ eſt: vnde vt multo maiore,& grauiore adhuc pœna Iudęi multarenť ꝯgruum fuit:nõ ex eo,ꝙ diuinitas occidi poſſet, nec etiã pati, cum ſpiritus ſit Deus inuiſibilis, & impalpabilis:cui materialia nocere non poſſent arma:ſed eo ꝙ caro eius ex vniõne diuinitatis nobilior effecta erat, & delicatior:& ideo acerbiori pœna afficiebatur. Cum aũt pręſens Iudęoꝶ captiuitas in tanti,& tam impii ſceleris vindictã Iudęis ipſis inflicta fuerit:admirari eqdem non debent Iudęi, ſi hac tam diuturna, & iſelici crucianť captiuitate.Hinc enim ò Iudęi(ſi cæci non eſtis omnino)maloꝶ veſtroꝶ omnium cauſa ꝓcedit, & origo: hinc inquam tam dura, tamq́; grauis, & diuturna captiuitas eſt veſtra:hinc profecto:hoc eſt in tanti ſceleris,tantęq́; impietatis veſtrę vindictam omne malum veſtrum:hinc oĩs calamitas,& miſeria veſtra depẽdet. Hęc aũt cũ talia,ac tanta, tamq́; horrenda ſint: ſunt ne tam parui ponderis,& momenti: vt à veſtra delenda ſint oĩno memoria? qa negatis maloꝶ veſtrorum cauſam vobis eſſe notam? cum ipſa oĩbus totius mũdi gentibus publica ſit, & manifeſta? Audi Iudęe qd dicat Propheta Pſal.xciii.quem dicunt Hebręi cõpoſitum fuiſſe per Moyſem: Captabũt in aĩam iuſti,& ſanguinem innocentem cõdemnabunt.Et factus eſt mihi dominus in refugium:& Deus meus in adiutoriũ ſpei meę.Et reddet illis iniquitatẽ ipſoꝶ: & i malitia eoꝶ diſperdet eos: diſperdet illos dñs Deus noſter.Cognoſcite in vobis hoc adimpletum eſſe,& quare? adimpletum eſt itaq; in Iudęis prouerbium illud,de quo dicitur Ezechielis cap.xviii. Patres comederũt vuam acerbam,& dentes filioꝶ obſtupeſcunt.Nam Iudęoꝶ peruicacium,qui ad Chriſti fidem ſe cõferre noluerũt,dentes obſtupeſcũt: qm̃ in hac captiuitate multa aduerſa patiunť: Apoſtoloꝶ autem,& alioꝶ Chriſti fideliũ dentes,licet Iudęi fuiſſent,tñ non obſtupuerunt,ſed perbeati fuerunt: licet oẽs ipſi ab illis deſcendiſſent Iudęis, qui tot, & tantis obnoxii erãt calamitatib⁹ ob Chriſti mortem.Item Hieremię cap.viii.Cõfuſi ſunt ſapientes,perterriti,& capti ſunt: Verbũ enim dñi ꝓiecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis.Notate Iudęi,Verbũ enim domini ꝓiecerunt:hoc eſt Ieſum Chriſtũ Dei patris Verbum:hoc eſt filium,quẽ ꝓieciſtis,& crucifigi feciſtis.Item Pſal.lviii.

Digitized by Google

dicitur: Ne occidas eos: ne quando obliuiſcantur populi mei: diſperge in virtute tua: & depone eos protector meus domine. Orat Deũ Pſalmiſta, ne occidat Iudęos, ne Chriſtiani obliuiſcantur, ꝙ dominum occiderint: ſed ꝙ diſpergat, & vagabundos eos faciat. Deſinite igitur deinceps admirari, & vlterius conqueri nõ audeatis: licet in tali, ac tanta demerſi ſitis ſeruitute, & miſeria: cum id culpa veſtra, & non fortuito: ſed conſulto, & dedita opera commiſeritis peccatum: propter quod hæc omnia vobis mala eueniunt. Et licet hi iuniores Chriſtum nõ occiderint, vel occidi fecerint: tamen, quia veteres ſuos recte illud feciſſe autumant, & affirmant: eorumq; inutiles ritus ſequuntur, hac eadem ſententia impliciti mœrore, & miſeria affliguntur. In qua miſeria (vt inquit Daniel cap. ix.) vſq; ad finem, & deſolationem permanebũt, & perſeuerabunt. & quidem merito.

¶ Quod Iudęi odio habent Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: qm̃ eũ idolatram, & magũ, ac Moſaicę legis euerſorẽ fuiſſe firmiter tenent: qđ nequaq̃ verum eſſe Thalmudiſtarum auctoritate probatur: ad hũc maxime finẽ, vt Iudęi omni ſimultate depoſita, facilius, & velocius, ad ipſius Ieſu Chriſti fidem accedant. Cap. XXXII.

Odio nempe q̃maximo Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum Iudæis oibus eſſe, nemo eſt q dubitet: cũ eum idolatram, & magũ, ac legis Moſaicę euerſorẽ, deſtructoremq; : & ex polluta, ſiue adultera natum fuiſſe firmiſſime teneant, ac prędicent. hoc nãq; Iudæi à parẽtibus, & maioribus ſuis ob multa de Ieſu Chriſto improperia, quę ſibi à teneris vſq; annis, & in dies narrant, ita, & taliter in ipſius Ieſu Chriſti odium educãtur, & iſtruunt: vt odiũ illud, nedũ imbibant, ſed quadã quodãmodo imutabili impreſſione ꝯfirment: vnde hac potiſſimũ de cauſa Hebręi oẽs vbiq; locoꝝ ſingulis diebus ipſum Saluatorem noſtrũ, & Apoſtolos ſuos, ac Diſcipulos, & oẽs deniq; Chriſtianos ſub hæreticoꝝ nomine, ter in Synagogis ſuis, & alibi maledicunt: Omnipotentemq; Deũ depreeant: vt Apoſtolicã ſedem: quã Regnum neq̃ appellant, deſtruat, ꝯterat, atq; ꝯfringat: nec ſolũ rudes, & indocti hoc ſentiũt: ſed nõnulli ẽt ex Rabinis ſuis, imo ẽt multi, & vtinam non oẽs. Nam Rabi qdã Moſe in nonnulla audet Saluatori noſtro obiectare iproperia: vnde fit: vt Iudęi: licet ex tot, & tantis fundamentis, tã ſolidis, & firmis p nos ſupra lib. vi. & hoc. vii. lib. deſcriptis, ipſum Ieſum Chriſtum Saluatorẽ noſtrũ fuiſſe verum Meſſiã dubitare, vel ſaltẽ negare nõ valeant: nullo tñ modo ſibi pſuadere poſſunt: vt ipſe Saluator noſter Ieſus fuerit ille verus Meſſias: de quo in eoꝝ lege, & Prophetis tot, & tanta dicunt, cũ verbis facta non rñdeant. Mirabilia enim de eo per diuinos Vates annũtiata fuerunt: vt ſupra in hoc toto noſtro ope certo ordine in ſuprioribus libris declaratũ fuit. Cũ aũt eum Saluatorẽ noſtrum idolatram, & magũ, ac legis Moſaicę deſtructorẽ fuiſſe firmiter teneãt, eis minime pſuaderi poteſt, vt ipſe verus fuerit Meſſias. Quẽ errorem, imo verius quam falſitatem, & qđ mendaciũ ab eis oino euellere, & extirpare neceſſe fore duxi: vt ipſi Hebræi hmõi errore, & falſitate depoſitis, ad Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti fidem libentius, & velocius accedant. Quis enim Omnipotentis Dei, nedũ filium, ſed ẽt nuntiũ fuiſſe crederet: quem idolatrã, magum, ac Moſaicę legis euerſorem opinet, imo firmiter teneret? Nullus equidem: quapropter ad hmõi erroneam, & falſam opinionẽ tollendam, & penitus ab Hebręoꝝ mẽtibus eradicandã, non ſophiſticis vtemur Argumentis, ſed Thalmudiſtaꝝ, ſiue Rabinoꝝ ſuoꝝ auctoritate. Sicut enim ea, quę in litibus iudiciariis ab aduerſario pducunt: ſi id quod alteri parti probare incumbit, potius probant, q̃ eius partis, quę ea pducit: equidem ei ꝯtra quem pducũtur multo magis fauent, q̃ ſi ipſemet produxiſſet: omnis enim corruptionis ſuſpitio ceſſaret. Sic itidem ea, quæ ab aduerſariis ſumuntur, contra ipſoſmet aduerſarios multo plus valent in fauorem alterius partis: quia nec aduerſarii ea negare

poſſunt,

poſſunt,nec ei cõtra quem ꝑducta ſunt, alia neceſſaria eſt probatio. Habeť nempe in Thalmud.c.Helech,hmõi hiſtoria: quam Thalmudiſtę inquiunt fuiſſe, ſecũdo extante templo, & tpe Hircani ſacerdotum Principis Simonis Machabæi filii:Quidã Rabi Ioſua ben: hoc eſt filius: Prahaia,in eo itinere,quo ab Alexandria in Hieruſalem reuertebatur: cum hoſpitium quoddam vnà cum diſcipulis ſuis fuiſſet ingreſſus:Quampulchra, inquit, eſt hæc hoſpitii:innuens ſcilicet domũ. Quod audiens vnus ex diſcipulis ſuis, qui Ieſus vocabatur, & credens Rabinũ ſuum hoſpitis ſignificaſſe vxorem,reſpõdit,dicens: Oculos habet profundos. at Rabi ipſe Ioſua,rabida in diſcipulum ira accenſus:Impie,inquit,in tali nefario facinore cogitas: & ſtatim eum anathema proclamatum,à ſuo,& diſcipulorum ſuorum eiecit conſortio.Ieſus autem diſcipulus ſe abiectum cõſpiciens,lapidem quẽdã erexit,eumq; adorauit,ac plures Iſraelitarum à lege Moſaica ad idolorum cultum induxit. Hęc illi.ſ. Thalmudiſtę,ſiue Rabini. In hac equidem hiſtoria pro veritate dilucidanda, duo maxime ponderanda ſunt.Quorum alterum eſt:ꝙ ille Ieſus,q fuit idolatra,& Moſaicę legis euerſor,fuit diſcipulus Rabi Ioſua filii Prahaia. Alterum vero:ꝙ hæc hiſtoria fuit tempore Hircani filii Simonis Machabęi,qui & Ioannes dicebatur: qui Hircanus fuit Princeps ſacerdotum Iudęorum:& Ducatum, ſiue regimen populi tenuit p'ures annos: vt habetur Ioſephi lib.xiii. Antiquitatis Iudaicæ, à capite. xiii. incluſiue per totum caput.xvii.quam hiſtoriam Iudæi minime negare poſſunt: cum in ſuo Thalmud ſic deſcripta reperiatur. Sed cum Iudęi (vt ſuos tueantur errores) in ſuo verſus Ieſum Chriſtum perſiſtentes, & continuantes odio,quęcunq; in honorem,& excellentiam Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti dicta inuenerunt, in aliquam aliam diuerſam ſignificationem,& ſentẽtiam trahere,& retorquere ſemper conati ſunt,ne ipſum Saluatorem noſtrum verum fuiſſe Meſſiam fateantur. (Quod Iudęi habuerint Chriſtũ odio, eo ꝙ eoꝝ reprehenderet delicta,Amos Propheta his indicat verbis cap.v.Odio habuerũt corripientem in porta, & loquentem ꝑfecte abominati ſunt.) Vnde fit, vt in eodem ſuo Thalmud ibidem,vbi ꝑdicta deſcripta eſt hiſtoria in cap.vlti.diſcipulus ille Ieſus idolatra,& Moſaicę legis euerſor, Nazarenus appelletur. Ibi enim ſic habetur:Et non ſicut Rabi Ioſua filius Prahaia:qui repulit Ieſum Nazarenum cũ duabus manibus. Ecce hic licet de eo Ieſu dicatur, qui fuit diſcipulus Rabi Ioſua, & idolatra,ac Moſaicæ legis euerſor, & ab ipſius Rabini,& condiſcipulorum ꝯſortio expulſus: tamen, vt eius improperia Saluatori noſtro Ieſu Chriſto paulatim aſcribantur,de nouo addidit Nazarenũ, cum ſuperius in hiſtoria ꝑdicta,nihil penitus de Nazareno dictum fuerit. Ex quo verbo, Nazarenũ,hic addito:ſecutũ eſt, vt poſtea in aliqbus aliis variis Thalmudiſticę ſcripturę locis, falsò, & contra oẽm veritatem ſcriptum fuerit de Ieſu Saluatore noſtro,ꝙ fuit idolatra, de adultera, ſeu polluta natus,magus, ac Moſaicæ legis euerſor. Quod falſum eſſe conſtat ſuperius lib.ii.vbi probatum eſt eum de virgine natum fuiſſe. Item eum non fuiſſe magum,ꝓbatum eſt lib.ivi.cap.ii. Quod etiam Moſaicæ legis non fuerit euerſor, patet,quia ipſe improperauit eis, ꝙ legẽ Moyſis non ſeruarent,dicẽs:Nõne Moyſes dedit vobis legem? & nemo ex vobis facit legem, Ioãnis cap.vii.& ꝙ tandem ſuſpenſus fuit magno cum vituperio. O' Iudæorum gens peſſima,& peruerſa, ac impia. O' miſerum,& calamitoſum hominum genus: nõ ſolum reprehenſione dignũ,ſed ſeueriſſima caſtigatione multandum. Credunt Iudęi,cum nobis Chriſtianis Saluatoris noſtri paſſionem obiectãt, & improperant, magnã nobis iniuriam facere:& ſe de ea contra nos magnã feciſſe vindictam:cum Chriſtiani non ſolum non negent Ieſum Chriſtũ ab eis,& eoꝝ ꝓcuratione, & inſtantia crucifixũ fuiſſe: ſed in ipſius Ieſu Chriſti Cruce ſũmope gloriemur:cũ ipſius Ieſu Crux ſit nobis Chriſtianis Dei virtus,& ſapiẽtia:gẽtibus ſtultitia,Iudęis aũt ſcandalum: vt verbis

vtat Apoſtoli ad Corinthios prima cap. i. Quod autem Iudęi falsò, & mentientes prędicta improperia Saluatori noſtro im partiantur, & aſcribant, tripliciter patet. Primo, ex pręmemorata Thalmudiſtarũ hiſtoria: in qua dicitur: ꝙ ille Ieſus idola tra &c. fuit diſcipulus Rabi Ioſua filii Pra haia: Ieſus autem Saluator noſter non ſo lum non fuit diſcipulus illius Rabini Io ſua: ſed nullius alterius hominis, teſtibus Iudęis ipſis dicentibus de Chriſto, Ioan nis cap. vii. Quõ hic literas ſcit, cũ nõ di dicerit? Secundo, qm̃ (vt ipſi Thalmudi ſtę inquiunt) hiſtoria illius Ieſu idolatrę, & Rabini Ioſua diſcipuli, fuit tpe regimi nis Hircani filii Simonis Machabęi: qui ante Pontium Pilatũ, ſub quo Ieſus Chri ſtus Redẽptor noſter paſſus fuit, circiter cẽtum & decem annos regnauit, ſiue po pulum Iſrael rexit. Ex qua tanta tpis di ſtantia, hęc falſitas per ſemetipſam tpis di menſionẽ facillime, & manifeſte digno ſcit: cum Ieſus Saluator noſter natus fue rit, ſm humanitatem, anno Imperii Augu ſti Cæſaris Octauiani. xlii. in principio ipſius anni. xlii. Regni autem Herodis an no. vi. vel. vii. ad plus. eius inquam Hero dis, qui pueros occidi fecerat: qui viuen tẽ Saluatore noſtro mortuꝰ eſt: & in eius Regno ſucceſſit filius ſuus Herodes ap pellatus: quo regnãte crucifixus fuit ipſe Ieſus. Ex quo improperia illius Ieſu ido latræ Rabini Ioſua diſcipuli, Ieſu Chri ſto Saluatori noſtro minime aſcribi poſ ſunt: cum Saluator noſter per ſeptuagin taſeptem annos, vel circa, poſt Hircani mortẽ, ſm carnẽ, natus ſit. Tertio, & vlti mo, quoniam ille Ieſus Rabi Ioſua diſci pulus fuit malus, & peccator maximus: cum non ſolum ipſe fuerit idolatra, ſed alios etiam multos ad idolorum cultum induxerit: vt ſupra in prędicta Thalmu diſtarum narratur hiſtoria: Ieſus aũt Sal uator noſter bonus fuit: vt prędictũ fue rat per Eſaiam cap. liii. Eo ꝙ iniquitatem non fecerit, neqꝫ dolus inuentus fuerit in ore eius. Et Ioſephi lib. Antiquitatis Iudaicæ. xviii. cap. ix. Fuit iiſdem tempo ribus Ieſus ſapiens vir: ſi tamen eum vi rum nominare fas eſt: erat enim mirabi lium operum effector, & doctor eorũ ho minum, qui libenter audiũt ea, quę vera ſunt: & multos qdem Iudęoꝝ, & multos ex gentibus ſibi adiunxit. Chriſtus hic erat &c. Ex ſuperius igitur dictis conſtat aperte improperia diſcipuli illius Rabini Ioſua, Iudęos falsò, & mentientes Salua tori noſtro aſcripſiſſe. Quod ex ſola no minis identitate, ſiue æquiuocatione, fa ctum eſſe crediderim: & hoc ex odio, & inata ſua malitia ad ipſius ſaluatoris no ſtri ignominiam, & improperium. Deſtru xit enim ipſe idolatriam, non induxit: vt ſupra lib. v. cap. xvi. Diſcant ergo Iudæi ſe deinceps corrigere, & emendare, cum ex ſupius dictis Ieſus noſter fuerit alius ab illo, & alio tẽpore, & alterius gradus, & dignitatis: imo nequaq̃ illi idolatrę cõ parandus. Extat inſuper in Iudęoꝝ Thal mud maior quędam, & efficacior proba tio contra ipſos Iudæos: per quam dilu cide hęc refellitur falſitas. Scribitur enim in Bereſid raba   : quid voluit di cere Daniel cap. ii. vbi loquens de Deo inquit: Et lux cum eo eſt? rñdet Rabi An na: Hæc eſt lux Regis Meſſiæ. Oſtendit enim nobis Deus: ſe inde perfeciſſe Meſ ſiam, & eius generationem: & lucẽ illam pro generatione illa ſub ſede glorię ſuæ Deus ipſe recluſit. Sathan autem interro gans dñm dixit: Dñe mundi: Lux iſta la tens ſub ſede glorię tuæ, pro quibus eſt? rñdit Deus: Pro Meſſia, & generatione ſua. ait Sathan: Domine ſine me tentare Meſſiam, & eius generationem. inquit Deus: Non haberes vllam aduerſus eum poteſtatem. Sathan iterum ait: Sine me, quia poteſtatem habeo. rñdit Deus: Si in hoc diutius iſiſtes ſathan: potius de mũ do perdam, q̃ aliquã aĩam generationis Meſſiæ perdi permittam. eademq; hora Deus ſuo ſic inquit Meſſię: Quãplurimę mihi illoꝝ porrigunt preces &c. ſequere ꝑut ſupra lib. vi. c. xli. in vltimis Thalmu diſtaꝝ auctoritabus. Si aũt Iudęus oppo neret: Hęc dicta fuiſſe de Meſſia, & non de Ieſu Chriſto Saluatore noſtro. Rñdea tur. Cum in hoc opere ꝓbatum ſit Ieſum Chriſtum fuiſſe Meſſiam, ideo de ipſo, vt hæc dicta ſint, neceſſe eſt.

Quod

Quòd Iudæi, qui venturum ſperant Meſſiã, vt ipſos ad priſtinos libertatis terminos redigat, inani ſpe paſcunt: cum è contra multis Prophetarũ Oraculis, eos tanq̃ Deo infenſos, & rebelles, ab ipſo Deo derelinquẽdos, & expellẽdos eſſe, iampridem annuntiatum fuerit. Cap. XXXIII.

SPerant Iudęi ſe per venturũ Meſſiam ab hac ſua liberari captiuitate: & in ꝓmiſſionis terrã redigi: vbi tpaliter regnent: ſed inani ſpe paſcunt: qm̃ eis multifariam, multiſq; modis id fieri, & eſſe nõ poſſe, ſuperius demonſtrauimus. Quo tñ non obſtante, ipſi Iudęi ob ſacrarum literarum imperitiam ad veri cognitionem, & ad verum Dei cultum nec moueri, nec impelli poſſũt: vnde dici neceſſe eſt: eos nõ eſſe homines: ſed veluti animalia bruta ratione carentia, ſiue homines marmoreos: cum nulla ratione moueantur, ſiue gubernentur. Si enim diligenter, & accurate ea, quæ quotidie legunt, & in ſuis audiũt Synagogis, ratione, qua homines regi debent: vt ab irrationalibus differant animalibus perpenderent, & ſubtili examine conſiderarent, cognoſcerent profectò eius, quod ſperant, totum oppoſitum ſibi euenturum eſſe. Cũ ex plurimis Prophetarum Oraculis eos à Deo deſerendos, & expellendos eſſe tam pridem annũtiatum fuerit. Ipſi enim Vates diuino illuminati Spiritu, Iudæorum flagitia, & peruicatiam pręuidentes, multa, & grandia mala, & infortunia, propter quæ Deus renuat eos, & ab ſe abdicet, & expellat, eis euentura prędixerunt. Quæ cum ipſi ex ſeipſis non conſiderent: nec etiam à nobis pręuiſi, & admoniti nõ videant, nec intelligant: qd aliud de eis dici poſſit non video? niſi ꝙ iuxta Moyſis imprecationẽ, imo maledictionem, vt dicitur Deuteronomii cap. xxviii. ipſi oẽs amentes penitus ſint, & cæci. dicit enim ibi: Percutiat te dñs amentia, & cæcitate, ac furore mẽtis: ita vt palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris: & nõ dirigas vias tuas: omniq; tpe calũniã ſuſtineas, & opprimaris violentia: nec habeas qui liberet te. O' igitur cęci, & amentes, ac ſurdi: nõne ꝑpenditis ex hoc veſtri Moyſis Oraculo: i quo ſtatu ſitis: an. ſ. ſapientes, & ſani: an amentes, & cæci? Si Moyſis Prophetę Oraculũ adimpletũ eſt: igitur amentes, & cęci eſtis: & ꝓ ꝯſequẽs ratione aliqua non mouemini. Cognoſcite igit errores veſtros: cognoſcite inquã Prophetarũ veſtrorũ Oracula: & quę mala vobis ſuis enũtient Oraculis cognoſcite: & an ea ſint in vobis adimpleta, circũſpicite. Ecce i primis Eſaias Propheta cap. i. in vos iuehit dicẽs: Vę genti peccatrici: populo graui iniqtate: ſemini nequam: filiis ſceleratis: dereliquerũt dñm: blaſphemauerũt ſanctũ Iſrael: abalienati ſunt retrorſum. Et idẽ Propheta cap. v. Abiecerunt legem dñi exercituũ: & eloqum ſancti Iſrael blaſphemauerũt: ideo iratus eſt furor dñi in pplm ſuum: & extendit manum ſuam ſup eum: & pcuſſit eũ. Et itẽ ipſemet Propheta cap. lxiiii. ait: Ecce tu iratus es, & peccauimus: & in ipſis fuimus ſemp: & ſaluabimur: ſupple ſi reuerſi fuerimus ad te. Et facti ſumus vt imundi oẽs nos: & quaſi pannus menſtruatę vniuerſæ iuſtitię noſtræ: & cecidimus quaſi folium vniuerſi: & iniqtates noſtrę quaſi ventus abſtulerunt nos. Nõ eſt, qui inuocet nomen tuũ: qui ꝯſurgat, & teneat te. Abſcõdiſti faciem tuã à nobis: & alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtrę. & paulo ĩfra: Ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta: Sion deſerta facta eſt: Hierlm deſolata domus ſanctificationis nrę, & glię nrę: vbi laudauerunt te patres noſtri facta eſt in exuſtionem ignis: & oia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Vide Iudęe, q̃ graphice annuntiatum ſit hoc Eſaiæ Vaticinium: ſi hanc enim vidiſſet Propheta calamitatem, atq; miſeriam, quam fertis omnes Iudæi, non potuiſſet profectò aptius dicere, atq; verius. Peccauimus, inquit, quoniam Meſſiam ad eos cœlitus demiſſum Iudæi reſpuerunt, & aſpernati ſunt. Facti ſumus imundi, quoniam occidendo Chriſtum manus eorum ſanguine plenę ſunt: quemadmodũ ab eodem Propheta ſcribit capitulo primo: Et quaſi pannus menſtruatę iuſtitię noſtrę, quoniam nõ poſſunt Iudęi mũdum qcq̃ Deo

offerre,niſi ab infidelitatis macula penitus mundentur,& deducantur, & Chriſtum fateantur verum Meſſiam. Cecidimus,quoniam ſpem omnem felicitatis, atq; beatitudinis amiſerunt. Iniquitates noſtræ abſtulerunt nos: à recto ſcilicet ſalutis æternæ veſtigio. Neq; eſt qui inuocet nomen tuum: hoc eſt Chriſtum filiũ tuum,qui tuo nomine dignus eſt,atq; natura: vt in tertio libro oſtendimus. Neq; eſt,qui teneat te:ideſt,qui intelligat Meſſiam,qui tecum fuit ſemper vnus Deus, ante ſæcula genitus, vna gloria, vna maieſtas,& dominus omnium:qui cũcta cõdidit,cunctaq; ſuo nutu regit,atq; gubernat. Abſcondiſti faciẽ tuam à nobis, quoniam miſeriores omnibus quocunq; diuagamur,& nationibus cunctis ſumus infenſi,cum tuam à nobis auerteris miſericordiam,atq; commiſerationem. Alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtræ: hoc eſt in fortitudine noſtra contriuiſti nos propter iniquitates noſtras. Ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta: Sion deſerta facta eſt: Hieruſalem deſolata domus ſanctificationis noſtrę,& gloriæ noſtræ: vbi laudauerunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis: & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas, Leuitici cap.xviii. & ſunt verba Omnipotẽtis Dei. Cauete ergo ne & vos ſimiliter euomat,cum paria feceritis,ſicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Omnis anima,quę fecerit de abominationibus his quippiam,peribit de medio populi ſui. Item cap.xx. Cuſtodite leges meas, atq; iudicia: & facite ea,ne & vos euomat terra quàm intraturi eſtis, & habitaturi. Hæc enim omnia in fortitudine ſalutis Iudaicæ præſtantiora cæteris omnibus erant iure,atq; merito apud Hebręos: nam contra aduerſarios reddebant Iudæos fortes,atq; magnanimos,& Deum propitium, & fautorem: id namq; clarum eſt omnibus ſacras literas lectitãtibus. & ſequitur Eſaias dicens: Nunquid ſuper his continebis te domine,tacebis, & affliges nos vehementer? Super qbus verbis hęc intelligitur tacita Dei reſponſio: Continebo me omnino, vobis nullã gratiam,vel fauorẽ pręſtando: tacebóq;: hoc eſt pmittam vos cunctis gẽtibus eſſe deriſioni,atq; ludibrio: & affligã vos vehemẽter. i. terrore ɔtinuo,anguſtiis, ægritudinib',calamitate ppetua, atq; miſeria. Quod aũt hęc veroſimilis ſit viſio: clarũ eſt per ea,quę in ſequẽti pximo cap.lxv. Eſaiæ imediate ſcribunt: Ecce ego, ecce ego,inquit Deus,ad gentem,quę neſciebat me: & quę nõ inuocabat nomẽ meũ. his etenim aperte ɔſtat,Deũ à Iudęis eſſe auerſum penitus,atq; remotũ: & Chriſtianis volentibus deditũ,atq; ppinquũ. Nã ante Chriſti aduentũ Gẽtiles deuii erant à vera Dei cognitione: & in diuerſos, ac varios cultus Deoꝝ plapſi: tandem mortuo Chriſto,& à Diſcipulis eius reſeratis ſanctaꝝ ſcripturaꝝ ſenſibus: ac ipſius vera vbiq; ab eiſdem prædicata doctrina: hoies illi tunc vnius tm̃ Dei cultum congruum intellexerunt,atq; amplexi ſunt: cognouerũtq; Chriſtũ Deũ eſſe,& hoiem: & relictis idolis, ſecuti ſunt eũ fide, atq; religione. iccirco inqt Deus per Prophetã: Quęſierunt me,qui ante nõ interrogabant: inuenerũt,qui nõ qſierunt me: ecce ego,ecce ego ad gentẽ, q̃ neſciebat me: & quę nõ inuocabat nomen meũ. vnde nullum dubiũ eſt,qn Deo penitus Iudęi odio ſint: & vnq̃ ab itolerabilis hmõi ſeruitutis vinculo diſſolui nõ poſſe: quę eſt & ſine termino,& ſine fine, quẽadmodũ per Eſaiam facile(ſicuti eſt)oſtẽdimus. Et iſtud ipſum ẽt Eſaias ipſe cap.vi. teſtat, & docet, dicens: Vſquequo dñe? & dixit dñs: Donec deſolent ciuitates abſq; habitatore: & domus ſine hoibus: & terra relinquat deſerta: & longe faciat dñs homines: & multiplicabit,quę derelicta fuerat in medio terrę,adhuc in ea erit decimatio: & rurſum erit in direptionẽ, ſicut terebinthus,& ſicut quercus, quæ piicit fructus ſuos: ſemen ſanctũ erit,quod ſteterit in ea. Super qbus verbis, Beatus Hieronymus in ſuis ſup hoc loco Cõmentariis ſic inquit, dicente dño ſupra: Vade, & dic populo huic: ꝙ audiat,videat, & non videat: icircо autẽ nec audiat,nec videat,qa non ſit itellecturus verba domini,nec eius opera cogniturus. Propheta rñdet,& quęrit ſollicitus de populoꝝ

Vſquequo

Digitized by Google

Vſquequo domine hęc ſententia perma
nebit? vt audiens non audiat, videnſq;
non videat? cui reſpondit dñs: Tamdiu
nõ audiet, & non videbit: & excęcatũ ha
bebit cor, donec ciuitates Iudęę Veſpa-
ſiano, Titoq; pugnantibus penitus ſub-
uertant: intantũ, vt ne nomen qdem pri
ſtinum permaneat: & domus, ſi quę remã
ſerint, ſine habitatore ſint: & terra redi-
gatur in ſolitudinem: & vel fuga, vel ca-
ptiuitate in totum orbẽ Iudaicus popu
lus diſpergatur: & nequaq̃ in Iudęa (vt
prius) ſed in cunctis gentibus Iudęorũ po
pulus multiplicetur. Quod aũt dico, Mul
tiplicetur, tanta erit infelicitas reſidui po
puli: vt ad comparationem prioris multi
tudinis vix decima pars maneat. Cumq;
& in ipſa terra fuerit ſolitudo. Dupliciter
enim locus iſte intelligi poteſt: ꝙ decima
pars, & in toto orbe vix remaneat, & in
ipſa Iudæa vix parua pars populi reſerue
tur. Iudęorũ ẽt ruinã, & interitum prędi-
xerunt Petrus, & Paulus Chriſti Diſcipu-
li dum eſſent Romæ: vt teſtat Lactantius
Firmianus in ſuo Diuinarũ Inſtitutionum
Codice, lib. iiii. c. xxi. his verbis: Petrus,
& Paulus, qui Romę prædicauerunt: &
prędicatio in memoriã ſcripta ꝑmanſit:
in qua cum multa alia mira, tum ẽt hoc
futurum dixerunt: vt poſt breue tempus
immitteret Deus Regem, qui expugnaret
Iudæos: & ciuitates eorum ſolo adęqua-
ret: ipſos autem fame, ſitiq; confectos ob-
ſideret: tum fore, vt corporibus ſuorũ ve-
ſcerent, & ↄſumerent ſe inuicem: poſtre-
mo vt capti venirent in manus hoſtium:
& in cõſpectu ſuo acerbiſſime coniuges
ſuas vexari cernerent, violari, ac proſtitui
virgines, diripi pueros, allidi paruulos:
omnia deniq; igni, ferroq; vaſtari: capti-
uos in perpetuum à terris ſuis extermina
ri: eo ꝙ exultauerunt ſuper amantiſſimũ,
& ꝓbatiſſimum Dei filium. itaq; poſt illo-
rum obitum: cum eos Nero interemiſſet,
Iudæorũ gentem, & nomen Veſpaſianus
extinxit: fecitq; omnia, quę illi futura prę
dixerant: quod verum eſſe fatebitur, qui
Ioſephũ de Bello Iudaico legerit, & ma-
xime ſeptimum librum. Rurſum ipſę re-
liquię erunt in deprędationem, quando
poſt annos fermè quinquaginta Hadria-
nus venerit: & terram Iudæam penitus
fuerit depredatus, i tantũ, vt terebintho,
& quercui, quę glandes emiſerit, compa-
ret. Deniq; poſt extremam vaſtitatem ec-
ce leges publicę pepẽderunt: & ꝓhibiti
ſunt Iudęi terram, de qua eiecti fuerant,
ingredi. Si quis aũt crediderit in Chriſtũ,
& impletum fuerit illud, quod ſupra legi
mus: Niſi dñs Sabaoth reliqſſet nobis ſe-
men, quaſi Sodoma eſſemus, & ſimiles
Gomorrę fuiſſemus: qñ, iuxta Apoſtolũ,
reliquiæ ſaluabunt: hoc ſemen ſanctum
erit: & de Apoſtolorũ germine cunctę ec-
cleſię pullulabũt. Quod diximus, ſemen
ſanctum erit, quod ſteterit in ea: vel iuxta
Aquilam, Semen ſanctum, erit germen
eius. hoc in. Lxx. interpretibus nõ habe-
tur, ſed de Hebraico, & Theodotionis
æditione ab Origene additũ in eccleſiæ
fertur exemplaribus: vt poſtq̃ intrauerit
plenitudo gẽtium: tunc omnis Iſrael ſal-
uus fiat: & impleatur ẽt in hoc ſermo do-
mini dicentis: Ego occidam, & ego viui-
ficabo: percutiam, & ego ſanabo: vt Deu-
terono. cap. xxxii. Samuelis etiã, ſiue Re-
gum primo cap. ii. Dominus mortificat, &
viuificat: deducit ad Inferos, & reducit.
Dñs pauperem facit, & ditat: humiliat, &
ſubleuat: ſuſcitat de puluere egenum, &
de ſtercore eleuat pauperẽ: vt ſedeat cũ
Principibus, & ſolium glorię teneat. Hęc
dixiſſe volui: qm̃ nõnulli iterpretes hoc
Eſaię Oraculum adimpletum fuiſſe aſſe-
runt in reditu à captiuitate Babyloniæ:
qa poſt ipſum reditum, ppl's iterũ multi-
plicauit in Hieruſalem, & decimas ſacer-
dotibus reddidit. ſed ad confirmationẽ
ſnię Beati Hieronymi pro decimatione,
Amos cap. v. dicit: Vrbs, de qua egredie
bant mille, relinquent in ea centum: &
de qua egrediebant centum, relinquen-
tur in ea decem in domo Iſrael. Nam cen
tum eſt decima pars mille: & decem deci
ma pars centum. Ad hoc ipſum ẽt ꝓban-
dum: ꝙ Deus mala multa minet Iudæis,
Hieremias teſtis eſt capitulo ſeptimo di-
cens: Faciam domui huic, in qua inuoca-
tum eſt nomen meum, & in qua vos ha-
betis fiduciã: & loco, quem dedi vobis, &

Digitized by Google

patribus veſtris, ſicut feci Silo: vbi prius fuerat Arca teſtamenti,& Dei cultus.& ſequitur: Et proiiciam vos à facie mea,ſicut proieci omnes fratres veſtros vniuerſum ſemen Ephraim: hoc eſt Regnũ Iſrael. & magis infra eodem capite: Ecce furor meus,& indignatio mea conflatur ſuper locum iſtum: ſuper viros,& ſuper iumenta, & ſuper lignum regionis,& ſuper fruges terræ: & ſuccendetur, & non extinguet. & iterum magis ĩfra eodem.c. Et miſi ad vos omnes ſeruos meos Prophetas per diem conſurgens diluculo,& mittens: & non audierunt me,nec inclinauerunt aurem ſuã: ſed indurauerunt ceruicem ſuã: & peius operati ſunt,q̃ patres eorum. & iterum in calce ipſius capitis: Et quieſcere faciam de vrbibus Iuda, & de plateis Hieruſalem vocem gaudii,& vocem lætitiæ,vocem ſponſi,& vocem ſponſæ: in deſolatione enim erit terra. Itẽ eiuſdem Hieremiæ.c.viii. Et eligent magis mortẽ, q̃ vitam omnes,qui reſidui fuerint de cognatione hac peſſima in vniuerſis locis, quæ derelicta ſunt,ad quę eieci eos,dicit dominus exercituum. Itẽ eiuſdem.c.ix. Iccirco hæc dicit dominus exercituũ Deus Iſrael: Ecce ego cibabo populũ iſtum abſinthio: & potum dabo eis aquam fellis: & diſpergam eos in gẽtibus, quas nõ nouerunt ipſi,& patres eorũ: & mittã poſt eos gladium,donec conſummantur. hæc dicit dñs. Item eiuſdem Hieremię.c.xi. Quamobrem hęc dicit dñs: Ecce ego inducam ſuper eos mala, de qbus exire nõ poterũt: & clamabunt ad me,& nõ exaudiam eos. Item eiuſdem.c.xvi. Mortibus ægrotationum morientur, non plangentur,& non ſepelientur: in ſterquilinium ſuper faciem terræ erunt,& gladio, & fame conſummẽtur: & erit cadauer eorum in eſcam volatilibus cœli,& beſtiis terrę. Hęc enim dicit dñs: Non ingrediaris domum conuiuii: neq; vadas ad plangendum: neq; conſoleris eos: quia abſtuli pacem meam à populo iſto, dicit dñs: Miſericordiam,& miſerationes: & morientur grandes,& parui in terra iſta: neq; ſepelientur, neq; plangentur: & non ſe incident, vel lacerabunt, iuxta Hebraicam veritatem: nec caluitium fiet pro eis &c. & cum annumeraſſet cauſas, ſubiunxit: sed & vos peius operati eſtis,q̃ patres veſtri. & parum infra: Et eiiciã vos de terra hac in terram, quam ignoratis vos, & patres veſtri. Item eiuſdem.c.xvii.&.xviii. quæ breuitatis cauſa prętermitto. Item.c.xxiii. ipſius Hieremiæ in calce capitis: Et derelinquam vos,& ciuitatem, quam dedi vobis,& patrib⁹ veſtris à facie mea: & dabo vos in opprobriũ ſempiternum,& ignominiam æternam,quę non obliuione delebitur. quæ oĩa nõ niſi de hac hodiernã captiuitate intelligi poſſunt: cum Babylõnica poſt.lxx.annos finem habuerit. Itẽ eiuſ.c.xxvi. Dabo domum iſtam ſicut Silo: & vrbem hanc dabo in maledictionẽ cunctis gentibus terrę. Pręterea Ezechiel .c.xxxix. hoc ipſum prædixit, his verbis: Et ponam gloriam meam in gentibus. & videbũt oẽs gentes iudiciũ meum, quod fecerim: & manum meã, quam poſuerim ſuper eos &c. & parum infra: Et ſcient gẽtes, qm̃ in iniquitate ſua capta ſit domus Iſrael: & ꝙ dereliquerint me,& aſconderim faciem meã ab eis: & tradiderim eos in manus hoſtium. Item.c.xxxvi. Et diſperſi eos in gentes: & ventilati ſunt in terras iuxta vias eorum &c. Oſeę cap.ix. Abiiciet eos dominus Deus meus, qa nõ audierunt eum: & erunt vagi in nationibus. Vtrum autem hoc verum ſit, iam experti ſunt,& in dies, imo continuo experiuntur. Baruch inſuper.c.ii. Propter qd ſtatuet dominus Deus noſter verbum ſuum: quod locut⁹ eſt ad nos, & ad iudices noſtros. & parũ infra: Et ad oẽm Iſrael: & Iuda: vt adduceret dñs ſup nos mala magna: q̃ nõ ſunt facta ſub cœlo: quẽadmodum facta ſunt in Hieruſalem: ſm̃ q̃ ſcripta ſunt in lege Moyſis: vt manducaret homo carnes filii ſui: & carnes filiæ ſuæ. Infortuniorum iſtorũ cauſam reddit De⁹ per Eſaiam.c.i. vbi dicitur: Dereliquerũt dñm: blaſphemauerunt ſanctum Iſrael. Item.c.v. Abiecerunt enim legẽ dñi exercituũ: & eloqum ſancti Iſrael blaſphemauerunt. Iõ iratus eſt furor dñi in pplm̃ ſuum: & extendit manũ ſuam ſup eũ: & pcuſſit eum. Item Eſaias ipſe.c.xlviii. Sciui

enim

enim qa durus es tu: & neru' ferreus cer uix tua: & frons tua aerea: quae & antea dicta ſunt. Nā Exodi. c. xxxii. Cerno, ꝙ populus iſte durae ceruicis ſit. & Deuteronomii. c. xxxii. dicitur: Dereliqt Deū factorē ſuum: & receſſit à Deo ſalutari ſuo. & magis infra: Deum, q te genuit, dereliqſti: & oblitus es dñi Creatoris tui: viuit dñs: & ad iracundiā concitatus eſt: qa prouocauerunt eum filii ſui, & filię. & ait: Abſcōdam faciem meam ab eis: & conſiderabo nouiſſima eoꝝ: generatio enim peruerſa eſt: & infideles filii. Et per Hieremiā. c. ii. inquit Deus: Me dereliquerunt fontem aquę viuę. & infra: Arguet te malitia tua: & auerſio tua increpabit te: ſcito, & vide, quia malū, & amaꝝ eſt dereliqſſe te dñm Deum tuū: & nō eſſe timorem eius apud te, dicit dñs Deus exercituū. & adhuc infra: Omnes dereliqſtis me, dicit dñs. Item c. v. Audi popule ſtulte, q nō habes cor: qui habetis oculos non videtis: & aures non auditis. & infra: Populo aūt huic factum eſt cor incredulū, & exaſperans, receſſerūt, & abierunt, & nō dixerūt in corde ſuo: Metuamus dñm Deum noſtrum. Necnon & c. vii. Non audierunt, nec inclinauerunt aurem ſuam: ſed abierunt in voluptatibus, & prauitate cordis ſui mali: factiq; ſunt retrorſum, & non in ante: & iterum infra: Hęc eſt gens, quae non audit vocem dñi Dei ſui: nec recipit diſciplinam: periit fides, & ablata eſt de ore eorum. Item. c. ix. Confortati ſunt in terra: quia de malo ad malum egreſſi ſunt: & me non cognouerunt, dicit dominus. Et. c. xv. Interfeci, & pdidi populū meū: & tamen à viis ſuis non ſunt reuerſi. Necnon. c. xvii. Non audierunt me: inclinauerunt aurem ſuam: ſed indurauerunt ceruicem ſuam, ne audirēt me: & ne acciperet diſciplinam. Item idem Hieremias. c. xxvi. Dereliquerunt me patres veſtri, ait dñs: & abierunt poſt Deos alienos: & ſeruierunt eis, & adorauerunt eos: & me dereliquerūt, & legē meam nō cuſtodierūt. Sed & vos peius operati eſtis, q̄ patres veſtri: ecce enim ambulat vnuſquiſq; poſt prauitatem cordis ſui mali, vt me non audiat. O q̄ recte de Iudęis inquit Propheta: Vos peius operati eſtis, q̄ patres veſtri. Peius nanq; : qm̄ eorum patres Prophetas occiderunt: iſti autem Chriſtū Dei filium: quem & in dies etiam blaſphemādo, impudicis verbis occidunt. Et ſequitur Propheta: Ecce enim ambulat vnuſquiſque poſt prauitatē cordis ſui mali: vt me non audiat: hoc eſt perſiſtendo in pertinacia: & infidelitate nolētes audire Chriſtum extitiſſe verum Meſſiam: quem qui audire noluerit, inquit Deus, Deuteron. c. xviii. Ego vltor exiſtam. vltor enim extitit Deus: & ad hunc vſq; diem Iudaei vltionem ipſam non ignorant: cuius finem neſciūt. (Danielis capitulo nono: Et poſt Hebdomadas. lxii. occidetur Chriſtus: & nō erit eius populus, qui eum negaturus eſt: & ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum Duce venturo: & finis eius vaſtitas: & poſt finem belli ſtatuta deſolatio: confirmabit aūt pactū multis Hebdomada vna: & in dimidio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium: & erit in tēplo abominatio deſolationis: & vſq; ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio.) Hac itaq; improbitate, ſimul atq; malitia eos à ſe Deus iuſtus iudex penitus abdicauit, renuens, atq; improbans omnes ritus eorum, & cerimonias: quas facere conſueuerant eorum parentes. Legit hoc Eſaię capitulo primo. Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit dominus? plenus ſum: holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui: cum veneritis ante conſpectum meū quis quęſiuit haec de manibus veſtris? vt ambularetis in atriis meis, ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi, neomeniam, & Sabbatū, & feſtiuitates alias nō feram: iniqui ſunt coetus veſtri: Calendas veſtras, & ſolēnitates veſtras odiuit anima mea: facta ſunt mihi moleſta: laboraui ſuſtinens: & cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiā: manus enim veſtrae ſanguine plenę ſunt. Item idem Eſaias capitulo ſexageſimoſexto: Qui immolat bouem, quaſi qui iterficiat virum:

Digitized by Google

qui maſtat pecus, quaſi q excerebret canem: qui offert oblationẽ, quaſi q ſanguinem ſuillum offerat: q recordat̃ thuris, quaſi qui bñdicat idolo. Hieremias itidem. c. vi. inqt: Vt qd mihi thus de Saba affertis: & calamũ ſuaue olentem de terra longinqua? holocauſtomata veſtra non ſunt accepta, & victimæ veſtræ non placuerũt mihi. ideo ſequit̃: Filia populi mei accingere cilicio: & conſpergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctũ amarꝫ. Item idem Threnoꝝ. c. ii. Obliuioni tradidit dominus in Sion feſtiuitates, & Sabbatum: & in opprobriũ, & in indignationem furoris ſui Regem, & ſacerdotem.

Oſeas ẽt. c. ii. ait: Ceſſare faciã oẽ gaudium eius, ſolẽnitatem eius, neomeniã ei⁹, & Sabbatũ eius, & oĩa feſta tempora ei⁹. Iohel quoq; ait. c. i. Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virꝫ pubertatis tuæ: periit ſacrificium, & libatio de domo dñi: luxerunt ſacerdotes miniſtri dñi. & paulo infra: Accingite vos, & plangite ſacerdotes, vlulate miniſtri altaris: ingredimini, cubate in ſacco miniſtri Dei mei: qm̃ interiit de domo Dei veſtri ſacrificiũ, & libatio. Amos ẽt. c. v. inquit: Odi, & proieci feſtiuitates veſtras: & non capiã odorem cœtuũ veſtroꝝ: ꝙ ſi obtuleritis mihi holocauſtomata veſtra, & munera veſtra, non ſuſcipiam: & vota pinguiũ veſtroꝝ nõ reſpiciam. Item Amos ipſe. c. viii. Cõuertam feſtiuitates veſtras in luctũ: & oĩa cantica veſtra in planctum: & inducã ſuper oẽ dorſum veſtrum ſaccũ, & ſuper oẽ caput caluitium: & ponã eam quaſi luctũ vnigeniti: & nouiſſima eius quaſi diem amarꝫ. Malachias inſuper. c. i. ait: Non eſt mihi volũtas in vobis, dicit dñs exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum magnũ eſt nomẽ meũ in gentib⁹: & in oĩ loco ſacrificatur, & offertur noĩ meo oblatio munda: qa magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit dñs exercituum. Hęc quidem, quę ſcripta ſunt à Malachia ad tp̃s Babylonicæ captiuitatis minime referri poſſunt: cum poſt ipſam Propheta iſte vaticinatus fuerit: ſed intelligũtur hæc omnia proculdubio de hac præſenti ſeruitute, atq; miſeria, quã multos annos Iudęi perferunt. Quanq̃ Rabi Salomon iſtud quod dicitur à Propheta: Et in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, exponat de oratione, quæ fit à Iudęis quotidie per totũ orbem inter oẽs gentes diſperſis: quod ſuperius lib. iiii. c. xx. ẽt Thalmudiſtaꝝ auctoritate improbatur. Non itellexit enim ipſe Rabi: ꝙ Gentiles omiſſa idolatria facti veri Chriſtiani, & Chriſtianoꝝ ritu ſacrificantes, mundiſſimã Deo faciunt oblationem. Notãdum eſt inſuper: ꝙ Deus in antedicto Malachiæ Vaticinio ad cõuincendã Iudęoꝝ malitiam, bis inqt, Magnum eſt nomen meũ in gentibus. Non aũt dixit, In Synagoga Iudęoꝝ, vel in Iudæis, aut in Iudæoꝝ Rabinis. Quãobrẽ, hac ſola, & vnica huius Prophetę auctoritate, non difficile cõprehendi põt, qua ingenio, qua doctrina, qua'ue religione, ac fundamento erga diuinam maieſtatẽ, pro ſua adipiſcenda ſalute Iudæi ſeſe inſtituant, atq; gubernent. Deuteronomii. c. xxviii. Det dñs imbrem terræ tuę puluerem, & de cœlo deſcendat ſuper te cinis, donec cõteraris. Ezechiel. c.   : In nihilum redigam, & non eris: & quæſita, non inuenieris, vſq; in ſempiternum. Decus quoq; vrbis ruina perpetua. Pſal. xvi. Conſtitues me in caput gentiũ: populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi. Eſaias etiam. c. i. ait: Cum extẽderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cũ multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Hieremias itidem. c. xiiii. Cum ieiunauerint, non exaudiã preces eoꝝ: & ſi obtulerint holocauſtomata, & victimas, non ſuſcipiam ea: qm̃ gladio, & fame, & peſte ego cõſummã eos. & Threnoꝝ. c. ii. Reppulit dñs altare ſuum, maledixit ſanctificationi ſuę. Amos capitulo quinto: Aufer à me tumultum carminum veſtrorum: & cantica lyrę tuæ non audiam.

Ezechiel itidem caplõ octauo: Nõ parcet oculus meus, nec miſerebor: & cũ clamauerint ad aures meas voce magna, nõ exaudiam. Micheas ſimiliter. c. iii. Clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos: & abſcõdet faciem ſuam ab eis in tẽ

pore

Digitized by Google

pore illo, ſicut nequiter egerunt in adinuentionibus ſuis &c. Malachias itidem .c.ii. ait: Maledicã ſanctificationibus veſtris, & maledicã illis: ecce enim ꝓiiciam vobis brachiũ, & diſpergã ſuper vultum veſtrũ ſtercus ſolẽnitatum veſtrarum: & aſſumet vos ſecum. ideo infra ſequit: Propter quod ego dédi vos ↄtemptibiles, & humiles oĩbus populis. & infra: Operiebatis lachrymis altare dñi, fletu, & mugitu: ita vt non reſpiciam vltra ad ſacrificiũ: nec accipiam quid placabile de manu veſtra. Non poſſunt itaq; Iudęi modo aliquo, vel Prophetarum auctoritate, vel humana ratione, vel diuina effugere: qn fateãtur ignorantiam ſuã, improbitatẽ, atq; perfidiã per ea, q̃ ab iſto Propheta dicta ſunt: Non reſpiciam vltra ad ſacrificiũ, nec accipiam placabile qd de manu veſtra. Cõſtat enim, ꝙ poſt captiuitatem Babylonicam, vſq; ad Chriſti mortem, quæ à Iudaico populo fiebant ad honorẽ diuinę maieſtatis, omnia Deus ſuſciperet in odorẽ ſuauitatis: quemadmodũ Eſdræ primo.c. tertio ſcribitur: Congregatus eſt populus quaſi vir vnus in Hieruſalem: & ſurrexit Ioſue filius Ioſedech, & fratres eius ſacerdotes: & ædificarunt altare Dei Iſrael: vt offerrent in eo holocauſtomata: ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſis viri Dei. & ſequitur: Et obtulerunt ſuper illud holocauſtũ domino, mane, & veſpere: feceruntq; ſolemnitatem Tabernaculorum, ſicut ſcriptum eſt: Et holocauſtum diebus ſingulis per ordinem, ſm pręceptum opus Dei in die ſuo &c. Hęc autem ſi grata Deo, ſi accepta fuerint, eiuſdem capitulo octauo inſtruimur: vbi dicitur: Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum noſtrum ꝓ hoc, & euenit nobis proſpere. Eſaię caplõ qnquageſimo, in calce capitis: Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis ambulate in lumine ignis veſtri: & in flammis, quas ſuccendiſtis. De manu mea factum eſt hoc vobis, In doloribus dormietis. Item Oſeæ capitulo primo: Et concepit adhuc, & peperit filiam: & dixi ei: Voca nomen eius abſq; miſericordia: quia non addam vltra miſereri domui Iſrael. Item Ezechielis capitulo tertio dicitur ad oſtendendam Iudęorum duritiem, qui ad Deum ſuum conuerti nolũt: Domus autem Iſrael nolunt audire te, quia nolũt audire me. & ſunt verba Dei, qui prius dixerat: Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirẽt te. & ſtatim ſequitur: Domus autem Iſrael &c. Per quę verba aperte declarat facilem, & promptam fuiſſe Gentilium obedientiam ad conuertendum ſe ad fidem Chriſti: quia prædicatorum voces eſſent ſine tarditate ſecuturi. Iudęę autem duritia deſignatur per illa verba: Domus autem Iſrael &c. quę verba prædicatorum cognouit, & ſequi noluit. Et quare noluerit, ex ſequentibus indicat verbis, dicens: Omnis quippe domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde. At quęro nũc à Iudęis: à tempore, quo à Romanis in ſeruitutem ducti ſunt: ſi Deo vnquam ſacrificium obtulerint: ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſis? Si ſolemnitatem aliquam antiquo ritu celebrarint? ſi tandem proſperum ſibi quid euenerit? non dubito reſpondebunt: Sacrificium vllum, neque obtuliſſe, neq; proſperum aliquid eueniſſe: igitur quod à Malachia dicitur: Non reſpiciam vltra ad ſacrificium: nec accipiam placabile quid de manu veſtra: ad aliud tempus dirigi non poteſt, niſi ad tẽpus pręſentis captiuitatis. Si ergo ita eſt, ſicuti eſt, manifeſte apparet: ꝙ apud Deũ vana ſit omnis Iudęorum oratio: necnõ & irrita ſint omnia eorum opera: quę pro placanda diuina iuſtitia fiunt ab eis: cum Deus ipſe Iudęis dicat: Non reſpiciam vltra ad ſacrificium: nec accipiam placabile quid de manu veſtra. quod etiam fateri vidẽtur Thalmudiſtę in lib. Barachoch: ideſt Benedictionum. c. hechedin: ideſt non ſtabunt: vt ſuperius oſtendimus lib. iii.c.xx. Quare aũt Deus preces Iudęorum, atque ſacrificia renuat, & inexorabilis factus ſit, Iudęi ſciunt, & ſentiunt, & neminem latet. Nulla etenim alia (vt etiam ſuperius dixi) extitit cauſa, niſi quia occiderunt Chriſtum verum Dei legatum, verum Meſſiam, verum Dei filium, & hominem verum, & Deum verum. Iccirco pręcipit Deus Eſaię.c. quiquageſimooctauo: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem

Digitized by Google

tuam:& annūtia populo meo ſcelera eorum:& domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt: & ſcire vias meas volunt: quaſi gens, quę iuſtitiā fecerit,& quæ iudicium ſuum non dereliquerit &c. Hieremias etiā cap.v. Pręuaricatione enim pręuaricata eſt ī me domus Iſrael,& domus Iuda,ait dominus: negauerunt dn̄m:& dixerunt nō eſt ipſe.

Item Threnorum cap.iii. Cum clamauero,& cum rogauero,excluſit orationē meam. & infra: Repulſa eſt anima mea: oblitus ſum bonorum: & dixi: Periit finis meus,& ſpes mea à dn̄o. & paulo infra: Nos inique egimus, & ad iracundiā prouocauimus: iccirco tu inexorabilis es.

Oſeas inſuper cap.v. Vadent ad quærendum dominum, & non inuenient: ablatus eſt ab eis. O calamitoſam ſortem Iudæorum: O conditionem infelicē fun ditus, atque perditam: omni nanque regimine priuati ſunt:& propriis abdicati laribus: expulſi vndique,& afflicti: quo ſe intrudant neſciunt: hincinde anguſtię, atque dolor, gemitus, atque ſingultus: gaudium nullum, neque vlla quies: vt dicitur Eſaiæ cap.xxiiii. Ceſſauit gaudium tympanorum: quieuit ſonitus lętantium: conticuit dulcedo citharæ: deſerta eſt omnis lætitia: tranſlatum eſt gaudium terrę. Item Threnorum cap.v. Defecit gaudium cordis noſtri: verſus eſt in luctū chorus noſter. Hęc profectò miſerrima ſunt, atque infeliciſſima: ſed hoc multo magis calamitoſum eſt, atque miſerum: quod Deus, qui tam clemēs, tam pius eſt, velit, atque iubeat, ne diuinum pro eis aliquod imploretur auxilium: quemadmodum legitur Hieremiæ cap.vii. Tu ergo noli orare pro populo hoc: nec aſſumas pro eis laudem, & orationem,& non obſiſtas mihi, quia non exaudiam te. Item & cap.xi. Tu ergo noli orare pro populo hoc:& ne aſſumas pro eis laudem,& orationem, quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorū. Et cap.xiii. Non parcam,& non concedam, neque miſerebor. Item & cap.xiiii. idem Propheta inquit: Noli orare pro populo iſto in bonum, cum ieiunauerit non exaudiam. Et cap.xv. Dixit dn̄s ad me: Si ſteterit Moyſes,& Samuel coràm me, non eſt anima mea ad populum iſtum: eiice illos à facie mea,& egrediantur. Et cap.xvii. ſeruire te faciam inimicis tuis in terra, quā ignoras, quoniam ignem ſuccendiſti in furore meo, vſque in æternum ardebit, hęc dicit dn̄s. Item cap.xxx. Propter multitudinem iniquitatis tuæ, dura facta ſunt peccata tua: quid clamas ſuper contritione tua, inſanabilis eſt dolor tuus. Threnorum cap.iii. Num nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus: iccirco tu inexorabilis es? Item ibidem: Oppoſuiſti nubem tibi, ne tranſeat oratio. Deuteronomii cap.xxxii. in Cantico Moyſis: Incraſſatus eſt dilectus,& recalcitrauit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum: & receſſit à Deo ſalutari ſuo &c. Danielis itidē cap.ix. in calce capitis dicitur: Confirmabit, autem pactum multis Hebdomada vna: & in dimidio Hebdomadis deficiet hoſtia,& ſacrificiū:& erit in templo abominatio deſolationis:& vſque ad conſummationem,& finem perſeuerabit deſolatio. Notate Hebræi, notate inquam illa verba, Deficiet hoſtia,& ſacrificium: quoniā manifeſte apparet, atque re ipſa omnibus conſtat: quod ciuitas iamdiu deſtructa eſt, ſanctuarium combuſtum, templumque proſtratum, hoſtia etiam ſolito Hebręorum more non offertur, ſacrificium periit. Quæ omnia ſigna ſunt manifeſta: quod à Deo eiecti,& abdicati eſtis: cū Propheta ipſe patrum ſupra dixerit: Et non erit ei populus, qui eum negaturus eſt. Nam coràm Pilato Iudæi eum eſſe Regem ſuum negauerunt:& ideo vſque ad conſummationē,& finem perſeuerabit deſolatio veſtra. Sed quoniam Iudęi nōnulla hoc ī loco opponūt: vide ſolutionē ſupra lib. v. cap.v. Et aduertant Iudæi ad hoc aliud, quod ſcribitur ad huius rei confirmationem tertii Regum cap.ix. Si autem auerſiōe auerſi fueritis vos,& filii veſtri, non ſequentes me cuſtodientes mādata mea,& cerimonias, quas propoſui vobis ſed abieritis,& colueritis Deos alienos, & adoraueritis eos, auferam Iſrael de ſuperficie terrę, quam dedi eis:&

templum,

templum,quod ſanctificaui nomini meo, proiiciam à conſpectu meo: eritq; Iſrael in prouerbiũ,& in fabulã cũctis pplis: & domus hęc erit in exemplũ:oĩs qui tranſierit per eam ſtupebit, & ſibilabit, & dicet:Quare fecit dñs ſic terræ huic, & domui huic? & reſpondebunt:Quia dereliquerunt dñm Deum ſuum: qui eduxit patres eorũ de terra Aegypti.Lactantius autem lib.iiii.Diuinarũ Inſtitutionũ.c.xviii. dicit,hanc eſſe prophetiam Salomonis, & addit hęc verba iuxta.LXX.interpretationem:Et perſecuti ſunt Regem ſuum dilectiſſimum Deũ,& cruciauerũt illum in humilitate magna: pp hoc importauit Deus illis mala hęc: quæ particula nõ eſt in tranſlatione noſtra. Eſdrę etiam.iii.c. primo dr̃: Transferam me ad alias gẽtes: & dabo eis nomen meũ: vt cuſtodiant legitima mea:qm̃ me dereliqſtis:& ego vos derelinquam:petentibus vobis à me miſericordiam,non miſerebor:qñ vocabitis me,ego nõ exaudiã vos: maculaſtis enĩ manus veſtras ſanguine &c. Oſeę etiã .c.iii.legitur:Quia dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe,& ſine ſacrificio,& ſine altari,& ſine ephot. Et qm̃ Iudæi opponunt aliqua: vide ſolutionem ſuperius in hoc eodem libr.c. xxviii.Item Oſeæ.c.i. Voca nomen eius abſq; miſericordia &c. Amos.c.vltimo ſic inquit de Iudęis: Ecce oculi dñi Dei ſuper Regnum peccans,& cõteram illud à facie terræ: verumtamen conterens nõ conteram domum Iacob,dicit dñs. Ecce enim mundabo ego,& concutiam in oĩbus gentibus domum Iſrael:ſicut concutitur triticum in cribro,& nõ cadet lapillus ſuper terram &c.Videant inſuper Iudæi,ſi in eis adimpletę ſunt maledictiones,quas eis imprecatus fuit Moyſes,ſi legem Dei non ſeruarent, & ſe à Deo alienarent.de qbus Deuter.c.xxviii.dr̃: quæ ſine horrore,& tremitu vix legi poſſunt. In qbus cõtinetur ẽt de diſperſione ſua, his verbis:Diſperget te dñs in oẽs pplos à ſummitate terræ vſq; ad terminos eius. & parum inferius:In gentibus quoq; illis non quieſces: neq; erit requies veſtigio pedis tui &c.Ex ſupraſcriptis igitur oĩb⁹ diuinis Oraculis ĩ pręſenti capite deſcriptis,iampridem pręuiſis,& annuntiatis, liquidò Iudęis omnibus, etiam pertinacibus,conſtare poteſt, mala, & infortunia quamplurima ſuper Iudęos omnes,tanq̃ Omnipotenti Deo infenſis euẽtura fuiſſe:& Meſſiam Regem,quem tãtopere ad ſui liberationem expectãt, non ad pacẽ, non ad ſalutẽ Iudęorum in eum nõ credentium venturum fuiſſe:ſed ad illorum captiuitatem,gladium,atq; mortem: nec non & cauſa ꝓpter quam Deus ipſe tot mala eis miſſurus eſſet.Itẽ etiam, ꝙ Deus ipſe omnes Iudęorum ritus, cerimonias, ſacrificia, neomenias, Sabbata, feſtiuitates, & quęcunq; alia ſolẽnia renuens, & improbans eos à ſe,tanquam ſibi infenſos eiiceret,expelleret,& omnino abdicaret.Adimpletum eſt igitur ò Iudęe,quod vobis prędixit Moyſes Deuteronomii.c. xxviii.Aduena,qui tecum verſatur in terra,aſcendet ſuper te, eritq; ſublimior: tu autem deſcendes, & eris inferior.& parum infra:Ipſe erit in caput, & tu eris in caudam.Item & ea oĩa alia mala,quę ibidem magis infra annuntiantur. Ioſue ẽt cap.xxiii.prędixit ipſe Ioſue,dicens:En ego hodie ingrediar viam vniuerſæ terrę & toto animo cognoſcetis: ꝙ de omnibus verbis,quę ſe dominus præſtiturum vobis eſſe pollicitus eſt,vnum non præteriit incaſſum.Sicut ergo impleuit opere,quod promiſit,& proſpera cuncta venerunt:ſic adducet ſuper vos quicquid malorum comminatus eſt,donec vos auferat,atq; diſperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis: eo ꝙ pręterieritis pactum domini Dei veſtri,quod pepigit vobiſcum.Et iterũ Ioſue vltimo: Percutitur foedus:& in teſtimonium ſcripſit oĩa in volumine legis domini &c. Item Ioſue.c.ix.in calce capitis: Abiiciet eos dominus Deus meus,quia non audierũt eũ: & erunt vagi in nationibus. Non mirentur igitur ſi vagi ſunt,cum Propheta eis prędixerit.Item primo Paralip.c.v.dr̃ in calce ipſius capitis:Quòd Tribus Rubẽ, & Gad,& dimidia Tribus Manaſſę tranſlatę fuerunt per Regem Aſſyriorum in Ale,& in Abor,& Ara,& fluuium Gozã:

Digitized by Google

& de earum reditu nihil habetur. Verũ autem o Iudæi id factum ſit,& adimpletum,licet forte fateri recuſaretis:tñ negare non poteritis,nec poteſtis: cum vſu,& experientia,& iamdudum comprobaueritis,& in dies magis,atq; magis verũ eſſe cõfirmetis. Taceant igiť deinceps Iudęi omnes,& oĩno obmuteſcant,calamitatẽ, & erumnam ſuã patiẽter,& tacite deplorantes,& mala voluntaria ſupportantes, ſi in Iudaiſmo peruicaciter diutius perſiſtere,& perſeuerare voluerint: & deſinant tandem venturũ expectare Meſſiã: vt eos ab hac liberet ſeruitute: cum ipſe venturus non ſit,niſi in huius ſæculi fine: & ad iudicandum,& cuiq; ſm eius merita, & demerita tribuendũ: vt ſuperius pluries diximus: quo tpe non erit locus pœnitentię. Ad ſaluandum aũt iampridem venit: vt ſuperius libr. v. & vi. probatum eſt: ſed Iudæi eum recipere noluerunt. Et cũ per alium,q̃ per ipſum ſalus nemini dari poſſit: igitur vt Iudæi,aut ad ipſum confugiant p fidei ſuſceptionem, aut vt in æternum crucientur neceſſe eſt. Hoc ipſum Saluator noſter Chriſtus ver⁹ Meſſias eis prædixit,Matthæi. c. xxi. his verbis: Amẽ dico vobis: qa Publicani,& meretrices p̃cedẽt vos in Regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iuſtitiæ: & non credidiſtis ei: Publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei. Item eo. c. Ideo dico vobis,quia auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti faciẽti fructus eius. Inſuper eiuſdẽ Matthęi. c. viii. Maioribus veſtris,inquit, dico autem vobis: ꝙ multi ab Oriente,& Occidẽte venient,& recũbent cũ Abraã, & Iſaac,& Iacob in Regno cœlorum: filii autem Regni eiicientur in tenebras exteriores. filii Regni erant Iudęi, quibus Regnum cœlorum promiſſum fuerat, & eo priuati ſunt. Lucæ etiam. c. xi. inqt Saluator: Regina Auſtri ſurget in iudicio cũ viris generationis huius: & cõdemnabit illos: Iudæos. ſ. & ſequitur: Quia venit à finibus terrę audire ſapiẽtiã Salomonis. Et ecce pluſquam Salomon hic: Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac: & condẽnabunt illam: quia pœnitentiam egerunt in prędicatione Ionę: & ecce pluſquã Ionas hic. Aduertite Iudæi,aduertite inq̃: Venit Meſſias in mũdum,qui & Deus erat,ſed humana carne veſtitus, & conuerſatus eſt inter maiores veſtros prędicans, & viam Dei oſtendẽs, ac miracula quamplurima faciens: & quidem talia,qualia minime fieri potuiſſent, niſi D us fuiſſet cum eo: vt inqt Nicodemus, Ioannis. c. iii. Rabi: ſcimus,qa à Deo veniſti: nemo enim pot. ſt hæc ſigna facere,quę tu facis,niſi fuerit Deus cum eo: & tamẽ eum maiores veſtri non receperũt, nec in eum crediderunt: immo ẽ contra eum ignominia,& improperiis affecerũt, immo crucifixerũt. Regina aũt Auſtri ex partibus tam longinquis ven t audire ſapientiam Salomonis,qui nequaquã Chriſto erat comparandus: Niniuitæ ad prædicationem Ionæ pœnitentiam egerunt: & Iudæi ad Chriſti prædicationem ſibi credere noluerunt,cui Ionas ſeruus minime comparandus erat. In propria igitur venit,& ſui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eũ, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri, Ioannis. c. i. Iudęi igitur,q eum non receperũt: qa (vt dr̃ Pſal. lvii.) tanq̃ aſpis ſurda aures obturauerunt, ne eum audirent,vel ſaltem intelligerent: & ideo pœnas dant in hoc ſæculo: dabũtq; multo maiores in alio ſæculo,niſi ad ipſius Chriſti fidem confugient.

Quam profectò Iudęorũ miſeriã, & calamitatem,multo ante prædixerat Balaã à Deo inſpiratus: vt Numeri. c. xxiiii. in calce ipſius capituli, his verbis: Aſſumptaq; parabola,iterum locut⁹ eſt: Heu qs victurus eſt,quando iſta faciet Deus: venient in triremibus de Italia,ſuperabunt Aſſyrios,vaſtabuntq; Hebręos, & ad extremum etiam ipſi peribunt. Quam literã Nicolaus Lyrenſis in ſuis ſuper hoc loco Commentariis,ſic interpretatur: Conuertitur hæc parabola ad Romanos, cum dicitur: Aſſumptaq; parabola &c. Prophetiæ tamen ſuæ pręmittit exclamationem, dicens: Heu quis victurus eſt, quãdo iſta faciet Deus: ſcilicet quæ ſequuntur: quaſi dicat: Tanta ſtrages per Romanos fiet in diuerſis

Als,Triremibus.

diuerſis partibus orbis:ꝙ vix poterit ali
quis eorum euadere gladium. Veniēt in
trieribus:ideſt in nauibus de Italia : quia
per nauigium venit exercitus Romano-
rum ad partes Orientales:ſuperabunt Aſ
ſyrios,quorum dominiū erat magnum:
vaſtabuntq́; Hebræos , quod inchoatum
eſt tempore Pōpeii, & conſummatū tem-
pore Titi,& Veſpaſiani:& ad extremum
etiam peribūt:ſcilicet Romani: quod ex
ponit Rabi Salomō futurum per Regem
Meſſiam:& etiam improbatum.Ideo ali
ter dicendum:ꝙ hoc factum eſt per bella
inteſtina inter Romanos ipſos cōſurgen-
tia:propter quæ multa Regna receſſerūt
à dominio Imperii Romani: & illud , qđ
remanſit,videtur quaſi quotidie īteſtinis
bellis ceſſare.& notatur cum dicitur:Ipſi
peribunt:ſcilicet à ſemetipſis bellis inte-
ſtinis.Sed quantum ad Iudęorum interi-
tum,& deſtructionem factam per Titum,
vide Ioſephum de Bello Iudaico libro ſe
ptimo in pluribus capitulis.Nam capitu-
lo.xvii.multa deſcribit prius apparuiſſe
ſigna,& prodigia futuram vrbis ſolitudi-
nem demonſtrantia.c.xxiiii.deſcribit ci-
uitatem,& hoſtium ingreſſum, & quam-
plures mortuos ex fame in domibus, &
in cloacis repertos. & poſtea cap xxviii.
nonagintaſeptem millia captiuorum cō-
prehenſorum,& hoſtium per omne tem-
pus obſidionis decies cētena millia. Ho-
rum autem pleriq; fuere, & nō omnes,Iu
dæi,ſiue indigenę. A' totis enim regioni
bus ad azymorum diem feſtum cōgrega-
ti,bello ſubito circunfuſi ſunt:vbi primo
quidem illis peſtifera lues ex loci angu-
ſtia naſceretur, deinde citius fames &c.
Moyſes etiam Deutero.c.iiii.hanc prędi-
xit Iudęorum calamitatem:Caue ne quā
do obliuiſcaris pacti domini Dei tui , qđ
pepigit tecum: & facias tibi ſculptam ſi
militudinem eorum , quæ fieri dominus
prohibuit : quia dominus Deus tuus
ignis ꝯſummens eſt , Deus æmulator. Si
genueritis filios ,ac nepotes,& morati fue
ritis in terra , deceptiq́; feceritis vobis
aliquam ſimilitudinem, patrantes malū
corām domino Deo veſtro,vt eum ad ira
cundiam prouocetis : teſtes inuoco hodie
cœlum,& terram,cito perituros vos eſſe
de terra,quam tranſito Iordane poſſeſſu-
ri eſtis.Non habitabitis in ea longo tēpo
re:ſed delebit vos dominus, atq; diſper-
get in omnes gentes,& remanebitis pau-
ci in nationibus , ad quas vos ducturus
eſt dñs:ibiq; ſeruietis Diis,qui hoīum ma
nu fabricati ſunt ligno, & lapidi : q̄ non
vident,nec audiunt,nec comedunt, nec
odorant. Admonet ēt pplm Ioſue.c.vlt.
dum eſſet morti proximus, dicens: Non
poteritis ſeruire dño.& quare,oſtēdit di-
cens:Deus enim ſanctus,& fortis æmula-
tor eſt:nec ignoſcet ſceleribꝰ veſtris,atq;
peccatis:& ſi dominum dimiſerint,oſten
dit eis quid ſibi euenturum eſſet,dicens:
Si dimiſeritis dñm , & ſeruietis Diis alie-
nis,conuertet ſe,& affliget vos, atq; ſub-
uertet,poſtquam vobis pręſtiterit bona.
Dixitq́; populus ad Ioſue: Nequaquā ita
vt loqueris erit , ſed domino ſeruiemus.
Et Ioſue ad populum: Teſtes,inquit, vos
eſtis:quia ipſi elegeritis vobis dñm,vt ſer
uiatis ei. Reſpōderuntq́; teſtes. Nūc ergo
ait: Auferte Deos alienos de medio ve-
ſtri,& inclinate corda veſtra ad dñm De-
um Iſrael. dixitq́; populus ad Ioſue:Dño
Deo noſtro ſeruiemus , & obedientes eri-
mus præceptis eius.Percuſſit ergo Ioſue
in illo fœdus:& propoſuit populo pręce
pta,atq; iudicia in Sichen: ſcripſitq́; oīa
verba hęc in volumine legis domini : &
tulit lapidem pręgrandem:poſuitq́; eum
ſubter quercū,quę erat in ſanctuario do-
mini:& dixit ad omnem populum:En la
pis iſte erit vobis in teſtimonium : quod
audieritis omnia verba domini: quæ lo-
cutus eſt vobis : ne forte poſtea negare
velitis,& mentiri domino Deo veſtro:di-
miſitq́; populum ſingulos in poſſeſſionē
ſuam:& poſt hæc mortuus eſt Ioſue &c.
Quomodo autem mortuo Ioſue , & illis
quoq; Hebręis,q̄ tēpore Ioſue viuebant,
Iudicū.c.ii.ſic dicitur:Surrexerunt alii,q̄
non nouerunt dominum:& opera,quę fe
cerat cum Iſrael : feceruntq́; filii Iſrael
malum in conſpectu domini:& ſeruierūt
Baalim , ac dimiſerunt dominum Deum
patrum ſuorū , qui eduxerat eos de terra
Aegypti:& ſecuti ſūt Deos alienos:Deos

Digitized by Google

quoq; populorum,qui habitabant in cir cuitu eorum:& adorauerũt eos:& ad ira cundiam concitauerunt dominum dimit tentes eum,& ſeruientes Baalim,& Aſta roth iratusq; dominus contra Iſrael,tra didit eos in manus diripientium:qui ce perunt eos,& vendiderunt hoſtibus,qui habitabant per gyrum,nec potuerunt re ſiſtere aduerſariis ſuis. Tempore ergo Iu dicum,populus Iudaicus diuerſimode ſe habuit:quia quando domino ſeruiebat, omnia ſibi proſpere ſuccedebant: quãdo vero erant ab eo alieni,à cõuicinis,& in fidelibus populis debellabantur,& op primebantur,& eis ſeruiebant:vñ ex quo à terra promiſſionis eiecti ſunt,& ea oĩ no priuati,cum eis in arram,& loco arræ datum ſibi fuiſſet,euidentiſſime conſtat contractum inter Deum,& ipſos Iudæos eſſe omnino irritũ: quia Hieruſalem cœ leſtem non poſſidebũt: immo nec ipſam ingredient: ſed ea omnino priuati erũt.

¶ Quod in vnica,& ſola pœnitentia,ac firma,& vera ad Chriſti fidem conuer ſione conſiſtit omnis Iudęorum ſalus, & redemptio:ad quam ſuſcipiendam, & tenendam hortantur,& inuitantur: quia eos Deus pius,& miſericors beni gne ſuſcipiet,& ſibi gratioſe indulge bit. Cap. XXXIIII.

ET ſi in ſuperiore proximo capite di ctũ fuerit Iudæos omnes,& in hoc ſęculo miſeros,& infelices ſemp fo re,& in futuro ſęculo pœnas æternaliter daturos eſſe:tamen quia ſummus,& miſe ricors Deus omnium conditor,atq; rector, neminem vnquam (licet prauus ſit,atq; ſceleſtus) à ſe abdicat,modo ſceleris ſui pœniteat:& ad eum recto animo,& pu ro corde cõfugiat: quoniam maieſtas ſua (vt ſatis abunde omnibus conſtat) ad vi tam hominibus inſpirauit animas,& nõ ad mortem. Poſſunt igitur Iudęi reatus ſui veniam à Deo aſſequi:& ſpoliare ſe nõ difficile omni moleſtia,atq; perditio ne:dummodo recto animo amplexari vo luerint,quod Prophetæ admonent,atq; docent,quod ue ratio,quod veritas ipſa cogit:Chriſtũ ſcilicet,qui fuit verus Meſ ſias:vt ſupra multipliciter probatum eſt: accuſantes cæcitate maiores ſuos,atque malitia:qui eum non ſolũ aſpernati ſunt: verumetiam contra ius,& fas omne ne cauerunt. Hac profecto vnica,& ſola pœ nitentia,& profeſſione,ſequentes inſtitu ta eius Chriſti,dilecti à Deo erunt,& ab hoibus,& eorũ memoria in benedictio nibus erit. Nec eos terreat,ꝙ à maioribus ſuis necatus fuerit ipſe Ieſus,& in mortis ſuę vindictam,Iudęi ipſi in tam dura,& diuturna captiuitate perſiſtant: quoniam ipſe Chriſtus adhuc in Cruce pendens, Deum patrẽ orauit,dicens:Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt: vt Lucæ capitulo vigeſimotertio.

In oratione Hieremię: Patres nr̃i pec cauerunt,& non ſunt:& nos iniquitates eorum portauimus. Exodi.c.xx. Ego ſum dominus Deus tuus fortis,& zelotes: vi ſitans iniquitatem patrum in filios in ter tiam,& quartam generationem eorum, qui oderunt me:& faciens miſericordiã in millia iis,qui diligũt me,& cuſtodiũt pręcepta mea. Quod autem ipſe Chriſtus eis parceret,Longinus miles,qui lancea latus eius aperuit,exemplum nobis põt eſſe manifeſtum:cum in ciuitate Mantuę de ſanctitate ſua quamplura reddiderit teſtimonia: ibi enim ſepultũ eſt eius cor pus. Quamprimum igitur Iudæi pœnitẽ tes,& contriti ad eum recto,& mũdo cor de confugient,benigne ab eo ſuſcipien tur,& gratioſe veniam cõſequentur: quæ rit enim Deus animum purum,mẽtemq; ab omni labe nitidam:quę honeſta,& re cta tm̃ ſequatur:& praua,atq; impia fugi at,& euitet. Itaq; iam ponãt Iudęi de cor de ſuo pertinacẽ obſtinationem: iã amo ueant à ſe intolerabiles errores ſuos:& à pertinacia prorſus amoti,atq; ſeiuncti ad verum cultum ſummi Dei,atq; religionẽ veram accedant:non ſm legem Moyſis, quæ iamdiu ceſſauit,& finem habuit: vt ſuperius libr.iiii.&.v.c.lxxxv.probatum eſt:ſed ſm legem ab ipſo Ieſu Chriſto in ſtitutam:de qua etiam ſuperius dictũ eſt: & dicẽdum eſt etiam:& maxime lib.viii. ſi beatitudinem æternam,& immortalita tem quęrunt adipiſci:quam ipſi,& ſui o mnes malitia ſua hucuſq; perdiderunt.

Quod

Digitized by Google

Quod ſalutis iter docuit ipſe verus Dei legatus, ac nuntius Chriſtus, Deus, & homo: nullamq́; veram religionem eſſe, ac fore, niſi puræ mentis oblationē, atq; proprię voluntatis circuncißionem, abdicationemq́; quam qui diuinę maieſtati dicauerit, obtuleritq́; hic verus Dei cultor, ac Chriſti ſectator nuncupabitur. Et licet à vera religione, & à vero Dei cultu oīum mortalium ſalus, & vita dependeat: quia niſi quis de Deo recte ſentiat: & eo ſibi cultu, qui ei placuerit: & quē ipſe requirit, & poſcit: immo inſtituit, & mandauit, non ſeruierit, fruſtra, & incaſſum labor omnis exiſtit. Tamen non erit propterea neceſſarium: vt ipſi Iudęi diutius quæritent quid de Deo, & de fidei ſuæ myſteriis recte credi debeat: quis'ue, & qualis ſit, & eſſe debeat verus, & rectus eius cultus: vt totis viribus, & omni ingenii acumine inquirendum, & perſcrutandum ſit: quid circa huius fidei veritatem capeſſendum ſit, atq; faciendum: ne leuiter, & inconſulte ad credendum, capeſſendumq́; acceſſiſſe videatur: quia ſi contenta in hoc opere lectitauerint, imo diligenter perlegent, atq; mature pōderauerint, ac recto ſenſui omnia accōmodauerint, inuenient profectò in eo, & vi rationum, & diuinorum Prophetarū Oraculis: nec non ſuorum auctoritate Rabinorū, quibus nullo modo refragari poterunt: ex eis omnibus ſtabilitum eſſe, & ꝯcluſum, veræ religionis primū, & maximum fundamētum, & caput eſſe Ieſum Chriſtum, verum Meſſiam, & verum Deum, & hominem noſſe, & amplecti: ſine quo nemo ſaluari poteſt: vt inqt Beatus Petrus Apoſtolorū Princeps, Actuum cap. iiii. Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli: & nō eſt in alio aliquo ſalus. Non enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus: in quo oporteat nos ſaluos fieri. hoc ipſm fatetur etiam Saluator noſter, Ioan. cap. .xiiii. dicens: Ego ſum via, veritas, & vita: nemo venit ad patrem, niſi per me. & paulo infra etiam inquit: Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtiq; cognouiſſetis: & amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus: Dn̄e oſtende nobis patrem: & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me: Philippe, qui videt me, videt & patrem meū &c. In hoc enim Ieſu eſt ſpes omnis, & ſalus mortalitatis humanæ: hic eſt primus beatitudinis gradus: vt veritatem, quę Chriſtus eſt, vel Chriſtum, in quo veritas eſt: primo & ante omnia (depoſita omni ſimultate) amplectantur, & obſeruēt. Quod ſi fecerint, ipſi boni, ipſi ſapientes, ipſi Dei cultores veri erunt. Quo cognito, & in Deum aſſumpto, breui parumper tempore, ad omnia alia fidei Chriſtianę myſteria, licet ardua ſint, facile inſtruentur. Reminiſcantur inſuper Iudęi, ea omnia, quæ ſuperius dicta ſunt libro quinto, capitulo duodecimo, de hac pœnitentia à pluribus Iudæorum Rabinis dicentibus: Vanum eſſe, atq; inane Meſſiam à Iudæis vlterius expectari: ſed Iudęorum redemptionem in ſola conſiſtere pœnitentia. O' quam bene, & quàm recte Rabini illi ſenſerunt: ſuosq́; admonuerunt. Si volūt, inquiūt, Iudęi à miſerabili hac ſeruitute, & à tot malis redimi, ſuorū pœniteāt malefactorum, & agant pœnitentiam? Habetur inſup in Thalmud libro Barachoth: idest Benedictionum, in cap. henhiedin: hoc eſt non ſtabunt. Dixit Rabi Eliezer: A' die, qua templum fuit deſtructum, orationis portę clauſę ſunt. ſcriptū eſt enim Hieremię cap. iii. in Threnis. ſ. Sed cum clamauero, & rogauero, excluſit orationē meam. & iterum ibidem magis infra: Appoſuiſti nubem tibi, ne tranſeat oratio. Item inquit ipſemet Rabi: A' die, qua fuit deſtructio Hieruſalem: quædam tabula ferrea interpoſita eſt inter Hieruſalem, & patrem eorum cœleſtem. Sic enim ſcriptum eſt Ezechielis capitulo quarto: Et tu ſume tibi ſartaginem ferream: & pones eam in murum ferreum inter te, & inter ciuitatem. Attamen ſi bene probetur, ꝙ portæ orationis clauſæ ſunt: certum eſt tamē, ꝙ portæ conuerſionis omnibus temporibus ſunt apertę. Et hoc patet in Midraſtilim. Dixit Rabi Samuel Baranai na: Portæ orationis quādoq; clauſę ſunt,

& quandoq; apertę: ſed portę conuerſionis nullo vnquam tempore clauduntur: ſicut ſcriptum eſt in Pſalmo.lxiiii. Spes omnium finium terræ: & in mari longe. Sicut enim apertum eſt mare: & quilibet volens omni tpe ſe in eo balneare poterit: ita eſt conuerſio: quia quicunque conuerti voluerit, omni tempore poterit, & à Deo recipieť. Non latuit igiť prmemoratos Thalmudiſtas, ſiue Rabinos veritas ipſa.ſ. Iudęorum redemptionem in ſola conſiſtere pœnitentia: & qñcunq; poſſe hominem ad Deum ſuum conuerti, à quo ſemper recipitur, ſi tñ vere ɔuerſus fuerit. Nec contriſteť aliquis de corporis incõmoditate, ſiue paſſione ꝓpter pœnitentiam: verum potius paruo non afficiatur gaudio: quoniam qui ſm Deũ ad pœnitentiã cõtriſtantur, in nullo detrimentum patiunť. Quę enim ſm Deum triſtitia eſt: vt inquit Apoſtolus ſecunda ad Corinthios cap. vii. pœnitentiã in ſalutem ſtabilem operatur, ſęculi autem triſtitia mortem operatur. Sed quoniam Iudęi ꝗplurimi, & penè omnes, circa hmõi conuerſionem in maximo verſantur errore. Putant enim per ea, quæ dicuntur ab Oſea Propheta cap. iii. Et poſt hæc reuertentur filii Iſrael, & quęrent dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum, &c. Per quę verba videntur Iudæi à Deo receſſiſſe: quia reuerti non poſſent, niſi prius ab eo diſceſſiſſent: vt etiam ſuperius dictum fuit capitulo vigeſimooctauo huius ſeptimi libri. Putant inquam Iudęi hunc ſuum à Deo receſſum poſſe ſola reſtaurari ɔtritione: abſq; eo ꝙ Chriſti fidem ſuſcipiant: contra quos eſt ædicio Chaldaica, quę ſic habet: Poſt hæc reuertentur filii Iſrael: & quęrent cultum Dei ſui: & obedient Meſſiæ filio Dauid Regi ſuo: quia ſm hanc Chaldaicam interpretationem non ſufficit ſola contritio: ſed eos oportet obedire Meſſię: & cultum Dei ſui eſſe obedire Meſſiæ. Igitur ſi non ficte, ſed veraciter conuerti volunt, oportet eos obedire Meſſiæ. & ſic verificatur, quod paulo ſuperius dictum eſt: ſcilicet, Neminem ſaluari poſſe, niſi per Meſſiam: vt Actuũ capitulo quarto.

Quod autem Deus benignus ſit, & miſericors, ipſemet, antequã m aquarum diluuio vniuerſum terrarum orbem ſubmergeret, his verbis pſpicue indicauit, Geñ. cap. vi. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. ſed quoniam vbi noſtra tranſlatio habet, Nõ permanebit, Hebraica veritas habet, Non iudicabit ſpiritus meus: ideo in hũc ſenſum accipi debet, Quia fragilis eſt in homine conditio: non eos ad æternos ſeruabo cruciatus: ſed hic illis reſtituam qđ merentur: ergo non, ſeueritatem (vt in noſtris Codicibus legitur) ſed, Clementiam Dei ſonant, dum peccator hic: hoc eſt in præſenti ſæculo pro ſuo ſcelere viſitatur: vnde iterdum iratus Deus loquitur ad quoſdam: Non viſitabo filias eorum, cum fuerint fornicatæ: & ſponſas eorum, cum adulterauerint. & iterum: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum: verũtamen miſericordiam meam non auferam. Item ſecundo Regum cap. vii. Arguam eum in virga virorum: & in plagis filioꝝ hominum: miſericordiam autem meam nõ auferam ab eo. Porro ne videreť in eo eſſe crudelis, ꝙ peccantibus locum pœnitentiæ non dediſſet, adiecit: Sed erunt dies eoꝝ. 120. anni: hoc eſt habebunt. 120. annos ad agendam pœnitentiam. Non igitur humana vita (vt multi errore dixerũt) in. 120. annos contracta eſt: ſed generationi illi. 120. anni ad pœnitentiã dati ſũt. Si quidem inuenimus: ꝙ poſt diluuium Abraam vixerit annos. 175. & nonnulli amplius ducentis, & trecentis annis: vt Geñ. cap. xi. Quia vero pœnitentiam agere contempſerunt, noluit Deus tempus expectare decretum: ſed. 20. annorũ ſpatiis amputatis induxit diluuiũ anno. 100. agendæ pœnitentiæ deſtinato: quod per ſpicue apparet Geñ. cap. ix. in calce capitis: vbi de morte Noe ſic dicitur: Vixit autem Noe poſt diluuium. 350. annis: & impleti ſunt omnes dies eius. 950. annorũ, & mortuus eſt. Nõ eſt igitur Deus crudelis, nec ſeuerus: vt eos, qui ad pœnitentiam conuertuntur, reiiciat, & abdicet: ſed benignus, & miſericors: qa omnibus

Pſal. 88.

veraciter

ueraciter pœnitentibus indulget, eos &
benigne recipit. Quod ex infraſcriptis
etiam Prophetarum Vaticiniis clariſſi-
me patet Exodi cap. xxxiiii. Dominator
domine Deus miſericors, & clemens, pa
tiens, & multæ miſericordię, ac verax: qui
cuſtodis miſericordiam in militia: qui au-
fers iniqtatē, & ſcelera: atq; peccata &c.
Et ſunt verba Moyſis. Prouerbio⁊. c. xv.
Per miſericordiam, & fidem purgant pec
cata: per timorem autē domini declinat
omnis à malo. & iterum ibidem: Longe
eſt dominus ab impiis: & orationes iuſto
rum exaudiet. Item ibidē. c. xvi. Initium
viæ bonæ facere iuſtitiã: accepta eſt apud
Deum magis, q̃ imolare hoſtias: miſericor
dia, & veritate redimitur iniquitas: & in
timore domini declinatur à malo. Item
Prouerbiorum cap. xxi. Facere miſericor-
diam, & iudicium magis placet Deo, q̃ vi
ctimæ. Eccleſiaſtici cap. ii. Reſpicite filii
nationes hominum: & ſcitote, qa nullus
ſperauit in domino, & confuſus eſt. Quis
enim permanſit in mandatis eius: & de-
relictus eſt? Aut quis inuocauit eũ, & de-
ſpexit illum? Quoniã pius, & miſericors
eſt Deus: & remittet in die tribulationis
peccata: & ꝓtector eſt omnibus exquiren
tibus ſe in veritate. Et ibidē etiam in cal-
ce capitis: Si pœnitentiã non egerimus,
incidemus in manus domini, & non in
manus hominum. Secundũ enim magni
tudinem illius, ſic & miſericordia illius
cum ipſo eſt. Eſaias diuinus Vates ca-
pitulo primo ait: Lauamini, mũdi eſtote:
auferte malum cogitationum veſtra⁊ ab
oculis meis: quieſcite agere puerſe: diſci-
te benefacere: quęrite iudicium: ſubueni-
te oppreſſo: iudicate pupillo: defendite
viduam: & venite, & arguite me, dicit do
minus. Si fuerint peccata veſtra vt cocci-
num: quaſi nix dealbabũtur. Et ſi fuerint
rubra: quaſi vermiculus: velut lana alba
erũt. Item ipſe Vates cap. lv. Derelinquat
impius viam ſuam: & vir iniquus cogita-
tiones ſuas: & reuertatur ad dominum:
& miſerebit eius: & ad Deum noſtrum:
quoniam multus eſt ad ignoſcēdum. Itē
idem Propheta cap. liiii. Dixit Deus tuus:
Ad punctum in modico dereliqui te: &
in miſerationibus magnis congregabo
te. In momento indignationis abſcondi
faciem meã parũper à te: & in miſericor-
dia ſempiterna miſertus ſum tui: ſicut in
diebus Noe iſtud mihi eſt: cui iuraui, ne
inducerem aquas diluuii vltra ſuper ter-
ram: ſic iuraui, vt non iraſcar tibi, & non
increpem te. Montes enim cõmouebun
tur: & colles cõtremiſcent: miſericordia
autem mea nõ recedet à te: & fœdus pa-
cis meę non mouebitur. Item antedictus
Eſaias cap. lix. Ecce nõ eſt abbreuiata ma
nus domini: vt ſaluare nequeat: neq; ag-
grauata eſt auris eius, vt non exaudiat:
ſed iniquitates veſtræ diuiſerũt iter vos,
& Deum veſtrũ: & peccata veſtra abſcon
derunt faciem eius à vobis, ne exaudiret:
manus enim vr̃æ pollutæ ſunt &c. Oſten
dit Propheta in hoc vltimo loco, Deum
ſemp poſſe facere, vt ſemp fecit: ſed ſi nõ
facit, defectum eſſe in nobis, & nõ in eo.
Hieremias etiam diuinus Vates cap. iii.
Nunquid vidiſti quę fecerit aduerſatrix
Iſrael? Abiit ſibimet ſuper omnem mon-
tem excelſum: & ſub omni ligno frondo
ſo: & fornicata eſt ibi: & dixi cum feciſſet
hæc omnia: Ad me reuertere: & non eſt
reuerſa. O clementia Dei: O noſtra duri-
tia: dum, & poſt tanta ſcelera nos prouo-
cat ad ſalutem: & ne ſic quidem volumus
ad meliora conuerti. Si reliquerit, inquit,
vxor virum ſuum, & alii nupſerit, & vo-
luerit poſtea reuerti ad eum: nunqd ſuſci
piet eam, & non deteſtabit? pro quo ſcri-
ptum eſt, iuxta Hebraicam veritatem, qđ
in Græcis, & Latinis Codicibus non ha-
betur, Et tu dereliquiſti me: cõuertere, &
ſuſcipiã te, dicit dñs. Item cap. iiii. Laua
à malitia cor tuum Hieruſalem: vt ſalua
fias: vſquequo morabuntur in te cogita-
tiones noxiæ? Item idē Vates cap. nono:
Quia ego ſum dominus: qui facio miſe-
ricordiam, & iudicium, & iuſtitiam in ter
ra: hęc enim placent mihi, dicit dñs. Cla
mitat etiam ipſe Vates cap. xviii. dicens:
Si pœnitentiam egerit gens illa à malo
ſuo: quod locutus ſum aduerſus eam:
agam & ego pœnitentiam ſuper malo:
quod cogitaui vt facerē ei. Item per eun-
dem Hieremiam cap. xxvi. Sta in atrio

Digitized by Google

domus domini: & loquaris ad omnes ci-
uitates Iuda, de quibus ueniunt, vt ado-
rent in domo domini vniuerſos ſermo-
nes, quos ego mandaui tibi, vt loquaris
ad eos. Noli ſubtrahere verbum, ſi forte
audiant, & conuertantur, vnuſquiſq; à via
ſua mala: & pœniteat me mali, quod cogi
taui facere eis propter malitiam ſtudiorũ
eorũ. Nunc ergo bonas facite vias veſtras,
& ſtudia veſtra, & audite vocem dñi Dei
veſtri: & pœnitebit dominũ mali, quod
locutum eſt aduerſum vos. Item per eun
dem cap. xxxvi. Tolle Volumen libri: &
ſcribes in eo oĩa verba, quę locutus ſum
tibi aduerſus Iſrael, & Iudam: & aduer-
ſus omnes gentes à die, qua locutus ſum
ad te ex diebus Ioſię, vſq; ad diem hãc,
ſi forte audiẽte domo Iuda vniuerſa ver
ba, quæ ego cogito facere eis, reuertatur
vnuſquiſq; à via ſua peſſima: & ꝓpitius
ero iniquitati, & peccato eorũ. Ezechie
lis cap. xviii. dicitur: Conuertimini, & agi
te pœnitentiam ab omnibus iniqtatibus
veſtris: & non erit vobis in ruinã iniqui-
tas. Proiicite à vobis omnes iniquitates
veſtras, qbus prçuaricati eſtis: & facite vo
bis cor nouum, & ſpiritum nouũ: & qua-
re moriemini domus Iſrael? qa nolo mor
tem morientis, dicit dominus Deus: re-
uertimini, & viuite. Item per eundẽ Pro-
phetam paulo ſuperius: Anima quæ pec-
cauerit, ipſa morietur: filius non portabit
iniquitatem patris: & pater non portabit
iniquitatem filii: iuſtitia iuſti ſuper eum
erit: & impietas impii erit ſuper eum. Si
autem ipius egerit pœnitentiã ab omni-
bus peccatis ſuis, quæ operatus eſt: & cu
ſtodierit omnia ꝓcepta mea: & fecerit iu
diciũ, & iuſtitiã, vita viuet, & nõ morieť:
oĩum iniqtatũ eius, quas opatus eſt, non
recordabor: in iuſtitia ſua, quã opatus eſt,
viuet. Nunqd voluntatis meę eſt mors im
pii, dicit dñs Deus: & non vt conuertať à
viis ſuis, & viuat? Si autem auerterit ſe iu
ſtus à iuſtitia ſua: & fecerit iniqtatem ſm
omnes abominationes, quas opari ſolet
impius, nunquid viuet? Omnes iuſtitiæ
eius, quas fecerat, non recordabuntur. In
præuaricatione, qua præuaricatus eſt: &
in peccato ſuo quod peccauit, in ipſis mo
rietur. Item ipſemet Ezechiel capitulo tri
geſimotertio: Viuo ego, dicit dominus
Deus: nolo mortem impii: ſed vt conuer-
tatur impius à via ſua, & viuat. Conuerti
mini à viis veſtris peſſimis: & quare mo-
riemini domus Iſrael? Tu itaq; fili homi
nis dic ad filios populi tui: Iuſtitia iuſti
non liberabit eum in quacũq; die pecca-
uerit: & impietas impii non nocebit ei in
quacũq; die conuerſus fuerit ab impieta-
te ſua: & iuſtus non poterit viuere in iu-
ſtitia ſua in quacunq; die peccauerit: etiã
ſi dixero iuſto: ꝙ vita viuat: & confiſus
in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem: omnes
iuſtitiæ eius obliuioni tradẽtur: & in ini-
quitate ſua, quã operatus eſt, in ipſa mo-
rietur. Si autem dixero impio, Morte mo
rieris: & egerit pœnitentiam à peccato
ſuo: feceritq; iudicium, & iuſtitiam: & pi-
gnus reſtituerit ille ipius, rapinamq; red-
diderit: in mandatis vitæ ambulauerit:
nec fecerit quicquã iniuſtum, vita viuet,
& non morietur: omnia peccata eius, quę
peccauerit, non imputabuntur ei: iudici-
um, & iuſtitiam fecit, vita viuet. Idem per
alia verba Eſaias capitulo ſexageſimoqn
to. Iohel quoq; Propheta capitulo ſecun
do ait: Nunc ergo dicit dominus: Cõuer-
timini ad me in toto corde veſtro, in ie-
iunio, & fletu, & planctu: & ſcindite cor-
da veſtra, & non veſtimenta veſtra: &
cõuertimini ad dominum Deum veſtrũ,
quia benignus, & miſericors eſt, patiens,
& multæ miſericordiæ, & pręſtabilis ſup
malitia. Quis ſcit ſi conuertatur, & igno-
ſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem?

Micheas capitulo ſexto: Quid dignũ
offeram domino? curuabo genu Deo ex-
celſo? Nunqd offeram ei holocauſtoma-
ta, & vitulos anniculos? nunqd placari
poteſt dñs in millibus arietum, an in mul
tis millibus hircorũ pinguium? nunquid
dabo primogenitum meum pro ſcelere
meo: fructum ventris mei ꝓ peccato ani-
mę meæ? Indicabo tibi ô homo qd ſit bo
num: & quid dñs requirat à te: vtiq; face
re iudicium, & diligere miſericordiam, &
ſolicitum ambulare cum Deo tuo. Non re
quirit dominus à nobis impoſſibilia: nec
et valde grandia: ſed ſolum legis, & man-
datorum

Digitized by Google

datorum ſuorum obſeruantiam,& adim pletionem:quæ omnia Dei mãdata Propheta in his tribus ꝯſiſtere demõſtrauit. Ionę cap.iiii.Scio enim quia tu Deus clemens,& miſericors es:patiens, & multæ miſerationis:& ignoſcens ſup malitia.Danielis cap.iiii.Peccata tua eleemoſyna redime:& iniqtates tuas miſericordiis pauperũ:forſitan ignoſcet Deus delictis tuis. Deutero.cap.xxiiii.Non occidenẽ patres pro filiis,nec filii pro patribus:ſed vnuſquiſq; pro peccato ſuo morieẽ. Malachias Propheta cap.iii. A' diebus enim patrũ veſtrorũ receſſiſtis à legitimis meis, & nõ cuſtodiſtis.Reuertimini ad me, & reuertar ad vos,dicit dñs exercituum. Pſalmiſta etiam multis in locis,& Pſalmis hanc prędixit veritatem.Pſal.xxxi. Sperantes in dño miſericordia circundabit. Pſal. xxxii.ſic dicitur: Diligite miſericordiã, & iudicium. Miſericordia dñi plena eſt terra.Pſal.lxi.Semel locutus eſt De⁹:duo hęc audiui: quia poteſtas Dei eſt: & tibi dñe miſericordia:qa tu reddis vnicuiq; iuxta opa ſua.Pſal.lxxvi.Nunqd in æternum ꝓiiciet Deus:aut non apponet: vt complacitior ſit adhuc? Aut in finem miſericordiam ſuam abſcidet à generatione in generationem? Aut obliuiſceẽ miſereri Deus:aut ꝯtinebit ĩ ira ſua miſericordias ſuas? quaſi dicat,Non. Pſal. lxxxiii. Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei,magis q̃ habitare in Tabernaculis peccatorum.Quia miſericordiam,& veritatem diligit Deus:gratiam,& gloriam dabit dominus.Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia:dñe virtutum: beatus homo, qui ſperat in te. Pſal. lxxxv. Quoniam tu dñe ſuauis,& mitis,& multę miſericordię oĩbus inuocantibus te.& paulo iferius:Quia miſericordia tua magna eſt ſup me:& eruiſti aĩam meam ex Inferno inferiori.& iterum magis infra: Et tu dñe Deus miſerator, & miſericors: patiens,& multæ miſericordię, & verax. Pſal.lxxxviii. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquę dñe:ſicut iuraſti Dauid in veritate tua? Itẽ ibidẽ: Si iuſtitias meas profanauerint:& mandata mea nõ cuſtodierint: viſitabo in virga iniquitates eorum:& in

verberibus peccata eorum: miſericordiã autem meam non diſpergam ab eo:neq; nocebo in veritate mea.Pſal.cii.Benedic anima mea domino:& noli obliuiſci oẽs retributiones eius. Qui ꝓpitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam:qui coronat te in miſericordia,& miſeratiõnibus. Qui replet in bonis deſiderium tuum: renouabitur vt aquilę iuuentus tua.Faciens miſericordias dñs,& iudicium omnibus iniuriam patientibus.Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael voluntates ſuas. Miſerator, & miſericors dñs:longanimis, & multũ miſericors.Non in perpetuum iraſceẽ: neq; in æternum cõminabitur. Non ſm peccata noſtra fecit nobis:neq; ſm iniquitates noſtras retribuit nobis.Quoniam ſm altitudinem coeli à terra,corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Quãtum diſtat Ortus ab Occidente,longe fecit à nobis iniquitates noſtras. Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt dñs timentibus ſe:quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum.Recordatus eſt, qm̃ puluis ſumus:homo ſicut foenũ:dies eius tanq̃ flos agri ſic efflorebit.Qm̃ ſpiritus pertranſibit in illo:& non ſubſiſtet: & non cognoſcet amplius locum ſuum. Miſericordia aũt dñi ab æterno: & vſq; in æternum ſup timentes eum &c. Pſal. cxviii. octonario. viii. Miſericordia tua plena eſt terra.Pſal.cxxix. A' cuſtodia matutina, vſq; ad noctem ſperet Iſrael in dño.Quoniam apud dñm miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex oĩbus iniqtatibus eius. Vnde catholica eccleſia in ſuis precibus ait:Deus cui ꝓprium eſt miſereri, ſemper & parcere.Et iterum:Deus,qui culpa offenderis,pœnitẽtia placaris &c.Et vt aliqua ẽt de teſtamẽto nouo cõmemorem: clamitat Chriſtus Ieſus verus Meſſias Lucæ cap.v.dicens:Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad poenitentiam. Item eiuſdem Lucę cap.xvii.inqt ipſe Ieſus Diſcipulis ſuis:Si frater tuus poenitẽtiam egerit, dimitte illi: & ſi ſepties in die peccauerit in te: & ſepties in die con

Digitized by Google

uerſus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me, dimitte illi. Itē Lucę cap. vi. Eſtote ergo miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Item eiuſdem cap. ix. Filius hominis non venit animas perdere: ſed ſaluare. Item cap. xv. cum dixiſſet parabolam de oue perdita, quam inuenerat, ſic intulit: Dico vobis, ꝙ ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, q̃ ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitētia. Item cap. xix. Venit enim filius hominis quærere, & ſaluū facere qd' perierat. Itē Ioannis cap. viii. inqt Ieſus Iudæis: Dixi ego vobis, quia moriemini in peccatis veſtris. Si enim non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro: & etiā ibi manifeſtauit eis ſe eſſe filiū Dei. Matthæus etiam cap. xviii. Venit enim filius hominis ſaluare quod perierat. Item ibidem magis infra: Tunc accedens Petrus ad eū dixit: Dn̄e quoties peccabit in me frater meus: & dimittā ei vſq; ſepties? Dicit illi Ieſus: Nō dico tibi vſq; ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties: quaſi dicat ſemp. Vnde ipſe Petrus Apoſtolus, doctoris, & Magiſtri ſui diſciplinam amplexus, atq; veſtigia ſequens in ſua ſecunda Epiſtola cap. iii. ait: Dominus non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Ioannis cap. iii. & ſunt verba Saluatoris noſtri ad Nicodemum: Sic enim Deus dilexit mundum: vt filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum, non pereat: ſed habeat vitam æternā. Nō enim miſit Deus filium ſuum in mundū: vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Item eiuſdem Ioannis cap. vi. Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Item ibidē: Quia nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Et licet hęc verba quandam videantur demonſtrare violentiam: tamen ex ipſis quædam liberalis, & gratioſa acquiritur conceſſio: quia hic trahendi modus non fit corporis læſione, ſed cordis vinculo trahitur: veluti quando ramum viridem oſtendis oui, & trahis illam: & nuces puero oſtenduntur, & quo currunt trahitur: amando enim trahitur, & quidem ſponte, nulla vi, & nulla corporis læſione. Si ergo iſta, quæ inter delitias, voluptateſq; terrenas reuelantur amantibus, trahunt: quia Trahit ſua quemq; voluptas: quanto magis ſuperna, & diuina omni veritate plena? Sed de hoc trahendi modo copioſius dictum eſt libro ſexto, capitulo quadrageſimoprimo, ad reſpōſionem cuiuſdam Iudæorum Oppoſitionis. Perpulchre igitur, & quamrectiſſime Thalmudiſtæ, ſiue Rabini præmemorati ſuos admonuerūt Iudæos, redemptionem in pœnitentia cōſiſtere, & eſſe: quam ſi amplecterentur Iudæi, & agerent, errores ſuos, atq; fallacias cognoſcerent: peruicatiam deponerent: dolerent infidelitate: & demum Ieſum Chriſtum verum Meſſiam colerent, obſeruarent, atq; venerarentur. Nec ſperent vnquam ſaluari poſſe, niſi ad Chriſtum mundi redemptorem confugiant: eiuſq; fidem ſuſcipiant, & credant, atq; amplectantur, ac legem eius Euangelicā ſeruent. ipſo Ieſu Chriſto ſic dicēte Ioannis capitulo decimo: Ego ſum hoſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Item eiuſdem Ioannis capitulo ſexto: Dixerūt ergo ad eum: Quid faciemus, vt operemur opera Dei. Reſpondit Ieſus: Hoc eſt opus Dei: vt credatis in eum, quem miſit ille. Et iterum eodem cap. Hæc eſt autem voluntas patris mei, qui miſit me: vt oīs, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et iterum eiuſdem Ioannis capitulo quinto: Neq; enim pater iudicat quenq̃: ſed omne iudicium dedit filio: vt omnes honorificent filium: ſicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Amen amen dico vobis: qa, qui verbum meum audit: & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit: ſed tranſiet à morte in vitam. Item eiuſdem Ioannis cap. iii. in calce capitis. Et ſunt verba Beati Ioannis baptiſtę de Chriſto: Qui de cœlo venit ſup oēs eſt: & quod vidit, & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimonium eius nemo accipit: qui autem acceperit, eius teſtimonium ſignificauit, quia Deus verax eſt:

quem

Digitized by Google

quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mēſuram dat Deus ſpiritum: pater diligit filium: & omnia dedit in manu eius: qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitā, ſed ira Dei manet ſuper eum. Apoſtolus etiam Paulus ad Romanos cap. x. & xi. ad huius rei confirmationem ait: Teſtimonium enim perhibeo illis: ꝙ æmulationem quidem Dei habent. ſ. Iudæi, pro quibus dixerat ſuperius: Optabam ego anathema eſſe à Chriſto ꝓ fratribus meis &c. ſed non ſm ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiā Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Moyſes enim ſcripſit: Quoniam iuſtitiam, quę ex lege eſt, qui fecerit homo, viuet in ea. Leuitici cap. xviii. Quę autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo: quis aſcendet in cœlum? ideſt Chriſtum deducere: aut qs deſcendet in Abyſſum? hoc eſt Chriſtum à mortuis reuocare: ſed quid dicit ſcriptura Deutero. cap. xxx? Prope in ore tuo, & in corde tuo: hoc eſt verbum fidei: quod prędicamus: quia ſi confitearis in ore tuo dominum Ieſum: & in corde tuo credideris: ꝙ Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. hoc totum Apoſtolus.

Oppoſitio. Si vero Iudæus opponeret illud Rabi Salomonis de Aegypto: qui Saluatorem noſtrum indigne, & imprudenter reprehendit in ſententiis de pœnitentia, dicens: Quòd licet Ieſus Nazarenus fuiſſet bonus vir, & ſimplex: & fuerit cauſa deſtructionis omniū idolorum, & ſuperſtitionis Gētilium: tamen ſua doctrina non fuit vtilis mundo, nec reipublicę: eo ꝙ nullum puniebat: ſed omnibus maleſactoribus parcebat: vt patet de adultera, quam abſoluit à morte cōtra legem Moyſis. Et ꝙ iniuſte feciſſet, hāc algat cauſam: quia ſi talis lex ſeruaret: ꝙ. ſ. rei non punirentur: reſpublica deſtrueretur: nec poſſent ciuitates, & Regna conſeruari. Cui Obiectioni ſic reſpōdetur.

Reſponſio. Quòd Rabi ille Moyſes in hac ſua reprehenſione ſibiipſi cōtradicit. Nam primo dicēs: ꝙ Ieſus noſter fuit bonus vir, & ſimplex: eum extollit, & laudat, & maxime de bonitate ſua. Item dicens: ꝙ fuerit cauſa deſtructionis oium idolorum, & ſuperſtitionis Gētilium: eum etiam magis extollit, & laudat de opere perfectiſſimo, & maximo: quod nullus vnꝗ facere potuit: quæ duo non ſunt pauci momenti, ſed ꝗmaximi. Ex aduerſo autem: ꝙ eius doctrina non eſſet vtilis: eo ꝙ parceret maleſactoribus: indigne, & imprudenter eū reprehēdit: quia Chriſtus nunꝗ ꝓhibuit prauos gladio puniri temporali: nec ēt adulterā illam interfici prohibuit: Imo inquit Iudęis: Qui ſine peccato eſt veſtrū, primus in illam lapidem mittat: abeuntibus autem omnibus Iudęis, remanſit ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans. dixit ei Ieſus: Mulier vbi ſunt, q te accuſabāt? nemo te condemnauit? quę dixit, Nemo dñe. Dixit autem Ieſus: Nec ego te ɔdēnabo: vade, & iam amplius noli peccare. Verum Chriſtus vti voluit gladio ſpirituali: ſcilicet pœnitentiali: qui eſt multo nobilior, ꝗ tpalis: quia nō occidit, nec mutilat ſubſtantiam: ſed peccatum interimit, & abſcindit ab aīa: & ideo ipſe Chriſtus omnes peccatores ad pœnitentiam remittebat. Nō relinquebat igitur eos impunitos: quoniam pœnitentia (ſm Beatum Auguſtinum) eſt quędā dolentis vindicta puniens in ſe, quod dolet cōmiſiſſe: & ſic pœnitētia vere punit peccatum in reo. Nam pœnitentia pamplius, & pfectius punit peccatū, ꝗ lex ſęcularis, & ꝗ lex vetus puniebat. Quod tripliciter ꝓbatur. Nam magis ſatisfacit Deo, & ꝓximo, & perfectius iuſtificat peccatorem. Quia qñ homicida ſuſpenſus, vel decapitatus per legem ſęcularem, non recipit mortē patienter: & ſic nō ſatisfacit Deo. nec fur ſuſpenſus reſtituit ablatum: & ſic non ſatisfacit ꝓximo: nec ēt iuſtificat peccatorē, poſtꝗ manet incōtritus, & impœnitens. Sed vera pœnitētia: primo ſatisfacit Deo per veram cōtritionem, & ꝓpoſitum nō peccandi. Secundo ſatisfacit proximo, reſtituendo ſibi ablatum in effectu, vel in affectu, & promiſſione, aut cautione. Tertio iuſtificat ſeipſum præterita peccata plangendo, & futura nō cōmittere pro-

Digitized by Google

ponendo.Item etiam ſic ꝓbatur: Illa punitio eſt perfectior, & magis ſufficiens, q̃ delet, & extinguit peccatũ,quod Diabolus plantauit:& ↄſeruat ſubſtantiam,quã Deus creauit: q̃ illa,quæ deſtruit ſubſtantiam,& nõ extinguit quandoq; peccatũ. Sed pœnitentia eſt huiuſmodi, reſpectu punitionis ſæcularis:ergo eſt perfectior. Minor patet:quia per pœnitentiã totaliter deletur,& extinguitur peccatũ, quod Diabolus perſuaſit: & ↄſeruatur non ſolũ anima,ſed ẽt corpus:vt ille poſſit vlterius bene operari, & opera miſericordiæ exercere:& pro defuncto,quem occidit, ſemper orare:& filiis eius ſubuenire &c. Punitio aũt ſæcularis extinguit ſubſtantiã,& quãdoq; non extinguit peccatũ: & aufert locum, & tp̃s bene operandi:& ſic non ſatiſfacit proximo.Item tertio:pœnitentia magis prodeſt ꝓximo, & reipublicæ,q̃ punitio veteris legis:q̃a illa mutilat membrum.ſ.oculũ,aut manũ delinquentis:de quo nulla vtilitas ꝑueniebat læſo, nec ſatiſfaciebat iniuriam paſſo:ſed pœnitentia nõ aufert mẽbrum corpale: vt ille poſſit ſatiſfacere læſo operibus manuũ ſuarum,aut vt reſtituat ablatũ. Et ſic pœnitentia non ſolũ eſt magis vtilis iniuriã paſſo:ſed ẽt toti reipublicę:inq̃tum non vult mortem peccatoris:ſed vt ↄuertatur, & viuat,& ſeruiat Deo,& proſit proximo. Ex quo ſequitur: ꝙ q̃plures criminoſi ſic per pœnitentiã liberati: deinceps ardentius Deo ſeruierũt,& reipublicę poſt actã pœnitẽtiã perutiles fuerũt. Ex ſupraſcriptis igitur tot,& tantis,tam veteris, q̃ noui teſtamẽti teſtimoniis:& ẽt per ea, quæ ſuperius dicta fuerũt lib.vi.c.xli.vbi oſtẽdimus ſalutem Meſſię non tẽporalẽ, ſed ſpiritualem eſſe,q̃buſcunq; ẽt proteruis, & obſtinatis manifeſte conſtare põt,Iudęos,& quoſcũq; alios nequaq̃ ſaluari poſſe,niſi ꝑ ſolam pœnitentiã, & per Ieſum Chriſtum verũ Meſſiam. hac nãq; ſola,& vnica pœnitẽtia Chriſti fidem veraciter, & puro corde ſuſcipientes Iudęi, & legẽ Euãgelicã obſeruantes,& ſaluari,& beatificari poſſunt. Hoc illud ẽ,ô Iudæi, quod prædixit vobis Moyſes Deuter.c.iiii. Cũ enim dixiſſet: Teſtes inuoco hodie cœlũ, & terram,citò perituros vos eſſe de terra, quam trãſito Iordane poſſeſſuri eſtis: nõ habitabitis in ea longo tempore, ſed delebit vos dñs,atq; diſperget in oẽs gentes,& remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus eſt dñs &c.addidit poſtea ipſe Moyſes hæc verba: Cumq; q̃ſieris ibi dñm Deum tuũ, inuenies eum: ſi tñ toto corde quæſieris,& tota tribulatione animę tuę,poſtq̃ te inuenerint oĩa, quæ prædicta ſunt. Quæ verba dilucidius declarauit ipſemet Moyſes Deuteron. c.xxx.dicens: Cum ergo venerint ſuper te oẽs ſermones iſti,benedictio,ſiue maledictio,quã propoſui in ↄſpectu tuo:& ductus pœnitudine cordis tui, in vniuerſis gentibus,in quas diſperſerit te dñs Deus tuus,& reuerſus fueris ad eum,& obedieris eius imperiis, ſicut ego hodie ꝓcipio tibi,cũ filiis tuis in toto corde tuo, & in tota anima tua,reducet te dñs Deus tuus de captiuitate tua, ac miſerebitur tui: & rurſum cõgregabit te de cũctis populis, in quos te ante diſperſit &c. Quę quidẽ congregatio nequaq̃ intelligi poteſt de corporali ↄgregatione de loco ad locum, propter illas dictiones:Et ductus pœnitudine cordis tui. & per illam aliam dictionem poſitam Deutero.capitulo quarto,ibi,quando dicitur: Cumq; quæſieris ibi.& per illas Deuter.cap.xxx.In vniuerſis gentibus:ſed de ſpirituali animorum congregatione,& volũtate facta per pœnitentiam in vno credibili:vt ſuperius dictum fuit capitulo decimooctauo huius ſeptimi libri.Quicunq; igitur Iudæus ductus pœnitudine cordis in quocũq; loco ſit,de infidelitate, & peruicatia Iudaica reuerſus fuerit ad Deum:hoc eſt conuerſus fuerit ad fidẽ Chriſti: ſtatim dominus aſſumit eum,& introducit in terram, quã poſſederũt patres ſui: ſcilicet in eccleſiã militãtem,& non in Hieroſolymam, vel terram Chanaam: vbi ſi veraciter crediderit,& legem Euangelicam ſeruauerit,cum defunctus fuerit,terram viuentium: hoc eſt cœleſtem, & æternam beatitudinem cum antiquis,& ſanctis patribus,Abraã, Iſaac,& Iacob perpetuo poſſidebit. Quã Moyſis ſententiam, Beatus Paulus Apo-

ſtolus

ſtolus approbat ad Roma. capitulo deci-mo, & vndecimo: Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus: qa ſi cõfitearis in ore tuo dominum Ieſum: & in corde tuo cre dideris: q Deus illum ſuſcitauit à mortu-is, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iu ſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutẽ: & ſic ſtatim ingredieris in terram promiſ ſionis: hoc eſt in eccleſiam Dei militantẽ: in qua ſi legitime vixeris, poſt mortem, in eccleſiam Dei cœleſtem triumphantẽ aſ-ſumeris: vbi cum Abraam, Iſaac, & Iacob, ac cæteris beatis æternis perfrueris gau-diis. De peccatorum venia Beatus Augu-ſtinus in Libello de diffinitionib' ortho-doxę fidei cap. xliiii. ſic ait: Pœnitentia aboleri peccata indubitanter credimus, etiam ſi in vltimo vitæ ſpiritu admiſſorũ pœniteat: & publica, vel ſupplici lamen-tatione peccata prodantur: quia propoſi tum Dei, quo decreuit ſaluare, quod perie rat, ſtat immobile. Et ideo, quia voluntas eius non mutatur ſine emendatione vi-tæ, ſi tempus conceditur: ſiue ſupplici cõ feſſione, ſi continuo vita exceditur: ve-nia peccatorum fideliter prę ſumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris: ſed vt conuertatur à perditione pœnitendo: & ſaluatus miſeratione domini viuat. Si quis aliter de iuſtiſſima Dei pietate ſen-tit: non Chriſtianus, ſed Nouatianus eſt. Sed aduertendum eſt, huiuſmodi pœni-tentiam non fictam, ſed veram eſſe opor-tere: quę ex tribus conſiſtit partibus: ſcili-cet ex contritione, confeſſione, & ſatiſfa-ctione. Eſt autem vera contritio (iuxta cõ munem Theologorũ opinionem) dolor voluntarie aſſumptus pro peccatis cũ p-poſito confitendi, & ſatiſfaciendi: & hãc contritionem dat nobis ipſe Deus ex ſua clementia, & liberali gratia, quamprimũ videt nos diſpoſitos, & pręparatos ad ip ſam pœnitentiam ſuſcipiendam, & pera-gendam, & ad emendationem vitiorum hactenus perpetratorum. Ex qua contri-tione efficitur: vt cum ipſo Deo nobiſcũ ob peccata noſtra irato, ſtatim reconcilie-mur. Quòd autem peccantibus Deus ira-ſcatur, audi quid infraſcripti dicant Do-ctores: quorũ auctoritate eccleſia Dei mo-ta eſt ad diuinas conſtitutiones peragen-das. In Decretis. diſtinctione tertia. in ver ſiculo ſunt plures, Auguſtinus ait: Scio enim dominum inimicum eſſe omni cri-minoſo. Item idem Auguſtinus in Sermo ne: Non te perſequitur quod fecit Deus, ſed malitia, quã fecit homo: nam omnia, quę fecit Deus, laudant Deum: vt Geneſ. capitulo primo: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Hieronymus. ſuper Daniel. in Decretis. diſtinctione pri ma. §. quamobrem: Neq; enim Deus ho-minibus iraſcitur, ſed vitiis: quę cũ in ho mine non fuerint, nequaquã punit quod mutatum eſt. Ambroſius de pœnitentiis. diſtinctione prima. §. nouit: Nouit Deus mutare ſententiam, ſi noueris mutare de lictum. Cõcilium Toletanum. xxii. q. iiii. in capitulo Incommutabilis, idemq; ſẽm per exiſtens Dei ſumma natura, ſępe ſua ſacris in literis legitur mutaſſe promiſſa: & pro miſericordia temperaſſe ſententiã. Quæ quidem contritio ex cordis dolore, & lachrymis eſſe debet, ob Dei offenſio-nem, dicente Dauid Pſalm. ſexto: Labora-ui in gemitu meo: lauabo p ſingulas no-ctes lectum meum: lachrymis meis ſtratũ meum rigabo. & Pſal. : Et fiunt ei la-chrymæ ſuę panis die, ac nocte. Ioannes Chryſoſtomus: Lachrymę lauant delictũ: quod pudor eſt confiteri. Eſaiæ capitulo .xxxviii. Et fleuit Ezechias fletu magno: & factum eſt verbum domini ad Eſaiam dicens: Vade, & dic Ezechię: Hæc dicit dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: ecce ego adiiciam ſuper dies tuos quin-decim annos: & de manu Regis Aſſyrio-rum eruam te, & ciuitatem iſtam, & prote gam eam. Secunda pars pœnitentię eſt confeſſio: quę (ſẽm Auguſtinum) ſic diffi-nitur: Confeſſio eſt per quam morbus la-tens ſub ſpe venię aperitur. Cum enim peccator dolens de peccatis commiſſis non erubeſcit ea ſacerdoti Dei indicare: immo etiam cum erubeſcentia indicat, & quærere medicinam non ceſſat: ſtatim à domino veniam conſequitur. iuxta illud Pſalm. xxxi. Dixi, pronunciabo aduerſum me iniuſtitiam meam domino: & tu remi

Digitized by Google

ſiſti impietatẽ peccati mei. In quo adimpletur & illud Iacobi Apoſtoli.c. vlt. Epiſtolæ ſuæ: Si quis aũt infirmatur, vocet pſbyteros eccleſiæ: & imponant ei manus: vngentes eũ oleo in noĩe dñi. Cui ſnĩæ perpulchre quadrat illud Lucæ Euãgeliſtę.c.xvii. Et cum ingrederetur.ſ. Ieſus: in quoddam caſtellũ: occurrerunt ei decem viri leproſi: qui ſteterunt à longe: & leuauerunt vocẽ, dicẽtes: Ieſu pceptor miſerere noſtri. Quos vt vidit, dixit: Ite oſtẽdite vos ſacerdotibus: & factũ eſt, dum irent, mundati ſunt. Oportet enim prius peccatorem cũ Deo recõciliari: & eccleſiæ Dei obedire. Cuius mãdatum legitur in.c. Omnis vtriuſq; ſexus. de poenitentiis, & remiſ. Omnis vtriuſq; ſexus Chriſti fidelis, poſtq̃ ad annos diſcretionis peruenerit: oĩa ſua ſolus peccata: ſaltem ſemel in anno fideliter confiteri proprio ſacerdoti: & iniunctam ſibi poenitentiã pro viribus ſtudeat adimplere: cui eccleſiæ obediendum eſt ſub poena peccati mortalis: qm̃ eſt vnus articulus fidei Chriſtianę.ſ. decimus. Credo ſanctam eccl'iam catholicã: ſanctorũ cõionem. Tertia, & vltima pars eſt ſatiſfactio: qñ.ſ. ſacerdos, audita peccatoris cõfeſſione, & viſa eius ɔtritione, debitam ſibi iniungit poenitentiam. & qm̃ arbitraria eſt: ſi non debitã, ſaltem ſibi placitam. Qm̃ licet peccatum pp offenſionẽ Dei, poenam mereatur infinitam: tamen pp dolorem ex cõtritione habitum: ipſa poena infinita in poenã cõmutatur temporalem: quia qñ peccator abſoluitur à culpa: obligatur ad ppetuam peccati deteſtationem. Sed qm̃ huiuſmodi obligatio deteſtandi peccatum: eſt pceptum affirmatiuũ obligans ſemp: ſed non ad ſemper: ideo peccator nõ obligatur ad continuam eius deteſtationẽ: ſed tm̃ pro loco, & tempore: iuxta illud: Interpone tuis interdum gaudia curis. Quod verificat ex Gloſa ibi poſita, ſic dicente: Qui ergo à malis ſic mentem reuocat: vt commiſſa plangat: & plangenda iterũ committere nõ vult: nec ſatiſfacere negligit, vere poenitet. Quæ oĩa non ſunt propterea aliena à Prophetarum Oraculis. Inquit enim Eſaias.c.xxxviii. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meę. Ideo ſi peccata confeſſa, & remiſſa aliqñ in memoriam venient, dolor habendus eſt, & mentis diſplicentia, propter offenſionem Dei. Et licet peccata ex contritione, & confeſſione, ac ſatiſfactione iniũctarum poenitentiarum in totum remittantur, quantum ad culpam: non tñ remittũtur ſemper in totum, quantum ad poenã: ſed pro parte ſm diſplicentiam peccatorum, & cordis contritionem, & poenitentiæ conformitatem &c. & reliquam partẽ ſatiſfaciemus in Purgatorio poſt mortẽ. Sed Iudæus veniens ad fidem Chriſti, ex baptiſmo ſuccedente poſt poenitentiam, ab omni peccatorum labe mundatur: nõ ſolum quantum ad culpam, ſed etiã quãtum ad poenam. Et hoc ſi vere, & non ficte à Iudaica lege ad Chriſti fidem, & religionem conuerſus fuerit. O quàm beati ſunt igitur Iudæi: qui ad Chriſti fidem accedunt ex corde, & ex vera conuerſione: quibus omnia peccata pręterita remittuntur in totum omnino ſolum quãtum ad culpam, ſed etiam quãtum ad poenã. Verum Theologi omnes auctoritate illius verſiculi Pſalm.xxxi. Conuerſus ſum in erumna mea, dum cõfigitur ſpina: id eſt dolor, ex morſu conſcientiæ: hoc eſt ex contritione. & ex his aliis verbis ſubſequentibus: Delictum meum cognitum tibi feci: & iniuſtitiam meam non abſcõdi. Dixi: hoc eſt dicere, & confiteri propoſui: Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Theologi inquam omnes auctoritate prædictorum verboꝝ tenent ex ſola contritione remitti peccata ſine confeſſione, ſed communi propoſito cõfitendi. Et vbi eſſet periculum mortis: & non adeſſet confeſſor, remittitur peccatũ in totum: vt patet Lucæ capitulo decimo ſeptimo per illos decem leproſos &c. qui antequã perueniſſent ad ſacerdotes mũdati ſunt. Beatus Auguſtinus in Enchiridion.c.lxix. ait: Cauendum eſſe, ne putemus infanda crimina eleemoſynis poſſe redimi, niſi ab eis abſtinendo, his verbis: ſcilicet: ſanè cauendum eſt, ne quiſquam exiſtimet infanda illa crimina, qualia qui

agunt

agunt, Regnũ Dei non poſſidebunt quotidie perpetrando, & eleemoſynis quotidie redimendo. In melius quippe eſt vita mutanda: & per eleemoſynas de peccatis pręteritis eſt propitiandus Deus: nõ ad hoc emendus quodãmodo: vt ea ſemper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi: quãuis miſerendo deleat iam facta peccata: ſi non ſatiſfactio cõgrua negligatur. ibidẽ.

¶ Quòd per orationem Dominicã non tantum quotidiana peccata, ſed etiã præterita crimina deleantur.

De quotidianis aũt breuib⁹, leuibusq́; peccatis: ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatiſfacit. Eorum eſt enim dicere: Pater noſter: qui es in cœlis: qui iam patri tali regenerati ſunt ex aqua, & Spiritu ſancto delet oĩno hęc oratio minima, & quotidiana peccata: delet & illa, à quibus vita fideliũ ſcelerate etiam geſta, ſed pœnitendo in melius mutata diſcedit: ſi quemadmodum veraciter dicitur: Dimitte nobis debita noſtra: quoniam non deſunt, quæ dimittantur: ita veraciter dicatur: Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: id eſt fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt veniam petenti homini ignoſcere. ibidẽ.

¶ De multis eleemoſynarũ generibus.

At per hoc ad omnia, quę vtili miſericordia fiunt, valet quod dominus ait: Date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis. Non ſolum autem qui dat eſurienti cibum: ſitienti potum: nudo veſtimentum: peregrinanti hoſpitium: fugienti latibulũ: ægro, vel incluſo viſitationẽ: captiuo redẽptionẽ: debili ſubuentionẽ: cęco deductionẽ. triſti ꝯſolationẽ: nõ ſano medelam: errãti viam: deliberanti cõſilium: & quod cuique neceſſarium eſt indigenti: verum etiam & qui dat veniam peccanti, eleemoſynam dat: & qui emendat verbere in quem poteſtas datur, vel coercet aliqua diſciplina: & tamen peccatum eius, quo ab illo læſus eſt, aut offenſus dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non ſolum in eo quod dimittit, atque orat: verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat: quia miſericordiam pręſtat. Multa enim bona pręſtantur inuitis, quando eorum conſulitur vtilitati, non voluntati, quia ipſi ſibi inueniuntur eſſe inimici: amici vero illorum potius illi, quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cum reddere mala Chriſtianis non debeat, nec pro malis. Multa itaque ſunt genera eleemoſynarum, quæ cum facimus, adiuuamur: vt dimittantur nobis noſtra peccata.

Quòd autem omnes ſub Hebraica perfidia exiſtentes, approbent, conſentiant, & laudent omnia ſcelera, atque peccata, quę in perſonam Ieſu Chriſti per prędeceſſores ſuos commiſſa fuerunt: quia fatentur eos (ſecundum veram legis iuſtitiam) eum occidiſſe: ſic eos, admonente Rabi Moyſe in Codice ſuo de Iudiciis. titulo de Regibus, vbi de Meſſia ſic dicitur: Circa finem templi ſecundi Nazarenus ille iactauit ſe eſſe Meſſiam: & ideo ſapiẽtes, & Magiſtri noſtri fecerunt de eo, ſeu in eum, quod debebat fieri. hæc ille. De hoc Iudęorum peccato dicitur Hieremię capitulo ſeptimo: Non audierunt me, nec inclinauerunt aurem ſuam, ſed indurauerunt ceruicem, & peius operati ſunt, quàm patres eorum. Vnde Saluator noſter Matthæi capitulo vigeſimotertio, inquit Iudæis: Væ vobis Scribę, & Phariſæi hypocritę, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum: & ornatis monumenta iuſtorum. & dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine Prophetarum. itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis: quia filii eſtis eorum, qui Prophetas occiderunt: & vos implete menſuram patrum veſtrorũ &c. Nam patres eorum Prophetas occiderunt: iſti vero dominum Prophetarum occiderunt. Item Hieremiæ capitulo ſecundo: Quid vultis mecum iudicio contendere? omnes enim vos dereliquiſtis, ſiue præuaricati eſtis me. Implete menſuram patrum veſtrorum: quia ipſi Chriſtum occidentes, impleuerunt menſuram patrum ſuorum, eos in malitia ſuperantes, & excedentes. & ſtatim

Digitized by Google

ſubſequenter ait: Serpentes, & genimina viperarum quomodo fugietis à iudicio Gehenę? Beatus Hieronymus ad Cyprianum ſic ait: Nihil enim ita decipit humanum genus, q̃ φ dum ignorant ſpatia vitæ ſuę, lõgiorem ſibi ſęculi huius poſſeſſionem repromittunt. vnde & illud egregie dictum eſt: Nullum tam ſenem eſſe, & ſic decrepitæ ſenectutis, vt non ſe adhuc vno plus anno viuere ſuſpicet. Ad hũc ſenſum pertinet & illud quod dicitur: Memento mortis tuæ, & non peccabis. Qui enim recordatur ſe quotidie eſſe moriturum: contemnit pręſentia: & ad futura feſtinat. Hoc eſt quod Dauid in alio precatur loco, dicẽs: Ne auferas me in dimidio dierum meorum priusq̃ abeam, & non ſubſiſtam. quod ita exponitur: Ne eo tempore facias me mori, qñ adhuc putabam me eſſe victurum: vt poſſim peccata corrigere pœnitentia. Si enim hoc feceris, iuuentus in delictis meis eſſe deſiſtam: non φ ſpem reſurrectionis neget, ſed φ cum eo ſe neget poſſe ſubſiſtere: apud quem omnes, qui in vitiis perſeuerant, pro nihilo reputantur.

Excitent ſe igitur Iudęi: & accedãt ad veri Meſſiæ cognitionem: Saluatoris. ſ. noſtri Ieſu Chriſti: quem verum fuiſſe Meſſiam: & vi rationum, & ſacrarum literarum teſtimonio: & etiam Thalmudiſtarum, & Rabinorum Iudęorum auctoritate deteximus, & manifeſtauimus. Nõ antiquos ſibi ritus adhibeant diuinæ maieſtati infenſos: non priſcorum ſuorum vetuſtate, non religione glorientur: quia redarguit illam Deus per Eſaiam capitulo primo dicẽs: Sabbatũ, & feſtiuitates alias non feram: Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odiuit anima mea. Nouum etenim cultum, nouamq́; religionẽ vult, atq; præcipit Deus: quia creauit cœlos nouos, & terram nouam: & in memoria non eſſe priora demandat per eundem Eſaiam cap. lxv. Si ergo legem nouam, & religionem nouam, ac nouum cultũ vult Deus: vt etiam habet Hieremię cap. xxxi. & vt ſupra libro tertio probatum eſt: vt ceſſaret etiam, & finiret lex vetus Moyſis, conueniens, & neceſſe fuit. Quam legem nouam, cum Iudęi capeſſere nollet: imo repellerent, & impugnarent, ad alias gentes ſe contulit Deus, relictis Hebræis in obſtinatione, & peruicatia ſua: vt teſtãtur Paulus, & Barnabas Actuum cap. xiii. his verbis: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis vitę æternæ: ecce conuertimur ad gentes: ſic enim nobis pręcepit dominus. Vertit ergo ſe Deus ad nos olim Gentiles ſua ineffabili clementia: & aſpexit gentes, quæ prius ignorabant eum: vt Eſaiæ cap. lxv. Quæſierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt, qui non quæſierunt me. Dixi: Ecce ego, ecce ego ad gentes quę neſciebant me, quæ non inuocabant nomen meum. Scrutentur igitur Iudæi ſacras literas: & maxime in hoc opere ſuis locis adductas: easq; recto ſenſui accommodent: diligenterq́; excutiant, & ponderent: quia in eis meram inuenient veritatem. Qua inuenta, & cognita (ſi ſapiunt) ad Ieſum Chriſtum vere pœnitẽtes confugient: parati quæcunq; eius inſtituta ſeruare: quod ſi fecerint à captiuitate, in qua in hoc detinentur ſæculo, ſtatim liberabuntur: & in futuro ſæculo ſempiternis perfruentur gaudiis. Diuina enim clementia præſto ſemper omnibus adeſt: dum vitam deuiam emendare, & errores corrigere voluerint: nunquam ſerò in hoc ſæculo quis ad ipſum confugiet, malefactorum ſuorum pœnitens. Quam obrem errati ſui quemlibet Hebręorum pœniteat, caſtigetq́; ſeipſum peruicatia ſua, atq; inſania: & animum ſuum conformet ad rectius viuendum, & ad Chriſtũ cognoſcendum Meſſiam: tũc parentem ſuum Deum clementiſſimum ſentiet iudicem: qui labem prioris vitę remiſſurum illi ſe offert, atque promittit. Neq; Deus ipſe hominum fragilitatem ignorat: iccirco ſubiunxit hanc vnicam, & ſolam pœnitentiæ medicinam: vt ea hominẽ cautum in æterna beatitudine ſuſcipiat, atq; confirmet. (Eſt enim pœnitentia quartũ Chriſtianę religionis, ex ſeptem ſacramẽtis.) Beatus Hieronymus: Nihil ſic offendit Deũ, ſicut cor impœnitẽs: ſolũ deſperationis

rationis crimen eſt, quod veniã conſequi non pōt. Latro credidit in Cruce, & ſtatī meretur audire: Amē dico tibi: hodie mecum eris in Paradiſo. Chriſtus in Paradiſum de Cruce latronē intulit: & ne qs aliqñ ſeram cõuerſionem putaret, fecit homicidii pœnã eſſe martyrium. Poſſumus ēt addere octauã remiſſionem: quæ fit per indulgētias, quæ dantur per Sūmum Pōtificem, & p̄latos eccleſiaſticos, q ſunt loco Apl'orum. Et hoc ex auctoritate Saluatoris noſtri, ex his verbis, Ioannis. c. xx. Hæc cum dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite ſpiritū ſanctum: quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retēta ſunt. Quod licet videatur figuratū fuiſſe Leuitici. c. xxv. per annum Iubilei, in quo oīa remittebant debita: tñ illa debita erant temporalia tm̄: hęc aūt, quæ per indulgētias remittūtur, ſpiritualia ſunt. ſ. peccata. Nam peccata noſtra debita noſtra vocant: vt oñdit nobis Saluator noſter in oratione Dñica, vbi dicitur: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Oppoſitio.

Si autem Iudæus diceret: Nos infeliciores eſſe: cum p ſolam pœnitentiæ medicinam Deū placare nos oporteat: cum ipſi in Leuitico pluribus diuerſis ſacrificiis, ſe à peccatis mundare poſſint.

Reſponſio.

Reſponderem: Licet in Leuitico hoc habeant: tñ nihil ſibi prodeſt: cū ipſa ſacrificia celebrare non poſſint: cum extra Hieroſolymitanum templum non poſſint ea offerre: nec etiam ibi fieri poſſent: cū lex ſua finē habuerit: & ſingula peccata ſingula habebant ſacrificia: ſed in lege noſtra Chriſtiana ſeptem hñtur modi impetrandi à domino veniam: non particulariter, ſed generaliter de omnibus peccatis. Audi nūc quantę ſint remiſſiones peccatorũ. Prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorum. Secūda remiſſio eſt in paſſione martyrii. Tertia eſt, quæ pro eleemoſina datur. Dicit enim Saluator: Verumtamen date eleemoſynam: & ecce omnia mūda ſunt vobis. Quarta nobis fit remiſſio peccatorum p hoc, quod & nos remittimus peccata fratribus noſtris &c. Quinta eſt, cum conuerterit quis peccatorem ab errore viæ ſuę, ſaluat alam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoq; fit remiſſio per abundantiam charitatis, ſicut & ipſe dñs dicit: Amē dico tibi: remittuntur ei peccata multa, qm̄ dilexit multum. Septima (licet dura, & laborioſa) per pœnitentiam remiſſio peccatorum, cum lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum: & ſiūt ei lachrymæ ſuæ panis die, ac nocte: & cum non erubeſcit ſacerdoti domini īdicare peccatum ſuum, & quærere medicinam: prout de prędictis ſeptem modis dictum eſt plenius ſuperius libro ſexto. c. xcv. Ex omnibus igitur in hoc toto capite contentis, poſſunt Iudæi veraciter intelligere: ꝙ ſi in Iudaiſmo perſiſtere voluerint, in quo ſtatuerſentur, atq; fixi ſint: quo quidem nullus infelicior, nullus'ue periculoſior eſſe poteſt. In eo nanq; de infelicitate corporis, & animæ perditione agitur: quorum alterum viui ipſi ſentiūt: alterum vero eos mortuos ꝑpetuo cruciabit. Quapropter, dum tempus adeſt, dum ratio ſuum poteſt obire officium: hoc eſt veri ſemitam inueſtigare, vel inquirere, ſui errati quiſque pœnitere non differat, & ad Chriſtū audacter, & confidenter accedere procuret: hominem profectò, qui ſe moriturum quotidie perſpicit, non decet diutius morari, quo minus repentina corporis diſſolutione adueniente (quod plerunq; humanę accidit fragilitati) poſſit ſaluti ſuæ poſtea conſulere, & prouidere. Neq; fallat ſeipſum, quiſquis ille fuerit, maiorū ſuorum volēs ſequi veſtigia, quia boni, quia iuſti extiterunt: at nemo bonus, nemo iuſtus, niſi qui doctorem bonitatis, atque iuſtitiæ, qui Chriſtus eſt, nouerit: eiuſq; doctrinam, atque religionem ſecutus fuerit. Ratio enim, quæ tātum homini data eſt: qua quidem à Deo nihil maius, vel melius dari potuit, præſtantior eſt naturę conditione: ideo & regere ipſam, & gubernare debet. Labitur igitur homo, quando rationem perturbat, ſequens quod ab ea inſtituitur eſſe reſpuendum. Hinc merito Deus iraſcitur: hinc peccator iure punit. Et quoniam nullam animaduerſionē iſta ſeueriorem iam multos annos, quam per-

Digitized by Google

ſerunt Iudęi, in cunctis gentibus cerni-mus: quis tam ineptus, vel otioſus eſt, q non dicat, non affirmet id iuſte à Deo fie-ri? quando rationi naturę conditionem Iudęi, vel antiquorum ſuperſtitionem p-ferant, & anteponant. Et ſic adimpletum eſſe cernitur illud Saluatoris noſtri dictū Matthæi. c. viii. Dico autem vobis: quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbēt cum Abraam, Iſaac, & Iacob in Regno cœlorum: filii autem Regni eii-cientur in tenebras exteriores: vbi erit fletus, & ſtridor dētium. Non mirum igi-tur eſt, ſi Iudæi omnes miſeri ſint, atq; ca-lamitoſi, & deſpecti ab omnibus, atq; ex-pulſi: qui (& quod deterius eſt) non mo-do rationi: ſed nec etiam conditioni hu-manæ, quæ continue bonum appetit, in-ſeruiunt, vel adhærent. His nanq; malis Iudęi liberi nunquam eſſe poterunt, niſi fideliter credant, atque fateantur Ieſum Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam, atq; ad eum accedant, & ei vero cultu ſeruiant.

¶ Quòd Iudæi ſacras literas nunquam intellexerint, nec etiam adhuc intelli-gant. Cap. XXXV.

NOn miretur aliquis, ſi Iudęi tādiu, & tantopere in ſua obſtinatione, & peruicatia perſiſtāt: recuſantes, immo vilipendentes, ac renuentes Ieſu Chriſti veri Meſſię legem, & doctrinam, cum ſacras literas nunquam itellexerint, nec adhuc etiam intelligant: quinimmo peruerſe, & extorte, vt ſuis faueant errori bus, quos à teneris annis imbiberūt, ſem-per interpretentur: & vt omnibus inno-teſcat: hoc me non ſine fundamento di-xiſſe, audiant omnes quid ſtraſcripti Va-tes diuino Spiritu illuſtrati iampridem annuntiauerint. Eſaias nanq; cap. vi-geſimonono inquit: Claudet oculos ve-ſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones operiet: & erit vobis vi-ſio omnium: ſicut verba libri ſignati: quē cum dederint ſcienti literas, dicent: Lege iſtum. & reſpondebit: Non poſſum, ſigna tus eſt enim. & dabitur liber neſcienti li-teras, diceturq; ei: Lege. & reſpondebit: Neſcio literas. & magis infra ibidem: Ec-ce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & ſtupen-do: peribit enim ſapientia à ſapientibus eius: & intellectus prudentium eius ab-ſcondetur. & iterum magis infra: Nonne adhuc in modico, & in breui cōuertetur libanus in chermel: & chermel in ſaltum reputabitur: & audient in die illa ſurdi: hoc eſt Gentiles verba libri: & de tene-bris, & caligine oculi cęcorum videbunt: & addent mites in domino lætitiam: & pauperes homines in ſancto Iſrael exul-tabunt. In hoc nempe Vaticinio Prophe ta prædicit Iudęorum ſacerdotes, & ſcri-bas: hoc eſt legis peritos: qui alios in di-uino cultu dirigere deberent, à Deo exc-ęcandos eſſe: vt ſcripturas non intellige-rent: ac ſi librum aperire, & legere non poſſent. vnde ſubditur: Peribit enim ſa-pientia à ſapientibus: Apoſtoli autem, & Diſcipuli mādatorum Regis Meſſiæ exe-cutores: quos mites vocat: quia Magiſtrū ſuum imitabantur, qui mitis erat: vt Mat-thæi capitulo vndecimo: eas intelligerēt ſcripturas, ac eas declararent ſurdis: hoc eſt Gentilibus idolatris, qui prius ſurdi erant: eo q verū Deum non agnoſcerēt: & ipſi olim ſurdi facti ſunt audientes, & vidētes: quia de tenebris, & caligine ex-euntes, ad Chriſti fidem cōuerſi ſunt. de qua conuerſione ipſi mites lætati ſunt. vnde Saluator noſter Matthęi capitulo vndecimo inquit: Confitebor domine ti-bi pater cœli, & terrę: quia abſcōdiſti hęc à ſapientibus, & prudentibus: & reuelaſti ea paruulis &c. Sed ne aliquis de huiu-ſmodi cęcatione admiretur: ſciēdum eſt: q Deus nō eſt cauſa cæcationis alicuius directe, ſed indirecte: inquantum iuſte à malis ſubtrahit gratiam ſuam mentis illu minatiuā. Item idem Eſaias capitulo. lvi. hoc idem annuntiat, his verbis: Specula-tores eius cęci omnes: neſcierūt vniuerſi canes muti non valentes latrare: viden-tes vana: dormientes, & amantes ſomnia: & canes impudentiſſimi, neſcierunt ſatu-ritatem: ipſi paſtores ignorauerunt intel-ligentiam: omnes in viam ſuam declina-uerunt: vnuſquiſq; ad auaritiam ſuam à ſummo vſque ad nouiſſimum. Speculato res iſti ſunt ſacerdotes, & legiſperiti, ad

quos

Digitized by Google

quos ſpectat erudire populum, & admo-
nere ſalutaria, & vt ab imminentibus de-
clinent periculis. Qui ſpeculatores in ad
uentu Saluatoris noſtri dormierunt: quia
Chriſtum Meſſiam non cognouerunt. vn
de ipſe Saluator eos cęcos noīauit, Mat-
thęi capitulo quintodecimo: Sinite illos;
cęci ſunt, & Duces cęcorū. Cęcus autem
ſi cęco ducatum pręſtet, ambo in foueam
cadūt. Sed quoniam ſacerdotes illi, & le-
giſperiti ad vana tantum intenti erant,
non autem ad vtilia, ideo ipſe Saluator
adhuc inquit eis: vt Matthæi capitulo ſe-
xtodecimo: Faciem cœli diiudicare no-
ſtis: ſigna autem temporum nō poteſtis.
Ignorabant inſuper veram Diuinarū ſcri
pturarum intelligentiam: vnde Saluator
improbat eis, ꝙ irritarent Dei mandata:
vt Marci capitulo ſeptimo, Matthęi. c. xv.

Micheas etiam. c. iii. hoc idem prædi-
xit, his verbis: Hęc dicit dominus ſuper
Prophetas: qui ſeducunt populum meū:
qui mordent dentibus: & prędicant pa-
cem. & paulo ſupius dixerat de ſacerdoti
bus, & ſcribis: Nunquid non veſtrum eſt
ſcire iudicium: qui odio habetis bonum,
& diligitis malum? qui violenter tollitis
pelles eorum deſuper eis: & carnem eoꝝ
deſuper oſſibus eorum? Item ibidem ma-
gis infra: Principes eius in muneribus iu
dicabunt: & ſacerdotes eius in mercede
docebunt: vnde propter auaritiam Dei
mandata peruertebant. Apoſtolus prima
ad Corinthios capitulo primo: Nō enim
miſit me Chriſtus baptizare, ſed Euāgeli-
zare, non in ſapientia Verbi, vt non eua-
cuetur Crux Chriſti. Verbum enim Cru-
cis pereuntibus quidem ſtultitia eſt: iis
autem, qui ſalui ſunt: ideſt nobis, Dei vir-
tus eſt. Scriptum eſt enim: Perdam ſapien
tiam ſapientium: & prudentiam pruden
tium reprobabo. Vbi ſapiens? vbi ſcriba?
vbi quęſitor huius ſæculi? nōne ſtultam
fecit Deus ſapiētiam huius mundi? Nam
quia in Dei ſapientia non cognouit mun
dus per ſapientiam Deum: placuit Deo p
ſtultitiam prędicationis ſaluos facere cre
dentes: qm̄ & Iudæi ſigna petūt, & Gręci
ſapientiam quærunt: nos autem prędica-
mus Chriſtum crucifixum & c. Hieremiæ
c. ii. Sacerdotes non dixerunt: Vbi eſt do
minus: & tenentes legem neſcierūt me:
& paſtores præuaricati ſunt in me. Pſal.
xciiii. Quadraginta annis offenſus fui ge
nerationi illi: & dixi ſemper, Hi errāt cor
de: & iſti nō cognouerunt vias meas & c.
Pſalm. cv. Patres noſtri in Aegypto non
intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt
memores multitudinis miſericordię tuæ.
Hieremias ſimiliter Threnorum capitulo
quarto de eis inquit: Lubricauerunt veſti
gia noſtra in itinere platearum noſtrarū:
hoc eſt in ſenſu literarum ſanctarum non
firmiter, & veraciter inceſſimus: ſed tan-
quam delyri peruagati ſumus: & à verita
te diuertimus. Idem etiam Hieremias ca-
pitulo octauo, hoc idē ſentit, dicēs: Quo-
modo dicitis: Sapiētes nos ſumus: & lex
domini nobiſcum eſt? Vere mendacium
operatus eſt ſtylus mendax ſcribarū: con-
fuſi ſunt ſapiētes, perterriti, & capti ſunt:
verbum enim domini proiecerunt: & ſa-
pientia nulla eſt in eis. & parum ſupra di
xerat: Miluus in cœlo cognouit tempus
ſuum: turtur, & hirundo, & ciconia cuſto
dierunt tempus aduentus ſui: populus
autem meus non cognouit iudicium do-
mini. In his verbis Propheta declarat, &
prædicit, ſcribas non perfecte cognituros
tempus aduentus Chriſti, tempusq; me-
tendi: neque id quidem mirum: difficilli-
ma enim eſt iniuſtis diuini ſenſus inter-
pretatio. huic cōgruit illud, quod in Deu
teronomio legitur: Percutiat te dominus
amentia, & cæcitate, ac ſtupore mentis:
& palpes in meridie, ſicut palpare ſolet
cæcus. Meridies eſt lux operum Chriſti:
vt inquit Apoſtolus: qui tempus veteris
legis appellat noctem, & tempus Euan-
gelicę legis appellat diem. In hac igitur
luce quamplurimi Iudęi caligarunt, im-
mo quaſi omnes. Ezechiel Propheta ca
pitulo tertio, Iudęorū peruicatiam aper-
te oſtendit: immo Deus per Ezechielem,
dicens: Et dixit ad me: Fili hominis: va-
de ad domum Iſrael: & loqueris verba
mea ad eos. Non enim ad populum pro-
fundi ſermonis, & ignotæ linguę, tu mitte
ris ad domū Iſrl': neq; ad pplos multos p
fundi ſermonis, & ignotę linguę: quoꝝ nō

Digitized by Google

poſſis audire ſermones: & ſi ad illos mit-
tereris,ipſi audirent te:domus aũt Iſrael
nolunt audire te,quia nolunt audire me
&c.per iſta nanq; Dei verba,Et ſi ad illos
mittereris,ipſi audirent te:aperte declara
tur obedientia gentium, quæ quandoq;
prędicatorum voces eſſent ſine tarditate
ſecuturæ.& cum ſubditur, Domus autem
Iſrael nolunt audire te,quia nolunt audi
re me,Iudęæ duritia deſignatur: quę ver
ba prędicantium & cognouit, & ſeq no-
luit. Quę omnia antedictorum Vatum
Oracula demonſtrant Iudęos:& maxime
digniores, qui ſe legis ſcientiam habere
profitentur,male, & peruerſe ſacras lite-
ras intellexiſſe,ac interpretatos fuiſſe. Ex
tat pręterea adhuc apud ipſos Iudæos
proprium quoddam, & euidentiſſimum
huius ſuę cęcitatis,& ignorantiæ ſignum
ex quadam ſua ueterata cerimonia: qua
in Synagogis ſuis, in hodiernum vſque
diem vbiq; vtuntur:& quam ſi parumper
percuntari,& ſubtiliter indagare, & rima
ri vellẽt:cur ſcilicet ea i Synagogis ſuis,
& inducta fuerit, & fiat, ad alicuius forte
luminis claritatem accederent.Nam cum
Iudæi in Synagogis ſuis ad officia ſua ce
lebranda congregantur:cũ legitur Moy-
ſes:lectores ipſi ex inueterato ſuo quodã
more,ſiue inſtituto poſt lectas lectiones,
facies ſuas velamine quodam operiunt,
& nonnulli etiam alii cum lectore:ſiue ſa
cerdotes ſint,ſiue alterius ſortis. Et ſi in-
terrogarentur:quare id faciant:reſponde
rent fortaſſe:Id apud eos fieri ob memo-
riam Moyſis:qui poſtquam ſecundas de-
tulit legis Tabulas:cum ad populum lo-
queretur,faciem ſuam velabat: vt Exodi
.c.xxxiiii. Cur autem Moyſes id fecerit:
aut Iudæi ignorant,aut ſe ignorare ſimu-
lant. Cornuta enim erat Moyſis facies:
&,vt dicitur in textu,ex ſermonis Dei cõ
ſortio. Apparebãt enim in eius facie ſplẽ-
didiſſimi quidam radii ex eius oculis an
gulariter ſurſum in cornuũ figuram pro-
cedentes:ex quo ſplendore,filii Iſrael in
ipſius Moyſis faciem intueri nõ poterãt:
& ideo tam Aaron, quàm Principes Sy-
nagogæ territi, penes Moyſem accedere
timuerunt. Quod tangit Apoſtolus Pau-
lus ſecunda ad Corinthios cap.tertio,di-
cens: Quod ſi miniſtratio mortis literis
deformata in lapidibus fuit in gloria, ita
vt non poſſent intendere filii Iſrael in fa
ciem Moyſis ꝑpter gloriam vultus eius,
quę euacuatur:quomodo non magis mi-
niſtratio ſpiritus erit in gloria? Cur autẽ
Moyſes faciem ſuã velauerit,dicam: Cau
ſa velaminis nempe fuit, quoniam Moy-
ſes diuino illuſtratus Spiritu per huiuſ-
modi velamen indicare voluit,& pręmõ
ſtrare,quod futurum erat,vt velamen fu-
turæ legis ignorãtia fieret Hebręis. Nam
veritas in vetere teſtamento figuris, &
ænigmatibus velata erat:quia(vt ait Apo
ſtolus prima ad Corinth.c.x.)omnia con
tingebant eis in figuris. velari aũt poteſt
aliquid dupliciter: vno modo ex parte
rei,quæ videri debet:quando ſcilicet ſu-
per eam aliquod ponitur velamen : alio
modo ex parte videntis:quando.ſ. vela-
men ponitur ſuper oculos ipſius vidẽtis:
& vtroque modo in vetere teſtamento
erat velamen.Nam ex parte rei erat vela-
men:quando veritas erat figuris velata:
vt ſupra libro ſexto, capitulo nonageſi-
monono probatum eſt.Ex parte autẽ Iu-
dęorum,qui videre debebant, tanta erat
eorum malitia,& odium in Chriſtum : q
à veritatis cognitione impediebantur:q
quidem malitia erat eis quaſi oculorum
mentis quoddam velamen. vnde Sapiẽ-
tiæ capitulo primo dicitur: In maleuolã
animam non introibit ſapientia. Primum
velamen per Saluatorem noſtrum amo-
tum,& ſubleuatum fuit: per ipſum enim
veteris teſtamenti figurę expletę ſunt, ſi-
ue adimpletę,& patefactæ.In cuius rei ſi-
gnum velum templi in eius paſſione ſciſ
ſum fuit:vt dictum eſt ſuperius lib.ſexto,
capitulo vigeſimoſeptimo,& Lucę capitu
lo vigeſimotertio.Secundum vero vela-
men in Iudæis obſtinatis adhuc perſtat,
& manet:cum ab illis,qui à Iudaiſmo ad
Chriſti fidem conuerſi ſunt,vtroque mo-
do amotum ſit,& ſubleuatum. Ipſi enim
Spiritus ſancti gratia, & dono veritatem
libere contemplari poſſunt. vnde Apoſto
lus ſecunda ad Corinthios capitulo ter-
tio,volens oſtendere miniſtros noui te-

ſtamenti

Digitized by Google

ſtamenti eſſe maioris excellentiæ, q̃ fuerint miniſtri veteris teſtamenti, quantum ad cognitionem: ex hoc maxime cognoſci poſſe aſſerit, q̃a per miniſtros noui inſtrumenti myſteria veteris teſtamẽti apertiora ſunt, & magis eluceſcũt: quod non ſit per veteris teſtamenti miniſtros. Inquit ęni n ſic: Habentes igitur talẽ ſpem, multa fiducia vtimur: & nõ ſicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam: vt nõ intenderent filii Iſrael in faciem eius: qđ euacuatur: ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum: vſq; in hodiernum diem idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum: quod in Chriſto euacuatur. ſed vſq; in hodiernum diem: cum legitur Moyſes: velamen poſitum eſt ſuper cor eorum: cum autem ↄuerſus fuerit ad Deum, auferetur velamen &c. Concludit igitur ex prædictis, Iudæos ſacram non intellexiſſe, nec etiam intelligere ſcripturam. Hoc ipſum ẽt non obſcure, ſed forte aliqualiter myſtice percipitur, Exodi cap. .xxiii. vt refert Moyſes ex ſupraſcriptis Omnipotentis Dei verbis. cũ enim Moyſes peteret: vt ipſe Deus oſtenderet ſibi gloriam ſuam. reſpondit ipſe Deus: Ego oſtendam omne bonum tibi: & vocabor in nomine domini corãm te: & miſerebor cui voluero: & clemens ero in quẽ mihi placuerit. rurſumq; ait: Non poteris videre faciẽ meam: nõ enim videbit me homo, & viuet. & iterum: Ecce, inquit, eſt locus apud me: & ſtabis ſupra petram: cumq; tranſibit gloria mea: ponam te in foramine petræ: & protegã dextera mea donec tranſeam: tollamq; manum meã: & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Quæ Summi Dei verba non carent myſterio: & quod ſit myſterium illud dicam: Moyſes eſt Iudaicus populus: manus domini ſuper eũ, vt nõ videat faciem tranſeuntis: cæcitas eſt in Iudæis: vt non cognoſcant diuinitatem Chriſti: donec per paſſionem tranſeat de hoc mundo ad patrem: poſt tranſitum tollit dominus manum ſuam, & videt Moyſes poſteriora eiꝰ: quia poſt reſurrectionem domini, ablata eſt cæcitas eorum, qui crucifixerunt eum: dicente

Finus Ferrarieñ.

te Centurione: Vere hic homo filius Dei erat: vt Marci cap. xv. Sicut ergo ſuper Gentilem populum, qui ad Chriſti fidẽ ſe contulit: & ſuper nonnullos Hebræos etiam ſimiliter conuerſos poſita manu Dei incomprehenſibilis facta, ſiue patefacta fuit ſcientia, & cognitio Dei: ita grauata manu ſuper Moyſem: hoc eſt ſuper Iudęos incredulos, & peruicaces, nõ potuerunt Iudæi videre, nec cognoſcere Chriſtum eſſe Deum, donec tranſiit ad patrem: tunc enim multi de illis conuerſi ſunt. Ioannes itidem Euangeliſta cap. primo ſui Euangelii, hanc ipſam fatetur veritatem, his verbis: Et lux in tenebris lucet: intelligens diuinitatem Chriſti per lucem. & ſequitur: Et tenebræ eam non comprehẽderunt: hoc eſt homines ignorantes, & cæci eum non cognouerunt. Item nec crediderunt Ioannibaptiſtæ, qui miſſus erat à Deo, vt eum annuntiaret. Item: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hoĩem venientem in hunc mũdum. In mundo erat: & mundus per ipſum factus eſt: & mundus eum non cognouit. Item ad maiorem Iudæorum cõfuſionem ſequitur Euangeliſta, dicens: In propria venit: & ſui eum non receperunt: Iudęi igitur, in quorum domum venerat, & qui ex Prophetarum Vaticiniis eum citius, & facilius cognoſcere debebant, non cognouerunt eum. Et ideo filii Dei fieri nõ potuerunt, ſicut facti ſunt illi, qui eum receperunt, & in nomine eiꝰ crediderunt: vt ibidem dicitur. Prouerbiorum etiam cap. xviii. dicitur: Non recipit ſtultus verba prudentię: niſi ea dixeris, quæ verſantur in corde ſuo. O' infelix malitia, & proterua Iudæorum cæcitas: à cæco de via creditur catulo: & de profunditate fluuii baculo: & de animarum ſalute non creditur Chriſto Meſſię. Sed quorſum hæc: ꝙ Chriſtum Deum non cognouerunt dicta ſunt? cum diſputatio noſtra ſit: ꝙ Iudæi ſacras ſcripturas non intellexerunt, nec etiam adhuc intelligunt? Illorſum tendunt hæc: vt ſi Iudæi ſacras literas intellexiſſent, & intelligerent, ipſam quoq; Chriſti diuinitatem, & aduentũ cognouiſſent: cũ vtraq;

In ſacris contineantur literis: vt in hoc opere manifeſte demonſtratur. Ante etiā Chriſti aduentum Iudæi (vt plurimum) legis Moſaicę, Prophetarumq́; ſuorum ſolam ſuperficiem attingebant: Chriſtus autem, eiusq́; Diſcipuli pfectiſſime docuerunt profundos diuinę ſcripturę ſenſus, lynceis, immo diuinis oculis penetrare. Quod Iudęus quoq; Philo teſtatur: vbi de contemplatione diſputans commendat acumen, & ſanctimoniam Chriſtianorum. Priſca inſuper Gentilium Theologia, in qua Zoroaſter, Mercurius, Orpheus, Aglaophemus, Pythagorasq́; conſenſerunt, tota in Platonis Voluminibus cōtinet. Myſteria huiuſmodi Plato in Epiſtolis vaticinatur, tandem poſt multa ſæcula hominibus manifeſta fieri poſſe: qđ quidem ita contigit. Nam Philonis, Numeniiq́; temporibus primum cœpit mēs priſcorum Theologorum in Platonicis charitas intelligi: videlicet ſtatim poſt Apoſtolorū, Apoſtolicorumq́; Diſcipulorum conciones, & ſcripta: Diuino enim Chriſtianorum lumine vſi ſunt Platonici ad Diuinum Platonem interpretandū. Hinc eſt, ꝙ magnus Baſilius, & Auguſtinus probant Platonicos Ioannis Euangeliſtæ myſteria ſibi vſurpaſſe. Reperiuntur equidem præcipua Numenii, Philonis, Plotini, Iamblici, Proculiq; myſteria ab Ioanne, Paulo, Hierotheo, Dionyſio Ariopagita accepta fuiſſe. Quicqd enim de mente Diuina, Angelisq́;, & cęteris ad Theologiam ſpectantibus magnificū dixere, manifeſte ab illis vſurpauerunt: ſoli Iudęi improbi, & peruicaces, inſolentia q̃maxima elati, & tumidi, propter ſcripturas ſacras penes ſe tantum exiſtentes: arbitrantes ſe ſcire, quæ neſciunt: ab ipſo capite Chriſto eis concionante, & ſacras ſcripturas enodante, aliquid boni vſurpare non ſunt dignati: vt conſtat Ioannis capitulo nono, ex reſponſione per eos facta cæco nato per Saluatorem noſtrum illuminato: quæ reſponſio fuit hæc: In peccatis natus es totus: & tu doces nos? Ipſi igitur Iudæi in peccatis non ſunt nati ex verbis ſuis: ſed peius eſt, ꝙ nunq̃ à peccatis mundantur: & ſic ſemper in peccatis perſiſtunt, & permanent. Et ſi ipſum Saluatorem noſtrum audire recuſauerūt, tāto magis eius Apoſtolos, & Diſcipulos: vt eis dixerūt Paulus, & Barnabas Actuum capitulo decimotertio: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce cōuertimur ad gentes: ſic enim nobis præcepit dominus &c. Vnde ex huiuſmodi recuſatione ſua effectū eſt: vt ipſi nunq̃ recte diuinas intellexerunt ſcripturas: vt ifra libro nono, & vltimo meridiana luce clarius demōſtrabo: vnà cum ineptiis, falſitatibus, & impietatibus quampluribus valde deteſtandis, & abominandis. Legitur ſic in Platina de Pontificibus in vita Cœleſtini primi Papę. xlv. qui natione Campanus fuit, & tempore Theodoſii iunioris Imperatoris: Ferunt hoc tempore Diabolum perſonam Moyſis indutum multos Iudæos decepiſſe: dum eos ex Creta in terram ꝓmiſſionis ad ſimilitudinem hiſtoriæ veteris ſicco pede per mare deducere pollicet. Multi enim ex his falſum Moyſem ſecuti, in vndis periere: aiunt autem illos ſolos euaſiſſe, qui tum Chriſtum verum eſſe Deum credidere. Ad Iudæorum confuſionem audi quid dicat Beatus Gregorius in Homelia: Sed in omnibus ſignis, quę vel naſcente domino, vel moriente monſtrata ſunt: conſiderandū nobis eſt: quanta fuerit in quorundam Iudæorum corde duritia: qui hūc neq; per ꝓphetiæ donū: neq; per miracula agnouerunt: omnia quippe elemēta auctorem ſuum veniſſe teſtata ſunt. Vt enim de his quædam vſu humano loquar, Deū hunc cœli eſſe cognouerunt, quia protinus ſtellam miſerunt: mare cognouit, quia ſub plantis eius ſe calcabilem præbuit: terra cognouit, quia eo moriente contremuit: Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit: ſaxa, & parietes agnouerūt, quia tempore mortis ſuæ ſciſſa ſunt: Infernus agnouit, qa hos quos tenebat mortuos, reddidit: & tamen hūc, quem Deum oīa inſenſibilia elementa ſenſerunt, adhuc infidelium Iudæorũ corda Deū eſſe minime cognouerunt: & duriora ſaxis ſcindi ad

pœnitentiam

pœnitentiam nolunt: eumq́; cōfiteri abnegant, quem elementa (vt diximus) aut ſignis, aut ſciſſionibus Deum clamant: qui etiam ad damnationis ſuæ cumulum, eum quem natum deſpiciunt, naſciturum longe ante præſcierunt. Et non ſolum, quia naſceretur nouerant, ſed ēt vbi naſceretur. Nam ab Herode requiſiti, locum natiuitatis eius exprimūt, quem ſcripturæ auctoritate didicerunt: & teſtimonium proferunt: ꝙ Bethleem honorari natiuitate noui Ducis oſtēditur: vt ipſa eorum ſcientia, & illis fieret ad teſtimonium damnationis, & adiutorium credulitatis. Quos profectò bene Iſaac, cum Iacob filium ſuum benediceret, deſignauit: qui & caligantibus oculis, & prophetans in pręſenti filium ſuum non vidit, cui tamen multa in poſterum pręuidit. Quia nimirum Iudaicus populus prophetiæ ſpiritu plenus, & cęcus: eū, de quo multa in futuro prędixit, in pręſenti poſitum nō agnouit. Et Beatus Auguſtinus in ſermone intra octauam Epiphanię loquens de Magis inquit: Quęrendo enim ciuitatem, in qua natus erat, quem videre, atq; adorare cupiebant, neceſſe habuerūt percunctari Principes Iudæorum: vt illi de ſancta ſcriptura: quam in ore, non in corde geſtabant, infideles fidelibus de gratia Dei reſponderent: mendaces à ſe, veraces contra ſe. Quantum enim erat vtile illis: vt quærentibus Chriſtum comites fierent: cum ab eis audiſſent: ꝙ viſa ſtella eius venerunt eum adorare. Cupientes ipſi eos ad Bethleem Iudæ, quem de libris diuinis indicauerant, ducerent, pariter viderent, pariter adorarent: nunc vero aliis demonſtrato vitæ fonte, ipſi ſunt mortui ſiccitate: facti ſunt eis Iudæi tanquam lapides, qui à milliario viatoribus ambulantibus aliquid oſtendunt: ſed ipſi ſolidi, atq; immobiles remanſerunt.

Libri ſeptimi finis.

FINI ADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER OCTAVVS.

¶ Proœmium: in quo Iudęus fidei Chriſtianæ nonnullas facit Oppoſitiones: propter quas ad ipſam fidem accedere recuſat. Cap. I.

NOlunt Iudęi nobiſcum certantes adhuc manus dare, ne ipſis ſibi poſt terga ligatis captiui ducant: nec etiã terga volunt adhuc nobis vertere, ne à duello fugiſſe videãtur: nec ẽt tanta audacia, iſolentia'ue itumeſcũt, vt tanquã victores nobis inſultent: fateri tamen ſe victos, & omnino ſuccubuiſſe nondum volunt: licet ſe viribus exhauſtos eſſe ſentiant. Nam per ea, quæ in ſuperioribus ſeptem libris per nos dicta ſunt: vires ſuæ adeo tritæ, & conſumptæ ſunt: vt nihil ſibi reſtet amplius ſaltem validum, & firmum, quod nobis opponere poſſint, ex quo ſe victoriam aliquã aſſequi poſſe ſperent, ſi diutius in ſuam perſeuerent defenſionem: quamobrem nec pugnare, nec ꝯtendere volunt vlterius. Nec tamen ꝓpterea nobis cedere intendunt, ſaltem in totum. inquiunt enim: Si tu, qui Chriſtianus es, in hoc tuo opere ideo inſudas, vt nos in Iudaiſmo natos, & educatos, atq; Iudaicæ legis inſtitutis imbutos, ad Chriſti fidem capeſſendam inducas: non vi, & coacte nos ad eam ſuſcipiendam trahere poſſes: ſed quibuſdã veris rationibus, & ſacrarũ literarũ fundamentis te ita, & taliter nos prius diſponere oportet: vt noſmetipſi ſponte, & libere, ac nulla repugnante contrarietate ad eam capeſſendam libenter, & prompte accedamus. Licet enim legem noſtrã Iudaicam multipliciter ĩprobaueris: & Deũ non recte nos colere demonſtraueris: cũ legem noſtram iamdiu ceſſaſſe, & finem habuiſſe ꝓbaueris: non tñ ꝓpterea ſequitur: vt ad Chriſti tui fidem, & religionem accedere debeamus: & eo magis, quia minime nobis pſuaderi poteſt, ipſam Chriſti fidem, & religionem, ac legem à Summo Deo emanaſſe: & per ꝯſequens verã, & ꝯgruam eſſe. Multa enim in ea ꝯtinentur, & mandantur, quæ diuinis mandatis obſtant, atq; oĩno repugnant. Interrogati quæ ſunt iſta diuinis mandatis repugnantia, rñdent: Multa eſſe: & maxime infraſcripta qnq; videlicet. Imprimis, aiũt, Chriſtianam fidem, & religionem fateri Deum habere filium, & Deum ipſum trinum eſſe, confitendo Trinitatem eſſe in Deo: quod nihil aliud importare dicunt ipſi Iudęi, niſi ꝙ plures ſunt Dei: & non vnus tantum, & ſolus: ſicut dicitur Deuteronomii capitulo ſexto: Audi Iſrael dñs Deus noſter, Deus vnus eſt. Inquiũt enim Iudęi, ex hoc nos Chriſtianos plures adorare Deos: & ꝓpterea idolatras eſſe. Itẽ, eandem Chriſtianam fidem multos habere fidei ſuæ articulos, quos credi mandat: qui minime probari poſſunt, ſaltem in totum. Tertio, dicunt ex ipſius Chriſtianæ religionis inſtitutione fieri Deo ſacrificium ex pane, & vino: & ſacrificium ipſum credunt, & indubitanter tenent, vt verum corpus Ieſu Chriſti Dei efficiatur in duabus naturis vnitis: diuinitatis ſcilicet, & humanitatis: quod impoſſibile eſſe aiunt: & ideo nos Chriſtianos idolatras eſſe autumant, & non veros Summi Dei cultores. Quarto, ſabbatum diẽ tam ſolemnem non ſanctificãt Chriſtiani: ſed in Dominicam diem mutauerunt: in quo Chriſtianos diuini mandati violatores eſſe arbitrantur: cum dicatur Deuteronomii capitulo quinto, & duodecimo: Nil addatis, vel minuatis. Quinto, & vltimo, eo ꝙ picturas, & imagines teneant Chriſtiani in ſuis eccleſiis, eaſq; cõtra Dei mãdatum adorẽt: in qua re nos Chriſtianos idolatrare arbitrantur, cum hęc Deus fieri ꝓhibuerit. Hęc ſunt, quę maxime abhorrent Iudęi, & à Deo aliena eſſe affirmant: & ideo, licet ſuperius libris ſexto, & ſeptimo dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum verum fuiſſe Meſſiam ſic, & taliter probatum ſit, vt ipſi Iudęi inficiari non poſſint: tamen cum iſtę qnq; Oppoſitiones ſibi

nes ſibi

Digitized by Google

nes ſibi in mente repugnent quod ipſe verus fuerit Meſſias credere non poſſunt. Vt igitur ab huiuſmodi ſpolientur, & liberentur erroribus: & huiuſmodi repugnantia, & difficultas ex eorum mente tollatur: tum ne nos Chriſtianos contra Dei mandata facere opinentur: tum maxime, vt iſtis erroribus ex mente ſua fugatis, & omnino depoſitis libere, & ſponte, non vi Chriſti fidem capeſſere valeant: & eo magis, vt eis oſtendatur: fidem noſtram Chriſtianam, veris, & non fictis, & falſis ſtabilitam eſſe fundamentis: ſed fundatam eſſe ſuper illa petra, quæ dicitur Chriſtus. Non enim ſufficit aliena: hoc eſt Iudæorum errores infregiſſe, & omnino diluiſſe, niſi etiam noſtræ fidei Chriſtianæ fundamenta ſtabiliamus, ſolidemuſq́; atq; corroboremus: quia Chriſtus fidei ſuæ aduerſarios nequaquam interfici iubet: quemadmodum Thalmud, & Alchoranus: ſed vel ratione doceri, vel oratione conuerti, vel patientia tolerari. Vnde in Decretis. diſtinctione quadrageſimaquinta. cap. qui ſincera, Beatus Gregorius Papa ſcribit Paſcaſio epiſcopo, dicens: Alieni à fide Chriſti non violenter ad fidem trahendi ſunt: ſed rationibus blandiendi, & alliciendi ſunt, atq; diuinis ſcripturis conuincendi: quod etiam fieri debere per concilium Toletanū mādatum eſt. Quapropter inſudabimus ēt aliquandiu in hoc octauo libro Iudęorū mētem quietare, ſi nō in totū illuminare poterimus. Illi enim, qui ad Chriſti fidē primitus accedunt, tanquam paruuli, immo tanquam infantes in illa ſunt nutriendi: iuxta Apoſtoli ſentētiam prima ad Corinthios capitulo tertio: Tanquā paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, nō eſcā. & prima Petri capitulo ſecūdo: Sicut modo geniti infantes rationabiles, & ſine dolo lac concupiſcite. & ad Hebręos capitulo qnto Paulus: Et facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ, paruulus enim eſt: perfectorum autem eſt ſolidus cibus eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, &

mali. Nam ſicut infantes primū lacte nutriuntur: cum adhuc ſolidi cibi non ſint capaces: ita qui nup Chriſtianę fidei fundamenta percipere volunt: ea primitus, & ſtatim cape non poſſunt: ſed paulatim, & pedetentim ab initiis, & infimis incipiendo, ad maiora aſcendentes inſtruendi ſunt: donec cum aliquali temporis interuallo ad eam capeſſendam capaces fiant: & tanto magis id ſeruari debet erga Iudæos: qui ab ipſa fide non ſolum ſunt alieni: ſed etiam infenſi: cum ipſi propter ſacrę ſcripturę familiaritatem, & veteris teſtamenti cum nouo conformitatem, facilius capere deberent: tñ qm̄ ipſi Chriſto, & Chriſtianis omnibus infenſi ſunt, ad eam capeſſendam difficilius inducuntur. Vt igitur ipſi Iudæi Chriſtianorum religionem, & eorum inſtituta, ac fidem tantopere non abhorreant, ſcripturę ſacrę teſtimonio prius, & ante omnia ad id probandum, atq; credendum, & tenendum cōuincendi ſunt: vt iacto prius fundamento ex ipſius ſacrę ſcripturę auctoritate: quā ipſi nequaquā inficiari poſſunt: immo admittere, & ſeruare tenentur: facilius paulatim poſtea inducant ad id credendum, & firmiter tenendū: quod (ipſa cogente ſcriptura) negari non poteſt. Non itaq; Ariſtotelicis, ſiue ſophiſticis traham eos argumentationibus: ſed ſacrarum literarum alliciam, & conuincam teſtimoniis: vt ipſa cognita veritate: proni, & dociles fiant ad id ſponte credendū, quod diuina cogente ſcriptura, inficiari non poſſunt. Myſteria enim fidei Chriſtianę ardua ſunt valde: & tantæ apud nos mortales profunditatis: vt innatum rationis lumen tranſcēdant. Et quoniam humana imbecillitas: quę vix ea, quæ in terra, & in proſpectu noſtro ſunt, digno ſcit: in eis tam arduis inueſtigandis, cognoſcendiſq́; attingere non poteſt: immo valde deficit, dicente ſcriptura Eccleſiaſtici capitulo quinto, & Sapientię capitulo nono: Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam: & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem: & difficillime æſtimamus quæ in terra ſunt, & quę in proſpectu ſunt inueni-

Digitized by Google

mus cum labore: quę in cœlo ſunt autem quis iueſtigabit? ſenſum aũt tuum, quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum ſanctum tuũ de altiſſimis? Ecclesiaſtis etiam cap. viii. ait Salomon: Et intellexi, quod omnium operum Dei nullam poſſit homo inuenire rationem eorum, quæ fiunt ſub Sole: & quanto plus laborauerit ad quęrendum, tanto minus iueniet: etiam ſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire. Quod ꝯfirmaſſe videtur Saluator noſter Ioannis cap. xvi. quũ ſuis inquit Diſcipulis: Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modo: cũ aũt venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Superna igitur hoc eſt diuina illuſtratiõe opus eſt: vt fidei Chriſtianę myſteria plene cognoſcantur: cum ſola humana arte medullitus ea cognoſcere impoſſibile ſit. Ea enim quę non videntur: nec palpari poſſunt: nec etiam argumentis demonſtratiuis, & neceſſario ꝯcludentibus ꝓbari non poſſunt: & tamen ſacris cogentibus literis fateri cogimur: vt credant neceſſe eſt. Ad ꝯuincendos igitur Iudęos, primę Oppoſitioni, ſic (vt infra in pluribus cõtinetur capitulis) reſpondebimus. & primo.

¶ Quod ex ſacris literis conſtet ad ſalutem hominis fide opus eſſe: & quod Deo, & Prophetis eius credere debeamus. Caput .II.

MVltis in locis in ſacris literis cõſtat, credẽdum eſſe Deo, & Prophetis. Et in primis Paralipomenon primo cap. v. Et exaudiuit eos: eo quod credidiſſent in eum. Item ibidem: Traditiq; ſunt in manus eorũ Agareni, & vniuerſi, qui fuerant cum eis: quia Deum inuocauerunt, cum prælіarentur, & exaudiuit eos: eo quod credidiſſent in eum. Paralipomenon ſecundo cap. xvi. Nõne Ethiopes, & Libyes multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos cum in domino credidiſſes, tradidit in manu tua? Oculi enim domini cõtemplantur vniuerſam terram: & prębẽt fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Item eiuſdem cap. xx. Credite in domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient proſpera. Prouerbiorum cap. xiiii. Qui credit in domino, miſericordiam diligit. Item eiuſdem cap. xxxii. In omni opere tuo crede ex fide animę tuę. Hæc eſt enim conſeruatio mandatorum: Qui credit Deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minoratus eſt. Eccleſiaſtici cap. ii. Crede Deo, & recuperabit te: & dirigẽ viam tuam, & ſpera in illum. Et paulo poſt: Qui timetis dominum, credite illi, & non euacuabit merces veſtra. & iterum ibi: Vę diſſolutis corde, qui nõ credunt Deo, & ideo non protegent ab eo. & iterum: Qui timent dominum, non erunt incredibiles verbo illius. Moyſes etiam multo ante dixerat Geñ. cap. xv. Credidit Abraam: & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Non ergo ex operibus legis iuſtificatus eſt Abraam: cum lex adhuc nõ eſſet: ſed multo tempore poſt per Moyſem lata fuit. Nec adhuc etiam mandatũ circuncifionis datum fuerat ipſi Abraæ: vt Geñ. cap. xvii. Ante ergo circuncifionis mandatum Abraam iuſtificatus eſt: non legis, vel mandati obſeruantia: ſed per fidem, ſeu ex fide: quia Deo credidit. Quã materiam ſatis diffuſe ediſſerit Apoſtolus ad Romanos cap. iiii. & Galatas cap. ii. & iii. dicens: Cognoſcite ergo, quia qui ex fide ſunt, ii ſunt filii Abraę. prçuidens autem ſcriptura, quia ex fide iuſtificat gẽtes Deus, prçnũtiauit Abraæ. Quia benedicentur in te omnes gentes. Et ad Galatas cap. iii. & ad Romanos cap. iiii. Quia contra ſpem in ſpẽ credidit, vt fieret pater multarum gentium: ſecundum quod dictum eſt ei: Sic erit ſemen tuum: ſicut ſtellæ cœli: & arena maris: & non infirmatus eſt in fide: nec conſiderauit corpus ſuum emortuum: cum iam ferè cẽtum eſſet annorum, & emortuam vuluam Sarræ. In promiſſione etiam Dei non hęſitauit diffidentia: ſed cõfortatus eſt fide, dans gloriam Deo: pleniſſime ſciens, quia quæcunq; promiſit Deus potens eſt facere: ideo reputatum eſt illi ad iuſtitiam. E cõtra vero, quia Moyſes, & Aaron dubitauerunt ad aquas contradictionis in deſerto Sin in Cades: vt Numeri cap. xx. Num de

Digitized by Google

petra hac vobis aquam poterimus eiice-
re? vbi dominus dixit ad Moyſem, &
Aaron: Quia non credidiſtis mihi vt ſan
ctificaretis me coràm filiis Iſrael: nō in-
troducetis hos populos in terram, quam
ego dabo eis. Quam rem Deus ipſis Moy
ſi, & Aaaron exprobrauit Deutero. cap.
xxxii. & propter hanc incredulitatem,
ſeu verius dubitationem, quia firmiter
Deo non crediderunt, ab ingreſſu terræ
promiſſionis terreſtris prohibiti ſunt. Itē
ad hoc idem propoſitum dicitur Nume-
ri cap. xiiii. Et dixit domin⁹ ad Moyſem:
Vſquequo detrahet mihi populus iſte?
Quouſq; non credent mihi in cunctis ſi
gnis, quæ feci coràm eis? feriam igiť eos
peſtilentia. Eſaię etiam cap. vii. dicitur: Si
non credideritis, nō permanebitis. Item
idem Vates cap. xxi. Qui incredulus eſt
infideliter agit. Hieremiæ cap. v. dicitur:
Populo autē huic factum eſt cor incredu
lum, & exaſperans. Item Threnorū cap.
iii. Noui diluculo, multa eſt fides tua. Ab
bachuch. cap. ii. Ecce, qui incredulus eſt,
non erit recta anima eius in ſemetipſo: iu
ſtus autem in fide ſua viuit. Hic innuere
videtur omnia legis mandata in ſola fi-
de cōſiſtere. Danielis capitulo ſexto: Edu
ctus eſt Daniel de lacu, & nulla læſio in-
uenta eſt in eo, quia credidit Deo ſuo.
Oſeas capitulo ſecundo: Et deſponſabo
te mihi in fide. Pſalmiſta etiá Pſal. xxxii.
inquit: Quia rectum eſt verbum domini:
& omnia opera eius in fide. Item Pſal.
lxxvii. Ideo audiuit dominus, & diſtulit:
& ignis accenſus eſt in Iacob: & ira aſcē-
dit in Iſrael: quia non crediderunt in
Deo: nec ſperauerunt in ſalutari eius. Itē
ibidem magis infra: In omnibus his pec
cauerunt adhuc: & non crediderunt in
mirabilibus eius. Item Pſalmo centeſimo
decimooctauo, in Octonario incipiente,
Bonitatē feciſti. vbi dicitur: Quia māda-
tis tuis credidi. Et alia multa &c. Opor-
tet ergo: vt myſteria Chriſtianę fidei: quę
nobis mortalibus inuiſibilia ſunt: hoc
eſt non apparentia: non Ariſtotelicis, &
ſophiſticis probemus Argumentis: ſed vt
fide credamus: vt inde meritum, ſiue me
riti præmium conſequamur. Si enim de
eis claram, & apertam haberemus viſio-
nem, fidei meritum non perciperemus.
Dicente Beato Gregorio: Fides non ha-
bet meritum, vbi humana ratio prębet ex
perimentum. Et Beatus Ambroſius in li-
bro de Sacramentis ait: Tolle Argumen
ta vbi fides quæritur. Et hæc ideo dicun
tur: quia vbi ea, quæ credenda ſunt, poſ-
ſent Ariſtotelicis probari Argumentis
aperte ea demonſtrantibus: & neceſſario
concludentibus: iam non fides amplius:
ſed ſcientia diceretur. Scire enim eſt res
per cauſas cognoſcere: vt primo Poſte-
riorum, & ſexto Ethicorum: vbi Philoſo-
phus inquit: Scientia eſt habitus demon
ſtratiuus alicuius rei: qui ex neceſſariis
neceſſaria concludit.

¶ Quod Deo credēdum ſit, & ſic ꝙ cre-
dere oporteat, etiam teſtamenti noui
auctoritate probatur. Cap. III.

HOc ipſum, quod Deo credendum
ſit, in teſtamento nouo multiplici-
ter patet. Saluator enim noſter mul
tis in locis hoc aperte declarat. Nam de
Centurione, cum dixiſſet ei Ieſus: Ego
veniam, & curabo eum: ſcilicet filium ſu-
um. & reſpondiſſet ei Centurio: Domine
non ſum dignus: vt intres ſub tectū me-
um: ſed tantum dic verbo: & ſanabitur
puer meus: ipſe dominus ſequentibus ſe
dixit: Amen dico vobis: non inueni tan-
tam fidem in Iſrael. Et dixit Ieſus Centu
rioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi.
& ſanatus eſt puer ex illa hora: vt Mat-
thæi capitulo octauo. Item Matthæi de-
cimoquinto de Cananęa: O mulier ma-
gna eſt fides tua fiat tibi ſicut vis. Item
eiuſdem capitulo nono: Cū veniſſet do-
mum, acceſſerunt ad eum cæci, & dicit
eis Ieſus: Creditis ꝙ hoc poſſum facere
vobis? dicunt ei: Vtiq; domine: tunc teti-
git oculos eoꝝ dicens: Secundum fidem
veſtram fiat vobis: & aperti ſunt oculi eo
rum. Item eiuſdem cap. xxi. Amen dico
vobis: Si haberetis fidem, & non hęſita-
retis: non ſolū de ficulnea facietis: ſed &
ſi mōti huic dixeritis: Tolle, & iacta te in
mare, fiet: & oīa quęcūq; petieritis in ora
tione credentes accipietis. Item Matthęi
cap. xiii. Et non fecit ibi virtutes mul-

Digitized by Google

tas propter incredulitatem eorum. Item cap. xvii. O generatio incredula. & cũ interrogaſſent eũ: Quare nõ potuimus nos eiicere? reſpondit eis: Propter incredulitatem veſtram. Marci etiam cap. ix. vbi Saluator noſter ait patri illius, qui mutum habebat ſpiritum: Si potes, inquit, credere: omnia poſſibilia ſunt credenti: & continuo exclamans pater pueri cum lachrymis, ait: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Item eiuſdem cap. vltimo: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Itẽ eiuſdem cap. v. Ille autem. ſ. Ieſus: dixit ei: Filia fides tua te ſaluã fecit. & ibidem quaſi ſtatim: Noli timere: tantummodo crede. Item eiuſdem cap. vi. Propter incredulitatem eorum. Item cap. x. Fides tua te ſaluam fecit. Item cap. : Ieſus autem audito verbo quod dicebatur, ait Archiſynagogo: Noli timere, tantummodo crede. Lucę quoq; cap. vii. inquit Ieſus Mariæ Magdalenę: Fides tua te ſaluam fecit. Item cap. viii. Vbi eſt fides veſtra? Item cap. xvii. Et dixerunt Apoſtoli domino: Adauge nobis fidem. Dixit autem dominus: Si haberetis fidem, ſicut granum ſinapis, diceretis huic arbori Moro: Eradicare, & tranſplantare in mare: & obediet vobis. Ioannis itidem. c. ix. dicitur: Tu credis in filium Dei? & parum infra: At ille ait: Credo domine. Itẽ eiuſdẽ Ioan. c. xiiii. Creditis in Deum, & in me credite. Item. c. xi. Dicit ei Martha: Dñe iam fetet. dicit ei Ieſus: Nonne dixi tibi: qm̃ ſi credideris, videbis gloriã Dei? Itẽ c. xii. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filii lucis ſitis. Item. c. iii. Vt oĩs, q credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam. Item ibidem: Sic enim Deus dilexit mundum: vt filiũ ſuum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit ĩ eum, non pereat. Item ibidem ait Ioannes baptiſta de Chriſto, eum eſſe Dei filium, ſubdens: Qui credit in filiũ habet vitã æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſup eũ. Item. c. i. Hic venit in teſtimonium: vt teſtimonium perhiberet de lumine: vt oẽs crederent per illum. & paulo infra: Quot quot aũt receperunt eũ: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri iis: q credunt in noĩe eius. Latro ẽt credidit in Cruce: & ſtatim meret audire: Amen dico tibi: hodie mecum eris in Paradiſo: vt Lucę. c. xxiii. Apoſtolus ẽt ad Hebręos. c. xi. hoc idẽ approbat dicẽs: Fide intelligimus aptata eẽ ſæcula verbo Dei: fide plurimã hoſtiã Abel, q̃ Cain obtulit Deo &c. fide Enoch tranſlatus eſt &c. ſine fide aũt impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deũ, qa eſt: & inqrentibus ſe remunerator ſit. & ſequitur multa enumerans præclara q̃plurimis iuſtis à Deo conceſſa fuiſſe pp fidem. Itẽ ibidem. c. iii. Videte fratres ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malũ incredulitatis diſcedẽdi à Deo viuo. & paulo inferius ibidẽ: Quibus aũt infenſus eſt quadraginta annis? nonne illis q peccauerunt: quoq; cadauera proſtrata ſunt in deſerto? Quibus aũt iurauit nõ introire in reqem ipſius, niſi illis, q increduli fuerunt? Et videmus, qa non potuerunt introire pp incredulitatem. & ſic quit etiam in. iiii. c. multa dicens de hac incredulitate. Ad Galatas etiam. c. iii. inqt ipſe Apl's: Scientes aũt, q non iuſtificatur hõ ex operibus legis, niſi p fidem Ieſu Chriſti. Item ſcriptũ eſt: Abraã credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: cognoſcite ergo: qa, qui ex fide ſunt, ii ſunt filii Abraę. Prę uidens aũt ſcriptura: qa ex fide iuſtificat gentes Deus, prænuntiauit Abraæ, qa benedicent in te oẽs gentes: igitur q ex fide ſunt, bñdicentur cũ fideli Abraam. & paulo infra: Qm̃ autem in lege nemo iuſtificatur apud Deũ manifeſtũ eſt: quia iuſtus ex fide viuit: lex aũt non ex fide: ſed q fecerit ea, viuet in illa. & magis infra: Prius aũt q̃ veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur ↄcluſi in eam fidẽ: quę reuelanda erat: itaq; lex pędagogus noſter fuit ĩ Chriſto: vt ex fide iuſtificemur. At vbi venit fides: iam nõ ſumus ſub pędagogo: omnes enim filii Dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Item ibidẽ: Si enim data eſſet lex, quę poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato: vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

Digitized by Google

bus. Item ad Galatas capitulo quarto: Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non legiſtis? Scriptum eſt enim: quoniam Abraam duos filios habuit: vnum ex ancilla, & vnum de libera: ſed qui de ancilla, ſm carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem: quæ ſunt per allegoriam dicta &c. Ad Romanos autē capitulo tertio inquit: Quia ex operibus legis nō iuſtificabitur omnis caro coràm illo: per legē enim cognitio peccati: nūc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſta eſt teſtificata à lege, & Prophetis: iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eū. & paulo infra: Vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eū, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti: vbi eſt ergo gloriatio tua: excluſa eſt: per quā legem, factorum, non: ſed per legem fidei. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: an Iudæorū Deus tantum? immo & gentium: quoniam quidem vnus eſt Deus, qui iuſtificat circūciſionem ex fide, & pręputium ex fide. Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit: ſed legem ſtatuimus. & quarto capitulo continuat diſputādo de fide Abraę &c.

Non equidem ſine magno diſcrimine religionis Chriſtianæ veritatem fidei diſputamus: quam tantorū martyrum ſanguine confirmatam videmus. Magni nēpe periculi res eſt: ſi poſt Prophetarum Oracula: poſt Apoſtolorum, & Euangeliſtarum teſtimonia: poſt martyrum vulnera, & mortem, veterem fidem quaſi nouellam diſcutere præſumimus: & poſt tā manifeſtos Duces, & teſtes in errore permaneamus. Docemur ergo ex omnibus ſuperius dictis, vniuerſos humani generis animantes fidei merito poſſe ſaluari: & ad ſui ſalutem requiri: vt in Deum credatur: & per cōſequens fide opus eſſe: quod cū iure Deo tenemur impendere, cum nedū iuſtum, verum etiam homini debitum ſit Deo credere. Nam cum fides ſola dicentis auctoritate præſtatur: cui enim merito bonitatis, ac perfectionis, quę ſummā auctoritatem ſibi ſemper adepta eſt, magis credere tenentur, aut debent homines, quàm Deo? qui non ſolum optimus, & perfectiſſimus eſt: ſed & id, quo nil melius vlla ratione cogitari poteſt. Merito ergo, nedum debet, ſed iure tenetur humanū genus credere Chriſto, qui Deus eſt: vt ſupra libro tertio probatum eſt. Alioquin, non ſolum primi parentis, ac proprii peccati: ſed & huius infidelitatis reatu, vel non exhibitæ ſibi fidei demerito, iure dānantur. Cum fides non, vt lex, olim particulariter Hebręis tradita ſit, ſed vniuerſo orbi. Et cum ingenii acumine minimè egeat: quo inæquales eſſe homines conſtat: ſed voluntatis libertate: quę à Deo æqualis hominibus tradita eſt: vt nemo altero potiori voluntatis arbitrio perfruatur. Quare nemo ſe damnantem accuſet: cum in ſua poſitum fuerit poteſtate ſaluari: hoc ſcilicet facillimo, ac iure homini debito medio, Deo ſcilicet credere. Quod quidem ne recuſaret homo facere non potuiſſe: cum ea dominus credere mādauerit: quæ humanam excędunt naturam: & quæ quidem nec intellectus creatus attingere potuiſſet: voluit dominus noſter piiſſimus ſua pietate docere: nam nulla ratione intimari homini potuiſſet: quæ humani ingenii vires excędunt: niſi impoſſibilibus naturę argumentis: miraculis ſcilicet: ſoli Deo poſſibilibus ſibi credendum fore docuiſſet. Et ideo piiſſimus dominus noſter, optans humanum genus velle ſaluari: non ſolum ſimpliciter ſibi credi, ac fidem pręberi: conſtituit (vt iuſtum erat, ac iure tenebatur) ne cordis duritie tantum munus amitteret: ſed mirabilibus ſupra naturam exemplis: ac nulli, niſi Deo, poſſibilibus voluit ad ſibi credendum, quòd verus Deus eſſet, dicens: Si opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: ſcilicet in non credendo: quia abſque miraculorum experimento, quo vniuerſus orbis Chriſto fidem pręſtitit: duriſſimum fuiſſet humano ingenio Chriſto fidem pręſtare potuiſſe. Exhibitis ergo miraculorum experimentis: nemo ſe excuſabilem fuiſſe: nemo ſe non vocatum arguere potuerit: cum ſcriptum fuerit Pſal. decimooctauo: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrę ver-

ba eorum: ſcilicet Apoſtolorum: qui ſuprà naturam infinitis, mirabilibusq́; ſignis, Chriſtum Deum eſſe, ſibiq́; merito credẽdum vniuerſo orbi demonſtrarunt. Et ſi qui vſquã, aut vllo tempore, ſe tueri poſſent fidem ignoraſſe, eo quòd ad eorum non aduenerit aures: quoniam Apoſtolus ad Roman. capitulo decimo, inquit: Quomodo ergo inuocabunt in quẽ non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? ergo fides eſt ex auditu: quæ tamen excuſatio eos non ſaluabit. Multo minus profectò excuſare ſe potuerunt Iudæi: qui nedum ante oculos habuerint, & viderint expreſſa, & ſuper omnem naturam in Chriſti nomine, nõ ſolum in Iudæa, ſed per vniuerſum orbẽ miracula: quibus totus orbis à Gentilitate ad Chriſti fidem conuerſus eſt, idolis derelictis: verum etiam Prophetarum teſtimoniis infinitis aduentum Chriſti Dei noſtri, & fidem comprobatam agnoſcũt, & negant. Apoſtolus inſuper Paulus, & Barnabas Actuũ capitulo tertiodecimo, Iudæos inexcuſabiles reddunt, dicentes: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternę vitę: ecce conuertimur ad gentes: ſic enim nobis præcepit dominus: Poſui te in lucem gẽtiũ: vt ſis in ſalutem vſq; ad extremum terræ: vt Eſaiæ capitulo quadrageſimonono.

ℭ Quòd non ſolum in diuinis: ſed etiã in omnibus ferè humanis negociis credere oportet. Cap. IIII.

PRæterea accedentem ad Deum primo omnium credere oportet, quia eſt: & credentibus remunerator ſit: vt inquit Apoſtolus ad Hebræos. & quia ait: Niſi credetis, non intelligetis: vt ergo intelligentiam habeamus, credere neceſſe eſt. Quia nec mare quis ingreditur: & liquido, ac profundo ſeſe cõmittit elemẽto: niſi ſe prius credat poſſe ſaluari. Nec agricola ſemina ſulcis obruit, & fruges ſpargit in terram, niſi crediderit venturos imbres, affuturum quoq; Solis teporem: quibus terra confota ſegetes multiplicata fruge producat, ac ventis ſpirantibus nutriat. Nihil denique eſt, quod in vita geri poſſit, ſi credulitas ante non præceſſerit, Quid igitur mirum ſi accedentes ad Deũ credere nos primo omnium profitemur: cum ſine hoc, nec ipſa exigi poſſit vita communis? Hoc autem ideo dixi: quia Iudęi nobis obiicere ſolẽt: quòd religio noſtra: quia rationibus deficit, in ſola perſuaſione conſiſtat. Et icirco oſtendimus nec agi, nec ſtare aliquid poſſe, niſi præceſſerit ius credendi. Deniq; matrimonia contrahuntur: quia creditur ſucceſſura poſteritas: & pueri diſcendis artibus tradũtur, quia magiſtrorum in diſcipulos tranſfundenda creditur diſciplina: & Imperii inſignia vnus ſuſcipit, dum credit ſibi populos, & vrbes, armatum etiam exercitũ obediturum. Quod ſi hæc ſingula, niſi prius crediderit futura, nullus aggredit. Quomodo non multo magis ad agnitionem Dei credendo veniatur? Gaudeamus igitur: ꝙ ad eloquendum tot, & tanta diuina ſacramenta impares ſumus: & cum ea, & ſalutis noſtræ altitudinem explicare non valemus, ſentiamus nobis bonum eſſe ꝙ vincimur. Nemo enim ad agnitionem veritatis magis propinquat, ꝙ̃ qui intelligit in rebus diuinis: etiam ſi multum proficiat, ſemper ſibi ſupereſſe quod quęrat. Nam qui ſe, ad quod intendit, perueniſſe præſumit, non quęſita reperit, ſed in inquiſitione deficit. Inquit etiam Beatus Auguſtinus in ſermone ad huius credulitatis confirmationem, loquens de baptiſmo: Vnde iſta tanta vis aquæ: vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente domino? non quia dicitur, ſed quia creditur. Nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens: hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, ait Apoſtolus. Quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia dominus eſt Chriſtus: & credideris in corde tuo, quia Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Concluditur igitur ex omnibus ſuperius dictis, fidem eẽ ad ſalutem neceſſariã: & ſine ea omnem laborem inanem eſſe. Sed quoniam (vt ſuperius dictum eſt) promiſſum fuit Abraæ, propter eius fidem, & credulitatẽ,

quod

quod eius ſemen ſicut ſtellę coeli, & arena maris multiplicaret: non arbitrentur propterea Iudęi: & ſi carne, & ſanguine filii ſint Abraæ: hoc eſt ab eo, ſm carnem, deſcendentes: cum ipſum parentem ſuũ fide, & credulitate non imitentur, qa Deo credere nolũt, ſe recte & veraciter Abraę filios poſſe nuncupari. Quapropter, niſi fide iuſtificētur, ſicut Abraam iuſtificatus fuit, nunquam recte iuſtificari poterunt. Imitentur igitur & ipſi Abraam parētem ſuum: non ſolum carne, & ſanguine: ſed etiam fide: ſi Abraæ filii nuncupari volunt, & vt Abraam iuſtificari. Non admirentur igitur Iudæi: nec Chriſtianorum redarguant fidem: eo quod in ea multa mandentur credenda: cum credere Deo, & in Deum contra ſacras literas non ſit: ſed ipſa ſic diuina cogente ſcriptura inficiari nõ poſſit: quin Deo, & in Deum credere debeamus: vt ſupra vtriuſque teſtamenti auctoritate probatum eſt. vnde fit: vt Iudæi, qui Abraam parente gloriabantur: & tamen eum fide imitari noluerũt, Abraæ filii eſſe merito deſierint. Chriſtiani vero, qui carne, & ſanguine Abraæ filii non erant: quia eum fide imitati ſunt, & in dies imitantur, in Iudęorum locum ſucceſſerint, quia filii Abraæ fide facti ſunt, licet non ſint carne. Examuſſim igitur quadrat hic illud, quod Saluator noſter inquit Iudęis, Matthæi capitulo octauo: Dico autem vobis: quia multi ab Oriẽte, & Occidente venient: & recumbent cum Abraam, Iſaac, & Iacob in Regno coelorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores: quia ſcilicet ei: hoc eſt Saluatori, credere noluerunt. Filios autem Regni appellauit Iudæos, quibus huiuſmodi Regnum promiſſum fuerat. Et quia, ſm carnem, ab Abraam deſcenderant, prohibentur ipſi ne Abraam parente glorientur: quia eius veſtigia non ſequuntur. Certe ſi ad circuncisionem illam Iudaicam veniamus: circuncidimur & nos vt Abraam circunciſus fuit: ſi autem ad ſanguinem, cur filii Abraę non dicantur eſſe, qui filii ſunt: ſed fidei pater non poteſt eſſe, niſi credētium: & filii nõ de ſigno circunciſionis, ſed de operis ſimilitudine recognoſcuntur. His ergo, cũ inhibeantur, ne ſe Abraam parente iactarent, illud oſtendebatur: non quia ſignũ fidei illius: ſed quia ſignum patrium non haberent. Tunc aũt rite filii Abraæ ſunt dicendi, ſi ad formam parentis nõ facie, ſed vita, reſpondeant.

Quot modis fides capi poteſt. Caput. V.

Fides nanq; duodecim modis capi poteſt. Primo, pro ſacramento baptiſmi: ſicut quando eſt baptizatus, tunc eſt fidelis: & ſic accipitur in Decretis quadrageſimaquinta diſtinctiõ. de Iudęis. vbi dicitur: Oportet vt fidẽ, quam etiam vi, vel neceſſitate ſuſceperũt, tenere cogantur. Secundo modo, pro caſtitate tori, ſicut quando mulier ſeruat honorem viro ſuo, & coniugalem ſeruat caſtitatem: ſicut habetur in Decretis vigeſima ſeptima quęſtione ſecunda. Coniuges. Tertio modo, quando capitur pro cautionali ſecuritate: quę etiam hoſti ſeruanda eſt: ſicut habetur in Decretis vigeſimatertia quęſtione prima. Noli æſtimare. vbi dicitur: Fides quando promittitur hoſti, ſeruanda eſt. Quarto modo, fides capitur pro conſcientia: ſcilicet quando quis bonam habet conſcientiam: quia tunc dicitur eum habere bonam fidem. & hoc modo intelligitur illud Apoſtoli ad Roma. capitulo decimoquarto: Omne quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt: id eſt omne quod non eſt ſm conſcientiam. vt habetur de poeniten. diſtinctione tertia. Illud vltra medium. vnde dicitur ibi: Deeſt fides, cũ non ſubeſt conſcientia. Et omne, quod fit contra conſcientiam, ædificat ad Gehennam. de poeniten. diſtinctione quarta. Quinto, pro credulitate, qua credimus quę non videmus: quia fides eſt de re nõ viſa. de poeniten. diſt. iiii. In domo. Nec talis fides accipitur pro Articulis credendis. Vnde Auguſtinus in primo libro de Trinitate declarans, ait: Aliud ſunt ea, quę credimus: aliud fides, qua credimus. De tali fide intellexit Gregorius, quando dixit: Fides non habet meritum, vbi humana ratio prębet experimentum. Sexto modo, fides capitur pro

cognitione, quæ habetur in patria. de qua loquitur Paulus ad Romanos primo: Iuſtitia Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Gloſa: Ex fide ſpei in fidem rei. Septimo modo, pro æquitate actionum. extra de exceptionibus. cum venerabilis. Octauo modo, capitur fides pro ſimplicitate bona, ſeu innocentia. vnde dicitur communiter: Bonæ fidei homo eſt: quaſi dicat: non eſt duplex, nec malitioſus, ſed innocens: vt in Decretis. vigeſimaſecunda quæſtione quarta. Innocens. Nono, fides pro confidentia, & fidelitate iuſti. de qua loquitur ſapiens Prouerbiorum capitulo ſecundo, dicẽs: Virum fidelem quis inueniet? &c. Decimo modo, capitur fides pro fidelitate, ſeu legalitate: quæ dolo eſt contraria. extra depoſito. bona fides. Vndecimo modo, capitur fides pro virtute Theologica: & Duodecimo, & vltimo modo, pro collectione articulorum, ſiue pro obiectione fidei: prout eſt virtus Theologica: cuius fidei diffinitionem (ſm Apoſtolũ) ponemus infra in hoc eodem octauo libro, capitulo decimo, vbi de articulis fidei Chriſtianæ faciendus eſt ſermo.

¶ Quid credendum ſit, ne ſacris literis contrafaciamus: ſed eas ſeruemus, & adimpleamus. Cap. VI.

MVlta ſunt, quę in religione noſtra Chriſtiana credenda ſunt: quia fides eſt primum, & principale ipſius religionis fundamentum. Sed quoniam ea, quæ per ipſam Chriſtianam religionem credi mandantur, ardua ſunt valde, & difficilia, ac ſupra vires humani intellectus. Magnitudo enim cœleſtium beneficiorum anguſtias humanę mẽtis excedit: & propterea ordinauit ita diuina prouidentia: vt quod capere in nobis ratio rerum mole victa non poterat, fides deuota conciperet: & intellectam credulitatis robuſta nutriret. Aduertendum eſt igitur, ne infirmitas noſtra, quæ ad percipienda ea, quæ vt perſpici poſſunt, naturam non habent, inualida eſt nimis, & ideo ad id ſe extendere nõ poſſit: veluti accidit illis, qui contra ſolis radios oculos dirigunt: quoniam luminis virtus obſtupeſcit. Diuina enim natura inuiſibilis eſt: & adeo inuiſibilis: vt in eam mortalium oculi nunquam dirigi, & intueri poſſint: vt patet de tribus illis Saluatoris noſtri Diſcipulis: qui cum eo erãt in monte, quando transfiguratus eſt: vt Matthęi capitulo decimoſeptimo: Quid enim nobis in Dei rebus, & Sole iuſtitiæ expectandum eſt? Nonne inquit Deus Moyſi petenti: vt ſuam ſibi faciem oſtenderet: Non poteris faciem meam videre: & quare non poſſet, conſequenter declarat, dicens: Non videbit me homo, & viuet. Nonne igitur incumbit volentibus ſuperſapere ſtultitia? Non enim natura inferior cauſam naturæ potioris intelliget: nec etiam ſubiacet humanæ conceptioni ratio cœleſtis: quia intra conditionem infirmitatis eſt quicquid infirmi cõſcientiæ ſubditur. Excedit itaq; humanam mẽtem Dei poteſtas: ad quã ſi ſe humana infirmitas protenderet: magis infirma redderetur. Dum hoc ipſum, quod obtinet, amitteret, potiore ad obtundendum eam rerum cœleſtium natura: quę omnes eius conſectantes ſe peruicatiam ipſa complexu eius maior infirmat. Igitur ſol ita videndus eſt, vt videri poteſt: tantusq; excipiendus ex lumine eſt, quantus admittitur: ne ſi plus velimus inſpectare, minus quoque, quàm poſſimus conſequamur. Ita ratio diuina intantum intelligẽda eſt, inquantum ſe permittit intelligi, In tantum etiam expectanda eſt, inquantum ad prehendendum ſe dedit: ne ſi contenti indulgentiæ moderatione non ſimus, amittamus indulta. Eſt ergo in Deo quod percipi poſſit? eſt plane, ſi modo quod poteſt, velis. Certe ſi vltra, quàm poſſis, ſperes, id quoq;, quod potuiſti, poſſe non poteris. Ob tantę igitur difficultatis, & arduitatis cauſam ea, quæ circa hanc materiam dicenda ſunt, non ſimul, & ſemel in vno ſpiritu pronuntiari, & exprimi poſſunt: ſed paulatim, & diſtincte: & non ſaltim, nec curſim: ſed diuiſim, & pedetentim dicẽda, & pertractanda ſunt: tum, quia valde ardua ſunt: tum etiam, qm̃ qui nuper ad fidem accedunt, paulatim in ea inſtruendi

ſunt;

Digitized by Google

ſunt: dicente Eſaia. c. xxviii. Qui crediderit, non ſuſtinet. Petrus et Apl's, & Paulus oſtendentes quo nuper ad fidem venientes inſtituendi ſint: vt ſicut paruuli lacte prius nutriantur, aiūt quaſi leuiore cibo, donec ſolidi cibi capaces fiant, & idonei. Volentes igitur eorū ſeruare documenta, ſic inchoabimus. Primum, & principale fundamentū cuiuſlibet fidei, & verę religionis eſt: vt de Deo bene, & recte ſentiatur, & credatur. Quod certe, & veraciter faciemus, ſi id quod de ipſo Deo ſacræ literę ſentire nos docent, diligenter inueſtigabim⁹, atq; ſcrutabimur, tenebimusq́;, atq; credemus. Si enim ab eo, quod in ipſis ſacris literis ſcriptum eſt, non deuiabimus, in nullum penitus incidemus errorem: ſed id tm̄ quod verum eſt, & rectum inueniemus, tenebimusq́;, atq; credemus: nec Iudæus (ſacra eum cogente ſcriptura) id quoq; vllo modo inficiari poterit: immo dictis noſtris ocyus, & facilius adhęrebit. Multipliciter eądem de Deo ſacram loqui ſcripturam inuenimus. Nam multis in locis eiuſdem, vnum tm̄, & ſolum eſſe Deum: & abſq; eo nullum alium eſſe Deum inuenimus. In multis aliis locis ſcripturam ipſam de Deo pluraliter loqui inuenimus: nullo ipſius pluralitatis appoſito numero. In aliis etiam pluribus eiuſdem ſcripturæ locis, Deum trinū eſſe inuenimus: hoc eſt in trinario numero ſcripturam loqui dę Deo. Sed vt de omnibus prędictis Iudęus certior fiat, ſcripturę ſacræ teſtimonio, & auctoritate hęc tria per ordinem, & diſtincte demonſtrabimus: vt inquit de Deo ſentiendum, credendumq́; ſit poſtea declaremus: vt deinde ad alia credenda diſtincte procedere poſſimus.

¶ Quòd vnus tantum ſit Deus: ſiue q ſcriptura ſingulariter de Deo loqtur. Cap. VII.

QVòd vnus tm̄ Deus ſit, & non plures, Moyſes Propheta multis in locis aperte teſtatur. Et ı̄primis Exodi. c. tertio, vbi Deus inquit Moyſi: Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraam, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Abſcondit Moyſes faciem ſuam: non enim audebat aſpicere contra Deum: quæ verba repetit ibidem. Et ſimiliter cap. quarto pluries loquitur cum Moyſe, loquens de ſeipſo in ſingulari numero. Deuteronomii etiā cap. iii. inquit Moyſes: Domine Deus: tu cœpiſti oſtendere ſeruo tuo magnitudinem tuam, manumq́; fortiſſimā. Neq; enim eſt alius Deus, vel in cœlo, vel in terra, qui poſſit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ. Deuteronomii. c. iiii. Vt ſcires, qm̄ dominus ipſe eſt Deus: & nō eſt alius prę ter vnum. & parū inferius eodem. c. Scito ergo hodie: & cogitato in corde tuo: q dominus ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum: & non eſt alius. Deuteronomii quoq;. c. vi. Audi Iſrael dominus Deus noſter, Deus vnus eſt. Deuter. c. x. Quia Deus noſter ipſe eſt Deus Deorum, & dominus dominātium: Deus magnus, & potens, & terribilis. Deuteron. c. xxxii. iquit ipſe Deus: Videte, q ego ſim ſolus & nō ſit alius Deus præter me: ego occidam, & ego viuere faciam. Regū lib. primo. c. ii. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad Inferos & reducit: dominus pauperem facit, & ditat: humiliat, & ſublimat: ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, vt ſedeat cū Principibus, & ſolium glorię teneat: dn̄i enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem &c. Dixerat nāq; ſuperius Anna mater Samuelis: Non eſt ſanctus, vt eſt dominus: neq; enim eſt alius extra te: & non eſt fortis ſicut Deus noſter. Regum libro. iiii. cap. v. Vere ſcio: q non ſit alius Deus in vniuerſa terra, niſi Deus tantum Iſrael. Et ſunt verba Naaman Syri, quando fuit à lepra ſanatus. Paralipomenon libro. ii. c. ii. Magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes Deos: quis ergo poterit pręualere: vt ædificet ei dignā domū? Pſal. lxxvi. Quis Deus magnus ſicut Deus noſter? tu es Deus, qui facis mirabilia. Pſalmi etiam. lxxxv. hoc idem habetur: vbi dicitur: Quoniam magnus es tu: & faciens mirabilia: tu es Deus ſolus. Eſaias et Propheta hoc idem multipliciter teſtatur. & primo capitulo quadrageſimo, dicens: Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tri

bus digitis molem terrę? & librauit in pō dere montes? & colles in ſtatera? quis adiuuit ſpiritum dñi? aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtēdit illi? quaſi dicat Null⁹. Item Eſaias ipſe. c. xli. Ego dominus primus, & nouiſſimus ego ſum. Item Eſaias c. xliii. hoc ipſum teſtatur, dicens: Ante me non eſt formatus Deus: & poſt me nō erit: ego ſum, ego ſum dominus: & nō eſt abſq; me Saluator. Ego annuntiaui, & ſaluaui: auditū feci: & non fuit in vobis alienus. Item eiuſdem Eſaiæ. c. xliiii. Ego primus, & ego nouiſſimus: & abſq; me non eſt Deus: quis ſimilis mei? Item magis infra ibidem: Nunquid eſt Deus abſq; me? & formator, quem ego non nouerim? & iterum paulo infra ibidem: Ego ſum dominus faciens omnia: extendens cœlos: ſtabiliens terram: & nullus mecum. Item eiuſdem Eſaię. c. xlv. Ego dominus: & nō eſt amplius: extra me non eſt Deus: accinxi te, & non cognouiſti me: vt ſciant ii, ꝙ ab Ortu Solis: & qui ab Occidente: qm̄ abſq; me non eſt Deus. Ego dominus: & non eſt alter formans lucem: & creans tenebras: faciens pacem: & creans malum. Ego dñs faciens omnia hæc. & paulo infra ibidem: Ego dominus: & nō eſt alius. & iterum ibidem paulo īfra: Nunqd non ego dñs? & non eſt vltra Deus abſq; me: Deus iuſtus, & ſalutaris nō eſt prꝑter me. Cōuertimini ad me: & ſalui eritis omnes fines terrę: quia ego Deus: & non eſt alius. Item eiuſdem Eſaiæ. c. xlvi. Recordamini prioris ſæculi: qm̄ ego ſum Deus: & non eſt vltra Deus: nec eſt ſimilis mei annuntians ab exordio nouiſſimum: & ab initio quę necdū facta ſunt. Item eiuſdē Eſaiæ. c. xlviii. Audi me Iacob, & Iſrael, quem ego voco: ego ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus: manus quoq; mea fundauit terrā: & dextera mea menſa eſt cœlos. Oſeę etiam. c. xiii. dicitur: Ego autem dominus Deus tuus ex terra Aegypti: & Deum abſq; me neſcies: & Saluator non eſt prꝑter me. Apoſtolus quoq; Paulus prima ad Corinthios. c. viii. ait: Scimus, quia nihil eſt idolum in mundo: & ꝙ nullus Deus niſi vnus. Quāplurima inſuper alia huius rei ſunt teſtimonia in literis ſacris. Sed qm̄ Iudæus minime huic repugnat veritati: ideo his paucis contenti ad alia feſtinemus.

¶ Vbi ſcriptura diuina loquens de Deo pluraliter loquitur: nullo tñ numero pluralitatis appoſito. Cap. VIII.

SCripturam ſacram de Deo pluraliter loquentem, nullo ipſius pluralitatis appoſito numero, inuenimus Gene. capitulo primo, vbi inqt Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinē noſtram &c. Vt huius pluralitatis rectū, & certum inueniamus numerum, & verū ſcripturæ ſenſum enucleemus, verba diuina à nobis diligēter ſunt diſcutienda. Dicant igitur Iudęi: qui negant in Deo eſſe Trinitatem: ad quem, ſeu ad quos loquatur hic ipſe Deus? & eo magis, quia huius locutionis oppoſitum quaſi ſtatim ſubditur, his verbis: Et creauit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam: ad imaginem Dei creauit illum. Quis nam creauit hominē, niſi Deus? Et ſi eū Deus creauit ad imaginem, & ſimilitudinē ſuā: ad quos ergo locutus eſt ipſe Deus: quando dixit, Ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, niſi ad perſonam filii, & ſpiritus ſancti? quorum creare eſt ſimul cum patre: vt teſtatur ipſe filius Prouerbiorū capitulo octauo, dicens: Cum eo eram cuncta componens. Nam ſi Deus vnus tantū eſſet, non dixiſſet, Faciamus, in plurali: nec iſta locutio ad Angelos dirigi poteſt: quia ipſi non fuerunt vnà cum Deo creatores. Ex aduerſo autem: Si in Deo eſſet pluralitas, non dixiſſet, Ad imaginem, & ſimilitudinem: ſed, Ad imagines, & ſimilitudines. Et ideo ex eo, ꝙ dicit, Faciamus, perſonarum pluralitatem eſſe in Deo oſtendit. Ex eo autem, ꝙ dicit, Ad imaginem, & ſimilitudinem, vnam tantum Dei ſubſtantiam, & eſſentiam eſſe declarat. Quod quidem Trinitatis myſterium in creatione rerum maxime manifeſtatur: quia emanatio creaturarum: & modus ꝓducendi eas præſupponit diuinarū perſonarum emanationē: quoniam per verbum patris facta ſunt omnia, & per ſpiritum Dei viuificata. Merito Moyſes ſancto

Spiritu

ſpiritu plenus, facto cœlo, & terra, quaſi cum filio ſuo verba conferentem, ſic Deũ patrem introduxit dicentẽ. Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram: quod Pſalmiſta etiam occultius ſignificauit, dicens: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Aperte nanq; patris ad filium ordinem, atque mandatum more humano (nec enim aliter poterat) expreſſit. Nemo enim negabit, omnem, qui aliquid dicit, ad alium dicere: & qui mandat, ac præcipit, alii præter ipſum mandare, atq; præcipere. In cuius rei teſtimonium Thalmudiſtarum ſapientes in Bereſid raba, inquiunt: In hora, qua Deus dicebat Moyſi: Faciamus hominem, dixit coràm illo: Dominator mundi: cur præbes hęreticis occaſionem errandi? reſpondens Deus, ait: Scribe: & qui vult errare erret. hæc illi.

Ex iſtis nempe Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum dictis liquido conſtat: ꝙ in diuinis ex hoc loco etiam ſm ipſos Iudæos coniicitur, in Deo eſſe pluralitatem, cum ille mũdi dominator dubitauerit, ne per illud verbum, Faciamus, homines errarent: exiſtimantes plures Deos ſignificari: immo verius confiteri. Cum autẽ Deus propter hoc ſuum non mutauerit propoſitum: ſequitur per eos Thalmudiſtas cõcedi, in diuinis eſſe pluralitatem quãdã, cum Deum reſpondiſſe dicant: Scribe: & qui vult errare erret. quod ſi concedere recuſarent: neceſſario ex dictis ſuis vi rationis fateri coguntur: ꝙ anima hominis ad imaginem Dei creata ſit. Beatus Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei capitulo quinquageſimoprimo, & vltimo, ſic inquit: Propter nouellos legiſlatores, qui ideo animam tantum ad imaginem Dei creatam dicũt: vt quia De⁹ incorporalis recte creditur: etiã incorporea anima eſſe credatur: libere cõfitemur imaginem in æternitate, ſimilitudinem in moribus inueniri. Item Geñ. capitulo tertio, inquit Deus: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum, & malum: quæ Dei verba, licet ironice dicta fuerint, tamen loquens de ſe ipſo Deus in plurali, aliquam eſſe in Deo pluralitatem manifeſte demonſtrat: cum verba ipſa nequaquam ad Angelos referri poſſint: tum quia nulla eſt Angelorum paritas cum Deo: tum maxime, quoniam Angeli non erant cum Deo fabricatores, ſiue creatores, nec adiutores. Oportet igitur neceſſario illa referri ad ipſam Deitatem, non ratione Deitatis, & eſſentiæ: quæ vna tantum eſt, & ſimpliciſſima: ſed ratione pluralitatis perſonarum. Item Geneſ. capitulo vndecimo dicitur: Deſcendit dominus vt videret ciuitatem, & turrim, quam ædificabant filii Adam. & paulo poſt inquit ipſe Deus: venite deſcendamus, & confundamus linguam eorum: quæ locutio eadem ratione (quam ſupra diximus) pluralitatem eſſe in diuinis manifeſte ſignificat, ſimul & vnitatem. Hoc idem habetur etiam Geneſ. capitulo primo, ſed alio quodammodo, vbi dicitur: In principio creauit Deus cœlum, & terram: & hoc iuxta Hebraicam veritatem: ſecundum quam hæc verba ſonant: In principio creauit Heloim cœlum, & terram: Heloim autem (ſecundum Hebręos) eſt nomen Dei plurale: cuius ſingulare eſt Hel: vt exponit, & declarat Rabi Abenhazara: licet ex hoc veram non eliciat concluſionem: vt ait Dominus Burgenſis in Additionibus ad Poſtillam Nicolai Lyrenſis in principio libri Geneſ. Vnde eo quod nomen diuinum in plurali coniungitur cum verbo ſingularis numeri, quãdo dicitur, Creauit Heloim: quod idem eſt: ac ſi diceret, Creauit Dei, vel Dii, in plurali. Per hanc nanque ſcripturam oſtenditur: quod aliqua ſit in Deo pluralitas: quę in antedicto loquendi modo: ſcilicet per verbum ſingularis numeri nomini plurali coniunctum deſignatur: licet operationem ſignificaret eſſe ſingularem: hoc eſt ipſius diuinæ ſubſtantiæ, & eſſentiæ: quoniam operationes ab extra in diuinis ſunt indiuiſæ: & dicuntur de ipſa ſubſtantia ſimpliciſſima: licet ad intra operationes ſint perſonarum, & diſtinctæ, & de perſonis dicantur. Ex quo patet Prophetam à Deo inſpiratum: ſcilicet Moyſem, diuina voluntate enun-

Digitized by Google

tiaſſe in ſimplicißima diuina eſſentia eſſe pluralitatem perſonarum diſtinctam. Sed ad hoc reſpondent Iudæi: Hoc nomen, Heloim, apud eos eſſe communis numeri: quoniam aliquando inſeruit ſingulari numero, & aliquando plurali: & quando ponitur pro Deo vero, ſemper accipitur in ſingulari. Quapropter hoc in loco dicunt accipi debere in ſingulari, & non in plurali: qua de re, aiunt fundamentum, ſic uc Argumentum noſtrum nihil valere, cum idem ſit, ac ſi diceret: In principio creauit Deus cœlum, & terram. Reſponſio. Licet verum ſit: quod, Heloim, cõmunis ſit numeri: tamen hoc ipſum nomen, Heloim, in ſacris literis frequenter in plurali pro vero Deo poſitum eſſe reperitur: quod liquido patet ex hoc maxime: quia ſæpe cum adiectiuis coniungitur pluralibus: hoc eſt pluralis numeri: & ſimiliter cum verbis pluralis numeri. Ex quo aperte demonſtratur non verificari id, quod à Iudæo dicitur: ſcilicet quod quando hoc nomen, Heloim, ponitur pro Deo vero, ſemper ſit in ſingulari: quod verum eſſe per ſequentia patet exempla. Et in primis de adiectiuis dicitur Ioſue.c.vltimo: Non poteritis ſeruire domino, qa Heloim ſancti ipſe: vbi Hebraica veritas habet, Non poteritis ſeruire domino, qa Heloim ſancti ipſe. Item Hieremiæ.c.xxiii. Peruertiſtis verba Dei viuentis domini exercituũ Dei veſtri: vbi Hebraica veritas habet, Peruertiſtis verba Heloim: ideſt Deorum viuentium: vbi oſtenditur ibidem in diuinis eſſe pluralitatem perſonarũ per ea verba, Deorum viuentium. & cum ſubdatur, Domini exercituum in ſingulari, patet eſſentię vnitas. Semper enim quãdo ſcriptura ponit nomen denotans pluralitatem perſonarum in diuinis, nititur oſtẽdere ipſam pluralitatem cũ vnitate eſſentiæ eſſe coniunctam. Notandum eſt inſuper: quod in hac Hieremiæ litera, nomen domini eſt nomẽ Dei quatuor literarum: quod non competit alicui, niſi ſoli Deo. Exempla autem de verbo, quando, Heloim, cũ iungitur cũ verbo pluralis numeri, in locis habentur infraſcriptis. Et imprimis ſecundi Regum.c.vii. vbi dicitur: Quæ eſt autem, vt populus tuus Iſrael, gens in terra: propter quam iuit Deus, vt redimeret eam ſibi in populum? vbi Hebraica veritas habet: Quis eſt vt populus tuus Iſrael, gens vna in terra: propter quam iuerunt Heloim ad redimendum ſibi populum? Item Eccleſiaſt.c.ii. Quis eſt inquam homo, vt ſequi poſſit Regem factorem ſuũ? vbi Hebraica veritas ſic habet: Quis eſt homo, vt intret poſt Regem, qui iam fecerunt eum? Oſeæ etiam in calce.xi. capituli ſm tranſlationem noſtram Latinam: & in principio.xii. capitis ſm Hebræos, vbi dicitur: Iudas autem teſtis deſcendit cum Deo, & cum ſanctis fidelib⁹. In Hebræo autem habetur: Iudas autem adhuc potens cum Deo, & cum ſanctis fideli deſcendit. quem locum Rabi Salomon interpretatur, Cũ Deo ſancto, & benedicto. Quę quidem interpretatio eſt fidei noſtrę multum conſona: licet forte ille Rabi hoc non aduerteret. innuit enim aliquam in Deo eſſe pluralitatem. Patet igitur ex prædictis præmemoratã Iudęorum euaſionem non eſſe veram: quia nomen, Heloim, poſitum pro Deo vero in plurali frequenter accipit. Nõnulli inſuper Iudæi ad hoc reſpondentes, inquiunt, Illos, qui per hoc nomen, Heloim, quod pluralitatem ſignificat, probare intendunt pluralitatem eſſe in diuinis, ſup baculum inniti arũdineum confractum; quia talis loquendi modus inuenitur de vno ſolo: vt primi Regum.c.xxviii. vbi ſcriptura loqtur de ſuſcitatione Samuelis: cum dixit mulier illa Phitoniſſa: Vidi Heloim aſcendentes de terra. Sequitur verbum Saulis: Qualis eſt forma eius? Itẽ non ſolum loquitur ſcriptura ſic in plurali de hoc nomine Heloim: ſed etiã de aliquibus aliis: vt Ezechielis.c.xlvi. vbi dicitur: In die autem Calendarum vitulum de armento imaculatum: vbi in Hebraica veritate habetur, Thaminũ, quod eſt plurale huius nominis, Thamin: & ſic hoc nomen, Thaminum, quod eſt plurale, coniungitur cum hoc nomine, Vitulo, in ſingulari. Et ſic ex iſtis duobus locis ſacratum literarum aſſerunt non ſignificari pluralitatem aliquam: vnde à ſimili volunt

Oppoſitio.

Reſponſio.

Obiectio

Digitized by Google

ſunt quę ſuperius de,Heloim,dicta ſunt, infringere. Addunt etiam hoc aliud dicentes,Verbum pluralis numeri cum nominibus,& pronominibus ſingularis numeri ꝯiunctum nõnunq̃ in ſacris literis inueniri:exempli gratia,Canticoꝝ capl'o primo: Trahe me poſt te,curremus. Et ſic ex iſtis arguunt,noſtram nõ valere rñſionem.

Reſponſio. Rñdendo ad primũ,dicimus per antedicta ꝑ Iudæũ oppoſita,rñſionẽ noſtram minime infringi poſſe:ſed firmam,& veram ꝑmanere,etiam ſm Hebręoꝝ interpretes:nam Samuel nõ ſurrexit ſolus, ſed Moyſes cum eo. Dicunt enim Hebręi interpretes:ꝙ Samuel ſurrexit tunc non virtute magica,ſed diuina. Nam Samuel (vt ipſi aiunt)timuit ne ad diuinum vocaretur iudicium: ex quo Moyſem rogauit,vt ſecum veniret:vt ſi in ipſo iudicio ſibi opponeretur:ꝙ legem Dei nõ ſeruaſſet,Moyſes eam ipſum ſeruaſſe teſtaretur. Mulier igitur Phitoniſſa: quę ſolum Samuelem vocauerat: videns duos, admirans dixit in plurali:Video Deos de terra aſcendentes.i.homines diuinos. Saul aũt cum ſolum quęreret Samuelẽ, dixit: Qualis eſt forma eius?& ꝓpterea quæſiuit in ſingulari:& ſic ex Hebręoꝝ Rabinoꝝ declaratione patet:ꝙ pręmemorata noſtra non infringitur rñſio. Ad ſecundum autem Ezechielis cap.xlvi. reſpondebitur ſimiliter,Noſtram nõ infringi reſponſionem:qa Thaminum, quod ſignificat,Immaculatos,in plurali,nõ ꝯiungit cũ vitulo in ſingulari: vt arguit Iudæus, & male: ſed cum genitiuo pluralis numeri.Non enim habẽt variationem caſuum, ſicut nos:ſed tantũ variant nomina ſm numeꝝ ſingularem,& pluralẽ: vnde ſenſus huiuſmodi eſt:In die aũt Calendarũ vitulũ de armento imaculatoꝝ.i.de numero illorum imaculatoꝝ:qui ad hoc ſeruabãtur,facient ſacrificium. Ad tertium, Canticis Canticoꝝ dicitur: ꝙ liber ipſe Canticoꝝ per Rabinos Hebręoꝝ exponitur de Deo,& Synagoga,ſicut per doctores Chriſtianos exponitur de Chriſto, & eccleſia. Igitur illa verba: Trahe me poſt te:ſunt verba Synagogę,quę dicit ſponſa Dei. Ideo talis ſponſa non eſt vna pſona ſingularis, ſed collectio fidelium: & ideo ſubditur in plurali,Curremus. Non infringitur igitur ex prædictis omnibus Oppoſitionibus reſponſio primitus ſuperius per nos facta. Nonnulli alii Iudęi, & maxime antiquiores ſoluerunt huiuſmodi pluralitatem in diuinis in Gloſa ſuper illud Eccleſiaſtis capitulo ſecũdo,vbi dicitur:Quid eſt inquam homo: vt ſequi poſſit Regem factorem ſuũ? vbi Hebraica veritas ſic habet:Si quæratur,qui fecerunt eum:ſcilicet hominẽ,poteſt dici:Deus ſanctus,& dominus cõſilii ſui. & ſimiliter reſpondetur in Hebræorũ antiquorum Cõmentariis ſuper Pſalmo quadrageſimonono, vt in infraſcripto ꝓxime capite dicetur. Quæ duæ Hebræorũ antiquorum interpretationes ſatis cum noſtra catholica fide conueniunt:quas antiquorum interpretationes Iudæi poſteriores ſuis erroneis deprauant interpretationibus: vt infra dicet capitulo nono. Dominus Burgẽſis in ſuis Additionibus ad Poſtillam Nicolai de Lyra ſuper capitulo primi libri Geneſeos, ſic ad illam reſpondet Oppoſitionem,Heloim. Cum igitur Moyſes dixiſſet: Creauit Heloim, maniſeſtam dedit occaſionem credendi populo pluralitatem,quam intendebat excludere. Secũdum eos etiam potius debuiſſet dicere,Hel,quod nullã ſignificat pluralitatem: & ex quo nullum inconueniẽs ſequeretur. Item quod allegat pro parte ſua:ꝙ quandoq; iudices vocantur, Heloim,hoc maniſeſte facit contra eos. Nã vbi,Heloim,accipitur pro iudicibus, ſeu Diis opinatiuis,vel falſis,ſemper cõſtruitur cum verbo,vel adiectiuo pluralis numeri. vnde Exodi capitulo vigeſimoſecundo,vbi dicitur: Ad Deos vtriuſq; cauſa perueniat, ponitur ibi Heloim. & ſtatim ſequitur ibi verbum plurale ſic: ſcilicet, Si illi iudicauerint. Et in Pſalmo Omnes Dii gentium Dæmonia: vbi dicitur,Heloim, & tamen ibi non dicitur Dęmon, ſed Dæmonia.. Similiter in Pſalmo vbi dicitur: Ego dixi Heloim eſtis: ideſt Dii,non dixit: Ego dixi Heloim es. & ſic de multis aliis. Sed in hoc loco, & in aliis, vbi Heloim, ponitur pro vero

Digitized by Google

Deo, ſemper adiungitur verbo ſingularis numeri. Non enim dicitur hic: In principio creauerunt Dii, ſed creauit: quod quidem verbum includit verbum ſubſtantiuum. ſ. fuit creans, ad denotandum vnitatem eſſentiæ. Rabi Moyſes de Aegypto putans ſoluere iſtam quæſtionem, dicit: ꝙ, Heloim, eſt æquiuocum ad Deum cœli: qui eſt vnus: & ad Angelos, & Deos gentium. Alii autem dicunt: ꝙ per, Heloim in plurali, intelligitur Deus cum iudicibus: aut Angelis ſuis. i. ꝙ Deus cum iudicibus, & Angelis ſuis creauit cœlũ, & terram: ſed hoc eſt falſum: qa Deus nõ indiguit auxilio Angelorum ad creandũ mundum: cum Angeli ſint de numero creaturarum: & ideo eſt dicendum: ꝙ li Heloim, idẽ eſt quod Dii, in plurali: ſed, li Dii, non ponitur ſubſtantiue, ſed adiectiue: vnde Dius dia dium, eſt ſyncopatũ de Diuus diua diuũ, quod ſignificat res diuinas: ideo non valet Argumentum: ſunt tres Dii, ergo ſunt tres Dei: quia tres Dei in plurali ſignificat tres Deos: qđ nefas eſt dicere in diuinis: ſed tres Dii ſignificat tres pſonas diuinas. ſ. Patrem, & Filiũ, & Spiritum ſanctũ. & ſic pceditur: ꝙ Pater, & Filius, & Spũs ſanctus ſunt tres Diui, & perſonę diuinę, ſed nõ tres Dei: quia primo tenetur adiectiue, denotãdo pſonas: & ſecundo tenetur ſubſtãtiue, denotando ſubſtantiam, & eſſentiam. Item in ſupraſcriptis verbis explicatur Trinitas diuinarum pſonarum. Nam Deus pater in principio. i. in Verbo, tanq̃ in arte, creauit cœlum, & terram: qa per Verbũ, in quo ſunt ideæ omnium rerum, dixit omnia creata, dando eis eſſentiã: ſed Spiritus domini ferebatur ſuper aquas, dando eis eſſe, omnia viuificãdo: & ſic explicatur myſterium Trinitatis. Item ſequit: Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona: ergo Deus: ſicut per Verbũ dedit eſſentiam rebus: ita dedit eis bonum: id eſt eſſe, quod omnia appetũt: ſed hoc pertinet ad Spiritum ſanctum: per quem Deus omnia bonificat. Ergo in diuinis ſunt tres pſonæ: ſcilicet Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus. Sed de iſta Trinitate dicendum eſt latius infra in ſuo conuenienti loco.

ℂ Quod in ſacris literis Deus trinus dicatur, ſiue in ternario numero de Deo ſcriptura loquatur. Caput. IX.

IN ſacris literis etiam frequenter inuenimus, cum de Deo ſit mentio, in ternario numero ſcripturam loqui, ſiue ter replicari: quod ex infradicendis ſcripturæ ſacræ verbis declarabitur. Et in primis Geñ. capitulo decimooctauo dicit: Apparuit ei dominus in conualle Mambræ ſedenti in hoſtio Tabernaculi ſui in ipſo feruore diei: cumq; eleuaſſet oculos ſuos: apparuerunt ei tres viri ſtantes prope illum: quos cũ vidiſſet, cucurrit in occurſum eorũ de hoſtio Tabernaculi ſui, & adorauit in terra, & dixit: Domine ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum, ſed afferam pauxillũ aquę, & lauẽtur pedes veſtri, & requieſcite ſub arbore &c. Et nota illud, Domine, vbi dicitur, Domine ſi inueni gratiam, eſſe nomen Dei quatuor literarum: qđ ſoli Deo conuenit. In hac nempe viſione, quę apparuit Abraæ, eſſentiæ diuinæ vnitas, & trina perſonarum diſtinctio euidẽter apparet. Nam cum Abraam tres vidit, & vnum adorauit, manifeſte ex ipſo adorationis actu, verum Deum eſſe demonſtrauit. Cum enim adorauit vnum, ſignificauit Deitatem vnam eſſe ſimpliciſſimam. cum autem dicit tres vidiſſe, oſtendit in vnitate eſſentiæ diuinæ tres eſſe perſonas. Et iterũ hoc idem ex antedictiſque verbis hoc alio elicitur modo. cũ enim dicitur: Apparuit ei dominus, vnitas demonſtratur Deitatis. cum autem dicitur Apparuerunt ei tres viri, declaratur in ipſa diuinæ ſubſtantiæ vnitate perſonarum Trinitatẽ eſſe. Quod ipſemet Abraam teſtatur, dicens: Domine ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum: ex his verbis Deitatis ſubſtantiam manifeſtauit: & ex his aliis, Requieſcite paululum ſub arbore, perſonarum diſtinctionem in Deo eſſe ſignificauit. Quod autem is, qui apparuit Abraæ fuerit Deus, confitentur ipſimet Iudæi: & ſic apud eos manifeſte tenetur: vt ſi vellent,

ſent, negare non poſſent. & poſtea capitulo decimonono Geñ. ſubſequenti explicatur eadem pluralitas diuinarum perſonarum, cum dicitur: Igitur dominus pluit ſuper Sodomam, & Gomorram ſulphur, & ignem à domino de coelo &c. Dicit ergo: ꝙ dominus pluit à domino: & ponitur in vtroq; loco nomen dñi quatuor literaꝝ: vbi notanẽ duæ perſonæ diuinę. ſ. pſona filii miſſi ad pluendum ſulphur, & ignem: & perſona patris mittētis: à quo filius habet qcqd habet. Ex hac ergo ſcriptura Iudæi nõ poſſunt negare eſſe pluralitatem in diuinis, non ſubſtantiæ, & eſſentiæ, ergo perſonarum.

Eſaiæ etiã capitulo quadrageſimooctauo, hæc eadem eluceſcit veritas, his verbis: Et nunc dominus Deus miſit me, & Spiritus eius. loquitur hic Dei filius, qui eſt & ipſe Deus, dicens: Deus miſit me, & Spiritus eius: quoniam Deus cooperãte Spiritu ſancto, qui eſt & ipſe Deus, miſit filium ſuũ ad humanam carnem aſſumendam. inquit enim: Ego, qui ſemper eram cum patre, & in patre, & ſine patre nunquam eram, nũc loquor: & iuxta fragilitatem carnis aſſumptæ dico: quòd dominus Deus miſit me, & Spiritus eius: breuiq; verſiculo Trinitatis nobis oſtenditur ſacramentum. Ille ergo, qui a principio: ſcilicet legis datæ, non eſt locutus in abſcondito, ſed palàm in monte Synai toti populo ibi congregato, nunc à Deo mittitur: ideſt filius Dei genitus à patre Deo naturam aſſumet humanam. Spiritus ẽt Dei: qui etiam eſt Deus, hunc mittit: quilibet iſtorum, qui mittunt, neceſſario Deus eſt, quando qui mittitur eſt Deus. Et quamuis Deus vnus tantum ſit: aliqua tamen eſt inexcogitabilis diſtinctio inter eos, qui mittunt: atque illum, qui mittitur: & hoc propter perſonarum diſtinctionem. Cum Deitas, quantum ad eſſentiam, & ſubſtantiam vnica ſit, & ſimpliciſſima: vt inferius declarandum eſt in hoc eodem octauo libro in ſuo competenti loco. Sed quoniam Iudæi negãt hęc Prophetę verba eſſe verba Dei: ideo vide ſupra libro tertio, capitulo quinto: vbi illud opponitur, & ibi videbis ſolutionẽ. Aſaph etiam Propheta Pſalmo quadrageſimonono, hanc ipſam oſtẽdit veritatem: ꝙ. ſ. Deus trinus ſit, dicẽs: Deus Deus Deus locutus eſt. Hebraice autem dicitur Hel: ideſt Deus, Heloim Deus, & nomen domini quatuor literarum: quod ſoli Deo conuenit. Per huiuſmodi equidem trinam Dei vocationem, Trinitatem in diuinis eſſe, Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum Iudęorum probatur auctoritate. Nam priſci Thalmudiſtarum in Midraſtilim: hoc eſt in Commentariis Pſalterii, quærētes: Cur per Aſaph, qui hunc compoſuit Pſalmum, ita ter iterata ſint huiuſmodi tria nomina: immo verius hoc nomen Deus: licet diuerſimode ſcriptum? & ibidem reſpondent: Quia his tribus nominibus, ſiue proprietatibus creauit Deus vniuerſum ſæculũ ſuum: iuxta tres proprietates diuinas: ſcilicet ſapientiam, ſcientiam, & prudentiam: ſicut legitur in Prouerbiis Salomonis: vbi dicitur: Dominus in ſapiētia fundauit terram: ordinauit coelos in prudentia: & in ſcientia ſua Abyſſi erumpunt. Similiter filii Gad, & filii Ruben: dicebant Ioſue capitulo vigeſimoſecundo: Deus Deus dominus ipſe nouit. hæc in Midraſtilim, de quo ſupra. Manifeſtum eſt autem omnibus: quòd creatio non debetur, niſi eſſentiæ diuinæ: igitur Deo debetur Trinitas. Iſta nanque Thalmudiſtarum reſponſio vera eſt: quòd Deus in tribus proprietatibus creauit mũdum. Tres enim proprietates ſunt in diuinis: ſcilicet paternitas, filiatio, & ſpiratio, quæ ſunt proprietates conſtituentes: in quibus creatus eſt mundus: quoniam indiuiſa ſunt opera Trinitatis ad extra. Et quoniam nonnulli hunc Pſalmum aliter interpretantur: ideo vide ſupra libro quarto, capitulo decimonono, ea quę ibi dicuntur: quia etiam aliqua opponũtur, quæ ibi ſoluta ſunt. Item in Commentariis ſuper illud Eccleſiaſtis capitulo ſecũdo: Quis eſt homo, vt ítret poſt Regem, qui iam fecerunt eum: Thalmudiſtæ, ſiue Rabini ſic inquiũt: Si quæratur, qui fecerunt eum: ſcilicet hominẽ, poteſt dici, Deus ſanctus, & dñs cõſilii ſui: & pro-

Seu domus iudicii eiꝰ Galati. libro.ii. cap.ix.

ꝑterea loquitur in plurali. Hęc reſponſio
etiam vera eſt: quia dominus accipiť hic
pro Deo patre. Dominus conſilii ſui ꝓprie
dicitur filius: qui eſt Verbũ mentis pater-
næ: & Spiritus ſanctus eſt amor ex ipſis
ꝓcedens. Sed has antiquoꝝ Thalmudi-
ſtarum reſponſiones corrumpunt iunio-
res Iudæorum Rabini: vt in ſua ꝑuicatia
ꝑſiſtant, dicentes, Iſtas tres Dei proprieta
tes eſſe ſapientiam, bonitatem, & poten-
tiam: quas eo meliori modo, quo poſſũt,
ſuo conantur adaptare ꝓpoſito, licet ma
le. Sed qm̃ hanc ſuam opinionem nullo
ſacrę ſcripturę fundamẽto corroborant:
igitur eadem facilitate, qua iſta affirmãt,
eadem facilitate negari poſſunt, & negan
tur. Quo tamen nõ obſtante, infra in hoc
eodem octauo libro, cap.ix. verius impro
babo fundamentis. Filii quoq; Choræ
Pſal.xliiii. hoc ipſum aperiũt myſterium
.ſ. ꝙ in diuinis ĩ ternario numero ſit plu
ralitas, dicentes: Dilexiſti iuſtitiam, & odi
ſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus
Deus tuꝰ oleo lętitię. Supra lib.iiii.cap.x.
demonſtratum eſt, in hoc Pſalmo tractari
de Meſſia Rege translationis Chaldææ
auctoritate: & ex antedictis Prophetę ver
bis vnà cum principio ipſius Pſalmi, qui
incipit: Eructauit cor meum verbum bo-
num, non ſolum Meſſiam Deum eſſe ſi-
gnificaſſe, ſed etiam in Deo Trinitatem
eſſe. Cum enim dicitur, Vnxit te Deus
Deus tuus oleo lætitiæ, nonne differen-
tiam quandam ponit inter eum qui vngi
tur, & eum qui vngit, immo eos qui vn-
gunt? tetigit enim filium, qui vngitur: &
patrem, & Spiritum ſanctum vngentes: &
ipſos oẽs, tam vnctum, q̃ vngentes Deum
eſſe dicit? Quòd autem filius Deus ſit, ex
his antecedentibus percipitur verbis: Se
des, ſiue Thronus tuus Deus in ſæculum
ſęculi. Virga directionis, virga Regni tui.
Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem.
hæc omnia de Dei filio. & ſequitur ſta-
tim: Propterea vnxit te.ſ. Meſſiam, tan-
quam Deum vnctũ fuiſſe exprimit: quan-
do ſcilicet in humana natura aſſumpta
vnctus eſt gratiæ plenitudine. Exprimi-
tur etiam Deus vngens ipſum tanquam
perſona diſtincta ab ipſo vncto: quando
dixit, Deus tuus. Et quoniã ex parte Dei
vngentis duplicatur, ſiue bis ꝓfert hoc
nomen Deus, cum dixit, Vnxit te Deus
Deus tuus, denotare voluit perſonam pa
tris, & perſonam ſpiritus ſancti: quo Spi
ritu vnctus fuit.ſ. filius. & ſic aperte con-
ſtat ex hac litera in diuinis eſſe Trinita-
tem. Quod verum eſſe approbat Apo-
ſtolus ad Hebręos capitulo primo: vbi di
cit ad filium autem: Thronus tuus Deus
in ſæculum ſæculi &c. Pſal.xvii. etiã hoc
ipſum Trinitatis myſterium aperte ꝯſtat
ex his verbis: Qm̃ quis Deus præter do
minum? aut quis Deus præter Deum no-
ſtrum? Nam cum dicitur, Quis Deus? pa-
ter intelligitur: hoc eſt Deus pater. cũ au
tem dicitur, Præter dominum, filius Dei,
qui & ipſe eſt Deus, ſignificatur. vltimo
cum dicit, Aut quis Deus, Deus pater re
petiť. ſed cum addit, Præter Deũ noſtrũ,
ſpiritus ſanctus denotatur, qui eſt & ipſe
Deus: ex quibus Trinitatis myſterium
aperte demonſtratur. Zachariæ etiam
cap.iii. hoc idem habetur, his verbis: Et
dixit dominus ad Sathan. Et nota, ꝙ in
Hebręo, Dominus, hic eſt nomẽ Dei qua
tuor literarum: quod ſoli Deo competit.
Inquit igitur dominus ad Sathan: Incre
pet dominus in te Sathan: & icrepet do-
minus in te, qui elegit Hieruſalem. hic
Propheta per trinam nominis Dei voca-
tionem, ſiue repetitionem, Trinitatem in
Deo eſſe voluit demonſtrare. Numeri ca-
pitulo ſexto in calce capitis, hoc idem
habetur, ſub his verbis Dei ad ſacerdo-
tes: Sic benedicetis filiis Iſrael, & dice-
tis eis: Benedicat tibi dominus, & cuſto-
diat te: oſtendat dominus faciem ſuam
tibi, & miſereatur tui: conuertat dominus
vultum ſuum ad te, & det tibi pacem.
Inuocabunt nomen meum ſuper filios
Iſrael, & ego benedicam eis. Fit enim
prius tertia nominis diuini repetitio, de-
mum in fine nomen Dei in ſingulari con
cludit ipſius Deitatis vnitatem in tribus
eſſe perſonis. Reſpicit enim hæc locutio
pluralitatem trinam: quæ eſt in diuinis
cum vnitate eſſentiæ: quam ſignificat
vnitas nominis. vnum enim nomen vnà
rei competit: vnde non dixit, Nomina

Digitized by Google

nica: vt oſtenderet eſſentiæ vnitatem. Deuteronomii capitulo ſexto, hoc idem habetur, vbi dicitur: Audi Iſrael Deus, Deus noſter, Deus vnus eſt. hic tum ratione nominis diuini quatuor literarum hic poſiti: quod Deum non ſm̃ eſſentiã: ſed ſm̃ ipſam veram, & ſimplicem Deitatis eſſentiam ſignificat: tum etiam, quia ter, & terna prolatione ipſius Dei nomẽ ponitur, Deum trinum, & vnum eſſe Propheta Moyſes indicare voluit: quod litera plane inſinuat: vbi Cabaliſtarum Princeps Rabi Simon Benlobaii, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum explicite profert: quas perſonas litera ipſa hic implicite inſinuat. In quibus dictionibus, Audi Iſrael Deus, Deus noſter, Deus vnus eſt, Iudæi omnes hic magna contineri arcana teſtantur. Quod ex hoc maxime cerni poteſt: quia quilibet Iudæorum: vt late conſtat libro Barachos: id eſt orationum, ſiue benedictionum, capitulo mecmeſſoi, tenet ſingulis diebus, ſaltem bis, huiuſmodi ſex dictiones ore explicare, & proferre. In cuius recta mẽtis, vociſq; prolatione, beatitudinem conſiſtere volunt: vnde ſingulis diebus, ſuis quibuſdam matutinis laudibus dicunt: Beati nos, qui quotidie mane, & veſpere bis ſurgimus, dicentes: Audi Iſrael &c. Quę verba dum proferunt, caput mouent modo huc, modo illuc, faciẽtes ſignum Crucis: vt declaratum fuit ſuperius libro tertio, capitulo trigeſimotertio. Rabi Simõ, qui ex magnis Cabaliſtarum Magiſtris habitus eſt, ſuper his verbis Deuteronomii capitulo ſexto: Audi Iſrael Deus, Deus noſter, Deus vnus eſt: inquit ex iſtis verbis: Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, explicite pferri. Et nota, ꝙ textus hęc tria nomina de Deo ĩtelligit. Eſaias quoq; capitulo ſexto, hoc ipſum manifeſte demonſtrat, dicens: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus exercituum, plena eſt vniuerſa terra gloria eius. hęc verba (vt ipſemet ait Eſaias) verba ſunt illorum Seraphin ante diuinam maieſtatem exclamantium: quando ipſe Eſaias vidit gloriam Dei: per quam trinam exclamationem huius nominis, Sanctus, trinam

Finus Ferrarieñ.

diſtinctionem in diuinis perſonis eſſe deſignauit: poſtquam in quolibet ipſorum trium nominum in cõcreto ſignificatur, Sanctus, vt ſuppoſitorum pluralitas denotetur: vbi nanq; dixit, Dñs Deus exercituum, diuinæ eſſentiæ vnitas deſignatur. Nec dicendum eſt: quod per hanc trinam repetitionem huius dictionis, Sanctus, fiat maior ſententiæ firmitas: quia ſi nulla penitus eſſet in Deo pluralitas, talis diuini nominis repetitio eſſet valde periculoſa. Quidam autem Hebræorum expoſitorum attendentes: quòd in vnitate diuina, quę ſumma eſt, periculum eſſet vt aliqua pluralitas intelligeretur, aliter hæc dicta conati ſunt interpretari: ſcilicet vt, Sanctus, qui primo loco dicitur: & etiam, Sanctus, qui in ſecundo loco dicitur, intelligantur in vocatiuo caſu dicentes: quòd vterq; Seraphin clamabat ad alterum, dicens: O' Sancte, Sanctus dominus Deus exercituũ. Quod dicere audent, quoniam in lingua Hebraica in his nominibus non eſt caſualis differentia: quod ſibi non proderit: quoniam Chaldæa interpretatio hæc tria nomina de Deo intelligit: & ſic Iudæos mendaces eſſe oſtendit. Et licet prædicti expoſitores ſic dicant: tamen tota gens pariter Iſraelitica peculiari quadam reuerentia, ac intentione ſingulis diebus: ſcilicet veſpere, & manę, hæc verba explicare, & proferre tenetur: quod minime fieret, niſi in hac huius dictionis, Sanctus, trina nominatione, ſeu prolatione aliquid maioris gratię, ſiue auxilii, aut beatitudinis, & ſalutis ſe à Deo conſequi poſſe crederent, & ſperarent. Aliquid ergo maius in his verbis eſſe ſentiunt, quàm illi expoſitores, vel interpretes dixerint. Dixit Propheta ter, Sanctus, perſonarum ſignificans diſtinctionem. poſtea ſequitur: Dominus Deus Sabaoth, vnitatis diuinæ oſtendens ſubſtantiam. & ſequitur: Plena eſt omnis terra gloria eius: ſcilicet Dei, in ſingulari: per quod oſtenditur, ſiue ſignificat aſſumptio humanitatis tunc facienda per Dei Verbum: hoc eſt filium. Nam ibi Eſaias Deum in throno ſub figura hominis collocat: vt autem oſten-

deret Iudæos myſteria huiuſmodi non ſatis intellecturos, adiungit de cæcitate, ſurditate, & pertinacia. Pſalmo itidem trigeſimoſecundo, hoc idem habetur, vbi dicitur: Verbo domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. In Hebræorum Commentariis in Geneſim reperitur in ea parte, ꝓcipue: In Principio creauit Deus cœlum, & terram, vbi Rabi Eliezer inquit: Non eſt creatus mundus, niſi per Verbũ, vel cum Verbo Dei: ſicut habetur in Pſalmo: Verbo domini cœli firmati ſunt. & ſequitur ibidem Rabi Symeon, dicens: Inſpirauit (vel inſufflauit) Deus Spiritum ſanctum: & creatus eſt mundus, ſicut in Pſalmo legitur: Spiritu oris eius omnis virtus, aliter exercitus eorum. hæc ibi. Cum enim diuinæ operationes ad extra indiuiſæ ſint: ideo voluit Pſalmiſta declarare ad creationem cœlorum, & mũdi, tres cooperatas eſſe perſonas. Nam cum dicitur, Verbo, intelligitur filius: cum dicitur, Spiritu oris eius, intelligitur ſpiritus ſanctus, cooperantes ſimul cum patre. & tamẽ hi tres vnũ ſũt, vt ipſemet Propheta declarat ſtatim, cum ſubdit: Congregans ſicut in vtrem aquas maris, loquendo in ſingulari, Congregans. Ex quibus Rabinorum, & Prophetæ verbis in his locis. ſ. Geñ. capitulo primo, & Pſalmo trigeſimoſecũdo, cõſtat, ꝙ mundus creatus eſt per Verbum, vel cum Verbo Dei: vnde ſequitur: ꝙ ſi mũdus creatus eſt per Verbum, vel cum Verbo Dei: ꝙ Deus cum Verbo ſuo: id eſt cum filio, creauit eum. Et ſi Deus inſpirauit (vel inſufflauit) Spiritum ſanctum, & creatus eſt mundus. Ad mundi ergo creationem, iuxta horum Rabinorum, & Prophetæ ſententiam, ꝯcurrerunt, Deus, Verbum ſuũ: id eſt filius, & ſpiritus ſanctus. Et ſic diuina maieſtas, pater, filius, & Spiritus ſanctus, vnus Deus creauit mundũ. In pſona domini, patrem accipe. in Verbo, filium. & in ſpiritu oris, Spiritum ſanctum. Nam Verbum grece logos dicitur, & multa ſignificat. Nam & verbum eſt, & ratio, & ſupputatio, & cauſa vniuſcuiuſq; rei, per quam ſunt ſingula, quæ ſubſiſtũt: quæ vniuerſa recte intelligimus in Chriſto: vt inquit Ioãnes in pricipio ſui Euangelii: In principio erat Verbum &c. Pſalmo etiam ſexageſimoſexto in calce dicitur: Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eũ omnes fines terræ. In hac nempe trina Dei nominatione, perſonarum Trinitas: in illa autem ſingularitate, Eum, quando dicitur: Et metuant eum, diuinitatis eſſentiæ vnitas demonſtratur. Dixit enim, Eum. ſ. Deum, in ſingulari, & non, Eos. Hoc euidentius declaratus in ſecunda Dei enunciatione, dicens: Deus noſter: ratione redemptionis noſtræ factę per filium: qui dicitur, Deus noſter: id eſt ſperantium in eum. eo quia cum eſſemus mortui peccato, viuificati ſumus per Chriſtum dominum noſtrum: qui nos ſua paſſione, & morte redemit. Eccleſiaſtis capitulo quarto, Salomon Rex, & Propheta inquit: Funiculus triplex difficile rumpitur. Gloſa Hebraica ſic ait: Senſus videtur eſſe myſterium trini Dei, & vnius, non de facili rumpitur. Sed hãc Gloſam antiquam moderni Hebræorum Rabini peruertunt retorquentes hanc Trinitatem ad tria diuina attributa. de quibus dicendum eſt infra libro nono, capitulo
Aggæus inſuper Propheta ad hanc confirmandam veritatem, ait capitulo ſecundo: Verbum ꝙ pepigi vobiſcum, cũ egrederemini de terra Aegypti, & Spiritus meus erit in medio veſtrum: nolite timere: quia hæc dicit dominus exercituum: Adhuc vnum modicum eſt: & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus. Hic loquitur Deus, per quẽ patrem accipimus: per deſideratum, intelligimus filium: hoc eſt Meſſiam: & per Spiritum meum, intelligimus Spiritum ſanctum. & ſic apparet in diuinis eſſe Trinitatem. In teſtamẽto etiam nouo de Trinitate clariora ſunt documenta. Nam imprimis ipſe Ieſus inquit Matthæi capitulo vltimo: Euntes ergo docete omnes gẽtes, baptizantes eos: in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Item Ioannis capitulo decimo inqt Ieſus Iudęis: Si non facio opa patris mei, nolite credere mihi: ſi autem

ſi autem facio. Et ſi mihi non vultis cre-
dere, operibus credite, vt cognoſcatis, &
credatis, quia pater in me eſt, & ego in pa
tre. Ergo pater, & filius idem ſunt, quan-
tum ad eſſentiam. Item eiuſdem Ioannis
capitulo duodecimo: Qui credit in me,
non credit in me, ſed in eũ, qui miſit me.
Item idem Beatus Ioannes prædictus in
ſua Epiſtola. c. v. Quoniam tres ſunt, qui
teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbũ,
& Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.
Poſtquam oſtendimus ſuperius in ſacris
literis conſtare: ꝙ ſcriptura loquitur mul
tipliciter de Deo. ſ. interdum, ꝙ vnus tã
tum ſit Deus, & non plures: & interdum
loquitur pluraliter, nullo appoſito nume
ro: & interdum Deum trinum eſſe, ſiue in
ternario numero de Deo loqui. Reſtat, vt
duo alia in diuinis eſſe per ſacras literas
oſtẽdamus: anteq̃ aliquam de antedictis
faciamus concluſionem. Quorum duoꝝ
alterum eſt, ꝙ Deus habet filium: alterũ
vero, ꝙ in diuinis eſt Spiritus ſanctus.

¶ Quod Deus habet filium. Cap. X.

DEum habere filium aperte conſtat
Pſalmo ſecũdo, vbi dicitur: Domi-
nus dixit ad me: filius meus es tu:
ego hodie genui te. In hoc Pſalmo tra-
ctari de Rege Meſſia, & Rabinorum Iu-
deoꝝ auctoritate, ſupra lib. iii. cap. xvi. de
monſtratum eſt: non obſtante Rabi Salo-
monis iterpretatione: quam hoc in loco
iuxta promiſſionem meam improbare in-
tendo. Licet enim ipſe Rabi Salomon ali
ter hunc Pſalmum interpretetur: tamen
in ſuis ſuper hoc Pſalmo Cõmentariis fa
tetur veteres Rabinos eum expoſuiſſe de
Rege Meſſia: ſed ad itellectum planum
.ſ. literalem: & pp riſionem ad hęreticos,
exponit de Dauid. Teſtat. hoc idẽ Rabi
Anna, exponens illud Eſaię. lxii. Propter
Sion nõ tacebo: & pp Hierl'm non quie-
ſcam: donec egrediat vt ſplendor iuſtus
eius. Sed Rabi Salomõ duplr in hoc ſuo
dicto ſeipſum accuſat, exponendo hunc
Pſalmum de Dauid. et primo, quia ipſe-
met confitetur, Magiſtros ſuos: hoc eſt
antiquos legis Moſaicę interpretes, hũc
Pſalmum de Regẽ Meſſia expoſuiſſe: de
quo vere loquitur Pſalmus iſte, cum ipſo-
rum ſententiam ſequi recuſet. Secundo,
quia cauſæ, propter quas aſſerit ſe Magi-
ſtros ſuos ſequi non velit, eum damnant.
quarum prima eſt ꝓpter intellectum pla-
num: ideſt literalem: hoc eſt iuxta literã,
de Meſſia dici non poſſent hęc. Qđ fal-
ſum eſſe patet: tum quia ipſi veteres iter-
pretes Hebræi: tum etiam Chriſtiani oẽs
de ipſo Meſſia eum Pſalmum ſm literam
expoſuerunt: imo illa, de quibus in hoc
capite agitur. ſ. Dñs dixit ad me: filius
meus es tu: ego hodie genui te, de Da-
uid, & de nullo alio puro homine ad lite-
ram minime exponi poſſunt, vt infra de-
monſtrabitur. Secunda vero cauſa eſt: &
propter reſponſionẽ ad hęreticos, vel ad
redarguendos hæreticos, per quos intel
ligit Chriſtianos, hoc ipſum etiam ſquit
ipſe Rabi Salomon ſuper his verbis Pſal
mi. xx. Domine in virtute tua lætabitur
Rex: iuniores Hebræorum Gloſatores au
daciam aſſumpſerunt: & pro firma, & cõ-
ſtanti ſententia tenent retorquendã eſſe
literam ad fugiẽdum Chriſtianorum ſen
tentias, quos hæreticos vocãt: hęreticos
etiam vocat ille Rabi quoſcunq; Iudęos,
qui de Iudaiſmo ad Chriſti fidem cõuer
tunt: qui poſtea facti Chriſtiani, ex ptenti-
tis in his duobus Pſalmis. ſ. xi. & . xxi. ar-
guebant ꝯtra alios Iudæos, qui in Iudai-
ca pmanſerant perfidia. Quorum Argu-
menta volens cautus Rabi Salomon eui-
tare, negat i hoc Pſalmo tractari de Meſ
ſia: & aliam ei adinuenit interpretatio-
nem. Non enim aliter eorum Argumen-
ta infringere poterat, ſtãte Magiſtrorum
ſuorum ſuper hoc Pſalmo expoſitione.
Si igitur ipſe Rabi Salomon ab antiquis,
& maxime Magiſtris ſuis deuiat: & lite
ram retorquet ad fugiendum, & euaden-
dum à Chriſtianorum Argumentis: quæ
ex iſto aſſumuntur Pſalmo in fauorem fi-
dei Chriſtianę: ſequitur ꝙ cauſa, propter
quam ab antiquorũ deuiat expoſitione,
eum accuſat, & damnat. hęc. ſ. cauſa: vt
contra ſe veritatem fateri non cogatur: &
ꝓpterea aliam adinuenit expoſitionem:
quæ ex ipſa litera infradicẽdis cauſis ſta-
re non poteſt. Primo, qa filiatio, de qua
dicitur hic, Dauid competere nõ poteſt.

Digitized by Google

Primo propter hæc verba, Et aduerſus
Chriſtum eius: per quæ liquido ꝯſtat hic
dici de Chriſto in lege, & Prophetis pro
miſſo, & non de Dauid. vbicunq; enim in
veteri teſtamento de Chriſto domini fit
ſermo, intelligitur de Chriſto in lege, &
Prophetis promiſſo: q. antonomaſtice dr
Chriſtus: niſi per literam præcedentem,
vel ſubſequẽtẽ manifeſte appareat, ꝙ de
alio fiat ſermo: ſicut ſecũdi Reg. c. i. dixit
Dauid de Saule Rege: Quõ auſus fuiſti
mittere manum tuã in Chriſtum dñi? di
xerat enim ſuperius, Adoleſcẽs ſe Saulẽ
interfeciſſe: ſed in hoc Pſal. nulla fit men
tio de Dauid: ergo hęc de eo intelligi nõ
poſſunt: ſed de Chriſto domini: ideſt de
Meſſia Rege. Nec dicas, ꝙ in titulo ipſi
us Pſalmi fiat mentio de Dauid: quoniam
ipſi inſcribitur: cum Pſalmus iſte in He
bræo nullum habeat titulũ. Item per hęc
alia verba: & dabo poſſeſſionẽ tuã termi
nos terræ, Pſalmus iſte non conuenit Da
uid: quia Regnum Dauid fuit ſatis angu
ſtum, & ſtrictum: nec fuit monarcha. Et ſi
Iudæi dicerent illud, Terminos terrę, de
toto mundo intelligi non debere: ſed de
terra Iudæę tm̃. Reſpõderi poſſet. Quod
etiam terra Iudææ non fuit in totum ſub
Regno Iudæorum tempore Dauid: licet
aliquos populos feciſſet tributarios: ex
quo de ipſa Iudæa etiam verificari non
poſſet in totum: ſed indiffinita æquipolle
rẽ videntur ſemper vniuerſali. vnde dicẽ
do, Terræ, ſimpliciter, de tota vniuerſali
terra ſemper intelligitur. Item vbi in tran
ſlatione noſtra dicitur: Apprehendite di
ſciplinam. i. ſubiicite vos diſciplinę Chri
ſti: in Hebręo, & in trãſlatione Beati Hie
ronymi, ſm veritatem Hebraicam, habe
tur, Adorate pure. ſ. Deum adoratione la
triæ ſine fictione. Dicunt enim antiqui
Hebræi hoc in loco: Oſculamini filium. i.
facite Chriſto debitum homagium tanq̃
domino: de cuius filiatione æterna agit
in hoc Pſal. Et bene dicitur, Oſculamini,
quia facientes homagium fidelitatis ali
cui, pedem eius, vel manum oſculantur.
Ratio huius diuerſitatis eſt, quia duæ di
ctiones Hebraicę ponuntur hic, quę æq
uocę ſunt. ſ. Naſcu, quæ ſignificat, Appre
hendite, & Oſculamini: tamen frequenti
us accipitur pro, Oſculamini. Altera di
ctio ſonat, Bar, quæ ſignificat, Diſciplinã,
Puritatem, & Filium: tamen frequentius
accipitur pro, Filio. Item iſtę duę dictio
nes hic poſitę, Hodie genui: quæ tempo
ris diuerſitatẽ ſignificãt, cum in hac filii
Dei generatione ſimul poſitæ ſint: in qui
bus concurſus omnium differentiarum
temporis includitur, in generatione Da
uid minime conuenire poſſunt: ſed in O
mnipotentis Dei filio tantum: cui omnia
tempora tam pręterita, q̃ futura ſunt præ
ſentia. ideo per, Hodie genui, æterna ſi
gnificatur generatio. Nam generationẽ,
ſiue filiationem huiuſmodi Dauid com
petere non poſſe, dupliciter ex his verbis
deprehenditur: Dixit dominus ad me: fi
lius meus es tu: ego hodie genui te. Pri
mo, quia quotieſcunq; cum filiatione ge
neratio iũgitur, ſemper generatio illa na
turalis eſt intelligẽda. Dicitur enim hic,
Filius meus es tu. & quomodo filius ſit,
ex ſequentibus oſtenditur verbis: Ego ho
die genui te. Si ergo huiuſmodi genera
tio naturalis eſt, non niſi diuina eſſe po
teſt, quia Dei viuentis ſunt verba, hęc di
cente textu: Dixit dominus ad me. Secun
do, quoniam ex his duabus dictionibus,
Hodie. &, Genui, diuerſum tempus ſigni
ficantibus, pręſens. ſ. & pręteritum: hoc
in loco ſimul, & coniunctim poſitis, tem
pus æternum ſignificari innuitur. Nam,
Hodie pręſens ſignificat tempus, Genui,
autem pręteriti eſt temporis. Omnia nam
que tempora tam pręterita, quàm futura,
Deo ſunt ſemper pręſentia: non autem ali
cui puro homini, vt fuit Dauid: nec etiam
Angelis, qui ab æterno non fuerunt. Ex
qua locutione æternum indicatur tẽpus:
ab æterno igitur hęc Dei fuit filiatio, &
ſoli conuenit Meſſiæ. Et licet humanam
aſſumpſerit carnem per diuerſas diſcur
rendo ætates: tamen Deitati nihil dero
gauit. Dicente Papa Leone in Sermone:
Honoretur in infantia ſua dominus: nec
ad Deitatis ferãtur iniuriã exordia, & in
crementa corporea: quoniam naturę in
commutabili nec addidit aliquid natura
noſtra, nec minuit: ſed qui in ſimilitudine
carnis

carnis peccati dignatus eſt hoſtibus eſſe
cõformis, in vnitate Deitatis patri pmanet
æqualis. Poſuit enim Pſalmiſta (vt ad id
vnde diſceſſimus reuertamur) verbum p̃
teriti temporis, dicens, Genui, ad denotā
dum, ꝙ generatio filii in diuinis intelli-
genda eſt, ꝙ ſit perfecta. hoc enim verbū,
Genui, eſt temporis pręteriti perfecti: ſed
vt inſinuaret ꝙ generatio illa, licet per-
fecta ſit, non tñ tranſiit in pręteritum: idõ
appoſuit aduerbium pñtis tpis. In æter-
nitate enim nihil tranſiit in præteritum,
nec expectatur futurꝰ: ſed totum eſt vt p̄-
ſens: & ideo ad æternam demõſtrandam
gñationem, q̃tum fragilitas noſtræ cogni
tionis, & locutionis pmittit, cõuenienter
aduerbium pñtis temporis verbo pręteri
ti perfecti temporis fuit appoſitum. ſ. Ho
die genui te: quod verꝰ eſſe oſtenditur ex
his verbis Pſal. lxxi. Erit nomen eius in
ſęcula: & ante Solem permanet nomen
eius. Ex quo patet: ꝙ filius Dei fuit ante
tempus: luminaria enim cœleſtia, quorꝰ p̃
cipuum eſt Sol, facta fuerunt in ſigna tē-
porum, dierꝰ, & annorꝰ: vt Gen. c. i. Et idõ
ad demonſtrādum: ꝙ generatio filii Dei
eſt ſupra temporꝰ cõmenſurationem, ait
Pſalmiſta, & quidem conuenienter, & pro
prie: Ante Solem eſt nomē eius: quaſi di-
ceret: abſq; temporum cõmenſuratione.
Pſal. cix. hoc ipſum: ꝙ Deus habeat filiū
oſtendit nobis Dauid Rex, & Propheta:
& quidē multipliciter: hic enim Pſalmus
vocem Vatis continet de Ieſu Chriſto
Dei filio vero Meſſia loquentis: licet mo-
derni Iudęorum interpretes, contenta in
hoc Pſalmo, nõ ipſi Chriſto, ſed aliis qui-
buſdam mortalibus attribuant perſonis.
Nam aliqui Eliezer domus Abrę diſpē-
ſatori attribuunt: vt Gen. c. xv. nonnulli
alii ipſi Abrę: ſed ambobus obſtat Pſal-
mi titulus: quia Dauid intitulatus eſt: &
ideo nonnulli alii ipſi Dauid attribuunt:
quibus omnibꝰ expoſitionibus multa ob
ſtant. Primo illa verba: Dixit dominus do
mino meo: quam particulam valde extor
te exponunt: cum primum nomen domi
ni ſit in Hebræo, nomē domini quatuor
literarum: quod nulli creato cõpetit, ſed
ſoli Deo tantum. Secundum vero nomē
domini, iis ſcribatur literis, quibus ſolent
homines dominum vocare. Item: Sede à
dextris meis: quod exponunt, Eris ſecu-
rus de protectione mea, extorte. Item: Te
cum principium. Item: Ex vtero ante Lu-
ciferum genui te: quod dicitur, ſm inter-
pretationem Septuaginta, de æterna filii
Dei generatione: quę puro homini non
competit: vel iuxta Hebraicam veritatem:
In matrice Aurorę tibi ros adoleſcentię
tuę: quę verba intelliguntur de humana
filii Dei generatione: vt ſupra libro ſecun
do, capitulo octauo demonſtratum eſt.
Item illud: Tu es ſacerdos in æternum:
quia nec Eliezer: nec Angelus Abrę: nec
ipſe Abraam: nec etiam Dauid fuerunt ſa
cerdotes: & vbi eorum aliquis fuiſſet ſa-
cerdos: nõ fuit in æternū ſicut fuit Chri-
ſtus: vt inquit Apoſtolus ad Hebręos ca-
pitulo ſeptimo. Quòd autem in hoc Pſal
mo tractetur de Chriſto Meſſia, ſupra li-
bro ſecundo, capitulo octauo, etiam quā-
plurium Iudęorum Rabinorum auctorita
te probatum eſt. Inſuper Saluator noſter
Matthęi capitulo vigeſimoſecundo, hoc
ipſum declarat, vbi dicitur: Congregatis
autem Phariſęis interrogauit eos Ieſus,
dicens: Quid vobis videtur de Chriſto?
cuius filius eſt? Dicunt ei Dauid. ait illis:
Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat
eum dominū, dicens: Dixit dominus do-
mino meo: ſede à dextris meis &c. & ſub
ditur: Si ergo Dauid vocat eum dominū,
quomodo filius eius eſt? & nemo poterat
reſpondere ei verbum, quia Phariſęi di-
uinitatem Chriſti ignorabant: per quam
Chriſtus eſt dominus ipſius Dauid: & ēt
eius filius, ſm carnē: vt ad Romanos ca-
pitulo primo, ait Apoſtolꝰ: Qui factus eſt
ei ex ſemine Dauid, ſm carnem. Itē idem
ad Hebręos capitulo primo, vbi per lite-
ram huius Pſalmi Apoſtolus ipſe probat
Chriſtum maiorem Angelis, dicens: Ad
quem autem Angelorum dixit aliquan-
do: Sede à dextris meis? Ex quibus omni
bus ſupraſcriptis: & ex illis, quę per Iu-
dęorum Rabinos dicta ſunt ſuperius li-
bro ſecundo, capitulo octauo. & libro ter
tio, capitulo trigeſimo, aperte conſtat in
hoc Pſalm. cix. cõtineri de Meſſia Rege.

Quomodo autem in hoc Pſalmo multipliciter conſtet Deum habere filium vidẽdum eſt. Nam primo ex his verbis: Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis: quę verba per Chaldæam interpretationem ſic interpretãtur: Dixit dominus Verbo ſuo: Verbum autẽ domini eſt eius filius Ieſus Chriſtus: vt habetur Eſaiæ.c.xlv. In memetipſo iuraui: egredietur de ore meo iuſtitiæ Verbum, & non reuertetur: quia mihi curuabitur omne genu. ergo hic habetur, ꝙ Deus habet filium. Itẽ Eſaiæ.lv. Et quomodo deſcendit imber & nix de cœlo: & illuc vltra non reuertitur: ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerẽti, & panem comedenti, ſic erit Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: ſed faciet quæcunq; volui: & proſperabitur in iis, ad quę miſi illud: quia in lætitia egrediemini, & in pace deducimini. & ſequitur Dauid: Sede à dextris meis. Sedere non eſt Dei, quia ſpiritus eſt: ſed hominis: Deus igitur exaltauit filium ſuum, qui humanam aſſumpſerat carnẽ: exaltauit inq̃ in die: ſcilicet aſcenſionis: & hoc quantum ad humanitatem: quia quantum ad Deitatem erat ei æqualis. Sed rem nouam audio. hic Deus exaltans filium ſuũ, iubet eum ſedere à dextris ſuis. Inferius autem in hocmet Pſalmo dicitur: Dominus à dextris tuis cõfregit &c. Si ipſe filius ad dexteram patris ſedet: quomodo rurſum pater eſt ad dexterã filii? Quando enim dicitur: Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis: manifeſte dicitur: ꝙ ad dexteram patris ſedet filius. Quando autem dicitur: Dominus à dextris tuis: hoc dicitur, quòd ad dexteram filii ſit pater. hoc totum propterea dicitur: vt oſtendatur filium eſſe æqualem patri: quantum. ſ. attinet ad diuinitatem. Quid importat illud quod dicit Pſal.cix. ꝙ filius ſedet ad dexterã patris? Damaſcenus dicit: ꝙ dexteram patris dicimus gloriã, & honorẽ diuinitatis: in qua filius Dei extitit ante ſæcula, vt Deus, & patri conſubſtantialis. Auguſtinus autem dupliciter hanc interpretatur literam. Primo dicit, eſſe beatitudinem patris, vel iudiciaria poteſtas Dei. Seſſio autem, vel habitationem, vel Regiam, vel iudiciariam dignitatem deſignat: vnde ſedere ad dexteram patris, nihil aliud eſt, q̃ ſimul cum patre habere gloriam Deitatis, & beatitudinem, & iudiciariam poteſtatem, & immutabiliter, & regulariter: vt inquit Beatus Thomas de Aquino in ſua tertia parte Summę. quæſtione.lviii. & ſubdit ipſe Beatus Thomas: Hoc autem cõuenit filios: ſm quòd Deus. Vnde manifeſtum eſt: quòd Chriſtus, ſm quòd Deus eſt, eſt ad dexteram patris: ita tamen, ꝙ hęc prępoſitio, Ad, quę tranſitiua eſt, ſolam diſtinctionem pſonalem importat, & originis ordinem: non autem gradum naturæ, vel dignitatis: qui nullus eſt in diuinis perſonis. Itẽ vbi dicitur, Ex vtero ante Luciferum genui te: quod eſt iuxta Septuaginta interpretum translationem: vbi oſtenditur diuina, & æterna filii Dei generatio: quę fuit ante Luciferum: & per conſequens ante cœli, & mundi creationem: hoc eſt ab æterno. Et vbi dicatur iuxta veritatem Hebraicam: quę ſic habet: In matrice Aurorę tibi ros adoleſcentię tuæ: quę verba intelliguntur de filii Dei generatione ex virgine, ſm humanitatem in tempore aſſumptam: vt dictum eſt ſupra libro ſecundo, capitulo octauo. Item vbi dicitur: Tecum principium. & ſunt verba Dei patris ad filium. Principium dicitur hic ipſe pater: ſm id, quod dicitur Ioã. capitulo primo: In principio erat Verbum: id eſt in patre filius: qui eſt cum filio, inquantum eſt vnitus cum eo in natura, & diſtinctus in perſona. hoc autem importat hęc dictio, Tecum: ſcilicet vnionem diſtinctorum: quę generationes competere non poſſunt, niſi filio Dei. Per hoc enim quod dicitur hic verbum, Ex vtero: id eſt genitus de ſubſtantia Dei, oſtenditur vnitas diuinę eſſentiæ: quia Deitas plurificari non poteſt. Per hoc autem quod dicitur, Genitus de ſubſtantia Dei, oſtenditur perſonarum diſtinctio: quia nulla res ſeipſam gignit. Similiter per hoc quod dicitur, Sede à dextris meis, vna enim perſona non dicitur ſedere ad dexteram ſuiipſius. Et

tis. Et ſic concludendo ex hoc Pſalmo, patet vnitas Deitatis, & pluralitas perſonarum in Deo. Et quod Deus habeat filium, ſiue filii Dei generatio: ſcilicet diuina, ſm tranſlationem Septuaginta interpretum: & humana ſm Hebraicam veritatem: Amorem vero ab vtroq; in vtrunque procedentem dicimus Spiritum ſanctum, perſonam tertiam ab vtroque procedentem. Pſalmo ſeptuageſimoprimo, ſimiliter conſtat Deum habere filium: vbi dicitur: Ante Solem permanet nomen eius. & hoc ſm veritatem Hebraicam: vbi enim in tranſlatione noſtra habemus, Permanet, in Hebręo habetur, Ynnon, quod deriuatur ab hac dictione, Nin, quæ ſignificat filium: & nullam aliam habet ſignificationem in ſacris literis. vnde, Ynnon, quod eſt eius participium, ſignificat aliquid filiatum, ſeu aliquam rem filiatam: vnde elicitur ſenſus: quod ante ſolem: ideſt ante tempus nomen Regis, de quo in dicto Pſalmo ſeptuageſimoprimo, qui eſt filius Regis eſt filiatum: hoc eſt à filiatione deriuatum: vt inquiunt Iudæorum Rabini in Bereſid raba, ſuper illud Gen. capitulo decimoſexto. Et vocabis nomen eius Iſmael. Et ibidem quæritur: Quare Meſſias vocabitur hoc nomine? & reſpondetur: Quia futurum eſt, vt ipſe filiet, vel naſci faciat dormientes de humo, vel de puluere terrę. Alii Rabini moderniores: vt Rabi Abraam Abenhazara ait, Ynnon, eſt verbum paſſiuum: quod deriuatur ab hoc nomine, Nin, quod proprie ſignificat filium. Rabi etiam Dauid inquit, Nin, ſignificat idem, quod hęc dictio, Ven, quæ ſignificat proprie filium: & participium ab eo deriuatum eſt, Ynnon: vt dicitur Pſalmo ſeptuageſimoprimo: Ante Solem Ynnon nomē eius: ſcilicet filiatus: ac ſi dicat: quod ab æterno iſte Rex eſt filius. Vnde ex iſto loco, de neceſſitate dictæ literę Hebraicæ, Ynnon, aſſumi poteſt efficax probatio: ꝙ in diuinis ſit dare filium, ſeu filiationem ab æterno: & vt diffuſius declaratum eſt ſupra libro tertio, capitulo quarto in fine Michęę. Item illa verba, Ante Solem permanet nomen eius: de Salomone Rege minime intelligi poſſunt: nec de aliquo alio puro homine: ſed in ſolo Meſſia Rege verificantur. Prouerbiorum quoque capitulo trigeſimo, Salomon Rex, & Propheta Deum habere filium teſtatur, dicens: Quis aſcendit in cœlum, atque deſcendit? quis continuit ſpiritū in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terrę? quod nomen eſt eius? & quod nomen filii eius, ſi noſti? licet Hebręi hanc literam de Moyſe interpretentur, & male: vt infra declarabitur: tamen verius, & rectius eius ſenſus eſt de æterna filii Dei generatione. Ad cuius rei intelligentiam non nulla ſunt hic pręmittenda. Et primo: quod in diuinis, de quibus naturaliter in hoc ſęculo veram non poſſumus habere cognitionem, ſacræ literę (vt plurimum) more humano loquuntur: quod etiam Iudęorum Rabini non negant, immo ſponte fatentur, teſte Rabi Moyſe Aegyptio in ſuo libro de directione perplexorum, particula prima, capitulo nono, vbi hanc latius pertractat ſententiam. Nam ſicut cognitio noſtra in illis, quę ſunt à nobis multum remota: & maxime in diuinis à ſenſibus, & nobis cognitis, & familiaribus quaſi exemplariter accipitur: ſic & noſtra de eis locutio ex iis conſurgit, quę more humano accidunt, & fiunt: vnde fit vt de rebus ipſis more loquamur humano, attribuentes (vt plurimum) Deo aliqua, quę ſecundum ſe minime ſibi conueniunt: vtputa motum: cum ipſe vbique ſit: oculos: aures: manus: brachia: & alia, quę ipſe ſecundum Deitatem non habet: per quę tamen maieſtatis ſuę potentia, ſapientia, & prouidentia intelligitur. Dicitur enim Deum in cœlum aſcendere, vt intelligatur ipſum cœleſtia regere, & gubernare, & cœlorum poteſtates omnes ſuperare: vt Deuteronomii capitulo penultimo: Aſcenſor cœli: auxiliator eius: magnificentia eius: diſcurrunt nubes: ſimiliter vt oſtendatur, ꝙ diuina prouidentia, & potentia

Digitized by Google

attingit vſq; ad infima terrę,& ea cognoſcit,& iudicat: vt dicitur Gen. cap. xi. Deſcendit Deus: vt videret ciuitatem,& turrim &c. ſecundum ex præmittendis eſt, ꝙ Salomon vtrãq; habuit ſcientiam: humanam. ſ. & diuinam: & partim etiam diligēti ſtudio acquiſitam,& cognitam: vt ipſemet inqt Eccleſiaſtis capitulo primo: Ego Eccleſiaſtes fui Rex Iſrael in Hieruſalem:& propoſui in animo meo quærere, & inueſtigare ſapiētiam de omnibus, quę ſunt ſub Sole:& partim etiam à Deo infuſam: vt Regum tertio, cap. iii. Tertiū ex pręmittendis eſt, ꝙ ipſe Salomon fuit Propheta:& hoc in loco prophetice loquitur: vt cuilibet diligenter intuenti clare conſtare poteſt: per hęc maxime verba paulo ſuperius pręmiſſa in eodemmet capite. ſ. viſio: quam locutus eſt vir cum quo eſt Deus:& qui Deo ſecum morante confortatus ait &c. quaſi dicere voluerit: Non loquor hic auctoritate ſcientiæ humanæ, & acquiſitæ, ſeu congregatæ: aliquo. ſ. temporis ſpatio: quoniam eam euomui, loquens metaphorice: tanquam is, qui cibum ſibi in ſtomacho faſtiditum euomit: ſed loquor auctoritate diuinę ſciētiæ mihi à Deo infuſæ: & diuinæ reuelationis: & ſic prophetice loquor: & de rebus magnis,& diuinis. Declaratis igitur ſupradictis tribus præſuppoſitis: ad antedictorum Salomonis verborum veram accedamus interpretationem. īquit enim Propheta: Quis aſcendit in cœlum, atq; deſcendit? quaſi dicat: Nullus, niſi ſolus Deus: intelligendo aſcenſum, & deſcenſum: prout ſupra declaratum eſt in prima pręmiſſionę. Nec etiam per ſolam humanam ſciētiam hoc cognoſci poteſt: vnde puri, ſeu meri Philoſophi veram de Deo non habuerunt cognitionem, ſaltem ad plenum. & ſequitur ipſe Salomon: Quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? quaſi dicat: Nullus, niſi ſolus Deus: quod verum eſſe comprobatur: quia puri Philoſophi in exquirendis ventorum cauſis, ſæpius defecerunt: quia de eis imperfecte locuti ſunt: vt patet ſecundo Metheororum: vbi de cauſis ventorum agitur. Sed de eis per reuelationem diuinam habetur: vt in ſacris literis traditur: q. ſ. Deus retinet eos:& flare eos facit ſm voluntatis ſuę beneplacitum: iuxta illud Pſalmi .cxxxiiii. Producit ventos de theſauris ſuis. & ſequitur ipſe Salomon: Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quaſi dicat: Nullus, niſi ſolus Deus: quia nullus alius poſſet hęc facere: ipſe enim hęc oīa fecit: vt Gen. capitulo primo: Congregētur aquę, quę ſub cœlo ſunt in locū vnū: & appareat arida:& factum eſt ita:& vocauit Deus aridam terram: congregationeſq; aquarū appellauit maria. Hoc etiam teſtatur Hieremias cap. v. Qui poſuit arenam terminum mari præceptum ſempiternum: quod non pręteribit: & commouebunt,& non poterunt: & intumeſcent fluctus eius,& non tranſibunt. hoc idem dicitur etiam Eccleſiaſtis capitulo primo. & Prouerbiorum capitulo octauo. Nā naturaliter elementum aquę, tanquam minus graue,& multo maius ꝙ ſit terra, eā vndiq; & circundare,& operire, & ſubmergere deberet: & tamē vt ipſa terra habitabilis eſſet, voluit Deus eam aquis vacuam,& inanem in magna parte apparere,& ſupereminere. Vnde Eſdræ lib. iiii. cap. vi. dicitur: Et tertia die imperaſti aqs congregari in ſeptima parte terræ: ſex vero partes ſiccaſti,& conſeruaſti: vt ex his ſint corām te miniſtrātia ſeminata à Deo, & culta &c. Qui liber Eſdrę, licet Apocryphus ſit,& nullius auctoritatis ex ſe ipſo: tamen cum aliis canonicis ſcripturis multū valet. Congregauit enim Deus aquas in vnum, mandans ne fines ſuos tranſirent, cōtra id, quod naturaliter eſſe debebat. vnde Pſal. xxxii. dicitur: Cōgregans ſicut in vtre aquas maris, ponens in theſauris Abyſſos. & Iob cap. xxxviii. dicitur: Quis cōcluſit hoſtiis mare, quando erumpebat: quaſi de vulua procedēs, cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caliginem eius quaſi pannis infantiæ obuoluerem? Circundedi illud terminis meis: & poſui vectem, & hoſtia: & dixi; Vſq; huc venies, & non procedes amplius, & hic conſtringes tumentes fluctus tuos, qđ merus Philoſophus capere non poteſt.

poteſt.& ſequitur Salomon: Quod nomẽ eſt eius? quaſi dicat: naturaliter haberi, & ſciri non poteſt. vnde (vt etiam parum ſupra dixi) meri, & puri Philoſophi verã de Deo non habuerunt cognitionẽ, ſaltem in totum. Appellant enim eum primam cauſam, vel cauſam cauſarũ: ſed in literis ſacris per diuinam reuelationẽ de eius vero nomine habetur expreſſe Exodi. c. iii. vbi loquens ad Moyſem ipſe Deus inquit: Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraam, Deus Iſaac, & Deus Iacob. & ibi nomẽ illud Dei quatuor tantum ſcriptũ eſt literis: quod nomen propriam ipſius Dei ſignificat eſſentiam. Ex antedictis igitur tot inquiſitionibus, ſiue interrogationibus Prophetę de ſummo Deo factis, liquido patet Omnipotentem Deum prædicta omnia feciſſe, & facere potuiſſe, & non alium quẽq̃: & de ipſo Deo prędicta omnia Salomonem Prophetam dixiſſe, & intellexiſſe. Cum autem continuans ſe quatur, & inquirat ipſe Salomõ: Et quod nomen filii eius, ſi noſti? neceſſario fateri cogimur Prophetam ipſum inquirere et, & interrogare voluiſſe de filio eius: ſcilicet Dei: de quo ſupra tot miranda quæſierat: vnde ex hoc Salomonis Regis, & Prophetæ Oraculo, veraciter concludit, Deum Omnipotẽtem habere filium. Sed quoniam ſuperius dixi, Iudæos hunc locum exponere de Moyſe, & male: igitur aduertant omnes ignorantiam Hebręorum, pariter & malignam fugæ cautellã. Dicunt enim ipſi, Moyſem in cœlũ aſcendiſſe ad accipiendam legem à dño Deo & inde deſcendiſſe: vt Exodi capito. xix. Item eum cineres ardentes de camino ignis manibus accepiſſe: vt Exodi. c. ix. Merito etiam ipſius Moyſis aquas maris Rubri ligaſſe, quando hinc, & hinc tanquam murus ſteterũt: quando ſcilicet populus Iſrael ex Aegypto egreſſus eſt: vt Exodi. c. xiiii. & aquas quaſi in veſtimento colligaſſe. Item Moyſem in erectionẽ Tabernaculi, terrorẽ in populos, qui habitabant ſub oĩ cœlo, immiſiſſe: vt Deuter. c. ii. dr̃. Quę oĩa adeo magna, & admiranda fuiſſe dicũt: vt à nullo vnq̃ alio Propheta facta fuiſſe audita fuerit: ex quo aſſerunt nullum vnq̃ Prophetã ei fuiſſe ſimilem. Quę Iudęorũ interpretatio fatua, & inanis eſſe demonſtrat, cauſis, & rõnibus infraſcriptis. Et primo de Moyſe nuſquam legitur ĩ ſacris literis: q̃ Moyſes in cœlum aſcenderit, & deſcenderit: ſed in montem tm̃: & maxime in mõtem Synai. vnde ſtatim dr̃ Exodi. c. xix. Vocauit eũ dñs de monte. Item illud: Quis cõtinuit ſpiritum in manibus eius? de cinerũ ardẽtium acceptione ĩ camino ignis minime intelligi põt: tum qa ſpiritus non reperitur, q̃ cineres ſignificet, ſed tm̃ ventum, Angelos, & aĩam: tum et, qm̃ de ipſiſmet cineribus et Aaron accepit: vt Exodi. ix. c. quapp̃ de Moyſe non poſſet hoc ſingulariter dici. Item p̃ illud: Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? intelligi non poteſt de tranſitu maris Rubri: tum quia aquę in mari Rubro non ſteterunt quaſi colligatę: ſed cum eſſent fluentes prout naturaliter ſunt, via tranſitus virtute diuina patefacta, immobiles ſteterunt: tum maxime quia illud miraculum ſoli Deo attribuitur: vt Eſaiæ. c. lxiii. Vbi eſt, q̃ eduxit eos d̃ mari cũ paſtorib' gregis ſui? vbi eſt, q̃ poſuit ĩ medio eius ſpm̃ ſancti ſui? qui eduxit ad dexterã Moyſem brachio maieſtatis ſuę? q̃ ſcidit aquas ante eos, vt faceret ſibi nomen ſempiternũ? &c. Item eiuſdem Eſaiæ. c. li. Nunqd tu ſiccaſti mare aquam Abyſſi vehementis? q̃ poſuiſti pfundum maris viam, vt tranſiret liberatis? Item illud: Quis ſuſcitauit terminos terrę? nullo modo intelligi poſſet de Tabernaculi erectione: tum qa in illa erectione oẽs termini terrę nõ fuerunt ſuſcitati: vt Deuter. c. ii. ſed tm̃ terræ pmiſſionis: tum maxime, qm̃ Tabernaculũ erectum fuit prima die mẽſis ſecũdi anni ab exitu de Aegypto: vt Exodi. c. xl. Terrorẽ aũt, & formidinem immiſit Deus in populo poſt trigeſimumoctauum annum à prædicto exitu: vt Deuteronomii capitulo ſecundo. Ex quibus omnibus patet antedictum Salomonis Oraculum de Moyſe minime exponi poſſe: vt exponunt Iudęi. Sed aũt ignorãtia, & cæcitate: aut potius cauſa fugę, & euaſionis: ſic interpretatur, & exponunt. Imago etiam patris Dei

filius dicitur:ſicut de condito hoie Moyſes inſinuat, Geneſ. capitulo primo, dicẽs: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. & iterum: Creauit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum. Et ſicut per expreſſionem ſapientię de Dei filio, quidam ſapiens dicit: Candor eſt enim lucis æternæ. & ſicut Paulus ait: Qui cum ſit ſplendor gloriæ: & figura ſubſtantię eius. Cum ergo æternus cernitur: prout infirmitatis noſtræ poſſibilitas admittit: imago eius mentis noſtrę oculis, quantum accipimus, affertur: quia eum vere in patrem tendimus: hunc, quãtum accipimus, per ſuam imaginem: ideſt per filium videmus: & per eam ſpeciem, quæ de ipſo ſine initio nata eſt: eum aliquo modo cernere, qui nec cœpit, nec deſinet, conamur. Vnde & hæc eadem Veritas: hoc eſt Chriſtus, in Euangelio dicit: Nemo venit ad patrem, niſi per me. Beatus etiam Gregorius libro quinto Moralium, cap. vigeſimoqnto inqt: Imago Dei patris inuiſibilis eſt in eius filio: quẽ non aliunde: ſed ex ſemetipſo: hoc eſt ex ſubſtantia ſua: & per omnia ſibi ſimilem: & æqualem genuit. Aliter vero in anima hominis: quam non ex ſe: ideſt de ſubſtãtia ſua: ſicut plerıq; hęretici opinati ſunt, genuit: ſed ex nihilo creauit. Danielis inſuper capitulo ſeptimo habetur: ꝙ Deus habet filium, vbi dicitur: Aſpiciebam ergo in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat: & vſque ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum: & omnes populi, & Tribus, & linguę ipſi ſeruient. Poteſtas eius, poteſtas æterna: quę nõ auferetur: & Regnum eius, quod nõ corrumpetur. Quam literam, quoniã ſuperius libro tertio, capitulo duodecimo adduximus ad probandum: ꝙ Chriſtus Meſſias, Deus, & homo eẽ debebat: ideo ibi diligenter fuit examinata: quapropter hoc in loco ſolum de Dei filio pauliſper eſt inſiſtendum: loquendo: ſcilicet de hac filiatione. Daniel igitur Propheta in hoc Oraculo oſtendit Deum habere filium. Dicit enim, In diuinis duas eſſe perſonas: ſcilicet Deum, & hominis filium: cui Regnum datum eſt, atque poteſtas æterna. Deus inquam antiquus dierum, Deus pater eſt. & filius hominis, filius etiam Dei eſt: qui in cõſpectu antiqui dierum oblatus fuit: & cui ipſe Deus pater dedit poteſtatem, & honorem, & Regnum. Duo igitur in perſonis (vt dixi) ſed vnus tantum in eſſentia, & ſubſtantia, poteſtate, honore, atque regimine, & ſicut plenius ibidem libro tertio demonſtratũ fuit. Salomon iterum Prouerbiorum capitulo octauo: hoc idem, ꝙ Deus habeat filium, approbat, dicens: Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequã quicquam faceret à principio: ab æterno ordinata ſum ex antiquis, antequam terra fieret: necdum erant Abyſſi, & ego iam concepta eram &c. & aliquantulum inferius: Quando appendebat fundamenta terræ cum eo eram cuncta componens &c. Loquitur hic Salomon in perſona Sapientię increatę à Deo conceptæ: p quã Deus mundum creauit, antequam quicquam faceret. Ante enim omnem creationem non erat alia Sapiẽtia, niſi increata: & per iſtam Sapientiam increatã intelligitur Verbum: ideſt Dei filius: vt inquit Euſebius de Pręparatione Euangelica libro vndecimo, capitulo decimo, dicens: Salomonem vocabulo Sapientiæ pro vocabulo Verbi vſum fuiſſe: quod ab Hebraico non diſcrepat. Nam in Hebræorũ Commentariis ſuper Geñ. Rabi Symeon dicit: Quid eſt illud, quod in Pſalmo trigeſimoſecundo legitur: ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. & reſpõdetur: Hoc eſt, inſpirauit Deus ſpiritum oris ſui, & creatus eſt mũdus. Accedit ad hęc: quod Rabi Moyſes Gerundenſis, exponens illud: In principio creauit Deus cœlum, & terram, inqt: In principio: ideſt in Sapientia: quę eſt principium principiorum. Atque ideo in tranſlatione Hieroſolymitana, loco huius dictionis, In principio, habetur, In Sapientia. Quod autem in Deo ſit Sapientia quædam à Deo concepta ab æuo tanquam proles, Salomon Propheta ſic aperit, Sapientiam inducens ita loquentem: Audite, quia de rebus magnis

locutura

locutura ſum: Deus poſſedit me in initio &c. In antedictis Salomonis verbis, & etiam in ſequentibus patet: quod Sapientia huiuſmodi ab æuo non modo concepta eſt, ſed & parturiebatur: immo tanquam abſoluta iam aderat, & lætabatur: & tanquam ſub quodam pacto à generante diſtincta cum illo erat, & cuncta componebat, tanquam ipſa ſit Deus. Quæ quidem, licet à patre gignatur, ſemper tamen cum patre ſimul exiſtit. Quę enim ſine motu fiunt, momento efficiuntur: talia vero dum fiunt, iam ſunt: quemadmodum aer dum illuminatur, iam illuminatus eſt: & veritas, ratioq; rerum, dum intelligitur, iam eſt intellecta: Verbum ergo, ratioq; ipſa Dei, quia & ſine motu, & intelligibili modo gignitur, dum concipitur, iam paritur. & dum paritur, ſimul adeſt, ſimulq; cuncta componit. Sed melius Græci, λόγον, dicunt, quàm nos verbum, ſiue ſermonem. λόγος enim & ſermonem ſignificat, & rationē: quia ille eſt vox, & ſapientia Dei: Chriſtus autem Dei virtus, & Dei ſapiētia eſt. Hæc vera eſſe etiam per hæc verba Salomonis probantur: Ab æterno ordinata ſum: nam vbi eſt ordo, ibi eſt aliqua diſtinctio. Licet enim in Deo ſit vna ſimplex eſſentia indiſtincta: tamen ibi eſt diſtinctio filii à patre: qui filius proprie nominatur Verbum, ſeu Sapientia genita. Itē hoc idem etiam habetur per hæc alia ſubſequentia verba: Nec dum erant Abyſſi: & ego iam concepta eram: quaſi ante creationem mundi concepta eram. Verbum enim in nobis eſt conceptus mentis: & ſic in diuinis Verbum eſt cōceptus patris, ſiue Sapientia genita. Ante omnes colles ego parturiebar: hoc eſt procedebam à fœcunditate paterna. Iſte enim proceſſus æternitate menſuratur. Quando pręparabat cœlos, aderam: & cum eo eram cuncta componens. Indiuiſa ſunt enim opera Trinitatis ad extra: & ideo filius, qui eſt Sapientia genita ſemper operatur cum patre: vt Ioannis capitulo quīto: Pater meus vſque nunc operatur, & ego operor. Sed quoniam dixi de conceptu, & partu: aduertendum eſt, quia vbi eſt conceptus, & partus, ibi eſt generans, & genitus. Ratio vero, & natura non patiuntur, quòd eadem ſimplex perſona reſpectu ſuiipſius ſit generans, & genita. Nulla enim res ſeipſam gignit, vel ad eſſe producit. Pater igitur Deus vt filium habeat neceſſe eſt: vt adimpleatur ſcriptura, quæ dicit: Et ego iam concepta eram. & iterum: Ante omnes colles ego parturiebar. & ſic in Deo eſſet diſtinctio perſonalis, licet vnitas eſſet eſſentiæ.

Oppoſitio.

Ad euitandam igitur in Deo diſtinctionem genitoris, & geniti, finxerunt Iudęi, quòd lex fuit creata ante mundum per duomillia annos. Reſponſio.

Reſponſio.

Quod ratione, auctoritate, & exemplo improbandum eſt. Ratione, quia (vt inquiunt Philoſophi omnes) Deus, & natura nihil agunt fruſtra: ſi enim lex, quę data fuit hominibus pro norma, & regula: vt ſcirent quid ab eis agendū eſſet, & ſimiliter quid cauendum, & euitandū, antequam homines creati fuiſſent, cum adhuc creati non eſſent, qui eam ſeruare debebant: equidem fruſtra data fuiſſet: quia Deus, & natura nihil agunt fruſtra. Auctoritate, quia Cabaliſtę, qui erant Iudęi, & magni Rabini inquiunt: Legem à Deo traditam fuiſſe propter venenum ſerpentis impreſſum in Adam, quando pomum ſibi à Deo vetitum comedit, appellantes venenum ſerpentis illud Adę peccatum: ex qua Cabaliſtarū ſententia, patet legem non fuiſſe à Deo traditam, niſi poſt mundi creationem: & etiam poſt creationem Adę, & Euæ. Item collega Heliæ Ionas filius Seraptanę, quem ſuſcitauit Helias. de quo diximus libro quinto, capitulo vndecimo, inquit: Mundum perſiſtere debere ſexies mille annos: videlicet duomillia vanitatis: duomillia legis: & duomillia Meſſię. Hic nempe Propheta voluit legem non fuiſſe datam, niſi poſt mundi creationem per duomillia annos. Exemplo: vt Geneſ. capitulo ſecundo, vbi dicitur: Non enim pluit dominus Deus ſuper terram. & quare non pluerat, aſſignat cau-

ſam,dicens: Et homo non erat,qui operaretur eam:ne igitur fruſtra plueret, ceſſauit,& pluere noluit. A' ſimili igitur non dedit legem ante mundi creationem: qa homines non erant, qui ſeruaſſent eam. Et ſi ante mundi fabricationem,imo creationem,non erat nec Luna, nec dies, & tempora,quomodo potuerunt Iudæi calculare: ꝙ per duomillia annos antequā crearetur mundus,data fuiſſet lex,niſi qa inſaniunt,neſciētes quid dicant. Ex quibus omnibus aperte patet falſam eſſe antedictam Iudæorum cauillationem.

Oppoſitio.

Sed nonnulli alii Iudæi aliter noſtram conantur infringere ſententiam,dicentes illud: Cum eo eram cuncta componens: non ita ſonare in Hebræo:ſed, Cum illo, ſeu,Apud illum,eram Amon.quæ dictio, Amon,licet multas habeat ſignificationes,in nulla tamen ſignificat,Cuncta cōponens. vnde inferunt ꝙ ex veritate literæ noſtra nō ſequeretur intentio.

Reſponſio.

Quibus reſpondentes,dicimus:Iudæorum Rabinos hoc in loco dictionem hanc conformiter ad noſtram interpretationem fuiſſe interpretatos: vnde in Gloſa ſuper Geneſi,quæ à Iudæis nūcupatur Bereſid raba, ſuper illud: In principio creauit Deus: hanc dictionem,In principio, exponere volentes, ſiue iuxta Hebraicam literam: quæ eſt,In Bereſid,concordantes iſtā dictionem,Bereſid, cum illa alia dictione omnino ſimili,quæ eſt Prouerbiorum.c. viii.vbi dicitur: Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum: in eodem loco allegant verba ſuperius dicta:ſcilicet,Eram apud eum Amon.Et ibidem hanc dictionem,Amon,multipliciter interpretātes, tandem ſic dicunt,Amon,eſt artifex.Lex enim Dei dicebat:Ego fui inſtrumentum artis Dei ſancti, & benedicti in via ſua. Rex enim carnalis ædificans palatia: nō ædificat ea,niſi hēat exēplaria, ideaſue, & deſcriptiones,vt ſciat quomodo facturus ſit cameras,cubilia,coquinam,cellaria &c.ſic itidē Deus ſanctus, & benedictus recipiens in lege,creauit ſæculum: vnde & lex dicit Bereſid:ideſt,In pricipio creauit Deus.non eſt autem Bereſid: ſcilicet, principium,niſi lex: vt dictum eſt Prouerbiorum capitulo octauo:Dominus poſſedit me Bereſid:ideſt principium viæ ſuę. hæc in Gloſa,de qua ſupra. Ex qua Hebraica Gloſa liquido habetur: ꝙ, Amon, ſignificat Artificem,ſeu artificium,vel artem:quod manifeſte concordat cum tranſlatione noſtra: quę dicit, Cum illo eram cuncta componens:per artem enim Artifex cuncta cōponit. hoc ipſum etiam explicauerunt per exemplum de Rege ædificante: vt in prædicta ſua continetur expoſitione.Vnde per ſupradicta cōſtat manifeſtum eſſe: ꝙ ſm Rabinos Hebræos, Sapientia antedicta à Deo concepta ante mundi conſtitutionem,ſiue creationem, eſt illa,per quam mundum Deus creauit: ſicut per artem Artifex ſuum producit artificium.

Oppoſitio.

Si Iudæus autem diceret,Rabinos ſuos etiā dixiſſe in Gloſa antedicta: ꝙ ars illa,ſeu artificium eſt lex:& propterea inferre vellet,ꝙ lex Moſaica fuiſſet illa ars.

Reſponſio.

Reſponderetur. Hoc iā ſuperius improbatum fuiſſe: quia lex non fuit ante Moyſem:tāto minus,& peius ante mūdi creationem. Præterea:ſi lex illa fuiſſet aliquid extra Deum: ſequeretur hoc inconueniens:ꝙ Deus creaſſet mundum ꝑ artem extrinſecam:quod non parum derogaret perfectioni creationis rerū à Deo factę:quia ſequeretur:ꝙ Deus indiguiſſet adiutorio exteriori ad creationem mundi.Sed aduerte Iudæe, quid dicat Salomon in calce prędicti capituli: Ipſa Dei Sapientia,ait enim:Omnes, qui me oderunt,diligunt mortem: ſcilicet æternam. Licet Iudæi nō admittant Iob: tamē,hoc non obſtante,de hac Sapientia ipſe capitulo vigeſimooctauo,ſic dixit: Sapientia vero vbi inuenitur; aut quis eſt locus intelligētię? neſcit homo pretium eius: nec inuenitur in terra ſuauiter viuentium. Abyſſus dicit,Non eſt in me: & mare loquitur,Et non eſt mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea;nec appendetur argentum in commutatione eius:non cōferetur tinctis Indię coloribus:nec lapidi ſardonyco pretioſiſſimo,vel ſaphiro: nō adæquabitur ei aurum, vel vitrum: nec commutabuntur pro ea vaſa auri excelſa,& eminentia non commemorabuntur

comparatione

comparatione eius. Trahitur autem Sapientia de occultis: non adæquabitur ei topacius de Ethiopia, nec tincturæ mundiſſimę componẽtur: vnde ergo Sapientia venit, & quis eſt locus intelligentiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium: volucres quoq; cœli latet: perditio, & mors dixerunt, Auribus noſtris audiuimus famam eius: Deus intelligit viã eius: & ipſe nouit locum illius &c. Hic de Sapientia increata dicitur: hoc eſt de filio Dei. hoc ipſum etiam confirmauit ſaluator noſter in Euangelio, dicẽs: Nemo nouit patrem. ſ. perfecte, niſi filius: neq; filium quis nouit, niſi pater, & cui voluerit filius reuelare: nec quærendus eſt modus generationis in diuinis, veluti in creaturis, in quibus caduca, & mortalis conditio illa requirit neceſſaria. Filius enim à patre genitus ita emicuit, velut ſplẽdor à lumine: velut verbum ab ore: velut cogitatio à corde, ſiue ab intellectu. Danielis etiam capitulo tertio patet, Deum habere filium: vbi dicitur: quando Nabucodonoſor tres pueros in fornacem ardentem mitti fecerat, & nullam ignis lęſionẽ ſenſerant. Tunc Nabucodonoſor Rex obſtupuit: & ſurrexit ꝓpere: & ait optimatibus ſuis: Nonne tres viros miſimus in medio ignis compeditos? qui reſpõdentes Regi dixerunt: Vere Rex. Reſpondit Rex, & ait: Ecce ego video viros quatuor ſolutos, & ambulantes in medio ignis: & nihil corruptionis in eis eſt: & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. Ex irradiatione vultus illius quarti cognouit Nabucodonoſor Rex, illum non eſſe hominem, ſed aliquid magis ſupra hominem: hoc eſt diuinum. Et quoniam aliqui dicunt hunc quartum fuiſſe Angelum quẽdam à Deo miſſum ad liberandum iſtos tres pueros: quæro quare dixit Rex: ꝙ erat ſimilis filio Dei: niſi quia Deus habebat filium? Nemo enim poteſt eſſe ſimilis alicui, qui non ſit. Cum autem eum ſimilem eſſe filio Dei dixerit, præſuppoſuit pro re firma, & certa, Deum habere filium: immo veraciter confeſſus eſt. Et quoniam Chriſtus, ſm carnem, nõdum natus erat: ergo de filio Dei æternaliter genito in diuinis intelligi debet. Eſaiæ etiam capitulo quadrageſimooctauo aperte conſtat, Deũ habere filium ex his verbis: Dominus Deus miſit me, & Spiritus eius: igitur Deus, & ſpiritus eius miſit Deum. Ex quibus verbis oſtendimus ſuperius libro tertio, capitulo quinto, Deum habere filium: & in diuinis eſſe Trinitatẽ. ibi ergo videto.

Eſdras quoq; Propheta, qui alio nomine Malachias dicebatur: & in ambobus Prologis in librum duodecim Prophetarum dicitur, hoc idem fatetur in libro tertio, capitulo ſecũdo. Qui liber tertius, licet non ſit de canone, ſed Apocryphus: vt narrat Beatus Hieronymus in Prologo Galeato: tamen ad hoc propoſitum conuenientiſſime loquitur: & ipſi adhibenda eſt fides: eo ꝙ idipſum dicit, quod omnes alii ſuperius dixerunt: quia ex ſe ſolo fidem non habet. Inquit enim: Ego Eſdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui: & omnes canticis collaudabãt dominum: & in medio eorũ erat iuuenis ſtatura celſus, eminentior omnibus illis: & ſingulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur: ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogaui Angelum, & dixi: Qui ſunt hi domine? qui reſpondens dixit mihi: Hi ſunt, qui mortalem tunicam depoſuerunt, & imortalem ſumpſerunt: & confeſſi ſunt nomen Dei: modo coronantur, & accipiunt palmas. Et dixi Angelo: Ille iuuenis quis eſt, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? Et reſpondens dixit mihi: Ipſe eſt filius Dei: quem in ſæculo cõfeſſi ſunt &c. Hic etiam Eſdras, cũ Pentateuchus Moyſis deperditus eſſet, ſiue cõbuſtus à Chaldæis in deſtructione Hieroſolymæ, reſtaurauit eum in reditu ab ipſa captiuitate: mutatis tamẽ characteribus: vt inquit ipſe Beatus Hieronymus in antedicto Prologo Galeato. Ex qua Pentateuchi reſtauratione ĩdicatur eum maximum fuiſſe Prophetã. Pſalmo quadrageſimoquarto: Eructauit cor meum verbum bonum: ructus proprie dicit̃ digeſtio cibi: & cunctarum eſcarum inventum efflatio. Quo modo autem iuxta qualitatem ciborum

de ſtomacho ructus erumpit: & boni, vel mali odoris flatus inditium eſt: ita ſterioris hominis cogitationes verba proferũt: & ex abundantia cordis os loquitur. Iuſtus comedens replet animam ſuam cum q; ſacris dc ctrinis fuerit ſatiatus, de bono cordis theſauro pfert ea, quæ bona ſunt. & cum Apoſtolo loquitur: An experimẽtum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Similiter & Deus pater ex imis vitalibus, & cordis arcanis verbum ſuum, quod in ſe erat, ſemper protulit, iuxta centeſiminoni Pſalmi Vaticinium: Ex vtero ante Luciferum genui te. Et quomodo vterus non ſignificat vterum in Deo: neque enim Deus diuiditur in membra: ſed eandem ſubſtantiam patris, filiiq; demonſtrat: ſic cor, & verbum, qđ profertur ex corde, patrem oſtendit, & filium. & quod ſequitur: Dico ego opera mea Reg., illi coaptantur intelligentiæ: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt: quod dicente patre, operatus ſit filius: omnia quæ pater fecit, eadem & filium facere: ſimiliter & patrem manentem in eo operari cuncta per filium. Item in antedicto Pſalmo dicitur: Dilexiſti iuſtitiam: & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus: hoc eſt tu o Deus: cui ſedes eſt in ſæculum ſeculi: quia dilexiſti iuſtitiam: & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus. & duplicatur hic nomen Deus: qa per primum intelligitur Deus pater: ſcilicet vnxit te Deus. per ſecundum autem Deus tuus, intelligitur ſpiritus ſanctus: qui eſt & ipſe Deus. Duo igitur ſunt, immo tres: vnus qui vnctus eſt, & duo qui vnxerunt. vnus eſt Ieſus Dei filius, qui vnctus eſt, & qui eſt & ipſe Deus: & duo vnxerunt: ſcilicet Deus pater, & Deus Spiritus ſanctus: vnxerunt Chriſtum tanquam hominem, qui & Deus eſt trinus in perſonis: & vnus tantum in eſſentia: vt latius declaratum fuit ſuperius libro tertio, capitulo decimoſexto.

¶ Deum habere filium Rabinorum Iudæorum auctoritate probatur. Caput. XI.

Rabi Moyſes Gerundenſis, qui inter cæteros Hebræorum expoſitores in diuinę legis ſecretis dicitur magis eruditus, in ſuis ſuper Geneſi Commentariis, ſuper illo verbo: In Principio creauit Deus cœlum &c. ſic ſuo inquit auditori: Si merueris intelligere ſecretum huius dictionis Bereſid: quæ ſignificat Hebraice id, quod In Principio Latine: cognoſces q ſm viam veritatis ſcriptura loquens de inferioribus, innuit in ſublimibus. Dictio enim Bereſid: ideſt In Principio, innuit In ſapientia, quæ eſt Principium Principiorum: & ideo in tranſlatione Hieroſolymitana libri Geneſeos: vbi dicit Bereſid: ſiue, In Principio, habetur, In Sapientia. hæc ille Rabi. Ex cuius auctoritate verificatur: q talis Sapientia eſt à Deo concepta: & per conſequens innuit Deum habere filium. Magiſtri Thalmud in Medras Ruth: hoc eſt in Commentariis illius Libelli, qui dicitur Ruth, ſuper illis verbis: Aram genuit Aminadab, inquiunt: Primo parenti noſtro Adæ, atq; filiabus Loth, reuelatum fuiſſe, q Meſſias eſſe debebat Dei filius: vt habetur in Medras Ruth. Et ibi Rabi Ananias, & Rabi Iacob filius Alem (vel Hamram) dicebant: Scriptum eſt in Geneſi capitulo quarto: Vocauitq; nomẽ eius Seth, dicens Adam: Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel, aliud ſemen ſignificauit: nouum ſcilicet ſemen ſignificauit: & nouam ætatem: quod omnino alio loco venturum erat: & hic eſt Rex Meſſiach. Ex iſta nempe Hebraica interpretatione valde corroboratur Chriſtiana religio: quia Meſſias dicitur eſſe filius Dei: & per ↄſequens Deus: quia omne ſimile generat ſuum ſimile. Dicitur etiam ipſum futurũ fuiſſe hoīem: cũ naſciturus eſſet de ſemine Seth ſm humanitatem.

Legitur in Thalmud Hieroſolymitano, in lib. de Parach, cap. Iacorre: & tranſumptiue in lamentatione magna: necnon & in Bereſid raba: Quendam fuiſſe Iudæum in agricultura laborantem: cuius bos mugitum extulit: quem cum audiſſet Arabs quidam illac pertranſiens, inquit: Iudęe fili? ſclue boues tuos: & de *Supra libro. v. cap. xiii. & libro. vi. cap. cvii.*

vaſis

Digitized by Google

vaſis tuis ne cures: ſiue vaſa tua ſperne: quoniam templum veſtrum, & ſanctuarium corruit. Quo dicto alter bos mugitum ædidit: tunc Arabs rurſum ait: Iudęe fili? liga boues tuos: & vaſa tua præpara, ſiue parapſidem tuam: & hydriam tuam liga, quia natus eſt Meſſias veſter. Hęc audiens Iudęus admirans ait, Meſſias natus eſt? quod eſt nomen eius? inqt Arabs, Menahim: quod Latine ſonat Cõſolator. & rurſus Iudęus ait: Quod eſt nomen patris eius? tunc Arabs reſpondit: Heſchias: hoc eſt fortitudo Dei, vel Deus fortis. Iudęus inſuper ait: Quo in loco natus eſt? at ille: In Bethleem Iuda. Et dixit Rabi Abom: Et quid nobis ab Arabo addiſcere expedit? Textus clarus eſt i Eſaia, qui dixit: Et libanus cum excelſis cadet, in calce cap. decimi. Et ſubditur ſtatim in fronte cap. xi. Et egredietur virga de radice Ieſſe: & flos de radice eius aſcendet. Hoc autem fuit ante ſecundi templi deſtructionem: vt ex narratis percipi poteſt. Ex hac nempe Iudæorum hiſtoria in fauorem religionis Chriſtianæ, hæ omnes elici poſſunt concluſiones. Primo, ꝙ, ſtante adhuc ſecundo templo, natus fuerit Meſſias: quod ex hoc verificatur: quia ipſum templum per quadragintaduos annos ſtetit poſt Chriſti paſſionem. Secundo, ꝙ Meſſiæ nomen eſſet Conſolator: & merito, quia per Saluatorem noſtrum genus humanum fuit à peccato primi parentis conſolatum: vt ſuperius libro ſexto, capitulo quadrageſimo primo demonſtratum eſt. Tertio, quod Meſſias eſſet filius Dei. quod notać, vbi dicitur: ꝙ nomen patris eius eſt Eſchias: quod interpretatur Deus fortis, vel fortitudo Dei: quod in ipſo Saluatore noſtro verificatur, quia Dei filius fuit: vt in hoc capite multipliciter probatur. Quarto, ꝙ Meſſias naſci debebat in Bethleem Iuda. quod adimpletum fuiſſe conſtat in Saluatore noſtro Ieſu Chriſto: vt probatum fuit ſupra libro ſexto, capitulo duodecimo. Quinto, & vltimo, ꝙ annunciata per Eſaiam Prophetam in calce cap. x. & in fronte cap. xi. intelligenda ſunt de Chriſto Meſſia. Ex qua hiſtoria quantum confundantur Iudęi ex hoc maxime percipi poteſt: quoniam cum Ramham: ideſt Rabi Moyſes Gerundinus aufugere nequiens in quadam diſputatione cum eruditiſſimo fratre Paulo, qui à Iudaiſmo ad Chriſti fidem ſe contulerat, eam prorſus reiecit: aſſerens non eſſe alienum, & inconueniens Thalmudiſtarum quaſdam ſententias quandoq; reiicere. Quod tamen apud vniuerſum Iudæorum coetum nefandiſſimum eſſe exiſtimatur: immo iuxta Iudaicas conſtitutiones è Synagoga eiiciendus erat, & forte etiá morte plectendus. Dicitur etiam in Midraſtilim: ideſt in Gloſa Pſalterii ſuper illud: Cum inuocarem exaudiſti me Deus, Pſalmo quarto. &: Miſerere mei Deus, Pſalmo quinquageſimo: Dauid anxiebatur nimis propter peccatum, quod cum vxore commiſerat Vrię eo ꝙ populus aduerſus eum murmurabat, dicens: Ille qui ouiculam captiuauit, & paſtorem occidit, quomodo poterit ſaluari? Cui Deus dilatauit: ideſt diſtulit: peccatum ſuũ: ſicut ſcriptũ eſt ſecundo Regũ, capitulo duodecimo: Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum, non morieris: ſed puer natus Dauid ex Berſabea mortuus eſt: & ſic tranſlatum fuit peccatum Dauid in puerum: immo potius poena peccati. Item habetur primo Paralipomenon capitulo vigeſimoſecundo. & ſecundo Regum capitulo ſeptimo: Filius, qui naſcetur erit vir quietiſſimus: faciam eum reqeſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Pacificus vocabić: & pacem, & otium dabo in Hieruſalem cunctis diebus eius. & addić in Thalmud: Atq;, vt cęteri filii, non à patribus ſuis naſcetur. Quia hic dicitur, Naſcetur, ſm hoc, vult dicere, Naſcetur, vt ſanet te de peccato tuo. & per cuius manum Nathan ſcriptum eſt: Miſitq; ad eũ in manu Nathan Prophetæ: & vocauit nomen eius, Amabilis domino: eo ꝙ dominus dilexit eũ. Licet per verba Dauid antedicta, quę ſcripta ſunt. i. Paralipomenon. c. xxii. quẽ locũ allegãt Thalmudiſtę: vt ſupra dictũ eſt: Fili⁹ Dauid naſciturus itelligi poſſit Salomon: tñ qa primo

Paralipomenon cap.xvii.& ſecundo Regum cap.vii.Nathan Propheta dixit Dauid: ꝙ filius eius naſciturus, poſtq̃ ipſe Dauid mortuus fuerit, ædificaret ſibi domum, & in æternum regnaret, Salomon non potuit intelligi: cum ipſe Salomon adhuc viuente patre, non ſolum natus fuiſſet, ſed etiam ad regalem dignitatem ſublimatus: nec in æternum regnauerit: nec etiam Dauid patrem ſuum à peccato liberauerit: nec etiam liberare potuiſſet: immo quod peius eſt: in nouiſſimo dierum ſuorum tempore: vt vxoribus, & cõcubinis ſuis alienigenis ſatisfaceret, idolorum cultor effectus eſt. Et propterea cum in Thalmud addita ſit hæc particula, Atq; vt cæteri filii non à patribus ſuis naſcetur, neceſſario concludi oportet, ꝙ Thalmudiſtæ, ſiue Rabini intellexerint filium húc Dauid, eſſe Regem Meſſiam: cum ipſe à Dauid, ſm carnem, deſcenderit: & quidem poſt mortem ipſius Dauid, & hucuſq; regnauerit, ſitq́; in æternum regnaturus: nec ex coitu, vt cæteri naſcũtur homines, natus fuerit: vt ſuperius libro ſecundo probatum eſt. Et ſic omnia ſupraſcripta Prophetarum Vaticinia de Meſſia Rege loquentia, in ipſo Ieſu ſunt ad vnguem adimpleta. Qui q̃dem Meſſias, cum Dei filius eſſet, Dauid patrem ſuum, ſm carnem, quia ab eo deſcenderat, vnà cum cæteris à peccato liberauit. Ecce igitur, ꝙ etiam Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum Iudæoꝝ auctoritate Deũ habere filium probatum eſt.

¶ Inquiſitio, ſiue iterrogatio Iudęi: quomodo Deus, qui ſpiritus eſt, poteſt filium generare, & parere. Cap.XII.

Inq̃ſitio SEd inquit Iudæus: Quomodo poteſt Deus, qui ſpiritus eſt, filium generare, & parere, & maxime ipſe ſolus: cum huiuſmodi actus duabus competat perſonis.ſ.patri, & matri. Cum autem Deus ſolus ſit, ſi filium habet, vt ex ſe ſolo eũ generauerit, & pepererit oportet: vnde ſi generaret, & pareret, ac filios in lucem produceret, natura diuina multiplicaret. Cum autem Deuteronomii capitulo ſexto dicatur: Audi Iſrael dominus Deus noſter, vnus eſt: ſequitur vnum tantum eſſe Deum: & naturam diuinam multiplicari nõ poſſe. Reſponſio. Credis ne Iudæe, generationem filii Dei per coitum fieri debuiſſe? quia dicis, filiorum generationem duabus competere perſonis? Et credis forſan in diuinis per generationem filii diuinam poſſe multiplicare ſubſtantiam, & eſſentiam? Sed vt intelligas, ꝙ Deus ſolus generet, & pariat, teſtis eſt ipſemet Deus, qui Eſaiæ capitulo ſexageſimoſexto de ſeipſo ſic loquitur: Nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam, dicit dominus? Si ego, qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero, ait dominus Deus tuus? Qđ adhuc melius verificatur ex his aliis ſequentibus verbis: Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit maſculum: hoc eſt: Antequam virgo pareret filium in tempore, pater peperit: ideſt genuit filium in æternitate. & ſic oſtendit duplicem eiuſdem filii generationem: diuinam ſcilicet, & humanam. vnde ex nouitate rei ſequitur, dicens admiratiue: Quis audiuit vnquam tale? aut quis vidit huic ſimile? quæ quidem admiratio non diceretur de naturali, & communi genitura creatorum. & ſubdit: Nunquid qui alios parere facio, ipſe non pariam, dicit dominus? Et qui generationem aliis tribuo, ipſe ſterilis ero? quaſi dicat, Non. Nonnulli dicunt hæc dicta fuiſſe ad ſignificandum filios Dei: qui ad Chriſti fidem acceſſuri erant per vniuerſas, ſiue ex vniuerſis mundi partibus: qui non fiunt filii Dei, niſi per adoptionem, & gratiam. Sed aduertãt iſti ſic opinantes: quod hic dicitur de productione filii per generationem, & partum: vnde de proprio Dei filio intellexit. Ad cuius ſententiæ confirmationem, Beatus Auguſtinus in ſuo Libello contra quinq; hęreſes, ſic inquit: Quærebas Deum genuiſſe filium: audi quid dicit pater per Eſaiam Prophetam: Nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam, dicit dominus? Ego, qui cæteris generationes tribui, ſterilis remanebo, dicit dominus Deus tuus? Cui dictũ eſt: Filius meus es tu: ego hodie genui te? Quid me ſtimulas Arriane? irrides Reſponſio.

cum

cum audis, Hodie. Apud dominum nunquam craſtinus dies, nunquam heſternus eſt dies: non ſuccedentibus, nec decedẽtibus tranſigitur menſis diebus, non horæ mutantur, non variantur momenta: vbi dies nec termino cõcluditur, nec initio coarctatur.. Audiat adhuc Iudæus, quod per Prophetam dominus dicit: audiat Arrianus: audiant & omnes, qui filium Dei, aut nõ eſſe, aut eſſe minorem dicit. Ego, inquit Deus, & non eſt alius. & quid de filio? Domine ſi tu ſolus es Deus. Audi adhuc: quid feſtinas? In memet ipſo iuraui: vbi eſt iuratio, nulla eſt dubitatio: In memetipſo iuraui. Egredie͞t de ore meo iuſtitiæ verbum: ecce habet filium. Egredietur de ore meo iuſtitiæ verbum, & non reuertetur. Quid eſt, Non reuertetur? ne Sabellius dicat: quia ipſe filius eſt qui pater. Egreſſum verbum non reuertetur, quia pater pater eſt, filius filius eſt. Sileat aliquantulum hæreticorum loquacitas, nullam habens verecũdiam. Impleat domini ſententiam, & filio Dei, aut nullus aduerſabitur, aut qui aduerſarius extiterit: egredietur, inqt, de ore meo verbum iuſtitiæ, & non reuertetur, quia mihi curuabitur omne genu? Et per me iurabit omnis lĩgua domino, & filius Dauid: audi ergo in domino dici, Meæ ſunt ſummæ iuſtitię, & Imperium ago. Ergo & qui poſtea ad eum venient: & confundẽtur omnes, qui repugnant ei. Item nunc omnes Pagani, Iudæi, hęretici aduerſamini, & repugnãte filio Dei, ad eum venietis: & cõfundemini omnes qui repugnãtis ei &c. Eſaiæ etiam capitulo quinquageſimoquinto dicitur: Et quomodo deſcendit imber, & nix de coelo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & eam germinare facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: ſic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: ſed faciet quæcunq; volui: & proſperabitur in iis, ad quæ miſi illud. Ex quibus omnibus conſtat, & quidem aperte, Deum habere filium, & generare, & parere: & tamen diuinam non multiplicare naturam.

Eſaiæ capi. xlv.

Finus Ferrarieñ.

¶ De multis naturalibus prædicitur generationibus: vt tandem ad diuinã filii Dei generationem deueniat. Et hoc iuxta gratiam, quã ipſe dñs Deus nobis prȩſtabit.

Cap. XIII.

OMnis vita prolem ſuam penes ſe ipſam prius generat, q̃ ſeorſum: & quo præſtantior vita eſt, eo interiorem ſibimet generat prolem: ſic vita vegetatiua tam in arboribus, & plantis, quàm in animalibus ſemen quaſi arborẽ, & plantam, & quaſi animal in corpore ꝓprio prius generat, q̃ aut eiiciat extra, aut arborem, vel plantam inde, animal'ue externum producat: ſic ſenſitiua vita, quæ eſt vegetatiua præſtantior, per phantaſiã in ſe ſimulachrum, intentionem q; rerum parit, priuſquam membra moueat, & in externa materia fabricet: ſic foetus ille phantaſię primus: quia in ipſamet anima eſt: ideo propinquior eſt animæ, q̃ foetus vegetatiuæ vitæ, qui nõ fit in anima, ſed in corpore: ſic vita rationalis, quæ eſt excellentior, q̃ ſenſitiua parturit in ſeipſa rationem: tum rerum: tum ſuiipſius, quaſi foetum prius, q̃ vel loquendo, vel agẽdo promat in lucem. Primus ille rationis foetus propinquior eſt animæ, q̃ phantaſiæ foetus. Vis enim rationalis in foetum ſuum: per quem illum in ſeipſum reflectitur actum ſuum, ſeq; ipſam quærendo, cognoſcendo, amando, quod non efficit phantaſia? ſic Angelica vita excellẽtior, q̃ rationalis, notiones ſuiipſius in rerum diuino quodam inſtinctu promit in ſe, antequam depromat in mundi materiã: proles hæc interior eſt Angelo, q̃ rationi ſua: quia neq; ab externis obiectis ſigillatim incitata eſt, neq; mutatur. Quãobrem diuina vita, quia eminentiſſima eſt, & foecundiſſima omnium, multo magis prolem ſui ſimillimam, q̃ reliqua generat, ac eam in ſe generat prius, quàm pariat extra: generat inquam intelligendo: prout perfecte Deus intelligendo ſeipſum: & in ſeipſo omnia perfectam totius ſui, & omnium notionem concipit in ſeipſo: quæ quidem æqualis, plenaq; Dei imago

Digitized by Google

eſt, & exemplar mundi ſuper plenum. Hanc Palladem appellauit Orpheus ſolo Iouis capite natam: hunc Dei patris filium Plato in Epiſtola ad Hermium nominauit. In Epimenide nuncupauit logon: id eſt rationem, ac verbum, dicens: Logos omnium diuiniſſimus mundum hunc viſibilem exornauit. Mercurius Trimegiſtus de Verbo, & filio Dei, ac etiam de ſpiritu ſæpe mentionem facit. Zoroaſter quoq; intellectualem Deo prolem attribuit. Dixerunt iſti quidem quod potuerunt, & id quidem adiuuante Deo. Deus autẽ hoc ſolus intelligit, & cui Deus ipſe voluerit reuelare. Dei fœcunditas, quod eſt bonum actu infinitum per imẽſi boni, æternáq; naturam ab æuo ſe actu propagat infinite: quicquid autem eſt extra Deum, finitum eſt. Si igitur Deus propagat in ſeipſo, ibi certe infiniti patris, infinitus eſt filius. Oportet autem huiuſmodi prolem multo magis intimam (vt ita dixerim) eſſe Deo, q̃ Angeli, notionem illam Angelicę menti. In Angelo quippe, cum ſit eſſe aliud, q̃ intelligere, notio quę generatur intelligendo aliud eſt, q̃ Angeli ipſius eſſentia. In Deo autem, quia eſſe, & intelligere idem ſunt, notio, quam Deus ſemper intelligendo ſeipſum, gignit ſemper: tanquam exactiſſimam ſuiipſius imaginem idem eſſentia eſt, atq; ipſe, qui generat, quamuis mira quadam relatione tanquam genita diſtinguatur à generante. Deus deniq; per æternã huiuſmodi notionem cognoſcẽs ab æuo ſeipſum infinitum bonum, per eandem ab æuo infinitum in ſe ad ſeipſum ſpirat amorẽ. Pater ergo, & Filius, & Spiritus amatorius: tres à Theologis perſonæ vocantur. Natura quidem diuina inter ſe conuenientes omnino ita, vt vnicus, & ſimplex Deus ſit: ſed relatione quadam incogitabili differentes: ſic in ordine rerum duo habemus extrema, & media duo. In Angelo quidem quolibet vna (vt quidam volunt) perſona Angelica eſt in vna ſpecie ſuæ naturæ, atq; è conuerſo in fœmina non prægnante plures perſonæ in naturis pluribus, atq; è contra in quolibet animali naturæ in vna perſona ſunt plures.

Contemplationis autem huius ſufficientia non à Philoſophis, ſed ab Heroicis illis Chriſtianorũ Ducibus: ſcilicet Theologis, & à Deo maxime petenda. Recte enim Eſaias ait: Quod oculus non vidit: quod auris non audiuit: quod in cor hominis non aſcendit, Deus iis, qui cum diligunt, reuelauit.

¶ De Dei patris ſubſtantia. Cap. XIIII.

Pater eſt, ex quo omne quod eſt, cõſiſtit. Ipſe in Chriſto, & per Chriſtũ origo omnium: cæterum eius in ſeſe eſt, non aliunde quod eſt ſumens: ſed id quod eſt ex ſe, atq; in ſe continens. Infinitus, quia non ipſe in aliquo: ſed intra eũ omnia. Semper extra locum, quia non cõtinetur in loco. Semper ante æuum, quia tempus ab eo, extra quem nihil eſt, & cui eſt ſemper, vt ſemper ſit. Hæc veritas eſt ſacramenti Dei: hoc per inſpicabile naturæ nomen in patre: ſoli filio notus: quia patrem nemo nouit, niſi filius: & cui voluerit filius reuelare. Ergo de patre vnà cum filio, reuelante filio, qui ſolus teſtis fidelis eſt, ſentiamus.

¶ Iterum de filii Dei generatione. Caput. XV.

Stat in hoc intelligentia fine verborum. Eſt filius ab eo patre, qui eſt vnigenitus ab ingenito: progenies à parẽte: viuus à viuo: vt patris vita in ſemetipſo: ita & filio data eſt vita in ſemetipſo. Perfectus à perfecto: quia totus à toto: nõ diuiſio, aut diſciſſio: quia alter in altero: & plenitudo diuinitatis in filio eſt. Incõprehenſibilis ab incomprehenſibili. Non enim nemo, niſi in inuicem. Inuiſibilis ab inuiſibili: quia imago Dei inuiſibilis eſt: & quia qui vidit filium, vidit & patrem. Alius ab alio: quia pr̃, & filius nõ natura diuinitatis alia, & alia: quia ambo vnum. Deus à Deo, ab vno ingenito Deo vnigenitus Deus. Non Dii duo, ſed vnus ab vno. Non ingeniti duo, quia natus eſt ab innato, alter ab altero nihil differens: quia vita viuentis in viuo eſt. Hæc de natura diuinitatis attigimus: nõ ſumma intelligentię cõprehendentes: ſed intelligẽtes eſſe incõprehenſibilia q̃ loquimur.

¶ De

Digitized by Google

De natiuitate filii Dei à patre. Cap. XVI.

NOn per conſuetudinem humani partus Deus ex Deo naſcitur, neq; per elementa originis noſtræ, vt homo ex homine propellitur, integra illi, & perfecta, & incontaminata natiuitas eſt: cuius à Deo exitio potius, q̃ partus ẽ. Eſt enim vnus ex vno: non eſt portio: nõ eſt defectio: non eſt diminutio: non deriuatio: non protenſio: non paſſio: ſed viuentis naturæ ex viuente natiuitas eſt. Et Deus ex Deo exiens: non creatura in Dei nomen electa: non vt eſſet cœpit ex nihilo: ſed exiit à manente: & exiſſe ſignificationem habet natiuitatis: non habet inchoationis: non enim idem eſt cœpiſſe ſubſtantiam, & Deum exiſſe de Deo. Et natiuitatis huius ſcientia, licet non ſubiecta verbis ſit: cum inenarrabilis ſit: habet tamen in doctrina filii fidei ſecuritatem, à Deo ſe manifeſtantis exiiſſe. Habet hoc ſacramentum ſola natiuitas, vt compleat in ſe & nomen, & naturam, & poteſtatem, & profeſſionem. Quod vniuerſa natiuitas nõ poteſt in ea eſſe natura, vnde naſcatur. Non enim fert externi generis ſubſtantiam, quod ex vno non ſubſiſtit alieno: quod autem alienum à ſe non eſt, id vnum eſt genere naturæ: & quicqd vnum eſt per natiuitatem, non habet ſolitudinem.

Iterũ de natiuitate filii Dei ex patre. Cap. XVII.

FIlium mens conſternatur attingere, & trepidat omnis ſermo ſe prodere. Eſt ꝓgenies ingeniti: vnus ex vno: verus à vero: viuus à viuo: perfectus à pfecto: virtutis virtus: ſapientia ſapientiæ: gloria gloriæ: imago inuiſibilis Dei: forma patris ingeniti. Si quis forte intelligẽtiæ ſuæ imputabit generationis diuinæ ſacramentum: id eſt qualiter genuerit pater filium, non poſſe conſequi: cum tamen & pater ſit abſolute intelligendus, & filius: maiore iſtud dolore à me audiri, & ignorari: ego neſcio, non requiro, & conſolabor me tamen. Archangeli neſciunt: Angeli nõ audierunt: ſæcula non tenẽt: Propheta non ſentit: Apoſtolus non interrogauit: filius ipſe non ædidit: ceſſet dolor querelarum. Nam tu quiſquis es: q hæc requiris: non reuoco in exemplum: non in amplitudinem tendo: non deduco in profundum: nõ æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatem, ignorans originem creaturæ? Hoc ſaltem requiro: Sentis ne te genitum: & quæ ex te generentur intelligis? Non quæro ſenſum vnde hauſeris vitam: vnde ſortitus ſis intelligentiam: vnde adeptus ſis: quale eſt quod in te fit odor, ſenſus, viſus, auditus? Certe nemo quod facit neſcit. Quæro vnde iſta his, quos generes indulgeas? qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. hæc (ſi potes) enarra. habes ergo quod neſcis: & tribuis quæ non intelligis: æquanimiter imperitus ĩ tuis: inſolenter in Dei rebus ignarus es.

Iterum de eadem filii Dei natiuitate. Caput. XVIII.

VErbi appellatio in Dei filio de ſacramento natiuitatis eius, ſicuti ſapientiæ, & virtutis eſt nomen: quæ cum in Deum filium cum ſubſtantia veræ natiuitatis extiterint, Deo tamen vt ſua propria (quãuis ex eo in Deum ſint) natura non deſunt: quia natiuitas non habet detrimentum generandi, cum pfectum teneat naſcendi: & iccirco earum rerum vnigenito Deo apta cognomina ſunt: quæ cum conſubſiſtentem ex natiuitate conſumment: tamen patri nõ deſint: exinde mutabilis virtute naturæ. Vnigenitus enim Deus & Verbũ eſt, ſed innaſcibilis: pater nũquam omnino ſine Verbo eſt. Non ꝙ prolatio vocis naturæ ſit filii: ſed ex Deo Deus cum natiuitatis virtute ſubſiſtens: vt à patre proprius, & per naturæ indifferentiam inſeparabilis doceretur ſignificatus in Verbo eſt: ſicut Chriſtus ſapientia, & virtus Dei eſt: non illi (vt intelligi ſolet) lumine poteſtatis, aut ſenſus efficax motus: ſed natura tenens per natiuitatẽ ſubſtantiæ veritatem. His internarum rerum ſignificata nominibus eſt. Non enim

Digitized by Google

id,quod naſcendo ſubſiſtit, pôt idipſum videri eſſe,quod vnicuiq; ſempiternũ eſt: ſed æterno Deo patre vnigenitus filius in ſubſiſtentem Deum natus, vt non alienus eſſe à natura paternæ diuinitatis poſſet intelligi:per hæc proprietatis nomina ſubſiſtens oſtenſus eſt: quibus ex quo ſubſiſteret non carebat. Sibylla etiam(vt refert.B.Auguſtinus in Libello cõtra quinque hęreſes)de Chriſto Ieſu ſic ait: Deus filiis hoium colendũ.& itẽ inquit: Ipm tuum cognoſce dñm Dei filium eſſe.& alio in loco,filiũ Dei Symbulum appellat .i.conſilium:vel conſiliariũ. Et Propheta Eſaias.c.ix.dicit: Vocabitur nomen eius Admirabilis,Cõſiliarius,Deus fortis. Hermes quoq; Trimegiſtus, qui Latine Mercurius dicitur,ait:Dilexit Deus vnigenitum ſuum:ipſe dixit,filius benedicti Dei, atq; bonæ voluntatis:cuius nomen non poteſt humano ore laudari. Et ipſe Mercurius de ipſo etiam dixit:Eſt autem filii inenarrabilis ſermo ſapientiæ Spiritus ſancti.

¶ Generatio filii Dei in æternitate:& declaratio in tempore. Cap. XIX.

ANte mundi tpalis initiũ eſt mũdus æternus:mundi qdem huius exẽplar:mũdani vero architecti ratio, & intelligibile verbũ:gloriȩ quoq; ipſius ſplendor,& figura ſubſtantiæ. Verbũ huiuſmodi ſemper penes Deum eſt, atq; eſt ipſe De⁹. Per hoc diuina poteſtas ab æterno dicebat ipſa ſecum: tum ſeipſam reliqua,tum cuncta,ac dicendo imprimebat intrinſecus. Per hoc aliqñ expreſſa ſunt extrinſecus tam ſæcula,ꝗ quæ in ſæculis ſunt oĩa. Diuina hęc Oracula poſt myſteria Prophetaꝝ,cœleſtes illi ſpiritus,Ioannes Euangeliſta,& Paulus Apoſtolus hominibus fudere de cœlo. Defecit autem à Deo qñq; genus humanũ:neq; ſine Deo poterat vnq̃ in Deum reſurgere,quod ad ima ceciderat. Reſurgere aũt quandoque mentes humanæ debebant, ne fruſtra à Deo creatæ fuiſſent,quę ab eo creatæ cõſecuturę ipſius gratiam fuerant. Per Dei Verbũ formati quõdam hoies fuerant,ꝑ Verbum iidem reformari debebãt,& merito. Per intellectualis enim verbi lucem depellenda erat caligo intellectus humani:per rationem Dei,rationale aĩal emendandum. Ergo ſtatutis à diuina voluntate temporibus,creauit Deus per Verbum rõnale quandam hoĩs animam,quam eodem momento tenero fœtui virginalis vteri per diuinũ Spiritum ↄcipientis cõiunxit:momento quoq; eodem Verbum ipſum naturam aſſumpſit humanã,atque formam: & ſicut ex anima immortali, & mortali corpore homo factus eſt vnus: ita ex homine illo, & Dei Verbo factus eſt Chriſtus,Deus, & homo. Sic infinita bonitas:quæ ſe communicare vult omnibus,tunc modo quodam aptiſſimo ſeipſam cunctis communicauit, quando ſibi coniunxit hominem: in quo tanquam in media reꝝ ſpecie cuncta comprehendũtur. Neq; mutauit tunc ſedem ſuam diuina maieſtas,cum ſit ſemper vbiq;: neq; ſe ad humana,quaſi per defectũ deiecit diuina ſublimitas:ſed humanam ad ſe potius eleuauit naturam. Neq; infinita diuini Solis lux ex adiũctione hoĩs,vllo modo infici vnquam potuit:ſed homo inde ſuperilluſtrari,ac perfici:atque vt in hoĩe augeri,& minui:non ad animam: ſed ad corpus pertinẽt:& in aĩam nunquam penetrant:ita in Chriſto humana pati proprie ad hoĩem pertinebat,in diuinitatem non penetrabat. Chriſtus igitur vt homo patiebatur humana,vt Deus diuina operabatur. Ex omnibus igitur ſuperius dictis,patet,Deum generaſſe filium, & quo eum genuit. Ad alteram autẽ Iudęi Inquiſitionem:ꝙ ſi Deus filios generaret,diuina natura non multiplicaret,declaratum eſt ſuperius reuolutis quatuor chartis tantum,in pagina manus dexteræ capitulo duodecimo.

¶ Eccleſię fides catholica de filio Dei. Caput. XX.

ECcleſiæ fides Apoſtolicis ibuta doctrinis nouit in Chriſto natiuitatẽ; ſed ignorat exordium:ſcit diſpenſationem,ſed neſcit diuiſionem. Non patitur

ſur Ieſum Chriſtum, vt Ieſus non ipſe ſit Chriſtus: nec filium hominis diſcernit à Dei filio, ne forte filius Dei non & filius hominis intelligatur: non abſumit filium Dei in filiũ hominis: neq; tripartita Chriſtum fide ſcindit: cui vero deſuper texta veſtis iſciſſa eſt: vt Ieſum Chriſtum, & in Verbum, & in animam, & in corpus inſcidat: neq; rurſum Dei Verbum in animã, & corpus abſumat. Totum ei Deus Verbum eſt: totum & homo Chriſtus. Retinens hoc in ſacramento confeſſionis ſuę vnum: nec Chriſtum aliud credere, q̃ Ieſum: nec Ieſum aliud prędicare, q̃ Chriſtum. Non ignoro autem in quantam humanę intelligentię infirmitatem magnificentia myſterii cœleſtis impediat: vt hæc non facile, aut verbis enuntiare, aut diiudicare ſenſu, aut etiam complecti mente poſſimus. Aeternitas patris locũ, tempora, ſpeciem, & quicquid illud humano ſenſu concipi poterit, excedit. Ipſe extra omnia, & in omnibus capiens vniuerſa, & capiendus à nemine: non acceſſu'ue mutabili, ſed inuiſibili incomprehenſibili plenus, perfectus, æternus: nõ aliunde quidem ſumens, ſed ad id, quod ita manet ſibi ſufficiens. Hic ergo ingenitus ante omne tempus ex ſe filium genuit: non ex aliqua ſubiacente materia, quia per filium omnia: non ex nihilo, quia ex ſe filium: non vt partum, quia nihil à Deo demutabile, aut vacuum eſt: nõ partem ſui, vel diuiſam, vel diſciſſam, vel extenſam: q & ĩpaſſibilis, & incorporeus Deus eſt. hæc autem & paſſionis, & carnis ſunt. & (ſm Apoſtolum) in Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ſed incomprehenſibiliter ante omne tẽpus, & ſæcula, vnigenitum ex his, quę ingenita in ſe erant, procreauit. Omne qđ Deus eſt, per charitatem, atque virtutem natiuitati eius impartiens: ac ſic à perfecto ingenito, æternoq; patre: vnigenitus, & perfectus, & æternus eſt filius. Ea autem, quę eius ſunt, ſm corpus quod aſſumpſit, bonitas eius ad ſalutem noſtram voluntas eſt. Inuiſibilis enim, & incorporeus, & incomprehenſibilis: vtpote ab eo genitus tantum in ſe, & materię, & humilitatis recepit: quantum in nobis erat virtutis ad intelligendum ſe, & ſentiendũ, & contuendum, imbecillitati noſtrę potius obtemperans, quàm de his, in qbus erat ipſe deficiens. Igitur perfecti patris perfectus filius: & ingeniti Dei vnigenita progenies: qui habet ab eo, quæ habet omnia, accepit omnia. Deus à Deo: ſpiritus à ſpiritu: lumen à lumine, confidenter ait: Pater in me, & ego in patre: quia vt ſpiritus pater, ita & filius ſpiritus: vt Deus pater, ita & filius Deus: vt lumẽ pater, ita & filius lumen. Ex his ergo, quæ in patre ſunt, ea in quibus eſt filius: id eſt ex toto patre, totus filius natus eſt: non aliunde, quia nihil antequam filius: non ex nihilo, quia ex Deo filius: non in parte, quia plenitudo Deitatis in filio: neque in aliquibus, quia in omnibus: ſed vt voluit qui potuit: vt ſcit qui genuit. Quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito, hoc & in genito. Alter ab altero, & vterque vnum: non duo vnus, ſed alius in alio: quia non aliud in vtroque.

Pater in filio, quia ex eo filius: filius in patre, qui ante aliunde quod filius: vnigenitus in ingenito, quia ab ingenito vnigenitus: ita in ſe inuicem, quia vt omnia in ĩgenito patre perfecta ſunt, ita omnia in filio vnigenito perfecta ſunt. Hæc in filio, & in patre vnitas, hęc virtus, hęc charitas, hęc fides, hęc ſpes, hęc veritas, vita, via. Non calumniari de virtutibus ſuis Deo: nec per ſecretum, ac poteſtatem natiuitatis obtrectare filio: patri ingenito nihil cõparare: vnigenitũ ab eo, nec tpe, nec virtute diſcernere: Deũ filium, qui ex Deo eſt, confiteri. Curam ergo humani generis habens Dei filius primũ, vt ſibi crederetur, homo factus eſt: vt teſtis diuinarum rerum nobis eẽt ex noſtris: per quem firmitatem carnis Deũ patrem nobis infirmis, & carnalibus prędicaret, voluntatem in eo Dei patris efficiens, cum ait: Non veni voluntatem meam facere, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Non quod nollet & ille quod faciat: ſed obedientiam ſuam ſub effectu paternæ voluntatis oſtendit: volens ipſe patris voluntatem explere: erat autem

Digitized by Google

hæc efficientia voluntatis voluntas.

Leo Papa: Saluator noſter dilectiſſimi hodie natus eſt: gaudeamus: neque enim fas eſt locum eſſe triſtitiæ, vbi natalis eſt vitæ: quę conſumpto mortalitatis timore, ingerit nobis de promiſſa æternitate lætitiam. Nemo ab huius alacritatis participatione ſecernitur: vna cunctis lętitię communis eſt ratio: quia dominus noſter peccati, mortiſque deſtructor: ſicut nullum à reatu liberum reperit, ita liberandis omnibus venit. Exultet ſanctus, quia propinquat ad palmam: gaudeat peccator, quia inuitatur ad veniam: animetur Gentilis, quia vocatur ad vitam. Dei namque filius ſecundum plenitudinem temporis, quam diuini conſilii inſcrutabilis altitudo diſpoſuit reconciliandam auctori ſuo naturam generis ſumpſit humani: vt inuentor mortis Diabolus per ipſam, qua vicerat, vinceretur. In quo conflictu pro nobis inito, magno, & mirabili æquitatis iure certatum eſt: dum Omnipotens dominus cum ſæuiſſimo hoſte: non in ſua maieſtate: ſed in noſtra humilitate congreditur. Obiiciens ei eandem formam, eandemque naturam mortalitatis quidem noſtræ participem, ſed peccati totius expertem. Alienū quippe ab hac natiuitate eſt, quod de omnibus legitur. Nemo mundus à ſorde, nec infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper terram. Nihil in iſtam ſingularem natiuitatem de carnis concupiſcentia tranſiit: nihil de peccati lege manauit. Virgo Regia Dauidicę ſtirpis eligitur: quæ ſacro grauidanda fœtu, diuinam, humanamque prolem prius conciperet mente, quàm corpore: & ne ſuperni ignara conſilii ad inuſitatos paueret affatus, quod in ea operandum erat à Spiritu ſancto, colloquio diſcit Angelico: nec damnum credit pudoris Dei genitrix mox futura. Cur enim de conceptionis nouitate deſperet, cui efficientia de altiſſimi virtute promittitur? Confirmatur credentis fides etiam præeuntis atteſtatione miraculi: donaturque Heliſabeth inopinata fœcunditas: vt qui conceptum dederat ſterili, daturus non dubitaretur & virgini.

Verbū igitur Dei, Deus filius Dei, qui in principio erat apud Deum, per quem facta ſunt omnia, & ſine ipſo factum eſt nihil: propter liberandum ab æterna morte hominem, factus eſt homo. Ita ſe ad ſuſceptionem humilitatis noſtrę, ſine diminutione ſuæ maieſtatis inclinans, vt manens quod erat, aſſumenſque quod non erat: veram formam ſerui, formę in qua Deo patri æqualis eſt, vniret. Et tanto fœdere naturam vtranque conſereret: vt nec inferiorem cōſummeret glorificatio, nec ſuperiorem minueret aſſumptio. Salua igitur proprietate vtriuſque ſubſtantię: & in vnam coeunte perſonam ſuſcipitur à maieſtate humilitas, à virtute infirmitas; ab æternitate mortalitas: & ad deponendum conditionis noſtræ debitum natura inuiolabilis, naturę eſt infuſa paſſibilis Deuſque verus, & verus homo in vnitatę domini perſonæ temperatur: vt quod noſtris remediis cōgruebat, vnus, atque idē Dei, hominumque mediator: & mori poſſit ex vno, & reſurgere poſſit ex altero. Merito virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis: quia cuſtodia fuit pudoris æditio veritatis. Talis ergo dilectiſſimi natiuitas decuit Dei virtutē, & Dei ſapientiam Chriſtum: qua nobis & humanitate cōgrueret, & diuinitate pręcelleret. Niſi enim eſſet verus Deus, non afferret remedium: niſi eſſet homo verus, non præberet exemplum. Ab exultantibus Angelis, naſcente domino, Gloria in excelſis Deo canitur: & pax in terra hominibus bonæ voluntatis annunciatur. Videtur enim cœleſtem Hieruſalem ex omnibus mundi gentibus fabricari. De quo inenarrabili diuinæ pietatis opere, quantum lętari debet humilitas hominum, tantum gaudeat ſublimitas Angelorum. Beatus Auguſtinus: Vt autem ipſum, quod dicimus, cunctis audientibus plenius innoteſcat: ea quæ de vnigeniti Dei humana natiuitate ſimul audiuimus, denuo reuoluamus: Cum autem venit, inquit, plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege. Ecce qualiter Deus verus natus eſt homo verus. Quid

autem

Digitized by Google

autem nobis tam mirabilis Dei humana natiuitas contulerit, oſtendens Apoſtolus ait: Vt eos, qui ſub lege erant, redimeret: vt adoptionem filiorum reciperemus. Ecce quemadmodum natus Deus homo fecit vt nos homines naſceremur ex Deo. Etenim per gratiam ex Deo nati ſumus: quando adoptionem filiorum Dei credendo accepimus. Ex Deo enim natos Beatus Ioannes oſtendens, ait: Quotquot autem receperunt eum: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: his qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus: neque ex voluntate carnis: neque ex voluntate viri: ſed ex Deo nati ſunt. Hanc adoptionem diuinæ gratiæ recepimus in homine ſecundo: quam perdideramus in primo. Iſtam gratiam non habuimus, quando in iniquitatibus concepti, & in delictis nati ſumus: quia prius cognoſcimur perdidiſſe, quàm naſceremur in carne: in quo omnes peccauerunt: in ipſo adoptionis gratiam perdiderunt. Commendat autem ſuam charitatem Deus in nobis: quia factum eſt: vt vnigenitus, per quem facta ſunt omnia, fieret inter omnia: in plenitudine temporis factus, per quem factum eſt tempus. Differendum eſt autem fratres chariſſimi quomodo potuerit fieri, per quem facta ſunt omnia: vel qualiter in plenitudine temporis factus aſſeritur, per quẽ facta ſunt tempora. vtrunque enim ſancti Prophetæ, Apoſtoliq́; dixerunt: vtrũque nobis veracius ipſius veritatis Diſcipuli tradiderunt. Chriſtus enim qui huius natiuitatis ſuæ teſtes miſit Apoſtolos natus: ipſe Prophetas mittere dignatus eſt naſciturus. Et Prophetæ igitur, & Apoſtoli à veritate miſſi venerunt: & ab eadem quę nobis dicerent, audierunt. In quorum verbis nihil eſt falſum: nihil eſt dubium: ſed totum manifeſtiſſime verum: totum veriſſime manifeſtum. Ecce fratres chariſſimi prophetica, Apoſtolicaq́; doctrina: dum Dei filium, & factorem dicit, & factum: dum creatorem aſſerit, & creatum: dum temporalem prędicat, & æternum: nullatenus à ſeipſa diſcrepat: nec ſeipſam vitio falſitatis oppugnat: ſed ſalutem fidei, & veritatem vtriuſque natiuitatis vera profeſſione cõſeruat. Manet enim prorſus in domino vnigenito vtraque natiuitas vera, in quo vera manet humana, diuinaq́; ſubſtantia: hinc eſt quòd indubitanter catholica eccleſia vnum, eundemq́; Dei filium Creatorem, Redẽptoremq́; ſuum cognoſcit: Creatorem ſcilicet, quia ſecundum diuinitatem fecit illam: Redemptorem vero, quia ſecundum carnem factus eſt propter illam. Nouit certiſſime ſponſum ſuum caſtiſſima ſponſa: quæ illi eſt vtriuſque naturę plenitudine, ac veritate cõiuncta. Nouit ipſum caput ſuum non ſolum ex patre, atque in patre manere ſempiternum, atque incommutabilem dominum: verum etiam de matre ipſum Deũ hominem temporalem extitiſſe perfectũ. Nouit in eo vnam diuinitatis cum patre naturam. Nouit vnam cum matre carnis, animæq́; ſubſtantiam. Nouit vnum, eundemq́; Chriſtum: qui & eſſe cœpit, & eſſe non cœpit. Auguſtinus in Homelia: Nemo ſibi arroget, & dicat, quia ipſe auferat peccata mundi. Iam intendite, contra quos ſuperbos intendebat Ioannes digitum: nondum erant nati hęretici, & demonſtrabantur: iam intendebat contra illos: contra illos clamabat tunc à fluuio: contra quos modo clamat ex Euangelio: Venit Ieſus. Et quid dicit ille? Ecce agnus Dei. Si agnus inocens, & Ioannes agnus, an non & ipſe innocens? Oẽs ex illa radice veniunt, & ex illa propagine, de qua cantat gemens Dauid: Ego in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Solus ergo ille agnus, qui non ſic venit: non enim in iniquitate conceptus eſt, qui nõ de mortalitate conceptus eſt: nec eum in peccatis mater eius in vtero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit: quia fide concepit, fide ſuſcepit: ergo Ecce agnus Dei. Non habet iſte traducem de Adam: carnem tantum aſſumpſit de Adam, peccatum non aſſumpſit. Qui non aſſumpſit de maſſa noſtra

peccatum,ipſe eſt,qui tollit peccatum noſtrum. Ecce agnus Dei:ecce qui tollit peccata mūdi. Noſtis,quia quidam homines dicunt aliquando, Nos tollimus peccata hominibus,qa ſancti ſumus. Si enim non fuerit ſanctus,qui baptizat:quomodo tollit peccatū alterius:cum ſit ille homo plenus peccatis? Contra iſtas diſputationes verba noſtra non dicamus, hanc legamus: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccatum mundi:non ſit prçſumptio hominibus in homines: non tranſmigret paſſer in montes:in domino cōfidat. Et ſi leuet oculos in montes:vnde auxilium veniet ei intelligat:quia auxilium eius à domino,qui fecit cœlum,& terram. Tantæ erat excellentię Ioannes,ꝙ dicitur ei: Tu es Chriſtus? dicit nō. Tu es Helias? dicit non. Tu es Propheta? dicit non. Quare ergo baptizas? Ecce agnus Dei,inquit,ecce qui tollit peccata mūdi:hic eſt de quo dixi: Poſt me venit vir, quia poſterius natus eſt: ante me factus eſt, quia prælatus eſt mihi:prior me erat Verbum,& Verbū erat apud Deum,& Deus erat Verbum, & ego neſciebam eum:ſed vt manifeſtetur in Iſrael:propterea ego veni in aqua baptizans. Et teſtimonium perhibuit Ioannes,dicēs:Quia vidi Spiritum de cœlo deſcendentem quaſi colūbam:& manſit ſuper eum: & ego neſciebam eum:ſed qui me miſit baptizare in aqua,ille mihi dixit:Super quem videris Spiritum deſcēdentem,& manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto: & ego vidi,& teſtimonium perhibui, qa hic eſt filius Dei. Intendat modo charitas veſtra Ioannes quando didicit Chriſtum: miſſus eſt enim vt baptizaret in aqua. Quęſitum eſt quare? Vt manifeſtaretur in Iſrael dixit. Quid profuit baptiſmus Ioannis fratres chariſſimi? Si profuit aliquid: & modo maneret: & baptizarentur homines in baptiſmo Ioannis:& ſic venirent ad baptiſmum Chriſti. Sed quid ait: vt manifeſtaretur in Iſrael: ideſt vt ipſi populo Iſrael manifeſtaretur Chriſtus. Veni baptizare in aqua. Accepit miniſterium baptiſmi Ioannes, in aqua pœnitentiæ parare viam domino, non exiſtens dominus. At vbi cognitus eſt dominus, ſuperflua ei via parabatur, quia cognoſcentibus ſe,ipſe factus eſt via: itaq; non durauit diu baptiſmus Ioannis. Sed quo modo demonſtratus eſt dominus humilis, vt ideo acciperet baptiſmum Ioannis, in quo baptizaretur ipſe dominus? & opus erat ipſi domino baptizari? Et ego interrogatus, cito reſpondeo: Opus erat domino naſci:opus erat domino crucifigi:opus erat domino mori: opus erat domino ſepeliri. Si ergo tantam ſuſcepit pro nobis humilitatem, baptiſmum non erat ſuſcepturus. Et quid ꝓfuit,qa ſuſcepit baptiſmum ſerui? vt tu non dedigneris ſucipere baptiſmum domini.

❡ Quòd in diuinis ſit etiam Spiritus ſanctus. Cap. XXI.

HOc etiam aliud nobis probandum incumbit:quòd in diuinis eſt etiā Spiritus ſanctus:qui eſt & ipſe Deus:alia ſcilicet perſona à perſona Patris, & Filii: vt in capite proxime ſequenti declarabitur: quod verum eſſe patet Pſalmo trigeſimoſecundo,vbi dicitur: Verbo domini cœli firmati ſunt: & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Conſtat equidem Pſalmū iſtum hoc in loco loqui de creatione mundi, quæ à ſolo Deo facta fuit:nullo interueniente adiutore extrinſeco:prout etiam Iudæi omnes fatentur: immo Rabi Moyſes Aegyptius in ſuo Deuteronomio,in titulo primi libri,capitulo primo dicit:Hoc eſſe primum fundamentum omnium fundamentorum, ſeu radicum Moſaicæ legis(vt Hebræorum more loquamur) vnde fit vt Thalmudiſtę, ſiue Rabini,dicant: quòd Deus non creauit Angelos in prima die: ne forte crederetur,ꝙ Angeli fuiſſent coadiutores Dei in creatione mūdi. Poſito igitur hoc fundamento pro firmo, & conſtanti,prout veraciter eſt,ſic dicam:Cum Propheta in antedicto Pſalmo teſtetur,ꝙ Verbo domini cœli facti ſunt, ſic enim habet Hebraica veritas; Et quod Spiritu oris

eius.ſ.

eius.ſ. verbi:omnis virtus eorum.ſ.cœlorum facta eſt:ſequitur ꝙ Deus per Verbũ ſuum: hoc eſt per filium ſuũ: & ſimiliter ꝙ per Spiritum ſuum:hoc eſt per Spiritũ ſanctum hoc fecit. vnde omiſſa particula Verbi:hoc eſt filii ſui:de quo in præcedẽti capite diximus de Spiritu ſancto: huiuſmodi formari poteſt ſyllogiſmus. Nullus potuit creare,ſeu facere mundũ, ſiue oẽs cœlorum virtutes, niſi ſolus Deus: ſed Spiritus ſanctus eas creauit,ſeu fecit, vt ſupra auctoritate Pſalmiſtæ dicitur: ergo Spiritus ſanctus eſt Deus. Cum aũt de ratione Spiritus oris ſui ſit: vt ipſe Spiritus diſtinguatur ab inſpirãte:ſicut de ratione Verbi eſt:ꝙ diſtinguatur à dicente, ſeu ꝓferente:ſequitur ꝙ Spiritus ſanctus, per quẽ virtutes cœloꝝ factę fuerunt, eſt Deus,& alius ab inſpirãte. Et ſic per ante dicta huius Pſalmi verba concluditur,ꝙ Spiritus Dei:hoc eſt Spiritus ſanctus, eſt Deus:& in ordine triũ perſonaꝝ diuinitatis:& hoc eo,ꝗa operationes diuinę ad extra ſunt indiſtinctæ:ideo declarare voluit Propheta ad creationẽ cœlorum, & mũdi tres cooperatas eſſe perſonas. Nam cum dicit,Verbo,intelligitur filius,vt ſupra demonſtratum eſt. Cum dicitur, Spiritu oris ſui, intelligitur Spiritus ſanctus, cooperantes ſimul cũ patre omnes tres: tamen vnus Deus tñ.

Oppoſitio. Sed Iudæus forte diceret:ꝙ per prædicta verba, Et Spiritu oris eius omnis virtus eorũ, non ſignificetur Spiritus ſanctus,tanquam vna perſona diſtincta: ſed per ea innuitur ſolum mandatum Dei imperantis: ſicut dicitur Geñ.c.primo:Dixit Deus:Fiat ſic:& factum eſt ita:prout etiã in hoc ipſo Pſal. dicitur magis infra: Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt:ipſe mãdauit,& creata ſunt.

Reſponſio. Reſponſio. Vt Iudæus percipiat: ꝙ in his verbis non ſolum ſignificatur Dei mãdatum:ſed (quod plus eſt) ex eis manifeſte oſtenditur:ꝙ Spiritus,de quo Pſalmiſta loquitur,eſt itrinſecus Deo: & ab ipſo inſpirante diſtinctus:audi Iudęe quid aliqui tuorum dixerint Thalmudiſtarũ,ſiue Rabinorum in Gloſa magna ſuper Geñ. quæ dicitur Bereſid raba.c.xl.vbi Rabi Eliezer inquit: Non eſt creatus mundus, niſi per Verbum,vel cum Verbo Dei ſancti,&benedicti:ſicut dicitur,Verbo domini cœli firmati:vel iuxta Hebraicũ, Facti ſunt.& ſequitur ibidem Rabi Symeon,dicens:Inſpirauit (vel ſufflauit)Deus Spiritum ſanctum:& creatus eſt mundus:ſicut dicitur in Pſalmo:Spiritu oris ſui omnis virtus eorum.hæc in dicta Gloſa: ex qua patet:ꝙ dicendo,Ex Spiritu oris eius, ꝑ modum inſpirationis(ſeu ſufflationis)loquendo de diuinis more humano ad noſtram maiorẽ intelligentiã,ſicut ſacræ literæ(vt plurimum)faciunt:ꝙ Spiritus,de quo hic dicitur,nõ niſi ab intrinſeco ſpiratur:& ſic oportet: vt illa res iſpirata, ſit Deus:cum nihil ſit in Deo,quin ſit Deus. Et ſimiliter neceſſe eſt:ꝙ ſit alius ab iſpirante ex neceſſitate relatiua.Sequitur ergo:ꝙ Spiritus per quem virtutes cœlorũ factæ fuerunt:ſiue creatæ,eſt Deus:& quidem alius ab inſpirante. & ſic ex dictis concludi poſſe in diuinis eſſe Trinitatẽ. Chaldęus etiam textus, cui Iudæi refragari non poſſunt, ſuper illis verbis Ezechielis.c.xxxvi. Et Spiritum nouum ponam in medio veſtri:ſic declarat, Spiritũ ſanctum meũ dabo in viſceribus veſtris. Beatus etiã Hieronymus,vbi de Hebraicis ediſſerit quæſtionibus, ſic inquit: Eo ꝙ in noſtris Codicibus ſcriptum ſit, Spiritus domini ferebatur ſuper aquas, i Hebręo habetur,Merahephet,quod nos appellare poſſumus,Incubare in ſimilitudinem volucris oua calore animantis. Ex quo intelligimus non de ſpiritu mundi dici:vt nonnulli arbitrantur: ſed de Spiritu ſancto: qui & ipſe viuificator omniũ à principio dicitur. de quo in Pſalmo: Emitte Spiritum tuum,& creabuntur.hęc ille. Aliud etiam quaſi ſimile poſſumus dare exemplum: vt habetur Deuteronomii capitulo trigeſimoſecundo: Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos: mouet inquam filios ſuos ad volandum: & ſic eos fouet, & viuificat: ſic Deus primum mouet ad viuificandũ omnes creaturas. Eſaias inſuper capitulo quadrageſimooctauo,hoc idem confirmat dicens: Accedite ad me:audite hæc: non à principio in abſcondito locutus ſum:ex tem-

pore antequam fierent, ibi eram: & nunc dominus Deus miſit me, & Spiritus eius. Ex quibus Prophetæ verbis habetur: ꝙ ille, qui à principio non in abſcondito locutus fuit: ſcilicet ipſe Deus: qui à principio cum populũ Iſrael ad ſe applicaſſet, dando ſibi legem in monte Synai: nõ in abſcondito locutus eſt, ſed palàm, & publice cunctis audientibus: vt Exodi capitulo vigeſimo. Qui quidem Deus in eodem tempore: ſcilicet dationis legis, ibi erat: & quia ipſe Deus, qui locutus eſt palàm in ipſa legis promulgatione, poſtea fuit miſſus in mundum per aſſumptionẽ carnis, ad redimẽdum genus humanum: vt ſupra libris ſecundo, & tertio probatũ eſt: ideo dicit: Dominus Deus miſit me, & Spiritus eius. vbi tres expreſſe diuinę exprimuntur perſonæ: de quarum qualibet neceſſe eſt dicere, ꝙ Deus ſit. Exprimitur enim ibi Deus miſſus, qui ſtatim ante de ſe prędixerat: Non à principio in abſcondito locutus ſum. Similiter exprimitur ibi Deus mittens, cum dicit: Dominus Deus miſit me. Similiter etiam exprimitur ibi Spiritus ſanctus Dei mittẽs, cum ſubdit: Et Spiritus eius: ſcilicet Dei: miſit me. Deus nempe nullo modo intelligi debet miſſus, niſi à Deo. Et ſic ex iſto diuino Oraculo planè, & ſanè intellecto, habetur, In diuinis, trium perſonarum quandam eſſe diſtinctionem: quarum tertia eſt Spiritus ſanctus: qui eſt verus Deus, inquantum dicitur: ꝙ Spiritus Dei Deum mittit, Eſt tamen diſtinctus à Deo miſſo: de quo dicitur: Dominus Deus miſit me: qa inter mittentem, & miſſum neceſſaria eſt ꝑſonalis diſtinctio. Et quoniam Iudæi negant hæc verba eſſe Dei miſſi: ſed ea eſſe volunt Eſaię, & male: ideo vide ſuperius libro tertio, capitulo quinto: vbi copioſe huic reſpondimus Oppoſitioni. Et ſi Iudæus diceret: hoc in loco quater nominari Deum: & propterea inferre vellet: ꝙ Spiritus Dei in hoc loco non eſſet tertia perſona Trinitatis: quia illę duæ primæ dictiones, Dominus Deus, bis Deum ſignificarent. Reſponderetur. Minime hoc verum eſſe: quoniam illa dictio, Dominus, non eſt hic ſubſtantiuum, ſed adiectiuum illius alterius dictionis, Deus, qa illę duę dictiones, Dominus Deus, ſimul ponuntur: ſicut ſit, quando dicitur: Dominus talis. Quod verum eſſe Hebraica oſtendit veritas: quæ loco harum duarum dictionum, Dominus Deus, quæ in noſtra habentur tranſlatione, habet Adonai, ſcriptum cum his literis, A, d, n, y. cuius quidem nominis propria ſignificatio eſt, Dominus Deus. Secundum vero nomen, quod ibi ponitur, eſt nomen domini quatuor literarum: quod eſt nomẽ Dei proprium incommunicabile creaturis. quod quidem nomen cum aliis literis ſcribitur: ſcilicet Ioth, he, vau, he. vnde ſi proprie transferantur hęc nomina ſm veritatem Hebraicã, ſic ſonant: Et nunc dominus me', Ioth, he, vau, he, miſit me. Et ſic illa duo nomina: quorum alterum eſt proprium diuinum: alterum vero eſt adiectiuum: nullo modo duo ſignificant ſuppoſita: ſed vnum tantum: vnde non reſtant niſi tria nomina: nam ex illis duobus nominibus primis habemus vnum ſuppoſitum tãtum. ſ. perſonam patris: in hoc ẽt quod dicit, Miſit me, ſecũdũ habemus ſuppoſitum. ſ. perſonã filii miſſi: in hoc autẽ quod dicit, Et Spiritus eius, habemus tertium ſuppoſitum. ſ. perſonam Spiritus ſancti. Vnde in hoc Eſaiæ Vaticinio: non ſolum tres perſonæ diuinę exprimuntur diſtinctę: ſed etiam ordo earũ oſtenditur: vt etiam plenius declaratum fuit ſuperius libr. iii. c. v. vbi nõnullę ſiũt Oppoſitiones, & eis reſpondetur. Geñ. ẽt capitulo primo, hęc eadem patet veritas, vbi dicitur: Et Spiritus domini ferebatur ſuper aquas. i. Spiritus ſanctus. Et notandum eſt: ꝙ Moyſes in principio ſui Pentateuchi, Trinitatem Dei tetigit dicens: In principio creauit Deus cœlum, & terram. & parum poſt ſubdit: Et Spiritus domini ferebatur ſuper aquas: quæ Trinitas hoc modo habetur. In Dei enim vocabulo patrem intellige: in Principio agnoſce filiũ: qui dixit Pſalm. xxxix. In capite libri ſcriptum eſt de me: qa liber Moyſis incipit, In principio. Et Ioannis. c. viii. ipſe Ieſus noſter reſpondens Iudęis quęrentibus: quis ipſe eſſet, ait, Principium, qui & lo-

quor

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

quor vobis. Item ꝙ per Principium intel-
ligatur Dei filius, ſupra.c.v.probatum eſt
auctoritate Salomonis, Prouerbiorum.c.
viii. In eo autem quod dicitur, Spiritus
domini ferebatur ſuper aquas, intelligitur
Spiritus ſanctus: & ſic myſterium Trinita
tis apparet. Et licet Thalmudiſtę, ſiue Ra
bini in Bereſid raba, ſuper illud Gen.c.i.
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas, er
rauerint in parte, attribuentes hunc Spi-
ritum Meſſiæ: cum ſit Spiritus ſanctus p-
ſona diſtincta à Meſſia: exiſtimauerũt ta-
men ipſum eſſe Spiritum Dei: cum Meſ-
ſias fuerit, & ſit Deus. Quæritur enim ibi
per Hebręorũ Rabinos: Quis eſt ille ſpi-
ritus Dei: de quo dicitur: Et Spiritus do-
mini ferebatur ſuper aquas. & reſponde-
tur: Hic eſt Spiritus Meſſię: de quo in Eſa
ia legitur: Et requieſcet ſuper eum Spiri-
tus domini, Spiritus ſapientiæ, & intelle-
ctus: vt Eſaię.c.xi. hoc in Thalmud vt ſu
pra. Notandum eſt etiam: ꝙ vbi in noſtris
Codicibus Latinis ſcriptum eſt, Ferebat:
in Hebræo habetur, Merahephet: quod
nos appellare poſſumus, Incubabat, ſiue
Cõfouebat, in ſimilitudine volucris oua
calore animantis. ex quo intelligi debet:
non de Spiritu mundi dici poſſe, vt non
nulli arbitrantur, ſed de Spiritu ſancto Dei:
qui & ipſe Viuificator omnium à princi-
pio dicitur. Si autem Viuificator recte di-
citur, vt rei veritas eſt: cõſequenter & Cõ
ditor: ꝙ ſi Conditor, igitur Deus. vnde,
Emitte ait Spiritum tuum, & creabuntur:
vt Pſal.ciii. Accedit ad hęc, ꝙ Rabi Moy-
ſes Gerundenſis exponens illa verba, In
Principio creauit Deus cœlum, & terram:
inquit, In Principio: ideſt, In Sapientia:
quæ eſt Principium Principiorum. atque
ideo in tranſlatione Hieroſolymitana, lo
co eius dictionis, In Principio, habetur,
In Sapientia. Quòd autem per Sapientiã
intelligatur filius Dei, declarat Salomon
Propheta Prouerbiorũ capitulo octauo:
vt ſuperius dictum eſt capitulo decimo
huiuſmet octaui libri. Ex quibus omnibꝰ
concluditur, In diuinis eſſe Spiritum ſan-
ctum. Pſalmo itidem.cxxxviii. aperte pa-
tet, Spiritum ſanctum eſſe Deum, ex hoc
maxime, quod apud quoſcunque doctores
tam Chriſtianos, q̃ Hebręos ſtat firma ſen
tẽtia: Quòd ſolius Dei eſt eẽ vbiq; p eſſen-
tiam, præſentiam, & potẽtiam: hoc enim
ad diuinam tm̃ eſſentiam, & potentiã p-
tinet: & non ad creaturam aliquam: cum
quęlibet creatura ſit finita. Stante ergo
hac veritate, prout ſtat, cum Pſalmiſta di-
cat in pręmemorato Pſal.cxxxviii. Quo
ibo à Spiritu tuo? & quo à facie tua fugiã?
ſi aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcẽ
dero in Infernũ, ades: ſi ſumpſero pẽnas
meas diluculo: & habitauero in extremis
maris: etenim manus tua deducet me, &
tenebit me dextera tua: & dixi: forſitan te
nebrę conculcabunt me: & nox illumina
tio mea in delitiis meis: quia tenebræ nõ
obſcurabuntur à te: & nox ſicut dies illu
minabitur &c. per quem Pſalmum patet,
ꝙ Spiritus Dei eſt vbiq; locorum per eſ-
ſentiam, pręſentiam, & potẽtiã: tanq̃ ipſe
ſit Deus: igitur Spiritus ſanctus eſt Deus.
Vult ergo Dauid in hoc Pſal. ſpũm Dei:
hoc eſt Spiritũ ſanctum, q Deus eſt, vbiq;
eſſe. hoc idem & Chriſtiani tenẽt. Cõſtat
igitur Spiritum illũ: non ſpirationẽ quã-
dam extra Deum, ſed Spiritum ſanctum
Deum exiſtere. de quo ait Iob cap.xxxiii.
Spiritus Dei me fecit: & ſpiraculũ Omni-
potentis viuificauit me. Facere autem ho
minem.i. animam: atq; viuificare, ſolius
Dei officium eſt: ideo Spiritus, de quo di
citur in hoc Pſalmo, eſt Deus. Dauid quo
que Pſalmo.l. hoc idem teſtatur dicens:
Et Spiritum ſanctum tuum ne auferas à
me. Nam cum ipſe eſſet Propheta, Dei
Spiritu illuminabatur. igitur, vt prophe
tare poſſet, ne hoc Spiritu ſancto priua-
retur, Deum ſummopere deprecabatur. &
iterum ibidem: Et Spiritu principali con-
firma me. Eſaias etiã.c.xliiii. de hoc Spi
ritu ſancto ait: Effundam ſpiritum meũ
ſuper ſemen tuum: & benedictionẽ meã
ſuper ſtirpem tuam. & ſunt verba Omni-
potentis Dei. Eſaię ſimiliter dicit domi-
nus.c.xlii. Ecce ſeruus meus: ſcilicet Meſ-
ſias, quem appellat ſeruum reſpectu hu-
manitatis aſſumptæ. & ſequitur: Suſcipiã
eum: electus meus: complacuit ſibi in il-
lo anima mea. Dedi Spiritum meum ſu-
per eum: iudicium gentibus pferet. oſtẽ-

Digitized by Google

dit etiam eſſe diuinum, ſiue Deum, quando dixit: Suſcipiam eum: electus meus: complacuit ſibi in illo anima mea. & Matthæi.c.iii.in calce capitis, quando baptizatus fuit à Ioanne baptiſta: Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Demum illa verba Eſaiæ, Dedi Spiritum meum ſuper eum, de Spiritu ſancto intellexit. Illud autem, Iudicium gentibus proferet: id eſt legem Euangelicam dabit gentibus: quia Iudæi quaſi omnes recuſauerunt eam. Sapientiæ itidem.c.ix. Quę in cœlis ſunt autem quis iueſtigabit? ſenſum aũt tuum quis ſciet? niſi tu dederis ſapientiam? & miſeris Spiritum ſanctum tuum de altiſſimis? Aggæus inſuper Propheta cap.ii. Et Spiritus meus in medio veſtrum. & ſunt verba Dei. Ezechielis etiam.c.xxxvi. dicitur: Et dabo vobis cor nouum: & Spiritũ nouum ponam in medio veſtri: quod de Spiritu ſancto intelligitur, teſte Chaldæa tranſlatione ea verba ſic interpretante: Spiritum ſanctum meum dabo in viſceribus veſtris. Eſaiæ etiam.c.lix. habetur in calce capituli: Spiritus meus, qui eſt in te: & verba mea, quę poſui in ore tuo: non recedẽt de ore tuo: & de ore ſeminis tui, dicit dominus. Ad hoc enim deſcendit Spiritus ſanctus ſuper credentes in die Pentecoſtes: vt qui prius erant timidi fierẽt firmi, & ſtabiles in amore Chriſti. Sed aduerte verba Eſaiæ ſic ſtare: videlicet: Cum venerit quaſi fluuius violentus: quẽ Spiritus domini cogit: & venerit Siõ Redemptor: & eis, qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit dominus: hoc fœdus meum cum eis, dicit dominus. poſtea ſequuntur verba ſuperius dicta.ſ. Spiritus meus, qui eſt in te &c. Quę verba à Nicolao Lyrenſi ſic interpretantur. & primo, Cum venerit quaſi fluuius violentus.ſ. Romanorum exercitus: quẽ Spiritus dñi cogit: quia Spiritus domini ad hoc eũ inſtigauit. Et venerit Sion Redemptor. & eſt hic Sion datiui caſus: per quod intelligitur eccleſia: ad quam redimendam venit per paſſionem ſuam. & iterum venit per effectum in deſtructione Hieruſalem ad accipiendam vindictam de morte ſua. Veniet etiam ad recipiendum pœnitentes in ſua miſericordia: & maxime Iudæos feruide reuertentes ad ipſum detecta falſitate Antichriſti per Enoch, & Heliã. ideo ſequitur: Et eis, qui redeunt ab iniqtate &c. Et in hoc ſenſu allegatᷣ hęc ſcriptura ab Apoſtolo ad Rom.c.xi. Aduerte ad hæc alia, quia dominus Burgẽſis ea ſic declarat: Et timebunt, qui ab Occidẽte nomen domini: & qui ab Ortu Solis gloriam eius: cum venerit quaſi fluuius violentus &c. Et timebunt, qui ab Occidente nomen domini. Cõſiderandum ꝙ timor Dei: ſcilicet filialis, fuit in toto orbe, quantum ad iuſtos diffuſus, Apoſtolis prędicantibus. de quo dicitur hic: Et timebunt, qui ab Occidente nomen domini: & ab Ortu ſolis gloriã eius. & hoc principaliter ex quinque, quæ hic exprimuntur, licet non ſeruato temporis ordine. Primo, ꝙ manifeſta fuit vindicta Dei in occiſores Chriſti. de quo dicit: Cũ venerit quaſi fluuius violentus, quem Spiritus domini cogit. Secundo, eo quod venit Redemptor ipſi Sion: ſcilicet eccleſię in tempore à Prophetis annuntiato. de quo dicit: Et veniet Sion Redemptor. Tertio, ex hoc, ꝙ Redemptor ille reconciliauit ſibi pœnitentes etiam de populo Iudaico. de quo dicit: Et eis qui redeunt ab iniqtate Iacob. Quarto, ex hoc, quod Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos, & Diſcipulos deſcẽdit, & continuo manet in eccleſia. de quo dicit: Spiritus meus, qui eſt in te. Quinto, quia verba prędicationis Euangelii ſimiliter in eccleſia continuantur. de quo dicit: Et verba mea, quæ poſui in ore tuo, nõ recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui. Et notandum eſt, ꝙ Spiritus in Hebręo, Ruha, fœminino genere dicitur: non ꝙ ſexus in Deo mõſtretur, immo ne forte ſuſpicetur. Sub regula trium linguarum Spiritus ſanctus diuerſe accipitur. In Hebręo: ſcilicet (vt dixi) fœminino genere legitur. in Græco vero, ne ſexus in eo credatur, πνεῦμα, neutro inuenitur. & in Latino maſculinũ eſſe decernitur. Hoc idem teſtatur Beatus Hieronymus in Epiſtola ad Euagrium preſbyterum, & ad Damaſum de Seraphin, & calculo.

Digitized by Google

& calculo. Legitur inſuper in Bereſid ra/ba cap. xlii. Rabinum Symeonē dixiſſe: Quid eſt illud, quod dicit in Pſal. xxxii. Spiritu oris eius omnis virtus eorū? & ipſemet reſpōdet, dicens: Hoc eſt, Inſpirauit Deus ſanctus, & benedictus Spiritū oris ſui, & creatus eſt mundus: ſicut dicitur in Pſal. xxxii. Spiritu oris ſui virtus eorū. hęc ibi. Ex quibus oībus tam Diuinis ſcripturis, q̄ Thalmudicis, ſiue Hebraicis aperte cōſtat, In diuinis eſſe Spiritum ſanctum.

¶ Concluſio quid in tanta Diuinæ ſcripturæ varietate ſit de Deo credendū, & tenendum. Cap. XXII.

MVltipliciter, & varie ſacram ſcripturam de Omnipotenti Deo loqui in ſupraſcriptis quinq; capitibus proxime pręcedentibus aperte demonſtrauimus: de quibus volentes aliquam in hoc. xxii. capite facere ꝯcluſionem: neceſſarium eſſe exiſtimaui ea, quæ ſuperius longo ſermone depinxi, hoc in loco breuiter perſtringere: vt recēſita memoria eorum, quæ diximus, quā ex ipſis omnibus eliciamus ꝯcluſionem, lector ſtatim, & facillime percipiat. Diximus in. vi. cap. Vnum tantū, & ſolum eſſe Deum: & pter eum, nullum aliū eſſe Deū. Itē in. vii. cap. Sacras literas nōnunq̄ de Deo pluraliter loqui, nullo ipſius pluralitatis appoſito numero, demōſtrauimus. Itē in. viii. cap. Trinitatem eſſe in Deo, ſiue Deū trinū eſſe, in ipſis ſacris literis inueniri oſtēdimus. Et ne Dei pluralitatem, ſiue trinitatem noſtro ſingamus arbitrio, ſed diuinę ſcripturę auctoritate capiamus, Deum habere filium in. ix. cap. quam optime ꝓbauimus. Ex quo ſit (vt etiam ibidem diximus) vt ſi Deus filiū habet: vt ipſe quoq; Deus conſequenter pater exiſtat neceſſe ſit: cum filius ſine patre nequaquā eſſe poſſit. Item ſpiritum ſanctum in diuinis eſſe, in. x. capite proxime antecedente ꝓbauimus. Nunc reſtat: vt in hoc. xxii. capite, quid de ipſo Deo in tanta diuinæ ſcripturæ varietate, ſalua ſemper ipſa diuina ſcriptura, in omni ſua parte ſentiendum, & tenendum ſit, atq; credendum enodetur. Vnde volentes ipſis ſacris literis penitus adhęrere, ne vim aliquam ſi-

bi inferamus. Primo, & ante omnia, Deū vnum tantū, & ſolum eſſe dicimus, credimusq;, atq; fatemur: & pręter eum nullū alium eſſe Deum: & ſic vnicam tantū eſſe Dei ſubſtantiam, & eſſentiam dicimus, & ꝯfitemur. Sed qm̄ per ipſammet diuinā ſcripturam pluralitatem in diuinis veraciter etiam eſſe conſtat: & eam quidem trinam tantum: & non maiorem, nec minorem, vt ſuperius demonſtratū eſt: ideo eam pluralitatem in tribus tantum Deitatis perſonis diſtinctam: ſcilicet Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ipſius ſacrę ſcripturæ teſtimonio eſſe, & cōſiſtere affirmare cogimur: cum ſuperius in. ix. cap. Deū habere filium, & per conſequens patrem eſſe, ſacrarum literarum teſtimonio probatum ſit. & ſucceſſiue in decimo capite antecedente, Spiritum ſanctum eſſe Deum. Ex quo ſit, vt ipſa diuina ſcriptura (cui minime refragari poſſumus) ſic nos fateri cogente, audacter, & conſtāter dicendum, confitendum, & tenendum, atq; credendum ſit Deum ꝗ̄tum ad ſuā eſſentiam, entitatem, & ſubſtantiam, vnū tm̄, & ſolum eſſe: & præter eum, nullum alium eſſe Deum: quantum vero ad ipſius Deitatis perſonas, diſtinctionem eſſe, & fieri debere trinam, ſiue ternariam, vel triplicem: & eo magis, quia fides noſtra Chriſtiana ponit vnionem naturæ diuinæ, & humanæ in determinata perſona Filii tantū: & nō Patris, nec Spiritus ſancti: vna eſt igitur, & eadem eſſentia Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: quamuis perſonaliter alius ſit Pater, alius Filius, & alius Spiritus ſanctus. Quod verum eſſe patet Gen. capitulo decimooctauo: quando Deus apparuit Abraæ in cōualle Mambrę ſedenti in hoſtio Tabernaculi ſui, vbi dicitur: Et adorauit in terra, & dixit: Domine ſi inueni gratiam in oculis tuis &c. Tres vidit, & vnum tantum adorauit: quia licet Trinitas ex tribus conſiſtat perſonis, tamen vna tantum eſt totius diuinitatis eſſentia. Nos itaq; (vt inquit Beatus Auguſtinus libro decimo de Ciuitate Dei, cap. xxiii.) ita non dicimus duo, vel tria Principia, cum de Deo loquimur: ſicut nec duos Deos, vel tres no

bis eſt licitum dicere: quamuis de vno quoq; loquentes: vel de Patre, vel de Filio, vel de Spiritu ſancto, etiam ſingulũ queq; Deum eſſe fateamur. Nec dicimus tantum, quod hęretici Sabelliani, eũdem eſſe Patrem, qui eſt & Filius: & eundem eſſe Spiritum ſanctum, qui eſt & Pater: & Filius: ſed Patrem eſſe Filii patrem: & Filium Patris filium: & Patris, & Filii Spiritum ſanctum: nec Patrem eſſe, nec Filiũ. Item vnam, eandemq; virtutem, & diuinitatem eſſe oſtendit Saluator noſter in Euangelio, cum dixit Matthæi capitulo vltimo: Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Sed quoniam Iudæi teſtamento nouo fidem non adhibent, videant teſtimonia veteris teſtamẽti, quæ adduximus ſuperius de Trinitate capitulo octauo huius octaui libri. Quibus hoc aliud addere non diſplicuit: in quo, vltra Trinitatem, continetur etiam de natura humana per filium Dei aſſumẽda. Eſaias nanq; Propheta diuinus capitulo ſexto volens oſtendere, ꝙ Meſſias toties in lege, & Prophetis à Deo promiſſus, futurus erat Deus, & homo, ait: In anno, quo mortuus eſt Rex Ozias: vidi dominum ſedẽtem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum: & plena erat domus à maieſtate eius: & ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templũ: Seraphin ſtabant ſup illud: ſex alæ vni, & ſex alæ alteri &c. & paulo infra: Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus exercituum: plena eſt omnis terra gloria eius: & commota ſunt ſuperliminaria à voce clamantis: & domus repleta eſt fumo &c. & dixit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere: excæca cor populi huius &c. Dixit Propheta ter, Sanctus, perſonarum ſignificãs diſtinctionem. Poſtea ſequitur, Dominus Deus Sabaoth, vnitatis diuinæ oſtendens ſubſtantiam. & ſequitur, Plena eſt terra gloria eius: ſcilicet Dei, in ſingulari: per quod oſtenditur, ſiue ſignificatur, aſſumptio humanitatis tũc facienda. quod verificatur ex verbis ſuperius dictis: Vidi dominum ſedentem ſup ſolium excelſum: ergo in effigie humana, quia in effigie diuina ſedere non poterat. Nam quia Eſaias Deum in throno ſub figura hoīs collocat. Et vt oſtendat Iudæos myſteria diuina non ſatis intellecturos, adiungit de cæcitate, & ſurditate, ac pertinacia.

Quid de Deo ſenſerint antiqui Philoſophi. Cap. XXIII.

Sed videamus ad Iudęorum confuſionem, quid antiqui Philoſophi: ſcilicet Ariſtoteles, & Commentator duodecimo Metaphyſicę, & Auicenna, & Agazel in ſua Metaphyſica de Deo ſenſerint. Ipſi enim inter cæteras proprietates, & perfectiones primi entis, qui eſt Deus, ſeptem deſcribunt proprietates. Primo, ꝙ Deus eſt actus purus, & ſimpliciſſimus: & ſic neceſſario primus, & inde pendens. Secũdo, ex pręmiſſis ſequitur, ꝙ eſt ſummum, & primum intelligibile. Tertio, ꝙ eſt ſeipſum intelligens. Quarto, ꝙ eſt ſummum bonum, & primum appetibile: & per cõſequens ſeipſum amãs, & diligens. Quinto, ꝙ ſua intellectio, & volitio eſt ſua ſubſtantia: eo ꝙ intelligit, & diligit ſe per ſuam ſubſtãtiam, & eſſentiam. Sexto, ꝙ ab iſto primo ente, & primo intelligibili, & appetibili & intelligẽte, & amante, dependet totum cœlum, & natura. Septimo, ꝙ omnes ſecundæ intelligentiæ mouent, & gubernãt omnia iſta inferiora propter iſtum Deum amatum, & deſideratum. Ex iſto ergo fundamento, & infallibili, & neceſſaria veritate, atq; impoſſibili ſe aliter haberi poſſe, infert Beatus Auguſtinus in libro quintodecimo, & cæteris libris de Trinitate contra Maximinum, & cęteros Arrianos totum myſterium Trinitatis, & productionum duarum perſonarum diuinarum à prima: & hoc idem faciũt cęteri omnes doctores: vnde inquit ipſe Auguſtinus: Quod quia intellectus in intelligendo format conceptum diffinitiuum rei intellectę: vt ait Ariſtoteles ſeptimo Metaphyſicæ: qui quidem conceptus dicitur diffinitio: eo

ꝙ concludit,

Digitized by Google

ꝙ concludit,& comprehendit omnes fines,& partes rei intellectæ,& cõprehenſæ: & dicitur etiam terminus rei: eo ꝙ comprehẽdit,& ambit omnes terminos rei:& ambit, & terminat eam: vt patet ibidem. Quam diffinitionem, ſiue quem cõceptum Græci appellant Logon: ideſt verbum diffinitiuum:& multa ſignificat dictio illa Logos. Nam & verbum eſt, & ratio,& ſupputatio,& cauſa vniuſcuiuſq; rei:per quam ſunt ſingula, quæ ſubſiſtũt: quę vniuerſa recte intelligimus in Chriſto. Et ideo, cùm Deus perfecte, & complete intelligat,& concipiat ſeipſum totum,& ſm ſe totum:neceſſe eſt, vt de tota ſcientia, & intellectione ſua, quę eſt ſubſtantia ſua, dicat,& producat tale verbum diffinitiuum ſuiipſius:quo ſeipſum diffiniat,& comprehendat. Sed quia ſuum intelligere,& dicere,eſt ſuum eſſe,& ſua ſubſtantia,& eſſentia: ideo illud verbum dictum,& productum de tota eſſentia,& ſubſtantia,neceſſe eſt, ꝙ ſit Deus: quia Deus pater intelligendo ſe totum, & dicendo tale verbum, de tota ſua ſubſtantia communicat illi verbo totam ſuã ſubſtantiam,& eſſe,& eſſentiam: cum ibi eſſe,& intelligere,ſit ſua eſſentia, & ſubſtantia,& è conuerſo. Et ſic eadem ſubſtantia, & eſſentia eſt in verbo, & in ipſo patre dicente: & per conſequens idem Deus eſt verbum, cum dicente hoc verbum naſcitur à dicente per modum naturæ: quia totaliter eſt imago dicentis,& intelligentis: quia totaliter exprimit, & diffinit ipſum: ideo ſacra ſcriptura hoc verbum appellat filium: & dicentem appellat patrem: vnde Saluator noſter Ioannis capitulo decimo inquit: Ego, & pater vnum ſumus. Et rurſus: ſicut proprium eſt intellectui intelligere: & in intellectione formare diffinitionem, ſeu verbum diffinitiuum: ita proprium eſt voluntati velle,& diligere bonum intellectum,& ſpirare amorem in eo de tota illa dilectione: quo amore ſe totum diligat, ſe totum ſuum volitum, & amatum: quem amorem ſic ſpiratum ſcriptura appellat Spiritum ſanctum. Vnde ſicut pater intelligendo ſe format: ideſt dicit verbum de tota ſcientia, & ſubſtantia ſua: cui verbo communicat totam eandem ſuam ſubſtantiam,& eſſentiam in eſſe: in quo,& per quod verbum pater ſe totum diffinit,& comprehendit, tanquam per ſuam imaginem coęqualem, & perfectã. In quo verbo, ſicut ſe intelligit eſſe ſummum ens, & intelligibile: ita intelligit ſe ſummum bonum amabile,& appetibile. Et ideo abſque alio medio, ſicut ſe intelligit in verbo, & verbum in ſe: & ſic per modum voluntatis producit, & ſpirat amorem de ſummo bono intellecto. Et ſic, ſicut pater intelligendo communicat verbo totam ſuam ſubſtantiam, & eſſentiam: ita pariter ſimul cum verbo diligendo communicat Spiritui ſancto eandem ſubſtantiam, & eſſentiam, quæ prius communicata fuit verbo. Et ideo, ſicut filius procedit à ſolo patre per generationem: ita Spiritus ſanctus, non ſolum ꝓcedit à patre: ſed etiam procedit à verbo, ſeu filio, per ſpirationem: eo ꝙ ſubſtantia, quæ communicatur Spiritui ſancto, prius fuit communicata filio à patre: & ſic eadem ſubſtantia communicatur Spiritui ſancto ab vtroque, tanquam ab vno principio. Vnde ſicut intelligere præcedit diligere: ita dicere præcedit ſpirare: ſicut nihil diligitur, niſi præcognitum. Ex quibus patet, quòd eadem ſubſtantia, & eſſentia, quam pater habet à ſe, communicatur filio à patre per generationem: & eadem communicatur ab vtroque Spiritui ſancto per ſpirationem. Et ſic manet vnus ſolus Deus eſſentialiter, & ſubſtantialiter, & exiſtenter in tribus perſonis: poſtquam in tribus perſonis non eſt niſi vna eſſentia, & ſubſtantia, & vnum eſſe: per quam eſſentiam, & ſubſtantiam diuinam: & per quod eſſe vna quæq; perſona dicitur Deus, & dicitur ens, & ſubſtantia: & dicitur habere eſſe ſimpliciter: quia pater non eſt Deus, nec ens, nec ſubſtantia per paternitatẽ, ſed per Deitatem: quia paternitas non cõſtituit patrem in eſſe diuino,& ſubſtãtiali, nec in eſſe exiſtentię: ſed ſolum ꝯſtituit patrem in eſſe perſonali,& paterno: & ſic

Digitized by Google

dicendum eſt de filiatione reſpectu filii: & de ſpiratione paſſiua reſpectu ſpiritus ſancti. Et ideo Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus non ſunt tres ſubſtantiæ, nec tria entia, nec tres perſonæ abſolutæ: ſed ſũt tria relatiua, ſiue tres perſonæ relatiuæ, quia relationes non poſſunt multiplicare ſubſtãtiam, nec multiplicare ens: quia non ſunt entia: nec ſunt aliquid, ſed ad aliquid: vt ait Ariſtoteles, & Auguſtinus contra Maximinum: ideo iſtę tres perſonæ dicuntur realiter diſtinctæ: nõ quòd ſint tres res abſolutæ, nec tria entia: ſed tres res relatiuæ: & ſic dicuntur tres res reales, inquantum Pater realiter producit Verbum reale: & Pater, & Filius realiter ſpirant Spiritum ſanctum realem. Et prima perſona ita eſt Pater: ꝙ nec Filius, nec ſpiritus ſanctus: eo ꝙ eſt à ſe, & non ab alio: nec generatur, nec ſpiratur. Et filius ita gñatur à patre: ꝙ non generat, nec ſpiratur: & ideo nec eſt pater, nec ſpiritus, ſed verbum, & filius. Et Spiritus ſanctus ita ſpiratur ab vtroq;: ꝙ nec generat, nec generatur, nec ſpirat: ſed ſolus ſpiratur: ideo ſolus eſt Spiritus ſanctus. & ſic vna perſona negatur de altera: non ſubſtantialiter, nec realiter abſolute, ſed realiter relatiue, inquantum vna alteri relatiue opponitur: & ſic manet vnum ſolum ens abſolutum in tribus perſonis relatiuis: non quòd Deus ſit vnum ens abſolutum per ſe, ſine, vel præter illas tres perſonas relatiuas: quia nec per ſe facit perſonam ſine illis, vel omnibus tribus: nec reperitur in aliqua alia perſona præterquã in illis tribus: nec Deus eſt aliud, quàm illæ tres perſonæ: nec illæ tres perſonę ſunt aliud, quàm vnus Deus. Sed eſt aduertendum: quòd illa Trinitas perſonarum in diuinis non eſt inuenta, & reperta in ſola Chriſtiana religione: quia iam pridem fuit memorata ab antiquis auctoribus, & Prophetis: vt ſuperius oſtẽdimus de Prophetis, & Rabinis Iudæorum. Ariſtoteles etiam Philoſophus, licet Gentilis, duodecimo Methaphyſicę, implicite tamen, & confuſe ponit iſtam Trinitatem, dicens: Quòd in diuinis eſt Deus intelligibilis: & ſua intellectio eſt ſua ſubſtantia, & ſua volitio, in qua felicitatur. Plato in Timęo, & in Epiſtola ad Dionyſium, clare diſtinguit iſtam Trinitatem perſonarum, ſm ordinem intelligendi, & diligendi ſe in Deo, dicens: Quòd Deus intelligendo ſe, format verbum ipſi conſubſtantiale, & coæternum: quod verbum quãdoq; nominat filium, & quãdoq; nominat ipſum ſecundũ Deũ Creatorem omnium: eo ꝙ in illo verbo ſunt ideæ, & exemplaria, & formę omniũ rerum creatarum. Et ſimiliter ponit ſpiritum Dei penetrare, & viuificare omnia creata: quem appellat animam mundi. Quod allegans Virgilius in ſexto, inducit Anchiſem ſic ad Aeneam dicentem: Principio cœlum, ac terras, campoſq; liquentes, Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; aſtra Spiritus intus alit: totamq; infuſa per artus Mens agitat molem: & magno ſe corpore miſcet &c. Itẽ in quarto Georgicorum quidam dixere: Deum nanq; ire per omnes Terraſq;, tractuſq; maris, cœlumq; pfundum &c. Et ſic Plato, & multi alii Philoſophi antiqui poſuerunt Trinitatem in diuinis, appellantes primam perſonam Patrem: & ſecundam Verbum, & filium: & tertiam appellabant Spiritum Dei, & animam mundi, dicẽtes: ꝙ pater per Verbum omnia produxit: & per ſpiritum omnia viuificat, & mouet: vt patet in Timęo Platonis. & in libro de Republica. & in Epiſtola ad Dionyſium. & in Epiſtola ad Eraſtũ, & Choriſcum. Item Plotinus in libro de tribus hypoſtaſibus, à quibus omnia principiũ habent. Et ſic dicit Plato: ꝙ iſtæ tres perſonæ non ſunt plures ſubſtantię, ſed vna tantum: & ꝙ Verbum Dei eſt ipſe Deus: & Spiritus Dei eſt ipſe Deus. Et ſic tam Plato, quàm Socrates cõcludebant, iſtas tres perſonas in Deo. Et ideo Pythagorici propter iſtam Trinitatem colebant vnum ſolum Deum ſub triplici honore: ſcilicet adoratione, oblatione, & adoratione laudis: vt patet in primo de Cœlo, & mundo. Ex quibus patet, ꝙ Deum eſſe trinum, & vnum non eſt articulus fidei: cum naturaliter ſit demonſtrabile, & probabile apud Philoſophos: ſed iſtas tres

diuinas

Digitized by Google

diuinas perſonas eſſe realiter diſtinctas in vna ſimplici eſſentia, & ſubſtantia eſt articulus fidei: prout ponit, & credit fides catholica. Item ſequitur: ꝙ licet Philoſophi peruenerint naturaliter in cognitionem harum trium perſonarum ſic cōfuſe, inquantum nouerunt Deum eſſe primum itellectum, & primum principium omnium, prout dictum eſt: tamen naturaliter non potuerunt peruenire ad modum emanationum duarum perſonarū à prima: & quomodo iſtæ tres perſonę ſunt realiter diſtinctę: niſi Deus reuelaſſet hoc ſpecialiter, & diſtincte in nouo teſtamento: & ſic eſt articulus fidei. Et ideo Beatus Auguſtinus Spiritu ſancto illuſtratus iſtas emanationes, & origines, & diſtictiones perſonales, lucide, & clare diſtinxit in libris de Trinitate. Per cuius doctrinā Chriſtiana religio ſe poteſt defendere ab omni incurſu Philoſophorum infideliū: immo quanto magis quis inſtitutus eſt in vera philoſophia, & metaphyſica, tanto citius adhęrebit, & aſſentiet veritati fidei catholicæ, & articulo Trinitatis perſonarum cum ſimplicitate, ſeu vnitate diuinæ eſſentiæ. Ex omnibus igitur prædictis veraciter patet: non ſolū poſſibilitas, ſed etiam veritas articuli Trinitatis contra miſeros, & cæcos Iudæos, qui hoc reputant impoſſibile. Sed nō eſt magnopere admirandum, quia non ſolum ſunt occæcati intelligentia ſacræ ſcripturæ: ex qua hanc oſtendimus ſuperius, Trinitatem manifeſte patere: ſed etiam ſunt ignari veræ philoſophię: ex qua etiam hæc percipitur veritas: vt ſupra demonſtratū eſt: Sed adhuc peius eſt hoc aliud: quia ſuorum Rabinorum auctoritate oſtendimus ſuperius, In diuinis eſſe Trinitatē: ex quo non deberent audere in aliquo contradicere, ſed omnino obmuteſcere: & tamen adhuc credere nolunt: ſed audent etiam ſua impudentia, quod verum eſt, audacter negare. Aliis igitur conabor ipſos Iudæos conuincere probationibus. Beatus nanq; Auguſtinus de fide ad Petrum de hac Trinitate, ſic ait: Quocunq; igitur loco fueris conſtitutus: quia ſm regulam noſtri Saluatoris imperio promulgatam noſti te in vno Patris, & Filii, & Spiritus ſancti nomine baptizatum: principaliter, atq; indubitanter toto corde retine Patrem Deum, Filium Deum, & Spiritum ſanctum Deum: ideſt ſanctam, atque ineffabilem Trinitatem vnum eſſe naturaliter Deum. de quo in Deuteronomio capitulo ſexto: Audi Iſraël dominus Deus tuus vnus eſt. &: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Verūtamen: quia iſtum verum Deū: qui ſolus eſt verus naturaliter Deus: non Patrem ſolum, neq; Filium ſolum, neq; ſolum Spiritum ſanctum: ſed ſimul Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum diximus eſſe. Cauendum eſt: ne ſicut Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum vnum Deum eſſe: quātum ad naturalem attinet vnitatem veraciter dicimus: ſic eum, qui Pater eſt, eundem vel Filium, vel Spiritum ſanctum: aut eum, qui Filius eſt, ſiue Patrem, ſiue Spiritum ſanctum: aut eum, qui Spiritus proprie in confeſſione huius Trinitatis dicitur, vel Patrem, vel Filium perſonaliter dicere, ſiue credere, quod omnino nefas eſt, audeamus. Fides enim, quā ſancti Patriarchę, atq; Prophetæ ante incarnationem Filii Dei diuinitus acceperunt: quam etiam ſancti Apoſtoli ab ipſo domino in carne poſito audierūt: & Spiritus ſancti magiſterio inſtructi, non ſolum ſermone prædicauerunt: verūetiam ad inſtructionem ſaluberrimam poſterorum ſcriptis ſuis inditam reliquerūt: vnū Deum prædicat Trinitatem: ideſt Patrē, & Filium, & Spiritum ſanctum. Sed Trinitas vera non eſſet, ſi vna, eademq; perſona diceretur Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Si enim ſicut eſt Patris, & Filii, & Spiritus ſancti vna ſubſtātia, ſi eſſet vna perſona, nihil omnino eſſet, quo veraciter Trinitas diceretur. Rurſus quidem Trinitas vera eſt: ſed vnus Deus Trinitas ipſa non eſſet: ſi quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus perſonarum ſunt ab inuicem proprietate diſtincti: ſic fuiſſent naturarum quoq; diuerſitate diſcreti. Sed quia in illo vno vero Deo Trinitate non ſolum, quòd vnus Deus eſt, ſed etiam quòd Trinitas eſt na-

turaliter verum eſt: propterea ipſe verus Deus in perſonis Trinitas eſt: & in vna natura vnus Deus eſt. Per hãc vnitatem naturalem totus Pater in Filio, & Spiritu ſancto eſt: totus Filius in Patre, & Spiritu ſancto eſt: totus quoq; Spiritus ſanctus in Patre, & Filio eſt. Nullus horũ extra quẽlibet ipſorum eſt: quia nemo alium aut præcedit æternitate: aut excedit magnitudine: aut ſuperat poteſtate: quia nec Filio, nec Spiritui ſancto, quantum ad diuinæ naturæ vnitatem pertinet: aut anterior, aut maior Pater eſt: nec Filii æternitas, atque immenſitas velut anterior, aut maior Spiritus ſancti immenſitatem, æternitatemq;, aut præcedere, aut excedere naturaliter poteſt. Sicut ergo nec Filius poſterior, aut minor eſt Patre: ita nec Spiritus ſanctus poſterior, aut maior eſt Filio. Aeternum quippe, & ſine initio eſt: quòd Filius de Patris natura natus extitit, & in æternum, ac ſine initio eſt: quòd Spiritus ſanctus de natura Patris, Filiiq; procedit: ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deum: qa vna prorſus æternitas, vna immenſitas, vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas. Teneamus igitur patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum vnum eſſe naturaliter Deũ: neq; tamen ipſum Patrem eſſe, qui Filius eſt: neq; Filium ipſum eſſe, qui Pater eſt: nec Spiritum ſanctum ipſum eſſe, qui Pater, aut Filius eſt. Vna enim eſt Patris, & Filii, & Spiritus ſancti eſſentia: quam Græci Vſion vocant: in qua non eſt aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus: quamuis pſonaliter ſit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Quod nobis maxime in ipſo ſanctarum ſcripturarum initio demonſtratur: vbi Deus dicit: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram: cum enim in ſingulari numero dicit, Imaginem: oſtendit vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fieret: cum vero dicit pluraliter, Noſtram, oſtendit eundem Deum, ad cuius imaginem homo fiebat, non vnam eſſe perſonam. Si enim in illa vna natura Patris, & Filii, & Spiritus ſancti vna eſſet perſona: non diceretur, Ad imaginem noſtram: ſed, Ad imaginem meam. Nec dixiſſet, Faciamus: ſed, Faciam. Si vero in illis tribus perſonis tres eſſent intelligendæ, vel credendę ſubſtantię: nõ diceret, Ad imaginẽ nr̃am: ſed, Ad imagines noſtras. Vna enim imago trium naturarum inæqualium eſſe non poſſet: ſed dũ ad vnam imaginem vnius Dei homo factus dicitur, vna ſanctæ Trinitatis eſſentialiter diuinitas intimatur. Deinde & paulo poſt: pro eo quòd ſuperius dixerat, Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram: ſic hominem factum ſcriptura narrauit, vt diceret: Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit eum. Hanc Trinitatem perſonarum, atq; vnitatem naturę Propheta Eſaias reuelatam eſſe ſibi non tacuit: cum ſe dicit Seraphin vidiſſe clamantia, Sanctus, Sãctus, Sanctus, dominus Deus Sabaoth: vbi prorſus in eo, quod dicit̃ tertio, Sanctus, perſonarum Trinitatem: in eo vero quod dicitur ſemel, Dominus Deus Sabaoth, diuinę naturę cognoſcimus vnitatem. In illa igitur ſancta Trinitate: quæ ideo à nobis repetitur toties: vt noſtro cordi tenacius inſigatur: vnus eſt Deus Pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo vnũ Filium genuit: & vnus Filius, qui de vno Patre ſolus eſt eſſentialiter natus: & vnus Spiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter de Patre, Filioq; procedit. Hoc autem totum vna perſona non poſſet: ideſt & gignere ſe, & naſci de ſe. Quia igitur aliud eſt genuiſſe, quàm natum eſſe: aliudq; eſt procedere, quàm genuiſſe, vel natũ eſſe: manifeſtum eſt, quoniam alius eſt Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Trinitas itaq; ad perſonas Patris, & Filii, & Spiritus ſancti refertur: vnitas ad naturam. Beatus inſup Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei, capitulo quarto, ait: Nihil creatũ, aut ſeruiẽs in Trinitate credamus: vt vult Dionyſius fons Arrii. nihil inęquale: vt vult Eunomius. nihil æquale gratia: vt vult Ethius. nihil anterius, poſterius'ue, aut minus: vt Arrius. nihil extraneum, aut officiale alteri: vt vult Macedonius. nihil perſuaſione, aut ſubreptione inſertum:

tum: vt Manichęus. nihil corporeum: vt Melito, & Tertullianus. nihil corporali effigiatū: vt Anthropomorphus, & Vadianus. nihil ſibi iuiſibile: vt Origenes. nihil creaturis viſibile: vt Fortunatus. nihil moribus, vel voluntate diuerſum: vt Marcion. nihil ex Trinitatis eſſentia ad creaturam deductum: vt Plato, & Tertullianus. nihil officio ſingulare, nec alteri cōmunicabile: vt Origenes. nihil cōfuſum: vt Sabellius: ſed totum perfectū: quia totum ex vno, & vnum: non tamen ſolitarium: vt pręſumunt Pręxeas, & Syluanus, Pentapolitana damnabilis illa doctrina.

¶ Exempla in aliquibus rebus creatis.

Verum ne Iudęi in ſua vlterius perſeuerent opinione, & quidem falſa: quoniam impoſſibile eſſe putant: Deum ſcilicet: cum vnus tantum ſit, trinum eūdē eſſe poſſe: exemplis infraſcriptis in rebus creatis nobis familiaribus, & maniſeſtis eos conuincere conabor: cum in nōnullis ex ipſis rebus creatis huiuſmodi eluceſcat veritas: ex quo in diuinis, ad quorum intelligentiam humana imbecillitas attingere non valet, tanto magis acquieſcant, & maxime ſacris literis ſic atteſtantibus, & etiam nonnullis ex Rabinis ſuis: vt ſuperius demonſtratum eſt.

Licet anima hominis tres habeat potentias: ſcilicet intellectum, memoriam, & voluntatem: ſm quas ad imaginem, & ſimilitudinem Dei facta eſt: vt Gen. cap. primo, ipſius tamen animæ vna tantum eſt eſſentia: vt habetur ex ſententia Ariſtotelis tertio de anima. Nā quælibet potentia animę totam ipſius animę ſubſtantiam per denominationem dicit, licet diuerſimode. Vnde intellectus eſt anima, inquantum hęc forma intellectiua eſt anima: & ſic ſucceſſiue memoria eſt anima: volūtas etiam eſt anima: & nihilominus in vno homine non ſunt tres animę: ſed vna tantum. Similiter Pater eſt Deus: Filius eſt Deus: & ſpūs ſanctus eſt Deus: & tamen non ſunt tres Dei, ſed vnus tantum Deus. Beatus etiā Auguſtinus lib. ix. de Trinitate, ad huius rei probationem tres alias animę potētias adducit: ſcilicet mentem, notitiā, & amorem. Mens enim ſe nouit, & amat ſe: & cum ſe cognoſcit, notitiam ſuam gignit, & eſt parens ſuæ notitię: & tertium eſt amor, qui de ipſa mente, & notitia procedit: cum mens ſe cognoſcens diligit ſe. Alia etiam multa dantur exempla de Sole, & de igne. In Sole nanq; cum vnitate eſſentię apparet lux, ſplendor, & calor. Nam ſplendor generatur à luce, & calor ab vtroq; procedit: ſcilicet à luce, & ſplendore. Item in Sole conſiderari poteſt quantitas, figura, & ſplendor, in eadem ſubſtantia. Item motus, ſeu curſus: ſplendor, & calor. Itē ignis alius eſt purus in propria ſphæra: alius eſt ignis flāma: & alius eſt ignis carbo in aliena materia. Item ignis habet ſpeciem, calorem, & ſplendorem. Item habet lucem, ſplēdorem, & calorem &c. Iudæorum etiam Rabini, & maxime Cabaliſtę, de quibus dicendū eſt infra libro nono, & vltimo, capitulo quarto. Hi nempe Cabaliſtę intrinſecū ſcripturę ſenſum quammaxime perquirebant: hoc eſt ſpiritualem eorum iudicio, hanc Trinitatem in diuinis eſſe confeſſi ſunt: & hoc ex hac dictione Hebraica, Bereſid (vt inquiunt moderni Iudæi) quæ dictio, Bereſid, Latine ſignificat, In principio, & hoc tam ex Hebraico textu, quàm ex Chaldæo, quem appellant Targum: & hoc faciunt per tranſmutationem literarum, ſiue characterum huius dictionis, Bereſid: tranſmutādo nāq; characteres ipſius dictionis omnibus modis, quibus aliqd ſignificari poſſit ex textu Hebræo, eliciunt primo vnam dictionem, quæ ſignificat, Pactum: item vnam aliam: ſcilicet ſecundam, quę ſignificat, Eſt: & ſimiliter tertiam, quæ idem ſignificat, quod Pater: item & quartam, quę ſignificat idem quod, Filius: & demum quintam dictionem, quæ ſignificat, Ignem: per quam dictionem, Ignem, dicunt ſignificari Spiritum ſanctum: quod nobis Chriſtianis nō videtur à veritate alienum: cum Spiritus ſanctus deſcēderit in forma ignis in die Pentecoſtes ſuper centumuiginti credētes: vt ſupra lib. vi. c. lxxxiiii. ꝓbatum eſt.

Digitized by Google

Quæ quidem dictionum inquiſitio per ipſos Rabinos ſic ſubtiliter, & diligenter facta à Iudęis vocatur Cabala. Colligendo ergo iſtas omnes quinq; dictiones ab illa dictione, Bereſid, elicitas, efficitur primo, Pactum, & poſtea ex ea elicitur, Pater, Filius, & Ignis, ideſt Spiritus ſanctus: quæ ſunt tres perſonę Trinitatis. Ex textu autem Chaldæo eliciũt Spiritum, Filium, & Patrem: & ecce etiam diuinarum perſonarum Trinitas: licet non ſit ſm̃ ordinem ſuum: qui eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. tres equidem perſonæ: ſed vna tantum diuinitas. Rabi etiam Simon magnus Magiſter in iſta Cabaliſtarũ doctrina ſuper his verbis Deuteronomii. c. vi. Audi Iſrael Deus, Deus noſter, Deus vnus eſt: inquit ex ipſis verbis: Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, explicite ꝓferri. Et nota ꝙ textus Chaldęus hęc tria vocabula, ſiue nomina de Deo intelligit. Ecce quomodo etiam apud Iudæos conſtat, In diuinis eſſe Trinitatem. Et vt Iudæi ſupraſcriptam Cabaliſtarum inquiſitionẽ ex illa dictione, Bereſid, cognoſcant: videant breue hic affixum: vbi hęc literarum tranſportatio deſcripta eſt Hebraice: hoc eſt characteribus, ſiue literis Hebraicis. Et qm̃ multi in hac diuina Trinitate multipliciter errauerunt. In rebus enim tam arduis, & ingenii noſtri imbecillitatem excedentibus, ſua non oportet opinione ꝑuagari: ſed veræ, & certæ acquieſcere terminationi. Quapropter ad hoc, vt lector in hac diuina Trinitate cautius incedat, quendam libuit B. Auguſtini hic deſcribere Sermonem: cum in eo de ipſa Trinitate multæ enodentur difficultates.

¶ Ex Sermone B. Auguſtini.

CRedimus in ſanctam Trinitatem: ideſt Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: vnum Deũ Omnipotẽtẽ: vnius eſſentiæ: vnius poteſtatis: Creatorem omnium creaturarum: à quo omnia: ꝑ quẽ omnia: & in quo omnia. Credimus Patrẽ à ſemetipſo, non ab alio: Filium à Patre genitum Deum verum, de Deo vero: lumen verum, de lumine vero: non tamen duo lumina, ſed vnum lumen. Credimus Spiritum ſanctum à Patre, & Filio æqualiter procedentem: conſubſtantialem: & coæternũ Patri, & Filio. Pater eſt plenus Deus in ſe. Filius eſt plenus Deus à Patre genitus: Spiritus ſanctus eſt plenus Deus à Patre, & Filio procedens: non tamen tres Deos dicimus: ſed vnum Deum, Omnipotentem, æternum, inuiſibilem, & incõmutabilem: qui totus vbiq; eſt: totus vbique præſens: non per partes diuiſus, ſed totus in omnibus locis: non localiter, ſed potentialiter: qui ſine mutatione ſui, mutabilia cuncta creauit: & cũcta gubernat: ſemper manens quod eſt: cui nihil accidens eſſe poteſt: quia ſimplici diuinitatis naturę nihil addi, vel minui poteſt, quia ſemp eſt quod ẽ. Cui propriũ eſt: cui ſempiternũ eſt: cui idem eſt eſſe, viuere, & intelligere: & hæc tria vnus Deus, & vnus Deus hæc tria. Idem Deus, & dñs: vera, & ſempiterna Trinitas in perſonis: vera, & ſempiterna vnitas in ſubſtantia: quia vna ſubſtantia Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Hæc vero ſancta Trinitas: nihil maius eſt in tribus perſonis ſimul nominatis, q̃ in vna qualibet perſona ſimul ꝑ ſe dicta: quia vnaquæq; perſona plena eſt ſubſtantia in ſe: non tamen tres ſubſtantiæ: ſed vnus Deus: vna ſubſtantia: vna potẽtia: vna eſſentia: vna æternitas: vna magnitudo: vna bonitas Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: nec aliud Filius, & Spiritus ſanctus, q̃ Pater in natura: quibus eſt vna natura. Sed alius Pater eſt in perſona, alius Filius in perſona, alius Spiritus ſanctus in perſona. In Patre manet æternitas: in Filio æqualitas: in Spiritu ſancto æternitatis, æqualitatiſq; ꝯnexio: quia Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus vnus eſt Deus: vnum omnes in ſubſtantia, & eſſentia, omnipotentia, & deitate confitemur. Sicut enim eadem ſancta Trinitas inſeparabilis eſt in ſubſtantia: ita inſeparabilis eſt in operibus: quamuis quædam opera Dei quibuſdam perſonis ſpecialiter conueniant: ſicut Patri vox illa, quæ de cœlo ſonuit ſuper Chriſtum baptizatum: & ad Filii perſonam humanitatis tantummodo pertinet ſuſceptio: & Spiritus ſancti perſonę proprię congruit illa columba: in cuius ſpecie idem Spiritus ſanctus.

Digitized by Google

tus ſanctus deſcendit ſuper eundem Fi-
lium Dei ſm hominem baptizatum: ta-
men abſq; dubitatione illam vocem, &
illam columbam, & Chriſti humanitatē,
tota ſancta Trinitas opata eſt: cuius ope-
ra inſeparabilia ſunt. Credimus eundem
Filium Dei, Verbum Dei æternaliter na-
tum de Patre conſubſtantialem Patri per
omnia temporaliter natū de Spiritu ſan-
cto ex Maria ſemper virgine: duas habē-
tem natiuitates: vnam ex patre æternā:
alteram ex matre temporalem. Qui etiam
filius Dei ſuę carnis conceptione conce-
ptus eſt: & ſuę carnis natiuitate natus ē:
Deum verum confitemur conceptum: &
Deum verum natum: eundem dominum
verum, & verum hominem vnum Chri-
ſtum: vnum filium Dei vnigenitum, pro-
prium, & perfectum in duabus naturis:
in vnius perſonę ſingularitate: paſſibilē,
& impaſſibilem: mortalem, atq; imortalē:
crucifixum in infirmitate noſtra: eūdēq;
ſemper viuētem in virtute ſua. Qui mor-
tuus eſt carnis ſuę morte, & ſepultus: atq;
ab Inferis damnato, & ſpoliato Principe
totius iniquitatis rediens tertia die reſur
rexit: atq; cum triumpho glorię videnti-
bus Diſcipulis cœlum aſcēdit: ſedens in
dextera patris: ideſt maieſtate diuinita-
tis. Inde iam venturus iudicare viuos, &
mortuos: quem impii iudicantem vide-
bunt in ea forma, qua crucifixus eſt: non
in ea humilitate, qua iniuſte iudicatus
eſt: ſed in ea claritate, qua iuſte iudicatu-
rus eſt mundum: cuius maieſtatis viſio
æterna eſt omnium ſanctorū beatitudo,
& gloria. Omnipotens ergo Deus inęſti-
mabilis, ineffabilis, incomprehenſibilis,
vltra omnia, extra omnia, præter omnia:
omnem creaturam excedit: omnem factu
ram pręterit: vniuerſa pręexcellit. Si enī
quęras magnitudinem, maior eſt: ſi pul-
chritudinem, pulchrior: ſi dulcedinem,
dulcior: ſi ſplendorem, fulgidior: ſi iuſti-
tiam, iuſtior: ſi fortitudinem, fortior: ſi pie
tatem, clementior. Nulla enim ratio pati-
tur: vt vel factura factori ſuo æquetur: vt
opus artifici cōparetur. Legimus in Pro-
pheta: Qui fecit fortia, fortior eſt: & q fe-
cit pulchriora, ille pulchrior eſt: ſic autē
huius vnicę Deitatis celſa inſigne prędi-
camus: vt tamē non ſicut Iudęi: ſed ſicut
Chriſtiani, Trinitatis diuinę myſteria fa-
teamur. Sicut enim Omnipotens, & inef
fabilis Pater eſt: ita Omnipotens, & incō
prehēſibilis Filius: ita etiam Spiritus ſan
ctus in Patre, in Filio diſcrete connexus,
ineffabilis, atq; immēſus eſt. Pater enim,
& Filius, & Spiritus ſanctus: vnus Omni
potēs Deus: vnus in Trinitate: vnꝰ in po
teſtate: vnitas, Trinitas, ſempiterna ma-
ieſtas: vnum potens per omnia: & Trini-
tas in vnitate: & vnitas in Trinitate con
ſiſtit: ſed nec Trinitas diuiditur: nec vni-
tas ſeparatur. Hac igitur catholica fide ar
mati, atq; inſtructi chariſſimi nefandos
Arrianos hęreticos, qui ſe hoc tempore
impie iactant: & multos Chriſtianos no-
ſtros ſeducendo corrumpunt, atq; deci-
piunt, breuiter percunctemur: quomodo
orant dominum, qui ſentiunt contra do-
minum? Reſpondent nobis dicentes: O-
ramus dominum vtiq; in Trinitate: ſed
(vt legimus) Patrem maiorem: Filium mi
norem: Spiritum ſanctum inferiorem: qa
ipſe Chriſtus dicit: Pater maior me eſt.
his reſpondemus: Sic inquam oratis, &
colitis dominum? ſic planè legimus: ſic
colimus: ſic oramus. Ad hos dicimus: Si
ergo ita dominum colitis, & oratis, hoc
non eſt dominum magnum vnum cole-
re, & rogare: ſed tres Deos facere. & vbi
eſt, quod in lege diuina dicit? Audi Iſra-
el dominus Deus tuus, Deus vnus eſt? &
iterum alibi ait: Dominum Deum tuum
adorabis: & illi ſoli ſeruies. Si enim eſt Pa
ter aliud: aliud Filius: aliud Spiritus ſan-
ctus: iam non eſt vna Trinitas: ſed diuiſa
poteſtas. Quomodo autem diſcrepās po
teſtas ſtare poteſt? In Euāgelio legimus:
q domus in ſemetipſa diſcernitur, cū lu
cis ſplendor, aut Solis calor nullatenus
ſeparatur. Ecce enim ſicut videmus, in So
le tria ſunt, & ſeparari omnino non poſ-
ſunt. Quæ autem tria ſunt videamus: cur
ſus, ſplendor, & calor. Videmus enim So
lem in cœlo currentem, fulgentem, calen
tem. Diuide ergo Arriane (ſi potes) Solē:
tunc & demum diuide Trinitatem: ſed
fortaſſis de Sole differendo, difficilis eſt

Digitized by Google

ratio: quia in cœlo eſt, à nobis longe poſitus eſt. Ecce aliud proponimus elementum: quod minus eſt: & in terra nobiſcũ eſt, ignem dico, qui in manibus noſtris habetur: & tamen nunquam diuiditur. Et ignis enim tria habet: ſed diuidi non poteſt: hoc eſt motum, lucem, & feruorẽ. Si igitur nefande Arriane diuidere non potes creatum Solem, & ignem, quomodo potes diuidere dominũ omniũ Creatorem? Audi autem, & diſce hãc magnã, & vnicam Trinitatem ab exordio generis humani fuiſſe oſtenſam. Audi in lege, & Prophetis, in Pſalmis, & in Euangelio. Audi in Apoſtolo proculdubio declaratam. Audi inquam in Geneſi: Fecit Deus hominem ad imaginem Dei: vt ſimul oſtenderet inſeparabilem Trinitatem. Ait etiam in eodem libro: Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Audi Prophetã dicentem ex perſona Chriſti: Spiritus dñi ſuper me: propter quod vnxit me: Euangelizare pauperibus miſit me. Audi in Pſalmis: Verbo dñi cœli firmati ſunt: & Spiritu oris eius oĩs virtus eorũ: & Spiritu principali confirma me. Hoc idem dominus Chriſtus in Euangelio Diſcipulis dicens confirmat: Euntes baptizate oẽs gentes in noĩe Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Audi in Apoſtolo: Quis cognouit ſenſum dñi: aut quis cõſiliarius eius fuit: aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quõ ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. Hinc dicere poſſumus: ꝙ ſi in diuina eſſentia, & vnitate apponeretur pluralitas, repugnaret equidem: ſed in perſonis tantum appoſita minime repugnat, cum ad ſe inuicem fiat relatio: quælibet enim perſona relata ad eſſentiã realiter eadem eſt cum eſſentia: nihil enim eſt in Deo, quin ſit Deus: perſona autem relata ad perſonam, realiter eſt diſtincta ab ipſa. Alius eſt enĩ Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Nullus autẽ iſtorũ eſt aliud ab alio: quia non alia natura, ſeu eſſentia &c. Sed etiam hæc alia B. Auguſtini audiamus.

¶ Quędam adhuc alia ex quodam alio eiuſdẽ B. Auguſtini Sermone de Trinitate enodanda ſunt.

Noſtis fratres dñm noſtrũ Ieſum Chriſtum factũ pp nos quod ſumus nos: manſurus aũt nihilominus in ea forma, ĩ qua æqualis eſt patri: factũ eſſe aũt credimus Dei filium noſtræ infirmitatis participẽ: nec tamẽ ſuę maieſtatis expertẽ. Ipſa ergo fides noſtra: Deus ſuper nos: idemq́ homo inter nos: ſed quia pp nos in forma humanitatis aſſumptæ multa hic geſſit: vt diuinitatis ſubſtantiam, quæ in eo latebat, abſconderet: qui hæc diſcernere, atq; intelligere non potuerunt, hæreſes condiderunt. In his ſunt præter cæteros Arriani: qui Deum patrem Deo filio contendunt eſſe maiorem: his catholica veritas breuiter, lucideq́; reſpõdet. Quærimus enim ab eis: vnde maiorem patrẽ filio dicant? Si magnitudine dixerint. i. mole aliqua corporali: quemadmodũ dicimus verbi gratia: Mons ille maior eſt, ꝙ̃ ille: aut illa ciuitas maior eſt, ꝙ̃ illa. Reſpondemus eis ex Euangelio: ꝙ Deꝰ ſpiritus eſt: & corporalia ſpiritualibus comparari non poſſunt. Tunc enim dici potuit aliquid alio maius, vel minus, quando vtrunque corporali forma diffinitur: Deus autem nec mole diſtenditur: nec liniamentis corporis diſtinguitur: nec locis concluditur: nec coarctatur anguſtiis: nec etiam vllis limitibus terminatur. Nõ enim mole, ſed virtute magnus eſt. Ceſſent ergo, & conquieſcant cogitationum indigna phantaſmata, quæ fidelium ingrauidant ſuis imaginationibus mentes: familiaritas quoq; carnis omnino diſcedat: quando de Deo cogitamus: nulla oculis noſtris ſpecies carnis occurrat. Sed rurſus dicunt: tempore: ideſt ætate: patrẽ eſſe maiorem. Aſſerũt enim nullo modo fieri poſſe: vt ille qui gignit: & ille qui naſcitur ſit coæuus. neceſſe enim dicunt: vt prius exiſtat ille, qui generat, de quo poſſit rurſum exiſtere ille, q naſcitur. Et hoc vnde: niſi de cogitationibus carnis? Hoc enim de cogitationis humanæ conſideratione, & conſuetudine didicerunt: nec conſiderant, quia inter homines vbi eſt filius ætate debilior, ibi pater ſenectute defectior: & vtiq; filius, q minor eſt natu,

quantum

quantum creſcit,& corroboratur,pater ſe neſcit,& deficit? Si ergo vſquequaq; cõtendunt,patrem eſſe antiquiorem,confiteantur neceſſe eſt,filium eſſe fortiorem? Quod certe ſi abſurdum eſt hoc de Deo ſentire: deſinant tandem humani generis ſenſu diuina commẽdare ſecreta. Sed parum eſt ſic eos cõuincere:niſi aliquid demonſtrare potuerimus in creatura viſibilium: vbi generatori ſuo ille,qui naſcitur,ſit coæuus. Ad has ergo erroris tenebras repellendas vnam lucernam ad cõparationem proferamus:quæ ardentis lini fomite tremulũ lumen effundit. Ardet in eo vtiq; ignis in ſubſtantia: ſplendor in ſpecie:nec tamen de ſplẽdore ignis: ſed de igne naſcitur ſplendor: & tamen ſine ſplendore ſuo ignis nunq̃ fuit: quãuis ſplendor de igne naſcatur. Sed ex quo primũ ille paruus igniculus cœpit, cum ſuo vtiq; coæuo ſplendore ſurrexit: ſplendor ergo igni, de quo naſcitur, eſt coæuus: & eſſet vtiq; ſplẽdor coæternus, ſi eſſet ignis æternus. Sed abſit: vt ꝑ hãc viliſſimam comparationem dño noſtro Ieſu Chriſto feciſſe videamur iniuriam. Debemus ergo oſtendere in Euangelio: vbi ipſe filius:vel in qua forma inferiorẽ ſe dixerit patre,factus obediens vſque ad mortem: vel vbi æqualem ſe oſtẽderit genitori. Ego,& pater vnum ſumus. Dicunt enim nobis ipſi cõtra. Ecce ipſe filius dixit:Pater maior me eſt: nec itelligunt eũ in carne poſitum iſta dixiſſe: quando nõ ſolũ à Deo p̃re:ſed ſicut diuinus Pſalmus loquitur: Minoratus eſt paulominus ab Angelis. Si hoc ſolum libenter audire volunt:cur non attendunt: quod ipſe iterũ dixit:Ego,& pater vnum ſumus. deinde conſiderent,vnde ſit dictum: Pater maior me eſt. Aſcenſurus enim ad patrem, contriſtati ſunt Diſcipuli: ꝙ eos corporali forma deſereret. & ait illis:Quia dixi vobis: Vado ad patrẽ: triſtitia impleuit cor veſtrum. Si me diligeretis,gauderetis, ꝙ vado ad patrem, quia pater maior me ẽ: hoc eſt dicere:Ideo ſubtraho veſtris oculis iſtam ſerui formam: in qua pater maior me eſt: vt ab oculis carnis ſerui forma remota,Deum ſpiritualiter videre poſſitis:ergo & propter formam ſerui, quam ſuſceperat verum dixit: Pater maior me eſt:quia vtiq; Deus homine maior eſt. Et propter Verbum formam Dei:in qua permanebat cum patre,ve𝔯 dixit:Ego,& pater vnum ſumus. Aſcendit ergo ad patrẽ per id quod homo erat:ſed manſit in patre quod Deus erat:quia in carne ad nos proceſſit. Aſcendit inquam ad patrem Verbum:quod caro factum eſt: vt habitãret in nobis. & ſuam pręſentiam repromiſit,dicens: Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad cõſummationem ſæculi. Secundum formã Dei, dicit de illo Ioãnes Apoſtolus:Ipſe eſt verus Deus:& vita æterna. Secundum formã ſerui,dicit de illo Apoſtolus Paulus: Qui cũ in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo:ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Secũdũ formã Dei ipſe de ſe loquitur:Ego,& pater vnum ſumus. Secũdũ formã ſerui dicit:Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ. Vnde illa fiducia? vñ eſt iſta formido? Illa vtiq; vox ex proprietate ſubſtantię:iſta autem ex participatione infirmitatis aſſumptæ. Hæc ergo chariſſimi prudenter intelligentes de ſcripturis ſanctis, dũ legimus diſcamus: ſed dum diſcernimus fortaſſe ne erremus, intellectum ab ipſo dño poſtulemus. Sed adhuc hęc alia pauca ab ipſo B. Auguſtino audiamus.

¶ Item idem B. Auguſtinus in libro de Trinitate,de fide Trinitatis, & vnitatis inuiolabiliter ſeruanda: tranſumptiue autem de conſecratione. diſtinctione quarta. cap. Omnes &c.

OMnes,quos potui legere,qui ante me ſcripſerunt de Trinitate,quæ Deus eſt,diuinorum librorum veterum,& nouorum catholici tractatores hoc intenderunt ſm ſcripturas docere: Quòd Pater,& Filius,& Spiritus ſanctus vnius,eiuſdemq; ſubſtantię inſeparabili æqualitate diuinam inſinuant vnitatem: ideoq; non ſunt tres Dii:ſed vnus Deus: quamuis pater filium genuerit: & ideo filius non ſit, qui pater eſt: filiuſq; à patre

Digitized by Google

ſit genitus:& ideo pater nõ ſit,qui filius: Spiritusq́; ſanctus, nec pater ſit, nec filius:ſed tantummodo patris, & filii ſpiritus:& patri,& filio etiam ipſe coæqualis: & ad Trinitatis pertinens vnitatem:non tamen eandem Trinitatem natam de virgine Maria,& ſub pontio Pilato crucifixam, & ſepultam tertia die reſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe: ſed tantummodo filium:nec eandem Trinitatem deſcẽdiſſe in ſpiritu columbæ ſuper Ieſum baptizatum:aut die Pentecoſtes poſt aſcenſionem domini ſonitu facto de cœlo:quaſi ferretur flatus vehemens,& linguis diuiſis velut ignis:ſed tantummodo Spiritum ſanctum. Nec eandem Trinitatem dixiſſe de cœlo:Tu es filius meus dilectus: ſiue cum baptizatus fuerit à Ioanne:ſiue in monte,quando cum illo erant tres Diſcipuli:aut quando ſonuit vox de cœlo dicens:Clarificaui, & iterum clarificabo: ſed tantummodo Patris vocem fuiſſe ad Filium factã: quamuis Pater, & Filius,& Spiritus ſanctus ſicut inſeparabiles ſunt,ita inſeparabiliter operentur.

¶ Beatus Leo Papa in calce cuiuſdam Sermonis poteſt nos inſtruere,ex verbis infraſcriptis.

Honoretur in infantia ſua dominus: nec ad Deitatis ferantur iniuriam exordia,& incrementa corporea:quoniam naturæ incommutabili nõ addidit aliquid natura noſtra,nec minuit.Sed qui in ſimilitudine carnis peccati dignatus eſt hominibus eſſe conformis:in vnitate Deitatis patri permanet æqualis:cum quo, & cum Spiritu ſancto viuit,& regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

De hac etiam Deitatis Trinitate,&vnitate ſubtiliter,& elegãter Athanaſius epiſcopus in ſuo fidei Chriſtianæ Symbolo multa conſcripſit,& declarauit: quod qa in ſequenti proximo capite, vnà cũ aliis fidei noſtræ Symbolis ponendũ eſt,ideo hic illud ponere non curaui.

¶ Sed reſtat dubium de articulo Trinitatis.

Illud nanq; dubium eſt: quia ex ea infallibili veritate.ſ.ꝙ Deus eſt ſũme intelligens,& diligẽs ſe:nõ ſolum ſequit̃ poſſibilitas articuli Trinitatis:ſed etiam neceſſitas eiuſdem:quia Deus pater intelligendo ſe,neceſſario dicit Verbum de tota eſſentia,& ſubſtãtia,& ſcientia ſua per modum naturæ:& diligendo ſe neceſſario cum Verbo producit,& ſpirat Spiritũ ſanctum:licet per modum voluntatis, & libertatis:& ſic vtraq; productio, & emanatio eſt neceſſaria.Vnde articulus Trinitatis:non ſolum eſt poſſibilis, ſed etiã neceſſarius:& per conſequens demõſtrabilis:& ſic ſequeretur:ꝙ non eſſet articulus fidei. Ad hoc reſpondent aliqui: ꝙ Deum eſſe trinum,& vnum non eſt articulus fidei:cum hoc fuerit per naturam notum antiquis Philoſophis ex illa prima veritate:prout ſuperius dictum fuit: ſed iſtas tres perſonas eſſe realiter diſtinctas in vna ſimplici ſubſtantia, eſt articulus fidei. Alii autem dicunt, & forſan ſecurius,quod Deum eſſe trinum,& vnum eſt neceſſarium: eo modo, quo dictum eſt ſuperius non longe à principio huius vigeſimiquarti capituli:& per conſequẽs demonſtrabile.Sed licet hoc ſit demonſtrabile in Theologia Dei, & beatorum: vbi beati vident notitia, meridiana luce clariore Verbum naturaliter originari à Patre,& Spiritum ſanctum liberaliter ab vtroq; procedere,& emanare: vt inquit Beatus Auguſtinus in Libello de triplici habitaculo:tamen non eſt demonſtrabile in noſtra Theologia viatorum: ſed ſimiter credibile poſtquã nobis eſt in vtroque teſtamento reuelatum: & per Chriſtum confirmatum. Sed eſt aduertẽdum: quod licet myſterium Trinitatis ſit demonſtrabile in patria: eo modo, quo dictum eſt: tamen hoc non eſt demonſtrabile per cauſam à priori: quia ibi nulla eſt cauſa: ſed principium. Nam licet Pater ſit principium Filii: tamen non eſt cauſa eius. Et ſic eſt dicendum de vtroque reſpectu Spiritus ſancti. Ex quibus patet poſſibilitas, & inconcuſſa veritas, & integritas fidei Chriſtianæ: quia licet factum non poſſit demonſtrari: tamen poſſibilitas eius poteſt quaſi demonſtrari. Ex omnibus igitur huius octaui libri capitibus ſacrarum literarum

teſtimoniis

Digitized by Google

teſtimoniis deſcriptis, & declaratis, iam ſatis ſufficienter me reſpondiſſe Iudæis arbitror ad primam eorum obiectionem contra nos Chriſtianos factam: Quòd ſcilicet plures colamus Deos, & non vnum tantum: & propterea nos idolatras eſſe. Quæ omnia ſi ipſi Iudęi rectè, & diligenter examinauerint, inuenient profectò nos Chriſtianos, licet Trinitatem in Deo eſſe fateamur, non propterea à diuina deuiare ſcriptura: vt Deorum faciamus pluralitatem: ſed vnum tantum, & ſolũ Deũ: cum in diuina eſſentia, & vnitate aliquã non apponamus pluralitatem: ſed in perſonis tantum apponamus: cum ipſarum perſonarum ad ſe inuicem fiat relatio: & ſic veritati minime repugnet: vt ſuperius toties demonſtratum eſt: immo ex ſuperius probatis ipſi Iudæi de Deo male ſentiunt, & ideo hæretici ſunt, & infideles cum de Deo male, & non rectè ſentiant contra tot ſacrarum literarum teſtimonia; & contra Rabinos ſuos: quorum auctoritate probaui ſuperius Trinitatẽ eſſe in Deo. Taceant igitur, & vlterius nõ audeant diuinam negare ſcripturam.

FINIS.

Digitized by Google

SECVNDA IVDAEORVM OPPOSITIO DE ARTICVLIS FIDEI CHRISTIANAE.

SECVNDO Iudæi nobis Chriſtianis obiiciunt: quaſi improperantes: ꝙ fidei noſtræ quoſdam habeamus articulos: quos ſub præcepto credere noſtra nobis mandat eccleſia: cum humanis probari non poſſint Argumentis: ſaltem de neceſſitate concludentibus. Quod nos Chriſtiani audacter, & ſine rubore fatemur: licet ipſi articuli humanis, ſiue philoſophicis Argumentis neceſſario concludentibus minime probari poſſint: quia ſi id fieri poſſet: fides Chriſtiana: nõ fides: ſed ſciẽtia dicenda eſſet. Argumentis autem perſuaſibilibus probatur: immo etiam quandoq; ſignis: hoc eſt miraculis probata eſt: quia multi Chriſtiani in primitiua eccleſia in credendorum atteſtatione: ſæpe ſignis: ideſt miraculis vſi fuere: vt in Actibus Apoſtolorum frequenter habetur. Quod etiam fecit Helias: vt habetur tertio Regum. c. xviii. Et licet de articulis fidei haberi non poſſit ſcientia demõſtratiua: habetur tamen per fidem nõ minor eius certitudo, q̃ habeatur ex quacunque ſcientiæ demonſtratione: quia obiectum fidei eſt veritas non viſa: cui fides firmiter adhæret: non ex rei euidentia, ſed auctoritate diuina. Nam fides generaliter ſumpta eſt, qua veraciter id credimus, quod nequaquã videre valemus: & ideo quod videmus credere non dicimur, ſed manifeſte cognoſcere. Proprie autem nomen fidei ide dictum eſt: ſi omnino fiat, quod eſt dictum, aut promiſſum: & inde fides vocata eſt, ab eo quòd fit illud, quod inter vtroſque placitum eſt: quaſi inter Deum, & hominem: hinc & fœdus dicitur. Nec ideo vera putãda eſt fides, quia creditur: ſed credita, quia vera. Et licet nonnulli Philoſophãtes (vt plurimum) non adhæreant fidei, niſi in illam quibuſdam inducantúr indiciis: nec vllis inducuntur: niſi ea primo competentia: & proportionata fidei, quam teſtãtur, ratio prænoſcat: tamen Apoſtolus ad Corinthios primo, capitulo primo, aliter ſentit, dicens: Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed Euangelizare: non in ſapiẽtia verbi: vt non euacuetur Crux Chriſti. Verbum enim Crucis pereũtibus quidẽ ſtultitia: iis autem qui ſalui fiunt: ideſt nobis, Dei virtus eſt. Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mũdi? Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Et quoniam Iudeus tantopere admiratur: ꝙ articuli fidei Chriſtianę credi mandentur: ſuſpectum ſe facit: ꝙ legis ſuę ignoret fundamenta: cum & ipſi quoq; Iudæi legis ſuę Iudaicæ habeant fundamenta: quę ipſi non fundamenta, nec articulos (ſicut nos Chriſtiani) ſed radices ſuę legis appellãt. In quibus explicandis, docendisq; Rabi Moyſes Aegyptius: & eo iunior Rabi Ioſeph Alba compilator libri radicum multum inſudauerunt. Rabi enim Moyſes in ſua explanatione capitulo helech, ſm Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum ſentẽtiam, treſdecim poſuit Iudaicæ legis eſſe radices. Primam de Deo glorioſo, ꝙ ſit. Secundam, ꝙ ſit vnus. Tertiam, ꝙ incorporeus ſit. Quartam, ꝙ primus. Quintã, ꝙ ipſe ſolus adorandus ſit. Sextam, ꝙ ꝓphetia ſit. Septimã, ꝙ Moyſes fuerit Propheta. Octauam, ꝙ lex ſit tradita de cœlo. Nonam, ꝙ lex non ſit permutabilis in aliam. Decimam, ꝙ Deus omnia noſcit. Vndecimam, ꝙ præmiat, & punit. Duodecimam, quòd Meſſiach: ideſt Saluator expectandus ſit. Tertiamdecimam, & vltimam, quòd futura ſit mortuorum reſurrectio. hæc ille Rabi Moyſes. Rabi vero Ioſeph Alba (vel Abba) in multis à Rabi

Moyſis

Digitized by Google

Moyſis ſententia diſcordat: nonnulla ex prædictis renuens de legis eſſe fundamentis: quod in libro Ikarim: id eſt de radicibus, primo, & tertio tractatu, rationibus, auctoritatibusq; planè demonſtrat. Rabi etiam Seadio librum ſepherhaenmunos: hoc eſt Credendorum cõpilauit, demõſtrans aliqua in Iudęorum lege credenda eſſe. Si igitur Iudæi habent legis ſuæ radices: hoc eſt fundamenta: & eas credẽdas eſſe mandant: cur nobis Chriſtianis obiectant articulos noſtrę fidei fundamẽta continentes nos habere: & ab eccleſia noſtra credendos mandari? Nonne vt ſupra capitulo ſecundo huius octaui libri quamplurimis tam veteris, quàm noui teſtamenti teſtimoniis probatum eſt: vt Deo credamus, & Prophetis eius? & fide opus eſſe ad ſalutem? Item & parentem noſtrum Abraam non ex operibus legis, ſed ex fide iuſtificatum fuiſſe: eo quod Deo crediderit. Ceſſet igitur Iudęorum admiratio: immo potius obiectio, & improperatio: ſi nonnulla in fide Chriſtiana credenda ſunt: cum ſine fide impoſſibile ſit Deo placere: vt inquit Apoſtolus ad Romanos capitulo vndecimo, vbi multa ponit exempla de multis, qui fide ſaluati ſunt. Aduerte inſuper Iudęe: quia licet articuli fidei Chriſtianę nõ ſint demõſtrabiles: nec poſſint à nobis in via demonſtrari de facto: tamen eorum poſſibilitas non ſolum eſt à nobis probabilis: ſed etiam ex ſuo primo fundamento demonſtrabilis: vnde licet Deum eſſe trinum non poſſit demonſtrari: tamen Deum potuiſſe: hoc eſt humanam aſſumere naturam: eſt demonſtrabile: quia omnes articuli fidei ſunt poſſibiles: ſed in eorũ poſſibilitate eſt ordo. Nam articuli fidei ita, & taliter ſunt ordinati: ꝙ vnus præſupponit alium in ſua poſſibilitate: & ſic priores in ſua poſſibilitate vſque ad primum articulum: ſcilicet articulum Trinitatis: qui eſt cauſa omnium articulorum in veritate, & poſſibilitate. Nam ex veritate, & poſſibilitate articuli Trinitatis infertur veritas, & poſſibilitas articuli creationis: & ex poſſibilitate articuli Trinitatis, & creationis infertur poſſibilitas incarnationis: & ex poſſibilitate incarnationis infertur poſſibilitas auctoritatis Chriſti, & inſtitutionis Euchariſtiæ: & poſſibilitas paſſionis, & reſurrectionis, & liberationis patrum de Limbo Inferni, & totius noſtræ redemptionis &c. vt ſuperius diximus: quaſi in fine primę Oppoſitionis, dũ de Trinitate loqueremur. Et ſic omnes articuli fidei præſupponũt articulum Trinitatis perſonarum in vna ſubſtantia in diuinis. Sed poſſibilitas articuli Trinitatis fundatur in quadam veritate ineffabili, & neceſſaria, & demonſtrabili per omnes Philoſophos: immo per eos iamdiu demonſtrata eſt: vt ſuperius diximus. Sed poſtquam de articulis fidei Chriſtianę verba ſum facturus: opportunum videtur: immo quaſi neceſſarium: vt quid ſit fides prius declaretur: accipiendo tamen fidem pro virtute Theologica, & pro fidei obiecto. Multis enim modis fides accipi poteſt: & hoc vt Ciceronis regulam, & normam obſeruemus, ſic dicentis in libro primo de Officiis: Omnis enim, quę à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à diffinitione proficiſci: vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputatur. & licet ipſius fidei multæ ſint diffinitiones: tamen illa ſola contenti ſimus: quã ponit Apoſtolus ad Hebræos capitulo vndecimo: quæ licet aliqualiter difficilis ſit, paucis tamen explanatis, facilis fiet. Eſt igitur fides (vt ipſe Apoſtolus ibidem inquit) ſperandarum ſubſtantia rerum Argumentum non apparentium. Sed poſſet aliquis admirari: quòd Apoſtolus dixerit: Fidem eſſe ſubſtantiam: cum ſecundum Philoſophum in libro Prædicamentorum, fides ſit in prædicamento qualitatis. Sed ideo Apoſtolus dixit eam eſſe ſubſtantiam: hoc eſt firmitatem: quoniam fides Hebraice, Emuna appellatur, quod ſtabilitatem ſignificat. Item potuit etiam eam appellaſſe ſubſtantiam: quia ſicut ſubſtantia eſt ſubiectum omnium accidentium: & cauſa exiſtentiæ eorum: ſine qua accidens per naturam eſſe non poteſt: quoniam (ſecundum Philoſophũ)

Digitized by Google

accidens nullum erat, ſubſtantia non exi
ſtente. Item à ſimili fides eſt totius ædifi
cii ſpiritualis fundamentum, & diſpoſi
tio. Omnes enim virtutes ab ea ꝓcedũt:
homo nanq; ideo beatitudinem habere
ſperat: quia eam eſſe credit: & eam dan
dam eſſe virtuoſe viuentibus. Item dili
git Deum: quia credit eũ eſſe ſumme bo
num: & timet eum, timendoq; ſe à pecca
tis abſtinet: & de prçteritis pœnitet: quia
eum iuſtum eſſe credit: & in futuro iudi
cio peccata puniturum. Recte ergo fides
dicitur eſſe ſubſtantia omnium virtutum:
virtutes nanq; omnes ſuum principium
habent: ſicut & cæterç res: quia in omni
cauſarum genere deueniendũ eſt ad ali
quod primum in illo genere, à quo oĩa
illius generis deſcendunt: vt inquit Phi
loſophus in ſecundo Metaphyſicæ. Cum
ergo fides ſit primũ generatiuum oĩum
virtutum: merito appellatur ſubſtantia: ſi
cut enim ſubſtantia dicitur eſſe primum
ens, à quo omnia alia dependent, ita fi
des eſt prima, quæ in animo eſſe debet,
ad hoc vt cæterç virtutes ei ſuperædifi
cari valeant: & ideo Eccleſiaſtici. c. xxxii.
dicitur: In omni opere tuo habeto fidẽ:
vel crede ex fide animæ tuæ. hæc eſt eñi
conſeruatio mandatorũ: qui credit Deo,
attendit mandatis: & qui cõfidit in illo,
non minoratus erit. & ſequitur Apoſtoli
diffinitio: Rerum ſperandarum: hoc eſt
de inuiſibilibus, & non apparentibus: de
quibus cognoſcendis habetur ſpes: ſcili
cet beatitudinis. Vnde Beatus Auguſti
nus inquit in libro de videndo Deũ: Prç
ſentia videantur, & creduntur abſentia.
Si autem (vt ſæpe dictum eſt) de articulis
fidei claram haberemus viſionem, fidei
meritum non conſequeremur. dicente
B. Gregorio: Fides nõ habet meritũ, vbi
humana ratio præbet experimentum. Et
Beatus Ambroſius in libro de ſacramen
tis inquit: Tolle Argumenta vbi fides q̃
ritur. Et Apoſtolus prima ad Corinthios
c. vii. inquit: In captiuitatem redigens
omnem intellectum: propter. ſ. myſterio
rum Chriſti arduitatem. Item vltimo ſe
quitur Apoſtoli diffinitio. Argumẽtum.
Dupliciter quidem accipi ſolet Argumẽ
tum. ſ. proprie, & tranſumptiue. Proprie
ſic diffinitur à Boeotio primo Topicoꝶ:
Argumentum eſt ratio rei dubię faciens
fidem: hoc eſt medium probans conclu
ſionem. Hoc modo fides non dicitur Ar
gumentum. Tranſumptiue autem, ſiue
improprie, Argumentum dicitur quicqd
illud eſt, quod mentem arguit, & illumi
nat ad aliquid occultum videndum, ſiue
cognoſcendum: & hoc modo fides dici
tur Argumentum non apparentium. Si
cut enim partes in Syllogiſmo præmiſſæ
gignunt concluſionis notitiam ſm Phi
loſophum primo Poſter. quia cognitis il
lis, nihil de concluſione dubitatur: ita fi
des Dei facit intellectum aſſentire primę
veritati, & articulis fidei. Ex quibus ſic de
claratis, infertur Beatum Paulum optime
diffiniuiſſe, cum dixit: Fides eſt ſperan
darum ſubſtantia rerum, Argumentum
non apparentium. Sed quoniam articuli
Chriſtianæ fidei (vt etiam ſuperius dictũ
eſt) in rebus arduis, & valde profundis
fundantur: de quibus rebus tum propter
earum arduitatem, & profunditatem: tũ
etiam propter humanã imbecillitatem:
quç vix eorum, quæ in terris noſtro pa
tẽt aſpectui, veram poteſt habere cogni
tionem: de ſupernis autem, & diuinis na
turalem ordinem excedentibus, quomo
do veram, & certam poſſumus habere co
gnitionem? niſi dominus dederit nobis
ſapientiam, & miſerit Spiritum ſanctum
ſuum de altiſſimis? vt Sapientiæ capitu
lo nono. Quod verum eſſe etiam quoti
diana diſcimus experientia. Memini eñi
me ſæpius ab aliquibus narrari audiuiſſe
de loco aliquo, in quo nunquam fuerã:
& ex narratis loci ipſius ſitum in mente
mea conceperam: poſtea vero viſo loco
ad oculum, eum aliter, q̃ in mente mea
concepiſſem, in magna parte ſtare com
peri. Quod confirmat etiam paſtor ille
in Maronis Bucolicis his verſibus: Vrbẽ
quam dicunt Romam Melibœe putaui,
Stultus ego, huic noſtræ ſimilem & parũ
poſt ſubiungens ait: Verum hæc tantum
alias inter caput extulit vrbes, Quantum
lenta ſolent inter viburna cupreſſi. Si
igitur in rebus terrenis noſtro aſpectui
patentibus

Digitized by Google

patentibus ſermocinando veritas omni-no percipi non poteſt, quanto magis id fieri debet in rebus inuiſibilibus, & cœleſtibus, ac diuinis naturalem curſum excedentibus: & à nobis remotis, & alienis? Vnde de ipſis inuiſibilibus tam arduis, & profundis ea, quæ ſic credenda erant, & vt credi debeant, mandat norma quadam firma, & ſtabili, ac nequaquam mutabili, vt ſtabilirentur, & determinarentur, merito, & conuenienter neceſſarium fuit: ad hoc maxime, & hac præcipua cauſa, vt in huiuſmodi articulis, in quibus fidei Chriſtianæ fundamenta conſiſtunt varietas aliqua inueniri nunquam poſſet. Sed Chriſtiani omnes in ipſis omnibus fidei ſuę fundamẽtis, vnum, & idem credentes concorditer conſentirent: ne cuiq; de ſic credendis facultas eſſet ſuo arbitrio facere electionem: quod ſi facere licuiſſet: Quot eſſent hominum capita, tot ſententiæ in medium, ſiue in lucem prodiiſſent: & ſic nulla exiſtente norma, qua omnes pariter regi tenerentur, de fidei fundamentis quaſi omnes errarent. Hac igitur cauſa hæc traditio Symboli, de quo infra dicetur, eccleſiis data eſt. Tradunt namq; maiores noſtri: ꝙ poſt aſcenſionem domini: cum per aduentũ Spũs ſancti ſupra ſingulos quoſq; Apoſtolos igneę linguę ſediſſent: vt loquellis diuerſis, variiſq; loquerentur: per quod eis nulla gens extranea: nulla linguę barbaries inacceſſa videretur, & inuia: præceptum eis à domino datum: hoc ad prędicandum Dei verbum ad ſingulas quæq; proficiſci nationes: diſceſſuri itaq; ab inuicem, normam ſibi prius futuræ prædicationis in commune conſtituunt: ne forte alii alio abducti, diuerſum aliquid iis, qui ad fidem Chriſti inuitabantur, exponerent. Omnes igitur in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue illud futuræ ſibi (vt diximus) prędicationis indicium in vnum conferentes: quod ſentiebat vnuſquiſq; componunt: atq; hanc credẽtibus dandam eſſe regulam ſtatuunt: Symbolumq; multis, & iuſtiſſimis cauſis appellari voluerunt: vt infra ſuo loco declarabitur. Diſceſſuri igitur (vt diximus) ad prædicandum iſtud vnanimitatis, & fidei ſuę Apoſtoli indicium poſuere: non ſicut filii Adam ad alterutrum ex latere cocto, & bitumine turrim cõſtruentes: cuius cacumen vſq; ad cœlum pertingeret: ſed monumenta fidei, quæ ſtarent aduerſum faciem inimici è lapidibus viuis, & margaritis Dominicis ædificantes: & quę neq; venti impellerent, neq; fulmina ſubruerent, neq; tempeſtatum, ac procellarum turbines promouerẽt. Merito igitur illi ab inuicem ſeparandi, turrim ſuperbiæ ædificantes, linguarum confuſione damnati ſunt: ne vnuſquiſq; poſſet aduertere proximi ſui loquellam: iſti vero, qui turrim fidei conſtruebant, omnium linguarum ſcientia, & agnitione donati ſunt: vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium. Mãdauerat enim Saluator noſter Matthęi capitulo vltimo Diſcipulis: vt euntes per vniuerſas mundi partes docerent omnes: vt ſcilicet vbiq; locorum, vnum, & idem de fidei fundamentis ſentiretur: & vna tantum eſſet in toto mundo Dei eccleſia in vna fide vnita: vt inquit Propheta Sophonias capitulo quarto: Vt inuocent omnes nomen domini: & ſeruiant ei humero vno: hoc eſt vno cultu, vna lege, & vnica religione. Apoſtoli igitur Symbolum fidei Chriſtianę diuino Spiritu imbuti, & edocti norma quadam, ſm ipſorum Apoſtolorum numerum, in duodecim diſtinxerunt articulos, licet in eis quatuordecim contineantur veritates. Eorum enim Apoſtolorum quilibet ſuum compoſuit, ſiue ædidit articulum. Quos tamen duodecim articulos, ipſi omnes Apoſtoli comprobauerunt: & ſub fidei credulitate mãdantur: hoc eſt: vt qlibet verus Chriſtianus ipſos omnes, & corde crederet, & lingua fateretur, & opere exequi teneretur. Et licet quilibet ipſorum Apoſtolorum ſuum cõpoſuerit articulum: non conſtat tamen per ſcripturã aliquam approbatam, quis eorum duodecim Apoſtolorum primum articulum, & quis ſecũdum, & tertiũ &c. ædiderit: & ſic de ſingulis aliis: vnde fit: vt aliqui articulum illum Iacobo maiori attribuant, quem alii Andreæ, & alii

Digitized by Google

Ioanni aſcribunt: ex quo in ipſorum articulorum deſcriptione nomen componentis non exprimam: ſed ſub ſilentio prætermittam.

¶ Eſt igitur totius Symboli Apoſtolici tenor: vt infra videlicet.

CRedo in Deum patrem Omnipotētem, creatorem cœli, & terræ. Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicū dominum noſtrum. Qui cōceptus eſt de Spiritu ſancto: natus ex Maria virgine. Paſſus ſub pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Deſcendit ad Inferna. Tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos: ſedet ad dexteram Dei patris Omnipotentis. Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Credo in Spiritum ſanctum. Sanctam eccleſiam catholicam. Sanctorum communionem. Remiſſionē peccatorū. Carnis reſurrectionem. Et vitam æternam. Amen. Quorum Apoſtolorum, qui à Spiritu ſancto edocti, & illuminati erant: vt ſupra etiam dictum eſt, terminationi Chriſtiani omnes acquieſcere debebant, non curantes vlterius inquirere, dicente Apoſtolo ad Roma. cap. xii. Non plus ſapere, q̄ oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem: ſiue potius ad pudicitiam: vt inquit Beatus Hieronymus in libro primo contra Iouinianū: Cum ipſis Apoſtolis mandatum fuerit, vt oēs docerent gentes: vt Matthęi vltimo cap. Non curantes inquam vlterius inquirere, ne in aliquem inciderent errorem. Qua Symboli æditione, & ſanctione extante, exortis poſtea vndiq; maximis contra Chriſti eccleſiam perſecutionibus, & ipſis multis annis continuis feruentibus, Chriſtianitas in diuerſas ſciſſa eſt hęreſes: quibus prouideri temporibus illis minime potuit: cum licitum non eſſet Chriſtianis in vnum conuenire: q̄a ab omnibus vndiq; perſequebantur gentibus: & ꝑpterea docendarum plebium facultas nulla dabatur. Quorum hęreticorum multos breuiter nominabo: vt poſtea plenius intelligatur quare aliud quoddam æditum fuerit Symbolum.

¶ Hęretici, ſiue hęreſiarchę multi, qui illis floruere temporibus.

Cerdo: quidam hęreticus fuit, à quo Cerdoniani nomen acceperunt, qui eius ſectam ſecuti fuerunt. hic Cerdo duo fuiſſe principia contraria dicere auſus fuit.

Marcion, Cerdonis diſcipulus inquit, Chriſti patrem non fuiſſe Deum Creatorem, qui per filium mundum fecerat. fuit enim ſtoicus Philoſophus: & cum Magiſtro ſuo delyrare cœpit. Contra hūc Marcionem Philippus Cretenſis epiſcopus librum quendam ſcripſit tempore Pii primi Papę vndecimi.

Valentinus inſuper Platonicus Philoſophus: à quo Valētiniana hęreſis nominata eſt: dicebat Chriſtū de corpore Beatę virginis nihil ſumpſiſſe: ſed per eam, tanq̄ per fiſtulam quandam purum tranſiſſe, & terrenum corpus non habuiſſe, ſed de cœlo illud attuliſſe: & nihil penitus de Maria virgine accepiſſe.

Montanus Cathaphrygarum hęreſis auctor, natione Phrygius, nominauit ſe Paracletū in Phrygia. Hi Cathaphrygæ donum Spiritus ſancti, nō in Apoſtolis, ſed in ſe tantum traditum fuiſſe affirmabant. Hic Montanus, Priſcam, & Marcellam clariſſimas mulieres adeo ſeduxit: vt relictis viris ſuis ſecum publice incederent: & ſe eius inſpiratione Prophetiſſas dicerēt. Dicebat enim hic Mōtanus, Deum primo voluiſſe in veteri teſtamento per Moyſem, & Prophetas ſaluare mūdum: ſed quia non potuit explere, corpus ſumpſiſſe de virgine, & in Chriſto ſub ſpecie filii prædicante mortem obiiſſe pro nobis. Et quia per duos gradus mundum ſaluare nequiuerit: ad extremū per Spiritum ſanctum in Montanum, Priſcam, & Marcellam inſanas fœminas deſcendiſſe: & plenitudinem, quam Paulus nō habuerat: cum dixit: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, & nūc videmus per ſpeculum in ænigmate abſciſum, & ſemiuirum habuiſſe Montanū.

Apelles alius hæreticus fuit in Græcia. Is dicebat, Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominem phantaſia hominibus apparuiſſe: hunc Theodotion vir eruditiſſimus

Digitized by Google

eruditiſſimus hæreticiſſimum appellat: & in ſuis ſcriptis percommode irridere conatur.

Tacianus quoq; hęreticus, primo Chriſtianus nominatus, deinde Seueriani hęretici ab eo ꝓceſſerunt. Hi oēm coitum ſpurcũ putabant: quam opinionē Seuerus poſtea auxit: vnde Seueriani appellati ſunt. Hi vinum non bibebant: omnes faſtidiunt: & vetus teſtamentum, ac reſurrectionem non recipiunt.

Muſanus ſcripſit librum contra quoſdam, qui ad Eucratiatorum hæreſim declinabant: horum quidem opinio cum Seuerianis conuenit: Omnem enim coitum ſpurcum putant: ciboſq; damnabãt: quos Deus generi humano propoſuit.

Florinus quoq;, & Blaſeo noua contra veritatem machinabantur figmenta, Deum creaſſe mala, cõtra illud: Deus omnia bona fecit. Contra hos ſenſere Quolitiani: affirmantes Deum non creaſſe mala, contra id quod ſcriptum eſt: Ego ſum Deus creans malum. Hi autem fuere tempore Eleuterii Papæ quartidecimi.

Apollonio mortuo multæ inualuerũt hęreſes. Martionis quippe ſecta varie diuiſa eſt. Alii enim vnum principium fatebantur: alii duo: alii tria: & tres naturas confirmantes fidē Prophetis abrogabãt.

Tertullianus Africanus, patria Carthaginenſis: licet fuerit Romæ nominatiſſimus clericus: in fine tamen ad Montani hęretici dilapſus eſt doctrinam.

Hebionitæ inſuꝑ hæretici, Chriſtum ex Ioſeph, & Maria natum purum hominem dicebant: & legem Iudaico ritu ſeruandam prædicabant.

Symmachus hoc idem etiam ſenſit.

Porphyrius etiam hæreticus Athenienſis Chriſtiani nominis acerrimus perſecutor, multas obtrectationes cõtra orthodoxam fidem ingeſſit, quas diuus Auguſtinus poſtea refellit.

Sabellius, à quo Sabelliani hæretici, vnam Dei ſubſtantiam poſuit: ſed perſonarum Trinitatem negauit, dicens: Quòd vna perſona quandoque dicitur Pater, quandoque Filius, & quandoq; Spiritus ſanctus: contra quem eſt illud Ioannis primæ: ſcilicet Epiſtolę, capitulo vltimo: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Item Matthæi capitulo vltimo, inquit Saluator noſter: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.

Samoſatenus epiſcopus: qui Paulus Samoſatenus: vel Salmoſeſanus: nec defuit illis tpibus: qui Artemonis excitauit hęreſim: q̃ glorioſiſſimæ virginis Mariæ ꝯtradicit virginitati. Aſſeruit enī, ꝙ poſt Chriſtum natum, ſe viro ſuo Ioſeph commiſcuiſſe, & alios filios procreaſſe. Negabat etiam Dei filium è cœlo deſcendiſſe: ſed à Maria cepiſſe originem: & initium à terra habuiſſe: & non fuiſſe Dei filium per naturam, ſed per gratiam, ſiue per adoptionem.

Monothelitæ etiam, vnam tantũmodo voluntatem in Chriſto eſſe dicebant, vnde nomen accepere. Ii autem claruere tempore Honorii primi Papę ſeptuageſimiſecũdi, vt refert Platina de Põtificibus.

Priſcillianiſtę hęretici, naſci vnũquēq; hominem ſub cõſtitutionibus ſtellarum putant: & in adiutorium ſui erroris aſſumunt: ꝙ noua ſtella exiit, cum dominus in carne apparuit.

Manes hæreticus gente Perſa: à quo Manichæi hæretici nomen ſumpſerant. Is autem aſcitis in contubernium ſuum duodecim diſcipulis: quo fidē rebus in omnibus faceret: falſi corporis Chriſtum finxit, dicens: In eo. ſ. Chriſto, nihil ſolidi fuiſſe: nihil verum hominũ oculis, aſtibuſq; prębuiſſe: ſed ſimulatę carnis vacuam imaginem demonſtraſſe. Hic etiam ſequacibus ſuis duo principia eſſe affirmabat: vnum ſcilicet boni, alterum mali: vnum lucis, alterum tenebrarũ. Volebat enim iſte, Deum creaſſe res incorporeas, & inuiſibiles: lucem, & delectabilia: reliqua vero facta eſſe à Diabolo: vt tenebras, & res corporeas, & res malas, & pœnales. Contra quem eſt illud Eſaię capitulo quadrageſimoquinto: Ego dominus: & non eſt alius: formans lucem, & creans tenebras: formans pacem, & creans malum.

Digitized by Google

Et illud Amos Prophetæ capitulo tertio: Non eſt malum in ciuitate, quod non fecerit dominus. Et illud ad Hebræos capitulo vndecimo: Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei: vt ex inuiſibilibus inuiſibilia fierent. Et illud Eccleſiaſtici capitulo vndecimo: Mors, & vita à domino Deo eſt.

Arrius inſuper presbyter quidam Romanus Conſtantini Imperatoris tempore viguit: à quo Arriani hęretici denominati ſunt. Is autẽ ſeparare filium ab æterna, & ineffabili Dei patris ſubſtantia conatus fuit: cuius dogma, & complicium ſuorum fuit: vt narrat Caſſiodorus in hiſtoria ſua tripartita libro primo, capitulo decimotertio: Non ſemper Deus pater fuit: non ſemper fuit Dei verbum: ſed fuit, quando Deus pater non fuit: Dei autem verbum ex non exiſtentibus factum eſt: exiſtens enim Deus non exiſtentẽ ex non exiſtente fecit: quapropter & fuit aliquando, quando non fuit. Creatura eſt enim, & factura filius: neq; ſimilis patri ſm ſubſtantiam: neq; verus eſt: neq; vera ſapientia eius eſt: neq; verum naturaliter patris verbum eſt: ſed vnus quidem creaturarum, & facturarum eſt. Abuſiue autem dicitur verbum, & ſapientia factus: & ipſe exiſtens in proprio Dei verbo, & in Dei ſapientia, in qua & omnia, & ipſum fecit Deus. Vnde & conuertibilis eſt, & mutabilis per naturam: ſicut & vniuerſa rationalia. Peregrinum enim, & extraneum, & remotum eſt verbum à paterna ſubſtantia: & inuiſibilis eſt filio pater. Non enim perfecte, & integre nouit filius patrem: neq; eum perfecte videre poteſt. Nam nec ſuam ſubſtantiam nouit filius ſicut eſt: propter nos enim factus eſt: vt nos per eum, tanquam per inſtrumẽtum, crearet Deus: & nequaquam ſubſtitiſſet, niſi Deus nos facere voluiſſet. In qua doctrina, immo blaſphemia, multas implicat impietates, non intelligens filium patri coæuum eſſe, & eãdem in Trinitate ſubſtantiam: cum dictum ſit Ioannis capitulo decimo: Ego, & pater vnum ſumus. Super quibus verbis Beatus Auſtinus inquit: Quod dicit vnum, liberat te ab Arrio: quod autem dicit ſumus pluraliter, liberat te à Sabellio. Item Ioannis capitulo decimoquarto: Ego in patre, & pater in me eſt. Itẽ Ioannis capitulo octauo: Eſt pater meus, qui glorificat me, quẽ vos dicitis, quia Deus veſter eſt, & nõ cognouiſtis eum: ego autem noui eum: & ſi dixero: quia neſcio eum: ero ſimilis vobis mendax: & nemo nouit patrem, niſi filius &c.

¶ Quare eccleſia Dei non prouidebat, ne huiuſmodi inualeſcerẽt hęreſes.

PEr trecentos annos, & vltra contra Chriſti eccleſiam perſeuerauit maxima illa, & atrociſſima (quam ſupra diximus) perſecutio: quo toto tempore ſupra ſcriptæ omnes pullularunt hæreſes: vna tamen poſt aliam: quarum aliqua interdum conualeſcebat: cum Chriſtianis nõ liceret in vnum conuenire: donec Conſtantinus magnus fuit ad Imperii Romani culmen ſublimatus: immo verius donec ad fidem Chriſti non fuiſſet ipſe Conſtantinus conuerſus propter liberationem lepræ: à qua grauiter premebatur: quo tempore Chriſtiani aliqualiter reſpirare cœperunt. Anno enim ſextodecimo Imperii ſui apud Nicenam Bithyniæ vrbem: habita ab ipſo Conſtantino licentia: prima Synodus vniuerſalis trecentorum decem & octo patrum epiſcoporum doctiſſimorum: & magnæ auctoritatis virorum de toto terrarum orbe (exceptis tamen quaſi omnibus Occidentalibus partibus) congregata fuit: ibiq; propoſitis: & non ſolum ſubtiliter: ſed etiam acerrime diſputatis Chriſti fidei aduerſantibus, & contrariis: & maxime, quæ per Arrium tunc temporis viuentem, & per complices ſuos opponebatur. Tandem vna voce omnium ipſorum trecentorum decem & octo epiſcoporum: qui ſe ſubſcripſerunt, Arrius ipſe cum ſuis complicibus Anathematis vinculo damnati ſunt. Nam alii etiam plures ibi aderant epiſcopi: qui ſe ſubſcribere noluerunt. Inſuper per ipſam ſanctam Synodum ad corrigendos, emendandoſq;, ac deteſtandos, & expellendos errores omnes tunc per quoſcunq; hęreticos introductos,

troductos, ſecundo poſt Apoſtolos, Symbolum, quod magnum nuncupatur, ædi- tum, & traditũ fuit. In quo nonnulla addidit ipſa Synodus: quę in Apoſtolorum Symbolo non erant. Quæ tamen ſic addita, non ſunt Apoſtolorum Symbolo cõtraria, ſed ad maiorem eius declarationẽ: & ad tollendos eorum hęreticorum errores: quos ipſa ſancta dãnabat Synodus. Primam, & vniuerſalem dixi Synodum fuiſſe Nicenam: nõ obſtante, ꝙ ante eam nonnullæ alię Synodi factę fuiſſent: ſcilicet Ancyrana: quę apud Ancyram, vel Cęſaream decem & octo tantum epiſcoporum, & Neocęſarienſis quatuordecim tantum Epiſcoporum. Quę ambę Synodi, licet priusꝗ̃ Nicena factę fuiſſent, tamen tum quia non fuerunt vniuerſales, ſed prouinciales: ideſt vnius tantum prouincię: cum Nicena fuerit vigintinouem prouinciarũ: tum maxime propter auctoritatem eiuſdem magni, ſanctiq; concilii apud Nicenam cõgregati, Synodus ipſa Nicena omnibus aliis anteponitur. Inſuper ipſa ſancta ſynodus Nicena, viginti ædidit Cõſtitutiones canonicas in deteſtationem hęreſum tunc vigentium, & Chriſti fidem maculantium. Quæ omnia per ipſam Synodum ordinata, & ſtatuta: ſcilicet Symbolum ſuum, & Conſtitutiones, placuit ipſi Synodo, vt mitterentur ad epiſcopum vrbis Romę Siluestrum: qui eo tempore erat ſummus Pontifex: loco igitur Beati Petri: vt ab eo comprobarentur, & validarentur.

Quod autem per ipſam Synodum corrigi poſſit aliquid propter alicuius hęreſis cauſam, aperte conſtat: pręſidente tamen, vel aſtante Summo Pontifice Beati Petri ſucceſſore: vel ipſo approbante, ex his ſaluatoris noſtri verbis Lucę cap. xxi. Ego pro te rogaui Petre: vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Et ideo ad hęreticorũ confuſionem eis ædere licet neceſſariorum declaratiua, ne fides diuidatur, quę debet eſſe vna: iuxta illud Apoſtoli prima ad Corinthios, capitulo primo: Et nõ ſint in vobis ſciſmata.

Tenor aũt Symboli Nicenę Synodi.

Finus Ferrarieñ.

CRedimus in vnum Deum patrem Omnipotentem omnium viſibiliũ, necnon & inuiſibilium factorem. Et in vnum dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ filium natum ex patre vnigenitum: hoc eſt ex ſubſtantia patris. Deum ex Deo: lumen ex lumine: Deum verum ex Deo vero. Natum, nõ creatum Homouſion: hoc eſt eiuſdem cum patre ſubſtantiæ. Per quem omnia facta ſunt, cœleſtia, & terrena. Qui propter nos homines: & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt: & homo factus, paſſus eſt. Et reſurrexit tertia die. Aſcendit in cœlum: venturus inde iudicare viuos, & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem, qui dicunt, Erat tempus, quando non erat: & priuſquam naſceretur non erat: & quia nullis ſubſiſtentibus factus eſt: aut ex alia ſubſtantia, vel eſſentia, dicunt eſſe treptõ: hoc eſt conuertibilem, aut mutabilem filium Dei: hos anathematizat catholica, & Apoſtolica eccleſia. Ad maiorem inſuper intelligentiam errorum, quos ſancti patres antedicti concilii corrigere intellexerunt, & conati ſunt, addere placuit hoc aliud, quod Beatus Auguſtinus ait in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei capitulo quinto. Homouſion Gręce: ideſt coeſſentialis in diuinitate patri filius. Homouſion patri, & filio Spiritus ſanctus. Homouſion Deo, & homini vnus Deus, manens Deus in homine ſuo in gloria patris deſiderabilis videri ab Angelis: ſicut pater, & Spiritus ſanctus adoratur ab Angelis, & ab omni creatura: non homo factus pręter Deum, vel Chriſtus cum Deo: ſicut blaſphemat Neſtorius: ſed homo in Deo, & Deus in homine. In Symbolo autem Niceni concilii paulo ante poſito, infraſcripti quatuor deficiunt articuli: ſcilicet quintus, decimus, vndecimus, & duodecimus: quia nullę forte hęreſes eos tunc impugnabant. Illa autem verba, quę in calce ipſius Symboli ſuperaddita ſunt: ſcilicet, Eos autem qui dicunt, Erat tempus, quando non erat &c. vſq; in finem: ibi poſita fuere: non eo quod ad eos, qui deſunt articulos, pertineant: ſed ad hę-

Digitized by Google

reſes infringendas:quę male de domino noſtro Ieſu Chriſto ſẽntiebãt. Sed de articulis fidei in dicto Symbolo contentis nullam aliam hic facio mentionem:quia infra latius deſcribendi ſunt:vbi de articulis faciendus eſt ſermo ſpecialis. Succedentibus autem temporibus nõnulli alii in eccleſia Chriſti ſurrexere hæretici. & primo.

Donatus hæreticus, natione Afer: à quo Donatiſtæ nomen ſumpſerũt: cuius error fuit: ꝙ filium patre minorem eſſe dicebat: & Spiritum ſanctũ filio minorẽ: necnon & catholicos eſſe rebaptizãdos.

Eunomius quoq; alius hæreticus: à quo Eunomiani hæretici: qui cum prius Arrianæ perfidiæ ſectator fuiſſet: aliam quoq; adiecit, & diſſeminauit falſitatem. Affirmabat enim in rebus omnibus & filium diſſimilem patri: & Spiritum ſanctũ cum patre, & filio nihil habere commune: & Verbum non ab æterno, ſed ex tẽpore productum.

Macedonius etiam, à quo Macedoniani hæretici dicti ſunt: licet filium ſimilẽ patri eſſe fateretur: Spiritum tamen ſanctum non ſecus atq; illi, de quibus ſupra proxime, blaſphemabat: affirmabat enim eum eſſe creaturam: cõtra quem eſt illud Eſaię capitulo quadrageſimooctauo: Miſit me dominus Deus, & ſpiritus eius. Et illud Apoſtoli ſecundo ad Corint. cap. ii. Dominus autem ſpiritus eſt.

Apollinaris inſuper Laodiceæ Syriæ epiſcopus: à quo Apollinariſtæ hęretici dicti ſunt: vir ſanè in diſputando vehemens: & ita acutus: vt auſus fuerit dicere, corpus, non animam à domino in diſpenſatione ſuſceptum fuiſſe: poſtea vero, cum rationibus vrgeretur, ait, cum quidem habuiſſe animam, non tamen ex ea parte, qua rationalis eſt: ſed ex ea ſolum, qua corpus viuum reddit: ad ſupplemẽtum vero rationabilis partis ipſum Verbum Dei fuiſſe perhibens. Dicebat enim Verbum in carnem fuiſſe conuerſum: eo quòd in Euangelio dicatur: Et Verbum caro factum eſt: & ſicut aqua conuerſa eſt in vinum. Contra quem ſunt ea, quæ à Beato Leone dicuntur in Sermone ſic. B. Leo.

Cum ergo ad intelligendum ſacramentum natiuitatis Chriſti, qua de matre virgine eſt ortus, accedimus, abigatur procul terrenarum caligo rationum: & ab illuminatę fidei oculis mundanę ſapientię fumus abſcedat. Diuina eſt enim auctoritas, cui credimus: Diuina eſt doctrina, quam ſequimur: quoniam ſiue legis iuſtificationi, ſiue Oraculis Prophetarum: ſiue Euangelicę tubę interiorem admoueamus auditum: verum eſt: ꝙ Beatus Ioannes Spiritu ſancto plenus intonuit dicẽs: In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum &c. Et ſimiliter: Et Verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis &c. In vtraq; enim natura idem eſt Dei filius: noſtra ſuſcipiẽs: & propria non amittens, in homine hominem renouans, in ſe incommutabilis perſeuerans. Deitas enim, quę illi cum patre communis eſt, nullum detrimentum Omnipotentiæ ſubiit: nec Dei formam ſerui forma violauit: quia ſumma, & ſempiterna eſſentia, quę ſe ad humani generis inclinauit ſalutem: nos quidem in ſuã gloriam tranſtulit: ſed quod erat, eſſe nõ deſiit. Vnde cum vnigenitus Dei minorem ſe patre cõfiteretur: cui ſe dicit æqualem: veritatis in ſe formam vtriuſq; demonſtrat: vt & humanam probet imparilitas: & diuinam declaret æqualitas. Maieſtatis igitur filii Dei corporea natiuitas nihil abſtulit, nihil contulit: quia ſubſtantia incõmutabilis, nec minui potuit, nec augeri. Quòd enim Verbum caro factum eſt: non hoc ſignificat: quod in carnem ſit Dei natura mutata: ſed quod à Verbo in vnitatem perſonæ ſit caro ſuſcepta. In cuius vtriq; nomine homo totus accipitur: cum quo intra virginis viſcera ſancto Spiritu fœcundata: & nunquam virginitate caritura: tam inſeparabiliter Dei filius eſt vnitus: vt qui erat intemporaliter de eſſentia patris genitus ipſe ſit temporaliter de vtero virginis natus. Aliter enim ab æternæ mortis vinculis non poteramus abſolui: niſi in noſtris fieret humilis, qui in ſuis permanebat Omnipotens. Sed ad prædictorum hæreticorum propoſitũ reuertamur, ſiue ad id, pp quod hos

Supra libro. vi. cap. v.

hos vltimos introduximus hæreticos.

His igitur aliis exortis hæreticis, & Chriſti fidem lacerantibus, Synodus Cõſtantinopolitana, quæ fuit ſecunda Synodus vniuerſalis centumquinquaginta epiſcoporum magnæ auctoritatis virorum ex vigintitribus prouinciis, vel circa vnitorum, Gratiani, & Theodoſii Principum, & Damaſi Papę temporibus contra Macedonium ipſius Conſtantinopolitanę vrbis epiſcopum: & contra Eudoxium, & Apollinarem: qui Spiritum ſanctum negabant eſſe Deum, in ipſa Conſtantinopolitana vrbe vndiq; congregata fuit, excepta Italia, & aliis Occidentalibus partibus: per quam Synodum examinatis diligenter prius, & diſputatis erroribus antedictis, hæretici ſupra nominati, heręſis perfidia damnati fuerunt. Et ad veram credẽdorum normam, Symbolo Niceno nonnulla ſunt addita: & maxime in articulo nono de Spiritu ſancto: & pauca etiam verba ipſius Nicenæ Synodi mutata ſunt: vt ex ipſius Symboli inſpectione videri poteſt.

¶ Tenor Symboli Conſtantinopolitani concilii.

CRedimus in vnum Deum patrem Omnipotentem: factorem cœli, & terræ: viſibilium omnium, & inuiſibilium. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei natum ex patre ante omnia ſæcula. Deum verum de Deo vero: natum, non factum: conſubſtantialem patri: per quẽ omnia facta ſunt. Qui propter nos homines: & propter noſtrã ſalutem deſcendit. Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine: & inhumanatus eſt. Et crucifixus eſt pro nobis ſub pontio Pilato: & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die. Aſcendit in cœlos: ſedet in dextera patris. Iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum dominum: & viuificantem: & ex patre procedentem: cum patre, & filio adorandũ, & ꝯglorificandũ. Qui locutus eſt p ſanctos Prophetas. Et vnã catholicam, & Apoſtolicam eccleſiam. Confiteor vnũ baptiſma in remiſſionem peccatorum. Expectamus reſurrectionẽ mortuorum. Et vitam venturi ſęculi. Amen.

In hoc Symbolo quintus deficit articulus: qa forte nulla erat in eo cõtrouerſia.

Inſuper ipſa Synodus Conſtantinopolitana: quæ per Damaſum Papam, & quamplurimos Occidentalium partium epiſcopos admonita fuerat: vt Romę intereſſet: vbi vniuerſale concilium tam Orientalis, q̃ Occidentalis eccleſiæ fieri decretum erat. Hoc Symbolum cum nõnullis Conſtitutionibus ipſi Damaſo Papæ, & Ambroſio Mediolani archiepiſcopo, ac Britonio, & Valeriano Acolio, Baſilio, & reliquis ſanctis epiſcopis Occidẽtalium partium in maxima vrbe Roma collectis, tranſmiſit: rogans vt ſuam dignẽtur accipere excuſationem: quòd Romam accedere non potuerit: vt ex ipſius Synodi habetur literis, in libro nono hiſtorię tripartitæ Caſſiodori cap. xiiii. deſcriptis. Qui Damaſus vnà cum aliis coepiſcopis ibi adunatis: viſo ſymbolo, & Conſtitutionibus antedictis, ſuũ quoque fecere concilium: in quo ſuum cõdidere Symbolum: quod Symbolo Cõſtãtinopolitanę Synodi quaſi ſimile eſt. Deinde examinatis Conſtitutionibus ad ſe tranſmiſſis: quarum aliquę per Nicenã Synodum, & nonnullæ aliæ per ipſam Conſtantinopolitanam Synodum ſtatutę, & compilatę fuerant: & nonnullis additis, & forte etiã reformatis, vigintiquatuor ſanxere Conſtitutiones: quas ſub anathematis vinculo ſeruari mandauerunt. Et hoc ad impugnãdas omnes hęreticorum hęreſes: vt in antedicto Caſſiodori libro nono, capitulo decimoſexto continetur. Quorum omnium tenorem hic infra deſcribam.

¶ Hoc autem Symbolum Occidentalis eccleſię recte nominari poteſt: & eſt huius tenoris.

CRedo in vnum Deum patrem Omnipotentem: factorem cœli, & terræ: viſibilium omnium, & inuiſibilium. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum: & ex patre natum ante omnia ſæcula. Deum de Deo: lumen de lumine: Deum

verum de Deo vero: genitum non factũ conſubſtantialem patri:per quem oĩa facta ſunt. Qui pp nos homines: & pp noſtram ſalutem: deſcendit de coelis: & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine: & homo factus eſt. Crucifixus ẽt pro nobis ſub pontio Pilato: paſſus: & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſm ſcripturas. Et aſcendit in coelum: ſedet ad dexteram patris. Et iterum venturus eſt cũ gloria iudicare viuos, & mortuos: cuius Regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum dominum, & viuificantem: qui ex patre, filioq; procedit: qui cum patre, & filio ſimul adoratur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas. Et vnam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam eccleſiam. Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Et expecto reſurrectionem mortuorum. Et vitam venturi ſęculi. Amen.

In hoc Symbolo: quod Occidentalis eccleſiæ noĩare poſſumus: qa eo Occidẽtalis vtitur eccleſia: qntus deficit articulus, ſicut etiam in Symbolo Conſtantinopolitanæ Synodi: quo Orientalis vtitur eccleſia. Quod eſſe poteſt: quia forte ipſi articulo nulla hæreſis aliqd opponebat. Sed eſt omnino conforme Symbolo Cõſtantinopolitanę Synodi: licet aliquibus in locis, paucis tamen, aliis vtatur verbis, ſiue aliqua addat verba, quę tamen ſenſum non variant. Excepto tñ nono articulo: in quo per Synodum Conſtantinopolitanam de Spiritu ſancto dr: Et ex patre procedentem: quaſi ipſe Spiritus ſanctus ex ſolo patre procederet. In hoc aũt Damaſi, & reliquorum, quod eccleſiæ Occidentalis nominauimus, dicitur: Qui ex patre, filioq; pcedit: vbi ab ambobus: patre. ſ. & filio procedere dicitur. In qua re, licet Orientalis eccleſia, aliter q̃ Occidentalis, & è conuerſo ſentire videatur: tamẽ attenta vtriuſq; eccleſiæ intentione, non contrariantur: ſed vnum, & idem ſentiũt. Iuxta diffinitionem, & terminationem factam in concilio quodam generali Orientalis, & Occidentalis eccleſiæ vnito, & cõgregato in ciuitate Ferrariæ, anno domini. 1438. dominante ibi Illuſtri Domino Domino Nicolao Eſteñ Marchione. Cui pręfuit Eugenius Papa. hoc conciliũ fuit inchoatum quaſi in fine anni. 1437. in ciuitate Ferrariæ: & terminatũ fuit Florẽtię die. 22. Nouembris. 1439. propter peſtilẽtiam tunc vigentẽ in ciuitate Ferrariæ. In quo concilio multa, & varia de fide Chriſtiana non minus ſubtiliter, q̃ acerrime, & maxima cum diligentia: perpetua mẽſium quindecim diſputatione, dimicata, & ventilata ſunt: & tãdem propter peſtilentiam in ipſa ciuitate ſæuientem, concilio inde tranſlato Florentiam: & per ſex menſes vltra in Florentia ab ipſo concilio cõcorditer diffinita fuerunt: Eugenio Papa pręſidente, hoc modo: vt inqt Blõdus hiſtoricus libro decimo ſuæ tertiæ Decadis, his verbis.

Conuenientes nanq; Latini, & Gręci in ſacroſanctam Icumenicam Synodum Florentiam magno ſtudio inuicem admiſſi ſunt: vt inter alia articulus ille de diuina Spiritus ſancti proceſſione ſumma cum diligentia, & aſſidua inquiſitione diſcuteretur. Prolatis vero teſtimoniis ex diuinis ſcripturis, plurimiſq; auctoritatibus ſanctorum doctorum Orientaliũ, & Occidentalium: aliqbus qdem ex patre, & filio: qbuſdam vero ex patre per filium procedere dicentibus Spiritũ ſanctum: & ad eandem intelligentiam aſpicientibus omnibus ſub diuerſis vocabulis: Græci quidem aſſeruerũt: q id quod dicunt Spiritum ſanctum ex patre procedere: non hac mente proferunt: vt excludant filium: ſed quia eis videbatur (vti aiunt) Latinos aſſerere ſpiritum ſanctum ex patre, & filio, tãquam ex duobus principiis, & duabus ſpirationibus procedere: ideo abſtinuerunt à dicendo: q Spiritus ſanctus ex patre procedebat, & filio. Latini vero affirmauerunt non ſe hac mẽte dicere Spiritum ſanctũ ex patre, filioq; procedere: vt excludant patrem: quin ſit fons, ac principium totius Deitatis filii: ſcilicet ac Spiritus ſancti: aut q id, quod Spiritus ſanctus procedit ex filio, filius à patre nõ habeat: ſiue q duo ponant eſſe pricipia, ſeu duas ſpirationes: ſed vt vnũ tm̃ principium, vnicamq; ſpirationẽ Spiritus

ritus ſancti:prout hactenus aſſeruerat. Et cum ex his omnibus vnus,& idem elicia tur veritatis ſenſus: tandem infraſcriptã ſanctam,& Deo amabilem eodẽ ſenſu, ea demq́; mente vnionẽ vnanimiter cõcor darunt,& cõſenſerunt. IN Noīe igitur ſanctæ Trinitatis,Patris,& Filii,& Spiri tus ſancti hoc ſacro vniuerſali approban te concilio diffinimus: vt hęc fidei veri tas ab omnibus Chriſtianis credatur, & ſuſcipiatur:ſicq́; oẽs profiteantur: Quòd Spiritus ſanctus ex Patre, & Filio æterna liter eſt: & eſſentiam ſuã,ſuumq́; eſſe ſub ſiſtens habet ex patre,ſimul & filio: & ex vtroq; æternaliter,tanq̃ ab vno pricipio, & vnica ſpiratione procedit. Declaran tes ꝙ id,quod ſancti doctores, & patres dicunt:ex Patre per Filium ꝓcedere Spi ritum ſanctum:ad hanc intelligentiã ten dit: vt per hoc ſignificetur, filium quoq; eſſe ſm̃ Græcos quidem cauſam: ſm̃ Lati nos vero principium ſubſtantiæ ſpiritus ſancti: ſicut & patrem. Et qm̃ omnia,quæ patris ſunt,pater ipſe vnigenito filio ſuo gignendo dedit,pręter eſſe patrem: hoc ipſum quod Spiritus ſanctus procedit ex filio,ipſe filius à patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus eſt. Diffi nimus inſuper explicationem verborum illoꝝ,Filioq́;,veritatis declarãdæ gratia: & imminente tũc neceſſitate,licite,& ra tionabiliter Symbolo fuiſſe appoſitum. hęc Blondus vbi ſupra,quantum ad Spi ritum ſanctum attinet: qm̃ aliquã ẽt alia terminauit.ſ.de ſacramẽto altaris: vt ſuo loco dicetur.& hęc q̃tum ad Symbolum.

Platina vero de Pontificibus in vita Eugenii quarti Papę. 215. qui fuit patria Venetus,familia Condulmeria de huiuſ modi terminatione ſic inquit: Nam habi to ſæpius conuentu,diſcuſſaq; Gręcorũ, & Latinoꝝ contentione:tandem eo ven tum eſt: vt Gręci rationibus victi fateren tur: & Spiritum ſanctum à Patre, Filioq́; procedere: Homouſionq́; eſſe: non à Pa tre tm̃ (vt ipſi credebant) prouenire: vtq́; in azymo,ſine fermẽto,triticeo pane cor pus Chriſti conſecraretur: ac Purgatorii locum eſſe crederent. Poſtremo vero,vt faterentur Romanum Põtificem, verum Chriſti Vicarium,Petriq́; legitimum ſuc ceſſorem primum in orbe locum tenere: cui & Orientalis eccleſia merito pareret. Abeuntibus autem Græcis,re hoc modo compoſita &c. Sed exiſtimo magis credẽ dum eſſe Blondo,qui Eugenii ſecretari us erat: & per ipſum,vt concilium termi nauerat,in ſcriptis redacta fuit, vt erat eius officium. Et ſequitur Platina dicẽs: Armenii ẽt cum fide noſtra conuenire, ſublatis crebris diſputationibus eoꝝ er roribus,promulgatiſq́; Eugenii literis ſu per ea re: quę rationem concordię oſtẽde rent, cum iſcriptione: Datum in ſacroſan cta oecumenica ſeſſione ꝯcilii Florẽtini: quod in cathedrali eccleſia habitum eſt, anno domini. 1438. 22. die Nouembris.

Conſtitutiones aũt tum antecedentiũ conciliorum: ſcilicet Niceni, Conſtanti nopolitani,& Romæ celebrati per Dama ſum Papam, Ambroſium Mediolani ar chiepiſcopum,& reliquos Occidentales epiſcopos: de quibus ſupra diximus: ad impugnandas, & tollendas hæreſes, ab ipſo Damaſo,& reliquis publicatæ ſunt: in q̃bus multi hęretici anathematis vin culo illaqueantur. Et ſunt tenoris infra ſcripti: vt in tripartita ꝑtinet hiſtoria.

Quoniam poſt Nicenum conciliũ talis er ror exortus eſt: vt quidã dicere profa no ore præſumant, per Filium ſanctũ ſpiritum fuiſſe factum,anathematiza mus eos: qui non eum omni prædicãt libertate cum Patre, & Filio ſanctum Spiritum vnius,eiuſdemq́; ſubſtantię, atq; poteſtatis exiſtere. 1

Similiter aũt anathematizamus & eos,q̃ errores Sabellii ſunt ſecuti: eũdem di centes Patrem eſſe quem Filium. 2

Anathematizamus Arrium,& Eunomiũ, qui ſimili impietate,licet verbis diſcre pant,Filium tamẽ,& Spiritum ſanctũ creaturam eſſe confirmant. 3

Anathematizamus Macedonianos,q̃ ex Arriana radice deriuati,non impieta tem,ſed vocabulum mutauerunt. 4

Anathematizamus Fotinum, qui Hebio nis hæreſim renouans,dominum no ſtrum Ieſum Chriſtum ſolum ex Ma ria confitetur. 5

Digitized by Google

6 Anathematizamus etiã eos, qui duos filios eſſe profitentur: vnum ante ſæcula, & alium poſt carnis aſſumptionem ex virgine.

7 Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima cõfirmant: quia Dei verbũ in humanam carnẽ cõuerſum eſt: ipſe nanq; filius verbũ Dei, non pro rationali animo, & intelligibili in ſuo corpore factus eſt: ſed noſtram: hoc eſt rationalem, & intelligibilem aiam ſine peccato aſſumpſit, atq; ſaluauit.

8 Anathematizamus & eos, qui dicunt verbum Dei productione, & corruptione à patre ſeparatum, & ſine ſubſtantia eũ aut terminãdum eſſe blaſphemãt: eos aũt, qui ab eccleſiis ad alias eccleſias migrauerunt tamdiu à noſtra communione alienos habeam⁹, donec ad eas redeant ciuitates, in quibus primitus ordinati ſunt.

9 Si quis autem alio de loco ad locum migrantem viuentis ordinatus eſt, tãdiu vacet ſacerdotii dignitate, qui ꝓpriam deſeruit ciuitatẽ, donec ſucceſſor eius requieſcat in domino.

10 Si quis nõ dixerit ſemp Patrem, & Filiũ, & ſemper Spiritum ſanctum eſſe, anathema ſit.

11 Si qs nõ dixerit filiũ natũ ex patre: hoc ẽ ex ei⁹ diuina ſubſtãtia, anathema ſit.

12 Si qs nõ dixerit veꝝ Deũ filiũ Dei, ſicut veꝝ patrem eius, & omnia poſſe, & patri æqualem eſſe, anathema ſit.

13 Si quis dixerit: quia in carne degẽs filius Dei, cum eſſet in terra: in cœlis, & cum patre non fuit, anathema ſit.

14 Si quis dixerit: qa in paſſione Crucis dolorem paſſus eſt filius Dei Deus: & nõ caro cum anima, quia iduta eſt forma ſerui, quam ſibi aſſumpſit, ſicut ſancta ſcriptura dixit, anathema ſit.

15 Si quis nõ dixerit: qa in carne, quam aſſumpſit, ſedet in dextera patris: in qua etiam venturus eſt iudicare viuos, & mortuos, anathema ſit.

16 Si qs non dixerit Spiritũ ſanctum ex patre eſſe vere, & proprie, ſicut & filium ex diuina ſubſtantia, & Deum Dei verbum, anathema ſit.

Si quis non dixerit omnia poſſe Spiritũ ſanctũ: & oĩa noſſe: & vbiq; adeſſe, ſicut & filium, & patrem, anathema ſit. 17

Si qs dixerit Spiritũ ſanctũ facturam, aut per filium factum, anathema ſit. 18

Si qs non dixerit oĩa per filiũ, & Spiritũ ſanctum feciſſe patrẽ: hoc eſt viſibilia, & inuiſibilia, anathema ſit. 19

Si qs nõ dixerit Patris, & Filii, & Spiritus ſancti vnam Deitatẽ, poteſtatem, diuinitatem, vnitatẽ, vnam gloriam, dñationem, imperium, vnam voluntatem, & virtutem, anathema ſit. 20

Si qs tres pſonas non dixerit veras Pris, & Filii, & Spirit⁹ ſancti æquales: ſemp viuentes: oĩaq; ſaluantes: oĩa ꝯtinẽtes viſibilia, & inuiſibilia: oĩa potentes: omnia iudicantes: oĩa viuificantes: oĩa creantes, anathema ſit. 21

Si quis nõ dixerit adorandũ Spũm ſanctum ab vniuerſa creatura, ſicut & Filium, atq; Patrem, anathema ſit. 22

Si qs de Patre, & Filio bñ ſapuerit: de ſancto aũt Spiritu nõ recte crediderit, hæreticus ẽ: qa oẽs hæretici de Filio Dei, & de ſancto Spiritu male ſapientes, in Iudæoꝝ, atq; Gentilium incredulitate conſiſtere conuincuntur. 23

Si quis aũt diuiſit, Deũ Patrem dicens, & Deũ Filiũ, & Deum Spũm ſanctum, affirmans Deos dici, & non Deũ pp vnã Deitatẽ, at poteſtatẽ, quã eẽ credim⁹, & nouimus Patris, & Filii, & Spũs ſancti Deum vnũ: ſubtrahẽs vero Filium, & Spiritum ſanctũ, tanq̃ ſolum opinatus Patrem Deũ, anathema ſit. Nomen enim Deoꝝ & Angelis, & hoibus ſanctis à Deo poſitum eſt, & donatum. 24

De Patre vero, & Filio, & Spiritu ſancto pp vnam, æqualemq; diuinitatẽ: nõ Deoꝝ noĩa: ſed Dei noſtri traditur, atque ſignificat, vt credamus: qa in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto ſolummodo baptizamur: & nõ in Archãgeloꝝ, & Angeloꝝ noĩbus: ſicut hæretici, aut ſicut Iudæi, Gentileſq; inſaniunt. Hæc igif Chriſtianoꝝ ſalus eſt: vt credẽtes Trinitati: hoc eſt Patri, & Filio, & Spiritui ſcõ: & in ea baptizati, vnã Deitatem, & poteſtatẽ, diuinitatẽ, & ſubſtantiam in

Digitized by Google

tiam in eũ eſſe credimus. Hæc itaq; Gratiano viuente facta ſunt.

Ex ſuperius igitur deſcriptis tam ī antedictarũ Synodorũ Symbolis,ꝙ̃ conſtitutionibus Synodalibus manifeſte ſiunt exortę hæreſes,& cauſa Additionũ factarũ in præmemoratis Symbolis Synodorũ Apoſtolorũ Symbolo: quæ tñ Additiones nullatenus ſint contra aliquid ex cõtentis in ipſo Apoſtolorũ Symbolo. Sed ad maiorem eius intelligentiã, & defenſionem ꝯtra hęreſes aliqua in eis cõtenta deprauare volentes.

Habemus inſuper quintum Chriſtianę fidei Symbolũ:& maxime de ſancta Trinitate à ſancta matre eccleſia approbatũ: quod Athanaſius Alexãdrinus eps ædidit.Is aũt Athanaſius viguit Iuliani, Iouiniani, & Valentiniani Romanorũ Imperatorũ temporibus:& in Laodicenſi cõcilio contra Arrianos hæreticos rõnibus euidentiſſimis,& Argumentis efficaciſſimis,ac ſacræ ſcripturæ auctoritate diſputãs acerrime dimicauit.fuit enim vir ſanctitate,& ſcientia conſpicuus. Hoc etiam Symbolum hic ponere nõ diſplicuit: tũ qm̃ Trinitatem diuinam optime deſcripſit:tum ẽt(vt cerni poſſit) quantam curam,& diligentiam habuerint antiq patres,ne Symboli Chriſtiani veritates ab hæreticis ſubuerterent,atq; corrumperẽtur.Quod ſymbolum huiuſmodi eſt.

¶ Symbolum Athanaſii Alexandrini epiſcopi.

QVicunq; vult ſaluus eſſe: ante omnia opus eſt: vt teneat catholicã fidem: quam niſi quiſq; itegram, inuiolatamq; ſeruauerit, abſq; dubio in æternum peribit. Fides aũt catholica hęc eſt: vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neq; confundentes pſonas:neq; ſubſtantiã ſeparãtes. Alia eſt eñ pſona pr̃is, alia filii, alia Spiritus ſancti:ſed patris,& filii, & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas: æqualis glĩa: coæterna maieſtas.Qualis pater,talis filius,talis Spiritus ſanctus.Increatus pater, icreatus filius, icreatus Spiritus ſanctus. Immenſus pater,immenſus filius, immẽſus Spiritus ſanctus.Aeternus pater,æternus filius,æternus ſpiritus ſanctus. Et tñ non tres æterni,ſed vnus æternus: ſicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus,& vnus immenſus. Similiter Omnipotens pater, Omnipotens filius,Omnipotens ſpiritus ſanctus. Et tñ non tres Omnipotentes, ſed vnus Omnipotens.Ita Deus pater,Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus. Et tñ non tres Dii, ſed vnus eſt Deus. Ita dñs pater, dñs filius, dñs ſpiritus ſanctus. Et tamen non tres dñi,ſed vnus eſt dñs. Quia ſicut ſigillatim vnamquanq; perſonã Deum,ac dñm confiteri Chriſtiana veritate cõpellimur, ita tres Deos,aut dominos dicere catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus,nec creatus,nec genitus.Filius à patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus.Spiritus ſanctus à patre,& filio,non factus,nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Vnus ergo pater, nõ tres patres. Vnus filius,nõ tres filii. Vnus ſpiritus ſanctus,non tres ſpiritus ſancti. Et in hac Trinitate,nihil prius, aut poſterius:nihil maius,aut minus:ſed totæ tres pſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coęquales. Ita vt per omnia: ſicut iam ſupradictum eſt:& vnitas in Trinitate,& Trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe,ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem: vt incarnationem quoq; domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat.Eſt ergo fides recta: vt credamus,& confiteamur:quia dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius: Deus,& homo eſt.Deus eſt ex ſubſtantia patris: ante ſæcula genitus: & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſæculo natus.Perfectus Deus,perfectus homo,ex anima rationali,& humana carne ſubſiſtens. Aequalis patri ſm diuinitatem:minor patre ſm humanitatem. Qui licet Deus ſit,& homo:nõ tamen duo,ſed vnus eſt Chriſtus. Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carne,ſed aſſumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non confuſione ſubſtantię, ſed vnitate perſonę. Nam ſicut anima rationalis,& caro vnus eſt homo: ita Deus, & homo vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute

Digitized by Google

noſtra. Deſcendit ad Inferos: tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos: ſedet ad dexteram Dei patris Omnipotentis. Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Ad cuius aduentum oẽs hoĩes reſurgere habẽt cum corporibus ſuis: & reddituri ſunt de factis propriis rationẽ. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides catholica: quam niſi quiſq; fideliter, firmiterq; crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Amen.

Hoc Athanaſii Symbolum, licet Trinitatem q̃ optime explanet: tamen diminutionem habere dicitur: quia decem tantũ cõtinet articulos. Nam decimum, qui ſanctam eccleſiam catholicam credit, & ſanctoꝶ communionem: & vndecimum, qui baptiſma in remiſſionẽ peccatorum credit, omnino omiſit. Eo enim tempore forte hęreſes ĩ ipſis duobus articulis à Chriſtiana non deuiabant eccleſia. Symbolum autem Niceni concilii in quatuor articulis eſt defectiuum (vt etiam ſupra dixi). ſ. in quinto: in decimo: in vndecimo: & in duodecimo. Symbola etiam omnia antedictarum Synodorum in vno tantũ articulo ſunt defectiua. ſ. in quinto: vt ſupra etiam dictum eſt. Et ideo Symbolum Apoſtolicum eſt omnibus aliis ſymbolis dignius propter compoſitorum excellentiam: & etiam perfectius, quia omnes ꝯtinet fidei articulos: & eſt inſup magis ſententioſum. quibus non obſtantibus, per alia Symbola multa in Apoſtolico Symbolo cõtenta declarantur, & fiunt ad intelligendum faciliora. Verum, quoniam oportet, vt Chriſtianus quilibet oẽs ipſos duodecim fidei articulos diſtĩcte cognoſcat, & credat: ideo eos ſtatim deſcribam diuiſos, & diſpartitos, ponens in eorum quolibet omnia ipſa prima quatuor Symbola: hoc eſt eam cuiuſlibet Symboli partem: quæ ad ipſum ſpectabit articulum: ponendo ſemper primo Apoſtolicum. Secundo Nicenum. Tertio Conſtantinopolitanum, ſiue Oriẽtalis eccleſiæ. Quarto, & vltimo Romanum, ſiue Occidentalis eccleſię: quod Romę æditum in cõcilio, cui pr̃fuit Damaſus Papa: vt ſupra dictũ eſt. Et hoc vt facilius cognoſci poſſit q̃d in quolibet articulo Apoſtoloꝶ Symbolo additum ſit: & per quas Synodos: vt hęreticorum improbarentur errores.

Primus articulus.

Credo in Deum patrem Omnipotentem creatorem cœli, & terræ. — Apoſtolicum.

Credimus in vnũ Deum patrẽ Omnipotentem: omnium viſibilium, necnõ & inuiſibilium factorem. — Synodi Nicenę.

Credimus in vnũ Deũ patrem Omnipotentem factorem cœli, & terræ: viſibilium omnium, & inuiſibilium. — Synodi Cõſtãti. Oriẽta. eccleſię.

Credo in vnum Deum patrem Omnipotentem factorem cœli, & terræ: viſibilium omnium, & inuiſibilium. — Romanũ Occidẽ. eccl.

Secundus articulus.

Et in Ieſum Chriſtum filiũ eius vnicum dominum noſtrum. — Apoſtolicum.

Et in vnum dñm nřm Ieſum Chriſtum filium, natũ ex patre vnigenitũ: hoc eſt ex ſubſtãtia patris. Deũ ex Deo: lumen ex lumine: Deũ veꝶ ex Deo vero: natũ, non creatũ Homouſion: hoc eſt eiuſdẽ cũ patre ſubſtãtiæ: per quem omnia facta ſunt, cœleſtia, & terrena. — Nicenũ.

Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei natum ex patre ante oĩa ſæcula. Deum verum de Deo vero: natũ non factũ conſubſtantialem patri: per quem omnia facta ſunt. — Eccleſię Orientalis.

Et in vnum dñm Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum: & ex patre natum ante omnia ſęcula. Deum de Deo: lumẽ de lumine: Deũ verum de Deo vero: genitũ non factum conſubſtantialem patri: per quem omnia facta ſunt. — Eccleſię Occidẽtalis.

Tertius articulus.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto: natus ex Maria virgine. — Apoſtolicum.

Qui ꝑpter nos homines: & propter noſtram ſalutẽ deſcẽdit, & ĩcarnatus eſt. — Nicenũ.

Qui ꝑpter nos homines: & propter noſtram ſalutẽ deſcẽdit, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, & Maria virgine, & inhumatus eſt. — Orientale.

Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcẽdit de cœlis, & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto: ex Maria virgine: & homo factus eſt. — Occidẽtale.

Quartus

¶ Quartus articulus.

Apl'icũ. Paſſus ſub pontio Pilato: crucifixus: mortuus: & ſepultus.

Nicenũ. Et homo factus: paſſus eſt.

Oriẽtale Et crucifixus eſt pro nobis ſub pontio Pilato: & ſepultus eſt.

Occidẽtale. Crucifixus etiam pro nobis ſub pontio Pilato: paſſus, & ſepultus eſt.

¶ Quintus articulus.

Apl'icũ. Deſcendit ad Inferna.

Nicenũ. Nihil.

Oriẽtale Nihil.

Occidẽ. Nihil.

¶ Sextus articulus.

Apl'icũ. Tertia die reſurrexit à mortuis.

Nicenũ. Et reſurrexit tertia die.

Oriẽtale Et reſurrexit tertia die.

Occidẽ. Et reſurrexit tertia die ſm ſcripturas.

¶ Septimus articulus.

Apl'icũ. Aſcendit ad cœlos: ſedet ad dexteram Dei patris Omnipotentis.

Nicenũ. Aſcendit in cœlum.

Oriẽtale Aſcendit in cœlos: ſedet in dextera pris.

Occidẽtale. Et aſcendit in cœlũ: ſedet ad dexteram patris.

¶ Octauus articulus.

Apl'icũ. Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

Nicenũ. Vẽturus īde iudicare viuos, & mortuos.

Oriẽtale Iterum venturus cum gloria iudicare viuos, & mortuos: cuius Regni non erit finis.

Occidẽtale. Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos: cuius Regni nõ erit finis.

¶ Nonus articulus.

Apl'icũ. Credo in Spiritum ſanctum.

Nicenũ. Et in Spiritum ſanctum.

Orientale. Et in Spiritum ſanctum dominum, & viuificantem: & ex patre procedentẽ: cũ patre, & filio adorandum, & conglorificandum: qui locutus eſt per ſanctos Prophetas.

Occidẽtale. Et in Spiritum ſanctum dominum, & viuificantem: qui ex patre, filioq; procedit: qui cum patre, & filio ſimul adorãtur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas.

¶ Decimus articulus.

Apl'icũ. Sanctam eccleſiam catholicam: ſanctorũ communionem.

Nicenſ. Nihil.

Orientale. Et vnam catholicam, & Apoſtolicam eccleſiam.

Occidẽtale. Et vnam ſanctam catholicam, & Apoſtolicam eccleſiam.

¶ Vndecimus articulus.

Apl'icũ. Remiſſionem peccatorum.

Nicenũ. Nihil.

Orientale. Confitemur vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum.

Occidẽtale. Confiteor vnum baptiſma in remiſſionẽ peccatorum.

¶ Duodecimus, & vltimus articulus.

Apl'icũ. Carnis reſurrectionem: & vitam æternam. Amen.

Nicenũ. Nihil.

Orientale. Expectamus reſurrectionẽ mortuorum: & vitam futuri ſæculi. Amen.

Occidẽtale. Et expecto reſurrectionem mortuorum: & vitam venturi ſæculi. Amen.

Indecens inſuper eſſe minime iudicarẽ ſingulos articulos præmemoratos repetere: & iterũ aliqualiter reſulcare: vt eis extrema manus imponatur. Nam & ſi ſuperius dictum ſit: eos articulos eſſe à nobis credendos: quia contenta in eis vera ſunt: licet Argumentis de neceſſitate cõcludentibus probari nõ poſſint: non tollitur tamen propterea, quin ea, quæ in ipſis continẽtur articulis: cum vera ſint, ſacrarum literarum auctoritate veraciter verificari, & probari poſſint: quæ quibuſcunque dialecticis, & ſophiſticis ſemper præponitur Argumentis: vnde vt Iudæus non arbitretur eccleſiæ Chriſtianæ fundatores: hoc eſt Apoſtolos: qui Symbolum primum: quod paruum vulgo dicitur: & poſt eos ſanctos patres conciliorum ſuperius dictorum: & totã ſanctam matrem eccleſiam: quæ ipſa approbauit Symbola: ea ſic non ædidiſſe: nec approbaſſe Symbola credendorum normã cõtinentia: niſi omnia ipſa ex diuinis enucleaſſent eloquiis: quod vt Iudęus verũ eſſe non ſolum cognoſcat: ſed manibus (vt ita dixerim) palpet, & attrectet, ſingulos ipſos articulos iterũ repetendos eſſe, perutile fore exiſtimaui: duabus maxime de cauſis: quarum altera eſt: vt oſtenda-

Digitized by Google

mus ipſos articulos quaſi omnes ſupra in hoc opere, variis tamen in locis probatos eſſe: & quidem pluribus idoneis, tam veteris, q̃ noui teſtamẽti teſtimoniis, aut de nouo probemus: altera vero cauſa eſt: vt ſuccincte, & breuiter oſtendamus, quæ legis Iudaicæ radices cum aliquib⁹ ex noſtris conueniant articulis, & quæ non: vt ipſe Iudæus illis intellectis, facilius cedat, immo in noſtram incautus p labatur ſententiam.

Primus igitur articulus, qui huiuſmodi eſt: Credo in Deum patrem Omnipotentem, creatorem cœli, & terræ: partim iam probatus eſt, & partim reſtat probandus. Quod vnus tantum Deus ſit, probatum eſt ſuperius. c. iiii. huius octaui libri. Et licet Apoſtoli dicentes in ſuo Symbolo: Credo in Deum, nõ appoſuerint vnũ, tamen Deũ in ſingulari proferentes, vnũ tantum eſſe Deum confeſſi ſunt: quo nõ obſtante, ſanctę Synodi antedictæ ad maiorem huius veritatis declarationem, in ſuis Symbolis addiderunt, Vnum, dicentes: Credimus in vnũ Deum: & ſic in antedicto. iiii. cap. vnum tantum eſſe Deum probatum eſt. Quod autem Deus pater ſit, probatum eſt etiam ſuperius. c. vii. huius octaui libri: & maxime in calce ipſius capitis, hoc modo. In eo enim capite probatum eſt, Deum habere filium: cum autẽ filius, & pater correlatiua ſint: ſi filium habet Deus, vt ipſe Deus pater ſit neceſſe ẽ, quia filius ſine patre eſſe nõ poteſt. Sicut enim nemo dicitur dominus, niſi habeat poſſeſſionem, vel ſeruũ, cui dominetur. Et ſicut nemo Magiſter dicitur, niſi diſcipulum habeat: ita & pater nullo pacto quis dici poteſt, niſi filium habens. Hoc igit̃ ipſo nomine, quo Deus pater appellatur, cum patre pariter ſubſiſtere etiam filius demõſtratur. Sed dicet forte Iudęus: Si filiũ habet Deus: ꝙ ipſe filii ſui pater ſit conueniens eſt: Vos autem Chriſtiani quomodo poteſtis Deum appellare patrem: cum eius filii non ſitis? Quãdo Symbolum dicimus. ſ. Credo in Deũ patrem: vel, Credimus in Deum patrem, non dicimus eum eſſe patrem noſtrũ, ſed ſimpliciter eſſe patrẽ: eo ꝙ habeat filiũ: & ſic dicimus eum patrem filii ſui: qđ verum eſſe conſtat in ſecundo articulo, vbi dicitur: Et in Ieſum Chriſtũ filium eius: ſcilicet Dei. Verum, quando oramus, dicẽtes orationem Dominicam: ſcilicet Pater noſter: qui es in cœlis: cum patrẽ noſtrum eſſe dicimus: & hoc facimus: quia fundatores eccleſiæ Chriſtianæ: ſcilicet Apoſtoli: ex doctrina Magiſtri ſui Saluatoris noſtri, Deum appellaſſe patrem conſtat. Nam ipſe Saluator Matthęi capitulo vigeſimoquarto Apoſtolis ſuis inquit: Et patrem nolite vocare vobis ſuper terrã: vnus eſt enim pater veſter, qui in cœlis eſt. ſ. Deus: vnde ipſe Saluator docẽs eos orare Matthęi cap. vi. ſic inquit: Sic ergo vos orabitis: Pater noſter: qui es in cœlis &c. & Lucæ capitulo vndecimo: Pater, ſanctificetur nomẽ tuum &c. Quomodo autem poſſit homo filius Dei effici, oſtenditur Ioannis capitulo primo Euangelii ſui, his verbis: Quotquot aũt receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinib⁹, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Si autem recipientes Chriſtum, & credẽtes in eum, vel in nomine eius, naſcuntur ex Deo, & ipſius Dei filii efficiuntur: ergo ipſi Deum poſſunt appellare patrem. Sed cũ Chriſtiani receperint Chriſtum, & in eo crediderint, & credant: igitur filii Dei ſunt: & eum patrem recte, & veraciter appellare poſſunt. Sed non credat propterea Iudæus: ꝙ filii Dei ſimus naturaliter: quia Deus alium non habet naturalem filium, niſi ſolum Ieſum Chriſtum, qui ideo eſt ei vnigenitus. Nos autẽ filii Dei ſumus, nõ naturales, ſed per gratiam, & adoptionem. Deus nanq; nos in filios adoptauit: & ideo in adoptãtis nos miſericordia glorięmur: quia (vt ait Apoſtolus ad Galatas capitulo quarto) Nõ accepimus ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepimus ſpiritũ adoptionis filiorum: i quo clamamus, Abba pater. & idem Apoſtolus ad Galatas. c. iiii. At vbi venit plenitudo temporis: miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: vt eos qui ſub lege erãt, redimeret, vt adoptionem

Oppoſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

vt adoptionem filiorum reciperemus. Dignum eſt enim, atq; conueniens, vt teſtatis patris voluntas ab adoptiuis filiis impleatur: vt ſic ſimus humanitatis Chriſti cõparticipes: vt eſſe poſſimus gloriæ ſuæ cohæredes. Item ꝙ Deus ſit Omnipotẽs, habetur Gen̄. cap. xvii. vbi ipſe dominus loquens inquit: Ego dominus Omnipotens. & eiuſdem Gen̄. c. xxxv. Dixitq; ei: ſcilicet Abraæ: Ego ſum dominus Deus Omnipotẽs. Item Gen̄. c. xxviii. Deus autem Omnipotens benedicat tibi. Item Exodi. c. xv. in Cãtico Moyſis: Dominus quaſi vir pugnator, Omnipotens nomen eius. Item Gen̄. c. xlviii. Et ingreſſo ad ſe Ioſeph, ait: ſcilicet Iacob: Deus Omnipotens apparuit mihi &c.

Ioannes etiam Euãgeliſta eum Omnipotentem eſſe, his verbis oſtendit, capitulo primo: Omnia per ipſum facta ſunt. Item ꝙ cœlum, & terram creauerit, patet Gen̄. c. primo: In principio creauit Deus cœlum, & terram. Item Eſaiæ. c. xlviii. inquit ipſe Deus: Manus quoq; mea fundauit terrã: & dextera mea mẽſa eſt cœlos.

Quod autem mundum, & ſic cœlum, & terram creauerit, etiam Philoſophi naturales confeſſi ſunt: habita enim cognitione trium Diuinarum perſonarum, per emanationem ſecũdæ perſonæ, quod eſt Verbum à prima perſona, qui eſt Pater: & per emanationẽ Spiritus Dei ab vtraq; (vt ſupra oſtendimus capitulo nono huius octaui libri) deuenerunt etiã ipſi Philoſophi ad cognitionem creationis creaturarum per emanationem à Verbo Diuino. Vnde inquit Plato: Quòd ſicut Verbum Diuinum emanat à Patre: ita omnia iſta entia emanant à Diuino Verbo per creationem. Et ſicut Verbum emanat à Patre, tanquam ſcientia à ſciente, ita oẽs artes, & ſcientiæ emanant à Verbo Diuino in homines: vt inquit Epicarmus Comicus diſcipulus Platonis: Quòd Diuinum Verbum artes hominibus ſuggerit, docetq; facere, quod conducit. Non inuenerunt enim homines artes: ſed eas Verbum hominibus immiſit: verbum autem hominum à Diuino Verbo defluxit. & ſic dicit Plato: Quòd ſicut illud Diuinũ Verbum fluit, & emanat à Patre: ita omnia creata emanant à Verbo. Sed iſtam emanationem multo clarius declarat Auguſtinus, & doctores catholici, ponentes multiplicem differentiã inter iſtam emanationem creaturarum à Verbo: & illam Verbi à Patre. Nam ibi Verbum primo emanat à Patre dicente per modum naturæ: & ideo dicitur Filius Patris: quia in tali productione Pater communicat Filio totam ſubſtãtiam, & eſſentiam & eſſe: ideo filius eſt cõſubſtantialis, & æqualis patri, & idem Deus cum patre: ſed creaturæ emanant à verbo per modũ artis: ita Deus ſic cõmunicat creaturis ſimilitudines ſuarum perfectionum, & idearum: ꝙ non cõmunicat eis ſuã ſubſtãtiam, & eſſentiã. Et ideo nulla creatura eſt Deus: nec filius naturalis Dei: nec Deo æqualis: nec cõſubſtantialis: ſicut artifex ita cõmunicat artificiato ſimilitudinem ſuæ artis: ꝙ nõ cõmunicat ſubſtantiã ſuã. Secunda differentia eſt: qa pater producit verbum de tota ſcientia, & ſubſtantia ſua: ideo non poteſt producere, niſi vnum verbum: ſed Deus non produxit mũdum de tota ſua arte: quæ eſt infinita: ideo poteſt multos alios mundos producere: non euacuãdo artem ſuam. Tertia differentia eſt: qa Deus pater ꝓducit filium, & verbũ ab æterno: eo ꝙ filius naſcitur, & emanat naturaliter, & per modũ naturæ: ſed mundus nõ emanat à verbo ab æterno: eo ꝙ nõ ꝓducit naturaliter, ſed artificialr, & libere. Artificialia enĩ nõ ſunt naturalia, ſed volũtaria. Quarta differentia eſt: qa Deus pater ꝑ ſeipſum de ſciẽtia, & itellectione ſua ab æterno dicit illud verbũ, non per aliud verbũ: et productũ manet in ꝓducẽte ſubſtantialr, & eẽntialiter. Sed ĩ creatione rerum Deus pater ꝑ verbũ æternũ dixit oĩa creata ad extra: & iõ verbum æternũ nullũ aliud verbũ ꝑſupponit: ſed oĩa creata ꝑſupponũt verbum æternũ: ꝑ qđ ſunt dicta ex tpe. Ideo hæc eſt cã: quare pater nõ põt dicere ſuũ verbũ: qn cõicet ipſi totã ſubſtãtiã, & eſſentiã: eo ꝙ abſq; alio verbo per ſe naturaliter ipſum dicit de tota ſua ſcientia ſpeculatiua: ſed qa ꝑ verbum ſuũ dicit alia tanꝗ per ſciẽtiam

Digitized by Google

practicam: ideo ita cõmunicat rebus creatis ſimilitudines ſuæ ſcientiæ, & ſuarum ideatum, ꝙ non communicat ſuam ſubſtantiam.

Eſt aũt multiplex differẽtia inter Deũ, & quemlibet artificem creatum: & quodlibet agens naturale. Nam Deus ſolo verbo dicendo abſq; motu, & tempore, poteſt omnia producere: quod non poteſt agere artifex creatus, nec agẽs naturale: & hoc accidit, quia Deus continet in verbo ſuo perfectiones omnium: & omnia dependent à diuino verbo, quo ad totũ ſuum eſſe in genere cauſæ efficientis, & formalis, & finalis. Et ideo Deus nihil aliud extrinſecus ꝓſupponit in ſua actione: & per conſequens poteſt producere res, quo ad totum ſuum eſſe. Et ideo dicendo: Fiat lux, & dicendo: Fiat firmamẽtum, factum fuit firmamentum abſq; alia mora: eo ꝙ omnia dependent ex diuino verbo ad totum ſuum eſſe. Secunda differentia eſt: quia artifex creatus ita communicat formam accidentalem rebus artificiatis: ꝙ non poteſt producere materiam: vtputa argentum, aut aurum, aut lapides, & ligna: eo ꝙ iſta non dependent ex arte humana, niſi ſola forma artificialis domus, aut annuli &c. Et ideo licet domificator millies diceret: Fiat domus: nunquam fieret domus: niſi primo per motum præparentur ipſi lapides, & ligna &c. eo ꝙ iſta non dependent ex arte ſuã, ſed ex natura: quia vbi deſinit natura, incipit ars. Sed quia cœlum, & natura, & omnia creata dependent ab arte diuina: vt inquit Ariſtoteles. xii. Metaphyſicę, & Commentator eius: hinc eſt: ꝙ Deus ex ſolo verbo dicendo, potuit in inſtanti omnia producere ex nihilo: præſuppoſito quantum ad materiã, & formam: & quo ad totum ſuum eſſe. Ideo, Dixit, & facta ſunt: Mãdauit, & creata ſunt. Vnde ſicut Sol in vno inſtanti cauſat, & multiplicat ſuam ſimilitudinem, & imaginem per totum hemiſphærium, non communicando ſuam ſubſtantiam: ita Deus in eodem inſtanti communicauit, & multiplicauit ſolo verbo ſimilitudines ſuarũ perfectionum, & idearum in omnibus creaturis, non communicãdo eis ſubſtantiam ſuã. Et ſic patet: ꝙ dicere Dei ad extra, nihil aliud fuit, niſi ſimilitudines ſuarum perfectionum, & idearum creaturis communicare. Itẽ ſequit: ꝙ creaturę nihil aliud ſunt, q̃ ſimilitudines diuinarũ perfectionum, & idearum, & effectus diuinæ artis. Item ſequitur: ꝙ res creatæ non ſolũ recipiunt à Deo eſſe eſſentiæ entitatis: ꝑ quod aſſimilantur diuinæ arti in ſua ſpecie: ſed etiam recipiunt à Deo eſſe actuale: per quod eſſe exiſtunt, & perſonãtur: & actualiter operantur. Nam per ſolum eſſe eſſentię non poſſent perſiſtere: quia nihil aliud eſt, nec poteſt exiſtere per ſuã eſſentiã, niſi ſolus Deus: quia à nullo dependet. Et ideo ſolus Deus eſt ſuum eſſe, & vita: vt duodecimo Metaphyſicę. Et ideo omnis creatura vltra eſſentiam indiget eſſe, per quod exiſtat, & viuat. Et ſic Deus primo dicendo creat, & producit res ad extra: ſed ex conſequenti per Spiritum ſanctum aſpirat eſſe, & vitam in rebus. Et ideo dicitur Geñ. c. i. ꝙ in principio: ideſt in verbo: creauit Deus cœlum, & terram: ſed quia terra erat inanis, & vacua, ſine eſſe: ideo ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas: ideſt ſuper omnia creata, vitam, & eſſe conferendo, & ea viuificando. Et iſtum ſpiritum appellat Plato animam mundi: vt ſuperius etiam dictum eſt. Ex quibus veraciter concludi poteſt: ꝙ mũdum eſſe à Deo productum non eſt articulus fidei: quia hoc idem aſſerunt Philoſophi: vt patet duodecimo Metaphyſicę: ſed mundum eſſe creatum de nihilo ex tempore: & ꝙ mundus habuit principium: hoc eſt articulus fidei: quia demonſtrari non poteſt: imo omnes Peripatetici putãt totum oppoſitum demonſtrari poſſe: vt patet ſecundo Metaphyſicę, & octauo Phyſicorum, & primo Cœli, & ſecundo de Generatione. Sed ipſemet Ariſtote. dicit in Topicis: Quòd illæ rationes non ſunt demonſtratiuæ: ſed tantum probabiles. Ex quibus omnibus patet: ꝙ per emanationem diuinarũ perſonarum à prima perſona patris: vt dictum eſt ſuperius: quia per verbum patris facta ſunt omnia: & per ſpiritum Dei viuificata

Mundũ fuiſſe à Deo ꝓductum non eſt articul⁹ fidei: ſed mũdũ fuiſſe creatũ ex nihilo: & habuiſſe principium, ẽ articulus fidei.

uificata

Digitized by Google

uiſicata ſunt:quia Gen̄.cap.p imo dicit: Et ſpiritus dn̄i ferebat ſuper aquas : vbi in Hebręo habet,Merahepheth,qđ nos appellare poſſumus, Incubare,in ſimilitudinem volucris oua calore animantis. ex quo intelligi poteſt, nō de ſpiritu mū di dici: vt nonnulli arbitrati ſunt: ſed de Spiritu ſancto:qui oīum eſt viuificator. de quo in Pſal.   : Emitte ſpiritū tuum, & creabunt &c. Ex prędictis igit patet, Deum eſſe Omnipotentem,& patrem, & mundū creaſſe , vt in Symbolo dicitur. Illud aūt,Viſibilium,& inuiſibilium, qđ à conciliis additum fuit,ad falſas hęreticorum hęreſes reprimēdas poſitum fuit: vt fuit Manes, & ſequaces: vt ſupra videre poteris: vbi quāplures nominaui hęreſiarchas.Contra quam hęreſim loquitur Eſaias cap.xlv.& Amos cap.iiii. ac Apoſtolus ad Hębreos capitulo vndecimo. item Eccleſiaſtici capitulo vndecimo.

Huic autem primo articulo,quę Iudaicæ legis radices conueniant, & cōcomitētur aduerte . Primo,in hoc,quo Deum patrem dicimus,cum Iudęoꝝ radicibus minime conuenimus:quia ex hac patris ꝓlatione,vnam tantū ſanctæ Trinitatis pſonam ꝓfitemur,ac deſignamus: quam Iudęoꝝ inſipientia ſpernit: qm̄ ipſi arbitrantur pluralitatem perſonaꝝ cum vnitate eſſentię verificari non poſſe. De qua Trinitate copioſe ſupra dictū eſt in hoc eodem lib.cap.ix.In reliqs autem radices multę hoc modo cum hoc primo conueniunt articulo . Prima radix eſt: ꝙ Deus ſit:nam ſi in vnum Deum credimus : vt ipſum eſſe credamus neceſſe eſt : quia ſi ipſum non eſſe crederemus:in eum minime credere poſſemus . Secūda radix eſt: ꝙ Deus eſt vnus : & hęc etiā huic noſtro primo articulo ↄcomitatur:in quo vnum tantum credimus eſſe Deum . Tertia radix,quę eſt:ꝙ Deus ſit incorporeus, etiā huic noſtro articulo cōcomitatur hoc modo:Deus eſt ens ſimplex aliunde nō depēdens: corpus aūt:qa compoſitum eſt, dependet à partibus , & res corporea à corpore:igit ſi Deum eſſe credimus,& incorporeum neceſſario eſſe eſt credendū. Quod ſolus Deus ſit icorporeus , Beatus Finus Ferrarieñ.

Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę eccleſię cap.x.ſic iquit: Nihil incorporeum,& inuiſibile natura credēdum,niſi ſolum Deum : ideſt Patrem , & Filium,& Spiritum ſanctum.Qui ideo recte incorporeus dicitur : quia vbiq; eſt, & omnia implet,atq; conſtringit: ideo & inuiſibilis omnibus creaturis:quia incorporeus eſt.Quarta radix,quę eſt: ꝙ Deus eſt primus,hoc modo huic primo articulo concomitatur:Si Deus non fuerit primus,ergo dependens,cum ſemper poſterius à ſuperiore dependat . Sed Deus nō eſt dependens,igitur primus. Quinta radix,quę eſt: ꝙ ſolus Deus ſit adorandus, huic noſtro primo articulo etiā hoc modo cōcomitatur:Credere in Deum eſt ire in Deum,eiq; adhęrere:nihil aūt eſt : qđ magis nos Deo vniat,q̄ adoratio . Nemo autem duobus dominis ſeruire poteſt:vt Lucæ cap.xvi.vnde qui creaturę cōiungitur, adhęretq; : Deo non adhęret, nec cōſequenter in Deum credit . Qui igitur in Deum credit,ipſum ſolū adorat:vnde huic primo articulo Chriſtianę fidei,qn ꝙ Iudaicæ legis radices concomitantur.

Secūdus articulus eſt:Et i Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dominum noſtrū.In quo articulo æterna filii Dei productio,& emanatio,ſiue generatio continetur.De qua:quoniam ſuperius ſatis dictum eſt cap.vii.huius.viii.libri: vbi ꝓbatum eſt Deum habere filiū. & cap.ix. vbi Trinitatē in diuinis eſſe cōcluſum eſt: & hoc diuinę ſcripturę auctoritate:ideo ad lectoris intelligentiam huiuſmodi emanationis,& generationis ambo ipſa capitula relegenda ſunt:quia in capitulo ſeptimo,Ieſum Chriſtum cognoſces fuiſſe Dei filium. & in nono capitulo eundem eſſe vnicum dominum noſtrum non negabis:cum omnium trium perſonarum diuinarum:Patris ſcilicet,& Filii,& Spiritus ſancti,vna tantum ſit Deitatis eſſentia:eadem enim ſubſtantia, & eſſentia,& quam pater habet à ſe,communicatur filio à patre per generationem : & ideo filius à ſolo patre procedit per generationem:& eſt vnà cum patre Deus, non autem duo Dei:ſed vnà cum Spiritu ſancto

vnus tantum Deus. Quod verum eſſe liquido cõſtat ex verbis Saluatoris noſtri, Ioannis cap. x. dicentis: Ego, & pater vnũ ſumus. & itẽ eiuſdem Ioãnis cap. xiiii. Philippe qui videt me, videt & patrem meum. & quõ tu dicis: Oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? Si ergo pater, & filius quantum ad diuinitatis eſſentiam, & ſubſtantiam, vnum, & idem ſunt, ſicut vere ſunt: recte ergo in Symbolo fidei Chriſtianæ de dño noſtro Ieſu Chriſto Dei filio dicitur, eum eſſe vnicum dñm noſtrum, quia hoc dicẽtes alium Deum ab Omnipotenti Deo non profitemur: licet Spiritus ſanctus ſit etiã Deus, & tertia perſona ipſius Deitatis: vt infra dicetur in nono articulo: qui eſt de ipſo Spiritu ſancto. In hoc autẽ ſecundo articulo de æterna filii Dei generatione tantum dicitur. Illud autem quod poſtea per Synodales Conſtitutiones ſanctorum patrum ipſi Symbolo maiori additum fuit. ſ. Et ex patre natum ante omnia ſæcula: Deum de Deo: lumẽ de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum non factum conſubſtantialem patri: per quẽ omnia facta ſunt: duabus de cauſis ipſi Symbolo addita fuerũt. Quarum altera eſt: vt ex his verbis aperte intelligeretur in hoc ſecundo articulo ſermonem fieri ſolum de æterna filii Dei generatione: per quam ipſe filius eſt vnà cum patre Deus. Altera vero cauſa fuit ad reprimendas, & impugnandas varias, & falſas hæreticorum de Dei filio opiniones, & hęreſes. Nam aliqui hęretici auſi fuerunt dicere Ieſu Chriſti patrem nõ fuiſſe Deũ Creatorem: qui per filium mundum fecerat. Aliqui etiam alii dixerunt: Chriſtũ non fuiſſe Deum in veritate: ſed hominẽ phantaſia hominibus apparuiſſe. Nõnulli alii aſſeruerunt duo eſſe principia contraria: vnum. ſ. boni, & alterum mali: vnum lucis, & alterum tenebrarum. Volebant enim iſti Deum creaſſe res incorporeas, & inuiſibiles: ſcilicet lucem, & delectabilia: reliqua vero facta fuiſſe à Diabolo: ſcilicet tenebras, & res corporeas, & res malas, & pœnales. Contra quod eſt illud Eſaiæ cap. xlv. Ego dominus, & nõ eſt alius formans lucem, & creans tenebras: formans pacem, & creans malum. & illud Amos capitulo tertio: Nõ eſt malum in ciuitate: quod non fecerit dominus. & illud Apoſtoli ad Hebræos cap. xi. Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei: vt ex inuiſibilibus inuiſibilia fierent. & illud Eccleſiaſtici cap. xi. Mors, & vita à domino Deo eſt. Et alii multi alia multa impia, & profana dixerunt: quæ omnia ſanctæ Synodi correxerunt. Sed huic ſecundo articulo nulla ex radicibus Iudaicæ legis concomitatur: quoniam Iudaica turba in Dei filium minime credit: non obſtante, ꝙ diuinæ ſcripturę authoritate credendum in eum eſſe probatum ſit: vt ſuperius diximus.

Tertius articulus eſt: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto: natus ex Maria virgine. In hoc tertio articulo de filii Dei incarnatione, & natiuitate ſm naturam humanam ex tempore aſſumptam ex virgine de Spiritu ſancto continetur. De quo myſterio, licet ſuperius libris ſecundo, & tertio, quamplura diuinarum ſcripturarũ auctoritate diſputata, & probata ſint: tamen ad maiorem eorum cõfirmationem hæc alia pauca addere non diſplicuit. Dictum fuit in ſupraſcripto ſecundo articulo: Quòd res creatę, prout ſunt ſimilitudines diuinarum idearum, habent ſolum eſſe ſpecificum, & eſſentiale: ſed per tale eſſe non poſſunt exiſtere in actu: nec perſonari: niſi influatur eis eſſe actuale, & perſonale: quia nihil exiſtit per ſuam eſſentiam, niſi ſolus Deus: quia eſt independens. & ſic dicitur ꝙ Deus primo per verbum dicit res ad extra: dando eis eſſe ſpecificum: & ex conſequenti ſpirat in eis eſſe perſonale, & actualis exiſtentiæ. per quod conſeruat res in eſſe duratiuo. de quo dicit auctor de cauſis: ꝙ prima rerum creatarum eſt eſſe. Ex quibus patet: ꝙ ſicut Deus conſeruat, & perſonat vnã quãq; creaturam in eſſe exiſtentiæ per eſſe creatum, & influxum: ita poteſt aliquam creaturam conſeruare in eſſe, & perſonare per ſeipſum: & per cõſequens poteſt effici vna pſona cum illa. Sic ergo factũ fuit in myſterio icarnationis Dñicę.

Nam.

Nam pater, immo tota Trinitas per Spiritum ſanctum formauit illud corpus ex puris ſanguinibus in vtero virginali, & perfecte organizauit illud. Et tota Trinitas creauit in eo ſimul animam illam intellectiuam cum omnibus ſuis pfectionibus: & ſic fuit verum indiuiduum humanum conditionatum: quia anima eſt illa, quæ dat compoſito eſſe ſpecificum, & ſubſtantiale, & entitatiuum: vt tertio de anima: & accidentia dant eſſe atomum, & indiuiduale. Sed nec anima, nec accidentia indiuiduantia, & determinantia ſpeciem poſſunt dare eſſe perſonalis exiſtentiæ, aut ſubſtantię: nec poſſunt perſonare illam ſpeciem indiuiduam, niſi à primo ente ſpiretur eſſe perſonale, & eſſe actualis exiſtentię: per quod illa ſpecies, & indiuiduum perſonetur, & exiſtat. Et hoc fecit verbum diuinum per ſe abſque creatione noui eſſe: immo per ſe perſonauit illud corpus animatum, & organizatum, & indiuiduatum: ideo in illa benedicta incarnatione ita fuit creata noua anima, & noua ſubſtantia eſſentialiter, quod non fuit creata noua perſonalitas, nec nouum eſſe exiſtentię, aut ſubſiſtentię. Et ſic illa incarnatio nil aliud fuit, niſi productio illius humanitatis: non ſub eſſe ereato, ſed ſub eſſe diuini verbi præexiſtentis: & ſic fuit productio nouę ſubſtantię, ſed non noui eſſe. Et ideo illa humanitas non perſonatur per nouum eſſe creatum, nec per nouam perſonalitatem: ſed per ſolam perſonalitatẽ verbi: & ideo manet ſolum vna perſona in duabus naturis. Sed eſt aduertendum: ꝙ totus diſcurſus ſupradictus non eſt factus ſucceſſiue in tempore, immo in eodem inſtanti illud corpus fuit formatum, & organizatum, & animatum: & per verbũ aſſumptum, & perſonatum: & ſic illa perſona Chriſti dicitur verus, & perfectus Deus: & verus, & perfectus homo. Et ideo de illa perſona verificatur omnia, quæ ſunt Dei: & omnia, quæ ſunt hominis ratione duarum naturarum. Et Chriſtus dicitur Creator, & Creatura: & mortuus, & paſſus, & cætera: quia vere dicitur Deus, & homo: & ſic etiam communicantur idiomata vtriuſq; naturę inter ſe. Nam ille homo dicitur Creator ratione Deitatis: & ille Deus dicitur paſſus ratione humanitatis: quam aſſumpſit in atomo indiuiduatum, & conditionatum: vt poſſet pati &c. Ideo quando dicitur, Deus paſſus, ſic intelligendum eſt, & exponendum: id eſt ille homo, ꝗ eſt Deus, eſt paſſus &c. Et ſic patet: quod articulus incarnationis eſt poſſibilis: vnde Deum poſſe, vel potuiſſe incarnari, non eſt articulus fidei: immo eſt probabile, & quaſi demonſtrabile: ſed Deum eſſe de facto incarnatum, & Ieſum eſſe Deum, & Verbum incarnatum, hoc eſt articulus fidei: quia hoc probari non poteſt, nec oſtendi, niſi ex ſola ſacrę ſcripturę vtriuſque teſtamenti auctoritate. Nam in vetere teſtamento myſterium incarnationis prænuntiatum fuit futurum: & in nouo teſtamento narratur iam factum, & adimpletum eſſe, & in effectu per miracula euidenter eſt demonſtratum. Sed quia nos poſteriores Chriſtum incarnatum non vidimus: ſed Euangelicæ ſcripturæ hoc narranti credimus: igitur in nobis dicitur articulus fidei. Sed quod Deus eſſet incarnandus, & Meſſias in lege promiſſus, deberet eſſe Deus, multis in locis diuinæ ſcripturæ patet, & multiplici veteris teſtamenti probatur auctoritate: vt veris, & diuinis ſanctorum Prophetarum Vaticiniis ſuperius demonſtratum eſt: & maxime in tertio libro: immo in ſecundo libro, eum ex virgine naſciturum. In tertio, eum Deum fuiſſe, & hominem. In quarto, eũ legem nouam dare debuiſſe, & dediſſe. In quinto, tempus aduentus Meſſię iamdiu prçteriiſſe. In ſexto, Ieſum Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam. Et quoniam in libro ſeptimo, Iudæi multa oppoſuerunt ad impugnandum ipſum fuiſſe Meſſiam: ea omnia oppoſita ibidem, veris, & idoneis irritata fuerunt fundamentis. Ex quibus omnibus aperte dignoſcitur: quod religio Chriſtiana hoc incarnationis myſterium non finxit: ſicut arbitrantur Iu-

Deũ potuiſſe incarnari nõ eſt articulus fidei: ſed Deũ eſſe de facto incarnatũ: & Ieſum eſſe Deũ, & Verbũ incarnatũ, hoc eſt articulus fidei.

dei: quia in teſtamento vetere hęc omnia fuerunt multipliciter figurata, & diuinorum Prophetarum Vaticiniis annunciata. Ex his igitur omnibus meridiana luce clarius conſtat, Chriſtianę religionis veritas: quoniam tres non adoramus Deos: vt Iudęi mentientes autumāt: ſed vnum tantum Deum ſimpliciſſimum in ſubſtantia, & eſſentia in Trinitate perſonarum: quę nullo modo multiplicāt in Deo ſubſtantiam: vt pluries dictum eſt. Nam filius eſt verbum patris ipſi conſubſtantiale: & Spiritus ſanctus eſt amor vtriuſq;: & ſic non poteſt eſſe alia ſubſtātia, nec alius Deus. Et ideo ſi Iudęi perciperent myſterium creationis, de neceſſitate perciperēt myſterium Trinitatis: quod multipliciter exprimitur in lege, & Prophetis. Itē ſi miſeri Iudæi intelligerēt modum creationis, non haberent pro impoſſibili myſterium incarnationis: quia incarnatio nihil aliud fuit, niſi formatio corporis Chriſti ex puris ſanguinibus Beatę virginis virtute Spiritus ſancti: & creatio illius animæ in illo corpore: ex quibus reſultauit vera humanitas, quam per ſe perſonauit, & ſuppoſitauit verbum patris: & ſic manſit vna ſola perſona in duabus naturis: & per conſequens Chriſtus eſt verus Deus, & homo: & ſic tanquam Deus fecit miracula: & ſciuit cogitationes hominū: & ſpoliauit Infernum: ſed inquantū homo fuit paſſus, & mortuus, & ſepultus: ſed inquantum Deus reſurrexit in ꝓpria virtute: & aſcendit in cœlum: & inquantum Deus adoratur in illa humanitate: prout ſuo loco declarabitur. Ex ſupradictis igitur patet, poſſibilitas, & inconcuſſa veritas articulorum fidei Chriſtianæ: quia Chriſtiana religio non credit tres Deos: ſed vnum tantum Deum in ſubſtātia, & eſſentia, & entitate cum Trinitate perſonarum relatiuarum eo modo, quo ſupra dictum eſt. Et ita credit Chriſtum Deum incarnatum in vnitate perſonę: & ita etiam credit Chriſtum cōſecratum in ſacramento altaris. In quo ſacramento ex vi conſecrationis ſola ſubſtātia panis cōuertitur in ſolum corpus Chriſti: accidētibus ſine ſubiecto remanentibus: quam conuerſionem facit efficiēter ſolus Chriſtus Deus, & homo. Sacerdos autem concurrit tanquā miniſter: vt plenius declarabitur capitulo proxime ſequenti: vbi de ipſo ſacramento tractandum eſt. Ex iſtis etiam ſuperius dictis, patet poſſibilitas cæterorum articulorum, quę habent fundamentum in myſterio īcarnationis. Nam dato, ꝙ Chriſtus ſit verus Deus, & homo: tunc redduntur poſſibilia omnia in cæteris articulis contenta. Et ſic à primo vſq; ad vltimum omnes articuli fidei Chriſtianę fundantur in articulo Trinitatis: & ipſe articulus Trinitatis fundatur in illa prima veritate neceſſaria: ſcilicet ꝙ Deus eſt actus purus intelligens, & intelligibilis: & amans, & amabilis: & ſuum, ſiue ſummum bonum. Vnde ex his patet: ꝙ licet articuli fidei non ſint de facto demonſtrabiles: tamen eorum poſſibilitas eſt neceſſaria: quia Deus licet neceſſario non creauerit mundum ex tempore: nec fuerit neceſſario incarnatus: tamen neceſſario habet potentiam omnia iſta faciendi, inquātum Omnipotens eſt: & ſic ex tali omnipotentia præſuppoſita poteſt demonſtrari poſſibilitas articulorum: vnde ſi Deus eſt trinus, & vnus: & omnia dependent à diuino verbo, quo ad totum ſuum eſſe: ergo dicendo ſolo verbo potuit omnia, non ſolum ab æterno, ſed etiam ex tpe de nullo errore ſubiecto, nec materia prēſuppoſita. Itē ſi Deus poteſt omnia creare de nihilo: non ſolum quo ad eſſe eſſentię: ſed ēt poteſt res ſuſtentare per eſſe creatum, & influxum: igit poteſt vnā eſſentiam creare, & ſuſtentare per ſuum eſſe increatū: & ſic potuit formare illud corpus ex puris ſanguinibus Beatę virginis: & creare, & infundere in eo nouā aīam abſq; aliquo eſſe ſubſiſtente, & pſonale creato: ſed ſuſtentare, & pſonare illam humanitatem per pſonalitatem verbi: & ſic īcarnatio nil aliud fuit, niſi creatio humanitatis ꝯditionatæ ſub pſonalitate verbi: & ſic manſit vna ſola pſona in duabus naturis in Chriſto: vnde patet poſſibilitas, & veritas articuli incarnationis. Illa aūt alia verba, quæ in Symbolo ſanctæ Synodi ꝯtinentur. C.

Qui

Digitized by Google

Qui propter nos homines,& ꝓpter noſtram ſalutem,deſcēdit de cœlis : p ipſas Synodos ad reprimendas falſas hęreticorum opiniones addita ſunt: & maxime Arrii,& ſequacium. Et huic tertio articulo nulla Iudaicę legis radix cōcomitat: qa Iudęi oēs Meſſiam veniſſe negant: licet eum iamdiu veniſſe ꝓbatum ſit ſuperius lib. v. Et Ieſum Chriſtum verꝫ fuiſſe Meſſiam lib. vi. & vii. probatum eſt.

Quartus articulus eſt: Paſſus ſub pontio Pilato:crucifixus:mortuus: & ſepultus. Paulo ſuperius in antecedenti proxime articulo oſtendimus poſſibilitatē incarnationis verbi diuini:ex qua poſſibilitate ſequitur poſſibilitas omnium alioꝝ articuloꝝ ſequentium ipſum tertium articulum. Nā ſi Chriſtus eſt Deus, & homo: igitur potuit mori inquantum homo: qa potuit eius anima à corpore ſeparari. Et inquantum Deus potuit reſurgere: & animam recuperare in corpore aſſumpto: & ſic propria virtute potuit ſpoliare Infernum:& aſcendere in cœlum: & alia multa tanquam Deus facere.

Quod aūt Chriſtus Meſſias pati deberet,ſupius lib. vi. à cap. xliii. vſq; ad cap. lxxvi. conſtare oſtendimus. Quod manifeſte,& graphice futurum fuiſſe prędixit Eſaias Propheta cap. liii. his verbis: Quis credidit auditui noſtro:& brachium dn̄i cui reuelatū eſt?& aſcendet ſicut virgultum coràm eo:& ſicut radix de terra ſitiēti:non eſt ſpecies ei,neq; decor: & vidimus eum:& non erát aſpectus:& deſiderauimus eum deſpectum:& nouiſſimum viroꝝ: virum doloꝝ,& ſcientem infirmitatem:& quaſi abſconditus vultus eius: & deſpectus: vnde nec reputauimus eū: vere lāguores noſtros ipſe tulit:& dolores noſtros ipſe portauit: & nos reputauimus eum quaſi leproſum: & pcuſſum à Deo,& humiliatū: ipſe aūt vulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras: attritus eſt pp ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtrę ſuper eum:& liuore eius ſanati ſumus. Oēs nos quaſi oues errauimus: vnuſqſq; in viam ſuam declinauit: & poſuit dn̄s in eo iniquitatem oīum noſtrū: oblatus eſt,qa ipſe voluit,& non aperuit os ſuum. Sicut ouis ad occiſionē ducet: & quaſi agnus coràm tondente obmuteſcet: & non aperiet os ſuum. De anguſtia, & de iudicio ſublatus eſt: generationem eius qs enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viuentiū: ꝓpter ſcelus populi mei pcuſſi eum. Et dabit impios pro ſepultura: & diuites ꝓ morte ſua: eo ꝙ iniquitatem non fecerit: neq; dolus fuerit in ore eius: & dn̄s voluit conterere eum in infirmitate. Si poſuerit pro peccato aīam ſuam: videbit ſemen longęuum:& voluntas dn̄i in manu eius dirigetur: pro eo ꝙ laborauit anima eius,videbit,& ſaturabitur. In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruos meos multos:& iniquitates eoꝝ ipſe portabit: ideo diſpertiam ei plurimos: & fortium diuidet ſpolia: pro eo ꝙ tradidit in mortem aīam ſuam:& cum ſceleratis reputatus eſt:& ipſe peccata multoꝝ tulit: & ꝓ trāſgreſſoribus rogauit. Quæ oīa in Euāgeliis Chriſtianę religionis inueniunt in Chriſti paſſione fuiſſe adimpleta. Quam Chriſti paſſionem Iudæi ipſi negare nō poſſunt: eo ꝙ de ea facta, vel facienda ꝓ ſalute populi per ſuos Thalmudiſtas ſic dicatur. In Bereſid raba

,ſuper illud .Quęrit ibi quid dicere voluerit Daniel cap. ii. vbi loquens de Deo inquit: Et lux cū eo eſt? Reſpondet Rabi Anna: Hæc eſt lux Meſſiæ Regis. oſtēdit enim nobis Deus ſe inde perfeciſſe Meſſiam,& eius generationem:& lucem illam ꝓ ipſa generatione ſub ſede glorię, ſeu maieſtatis ſuę recluſiſſe. Sathan autem interrogans dn̄m dixit: Dn̄e mundi lux iſta latens ſub ſede glorię tuę pro qbus eſt? rn̄dit Deus: Pro Meſſia, & generatione ſua. ait Sathan: Dn̄e ſine me tentare Meſſiam,& eius generationem. cui inqt Deus: Non haberes vllam aduerſus eum poteſtatem. Sathan iteꝝ ait: Sine me, qa poteſtatem habeo. rn̄dit Deus: Si in hoc diutius perſeuerabis Sathan,potius de mundo pdam,q̄ aliquam aīam generationis Meſſiæ perdi pmittā. Eademq; hora Deus ſuo ſic inqt Meſſię: Quāplurimę mihi illoꝝ porriguntur preces,qui in carcere incluſi ſunt, & detenti: vt te in horribili labore,& dolo-

Finus Ferrarieñ.

re conſtituant:ita,& tali modo: vt tua mala tui itueantur oculi:tuę audiant aures: nares tuę odore tetro ſentiant: os tuum amaritudinibus repleatur: & tua lingua tuo adhęreat palato: cutis tua ſuper tuis exſiccetur oſſibus:corpuſq; tuum crucietur totum,atq; cõfrangatur:ſi hęc omnia perpeti,& ſuſtinere tibi libet, ſuas exaudiam preces: ſinautem recuſaueris, illos de mundo expellã omnino. Cui Meſſias reſpondit:Dñe mi pro his liberandis, & ſaluandis quaſcunq; in meo corpore paſſiones pati,& ſufferre paratus ſum:caſq; oẽs ex nunc accepto,& ſponte ſuſcipio: hac tamen conditione: vt reſuſcitẽ mortuos,qui ab Adam primo humanę naturę parente,vſq; ad pręſens mortui ſunt: & nõ ſolum eos: verumetiam, quos lupi, & leones, & malę ferę deuorauerunt: & qui in mari perierunt,atq; peribunt: nec etiam hos tantum: ſed etiam abortiuos, & quoſcũq; alios, quos creandos eſſe in æſtimatione tua præuidiſti, & ordinaſti creãdos,nec adhuc ſunt creati. Cui Deus inquit:Ego hęc oĩa tibi ꝯcedo. Eodẽ igit tempore Meſſias Rex omnes paſſiones illas ſuper ſe ingenti amore, & ardenti charitate percepit,& aſſumpſit. & hoc illud eſt, quod Eſaias ait cap.liii. Oblatus eſt,quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum.hęc omnia ille Rabi. Ex ſupradicta illius Rabini ſententia aperte conſtat, Meſſiam & Deum,& hominem futurum fuiſſe:cum ex aſſumpta humanitate pati, & mori poſſet: & ex diuinitate,quam lucem appellat,ſub ſede gloriæ diuinæ ipſum perfeciſſet Deus:& cum pro ſaluandis illis,qui in carcere Limbi detinebantur incluſi,obedire paratus eſſet,& mortuos ſuſcitare: tanquam homo ergo pati,& mori voluit:& tanq̃ Deus ex luce Dei genitus,humanum genus à Limbo liberauit: & mortuos ſuſcitauit. Fatentur igitur Iudęi,quod nos in hoc articulo credimus. Obmuteſcant ergo, & religionem Chriſtianam non improbent. Illa autem verba Symboli:Sub pontio Pilato,ibi poſita ſunt per Synodales conſtitutiones: vt ſuperius declaratum fuit: vt quo tempore hoc factum fuerit exprimeretur. Hic autẽ Pilatus fuit Pręſul Syrię,& Iudęæ pluribus annis tempore Tiberii Cæſaris Romani Imperatoris. Huic etiam quarto articulo nulla Iudaicę legis radix concomitatur,ratione ſuperius dicta:quia.ſ.Meſſiam negant veniſſe.

Quintus articulus eſt: Deſcendit ad Inferna. Quam veritatẽ ſuperius vtriuſq; teſtamẽti auctoritate probaui libro ſexto, capitulo ſeptuageſimooctauo: & libro ſeptimo,Oppoſitione tertia. Et hęc ipſa veritas conſtat etiam apud Iudęos:licet ipſi eam negent. Nam in Bereſid Raba,Geñ. capitulo quadrageſimoprimo,ſuper illo verſiculo Pſal.cxlv. Dominus ſoluit compeditos. Quærunt Thalmudiſtę qd hoc ſit:Dominus ſoluit compeditos? Et ibi ſic reſpondetur: Hi ſunt, qui captiui ſunt Inferni,captiuiq; mortis: ſignificantes eos qui in Limbo detinebantur. de quibus ſupra libro ſeptimo,Oppoſitione tertia dictum eſt. Et notandum eſt:ꝙ hic quintus articulus eſt ſolum in Symbolo Apoſtolorum:non autem in Symbolis Synodorum: vt ſuperius etiam dictum fuit. Vis tamẽ verbi eadem videtur eſſe in eo,qđ, Sepultus,dicitur:ſed in locis ſuperius dictis optime declaratum,& ꝓbatum eſt,ẽt Rabinoꝝ auctoritate:& maxime lib. vii. Oppoſitione.iii. Huic autem quinto articulo nulla Iudaicę legis radix concomitatur,ratione ſuperius dicta.

Sextus articulus eſt: Tertia die reſurrexit à mortuis. Quod ſupra quamplurimis vtriuſq; teſtamenti teſtimoniis, libro ſexto,capitulo.lxxix.probatum eſt. Reſurrectionis Dominicę quippe gloria ĩ Chriſto id omne,quod prius infirmum,& fragile videbatur, ſolidum fecit,& glorificauit. Si enim tibi pauloante non putabatur eſſe poſſibile vſq; ad mortem veniſſe immortalem:aſpice nunc: quia qui deuicta morte, reſurrexiſſe dicitur, non poteſt eſſe mortalis: ſed bonitatem in hoc intellige Creatoris:quia ille eo vſq; te ſequendo deſcendit: vſquequo tu in peccando deiectus es: nec Creatorem omnium Deum impoſſibilitatis accuſes: vt tibi putes opus eius caduco lapſu potuiſſe concludi:quo ille ſalutẽ operaturus peruenire

uenire non poſſet. Reſurrexit igitur manente ea carnis natura, in qua & natus eſt, & paſſus. Non enim exinanita eſt humanitatis ſubſtantia, ſed glorificata, in æternumq́; cum Deitate manſura. Et quoniã in Symbolis Synodorũ huic articulo additum fuit, Secundũ ſcripturas: nõ credas propterea ea verba ſic addita fuiſſe aliqua dubitationis cauſa: ſed potius maioris confirmationis, & probationis. Eſt enim Argumentum validiſſimum à ſcripturis (quæ mentiri non poſſunt) aſſumptum. Nam in vetere teſtamento: eum reſurrecturum fuiſſe prophetatum fuerat: & in nouo eum reſurrexiſſe ſcriptum eſt: vt ſupra libro ſexto, capitulo ſeptuageſimoſexto, & ſeptuageſimonono probatum eſt. Igitur Secundum ſcripturas vtriuſq; teſtamenti hoc factum eſſe. Et huic articulo nulla ex radicibus Iudaicę legis concomitatur.

Septimus articulus eſt: Aſcẽdit ad cœlos: ſedet ad dexteram Dei patris Omnipotentis. Quod ſupra lib.vi.cap.lxxxii. &.lxxxiii. idoneis probatum eſt teſtimoniis. Et nulla etiam radix Iudaicę legis huic ſeptimo concomitatur articulo. Verum Rabi Iodem in ſuis Commentariis ſuper his verbis Pſalm.xvii. Dextera tua ſuſcepit me, ait: In futurũ Deus ſanctus, & benedictus conuertere faciet Regem Meſſiam ad dexteram ſuam: ſicut ſcriptum eſt Pſal.cix. Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis. Ecce Rabi iſte hunc approbat articulum.

Octauus articulus eſt: Inde vẽturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Hoc iudiciũ futurũ eſt in huius mundi fine. de quo iudicio dictum eſt ſupra lib.vii. in Oppoſitionibus prima, &.xxvi. Nam duos oſtendi prædictos fuiſſe Meſſię aduẽtus: quorum alter erat humilis, & in paupertate ad ſaluandum: & hunc iamdiu elapſum fuiſſe lib.v. probatum eſt. Alter vero futurus eſt in poteſtate, & maieſtate, ad iudicandum: & hic in fine huius ſæculi expectatur. & de quo in hoc dicitur articulo: Iudicabit enim orbem terrarum in iuſtitia: & populos in æquitate: vt dicit Pſal. .xcvii. Eſaię etiam cap.iii. dicit: Dñs ad iudicium veniet cum Senatoribus populi ſui, & Principibus eius: quod ↄfirmaſſe videtur Saluator noſter Matthęi cap.xix. quando rñdens Petro interroganti ait: Amen dico vobis: ꝙ vos, qui ſecuti eſtis me in regeneratione, cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę: ſedebitis & vos ſup ſedes duodecim, iudicantes duodecim Tribus Iſrael. Et iſti Apoſtoli ſunt illi Senatores, & Principes, de q̃bus prædixerat Eſaias: vt ſupra ꝓxime. Quod autem veniat iudicare viuos, & mortuos: non ideo dicitur: ꝙ alii viui, alii mortui ad iudicium veniant: ſed ꝙ animas ſimul iudicabit, & corpora: in quibus viuas animas mortua corpora nominauit: ſicut & ipſe dominus in Euangelio dicit: Nolite timere eos, qui poſſunt corpus occidere, animę autem nihil poſſunt facere: ſed timete potius eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in Gehennam &c. Beatus autem Auguſtinus in ſuo Libello de diffinitionibꝰ orthodoxę fidei, capitulo ſeptimo, ſic inquit: Quòd autem dicimus in Symbolo in aduentu domini, Viuos, ac mortuos iudicandos: nõ ſolum iuſtos, & peccatores ſignificari, ſicut Diodorus putat: ſed & viuos eos, qui in carne inueniendi ſunt credimus: qui adhuc morituri creduntur: vel immutandi ſunt, vt alii volunt: vt ſuſcitati continuo, vel reformati cum ante mortuis iudicentur. Huic autem octauo articulo concomitanť duę ex radicibus Iudaicæ legis: ſcilicet decima, & vndecima. Nam decima eſt: ꝙ Deus omnia noſcit. Nemo enim (vt Ethicorum primo) iudicat, niſi ea quæ cognoſcit. Vndecima autem eſt: ꝙ Deus pręmiat, & punit: vnde iudicando omnes ſm merita, & demerita pręmiabit, & puniet. & in Symbolis tam Orientalis, quàm Occidentalis eccleſię additum eſt: Cuius Regni non erit finis: ad oſtẽdendum: ꝙ huius domini Regnum finem non eſſet habiturum: vt Danielis capitulo ſeptimo dicitur: Et poteſtas eius poteſtas æterna, quę non auferetur: & Regnum eius, quod nõ corrumpetur. & iterum ibidem magis infra: Suſcipient aũt Regnum ſancti Dei altiſſimi: & obtinebũt Regnũ vſq;

in ſæculum,& in ſæculum ſæculorum:hoc eſt ſempiternum. Micheas ét.c.iiii.hoc idem his cõfirmat verbis:Et regnabit dominus ſuper eos in monte Sion ex hoc nunc,& vſq; in æternum. Et ſimiliter in Euangelio dicitur : Et Regni eius nõ erit finis.vnde valde à fide alienus eſt, q Regnum Chriſti dicit aliqñ finiendum.

Nonus articulus eſt: Credo in Spiritũ ſanctum. Spiritum ſanctũ in diuinis eſſe probatũ eſt ſuperius.c.viii.huius. viii.libri,&.c.lxxxiiii.vi.lib.Quæ per Synodales cõſtitutiones addita fuere:& maxime per Nicenã.ſ.Dñm,& viuificantẽ:qui ex patre pcedit:qui cũ patre,& filio adoratur,& ɔglorificatur:q locutus eſt per Prophetas.hoc totũ additum fuit ad improbandas falſas hęreticorum opiniones,& hęreſes:quæ de ipſo Spiritu ſancto male ſentiebant.De differentia aũt exiſtente inter Orientalẽ eccleſiã,& Occidentalẽ:qa Orientalis habet: Et ex patre pcedentem. Occidentalis vero habet:Qui ex patre,filioq; procedit: ſatis ſupra dictũ fuit ante ɔſtitutiones ɔciliorum Niceni,& Conſtantinopolitani:& poſt Symbolũ Occidẽtalis eccleſiæ:vbi terminationẽ generalis poſui concilii.Notandũ eſt inſuper : ꝙ ſi in Spiritus ſancti determinatione ſola diuinitatis rõ habet eo modo , quo de Deo habetur:qñ in principio Symboli dicit: Credo in Deũ patrem Omnipotentem.& poſt hęc:In Ieſum Chriſtũ filium eius vnicum dñm noſtrum:ita iũgitur: Et in Spiritum ſanctũ.Illa vero oia : quę de Chriſto memorantur:& ad diſpenſationẽ carnis ſpectant:igitur in ſancti Spiritus cõmemorantur,adimpletur myſteriũ Trinitatis.Sicut enim vnus dicitur pater,& alius non eſt pater:& vnus dicitur vnigenitus filius,& alius vnigenitus filius nõ eſt: ita & Spiritus ſanctus vnus eſt,& alius non põt eſſe Spiritus ſanctus. Vt ergo fiat diſtinctio perſonarum affectionis vocabula ſecernuntur:qbus ille pater intelligit: ex quo oia:& quia ipſe nõ habet patrẽ. Item filius,tanq̃ qui ex patre natus ſit. Et hic Spiritus ſanctus,tanq̃ de vtroq; procedens:& cuncta ſanctificans. Vt aũt in vna,eademq; Trinitate diuinitas doceatur:ſicut dictum eſt in Deo patre credi,adiuncta præpoſitione, In, ita & in Chriſto filio eius,ita & in Spiritu ſancto memoratur.Et huic articulo nulla radix Iudaicæ legis conuenit: cum Spiritus ſanctus ſit vna ex tribus perſonis Trinitatis , in quam Iudęi non credunt.

Decimus articulus eſt: Sanctam eccl'iã catholicam:ſanctorum cõionem . De eccl'ia catholica ſatis dictũ,& probatũ eſt ſuperius lib.vi.c.xci.De ſanctorum autem cõione habetur Sapientię.c.vii.Sine inuidia cõmunico,dicit ois ſanctus.Et Pſal.cxxi. ait Dauid:Particeps ego ſum oium timẽtium te:& cuſtodientiũ mandata tua: Notandum eſt:in hoc decimo articulo dici: Sanctam eccl'iam catholicã:ſanctorum communionem.ſil'r:Remiſſionem peccatorum. de qua in vndecimo articulo. & Carnis reſurrectionem.de qua in duodecimo,& vltimo articulo. Non aũt dici, In ſancta eccleſia catholica,nec In remiſſione peccatorum,nec In carnis reſurrectione . Si enĩ addidiſſent,In,prępoſitionẽ vna cum ſuperioribus,eademq; vis fieret:nunc autẽ in illis qdem vocabulis,vbi de diuinitate ordinatur fides,In Deo patre dicitur: & in Chriſto filio eius:& in Spiritu ſancto.In cæteris vero:vbi non de diuinitate:ſed de creaturis,& de myſteriis ſermo eſt,In,præpoſitio non additur: vt dicat, In ſancta eccleſia: ſed Sanctam eccleſiam credendam eſſe:non vt Deum:ſed vt eccleſiam Deo congregatam. Et remiſſionẽ peccatorum credant eſſe:nõ,In remiſſionem peccatorum. Et reſurrectionem carnis credant:non , In reſurrectionem carnis. Hac itaq; præpoſitionis ſyllaba,In, Creator à creaturis diſcernitur:& diuina ſeparantur ab humanis. Hi igitur,qui ſupra ĩ vno Deo credere edocti ſunt ſub myſterio Trinitatis,credere etiam hoc debent vnam eſſe eccleſiam ſanctam. In qua eſt vna fides,& vnum baptiſma:ĩ qua vnus Deus creditur pater:& vnus dominus Ieſus Chriſtus filius eius : & vnus Spiritus ſanctus.Iſta eſt ergo ſancta eccleſia non habens maculam,aut rugam.Multi enim & alii eccleſias congregant:vt Martion, & alii hæretici multi. Sed illę eccleſiæ nõ

ſunt

ſunt ſine macula, vel ruga perfidię: & nõ congregantur in locis publicis, ſed in cõuenticulis &c. Illud autem: Sanctorum communionem, dicitur, quia illa ciuitas ſuperna Hieruſalem non congregatur ex quolibet hominũ genere: ſed ex ſanctis: quorum niſi credatur communio, nec eorum vera credi conuenit beatitudo. Nam Propheta Pſalm. cxxi. de ea ciuitate inquit: Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas: cuius participatio eius in idipſum. Sed eorum beatitudo credenda eſt: quẽadmodum ſi homines membra coniuncta non fuerint animæ humanæ: quæ ſe habet in materialibus: veluti prima cauſa in abſtractis nequaquam adhęrere, ac vniri poſſent: hoc illud eſt Apoſtoli ad Romanos caplo duodecimo: Sicut enim in vno corpore multa membra habemus: omnia autem membra eundem non habent actum: ita multi vnũ corpus ſumus in Chriſto: ſinguli alter alteri⁹ membra &c. Et ad Romanos capitulo ſexto: Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti. & ad Corinthios capitulo duodecimo: Vbi omnes in vno ſpiritu potati ſumus &c. Nec eſt alicui vt dicat: quòd huiuſmodi hominum adinuicem ordo attendatur penes hominum multitudinem in præſenti ſęculo: in futuro vero minime: quoniam beatorum varii ſunt gradus ſm varium operandi modum in hac peregrina vita. Sic itaque ordo beatorum eandem obtinet proportionem: quam & viatores in ſęculo. Quod & vniuerſa Theologorum ſchola. ſententiarũ tertio. diſtinctione tertiadecima plane confirmat: immo non ſolum animarum, ſed & Angelorum. Et huic articulo concomitantur tres radices legis Iudaicæ: ſcilicet Sexta: quę eſt: quòd prophetia ſit. Septima: ꝙ Moyſes fuerit Propheta. Et octaua: ꝙ lex ſit tradita de coelo. Nã credere ſanctam eccleſiam catholicã: quę potiſſimum Apoſtolos, & Prophetas deſignat: quibus duntaxat firmiſſima eſt fides adhibenda. Iuxta illud B. Auguſtini in Epiſtola ad B. Hieronymum: Solis Apoſtolis, & Prophetis hic honor exhibẽdus eſt: vt quæcunque dixerint: hæc ipſa vera eſſe credantur. Nullo autem pacto exhibẽdus illis eſſet huiuſmodi honor: niſi comprobatum nobis eſſet illorum dicta diuina inſpiratione eſſe prolata. Cum autem prophetia nihil aliud ſit, quàm diuina inſpiratio, tam præſentia, quàm futura immobili veritate denuntiãs: vt prima ad Corinth. capitulo quartodecimo: Credendo itaque ſanctam eccleſiam, & prophetiam credamus neceſſe eſt: & credendo ſanctorum communionem: vt Moyſem, & alios Prophetas credamus ſimiliter oportet: & eorũ dictis acquieſcamus.

Vndecimus articulus eſt: Remiſſionẽ peccatorum. Hoc probatũ eſt ſupra multis in locis: & maxime libro ſexto, capitulo quadrageſimoprimo, vbi de ſalute per Meſſiam afferenda diſputatum eſt. & capitulo. xcvii. vbi de baptiſmate dictum eſt. & in multis aliis capitibus: in quibus de Chriſti paſſione tractatur: eius enim paſſionis virtute noſtræ delentur iniquitates: vt Eſaię capitulo qnquageſimotertio: Vere languores noſtros ipſe tulit. Itẽ: Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra. Item: Propter ſcelus populi mei ꝑcuſſi eum. & alia multa ibidem de eius paſſione: vt nos à peccatis mũdaret. Sed quid vlterius de remiſſione peccatorum cauſas quærimus, & poteſtatem: cum ſufficere deberet ſola credulitas? Quis enim cauſas, aut rationem requirat: vbi indulgentia principaliter eſt: cum terreni Regis liberalitas diſcuſſioni non ſit obnoxia: ab humana temeritate diſcutitur diuina largitio? Solent enim cum irriſione aduerſum nos dimicare: non dicam Iudæi: ſed Pagani: ꝙ noſmetipſos decipiamus: putantes crimina, quæ opere commiſſa ſunt, verbis poſſe purgari. & aiunt: Nunquid poteſt, qui homicidium fecit, homicida non eſſe? & adulter non videri, qui adulterium perpetrauit? Quomodo ergo huiuſcemodi criminum reus, ſanctus nobis effici ſubito videbitur? Sed ad hęc melius fide, quàm ratione reſponderi poteſt? Rex enim eſt omnium, qui promiſit: terræ, coeliq; dominus eſt, qui hæc pollicetur. Non vis vt ei, qui

Digitized by Google

ex terra hominem fecit, credam: ꝙ ex criminoſo me faciat innocẽtem? Et qui me, cum eſſem cæcus, fecit videre: vel cum eſſem ſurdus, audire? qui mihi claudo, greſſum reddidit, innocentiam mihi perditam non poterit recuperare? Et tamen veniamus ad ipſius teſtimonium. Occidere hominem: nõ ſemper criminoſum eſt: ſed malitia, non legibus occidere criminoſum eſt. nõ ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit: ſed animus male conſultus damnat. Nam Leuitici. c. xxi. extat lex: ꝙ occidẽs hominem per induſtriam, & per inſidias: & vt à caſu non volens eum occidere: & alterum occidi mãdat: alterum in ciuitates refugii ſaluari. Si ergo animus in me, qui criminoſus eſt effectus, & in quo fuit origo vitii, corrigat: cur tibi videar non poſſe innocens effici, qui prius fueram criminoſus? Si enim (vt ſupra oſtendi) cõſtat: ꝙ non in facto, ſed in voluntate ſit crimen: ſicut mala voluntas, auctore malo Dæmone, peccato me, & morti fecit obnoxium: ita in bonũ voluntas, mutato auctore bono Deo, innocentię me reddidit, & vitæ. Similis cauſa & in cæteris criminibus: hoc modo fides noſtra non inuenitur naturalibus rationibus aduerſari: dum remiſſio peccatoꝝ non geſtis, quæ mutari non poſſunt, ſed animo, quem de malo in bonum verti certum eſt, deputetur. Et huic articulo nulla Iudaicæ legis radix concomitatur. Synodalia autem Symbola vnum confitentur baptiſma in remiſſionẽ peccatoꝝ.

Duodecimus, & vltimus articulus eſt: Carnis reſurrectionem: & vitam æternã. Amen. In hoc articulo duę continentur veritates: quarum prima eſt: Reſurrectio mortuorũ: quæ probatur multis Prophetarum Vaticiniis: & aliis ſacrarum literarum eloquiis. Et in primis Danielis capitulo duodecimo, ſic dicitur: Et multi de his, qui dormierunt in terræ puluere euigilabunt: alii in vitam æternam: alii vero in opprobrium ſempiternum, vt videant ſemper: qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & q ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Libro ſecundo Machabæorum, capitulo duodecimo: Et facta collatione duodecim millia drachmas argenti, miſit Hieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium: bene, & religioſe de reſurrectione cogitãs. Niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis: ſed quia confiderabat: ꝙ hi, qui cum pietate dormitionẽ acceperant, optimam haberent repoſitã gratiam. Sancta ergo, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare: vt à peccatis ſoluantur. Item Eſaiæ capitulo vigeſimo ſexto: Viuent mortui tui: interfecti mei reſurgent: expergiſcimini, & laudate, q habitatis in puluere: quia ros lucis ros tuus &c. Item idem Propheta capitulo ſexageſimoſexto: hoc idem his teſtatur verbis: Et oſſa veſtra ſicut herba exoriẽtur, & cognoſcetur manus domini &c. Quæ duo eiuſdem Prophetę Vaticinia Beatus Auguſtinus libro vigeſimo de Ciuitate Dei, capitulo vigeſimoprimo quamoptime, & elegantiſſime ad reſurrectionis propoſitum adaptat. Oſeæ etiam Prophetę capitulo quartodecimo dicitur: Conuertẽtur ſedentes in vmbra eius, viuent tritico, & germinabunt quaſi vinea: quæ litera per tranſlationem Chaldaicam Ionathę ſic tranſlata eſt: Congregabuntur de filiis captiuitatum ſuarum: habitabunt in vmbra Meſſię ſui: viuificabuntur mortui: & multiplicabitur bonũ in terra. Sed q̃ graphice enuntiat mortuorum reſurrectionem Iob capitulo decimonono, dicens: Scio enim: quòd redemptor meus viuit: & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circundabor pelle mea: & in carne mea videbo Deum: quem viſurus ſum ego ipſe: & oculi mei conſpecturi ſunt: & non alius &c. Quem librum Iob, licet Iudæi non recipiant, quia Iſraelita non fuit, ſed à Iudęis alienus: tamen Propheta fuit veridicus. Eccleſiaſtis capitulo duodecimo: Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam, & reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illũ.

Digitized by Google

Eſaię capitulo ſexageſimoquinto: Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terrã nouam, & non erunt in memoria priora, & aſcendent ſuper cor: ſed gaudebitis, & exultabitis vſq; in ſempiternum, in his quæ ego creo &c. Danielis capitulo ſeptimo: Suſcipiẽt autem Regnum ſancti Dei altiſſimi: & obtinebunt Regnum vſque in ſęculum, & in ſæculum ſęculorum. & ibidem magis infra: Regnũ autem, & poteſtas, & magnitudo Regni, quę eſt ſubter omne cœlum, detur populo ſanctorum altiſſimi, cuius Regnũ, Regnum ſempiternum eſt &c. Sed quid oportet vlterius in hac re probãda diuina quęrere eloquia: & maxime cum Iudęis: cum tertiadecima, & vltima Iudaicę legis radix ſit, Credere, quòd futura ſit mortuorum reſurrectio: qua ſtãte radice, Iudęi minime negare poſſunt ipſam mortuorum reſurrectionem: ſed neceſſario fateri cogũtur. Beatus Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei, capitulo ſexto ait: Erit reſurrectio mortuorum omnium: ſed vna, & inſimul, & ſemel: non prima iuſtorum, & ſecunda peccatorum: vt fabula eſt ſomniatorum: ſed vna omnium. Et ſi id reſurgere dicitur, quod cadit: caro ergo noſtra in veritate reſurgit, ſicut in veritate cadit: & non (ſm Origenem) immutatio corporum erit: ideſt aliud nouum corpus pro carne: ſed eadem caro corruptibilis, quæ cadit, tam iuſtorum, q̃ iniuſtorum incorruptibilis reſurget: quæ vel pœnam ſufferre poſſit pro peccatis: vel in gloria æterna manere pro meritis. Item ibidem: Omnium hominum erit reſurrectio: ſi omniũ erit, ergo omnes moriẽtur: vt mors ab Adam ducta, omnibꝰ filiis eius dominetur: & maneat illud priuilegiũ in domino, quod de eo ſpecialiter dicitur: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem: eius enim caro non vidit corruptionem: hanc rationem maxima patrum turba tradẽte ſuſcepimus. Verum quia ſunt & alii æque catholici, & eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, immũdos ad incorruptionem, & immortalitatem eos, qui in aduẽtu domini inueniendi ſunt: & hoc eis reputari pro reſurrectione ex mortuis, q̇ mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis aquieſcat modo non eſt hæreticus: niſi ex contentione hæreticus fiat: ſufficit enim in eccleſię lege carnis reſurrectionem credere: in Euangelio etiam Saluatore noſtro docente Saducęos: qui mortuorum non credebant reſurrectionem, dictum eſt: Num legiſtis: quomodo dicit Moyſes ĩ Rubo: Deus Abraam, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus autem eſt non mortuorum, ſed viuentium., & iterum cum dixit: In reſurrectione autem mortuorum: neq; nubent, neq; nubentur: ſed erunt ſicut Angeli Dei. Reſurrectionis iuſtorũ gloriam Angelis cum hominibus contulit: & quodã modo parem fecit. Statim enim cum reſurrexerint: non iterum in terra cum pecudibus, ſed in cœlo cũ Angelis viuẽt: ideo magnam aſſequentur gloriam. Et quoniã Eutychius hæreticus huic reſurrectioni opponit: vide diſputationem B. Gregorii cum ipſo Eutychio libro quartodecimo Moralium, à capitulo centeſimo, vſq; ad cap. cvii. De hac autem reſurrectione mortuorum: ſiue de carnis reſurrectione ſic infideles clamant, & dicunt. Et vtinam in eorum numero non eſſent multi, qui catholici reputantur. ſic enim dicunt: Quomodo poteſt caro: quę putrefacta diſſoluitur, aut in puluerem vertiť, maris etiam interdum profundo ſorbeť, fluctibusq; diſpergitur, aut à feris deuorãtur, colligi rurſum, & reintegrari in vnũ corpus, & ex anima hominis reparari? Ad quos primam interim reſponſionem ſermonibus Pauli faciamus, dicentis eis prima ad Corin. c. xv. Inſipiens: tu quod ſeminas, nõ viuificatur, niſi prius moriatur: & quod ſeminas nõ corpus, quod futurũ eſt, ſeminas: ſed nudũ granũ tritici, aut alicuius cæterorũ ſeminũ: Deus autẽ dat corpus prout vult. Quod aũt in ſeminibus, q̃ in terrã iacis per annos ſingulos fieri vides, hoc in tua carne, quæ lege Dei ſeminatur in terra, futurum eſſe non credis? Cur quæſo tam anguſtus, & inualidus diuinę potentię æſtimator es: vt diſperſum vniuſcuiuſque carnis pul-

Digitized by Google

uerem in ſuam rationem colligi, & reparari poſſe non credas? An non cenſeas, cum videas: quod etiam mortale ingenium demerſas in profundum terrę, metallorum venas rimatur: & artificis oculus aurum videt: quod imperitus terram putat? Hęc cur non concedimus ei, qui fecit hominem: quando tantum is, qui ab ipſo factus eſt, aſſequi poteſt? Et cum auri propriam venam, & argenti aliā, æris quoq; longe diſparem, ferriq́;, ac plumbi diuerſam itra ſpeciem terræ latere mortale deprehendat ingenium: diuina virtus inuenire poſſe, ac diſcernere non putabitur vniuſcuiuſq; carnis proprium ſenſum, et ſi videatur diſperſus? Sed ad hæc tentemus animas, quę deficiunt in fide naturalibus rationibus adiuuare? Si qs diuerſa ſemina in vnum permiſceat, & hęc indiſcreta ſeminet, vel paſſim ſpargat in terram: nonne vniuſcuiuſq; ſeminis granum quocūq; loco iactum fuerit, competēti tempore ſm naturę ſuę ſpeciem germen producet: vt ſtatum ſuę formę, ſuiq́; corporis repararet? ita ergo vniuſcuiuſq; carnis ſubſtantia, quāuis varie, diuerſeq́; diſperſa ſit: ratio tamē ipſa, quę ineſt vnicuiq; carni, eſt immortalis, quia immortalis animę caro eſt ex eo tempore, quo ſeminatis in terram corporibus primum veri Dei voluntati arriſit, collectum terræ, attractumq́; ſubſtantiæ ſuæ ſenſum reddit, ac reparat in illā ſpeciem, quā mors aliquando diſſoluerat: & ita fit vnicuique animę: vt non ad confuſum, aut extraneum corpus, ſed ad ſuum, quod habuerat, repararetur: cōſequenter poteſt pro agonibus præſentis vitę, cum anima ſua caro, vel pudica coronari, vel impudica puniri. Et ideo ſatis caute eccleſia noſtra fidem Symboli docuit olim: quæ in eo, ꝙ cæteris traditur, Carnis reſurrectionē, vno addito pronomine tradidit. ſ. Huius carnis reſurrectionem. huius ſine dubio, quam habet is, qui profitetur ſignaculo Crucis fronti impoſito: quo ſciat vnuſquiſq; fidelium carnem ſuam, ſi mūdam ſeruauerit à peccato, futurum eſſe vas honoris vtile domino ad omne opus bonū paratum: ſi vero contaminatam in peccatis, futurum eſſe vas irę ad interitum. Igitur Apoſtolus Paulus: ꝙ reſurgat mortalis caro aliis multis aſſerit Argumētis, dicens: Quod ſi reſurrectio mortuorum nō eſt: ergo nec Chriſtus reſurrexit: inanis eſt prędicatio noſtra: vacua eſt fides noſtra. Et paulo poſt ſequitur, dicens: Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis initium dormiētium: quoniam quidem per hominem mors: & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam oēs morimur, ita & in Chriſto omnes viuificabunt: vnuſqſq; autem in ſuo ordine. Initium Chriſtus: deinde ii, qui ſunt Chriſti in aduentu eius: deinde finis. Et in ſequentibus addit: Ecce myſteriū vobis dico: omnes qdem reſurgemus: nō oēs autē imutabimur: ſiue (vt in aliis exēplaribus inuenimus) Oēs qdem dormiemus: oēs autem īmutabimur in momēto, in ictu oculi, ī nouiſſima tuba. Canet enī tuba: & mortui reſurgent incorrupti &c. Sed & ad Theſſalonicēſes primo, cap. iiii. nihilominus ſcribens ait: Nolo aūt vos ignorare fratres de dormientibus vt contriſtemini: ſicut cæteri, qui ſpem non habent: ſi enim credimus, ꝙ Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo: hoc vobis dicimus in verbo dñi: quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu dñi præueniemus eos, qui dormierunt: quia ipſe dñs in iuſſu, & in voce Archangeli, & tuba Dei deſcēdet de cœlo: & mortui, q in Chriſto ſūt, reſurgēt primi: deinde nos, q viuimus, qui relinqmur, ſimul rapiemur cū illis in nubibus obuiā Chriſto in aera: & ita ſemp cum dño erimus. Sup qua Apl'i ſnīa, Beatus Auguſtinus libro. xx. de Ciuitate Dei, cap. xx. nōnullas mouet quęſtiones: & quadā pręmiſſa diſputatione, eas declarat his verbis: Si vero aliqs illud opponeret Ciceronianū in tertio de republica cōmemoratū: Cū eni Herculē, & Romulū ex hoībus Deos eē factos aſſeueraret, diceretq́; nō corpa ī corlū fuiſſe elata: qm̄ natura nō pateret: vt id, qđ eſſet de terra, niſi in terra maneret: negās ad ſublimia ī cœlū. ſ. volare potuiſſe: nōne ſibi rīderi poſſet? Si eni aīę tantummodo

tummodo eſſemus: id eſt ſine vllo corpore, ſed ſpiritus tantum: & in cœlo habitaremus, terrena animalia neſciremus: nobisq́; futurum eſſe diceretur: vt terrenis corporibus animandis, quodam vinculo mirabili necteremur: nonne multo fortius argumentaremur id credere recuſantes? dicentes naturam non pati: vt res incorporea ligamento corporeo vinciretur: & tamen plena eſt terra vegetantibus animis, quibus hæc membra terrena miro modo ſunt connexa, & implicita. Cum ergo, eodem volente Deo, qui fecit hoc animal, non poterit terrenum corpus in cœleſte corpus attolli? ſi animus omnia hęc terrena tranſcendens, per hoc etiam cœleſti corpore præſtabilior terreno corpori potuit alligari? an terrena particula tam exigua potuit aliquid cœleſti corpore melius apud ſe tenere: vt ſenſum haberet, & vitam: & eam ſentientem, atq; viuẽtem dedignabitur cœlum ſuſcipere: aut ſuſceptam non poterit ſuſtinere? cum de re ſentiat, & viuat iſta meliore, q̃ eſt corpus omne cœleſte? hęc particula ex. xxii. lib. de Ciuitate Dei B. Auguſtini, cap. iiii. vbi multo longiore diſputatione hãc refellit obiectionem. Sed operæpretium eſt audire etiam quid de hac corporum reſurrectione B. ſenſerit Hieronymus, ſcribens de vita, & obitu Paulæ, vbi ait: Tangam ergo breuiter quomodo hęreticorum cœnoſos deuitauerit lacus: & eos inſtar habuerit Ethnicorũ. Quidam veterator callidus, atq; (vt ſibi videbatur) doctus, & ſciolus, me neſciente, cœpit ei proponere quæſtiones, & dicere: Quid peccauit infans, vt à Dæmone corripiatur? in qua ætate reſurrecturi ſumus? ſi in ipſa qua morimur: ergo nutricibus poſt reſurrectionem opus erit: ſin aliter, nequaquã erit reſurrectio mortuorum, ſed transformatio in aliis. Diuerſitas quoq; ſexus maris, ac fœminæ erit, aut nõ erit: ſi erit, ſequẽtur & nuptiæ, & concubitus, ſed & generatio: ſi nõ erit, ſublata diuerſitate ſexus, eadem corpora non reſurgent. Aggrauat enim terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem: ſed tenuia, & ſpiritualia, dicente Apoſtolo: Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Ex quibus omnibus ꝓbare cupiebat, rationales creaturas ob quędam vitia, & antiqua peccata in corpora eſſe delapſas: & pro diuerſitate, & meritis peccatorum tali, vel tali conditione generari: vt vel corporum ſanitate gauderent: & parentum diuitiis, ac nobilitate: vel in morbidas canes, & domus inopum venientes, pœnas priſtinorum luerent delictorum: & præſenti ſæculo, atq; corporibus quaſi carceri clauderẽtur. Quod cum audiſſet, & ad me retuliſſet indicans hominem: mihiq́; incubuiſſet neceſſitas nequiſſimæ viperæ, ac mortiferę beſtię reſiſtendi. de quibus Pſalmiſta commemorat, dicẽs: Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi. &: Increpa domine beſtias calami, qui ſcribentes iniquitatem, loquuntur contra dominum mendacium: & eleuant in excelſum os ſuum. Conueni hominem: & orationibus eius, quam decipere nitebatur, breui interrogatione concluſi: Vtrum crederet futuram reſurrectionem, an non? Qui cum ſe credere reſpondiſſet, intuli: Eadem reſurgẽt corpora, an altera? cum dixiſſet: Eadem. Sciſcitatus ſum: In eodem ſexu, an altero? Ad interrogata reticenti: & inſtar colubri huc, atq; illuc tranſferenti caput, ne feriretur: quia inquam taces: ego mihi ꝓ te reſpondebo, & conſequentia inferam: Si non reſurget mulier, vt mulier: neque maſculus, vt maſculus, nõ erit reſurrectio mortuorũ: quia ſexus membra habet, mẽbra autem totum corpus efficiunt. Si aũt ſexus, & membra non fuerint, vbi erit reſurrectio mortuorum: quæ ſine ſexu non conſtat, & membris? Porro, ſi corporum non fuerit reſurrectio, nequaquam erit reſurrectio mortuorum. Sed & illud, quod de nuptiis dicis: Si eadem membra fuerint, ſequi nuptias: à Saluatore diſſoluit: Erratis neſcientes ſcripturas, atq; virtutẽ Dei. In reſurrectione enim mortuorũ nõ nubent, neq; nubẽtur: ſed erunt ſimiles Angelorũ. vbi dicitur, Non nubent, neq; nubentur, ſexuum diuerſitas demonſtratur. Nemo enim de lapide, & ligno dicit, Non nubent, neq; nubentur: quę naturã nubendi non habẽt: ſed de his, qui poſ-

ſunt nubere, gratia Chriſti, ac virtute nō nubant. Quòd ſi oppoſueris: Quomodo ergo erimus ſimiles Angelorum: cū inter Angelos nō ſit maſculus, & fœmina? breuiter auſculta: Non ſubſtātiam nobis Angelorum, ſed conuerſationem, & beatitudinem dominus repromittit: quomodo & Ioannes baptiſta Angelus appellatus eſt, & omnes ſancti, ac virgines Dei, etiā in iſto ſæculo vitam in ſe exprimunt Angelorum. Quando enim dicitur: Eritis ſimiles Angelorum: ſimilitudo promittiť, non natura mutatur. Simulq; reſponde: Quomodo illud interpreteris, quod Thomas domini reſurgentis palpauerit manus? & viderit lancea latus eius perforatum? & Petrus in litore ſtantem viderit dominum? & partem aſſi piſcis, ac fauū mellis comedentem? Qui ſtabat profectò habebat pedes: qui monſtrauit latus vulneratum, vtiq; & ventrem, & pectus habuit: ſine quibus non ſunt latera ventri, & pectori cohærētia. Qui locutus eſt, lingua, & palato, ac dentibus loquebatur: ſicut enim plectrum chordis, ita lingua illiditur dentibus, & vocalem reddit ſonū. Cuius palpatę ſunt manus, conſequenter & brachia habuit. Cum igitur omnia mēbra habuiſſe dicatur, neceſſe eſt vt totum corpus habuerit, quod conficitur ex mēbris: nō vtiq; fœmineum, ſed virile: id eſt eiuſdem ſexus, in quo mortuꝰ eſt. Quod ſi obtēderis, Ergo & nos poſt reſurrectionem comedemus. Et quomodo clauſis ingreſſus eſt ianuis, cōtra naturā pinguiū, & ſolidorum corpoꝝ, audies. Noli ꝓpter cibum reſurrectionis fidem in calumniā trahere. Nam & Archiſynagogi filiæ reſuſcitatæ iuſſit cibū dari. & Lazarus quatriduanus mortuus cū ipſo ſcribitur iniiſſe conuiuium, ne reſurrectio eorum phātaſma putaretur. Sin aūt clauſis ingreſſus eſt ianuis: & iccirco ſpirituale, & aereum corpus niteris approbare: ergo & anteq̄ pateretur, quia contra naturam grauioꝝ corporum ſuper mare ambulauit, ſpiritale corpus habuit. Et Apoſtolus Petrus, q̄ & ipſe ſuper aquas pendulo inceſſit gradu, ſpiritale corpus habuiſſe credendus eſt: cum potentia magis, & virtus oſtenditur Dei, quando fit aliquid contra naturam. Et vt ſcias: In ſignorum magnitudine, non naturę mutationem, ſed Dei potentiam demonſtrari: qui ambulabat fide, cœpit iſidelitate mergi: niſi eum manus domini ſubleuaſſet, dicentis: Modicæ fidei quare dubitaſti? Miror te obdurare frontem, loquente dn̄o: Infer digitū tuū huc, & tange manus meas: & porrige manum tuam, & mitte in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. & alibi: Videte manus meas, & pedes, quia ego ipſe ſum: palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus, & pedes: vitam audis, & carnem, & pedes, & manus: & globos mihi Stoicorum, atq; aerea quædam delyramenta confingis. Porrò ſi quæris cur infans Dęmone corripiatur, q̄ peccata non habuit: aut in qua ætate reſurrecturi ſumus, cum diuerſa ætate moriamur: ingratis ſuſcipies iudicia Dei Abyſſus multa. &: O' altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, q̄ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini: aut quis conſiliarius eius fuit? ætatū autem diuerſitas nō mutat corporum veritatem. Cū enim corpora quotidie noſtra fluāt: & aut creſcāt, aut decreſcāt: ergo tot erimus homines, quot quotidie cōmutamur. Aut alius fui, cum decē annoꝝ fui, aut cū triginta: aliꝰ autem cū quinquaginta: alius cū iam toto cano capite ſum? Igitur iuxta eccleſiaꝝ traditionē, & Apl̄m Paulū, illud eſt reſpōdendū: Quòd in viꝝ perfectū, & in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti reſurrecturi ſumus: in qua & Adam Iudæi cōditum autumāt, & dn̄m Saluatorē legimus ſurrexiſſe: & multa, quæ de vtroq; teſtamento in ſuffocatione hęretici protulit: ex quo die ita cœpit hominem deteſtari: & omnes, qui eiuſdem dogmatis erant: vt eos voce publica hoſtes domini proclamaret. Et hoc dixi, non vt breuiter hęreſim confutarem, cui multis voluminibus reſpondendum eſſet: ſed vt fidem tātæ fœminæ oſtenderem: quæ maluit inimicitias hominū ſubire perpetuas, q̄ Dei

offenſam

offenſam amicitiis noxiis prouocare. hucuſq; B. Hieronymus &c. Ex ſuperius igitur dictis, in hoc duodecimo, & vltimo fidei noſtrę articulo merito, & veraciter auctoritate veteris, & noui teſtamenti cõcludere poſſumus, corporum noſtrorum futuram eſſe reſurrectionem: & maxime, dicente B. Ioannebaptiſta Lucæ cap. iii. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrææ. Qui igitur potuit ex lapidibus: hoc eſt ex Gentilibus, ſuſcitare ſemen Abrę, poteſt etiã hominum mortuorum corpora ex puluere terrę reſuſcitare: licet ipſa corpora ſint in eũdem puluerem conuerſa. Altera vero huius articuli particula. ſ. Vitam æternam. Amen: iam probata eſt ſuperius ex dictis lib. vi. cap. xli. & lib. vii. cap. tertio, ſiue Oppoſitione tertia. Et quia in Euangeliis nr̃is nobis Chriſtianis, pro noſtrorum mercede laborum promittitur vita æterna, cum vobis Iudęis in teſtamento vetere bona promittantur temporalia: vt Eſaię capitulo primo: Si mandata mea ſeruaueritis, bona terrę comedetis.

Si bene aduertiſti o Iudæe: in collatione per nos ſupra facta de radicũ Iudaicę legis conuenientia cum fidei Chriſtianæ articulis, vndecim tantum Iudaicę legis radices cum Chriſtianorum articulis cõuenire oſtendimus. Duę igitur tantum reſtant Iudaicę legis radices: quę cum noſtris non cõcomitantur articulis: ſcilicet nona: quæ eſt, ꝙ lex non eſt permutabilis in aliã. & duodecima: quę eſt, ꝙ Meſſiach: ideſt Saluator expectandus ſit. Nõne, ꝙ lex Moyſis in aliam non ſit mutabilis catholica fides non aſſentitur: cum ſupra libro quarto probatum ſit, Meſſiã Regem nouam legem: hoc eſt Euangelicam, dare debuiſſe, & dediſſe: quia lex vetus Moyſis ceſſanda eſſet, & finem habitura: vt ſupra etiam libro ſexto. c. lxxxv. probatum eſt. Alteram vero radicem: ſcilicet duodecimam: ꝙ Meſſias: ideſt Saluator: expectandus ſit, etiam non recipit fides catholica. Licet enim in octauo articulo catholica fides Meſſiam expectet vẽturum: hęc tamen Iudęorum, & Chriſtianorum expectatio valde diſſimilis eſt, immo contraria: cum ad diuerſos expectet effectus. Iudæi nanq; eũ Saluatorẽ expectant: vt eos ab hac terrena, & tẽporali liberet captiuitate: & in Hieroſolymã terrenam valida poteſtate conducat: vbi tẽporaliter regnent &c. Qui quidem Meſſias, cum iãdiu venerit, & q̃dem humilis, & in paupertate ad ſaluandũ: prout quaſi omnes prædixerant Prophetę: & omnia de eo annuntiata adimpleuerit: vt ſuperius libro quarto, quinto, & ſexto probatum eſt: etiam vſque ad mortem, & acerbiſſimam paſſionem: vt nos à peccatis redimeret, & in æternum ſaluaret. Si igitur iãdiu humilis, & pauper venit ad patiendum, & ſaluandum: vt ſuperius libro ſexto probatum eſt. Reſtat vt ad ſaluandum, & liberandum non ſit amplius venturus. Verum Chriſtiani aliũ quendam futurũ Meſſię Regis aduẽtum (diuina cogente ſcriptura) expectant: nõ in paupertate, & humilitate, vt prius: ſed in maieſtate, & poteſtate ad iudicandum: & cuiq; ſm quod ſua efflagitauerint merita, & demerita, tribuendum. Et hoc in nouiſſimo tempore in huius ſæculi fine: vt Danielis capitulo duodecimo, & in prima Oppoſitione. vii. libri facta per Iudæos. Iudęi autem ſacrarum literarũ ignari, futurum expectantes Meſſię aduẽtũ, non ad ſalutem ſuam poſſunt eum expectare, ſed ad damnationem: quia ipſe aduentus Meſſię futurus non eſt ad ſaluandum, ſed ad iudicandum: & cuiq; tribuẽdum iuxta merita, & demerita: videlicet bonis cœleſtem beatitudinem: & malis Inferni tormenta in æternum duratura. Ex aduerſo etiam ex antedicto examine: & cõcomitantia effectũ eſt: vt noſcamus nouem fidei Chriſtianę articulos in noſtro contineri Symbolo: nulli quorum Iudaicę legis radices concomitentur. ſ. ſeptem de Chriſti Ieſu Dei, & hominis myſteriis. ſ. ſecundus, tertius, & ſubſequentes omnes, vſque ad octauum incluſiue, Nonus etiam, in quo de Spiritu ſancto tractatur: & poſtremo vndecimus: qui eſt de remiſſione peccatorum. Qui omnes nouem articuli, cũ diuinę ſcripturę auctoritate probentur: vt ſupra ſuis lo

Digitized by Google

cis viſum,& demonſtratũ eſt:neſcio qua cauſa,qua'ue ratione poſſit Iudæus eos inficiari. Sed inquit forte Iudæus:Credere in Ieſum Chriſtũ filiũ Dei natum ex Maria,eſt credere in aliquod genitũ, & natum,& creatum: creaturã vero adorare eſt contra quintam Iudaicę legis radicem:quę eſt:ꝙ Deus ſolus adorandus ſit.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Reſpondetur.Sed ignorant Iudæi: ꝙ Symboli noſtri ſermo loquitur de diuinitate humanitati vnita, & de humanitate à diuinitate aſſumpta. Prima enim ſermonis pars: ſcilicet, Credere in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, innuit diuinitatem ſub ratione filii,qui dicitur genitus:non quia creatus, vel factus: ſed æternaliter à patre procedens: veluti verbum mentale ab ipſa mente genitum. vñ in aliis Symbolis additum fuit ad declarationem primi:Ex patre natum ante oĩa ſęcula. Pars vero ſermonis, quæ ſequit̃: ſcilicet,Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto:natus ex Maria virgine, humanitatẽ Redemptoris ſignificat:quę ſm,ꝙ humanitas per ſe non eſt obiectũ fidei: nec ei fit adoratio latrię,quæ debetur ſolo increato,niſi quatenus cum vna exiſtat vnitate hypoſtatica,& perſonali. Studeat igitur,& diligenter contempletur Iudęus, an Chriſtiani hęc finxerint(vt forte exiſtimabat)an diuinæ ſcripturæ auctoritate ea fateri compellamur: imo & ipſi quoq; Iudęi compelluntur,licet obaudiant. Nõ mirentur ergo vlterius Iudęi de articulis fidei Chriſtianę:cum ex ſacris literis, & elogis ipſi excerpti fuerint articuli.Quapropter huic decimo capitulo de fidei Chriſtianæ articulis imponendi finẽ tempus nos admonet:ſi tamen quid ſit Symbolum:& quid articulus declarauero prius:& etiam nonnullos manifeſtauero hęreticos.

Symbolum cum.y. Greco neutro gñe: & hæc ſymbola fœminino declinari poteſt:neq; ab eo,ꝙ eſt bolus deducitur: vt Mametractus tradit, & cum Catholico Vgutio ſomniauit:ſed à Συμβάλλω :quod eſt confero,deriuatur: vnde quidam collationem interpretati ſunt: vt cœna illa dicatur collatio:in quam comparandam plures aliquid contulerunt:nã laus Symbolæ collatio eſt. Terentius in Andria: Symbolum dedit.i.portionem. Hieronymus in Parabolis.c.xxiii. Noli eſſe in cõuiuiis potatorum:nec in comeſſationib⁹ eorum,qui carnes ad veſcendum conferunt:qa vacantes potibus, & dãtes Symbola conſummentur: hęc Neſtor Dionyſius.Papias aũt ſic inquit:ſymbola proprie dicuntur:qñ à diuerſis pretium cõſicitur in vnum,vt conuiuiũ inde paretur. ſymbolum Græce ſignum, vel collatio, vel indiciũ interpretatur.i. quod plures in vnum ꝯferunt dici põt. Id enim fecerunt Apoſtoli in iſtis ſermonibus,in vnũ conferendo,quos vnuſqſq; ſenſit. Indicium aũt,vel ſignum ideo dicitur: qa in illo tempore multi ſimulabant ſe Aplõs Dei eſſe:iccirco iſtud indicium poſuerũt: per quod agnoſceretur is,qui Chriſtum vere ſm Apoſtolicam regulam prædicaret.Deniq; & in bellis ciuilibus qſq; Dux ſuis militibus Symbola diſcreta tradiderunt:quæ latine ſigna,vel indicia noĩantur:vt ſi forte interrogetur, prodat ſi ſit hoſtis,aut ſocius:icciroo non ſcribi in mẽbranis, ſed haberi in cordibus tradiderunt:vt certum eſſet hoc: non ex lectione,quæ interdum etiam ad infideles peruenire ſolet::ſed ex Apoſtolorum traditione ſuſcepiſſe,& in tabulis cordis ſcribitur.In quo quidem pauca ſunt verba: ſed omnia continent ſacramenta: ſicut à Propheta prædictum eſt:Quoniam verbum breuiatum faciet dominus ſuper terram. hęc Papias.Quoniam ergo Apoſtolorum ſinguli aliquid in Symbolo contulerunt: & quoniam pro indicio Apoſtolorum traditionis haberi noluerunt: ideo Symbolum appellatum eſt. Habet etiam alias ſignificationes(vt Neſtor tradit)quas ideo omiſi,quia huic noſtro nõ conueniunt,vel quadrant propoſito.

Artus vero partes corporis ſunt. proprie enim artus partes ſunt corporis in iuncturas connexę: dictę quod inter ſe artentur: vnde minores partes per diminutionem articulos vocamus: quales ſunt digitorum: à quo & articuli apud grammaticos, & articulatim aduerbium:

hoc eſt

hoc eſt per partes, atq; articulos: & dear tuo verbum: qđ eſt per artus diuido &c. Quidam à Græco deductum hoc vocabulum exiſtimant: quippe Græci ἄρθρον nominant. Et ita diſtinguitur artus à mẽbris: quòd artus dicimus oſſa cum neruis, & venis: membra autem proprie vocamus carnem artus tegentem: vnde mẽbrana ſuperior membri pars: hoc eſt pellis ipſa appellatur. Syllius: Et venis male iuncta trementibus oſſa Extant conſumptis viſu deformia membris. Confunduntur tamen aliquando apud auctores &c. hæc in Cornucopiæ. Neſtor autem Dionyſius ſic inquit: Artus maſculini generis: & hæc artua neutri declinari poteſt: teſte Priſciano: cuius ſingulare raro in vſu habetur: quod tamen protulit Lucanus, cum dixit libro ſexto: Tũc omnis palpitat artus. Plautus in Menechmis: Ego huius membra, atque oſſa, atque artua comminuam. & facit in datiuo, & ablatiuo pluralibus artubus: vt ſcilicet differat ab ars: quæ facit artibus. Artus format per diminutionem articulus, qui etiam & pro digito ponitur. Ouidius libro ſecundo de Ponto: At redditus iam quiſque ſuos amat: & ſibi quid ſit Vtile ſollicitis ſupputat articulis. Articulus etiam dicitur quo genus diſcernitur, ac etiam momentum, & tempeſtiua rerum efficiendarum hora, teſte Seruio. Hieronymus in Geneſi: In articulo diei illius ingreſſus eſt Noe in Arcam. Terentius in Adelphis: O' ſcelera illinc vide, vt in ipſo articulo oppreſſit. Poſſumus ergo dicere: quòd articulus in Symbolo ſit minima quædã pars ipſius Symboli: ſicut digitus in artubus.

Ad particulam de hæreticis, hæc pauca dicenda ſunt: Iuniores præterea ſurrexere hæretici: & maxime temporibus Leonis primi Papæ quadrageſimiſeptimi: qui fuit natione Tuſcus, patre Quintiano: eo tempore quo Attila à pugna Catelaunica rediens in Pannonias comparatis magnis copiis Italiam hoſtili manu ingreſſus fuit. Inſurrexerunt inquam hoc tempore Neſtoriani, & Euthychiani. Neſtorius enim Conſtantinopoli-

tanus epiſcopus, Virginem Mariam non Dei, ſed hominis tantummodo genitricem dixit: vt aliam carnis, aliam diuinitatis perſonam faceret: & ſeiunctim alterum eſſe Dei filium, alterum hominis oſtenderet. Eutyches autem Conſtantinopolitanus Abbas, ne ſentire cum Neſtorio videretur, diuinam cum humana natura in idem compoſitum recidiſſe affirmabat, vnumq; factum: nec vllo modo inter ſe diſtingui debere. Hanc hęreſim cum Flauianus Conſtantinopolitanus epiſcopus damnaſſet, Theodoſio annuente, Synodus Epheſina indicitur: in qua Dioſcoro Alexandrino epiſcopo præſidente Eutyches reſtituitur, Flauianus vero damnatur. At Leo, mortuo Theodoſio, ſuffectoq; in eius locũ Martiano Principe catholico, cõcilium Chalcidonenſe indicit. In quo .630. epiſcoporum auctoritate decernitur, Credendum eſſe duas naturas in Chriſto fuiſſe: vtque vnus, idemq; Chriſtus Deus, & homo crederetur: ac ſtatim Neſtorius, & Eutychius nefandus Manichæorum Præſul damnarentur. Combuſti etiam publice ſunt Manichæorum libri: calcata, & depreſſa eſt Dioſcori ſuperbia, atquæ hæreſis.

Sed quoniam ex prauis quamplurium hæreticorum ſententiis effectum eſt: vt in his, quæ fideles Chriſtiani credere tenentur, quammaxima adhibenda ſit aduertentia: ne quis incaute in aliquam prolaberetur hæreſim: ideo ad adiuuandum ſimplicium Chriſtianorum puritatem, placuit in hoc ipſo capite addere etiam nonnullas diffinitiones orthodoxæ fidei, & eccleſiaſtica quædam documenta Beati Auguſtini ædita.

¶ Incipit liber Beati Auguſtini epiſcopi de diffinitionibus orthodoxæ fidei, & eccleſiaſticis dogmatibus.

¶ De fide Trinitatis. Cap. I.

Credimus vnum eſſe Deum, & Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: Patrem, eo ꝙ Filium habeat: Filium, eo ꝙ Patrem

habeat: Spiritum ſanctum, eo ꝙ ſit ex Patre, & Filio procedens: Patri, & Filio coæternus. Pater ergo principium Deitatis: qui ſicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non Pater à quo Filius natus: à quo Spiritus ſanctus: non natus, qa non eſt filius: neq; ingenitus, quia non eſt pater: neq; factus, quia non eſt ex nihilo: ſed ex Deo patre, & Deo filio, Deus procedens. Pater æternus, eo ꝙ æternū habeat filium, cuius æternus ſit pater. Filius æternus, eo quòd ſit patri, & Spiritui ſancto coæternus. Spiritus ſanctus æternus, eo quòd ſit patri, & filio coęternus. Non confuſa in vna perſona Trinitas, vt Sabellius dicit: neq; ſeparata, aut diuiſa in natura diuinitas, vt Arrius blaſphemat: ſed alter in perſona Pater, alter in perſona Filius, alter in perſona Spiritus ſanctus: vnus natura in ſancta Trinitate Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.

¶ De incarnatione Chriſti. Cap. ii.

Non Pater carnem aſſumpſit: neq; Spiritus ſanctus: ſed Filius tātum: vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, ipſe fieret in homine hominis matris filius, ne filii nomen ad alterum tranſiret, qui nō eſſet natiuitate filius: Dei ergo filius factus eſt hominis filius: natus ſm veritatem naturę: ex Deo Dei filius: & ſm veritatem naturę: ex homine hominis filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione: ſed ex vtraque natiuitate filii nomen naſcendo haberet: & eſſet verus Deus, & verus homo, vnus filius: non ergo duos Chriſtos, neque duos filios fatemur: ſed Deum hominem vnum filiū, quem propterea & vnigenitum dicimus: manentem in duabus ſubſtantiis, ſicut ei naturæ veritas contulit: non confuſis naturis, neque immixtis, ſicut Timotiani volunt: ſed ſocietate vnitatis. Deus ergo hominem aſſumpſit, homo in Deum tranſiuit: non naturę verſibilitate, ſicut Apollinariſtæ dicunt: ſed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam ſubſtantiam aſſumendo hominem: nec homo in diuinam glorificatus in Deum: quia mutatio, vel verſibilitas naturę, & diminutionem, & abolitionem ſubſtantiæ facit. Creditur à nobis ſine confuſione coniuncta ſancta Trinitas: ſine ſeparatione diſtincta. Natus eſt ergo Dei filius ex homine: & non per hominem: ideſt non ex viri coitu, ſicut Ebion dicit: ſed carnem ex virginis corpore trahens: & non de cœlo ſecum afferens, ſicut Martion, Origenes, & Eutyches affirmant: neq; in phantaſia: ideſt abſque carne, ſicut Valentinus: neque de ocesis ideſt putatiue imaginatum: ſed corpus verum: non tantum carnem ex carne, ſicut Martianus: ſed verus Deus ex diuinitate: & verus homo ex carne: vnus filius in diuinitate: verbum patris, & Deus in homine anima & caro. Anima non abſque ſenſu, & ratione, vt Apollinaris: neque caro abſque anima, vt Eunomius: ſed anima cum ratione ſua: & caro cum ſenſibus ſuis: per quos ſenſus veros in paſſione, & ante paſſionem ſuę carnis dolorem ſuſtinuit.

¶ Quòd æternus Deus ex virgine natus ſit. Cap. iii.

Neque ſic eſt natus ex virgine: vt & Diuinitatis initium homo naſcendo acceperit, quaſi antequam naſceretur ex virgine, Deus non fuerit, ſicut Arthemon, & Berillus, & Marcellius docuerunt: ſed æternus Deus, & homo ex virgine natus eſt.

¶ De Trinitate perfecta. Cap. iiii.

Nihil creatum, aut ſeruiens in Trinitate credamus, vt vult Dionyſius fōs Arrii: nihil inęquale, vt vult Ethius: nihil anterius, poſterius'ue: aut minus, vt Arrius: nihil extraneum, aut officiale alteri, vt Macedonius: nihil perſuaſione, aut ſubreptione inſertum, vt Manichæus: nihil corporeum, vt Melito, & Tertullianus: nihil corporaliter effigiatum, vt Anthropomorphus, & Vadianus: nihil ſibi inuiſibile, vt Origenes: nihil creaturis viſibile, vt Fortunatus: nihil moribus, vel volūtate diuerſum, vt Martion: nihil ex Trinitatis eſſentia ad creaturam noſtram deductum, vt Plato, & Tertullianus: nihil omnino ſingulare, nec alteri communicabile, vt Origenes: nihil confuſum, vt Sabellius: ſed totum perfectum:

perfectum: quia totum ex vno, & vnum: non tamen ſolitarium, vt præſumunt Præxeas, & Syluanus Pentapolitana damnabilis illa doctrina.

¶ De Homouſion. Cap. v.

Homouſion ergo: id eſt coeſſentialis in diuinitate patri filius: Homouſion patri, & filio Spiritus ſanctus: Homouſion Deo, & homini vnus filius: manens Deus in homine ſuo in gloria Dei patris deſiderabilis videri ab Angelis: ſicut pater, & Spiritus ſanctus adoratur ab Angelis, & ab omni creatura: non homo factus præter Deum, vel Chriſtus cum Deo: ſicut blaſphemat Neſtorius: ſed homo in Deo, & Deus in homine.

¶ De reſurrectione. Cap. vi.

Erit reſurrectio mortuorum omnium: ſed vna, & inſimul, & ſemel: non prima iuſtorum, & ſecunda peccatorum: vt fabula eſt ſomniatorum: ſed vna omnium. Et ſi id reſurgere dicitur, quod cadit, caro ergo noſtra in veritate reſurgit, ſicut in veritate cadit. Et non ſm Origenem immutatio corporum erit: id eſt aliud nouum corpus pro carne: ſed eadem caro corruptibilis: quæ cadit tam iuſtorum, quàm iniuſtorum incorruptibilis reſurget: quæ vel pœnā ſufferre poſſit pro peccatis: vel in gloria æterna manere pro meritis.

¶ Item de eadem.

Omnium hominum erit reſurrectio: ſi omnium erit, ergo omnes morientur: vt mors ab Adam ducta omnibus filiis eius dominetur: & maneat illud priuilegium in domino, quod de eo ſpecialiter dicitur: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem: eius enim caro non vidit corruptionem. hanc rationem maxima patrum turba tradente ſuſcepimus. Verum, quia ſunt & alii æque catholici, & eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, imutandos ad incorruptionem, & imortalitatem eos, qui in aduentu dñi viui inueniendi ſunt: & hoc eis reputari pro reſurrectione ex mortuis: quod mortalitatem imutatione deponant, non morte. Quolibet quis acquieſcat modo: non eſt hæreticus: niſi ex contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in eccleſiæ lege carnis reſurrectionem credere futuram de morte.

Pſal. xv. Apl's ad Theſſalonicen ſes. c. 4.

¶ De iudicio viuorum, & mortuorum. Cap. vii.

Quod autem dicimus in Symbolo: In aduentu domini, viuos, ac mortuos iudicandos, nō ſolum iuſtos, & peccatores ſignificari, ſicut Diodorus putat: ſed & viuos eos, qui in carne ieueniendi ſunt credimus: qui adhuc morituri credūtur, vel immūtandi ſunt, vt alii volunt: vt ſuſcitari continuo, vel reformari cum ante mortuis iudicentur.

¶ Quod nulla poſt reſurrectionē, & iudiciū futura ſit reſtitutio. Cap. viii.

Poſt reſurrectionem, & iudicium non credamus reſtitutionem futuram: quam Origenes delyrat: vt Dæmones, vel impii homines poſt tormenta quaſi ſuppliciis expurgati: vel illi in Angelicam, qua creati ſunt, redeant dignitatem: vel iſti iuſtorum ſocietate donent: eo quod hoc diuinæ conueniat pietati: ne quid ex rationalibus pereat creaturis: ſed quolibet modo ſaluetur: ſed nos credamus ipſi iudicioſum, & retributori iuſto, qui dixit: Ibūt impii in ſupplicium æternū, iuſti autem in vitam æternam: vt percipiant fructum operum ſuorum.

¶ Quod ante mundum Angeli facti ſunt. Cap. ix.

In principio creauit Deus cœlum, & terram, & aquā ex nihilo. Et cum adhuc tenebræ ipſam aquam occultarēt: & aqua terram abſconderet: facti ſunt Angeli, & omnes cœleſtes Virtutes: vt non eſſet otioſa Dei bonitas: & haberet in quibus per multa ante ſpatia bonitatem ſuam oſtenderet: & ita hic viſibilis mundus ex materia: quæ à Deo facta fuerat, factus eſt, & ornatus.

¶ Quod ſolus Deus ſit incorporeus. Caput .x.

Nihil incorporeum, & inuiſibile natura credendum, niſi ſolum Deum: id eſt Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: qui ideo recte incorporeus creditur: quia vbique eſt, & omnia implet, atque conſtringit: ideo & inuiſibilis omnibus creaturis, quia incorporeus eſt.

¶ Quòd omnis creatura ſit corporea. Cap. xi.

Creatura omnis corporea: Angeli, & omnes cœleſtes virtutes corporeæ, licet non carne ſubſiſtant. Ex eo autem corporeas eſſe credimus intellectuales naturas, ꝙ localiter circũſcribuntur: ſicut & anima, quæ carne clauditur: & Dæmones, qui per ſubſtantiam Angelicæ naturæ ſunt.

¶ Quòd immortales ſint animę hominum. Cap. xii.

Immortales eſſe credimus intellectuales naturas: quia carne carent: nec habẽt, quo cadant: vt reſurrectione egeant poſt ruinam neceſſaria.

¶ Quòd animę hominum nõ ſint ſimul creatę, nec per coitum ſeminatę. Cap. xiii.

Animas hominum non eſſe ab initio inter cæteras intellectuales naturas: nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit: neq; cum corporibus per coitum ſeminantur, ſicut Luciferianus, Cyrillus, & aliqui Latinorum pręſumptores affirmant, quaſi naturę conſequentia ſeruiente. Sed dicimus creationem animę ſolum Creatorẽ omnium noſſe: & corpus tantum per coniugii copulã ſeminari: Dei vero iudicio coagulari in vulua, & compingi, atque formari: ac formato iam corpore, animam creari, & infundi, vt viuat in vtero plenus humana ſubſtantia.

¶ Quòd duæ animæ non ſint in homine. Cap. xiiii.

Neq; duas animas eſſe dicimus in vno homine, ſicut Iacobus, & alii Syrorũ ſcribunt: vnã animalem, qua animetur corpus, & immixta ſit ſanguini: & alteram ſpiritualem, quæ rationem miniſtret. Sed dicimus vnam eſſe, eandemq; animam in homine: quæ & corpus ſua ſocietate viuificet, & ſemetipſam ſua ratione diſponat, habens in ſe libertatem arbitrii: vt in ſe ſubſtantiæ eligat cogitatione quod vult.

¶ Quòd ſolus homo immortalem habet animam. Cap. xv.

Solum hominẽ credimus habere animam ſubſtantiuam: quæ exuta corpore viuit: & ſenſus ſuos, atq; ingenia viuaciter tenet: non cum corpore moritur, ſicut Arabs aſſerit: neque poſtmodum interitura, ſicut Zenon dicit: quia ſubſtantialiter viuit.

¶ Quòd animę animalium ſint mortales. Cap. xvi.

Animaliũ vero aię nõ ſunt ſubſtantię: ſed cum carne ipſa carnis viuacitate naſcuntur, & cum carnis morte finiũtur. Et ideo nec ratione reguntur, ſicut Plato, & Alexander putant: ſed ad omnia naturę incitamenta ducuntur.

¶ Quòd anima hominis formato corpore inſeritur. Cap. xvii.

Anima humana non cum carne moritur: quia non cum carne (vt ſuperius diximus) ſeminatur: ſed formato in ventre matris corpore, Dei iudicio creari, & infundi: vt viuat homo intus in vtero: & ſic procedat natiuitate in mundum.

¶ Quòd duabus ſubſtantiis conſtat homo. Cap. xviii.

Duabus ſubſtantiis conſtat homo: aĩa tãtum, & carne: anima cum ratione ſua: & carne cum ſenſibus ſuis: quos tamen ſenſus abſq; animę ſocietate non mouet caro: anima vero & ſine carne rationale ſuum tenet.

¶ Quòd ſpiritus in homine vnum ſit cum anima. Cap. xix.

Non eſt tertius in ſubſtantia hominis ſpiritus, vt Didymus contendit: ſed ſpiritus ipſa eſt anima pro ſpirituali natura: vel pro eo, ꝙ ſpiret in corpore, ſpiritus appellatur: anima vero ex eo vocatur, ꝙ ad viuendum, vel ad viuificandum animet corpus. Tertium vero, qui ab Apoſtolo cum anima, & corpore inducitur, ſpiritum: gratiam ſancti Spiritus eſſe intelligamus: quam orat Apoſtolus: vt integra perſeueret in nobis: ne noſtro vitio aut minuatur, aut fugetur à nobis: quia Spiritus ſanctus effugiet fictum.

¶ De libero arbitrio. Cap. xx.

Libertati arbitrii ſui cõmiſſus eſt homo ſtatim in prima ꝯditione mundi: vt ſalua vigilantia mentis, annitente et pręcepti cuſtodia, pſeueraret ſi vellet in eo, quod creatus fuerat, pmanere. Poſtq̃ vero ſeductione

Digitized by Google

ctione ſerpentis per Euam cecidit: naturę bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrii: non tamen electionem: ne non eſſet ſuum, quod emẽdaret, peccatum: nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluiſſet? Manet itaq; ad quęrendam ſalutẽ arbitrii libertas: id eſt rationalis volũtas: ſed admonente prius Deo, & inuitante ad ſalutem: vt vel eligat, vel ſequatur, vel agat occaſione ſalutis: hoc eſt inſpiratione Dei: vt autem cõſequatur quod eligit, vel quod ſequitur, vel quod occaſione agit, Dei eſſe libere confitemur. Initium ergo ſalutis noſtrę Deo miſerante habemus: vt acquieſcamus ſalutiferę inſpirationi, noſtrę poteſtatis eſt: vt adipiſcamur quod acquieſcendo admonitioni cupimus, diuini eſt muneris: vt non labamur in adepto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtræ eſt, & cœleſtis pariter adiutorii: vt labamur, poteſtatis noſtræ eſt, & ignauiæ: non tamen ad obtinendam fine illo, qui quærentes facit inuenire, qui pulſantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut ergo initium ſalutis noſtræ Deo miſerante, & inſpirãte habere nos credimus: ita arbitrium naturæ noſtræ ſequi, eſſe diuinæ inſpirationis libere confitemur. Igitur vt non labamur à bono, vel naturæ, vel meriti, ſolicitudinis noſtrę eſt, & cœleſtis pariter adiutorii: vt labamur, poteſtatis noſtræ, & ignorantię.

¶ De ſacramento baptiſmi.
Caput. xxi.

Baptiſma vnum eſt: ſed in eccleſia: vbi vna fides eſt: vbi in nomine Patris, & Filii, & ſpiritus ſancti datur: & ideo ſi qui apud illos hæreticos baptizati ſunt: qui in ſanctæ Trinitatis confeſſione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidẽ quaſi baptizati: ne ſanctæ Trinitatis inuocatio, vel confeſſio annulletur: ſed doceantur ante, & inſtruantur, quo ſenſu ſanctæ Trinitatis myſterium in eccleſia teneatur. Et ſi conſentiunt credere, vel acquieſcunt confiteri, purgati iam fidei integritate, confirmentur manus impoſitione: ſi vero paruuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpõdeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi. Et ſic manus impoſitione, & chriſmate communiti, euchariſtię myſteriis admittãtur. Illos autem, qui non ſanctę Trinitatis inuocatione apud hæreticos baptizati ſunt, & veniunt ad nos, baptizari debere pronuntiamus, non rebaptizari. Neq; enim credendum eſt eos fuiſſe baptizatos, qui non in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, iuxta regulam à domino poſitã tincti ſunt: vt ſunt Pauloniſtæ, Prodiani, Borburitę, Sifori: qui nunc vocantur: Homiſiani, Fotiniani, Montani, & Manichæi, variaq; impietatis germina: vel cæteræ iſtorum originis, ſiue ordinis peſtes: quæ duo principia ſibi ignota introducunt, vt Cerdon, & Marchion: vel contraria, vt Manichęus: vel tria, & barbara, vt Secianus, & Theodorus: vel multa, vt Valentinus: vel Chriſtum hominem fuiſſe abſq; Deo, vt Cherintus, Hebyon, Artemon, & Fotinus. Ex iſtis certe inquam ſi qui ad nos venerint, non requirendum ab eis vtrum baptizati ſint, an non: ſed hoc tantum ſi credant eccleſiæ fidem, & baptizentur eccleſiaſtico baptiſmate.

¶ De euchariſtia. Cap. xxii.

Quotidie euchariſtiæ communionem percipere nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum ſuadeo, & hortor: ſi tamen mens ſine affectu peccandi ſit: nam habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico euchariſtiæ perceptione, quàm purificari. Et ideo quamuis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, & cõmunicatus ſatisfaciat lachrymis, & orationibus: & cõfidens de domini miſeratione: qui peccata piæ confeſſioni donare conſueuit: accedat ad euchariſtiam intrepidus, & ſecurus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata non grauant. Nam quem mortalia crimina poſt baptiſmum commiſſa premunt, hortor prius publica pœnitentia ſatisfacere: & ita ſacerdotis iudicio reconciliatum cõmunioni ſociari ſi vult: non ad iudicium, & condemnationem ſui euchariſtiam percipere: ſed & ſecreta ſatisfactio-

Digitized by Google

ne ſolui mortalia crimina non negamus. Sed mutato prius ſæculari habitu: & confeſſo religionis ſtudio per vitę correctionem: & iugi, immo perpetuo luctu, miſerante Deo, ita duntaxat, vt contraria pro his, quę pœnitet, agat: & euchariſtiam omnibus Dominicis diebus ſupplex, & ſummiſſus vſq; ad mortem percipiat.

¶ De pœnitentia. Cap. xxiii.

Pœnitentia vera eſt, pœnitenda non admittere, & admiſſa deflere. Satisfactio pœnitentię eſt cauſas peccatorum excidere, nec earũ ſuggeſtiõibus aditũ idulgere.

¶ De Diuinis promiſſionibus. Caput. xxiiii.

In diuinis repromiſſionibus nihil terrenum, vel trãſitorium expectemus, ſicut Melitani ſperant: non nuptiarum copulã, ſicut Chernitus, & Marcion delyrãt. Non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, ſicut (Papia auctore) Hyrenus, & Tertullianus, & Lactantius acquieſcunt: neq; plus mille annos poſt reſurrectionem Regnum Chriſti in terra futurum: & ſanctos cum illo i delitiis regnaturos ſperemus, ſicut Nepos docuit: qui primam iuſtorum reſurrectionem: & ſecundam impiorũ confinxit. Et iter has duas mortuorum reſurrectiones gentes ignorantes Deum in angulis terrarum in carne ſeruandas: quæ poſt mille annos Regni in terra iuſtorũ, inſtigante Diabolo, mouendę ſunt ad pugnã contra iuſtos regnantes: & dño pro iuſtis pugnante imbre igneo compeſcẽdas: atq; ita mortuas cũ cęteris in impietate ante mortuis ad æterna ſupplicia in incorruptibili carne reſuſcitandas.

¶ Nullus ſaluatur, niſi Deo auctore. Caput. xxv.

Nullum credimus ad ſalutem, niſi Deo inuitante, venire: nullum inuitatum ſalutem ſuã, niſi Deo auxiliante, operari: nullũ, niſi orantem auxilium, pmereri: nullũ Dei voluntate perire: ſed per ſeipſum pro electione arbitrii, ne Igenuitatis libertas, atq; poteſtas, ſemel homini attributa ad ſeruilem cogatur neceſſitatem.

¶ Quod malũ nõ ſit à Deo. Cap. xxvi.

Malum, vel malitia non eſt à Deo creata: ſed à Diabolo inuenta: qui & ipſe bonus à Deo creatus eſt: ſed quia libero arbitrio vtpote rationalis creatura, à Deo cõmiſſus eſt, & cogitandi acceperat facultatem, ſcientiam boni vertit ad malum, & multa cogitando factus eſt inuentor mali: & quod in ſe pdiderat, inuidit in aliis: nec ↄtentus ſolus perire, ſuaſit aliis: vt q eſſet ſuę malitię inuentor, fieret & aliorũ auctor: & ex eo malum, vel malitia pcurrit in cęteras rationales creaturas.

¶ Quod nihil eſt immutabile, niſi ſolus Deus. Cap. xxvii.

Vnde cognoſcimus nihil eſſe natura imutabile: niſi ſolum Deũ Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, qui mutari non poteſt à bono: qa natura poſſidet bonũ: nec poteſt aliud quid eſſe, q̃ bonum.

¶ De Angelica ſanctitate. Cap. xxviii.

Angeli vero, qui in illa, qua creati ſũt, beatitudine perſeuerant: nõ natura poſſident bonum: vt non mutarent cum cęteris: ſed arbitrio ſeruantes bonam voluntatem, & bonũ ↄditionis, & fidem ſuo domino: propter quod & merito ab ipſo domino ſancti Angeli vocãtur: ꝙ tenuerũt arbitrio ſanctitatem, nec ſociorum exemplo deuiauerunt à bono.

¶ De nuptiis, continentia, & virginitate. Cap. xxix.

Bonę ſunt nuptię, ſed cauſa filiorũ, & compeſcendę fornicationis obtẽtu. Melior eſt ↄtinentia: ſed non ſibi ſufficit ad beatitudinem, ſi pro ſolo amore pudicitię retinetur: ſed & ſi cum hoc affectu cauſa vacandi domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugii videbitur eſſe, q̃ appetitio caſtitatis. Virginitas vtroq; pręcelſior eſt: quia & naturam vincit, & pugnam: naturam, corporis integritate: pugnam, caſtimonię pace.

¶ De ciborũ acceptione. Cap. xxx.

Bonum eſt in cibo cũ gratiarũ actione ſumere quicquid Deus edendum pręcepit: abſtinere aũt ab aliquibus: non quaſi à malis: ſed quaſi non neceſſariis, nõ eſt malum. Moderari vero carnium vſum ꝓ neceſſitate, & tpe, ꝓprie Chriſtianorũ eſt.

¶ Quod nuptiæ non ſint malæ. Caput. xxxi.

Malas dicere nuptias, vel fornicationi comparandas,

ni comparandas, aut ſtupro, nõ eſt Chriſtianorũ: cibos quoq; credere malos, vel mali cauſa creari percipientibus, non eſt Chriſtianorum: ſed proprie Euthoticorũ, & Manichęorum. Sacratę vero virginitati nuptias coæquare: aut pro amore caſtigandi corporis abſtinentibus à vino, vel carnibus, nil credere meriti accreſcere: non hoc Chriſtiani, ſed Iouiniani eſt.

¶ Beatam virginem ſemper fuiſſe virginem. Cap. xxxii.

Integra fide credendum eſt, Beatam Mariam Dei Chriſti matrem, & virginem concepiſſe, & virginem genuiſſe, & poſt partum virginem permãſiſſe. Nec eſt blaſphemię Heluidii acquieſcendum: qui dicit, Virgo ante partum, non virgo poſt partum.

¶ De elementis mundi. Caput. xxxiii.

Elementa: id eſt cœlum, & terram, non credamus abolẽda per ignem, ſed in melius cõmutanda. figuram mundi. i. imaginem, non ſubſtantiam, tranſituram.

¶ De facultatibus erogandis. Caput. xxxiiii.

Bonum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare: melius eſt pro intentione ſequendi dominum inſimul donare: & abſolutum ſolicitudine cum Chriſto egere.

¶ Quæ ſint illa, quę clericatum impediunt. Cap. xxxv.

Maritum duarum poſt baptiſmum matronarũ clericum non ordinandum: neq; eum, qui vnam quidem, ſed concubinã, non matronam habuit: nec illum, qui viduam, aut repudiatam, vel meretricem in matrimonio ſumpſit: neq; eum, qui ſemet ipſum quolibet corporis ſui membro indignatione aliqua, vel iuſto, iniuſto'ue timore ſupatus truncauerit: neq; illũ, qui vſuras accepiſſe conuincitur, aut in ſcæna luſiſſe dignoſcitur: neq; eum, qui publica pœnitentia mortalia crimina deflet: nec eum, qui per ambitionem ad imitationem Simonis magi pecuniam offert: neq; illum, qui aliquando in furiam verſus inſaniuit, vel afflictione Diaboli vexatus eſt.

¶ De reliquiis ſanctorũ. Cap. xxxvi.

Sanctorum corpora, & præcipue Beatorum martyrum reliquias, ac ſi Chriſti membra ſinceriſſime honoranda: & baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino cultui mancipata affectu piiſſimo, & deuotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus, ſed Eunominianus, & Vigilantianus creditur.

¶ De catechuminis defunctis, & martyribus non baptizatis. Caput. xxxvii.

Baptizatis tantum iter eſſe ſalutis credimus: nullum catechuminum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio: vbi tota baptiſmi ſacramenta complentur: baptizandus confitetur fidem ſuam corãm ſacerdote: & interrogatus reſpondet: hoc & martyr corãm perſecutore facit: qui & confitetur fidem, & interrogatus reſpondet. Ille poſt confeſſionem, vel aſpergitur aqua, vel intingitur: & hic vel aſpergitur ſanguine, vel intingitur igne. Ille manus impoſitione Pontificis accipit Spiritum ſanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus ſancti: dum non eſt ipſe, qui loquitur: ſed Spiritus Patris, qui loquitur in illo. Ille communicat euchariſtiæ in commemoratione mortis domini: hic ipſi Chriſto commoritur. Ille confitetur ſe mundi actibus renuntiaturum: hic ipſi renuntiat vitæ. Illi peccata omnia dimittuntur: in iſto extinguuntur.

¶ Qualiter euchariſtia offeratur. Caput. xxxviii.

In euchariſtia non debet pura aqua offerri: vt quidam ſobrietatis falluntur imagine: ſed vinum cum aqua mixtum: quia & vinum fuit in redemptionis noſtræ myſterio, cum dixit: Non bibam amodo de hoc genimine vitis: & aqua mixtum: quod poſt cœnam dabatur. ſed & de latere eius, quod lancea perfoſſum eſt, aqua cum ſanguine manans, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expreſſum oſtenditur.

Digitized by Google

¶ De humana carne. Cap. xxxix.

Bona eſt caro noſtra, & valde bona: vt pote à bono, & ſolo Deo ꝯdita: & nō eſt mala, vt volunt Sedianus, & Ophianus, & Piicinianus: nec mali cauſa, vt docuit Florius: nec ex malo, & bono compacta, vt Manichæus blaſphemat. Sed cum ſit creatione bona: arbitrio animæ efficitur nobis vel bona, vel mala: nō in mutatione ſubſtantiæ, ſed executionis mercede. Ipſa enim eſt, q̄ ſtabit ante tribunal Chriſti: in qua perferat anima propria corporis: prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malū.

¶ Quòd in reſurrectione, ſexus non immutabitur. Caput. xl.

In reſurrectione ex mortuis, ſexus forma non mutabitur: ſed vir mortuus reſurget in forma viri: & fœmina in forma fœminæ: carens ſexu tamen vitę huius tantum conditione, non ſpecie naturali, ne non ſit vera reſurrectio, ſi non id indiget, quod cadit.

¶ Quòd ante paſſionem domini ſanctorum animæ in Inferno detinebantur. Cap. xli.

Ante paſſionē domini omnes animæ ſanctorum in Inferno ſub debito præuaricationis Adæ tenebantur: donec auctoritate domini per indebitam eius mortē à ſeruili conditione liberarentur.

¶ Quòd poſt aſcenſionē ſanctoꝝ animę cum Chriſto ſint. Cap. xlii.

Poſt aſcenſionem dn̄i ad cœlos oīum ſanctorum animæ cum Chriſto ſunt: & exeūtes de corpore ad Chriſtum vadūt, expectantes reſurrectionem corporis ſui: vt ad integram, & perpetuam beatitudinem cum ipſo pariter immutentur: ſicut & peccatorum animæ in Inferno ſub timore poſitę expectant reſurrectionē ſui corporis: vt cum ipſo ad pœnam conuertantur æternam.

¶ De peccatoꝝ venia. Cap. xliii.

Pœnitentia aboleri peccata indubitanter credimus: etiam ſi in vltimo vitę ſpiritu admiſſorum pœniteat: & publica, vel ſupplici lamentatione peccata prodant: quia propoſitum Dei, quo decreuit ſaluare, quod perierat, ſtat immobile. Et ideo, quia voluntas eius nō mutatur, ſiue emēdatione vitæ, ſi tempus conceditur, ſiue ſupplici confeſſione, ſi continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præſumatur ab illo, qui non vult mortē peccatoris, ſed vt conuertatur à perditione pœnitendo, & ſaluatus miſeratione dn̄i viuat. Si quis aliter de iuſtiſſima Dei pietate ſentit, non Chriſtianus, ſed Nouatianus eſt.

¶ Quòd Diabolum lateāt cogitationes. Caput. xliiii.

Internas animę cogitationes Diabolū non videre certi ſumus: ſed motibus eas corporis ab illo, & affectionum indiciis colligi experimento didicimus. Secreta autem cordis ſolus ille nouit, ad quē dicitur: Tu ſolus noſti corda filioꝝ hominum.

¶ Non ſemper malæ cogitationes à Diabolo emergunt. Cap. xlv.

Non omnes malę cogitationes noſtræ ſemper Diaboli inſtinctu excitantur: ſed aliquoties ex noſtri arbitrii motu emergunt: bonæ autem cogitationes ſemper à Deo ſunt.

¶ Quòd Dęmones animabꝰ hominum non immiſceantur, ſed applicētur. Caput. xlvi.

Dæmones per energicam operationē non credimus ſubſtātialiter illabi animę: ſed applicatione, & oppreſſione vniri. Illabi autem mēti, illi ſoli poſſibile eſt, qui creauit: qui natura ſubſiſtēs incorporeus capabilis eſt ſuę facturæ.

¶ De ſignis, & virtutibus. Cap. xlvii.

Signa, & prodigia, & ſanitates etiā peccatores i nomine dn̄i facere ab ipſo Dn̄o didicimus: & cū alios hac præſumptione viuent, ſibi per ambitionē humanæ gloriæ nocent: quia gloriātur in dato falſo, non meritis debito.

¶ Quòd nullus ſignis ſanctus ſit. Cap. xlviii.

Signis, & prodigiis clarum poſſe fieri Chriſtianum, non tamen ſanctum, ſi intēperatis, & aſperis moribus agat: temperatis autem, & placidis moribus etiam abſque ſignorum efficacia: & ſanctum, & perfectum, & Dei hominem fieri recte credimus.

¶ Quòd nullus ſanctorum caret peccato: licet

ſcilicet affectu teneat ſanctitatem.

Cap. xlix.

Nullus ſanctus, & iuſtus caret peccato: nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus, vel ſanctus, cum affectu teneat ſanctitatem. Nõ enim naturę humanæ viribus, ſed ꝓpoſiti adiumento per Dei gratiã acquirimus ſanctitatem. Et ideo veraciter ſe oẽs ſancti pronuntiant peccatores: quia in veritate habent quod plangant: & ſi non reprehenſione conſcientiæ, certe mobilitate, & mutabilitate ꝑuaricatricis naturę.

¶ De Paſchali ſolẽnitate. Cap. l.

Paſcha: id eſt Dominicæ reſurrectionis ſolemnitas ante tranſgreſſum vernalis æquinoctii, & ſextędecimæ Lunæ initiũ non poteſt celebrari, eodem tamen menſe natę.

¶ Quod anima ad imaginem Dei creata ſit. Caput. li.

Propter nouellos legiſlatores, q ideo animam tantum ad imaginem Dei creatam dicunt: vt quia Deus incorporalis recte creditur, etiam incorporea anima eſſe credatur, libere confitemur imaginem in æternitate, ſimilitudinem in moribus inueniri. Amen.

FINIS.

Digitized by Google

TERTIA IVDAEORVM OPpoſitio de ſacratiſſimo Chriſtianorum ſacrificio: quod ex pane, & vino cōficitur: ob cuius cultum Iudæi nos Chriſtianos idolatras eſſe putāt, & autumāt. Caput. I.

PROLOGVS.

GRandes materias ingenia parua non ſufferunt: & in ipſo conatu vltra vires auſa ſuccumbunt: quantoque magis fuerit quod dicendum eſt: tāto magis obruitur, qui magnitudinem rerum explicare non poteſt. De re nanque admodum ardua, & ad credendum difficillima, in hoc dicendum eſt capite: in quo tertiæ Iudęorum reſpondendum eſt Obiectioni: in qua ipſi ſacrarum literarum ignari, nobis Chriſtianis improperant, & obiiciunt: quod Omnipotēti Deo ex pane, & vino ſacrificemus: ipſumque ſacrificium pro Deo adoremus: quapropter nos idolatras eſſe & credunt, & publice autumant: irridentque, quod tam leues ſimus, & fatui, vt nobis panem, & vinum effici poſſe Deum perſuadeamus: & ideo ad Chriſti fidem ſe velle conferre recuſant: vnde onus quāmaximum pro fide Chriſti tuenda nobis incumbit: vt.ſ. eam fidē veram eē ex diuinis ſcripturis tueamur, & defendamus. Quod onus, & ſi difficillimum ſit, & vltra vires meas, tamen ipſius Ieſu Chriſti adiutorio confiſus: tum vt ipſi Iudęi ob hanc cauſam ad Chriſti fidem accedere nō recuſent: tum maxime: vt ipſis veraciter oſtendatur Iudæis, nos Chriſtianos nō propterea idolatras eſſe: ſed veros, & pios ſūmi Dei cultores, hoc ipſum onus ſubire, & ſuper meos humeros aſſumere non recuſabo: etiam ſi ſub faſce moriendum ſit: cum id & ſi arduū ſit, & difficillimū, diuinæ tamen ſcripturæ teſtimonio, & diuino adiutorio cōſtet multipliciter verificari, & probari poſſe. Quæ autem diuinæ ſcripturę auctoritate verificantur, & probantur, aliis etiam ſæpiſſime & rationibus, & adminiculis vallari, & corroborari poſſe compertum eſt: quia veritas diligenter inquiſita, iacere ſopita non poteſt: ſed vt in lucem prodeat neceſſario compellitur. Faueat igitur voto noſtro dominus noſter Ieſus, cuius auxilium inuoco, & imploro: vt eius fidem omni conatu, & labore, diuinę tamen ſcripturæ auctoritate defenſare, & tueri poſſim. Eſt enim huiuſmodi myſterium in ſacris literis: & prę ſertim in teſtamento vetere velatum: & ſub ænigmate abſconditum: hoc eſt ænigmaticis tegminibus inuolutum: ſicut etiam Iudæorum Rabini Meſſiæ Regis myſteria clauſa eſſe, & ſigillata fatentur: ea tamen, licet velata ſint, cum toties, & multipliciter in ipſo vetere teſtamento pluries repetita reperiantur: ac per ea, quę in nouo reuelata, & patefacta ſunt teſtamento, adeo clareſcant, vt omni ſemoto, & ablato velamine vera eſſe cognoſcantur, & comprobentur. Sed quoniam huiuſmodi ſacramentum ſtatim, & breuiter oſtendi non poteſt: ſed indiget declaratione: cum quā plurima ad eius declarationem ſint enodanda: ideo ne confuſe: ſed diſtincte, & ordine quodam procedatur ad hanc tertiam Oppoſitionem, reſpōſionem in plura ſtatui, ſecundum dicendorum varietatem, diſtinguere capitula. Tu igitur Iudęe aures adhibe, ſimul & mentē: vt intelligas nos Chriſtianos nō idolatras eſſe, nec leues, & fatuos (vt opinaris) ſed veros, & pios ſummi Dei cognoſcas eſſe cultores.

¶ Quòd Moſaicæ legis ſacrificia in Meſſiæ aduentu ceſſare debebant. Caput. II.

EVchariſtiæ ſacramentum eſt equidē vnum ex ſeptem Chriſtianæ eccleſię ſacramentis: quod licet, quātum ad ordinem, in tertio ipſorum ſeptem ſacramentorum loco collocetur: eſt tamen quo ad eius dignitatem, & excellentiam propter diuinitatem illi corpori inſeparabiliter

biliter vnitam: quæ in nullo aliorum eſt, cæteris omnibus ipſius eccleſię ſacramẽtis anteponendum. Et dicitur hoc ſacramentum eſſe charitatis ſacramentum ꝓpter ipſius charitatis feruorem. Meminiſſe igitur primo, & ante omnia te oportet ô Iudæe: quòd libro quinto ſuperius ꝓbatum eſt, Legem veterem Moyſis ceſſandam eſſe, & nouam legem ab ipſo Meſſia inſtituendam eſſe, & dandam. Reminiſci etiam debes, i libro ſexto, capitulo octuageſimoquinto probatum fuiſſe, legẽ quoque Moyſis ceſſare debuiſſe, & cũ ea pariter omnia Moſaica: mortuo ſcilicet Chriſto ſm carnem: etiam ſacrificia boum, & arietum, ac reliquorum animalium: ꝑ quę Chriſti paſſio figurabatur. Nũc autem de ipſius quoq; ſacrificii brutoꝝ animalium, carnium, & ſanguinis ceſſatione aliqua breuiter ſunt memoranda: ꝙ ſcilicet ea renuat Deus, & deteſtetur: & hoc multis diuinorum Prophetarũ Vaticiniis. Eſaias capitulo primo: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit dominus? plenus ſum: holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorũ nolui. Cum veniretis ante conſpectum meum: quis quæſiuit hæc de manibus veſtris: vt ambularetis in atriis meis? ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra. Item idem Propheta capitulo vltimo: Qui imolat bouẽ, quaſi qui interficiat hominem: qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinẽ ſuillum offerat. Hieremias capitulo ſexto: Vt quid mihi thus de Saba affertis: & calamum ſuaue olentem de terra lõginqua? holocauſtomata veſtra non ſunt accepta: & victimæ veſtræ non placuerunt mihi. Item idem Vates capitulo ſeptimo: Hæc dicit dominus exercituum Deus Iſrael: Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris: & comedite carnes: quia non ſum locutus cum patribus veſtris: & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtorum, & victimarum &c. Nam quando Deus dedit præcepta moralia, nihil de animalium immolatione pręcepit: verũ poſtea hoc ſacrificiũ inductũ fuit per Moyſem duplici cauſa. Primo: vt ppłm ab idolatria remoueret: quia idolis ea immolabant animalia. Secundo: vt huiuſmodi ſacrificium eſſet figura immolationis Chriſti. Non enim voluntate, ſed idolorum comparatione mandauit Deus fieri ſibi ſacrificiũ de animalibus: ſed maluit ſibi offerri victimas, quàm Dęmonibus. Amos capitulo qnto: Odi, & proieci feſtiuitates veſtras: & non capiam odorem cœtuum veſtrorum: quòd ſi obtuleritis mihi holocauſtomata: & munera veſtra non ſuſcipiam: & vota pinguium veſtrorum non reſpiciam. Aufer à me tumultum carminum tuorũ: & cantica lyræ tuæ non audiam. & puſillum infra: Nunquid hoſtias, & ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſerto quadragita annis domus Iſrael &c. Item idem Vates capitulo octauo: Et cõuertam feſtiuitates veſtras in luctum: & omnia cãtica veſtra in planctum. Aſaph Propheta Pſalm. quadrageſimonono, ſm Hebraicam veritatem: Non accipiam de domo tua vitulum: neq; de gregibus tuis hircos. & itẽ parum infra: Nũquid carnem comedam taurorum, aut ſanguinem hircorum bibam? Iohel capitulo primo: Periit ſacrificium, & libatio de domo domini. & parum ĩfra: Cubate in ſacco miniſtri Dei: quoniam interiit de domo Dei veſtri ſacrificium, & libatio. Oſeas capitulo tertio: Quia dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio. Danielis capitulo nono, ſic dicitur: Et in medio Hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificiũ: & erit in templo abominatio deſolationis. Micheas etiam capitulo ſexto, ſic ait: Quid dignum offeram domino? curuabo genu Deo excelſo? nunquid offeram ei holocauſtomata, & vitulos anniculos? nunquid placari poteſt dominus in millibus arietum, an in millibus multis hircorum pinguium? nunquid dabo primogenitum meum pro ſcelere meo? fructum ventris mei ꝓ peccato animæ meæ? Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid dominus reqrat à te: vtiq; facere iudiciũ, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare

Digitized by Google

cum domino Deo tuo: hoc eſt ſacrificiũ
Deo placẽs.ſ.facere iuſtitiam: hoc eſt ha
bere iuſtitiam:non tantũ in habitu,ſed ẽt
in effectu ad omnes generaliter: & dili-
gere miſericordiam ad pauperes. Et nota
illud verbum, Diligere, quia opa pietatis
non ſunt meritoria, niſi fiant ex charita-
te: & ſolicitum ambulare cum Deo tuo,
mandata eius diligenter adimplẽdo. Vn
de ſcriptum eſt: Miſericordiam aũt volo,
non ſacrificium. ex quo intelligi oportet,
miſericordiam prçferri ſacrificio: & corde
contritum eſſe, magnum, & acceptabile
Deo ſacrificium. Matthçi etiã cap. xxii.
Saluator ait: Diliges dñm Deum tuum ex
toto corde tuo: & ex tota anima tua: & to
ta mente tua: hoc eſt maximum, & primũ
mandatum. Secundũ aũt eſt ſimile huic:
Diliges proximum tuum ſicut teipſum.
In his duobus mandatis vniuerſa lex pẽ
det, & Prophetç. Malachias etiã capi-
tulo ſecundo ait, Deum dixiſſe ſacerdoti-
bus: Operiebatis lachrymis altare domi-
ni fletu, & mugitu ita, vt non reſpiciam
vltra ad ſacrificium: nec accipiam placa-
bile quid de manu veſtra. Dauid quo-
q; Pſal. xxxix. ſacrificium, & oblationem
noluiſti. & parum infra: Holocauſtum &
pro peccato non poſtulaſti. Item idem
Vates Pſal. 50. Dñe labia mea aperies: &
os meum annũtiabit laudem tuam. Qm̃
ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem: vtiq; ho
locauſtis non delectaberis. Sacrificium
Deo ſpiritus contribulatus: cor contritũ,
& humiliatum Deus non deſpicies. &:
Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiç: nõ
autem boum, & arietum. Si vero Iudç-
us opponeret ꝓpter hæc verba ibidem
ſequentia.ſ. Holocauſta: tunc imponẽt ſu
per altare tuum vitulos, dicens ſacrificia
animalium brutoꝝ placere Deo. Rñderi
poſſet illud Oſeæ Prophetç cap. xiiii. vbi
dicitur: Oẽm aufer iniquitatem: & accipe
bonum: & reddemus vitulos labioꝝ no
ſtroꝝ: qui locus per quãdam Gloſam He-
braicam ſic interpretatur: Soluemus, ſiue
reddemus ꝯfeſſionem labioꝝ noſtroꝝ lo
co vituloꝝ. Quod confirmat, & approbat
Apoſtolus ad Hebrços cap. vlti. dicens:
Per ipſum ergo offeramus hoſtiã laudis
ſemper Deo: id eſt fructum labioꝝ ꝯfiten-
tium nomini eius &c. Magis enim placet
Deo pœnitentia, in qua requirit̃ ꝯfeſſio
labioꝝ, procedens, & emanans ex cordis
contritione, q̃ vituloꝝ, & arietum ſacrifi-
cium. Vnde de capro emiſſario, per quẽ
totius populi expiabantur peccata: vt Le
uitici cap. xvi. nihil accedebat ad altare,
niſi ſola cõfeſſio. dicitur enim ibi ſic: Cõ
fiteatur ſup eum omnia peccata filiorum
Iſrael. Beatus etiam Gregorius in Home-
lia. xxii. ſup Ezechiele ait: Dupliciter fie-
ri dicitur ſacrificium Deo.ſ. Sacrificiũ ſpi
ritus contribulati. & poſtea: Acceptabilis
iuſtitiç: vt noſcamus nos duas habere vi
tas. Alterã ſcilicet, quã laboramus in ter-
ra in compunctione cordis, & in pœnitẽ
tia. & hoc dicitur, Sacrificium ſpiritus cõ
tribulati Deo exhibitum. Altera vero vi-
ta eſt, quç remuneratur in cœlo. & dici-
tur, Sacrificium iuſtitiæ. Nonnulli vero
opinantur per illa verba Pſalmiſtæ vlti-
mo loco addita.ſ. Tunc imponent ſuper
altare tuum holocauſta, & vitulos, intelli-
gi debere de martyribus ob Chriſtũ mor
tuis: qui in odorẽ ſuauitatis ſeipſos, quaſi
in altare Dei per modum holocauſtorum
accendunt. Hoc idem etiam approbatur
Prouerbiorum capitulo vigeſimoprimo
his verbis: Facere miſericordiam, & iudi-
cium magis placet domino, q̃ victimæ.
Ex quibus omnibus tot diuinorum Pro-
phetarum Oraculis in vnum, & eundem
ſenſum tendentibus, liquidò conſtat,
Omnipotentem Deum reiicere, & deteſta
ri Iudçorum ſacrificium, quod ex carne,
adipe, & ſanguine brutoꝝ fiebat aīaliũ:
quo Iudçi iamdiu priuati ſunt: & tãto pe-
ius poſſunt cum ipſo Deo reconciliari.

¶ Quòd ſacrificiũ Chriſtianoꝝ.ſ. panis, & vini plurium Prophetarum vocibus prædictum, & annuntiatum fuerit. & primo. Cap. III.

DAuid Propheta myſterioꝝ Chriſti
diuinitus illuminatus, Pſal. xxi. in
calce ipſius Pſalmi de antedicto di
uino ſacramento, & ſacrificio ſic inqt: Vo
ta mea reddã i ꝯſpectu timentiũ eũ: edẽt
pauperes, ſiue mites: vt Hebraica docet
veritas: & ſaturabunt, & laudabunt do-
minum,

Digitized by Google

minum,qui requirunt eum: viuent corda eorum in ſæculum ſæculi. Reminiſcētur, & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ: & adorabunt in conſpectu ei⁹ vniuerſæ familiæ gentium: manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ: in conſpectu eius cadent, ſiue curuabunt genu (vt Hebraica veritas ſonat) omnes, qui deſcendunt in terram. In quibus verbis Propheta prædixiſſe videtur, Chriſtianorum ſacrificium, quod in altari conficitur, & conſecratur, ex conuerſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinem. Hic nempe Pſalmus de Chriſto: & maxime de eius paſſione multa continet ſacramenta: & quidē graphice: vt ſupra pluries dictum fuit: & maxime in capitulis. xliiii. & . lvi. ſexti libri. Sed in verbis paulo ante deſcriptis, ita de Saluatoris noſtri corpore: hoc eſt de altaris ſacramento, proprie, & conuenienter locutus eſt: vt de nullo alio recte poſſent intelligi. Quæ verba in hunc modū per noſtros interpretantur expoſitores: Vota mea: hoc eſt corpus meum, & ſanguinem meum voluntarie oblata à me ipſo in Cruce. ſ. Reddam conuertendo ſubſtantiam panis, & vini in corpus meum, & ſanguinem in ſacramento euchariſtiæ. Ipſe eni Saluator noſter eſt ſummus ſacerdos: qui virtute diuinitatis hanc efficit conſecrationem. Sacerdos autem eccleſiaſticus eſt miniſter cōſecrationis verba proferens in nomine ipſius Chriſti, ſiue in perſona Chriſti. & ſequitur Propheta: In conſpectu timentium eum: hoc eſt fideliū: corā quib⁹ hoc ſacramētum in eccleſia conficitur. Et nota, Timentiū, quoniam qui dominum timet, mandatorum ſuorum fidelis eſt cuſtos, & ſeruator. Edent pauperes, ſiue mites, vt Hebraica ſonat litera: id eſt vere humiles. Et ſaturabuntur: quia proficit eis hoc ſacramentum. Et laudabunt dominum: qm̄ cum diuinis laudibus, & gratiarum actionibus ſumi debet ipſum ſacramentū. vel, Laudabunt eum, qui requirent eum per fidem, & opera: cognoſcentes, ꝙ ipſe eſt panis viuus, qui de cœlo deſcendit. Viuent corda eorum in ſęculū ſæculi: qm̄ viuificat ſpiritualiter, & æternaliter: vt Ioan. capitulo ſecundo: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Reminiſcentur, & conuertentur ad dominum: hoc eſt fecit dominus Deus populum Chriſtianum: vt de eo haberet memoriam: & reuerteretur de viis ſuis prauis. Omnis multitudo gentium recognoſcit ſe in tenebris inuolutos: ideo accedūt, & illuminantur. Et adorabunt eū: adoratione latriæ. Vniuerſæ familiæ gētium: ſicut dicitur Danielis capitulo ſeptimo: Omnis populus, Tribus, & linguę ſeruient ei: quoniam domini eſt Regnū: generaliter ſcilicet. Et ipſe: ſcilicet Chriſtus: qui idem eſt cum patre, ratione Deitatis. Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ: hoc eſt diuites, & repleti diuitiis, & honoribus, cuiuſmodi ſunt Principes Chriſtiani, q deuote manducant corpus Chriſti. Et bene quadrat, Manducauerūt, & adorauerunt: quoniā nullus corpus Chriſti ſumere debet, niſi illud adoratione latriæ adoret. Et ꝙ de ſacramento altaris intelligendum ſit, ex hoc patet: quia nihil ē impoſſibile, quod adoretur, niſi ſacramentum altaris. & ſequitur Propheta: In conſpectu eius cadent, ſiue curuabunt genu: vt veritas ſonat Hebraica: quod de adoratione latriæ intelligitur. Et nota differentiā inter hoc quod dicitur, Edent pauperes, vel mites, iuxta Hebraicam veritatem, & ſaturabuntur: & illud, quod ſequitur: Et manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Licet enim vtrobique loquatur de manducatione huius ſacramenti: tamen pauperes ſpiritu, ſiue mites: hoc eſt boni: quia ſunt imitatores Chriſti, dicentis: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: vt Matthæi capitulo vndecimo: edūt hoc ſacramentum, & ſaturantur: quia in mente reficiuntur. ſimiliter & laudāt Deum per hoc ſacrificium laudis. Item: Et viuunt corda eorum in ſæculum ſæculi. iuxta illud Ioannis capitulo ſexto: Qui manducat hunc panem, viuit in æternū. ſed pingues terræ terrena inſectantes: & ſapientes, quia ex illis impinguantur: licet manducent ipſum ſacramentaliter, &

Digitized by Google

adorent corporaliter,tamen non ſaturã-tur,quia mentaliter non reficiuntur:nec viuent per hoc in ſeculum,ſed potius in conſpectu eius cadent, & deſcendent in terram.Nam qui indigne manducat,iudicium ſibi manducat: vt inquit Apoſtolus prima ad Corint.c.xi. Vnde notabiliter dixit,In conſpectu eius,quia ſolus Deus videt quomodo cadunt:& diſcernit eos, qui ſumunt illud ad vitam,& qui ad mortem. Et ꝙ de hoc ſacramento intelligat Propheta,patet etiã ex infraſcriptis huiuſmet Pſalmi verbis in eius calce poſitis: ſ.Annuntiabitur domino generatio ventura.ſ.Chriſtianorum:& annuntiabũt cœli.i.Apoſtoli:iuſtitiam eius.ſ.Chriſti:populo,qui naſcetur.ſ.Chriſtiano. Aduerte in ſuper Iudæe:ꝙ licet hoc Oraculũ videatur in fronte durum:& ænigmatice inuolutum,& obſcurum:& quaſi extorte,& violenter expoſitum:tñ poſtea clareſcit per illa verba, Manducauerunt,& adorauerũt:cum nihil aliud ſit comeſtibile,quod adorari debeat,niſi hoc ſolum ſacramentum.Neceſſario igitur de hoc diuino intelligi debet ſacramẽto.& ſic ex iſta clauſula omnia deteguntur ænigmata, & clareſcunt obſcura. Si igitur pars aliqua eſt obſcura,& videatur dura,procedit ex eo, quia Chriſti myſteria erant in teſtamento vetere velata,& clauſa,ac ſigillata:quę p Meſſiam Regem aperienda erant, & declaranda.Sed quoniam hoc Dauid Oraculum in ſequentibus ita clareſcit ex illis verbis,Manducauerunt,& adorauerunt: vt nullo pacto de aliqua alia re verificari poſſit,niſi de antedicto corporis Chriſti ſacramento:cum nihil aliud comeſtibile ſit latriæ cultu adorãdum. Ex hoc igitur Oraculo conſtat de hoc Chriſtianorum ſacramento,iamdiu ante Chriſtum fuiſſe prænuntiatum,& prophetatum.

Caput. IIII.

DAuid iterum Pſalm.lxxi. hoc idẽ repetit,dicens:Et erit firmamentũ in terra in ſummis mõtium:ſuperextolletur ſuper libanum fructus eius.Licet huius Pſalmi titulus ſit Salomoni, vl' in Salomonem,tamen fuit à Dauid compoſitus:& de Meſſia Rege,qui Salomon: hoc eſt Pacificus,nominatur,tractat,& loquitur,& non de Salomone: vt ſuperius oſtendi lib.ii.c.xii.Prçterea iuxta B. Hieronymum hic Pſalmus proprie ad Chriſtum refertur.Salomon quippe Pacificus dicitur:& Pacificus eſt Chriſtus: & pmanet cum ſole,& ante Lunam generationis generationum. Si ſuper Salomonem iſte Pſalmus intelligitur:hoc penitus ſtare non poteſt.Salomon quippe nec cum Sole,nec cum Luna permãſit.ſi vero volumus intelligere de Chriſto, quærendũ eſt quomodo Chriſtus non habet finem: cum Sol,& Luna,& cœlum,& omnia veteraſcere,& tranſire dicanť.Sed iſte.lxxi. Pſalmus,quem Propheta cecinit, filium Dei in mundum venturũ oſtendit:eumq́ poſt aſſũptæ carnis iniurias, liberatoſq́ pauperes de manu potentis,cœlis redditum,à patre omne ſumpſiſſe iudiciũ. hęc ille.Cum ergo hic Pſal.de Chriſto intelligatur,& non de Salomone: præmemorata verba:Et erit firmamentum in terra in ſummis mõtium &c.de Chriſti myſteriis intelligenda ſunt.

Vnde pro dicendorum intelligentia notandum eſt,tranſlationem noſtram Latinam hoc in loco eſſe ab Hebraica veritate diſſonam, & alienam : quia vbi nos habemus,Firmamentum,Hebraica veritas habet,Frumentum: vel,Erit abundantia frumenti.quod verum eſſe conſtat:qa in tranſlatione B.Hieronymi,ſm Hebraicam veritatem,ſic habetur: Erit memoriale triticum intra capita montium:& leuabitur ſicut libani fructus.Quæ verba interpretantur de ſacramento euchariſtiæ, in qua Chriſtus continetur ſub ſpecie panis triticei:quod ſacramentum in Chriſtianorum eccleſiis conficitur,& detinetur. Epiſcopi nanq;, & ſacerdotes in eccleſia Dei ſunt quaſi,vel tanquam montes:vnde ipſi epiſcopi, & ſacerdotes in miſſarum celebratione conſecrata hoſtia extollunt, & eleuant ſacramentum illud ſuper capita ſua. Interpretantur igitur ſic verba Prophetę: Erit frumentum:id eſt euchariſtiæ ſacramentum. In terra in ſummis montium: quia per montes deſignantur epiſcopi, & ſacerdotes : quoniam

niam ſuper capita ſua eleuant,& extollãt illud.& ſequitur Propheta: Super extolletur ſuper libanum fructus eius: quia fructus huius ſacramenti extollit hominem ad altitudinem cœli: vt Ioan.c.vi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Quod etiam Thalmudiſtæ confirmare videntur in Bereſid raba, ſup illud Gen.c.xiiii. Melchiſedech Rex Salem produxit panem,& vinum &c. dicẽtes: ꝙ Melchiſedech reuelauit Abraæ legem, quæ dicit: Venite comedite panem meum,& bibite vinum, quod miſcui vobis: vt Prouerbiorum.c.nono. Et ibidem Rabi Moyſes Aegyptius inquit: Melchiſedech fuiſſe Dei ſacerdotem. Rabi etiam Samuel filius Rabi Henalchinam, ibidẽ ſubdit: Iſte Melchiſedech erat Sem filius Noe. Sed quid vult dicere panem, & vinum? Reſpõdetur. Oſtenditur: ꝙ docuit eum ſacerdotii actus: qui ordo erat panẽ, & vinum ſacrificare: vt habetur in Pſalm. cix. Iurauit dominus: & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum, ſm̃ ordinem Melchiſedech. Quis eſt iſte? Iſte eſt Rex Meſſiach. de quo ſcriptum eſt: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, iuſtus, & Saluator. & ſequitur ipſe Rabi dicens: In hoc autem, quod dicit, Proferet panem, & vinum, correſpondet ei, quod habetur in Pſalmo.lxxi. Sic placentula panis in ſummis montium. & in Chaldaica tranſlatione habetur: Erit ſacrificium panis ĩ terra in capite montium Synagogæ. hæc omnia ille Rabi Samuel. Ecce quomodo religio Chriſtiana Hebræorum Rabinorum ꝓbatur autoritate. Sed adhuc vnũ aliud fundamentum intactum relinquere nõ volo: ſed in lucem afferre ſtatui ad maiorem Iudæorum confuſionem. Scribit Reuerendus D. Paulus Burgenſis in ſuis ad Poſtillam Nicolai Lyrenſis Additionibus: In hoc loco: hoc eſt cum hac dictione, Frumentum adiunctam eſſe quandam dictionem, quę ſonat, Picat: quæ dictio non ſignificat abundantiam, ſed potius placentam, ſeu placentulam: quę poſtea cum illa alia dictione, Frumentum, adiuncta, ſonat placentula frumenti: & ſic vera tranſlatio erit in noſtro Latino idiomate ſm̃ veritatem Hebraicam: Erit placenta, ſeu placentula, frumenti: quod proprie euchariſtię applicatur ſacramento. In quo ſub ſpecie placentulæ frumenti, verum corpus Chriſti continetur. Et cum hoc Chaldaica concordat tranſlatio, quæ ſic habet: Erit ſacrificium panis in terra in capite ſacerdotũ Synagogæ. Quod idem eſt, ac ſi dicat: ꝙ Meſſias ille fiet ſacrificiũ panis in terra in capite mõtium Synagogę. Montes nanq; Synagogę ſacerdotes ſunt eccleſię: q de facto ſingulis diebus miſſas celebrãtes, hanc placentulã: hoc eſt hoc ſacrametum ſup capita ſua eleuant: & extollunt. His igit ſic ſtantibus, prout ſtant, manifeſte oſtendit Prophetã Dauid præuidiſſe, & enuntiaſſe ſacrificium Chriſtianorum .ſ. euchariſtię ex triticeo pane conficiendum eſſe, & inſtituendum, quaſi in forma placentulæ: quod ſacrificium eleuandum, & extollendum erat in capitibus, ſiue ſuper capita ſacerdotum: etiam Rabinorũ Hebręorum autoritate: vt ſupra.

De hoc Gala. lib. x. c. v. ex Rabi Moyſis Hadarſan, & Rabi Samuel ben Nahman, & Rabi Pinas ben Iahir.

Cap. V.

DAuid etiam Pſalm.cx. hanc ipſam oſtendit veritatem, dicens: Memoriam fecit mirabilium ſuorum: miſericors, & miſerator dominus eſcam dedit timentibus ſe. Memor erit in ſęculum teſtamenti ſui: virtutẽ operũ ſuorũ annuntiabit populo ſuo &c. Hic nempe agitur de hoc ſublimi ſacramento euchariſtię: ꝑ quod ad memoriã reducũtur mirabilia. Nam q̃tum ad vitam ſpũalem, habet nutritionem: q̃tum vero ad vitam futuram, nos ad cœleſtẽ perducit beatitudinẽ. Inqt enim Propheta: Memoriã fecit dñs mirabiliũ ſuorũ: eſcam dedit timẽtibus ſe .ſ. corpus ſuũ in ſacramẽto euchariſtię ꝯtẽtum: ꝑ quod reducunt nobis ad memoriã mirabilia Dei: q̃ fecit filiis Iſrael: qñ .ſ. eduxit eos ex Aegypto ꝑ deſertũ in nutriẽdo eos mãna: vt Numeri.c.xvi. Nã mãna, quo Deus filios Iſrael in deſerto nutriuit, huiꝰ fuit figura ſacramẽti: vt infra ſuo loco copioſius dicet. Erat enĩ cibꝰ ille mãnę ſapidꝰ valde, & nutritiuꝰ bonis: vt Sapientię.c.xvi. Panẽ paratũ de cœlo pręſtãtiſti eis ſine labore; oẽ delectamẽtũ in ſe

Digitized by Google

habentem. Malis autem erat inſipidus,& abominabilis. vnde dicebant Numeri capitulo vigeſimoprimo: Nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo. Similiter eucharistiæ cibus ſapidus eſt guſtui boni,& ſpiritualis cuiuſq;:& eſt in gratia diuina nutritiuus. Vnde Saluator noſter inquit Ioan. capitulo ſexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Malis autem valde nociuus eſt: vt inquit Apoſtolus prima ad Corint. capitulo ſecũdo: Qui manducat,& bibit indigne, iudiciũ ſibi mãducat,& bibit. Sunt etiam qui dicant: Memoriam fecit mirabilium ſuorũ: ideſt eorum, quæ ſcripta ſunt in veteri teſtamento: quę prius fecerat in figura: vt infra ſuo loco dicetur: Memoriam fecit noua rei completione. Res enim completa docuit quid pręcedentia mirabilia Dei ſignarent: vnde Ioan. capitulo duodecimo, quando glorificatus eſt Ieſus ait: Tũc recordati ſumus: quoniam hęc ſcriptura erat de eo. Item Ioan. capitulo ſexto dicitur: Ego ſum panis vitæ.& iteꝝ: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: ſi qs mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum:& panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mũdi vita. Et Apl's prima ad Corint. capitulo decimo: Omnia contingebant illis in figura.& ſequitur Propheta: Memor erit in ſæculum ſæculi. vbi oſtẽditur huius euchariſtię efficacia reſpectu vitę beatę: quia ſi deuote ſumatur, ad vitam beatam vos introducit:& propterea Viaticum nominatur. Nõnulli vero aiũt his verbis repeti memoriam promiſſionũ hactenus factarum. de quibus promiſſionibus dictum eſt in primo libro huius operis,& etiam dicendum eſt in hoc eodẽ libro, vbi de figuris,& Prophetis dicendum eſt. vnde ſeqtur Propheta: Memor erit in ſæculum teſtamenti ſui: hoc eſt huius ſacramenti, quod teſtamentum dicitur: vt parum infra videbitur. Virtutẽ operum ſuorum: ideſt efficaciam huius ſacramenti à ſummo Deo nobis collati. Annuntiabit populo ſuo: quia Chriſtus per ſemetipſum hoc ſuis annuntiauit Apoſtolis:& Apoſtolicę eccleſię primitiuę: & ſic conſequenter quotidie in ipſa annuntiatur eccleſia. quæ aũt ſit virtus illa: quæ in eccleſia annuntiata ſit, ſubdit dicens: Vt det illis hęreditatem gentium: ideſt vitam beatam: ad quam introducit nos hoc ſacramentũ. Et dicitur vita beata hęreditas gentium: eoq; omnes gẽtes, inquantum ad Dei imaginem factę ſunt, quandam habent aptitudinem ad hanc conſequendam hæreditatem. vnde Apoſtolus prima ad Timotheum, cap. ſecũdo inquit: Deus vult omnes hoĩes ſaluos fieri,& ad veritatis agnitionem venire. quod verum eſt, voluntate antecedente, non tamen voluntate conſequente: quia neminem cogit. vel Hęreditatem gẽtiũ: ideſt fidem, vel Regnum cœlorũ: quod (reprobatis Iudæis) datum eſt gentibus in hæreditatem: iuxta illud Matthęi capitulo vigeſimoprimo: Auferetur à vobis Regnum Dei:& dabitur gentibus.& ſeqtur: Opera manuum eius: maxime in hoc ſacramento: quod ipſamet inſtituit veritas: quia ibi continetur corpus Chriſti verum.& ipſe etiam eſt via, veritas,& vita: vt Ioan. capitulo quartodecimo: Et iudicium. ſ. vitæ, deuote ſumentibus: & mortis, indigne ſumentibus. Fidelia omnia mandata eius:& maxime mandatũ de conſecratione:& vſu huius ſacramenti: vt in Euangelio, vbi dicitur: Hoc facite in meam cõmemorationem. vel Fidelia ſunt Dei mandata, quia reddũt quod promittunt. ſ. præmiũ æternum: vt Matthęi capitulo decimonono: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Confirmata in ſęculum ſęculi: quoniam mandata Euangelica ſunt miraculis confirmata: vt Marci capitulo vltimo: Illi autem profecti prędicauerũt vbiq; domino cooperãte:& ſermonem cõfirmante, ſequentibus ſignis.& propterea non poſſet eſſe falſitas, cum Deus teſtis falſitatis eſſe nõ poſſit. ideo ſubditur: Facta in veritate,& æquitate. Nec mirum, ſi mandata fidelia ſunt cõfirmata in ſęculum ſęculi: quia facta ſunt in veritate,& æquitate. Redẽptionem miſit dominus populo ſuo: tũc enim Deus pater redemptionem miſit populo ſuo: quando Chriſtus, ex obediẽtia Dei patris, venit ad ſuam paſſionem: per quam

Digitized by Google

per quam genus redemptum eſt humanum. Inquit enim Apoſtolus prima ad Corint.cap.primo: Ex ipſo autẽ vos eſtis in Chriſto Ieſu: qui factus eſt nobis ſapiẽtia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redẽptio: vt queadmodum ſcriptũ eſt: Qui gloriať, glorietur in dño. Mandauit in æternum teſtamentũ ſuum: quia tunc inſtituit euchariſtię ſacramentũ: quod vocatur teſtamentũ. vnde dixit ipſe Ieſus in ipſius inſtitutione, Matthęi cap.xxvi. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti &c. Et prima ad Corint.cap.ii.diciť: Hic calix nouum teſtamẽtum eſt in meo ſanguine. Per hoc aũt quod dicitur: In æternum, deſignať, ꝙ huic ſacramento non ſuccedent alia, ſicut ſacramentis veteris legis ſucceſſerũt noui teſtamenti ſacramenta. Huic aũt ſacramento ſuccedit vita beata: in qua eſt plena fruitio ipſius Chriſti in hoc ſacramento contenti: cuius Deitate beati perfruuntur, & reficiunť interius, & humanitate exterius: vt inqt Beatus Auguſtinus ſuper Ioanne. Quòd aũt mãdatis Dei, & ſpecialiter mandato de euchariſtia, ſit firmiter obediendum, oſtenditur, quando dicitur: Sanctum, & terribile nomen eius: quia ſanctum eſt in ſe formaliter, & effectiue obedientibus, & terribile inobedientibus. Et qa per timorem omnes à malo declinant: vt Prouerbioꝝ cap.xv. ideo ſubditur: Initium ſapiẽtię timor domini: quia recedẽs à malo, accedit ad bonum ſibi oppoſitum. & ſequitur: Intellectus bonus omnibus facientibus eum. i. intellectus diuini mandati eſt valde bonus illis, qui ipſum adimplent mãdatum in opere, ſm verum intellectum eius. Illis aũt, qui non adimplent, talis intellectus magis eſt nociuus, ꝙ proficuus: ſm id qd dicitur Lucæ cap.xii. Seruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit, vapulabit multis plagis: qui autem non cognouit voluntatem domini ſui, & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Laudatio eius, qui adimpleuit mandatum ſm Dei intellectum, manet in ſæculum ſæculi: quia præmium operis virtuoſi manet in æternum.

Caput. VI.

Finus Ferrarieñ.

Eſaias inſup hoc idẽ teſtať cap.xxv. dicẽs: Et faciet dñs exercituũ omnibus populis in monte hoc ꝯuiuium pinguium: ꝯuiuium vindemię pinguium medullatoꝝ: vindemię defecatę &c. vt ſuperius dictum eſt in cœna domini.

Dauid quoq; Pſal. cxxxi. Qm̃ elegit dñs Sion: elegit eam in habitationem ſibi: hęc requies mea in ſęculum ſęculi: hic habitabo, qm̃ elegi eam. Viduã eius benedicens benedicã: pauperes eius ſaturabo panibus. Hęc duo Vaticinia: Eſaię.ſ. & Dauidis: ſupra lib.vi.cap.xlv. optime declarata ſũt in cœna dñi in Paraſceue: & huic ꝯueniunt ꝓpoſito: igitur ibi legito.

Zacharias etiam cap.ix. in calce capitis, hoc idem teſtať dicẽs: Quid enim bonum eius eſt: & qd pulchꝝ eius, niſi frumentum electoꝝ, & vinum germinãs virgines? hoc eſt: Quid eſt id, qd Deo placeat, niſi frumẽtum electoꝝ. i. corpus Chriſti ꝯſecratum in pane frumenti: in quo ſacramento electi ſpiritualiter nutriunť. Et vinum germinans virgines: hoc eſt ſacramentum ſanguinis dñi: quod ex vino cõficitur: & quod in eccleſia Dei multiplicat virgines Ieſu Chriſti veſtigia ſequentes? Ex qbus verbis, Et vinũ germinans virgines, Propheta manifeſte hoc ſacramenti myſteriũ indicat, ſi eius verba diligenter ponderenť: nam in vino naturalr eſt luxuria: vt inquit Valerius Maximus: Vſus enim vini Romanis olim mulieribus incognitus fuit, ne in aliqd dedecus ꝓlaberentur. Item Salomon Prouerbioꝝ cap.xx. Luxurioſa res vinũ. Itẽ Eccleſiaſtici cap.xxxi. Multos exterminauit vinum. Apl's ad Epheſios cap.v. Nolite inebriari vino: in quo eſt luxuria. Comicus Poeta: Sine Cerere, & Baccho friget Venus. Beatus Hieronymus ad Euſtochiũ: Hoc moneo, hoc obteſtor: vt ſponſa Chriſti vinum fugiat pro veneno. Idẽ Beatus Hieronymus ad Furiã: O filia, ſi Apl's caſtigauit corpus ſuum, & in ſeruitutẽ redegit: quõ tu iuuencula adhuc in feruore iuuẽtutis poſita, dapibus, & vino plena, poteris eſſe de caſtitate ſecura? Hoc aũt vinũ, de quo inquit Propheta, è cõtrario virgines: qa diuina benedictione, ſiue ꝯſecra-

Digitized by Google

ſione in aliam tranſubſtantiatur materiam: hoc eſt in ſanguinem Chriſti: ideo alium habet effectum,& aliam naturã: vt ſ. germinet virgines: vt inquit Propheta,non autem inebriet.

Caput. VII.

OSeas itidẽ cap. vltimo, hoc ipſum ꝯfirmat dicens: Conuertenť ſedẽtes in vmbra eius: viuẽt tritico: & germinabũt quaſi vinea. Quę verba Ionathã filius Oziel i ſua trãſlatione Chaldaica hoc modo trãſtulit: Cõgregabunť de filiis captiuitatũ ſuaꝝ: habitabũt i vmbra Meſſię ſui: viuificabuntur mortui: & multiplicabiť bonum in terra. Ex qua trãſlatione habeť hoc in loco tractari de Rege Meſſia: & non de captiuitate Babylonica: vt volunt Hebręi. Stãte ergo hac veritate: ꝙ in hoc capite tractеť de Meſſia Rege iuxta Chaldaicę interpretationis declarationẽ, cui Iudęi maximam adhibent fidẽ, pręmemorata Prophetę verba, ſic declaranda ſunt, & exponenda: Conuertenť ſedentes in vmbra eius. ſ. Chriſti, iuxta antedictę Chaldaicę æditionis expoſitionem. Viuent tritico. i. ex eucharistię ſacramento: quod de pane ꝯficiť triticeo: & hic panis dat vitam mundo: vt Ioan. cap. vi. Si qs manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Vnde antedictus Ionatham, loco haꝝ dictionum, Viuent tritico, tranſtulit, Viuificabuntur mortui. Chriſtus enim, & eius Diſcipuli multos ſuſcitauerunt mortuos: licet ẽt nonnulli ſerui Dei vixiſſe leganť ex ſolo ſacramento euchariſtię nonnullos dies, vltra naturalem modum, & curſum.

Caput. VIII.

ESaias ſimiliter cap. lxii. hoc ipſum innuit, dicens: Si dedero triticũ tuũ vltra inimicis tuis: & ſi biberint filii alieni vinum tuũ, in quo laboraſti: qa qui ꝯgregabunt illud, comedent, & laudabũt dñm: & qui comportant illud, bibent in atriis ſanctis meis. Licet Hebręi iuniores hanc antedicti Eſaię capitis partem exponant de pacifica terrę naſcentium collectione poſt reditum à Babylonica captiuitate, & malè: qm̃ à Samaritanis, & aliis circunſtantibus multoties infeſtabantur, non ſolum in fructibus, verumetiam in aliis bonis, & in ꝑpriis perſonis: vt conſtat ex libris Eſdræ, Neemię, Machabæorum, & Ioſephi: tamen Rabi Salomon eã partem exponit de ꝓſperitate: quam eis futuram expectant. Nos vero Chriſtiani verius exponimus de ꝓſperitate eccleſię Chriſtianoꝝ: cum Meſſias iamdiu venerit: vt ſupra lib. v. probatum eſt: qđ cõfirmari videť cum eo, quod apud Hebręos legiť in Bereſid raba: vbi cum Rabi Oſua filius Leui dixiſſet: ꝙ Iſrael in virgine cõſolatus eſt: allegãdo Hieremiã cap. xxxi. Quia creauit dñs nouum ſup terram: fœmina circundabit virum: vt ſupra lib. ii. cap. iii. & cap. xv. dictum eſt. Rabi Hanna noie Rabi Iddi, inquit: Quia hic eſt Rex Meſſiach: de quo Dauid prophetauit Pſal. ii. Ego hodie genui te, ſubiunxit & Eſaias cap. lxii. Propter Sion nõ tacebo: & ꝑpter Hieruſalem non qeſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius: & Saluator eius vt lampas accendať. Conſtat igitur ex Thalmudiſtis, in hoc Eſaię capite tractari de Meſſia Rege. Qua ſtante veritate, maxima eccleſię Chriſti proſperitas hic à Propheta prædicitur, & annũtiatur: & maxime ob excellentiam, & dignitatem huius ſacramenti euchariſtiæ quæ dignitas ex antedictis Prophetæ verbis oſtenditur: quæ ſic interpretanťa Si dedero: id eſt non dabo: triticum tuũ: triticum eccleſiæ eſt ſacramentum euchariſtiæ in pane triticeo confectum: quod non eſt dandum inimicis eccleſię: id eſt infidelibus. nec per hanc dictionem, Vltra: quæ additur, intelligitur, quod antea datum fuerit: quoniam hæc dictio, Vltra, non ſemper talem importat anteceſſionem: ſicut patet Deuteronomii capitulo vltimo: Non ſurrexit Propheta vltra in Iſrael, ſicut Moyſes: quem noſcet dominus facie ad faciem: quia nec ſimilis ante eum fuerat in conditionibus ibidem expreſſis. & ſequitur Propheta: Et ſi biberint: id eſt non bibent: filii alieni à fide: ſcilicet catholica: vinum tuum: id eſt Chriſti ſanguinem ſub ſpecie vini contentum: in quo laboraſti. Licet enim ſummus ſacerdos Ieſus Chriſtus hanc faciat.

Digitized by Google

ciat conſecrationem:tamen ſacerdotes ce lebrantes in vacando ieiuniis,& oratio tionibus,ac aliis piis operibus:vt ipſa cõ ſecrationis verba debite proferant : & ſa cramentum ipſum percipiant : ſic ſe di ſponendo quodammodo laborare dicũ tur:quia qui congregabunt illud.ſ.triti cum prędictum comedent. Per huiuſmo di congregationem intelligitur labor fi delium ſeipſos diſponentium ad illud re uerenter,& humiliter, & debite mandu cãdum:ſicut de ſacerdotibus dictum eſt. Nominatur autem labor iſte nomine cõ gregationis:quia eſt eccleſiaſticę vnionis ſacramentum. Nec deeſt in huiuſmodi ſa cramenti pręparatione corporalis fideliũ labor:dum panis,& vini materia,in qui bus hoc conficitur ſacramentum, debite pręparatur. Et qui comportant illud.ſ.vi num:per hanc comportationem pdictus fideliũ labor itelligit. Bibent in atriis ſan ctis meis.i.in locis diuino cultui ↄſecra tis. Ex qbus Prophetę verbis liquido pa tet,hunc ſermonem de pane, & vino cõ munis vſus non eſſe:qa laici panes,& cõ mune vinum,qbus hoies pro vitę ſuſten tatione quotidie vtuntur:non manducã tur:& non bibitur in locis ſacris: cum lo ca ſacra non ſint epulis , & conuiuiis, ac potationibus cõmunibus apta,& conue nientia:ſed potius in locis laicis , & non ſacris. Et ꝙ verum ſit , ꝙ de locis ſacris non itellexerit Propheta, facile ex dictis Rabi Salomonis ſuper hoc loco percipi poteſt,ſup illud:Planum facite iter:quia ipſe Salomon dicit, hoc itelligi de figmẽ to malo: per quod intelligit fomitem ad peccatum incitantem. Vnde,ſm iſtũ Ra binum,liquidò ↄſtat, hunc Prophetę ſer monem nõ eſſe de materialis, ſiue tpalis vitę pręparatione,ſed ſpiritualis:& p ↄſe quens de antedicti ſacramenti manduca tione,& potu.

Caput. IX.

MAlachias ẽt capĩo primo , hoc ipſum teſtat eſſe verũ:vbi annũ tiata veteris legis ceſſatione, ac excluſo ritu ſacrificii ipſius veteris legis, ſubſequenter pdicit gentiũ: hoc eſt Gẽti liũ vocationem ad veri Dei cultũ,& fidẽ his verbis: Ab ortu enĩ Solis,vſq; ad oc caſum magnũ eſt nomẽ meũ in gẽtibus. & quale futurũ ſit nouę legis Chriſti ſacri ficium pſequitur,dicẽs: Et in omni loco ſacrificat , & offert nomini meo oblatio munda. In qbus Prophetę verbis haben tur plura. Primo ſacrificiorũ ſanguinis,& adipis prędixerat ceſſationẽ : qa nõ erãt munda: & cũ ſanguine,& igne , ac fumo fiebant:carneſq; ſacrificiorũ Synagogę lo tione indigebant:& ventres aialium pur gabantur: locus ẽt in quo ſpargebat ſan guis aialium lotione indigebat. Sacrifici um vero nouæ legis ex re mũda fieri mã datur:quale eſt ſacrificium Chriſtianorũ: quod fit ex re mundiſſima. Item non ſo lum fieri prędicitur in templo Hieroſoly mitano:ſed per totum terrarũ orbem . Et ꝙ huiuſmodi Chriſtianorum ſacrificium placeat Deo,Propheta ipſe declarat cap. .iii. his verbis: Et erunt dño offerentes ſa crificia in iuſtitia:& placebit domino ſa crificium Iuda,& Hieruſalem : ſicut dies ſæculi,& ſicut anni antiqui. Vnde in Ca none miſſæ dicitur: Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel: & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ: & quod tibi obtulit ſacerdos tuus Mel chiſedech &c. Et notandum eſt: ꝙ iſtud: ſicut non deſignat hic æqualitatem , ſed correſpõdẽtiam rei figuratę ad figurã:ſi cut enim res figurata excellit figuram:ſic ſacrificium nouæ legis:quod eſt euchari ſtia,omnia veteris legis excedit ſacrificia: Imo ipſa veteris legis ſacrificia nullate nus cum noſtro cõparãda ſunt ſacrificio. Sed qm̃ Rabi Salomon dupl'r hoc inter pretatur Vaticinium: videamus quo inge nii acumine poteſt ab hac deuiare verita te. Inquit enim primo ipſe Rabi,hęc Pro phetę verba itelligi de Iudæis in captiui tate Babylonica inter Gẽtiles habitanti bus,per totũ terrarũ orbẽ diſpſis,Deũ de uote honorantibus:quorũ orõnẽ oblatio nẽ mundã eſſe affirmat: & p eos Iudęos deuote orantes, nomen dñi prędicat ma gnũ in terris Gẽtiliũ: qđ dictũ multipl'r ↄfutatur,& improbat. Primo,quia non vi detur veroſimile : ꝙ Hebræi inter Gen tiles idolatras diſperſi, tempore Mala

Digitized by Google

chiæ, eſſent iuſtiores, & mundiores, q̃ illi Iudęorum ſacerdotes, qui de Babylonica redierant captiuitate: quos ſupius Propheta redarguerat in hoc eodem capite: ſed Gentilium mores magis ſequebant. Quod verũ eſſe patet Zachariæ cap. vii. vbi oſtenditur: ꝙ Iudæi in Babylonica captiuitate exiſtentes: cum eſſent in ira Dei: licet ieiunarent, & aliqua bona opera facerent, tamen Deo non erãt accepta. ſic enim ibi legitur: Cum ieiunaretis, & plãgeretis in quinto, & ſeptimo, per hos ſeptuaginta annos: nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? & cum comediſtis, & bibiſtis: nunquid non vobis comediſtis, & vobiſmetipſis bibiſtis? Item, quia ipſe Rabi Salomon, dicens deuotam Hebræorum orationem inter Gentiles diſperſorum, mundam oblationem fuiſſe, verba Prophetę bene non põderauit: cum Propheta dixerit: Et in omni loco ſacrificatur, & offertur oblatio munda. Nam hoc in loco hęc dictio, Et, ſtat expoſitiue ꝓ id eſt. Cum enim dixiſſet: Et in omni loco ſacrificatur, volẽs declarare quale futurũ eſſet huiuſmodi ſacrificium, ſubiũgens dixit: Et offertur oblatio munda, ponens, Et, pro id eſt. Intellexit enim Propheta: ꝙ iſta oblatio munda eſſet ſacrificiũ, & non orationes tantum. Cum autem Iudęi nõ poſſent extra templum ſacrificare, ſequitur: ꝙ quãdiu inter Gentiles habitabant, ſacrificare non poſſent. Sed eſto etiam, ſine veritatis prçiudicio, ꝙ de oratione ſola intellexiſſet Propheta: non poſſet etiã Rabi Salomonis interpretatio verificari: cum Deus non acceptaret Hebræorũ orationes, dum eſſent in ira Dei in captiuitate: vt ſupra dixi de Zacharia. Nam Eſaiæ capitulo primo: Deus reſpuit Iudęorum orationes, dicens: Et cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Hoc idem etiam verificatur per id, quod habetur in Thalmud i lib. Barachoth. i. Benedictionum, in cap. henhiedin. i. non ſtabũt. Dixit Rabi Eliezer: A' die, qua templũ fuit deſtructum, orationis portę clauſę ſunt: ſicut ſcriptum eſt in lamentatione Hieremiæ cap. iii. Sed cum clamauero, & rogauero, excluſit orationem meam. Item dicit ipſemet Rabi: A' die, qua fuit deſtructio Hieruſalem, quædam tabula ferrea interpoſita eſt inter Hieruſalem, & patrẽ eorum cœleſtem: ſic enim ſcriptum eſt Ezechielis cap. iiii. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream: & pones eam in murum ferreum inter te, & inter ciuitatem. Et ſi Iudæus diceret: Hæc non poſſe dici de tempore captiuitatis Babylonicę, de quà dixit Rabi Salomon, ſed de iſta. Reſpondetur: De ea dici poſſe, cum Hieremias, & Ezechiel tempore Babylonicę fuerint captiuitatis, & de ea ſcripſerint, vt ſupra. Item Rabi ipſe Salomon aliter etiã hoc Malachię Vaticinium interpretatur, dicens: Quod licet Gentiles adorent idola, vt Deos: tamen Deum cœli, & terræ ipſis idolis excellentiorem dicebant. Sed ab hac interpretatione diſcordat, & variat illud quod ſequitur. ſ. Et in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Si enim Gentiles cum Deo cœli idola colentes, huiuſmodi oblationem Deo facerent, nempe oblatio illa coràm Deo munda non eſſet: cum ab idolatris eſſet oblata. Sed non intellexit iſte Rabi: ꝙ Gentiles, omiſſa idolatria, facti veri Chriſtiani: ſacrificantes Deo ſm̃ ritum Chriſtianorum, mundiſſimam Deo facerent oblationem. Recte igitur intelligendo Prophetam, verum eſt dicere, & fateri, Malachiam loqui ad literam de ſacrificio nouæ legis: qđ eſt euchariſtia. Quod ſacrificium, non ſolum eſt oblatio mũda, ſed ẽt mundiſſima, & Omnipotenti Deo acceptiſſima. Nec Iudęus poteſt hoc inficiari: cum Propheta dicat: Magnũ eſt nomen meum in gentibus: non aũt dixit, Magnum eſt nomen meũ in Synagoga Iudęorum, nec in Iudęis, nec etiam in Iudęorum Rabinis: ſed in gentibus.

Caput. X.

Aſaph Propheta, Pſal. xlix. hoc ipſũ Chriſtianorũ ſacrificiũ planè denũtiat, & futurũ eſſe prędicit: quaſi in calce ipſius Pſalmi, his verbis: Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Item etiam magis infra dicit: Sacrificiũ laudis honorificabit me: & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei. Superius

lib. v.

Digitized by Google

lib.v.cap.xix. oſtēdi ex his verbis in hoc
Pſalmo ꝯtentis,prędici legis Moſaicę ceſ
ſationem:& nouæ legis.ſ. Euangelicę in
ſtitutionem fieri debere:& hoc per Regē
Meſſiam.ex quo efficitur:vt hoc in loco
nil aliud incumbat, niſi vt declaremus
antedicta Prophetæ verba, oſtendentes
quomodo ex eis annuntietur huiuſmodi
Chriſtianorum ſacrificium.ſ.euchariſtię.
Inquit nanq; Propheta primo: Immola
Deo ſacrificium laudis: ideſt ſacrificium
euchariſtiæ:quod diuinis ꝯficitur laudi-
bus in miſſarum celebratione: in quibus
Deus multiplr laudatur.Et redde altiſſi-
mo vota tua: q̃.ſ.ꝓmiſiſti in baptiſmate:
vel in alicuius ſacri ordinis ſuſceptione:
vel in alicuius religionis ingreſſu, aut
profeſſione: vel etiam temporibus ab ec-
cleſia inſtitutis.& magis infra ſubdit: Sa
crificium laudis honorificabit me:& illic
iter,quo oſtendam illi ſalutare Dei.Quæ
verba per Dominum Burgenſem(qui cū
Iudæus fuiſſet,factus eſt Chriſtianus) ſic
interpretantur:Et illic iter. Gloſa: Illic:
ideſt in ſacrificio laudis:eſt iter:quia hoc
ſacrificium eſt iter ad Deum. hæc in Glo-
ſa.Cum autem Chriſtus ſit via,veritas,&
vita:vt dicitur Ioannis cap.xiiii. Hęc tria
per ordinem innuūtur in his Prophetæ
verbis,hoc modo.Nam vbi dicitur, Illic
eſt iter,oſtenditur via. Cum autem ſubdi
tur, Quo oſtendam illi, innuitur, ꝙ ibi
eſt veritas.Id enim quod vere oſtēditur,
non niſi veritas eſt.Cum autem ſequitur,
ſalutare Dei, intelligitur vita beata: in
qua eſt vera ſalus. Et ſic antedictus Pſal-
mus in prædictis verbis manifeſte oſten-
dit,ꝙ in ſacrificio laudis:hoc eſt i eucha
riſtia:eſt Chriſtus realiter:qui eſt via,veri
tas,& vita.Patet igitur per antedicta ver
ba,ſacrificium Chriſtianorum eſſe ſacrifi
ciū laudis mundiſſimū: in quo eſt Chri-
ſtus: qui in euchariſtia continetur.

Caput. XI.

SAlomō Rex,& Propheta Prouerbio
rum cap.ix.ſic inquit:Sapientia ædi
ficauit ſibi domum: excidit colum-
nas ſeptem:immolauit victimas ſuas: mi
ſcuit vinum: & ꝓpoſuit menſam ſuam:
miſit ancillas ſuas: vt vocarent ad arcē:
& ad mœnia ciuitatis. Si quis eſt paruu-
lus veniat ad me:& inſipientibus locuta
eſt:Venite comedite panem meum, & bi
bite vinū,quod miſcui vobis: relinquite
inſaniam,& venite,& ambulate per vias
prudentię. Quę verba hunc habent ſen-
ſum,ſm aliquos:Sapiētia hoc in loco in-
telligitur Sapientia increata:hoc eſt Ver
bum: ideſt filius Dei:ꝓut dicitur Prouer-
biorum cap.viii. vt probatum eſt ſupra
lib.iiii.cap.v.& in hoc lib. viii.cap. vii.
Sapientia ergo:hoc eſt Dei filius: ædifica
uit ſibi domum:hoc eſt eccleſiam: quam
ipſe ædificauit verbo,& exemplo: & hoc
in ſua humanitate aſſumpta. Excidit co-
lumnas ſeptem: hoc eſt ſeptem dona Spi
ritus ſancti dedit,& ꝯtulit: vel ſeptem ſa-
cramenta inſtituit: quibus,tanq̃ colūnis,
tota ſuſtentatur eccleſia. vel iuxta Beatū
Hieronymum in quodam Sermone: Sa-
piētia ædificauit ſibi domū.i.corpus ho-
minis aſſumpſit,in quo habitat plenitu-
do diuinitatis.Excidit colūnas ſeptē: q̄a
illū benedictio gratię ſeptiformis imple-
uit.Origenes ſimiliter Homelia.vi.Exo-
di: Audi,inq̄t,Sapientiā dicentem:Quia
ædificauit ſibi domum. Ego aūt hoc de
incarnatione dñi rectius ītelligendū pu-
to.nō enim manu hominū factū eſt.i.nō
ope humano,tēplū carnis ædificat̄ in vir
gine:ſed ſicut prædixerat Daniel: Lapis
ſine manibus exciſus creuit, & factus eſt
mōs magnus. Iſtud eſt teſtimoniū carnis
aſſumptę.Et ſine manibus.i. abſq; opere
hoīs:de monte humanæ naturæ,& ſub-
ſtantię carnis exciſum &c. & ſequit̄ Pro-
pheta:Immolauit victimas ſuas.i.ſeipſum
Chriſtum in Cruce ꝯfixum.quod dicitur,
Victimę,in plurali:q̄a cuiuſlibet alterius
ſacrificii virtutem ꝯtinet: & huius victi-
mæ memoriale ſacramentum eſt euchari-
ſtia:in qua ſub ſpecie panis corpus Chri-
ſti ꝯtinetur imolatum: quod eſt fidelium
cibus.Miſcuit vinum.i. dedit nobis ſan-
guinem ſuum: qui ꝯficitur in vino aqua
mixto. Miſit ancillas ſuas: vel,iuxta Se-
ptuaginta īterpretationem, Seruos ſuos,
in maſculino genere, & nōn in fœmini-
no:hoc eſt Apoſtolos,alioſq; Diſcipulos.
& vbi in fœminino ſint genere.ſ. Ancil-

Digitized by Google

las ſuas:hoc ſcias dictum fuiſſe: quia ipſi fuerunt humiles,& obſequioſi. Vnde Rabi Salomō,Ancillas iſtas dicit fuiſſe Moyſem,& Aaron:qui humiles fuerunt:& ad diuinū obſequiū prōpti.& ſequit: Vt vocarent ad arcē.i.ad Chriſtū:vel ad Chriſti fidem.Et ad mœnia ciuitatis : hoc eſt ad ea,quę ſunt articulis fidei annexa . Si quis eſt:hic ꝯſequenter deſcribit inuitatoꝝ cōditio.Et primo,quantū ad bonos, & tūc credētes, dicēs: Si qs eſt paruulus: hoc eſt humilis.Veniat ad me: qa hmōi pſonę ad diuinam ſapiētiam capeſſendā magis diſpoſitę ſunt: vt Matthęi.xi.cap. Confiteor tibi dñe pater cœli , & terræ: qa abſcondiſti hæc à ſapientibus,& prudentibus:& reuelaſti ea paruulis . Et dicunt hic paruuli ſpecialiter Apoſtoli , & alii de Iudęis vocati. Et ꝯſequenter ſubditur de vocatione gentium, cum dicit: Et inſipientibus locuta eſt.i.Gentilibus: qui diuinitatem lignis, & lapidibus attribuebant: quod erat qd inſipientiſſimū. Venite,& comedite panem meum.i.corpus meum ſub ſpecie panis exhibitum. Et bibite vinum,quod miſcui vobis: hoc eſt ſanguinē meū ſub ſpecie vini: in quo admiſcet aqua.In vtraq; enim ſpecie cōmunicabāt antiquos fideles:ſed ꝓpter periculum effuſionis ſanguinis,ordinatum eſt,vt laicis det ſub ſpecie panis tantū. Relinquite iſaniam.i.inutilia,& vana.Et viuite in gratia:& ambulate per vias prudentię.ſ.mandatoꝝ,& ꝯſilioꝝ.Conſequēter oſtenditur,qui ſint ab huius ſapientię ꝯuiuio repellendi,cum dicit:Qui erudit deriſorem.ſ.ſanæ doctrinæ. Ipſe ſibi iniuriam facit.Ad iniuriādum enim deriſorē ꝓuocat: ideo iquit ſibi Saluator, Matthæi cap.vii.Nolite ſanctum dare canibus,neq; mittatis margaritas ante porcos,ne forte ꝯculcent eas pedibus ſuis: & canes ꝯuerſi dirumpant vos. De qbus etiam duobus ſumentium generibus noſtra Chriſtianoꝝ canit eccleſia : Sumunt boni: ſumunt mali:ſorte tñ inæquali, vitæ,vel interitus. Moyſes inſup legifer,& Propheta,de hoc myſterio loquens , vinum, & ſanguinem ſub vna appellatione ſignificat:& in bñdictione Patriarchę Dñicam paſſionem multo amplius demonſtrat,ita inquiens Gen.cap.xlix.Lauabit in vino ſtolam ſuam : & in ſanguine vuę pallium ſuum. Aduerte q̄ euidenter ꝯſtat vini creaturam Chriſti ſanguinē nuncupatā:& qd adhuc de hac duplici ſpecie ingrere debeas,ipſo dño atteſtante,cognoſce:Niſi,inquit,manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. hęc Beatus Hieronymus in Sermone.

Caput. XII.

Beatus Cyprianus.

Beatus etiam Cyprianus ad Cęcilū inqt:In benedictione quoq; Iudæ hoc idē ſignificat: vbi & illic Chriſti figura exprimit: ꝙ à fratribus ſuis laudari,& adorari deberet: ꝙ inimicoꝝ dorſa cedentiū,atq; fugientiū manibus,quibus Crucem ptulit,& mortem vicit compreſſus fuiſſet:quòdq; ipſe ſit leo de Tribu Iuda: & recubet dormiens in paſſione,& ſurgat:& ſit ipſe ſpes gentiū: qbus ſcriptura diuina adiūgit,& dicit: Lauabit in vino ſtolam ſuā: & in ſanguine vuæ amictū ſuum.Qñ aūt,Sanguis vuę dicit, qd aliud, q̄ vinum calicis Dñici ſanguis oſtendit ? Necnon & apud Eſaiam hoc idem & Spūs ſanctus de Dñica paſſione teſtat,dicens:Quare rubicūda ſunt veſtimenta tua,& indumēta tua,velut à calcatione torcularis pleni,& ꝓcalcati ? Nūqd rubicunda veſtimenta aqua poteſt facere? aut in torculari aqua eſt? quę pedibus calcat,vel pręlo exprimit? vini vtiq; mētio eſt. & ideo ponit : vt dñi ſanguis vinum itelligat. Et quod in calice Dñico poſtea manifeſtum eſt,Prophetis annuntiantibus prædicatur. Torcularis quoq; calcatio,& preſſura taxatur : qa quomodo ad potandum vinum veniri non poteſt,niſi botrus calcetur ante,& prematur: ſic nec nos ſanguinem Chriſti poſſemus bibere,niſi Chriſtus calcatus prius fuiſſet , & preſſus : & calicem prior biberet , in quo credētibus ꝓpinaret . Ex qbus omnibus tot diuinoꝝ Oraculis Prophetaꝝ, & ſanctoꝝ patrum ſentētiis ,ſupra in ſupraſcriptis oibus capitulis ꝯtentis: liquidò ꝯſtat de ſacratiſſimo Chriſtianoꝝ ſacrificio, & ſacramento ex pane,& vino ꝯfecto,in literis.

Digitized by Google

teris ſacris iampridem annuntiatū fuiſſe, & ꝓphetatum: & tpe à Sūmo Deo ſtatuto poſtea in Saluatore noſtro, vel ꝑ eū ad vnguem adimpletum fuiſſe.

Caput. XIII.

VIdeamus inſup Numeri cap. xxiii. quid in prophetiis Balaam ad hoc noſtrum ꝓpoſitum legat: Tpibus ſuis dicet Iacob, & Iſrael, qd opatus ſit Deus. Ecce populus vt leęna ↄſurget, & quaſi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prędam, & occiſoꝝ ſanguinem bibat. Hic Balaam Dęmonum myſterio, & arte magica nonnunq̄ futura prænoſcebat. Vide nunc quō ſapientia Dei vas illud ad ↄtumeliam pręparatum ꝑficere fecit ad vtilitatē non ſolum gētis vnius: ſed penè totius mundi: & huic, cui ſolebant videri Dęmones, videtur Deus ꝓhibens mali operis iter. Stupeſcit Balaam: & miratꝰ ꝓhibētis auctoritatem. Nō enim ſolebat malum Dęmonibus diſplicere. Quid enim audit à Deo? Si vocare te, inquit, venerint hoīes iſti: ſurge, & vade cū eis. & dicit ad eum ab ipſo Deo: Verbum quodcūq; dedero in ore tuo, hoc loqueris. Si dignus fuiſſet Balaā, verbū ſuum Deus, nō in ore eius, ſed in corde poſuiſſet. Nunc aūt, qm̄ in corde eius deſideriū mercedis erat, & cupiditas pecunię, verbū Dei nō in corde, ſed in ore eius ponitur. Si vero aliqs diceret, Prohibitū fuiſſe fidelibus credere hmōi ariolis, & diuinis, Deuterono. cap. xviii. his verbis: Qn̄ ingreſſus fueris terram, quam dn̄s Deus tuus dabit tibi: caue ne imitari velis abominationes illaꝝ gentiū: nec inueniat in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam &c. Memento qd in ſupioribus legimus: vbi dicit de eo: Quia iniecit dn̄s verbum ſuū in ore eius. Non ergo hæc nunc à Balaā, ſed à verbo Dei, quod in ore eius eſt poſitū, diſcimus: niſi enim verba Dei eſſent, non ea vtiq; reuelaſſet Deus famulo ſuo Moyſi: nec ea Moyſes ſcripſiſſet. Vide autem q̄ euidenter non de illo populo Hebręo: q tūc erat: ſed de hoc. ſ. Chriſtiano: q tunc futurus erat, iſta dicunt. ait enim: Ecce ppl's ſicut catulus leonis exurget: & ſicut leo exultabit: exurrectuꝝ dicit pplm vtiq;, qui futurus erat. Nam ſi de eo dixiſſet, quē videbat, dixiſſet ſine dubio: Ecce ppl's ſicut catulus leonis exurrexit. Sed certum eſt: qa de illo ppl'o dicit: de quo & in Pſalmis ſcriptum eſt: Et annūtiabūt coeli iuſtitiam eius ppl'o, qui naſcet, quē fecit dn̄s. Item: Et ppl's, qui creabitur laudabit dn̄m: ppl's ergo iſte, qui naſciturus erat, & creandus, erat ppl's Chriſtianus, nō Iudaicus. & ē iſte ppl's catulus leonis, dum adhuc tanq̄ nuper geniti infantes rationabiles, & ſine dolo lac cupiūt. Leo aūt exultans, cum vir ꝑfectus, quæ paruuli erāt, depoſuit: nam dormiet, donec comedet prędam, & ſanguinē vulneratoꝝ bibat. In his verbis, qs ita erit hiſtoricæ narrationis ↄtentioſus aſſertor: imo quis ſic abruptus iuenit: qui non horreſcens ſonum literæ, ad allegoriæ dulcedinem ipſa neceſſitate ↄfugiat? Quō enim iſte ppl's tam laudabilis, tam magnificus, de quo tanta pręconia ſermo Dei enumerat, in hoc veniet: vt ſanguinē vulneratoꝝ bibat: cum tam validis pręceptis cibus ſanguinis interdicat à Deo: vt ēt nos, qui ex gentibus vocati ſumus, neceſſario iubeamur abſtinere, ſicut ab iis, quę idolis imolant, vt & à ſanguine. Dicant ergo nobis Iudęi: qs eſt iſte ppl's, qui in vſu habet ſanguinem bibere? Hæc erant, quæ in Euangelio audientes ii, qui ex Iudæis dn̄m ſequebant, ſcandalizati ſunt, & dixerunt: Quis poteſt manducare carnē, & ſanguinem bibere? Sed ppl's Chriſtianus, ppl's fidelis, audit hæc, & amplectit, & ſequit eum qui dicit: Niſi manducaueritis carnē meam, & biberitis ſanguinem meum, nō habebitis vitam in vobiſipſis: quia caro mea vere cibus eſt: & ſanguis meus vere potus eſt: & vtiq; qui hæc dicebat, vulneratus eſt pro oībus. Ipſe enim vulneratus eſt ꝑ peccatis noſtris, ſicut ait Eſaias cap. liii. Bibere aūt dicimur ſanguinem Chriſti, & eius carnem manducare, nō ſolum quando ea ſacramenta realiter, & rite māducamus, & bibimus: & quando ſacerdotes ea ſacramenta ſimiliter in diuinis officiis manducāt, & bibūt nobis aſtātibus, & ꝑſentibus deuote audiēdo, & vidēdo: qa nos quoq; auditores: licet ea ſacramē-

Digitized by Google

ta quotidie nõ ſumamus realiter: tamen ſacramentaliter ſumimus: eo quòd ſermones dñi noſtri Ieſu recipimus, in quibus vita conſiſtit. ſicut & ipſe dicit: Verba, q̃ locutus ſum, ſpiritus, & vita eſt. Eſt ergo ipſe vulneratus: cuius nos ſanguinem bibimus. i. doctrinæ eius verba ſuſcipimus: ſed & illi nihilominus vulnerati ſunt, q nobis verbum eius prædicauerunt. Ipſorum enim. i. Apoſtolorum eius: verba cum legimus: & vitam ex eis cõſequimur: vulneratorum ſanguinem bibimus. Non ergo, inquit, dormiet, donec comedat prędam. Iſte enim populus, qui catulo leonis (vel leoni) comparatur: non quieſcet, nec dormiet, donec rapiat prædam. i. donec rapiat Regnum cœlorum: quia à diebus Ioãnis Regnum cœlorum vim patitur: & vim facientes diripiunt illud. Vt autem euidentius cognoſcas hæc de noſtro populo: qui in ſacramentis Chriſti confœderatus ẽ, ſcribi: audi quomodo & aliis Moyſes ſimilia pronuntiat, dicens: Butyrum boum, & lac ouium cum adipe agnorum, & arietum filiorum taurorum, & hircorum cum adipe renium frumenti, & ſanguinem vuæ bibent vinum. Et hic ergo ſanguis, q nominatur vua, illius vuæ eſt, quæ naſcitur ex illa vite, de qua Saluator dicit: Ego ſum vitis vera: Diſcipuli vero palmites: Pater autem agricola eſt: qui purgat eos: vt fructum plurimum afferãt: tu ergo es verus populus Iſrael: qui ſcis ſanguinem bibere: & noſti carnem verbi Dei comedere, & ſanguinem bibere: & vuæ ſanguinem illius, quæ eſt ex vera vite: & illis palmitibus: quos pater purgat, haurire. Quorum palmitum fructus, vulneratorum ſanguis merito dr̃, quem ex verbis eorũ, & doctrina bibimus, ſi tñ ſimus vt catuli leonis exurgentes, & vt leo exultantes.

¶ Quòd ſacrificium Chriſtianorum hoc ſacramentum altaris fuerit multis, & variis figuris præfiguratũ. Cap. XIIII.

QVadrupliciter (vt plurimum) cẽſ res demonſtrãtur. ſ. præteritę dupliciter: futuræ quoque dupliciter. Nam prętéritę aut literis, prout actę, & geſtę ſunt, deſcribuntur: & hæc ſcriptura vocatur poema loquens: aut imaginibus, & colorum varietate depinguntur: & hęc pictura vocatur poema tacens. Clarius, & celerius intelligitur poema loquens, q̃ tacẽs: quia ex ſcriptura omnis hiſtoria, vel fabula narratur: ſed poema tacens ſine legente, vel narrante (vt plurimum) nõ intelligitur. Futurę vero ſciri non poſſunt, niſi prophetice, & Oipotentis Dei inſpiratione: & hæc quoque dupliciter prædicuntur, & annuntiãtur. Aut enim verbo, aut in ſcriptis, ſiue vtroque modo prædicitur prophetia, aut figuris aliquibus diuinitus pręmonſtrantur in vna tñ re, ſiue vno modo. Sed in quadam alia re, ſiue alio quodam modo verificatur: vt exẽpli gratia. Ducente Moyſe populum Dei per deſertum: nõnulli ſerpentum morſu moriebantur. Orauit Moyſes dñm: & dñs inquit: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: & q percuſſus, aſpexerit eum, viuet: vt Numeri. c. xxi. Ecce figura: nam ſerpens æneus exaltatus: & pro ſigno poſitus præfigurauit Ieſum Meſſiam ſuper ligno Crucis cõfigẽdum: vt ipſe Ieſus noſter dixit Nicodemo, Ioã. c. iii. his verbis: Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpẽtem in deſerto: ita exaltari oportet filium hominis. Et quare hoc fieri debeat, ipſemet Saluator noſter aſſignat cauſam, ibidẽ dicens: Vt omnis qui credit in ipſo non pereat: ſed habeat vitam æternam. Sicut enim illi, qui in deſerto à ſerpentibus percuſſi erant, aſpectu ſerpentis ænei pro ſigno exaltati ſanabantur: ſic itidem credentes corde, & opere in Chriſto ſuper ligno Crucis ↄfixo, à peccatis ſuis liberati ſunt: & quotidie liberãtur: quod in latrone cũ eo in Cruce poſito verificatur: q̃a cum ſibi dixiſſet: Memento mei, dũ veneris in Regnũ tuum: ſtatim ſibi rñdens ait: Hodie mecum eris in Paradiſo. Sed iſta futura, ſiue deſcripta ſint, ſiue figuris pręmonſtrata (vt plurimũ) ſenſum hñt intrinſecũ: quia clauſa ſunt, & ſigillata, & ænigmaticis iuoluta tegminibus: & multoties quouſque non adimplebantur, intelligi nõ poterant, ſaltem ad plenũ: vt libr. vi. c. xcix. probatum eſt. Sed figurę, quę ſub vna re aliã quandam rẽ pręfigurant: licet magis obſcuræ ſint: non tñ minus verę, & minus certę.

nus certę ſunt, q̃ ſint Prophetarum Oracu-
la: q̃ verbo ꝓlata, vel ſcripta ſunt: geſta ſi
quidem veteris teſtamẽti nõ minus, q̃ ver-
ba, figuræ ſunt noui. Poſteaq̃ igitur ſupe-
rius à. c. iii. huc uſq; demõſtratum eſt, ſacri
ficiũ Chriſtianorum, ſiue ſacramẽtũ eucha-
riſtię fuiſſe iampridẽ Prophetarum Oracu-
lis prænuntiatũ: reſtat modo vt deinceps
demonſtret̃ ẽt ſacrarum literarum auctoritate:
ꝙ idipſm ſacramẽtum multis quoq;, & va-
riis figuris inſtituẽdũ fuiſſe, fuerit ẽt pręfi
guratum, & præmõſtratũ. Voluit eñi Om-
potens Deus non ſolũ verbis, & ſcriptu-
ris ipſum multoties ꝓphetatũ fuiſſe: ſed
multis ẽt, & variis figuris ꝓmonſtratũ. Et
hoc pp excellentiſſimã eius dignitatem:
qua & expectãdũ, & prædicãdũ erat tanq̃
donũ Dei excellentiſſimũ: vt fideliũ mẽ-
tes, & Prophetarum vocibus, & ſcriptis, &
ſignis, ſiue figuris admirandis pręmoni-
tę: & ipſum auidius expectarẽt, & ipſius
ſacramẽti dignitas famoſior præmonſtran
do diuulgaretur.

Caput. XV.

Prima igit̃ figura oñdit̃ Geñ. c. xiiii.
qñ Melchiſedech ſacerdos Dei ex-
celſi occurrit Abrae victori, cũ ipſe Loth
nepotẽ ſuũ, ſiue fratruelem à captiuitatę
redemiſſet. A' quinq; enim Regib' capti
uus in ſeruitutem ducebat̃ debellatis So-
domitis: Melchiſedech itaq; ipſi Abrae
obuians panem, & vinũ Deo excelſo in
ſacrificium obtulit pro huiuſmodi victo-
rię gratiarum actione: & ipſum inſup Abraã
benedixit. Ibi nanq; primũ panis, & vini
apparuit ſacrificiũ: quod ipſi Deo excelſo
à Chriſtianis toto terrarum orbe offert̃: ad-
impleturq; illud, quod lõgo poſt tpe per
Dauid Prophetam de Chriſto, q erat ad-
huc in carnẽ venturus ꝓdixerat, Pſal. cix.
Tu es ſacerdos in æternũ ſm ordinẽ Mel
chiſedech. Non aũt ſm ordinẽ Aaron: q
ordo fuerat auferendus illuceſcentib' re
bus, q̃ illis vmbris ꝓfigurabant̃: vt inquit
B. Aug. lib. de Ciuit. Dei. xvi. c. xxii. Volu
it eñi Deus (vt ait B. Leo Papa in quodã
Sermone) p Melchiſedech ſacerdotẽ, q
erat ſine genealogia, īdicare, ꝙ in futurũ
eligẽdi eſſent ſacerdotes: nõ de ſtirpe, &
cognatione Aarõ: ſed illi tm̃, q eſſent ido
nei. De hoc aũt Melchiſedech: qm̃ Apl's
Paulus ad Hebręos. c. vii. & B. Hieron. in
Epſa ad Euagriũ ꝓſbyterum copioſe loquũ
tur: hic nil aliud dicam: niſi q̃tum intra-
ſcriptę Iudæorum efflagitauerint Oppoſi-
tiones. Iudęi aũt opponũt, dicẽtes: Mel Oppoſitio.
chiſedech nõ ea de cã protuliſſe panem,
& vinum, vt Deo excelſo ſacrificaret pro
victoria Abrææ: vt ſupra dictũ eſt: ſed ad
reficiendũ Abraam: & pplm eius de ꝓlio
veniẽtes, & feſſos. Rñſio. Hoc falſum Reſponſio.
eẽ duobus ꝯſtat fundamẽtis. Primo ꝑ lite
ram textus tã pręcedentem, q̃ ſequẽtem.
Narratũ eſt enim ſupra: ꝙ illi quatuor Re
ges tulerunt oẽm ſubſtãtiã Sodomorum, &
Gomorræorum: & vniuerſa, q̃ ad cibũ perti
nẽt, & abierũt. dr̃ & inferius: ꝙ Abraã dę
pręda nihil retinere voluit: exceptis his,
q̃ comederũt iuuenes: hoc eſt bellatores,
q ſecũ fuerãt. Ex qbus verbis tã añcedẽ-
tibus, q̃ ſequentibus, ꝯſtat cibaria, ex qui
bus Abraã, & ſocii refecti ſunt, fuiſſe in ꝑ
da cõprehenſa. vñ infertur, ꝙ panis, & vi
nũ Melchiſedech, non fuerint allata ad
reficiendũ Abraã, & ſocios: ſed ad ſacrifi
candũ. Quod aptiſſime ꝯſtat ex verbis ĩ-
mediate ſequẽtibus: cũ enim dixiſſet te-
xtus, Protulit panẽ, & vinũ: ſtatim ſequit̃
cã, pp quã obtulit. erat enim ſacerdos Dei
altiſſimi. ſ. ipſe Melchiſedech. Ex quibus
verbis patet cã, pp quã ſecũ attulerat pa
nem, & vinũ. ſ. vt offerret in ſacrificium:
qd pertinet ad ſacerdotis offm̃. Pro refe-
ctione aũt bellatorum magis ad laicũ, & ad
Ducẽ exercitus ptinet, q̃ ad ſacerdotem.
Secũdum aũt fundamentũ, quo Iudęorum
Obiectio irritatur, eſt Thalmudiſtarum, ſiue
Rabinorum ſnia. Hr̃ enim in Bereſid raba:
vbi Rabi Moyſes ꝓdicator ille magnus,
ſuper illud Geñ. c. xiiii. ſic inq̃t: Melchiſe
dech Rex Salẽ obtulit panẽ, & vinũ. erat
enim ſacerdos Dei Sũmi. Dixit Rabi Sa
muel filius Rabi Enalchinã: Iſte Melchi-
ſedech erat Sem filius Noe: ſed qd vult
dicere, Proferens panẽ, & vinũ? oñdit ꝙ
docuit eũ ſacerdotii actus, q erant panẽ,
& vinũ ſacrificare. & hoc hr̃ in Pſal. cix.
Iurauit dñs, & nõ pœnitebit eũ tu es ſa-
cerdos in æternum ſm ordinẽ Melchiſe
dech. Quis eſt iſte? iſte eſt Rex Meſſiach,

Digitized by Google

de quo ſcriptum eſt: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, iuſtus, & Saluator &c. In Bereſid raba, ſup illud Gen̄.c.xiiii. Melchiſedech Rex Salē protulit panē, & vinū &c. Dicitur, ꝙ Melchiſedech reuelauit Abraç legem, q̄ dicit: Venite, & comedite panem meū: & bibite vinū, quod miſcui vobis: vt Prouerbioꝝ.c.ix. Et ibidem Rabi Moyſes Aegyptius inquit: Melchiſedech fuiſſe Dei ſacerdotem. Et ibi Rabi Samuel filius Rabi Enalchinam ſubdit: Iſte Melchiſedech erat Sem filius Noe: ſed qd vult dicere panē, & vinū? oſidit, ꝙ docuit eū ſacerdotii actus, q erant panē, & vinū ſacrificare: vt hr̄ in Pſalm.cix. Iurauit dn̄s, & nō pœnitebit eū, tu es ſacerdos in æternum ſm ordinē Melchiſedech. Quis eſt iſte? Iſte eſt Rex Meſſiach, de quo ſcriptū eſt: Ecce Rex tuus venit tibi māſuetus, iuſtus, & Saluator. Et ſequitur ipſe Rabi, dicēs: In hoc aūt, quod dicit, Proferet panem, & vinū, correſpōdet ei, quod hr̄ in Pſal.lxxi. Sic placētula panis in ſummis mōtiū. & in Chaldaica trāſlatione hr̄: Erit ſacrificium panis in terra in capite mōtiū Synagogę. hęc oīa poſteriora ille Rabi Samuel. In hoc aūt, qd dicit, Proferet panem, & vinū, correſpōdet ei, quod hr̄ in Pſal.lxxi. Sic placentula panis in ſummis montiū. & in Chaldaica tranſlatione hr̄: Erit ſacrificium panis in terra in capite montiū Synagogę: vt ſupra dictum eſt in Pſal.lxxi.

Oppoſitio.

Inſurgit iterum Iudęus, inqens: Veꝝ eſſe: ꝙ Melchiſedech ꝑtulit panē, & vinū pro ſacrificio offerendo, ſed non per ipſum: qa (vt iſti aiunt) Melchiſedech non erat ſacerdos: ſed per Abraam, q tanq̄ ſacerdos legitur pluries altare ꝯſtruxiſſe, & Deo ſacrificaſſe: vt Gen̄.c.xxii. Et iō illud quod ſeqtur: Et dedit ei decimas de oībus reportatis, intelligi dn̄t, ꝙ Melchiſedech dedit decimas Abraç tanq̄ ſacerdoti.

Reſponſio.

Rn̄ſio. Huius Oppoſitionis ineptia, & falſitas apparet manifeſta: tum ex dictis antedictorum Rabinoꝝ, q dicunt, ꝙ Melchiſedech obtulit panem, & vinum, qa erat ſacerdos Dei Sūmi. Obtulit igitur ipſe Deo ſacrificium, qa erat ſacerdos: tum etiā, quia ipſe Melchiſedech benedixit ipſi Abraç tanq̄ ſacerdos, dicens: Benedictus Abraā Deo excelſo. Benedicere aūt ad ſacerdotem ptinet: quia quod minus eſt ſine contradictione à maiore benedicitur: vt habetur ad Hebræos.c.vii. Item ꝙ Melchiſedech daret decimas Abraæ de omnibus reportatis, patet eſſe falſum per literam ſequentem: quoniam Abraam iurauit: ꝙ de oīb. illis nō acciperet à filo ſubtegminis, vſq; ad corrigiā caligæ.i. vllam rem, q̄tūcunque minimā. Et ideo vera interpretatio eſt: ꝙ Melchiſedech erat Sem primogenitus Noe: qui adhuc viuebat: immo vixit vltra natiuitatem Eſau, & Iacob: vt conſtat Gen̄.c.xxx. Si vero aliqs vellet huic dicto cōtradicere, quia Apoſtolus ad Hebręos.c.vii. inquit de Melchiſedech, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dieꝝ, neq; finem vitæ hn̄s: quod de ipſo Sem dici nō poteſt: & propterea inferre vellet, ꝙ non eſſet idem homo. Sed ad hoc ſic reſponderi poſſet: ꝙ licet hoc dixerit Apoſtolus: tamen non ꝓpterea dixit, ſiue dicere voluit: ꝙ Melchiſedech nō habuerit patrem, & matrem, ac genealogiam, ſicut cęteri habent hoies: ſed quia ſcriptura de eius patre, & matre, ac genealogia nullam facit mentionem: nec de principio, aut fine ipſius Melchiſedech, ſub perſona, & nomine Melchiſedech: ſed de patre, & matre Sē: & de eius genealogia, & principio vitæ, ac fine. Et ſic intellexit Apoſtolus: ꝙ ſub noīe Melchiſedech non fit mentio in ſcriptura de patre &c. Erat enim ipſe ſacerdos Dei altiſſimi: quia pater erat omnium, qui in cultu Dei remāſerant. Et qm̄ erat primogenitus ratione natiuitatis: vel ſaltem ex ordinatione patris. Ius enim primogenituræ tranſferebatur interdum ad filium poſtea natū ex patris ordinatione, & maxime de volūtate Dei: ſicut Iacob ius primogenituræ trāſtulit à Ruben primo nato ad Ioſeph, quantum ad duplicem hæreditatis portionem percipiendam: & ad Iudam, quantum ad dignitatem regiam: vt Gen̄.c.xlviii. & .xlix. Sacerdotium aūt fuit annexum primogenituræ vſq; ad legem datam per Moyſem. Et ideo audita victoria Abraæ diuina virtute facta, Mel

chiſedech

Digitized by Google

chiſedech protulit panem, & vinũ: hoc eſt ſacrificium, reddens gratias Deo. Vnde benedicẽdo Abraæ, dixit: Benedictus Abraam Deo excelſo &c. Et Abraam dedit decimas Melchiſedech, cui debebantur, tanq̃ ſacerdoti. Et ſm hunc ſenſum Apoſtolus hanc exponit literam ad Hebręos. c. vii. B. Hiero. in quodã Sermone, ait: In Geneſi legitur: Et Melchiſedech Rex Salem obtulit panẽ, & vinum, & bñdixit Abraæ: fuit aũt ſacerdos Dei altiſſimi. Dumq; à præputio. i. à Gentili, circuncifio futura bñdicitur, eccleſiæ gloria p̃dicatur, & Synagogæ iſideli populus ex gentibus acquiſitus præponitur. Inquit etiam ipſe B. Hierony. originaliter ſuper Matthęo, tranſumptiue aũt in Decretis: de ꝯſecratione. diſt. ii. c. Accipite: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meũ: poſtq̃ typicum Paſcha fuit completum, & agni carnes cum Apl'is comederat, aſſumpſit panem, qui cõfortator eſt hominis, & ad verum Paſchæ tranſit ſacramentum: vt quõ in ꝑfiguratione eius Melchiſedech, panem, & vinũ offerens fecerat: ipſe quoque in veritate ſui corporis, & ſanguinis repreſentaret. B. Hierony. in Epiſtola ad Euagrium, ait: Non eſſe mirũ, ſi Melchiſedech victori Abraam obuiã proceſſerit: & in refectione tam ipſius, q̃ pugnatorũ eius panem, & vinum protulerit, & benedixerit ei, cum abnepoti ſuo hoc facere iure debuerit: & decimas prædæ, atq; victorię acceperit ab eo. Siue (quod habet ambiguum) ipſe dederit ei ſubſtantię ſuę decimas: & abaui largitatem oſtenderit in nepotem. vtrũq; enim intelligi poteſt: & iuxta Hebraicum, & iuxta. Lxx. interpretes: quod & ipſe acceperit decimas ſpoliorũ: & Abraę dederit decimas ſubſtantię ſuę. Quanquam Apoſtolus in Epiſtola ſua ad Hebræos apertiſſime diffiniat, nõ Abraã ſuſcepiſſe à Melchiſedech decimas diuitiarum eius: ſed de ſpoliis hoſtium partem accepiſſe Pontificem. Salem autem, non (vt Ioſephus, & noſtri omnes arbitrantur) eſſe Hieruſalem nomẽ ex Gręco, Hebræoq; compoſitum: quod abſurdum eſſe peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat: ſed oppidum iuxta Scytopolim: quod vſq; hodie appellatur Salẽ: & oſtenditur ibi palatium Melchiſedech ex magnitudine ruinarum veteris operis oſtendens magnificentiam. de quo in poſteriore quoq; parte Geneſeos ſcriptum eſt: Venit Iacob in Socod: idest in Tabernacula: & fecit ſibi ibi domos, atq; tentoria: & tranſiuit per Salem ciuitatem regionis Sichen: quę eſt in terra Chanaam. Cõſiderandum quoque eſt: ꝙ Abraę à cæde hoſtium reuertenti: quos perſecutus eſt vſque Dam: quę hodie Paneas appellat̃: non de via Hieruſalem: ſed de oppido Metropoleos, Sichen in itinere fuerit. de quo in Euangelio quoque legimus: Erat autem Ioannes baptizans in Ennon iuxta Salim: quia aquę erant multę ibi. Nec refert: vtrũ Salem, an Salim nominetur: cum vocalibus in medio literis perraro vtantur Hebręi: & pro voluntate lectoꝝ, atq; varietate regionum eadem verba diuerſis ſonis, atq; accentibus proferantur.

Cap. XVI.

SEcũda figura huius ſanctiſſimi Chriſtianorum ſacrificii fuit agnus ille Paſchalis: qui in Aegypto per dominum, pridie quàm populus Iſrael inde egrederetur, in ſacrificium ipſi Deo imolari mandatur: & de cuius ſanguine cum hyſopi faſciculo ſuper vtrunq; poſtem, & in ſuperliminari domoꝝ, in quibus ipſi habitabant Iſraelitici, ſigna quædam imprimi, & intingi ſimiliter mandantur: ex quo ſacrificio ſecutum eſt: vt nocte ſeq̃nti omnia Aegyptiorum primogenita diuinitus percuſſa, & interempta fuerint: Iſraelitaꝝ vero primogenita non ſolũ illęſa fuerint, ſed ẽt oĩs ipſe Iſraeliticus populus ab Aegyptiaca fuerit captiuitate liberatus: vt Exodi. xii. c. narratur. Per quẽ agnũ ſic iugulatũ, & interfectũ, & multis cerimoniis poſtea coctũ, & mãducatũ: vt infra dicetur, Ieſus Chriſtus Meſſias verus: qui verus agnus, & humilis in ſua paſſione percuſſus, flagellatus, & mortuus, fuit præfiguratus. Ipſe enim Ieſus in ſacris literis agnus appellatur: vt Eſaię. c. liii. Et quaſi agnus coràm tondente ſe obmutuit. Itẽ. c. xvi. Emitte agnũ dñe dñatorẽ terræ de petra deſerti. Itẽ Ioã. prio:

Altera die vidit Ioannes(.ſ.baptiſta)Ieſum venientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Quod autem ipſe Ieſus fuerit agnus Paſchalis, Apl's Paulus expreſſe declarat prima ad Corint. cap. v. dicens: Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus: ipſe enim vere eſt agnus. Et qm̃ in ſacratiſſimo euchariſtiæ ſacramento: quod Saluator noſter in vltima ſua cœna prius, q̃ pateretur, inſtituit: Diſcipuliſq; ſuis manducandũ tradidit: atq; in eius memoriam fieri mãdauit, dicens: Hoc facite in meam cõmemorationem: vt Lucę cap. xxii. Chriſtus ipſe verus agnus in ipſo euchariſtię ſacramento vere, & realiter ꝯtinetur: vt ipſemet Ieſus noſter ibidem aſſeruit, dicẽs: Hoc eſt corpus meum: quod pro vobis datur. & vt etiam ĩfra ſuo loco copioſius dicet̃: ideo agnus ille in Aegypto ĩmolatus: & qui in Moſaica lege ſingulis annis tot adhibitis cerimoniis manducari mandat̃, hoc noſtrum euchariſtię ſacramentum vere figurauit, & futurum eſſe pręmonſtrauit. Sicut ergo ob memoriam pcuſſionis Aegyptiorum, & liberationis Iſraelitarũ agni carnalis ĩmolatio, & manducatio in vetere lege quotannis Phaſe ſeptem dierũ feſtiuitate celebrari mandatur: vt ſupra in præmemorato Exodi capite ꝯtinetur: & in ſequenti etiam capite: hoc eſt cap. xiii. Exodi mandatur: ſic itidem in noua lege in Chriſtianorũ eccleſiis corpus Chriſti in euchariſtiæ ſacramento ob ſacratiſſimę paſſionis ſuæ memoriam, ſingulis diebus ſacramentum ipſum ꝯficitur, & celebratur. dicente Apoſtolo prima ad Corinthios cap. xi. Quotieſcunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis: & quidem merito: cum per ipſam ſuam paſſionem totum humanum genus à Diabolica fuerit poteſtate liberatũ: & cœleſtis patrię ianua optimo cuiq; reſerata fuerit, & pateſacta: & ideo tãtę eſt ſublimitatis, & excellentię: vt ipſa liberatio Aegyptiaca, tanq̃ figura huic noſtrę verę redẽptioni nullatenus ſit comparanda: cum Chriſti ſalus: & q̃dem vera ſalus, & firma vmbram Aegyptiacã ſua exuperaret veritate: vmbram ergo fugat veritas. Quod aũt veteris legis agnus tot cerimoniis præparandus, & ſingulis annis manducandus, fuerit huius noſtri ſacrificii figura, & prænoſticatio, non difficile ex ipſis cerimoniis, quæ nulli alii veteris legis ſacrificio, niſi huic tantum agno impendi ſolebãt, percipi poteſt. Triplici enim excellentia hoc ipſum ſacrificium omnia alia veteris legis ſacrificia excellebat: ex qua dat̃ intelligi: ꝙ in antedicti agni ſacrificio aliquid maius ꝯtineri, ſiue ſignificari, q̃ in reliquis omnibus pręten debatur. Ex triplici igitur modo cerimoniarum, quæ in agni Paſchalis ſacrificio fieri mandabantur, ipſius ſacrificii maior excellentia demonſtrabatur. Primo, quãtum ad cerimonias ipſi ſacrificio ꝯuenientes, & neceſſarias, tam circa ipſius ſacrificii præparationem, q̃ circa ipſius celebrationem: vtputa: ꝙ agnus eſſet maſculus, anniculus, ſine macula, quando de grege aſſumi deberet, & de quo grege: de eo ſcilicet, in quo eſſent arietes, & capræ, iuxta Hebraicam veritatem. Nam vbi tranſlatio noſtra habet, Iuxta quem ritum tolletis & hœdum, Hebraica veritas habet, De arietibus, vel de capris, ſiue de arietibus, & capris accipietis illum. Vnde huius particulæ ſenſus eſt: ꝙ agnus ille ĩmolandus ex aliquo grege accipiendus erat, in quo arietes eſſent, & capræ, non autem hœdus immolari mandatur. Ex qua Hebraica veritate liquido ꝯſtat, agnum illum, noſtrũ figuraſſe Ieſum, qui agnus dictus eſt: vt ſupra declaratum fuit: qm̃ hœdus ipſi Chriſto noſtro minime ꝯuenire poteſt, cum hœdus in ſacris literis pro iniuſto, & peccatore accipiatur, agnus autem pro iuſto: vt Matthęi capitulo vigeſimoquinto: Et ſtatuet oues quidem à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Et ſequuntur cerimoniæ. Quo die immolari debebat ipſe agnus. ſ. quartadecima die primi menſis: vt Exodi cap. xii. & Leuitici capitulo. xxiii. & Numeri capitulo nono. & qua hora ipſius diei ĩmolari debebat. ſ. in veſpa: & ꝙ in ſingulis domibus vnus ĩmoletur agnus. Verum vbi in aliqua domo tot non eſſent animæ, quæ ad eſum

agni

agni ſufficerent, aſſumatur vicinus, non tamen incircumciſus, ſed ad eſum agni idoneus. Et ꝙ de ſanguine ipſius agni cũ hyſopo poſtes, & ſuperliminaria domorum, in qbꝰ agnus imolabatur, linirẽtur, ſiue tingerentur: ꝙ agnus igni aſſaretur cum capite, & pedibus, & cum inteſtinis, prius tñ lotis, non aũt coqueret̃ aqua. Secundo, q̃tum ad ipſius agni eſum: circa quem eſum huiuſmodi cerimoniȩ ſeruari mandantur: Quòd manducantes ſuos accingerent renes: calciamenta in pedibus haberent: baculos in manibus tenerent: carnes agni feſtinanter comederent cum panibus azymis, & lactucis agreſtibus: hoc eſt cum amaritudinibus: vt Hebræorum literæ ſonant. Nam Exodi cap. tertiodecimo mandatur: Septem diebus azymis veſci in memoriam liberationis ab Aegyptiaca captiuitate: ꝙ non manducetur ex eo quicquam crudum, ſiue ſemicoctum, iuxta Hebraicã captiuitatem. Neq; remaneret ex eo quicquam vſq; mane: ꝙ omnis alienigena non comederet ex eo: omnis ſeruus emptitius circũciſus comederet: ꝙ nõ exportaretur extra domum de carnibus agni: ꝙ non frangeretur os aliquod agni: ꝙ ſi peregrini voluerint in Iudæorum tranſire coloniam, & facere Phaſe cum eis: circuncidatur prius omne ſuum maſculinum: & nullus de illo ederet incircunciſus. Tertio, quantũ ad ritum ſeruandum in futurum tempus circa obſeruantiam ipſius ſacrificii: ꝓ qua obſeruantia huiuſmodi mãdantur ſeruari cerimoniȩ: Quòd illa dies in monimẽtum, & in æternam haberetur memoriã, & ſolẽnis in ſuis celebraretur generationibus. In qua re notandũ eſt: ꝙ licet tranſlatio noſtra habeat, Aeternam, Hebraica tamen veritas habet, Hollam, quæ dictio non æternitatem ſignificat, ſed longi tẽporis ſpatium, ſiue ſeculum: quod per totum tempus, quo durauit lex Moyſis, intelligitur: vt ſupra lib. iiii. c. vii. declaratũ eſt. Et ſequuntur cerimoniæ antedictæ: Quòd ſeptẽ diebus manducarentur azyma: & panis fermẽtatus in domo non teneretur in illis diebus: & maxime in die primo. & quicunq; fermentũ comederet, periret anima illa de Iſrael à prima die vſq; ad ſeptimam: Quòd prima dies, & ſeptima ſolẽnes eſſent, & ſanctæ: & nihil operis in eis facerent ex iis, quȩ ad veſcẽdum pertinent: & cũ ingreſſi fuerint terram promiſſionis, obſeruent cerimonias iſtas &c. Quȩ omnia in prȩmemorato agni Paſchalis ſacrificio tam diligenter, tamq́; exquiſite mãdata, præter aliorum ſacrificiorum normam, & formam, nimiȩ cuilibet recte iudicanti, etiam aliquid maioris dignitatis, & excellentiȩ, ſiue diuini numinis in hoc ineſſe ſacrificio veraciter indicant: vt etiam ſuperius dixi. Vnde ex prȩdictis cõcludi poteſt: & quidem recte: ꝙ nulla alia ratione, vel cauſa id fieri, & eſſe poterat: niſi quia per illud ſacrificium hoc noſtrum Chriſtianorum præfigurabatur ſacrificium: quo nullũ aliud maius, nullum dignius, nullum excellentius eſſe poſſet: quod ex hoc maxime cognoſci poteſt: & (vt ita dixerim) manibus attrectari: cum omnes antedictȩ cerimoniæ huic noſtro ſacramento perpulchre conueniant, adaptentur, atq; quadrent. Nam primo agnus immolatus, de quo ſupra, fuit figura Chriſti paſſi: vt inquit Apoſtolus prima ad Corinth. capitulo quinto: Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus. Sanguis agni linitus ſuper vtrunq; poſtẽ, eſt memoria paſſionis Chriſti, corde per fidem, & ore per confeſſionem: vt inquit idem Apoſtolus ad Romanos capitulo decimo: Corde creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. & omnia in figura contingebant illis: vt primo ad Corinth. capitulo decimo. In ſuperliminari autem aſperſio antedicti ſanguinis, inducit nos ad ſpem cœleſtium gaudiorum. Et hic ſanguis: hoc eſt Saluatoris in Cruce ſparſus, liberat nos ab exterminatore: quia paſſio Chriſti credita, liberat nos à Dȩmonis poteſtate: & quȩ ſigna creduntur fuiſſe illa, quȩ ex ſanguine agni facta fuerunt in Aegypto in ſuperliminaribus domorum, diximus ſupra lib. quarto, capitulo vigeſimooctauo: ſcilicet, T, hoc eſt Thau: quȩ eſt vltima litera alphabeti Græci. Comeſtio autem carnium, ſignificat ſumptionem ſacramenti eucha

riſtię. Aſſatio in igne, ſignificat Chriſtum charitatis ardore paſſum fuiſſe. Nec ad eſum ſacramenti debet quis accedere cum conſcientia mortalis peccati, quod charitatem excludit. Panes azymi, cũ quibus agnus manducabatur, ſignificant puram fidelium conuerſationem. Iuxta illud Apoſtoli primo ad Corinth.c.v. Itaque epulamini, nõ in fermento malitiæ, & nequitiæ: ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis. Pręterea ſacramẽtum ipſum euchariſtiæ ex azymo pane conficitur, ſaltẽ in Occidentalibus eccleſiis: licet in Oriẽtalibus in fermentato, vt infra dicetur. Herbæ agreſtes, vel amaræ, ſignificãt pœnitentiam fidelium, quæ neceſſaria eſt ſumentibus huiuſmodi ſacramentũ. Nec os agni frangebatur, in ſignum, & præfigurationem, ꝙ crura Chriſti in Cruce cõfixi frangenda nõ eſſent: ſicut poſtea fracta non fuerunt: vt Ioãnis.c.xix. & vt ſupra libro. vi.c.lxvii. ꝓbauimus. Quòd agnum manducantes ſuos accingerent renes, ſignificabat caſtitatem: vt inqt B. Gregorius: Lumbos præcingimus, cũ carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Baculi in manibus, ſignificãt fidẽ Crucis, quæ debet eſſe non tantũ in ore, ſed etiã in opere, quod per manus ſignificatur. Calciamenta in pedibus, q̃ de animalium mortuorum fiunt pellibus, ſignificant exempla ſanctorum patrũ imitanda: qui in fide Chriſti crucifixi mortui ſunt. B. Hieronymus in quodam Sermone de immolatione agni: Nec putemus agnum iſtum anniculum vbicunq; poſſe comedi: pręcipitur nobis, vt in vna illũ comedamus domo: ideſt ne extra eccleſiam immolari agnum putemus. ex quo manifeſtum eſt: ꝙ Iudæi, & hęretici, & omnia conuenticula, dogmataq́; peruerſorum, qui agnum in eccleſia nõ comedũt: non eos agni carnes comedere: ſed draconis, qui datus eſt, iuxta Pſalterium, in eſcam populis Aethiopum. Quomodo enim in diluuio non ſaluatur, niſi qui in arca fuerit Noe: & corruente Hierico vna tantummodo Raab meretrix: ideſt eccleſiæ credentis ex gentibus cuſtoditur domus: ita in immolatione agni: tunc vere agnus occiditur: cum in vna mactatur domo &c. Quòd agnus mãducetur in domo, deſignatur vnitas eccleſię, in qua euchariſtia debet aſſumi: non autem in hæreticorum conuenticulis. Feſtinanter mãducare agnum, & deuorare caput, & pedes, ſignificat ꝙ ſumentes corpus Chriſti, non debent ipſum dentibus cõterere, ſed modeſte, & deuote feſtinanter deglutire. Et notãdum eſt in Hebręo nõ haberi, Vorabitis: vnde, ſm Hebræos, hæc litera non refertur ad comeſtionem, ſed ad aſſationem: ꝙ ſcilicet agnus feſtinanter aſſetur.

Vt autem ſciatur: quare feſtiuitates illę ſeptem dierum: in quibus agni antedicti fiebat immolatio, Paſchales, vel Phaſe, denominantur. Sciendũ eſt, hanc dictionem, Phaſe, non Græce (vt aliqui opinati ſunt) ſed Hebraice, tranſitum ſignificare. Nam Omnipotẽs Deus ea nocte, quæ media eſt inter quartãdecimam diem, & quintamdecimam primi menſis, tranſiẽs per Aegyptum, omnia Aegyptiorum primogenita interemit, Iudæorum autẽ primogenita ſine læſione ſeruata ſunt. Iudæorum enim domos tranſiens dñs intactas præteribat, ſiue tranſibat, cum in eorum poſtibus, & ſuperliminaribus ex agni ſanguine eſſent eius mãdato ſignatæ. Vnde ex ipſo Dei tranſitu, à quo duo ſecuta ſunt contraria: mors. ſ. in Aegyptiorum primogenitis: & ſalus in ipſorum Iudęorum primogenitis, feſtiuitatis illius ſolẽnitas Phaſe dicta eſt: hoc eſt tranſitus. huic igitur ſecundæ figuræ imponitur finis.

Caput. XVII.

Tertia figura huius ſacramenti fuit mãna cœlitus demiſſum: qđ Omnipotens Deus pluit de cœlo filiis Iſrl', dũ ꝑ deſertũ ad terrã ꝓmiſſionis ducerentur: vt ppl's ipſe eo cibo loco panis veſcereť. dicẽte eis Moyſe, Exodi.c.xvi. Iſte eſt panis, quẽ dñs dedit vobis ad veſcendum. Diciť enim Pſal.ciiii. Pane cœli ſaturauit eos. & Pſal.lxxvii. Et pluit illis mãna ad mãducãdũ: & panẽ cœli dedit eis: panẽ Angelorum mãducauit hõ: cibaria miſit eis in abũdantiam. Qui qdem cibus mãnæ, hoc euchariſtię pręfigurauit

ſacramentum:

ſacramentum: qđ verę eſſe demõſtraŧ ex ſeptẽ mãnæ ꝯditionib⁹: q̃ huic ineffabili ſacraméto valde ꝯueniũt, & optie q̃drãt.

Prima ꝯdõ eſt modus gñationis huius mãnæ: qa in nocte inuiſibiliter de cœlo deſcẽdit. Quid enim aliud ꝑ noctẽ deſignatur, niſi fidei nr̃æ ſtatus? Sicut eni in Regno cœloꝝ nulla eſt obſcuritas tenebroſa: & ĩ Inferno nulla põt apparere lucidiτas: ſic in pñti peregrinatione non eſt Deificæ viſionis lux clara: ſicut in cœlo non obſcura tenebroſitas æternæ dãnationis, ſicut ĩ Inferno: ſed nocturna fidei lux ſtellari, & lunari: non q̃dem ſolari lumine illuſtrata: q̃bus luminibus hoc videmus, & cognoſcimus ſacramentum.

Secunda ꝯditio illius mãnæ erat deſcẽſionis locus, q̃ deſcẽdebat in deſerto circa caſtra filioꝝ Iſrael tm̃: eiſq; defecit cum eſſent in terrã ꝓmiſſionis ingreſſi. Sic hoc mirabile ſacramentũ, non niſi in eccleſia, & in eius fide veraciter ꝯſecraŧ, atq; in deſerto pñtis vitæ tm̃modo freq̃ntatur: cum aũt ad repromiſſam viuẽtium terram ventũ fuerit, iam nõ amplius hoc ſacramentũ offeretur: ſed glorioſus Ieſus in ꝯſummato felicitatis loco cõſpicietur ineffabiliter exaltatus.

Tertia conditio erat tp̃s colligẽdi. Sex enim diebus tm̃ inueniri poterat: ſexta nanq; feria ꝓ duob⁹ diebus. ſ. ſexta, & ſeptima, de mãdato colligebatur: qm̃ Sabbato egreſſi q̃dam de pp̃lo, vt colligerẽt, non inuenerunt. Sic & iſtud ineffabile ſacramentum, nõ niſi ſex diebus pñtis peregrinationis reficere põt. Nam Sabbato ſempiternę q̃etis inuenieŧ Rex noſter Ieſus Chriſtus: nõ myſtice ſacraméto velat⁹, ſed manifeſt⁹, & decore regio gl'ioſus.

Quarta ꝯdõ eſt menſurę limitatio: qm̃ Moyſes per ſingula capita mẽſuram Gomor ex Dei mandato colligi inſtituerat: nec q̃ plus collegit, habuit amplius: nec q̃ minus, minus inuenit. Sic itidẽ hoc mirabile ſacramẽtum nequaq̃ ꝯtinet maiorẽ Ieſum in minori hoſtia, q̃ in maiore: nec plus in pluribus, q̃ in vna. De quo pane. ſ. mãnæ, vet⁹ narrat hiſtoria: Nec q̃ plus collegerat, habuit amplius: nec q̃ minus parauerat, reperit minus: eo ꝙ euchariſtiæ perceptio, non in q̃titate, ſed in virtute ꝯſiſtat: qđ corpus dñi, ſacerdote diſpẽſante, tm̃ eſt in exiguo, q̃tum eſſe ꝯſtat ĩ toto: qđ cũ eccl'ia fideliũ ſumit, ſicut plenum in vniuerſis, ita integrũ eſſe probaŧ in ſingulis. de quo ſenſu Apl'ica ſnia deriuata eſt, dicens: Qui multa habet, non abũdabit: & q̃ modicũ habet, non minorabit. Non enim de cõi pane hoc dictum accipi põt: quem ſi forte eſurientibus apponeremus, non ex toto ꝯueniret ad ſingulos: qa particulatim, & minutatim pro portione ſua vnuſq̃ſq; ꝯſumeret. De hoc vero pane: cũ aſſumiŧ, nihil minus hñt ſinguli, q̃ vniuerſi: totũ vnus, totũ duo, totũ plures ſine diminutione accipiũt: qa bñdictio huius ſacramenti ſcit diſtribui: nec ſcit diſtributione conſummi.

Quinta ꝯdõ erat ritus ꝑparationis: qa illud mãna ignẽ optime ſuſtinebat: nam mane colligebaŧ mãna liq̃dũ, ſiue teneꝝ, & molle ſile coriandro: & eo ꝓpe ignem appoſito, duꝝ, ſiue ſolidũ efficiebaŧ: deinde tritabatur, & ex eius farina panis cõficiebatur: ſed ſi ponebatur ad Solẽ, liquefiebat, & ꝯtabeſcebat: ſic itidem iſtud mirabile ſacramẽtũ, ignẽ deuoti, & feruẽtis amoris pfecte ſuſtinet: atq; rõnes ab amoris fornace ꝓcedentes irrefricabilem huius ſacramenti veritatẽ pfecte ꝯcludunt: ſed Sol curioſitatis humanę, & phantaſticę rõnis ad pſcrutationẽ ſacramẽti, ꝑ perfidiam ipſum liqueſcere facit.

Sexta ꝯdõ fuit auſus reſeruationis. Nã præcipiens Moyſes, ꝙ nullus ſeruaret ex eo vſq; mane: q̃ voluerunt reſeruare, ſuenerũt ꝙ vermibus ſcaturire cœpit, atq; cõputruit. Sic itidẽ hoc ſacramẽtũ reſeruatũ ab his, q̃ ad illud ſumẽdũ accedere nolũt, ſcatet vermib⁹: qm̃ hmõi hoies deteriores iduranŧ: vt patet. 32. di. c. pſbyẽ.

Septima ꝯditio erat guſtus, & ſapor: qa vnicuiq; bono mãna illud ſapiebat iuxta deſiderii ſui appetitum. Aliqui enim. ſ. iuſti, cibo illo ſapidiſſimo ſumma cũ delectatione veſcebantur: vt Sapientiæ. c. xvi. vbi ſic dicitur: Angeloꝝ eſca nutriſti populum tuum: & paratum panẽ de cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & ois ſapo-

ris ſuauitatem.ſubſtantiam enim tuam,& dulcedinem tuam,quam in filios habes, oſtendebas:& deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati,ad quod quiſq; volebat,cōuertebatur. Nonnulli vero murmurantes, dicebant: Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo: vt Numeri capitulo vigeſimoprimo. Sic itidem ſumentibus hoc ſacratiſſimum ſacramentum diuerſimode ſapit,ſm diuerſas diſpoſitiones:quas vel deſiderium charitatis,vel indeuotio malignitatis format in eis. Multi enim ſunt obſtinati peccatores,& præſumptuoſi, q corpus Chriſti ſumentes,nullum ex eo percipiunt guſtum. Alii vero boni.ſ. propter deuotionem,& fidem q̄mirabiliter recreantur,& conſolantur:& multiplices percipiunt,& conſequuntur fructus. Quod ſi illius veteris legis manna,de quo legitur: Pluit eis manna,vt ederent:hoc vnicuiq; ſapiebat,quod deſideriis concupierat: aliudq́; erat quod ſumebatur: aliud quod videbatur:inuiſibiliterq́; ſapor ille in ſingulorum ſenſibus formabatur. Si ergo illud veteris legis manna cœlitus elapſum per multimodas ſuauitates naturæ ſuæ meritum,& generis ſui excedebat intuitum:& ſi creaturam ſuam diſpenſatio largitoris multiplici diuerſitate condiderat, vt præberet guſtus, quod ignorabat aſpectus:quia iuxta recipientis deſideriū eſcæ illius nouitas, & dignitas noſcebatur. vnumquenq; enim variis,& alienis ſaporibus reficiebat mellifluum pluuię illius donum,& multiplex ſicci imbris obſequium. Quę cum ita ſint,quod illic auiditas faciebat,hic fides faciat. Et ſicut ī corpore cibus ſapiebat,in pectore Deus credulitate proficiat. ſicut legimus: Accedat homo ad cor altum,& exaltabitur Deus. Ideo quod ibi delectatio obtinebat ī fau cibus,hic benedictio operetur in ſenſib⁹. Ad cognoſcendum,& percipiendum ſacrificium veri Dominici corporis, ipſa te roboret potentia conſecratoris:& qui tūc latuit pręfiguratus in manna,ſit tibi nūc manifeſtus in gratia. Ipſum autem fuiſſe in mannæ illius ſpecie pręfiguratum,etiā Propheta euidenter oſtendit,dicens: Panem cœli dedit eis: panem Angelorum manducauit homo. Et quis panis eſt Angelorum? niſi Chriſtus, qui cibo ſuę charitatis,& lumine claritatis nos ſatiat? Origenes in ſeptima Homelia ſuper Exodo, cum de manna loqueretur: Sed quid eſt quod dicit? vt in die ſexto duplum colligatur in repoſitione quantum ſufficiat ēt Sabbato? Hoc,ſm noſtram intelligentiā, non otioſi,nec ſecuri pręterire, vel tranſire debemus: Sextus dies eſt hæc, in qua nunc ſumus vita. In ſex enim diebus dominus fecit hunc mundum:hac ergo die tm̄ reponere,& recōdere debemus, quātum ſufficiat & in futuro die. Siquid enī boni operis acquiras:ſi quid iuſtitiæ, miſericordię,& pietatis recondas: hoc tibi in futuro ſæculo erit cibus. Nunquid nō ita in Euangelio legimus? quia qui acquiſiuit hic decem talenta, ibi accepit decē ciuitates? & qui acqſiuit quatuor,accepit quatuor ciuitates? hoc ē quod p aliam figuram Apl's dicit: Quod enim ſeminauerit homo,hoc & metet. Quid ergo agimus nos,qui amamus illud recondere, qđ corrumpatꝰ:non quod permaneat, & perduret in craſtinum? Diuites huius ſæculi ea recondunt,quæ in hoc ſęculo,immo cum ſęculo,corrumpuntur:ſi qua aūt bona opera recōdunt,illa permanēt vſq; in craſtinū. Deniq; ſic ſcriptū eſt: Quod q infideles fuerunt:ſeruauerūt,inqt, de mā na,& ebullierūt ex eo vermes,& cōputruit. Illud aūt,qđ pro die Sabbati reponebatur,non eſt corruptū:neq; vermes ebullierunt in eo,ſed pmanet integrum: & tu ergo,ſi pp pñtem vitam tm̄modo, & pp amorem ſęculi theſaurizes,continuo vermes ebulliunt. Qūo vermes ebulliunt? Audi de peccatoribus,& iis, qui pręſens ſęculum diligunt,quę ſit Prophetę ſnia: Vermis enim eoꝝ non morietur,& ignis eorum nō extinguetur. Iſti ſunt vermes, quos generat auaritia: iſti ſunt vermes, quos generat diuitiarum cæca cupiditas iis,qui habent pecunias, & videntes in neceſſitate fratres ſuos,claudunt ab eis viſcera ſua. Propterea & Apl's dicit: Diuitibus autem huius ſæculi pręcipe non ſuperbe ſapere:neq; ſperare in incerto diuitiaꝝ:ſed diuites ſint in operibus bonis:

facile

facile tribuant, communicent, & theſaurizent ſibi veram vitã. Sed dicit aliqs: Si mãna verbum Dei eſſe dicis: quõ vermes facit? Nec aliunde fiunt vermes in nobis: niſi ex verbo Dei. ſic enim dicit ipſe: Niſi veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatũ non haberent. Poſt ſuſceptũ ergo verbũ Dei, ſi qs peccet, efficitur ei ipſum verbũ vermis: qui eius ſemp ꝯſcientiam fodiat, & arcana pectoris eius rodat. Sed qd nos adhuc amplius docet ſermo diuinus? Et ad veſperã, inqt, ſcietis, qa ego ſum dñs: mane aũt videbitis maieſtatem dñi. Et de hoc velim mihi Iudęi rñderent: quõ ad veſperam agnoſcitur dñs: mane aũt videtur maieſtas eius: vbi dñs agnitus eſt ad veſperam, & eius maieſtas viſa eſt mane. Rñdete nobis, qui erudimini ab iſfantia vſq; ad ſenectutem, ſemp diſcentes, & nunq̃ ad ſcientiam veritatis peruenientes: quare non intelligitis hæc prophetice dici? Sed ſi vis iſta intelligere, non potes, niſi per Euangelium. Ibi nanq; inuenies ſcriptum: Quia veſpere Sabbati venit Maria Magdalene, & Maria Iacobi ad ſepulchrũ: & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento: ibi audies terręmotũ factum: monumenta diſrupta: Centurionem, & milites, qui ad cuſtodiam poſiti erant, dicentes: Vere hic filius Dei erat. Agnitus ergo eſt per hæc in veſpera dominus: quia ipſe dñs erat agnitus in virtute reſurrectionis. Sed quõ mane gloria eius viſa eſt? Cum veniſſent aliæ mulieres prima Sabbati valde mane, inuenerunt Angelos cum ingenti claritate ad ſepulchrum ſedentes, & dicentes: Non eſt hic, reſurrexit à mortuis: Venite, & videte locum, vbi poſitus erat: & ite, dicite Diſcipulis eius, qa reſurrexit, & pręcedet vos in Galilea. Viſa eſt ergo mane maieſtas dñi: cum per Angelos reſurrectio nũtiata eſt. Additur autem in ꝯſequentibus: Veſpere, inqt, manducabitis carnem, & mane replebimini panibus. De hoc velim ſcire quali ordine Iudęi Prophetæ dicta ſuſcipiunt. Quid enim conſequentiæ videbitur: vt aut veſpere carnes ſine panibus comedãt: aut mane panes abſq; pulmenti adiectione manducent? Quid in hoc diuini muneris? quid temperamenti gratię cœleſtis oſtenditis? hoccine eſt, in quo agnoſci Deum ponitis, ꝙ carnes in veſpera ſine panibus comedantur: & maieſtatẽ Dei dicitis apparere, ſi rurſum panes ſine carnibus comedantur? Sed vobis iſta ſeruate: & iis, qui acquieſcunt vobis, & in coturnicibus agnoſci poſſe Deum putant. Nos autem, qbus in fine ſęculi, & ad veſperam mundi, Verbum caro factum eſt, in illa carne agnoſci dicimus Deum, quam ſuſcepit ex virgine. Iſtas enim verbi Dei carnes, neq; mane aliquis, neq; meridie manducauit, ſed ad veſperam. Aduentus enim dñi in carne ad veſperam factus eſt: ſicut & Ioannes dicit: Pueri nouiſſima hora eſt. Sed & mane, inquit, replebimini panibus. Nobis panis verbum Dei eſt. Ipſe eſt enim panis viuus, qui de cœlo deſcẽdit, & vitam dat huic mũdo. Deuteronomii cap. xvi. dicit: Dabit vobis dñs veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate. Sed quõ dicit mane dari hunc panem: cum aduẽtus eius in carne factum dixerimus ad veſperam? Hoc modo intelligendum puto: ꝙ ad veſperam quidem vergentis mundi: & prope finem curſus ſui poſiti dñs venerit: ſed aduentu ſuo, quoniam ipſe eſt Sol iuſtitiæ, nouum credentibus reparauerit diem. Quia ergo nouum mũdo ſcientiæ lumen accendit, ſuum quodammodo mane effecit: & ſuum mane, tanquam iuſtitiæ Sol produxit: & in hoc mane replentur panibus, qui eius præcepta ſuſcipiunt. Nec mireris, quia verbum Dei, & caro dicitur, & panis, & lac dicitur, & holera dicitur pro menſura credẽtium, vel poſſibilitate ſumentium diuerſe nominatur. Poteſt tamen & hoc intelligi: ꝙ poſt reſurrectionem ſuam, quam mane oſtendimus factam, credentes repleuerit panibus: pro eo ꝙ libros legis, & Prophetarum, ignotos prius, & incognitos dederit nobis: & ad iſtructionem noſtram hæc eccleſiæ inſtrumenta conceſſerit: vt ipſe ſit panis in Euangelio. Cęteri vero libri legis, vel Prophetarum, vel hiſtoriarum plures appellati ſint panes: ex quibus repleantur, qui ex genti-

Digitized by Google

bus credunt: quod tñ non ſine Prophetica auctoritate factum docemus. Prędixerat náq; Eſaias Propheta hoc modo: Aſcēdent in montem, bibent vinum, vngent vnguento. Trade hęc omnia gētibus: ꝯſilium enim dñi Omnipotentis eſt hoc. Sic ergo cōpetenter, & carnes ad veſperam accepimus, & panibus replemur mane: qa nec poſſibile erat nobis mane carnes edere, nōdum enim tempus erat: ſed nec meridie poteramus: vix enī Angeli edūt carnes meridie: & illi fortaſſis ordini meridianum ꝯcedit tempus. Pręterea illud intelligere poſſumus: ꝙ vnicuiq; noſtrū mane eſt: & initiū diei illud tempus, quo primum illuminamur, & ad lucem fidei accedimus. In hoc ergo tpe, quo adhuc in principiis ſumus, carnes verbi Dei comedere non poſſumus: ideſt perfectę, & ꝯſummatę doctrinę nōdum capaces exiſtimus: ſed poſt longa exercitia: poſt ꝑfectum plurimum: cum iam ꝓximi ſumus ad veſpam, & ad ipſum finem ꝑfectionis vrgemur: tunc demum ſolidioris cibi, & ꝑfecti verbi capaces fieri poſſumus. Nūc ergo feſtinemus eccleſię māna ſuſcipere: illud enim māna, ꝓut vult qſq;, talem ſaporem reddet in ore eius. Audi enim & dñm dicētem iis, qui accedunt ad ſe: Fiat tibi ſm fidem tuam: & tu ergo: ſi verbum Dei: quod in eccleſia prędicať, tota fide, tota deuotione ſuſcipies, fiet tibi ipſum verbū quodcūq; deſideras. verbi gratia: ſi tribularis, ꝯſolatur te, dicens: Cor ꝯtritum, & humiliatum Deus non ſpernis. ſi lætaris pro ſpe futura, cumulat tibi gaudia, dicens: Lętamini in dño, & exultate iuſti. ſi iracundus es, mitigat te, dicēs: Deſine ab ira, & derelinque indignationem. ſi in doloribus, ſanat te, dicens: Dñs ſanat omnes languores tuos. ſi pauptate ꝯſummeris, ꝯſolatur te, dicens: Dñs alleuat de terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem. Sic ergo manna verbi Dei reddit in ore tuo ſaporem quemcūq; volueris. Hoc tamen ſi quis infideliter ſuſcipiat, & nō comedat: ſed abſcōdat, vermes ex eo ebulliunt. Putas'ne eouſq; deducendum eſt verbum Dei: vt ēt vermis fieri puteť? Non te hic turbet auditus; audi Prophetam ex pſona dñi dicētem: Ego aūt ſum vermis, & non homo. Sicut enim ipſe eſt, qui fit aliis in ruinam: aliis aūt in reſurrectionem: ita ipſe eſt, qui nunc in māna fidelibus qdem dulcedo mellis, īfidelibus aūt vermis efficiť. Ipſe ē enim ſermo Dei, qui iniquoꝝ mentes arguit, corruptionū ſpiculis peccatoꝝ ꝯſciētias tenebrat. Ipſe eſt, qui & ignis efficitur in cordibus illorum, qbus adaperit ſcripturas, qui dicūt: Nōne cor noſtrum ardens erat intra nos, cū aperiret nobis ſcripturas: & aliis ipſe ignis eſt, qui ꝯflagrat ſpinas de terra mala: ideſt qui malignas cogitationes in corde ꝯſūmit: & ideo peccatoribus qdē: neque vermis arguens inique moritur: neq; ignis exurens aliquando reſtringitur: iuſtis autem, & fidelibus ꝑmanet dulcis, & ſuauis. Guſtate enim, & videte, qm̄ ſuauis eſt dñs: ipſe dñs, & Saluator noſter Ieſus Chriſtus: cui eſt gloria, & imperium in ſęcula ſeculorum. Amen.

Origenes in Homelia. vii. ſup Exodū: Sed & interpretatio nōis hoc idē ſonat: māna enim interpretať. qd eſt hoc? vide ſi non ipſa nōis virtus ad diſcendum te ꝓuocat: & cum audis legem Dei recitari, inquiras ſemꝑ, & interroges, & dicas doctoribus: Quid eſt hoc? hoc enim eſt, qđ indicat māna. Tu ergo ſi vis manducare māna: ideſt ſi cupis ſuſcipere verbū Dei: ſcito illud minutum eſſe, & valde ſubtile, ſicut ſemen coriandri. Habet enim aliquid in ſe holeris, quo nutrire, & recreare poſſit infirmos: quia qui infirmus eſt, holera manducat. habet aliqd rigoris: & ideo vt pruina eſt. candoris aūt, & dulcedinis habet plurimum. Quid enim cādidius? quid ſapidius eruditione diuina? Quid dulcius, qd'ue ſuauius eloquiis domini, quæ ſunt ſuper mel, & fauum?

Octauam inſup addere ꝯditionem minime incōueniens eſſe puto: cū ipſa quoq; vtriſq;: mānę. ſ. & euchariſtię valde cōueniat: hęc autem ꝯditio eſt reſeruationis pręceptio in pręteriti beneficii memoriā. Nā ſicut Moyſes Gomor mānę de mādato Dei colligi, & reſeruari pręcepit, dicēs Exodi cap. xvi. Iſte eſt ſermo, quem pręcepit dñs: Imple Gomor ex eo. ſ. manna: &

cuſtodiatur

Digitized by Google

cuſtodiatur in futuras retro generatiões: vt nouerint panem, de quo aluivos in ſolitudine, qñ educti eſtis de terra Aegypti. dixitq; Moyſes ad Aaron: Sume vas vnum: & mitte Man. quantum poteſt capere Gomor: & ipone coràm dño ad ſeruádum in generationes veſtras, ſicut pręcepit dñs Moyſi: poſuitq; illud Aaron in Tabernaculo reſeruandum. Sic itidẽ corpus dñi noſtri Ieſu Chriſti in memoriam paſſionis eius in eccleſiis Chriſtianorum ꝯtinue reſeruaꝉ, & honorifice, & reuerenter cuſtodiꝉ. Item nõ ſolum ad memoriã præteritoꝝ retinendam: ſed ẽt loco arrę futuri boni nobis datum eſt hoc ſacramẽtum ad ſpei noſtræ ꝯfirmationẽ. Eſt enim ipſum ſacramentum nobis quoddam pignus, & arra futurę beatitudinis, quã expectamus. vnde non eſt ſignum ſolũ memoratiuum pręteritoꝝ: ſed etiã ꝓgnoſticum futuroꝝ ſm Dionyſium de eccleſiaſtica Hierarchia: imo nobiſcũ eſt ꝯtinue, ẽt in hoc ſęculo pręſentialiter ꝓpter eucharıſtię ſacramentum, qđ in noſtris cuſtodiꝉ eccleſiis die, noctuq;: iuxta eius ꝓmiſſionem, qñ relictis Apoſtolis ſuis aſcẽdit in cœlum: Eũtes ergo docete omnes gentes, & baptizãtes eos in nõie Patris, & Filii, & Spũs ſancti: docẽtes eos ſeruare oĩa q̃cũq; mãdaui vobis: & ecce vobiſcũ ſum oĩb⁹ dieb⁹ vſq; ad ꝯſũmationẽ ſcl'i.

Caput. XVIII.

QVarta figura huius ſolẽniſſimi ſacramenti fuit in panibus ꝓpoſitionis figurata, & præmonſtrata. de q̃bus ſic dr̃ Exodi. c. xxv. Et pones ſupra menſam panes ꝓpoſitionis in ꝯſpectu meo ſemp. In Hebręo aũt non habeꝉ, Panes ꝓpoſitionis, ſed, Panes facieꝝ. & quales eſſent eoꝝ facies, diuerſæ ſunt opiniones: quaꝝ neutra noſtrã euertit intentionem. Qui panes ex ſimila: hoc eſt ex puriſſima tritici farina, ſumptibus populi miniſtrata, p ſacerdotes ſiebant: vt habeꝉ Leuitici cap. xxiiii. vbi ſic diciꝉ: Accipies quoq; ſimilam: & coques ex ea duodecim panes: q ſinguli habebunt duas decimas. ſ. ephi. quoꝝ ſenos altrinſecus ſup mẽſam puriſſimã coràm dño ſtatues: & pones ſup eos thus lucidiſſimũ: vt ſit panis in monimẽtum oblationis dñi: per ſingula Sabbata mutabunꝉ coràm dño ſuſcepti à filiis Iſrael fœdere ſempiterno: eruntq; Aaron, & filioꝝ eius, vt comedant eos in loco ſancto: qa ſanctũ ſanctoꝝ ẽ de ſacrificiis dñi iure ꝑpetuo. Ex q̃bus verbis non difficile ꝑcipiꝉ maximam fuiſſe illoꝝ panum dignitatem: necnon & ſacrificiũ ſanctũ ſanctoꝝ. Nam in lege vetere triplex panũ inueniꝉ diſtinctio. Prima eſt huiuſmodi panis ꝓpoſitionis, de quo dixi: qui panes, qm̃ oĩbus aliis erant, & munditia, & ſanctitate excellentiores, ideo ſolis licebãt: hoc eſt liciti erant, ſacerdotibus: & in loco ſancto (vt ſupra) edebanꝉ. Secũda aũt diſtinctio erat panum oblationis: qui in altari holocauſtoꝝ offerebanꝉ: & illis veſcebanꝉ leuitę. Tertia vero, & vltima diſtinctio erat panũ cõmunium, qui & laici dicebanꝉ: & q̃bus omnes indifferẽter vti poterãt, ẽt laici. Dicebanꝉ aũt panes propoſitionis: qa in duobus ordinibus. ſ. ſeni, & ſeni ſup menſa ꝓpoſitionis in templo poſita ꝓponebanꝉ: ibiq; ſtabant per ſeptem dies: & per ſingula Sabbata mutabanꝉ. Et qm̃ ſupra diximus, huiuſmodi panes ꝓpoſitionis fuiſſe figuram huius noſtri ineffabilis ſacramenti, quod in altari ꝯficitur: ideo aduerte q̃uo ipſa figura ſuo correſpondeat figurato. Sicut enim illi panes ꝓpoſitionis ſolis ſacerdotibus erant liciti: vel quotidie non niſi à ſacerdotibus, & edebanꝉ, & miniſtrabanꝉ: ita ſimiliter euchariſtiam quotidie ſumere, non niſi ſolis ſacerdotibus, ꝯuenit. Et ſicut ipſi panes ꝓpoſitionis tp̃e neceſſitatis per Abimelech ſacerdotem Dei ꝯceſſi fuerũt Dauid, & ſociis ſuis laicis: reqſita tñ prius p ipſum Abimelech corpis puritate, ſi mũda erãt vaſa pueroꝝ, & maxime à mulieribus: vt primo Regũ. c. xxi. ita hoc ineffabile euchariſtię ſacramentũ tp̃ibus, & modis à ſancta matre eccleſia ĩſtitutis, cõmuniter oĩbus fidelibus miniſtraꝉ: facta tñ prius diligenti cordis: hoc eſt ꝯſcientię purgatione, & mundatione. Qui tñ panes ꝓpoſitiõis: & ſi nõ fuiſſent liciti Dauid, & ſociis, q erãt laici vt ſupra: & vt Saluator noſter inq̃t Matthęi. c. xii. neceſſitas tñ excuſauit. Q đ veꝝ eſſe Sal

Digitized by Google

uator ipſe noſter ex ſequentibus verbis comprobauit, dicens: Aut non legiſtis in lege, quia sabbatis ſacerdotes in templo Sabbatum violant: & ſine crimine ſunt? Sabbatum violabant, quũ mactando victimas, & eas excoriando, ac carnes ſacrificiorum lauando, laborabant: & tñ non peccabant: qa hmõi opa ad celebranda ſacrificia, quę in lege mandantur, & ad diuinum fiebant cultum, erant neceſſaria.

Caput. XIX.

QVinta, & vltima huius ineffabilis ſacramenti figura fuit ſanguis, qui de latere Ieſu Chriſti crucifixi fluxit, & emanauit: à quo ſanguine, licet ꝓcedat virtus dans huic ſacramento efficaciam: tamen ſanguis ipſe, penſatis conditionibus, q. ſ. de corpore paſſo, & iã mortuo effluxit, & quidem pręter naturam: qa ex mortuo corpore ſanguis efflui non poteſt, & maxime ex vulnere lateris, figurę rationem habet. Quod qdem ſacramẽtũ nobis Chriſtianis paſſionis ipſius Saluatoris noſtri, & eius mortis pręcipuum, & ſingulare quoddam eſt memoriale. fit nanq; in eius paſſionis, & mortis memoriam: ipſo Saluatore noſtro ſic mandante: Hoc facite in meam cõmemorationẽ: vt Lucę cap. xxii. Vnde quotieſcunq; huiuſmodi ꝯficitur ſacramentum, mors, & paſſio Chriſti cõmemoratur, dicente Aplo primo ad Corint. cap. xi. Quotieſcunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem dñi annuntiabitis donec veniat. Licet aũt nonnulli hanc qntam nõ aſcribant in figurarum numero: quia non præfigurauit, cum inſtitutio ſacramẽti pręceſſerit. Inſtitutum fuit enim in veſpera antecedente eius mortem: tñ ratione antedicta nonnulli inter figuras annumerant ẽt hanc. Sunt etiam, qui dicant, panem illum ſubcinericiũ, in cuius virtute ambulauit Helias vſq; ad montẽ Dei Oreb quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: vt quarto Regum cap. ix. fuiſſe huius ſacramenti figuram. Multis nanq; figuris hoc ſacramentũ figuratum fuiſſe ideo oſtendimus: quia res præfigurata, licet ſm ſui ſubſtantiam vna tñ ſit, tñ multi ſunt illius effectus, ſiue multæ conditiones: quarum multiplicitatem ipſæ diuerſæ figuræ reſpiciunt. Sed figuris iam finis imponitur.

¶ Quod nonnullę Rabinorum Hebręorum ſententię huic noſtro conueniant ſacramento. Caput. XX.

EXtant equidem apud Iudęorum Rabinos nonnullę ſententię, & declarationes in fauorem huius Chriſtianæ religionis ſacramẽti: quas nequaq̃ intactas: ſi nõ in totũ, ſaltem in parte, relinquere volo: cum ipſę huic ſacramẽto ſatis opportune ꝯueniant: qa nobis in hoc certamine nõ parũ opitulari poſſũt. Scribit enim in Bereſid raba ſup illud Geñ. cap. xiiii. Melchiſedech Rex Salem ꝓduxit panem, & vinum &c. vbi dicit: q Melchiſedech reuelauit Abrãę legem, quę dicit: Venite comedamus panẽ meũ, & bibite vinum, quod miſcui vobis: vt Prouerbiorum cap. ix. Et ibidem Rabi Moyſes Aegyptius inqt, Melchiſedech fuiſſe Dei ſacerdotem. & Rabi Samuel filius Rabi Henalchinam, ibidem ſubdit: Iſte Melchiſedech erat Sem filius Noe. Sed quid vult dicere panem, & vinum? oſtendit, q docuit eum ſacerdotii actus, qui erant panem, & vinum ſacrificare: vt habet in Pſal. cix. Iurauit dñs, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, ſm ordinẽ Melchiſedech. Quis eſt iſte? Iſte eſt Rex Meſſias. de quo ſcriptum eſt; Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, iuſtus, & Saluator. & ſequitur ipſe Rabi, dicens: In hoc autem quod dicit, Proferret panem, & vinum, correſpondet ei, ad id quod habetur in Pſal. lxxi. Erit placentula frumenti, ſiue panis, in terra in ſummis (vel in capitibus) mõtium: quod ex Chaldęo textu, qui Targum dicit, ſic declarat: Erit ſacrificiũ panis in terra in capite montiũ Synagogę. Hęc ille Rabi Samuel: & ꝓut latius, & apertius declaratum eſt ſupra in hoc eodem libro. viii. cap. iiii. auctoritate antedicti Pſal. lxxi. vbi manifeſte demonſtratum eſt, huiuſmodi placentulam eſſe ſacramentum euchariſtię: quod ſacerdotes Chriſtiani, qui montes appellantur, in miſſarum celebratione eleuant ſupra capita ſua. Legit apud Iudęos in Melchitar

Dixit

Digitized by Google

Dixit Rabi Barachias ſuper illo paſſu, de quo dicebat Iob: Foris non remanſit peregrinus: hoc eſt vtiq; : ꝙ parati ſunt peregrini: vt tempore Meſſię Dei ſacerdotio fungant. Sic enim dicit Eſaię.c.xiiii. Adiungetur aduena ad eos, & adhærebit domui Iacob. Iſtud autẽ, Adhęrebit, ſacerdotio minime ꝯuenit. Sic nanq; dicit: An qui longe peregrinus legis peritus. Quid ſonat iſtud Deuterono. cap.x. Amat peregrinum, & dat ei victum, & veſtitum? Illi autem.ſ.Thalmudiſtę.ſ.rñderunt ei dicentes: Notum ſit tibi, ꝙ Iacob pater noſter nil aliud petiit à Deo ſibi dari, Geñ.cap.xxviii. Et dederis mihi panẽ ad veſcendum, & veſtimentum ad induẽdum: tu ergo, qui nouiſſime veniſti ad nos: nõne vt ſimilis Iacob exiſtas, ꝯtẽtus es, qui primogenitus à Deo vocatus es? Verũtamen non exiſtimes: ꝙ Iacob victum, & veſtitum dũtaxat à Deo petierit: ſed ſcire te oportet, ipſum Iacob dixiſſe: Mihi promiſit Deus: ꝙ mecum ſemp erit, quando egredientur de me ſacerdotes, qui Dei ſacrificiorum panem comedant, & ſacerdotii veſtibus induantur. Hoc illud eſt, quod in quadam Hebraica Gloſa dicitur Exodi cap. xii. ſuper illud: Hæc eſt religio Phaſæ: eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinat apud vos. Gloſa: Futurum eſt: vt ꝯuerſi de gentibus ſint ſacerdotes domino adminiſtrantes: & ſic Rauenais Iudęus in ſuis ſuper Exodo Cõmentariis ſimiliter inquit. Poſſumus etiam hoc modo probare, auctoritate Rabinorum Hebręorum, ꝙ in ſacramẽto altaris ꝯtinetur Chriſtus Deus, & homo. Nam ſuperius libro tertio probatum eſt, auctoritate quãplurium Rabinorum: ꝙ Meſſias eſſe debebat Deus. Si Iudæi ꝯfitentur Meſſiam debuiſſe eſſe Deum, qui omnia facere poteſt: vt ꝯfiteantur ẽt, ꝙ Deus poſſit eſſe in ſacramento altaris, neceſſe eſt: cum omnia ſint ei poſſibilia: & nec mẽtiri poteſt. Si aũt ipſe dixit: Hoc eſt corpus meum: & Hic eſt ſanguis meus: & Hoc facite in meam cõmemorationem: vt inquiunt Euangeliſtę: ꝯſtat ergo: ꝙ iuxta normam ab eo traditam, ſacramentũ altaris ſit verum corpus Chriſti, & verus

Finus Ferrarieñ.

ſanguis Chriſti: quia Deus mentiri non poteſt. Item iter antiquos Iudęorum Rabinos: & quidem inter eos, qui erant maioris auctoritatis, magna extitit diſputatio ſuper manna: vt inquit D. Burgenſis ſuper.xvi.cap. Exodi in ſuis Additionibus ad poſtillam Nicolai Lyrẽſis: Extitit, inquit, diſceptatio in quodã libro Thalmudico, qui dicitur Ionia. Quidam enim eorum, qui dicebatur Rabi Aquila (aliàs Rabi Aquiba) expoſuit illud verbum.ſ. Panis Angeloꝝ, ſicut ſonat, dicẽs: Quòd homo Iſraelita mãducauit panem, quem Angeli comedũt. Alius vero, qui dicebat Rabi Iſmael, ĩproperauit ei, dicẽs: Quòd Angeli non comedũt cibum corporalẽ. Moderni vero, vt Rabi Moyſes Gerũdenſis, ſuſtinẽt opinionem Rabi Aquibę, dicẽtes: Quòd Angeli reficiunt in lumine diuino: & ꝙ mãna erat de iſto lumĩe: qđ qdem lumen fuit incorporatũ ex volũtate diuina, & factũ mãna: & ſic Angeli, & Iſraelitę ex eodẽ reficiebant.ſ. Angeli ex lumine diuino, & Iſraelitę ex mãna de illo lumine incorporato: & ſic intelligũt illi, qñ dicit: Panem Angeloꝝ mãducauit homo: vt habet in Gloſa prędicti Rabini Moyſis in hoc loco. Et licet hoc nõ vere dicat figuratum de illo mãna: eſt tñ valde applicabile ad nrm veꝝ mãna.ſ.ſacramentũ euchariſtię: in quo eſt veꝝ lumen diuinũ ex volũtate diuina incorporatũ: ex quo.ſ.lumĩe: Angeli ĩ cœlo reficiunt: & fideles in deſerto huius vitę ex eodẽ lumine incorporato paſcunt. Quod ſi ſic intelligerẽt Iudęi: ceſſarent eoꝝ murmurationes ꝯtra prędictum ſacramentũ, dicentes: Quòd penitus eſt impoſſibile: & implicans ꝯtradictionem. Vnde de ſimilibus ĩtelligit illud Pſal. Noluit intelligere, vt bene ageret. Multa enim, & ſimilia de hoc mãna ab eis dicunt, q̃ cauſa breuitatis omittunt. hęc omnia antedictus D. Burgenſis: q cum eſſet Iudæus ad fidẽ Chriſti ſe ꝯtulit. Illud aũt, Panẽ Angelorũ, habet Pſal.ciiii. vbi dr: Pane cœli ſaturauit eos. & Pſal.lxxvii. dr: Panẽ cœli dedit eis: panẽ Angeloꝝ mãducauit homo. Ecce quõ Hebreoꝝ Rabinoꝝ auctoritate ꝯſtat ſacrificium Chriſtianoꝝ fieri

Digitized by Google

ex pane,& vino. Et ſi Iudęorum Rabini volunt manna illud,quod è cœlo pluit, diuino lumine fuiſſe incorporatum: vt ſupra dictũ eſt:,& ſic ex ipſo Deo ꝯfectum: cum nihil ſit in Deo,quin ſit Deus:quanto magis id diuinum eſſe debet in Chriſtianorum ſacrificio: quod per illud manna fuit pręfiguratum.ſ.euchariſtia legitime ꝯſecrata:cum omne figuratum ſit ſua figura multo excellentius? Et eo magis, quia huiuſmodi ſacrificiũ eſt oblatio nõ ſolum munda,ſed mundiſſima,teſte Malachia Propheta cap. primo,ſic dicente: Non eſt mihi voluntas in vobis.ſ.Iudęis,dicit dñs exercituum:& munus nõ ſuſcipiam de manu veſtra: ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum magnũ eſt nomen meum in gentibus:& in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus,dicit dñs exercituum. Nota hic Iudęe,dñm Deum dicere, ſe nolle à vobis ſacrificia,& oblationes,& munera: quia non eſt ei voluntas in vobis: qa ab ortu Solis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen ſuum in gentibus ab idolatria.ſ. ad fidem Chriſti ꝯuerſis:& ꝓpterea oblationem mundam.ſ.euchariſtiæ ſibi offerẽtibus in ſuis ſacrificiis.Nec poſſunt iſta aſcribi ad captiuitatem Babylonicã:cum iſte Propheta fuerit poſt: quia fuit vltimus Propheta:& cum ſermo ſuus ſit ad Gentiles olim, non autem ad Iudæos.

¶Quod Iudæorum ſacrificia non ſolum fierent ex animalibus: & ſic ex carne,& ſanguine: ſed etiam interdum ex pane triticeo,& vino, & interdum aqua. Caput. XXI.

LIcet ſacrificium, quod Sũmo cœli, & terræ Opifici offerunt Chriſtiani, non ex vitulis,& arietibus,cęteriſq; ſit animalibus: nec ex eorum ſanguine, & adipe: cum huiuſmodi ſacrificia poſt Ieſu Chriſti paſſionem euacuata ſint, & omnino ceſſauerint: vt ſupra lib. vi. cap. .lxxxv.ꝓbatum extitit:ſed ſolum, & dũtaxat ex pane triticeo,& vino pauca aqua mixto: tamen in hoc Chriſtiani ab aſſueto Moſaicæ legis vſu in totum non deuiant,& recedũt:cũ in ipſa quoq; lege Moſaica mandetur ex pane,& vino,& interdum ex aqua:interdum etiã ex vino pauca aqua mixto diuinas fieri oblationes. Quod verum eſſe ex ſacris literis oſtendendum eſt Iudæis verum eſſe: vt deinceps ob hanc cauſam nos non redarguant,tanq̃ rem nouam, & non vſitatam faciamus. Scribitur enim primo de pane, Exodi cap.xiii.Et ait Moyſes ad populũ: Memẽtote diei huius,in quo egreſſi eſtis de Aegypto,& de domo ſeruitutis: quoniam in manu forti eduxit vos dñs de loco iſto: vt non comedatis fermentatũ panem.& paulo poſt: Septẽ diebus veſceris azymis:& in die ſeptimo erit ſolemnitas dñi. Azyma comedetis ſeptẽ diebus: nõ apparebit apud te aliqd fermentatũ. Itẽ Exodi.c.xxix. Tolle vitulũ de armẽto:& arietes duos immaculatos: paneſq; azymos:& cruſtula abſq; fermento: q̃ ꝯſpſa ſint oleo:lagana quoq; azyma oleo lita: de ſimila triticea cuncta facies. Leuitici cap.ii.Aĩa cũ obtulerit oblationẽ ſacrificii dño, ſimila erit eius oblatio. & paulo infra:Cum aũt obtuleris coctũ in clibano de ſimila panes.ſ.abſq; fermento,ꝯſperſos oleo,& lagana azyma oleo lita:ſi oblatio tua fuerit de ſartagine ſimilę ꝯſperſę oleo,& abſq; fermento &c. Itẽ Leuitici cap.vi. Reliquã aũt partem ſimilę comedet Aaron cum filiis ſuis abſq; fermento:& comedet in loco ſanctuarii Tabernaculi: ideo aũt nõ fermentabit: qa pars eius in dñi offeret incenſum. Item ibidẽ cap.vii. Sacerdos,qui offert holocauſti victimã,habebit pellem eius: & omne ſacrificium ſimilę,qđ coquit in clibano: videlicet panes factos ex flore farinę triticeę: quę ſimila dicit. & ibidem magis infra: Si pro gratiaꝝ actione oblatio fuerit,offerent panes abſq; fermento.& magis infra ibidem: Panes quoq; fermentatos cũ hoſtia gratiaꝝ. Item Leuitici cap.viii. Caniſtrũ cũ azymis.& parũ infra eodẽ capl'o: Tolleſq; de caniſtro azymoꝝ: quod erit corám dño panes abſq; fermento.& itẽ magis infra: Panes quoq; ꝯſecrationis edite: qui poſiti ſunt in caniſtro. Itẽ ibidem cap.x. Tollite ſacrificiũ,qđ remanſit de oblatione dñi:& comedite illud abſq; fermento

Digitized by Google

mento iuxta altare, qa ſanctũ ſanctorum eſt. Leuitici iterum cap. XXI. Sancti erũt Deo ſuo .ſ. ſacerdotes. & ſequit: Et nõ polluẽt nomen eius. Incenſum enim dñi, & panes Dei ſui offerẽt. & magis infra eodẽ cap. Quia ↄſecratus eſt Deo ſuo, & panes ppoſitionis offert. Item ibidem: Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculã, non offeret panes Deo ſuo. & iterũ magis infra ibidem: Qui habuerit maculam de ſemine Aaron, nõ accedet offerre hoſtias dño: nec panes Deo ſuo. Item Leuitici cap. XXII. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo veſtro. Item Leuitici cap. XXIII. Et ſic offeretis ſacrificiũ nouũ dño ex oĩbus habitaculis veſtris panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilę fermentatę, quos coquetis in primitias dñi, offeretiſq; cum panibus ſeptẽ agnos imaculatos. Leuitici cap. XXIIII. Accipies quoq; ſimilam: & coques ex ea duodecim panes: qui ſinguli habebunt duas decimas: quorum ſenos altrinſecus ſup menſam puriſſimã corãm dño ſtatues, & pones ſuper eos thus luc idiſſimũ, vt ſit panis in monimentũ oblationis dñi: per ſingula Sabbata mutabunt corãm dño ſuſcepti à filiis Iſrael fœdere ſempiterno: eruntq; Aaron, & filiorum eius, vt comedãt eos i loco ſcõ: qa ſanctũ ſanctorum eſt de ſacrificiis dñi iure ppetuo. Numeri quoq; c. XXVIII. vbi eſt mandatũ de ſacrificiis faciẽdis ſingulis diebus, & ſingulis diebus feſtis i toto ãno: dixit quoq; Deus ad Moyſem: Pręcipe filiis Iſrl', & dices ad eos: Oblationẽ meã, & panes, & incẽſum odoris ſuauiſſimi offerte p tpa ſua. & particulariter declarat, quæ, & quot animalia ſacrificanda ſunt ſingulis diebus, & ſingulis feſtiuitatibus, deſcribens quãtitatẽ ſimilę cuiuſlibet ſacrificii. Deuterono. cap. XVI. dicitur: Non comedes in eo panem fermentatũ: ſeptẽ diebus comedes abſq; fermento afflictionis panẽ: qm̃ in pauore egreſſus es de Aegypto: vt memineris diei egreſſionis tuę: non apparebit fermentatũ in oĩbus terminis tuis ſeptem diebus. Et nota hæc dici de Phaſe. & paulo inferius dicit: Sex diebus comedes azyma. Primo Regum cap. XXI. qñ Dauid petiit panes ab Abimelech ſacerdote p ſe, & ſociis. rñdit Abimelech: Non habeo laicos panes ad manũ: ſed tantũ panẽ ſanctũ: ſi mũdi ſunt pueri, maxime à mulieribus, mãducent. & parũ infra: Dedit ergo ei ſacerdos ſanctificatũ panẽ: neq; enim erat ibi panis, niſi tm̃ panes ppoſitionis: q ſubleuati fuerãt à facie dñi: vt ponerent panes calidi &c.

Quod de vino ẽt fieret ſacrificium. Caput. XXII.

QVod aũt in lege Moſaica fierent ſacrificia cum vino, ↄſtat in locis infraſcriptis, Exodi cap. XXIX. Et vinum ad libandũ eiuſdem menſuræ in agno vno. Leuitici ẽt cap. XXIII. Atq; in eodem die, quo manipulus .ſ. ſpicarum nouarum frugum ↄſecratur: cędetur agnus anniculus in holocauſtum dñi: & libamenta offerent cum eo duæ decimæ ſimilæ ↄſperſę oleo in incenſum dñi, odoremq; ſuauiſſimum. Liba quoq; vini quarta pars Hin. panem, & polẽtam, & pultes nõ comedetis ex ſegete vſq; ad diem, qua offeretis ex ea Deo veſtro. Numeri cap. VI. Caniſtrum quoq; panum azymorum: qui conſperſi ſunt oleo: & lagana abſq; fermẽto vncta oleo, ac libamina ſingulorum. & ibidem pluries reperit de azymis. Numeri quoq; cap. XV. Cum ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ, quã ego dabo vobis: & feceritis oblationem dño in holocauſtum: aut victimam pacificã vota ſcluentes, vel ſponte offerẽtes munera: aut in ſolẽnitatibus veſtris adolentes odorẽ ſuauitatis dño de bobus: ſiue de ouibus offeret, qcunq; imolauerit victimã ſacrificium ſimilæ decimã partem Ephi conſperſam oleo: quod menſuram habebit quartam partem Hin: & vinũ ad liba fundenda eiuſdẽ menſuræ: dabit in holocauſtum: ſiue in victimam per agnos ſingulos, & arietes, erit ſacrificiũ ſimilę duarũ decimarũ: quę ↄſperſa ſit oleo tertię partis Hin: & vinum ad libamentũ tertię partis eiuſdẽ menſuræ offeret in odorẽ ſuauitatis dño &c. Item Numeri cap. XXVIII. Et libabitis vini quartam partem Hin. Item ibidem: Libamina autem vini, quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt; media pars Hin per ſingulos

vitulos: tertia pars per arietem: quarta per agnum. Et hæc eſt generalis regula: quod in omnibus ſacrificiis prędicta vini quantitas ponatur. Vnde ſępiſſime, quaſi vbique non nominando vinum, dicitur cū libamentis ſuis, vel iuxta ritum libamentorum, vel liba, quæ rite funduntur per ſingula ſabbata &c. Ex quibus omnibus ſuperius allegatis tam de pane, quàm de vino cōſtat in lege Moyſis facta fuiſſe: vel facienda eſſe Omnipotenti Deo ſacrificia. Quod ideo factū fuiſſe credere poſſumus: vt hoc myſteriū ſ. euchariſtiæ in ipſo teſtamēto vetere præfiguraretur in lege Moſaica: cuius figurę veritas manifeſte oſtenditur in eccleſia, & religione Chriſtiana.

¶ Cur in pane, & vino hoc myſteriū celebretur, Hilarius declarat, dicens.

Cap. XXIII.

IN pane ideo hoc myſterium celebratur: quia Chriſtus panis eſt, qui de cœlo deſcendit: ſed ſicut panis longe aliud ab iſto pane intelligitur: ita longe aliud caro à mortali iam noſtra carne ſecernitur. Caro itaque per paſſionem, & vera caro redemptionis ſuę proditionem explet: panis vero victū ad æternitatem ren..tis imortalitatis præbet. Atque ideo nec mirum, ſi caro Chriſti panis dicitur: dum & caro ſub ſpecie panis viſibili nihil aliud, quàm caro porrigitur. Sed caro, quia in eadem carne paſſus, in veritate creditur: panis vero, quia granum frumenti cadens in terrā, & nos ex ipſo, nihil aliud, quàm frumentum per fidem genuit. Vnde per hoc ſeipſum ſuis mēbris ex ſe natis vitam pbuit: & pręſtādo nihil nobis aliud, quàm panis æternus fuit. Nihil enim ad figurā manifeſtius, nihil ad myſterium euidentius. Granū quippe frumenti Chriſtus in terrā cecidit: ſed multa grana de ſe genuit: quæ nimirum grana nihil aliud, quàm frumentū fuit: quod in horreum coaceruatur. Vnde mira in ipſo noſtræ naturæ vnitas prædicatur: nā oēs nouimus: quod panis vnus ex multis naturaliter granis efficitur: ex quo noſtra in Chriſto cōmendatur vnitas: & figura veritatis in myſterio approbatur. Ad hoc quippe illud mortuum eſt in terra: vt ex eius adipe, & pinguedine nos fœcundemur: quia vt ipſe ait: Niſi mortuū fuerit, ipſum ſolum manet. Nūc vero, quia mortuus reſurrexit, multum iam fructū affert in credentibus. De quo nimirum fructu vnus panis efficitur: quia Chriſtus, & eccleſia vnū corpus eſſe probatur. vnde dictū eſt: Erūt duo in carne vna. Recte ergo hoc myſterium in pane celebratur: quatenus per hoc altius deſignetur quid in eo geratur. Simili modo in vino: quod ex multis liquatur vuis: & de multis in vnum confluit granis: quæ nimirum grana virtutū ex illa creuerunt vite, quæ dixerat: Ego ſum vitis vera: vos autē palmites. Non poteſt ergo palmes à ſeipſo facere fructum: niſi in vite māſerit: icciro vinum quod bibimus, ſanguis eſt eiuſdem vitis, quod de latere eius fluxit. Nam vitis, & palmes vnū ſunt corpus: & ideo vnum ferre videntur fructū: quia vua, quam palmes affert, de radice profluit vitis. hinc quoque & Chriſtus vua dicitur: de qua nimirum dum populo premitur paſſionis, ſanguis effluxit ſalutis. Ideo autē ſpeciem vini iure tenet in ſenſu: dum ſpiritualiter ſanguis potatur in myſterio: quia hinc lętificamur ſpirituali lætitia ad gaudiū: hinc vero redimimur de morte ad vitam: & pretio ſalutis noſtræ interius ſaginamur. Nos enim nō ſolum vinea domini: ſed & vindemia eius ſumus. De qua nimirum vinea Chriſtus in Canticis: Vindemiaui, inquit, myrrham cum vnguentis meis: manducaui autē panē meum cū melle meo: bibi vinum cū lacte meo: ſed num prius panis comeditur, quàm myrrha in nobis mortificationis turgeſcat? & vnguentum boni odoris naribus aſpergatur? Iure itaque panis Chriſtus, qui de cœlo deſcēdit, in hoc myſterio accipitur, ſicut & caro, quæ in Cruce pependit, cum integer deinceps Chriſtus perſeueret: licet ab omnibus quotidie edatur: & ſit panis quidem ad vitam, & firmitatem animi: caro vero ad vnitatem naturæ ſuæ, & redemptionis præmium. vnde ipſe ait: Caro mea eſt pro mundi vita: & ſanguis vere, qui pro nobis effundetur in remiſſionem peccatorum. hinc ſanè eſt: quod ſapientia Dei patris myſterium hoc in ſpeciem panis, ac vini permanere voluit, quàm in colorem, ac ſapo-

rem

rem carnis, & ſanguinis demutari: quia nec hoc eſt iam quod vr: nec fieret illud amplius: vt eſſet caro, & ſanguis, q̃ percipitur. Nos enim in eo illum panem, q de cælo deſcendit comedimus: & ideo dicitur: Comedi panem cũ melle meo: qm̃ in illo diuinitatis dulcedo, & humanitas p̄dicatur: & iccirco, ſicut in iſto ſaporẽ panis, aut colorem nõ attendimus, ita nãq; ſi mutaretur in carnem, nihil amplius caro Chriſti eſſet, q̃ eſt: quia totum ſpirituale eſt, quod comedimus: imo durius eſſet contra conſuetudinem humanam, licet carnem ſalutis: tñ carnẽ hominis Chriſti in ſpeciem, & colorem ipſius mutatam: & vinum in cruorem cõuerſum accipere. Inde & illi adhuc rudes Diſcipuli carnaliter ſapientes, dicebãt: Durus eſt hic ſermo, cum diceret: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eiꝰ ſanguinem, non habebitis vitam in vobis manentem. & non poterant ſuſtinere vtiq;: quia carnaliter ea intelligebant. Sic itaq; & ille ſapit carnaliter, qui non credit carnem Chriſti eſſe, & ſanguinem: quia ſpeciem, & colorem exterius non mutauit. vnde orãdum eſt: vt ipſe per ſe Chriſtus veniat, & comedat panem cũ melle ſuo i nobis: & vinum cum lacte bibat: quia niſi Chriſtus Deus, & homo vere intelligat: & vinum. i. ſanguis eius cum lacte doctrinæ admiſceatur: non poteſt infirma mẽs capere lucem veritatis, & myſterium: vel quod diuinum eſt agnoſcere: vbi mira vnitas in hoc, ſicuti in aliis quibuſlibet locis, Chriſti, & eccleſiæ declaratur: dum quod nos in illo gerimus: & ille in nobis ſe agere monſtratur. Nam dum nos recte panem cum melle comedimus: & vinum calicis cum lacte potamus: tunc & ipſe ea ſe in nobis ſumere teſtatur: quia per hæc nos in ſuum corpus traiicit: & vnum in illo efficimur. Pro talibus igitur, & huiuſcemodi negociis prouidè ſanè in pane, & vino ſine vlla decoloratione ſubſtantię hoc myſterio interius, vi, & poteſtate diuina peragitur: vt & virtus fidei eniteat in intellectu: & doctrina fluat hincinde in operatione ſacramenti: & veritas reſplendeat in prçfiguratione myſterii. Cibus certe iſte manibus Angelicis deſert ad Deum, & refertur ad nos: per quẽ noſtra infirmitas diuinitus reuelatur: q niſi ſolis amicis, & fratribus porrigitur. Vnde ſponſus adhortatur in Canticis: Comedite amici, & bibite: & inebriamini chariſſimi: quia profectò talis eſca, & potus nunquam digne ſine ebrietate Spũs ſancti deguſtatur. Hinc quoq; Dauid ebrius gratanter in pſona noſtra canit: Paraſti in cõſpectu meo mẽſam aduerſus eos, q tribulant me: & calix tuus inebrians q̃ pclarus eſt. Prçclare itaq;: qa oĩ veritate, & fulgore clarius reſplendẽt, & luce ſancti Spũs illuſtratur, ac per hoc fidelium inebriat mentes: quo nimirũ hauſtu illi ebrii erant hora diei tertia: ſup quos ſe idem Spiritꝰ plenius diffuderat: iccirco & noſtra idẽ accipientiũ præparãda ſunt corda: vt tali epulo refecti ad altiora in fortitudine tranſeamus. Nemo igitur digne accipit, niſi qui tranſit: vñ & Paſcha tranſitus appellatur. Paſcha aũt noſtrum imolatus ẽ Chriſtus. Ad quod q vult venire, & videre hanc viſionem, tranſeat & ipſe cum Moyſe, ſicut & Chriſtus tranſiuit de hoc ſæculo: vt totus iã ſpũalis ſpiritualia iſta q̃ digne percipiat. B. ẽt Cyprianus hoc ipm ſentiẽs, inqt de Chriſto: Quod ipſe ſit leo de Tribu Iuda: & recubet dormiẽs in paſſione, & ſurgat, & ſit ipſe ſpes gentium: qbus ſcriptura diuina adiũgit, & dicit: Lauabit in vino ſtolã ſuã: & in ſanguine vuę amictũ ſuũ. Qñ aũt ſanguis vuæ dr̃, qd aliud, q̃ vinum calicis Dñici ſanguis oñditur? Necnõ & apud Eſaiã hoc idem & Spiritus ſanctus de Dominica paſſione teſtatur, dicens: Quare rubicunda ſunt veſtimenta tua, & indumẽta tua velut à calcatione torcularis pleni, & p̄calcati? Nunquid rubicunda veſtimenta aqua poteſt facere? aut in torculari aqua eſt? quæ pedibus calcatur, vel prælo exprimitur? vini vtique mentio eſt. & ideo ponitur: vt domini ſanguis vinum intelligatur: & quod in calice Dominico poſtea manifeſtum eſt, Prophetis annuntiantibus prçdicatur. Torcularis quoque calcatio, & preſſura taxatur: quia quomodo ad potandum vinum veniri non po

B. Cyprianus.

teſt, niſi botrus calcetur ante, & prematur: ſic nec nos ſanguinem Chriſti poſſemus bibere, niſi Chriſtus calcatus prius fuiſſet, & preſſus, & calicem prior biberet, in quo credentibus propinaret.

¶ Quod etiam aqua in ſacrificiis veteris legis vſi fuiſſent. Cap. XXIIII.

QVòd etiam aqua in antiquæ legis ſacrificiis interdum interuenerit, conſtat in infraſcriptis ſacræ ſcripturæ locis. & Primo, Leuitici cap. xiiii. Et immolato vno paſſere in vaſe fictili ſuper aquas viuas. Item ii. Regum. c. xxiii. Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſtinorum: & hauſerunt aquam de ciſterna Bethleem: quę erat iuxta portam: & attulerunt ad Dauid: at ille noluit bibere: ſed libauit eam domino, dicens: Propitius ſit mihi dominus ne faciam hoc. Num ſanguinem hominum iſtoꝝ, qui ꝓfecti ſunt, & animarum periculum bibam? Libauit ergo eam. ſ. aquam Deo: hoc eſt de ea ſacrificium fecit domino. hoc idem etiã dicitur primo Paralip. c. xi. tertio etiam Regum. c. xviii. de ſacrificio Heliæ ſic dicit: Fecitq́ꝫ aquęductum, quaſi per duas aratiunculas in circuitu altaris, & conſperſit ligna &c. & paulo inferius ait: Implete quatuor hydrias aqua: & fundite ſup holocauſtum, & ſuper ligna. & iterũ magis infra: Cecidit autem ignis domini, & vorauit holocauſtũ, & ligna, & lapides: puluerem quoqꝫ, & aquam, quæ erat in aquæductu lambens &c. Ex quibus ignis deſcenſu, & lignorum deuoratione, & aquę &c. oſtenditur ipſum ſacrificiũ fuiſſe Deo gratum. Item. iii. Regum. c. xix. De aqua, quam obtulit Angelus Heliæ cum pane ſubcineritio: in cuius cibi virtute, & fortitudine ambulauit Helias per quadraginta dies. De vino etiam aqua mixto habetur Prouerbiorũ. c. ix. vbi dicitur: Miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuã. & paulo infra ibidem dicitur: Venite comedite panem meum: & bibite vinum, quod miſcui vobis. Quid eſt autem menſa parata, niſi altare? & vinum aqua mixtum, niſi ſacrificium? Itẽ Ioan. c. ii. Dominus ad nuptias inuitatus de aqua vinum fecit: vt ſupra. Ecce quomodo diuinæ ſcripturæ auctoritate liquidò conſtat, Iudæos non ſolum ex animalibus, & carnibus: verum etiam ex pane, & vino, & interdum aqua Summo Deo ſacrificaſſe. Quare igitur Iudæus hoc ipſum fieri à nobis Chriſtianis deteſtatur, & improbat? niſi quia inſanit, & delyrat?

¶ Quare in calice aqua miſcetur, Hilarius. Cap. XXV.

PLanè aqua in ſanguine quare miſceatur, dum in natale calicis factũ fuiſſe nõ legimus? illa quàmaxime cauſa eſt: quia de latere Chriſti, vbi paſſio completur, ſanguis, & aqua manauit. Quod recte myſterium Apoſtoli plene intelligẽtes, faciendum eſſe in calice cenſuerũt: vt nihil deeſſet nobis in hoc ſacramẽto ad commemorationem paſſionis: quod tũc extitit in Cruce in conſummationem noſtræ redemptionis. Nã poſtquam emiſit ſpiritum, vnus militum lancea aperuit latus eius: vnde quaſi de viuo fonte manauit ſanguis, & aqua. Et ideo hic eſt verus calix, quia veraciter paſſus eſt pro ſalute noſtra, nõ minus ſanguinem pretii, q̃ vndam baptiſmi fudit. Et quod tũc de carne fluxit, hoc nũc credentes in calice bibunt. Caro quidem datur in cibum, ſanguis, & aqua vere in potum: vt quod ſimul de latere manauit: hoc totum noſter homo his duobus renouatus bibat: vt ſi quam peccati maculam poſt fontem traxit, habeat in hoc vndam venię, qua diluatur: & pretium ſuę redemptionis, quo vnuſquiſqꝫ redemptus de die in lucẽ rurſus renouet. Sed & plures dixerũt, aquã ideo admiſceri debere: vt ſimul in Chriſti ſanguine baptiſmus, & pretium ſalutis fluat: non iam quaſi duę res, ſed vna, ſanguis videlicet fiat. Satis itaqꝫ prouidè ob diſpenſationem ſalutis noſtræ diuina ſapiẽtia hoc ſimul de ſuo latere produxit: vt vnde mulier, quæ deceperat priorem Adam, creata eſt, inde rurſus eccleſia formaretur: quę bene per aquam, ſicut Cyprianus ſanctiſſimus ait, deſignatur. Vnde & in Apocalypſi Angelus aquas populos eſſe interpretatur. Et ideo recte ꝓuiſum eſt: q̃a ſimul cũ ſanguine fluxit: vt in hoc myſterio veri ſanguinis admiſceatur:

Digitized by Google

tur: quatenus & nos in illo ſimus: vt per hoc ſalutis ſacramentum diuinis obtutibus illico vniti myſtice offeramur. Nam ſi vinum ſine aqua offeratur, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis. Si aũt aqua ſola, iam plebs videtur eſſe ſine Chriſto. Qñ autem vtrunq; miſcet, & coniungit, tunc recte myſteriũ eccleſię ſpiritualiter perficitur. Nulli liquores ſic ſe conueniũt quomodo vinum, & aqua: profectò q́a illud ex aqua per vitem, ſicut Chriſtus carnem ex carne per Mariã naſcitur: ſed longè excellentius vinũ cum aqua: quas denique aquas dñm iccirco commutaſſe legimus: vt inſipientia noſtra euacuata vinũ iucunditatis in nobis exuberaret. hinc ſponſa in Canticis: Introduxit me Rex ĩ cellam vinariam: & ordinauit in me charitatem: ac deinde exultabimus, & lætabimur in te memores vberum tuorum. Exultant ergo fideles, dũ ſe intelligũt ad tantam vnitatem Chriſti ſociatos per gratiam, & ad tantam fragrantiam charitatis prouectos. Et ideo q̃ bene in hoc myſterio noſtra figura per aquam admittitur: vt vnuſquiſq; in illo Chriſti ſanguine ſuſceptum ſe intelligat: & in melius tranſmutatum. vnde licet prius myſtice vinum, & aqua miſceatur: poſt conſecrationem tñ non niſi ſanguis bibitur: quia in illo prius ex aqua baptiſmatis ſuſcepti rurſus eum eſuriendo, & ſitiendo quotidie potamus. Nec dubiũ, quin ſub hoc myſterio illam bibimus aquam, de qua dñs: Qui biberit, ĩquit, aquam, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitã æternam. Propterea nõ inconuenienter ẽ ob hoc ibidem aqua ↄſecratur: non ꝙ aqua permaneat, ſed vertitur in ſanguinem: vt ſignificet quid fides percipitur. Nam tria ſunt, quæ teſtimonium dant, ꝙ Chriſtus eſt veritas, Spiritus, Sanguis, & Aqua. Nimirum, quia poſtquã emiſit ſpiritum, de fonte pectoris ſui contra naturam manauit felix vnda baptiſmi, & ſanguis redemptionis: quibus non niſi vnum ſalutis opus myſtice conſecratur: vt corpus noſtrum, & anima, ac ſpiritus integer ad vitam in Chriſto ſeruetur: vbi nemo dubitat ꝙ & caro noſtra ex hoc reparetur ad vitã, qua totus homo redimit. Caro qdẽ carne paſcitur ſpiritualiter: q́a Verbum caro factum eſt: aĩa vero Chriſti ſanguine reparatur: oĩs itaq; aĩa (teſte ſcriptura) in ſanguine eſt: & vbi habet in corpore ſedem: & per quem ipſa (vt aiunt) viuificat corpus: inde Chriſto & ipſa habeat vitã æternam in ſe manẽtem. Sed q́a ſpiritus, atq; aĩa vna ſubſtantia eſt: licet ſpiritus, aut mens dicatur ea pars, quę pręeminet in hoĩe, ex qua ſpiritualis interdum appellatur, dum ꝓoccupauerit ſuis legibus totum hoĩem, & viuificatur à Deo. Anima vero inferior eius portio, qua corpus animatur, & homo animalis dicitur. Animalis autem homo nõ percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. De cauſa in hoc ſacramento forſitan aqua admittitur: vt tria hæc, tribus iſtis ſacrentur myſtice rebus. Conſtat igitur: quia & ſi tria ponuntur prius, non niſi caro, & ſanguis poſtea recte creditur: dans indicium, quòd animalis homo totus debeat trãſire in ſpiritum, & ſpiritualis fieri. Omnis nanque anima in ſanguine eſt: quod typice dictum accipimus: q́a omnis vita eius, vt beate viuat, in Chriſti ſanguine reparatur: quam benigno in ſanguine, quia per quem habet cognationem ad carnem, iuſtum erat, vt per eũ haberet regreſſum ad vitam. Et ideo in via duobus iſtis duntaxat paſcimur, & potamur: vt totus homo noſter, qui duabus conſtat ſubſtantiis, integre reparetur. Hinc quoque Dauid: Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Sitiuit ergo totus homo: vt de carne, & anima tranſiret ad ſpiritum: quatenus ſpiritualis totus in Deo eſſet: propter quod, licet dixerim ſanguinem ad aĩam pertinere quodammodo: ſimul tamen caro, & anima recte ſitiunt, & potantur ſanguine, ſicuti & paſcunt ſimul carne Chriſti: quia non carnaliter iſta percipiuntur, ſed ſpiritualiter. Sitit igitur anima talibꝰ refrigerari: ſitit & corpus: cõmedit anima, comedit etiam & corpus: quibus vſq; ad finem vegetati, anima immortalis ad vitam tranſit: caro vero propter ſententiam primi hoĩs ad terrã redit. Sed quia Chriſto corporata per lauacrum: & per

Digitized by Google

mortalitatis alimoniam enutrita ſemina vitę nunq̃ poſt finem ſæculi in mortem detineri poterunt: immo quod in capite pręceſſit, membris pręſtabitur. Beatus ẽt Cyprianus in ſua Epiſtola ad Cęciliũ de aqua ponenda in calice domini, ſic ait: Cũ ergo neq; ipſe Apoſtolus, neq; Angelus de cœlo annuntiare poſſet aliter, aut docere, pręterq̃ quod ſemel Chriſtus docuit, & Apoſtoli eius annũtiauerunt, miror ſatis vnde hoc vſurpatum ſit: vt ꝯtra Euangelicam, & Apoſtolicam diſciplinã qbuſdam in locis aqua offeratur in Dñico calice. ſ. ſola, & ſine vino: quę ſola Chriſti ſanguinem non poſſit exprimere: cuius rei ſacramentũ, nec in Pſalmis tacet Spiritus ſanctus faciens mentionẽ Dñici calicis, & dicẽs: Calix tuus inebriãs perq̃ optimus. Calix aũt, qui inebriat, vtiq; vino mixtus eſt: neq; enim aqua quemq̃ inebriare põt. Sic aũt calix Dñicus inebriat: vt & Noe in Geneſi vinũ bibens inebriatus eſt. Sed qa ebrietas dñi calicis, & ſanguinis non eſt talis, qualis eſt ebrietas vini ſęcularis: cum diceret Spiritus ſanctus in Pſalmo: Calix tuus inebrians, addidit, Perq̃ optimus: ꝙ. ſ. calix Dñicus, ſic bibẽtes inebriat, vt ſobrios faciat, vt mentes ad ſpiritualem ſapiẽtiam redigat, vt à ſopore iſto ſæculari ad intellectũ Dei vnuſquiſq; reſipiſcat: & quemadmodum vino iſto cõmuni mens ſoluitur, & anima relaxatur, & triſtitia omnis expellitur: ita & potato ſanguine domini, & poculo ſalutari expellatur memoria veteris hominis, & fiat obliuio ꝯuerſationis priſtinæ ſæcularis: & mœſtum pectus, ac triſte, quod prius peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia reſoluatur. Quod tunc demum poteſt lętificare in eccleſia domini bibentem, ſi quod bibitur, Dominicam tenet veritatem &c.

Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit copulatur, & iungitur. Quæ copulatio, & ꝯiunctio aquæ, & vini, ſic miſcetur in calice domini: vt commixtio illa non poſſit abinuicem ſeparari: vnde eccleſiam: ideſt plebem in eccleſia ꝯſtitutam, fideliter, & firmiter in eo quod credidit, perſeuerantẽ nulla res ſeparare poterit à Chriſto, quo minus hæreat ſemper, & maneat in diuina dilectione. Sic autem in ſanctificando calice domini offerri aqua ſola non poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tãtum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſi vero aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem vtrunq; miſcetur, & adunatione ꝯfuſa ſibi inuicem copulatur: tunc ſacramentum ſpiritale, & cœleſte perficitur. Si vero calix domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrunq;: quomodo nec corpus domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi vtrunq; adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage ſolidatum. Quo & ipſo ſacramento populus noſter oſtenditur adunatus: vt quemadmodum grana multa in vnum collecta, & cõmolita, & cõmixta panem vnũ faciũt: ſic in Chriſto, qui eſt panis cœleſtis, vnum ſciamus eſſe corpus, cui ꝯiunctus ſit noſter numerus, & adunatus. Non eſt ergo frater chariſſime, ꝙ aliqs exiſtimet ſequendam eſſe quorundam ꝯſuetudinem: ſi qui in præteritum in calice Dominico, aquam ſolã offerendam putauerunt: quęrendum eſt enim ipſi quem ſint ſecuti: nam ſi in ſacrificio, quod Chriſtus eſt, non niſi Chriſtus ſequendus eſt: vtiq; id nos obedire, & facere oportet quod Chriſtus fecit, & quod faciendum eſſe mandauit, quando ipſe in Euangelio ſuo dicat: Si feceritis quod mando vobis, iam non dico vos ſeruos, ſed amicos. Et ꝙ Chriſtus debeat ſolus audiri, pater etiam de cœlo ꝯteſtatur, dicens: Hic eſt filius dilectiſſimus, in quo bene ſenſi: ipſum audite. Item Chriſtus inquit: Hoc facite in meam cõmemoranẽ. Hoc facite dixit. i. ſimiliter, ſicut ego facio. Ex oĩbus igitur ſupius dictis, hanc poſſumus elicere ꝯcluſionem, iuxta Beati Auguſtini ſententiam in Libello de diffinitionibus orthodoxę fidei. c. xxxviii. In euchariſtia non debet pura aqua offerri: vt qdam ſobrietatis fallũtur imagine: ſed vinum cum aqua mixtum: quia & vinum fuit in redemptionis noſtræ myſterio,

Digitized by Google

ſterio, cum dixit: Non bibam amodo de
hoc genimine vitis, & aqua mixtum, qđ
poſt cœnā dabatur: ſed & de latere eius,
quod lancea perfoſſum eſt aqua cum ſan
guine manās, vinum de vera eius carnis
vite cum aqua expreſſum eſſe oſtenditur.
Si vero aliquis quęreret: quid illud Sal-
uatoris ſignificat, quod inquit Matthæi
.c.xxvi. Dico aūt vobis: Non bibam amo
do de hoc genimine vitis, vſq; in diem
illum, quo bibam illud nouum vobiſcum
in Regno patris mei. Reſponderē: Me ei
eandem datuꝝ eſſe reſponſionem, quam
B. Hieronymus dedit Helbidiæ hoc idē
interroganti, quę talis eſt: Ex hoc loco q
dam mille annoꝝ fabulā ſtruunt: in quā
Chriſtum regnatuꝝ corporaliter eſſe cō
tendunt, & bibiturum vinū, quod ex illo
tpe vſq; ad ꝯſummationē mundi nō bi-
berit. Nos aūt audiamus panē, quem fre-
git dñs, deditq; Diſcipulis, eſſe corpus
dñi Saluatoris: ipſo dicente ad eos: Acci-
pite, & comedite: hoc eſt corpus meum.
& calicē illum eſſe, de quo iteꝝ locutus
eſt: Bibite ex hoc oēs: hic eſt ſanguis meꝰ
noui teſtamenti: qui pro multis effundet
in remiſſionē peccatoꝝ. Ille eſt calix, de
quo in Propheta legimus: Calicē ſaluta-
ris accipiam, & nomen dñi inuocabo. &
alibi: Calix tuus inebriās, q̄ præclarus eſt.
Si enim panis, qui de cœlo deſcendit,
corpus eſt dñi: & vinum, quod Diſcipulis
dedit, ſanguis illius eſt noui teſtamenti,
qui effuſus eſt in remiſſionem peccatoꝝ,
Iudaicas fabulas repellamus, & aſcenda-
mus cum dño cœnaculum magnum ſtra
tum, atq; mundatū: & accipiamus ab eo
ſurſum calicē noui teſtamenti: ibiq; cum
eo Paſcha celebrantes, inebriemur ab eo
vino ſobrietatis. Non enim eſt Regnum
Dei cibus, & potus: ſed iuſtitia, & gaudiū,
& pax in Spiritu ſancto. Nec Moyſes
dedit nobis panem veꝝ: ſed dñs Ieſus ip
ſe conuiua, & ꝯuiuium: ipſe comedens,
& qui comeditur. Illius bibimus ſangui-
nem: & ſine ipſo potare non poſſumus:
& quotidie in ſacrificiis eius de genimi-
ne vitis veræ: & vineæ ſoreth, quę interp
tatur electa, rubentia muſta calcamus: &
nouum ex iis vinū bibimus in Regno pa
tris: nequāq; in vetuſtate literæ, ſed in no-
uitate ſpiritus cantantes Canticū nouū:
quod nemo pōt cantare, niſi in Regno
eccleſiæ: quod Regnū patris eſt. Hūc pa-
nem & Iacob Patriarcha comedere cu-
piebat, dicens: Si fuerit dñs Deus mecū,
& dederit mihi panē ad veſcendum, &
veſtimentum ad operiendū. Quotquot
enim in Chriſto baptizamur, Chriſtū in-
duimus, & panē comedimus Angeloꝝ:
& audimus dñm prædicantem: Meus ci
bus eſt: vt faciam voluntatem eius, q me
miſit, & impleam opus eius. Faciamus igi
tur voluntatem eius, qui miſit nos, & im
pleamus opus eius: & Chriſtus nobiſcū
bibet in Regno eccleſię ſanguinē ſuum.

¶ Quod quatuor requirantur ad huius ſacramēti integritatē. Cap. XXVI.

VIſis igitur omnibꝰ præmiſſis: vt ad
ea, quæ ad huius excellētiſſimi ſa-
cramenti inſtitutionē, & integrita-
tem pertinent, accedamus, iā nos tpis op
portunitas admonet. Ad huius itaque ſa-
cramēti integritatem quatuor reqruntur.
Primo materia cōgrua, & idonea. Secūdo
cauſa efficiens. Tertio cauſa formalis.
Quarto, & vltimo finis. De quibus omni-
bus infra per ordinē dicendum eſt, parti
culariter tñ, & pedetentim rōne difficul-
tatis in eo myſterio exiſtētis: cum ipſum
ſit inter oīa credibilia difficillimū. Pri-
mo, materia congrua, & idonea ad hoc
conficiēdum ſacramentū, in hoſtia eſt pa
nis ex puriſſima tritici, ſiue frumenti tm̄
farina confectus, & non hordei, vel alicu
ius alterius bladi: nam ipſe dñs ſe frumē-
to comparauit, dicens: Niſi granū frumē-
ti mortuum fuerit, ipſum ſolū manet: vt
Ioan. c. xii. In calice vero eſt vinū de vi-
te, ſiue de vuis in ipſa vite natis: & nō de
aliquo alio vino, vel liquore: vtputa ma-
logranatorum, ſiue de pomis, vel alterius
cuiuſuis fructus: cū dñs dixerit, Matthæi
.c.xxvi. Dico autem vobis: Nō bibā amo
do de hoc genimine vitis, vſq; in diem il
lum &c. Vinum inquam vitis expreſſit.
Quod ꝑpulchre ſic eſſe expreſſit Zacha-
rias Propheta. c. ix. dicens: Quid bonum
eius, & qd pulchrum, niſi frumentū ele-
ctorum, & vinum germinans virgines?

Digitized by Google

vt ſuperius latius.c.vi.huiuſmet libri in prophetis declaratũ eſt. Panis nãq;,& vinum ideo dicũtur cõgrua,& idonea materia huius ſacramenti, quia Chriſtus ſic ipſum in ea ꝯſtituit materia: & qdem rationabiliter, quantum ad ipſius ſacramẽti vſum, qui eſt manducatio. Sicut enim aqua in ſacramẽto baptiſmatis ad vſum ſpiritualis ablutionis aſſumitur: qa corporalis lotio cõuenienter fit in aqua: ita panis,& vinum, quibus cõiter hoĩes reficiũtur, in hoc aſſumũtur ſacramento ad ſpiritualis manducationis vſum. Quare etiã ſub forma, ſiue ſpecie panis, & vini potius, q̃ alioꝝ alimentorum hoc ſacramentũ dederit dominus? propter tria id factum fuiſſe reſponderi poteſt. Primo propter magis acceptabilẽ ſumptionem. ſunt enĩ aliqua comeſtibilia aliquibus abominabilia: vt porri, cepę, allia &c. quędam, quæ propter ægritudinẽ recuſanť: vt piſces, fructus &c. quædam, quę omnibus non inueniuntur temporibus: ſicut pepones, qui non inueniuntur, niſi duobus menſibus anni. quædam, quę aliquibus in locis carius venduntur: vt perdices: ideo dať hoc ſacramentum ſub ſpeciebus panis,& vini: quę ita ſunt conformes naturę: ſic delectabiles guſtui: ſic omnibus locis, & temporibus repertibiles: ſic copioſe abũdantes: vt nullo faſtidio, vel ægritudine, inopia, vel caritudine quis ab huius ſacramẽti ſumptione excuſari poſſit. Secũdo propter myſticam ſignificationem: vt ſicut panis, & vinum ſunt naturalia, & principalia corporis alimenta: quia panis cor hoĩs confirmat: & vinum cor ipſum lętificat: ſic hoc ſacramentum eſt animæ plena refectio, vita, & alimentum. Tertio ad oſtendendam vnionem: vt ſicut ex multis granis vnus panis conficitur: & ex multis botris, ſiue granis, vel racemis vnum vinum eliquatur: ſic oſtendatur, ꝙ per hoc ſacramentum vnitatis, multi fideles, qui ſunt mẽbra Chriſti, capiti in vno Chriſti eccleſię corpore vniuntur: vt inquit Apoſtolus ad Rom.c.xii. *Sicut enim in vno corpore multa membra habemꝰ, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto*, quantum ad præparationem: quia panis in fornace, & vinum in torculari præparantur: quod ꝯuenit ad repræſentandam Chriſti paſſionem à parte effectus. Additur inſuper in calice paululũ aquæ: quæ licet de ſubſtãtia, ſiue integritate non ſit ſacramenti: ſed quaſi annexa materię: qa ponitur in vino, & ipſi annectitur, ac in ipſum ꝯuertitur. Eſt tñ ĩfraſcriptis de cauſis ad ipſius ſacramenti bñ eẽ. Et primo ꝓpter exemplum dñi noſtri Ieſu Chriſti: ꝓbabiliter enim creditur ipſum dñm nr̃m hoc inſtituiſſe ſacramẽtum in vino aqua permixto: vt inquiunt Damaſcenus, & B. Cyprianus martyr. de conſec. diſtin. ii. c. Scriptura. Secundo pp ſignum vnionis corporis myſtici cum capite. vnde de cõſecr. diſt. ii. c. Cum omne, dicitur: Cum vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quẽ credit, copulatur, & iungitur. i. copulanda, & iungenda ſignificatur: per fidem. ſ. & dignam ſacramẽti ſuſceptionem. Tertia ratio, quare aqua vino admiſcetur, eſt pp aquam: quę de latere Chriſti iam mortui, & in Cruce lanceati emanauit: vt Ioan. c. xix. Et continuo exiuit ſanguis, & aqua. Et ideo de conſec. diſt. ii. c. In ſacramentorum oblationibus dicitur: Non debet in calice domini aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri: ſed vtrunq; permixtum: quia vtrunq; ex latere Chriſti in paſſione ſua profluxiſſe legitur. Et quoniam aqua non eſt antedicti ſacramenti materia: qa ſi quis in aqua conficere vellet, nihil penitꝰ faceret, ideo Theologi noſtri admonent, vt vinum ſumatur ſatis bonũ, & parum aquę ponatur in calice, vt ipſa aqua citius, & facilius conuerti poſſit in vinũ. Quapropter ſacerdotes, quãdo celebrãt, vinum in calice pauca aqua mixtum aliquãtulum citius, q̃ conſecrent pręparãt: vt ab eo tempore vſq; ad conſecrationẽ poſſit aqua in vini tranſiſſe naturam. Ad quorum omnium cõfirmationem, audiamus Euſebium Emiſſenum ſic dicentem: Quando (inquit) dominus nuptiali tempore: ideſt quando ſponſus ſe eccleſię ſuæ Paſchali exultatione iũgendo aquas in vinum conuertit, manifeſte præfigurans multitudines gentium de ſanguinis

ſui

fui gratia eſſe venturas: per aquas enim populos ſignificari i ſacris reperitur eloquiis, ſicut legitur: Aquæ iſtæ, quas vidiſti, populi ſunt, & gentes, & linguę. vnde aduertimus in aquis figuram gentiũ demonſtrari: vino autem ſanguinem Dominicę paſſionis oſtendi: ac ſi, cum in ſacramentis vino aqua miſcetur, Chriſto fidelis populus incorporatur, & iungitur, & quadam ei copula perfectę charitatis vnitur: vt poſſit dicere cum Apoſtolo: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio? & reliqua. Deus autem homini ſuſcepta ſanctificatione miſcetur: quam fides in ipſo peccatore affectus iuſtitię miſericordia pietatis infundũt. Etiam in hoc ipſo, quod in numeroſis tritici granis panem confici nouimus, vnitatem conſtat aſſignare populorum. Sicut enim frumentum, quod ſola purgationis ſolicitudine ad candidã ſpeciem molarum labore perficitur: ac per aquam, & ignem in vnius panis ſubſtãtiã congregatur: ſic variæ gentes, diuerſaq́; nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de ſe Chriſti corpus efficiunt: & Chriſtianus populus quaſi tritici grana innumerabilia in ſacrilegis nationibus ſide purgata diſcernitur: & in vnum quaſi infidelium lolio pertrãſeunte colligitur: & duorum teſtamentorum inſtructione velut frumentum gemino molarum opere curatum niteſcit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutat: ac per aquam baptiſmi, vel per ignẽ Spiritus ſancti æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo ſeparari grana ab illius confectione panis adunatione non poſſunt: & ſicut aquę ad propriam redire ſubſtantiam in vinum permixtæ iam nõ poſſunt: ſic & fideles quique, atque ſapientes, qui redemptos ſe Chriſti ſanguine, & paſſione cognoſcunt: ita debent quaſi inſeparabilia membra capiti ſuo fideli obſeruatione, & ardentiſſima religione ſociari: vt ab eo, non voluntate, non neceſſitate ſeiungi, non vlla terrenę ſpei ambitione, non denique ipſa poſſint morte diuelli. hęc antedictus Euſebius. Item accipite & illud: De latere Chriſti effluxit aqua, & ſanguis. Aqua vt emundaret: ſanguis vt redimeret. Quare de latere? quia vnde culpa, inde gratia. Culpa per fœminam: gratia per Chriſtum. Secundo. Ad huius ſacramenti inſtitutionem, & integritatem requiritur cauſa efficiens, quę nil aliud eſt, niſi ſacerdos hoc ſacramentum conficiens. Nam licet Chriſtus, qui eſt verus, & æternus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech (vt toties ſuperius dictum eſt) hoc ſacramentum diuina cõſecret, & efficiat poteſtate, ac virtute: tamen ad ipſum inſtituendum, & conſecrandum requiritur etiam ſacerdos miniſtralis: qui verba ipſius conſecrationis proferat: in perſona tamen ipſius Chriſti. Qui quidem ſacerdos miniſtralis ſit ab epiſcopo rite ordinatus. Ad ipſos enĩ epiſcopos ſpectat ſacerdotibus ordines ſacros conferre: & maxime ſi de ſua ſunt dioceſi: vt percipitur ex verbis Apoſtoli in ſecunda ad Titum Epiſtola, ſic capitulo primo dicentis: Huius rei gratia reliq te Cretę: vt ea, quę deſunt, corrigas: & cõſtituas per ciuitates preſbyteros: ſicut & ego diſpoſui tibi. Ipſi enim epiſcopi loco Apoſtolorum ſunt: quibus Saluator noſter poteſtatem contulit hoc ſacramentum conficiendi in vltima cœna, dicens: Hoc facite in meam cõmemorationem. Item etiam contulit ſibi licentiam ligandi, & ſoluendi: vt Matthęi capitulo decimooctauo, dicens: Amen dico vobis: quęcunq; alligaueritis ſuper terram, erũt ligata & in cœlo: & quęcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Itẽ Ioan. c. xx. de remiſſione peccatorũ poſt reſurrectionem ſuam: Accipite, inqt, Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittũtur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Hanc autem auctoritatem tranſmutandi vnam rem in aliam poteſt Deus aliis concedere, ſicut cõceſſit Moyſi conuertendi virgam in ſerpentem: & è contra conuertendi ſerpentem in virgã: vt Exodi. c. quarto. Cum igitur dominus noſter Ieſus Chriſtus, Deus, & homo ſit: vt probatum eſt ſupra libro tertio, Diſcipulis ſuis, & eorum ſucceſſori-

Digitized by Google

bus auctoritatem conceſſit hoc cõficien-di ſacramentum: vt ſupra dictum eſt. Qđ teſtium infraſcriptorum probatur aucto-ritate. Matthæi. c. xxvi. dicitur: Cœnanti bus autem eis: accepit Ieſus panem, & be nedixit, ac fregit, deditq́; Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc eſt cor-pus meum. & accipiens calicem: gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc hoc omnes: hic eſt enim calix meus no-ui teſtamenti: qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico autem vobis: Non bibam amodo de hoc geni-mine vitis, vſq; in diem illum, cum illud bibam vobiſcum nouũ in Regno patris mei. Marci etiam. c. xiiii. Et manducanti-bus illis: accepit Ieſus panem, & benedi-cẽs fregit, & dedit eis, & ait: Sumite: hoc eſt corpus meũ. & accepto calice gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo oẽs. & ait illis: Hic eſt ſanguis meus noui teſta menti, qui pro multis effundetur. Amen dico vobis, ꝙ iam non bibam de genimi ne vitis, vſq; in diem illum, cum illud bi-bam nouum in Regno Dei. Lucæ quoq; .c. xxii. dicitur: Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos. dico enim vobis: ꝙ non bibam de generatione vitis, donec Regnũ Dei ve-niat. & accepto pane, gratias egit, & fre-git, & dedit eis, dicẽs: Hoc eſt corpus me um, quod pro vobis datur: hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & ca-licem poſtquam cœnauit, dicens: Hic eſt calix nouũ teſtamentũ in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ecce igitur triũ Euangeliſtarum teſtimonio aperte cõſta-re, ꝙ ipſe Saluator noſter, ſuos communi cando Apoſtolos dedit eis in cibum cor pus ſuum ex triticeo pane confectum: & dedit eis in potum ſanguinem ſuum ex vino pauca aq̃ mixto cõfectũ, deditq́; eis poteſtatem: vt hoc conficerent ſacramen tum, dicens: Hoc facite in meam comme morationem: non tamen auctoritate ſua, nec in perſona ſua, ſed Chriſti Dei, & ho-minis: vt probãt Theologi in quarto ſen tentiarum. & maxime Ricardus diſtinct. xxiiii. Concludi igitur poteſt: ꝙ quotieſ-cunq; ſacerdos miniſtralis rite inſtitutus ſuper materia conuenienti, & debita, pro fert verba cõſecrationis cum intentione conficiendi, & ſeruatis ſeruandis, veraci-ter illa ſubſtantia panis, & vini conuerti-tur in verum corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti: quia ſacerdos hoc nõ facit aucto ritate propria: nec in perſona ꝓpria: ſed Chriſti. & talis tranſmutatio virtute effi-citur diuina: vt inquit Innocẽtius tertius .c. firmiter. §. vna vero. de ſũma Trinita-te, & fide catholica. Et Ambroſius in. c. Re vera. de conſec. diſtinct. ii. Ipſe enim ſacerdos miniſtralis in pſona Chriſti ver ba profert conſecrationis ſm formam à ſancta matre eccleſia traditam: ſed princi pale efficiens conſtat eſſe Deum. Nã ipſe Ieſus Chriſtus in huius ſacramenti cõſe-cratione ſacerdos eſt, & hoſtia: vt habet de ſũma Trinitate, & fide catholica. c. i. vbi ſic dicitur: Vna eſt fidelium vniuerſa lis eccleſia: extra quam nullus omnino ſaluatur: in qua idem ipſe ſacerdos eſt, & ſacrificium Ieſus Chriſtus: cuius corpus, & ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpe-ciebus panis, & vini veraciter continetur tranſubſtantiatis, pane in corpus, & vino in ſanguinem virtute diuina: vt ad perfi-ciendum myſterium vnitatis accipiamus ipſi de ſuo, quod accepit ipſe de noſtro. Tertio requiritur ad huius ſacramẽti in-tegritatem cauſa formalis, quę eſt forma verborum, quę profert ſacerdos, quãdo hoc conficit, ſiue conſecrat ſacramentũ. Quæ forma duplex eſt: altera enim eſt in conſecratione hoſtię: altera vero calicis: quam formam tradidit Saluator noſter Apoſtolis ſuis in vltima cœna pridie q̃ pateretur: quo tempore hoc inſtituit ſa-cramentum: ipſumq́; mãdauit in eius me moriam fieri deberi: vt Matthæi. c. xxvi. Marci. c. xiiii. & Lucę. c. xxii. Quæ quidẽ forma, licet in omnibus antedictorũ Euã geliſtarum Euangeliis eadem ſit in ſen-tentia: eſt tamen in verbis aliqualiter va-ria: quoniam vnus in ſuo Euangelio pau cioribus vtitur verbis: & alius pluribus. Euangeliſtę enim Euangelia ſua diuerſis ſcripſere idiomatibus, ſiue linguis. Nam Matthæus ſuum ſcripſit Hebraice, Lucas Græce, Marcus autem Latine, & in Italia

penes

Digitized by Google

penes Beatum Petrum, à quo Chriſti geſta narrante didicit: & poſtea in Aquilegia Grece. Sed vt vna conſecrationis forma eſſet omnibus, ſancta mater eccleſia vnam tãtum iampridem inſtituit formã: quod per Apoſtolos ſancto Spiritu illuminatos factum fuiſſe creditur: quia talis forma, qualem ordinauit eccleſia, in aliquo Euangeliſtarum non habetur ad literam, ſaltem in totum. Quarto, & vltimo requiritur finis, qui eſt cõſecrantis intentio: vt.ſ. ſacerdos conſecrans id facere intendat, quod ipſe Ieſus Chriſtus fecit: & quod ſancta mater eccleſia quotidie facit, & faciendum eſſe ordinauit: quoniam ipſe Saluator noſter ibidem dixit: Hoc facite in meam cõmemorationem. In qbus verbis Apoſtolis, & Diſcipulis ſuis hoc ipſum conficiendi ſacramentum, & epiſcopos conſtituendi: qui hoc idem facere, & ordinare poſſent, plenariam contulit, & attribuit poteſtatem, & maxime Beato Petro, cui auctoritatem dedit corrigendi, & cõfirmandi alios: vt Luce cap. xxii. Ait autem dominus Simoni: Simon ecce Sathanas expetiuit vos: vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te: vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos: hoc eſt in recto ſenſu.

¶ Quod per prolationem verborum cõſecrationis, ſacerdos idoneus, ſeruatis ſeruandis, panis conueniens tranſubſtantiatur in corpus Chriſti: & vinum in ſanguinem. Cap. XXVII.

PReparata igitur debita, & conuenienti materia: & ſacerdote idoneo rite, & recta intentione conficiente, ſeruatis ſeruandis: ſtatim prolata ſecretorum verborum ſanctificatione, panis in corpus Chriſti, & vinũ in ſanguinem ipſius Chriſti diuina trãſubſtantiantur virtute: quia ſacerdos ipſe hoc conficiens ſua propria nõ facit virtute, & auctoritate: nec in perſona propria: ſed Ieſu Chriſti Dei: & ſic catholica, & Apoſtolica credit, & firmiter tenet eccleſia. Quod verum eſſe ꝓbatur per ea, quæ ipſa eccleſia ſtatuit in Decretis. de conſecra. diſtin. ii. in pluribus capitulis. & Primo. In capitulo, Panis eſt. & ſunt verba Beati Ambroſii in libro de ſacramẽtis: vbi dicitur: Panis eſt in altari vſitatus ante verba ſacramentorum: vbi aũt acceſſit ꝯſecratio: de pane fit corpus Chriſti. Item Ambroſius in libro de Officiis. tranſumptiue autem in capitulo ante benedictionem. Alia ſpecies nominatur: poſt benedictionem corpus ſignificatur. Beatus Auguſtinus in cap. Nos autẽ, ait: Nos autem in ſpecie panis, & vini, quam videmus, res inuiſibiles: ideſt carnem, & ſanguinem honoramus. & ideo in cap. Non omnis, inquit: Non omnis panis: ſed accipiens benedictionem Chriſti, fit corpus Chriſti. Euſebius etiam ibidẽ ait: Inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas verbo ſuo ſecreta poteſtate cõmutat. & ideo inquit Vgo de ſancto Victore in ſecundo de ſacramẽtis. parte. viii. cap. ix. Per verba ſanctificationis vera panis, & vini ſubſtãtia, in verum corpus, & ſanguinem Chriſti conuertitur: licet ſpecies panis, & vini videatur. & eadem ſententia habetur in cap. Quia corpus. Et in cap. Nos autem. Item in cap. Acceſſerunt. In cap. Sicut. Et in cap. Quid ſit. de conſecra. diſtinctio. ii. Item Beatus Ambroſius de conſecra. diſtin. ii. cap. Omnia: Quecunq; voluit dñs fecit, in cœlo, & in terra: & quia voluit, ſic factum eſt. Ita licet figura panis, & vini videatur: nihil tamen aliud, q̃ caro Chriſti: & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt: vnde ipſa veritas ad Diſcipulos inquit: Caro mea eſt pro mundi vita. & vt mirabilius loquar: Alia planè caro, q̃ que nata eſt de Maria, & paſſa eſt in Cruce, & reſurrexit de ſepulchro. hec ille. In Decretis. diſtin. ii. cap. In ſacramẽtorum. Alexander Papa in ſacramentorum oblationibus, quæ inter miſſarum ſolẽnia dño offeruntur: Panis, vinum, & aqua ꝑmixtum in ſacrificium offertur. Nõ enim debet in calice dñi, aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed vtrunq; ꝑmixtum offeratur: quia vtrunq; ex latere eius in paſſione ſua profluxiſſe legitur. Item Cyprianus Papa. diſtinctio. ii. cap. Sicut: In ſanctificando calicem domini offerri ſola aqua minime poteſt, quemadmodum nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tantum quis

offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine Chriſto. Quando enim vtrunq; miſcet: & adunatione cõfuſa ſibi inuicem copulantur: tunc ſacramentum & ſpirituale, & cœleſte efficitur: ſi vero calix domini nõ eſt aqua ſola, & vinum ſolum, niſi vtrũq; miſceatur: quomodo nec corpus domini poteſt eſſe ſola farina: niſi vtrunq; adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage ſolidatum. Item idem ibidem cap. Scriptura, dicit: Vt quotieſcunq; calicem in cõmemorationem dñi, & paſſionis eius offerimus, id quod conſtat dominum feciſſe, faciamus. Sed vide, frater chariſſime, ſi quis de anteceſſoribus noſtris, vel ignoranter, vel ſimpliciter non hoc ſeruauerit, & tenuerit: quod nos dominus facere exemplo, & magiſterio docuit poteſt ſimplicitati eiuſdem indulgẽtia domini venia concedi: nobis vero non poteſt ignoſci: qui nunc à domino admoniti, & inſtructi ſumus: vt calicem domini cum vino mixtum, ſm quod dominus obtulit, offeramus. Item ibidem, ex concilio Martini Papæ: Non oportet aliud aliquid in ſacramento offerri præter vinum, & aquam, & panem: quæ in typo Chriſti benedicuntur: quia dũ in Cruce Chriſtus penderet, & de corpore eius ſanguis effluxit, & aqua: hæc tria vnum ſunt in Chriſto Ieſu: hæc hoſtia, & oblatio Dei in odorem ſuauitatis. Item ibidẽ, ex concilio Carthaginenſi. iii. In ſacramẽtis corporis, & ſanguinis domini, nihil amplius offeratur, q̃ quod ipſe dominus tradidit: hoc eſt panis, & vinum aqua mixtum: nec amplius in ſacrificiis offeratur, quàm de vuis, & frumentis. Item in eadem diſtinctio. cap. Nihil. Alexander Papa qntus à Petro: Nihil in ſacrificiis maius eſſe poteſt, q̃ corpus, & ſanguis Chriſti: nec vlla oblatio hac potior eſt: ſed oẽs hæc præcellit: quæ pura conſcientia domino offerenda eſt: & pura mente ſumẽda, atq; ab omnibus veneranda. Et ſicut eſt potior cæteris, ita potius extolli, & venerari debet. Beatus Ambroſius in libro de Sacramentis. in Decretis. diſtinctio. ii. cap. Panis. Panis eſt in altari vſitatus ante verba ſacramentorum: vbi acceſſit cõſecratio, de pane fit caro Chriſti. hoc igitur aſtruamus: Quomodo autem poteſt quod panis eſt, eſſe corpus Chriſti? conſecratio aũt q̃bus verbis, & cuius ſermonibus eſt? Dñi Ieſu. Nã per reliqua omnia, quæ in ſuperioribus à ſacerdote dicuntur: laus Deo defertur, oratione petitur, pro populo, pro Regibus, ꝓ cæteris. Vbi autem ſacrificium conficitur: iam nõ ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti: ergo ſermone Chriſti hoc cõficitur ſacramentum. Quis ſermo Chriſti? hic, quo facta ſũt omnia. Iuſſit dominus: & facta ſunt, cœlum, & terra, & mare. Vides ergo quomodo operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergo tanta vis eſt in ſermone domini Ieſu: vt inciperet eſſe quod non erat: quanto magis operatorius eſt, vt ſint quę erant, & in aliud commutentur? & ſic quod erat panis ante conſecrationem, iam corpus Chriſti eſt poſt conſecrationem: quia ſermo Chriſti creaturam mutat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti: & vinum cum aqua in calice mixtum, fit ſanguis conſecratione verbi cœleſtis. Sed forte dicis: Speciem ſanguinis non video: ſed habet ſimilitudinem: ſicut enim mortis ſimilitudinem ſumpſiſti: ita enim ſanguinis bibis: vt nullus horror cruoris ſit: & pretium tamen redemptionis operetur. Didiciſti, quia accipis corpus Chriſti. Vis ſcire, quia verbis cœleſtibus conſecratur? Accipe quæ ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis, inquit, hanc oblationem aſcriptam, rationabilem &c. Inde omnia illa Euangelia ſunt, vſque ad id: Accipite, ſiue corpus, ſiue ſanguinem. Inde verba ſunt Chriſti: Accipite, & bibite ex hoc omnes: hic eſt ſanguis meus. Vide ſingula: Qui pridie q̃ pateretur, accepit, inquit, in ſanctis manibus panem: antequam conſecraretur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerunt, corpus Chriſti eſt. deinde audi dicentem: Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc eſt corpus meum. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini, & aquæ plenus: vbi verba Chriſti operata fuerunt, ibi ſanguis efficitur, qui plebẽ redemit: ergo vide q̃ potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa mutare.

Deinde

Digitized by Google

Deinde ipſe Chriſtus teſtificatur: quòd corpus ſuum, & ſanguinẽ ſuum accipiamus: de cuius fide, & teſtificatione dubitare nõ debemus. Itẽ idem Beatus Ambroſius cap. Nõ iſte: Nõ iſte panis eſt, qui vadit in corpore: ſed panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Iſte panis quotidianus eſt: accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. ſic viue: vt quotidie merearis accipere. Item Beatus Ambroſius in libro de Sacramentis. in Decretis. diſtinctio. ii. cap. Sicut: Sicut eſt verus Dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus: non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtantia patris: ita vera eſt Chriſti caro: ſicut ipſe dixit, quam accipimus: & verus ſanguis eius potus. Item: Ego ſum, inquit, panis verus, qui de cœlo deſcendi: ſed caro non deſcendit de cœlo: quomodo ergo deſcendit de cœlo panis viuus? quia idem dominus Ieſus conſors eſt diuinitatis, & corporis. Et tu qui accipis carnem, diuinæ eius ſubſtantiæ in illo participas alimento. Idem in Sermone de Abel, & Caín. in Decretis vbi ſupra. cap. Si credis: Si credis à Chriſto carnem eſſe ſuſceptam: & offeras transfiguratum corpus in altari: nec tamen diſtinguis naturam verbi, & corporis Chriſti. dicitur tibi: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti. Sed quid, aut cur aliunde hanc quærimus veritatem, cum ab ipſomet Saluatore eam verius, & certius habere poſſimus? Nam Matthæi capitulo vigeſimo ſexto dicitur: Cœnantibus autem eis: accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. & accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti: qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum &c. Hoc idem teſtatur Marcus capitulo decimoquarto: & Lucas capitulo vigeſimoſecundo. Quòd autem ipſi Saluatori credendum ſit, admonuit nos Deus pater Matthęi capitulo decimoſeptimo, dicẽs: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Hoc idẽ affirmat, & approbat Marcus capitulo nono. Quodnã maius teſtimonium eſſe põt, quàm Omnipotentis Dei? nullum equidem: ideo eo cõtenti ſimus. Et quoniam ſuperius dictum eſt, Panem in corpus Chriſti, & vinum in eius ſanguinem tranſmutari, ſiue tranſubſtantiari, nihilominus ſub vtraq; ſpecie. ſ. panis, & vini, totus Chriſtus continetur. Sed ſub vtraq; ſpecie inſtituitur, & cõficitur: qa in paſſione Saluatoris noſtri ſanguis eius fuit à corpore, ſiue à carne ſeparatus: vnde ſacramentum ipſum, tanquam quoddam memoriale ſuę paſſionis eſſe dicitur. dicente domino noſtro: Hoc facite in meam commemorationem. Et Beatus Paulus Apoſtolus prima ad Corint. cap. xi. inquit: Hoc facite, quotieſcũq; ſumitis, in meam cõmemorationem. Quotieſcunq; enim manducabitis panẽ hũc, & calicem bibetis, mortem domini annũtiabitis donec veniat. Quare autem ſub bina ſpecie datum fuerit hoc ſacramentum: videlicet caro ſub ſpecie panis: & ſanguis ſub ſpecie vini: reſpondet Thomas in Hymno, dicens: Quibus ſub bina ſpecie carnẽ dedit, & ſanguinem: vt duplicis ſubſtantiæ totum cibaret hominẽ: homo enim ex anima, & corpore conſiſtit: & per hoc apparet, ꝙ hoc ſacramentum eſt refectio vtriuſq;. Nam caro eſt refectio corporis, & ſanguis animæ: quia anima omnis carnis in ſanguine eſt: vt Leuitici capitulo decimoſeptimo. De duplici materia: ideſt panis, & vini, hoc cõfici ſacramentum etiam conueniens fuit: nam ſignificationi, & vſui conuenit, ſm vtrunq; modum duplex exigitur materia. Vſus enim huius ſacramenti eſt refectio, quæ ad ſui integritatem cibum, & panem requirit. Significatio vero duplex eſt. Altera enim eſt paſſio Chriſti: in qua ſanguis ſuus fuit à corpore ſeparatus. Altera vero eſt ordinatio ad ſalutem corporis, & animæ: propter hoc oportet ibi ſeparari vtrunque. Ratio ergo huius duplicis materiæ, eſt ſignificatio noſtræ perfectæ refectionis ſpiritualis per meditationem Dominicæ paſſionis: quæ fuit in multiplici affli-

Digitized by Google

ctione ſui benedicti corporis: & effuſio-
ne ſui pretioſiſſimi ſanguinis ad noſtram
redemptionem animę, & corporis. Reſi-
cit enim, & delectat mirabiliter viros ſan
ctos meditatio talis. Quoniã autem Chri
ſtus totus ſub vtraq; ſpecie. ſ. panis, & vi-
ni continetur: vt ſupra dictum eſt: ideo
hæc quatuor, ex quibus factum eſt vnum
ſuppoſitum Chriſtus, Deus, & homo, in
vtraq; ſpecie ꝯtinetur: & ꝯtineri creden-
dum, & fatendum eſt. ſ. corpus, ſanguis,
anima, & diuinitas, diuerſo tamen ordi-
ne. Nam in hoſtia ꝯſecrata primo eſt cor-
pus Chriſti ex vi verboꝝ: quia verba con
ſecrationis ipſius hoſtiæ de ſolo corpore
faciunt mentionẽ. Secundo ſanguis Chri
ſti ex concomitantia imediata: quia ſan-
guis immediate diſponit corpus ad vi-
tam. Tertio, anima ipſius Chriſti ex con-
comitantia propinqua: quia licet anima
non viuificet corpus, niſi mediante ſan-
guine: tamen ad eandem naturam perti-
net: & ideo ipſum concomitatur propin-
que. Quarto diuinitas verbi incarnati:
hoc eſt ipſius Chriſti ex concomitantia
remota: quia licet diuinitas cũ tribus prę-
cedentibus. ſ. corpore, ſanguine, & ani-
ma faciat vnum ſuppoſitum: tamen ad
vnam naturam non pertinet. Item in ca-
lice cõſecrato: iſta ſimiliter quatuor ſunt,
& eſſe creduntur: ſed alio ordine. Primo
eſt ibi ſanguis Chriſti ex vi verborum: eo
ꝙ verba cõſecrationis calicis de ſolo ſan-
guine faciant mentionem. Secundo eſt
ibi corpus ex concomitantia immediata:
quia corpus eſt immediatum ſanguinis
receptaculum. Tertio eſt ibi anima Chri
ſti ex concomitantia ꝓpinqua: quia perti
net ad eandem naturam. ſ. humanam.
Quarto eſt ibi diuinitas ex concomitan-
tia remota: quia ad eandem non pertinet
naturam: quamuis ad idem ſuppoſitum.
Quæ quidem omnia quatuor ibi eſſe, Sal
uator noſter Ioan. cap. vi. manifeſte ſigni
ficauit, dicens: Ego ſum panis viuus, qui
de cœlo deſcendi. Nam ex his verbis:
Ego ſum panis, corpus oſtẽdit. & ex hac
dictione, Viuus, animam, & ſanguinem,
ſine quibus corpus viuificari non poteſt.
& demum ex illis aliis verbis, Qui de cœ-
lo deſcẽdi, ſuam indicauit diuinitatem.
Quòd aũt per panem itelligatur corpus,
patet Ioan. cap. vi. Caro mea vere eſt ci-
bus. & iteꝝ ibidẽ: Panis, quem ego dabo,
caro mea eſt pro mundi vita. Ex quibus
oibus ſuperius dictis oſtenditur manife-
ſte: ꝙ totus Chriſtus ſub vtraq; ſpecie: pa
nis. ſ. & vini ꝯtinetur. Vnde licet in ipſo
ſacramẽto Chriſtus corporali oculo pro-
prie non videaſ: quia accidentia, quę ibi
cernunſ, non ſunt in corpore Chriſti, ſi-
cut in ſubiecto: tamen aliud ibi eſſe credi
tur. Nam ſpecies panis, & vini cernitur:
& veritas carnis, & ſanguinis creditur: vt
extra de celebra. Miſſa. cap. Marthæ. Et
ideo id ſolum, qđ ibi eſſe crediſ, adoran
dum eſt: quia ipſum ſolum eſt adoratio-
ne dignum. Quo tñ nõ obſtante: fideles
dicentes ſe dominum in manibus ſacer-
dotis vidiſſe, non errant: quia nullus er-
rare dicitur: cuius verba eo modo verifi-
cari poſſunt: quo diuina verificatur ſcri-
ptura: ſicut de Moyſe diciſ Exod. cap. iii.
Vidi dominum, cernendo corporalem
Rubum: non ꝙ ibi diuinitatem viderit:
ſed quia dominus illi Rubo aſſiſtebat. Et
ſimiliter corpus Chriſti ſuo modo aſſiſtit
ſpeciebus: quę in ſacramento cernuntur.
Tutius eſt tamen ſuam ſemper dirigere
intentionem ad id, quod ſancta mater
credit eccleſia, ne homo faciliter in ali-
quam incidat idolatriã. Sed inquiet for- Inquiſi-
te Iudæus: ſiue quicunq; alius incredu- tio.
lus: Quare Saluator veſter non dedit vo
bis corpus ſuum in hoc ſacramento ita
manifeſtum, & apparens: vt vnicuiq; fa-
ciliter conſtare poſſet corpus Chriſti ibi
adeſſe: ſed ſub accidentibus velatum?
Reſpondetur. Quatuor rationibus hoc Reſpon
factum fuiſſe. Quarũ prima eſt, ꝓpter hu- ſio.
militatem: vt. ſ. homines in hoc ſacramẽ-
to humiliarentur: credentes ea, quę ſunt
ſupra intellectum: in qua credulitate ma
ior oſtenditur Dei omnipotentia, & ca-
ptiuatio intellectus in obſequium Chri-
ſti: quæ in hoc ſacramento valde eſt ne-
ceſſaria. Secũda ratio eſt, propter fidem:
vt ſcilicet fides habeat meritum: quia
(vt inquit Beatus Gregorius) fides non
habet meritum: vbi humana ratio præ-

bet experimẽtum. Maximum enim fidei meritum eſt credere, quod homo non videt: imo quod natura per omnes ſenſus diſſuadet. Tertia ratio eſt, ꝓpter indignitatem. ſ. quo ad malos: qui indigni ſunt, aperte, & manifeſte ꝯſpicere corpus dñi Ieſu. Quarta ratio eſt, propter imbecillitatem, quo ad omnes: qa claritatem corporis Ieſu Chriſti nullus viator naturaliter poſſet inſpicere: vt patet Matthęi. c. xvii. qñ in monte Tabor corãm tribus ex Diſcipulis ſuis transfiguratus fuit: & Diſcipuli non valentes in eius faciem oculos dirigere, in terram ceciderunt. Poſſet etiã hoc aliud dici, ad oſtendendum miraculum. In hoc enim Dei omnipotentia apparet mirabilis: quæ in hoc ſacramento tot, & tanta operatur mirabilia. Qđ non eſſet, ſi in propria forma traderetur. Poſſumus etiam & quintam addere rationem, ꝓpter horrorem, & nauſeam, ſi carnem crudam mãducaremus, & ſanguinem biberemus: vt latius declarabitur infra in Inquiſitione ſecunda. Et vt omnes tollãtur ſcrupuloſitates de mentibus fideliũ, infraſcripta ex Decretis excerpta placuit addere. Beatus Auguſtinus in Sermone de verbis domini. de conſecra. diſtin. ii. cap. Qui &c. Qui manducat, inquit, me, viuit propter me: non ergo fratres timeamus manducare panem iſtum, ne finiamus illum: & poſtea quod manducemus, non inueniamus. Manducetur Chriſtus, viuit manducatus, quia ſurrexit occiſus: nec quando manducamus, partes de illo faciamus: & quidem in ſacramento ſic fit: & norũt fideles quemadmodum mãducent carnem Chriſti: vnuſquiſq; accipit partem ſuam: vnde & ipſa gratia partes vocantur. per partes manducatur, & manet integer totus. per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo: totus enim erat apud patrẽ: quando venit in virgine, impleuit illam, nec receſſit ab illo: veniebat in carne, vt homines eum manducarent: & manebat integer apud patrem, vt Angelos paſceret. Beatus Hieronymus in Leuitico. & de ꝯſecra. diſtin. ii. cap. In hac: In hac qdem hoſtia, quę in Chriſti cõmemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa vero, quam Chriſtus in ara Crucis obtulit ſm ſe, nulli edere licet. Item idem in Sermone. & de conſecra. diſtin. ii. cap. Singuli &c. Singuli autem totum accipiunt Chriſtũ dominum: & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulos minuitur: ſed integrum ſe in ſingulis prębet. Hilarius Papa. de conſecra. diſtin. ii. cap. Vbi panis eſt corporis, eſt & totum. & eadem ratio eſt in corpore domini, quę in manna, qđ in eius figura pręceſſit. De quo dicitur: Qui plus collegerat, nõ habuit amplius: neq; qui minus parauerat, habuit minus. Non enim quantitas viſibilis in hoc æſtimanda eſt myſterio: ſed virtus ſacramenti ſpiritualis. Item, licet panis, & vinum in hoc ſacramento mutentur in melius: immo in præexcellentius: tamen non eſt grandi admiratione dignum, dicẽte Beato Auguſtino in lib. Cõfeſſionum in perſona Chriſti: Manducabis me: non ego mutabor in te: ſed mutaberis in me: qđ eſt contra naturam cibi naturalis: qui cõuertitur in manducantem. Item idẽ Beatus Auguſtinus in Homelia: deniq; iam exponit, quid ſit mãducare corpus eius, & ſanguinem bibere: & qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinẽ, in me manet, & ego in eo: hoc eſt enim manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere: & illum manẽtem in ſe habere: ac per hoc, qui nõ manet in Chriſto, & in quo nõ manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti. Ex huiuſmodi igitur ſacramenti manducatione, & potu Chriſto fidelis populus incorporatur, & iungitur: vt clarius percipies infra ab Euſebio, & Beato Cypriano. vnde ipſe Beatus Auguſtinus paulo inferius, ſic inquit ad huius rei ꝯfirmationem: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Signũ autem, ꝙ quis manducat, & bibit: hoc eſt ſi manet, & manet: ſi habitat, & habitatur: ſi ſic adhęret, vt non deſeratur: hoc ergo

Digitized by Google

nos docuit,& admonuit myſticis verbis: vt ſimus in eius corpore ſub ipſo capite in membris eius, edētes carnem eius, nō derelinquentes vnitatem eius. Sed q ade rant, nō intelligentes, ſcandalizati ſunt: non enim cogitabant hoc audiendo, niſi carnem, quod ipſi erant. Apl's aūt dicit, & verè dicit: Sapere ſm carnē, mors eſt. Item idem in alia Homelia: Diximus fratres cōmendaſſe in manducatione carnis ſuę, & potatione ſanguinis ſui: vt in illo maneamus, & ipſe in nobis. Manemus autem in illo, cum ſumus membra eius: manet vero ipſe in nobis, cū ſumus tēplum eius. Vt aūt ſimus mēbra Chriſti, vnitas nos cōpaginauit: vt compaginet vnitas, quid facit, niſi charitas Dei? Vnde Apl'm interroga: Charitas, inqt, Dei diffuſa eſt in cordibus nřis per Spiritū ſanctū: qui datus eſt nobis &c. B. Silueſter Papa ↄſtituit: vt ſacrificium altaris nō in ſerico: neq; in pāno tincto celebraref: niſi tantum in lineo terreno ꝓcreato, ſicut corpus dñi noſtri Ieſu Chriſti in ſindone linea munda ſepultum eſt, ſic miſſa celebraref. An aūt in pane azymo, vel fermētato ↄfici debeat, & poſſit hoc ſacramentum in vna ex Inquiſitionibus, de qbus infra, declarabitur. ſ. in quartadecima. In feſto corporis Chriſti, ſic Chriſtiana canit eccleſia: Vt tanti beneficii iugis in nobis maneret memoria: corpus ſuum in cibū, & ſanguinem ſuum in potum ſub ſpecie panis, & vini ſumendum fidelibus dereliquit. O' pretioſum, & admirandum cōuiuium ſalutiferum, & omni ſuauitate repletum. Quid enim hoc conuiuio pretioſius eſſe poteſt? in quo non carnes vitulorum, & hircorum (vt olim in lege) ſed nobis Chriſtus ſumendus ꝓponitur, verus Deus? Quid hoc ſacramento mirabilius? in ipſo nanq; panis, & vinum in corpus, & ſanguinem Chriſti ſubſtantialiter ↄuertuntur: ideoq; Chriſtus Deus, & homo perfectus ſub modici panis ſpecie cōtinetur. Manducatur à fidelibus: ſed minime laceratur: quinimo diuiſo ſacramēto ſub qualibet diuiſionis particula, integer perſeuerat. Accidentia etiā ſine ſubiecto in eodem exiſtunt: vt fides locum habeat: dum inuiſibile, viſibiliter ſumitur aliena ſpecie occultatum: & ſenſus à deceptione immunes reddantur: qui de accidentibus iudicant ſibi notis. Nullum etiam ſacramentum eſt iſto ſalubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, & mēs omnium ſpiritualium chariſmatum abundantia impinguatur. Offertur in eccleſia pro viuis, & mortuis: vt omnibus proſit: quod eſt pro ſalute omnium inſtitutū &c. O' ſingularis igitur, & admirāda liberalitas: vbi donator venit in donū: & datum eſt idem penitus cum datore. O' q̄ larga, & ꝓdiga largitas: cum tribuit quis ſeipſum. Dedit igitur Saluator nobis ſeipſum in pabulum: vt quia per cibū homo in mortem corruerat: per cibum ēt ipſe releuaretur ad vitam. Cecidit homo per cibū ligni mortiferi: releuatus eſt homo per cibum ligni vitalis. In illo pependit eſca mortis: pependit in iſto vitæ alimentum: illius eſus meruit læſionem: iſtius guſtus intulit ſanitatem: guſtus ſauciauit: & guſtus ſanauit. Vide quia vnde vulnus eſt ortum, prodiit & medella? & vnde mors ſubiit: & inde vita venit. de illo ſiquidem guſtu dicitur: Quocūq; die comederis, morte morieris. de iſto vero legitur: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic eſt cibus, qui plane reficit, vere nutrit, ſummeq; impinguat: non corpus, ſed cor: nō carnem, ſed animam: non ventrem, ſed mentem. Poſſumus igitur hoc ſacramentum his verbis ſalutare. Primo euchariſtiam: id eſt hoſtiam: Chriſti corpus aue ſancta de virgine natum: Viua caro: Deitas integra: verus homo. Salue vera ſalus: via: vita: redēptio mūdi: Liberet à cunctis nos tua dextera malis. Calicem vero ſic: Chriſti ſanguis aue cœli ſanctiſſime potus: Vnda ſalutaris crimina noſtra lauans. Sanguis aue lateris Chriſti de vulnere ſparſe: In Cruce pendentis vnda ſalubris aue.

¶ De poſſibilitate ſacramenti altaris.
Caput. XXVIII.

EX poſſibilitate nempe articuli icarnationis filii Dei: de qua dictum eſt ſupra in hoc. viii. lib. cap. vii. & .ix. & etiam in ſecūdo fidei noſtræ articulo: ſequitur

ſequitur poſſibilitas articuli ſacramenti altaris.ſ.tranſubſtantiationis panis in corpus Chriſti.de quã filii Dei incarnatione ſuperius in præſenti libro tractatũ eſt, in oſtẽdendis articulis fidei: vnde circa huius altaris ſacramentum: quatuor ſunt in perſona Chriſti principaliter conſideranda. Primo, corpus, prout habet eſſe ſubſtantiale ab anima: & eſſe cõditionatum ab accidentibus. Secundo, ſunt conſideranda accidentia, quæ organizant, & indiuiduant, & extendunt, & diſponunt illud corpus. Tertio, eſt conſideranda anima, quæ dat eſſe ſubſtantiale ſpecificum toti corpori, & compoſito. Quarto, eſt cõſiderandum verbum: quod dat eſſe perſonale, & actualis exiſtentiæ toti humanitati Chriſti. In pane autem ſunt tria conſideranda. Primo, veritas ſubſtantię panis reſultans ex materia, & forma ſubſtantiali. Secundo, accidentia, & indiuiduantia, & diſponentia. Tertio, eſt conſiderandũ eſſe exiſtentiæ panis. per quod exiſtunt etiam accidentia, inquantum inhærent, & inexiſtunt ſubſtantię panis ſubiectiue. His habitis, dicitur ꝙ ſubſtantia panis non cõuertitur in verbum diuinum: nec in animam Chriſti: ſed in ſolum corpus ſubſtantiale Chriſti, ꝓut habet eſſe eſſentiale ab anima: & eſt altera pars compoſiti humani. & ſic conuertitur quid in qd: & non quantum in quantum: nec quale in quale: nec quid in quantũ, nec in quale, nec corpus in ſpiritum. & ideo manẽt accidentia panis ſine ſubiecto. Et ſic nõ eſt dicendum, ꝙ conuertatur corpus in ſpiritum: nec fiat mixtio, ſicut quidã medicus Iudęus arguebat: quia nihil de ſubſtantia panis remanet in actu, nec in potentia. Sed quòd talis tranſubſtantiatio ſit poſſibilis apud Deum, probatur dupliciter. Vno modo, inquantum ille panis, & omnis creatura dependet à verbo diuino, quo ad eſſentiam ſuã totam in genere cauſæ formalis. Et ideo ſicut Deus ſolo verbo dicendo, Fiat: panis formaliter ex idea panis creat panem eſſentialiter. Ergo à fortiori dicendo, quòd ille panis fiat corpus ſuum, illico fit, & tranſubſtantiatur in corpus ſuum: eo quòd ille panis eſſentialiter dependet à diuino verbo, & ab illa idea. Vnde per tale verbum, ſubſtantia panis, quæ erat ſub idea panis, fit ſub idea corporis Chriſti: & ſic illa ſubſtantia poſt conſecrationem, ita eſt ſubſtantia corporis Chriſti, quòd non eſt ſubſtantia panis: quia illa ſubſtantia, quæ ante erat ſub idea panis, modo eſt ſub idea corporis Chriſti. Item maiorem poteſtatem habet Deus ſuper creaturam: & ſuper ſpecies, & eſſentias rerum, quàm Rex, & dominus temporalis ſuper bona temporalia, & ſuper dignitates: & quàm Papa ſuper prælaturas. Sed Rex, & quilibet Princeps temporalis habens dominium abſolutum temporaliter ſuper bona mobilia, & immobilia, ſolo verbo mutat poſſeſſionem, & dominium rerum temporalium. Vnde dicendo: Iſte ager eſt Martini, illico ille ager, qui erat Petri, fit ager Martini: & ita eſt Martini, ꝙ amplius non eſt ager Petri. Quod accidit: eo quod dominium abſolutum illius agri dependebat ex ſolo verbo, & præcepto illius Regis, vel Principis. Ergo à fortiori Chriſtus Deus, qui habet abſolutum dominium ſuper naturas, & eſſentias rerum, dicendo: Hoc eſt corpus meum, conuertit ſubſtantiam panis in corpus ſuum. Vnde licet vſq; ad illud inſtans, illa fuit ſubſtantia, & corpus panis: tamen prolatis dictis verbis, ita eſt corpus ſubſtantiæ Chriſti: quòd non eſt corpus panis: & hoc accidit propter dominium: quod Deus habet ſuper ſubſtantias, & eſſentias rerum: quia omnia depẽdent formaliter à verbo diuino. Secundo hoc idem probatur, inquantum ille panis, & ſua accidentia dependebant à Deo, quo ad eſſe exiſtentiæ. Et ideo Deus facit, ꝙ illa ſubſtantia: quæ ante erat ſub eſſe exiſtentiæ ipſius panis, poſt conſecrationem eſt ſub eſſe ipſius Chriſti. Item illa accidentia, quæ ante erant in ſubſtantia panis, poſt conſecrationem manent ſine ſubiecto. & ſic illa accidentia habent eandem exiſtentiam: ſed non eandem inexiſtentiam, ſiue inhęrẽtiam: quod licet exiſtant per illud eſſe influxum, & creatum: per qđ ante exiſtebant:

tamen non inexiſtunt, nec inhærēt ſubiecto alicui: & ſic manent accidentia cū eadem exiſtentia creata: ſed non cū eadem inhærentia. Et ſic patet, ꝙ in tali cōſecratione nihil corrumpitur, nec annihilatur. Nam ibi manēt eadem accidentia numero ſub eodem eſſe actualis exiſtentiæ: & ideo non fit corruptio accidentium: nec fit corruptio ſubſtantię, quia alia non generatur: ſed illa, quę erat ſubſtantia panis tranſubſtantiatur in corpus ſubſtantiale ipſius Chriſti: quæ eſt altera pars compoſiti: & ſic nec conuertitur in animā Chriſti, nec in verbum diuinū &c. Nec fit aliqua noua creatio, quia nullum eſſe nouū acquiritur: quia Chriſtus iam præexiſtebat: nec acquiritur nouum eſſe in accidētibus: quia ſub eodem eſſe exiſtentię remanent: licet non ſub eadem inhęrentia. Et ſic patet, ꝙ Chriſtus, qui eſt verbū Dei incarnatū, ſolo verbo potuit tranſubſtantiare ſubſtantiam panis in corpus ſuum. Et ideo eſt dicendum: ꝙ Deum poſſe trāſubſtantiare panem in corpus ſuum, non eſt articulus fidei: ſed ꝙ Chriſtus hoc fecerit: & quotidie ex verbis Chriſti hoc fiat in ſacramento altaris: tūc eſt articulus fidei: eo quod præſupponit Chriſtum eē Deum: & ex ſola fide, & auctoritate ſcripturę credimus, ꝙ ita fiat de facto: & hoc non ſolum auctoritate ſcripturę noui, ſed etiam veteris teſtamenti. vnde licet hoc ſacramentum multis ſignis, & figuris in lege fuerit figuratum: tamen Dauid verbis manifeſtis ipſum expreſſit, Pſal. xxi. vt ſupra in hoc eodem libro, capitulo tertio tertiæ Inquiſitionis diximus. & ſimiliter de Pſalmo. lxxi. & de multis Prophetarum Vaticiniis, & figuris veteris teſtamenti. & ſic patet qualiter hoc ſacramentum non ſolum eſt poſſibile: ſed etiā multipliciter in lege, & Prophetis figuratum, & prænuntiatum. Ex quo conſtat liquido: ꝙ Chriſtiani non adorant panem, ſicut cæci Iudæi mentiuntur: ſed adoramus Chriſtum conſecratum ſub illis accidentibus, quæ ante conſecrationem fuerunt panis: & poſt conſecrationem ſunt miraculoſe ſine ſubiecto.

¶ Quod panis in carnem: & vinum in ſanguinem Chriſti tranſubſtantiari poſſint, pluribus etiam conſtet rationibus.

Cap. XXIX.

Licet nō ſolum Chriſti fidelibus, ſed ipſis quoq; Iudæis, ſufficere deberent probationes in aliquibus ex capitulis antecedētibus deſcriptæ: ꝙ facta cœleſti benedictione, iuxta Chriſti mandatum, panis in carnem: & vinum in ſanguinem ipſius Chriſti trāſubſtantiari poſſint: cum duabus maxime earum probationum Iudæi ipſi nequaq̄ contradicere valeant. Quarum altera eſt: ꝙ ipſemet Ieſus Chriſtus, qui Deus eſt: vt ſupra libro tertio probatum eſt, dixerit, Panem illū, quem benedixerat, & ſuis porrexit Diſcipulis, eſſe corpus ſuum: & ſimiliter vinū eſſe ſanguinem ſuum: & eo magis, ꝙ cœleſti voce Deus mandat ipſum audiendū eſſe. Cum hęc per tres, vel ſaltem duos narrentur Euangeliſtas: quibus tanquam teſtibus credendum eſſet, vt lex Moyſis mandat, Deuteronomii capitulo decimo ſeptimo: Altera vero per ea, quę diximus ſupra libro ſexto, capitulo tertio, & etiam eo, ꝙ in vetere lege, & prophetice, & figuris, quibus futura non minus ſignificantur, q̄ verbis, licet obſcurius, de hoc ſacratiſſimo ſacramento quamplurima prædicta, & pręmōſtrata fuerunt: vt probatum eſt ſupra in hac eadem tertia Oppoſitione: adiunctis etiam Thalmudiſtarum dictis. Cum hoc quoq; ſacramētum per ea, quę in nouo narrantur teſtamento, inſtitutum, & adimpletum fuiſſe, & eſſe, ac cōſtare oſtenderim in antecedenti. Quibus tamen non obſtantibus, in hoc. xxix. capitulo, hoc idem fieri, & eſſe poſſe: ꝙ, facta cœleſti benedictione, panis in carnem: & vinum in ſanguinē tranſmutari poſſint, pluribus intendo probare rationibus, & quidem efficacibus, & ſolidis. Prima ratio eſt: Quicquid facere poteſt cauſa ſecūda, maiori, & excellentiori modo facere poteſt cauſa prima. Si eni purus, ſiue ſimplex ſacerdos ab aliquo enormi delicto peccatorem abſoluere poteſt, tanto magis poterit Summus Pontifex. Hoc igitur pręſuppoſito ſic proſequor: Potentia limitata naturæ naturatę, quę eſt ſecunda cauſa, vnam

Digitized by Google

ſa, vnam ſubſtantiam in aliam conuertit: hoc eſt cibum, quo nutritur, teſte Philoſopho in ſecundo de anima, vbi dicitur: Alimentum per naturam conuertitur in ſubſtantiam aliti. Nemo igitur negare poteſt, quin panis in carnem: & vinũ in ſanguinem tranſmutari non poſſint: cum id & ratione ſupraſcripta, & experimento quotidie manifeſtum eſſe videamus. Nã cibus, & potus, quibus quotidie nutrimẽti cauſa non ſolum homines veſcuntur, ſed quęcũque etiam animalium genera, nonne poſt certarum horarum ſpatium in veram carnem, & in verum ſanguinẽ, natura operante, vertitur? Quid ergo mirum: ſi quod natura facit quarundam horarum interuallo, Deus ſine tempore operatur? Ipſe enim naturam creauit: & eius curſum ſua omnipotentia, nedum augere, vel minuere: ſed etiam mutare poteſt. Adde inſuper hæc alia: Nonne gallina, & aues virtute caloris ſui ouorum ſubſtãtiam, in carnis ſubſtantiam, ſiue in alias gallinas, & aues, quorundam dierum ſpatio conuertunt? & hęc etiam experimẽto ſunt omnibus manifeſta. Ex terra quoq; quæ inter alias res eſt vilis pretii, virtute Solis aliquibus in locis, aurum generatur, & argentum, ac lapides pretioſi, & gẽmę, & alia multa nobiliſſima, & pretioſa: quinimmo, cũ inſipidiſſima ſit ipſa terra, multa tamen guſtui producit delectabilia: ac etiam arbores, herbas, vinũ, oleũ &c. Videmus inſuper Alchimiſtas naturam æris, & argenti viui, in boni argenti interdum tranſmutare naturam. Si ergo natura naturata: & ſic ſecunda cauſa: poteſt vnam ſubſtantiam in aliam tranſmutare: à fortiori hoc efficere poterit ipſa natura naturans: hoc eſt Deus: qui ipſam naturam fecit: cuius poteſtas infinita eſt, & nullis coãguſtatur limitibus: & in quo omnia perfectiori, & excellentiori modo ſunt, q̃ in creaturis, etiam ſm Ariſtotelem vndecimo Metaphyſicę. Secunda ratio: Non debet illi, cui quod plus eſt, licet: qđ minus eſt, non licere: vt. l. non debet. ff. de reg. iur. & capitulo cui licet. eodem titulo. libro ſexto. Ille igitur, qui rem maioris difficultatis facere poteſt: id etiam qđ facilius eſt, & minoris difficultatis facere poterit. Quo pręſuppoſito ſic arguitur: Maius eſt opus de nihilo aliquid facere, quàm vnam ſubſtantiam in aliam cõuertere, & tranſmutare: quoniam (vt inquit Beatus Bonauentura Cardinalis in quarto. diſtinctione decima) maior eſt diſtantia inter ens, & non ens, quàm inter ens, & ens: immo inter iſtas duas operationes tanta eſt diuerſitas: ꝙ licet Philoſophi conceſſerint vnam ſubſtantiam poſſe in aliam conuerti: vt aquam in aerem: & ẽ contra: vt dicitur in libro de generatione: tamen aliquid de nihilo fieri poſſe, impoſſibile penitus eſſe dixerunt, etiam per totam naturę poteſtatem. vnde inqt Ariſtoteles: Ex nihilo, nihil fit, primo de cœlo, & mundo: ac tertio, & octauo Phyſicorum: immo (vt legitur) cum Auerrois legiſſet illud Moyſis, Geñ. capitulo primo: In principio creauit Deus cœlum, & terram, ſubriſit, dicens: Iſte Moyſes multa dicit, & nihil probat. Sed erronea eſt hęc Philoſophorum opinio, ſi ad Deum referatur: cũ Deus omnia ex nihilo creauerit: vt Geñ. capitulo primo. Creare enĩ eſt ex nihilo aliquid facere: vt dicunt Theologi in ſecũdo. diſtinctione prima. Cum ergo Deus poſſit hoc facere: quod tantę difficultatis eſt, ſm Philoſophum: ſcilicet de nihilo aliquid creare. Nã ipſe dixit, & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt: vt Pſalm. cxlviii. multo magis poteſt vnam ſubſtantiam in aliam tranſmutare: quod & Philoſophi per naturam fieri poſſe concedũt. Videmus enim: quod Deus de limo terræ primum hominem fecit: & de coſta Adæ fecit Euam, trãſmutando eam in mulierem: vt Geñ. capitulo ſecundo. Vxorem Loth in ſtatuam ſalis mutauit: vt Geñ. capitulo decimonono. Poſſe etiam Dei filium verbo virtutis ſuę vnam creaturam in aliam tranſmutare, Diabolus confeſſus eſt Matthæi capitulo quarto, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant: quaſi diceret: Hoc tibi facile eſt tua infinita virtute. Eſt autẽ difficilius lapides conuertere in ſubſtantiam panis, quàm panem in ſubſtantiam carnis: & vinum in ſubſtantiam ſangui-

Digitized by Google

nis: cum hoc fieri poſſit, & quotidie fiat virtute caloris naturalis in ſtomacho, & hepate. Tertia ratio eſt: Deus plura poteſt facere quàm intellectus noſter poſſit intelligere: vt inquit Hilarius in libro de Trinitate. & hoc ideo, quia ipſe Deus virtutis eſt infinitæ: cum intellectus humanus virtutis ſit finitæ. Quo ſtante fundamento ſic proceditur: Minime dubitandum eſt, humanum intellectum (vt inqt Boeotius in libro de Trinitate) accidens ſine ſubiecto imaginari poſſe: multaq́; poſſe ſequeſtrare: quæ non poteſt ſenſus. Quod ſi intellectus humanus facere põt, multo igitur magis Deus in hoc ſacramẽto altaris hoc facere poteſt: vt ſcilicet ibi ſit corpus Chriſti, & ſanguis, & etiam accidentia ſine ſubiecto. nec mirum, cum rerum effectus à prima cauſa magis dependeat, quàm à ſecunda. Omnis enim prima cauſa plus in effectum influit, quàm ſecũda: vt in libro de cauſis dicitur. Poteſt nã que Deus, qui eſt prima cauſa omniũ cauſarum, tam ſubſtantiæ, quàm accidentis p ſuam infinitam virtutem, & omnipotentiam cõſeruare accidens in eſſe ſubtracta ſubſtantia: per quam ipſum accidens conſeruatur in eſſe: ſicut per cauſam ſecundã. Quod autem Deus poſſit ſeparare accidens à ſuo ſubiecto: & è contra: manifeſte patuit in paſſione Chriſti: quando Deus ipſe fecit Solem eſſe ſine illuminatione: quæ eſt eius propria actio. Quod exẽplũ ponit Ricardus in quarto. diſtinctione. prima: Similiter etiam videmus: quod Deus poteſt producere effectus naturaliũ cauſarum ſine naturalibus cauſis: ſicuti fecit, quando in principio mundi, fructus ex terra ſine naturalibus ſeminibus naſci fecit: vt Geñ. capitulo primo. Item etiam, dum corpus humanum ſine virili ſemine in vtero virginis formauit. Si igitur Chriſtus naſci potuit ex virgine ſupra omnẽ naturæ ordinem, & potentiam: vt ſupra libro primo probatum eſt: ergo etiã miraculoſe in hoc ſacramento veraciter contineri poteſt: vt inquit Beatus Ambroſius in libro de Sacramẽtis, his verbis: Quid hic quæris naturæ ordinẽ in Chriſti corpore: cum præter naturam ſit ipſe dominus natus ex virgine? Quarta ratio eſt hæc: Cõſtat manifeſte ex dictis ſupra, tum in. iiii. lib. pñtis operis, tũ etiam in hoc octauo: vbi de filio Dei, & de Trinitate tractatum eſt, Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum Deum fuiſſe, & eſſe. Ratione igitur naturali probatur hæc concluſio: fundamentũ cuius ponit Ariſtoteles primo Metaphyſicæ, dicens: Vnumquodq; entium naturaliter operatur ſm proprietatẽ ſuæ naturæ. & quarto Ethicorũ iterum dicit: Qualis quiſq; eſt, talia dicit, & operatur. Hoc igitur præſuppoſito: ꝙ ipſe fuerit, & ſit Deus: prout verè eſt, ſic arguitur: Quicquid dicit Deus, & affirmat, mandatq́; ſtatim ſine hæſitatione, & dubitatione aliqua firmiter credendum eſt, atque tenendum, obſeruandumq́; : cum ipſe Deus minime falli, nec etiam fallere poſſit: nec inſuper mendacii nuntius, ſiue particeps eſſe queat: immo è contra ſumma veritas ſit, & infallibilis: vt Ioan. capitulo quarto decimo: Ego ſum via, veritas, & vita. Sed Ieſus Chriſtus, q Deus eſt (vt ſupra dixi) hoc ineffabile ſacramẽtum dixit eſſe corpus ſuum, & ſanguinem ſuũ: vt Matthæi capitulo vigeſimoſexto, Marci capitulo quartodecimo, & Luce capitulo vigeſimo ſecundo, ac Apoſtoli prima ad Corinth. capitulo vndecimo, vbi dixit: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. Item: Hic eſt calix meus i meo ſanguine. Item: Hoc facite in meam commemorationem &c. Ergo vt ipſum ſacramentum verè, & realiter ſit corpus ſuum, & ſanguis ſuus: & ſic credere, & firmiter tenere cogamur neceſſe eſt: aliter eũ falſum dixiſſe ſequeretur: quod nedum impium eſſet, & nefarium: ſed omnino impoſſibile: quia Deus nullo modo mentiri poteſt. Adde inſup: ꝙ ex dictis Saluatoris noſtri verbis. ſ. Hoc facite in meam commemorationem: conſtat Ieſum ipſum dediſſe, & cõtuliſſe ſuis Apoſtolis auctoritatem, & hoc ſacramentum conficiendi, & epiſcopos, ac ſacerdotes ordinandi: & vt illi quoq; alios ſucceſſiue ordinare poſſent: quia Deus ipſe non ſolum poteſtatem habet tranſmutandi vnam rem in aliam: ſed eandem poteſtatem nutu ſuo aliis cõcedere poteſt: vt

Digitized by Google

fecit Moyſis: qui virgam in ſerpentem vertit: & è contra ſerpentem in virgam: vt Exodi capitulo quarto. Et ꝙ Saluatori noſtro credere debeamus, admonet nos vox Dei è cœlo, dicēs: Hic eſt filius meus dilectus: ipſum audite: vt Matthęi capitulo decimoſeptimo, & Marci capitulo nono, vt etiam tetigi ſuperius. Quare autem ipſi Saluatori noſtro Deo credere debeamus, admonet nos Propheta Pſal. xliiii. dicens: Hodie ſi vocē eius audieritis: nolite obdurare corda veſtra &c. Sup quibus verbis ſic inquit B. Hieronymus: Euidentiſſime hæc pandit Apoſtolus ad Hebręos. c. iii. nec aliam interponere præſumimus: qui ita ait: Quidā enim exacerbauerunt, ſed non omnes, qui pfecti ſunt ex Aegypto per Moyſem. Quibus autem offenſus fuit quadraginta annis? nempe illis, qui peccauerunt: quorum & corpora proſtrata ſunt in deſerto. Quibus autem iurauit non introire in requiem, niſi illis, qui increduli fuerunt? & vidimus, qa nō potuerūt introire pp incredulitatem. Timeamus ergo, ne forte accepta pollicitatione introeundi in Regnum eius, exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe: etenim nobis nuntiatum eſt, quēadmodum & illis. Igit exhibeamus nos ſanctos: vt introire mereamur per credulitatē in illā requiem, quam ſperamus accipere p Chriſtum dominum noſtrum. Item Pſal. cxviii. in octonario incipiente: Bonitatem feciſti, dicit: Quia mandatis tuis credidi: ideo oportet captiuare intellectum pp Chriſtum. Credamus igitur Deo nobis dicenti: Hoc eſt corpus meū. & Hic eſt ſanguis meus. exēplo etiam Moyſis, & Aaron: qui, qm̄ dubitauerunt, & non firmiter Deo crediderunt ad aquas contradictionis in Cades: & ideo populum Iſrael in terram pmiſſionis non conduxerunt: ſed ante ipſius terræ ingreſſum mortui ſunt: vt Numeri capitulo vigeſimo, & Deuteronomii capitulo trigeſimoſecundo. Exemplo igitur Moyſis, & Aaron, & eorum, qui in deſerto propter incredulitatem mortui ſunt, Deo firmiter, & indubitanter credere debemus, corpus Chriſti, & ſanguinem in hoc ſacramento verè, & realiter eſſe. & hæc ſufficiant, quantum ad rationes.

¶ Quomodo, quā'ue poteſtate corpus Chriſti, & ſanguinem in euchariſtiæ ſacramento cōſiſtere poſſe, ſancti doctores catholici oſtendere ſtudeant. Cap. XXX.

BEatus Auguſtinus in ſuis ſentētiis ſic inquit: Firmiter tenēdum eſt: ꝙ panis in corpus: & vinū in ſanguinem conuertitur illa Verbi virtute: qua Verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis: qua dixit, & omnia facta ſunt: qua vxorem Loth in ſtatuā ſalis mutauit: qua virgam Moyſis in colubrum vertit: qua aquam de petra duriſſima produxit: qua poſtremo ad nuptias aquas conuertit in vinum. Beatus etiā Ambroſius in cap. Re vera. de conſecratione. diſtinctione ſecūda: Forte dices, Aliud video: quomodo tu mihi aſſeris: ꝙ corpus Chriſti accipiam. Et hoc nobis adhuc ſupereſt, vt pbemus. Quantis igitur vtimur exemplis: vt probemus hoc non eſſe, quod natura formauit: ſed quod benedictio cōſecrauit? maioremq; vim eſſe benedictionis, quàm naturæ: quia benedictione etiā natura ipſa mutatur? Virgam tenebat Moyſes: proiecit eam, & facta eſt ſerpens: rurſus apprehendit caudam ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. vides ergo prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam, & ſerpentis, & virgæ? Currebant Aegypti flumina puro meatu aquarum: ſubito de fontium venis ſanguis cœpit erumpere: non erat potus in fluuiis: rurſus ad Prophetæ preces cruor ceſſauit fluminum: aquarum natura remeauit. Circunclusus erat vndique populus Hebræorum: hinc Aegyptiis vallatus, inde mari clauſus: virgam leuauit Moyſes: ſeparauit ſe aqua: & in murorum ſpeciem ſe congelauit: atque inter vndas via pedeſtris apparuit: Iordanis retrorſum conuerſus contra naturam in ſui fontis reuertitur exordium. Nonne claret naturam, vel maritimorum fluctuum, vel fluuialis curſus eſſe mutatam? Sitiebat populus patrum: teti-

Digitized by Google

git Moyſes petram,& aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata eſt gratia, vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amariſſimus erat, vt ſitiens populus bibere non poſſet: miſit Moyſes lignum in aquam, & amaritudinem ſuam aquarum natura depoſuit, quam infuſa gratia temperauit. Sub Heliſęo Propheta: vni ex filiis Prophetarum excuſſum eſt ferrũ de ſecuri: & ſtatim imerſum: rogauit Heliſæum, qui amiſerat ferrum: miſit Heliſęus lignum in aquã, & natauit ferrum: vtiq; & hoc pręter naturam factũ eſſe cognouimus: grauior eſt ferri ſpecies, q̃ aquarũ liquor. Aduertimus ergo maiorem eſſe gratiam, q̃ naturam: & adhuc tamen propheticę benedictionis miramur gratiam. Quòd ſi tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicemus de ipſa cõſecratione diuina, vbi ipſa verba domini Saluatoris operantur? Nã ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo Helię: vt ignem de cœlo deponeret, non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies elementorũ mutetur? De totius mundi operibus legiſti: qa ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Sermo igitur Chriſti: qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt in id mutare, quæ ſunt, quod non erat? Non enim minus eſt dare, q̃ mutare nouas naturas rebus. Sed quid Argumentis vtimur? ſuis vtamur exemplis: Incarnationis aſtruamus myſterii veritatem: nunqd naturæ vſus pręſenſit: cum dñs Ieſus ex Maria naſceret? Si ordinem quærimus: viro mixta fœmina generare cõſueuerat: liquet igit, ꝙ pręter naturę ordinem, virgo generauit: & quod ꝯficimus corpus ex virgine eſt. Quid hic quęris naturę ordinẽ in Chriſti corpore: cum pręter naturam ſit ipſe dñs Ieſus partus ex virgine. Euſebius Emiſſenus de conſecra. diſtin. ii. cap. Quia corpus: Et qa corpus aſſumptũ ablaturus erat ab oculis noſtris, & ſyderibus illaturus: neceſſariũ erat, vt nobis in hac die ſacramentum corporis, & ſanguinis ſui conſecraret, vt coleretur: vel iugiter iure per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium: vt quia quotidiana, & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, ꝑpetua eſſet etiam redemptionis oblatio: & perẽnis illa victima viueret in memoria, & pręſens ſemper eſſet in gratia. Vera tunica, & perfecta hoſtia fide exiſtimanda: non ſpecie, nec exterioris cenſenda viſu hominis: ſed interioris affectu: vnde merito cœleſtis confirmat auctoritas: quia Caro mea vere eſt cibus: & ſanguis meus vere eſt potus, Ioannis cap. vi. & ſunt verba Saluatoris noſtri. Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico vobis: non Moyſes dedit vobis panem de cœlo: ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim verus eſt, qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mũdo. Dixerunt ergo ad eum: Domine ſemper da nobis panem hunc. Dixit aũt eis Ieſus: Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, nõ ſitiet in æternum &c. Eſaię cap. 50. Nunqd abbreuiata, & paruula facta eſt manus mea, vt non poſſim redimere? aut nõ eſt in me virtus ad liberandum? &c. Si alias res maximas fecit, item etiam nutu ſuo facere poteſt. Item idem Eſaias cap. xl. Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in põdere montes, & colles in ſtatera? Quis adiuuit ſpiritum domini: aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi, cum quo iniit conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitię, & erudiuit eũ ſcientia, & viam prudentiæ oſtendit illi? quaſi dicat Nullus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quãdoquidem, qui auctor eſt muneris, ipſe eſt etiam teſtis veritatis. Nam inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis ſui, verbo ſuo ſecreta poteſtate cõuertit, dicens: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. & ſanctificatione repetita: Accipite, inquit, & bibite: hic eſt ſanguis meus. Ergo vt ad nutũ pręcipientis dñi repente ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorũ, ꝓfunda fluctuum, vaſta terrarũ, parẽ potentiã in ſpiritualibus ſacris verbi prębet

bi prębet

Digitized by Google

bi præbet virtus, & rei ſeruit effectus &c. Item in eadem Epiſtola magis infra: Ad cognoſcendum, & percipiendum ſacrificium veri Dominici corporis, ipſa te roboret potentia cõſecratoris: & qui tunc latuit præfiguratus in manna, ſit tibi nunc manifeſtus in gratia. & iterum magis infra. Nã & Moyſes de eo myſterio loq̃ns, vinum, & ſanguinem ſub vna appellatione ſignificat: & in benedictione Patriarchæ Dominicã paſſionem multo amplius demonſtrat, ita inquiens: Lauabit in vino ſtolam ſuã, & in ſanguine vuæ pallium ſuũ. Aduerte, q̃ euidenter conſtat vini creaturam, Chriſti ſanguine nuncupatam: & quid adhuc de hac duplici ſpecie inquirere debeas? ipſo domino atteſtante cognoſce: Niſi, inquit, manducaueritis carnem filii hominis: & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Item in calce ipſius Epiſtolæ: Nec dubitet quiſpiam primarias creaturas nutu diuinæ potentiæ præſentia ſummę maieſtatis in Dominici corporis trãſire poſſe naturam: cum ipſum hominem videat artificio cœleſtis miſericordiæ Chriſti corpus effectum. Sicut autem quicunq; ad fidem Chriſti veniens ante verba baptiſmi adhuc in vinculo eſt veteris debiti: his vero memoratis; mox exuitur oĩ fece peccati: ita quando benedicendæ verbis cœleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponũtur: antequam inuocatione ſui nominis conſecrantur: ſubſtantia illa eſt panis, & vini: poſt verba autem corpus, & ſanguis eſt Chriſti. Quid autem mirum eſt: ſi ea, quæ verbo potuit creare, verbo poſſit creata conuertere? immo iam minoris videtur eſſe miraculi: ſi id, quod de nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam conditum in melius valeat commutare? Require quid ei poſſit eſſe difficile: cui facile fuit hominem de limi materia figurare: imaginem etiam ſuæ diuinitatis induere: cui promptum eſt eũ rurſum reuocare de Inferis, reſtituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlum leuare, de homine Angelum facere, corpus humanũ cõforme corpori ſuę claritatis reddere, & figmentum ſuum in Regni ſui conſortio ſublimare: vt qui corpus noſtræ fragilitatis aſſumpſerat, nos in corpus ſuæ imortalitatis aſſumat. B. quoq; Cyprianus ad Cæcilium de ſacramento Dominici calicis: Admonitos autem nos ſcias: vt in calice offerendo Dominica traditio ſeruet: neq; aliud fiat à nobis, q̃ quod pro nobis dominus prior fecit: vt calix, qui in cõmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cum dicat Chriſtus: Ego ſum vitis vera: ſanguis Chriſti non aquã eſt vtiq;, ſed vinũ: nec poteſt videri ſanguis eius, quo redẽpti, & viuificati ſum?, eſſe in calice, qñ vinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oñdit: q ſcripturaȝ oium ſacramento, ac teſtimonio prædicatur. Inuenimus enim & in Geneſi, ſacramẽtum circa Noe hoc idem prçcucurriſſe, & figuram Dominicæ paſſionis illic extitiſſe: ꝙ vinum bibit: ꝙ inebriatus eſt: ꝙ in domo ſua nudatus eſt: ꝙ fuit recubans nudis, & patentibus femoribus: ꝙ nuditas illa patris à medio filio denotata eſt, & foras nũtiata: à duobus vero, maiore, & minore cõtecta: & cętera, quæ neceſſe non eſt exequi, cum ſatis ſit hoc complecti: ꝙ Noe typum futurę veritatis oſtendens: nõ aquã, ſed vinum biberit: & ſic imaginem Dominicæ paſſionis expreſſerit. Itẽ in ſacerdote Melchiſedech ſacrificii Dominici ſacramentum præfiguratum videmus, ſm ꝙ ſcriptura diuina teſtatur, & dicit: Ecce & Melchiſedech Rex Salem protulit panẽ, & vinũ: fuit autem ſacerdos Dei Summi: & benedixit Abraam. Quòd aũt Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat Spiritus ſanctus in Pſalmis ex perſona patris ad filium, dicens: Ante Luciferum genui te. Iurauit dominus: & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum ſm ordinem Melchiſedech. Qui ordo vtiq; hic eſt de ſacrificio illo veniens, & inde deſcendens: ꝙ Melchiſedech ſacerdos Dei ſummi fuit: ꝙ panem, & vinũ obtulit: ꝙ Abraam benedixit. Nam q magis ſacerdos Dei Summi, q̃ dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo patri obtulit? & obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat: ideſt panẽ, & vinũ: ſuum ſ. corpus, & ſanguinem. Et circa

B. Cyprianus.

Abraam, benedictio illa præcedēs, ad noſtrum populum pertinebat: nam ſi Abraā Deo credidit: & deputatum eſt ei ad iuſtitiam: vtiq; quiſquis Deo credidit, & fide viuit, iuſtus inuenitur: & iampridem in Abraam fideli benedictus, & iuſtificatus oſtenditur: ſicut B. Paulus Apl's probat, dicens: Credidit Abraā Deo, & deputatū eſt ei ad iuſtitiam. Cognoſcitis ergo: quia qui ex fide ſunt, hi ſunt filii Abraæ. Prævidens aūt ſcriptura: q̄a ex fide iuſtificat Deus gentes, prænuntiat Abraę: q̄a benedicentur in illo omnes gentes. Igitur, q̄ ex fide ſunt, benedicentur cū fideli Abraam. vnde in Euangelio inuenimus de lapidibus excitari.i. de gentibus colligi filios Abraæ, Lucæ.c.iii. Et cum Zachæum laudaret dominus, reſpondit, & dixit: Salus hodie domui huic facta eſt: q̄a & hic filius eſt Abraæ. vt ergo in Geneſi p̄ Melchiſedech ſacerdotem, benedictio circa Abraam poſſit rite celebrari, pręcedit ante imago ſacrificii: in pane, & vino. ſ. conſtituta. Quam rem perficiens, & adimplēs dñs: panem, & calicem mixtum vino obtulit: & qui eſt plenitudo, veritatem pręfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem Spiritus ſanctus typum Dominici ſacrificii præmonſtrat ĩmolatę hoſtiæ, & panis, & vini: ſed & altaris, & Apoſtolorū faciens mentionē: Sapientia, inq̄t, ædificauit ſibi domum: & ſubdidit columnas ſeptem: mactauit ſuas hoſtias: miſcuit in cratere vinum ſuum: & parauit mēſam ſuam: & miſit ſeruos ſuos cōuocans cum excelſa prædicatione ad craterem, dicēs: Qui eſt inſipiens declinet à me. & indigentibus ſenſu dixit: Venite, & edite de meis panibus: & bibite vinum, quod miſcui vobis. Vinum mixtū declarat.i. calicem dñi, aqua, & vino mixtū prophetica voce denuntiat: vt appareat in paſſione Dominica id eſſe geſtum, quod fuerat p̄dictum. In benedictione quoq; Iudę hoc idem ſignificatur: vbi & illic Chriſti figura exprimitur: q̄ à fratribus ſuis laudari, & adorari haberet: q̄ inimicorū dorſa cedentium, atq; fugientiū: manibus, quibus Crucem pertulit, & mortem vicit comp̄ſſurus fuiſſet: q̄q; ipſe ſit leo de Tribu Iuda: & recubet dormiens in paſſione, & ſurgat, & ſit ipſe ſpes gētium. quibus ſcriptura diuina adiungit, & dicit: Lauabit in vino ſtolam ſuam: & in ſanguine vuæ amictum ſuū. Quando aūt ſanguis vuæ dicitur: quid aliud, q̄ vinum calicis Dñici ſanguinis oſtenditur? Necnon & apud Eſaiam hoc idem & Spiritus ſanctus de dñi teſtatur paſſione, dicens: Quare rubicunda ſunt veſtimenta tua, & indumēta tua, velut à calcatione torcularis pleni, & percalcati? Nunquid rubicunda veſtimēta aqua poteſt facere? aut ĩ torculari aqua eſt, quę pedibus calcatur, vel prælo exprimitur? Vini vtiq; mentio eſt. & ideo ponitur: vt domini ſanguis vino intelligatur: & q̄ in calice Dominico poſtea manifeſtū eſt Prophetis annūtiantibus prędicatur. Torcularis quoq; calcatio, & preſſura taxatur: quia quomodo ad potandum vinū veniri non poteſt, niſi botrus calcetur ante, & premat: ſic nec nos ſanguinē Chriſti poſſemus bibere, niſi Chriſtus calcatus fuiſſet, & preſſus: & calicē prior biberet, in quo credentibus propinaret. Quotieſcunq; autem aqua ſola in ſcripturis ſanctis nominatur, baptiſma prædicatur: vt apud Eſaiam ſignificari videmus: Nolite, inquit, priora meminiſſe: & antiqua nolite reputare: ecce ego facio noua &c. quæ orientur, & cognoſcetis: & faciam in deſerto viam, & flumina in loco inaquoſo adaquare genus meum electum: plebem meam, quam acquiſiui, vt virtutes meas exponeret. Pręnuntiauit illic per Prophetam Deus: quòd apud gentes in locis, quę inaquoſa prius fuiſſent, flumina poſtmodum redundarent: & electum genus Dei: id eſt per regenerationem baptiſmi filios Dei factos adaquarent. Item denuo pręcanitur, & ante prędicitur, Iudęos, ſi ſitierint, & dominum Chriſtum quęſierint, apud nos eſſe potaturos: id eſt baptiſmi gratiam conſecuturos. Si ſitierint, inquit, per deſerta, adducet illis aquam, de petra producet illis: Findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in Euangelio adimpletur: quando Chriſtus, qui eſt petra, finditur ictu lanceæ in paſſione. Qui & admonens quid per

Prophetam

Digitized by Google

Prophetam ſit ante prædictum, clamat, & dicit: Si quis ſitit veniat, & bibat: Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Atque vt magis poſſet eſſe manifeſtum, quia non de calice, ſed de baptiſmo illic loquitur dominus, addidit ſcriptura, dicens: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant, qui in eum credebant. Per baptiſma enim Spiritus ſanctus accipitur: & ſic à baptizatis, & Spiritum ſanctum conſecutis, ad bibendum domini calicem peruenitur. Neminem autem moueat: quod cum de baptiſmo loquatur ſcriptura diuina, ſitire nos dicit, & bibere: quando & dominus in Euãgelio dicat: Beati eſurientes, & ſitientes iuſtitiam: quia quod auida, & ſitienti cupiditate ſuſcipitur, plenius, & vberius hauritur. ſicut & alio loco ad Samaritanam mulierem dominus Chriſtus loquitur, dicens: Omnis qui biberit ex aqua iſta, ſitiet iterum: qui aũt biberit ex aqua, quam ego dedero, non ſitiet in æternũ. Quo & ipſum baptiſma ſalutaris aquæ ſignificatur: quod ſemel ſcilicet ſumitur: nec rurſus iteratur. Cæterum in eccleſia calix domini ſemper ſititur, & bibitur. Nec Argumẽtis plurimis opus eſt, frater chariſſime, vt probemus appellatione aquæ baptiſma ſignificatum ſemper eſſe, & ſic nos intelligere debere, quando dominus aduenιens baptiſmi, & calicis manifeſtauerit veritatem: qui aquam illam fidelem, aquam vitæ æternę pręceperit in baptiſmo dari: calicem vero docuerit exemplo magiſterii ſui, vini, & aquę coniunctione miſceri. Calicem etenim ſub die paſſionis accipiens, benedixit, & dedit Diſcipulis ſuis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis noui teſtamenti qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico vobis: Non bibam amodo ex iſta creatura vitis vſq; in diem illum, quo vobiſcum bibam nouum vinum in Regno patris mei. Qua in parte inuenimus calicem mixtum fuiſſe, quem dominus obtulit, & vinum fuiſſe, quod ſanguinem ſuum dixit: vnde apparet ſanguinem Chriſti non offerri, ſi deſit vinum calici: nec ſacrificium Dominicum legitima ſanctificatione celebrari, niſi oblatio, & ſacrificium noſtrum reſpõderit paſſioni: quomodo aũt de creatura vitis nouum vinum cum Chriſto in Regno patris bibemus: ſi ĩ ſacrificio Dei patris, & Chriſti vinum non offerimus: nec calicem domini Dominica traditione miſcemus. B. quoq; Apoſtolus Paulus à domino electus, & miſſus, & prędicator Euãgelicæ veritatis conſtitutus, hęc eadẽ in Epiſtola ſua ponit, dicẽs: Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur: accepit panem, & gratias egit, & fregit, & dixit: Hoc eſt corpus meum: quod pro vobis tradetur: hoc facite & vos in meam commemorationem. Simili modo & calicem, poſtquã cœnatum eſt, accepit, dicẽs: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcunq; biberitis, in meã commemorationem. Quotieſcunq; enim ederitis panem iſtum, & calicem biberitis, mortẽ domini annuntiabitis quoaduſq; veniat. Quod ſi & à domino præcipitur, & ab Apoſtolo eius, hoc idem confirmatur, & traditur: vt quotieſcunque biberimus, in cõmemorationem domini hoc faciamus: quod fecit & dominus. Inuenimus non obſeruari à vobis quod mandatum eſt, niſi eadem, quæ dominus fecit, nos quoq; faciamus: & calicem pari ratione miſcentes, à diuino myſterio nõ recedamus: ab Euangelicis autem prçceptis omnino recedendum non eſſe, & eadem quæ magiſter docuit, & fecit, Diſcipulos quoq; obſeruare, & facere debere conſtantius, & fortius alio in loco B. Apoſtolus docet, dicẽs: Miror ꝙ ſic tã cito demutamini ab eo, q vos vocauit in gratiã, ad aliud Euãgeliũ: quod nõ eſt aliud, niſi ſunt aliq, q vos turbãt, & volũt ꝯuertere Euangeliũ Chriſti: ſed licet nos, aut Angelꝰ de cœlo aliter annũciet, ꝑter q̃ qđ annũtiauimus vobis, anathema ſit, ſicut ꝑdiximus, & nũc iterũ dico: ſiqs vobis annuntiauerit, ꝑter q̃ quod accepiſtis, anathema ſit. Quare ſi ſolus Chriſtus audiẽdus eſt, nõ debemus attendere qđ aliqs ante nos faciẽdũ putauerit: ſed qđ, q an̄ oẽs eſt Chriſtus, prior fecerit: neq; enim hominis cõ-

ſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem: cum per Eſaiam Prophetam Deus loquatur, & dicat: Sine cauſa autem colũt me, mandata, & doctrinas hominum docentes. Et iterum dominus in Euangelio hoc idem repetat, dicens: Reiicitis mandatum Dei: vt traditionẽ veſtram ſtatuatis. Sed & alio in loco ponit, & dicit: Qui ſoluerit vnum ex mandatis iſtis, & ſic docuerit homines, minimus vocabit in Regno cœlorũ. Quod ſi nec minima de mãdatis Dominicis licet ſoluere, quãto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipſm Dominicæ paſſionis, & noſtræ redẽptionis ſacramentum pertinentia, fas non eſt infringere: aut in aliud, ꝗ quod diuinitus inſtitutum ſit, humana traditione mutare? Nam ſi Ieſus Chriſtus dñs, & Deus noſter ipſe eſt ſummus ſacerdos Dei pr̃is: & ſacrificium Deo patri ipſe primus obtulit: & hoc fieri in ſui cõmemorationẽ pręcepit: vtiq; ille ſacerdos vice Chriſti vere fungitur: qui id quod Chriſtus fecit imitatur: & ſacrificium verum, & plenũ tunc offert in eccleſia Deo patri: ſi ſic incipiat offerre: ſm ꝙ ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Cæterũ omnis religionis, & veritatis diſciplina ſubuertitur: niſi id quod ſpiritualiter præcipitur, fideliter reſeruetur: niſi ſi in ſacrificiis matutinis hoc qs vereatur, ne per ſaporem vini redoleat ſanguinem Chriſti. Sic ergo incipit: & à paſſione Chriſti in pſecutionibus fraternitatis retardari: dum in oblationibus diſcit de ſanguine eius, & cruore cõfundi. Porrò autem dñs in Euãgelio ſuo dicit: Qui me erubuerit, erubeſcet & eũ filius hominis. Et Apoſtolus quoq; loquitur, dicens: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Quomodo autem poſſumus ꝓpter Chriſtum ſanguinem fundere: qui ſanguinem erubeſcimus bibere? An illa ſibi aliquis contemplatione blanditur: ꝙ & ſi mane aqua ſola offerri videtur: tamen, cum ad cœnãdum venimus, mixtum calicem offerimus? Sed cum cœnamus, ad conuiuium noſtrum plebem conuocare non poſſumus: vt ſacramenti veritatem fraternitate omni præſente celebremus. At enim nõ mane, ſed poſt cœnam mixtum calicem obtulit dominus. Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus: vt ſic mixtum calicẽ frequẽtandis Dominicis offeramus? Chriſtum offerre oportebat circa veſperam diei: vt hora ipſa ſacrificii oſtenderet occaſum & veſperam mundi: ſicut in Exodo ſcriptum eſt. c. xii. Et occident illum omne vulgus Synagogæ filiorum Iſrael ad veſperã. & iterum in Pſalmis: Alleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum: nos autẽ reſurrectionem dñi mane celebramus. Et quia paſſionis eius mẽtionem in ſacrificiis omnibus facimus (paſſio eſt enim domini ſacrificiũ, quod offerimus) nihil aliud, ꝗ quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enĩ dicit: Quotieſcunq; enim edetis panem iſtũ, & calicem iſtum bibetis, mortem domini annũtiabitis quoaduſq; veniat. Quotieſcunq; ergo calicem in commemorationem domini, & paſſionis eius offerimus, id quod conſtat dominum feciſſe, faciamus: & viderit, frater chariſſime, ſi quis de anteceſſoribus noſtris, vel ignoranter, vel ſimpliciter non hoc obſeruauit, & tenuit, quod nos dominus facere exemplo, & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſimplicitati eius de indulgentia domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à domino admoniti, & inſtructi ſumus: vt calicem Dominicũ vino mixtum, ſm ꝙ dñs obtulit, offeramus: & de hoc quoq; ad collegas noſtros literas dirigamus: vt vbiq; lex Euangelica, & traditio Dominica ſeruetur: & ab eo quod Chriſtus, & docuit, & fecit, non recedatur. Quę vltra iã contemnere, & in errore priſtino perſeuerare, quid aliud eſt, ꝗ incurrere in obiurgationem domini increpãtis in Pſalmo, & dicentis: Ad quid exponis iuſtificationes meas: & aſſumis teſtamentũ meũ per os tuũ? Tu aũt odiſti diſciplinã, & abiecisti ſermones meos retro. Si videbas furem, concurrebas: & inter mœchos particulam tuam ponebas? Exponere enim iuſtificationes, & teſtamentum dñi: & non hoc idem facere, quod fecerit dominus, quid aliud eſt, ꝗ ſermones eius abiicere, & diſciplinã Dñicam ꝯtemnere, nec terrena,

Digitized by Google

rena, ſed ſpiritualia furta, & adulteria cōmittere: Deo quis de Euangelica veritate furatur, domini noſtri verba, & facta, & corrumpit, atq; adulterat præcepta diuina? ſicut apud Hieremiam ſcriptum eſt: Quid eſt, inquit, paleis ad triticum? propter hoc ecce ego ad Prophetas, dicit dominus: Qui furantur verba mea vnuſquiſq; à proximo ſuo: & ſeducunt populum meum in mendaciis ſuis, & in erroribus ſuis. Item apud eundem alio loco: Et mœchata eſt, inquit, lignum: & lapidem: & in his omnibus non eſt reuerſa ad me. Quod furtum, & adulterium ne in nos etiam cadat, cauere ſolicite, & timide, ac religioſe obſeruare debemus. Nam ſi ſacerdotes Dei, & Chriſti ſumus: non inuenio quem magis ſequi, quàm Deum, & Chriſtum debeamus: quādo ipſe in Euāgelio maxime dicat: Ego ſum lumen mūdi: qui me ſecutus fuerit, non ambulabit in tenebris: ſed habebit lumen vitæ. Ne ergo in tenebris ambulemus, Chriſtum ſequi, & præcepta eius obſeruare debemus: quia & ipſe alio in loco mittens Apoſtolos, dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: ite ergo, & docete omnes gentes, tingentes eos, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: docete eos obſeruare omnia quæcunq; præcepi vobis. Quare ſi in lumine Chriſti ambulare volumus, à præceptis eius, & monitis non recedamus: agentes gratias, ꝙ dum inſtruit in futurum quid facere debeamus, de peccato ignoſcit quod ſimpliciter errauimus. Et quia iam ſecundus aduentus nobis appropinquat, magis, ac magis benigna eius, & larga dignatio corda noſtra luce veritatis illuminat. Religioni igitur noſtræ congruit, & timori, & ipſi loco, atq; officio ſacerdotii noſtri, frater chariſſime, in Dominico calice miſcendo, & offerendo cuſtodire traditionis Dominicę veritatem: & quod prius apud quoſdam videtur erratum, domino monente, corrigere: vt cum in claritate ſua, & maieſtate cœleſti venire cœperit, inueniat nos tenere, quod monuit: obſeruare, qđ docuit: facere, quod fecit. Finis.

Finus Ferrarieñ.

Quamuis antedicta Beati Cypriani Epiſtola ſit aliqualiter longiuſcula: tamen, quoniam nonnulla ex ſuperius per me dictis ſua repetitione cōfirmat: & nōnulla ēt alia ſacrarum literarū teſtimonia ad huius ſacramēti veritatem ꝑcipiendā eleganter addit, & de nouo oſtendit, & ꝓbat: ideo eam totā hic deſcribere nō recuſaui: qa longitudine ſua lectorem tantum faſtidire non poterit, qn ex eius Epiſtolę elegantia, & diuinis ſententiis facta cōpenſatione lector ipſe multo plus vtilitatis, & ſolatii, ꝗ faſtidii non ſit conſecuturus. Ex dictis igitur antedictorū oīum doctorū catholicorū in. xxx. cap. ꝯtentis, ꝯcludi poteſt, ꝯuerſionem, ſiue tranſubſtantiationem panis, & vini in corpus, & ſanguinē Ieſu Chriſti, à ſola diuina emanare omnipotentia. Quod ꝓbant p quāplurima alia grandia, & admiranda exēpla in ſacris literis ꝯtēta, quæ fecit Deus. Per quę exempla oſtendere, & ꝓbare intendunt: ꝙ ſicut ipſe Deus fecit illa tam grandia, & admiranda: quę vera ſunt, qa in diuina ſcriptura deſcripta ſunt: ita ēt potens eſt ipſe Deus hoc aliud facere: licet grande ſit, & admirandum. Ab exemplo igitur aliorū admirabilium in ſacris literis deſcriptorū, quę fecit Deus, ꝯcludit eum potuiſſe hoc aliud facere: tñ Beatus Cyprianus in ſua Epiſtola ex ſacris literis multas fecit ꝓbationes vltra exempla.

¶ Multa etiam, & varia exempla ponit Beatus Auguſtinus in ſuo Codice de Ciuitate Dei: quę licet ad aliam rē probandam inducat, huic tñ ſacramento ꝯuenientiſſime quadrāt. Cap. XXXI.

ET ſi quæſtio Beati Auguſtini alia ſit à noſtra: vt ex ſuis verbis infra videbitur: tamen, quoniam illuc tendit, vt à credulitate dependeat: ſicut & noſtra quæſtio emanat, & dependet: velitq; ipſe cauſam ſuæ quęſtionis, ſicut nos noſtræ, ad Omnipotentis Dei referre potentiam, quamplura rerum mirabilium commemorat exempla. Ex quibus poſtea arguens concludit: ſicut Deus hæc mirabilia in his rebus facere potuit: ſic etiam poteſt in iſta. Quæ quidem ratio, quoniā in hoc quoq; perpulchre militat ſacramento: ideo ipſamet exempla ab ipſo

Digitized by Google

Beato Auguſtino, & ſuiſmet verbis ad huius quoq; ſacramenti veritatem ꝓbandam, mutuo aſſumere decreui: poſtea vero pari forma, qua ipſe diuinæ omnipotẽtiæ, ſuę diſputationis attribuit effectum, nos quoq; eidem omnipotentię, panis, & vini cõuerſionem ad hoc attribuemus ſacramentum. Sic enim inquit ipſe in ſecundo capite pręmemorati libri. xxi. de Ciuitate Dei: Quid igitur oſtẽdam vnde conuincantur increduli poſſe humana corpora animata, atq; viuentia non ſolũ nunquam morte diſſolui: ſed in æternorum quoq; ignium durare tormentis. Nolunt enim hoc ad Omnipotentis nos referre potentiam: ſed aliquo exemplo perſuaderi ſibi flagitant. Quibus ſi reſpondebimus, eſſe animalia profectò corruptibilia, quia mortalia: quæ tamen in mediis ignibus viuant: nonnullum etiam genus vermium in aquarum calidarum ſcaturigine reperiri: quarũ feruorem nemo impune contrectat: illos autem, non ſolum ſine vlla ſui læſione ibi eſſe, ſed extra eſſe non poſſe: aut nolunt credere, ſi oſtendere non valemus: aut ſi valemus, ſuis oculis demonſtrare res ipſas, ſiue per teſtes idoneos edocere, non ſatis hoc eſſe ad exemplum rei, de qua quæſtio eſt, eadem infidelitate contendant: quia hęc animalia nec ſemper viuunt, & in illis feruoribus ſine doloribus viuunt: ſuę quippe naturę conuenientibus vegetantur: illis nõ cruciantur elementis: quaſi non incredibilius ſit vegetari, q̃ cruciari talibus rebus. Mirabile eſt enim dolere in ignibus, & tamen viuere: ſed mirabilius viuere in ignibus, nec dolere: ſi autem hoc creditur, cur non & illud? Item in quarto capite ſic inquit: Quapropter ſicut ſcripſerunt, qui naturas animalium curioſius indagarunt, ſalamandra in ignibus viuit: & qdam notiſſimi Sicilię montes: qui tãta diuturnitate tpis, atq; vetuſtate vſq; nunc, & deinceps flãmis æſtuant, atq; integri pſeuerant, ſatis idonei teſtes ſunt, non omne quod ardet, abſumi: & anima indicat: non omne quod dolere põt, poſſe ẽt mori. Quid adhuc à nobis rerũ poſcuntur exempla: quibus doceamus non eſſe incredibile: vt hominũ corpora ſempiterno ſupplicio punitorum: & in igne animam non amittant, & ſine detrimento ardeant, & ſine interitu doleant? Habebit enim tunc iſta carnis ſubſtãtia qualitatem ſuam ab illo inditam: qui tam miras, & varias tot rebus indidit, quas videmus: vt eas, qa multæ ſunt, nõ miremur. Quis enim, niſi Deus Creator omnium, dedit carni pauonis mortui ne putreſceret? Quod cum auditu incredibile videretur: euenit vt apud Carthaginem nobis cocta apponeretur hæc auis: de cuius pectore pulparum, quãtum viſum eſt decerptum ſeruare iuſſimus. Quod poſt dierum tantum ſpatium, quanto alia caro quęcunq; cocta putreſceret, prolatum, atq; oblatum, nihil noſtrum offendit olfatum: itemq; repoſitum eſt poſt dies amplius, q̃ triginta, idem qđ erat, inuentum eſt, idemq; poſt annum: niſi ꝙ aliquantũ corpulentię ſiccioris, & cõtractioris fuit. Quis paleę dedit: vel tam frigidam vim, vt obrutas niues ſeruet: vel tam feruidã, vt poma imatura maturet? De ipſo igne mira quis explicet? quo quęq; aduſta nigreſcũt, cum ipſe ſit lucidus: & penè oĩa, quæ ambit, & lambit colore pulcherrimus decolorat: atq; ex pruna fulgida carbonem teterrimum reddit: neq; id quaſi regulariter diffinitum eſt. Nam è contrario, lapides igne cãdente percocti, & ipſi fiunt candidi: & quamuis ille magis rubeat, illi albido colore niteſcant: cõgruit tamen illi luci, quod album eſt, ſicut nigrum tenebris. Cum itaq; ignis in lignis ardeat: vt lapides coquat, contrarios habet, non in contrariis rebus, effectus. Et ſi enim lapides, & ligna diuerſa ſunt, cõtraria tamen non ſunt: ſicut album, & nigrum: quorum in lapidibus vnum facit, alterum in lignis: claros illos clarificans, hæc obſcurans: tum in illis deficeret, niſi in iſtis viueret. Quid in carbonibus? nonne miranda res eſt: & tanta infirmitas, vt ictu leuiſſimo frangantur, preſſu facillimo conterantur: & tanta firmitas, vt nullo humore corrumpantur, nulla ætate vincantur: vſq; adeo, vt eos ſubſternere ſoleant, qui limites figunt, ad

conuincendum

conuincendum litigatorem, qſquis poſt quantalibet tempora extiterit, fixumq́; limitem non eſſe contenderit? Quis eos in terra humida infoſſos, vbi ligna putreſcerent, tamdiu durare incorruptibiliter poſſe, niſi rerum ille corruptor ignis efficiat? Intueamur etiam miraculum calcis: excepto eo, de quo iam ſatis diximus, ꝙ igne candeſcat, quo alia tetra reddunt, etiam occultiſſime ab igne ignem concipit. Cumq́; iam gleba tangentibus frigida ſit, ignem tam latenter ſeruat, vt nulli noſtro ſenſui prorſus appareat: ſed compertus experimento, etiam dum non apparet, ſciatur ineſſe ſopitus: ꝓpter quod eam calcem viuam loquimur: velut ipſe ignis latens, anima ſit inuiſibilis viſibilis corporis. Iam vero, quàm mirum eſt, ꝙ cum extinguitur, tunc accendit? vt enim occulto igne careat, aqua ei infunditur, aqua'ue perfunditur: & cum ante ſit frigida, inde ferueſcit: vnde feruentia cuncta frigeſcunt: velut expirante ergo illa gleba, diſcedens ignis, qui latebat, apparet: ac deinde tanquam mortua ſic frigida eſt: vt adiecta vnda non ſit arſura: & quam calcem vocabamus viuam, vocemus extinctam. Quid eſt quod huic miraculo addi poſſe videatur? & tamen additur: nam ſi non adhibeas aquã, ſed oleũ, quod magis fomes eſt ignis, nulla eius ꝑfuſione ferueſcit. hoc miraculũ ſi de aliquo Indico lapide legeremus, ſiue audiremus: & in noſtrum experimentum venire non poſſet: profectò aut mendaciũ putaremus, aut certe granditer miraremur. Quarum vero reꝝ ante noſtros oculos quotidiana documenta verſant: non genere minus mirabili, ſed ipſa aſſiduitate vileſcunt: ita vt ex ipſa India, quæ remota eſt pars orbis à nobis, deſierimus nonnulla mirari, quæ ad nos potuerunt miranda perduci. Adamantem lapidem multi apud nos habent: & maxime aurifices, inſignitoreſq́; gemmarum: qui lapis nec ferro, nec igni, nec alia vi vlla perhibet, præterq̃ hircino ſanguine vinci. Sed qui eum habent, atq; nouerunt, nunquid ita mirant, vt ii, quibus primum potentia eius oſtenditur? Quibus autem non oſtẽditur, fortaſſe non credunt: aut ſi credũt, inexperta mirantur: & ſi contigerit experiri, adhuc quidem mirantur inſolita: ſed aſſiduitas experiendi paululũ ſubtrahit admirationis incitamentum. Magnetem lapidem nouimus mirabilem ferri eſſe raptorem: quod cũ primum vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreũ annulum raptum, atq; ſuſpẽſum: deinde cum tanq̃ ferro, quod rapuerat, vim dediſſet ſuam, cõmunemq́; feciſſet: idem quoq; annulus admotus eſt alteri, huncq́; ſuſpẽdit: atq; vt ille prior lapidi, ſic alter annulus priori annulo cohærebat: acceſſit illi eodẽ modo tertius, acceſſit & quartus: iamq́; ſibi ꝑ mutua cõnexis circulis non implicatoꝝ intrinſecus, ſed extrinſecus adhærẽtiũ, quaſi cathena pepẽderat annuloꝝ. Quis iſtã vim lapidis non ſtuperet? quæ illi nõ ſolũ inerat, verũ etiam per tot ſuſpẽſa tranſibat, & inuiſibilibus ea vinculis ſubligabat? Sed multo eſt mirabilius: ꝙ à fratre, & coepiſcopo meo Seuero Millenitano de iſto lapide cognoui: ſeipſum nãq; vidiſſe narrauit, quemadmodũ Bathanus quondam Comes Africæ, cum apud eum ꝯuiuaret, eps eũdem ꝓtulit lapidẽ, & tenuerit ſub argento, ferrumq; ſup argentum poſuerit: deinde ſicut ſubter mouebat manum, quæ lapidem tenebat: ita ferrũ deſup mouebat: atq; argento medio, nihilq; patiente, ꝯcitatiſſimo curſu, ac recurſu infra lãpis ab hoie, ſupra ferrum rapiebat à lapide. Dixi quod ipſe conſpexi: dixi qđ ab illo audiui: cui tanq̃ ipſe viderim, credidi. Quid etiam de iſto magnete legerim dicam: Quando iuxta eum ponitur adamas, nõ rapit ferrum: & ſi iam rapuerat, vt ei appropinquauerit, mox remittit. India mittit hos lapides. Sed & ſi eos nos cognitos iam deſiſtimus admirari: quanto magis illi, à quibus veniunt? ſi eos facillimos habent: ſic forſitan habent, vt nos calcem: quam miro modo aqua ferueſcentem, qua ſolet ignis extingui: & oleo non ferueſcentem, quo ſolet ignis accendi: quia in promptu nobis eſt, non miramur.

¶ Finis quarti capitis: ſequitur quintum.

VErùtamen homines infideles: quibus cum diuina, vel præterita, vel futura miracula prędicamus: quæ illis experienda non valemus oſtendere, rationem à nobis earum flagitant rerum: quam, quoniam non poſſumus reddere (excedunt enim vires mentis humanę) exiſtimant falſa eſſe, quę dicimus: ipſi de tot mirabilibus rebus, quas vel videre poſſumus, vel videmus, deberent reddere rationem. Quod ſi fieri ab homine nõ poſſe viderint: fatendum eſt eis, nõ ideo aliquid non fuiſſe, vel futurum non eſſe: quia ratio non poteſt reddi, quandoquidem ſunt iſta, de quibus ſimiliter nõ poteſt. Non itaq; pergo per plurima, quæ mandata ſunt literis, non geſta, atq; tranſacta: ſed in locis quibuſq; manẽtia: quo ſi quiſq̃ ire voluerit, & potuerit, vtrum vera ſint, explorabit: ſed pauca cõmemoro: Agrigentinum Sicilię ſalem perhibent, cum fuerit admotus igni, velut in aqua flueſcere: cum vero ipſi aquæ adiungit, velut in igne crepitare. Apud Garamantes quendam fontem fertur eſſe tam frigidum diebus, vt non bibatur: tam feruidum noctibus, vt non tangatur. In Epiro alium fontem, in quo faces (vt in cęteris) extinguuntur accenſæ: ſed non (vt in cæteris) accenduntur extinctæ. Aſbeſton Arcadiæ lapidem, ꝓpterea ſic vocari, ꝙ accenſus ſemel, iam non poſſit extingui. Lignum cuiuſdam ficus Aegyptiæ, non vt ligna, non vt cætera, in aquis natare, ſed mergi: & quod eſt mirabilius, cum in imo aliquandiu fuerit, inde ad aquæ ſuperficiem rurſus emergere, quando madefactum debuit humoris pondere præ grauari. Poma in terra Sodomorũ gigni quidem, & ad maturitatis faciem peruenire: ſed morſu, preſſu've tentata, in fumum, ac fauillam corio fatiſcente vaneſcere. Pyritem lapidem Perſicum tenentis manum, ſi vehemẽtius premat, adurere: propter quod ab igne nomen accepit. In eadem Perſide gigni etiam lapidem Selinitem: cuius interiorem candorem cum Luna creſcere, atq; deficere. In Cappadocia etiam vento equas concipere, eoſdemq; foetus non amplius triennio viuere. Tilon Indiæ inſulam, eo pręferri cæteris terris, quod omnis arbor, quæ in ea gignitur, nunquam nudatur tegmine foliorum. De his, atq; aliis innumerabilibus, mirabilibuſq; hiſtoria non factorum, & tranſactorum, ſed manentium locorum tenet. Mihi autem aliud agenti ea proſequi nimis longum eſt. Reddant rationem (ſi poſſunt) infideles iſti, qui nolunt diuinis literis credere: quia aliud, q̃ non putantes eas eſſe diuinas: eo quod res habeant icredibiles: ſicuti hoc eſt vnde nunc agimus? Non enim admittit, inquiunt, vlla ratio: vt caro ardeat, nec abſumatur: doleat, neq; moriatur. Ratiocinatores: videlicet magni: qui de omnibus rebus, quas eſſe mirabiles cõſtat, poſſint reddere rationem. Reddant ergo rationem de his, quę pauca poſuimus: quę proculdubio ſi eſſe neſcirent, & ea futura eſſe diceremus: multo minus crederent, quàm quod nunc dicentibus nobis nolunt credere aliquando eſſe venturum. Quis enim eorum nobis crederet: ſi quemadmodum dicimus: futura hominum viua corpora, quę ſemper arſura, atq; dolitura, nec tamen aliquando moritura ſint: ita diceremus: in futuro ſæculo futurum ſalem, quem faceret ignis, velut in aqua fluèſcere: eundemq; faceret aqua, velut in igne crepitare. aut futurum fontem: cuius aqua in refrigerio noctis, ſic ardeat, vt non poſſit tangi: in æſtibus vero diei, ſic algeat, vt bibi non poſſit. aut futurum lapidem vel eum, qui ſuo calore manum conſtringentis adureret: vel eũ, qui vndecũq; accenſus extingui omnino non poſſet: & cætera, quæ, prætermiſſis aliis inumeris, cõmemoranda interim dixi. Hæc ergo in illo ſæculo quod futurum eſt, ſi diceremus futura: nobiſq; increduli reſponderent: Si vultis vt ea credamus, de ſingulis reddite rationẽ. Nos non poſſe confitemur: eo quod iſtis, & ſimilibus Dei miris opibus infirma mortalium ratiocinatio vincit: ſixam tñ apud nos eſſe rationẽ: non ſine ratione Omnipotẽtem facere: vnde animus humanus infirmus rationem non põt reddere: & in multis qdem rebus icertum nobis eſſe

quid

quid velit:illud tamen eſſe certiſſimum: nihil eorum illi eſſe impoſſibile quęcũq; voluerit:eiq; nos credere prędicenti:quẽ neq; impotentem, neq; mentientem poſſumus credere. hi tamen fidei reprehenſores, exactoresq; rationis quid ad iſta reſpondent: de quibus ratio reddi ab homine nõ poteſt, & tamen ſunt, & ipſis rationi naturę videntur eſſe cõtraria? Quę ſi futura eſſe diceremus, ab infidelibus ratio poſceretur: ac per hoc, cum in talibus operibus Dei deficiat ratio cordis, & ſermonis humani: ſicut iſta nõ ideo nõ ſũt, ſic non ideo ẽt illa non erunt: qm̃ ratio de vtriſq; ab homine non poteſt reddi. Sed pauca adhuc exempla in ſequenti proximo titulo ponenda ſunt.

¶ Alia quædam exempla aliunde excerpta. Cap. XXXII.

NOnnulla inſuper alia admiranda exẽpla aliunde excerpta addi poſſunt antedictis. Scribit enim Solinus de Mirabilibus mundi, in capite de Europę ſinu: Duo in Bœotia eſſe flumina, natura licet ſepari, miraculo tñ nõ diſcrepante. Quorũ alterum, ſi ouillum pecus debibat, pullum fieri coloris quo indueri. Alterius hauſtu quęcũq; vellera fuſca ſunt, in candidum verti. Eſt ẽt piſcis quidam marinus minutiſſimus aſſuetus petris: qui Remora dicitur à remorãdis nauibus: qui ſi alicui adhæret naui, eam remoratur, & retinet, vt vix ſulcari poſſit. Piſcatores etiam noſtri tpis aſſerunt ſe experientia didiciſſe, piſcem iſtum humani corporis vires debilitare, ſi ei fiat propinquus. Aiunt enim: Cum ab eis piſcantibus verriculum trahitur in terram: ſi in eo hic piſcis eſt, quamprimum piſcis manui trahentis rete adhęret: non ſolum ipſam manum, ſed totum brachium torpeſcere, & ita debilitari, vt nihil, vel parũ qd habeat vigoris. Ioſue. c. x. legit: ꝙ pugnãte Iſrael ꝯtra Reges Ammoreorũ, locutus eſt Ioſue dño in die, qua tradidit Ammoreum in ꝯſpectu filiorũ Iſrael, dixit coram eis: Sol contra Gabaon ne mouearis: & Luna ꝯtra vallẽ Haylon: ſteterũtq; Sol, & Luna donec vlciſceret ſe gens de inimicis ſuis. Nõne ſcriptum eſt hoc in libro Iuſtorũ? Stetit itaq; Sol in medio coeli: & nõ feſtinauit occũbere ſpatio vnius diei. Non fuit antea, & poſtea tam longa dies, obediente dño voci hois, & pugnãte pro Iſrael. Quarto ẽt Regum lib. c. xx. Promittente Eſaia Propheta nuntio Dei Ezechię Regi, Deum ꝓrogaſſe dies vitæ ipſi Ezechiæ. xv. annos: petenteq; Ezechia qđ ſignum daret ſibi: Eſaias inqt: Vis vt aſcendat vmbra decem lineis: aut vt reuertat totidem gradibus? & ait Ezechias: Facile eſt vmbrã creſcere decem lineis: nec hoc volo vt fiat: ſed vt reuertat retrorſum decẽ gradibus: inuocauit itaq; Eſaias Propheta dñm: & reduxit vmbrã per lineas, qbus iam deſcenderat in horologio Achaz retrorſum decẽ gradibus.

Solinus inſup, de quo ſupra ẽt dictum eſt, in lib. de Mirabilibus mũdi, cap. viii. dum diceret de inſula Corſica, ſic de catochite lapide inqt: Verum ager Corſicanus, qđ in eo agro ſolus edit vnicũ eſt: quem catochitem lapidem vocant ſatu digniſſimum: maior eſt cęteris, qui ad ornatum deſtinant: nec tam gemma, q̃ cautes: idem impoſitas manus detinet, ita ſe iunctis corporibus annectens, vt cũ ipſis hęreat, à qbus tangit: ſed ei ineſt vellus velut de glutino lentiore neſcio qd parat gũmi. Accepimus Democritum Abderitem oſtentatione ſcrupuli huius frequenter vſum ad probandam occultam naturę potentiam in certaminibus: quæ contra magos habuit. hæc Solinus. Hic autem Democritus in pera ſua antedictũ lapidem geſtans: cum ſibi aliquid proponeretur, de quo ratio reddi non poſſet, hunc è pera eximens lapidem, dicebat: Et tu pande mihi rationem: quare hic lapis hanc habeat proprietatem: quam alii non habeant lapides? In officio etiam feſtiuitatis corporis Chriſti multa ſũt de huius ſacramenti ſolemnitate, & veritate valde notanda.

¶ Quod huius ſacramenti veritas miraculis approbata fuerit. Cap. XXXIII.

QVamuis quamplurima miracula huius Chriſtianorum ſacramenti narrari poſſent: & quidem vera, & certa: tamen, quoniam eis Iudæi, cæte

riq; increduli vix fidem adhiberent, etiã' ſi ea propriis oculis fieri cernerent: ne fruſtra igitur, & incaſſum laborem paucis ero contentus. Quæ quidem pauca ita omnibus ſunt manifeſta: vt ea etiam, negantibus Iudæis, ex euidentiſſimis effectibus, & fama diu conſeruata, & ſcripturis veris ad hũc vſq; diem ex ſeipſis euidentiſſime pateant. Apud Vulſinum caſtrum: cum quidam preſbyter de veritate ſacramenti hęſitaret: & ſacram hoſtiã, miſſam celebrans, confregiſſet: ſtatim ſanguis viuus ex hoſtia manare cœpit & corporale adeo cruore tinxit: vt nulla lotione deleri potuerit: ſed in tanti teſtimonium miraculi vſq; in p̃ſens in eo ſanguis permanet corporali: quod in vrbe Viterbii, vbi tunc Romana degebat curia, pro ſolemni ſeruatur reliquia. Hoc igiť miraculo Vrbanus Papa quartus anno domini. 1263. anno Pontificatus ſui primo, huius ſacramenti deuotione motus, in tanti miraculi memoriam, & huius ſacramenti pia deuotione affectus, ſtatuit, vt prima quinta feria poſt octauas Pentecoſtes, a cunctis fidelibus feſtum corporis Chriſti ſingulis annis celebrari. In cuius memoriam corpus Chriſti cum ſolemni religioſorum, & totius cleri proceſſione, vbiq; terrarum per totam Chriſtianitatem publice defertur. In cuius miraculi probationem, & fidem, corporale illud in ciuitate Viterbii adhuc magna obſeruatione cuſtoditur. Item obſeruatio feſtiuitatis antedictę cum proceſſione, quę fit ſingulis annis. Item in officio ab eccleſia inſtituto, in lectionibus matutini aliqualis huius rei fit mẽtio. Sed in Catalogo ſanctorum in inſtitutione huius feſtiuitatis de hoc miraculo plenius dicitur.

Anno inſuper à natiuitate domini milleſimo cẽteſimo ſeptuageſimoprimo, die vero quarto exeunte Martio: hoc eſt die vigeſimooctauo menſis Martii: in die reſurrectionis Dominicę, Ferrarię in eccleſia Prioratus. S. Marię de Vado, in ſolemnitate miſſarum in hoſtia iam cõſecrata, apparuit Chriſtus Ieſus Dei filius in vera carne, in quantitate hoſtiæ in conſpectu Prioris dictę eccleſię, & duorũ ſacerdotum, ac plurium aliarum vtriuſq; ſexus perſonarum, ibi miſſam audientium, & hoc miraculum videntium: ex qua carne exiliuit, & emanauit ſanguis: & conuexã Baſilicę ſuperficiem quamplurimis guttis intinxit. Cuius quidem miraculi cum fama diuulgata eſſet, quamplures non ſolum ipſius ciuitatis ciues, verũ etiam aliorum quamplurium locorum, etiam ab ea ciuitate valde diſtantium, tanti miraculi magnitudine excitati, ad eum locum viſendum confugerunt. Huius autem miraculi teſtis eſt ipſa Baſilica, quæ adhuc extat: ſed non in eodem met loco: immo in alio aliquantulum ab eo diſtanti: quia illuc pars illa ſuperior fuit integra tracta, ſiue exportata. Ibidẽ enim vbi prius aderat, amplior, & pulchrior eccleſia conſtructa fuit. Ex qua tamen Baſilica, dum traheretur, multa gypſi, ſiue calcis fruſta ſanguine illo miraculoſo tincta ceciderunt: quæ ibidem per religioſos venerabiles canonicos regulares ſancti Auguſtini congregationis ſancti Saluatoris commorantes, reſeruantur. Item bullæ, ſiue priuilegia antiqua indulgentiarum ibi conceſſarum illis, qui locum illum viſitabunt: in quibus huiuſmodi narratur miraculum, validum etiam huius rei reddunt teſtimonium.

¶ Cõcluſio, quaſi p̃ epilogum, de omnibus hucuſq; contra tertiam Oppoſitionẽ ſcriptis: licet in pluribus capitulis. Caput. XXXIIII.

POſtquam aduerſus tertiam Oppoſitionem, ad oſtendendam huius ſacramenti veritatem, tot vſi ſumus fundamentis, quot ſupra capitula poſuimus: vt ergo quorſum ipſa omnia dixerimus oſtendamus: neceſſe eſt nunc declarare in hoc capitulo, quas ex omnibus antedictis elicimus Concluſiones. Ex propheticis nempe annuntiationibus, & prænuntiationibus: necnon ex figuris hoc idem de hoc tam ſingulari futuro ſacramento pręmonſtratis, & figuratis, hęc indubitata elicitur Cõcluſio. Quòd cum Summus rerum omnium Opifex Deus: tot præuiis annuntiationibus, & figuris, hoc tam præclarum ſacramentum ſe fa-

Digitized by Google

ſturum, & inſtituturum eſſe prædixerit, & demonſtrauerit: vt quandoq;, & maxime vetere lege ceſſante, adimpleret, neceſſarium fuit: ne ſi promiſſa, & præmonſtrata non feciſſet, mendax extitiſſe videretur: quod ipſi Deo, qui ſemp verax eſt, minime aſcribi poteſt. Fecit igitur ipſe Deus ſacramentum illud: quia ipſum ſe facturum prædixit, & præmõſtrauit. Quod licet impoſſibile ab aliquibus putetur, tamen qui promiſit, & fecit, & promiſſa adimpleuit, & poſſibile eſſe demonſtrauit: vt ab incredulis incredibilia crederent. Fecit inquam, & inſtituit hoc ſacramentum Omnipotens Deus: ſicut prænuntiatum, & præfiguratum fuerat: qa alia etiam multa prænuntiata ſe facturum eſſe dixerat: quæ eum feciſſe demonſtrantur. Ex rationibus autem, exemplis, Thalmudiſtarum dictis, miraculis, & aliis omnibus in reliquis capitulis deſcriptis, qbus eiuſdem ſacramenti veritatem oſtendimus: ſi diligenter, & exacte examinentur, & enucleentur: nempe ex tot, & tãtis maximis, & admirandis operibus per eum aliàs factis: quibuſlibet ſanæ mentis veraciter, & firmiter conſtabit, & conſtare poterit, Sũmum Deum cœli, & terræ Opificẽ Omnipotentem eſſe, & infinitam eius omnipotentiam demonſtrari: nihilq; impoſſibile eſſe poſſe ei, qui certe non ob aliud vocatur Omnipotens, niſi qm̃ qcqd vult, & fieri mãdat, fit, & ad eius vota adimplet. Vnde fit: vt oĩa antedicta ſimul colligentes: hanc ſolam, & vnicam veraciter facere poſſimus prædictorũ omnium ↄcluſionem. ¶ Quod ſicut ipſi Deo non fuit impoſſibile ea omnia, & ſingula facere, quæ ſupra in antedictis ſcripſimus exemplis: & quæcũq; alia, quæ facere, & inſtituere voluit, & decreuit: ſic etiam ei non eſſe impoſſibile in quicquid voluit, & voluerit, quas inſtituit, creauit, & fecit, mutare naturas. Et eo magis, quia multo facilius eſt res factas in aliud mutare, quàm alias de nouo creare.

¶ Qui cultus exhibendus ſit huic ſacramento. Cap. XXXV.

CVltus autem huic ineffabili ſacramento exhibendus, nullus alius ſibi conueniens, & debitus eſt, niſi latriæ cultus ſoli Deo debitus. Cũ enim in hoc mirabili ſacramento ↄtineatur Chriſtus, Deus, & homo, inſeparabiliter vnitus: qa ex humanitate per eum aſſumpta: & diuinitate ipſi humanitati inſeparabiliter vnita, factum eſt vnũ ſuppoſitum Chriſtus, Deus, & homo: vt ſupra pluries dictum fuit, & etiam probatum: & maxime lib. iii. nullus alius ei merito, & conuenienter impẽdendus eſt cultus, niſi latriæ: & hoc auctoritate Eſaiæ Prophetæ, ſic dicentis capitulo decimonono: Et cognoſcetur dominus ab Aegypto: & cognoſcent Aegyptii dominum in die illa: & colent eum in hoſtiis, & muneribus: & vota vouebunt domino, & ſoluent &c.

Inſeparabiliter autem dixi: quia nõ ſolum ante Chriſti paſſionem: & poſt eius reſurrectionem: ſed etiam in ipſo ſuæ mortis triduo: qm̃ eius anima fuit à corpore ſeparata: & ſanguis ſuper terram effuſus: diuinitas tamen nunq̃ fuit ab ipſo corpore ſeparata: vt inquit Scotus. Aliqui tñ dicunt: ꝙ corpus illud in monumento ſepultum nõ erat homo: eo ꝙ anima Chriſti eſſet ab ipſo corpore ſeparata: & ideo negant Deitatem fuiſſe tunc ei vnitam: quia natura humana non conſiſtit ex ſolo corpore: ſed ex anima, & corpore. Merito igiẗ ipſi Chriſto: hoc eſt altaris ſacramento, latriæ cultus eſt exhibendus. Qđ affirmare etiam videtur Alexander Papa quintus à Beato Petro. de cõſecra. diſt. ii. vbi ſic dicitur: Nihil in ſacrificiis maius eſſe poteſt, q̃ corpus, & ſanguis Chriſti: nec vlla oblatio hac potior eſt: ſed omnes hæc præcellit, quæ pura ↄſciẽtia dño offerenda eſt, & pura mente ſumẽda, atq; ab oĩbus veneranda: & ſicut potior cæteris, ita potius extolli, & venerari debet.

¶ Quod in ſacramento altaris verum contineatur corpus Chriſti, & vera caro, & ſanguis, non ſit dubitandum. Caput. XXXVI.

¶ Ex libro Beati Hilarii confeſſoris.

QViſq; catholicorũ recte Deũ cuncta creaſſe de nihilo corde credit ad iuſtitiã, & ore ↄfitetur ad ſalutem: nunq̃ dubitare poterit ex aliquo

aliquid rurſus fieri poſſe, quaſi contra naturam aliud: imo iure naturæ: quod necdum erat. Nam natura omnium creaturarum nō ex ſeſe eſt: neq; ex ſeſe creata ſunt omnia, quæ ſunt naturalia rerum naſcentia: ſed voluntate Dei omnium rerum natura condita eſt: propterea ſi recte quiſq; ſapit, non naturam cauſam dicit eſſe reꝝ, ſed omnium naturarum: & ex natura ſui generis renaſcentium voluntatem Dei eſſe confitetur. Porro voluntas Dei tam efficax eſt, & Omnipotens: vt eius velle, fieri ſolum ſit: ac per hoc voluiſſe illū, feciſſe eſt. Vnde nimirum omnium rerum, & naturarum cauſa ſola voluntas Dei iure creditur: ideoq; quoties libet in ſæculo videtur: quaſi contra naturam eſt: qa potiſſimum rerum natura creatarū hoc habet eximium: vt à quo eſt, ſemper eius obtemperet iuſſis: vt ſicut velle Dei eius pfectione eſſe, ita quoq; quicquid eam rurſus Dei virtus eſſe decreuerit, iure aut creſcendo augeatur, aut naſcendo: licet pro noſtris offenſis diminuatur, aut mutādo in aliud omnino, quod non erat, prætermiſſo naturæ ordine conuertatur, rectiſſime confitemur. Hinc ergo pulchre à quodam Poetarum noſtrorū dictum eſt: Subditur omnis imperiis natura tuis, rituq; ſoluto Tranſit in aduerſas iuſſu domināte figuras: quoniam extra potētiam Dei, nihil eſt: iccirco omnia poteſt. Neq; enim ſic condidit omnium artifex Deus rerum naturas: vt ſuum velle ab eis auferret: quia omnium creaturarum ſubſiſtentia in eadem Dei voluntate ſubſiſtit, & virtute, à qua cauſam habet: non ſolū vt ſubſiſtat quicquid eſt, ſed etiam vt ſic ſit, ſicut ipſa Dei volūtas decreuerit: quę cauſa eſt omnium creaturarum. Alioquin nec ſubſiſteret vlla creaturarum exiſtentia: niſi in eius voluntate, à qua totius eius eſſe manat. Et ideo natura creaturę quoties mutatur, aut augetur, vel ſubtrahitur: non ab illo eſſe diuertitur, in quo eſt, quia ſic eſt, & ſic ſit, vt ille decernit in quo eſt. Patet igitur: ꝙ nihil extra, vel contra voluntatem Dei poteſt eſſe: ſed cedunt illi omnino omnia. Et ideo nullus moueatur de hoc ſacramēto corporis Chriſti, & ſanguinis, ꝙ in myſterio vera ſit caro, & verus ſit ſanguis, dum ſic ille voluit, qui creauit. Omnia enim quęcunq; voluit dominus, fecit in cœlo, & in terra, & quia voluit. Licet figura panis, & vini maneat, hæc oīno nihil aliud, q̄ caro Chriſti, & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt. Vnde ipſa Veritas ad Diſcipulos: Hęc, inqt, caro mea eſt pro mundi vita. Et vt mirabilius loquar: non alia planè, q̄ quæ nata eſt de Maria, & paſſa ī Cruce, & reſurrexit de ſepulchro: hęc īquam ipſa eſt: & ideo Chriſti eſt caro: quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur: & cum digne percipitur, vita vtiq; æterna in nobis reparat. Quod ſi minus alicui, quod dicimus, credibile videtur: attendat vniuerſa veteris, ac noui teſtamenti miracula, quæ contra naturæ noſtrę ordinem, ob fidei firmitatē à Deo geſta ſunt: & videbit luce clarius: ꝙ Deo nihil impoſſibile eſt: dum oīum eſſe, Dei voluntas ſit, & qcqd voluerit Deus, hæc ſingula fiunt. At vero ſi quis iſta non credit: ſi vidiſſet Chriſtum in Cruce in ſpecie ſerui, quomodo illum Deum intelligeret, niſi per fidē prius crediſiſſet? ita & in hoc corpore: vbi ſpecies alia mōſtratur: quo carnem Chriſti videt, niſi per fidem veracius credatur. Cogitet ergo ſi mare Rubrum olim habuit in natura diuidendi ſe virtutem: vt populus per medium ſicco veſtigio trāſiret: aut ſi habuit omnis illa Aegyptiorum aqua ex ſe, licet per Moyſem, conuertendi in ſanguinem, & deinde reuertēdi de ſanguine in aquā: an in voluntate Dei fuit: vt impios permulceret ad fidem, & monſtraret in ſpecie coloris eius, ꝙ omnis doctrina eorū, & morum aſperſio verſa eſſet in ſanguinem? Deinde in Euangelio, aqua perhauſta de fonte habuit potentiam ſe in vini demutandi ſaporem? Et vt de innumeris pauca commemorem: vnde habuit ille ignis Babylonius, vbi tres pueri miſſi ſunt, per naturam ne caleret? an in voluntate fuit Dei, vt fieret tanquam ſpiritus roris flantis, vt refrigerium magis, quàm incendium præſtaret ſanctis? Cogitet ergo quiſque, panes illi in heremo quinq;, aut ſeptem, ſi habuerunt ſubſtantialiter ex ſe,

vt tot

vt tot homines ſatiarent: & deinde tot ſportas, aut cophinos implerẽt: an in gratia Dei fuit, quod factum eſt, creantis omnia? minuendo enim multiplicabãtur. Necnon & Maria virgo habuit, vt virgo pareret ſine coitu Deum: an in virtute Dei? Et vt apertius dicam: caro noſtra, vel animalium, nunquid non terra? imo terra: quia dictum eſt, Terra es, & in terram ibis. Quamuis ergo terra, vera ſit caro, licet corruptibilis eſt? Quę ſi ſeruauerit iura legis, & præcepta mandatorum Dei, veſtietur adhuc immortalitate p iſta, quæ exponimus: etiam quamuis caro, tamen incorruptibilis erit. Quæ velim diligenter attendas ò homo: & tamen per omnia quæcunque naturaliter videntur eſſe: vel quę contra naturam facta leguntur: ab initio creaturæ enucleatius obſecro conſidera: vtrum ex ſeſe in ſua natura fiant ſingula: vel quæ demutantur in aliud, quàm non erant: vtrum per ordinem ſui iuris, vt ſint mirabilia: aut certe, quod magis fateberis, & illa, quæ ſunt quaſi naturalia: & iſta, quę quaſi cõtra naturam veniunt, prorſus omnia in voluntate Dei eſſe: & in ſapientia ſingula pro vtilitate rationabilium procreari: & ideo cauſam omnium exiſtentium, voluntatẽ Dei eſſe, recte fatemur. Nec immerito: quoniam eius voluiſſe, feciſſe fuit. vnde quotieſcunque aliquid fit ex aliquo, virtute volũtatis Dei fit: & in ſapientia eius, qualiter fiat, pparat. Neq; agitur volũtas ſine virtute: neq; virtus ſine ſapientia qppiam efficit: quia voluntas Dei, virtus, & ſapiẽtia eſt: ideo quicquid vult, ita fit vt vult, & in nullo fallitur: quia in ſapientia ſua omnia vult: immo ipſa ſapientia eius voluntas eſt. Et propterea nihil mali: nihil, quod non poſſit, vult. Vnde, quia ſic voluit, vt caro eius eſſet, & ſanguis hoc myſterium: in nullo dubites, ſi Deum credis: ſed veram fidem habeas ĩ animo. Quod etiam caro illa, quæ oblata eſt pro mundi vita: & quam, qui digne comederit, mortem non videbit in æternum, ſit hoc eucharistiæ ſacramentum, ex hoc perſpicue patet: quia nihil eſt, quod Chriſtus eccleſię ſuę maius hoc myſterio reliquerit: cui ſuccedit baptiſmi ſacramentum: ſcripturæ etiam ſanctæ magnę ſunt auctoritatis: & in his omnibus ſanctus Spiritus: q pignus totius eccleſiæ eſt interius, myſtica ſalutis noſtræ ad immortalitatem operatur. Sed in his denique nihil incredulis mirabilius: credentibus vero nihil melius, nihil mirabilius, nihilq; locupletius. In hoc ſecundo prębetur, non vt mirabile viſui pareant oculorum: ſed in fide, & in intellectu, diuinis redoleãt myſteriis: & in eiſdem æternitatis mortalibus, & participatio Chriſti in vnitate corporis concedatur. Hac igitur de cauſa lõge ab omnibus, quæ facta ſunt à ſęculo miracula diſtat hoc myſterium: quia illa omnia ideo facta ſunt: vt hoc vnum credatur: quia Chriſtus eſt veritas: veritas autem Deus eſt. Et ſi veritas Deus eſt: quicquid Chriſtus promiſit in hoc myſterio: vtique verum eſt. Et ideo vera Chriſti caro, & ſanguis: quam, qui manducat digne, habet vitam æternam in ſe manentem. Sed, viſu corporeo, & guſtu, propterea nõ demutantur: quatenus fides exerceatur ad iuſtitiam: & ob meritum fidei merces iuſtitiæ conſequatur. Alia nanque Chriſti miracula hoc vnum paſſionis confirmat ſacramentum: & ideo non ob miraculum iſta mutatur exterius in ſpeciem: ſed interius, vt fides comprobetur: quę in ſpiritu veriſſime confitetur: vt quia iuſtus ex fide viuit, habeat iuſtitiam fidei in myſterio: & per fidem vitam in ſe ſuſcipiat manentem. Qua ſecurior adhuc mortalis immortalitate paſtus: quanto citius ad immortalia feſtinet: vbi non pedibus, ſed fide cum bonis operibus peruenitur. Cõſtat ergo omnibus modis: quòd ſicut in Paradiſo lignum vitę fuit, ex quo iugis ſubſiſteret ſtatus hominis, ſi mandata ſeruaſſet, & immortalitas: ita prouiſum eſt in eccleſia hoc myſterium ſalutis: non quòd eidem ligno hoc eſt & in natura: ſed re viſibili, virtus inuiſibilis intrinſecus operabatur: ita ſi quidem & in iſto communionis ſacramento viſibili virtus diuina ad immortalitatem ſua inuiſibili potentia, quaſi ex fructu ligni Paradiſi, nos & guſtu ſapientiæ ſuſtentat, & virtute: qua-

tenus per hoc immortales in anima q̄diu ex hoc digne ſumimus : demũ in melius trãſpoſita ad imortalia ferãmur. Ad hoc ergo Verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis: vt per Deum , Verbum caro factum, caro proficeret in Deum Verbũ. Quę nimirum caro Verbi, fit eſca in hoc myſterio, cibiq́; fidelium, dum vere creditur eſſe caro pro mundi vita . Neq; aliud aliquid q̄ caro corporis Chriſti : ex qua Chriſtus manet in nobis: vt et nos p eam transformemur in illo: qui nihil aliud factum eſt, q̄ Deus caro dignatione ſua : vt habitaret in nobis. Si ergo habitat in nobis: & nos membra ſumus corporis eius, maneamus in illo, iuſtum eſt: quia in illo ſumus: vt ex eo viuamus . Et ideo carne Verbi veſcimur, & potamur in ſanguine: hoc eſt inquam firmitas fidei noſtræ, hoc vnitas, & vitæ communicatio: vbi ſi naturę ordo requiritur, ſuccumbit ratio: & tamen manet extra humanam rationem facti veritas: ita vt in ratione fidei, ius Deitatis, & poteſtas efficax modis omnibus credatur: quia dubietas mentis, licet bonæ vitę ſit: q̄a accipit, excludit ne ad huius ſacramenti intelligentiam pertingat.

¶ Quòd nullus fidelium hoc Chriſti myſterium deberet ignorare. Cap. XXXVII.

SAcramentum Dominici corporis, ac ſanguinis, quod quotidie in eccleſia celebratur: nemo fideliũ debet ignorare, nemo neſcire, quid ad fidem, q̄d'ue ad ſcientiam in eo pertinent: quia nec fides miniſterio, ſine ſcientia recte defenditur: nec ſcientia ſine fide : quæ nec dũ capit, quandoq; vt percipiat, enutritur: ac per hoc tanti ſacramenti virtus inueſtigãda eſt: & diſciplina Chriſti fide erudienda: ne forte cenſeamur ex eo indigni, ſaltem ſi nõ ſatis diſcernimus illud: nec intelligimus myſticũ Chriſti corpus, & ſanguis quanta polleat dignitate , quantaq́; præemineat virtute, & diſcernatur à corporeo guſtu: vt pręſtantius ſit omni ſacrificio veteris teſtamenti. Hoc ſanè ſi quis ignorat, non diſcernit: & ideo timendũ: ne per ignorantiam, quod nobis prouiſum eſt ad medellam , fiat accipientibus in ruinam. Per ignorantiam autem illud percipit, qui virtutem eius, & dignitatẽ, atq; circunſtantiam ipſius ſacramenti penitus ignorat: qui neſcit verè: ꝙ corpus, & ſanguis ſit domini ſm veritatem: licet in ſacramento accipiatur per fidem . hic quidem myſterium accipit, ſed neſcit myſterii virtutem. Omnem itaq; ſanctificationem myſtici ſacrificii , & efficaciam : quo modo ſenſibilis res intelligibiliter virtute Dei per verbum Chriſti in carnem ipſius, ac ſanguinem diuinitus transferatur: vel qualiter per hoc cõmunicantes ad ſpiritualia nutriantur, Chriſto, q verus, & ſummus ſacerdos eſt, catholice totum tribuere oportet, atq; ipſius potentię deputare. Nempe quia ipſe liberat ab omni ignorãtia, & remouet nos à carnalibus huius vitę illecebris. Neque ita finit terrenum aliquid, aut vile ibidem ſuſpicari: ſed myſtica, ac ſpiritualia in his ſapere: ita vt noſtri corporis ſenſus ad ea interius ſanctificandi auidius transferantur: ſi quo modo dicere poſſit præeminẽtior pars hominis , Cor meum , & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Recte igitur in Deum viuũ totus homo exultat : quia licet ab omnibus Chriſti caro, & ſanguis quotidie comedatur, ipſe tamen agnus viuus, & integer permanet : non enim moritur , quia mors ei vltra non dominabitur. Sed tamen in myſterio quotidie veraciter imolatur: in ablutionem delictorum comeditur. Hinc ergo erudire oportet eos, qui p̄cipiunt vitæ ſacramenta : ne forte ſi quis deſidioſe ſalutaria ignorat fidei rudimenta, & ipſe à domino penitus ignoretur.

¶ Quid ſit ſacramẽtum: & quare hoc appelletur nõie. Cap. XXXVIII.

SAcramentũ igitur eſt q̄cq̄d in aliqua celebratione diuina nobis quaſi pignus ſalutis traditur: cũ res geſta viſibilis longe aliud inuiſibili intus operatur, quod accipiendum ſit. Sunt autem ſacramenta Chriſti in eccleſia, baptiſmus, & chriſma, corpus quoq; dñi, & ſanguis: quę ob hoc ſacramẽta vocant̃, q̄a ſub eorum ſpecie viſibili, quæ vr̃ , ſecretius virtute diuina caro ꝯſecratur: vt hoc ſit interius in veritate, quod exterius creditur i

virtute

Digitized by Google

virtute fidei. Eſt ẽt ſacramẽtũ iuris: ĩ quo poſt electionem partiũ, iurat vnuſquiſq;, quo ſuo pacto decreuerit. Vnde ſacramẽtum dr̃, ꝙ ſecretius fides inuiſibilis p cõſecrationem inuocationis Dei, vel alicuius ſacri teneatur: ex eo ꝙ foris viſu, vel auditu voce iurantis ſentitur: fit ergo & Chriſti natiuitas, atq; oĩs illa humanitatis diſpenſatio magnum quoddam ſacramentum: quia in homine viſibili diuina maieſtas inter obſecrationem noſtram ea, quæ fiebant ſecretius poteſtate ſua inuiſibiliter operabatur. Vñ myſterium.i. ſacramentum, ꝙ Deus homo factus eſt, iure dicitur. Sed myſterium Gręcũ eſt: eo quòd ſecretam, & reconditam in ſe habeat diſpoſitionem. Eſt autem & ſacramẽtum in ſcripturis diuinis, vbicunq; ſanctus Spiritus in eiſdem interius aliquod efficaciter loquendo operatur. Sed ſacramento ſcripturarum erudiẽdo diuinitus introrſum paſcimur: & paſcendo ad operationem, & diſciplinam Chriſti erudimur. Sacramento vero natiuitatis, & humanitatis eius & nos redimimur ad veniam, & ſcripturę aperiuntur ad intelligẽtiam: & via nobis per eum monſtratur, & poteſtas largitur, vt in adoptionem filiorum ex ſeruitute tranſeamus. Porrò baptiſmi ſacramento intrandi ad eandem adoptionem hoſtium credendo pãditur: ne deinceps in membris Chriſti per eandem renaſcẽtiam liberati à malo vnum corpus efficiamur. In quo nimirum baptiſmo, & deinceps Spiritus ſanctus, in animam renaſcẽtis diffunditur: vt vniuerſa Chriſti eccleſia vno pcepto ſpiritu viuificetur, & corpus vnum efficiatur. Quia ſicut omnia membra corporis noſtri vna viuificantur, & reguntur anima: vt ex compage membrorum vnum corpus fiat: ita totius eccleſię membra vno ſancto reguntur, & viuificantur Spiritu: vt vnum corpus Chriſti efficiatur. Quia ſi quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Nemo igitur dubitet: ꝙ vnuſquiſq; noſtrum vtero matris adhuc clauſus accipiat, licet occulte, animam: vt ſit homo in animam viuentem: ita interdum, vt mater neſciat, quando per eam in illo, priusꝗ exeat, vita ĩgrediatur. Sic planè nemo dubitare debet: ꝙ in aliquo baptiſmo, priuſquã infans à fonte ſurgat, Spiritus ſanctus in eum, qui renaſcitur, adueniat, & ſi non videatur. Quòd ante minus eſt diuina virtus prouida, & pręſtabilis ad regenerationẽ ſacrę adoptionis, quàm fuit prius in natiuitate carnis, vt viuificaret ſata hominis membra, licet concepta ſint ex delicto. Qua de re ſit non dubium nobis Argumẽtum: quòd Deus ſcrutator omnium, & præſtabilis ſemper proficua diſpenſet gratia: ne, quod diſpoſuit, immutetur: ſi inter paterna interdum ſtupra, & materni criminis flagitia ex libidine ſata viuificat hominis membra: quanto magis vbiq; præſens Spiritus ſanctus, qui replet orbem terrarum offert: vt omnibus per fidem renaſcentibus ſe promptus ingerat: quatenus per eum membra Chriſti vnum ſentiant: & ex omnibus vnum fiat corpus. Cæterum ſacramento corporis, ac ſanguinis tantum depaſcimur in via, & potamur: vt ex eo nutriti vnum efficiamur: quo nimirum vegetati guſtu, & ad immortalia, & æterna præparemur: quatenus ſpiritualiter iam Angelica gratia ſaginati in eo viuificemur. Operatur autem in nobis in his omnibus ſacramẽtis Spiritus diuinus: ſi quidem in ſcripturis ſanctis corda noſtra illuſtrat: quia neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid: ſed qui incrementum dat Deus. Cæterum in Chriſto idem cooperatur ſpiritus, quod conceptum creditur de ipſo, & Beata Maria virgine. Similiter quoque & in baptiſmo per aquam ex illo omnes regeneramur: deinde virtute ipſius Chriſti corpore quotidie paſcimur, & potamur ſanguine. Vnde non eſt mirum, ſi Spiritus ſanctus, qui hominem Chriſtum in vtero virginis ſine ſemine creauit: ſi etiã ipſe panis, ac vini ſubſtantiam, carnem Chriſti, & ſanguinem inuiſibili potentia quotidie per ſacramenti ſui ſanctificationem operatur: quamuis nec viſu exterius, nec guſtu ſaporis comprehendatur: ſed quia ſpiritualia ſunt fide, & intellectu pro certo, ſicut Veritas prędixit, pleniſſime ſumuntur.

Digitized by Google

¶ Vtrum ſub figura, an veritate hoc myſticum calicis fiat ſacrm. Cap. XXXIX.

QVod in veritate corpus, & ſanguis fiat conſecratione myſterii, nemo qui verbis diuinis credit, dubitat. vnde Veritas ait: Caro enim mea vere eſt cibus, & ſanguis meus verus eſt potus. & vt Diſcipulis non recte intelligentibus clareſceret, de qua dicebat carne, vel de quo ſanguine, manifeſtans inſinuat: Qui manducat meam carnem, inquit, & bibit ſanguinem meũ, in me manet, & ego in illo. Ergo ſi vere eſt cibus, & vera caro: & ſi vere eſt potus: vtiq; & verus ſanguis: alioquin quomodo verum erit, quod dicit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: niſi vera ſit caro? vtiq; & panis, qui de cœlo deſcẽdit, verus eſt panis. Sed quia Chriſtum vorari fas dentibus non eſt: voluit in myſterio hunc panem, & vinum vere carnem ſuam, & ſanguinem conſecratione Spiritus ſancti potentialiter creari: creando vero quotidie pro mundi vita myſtice immolari: vt ſicut de virgine per Spiritũ ſanctum vera caro ſine coitu creata fuerat: ita per eundem ſpiritum, ex ſubſtantia panis, ac vini myſtice idem Chriſti corpus, & ſanguis conſecraretur. De qua videlicet carne, ac ſanguine ipſe idem: Amen amen, inquit, dico vobis: niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vbi profecto non aliam, quàm veram carnem dicit, & verum ſanguinem: licet myſtice. vnde quia myſticum eſt ſacramentum, nec figuram, illud negare poſſumus: ſed figura videtur eſſe dum frangitur: dum in ſpecie viſibili aliud intelligitur, quàm quod viſu carnis, & guſtu ſentitur. Dumq; ſanguis in calice ſimul cum aqua miſcetur: porrò illud fidei ſacramentum iure veritatis appellatur. Veritas ergo dum corpus Chriſti, & ſanguis virtute Spiritus in verbo ipſius, ex panis, viniq; ſubſtantia efficitur: figura vero, dum ſacerdos, quaſi aliud exterius gerens ob recordationem ſanctæ paſſionis ad aram venit: &, quod ſemel geſtum eſt, quotidie immolatur agnus. ſed ſi veraciter inſpicimus, iure ſimul veritas, & figura dicitur. Viſu figuralis character veritatis, quod exterius ſentitur, veritatis eſt quicquid de hoc myſterio interius recte intelligitur, aut creditur. Non enim omnis figura, vmbra, vel falſitas. Vnde Paulus de vnico Dei filio ad Hebræos loquens, ait: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſq; omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens. Quibus profecto verbis, duas in Chriſto ſubſtantias declarat, & vtraſq; veras. Nam cum dicit: Qui cum ſit ſplẽdor gloriæ, diuinitati eum conſubſtantialem eſſe prædicat: cum vero figura, vel character ſubſtantiæ eius, humanitatis deſignat naturam: vbi corporaliter plenitudo inhabitat diuinitatis: & tamen in vtroq; vnus, & verus Chriſtus catholice commendatur. Eſt autem figura, vel character hoc quod exterius ſentitur: ſed totum veritas, & nulla adumbratio eius, quod intrinſecus percipitur. Ac per hoc nihil aliud hinc inde, quàm veritas, & ſacramentum ipſius carnis aperitur. Vera vtiq; caro Chriſti, quæ crucifixa eſt, & ſepulta: vere illius carnis ſacramentum: quod per ſacerdotem ſuper altare in verbo Chriſti per Spiritum ſanctum diuinitus conſecratur. Vnde ipſe dominus clamat: Hoc eſt corpus meum. Et ne mireris ò homo, neq; requiras naturæ ordinem: ſed ſi carnem illam veram credis de Maria virgine in vtero ſine ſemine poteſtate Spiritus ſancti creatam, vt Verbum caro fieret: vere credis: & hoc, quod conficitur in Verbo Chriſti per Spiritum ſanctum, corpus ipſius eſſe ex virgine. vbi ſi rationem quæris: quis explicare poterit? aut verbis comprehendere? immo ſcias quæſo: quia ratio in virtute Chriſti eſt: ſcientia in fide: cauſa in poteſtate: effectus vero in volũtate. Quòd potentia diuinitatis cõtra naturam vltra noſtrę rationis capacitatẽ efficaciter operatur: iccirco habeatur ſcientia in doctrina ſalutis: & teneat fides in myſterio veritatis: quoniam in his omnibus per fidẽ ambulamus, & non per ſpeciem.

¶ Quid

Digitized by Google

¶ Quid interſit inter immolationes veteres, figurasq; legaliũ: & inter ſacramentum Dominici corporis, ac ſanguinis. Caput. XL.

IMmolationem illam agni, figurã fuiſſe paſſionis Chriſti, & noſtræ cõmunionis, recte nullus fidelium ignorat. Sed quantum ſit inter illud, & hoc ſacramentum: ſeu inter verbum, qđ de cœlo deſcẽdit: necnõ & aquam, quę de petra fluxit: atq; inter iſtud ſpirituale, ac diuinum cõmercium, quęrendum arbitror: præſertim cum B. Apoſtolus clamet: Quòd oẽs pr̃es noſtri eandem eſcam ſpiritualem mãducauerunt: & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Vbi ſi eandem eſcã perceperunt, & eũdem potum, quid neceſſe fuit immutari quod ipſum erat? aut dari quaſi aliud, ſi nihil amplius eſt? Ex quo fatendum eſt: ſic eandem fuiſſe, quã nũc percipimus eſcam, eũdemq; potum: ſicut eandem fuiſſe petram, de qua manarunt aquæ: vbi Chriſtus, Apoſtolo teſte, prędicatur. Eadem quippe fuit eſca: quia manna ſpiritualiter percipientibus typus fuit eſcę corporis Chriſti: & aqua illa, quæ de petra fluxerat potus, & figura ſanguinis. Si quidem in pręfiguratione idem: ſed non idem in adimpletione veritatis: quia qui tunc adumbrabatur in deſignatione futurorũ imago veritatis: & vmbra corporis, atq; exemplaria erãt. Nunc aũt myſterium impletæ veritatis facta eſt euchariſtia ex reſurrectione caro Chriſti, q̃ prius per agnum, vel per eandem carnalẽ eſcã figurabatur credentibus affutura. De hoc pane Dauid cecinerat ĩ parabolis, dicẽs: Panem Angelorum manducauit homo: alioquin eſca illa, licet de cœlo venerit, & potus, qui corporeus erat Angelis nõ congruebat. Secundũ illud vtiq; panis, & potus, qui per hęc p̃ſagiebatur. Chriſtus ergo cibus eſt Angelorũ, & ſacramentum: hoc vere caro ipſius, & ſanguis, quã ſpiritualiter manducat, & bibit homo: ac p̃ hoc vnde viuunt Angeli, viuit homo: qđ totum ſpirituale eſt, & diuinũ ĩ eo, quod percipit homo. Patet igitur, ꝙ & agnus ille legalis, & manna, & oĩa huiuſmodi, q̃ figurã geſſerũt carnis, ac ſanguinis Chriſti: ꝙ paſſus ſit ſemel in Paſcha: & quotidie ſuper altare mane, ac veſpere imolatur: non niſi figuram huius habuere myſterii: & ſi qua in his virtus ſacrãdi latuit, totum ex iſta gratia fidei, qua fruimur, p̃fulſit: qua profectò illi per hęc quaſi promiſſa ſuſpicantes participabantur: tantũdem per fidem, & de figura ſacramẽtum veritatis intelligebant. Nos vero longe ante patribus hanc gratiam repromiſſam iam ſuſcepimus: & ſuſceptã veneramur: venerantes aũt ex ipſa paſcimur, & potamur. Vnde patet: q̃a multũ intereſt: quãuis eadem eſca, idemq; potus ab Ap̃lo prædicetur: quia idem necdum iure: ſed in ſpecie, ac figura, vbi promiſſio veritatis inerat: de qua ſpirituali intelligentia, atq; fidei ſacramento, illis, licet futura, impartiebãtur: ita vt nec illis deeſſet in ſpiritu: quod iam ſpe potarẽt: nec nobis qđ de ipſis recolendo ad fidei firmitatem, & vitam percipiendam copioſius proficiat. Nos tamen & illos ſpiritualis perceptio viuificat: quia bibebant illi de ſpirituali conſequenti eos petra: ſignificãs, ꝙ Chriſtus poſt eos venturus eſſet. Bibimus quoque & nos ſpiritualiter, ac comedimus ſpiritualem Chriſti carnem: in qua vita æterna eſſe creditur, alioquin ſapere, ſm̃ carnem, mors eſt: & tamen veram Chriſti carnem ſpiritualiter percipere vita æterna &c.

¶ Quid ſit ad vitã digne percipere corpus, & ſanguinẽ Chriſti. Cap. XLI.

HOc ſanè Chriſtus exponit: Qui mãducat, inq̃t, meam carnem, & bibit meũ ſanguinẽ, ĩ me manet, & ego in eo: alioq̃n, niſi prius in me maneat, & ego in illo, carnẽ meã mãducare nõ p̃ot, neq; ſanguinẽ meum bibere. Et qđ eſt, qđ manducant hoĩes? ecce oẽs indifferẽter, quàm ſępe ſacramenta altaris percipiũt, percipiũt planè: ſed alius carnem Chriſti ſpiritualiter mãducat, & ſanguinẽ bibit: alius vero non: quamuis buccellã de manu ſacerdotis videatur p̃cipere. Et qđ accipit? cum vna ſit ꝯſecratio, ſi corpus, & ſanguinẽ Chriſti nõ accipit? verè ꝙ reus indignè accipit: ſicut Apoſtolus Paulus ait: Iudicium ſibi manducat, & bibit, nõ

Digitized by Google

probans ſe prius, nec diiudicans corpus dñi. Ecce qd mãducat peccator: & qd bibit: non vtiq; ſibi carnẽ vtiliter, & ſanguinem, ſed iudiciũ: licet videatur cum cæteris ſacramẽtũ altaris pcipere: & quare? qa non ſe ꝓbat, nec diiudicat corpus. Cogitat enim infidelis digna, & ſancta qđ indignius poſſit accipere: non aliud quidẽ attendens, niſi qđ videt: neq; itelligens, niſi quod ore ſentitur. Nequaq̃ igitur credit, aut intelligit quale, vel quãtũ iudiciũ ſumit. Nempe, qa ſimul oẽs ex vno edere viſibiliter cernit: nec ſi aliqua ſit vltra virtus, in eo ſatis ex fide ſapit: pp quod illi virtus ſacramenti ſubtrahiť: & in eodem ob pręſumptionẽ iudicium reatus duplicatur. vñ Apl's: Probet ſe homo prius: & ſic de pane illo edat: & de calice bibat. Quibus duobus ſeruatis, videat vtrũ dignè accipere poſſit: videlicet: vt diiudicet corpus dñi: quid eſt, quãtum've ſacramentum, qualiſq; virtus ſacramẽti: qa diuinũ, ac ſpirituale eſt. Deide ſemetipſum probet: vtrum ipſe in corpore Chriſti: vel ſi Chriſtus in eo maneat: alioquin niſi & illud ſpiritualiter iudicet, & ſemet ad percipiendum idoneũ probet, iudicium ſibi manducat: qa bono male vtiť. vnde non illud ad vitã, ſed in eo iudicium ad pœnam ſumit.

¶ Quibus modis diciť corpus domini. Caput. XLII.

TRibus modis ſanè in ſcripturis ſacris corpus Chriſti appellať: profectò, quia gñalis Chriſti eccl'ia corpus eius eſt: vbi Chriſtus caput, & omnes electi membra dicuntur: ex qbus vnum colligiť corpus in viꝝ perfectum, in mẽſuram plenitudinis Chriſti. Corpus autẽ Chriſti: ſponſa videlicet Dei eccleſia iure dicitur: iuxta illud, quod Apl's ait: Et erũt duo in carne vna: hoc inqt ſacramentum magnum eſt i Chriſto, & in eccl'ia. Quòd ſi Chriſtus, & eccleſia in carne vna ſunt, vtiq; vnum corpus: vbi ſpõſus caput: ſinguli aũt electi alter alterius mẽbra. Ex qbus videlicet qſqs tollit mẽbra Chriſti: & facit membrum meretricis: aut certe per quodlibet graue delictũ mẽbrũ Diaboli: hic profectò iam nõ eſt in corpore Chriſti: quia factus eſt alterius mẽbrũ: iccirco ei iure nõ licet edere de hoc myſtico corpore Chriſti: quod ſanè corpus: vt vera caro ſit Chriſti pro mundi vita: quotidie per Spiritum ſanctũ ꝯſecratur. Ex qua nõ habet poteſtatẽ edere, q ex aduerſo ſunt. Veſcuntur aũt eo cõdigne, q ſunt in corpore illius: vt ſolum corpus Chriſti dum eſt in via ipſius carne reficiantur: & diſcãt nihil aliud eſurire, quàm Chriſtum: nihil ſitire, niſi Chriſtum: nihil aliud ſapere, quàm Chriſtum: non aliunde viuere, non aliud eſſe, q̃ corpus Chriſti. Cæterum illud corpus: quod natũ eſt de Maria virgine, in quo iſtud transfert, qđ pependit in Cruce, ſepultũ fuit in ſepulchro, reſurrexit à mortuis, penetrauit coelos, & nũc Põtifex factus in æternũ, quotidie interpellat ꝓ nobis: ad quem ſi recte cõicamus, mente dirigimur: vt ex ipſo, & ab ipſo nos corpus eius carnẽ ipſius, illo manente integro, ſumamus. Quæ nimirũ caro ipſa eſt, & fructus ipſius carnis, vt idem ſemper maneat: & vniuerſos, q ſunt in corpore paſcat. Si enim hydria farinę, vel lechythus olei: ſeu panes ſecundo creſcũt, & non minuũtur dum ſatiãt: qd putas caro Chriſti? Arbor qdem ligni vitæ Chriſtus nunc in eccleſia eſt: cuius imago in Paradiſo arbor illa fuit: iccirco ſcire cõuenit: ꝙ veritas hinc cõpletur, quã prius figura præmiſit. Nam ſi hoĩ, ex illa ſemp Dei, ſeruatis mãdatis, edere licuiſſet, nũq̃ mori poſſet. Sic itaq; ex hoc ligno corporis, q cunq; ſpiritualiter comedũt, ſi mandata obſeruauerint, nunq̃ in ſpiritu mortales erũt: alioqn præcidendi ſunt, vt melius reinſeranť. Vnde & lignũ vitæ iure dicitur: quia ſicut illud imortalitatem corporis ſumptum ꝓſtitiſſet: ita iſtud: imo ſolidius vitam ꝓſtat, cũ obſeruatione mandatoꝝ Dei, æternam. De quo, in laude ſapientiæ, lignum vitæ eſt his, q apprehenderũt eam. & in Apocalypſi Ioãnis: Qui vicerit dabo ei edere de ligno vitæ: quod eſt in Paradiſo Dei mei. Quia profectò non aliis largitur: et in myſterio, q̃ vincẽtibus. Sed qm̃ de tribus vocabulis corporis Chriſti diximus: reſtat etiã intelligere ſcripturas ſanctas, doctrinamq; Chriſti: quã

quã ſępe typice corpus Chriſti iterptari debere: vt vnũ corpus ex oibus pficiaſ: qa hæc ſunt dotalia, hęc myſtica: vt Chriſtus, & eccleſia vnũ corpus ſolidius cõfirmetur. Alioquin quõ auderet Apl's aſſerere Chriſti eccleſiam de carne, & de oſſib⁹ eius conſtare? vtiq; hoc ſacramẽtũ velint inimici, nolint, magnũ eſt in Chriſto, & i eccleſia: Quòd erũt duo in carne vna: & ſi vna caro Chriſtus, & eccleſia, iã vnitas naturæ amboꝝ plenius cõmendaſ. Quapropter, illo integro, agni carnes noſtra vt tollat peccata mũdi accipiamur: quatenus per hoc Chriſtus in nobis maneat: & nos in ipſo renati vnum efficiamur.

¶ Quòd in hac cõione, aut ad iudiciũ ꝑcipitur, aut ad ꝑmium. Cap. XLIII.

Nihil in pñtia reꝝ periculoſius eſt, q̃ letaliter peccare: & à Chriſti corpore coràm interni iudicis oculis decidere. Deinde nihil dãnabilius, anteq̃ corrigatur, pp pfidiã humanã, vnàcum Iuda à myſterio ſanctæ cõionis pedem retrahere. Vñ à primordio huius celebritatis iudiciũ male accipiẽtibus minatur: dũ ꝯtinuo poſt buccellã de manu dñi perceptam, Iudam Diabolus ꝑuaſit: vbi mox oñditur futuꝝ in eccleſia iudiciũ: qa ſancta ſanctoꝝ ſunt. Si qs eo lapſus de corpore Chriſti, factus mẽbrum meretricis, vel Diaboli p̃ſumpſerit: nec dubium quin ob id iudiciũ excipiat, & cum Iuda culpæ ſocietur obnoxius: tam qa corruit, q̃ qa in conſcientia dãnatur: cũ auſus ſit ſine poenitentia: & correctionis venia ſancta myſteria temerare. Nec pñtiam igitur diuinę maieſtatis veritus, dũ cogitat, nihil amplius, q̃ quæ vidẽtur: nec intelligit miſer, ꝙ nunq̃ caro Chriſti, niſi de manu eius, & ſublimi ara, vbi Chriſtus Põtifex futurorum bonoꝝ pro oibus aſſiſtit, iure accipitur: vñ ſacerdos cum hęc icipit imolare, inter cætera: Iube, inqt, hæc perferri per manus Angeli tui in ſublime altare tuum in ꝯſpectu diuinę maieſtatis tuæ. Et cogitas ò homo aliunde aliud accipere, q̃ de altare, vbi ſublimius tranſpoſitũ cõſecratur. Sed fortaſſis ad hæc cęca cogitatio dicit: Et quõ in cœlũ ante ꝯſpectum diuinæ maieſtatis tam ſubito trãſfertur? cum hic aut panis, aut caro licet dicaſ, in manu ſacerdotis viſibiliter ſemp teneaſ? hoc quippe eſt homo, ꝙ ſacramẽtum, vel myſterium vocatur? Si enim totum viſibile fieret, nullum in eo myſterium, vel ſecretum eſſet, nulla fides, nulla vis ſpiritualis, nulla alia res, q̃ quę oculis, & guſtui ſubiaceret. Nunc autem longe aliter virtus diuina interius operatur: quia per fidem ambulamus, & non per ſpeciem. habet enim fides præmium meritorum: vt quicquid tibi per fidem ſapuerit: hoc interius totum præbeat. vnde: Homo diſce aliud guſtare, quàm quod ore carnis ſentitur: aliud videre, quàm quod oculis iſtis carneis monſtratur. Diſce, quia Deus ſpiritus inlocaliter vbique eſt. Intellige, quia ſpiritualiter hæc: ſicut nec localiter: ſic vtique nec carnaliter ante conſpectum diuinæ maieſtatis in ſublime feruntur. Cogita igitur ſi quippiam corporeum poteſt eſſe ſublimius: cum ſubſtantia panis, & vini in Chriſti carnem, & ſanguinem efficaciter interius commutatur: ita vt deinceps poſt conſecrationem iam vera Chriſti caro, & ſanguis veraciter credatur: & non aliud, quàm Chriſtus panis de cœlo à credentibus æſtimetur. Putas'ne aliud eſſe altare, vbi Chriſtus Pontifex aſſiſtit, quàm corpus ſuũ: per quod, & in quo Deo patri vota fidelium, & fides credentium offertur? Quòd ſi veraciter corpus Chriſti altare illud cœleſte creditur: iam non aliunde carnem, & ſanguinem, quàm de ipſo corpore Chriſti ſumere putabis. Cæterum de Angelorum prçſentia dubitare omnino non debes: quia ad hoc, ſm Aplm Paulũ, adminiſtratorii ſpiritus poſiti ſunt in miniſterio pro his, qui hęreditatem capiunt ſalutis: icцirco inter Angeloꝝ frequẽtiam, q̃ terribile ſit indignè ad cõionem accedere, debet qſq; cogitare: imo q̃ terribile ſit ipſum corporis, ac ſanguinis ſacramẽtũ, vbi pleniſſime virt⁹ Chriſti accipiſ: & neq; ab alio, q̃ ab ipſo Chriſto Pontifice porrigitur. licet viſibilis ſacerdos aſſiſtere, & ſingula tribuere videatur. Quia quod iſte per ignorantiam omnibus indifferenter tribuit, Chriſtus virtute maieſtatis interius,

cui ad remedium, cuiq; ad iudicium tribuatur, diuinitus decernit. Quis eni carnem ipſius, ac ſanguinem, niſi ab ipſo iure percipit, cuius eſt caro? Et ideo alius accipit myſterium ad iudicium damnationis: alius vero accipit virtutem myſterii ad ſalutem. Nam is, qui cum Iuda cõtemptu ſuo, & vitio criminis reus tenetur, cũ Iuda vtiq; condemnatur. Et qui cum Petro, ac cũ cęteris fideliter, ac deuote participatur, cum Petro quoq;, ac cum cæteris Apoſtolis in corpore cõſecratur. Hoc igitur iudicio in domini cœna, in natale calicis mox excipitur: vt doceatur quid contemptoribus imineat ſi damnati à cõſcientia pedem de menſa dñi non retraxerint. Quę enim ꝯſecrata ſunt dño, non aliorum eſt cibus, niſi qui ſunt in dño: qa hi ſoli viſuri ſunt dñm: vnde terribile valde eſt ad ea imundum accedere: vbi ſacerdos eſt ille, qui poteſtatẽ habet corpus, & animam perdere in Gehennã male accipientium. Quiſquis ergo accedis, hunc attende, & time Pontificem: non eum, quem fallere te putas: ſed illum, cui cuncta patent: ne percipias nõ virtutem Spiritus ſancti, ſed iudiciũ ſacramenti. Iudicium aũt ſacramenti eſt: vt habeat reus prioris culpę delictum: deinde cõtẽptus ſui peccatum ſuperbiæ, vel ſacrilegii contra Deum: quia auſus eſt ſancta contingere: quod nõ licet, niſi mundis: quem eni apud Deũ pro ſe interuenientẽ inueniet, qui Deũ totius creaturę ꝯtemnẽs, in eius iniuriam ad ſanctificata, imo ad corpus, & ſanguinem ipſius indignus acceſſit? Talis profecto nec Dei veretur pñtiam: nec frequentiam formidat Angeloꝝ: ſed ſic ſe ingerit, quaſi nullus ſit, q̃ eius conſcientiam videat: propter hoc dñs, cum peccata Hieruſalem, & abominationes, q̃ fiebant in templo ꝑ viſionem oſideret, inter cętera dicuntur: Sex viri de via portę ſuperioris adueniſſe: & ecce vnuſqſq; eoꝝ in manu ſua ferebat vas interfectionis: in quoꝝ medio vir vnus veſtitus lineis: & atramẽtariũ habebat ſcriptoris ad renes ſuos. Qui profecto ingreſſi, ſtatuerunt iuxta altare æneum, quod erat in atrio templi. Per quod nimirum præſens altare, quo verbum vitæ, & ſtipendiũ militiæ noſtræ ſumimus, maniſeſtiſſime deſignatur: quia illud aliud iterius infra ſancta ſanctorum aureum fuiſſe legimus. Ex quo illud intelligibile demonſtratur altare: vbi orationes omnium, & vota offerũtur ſingulorũ à Summo Pontifice Chriſto domino: & ideo ad illum mundo corde pertingere. Ad iſtum vero mẽte ſimul, & corpore abſq; vlla immunditia debemus: quia ſacramentorum vota in illo ꝓ nobis offeruntur altari. Quo nimirũ Chriſtus concordiam videt omnium: fidem omnium: fidem conuenit ſingulorum. Vade & gloria domini: quæ aſſumpta fuerat de Cherub, ſtetit ad limen domus: vt ingredientes plenius dignoſcerẽt: & clamarent ad virum: qui indutus erat lineis: & atramẽtarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis: quem profecto virum Chriſtum intelligimus veſtitum in habitu Pontificis: & habet atramentarium ſcriptoris ad renes ſuos: vt omniũ peccata deſcribat: & ſanctorũ à peccatoribus numerum ſegregaret: maxime dũ ad altare veniũt. Et ideo bene iuxta illud ſtare perhibetur: vt milites ad ſtipendia vitæ percipienda accedentes diuinitus diſcernat: cui cum in medio candelabrorum aureorum aſſiſteret, dictum eſt: Tranſi per mediam Hieruſalem: & ſigna, Thau, ſuper frontes gementium, & dolentiũ ſuper cunctaſ abominationes, quę fiũt in medio eius: mortificationem ſcilicet Ieſu in corpore ſuo circunferentes: qui non ſolũ ſua: ſed aliorum quotidie delicta lugent. Cæterũ ad eos, in quorum vaſa interfectionis erant, fit illico vox Propheta audiente: Tranſite poſt eum per ciuitatem: & percutite: non parcat oculus veſter: neq; miſereamini. Senem, adoleſcentulum, & virginem, paruulum, & mulieres interficite vſq; ad internitionem. Omnem, inquit, ſup quẽ videritis, Thau, ne occidatis: & à ſanctuario meo incipite: ſiue (vt. Lxx.) à ſanctis meis. i. à ſacerdotibus, & miniſtris altaris. Nõ ꝙ ſancti ſint: ſed quia pro miniſterio ſancti vocãtur in pplo: vt qui ſunt cauſa peccati in plebe, primi excipiant ſupplicium: quia tempus eſt: vt iudicium incipiat à

piat à

Digitized by Google

piat à domo Dei. Sed ne putares ſine cauſa iuxta altare ſtetiſſe, fit à Deo vox diuina, quæ vtinam in nobis non compleatur: Contaminate domum, & implete atria interfectis: quia nulla religione, vbi offenſio peccati offerentes contaminat. Et ideo iure, vnde peccatum, inde iudicium recipit: quia peccator mortuus contaminat prius atria templi: & profanat ſancta, dum immundus ea contingit. Neque fit error iudicii, vbi iudex eſt, & deſcriptor ſuorum militum. Verbum Dei patris Chriſtus Ieſus penetrabilior omni gladio ancipiti: diſcerptor quoque cogitationum, & medullarum, pertingens vſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus. Vnde Apoſtolus de his, qui indigne ſumunt, non diiudicantes corpus domini. Propterea, inquit, imbecilles fiunt, & dormiunt multi: dormiunt ergo inde multi: non ſomno pacis: ſed ſomno mortis: quia miniſterio eorum, qui ad hoc poſiti ſunt, Angelorum perimuntur: imbecilles vero fiebant, qui variis languoribus ideo cruciabantur: vt corrigerentur. Quidam vero, vt iam inciperent torqueri, & metu eorum cæteri ſanarentur. Alioquin plagæ, & infirmitates nunquam in populo Chriſti tantum erubeſcerent, præſertim cũ in his, qui ex Aegypto in figura ſanctæ Dei eccleſiæ egrediebantur, lectum ſit nullum fuiſſe infirmũ. Nam & ideo lignum vitæ dicitur: quòd hanc virtutem diuinitus acceperit: vt ſi quis ex eo manducaret, ſanitate corporis ad immortalitatem firmaretur. Quanto magis ex hoc præſtatur, ne non moriatur in carne, ſed ne lædatur quiſque à Diabolo, dum eum virtus ſanguinis defenderit. Sed forte ad hæc: ſi propterea infirmantur, & dormiunt multi, cur non aperte? præſertim cum magis illi puniantur, qui Dei correptione iudicantur indigni? Nimirum, quia fides renatorum exercenda erat, & probanda: nec non & doctrina præceptorum homo erudiendus: tamen non eſt dubiũ, quin fidelis vitam, contemptor vero mortem, accipiat: aliàs ſi ſemper in peccantibus aperta vltio fieret, terror homines compeſceret: non fides, vel religio ad probitatem morum imbueret. Vnde (ſm Apoſtolum) cum aliquis infirmatur, prius adhibenda eſt confeſſio peccati, deinde oratio plurimorum poſt ſanctificationem vnctionis: quia impoſſibile eſt per medicinam ſanari illius artis, quem diuina vltio premit. Et ſi medicina ſectanda eſt: tamen hoc prius agendum Chriſtiano: quoniam ſi in Angelis prauitas eſt inuenta: & aſtra non ſunt munda coràm Deo: quanto magis homo immundus probatur: niſi confeſſione, & bonis operibus quotidie purgetur.

Verumtamen, quia ſępe grauius peccantibus diuina patientia (licet præſumant indigne) parcit ad tempus, & expectat ad pœnitentiam: non ideo ſecuritas ſubrepat: quia theſaurizat ſibi contemnendo iram in die iræ, & peccata in Deum magis accumulat. Certus ſit enim, quia vltores Angeli, nec ſemel indigne communicati parcerent, niſi bonitas Chriſti, in cuius iudicio pẽdent omnia: & cui commiſſum eſt: vt ſignum ponat ſuorum in frontibus, gladium ſuſpenderet, & remoueret interdum momentaneam mortẽ: vnde poſtea reſipiſcẽti duplex in pœnitentia debet eſſe luctus: vel quia male geſſit, vel quia demum ad iudicium male pręſumpſit. Quod ſanè delictum nullo alio, niſi Chriſto interueniente, donabitur. Vnde ob hoc in lege, qui in ſanctificatis deliquit, aries, per quem intelligitur Chriſtus, offerri iubetur: vt apud Deũ patrem, Deus homo Pontifex in æternũ interpellare per fidem credat: atque ipſum pro ſe moribus, & vita quotidie reindutum per fidem offerat: alioquin, qui in Deum peccauit, quis orabit pro eo? niſi Deus: qui noſtras ĩfirmitates ideo aſſumpſit, vt compatiatur nobis, & donet veniam ex delictis, & iam in Deum admiſſis? Verũtamen nec hoc dicimus: vt idoneus aliqs pro nobis in iſtis non debeat interuenire: ſed Chriſto totum debemus aſcribere: qui ſuas etiam iniurias libenter remittit: & pro delinquentibus in ſe, ſicut prius in Cruce fecerat: etiam ſe patri offerendo idoneus exactor interuenit.

Digitized by Google

¶ Quid neceſſe fuerit, quod ſemel geſtũ eſt, Chriſtum quotidie imolari: vel qd boni tribuant hæc myſteria digne accipientibus. Cap. XLIIII.

ITeratur autem hęc oblatio, licet Chriſtus ſemel paſſus in carne per vnam, eandemq; mortis paſſionem ſemel ſaluuerit mundũ: ex qua morte idem reſurgens ad vitam, mors ei vltra non dñabitur: quia pfecto ſapientia Dei patris neceſſarium pro multis cauſis hoc puidit. Primo ſiquidem, qa quotidie peccamus, ſaltem peccatis, ſine qbus mortalis infirmitas viuere non põt: qa licet omnia peccata donata ſint in baptiſmo: infirmitas tñ peccati adhuc in carne manet. Et ideo, qa quotidie labimur, quotidie pro nobis Chriſtus myſtice imolatur, & paſſio Chriſti myſterio tradit: vt qui ſemel moriẽdo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorũ per hæc ſacramenta corporis, & ſanguinis peccata relaxet. Secundo igitur, vt ſicut fuit arbor vitę in Paradiſo, ita ſancta Dei eccleſia, quæ Paradiſus delitiarũ in Canticis appellatur, habeat in ſe myſterium vitæ: quod in eodem ligno figurabatur: ex quo, qui edunt, ſeruãtes mandata vitæ, nequaquam poſſunt mori in æternum. Quod ſi, veluti Adam, inobedientes à Diabolo ruſus peccato mortis perempti fuerint, ſicut illi de Paradiſo remouentur à ſanctis altaribus, & à ligno vitæ: ſcilicet à corpore, & ſanguine Chriſti, qui eſt verum Paradiſi lignum: remouentur autem ne ſumant de ligno vitæ: & male viuant, vt moriantur: imo vt reſipiſcant à malis ſuis: & per pœnitentiam reconciliati Chriſti per hũc cibum reinſerantur viſceribus, & feliciter deinceps viuant in æternum. Hoc quippe agũt ſacerdotes Chriſti in eccleſia: & monſtrant qd futurum eſt in illo vltimo examine, quãdo ſeparabunt iuſti ab iniuſtis. Sed hic ſicuti Adam expulſo ſpes manſit redeundi ad vitam per pœnitentiam, ita pciſis à ligno vitæ, patet facultas, ſi velint redire ad veniam: vbi cum pœnitentia interceſſerit, certa ſpes percipitur: quia iam vitæ admixtus mori non poterat, ſi reconciliatus maneat in Chriſto. Tertio, vt qcũq; digne hanc vitam ſumant, renati vnum efficiant: vt ſicut iam per baptiſmũ Chriſto induunt: ita Chriſtus in eis per hoc ſacramentũ corporaliter maneat: vt ſint credentes in vnum in Chriſto, & Chriſtus in eis maneat: quatenus illud cõpleatur, quod ipſe ad patrẽ orat: Non pro his aũt rogo, inqt, tantũ: ſed pro his, qui credituri ſunt per verbũ eorũ in me: vt oẽs vnum ſint in nobis. Chriſtus ſiqdẽ Deus ex Deo ſubſtantialiter genitus, naturalr hoc eſt quod pater: ac per hanc vnitatẽ naturæ, pater, & filius vnum eſſe pbant. Chriſtus quoq; non ſolum per cõcordiam voluntatis, ſed ẽt per naturam in nobis, ſicut & nos in illo recte manere dicitur. Nam ſi Verbum caro factum eſt: & nos vere Verbum carnem factum in cibo Dominico ſumimus: qũo in nobis Chriſtus manere naturaliter iure non æſtimatur: qui & naturam carnis noſtrę inſeparabilem ſibi homo natus Deus aſſumpſit: & naturã carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento hoc nobis cõmunicando carnis admiſcuit? Et ideo p hoc oẽs in Deo Patre, & Filio, & Spiritu ſancto vnum ſumus: qa Pater in Chriſto, & Chriſtus in nobis eſſe pbatur. Hinc igit eſt, q & nos in Chriſto naturaliter cõfitetur: cõfiteatur ſe naturaliter: qa Verbum caro eſt vnũ eſſe in illo, vt naturalis vnitas per ſacrm appareat veritatis. Hinc ergo dicit: Qui mãducat carnem meã, & bibit ſanguinẽ meum, in me manet, & ego in eo. Vere igit, ſicut per naturã Deitatis Deus pater in filio eſt: ita filius Deus homo per humanitatem carnis in nobis eſſe iure dicit: ac p hoc mediator Dei, & hominũ pdicatur: qa per eum cõmunionem vnitatis habemus ad Deũ, dum ipſe in patre manẽs, & in nobis quoq; manere dicit. Qua de cauſa vnũ nos eſſe in ipſis ſupius pater à filio, ſm humanitatẽ, exorat. Ecce iſta duo ſacra qd efficiunt? Per baptiſmũ ergo renaſcimur in Chriſto & per ſacrm corporis, & ſanguinis, Chriſtus in nobis, nõ ſolum fide, ſed ẽt vnitate carnis, & ſanguinis manere pbat. Et ideo iã mẽbra Chriſti eius carne veſcimur: vt nihil aliud, q corpus eius, vnde viuimus, & ſanguis inueniamur.

uenlamur. Hinc igiť eſt: ꝙ nemo aſcẽdit in cœlũ, niſi, qui de cœlo deſcendit: qa cum illo per hæc myſteria vnum ſumus. Iteratur aũt hoc myſterium & ob cõmemorationem paſſionis Chriſti: ſicut ipſe ait: Hæc quotieſcunq; agitis, in meam cõmemorationem facite: quotieſcunq; ergo hunc panem ſumitis, & bibitis hunc calicem, mortem dñi annũtiabitis, donec veniat. Non itaq; ſic accipiendũ eſt: Donec mors Chriſti veniat: qa iam vltra nõ moriť: ſed donec ipſe dñs veniat ad iudiciũ. Interdum aũt mors eſt Chriſti pro ſæculi vita poſteris nuntianda: vt diſcant, qua charitate ſuos dilexit, qui pro eis mori dignatus eſt: cui omnes vicem debemus repẽdere charitatis, qa ad hoc nos prior dilexit, cum eſſemus Gehẽnæ filii, vt diligeremus eũ à morte iam liberati. In omnibus certe legũ ſacrificiis veritas huius myſterii adumbrabať: qbus ꝑfectò remotis: ꝙ prædictum erat, ſm ordinem Melchiſedech, Chriſtus verus Pontifex ſucceſſit, ſacerdotium hñs in æternum. Iccirco igiť teneamus nos ad iſtum Pontificem, & ſacerdotem Chriſtũ, & in illo maneamus: qa per hoc quod ille in nobis eſt, & nos in illo, ẽt & ipſi oẽs ſacerdotes dicimur, & ſumus. Fecit enim Regnũ noſtrũ ſacerdotes Deo: & ideo gens ſancta, ſacerdotiũ regale, ppl's acquiſitionis ab Ap'lo prędicamur. Hoc igiť notũ, qa nos i ipſo, & ille in nobis per hanc grãm ꝯcorporatur, trãſfigurans nos in corpore claritatis ſuę: vt cũ ipſo, & in ipſo ſit nobis Regnum pacis: hinc quoq; Propheta canit: Lauda Hieruſalem dñm: lauda Deũ tuum Sion: qui poſuit fines tuos pacem: & adipe frumẽti ſatiat te. de quo nimirũ frumẽto cœleſtis illa Hieruſalem ſignať. Et notandũ, ꝙ hoc frumentũ, corpus videlicet Chriſti, adipẽ habeat: & nõ ſolum adipẽ, ſed oẽs delitias: ita & potus ſanguinis: vnde qđ de petra typice manauit, nũc mel, nũc oleũ, nũc aqua, nũc quoq; potus dř: qa qcqd pręguſtare ſpiritual'r potueris, hoc totum ibidem inuenies. Et hinc eſt, quod tradunt Iudæi: ꝙ mãna, qñ comedebant carnaliter ſm voluntatem vniuſcuiuſq;, ſic ſapiebat vnicuiq; in ore. Verbi gratia: ſi pyrum, ſi mala, ſi vuam, ſi panem, ſi carnes deſideraſſet, ſeu alia quæcũq;, omnia mãna prȩſtabat more deſiderantis: hȩc illi carnalia ſemp quærentes. Nos vero fatemur fide, quòd ſpiritualia, & æterna potius: non ſolum iſta, ſed & illa in cordibus fidelium prȩſtabant. Vnde per hœc confidenter oportet credere: ſi quis digne acceperit, quòd vitam percipiat immortalem, & delitiis fruitur cum omni delectamento, in ſpe poſitus æternorum.

¶ Vtrum plus habeat hoc myſteriũ quoties à bono: an minus quippiam, q̃ veritas repromittit, ſi à malo conficiatur miniſtro. Cap. XLV.

VEre credere, & indubitanter ſcire debemus intra catholicam eccleſiam, vbi catholica fide hoc myſterium celebrať, nihil à bono maius, nihilq; à malo minus pcipitur ſacerdote, nihilq; aliud, q̃ caro Chriſti, & ſanguis dũ catholice ꝯſecrať: qa non in merito ꝯſecrantis, ſed in verbo efficiť Creatoris, & virtute Spiritus ſancti: vt caro Chriſti, & ſanguis non alia, q̃ quę de Spiritu ſancto creata eſt, vera fide credať, & ſpirituali intelligẽtia deguſteť. Si enim in merito eſſet ſacerdotis, non ad Chriſtũ ptineret. Hinc aũt ſicut ipſe eſt qui baptizat, ita ipſe eſt, qui per ſpiritũ ſanctũ hãc ſuã efficit carnẽ, & transfudit ſanguinẽ. Quod ſeminalius in vtero creare potuit, vt Verbũ caro fieret? ſic itaq; in hoc myſterio credendum eſt, ꝙ eadem virtute ſpiritus ſancti, per verbum Chriſti, caro ipſius, & ſanguis efficiatur inuiſibili operatione. vnde & ſacerdos: Iube hęc ꝑferri per manus Angeli tui in ſublime altare tuũ in ꝯſpectu diuinę maieſtatis tuę: vt qd perferenda illuc ea depoſcit, niſi vt intelligatur, ꝙ in eius ſacerdotio iſta fiant? Ipſe enim Pontifex factus eſt in æternum ſm ordinem Melchiſedech (teſte Ap'lo) ad interpellandum pro nobis, offerẽs ſemetipſum Deo patri. Ad hoc quippe ſemel introiuit in ſancta, nõ in ſanguine alieno, ſed ꝓprio: vnde nõ ab alio rectè pcipitur, quod proprium eius eſt, ſed ab ipſo Sũmo Põtifice: neq; ab alio caro eius creať, & ſanguis, ni

Digitized by Google

ſi à quo creata eſt in vtero virginis, vt Verbum caro fieret. Verbo enim patris dictum eſt: Creſcite, & multiplicamini. Et ecce adhuc hodie ex eo cũcta creant animãtia, non noua, ſed ex eodẽ ſemine. Ita & caro Chriſti eodem Verbo fit caro: qa Verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis. vnde ſic ex illa benedictione tanta manat multitudo, quid putas ex carne Chriſti? nunquid inefficax eſt ex ſe, qui tanta fecit ex nihilo? Et ſi panes auxit quantitate ſubſtantiæ, quam natura non dederat: nunquid impotens eſt facere ex aliquo, quod ſine ſemine in vtero creauerat? Pullulat ergo vbertas Chriſti carnis: & gratia etiam in creaturis ad iuſſum eius cuncta exuberant. Propterea, licet ſemel dixerit: Germinet terra herbam virentem, adhuc hodie ex eo, quæ per ſingulos naſcuntur annos, omnia creantur. Sic itaq; & in eo, quod ſemel voluit, & deinceps carnem, & ſanguinem in hac commemoratione iuſſit eſſe: fitq; quod iubetur. Quæ ſi quis non credit, impio deterior eſt: quia ille quæ non didicit, approbare non poteſt: iſte quod in multis cognouit contra naturam fieri, etiam in carne Chriſti non credidit: propter quod homo ſi attendis ſacerdotem, attende Chriſtum Verbum patris: quod caro factum eſt: & quod ſemel factum eſt, quotidie fieri non dubites. Dum per hoc caro eius, & ſanguis cibus noſter efficitur: vt & nos eius corpus ſimus. Vnde ſacerdos non ex ſe dicit, ꝙ ipſe creator corporis, & ſanguinis eſſe poſſit: quia ſi hoc poſſet (quod abſurdum eſt) creator Creatoris fieret: ſed obſecrans per filium patrem, per quem ad eum acceſſum habemus, rogamus, ait, hanc oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: aſcriptam, per quam nos omnes in cœlo conſcribamur: ratam, per quam in viſceribus Chriſti cenſeamur: rationabilem, per quam à beſtiali ſenſu exuamur: acceptabilemq; facere digneris: quatenus & nos per hoc, quia in nobis diſplicuimus, acceptabiles in tuo vnico filio ſimus: vt nobis, inquit, fiat corpus, & ſanguis dilectiſſimi filii tui domini noſtri Ieſu Chriſti. Ecce quid fides inſtituit: ecce quid Chriſtus indulſit: vt nobis ſit corpus, & ſanguis: quatenus per hoc nos in corpus Chriſti quotidie transferamur. Prius autem, quàm corporis conſecrationem faciat, oblatio ſacerdotis eſt: ſicut ipſe confitetur, vel cunctæ familiæ offerentium eam. Sed in Verbo, & virtute Spiritus ſancti noua fit creatura in corpore Creatoris ad noſtræ reparationis ſalutem: vnde iuxta ſublimis aram altaris ſemper aſſiſtere, ſcriptura teſte, probatur: vt ex eius immolatione corpus, & ſanguinem percipiamus. Cæterum ſacerdos, quia vices Chriſti viſibili ſpecie inter Deum, & populum agere videtur: infert per manus Angeli vota populi ad Deum, & refert. Vota quidem offert, & munera: refert autem impetrata per corpus, & ſanguinem: & diſtribuit ſingulis, non quantum viſus exterior præbet, ſed quãtum fides capit: vbi licet ſacerdos in conſcientia malus eſſe conuincitur, non ſuum eſt quod offert, ſed omnium preces, & vota per omnem Canonis textum commendat. Nam & finis orationis cunctorum vocibus confirmatur: vbi omnes, Amen, voce conſona dicunt: iccirco non vnius eſt, quod pro multis offertur, & multorum precibus confirmatur. Nam & dominus ait: Quod pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Si enim pro ſe tantum eſſet, eius merita Deus forſitan attenderet. Nunc autem, licet leproſus ſit, qui offert, munda ſunt tamen quæ hauriuntur: quia caro, & ſanguis Saluatoris nullius immunditia ſordidatur. Ex officio ergo ſacerdotis iſta, & non ex merito, præſtantur. iccirco licet reus ſit, officium miniſterii ſacrũ eſt, & gradus ſacerdotii à ſummo Pontifice Chriſto compenſatur: vt nihil minus carnis, & ſanguinis habeat hoc myſterium, à quouis indigno exhibeatur: quia non ex eo, ſed ex officio à Summo Pontifice, gratia, quam ipſa Veritas repromiſit, impletur: vt in nullo ſacerdotiũ eius, & Pontificatus officium alicuius merito minoretur. Virtus enim ꝯſecrandi eſt in eo, quod habet is, qui ordinatur: & ideo

reuertentes,

Digitized by Google

reuertentes, qui prius baptizati ſunt, ſicut nõ rebaptizanť, ita vtiq; qui prius ordinati ſunt, rurſus nõ reordinanť ad vnitatem catholicã, ſi receſſerint, redeuntes: ſed aut miniſtrant, ſi hoc eccleſię vtilitas poſtulat: aut ſi non, ſacramentũ tñ ordinationis ſuę gerũt: & ideo eis manus inter laicos non imponiť. Manet igitur in eis ſacramenti virtus ſibi inutiliter, etiam rei diſconſecranť: ſatis tñ vtilis poteſtas, & ordinatio ꝯſecrandi illis, qui gratiam perceptę benedictionis, & adminiſtrationis fide, ſpe, & charitate cõmunicant: neq; ꝑuerſo ad ſalutem ꝓficiunt hęc vitę ſacramenta de cœleſti fonte manantia: quoniam nulla eſt participatio iuſtitię cũ iniquitate, ſicut nec luci cum tenebris. Tamen tales, licet oderint, adulteri ſunt, & homicidę: & ex patre Diabolo plura admiſerint, dum falce Euangelica, nec dum pręciſi, ſacrificãt: nec cogitãdum eſt, qui, & quales ſint: ſed qd dent, vel accipiant, qui eos fide cõmunicant: neq; qs habeat virtutem ꝯſecrandi, ſed qd habeat: nã ſicut noĩe Chriſti, ipſo teſte, ẽt à membris Diaboli Dęmonia pelluntur, & virtutes ab eis plurimę operanť: ita in eiuſdem virtute in ſacramento à malis corpus, & ſanguis ꝯficitur. Quia ergo, & ſup aquã baptiſmi, & ſup oleum, & ſup euchariſtiã, & ſup capita eoꝝ, qbus manus imponiť in ſacramento, hęc omnia celebrant, & ſunt: iccirco valent ẽt & per homicidas. Si eni hortus delitiaꝝ ille clauſus potuit habere ſpinas aduerſarii, multo magis extra, & in eos, qui mẽbra non ſunt Chriſti, profectò emanat fons ipſius gratiæ. Non igitur euacuatur, quod vbiq; pollet: neq; alterius eſſe poteſt, quod ꝓprium Dei eſt. Quia & ſi ſunt qui dicant: hæc ſui meriti eſſe, & fornicanť à Deo: nequaquã illa exonerãda ſunt diuinis iura ſacramentis: vt eoꝝ illa eſſe putenť, cum dñs ſub ſpecie meretricis Synagogæ: Protuliſti, inqt, de auro meo, & argento meo: & feciſti tibi imagines maſculinas: & fornicata es in eis. deinde ait: Accepiſti veſtimẽta tua verſicoloria, & operuiſti idola tua: oleum quoq; meũ, & incẽſum meũ poſuiſti ante faciem idoloꝝ: nã & panes meos, quos dedi tibi, & ſimilaginem: poſt quæ melle, & oleo cibaui te: profectò q, q̃uis carnalis aĩa ꝯuertat ad imaginem phantaſmatum ſuoꝝ omnia ſacramenta, & verba ſacri eloquii: tñ nõ ſua hęc ſunt, neq; amatoꝝ ſuoꝝ, ſed Dei: licet habeat fornicationem ſuam, ſeducta, & ſeducens: vnde & dñs ſua hęc eſſe teſtatur. Et ideo nõ debemus ipſis tribuere, q̃ Dei ſunt: neq; quaſi non agnita approbare: imo quãuis apud fornicariam dona viri recognoſcere legitimẽ: & verbo veritatis illã fornicationẽ corrigere, ſi valemus: quæ propria eſt impudicę mulieris: non illa dona culpare, quę propria ſunt dñi miſerantis: quia & ſi ſacramẽtum gratię det Deus ẽt per malos: ipſam vero grãm nõ niſi per ſeipſum: in qua eſt remiſſio peccatoꝝ: quã tribuit interdũ ẽt per ſanctos ſuos: vnde nihil maius, aut minus eſt à quolibet in myſterio: & ſi adhuc in tenebris ſit: dũ & ſacramentũ pręſtať ex officio, & gratia ex participatione, & vnitate columbæ: in qua fluit fons vitæ: & inde emanat remiſſio peccatoꝝ: cuius ſacerdos Chriſtus, & Põtifex in æternũ expiat, & offert ſeipſum pro nobis quotidie ante conſpectum diuinæ maieſtatis.

¶ Quòd licet panis, & vini color, & ſapor non muteť, tamen ſacramentũ corporis, & ſanguinis Chriſti veraciter eſt.

Caput. XLVI.

QVamuis enim colorem, aut ſaporem carnis minime ꝓbeat: virtus tñ fidei, & itelligẽtię, quę nihil de Chriſto dubitat, totũ illud ſpirituale ſapit, & deguſtat: q (vt dixi) q verbo cuncta creauit, hęc verbo vnà cũ Spiritu ſancto cooperať: & ideo nihil dubitandum, vbi Deus Trinitas iure Opifex creditur. Nihil enim in eo deeſt: vbi efficax virtus eiuſdẽ rei ſentiť: vbi & plena ſimilitudo exterius, & vera virtus agni, atq; caro eius imaculata exterius vorať. Nihil enim rationabilius: vt qa nos iam mortis eius ſimilitudinem in baptiſmo accepimus: ſimilitudinẽ quoq; mortis eius ſumamus: & ſimilitudinem pretioſi ſanguinis potemus: ita vt & veritas nõ deſit in ſacramẽto: & ridiculum nullũ fiat paganis: quod

cruorem occiſi hominis bibamus. Auidius enim requiritur quod latet, & ptioſius eſt, qđ cum fide quæritur. Ideo quoq; ſic debuit hoc myſteriũ temperari: vt & arcana ſecretorũ celarentur infidis: & meritũ creſceret de virtute fidei: & nihil deeſſet interius vere credentibus promiſſæ veritatis. Inſup & quod maius, per hæc ſecretius præſtita ad illam tenderet ſpeciē ſatietatis, vbi iam non pro peccatis noſtris quotidie Chriſtus imolabitur: ſed ſatietate manifeſtationis eius: ſine vlla corruptione omnes ſine fine fruemur. Alioquin quomodo ferrent homines hęc adhuc increduli, ſi iam Diſcipuli olim iſta ſono vocis audientes, ferre nequiuerunt. Nam cum Saluator diceret: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet &c. tamen inquiunt: Durus eſt hic ſermo: qs poterit ſuſtinere eũ? Quãto magis inſcii adhuc, & perfidi iſta durius ferrent, & culparent Chriſtianos fore immundiſſimos: ꝙ carnes hoīs comederent, ac potarēt ſanguinem? Ac per hoc fieret execrabile, quod per fidem debemus credere eſſe deſiderabile: & per intelligentiam non carnaliter, ſed ſpiritualiter deguſtare. Per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem. Quod ſi carnis ſpecies in his viſibilibus appareret, iam non fides, eſſet aūt myſteriũ: ſed fieret miraculum: quo aut fides nobis daretur: aut pfidis execratio. Hęc igitur credētibus ēt fidelibus data ſunt: ſigna vero, & miracula, vt fidē pficiant, nō credentibus: vnde oportuit iſta nō pmutari: & credentibus de his nihil, ſaltē ad modicũ, dubitare.

¶ Quare peccatis criminalibus irretiti à ſacris Dñicis arceantur. Cap. XLVII.

CVm itaq; ipſe filius Dei dicat: Caro mea vere eſt cibus: & ſanguis meus vere eſt potus: intelligēdum eſt eadem redemptionis noſtrę myſteria vere eſſe corpus, & ſanguinem dñi: vt illius vnitatis pfectę, quam cum capite noſtro iam ſępe poſtea retinebimus, pignora credere debeamus. Inde & ſacra à ſanctificatione, vel ſecreta virtute dicuntur. Vnde ēt criminum fœditate capitalium à membrorũ Chriſti ſanitate deuiantes, ab ipſis ſacramentis eccleſiaſtico ſuſpenduntur iudicio. Qui enim corpus, & ſanguinē dñi digne manducat, & bibit, deſignat ſe eſſe in Deo, & Deũ in eo. Qui vero medicinā, vel non habet, vel ea indigne vtitur, lōge ſe à medico eſſe languendo teſtatur. Non enim mentitur, qui dicit: Niſi mãducaueritis carnem filii hoīs, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitā in vobis &c. Sciendũ vero à ſanctis patribus ob hoc vel maxime ɔſtitutum: vt mortale peccātes à ſacramentis Dñicis arceantur: ne indigne ea pcipientes, vel maiori reatu inuoluantur: vt Iudas, quem poſt panem temere à Magiſtro ſuſceptum Diabolus plenius inuaſit: vt crimen quod prius ſcelerata meditatione ɔceperat, iam ſceleratiſſime ɔſummaret effectu: vel ne qđ Apl's de Corinthiis dicit: Infirmitatem corporis, & imbecillitatem, ipſamq; mortē præſumptores incurrant: & vt à cōmunione ſuſpenſi terrore eiuſdem excluſionis: & quodam ɔdemnationis anathemate cōpellantur ſtudioſius pœnitentię medicamentum appetere: & auidius recuperandæ ſalutis deſideriis inhiare. Quid ergo poſſunt Iudæi circa huius ſacramēti cultum nobis Chriſtianis opponere: cū oia penè ipſius ſacramēti ſecreta, & ænigmaticis inuoluta tegminibus in Moſaica lege detexerim, & aperte enodauerim? Reſpondet Iudæus: Se nihil in præſentiarum opponere velle. Verũ, qm̄ multa, & varia in mente ſua inſurrexere, quæ iam inquietant, & huc, atq; illuc impellunt: & ꝓpterea quamplura dubia ſibi generent, quæ dubia eum tenent, & retrahunt alienum à multis: quę ſuperius contra ipſum dixi, & ſcripſi. Et qm̄ (vt inquit Poeta Comicus) Dũ in dubio eſt animus, huc, vel illuc impellitur: ideo libenter vellet, vt ipſum Iudæum audire vellem, vt eũ de ipſis dubiis facerem certiorem. Rñſio. Faciam quod petit Iudæus, & libenter faciā. Sed memēto (vt ēt ſupius dixi) ꝙ illi, qui à fide Chriſti alieni ſunt: & ad eā capeſſendā accedere volunt, tanq̄ infantes lacte primitus imbuēdi ſunt, & nutriendi: cum, iuxta Apl'i ſniam, ſolidi cibi non ſunt capaces. Initiandi enim ſunt à prin-

cipio

Digitized by Google

cipio in leuioribus,& facilioribus,& paulatim inſtruendi,& ſic pedetentim ad maiora aſcendendo inſtruendi: qm̃ myſteria fidei Chriſtianę difficillima ſunt ob credendorũ difficultatē,cum vires humani intellectus excedāt.Et ideo fide,& credulitate opus ſit: cum intellectus humanus tātę rei nō poſſit ex ſe pcipere veritatem.Vt ergo tuę ſatis faciam petitioni: ꝑ ut dn̄s Deus ſuā nobis prę̄ſtabit grām, tuas ꝑpones repugnātias & ꝯtrarietates: vnā tn̄ poſt aliam:qa in iis,quę q̄ſieris,& ꝑpones,pro poſſe meo adiuuabo: ſoluendo eas,& declarādo:ſi tn̄ prius tibi oſtēdero quaſdam ꝯditiones fuiſſe,& eſſe in Chriſti corpore:quę in nr̄is humanis corporibus mortalibus nō ſunt,& ineſſe nō poſſunt:ne tu ex noſtrorũ corporũ corruptibiliũ exemplo deceptus ad tuas repugnātias fugandas,& depellendas difficilis exiſtas:ſed ea oĩa facilius capias,& velocius ac clarius intelligas. Quę q̄dē ꝯditiones,licet in eo corpore fuerint,& ſint, & nō in noſtris adhuc mortalibus, ꝑ eas tn̄ non tollit̄,qn corpus illud fuerit,& ſit verum corpus humanum: cū ipſe Chriſtus etiam verus homo fuerit,& ſit: licet etiam Deus eſſet,& ſit.

¶ Conditiones,quę fuerunt in corpore dn̄i noſtri Ieſu Chriſti,quę in nr̄is nō ſunt corporibus. Cap.XLVIII.

Sciendū eſt igit̄, ꝙ corpus Chriſti ex glorioſiſſima virgine natū, eaſdē naturales habuit ꝯditiones,quas habēt reliqua humana corpora: quę ex quatuor elementis cōpoſita ſunt,& cōpacta.Ex q bus ꝯditionibus, quatuor defectus ipſis naturaliter reſultant corporibus.Nam ab aqua,quę humidū eſt elementū,& paſſibile,paſſionem habet,& corruptionē.A terra,quę eſt elementū graue,& opacum, grauitatē,ſiue pōderoſitatē habet,& obſcuritatem.Ab igne habet animalitatem, qa calor ꝯſūmit ꝯtinue:& ideo ciborũ alimonia idiget ꝯtinue.Et ab aere habet infirmitatem:aer enim facillime imutat̄, & cuilibet cedit impellenti. Quæ oĩa,licet naturaliter eſſent in corpore ipſius Saluatoris ex humanitate noſtra aſſumpta: tn̄ ꝓpter diuinitatem ipſi corpori vnitā,defectus illi naturales remouebant̄, ſiue ceſſabant ad tempus,iuxta ipſius Saluatoris noſtri voluntatem:et ante eius paſſionē, & mortem.Quod verū eſſe patet ab effectu ex infraſcriptis actibus,ſiue geſtis ab ipſo Saluatore noſtro, eo adhuc nobiſcū in terris cōmorante. Nam Matthæi cap. xvii.& Lucæ cap.ix.quādo ipſe, tribus aſſumptis Diſcipulis,transfiguratus eſt, ſic ſcribitur:Et transfiguratus eſt ante eos:& reſplenduit facies eius ſicut Sol: veſtimēta autem eius facta ſunt alba ſicut nix: per quam transfigurationis claritatē nō difficile oſtenditur corpus illud, qđ opacum adhuc erat, & paſſibile ex defectu naturali ab elemento terrę procedēte,claritate fulgebat ex diuinitatis vnione. Itē Matthæi cap.xix.& Marci cap.vi. dicit̄: Quarta aūt vigilia noctis venit ad eos ambulans ſup mare.ſ.Ieſus: & videntes eum ſup mare ambulantē &c.ex qua ſup aquas ambulatione,eius corpus , qđ naturaliter graue,& ponderoſum erat,leuiſſimum,& agillimum effectū fuiſſe cognoſcitur, cum ſuper aquas tanq̄ ſup ſolido ambulaſſet. Si Petrus homo mortalis adhuc viuens,petita tn̄ licentia, ambulauit ſup aquas: vt Matthæi.c.xiiii.quanto magis poteſt dn̄s poſt glorificationē? Vnde notandū eſt,fruſtra Porphyrium Euāgeliſtas calūniaſſe dicētes,Chriſtū ſup mare ambulaſſe:eo ꝙ lacū Geneſaret mare appellarunt: nam oīs aquarū ꝯgregatio, ſiue ſalſę ſint,ſiue dulces,iuxta idioma linguę Hebraicę,maria nuncupant̄.Item Ioannis cap. viii.in calce capitis ſic legitur: Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eū: Ieſus aūt abſcōdit ſe, & exiuit de tēplo. Item eiuſdem Ioannis cap.xii. Hæc locutus eſt Ieſus,& abiit,& abſcōdit ſe ab eis. Item Lucę cap.iiii. Et duxerūt illum vſq; ad ſupciliū montis:ſup quē ciuitas illorũ erat ædificata,vt ꝑcipitarent eū: Ipſe aūt trāſiens per mediū illorũ ibat.In qbus tribus locis ꝓxime dictis,ipſius corporis penetrabilitas, & iuiſibilitas manifeſte oſtēdit̄:hec eſt virtus q̄dā ſupnaturalis,& diuina:ꝑ quā eff ciebat̄,vt & ſi ibi corpus illud adeſſet,tn̄ nō videbat̄.Refert eq̄dē Beda:Cū dn̄s de mānibus illorũ de Nazareth

Digitized by Google

euaſiſſet, & de vertice mõtis deſcẽdiſſet: dum ſub rupe latere vellet, ſtatim ad tactum Dñicæ veſtis, ſaxũ illud ſubterfugiſſe: & inſtar ceræ mollis ſolutũ quendã ſinũ effeciſſe, in quo Dñicum corpus reciperet. In quo ſaxo, oĩa lineamẽta, & rugę veſtis, ac veſtigia pedũ adhuc apparere dicuntur. Damaſcenus ẽt teſtatur: Cum pictor ab Abagaro Rege miſſus: vt ipſius Ieſu imaginem pingeret, ipſi Regi poſtea deferendam, ab eius facie tm̃ illuxiſſe fulgorem: vt ipſe pictor in eius faciem clare neqret intendere. Vnde ex p̃dictis oĩbus manifeſte percipitur, corpus illud Chriſti adhuc humanis ſubiectum paſſionibus, impoſſibilia multa feciſſe: quantum ad humanam ipſius corporis attinet naturã: & hoc ſolum pp diuinitatis vnionem. Adde inſup, ꝙ corpus illud poſt Chriſti paſſionem, & mortẽ, reſurrexit glorificatum: vnde effectũ eſt: vt ẽt eius glorificationis dotes eidem corpi additæ fuerint. Quæ quidem dotes quatuor eſſe dicunt: & naturales humani corpis effectus ex quatuor elemẽtis ꝓcedẽtes, de quibus ſupra dictum eſt, penitus amouent, & repellunt: imo in multo melius cõmutant: & hoc ex influẽtia beatitudinis animæ glorificatæ. Nam pro corruptione accedit impaſſibilitas: pro obſcuritate claritas: pro animalitate ſpiritualitas: pro infirmitate penetrabilitas: vt euidenter percipi põt ex his verbis B. Aug. libr. xxii. de Ciuitate Dei. c. xx. in calce capitis: vbi loquens de vita beata, quæ erit in cœleſti patria poſt gñalem oĩum reſurrectionem, ſic inquit: Aberit corporibus noſtris oĩs deformitas, oĩs tarditas, oĩs infirmitas, oĩs mortalitas. Si aũt iſta aberunt: ergo eis ꝯtraria aderunt: pro deformitate igitur aderit claritas: pro tarditate agilitas: ꝑ infirmitate ſubtilitas: pro mortalitate impaſſibilitas: quod verum eſſe approbat Apl's primo ad Corinth. cap. xv. vbi de vltima loquens humanoꝝ corpoꝝ reſurrectione: quam futuram dicit ad conformitatẽ corporis Chriſti glorificati, ait: Sic & reſurrectio mortuorum ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione: ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur in corpus animale, ſurget in corpus ſpirituale. Quod autem Apl's de cõformitate corporis Chriſti loqueretur, patet p hæc verba paulo ſuperius poſita eodẽmet capite: Nunc aũt Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium: qm̃ quidem per hoĩem mors, & per hoĩem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes morimur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. ſ. iuſti: vnuſquiſq; aũt in ſuo ordine: hoc eſt ſm merita ſua. Item ipſemet Apl's hoc idem magis aperte confirmãs, ait ad Philip. c. iii. Vnde ẽt Saluatorẽ expectamus dñm noſtrum Ieſum Chriſtum: qui reformabit corpus humilitatis noſtrę configuratum corpori claritatis ſuæ &c. B. Augu. lib. xiii. de Ciuit. Dei. c. xxiii. loquens de corpib' humanis glorificãdis, ſic inquit: Nam ſicut corpa iſta, quæ hñt aĩam viuentem, nõdum ſpiritum viuificantem, aĩalia dicuntur corpa: nec tñ aię ſunt, ſed corpora. Abſit tñ: vt ſpiritus ea credamus futura: ſed corpora carnis habitura ſubſiſtẽtiam: ſed nullã tarditatem, corruptionemq; carnalẽ, ſpiritu viuificãte, paſſura &c. Quod autem huiuſmodi dotes in iuſtorum corporibus futuræ eſſent, patet in magna parte, Sapientiæ cap. iii. hís verbis: Fulgebũt iuſti: & tanq̃ ſcintillæ in arũdineto diſcurrent. vbi de duabus ipſius glorificationis dotibus fit mentio. ſ. de claritate, & agilitate. Per arũdinetum enim agilitatem ſignificari facillime dignoſci poteſt ex arundinis leuitate: quæ oĩa per Theologos noſtros pluribus etiam probantur rõnibus, quas hic inſerere non curaui, cum diuinæ ſcripturæ nobis ſufficiat auctoritas. Sed diceret forte Iudæus: Si corpus Chriſti reſuſcitati huiuſmodi dotes habuiſſet, quare Euangeliſtæ nullam de eis fecerunt mentionem? Huic obiectioni reſpondet B. Aug. lib. xxii. de Ciuit. Dei. c. xix. cũ enĩ ipſe dixiſſet: Coloris porrò ſuauitas quãta erit, vbi iuſti fulgebũt ſicut Sol in Regno patris ſui, ſubiũxit dicẽs: Quæ claritas in Chriſti corpe cũ reſurrexit ab oculis Diſcipuloꝝ potius abſcõdita fuiſſe, q̃ defuiſſe, credẽdũ eſt. & reddit cauſam: quare ſic continuans:

Oppoſitio.

Reſponſio.

continuans:Non enim eam ferret humanus,atq; infirmus aſpectus:quando ille à ſuis ita deberet attendi, vt poſſet agnoſci:quo pertinuit etiam, vt contrectantibus oſtenderet ſuorũ vulnerũ cicatrices: vt ẽt cibũ,potumq; ſumeret: non alimẽtorũ indigentia,ſed ea,qua poterat poteſtate. Verũ,licet ſui corporis claritatem ſuis occultauerit Diſcipulis: tñ eis glorificationis ſuę dotes aliter oñdit. Nã Ioan.c.xx. dicitur: Eum bis ad Diſcipulos ſuos,ianuis clauſis,ingreſſum, & inde egreſſum fuiſſe:quod corruptibili corpori minime ꝯuenit: & tñ erat verũ corpus ipſius Chriſti:quia multis probationibus oñdit ſe eẽ verũ Chriſtũ: vt Lucę.c.xxiiii. Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipſe ſum:palpate,& videte,quia ſpiritus carnem,& oſſa nõ habet,ſicut me videtis habere: vt ſupra copioſe dictũ eſt lib.vi cap. lxxix. Quid aũt operent ipſæ dotes ĩ corporibus glorificatis, idem B. Aug. declarat eodem lib.xxii.de Ciuit. Dei pluribus in locis:nam.c.xxix.ſic inquit:Nec iã corpus corruptibile aggrauabit aĩam,ſed incorruptibile nihil impediet. Item.c.xxx. Certe vbi volet ſpiritus,ibi protinus erit corpus:nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritũ poſſit decere,nec corpus: vera ibi gloria erit &c. Si ergo corpus humanũ cuiuſlibet glorificati poſt generalẽ oĩum reſurrectionem nõ aggrauabit animam,nec impediet,qa ĩcorruptibile erit: ſed vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit & corpus: & hoc ex ſola corpis glorificatione ex beatitudinis aĩæ influentia emanãte: quanto magis,& excellẽtiori modo id effici debuit in corpore Chriſti? quod nõ ſolum, quantum ad eius humanitatem, glorificatum fuit: ſed etiam poſt eius mortem,omnis ſibi à Deo poteſtas in cœlo,& in terra data fuit: vt ipſemet teſtatur, Mathæi capitulo vltimo: quod nequaquam ad diuinitatem,ſed ad ſolam eius attinet humanitatem:cum ipſe Dei filius, ſm diuinam naturam, patri ſuo ab æterno eſſet æqualis. Eius igitur humanitas ſuper omnes Angelorum choros, quammaxime fuit ſublimata. Cum autem huic glorificationi, & ſublimationi accedat etiam hoc aliud, quòd huicmet corpori vnita ſit diuinitas,& quidem inſeparabiliter: vt ſuperius dictum eſt. ex qua ſola quot præclaris corpus illud fulgebat inſignibus, Moyſis exemplo facillime percipitur. Cũ enim ipſe Moyſes ſecundo legis Tabulas è monte detuliſſet: ſuper quó cum Deo Maximo quadraginta ſteterat diebus: facies eius,ex ipſius Dei conſortio, tantopere reſplenduit: vt Aaron,& filii Iſrael in eam intueri nequirent: vt Exodi capitulo.xxxiiii. Si igitur facies Moyſis adhuc mortalis,in quadraginta diebus, ex diuino conſortio tantopere reſplenduit: vt Aaron, & filii Iſrael in eam viſus aciem intendere nequirent: quanto magis corpus Chriſti iam glorificatum, & tantopere ſublimatum,debet ex diuinitatis vnione,& quidem inſeparabili,in mille quingentorum decem annorum ſpatio (tot enim ſunt ab eius natiuitate, ſm humanitatem,citra) nedum reſplendere, & agilitate moueri,& vbi ſpiritus velit,corpus protinus adſit, ſed etiam impaſſibile,& ſpirituale eſſe? Spirituale dixi, iuxta B. Auguſtini ſententiã: qui lib.xxii.de Ciuitate Dei,vbi de futura corporum reſurrectione loquitur,in principio capitis.xxi. ait: Reſtituetur ergo & quicquid de corporibus viuis,vel poſt mortem de cadaueribus periit, & ſimul cum eo, quod in ſepulchris remanſit in ſpiritualis corporis nouitatem,ex animalis corporis vetuſtate mutatum,reſurget incorruptione, atque immortalitate veſtitum. Quod etiã confirmat Apl's prima ad Corinth.c.xv. vt etiam ſupra dixi,cũ ibi ſcriptũ ſit: Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Spirituale igitur ipſum Chriſti corpus audacter appellare poſſumus: & quidem conuenienter,iuxta Apl'i,& Auguſtini ſententiã. Quod ẽt ſentire videt Doctor ille famoſus Franciſcus de Mairone in quodam ſuo tractatu de corpore Chriſti,dicens: Quatuor ſunt,quę habẽt eſſe in aliquo vniformiter,primo Deus. Habet enim ipſe Deus eſſe ſuũ in vniuerſo:qa habet eſſe totus in qualibet mũdi particula: cũ nõ habeat partes: & oĩa eius diuinitate ſint plena,ſm quãcũq; ſidem,

& ritum. vñ Poeta Gentilis ait: Iouis oĩa plena. & Hieremias. c. xxiii. ait ipſe Deus: Putas'ne Deus è vicino. Ego ſum, dicit dñs, & non Deus de lõge? ſi occultabitur vir in abſcõditis, & ego nõ videbo eũ, dicit dñs? Nunqd nõ cœlũ, & terrã ego impleo, dicit dñs? Eſaię. c. xiiii. Dñs exercitum decreuit: & qs poterit ĩfirmare? & manus eius extenta: & qs auertet eã? ex quibus verbis Propheta oñdit Deũ oĩa poſſe facere, modo velit. Quod ꝯfirmans B. Augu. lib. xxii. de Ciuit. Dei. c. xxix. ait: Lõge itaqꝫ alterius erũt potẽtiæ. ſ. oculi humani, ſi p eos videbitur incorporea illa natura, q̃ non ꝯtinet loco, ſed vbiqꝫ tota eſt. Non enim qa dicimus Deum & in cœlo eſſe, & in terra (ipſe qppe ait p Prophetã: Cœlum, & terrã ego impleo &c.) aliam partẽ dicturi ſumus eũ in cœlo habere, & in terra aliam? ſed totus in cœlo eſt, totus in terra, nõ alternis tpibus, ſed vtrunqꝫ ſimul: quod nulla natura tpalis põt. Et ne quis grãditer admiretur de agilitate corporis Chriſti à noſtra aſſumpti humanitate, ꝯſideret quõ Enoch, & Helias puri homines aſcẽderint in Paradiſum terreſtrẽ: vt Geñ. c. v. de Enoch. & iiii. Regũ. c. ii. de Helia. Item de B. Petro Aploꝝ Principe: qñ ambulauit ſup aquas: vt Matthæi c. xiiii. habita tñ prius licẽtia à dño: quia tantę temeritatis nõ fuit: vt ſe ſup aquas ambulare poſſe crederet: niſi impetrata prius licẽtia à ſuo Magiſtro. Secũdo, Angelus in corpe aſſumpto, habet eſſe ſuum in qualibet ipſius corpis particula: qa nõ poteſt eſſe ſm aliam, & aliam partẽ: cum partes nõ habeat in alia, & alia parte corporis aſſumpti: ſed eſt ſm totum in qualibet particula. Tertio, aĩa rõnalis in corpe organico habet eẽ ſuũ in qualibet ipſius corporis parte: qa cum ſit ſpiritualis ſubſtantia, & indiuiſibilis tota eſt in qualibet parte corpis, non in maiori maior, nec in minori minor. B. Aug. in libr. de Spiritu, & aĩa. c. xviii. ait: Si enim aĩa non eſſet tota in ſingulis mẽbris ſui corporis, nõ ſentiret tota in ſingulis mẽbris ſui corpis: reſpectu vero naturæ ĩcorporeæ, quę ſũme incõmutabilis vbiqꝫ eſt, corporea eſt aĩa: qm̃ tale aliqd non eſt ipſa: nec tñ per loci ſpatiũ ita ſiſtitur, vel mouetur: vt maiore ſui parte maiorem locũ occupet, & breuiore breuiorem: minorqꝫ ſit in parte, q̃ in toto: per oẽs ſiqdem particulas corporis tota ſimul adeſt: nec minor in minorib⁹: nec in maioribus maior: ſed alicubi intẽſius, alicubi remiſſius, & in oĩbus tota, & ĩ ſingulis tota eſt. Sicut enim Deus eſt tot⁹ vbiqꝫ, eſt totus in toto mũdo, & in omni creatura ſua: ſic aĩa vbiqꝫ tota in toto corpore ſuo: tanq̃ in quodã mũdo ſuo: intenſius tñ in corde, & in cerebro: quẽadmodum Deus præcipue dr̃ eſſe in cœlo. & ſequitur. c. xix. dicẽs: Inuiſibilis, & incorporea eſt aĩa: ſi enim viſibilis eſſet, corporea eſſet: & ſi corporea eſſet, partibilis eſſet, & partes haberet neqꝫ tota ſimul in vno loco eſſe poſſet. Nullũ enim corpus, aut ſimul tangi totum põt, aut ſimul tangere totũ poteſt. Anima vero in qbuſcũqꝫ ſuis motibus, vel actibus tota ſimul adeſt, tota videt, & tota viſoꝝ meminit: tota audit, & tota ſonoꝝ reminiſcitur, tota odorat & tota odores recolit &c. Quarto, corp⁹ Chriſti in hoc euchariſtiæ ſacramento habet eſſe ſuũ in qualibet ipſius hoſtiæ parte: qa ſicut tota aĩa eſt in qualibet parte corporis humani: ita corpus Chriſti eſt ĩ qualibet parte hoſtię. Iudæus ergo ex ſupius dictis p̄monitus, aduertat ne in ſuis proponendis repugnãtiis, Chriſti corpus, noſtris humanis, & corruptibilibus corporibus ſimile eẽ arbitretur: ſed primo dotes oẽs, & ꝯditiones ſuas, de qbus dixi, per quamoptime ꝯſideret. Necnõ ĩmemor nõ ſit: ꝙ fide opus eſt in hoc ſacramento: vt ſupra pluries dictum eſt. Quibus omnib⁹ bene, & diligenter penſatis, & æqua lance libratis, poſtea quas in mente concepit, proponat repugnãtias, & contrarietates. Interroget ergo, ſiue inquirat, ad eius libitum.

¶ Inquiſitiones Iudęi, vel cuiuſuis alterius, vt de contrarietatibus, ſiue repugnantiis ſuis certiores reddantur.

Cap. XLIX.

PRima Inqſitio eſt hæc: Quomodo, inquit Iudęus, poſſibile eſt: ꝙ corpus Chriſti: quod nempe magnũ eſt: cum in trigeſimo tertio anno, & tribus menſibus eſſet, Inqſitio

Digitized by Google

bus eſſet, qñ paſſus, & mortuus eſt: quõ, inquit, poſſibile eſt ꝙ corpus ipſum tam magnum i tam parua hoſtia, imo in quolibet ipſius hoſtię fragmento, quantumcunqꝫ minimo, ſtare, ſiue cõtineri poſſit: cum imaginatio noſtra humana maius corpus infra minus contineri poſſe minime percipiat. Reſponſio. Ex ſuperius

Reſponſio.

prœmonitis, ſi bene aduertis, hoc dubium facillime ſoluitur. Si enim Deus cœlum, & terram implet: vt ipſemet ait Hieremiæ cap. xxiii. vt ſupra parum dictum eſt. Itẽ Eſaię. c xlviii. inquit ipſe Deus: Ego ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus: manus quoqꝫ mea fundauit terrã, & dextera mea menſa eſt cœlos: cum ſupra in præmonitionibus dictum ſit: Quod corpus Chriſti habet in hoſtia eſſe non per modum quãtitatis, ſed per modum ſubſtantię: cui per ſe, & ex ratione, qua pręciſe ſubſtantia eſt: etiam ſm ꝙ dicunt Philoſophi, non debetur extenſio, & magni, aut parui loci occupatio. Quia quemadmodum Deus cum infinitæ ſit magnitudinis, totus tamen intra cœlum cõtinetur, immo totus in qualibet minima creatura: ſic etiã corpus Chriſti, licet maius ſit, totum tamen intra hoſtiam continetur: ad cuius rei intelligẽtiam, audi B. Hieronymum in Tractatu quodam de eſſentia Trinitatis: Omnipotens Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vnus atqꝫ trinus: vnus videlicet in natura: trinus in perſonis: ſolus inuiſibilis, ſolus immenſus, atqꝫ incomprehenſibilis: ſolus incircunſcriptus, ſolus incorporeus, & immortalis: vbiqꝫ pręſens, ſed latens: vbiqꝫ totus, ſed immenſus: inuiſibilis eſt, quia in eſſentia ſua videri nõ poteſt, Apoſtolo atteſtante, qui ait: Quẽ vidit nullus hominum, ſed nec videri poteſt. Et in Euangelio, Deum nemo vidit vnquam. Incorporeus eſt, quia nullis mẽbrorum lineamentis compoſitus eſt, ſiue compactus exiſtit: ſicut Veritas in Euãgelio dicit: Spiritus eſt Deus: & qui adorat eum, in ſpiritu, & veritate oportet eum adorare. Immenſus eſt, qa q̃titas eius, vel

Tertio Regũ. c. octauo.

qualitas à nullo metiri põt. cui Salomon in ſua orone ſupplicãs, ait: Si cœli, & cœli cœlorũ, te nõ capiunt, quãto magis domus iſta, quã ædificaui? Incircunſcriptus eſt, qa circunſcribi non põt. Illocalis eſt, qa de loco ad locum nequaq̃ tranſit, nec quolibet detinetur: ipſo de ſe p Eſaiam phibente. c. vlti. Cœlũ ſedes mea eſt, terra ſcabellum pedũ meorũ. & p Hieremiam: Cœlũ, & terrã ego impleo. cuius imenſitatẽ Propheta in Pſalmis ↄfitens, ait Pſal. cxxxviii. Si aſcẽdero in cœlũ, illic es &c. De cuius immenſitate adhuc in lib. Iob ſcriptũ eſt. Excelſior cœlo eſt, & vñ agnoſcis? longior eſt terra imenſitas eius: imẽſior eſt mari. Qui cœlũ, & terrã implet, pculdubio nullus locus eſt eius pñtia abſens: ſup oĩa qppe eſt regẽdo, atqꝫ impando: ſubtus eſt oĩa ſuſtinendo, atqꝫ portando: non põdere laboris, ſed ineffabili virtute. Immutabilis eſt, quia ab eo, quod eſt, oĩno mutari non põt, ipſo dicente p Malachiam Prophetam: Ego dñs, & nõ mutor. Ideo Deus imutabilis dicitur, qa miſericordia eius, ira, furor, pœnitentia, obliuio, recordatio, & alia his ſimilia, ei nõ accidunt; ſimplex enim natura eſt, & immutabilis, & imperturbata: neqꝫ aliud eſt ipſe, & aliud quod habet, ſed ipſum eſt, quod habet, & qđ eſt. Immortalis eſt, qa mori non põt, Aplõ dicente: Qui ſolus imortalitatem habet, & lucẽ habet inacceſſibilem. hęc ille B. Hieron. Sed inquit

Oppoſitio.

Iudæus: Nõne Chriſtus veſter, quẽ dicitis fuiſſe Deũ, aſſumpſiſſe dicitis corpus humanum? Qũo igitur dicere poteſtis, Deũ eſſe icorporeum? Rñſio. Exiſtimabam te ex ſuperius præmiſſis quietum eẽ: ſed poſtq̃ non capis adhuc, quę dixi, in calce

Reſponſio.

huius Inqſitionis ſatiſfaciam ad vota. Itẽ corpus habet eſſe in hoſtia: ſicut aĩa in corpore: nam B. Aug. in lib. de quantitate animæ, probat aĩam maiorem eſſe, q̃ corpus: qa totam mundi magnitudinẽ intra ſe cogitare põt: & intra ſe cõtinere: & ſic cum ipſa anima ſit maior corpore, tota tñ eſt intra ipſum corpus. Similiter etiã corpus Chriſti cũ ſit maius hoſtia, totum tñ eſt intra hoſtiam: nõ contractum: ſed ita magnum, & perfectum, ſicut eſt in cœlo. Item idem B. Auguſtinus i ſexto de Trinitate, inqt: Anima eſt tota in toto corpore: & tota in qualibet corporis pte: & nõ

eſt maior in vno gigãte, q̃ ſit in vno puerulo: nec creſcit creſcente corpore: & tamen ita illud implet, & viuificat augumẽtatum: ſicut quando erat paruulum: nec diminuitur ipſo corpore diminuto, vel trũcato aliquo ipſius corporis membro. Si ergo anima ita ſe habet in corpore: quare corpus Chriſti non poteſt ſe ita habere in hoſtia? Et maxime cum Euſebius Emiſenus dicat in quadã Epiſtola de corpore Chriſti: De quo pane vetus narrat hiſtoria: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: eo ꝙ euchariſtiæ perceptio nõ in quantitate, ſed in virtute conſiſtat: qđ corpus domini, ſacerdote diſpenſante, tantum eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto: quod cum eccleſia fidelium ſumit, ſicut plenum in vniuerſis, ita integrum eſſe probatur in ſingulis. De quo ſenſu Apoſtolica ſententia deriuata eſt, dicens: Qui multa habet, non abundabit: & qui modicum habet, non minorabit. hæc Euſebius. Aliter etiam reſpõderi poteſt: Deus, qui ſua infinita potentia facit quandoq; minorem virtutẽ ſuperare maiorem: vt patet primi Regũ, cap. xvii. in Dauid puero ſuperante Goliath: poteſt ẽt facere: vt corpus maius ſub minore cõtineatur: & de hoc varia dantur à doctoribus exempla. Quidam nanq; exemplificant de mari, de quo dicitur Eccleſiaſtis cap. primo: Omnia flumina intrãt in mare, & mare non redundat: & tñ locus maris nõ eſt dilatatus plus, q̃ fuerit à principio creationis ſuę vſq; ad hoc noſtrũ tẽpus. Omnia enim flumina in ipſum itrãt mare, nec tñ redundat creſcente ipſius aqua, nec ſuos tranſgredit̃ fines ex pluuiis, quę ſæpius ex ſyderum influentia cauſantur: vel aliis ex cauſis interdũ abũdant. Ex hoc igit̃ concluditur exemplo, maius in minori qñq; ꝯtineri poſſe, Deo ſic diſponente: quod verum eſſe ꝯſtat ex dictis Iob, cap. xxxviii. vbi Deus ipſe inquit: Quis ꝯcluſit hoſtiis mare, quando erũpebat, quaſi de vulua ꝓcedens: cum ponerẽ nubem veſtimentũ eius: & caligine eius, quaſi pãnis infantię obuoluerẽ? circundedi illud terminis meis, & poſui vectẽ, & hoſtia, & dixi: Vſq; huc venies, & non ꝓcedes amplius: & hic ꝯfringes tumentes fluctus tuos. & Pſal. xxxii. dicitur: Cõgregans ſicut in vtre aquas maris. Deus igit̃ colligauit aquas maris: & circũdedit illud terminis ſuis, ne trãſiret fines ſuos. Si q̃s inſuꝑ aduertat: qualiter ſola ſubſtantia panis, & vini trãſmutat̃ in corpus, & ſanguinẽ Chriſti: videbit euidenter, ꝙ ſubſtantia, quę non ſuſcipit magis, nec minus, ſub illa modica hoſtia ꝯtineri põt. Sicut enim ibi ſunt accidentia panis ſine ſubiecto: ſic & ibi eſt ſubſtantia corporis: nõ per modũ alicuius accidentis: & ſic ſubſtantia magni corporis ſub quãtitate minimi corporis ꝯtineri põt. Huius rei exemplũ in naturalibus habemus: nã ad hoc: vt viſibile corpus ab oculo videatur neceſſe eſt: vt ait Ariſto. quod forma viſibilis ſit in pupilla oculi: & ſic colũna, vel domus, aut turris, & mõs magnus ab oculo viſi ſunt ĩ pupilla: nõ quãtitatiue, ſed formal'r. Simil'r ẽt in ſpeculo paruo magnę res vident̃. Nõnulli alii dant exẽplũ de colligentibus mãna in deſerto ad menſurã Gomor: vt Exodi cap. xvi. qm̃ alius plus colligebat, & alius minus: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec q minus collegerat, reperit minus. vnde ꝯcludunt, Deũ facere poſſe, vt vas minus tantũ ꝯtineat, quantũ maius. & hoc à ſimili: q̃a ſicut fecit illud, ita & iſtud facere poteſt. Alii dant exemplum de vaſe cineribus pleno: quod tantam aquæ quantitatem cõtinere aiunt cum ipſis cineribus, quãtam caperet ſine cineribus: hoc eſt vaſe ipſo vacuo exiſtente. Aliqui exẽplificant de pupilla oculi: quę eſt tam parua: & nihilominus conſpicit, & cõprehendit magnitudinem altiſſimi, & maximi montis: vt etiã ſupius dictũ eſt. Alii dant exemplũ de vno paruo ſpeculo: in quo repreſentat̃ lõgitudo, & latitudo magnarũ turriũ, & ædificioꝝ valde grandium. Nõnulli alii exemplificant de imaginatiua hominis: quæ licet parua ſit potentia, magnam tamen comprehendit ciuitatem cum omnibus ſuis diſpoſitionibus. Tam multa, & varia exempla exquirere, & indagare conati ſunt catholici doctores:

Digitized by Google

lici doctores: vt omni meliori modo, quo poſſent, imbecillium mentes iuuarent ad euacuanda dubia, quæ circa hoc ſacramẽtum oriri poſſent. Quę quidem exempla, licet non ſint omnino ſimilia (impoſſibile eſt enim ſimile inueniri poſſe exemplũ in re tam ardua, ad quam creatus non attingit intellectus: & ideo de directo non probant: qm̃ myſteria huius ſacramenti ſoli fidei cõmittenda ſunt) ea tamen exépla multum iuuant in hoc: quia firmiter, & veraciter affirmare quiſq; poteſt, & debet: ſi hęc De⁹ facere potuit, & quare hoc aliud etiam facere non põt? Frater etiam Aſteſanus libro quarto Summæ ſuę. titulo duodecimo, ad huius Inquiſitionis ꝓbationem, ſic inquit: Eſt etiam ſub hoſtia corpus Chriſti quantum, ſed non modo quantitatiuo: quia licet ſit ibi corpus quátum, non tamen comparatur ad ſpecies vt quantum: ſicut etiam quãuis ſit ibi clarum, non tamen vtitur claritate ſua illuminando mediũ. Ita quamuis ſit ibi quátum, non tamen vtitur quantitate occupando locum, ſicut Deus poteſt facere, vt hic ſit ignis non exercẽdo combuſtionis actum. Eſt etiam corpus Chriſti ſub hoc ſacramento, ſiue, ſub ſpecie non localiter, proprie loquendo: quia eſſe localiter proprie, eſt eſſe dimenſiue, ſiue commenſuratiue: eſt tamen corpus Chriſti in loco ſpeciei pricipaliter. Et ex hoc ſequitur: quod corpus Chriſti eſt in pluribus locis ſimul ſm̃ eſſe ſacramentale: quia verè, & realiter cõtinetur ſub diuerſis ſpeciebus, quæ ſunt in diuerſis altaribus. Ratio huius eſt diuina inſtitutio: quæ omnia poteſt. Ratio vero huius inſtitutionis eſt, quia eſt cibus ſpiritualis cõmunis ad cibãdum plures in pluribus locis: ſed ſm̃ eſſe ſuum naturale, eſt tantum in vno loco: ſcilicet in cœlo: ſm̃ autem eſſe perſonale, non eſt in loco. Eſt etiam corpus Chriſti in hoc ſacramento immobile localiter, & per ſe loquendo: licet ſit mobile per accidens: ſcilicet ad motum hoſtię, ſicut anima mouetur moto corpore. Mouetur etiam, & quieſcit ſimul per accidens corpus Chriſti, mota vna hoſtia, & quieſcente alia: ſicut homo ſuper ſcamnum in naui: per qę tem ſcamni quieſcit, & per motum nauis mouetur. Corpus etiam Chriſti per accidens ſimul mouetur ſurſum, & deorſum: mota vna hoſtia ſurſum, & alia deorſum: ſicut homo exiſtens ſuper equum in naui, mouetur motu equi ad terminum oppoſitũ termino ad quem nauis tẽdit. Sed nunqd verſa hoſtia, corpus Chriſti vertitur, ſicut mota moueť? Rñdeo: ꝙ non: qa licet partes ordinẽ hñt in ipſo corpe abſolute, non tñ per comparationẽ ad ſpeciem: vñ dici non põt: ꝙ pedes habeat i vna parte hoſtiæ, & caput in alia, & ſic de membris aliis: quia oẽs partes ſunt ſimul ſub qualibet parte hoſtiæ: vt ſupius eſt oſtenſum. Ad id aũt quod inqſiuit Iudęus ſupra in hac prima Inqſitione: vbi dictũ fuit, Deũ eſſe incorporeũ, & Iudęus dicit: Si Chriſtus aſſumpſit corpus humanũ: vt dicimus nos Chriſtiani: quare dicitis eũ eſſe Deũ, cum ipſe Chriſtus ſit corporeus, Deus autẽ incorporeus? Dixi ſupra. c. ix. huius. viii. lib. qñ oſtendi Trinitatem eſſe in Deo: vnum tm̃, & ſolũ eſſe Deum i natura, eſſentia, & ſubſtantia: ſed perſonarũ diſtinctionem eſſe in eo: quia alius eſt Pater, alius Filius, & alius Spiritus ſanctus: & maxime, quia fides Chriſtiana tenet ſolam perſonam filii humanam aſſumpſiſſe carnem. Si ergo Deus in natura, eſſentia, & ſubſtantia eſt vnus tm̃, ideo incorporeus: ſed qm̃ dicimus ſolam perſonam filii humanã aſſumpſiſſe carnẽ, ideo dicimus Chriſtum habuiſſe, & habere corpus: qđ corpus oñdi ſupra ex ꝑmonitionibus tibi Iudæe factis: tũ ex dotibus futuris corporibus humanis beatis poſt generalem reſurrectionem: tum maxime ex diuinitatis vnione cum ipſo corpe: quæ oia ſi diligenter ꝯſiderabis, videbis nihil obſtare poſſe: eo ꝙ corpus habeat: cũ poſt eius reſurrectionẽ ſuis apparuerit Diſcipulis ianuis clauſis: & oñderit ſe eſſe veꝝ Ieſum Chriſtum multis Argumẽtis, & ꝓbationibus: vt ſupius demõſtratũ fuit lib. 6. c. 79.

¶ Secunda Inquiſitio Iudæi hæc eſt. Cap. L.

QVomodo põt eſſe ꝙ corpus Chriſti ſit añ oculos noſtros, & ipm̃ nõ videamus, nec ẽt ſenſu noſtro pci Inqſitio

Reſponſio. pere poſſimus? Reſponſio. Si bñ meminiſti Iudæ ſuperius ti.vii.huius.xi.capitis ad tui interrogationem declaratum fuit: Quare Chriſtus non dedit nobis corpus ſuum in hoc ſacramento ita manifeſtum, & apparens, vt vnicuiq; ꝯſtaret ibi adeſſe ipſum Chriſti corpus, ſed velatum ſub accidentibus: nunc autem, quaſi præmiſſorum imemor, quæris quomodo poſſibile ſit: ꝙ ſub hoc velamine ſit corpus Chriſti, cum hoc nec viſu, nec ſenſu aliquo percipi poſſit? Accipe ergo Iudæ reſponſionem per B. Gregorium datam Petro diacono ſuo in lib. Dialogorũ. Cum enim ipſe Petrus admiraretur animã nõ videri, cum in morte de humano exiret corpore, ait ipſe Gregorius: Nunquid qa animam meam non vides, me exanimẽ eſſe credis? Sicut enim anima cognoſcitᷣ eſſe in nobis ex actibus, & effectibꝰ, quos ab ea procedere ſentimus: prout eſt intelligere, memorari &c. vt dicitur ſecũdo de anima: ita etiã pariformiter corpus Chriſti eſſe in hoſtia ex eius effectu percipiũt, qui ipſum rite, & digne ſuſcipiunt. Nam digne cõmunicantes ab ipſo ſacramento viuificantur, & conſolantur, immo ſanctificantur: quia contemplantur, & ſic in ꝑexcellens mutãtur, dicente B. Auguſt. in libro confeſſionum in perſona Chriſti: Manducabis me, & non ego mutabor in te, ſed tu mutaberis in me. Quod eſt contrarium eius, quod efficit cibus corporalis, qui mutatur in ſumentem. Poſſumus etiam dicere: Sicut oculi noctuæ nihil vident in die: & tamen dies eſt ei præſens, & clarus: & ſimiliter ſicut tu loqueris in nocte cum aliquo penes te exiſtẽte, & nõ vides eum: ita non eſt mirum, ſi vides colorem panis, & non corpus Chriſti ſub ipſo velatum. Item ſi in eo ſacramẽto corpus Chriſti ſe nobis, prout eſt, oſtenderet: ipſum minime videre poſſemus, nec ſufferre: ſicut nec illi tres Diſcipuli potuerunt, quando coràm eis Chriſtus ipſe trãſfiguratus fuit: vt Matthæi.c.xvii. Item ſicut Deus poteſt facere, ꝙ ignis non calefaciat rem ſibi præſentem, ſicut legitur de tribus pueris in ardenti fornace exiſtentibus: vt Danielis.c.iii. ita poteſt facere, ꝙ oculus non videat rem ſibi præſentem. Et ſicut Balaam non videbat Angelum, quem eius aſina videbat: vt Numeri cap. xxii. & Giezi diſcipulus Heliſæi non videbat exercitum magnum Angelorum, quẽ Heliſeus ipſe videbat. quarto Regũ, c.vi. ſic nec nos poſſumus corpus Chriſti videre: & tamen eſt in hoſtia conſecrata. Pariformiter etiam reſponderi poſſet, ſi quis quæreret: Quomodo poteſt eſſe, ꝙ ſit corpus Chriſti in ipſa hoſtia: & tamen tangendo hoſtiam, tactu non comprehẽditur, vt ibi corpus exiſtat humanum: ſimiliter etiam guſtando non apprehendimus ibi eſſe carnem, vel ſanguinem: quia ſicut ipſe Deus poteſt impedire viſum, ne rem videat, ſicuti eſt: ita etiam tactum, & guſtum impedire poteſt. Deus igitur facere poteſt, ꝙ iſte cibus ſpiritualis habeat guſtum, & ſaporem panis, & vini: & tamẽ in eo non ſit aliqua panis, & vini ſubſtãtia: ſicut etiam fecit in deſerto, quãdo boni, & digne mãducantes manna, ſcarniũ, vel piſcium, aut alioꝝ ciborum per ipſos manducantes deſideratoꝝ, guſtum habebant: vt Sapientiæ.c.xvi. & Exodi.c.xvi. & tamen in ipſo manna non erat carnis ſubſtantia: nec aliarum reꝝ comeſtibiliũ, niſi ipſum manna: & etiam potẽs eſt ipſe Deus facere, ꝙ ibi ſint accidẽtia ſine ſubiecto. Accidentia enim ſine ſubiecto ibi ſunt, quod nec Philoſophus cõcedit, nec etiam humanus capit intellectus: & ideo tãto magis eſt admiratione dignum. Nõ enim illa rotunditas, & albedo, & ſapor, & alia accidentia ſunt panis, quia panis ibi non eſt: nec ſunt corporis Chriſti, qa corpus humanum talia nõ habet accidẽtia: nec ſunt aeris, quia tali luce à nullo corpore coloratur: ergo i nullo ſubſiſtũt: ſed in ipſis naturalibus apparent aliquãdo accidentia, quæ nulli corporeæ innituntur ſubſtantiæ: ſicut curuitas remi in aqua: non enim talis curuitas eſt accidẽs remi, qui rectus eſt: nec aquæ, quæ ſine remo tale accidens non habet: ergo in nullo ſubſiſtit. Quare autem Deus carnem, & ſanguinem noluit in dicto ſacramẽto apparere: duæ aſſignantur potiſſimæ cauſæ. Primo propter horrorem, & nauſeã: nam

cum

Digitized by Google

cum dederit nobis corpus ſuum in ſpiritualem cibum: & ſanguinem in potum: qualis, & quantus eſſet horror comedere carnem, & maxime crudam: & bibere ſanguinem? Ideo velatum nobis dare voluit ſub ſpeciebus panis, & vini: ne talis cib⁹, & potus nauſeam nobis gñet, & vomitũ. Non enim poſſet homo ſumere carnẽ, & ſanguinẽ Chriſti in forma propria: quod & guſtus faſtidiret, & aius abhorreret. Altera vero cauſa fuit: vt maius fidei meritũ nobis accreſceret: vñ noſtra canit eccľia in feſto ſolẽnitatis corpis Chriſti: Quod non capis, qđ non vides, animoſa firmat fides præter rerꝫ ordinem. Et licet in hoc ſacramento aliud ſit, & aliud videatur: nõ eſt tamẽ in eo aliqua falſitas: quod interdum ſolet in naturalibus accidere. Videmus enim in eis qñqꝫ multa aliter apparere, q̃ ſint. Sol nanqꝫ quaſi cubitalis rotunditatis apparet, q̃uis multo maioris ſit q̃titatis: qñqꝫ etiam apparet rubeus, vel pallidus: qui tñ peregrinarꝫ non eſt ſuſceptiuus impreſſionum. Videtur quoqꝫ quaſi non moueri, & tñ velocius ſagitta pertrãſit: aliter enim non poſſet quotidie ab Oriente in Occidẽtem pertranſire. Febricitanti etiã dulcia videntur amara. Chriſtus inſuper poſt reſurrectionem ſuam: licet eſſet corpore glorioſus, oſtendit ſe tñ duobus illis Diſcipulis euntibus in Emaus in forma peregrini: vt Lucæ. c. xxiiii. & Magdalenę in forma hortulani: vt Ioan. cap. xx. cælata ſua effigie, & corporis ſplendore. vñ ipſe Chriſtus poteſt ſimiliter ſub ſpecie panis, & vini corpus ſuũ occultare, & ſanguinẽ: ſicut ẽt ipſe Deus in columna nubis de die: & in columna ignis de nocte apparendo, & ſuã occultãdo maieſtatem, pręcedebat pplm Iſrael, quem de Aegypto eduxerat: vt Exodi. c. xiii. & in forma nubis Tabernaculũ teſtimonii opiebat: vt Exodi. c. xl. Frater Aſteſanus lib. iiii. tit. xiii. Summæ ſuæ: Eſt etiã corpus Chriſti penitus inuiſibile oculo corpali: nec per naturã, nec per gloriam, nec p miraculũ, ſicut nec exiſtẽtia ſubſtãtiæ ſpiritualis in loco; ad cuius inſtar, corpus Chriſti eſt ſub ſacramẽto: inquantum eſt ibi pñs, & per ſe rõne ſubſtãtiæ: & q̃titas nõ eſt ibi, niſi p ꝯcomitantiam. Vnde (ſm Ricardũ) ſi aliqñ appareret ibi ſpecies paruuli, vel fruſtũ carnis, nõ eſt corpus Chriſti. Maiores enim ſunt dimẽſiones corpis Chriſti, q̃ illę, q̃ ibi apparẽt. Et ſi appareret ibi vere corpus Chriſti, non appareret, vt ſub ſacramẽto. Vñ credo, ꝙ illa apparẽtia paruuli, q̃ aliqñ ibi viſa eſt, vt deſcribit, in imaginatione, vel in ſenſu cõi videntis: vel ẽt ſi eſt realiter extra: non credo, ꝙ illæ dimẽſiones ſundentur in dimẽſionibus ſpeciei panis, licet tunc appareãt. hęc Ricardus. Sed nunqd corpus Chriſti videri põt ſub ſpecie panis ab oculo ſuo proprio? Rñdeo: ꝙ ſic. Non põt tñ videri ab ipſo modus, quo corpus Chriſti exiſtit ſub ſacramẽto. hic enim ꝑtinet tm̃ ad intellectũ. Nec eſt ſiľe de aliquo oculo gľioſo: qa ipſe oculus Chriſti eſt ſub hoc ſacramẽto, in quo nõ ꝯformatur ei alius oculus gľioſus. & huius ſniæ eſt Thomas. Alias ẽt narrat frater Aſteſanus aliorꝫ doctorꝫ opiniones in hoc paſſu, quas nõ placet hic narrare: cũ ipſe dicat in fine, earꝫ deciſionẽ ſe peritioribus reſeruare. Eſt ẽt cognoſcibile à nobis, dũ ſumus in via, ꝙ eſt ibi corpus Chriſti: nõ qdem per naturã, ſed p fidem, & doctrinã. Dicit enim: Intellectus ꝙ Veritas nõ põt dicere falſum: & fides aſſerit ꝙ Veritas dixit: Hoc eſt corpus meum: & ꝑcepit ꝙ diceret: ergo verꝫ dixit. Eſt ẽt corpus Chriſti: vt eſt ſub ſacramẽto, intangibile imediate ab alio, ſicut nec ſubſtãtia ſpiritualis tangitur à loco, nec à corpe aliquo: vñ q̃tumcũqꝫ aliqs ſpẽm penetraret, Chriſti corpus tãgere nõ poſſet, ſm Ricardũ. hęc omnia antedictus frater Aſteſanus.

¶ Tertia Iudæi Inqſitio huiuſmodi eſt. Caput. LI.

Quomodo eſſe poteſt, inquit Iudæus, ꝙ corpus Chriſti, quod vnum tantum eſt, eodem tempore poſſit eſſe in cœlo, & in terra, immo in diuerſis mundi locis, & partibus: in quibus quotidie, & eadem hora conſecratur, & etiam conſecratum reſeruatur, & cuſtoditur in eccleſiis: & maxime parrochialibus: & ſuper pluribus altaribus: cum vna, & eadem Inqſitio

res in pluribus,& diuerſis locis eodẽ tpe eſſe nõ poſſit? Reſponſio. Si pręmonitionis ſupra factę memor eſſet Iudæus, hanc eądem nõ feciſſet Inqſitionẽ: cum ibi declaratũ ſit corpus humanũ beatoꝝ poſt gñalem oĩum reſurrectionẽ, ex dotibus glĩficationis tale futuꝝ eſſe, vt animã non aggrauet,& impediat: ſed vbi volet ſpũs,illic protinus erit & corpus:tãto magis erit corpus Chriſti ex diuinitate cum ipſo corpe vnita. Alia ẽt ratione,id effici poſſe declarat B.Aug.in Sermone matutini feſtiuitatis Trinitatis. cũ enim dixiſſet: vnũ Deum Oĩpotentem æternũ, inuiſibilem,imutabilem,ſubiũxit dicẽs : Qui totus vbiq; eſt,totus vbiq; pñs: nõ p partes diuiſus,ſed totus in oĩbus locis:non localiter,ſed potẽtialiter.Si ergo Deus eſt vbiq;:nullus eſt ergo locus,quin in eo ſit Deus. In vniuerſo igitur eſt Deus,dicẽte Hieremia.c.xxiii.Nũqd non cœlũ, & terram ego impleo,dicit dñs ? qa totus eſt ĩ qualibet mundi particula,cũ non habeat partes:& oĩa mundi loca ſint eius diuinitate plena:quod nempe nil aliud ſignificat,niſi ꝙ Deus eſt vbiq;.Si ergo Deus eſt vbiq;:quare Iudæus vult eũ loco circunſcribere ? Et Eſaiæ.c.lxvi.inqt ipſe Deus ad hanc veritatem illuminandam:Cœlũ ſedes mea:terra aũt ſcabellum pedũ meorum.Item Pſal.cxxxviii. Quo ibo à ſpiritu tuo?& quo à facie tua fugiam?ſi aſcendero in cœlum,tu illic es:ſi deſcẽdero in Infernum,ades &c. Si ſumpſero pennas meas diluculo,& habitauero in extremis maris , etenim illuc manus tua deducet me &c.Eſt enim Deus vbiq; per eſſentiã, præſentiam,& potẽtiam. B. Gregorius lib.ii.Moralium.c.xi.Cœlum palmo metiens,& terram pugillo concludens.Oſtẽditur ꝙ ipſe ſit circũquaq; cunctis rebus, quas creauit exterior. Id nãq; quod interius concluditur,à concludente exterius continetur Eſaiæ.c.xl. Quis mẽſus eſt pugillo aquas,& cœlos palmo ponderauit?Quis appendit tribus digitis molem terrę,& librauit in pondere mõtes,& colles in ſtatera?Quis adiuuit ſpiritum dñi, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi &c.quia ſequitur oſtendens multipliciter eius ſapientiam,fortitudinem, potẽtiam,& virtutem:ſi palmo menſurat cœlos,ergo eſt maior q̃ ſit cœlum . eſt igitur vbiq;. Eſaiæ.c.xliiii. Ego ipſe,ego primus,& ego nouiſſimus. Manus quoque mea fundauit terram,& dextera mea mẽſa eſt cœlos. Hieremię.c.xxiii.Putas'ne è vicino ego ſum,dicit dñs:& non Deus de longe?Si occultabitur vir in abſconditis:& ego non videbo eum,dicit dñs? Nunquid non cœlum, & terram ego impleo,dicit dñs? B.Greg.lib.xvi.Moralium.c.xlvii.Si ad Oriẽtem iero, non apparet:ſi ad Occidentem, non intelligam eum:ſi ad ſiniſtram,quid agam?non apprehendam eũ:ſi me vertam ad dexterã, non videbo illũ : Creator qppe hominũ in parte non eſt,quia vbiq; eſt:& tunc minus inuenitur , qñ is, qui totus vbiq; eſt, in parte ęquęritur.Incircunſcriptus nanq; ſpiritus omnia intra ſemetipſum habet: quę tamen & implendo circundat, & circundando implet,& ſuſtinendo tranſcẽdit,& trãſcendendo ſuſtinet &c. B.Auguſtinus in Libello de diffinitionibus orthodoxę eccleſiæ.c.x. Nihil incorporeũ, & inuiſibile natura credendum, niſi ſolũ Deum:ideſt Patrem, & Filium, & ſpiritũ ſanctum:qui ideo recte incorporeus creditur:quia vbiq; eſt:& oĩa implet, atq; cõſtringit.Ideo & inuiſibilis omnibus creaturis:qa incorporeus eſt. B.Aug.ĩ Sermone,Credimus in Deũ:Pater eſt plenus Deus in ſe:Filius eſt plenus Deus à patre genitus : Spũs ſanctus eſt plenus Deus à pr̃e,& filio ꝓcedens: nõ tñ tres Deos dicimus:ſed vnũ Deũ Oĩpotẽtẽ,æternũ,inuiſibilẽ,& incõmutabilẽ: qui totus vbiq; eſt,tot⁹ vbiq; pñs,nõ per partes diuiſus, ſed totus in oĩbus locis:nõ localiter, ſed potẽtialiter:q ſine mutatione ſui mutabilia cuncta creauit &c.& vt paulo ante dictum eſt &c.Cũ ergo Deus ſit vbiq;,nulla mora põt adeſſe, qn ſtatim adſit . Eſt enĩ ſemp vbiq; per eſſentiã,pñtiã , & potẽtiã ſm Deitatẽ. Amos Propheta. c.vlti.Si deſcẽderint vſq; ad Infernũ,inde manus mea educet eos:& ſi aſcenderint vſq; in cœlũ,ĩde detrahã eos:& ſi abſcõditi fuerint in vertice Carmeli , inde ſcrutãs auferam

Reſponſio.

Digitized by Google

ferā eos: & ſi cęlauerint ſe ab oculis me
is in ꝓfundo maris,ibi mandabo ſerpēti,
& mordebit eos: & ſi abierint in captiui-
tatem coràm inimicis ſuis, ibi mandabo
gladio,& occidet eos. Pſal.cxxxviii. Quo
ibo à ſpiritu tuo? & quo à facie tua fugiā?
ſi aſcendero in cœlū,tu illic es: ſi deſcen
dero in Infernū,ades. Si ſumpſero pēnas
meas diluculo,& habitauero in extremis
maris: etenim illuc manus tua deducet
me, & tenebit me dextera tua &c. Eſt ēt
corpus Chriſti ſub hoc ſacro: ſiue ſub ſpe
cie,non localr̃ ꝓprie loquēdo, qa eſſe lo
calr̃ ꝓprie,eſt eſſe dimenſiue, ſiue cōmē-
ſuratiue: eſt tñ corpus Chriſti in loco ſpe
ciei principalr̃. Et ex hoc ſequit̃, ꝙ cor-
pus Chriſti eſt in pluribus locis ſimul,ſe-
cundū eſſe ſacrale: qa vere,& realr̃ ꝯtine-
tur ſub diuerſis ſpeciebus,quę ſunt in di
uerſis locis,ſiue altaribus: vt ſupius ēt di
ctum fuit in prima Inqſitione. Alii ēt di-
cunt: Poſſibile eſſe,ſm naturā, eādem rē
ſimul eſſe eodem tpe in diuerſis locis: nā
eadem vox numero ſimul & ſemel eſt in
auribus diuerſoꝝ hominū: ſonus campa-
næ ſimilr̃: ſtrepitus bombardę: & alia hu
iuſmodi. Igit̃ multo magis verbū æternū
Dei patris filius: cum ſit potentię infini-
tę: cui nihil eſt impoſſibile: & per quem
oīa facta ſunt: eodēmet tpe pōt eſſe ſimul
& ſemel in cœlo,& in terra, & in quoli-
bet ēt ſacro altaris. Item aīa rationalis (vt
ſupra pluries dictū eſt) eſt tota in qualibet
parte corporis: ſm Beatum Auguſtinū in
.vi. de Trinitate: & i lib. de ſpiritu,& aīa:
& tñ non eſt niſi vna aīa. Item eadem ſi-
militudo eſt in ſpeculo, & in facie hoīs.
Sicut autem eadē ſimilitudo aliū habet
eſſendi modū in hoīe, & in ſpeculo: ita
Chriſtus aliter in cœlo.ſ.modo glorioſo:
& aliter in ſacro,in quo à nobis nō vide
tur in gloria,ſicut videt̃ in cœlo à ſocie-
tate beata. Lux quoq; Solis, cum vnita ſit
in cœlo,relucet tñ in terra in pluribus lo
cis,& feneſtris,& per totū terraꝝ orbem.
Similr̃ natura ſpeciei vna exiſtens, eſt in
oībus ſuis idiuiduis. Numeri quoq;.c.xi.
legitur: Quòd Deus accepit de ſpiritu
Moyſis,& dedit.LXX. viris: nec tñ priua-
uit Moyſem ſpiritu,nec ſpiritum eius di

minuit,cum indiuiſibilis ſit oīs ſpiritus
rationalis. Pręterea poſito,ꝙ per naturā
eſſet impoſſibile idē corpus eodem inſtā
ti tpis in diuerſis locis eſſe poſſe, tñ ipſe
reꝝ ꝯditor qui rebus oībus ſuā dedit na
turā,& menſurā, atq; iuxta voluntatē ſu
am oīa facit, pro ſuæ voluntatis libito
hanc naturā,& menſurā mutare poteſt,
& potuit. Poteſt & inſup facere: vt idem
corpus ēt non glorificatū, eodem tpe in
diuerſis locis exiſtere,& eſſe poſſit: vt in
quit Vgo in ſecūdo de Sacramentis.par
te.viii.cap.xi. Cum ipſe reꝝ ꝯditor talem
corporibus dederit legē,ſiue naturā: qa
qlibet legiſlator in lege, quā ipſemet ſta-
tuit,nedū diſpenſare,ſed ēt abrogare pro
eius poſſit voluntate. Cū vniuerſa ꝯdide
rit cū ſuis ꝯditionibus ſibi annexis: ideo
hoc ipſum in toto vniuerſo, & ſuſpende
re,& annihilare pōt. Quod ēt aliàs eum
feciſſe ꝯſtat. Nam Heliſęus pręſens fuit,
qñ Giezi accepit munera à Naamā Syro,
quarto Regū,cap.v. & tñ erat in domo
ſua. Itē Beatus Frōtonius epiſcopus fuit
præſens corporalr̃ exequiis Sanctę Mar-
thæ: & tñ eius corpus erat in ſede ſua,in
qua dormiebat, dū cantaret̃ miſſa in ſua
cathedrali eccleſia: quod veꝝ fuiſſe pa-
tuit: qa ibi ſuas reliquerat chirothecas,
quas ſacriſtæ cōmendauerat,donec ſepul
turæ,& ſeu exequiaꝝ adimpleſſet offici-
um. Et ſimilr̃ Beatus Ambroſius interfuit
exequiis,& ſepulturę Sācti Martini: & tñ
in ſede ſua dormiebat Mediolani in ſua
cathedrali eccleſia. Vbi tñ nota: ꝙ prędi
cta ponunt̃: non qa oīno eodem modo
corpus Chriſti ita ſit ſub diuerſis ſpecie-
bus ſacramentalibus,ſicut ſunt ea,quę fa
cta ſunt: ſed ad oſtendendā magnitudi-
nem diuinæ virtutis.ſ.ꝙ ſicut poteſt illa
dicta, ita ēt poteſt hoc. Poſſumus ēt ad
maiorem: non Iudęoꝝ,ſed Chriſtianoꝝ,
approbationē,& firmitatem illud recita
re,quod legit̃ in Chronicis Sancti Fran-
ciſci. Fuit enim qdam mulier in Alema-
nia à ſpiritu maligno oppreſſa: quæ tñ
ab eo ſpiritu eccleſias ingredi,& diuinis
intereſſe officiis non ꝓhibebat̃. Dum aūt
quadam die ſacrm̄ in miſſa leuaretur: &
oēs genuflexi reuerenter adorarēt: affuit

Iudæus quidam: qui ſolus ſtans, genufle-ctere noluit: quem Dæmon ille in faciem pcuſſit, dicens: Heu miſer, quare nõ adoras Deum verum in ſacro? & ille: Oh multi ſunt Dei veſtri: nam in omni altari eſt vnus: cum tñ vnus ſolus ſit Deus: vt Deuterono. cap. vi. Dæmon aũt cito, arrepto cribro, poſuit illud ante ſphæram, ſiue radios Solis, dicens: Nõne tot apparent radii, quot ſunt in cribro foramina? & tñ vnus tãtum eſt Sol, & non plura in ſubſtantia? Similiter in ſacramento altaris vnus Deus inuiſibilis eſt vbiq;, & tñ in diuerſis locis ſe fidelibus cõmunicat. Quo exemplo Iudæus cõuictus abiit, & credidit. Tenendum eſt ergo firmiter, ꝙ vnũ tantum eſt corpus Chriſti, licet eodẽ tpe in diuerſis locis conſecretur euchariſtia: vt dicitur de conſecra. diſtin. ii. cap. In Chriſto ſemel. Item quomodo in pluribus nõ multiplicatur: vnum enim, & idẽ corpus Chriſti in multis, & infinitis altaribus per diuerſas mundi partes in multis hoſtiis eodem tpe cõſiſtit, nec tamẽ ex hoſtiaꝝ multitudine corpus vnicum plurificatur: quod in cœlo, & in altari, tamẽ diuerſimode, ꝯtinetur. In cœlo enim corporaliter, in hoſtia ſacramentaliter. Exẽplum habemus huiuſmodi: ꝙ vnius, & eiuſdem hominis imago in diuerſis, & multis exiſtens ſpeculis, non plurificat: & in ſeipſa ſubſiſtit corporaliter: in ſpeculis autem formaliter: non tamen ſic intelligendo: ꝙ corpus Chriſti ſic ſit ſub ſpeciebus ſacramentalibus, ſicut imago hominis eſt in diuerſis ſpeculis: quoniã in ipſis ſpeculis ſolum eſt homo, ſicut in repreſentato: ſub ſpeciebus tamen ſacramẽtalibus vere, & realiter eſt verum, & non ſolum repreſentatum corpus Chriſti.

¶ Quarta Iudæi Inquiſitio. Cap. LII.

Inquiſitio. QVomodo põt eſſe, iquit Iudæus, ꝙ ad fractionem hoſtiæ non ſcindatur, ſiue laceret corpus Chriſti?

Reſponſio. Reſponſio. Non ſcinditur, vel laceratur corpus Chriſti per fractionem hoſtiæ: quia huiuſmodi paſſio innouaret in Chriſto aliqd abſolutum: quod non facit motus localis: vt ſupra dictum eſt. Per huiuſmodi hoſtiæ fracturam: non ſolum nõ frãgitur, vel laceratur corpus Chriſti: ſed in qualibet particula itegrum permanet: vt de conſecra. diſtinct. ii. cap. Singuli. & cap. ſequẽti. Et ꝙ ita ſit, patet per ea, quæ ſupra dicta ſunt in præmonitione facta ante huiuſmodi Inquiſitiones. Nam in hoc ſacramento corpus Chriſti habet eſſe modo ſpirituali: veluti Angelus in aſſumpto corpore: licet etiam in hoc ſit diuerſitas modi: vt ex dictis patere põt. Quod corpus, licet ſcinderetur, non tamen ſcinderetur Angelus. Sic itidem, licet hoſtia ſcindatur, vel diuidat, corpus tamen Chriſti non ſcinditur, vel diuiditur. Apoſtolus etiam ſecunda ad Corin. cap. xi. ad ꝓbationem, ꝙ Angelus corpus aſſumat humanum, ſic inquit: Ipſe enim Sathanas transfigurat ſe in Angelum lucis. Iſta enim transfiguratio fieri põt per aſſumptionem corporis luminoſi, & decori: & tunc ſi tale corpus ſcindatur, vel diuidat, aut qũocunq; patiat: & hoc nullatenus Angelus bonus, vel malus patit: ſimiliter nec corpus Chriſti ſub hoſtia. Similr ẽt ſi corp' humanũ deuoraret à peſſima fera: vt puta à leone, vel vrſo &c. nõ ꝓpterea aĩa ipſius hoĩs deuoraret, & diminutionem aliquã pateretur: qa anima hoĩs eſt ſpiritualis, inuiſibilis, & impalpabilis. Et qm̃ ipſa rationalis aĩa (ſm Beatũ Auguſtinum in lib. de ſpiritu, & aĩa) eſt tota in qualibet parte corporis: & non diuidit ſm diuiſionem corporis: licet corpus mẽbratim incideret, ipſa tñ aĩa integra, & incorrupta permaneret: ſimilr corpus Chriſti eſt totum in qualibet parte hoſtiæ ẽt minima, licet in mẽbro ſeparato à corpore humano non adeſſet aĩa humana. Et ſi frangatur hoſtia in multas partes, corpus Chriſti non frangit, ſed in qualibet fragmento remanet integrũ. Item ſi Chriſtus tpe quo habuit corpus paſſibile, & mortale, & tale, quale tunc habuit, dedit illud Apl'is ſuis (vt ait Innocẽtius tertius in libro de officio miſſæ) fregitq; ſpecies panis ſine ſui corporis læſione; multo magis poſt ſuam reſurrectionẽ fieri põt, cũ habeat corpus impaſſibile, qđ nihil pati põt ex taliũ ſpecieꝝ qualicũq; attritione. Ad maiorẽ inſup huius rei intelligentiam,

telligentiam, daſ exemplũ de ſpeculo: in quo ſeipſos intuenſ hoīes. Nã ſicut vna ſola imago apparet in ſpeculo magno integro: & licet ſpeculũ frangaſ, non diuiditur imago, ſed itegra manet in quolibet ſpeculi fragmento: ſimiliter in hoſtia integra eſt corpus Chriſti integrũ: ſi aũt frangatur hoſtia, in quolibet ipſius fragmẽto remanet corpus Chriſti integrũ, qa non frangiſ corpus Chriſti, ſed ſolum mẽſura quãtitatis hoſtię, quã habebat ante ꝯſecrationem: corpus aũt Chriſti integrum ſub qualibet particula pſeuerat, & pmanet. Vnde noſtra canit eccleſia in ſolennitate feſti corporis Chriſti: A ſumente non ꝯciſus, non ꝯfractus, nõ diuiſus integer accipiſ. & itẽ: Fracto demũ ſacro, ne vacilles: ſed memento, tantũ eſſe ſub fragmẽto, quãtũ toto tegiſ. Nulla rei fit ſciſſura, ſigni tantũ fit fractura: qua nec ſtatus, nec ſtatura ſignati minuitur.

¶ Quinta Inqſitio eſt hæc. Cap. LIII.

Inquiſitio. QVomodo põt eſſe, inqt Iudæus, ꝙ corpus Chriſti quotidie mãducetſ, & nunq̃ ꝯſummaſ: cũ mõs, ẽt maximus, toties ſumẽdo, iã diu ꝯſumptus eſſet? Rñſio. Vinũ remanet ſicut dr̃ in cap. Qui mãducat. de ꝯſecr. diſt. ii. Quòd aũt non abſumaſ, magna non idiget admiratione: cũ manifeſtũ habeamus in naturalibus exemplũ: & maxime de hoīe, dicẽte Salomone Eccleſiaſtes cap. xii. dũ loquereſ de ꝯſumptione corpis humani, & de aīa imortali, vbi dr̃: Reuertatur puluis vnde venit: & ſpiritus redeat ad Deũ, q dedit illũ. Si ẽt homo à leone, vel alia fera comedereſ, aīa ipſius non comedereſ, nec ꝯſummereſ, ſed ſolum corpus: ita dum hoſtia ſumiſ à ſacerdote, vel à quocunq; alio cõmunicante, Chriſti corpus non ꝯſummiſ, ſed ſpecies panis. Simil'r ẽt corpore hoīs corrupto, aīa integra ſeparaſ: ſimiliter ẽt corruptione facta circa ſpecies ſacramenti, ibidem definit eſſe corpus Chriſti. Vnde Beatus Andreas dicebat Egeę pconſuli: Quòd agnus ille poſtq̃ à fidelibus eſt comeſtus, remanet integer, & viuus. Si ẽt à candela lumine accenſa, & ardẽte, plures aliæ accendanſ candelæ, lumen tñ ipſius primæ candelę accẽſę, ſiue ignis à quo lumen illud pcedit, in nihilo minuiſ, ſed ſemp eodẽ ſplẽdore relucet. Alii inſup dicũt, qñ duę res ſunt abiuicẽ ſepabiles, Deus põt facere, ꝙ vna tantũ tangaſ, & ꝯſummaſ ſine altera: vnde ſi Angelus eſſet in tuo cibo, tu cibũ tãtũmodo ꝯſũmeres, & nõ Angelũ. Simil'r hr̃ Exodi c. iii. Rubus, quẽ videbat Moyſes, ardebat: & nõ cõburebaſ, ſiue cõſũmebaſ: ita ẽt corpus Chriſti à fidelibus ſumiſ, & nõ ꝯſummiſ. Põt ẽt dari exemplũ de auro: cuius rubigo ſola ab igne cõſũmiſ, ipſo auro icorrupto remanẽte. Sicut ẽt fulmẽ, qñq; pecuniã in marſupio, ſiue pera ꝯſumit: & vaſa aurea, vel argentea in capſa, & ferrũ enſis in vagina: & tñ nec ipſum marſupiũ, ſiue pera, aut capſa, vel vagina lædiſ, ſiue deſtruitur: ita Deus facere põt, ꝙ corpus Chriſti filii ſui à nobis ſub ſpecie panis, & vini ſumaſ: & tñ ſola ſpecies ipſius panis, & vini cõſummaſ, viuo ipſo corpore Chriſti, & integro remanẽte. Dari deniq; põt exẽplũ, quod habeſ. iii. Regũ. c. xvii. de oleo in lechytho viduę, & farina eius hydriæ. de qbus vix per viã naturalẽ duę pſonę vno die refici potuiſſent: & tñ circa tres menſes Helię, ac viduę cum filio nõ defecerũt, diuina ſic virtute diſponẽte: vnde nõ incõuenienter nr̃a canit eccleſia: Sumit vnus, ſumũt millę: quantũ iſti, tantũ ille: nec ſumptus conſummitur.

¶ Sexta Inquiſitio eſt hęc. Cap. LIIII.

QVomodo põt eẽ, inqt Iudęus, ꝙ Chriſtus de cœlo deſcẽdat ad altare, ſup quo ſacerdos celebrat, niſi cœlũ deſerat? & maxime dicẽte Auguſtino: Quòd donec finiaſ ſęculũ ſurſum eſt dñs? Inquiſitio. Rñſio. Huic obſtaculo occurrit (vt inqt Frãciſcus de Mairone) ꝯſideratio Origenis, ſic dicẽtis ſup Matthęo: Dei filius veniẽs in virginẽ, totus remanſit apud patrẽ, & totus deſcẽdit in virginẽ: & nõ dimidius apud patrẽ remanſit, & dimidius in virginẽ deſcẽdit. Sicut enim veritas, quã mente cõcipimus, cũ eam docemus, tota remanet apud nos, & tota tranſit inde in addiſcẽtẽ: ſic eſt de Chriſti corpore benedicto: quod eſt in ſacramento, tanq̃ virtus in anima. Reſponſio.

Digitized by Google

¶ Septima Inquiſitio eſt hęc. Cap. LV.

Inquiſitio. Septima Inquiſitio hæc eſt: Quõ in tam breui momento, quo verba conſecrationis proferuntur, Chriſtus poſſit deſcendere de cœlo empyreo ad altare, ſuper quo celebratur, cum tantopere diſtet? Reſponſio. Reſpondet Franciſcus de Maironе, dicens: Huic obſtaculo occurrit conſideratio Beati Auguſtini ſuper Geneſim ad literam, dicentis: Quod ſubito cũ oculus noſter aperit, viſibile quantũcunq; diſtans tranſitu velociſſimo, tranſit vſq; ad oculum: vt non citius videantur ſydera proxima, q̃ diſtantia. Et ideo non eſt mirandum, ſi corpus Chriſti virtute diuina tranſit ſubito in tanta diſtantia: cum Sol in inſtanti mittat radios ſuos ab Oriente in Occidentem: & è conuerſo: cum etiã agẽs, quãto ſit maioris virtutis, velocius mouere poſſit: ideo Deus creator Solis poteſt hoc agere. Itẽ Beatus Auguſtinus in libro de corpore Chriſti, inquit: Sacerdos facit Chriſtum velociſſime de cœlo deſcẽdere. Hieremię cap. xxiii. Putas'ne Deus è vicino: ego ſum, dicit dñs: & non Deus de longe? Si occultabitur vir in abſconditis: & ego non videbo eum, dicit dñs? Nunqd non cœlum, & terram ego impleo, dicit dñs? Amos. c. ix. Si deſcẽderint vſq; ad Infernũ, inde manus mea educet eos: & ſi aſcenderint vſq; in cœlum, inde detraham eos: & ſi abſconditi fuerint in vertice Carmelli, inde ſcrutãs auferam eos: & ſi cęlauerint ſe ab oculis meis in ꝓfundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos: & ſi abierint in captiuitatẽ coràm inimicis ſuis, ibi mandabo gladio, & occidet eos &c. Hoc idem habet Pſal. cxxxviii. Quo ibo à ſpiritu tuo? & quo à facie tua fugiã? ſi aſcendero in cœlũ, tu illic es: ſi deſcendero in Infernũ, ades &c. Danielis quoq; cap. xiiii. legit: Quod Abbachuch Propheta portatus fuit ab Angelo in ictu oculi à Iudęa ĩ Babyloniã: & poſtea cibo allato Danieli, in momẽto deportatus eſt ab eodẽ Angelo in Iudęã. Si ẽt Deus implet mũdũ: vt Hieremię cap. xxiii. Et cœlũ eſt ſedes Dei, & terra ſcabellũ pedum ſuoꝝ: vt dicitur Eſaię cap. vltimo. & per ꝯſequens eſt vbiq;: vt ſuperius dictum eſt: quid obſtat, quin ſubito hoc fieri poſſit?

¶ Octaua Inquiſitio eſt hęc. Cap. LVI.

Inquiſitio. Quomodo, iqt Iudęus, põt hic cib⁹ ſacralis mũdus, & nitidus perſiſtere, & durare: cũ ſępiſſime ab ĩmũdis, & infectis peccatoribus ſumatur?

Reſponſio. Rñſio. Sicut radii Solis ſup lutum, & loca infecta radiantes nõ inficiunt, nec ipſum Solẽ ĩficiunt, & maculãt: ita & multo minus corpus Chriſti coinquinatoꝝ, & peccatoꝝ ĩmũdiciis, & ſordibus maculat.

¶ Nona inquiſitio eſt hæc. Cap. LVII.

Inquiſitio. Quomodo, inqt Iudęus, eſſe põt: ꝙ corpus Chriſti tam magnũ in manu ſacerdotis tantũ nõ põderet, vt ipſum, ſacerdos ille non ſolũ ſupra caput ſuũ poſſit extollere, ſed id vix mouere? Reſponſio. Rñſio. Simile ẽt inuenit naturalr̃ in rebus multis: nã homo ſumit interdũ cibũ in magna quantitate: à quo tñ cibo non grauat, ſed aliqñ alleuiat, vel ſaltem fortificat. Præterea ipſe Deus, qui ſuã dedit rebus oĩbus ꝓprietatem, potens eſt facere, vt ipſę res, ſm̃ illas non operent proprietates: vt ẽt alias fecit. Legit enim. iiii. Regũ, cap. vii. Quod ferrũ, quod naturaliter eſt graue: & ideo naturaliter deorſum tendere debet: vt inqt Philoſophus .iiii. de cœlo, & mũdo: ſup aquas tñ natauit, Heliſęo in aquas lignum ponẽte. Sed qd dicemus de Beato Petro Aplõ: qui dum eſſet in naui, & videret Saluatorem noſtrũ ſup aquas ambulantẽ, licet eũ adhuc nõ bene cognoſceret, ipſi dño dixit: Dñe, ſi tu es, iube me venire ſup aquas. At ille ait: Veni. Et deſcẽdens Petrus de nauicula, ambulabat ſup aquam, vt veniret ad Ieſum: vt Matthæi cap. xiiii. Si ergo Petrus (ex licentia tñ dñi) ambulauit ſup aquas, tanquam ſup ſolido: & nõ eſt ſubmerſus ob ſui corporis grauitatẽ, ſed leuis, & agilis fuit: & alii etiam ſancti, qui ſup aquas ambulaſſe leguntur: vt Nazarius, & Celſus, & Maria Aegyptiaca: vt in legendis ſuis dicitur. Quid igitur cauſæ eſt, ꝙ Chriſtus, cuius nutu ipſi ambulauerunt, in ſacramento tanti debeat eſſe ponderis, vt ſacerdos ipſum, & mouere, & extollere non poſſit: & maxime cum

ipſum

Digitized by Google

ipſum Chriſti corpus, tum ꝑpter glorifi-cationis ſuę dotes, tum maxime ꝑpter diuinitatis ſuæ vnionem, multo leuius, & agilius, immo ſpirituale ſit: vt ſupra probatum eſt.

¶ Decima Iudęi Inquiſitio eſt hęc. Caput. LVIII.

Inquiſitio. QVid ſi ſacerdos aliqs ſup tāta panis, & vini quātitate, quę vni homini ad victū p mēſem ſufficeret, verba ꝯſecrationis cū intentione conſecrandi ꝓferat? quo pane, & vino poſtea ipſe ſacerdos, vel alius vtaf per mēſem: & ſic de illo ſolo nutriaf, & viuat: qd ergo erit illud? quo ipſe vtens nutrietur: ſi ibi nō ſunt niſi accidentia panis, & vini, quę naturaliter nō nutriunt, ſed ſolū corpus Chriſti? quod: vt inqt Beatus Auguſtinus, loquens in pſona Chriſti in libro ꝯfeſſionum: Manducabis me, & ego non mutabor in te, ſed mutaberis in me: ſi nō mutabitur in manducante, de quo ergo nutrief ille? Rñſio. In hoc caſu varia eſt Theologoꝝ opinio. Nam Alexander de Ales in quarta parte Sūmę, in tractatu de euchariſtia. & Sanctus Bonauentura, & alii in quarto. diſtin. x. tenent, hmōi ſacerdotem minime ꝯſecrare poſſe: licet cōſecrandi habeat intentionē: & hac ratione ſuam affirmant opinionē. Quia intentio Sanctę matris eccleſię eum in ſacerdotem ordinātis, non eſt, ꝙ talr in abuſum ꝯſecret: ſed ſolum ad rationabilem quātitatem pro tpis exigētia. Vnde caſu quo non poſſet in hoc caſu ꝯſecrare, oīs tolleretur dubitatio. ſed video in hoꝝ doctorum fauorem eſſe Cōſtitutionē Papę Sergii. in Decretis. de ꝯſecra. diſt. ii. cap. Tribus gradibus, vbi dicif: Tribus gradibus commiſſa ſunt ſacra diuinoꝝ ſecretoꝝ. i. presbytero, diacono, & miniſtro: qui cū timore, & tremore clericoꝝ, reliquias corporis dñi cuſtodire fragmentoꝝ debeāt. Idem Sergius: Tāta in altario certa holocauſta offerantur, quanta pplō ſufficere debeant: ꝙ ſi remanſerint in craſtinū, nō reſeruenf: ſed cum timore, & tremore clericoꝝ, & diligentia ꝯſummenf &c. Beatus vero Thomas in. iiii. ſnīaꝝ. diſt. xi. tenet oppoſitum. Quo caſu ſi fieret ꝯſecratio, ſic rñderef: Deus, qui ſubſtantię panis, & vini nutriendi virtutem dedit, potens eſt illāmet virtutem dare ſolis ipſius ſacramēti accidentibus. Nam ſicut illa accidentia ſine ſubiecto facit ſubſiſtere: ſic ēt facere poteſt: ꝙ ex ipſis homo nutriaf. Poſſet ēt dici, hoc nutrimētum ab ipſius ſacramenti virtute cauſari, non tantū in bono ipſum ſumente, quantum in quocūq; malo: cum Deus Solem ſuum oriri faciat ſup bonos, & malos: & pluat ſuper iuſtos, & iniuſtos: vt Matthæi cap. vi. In bono patuit in Helia, qui in virtute panis ſubcinericii ambulauit ad montem Dei Oreb. 40. diebus, & 40. noctibus: vt Regum. iii. cap. xix. In malo patuit in Iuda. Poſſumus inſuper dicere: ꝙ ideo pmittit Deus hunc cibum ſacramentalē nutrire, & alios effectus habere, quos ante ꝯſecrationem habebat: & hoc vt fideles hoc videntes: & tñ veraciter credentes, nullam panis, & vini ſubſtantiā ibi eſſe: ſed ſolū accidētia, maius ꝯſequerentur meritum, qa virtus eſt circa bonum, & difficile. ſecūdo Ethicoꝝ. E contra vero infideles, & indurati (ſic eoꝝ exigentibus demeritis) magis, atq; magis indurarenf: qa, vt ait Ambroſius ſup Lucam: Qui in nouitatibus huius ſæculi occupanf, ſcire diuina non poſſunt, nec merentur: ſed ſacerdos ſic indiſcrete ꝯſecrans, grauiter peccat, ſiue ꝯſecret, ſiue non. Quia vbi nō ꝯſecraret, euidens idolatrię periculū imineret, imo nō effugeret. Itē ēt, q ſe piculo peccādi mortalr exponit, mortaliter peccat.

¶ Vndecima Inqſitio eſt hęc. Cap. LIX.

DIxiſti ſupra in figura mānę: Quod ſicut manna bonis, & iuſtis ſapiebat, ac iuxta deſideriū ſuum in ſingulorꝝ ſenſibus formabatur: ita hoc ſacramento omnes ipſum digne ſumentes, q̄ mirabilr recreantur, & ꝯſolantur, ac multiplices fructus pcipiunt, & ꝯſequuntur. Peccatores vero, ſiue indigne ſumentes, nullū nedum fructū, ſed nec ēt guſtū percipiunt. Si ergo ita eſt: qūo eſſe pōt: ꝙ eadem res in cibum, ſiue potum, à duobus ſumpta plures, ſiue diuerſos generet effectus, & diuerſimode opef? Rñſio. Nulla hic cadere poteſt admiratio. Nempe, Inquiſitio. Reſponſio.

ſicut vna, & eadem medicina, ab eodem etiam medico duobus ægris data, alteri bene diſpoſito operatᷣ ad ſanitatem, alteri vero male diſpoſito operatᷣ ad mortẽ: non ex defectu medicinæ, ſed ex mala ſumentis diſpoſitione. Sic itidem hoc ſacramentũ bonis, & iuſtis digne ſumentibus remedium eſt, & pficit ad vitam: peccatoribus aũt, & indigne ſumentibus iudiciũ eſt, & nocet ad interitum: iuxta Apl'i ſententiam ſic dicẽtis, primę ad Corinthios cap. xi. Qui enim mãducat, & bibit indigne, iudiciũ ſibi manducat, & bibit.

¶ Duodecima Inquiſitio eſt hęc. Caput. LX.

Inqſitio IN antecedente proxima Inquiſitione dixiſti, inquit Iudęus, oẽs hoc ſacrm̃ digne ſumentes multiplices ↄſeq fructus: qui tñ eſſent illi fructus, minime dixiſti: ſed ſilentio prętermiſiſti. Dic ergo eos, ſi libet, vt quę ex eis percipiatᷣ vtilitas intelligere valeamus? Rñſio. Ex

Reſponſio. huius ſacramenti pceptione digne ſumẽtibus vtilitas ſeptuplex acquiritur ſm aliquos. Prima eſt, Dominicę paſſionis commemoratio, prima ad Corin. cap. xi. Quoties manducabitis panem hunc, & calicẽ biberitis, mortem dñi annuntiabitis. hæc enim Chriſti paſſio fuit gratię Dei effectiua. Nam Chriſtus veniens in mundũ, venit cum gratia, ſm illud Ioannis primo: Gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: ita ipſe Chriſtus veniens in hoc ſacramento, gratiam ſuã ↄfert digne ſumẽtibus. Vnde hoc ſacrm̃ dicitur, Euchariſtia. i. bona gratia. dicitur ẽt, Sacrificium, reſpectu pręteriti. ſ. paſſionis Chriſti, quã repreſentat. Secunda vtilitas eſt, Chriſti, & digne ſumentis vnio: teſte Saluatore noſtro, dicente Ioan. cap. vi. Qui mandũcat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. vnde hic cibus dicitur, Cõmunio, reſpectu pręſentis, quaſi cõmunis vnio: quia mẽbra vnit cum corpore, vel in corpore myſtico: ſiue vnit mẽbra in vnum corpus: hoc eſt chriſtianos omnes: in vna fide, & charitate cum capite Chriſto. Tertia vtilitas eſt, Dęmonis expugnatio: & hoc inquãtum eſt ſignum paſſionis Chriſti: per quam victi fuerũt Dęmones. vnde Chryſoſtomus ait ſup Ioanne: Vt leones flãmam ſpirantes de mẽſa dñi recedimus, terribiles Dęmonibus facti. & noſtra canit eccleſia: O ſalutaris hoſtia: quę cœli pãdis hoſtium: bella premunt hoſtilia, da robur, fer auxilium. Quarta vtilitas eſt, peccatorꝝ remiſſio. Remittuntᷣ nanqꝫ ex eius aſſumptione peccata venialia: vt habetᷣ de ↄſecra. diſtin. ii. cap. Cum omne. & cap. Ante benedictionem. Quinta vtilitas eſt, omnium virtutũ, & gratiarꝝ infuſio. vnde dicitur, Euchariſtia, quod eſt bona gratia. De his duabus vtilitatibus dicit Beatus Thomas: Nullum ẽt ſacrm̃ eſt iſto ſalubrius, quo purgantᷣ peccata, virtutes augentur, & mens oium ſpiritualium chariſmatũ abũdantia impinguatur. Sexta eſt, pœnæ Purgatorii expiatio, ſiue pro peccatis ſatisfactio. Quod Beatus Gregorius p multa pbat exempla in quarto Dialogorꝝ, & ſatis diffuſe. vnde Beatus Thomas ait: Offertur in eccleſia pro viuis, & mortuis, vt oibus pſit, quod eſt pro ſalute omniũ inſtitutum. Item ipſe Beatus Thomas. iii. parte. q. lxxix. inqt: Hoc ſacrm̃ ſimul eſt ſacrificium, & ſacrm̃: ſed rationem ſacrificii habet, inquantũ offertᷣ: rationem vero ſacri, inquantum ſumitur: & ideo effectum ſacramenti habet in eo, qui ſumit: effectũ aũt ſacrificii in eo, qui offert: vel in his p qbus offertᷣ. Septima vtilitas eſt, æternæ gloriæ collatio: vt Ioã. c. vi. Qui manducat meam carnẽ, & bibit meũ ſanguinem, habet vitã æternã. & magis infra: Qui manducat hũc panem, viuit in æternum. Proficit ẽt hoc ſacrm̃ ad glorię augumentũ: quę gloria ſequitᷣ ad augmẽtum gratię. Quanto magis enim aia proficit, & creſcit in gratia, tanto copioſiorẽ promeretᷣ gloriam. Sed qui deuote, & humiliter ſuſcipit Euchariſtię ſacramentũ, proficit in gratia: vt ſuperius dictum eſt in prima vtilitate: iccirco abundantius gloriam conſequetur, & obtinebit æternũm. Sunt qui addant duas alias vtilitates. Quarum altera eſt, deuote communicantium releuatio. Si enim homo poſt deuotam communionem in aliquod prolaberetur delictum, facilius ab illo ſurgere poterit,

poterit, q̄ ſi ante non cõmunicaſſet. Cuius rei ratio eſt: qa per ſanctam cõmunionem anima roboratur, & fortior efficiť: & ideo facilius eſt fortiori ſurgere, q̄ debili. Altera vero vtilitas eſt, quia huius ſacramenti perceptio à futuris peccatis hominem pręſeruat. Inqt enim Beatus Thomas, vbi ſupra: Peccatum eſt quędã mors ſpiritualis animę: vnde eodem modo pręſeruatur aliqs à peccato futuro, quo præſeruatur corpus à morte futura temperate, & modeſte viuẽdo, & medicinis ſe adiuuando. Nota inſuper Iudęe, quibus, & quot donis decorauerit nos Deus noſter pius, & benignus ꝑpter eff.caciam huius ſacramenti: quæ eſt charitatis vinculum: & in noua lege apparere, & abundare debuit: & propterea inſtitutum fuit, imminẽte Chriſti paſſione, in ſignũ amoris ipſius Dei erga genus humanum. Non ſolũ enim ſua: ideſt omnium creaturarum obſequia, & Angelos in adiutorium noſtrũ: ſed etiam ſeipſum dedit in filio per carnis aſſumptionem: iuxta illud Eſaię cap. .ix. Filius datus eſt nobis. Dedit ſe in ſocium per naturæ noſtrę ꝯformitatem, iuxta illud Apl'i ad Philip. cap. ii. Habitu inuẽtus vt homo. Dedit ſe in Magiſtrum per doctrinę prędicationẽ, ſm illud Ioã. cap. .xiii. Vos vocatis me Magiſter, & dñe, & bene dicitis, ſum etenim. Dedit ſe in lucẽ per exempli operationẽ, ſm illud Ioan. cap. xiii. Exemplum enim dedi vobis: vt quẽadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Dedit ſe in patrẽ per gratię regenerationem, iuxta illud Ioan. cap. primo: Quotquot aũt receperũt eum, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri his, qui credunt in noie eius. Dedit ſe in holocauſtũ p paſſionẽ: vt Eſaię cap. liii. Non eſt ſpecies ei, neq; decor &c. Et tãdem dedit ſeipſum nobis in cibũ ad ſpiritualẽ refectionẽ: vt in eũ mutaremur, iuxta illud Beati Auguſtini i lib. ꝯfeſſionũ: Mãducabis me, & ego nõ mutabor in te, ſed tu mutaberis in me. O' inflãmata, & ignita charitas Ieſu Chriſti. O' cordialis amor clemẽtiſſimi ipſius ſaluatoris noſtri, qui nõ ſolum mediocriter, nec magnopere, ſed ẽt ſupabũdanter nobis oſtendit quãtopere nos diligeret. Et ꝑpterea hoc ſacr̃m eo ipſo tpe inſtituit, quo amor eius ebulliebat, atq; feruebat, iminente eius paſſione ꝑpter noſtrã ſalutem aſſumpta: vt Ioan. c. xiii. Cũ dilexiſſet ſuos, qui erãt in mũdo, in finẽ dilexit eos: maiora .ſ. dilectionis ſigna eis oſtendẽs, ſm Gloſam. Quãtope igiť teneamur ipſi Deo nr̃o, ſi cogitaremus, & q̄, & quot, & quãta ſint eius beneficia in nos collata, quę plurima ſunt, & maxima, nẽpe alias ſibi redderemus gratias, q̄ faciamus: ac eum ſingulariter amantes, die, noctuq; ſibi inſeruiremus, nil aliud cupientes, & in eo ſolo requieſcentes.

¶ Tertiadecima Inqſitio Iudęi eſt hęc. Caput. LXI.

Inquiſitio. QVot noibus, inqt Iudęus, denominať hoc ſacr̃m? Audiui enim te iterdũ noiare ipſum, Euchariſtiam: interdũ Hoſtiã: interdum Sacr̃m.

Reſponſio. Rñſio. Quinq; (vt plurimũ) noibus denominari ſolet. Primũ nomen eſt, Euchariſtia: vt. i. q. i. cap. Multi ſæculariũ. & de ꝯſecra. diſtin. ii. c. Quotidie. extra de pœniten. & remiſ. cap. Omnis. Quod euchariſtię vocabulum (ſm Dionyſium in lib. de Angelica hierarchia) eſt vocabulum Gręcũ dictũ ab eu, qď eſt bonũ: & charis, quod eſt gratia, quaſi bona gratia, qm̃ ibi eſt bona gratia: non inhęrens, ſed ſubſiſtens: vt inqt Lãdulfus in. iiii. diſtin. viii. εὖ, & χάρις, Tortellius. Licet eni in omnibus eccleſiæ ſacramentis diuina conferatur gratia: tamen huic ſacramento antonomaſtice attribuitur, inquantum continet Chriſtum gratia plenum, & gratiæ datorem. Et ſimpliciter, Sacrificium, nominatur, inquantum eſt Dominicæ paſſionis cõmemoratiuum. Secundum nomen eſt, Viaticum, vt. ii. q. ii. cap. Si quis in infirmitatẽ: qa eſt viatoꝝ cibus, & ſolidatio. Dať enim ex hac vita ad aliã tranſeuntibus. Tertium nomen eſt, Hoſtia, vt de ꝯſecra. diſtin. iiii. cap. Sacramentum. & cap. Semel. & dicitur, Hoſtia, quia paſſionem Chriſti ſignificat, quã patri obtulit. Quartum nomen eſt, Symaxis: quod Græcum eſt: & ſm Dionyſium de Angelica hierarchia, ſonat Latine idem, quod communio: quia eſt omnium fidelium

Digitized by Google

communis vnio: qa eſt ſignũ demõſtratiuum vnitatis eccleſiæ: cui aggregãtur homines p ipſum. Quintũ nomen eſt, Sacramẽtũ altaris, vt de ↄſecrat. diſtin. i. c. Sacramenta. & interdum dr̃, Sacramentũ, ſine alia additione: qđ intelligitur de ipſo ſacramento altaris pp eius excellentiã. Sup excellit enim reliqua oĩa ſacramẽta, quãtum ad rem in eo contẽtam: quæ eſt verũ corpus Chriſti: vt de ↄſecra. diſtin. ii. c. Re vera. & c. Oĩa. Excellentia aũt huius ſacramenti colligitur ẽt ex eius inſtitutione: qa inſtitutum fuit ab ipſo Redemptore nr̃o Ieſu Chriſto: & ex eo quod in ipſo ſacramento corpus ipſius Saluatoris noſtri vere ↄtinetur: & eſt ſignũ rememoratiuum paſſionis Chriſti. Si aũt obiiceretur illud Ioan. c. vi. Caro non ꝓdeſt quicq̃, ſi ſpũs eſt, q viuificat. & ideo inferret inutilẽ eſſe manducationẽ carnis Chriſti. Rñſio. Loqtur ibi de corpe Chriſti ſm intellectum æſtimãtium eũ viſibiliter, non ſacramẽtaliter mãducandum. Obiicitur ẽt illud Auguſtini: Vt qd paras dentem? crede, & mãducaſti. quod inuere vr̃, ꝙ ſpiritualis ſufficiat manducatio. Ad hoc rñdendo dr̃: Quid paras dentem. ſ. tm̃, cum non ſufficiat, niſi ſequatur mãducatio: vel loquit̃ de manducatione ſpũali p modũ meriti.

¶ Quartadecima Iudęi Inqſitio eſt. Cap. LXII.

Inqſitio

VTrum hoc ſacramentũ in azymis: hoc eſt in pane azymo: an ĩ fermẽtato ↄfici debeat? Rñſio. Dictum eſt ſupra, panẽ triticeũ eſſe ad hoc ↄficiẽdum ſacramẽtum, debitã, ac ↄuenientem materiam. An aũt in pane azymo: an in fermentato illud ↄficere debeamus, nihil aliud dicere poſſumus, niſi illud in eo cõficiendũ eſſe pane, in quo ipſe dñs confecit: & hoc tum ex mãdato ipſius dñi dicẽtis, Matthæi. c. xxvi. Hoc facite in meã cõmemorationẽ: quaſi diceret: Silr̃, & ſimili modo & vos facite: tum ẽt ipſius dñi exẽplo, eo ſuis dicente Diſcipulis: Exemplũ enim dedi vobis: vt queadmodũ ego facio, ſic & vos faciatis: vt Ioan. cap. xiii. In quo aũt pane, ipſe dñs illud ↄfecerit ſacramentum, nullus Euãgeliſtaꝝ exprimit: taliter tñ loquunt̃: ꝙ iuxta tpis opportunitatem, in quo ↄfecerit pane, poſſit qſque nõ difficile percipe. Iuxta tpis opportunitatẽ dixi: vt & ad tp̃s, in quo illud inſtituit, & ad tp̃s ipſius ↄditiones, & exigentiam ↄueniens haberet̃ reſpectus. Cum aũt illud in ſua vltima cœna, dũ Phaſe cũ ſuis celebraret Diſcipulis, pridie q̃ pateretur, inſtituerit: vt oẽs Moſaicę legis cerimonias in ea cœna debitas, & ↄuenientes obſeruaret, neceſſe erat, cũ ipſe ſuis dixiſſet Diſcipulis, Matthæi cap. v. Nolite putare, qm̃ veni ſoluere legẽ, aut Prophetas: nõ enim veni ſoluere legem, ſed adimplere. In ea nanq; cœna Paſchalis agnus edebatur: cui multas ex legis mandato adhibendas eſſe cerimonias oñdi in hoc eodem lib. viii. tit. iii. in. ii. figura. Quo autẽ die eam cœnam fecerit dñs, Matthęus. c. xxvi. exprimit, dicẽs: Prima aũt die Azymoꝝ acceſſerunt Diſcipuli ad Ieſum, dicẽtes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? Lucas ẽt hoc idem affirmat. c. xxii. dicens: venit aũt dies Azymoꝝ, in qua neceſſe erat occidi Paſcha: quod fiebat ĩ prima Azymoꝝ die. Marcus ẽt, & Ioãnes hoc idem fatentur: vt infra parũper oſtẽdetur. Agnum ẽt Paſchalem lex Moyſis hoc eodem primo Azymoꝝ die occidi, & pręparari, ſimul & azymos fieri panes ꝑcipit, & mãdat: vt Exodi. c. xii. vbi ſic de azymis dr̃: nã de agno ſatis dictũ eſt ſuperius in figura ſecunda: Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentũ in domibꝰ veſtris: quicũq; comederit fermẽtũ, peribit aĩa illa de Iſrael. & paꝝ ĩfra eod. c. dr̃: Et obſeruabitis azyma: & iteꝝ magis infra: Primo mẽſe, quartadecima die menſis ad veſperam comedetis azyma, vſq; ad diẽ vigeſimã primã: ſeptẽ diebus fermentatũ non ĩuenietur in domibus veſtris. Leuitici quoq;. c. xxiii. ſcribitur: Mẽſe primo, quartadecima die mẽſis ad veſperã Phaſe dñi eſt: & qntadecima die mẽſis huius ſolẽnitas Azymorum dñi eſt: ſeptẽ diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctuſq;. & paꝝ infra eod. c. dr̃: Dies aũt ſeptimus erit celebrior, & ſanctior. Exodi ẽt. c. xiii. Septẽ diebus veſcetis azymis: & in die ſeptimo erit ſolẽnitas dñi: azyma comedetis

comedetis ſeptem dieb⁹. Et hoc fieri mã-
dauit Moyſes ĩ memoriã: ꝙ de Aegypto
fuiſſent egreſſi. & ſeqtur: Non apparebit
apud te aliqd fermentatũ, nec in cũctis fi
nibus tuis. Numeri. c. ix. inqt dñs: Homo
q fuit ĩmundus ſup aĩa, ſiue in via pcul ĩ
gente veſtra, faciat Phaſe dño in mẽſe ſe-
cundo, quartadecima die mẽſis ad veſpe
rã: cũ azymis, & lactucis agreſtibus come
det illud. Ioſue. c. v. Manſeruntq; filii
Iſrael in Galgalis: & fecerũt Phaſe quar-
tadecima die menſis ad veſpeꝝ in cãpe-
ſtribus Hierico: & comederũt de frugib⁹
terrę die altero: & azymos panes, & polẽ
tam eiuſdẽ anni: defecitq; mãna &c. Exo
di. c. xxiii. Solẽnitatem quoq; Azymorum
cuſtodies: ſeptẽ dieb⁹ comedetis azyma,
ſicut pręcepi tibi tempore mẽſis nouoꝝ,
qñ egreſſus es de Aegypto. Hoc nempe
pceptum de celebratione Phaſę: vt ex an
tedictis manifeſte oñditur, eſt, vt Iudæi
ſeptem diebus ꝯtinuis, & azymis veſcerẽ
tur, & fermẽtatũ in ſuis nõ inueniãt do-
mibus. Illi aũt ſeptem Azymoꝝ dies inci
piebãt in veſpera quartidecimi diei pri-
mi mẽſis, & cõtinuabant vſq; ad veſperã
vigeſimiprimi diei eiuſdem mẽſis: & ſic
ſeptem integri dies efficiunt, includẽdo
in ipſis ſeptẽ diebus veſperã quartideci-
mi diei: & excludendo veſperã vigeſimi
primi diei: vt mos eſt teſtamenti veteris.
Nam Geñ. c. i. dr̃: Factumq; eſt veſpere, &
mane dies vnus. Incipiebat enĩ dies ſem
p in veſpera. Et qm̃. xv. die Azymoꝝ erat
ſolẽnitas: iõ Iudęi in veſpera ipſius qnti
decimi diei ſuum Phaſe faciebãt: quod p
ea, quæ dñr, Ioan. c. xviii. veꝝ eſſe proba-
tur. dr̃ enim ibi: Adducunt ergo Ieſum à
Caipha in prætoriũ: erat aũt mane: & ipſi
non introierũt in ptoriũ: vt non ꝯtamina
renẽ: ſed vt mãducarent Paſcha: nam in
præcedenti nocte captus fuerat Ieſus. Et
ſic Ioãnes à Matthæo, & Luca nõ diſcor
dat. Sciens aũt Ieſus, qa venit hora eius,
vt tranſeat ex hoc mũdo ad patrẽ, fecit
cœnã cũ Diſcipulis ſuis in veſpera primi
diei Azymoꝝ: q dies erat quartuſdecim⁹:
licet veſpera ipſius diei eſſet principium
diei qntidecimi: & in qua veſpera ex mã-
dato legis oẽs incipiebant veſci panibus
azymis: imo non licebat in ea panes fer-
mentatos in domo tenere: vt ſupra dictũ
eſt. Cum aũt ipſe Saluator noſter Paſcha
ſuum fecerit prima Azymoꝝ die in veſpe
ra: vt antedicti tres Euãgeliſtæ teſtantur:
eaq; in veſpera fermẽtato pane vti nõ li-
ceret: alius panis adeſſe non poterat, niſi
azymus: ſed Gręci dicunt, Ioannẽ, q vlti-
mo ſcripſit Euangeliũ, alios tres correxiſ
ſe, vt inferius dicetur: igitur vt in azymo
pane ſacramentum illud ꝯfecerit, neceſſe
fuit. Pręterea ipſe dñs in ſuis Euangeliis
ſemp ſumpſit fermẽtũ in malã ſignifica-
tionem, dicẽs: Attendite à fermẽto Phari
ſæoꝝ: quod eſt hypocriſis: vt Matthęi. c.
xvi. Marci. c. viii. & Lucæ. c. xi. Item Apl's
eodẽ modo loquens primo ad Corinth.
c. ix. in qt: Non in fermẽto veteri, neq; in
fermento malitiæ, & neqtię: ſed in azy-
mis ſynceritatis, & veritatis. Et. c. v. eiuſ-
dem Eplæ inqt: Expurgate vetus fermen
tũ: vt ſitis noua ꝯſperſio ſicut eſtis azymi:
nam modicũ fermẽtũ corrũpit magnã pa
nis maſſam. Ex antedictis igitur oibus in
fertur, & ꝯcluditur, Saluatorẽ noſtrum in
azymis hoc inſtituiſſe ſacramẽtum: vñ ſa
croſancta Romana eccleſia dñm ſuũ imi-
tando, ipſum ſacramẽtũ in azymis confi
cit, & ꝯſecrat: ſicq; confici, & cõſecrari in
oibus Occidẽtalib⁹ eccleſiis ſtatuit, & de-
creuit: vt hr̃ in Decretis. de ꝯſecra. diſtin.
ii. c. . Græci aũt, & Orientales
oẽs eccleſiæ in pane fermentato hoc con
ficiũt ſacramentũ. Cauſam aũt quare hoc
faciant, aliam aſſignat famoſus ille Theo
logus Franciſcus de Mairone, aliã frater
Aſteſanus. Franciſcus nanq; de Mairone
in quodam Tractatu de corpe Chriſti in-
quit: Cauſam eſſe, qa Græci dicũt: Quòd
B. Marcus ait oppoſitum eius, quod alii
Euangeliſtæ dixerunt. c. xiiii. vbi dicitur:
Erat aũt Paſcha, & azyma poſt biduũ. &
addunt, ꝙ ipſe B. Marcus alios in hoc
correxit Euangeliſtas. Quæ B. Marci ver-
ba ad hoc propoſitum nihil faciunt: quia
tunc Chriſtus erat in domo Simonis Le-
proſi: & nihil ibi dicitur de cœna domi-
ni, de qua ſupra diximus, ſed de Maria
Magdalena, quæ lachrymis ſuis lauit pe-
des domini. Sed in eodem capite magis

Digitized by Google

infra ipſemet B. Marcus: cum de præmemorata cœna dicere vellet, ait: Et primo die Azymorum, quando Paſcha immolabant, dicunt ei Diſcipuli: Quovis eamus, & paremus tibi vt manduces Paſcha? Ecce ipſe quoq; B. Marcus ab aliis trib⁹ nõ diſcrepat Euangeliſtis. Vnde miror de Græcis, & aliis Orientalibus eccleſiis cõficientibus in fermentato auctoritate B. Marci: cum eis in nihilo ſibi opituletur. Sed aduertendũ eſt: ꝙ B. Marcus ſcripſit etiam Euangeliũ Græce, quod non vidi. Frater vero Aſteſanus in quarto lib. ſuæ Sũmæ. tit. ix. inqt: Sciendum ẽt, ꝙ à principio tota eccleſia conficiebat in azymo: ſed poſtea tpe Leonis Papę, pp hæreticos Ebionitas, dicentes legalia obſeruari debere cũ Euãgelio: & in azymo ꝯficiendũ eſſe pp præceptum legis: eccleſia inſtituit ad tempus in fermentato. Ceſſante vero cauſa, eccleſia Occidentalis rediit ad ritũ antiquum: Orientalis vero illũ retinuit: & vlterius adiicit, non poſſe confici, niſi in fermentato. Et ad hoc probandũ, aſſerebat dñm in fermentato conſecraſſe. Leo vero primus, natione Thuſcus, ex patre Quintiano, Põtifex Maximus fuit digniſſimus, & facundiſſimus tpe Martiani, & Valentiniani Imperatoꝝ, & duas inuenit hæreſes. Et factum eſt ꝯcilium ſanctorum epiſcopoꝝ in Calcedonia ĩ martyrio ſanctæ Euphemiæ: & congregati ſunt. 256. ſacerdotes: & alii, quorum chirographum cucurrit. 406. epiſcopoꝝ. Qui congregati vnà cum toto: hoc eſt fide Apoſtolicæ eccleſiæ Romanæ, cũ chirographo ſancti archiepiſcopi Leonis: ſed & catholici Prĩcipis Martiani in pręſentia Auguſti, congregatum concilium. 1200. epiſcoꝝ &c. Et paꝝ inferius: vbi & damnauerunt Euthychium, & Neſtoriũ. Et iteꝝ fidem ſuã Imperator Martianus Aug. cũ vxore ſua Pulcheria Auguſta, chirographum proprium exponentes, poſtulauerunt ſanctũ conciliũ: vt dirigerent ad beatiſſimũ Papam Leonẽ: damnantes oẽs hæreſes &c. Hæc Synodus Calcedonẽſis fuit quarta vniuerſalis. 630. epiſcopoꝝ contra Eutycem Conſtantinopolitanũ abbatem: aſſerentem Chriſtum poſt humanam aſſumptionem: non ex duabus naturis exiſtere: ſed ſolam in eo diuinam naturã ꝑmanere. Horum vero patrũ auctoritate decernitur, duas in Chriſto fuiſſe naturas: vtq; vnus idem Chriſtus, Deus, & homo crederetur: qbus ex ſnia decretis, ſtatim Neſtorius, & Eutyces nefandus hæreticus Manichæorum Præſul damnãtur &c. Nil autem dr̃ de hoc ſacramento. Veꝝ dicitur ibi: Vigiti quoq; octo canones ſtatuerũt: inter quos poſſet eſſe aliquid de hoc ſacramento: qa eos non vidi. Quod autem Græci, & Oriẽtales eccleſiæ noluerint reuerti ad conficiendũ hoc ſacramẽtum in azymis ceſſata cauſa illius hæreſis, parui eſt momenti, pp terminationem Synodalem, de qua infra paꝝ dicendum eſt. Sed ꝙ vlterius addiderint, non poſſe in alio confici, non video quo poſſint ſuſtentare fundamento, cum Marcus ſuum ſcripſerit Euangelium Latine: & ẽt Ioannes nõ deuiet ab aliis: vt in eius legenda ſcribit in Catalogo ſanctoꝝ, vbi ſic dicit: Marcus Euangeliſta Diſcipulus, & interpres Petri Apoſtoli: & eiuſdem in baptiſmate fili⁹: Leuiticus genere, & ſacerdos legalis Diſcipulus Apoſtoloꝝ poſt paſſionẽ dñi effectus, cum B. Petro Romam profectus eſt eidem fideliter adhęrens: vbi cum Petrus Chriſti Euangelium prædicaret: rogatus à fratribus, qui erant Romę, B. Marcus breue Euãgelium ad perpetuam memoriam: prout ex ore Petri audierat: fideli ſtylo, Latinoq; ſermone conſcripſit. Qđ videns Petrus approbauit, & eccleſiæ legendum tradidit. Audiui inſuper à quodam viro doctiſſimo, & fide digno, ſe vidiſſe in ciuitate Venetiaꝝ in Santo Marco Euangeliſta, ipſum manu B. Marci Latine ſcriptum. Ex quibus inferre intendo aliter, q̃ habeamus nos illud non extare Euangelium. Quapp aliunde, q̃ à B. Marco ad hoc probandũ, vt ſuum accipiant fundamentum, neceſſe eſt. Nicolaus autẽ Lyrenſis in ſuis ſuper Matthæo Cõmentariis. c. xxvi. inquit: Aduertendum eſt: ꝙ Gręci dicunt, Chriſtum cœnaſſe cũ Diſcipulis tertiadecima die primi menſis: vnde imolationem agni Paſchalis per vnam diem anticipaſſet: & hoc, qm̃ pręuidebat

Hæc Damaſus Papa ad B. Hiero.

ſe in

ſe in craſtinum paſſuꝝ, quando ſm legē immolari debebat agnus. Quod ex Euangelio Ioānis.c.xviii.probare nituntur, dicentes: Iudęos cum ad Pilatum adducerent Chriſtum, noluiſſe Prætorium ingredi, ne contaminarentur, ſed vt manducarēt Paſcha: in eius enim diei veſpera mā ducandus erat agnus. ex quo concludūt, Chriſtum non in Azymis: ſed in fermentato ſacramentum inſtituiſſe. Cui ſententię dupliciter opponi poteſt. Primo, quia Chriſtus fuit in die Veneris crucifixus: & in veſpera Iouis cum Diſcipulis cœnauit: in qua cœna azymis, ſm legem, veſci neceſſe erat: quia legem ipſe adimpleuit: ipſomet dicente: Non enim veni ſoluere legem, ſed adimplere. Et ſicut parauerūt agnū: potuiſſent ēt azymos parare. Aliter ēt ſoluunt aliq: qa qntadecima dies erat ſolemnis: vt dr̄ Leuitici.c.xxiii. ideo Iudęi, qui azyma iam edere cœperant, igredi noluerunt Pretorium, ne contaminarentur: per ipſos enim ſeptem dies feſtos, quibus azymis veſcebantur, ſe mundos ſeruare volebant: ſed Ioānes dicit: Vt mā ducarent Paſcha: ideſt agnum: non autē azyma. Si agnus intelligeretur māducandus, & non azyma: ſequeretur ꝙ in die Veneris non fuiſſet crucifixus: ſicut oēs Euangeliſtæ dicunt. Et ipſe quoq; Ioan. cap.xix.inquit: Iudęi ergo, qm̄ Paraſceue erat: vt non remanerent in Cruce corpora Sabbato: & oſtendit eum in ſexta feria fuiſſe crucifixum: vnde illud Paſcha itelligi non poteſt de agno: ſed de azymis. Dixi quid fieri deberet, & quare: ſed hoc non obſtāte, fit, & obſeruatur: vt eccleſia Occidentalis hoc eſt Latinoꝝ, & Occidētalium omniū: hoc eſt Romana eccleſia, in azymis hoc ꝯficiat ſacramentum: Oriētalis autem in fermentato: & ſic etiam terminatum, & diffinitum fuit in vniuerſali concilio Orientalis, & Occidentalis eccleſiæ: congregato in hac ciuitate Ferrariæ, anno domini.1437.&.1438.tempore Pōtificatus Eugenii Papæ: & Illuſtris olim Domini Nicolai Marchionis Eſtenſis: & demum Florentiam traducto propter peſtem in curiales ſæuientem. Cuius diffinitionis tenor eſt, vt infra: vt narrat Blondus hiſtoric⁹ lib.x.ſuæ tertię Decadis, his verbis, ꝗtum ad huius ſacramēti attinet inſtitutionē: Item in azymo, ſiue fermētato pane triticeo corpus Chriſti veraciter ꝯfici: ſacerdotēq; in altario ipſum dn̄i corpus ꝯficere debere: vnūquēq;.ſ.iuxta ſuę eccleſiæ, ſiue Occidētalis, ſiue Orientalis ꝯſuetudinē. Latini ergo, ſiue Occidētales tenentur, & debent in eccleſiis Orientalibus hoc ſacramētū in fermētato ꝯfectum latrię cultu venerari, & colere. Et ē cōtra Oriētales, & Græci nr̄m in azymis ꝯfectū in nr̄is eccleſiis Occidētalibus eodem latrię cultu venerari, & colere tenent̄, poſtꝗ̄ in vtroq; pane corpus Chriſti veraciter cōficit̄. Qui aūt eſſet primus mēſis anni: & an annus inciperet in Martio, an in Aprili, an prius in Septembri: & an annus eſſet Solaris, vel Lunaris, vt multi cōtendunt, non eſt neceſſariū dicere: cum ꝗſtio noſtra ſup hoc non verſet̄ articulo: ꝑ oēs nāq; Euāgeliſtas liqdo patet, eā veſperā, qua Chriſtus Ieſus pręmemoratū iſtituit ſacramētū, fuiſſe veſperā primi diei Azymoꝝ: vt ſupra dictum eſt: ideo tp̄s terere ſupfluum eſſet. Debebat aūt, iuxta legem, eum comedere in veſpera ſequēti: ſed imminēte paſſione, tempus præoccupauit.

¶ Quintadecima Iudęi Inqſitio eſt hęc.

Cap. LXIII.

SI Chriſtus in huius ſacramēti inſtitutione imitandus eſt: vt.ſ.in eodem ꝯficiatur pane, in quo ipſe confecit: vt ſupra proxime dixiſti; quare in ipſius ſacramēti aſſumptione Chriſtiani ſuū ſīr nō imitant̄ Saluatorē? vt.ſ.poſt cœnā ipſum ſumāt ſacramētū: cū ipſe illud Diſcipulis ſuis poſt cœnā dederit? Rn̄ſio. Corinthios hoc faciētes, Paulus Apl's in ſua prima ad Cor.c.xi.reꝑhendit: q in eccl'iā Dei ſuas afferebāt cœnas; & poſtea ſaturati, & ebrii hoc ſumebāt ſacramētū. Vt aūt Saluator nr̄ poſt eſum agni Paſchalis hoc inſtitueret ſacramētū, & Diſcipulis traderet, & nō añ: & rōnabile fuit, & valde cōueniēs, hac maxime cā: quia vbi ceſſabat agni figura: vt figurati veritas inchoaret, opportunum fuit. Nam agni Paſchalis immolatio, & comeſtio, huius extitit ſacramenti figura; vt ſupra dictum fuit

Inquiſitio.

Reſponſio.

Digitized by Google

figura ſecunda. Adueniente igiť veritate, debuit figura ceſſare, quia vmbrã fugat veritas. Saluator ergo noſter, qui non vt legem ſolueret venerat, ſed vt eam adimpleret: vt Matthęi cap. v. agnum prius Paſchalem, iuxta Moſaicę legis ritum ſuis cum Diſcipulis mãducauit: vt legẽ veterem adimpleret: & poſt ipſius agni eſum hoc inſtituit ſacramentum: quod ceſſante, & euacuata figura in eccleſia: deiceps, ad perpetuam ſui memoriã, perſiſtere debebat. Aliæ etiam duæ aſſignantur rationes. Altera quarum eſt: quia Saluator ipſe ex loco inſtitutionis huius ſacramenti ad ſuam erat iturus paſſionem: cuius memoriale eſt hoc ſacramentum. Altera vero: vt ex hoc ſacramento vltimo temporalis huius vitæ ſuæ tempore inſtituto, & Diſcipulis ſuis tradito, in ipſorum Diſcipulorũ cordibus recentior, & tenacior Magiſtri ſui remaneret impreſſio: & ſuę paſſionis frequentius memoria haberetur. Poſtea vero cũ agni Paſchalis figura ceſſauerit, & oĩno euacuata ſit, ac Paſcha noſtrum immolatus ſit Chriſtus, qui verus fuit agnus, & abſtulit peccata mundi: vt Sancta mater cantat eccleſia: ipſa eccleſia, omiſſo penitus agno carnali, hoc ſacratiſſimũ corporis Chriſti ſacramentũ, Magiſtri, & dñi ſui memoriale pręcipuũ, benigne, & deuota humilitate ſuſcepit: ac in eius reuerentiam ſtatuit: vt non niſi a ieiunis ſumatur: exceptis tamen infirmis: quos excuſatos haberi voluerunt. Ieiunis dico, non ſolum ieiunio eccleſię, ſed etiam naturæ: vt magis deuote, & ſobrie perciperetur: & non iuxta morem Corinthiorum: quos reprehendit Apoſtolus: vt ſupra dictum eſt.

¶ Sextadecima, & vltima Iudæi Inquiſitio eſt hæc. Cap. LXIIII.

Inquiſitio.

QVare feſtiuitas corporis Chriſti tam celebris, & ſolemnis in eccleſia Chriſtiana introducta fuit: vt in omnibus huius mũdi partibus, in quibus habitant Chriſtiani, ſacramentum iſtud corporis Chriſti cum maxima laicorum veneratione, & ingenti religioſoꝝ, & clericoꝝ pompa, maximoq; apparatu ſingulis annis per viaꝝ triuia, & quadriuia, publice deferatur? Rñſio. Hoc nõ ſine cauſa, & qdem magna, factum fuiſſe, manifeſtum eſt. Nam Vrbanus Papa quartus anno dñi. 1263. per Vrbanũ Papam. &. 1264. per ſubſequentẽ Pontificẽ Papã Clementẽ: ſui aũt Pontificatus anno primo, hanc inſtituit feſtiuitatẽ: eodem ritu celebrandã ob miraculũ quoddam: qđ eodem extitit tpe: vt habeť in Catalogo ſanctoꝝ lib. v. c. xlv. de huius feſti celebratione: vbi ſic ſcribiť: Feſtiuitas corporis Ieſu Chriſti ab Vrbano Papa quarto nuꝑ iſtituta ẽ: videlicet anno dñi. 1263. anno Põtificatus eius primo. Cuius inſtitutionis cauſa motiua fuit miraculum: qđ tunc tpis apud Vulſinum caſtellum apparuit. Qđ miraculũ deſcripſi ſupra titulo. xii. Hoc igiť miraculo principaliter inductus Romanus Pontifex Vrbanus quartus, huius ſacramenti deuotione affectus, pie ſtatuit pręfatę inſtitutionis memoriã prima quinta feria poſt octauas Pentecoſtes à cunctis fidelibus celebrari: vt qui per totum anni circulum eo vtimur ad ſalutẽ, eius inſtitutionem illo tpe ſpecialiter recolamus, quo Spiritus ſanctus Diſcipulorum corda edocuit ad plene cognoſcẽda huius myſteria ſacramenti. Nam & in eodem tpe cœpit hoc ſacramentũ à fidelibus frequentari. Legiť enim in Actibus Aploꝝ: ꝙ erant ꝑſeuerantes in doctrina Aploꝝ: & cõmunicatione fractionis panis: & orationibus ſtatim poſt ſancti Spiritus miſſionẽ. hęc in dicto ſanctoꝝ Catalogo. Reor eqdem Pontificẽ iſtũ, nõ niſi diuino ſpiritu afflatũ, hanc quoq; inſtituiſſe feſtiuitatẽ: & maxime hoc tpe celebrandã: quo Saluator noſter corpus ſuũ à noſtra humanitate aſſumptũ ab oculis noſtris ad ſydera attulerat: vt ſacrm corporis, & ſanguinis ſui, qđ nobis reliquerat in terris coleref per myſteriũ, quod ſemel oblatũ eſſet in pretiũ: vt qa quotidiana, & indefeſſa currebat ꝑ hominũ ſalute redemptio: ꝑpetua eſſet ẽt redemptionis oblatio: & perẽnis illa victima viueret in memoria: & pręſens ſemp eſſet in gratia. De conſecra. diſtinctio. ii. cap. .liqui do etiam dicitur: Reliquit enim nobis hoc ſacramentum, qđ in vltima cœna

Reſponſio.

dedit

dedit Diſcipulis in ſuæ paſſionis memoriam, quando erat à nobis præſentiā ſuā ablaturus: vt quod ſuis Diſcipulis dedit, diligentius retineremus. Operæpretium igitur fuit: vt ſicut ipſe Saluator, ideo nos ab eo non derelictos fuiſſe arbitraremur, quia ipſe corpus ſuum ex humana carne aſſumptum in cœlū attuliſſet: cum ſacramentum ipſius ſui corporis, & ſanguinis nobis in terris in ſui memoriam reliquiſſet: ita & nos quoq; tali munere taciti, & contēti munus ipſum ab eo nobis in ſui memoriam derelictum, cum magna feſtiuitatis ipſius celebritate benigne, & reuerenter ſuſcipiamus: & cū Hymnis, & Cāticis deuote publica proceſſione, & pompa per publica viarum triuia gaudentes, & lætabundi deferamus: vt omnibus publice pateat, nos ab eo nō ſolum fauore, & continuis gratiis, ſed etiam ſua præſentia, minime alienos eſſe: vt diuini Prophetæ Vaticinium adimpletum fuiſſe omnibus generaliter, & veraciter conſtet. Inquit enim Eſaias capitulo trigeſimo: Et non faciet auolare à te vltra doctorē tuū. Quæ verba per Chaldaicam interpretationem Ionathæ ſic interpretantur: Et non recedet vltra diuinitas eius. Cui Vaticinio optime quadrat illud Matthæi vltimo: vbi ipſe Saluator noſter ait: Ego ſum vobiſcum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſęculi. Quod etiā Magiſter, ſiue doctor noſter ſit, patet ex verbis ſuis Matthęi capitulo vigeſimotertio: Nec vocemini Magiſtri: quia Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Merito igitur huius feſtiuitatis celebritas, & hoc maxime tempore, fuit inſtituta. Ad hanc ergo deuote, & ſolēniter celebrandam, quilibet verus Chriſtianus accedat: vt Redemptori noſtro de tanto munere, & beneficio, ſi non digna (vt meretur) ſaltem, inquantū poſſumus, infinitas referamus gratias.

Poſtquā explicitæ ſunt omnes Iudæi Inquiſitiones, quandam placuit ſubnectere Sequentiam: quam de hoc mirabili ſacramēto in feſtiuitatis corporis Chriſti ſolemnitate ſancta Romana cātat eccleſia.

¶ Quæ ſequentia huiuſmodi eſt.

Digitized by Google

LAuda Sion Saluatorem,
Lauda Ducem,& paſtorem
In Hymnis,& Canticis.
Quantum potes,tantum aude,
Quia maior omni laude,
Nec laudare ſufficis.
Laudis thema ſpecialis:
Panis viuus, & vitalis
Hodie proponitur.
Quem in ſacræ menſa cœnę
Turbæ fratrum duodenę
Datum non ambigitur.
Sit laus plena,ſit ſonora,
Sit iucunda, ſit decora
Mentis iubilatio.
Dies enim ſolemnis agitur,
In qua menſæ prima recolitur
Huius inſtitutio.
In hac menſa noui Regis,
Nouum Paſcha nouæ legis,
Phaſæ vetus terminat.
Vetuſtatem nouitas,
Vmbram fugat veritas,
Noctem lux eluminat.
Quod in cœna Chriſtus geſſit,
Faciendum hoc expreſſit
In ſui memoriam.
Docti ſacris inſtitutis,
Panem,vinum in ſalutis
Conſecramus hoſtiam.
Dogma datur Chriſtianis,
Quod in carnem tranſit panis,
Et vinum in ſanguinem.
Quod non capis,quod non vides
Animoſa firmat fides
Præter rerum ordinem.
Sub diuerſis ſpeciebus,
Signis tantum, & non rebus
Latent res eximiæ.
Caro cibus,ſanguis potus,
Manet tamen Chriſtus totus
Sub vtraq; ſpecie.
A' ſumente non conciſus,
Non confractus,non diuiſus
Integer accipitur.
Sumit vnus,ſumunt mille:
Quantum iſti,tantum ille,
Nec ſumptus conſummitur.
Sumunt boni,ſumunt mali,
Sorte tamen inæquali,
Vitæ,vel interitus.
Mors eſt malis,vita bonis.
Vide paris ſumptionis,
Quàm ſit diſpar exitus.
Fracto demum ſacramento:
Ne vacilles:ſed memento:
Tantum eſſe ſub fragmento,
Quantum toto tegitur.
Nulla rei ſit ſciſſura:
Signi tantum ſit fractura,
Qua nec ſtatus,nec ſtatura
Signati minuitur.
Ecce panis Angelorum
Factus cibus viatorum:
Vere panis filiorum
Non mittendus canibus.
In figuris præſignatur,
Cum Iſaac immolatur,
Agnus Paſchę deputatur,
Datur manna patribus.
Bone paſtor panis vere,
Ieſu noſtri miſerere:
Tu nos paſce,nos tuere:
Tu nos bona fac videre
In terra viuentium.
Tu qui cuncta ſcis,& vales:
Qui nos paſcis hic mortales,
Tuos ibi commenſales,
Coheredes,& ſodales
Fac ſanctorum Ciuium.

AMEN.

Digitized by Google

QVARTA IVDAEORVM Inquiſitio, & Improperatio eſt: quia Sabbati feſtiuitatem non ſanctificāt Chriſtiani: ſed in diem Dominicum mutauerunt. Caput. XII.

Oppoſitio Iudæi.

LEgem diuinam nos trāſgredi autumāt Iudęi: eo quòd Sabbati feſtiuitatem nō ſanctificemus: ſed in diē Dominicum mutauerimus: quod nobis non licuiſſe tribus conantur cauſis demonſtrare. Quarum vna eſt: quia legi diuinę nihil addere, vel minuere poſſumus. Dicitur enim Deuteronomii capitulo quarto: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor: nec auferetis ex eo. & capitulo quinto, dicitur: Non declinabitis neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtram: ſed per viam, quam pręcepit dn̄s Deus veſter, ambulabitis vt viuatis. & iterū eiuſdem Deuteron. c. xii. Quod præcipio tibi, hoc tm̄ facito dn̄o: nec addas quicquam, nec minuas. Legi enim diuinæ nihil homini addere, vel minuere, aut mutare fas eē aſſerunt. Secunda vero cauſa eſt, quia pręceptum de Sabbato celebrando poſitum eſt in numero præceptorum moralium in Tabulis lapideis deſcriptorū: & ideo conſequenter nunquam ceſſare debuiſſe aiunt. Tertio inquiunt, quia hoc præceptum fuit pluries à Sūmo Deo repetitū, & replicatum ſub pœna, & conditione mortis: & ſub fœdere ſempiterno: vt multis in locis conſtat: & maxime Exodi cap. xxxi. vbi dicitur: Cuſtodiant filii Iſrael Sabbatum: & celebrent illud in generationibus ſuis: pactum eſt ſempiternum inter me, & filios Iſrael, ſignumq; perpetuum. Si igitur (vt Iudęi aiunt) in generationibus filiorum Iſrael, & in pactum ſempiternum, ac in ſignum perpetuum à Summo Deo mandatum eſt: vt Sabbati requies eſſet, & perduraret: ergo nullo modo Sabbatum erat à Chriſtianis auferendum, & ceſſandum, ſua primęua ſanctificatione priuandum. & per conſequens Dominica dies loco eius ſurrogari, & ſubſtitui non potuit.

An hoc vt pręceptum ſit mere morale: an partim morale, & partim cerimoniale, vel iudiciale, inueſtigādę ſunt cauſę, propter quas Deus pręceperit Sabbatum celebrari.

QVoniam in hoc pręcepto de Sabbato celebrando, & ſanctificādo q̄plura continētur myſteria: ideo anteq̄ Iudęoꝝ Oppoſitioni reſpondeat: nonnulla prius enodanda ſunt, & declaranda. Et primo: an hoc præceptū ſit mere morale: an partim morale, & partim cerimoniale, ac partim etiam iudiciale: an autem hoc pręceptum ſit mere morale, inueſtigandæ ſunt cauſę, & conditiones, propter quas, & ſub quibus pręceperit Deus Sabbatum celebrari. ex quibus probabitur: an morale ſit, an cerimoniale, an iudiciale. Si enim cauſas, & conditiones, propter quas mandauit Deus Sabbatum celebrari, inueſtigabimus, octo cauſas, vel conditiones eſſe íueniemus. Primo, quid eſt, vel ſignificat, Sabbatum. Secūdo, cur, vel ad quid fuit pręceptum. Tertio, ob quam cauſam. Quarto, quando. Quinto, quomodo obſeruari mandatur. Sexto, quoties. ſeptimo, ſub qua pœna. Octauo, & vltimo, vſquequo obſeruari mandatur.

Quid ſit, vel ſignificet, Sabbatum.

PRimo. Nuſquam in ſacris literis inuenitur: ꝙ apud Iudæos dies illi ſeptem, quos fecit Deus, quando mundum creauit, aliquo proprio fuerint appellati nomine: niſi dies vnus: hoc eſt primus: dies ſecundus: dies tertius: & ſic ſucceſſiue vſq; ad ſeptimū incluſiue: vt Geñ. cap. primo. Aliqui tamen dicunt, Iudęos dies omnes appellare à Sabbato, tāq̄ à digniore: hoc modo: Prima Sabbati. i. prima dies à Sabbato: & hic eſt dies Dominicus. Secunda Sabbati: ideſt ſecunda dies à Sabbato: & hic eſt dies Lunæ. Tertia Sabbati: ideſt tertia dies à Sabbato: & hic eſt dies Martis: & ſic de reliquis.

Digitized by Google

Quod idem eſt,qđ dies primus: dies ſecundus &c. Nomina aũt ipſorum dierũ, quæ nunc ſunt quaſi omnibus communia,inuenta fuerunt à Gẽtilibus cœleſtes planetas colentibus:quorum dierum primus eſt dies Dominicus:qui ab ipſis Gẽtilibus dies Solis appellabatur: eo quòd in principio ipſius diei, Sol primus planeta incipiat dominari. Secundus dies vocatur dies Lunç.Tertius Martis.Quartus Mercurii. Quintus Iouis. Sextus Veneris.& Septimus Saturni. Vnde ſeptimo die,pro quo Sabbatum intelligimus, ſic legitur Geñ.capitulo ſecundo:Igitur perfecti ſunt cœli,& terra,& omnis ornatus eorum:compleuitq; Deus die ſeptimo opus ſuũ,qđ fecerat, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, qđ patrarat. Et benedixit diei ſeptimo: & ſanctificauit illum, quia in ipſo ceſſauerat ab omni ope. Sabbatum ergo lingua Hebraica non ſignificat diem ſeptimum:ſed quietem tantum, & ab opere ceſſationem: vt patet Leuitici capitulo.xxiii.vbi dicitur:Mẽſe ſeptimo, primo die menſis,erit vobis Sabbatũ memoriale:clãgetur tubis: & vocabitur ſanctum.Nam hoc in loco,Sabbatum nõ diẽ ſeptimum ſignificat,ſed ſolum feſtiuitatẽ: hoc eſt quietem:& ab opere ceſſationem: quia primus dies menſis nõ poſſet omni anno eſſe dies ſeptimus hebdomadæ. Item ibidem ex aliis dieb⁹ feſtis, hoc idẽ multipliciter oſtenditur: & maxime vbi dicitur:Die primo,& die octauo erit Sabbatum:quod ibidẽ ipſemet Moyſes exponit,& declarat,dicẽs.i.requies.Item Deuteron.c.v.Septimus dies Sabbatum eſt.i. requies.Exodi etiam.c.xxxi. Sex diebus facietis opus: in die ſeptimo Sabbatũ eſt requies ſancta domino. Vnde quicunq; dies diuino deputatus cultui, Sabbatum recte appellari poſſet,à requie,& ab operis ceſſatione.

¶Ad quid præceptum fuit Sabbati ſanctificationem obſeruari.

SEcundo,ad quid eſt præceptũ obſeruari ſabbatum.Ad quod reſpondendum eſt:ꝙ ad duo.ſ.ad requiem hominis,& ad ſanctificationem: vt ſcilicet homo ceſſaret ab omni opere ſeruili:&vt ſanctificaret Sabbatum: hoc eſt:vt opera ſancta faceret,ſoli Deo latriam exhibẽdo, & ab omni opere ceſſando:vt Exodi capitulo vigeſimo,& trigeſimoprimo. Sed quoniam nemo poteſt ſancta opera facere:nec diem ſanctificare peccando: ideo neceſſe eſt prius à peccatis ſe abſtinere:& ab omni malo declinare,& cauere: & ſic vera ſanctificatio Sabbati,& verum ſabbatizare,nil aliud eſt, niſi declinare ab omni malo,& facere bonum:ideſt operari iuſtitiam,erga Deum veram latriam exhibendo,& ſuper omnia diligendo: & erga ꝓximum iuſte conuerſando,& mutuum auxilium impendendo.

¶Propter quid præceptũ fuit Sabbatũ.

TErtio,ꝓpter quid hoc datum fuit mandatum.Ad quod reſpondet: propter duo præceptum fuit Sabbatum in die ſeptimo celebrari:hoc eſt ꝓpter duplicem memoriam habendam:ſcilicet creationis mundi: quia ſeptimo die ceſſauit Deus:& quieuit ab omni opere quod patrarat:& in memoriã exitus Iſrael de Aegypto.vnde Deuter.c.v.dicitur: Obſerua diem Sabbati &c.& paulo infra: Memẽto ꝙ & ipſe ſeruieris in Aegypto: & deduxerit te inde dominus Deus tuus in manu forti,& brachio extento: iccirco præcepit tibi:vt obſeruares diem Sabbati.Ex qbus verbis arguitur: ꝙ in die Sabbati de ſero exiit populus Iſrael de Aegypto.Ideo præcepit Deus Sabbatum obſeruari in die ſeptimo.Similia etiam verba dixit Deus Exodi cap.xx.vbi dicitur: Sex diebus fecit cœlum,& terram: & in ſeptimo die quieuit: ideo præcepit tibi: vt ſeptimo die obſerues Sabbatum.Ex quo patet:ꝙ propter duplicem memoriã mandatum fuerit obſeruãdum fuiſſe Sabbatum. Inuenitur etiam ipſum præceptũ datum fuiſſe non in memoriam præteritorum:ſed propter ſignum:& in ſignum futurorum: vt Exodi.c.xxxi. vbi dicitur: Videte vt Sabbatum meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me, & vos in generationibus veſtris. Et ita cuſtodiant filii Iſrael Sabbatum,& celebrent illud in generationibus ſuis: pactum eſt ſempiternum inter me,& filios Iſrael,ſignumq; perpetuum

Digitized by Google

petuum. Item Ezechielis cap.xx. & ſunt verba Dei: Inſuper & Sabbata mea dedi eis: vt eſſet ſignum inter me, & eos: & ſcirent, quia ego dominus ſanctificans eos. Ex quibus patet: ꝙ Sabbatum non fuit præceptum ſimpliciter ꝓpter ſe: ſed in ſignum, & pactum: & ſic datum fuit in quadruplex ſignum. Primo in ſignum diſtinctiuum: vt ille populus per talem religionem à Gentili diſtingueretur populo: & à quolibet alio infideli. Item in ſignum figuratiuum alicuius futuræ quietis: figurando Chriſtum in toto tali die in ſepulchro iacentem. Tertio in ſignum ſeruitutis, & tributi. Item quarto in ſignum fœderis, & fidei Chriſti futuri. Patet igitur Deum mandaſſe Sabbatum obſeruari, ꝓpter ſupradictam duplicem memoriam: creationis. ſ. & exitus Iſrael de Aegypto: & ꝓpter quadruplex ſignum antedictū.

¶ Quando obſeruari debeat Sabbatum: idest in qua ætate.

QVarto, quando obſeruari, ac celebrari debeat ſabbatum: hoc eſt in qua huius mundi ætate, ſiue in quo ſæculo: in qua re, licet aliqualis videatur eſſe differentia inter iterpretes, & doctores noſtros: qa nonnulli aiūt in ſexta ætate: nonnulli vero in ſeptima: tamen, qm̄ ipſi omnes in hoc cōueniūt, & concordant, ꝙ vltima huius ſæculi dies, ſunt dies Meſſię Regis, iuxta id quod dicitur Danielis cap.ii. vbi Propheta ipſe exponens ſomnium Regis Nabucodonoſor ait: Regnū Chriſti fore in diebus nouiſſimis. Quod verum eſſe comprobatur etiam per id, quod prędixit Iacob Patriarcha Geñ. cap.xlix. quando ipſe moriturus ait filiis ſuis: Congregamini, vt annūtiem quę vētura ſunt in vobis diebus nouiſſimis. & ibi Rabi Moyſes Gerundēſis exponens, & declarans dies iſtos nouiſſimos, ſic inquit: Nouiſſimi dies iſti ſunt dies Regis Meſſiæ: quoniā Iacob verbis ſuis illa ſignificauit tempora, cum dixit: Donec veniat Silo: hoc eſt Meſſias: & ipſi congregabuntur populi. Nouiſſimi enim dies, dies Meſſię ſunt. hęc ille: tum maxime, vt cum aduerſariis noſtris Iudæis in hac re facilius conueniamus: quoniā multi ex eorum Rabinis, ſiue Thalmudiſtis totum huius mūdi diſcurſum diſtinguūt per ſeptem ſæcula, ſiue in ſeptem ætates, aūt dies. Quorum primum ſęculum fuit ab Adam vſq; ad diluuium. Secundū mūdi ſæculum fuit à Noe vſq; ad Abraam. Tertium ſæculum fuit à circuncisione Abraæ vſq; ad Moyſem. Quartum fuit ſęculum Tabernaculi vſq; ad primum templum. Quintum fuit ſæculum primi templi vſq; ad captiuitatem Babylonis. Sextum ſæculum fuit ſæculum ſecundi tēpli vſq; ad eius deſtructionem factā per Titum, & Romanos. Septimum dicūt: ꝙ de neceſſitate eſt ſæculum Meſſię. Sequitur ergo, ſm̄ iſtos Thalmudiſtas, ſiue Rabinos, ꝙ à deſtructione ſecundi templi citra ſumus in tempore, & ſęculo Meſſiæ Regis: & in vltimo ſæculo mundi: & ſic in Sabbato mundi. His igitur ſic (vt dictum eſt) ſtantibus ad celebrationem huius quarti articuli, notandum eſt: ꝙ non ſolum Sabbatum, quod ſingulis ſeptem, vel octo diebus celebrabatur: ſed etiam omnia alia ſabbata: hoc eſt dies feſti totius anni: vel quorūcūq; tempoꝶ, pręcepit Deus celebrari in fine ſemper alicuius ſeptenarii. Nam Sabbatum vſuale: hoc eſt ſingularum hebdomadarum, pręcepit celebrari in ſeptimo die cuiuſlibet hebdomadę: vt Exodi cap.xx. & .xxxi. Sed feſtum nouaꝶ frugum. i. Pentecoſtes, pręcepit celebrari in fine ſeptimæ hebdomadæ poſt Paſcha: vt Leuitici cap.xxiii. & Numeri cap.xxix. Et feſtum tubarum, & expiationis, & Tabernaculorum præcepit celebrari in ſeptimo menſe: vt patet ibidem. Et Sabbatum terræ pręcepit celebrari in ſeptimo anno: vt Leuitici capitulo vigeſimoquinto. Et iubileum præcepit celebrari in fine ſeptimæ hebdomadis annorum: qui dicitur annus quinquageſimus: & Sabbatum generalis remiſſionis: vt ibidem patet. Ex quibus aperte oſtenditur: ꝙ omnia Sabbata legalia pręcepit Deus celebrari in fine alicuius ſeptenarii: quod non ſine maximo myſterio factum fuiſſe fatendum eſt: eo quod (vt ſupra dictum eſt) omnia Sabbata dedit Deus in ſignum figuratiuum, & in ſi-

Digitized by Google

gnum fidei,& fœderis:igitur aliquam re quiem figurabant in aliquo ſeptenario futuro. Sed ſeptenarium futurũ,quod ille ppls expectabat, erat totum tẽpus Meſſiæ:quod non difficile ex hoc Hieremiæ Vaticinio pcipi poteſt, capitulo decimo ſexto,vbi ſic dicitur:Ecce dies veniet, dicit dominus:& non dicetur vltra: Viuit dominus,qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de vniuerſis terris, ad quas eieci eos. Ex quo Oraculo oſtenditur,ꝙ Paſcha,& ſabbatum: quæ feſta celebrabant in memoriam exitus Iſrael de Aegypto,erant mutanda, & abolenda,& nouum feſtum erat celebrandum. Quod non tacuerunt Thalmudiſtæ, ſiue Rabini:ſed dixerunt, ꝙ quando veniet Meſſias in lege promiſſus,ipſe mutare debet omnes feſtiuitates, & cætera legalia. Sequitur ergo ex pdictis: ꝙ omnia illa Sabbata aliquam ſignificabant requiem in tẽpore Chriſti Meſſię,in lege promiſſi, futuram. Quod verum eſſe cõſtat: quia Sabbatum datum fuit ad ſanctificationem: & non propter ſe:ſed ꝑpter aliquod ſignũ figuratiuum:& pręceptum fuit ſemper in aliquo ſeptenario: & quia Sabbatum nil aliud eſt,niſi requies. vnde Origenes Homelia octaua ſuper Leuitico inquit:Septimana hæc præſentis vitæ tempus videri poteſt. In ſeptimana nanq; dierum cõſummatus eſt mundus: in quo donec ſumus in carne poſiti, ad liquidũ puri eſſe non poſſumus,niſi octaua venerit dies: ideſt niſi futuri ſæculi tempus affuerit. Ex quibus omnibus patet: ꝙ Sabbatum vſuale:ideſt cuiuſlibet hebdomadæ: qđ Deus præcepit celebrari in ſeptima die, figurabat requiem futuram in ſeptimo die mundi:ſcilicet qualiter debebat homo ceſſare ab operibus,& iugo legis: & ab omni opere ſeruili peccati per totum tempus Meſſiæ:quod eſt Sabbatum mundi figuratum per Sabbatum legale. De quo tempore locuti ſunt Prophetę: & in quo tempore erant declaranda omnia ſecreta,& ænigmata legis: vt ait Rabi Salomon ſuper Zacharia. Quorum cerimonialium intelligentia declarari non poterat,niſi per Regem Meſſiam: vt inquiũt Hebręi. vnde aiunt: ꝙ nullus debet præſumere talia ſecreta velle detegere: quia hoc pertinet ad ſolum Meſſiam in ſuo aduentu:quæ quidem ſecreta cerimoniarum vocant Tycu: ideſt ſilentium, relinquendum declarandum per Regem Meſſiam. Ex quo manifeſte conſtat: ꝙ omnia illa Sabbata figurabant, & ſignificabant futuram requiem in ſeptimo die mundi: quod eſt tempus Meſſiæ. Sed Sabbatum vſuale,vltra hoc, figurabat futuram requiem Chriſti in ſepulchro in die Sabbati:in quo Chriſtus iacuit per totam diem Sabbati. Patet igitur, quare Deus præcepit Sabbatum vſuale celebrari in die ſeptimo:& quare omnia alia Sabbata annualia pręcepit celebrari ſemper in fine alicuius ſeptenarii: quia omnia ſignificabant futuram requiem in ſeptima ætate mundi:ſcilicet in tempore Regis Meſſię:in quo omnia legalia debebant ceſſare: vt ſupra probatum eſt lib. iiii.

¶ Quõ celebrandum eſſet Sabbatum.

Qvinto demonſtrandum eſt: quomodo pręcepit Deus Sabbatum celebrandum eſſe, & ſanctificandum. Vnde ſciendum eſt: Deum primitus mandaſſe: vt homo nullum opus ſeruile faceret in eo die. Item quod nullus accenderet ignem in ſuis habitaculis per totam diem: vt Exodi capitulo trigeſimoquinto. Per quod figurabatur: ꝙ Chriſtus Sol iuſtitiæ,& lumen mundi debebat iacere in ſepulchro mortuus ibi clauſus,& ſigillatus: vnde in Gręcia,& in partibus Orientalibus eſt quædam ſecta Iudæorum:qui dicuntur Charraim: qui per totam diem ſabbati à veſpera vſq; ad veſperam nullum lumen accendunt: nec habent in tota domo ſua: ſed per totum illud tempus in vno tantum domus angulo in tenebris manent: audacterq; autumant: ꝙ Iudæi, qui inter nos Latinos habitant,legis Iudaicę ſunt pręuaricatores: eo quod contra domini pręceptum in domibus ſuis in die Sabbati lumen habeant,& ignem accendant. Quapropter ex hoc conſtat: ꝙ illi magis proprie,quo ad figuram,& ad literam ſeruãt Sabbatum,ꝗ̃ iſti, qui in his noſtris habitant

tant

tant regionibus. Quare aũt Iudęis mãdauerit Deus, ne in Sabbato ignem in ſuis accenderent domibus: niſi quia pręfigurabatur: ꝙ ſtãdum erat in tenebris legis, donec veniret Meſſias, qui eſt lux mundi: vt dicitur Pſal. iii. Exortum eſt in tenebris lumen rectis. Et Eſaiæ capitulo nono: Habitantibus in regione vmbrę mortis, lux orta eſt eis. quod oſtendimus de Meſſia Rege dictum fuiſſe ſupra lib. iii. cap. xix. Et hoc vt ipſe Meſſias illuminaret eos in lege, aperiendo ſibi ænigmata legis. Secundo, Deus pręcepit ſanctificari diem Sabbati, offerendo certa ſpecialia ſacrificia: vt in Leuitico patet: quę oĩa pręfigurabant, & ſignificabant vnum ſolum ſacrificium mediatoris: quod in Cruce immolandum erat: vt inquit Beatus Auguſtinus contra aduerſarium legis, & Propheta rum.

¶ Quare Deus toties iterauit pręceptum Sabbati?

SExto, ad id quod quęritur: Quare Deus toties iterauit, repetiuit, & replicauit hoc pręceptũ magis, q̃ alia pręcepta? Reſpondetur. Quia Sabbatũ pręceptum fuit vno modo in memoriam creationis: vbi memoratꝰ fides vnius Dei creatoris: per quam fidẽ ille populus dicebatur ſpecialiter, populus Dei cœli: & diſtinguebatur ab omnibus aliis nationibus: quia alię nationes adorabãt plures Deos: & ab æterno mũdũ fuiſſe putabãt. Ideo Deus voluit: vt Sabbatũ celebrareꝰ quolibet die ſeptimo: hoc, eſt ſemel ĩ hebdomada: vt memoria, & fides vnius Dei creatoris in illo firmaretur populo: & propterea voluit repetere multoties hoc pręceptum: ne vnius Dei creatoris fidem obliuioni mandarent: & ideo dicit: Memento, vt diem Sabbati ſanctifices: quaſi dicat: Ne obliuiſcaris fidem vnius Dei creatoris: & ne declines ad idola, ſicut cæteræ nationes: quapropter voluit Deus: vt in die Sabbati legeretur lex: & plura fierent ſacrificia in Tabernaculo, & templo ad hoc maxime: vt vnius Dei commemoraretur, & firmaretur fides: eo ꝙ obſeruantia huius mandati magis ducebat eos in memoriã, & fidem vnius Dei Creatoris omnium rerum. Poſſumus etiam dicere ex his verbis Exodi cap. xx. deſcriptis: Memẽto, vt diem Sabbati ſanctifices: ſex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimo autem die Sabbatũ dñi Dei tui eſt: non facies omne opus in eo &c. immortalem Deum innuere, imo ſignificare voluiſſe, hoc pręceptum de Sabbato cuſtodiendo, & ſanctificando fuiſſe antea datum: qa dicendo: Memento, vt diẽ Sabbati ſanctifices, ſignificat ipſum prius datum fuiſſe: quia reminiſci non poſſumus, niſi ea, quę iam pręterita ſunt. Inquirentes igitur ſacras lr̃as, inuenimus Geñ. cap. ii. ꝙ Deus cõpleuit die ſeptima opus ſuum, quod fecerat: & requieuit ab vniuerſo opere, qđ patrarat. Sed ibi de eius diei celebratione nullum promulgatur mandatum. Verum Exodi cap. xvi. in colligendo manna mãdatur Iſraeliticis: vt die ſexta duplices colligant cibos: quia reqes Sabbati erat domino ſanctificata. Itẽ ꝙ in ipſa die ſexta operarenꝰ quodcunq; opandum eſſet: & coquerenꝰ quęcunq; coquenda eſſent: & quicquid reliquum eſſet vſq; in mane reponereꝰ: quoniam in die ſeptima Sabbatum erat domino: & iccirco in agris manna non inueniretur. Vnde nonnulli increduli. ſ. exeũtes die ſeptima: vt colligerent mãna, nõ inuenerunt. & propterea ibidem dicitur: Sabbatizauit populus die ſeptima. Et ideo ibidem dñs redarguens populum, dixit ad Moyſem: Vſquequo non vultis cuſtodire mandata mea, & legem meam? videte ꝙ dominus dederit vobis Sabbatum: & propter hoc die ſexta tribuit nobis cibos duplices. Cum autem hæc fuerint anteq̃ Deus dediſſet legem Moyſi, non incõuenienter dicitur Exodi. c. xx. qñ dedit legem populo, qđ fuit paucis diebus poſt: Memento, vt diem ſabbati ſanctifices: qa prius datũ fuerat hoc mandatum. ſ. Exodi cap. xvi.

¶ Sub qua pœna mandatur obſeruari Sabbatum.

SEptimo videndum eſt, qua pœna mãdauerit Deus Sabbatum ſibi celebrari debere. Ad quod reſpõdetur. Quod ſub pœna mortis: vt Exo. c. xxxi.

vbi ſic dicitur: Videte vt Sabbatũ meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me, & vos in generationibus veſtris: vt ſciatis, quia ego dominus, qui ſanctifico vos. Cuſtodite Sabbatũ meum: ſanctum eſt enim vobis. Qui polluerit illud, morte morietur. Qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui. Sex diebus facietis opus, in die ſeptimo Sabbatum eſt: requies ſancta domino. Omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Item Exodi cap. xxxv. Igitur congregata omni turba filiorum Iſrael, dixit ad eos. ſ. Moyſes: Hæc ſunt, quæ iuſſit Deus fieri: Sex diebus facietis opus: ſeptimus dies erit vobis ſanctus, Sabbatum, & requies domini. Qui fecerit opus in eo die, occidet. Quare autem huiuſmodi præceptum ſub mortis pœna, vel comminatione cuſtodiri voluerit: nempe quia, ne Iudæi diuinum negligerent præceptum: & ſic negligendo vnius Dei fidẽ q̃ celerrime obliuioni mãdaſſent: & ne ad idola cum cæteris nationibus ſine mora declinaſſent: ideo illum ſtatim præcepit lapidibus obrui, qui ĩ die Sabbati ligna collegerat: vt Nume. c. xv.

¶ Vſquequo illud Sabbatum erat ſeruandum.

Octauo, & vltimo dicendum eſt: ꝙ hoc præceptum dederit Deus ſub fœdere ſempiterno: vt Exodi cap. xxxi. vbi ſic dicitur: Cuſtodiãt filii Iſrael Sabbatum: & celebrent illud in generationibus ſuis: pactum eſt ſempiternum inter me, & filios Iſrael, ſignumq́; perpetuum. Sex enim diebus fecit dñs coelum, & terram, & in ſeptimo ab omni ope ceſſauit. Sed iam dictum eſt ſuperius lib. iiii. qualiter data fuit circuncifio, & tota lex Moſaica ſub fœdere ſempiterno in ſignũ ſidei Chriſti futuri. Et ideo ſempiternitas illius ſigni erat perſeueranda, & duratura vſq; ad veritatem ſui ſignificati: quia æternum idem eſt: quod ſimul eſt per totã aliquam ætatem. Ideo Sabbatum, quoad ſignum fuit æternum cum tota lege ſimul cum illa ætate. Sed quo ad ſuum ſignificatum eſt æternum per totum Sabbatũ, & tempus Meſſiæ: vt infra ſuo loco demonſtrabit. Et ſic ex ſuperius dictis patet octo conditiones, quas præmiſimus ad dicendorum declarationem. Item iuxta ſententiam Beati Auguſtini ſic dicentis lib. xi. de Ciuita. Dei, cap. xxxi. Eodem autẽ die. i. eodem die ſepties repetito: qui numerus, etiam ipſe alia ratione, pfectus eſt, Dei requies cõmendatur: in qua primum ſanctificatio ſonat: Ita Deus voluit iſtam diem in illis ſuis opibus ſanctificare: ſed in requie ſua, quę non habet veſperam. Neq; enim vlla creatura eſt: vt etiam ipſa aliter in Dei verbo, aliter in ſe cognita ſciat aliam velut diuinam, aliam velut veſpertinam notitiam. De ſeptenarii numeri pfectione dici quidẽ plura poſſunt: ſed ſatis ſit admonere: ꝙ totus impar primus numerus ternarius eſt: totus par quaternarius: ex quibus duobus ſeptenarius cõſtat. Ideo pro vniuerſo ſępe ponitur: ſicuti eſt: Septies cadit iuſtus, & reſurgit. i. quotieſcunq; ceciderit, non peribit. Qđ non de iniquitatibus, ſed tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. Et ſepties in die laudabo te. Qđ alibi alio modo dictum eſt: Semper laus eius in ore tuo. & multa huiuſmodi in diuinis auctoritatibus reperiuntur: in qbus ſeptenarius numerus (vt dixi) ꝓ cuiuſq; rei vniuerſitate poni ſolet. Propter hoc eodem ſæpe numero ſignificatur Spiritus ſanctus, de quo dominus ait: Docebit vos omnem veritatem. ibi requies Dei, qua requieſcit in Deo. In toto quippe: ideſt plena perfectione requies: in parte autem labor: ideo laboramus, quandiu ex parte ſcimus. Sed cum venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt, euacuabitur. Hinc eſt, ꝙ etiam ſcripturas iſtas cum labore rimamur. Sancti vero Angeli, ad quorum ſocietatem, & congregationem in hac peregrinatione laborioſiſſima ſuſpiramus: ſicut habent permanendi æternitatem, ita cognoſcendi facilitatem: ſine difficultate quippe nos adiuuant, quoniam ſpiritualibus motibus puris, & liberis non laborant. Poſtquam ſupradictas declarauimus cõditiones, oſtẽdendum erat ſubſequenter: an præceptũ hoc de Sabbato celebrando eſſet morale, an cerimoniale, ſiue iudiciale. Sed

Digitized by Google

quoniam aliqua ſunt etiam ſacramenta, & myſteria in hac Sabbati celebratione: quæ Beatus Hieronymus in quadā Epiſtola de reſiduis enodandis quęſtionibus declarat: igit placuit ad maiorem dicendorū declarationem, quandam partē eius Epiſtolę prius pręmittere. Inqt eni ſic: Quęris quę cauſa ſit, cur anniuerſarius dies celebrandę Dñicæ paſſionis non ad eūdem redeat anni diem, ſicut dies, quo tradat natus? & deinde ſubiungis: Vtrū hoc ſit ꝑpter ſabbatū, & Lunā? & qd ſibi velit in fauore obſeruatio Sabbati, & Lunę? Hic primū oportet, vt noueris diē natalem dñi: non in ſacro celebrari, ſed tantū in memoriam reuocari, ꝙ natus ſit: ac per hoc nihil opus erit, niſi reuolutū diem anni, quo ipſa res acta eſt, feſta deuotione ſignari. Sacrm eſt aūt in alia celebratione, cum rei geſtæ rememoratio fit: vt aliqd etiam ſignificari intelligat: qd' ſancte accipiēdum eſt. Eo itaq; modo agimus Paſcha: vt non id ſolum, qd' factum eſt, in memoriā reuocemus. i. qa mortuus eſt Chriſtus, & reſurrexit: ſed etiam vt cætera, quæ Euangelium atteſtat, ad ſacratā ſignificationem non omittamus. Quia enim (ſicut dicit Apoſtolus) Chriſtus mortuus eſt ꝑpter delicta noſtra: & reſurrexit ꝑpter iuſtificationem noſtram: tranſitus quidam de morte ad vitam, illa paſſione domini, & reſurrectione domini ſacratus eſt. Nam etiam vocabulum ipſum, quod Paſcha dicitur: non Græcum (ſicut vulgo videri ſolet) ſed Hebręum eſſe dicunt: qui linguam vtranq; nouerunt: neque enim à paſſione: quoniam πάσχειν, Græce: Latine dicitur Pati: ſed ab eo quod tranſitur, vt dixi, de morte ad vitam, Hebræo verbo res appellata eſt. In quo eloquio Paſcha tranſitus deſignatur: ſicut perhibent, qui hoc ſciunt: quod voluit & ipſe dominus tangere, cum ait Ioānis cap. v. Qui credit in me, tranſit à morte in vitam: & maxime idem Euangeliſta hoc intellexit exprimere voluiſſe, cum de celebraturo domino Paſcha cum Diſcipulis, vbi cœnam eis myſticam dedit: Cum vidiſſet, inquit Ieſus, quia venit hora: vt tranſiret de morte, ſeu de hoc mūdo, ad

Ioannis cap. xiii.

patrem. Tranſitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalem: hoc eſt enim de morte ad vitam in paſſione, & reſurrectione domini commendatur. hic trāſitus à nobis modo agitur per fidem: quæ nobis eſt in remiſſionem peccatorū in ſpe vitæ æternæ diligentibus Deum, & proximum: quia fides per dilectionem operatur, & iuſtus ex fide viuit. Spes autem, quæ videtur, nō eſt ſpes: quod enim videt quis quid ſperat? Si autem qd' non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus: ſm hanc fidem, & ſpem, & dilectionē, qua cœpimus eſſe ſub gratia: iam commortui ſumus cum Chriſto: & conſepulti illi per baptiſmū: ſicut dicit Apl's: Quia & vetus homo noſter ſimul ꝯfixus eſt Cruci cum illo: & reſurreximus cum illo: quia & ſimul nos excitauit: & ſimul ſedere fecit in cœleſtibus &c. Item ibidem magis infra: Quid enim nūc (vt ſuperius dixi) fide, ac ſpe agimus: vt ad id ꝑueniamus dilectione ſatagimus. Requies quædam ab omni labore omnium moleſtiarū ſancta, atq; perpetua eſt. In eam nobis ex hac vita fit tranſitus: quem dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua paſſione demonſtrare, & ꝯſecrare dignatus eſt. Ineſt autē in illa requie non deſidioſa ſegnitia: ſed quędam ineffabilis tranquillitas actionis otioſæ. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requieſcitur: vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed qa talis actio in Dei laude agitur, ſine labore membrorū, ſine languore curarū, non ad eam ſic trāſitur per quietem, vt ipſi quieti ſuccedat: ideſt non ſic eſſe incipiat actio: vt eſſe deſinat quies. Neq; enim reditur ad curas, & labores, ſed permaneat in actione. Et quod ad quietem pertinet in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare: qa per requiem ad primam vitam reditur, vnde anima lapſa eſt in peccatum. Propterea Sabbato requies ſignificatur. Illa autem prima vita, quæ à peregrinatione redeuntibus eſt: per primam ſtolam, quem diem Dominicum dicimus: quære ſeptem dies Geneſis legens, inuenies ſeptimum ſine veſpera, qa requiem ſine fine ſignificat. Prima ergo vita non fuit ſempiterna re-

quies peccati: requies autem vltima ſempiterna eſt: ac per hoc & octauus ſempiternam beatitudinem habebit: qa reges illa, quę requies ſempiterna eſt, excipitur, & ab octauo non extinguitur. Neq; enim eſſet aliter ſempiterna. Ita ergo erit octauus, qui primus, vt prima vita, ſed æterna reddatur. Sabbatum tamen commendatum eſt cõmuni populo initio corporali temporaliter celebrandum: vt figura eſſet ſanctificationis in requiem Spiritus ſancti. Nuſquam enim legimus in Geneſi, ſanctificationem per omnes ſuperiores dies: ſed de ſolo ſabbato dictum eſt: Et ſanctificauit dominus diem ſeptimum. Amant enim requiem animæ, ſiue pię, ſiue iniquę: ſed qua perueniant ad id, qđ amant, plurimæ neſciunt: nec quid aliud appetunt etiam ipſa corpora põderibus ſuis, niſi quieſcere à motibus ſuis. Nam ſicut corpus tamdiu nititur pondere, ſiue deorſum verſus, donec ad locum quo nititur veniens conquieſcit: pondus quippe olei ſi mittatur in aere, deorſum: ſi autem ſub aquis, ſurſum nititur: ſic animæ ad ea, quæ amant, propterea nituntur, vt perueniendo requieſcant: & multa quidem per corpus delectant: ſed nec eſt in eis æterna requies, nec ſaltem diuturna: & propterea magis ſordidant animam, & aggrauant potius ſyncerum eius pondus, quo in ſuperna fertur, impediant. Cum vero anima ſeipſa delectatur, nondum incommutabili delectatur, & adhuc ſuperba eſt, quia ſe pro ſummo habet, cũ ſuperior ſit Deus: nec in tali peccato impunita relinquitur: quia Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Cum autem Deo delectatur, ibi veram, certam, & æternam inuenit requiem: quam in aliis quærebat, nec inueniebat. Proinde admonetur in Pſalmo: Delectare in domino, & dabit tibi petitionem cordis. Quia ergo charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum: qui datus eſt nobis: ideo ſanctificatio in ſeptimo die commemorata eſt: vbi requies commendatur. Quia vero nec bene operari poſſumus, niſi dono eius adiuuati: ſicut Apoſtolus dicit: Deus enim eſt qui operatur in nobis: & velle, & operari pro bona voluntate, nec agere, nec requieſcere poterimus poſt omnia bona opera noſtra, quæ in hac vita gerimus, niſi eius dono ad æternitatem ſanctificati, atq; perfecti. Propterea de ipſo Deo dicitur: Cum feciſſet omnia bona opera valde, ſeptimo die requieuit ab omnibus operibus ſuis, quæ fecit. futuram enim requiem ſignificabat, quã poſt bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cum bene operamur, ipſe dicitur operari in nobis, cuius munere bene operamur. Ita cum requieſcimus, ipſe requieſcere dicitur, quo donante requieſcimus. Hinc eſt, q etiam in tribus primis præceptis Decalogi, quæ ad Deum pertinent. (Cæteri enim ſeptem ad proximum pertinent, & ad hominem, quia in duobus tota lex pendet.) tertium ibi de obſeruatione Sabbati poſitum eſt: vt in primo præcepto, patrem intelligamus: vbi prohibetur coli aliqua in figmẽtis hominum Dei ſimilitudo: non qa non habet imaginẽ Deus: ſed quia nulla imago ei collibebat niſi illa quæ hoc eſſet, quod ipſe: nec ipſa pro illo, ſed cum illo. Et quia creatura eſt mutabilis: ac propterea dicitur: Omnis creatura vanitati ſubiecta eſt. Quoniam natura vniuerſi etiam in parte demonſtratur: ne quiſquã filium Dei Verbum: per quem facta ſunt omnia: ideo putaret eſſe creaturam. Sequitur aliud prę̨ceptum: Non accipias in vanum nomen domini Dei tui: Spiritus autem ſanctus, in quo nobis requies illa tribuitur, quam vbiq; amamus, ſed niſi Deum amando non inuenimus: cum charitas eius diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Quia ergo ſanctificauit Deus diem ſeptimum, in quo reqeuit, tertio præcepto legis inſinuat: qđ ſcriptum eſt de obſeruatione ſabbati: non vt iam in iſta vita nos reqeſcere exiſtimemus: ſed vt omnia, quę bene opamur, nõ habeant intentionem, niſi in iſnitam reqem ſempiternã. Memento enim maxime qđ iam ſupra cõmemoraui, qua ſpe ſalui facti ſumus: ſpes autem, quę videt, non eſt ſpes. Ad ipſum

autem

Digitized by Google

autem ignem amoris nutriendum quo-
dãmodo, quo tanquam pódere ſurſum,
vel introrſum referamur: ad requiem oĩa
iſta pertinent, quæ figurate nobis, plus
enim mouent, & accendunt amorem, q̃ ſi
nuda, & ſine vllis ſacramentoꝝ ſimilitu
dinibus ponerent. Cuius rei cauſam diſ-
ficile eſt dicere: ſed tamen ita ſe habet, vt
aliqd per allegoricam ſignificationẽ inti
matum plus moueat, plus delectet, plus
honoret, q̃ ſi verbis propriis apertiſſime
diceret. Credo, ꝙ ipſe animi motus quã-
diu adhuc rebus terrenis implicatur, pi-
grius inflãmatur. Si vero feratur ad ſimi
litudines corporales: & inde feratur ad
ſpiritualia, quę nullis ſimilitudinibus fi-
gurant, ipſo quaſi tranſitu vegetat, & tã-
quam in facula ignis agitatus accendit,
& in ardentiore delectatione rapit ad re-
quiem. Ideoq; inter oĩa illa decem pręce
pta, ſolum ibi quod de ſabbato poſitum
eſt, figurate obſeruandũ pręcipitur: quam
figuram nos intelligendã, non ẽt ꝑ otiũ
corporale celebrandũ ſuſcepimus: cum
enim Sabbato ſignificatur ſpiritualis re-
quies. Et in Pſalmo: Vacate, & videte, qm̃
ego ſum dominus: & qua vocant hoĩes
ab ipſo dño dicente: Venite ad me oẽs,
qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos
reficiam. Tollite iugum meũ ſuꝑ vos: &
diſcite à me, qm̃ mitis ſum, & humilis
corde: & inuenietis requiem animabus ve
ſtris. Cętera tñ ibi pręcepta proprie ſunt,
ſicut pręcepta ſine vlla figurata ſignifica
tione obſeruamus. Nam & idola non co-
lere manifeſte didicimus: & non accipere
in vanum nomen dñi Dei noſtri: & hono
rare patrem, & matrem: & non mœchari:
non occidere: non furari: non falſum te-
ſtimonium dicere: non ꝯcupiſcere vllam
rem ꝓximi. Non enim figurate aliud præ
tendunt, & myſtice aliud ſignificant: ſed
ſic obſeruant, vt ſonant. Obſeruare tamẽ
diẽ Sabbati non iubemur ad literam ſm
otium ab opere corporali, ſicut obſeruãt
Iudęi. Et ipſa eoꝝ obſeruatio, qa ita pręce-
pta eſt, niſi aliam quãdam ſpiritualem
requiem ſignificat, ridenda iudicat. Vn-
de nos ꝯuenienter intelligimus ad amo
rem excitandum requietis: ad quam re-
quiem tendimus valere omnia, quę figu
rate in ſcripturis dicunt: qñquidem hoc
ſolum figurate in Decalogo præcipitur,
vbi requies cõmendat, quę vbiq; amat:
ſed in ſolo Deo ſancta, & certa inuenitur.
Dies tñ Dñicus non Iudęis, ſed Chriſtia-
nis reſurrectione dñi declaratus eſt: & ex
illo habere cœpit feſtiuitatẽ ſuã. Animæ
quippe ſanctoꝝ oĩum ante reſurrectionẽ
corporis, ſunt qdem in requie: ſed in ea
non ſunt agnitione, qua corpora vegetã
tur. Talem quippe actionem ſignificat di
es octauus, qui eſt primus, qui anteferat il
lam requiem: ſed glorificat. Nõ enim cũ
corpore difficultas ex corpore: quia nec
corruptio. Oportet enim hoc corruptibi-
le indui icorruptionẽ: & mortale hoc in-
dui imortalitatẽ. Quapropter ante Dñicã
reſurrectionẽ: quãuis ſanctos patres ple-
nos prophetico ſpiritu, octaui ſacramen-
tum nequaquam lateret, quo ſignifica-
tur reſurrectio: nam & pro octaua Pſal-
mus inſcribit: & octaua die circũcideban
tur infantes: & in Eccleſiaſte ad duoꝝ te-
ſtamentoꝝ ſignificationem dicit illis ſe-
ptem: & illis octo reſeruatum eſt: tñ illis
eſt occultatum: & ſolum celebrandũ Sab-
batum traditum eſt: qa erat antea requies
mortuoꝝ. Reſurrectio autẽ nullius erat,
qui reſurgens à mortuis iam non morere
tur: & mors illi non dominaret. Sed poſt-
quam facta eſt talis reſurrectio in corpore
Dominico, vt pręiret in capite eccleſiæ:
qđ corpus eccleſię ſperaret in fine: iam
etiam dies Dominicus: id eſt octauus, qui
& primus inciperet celebrari, ipſa etiam
cauſa intelligitur, cur obſeruandum Pa-
ſcha: vbi agnum occidere, & edere iubẽ-
tur: quod manifeſtiſſime domini pręfigu
rat paſſionem: non eis ita pręceptum eſt,
vt attẽderent occurrere Sabbatum: & cũ
menſe nouoꝝ, & tertię Lunę, hebdoma-
dę ꝯcurrere: vt eũdem quoq; diem dñs
potius ſua paſſione ſignaret, qui etiam
Dñicum: id eſt octauũ, qui eſt primus, de-
claraturus aduenerat. Attende igitur ſa-
cratiſſimum triduum, crucifixi, ſepulti, ſu-
ſcitati: hoꝝ triũ opere qd ſignificaretur
in pręſenti agimus vita. Quid autem ſi-
gnificet ſepultura, fide, & ſpe gerimus.

Digitized by Google

Nam dicitur homini: Tolle Crucē tuam, & ſequere me. Cruciatur autem caro, quia mortificantur mēbra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicatione, imunditia, luxuria, auaritia, & huiuſmodi. de quibus idē dicit: Si enim ſm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hic etiā de ſeipſo dicit: Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo. Et in alio loco: Scientes, inqt, quia vetus noſter homo ſimul confixus eſt Cruci cum illo: vt euacuetur corpus peccati: & vltra nō ſeruiamus peccato. quādiu ergo id agunt opera noſtra. i. corpus peccati, quamdiu inquam exterior homo corrūpitur, vt iterior renouetur de die in diem, tempus eſt Crucis. Nec ſunt ēt bona opa quidem, tñ adhuc laborioſa, quorū merces eſt requies: ſed ideo dicitur, Spe gaudentes, vt cogitātes requiem futuram cū hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatem ſignificat Crucis latitudo in tranſuerſo ligno: vbi figuratur manus: p manus enim opera intelligimus: per latitudinem hilaritatē operantis: qa triſtitia facit anguſtias: per altitudinē autem, cui caput adiungitur, expectatio retributionis de ſublimi iuſtitia Dei: q reddet vnicuiq; ſm opera ſua. In his qdem, qui ſm tolerantiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quęrētibus vitam æternam: itaq; ēt longitudo, qua totum corpus extenditur, ipſam tolerantiā ſignificat: vnde longanimes dicuntur, q tolerant: profundum aūt, quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramētum pręfigurat. Recordaris enim (ni fallor) quæ verba Apoſtolica in iſta deſignatione Crucis expediam, vbi ait: In charitate radicati, atq; fundati: vt poſſitis comprehendere cum oībus ſanctis, quę ſit longitudo, latitudo, & profundum: ea vero quę nondū videmus, & nondum tenemus: ſed fide, & ſpe gerimus, in alio biduo figurata ſunt. Hæc enim quę nunc agunt, tanquam claui pręceptorum in Dei timore cōfixi ſunt. Scriptum eſt enim: Confige clauis à timore tuo carnes meas: in neceſſariis deputantur, non in eis, quæ per ſeipſa appetenda, & concupiſcenda ſunt. vnde illud, quod eſt optimum, ſe dicit: Cōcupiſcere diſſolui, & eſſe cū Chriſto. Manere aūt in carne neceſſarium, inquit, pp vos. Quod ergo, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto: inde, inquit, incipit reges: quę non interrumpitur reſurrectione, ſed glorificatur: quę tñ nunc fide retinetur: quia iuſtus ex fide viuit. An ignoratis, inquit, qm̄ quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte illius baptizati ſumus. Conſepulti ergo illi ſumus per baptiſmum in mortem: vñ niſi fide? Neq; enim iam in nobis perfectū eſt, adhuc in nobiſmetipſis ingemiſcentibus adoptionem expectantibus redēptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes aūt, quę videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem, quod non videmus, ſperamus, p patientiam expectamus. Quod memento, qua ſpe commemoret: ne iam nūc in iſta vita nos beatos fieri debere arbitremur: & ab omnibus difficultatibus liberos, ac ſi in anguſtiis reꝝ temporalium aduerſus dñm ore ſacrilego murmuremus: quaſi non exhibeat, quod promiſit, quidem ēt huic vitæ neceſſaria. Sed alia ſunt ſolatia miſerorum: alia gaudia beatorum. Domine, inquit, ſm multitudinem doloꝝ meorum in corde meo exhortationis tuæ iucundauerunt animam meam: non ergo murmuremus in difficultatibꝰ: ne perdamus latitudinem hilaritatis, de qua dicitur, Spe gaudentes: quia ſequitur, In tribulatione patientes. Noua ergo vita in fide nunc inchoatur, & ſpe geritur. Nam tunc erit, cum exſorbebitur mors in victoriam, cum illa nouiſſima inimica deſtruetur mors, cum mutati fuerimus, & æquales Angelis facti. Omnes enim, inquit, reſurgemus, ſed non omnes imutabimur. Et dominus: Erunt, inquit, æquales Angelis Dei. Apprehenſi enim ſumus modo in timore per fidem, tūc autem apprehendemus in charitate per ſpem. Quandiu enim ſumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, non per ſpem. Ipſe itaque Apoſtolus, qui dicit: Vt apprehenſus es, aperte ſe non apprehendiſſe confitetur: Fratres, inquit, ego non arbitror apprehendiſſe:

Digitized by Google

diſſe: ſed tamen, quia ipſa ſpes, ex promiſſione veritatis certa nobis eſt, cum diceret: Conſepulti ergo ſumus illi per baptiſmum in mortem, ſubiunxit, & ait: Vt quẽadmodum ſurrexit Chriſtus à mortuis p gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ergo in re laboris, ſed in ſpe quietis: in carne vetuſtatis, ſed in fide nouitatis. dicit enim: Corpus quidẽ mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus vita eſt propter iuſtitiam. Si autẽ ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, habitat in nobis: hoc ex auctoritate diuinarum ſcripturarum, & vniuerſæ eccleſiæ, quę toto orbe diffunditur confeſſione per anniuerſarium Paſcha celebratur. In magno vtique (ſicut iam intelligis) ſacramento, vt in ſcriptura: his, quibus veteribus ad agendum Paſcha non eſt præceptum tempus: niſi ex menſe nouorum, Luna quartadecima, vſq; ad vigeſimam primam. Ex Euangelio tamen, quia manifeſtum eſt, quo etiam die dominus crucifixus ſit, & in ſepultura fuit, & reſurrexit: adiunctum etiam eſt ipſorum dierum obſeruationi per patrum conſilia, ſiue concilia: & orbi vniuerſo Chriſtiano perſuaſum eſt eo modo Paſcha celebrari oportere. Quadrageſima ſanè ieiuniorum habet auctoritatem: & in veteribus libris ex ieiunio Moyſis, & Helię, & ex Euangelio: quia totidem diebus dominus ieiunauit, in perſona Moyſis, & Helię hæc accipiũtur: inter quos & in monte glorioſus apparuit, vt euidentius emineret. quod de illo dicit Apoſtolus: Teſtimonium habẽs à lege, & Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confinis, atq; contigua Dominicę paſſioni? quæ in ea ſignificatur hęc vita laborioſa, cui opus eſt cõtinentia: & ab ipſius mundi amicitia eiiciuntur, quę vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circunſpergere iactare non ceſſat. Nnmero autem quadragenario vitam iſtam propterea figurari arbitror: quia denarius, in quo eſt perfectio beatitudinis noſtræ, ſic vt in octonario, quia redit ad primum, ita mihi hoc videtur exprimi: quia creatura, quę ſeptenario figuratur, adhęret Creatori: in quo declaratur vnitas Trinitatis p vniuerſum mũdum temporaliter annumeratus eſt: quia mundus ex quatuor ventis delimatur, & quatuor elemẽtis erigitur, & quatuor anni temporum vicibus variatur: decem autem quater quadraginta conſummatur. Quadragenarius autem partibus ſuis cõputatus addit ipſum denarium, & fiunt quinquaginta, tanquam merces laboris, & continentię. Neq; enim fruſtra ipſe dominus & quadraginta dies poſt reſurrectionem in hac terra cum Diſcipulis ſuis conuerſatus eſt: & poſtquam aſcendit in cœlum decem diebus interpoſitis ꝓmiſſum miſit Spiritũ ſanctum completo die Pẽtecoſtes: qui dies quinquagenarius habet alterum ſacramentum: quod ſepties ſeptem quadragintanouem ſunt: & cum reditur ad initium, quod eſt octauus, qui & primus dies, quinquaginta complẽtur, qui celebrantur poſt domini reſurrectionem. Iam in figura non laboris, ſed quietis, & lætitiæ: propter hoc & ieiunia relaxantur: & ſtantes oramus, quod eſt ſignũ reſurrectionis: vnde etiam diebus omnibus Dominicis ad altare obſeruat̃, & Alleluia canitur, quod ſignificat actionem noſtram futuram nõ eſſe, niſi laudare Deum, ſicut ſcriptum eſt: Beati qui habitant in domo tua: in ſęculum ſæculi laudabũt te. Sed dies quinquageſimus ex ſcripturis commendatur: non tantum in Euãgelio, quia tunc Spiritus ſanctus aduenit: ſed etiam in veteribus libris. Nam & ibi, poſtquam Paſcha, occiſo agno, celebrauerunt, quinquaginta dies numerantur, vſque ad diem, quo lex data eſt in monte Synai famulo Dei Moyſi digito Dei ſcripta. In libris Euangelii apertiſſime declaratur, Digitũ Dei ſignificare Spiritum ſanctum. Cum enim vnus Euangeliſta dixiſſet: In digito Dei eiicio Dęmonia: alius hoc idem ita dixit: In Spiritu Dei eiicio Dæmonia. Quis hanc lętitiam diuinorum ſacramentorum cum ſanę doctrinę luce clareſcere non præferat vniuerſis mundi huius imperiis etiam inuſitata felicitate placatis? &c. Ex quibus omnib' in hac Beati Hieronymi Epiſtola,

vt ſupra declaratis, conſtat Sabbati feſtiuitatem, non ſolum ad memoriam, ꝙ dominus ab opere ſuo tali die ceſſauerit, inſtitutum fuiſſe: ſed etiam ad aliquid aliud ſignificandum: ſcilicet ſacramentum, & figuram. Hoc etiam aliud præmittendum eſt: ꝙ in omnibus magnis beneficiis populo Iſrael à Summo Deo collatis: quaſi ſemper, vel ſaltem multoties, Deus ipſe in eius beneficii ſignum, & memoriam aliquid fieri præcepit: vt poſteris beneficiũ illud innoteſceret: hac ſcilicet cauſa: vt ipſi eorum beneficiorum memores ſemꝑ eſſent: vt Deuteronomii capitulo ſextodecimo: Obſerua menſem nouarũ frugum, & verni primum temporis: vt facias Phaſe domino Deo tuo: quoniam in iſto menſe eduxit te dominus Deus tuus de Aegypto nocte. & paium infra: Septem diebus comedetis abſque fermento afflictionis panem: quoniam in pauore egreſſus es de Aegypto: vt memineris diei egreſſionis tuæ de Aegypto. Item ibidem magis infra: Iſte eſt ſermo, quem pręcepit dominus: Imple Gomor ex eo: ſcilicet manna: & cuſtodiatur in futuro retro generationes: vt nouerint panem, de quo alui vos in ſolitudine, quando educti eſtis de terra Aegypti. Item Exodi capitulo vigeſimoſeptimo: Cumq́; tranſieris Iordanem in terram, quam dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce leuigabis eos: vt poſſis in eis ſcribere omnia verba legis. Item Leuitici capitulo vigeſimotertio in calce capitis: Habitent per ſeptem dies in vmbraculis frondium in memoriam: ꝙ in vmbraculis habitauerunt parentes ſui, quando eduxit eos de Aegypto. Item Ioſue capitulo quarto: Dũ Iſrael Iordanem ſicco pede tranſiſſet: vocauit Ioſue duodecim viros: quos elegerat de filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis Tribubus, & ait ad eos: Ite ante Arcã domini Dei veſtri ad Iordanis medium: & portate inde ſinguli ſingulos lapides in humeris veſtris, iuxta numerum filiorum Iſrael: vt ſit ſignum inter vos: & quando interrogauerint vos filii veſtri cras, dicentes: Quid ſibi volunt iſti lapides? reſpondebitis eis: Defecerunt aquæ Iordanis ante Arcam fœderis domini, dum tranſiret eum. Iccirco poſiti ſunt lapides iſti in monimentum filiorum Iſrael vſq; in æternũ. Item alibi pluribus in locis diuinæ ſcripturę huiuſmodi continentur mandata. Ex quibus conſtat, multa ordinata, & facta fuiſſe in lege diuina in memoriam beneficiorum à Summo Deo receptorum.

¶ Quod pręceptum de Sabbato celebrãdo eſt morale, quãtum eſt ad aliqd, & non totaliter.

PRæmiſſis igitur omnibꝰ antedictis pro dicendorum intelligẽtia, & declaratione: reſtat vt hoc in loco declaretur: an præceptum de Sabbato celebrando ſit morale, an cerimoniale, an vero iudiciale. Quod ſi recte facere voluerimus, neceſſe eſt, vt cauſas, propter quas huiuſmodi emanauerit præceptum, quamoptime examinemus. Sed quia ex ipſis cauſis, quæ in illis octo conditionibus, quæ ſuperius pro dicendorum intelligentia deſcriptę ſunt, conſpicitur, & manifeſte demõſtratur, præceptum ipſum eſſe partim morale, partim cerimoniale, & partim iudiciale: ideo vt hæc veritas in lucem ꝓdeat, omnes ipſas tres ſingulariter, & diſtincte cum ſuis cauſis demonſtrare conabor veritates. Et primo: quod hoc pręceptum ſit morale ex hoc maxime patet: qa Sabbatum præceptum fuit ad requiẽ hominis, & ſanctificationem Dei: ſcilicet vt homo ceſſaret ab omni negocio mundano: vt promptius, & facilius poſſet Omnipotenti Deo ſeruire: & latriam exhibere. quod verum eſſe conſtat, Exodi capitulo trigeſimoprimo, vbi dicitur: Videte, vt Sabbatum meum cuſtodiatis: quia ſignũ eſt inter me, & vos in generationibus veſtris: quia ego dominus, q ſanctifico vos. Item Ezechielis capitulo vigeſimo, inqt ipſe Deus: Inſuper & Sabbata mea dedi eis: vt eſſet ſignum inter me, & eos, vt ſcirent, quia ego dominus ſanctificans eos. Item dicit Exodi capitulo. xx. & Deuteronomii capitulo qnto repetitur: Ego ſum dominus Deus tuus: qui eduxi te de terra Aegypti de domo ſeruitutis. Per quæ verba Deus oſtendit ſibi licere Iudaico populo leges ſtatuere, & promulgare: qa

ipſe

Digitized by Google

ipſe generale habet dominium,& ampliſſimam iuriſdictionem:quod ex his colligitur verbis:Ego ſum dominus Deus. Et nota:ꝙ in Hebræo,Exodi vigeſimo capitulo,nomen domini eſt nomen illud, qđ quatuor ſcribitur literis. Ratione igitur dominii,& ſanctificationis,creationis,gubernationis,& redemptionis,hoc fieri iubet dominus.vnde ex hoc tenemur ei obedire:quia hoc pertinet ad iuſtitiã.Nam de iure naturæ debetur Deo latria ſeruitus:quia iuſtum eſt,vt ei ſeruiamus,& ſibi latriam exhibeamus ſeruitutem : ſcilicet adorationem ſub ratione ſummę maieſtatis,& dominii:& oblationem ratione cõſeruationis,& prouidentię : & hymnum, & laudem ratione bonitatis,& beneficiorum omnium ab eo receptorum. Et hoc dictat ipſa iuſtitia moralis: & ideo latria ẽ de iure naturæ,& morali apud omnes nationes: licet modus exhibendi iſtam latriam ſit diuerſus:quia hæc diuerſitas per veram fidem , & virtutes demonſtratur theologicas:quia verum credit obiectũ : circa quod ordinat verum modum,ſm̃ ꝓcepta diuinæ legis.Ineſt præterea homini inclinatio naturalis ad hoc:ꝙ cuilibet rei neceſſarie aliquod deputet tempus: vt corporali refectioni , dormitioni , & aliis huiuſmodi. vnde etiam,vt ſpirituali refectioni,qua mens hominis reficitur i Deo ſm̃ dictamen rationis naturalis, aliquod tempus deputet hõ non ſolum ex æquo, ſed etiam neceſſario compellimur : & ſic habere tempus aliquod ad vacandum diuinis cadit ſub morali pręcepto. Igitur, vniuerſaliter loquendo , hoc pręceptum eſt morale,eo modo,quo dictum eſt:& iõ vt ſic , non ſibi determinat magis vnam diem,quàm aliam: ſed oportet vt aliqua dies cuiuſlibet dierum hebdomadę , ad huiuſmodi ſatiſfactionem , & latriam ſit Deo dedicata. & vt ſic hoc pręceptum eſt ſtabile,& æternum: hoc igitur pręceptũ, quantum ad hoc, ꝙ ſingulis ſeptem diebus,ſiue ſingula hebdomada , vnam diẽ ipſi domino Deo noſtro deputemus , & ſanctificemus: vt aperte demonſtremus: quod ipſum Deum in dominum noſtrum recognoſcamus, dicitur præceptum morale. Quod adeo obligatorium eſt: vt nequaquam tolli, vel mutari poſſit . Vnde quantum ad hoc manet,& perſeuerat in lege noua: valetq́;, & tenet illud , quod ſuperius obiecit Iudęus in fronte præſentis capitis : Non addetis ad verbum , quod vobis loquor : nec auferetis ex eo quicquam . Sed licet Decalogi mandata à Chriſtianis ſeruentur: non tamen eatenus ſeruantur,quatenus ſint Moyſis,ſiue Moſaicę legis pręcepta:ſed quia ſunt moralia,& legis æternæ, & de dictamine rectę rationis,quæ lex naturę vocari ſolet , & in cordibus quarumcunq; gentium inſcripta eſſe deberent:vt etiam ſuperius,libro quinto,capitulo vigeſimoquarto dictum eſt.hęc autẽ verificantur per ea,quę ſuperius dicta ſunt in ſecunda conditione pręſentis capituli. Item ipſe Deus ex tribus,primis Moſaicę legis mandatis ad ipſum Deum ſpectantibus,nos omnes ad alia tria ſibi impendenda nõ obſcure obligat.Nam in primo mandato : quod eſt : Non habebis Deos alienos: nec facies tibi ſculptile &c.oſtenditur cultoris fidelitas: quia per ipſum mandatum prohibetur infidelitas.Nam ſi Deos alienos haberemus,domino noſtro Deo minime fideles eſſe poſſemus.Ex ſecundo etiam mandato:quod eſt:Non aſſumes nomen Dei tui in vanum:oſtenditur reuerentia: quia per ipſum mandatum prohibetur irreuerentia.Si enim in vanum nomen eius aſſumeremus,cum nempe in reuerentiam non haberemus : immo potius in contẽptum.Ex tertio iſuper:quod eſt:Memento vt diem Sabbati ſanctifices:oſtenditur famulatus , qui ſibi à nobis exhibendus eſt: & quoniam huiuſmodi famulatus eſt quid morale:& tanquam concluſio quædam immediate ſequens: ſiue procedens ex principiis iuris naturalis: q̃ ſtatim capiunt ẽt à pa℞ doctis.Sunt enim ꝯcluſiones ĩmediate elicitę à dictamine iuris naturalis,ſiue ex eius principiis,vt experiẽtia docet:qa ſi Regibus, & dñis terrenis, & tpalibus hmõi famulatũ oẽs gentes ex obediẽtia ꝓſtant: in ſignũ ꝙ eos in dños ſuos recognoſcãt:q̃to magis ipm̃ famulatum Oĩpotẽti Deo noſtro, q nos creauit,

Digitized by Google

& continue nos regit, & gubernat: ac ét, vt ſaluaret, carnem aſſumpſit humanam, & ſua morte nos redemit: & vno tantum cuiuſlibet hebdomadæ die à mundanis requieſcamus negotiis: vt promptius, & facilius ipſi Deo ſeruiamus, latriç cultum ſibi exhibẽdo, in demõſtrationem, ꝙ noſter ſit dominus, & ꝓtector, exhibere debemus. Et ideo hæc, quæ ſunt moralia, & naturalis iuris: & ex eius emanãt principiis, perſeuerant, & manent etiam in lege noua: qa ius naturale eſt imutabile. Hoc igitur præceptum, quãtum ad hoc, ꝙ ſingulis ſeptem diebus, ſiue ſingula hebdomada vnum diem ipſi domino Deo noſtro deputemus, & ſanctificemus, iuſtum, & debitum, ac ꝯueniens eſt. Iudæi autem falſum habentes fundamentum: ꝙ. ſ. in lege Moyſis omnia temporaliter intelligantur, credunt, ꝙ præcipua Sabbati ſanctificatio in corporalibus, & mũdanis ꝯſiſtat delectationibus, & pompis: & ideo in ipſius Sabbati feſtiuitate multa introducunt, quæ nihil ad ſalutem attinẽt: immo potius ad damnationẽ. Nam primo inquiunt: Quòd in omni re pretioſa debet homo habere memoriam de ſabbato: vt ſi nouam habeat veſtẽ, vel pulchrũ iocale, vel aliud quodcunq; pretioſum, debeat diem Sabbati expectare, vt illo die prius vtatur. Itẽ tradunt ipſi Hebrçi: Quemlibet teneri in die Sabbati ter manducare. ſ. vnum prandium, & duas cœnas: aſſerentes omnes hoc obſeruantes à Gehennæ iudicio ſecuros eſſe: vt in lib. de Sabbato expreſſe continetur. Quod eſt equidem valde ridiculoſum: cum ècõuerſo Beatus Auguſtinus dicat in libro de decẽ chordis: Melius faceret in agro Iudæus aliquid vtile operando, quàm ſi in theatro ſeditioſus exiſteret: & melius fœminæ eorum die Sabbati facerent, ſi lanam filarent, quàm tota die in neomeniis ſuis ipudicis ſaltarẽt. Arcta eſt enim via, quæ ducit ad vitam: quod comprobat Saluator noſter, Matthæi cap. vii. dicens: Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrãt per eam: quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quę ducit ad vitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam. & Lucæ cap. xiii. dicitur: Cum videritis Abraam, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in Regno Dei, vos autem expelli foras: & venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & accumbent in Regno Dei: & ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi. Per quæ verba Saluator noſter declarauit Iudæis, & prædixit Iudçorum plebem, quę prius erat de primis, & peculiaris Dei populus erit de vltimis, & expelleretur foras: & qui erant nouiſſimi, & à Deo remoti, & alieni. ſ. Gentiles, venirent ab Oriente, & Occidẽte, & Aqlone, & Auſtro ad ipſum Deum: hoc eſt ad fidẽ Chriſti. Quod verificatũ eſſe manifeſte ex ipſa ꝯſtat expientia: quia vbiq; terrarum ſunt Chriſtiani.

¶ Quòd preceptum de ſabbato celebrãdo eſt magis cerimoniale, q̃ morale.

QVòd prçceptum de Sabbato celebrando, ſit magis cerimoniale, q̃ morale, conſtat. Sed cum ſuperius in prçſuppoſitis ad dicendoꝝ intelligentiam declaratũ ſit, Sabbatũ datũ fuiſſe cum aliqbus ꝯditionibus: cum aũt ſm omnes alias ipſas ꝯditiones, prçter ſecundam, ſit cerimoniale: qa oẽs illç conditiones ſunt cerimoniales: & ptinent ad cerimonias: igiť eſt magis cerimoniale, qa eſt morale tantũ per ſecundã ꝯditionem: inquantũ datum eſt ad requiem hoīs, & ſanctificationem Dei: vt dictũ eſt. Quod per ſingula ſummarie hoc modo repetiť. Nã primo eſt morale, inquantũ fuit datum in memoriã creationis: eo ꝙ illa creatio mũdi materialis fuit figura recreationis, & redemptionis generis humani. Nam ſicut in ſex diebus creauit Deus cœlũ, & terrã: & in ſeptimo reqeuit ab omni ope, quod patrarat: ita pariter Chriſtus incipiens à die Dominico, quo intrauit Hieruſalem, per ſex dies operatus eſt noſtram redemptionem: quia feria ſecunda, & tertia diſputauit cũ Scribis, & Phariſçis in tẽplo: vnde ꝯceperunt odium contra eum. & feria quarta fuit venditus. & feria quinta fuit captus. & feria ſexta fuit crucifixus. & in die ſeptimo per totam diem quieuit mortuus in ſepulchro. vnde totus iſte

discurſus

Digitized by Google

diſcurſus noſtræ redemptionis fuit figuratus per illum ſeptenarium creationis: in cuius figura Deus pcepit Sabbatū celebrari. Et ſic patet, ꝙ quo ad illā memoriā creationis eſt cerimoniale: eo ꝙ illa creatio fuit ſignum, & figura noſtræ redēptionis. Item fuit præceptum in memoriam exitus Iſrael de Aegypto: eo ꝙ ille exitus figurabat exitū ſanctorum patrū de Limbo Inferni. vnde ſicut in illa nocte Aegyptus fuit expoliata, & Iſrael liberatus: per hoc figurabatur, ꝙ in tali nocte ſequenti Sabbatū Chriſtus debebat Infernum expoliare: & fideles veteris teſtamenti de Inferno liberare: quod adimpletum fuit i nocte reſurrectionis Dominicæ: & ideo in huius figuram pręcepit Sabbatum obſeruari: vt Deutero. c. v. Item hoc pceptū fuit mere cerimoniale, inquātum datum eſt in ſignum diſtinctiuum, & figuratiuū: aut in ſignum fœderis, & fidei: quia vt ſic non fuit præceptum gratia ſui: ſed gratia ſignificati futuri, inquantum figurabat futuram quietem Chriſti in ſepulchro: ſcilicet per totam noctem ſabbati debebat iacere, & quieſcere mortuus in ſepulchro: aut inquantum figurabat Sabbatum mūdi in ſeptima ætate. Item fuit cerimoniale, inquantum fuit pręceptum obſeruari in ſeptimo die pręciſe, & determinate: q̄a determinare ſpeciale, & pręciſum tēpus: hoc eſt ſeptimam diem: non ſolum in ſignum præteritę actionis memoratiuum: verum etiam in ſacramento: hoc eſt in ſignificationem, & figuram futurorū, hoc totum fuit cerimoniale, & non morale. Cerimoniale inquam fuit propter temporis determinationem in eo die. ſ. ſeptimo pręciſe, & determinate factā: quia per huiuſmodi ſeptimi diei electionē, in eo die pręciſe factam ſignificabatur, qualiter in ſeptimo die mundi. ſ. in ſeptimo ſeculo, ſiue in ſeptima, & vltima huius mundi ætate, ſeu in nouiſſimis diebus, & in tēpore Meſſię Regis, omnia cerimonialia ceſſare debebant: & omnis viſio, & pphetia erat finienda, & detegenda, & enodanda: & peccatum, & iniquitas debebat finem accipere: hoc eſt deleri: vt ait Daniel Propheta capitulo nono: Septuaginta Hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum: & ſuper vrbem ſanctam tuam: vt conſummetur pręuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas &c. Et per eandem rationem omnia feſta annualia erant cerimonialia: eo ꝙ data fuerunt, & præcepta celebrari in fine alicuius ſeptenarii: eo ꝙ figurabant requiem, & myſterium in ſeptima ætate mūdi tempore Chriſti. Nam feſtum Pentecoſtes: quod fuit præceptum celebrari in fine ſeptimę hebdomadę à Paſcha in memoriam dationis legis, quę data fuit in monte Synai, in ſignis, & nube ignis, figurabat, ꝙ quinquageſimo die poſt reſurrectionem Chriſtus mittere debebat Spiritum ſanctum in Diſcipulos in linguis igneis: & illuſtrare Apoſtolos, & dare eis dona gratiarum ad intelligendam veritatem legis, & Prophetarum. Et ita pariter in menſe ſeptimo præcepit illas tres feſtiuitates celebrari: prout figurabant, qualiter in ſeptimo die. ſ. in tempore Chriſti fieri debebat generalis expiatio, & purgatio, & redēptio per Chriſtum: & qualiter debebamus requieſcere in Tabernaculis ipſius eccleſię per gratiam, & in futurum in cœleſti eccleſia per gloriam. Et ſic patet: ꝙ totum tempus gratiæ, ex quo Chriſtus reſurrexit, dicitur Sabbatum mundi, in quo quieſcimus ab operibus legis cerimonialibus: & dicitur ſeptimus menſis, mēſis mūdi, in quo celebramus illas tres feſtiuitates, quo ad verum ſignificatum: & dicitur etiam annus remiſſionis, & indulgentiæ, ac libertatis: vt Eſaiæ. c. lxi. & etiam infra. Item hoc præceptum fuit cerimoniale ratione modi colendi: nam Deus præcepit Exodi. c. xxxv. ꝙ nullus accēderet ignem in habitaculis ſuis per totā diem Sabbati: ſed hoc myſterium nō potuit eſſe gratia ſui, nec alicuius rei præteritæ: igitur dicendum eſt: hoc factum fuiſſe in ſignum alicuius rei futuræ: prout ēt Iudæi fatentur: quia ſignificabat: quod omnia illa myſteria ſecreta, quæ Tycu: id eſt ſilentium, appellant ipſi Iudęi, erant detegenda, & manifeſtanda in tempore Meſſię. Et ideo per id figurabatur, qualiter Chriſtus lumen mundi: vt Eſaie. c. ix.

Digitized by Google

&.c.lx.& Pſal.cxi.& Ioannis cap.i.iiii.& octauo, debebat iacere extinctus, & mortuus, & abſcōſus in ſepulchro per totam diem Sabbati: & ſic patet, ꝙ erat præceptum cerimoniale. Nam omnia illa dicuntur cerimonialia ab ipſis Iudæis, de qbus nō poſſunt reddere rationem: ſed (vt ipſi dicebant) relinquenda erant declaranda tempore Meſſię Regis.

¶ Quòd præceptū de Sabbato celebrando eſt etiam partim iudiciale.

QVòd præceptum de Sabbato obſeruando, ſit etiam partim iudiciale, ex hoc maxime patet: qa apud Iudæos, illa ſunt ꝑcepta iudicialia, quæ ad pœnā obligant tranſgreſſores: & maxime illa ꝑcepta, quæ ſub comminatione mortis data fuerūt. Cum aūt præceptum Sabbati datum fuerit ſub comminatione mortis: vt Exodi.c.xxxi. vbi dr: Cuſtodite Sabbatum meū: ſanctū eſt enim vobis: q polluerit illud, morte morietur: q fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui. & c.xxxv. Hæc ſunt, quę iuſſit dn̄s fieri: Sex diebus facietis opus, ſeptimus dies erit vobis ſanctus, Sabbatum, & requies dn̄i: qui fecerit opus in eo die, occidetur. Igitur ſequitur: ꝙ eſt etiā partim iudiciale: vnde hæc eſt etiam cauſa, quare Deus toties replicauit, & repetiuit hoc pręceptum. Et ideo præcepit illum lapidari debere, qui ligna in Sabbato collegerat: vt Numeri.c.xv. Ex quibus omnibus ſuperius dictis, de hoc pręcepto Sabbati hæc vera, & certa patet concluſio: Quòd præceptum Sabbati non eſt mere morale, nec etiam mere cerimoniale, nec mere iudiciale: ſed partim eſt morale, & partim cerimoniale, & partim iudiciale. Et ideo inquantum eſt morale, ponitur inter præcepta moralia: vt Exodi.c.xx. & Deutero. cap.v. Sed inquantum eſt iudiciale, ponitur inter præcepta iudicialia: vt Exodi capitulo vigeſimotertio. Sed inquātum eſt magis cerimoniale, & ſignificatiuum de futuro, ponitur inter cerimonialia in omnibus aliis locis: vt patet per totum diſcurſum legis, & Prophetarum.

¶ Quòd poſt Chriſti reſurrectionē ceſſare debuit præceptum de Sabbati celebratione.

d

ADueniente autem Chriſto Meſſia .ſ. poſt eius reſurrectionem, ceſſare debuit præceptum de Sabbato celebrando: eo qa fuit ꝑceptū cerimoniale ſaltem in magna parte, vt ſupra probatum eſt: debuit ergo poſt Chriſti reſurrectionem ceſſare, & finem habere: prout cætera legalia finem habuerunt, & ceſſauerūt: vt ſupra lib.iiii. probatū eſt. Quod etiam aperte conſtat per id, quod ipſi Iudæi fatentur .ſ. ꝙ: demeta cerimoniarum non ſunt detegēda vſqꝫ ad tempus Meſſię: qui omnia legis ænigmata, & ſecreta, vel obſcura legis debet declarare. Sed oīa illa ſigna, & ænigmata fuerūt in Chriſto completa, & per ipſum declarata: ideo ipſo adueniente: & per eum, tum verbo, tum etiam geſtis, & operibus declaratis, & apertis, ac adimpletis legis ænigmaticis obſcuritatibus, oīa ipſa ceſſare debuerunt. Item hoc idem etiam ſic probatur: Adueniente veritate, & vero ſignificato, debent ſigna ceſſare: ſed Sabbatum fuit ꝑceptum in multiplex ſignum: vt ſuperius in hoc lib. viii. demonſtratum eſt: ergo adueniente veritate, & ſignificato illorum ſignorum, debuit Sabbatum ceſſare: ſed Chriſtus compleuit in ſe omnes veritates per Sabbatū ſignificatas, & per ſigna ſua: ergo Sabbatum ceſſare debuit: immo ceſſauit in aduentu Chriſti: vel ſaltem poſtq̄ in ipſo Chriſto oia ſigna fuerūt adimpleta. Sed hæc eadem concluſio adhuc per ſingula ſic probatur. Sed prius notādum eſt, ſm B. Auguſtinū in primo de doctrina Chriſtiana, & cōtra Fauſtum: ꝙ iſta differentia eſt inter rem, & ſignum. Nam res eſt gratia ſui: ſed ſignum non gratia ſui, ſed gratia veritatis rei per ipſum ſignum ſignificatę, & figuratæ. Sed quia lex vetus nō fuit abſolute data ī rem, ſed in ſignū: ideo nō fuit data gratia ſui, ſed gratia rei, & veritatis per ipſum ſignificatę. Sed eſt vlterius aduertēdum: Quòd licet omnia ſigna ſignificent aliquam rem, & veritatem: tamen non omnia ſigna ſignificant

eodem

eodem modo ſuam veritatem. Nam quædam ſignificant ſuam veritatem de præſenti tantum, ſicut circulus ante tabernã, ſignificat vinum de præſenti. Quædam autem ſigna veritatem de futuro tantum, & de longe ſignificant. exempli gratia: Nam in litoribus marinis in turribus altis ponuntur ſpeculatores, qui videntes à longe naues venire per mare ſulcantes, illico eleuant ſignum nauis, aut triremis à longe venientis: ex quo ſigno cognoſcunt ciues ciuitatis, & expectant nauem venturam. Sed poſtquam applicatur ad portum, illico ſpeculator remouet ſignũ: quia aliter ſignum eſſet falſum, & fruſtra: quia illud ita, & taliter eſt de futuro: ꝙ de præſenti eſſe non poſſet: aliter deciperet expectantes &c. Item iſte modus ſeruabatur Romæ in Calendis pronuntiandis. Nam ibi in quolibet menſe fiebãt nundinæ diuerſarum mercium: & quælibet nũdinæ habebant ſua diſtincta priuilegia: ideo nundinæ futuræ prænuntiabantur per decem & octo dies ante principium menſis, vocando mercatores ad nundinas, & prænuntiando priuilegia immunitatum nundinarum illius menſis: & ſic præco exibat, & in foro, & triuiis cum tuba clamabat dicens: Calo calo. vnde quoties clamabat, Calo, tot dies remanebant vſque ad principium menſis, in quo nundinæ inchoabantur: & ſic per illos decem & octo dies ſemper ille procedebat diminuendo dies vſque ad principium menſis, in quo iam incipiebant nundinæ. Et exinde præco iam non amplius clamabat, Calo, nec Calendas: ſed clamabat Nonas: quaſi dicat: iam aduenisse nundinas: & ceſſabant Calendæ: eo quòd eſſent ſigna tantum de futuro: ſed Nonæ erant tantum de præſenti. Ita ergo pariter eſt dicendum de Sabbato, & de tota lege vetere, & Euangelica. Nã ſacramenta, & ſacrificia, & omnia cerimonialia legis veteris, erant ſigna tantum de futuro, & non de præſenti: ideo Patriarchæ, & Prophetæ, & tota lex ſignificabat Chriſtum de futuro: qui omnia illa ſigna debebat verificare, ſicut illud ſignum ſpeculatoris ſignificabat nauẽ de longe venientem, & ſicut ille præco Romanus clamabat, & prænuntiabat nundinas futuras in menſe ſequenti: ita lex, & Prophetæ clamabant, & prænuntiabãt Chriſtum venturum in tempore gratiæ, & in ſæculo, & menſe gratiæ. Et ideo ſicut, applicante naui ad portum, ſpeculator declinat, & remouet ſignum: ita pariter veniente Chriſto in carnem, & ad paſſionem, & reſurrectionem, ceſſauerunt omnia ſigna, & cerimonialia legis, quæ Chriſtum venturum figurabant. Et ſicut veniente principio menſis, in quo inchoantur nundinæ, iam præco amplius nec clamabat, nec prænuntiabat Calendas: ſed clamabat Nonas, Nonas: id eſt iam venerunt nundinæ: ita pariter, adueniente Chriſto, ceſſauerunt clamare lex, & Prophetæ: qui ſolum͏̄ clamabant, & figurabant Chriſtum futurum. Sed tunc clamauit, & clamare incepit Euangelium, annuntiando Chriſtum veniſſe. Et ſic eſt dicendum: quòd lex, & Prophetæ non erãt ſigna de præſenti, ſicut circulus ante tabernam: ſed erant ſigna tantũ de futuro: ſicut ſigna ſpeculatorum: & ſicut clamor Calendarum. Et ideo, adueniente Chriſto, ceſſauerunt omnia cerimonialia, & etiam lex, & Prophetæ. Et ꝓpterea Daniel Propheta fuit ſicut præco Romanus: nam ſicut ille ꝓnũtiabat nũdinas ꝑ decẽ octo dies añ: ita Daniel ꝓnuntiauit aduentum Chriſti, dicẽs: Adhuc ſexaginta duæ Hebdomades, & occidetur Chriſtus. Et quia in aduentu, & morte Chriſti debebat ceſſare lex, & Prophetæ: ideo dixit ipſe Daniel capitulo nono: Quòd tunc ceſſabit omnis viſio, & Prophetia, & finem accipiet peccatum &c. Et quia tota lex debebat ceſſare: ideo ſubdit: Ceſſabit hoſtia, & ſacrificiũ in templo &c. Quod autẽ, adueniente Meſſia, ceſſare debuiſſent legalia, teſtis eſt Hieremias capitulo ſextodecimo, dicens: Ecce dies veniet, dicit dominus: & non dicetur vltra, Viuit dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dñs, q̃ eduxit filios Iſrael de terra Aqlonis: & de vniuerſis terris, ad quas eieci eos &c. Ex quibus verbis patet, qualiter Paſcha, & Sabbatum, q̃ feſta

celebrabantur in memoriā exitus de Aegypto, mutanda erant, & abolenda, & celebrãdum erat feſtum nouum .ſ. in memoriam reſurrectionis Chriſti, & noſtræ redemptionis, quę eſt dies Dominica. Ex quibus verbis aſſerunt Thalmudiſtæ : ꝙ quñ veniet Meſſias in lege promiſſus: oẽs debet mutare feſtiuitates , & cętera legalia. Lactantius etiam lib. iiii. Diuinaꝝ Inſtitutionum. c. xvii. inquit: Legem Iudaicã ſoluendam fuiſſe per Chriſtum: vt Sibylla ꝑdixit, his verbis: Sed quando hęc oĩa perfecta erunt, quæ dixi, in ipſum oĩs lex ſoluetur: ergo & Sabbatum &c. Ex ſupradictis igitur patet, quomodo cerimonialia erant ſigna non de præſenti, ſed de futuro: & ideo debuerunt ceſſare adueniente Chriſto, inq̃tũ erãt ſigna eius de futuro.

¶ Quòd Sabbatũ debuit aliqñ ceſſare.

SAbbatum datum fuit in ſignum futurę veritatis, & non gratia ſui: ergo, adueniente veritate, debebat ceſſare: qa poſtq̃ ſignum eſt verificatũ per ſuũ vẽtuꝝ ſignificatum, debebat ceſſare, qa amplius iam non eſſet veꝝ, ſed falſum ſignũ: qm̃ de ratione ſigni rei futuræ eſt, vt ceſſet: poſtquam, adueniente veritate, verificatũ eſt. Quod ẽt Sabbatũ legale ꝑ aduẽtũ Chriſti ceſſauerit, hoc ẽt modo probatur: Sabbatum legale fuit præceptum in multiplex ſignum: & cum illis ꝯditionibus ſignificantibus futuras veritates per Chriſtum adimplendas : ſed illa omnia ſigna cum ſuis ꝯditionibus fuerunt adimpleta, & verificata in Chriſto: ergo totum Sabbatum cum ſuis ſignis fuit verificatũ per Chriſtum, & per aduentum eius : igiẽ tũc debuit ceſſare, & ceſſauit de facto. Maior eſt nota, & probata per doctrinam præcedentem: Minor autẽ probatur per ſingula. Nam Chriſtus verificauit Sabbatum, inquantum fuit pręceptum in memoriam creationis : eo ꝙ ille diſcurſus creationis figurabat primo diſcurſum noſtrę redemptionis. Sicut enim Deus in ſex diebus creauit cœlum , & terram: & poſtea in ſeptimo quieuit: ita Chriſtus incarnatus ꝑ ſex dies in noſtra redemptione, & recreatione laborauit, & poſtea in ſeptimo die per totam diem manſit in ſepulchro mortuus, ceſſando à labore corporis. Item verificauit Sabbatum, inquantum diſcurſus illorum ſex dierum figurabat, qualiter homo myſticus per ſex dies debebat peregrinari per hunc mundum, ſed in ſeptimo die debebat in Chriſto ab omnibus operibus legis quieſcere. Item verificauit Sabbatum, inquantum fuit datum in memoriam exitus Iſrael de Aegypto: qa ſicut Moyſes illa nocte expoliauit Aegyptios, & liberauit, ac ditauit Hebræos: ita Chriſtus in illa nocte reſurrectionis, quæ fuit nox Sabbati præcedentis, expoliauit Infernum, & liberauit omnes fideles veteris teſtamenti. Ex quo patet: ꝙ poſtquã illud ſignum fuit verificatum, non eſt legale Sabbatum amplius celebrandũ. vnde licet Sabbatũ fuerit pręceptum in memoriam illorum duorum myſteriorum .ſ. creationis, & exitus Iſrael de Aegypto: tamen, quia illa fuerunt etiam facta in ſignum noſtrę redemptionis, & liberationis: ideo, illis verificatis, debuit etiã talis memoria ceſſare. Item fuit Sabbatum verificatum, & ceſſauit, inquantum fuit præceptum in ſignum diſtinctiuum: vt ille populus à populo diſtingueretur Gentili: & à cęteris ẽt nationibus, quę creationẽ mũdi non credebant, & plures adorabãt Deos. Sed poſt aduentum Chriſti totus populus Gentilis venit ad fidem Chriſti, & credidit vnum Deum creatorem, necnon & redemptorem : ergo amplius non fuit neceſſarium Sabbatum celebrari propter talem diſtinctionẽ, & ſic illico debuit ceſſare. Item debuit ceſſare, quia fuit verificatum, inquantum datum fuit in ſignum figuratiuum ſepulturę Chriſti: & inquantũ fuit datum in ſignum fidei Chriſti futuri, & in ſignum ſeruitutis: quia Chriſtus per ſuam ſepulturam ipſum Sabbatum verificauit, & expleuit, & omnes à ſeruitute legis liberauit. Item Sabbatum fuit verificatum, inquantum fuit pręceptum celebrari in ſeptima die, quia vt ſic figurabat requiem futuram in ſeptima die mundi, in qua Chriſtus venit. Nam Chriſtus per ſeptem diætas peregrinatus eſt, ab Adam vſq; ad eius aduentũ, tam in Patriarchis, & Prophetis: ſed in ſeptima die, & ætate

mundi

Digitized by Google

mundi apparuit incarnatus, & quieuit à peregrinatione, & operibus legis facta redemptione: & requieuit, & requieſcit in nobis, & nos in eo per gratiã in toto iſto ſeptimo die mundi, vſq; ad ſecundũ eius aduentum. Et ſic eſt dicendum de cæteris Sabbatis annualibus, quæ fuerũt pręcepta celebrari ſemper in alicuius ſeptenarii fine: quia omnia ipſa Sabbata figurabant requiem humanę peregrinatiõis in hoc vltimo ſęculo Meſſię, qui dicit ſeptimus dies, & ſeptimus annus, & ſeptimus menſis mundi: in quo Deus verificauit om̃nia illa Sabbata: ex quo patet: ꝙ oĩa illa debent ceſſare. Item Deus verificauit Sabbatũ, inquantũ Deus præcepit, vt nullus accendat lumen in domibus ſuis: qa in tali die Chriſtus lumen mũdi iacuit mortuus, ſepultus, & extĩctus & clauſus in ſepulchro: ꝑut illud ſignũ præfigurabat: ꝑut infra lib. ix. dilucidius declarabitur: ergo poſt ſepulchrum Chriſti amplius non eſt celebrandum.

Probaſ iterum hęc eadem ꝯcluſio hoc modo. Sabbatum fuit mortuũ, & ſurrexit cum Chriſto: ergo poſt reſurrectionẽ Chriſti ceſſauit. Conſequentia patet. Antecedens ꝓbatur ex ſuperius dictis. Nam Chriſtus fuit crucifixus in die Paſchæ: q dies fuit dies Veneris ſancti: ergo fuit Paſcha cum Chriſto crucifixum. & per ꝯſequens ſepultũ in eadem die, quia oĩa cerimonialia, quæ ad Chriſtũ ptinebant, fuerunt cum eo crucifixa, inquantũ Chriſtus erat finis, & veritas legis: quia oĩa legalia tendebant in ipſum: tanq̃ in finem, & terminum: igiſ cum eo oĩa legalia crucifixa ſunt, & ſepulta. & per ꝯſequens Sabbatũ fuit cum eo ſepultũ, qui per totã diẽ fuit cum eo clauſum, & in ſepulchro ſigillatũ. Sed qm̃ Chriſtus reſurrexit: nec ſurrexit cum eo Paſcha, nec Sabbatũ: qa in ſepulchro manſerũt: ſed ſolũ dies Dñica ſurrexit cũ Chriſto: igiſ Sabbatũ cum Paſchate, & cum cæteris oibus legalibus fuerũt, & remanſerunt in ſepulchro icinerata: vt ẽt ſuperius dictũ eſt. & per ꝯſequens, nec Paſcha, nec Sabbatũ debent amplius celebrari: qa res mortuę, & incineratę non debent vlterius celebrari: vt ꝓbat Apl's ad Coloſſen. c. ii. & qdem dupl'r. Primo, inquantum erat ꝯtractus debitorius, quo obligamur ad legem ſeruandam vſq; ad mortẽ creditoris: mortuo igiſ creditore Chriſto, ſequitur, ꝙ ꝯtractus, & obligatio fuit pariter deletus, & raſus. Item mortua fuit ẽt lex, inquantũ Chriſtus, qui erat finis legis, crucifixit eam ſecum, & affixit Cruci: vnde ait ipſe Apl's: Vos cum eſſetis in delictis, & pręputio carnis veſtræ, ꝯuiuificauit cũ illo, donans vobis oĩa delicta, delens qđ aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat ꝯtrariũ nobis: & ipſum tulit de medio, affigens illud Cruci, & expoliãs Principatus, & Poteſtates &c. Nemo igiſ vos ſeducat, aut iudicet in cibo, aut in potu, aut i parte diei feſti, & neomenię, aut Sabbatoꝝ, quę ſũt vmbra futuroꝝ &c. Ex ſupradictis intendit Apl's dicere: ꝙ Sabbatũ, & cętera legalia erant quędã omina, & figurę, & quoddam chirographum debitoriũ: ideo oĩa fuerunt cum Chriſto mortua, & raſa. & ꝑ cõſequens nullus obligatur amplius ad ſeruandum ea. Hoc idem etiam probat ipſe Apoſtolus ad Roma. cap. ix. inquantum lex erat cõtractus matrimonialis: vt tactum ẽt fuit ſuperius, imo ad plenum libro primo ꝓbatum eſt. Sed aduertãt Iudęi qd dixerit Moyſes Geñ. cap. ii. vbi diciſ: Cõpleuitq; Deus die ſeptimo opus ſuum, qđ fecerat: & requeuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, qđ patrarat. Si enim hæc Moyſis verba diligenter conſiderabimus, Iudæos non parum arctabimus, imo ſemicõfuſos reddemus: qui de otio Sabbati tantopere gloriantſ: cum Moyſes deſcribat, Deum dupliciter ſe habuiſſe in Sabbato: cum à principio Sabbatũ diſſolutum ſit: quia Deum operatum fuiſſe dicitur in Sabbato, complendo opera ſua in eo: & in eo etiam poſtea requieuerit: toto igitur Sabbato non requieuit.

Nota inſuper in iſto ſeptimo die, non nominari veſperã: cum in omnibus aliis ſex prioribus diebus dicatur: Et factũ eſt veſpere, & mane dies vnus: ideſt primus. & ſic dies ſecundus &c. vſq; ad ſextum incluſiue. Die autem ſeptimo, de veſpera nulla ſit mentio, quia requiem fine ſi-

ne ſignificat. Quantum autem ad id, quod Sabbatum præceptum fuit obſeruatu, quia Sabbatum præceptum fuit ad requiem, & ceſſationē, reſpectu hoīs: & ad ſanctificationem, reſpectu Dei: & datum fuit in ſignū in celebratione, & obſeruātia ipſius Sabbati, quatuor ſunt conſideranda. Primo, ſignum, ſiue Sabbatum figuratiuum. Secundo, veritas ſigni .i. verū Sabbatum figuratum. Tertio, ceſſatio, ſiue modus ceſſandi: & à qbus eſt ceſſandū, & abſtinendum. Quarto, eſt conſiderandus modus ſanctificandi Sabbatum.

Quantū ad primum, iam dictum eſt, ꝙ Sabbatum ſignificatiuū fuit determinatū à Deo in ſeptima die hebdomadis, in ſignū futuræ quietis Chriſti in ſepulchro in ſeptima die quieſcentis: & in ſignū noſtræ quietis per grām in ſeptima die mūdi. Quod qdem ſignum iam eſt verificatum per Chriſtū. & per ꝯſequens iam ceſſauit: vt ſuperius ꝓbatum eſt. Quantū ad ſecundū, dictum eſt, ꝙ verū Sabbatum figuratum, & verificatum eſt totū tempus gratiæ, in quo ſumus, à reſurrectione Chriſti vſq; ad generalem reſurrectionem noſtram in die iudicii. Ad tertium aūt, iam dictum eſt, qūo tali die ceſſandum eſt ab omni opere ſeruili, & ꝓhibito: quia aliter non eſſet celebrare, ſed violare, & præuaricari Sabbatum. Quantū ad quartum, eſt dicendum, ꝙ vera ſanctificatio Sabbati eſt facere opa ſancta in eo die erga Deū, & ꝓximum. Facere aūt opera ſancta erga Deum, eſt exhibere veraciter, & perfecte latriæ cultum. Opera vero ſancta facere erga ꝓximum, ſunt opera miſericordiæ, & iuſtitiæ: & iſte eſt verus modus ſanctificā- di Sabbatum.

Oppoſitio. Sed qm̄ in Oppoſitione Iudæoꝝ ſuperius poſita in principio huius .xii. cap. aiunt, Præceptum de Sabbato celebrando à ſūmo Deo datum fuiſſe in generationibus filioꝝ Iſrael, & in pactum ſempiternum, ac in ſignum perpetuum: & ideo nullo modo Sabbatū erat à Chriſtianis auferendū, & ceſſandum à ſua primæua ſanctificatione &c.

Reſponſio. Licet de mandato Sabbati dicatur Exo. c. xxxi. Cuſtodiant filii Iſrael Sabbatum, & celebrent illud in generationibus ſuis: pactū eſt ſempiternum inter me, & filios Iſrael, ſignumq; ꝑpetuum &c. Et de Paſcha ſimiliter: vt Exodi cap. xii. Erit dies iſta vobis ad memoriale, & ſolēnizabitis ipſam lege ſempiterna. Item de aliis feſtiuitatibus Pentecoſtes, Tabernaculoꝝ, & Expiationis: vt Leuitici. c. xxiii. & xxiiii. cōſimiliter perpetuo mandari videat. Sciendū eſt hmōi dictiones in Hebraica veritate tpis æternitatem non importare: ſed tantum longi tpis ſpatium, vel durationem ſm alicuius gentis ſtatum: hoc eſt totum tempus, quo duraret lex Moſaica: ſicut etiam de ſeruo emptitio, cui ſibulam in aure poſueris, vt tibi ſeruiat i ꝑpetuum: vt Deutero. cap. xv. quod intelligi debet vſq; ad mortem tantū eius, vel vſq; ad limitatum tempus: ſicut de Samuele, quem Anna eius mater vouit, vt domino inſeruiret in ſæculum: hoc eſt quādiu ſeruiūt Leuitæ dño Deo: quod eſt vſq; ad ætatē ipſorum Leuitarum annorum quinquaginta: vt Numeri capitulo octauo. Et ſi dictiones iſtæ iungerentur Deo, æternitatem importarent: vt in Pſal. A ſæculo tu es: id eſt ab æterno: eo ꝙ duratio ad Deum ptinens eſt æterna. ſignificant enim dictiones iſtæ tempus ad durationem rei, cui ꝯ unguntur, ꝯgruum: vt ſupra lib. iiii. cap. vii. declaratum eſt. Cū autem figuræ, & oēs legis Moſaicæ cerimoniæ, mortuo Chriſto, ſm carnem, tanq̄ vmbratiles, & ſupfluæ ceſſauerint, & in totum euacuatæ ſint: & ſinē habuerint: vt ſupra lib. iiii. ꝓbatum eſt. & ēt lib. vi. cap. lxxxv. aliqualiter repetitum eſt: ſucceſſeritq;, & aduenerit Euāgelica veritas: vt ēt huius ſeptimi diei ſolēnitas, & ſanctificatio ceſſaret, & oīno ſinem haberet: non ſolum ꝯueniens extitit: ſed ēt neceſſarium, dicente Aplō prima ad Corinth. cap. x. Omnia in figura ꝯtingebant illis. & ad Galatas cap. v. Si circuncidimini, Chriſtus vobis nihil ꝓderit. item ad Hebræos cap. viii. Dicendo aūt nouum, inueterauit prius: quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt. item ad Hebræos cap. vii. Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis trāſlatio fiat. Qua ceſſatione, & totali euacuatione facta: vt

loco

loco ipſius ſeptimi diei alia dies ex ipſis ſeptem à Summo Deo creatis, diuino honori, cultui, & ſeruitio, deputari, & ſubſtitui, & potuit, & debuit: vt ipſi domino Deo noſtro debitum exhiberemus famulatum: & eo magis hic ſibi præſtari debuit: vt alius dies ad eius cultum ſibi deputaretur: quoniam ipſe Deus poſt Moſaicæ legis ceſſationem, omnia Iudæorum feſta, ſolẽnitates omnes, neomenias, & ipſum quoq; Sabbatum, odio habuit, & habet: eaq; omnia, tanquam ſibi infenſa, ſpernit, reiicit, & repudiat, atque in indignationem, & in maximum habet opprobrium.

¶ Quòd Deus repudiet omnia Iudæorum feſta, & ipſum quoq; Sabbatum.

QVòd autem Deus deteſtetur, & repudiet Iudæorum feſta, & ſolemnitates omnes, neomeniam, & ipſum quoq; Sabbatum, infraſcripti omnes diuini teſtanť Vates. Eſaias nanq; cap. primo, ĩquit, & ſunt verba Dei viuentis: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit dñs? &c. & parũ infra: Neomeniam, & ſabbatum, & feſtiuitates veſtras non feram. Iniqui ſunt coetus veſtri, Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odiuit anima mea. item idem Eſaias cap. lxvi. Qui immolat bouẽ, quaſi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillũ offerat: qui recordať thuris, quaſi qui benedicat idolo &c. Hieremias itidem Threnoꝝ cap. ii. ait: Obliuioni tradidit dominus in Sion: feſtiuitatem, & Sabbatum in opprobrium, & in indignationẽ furoris ſui Regem, & ſacerdotem: repulit dominus altare ſuum, maledixit ſanctificationi ſuæ. Oſeas inſuper cap. ii. hoc ipſum teſtatur, dicẽs: Ceſſare faciã omne gaudium eius, ſolemnitatem eius, neomeniam eius, & Sabbatum eius, & omnia feſta tempora eius: repulit dominus altare ſuum, maledixit ſanctificationi ſuę &c.

Amos etiam capitulo quinto dicitur: Odi, & proieci feſtiuitates veſtras: & non capiam odorem coetuum veſtrorum: ꝙ ſi obtuleritis mihi holocauſtomata, & munera veſtra, non ſuſcipiã, & vota pinguium veſtrorum non reſpiciam. Aufer à me tumultum carminum tuoꝝ, & cantica lyræ tuæ non audiam &c. Item ipſe Amos cap. viii. Et conuertam feſtiuitates veſtras in luctum: & omnia cantica veſtra in planctum &c. Iohel quoq; capitulo primo, ait: Plange, quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis tuæ: periit ſacrificium, & libatio de domo domini. Thobiæ etiam capitulo ſecundo, dicitur: Dies feſti veſtri conuertentur in lamentationem, & luctum. Apoſtolus itidem Paulus ad Coloſſen. capitulo ſecundo, ait: Vmbras fuiſſe obſeruationes antiquas, quapropter inq̃t: Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, aut ĩ parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quę ſunt vmbra futurorum. Neomeniæ autem dicuntur feſtiuitates, vt inquit Papias. Apoſtolus ad Romanos capitulo decimotertio: Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: nũc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cum credidimus. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit: abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis: ſic vt in die honeſte ambulemus: non in commeſſationibus, & ebrietatibus: non in cubilibus, & impudicitiis: non in contentione, & æmulatione: ſed induimini dominum Ieſum Chriſtum: & carnis curam ne feceritis in deſideriis. & capitulo decimoquinto, ait: Deus autem patientiæ, & ſolatii det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſm Ieſum Chriſtum: vt vnanimes vno ore honorificetis Deum, & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti: propter quod ſuſcipite inuicem: ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei &c. Ex quibus omnibus liquido conſtat, Omnipotentem Deum, omnes Iudæorum repudiare feſtiuitates, & ipſum quoque Sabbatum.

¶ Quare Deus reſpuat Iudæorum feſta: quia ſ. nouum velit cultum?

SI aũt hoc aliud addideris: ꝙ ipſe Deus antiquos Iudęorũ cultus, & ritus, atq; dies ſuos feſtos, & ipſum quoq; Sabbatum ideo reſpuat, & abominabi-

Digitized by Google

les,ac inſenſos habeat: quoniam nouum cultum,nouamq; religionem, & legē fieri,& eſſe voluit,atq; præcepit: quia nouos creauit cœlos,& terram nouam, & in memoria non eſſe priora demandat: tanto magis percipies veteres ceſſare debuiſſe cerimonias,feſtaq; oia: quin etiam nouum ſpiritum ſe daturum pollicetur ipſe Deus,Ezechielis cap.xxxvi.ſic inquiens: Et effundam ſuper vos aquam mundam,& mundabimini ab omnibus iniquitatibus veſtris: & dabo vobis ſpiritū nouum. Item idem Eſaias cap.xlii. Quæ prima fuerūt,ecce venerunt:noua quoq; ego annuntio:antequam oriantur audita vobis faciam. Eſaias inſup cap.xliii. inquit:Ne memineritis priorum: & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua, & nūc orientur,vtiq; cognoſcetis ea: ponam in deſerto viam,& in inuio flumina. Item ipſe quoq; Eſaias caplo.lxv.inquit: Ecce ego creo cœlos nouos, & terrā nouam,& non erunt in memoria priora. & iterum ibidem: Vetera tranſierunt: ecce facta ſunt noua omnia,iterum ipſe Eſaias cap.lxvi.ait: Et aſſumam ex eis in ſacerdotes,& leuitas, dicit dominus: quia ſicut cœli noui,& terra noua, quæ ego facio ſtare corām me,dicit dominus Deus: ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum. Ezechielis quoq; cap.xviii.dicitur:Facite vobis cor nouū. Hieremias etiam cap.xxxi.hoc ipſum confirmat dicens:Ecce dies venient, dicit dominus: & feriam domui Iſrael,& domui Iuda fœdus nouum &c.vt ſupra lib.iiii.diligenter,& longa diſputatione declaratū eſt.

Moyſes etiam hoc ipſum in lege tetigit,dicens: Vetuſtiſſima veterum comedetis,& nouis ſupuenietibus vetera pijcietis. Alia enim,ſm Moyſem,ſunt vetera, alia ſunt noua.& alia vetuſtiſſima. Vetera ſunt promiſſiones legis, & Prophetarum de Rege Meſſia tunc venturo.Noua ſunt ipſarum promiſſionum in Ieſu Chriſto vera,& certa manifeſtatio, & adimpletio. Vetuſtiſſima autem ſunt, quæ ad diuinitatis æternitatem pertinent. Nouis igitur ſuperuenientibus, proiiciēda ſunt vetera, ſed vetuſtiſſima ſeruanda: quia exhibita veritate Dominici aduentus, figura,& promiſſio ceſſare debent. Hinc eſt,ꝙ tres miſſæ in Natali domini celebrantur.In prima,de æterna filii Dei genitura cantatur: ſcilicet,Dominus dixit ad me &c. In ſecunda, de promiſſione aduentus cātatur illud: Lux fulgebit &c. In tertia, de adimpletione ꝓmiſſionum cantatur illud:Puer natus eſt nobis &c. Et quoniam ille idem, qui eſt Dei filius factus eſt hominis filius:ideo in illo miſſæ officio, vbi cantatur de æterna genitura,Dominus dixit &c. legitur Euangelium de temporali Chriſti natiuitate: Exiit ædictum à Cæſare Auguſto &c. In miſſa de temporali Chriſti natiuitate, vbi cantatur:Puer natus eſt nobis, legitur Euangelium de æterna verbi genitura:In principio erat verbum.Et quia veritate exhibita, figuræ ceſſare debebant, officium miſſæ ad promiſſionem pertinens ſequentibus non repetitur diebus: ſed illud quod pertinet ad promiſſionis adimpletionem: ſcilicet,Puer natus eſt nobis &c. Hæc igitur ſunt nouiſſima Chriſti, & antiqua, quæ nouit pater, & cui filius reuelat, quæ abſcondita ſunt ſapientibus,& prudentibus: ideſt de ſciētia intumeſcentibus: Scribis ſcilicet, & Phariſæis:omnibusq; Iudæis,& hæreticis, qui nouiſſima, & antiqua in Chriſto recipere recuſant. Saluator etiam noſter,Ioannis capitulo decimoquinto, inquit: Mandatum nouum do vobis: vt vos inuicem diligatis. Apoſtolus quoq; ad Galatas capitulo vltimo, inquit: In Chriſto enim Ieſu: neq; circuncíſio aliquid valet, neq; præputium: ſed noua creatura. Nouum inſuper cantum requirit ipſe Deus: vt ex infradicendis comprobatur teſtimoniis. Et imprimis, Eſaias Vates capitulo decimotertio, ait: Cantate domino canticum nouum: laus eius ab extremis terræ. Et nota illud, Ab extremis terræ,quod de Iudæis tantum intelligi non poteſt:ſed etiam de Gentilibus ad fidem Chriſti ꝯuertendis. Pſalmiſta inſup Pſal.cxlix. cuius auctor ignoratur,inquit:Cantate dño canticū nouū: laus eius in eccleſia ſanctoꝝ.Lętet Iſrael in eo,

in eo, qui fecit eum: & filię Sion exultent in Rege ſuo. Pſal. etiam. lxv. dicit: Iubilate Deo oĩs terra. qđ etiam de ſolis Iudęis dici non põt. Pſal. itidẽ. xcv. Cãtate dño canticũ nouum: cantate dño oĩs terra: cãtate dño, & benedicite. Cantate dño canticum nouũ: laus eius ab extremis terræ. Item ibidem: Lętenť cœli, & exultet terra: cõmoueatur mare, & plenitudo eius: gaudebunt campi, & oĩa, quæ in eis ſunt. Quem Pſalmũ, Rabi Salomon inquit, loqui ad futurũ tempus: per qđ intelligit tẽpus Meſſię Regis: & per eum, inqt, ædificandũ eſſe templũ magnificentiſſimũ: cũ alii Iudęi exponãt, eum de tẽplo ſcdo p Zorobabel, & ſocios ædificato. Cui interpretationi multa ipſius Pſalmi verba non conueniunt. Vnde Beatus Hieronymus ſup hoc Pſalmo, volẽs oſtẽdere hęc dicta fuiſſe de Chriſto, inqt: O' Iudęe, qd ſibi vult, Cantate dño canticum nouũ? & deinde: Nuntiate inter gentes gloriam eius? Quod eſt illud canticum nouum? quæ ſunt illę gentes? Videtis ergo: quoniam, ſm literam, ſtare penitus non põt? ergo myſtice interpretandũ eſt, Cantate dño oĩs terra. Si de templo Hieroſolymę dicitur: O' Iudęe: qũo omnis terra prouocatur ad cantum, & ad laudem? Vnde de templo materiali ædificando: non Hieroſolymę (vt Iudęus opinatur) ſed de Chriſti fidelibus: qui ſunt lapides viui, in ædificio cœleſtis Hieruſalem colligandis intelligenda ſunt hæc, quantum ad huius ædificii attinet fabricationem? Cantus autem nouus eccleſiæ Chriſti conuenit, non aũt Iudęorum Synagogę: quia in tẽplo reędificato per Zorobabel, & ſocios, non nouum cantum, ſed antiquũ cantauerunt: vt dicitur Eſdræ primo, cap. iii. vbi dicitur: steterunt ſacerdotes in ornatu ſuo cum tubis: & leuitæ filii Aſaph in cymbalis: vt laudarent Deum: per manũ Regis Dauid: ideſt per cantica ab eo facta, & compoſita. Ad nouum enim teſtamentum pertinet nouus cantus: quia nouus Rex, noua lex, noua gaudia: vnde & Angeli in natiuitate domini nouum canticum cantauerunt: vt Lucæ cap. ii. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum, & dicẽtium: Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. hic nẽpe cantus, nouus eſt cãtus. Pſal. ẽt. xcvii. ad huius rei probationem dicitur: Cantate dño canticum nouum, quia mirabilia fecit. Qui Pſalmus dicitur de Chriſto: vt parum infra patebit. & iterum paulo inferius: Notum fecit dñs ſalutare ſuũ: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuã. & iterum ibidem: Viderunt omnes termini terrę ſalutare Dei noſtri: iubilate domino omnis terra: cantate, & exultate, & pſallite dño in cithara &c. Super quo Pſalmo, Rabi Salomon ait: Hunc Pſalmũ loqui ad futurum: quod iuxta Iudęorum intelligentiam ad tempus Meſſię refertur. Vnde non in Iudęa tantum, ſed in omni terra, & ab extremis terrę, & per totũ orbem in cõſpectu gentium. Quod aũt mirabilia fecerit Deus (vt inquit Pſalmiſta) ex hoc maxime conſtat: quia fecit Deum hominem, matrem virginem, cor fidele, pauidos, & timidos audaces, impauidos, cõſtantes, & fortes ad quęcunq; ſuſtinenda martyria pro Chriſti fide: ita vt oẽs granditer admirarentur. Tradidit enim Deus filium pro ſeruis: dilectum pro inimicis: iudicem pro damnatis: primum pro nouiſſimis: quia homo fuit vltima creatura: innocẽtem pro impiis. Quid amplius excogitari poſſet? Nõne iſta tot, & tanta beneficia requirũt noua gaudia, nouum cantũ, nouũ hominẽ, & oĩa noua in bonum? Sancta igitur mater eccleſia diuino Spiritu illuminata, huiuſmodi nouitates, gaudia, & exultationes ſentiens, in benedictione cerei Paſchalis in hunc nouum clamans prorumpit cantum: Exultet iam Angelica turba cœlorum: exultent diuina myſteria: & pro tanti Regis victoria intonet ſalutaris: gaudeat ſe tellus tantis irradiata fulgoribus: & æterni Regis ſplẽdore illuſtrata, totus orbis ſentiat amiſiſſe caliginem. Lætetur & mater eccleſia, tãti luminis adornata fulgoribus, & magnis populorum vocibus hæc aula reſultet. Nec mirum profecto cuiquam eſſe debet, ſi in tanta rerum tam cœleſtiũ, quàm terreſtrium nouitate etiam nouus feſtiui-

tatis dies ſit mutatus: ſeptimus.ſ.in primum: imo verius in octauum: vt octauæ (de qua ſupra dictum eſt, & adhuc infra dicendũ eſt) correſpõderet. In quo nouo feſtiuitatis die, hæc oĩa non ſolum ſunt inouata, ſed etiam in multo melius reformata: vt noſtra cantat eccleſia in ipſo Sabbati ſancti die, dicens: Totuſq; mundus experiat, & videat, deiecta erigi, inueterata renouari, & per ipſum redire omnia in integrum, à quo ſumpſere principium. & iter: O mira circa nos tuæ pietatis dignatio: ò ineffabilis dilectio charitatis: vt ſeruum redimeres, filium tradidiſti. O certe neceſſarium Adæ peccatum: quod Chriſti morte deletum eſt. O felix culpa, quæ talem, & tantum meruit habere Redemptorem. Reſpuit igitur Deus oĩa Iudæorum feſta, ſolẽnitates oẽs, & ipſum quoq; Sabbatum: qa nouum cultum, nouã legem, nouum pplm, nouã deniq; religionem ſibi fieri, & eſſe voluit, & mandauit, atq; nouum reqrebat cantũ: & demũ nouum feſtiuitatis diem, & quietis ſibi deputari volebat, & voluit, qa feſta Iudæorũ, erant vmbra futurorum: vt inquit Apl's ad Coloſſen. cap. ii. dicens: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum. Septimus enim dies veſperam non habet: qa ſubſequentẽ requiem nullus iam terminus claudit. Si nouum Chriſtus reqrit feſtum, & nouũ cultum: quia.ſ. (vt inqt Apl's) primus homo de terra fuit terrenus: & ſecũdus homo de cœlo fuit cœleſtis: qlis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Nos itidem Chriſtiani, ſicut portauimus imaginẽ terreni, portare ẽt debemus imaginem cœleſtis: & non pmanere in eo, qd' primũ eſt, qd' de terra eſt. Reprobabimur ergo, niſi nos cõmutauerimus, niſi puerſi fuerimus, niſi cœleſtes efficiamur, & imaginem cœleſtis acceperimus. dicente nobis Apoſtolo: Exuite vos veterem hoiem cum actibus ſuis: induite nouum, qui ſm Deum creatus eſt. Idipſum & alio loco ſcribit: Ecce vetera tranſierũt: & facta ſunt omnia noua. Iccirco ergo pmiſſiones ſuas renouat Deus: vt oſtẽdat nobis: qa debemus & nos renouari. Nõ pmanet ille in veteribus: vt & nos, ſicut vetus homo, permaneamus: ſed vt imaginem cœleſtis accipiamus. Nunqd nobis prodeſt, ſi Deus innouet promiſſiones, & nos non innouemur.

¶ Quare ſolemnitas feſtiuitatis Sabbati in diem Dominicũ potius mutata ſit, q̃ in aliquem alium diem.

Quare autem hmõi feſtiuitatis Sũmo Deo dicatæ celebratio, & ſolemnitas in diem Dñicum magis, q̃ in aliquem aliũ diem mutata ſit: nõ alia qdem cauſa dicitur, niſi ppter glorioſam dñi noſtri Ieſu Chriſti à mortuis reſurrectionẽ, eodem die Dñico factam, id factum fuiſſe cſtat: à quo dño noſtro: & dies ipſa nomen aſſumpſit: & in eo ab Adæ primi parentis noſtri labe liberati, & ſaluati ſumus. Merito igitur dies ſeptimus, in primum, immo verius in octauũ, mutatus eſt. Dies nanq; ille, qui nũc Dominicus dicit, à morte Redemptoris eſt tertius: ſed in ordine conditionis octauus: qui & primus in cditione eſt: ſed qa reuolutus ſeptimum ſeqtur, octauus recte numeratur. vnde & Pſalmus pro octauo præſcribitur: in quo gaudium de reſurrectione nuntiatur: vt ſic in eo die, & rei geſtæ: hoc eſt reſurrectiõis Dominicę, iuxta ſolitum ſacrarum literarum morem poſteris fieret memoratio: & quod in ſacramẽto præfiguratum fuerat: tam circa quietẽ ipſius Chriſti in ſepulchro toto Sabbato ſancto dormientis, q̃ etiam circa quietẽ noſtram in cœleſti patria perpetuo futuram præfiguraretur, & adimpleretur: vt ſuperius dictum eſt in præmiſſis ad dicẽdorum intelligentiam. Quod etiam nõ incongrue, ex Omnipotentis Dei verbis, verum eſſe non difficile percipi poteſt. Nam Leuitici cap. xxiii. cũ ipſe Deus oẽs Iudæorum (hoc eſt veteris legis) feſtiuitates, quæ in ſeptenario numero celebrabantur, numeraſſet: vt eſt Sabbatum: qui inter dies hebdomadæ ſeptimus eſt. Itẽ de ſeptem diebus Phaſæ: hoc eſt Paſchę: in quibus azyma iubentur manducari: de celebratione Pentecoſtes poſt ſeptem hebdomadas: & demum de menſe ſeptimo: hoc

mo: hoc eſt Septembri: in quo plura, & præcipua celebrantur feſta: & maxime Tabernaculorum: quæ ſeptem diebus in Tabernaculis celebrari mandantur: & ibi demũ dicitur: Dies quoque octauus erit celeberrimus, atque ſanctiſſimus: & offeretis holocauſtũ dño. Qui dies octauus in tota lege vetere non inuenitur celebris, niſi in hoc tñ loco: i qua re aperte dignoſcitur: quod Deus, hoc mãdato, innuere, & præfigurari voluerit: quod expletis omnibus feſtis veteris legis, quæ omnia in ipſo capite xxiii. Leuitici cõmemorantur, & quæ ſeptenariis fiebãt tẽporibus, ſtatim ſuccederẽt feſta Chriſti Meſſiæ: quæ in octauo die. ſ. reſurrectionis ſuæ inciperent: vt latius in Gloſa ꝯtinetur ordinaria. Itẽ hoc ipſum etiam non difficile percipi poteſt ex mãdato circuncitionis, Geñ. cap. xvii. quæ die octaua fieri mandatur: vt etiã dicitur Leuitici cap. xii. Quod nil aliud figurabat, niſi quod feſta nouæ legis in octaua die inciperent. Sicut enim circuncifio in vetere lege fiebat in die octaua: vt ipſi circuncifi ſaluarentur. dicente lege: Maſculus, cuius præputii caro inciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo: quia pactum meum irritum fecit: ſic itidem reſurrectio Dominica: quæ ad noſtram ſalutem facta eſt, fieret die octaua. Reſurrectio igitur Saluatoris noſtri tantæ nobis fuit excellentiæ, tantæ vtilitatis, ſimul & gratiæ: vt vnà cum noſtra ſancta eccleſia catholica illud Sabbati ſancti cantare poſſimus: Vt intelligant redempti tui non fuiſſe excellentius, quod in initio factus eſt mundus, quàm quod in fine ſeculorum Paſcha noſtrum imolatus eſt Chriſtus. & iterum ibidem: Nihil enim nobis naſci profuit, niſi redimi profuiſſet. Euſebius inſuper Miſenus in quodam Sermone de corpore Chriſti, ait: Et hunc dat panem, dicente Propheta: ſexta die duplum colliges. Dum enim primo à Dominica die in lege tribuitur, & in ſolo Sabbato denegatur, iam tunc Chriſtus ab eccleſia, cui Dominicum reſurrectionis diem conſecrauit, recipiendus oſtenditur: & Synagogæ, ad quam cultus ſabbati pertinebat, negandus eſſe percipitur: dum dies, qui eſt dies ſeptimus, cœleſtis panis fraude multatur. Et non ſolum diem Dominicum in Paſcha, ipſum diem celebramus: ſed in toto tempore anni. vnde in Decretis. de conſecratione. diſtinctione tertia. cap. Sabbato, Innocentius Papa, hanc tangens rationẽ, inquit: Diem Dominicum ob venerabilem reſurrectionem domini noſtri Ieſu Chriſti: nõ ſolum in Paſcha celebramus: verũ etiam p ſingulas hebdomadas, ipſius diei frequẽtamus imaginem. In Chriſto nanque reſidet exemplar: & cauſalitas generalis reſurrectionis: & iam in ipſo, ſicut in capite, requieſcit humana natura. Origenes in. vii. Homelia ſuper Exodo: Quæro ergo qua die cœperit manna cœlitus dari? & volo comparare Dñicam noſtram cum Sabbato Iudæorum. Ex diuinis nanque ſcripturis apparet: quod in die Dominica primo in terris datum eſt mãna. Si enim (vt ſcriptura dicit) ſex diebus continuis collectũ eſt: ſeptima aũt die, quæ eſt Sabbati, ceſſatũ eſt: ſine dubio initiũ eius à die prima, quæ eſt dies Dominica, fuit. Quod ſi ex diuinis ſcripturis hoc ꝯſtat: quod in die Dominica Deus pluit mãna de cœlo, & in Sabbato non pluit, intelligãt Iudæi iam tunc prælatam eſſe Dominicã noſtram Iudaico Sabbato, indicatũ fuiſſe, quod in Sabbato ipſorum gratia Dei ad eos de cœlo nulla deſcenderit: panis cœleſtis, qui eſt ſermo Dei, ad eos nullus venerit. Dicit enim & alibi Propheta: Diebus multis ſedent filii Iſrael ſine Rege, ſine Principe, ſine Propheta, ſine hoſtia, ſine ſacrificio, ſine ſacerdote. In noſtra autem Dominica die ſemper dominus pluit manna de cœlo. Sed & hodie ego dico: Quia pluit dominus manna de cœlo, cœleſtia nanque ſunt eloquia iſta, quæ nobis lecta ſunt: & à Deo deſcenderunt verba, quæ nobis recitata ſunt: & ideo qui tale manna ſuſcipimus, ſemper manna nobis datur de cœlo. Illi infelices dolent, & ſuſpirant, & ſe miſeros dicunt: quia manna, ſicut acceperunt patres ipſorum, ipſi non merentur accipere &c. Nonnulli inſuper aliam aſſignant rationem, quare

in Dominicam diem mutata fuerit Sabbati feſtiuitas,& celebratio,dicentes,Hac de cauſa hoc factum fuiſſe:vt error, ſiue periculum idolatrandi euitaretur,& euaderetur.Qm̃ dies Dominicus apud Gētiles primus,& præcipuus eſſe ſolebat:cum in illius diei principio primus planeta.ſ. Sol,dominari incipiat:quapropter eũ diē Solis appellabant:vt habetur.Codice de feriis.l.ii. Et ideo(vt iquit B.Leo Papa in Sermone.xxxiii.)Gentiles per capitis inclinationem,ipſi Soli quādam exhibebāt reuerentiam,& adorationē.Vt igitur huiuſmodi idolatriæ error,& periculum euitaretur,& omnino tolleretur,iductum,& inſtitutum fuiſſe aſſerunt: vt hic dies Dominicus in honorem Chriſti, qui eſt Sol iuſtitiæ,& lux mundi:vt Ioan.c.viii.ſanctificaretur,& celebris,& feſtiuus haberetur:& eo magis:quia ipſe Chriſtus in tali die à mortuis reſurrexerit victor,& glorioſus.Aliqui alii ſic dixerūt:Prima die creauit Deus lucem,& eam diuiſit à tenebris: Secunda die creauit firmamentum. Per hoc nempe, q prima die creauit lucem, volunt iſti,Deum ſignificaſſe ſe die Domnico:qui primus fuit aliorum creatione, reſurrecturum,& ſeparaturum lucem immortalitatis à tenebris mortalitatis.ſ.peccati.Item ſicut ſecunda die creauit firmamentum,ſic poſt reſurrectionem,quaſi ſecunda die fundaſſe eccleſiam per Aplorũ prædicationem,quę dicitur fundamentũ fidei: vt Pſal.xxiii. vbi apponitur titulo, Prima Sabbati,vbi agitur de reſurrectione.In Pſalmo aũt.xlvii. vbi in titulo ponitur, Secunda Sabbati,agit de cõſtitutione eccleſiæ:& ideo aiunt, Sabbatum fuiſſe merito mutatum in Dominicam: quantum ad feſtiuitatis celebrationem.Sunt ēt nonnulli alii,qui ideo Dominicam diem loco Sabbati ſanctificandam fore, electā fuiſſe aſſerũt,qa dies ipſa Dominica duodecim eſt decorata priuilegiis. Primum priuilegium fuit,quia prima oium dierũ fuit à Deo creata.Secundum,qa erit vltima dies præſentis vitę in fine huius ſęculi.Tertium,quia illā diem nulla pręceſſit nox.Nam Geñ.c.ii.Sabbatum ſolum ſcribitur ſine nocte,ſine veſpera. Quartum, quia, ſm quoſdā, nulla nox ſubſequetur ei.Quintum,qa in ea die creauit De⁹ cœlum,& terram. Sextum, qa in ea oēs Angeli ſunt creati:& boni quidem glorificati ſunt:mali vero peccātes,ad inferos detruſi ſunt:vel ſaltem de cœlo expulſi.Illa enim die (vt ait Iſidorus) Deus ſub noīe lucis Angelos condidit. Vnde B.Auguſtinus in Libello de diffinitionib⁹ orthodoxæ fidei,de ipſis Angelis ſic inquit:In principio creauit Deus cœlum, & terrā, & aquam ex nihilo: & cum adhuc tenebræ ipſam aquam occultarent,& aqua terram abſcōderet, facti ſunt Angeli, & cēteri cœleſtes Virtutes:vt non eſſet otioſa Dei bonitas: & haberet in qbus per multa ante ſpatia bonitatem ſuam oſtenderet: & ita hic viſibilis mundus ex materia, quæ à Deo facta fuerat,factus eſt,& ornat⁹: vt Geñ.c.i.Septimum priuilegium fuit, ſm Orofium, quia præcepta legis Moſaicæ data fuerūt filiis Iſrael eadem die Dominica.Octauum,quia in ea Chriſtus Ieſus incarnatus eſt. Nam(vt teſtatur Magiſter hiſtoriarum)ea die,qua dixit Deus: Fiat lux:viſitauit nos Oriens ex alto,& Chriſtus incarnatus eſt:hoc eſt:vt incarnādus eſſet:& ideo in huius figuram datum fuit manna in Dominica die, ſicut ait Origenes ſuper Exodo Homelia ſeptima. Nonum priuilegium eſt,quia in die Dominica Chriſtus, deſtructis Inferni clauſtris, ſanctorum animas de Limbo eripiens, triumphaliter à mortuis reſurrexit. Decimum,quia eadem die Spiritus paracletus Chriſti Apoſtolis,& Diſcipulis datus eſt. Vndecimum,quia in hac die erit generalis mortuorũ reſurrectio: in qua Chriſtus reddet vnicuiq;,ſm eorum opera. Duodecimum,quia in ea erit nrę beatitudinis completæ in anima, & corpore initium. Tertiumdecimum priuilegium etiam addere poſſumus:quia in hac ſancta die reuelata fuit Apocalypſis Beato Ioāni Apoſtolo.vnde ipſe ait Apocalypſis capitulo primo:Ego Ioannes fui in ſpiritu in Dominica die.hæc à Theologis in tertio Sētentiarum.diſt.xxxvii. B.etiā Leo Papa in.c.Quod die Dominica.lxxv.diſt.inqt: Dominica dies tantis diuinarũ diſpenſationum

tionum

tionum myſteriis eſt conſecrata: vt quicquid à domino eſt inſigniter inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum, & in hac die mundus ſumpſit exordiũ: in hac etiam per reſurrectionem mors interiit, & vita accepit principium. hęc ille.

De Dominicę diei laudibus, & excellentiis.

QVot, & quantis laudibus, & pręconiis inſignita ſit hæc Dñica dies, quamplures ſancti doctores ſuis ſcriptis oſtendere conati ſunt. B. Hieron. in Sermone quodã de die Dominico Paſchæ, ſic inquit: Videtur mihi hęc dies cæteris diebus eſſe lucidior: Sol mundo clarior illuxiſſe: aſtra quoq; & oĩa elemẽta lætari: & quę, patiente dño, proprium lumen retraxerant, & fugerant, & noluerant Creatorem ſuũ aſpicere crucifixum: hęc nunc victorem illum, & ab Inferis reſurgentem, ſuo (ſi dici põt) perfruunt officio. Credit cœlũ, credit terra, & ſagena, q̃ totum mundũ piſcata eſt, Iudæos tenere non potuit. Hæc dies, quã fecit dñs, exultemus, & lętemur in ea. Q̃ño Maria virgo mater dñi inter oẽs mulieres principatũ tenet: ita inter cæteros dies, hęc omnium maior eſt. Rem nouam dico: ſed quæ ſcripturarum vocibus comprobat. Hęc dies eſt vna de ſeptem, & extra ſeptem eſt. Hęc eſt dies, q̃ appellatur octaua. vnde & in quibuſdam Pſalmorum titulis ſupraſcribit, Pro octaua. Hæc eſt, in qua Synagoga finitur, & eccleſia naſcitur. Hæc, in cuius numero, octo animæ ſaluatæ ſunt in Arca Noe. Similiter, inquit Petrus: Et nos ſaluos fecit eccleſia. Hæc eſt, de qua Eccleſiaſtes pręcepit. c. xi. Da partes ſeptem, nec non & octo. Hi ſunt octo gradus, p̃ quos in Ezechiele templum Dei ſcandimus. Hęc octaua dies, de cuius ſacramento, & omnium nationum in Chriſto fide ... Octauus quoq; Pſalmus incipit: Domine, dominus noſter, q̃ admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. Et qd mihi neceſſe eſt infinita replicare? Dies me deficiet, ſi voluero omne diei iſtius exponere ſacramentum. Hoc tamen dico: q̃ vniuerſa Sabbati gratia: & antiqua illa feſtiuitas populi Iudęorum diei iſtius ſolemnitate mutata eſt. Illi in Sabbato non faciebant opus ſeruile, nos in die Dominica: hoc eſt reſurrectionis, opus ſeruile non facimus: quia vitiis, & peccatis non ſeruimus. Qui enim facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Illi de domibus ſuis non egrediebantur, & nos de domo Chriſti non egredimur: ſumus enim ĩ eccleſia. Illi nõ accendebant ignẽ in die Sabbati, nos ẽ ɔtrario accendimus nobis ignẽ Spũs ſancti: & cẽ vitium excoquimus peccatorũ. de quo igne dñs ait: Ignẽ veni mittere in terrã, & quem volo vt ardeat? Deſiderat dñs iſtum ignẽ ardere in nobis, ſm Aplm. i. Spiritu nos ſancto feruere: vt non refrigeſcat in nobis charitas Dei. Illi per diem Sabbati non ambulabant in itinere: perdiderũt enim illũ, qui dixit: Ego ſum via, nos autem dicimus: Beati immaculati, q ambulant in lege dñi. & iterũ: Viam veritatis elegi, & viam iuſtificationum tuarũ doce me. Illi de ſpinis dominũ coronauerũt, nos aũt, ſi fuerimus lapides pretioſi, dñm nrm coronabimus &c. B. ẽt Hieron. ſuper titulo ſexti Pſalmi: qui titulus ẽ, ſm veritatem Hebraicam, Victori in Pſalmis, Pſalmus Dauid ſup octauam: vel, In finẽ pro octaua Pſalm. Dauid, ſic inquit: Iſte. & Pſal. xi. pro octaua inſcriptionẽ hñt reſurrectionis, & pœnitentię: ac per hoc ſalutis noſtrę myſterium continentes. In quo humanũ genus poſtulat, vt corrigamur quidem, & iudicemur à Deo: ſed nõ in ira, & in furore eius. Longum eſt de ſacramento huius numeri plura exẽpla reuocare. Octo aĩę ingreſſæ ſunt in Arca Noe: quæ ĩ diluuio ſaluatę ſunt: octauus filius Ieſſe Dauid fuit: qui & diſparatus à patre, & à Deo ſolo eligitur: octauo die circũcidunt primogenita, & immunda eſſe deſiſtunt. Zacharias quoq; pater Ioãnis, octaua die circumciſionis filii ſui loqtur: & poſt octo dies, ſiue ſex (vtrunque enim in diuerſis Euãgeliis legitur) dñs transformatur in monte: vt ſic octonarius in ſexto numero contineatur: quomodo nunc in ſexto Pſal. ponitur ogdoalis. hęc ille. Cum autem dicatur Eccleſiaſtis capitulo vndecimo: vt paulo ſuperius dictum eſt in Sermone Beati Hieronymi; notandum eſt,

Gloſam ordinariam ibi dicere: Da partes ſeptem.i.vetus teſtamentum: cuius ſeptima dies.i.Sabbatum:præcipue honorat: necnon & octo,quod eſt teſtamẽtum nouum propter Dominicam diem, quæ in octauo die honoratur.Beatus Gregorius libr.vi.Moralium.c.xvii.īquit:Quid enī ſenario numero, quẽ ſeptimus ſequitur, niſi pręſentis vitæ operatio,diſcurſusq́; ſignatur? Sexto quippe,omnia perficiens, hominem condidit,& ſeptimo die Deus requieuit.Qui.ſ.ſeptimus: veſperam nō habet:quia ſubſequẽtem requiem nullus iā terminus claudit:perfectis ergo omnibus requies ſequitur:quia poſt bona vitæ pręſentis opera,retributio æternę quietis inuenitur.In ſex itaq; nos tribulationib⁹ dominus liberat,ne nos in ſeptima malū tangat:quia per paternę pietatis eruditionem pręſentis vitę labore nos atterit:ſed in aduentu iudicii à verbere abſcondit: vt tanto tunc ad ſalutem certiores exhibeat,quanto nunc nos flagella durius ſecant.hæc ille.

¶ Quare in hoc tertio mandato, & ſimiliter in primo, ratio quædam aſſignatur,cum in reliquis octo mandatis nulla reddatur ratio.

SEd aduertẽdum eſt: ꝙ in hoc tertio mandato ſubditur pro ratione motiua ſanctificationis Sabbati hęc particula:Sex enim diebus fecit Deus cœlum, & terram,& in ſeptima requieuit:id eſt nouas ſpecies facere, ſiue creare ceſſauit: ex quo ad hanc requiem: & ab opere ceſſationem dies Sabbati præciſe determinatur.Similiter etiā in primo præcepto additur: Non facies tibi ſculptile: ad hoc.ſ.vt pro Deo adoretur. Nam antiquitus (vt inquit Varro)Romani Deos ſuos abſque ſimulachris adorauerunt.Propter iſtud ergo,quod in primo mandato dicit: Non facies tibi ſculptile, reddi, ſiue aſſignari videtur ſpecialis cauſa,propter quā idolatria prohibetur: quę cauſa eſt:vt homo à veri Dei cultu non amoueatur. Quę quidem cauſæ in aliis octo non redduntur præceptis:quoniam ipſa octo mādata manifeſtam in ſe habent rationem: quapropter in eis aſſignare rationem nō oportuit:ſed in primo,& tertio tm̄ neceſſarium fuit. In his enim duobus tm̄ aliquid additur cerimoniale, vel determinatum pręceptum vltra communem moralitatem,vt in primo:Nō facies tibi ſculptile &c.In iſto autem tertio determinat præciſe dies Sabbati:& ideo vtrobiq; ratio aſſignari debuit. Cum ergo hoc tertium pręceptum de Sabbato ſanctificādo morale ſimul ſit,& cerimoniale: cerimonialia aūt non ſint ita de lege naturę, ſicut moralia:ideo nec ſic firmiter ſunt in hominum mente impreſſa: nec etiam ſic tenaciter,& firmiter tenẽtur in memoria: ideo dicitur etiam hic: Memento vt diē Sabbati ſanctifices: adhærendo ſcilicet diuino cultui.

¶ Quòd Iudæi omnes falſum celebrent Sabbatum.

HOc volentes oſtẽdere, placuit inferius in nono,& vltimo libro demōſtrare,qa ibi improbanda eſt Thalmudica doctrina: & ideo conuenientius cadit ibi.

¶ Quòd Chriſtiani verę, & perfectum celebrent Sabbatum.

SEd nunc oſtẽdendū eſt,ꝙ ſola Chriſtiana religio,verę, & perfectū ſeruat Sabbatum legale figuratum.Nam dictum eſt ſuperius:ꝙ Sabbatum legale pręcepit Deus ad requiem,& ſanctificationē, & in memoriā creationis,& in ſignum futuri Sabbati,& ſeptimę ætatis,& diei Meſſiæ:in quo homo debebat ceſſare ab omnibus operibus legis. Sed totum tempus,in quo ſumus, eſt ſeptima dies mundi,& dies gratiæ, & dies Chriſti in lege promiſſi,per illud Sabbatum figuratus: & totum illud tempus nos celebramus, ab operibus legis abſtinendo: & ipſum tempus, & diem,exhibendo Deo veram latriam, ſanctificamus: ergo ſola noſtra Chriſtiana religio verum Sabbatum ſanctificat,& celebrat. Nam ſuperius probatum eſt:ꝙ omnia legalia figurabant tempus Meſſiæ in vltima ætate. Quod etiā multis Prophetarum Vaticiniis, & veteris teſtamenti auctoritatibus corroborari poteſt:quia omnes Iudęi appellant tempus Meſſiæ vltimā ætatē, quā oēs expectabant

ſtabant,& in qua liberari,& quieſcere debebant. Eſaias nanq; appellat tempus Meſſiæ nouiſſimum tempus.c.ii. dicens: Et erit in nouiſſimis diebus pręparatus mons domus domini ſupra verticē montium:& venient ad eum oēs gentes,& dicent: Venite aſcendamus ad montem domini ad domū Dei Iacob:& docebit nos vias ſuas,& ambulabimus in ſemitis ei⁹: quia de Sion exibit lex,& verbum domini de Hieruſalem. Si de Sion exire debebat lex iſta: ergo alia lex eſſe debebat, q̄ lex Moyſis, quæ de monte Syna exiuit: lex igitur Meſſię eſſe debebat. In Sion ēt Deus viſus fuit, quando Chriſtus prædicabat: & ſic adimpletum fuit etiam quod dicitur Pſal.lxxxiii. Videbitur Deus Deorum in Sion. Item Geñ.c.xlix. Iacob Patriarcha appellat tempus Meſſię nouiſſimos dies, dicens: Congregamini, vt annuntiem quę ventura ſunt vobis in nouiſſimis diebus.& ibi multa prędicit futura tempore Meſſię.& maxime hęc verba: Non auferetur ſceptrum de domo Iuda:& Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Quę verba(& maxime vbi dicitur, Qui mittendus eſt)tranſlatio Chaldaica ſic iterpretatur, Et veniet Meſſias: vt latius dictum eſt ſupra lib.v.c.iiii. Cum igitur Iacob dixerit, In nouiſſimis diebus: quis tam rudis eſt, qui dies illos non intelligat, eos eſſe dies Meſſię? Rabi Moyſes Gerūdenſis exponens dies iſtos, ait: Nouiſſimi dies iſti ſunt dies Regis Meſſię: quoniam Iacob verbis ſuis illa ſignificabat tempora, cum dixit, Donec veniat Silo, & ipſi congregabuntur populi: nouiſſimi enim dies, dies Meſſiæ ſunt.

Micheas etiam cap.iiii. hoc ipſum approbat, dicens: Et in nouiſſimo dierum erit mons domus domini pręparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ,& dicent: Venite aſcendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis, & ibimus in ſemitis eius: quia de Sion egredietur lex,& verbum domini de Hieruſalem &c. Daniel etiam Vates diuinus capitulo ſecundo, dum ſomnium Regis Nabucodonoſor interpretaretur, ait: Myſterium quod Rex interrogat, ſapientes, magi,& arioli,& haruſpices nequeūt indicare Regi: ſed eſt Deus in cœlo reuelās myſteria, qui indicauit tibi Rex Nabucodonoſor, quę ventura ſunt nouiſſimis tēporibus: quod Regnum in vltimis temporibus futurum oſtēdit poſtea Regnum eſſe Meſſię. Ex quibus omnibus ſatis aperte conſtat, per dies nouiſſimos, intelligi debere tempus Meſſię. Multi etiam diuini Vates, hoc Meſſię tempus aliis cognominauerunt nominibus. Nam Eſaias capitulo quadrageſimonono, appellat ipſum tempus diem ſalutis. &.c.lxi. appellat diem libertatis,& annū placabilem. Dauid Pſal.lxiiii. appellat ipſum tempus, annum benignitatis. & Pſalm.cx. vocat ipſum, diem virtutis Dei.& Pſal.cxvii. vocat ipm, diē lętitię,& exultationis, dicēs: Hęc dies, quā fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea &c. Zacharias.c.xii. & tertiodecimo appellat ipſum, diem gratiæ,& remiſſionis,& baptiſmi. Ezechiel vocat ipſum, diem quietis,& pacis, ac paſcuę. Eſaias capitulo quartodecimo, vocat ipſum diem, requiem,& liberationem à ſeruitute. Rabi etiam Salomon inq̄t ſuper Zacharia: Quod omnes Prophetæ non ſunt locuti niſi ad tempus, & dies Meſſiæ: de principali ſcilicet intentione. Ex ſupradictis igitur omnibus patet quo modo tota lex,& Prophetę appellant vltimam ætatem mundi, tempus,& diem, & annum Meſſiæ: & appellant ipſum, diem vniuerſæ quietis.& per conſequens tempus Meſſię eſt Sabbatum mundi figuratum per Sabbatum legis: quia ſabbatum idem eſt quod requies,& dies requiei: vt ſupra in principio huius capituli declaratum eſt. Quod autem tempus eccleſiæ Chriſti ſit vltima ætas, & vltimum ſeculum, & tempus, & dies Meſſiæ. & per conſequens, ꝙ ſit verū Sabbatum mūdi, probandum eſt ex ſacris literis à ſimili cum experientia. Nam, licet Iudęi moderni negent, Chriſtum fuiſſe Meſſiam in lege promiſſum: tamen nullo modo negare poſſunt tempus Meſſię iam aduenifſe, quicunque ſit ille Meſſias; cum

ſuperius libro quinto probatum ſit, tempus aduentus Meſſiæ iamdiu elapſum fuiſſe. Nec etiam negare poſſunt, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, verè fuiſſe Meſſiam: cum ſupra lib. vi. multipliciter probatum ſit, eum verum fuiſſe Meſſiã. & maxime: eo quod omnes conditiones à diuinis Prophetis enuntiatæ, quę in Meſſia futuræ eſſent, ſic fuerint in ipſo Ieſu Chriſto adimpletæ, & verificatæ, ſicut fuerant ab ipſis Vatibus prænuntiatæ: & etiam omnia per ipſos Iudæos oppoſita ad impugnandum, quod ipſe Ieſus non fuerit verus Meſſias ſoluerimus: & inania, & nulla eſſe lib. vii. probatum ſit, & demonſtratum. Quibus tamen non obſtantibus: etiam hoc idem ex manifeſta experientia probatur. Primo, eo quod videmus manifeſte tempus determinatũ per Prophetas, & Thalmudiſtas, ſiue Rabinos, in quo Meſſias erat venturus, eſſe completum. Secundo, quia videmus principalia, quæ erant promiſſa Patriarchis, & Prophetis eſſe completa, quia hæc Iudęi negare nõ poſſunt. Determinatum enim fuit Iacob Patriarchæ, Geneſis cap. xlix. quod ablato ſceptro de Iuda, Meſſias erat venturus: quod iamdiu adimpletum eſt: vt ſupra lib. v. cap. iiii. probatum fuit. Item promiſſum fuit Danieli cap. ix. quod poſt. lxx. Hebdomadas à conſtructione ſecundi templi erat Chriſtus venturus: quod ſimiliter adimpletum fuit iamdiu. ſ. iam ſunt anni .1400. & vltra: vt ſupra lib. v. cap. v. probatum eſt. Item Aggęi cap. ii. & Malachię cap. iii. quod Meſſias ad ſecundum templum erat vẽturus. vnde dicitur Aggæi cap. ii. Nolite timere, hæc dicit dñs exercituũ: Adhuc modicum eſt &c. Per quod Vaticinium demõſtratũ eſt ſupra lib. v. cap. ii. Meſſiam adueniſſe ante ſecundi templi deſtructionem. Item Malachiæ cap. iii. dicitur: Ecce ego mittam Angelum meum, qui præparabit viã ante faciem meã &c. vt ſupra dictum fuit lib. v. cap. iii. Inſuper in lib. v. antedicto: non ſolum ex antedictis Vaticiniis, ſed ẽt ex aliis quàmplurimis, & ex Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorum dictis, & ſententiis probatum eſt, Meſſiam Regem iamdiu adueniſſe. Alii ẽt Thalmudiſtæ, ſiue Rabini diſtinguũt totum diſcurſum mundi per ſeptem ſecula, ſiue ætates, aut dies. Quorum ſæculorum primum fuit primi mundi, ab Adam vſque ad diluuium. Secundum fuit ſęculum ſecundi mundi, à Noe vſque ad Abraam. Tertium fuit ſęculum circũciſionis vſque ad Moyſem. Quartum fuit ſęculũ Tabernaculi vſque ad primũ templũ. Quintũ fuit ſęculũ primi tẽpli vſque ad captiuitatẽ Babylonis. Sextũ ſęculum fuit ſęculum ſecũdi templi vſque ad eius deſtructionem factã per Titũ, & Romanos. Septimũ dicunt, quod de neceſſitate eſt ſęculũ Meſſię. Ex quibus oĩbus patet, quod iãdiu elapſa ſunt prima ſex ſęcula: & quod iãdiu ſumus in ſeptimo, & vltimo ſęculo, quod dicunt eſſe ſęculum Meſſię, de quo iam elapſi ſunt anni. 1500. & vltra. Ergo ſequitur, quod à deſtructione ſecũdi templi citra, ſecundum iſtos Thalmudiſtas, ſumus in tpe, & ſęculo Meſſiæ, & in vltimo ſæculo mundi: & ſic iam ſumus in Sabbato mundi. & per conſequens eccleſia celebrat verum Sabbatum mundi per Prophetas, & Thalmudiſtas, ſiue Rabinos determinatum. Item hoc idem patet per experiẽtiam, quo ad ea, quę manifeſte videmus cõpleta in pplo Gentili: quæ ſcripta fuerunt in lege, & Prophetis: quod idolatria deſtruenda erat per Chriſtum Meſſiam: quod multis Prophetarum Vaticiniis, & aliis idoneis probationibus, probatum eſt ſuperius, effectum, & adimpletum fuiſſe per Meſſiam, lib. vi. cap. xvi. hoc eſt per Chriſtũ Ieſum. Nam totus ppls Gentilis venit ad baptiſmum: & iam gloriatur ſe nominari ſemen Abrææ, & Iſrael, & Iacob, ſecundum ſpiritum, & promiſſionem: & iam manu ſua ſcripſit, & profeſſus eſt fidem Deo Iſrael: vt prędictum fuit Eſaiæ capitulo. xliiii. Nam Auguſtinus, & Ambroſius, Hieronymus, & Gregorius, & cæteri doctores, quaſi omnes, qui erant de populo Gentili, declarauerunt leges, & Prophetas: & manu ſua ſcripſerunt Tractatus ſuos, & Sermones in fauorem legis Dei Iſrael: vt dicitur eiuſdem Eſaiæ cap. xliiii. Itẽ tempore Meſſię omnes populi Gẽtiliũ debebant adorare Deum Iſrael: vt Eſaiæ cap. xlix. Dedi te in lucem gentiũ: vt ſis ſalus

mea

Digitized by Google

mea vſq; ad extremum terræ. Reges vide bunt, & conſurgent Principes, & adora bunt dñm Deum tuum, & ſanctũ Iſrael, qui elegit te. Quę omnia ad plenum pro bata ſunt ſuperius lib. vi. c. viii. de publi catione Euangelii. c. lxxxix. de vocatione gentium. c. xcii. de eccleſia Chriſti: & in aliis capitulis, & aliis multis Meſſiæ Re gis ꝯditionibus: quæ oĩa in Ieſu Chriſto videmus aperte eſſe completa. Nam tot⁹ populus Gentilis ad fidem Chriſti ſe con tulit, & adorat Deũ Iſrael, quem ante cõ temnebat: & gloriantur ſe ſub Chriſti ve xillo militare, & ſub Deo Iſrael eſſe: quod fieri non poterat, niſi tempore Meſſiæ. & ſic adimpletum videmus illud vaticiniũ Pſalmi. lxxxv. Omnes gẽtes quaſcũq; feci ſti, venient, & adorabunt corãm te dñe: & glorificabũt nomen tuum: qm̃ magnus es tu: & faciẽs mirabilia: tu es Deus ſolus. Rabi etiam Moyſes de Aegypto in ſentẽ tiis Regum: & in ſuo Tractatu de pœnitẽ tia, inqt: Quòd ſolus Ieſus Nazarenus de ſtruxit, & abſtulit idolatriã de mundo. Ex qbus oĩbus patet: ꝙ iã ſumus in tpe Meſ ſię: & ꝙ Ieſus Chriſtus, quem recepimus, & colimus, fuit, & eſt verus Meſſias in le ge promiſſus: quem debebant oẽs gentes recipere, & ad cuius fidem oẽs Reges, & populi gentium venire debebant: vt pa tet per totum capitulũ de vocatione gen tium, & de congregatione eccleſię, ſupra lib. vi. c. lxxxviii. lxxxix. xcii. & in aliis ẽt capitulis: & vt Eſaiæ. c. ii. Venient ad eũ omnes gentes. & c. lx. Ambulabunt gen tes in lumine tuo. Sed videmus, ꝙ omnes Gentiles, & Reges, & Imperatores eorum venerunt ad fidem Chriſti, & obedierunt eius Euangelio: ergo ſequitur, ꝙ ipſe fuit, & eſt Meſſias. & per ꝯſequẽs nos Chriſtia ni celebramus verum tempus, & ſæculũ, & diem Sabbati Meſſię, per Sabbatum le gale in ſeptima die mundi figuratum. vn de licet Iudæi cum ſuis falſis interpreta tionibus, & Gloſis negẽt alia de Chriſto: tamen iſta, quę dicta ſunt, negare nõ poſ ſunt: eo ꝙ omnibus patent, & manifeſta ſunt. Et ſic intentio, & propoſitio noſtrã verificatur: ꝙ ſola religio Chriſtiana veę mundi celebrat Sabbatum: quod eſt totũ tempus à reſurrectione Chriſti, vſque ad ſecundum eius aduentum.

¶ Quòd Chriſtiana religio celebrat ve rum Sabbatum morale in die Domini ca, quo ad tempus. i. ꝙ in debito, & cõ uenienti die celebrat illud.

AD hanc probandam veritatem: ꝙ Chriſtiana religio veę Sabbatum morale celebret in die Dominica, quò ad tempus: ideſt in debito, & conue nienti die, ſic probatur. Dictum eſt nẽ pe ſuperius: ꝙ Sabbatum fuit pręceptum celebrari ad requiem hominis, & ſanctifi cationem Dei in die ſeptima, in memoriã creationis, & in ſignum futurę quietis in ſepulchro. Dictum eſt inſuper: ꝙ inqtum eſt pręceptum ad ceſſationem, & ſanctifi cationem, eſt pręceptum morale: ideo ta lis ſanctificatio, & ab opere ceſſatio, non debent ceſſare in teſtamẽto nouo, ſed de bent ceſſare celebrari in die ſeptima: qa: vt ſic datum eſt in ſignum, & figuram fu turæ quietis, quæ iam eſt in Chriſto com pleta: & ſimiliter debet ceſſare celebrari in die ſeptima: inquantum datũ eſt in mẽ moriam creationis, & exitus Iſrael de Ae gypto: eo ꝙ illa creatio fuit figura noſtræ creationis: & ille exitus de Aegypto fuit figura noſtrę recreationis: quę oĩa ſunt in Chriſto verificata. & per conſequẽs nõ eſt amplius faciẽda memoria de creatione, poſtquã facta eſt noua creatio, ſicut dicit dñs Eſaiæ. c. lxv. Ecce ego creo cœlos no uos, & terrã nouam, & Hieruſalẽ nouã: & nõ erũt in memoria priora: vt ſupius de monſtratum eſt in hocmet lib. Vnde con ſtat, ꝙ de cętero non eſt facienda memo ria de creatione, poſtq̃ venit noua recrea tio. Et ſimiliter per eandem rationem nõ eſt faciẽda memoria de liberatione Iſrael de Aegypto, poſtq̃ facta eſt liberatio gñã lis totius generis humani: ſicut dicit dñs Hieremię. c. xlvi. Sed eſt faciẽda memoria de noua recreatione, & liberatione totius gñis humani: quę fuit perfecta, & ꝯſum mata in die Dominica: in qua reſurrexit Chriſtus ad gloriam, & noſtram renoua tionem: & ceſſauit ab oĩ opere noſtræ re dẽptionis: & incepit dies gratię. & ideo eccliã in tali die ſtatuit Sabbatum noſtrũ

Digitized by Google

celebrari in memoriã Dominicæ redem-ptionis:& noſtræ renouationis, & recreationis. Item:quia tam Paſcha, ꝗ Sabbatũ fuit mortuum, & ſepultum cum Chriſto: ſed non ſurrexit cum eo:immo manſit in cineratum in ſepulchro:ideo non eſt amplius celebrandum. Sed quia dies Dominica ſurrexit ſimul cum Chriſto: ideo in ea eſt Sabbatum noſtrum celebrandum: & ideo eccleſia illã diem dedicauit ad Sabbatum,& requiem noſtram,& ad ſanctificationem Dei. Et ſic pręceptum de Sabbato,inquãtum eſt morale,manet celebrãdum in teſtamento nouo in die Dominica:ſed inquantum eſt cerimoniale, ceſſat celebrari in die ſeptima pp cauſas iam dictas:quia poſtꝗ facta eſt noſtra recreatio, iam ceſſat memoria creationis: & poſtꝗ facta eſt vtilis redemptio, iam ceſſat memoria exitus Iſrael de Aegypto:& ſit memoria de creatione,& redemptione: vñ Hieremias.c.xvi.ait: Ecce dies venient, dicit dominus:& non dicetis vltra, Viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dñs, qui eduxit filios Iſrael de terra Aqlonis &c.

Oppoſitio. Sed contra hoc poſſet arguere Iudæus hoc modo: Dictũ fuit ſuperius:ꝙ in die ſeptima Chriſtus iacuit mortuus in ſepulchro:& ceſſauit ab oĩ labore paſſionis: & ſic fuit impleta figura creationis:quia Deus requieuit in die ſeptima.& per cõſequens potius celebrari debuiſſet Sabbatum, ꝗ dies Dominica, pp quietem Chriſti.

Reſponſio. Ad hoc reſpondetur. Quod propter peccatum Adæ totus homo fuit ꝯdemnatus. Inqt nanq; Deus Geñ.c.ii. In quacunq; enim die comederis ex eo,morte morieris. ſiue, iuxta Hebraicam veritatẽ, Moriẽs morieris. Quæ verba Rabi Salomon in ſuis ſuper hoc loco Cõmentariis,ſic interpretatur,dicens: Deum duplicem Adæ cõminatum fuiſſe mortem: temporalem.ſ.hoc eſt corporis in hoc mundo pp ſeparationem animę à corpore:& ſpiritualẽ mortem:hoc eſt aĩæ damnationem pp animæ à Deo ſeparationem ob damnationẽ infernalẽ. fuit ergo totus homo ꝯdemnat⁹:corpus.ſ.ad mortem corporalem,& ad miſerias,& ad paſſiones ſubiectum:& aĩa ad mortem æternã. Et ideo Chriſtus ꝑ mortem,& paſſionẽ redemit,& liberauit aĩam à morte æterna,& ſatiſfecit ꝓ peccato:ſed per reſurrectionẽ liberauit, & reſtaurauit corpus ab oĩ miſeria:& ſic Chriſtus poſtꝗ fuit mortuus in ſepulchro,ceſſauit ab ope redẽptionis animæ:ſed corpus nõdum erat reſtauratum. Sed in reſurrectione ſua fuit perfecta,& ꝯſummata tota nr̃a redemptio,quo ad vtrũq;.ſ.quo ad corpus,& aĩam. Item corpus Chriſti ꝑ mortẽ ceſſauit ab oĩ labore corpali:& ſic qeſcebat in ſepulchro Chriſtus,quo ad corpus à labore corpali: & tunc fuit impleta, & verificata figura ſabbati,inqtum fuit datũ in ſignũ futurę quietis corpalis Chriſti in ſepulchro. Sed Chriſtus,quo ad aĩam, nõ ceſſauit in die Sabbati,quia aĩa per totũ diẽ Sabbati fuit in Inferno:nõ tanꝗ reus,ſed tanꝗ triũphator,& dñs,& iudex:qa ibi ſedit ꝓ tribunali per quadraginta horas: & examinauit cãm gñis humani cũ Diabolo: puta qũo Diabolus non potẽtia, ſed iuſtitia erat ſuperandus:vt inqt Aug.xi.de Trinitate. Quod etiã corroboratur ex verbis Rabi Moyſis Gerũdenſis:imo vero quaſi oĩum Rabinoꝝ:q ꝯfitẽtur, ꝙ Patriarchę, & ſancti ante Meſſię aduẽtum in Paradiſum non intrant:ſed in eius ſuburbiis manent:donec veniat filius Phares.i.Chriſtus Dauid filius:& hoc qdem pp peccatum Adæ. Item in Bereſid raba,inqt Rabi Oſua:Contuli me cũ quodam Angelo ad portã Inferni quodã die:& cũ introiſſet ille,Inferni locũ metiri volens: cumq; id exeq non potuerit:inde exiit. Rurſus alio die Infernũ verſus cũ iter caperem⁹: Meſſias filius Dauid nobiſcũ ad Inferni portã pariter ſe ꝯtulit: ibi vero,q aderãt, circũſpiciẽtes locũ vndiq; illuceſcere: tãto illuſtrati lumine gaudentes, inquiunt: Ab his tenebris qdẽ liberabimur à Meſſia:quemadmodum ſcriptum eſt Oſeę capitulo. xiii. De manu mortis liberabo eos:de morte redimã eos:ero mors tua ò mors:ero morſus tuus Inferne. & Pſalm. xxxv. dicitur: Apud te eſt fons vitæ:& in lumine tuo videbimus lumen. Et apud Eſaiam.c.ii. Domus Iſrael venite,& ambulemus in lumine Dei noſtri. &.c.li. Redempti

Digitized by Google

dempti à domino reuertentur, & veniēt in Sion cum laude, & lætitia ſempiterna ſuper capita eoꝝ &c. Ex qbus omnibus oſtenditur, ꝙ peccatum hominis erat remiſſibile: eo ꝙ habuerat extrinſecum impugnatorem: & quia ſuum ꝯfeſſus fuerat peccatum. Et quō peccatum Diaboli erat irremiſſibile: eo quia nullū habuerat impugnatorē, nec ſuggeſtorem: ſed ex ꝓpria ſuperbia, & malitia peccauerat. Et oſtēdit quomodo Diabolus ex inuidia deceperat hominē: & ipſum fecerat peccare. Et oſtēdit inſuper, quō peccatum hoīs erat punitum, & purgatum ꝑ mortē, & paſſionē ſuam &c. & per conſequens iuſte poterat oēs fideles veteris teſtamenti de Inferno abſtrahere: & ſic Chriſtus eduxit oēs fideles ſuos de Limbo: & obſtruxit, & ligauit Diabolum ad carcerem perpetuum: & reſurrexit in die Dominica de mane cū corpore glorioſo: & ſic tunc fuit perfecta tota noſtra redēptio, quo ad corpus, & animam: & Chriſtus ceſſauit ab omni opere noſtræ redemptionis: & quieuit, quo ad corpus, & aīam: quia amplius nō morit, nec mors illi vltra dominatur.

¶ Quòd ſola Chriſtiana religio vere celebrat omnia Sabbata annualia, & cæteras feſtiuitates in memoriam noui teſtamenti.

Licet hęc veritas, per ea, quæ ſuperiꝰ dicta ſunt, ſatis aperte pateat: tñ nō abſurdū puto eam iteꝝ corroborare hoc modo: Omnia quippe feſta, & Sabbata annualia veteris teſtamenti fuerūt data in ſignum, & figuram futuroꝝ. Sed oīa illa ſigna fuerunt verificata per Chriſtum in vetere teſtamento: ergo iam ceſſauerūt celebrari in memoriam geſtoꝝ veteris teſtamenti: poſtq iam eoꝝ figura fuit adimpleta. Igitur ſolum debet celebrari memoria nouorum beneficioꝝ per illa vetera ſignificatorum. Et ſic poſtquam fuit impleta figura exitus Iſrael de Aegypto per reſurrectionem Chriſti: iam non debet amplius celebrari Paſcha in memoriam exitus Iſrael de Aegypto: ſed in memoriam Dominicæ reſurrectionis. Item Deus pręcepit diē Pētecoſtes celebrari in quinquageſimo die poſt Paſcha in memoriam dationis legis. Sed quia in quinquageſimo die poſt reſurrectionem dñi, Apoſtoli receperunt intelligentiā legis, & Prophetarum, & omnium ſcripturaꝝ: & receperūt oīa dona gratiarum: ideo tunc fuit impleta figura dationis legis: quia ſicut in mōte Synai ille populus accepit legem: ita in monte Sion Apoſtoli, & tota eccleſia legis acceperunt intelligentiam: & oīum ſanctarum ſcripturarum veritatem: ergo magis debet celebrari dies Pentecoſtes in memoriam dationis Spiritus ſancti, q̄ in memoriam dationis legis: quia per illam acceperunt illi legem: ſed per dationem Spiritus ſancti, nō ſolum accepimus intelligentiam, & veritatem legis: ſed ēt accepimus omnia gratiarum dona: & ita pariter de Sabbatis, & feſtis menſis ſeptimi dicendum eſt: quia figuræ illorum fuerunt completę, & verificatę in iſto ſeptimo menſe, & ſeptima ætate mūdi, in qua ſumus. Et ſic in hac ætate celebramus ſacrificium Chriſti figuratum per ſacrificiū Iſaac: & celebramus feſtum verę expiationis factæ per Chriſtum: & feſtum Tabernaculorum per conſecrationes eccleſiaꝝ: & ita pariter celebramus feſtum incarnationis, & natiuitatis Chriſti: & celebramus feſta ſanctoꝝ noui teſtamenti: eo ꝙ illico abſoluti à vinculis corporis huius, euolarunt in æternas manſiones, & æterna Tabernacula. Quę quidem feſta oīa dicunt vera, quia inſtituta ſunt ab eccleſia ad requiem noſtram, & verā ſanctificationē in memoriam quietis illoꝝ: vt infra patebit.

¶ Quòd ſola Chriſtiana religio vere, & rite celebrat oīa Sabbata: & vere ſanctificat ea, quo ad modū ſanctificandi.

Ad huius veritatis intellectū aduertendū eſt ꝙ duo ſunt principaliter conſideranda in celebratione Sabbatorum. Primo, requies, & ceſſatio. & per ꝯſequens ꝯſideranda ſunt illa, à qbus homo debet ceſſare, & qeſcere in talibus diebꝰ feſtis. Secūdo, ꝯſiderandus eſt modus ſanctificationis. i. quō, & quibus modis Sabbata ſunt à nobis ſanctificanda: vnde ſi Sabbatum nihil aliud eſt, niſi ſanctificatio, & ceſſatio: ergo ſabbatizare, nihil aliud eſt, niſi abſtinere,

Digitized by Google

& declinare à malo: & facere opera bona, & ſancta erga Deum, & proximum: & ſic Sabbatum ſemper eſt obſeruandum in oi die, & menſe, & omni hora: & ſic Chriſtianis totum tempus gratiæ eſt Sabbatũ. Ex quo patet, ꝙ in hoc nomine, Sabbatũ, cõprehenduntur omnia pręcepta moralia, & comprehenditur charitas Dei, & proximi: & per conſequens tota lex, & Prophetæ. Et ideo lex, & Prophetę per Sabbatũ intelligunt totum tp̃s gratiæ, in quo continue eſt à malo ceſſandum: & bonum, & ſanctum opus operandum, & faciendum: Deo vero latriam exhibẽdo, & proximo ſubueniendo. Quantum ad primum dicit dominus Exodi. c. xx. & c. xxxi. & Deutero. c. v. Nullum opus ſeruile facietis in eo: ſed omne peccatum eſt opus maxime ſeruile: quia, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: vt Ioannis. c. viii. Ergo maxime eſt ceſſandum, & cauendum ab omni peccato in tali die. Item, omnia cerimonialia data ſunt in ſignum ſeruitutis, & pœnæ peccati, & in ſignum futurę ſolutionis faciendę per Chriſtum: vt dictum eſt ſuperius: ergo in tali die eſt maxime abſtinendum ab omnibus operibus legis ſeruitutis: & non ſolum in Sabbatis memorialibus: ſed etiam in toto Sabbato vſuali: qđ eſt totum tempus gratię, & legis libertatis, eſt ceſſandum, & abſtinendum ab oi peccato, & operibus legis: ſub pœna mortis æternę: vt ſuperius dictum eſt. & ſic patet à quibus eſt abſtinendum, & ceſſandũ communiter in toto Sabbato vſuali. Sed vltra ſuperius dicta, in Sabbato memoriali. ſ. in quolibet die feſto ab eccleſia ĩ memoria beneficiorum noſtrę redemptionis dedicato, eſt ceſſandum ab omni opere ꝓfano, & negocio mundano: vt homo poſſit intendere ſoli ſanctificationi, & honori diuino: & hoc cõuenit ſoli Sabbato memoriali, & diei feſto ab eccleſia dedicato. Quantum autem ad ẜm de ſanctificatione ſabbati, eſt aduertendum, ꝙ Sabbatũ ſanctificare idẽ eſt, quod in Sabbato ſancta opera facere: opera autem ſancta ſunt illa, quę à Deo ſunt præcepta, & ordinata. & per conſequens nihil aliud eſt, niſi declinare ab omni malo, & facere bonũ, adimplendo diuina mãdata: quæ omnia conſiſtunt in dilectione Dei, & proximi, & in operando ẜm iuſtitiam erga Deum, & proximum: quæ quidem iuſtitia tribuit vnicuiq; quod ſuum eſt. ſ. Deo exhibet latriam ſeruitutem, & proximo mutuum auxilium. Et ideo duo ſunt videnda. Primo, quę latria eſt Deo exhibenda: & quod auxilium eſt proximo attribuẽdum. Ad primum dicitur: ꝙ latria eſt quidam cultus ſoli Deo debitus ratione ſummę eius maieſtatis, ſapientię, & bonitatis. vnde quia iſta tria in ſolo Deo reperiuntur eſſentialiter: ideo ſoli Deo cõpetit latria. Ipſe eni ratione ſummę eius maieſtatis, & omnipotentiæ, mundum de nihilo creauit: ratione autem ſummę ſuę ſapientiæ, omnia ſuauiter, & ſapienter diſponit in ſuum finem ordinando: ſed ratione ſuę bonitatis, & largitatis, omnibus prouidet, & oĩa conſeruat: & ideo ratione ſuę omnipotẽtię ipſi debetur adoratio cum proſtratione, & procidentia: & ratione conſeruationis, & prouidentiæ debetur ipſi munus, & oblatio: ſed ratione ſapientię debetur ſibi laus, & Hymnus. Et in his tribus conſiſtit latria ſoli Deo debita: quam latriam explicat Dauid Pſalmo. xxviii. in primo verſu, dicens: Afferte domino filii Dei: afferte domino gloriam, & honorem: adorate dominum in atrio ſancto eius. Iſta autẽ latria ſeruitus Deo debita: ſcilicet adoratio, laus, & oblatio eſt de iure naturę: ideo pertinet quaſi ad moralẽ virtutem: & ideo naturaliter omnes nationes hanc latriam Deo exhibuerunt: licet quandoq; errauerint circa obiectum, & ſubſtãtiam, quia non verum Deum colebant: & quãdoq; circa modum, quia non debitam latriam exhibebant: quod ex ignorantia ꝓcedebat: quoniam verum Deum Gentiles ignorabant: & ideo neceſſaria eſt fides ꝑuia ad veram latriam exhibendam. Eſt enim neceſſaria veri Dei cognitio: vt cultor ſciat quem Deum colere debeat. & eſt etiam neceſſaria beneficiorum receptorũ cognitio: vt ſciat quæ offerre debeat munera, & quibus laudibus, & propter quę beneficia laudare debeat Deum. & magnificare: quę omnia haberi nõ poſſunt, niſi per fidem,

per fidem,& per ſacræ ſcripturę doctrinam: quę docet quomodo eſt vnus ſolus Deus creator omnium rerũ, & recreator, & conſeruator,& glorificator. Et talem .ſ.creatorem,& redemptorem, & glorificatorem catholica fides docet, & præcipit adorari,& per latriam coli ſeruitutẽ. Et ideo ipſa catholica fides ꝑ duodecim articulos explicat eſſentiam, & omnipotentiam,& bonitatem Dei: vt cultor ſciat quo modo,& quam latriã debeat Deo exhibere. Et ſic oportet, ꝙ cultor credat Deum trinum in perſonis,& vnũ in ſubſtantia,& eſſentia: qui ex nihilo ex tempore cuncta creauit:& ꝙ perſona filii noſtram accepit,& aſſumpſit humanitatem, & factus eſt homo. In qua humanitate dedit legem Euangelicam,& fuit paſſus,ſepultus,& reſurrexit &c. Et ſic Chriſtiana religio tali fide pręſuppoſita: & ſtatibus pręceptis Euangelicis adorat Deum trinum,& vnum,& creatorem:& veꝝ offert ſacrificium euchariſtię in memoriam paſſionis:& hoc ratione beneficii redẽptionis: in quo ſacrificio offertur Chriſtus verus Deus,& homo cum omnibus ſuis meritis pro toto populo. Et in ſeptem horis canonicis laudat Deum de ſumma ſapiẽtia,& agit gratias pro vniuerſis beneficiis receptis,petendo ſemper futurã gloriã, & felicitatem nobis ꝓmiſſam. & ſic patet quõ Chriſtiana religio exhibet Deo vero, veram,& debitam latriam.

¶ Qualiter Chriſtiana religio vere ſanctificat Sabbatum,ſancta opera faciendo erga proximum.

AD hãc ꝓbandam veritatem, quod Chriſtiana religio vere ſanctificet Sabbatum,ſancta opera faciendo, aduertendum eſt,ꝙ opera humana licita ſunt in duplici genere. Quędam enim dicuntur temporalia,& profana: ſicut ſunt opera ſeruilia,& mechanica,& cętera de victu,& pane acquirendo:& iſta dicũtur vtilia nobis. Alia dicuntur opera ſancta facta in auxilium,& neceſſitatem ꝓximi: & iſta dicũtur opera miſericordię,& opera ſancta. In omni ergo die feſto, & in omni Sabbato memoriali Euãgelico pręcipit Chriſtiana religio abſtineri ab omni opere ſeruili,& profano mechanico: ſed non pręcipit ceſſari ab operibus miſericordię: immo pręcipit in die feſto operibus miſericordiæ intendere, & inſudare: eo ꝙ talia opera non ſunt profana, nec ſeruilia,ſed ſancta ad auxiliũ, & ſubuentionem ordinata: quia tali die tenetur homo ſancta opera facere, quia hoc eſt Sabbatum ſanctificare. Et ſic patet, ꝙ falſo,& iniquo modo Iudæi incuſabant Chriſtum ſanantem infirmos in Sabbato: quia ſanando infirmos,opera miſericordię adimplebat,& ſancta opera faciebat. & per ꝯſequens Sabbatum magis ſanctificabat: quia ad hoc fuit Sabbatũ inſtitutũ .ſ. ad ceſſandum ab omni opere ſeruili,& profano:& maxime à peccato: & ad ſanctificandũ ipſum Sabbatũ .ſ. ad faciendum ſola opera ſancta in eo erga Deum veram latriam exhibendo:& erga ꝓximum auxilium in neceſſitatibus tribuendo. Et dicit ſaluator: Quod pater meus vſq; modo: ideſt ſemp:& etiam in Sabbato operatur omnibus creaturis miſericorditer ſubueniendo:& ita ego operor, pauperes,& miſeros,ac infirmos miſericorditer ſanando. Et Ioan. cap. vii. dicit: Quod circũciſionem facit homo in Sabbato,& non ſoluit Sabbatum: per qđ oſtẽdit,ꝙ maxime in die feſto ſunt eccleſiaſtica ſacramenta exercenda. & per ꝯſequẽs latria exhibẽda. Et hoc ſeruat Chriſtiana religio: qa diebus feſtis cum maiori apparatu,& ſolẽnitate diuina exercet,& celebrat officia,& facit eleemoſynas,& cętera opa ſancta. Ex quibus patet, quod ſola Chriſtiana religio vere,& debito modo ſanctificat,& celebrat Sabbatũ. Ex ſupradictis igitur tripliciter ꝯſtat,qualiter Sabbatum legale cum cęteris feſtiuitatibus iam ceſſauit:& quõ Iudęi falſo, ac indebito modo obſeruant Sabbatum:& quõ ſola Chriſtiana religio celebrat veꝝ Sabbatũ cũ cęteris feſtiuitatibus,& debito,& integro,& pfecto modo ſanctificat illud.

¶ An cerimonialia, & iudicialia veteris legis poſſint ſeruari in lege noua ſine peccato.

PRæcepta cerimonialia,& iudicialia veteris legis,per nouã legẽ .ſ. Euan

gelicam, ſic euacuata ſunt, ꝙ eorꝫ obſeruātia poſt Euangelii publicationē, qd mortiferū eſſet, dicēte Aplo ad Galatas.c.v. Si circuncidimini, Chriſtus vobis nihil ꝓderit. Et huius euacuationis, & ceſſationis ratio eſt, qa cerimoniæ veteris legis fuerunt figuræ quædam, & ꝓteſtationes Chriſti venturi, & noui teſtamēti: & ideo eas obſeruare in lege Euangelica nihil aliud eſſet, niſi negare Chriſtū veniſſe. Thurificatio tñ, quæ erat de cerimonialibus veteris teſtamenti, remanet adhuc in Euangelica lege: quia nō ſignificabat directe aliqd futurū: ſed deuotionē populi Deum colentis demōſtrabat: quæ cum multo maior ſit in nouo teſtamento, q̄ fuerit in vetere: ideo reſtauit, & perſeuerauit. Præcepta vero iudicialia ſic euacuata ſunt, ꝙ in lege noua non obligant: ea tñ obſeruare non eſſet mortiferum: vtpote ſi aliqs Princeps, vel Præſidens Chriſtianus ꝯſtitueret: vt in terra, & iuriſdictione, vel dioceſi ſua aliquod ex ipſis iudicialibus ſeruaretur præceptis. Cuius rei ratio eſt: qa iudicialia inſtituta erant ad ꝯſeruandum ſtatum illius populi in pace, & vnione per opera iuſtitiæ: ex quo non erant ex ſe figuræ alicuius futuri, vel faciendi in noua lege: ſed tantū per accidens, inquantū ſtatus illius populi erat figuralis reſpectu ſtatus noui teſtamēti. Ibi enim quę futura erant, & verbis, & ſignis demonſtrabantur, vel ſaltem præfigurabantur: quæ cum adimpleta ſint in Chriſto, & per ipſum Chriſtum: ideo ceſſauerunt, & euacuata ſunt: ea tamen tempore noui teſtamenti obſeruari poſſent: nō tamen eo, ꝙ in lege vetere mandata fuerint: ſed inquantum de nouo inſtituta eſſent: vt ſupra dictum eſt. Vbi autem in lege noua ſeruarentur, tanquam præcepta ex lege vetere obligatoria, mortifera eſſent: quoniam huiuſmodi obſeruantia nihil aliud eſſet, niſi aſſerere, & fateri, ꝙ adhuc manet ſtatus legis veteris. Et notandū eſt, ꝙ hmōi præcepta iudicialia in lege vetere pręcipiebant (vt plurimū) ſub aliqua pœna obſeruari.

¶ Eadem, quę ſuperius dicta ſunt, aliis etiam probantur rationibus.

SEd qm̄ contentio noſtra eſt ꝯtra Iudæos obſtinatos, & ꝑuicaces, qui ratione nō facile mouent: ſed in ſua (licet falſa) ꝓſtant, & perſeuerant opinione: ideo ne i hoc certamine de aliqua ſe poſſint iactare victoria, imo vt penitus ſuccūbant, & ſe veraciter ꝯfuſ s eſſe cognoſcant, hoc ipſum qđ de Sabbato ſupius dixi, aliis ẽt rōnibus, vel alio modo ꝓbare decreui, ſed breuius. Circa igiť Sabbati obſeruantiā, plura ſunt ꝯſiderāda. Primo, de ipſius Sabbati obſeruatione à Deo ꝓcepta. Secūdo, de gr̃a ipſius, & alioꝝ feſtoꝝ obſeruatione ab eccleſia idicta. Circa primū, videndū eſt primo de verboꝝ huius ꝓcepti expoſitione. Secūdo, de huius ꝓcepti qualitate. ſ. vtꝝ ſit morale, vel cerimoniale. Tertio, de obſeruātię Sabbati ceſſatione, & diei Dñicæ ſucceſſione. Quarto, à quibus operibus debebat in Sabbato, & nunc in Dominica debet homo vacare. Quinto, vtrum laborare in aliis diebus ſit in præcepto, ſicut quieſcere in die ſeptimo, vel primo.

¶ Circa ergo primum.

Sciendū eſt: ꝙ verba tertii ꝓcepti Exodi.c.xx. ſunt hęc. ſ. Memēto vt diē Sabbati ſanctifices: Sex diebus opaberis, & facies oia opa tua: ſeptimo aūt die Sabbatū dñi Dei tui eſt: Nō facies omne opus tuū: & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentū tuū, & aduena, q eſt ītra portas tuas. In ꝓdictis verbis ponunť tres clauſulę. Quaꝝ prima ꝓcipit ſanctificationē, cū dr̄: Memēto vt diē Sabbati ſanctifices. Secūda, i ſex dieb⁹ opationē ibi, Sex dieb⁹ &c. Tertia, iterdicit in Sabbato oēm opationē ibi, Nō facies &c. Quantū ergo ad primā clauſulā dicit, Memēto. circa quod nota, ꝙ huic præcepto, & non aliis, addiť verbum cōmemorationis, ſm Alexandrum. ar. iii. titu. i. in expoſitione ꝓcepti tertii in principio: qa in præcedēti ſcriptura fuerat ipſis Iudæis de Sabbati obſeruātia mentio facta: ſcilicet Geñ. cap. ii. & Exodi cap. xvi. vel ſm Ricardū primo. diſtin. xxxvii. q. ii. arti. v. in fi. qa hoc præceptū ſimul erat morale, & cerimoniale. Cerimonialia aūt non ſunt ita de lege naturę, ſicut moralia: ideo nec ita

firmiter

Digitized by Google

firmiter menti impreſſa. Sequit: Vt diem ſabbati ſanctifices. Sanctificatio Sabbati eſt ad Deum vacatio. Sanctum enim (ſm Origenem) dicit ſeparatũ ab vſu cõmuni ad cultũ Dei. Prçceptũ ergo ſanctificationis eſt: vt cor à curis ſupfluis ſeparet, & diuino cultui mancipet: & hoc eſt vacare Deo. Hoc aũt fit tripl'r. Primo, general'r.ſ. dum nos à vitiis ſeparamus: & intentionẽ noſtrã ad ſabbatũ: ideſt requiem æternitatis habemus. Secũdo, ſpecial'r: dum.ſ. tpibus ſtatutis, & ad hoc deputatis, ſeparãtes nos etiam à licitis opibus, Deo orando, & meditãdo vacamus. & hæc eſt ſanctificatio ſabbati. Tertio, ſpecialiſſime: ſicut eſt in viris ɔtẽplatiuis, qui ab oĩbus mũdanis ſe ſeparãt: vt Deo familiariter ĩtendãt. Prima ſanctificatio eſt neceſſaria. Secũda eſt debita. Tertia pfecta. Notandũ vero eſt, ꝙ vacatio, quæ eſt ad Deũ, intelligi põt dupl'r.ſ. in habitu, & in actu. In habitu, nõ recipit taxationem tpis, quantũ ad eos, qui ſunt in charitate: qa offerũt in habitu Deo totũ tẽpus vitæ ſuæ: tñ quantũ ad ſeruientes ex timore pœnæ taxat tempus. Vacatio vero in actu recipit taxationem tpis, qa degentibus in hac vita mortali, nõ eſt poſſibile ſemp actu Deo vacare. Intelligendũ etiã eſt, ꝙ obſeruatio Sabbati poteſt dupl'r intelligi. Vno modo determinate: vt dicat, Dies Sabbati, dies requiei: & ſic dies Dñica, & etiã quælibet alia dies inſtituta ad vacandũ Deo põt dici dies Sabbati. vnde Deuterono. cap. v. ponitur interpretatio talis: Sabbatũ eſt: ideſt requies dñi Dei tui. Et hoc modo ſemp etiã tpe gratiæ obſeruat. Alio modo dies Sabbati, dicit dies determinata.ſ. ſeptima: vt Exodi cap. xxxv. Sex diebus facietis opus, ſeptima dies erit Sabbatum. Et hoc modo, licet eſſet moralis diſciplinę, ſiue morale, erat tñ figurale: vnde trãſiit figura cõpleta. Poſtea ſubdit pro ratione motiua ſanctificationis Sabbati: Sex enim diebus fecit Deus cœlũ, & terrã, & in ſeptima die requeuit: ideſt nouas ſpecies facere ceſſauit. Aſſignat aũt magis ratio in hoc præcepto, & in primo, ꝙ in aliis prçceptis: qa aliã habent rõnem manifeſtã: & ideo nõ oportuit in eis rõnem reddi: ſed primo prçcepto, & huic addit aliqd cerimoniale, vel determinatiuũ prçcepti moralis cõmunis: vt in primo: Nõ facies tibi ſculptile &c. In iſto determinat dies Sabbati: ideo & vtrobiꝗ ratio debuit aſſignari. Sequit ſecunda clauſula, in qua præcipit operari determinato tpe ɔtra otioſitatem, cũ dicit: Sex diebus operaberis, & facies omnia opa tua: ſed ad opa diuerſa tenent hoies diuerſi. Sequit tertia clauſula, in qua interdicit opationem in Sabbato, cum dicit: Septimo aũt die Sabbatũ dñi Dei tui eſt: Nõ facies omne opus tuũ: & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentũ tuũ, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Hoc autẽ poteſt ĩtelligi dupliciter. Vno modo literaliter: vt homo vacet à corporalibus opibus, quæ vacationem ad Deũ impediunt in ſolẽnitatibus: vt negociatio, & huiuſmodi. Et ideo etiã de irrationalibus præcipit: vt quieſcant, quæ ſine ducatu hominis non laborãt. Alio modo ſpecialiter: vt per quietem iſtã, quies à vitiis deſignet. Sic ergo præceptũ hoc mirabiliter ad ſummã ordinat bonitatem. Prima enim clauſula, præcipit ad Deũ ɔuerſionem. Secũda, præcipit Dei imitationem per opa miſericordiæ: vt Lucæ cap. vi. Eſtote miſericordes: ſicut pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Nõ enim eſt illi bonitas otioſa: imo diffundit radios ſuos beneficentię ſup bonos, & malos. vnde ibidem dicit: Qui Solem ſuũ oriri facit ſuper bonos, & malos. Tertia, iniungit omnis malitiæ vitationem, qua præcipit à vitiis quietudo.

Oppoſitio. Sed quare magis prçcipit obſeruatio Sabbati in ſpeciali, quàm aliarũ ſolemnitatum?

Reſponſio. Reſpondet. Quia omnes ſolẽnitates veteris legis ſunt inſtitutæ in cõmemorationem alicuius diuini beneficii, vel præteriti cõmemorati, vel futuri præfigurati. Inter oĩa aũt beneficia Dei memoranda, primũ, & prçcipuũ eſt beneficiũ creationis, & memoratur in ſanctificatione Sabbati. vnde Exodi cap. xx. pro ratione huius præcepti dicitur: Sex diebus fecit Deus cœlum, & terram &c. Inter omnia vero beneficia

præfiguranda, præcipuum. & finale erat quies mentis in Deo: vel in præſenti per gratiam, vel in futuro per gloriam: quæ figurabatur per obſeruantiam Sabbati: vt dicitur Eſaiæ cap. lviii. Si auerteris à Sabbato pedem tuum, vocaberis Sabbatum domini delicatum, & ſanctū domini glorioſum. Hæc eni beneficia primo, & principaliter ſunt in mente fidelium. Aliȩ vero ſolemnitates celebrantur propter aliqua beneficia particularia temporaliter tranſeuntia: vt Paſcha propter beneficiū præteritæ liberationis de Aegypto: & ꝓpter futuram paſſionem Chriſti, quȩ temporaliter tranſiuit, inducens nos in quietem Sabbati ſpiritualis. & ideo inter decem præcepta fit commemoratio de ſolo Sabbato.

¶ Circa ſecundum.

Sciendum eſt, ꝙ hoc præceptum literaliter intellectum eſt, partim morale, & partim cerimoniale. Morale quidem, inquantum homini præcipitur, ꝙ deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum diuinis. Ineſt enim homini (vt dictum eſt etiam ſuperius) inclinatio naturalis ad hoc, quod cuilibet rei neceſſariæ deputet aliquod tempus: vt corporali refectioni, dormitioni, & aliis huiuſmodi: vnde ēt ſpirituali refectioni, qua mens hominis reficitur in Deo ſm dictamen rationis naturalis aliquod tempus deputat homo: & ſic habere tempus aliquod ad vacandum diuinis cadit ſub morali præcepto. Eſt autem cerimoniale, inquātum in hoc præcepto determinatur ad hoc ſpeciale tempus. ſ. dies ſeptima in ſignum memoratiuum generalis beneficii: ſcilicet productionis mundi. Sex enim diebus Deus mundum fecit, & in die ſeptima requieuit. Spiritualiter autem intellectum eſt cerimoniale. Nā allegorice ſignificat Chriſti quietem in ſepulchro, quȩ fuit in ſeptima die. Moraliter autem ſignificat ceſſationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo: & ſm hoc eſt quodāmodo præceptum generale. Anagogice vero: ideſt ducendo ſenſum ad ſuperiora: nam Anagoge eſt locutio de præmiis futuris, & cœleſti vita futura, aptis, vel myſticis ſermonibus diſputata. Anagogice inquam ſignificat quietem diuinæ fruitionis in patria futurā in ætate ſeptima. Secūdum enim Auguſtinum lib. lxxxiii. quæſtionum. q. lviii. contra Fauſtum: Prima ætas generis humani fuit ab Adam vſq; ad Noe. ſecūda à Noe vſq; ad Abraā. Tertia inde vſq; ad Dauid. Quarta à Dauid vſq; ad transmigrationē Babylonis. Quinta inde vſq; ad aduentum domini. Sexta inde vſq; ad finem ſæculi. Septima in requie beatorum. Et quia hoc prȩceptū, quo ad aliquid eſt morale: & quo ad aliquid eſt cerimoniale: ideo quādoq; ponitur inter prȩcepta moralia, & quandoq; inter cerimonialia. Sed poſtq̄ hoc in loco de iſtis ætatibus aliqualiter tetigi, anteq̄ ad vlteriora procedam, non incongruum eſſe iudicaui, de diuerſis harū ætatum opinionibus aliqd loqui. Et primo de illis, qui dicunt vltimam huius mundi ætatem, eſſe ſextam ætatem. Et hoc, quia ſupra proxime tetigi, eas ætates ſm opinionem Beati Auguſtini in libello de. lxxxiii. quȩſtionibus. Nā ipſe Beatus Auguſtinus lib. xxii. de Ciuitate Dei, cap. vlti. in calce. c. xxx. ſic inquit: Ipſe etiam numerus ætatum veluti dierum, ſi ſm eos articulos tpis computent, qui in ſcripturis ſanctis videntur expreſſi, iſte Sabbatiſmus euidentius apparebit: qm̄ ſeptimus inuenitur, vt prima ætas, tanq̄ dies primus ſit ab Adam vſq; ad diluuium. Secunda inde vſq; ad Abraam: nō æqualitate tempoꝝ, ſed numero generationum. Denas qppe habere reperiunt. Hinc iā (ſicut Matthæus Euangeliſta determinat) tres ætates vſq; ad Chriſti aduētum ſubſequenter: quæ ſingulȩ denis, & quaternis generationibus explicātur. Ab Abraam vſq; ad Dauid vna. Altera inde vſq; ad traſmigrationem in Babyloniam. Tertia inde vſq; ad Chriſti carnalem natiuitatem. fiunt itaq; oēs quinq;. Sexta nunc agitur nullo generationum numero metienda, propter id quod dictum eſt: Non eſt veſtrū ſcire tempora, quȩ Pater poſuit in ſua poteſtate. Poſt hanc tanq̄ in die ſeptimo requieſcet Deus: cum eundem ſeptimum diem, quod nos erimus, in ſeipſo

Deo

Deo faciet requieſcere. De iſtis porrò ætatibus ſingulis nunc diligenter lõgum eſt diſputare. Hæc tñ ſeptima erit Sabbatũ: cuius finis non erit veſpera: ſed Dñicus dies: velut octauus æternus: q Chriſti reſurrectione ſacratus eſt: æternã nõ ſolum ſpũs, verũetiã corpis requiẽ pfigurãs. ibi vacabim⁹, & videbim⁹: videbim⁹, & amabimus: amabimus, & laudabimus: ecce qđ erit i fine ſine fine. Nã qs ali⁹ nř eſt finis, niſi puenire ad Regnũ: cuius nullus eſt finis? hæc ille. ſ. Beatus Auguſtinus. Et notandũ eſt, Beatũ Auguſtinum has ætates ſic diſtinxiſſe auctoritate Euangeliſtę Matthæi: vt ipſemet ſupius dixit. Repetamus ẽt illud Beati Hieronymi de reſiduis enodandis quæſtionibus: qđ ſupius iam diximus. ſ. Illa aũt prima vita, quę à peregrinatione redeuntibus eſt: per primã ſtolam, quẽ primũ diem Dñ. cum dicimus, figuraſ. Quęre ſeptem dies Geñ. legens, inuenies ſeptimum ſine veſpera, quia requiem ſine fine ſignificat. Prima ergo vita non fuit ſempiterna requies peccanti: requies aũt vltima ſempiterna eſt: ac p hoc & octauus ſempiternã beatitudinẽ habebit: quia requies illa, quę requies ſempiterna eſt, excipitur, & ab octauo nõ extinguitur: neq; enim eſſet aliter ſempiterna. Ita ergo erit octauus, qui primus, vt prima vita, ſed æterna, reddaſ. Sabbatum tamen cõmendatum eſt cõmuni populo in initio corporali tpaliter celebrandum: vt figura eſſet ſanctificationis in requiẽ Spiritus ſancti. Nuſq̃ enim legimus in Geneſi, ſanctificationem per omnes ſuperiores dies: ſed de ſolo Sabbato dictum eſt: Et ſanctificauit dñs diem ſeptimum &c.

Quæ opinio antedictoꝝ doctoꝝ approbari videtur per Eſaiam Prophetã, dicentem cap. lxvi. Et erit menſis ex menſe, & Sabbatum ex ſabbato: ideſt perpetua requies, & duratio, quæ à nobis exprimi non poſſunt, nec etiam capi: nec per nomina, & verba differentias tpis ſignificãtia. Et hoc etiam modo de æternitate Dei dicitur, Apocalypſis cap. primo: Qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt. Aeternitas aũt durationis per hoc, quod diciſ, Menſis ex menſe. & æternitas quietis, cum dicitur, Sabbatum ex ſabbato. Sabbatum nanq; in Hebræo quietem ſignificat, vt pluries dictum eſt. In cœleſti enim patria erit ppetua requies: & pficietur illud pſalmi. xlv. Vacate, & videte, qm̃ ego ſum Deus, quod erit vere maximum Sabbatũ nõ habẽs veſperam: vt Geñ. cap. ii. vnde dies Dñicus, qui octauus eſt in lege noua, loco ſeptimi diei ſubrogatur: qa in lege noua in pręmium bonoꝝ operũ, octo nobis promittunſ beatitudines: vt Matthæi cap. v. Beatus etiam Hieronymus ad Cyprianũ preſbyteꝝ, ſup illis verbis pſalmi. lxxxix. Qm̃ mille anni ante oculos tuos, tanq̃ dies heſterna, quæ præteriit. Adducens illud Apoſtoli ad Hebræos cap. : Chriſtus heri, & hodie ipſe, & in ſempiternum, ſic inquit: Ego arbitror ex hoc loco, & ex Epiſtola, quæ nomine Petri Apoſtoli ſcribiſ, Mille annos pro vna die ſolitos appellari: vt ſcilicet: quia mũdus in ſex diebus fabricatus eſt, ſex millibus annoꝝ tantũ credaſ ſubſiſtere. Et poſtea venire ſeptenarium numerum, & octonarium: in quo verus exerceſ Sabbatiſmus, & circuncifionis puritas reddiſ: vnde & octo beatitudines bonoꝝ operũ præmia promittunſ. ſcribit autẽ Petrus hoc modo: Vnum hoc vos nõ prætereat dilectiſſimi: quia vna dies apud Deum, q̃ſi mille anni: & mille anni, quaſi vnus dies. Non moraſ dñs in promiſſo: vt quidam morari exiſtimant: ſed patiẽter agit ꝓpter vos, nolẽs aliquos perire, ſed oẽs ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autẽ dies domini vt fur, in quo cœli magno impetu tranſient &c. hæc omnia Beatus Petrus in ſua prima Epiſtola, cap. vltimo.

Verum nõnulli alii de iſtis ſeptẽ ætatibus aliter ſentiunt. Et in primis nõnulli Thalmudiſtæ, ſiue Rabini, dicentes: Quòd totus diſcurſus mundi diuiditur in ſeptem dies, ſiue ſtatus, vel ætates, aut ſæcula. Vnde prima dies, ſiue ætas, fuit ab Adam vſq; ad diluuium: quem vocãt diem primum mundi. Secunda dies, ſiue ætas, fuit à diluuio vſq; ad Abraam: quẽ vocant diem ſecundum mundi, in quo homo ambulabat in lege naturæ cum aliquibus ſacrificiis: & maxime cũ oblatio-

ne panis,& vini. In qua ætate fuit Melchiſedech ſacerdos Dei excelſi,qui obtulit panem,& vinum p̄ Abraam : vt Gen̄. cap.xiiii.& ſic creditur ab aliquibus: ꝙ ille fuit cultus latriæ in ea ætate. Tertia dies,ſiue ætas, fuit ab Abraam vſq; ad exitum Iſrael de Aegypto: quem vocant diem circunciſionis : eo ꝙ homo ambulabat per circunciſionem cum lege naturæ. Quarta dies, ſiue ætas, fuit ab exitu Aegypti vſq; ad Salomonem, qui ædificauit primum templum: quem diem vocant diem Tabernaculi: eo ꝙ per totam illam ætatem,ille populus ſeruiebat,& exhibebat Deo latriam in Tabernaculo: vt patet in libro Iudicum.& in primo, & ſecūdo Regum.Quinta dies,vel ætas, fuit à conſtructione primi templi vſq; ad ſecundum ædificatum per Zorobabel , & ſocios:quem diem Iudæi appellant diē, & tempus primi templi. Sexta dies , ſiue ætas, fuit totum tempus à relaxatione captiuitatis Babyloniæ vſq; ad deſtructionem ſecundi templi factam per Titum : quod appellant tempus,& diem ſecundi templi. Septimam diem ,ſiue ætatem mūdi appellant totum tempus poſt deſtructionem ſecundi templi vſq; ad finē mūdi :quem appellant diem,& tempus Meſſiæ.Quam Thalmudiſtarū, ſiue Rabinorum opinionem,vel ſententiam approbare videtur Beatus Ambroſius in Hymno Pentecoſtes, q incipit: Iam Chriſtus aſtra aſcenderat, regreſſus vnde venerat &c. Et hoc ex iſtis verbis ipſius Hymni , Solēnis vrgebat dies, quo myſtico ſeptemplici,orbis volutus ſepties, ſignat beata tpa &c.Itē ex his aliis ipſius Hymni verbis paꝝ infra poſitis.ſ. Patrata ſunt hæc myſtice,Paſchæ peracto tpe , ſacro dieꝝ numero,quo lege fit remiſſio.ſignificabatur enim gn̄alis remiſſio,&qes futura tpe Meſſię per illum ſeptenariū.Per alium ēt Hymnum,qui dicitur paulo ante Pentecoſten,& incipit,Luſtris ſex,qui iam peractis,tempus implens corporis &c. Quā ſententiam,& opinionem videt etiā approbare Origenes,Homelia. viii.ſup Leuitico,his verbis: Septimana hęc pręſentis vitę tempus videri poteſt:in ſeptimana nanq; dierum conſummatus eſt mundus: in quo,donec ſumus in carne poſiti,ad liquidum puri eſſe nō poſſumus:niſi octaua venerit dies: hoc eſt: niſi futuri ſæculi tempus affuerit.Hic aūt Origenes, quāuis velit ſeptimam ætatem eſſe præſens tempus Meſſię:tamen fatetur nullū poſſe in hoc ſæculo ad liquidum eſſe purum:ſed in ſupna.ſ.gloria tantū:vbi erit octauus dies.Ex qbus ſuperius dictis: licet inter antedictos ſic opinantes aliqualis videatur eſſe differentia:eo ꝙ eoꝝ aliqui dicant,Tempus Meſſiæ Regis eſſe ſextam mundi ætatem,& alii ſeptimam:tā eo ꝙ ipſi omnes in hoc conueniunt , & concordant:ꝙ vltimi dies huius mundi, ſunt dies Meſſię Regis.iuxta illud,quod dicit Gen̄.cap.xlix.qn̄ Iacob Patriarcha morti propinquus inquit filiis ſuis:Congregamini vt annuntiem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis . Quod confirmatur etiam auctoritate Eſaiæ.c.ii.

Micheę cap. iiii. Danielis cap.ii. In qbus oibus locis apparet tempus Meſſię Regis eſſe nouiſſimos dies huius mūdi.

Rabi ēt Moyſes Gerūdenſis,exponēs dies iſtos nouiſſimos Gen̄.c.xlix.ait:Nouiſſimi dies iſti,ſunt dies Regis Meſſiæ: qm̄ Iacob verbis ſuis illa ſignificauit ipa, cum dixit:Donec veniat Silo:& ipſi ꝯgregabuntur ppl'i:nouiſſimi enim dies,dies Meſſiæ ſunt.hæc ille Rabi.Quapropter, cum firmiter,& veraciter ab oibus tā Chriſtianis,q̄ Iudęis teneat:ꝙ dies nouiſſimi, ſint dies Meſſiæ Regis. Ideo,licet in numero ætatū huius mūdi,alius dicat ſextā ætatem ipſius mūdi,& alius ſeptimā eſſe tempus Meſſię,tamen ex hoc dicto nulla in effectu oriri poteſt inter eos differentia:quoniam ſm̄ vtriuſq; partis intentionem,& mentem,dies Meſſię non ſunt, niſi dies nouiſſimi huius mundi.

Oppoſitio.

Sed poſſet aliquis dicere:Vbi ſexta ætas eſſet tempus Meſſiæ,non valerent, & non militarent Argumenta tua per te facta ſuperius de ſeptenario numero præfigurato: vt ſupra multipliciter argumentatus fuiſti:cum ſexta ætas non ſit de ipſo ſeptenario numero.

Reſponſio.

Cui Oppoſitioni reſpōderem. Quod imo valerent , & militarēt

contra

Digitized by Google

contra ipſos Iudęos: cum ipſi nō ſint in numero eoꝝ, qui dicũt ſextã ætatem eſſe vltimum tempus iſtius mundi, & ſic tempus Meſſię: ſed de illis, qui dicunt ſeptimam ætatẽ eſſe tempus Meſſię: & ſic contra eos maximam habet efficaciam ſupra dicta argumentatio noſtra à ſeptenario numero aſſumpta. In lib. Chronicoꝝ depicto, impreſſo in Germania folio. xcv. ſic ſcriptum reperitur: In principio quadrageſimi ſecundi anni Imperii Auguſti Cæſaris, inchoata eſt ſexta mundi ætas, nato domino noſtro Ieſu Chriſto, primo & trigeſimo Regni Herodis Alienigenæ anno, centeſimę nonageſimętertię Olympiadis, ab Vrbe condita: anno à captiuitate Iudęoꝝ. ſ. Babylonica. 545. à Dauid Regno. 1029. à natiuitate Abraę. 2015. à diluuio Noe. 2957. ab Adam. 5199. à ↄceptiõe Ioãnis baptiſtę mẽſe ſexto. Ecce hic ẽt auctor ſex tm̃ ætates hui⁹ mũdi opinatus eſt fuiſſe, cõputata ætate p̄ſenti, q̃ dr̃ Chriſti. Sed reuertamur vñ diſceſſimus.

¶ Circa Tertium.

Notandum eſt, ꝙ obſeruatio diei Sabbati debuit ceſſare: quia ſignificabat futuram quietem domini in ſepulchro die ſeptimo: & requiem beatorũ in cœlo per Chriſti meritum futuram ætate ſeptima: & ideo adueniente veritate: debuit illa figura ceſſare: & etiam ꝓpter excluſionẽ erroris: ne forſan ex hoc aliqs crederet, ꝙ adhuc obligatio ad cerimonias veteris legis maneret. Vnde Gregorius de conſecra. diſtin. iii. cap. Peruenit ad me, quoſdam peruerſi ſpiritus homines, praua inter vos aliqua, & ſanctæ fidei aduerſa ſeminaſſe: ita vt in die Sabbati prohiberẽt aliquid operari &c. Et Apoſtolus ad Coloſſen. cap. ii. Nemo vos iudicet in cibo, & potu, ſiue in parte diei feſti, aut neomenię, aut Sabbatorum, quę ſunt vmbra futurorum. Corpus autem Chriſti. i. veritas huius vmbrę eſt Chriſtus. i. pertinet ad Chriſtũ: vel ſignificat corpus Chriſti. qđ. ſ. ſumpſit de virgine, quod eſt eccleſia. Multum etiam diſputat ſuper hoc Apoſtolus ad Hebręos cap. iii. & iiii. Magis autem debuit Sabbatum commutari in primam diem ſeptimanę, quàm in aliam diem: tum ꝓpter memoriam noſtrę creationis, quia illa die creauit Deus cœlum, & terram: tum in memoriam noſtrę redemptionis pręteritę, & reſurrectionis futurę. Reſurrectio enim Chriſti manifeſtatio fuit noſtrę redemptionis, & exemplar noſtrę futurę, & glorioſę reſurrectionis. Et quia die illa Chriſtus reſurrexit, vocata eſt dies illa dies Dominica propter Chriſti reuerentiam, & ſuę reſurrectionis memoriam, quę vocabatur prius dies Solis. Succeſſit ergo in noua lege obſeruatio Dominicę diei obſeruationi Sabbati: nō tamen ex vi pręcepti legis: ſed ex conſtitutione eccleſię: & conſuetudine populi Chriſtiani pręd ictis de cauſis. Non eſt autem figuralis obſeruatio diei Dominicę, ſicut fuit obſeruatio Sabbati in veteri lege: & ideo non eſt ita arcta ꝓhibitio operandi in Dominico, ſicut fuit arcta in Sabbato: vnde quędam opera in Dominico conceduntur, quę in Sabbato prohibebantur: vt decoctio ciborum &c. Et etiã in quibuſdam operibus prohibitis faciliꝰ diſpenſatur propter neceſſitatem in noua lege, q̃ in veteri, qa figura ptinet ad ꝓteſtationem veritatis, quã nec in modico oportet pręterire. Opa aũt, ſɓm ſe conſiderata, mutari poſſunt ꝓ loco, & tp̃e.

Tempus autem ætatum poſſumus ẽt computare hoc modo. Ab initio mundi vſq; ad diluuium Noe, anni. 1656. tantũ: vt ſupra oſtendimus lib. vi. cap. xiii. licet oẽs cõmuniter dicant interfuiſſe annos. 2656. & maxime Ioſeph⁹ lib. primo Iud. Antiqtatis. c. v. à diluuio vero vſq; ad vaſtitatẽ tẽpli factam p Nabucodonoſor: vt ait Ioſephus Antiqta. x. c. x. anni. 1957. menſ. 6. dies. 10. Captiuitas Babylonica durauit per. 70. annos. Ioſephus lib. vii. de Bello Iudaico. c. xvi. A poſteriore vero ſtructione templi, quam ſecũdo anno Cyri Regis Aggęus fecerat vſq; ad excidiũ, qđ Veſpaſiano imperãte ſuſtinuit ciuitas, anni. 639. mẽſes. 1. & dies. 15. Licet ſecundũ tẽplũ nō fuerit deſtructum, niſi poſt Chriſti cruciatum per. 42. annos: tamen non fuit etiam rędificatum ſtatim tempore reuerſionis à captiuitate Babylonica: ſed completum fuit anno ſexto

Darii Regis: vt Eſdrę lib.i.c.vi.& libro.ii. Eſdrę.c.vii. Et Chriſtus etiam vixit annis 33.& mēſibus.3. vñ nihil ex iſtis cōputo.

℄ Circa quartum.

Quarto videndum eſt à qbus operib⁹ ceſſandum erat in Sabbato. Vnde ſciēdū eſt, ꝙ in obſeruãtia Sabbati duo ſunt ꝯſiderāda. Quoꝝ alteꝝ eſt, ſicut finis: & hoc eſt, vt homo vacet rebus diuinis: quod ſignificatur ibi: Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Illa enim in lege ſanctificari dicuntur, quę diuino cultui applicantur. Aliud eſt ceſſatio opeꝝ, quæ ſignñatur ibi: Septima die dñi Dei tui, nō facies omne opus tuū: ſed de quo opere intelligat, Leuitici.c.xxiii. exprimitur: Oē, inquit, opus ſeruile non facies in eo. Opus aūt ſeruile à ſeruitute dicitur. Eſt aūt triplex ſeruit⁹. Vna eſt ſeruitus Dei: & ſm hanc opus ſeruile dici poſſet opus latriæ: quod ptinet ad Dei ſeruitium. Alia eſt, qua homo ſeruit peccato, ſm illud Ioannis.c.viii. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et ſm hoc, oē opus peccati dicitur ſeruile. Tertia eſt, qua homo ſeruit hoī. Eſt aūt vnus homo ſeruus alterius, non ſm mētem, ſed ſm corpus: & ideo ſm hoc, opera ſeruilia dicūtur opera corpalia: in qbus vnus homo alteri ſeruit. Opus aūt ſeruile primo modo dictū non prohibetur in die Sabbati: qa hoc eſſet ꝯtrarium fini obſeruationis Sabbati. Et ſimiliter etiā nullus actus ſpiritualis exercitiū eſt ꝯtra obſeruātiam Sabbati: puta ſi qs doceat verbo, vel ſcripto: vnde Numeri.c.xxviii. dicit Gloſa: Quòd fabri, & huiuſmodi artifices otiant in die Sabbati: lector aūt diuinę legis, vel doctor ab opere ſuo nō deſiſtit, nec tñ cōtaminatur Sabbatū. Opus aūt ſeruile ſecūdo modo, vel tertio dictum, ꝯtrariatur obſeruantię Sabbati, inqtum impedit applicationē hoīs ad diuina. Et qa magis impeditur homo à diuinis p opus peccati, q̄ p opus licitum, licet ſit corpale: ideo contra pceptū hoc, magis agit, q peccat ī die feſto, q̄ ſi aliquod opus corporale licitum facit: vñ Aug. lib. de Decē chordis, dicit: Melius faceret Iudæus in agro ſuo aliqd vtile, q̄ in theatro ſeditioſus aſſiſteret. Nō tñ peccās venialiter in Sabbato ꝯtra hoc pceptum facit: qa veniale ſanctitatem nō excludit. Opera aūt corporalia intm̄ ſeruilia dicunt, inqtum pprie ptinet ad ſeruiētes: inqtum aūt ſunt cōia ſeruis, & liberis non dñr ſeruilia. Quilibet aūt tam ſeruus, q̄ liber tenetur in neceſſariis prouidere, non tm̄ ſibi ſed ēt proximo, pcipue in ptinentibus ad ſalutē corporalē, ſm illud Prouerbioꝝ.c.xxiiii. Erue eos, q ducūtur ad mortē: & ſm Auguſtinū dicentē: Non pauiſti, occidiſti. Secundario aūt in dānis reꝝ vitandis, iuxta illud Deutero.c.xxii. Non videbis bouē, aut ouē fratris tui errātem, & pteribis: ſed reduces fratri tuo. Et ideo opus corpale pertinens ſiue ad ſalutem corporis proprii, vel pximi: ſiue ad vitādum damnū imminēs exterioris rei, non eſt ꝯtra obſeruātionē Sabbati: vnde dñs Ioan.c.vii. ait: Mihi īdignamini, qa totum hoiem ſaluū feci ī Sabbato. Et Matthæi.c.xii. Quis erit ex vobis hō, q habet vnam ouē: & ceciderit Sabbato ī foueam, nōne tenebit, & leuabit eā? ar. extra. de feriis. licet. & .xxiii.q.viii. Si nulla. & de ꝯſecra. diſt.i. Sicut nō alii. hęc Tho. ii.ii.q.cxxii.ar.iiii.c.iii. Vtrū aūt in dieb⁹ Dominicis vacādum ſit ab oī opere ſeruili, patet ex rñſione qōnis pręcedentis: qa idem dicēdum eſt de Dñica, quod dictū eſt de Sabbato. Pōt tñ, ſm Ricardum.iii. diſt.xxxvii.q.ii.ar.iiii.c. ꝯſiderari, & notari per aliū modū q̄ ſupra ſit habitū, qd eſt opus ſeruile. Sciendū ergo, ſm ipſum, ꝙ opus ſeruile opponit opi liberali: quorum vtrūq, inqtum hmōi, penſari debet: maxime ex pximo, & primo fine: ita ꝙ rōne pximi, & pprii finis: non qdem finis accidentalis, quē cōſtituit intētio agētis: ſed eſſentialis, quē principalius reſpicit, quantum eſt ex parte ſua, iudicari debet opus ſeruile ſimpliciter, vel liberale? Et ratione finis proximi, quem conſtituit intentio agentis, debet formaliter iudicari: opus ſeruile, vel liberale per reſpectum ad agentem. Vt enim vult Philoſophus quinto Ethicorum, capitulo quarto: Si qs luxurietur, vt lucretur, auarus: ſi autem vt delectetur, luxurioſus videbitur. Certum eſt autem, ꝙ corpus debet ſeruiliter animæ ſubdi: & anima deſuper ſedere ſicut libera.

Digitized by Google

libera. Illa ergo opera, quæ tanquam finē proprium, & proximum reſpiciunt temporale bonum corporis ipſius operantis, ſunt ſeruilia, etiam ſi materialiter eſſent ſpiritualia. vnde ſi quis in corde ſuo meditetur aliquid ſcientiale ordinatum, vt ad proximum, & proprium finem ad temporale lucrum, illud opus eſt magis ſeruile, q̃ liberale. Similiter ſi qs aliquod opus faciat, quod eſt materialiter ſeruile: & illud ordinet vt ad finem proximum, & proprium ad bonum ſpirituale ipſius animę: magis eſt liberale, q̃ ſeruile: ſaltem per reſpectum ad agentem: vt ſcribere aliquid, nō pp temporale lucrū, ſed propter ædificationem animarum, & propter cultum diuinum. Quod ꝯfirmari poteſt. extra de feriis. Conqueſtus. & de ſta. mona. Cū ad monaſterium. Cum ergo ſit vacandum in Dominicis diebus ab omni opere corporali ordinato: ſicut ad proximum, & proprium finem ad temporale bonum ꝓprii corporis: vacandum eſt illis diebus ab oī opere, quod materialiter, & finaliter, ſeu formaliter, eſt ſeruile ſimpliciter, & per reſpectum ad agentem. Ab operibus autē quæ ſunt materialiter libera, & formaliter ſeruilia: vt cū aduocatus ſtudet, & cogitat de his, quę cras vult proponere pp lucrum tpale: & ruſticus de aratione terræ ſuæ, quā in craſtina die vult arare: nō ita aſtringitur homo abſtinere in diebus ꝑdictis: ſicut ab operibus, q̃ materialiter, & formaliter ſunt ſeruilia: qa facilius eſt abſtinere ab his, q̃ ab illis. vñ per tales actus nō peccat homo mortaliter, niſi per hoc excludatur vacatio illa, quam neceſſario debet cultui diuino. Ab operibus autem, quæ ſunt ſeruilia materialiter, & non formaliter per reſpectū ad agētem, nō tenetur homo neceſſario ceſſare in Dñicis. vñ ff. de feriis. l. penult. §. Diuus Traianus. Dicit lex, Ea quę ad militarē diſciplinam pertinent, ēt feriatis diebus peragēda, vt addit apparatus: & ſic ſcholares legere, & ſcribere poſſunt. Et rō eſt, quia talia opa quātum ad ſuū finem ꝓximum, & ꝓpriū, ſunt liberalia. Hæc Ricardus ibidem.

¶ Circa quintum.

Quinto. ſ. vtrū laborare in aliis diebus ſit in præcepto, ſicut requeſcere in die ſeptimo. Sciendū eſt primo, ꝙ triplex eſt labor. ſ. debitus, ꝯceſſus, & ꝓhibitus. Debitus eſt duplex. Vnus excludēs otium aīę inimicū: & ad hūc tenentur oēs: qa oēs tenenꝫ ſe exercere in aliquo vtili: rōne cuius excludant à ſe tentationis īgreſſum, ſm illud Eccleſiaſtici. c. xxxiii. Mitte illū in operationē, ne vacet: multā enim malitiam docuit otioſitas. Alius eſt introducens fructum: & ille eſt triplex. Vnus pręlatoꝝ de cura ſubditoꝝ. de quo primo ad Timo. v. Qui bñ præſunt ꝑſbyteri, dupli ci honore digni habeanꝫ: maxime q labo rāt in verbo, & doctrina. Alius actiuoꝝ & hoc circa tpalia, vt habeant vñ viuant, & aliis ſubueniāt. de quo dr̄ ad Ephe. c. iiii. Magis aūt laboret homo operādo manibus, quod bonū eſt, vt hēat vñ tribuat neceſſitatē patienti. Et adhuc tenenꝫ fortes corpe, ne coganꝫ viuere otioſe de bonis, q̃ debenꝫ aliis. Aut circa ſpiritualia: vt eſt labor ꝑdicatoꝝ, & ꝑſbyteroꝝ ſacramenta miniſtrantiū. Et ſic cū Apl's dixit prio ad Corint. c. iii. Ego plātaui &c. ſubdit: Vnuſquiſq ꝓpriam mercedē accipiat, ſm ſuū laborem. Tertius eſt ꝯtemplatiuoꝝ, qbus & ſi quieſcat mēs à ſtrepitu mūdi: tñ inuigilat ſolicitando ſtudiū Deo placendi, & aliis gratiam impetrandi. Et ſic dicit ſpōſa Canticoꝝ. c. v. Ego dormio, & cor meū vigilat: nam i dormitione, eſt qes: ſed in vigilia, labor. De his laboribus dr̄ Sapientiæ. c. iii. Bonoꝝ laborum glorioſus eſt fructus. ex ꝑdictis laboribus laborātes viuere pñt de eleemoſyna: qa pro illis, à qbus accipiunt, vtiliter laborāt. Cōceſſus labor eſt hoīum mundi circa occupationes ꝉpalium: vt habeant vñ viuant: & per tpalia acqrant æterna. Eccl'iaſtis. c. i. dr̄: Cognoui, ꝙ in eis eſſet labor, & afflictio ſpirit⁹. Prohibitus eſt labor curioſitatis, & cupiditatis, q extinguit ſpirituale quietem in Deo. de quo Hieremię. c. ix. Vt inique agerent, laborauerūt. Ex ſupius igitur in hoc toto. xii. c. dictis, & diſputatis, conſtat, & qdem aperte, obſeruātiam Sabbati fuiſſe multiplicitur, ſm tempoꝝ varietates, à ſūmo Deo ꝓceptā: & ſlr de pluribus ipſius obſeruātiæ ꝯditionibus, & operibus. Vñ

ex ipſis dictis,& ex ꝯtentis in eis,ipſimet Iudæi apte itelligere,& cognoſcere pñt (ſi oino nõ iſaniũt)qua rõne,& qbus cauſis Sabbatũ oino ceſſauerit,& curſum ſuũ pegerit,& ſic ad finẽ ſuũ puenerit:& dies Dñicus eius loco celebris ſucceſſerit : qa ſine cauſa hoc factũ non fuiſſe ex ſacris literis oſtendimus.Reſtat ergo hoc tm̃ : vt Iudęorum Argumentis,qbus contra nos inuehebant:vt in principio huius capitis demonſtratur,reſpondeamus.

¶ Reſpõſio ad Argumenta ꝯtra nos facta ſupra in principio huius.xii.capitis,& in libro quarto.

AD Argumẽta Iudæoꝝ nobis ſupiꝰ facta:quoꝝ ps eſt i hoc.c.xii.& reliqua ſupra i lib.iiii.ſic rñdet.Et primo ad primũ:in quo dr̃,Nobis nõ licuiſſe mutare Sabbati celebrationẽ i diẽ Dñicum:qa legi diuinæ nihil addere, vel minuere poſſumꝰ:vt Deut.c.iiii.v. &.xii.eo ꝙ ꝑcepta moralia nunq̃ debẽt ceſſare,qa ſunt de iure naturę:&qa fuit à SũmoDeo pluries repetitũ:& qa fuerũt data ſub fœdere æterno: vt i lib.iiii.arguebat:& ẽt in prĩcipio huius.xii.c.Ad qđ rñdet. Dictũ ẽ ſupra lib.iiii.& ẽt i hoc.c.xii.de Sabbato.Quod ſabbatũ, & cætera legalia data fuerũt ſub fœdere æterno:& ibi demõſtratũ fuit,ẽt Thalmudiſtaꝝ,& Rabinoꝝ auctoritate,dictiões illas Hebręas nõ ſignare tp̃s æternũ,ſed longũ.& per ꝯñs terminãdũ.Si igit Sabbata legalia data fuerũt ſub fœdere æterno.i.lõgo,& nõ ſempiterno:hoc nempe in ꝑpetuũ, & ſempiternũ itelligi nõ põt:vt ibi declaratũ fuit:&maxime lib.iiii.c.vii.Sed ſolũ , q̃tũ ad illam ætatẽ,inq̃tũ fuerũt data i ſignũ,& ſic fuerũt æterna,ſm qđ:qa p totã illã ætatẽ legis durauerũt.Sed q̃tũ ad ſuũ ſignãtũ immediatũ,dici forte poſſent æterna: qa ſignãtũ Sabbati, & cæteroꝝ legaliũ adhuc ſeruant in lege grę.Itẽ, qa p Sabbatũ noſtrũ adhuc ſignãtũ eſt Sabbatũ glię:quod Apl's ad Hebręos.c.iiii.appellat Sabbatiſmũ:iõ vt ſic Sabbatũ eſt æternũ ſimplr̃: quapp Deus ꝑcepit Sabbatũ ſub fœdere ſempiterno:qđ qdẽ ꝑceptũ obſuatũ fuit in teſtõ vetere,q̃tũ ad ſignũ:nũc aũt obſeruat ad ſuũ imediatũ ſignãtũ.In patria aũt cœleſti obſeruat,q̃tũ ad ſuũ vltimatum ſignãtũ.Et Sabbatũ triplr̃ dr̃ æternũ .ſ.quo ad ſignũ in illa ætate:& quo ad ſignãtũ imediatũ in iſta:& quo ad vltimatũ in futuro ſclo:& ſub tali itentione Deꝰ ꝑcepit ſub fœdere æterno Sabbatũ obſuari.vñ licet Sabbatũ ceſſauerit,quãtũ ad ſignũ:tñ nõ ceſſat,q̃tũ ad ſignãtũ, & veritatẽ:iõ ſemp manet in ſua æternitate:hic p grãm:& in futuro p glĩam. Vñ ſicut patres,& fideles veteris teſtamenti celebrabãt Sabbatũ in ſignũ fidei futurę quietis: ita nos obſeruamus hic ea p grãm, & veritatẽ:in pr̃ia aũt obſeruabimus ea p gloriam:vñ hõ myſticus obſeruabat Sabbatũ in ſeptima die,q̃tũ ad ſignũ:nũc ſeruat ipſum in ſeptima ætate,q̃tũ ad veritatẽ per grãm:poſt hanc vitã ſeruabit ip̃m in æternitate p glĩam:qa vt ſic ꝑcepit Deus Sabbatũ ſub fœdere ſempiterno.ſ. vt hõ myſticus obſeruaret ip̃m p totã illã ætatẽ i ſignũ:in iſta,quo ad veritatẽ,p grãm:& in futura p gloriã:& ſic manet Sabbatũ æternũ.Ad aliud iã dictũ eſt:qualr̃ ꝑceptũ de Sabbato celebrãdo eſt partim morale , & partim cerimoniale,& ptim iudiciale:ſed magis eſt cerimoniale,q̃ morale:& iõ inq̃tũ cerimoniale,de neceſſitate ceſſauit celebrari i die ſeptimo:poſtq̃ ſua figura fuit impleta:ſed inq̃tum morale,remanet celebrandũ in prima die ſeptimanæ i memoriam Dñicę reſurrectionis: vt dictũ eſt.Et ẽt ſanctificat tota iſta ſeptima ætas ſignata p Sabbatũ legis eo modo,quo dictũ ẽ. Et ſic celebramus Sabbatũ vſuale p totã ſeptimã ętatẽ p grãm.Et celebramꝰ Sabbatũ morale i primo die ſeptimanæ eo mõ, quo dictũ eſt:& ſic Sabbatũ morale ſp celebrat,nec ceſſat celebrari:& ſic ẽ ęternũ.

Ad tertiũ dr̃ : ꝙ Deus ꝑcepit Sabbatũ obſeruari in multiplex ſignũ.ſ.primo in ſignũ fidei ꝑteritæ creationis:& ideo ꝑcepit ip̃m ſub cõminatione mortis: & cum frequenti repetitione:ne ille ppl's obliuiſceret,& pderet fidẽ vnius Dei creatoris oĩum:vt per talẽ fidem diſtingueret à cęteris nationibus gẽtium : q̃ nõ habebant fidem vnius Dei,nec credebãt mũdi creationẽ:iõ(vt plurimũ)vbicũq; ꝑcepit Sabbatum,ait: Memẽto vt diẽ Sabbati ſanctifices:

fices: quaſi dicat: Ne fides vnius Dei decidat à memoria tua. vñ Exodi.c.xxxi. inquit: Videte vt Sabbatũ meũ cuſtodiatis: quia ſignũ eſt inter me, & vos in gñationibus veſtris: vt ſciatis, quia ego dñs, & creator omnium: qui ſanctifico vos nunc p fidẽ, & in ſeptima ætate p grãm: vt p tale ſignũ fidei diſtinguamini à cæteris gñationib⁹ infideliũ idolatrarũ. Ideo Leuitici.c.xix. dicit: Sabbata mea cuſtodite: ego dñs Deus veſter: nolite ↄuerti ad idola: q̃ſi dicat: Hoc p̃ceptum Sabbati do vobis: vt recordemini ꝙ ego ſum dñs Deus, q creaui omnia, vt retinentes talẽ fidem, non cõuertamini ad idola: ſicut cæteræ nationes, ſ q talem fidem vnius Dei creatoris nõ hñt. Ex qbus patet, ꝙ ad firmandam talẽ fidẽ vnius Dei creatoris, & vt p talem fidẽ diſtingueret̃ ille popul⁹ à populo Gẽtili, q talem fidem nõ habebat: imo multos colebat Deos: Deus ſub tali frequenti repetitione: & ſub pœna mortis præcepit Sabbatũ celebrari in ſeptima die in memoriã creationis. Sed totus ppl's Gentilis iã venit ad fidem vnius Dei creatoris, & redẽptoris, & recreatoris: ergo fruſtra celebrat̃ Sabbatum ſeptima die: maxime quia Sabbatum, & figura eius iam eſt verificata p noſtram recreationẽ factã per Chriſtũ: p quã illud Sabbatũ ſignificabat. Ideo relicta figura, celebrandũ eſt Sabbatum in die Dominica in memoriã Dñicę reſurrectionis factę in illa die. Itẽ Sabbatum nõ ſolũ eſt præceptum celebrari in ſeptima die i memoriã oĩs creationis: ſed ẽt in memoriã exitus Iſrael de Aegypto: vt Deut.c.v. Et ẽt pbari põt Exodi.c.xvi. quia ante legem datã iam p̃ceperat Deus i ſeptima die ab operibus ceſſari, & Sabbatũ obſeruari. vñ dixit Moyſes: Sex diebus colligite mãna: die aũt ſeptimo Sabbatũ eſt dño. & infra: Videte ꝙ dñs dederit vobis Sabbatũ: & maneat vnuſqſq; apud ſemetipm: & nullus egrediat̃ de loco ſuo die ſeptimo: & ſabbatizabit ppl's die ſeptimo &c. Vñ nota ibidem: ꝙ per ſex dies ↄtinuos pluebat manna, & in Sabbato ceſſabat, ne hoĩes colligerent ipſum: p quod denotabat Deus, ꝙ ſex diebus debemus laborare p victu: ſed per totũ diem feſtum debemus intẽdere rebus ſpũalibus, & cultui diuino tm̃. Ex qbus verbis patet: ꝙ Sabbatũ iam fuit obſeruatũ in illo pplo añ legẽ datã. Et iõ aſſerũt multi: ꝙ p illas ſeptem hebdomadas ab exitu Aegypti vſq; ad datione legis, p̃cepit Moyſes obſeruari Sabbatum ſeptima die: eo ꝙ tali die exiit Iſrael de Aegypto. Quod ↄfirmat̃ per id, quod dr̃ Deut.c.v.ſ. Memẽto, ꝙ ſeruieris in Aegypto: ſed ide eduxit te dñs in manu potẽti, & brachio extẽto: iccirco p̃cepit tibi dñs vt obſerues diẽ ſabbati &c. Et iõ ſub tali ẽt memoria Carrahim Hebręi obſuãt Sabbatũ à nocte vſq; ad noctẽ incluſiue: vt dictum eſt. Sed quia illa liberatio fuit figura futurę liberationis ſanctorũ patrum de Limbo: q̃ facta, & cõpleta fuit p Chriſtum i nocte reſurrectionis: iõ Sabbatum nõ eſt amplius obſeruãdũ in ſeptima die: vt dictũ eſt. Et ſic dicendũ eſt de cæteris feſtis legalibus: quę oĩa fuerunt pręcepta, & data in ſignum, & figuram.

Ad quartũ aũt, & vltimũ Argumẽtum Iudæorũ: ꝙ illa lex nõ põt ceſſare, nec minui, cui nihil põt addi, nec diminui: vt ſupra lib.iiii. dictũ eſt. Rñdet̃: ꝙ nos Chriſtiani celebrãdo totũ tp̃s grã, & diẽ Dñicã, nihil addimus, nec auferimus: imo celebramus verũ Sabbatũ ſignatum p Sabbatũ legale. Nã veritas, & ſigñatum ſunt de eſſe veri ſigni: quia ſignũ eſt accidens reſpectu ſigñati: & ſigñatum eſt ſubſtantia, & eſſe, & veritas ſigni: & iõ, ſi adueniẽte veritate, remouet̃ ſignum, & figura, & retinet̃ ipſa veritas: nullũ eſſentiale aufert̃, nec additur: ſed pficit̃, & verificat̃ ſignũ, & figura. Ideo eſt dicendũ: ꝙ Iudęi moderni ſunt latrones, & falſificatores legis, quia auferunt à lege veritatẽ eſſentialem: qđ eſt principale in lege, & in oĩ ſigno, & retinent falſum ſignum. Nam oẽ ſignum de futuro manet falſum poſt veritatem eius, & ſignificatum perfectum, & cõpletum. Signum nãq; futurę nauis manet falſum, niſi auferatur, & remoueatur poſt aduentum nauis ad litus, ſiue in portum. Et clamor Calendarum manet falſus, niſi taceret in aduentu nundinarũ in principio menſis, ſicut dictũ fuit ſuperius. Ita ergo pariter dicẽdum eſt de Sabbato, & de cæ-

teris legalibus: quoniam poſtquam venit veritas, & ſignificatum, quod erat eſſentiale in lege, debet ceſſare ſignum, quod ex parte fuit accidentale: quia illud ſignum nõ fuit datum gratia ſui, ſed gratia veri Sabbati futuri in lege gratiæ: in quo ſumus, & quod celebramus, & per verã latriã ſanctificamus. Et ſic patet, quod nos Chriſtiani nõ auferimus aliquid à lege: ſed ipſam implemus legem, eamque in proprio ſigno verificamus. Ipſi aũt Iudęi vere falſificãt legẽ recipiendo, & tenendo falſum ſignũ: quia nunquam tale ſignificatũ veniet in futurum, quale ſigna illa legalia ſignificabãt: quia quod ſignificabãt, iam venit, & adimpletũ eſt. Ergo talia ſigna nõ debent ſuſcipi, nec proſpici de futuro: ſed reſpici, & deſpici de pręterito: aliter falſificarẽt legem, & Prophetas, & ipſum quoque Deũ, qui in lege, & Prophetis locutus eſt: & ſic manent Iudęi inanes, & cæci aſpiciẽtes, & expectãtes talia ſigna de futuro. Ideo ſicut expectãt falſum ſignũ, ita nunquam veniet eis redẽptio, & cętera bona in lege promiſſa: ſed incurrũt continue in oẽs maledictiões ſcriptas Deuter. c. xxvii. & xxxi. quę ſibi euenirũt: quia iãdiu venit ille Propheta, immo Meſſias, Ieſus Chriſtus, Deus, & homo: ſimilis, ſiue verius æqualis, patri in diuinitate, & filiis Moyſi in humanitate, & officio: & declarauit eis totã legẽ, & Prophetas ex parte Dei patris. Sed quia ipſum audire noluerũt, ideo fuit vltor, inducẽdo oẽs illas maledictiones ſuper eos: quia ad illũ ſolũ Prophetã, ſiue Meſſiã, pertinebat declarare ſignificatũ, & veritatẽ legis datę ipſi Moyſi: vt patet Deuter. c. xviii. quia lex per Moyſem data: gratia aũt, & veritas per Chriſtũ facta eſt: vt Ioã. cap. primo. Et ſic patet, quod nos nõ violamus, ſed perficimus, & verificamus Sabbatũ. Itẽ Iudęi nõ ſolũ auferũt à lege verum ſignificatũ: ſed etiam addũt falſos ritus, & traditiones Phariſaicas, & Thalmudicas, quę nuſquam reperiunt in lege, & Prophetis: vt patebit infra in ix. lib. ſequẽti. Ex oĩbus igitur ſupius dictis, apte patet, quod lex Euãgelica nõ addit, nec aufert aliquid à lege Moyſis: ſed elucidat eã, & patefacit veritatẽ, quæ ſub ipſa latebat. Vnde ſicut in nocte res latent ſub tenebris, & nõ videntur: ita veritas, & myſteria Euãgelica latebant ſub tenebris cerimoniarum ante aduẽtũ Chriſti. Sed ſicut Sol oriens ſupra noſtrũ Orizontẽ, nihil aufert, nec addit rebus: ſed elucidando diaphanũ patefacit oĩa, quę latebãt ſub tenebris, nil auferendo, nec addendo: ita pariter Chriſtus oriens in mũdo, & mittẽs radices legis Euãgelicę ſuper legẽ Moyſis, nihil auferẽdo, vel addẽdo, elucidauit eã, & patefecit veritates, & myſteria Euãgelica: quę ſub tenebris legis, & Prophetarum latebãt. Et ſic etiam doctores catholici declarãdo ſcripturas: nec auferũt ab eis: nec addũt ipſis: ſed elucidãt eas. de quibus clamat Eccleſiaſticus. c. xxiiii. dicẽs: Qui elucidãt me, vitã æternã habebũt. Et ideo dicit Saluator Ioan. c. ix. Ego ſum lux mundi: vt qui non vidẽt videant.

Ad quintam, & vltimam Iudæorũ Oppoſitionem Reſponſio.

¶ Quod licet Chriſtiani ſculptilia, & imagines, & picturas Chriſti, & ſanctorũ in ſuis eccleſiis teneãt, ſiue colere videantur, diuinũ tamen non tranſgrediuntur mandatum. Cap. XIII.

ABhorrẽt Iudęi Chriſtianorum morẽ: quod in eccleſiis ſuis imagines, & picturas, tã Saluatoris noſtri, quam multorum aliorum ſanctorum fieri faciãt, & teneãt: eaſque venerentur, & adorent: aſſerẽtes nos Chriſtianos ea de cauſa idolatras eſſe, & diuini mãdati violatores. vnde fit, vt fidem Chriſtianã, tanquam Deo infenſam, & abominabilem improbent, contemnãt, & reiiciãt: omnibuſque ad eam confugientibus, peſtiferam, & mortalem fore firmiter teneant: & eo magis, quod Exodi cap. xx. inquit Deus: Ego ſum dñs Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo ſeruitutis. Nõ habebis Deos alienos corãm me: nõ facies tibi ſculptile: neque oẽm ſimilitudinẽ, quę eſt in cœlo deſuper: & quæ in terra deorſum: nec eorum, quę ſunt in aquis ſub terra: nõ adorabis ea, neque coles: ego dñs Deus tuus fortis, & zelotes, viſitãs iniquitatẽ patrũ in filios in tertiã, & quartã generationẽ eorum, qui oderũt me: & faciẽs miſericordiã in millia iis, qui diligũt me, & cuſtodiũt pręcepta mea. Inſuper ibidem magis infra dicitur: Nõ facietis Deos argẽteos, neque Deos aureos facietis vobis. Itẽ hoc idẽ repetit Moyſes Oppoſitio.

Digitized by Google

tit Moyſes Deutero.c.v.dicens: Ego dñs Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti &c. prout Exodi.c.xx. Item.c.xxxiiii. Noli adorare Deũ alienum: dñs zelotes nomen eius Deus eſt æmulator. Quõ ergo poſſunt Chriſtiani, inquit Iudęus, imagines, & picturas ĩ ſuis eccleſiis fieri, & pingi facere, & pati ꝙ ibi ſtent, & teneanť, ac adorentur, & colanť, quin diuinũ violēt mandatum? Rñſio. Non vellē, o Iudęe, vt exiſtimes Chriſtianã religionē alicubi mãdaſſe, ſiue mãdare, vt imagines fiant, & adorenť: qm̃ Chriſti Ieſu imaginis, aliorumq; ſculptilium adoratio, à nullo Apoſtoloꝝ inſtituta reperiť: ſed eſt ab eccleſia catholica permiſſa, & longo tpe tolerata: per quam longæuã tolerãtiã videtur ab ea comprobatã fuiſſe: quod fecit eccleſia ob Gētiliũ idolatrãtiũ incorrigibilē ꝯſuetudinem. Vtrum aũt per hmõi permiſſionem, & tolerantiã, ſiue comprobationē, ipſa catholica errauerit eccleſia, ſiue (vt inquit Iudæus) diuinum mandatum violauerit, an non, ſubtili examine indagandum eſt. Inqt Iudæus: Nõ facies tibi ſculptile &c. ecce mandatũ. Reſpondet Chriſtianus: Si per id, quod dicitur: Nõ facies tibi ſculptile, prohibenť fieri imagines, & ſculpturæ pari ẽt modo per id, quod ſequitur, ipſa ſculptilium, & imaginũ limitatur, & corrigiť factura. ſequiť enim: Nõ adorabis ea, neq; coles: quaſi dicat: Nõ facies ea ad hoc vt adorentur, & colantur. Ex qbus verbis ſequentibus ſupiora verba limitanť: vt huiuſmodi imagines non fiant ad hoc vt colantur: quod veꝛ eſſe expreſſe demõſtratur per hęc Omnipotētis Dei verba, Leuitici.c.xxvi. Ego dñs Deus veſter: Non facietis vobis idolũ, & ſculptile: nec titulos erigetis: nec inſignē lapidem ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum: ego enim ſum dñs Deus veſter. Cum aũt Chriſtiani, imagines, & picturas non faciant, ea de cauſa, vt colantur, & adorentur: ſed tm̃ ad memorandũ: vt.ſ. omnis ille honor, q imagini exhiberi vř, ad illud referatur, qđ imago repreſentat: vt inquit Damaſcenus. & Angelicus doctor lib. ſniaꝝ.iii. diſt.ix. auctoritate Baſilii, dicentis: Honor imaginis ad prototypũ: hoc eſt ad pricipale repñtatum refertur: vt inde imagine ſubiacente viſui, iſirmorum deuotio fiat ardentior. Ipſe enim aĩmotus, quandiu adhuc rebus terrenis implicatur, pigrius incaleſcit, & inflammať. Si vero feratur ad ſimilitudines corpales: vt ſunt imagines: & inde feratur, ſeu eleuetur ad ſpiritualia, q̃ nullis ſimilitudinibus figurantur: ipſo quaſi tranſitu vegetať: & tanq̃ in facula ignis agitatus, accēditur: & in ardentiore delectatione ad cõtemplationis regem rapitur, & perduciť. Sic itidem Eſaiæ.c.li. inuitanť, qui ſequũtur quod iuſtum eſt, & quærũt dñm, vt attendant ad petram, vnde exciſi ſunt: Attendite ad Abraam patrem veſtrũ, & ad Sarram, quę peperit vos: vt.ſ. eoꝝ ſequamur veſtigia ad obediēdũ Deo. Vnde honor, quē Chriſtiani ſuis ſanctis exhibent, eſt honor duliæ, qui eis debetur: quia honor ſerui, eſt ẽt honor dñi. Eſt eni dulia honor debitus creaturę, inquãtum eſt diuinę bonitatis particeps, ſiue participatiua. Quem honorem ẽt humanis exhibitũ fuiſſe creaturis in ſacris literis inuenimꝰ. Nam Gen̄.c.xxiii. legiť: Surrexit Abraã, & adorauit populũ terræ: filios videlicet Heth. Item primo Regũ.c.xx. de Dauid dicitur: Cumq; abiiſſet puer, ſurrexit Dauid de loco, q vergebat ad Auſtrũ: & cadens pronus in terram adorauit tertio.ſ. Ionatham filium Saul Regis. Item primi Regum.c.xxiiii. Et inclinans ſe Dauid pnus in terrã adorauit.ſ. Saul Regem. Itē primi Regum.c.xxv. Cũ aũt audiſſet Abigail Dauid, feſtinauit, & deſcendit de aſino: & procidit coràm Dauid ſuper faciē ſuam: & adorauit ſuper terram, & cecidit ad pedes eius. & iteꝝ eodem capite, quaſi in calce: Quę ꝯſurgens adorauit prona in terram &c. & alibi pluries in ſacris literis. Latria vero eſt honor ſoli Deo debitꝰ, inquantum eſt principium oĩs rei productiuum, & cõſeruatiuũ: vnde imago Chriſti latriæ cultu adorari debet, ratione rei ſignificatæ: quæ eſt ipſe Chriſtus verus Deus ad prototypum.i. ad repreſentatũ mentem referentes: cum illi humano corpori diuinitas ſit inſeparabiliter vnita. Nõ nulli tamen negant, Deitatem fuiſſe vnitã

Reſponſio.

corpori Chriſti, quandiu in ſepulchro ſepultũ iacuit: qa eo tpe Deus humanitati vnitus nõ erat: eo ꝙ eſſet ſine aīa: & ideo corpus illud hõ dici nõ poterat veraciter. Sed vñ diſceſſimus reuertamur. Dixim⁹ paꝝ ſupra: Si p illud qđ dr̄: Nõ facies tibi ſculptile, ꝓhibenť fieri imagines: pari mõ p illđ aliud, qđ ſtatí ſequiť, ipſa imaginũ factura limitať, & remoueť. ſeqtur eni: Nõ adorabis ea: quaſi diceret: Nõ facies ea ad hoc, vt colãtur. vñ ſequi videreť: ꝙ vbi imagines fierẽt non ea de cã, vt colãtur, eaꝝ factura nõ eſſet ꝓhibita: quod naturali rõni ſatis ꝯſonare videreť: qa pictura, & hiſtoria literis deſcripta quãſimillima ſunt. Nã hiſtoria literis deſcripta dr̄, Poema loquens. Pictura vero, Poema tacens. Cum aũt in ſacris lr̄is, nulla fiat prohibitio, ꝙ Gẽtiliũ idolatrantiũ geſta non deſcribãtur: & de pictura, vel imaginibus non faciẽdis, fiat ꝓhibitio: ſequitur, ꝙ factura non prohibetur, quantũ eſt in ſe: ſed ne fiat, ad hoc, vt ipſæ colãtur imagines. Quod veꝝ eſſe ex hoc apte intueri, & cognoſci poteſt: Quod licet in lege Moyſis creaturaꝝ quarũcunq; imagines fieri prohiberẽtur: vt toties dictũ eſt: tñ in Oĩpotẽtis Dei templo in ſancta ſanctoꝝ: quo nullus ingredi poterat, niſi ſũmus ſacerdos, & ſemel tm̃ in anno: cũ locus ille ſanctior eſſet: & iõ maioris venerationis: duo Cherubin ſupra Propitiatoriũ fieri mandanť: & quidem ab ipſo Deo: vt Exodi. c. xxv. vbi ſic dr̄: Duos quoq; Cherubin aureos, & productiles facies ex vtraq; parte Oraculi: Cherub vnus ſit in latere vno: & alter in altero. & ibidem paꝝ infra dr̄: Reſpiciantq; ſe mutuo verſis vultibus in Propitiatoriũ, quo opienda eſt Arca. Sup quibus verbis, Rabi Salomõ, & nonnulli alii Hebręoꝝ Rabini, aiũt: Quod iſti Cherubin habebant ſĩlitudinẽ pueroꝝ, vel iuuenum hoĩum. Numeri ẽt. c. vii. in calce: Cumq; ingrederet Moyſes Tabernaculũ fœderis: vt ꝯſuleret Oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de Propitiatorio, quod erat ſuper Arcã teſtimonii inter duos Cherubin, vñ & loquebatur ei. Ponebantur igitur imagines humanæ in loco Dei ſanctiſſimo: & in trãſlatione Chaldaica hmõi imagines dicuntur iuuenes. Cõueniens enim erat, vt ibi eſſet diuinæ maieſtatis repñtatio in ipſo Propitiatorio, quaſi ſedentis ſup thronũ cũ aſſiſtẽtia Angeloꝝ: q frequẽter in humana effigie apparere ꝯſueuerunt: vt eoꝝ intelligẽtia deſignareť ſimiliter cũ alis: vt deſignaretur eoꝝ promptitudo, & acceleratio ad diuina mandata exequẽda: vt in Pſal. xvii. dr̄: Et aſcendit ſuper Cherubin, & volauit. Imagines aũt leonum, q̃ ibi aderant, hoc prætendebãt: vt. ſ. ſummus ſacerdos illuc ingrediẽs ad orandũ, haberet memoriam de Regno Iudę, quod erat principale in Iſrael. Illa enim Tribus ꝓ inſigni ſuo geſtabat leonẽ, & maxime in vexillo. vñ de Iuda dr̄ Geñ. c. xlix. Catulus leonis Iuda. Et inter orões, quas ſummus ſacerdos intrans i ſancta ſanctoꝝ, faciebat, vna de principalioribus eſt: Non auſereť ſceptrũ de Iuda &c. vt hr̄ in lib. Ionathæ. In qua oróne, ꝓ pſeuerantia Regni Iudę orabat, & ẽt pro aduẽtu Meſſiæ. ibi enim dr̄: Donec veniat qui mittẽdus eſt. & de illo verificatur: Surgit leo de Tribu Iuda. Ex q̃bus oĩbus conſtat: ꝙ in templo Salomonis, tpe legis Iudaicę, erant imagines: & maxime in loco ipſius templi ſanctiore. Igitur ſi in nobiliori, & pſtantiori loco diuini templi: hoc eſt in Propitiatorio: vbi Arca fœderis erat reponẽda, Deus mãdauit, vt duo Cherubin fierẽt, & reponerentur, cur Iudęi nobis obiectãt eas, quas nullus Chriſtianoꝝ adorat, à nobis fieri imagines: & ꝯtra diuinum eſſe pceptum autumant? Quod aũt in tẽplo Salomonis illi eſſent Cherubin, in infraſcriptis locis cõſtat. Primo Exodi. c. xxvii. dr̄: Fecit & Propitiatoriũ, & duos ẽt Cherubin ex auro ductili. & paulo ĩfra: Seq; mutuo, & illud reſpiciẽtes &c. Item primi Regũ. c. vi. de Seraphin, & de parietibus tẽpli: Et ſculpſit in eis picturã Cherubi. & magis ĩfra: Et ſculpſit & palmas, & cęlaturas valde eminẽtes. & ſupra dixerat: Et fecit in Oraculo duos Cherubin de lignis Oliuaꝝ decẽ cubitoꝝ altitudinis. Tertio Regũ. c. vii. Et ſtabãt ſup. xii. boues, & mare æneũ ſup eos. Itẽ & leones, & palmas, quaſi in ſĩl.tudinẽ hoĩs ſtãtis &c. ĩ quo capite multas deſcribit

tas deſcribit fuiſſe figuras. Itē.ii. Parali.c. iii.&.iiii. Fecit ī domo ſancti ſanctoꝝ Cherubi duos ope ſtatuario.& ſequit: Ipſi aūt ſtabāt erectis pedib⁹:&facies eoꝝ erāt verſę ad exteriorē domū. Ezechielis ēt.c.xli. Et fabrefactū Cherubin, & palmę, & palma iter Cherub,& Cherub: duasq; facies hēbat Cherub. Ioſephus quoq; Antiqtatis Iudaicę lib.iii.c.viii. Sup tegmen vero Arcæ erāt figurationes duę: quas Hebræi Cherubin appellant. Erāt enim illi duo Cherubī, imagines hoīum iuuenū, q cœleſtes Angelos repn̄tabāt: vt eoꝝ intuitu in cœleſtiū ꝯtēplatione mēs ſummi ſacerdotis eleuaret. Ipſe enim ſolus in ſctā ſanctoꝝ ingredi poterat: & ſemel ī anno tm̄. de quo ſacerdote idolatrię ꝓnitas erat minime p̄ſumenda. Ex quo patet, ꝙ facere imagines,& picturas nō erat p ſe malum: ſed ꝓhibebātur tm̄ pp ꝓnitatē ppl'i illius ad idolatriā ꝓcliuis,& valde inclinati. Eſt inſup alia quędā rō efficacior: quare in lege Moyſis hmōi imagines fieri ꝓhiberentur: qa Deus eo tpe humanam nondū aſſumpſerat carnē, in pſona tn̄ filii. Et iō ipſe Deus nulla tunc tpis depingi potuiſſet imagine, cum ſpūs ſit Deus: q̄ ratio ceſſat tpe Chriſtianoꝝ. Quod ppulchre tetigit Moyſes Deuter.c.iiii. dicens: Nō vidiſtis aliq̄ ſil'itudinē in die, qua locutus eſt vobis dn̄s in Oreb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis ſculptā ſil'itudinē, aut imaginē maſculi, vel fœminę, ſil'itudinem oīum iumētoꝝ, q̄ ſunt ſup terrā, vel auiū ſub cœlo volātiū: atq; reptiliū, q̄ mouent in terra: ſiue piſciū, q ſub terra morātur in aqs: ne forte eleuatis oculis ad cœlū, videas Solem,& Lunā, & oīa aſtra cœli,& errore deceptus adores ea, & colas, q̄ creauit dn̄s Deus tuus in myſteriū cunctis gētibus, q̄ ſub cœlo ſunt. Ex qbus oībus infertur,& ꝯcludit: ꝙ ceſſante ī Chriſtianis idolatrię pronitate, prout ceſſat: & accedēte ēt in Deo humanę carnis aſſumptione, in pſona tn̄ filii, ex qua efficit, vt ipſe Dei filius, vt hō,& ī humana effigie, nulla repugnāte ꝯtrarietate, depingi, & ī humana repn̄tari poſſit effigie: & maxime apud Chriſtianos: & eo magis, ꝙ hmōi imagines apud ipſos Chriſtianos fiāt: nō vt colātur,& ad colēdum,& venerandū: ſed ad memorādum,& repn̄tandum tm̄: vt ſupra dixi: quia honor, q imagini deferri videt, ad illud tm̄ refertur, ſm Chriſtianos, quod imago ipſa repn̄tat, & non ad ipſam imaginem: vt ſupra etiā dictum eſt. Ideo antedictis omnibus diligenter conſideratis, dicimus,& concludimus, clarum,& manifeſtū eſſe, ꝙ Deus ſculptilia, aut imagines, vel ſil'itudines, & picturas nō ꝓhibeat, neq; deteſtetur illos, q faciūt ea: ſed illos tm̄, qui ea,& eas adorant: vel eis, nulla Dei habita ratione, cultum reddunt diuinū: à quo Chriſtiani penitus diſcedūt,& alieni ſunt: imo hoc ſummope abhorrent,& aſpernātur. Non ergo idolatræ ſunt Chriſtiani: vt ſentit Iudęus: ſed Omnipotentis Dei veri cultorés ſunt.

¶ Ex ipſis mandati diuini verbis ꝓbat, Chriſtianos non eſſe idolatras.

PRęterea ad hoc, vt nō ſaltim,& curſim pertranſire videamur: ſed paulatim,& pedetentim incedere: vt hęc oīa ſane,& recte intelligantur, huius mandati verba oīa repetamus, & qdem de verbo ad verbū, vt oēm eoꝝ ſenſum diligēter enucleamus,& qd in eis ꝯtineatur, ꝓpalare nō formidemus. Dicitur nāq; Exodi.c.xx.& Deuter.c.v. repetitur: Ego ſum dn̄s Deus tuus, q eduxi te de terra Aegypti de domo ſeruitutis. Hæc nēpe verba Chriſtiani dicunt eſſe præambulū quoddam gn̄ale: per quod Oīpotens Deus oñdit ſibi licitum eſſe Iudaico ſuo populo leges ſtatuere,& ꝓmulgare: & qdem duabus de cauſis. Quaꝝ prima eſt: qa ipſe Deus gn̄ale dn̄ium,& ampliſſimā hēt iuriſdictionē: qđ ex his verbis facile pcipitur: Ego ſum dn̄s Deus. Et nota, ꝙ ī Hebręo, hoc nomē De⁹, eſt nomē quatuor lr̄aꝝ: & maxime Exodi.c.xx. hoc eſt: Ego ſum creans oīa per potētiam: Deus fouens, & gubernans oīa. Ipſe enim eſt dn̄s noſter, iure creationis, iure gubernationis, & iure redēptionis. Iō merito, tāq̄ ſubditi, & ſerui ei⁹ ſibi obedire debem⁹, p̄cepta ſua diligēter,& ſedulo ſeruātes: vt Actuū.c.i. Obedire oportet Deo magis, q̄ hoīb⁹. Eſt īſup nobis mādatoꝝ Dei obſuatio fructuoſiſſima: vt Matth.c.19. Si vis ad vitā igredi ſer

na mandata. Inobedientia aũt, & trãſgreſſio valde periculoſa eſt: dicente Pſalmiſta: Maledicti q declinãt à mãdatis tuis. Secunda aũt cauſa eſt: q̃a ipſe Deus populo Iſrael q̃plurima ꝯtulit beneficia, redimendo, & reparando eos bonitate, & clemẽtia ſua p ſpecialem protectionẽ: vt dr̃ Pſal. cxlvii. Non fecit taliter oĩ nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis. & ſequit̃ præambulũ antedictũ: Qui eduxit te de terra Aegypti de domo ſeruitutis. Quæ q̃dem eductio ꝓ duplici liberatione itelligi põt: & ecce alia beneficia. Prima liberatio fuit tpalis, qm̃ à dura, & graui Aegyptioꝝ ſeruitute multis mirabilibus ſignis liberati fuerũt. Altera vero liberatio fuit ſpiritualis: q̃a Aegyptus interpretat̃ tenebra: hoc eſt ignorãtia, à qua ipſi Iudęi tunc liberati fuerũt: q̃a ſolus popul⁹ Iſrael, per legẽ ſibi à Deo datã, & nõ aliis populis, veri Dei cognitionẽ habuit, cum totus mũdus eſſet idolatrię deditus. Merito igitur, & ꝯuenienter potuit Deus populo ſuo legem dare, & ſtatuere.

Primũ igitur legis Moſaicę mãdatum (ſm Chriſtianos) eſt, vt Exodi. c. xx. Non habebis Deos alienos corãm me: nec facies tibi ſculptile: neq; oẽm ſimilitudinẽ, q̃ eſt in cœlo deſup, & q̃ i terra deorſum: nec eoꝝ, q̃ ſunt in aq̃s ſub terra: nõ adorabis ea, neq; coles: ego ſum dñs Deus tuus fortis, & zelotes: viſitãs iniq̃tatẽ patrũ in filios in tertiam, & quartã gñationem eoꝝ, q oderũt me: & faciens miſericordiã in millia his, q diligunt me, & cuſtodiũt præcepta mea. Hęc oia in primo cõtinentur mandato, ſm nos Chriſtianos: quoniam Iudæi aliter ſentiunt: vt paulo infra declarabitur.

Secundum vero mandatum (ſm nos Chriſtianos) eſt: Non aſſumes nomen dñi Dei tui in vanum. Nec enim habebit inſontem dominus eũ, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra.

Tertiũ inſup mãdatũ eſt (ſm nos Chriſtianos) Memẽto vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus opaberis, & facies oia opa tua: ſeptimo autẽ die Sabbatum dñi Dei tui eſt: non facies oẽ opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Iſta nempe tria mandata ſupraſcripta, ad Deũ tm̃ pertinẽt: & in prima Tabula legis Moſaicę ſcripta erant. Iudęi aũt aliter ſentiẽtes, & q̃dẽ male, antedicta mãdata primæ Tabulæ ad Deũ ſpectantia, volunt, & firmiter tenent eſſe quatuor: q̃a dicunt, illa prima verba, q̃ ſuperius dixi, eſſe ꝑambulũ. ſ. Ego ſum dñs Deus tuus, qui eduxi te de Aegypto: vel de terra Aegypti, de domo ſeruitutis, eſſe non pręambulum, ſicut nos Chriſtiani dicimus: ſed volunt primũ mãdatum eſſe: & ſic ipſum interpretant̃, & declarãt. ſ. ille habeatur, & affirmatiue hr̃i debeat pro vero Deo, q eduxit filios Iſrael de Aegypto in tot ſignis mirabilib⁹. Ex qua expoſitione, ſiue interꝑtatione, hęc iter nos Chriſtianos, & ipſos Hebręos reſultat varietas, & diſcordia: q̃a ipſi faciunt mãdata primæ Tabulę eſſe quatuor: cum, ſm nos Chriſtianos, oĩa mãdata primę Tabulæ nõ faciamus eſſe, niſi tria: vt ſupra declaratum eſt. Ex qua differẽtia primę Tabulę, oritur quędã alia differentia inter nos Chriſtianos, & ipſos quoq; Iudæos. In ſecũda Tabula, q̃a numerus mãdatoꝝ Decalogi eſt denarius: q̃a oĩa mãdata legis in Tabulis ſcripta, ſunt in totũ decẽ: vñ ne Iudęi excedãt numeꝝ ipſoꝝ decẽ mãdatoꝝ, in ſecunda Tabula ſex tm̃ volunt eſſe mãdata: faciẽtes ex duob⁹ mãdatis vnũ tm̃: videlicet. Quia ex ꝯcupiſcentia vxoris alienę, pro qua nos Chriſtiani mœchiã, ſiue adulteriũ itelligimus, & cõcupiſcẽtiã rei alienæ: q̃a in mandato Dei dr̃: Nõ ꝯcupiſces domũ proximi tui, non ſeruũ, non ancillã, non bouẽ &c. de q̃bus duabus ꝯcupiſcẽtiis Iudęi vnũ tm̃ faciũt mãdatũ, ne decenariũ mãdatoꝝ numerũ excedant: qm̃ in prima legis Tabula quatuor ponũt mãdata: vt infra declarabit̃: & in ſecũda ſex tm̃ mandata deſcribũt, nè decenariũ mandatoꝝ numeꝝ excedant.

Primũ nãq; mãdatũ priæ Tabulæ (ſm Iudęos) eſt: Ille ſit, & habeat̃ ꝓ vero Deo, q ppl'm Iſrl' in tot ſignis mirabilibus eduxit de Aegypto. Quę verba Chriſtiani volũt eẽ ꝑfationẽ quãdã: vt ſupra dictũ eſt.

Secũdũ vero ꝓceptũ, ipſi Iudæi dicunt

eſſe

Digitized by Google

eſſe illud, quod nos primũ eſſe diximus.

Tertiũ aũt præceptũ, volũt eſſe illud, qđ nos Chriſtiani ſecundũ eſſe dicimus.

Quartum deniq; volunt eſſe illud, qđ nos Chriſtiani tertium dicimus.

Sed quorſum hęc diuiſio tã longo narrata ſermone? vt. ſ. ex oĩbus antedictis hę duę verę, & idubitatę, tam ſm Hebręos, q̃ Chriſtianos, eluceſcãt ↄcluſiones. Quarum altera eſt: ꝙ oĩa Decalogi mandata ſunt decem tantũ: & nõ plura, neq; pauciora? Altera vero ↄcluſio eſt: qa ex oĩbus verbis in hoc mãdato ſecũdo, ſm Hebręos: & primo, ſm Chriſtianos, ↄtẽtis, & deſcriptis vnũ tantũ efficiť mandatũ: & nõ plura. Siue aũt hoc mandatũ ſit primum Decalogi mandatũ, vt ſentiũt Chriſtiani: ſiue ſecundũ, vt ſentiũt Iudęi: nihil intereſt, quantũ ad hoc, qđ nũc agiť. Sufficit, ꝙ ex ambaꝝ partiũ ↄſenſu, ex oĩbus verbis ſupra deſcriptis, & hic infra ꝓ maiori intelligentia repetitis, vnũ tantũ ↄtinetur mandatũ, & non plura: ne vltra decẽ fateamur eſſe Decalogi mandata, ẽt ex Iudeoꝝ ſentẽtia, & ſm Rabi Salomonis expoſitionẽ. Verba aũt eius mandati ſunt hęc: Non habebis Deos alienos coràm me: nec facies tibi ſculptile: neq; oẽm ſimilitudinẽ, quę eſt in cœlo deſup, & quę in terra deorſum: nec eoꝝ, quę ſũt in aqs ſub terra: nõ adorabis ea, neq; coles: ego ſum dñs Deus tuus fortis, & zelotes: viſitãs iniqtatem patrũ in filios in tertiã, & quartã generationẽ eoꝝ, qui oderũt me: & faciens miſericordiã in millia iis, q diligunt me, & cuſtodiũt pręcepta mea. In hoc nempe mandato tria videnť ꝓhibèri. ſ. Non habebis Deos alienos: nec facies tibi ſculptile &c. & non adorabis ea, neq; colles. Illa aũt ſequẽtia verba: Ego ſum dñs Deus tuus fortis, & zelotes &c. nil aliud operanť, niſi ꝙ ↄtumacibus, & inobediẽtibus minanť pœnã in vltionẽ: obediẽtibus vero, & mãdata ſeruãtibus, miſericordiã pollicenť. Licet enim ĩ prioribus verbis huius mãdati, tria ꝓhiberi videanť, vt ſupra dictũ eſt: tñ, qa ĩ eis, niſi vnũ tm̃ mandatũ ↄtineri põt: ne decenarius excedať numerus, neceſſario dicẽdũ eſt, ĩ illis verbis: Nõ habebis Deos alienos: nec facies tibi ſculptile &c. & non adorabis ea, neq; coles, tres diuerſos actꝰ ibidẽ ꝓhiberi, ad hũc maxĩe finẽ: vt idolatria penitus euiteť: hoc eſt per oẽs ſuas ſpẽs: vt vnus ſolus, & verus Deus colať. Ex quo fit, vt ipſa verba exponẽda ſint, vt ſupius in antecedẽti titulo ꝑſentis capitis diximus, neceſſe ſit: hoc eſt: ne fiant imagines ad hũc finẽ, vt colanť, & adorẽtur: ſed ad memorãdũ. Aut ſi ꝑ hęc verba: Nõ facies tibi ſculptile &c. aliud ĩtelligẽdũ eẽt mãdatũ, talis ꝓhibitio ad hoc ꝓceptũ qđ eſſet ĩtelligendũ, nequaq̃ ꝑtinere poſſet, ne Decalogi mãdata decenariũ numeꝝ excederent: niſi forte cerimonialr̃. i. ad remouendã idolatrãdi occaſionẽ: qđ ſi cerimonialr̃ caderet talis ꝓhibitio, Chriſtianos nõ obligaret tpe grãæ: vt ſupius ꝓbatũ eſt lib. vi. cap. lxxxv. vbi de ceſſatione legis Moſaicę dictũ eſt. Memẽto inſup ea, quę dicta ſunt ſupius in antecedẽti ꝓxime capite, de duobus Decalogi mãdatis. ſ. de hoc primo, ſm Chriſtianos: & de tertio, ſm eoſdẽ: qa ĩ eoꝝ vtroꝗ ſubditur ratio motiua (vt ita dixerim) hoc eſt quare Deus ea ſtatuerit mãdata: qm̃ ĩ hoc primo addiť illa particula: Nõ facies tibi ſculptile: ad hoc. ſ. vt illud ꝓ Deo adoreť. Ex his nãq; verbis, cauſa ꝑp quã ꝓhibeť idolatria, aſſignari videť: vt. ſ. homo à veri Dei cultu non deuiet, & amoueať: & ſimilr̃ ĩ tertio mãdato de Sabbato ſanctificando aſſignať ratio: qa dñs qeuit, & ceſſauit ab ope ſuo &c. cũ ĩ aliis octo mãdatis nulla reddať cauſa: & qdẽ merito: nã ipſa reliqua octo mãdata manifeſtã habẽt in ſe rationẽ. Sed in primo, & tertio aliqd addiť determinatũ, ſiue cerimoniale, vltra cõmunẽ moralitatẽ: vt eſt illud: Nõ facies tibi ſculptile. Cũ aũt illud, qđ cerimoniale eſt, tpe Saluatoris nr̃i ceſſauerit: hoc eſt poſt eius mortẽ: ſicut alia ẽt cerimonialia ceſſauerũt: igitur Chriſtianis mãdati trãſgreſſio, ſiue violatio aſcribi, & iputari minime põt. Sed aduertas velim, q̃ bene, & ↄuenienter Moyſes, imo Deus, in hoc ꝓceſſit mãdato: videns enim ppl'm Iſrael ſic primitus ad veri Dei cultũ iduci nõ poſſe: incepit primo ab eo cultu oĩa remouere ĩpedimẽta,

dicens: Nō habebis Deos alienos: ꝑ quæ verba oēs idolatriæ ſpecies remouere, & extirpare conatus eſt. Multis nempe modis idolatria fieri pōt. Quidā enim nonnullas creaturas ꝓ Diis ſine imaginibus, vel imaginum inſtitutione colebāt. vnde Varro inqt: Antiquos Romanos diu ſine ſimulachris Deos coluiſſe. Euſebius de Preparatione Euāgelica ēt auctoritate Clementis, dicens: Clemēs aūt noſter Numā Romanoꝝ Regē Pythagoricū fuiſſe aſſerit: & Moſaica mixſi doctrina, legē dediſſe Romanis, Nullā imaginē Deo attribuere. vnde annis. 100. atq;. 70. ab vrbe cōdita, nullā imaginem, nec fictā, nec pictā in tēplis Romanoꝝ reſpici potuiſſe. Ita Numa occulte ſignificauit, nullo modo, niſi mente, ad ſimilitudinem Dei, hoīem pure mire poſſe. Quidā aūt alii, ſub qbuſdam imaginibus Deos ſuos falſos colebāt. Et ideo, vt vtraq;, imo oīs penitus idolatria ꝓhiberet, diuerſi idolatriæ actus in hoc ꝓhibent mādato. Cum enim dixiſſet Exo. cap. xx. & Deutero. c. v. Nō habebis Deos alienos coràm me, ipſe Moyſes, imo Deus addidit: Non facies tibi ſculptile: neq; oēm ſimilitudinem, quę eſt in cœlo deſuper, & q̄ in terra deorſum: neq; eoꝝ, quę ſunt in aqs ſub terra. Et ꝙ oīs idolatriæ actus, & cultus ꝓhibeat, ex verbis ſequentibus liqdo deprehendit: Non adorabis ea, neq; coles. ex qbus oīs idolatriæ ſpecies expſſe ꝓhibet. Si aūt ad aliū finē fierent imagines: vtputa ad memoriā alicuius rei p aliquem mortalem virtuoſe geſtę: ad hūc. ſ. finē: vt ad mouendū, & icitādū poſteros ad eoſdē act⁹ magnanimos, & ad eaſdē virtutes, hmōi factura, & imaginum fabricatio minime eſſet ꝓhibita: cum ea tm̄ ꝓhiberi videat, quæ ſoli Deo Oīpotenti nō ꝯuenit, & exhiberi nō debet. Remota aūt idolatria, & hortato populo ad veri Dei cognitionem, inqt Moyſes Deutero. c. vi. Audi Iſrl' dn̄s Deus nr̄, Deus vnus eſt. Diliges dn̄m Deū tuum, ex toto corde tuo, & ex tota aīa tua, & ex tota fortitudine tua: eruntq; verba hęc, quę ego pcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis &c. Item Deutero. c. x. quaſi hoc idem repetit, & obſeruari man dat. Qđ veꝝ eſſe ꝯfirmat Saluator noſter, Matthæi. c. xxii. dū iterrogatus eſſet, Qđ eſt mādatum magnum in lege: rn̄dit: Diliges dn̄m Deum tuū, ex toto corde tuo, & in tota aīa tua, & in tota mente tua: hoc eſt maximum, & primum mādatum. Ex quo patet: ꝙ diligendus eſt Deus ex toto corde, & totis viribus, & ſup oīa etiā nobis chariſſima. vn̄ ipſe Saluator nr̄ ait: Qui amat prēm, & mrēm plusq̄ me, non eſt me dignus. Debemus inſup eum timere, & oīa eius ſeruare, & cuſtodire mandata, dicente Moyſe Deuter. c. x. Et nūc Iſrl' qd dn̄s Deus tuus petit à te, niſi vt timeas dn̄m Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac ſeruias dn̄o Deo tuo in toto corde tuo, & in tota aīa tua: cuſtodiasq; mandata dn̄i, & cerimonias eius, quas ego pcipio tibi, vt bene ſit tibi. & paꝝ īfra inqt: Quia dn̄s Deus veſter, ipſe eſt Deus Deoꝝ, & dn̄s dn̄antium: Deus magnus, & potens, & terribilis &c. Vn̄ fit vt mādatum primum, qđ eſt Exo. c. xx. de idolatria euitāda: qđ eſt mādatum negatiuū, effectū poſtea fuerit Deuter. c. vi. affirmatiuū, cum dixit: Diligēs dn̄m Deū tuum &c. Nā pcepta negatiua obligant ſemp, & ad ſemp: affirmatiua aūt obligāt ſemp tm̄, ſed nō ad ſemp. Ex pdictis igitur oībus ꝯcludit, Chriſtianos in eccleſiis ſuis ſimulachra, & imagines tenentes, & modo ſupius dicto colentes, minime idolatras eſſe, nec diuini mādati trāſgreſſores, & violatores autumari poſſe. Sed qm̄ Saluator noſter dixit, In his duobus dilectionis mādatis. ſ. Dei, & ꝓximi, vniuerſam legē, & Prophetas pendere: ideo audi qd de eis dicat B. Grego. lib. vii. ſuoꝝ Moraliū. c. xi. Quia aūt duo ſunt pcepta charitatis: videlicet amor Dei, & ꝓximi: ꝑ amorē Dei, amor ꝓximi gignit: & ꝑ amorē ꝓximi, amor Dei nutrit. Nā q āmare Deum negligit, ꝓfecto diligere ꝓximum neſcit: & tunc plenius ī dilectione Dei ꝓficimus, ſi ī eiuſdē dilectiōis gremio prius ꝓximi charitate ligamur. Quia eni ī amor Dei amorē ꝓximi gn̄at, dicturus p legem dn̄s: Diliges ꝓximū tuū ſicut teipm̄, ꝓmiſit dicēs: Diliges dn̄m Deū tuū: vt. ſ. ī terra pectoris nr̄i pri⁹ amoris ſui radicē figeret;

ret:quatenus p ramos poſtmodũ dilectio ſr̃na germinaret. Et rurſum, qa amor Dei ex ꝓximi amore caleſcat, teſtaẽ Ioãnes, q icrepat, dicẽs: Qui nõ diligit frẽm ſuum, quẽ videt: Deũ, quẽ nõ videt, qũo põt diligere? Quę tñ diuina dilectio p timorem naſciẽ, ſed i affectũ creſcẽdo ꝑmutaẽ. Sæpe vero Oipotens Deus: vt quãtũ qſq; à charitate eius, ac ꝓximi lõge ſit: vel i ea, q̃tum ꝓfecerit inoteſcat, miro ordine cuncta diſpẽſans: alios flagellis deprimit, alios ſucceſſib⁹ fulcit: & cũ quoſdã tp̃alr̃ deſerit, i quorũdã cordib⁹, q̃ mala latẽt, oſtẽdit. Nã plerũq; ipſi nos iſequunẽ, q felices ſine cõparatione coluerunt. Cum eni qs poſitus i ꝓſpitate diligiẽ: icertũ valde eſt, vtꝝ ꝓſperitas, an pſona diligaẽ: amiſſio aũt felicitatis iterrogat vim dilectionis. vñ bene qdã ſapiens dicit: Nõ agnoſciẽ in bonis amicus: & nõ abſcõdiẽ i malis inimic⁹. Nec ꝓſpitas qppe amicũ iudicat: nec aduerſitas inimicũ cęlat: qa & ille ſæpe ꝓſpitatis nr̃æ reuerentia tegiẽ: & iſte ex ↄſidentia aduerſitatis aperiẽ. hęc ille. Quę licet ad ipugnãdum Hebręos i hoc capite paꝝ ꝓſint: tñ ad Saluatoris ſnĩam ſupra introductã multum opitulantur.

¶ Rõne etiam ↄuincendus eſt Iudæus, ne Chriſtianus videatur idolatra.

SEd qm̃ Iudęus difficillime cedit in quacũq; re: ſed ptinax ſemꝑ ꝑmanet: ideo aliis qbuſdã adhuc veris, & idoneis ↄuincendus eſt rõnibus. Sciendũ eſt igiẽ Iudęe (ſm Ariſto. ii. Phyſi. & vi. Metaph.) ꝙ ſcientię diſtinguunẽ penes modos ↄſiderãdi, & abſtrahendi: & ſic diuerſi artifices poſſunt ↄſiderare de eadẽ re: ſed alr̃, & alr̃. Nã Mathematicus ↄſiderat lineã, quæ realr̃ eſt in materia ſenſibili: ſed ↄſiderat eã pręter materiã ꝑciſiue abſtrahendo: qa nõ ↄſiderat eã, niſi ꝓut eſt recta, vel curua: ꝓut cauſat aliã, & aliam figurã æqualem, vel inęqualem &c. Sed Philoſophus ↄſiderat lineam in materia ſenſibili: & ꝓut eſt in materia phyſica: & inquãtum eſt terminus corporis mobilis. Et ſic differt Phyſicus à Mathematico: qa imediate ↄſiderat formas ſubſtantiales: ꝓut repiunẽ in materia p motum, & gñationem, & formas accidentales, ꝓut recipiunẽ in materia p alterationem. Ille aũt ↄſiderat ſolas formas accidentales. ſ. lineã, & figurã abſtrahendo à materia per ſolã ↄſiderationem. Ideo talium abſtrahentium nõ fit mẽdacium, ſm Ariſtotelem: ſed differt Metaphyſicus ab vtroq;: quia conſiderat alia, quę ſunt abſtrata ſm eſſe, & ſm ↄſiderationem, ſm Deum, & intelligentias: vt patet. xii. Metaphy. Quia ſolus Metaphyſicus ↄſiderat de Deo ſm ſubſtantiã, & eſſentiã. Nã licet Phyſicus ↄſideret de Deo aliquo modo: tñ non ſm ſubſtantiã, & eſſentiã: ſed ꝓut eſt primum mouens: vt patet. viii. Phyſicoꝝ, & primo Cœli. Sed differt rurſus Theologus viator à Metaphyſico: qa, licet ambo ↄſiderent de Deo: tñ alr̃, & alr̃. Nã Metaphyſicus ↄſiderat de Deo: ꝓut eſt vnum tm̃ primum ens ſimpliciſſimũ: & actus purus, & metrũ, & mẽſura, & cauſa oium entiũ in eſſendo, & ꝓut oẽs ſpecies ꝓcedunt ab eo, ſicut numeri ab vnitate: à quo dependet cœlum, & tota natura, & oia entia: vt patet per Ariſto. & Cõmẽtatorem. ii. v. viii. x. & . xii. Metaphy. & ꝓut patet etiã p Auicennã, & Algazel in ſua Metaphyſica. Sed Theologus accipiens, & præſupponens oia ſupradicta à Metaphyſico, ↄſiderat illã primã, & ſummã eſſentiã diuinã: ꝓut eſt cõmunicata tribus ꝑſonis ab æterno: puta ꝓut eſt cõmunicata à patre filio per æternã generationem: & ab vtroq; Spiritui ſancto per aſpirationem. Et ſic ↄſiderat vnum ſolũ Deum ſimpliciſſimum in ſubſtãtia, & trinum in pſonis: & ꝓut eſt cauſa efficiens, & principium oium reꝝ per creationem ex tpe. Cõſiderat pręterea Deum in filio: ideſt qualr̃ Verbum aſſumpſit humanitatem in vnitate pſonæ. & per ↄſequens: ſicut ↄſiderat vnã ſubſtantiã in tribus pſonis in Deo, ita ↄſiderat duas naturas in Chriſto ſub vna pſona. Item ſicut ↄſiderat tres pſonas in vna ſubſtãtia, & natura diuina, ita conſiderat duas naturas in vna perſona filii: naturam ſcilicet diuinam, & humanam. Item ſicut conſiderat vnum Deum in Trinitate, ita conſiderat diuinum Verbum in humanitate aſſumpta: ita rurſus conſiderat iſtum

Chriſtum, Deum, & hominē fuiſſe ꝓ no-
ſtra redemptione in Cruce crucifixum.
Et ſicut Verbum in humanitate perſona-
liter vnitū, ita ꝯſiderat Chriſtū crucifixū,
& ꝯclauatū. Item rurſus ꝯſiderat, qualiter
Chriſtus eſt in ſacro altaris ſub illis acci-
dētibus poſt verba ꝯſecrationis: & ſic ꝯſi
derat Chriſtū ꝯſecratū in ſacro. Ex qui
bus oibus patet: ꝙ ꝯſideratio Theologi
ca aliquo modo eſt ſubſtātialis Phyſicæ
ꝯſiderationi. Nā ſicut Phyſicus ꝯſiderat
formas i materia, & vt i materia ſunt, &
nō ꝑter materiā: ita Theologus ꝯſiderat
Deū i trib⁹ pſonis, & nō ꝑter tres pſonas:
nec ꝯſiderat vnā pſonā ſine altera, cū ſint
adinuicē relatiua. Et ita pariter ꝯſiderat
Verbū in carne, & humanitate, & nō prę
ter illā humanitatē aſſūptā: vt iqt B. Hie
ronymus i Sermone de Aſſūptione Bea
tę virginis Marię. Et ita ēt ꝯſiderat Chri-
ſtū ꝯſecratū in ſacro, & nō ꝑter ſacrm, &
illa accidētia: vt inqt B. Augu. i ſentētiis
Proſperi. Et ita pariter Theolog⁹, & Chri
ſtianus ꝯſiderat Chriſtū Redēptorē, & in
Cruce affixū, & nō ꝑter Crucē. Vnde ſi-
cut de rōne formę gn̄abilis, & corruptibi
lis Philoſophice ꝯſiderate, eſt, ꝙ ſit i ma-
teria Phyſica, & ſenſibili: ita de rōne Dei
Theologice, & à viatore fidei ꝯſiderāte,
eſt, ꝙ ſit trin⁹, & vn⁹ i Trinitate pſonaꝝ:
& rōne Verbi icarnati, ꝙ ſit i humanita-
te: & rōne Chriſti ꝯſecrati, ꝙ ſit ſub acci-
dētib⁹: & de rōne Chriſti Redēptoris, ꝙ
ſit in Cruce: & vt itelligat̃, & ꝯſideret̃, &
ꝯtēplet̃ i Cruce. Sed qa ex ꝯſideratiōe, &
ꝯtēplatiōe ſeqt̃ fides, & credulitas i Theo
logo Chriſtiano: qa fides ꝑſupponit ꝯſi-
derationē: ita Chriſtianus, ſicut ꝯſiderat
Deū, ita credit ipſum. Sed qa ꝯſiderat, &
ꝯtēplat̃ Deū trinū, & vnū, & icarnatū in fi
lio: & ꝯtēplat̃ Chriſtū crucifixū, & ꝯſecra-
tū in ſacro altaris. Et ideo firmiter credit
vnū Deū in Trinitate, & trinū in vnitate:
& credit Verbū incarnatū. & per ꝯſequēs
Chriſtū veꝝ Deū, & hoiem: & credit Chri
ſtum crucifixū in Cruce: & credit verum
Chriſtū, Deū, & hominē eſſe in euchari-
ſtia. & per ꝯſequēs nō credit Deū ſine Tri
nitate pſonaꝝ: nec credit Verbū ſine hu-
manitate aſſumpta: nec Chriſtū ꝯſecratū
ſine accidentibus ſacr̃alibus: nec credit
Chriſtū Redemptorē, & crucifixum ſine
Cruce. Sed qa adoratio ꝑſupponit fidē
in Chriſtiano, qua ſicut credit Deum, ita
adorat: ergo ſicut Chriſtianus credit De-
um trinū, & vnum, ita adorat: aliter falſa
eſſet illa adoratio. Et ſicut credit Deū in-
carnatū: & credit Chriſtū eſſe Deū, & ho
minē. ſ. Deum incarnatū, ita adorat Deū
incarnatū, & ita adorat Chriſtū crucifixū
in Cruce, & ꝯſecratū ſub accidentibus in
altari &c. & per ꝯſequēs: ſicut nō adorat
Deū pręter Trinitatē: nec vnā pſonā ſi-
ne alia: ita nō adorat Verbū ſine humani
tate, neq; Chriſtū Redemptorē ſine Cru-
ce: qa ſicut humanitas coexiſtit pſonali-
ter in Verbo: ita Crux coexiſtit triūpha-
liter Chriſto Redēptori. & per ꝯſequēs: ſi-
cut humanitas Chriſti coexiſtit Verbo:
qui eſt principalis terminus adorationis:
ita Crux coexiſtit Chriſto in adorādo, ſi-
cut in credendo. Et ita eſt dicendū de ac
cidentibus ſacr̃alibus in euchariſtia. Ex
qbus patet: ꝙ Chriſtianus in ſuo termi-
no adorationis icludit Trinitatē pſona-
rum, & humanitatē Chriſti, & Crucē, &
accidentia ſacr̃alia in euchariſtia. Et ideo
oia iſta dicunt̃ adorari, cū in principali
termino adorationis, vt infra magis pa-
tebit. Sed vlterius eſt valde aduertendū
(ſm Ariſtotelē, & Cōmentatorem primo
Phyſicoꝝ) quod licet Phyſicus ꝯſideret
formas in materia: tn̄ per ſe non pōt, nec
valet intelligere ſeorſum materiā, niſi per
analogiā ad formā: & ratio eſt, qa nihil
pōt intelligi, niſi ꝑut ens in actu: quoniā
vnūquodq; tantū habet de intelligibili-
tate, quantū habet de entitate. Sed mate
ria prima de ſe non eſt ens, nec qd, nec
qualis, nec quāta: & ideo, ſicut de ſe nō
habet entitatē, ita nō habet intelligibili-
tatē, nec eſt nihil. Nā licet nō ſit ens actu,
tn̄ eſt ens in potentia: & ideo eſt prope
nihil, ſm Ariſtotelē, & Auguſtinū: & ſic
tenet mediū inter ens, & nihil, ſm Cōmē
tatorē: inquantū pōt habere eſſe per for-
mā, à qua depēdet in eſſendo: & per quā
habet eſſe ſpecificū, & reponit̃ in prædi-
camento. Et ideo ſicut dependet à forma
in eſſendo, ita in intelligēdo: & ita dicit

Ariſtoteles:

Digitized by Google

Ariſtoteles: ꝙ non pōt intelligi, niſi per Analogiam ad formā: inquantū ſimul intelligiť cū forma, à qua habet eſſe, & entitatē. Ita ergo pariter eſt dicēdū de humanitate Chriſti: nam de ſe ſeorſum nullā habet rōnem adorationis: qa ratio adorationis cōpetit ſoli Deo, ratione ſummæ omnipotentiæ, & æternitatis &c. Sed illa humanitas, ſm eſſentiam ſuam, & ſubſtātiā, nō eſt Deus, nec æterna, nec omnipotens: imo eſt creata ex tpe. Sed qa recepit eſſe pſonale diuinum: per qđ illa humanitas pſonať, & ſuppoſitatur: & ideo ſicut materia prima efficiť intelligibilis per Analogiam ad formā, à qua recipit eſſe actuale, & entitatiuū: inquantū intelligiť ſimul cū forma, quę per ſe intelligiť: ita pariter humanitas Chriſti efficiť adorabilis per Analogiam ad Verbū, à quo habet eſſe pſonale: inquantū ſimul cum Verbo adorať: cui pſonalr coexiſtit, tanq̃ termino adorationis. Nā adoratio terminať ad pſonam Verbi: & ſic, ſicut forma materialis intelligiť, ita Verbum incarnatum adorať: & ſic, ſicut ratio intelligibilitatis principalr attribuiť formæ, ſed analogice, attribuiť materiæ actuatæ, ita pariter rationis principalr attribuiť Verbo diuino, ſed analogice, attribuiť humanitati aſſumptæ. Hanc vero ſniam ɔfirmat Beatus Hieronymus in Sermone de Aſſumptione Beatę virginis circa mediū, vbi ait: Quapropter nec nos hoiem ſeorſum colimus, quod nefas eſt, nec adoramus: ſed magis Verbum incarnatū, qui ꝓprium ſibi corpus animatum vniuit, ita vt Deus caro fieret: & nō in aliū quemlibet, ſed in ſemetipſum, qui vnus, & verus Dei filius ſemp erat. Icciꝛco non alium, q̃ eūdem, ipſumq́; Dei filium colimus, & adoramus: qui nihil in ſe pro aſſumptu ro hoie eſt auctus: nihilq́;, quod Verbum caro factum eſt, īminutus, vel īmutatus. Et ideo vnus, idemq́; ſemp cum patre filius adorať: ſed vnus, idemq́; Chriſtus filius Dei, atq; hominis filius: qui & diuina geſſit, atq; humana. Siqdem inſeparabiliter, atq; idiuiſe cōmunes Chriſtus habuit actiones. Sed intelligendæ ſunt operum qualitates: ɔtemplandumq́; eſt ſem-

per ad quæ ꝓbatur humanitas carnis: & ad quæ inclineť altitudo diuinitatis: ita vt per omnem textū ſancti Euangelii videatur, nihil caro ſine Verbo agere: neq; Verbum ſine carne quicq̃ efficere: vnde quod ɔcipit, & parit virgo, ſicut nec ſine potentia Verbi, ita non ſine veritate carnis naſcitur &c. Ex ſupradictis patet, qualiter ſicut Verbum non eſt ſine humanitate: ita non adorať ſine ipſa: licet Verbum per ſe, & princ paliter adoretur. Et ſic patet, ꝙ illa humanitas non adoratur per ſe, nec eſt terminus adorationis principalis: ſed quia icluditur, & coexiſtit termino adorationis: & ſic adorať per Analogiam ad Verbum diuinum, cui pſonaliter exiſtit, & à quo pſonaliter, & analogice dependet, & ſuppoſitať. & ita pariter eſt dicendum de accidentibus in ſacramento euchariſtię. Nam licet accidentia nullo modo de ſe habeant rationem adorationis, cum ſint res creatæ: tamen, quia Chriſtus conſecratus eſt ſacramentaliter in eis, vel ſub eis: non ꝙ illa accidētia ſint in Chriſto, tanq̃ in ſubiecto: cum exiſtant miraculoſe ſine ſubiecto: nec ꝙ Chriſtus ſit in eis, tanq̃ in loco: ſed eſt in eis, tanquam in ſacramento. Vnde ſicut de ratione Verbi incarnati eſt, ꝙ ſit in humanitate: ita de ratione Chriſti conſecrati eſt ꝙ ſit ſacramentaliter ſub illis accidentibus: nam deſtructis accidētibus, nō manet amplius Chriſtus cōſecratus ibi: & ideo dicit Beatus Auguſtinus in ſentētiis Proſperi. Quod ſacramētū altaris ex duobus conſtat. ſ. ex ſacramento: ideſt ex illis accidentibus ſacramentalibus: & ex re ſacramenti: ſcilicet ex Chriſto ibidem conſecrato ſub illis accidentibus: & ſub illo ſacramento latente. & ſic patet: ꝙ de ratione Chriſti conſecrati eſt, ꝙ ſit ſub ſacramentalibus accidentibus. Sed quia dictum eſt ſuperius: ꝙ Deus, ſicut conſideratur, & creditur: ita adoratur: eo ꝙ fides præcedit adorationem, & latriam: ideo ſicut fidelis Chriſtianus credit eſſe Chriſtum Deum, & hominē in illo ſacramento, & cum illis, & ſub illis accidentibus: ita adorat ipſum. Et ideo Chriſtianus non adorat illa accidentia ſeorſum,

ſed Chriſtum ꝯſecratum ſub illis accidẽtibus, ſiue in illo ſacramento. & ſic patet: ꝙ illa accidentia nõ adorant̃ de ſe, niſi, per Analogiam, ad Chriſtum ꝯſecratum, inquantũ ſunt quaſi Tabernaculũ eius. & ita ẽt pariter eſt dicendũ de Cruce. Nã Crux de ſe, & ſeorſum nullã habet rationem adorationis: nec ratione materię ligneę, aut argenteę, aut lapideę: nec ratione formę, ſiue figurę quę eſt quędã qualitas de quarta ſpecie: & ſic tam quo ad materiã, q̃ quo ad formam eſt pura creatura: & ideo de ſe nullã habet rõnem adorationis. Sed fidelis Chriſtianus, ꝑ Analogiã, ad Chriſtum adorat illã humanitatem. i. Deum in humanitate, ſiue Deũ humanatũ, & incarnatũ: & ſic ſemp habet Deum ꝑ principali obiecto adorationis eo modo, quo dictum eſt. Nam dictũ eſt: ꝙ ꝯſideratio, & ꝯtemplatio ꝓcedit fidẽ: & fides pręcedit cultũ latrię, & adorationẽ. Et ideo fidelis Chriſtianus vidẽs Crucem, ꝯtemplat̃, & ꝯſiderat Chriſtũ in Cruce pẽdentẽ, & extẽſum: & ſic adorat Chriſtũ crucifixũ, & extẽſum in illa Cruce. Et ſic illa Crux, quã ĩtuet̃, coexiſtit, & ĩcludit̃ termino adorationis, qui eſt Chriſtus ibi ꝯtemplatus, & creditus: & ſic ſimul adorat Crucẽ cum Chriſto, vel ꝓpter Chriſtũ. Vnde Chriſtianus nõ adorat Chriſtum ꝓpter Crucẽ: ſed Crucem ꝓpter Chriſtũ, quem principal̃r, & per ſe intendit adorare extenſum, & in illa Cruce crucifixum. Ideo dicit Beatus Auguſtinus in Sermone de martyribus, qui ĩcipit, In oĩbus ſcripturis &c. Quòd ſicut qñ Moyſes ſuſpendit ſerpentẽ in ligno in heremo, ppl̃s, q attendebat ſerpentem, ſanabatur à morſu ſerpentũ: ita modo quécũq; momorderit aſtutia Sathanæ, intueat̃ Chriſtũ in Cruce pendentem, & ſanabit̃ &c. Modo clarum eſt, ꝙ Chriſtianus non põt Chriſtũ intueri pendentẽ in Cruce, niſi per ꝯtemplationẽ, & fidem. & per ꝯſequens Chriſtianus ſic adorat Chriſtũ pendentem, & extenſum in Cruce: & ſic adorat Chriſtũ crucifixum in illa Cruce ꝯtemplatum, & ꝯſideratum. & per ꝯſequens adorat Crucem ſimul cum Chriſto. & per ꝯſequens, per Analogiam, ad Chriſtum. Vnde ſi qs velłet adorare quandã Crucem, nõ ꝯſiderando, nec credendo Chriſtũ crucifixũ, illa talis adoratio eſſet falſa, & ſacrilega. Et ideo eccleſia in Hymnis, & Cãticis, & Antiphonis nunq̃ noiat Crucẽ, quin memoret Chriſtũ in ea pendentẽ: vt ibi: Pange lingua glorioſi pręliũ certaminis &c. Beatus ẽt Andreas, qñ ꝑductus fuit ad Crucem, in qua erat ꝯfigendus, dixit: Salue Crux pretioſa, in qua pependit Magiſter meus Chriſtus: quæ mẽbris dñi mei Ieſu Chriſti, tanq̃ margaritis ornata fuiſti &c. Modo manifeſtũ eſt, ꝙ Chriſtus non fuerat crucifixus in illa materiali Cruce, in qua crucifigendus erat Beatus Andreas. Sed quia Beatus Andreas ꝯtemplabatur Chriſtũ in Cruce extẽſum, & crucifixum: ideo genibus flexis latriæ adoratiõe adorans eam. i. Chriſtum crucifixum in ea, dicebat: Salue Crux pretioſa &c. Ex quibus patet, ꝙ ſicut illi claui materiales cõiunxerunt Chriſtum, & affixerunt ipſum Chriſtum illi Cruci: ita ꝯtemplatio, & fides Beati Andreę ꝯiũgebat, & affigebat Chriſtum in illa Cruce: & ſic adorabat Chriſtum, & Crucem, per Analogiam, ad Chriſtũ: & ſic adorat q̃libet fidelis Chriſtianus. Item non ſolum Crux ſeparata à Chriſto, non eſt adoranda, de qua minus videt̃ ineſſe: ſed etiã ſi humanitas Chriſti ſepararetur à Verbo per aliquã potentiam, non eſſet adoranda. Vnde ait Beatus Auguſtinus de verbis dñi: & allegatur à Magiſtro in tertio ſententiarũ. diſtinctio. ix. vbi ait: Ego Dñicam carnem: imo ꝑfectam in Chriſto humanitatem ideo adoro: quia à diuinitate ſuſcepta, & Deitati vnita eſt vt non alium, & alium: ſed vnum, eũdemq; Deum, & hominem Dei filium eſſe confiteat̃. Deniq; ſi hominem ſeparaueris à Deo, illi nunq̃ credo, nec ſeruio: velut ſi qs purpuram, vel diadema regale iacens inueniat, nunqd ea conabitur adorare? Cum vero ea Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, ſi ea cum Rege adorare quis ꝯtempſerit. Ita etiam in Chriſto dño, humanitatem nõ ſolam, vel nudam, ſed Deitati vnitam: ſcilicet filium vnum Deum verum, & hominem verũ ſi quis adorare ꝯtempſerit, æternaliter

Digitized by Google

naliter morietur. Ex quibus verbis Beati Auguſtini patet: ꝙ ſi humanitas ſepararetur à Verbo, non eſſet adoranda: ergo minus eſt adoranda Crux à Chriſto ſeparata: niſi conſideretur Chriſtus in ea crucifixus. Nam ſicut humanitas Chriſti in tantum adoratur, inquantum eſt vnita Verbo: ita Crux adoratur, inquantum Chriſtus intelligitur, & contemplatur crucifixus in ea. Nam in ſtabulo ſunt multæ paleæ cancellatæ ad modum Crucis: tamē nullus illas Cruces adorat, poſtquam in eis non conſiderat, nec contemplatur Chriſtum crucifixum: quia in veritate, ſicut Verbum, ſiue Deus incarnatus eſt ille, qui vere, & per ſe adoratur: ita Chriſtus crucifixus vere adoratur. Et ſic patet: quod omnes iſtæ locutiones ſunt intelligendæ: non ad ſenſum, quem faciunt, & quo ſonant: ſed in ſenſu, in quo, ſiue ad quem, fiūt. Vnde iſta locutio, Chriſtus homo adoratur, eſt ſic intelligenda, & verificanda: ſcilicet Deus incarnatus, & humanatus, ſiue Deus factus homo adoratur. Item etiam iſta locutio: Sacramentum euchariſtiæ adoratur, eſt ſic intelligenda, & exponenda, & declaranda: ſcilicet Chriſtus conſecratus adoratur: aut Chriſtus ſub ſacramento adoratur. Item iſta locutio, Crux adoratur, eſt ſic exponenda ad ſenſum, in quo fit: ſcilicet Chriſtus crucifixus adoratur, & colitur. Et ſic iſtæ locutiones, & actus latriæ, nullum afferunt incōueniens: quia communicantur idiomata ratione vnionis. Nam licet talia idiomata, quæ ſoli Deo per ſe conueniunt, communicentur creaturæ propter vnionem ad Deum: tamen non verificantur abſolute de aliqua creatura, niſi, per Analogiam, ad Deum, cui vnita eſt illa creatura. Vnde, licet Chriſtus, Deus, & homo, dicatur creator, & æternus: tamen non inquantum homo, ſed inquantum Deus. Et ſic adoratur Chriſtus, Deus, & homo: non ratione humanitatis, ſed ratione diuinitatis. & ſic adoratur Chriſtus crucifixus: non abſolute ratione Crucis, ſed ratione diuinitatis, inquantum Deus. Et ſic adoratur humanitas Chriſti, per Analogiam, ad Verbum, cui perſonaliter vnitur. Nam ſicut ex ſpecie intelligibili, & intellectu fit vnum in actu, & intelligendo: vt ait Ariſtoteles nono de Anima: ita ex Cruce, & Chriſto factum eſt vnum, inquantū Chriſtus vniuit, & induit Crucem ad pugnandum, & ad vincendum, & triumphandum de Diabolo. Et ideo ſicut Chriſtus Redemptor conſideratur incarnatus: ita Chriſtus Triumphator conſideratur crucifixus. & ideo ſic adoratur ſimul cum humanitate, & Cruce eo modo, quo dictum eſt. Per ſupradicta ergo patet reſponſio ad Argumentum Iudæorum: ſcilicet ad quartum, & vltimum: quibus legem Euangelicam ſacrilegam eſſe dicebant. Quod quidem quartum Argumentum huiuſmodi eſt: Lex Euangelica eſt ſacrilega, & irreligioſa in cultu ſuo: quia adorat hominem Chriſtum: & adorat panem in altari: & adorat lignum, & lapidem in Cruce, & imagines: ergo eſt ſacrilega, & idolatra contra primum præceptum primæ Tabulæ Decalogi &c. Sed ſupra in hoc libro octauo, capitulo vndecimo: vbi de ſacramento altaris diſputatum eſt, ſufficienter reſponſum eſt. Per ea autem, quæ in hoc cap. xiii. paulo ſupra dicta ſunt, ad reliqua huius Argumenti optime reſponſum eſſe ſuperius patet. Quia manifeſte, & idonee demōſtratum eſt Iudæis: ꝙ Chriſtiana religio nō adorat hominem purum ſeorſum, quando adorat Chriſtum, ſed adorat Deum incarnatum, & humanatum. Nec religio Chriſtiana adorat lignum, aut lapidem, quando adorat Crucem, ſed adorat Chriſtum Deum, & hominem, quem contemplatur crucifixum, & extenſum in illa Cruce, ſm Auguſtinum. Et ſic nec adoratur ibi Chriſtus ſine Cruce: nec Crux ſine Chriſto: immo, per Analogiam, ad Chriſtum: ſicut materia intelligitur, per Analogiam, ad formam. Sed miſeri Iudæi, & Sarraceni non ſunt digni attingere tantum ſacramentum, & myſterium: & ideo nos agamus gratias Summo Deo, quia nobis datum eſt noſſe myſterium Regni Dei. Sed eſt valde aduertendum: quod multo maior ratio

Digitized by Google

adorationis reperitur ĩ humanitate Chriſti aſſumpta, q̃ in Cruce, aut accidentibus ſacramentalibus euchariſtiæ. Nam licet ex Chriſto, & accidentibus fiat vnum ſacramentum: & ex Chriſto, & Cruce fiat vnus triumphator: tamẽ non ſit vna perſona ex Verbo, & humanitate: ideo eſt magna differẽtia ĩ tali vnione, & Analogia.

Quantum autem ad Argumentum cõtra nos factum per Iudęos, tam ſuo nomine, q̃ Sarracenoꝝ de imaginibus, eſt aduertendũ. Quod tripliciter repñtãtur nobis res abñtes, aut pręteritę, & ẽt futuræ. Primo ꝑ vocem, & locutionem. Secundo ꝑ ſcripturam, ſiue lecturã. Tertio ꝑ imagines, & picturas. Et ſic ꝑcipimus voces per auditũ: & picturã, & ſcripturã per viſum. Qui qdem duo ſenſus, maxime ſunt ſenſus diſciplinę: vt patet in Prologo Metaphy. & in lib. de ſenſu, & ſenſato: eo ꝙ maxime deſeruiunt intellectui ad ſcientiam, & notitiam reꝝ capeſſendam. Intellectus ergo cuiuſcunq; fidelis ꝑ viſum percipit geſta Patriarchaꝝ, & Prophetaꝝ: & geſta Chriſti, & ſanctorũ repñtata in picturis, aut in ſcripturis: & per auditũ percipit eadem repñtata ꝑ voces. Et ſic itellectus plus cum volũtate inhęrens, credit firmiter ea, quę ſibi ſunt repñtata. Et ſic adorat Deum Creatorẽ, & Redẽptorem: ꝓut credit per illa repñtãtia: qa actus latrię, licet ſit actus voluntatis: tñ, qa includit, & pręſupponit fidem, ideo eſt actus ſimul itellectus, & volũtatis, & totius partis rõnalis: cui deſeruiunt ſenſus exteriores repñtando res abſentes. Et ſic patet, ꝙ pars rõnalis. ſ. intellectus, voluntas, & memoria, nõ adorat, nec colit imagines, & picturas, aut literas ſcriptas, quas viſus videt: nec adorat voces, quas auditus ꝑcipit: ſed adorat Deum, ſiue Chriſtũ, qui ꝑ illas picturas, aut imagines ſculptas, aut ſcriptas, aut ꝑ voces intellectui repñtatur: vñ qñ profertur hoc nomẽ, Ieſus, oẽs flectimus genua, adorando Chriſtũ, Deũ, & hoiem adoratione latriæ. Tunc manifeſtum eſt, ꝙ non adoramus hoc nomen, Ieſus, vocale hñs duas ſyllabas fluxibiles: ſed adoramus Chriſtũ Verbũ incarnatũ per illas ſyllabas ſignificatum: q manet in æternum in ſe realiter, & in noſtro intellectu, & memoria obiectiue: vt inqt Auguſtinus ſup Ioãnem. Ita ergo pariter nõ adoramus imaginem Chriſti ligneam, aut lapideam: ſed Chriſtũ veꝝ per illam imaginem repñtatum. Et ideo dicit Auguſtinus: Quod fideles Chriſtiani habeant oculos ad imagines, & picturas: ſed cor fixum in Deo: qa quod conferũt peritis ſcripturę, & doctis, hoc idem conferunt picturæ, & imagines plebeis, & popularibus, & indoctis: quia picturæ ſunt ſcripturę populoꝝ: vñ intellectus, & intentio fidelis Chriſtiani, non manet, nec terminat in imagine, aut pictura: ſed tranſit in Chriſtum repñtatum ꝑ picturam: & ſic ꝯtemplando imaginẽ, adorat Chriſtum. Secus aũt eſt de imaginibꝰ ſanctoꝝ. Nam qñ fidelis, & deuotus Chriſtianus contemplatur picturas, & imagines ſanctoꝝ: nõ adorat imagines, nec ſanctos adoratione latrię: ſed veneratur ſanctos, & rogat, vt Deum pro eo deprecentur: & Deo repñtent, quas ſibi faciũt orones. Et ſic patet, qualiter religio Chriſtiana adorando Chriſtũ, non adorat hoiem ſeorſum, ſed Deum incarnatum, & humanatum: & qñ adorat Chriſtum in altari, non adorat panem, nec accidentia panis: ſed adorat Chriſtum ꝯſecratum in illo ſacramento ſub illis accidentibus ſacramentalibus, quæ nõ ſunt ſubiectiue in Chriſto: nec Chriſtus in eis localiter, ſed ſacramẽtaliter: immo illa accidentia manent miraculoſe ſine ſubiecto: poſtquam ſola ſubſtãtia panis fuit conuerſa in corpus Chriſti: prout ſupra ſuo loco dictum fuit. Et ita pariter, quando dicitur, Crux adorari, nõ adorat religio Chriſtiana Crucem ſeorſum: ſed Chriſtum crucifixum, quem in Cruce contemplatur extenſum, & affixũ. Et ſic non adorat creaturam, ſed Deũ vnitum creaturę: aut perſonaliter, aut ſacramentaliter, aut triumphaliter, eo modo, quo dictum eſt.

¶ Finis libri octaui.

FINI

Digitized by Google

FINI ADRIANI FINI FERRARIENSIS LIBER NONVS, ET VLTIMVS.

¶Procemium, in quo dicitur, Iudæos non ſolum legem Moyſis nõ ſeruare, ſed potius ſubuertere, & omnino lacerare. Caput. I.

POſtquam ea omnia, quę in generali huius operis procemio me dicturum ſpopõdi, in ſuperioribus octo libris deſcripſi: & eomet ordine, quo dixeram adimpleui: iam tp̃s admonet, vt id etiã quod in hoc nono, & vltimo lib. me dictuꝝ ibidem ꝓmiſeram, nunc quoq; exequar. Dicẽdum eſt igitur in hoc vltimo libro, vt promiſſa adimpleam, Iudęos legem Moyſis, nedũ non ſeruare, ſed (quod peius eſt) eam ſuis quibuſdam falſis, iniquis, & impiis conſtitutionibus, ſanctionibusq́;, ac peruerſis interp̃tationibus, & dogmatibus ſubuertere, & penitus lacerare: ad hunc maxime finem: vt ex vno tantum labore tres boni oriantur effectus. Quorum primus eſt: vt Iudęi ignari: hoc eſt indocti: quibus propter imperitiam ſuam Rabinorum dictis, & declarationibus acquieſcendum, & parendum ſit, neceſſe eſt. Arbitrantur enim eos, legem ſuam veraciter, & fideliter interpretari: ſciant, & intelligant, ſiue certiores fiant, vnde, & quando, & à quibus, & quare ſui Codices, quos Thalmud nominant: hoc eſt doctrinam, originem ſumpſerint, & habuerint, & qua fundati ſint auctoritate: qua'ue doctrina pręfulgeant: immo verius, quibus falſitatibus, iniquitatibus, & impietatib⁹ repleti ſint, & redundent: vt cognito Iudaicę Synagogæ errore, ad veram Chriſti fidem facilius, & libentius poſſint ſe conuertere, ac accedere. Secundus effectus eſt: vt Iudęorum Rabini, & alii, qui Thalmudicas ineptias, & falſitates, atque impietates docent, & prædicant: quoniam earum cognitionem, & ſcientiam ſe habere gloriãtur, ſuis ineptiis, falſitatibus, & impietatibus diuulgatis, & propalatis, non ſolum erubeſcant, ſed omnino confundantur. Tertius, & vltimus effectus eſt: vt Chriſtiani ex hoc noſtro ꝯflictu duplicem conſequantur vtilitatem. Quarum altera eſt: vt ipſi prolatis, & cognitis Thalmudicis ineptiis, & ſceleribus, atq; impietatibus, de Chriſtianę fidei puritate, mundicia, & ſanctitate gloriantes, & congaudentes, ardẽtius, & vigilantius in ea perſeuerent, & inſudent. Altera vero vtilitas eſt: vt eis cõſtet, & manifeſtum fiat, quãtum ipſi Chriſtiani Iudæis omnibus odio ſint: & q̃bus artibus, & dolis ipſi Iudæi aſſidue ſtudeant, quęritentq́; eos quotidie decipere, atque eis nocere: non ſolum in bonis, verumetiam in propria perſona: vt ipſi Chriſtiani à me edocti, & admoniti à Iudaicis laqueis, inſidiis, & fraudibus, vigilãtius, & attentius caueant. Et eo magis antedicta demonſtrare conabor: quoniam ipſi Iudæi tantæ ſunt temeritatis, & inſolentię, vt à nobis victi, & debellati adeo, vt aliquid vlterius obiicere, & reſpondere nequiuerint: & nihilominus audeant, & p̃ſumant dicere, ſe nolle ad fidẽ Chriſti accedere: & eam deuote capeſſere, vt arbitrabar: ſed ſe velle in ſuo perſiſtere, & perſeuerare Iudaiſmo: ac in eo mori: ſicut patres, & maiores ſui mortui ſunt: ad hũc maxime finem, vt omnibus nationibus, & maxime Chriſtianis, aperte conſtet, q̃ vera, & ſancta ſit Thalmudica illa, non dicam, doctrina, ſed abominatio, & maledictio: in qua tot continentur fatuitates: tot hæreſes, & falſitates: tot demum impietates, & delyramenta: vt Iudęi, qui illis incumbunt: & maxime Rabini: non mihi homines eſſe videantur: quoniam ratione, qua omnes homines vtuntur, & gubernantur, nõ mouentur: ſed tanq̃ beſtię penitus irrationabiles, ſiue beſtiis putridis oĩno ſimiles, peruagentur. Et vt ad hęc impugnanda facilior adhibeatur modus, neceſſarium eẽ exiſtimaui: vt primo, & ante oĩa, quędam Iudæoꝝ oĩum opi-

Digitized by Google

nio,& quidem falſa, à qua omnes ſui de pendent errores, ab eorum mente, & animo amoueatur, & omnino extirpetur. Necessario igitur ſuper hoc inſiſtendum, & omnibus elaborãdum eſt viribus, vt hoc errore exuantur quammaximo: quem nõ errorem iudicant, & tenent ipſi Iudæi: ſed ꝓ ſolido, certo, ac firmo, & veriſſimo habent, & retinent fundamento. Quo prius euulſo, & extirpato fundamento, vel ſaltem deiecto, & penitus proſtrato (dura eſt enim, quod à teneris imbibitur annis, & ſine maximo nõ poteſt labore remoueri) ad reliqua facilius accedere poſſimus.

¶ Duplicem legem dediſſe Moyſem: alteram ſcilicet in ſcriptis: alterã vero voce tantum ſine ſcriptis, commẽtitium, & falſum eſſe. Cap. II.

Dvplicem Dei legem ſibi dediſſe Moyſem autumant Iudęi: alterã. ſ. in ſcriptis: alterã autem verbo, ſiue voce tantum abſq; ſcriptura. Primam in ſcriptis datã in Pentateucho Moyſis ſcriptam eſſe volunt: ſecũdam vero voce tm̃ datam aiunt Iudæi, maiores ſuos longo tempore memoriter tenuiſſe: & per multa annoꝝ ſæcula ſic memoriter cõſeruaſſe: quia aiunt, Moyſem non manifeſtaſſe legem voce datam populo, ſed tm̃ Ioſue: mandans ſibi vt eam ſuo tantum ſucceſſori manifeſtaret: vt ſic de ſucceſſore in ſucceſſorem per manus conſeruaret. Nos autem Chriſtiani vnam tantum legem dediſſe Moyſem dicimus: quam licet Deus ſibi bifariã dederit: hoc eſt partim in ſcriptis: hoc eſt in duabus Tabulis lapideis, & partim voce tantum: tamen vna, & eadem lex fuit. Et licet eam partem, quam voce tantum habuit Moyſes, propalauerit ipſe Moyſes voce tantum: ſicut vocẽ ipſe habuerat: & hoc variis in locis, & diuerſis temporibus: prout tẽporis opportunitas ſibi poſcere videbatur: tamẽ eam legem totam: hoc eſt tam in ſcriptis habitam, q̃ voce datam, in ſuo legis Volumine in ſcriptis redegit. Et ſic omnia tã in ſcriptis habita, q̃ voce tãtum data in ſuo legis Volumine ꝯtineri, & deſcripta eſſe dicimus, & aſſeueramus. Quod Volumen legis Pẽtateuchum Moyſis eſſe fatemur, & tenemus. Quod ſic probatur: Nullum aliud præceptũ dedit Deus Moyſi in ſcriptis, niſi illa tãtum, quę in pręmemoratis duabus continebantur Tabulis: ſed in illis duabus Tabulis nihil aliud ſcriptum erat, niſi Decalogus: hoc eſt decem Decalogi pręcepta: igitur in ſcriptis non dedit Deus Moyſi, niſi ipſa decem pręcepta moralia. Cum autem in Pentateucho Moyſis, quamplurima alia præcepta, vltra illa decem Decalogi, contineantur, & ſcripta ſint: ſequitur neceſſario: ꝙ quæcunq; alia mandata in ipſo Pentateucho contenta, & deſcripta cuiuſcunque cõditionis ſint: hoc eſt ſiue cerimonialia, ſiue iudicialia, vel alterius cuiuſuis qualitatis, ſint ex mandatis voce tãtum datis. Si vero Iudęus diceret: Licet quamplurima alia mãdata, vltra Decalogum, deſcripta ſint in quinque libris Moyſis: non ſunt tamen ibi omnia legis mandata: vnde, vt reliqua ſint excerpta ex lege, voce tãtum data neceſſe eſt. Reſponſio. Dixi ſuperius libro ſexto, capitulo (ſi bene memini) Iudęorum Rabinos in tota lege Moyſis ſexcenta tredecim tantum inueniſſe mandata: ſcilicet. ccxlviii. affirmatiua. & ccclxv. negatiua: & hoc ſm̃ Thalmudiſtarum, ſiue Rabinorũ doctrinam: ſicut Rabi Schadio refert in libro Credendorum: ſed Chriſtiani non admittũt, niſi ea, quę continentur in Pentateucho, & in Euangeliis: vnde propter hoc non probat Iudæus legem voce datam eſſe veram. nam lex Thalmudica non fuit data à Moyſe: vt infra demonſtrabitur. Et ideo propter hoc nullo modo inferri, & concludi poſſet, verum eſſe, quòd Moyſes duplicem dediſſet legem. Cum falſum ſit, quòd ipſe aliam dederit legem, quæ in ſuo ſcripta non ſit Pentateucho: cum nullo fundamento, ſaltem idoneo, & canonico conſtet, & probari poſſit. Et ideo falsò, & mendaciter Iudæi dixerũt, Legem voce tantum datam: quam ipſi Miſtiam: hoc eſt ſecundam, nominant, fuiſſe à Moyſe datam. Sed dicite mihi vos Iudęi: qui huic fictæ fauetis legi, dicite

Oppoſitio.

Reſponſio.

cite inquam, cui manifeſtauit Moyſes illã legem voce tantum datam, & non ſcriptam. Si enim diceretis, ipſum manifeſtaſſe eam illi populo Iudaico, reſpondebo, Falſum eſſe: & ſic conuincam vos de mendacio: & hoc verbis maiorum veſtrorum: & ex ſententia, & auctoritate Rabi Vda magnæ apud vos Iudæos auctoritatis: quia dicitis, Maiores veſtros eam legem voce tantum habuiſſe à Moyſe, & eam memoriter per multa ſęcula cõſeruaſſe. Inquit enim ipſe Rabi in Midraſtilim, ſuper illud Canticorum capitulo primo, Oſculetur me oſculo oris ſui &c. Eadem hora, qua Iudęi ex ore domini duo prima legis mandata audiuerunt: ſcilicet maiores veſtri Iudęi: ſic fuerunt cordibus eorum annexa, & infixa, vt obliuioni nullatenus mandari poſſent: cæterum voce Dei perterriti, atque micantium fulgurum, & tonitruum pauore concuſſi, dixerunt Moyſi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur: vt Exodi capitulo vigeſimo. Qui cum poſtea cætera mandata audirent à Moyſe, & addiſcerent, ea continuo obliuioni mandabant: & inter ſe huiuſmodi obliuionis cauſam diſceptantes, fragilitati Moyſis defectum aſcribebant, dicentes: Sicut Moyſes carnalis eſt, & tranſitorius, ita & eius doctrina ſtatim à nobis dilabitur. Reuerſi itaque ad Moyſem, dixerunt ei: O' vtinam Deus ſe nobis rurſus oſtendere vellet: atque oſcularetur nos oſculo oris ſui: vt in cordibus noſtris doctrinam eius fixam collocare, & retinere poſſemus. Dixit eis Moyſes: Hoc fieri nequit modo: fiet autem tempore Meſſiæ: ſicut ſcriptum eſt: Dabo legem meam in viſceribus eorum: & in cordibus eorum ſcribam eam: vt Hieremiæ capitulo trigeſimoprimo. Ex quibus huius Rabini verbis in Iudæorum Thalmud contentis, aperte conſtat doctrinam, quã Moyſes docebat Iudęos: hoc eſt legem, ab eis continuo labi, & in obliuionem deduci. Si autem doctrinam Moyſis, ſtatim obliuioni mandabant maiores veſtri, ò Iudęi: quomodo potuerunt ipſi maiores veſtri legem ſibi à Moyſe voce tantum datam ſine ſcriptis, tam longo tẽpore memoriter tenuiſſe: & per multa annorum ſęcula ſic memoriter conſeruaſſe? Falſum igitur eſt, & commentitium, quod legem tantum voce datam ſine ſcriptis dederit Iudæis Moyſes. Si vero diceretis ò Iudęi, Moyſem non publicaſſe legẽ illam voce datam populo: ſed ſucceſſori ſuo Ioſue: & ipſum Ioſue publicaſſe poſtea autem ſucceſſori, vt ſonare videantur verba prędicti Rabini veſtri, reſponderem, Vos delyrare duabus de cauſis. Primo, quia ſi lex non fuiſſet publicata populo: equidem populus ipſe eam ſeruare non potuiſſet. & per conſequens legitime excuſari debuiſſet, ſi legem nõ ſeruaſſet: neceſſario igitur debuiſſet ei publicari. Si vero dicitis, quod manifeſtauit Ioſue ſucceſſori ſuo, mandans ei vt poſtea ſuo itidem manifeſtaret ſucceſſori: dico hanc rem fuiſſe male conſideratam: quia hoc pluribus rationibus adimpleri non potuit: vt ex rei conſtat euentu. Dicite mihi quæſo, ò Iudęi, ponamus, quod Moyſes manifeſtauerit eã ſucceſſori ſuo Ioſue: licet nuſquam appareat, niſi de lege ſcripta: ſed eſto, quod manifeſtauerit, ſed dicite mihi, cui manifeſtauit eam Ioſue, cum ipſe moriturus, neſciret quis ei ſuccedere deberet. Nam mortuo Ioſue, & iam ſepulto, ſic ſcriptum reperitur Iudicum capitulo primo: Poſt mortem Ioſue, conſuluerunt filii Iſrael dominum, dicentes: Quis aſcendet ante nos contra Cananęum, & erit Dux belli: dixitq; dominus: Iudas aſcendet: ecce tradidi terram in manu eius. Si ergo Iudas ſucceſſit Ioſue, & quidem poſt mortem Ioſue, quomodo potuit Ioſue manifeſtare ſibi legem voce datam, antequam moreretur: cum iam mortuus eẽt, anteq̃ Iudas ſibi ſuccederet. Sed adhuc peius manifeſtari potuiſſet, & conſeruari ſubſequentibus temporibus: quoniã alienigenę dominabantur populo Iudaico ſcilicet: interdum per octo annos, aliquando per viginti annos, interdũ per ſeptẽ, aliq̃n per decẽocto annos, & aliq̃ñ p quadraginta annos: vt Philiſtei, ſi lectitaueris librum

Digitized by Google

Iudaicum, inuenies pfectò multas ſtatus illius populi mutationes. Quõo ergo potuiſſet lex voce data illis tpibus integra, & vera conſeruari non video: & maxime ſub tanta ſtatus illius mutatione: & dominantibus ſibi alienigenis: non ſemel, & bis, ſed multoties: igiť fabuloſum, & falſum eſt, ꝙ tamdiu per ſucceſſores cõſeruari, & manuteneri ſine ſcriptura potuiſſet. Adde ẽt hoc aliud incõmodum: quia populus Iudaicus, qui (vt inqt Ioſephus lib. ii. Iudaicę Antiquitatis, cap. x. in calce ipſius capituli) ducentis quinq; annis ſteterat in Aegypto: & ideo ꝓpter mores Aegyptioꝝ monſtra pro Diis colentium factus erat inſipiẽs, & nequã, ac durę ceruicis: vt Moſaica ſcriptura demonſtrat. & ideo oportebat: vt per legiſlatorem, non quibus oportebat legibus, ſed quibus potuit: & non in vna tantũ vice, & in vno tantũ loco, ſed ſæpius, & paulatim, & pedetentim regeretur, admoneretur, & inſtitueretur neceſſe fuit. Vnde, licet Moyſes legem à Deo in monte Synai habuiſſet, tamen ibi nõ omnia in lege contenta populo manifeſtauit: ſed paulatim, & pluribus in locis, ſm tpis opportunitatem, & auditorum diſpoſitionem: vt conſtat Leuitici cap. penultimo in calce: vbi ſic dicitur: Hæc ſunt iudicia, atq; præcepta, & leges, quas dedit dominus inter ſe, & inter filios Iſrael in monte Synai per manum Moyſis. Et in calce vltimi cap. Leuitici dicitur: Hæc ſunt præcepta, quæ mandauit dominus Moyſi ad filios Iſrael in monte Synai. & Leuitici cap. xxv. in fronte ipſius capituli: Locutuſq; eſt dominus ad Moyſem in monte Synai, dicẽs: Nam quẽadmodum pater variis legibus filiũ in diuerſis educat ætatibus: alia. ſ. infantem, alia puerum, alia adoleſcentem, & alia iuuenem: ſic humana congregatio, quæ ſapiens, & iuſta eſt, alia ducitur, & regitur lege: quæ vero inſipiens eſt, & nequam, ac duræ ceruicis, vt alia prorſus lege ducatur, & regatur conueniens eſt, & quodam modo neceſſarium. Legem igitur veram, & ſcriptam dedit Moyſes Iudæis, qua regi eos oportebat, vt Dei mandata ſeruarent: ſed ipſi aliam non ſcriptam ſibi finxerunt, tanquam inſipientes: & ideo tanquam nequiſſimi, & mendaces à ſummo Deo alienati ſunt, tanquam rebelles. Sed vt huius eiuſdem rei veritatem adhuc dilucidius indagemus, & veraciter probemus. Quãto enim plus ventilatur, & inquiritur veritas: tanto magis claret, & eluceſcit: quia ſepulta non poſſet diutius permanere. Vt igitur eam diligenter perquiramus, dicite quæſo Iudæi, quo in loco Moyſes aliam legem ab ea, quam ſcripſit, maioribus veſtris verbo: hoc eſt voce tantum, tradidit? quam dicitis ab ipſis maioribus veſtris fuiſſe tamdiu memoriter retentam, & tenaciter conſeruatam. Si mentiri non vultis: reſpondebitis: Sub monte Synai, dum ibi moraretur exercitus: quia ibi Ioſephus veſter legem datam fuiſſe teſtatur in ſuo Iudaicæ Antiquitatis Codice lib. iii. cap. xii. Hoc idem etiã dicitur Exodi cap. xxiiii. his verbis: Venit ergo Moyſes, & narrauit plebi omnia verba domini, atque iudicia. Reſponditq; omnis populus vna voce: Omnia verba domini, quæ locutus eſt, faciemus. Sed mementote, ꝙ vtrobiq; dicitur Moyſem, ea omnia poſtea in ſcriptis redegiſſe. Nam Ioſephus ibidem, dum loqueretur de Moyſe, ait: Inſup ſcribebat leges, ſm quas, Deo grati viuerent, & in nullo alterutros accuſarent: quas cum Dei præcepto conſcripſit. & iterum magis infra non longe à calce eiuſdem cap. Hãc igitur Moyſes legum conſtitutionem, dum ſub monte Synai moraretur exercitus, à Deo cognouit: & Hebræis ſcriptam contradidit. Exodi autem cap. xxiiii. poſt illa verba ſuperius ſcripta, ſic dicitur: Omnia verba domini, quæ locutus eſt, faciemus. ſtatim ſequitur: Scripſit aũt Moyſes vniuerſos ſermones domini: & mane conſurgens ædificauit altare domino ad radices montis. & iterum parum infra: Aſſumenſq; Volumen fœderis legit, audiente populo: qui dixerunt: Omnia, quæ locutus eſt dñs, faciemus, & erimus obediẽtes. Et percuſſit fœdus inter dominum, & populum cum ſanguine. ſ. animalium in ſacrificio occiſorum, dicẽs: Hic eſt ſanguis

Legẽ à Moyſe ſcriptã.

guis fœderis, quod pepigit dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his. Ex quibus omnibus liquido conſtat, & veraciter probatur, ea oia legis verba, & iudicia, quæ Moyſes populo narrauerat: verbo. ſ. vel voce, ſine ſcriptis: p ipſum Moyſem in ſcriptis redacta fuiſſe in ſuo. ſ. Volumine, dicente ibidem ſcriptura: Scripſit autem Moyſes vniuerſos ſermones dñi. & parum infra: Aſſumēſq; volumen fœderis legit, audiente populo. Quod autē Volumen fuerit illud Volumen fœderis, in quo ea oia ſcripſit, dicere, ſiue fateri cogimur fuiſſe Moyſis Pentateuchum: cum aliud Moyſis nō habeamus Volumē. In quib' verbis: & maxime in Exodo deſcriptis, nonnulla notanda ſunt. Et primo, vniuerſos ſermones dñi: hoc eſt oēs. Item illud, Verbum ſcripſit. Vnde inferre poſſumus: & quidem recte ex verbis textus: oēs ſermones Dei narratos Moyſi: & per Moyſem populo: fuiſſe per ipſum Moyſem poſtea ſcriptos: quia qui omnes Dei ſermones ſcripſit: nihil penit', quod ſcriptum non eſſet, prætermiſit. Quod verū eſſe demonſtratur in Prologo Galeato: q libris Regum præponitur: vbi B. Hieron. cum enumeraſſet quinq; libros Moyſis, iquit: Hi ſunt quinq; libri Moyſis, quos pprie Thorath. i. legem, appellāt: quaſi dixiſſet, In quibus tota lex continet. Concluditur igitur ex prædictis oibus ibidem ad radicem montis Synai, vel ſub monte Syna, nihil penitus, quod ad legem pertineret per Moyſem populo dictum fuiſſe in voce: quod idipſum etiam per eūdem in ſuo ſcriptum non fuerit Volumine: & conſequenter legem nullam ibidem verbo, vel voce tantum datam, relictam, & omiſſam fuiſſe: quin ſcripta nō fuerit per Moyſem: vt ſupra dictum eſt. Si autem diceretis, o Iudæi, legem illam voce tantū vobis, ſiue maioribus veſtris, datam fuiſſe per. xl. annos, vel circiter, poſt exitum ab Aegypto in cāpeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Hierico: vt dicitur Deuteronomii capitulo. xxix. quia alibi de vniuerſali lege fœdus aliquod inter Deū, & populū Iſrael nō legitur fuiſſe pcuſſum: quo in loco Moyſes morti ppinquius populum Iudæoꝝ in publicā vocauit cōcionem: & ibi facta magna attentione, multa repetiuit mandata, & nōnulla etiā de nouo addidit: Iudęos inſuper omnes ad diuinorum mandatorum cuſtodiam, & obſeruantiam hortatus eſt: prædicens multas, & magnas futuras eſſe eis benedictiones, ſi diuina obſeruabunt mandata, quæ ei tunc proponebat: ſi vero eoꝝ violatores eēnt, multas eis, & magnas imprecatus eſt maledictiones. & ibi ſemper ait de pręceptis, cerimoniis, & iudiciis, quę ego mando tibi hodie: vt eiuſdem Deuteron. cap. viii. x. xi. xxviii. &. xxx. & nullam penitus de lege voce tantum data fecit mētionem. Vnde dicendo de præceptis, cerimoniis, & iudicialibus: quæ hodie tibi mando, vel dico, omnes alias leges prius datas excluderet, ſi alias prius dediſſet: vt ſunt illę, quę ſcriptę ſunt Leuitici. c. xviii. xix. xx. & alibi. Cum autem Moyſes ipſe ea omnia mandata, cerimonias, & iudicia ſic in Deuteronomio repetita, & recapitulata poſtea in ſuo Volumine deſcripſerit: Volumenq; ipſum expleta concione ſua leuitis tradiderit in Arca reponendū, dicens: Tollite librum iſtum: & ponite eum in latere Arcę fœderis domini Dei veſtri: vt ſit ibi cōtra te in teſtimonium: vt Deuteronomii. c. xxxi. Relinquitur igitur, vt nihil reſtiterit, quod in eo ſcriptum non eſſet libro: & ſic inaniter, & falſo conſtat dici, legem verbo tātum, vltra legem ſcriptam, Moyſem dediſſe. Quod etiam non difficile percipitur ex illis verbis: Vt ſit ibi contra te in teſtimonium: præuidebat enim Propheta Moyſes, Iudæos aliam ſibi legem ſtatuturos eē, quę in ſuo ſcripta non eſſet Pentateucho. Confer igit tunc Thalmud, o Iudæe, cum Moyſis Pētateucho: & videbis Prophetam meram vaticinatum fuiſſe veritatem. & licet Thalmud non eſſet tempore Saluatoris noſtri: propter tamen aliquas Phariſaicas doctrinas eo tempore introductas, Saluator noſter Ioan. c. vii. improperat Iudæis, ꝙ legem Moyſis nō ſeruarent, dicens: Nōne Moyſes dedit vobis legem? & nemo ex vobis facit legem. Quod autem ea omnia, quæ dixerat Moyſes, in ſuo ſcripta fuerint Vo

Scripſit Moyſes oēs ſmones dñi.

Nota.

lumine,ipſemet Moyſes apte manifeſtat. Nam Deuter.c.xxviii.inquit ipſe Moyſes: Niſi cuſtodieritis, & feceritis omnia verba legis huius,quæ ſcripta ſunt in Volumine hoc.& ibidem paulo inferius: Inſuper & vniuerſos languores,& plagas,quę non ſunt ſcriptæ in Volumine legis huius,inducet dominus ſuper te. Nota Iudæe,omnia verba, nota etiã legis huius, nota inſuper quæ ſcripta ſunt,nota vere in Volumine hoc: Si enim omnia verba legis huius,quę ſcripta ſunt in hoc Volumine,ibi ſcripta erant. Igitur nihil ex dictis,ſiue verbis prolatis reſtitit, ꝙ in eo ſcriptum nõ eſſet Volumine. Cum enim Omne dixit,nihil prętermiſit. Si igitur ibi ſcripta erant omnia verba legis : lex igitur tam verbo,vel voce data,ꝙ̃ in ſcriptis,ibi erat : quia poſt concionem illam mortuus eſt Moyſes:ex quo aliã poſtea legem nec à Deo habuit, nec ipſe Moyſes dedit.Hoc ipſum etiam verificatur in pluribus aliis ſacræ paginę locis.Nam Deuteronomii.c.xxix.ait ipſe Moyſes : Et ſedeant ſup ea omnia maledicta, quę ſcripta ſunt in hoc Volumine.& paulopoſt dicitur:Iuxta maledictiones,quæ in hoc lib. legis huius,ac fœderis cõtinentur.& iterum ibidem magis infra: Vt induceret ſuper eam omnia maledicta,quę in hoc Volumine ſcripta ſunt. Item Deuteronomii .c.xxx.ait ipſe Moyſes: Reuertetur enim dominus: vt gaudeat ſuper te in omnibꝰ bonis, ſicut gauiſus eſt in patribus tuis:ſi tamen audieris vocem domini Dei tui:& cuſtodieris pręcepta eius, & cerimonias, quæ in hac lege ſcripta ſunt: licet hic nõ dicat in Volumine:tamen quia dixit pręcepta,& cerimonias:vt Volumẽ, ſiue Codicem legis intellexerit, neceſſe eſt : quia in Tabulis decem tantum Decalogi verba ſcripta erant:non autem cerimonię,& iudicia. Item Deuteronomii.c.xxxi.dicitur:Scripſit itaq; Moyſes legem hanc : & tradidit eam ſacerdotibus filiis Leui : qui portabant Arcam fœderis domini,& cũctis ſenioribus Iſrael. Vbi autem eam ſcripſerit legem,ipſemet Moyſes ibidem paulo infra declarat,dicens : Poſtquam ergo ſcripſit Moyſes verba legis huius in Volumine, atq; compleuit,præcepit Leuitis, qui portabant Arcam fœderis domini &c.& ibidem paulo inferius dicitur : Leges verba legis huius coràm omni Iſrael,audientibus eis.Legi autem nõ poteſt, niſi quod ſcriptum eſt.Et nota,Legis huius:quia eam ſcilicet ſcriptam demonſtrabat:cum voce tantum data demonſtrari non poſſet. Item Deuteronomii capitulo trigeſimoſecundo,Moyſes ipſe inquit: Ponite corda veſtra in omnia verba mea, quæ ego teſtificor vobis hodie : vt mandetis ea filiis veſtris cuſtodire: & facere, & implere vniuerſa, quæ ſcripta ſunt in Volumine legis huius:quia nõ incaſſum pręcepta ſunt vobis . Notate Iudęi hæc verba, quæ ſcripta ſunt in Volumine legis huius. Item notate hæc alia:quia nõ in caſſum pręcepta ſunt vobis. Notate inquam ea omnia: & iterum notate:quia cõtra omnia illa verba vos facitis.Nam filiis veſtris cuſtodire,& facere mandatis:quæ ſcripta non ſunt in Moyſis volumine: & ideo falſa ſunt:cum Moyſes cuſtodiri,& fieri mandet ea tãtum,quę in ſuo ſcripta ſunt Volumine:& ideo vera ſunt. Item hoc idem de lege ſcripta tantum dicitur quarto Regum,capitulo decimoſeptimo, & capitulo vigeſimoſecundo,de libro legis reperto.& etiam capitulo tertiodecimo.Item ſecundi Paralipomenon,capitulo.xxxiiii.&.c.xxxv. ſed breuitatis cauſa omittuntur. Ioſephus inſuper Hebræus libro quarto Iudaicę Antiquitatis,capitulo quinto,ad huius rei propoſitum,inqt: Ne vero per ignorantiam melioris rei natura veſtra ad peiora declinet : & leges vobis,dictante mihi Deo , compoſui : & ordinem bonæ cõuerſationis inſtitui:cuius ſeruantes ornatum feliciſſimi eritis omnium rerum.hæc dicens:ſcilicet Moyſes,de quo loquebatur:dedit eis in libro leges,& conuerſationis modum ibi conſcriptum.Item ibidem: Hęc itaq; poteritis adipiſci: ſi legibus , quas , dictante mihi Deo,cõſtitui,obediatis:eaſq; cuſtodiatis, & earum ſapientiam meditemini. Itẽ ipſe Ioſephus,in eodem libro quarto, capitulo ſexto,loquẽs de legibus Moyſis inqt: Vt ſm genus ſingula diſponãtur diſperſe,quæ

Verba legis in hoc volumine.

Leges verba legis.

ſe, quæ ab illo in ſcriptis relicta ſunt &c. In quo capitulo leges narrat Hebraicas: vbi eas ſcriptas exprimit, nullam penitus de non ſcriptis faciens mētionem: quod nequaquam prętermiſiſſet, ſi verū fuiſſet. Item ibidem Ioſephus libro decimoſeptimo eiuſdē Antiquitatis, capitulo octauo, loquens de Iuda, & Mathia: qui ægrotāte Herode, & morti vicino, cū multis aliis auream aquilam è templo euulſerunt: ſi quidem prudentium eſt defenſare dignitatem legis, & numinis. nec m rari debes, ſi tuis inſtitutis inſtituta præferimus, quæ nobis Moyſes inſpiratione Dei conſcripta dereliquit: non dixit Voce data, ſed Conſcripta. Saluator etiam noſter Ioānis capitulo quinto, inquit Iudæis: Si autem Moyſis literis nō creditis, quomodo verbis meis credetis? Et nota dictionem illā, Literis, quia legem ſcriptam, & veram intellexit, non autem fictam, & falſam. Itē Ioſue. c. xxiii. Vocauit Ioſue omnē Iſraelem, maioresq; natu, & Principes, ac Duces. & paulo infra: Tantum confortamini, & eſtote ſolicitis: vt cuſtodiatis cuncta, quæ ſcripta ſunt in Volumine legis Moyſis: & non declinetis ab eis, nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram: ne poſtquam intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ ſunt, iuretis in nomine Deorum &c. In quibus omnibus locis ſuperius allegatis, ſolum de lege ſcripta dicitur: & nullam penitus de lege non ſcripta mentionem fieri reperies. Dicite igitur Iudæi: Quo in loco diuinę ſcripturæ habetis, ꝙ legē voce tantū, & abſq; ſcriptura dederit vobis Moyſes: quam tanto tempore memoriter tenuerint parentes, ſiue maiores veſtri? dicite iquam? Et quia in ſacris literis hoc non habetur: nec in aliquibus etiam canonicis, & fide dignis ſcripturis: vt igitur ex quo loco, & ex quo fundamento idoneo hoc probetis, neceſſe eſt, ſi veſtrā nō vultis demonſtrare dementiam. Cum maxima quippe dementia eſt, veram, & diuinam legem ſpernere, & ab ea ſe alienum facere, & legi fictę adhęrere: eamq; ſuper falſo fundaſſe, & ſtabiliuiſſe fundamēto: & maxime ſtāte noua radice legis veſtrę: quam in aliam nō eſſe permutabilem dicitis, & pertinaciter affirmatis. Quomodo ergo lex veſtra Thalmudica diutius durare poteſt: quin in aliam non permutetur, vt dicitis: & in nouę radicis legis veſtræ credere tenemini, cum ſuper falſo fundata ſit fundamento. Nonne deiecto, & proſtrato fundamento veſtri Thalmud: hoc eſt falſum eſſe, quod Moyſes legem aliquam verbo, ſiue voce tantū dederit ſine ſcriptis; omnis illa veſtra Thalmudica pariter corruit diſciplina. Et quoniam nullo penitus fundamento, nulla'ue probatione, ſaltem veridica, & fide digna, ſed ficta, & ſimulata: vt infrà ſuo loco probabo: hoc quod dicitis, probatis: ideo ea facilitate, qua hoc verum eſſe dicitis, & aſſeueratis, eadem facilitate, hoc ipſum verum eſſe negatur. Sed adhuc vlterius procedendum eſt: vt intelligatur quę lex apud Iudæos poſt mortem Moyſis in vſum poſita fuerit: Mortuo itaque Moyſe, Omnipotens Deus loco Moyſis, alium elegit Ductorem: qui populum Iſrael in terram induceret promiſſionis. Is autem Ductor fuit Ioſue, qui ipſius Moyſis fuerat miniſter. Cui Ioſue inquit ipſe Deus: vt Ioſue capitulo primo: Confortare igitur, & eſto robuſtus valde, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyſes ſeruus meus: nec declines ab ea ad dexteram, vel ad ſiniſtram: vt intelligas cuncta, quæ agis. Non recedat Volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus: vt cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo. Ecce tandem huius noſtræ controuerſiæ, & diſceptationis Omnipotentis Dei determinatio, & omnimoda, totaliſq; diffinitio, & determinatio: ecce lucidiſſimum veritatis lumen: ecce vera, firma, certa, & validiſſima concluſio, & probatio: qua nulla verior, nulla firmior, nulla certior, nullaq; validior eſſe poſſet: & à qua Iudęi nullatenus euadere poſſunt: ſed velint, vel nolint ſuccūbere, & ꝯticeſcere coguntur, cū à diuina ſententia nemini ſit licitū appellare: ideo Iudęis pertinacibꝰ nulla fugę, ſiue euaſionis via vlterius relinquitur:

Aurea aqlā ē tēplo.

Moyſis literæ.

Deꝰ mādat legē Moyſis ſcriptā ſeruari.

cum nihil contra diuinam terminationẽ poſſint mortales,& quicunq; etiam imortales opponere, vel adducere. Mandat nanq; ipſe totius mundi Rector,& dominus Ioſue, quem Moyſi ſucceſſorẽ elegerat: vt cuſtodiat,& faciat omnem legem, quam ſibi præceperat Moyſes: & quę lex eſſet illa: an ſcilicet in ſcriptis, an voce tãtum data, verbis declarat ſubſequẽtibus, dicens: Non recedat Volumen legis huius, quam.ſ. pręceperat Moyſes, vt ſupra ſtatim dixerat.& itẽ ex his aliis verbis: Vt cuſtodias,& facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo.ſ. Volumine. Mandat nanque legem Moyſis ſcriptam in eo Volumine cuſtodiri,& ad vnguem obſeruari, cũ dixerit: Nec declines ab ea ad dexterã, vel ad ſiniſtram. Ioſue etiam.c.xi. dicitur: Sicut pręceperat domin⁹ Moyſi ſeruo ſuo, ita pręcepit Moyſes Ioſue: & ille vniuerſa compleuit, non præteriit de vniuerſis mãdatis, nec vnum quidem verbum, quod iuſſerat Deus Moyſi. Quid enim clariuſe quid'ue apertius dici poſſet? Cognoſcãt igit Iudęi firmiter, & veraciter, Moyſem vnam tantum dediſſe legem,& nõ duas: & eam quidem in ſcriptis in ſuo poſuiſſe Volumine: & non voce tantum ſine ſcriptura: vt pertinaciter tenent,& aſſeuerãt. Nec ſolum cognoſcant: verum etiam fateri non erubeſcant: & vlterius negare nõ audeant,& tanto minus repugnare, cum à ſententia diuina nulli liceat appellare: ſed eo penitus aſſentiendũ ſit, & non calcitrandum. Taliter enim ipſe Deus hic loquitur: vt ſi etiam aliquam dediſſet legem Moyſi ſine ſcriptis: quod tamen nõ fecit: vt ſupra probatum eſt: non poſſint Iudęi euadere, quin contra Dei mandatũ faciant, cum hic declaret legem ſcriptam Moyſis ſeruandam eſſe. Igitur non ſcriptam reprobat,& ꝓhibet, cum de ea nullam faciat mentionem, immo eam nullã eſſe indicat. Et propterea Saluator noſter de lege improperauit Scribis,& Phariſæis, Ioan.c.v. dicẽs: Nolite putare, quia ego accuſaturus ſum vos apud patrẽ: eſt q acuſat vos Moyſes, in quo vos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitã & mihi: de me enim ille ſcripſit: ſi autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Et nota ꝙ recte locutus ſit, Si illius literis,& verbis meis: quia per illam dictionem, Literis, veram legẽ Moyſis ſignificauit. Licet enim tempore Saluatoris noſtri, Iudęi non haberent adhuc legem miſtiam: hoc eſt ſecundam: id eſt voce tantum datam: ſed eam poſt eius paſſionem finxerint: vt capitulo proxime ſequenti narrabitur: tamen tempore ipſius Saluatoris noſtri, ipſi Scribę, & Phariſæi in lege errabant, immo violabant: vt ſuo loco demonſtrabitur. Quòd autem Ioſue legem illam ſcriptam, iuxta Summi Dei pręceptũ, ſeruari mandauerit, patet Ioſue cap. viii. vbi dicitur: Tunc ædificauit Ioſue altare domino Deo Iſrael in monte Hebal: ſicut pręceperat Moyſes famulus domini filiis Iſrael: & ſcriptum eſt in Volumine legis Moyſis: Altare de lapidib⁹ impolitis, quos ferrum non tetigerat. & ibidem magis infra: Poſt hęc legit omnia verba benedictionis,& maledictionis, & cuncta, quę ſcripta fuerunt in legis Volumine, nihil ex his, quæ Moyſes iuſſerat, reliquit intactum. Ioſue etiam.c.xxiii. inquit ipſe Ioſue: Tantum confortamini,& eſtote ſoliciti, vt cuſtodiatis cuncta, quæ ſcripta ſunt in Volumine legis Moyſis: & non declinetis ab eis nec ad dexterã, nec ad ſiniſtram: ecce legem Moyſis ſcriptam tantum ſeruandam eſſe. Dauid inſuper Rex,& Propheta, dum morti propinquus eſſet, Salomonẽ eius filium, quẽ iam ante ad regiam ſublimauerat dignitatem, his admonuit verbis: vt dicitur.iii. Regum.c.ii. Confortare,& eſto vir fortis: & obſerua cuſtodias domini Dei tui: vt ambules in viis eius: & cuſtodias cerimonias eius,& pręcepta eius,& iudicia,& teſtimonia: ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſis: vt intelligas vniuerſa, quę facis. Et nota illa verba, Sicut ſcriptũ eſt in lege Moyſis. Paralipomenon inſuper libro.ii.c. xvii. dicitur: Docebantq; populum in Iuda, habentes librum legis domini: & circuibant cunctas vrbes Iuda, atq; erudiebant populum. Item.c.xxiii. Dederuntq; in manu eius tenendam legem,& conſtituerunt eum Regem. Item ibidem parũ infra:

Non recedat volumẽ legis.

Lex Talmudica.

Infra: Sicut ſcriptum eſt in lege Moyſis. Item cap.xxv. Sicut ſcriptum eſt in libro legis Moyſis: vbi præcepit dominus, dicens: Non occidentur patres pro filiis, neq; filii pro patribus. De hac etiam lege ſcripta Moyſis: & de hoc Volumine legis habentur plura.iiii.Regum, capitulis.xiiii.xvii.&.xxxiiii. & ſecũdo Paralipomenon, capitulis.xxx.xxxi.xxxiiii.& .xxxv. de quibus nihil dicere placuit, & hoc ſolum breuitatis cauſa. Verum libet adhuc aliquantulum vlterius progredi: vt omnibus pateat, quas leges habuerint Iudæi: qui à Babylonica captiuitate liberati, in Hieroſolymã reuerſi ſunt ſub Ducatu Zorobabel, Eſdrę, Neemię, Ieſu Ioſedech, & aliorum ſuorum ſociorum. Et eo magis hoc faciendũ eſſe exiſtimaui: quoniam quando Hieroſolyma deſtructa fuerũt per Nabucodonoſor, lex Moyſis adusta fuit: ſed reſtaurata poſtea fuit p Eſdrã ſcribam legis, aliis tamen literis, ſiue literarum figuris: quibus nũc vtuntur Iudęi: cum ad illud vſq; tempus iidem Hebręorum, & Samaritanorum characteres fuerint, vt i quit Beatus Hieronymus in Prologo Galeato. & licet fuerit per Eſdram reſtaurata, & cuſtodiatur in ciuitate Bononiæ in eccleſia ſancti Dominici, tamen in multis locis ab Hebræis vitiata fuit: quoniam per cõmunitatem Bononię loco pignoris data fuit Hebręis mutuantibus pecuniam ipſi cõmunitati. Ad huius veritatem legiť Neemię cap.viii. Cõgregatuſq; ois populus, quaſi vir vnus ad plateam, quę eſt ante portam aquarũ, & dixerunt Eſdrę Scribę, vt afferret librum legis Moyſis, quam pręceperat dominus Iſraeli. Attulit ergo Eſdras ſacerdos legem coràm multitudine viro℞, & mulie℞, cunctiſq; qui poterant intelligere in die prima menſis ſeptimi: & legit in ea aperte: & aures ois populi erant erectę ad librum &c. & iterum magis infra: Et aperuit Eſdras librum coràm omni populo.& paulo infra: Et legerunt in libro legis Dei diſtincte, & aperte ad intelligendum: & intellexerunt cum legeretur. & magis infra: Et inuenerũt ſcriptum in lege, pręcepiſſe dominũ in manu Moyſis,

Lex aliis lr̃is ſcripta ab Eſdra, q̃ fuiſſet à Moyſe.

Finus Ferrarieñ.

vt habitent filii Iſrael in Tabernaculis in die ſolemni, menſe ſeptimo. Hoc aũt mãdatum eſt Leuitici cap.xxiii. Itẽ in calce capitis: Legit autẽ in libro legis Dei per dies ſingulos, à primo vſq; ad diem nouiſſimum. Item eiuſdem Neemiæ cap. .x. Sicut ſcriptum eſt in lege domini. & iterum: Vt arderent ſuper altare domini Dei noſtri, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſis. & pauliſper infra: Et primitiua filio℞ noſtrorum, & pecorum noſtrorum, ſicut ſcriptum eſt in lege. Item eiuſdẽ Neemię cap.xiii. in fronte capituli, ſic diciť: In die autem illo lectum eſt in Volumine Moyſis, audiẽte populo: & inuentum eſt ſcriptum in eo, ꝙ non deberẽt introire Ammonites, & Moabites in eccleſiam Dei vſq; in æternum: eo ꝙ non occurrerunt filiis Iſrael cum pane, & aqua, & cõduxerunt contra eos Balaam. Habeť autem hoc mandatum Deuterono. c.xxiii.

Eſdræ etiam ſecundo, cap.primo, ſcribitur: Et ſm partes Principatus patrũ in conſpectu populi offerebãt domino, ſm ea, quę in libro Moyſis ſcripta ſunt. Itẽ in eodem libro, cap.vii. dicitur: Et ſecerũt filii Iſrael, & ſacerdotes, & leuitę, & cęteri, qui erant ex captiuitate, qui appoſiti ſunt, ſm ea, quæ ſcripta ſunt in lib. Moyſis.& paulo poſt ſic legitur: Et ſteterũt ſacerdotes, & leuitę amicti ſtolis per Tribus ſuper opera domini Dei Iſrael, ſm librum Moyſis. Extat inſuper ex Decreto Regis Artaxerſis, ſecũdi Eſdrę. c.viii. Libertas, & facultas puniendi, & multandi eos omnes, qui legem Dei non ſeruarent, conceſſa ipſi Eſdrę. quod Decretum ipſe Rex Eſdrę direxerat, in quo hęc verba continentur: Tu autem Eſdras, ſm ſapientiam Dei, conſtitue iudices, & arbitros in tota Syria, & Phoenice: & omnes, qui legem domini Dei tui non nouerũt, doce: vt quotquot tranſgreſſi fuerint legem, diligenter plectantur, ſiue morte, ſiue cruciatu, ſiue etiam pecunię multatione, vel abductione. Ex quibus omnibus cuilibet, etiam imperito, & proteruo, vt eſt Iudaicus populus, aperte conſtare poteſt, poſt reditum Iudęorum à Babilonica captiuitate, & poſt ſecundi templi con

Digitized by Google

Lex Moyſis ſcripta per Eſdram.

ſtructionem, legem Moyſis ſcriptam, per Eſdram reſtauratam fuiſſe: & eam cuſtodiendam, & obſeruandam mandatũ fuiſſe: & de lege non ſcripta, ſed voce tantũ data, nullam penitus mentionem fieri: immo ex Regis Artaxerſis Decreto, nemo alia lege vti potuiſſet, niſi ea, quam Eſdras docuiſſet. Vnde recte, & veraciter ex prædictis omnibus concludi debet, & poteſt, & ſic concluditur, nulla repugnante ratione, falſum eſſe, & ficticiũ, ꝙ aliam legem dederit Moyſes, ꝙ̃ eam, quæ in ſuo ſcripta eſt Pẽtateucho: quod Volumen legis Moſaicæ eſſe toties ſupra dictum eſt.

Oppoſitio.

Si vero Iudæus, ſuam videns cauſam periclitari, opponeret, dicens: Vnde igitur emanauit, & iamdiu diuulgatum fuit, non ſolum apud Iudæos, verũetiam apud quaſcũq; gentes, ꝙ maiores noſtri viuebant patriis legibus, ſiue paternis legibus, vel ſm patrios, vel patrum mores, vel patriis moribus, & ſacrificiis: niſi quia non ſolum in Iudæa, verumetiam quaſi in toto terrarum orbe, ex publica voce, & fama notum erat, & manifeſtum, legem à Moyſe maioribus noſtris non in ſcriptis, ſed voce tantum ſine ſcriptura datam fuiſſe: & eam deſcendentes ſuos ab eis voce ſimiliter didiciſſe, & memoriter conſeruaſſe vſq; ad tempus, quo noſtrum Thalmud fuit in ſcriptis redactum: vel ſaltem lex Miſna: ideſt ſecunda. Quod manifeſte, & veraciter cõſtare poteſt cuilibet lectitanti Ioſephum de Antiquitate Iudæorum libro decimo quarto, capitulo vigeſimoprimo, ex multis priuilegiis, & decretis maioribus noſtris cõceſſis per populum Romanum: & ſucceſſiue per Imperatores ſuos, & per Reges, & per communitates multas, tum ex liberalitate ſua, tum maxime ex cauſa amicitiæ, & confoederationis, vel aliis de cauſis: quæ quidem priuilegia ipſe Ioſephus in præmemorato loco de verbo ad verbũ regiſtrauit in Iudæorũ honorẽ: & in eis dicitur, & cõceditur facultas maioribus noſtris viuendi patriis, vel pñis, legibus, moribus, & ſacrificiis. Ex quo aperte omnibus conſtare poteſt, parentes, & maiores noſtros veraciter habuiſſe à Moyſe legem voce tantum ſine ſcriptura: quã legem ipſi maiores noſtri ſuos docuerũt filios ſimiliter voce tantum. Nonne hoc eſt maximum noſtræ legis non ſcriptæ fundamentum?

Reſponſio.

Reſponſio. Hæc tua reſponſio Iudęe, magis tibi nocet, quàm proſit. Dixiſti enim ſuperius, Moyſem nõ manifeſtaſſe populo hanc legem voce datam ſine ſcriptura: ſed tantum ſucceſſori ſuo Ioſue mandaſſe: vt ipſe poſtea ſuo manifeſtaret ſucceſſori &c. Nunc autem cum in Oppoſitione tua dicas: ꝙ ex quo in antiquis Iudęorum Decretis conſtet, ꝙ Iudęi vixerint patriis, vel paternis, legibus, & moribus, ac ſacrificiis, argumentaris, & inferre conaris conſtare poſſe maiores veſtros vixiſſe. & per cõſequens vos modernos Iudæos ab eis deſcendentes viuere ſm legem per Moyſem voce datam: eo ꝙ eam veraciter dederit voce tãtum ſine ſcriptura. In qua re tibi ipſi contradicis: quia ex hoc tuo vltimo dicto, omnia à teipſo ſuperius dicta, falſa eſſe oſtendis: quia ſi parentibus, & maioribus veſtris lex illa voce tantum data, manifeſtata non fuit, vt ſuperius dixiſtis: ipſi quoq; non potuiſſent eam ſuos docere ſucceſſores. Sed ne tuę Obiectioni reſpõderi poſſe non credas, vt forte arbitraris, aduerte nõtãda eſſe vocabula in ipſis Decretis expreſſa: & maxime hæc duo: ſcilicet, Patriis, & Paternis; quoniam per hanc dictionem, Patriam, nullo modo paternã legẽ, vel à patribus habitam intelligere poſſemus: ſed lex, qua ipſa patria vteretur, & regeretur: & maxime cum ſolus Iudaicus populus Moſaica lege vteretur, quam Moyſes in ſuo ſcripſerat legis Volumine: hoc eſt in ſuo Pentateucho: & ideo lex illa in Moyſis Pentateucho deſcripta, erat ſolis Iudæis approbata: & ꝓpterea patria lege viuebant: ſcilicet lege ſcripta, quæ vera erat: non autem voce tantum data ſine ſcriptura, quæ nulla erat.

Patriç leges.

Et ad huius rei veritatem, audi Ioſephũ libro primo de Iudaico Bello, quaſi in fine ipſius libri: quando, moriente Herode, illi iuuenes rapuerunt aquilam affixam templo, vbi dicitur: Qui primum interrogati: An aquilam ipſi auream concidere

dere

dere auſi eſſent, feciſſe confeſſi ſunt. Deinde, quo iubente, lege patria, reſponderunt. & iterum pauliſper inferius: Deinde multum in eos, quaſi ſacrilegos inuectus: & quòd occaſione legis patriæ quędam maiora tentaſſent. Item idem Ioſephus libro ſecundo de Bello Iudaico, quaſi in fronte ipſius libri, dicitur: Dolor autem non occultus erat, ſed clariſſimis queſtibus, fletuq; iuſto, & planctu ciuitas perſonabat: virorum cauſa videlicet, qui pro templo, ac legibus patriis interiiſſe dicebantur. Item ipſe Ioſephus libro vndecimo Antiquitatis Iudaicæ, capitulo ſexto: Mardochęum vero propter ſapientiam, & patrias leges non adorantem Aman. Item ibidem magis infra: Rogabat etiam Heſter Deum pro patria ſe lege proſternens in terra. Nam in lege Moyſis ſcripta: ſcilicet Exodi capitulo vigeſimo. & Deuteronomii capitulo quinto: huiuſmodi in Hieroſolymis, ſiue in Iudæorum locis fieri prohibentur imagines. Non igitur dicendo, Legem patriam, lex voce tātū data, quæ nulla eſt: ſed ſcripta in Volumine Moyſis intelligi debet. i. in Moyſis Pentateucho: quę lex patria dicitur: quia Iudæis tantum eſt appropriata.

Lex Paterna.

Per alteram vero dictionem: ſcilicet, Paternam, per quam Iudæus probare nititur, legem Moyſis maioribus ſuis datam nō fuiſſe eam Moyſis legem, quę in ſuo ſcripta eſt Volumine, ſed voce tantum datam ſine ſcriptura. Et hæc eo, quia maiores ſui eam poſtea filiis ſuis itidem voce dediſſent, ac eos docuiſſent: licet aliqua aduerſus Iudæum dici poſſent: tamen omiſſa hac contentione, ad reliqua feſtinemus. Eſto inquam, ꝙ patres antiquorum Hebręorum verbo tantū ſuos docerent filios: non tamen propter hoc recte, & congrue inferri, & concludi poſſet, quòd legem voce tantum datam, quę nulla eſt, vt ſupra demonſtratum eſt, eos docuiſſent: ſed veram tantum legem in Moyſis Pentateucho deſcriptam. Et hoc virtute præcepti in vera Moyſis lege in ſuo Pentateucho contenti, & deſcripti. de quo ſic dicitur Deuteronomii capitulo trigeſimoſecundo. Dum Moyſes paulo poſt moriturus concionaretur populo ibi congregato, inquit: Ponite corda veſtra in omnia verba mea, quæ ego teſtificor vobis hodie: vt mandetis ea filiis veſtris cuſtodire, & facere, & implere vniuerſa, quæ ſcripta ſunt in Volumine legis huius: quia non incaſſum præcepta ſunt vobis: ſed vt ſinguli in eis viuerent: quæ facientes longo perſeueretis tempore in terra, ad quam, Iordane tranſmiſſo, ingredimini poſſidendam. Ecce quomodo filii inſtruendi ſunt à patribus in lege vera, & ſcripta: non autem ficta, & falſa. Si enim in Ioſepho, vel alibi dicitur, quòd Iudæi antiquitus habebant facultatem viuendi patriis, vel paternis, legibus: non tamen ex hoc dicendi modo probant, quòd legem voce tantum datam, & falſam, quę nulla eſt, obſeruare deberent: ſed potius legem veram in Volumine Moyſis deſcriptam. Aduertat inſuper Iudæus ad iſtas duas dictiones. ſ. Moribus, & Sacrificiis, quando ſcilicet dicitur: quòd Iudæi antiqui viuebant patriis, vel paternis, legibus, moribus, & ſacrificiis. Nam leges, & ſacrificia: hoc eſt modus, & ritus ſacrificandi, in Moyſis Pentateucho continentur: quia in diuina lege varia mandantur ſacrificia: & ideo ad ipſam legem pertinent, & ſpectant: & maxime per Moyſem ſcriptam.

Moralis diſciplina.

De moribus autem nihil ad legem pertinet, quia non eſt legalis, ſed moralis diſciplina ad bonos mores pertinens, ſecundum modernorum Iudæorum opinionem. Vnde Marci Euangeliſtæ capitulo ſeptimo, de iſtis moribus, ſiue potius ſeniorum traditionibus, dicitur: Et cum conuenerunt ad eum Phariſæi, & quidam de Scribis venientes ab Hieroſolymis: & cum vidiſſent quoſdam ex Diſcipulis eius communibus manibus: ideſt non lotis: manducare panem, vituperauerunt.

Lotio Iudęorū.

Phariſæi enim, & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem ſeniorum: etiam à foro, niſi baptizentur, non manducant: & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis

Digitized by Google

ſeruare baptiſma calicum, & vrceorum, & æramentorum, & eletrorum &c. Matthæi etiam cap. xv. aliqua ex iſtis recitatur. Et iſtę ſunt conſtitutiones Phariſaicę ad deprauandas aliquas leges diuinas, vt in ſequenti proxime capitulo plenius declarabitur. Ex quibus ſuperius dictis concluditur, & quidem recte, & vere, quod non obſtante antedicta Iudæorum Oppoſitione, falſum eſſe: quod Moyſes dederit legem voce tantum ſine ſcriptura: ſed veram legem in ſuo legis Volumine ſcriptam.

Oppoſitio.

Opponit iterum Iudæus, dicens: Nonne clare, & dilucide ex infraſcriptis Ioſephi verbis libro decimotertio Iudaicæ Antiquitatis, capitulo decimoſeptimo conſtat, & apparet, legem paternam Iudæorum fuiſſe legem Moyſis voce tantum datam, & non ſcriptam? Dicit enim ibi: Nunc autem volo demonſtrare quas leges populo patrum ſucceſſione tradidiſſent Phariſæi: quæ non ſunt inter Moſaicas leges cōſcriptæ. Ideoq; Saducęorum gens has expulit, dicens, Illas debere teneri leges, quę ſcriptę ſunt: illas vero, quę à patribus traditæ fuiſſent, minime cuſtodiri: & de his multa quæſtio, vel altercationes maximę fiebant.

Leges Phariſaicæ.

Reſponſio.

Reſponſio. Si enim diligenter perpendis, ô Iudæe, pręmemorata Ioſephi verba ſcilicet: Nūc autem volo demonſtrare, quas leges populo patrū ſucceſſione tradidiſſent Phariſæi, Ioſephus nempe affirmat, Phariſæos has tradidiſſe leges, quæ non ſunt inter Moſaicas leges conſcriptæ: Phariſæos ergo harum legum non ſcriptarum facit auctores: & quomodo eos faciat auctores: ſubſequentibus verbis declarat: ſcilicet patrum ſucceſſione. Qui autem eſſent, vel fuiſſent patres illi: hoc eſt quo tempore fuerint: an. ſ. Moyſis, vel poſteriore tempore, inquirendum eſt. Cum autem Phariſæi patribus Iudæorum has leges tradiderint: equidem non aliis patribus, quàm illis, qui ſuis: hoc eſt Phariſæorum, fuere temporibus, eas leges tradere potuiſſent. Sed cū ipſi Phariſæi, ſiue Phariſæorum ſecta prius non fuerint, vel fuerit, quàm Machabæi: qui ante Chriſti Ieſu natiuitatem annis centumuiginti, ſiue centumtrigintaunum ad plus regnare cœperunt: & centumuiginti annis tantum regnauerunt: quia Herodes Aſcalonita Alienigena ipſis Machabæis in Regno ſucceſſit: quo regnante natus eſt Chriſtus Ieſus, ſm carnem, anno trigeſimoprimo Regni ipſius Herodis. Ideo neceſſario concluditur, patres illos, quibus Phariſæi eas tradiderunt leges, alios patres eſſe non potuiſſe, niſi eos, qui ipſorum Phariſæorum fuere temporibus.

Qñ cœperūt eē Phariſęi

Quòd autem Phariſæorum ſecta initium habuerit Machabæorum tempore, & maxime Alexandri Iudæorum Regis: & ſucceſſiue Alexādrę Reginę: quę ipſius Alexandri vxor fuerat: & ei in Regno ſucceſſerat: in ſequenti proxime capitulo, Ioſephi Hebræi teſtimonio, probabo: quia ibi de ipſis Phariſæis copioſius tractandum eſt. Cum autem lex Moyſis ante huiuſmodi Phariſæorum ſectam: per mille, & trecentos annos, & vltra per Moyſem lata fuiſſet: igitur hæc Iudæi Argumentatio, tanquam inanis, & falſa euaneſcit, & inualida, ac penitus nulla redditur: cum nullus aliquid facere poſſit, antequam in rerum natura ſubſiſtat. Et propterea Saducæorum gens, quæ fuit alia quædam Philoſophantium ſecta, has expulit leges, dicens, Illas debere teneri leges, quæ ſcriptæ ſunt, tanquam. ſ. veræ; illas vero, quę à patribus traditę fuiſſent, minime cuſtodiri. Poſſunt etiam duæ aliæ aſſignari, & reddi rationes, & quidem recte, & rationabiliter: quare parentes Iudæorum vltra mandatum Moyſis, de quo ſupra dictum eſt, debebant neceſſario filios ſuos in lege Moyſis vera, & ſcripta, verbo inſtruere, & edocere. Quarum altera eſt: quia lex Moyſis ſcripta raro publice legebatur: ſingulo enim ſeptenio tantum: hoc eſt in anno remiſſionis, qui Sabbatinus dicebatur, & feſtiuus, publice legi, & publicari mandabatur: vt Deuteronomii capitulo trigeſimoprimo, vbi ſic dicitur: Scripſit itaq; Moyſes legem hanc, & tradidit eam ſacerdotibus filiis Leui, qui portabant Arcam fœderis, & cunctis ſenioribus Iſrael: pręcepitq; eis, dicens: Poſt ſeptem annos,

Saducęi

Singulo ſeptenio lex legebatur.

anno

Digitized by Google

anno remiſſionis in ſolennitate Taber-naculorum conuenientibus cunctis ex Iſrael: vt appareant in cõſpectu domini Dei tui in loco, quem elegerit dominus: leges verba legis huius coràm omni Iſrael, audientibus eis, & in vnum omni populo congregato, tam viris, quàm mulieribus, paruulis, & aduenis, qui ſunt intra portas tuas: vt audientes diſcant dominum Deum veſtrum, & cuſtodiant, impleantq; omnes ſermones legis huius: filii quoq; eorum, qui nunc ignorant: vt audire poſſint, & timeant dominum Deum ſuũ cunctis diebus, quibus verſantur in terra, ad quam vos, Iordane tranſito, pergitis obtinendam. Sed aliqua interdum inſurgebat cauſa, ꝓpter quam non ſolum in ipſo ſeptenio legi, & publicari nõ poterat: ſed nec etiam in multo longiori tempore: quæ autem cauſa inſurgere potuit, multę ſunt, vt rei euentus demonſtrat. Nam Reges Iudæorum interdum idola colebant: & propterea de lege veri Dei non curabant. Ciuium etiam diſcordia, pariter & idolatria, bella aduerſus Iudæos per Gentiles Reges mota, & geſta Summorum Pontificum, qui poſt Reges Iudęorum, & Duces ſucceſſere: qui vt cæteros pręeminentia ſuperarent, vel de inimicis, & aduerſariis ſuis vindicari poſſent: & vtrunq; regebant magiſtratum. ſ. diuinum, ſiue ſpiritualem, & terrenum: erant enim tanquã Reges: & terreno magis inſeruiebãt regimini, q̃ diuino, ſiue ſpirituali, & aliis etiã ſimilibus, vel diſſimilibus cauſis: quæ legentibus libros Regum, Paralipomenon, Machabæorum, & Ioſephi non difficile patebunt. Ex quibus cauſis, vel aliqua earum, efficiebatur multóties, vt lex ipſa valde raro, iuxta Moyſis mãdatum, legeretur. Altera vero cauſa etiã, quia eo tempore aut nulla penitus, aut admodũ rara erant Moſaicę legis exempla: vt ex eorum lectione legis diuinæ peritiã quiſque conſequi poſſet: nec etiam recenter legere, vt filios recte erudirent: ſed taliter, qualiter memoria legis iam diu audirę eis ſuggerebat, ſiue legi ſcriptæ conſonum eſſet, ſiue diſſonum, & alienum. Et ideo Saducæi ſapienter Phariſæis reſpondebant: vt leges ſuas cum legibus Moyſis ſcriptis ꝯferrent, & quas ſcriptas inuenie bant, obſeruarent: quas vero ſcriptas nõ inuenirent, non obſeruarent. Quod ex his verbis Ioſiæ Regis, Regum libro. iiii. cap. xxii. aperte conſtat, ꝓpter librum legis in quodam pariete templi inuentũ: quem cum legiſſet Saphã coràm Rege: & audiſſet Rex verba libri legis domini, ſcidit veſtimenta ſua, & præcepit vt conſuleretur dominum ſuper ſe, & ſuper populo, & ſuper omni Iuda de verbis Voluminis huius, quod inuentum eſt. Magna enim, inquit, ira domini ſuccenſa eſt contra nos: quia non audierunt patres noſtri verba libri huius, vt facerent omne quod ſcriptum eſt nobis &c. Si ergo tantopere admiratus eſt Rex de mandatis Dei non adimpletis, & non obſeruatis, non ſolum tempore ſuo, ſed etiam patrum ſuorũ propter ignorantiam mandatorum Dei: concedi equidem oportet per Iudæos, ꝙ illo tempore lex Moyſis latebat, & ignorabatur: quia non legebatur ſingulo ſeptenio, iuxta legis ſcriptę mandatum: nec & extabant legis exempla: vt lex ipſa priuatim legi poſſet ad inſtructionem parentum: à quibus inſtruẽdi erãt filii. Vbi autem Iudæi dicerent, Moyſem duas dediſſe leges, ſiue duplicem legem: eo ꝙ aliq dicunt, primam legem Moyſis contineri in quatuor primis libris ſuis Pentateuchi: ſecundam vero deſcriptã eſſe in Deuteronomio: hoc eſt in quinto libro ipſius Pentateuchi: hoc dictum aliquo colore adumbrari poſſet: quia Deuteronomiũ repetitionem legis ſignificat, ſiue ſecũdam legem: ſed tamen in toto Pentateucho tota lex Moyſis continetur: ſed lex Miſtia, & duplex Thalmud, falſa ſunt, & ficta, & in Moyſis non continentur Pẽtateucho. Ex omnibus igitur hoc ſecundo capitulo contentis, aperte, & diligenter diſcuſſis, & declaratis concluditur, & quidem recte: & ſic quibuſcũq; etiam Iudæis (licet contumaces, & peruicaces ſint) conſtare poteſt (niſi omnino, & in totum delyri ſint, & humana ratione priuati) falſum eſſe, & ficticium, ꝙ Moyſes duplicem dederit legem: ſed vnam tantum: & q̃dem.

in ſcriptis. Vnde Saluator noſter, Ioannis capitulo quinto, improperat Iudæis, ꝙ non ſeruarent, immo non crederent legi Moyſis ſcriptæ, dicens: Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit: ſi autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Deponant igitur omnino Iudęi opinionem illam ſuam falſam, & erroneam: & vlterius huiuſmodi ineptiam, immo impietatem, propalare non audeant, cum omnino falſa ſit: vt ſupra ſolidis, & inexpugnabilibus fundamentis probatum eſt.

Non alia enim cauſa Moyſes librum legis ſcriptæ reponi fecit in Arca, niſi vt liber ille eſſet omnibus perpetuũ teſtimonium: ꝙ eas leges Iudæi derelinquerent, & non ſeruarẽt, quas ipſe Moyſes ſibi dederat, & obſeruari mandauerat, & alias leges ſibi, & ſuo fingerent arbitrio. Væ igitur vobis Iudæi: quia vos amentes, & cæci, bonam, & veram legem repudiaſtis: & Diabolicam: hoc eſt Thalmudicam, finxiſtis, & ſequimini. Quæ cum fundata ſit ſuper lege falſa, & ficta. ſ. voce tantum data: vt ſupra probatum eſt: ex quo vt ipſa quoq; falſa ſit, & non vera, neceſſe eſt. In vanum igitur laboratis, & ideo peribitis. Ioſue etiam capitulo vltimo, hoc ipſum, quod Moyſes prædixerat, protulit, & annuntiauit. Deponite igiẽ hanc falſam opinionem veſtram.

❡ Ex quo fonte, & ex quo auctore, legis verbo tantum datæ fama originẽ ſumpſerit, & percrebuerit. Cap. III.

VNde autem, & ex quo fonte huiuſmodi legis non ſcriptæ, ſed voce tantum à Moyſe datæ, fama exorta ſit: & à quo emanauerit, & originẽ ſumpſerit auctore, manifeſtandum eſſe perutile fore exiſtimaui: hac maxime cauſa: vt poſtq̃ in antecedenti capite veris, & ſolidis ſacrarum literarum teſtimoniis ꝓbatum eſt, falſum eſſe, ꝙ duplicem legẽ dederit Moyſes: in hoc quoq; ſubſequenti capite probetur vnde, & à quo auctore, hæc eadem emanauerit fama, & originẽ ſumpſerit, & quo tempore: vt tãto magis huiuſmodi legis fictę, & falſę fama, & auctoritas non ſolum minuaẽ, & decreſcat, verũetiam deleaẽ, & oĩno euaneſcat. Sciendum eſt igiẽ: ꝙ durante adhuc in Hieroſolymis ſecundo templo poſt tempus tũ Machabęoꝝ, vel ſaltem penes finem eoꝝ, regnante ibidem Alexandro Rege Iudęoꝝ, extiterunt in Iudęa tres Iudęoꝝ ſectæ: vt ſcribit Ioſephus libro ſecundo de Bello Iudaico. c. ii. quaſi in calce ipſius capituli, ſic dicens: Alterum Saducęi: tertium aũt, quod probabilius habetur, Eſſeni colunt: genere quidem Iudęi: vero inter ſe mutuo amore coniunctiſſimi. & de eorum moribus, & conditionibus multa deſcribit, de quibus hæc pauca excerpſi: & maxime de Phariſæis: q diuiſi erãt in habitu, & in modo viuendi à communi vita aliorum: ideo dicti ſunt Phariſęi: id eſt diuiſi; à Phares, quod eſt diuiſio. & hi fuerunt de Tribu Symeon. De quibus Phariſęis ipſe Ioſephus inquit: Quod certiorem legalium rituũ notitiã ꝓfitenẽ: & hi primũ dogma habẽt: vt Imarmenę (.i. Fati) & Deo vniuerſa deputẽt: & quidem vel agere, quæ iuſta ſunt, vel negligere, ſm maiorẽ partẽ eſſe beneuolentię in hominibus profitentur, adiuuante tantũ in ſingulis Deo, & Imarmene. Animam aũt quidem omnem incorruptam eſſe: tranſire autem in alia corpora ſolas bonorum: improborum autem interminabili ſupplicio cruciari. Ex quibus Ioſephi verbis, dupliciter percipitur, Phariſæorum ſectam à veri Dei fide, religione, & cultu non parum deuiaſſe. Nam ex his verbis; Et hi primũ dogma habent: vt Imarmene, & Deo vniuerſa deputent, eos Fato multa attribuiſſe ſignificauit. Ex huius namq; dictionis, Imarmenę, quæ dictio interſecta litera, corrupta eſſe, & Fatum ſignificat apud Græcos. Dicunt enim illi, cuius diffinitionem hanc attulit Chryſippus, Imarmene, ſeu Fatum, eſt ſempiterna quædam, & indeclinabilis ſeries rerũ, & cathena voluens ſemetipſa ſeſe: & implicãs per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus apta, connexaq; eſt: quod Phariſæorum dogma

Tres Iudęoꝝ ſectæ. Et libro. xviii. Antiquita. c. v.

Phariſęi

Ex Aulo Gel. lib. vi. c. ii.

hæreticum eſt, cum dicant, Fato multa ae tribuenda eſſe: quod fides catholica ſpernit, & improbat, cum nihil eſſe Fatum aſſeueret. Secundo vero, cum dicant, animas humanas in alia corpora tranſire, & maxime bonorum: quod eſt ſimiliter hæreticum: licet Pythagoras Philoſophus hoc idem ſentiret: quia quilibet homo cũ ſua anima creatur à Deo, prout dictũ fuit ſuperius lib. cap. . Itẽ ipſe Ioſephus lib. xvii. Antiquitatis Iudaicæ, cap. iii. de iſtis Phariſæis ſic inquit: Erat enim portio quædam Iudæorum hominum de ſcrupuloſitate paternę legis gloriantium: & cultoram diuinitatis ſimulantium: à quibus inducebantur mulieres illæ ſupra memoratę: hi dicebantur Phariſæi, qui poſſent, maxime Regi, non modicum afferre pręſidium: erant enim procaces ad bellum gerendum, legionesq́; inferendas immaturius eleuati. Cum igitur cuncta gens Iudaica iureiurando iurаſſet Cæſari, ſe propitiam fore, & omnibus Regis regionibus fauere, iſti viri nõ iurauerunt: erãt enim numero ſupra ſex ferè millia: quos Rex pecuniario damno multauerat. Idem etiam Ioſephus libro decimotertio Antiquitatis, capitulo octauo de Philoſophantibus, ſiue ſophiſtis, ſic ait: Eodem tempore tres hæreſes Iudæorum fuerantque quæ de rebus humanis diuerſa credebant. Quarum vna Phariſæa dicebatur: altera Saducæa: tertia Eſſenorum. Igitur Phariſæi dicebant, Fata non omnia, ſed aliqua, gubernare: altera vero, Quæ accidant per ſe conſiſtere: genus autem Eſſenorum, Omnia ſub Fato eſſe confirmat: & nihil eſſe, quod hominibus non illius decreto proueniat. Saducæi, Fatum quidem nihil eſſe exiſtimant: neq; per ipſum humana cõcludi: ſed oĩa noſtræ ſupponunt poteſtati: bonorumq́; nos ipſos auctores fatentur: & peiora per noſtram eligi dementiam. Antedictus etiam Ioſephus lib. xiii. Antiquitatis, cap. xvii. ſic de ipſis inquit Phariſæis: Hircano autem inuidiam mouit apud Iudæos felicitas: magis autem Phariſæi: nam mala eum volebant pati, qui tantum apud populum valebant: vt ſi quid contra Regem, & Principem ſacerdotum dixiſſent, facile crederetur. Item in eodem lib. capitulo vigeſimoprimo: & ſunt verba Alexandri Regis Iudæorum ad Alexandram eius vxorem, dum morti propinquus eſſet, & Regnum filiis ſuis paruulis mutari conaretur, perſuaſit ei, vt Phariſæis poteſtatem daret, quod vellent, agere: eosq́; honore pręferret: quatenus illi laudantes eam propter honorem ſibi illatum, fidam ei gentem conſtituant. Nam poſſe hos multum apud Iudæos dicebat: & lædere, ſi quem abominarentur: & prodeſſe, cui fideles exiſterent: cum nimium eis à populo crederetur quicquid vellent de aliquo ſæuiſſimũ referre: ſeq; ideo offendiſſe multitudinem aiebat: quia Phariſæos aliquando contriſtaſſet. Ipſe idem Ioſephus libro primo de Bello Iudaico, capitulo vndecimo: Iũgit autem ſe eiuſdem mulieris ditioni quoddam Iudæorum collegium Phariſęi: qui; pręter alios, pietatem colere putarentur, & peritas leges exponere ob eam cauſam propius eos aſpiciebat. & paulo infra: Illi autem paulatim fœminæ ſimplicitate decepti, omnes pro ſua libidine ſummouendo, deponendo, itemq́; vinciendo, ac ſoluendo quos vellent, iam procuratores habebantur prorſus, vt ipſi quidem regiis commodis fruerentur: expenſis vero, ac difficultates Alexandra perferret. Itidem ipſe Ioſephus libro decimooctauo Antiquitatis, capitulo tertio: Gaulonites homo ex ciuitate, cui nomen erat Camalas, Saddocum Phariſæum ſibi coniungens, ſeceſſionem facere feſtinabat &c. & conſequenter capitulo quarto ſubſequenti, loquens de iſtis duobus inquit: Tãtum valuit nouitas, & inſtitutionum mutatio paternarum. Si quidem iſte Iudas, & Saddocus quartam Philoſophiam nouiter introduxerunt: cuius amatores copiam conquirentes, ſeditionibus, ac tumultibus repleuere rempublicam. Sed etiam malorum futurorum radices peſſimas plantauere per inſolentiam inconſuetę Philoſophię. Actuum etiã Apoſtolorũ c. xv. de iſtis Phariſęis dicit: Surrexerunt aũt quidam de hęreſi Phari

Eſſeni.

Quarta Philoſophia.

ſcorum, qui crediderunt &c. Beatus ſimiliter Hieronymus in altercatione Luciferiani, & Orthodoxi de iſtis Phariſęis, & hæreticis, ſic inquit: Taceo de Iudaiſmi hæreticis, qui ante aduentum Chriſti legem traditam diſſiparunt: ꝙ Dociſæus Samaritanorum Princeps Prophetas repudiauit: ꝙ Saducęi ex illius radice naſcentes, etiam reſurrectionem carnis negauerunt: ꝙ Phariſęi à Iudęis diuiſi propter quaſdam obſeruationes ſuperfluas, nomen quoque ab ſcidio, vel ſcindo, receperunt: quod Herodiani Herodem Regem ſuſceperunt pro Chriſto &c. Sed quorſum tot, & tanta de antedictis tribus Iudęorum ſectis: & maxime Phariſæorum narrata ſunt: immo auctoritate Ioſephi probata: vt ſcilicet auctoritate ipſius Ioſephi, & aliorum ſuperius nominatorum, omnibus manifeſte conſtet: qui, & quales, & cuius ſcientiæ, bonitatis: ſcilicet fictæ, & ſimulatæ: cuiuſq; conditionis, & quibus præditi eſſent moribus illi Phariſæi (paulo ante Hircanum Principem ſacerdotum fuerunt Phariſæi: vt Ioſephi libro tertiodecimo, cap. viii. Hircanus autem Machabæus circiter centum & decem annos regnauit ante Pontium Pilatum) & hoc ad hunc ſolum finem: vt quilibet poſſit ex narratis per ipſum Ioſephum facillime intelligere, & cognoſcere: an ipſi Phariſęi apti fuiſſent, & idonei ad peruertenda, & diſſipanda Moſaicę legis mandata: cum periti leges, & pietatem colere putarentur: & cũ multum poſſent apud Iudæos: & lædere, ſi quem abominarentur: & prodeſſe, cui fideles exiſterent: & cum nimium eis à populo crederetur, vt ſupra ex dictis Ioſephi demonſtratum eſt. Iſti nanque Phariſæi per fictam, & ſimulatam religionem tempore Alexandræ Reginę propter libertatem ſibi ab ea datam, magnæ erant auctoritatis, & poteſtatis: & ideo multifariam, multiſq; modis diuinam legem maculare cœperunt: quia ſacræ ſcripturę operam dabant: & ideo in lege periti æſtimabantur, & reputabantur adeo, vt per ſummos ſacerdotes aſſumpti, & admiſſi fuerint ad audiendas, & diſcernendas, ac iudicandas cauſas: & ad litigia ſedanda, & dirimenda in populo vnà cum Scribis: qui à ſcribendo, & ordinando ſcripturas, vocati ſunt. Sed quoniam ipſi Scribę, & Phariſæi ſacerdotes ab onere, & labore exonerabant: ideo ſimul cum ipſis ſacerdotibus portionem ſuam decimarum, & oblationum percipiebant: ex quo ad auaritiã conuerſi fuerunt, & abuti officio, & poteſtate inceperunt: conantes impinguare domos ſuas, & augere diuitias, deuorantes domos viduarum, & pupillorum, & facti ſunt acceptatores perſonarum: opprimebant enim alteram partem propter munera. Conuerſi igitur ad auaritiam, & ad honores: & videntes, quòd obſeruatio præceptorum cerimonialium erat ſibi vtilior ad lucrum conſequendum, ꝙ̃ obſeruantia præceptorum moralium. Et hoc propter oblationes, & ſacrificia, & decimas, & cætera donaria: quæ omnia cedebant eis in lucrum: ideo præponebant præcepta cerimonialia, & maxime oblationum: quæ immediate reſpiciunt Deũ, & cultum eius: moralia autem ad proximum, pro maiori parte, pertinent. Et ideo pro ſuo maiori lucro, ipſi moralia omitti poſſe propter cerimonialia populo ꝑſuadebant: quia ex ipſis cerimonialibus, & ſacrificiis, ac oblationibus, & decimis maiorem percipiebant vtilitatem. Quapropter quamplures falſas, & hæreticas in fauorem cerimonialium condiderunt traditiones: inter quas duodecim eorum dogmata hęretica cõtra veritatem legis, & Prophetarum oſtendere placet. [Duodecim Dogmata Phariſæorum.] Primo perſuadebant populo, quòd magis obligabatur ad offerenda ſacrificia, & oblationes ſacerdotibus, quàm ad ſubueniendum parentibus, & ad largiendas eleemoſynas egenis: eo quòd magis obligatur homo Deo, qui dedit nobis illa bona, quàm proximo. Quam doctrinam improbat Saluator noſter Matthęi capitulo quintodecimo, & Marci capitulo ſeptimo, exhortans Diſcipulos, vt caueant à fermento, & à falſa Scribarũ, & Phariſęorum doctrina. [Locus Euãgelii.] Secundo perſuadebant populo, ꝙ ſoli filii Abrahę ſm carnẽ, erãt ſaluãdi. Tertio falſo dogmate dicebãt,

ꝙ abſq;

Digitized by Google

ꝙ abſq; pœnitentia,& reſtitutione per ſo las oblationes,& lotiones filii Iſrael, ſm carnem,ſaluari poterant,poſtquam eis ſo lis facta eſſet repromiſſio. Sed antedictas duas falſas,& hæreticas doctrinas, execrat,& improbat Beatus Ioannes baptiſta Matthęi capitulo tertio,& Lucę capitulo tertio,dicens Scribis,& Phariſæis: Genimina viperarum quis vos docuit fugere à ventura ira? facite ergo fructus pœnitẽtiæ:& ne cœperitis dicere, Patrem habemus Abraam:dico enim vobis,Quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrææ. In qbus verbis oñditur hãc eſſe hæreticam doctrinã: quia abſq; pœnitentia,& reſtitutione nullus ſaluari poteſt. Item oñditur,ꝙ repromiſſio nõ fuerat facta filiis Iſrael, ſm carnem tm̃: ſed ſm ſpiritum,& fidem. Item oſtenditur ẽt, qualiter Gẽtiles,q lapidea adorabãt idola,fieri poterãt Abrææ filii, ſm ſpiritum: & per fidem Chriſti ſaluari poterant.

Prçcepta negatiua ſecundç Tabulç.

Quarto dicebãt, ꝙ pcepta negatiua ſecundç Tabulæ,quæ ſunt erga ꝓximũ im pendenda,nõ obligant hoiem ad peccatum,quo ad affectum,& ꝓpoſitum:ſed ſolum quantũ ad effectũ. Vnde licet aliqs propoſuiſſet,& laboraſſet occidere hominem,aut adulterari,vel furari &c.eũ non peccare aiunt,poſtq̃ tale propoſitũ, & talem deliberationẽ non poſſint ad executionẽ mãdare. Cuius opinionis fuit ẽt Ioſephus lib.xii. Antiquitatis.c.xiii. Sed Hieremias Propheta,& Eſaias.c. ꝯtrarium oſtẽdunt. Inqt enim Hieremias: Propter malitiã cogitationũ veſtrarũ. Et Eſaias: Derelinquat impius viam ſuã:& vir iniquus cogitationes ſuas malas.ſ. Sed hanc hæreticam doctrinã Phariſaicam execrat Saluator noſter Matthęi.c.v.cum ait Aplis: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum,& Phariſęorum,non intrabitis in Regnum cœlorum. Nam non ſolũ qui occiderit hominem, eſt reus Inferni, & mortaliter peccat:ſed etiam, qui iraſcitur fratri ſuo:aut cum ira, aut odio dixerit,Racha:quod interpretatur, Vanus,& abſq; cerebro:vt inqt B. Hieronymus in iii.lib.ꝯtra Pellagianos:ex quo ipſe. Saluator oſtendit illã doctrinam eſſe falſam:

Racha.

Nam Phariſęorum doctrina ſolum prohibet manum,& non affectum: Chriſtiana vero non ſolum prohibet manũ,ſed ẽt affectum. Item nõ ſolum,qui actualiter coit cum vxore alterius,eſt mœchus,& adulter:ſed quicunq; viderit mulierem ad cõcupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo:vt Matthęi.c.v. Quinto aſſerebant Phariſęi,ꝙ dicere mendaciũ nõ erat peccatũ,niſi fieret cum periurio:puta iurando per Deũ,aut per Hieruſalem, aut per cœlũ,aut per templũ. Hanc autẽ falſam doctrinam execrat Chriſtus Saluator noſter,dicens:Nõ ſolum oẽ iuramentum illicitũ eſt peccatũ mortale, ſed ẽt oẽ mendacium: quia noſtrum affirmare, & negare,non debet eſſe cũ iuramento,niſi in cauſa neceſſaria:ſed ſolum eſt, eſt: aut non,non:quaſi dixiſſet,ꝙ negando veritatem,aut affirmando mendacium eſſet peccatum,licet non fiat cum iuramento. Sexto dicebant, ꝙ habere odio inimicum,non erat peccatum,nec contra diuinum pceptum,qa Deus nõ dicit,niſi: Diligẽs amicum tuũ,ſicut teipſum: vt Leuitici.c.xix. Ergo non prohibet, quin odio habeas inimicum.& per conſequens dicebant non eſſe peccatum. Hanc falſam doctrinam execrat Chriſtus,dicẽs:Quod nõ ſolum tenemur diligere amicum, ſed etiam inimicum:orãdo.ſ.pro eo,vt Deus conuertat eum ad viam ſalutis: quia licet peccatum abhorrendum, & deſtruendũ ſit in homine:tñ natura eſt diligenda pp Deum:ad cuius imaginem facta eſt,vel factus eſt homo. Septimo aiebant,ꝙ abſque peccato vnuſqſq; poterat vindicare ſe de inimico, & euellere ei dentem pro dente,oculum pro oculo &c. qa ad hoc omnis obligatur reus: vt dicitur Leuitici.c.xxiiii. Sed hanc falſam doctrinam execrat Chriſtus,Matthæi.c.v. Quod licet illud preceptum ſit in foro iudiciali: tamẽ nulli licet vltionem particulariter vindicare:immo vnuſquiſq; tenetur remittere iniuriam proximo. Et ꝙ plus eſt:percuſſus in vna maxilla,debet alteram,propter Deum,prębere. Octauo inquiũt, quod Deus non promittebat ſibi niſi pręmiũ temporale in terra pro ſuę legis obſeruan

tia: & ideo ipſi Iudęi non curabant, nec adhuc curant theſaurizare, niſi in terra. Quam doctrinam; tanquã falſam execrat Chriſtus, dicẽs: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ſed in coelo. Nono, in omnibus, quę Scribę, & Phariſęi faciebant, non quærebant iuſtitiam, & munditiam conſcientię ſuę, ſed tm̃, vt appareret boni coràm hominibus, bona ſua faciebant in apparentia, expectantes pręmiũ ab hominibus in hoc ſęculo tm̃: non curantes de futuro ſæculo. Quorũ opera improbat Chriſtus, dicens: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coràm hoibus.

Decimo, publice prędicabant: Quòd Meſſias nõ erat venturus ad ſaluandum Iſrael, niſi prius veniat Helias Propheta: vt ſcribitur Malachię.c.iiii.ſcilicet: Mittam vobis Heliam Prophetam antequam veniat dies dñi magnus, & terribilis. Et ideo qñ Iudæi miſerunt ab Hieroſolymis ſacerdotes, & leuitas ad Ioannem baptiſtam, inter cætera iterrogauerunt ipſum, an eſſet Helias: vt Ioan.c.i. Item inter cæteras opiniones, quas populus habebat de Chriſto, quidam dicebant ipſum eſſe Heliam: vt Matthęi.c.xxvi. Et ideo Scribę, & Phariſæi dicebant populo ꝙ Chriſtus non erat Meſſias: eo ꝙ nondum venerat Helias: ſed hoc ex eorum cęcitate ꝓcedebat: neſcientes diſtinguere inter primum, & ſecundum aduentum: immo putantes vnum tm̃ futurũ fuiſſe Meſſiæ Regis aduentum: cum Helias venturus eẽt, & ſit in vltimo Chriſti aduentu: ideo hãc ignorãtiam, & dubitationem ab Apoſtolorum mentibus remouit dominus, quãdo tres ipſorũ Apoſtolorũ viderunt Moyſem, & Heliam loquentes cum Ieſu trãſfigurato ſuper monte Tabor &c. vt plenius diximus ſupra lib.v.c.vi. Sed qñ duplex erat Chriſti aduentus: & ad duplicẽ effectum: quia primo venturus erat ad redimendum genus humanum à peccato per mortem, & paſſionem: in quo aduentu pręuenit ei Ioannes baptiſta in ſpiritu, & virtute Heliæ: & hic aduentus iamdiu pręteriit. Sed iterum in fine mundi Chriſtus vẽturus eſt ad iudicium generale, in maieſtate, & gloria ad iudicandum: ante quem aduentum, venturus eſt Helias ad conuertendum Iudæos peruicaces &c. Sed Scribę, & Phariſęi, malitia, & odiõ excæcati, hoc non cognoſcentes, Chriſtũ negauerunt: & in hac infidelitate remãſerunt, relinquentes morbo quodam hęreditario hanc ipſam cęcitatem ſuis deſcendentibus. Qua de re ipſi Iudęi prius expectant Heliam, q̃ Meſſiam. Vnde qñ circuncidũt pueros in Synagoga, duas præparant ſedes: alteram.ſ. pro Helia, quem venire credunt, & ibi, dum circunciditur puer, adeſſe: alteram vero ſedem pręparant pro Rabino actum circunciſiõnis exercente. & ſic continue in iſta manent cęcitate, quam ex fermento Scribarum, & Phariſęorũ, quaſi hęreditario morbo, habent, & tenent.

Non puto.

Mos Iudęorũ in circunciſione.

Vndecimo, ipſi Iudęi tenent, & aſſerunt nullum eſſe in eis peccatum naturæ: hoc eſt peccatũ originale: cum ipſi ſint ex filiis Abraæ, & Iſrael, ſm carnem: & ideo ſe liberos eſſe ab omni peccato naturę credunt, & æſtimant: quia non putant circunciſionem ſibi datam fuiſſe ad tollendum peccatũ naturę: quod omnes traximus ab Adã. Sed tm̃ fuiſſe datam ad diſtinguendos filios Abraę à populo Gentili: quia ſolum populum Gentilem putant naturaliter peccare pp idolatriam: & ſic per circunciſionem nõ putant euadere peccatum populi Gentilis: ſed per ſola ſacrificia, & oblationes, & purgationes, & lotiones putãt ſufficienter, & plene iuſtificari poſſe hominem ab omni peccato in propria virtute: & ex hoc inferebant, ꝙ Meſſias in lege promiſſus, non erat liberaturus, nec redempturus Iſrael à ſeruitute peccati: quia per opera legis ſufficienter ab omni peccato liberantur. Sed reſpõdeant vellem: Quomodo poſſunt à peccato mundari ꝑ ſacrificium: cum ipſum facere nõ poſſint, niſi in templo Hieroſolymitano: quo priuati ſunt iam mille, & quaſi quingentis annis. Duodecimo, inquiunt, ꝙ Meſſias non erat daturus bona ſpiritualia, ſed tantum temporalia in illa terra: nec erat eos liberaturus à naturali ſeruitute peccati, ſed ſolum à ſeruitute, & captiuitate temporali: & ideo dicebant, ꝙ Meſſias non

Digitized by Google

ſias non debebat eſſe Deus, ſed purus homo. Et ideo Ioan. capitulo octauo, quādo Christus dixit Iudæis: Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Reſponderūt: Nos ſemē Abrææ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquā; quomodo tu dicis, Liberi eritis? quaſi dicere voluiſſent, Nos naturaliter liberi ſumus à peccato. Quibus reſpondit dominus: Amen dico vobis: quicunq; facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Sed vt oſtenderet Christus: ꝙ licet ipſi eſſent filii Abrææ, ſm carnem, tamē propter hoc non erant à peccato immunes, niſi ipſe Christus faceret eos filios Abrææ ſm ſpiritum, & promiſſionē. & ideo ſubdit Christus: Scio ꝙ filii Abrææ eſtis, ſm carnem ſupple: ſed quia eſtis à patre Diabolo, ſm ſcilicet imitatiōnem: ideo opera patris veſtri, & deſideria eius vultis facere. Nam ſicut ille in veritate ſui Creatoris, in qua creatus fuit, non ſtetit: ſed ex inuidia deſiderauit, & propoſuit me occidere: ita vos tanquam filii Diaboli, deſideria eius vultis facere, & adimplere: eo ꝙ non ſtatis in veritate legis, peruertendo verum ſenſum, & intelligentiam eius, & Prophetarum, deprauādo ſcripturas per veſtras falſas traditiones. Ex quibus ſuperius dictis, aperte patet, ꝙ Scribę, & Phariſæi opinabantur ſe liberos eſſe per opera legis à peccatis propriis commiſſis: ex quo expectabant per venturum Meſſiam liberari ſolum à ſeruitute temporali: & ſimiliter expectabant eum ſolum, & dūtaxat, vt eis bona daret temporalia. Quapropter eum eſſe Deum negabant, dicentes ſibi: De opere bono non lapidamus te: ſed de blaſphemia: quia homo cum ſis, te Deum facis. vnde ipſi Scribę, & Phariſæi ex huiuſmodi verbis doctrinam ſuā hæreticam eſſe aperte demonſtrabant, cū eſſet contra veritatem legis, & Prophetarum: peruertebant enim verum ſenſum ſacrę paginę. Quod ſic probatur: Illa doctrina eſt hęretica, quę tollit Deum optimum finem legis, & Prophetarum: ſed doctrina Phariſęorum, & Scribarum eſt huiuſmodi: igitur eſt hæretica. Maior patet, Minor probatur. Nam illa doctrina tollebat, & negabat finem legis negando Christum: in quo lex illa ordinabatur, tanquam in finem ſuum: vt daret gratiam in pręſenti, & gloriam in futuro: ſed illa doctrina negat Christum Redemptorem, & Glorificatorem: ergo tollit, & negat finem optimum legis, & Prophetarum. Lex enim, & Prophetę expectabant Christum Redemptorem, & Iuſtificatorem, & Glorificatorem, & Gratificatorem: vt patet per totum diſcurſum Prophetarum. Sed doctrina Scribarum, & Phariſæorum negat omnia iſta, & non expectat liberationem à peccato ex obſeruantia legis: ſed ſolum liberationem à captiuitate, & ſeruitute temporali: nec expectat bona ſpiritualia, ſed tantum temporalia: ergo tollit bonum, & optimum finem legis. & per conſequens diſſipat legem, & Prophetas, quos mendaces eſſe demonſtrat: ex quo in hęreſim cadit, & ſic efficitur hęretica. Et ideo Saluator noſter, totam illam doctrinam, tanquam hæreticam, & blaſphemam, improbat: vt patet Matthęi capitulis quinto, ſexto, ſeptimo, quintodecimo, & vigeſimotertio: & appellat eam fermentum corruptiuum legis, & Prophetarum: à quo monet nos cauere, & fugere: vt Matthæi capitulo quintodecimo. Et hæc fuit cauſa potiſſima, quare Scribę, & Phariſęi conſpirauerunt in mortem Christi: eo quia ipſe Christus condemnabat, & improbabat eorum doctrinam, tanquam falſam, & hęreticam: vt patet in Euangelis noſtris.

Perſeuerantibus autem ipſis Scribis, & Phariſæis in huiuſmodi falſis, & impiis traditionibus, & in tali hęretica doctrina per Christum reprobata, ſic, & taliter remanſerunt in ea obſtinati, & confirmati: vt eam tanquam morbum quendam peſtiferum, & hæreditarium in deſcendentes, & ſucceſſores ſuos diſſeminarunt, & transfuderunt: vt ipſi quoque deſcendentes ſui, maiorum ſuorum more, in eadem ſententia, & firma perſtiterint opinione. & adeo firma, vt licet per publicam famam ſtatim exortam, ob ſupernaturaliū ſigno-

Digitized by Google

rum multitudinem factorum per ipſius Christi Apoſtolos, cognoſcerent Christū à mortuis reſurrexiſſe, & verum fuiſſe Meſſiam: & ideo quamplures non ſolum de populo Iudaico, ſed etiam de Gentili ad fidem Christi conuerti cernerent: tamen ipſi non ſolum id verum eſſe fateri voluerunt, immo è contra ipſi obſtinati pertinaciter obſtantes, & impugnantes, omni quo poterant modo, conati ſunt optimam populi, quam de Christo conceperant, peruertere opinionem: & hoc maniſeſtando ipſi populo, qualiter lex Moyſis erat in ſe perfecta, & nullo modo abominanda, ſed in æternum duratura. Itē, qualiter Meſſias in lege promiſſus, non debebat eſſe Deus, nec bona debebat dare ſpiritualia, ſed tantum temporalia. Nec debebat redimere Iſrael à peccato, quia hoc lex ex ſe operabatur, ſed ſolum debebat liberare Iſrael à ſeruitute, & captiuitate temporali: Romanorum ſcilicet. Et ꝙ ipſe Meſſias venturus erat cum magna poteſtate tēporali, & maieſtate, vt omnia efficere poſſet ſupradicta. Et ex his arguebant, & prædicabant populo ipſum Christum non fuiſſe Meſſiam. Et ideo per quadraginta annos, quibus ſtetit templum, poſtquam Christus ſurrexerat, ſemper cōtradixerunt Apoſtolis, & in Christiana eccleſia ſucceſſoribus.

Sed destructa Hieroſolyma per Titū, & debellato Iudaico populo per ipſum Titum Veſpaſiani Imperatoris Romani filium, Christiana religio tum ex Iudæis conuerſis, tum maxime ex Gentilibus ad fidem Christi conuerſis, valde multiplicauit: vnde Phariſæi, & Scribæ, licet diſperſi, & vagi eſſent: videntes ſe nihil cōtra Christi Diſcipulos, & Christianam religionem ſuis falſis traditionibus ꝓfeciſſe, eo ꝙ ipſa religio in dies magis atq; magis multiplicabat: cum Iudaica ſecta è cōuerſo minueretur, & adeo decreſceret, vt quaſi ad nihilum vergeret. Ne igitur lex ſua ex tanta fidei Christianæ diuulgatione, & augumento, nō ſolum decreſceret, & minueretur: ſed ne ad nihilum penitus vergeret, quàm maxime dubitauerunt. Vnde eo meliore modo, quo potuerūt, ſi non publice, vt cōuenientes erat: ſaltē ſecrete inter ſe in vnū cōgregati, vt de opportuno remedio ꝓuiderent. Quamobrem quendā magum nomine Mayr, generē Idumęū, precibus, & muneribus in ſuam adſciuerunt ſocietatē, inſtruentes eum in lege, & Prophetis, cum falſa tñ intelligētia, & deteſtabili fermento. Cum autē iſte Mayr eſſet ex ſe verſutus, & aſtutus, vt cōplaceret Phariſæis, & Scribis ad ꝯfirmandam, & augendā eorū malitiā, quēdā iniquum modū excogitauit. Finxit enim duplicē legem dediſſe Deū Moyſi in mōte Syna. Primo vnam ſcriptā in Tabulis, & in chartis: alteram verò ſecretā oretenus, ſiue voce, vel verbo tantū ꝓlatam ſine ſcriptura aliqua: in quā lege ficta voce tātum data ipſi Phariſęi ſuas multas, & varias interpoſuerūt traditiones, vel ipſe Mayr interpoſuit, dicēs: Moyſem legem tantū ſcriptā populo manifeſtaſſe: quæ continetur in illis quinq; libris Moyſis, qui habent apud omnes, & in Pentateucho Moyſis continentur. Legem verò ſecretam, & oretenus, vel voce, ſiue verbo datam, non manifeſtaſſe populo, ſed tantum Ioſue ſucceſſori ſuo. Mādans ei, vt illam poſtea ſuo manifeſtaret ſucceſſori, cum eodem mādato, & onere, vt eam ſuo quoq; manifeſtaret ſucceſſori: & ſic ſucceſſiue de ſucceſſore in ſucceſſorem manifeſtaret. Vnde ille ſacrilegus Mayr, dicebat eam legem voce tantū datam, ſic de ſucceſſore in ſucceſſorem vſq; ad ipſum perueniſſe: & Omnipotentem Deum ſibi præcepiſſe, & mandaſſe, vt eam omni populo Hebręo manifeſtaret ꝓpter neceſſitatem tūc inſtantē: q̄a multi ex Iudęis ad Christi fidem ꝯuertebantur: & hoc ne Iudaiſmus deſtrueret. Quam quidem legē appellauit, Thorasabealpe, id eſt lege voce datam. & etiam appellauit eam Miſnaa id eſt ſecundam legem. In qua quidem lege multa continentur erronea, & veritati contraria. Sed inter cætera ibi contenta, dicitur: quòd prima lex non fuit data, niſi ad quandam inſtructionem temporalem: iſta verò ſecunda eſt de vltima intentione Dei, tanquam declaratio primæ: & quòd iſta ſecunda corrigere debet

Mayr magus.

Lex voce data.

Prima lex, & ſecunda lex.

debet primã, cum ſit maioris auctoritatis, & de vltima intentione Dei. Et ſic continet multa contra veritatem literæ, peruertendo veꝝ ſenſum primæ legis, quam habemus ad falſum propoſitum eoꝝ: & continet etiam oẽs traditiones Phariſæoꝝ, vt oſtenderet eas à Deo fuiſſe ordinatas. Cuius rei idoneus teſtis eſt Rabi Moyſes de Aegypto: quẽ Iudęi magnum autumant prædicatorẽ. Qui in Prologo ſui magni Tractatus, ſic inqt: Et cauſa pp quã Magiſter noſter ſanctus hoc fecerit, fuit, quia vidit, ꝙ ſtudẽtes diminuebãtur, & labores, & aduerſitates creſcebãt: & Regnum neꝗ̃ aſcendebat, & mundo dominabatur: & Iſrael per extremitates migrabat. Et ppea, vt cõfunderent errores, & cerimonias prædeceſſoꝝ ſuoꝝ, in ſcriptis ponere ſtatuerunt. hæc ille Rabi. Regnũ aũt neꝗ̃ vocauit ille Rabi Regnum eorum, qui fidẽ Chriſti tenent. ſ. Chriſtianorum.

Regnũ nequã.

Sed ne Iudęi putent hęc ſine fundamento dicta eſſe, audiant Eſaiam. c. viii. ſic dicentem: Dñm exercituum, ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter, & erit vobis in ſanctificationem, & in lapidem offenſionis, & in petram ſcãdali duabus domibus Iſrael: & in laqueum, & ruinam habitantibus in Hieruſalẽ &c. Quem locum, ſuperius lib. vi. c. xxviii. tripliciter expoſui, iuxta triplicem interpretum opinionem. Sed de iſtis duabus domibus, B. Hieronymum ſecutus ſum, qui in ſuis ſuper hoc loco Commentariis, Nazaræoꝝ opinionem recitat: Duas nanque domos dicebant Nazaręi, qui ita Chriſtũ recipiebant: vt obſeruantias legis veteris non amitterẽt, duas eſſe familias, Sãmai, & Hellel: ex quibus orti ſunt Scribę, & Phariſęi: quorum ſuſcepit ſcholam Achibas: quem magiſtrum Aquilę Proſeliti autumant: & poſt eum Mechir: cui ſucceſſit Ioanna filius Zadæi: & poſt eum Eliezer: & per ordinem Elpho: & rurſum Ioſeph Galilæus: & vſq; ad captiuitatẽ Hieruſalem Ioſue. Sammai igitur, & Hellel, non multo tempore prius, ꝗ̃ dominus naſceretur, orti ſunt in Iudęa: quorum prior īterpretatur Diſſipator, ſequẽs Profanus: eo quòd per traditiones ſuas legis præcepta diſſipauerint, atq; maculauerint. hæc B. Hieron. Quod ẽt in magna parte verificatur per ea, quæ à Rabinis Hebræoꝝ dicuntur in Canhedrim ,his verbis: Non veniet filius Dauid vſq; quo nõ ſint conſumptę duæ domus paternales Iſrael: quę ſunt capita captiuitatis Babylonię, Principes terrę Iſrael. Scriptum eſt enim: Ipſe erit vobis in ſanctificationem. & gloſat ibi Rabi Salomon: Erit ſaluatio in Iſrael in ſanctuarium, & in lapidem offenſionis, & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael. Ex quo cõſtat, & quidem non obſcure: ꝙ Meſſias Rex, in cuius aduentu duę domus Iſrael conſummendę erant, merito erat ille, qui Deus exercituũ vocatur. Ex prędictis igitur omnibus, liquidò oſtenditur, & declaratur, ꝙ Rex Meſſias, qui venturus erat in ſanctificationem eorum, qui eum reciperent, & ei crederẽt, erat è conuerſo venturus in laqueum, & in lapidem offenſionis duabus domibus Iſrael: propter. ſ. eorum incredulitatem, & quia eum vilipenderent: vt latius declaratũ fuit ſuperius lib. vi. c. xxviii. Duę igiť illæ domus Iſrael, qbus Meſſias Rex futurus erat in lapidẽ offenſionis, & in petram ſcandali, fuerunt domus Sammai, & Hellel: ex quibus orti ſunt Scribę, & Phariſęi: & ipſi quoq; Scribę, & Phariſęi, qui per traditiones ſuas fictas, & falſas legis Moſaicæ, pcepta diſſipauerũt, & maculauerũt: vt ſupra multiplr demõſtratum eſt.

Domus apud Eſaiam.

Scribę, & Phariſęi.

Quam quidem fictionem legis, ore tantum datę, Hebręi omnes eius temporis, ſaltem peritiores (vt aiũt) memoriter abſque ſcriptura retinuerunt: & inter ſe confouerunt vſque ad tempora Antonini Pii Romanorum Imperatoris: qui per centũ annos, vel circiter, poſt ſecundi templi deſtructionem imperauit: quo regnante, hãc omnem legis, voce tantum datę, fictionẽ, & Phariſæorũ, Scribarumq; traditionem collegit: & in quoddam Opus, ſiue Volumen, in plures tamen libros diuiſum, ſub breui tamen ordine, & compilatione in ſcriptis redegit quidam Rabi, qui Monoa dicebatur: vt aliqui aſſerunt: ſiue, ſecundum aliquos, quidam Rabi appellatus Iudanaſci: qui eam didicerat doctri-

Mayr nam à quodam Rabino Idumæo, q Mayr vocabatur: qui poſt Saluatoris noſtri paſſionem ad Iudaiſmum ſe contulerat. fuit enim peregrinus: vtſupra diximus. Cuius Mayr auctoritate, tanq̃ ab auctore, & pricipali iuentore, vel ſaltē ꝯſeruatore, illa tota doctrina depēdet. Qui qdē Mayr facillime potuit eſſe illemet, qui ſucceſſit poſt Ahibā, pp nominis quaſi ſimilitudinem: quem Beatus Hieronymus, ſiue ex ſua, ſiue ex Nazaræorum ſententia, nominatum fuiſſe Machir aſſeuerauit: vtſupra dictum eſt. Quod quidem Opus, ſiue Volumen, Hebræi omnes Miſtiam vocāt: hoc eſt ſecundam legem: per quam ſecundam legem, vel Miſtiam, illam tantum intelligunt legem, quę verbo, ſiue voce tantum data fuit, & ſine ſcriptura: quam in antecedenti proxime capitulo, fictam, & falſam eſſe probaui. Quam legem ipſe Mayr publicauit, & manifeſtauit, dicens: Deum ſibi præcepiſſe, vt eam manifeſtaret omni populo Hebræo, propter inſtantem neceſſitatem, quia multi ex Iudæis conuertebantur ad Chriſtum, & Iudaiſmus deſtruebatur. Poſt vero antedicti Voluminis cognominati, Miſtia, compilationem, per trecentos ferè annos, vel circiter, tempore Conſtantini Romanorum Imperatoris: cum omnes ferè ad Chriſti fidem ſe conferrent: eo quòd idolatria in vniuerſis mundi partibus deſtrueretur, quamplurimi Iudęorum Rabini ex toto penè terrarum orbe, in vnum congregati, Volumen illud, quod Miſtia dicitur: valde prolixe, & diſpendioſe expoſuerunt, & declarauerūt, ac in quoddam aliud Opus redegerunt, in quamplurimos tamen libros diuiſum.

Machir

Thalmud cō mētatio ſecundę legis.

Quod Opus Hebræi omnes Thalmud, ſuo appellant idiomate: hoc eſt doctrinā. Thalmud enim Hebraice, doctrina ſonat Latine. Hoc autem Thalmud, ſiue doctrina, licet in duobus diuiſum ſit Voluminibus, potius, & verius nefanda maledictio dicendum eſſet, quàm doctrina. & hoc Hieremię Prophetæ auctoritate, dicentis capitulo vigeſimooctauo: Maledictus qui fecit Opus domini fraudulenter. Cum enim legem Miſtiam finxerint Iudęi: & multas nefandas falſitates i ipſo Thalmud poſuerint, qn fraudulenter fecerint, negari non poteſt. Hoc igitur Thalmud duplex eſt apud Hebræos. Alterum nanq; eſt Hieroſolymitanū, ſiue Hieroſolymum: alterum vero Babylonium, ſiue Babylonicum: quod ideo Babylonium dicitur: eo ꝙ in Babylonia Aegypti fuerit compilatum. Sed de Hieroſolymitano dicant ipſi Hebræi cauſam, quoniam non video, ꝙ in Hieruſalem tēpore Conſtantini congregari potuiſſent Iudęi ad illius Operis compilationem: & maxime poſtquam ad Chriſti fidem conuerſus eſt. Verum illud Babyloniū apud Iudæos multo maioris, & præſtātioris eſt auctoritatis, quàm Hieroſolymum: quia Iudęi omnes putant ipſum Babylonium veram, & irrefragabilem totius diuinę legis continere interpretationē. totius diuinæ legis dixi: hoc eſt, tam ſcriptę, q̃ verbo, ſiue voce datę: ſed verius fictę, & falſæ. Licet in ea plura, & magis obſcœna, ac impia contineantur ſcelera: vt infra ſuis locis demonſtrabitur. Sed quoniā hæc tota doctrina, quæ interdum Thalmudica: & interdum Phariſaica dicitur: & etiā Idumetica dici poteſt: eo ꝙ Idumęi ab Eſau deſcenderint, & Iſraelitarum inimici ſemp fuerint, licet ab Eſau fratre Iacob deſcenderint: vnde ipſi Idumęi Iudæi Proſelyti nominantur. Cum autem eccleſia Chriſti dicatur eccleſia Apoſtolica, eo quòd doctrinam legis Euangelicę acceperit à Chriſto, mediantibus Apoſtolis: ſic itidem Synagoga Iudęorum, quę doctrinam Thalmudicam habet pro lege, dicenda eſt Idumetica: eo quòd eam accepit doctrinam, mediante Rabi Mayr Idumęo. Ideo ipſa Iudæorum doctrina quolibet ex ſupraſcriptis tribus nominibus: ſcilicet Thalmudica, Phariſaica, & Idumetica veraciter, & conuenienter appellari poteſt. Et quoniam ipſa (quocunq; appelletur nomine) ſuper falſo fundata eſt, & inhæret fundamento: legis ſcilicet voce tantum datę: vt in pręcedenti proxime capitulo idonee, & ad plenum probatum eſt. Ideo Iudęi miſeri, & cęci in tenebris ambulant palpantes, illa percuſſi

Duplex Thalmud Babyloniū Hieroſolymitanum.

amentia

Digitized by Google

amentia, quã ſibi futuram prędixit Moyſes Propheta, Deuteronomii capitulo vigeſimooctauo. Ecce igitur vbi, & quando, & à quibus, ſiue à quo auctore emanauerit legis voce tantum datæ fama, & opinio. Ex ſuperius igitur dictis, patet doctrinam Thalmudicam, quam hodie Iudęi obſeruant, habuiſſe ortum, & originẽ à ſecta Phariſæorum, & Scribarum: & à falſis, & deteſtandis traditionibus ipſorum Scribarum, & Phariſęorum, & à Mayr Idumęo.

Quod hominum genus fuerit, ſiue quę ſcientia, vel peritia ſit ea, quam Iudæi Cabalam vocitant: & quis eius fuerit ſciẽtię inuentor. Cap. IIII.

Iſti profecto Phariſęi, de quibus in antecedenti capitulo dixi: & qui (vt ait Ioſephus) certiorem legalium rituum notitiam ſe habere profitentur, in bifarias tandem ſectas ſciſſi ſunt. Quarum altera apud Iudęos prima, & pręſtantior habetur: eo quod alteram ſubiecti exuperet nobilitate: & æternam legis ſcientiam ſe amplecti, & conſequi poſſe arbitretur: & hæc Cabala denominatur. Cabala enim Hebraice prima ſyllaba longo, & reliquis duabus breui, ſpiritu prolatis dicitur id, quod ex narrantis auditu recipitur, crediturq́; atque tenaciter, & firmiter retinetur. Et hoc ideo, quia omnia Moſaicæ legis voce tantum datę præcepta, tãquã vera, & certa abſque dubio recipiat, credatq́; ac firmiter retineat: licet lex illa voce tantum data, non ſit vera, ſed ficta, & falſa: vt ſuperius probatum eſt. Nõ enim ſcriptam, & veram Moyſis legem tenet, & credit huiuſmodi ſecta: & propterea nec literali acquieſcit intellectui: ſed ſuo quodam modo, quaſi allegorico (vt ita dixerim) extra literam ſubtiliter inquiſito, & indagato: vt intrinſecum recipiat ſenſum: etiam aliquoties per literarum, ſiue characterum tranſlationem, ſiue trãſportationem: vt paulo infra declarabitur. vnde huiuſmodi homines ab iſto vocabulo Cabala, Cabaliſtę nũcupati ſunt: & quod litera præ ſe fert, & docet non reſpiciunt, & inquirunt: vt etiam dictum eſt: quia circa non ſcripta verſantur: ſed circa id tantum, quod ex lege voce data imaginari poſſunt, ſibi concipere poſſe: vt ad æternæ legis ſcientiam, iuxta eorum opinionem, peruenire queant. hinc eſt, quod literalem ſenſum, tanquam vmbratilem omnino vilipendunt, vel ſaltem paruipendunt, cum intrinſecum tantum ſenſum omni ſtudio, & magna quadam, ac ſubtili inueſtigatione perquirant. Transferunt etiam ſępe dictionum characteres, & figuras toties, & tot modis, nullo earum ordine ſeruato, quot, & quibus poſſit ex eis aliquid intelligibile ſignificari: vt exempli gratia: ex hac dictione, Bereſid, quę idem Hebraice ſignificat, quod, In principio, Latine: tranſponendo ipſius dictionis characteres: hoc eſt literarum figuras, in Deo Trinitatem eſſe demonſtrant. Et hoc tã ex textu Hebraico, q̃ ex Chaldęo. Nam ex Hebraico eliciunt prius duas dictiones: quarum altera: ſcilicet prima, ſignificat, Pactum: altera vero: ſcilicet ſecũda, ſignificat, Eſt. Ex quibus duabus, tres alias eliciunt dictiones: ſcilicet Pater, Filius, & Ignis. per quam dictionem, Ignis, ſignificatur Spiritus ſanctus. Nam ipſe Spiritus ſanctus ſuper centum viginti in Chriſto credentes, in forma ignis cecidit: vt ſuperius libro ſexto, capitulo octuageſimoquarto probatum eſt. Et ſic ex textu Hebraico oſtenditur, In diuinis eſſe Trinitatem: ex textu autem Chaldęo, eliciũt Spiritum, Filium, & Patrem. Et ſic etiam ex textu Chaldęo eliciunt Trinitatem: licet alio ordine: ſcilicet peruerſo. Rectus nanque ordo eſt, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: tres quidem perſonę: ſed vna Deitas. Ex quo ſubtili inueſtigandi modo percipitur, hanc Cabaliſtarum ſectam circa ſubtilia, & difficillima verſari. Inquirunt enim quot ſunt Omnipotentis, & Optimi Dei nomina: & quam eorum quodlibet nomen habeat ſignificationem, & proprietatem, quam'ue virtutem: & quibus ſcribatur literis, vel characteribus: ac etiam quo or-

Cabala

Bereſid

dine,& modo ſcribi,ac proferri debeat.
An ſcilicet palato,vt Gimel:an lingua ſi-
mul,& dentibus tantum, vt Zain : an la-
bris tantum,vt Bet:an gutture,vt Aleph.
Multa enim in ſacris literis extāt arcana:
quæ ſcribendi ,legendiq́;, & proferendi
literarum,& vocis modus inſinuat: & ma
xime in Hebraica lingua,vt aiunt: qui ta-
men modus in aliā linguam idonee tran
ſferri non poteſt:quod potiſſimum verę
eſt in ipſis diuinis nominibus , in quibus
multum Latina deficit æditio. Ad cuius
rei teſtimonium , audi Origenem ſuis in
libris contra Celſum,dicētem:In quibuſ-
dam ſacris nominibus mirandam latere
virtutem:ideoq́; hæc ipſa non eſſe ex He
braica lingua in aliam tranſferēda:ſed in
ſuis ipſis characteribus conſeruanda.

Arbitrantur inſuper Iudęi,huius ſectę
homines,ſi eam ſcientiam, quam ipſi Ca
balam vocitāt,veraciter adipiſci poſſent,
ſe eius virtute,& poteſtate,quamplura di
uina opa effecturos eſſe: quapropter ſem-
per circa ardua,ac diuina inſiſtunt: vt eā
integre adipiſcātur ſcientiam.Hæc enim
facultas,ſiue ſcientia,ſemper habet ſubie
ctum,& intelligibile,circa quod verſatur
obiectum:nec fidei adhęret, niſi in illam
quibuſdam inducatur inditiis : nec vllis
inducitur,niſi ea primo competentia , &
proportionata fidei,& ſectæ,quam teſtan
tur,ratio prænoſcat.Quis igitur hanc nō
cooperante ratione , mente'ue attigibilē
dicet? Vnde huiuſmodi ſecta intelligibi-
le lumen negligens , ſacra Dei eloquia in
figmenta,& corporeas conuertit imagi-
nes: ac quanto altius nititur aſcendere,
tanto plus ad ima , Abyſſumq́; decidit
ignorantię.Nō enim verum legis ſenſum
continuo,& generaliter elicere, & perci-
pere poſſunt,cum literam omnino vilipē
dant:ex qua non ſolum ſenſus percipitur
literalis,ſed etiam dependet allegoricus.
Ex vera igitur litera allegoricus etiam tra
hitur ſenſus.Cum autem huius ſectę ho-
mines legis dictiones,ſi non omnes, ſal-
tem plurimas,per literarum,ſiue characte
rum tranſlationem mutent, & varient,vt
ipſe quoque ſenſus,ſiue literalis,ſiue alle
goricus,& ſpiritualis ſit,mutetur,& à pri-
mæuo deuiet ſenſu neceſſe eſt. Cuius
rei experientiam in hac dictione , Amor,
videmus manifeſtam. ex eius enim dictio
nis literis,ſiue characteribus tranſlatis, &
mutatis,duę alię,vel tres reſultant ,& effi
ciuntur dictiones,aliquid intelligibile ſi-
gnificantes:ſcilicet,Roma,Armo, & Mo-
ra:ſed variam à primæua dictione habēt
ſignificationem:vnde licet in illa diuina
dictione,Bereſid, Cabaliſtarum ſentētia,
per tranſmutationem literarum in He-
braica lingua verificetur:vt ſupra demō-
ſtratum eſt:in aliis tamē omnibus dictio-
nibus,ſaltem generaliter,& ſemper verifi
cari non poteſt,immo rariſſime, & quidē
à caſu. Vnde(omni prorſus dubio ſemo-
to)huiuſmodi Cabaliſtarum ſubtilis inq-
ſitio in omnibus generaliter dictionibus
locum habere non poteſt. Ex quo fit,vt
ſic inquirentes,in craſſam potius inducā
tur ignorantiam,q̄ in aliquam ſublimen-
tur,& extollantur ſcientiam. dicente Salo
mone Eccleſiaſtis capitulo ſeptimo : Dixi
ſapiens efficiar:& ipſa longius receſſit à
me multo magis,q̄ erat: & alta pro fundi-
tas quis inueniet eam ? quaſi dicat, Nul-
lus. Item ipſe Salomon Eccleſiaſtis capi-
tulo octauo:Et intellexi,q̄ omnium ope-
rum Dei,nullam poſſit homo inuenire ra
tionem eorum,quę fiunt ſub Sole. & quā
to plus laborauerit ad quærendum, tan-
to minus inueniet:etiam ſi dixerit Sapiēs
ſe noſſe,non poterit reperire. Vnde ipſe
Eccleſiaſtes inquit capitulo ſeptimo: Ne-
que plus ſapias,q̄ neceſſe eſt, ne obſtupe-
ſcas. Et Apoſtolus ad Romanos,capitulo
duodecimo:Nolite plus ſapere, q̄ oporte-
at ſapere:ſed ſapere ad ſobrietatē. Quod
ex hoc ſolo,& ineffabili fundamento per
cipi poteſt:quia nullus huius ſectę fuit vn
quam in ea diſciplina tantum eruditus,
& doctus,vt eam Cabaliſtarum doctrinā
potuerit vnquam ad perfectum adipiſci:
eo quia eorum nullus opera illa diuina
fuerit vnquam perpetratus , quæ ab illis,
qui eam aſſecuti fuiſſent diſciplinam,per
petranda fore autumant. Ab effectu igit
manifeſte cognoſcitur,huiuſmodi ſectæ
homines inaniter,& phantaſtice inſuda-
re,cum nūquam ad optatum finem poſ-
ſint

Digitized by Google

ſint peruenire. Hanc autem reſponſionẽ modernis Iudæis factam eſſe volo, qui opinabantur Cabaliſtarum ſcientiam ſe adipiſci poſſe, vt diuinã operentur mira cula, quia inſaniunt. Ego autem duabus rationibus motus aliẽ ſentio: & forte non male: ſaltem in parte, ſi non in totum. Primo nanq;, quoniam iſti Cabaliſtæ apud antiquos Iudæos ſemper in magno pretio, & honore habiti fuerunt: quod equidem non fuiſſet, ſi literarum ordinẽ peruertiſſent, & delyramenta aliqua dixiſſent. Item quia reor illos, non per literarum tranſlationem, ſed ex litera veræ legis ſcriptæ, non autem voce tantum datæ, & falſæ, intrinſecum, & ſpiritualẽ ſenſum diligentiſſime perquiſiuiſſe, & multoties inueniſſe. Ad cuius rei euidentem apparentiam, audite quæſo Iudæi, quid ipſi Cabaliſtæ dicant in Bereſid raba, ſuper illis verbis Gen. cap. iii. Et ait dñs ad ſerpentem &c. ibi Cabaliſtę inquiunt: Legem fuiſſe à Deo datam ꝓpter ſerpentis venenum, quod in Adam imiſerat ipſe ſerpens: & cum aduenerit Meſſias, ipſum venenum ceſſabit. Iſti nempe Cabaliſtæ, per illud venenum imiſſum in Adã per ſerpentem, intellexerunt Adam peccaſſe, edendo pomum vetitum: quod venenũ: hoc eſt peccatũ, ceſſaret, cum Meſſias aduenisſet: quia ipſius cruciatu peccatum illud eſſet abolendum. Rabi ẽt Simõ Benlobaii Cabaliſtaꝝ Princeps, vel ſaltem ex maioribus, ſup his verbis Deutero. c. vi. Audi Iſrl' Deus, Deus noſter, Deus vnus eſt: inqt ex ipſis verbis, Patrem, Filiũ, & Spiritum ſanctum, explicite proferri. Et nota ꝙ æditio Chaldaica, hęc tria nomina, ſiue has tres dictiones de Deo intelligit. Inuentorem aũt huius ſcientiæ Cabala denominatæ fuiſſe autumant Simonem quẽdam filium Lochai, ſiue Iochai, qui Cæſaris extitit tempore: ſed cuius Cęſaris non intellexi. Quicquid etiam in Thalmud dicit, ſiue diſputatur extra expoſitionem illius literæ, quam Rabini habent ibi exponendam, moderni etiam Iudæi Cabalam nominant: licet Rabini illi, ſiue Thalmudiſtæ, non ſint Cabaliſtæ. Et hoc, qa dicunt ea ſubtili diſputatione

Aſt dñs ad ſerpẽtem.

Simõ inuentor Cabalę.

Finus Ferrarieñ.

fuiſſe ventilata, & ſic, & taliter concluſa, vt firmiter tenenda ſint.

¶ Quòd multipliciter Iudęi de Deo male ſentiant: & ideo hęretici ſint, & idolatrę. Item ꝙ Thalmudiſtæ, ſiue Rabini, ſuis qbuſdam falſis Cõſtitutionib⁹, veram legem Moyſis vitient, atq; corrumpant. Cap. V.

Quamuis primũ, & principale Iudaicę ſynagogę fundamentũ. ſ. ꝙ falſum ſit, Moyſem aliam dediſſe legem, q̃ eã, quæ in ſuo deſcripta eſt Pentateucho, ſupius deiectũ, & funditus ꝓſtratum fuerit: à quo oẽs Iudęoꝝ dependent, & emanant errores: cũq; oĩa, quę ſuper eo ꝯſtructa ſunt fundamento, vel ab eo deriuant, & dependent, ſicut lex Miſtia: hoc eſt ſecunda, & duplex Thalmud. de qbus ẽt ſuperius dictum eſt, ſimul, & pariter cum ipſo corruerint, & ꝓſtrata ſint fundamento: tñ ad maiorem adhuc ipſius Iudaicę Synagogę ꝯfuſionem, & deteſtationem: & ẽ cõuerſo ad ampliorem fidei noſtrę Chriſtianę laudem, & gloriã, nõnullas ẽt prauas, & deteſtandas de Sũmo Deo Iudęoꝝ opiniones: hoc eſt falſas, & hæreticas narrare decreui: ſimul cũ multis Thalmudiſtaꝝ, vel Rabinoꝝ, ſententiis, opinionibus, & ꝯſtitutionibus falſis, iniqs, & neſandis: non ea tñ cauſa, ꝙ eas tanq̃ iuſtas, & ſanctas approbem: ſed vt qbuſcũq; gentibus Iudęoꝝ ſcelera, & impietates pateant, qbus ipſi verã Dei legem euertũt, & lacerãt: & vt detegant, & cognoſcant cuius conſcientię, & ſanctitatis ſint, ſiue verius impietatis.

¶ Quòd Iudæi ſint hæretici: eo ꝙ de Deo male ſentiant.

Hęc nempe veritas, ꝙ Iudęi nõ verã, ſed potius falſam exhibeant Deo latriã, ex hoc maxime patet, qa veram fidem non habent. Nam in primis non adorãt, nec credunt veꝝ Deum, quia negant Deum eſſe trinum, & vnum: negãtq; omnes articulos humanę redemptionis: quia negant incarnationem filii, & paſſionem: & ſic adorant, & colunt vnum Deum: qui non eſt trinus in perſonis, nec incarnatus &c. Sed talis Deus nuſquã eſt: igitur nullum Deum, immo falſum Deum, co-

Digitized by Google

ſunt,& adorant:quoniam ille, qui eſt verus Deus,Creator cœli,& terrę,eſt trinus in perſonis:& vnus, & ſimpliciſſimus in ſubſtantia.& ſic per ↄſequens ipſi Iudæi non exhibent Deo vero latriam debitã, nec offerũt ſacrificium Deo acceptabile: vt dicit Pſalmis. xlix.& l. & per ↄſequẽs non reddũt Deo debitas gratias pro beneficio redẽptionis,nec debitas laudes, tanq̃ vero Deo redemptori,& glorificatori:& ſic nõ exhibent Deo vero debitam, & veram latriã. Oppoſitio. Sed ad hoc rñdent Iudęi moderni,dicentes: Patres noſtri antiq,Abraam,Iſaac, & Iacob, Moyſes,& cæteri exhibuerũt Deo veram latriã:iuxta id quod Deus præcepit ſuis tpibus,& in lege:& tñ non credebãt Trinitatem in Deo:nec offerebant tale ſacrificium,ſicut,& quale vos Chriſtiani offertis:nec credebãt ea,quę vos creditis: nec talem exhibebãt latriam,vt patet per totum diſcurſum legis:ex quo ſe nõ errare aſſerunt,poſtq̃ in latriã Deo exhibenda, illoꝝ fidẽ,& ritũ ſequunt. Rñſio. Sed Iudæi ex iſta ſua ratione nõ euadũt iram Dei futurã,ſed mentiunt. Nam ꝓbatum eſt ſupius lib.iii.qualr patres veteris teſtamenti habuerunt veram fidẽ de Chriſto futuro:& ſub tali fide,& in ſignum pretii futuri per Chriſtũ in Cruce offerẽdi, & ſoluendi offerebãt ſacrificia, & cætera exercebant legalia.Et ſicut tũc illi offerebant in ſignũ,& figurã,qđ Chriſtus obtulit realiter in Cruce:& illud idem ſacrificium,qđ nos realiter offerimus in memoriam paſſionis:& ſic habebãt eãdem fidem,quã nos habemus de Chriſto Redemptore,& Glorificatore.licet non eodem modo,nec ita diſtincte. & ideo nobiſcũ receperunt repromiſſiones, & pręmium fidei,& latrię: vt ait Apl's ad Hebræos.c.xi.ex quo habuerũt de Trinitate, licet nõ ita diſtincte,qa in lege,& Prophetis explicatur Trinitas perſonaꝝ:vt probatum eſt ſupra in lib. viii.cap.vi. Et ſic dicendũ eſt:ꝙ patres veteris teſtamenti exhibebant Deo veram latriam in ſigno,& figura,non in re:qa omnia illa ſacrificia hoc noſtrum figurabant ſacrificium.Ideo quando illæ figuræ fuerũt completæ,& verificatæ per Chriſtum in Cruce confixum:ceſſauerunt omnia illa ſacrificia: vt ꝓbatum eſt ſuperius libro.vi.cap. .lxx.& maxime auctoritate Danielis cap. .ix.cum dixit:Quod poſt ſexagintaduas Hebdomadas occidetur Chriſtus:& tunc ceſſabit omnis hoſtia,& ſacrificium &c.Et ſic poſt paſſionem Chriſti omnia illa ſacrificia,& omnia legalia ſunt falſa: quia erant tantum ſigna de futuro: vt paulo ante dictum eſt. Et ꝓpterea ſunt in præſentiarum Sũmo Deo abominabilia:eo ꝙ negant Chriſtum veniſſe,& Deum faciũt mendacem,& Prophetas mendaces:quoties per Iudæos obſeruant:& ideo mentiuntur Iudæi moderni,dicentes ſe habere eandem fidem,& exhibere eandẽ latriam cum patribus veteris teſtamẽti:immo ipſi Iudæi totaliter negant Chriſtũ, & noſtram redemptionem,quam illi ſancti patres ſummopere credebant,& expectabant:quia Moyſes,& Aaron,& Samuel cum omnibus ſacerdotibus iam tunc inuocabant nomen Dei: quod eſt Verbũ incarnatum,Chriſtus Ieſus:vt dicitur in Pſalmis.viii.&.xcviii.Ex quibus patet,ꝙ Iudæi falſum Deũ adorãt, & credũt:& ei falſam exhibent latriam.Et ſimiliter dici poteſt de Sarracenis, & Maumethenſibus, & cæteris infidelibus. Ex quibus omnibus ſequitur, quod ſola Chriſtiana religio vero Deo veram exhibeat latriam. & per conſequens, vero, & debito modo,reſpectu Dei, omnia ſanctificat Sabbata.

Oppoſitio. | Reſponſio. | Cur legalia Hebræorũ ceſſarint

¶ Inquiunt Iudæi Deum peccaſſe, quia Lunam Sole fecerat minorem.

Et ſi Summus Olympi rector Deus Omnipotens,ſit beatiſſimus,æternus,glorioſus,iuſtiſſimus,mundiſſimus,incorporeus,oĩa videns,omnia ſciens, nihilq; ſibi deſit,tota ſic acclamãte ſcriptura: & maxime Baruth cap.iii. vbi dicit:O Iſrl', q̃ magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius? Magnus eſt, & non habet finem:excelſus, & imenſus &c. Et cũ nunq̃ peccauerit, vt inquit Eſaias capitulo.liii. Eo ꝙ iniquitatem nõ fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius: nihilominus impii Iudæi multifariam, multiſq; modis eius

eius derogant maieſtati, quàplurimos ei imponentes defectus. Et primo, ꝙ peccauerit, quia Lunã Sole fecerit minorẽ. Legitur enim in lib. qui dicitꝰ, Hulin, Thalmudiſtas dicere: & imprimis Rabi Symeon, ꝙ Deus peccauerit Sole Lunã lumine minorem feciſſe: vtq; huiuſmodi expiaretur peccatum, voluit Deus, quolibet nouilunio de hirco ſacrificium fieret: quemadmodum ſcribitꝰ Numeri cap. xxviii. vbi ſic dicitꝰ: Hircus quoq; offertꝰ dño ꝓ peccatis in holocauſtũ ſempiternum cum libamentis ſuis. Et ibi narrat Rabi Symeon, ꝙ cum Luna Solis lumini adęquaret: cenſuit ipſa diuinæ ſapientiæ non congruere: vt duo eodem fungerentꝰ diademate, ſiue decore. Idq; cum delatum Deo ab ea fuiſſet: dixit Deus, Minuatꝰ lumen tuum. hoc audiens Luna, atq; dolens, inquit: Domine mũdi: Recte locuta ſum ꝑfecto, cur meum iubes lumen diminui? Tunc Deus: vt Lunæ ſolicitudinem leniret, atq; mœſtitiam, decreuit Solem die tantum, Lunam vero die, noctuq; luceſcere: cui dedit etiam, ne diminutionem ſui luminis iniquo animo ferret, ſtellas tanq̃ comites, atq; pediſſequas. His nanq; nõ contenta, rurſus ait: Domine mũdi, Lumẽ candelæ penes Solem nihil eſt. Cui Deus, Peccaui inquit. Et ad huiuſmodi peccatum expiãdum, velim vt ſingulis mẽſibus à populo Iſrael dè hirco ſacrificium fiat in holocauſtum ſempiternum.

Cur hircus nouilunio imolatꝰ.

¶ Item, ꝙ iuidia peccauerit.

In libro Zota, capitulo primo, dicitur: Quinq; homines ſibi in aliqbus ſimiles creauit Deus. ſ. Sanſonem in fortitudine, Saulem Regem in ceruicis pulchritudine, Abſolon in capillis, Regem Sedechiam in oculis, & Regem Aſa in pedibus: & in his, in qbus ſibi ſimiles erant, condemnauit eos. Illis igitur eum iuidiſſe aiunt: & Deum habere corpus humanum innuunt, licet Meſſiam negent eſſe Deum: vt clarius libro ſexto, cap. iiii. dictum eſt contra.

Quinq; hoies ꝑſtantes.

¶ Deum dolore angi inqunt, q̃a Hieroſolymam, & templum deſtruxerat.

In libro, qui dicitur Barathoch, ſiue Benedictionum, cap. primo, aiunt: Quòd diuina maieſtas dolore afficitꝰ: eo quòd ipſe deſtruxiſſet templum, atq; ciuitatem Hieruſalem: & angore nimio afficitur in qualibet vigilia noctis rugiens vt leo, & inquiens: Væ mihi, quia deſtruxi domũ meam: vę mihi, quoniam combuſſi templum meum, væ mihi, quia inter gentes, ſeruitutis iugo, oppreſſi filios meos. ſ. Iudęos. Neminem enim latet, ꝙ hęc dictio, Væ, calamitatem, atq; miſeriã ſignificet: quæ vllo modo diuinæ potentię, qui Deus eſt, aſcribi minus poſſunt. Quippe qui ſumma beatitudo eſt, ſumma lętitia, & infinitum gaudium. vide ſuperius lib. vii. cap. ſiue Oppoſitione. xxv. quid dixi de Thalmudiſtis ſuꝑ hac ſententia, ꝙ Deus dolore afficiatur. Et addunt Thalmudiſtæ iſti improbi: ꝙ à tpe, quo templum ſecundum corruit, atq; deſtructum fuit, ad hunc vſq; diem, nulla vnquam felicitas, ſiue iucunditas extitit apud Deum, ſed tantum gemitus, atq; planctus. O' cæca, atq; brutalis fatuitas: vnde enim habuerint ad exprimendum tantum nefas: ipſi quidem requiſiti etiam cauſam ignorãt. Iudicet igitur, qui rationis eſt particeps, quibus decretis, quibusue documentis, qua fide erga Deum, atq; religione Iudęi vani, deuii, atq; profani ſeſe inſtituant, atq; gubernent. Ferunt prętereà (vt ſupra dictum eſt) ꝙ Deus in qualibet vigilia noctis rugit vt leo: Ah infelices Iudæi, fugit ne eos hæc veritas, cum ſacræ literæ Deum rugire aſſerunt, ſignificare omnibus per metaphoram, Deum in malos, atq; prauos animaduerſionem, ſiue pœnam eſſe allaturum? nequeunt enim hoc inficiari Iudæi. Scribitur nanq; à Hieremia caplõ. xxv. Dominus de cœlo rugiet, & de habitaculo ſancto ſuo dabit vocem ſuam. Rugiens rugiet ſuper decorem ſuum. hoc enim à Propheta dictum eſt, quia eum non latebat futura Iudæorũ deſtructio, ac etiam Babyloniorum perditio, ideo ſequitur: Impios tradidi gladio, dicit dominus. Item Iohelis cap. iii. dicitur: Dominus de Sion rugiet, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam, ad puniẽdos improbos. ſ. atq; ſceleſtos. Amos ẽt caplõ primo, ait: Dñs de Sion rugiet, &

Digitized by Google

de Hieruſalem dabit vocem ſuam &c. Ex quibus verbis,& ſubſequentibus, clarum eſt,ꝙ Deus multorum Regna euerſurus erat: Damaſcum.ſ.Gazam,Tyrum, Edom,ſiue Idumæam, atq; Ammonites. Igitur Iudæi,qui imaginantur ad eorum bonum rugire Deum, manifeſte delyrãt, atq; contra Prophetarum Vaticinia,inſani,ac ſtulti pergunt. Vide Eſaiam cap. .lvii.vbi ſic inquit: Vos autem accedite huc filii auguratricis, ſemen adulteri, & fornicariæ,ſuper quem luſiſtis? ſup quem dilataſtis os? & eieciſtis linguam? Nunqd non vos filii ſceleſti? ſemen mendax? qui conſolamini in Diis ſubter omne lignũ frondoſum,immolantes paruulos in torrentibus ſubter eminentes petras. In partibus torrentis pars tua: hæc eſt ſors tua: & ipſis effudiſti libamen: obtuliſti ſacrificium. Nunquid ſuper his non indignabor? & cætera ſequentia,quę multa ſunt. Additur etiam ibidem in Thalmud à Rabi Ioſue,ſeu Quirina: Dum per deſertum Hieruſalem iter facerem, & igreſſus eſſem quandam domum, vt ibi orarem, ecce ad hoſtium domus illius affuit Helias cuſtodiens me,donec meam perfeciſſem orationem: qua perfecta, inqt mihi: Pax tibi Rabi. & ego reſpondi: Pax tibi Rabi, & domine mi. & ipſe me interrogans,ait: Nunquid fili mi vocem aliquã in hoc audiuiſti deſerto? & ego inquam: Audiui equidem quendam vlulantem ſicut columbam, & dicentem: Vę mihi: quia deſtruxi domum meam,& atriũ meum comburi feci: filioſq; meos iter mundi gentes captiuaui. Tunc ait mihi: Fili, per vitam tuam, & per vitam capitis tui iuro,ꝙ non ſolum in iſta hora huiuſmodi dicit verba, verũetiam quandocunq; Iſrael ingreditur Synagogas,& ſtudia,& audientes legem dependent ab ore legẽtis. & dicitur eis, Quaddit.i.profaciunt: & reſpondent, Sit nomen eius benedictum &c. Tunc Deus mouet caput ſuũ, dicens: Beatus Rex, qui ſic in domo ſua glorificatur. Et quid habuit pater,vt ſic faceret filios captiuos, Væ filiis, qui migrauerunt deſuper menſa patris eorũ. Ex quo dicto concludunt iſti Rabini, Mœrorem eſſe in Deo: & poteſtatem non habere liberandi eos ab hac ſua captiuitate.

¶ Quid dicãt agere Deũ in die.

In libro Auenazra,quęſtionem quandam mouent Rabini. Quęrunt enim qd agat Deus duodecim horis diei: & ſibimet reſpondentes,dicunt: Tribus primis horis legi Thalmudicæ incumbit,atque ſtudet. Aliis tribus,infantes,ſiue pueri morte pręuenti,quam diſcere nequiuerunt,lege ipſa inſtruuntur à Deo. Aliis vero tribus,mundum iudicat. Reliquis tribus horis,ludit,& ſolatium capit, ac ridet cum Leuiathan. Inquiunt enim Iudæi,Leuiathan eſſe piſcem quendam miræ magnitudinis: cuius fœminam Deus occidi iuſſit,ne à multiplicata ab eis deſcendentium multitudine,& furore mũdus deſtrueretur: corpuſq; eius ſale condiri voluit,Meſſiæ,cum venerit,offerendum: quo tempore à Iudæis Tabernaculum fiet ex pelle ipſius piſcis: quem ibi comedent Meſſias pariter,atq; Iudęi? Et aſſerunt guſtui ſapidiſſimum cibum.

Abodozera. Leuiathan.

Iob capitulo tertio: Leuiathan iſtum, quem formaſti ad illudendum ei. Dicunt tamen,ꝙ à die,qua templum deſtructum eſt,non fuit ludus, nec riſus coràm Deo: ſed fletus,& planctus, iuxta illud Eſaiæ: Vacauit dominus exercituum in die illo ad fletum,& planctum. Beatus Gregorius in Moralibus libro quarto, capitulo vndecimo: Leuiathan,inquit, ſignificare additamẽtum: ſed capitulo duodecimo, ſic de eo inquit: Sed hunc Leuiathan electi Angelorum ſpiritus nunc in puteo Abyſſi clauſum premunt. vnde ſcriptum eſt: Vidi Angelum deſcendentem de cœlo,habentem clauem Abyſſi, & cathenã magnam in manu ſua: & apprehẽdit draconem ſerpentem antiquum,qui eſt Diabolus,& Sathanas: & ligauit eum per annos mille, & miſit eum in Abyſſum. In Apocalypſi. Et nota,ꝙ Iudęi maximo detinentur errore,dicentes, Deum ſeruare Leuiathan piſcem guſtui ſapidiſſimum manducandum cum iuſtis: quia ex hoc credunt, vitam beatam conſiſtere in voluptate corporis, & non in beatitudine animæ.

Digitized by Google

¶ Quid in nocte agat.

Præterea quæritantes Thalmudiſtæ, quibus operibus nocte Deus vacet, dicũt ipſum equitare ſuper Cherubin: & decẽ octomillia mundos, quos creauerat, viſere, atq; luſtrare. Item quærunt quid agebatur à Deo anteq̃ huiuſmodi mundi fierent: Creabat, inquiunt, eos ex quadã re, ſiue rei cõmixtione: quos cum non recto ordine effectos perſpiceret, deſtruebat, rurſusq; creabat: & factos iterũ corrumpebat: tandem perfecit illos octo & decem millia mundorũ. Et hmõi delyramentis, atq; ſtultitiis ſchola Thalmudiſtarũ Iudæos iſtruit. Quibus qdem erroribus potentiæ, atq; ſapientiæ diuinę non parum detrahiť: quẽadmodum oĩbus recte intuentibus poteſt manifeſte ↄſtare. Inconſtãtiã enim, & mutabilitatem in Deo eſſe videntur ex hmõi ineptiis affirmare: ignorantiam ẽt, & impotentiã, ac fruſtratoria opera, cũ dicat Philoſophus: Deus, & natura nihil agũt fruſtra: imo & hęreticũ ẽ.

¶ Aiunt Deũ quolibet die orare.

In libro Benedictionũ, cap. primo, inqt Rabi Ioãna, noĩe Rabi Ioſeph, à quo iſtud didicerat dictũ: Vnde ꝓbamus, ꝙ orat Deus quolibet die? & ſibiipſi rñdẽs, ait: Probať per Eſaiam cap. lvi. Lętificabo eos in domo orationis meę, & nõ dicit, Orationis eorũ. Ex quo arguit patere, Deũ orare. Et ibidem quæritur: Quam orationẽ facit? Rñdet Rabi Prępe: Oratio eius hæc eſt: Sit voluntas mea: vt iram meam mea refrenet miſericordia: & vt habeam me cũ filiis meis in virtute miſericordię. Dicite Iudæi: Si Deus orat, vt aliquem ſe maiorem eſſe fateať neceſſe eſt: ad quem ſuã dirigat orationẽ: & à quo ſuã ĩpetret petitionẽ. Si Deus nullũ habet ſupiorem, fruſtra igiť orat. Nõne Deutero. c. xxxii. dicitur: Videte, ꝙ ego ſim ſolus, & nõ ſit alius Deus præter me. Ego occidam: & ego viuere faciam. Et. iiii. Regum, cap. v. Vere ſcio, ꝙ non ſit alius Deus in vniuerſa terra, niſi Deus tantum Iſrael.

Oratio Dei.

¶ Deum iuraſſe dicunt, & inuenire non potuiſſe, qui eum abſolueret ab illo iuramento.

In libro Rabba Abatia, cap. qui vendit nouem, inqt Raba filius Barachię: Dum iter faceret, qdã gerularius ei obuius, ait: Veni mecum, & oſtendam tibi montẽ Synai: iuit cum eo, & quandam audiuit vocem, dicentem: O miſer, væ mihi, qa iuraui: & quis me abſoluet iuramento? quod cum narraſſet Rabinis in ſtudio degentibus, eũ reprehendentes, dixerũt: Eadem hora, qua talem audiuiſti vocem, dicere debebas: Dñe ego te abſoluo. qbus ipſe ait: Dubitabam ne forte diceret de iuramento, quod fecit, qñ ꝓmiſit Noe, ꝙ ſup terram nõ adduceret amplius diluuium. & gloſat Rabi Salomon: Hoc iuramentũ, à quo Deus abſolui deſiderabat, fuiſſe, vt Iſrael captiuaret: quia ipſe quoq; partem laboris eius ſuſtinet, & patitur captiuitatis. & ideo conquerebatur, allegans ipſe Rabi Salomon: In omni tribulatione eorum, & ipſe tribulatus eſt.

In eodem libro Benedictionũ, cap. primo: ponunt in Deo eſſe ignorantiã, dicẽtes: Poſtq̃ tẽplum deſtructũ fuit, non remanſit Deo in toto mundo, niſi ſpatium quatuor cubitorum dũtaxat ſtudii Thalmudici. Ignoraſſe ergo volunt eum tam paruum mundi ſpatium ſibi remanſurũ, quando templum deſtrui permiſit.

¶ Quòd Rabi Barnahamã diffiniuerit q̃ſtionẽ iter Deũ, & ſtudẽtes cœleſtes.

In libro Bebametha, cap. qui cõducit, inqunt Thalmudiſtæ: Tpe, quo ordinabať Thalmud, erat Deus in ſtudio cœleſti cũ ſtudẽtibus ſuis quadam die, orta eſt inter eos magna ↄtrouerſia ſup quodam caſu lepræ: vtrũ q tale vulnus haberet, cẽſendus eẽt leproſus, vel ne. Dicebat eñi Deus, ꝙ ſic: cęteri vero ſtudentes, ꝙ non. & dixerũt: Quis erit huius ↄtrouerſię examinator, & iudex? Tãdẽ vnanimiter Rabi Barnahaman iudex eligiť. & eadẽ hora eius aĩa in cœlũ rapta fuit: q Rabi, lata ſnĩa, Deĩ approbauit opinionẽ. Ecce qualis, & quãta fatuitas, & hęreſis manifeſta.

¶ Quòd Deus ſtuduerit Rotulum legis Hebraicæ.

In lib. Sabath. c. robraqla, dicũt Thalmudiſtę: Quòd qñ Moyſes aſcẽdit in cœlũ, inuenit Deũ Rotulũ legis in manibus hñtẽm: & ex eius lr̃is, ſiue characteribus

coronas facientem: & ipſe Moyſes nihil ei dixit. Deus aũt ipſi Moyſi dixit: Moyſes cur me non ſalutas? & ipſe Moyſes reſpondit: Qũo dñe: eſt ne ſeruus quiſq̃ auſus ſuum ſalutare dñm? & Deus illi: Verũ dicis: ſed poſtquam veniſti, adiuua me. O quàm pulchra fabella.

¶ Quod Deus facturus eſſet conuiuium Iudęis de carnibus Leuiathã.

In libro Babathia, in. c. vendens, inquiunt Thalmudiſtę: Futurum eſt, ꝙ Deus faciat ꝯuiuiũ Iudęis de carnibus Leuiathã: & dabit eis potum, ſeu ad potandũ vinũ de vineis ſuis à principio mundi, vſq; ad eandem horã ꝯſeruatum. Eſaię. c. xxvii. habetur de Leuiathan, qui eſt Diabolus. Vnde percipitur ex hoc, eos opinari, ꝙ felicitas futuri ſæculi conſiſtat in delectabilibus corporis, & non animæ.

¶ Quod maledicentes Deum immunes ſint à peccato, exceptis maledicentibus nomen Dei quatuor literarum.

In Canedrin, cap. iiii. qđ incipit, Mortes, dicit: Qui maledixerit nomini Dei, non eſt in aliqua poena, vel culpa, niſi ꝓpalet, vel proferat nomen Dei ꝓpriũ quatuor literarum: qđ vocatur, Senuphoros: ideſt Ioth, he, vau, he, quod Gręce dicit, Tetragrammaton. Sed ſi Deũ nominat in hora maledictionis cum aliquo aliorũ nominum, ĩmunis eſt: vt eſt, Heloim, vel, Eloe. qđ à timore, vel iuſtitia dicitur: vel, El. quod. LXX. Deum: Aquila vero, Fortẽ, ĩterpretatus eſt. põt etiã interpretari, Potens, vel, Adonay. quod à magiſtratu dicitur, vel à dominio: aut, Sadai, ꝙ, vel q̃a ab eo fieri oĩa poſſunt: vel vt eſt, Sabaoth: quod. LXX. Virtutũ: Aquila, Exercituũ, interpretatur: aut, Elion. quod excelſum ſignificat: vel, Eſſentiæ. qđ in Exodo legitur: Qui eſt miſit me: aut, Ia. qđ in Deum tantũ ponitur. & eſt extrema ſyllaba huius dictionis, Alleluia. Quicũq; igit ſm̃ iſtos Thalmudicos, maledixerit Deo alio noie, q̃ noie quatuor literarum, ĩmunis eſt à poena. qđ falſum eſt, eũ ĩmunẽ eẽ à peccato, licet à poena ĩmunis ſit apud Iudęos.

¶ Quòd idolatriã admittunt Iudæi in aliquibus caſib9 ꝯtraverã legẽ Dei.

Pſal. cv. Et cõmixti ſunt inter gẽtes: & didicerũt opa eorum: & ſeruierunt ſculptilibus eorum: & factum eſt illis in ſcandalũ: & ĩmolauerunt filios ſuos, & filias ſuas Dæmoniis &c. In Canhedrin, cap. iiii. quod incipit, Mortes, ſup illud Leuitici. c. xviii. De ſemine tuo non dabis: vt ꝯſecret idolo Moloch: nec pollues nomen Dei tui. Huic aũt idolo inſeruiẽtes, filios ſuos dabant ſacerdotibus ipſius idoli: vt eos coràm idolo tranſire facerent. Thalmudiſtę aũt ibi hunc textum ſic interpretant, & male, dicentes: Homo non peccat, niſi qñ dat ſacerdotibus huius idoli partem aliquam ſui germinis. ſ. filiorum: ſed ſi omnes filios ſuos daret, non peccaret: & ſuã ſundãt interpretationem ſup illis verbis, De ſemine: non dixit, Semen: quaſi partem tantũ ꝓhibuerit Deus, & non totũ. Sed aduertant, ꝙ quando in malis ꝓhibetur pars, tãto magis totum ꝓhibitum eſſe intelligit: cum totũ maius ſit ſua parte. Itẽ eo ꝙ dicitur: Non dabis, interpretant, ꝙ non peccat, niſi qñ ipſe pater daret filiũ ſacerdotibus Moloch, vt eũ ſacrificarẽt. Sed ſi ipſemet pater filium ſacrificet, non peccat. Item ex hac particula, Ex ſemine, intelligi dicũt peccatum eſſe, qñ ſacrificium ſit ex filiis, & deſcendentibus tantũ: ſed ſi quis patrem, aut fratrem ſacrificaſſet, aut ſeipſum, vel alium quẽcunq;, q ab eo nõ deſcenderit, eum nolunt peccare.

¶ Aiunt idolum adorari poſſe dupliciter ſine peccato.

Item ibidẽ, in eodem lib. Canhedrin, & in eo. c. aiunt: Si quis adorauerit idolum amore, vel timore, immunem eſſe à peccato. Et gloſat Rabi Salomon, Amore intelligi, quando aliquis dominus eum rogaſſet, vt eius amore illud adoraret idolum. Timore autẽ, vt ſi minis ad adorandum compelleretur. Attamen Rabi Moyſes de Aegypto aliter interpretatur, dicens: Quod amore ĩtelligitur, vt ſi fuerit captus amore pulchritudine imaginis illius idoli. timore vero, vt ſi timuerit, ne idolum illud ei noceat, prout idolatræ illius idoli opinabantur: quod prodeſſe, vel obeſſe poſſet. quo caſu, inquit, eum à peccato eſſe immunem. Sed martyres Chriſti, nec ꝓcibus, nec minis, nec

etiam morte territi ſunt,nec auſi. Nonne idolatria prohibetur in Decalogo? Nonne dicitur etiam Deuteronomii cap.iiii. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor:nec auferetis ex eo? & in calce capitis eiuſdem libri:Non declinabitis , neq; ad dexteram,neq; ad ſiniſtram:ſed per viam,quam præcepit dominus Deus veſter ambulabitis:vt viuatis:& bene ſit vobis:& protelentur dies veſtri in terra poſſeſſionis veſtræ. Non eſt igitur mirandũ, ſi diutius in ipſa promiſſionis terra non permanſiſtis:legem enim diuinam laceratis.Nonne dum pergeret populus per deſertum,& adoraſſet Belphegor, vigintiquatuor millia perierunt: quæ idolatria non fuit , niſi amore filiarum Moab : vt Numeri capitulo vigeſimoquarto.Item illi tres pueri,Sidrach, Miſach,& Abdenago,qui fornacis ardentis tormentum potius elegerunt,q̃ ſtatuam Nabucodonoſor Regis vellent adorare.

¶ Deum mentitum fuiſſe dicunt.

In libro Rabba inchia,vel mezia,capitulo qui legit,dicit Rabi Iſmael magnus: Quid eſt pax? quia etiam Deus mentitus eſt,vt pacem poneret inter Abraam , & Sarram:vt Geñ.capitulo decimooctauo. Quando enim Angelus prædixit Abraç, q; Sarra filium eſſet paritura:qd' audiens ipſa Sarra,riſit intra ſe poſt hoſtiũ Tabernaculi,& riſit occulte,dicens: Poſtquam conſenui,& dominus meus vetulus eſt, voluptati operam dabo? & ſequitur: Dixit autem dominus ad Abraã: Quare riſit ſarra vxor tua,dicens:Num vero parituri ſum anus? Nunquid Deo quicquam eſt difficile? Iuxta condictum reuertar ad te hoc eodem tẽpore,vita comite: & habebit Sarra filium.Negauit Sarra,dicens: Non riſi,timore perterrita. Dominus autem:Non eſt, inquit, ita :ſed riſiſti. Thalmudiſtæ,ſiue Rabini autem aliter inquiunt ibidem,aiunt enim,Sarram dixiſſe: Quòd Abraam eſſet ſenex, & propterea non poſſet generare.& cum Deus eadem verba retuliſſet Abraæ, dixit ipſe Deus: quòd Sarra dixerat de ſeipſa , quòd eſſet anus.& ex hoc inferunt,quòd Deus mutauit ſermonem, ne forte indignaretur Abraam aduerſus Sarram,quia ipſum ſenem dixerat. Sed qui reſpicit hiſtoriam: hoc eſt verba antedicta libri Geñ. non reperiet Deum falſum dixiſſe: quia Sarra ſe ipſam eſſe anum,& dominum ſuum vetulum: verum negauit ſe riſiſſe. Deus autẽ in nihilo eſt mentitus : vt ſomniant illi Thalmudiſtæ.

¶ Quare Iacob non cognouit propheticè filium ſuum nõ fuiſſe à beſtia deuoratum,ſed venditum.

Quærit etiam Rabi Salomon in ſuis Commentariis: Quare cum Iacob eſſet Propheta,non habuit à Deo reuelationem,quòd Ioſeph eius filius à fratribus venditus fuerat,& non à fera deuoratus, vt ipſe credebat ? & ipſemet reſpondet: Quia fratres eius in hora venditionis voluerunt excomnunicare , & anathematizare quemcunq; huiuſmodi venditionem reuelantem:quod quidem fieri non poterat:niſi adeſſent decem perſonæ: in quarum conſpectu ſolemniter talis fieret excommunicatio.Et quia non erant niſi nouem,aſſociauerũt ſibi Deum, vt eſſent decem.Sed vnde hæc eliciunt? niſi quia ſcripturam ſacram puertunt mentientes.

¶ Quod Thalmudiſtæ, ſiue Rabini,noluerunt Deo obedire , & Deus riſerit.

In libro de Rabbamena,capitulo Durum comparat argentum. Accidit iamdudum quæſtio quædam in Thalmudiſtarum ſtudio valde ardua , & difficilis diſputatio ſuper quodam legis articulo.Et omnes Rabini illius ſtudii erant vnius opinionis,excepto Rabi Eliezer magno Rabino , qui alterius erat opinionis : & euidentes contra alios allegabat rationes pro ſua ſuſtentanda opinione:quibus Rabini contrarii aſſentire nolebãt.vnde Rabi ipſe Eliezer ſuam affirmans opinionem veram eſſe,Deum vocauit in teſtem. Et ſtatim vox quędam è cœlo audita eſt, dicens:Nolite aduerſari contra Rabi Eliezer,quia verum eſt quod dicit.quo audito ſurrexit Rabi Ioſua , & ſtans , ait: Domine Deus lex non eſt in cœlo , ſed in terra : in qua tu ipſe præcepiſti ſtandum, & parendum eſſe iudicio maioris

Digitized by Google

partis. Et q̄primum ipſi oẽs Rabini excõcauerunt Rabi Eliezer, quouſq; alioꝝ adhęreret opinioni. Inquiunt inſup, ꝙ non multo poſt tp̄e Rabi Natham reperit Heliam Prophetã, dixitq; ei: Eras ne tu forſan in cœlo, qñ quęſtio illa diſputabaꝰ? qui rñdit, Etiã. & ille: Quid ergo ait Deus eadem hora, qua ſapientes noſtri eius ſententiæ, & determinationi obedire noluerunt? qui rñdit: Riſit, dicens, Vicerunt me filii mei. Delyrant Thalmudiſtę huiuſmodi fabellas fingẽdo, de Deo maxime.

¶ Deum inquiunt inquinatum eſſe, & immundum.

In libr. Rabba mezia, in. c. q conducit operarium, inq̄t Rabi Ioanna: Deus ſacerdos eſt. ſcribitur nãq; Exodi. c. xxv. Loq̄re filiis Iſrael, vt tollant mihi primitias. Quæ quidem primitię nemini, pręterq̃ ſacerdotibus, offerri debent. Quod aũt polluatur, ſiue inquinetur, ſic dicũt: Scriptum nanq; eſt Deuter. c. vlt. ꝙ quãdo Moyſes obiit, Deus ſepeliuit eum. Cum autem ſacerdos, qui tãgit corpus hominis mortui polluatur: vt Leuitici. c. xxi. ergo inferũt Deum pollutum fuiſſe. Ad ſatisfactionem tñ huius, dicunt: Quòd poſtea ſe lauit, & mundatus eſt. Et quęritur ibidem vbi ſe lauerit: quia in aqua non poterat, dicente Eſaia. c. xl. Qui menſus eſt aquas pugillo. & ſatiſfacit ipſe Rabi rñdens: Quòd cum igne ſe lauit: qm̃ ſcriptum eſt Eſaiæ. c. vltimo: Quia ecce dñs in igne veniet. Ecce quas fabulas fingũt in Omnipotẽtis Dei vilipendium.

Item dicunt in lib. Iuda. c. abortatrix: Quòd Deus palpat, ſiue tangit imunda, qm̃ omnes ſpermatis guttas ab homine Iſraelitico exeuntes: coràm ſe venire, ſiue afferri iubet, dicens: De tali ſpermate cõcipitur iuſtus. O miſeri Iudęi, & ſceleſti, non autem iuſti.

In libr. Betharoth. c. vltimo, inquiunt Thalmudiſtæ: Corporeum eſſe Deum, ſic dicentes: Qñ Deus creauit hoiem, accepit carnem, & ſanguinem, & eum ad ſuã formauit ſimilitudinem, in eo quoq; animam inſpirauit. vñ ꝯcludentes, dicũt: Cũ homo, q ad imaginem, & ſimilitudinem Dei formatus eſt, corporeus ſit, ſequiꝰ igitur ꝙ Deus corporeus ſit. In qua re tertię legis ſuæ radici contradicũt: igitur grauiter peccant. Quare ergo improperant nobis Chriſtianis: eo ꝙ Chriſtum hominem credimus eſſe Deum.

¶ Quòd Deus portet Hebręorum Philaterias: vt aiunt ipſi.

In lib. quoq; Benedictionum. c. i. dicitur: Quòd Deus qualibet die ponit in capite ſuo, & in brachio Ceſſilim: id eſt Philaterias: in quibus ſcripta ſunt nonnulla legis capita. Et quęritur in Thalmud: In Philateriis Dei quid ſcribiꝰ? & ibi reſpondetur illud ſecundi Regum. c. vii. Quæ eſt autem, vt populus tuus Iſrael gens in terra: propter quam iuit Deus: vt redimeret eam? Quę autem ineptia eſt iſtorum Thalmudiſtarum attribuere Deo Philaterias Iudaicas. Non enim æquum eſt, vt Deus immortalis hominum mortaliũ mores ſequatur: ſed è contra, vt mortales ad diuina opera imitanda nitantur: ergo inſaniunt.

¶ Inquiunt Deum creaſſe mundum ex præexiſtente materia.

In libro Rabi Eliezer, qui fuit vnus de maioribus Rabinis Thalmud: qui liber vocatur, Capita (ſiue Capitula) Rabi Eliezer, ſic quæritur: Cœli de quo fuerũt creati? & ibi reſpondet: De luce veſtimenti Dei creati ſunt. Item ibidem talis fit interrogatio: Terra de quo fuit creata? & reſpondetur: De niue, quę erat ſub ſede maieſtatis Dei creata eſt. Interpretes vero, ſiue Gloſatores Hebręi, dicunt: Quòd Rabi Eliezer pro iſta niue intelligebat id qđ Gentiles Philoſophi primam vocant materiam. de qua ſcilicet ipſi Phyſici aiunt, Quatuor elementa pcreata fuiſſe: quod Philoſophus probare conatur in primo Phyſicorum, quod ſit ingenerabile, & incorruptibile. Ex quo patet, quòd Rabi iſte Eliezer eiuſdem erat opinionis, cuius ſunt etiam Gentiles Philoſophi: in hoc ſcilicet articulo: quòd mundus creatus fuerit, ſiue fabricatus de præcedente, & ſubſiſtente materia. Cum autem conſtet omnibus, tam Chriſtianis, quàm etiã Iudęis, Omnipotentẽ Deum de nihilo mũdum creaſſe: cũ nullam neq; ſimplicem,

neq;

Digitized by Google

neq; compoſitam habuiſſet materiam, de qua mundũ formare potuiſſet: vt conſtat ex primo legis Moſaicæ ſermone, Gen.c. primo, vbi dr: In principio creauit Deus cœlum, & terrã: eſt enim omnium doctorum, tam Chriſtianorũ, q̃ Hebræorũ firma opinio, & ſnia, ꝙ creare idem ſit, quod de nihilo aliquid facere. (Cum generare, facere, operari, formare, fabricare, & cætera hmōi ſignificent aliquid ab alio ꝓductum: hoc eſt aliquid ex exiſtente cõſtruere materia.) Diuinę igitur ſcripturę auctoritate, dicentis: In principio creauit Deus cœlum, & terram, aperte conſtat Deũ ex nihilo cœlum, & terram creaſſe. Rabi igitur Eliezer, cum diuinæ non crediderit ſcripturæ, cum ex ꝓcedente materia creatum fuiſſe cœlum, & terram dixerit, quin in hæreſim inciderit, excuſari nõ poteſt. Concluditur igitur ex verbis ipſius Rabi neceſſario, ꝙ ipſe diuinę nõ credidit ſcripturæ: ſed crediderit aliquã cum Deo materiam ab æterno fuiſſe. Eſt & inſuper alterius Rabi Symeonis opinio, ſiue ſnia, ꝙ ordo temporis iã erat ante mũdi creationem: quod erroneum, immo falſum, eſſe oibus euidenter apparet: quia neceſſe eſſet, ꝙ cœleſtia corpa fuiſſent ab æterno: cum tempus nihil aliud ſit, q̃ cœleſtis motus, & numerus.

¶ Quod ex ſignorum cœleſtium influẽtia: & non ex hominum meritis bona, vel mala eueniant, ſm Iudęos.

In libro   , inquiunt Thalmudiſtę, ſiue Rabini, filios hominũ vitã, & victum habere, nõ ex meritis pendet: ſed ex ſignorũ conſtellatione. Item aduerſitas Regis Saul, & ꝓſperitas Regis Dauid, ex planetis, & ſignis attribuit̃ p añ dictos Thalmudiſtas, dũ ab eis dicitur: Si natus fuiſſet Saul ſigno Dauid, quammulti Dauid ſimiles corãm eo cecidiſſent: nõ enim ſtellarum influentiis hęc procedũt, ſed ab Omnipotenti Deo, à quo ipſæ ſtellæ createę ſunt: & eius nutu, & imperio reguntur: quod ex Moyſis benedictionib⁹, & maledictionib⁹ patet, Deuter.c.xxviii. & Ezechiæ Regis probatur exemplo: cui vita.xv.annis fuit prorogata: vt quarto Regum, capitulo vigeſimo.

In Thalmud, libro   , capitulo ieiuniorum ordo, magnus ille Rabi nominatus Eliezer (ſiue Eliazar) cum maxima paupertate vexaretur: quandoq; in ſuis orationib⁹, & precibus ad dominum conquerebatur. cui Deus reſpõdit: Si vis, amore erga me tuo, mundum deſtruam, & iterum reficiam illum. Et forte accidet: quòd in tali ſigno naſceris, in quo locupletari poſſis. Ex qua ſententia conſtat, antedictum Rabinum hanc habuiſſe opinionem, quòd Deus aliter ſibi prouidere non potuiſſet, vt diuitias conſequeretur, niſi mediantibus ſignis cœleſtibus. Cum Deus, qui prima cauſa eſt, multo amplius hoc facere potuiſſet, quàm conſtellationes ab eo createę, & quę ſuo mouẽtur nutu. hęc omnia prædixit Hieremias capitulo quinto, his verbis: Sicut dereliquiſtis me, & ſeruiſtis Deo alieno in terra veſtra: ſic ſeruietis Diis alienis in terra nõ veſtra. Et ſunt verba Omnipotentis Dei.

Ex ſuperioribus igitur Thalmudiſtarũ, ſiue Rabinorum, ſententiis, & dictis in hoc quinto capite contentis, quibuſcunque ſanæ mentis, non difficile conſtare poteſt, Iudaicam Synagogam multipliciter, & grauiter errare. Et in primis, quia non ſolum veram Dei legem, quam Moyſes ipſius Dei nuntius ſibi in ſcriptis tradidit, atque ſeruari mandauerit, non cuſtodierint, & iuxta eam Dei mandata nõ ſeruauerint: verũ etiam eam ſpreuerint, & omnino abiecerint: aliamq; ſibi finxerint legem ab eodem Moyſe ſibi voce datam mentientes. In qua re quamgrauiter peccauerint, & in dies peccent, teſtis eſt Samuel ſacerdos, & Propheta: qui cũ, imperante Deo, dixiſſet Saul primo Iudęorum Regi: Nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid: ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem: bouem, & ouem, camelum, & aſinum: vt primo Regum, capitulo quintodecimo. Ille autem percuſſit Amalech, & apprehendit Agag Regem ſuum viuum: omne autem vulgus interfecit in ore gladii: & pepercit Saul, & populus Agag, & opti-

Digitized by Google

mis gregibus ouium,& armentorum, & ve
ſtibus,& arietibus,& vniuerſis, quę pul-
chra erant:nec voluerunt diſperdere ea.
Quicquid ergo vile fuit,& reprobũ, hoc
demoliti ſunt. Samuel igitur redarguens
Saul,ꝙ non obediſſet Deo:& Saul ſe obe
diſſe diceret, quia eum deſtruxerat: ſed
de præda,boues,& oues Deo immolaue-
rat. Reſpondens Samuel,inquit: Nunqd
vult dñs holocauſta,aut victimas,& non
potius,vt obediatur voci domini? Meli-
or eſt enim obedientia,q̃ victimę: & au-
ſcultare magis q̃ afferre adipem arietum:
quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt re
pugnare: & quaſi ſcelus idolatriæ nolle
acquieſcere:pro eo ergo, ꝙ abiecisti ſer-
monem domini, abiecit te dominus ne
ſis Rex. Si aũt melior eſt obedientia,O
Iudęi,q̃ victimæ, vt inquit Samuel Pro-
pheta,debuiſſetis eãdem,& deberetis le-
gem Moyſis ſcriptam ſeruare,& adimple
re,vt Summo Deo debitam præſtaretis
obedientiam:eam igitur non ſeruantes,
Deo obedientiã non præſtatis: eſtis itaq;
inobedientię crimine obnoxii,& culpabi
les.Crimen aũt inobedientiæ Samuel re
pugnare Deo æquiparat,& appellat,imo
eſſe affirmat,quaſi peccatum ariolãdi: &
nolle acquieſcere Deo, aſſerit eſſe quaſi
ſcelus idolatrię.Iudęi igitur legem Moy
ſis ſcriptam non ſeruantes,Deo nõ acqe-
ſcunt:ideſt non obediunt,ſed repugnãt:
ideo in peccatum,quaſi ariolandi, & ido
latrandi incurrunt.Immo ſi ſeruaſſent, à
reſurrectione Chriſti citra etiam contraſe
cerunt:& tanto peius nõ ſeruantes, ſunt
ergo hæretici.Probatum eſt etiam ſuperi
us lib.iiii.c.viii.in calce ipſius capitis, an
te tñ reſponſionem factam ad Argumen-
ta Iudæorum:Quòd Iudæi etiam ſeruan-
tes legem Moyſis ſcriptam, & veram, à
Chriſti reſurrectione citra, nullam ex ea
conſequi poſſunt vtilitatem,immo eſt eis
mortifera,quia ceſſauerat, & curſum ſuũ
expleuerat, ſunt igitur hęretici: quod ꝓ
dixit ſibi Moyſes, Deuteronomii.c.xxxi.
immo Deus. Sed cum non ſolum ipſam
Dei legem ſcriptam non ſeruent, & pro-
pterea inobedientes ſint,verum etiam eã
neglexerint,imo eiecerint, vt diffuſe nar
ratur Pſalm.lxxvii.tanto grauius peccaue
runt. Adde inſuper hoc aliud præſum-
ptuoſe,& ſuperbe factum:ꝙ aliam legem
fictam,& falſam ſuo nutu,& arbitratu ſi-
biipſis ſtatuerunt:quam dediſſe ſibi Moy-
ſem voce tantum,ſine ſcriptura dixerũt,
mentientes:in qua quamplurimæ conti-
nentur impietates:quarum aliquas in prę
ſenti capite deſcripſimus:quibus ſuis im
pietatibus diuinæ maieſtati multipliciter
derogant,ſiue derogare conantur. Tolle
rent enim (ſi veræ eſſent) Summi Dei om-
potentiam,beatitudinem,gloriam,ſapiẽ-
tiam,munditiam,pręſcientiam,iuſtitiam,
&(vt vnico verbo omnia cõprehendã)
omnem Dei perfectionem. Deum quoq;
corporeum eſſe dicunt:quod eſt de dire-
cto contra tertiam Iudaicæ legis radicẽ:
vt euidenter ex ſupraſcriptis Thalmudi-
ſtarum dictis non obſcure percipitur: im
mo,quod multo plus eſt, promere audẽt
ipſi impiiſſimi Iudęi Deum peccaſſe: vt
ſuperius dictũ eſt.ſed ab eis ſcire velim:
Quis fuit ille,qui Omnipotentem Deum
alicui potuit legi ſupponere? vt ipſe De-
us,eam tranſgrediens legem,peccare poſ
ſet?cum neq; homines ante legem datã
peccare poſſent(vt inquit Apoſtolus)tan
to magis Deus peccare non poteſt:q nul
lis alligatur legibus.Non eſt igitur admi-
randum,ſi Eſaias contra eos exclamat.c.
primo,dicens:Væ genti peccatrici,popu
lo graui iniquitate,ſemini nequam, filiis
ſceleratis.Dereliquerunt dominum, bla-
ſphemauerunt ſanctum Iſrael, abaliena-
ti ſunt retrorſum.& iterum ipſe Eſaias.c.
x.Vę qui condunt leges iniquas, & ſcri-
bentes iniuſtitias ſcripſerunt.Ex præme-
moratis igitur Thalmudiſtarũ dictis,hæc
inferri,& elici poteſt concluſio:ꝙ multis,
& multipliciter innodentur hæreſis la-
queis,quia in ipſis dictis multa continẽ
tur hæretica.Item ꝙ hęretici ſint,cũ Deo
multa aſcribant ſibi non competentia:&
ꝙ veram Moyſis legem ſcriptam,non ſo
lum maculẽt,ſed omnino lacerent. Item
ſe manifeſte idolatras eſſe demonſtrant.
quod ꝓuidens Hieremias ait.c.vi. Quia
verba mea nõ audierũt,& legem meã ꝓ-
iecerunt &c.O igitur impiiſſimum homi

num genus,

Digitized by Google

rum genus,& ſceleſtiſſimũ, ac nefandũ, Iudæorũ dico:& maxime Thalmudiſtarũ, q huiuſmodi impietates,& ſcelera ſcribere,& docere auſi ſunt. Quę vnq̃ tãta fuit improbitas? quod ſcelus? quæ impietas, & deſperatio? quæ huic Thalmudicæ inſaniæ, atq; temeritati comparari valeat? cum Summo Deo tot audeat mendaciter aſcribere defectus? Poſſumus ergo de eis dicere illud Saluatoris noſtri Lucę.c.xi. Vę vobis legiſperitis,q tuliſtis clauẽ ſciẽtię,ipſi non introiſtis:& eos, q introibãt, prohibuiſtis.Iudęi enim legẽ ignorãtes, veſtris acqeſcunt ſẽtẽtiis:credentes vos ſibi verã Moyſis legẽ interp̃tari:& non fictiones,& impietates,ac delyramenta veſtra ꝯfingere: Vę igitur vobis. Aſaph inſuper Propheta Pſal.lxxvii. hãc p̃uidẽs Iudęorũ impietatẽ,de Iudęis iq̃t:Et dilexerũt.ſ.Iudæi:eũ.ſ.Deũ:in ore ſuo,& lingua ſua mẽtiti ſunt ei. Cor autem eorũ nõ erat rectũ cum eo:nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius:ideo dixit de eis Hieremias,immo Deus per Hieremiam.c.ix. Quia dereliquerũt legẽ meam, quã dedi eis,& nõ audierũt vocẽ meã,& nõ ambulauerunt in ea,& abierũt poſt prauitatem cordis ſui.& iõ paucis inferius ſubdit:Ecce ego cibabo pp̃l'm iſtũ abſinthio:& potum dabo eis aquã fellis:& diſpergã eos in gẽtibus,quas non nouerũt ipſi,& p̃res eorũ: & mittã poſt eos gladiũ,donec ꝯſũmant.

¶ Quod Thalmudiſtę,& Rabini Iudęorũ,de Saluatore noſtro,& de eius matre glorioſa virgine,ac Apoſtolis,& Euangeliis,q̃plurima obſcœna,& deteſtanda ꝯuicia proferant. Cap. VI.

NEc ẽt antedictis erroribus cõtenti, & taciti quieſcũt:qnimo dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ,& eius genitricẽ,ac Ap̃los,& ſacroſancta Euangelia, quamplurimis obſcœnis contumeliis,& deteſtandis iniuriis,& opprobriis vilipendere,& vituperare non formidant.Quarum nonnulla ſubnectam.

In lib.Sabaoch,capitulo qui ædificat, & inducebat,Saluatorem noſtrum maleficum vocitant,& magum. Dicunt enim ibi:Cum ipſe Ieſus ex Aegypto,quo propter Herodem Regem confugerat: vt ſuperius lib. ſexto,capitulo decimonono, & vigeſimoſecundo diximus, reuerteretur in Nazareth:ſecũ de Aegypto quędã attuliſſe fictilia: eaq; femori ſuo alligata occulte tenuiſſe:& virtute magica,illis adiuuantibus fictilibus, mirabilia opera p̃petraſſe:ex quibus operibus rudem plebem ad credendum:ꝙ ea propria virtute faceret,induxit. O' peſſimum genus hoium, quibuſcunq; poſſunt modis improbi iſti nihilipendere vellent Chriſti miracula. ſed vide ſuperius libro ſexto.c.ii. vbi de iſta magica,quam Iudęi applicant Ieſu.

Probra Iudæorũ in Chriſtum.

In libro Horubin, capitulo facient tabulas,inquiunt Thalmudiſtę: Oẽs illos, qui Rabinos Thalmud derident, vel de eis aliquid ſiniſtrum dixerint, in profundo Inferni loco,in fœtido ſtercore purgari,immo cruciari: vt in libro Benedictionum,capitulo cuius mortuus:& qui verba legis tranſgreditur,impunitus euadit, niſi ꝙ tranſgreſſor eſt legis. Item ibidem aiunt: Quendam Rabinum ſuis qbuſdã coniurationibus Balaam,& Ieſum Nazarenum ex Inferno exire feciſſe:& interrogaſſe Balaam: Qua pœna in Inferno puniretur:eumq; reſpondiſſe aiunt: Quod in caldaria ſpermate plena puniebatur. Item Ieſum ſimiliter interrogaſſe: Quam ipſe pœnam pateretur:eumq; reſpõdiſſe aiunt:Quòd in caldaria ſtercoris feruentis coquebatur. Audiãt omnes & inſaniã, & blaſphemiam pariter. Sed vide ſupra libro.vi.c.lxxviii.ꝙ Rabi Ioſue contradicit:& etiam trãſlatio Chaldaica Ionathę: & multi etiam Prophetæ:vbi dr̃ de Chriſto,qui poſt paſſionem ſuam iuit ad Limbum,ad educendum,& liberandum ſanctos patres de Limbo.Item lib.vii.Oppoſitione tertia.Sed ſciant Iudęi,ꝙ in Inferno æternali pœna animæ talium crucientur Rabinorum,& Thalmudiſtarum: qui iſta prædicant,& credunt tam impia. Inſuper in nefando ſuo Thalmud, quãplurima alia ſunt ſcelera,& nefandę impietates,quæ ſilentio omittenda iudicaui,horum paucorum ſtomachatione faſtiditus. Dicam tamen nonnulla alia.

In lib.Abadazara per diffinitiuã Thalmudiſtarum ſententiam declaratum eſt,

Digitized by Google

Iudæum grauiſſime peccare, ſi gratiam aliquam, ſiue rem gratã alicui fecerit idolorum cultori: aut eum aliqua bona, ſeu laudabili ſignificatione nominet, ſiue laudet. per idolorum autem cultorem, quoſcunq; Chriſtianam fidem tenentes, & ꝓfitentes intelligendos eſſe volunt. Vnde fit, vt & Chriſtum Ieſum dominum noſtrum, & Chriſtianos omnes, & noſtra oĩa ſemper, quàm turpius, inhoneſtius, & ſordidius poſſunt, ac magis impudice, & ineffrenate ſuo nominent idiomate. Imprimis nanq; Saluatorem noſtrum Spurium vocitant, & ſuſpenſum: hoc eſt, L impicà: vt materno ſermone loquar. Genitricem eius, publicam vocant meretricem. Apoſtolos Chriſti, & martyres, lenones. Sanctas vero noſtras, meretrices. Sãctum altaris ſacramentum, corpus pollutũ. Crucem Chriſti, abominationem. Eccleſiam, errorem. Prędicationem, vlulationẽ. Sacerdotes Chriſtianos, tonſos, & tõſuras, ſiue decaluationem. Diem Veneris ſancti, diem profanum, & diem ſodomitatũ. materno aũt ſermone, El Veneri buzerà. Diem feſtum Chriſtianoꝝ, ruinam. Paruulos Chriſtianos, reptilia. Spõſum, & ſpõſam, murilegum, & murilegã. Orationẽ, defectũ. Sũmum Pontificẽ Chriſtianoꝝ, ſiue Romanũ Impatorẽ, Regnũ nequã: vt ẽt diximus lib. v. c. v. Ex qbus oibꝰ clare demõſtrãt, quo erga Saluatorẽ noſtrũ, & oĩa ſua odio afficiantur, & æſtuent.

Blaſphemiæ Iudæoꝝ.

In lib. Sabach. c. vacca, Thalmudiſtæ declarãt, ꝙ ſacroſancta quatuor Euangelia: in qbus Saluatoris noſtri geſta narrãtur, merito ſunt cõburenda. Et ibi Rabi Ioſeph, inqt: Quod talis executio in die feſto fieri debet: hoc tñ excepto: ꝙ noĩa Dei, quæ in illis deſcripta ſunt, aſſumi debeant, & ſequeſtrari: cætera vero cõburi. Rabi aũt Rab, ait: Immo ẽt cũ eiſdem cõburi deberent noibus. Inſup iſti ſcelerati, & impii Iudæi, omni ſcelere, & impietate infecti: imo oĩno repleti, doctrinam ſanctã dñi noſtri Ieſu Chriſti, & ſanctorũ ſuoꝝ Aploꝝ, idololatria reputant deteriorẽ. Et huius ſnĩę auctor eſt Rabi Moyſes de Aegypto, in lib. Magda, in lectionibus idolatrię cap. ix. Chriſtianos idoloꝝ cultores autumant. Et primam feriã: hoc eſt, Diem Dñicam, diem interitus vocitãt. Et ideo ibidem oibus ꝓhibetur Iudæis, ne in tali die cum Chriſtianis ꝯuerſent: neq; etiam in quacũq; alia die interituũ eoꝝ. Et gloſat Rabi Salomon, ꝙ interitus, hoc in loco, ſumitur pro feſto. Ergo in quocũq; die feſto Chriſtianoꝝ ꝓhibentur Iudæi cum Chriſtianis conuerſari. O ſingularem impietatẽ, ò nefas, nõ æquo aĩo ferendũ: cum enim omni ſpurcitia, & iniqtate pleni ſint: & nos veri, & vnici, Dei cultores, idololatriæ crimine audeãt accuſare: nonne ſeipſos tanto magis accuſant? cum ipſos hęreticos, & impios idololatras eſſe, in antecedenti ꝓximo capite, ex Thalmudiſtarum ſuoꝝ ſententia, ꝓbauerimus? Merito igit de eis poſſumus illud Iuuenalis Satyrici alta voce cantare, Satyra ſecunda: Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus: Quis tulerit Graccos de ſeditione querentes? Quis cœlum terris non miſceat, & mare cœlo, Si fur diſpliceat Verri, homicida Miloni? &c. Quòd legem non ſeruent in celebratione Sabbati: quia Exodi capitulo nonageſimoquinto, mandatur ſibi, Ne in Sabbato ignem accendãt: quia per Chriſtianum aliquem ignem accendi faciunt: cum id ſibi mandatum fuerit, vt in tenebris verſarentur, expectantes Meſſiã Regem, qui eſt lux mundi, vt eos illuminaret: vt inquit Ioannes capitulo primo: Quod factum eſt in ipſo, vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt &c. Sed conferamus adinuicem legem Euangelicam, omni munditia, & ſanctitate plenam, cum Thalmudica, omni ſpurcitia coinquinata, & fetente: & ex ſolo auditu etiam ab indoctis, & infidelibus, Euangelica multo præſtantior iudicabitur: immo ſi Iudæis hoc proponatur, non audebunt Thalmudicas impietates, & delyramenta, præſente lege Euãgelica, proferre.

In libro etiam Abadazara, capitulo nõ conſtituant, ipſi Iudæi recitant: & eſt ſententia Rabi Moyſis de Aegypto, in libro Magda: quòd illi, qui Ieſu Nazareni ſequuntur

ni ſequuntur

Digitized by Google

ni ſequuntur doctrinam, taliter ſunt tractandi, ꝙ ſi quis eoꝝ morti proximus fuerit, præſente, vel ibi aſtante, Iudæo, ꝙ Iudæus eum extinguere feſtinet: ſi aũt eum iuxta puteum repererit, in ipſum, ſi põt, impellat, ingentiq́; lapide puteum operiat, vel aliter claudat, ne inde poſſit exire. Et vbi Chriſtianus in puteo eſſet, ſi Iudæus ſuperuenerit, & ſcalam, qua ipſe exire poſſet, viderit in puteo, auferat, ſiue extrahat inde, ne poſſit exire. O' igitur crudelem, & maledictam ſententiam, & Diabolica prauitate dignam.

¶ Aliter etiam multis Chriſtianos modis infeſtant, quia ſunt Chriſti membra. Cap. VII.

INſuper Chriſtianos, q̄buſcũq; pñt modis, perſequunt̃, & infeſtant: q̄a ſic eis mãdat̃ in ſuis Thalmudicis ꝯſtitutionibus. In lib. Magda Rabi Moyſis Aegyptii. c. x. ſic oĩbus mandat̃ Iudæis: Nõ liceat vobis ꝯuerſari cum idoloꝝ cultoribus: nec pacẽ cum eiſdẽ tractare: nec operam dare: vt à ſuis ꝯuertantur, ſiue amoueant̃, erroribus. Non tñ eos interficiatis: ſed ſi q̄s veſtrũ viderit aliquẽ idoloꝝ cultorẽ, aut in flumine demergi, & ſuffocari, aut in igne cõburi, nullũ ſibi præſtet auxiliũ: verumtamẽ non impellat eũ manibus in puteum: ex quo gens eoꝝ fecit brigam nobiſcũ: ſed oĩa hæc de cæteris idoloꝝ cultoribus intelligantur. Illos aũt, q̄ deſtruunt, & perdi faciũt Iſrael, & hęretici ſunt, & blaſphemi, meritũ eſt perdere, & cũ manibus vſq; ad putei ꝓfundũ impellere. anguſtiant enim Iſrael, & ꝓhibẽt à via Dei: & hi ſunt Ieſus Nazarenus, & Diſcipuli, ac cæteri eius ſequaces: quorũ noĩa ꝯfundent̃. Ex q̄bus verbis Iudæi moderni ꝓhibitum eſſe aſſerunt medicis Iudæis curare Chriſtianos, ẽt pretio, niſi timore coactus fuerit: quo caſu dicunt ſibi licere curare eos, pretio, vel mercede ſuſcepta: gratis aũt prohibitum eſſe oĩno. Inquit ẽt ipſe Rabi Moyſes ibidem: Non vendant̃ eis. ſ. idolatris: agri, vineę, & domus in terra ꝓmiſſionis. hoc velint, vel nolint, ſeruabunt: q̄a nullũ inuenient emptorẽ, cum ipſi rem tradere non poſſent. Prohibet ẽt ipſe Rabi laudari idololatras:

Curãtes Chriſtianos.

vt puta: O' q̃ pulcher, vel bonus, eſt talis Chriſtianus: & multo magis laudari ꝓhibet eoꝝ opera. Item prohibet illis ne dẽt munera, ſiue dona aliqua idololatris, vt ibdẽ. Item iubetur eis: ꝙ q̃ñ tranſeũt iuxta eccleſias, & oratoria Chriſtianoꝝ: vt hæc dicant verba: Domũ electoꝝ dirimat dñs. & q̃ñ tranſeunt iuxta ſepulchra Chriſtianoꝝ dicant: Erubeat mater veſtra: repudiata eſt genitrix veſtra: q̄a finis Chriſtianoꝝ erit vermis, & putredo. Vocãt in ſuper illos, q̄ ad ſanctã matrem eccleſiã, & fidẽ catholicã ꝯuertunt̃, Deſtructores. Et qualibet die tribus vicibus, & orationibus. ſ. mane, & veſpere, & nocte, orantes talia verba proferunt: Deſtructis nulla ſit ſpes: & oẽs hæretici, & oẽs, q̄ loquunt̃ cõtra Iſrael, ſubito abſcindantur: & Regnũ ſuperbiæ cito frãgatur, & diruatur: & inimici noſtri vniuerſi humilientur, & breuiter in diebus noſtris ꝯturbentur. Quod prędixerat multo ante Eſaias. c. l. his verbis: Dominatores eius inique agunt, dicit dñs: & iugiter tota die nomen meũ blaſphematur. Thalmud mãdat expreſſe Iudæis: ꝙ oĩbus hoĩbus aliarum gentium damnum inferant iuxta poſſe, & lædere conentur expreſſe: & potiſſime Chriſtianis, quos idololatras, & diſſolutos reputant: item eorum bona profanant. Inquiunt inſuper licere Iudęo, ſine peccato, à Chriſtianis bona ſurripere. Habent quoq; Iudæi tanq̃ ritum, & vulgarẽ legẽ, ꝙ error cõputi, quem fecerit Iudęus cũ Chriſtiano, etiam ſtudioſe ad decipiẽdũ eum, ſit eis licitus. Sed cum peregrini ſitis in terris Chriſtianorum cõtrafacitis diuino mandato: vt infra probabitur capitulo decimoſeptimo in calce capitis.

In libro Rabba quãmam, capitulo ſurripiens, legitur: Si Iudæus, & Chriſtianus venerint coràm te litigantes pro iure ſibi adminiſtrando: reſpice ſi per legem Iudaicam potes pro Iudæo ferre ſẽtẽtiam: & vbi nullam inuenias, ſi per legem gentium inuenies, ſm eam in Iudęi fauorem iudicato, dicens Chriſtiano: Ita fieri mandat lex tua. Quod ſi neutrius eorum legibus poteris Iudæo fauere, cautellis, & fallacis, ne ſententiam feras, te diſbrigare

Digitized by Google

curabis: quia Iudæis licitum eſt à Chriſtianis pecunias extorquere. Bene igitur de eis inqt Hieremias capitulo nono: Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta eſt: in ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur: & occulte ponit eis inſidias. Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit dominus: aut in gente huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea?

In Canhedrin capitulo mortis, Rabi Chuana, iuſſit fieri præconia: Quod quicunq; Iudæus ſciret ius Chriſtiani, & teſtimoniũ perhiberet, eſſet excõmunicat⁹: quia pecunias Iſraelitarũ gentibus exhiberet. Ibidẽ ẽt legit: Quod ſi Chriſtianus percuſſerit Iudęum in Sabbato, reus erit mortis: quamuis ipſe Chriſtianus nõ illo die, ſed alio die feſtũ ſuum celebret. Item ſi Chriſtianus ſtatuit in lege Dei ſtudere, & ſtudeat, reus mortis ſit: qa lex ſolis Hebręis data fuit. Quę omnia, q̃ iniqua ſint, & deteſtanda, nemo eſt (niſi omnino fatuus, & delyrus) qui non videat. Sunt & multa alia turpia, & obſcœna, quę miſſa facio.

¶ Quod Iudæi non ſolum de Saluatore noſtro, cui infenſi ſunt: ſed etiam de Adam, Noe, Abraam, Moyſe, & Dauid, à quibus, ſm carnem, deſcenderunt, obloquuntur &c. Cap. VIII.

SI ſuos tm̃ aduerſarios improbarent Iudæi, equidem aliqualiter tolerari poſſet: cum inter aduerſantes aliqua ſemper extet diſcordia. Si vero ſuos, à quibus, ſm carnem, deſcenderunt: & nomẽ, & gloriam conſecuti ſunt, ac maximã perceperunt vtilitatem, mẽtientes improbarent, & criminarentur: nonne magno improbitatis, & igratitudinis ſcelere ſeipſos contaminarent, & parricidii crimine ſeipſos condemnarent? negare equidem nemo poteſt. Oſtendimus ſuperius, Iudęos Saluatorem noſtrum, & eius genitricem, ſimiliter & Apoſtolos, ac alios quoſcũq; ipſius Chriſti fideles, oĩ, quo potuerũt conatu, vilipendiſſe, & opprobriis affeciſſe. In qua re licet maleſecerint, tñ, qm̃ eis infenſi ſunt, non eſt grauiter admirandum. Si aũt in hoc capite oſtẽderem, eos ipſos Iudæos, ſiue Thalmudiſtas, & Rabinos, ſuis quoq; ſanctis patribus, & anteceſſoribus: Adæ. ſ. Noe, Abraę, Moyſi &c. quorũ meritis, & gratia Omnipotens Deus eos in ſuũ peculiarem populum elegit, multa eis beneficia ɔtribuendo, quę aliis non p̃ſtitit gentibus: vt Pſal. cxlvii. Non fecit taliter oĩ nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis: ſi oſtenderem inquam eos p̃memoratis maioribus, & patribus ſuis antiquis, obſcœna, & turpia quædã attribuiſſe: atq; de eis turpiter, & obſcœne oblocutos fuiſſe: nonne ipſi Iudæi maiori ingratitudinis, & parricidii ſcelere iſecti ab oĩbus iudicarentur? nullũ nempe dubiũ eſt. Vt igitur eorum ingratitudo, & parricidium oĩbus innoteſcat: & ad deteſtationem legis ſuæ Thalmudicæ, in qua hæc continentur ſcelera, ac ẽt ad maiorẽ Chriſtianę fidei exaltationem, nonnulla eorũ turpia, & obſcœna, quæ ipſi parricidę ſuis impingunt maioribus deſcribã: vt etiã quibuſcunque gentibus aperte, & in vno ictu oculi manifeſtum ſit, Thalmudicas impietates, & falſitates cum Euangelica veritate, & ſanctitate nõ eſſe cõparãdas.

De Adã

De Adam primo parente noſtro plura diximus ſuperius lib. ii. c. xv. quapropter hoc vnum de eo dicam: In Canhedrin. c. ſiue iudicia pecuniarũ, inquiunt Thalmudiſtę: q in illis centumtriginta annis: q lapſi fuerunt poſtquam Cain, & Abel nati fuerunt: quouſq; natus fuit Seth, durãte toto eo tempore, non ceſſabat Adam gignere in Eua ſpiritus malignos, & Diabolos, quos ipſa pariebat. Vnde hoc habeãt Hebręi, neſcio: ſed Adam poſt mortem Abel diu ſtetit caſtus ex dolore habito propter mortem Abel. Si non cognoſcebat Euam carnaliter, quomodo poterat generare Dęmonia? Omnia bona ſemper in malum vertunt, & mutant iſti ſpurciſſimi Iudęi.

De Noe.

De Noe dicitur Gen. cap. vi. Noe vir iuſtus, atque perfectus fuit, in generationibus ſuis cum Deo ambulauit. & iterum capitulo ſeptimo: Te enim vidi iuſtum corãm me. & ſunt verba Dei. Thalmudiſtæ vero in libr. Yoma, capitulo dies expiationum, inquiunt: Euigilans autem Noe ex ſomno, didicit quid ſibi medius eius

fecerat

ſecerat filius: vt Geñ. c. ix. Quęritur enim inter Thalmudiſtas: quid illud eſſet, qđ fecit Noe eius filius medius? Et ibi reſpõdens Rabi Rob, ait: Fecit eum Eunuchũ. Rabi vero Samuel, inqt: Coiuit cum eo, tanquam cum fœmina. Orta aũt inter eos controuerſia: & conante eoꝝ vtroq; ſuã probare opinionẽ: imo verius abominationem: Thalmudiſtæ antedictis duobus neqores, ipſos ambos verũ dixiſſe cõcludunt. Homini enim à Deo electo, & quẽ iuſtum, & perfectum ſcriptura nominat diuina, impudentiſſimi Thalmudiſtę huiuſmodi audent impingere peccata. O' facinus inauditum.

De Abraam.

De Abraam Patriarcha, de quo ſcriptura dicit Geñ. c. xxv. Deditq́; Abraam cuncta, quę poſſederat, Iſaac: filiis aũt ꝯcubinaꝝ largitus eſt munera. Thalmudiſtæ vero in Canhedrin. c. vlt. Quęrunt quę munera fuerint iſta, quæ dedit Abraam ꝯcubinarum filiis: & ſibiipſis reſpondentes, dicunt: Docuiſſe eos nomina immunditię. Et Rabi Salomõ gloſat: ꝙ docuit eos vocationes Diabolorum. Si enim Abraã magicam, vel magiam, docuiſſet, nec bonus fuiſſet, nec ſeruus Dei. Sed qm̃ Geñ. c. xviii. Deus inquit dè eo: Scio enim ꝙ præcepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuę, poſt ſe, vt cuſtodiãt viam dñi, & faciãt iudicium, & iuſtitiã &c. Patet falſum eſſe, ꝙ magiã didicerit, dicente dño ꝯtrariũ. Itẽ ſcriptura ſancta, Geñ. c. xxv. inquit de eo, qñ mortuus eſt: Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, pueclęq́; ætatis, & plenus dieꝝ: cõgregatusq́; eſt ad pplm ſuũ: hoc eſt in Limbo in loco beatoꝝ: vt diximus lib. vii. c. iii. Non ergo docuit magiã: quam, q ſequuntur, nõ ſunt amici Dei. Verum aliq opinantur ipſum fuiſſe aſtrologum. Docuit enim aſtronomiam, & arithmeticam in Aegypto. Sed iſti ſpurciſſimi dicũt eũ fuiſſe magũ. O' ſceleſtiſſimũ hominũ genus, nemini parcũt iſti peſſimi.

De Moyſe.

De Moyſe, q eis diuinã tradidit legem, & cum Deo loquebatur, & quamplurima operatus eſt miracula: nihilominus Rabi Salomon in ſuis Cõmentariis, ſup illud Numeri. c. xvi. Sed & ignis egreſſus à domino interfecit ducẽtos qnquaginta viros, q offerẽbant incẽſum, ſic inqt in ipſius Moyſis vilipendium: Væ dedit Moyſes in icenſo, cũ quo Nadab, & Abiud cõbuſti ſunt. de qbus dictum fuerat Leuitici. c. x. Deus enim illud fecerat miraculum, puniendo illos peccatores: & Rabi Salomon defectum attribuit Moyſi.

De Dauid.

De Dauid etiam Rege, & Propheta ſic dicitur tertio Regum. c. i. Et Rex Dauid ſenuerat, habebatq́; ętatis plurimos dies: cumq́; operiretur veſtibus non calefiebat. Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus domino noſtro Regi adoleſcentulam virginem: & ſtet coràm Rege, & foueat eũ, dormiatq́; in ſinu ſuo, & calefaciat dominũ noſtrum Regẽ. Quęſierunt igitur adoleſcentulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſrael: & inuenerunt Abiſai Sunanimitẽ, & adduxerunt eam ad Regem. Erat aũt puella pulchra nimis, dormiebatq́; cum Rege, & miniſtrabat ei: Rex vero non cognouit eam. & magis infra ſic etiam dicitur ibidem: Ingreſſa eſt itaque Berſabee ad Regem in cubiculo: Rex autem ſenuerat nimis: & Abiſai Sunanimitis miniſtrabat ei. Thalmudiſtę vero ſceleratiſſimi, in Canhedrin, capitulo ſũmus ſacerdos, aiunt: Quòd Dauid cognouit eam Abiſai in conſpectu Berſabeę vxoris ipſius Dauid: quę terſit eum cum tredecim linteaminibus. Innoteſcant omnibus cogitationes horum impuriſſimorum hoium ſordide contra textum, & contra naturã loquentium.

De Iahel.

In lib. Iudicum. c. quarto. Narratur de virtute venerabilis mulieris Iahel vxoris Abet Cinei: quę Siſaram Ducem exercit⁹ Iabim Regis Chanaam hoſtis Iſraelitici populi fixo clauo in tempora Siſaræ, ipſum interfecit: vt populum Dei ab infeſtatione belli liberaret. de qua re Iudicũ capitulo quinto, ſit Canticũ Delborę propheti ſſę, & Barach: in quo reddunt gratiæ Deo, tanquam de re laudabili. Verum Thalmudiſtę in libro Nazireth. c. verba: ſiue Rabi Ioanna: Septies ſuccubuit Iahel Siſarę in eodem inſtanti: & poſtea occidit eum. Videant omnes, quas, & quales luxurię, & impudicitiæ fingant imaginationes.

Digitized by Google

De Sanſone. De Sanſone ēt ſic dicūt Thalmudiſtæ in lib. Hulem. c. oēs vaccæ: Quid eſt illud Iudicū. c. xiii. vbi de Sanſone dr̄: Creuitq; puer, & benedixit ei dn̄s. Dicit Rabi Huda: In quo benedixit ei? & r̄ndetur, In mēbro eius: qa qn̄ ſperma emittebat, ſic abūdanter emittebat, vt fluuius inde videret egredi. Inſuper qn̄ Philiſtei ceperūt eum .ſ. Sanſonem: & eruerūt ſibi oculos, ac eū in carceribus detinebant, facientes eum molere: vt Iudicū. c. xvi. ibi dicunt Thalmudiſtæ, Illud molere, intelligi debere, ꝙ quilibet Philiſteus ſuam ſibi adducebat vxorē: vt, ſi fieri poſſet, prolem robuſtam: & ad tolerandos labores aptam ex eo ſuſciperent.

De Balaam. De Balaam quoq;, de quo dicitur Numeri. c. xxii. xxiii. & xxiiii. valde obſcœna inquiunt Thalmudiſtæ in lib. Benedictionum, & in Canhedrín, dicentes: Aſinam ſuam dixiſſe: Quod in die erat aſina ſua, & in nocte vxor. Sed ꝙ ipſa aſina locuta fuerit ſemel, conſtat in ſacris lr̄is, Numeri .c. xxiii. & vlterius nō cōſtat. Videāt oēs, qua moueantur auctoritate. Nemini igit parcunt: & omnia ſibi licita eſſe arbitrantur, etiam mendaciter dicta.

Quod eos, quos ſacræ literæ vocāt peccatores, Thalmudiſtæ atteſtentur eos fuiſſe à peccato īmunes. Cap. IX.

EContra aūt Thalmudiſtę ipſi, quos diuina ſcriptura peccatores nōiat, ipſi in ſuo Thalmud à peccato fuiſſe immunes oſtendere conantur. Nam in lib. Sabach. c. cum quo, dicit Rabi Ionatham: Quicunq; dicit: ꝙ Rubē peccauit, non eſt niſi peccator. Fuit aūt Ruben primogenitus Iacob: & dormiuit cū Bala cōcubina patris ſui: vt Gen̄. c. xxxv. & ꝑpea perdidit iura primogenitur ę: vt Gen̄. c. xlix. & primo Paralipomenon. c. quinto.

De filiis quoq; Heli dicitur primo Regum c. ii. Porrò filii Heli filii Belial neſciētes dn̄m. & ibidem magis infra: Heli aūt erat ſenex valde: & audiuit oīa, quę faciebant filii ſui vniuerſo Iſraeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ obſeruabant ad hoſtium Tabernaculi: & nihilominus Thalmudiſtę eos iuſtificare conantur ꝯtra textum ſacræ ſcripturę.

Filios quoq; Samuelis Prophetæ iuſtificare conantur contra id, quod dicitur primo Regum. c. viii. Factum eſt aūt, cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos iudices in Iſrael. & pauliſper infra: Et nō ambulauerunt filii illius in viis eius: ſed declinauerunt poſt auaritiam: acceperuntq; munera, & peruerterunt iudicium.

Dauid inſuper non peccaſſe inqunt in coitu Berſabeæ, & in morte Vriæ viri ſui, contra id, quod dicitur ſecundi Regum, capitulis vndecimo, & duodecimo.

Ex qbus Thalmudiſtarum, & Rabinorum dictis, aperte conſtat, eos de directo ꝯtra ſacras literas obloquutos fuiſſe: tam in præſenti capite, q̄ etiam in antecedente proximo capite. & quidem mēdaciter.

Volunt Thalmudiſtę, Iudęis licitum eſſe Chriſtianos poſſe ab eis impune, & abſque peccato, interfici. Caput. X.

ALio præterea execrabili documento à Thalmudiſtis, ſiue Rabinis īſtruuntur Iudęi: quod ſanè arbitrari non poſſum, quo fundamento excitentur, vt admoneant ſuos, atque doceant tātum nefas. Volunt Thalmudiſtę perfidi, Iudæis congruum eſſe, ac fore, Chriſtianorum quemlibet, quacunq; pulchritudine, bonitate, conditione, magiſtratu, dignitate, vel officio, inſignitus extiterit, poſſe ab eis impune, & abſq; peccato interfici, ac ſi ſerpētem (qui nefas apud eos dicitur) Iudęi occiderent. At forte ſcelerati iſti licere id ſibi arbitrantur, & exiſtimant, quia nos Chriſtianos, Goim, Aharelim, & Helilim nuncupant, & appellāt. Quarum dictionum prima Latine ſonat, Gentes: ſecunda, Incircūciſas: tertia, Idolatras. O ſingularem impietatem, O nefas, nō æquo animo ferendum. Nō enim ſolum nos vnici, ac veri Dei cultores idolatriæ nomine Iudæi accuſant: ſed etiam nos occidere iure id ſibi conuenire putant. Quod quidem indignum facinus lex ipſa naturę non patitur: necnon diuinę

uinæ voluntati,& legi repugnat. In quit enim Deus Exodi vigeſimo: Ego ſum dominus Deus tuus: qui eduxi te de terra Aegypti de domo ſeruitutis: Non occides. prohibitio enim hęc Chriſtianum non excipit,nec Gentilem. Non occides, inquit,hoc eſt,Homicidiū nullum facies. Super quibus verbis Rabi Salomon, ait: Homicidium fieri à lege prohibitum eſt omnino. Huiuſmodi veritas liquidò demonſtratur Geneſeos capitulo decimonono,cum dicitur: Quicunq; effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius. Ad imaginem Dei quippe factus eſt homo: inficiari non poſſunt Iudæi, quin Chriſtianus homo ſit, & ſanguis eius humanus,ac ipſe ẽt ſit ad imaginem Dei factus: igitur diuinę maieſtatis decreto,atq; ſententia: Qui Chriſtianū occidit, & Dei præceptum irritat,& ſubiacet, vt & ipſe pariter occidatur,vt eius ſanguis fundatur: vt ſupra Geñ. capitulo decimonono: & etiam Leuitici capitulo vigeſimoquarto: Qui percuſſerit,& occidet hominem, morte moriatur: qui percuſſerit animal, reddet vicarium: ſcilicet animam pro anima: qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit,ſic fiet ei: fracturam pro fractura: oculum pro oculo: dentem pro dente reſtituet: qualem inflixerit maculam,talem ſuſtinere cogetur. Pœna ergo talionis huiuſmodi malefactores puniendi ſunt Summi Dei mandato. Quod ſi ita eſt,ſicuti eſt: viderint ſapientes,quibus inſtitutis,quibus'ue dogmatibus,Thalmudiſtæ ſuam inſtruant ſynagogam: cum hæc non ſolum humanæ legi obſtent, ſed etiam diuinæ repugnent. Non iniuria ergo de Iudæis ſcribitur, Pſalmo decimotertio: Veloces pedes eorum ad fundendum ſanguinem: contritio,& infelicitas in viis eorum: & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum. Et apud Eſaiam capitulo primo: Manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine: lauamini, mundi eſtote. & Prouerbiorū capitulo primo: Pedes enim ad malū currunt,& feſtinant ad fundendum ſanguinem. Necnon Eſaias capitulo quinquageſimonono: Manus enim veſtræ pollutæ ſunt ſanguine,& digiti veſtri iniquitate. & infra: Pedes eorum ad malum currunt,& feſtinant vt effundant ſanguinem innocentem. Putant enim Iudæi,hanc in nos impietatem poſſe iure, atq; merito inferre: quoniam aſſerunt ſuperbi iſti,ac temerarii,Chriſtianos idolatriæ incumbere,& inſeruire,cum ſiant ab eis ſculptilia contra diuinum præceptū, atq; aduerſus diuinā maieſtatem: vt Exodi capitulo vigeſimo: Non facies tibi ſculptile,neq; omnem ſimilitudinem,quę eſt in cœlo deſuper &c. Quod quia ſupius libro octauo,capitulo decimotertio, iprobaui,& veris teſtimoniis declaraui, Chriſtianos ab idolatriæ crimine alienos eſſe: licet picturas,& imagines Chriſti,& ſanctorū in noſtris teneamus eccleſiis: ideo ſi ea,quæ ibi dicta ſunt,videbunt, nos vlterius idolatras eſſe non iudicabunt: ſed ſeipſos ab idolatriæ ſcelere, per ea, quæ in hoc nono libro diximus, nequaquam poterunt extricare. Quanta itaq; ſit Thalmudiſtarum prauitas,quanta infidelitas, atq; repugnantia legis naturæ, atq; diuinæ, neminem fugiet, qui hæc legerit. Quis igiẽ non cenſebit Thalmud ipſum, quodcunq; eſt, per fruſta dilacerandum: & vna cum Iudæis omnibus eſſe pariter comburendum? Nec tamen magnopere mirandum eſt: ſi Iudæi nos odio habent Chriſtianos,cum nos Idumæos vocitēt, & ſic eſſe credant: hoc eſt ab Eſau deſcendentes: vt ſatis abunde dictum fuit ſuperius libro ſexto, capitulo octuageſimoſecundo,ſuper ſexageſimumtertium capitulum Eſaiæ: vbi de Edon,& Boſra diutius fuit diſputatum: cum in magno ſint errore: vt ibi dicitur. Sed aduertant, Synagogam Iudaicam potius,& verius Idumeticam appellari poſſe,cum à vera Dei fide deuiauerit: & Chriſtianorum eccleſiam Iſmaeliticam appellandam eſſe: Iſmaelitę. quia non ab Eſau (vt Iudæi autumant) ſed à Chriſto: qui per Dauid, & Iacob veros Iſraelitas, ſēm fidem, deſcenderunt: vt dicitur à Domino Burgenſi in ſuis Additionibus ad Poſtillam Nicolai Lyrenſis, ſuper capitulum trigeſimumquartum Eſaiæ.

Digitized by Google

Quòd ſi quis homicida à maiori parte iudicum morte dignus fuerit iudicatus, mori omnino debeat. ſi vero ab oibus fuerit ꝯdemnatus, ab omni ſupplicio inultus euadat. Cap. XI.

Alia ẽt exagitantur inſania Thalmudiſtę iſti beſtiales: qui aſſerũt in Senhedrim guazit: hoc eſt in lib. LXX. Iud. cum ordinarioꝝ: Quòd ſi quis homicida à maiori parte illoꝝ iudicum, morte dignus fuerit iudicatus, mori oĩno debeat. At ſi ab oĩbus reus ille ꝯdemnatus extiterit, ab omni ſuppl cio, liber, & inultus euadat. Hac enim ſtultitia maioris faciunt partem, ꝙ̃ totum: quæ opinio, atq; ſentẽtia veritati illi obſtat, ꝙ ſua parte totum quodlibet ſit maius. Hoc idẽ aſſerit Rabi Moyſes de Aegypto in libro Iudicum, in lectionibus de Canhedrin, cap. ix. Vult enim iſte Rabi, neceſſarium eſſe, ꝙ iudices ſint in eo iudicio diſcrepantes: ſed qđ à maiori parte ſtatutũ fuerit, obſeruetur, vt executioni mandetur.

Vt iudices diſcrepẽt.

Neq; hanc aliã quoq; ſtultitiam ſilentio prætermittam, cæteris ſtultitiis inſaniorem. Aiunt Thalmudiſtæ in eodẽ libro Senhedrim, vel Canhedrin: Quòd ſi aduerſus aliquem per teſtes corãm iudicibus homicidium ꝓbatum fuerit: & accuſatus ordinaria ſñia moriaẗ. Si mortuum illum poſtea iudices nouerint teſtes ipſos falsò accuſaſſe: teſtes ipſi, licet falsò accuſaſſent, impune, & inulti ab omni pœna euadant: attamen, ſi ꝯdemnatus, anteq̃ vita priuetur, teſtes falſitate ꝯuincerentur, tunc ſupplicio ꝯdemnati ſubiaceant, & ille accuſatus ad libertatem ſuam illæſus redeat. Ad hoc dicendum mouenẗ Thalmudiſtæ illi penitus irrationabiles: eo ꝙ ſcribitur Deuterono. cap. xix. Si ſteterit teſtis mendax ꝯtra hominem. & paulo infra: Cumq; diligentiſſime perſcrutantes, inuenerint falſum teſtem dixiſſe ꝯtra fratrem ſuum mendacium, reddet ei, ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Ex quibus verbis hauriunt, & eliciunt Thalmudiſtę improbi, falſam hanc doctrinã, ꝙ falſis teſtibus referendum ſit, ſicut cogitarunt, non autem ſicuti fecerunt. Iccirco ſi falſus teſtis cogitauerit tm̃ occidere fratrem ſuũ, occidatur & ipſe: ſed ſi cogitauerit, & fecerit: vt is ſcilicet contra quem teſtatus eſt, occiſus fuerit, de teſte ipſo nullum ſumaẗ ſupplicium, ſed impunitus in domũ ſuã reuertatur. Verum iſti Thalmudiſtæ imperiti, atq; ſuperbi (vt ſui moris eſt) quę ſequuntur de ipſo teſte eodem capite intelligere noluerunt. Diciẗ enim ibidem ſtatim poſt illa verba, Sicut fratri ſuo facere cogitauit: Et auferes malũ de medio tui: vt audientes cæteri timorẽ habeãt, & nequaquã talia audeant facere. Ex q̃bus verbis, liquidò ꝯſtat, Deum mandaſſe teſtem illum puniendum fuiſſe in ꝑſona, vt eius exemplo cæteri ab huiuſmodi malis perpetrandis cauerent. Item hoc idem exprimitur etiam ex his aliis ſequentibus verbis. ſ. Non miſereberis eius: ſed animã ꝓ anima, oculũ pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Vñde manifeſte apparet, ꝙ falſus teſtis, ſi malum cogitauerit tantum aduerſus fratrem ſuũ, eadem pœna multari debeat, quam ille accuſatus falsò corãm iudicibus daturus erat: & multo magis, ſi meditatus fuerit, atq; perfecerit, diuinę iuſtitiæ ꝯgruit, vt eodem afficiatur ſupplicio: & pari pœna multetur, qua condemnatus affectus extitit. Iudæi ergo, quoniam Dei præceptis aduerſati ſemper fuerunt: non eſt mirum, ſi in hoc ẽt delyrantes inſaniunt.

Item aiunt in Canhedrin, cap. iii. Ĺiſti ſunt comburẽdi: Si quis proximi ſui manus, & pedes ligauerit: & ob eam cauſam fame moriatur: qui eum ligauit à morte ſit imunis: ſed ſi ille ſic ligatus, ob calorẽ, vel frigus: hoc eſt calore, vel frigore moriatur: qui eum ligauit, mortis reus ſit. Si vero corãm leone eum ligauit, vel fera beſtia, à qua deuoretur, immunis eſt à morte. Verum ſi ligatus ille proiectus fuerit, ſiue expoſitus ad muſcas, quod ligator reus ſit mortis.

Item inquiunt in libro Sabach, capitulo egreſſus Sabach: ſi duo homines, aut plures vnum cõmiſerint crimen, ab omni pœna ſunt immunes: exempli cauſa: Si duo, vel plures aliquem fuſtibus verberãtes, & percutientes interficerent, ab omni

pœna

poenà volunt eos immunes eſſe. Et hoc dicere audẽt: quoniam lex dicit: Anima, quæ peccauerit, talem ſuſtineat pœnam, aut punitionem. Volunt enim, ꝙ ſi vnus tantũ interficiat, puniatur: ſi vero plures, imunes ſint. O' beſtialem gentẽ, & omni ratione priuatam.

In libro, qui dicitur Babametia, habet: Quod ſi aliqs inuenit rem à ꝓximo ſuo perditam, in loco vbi rationabiliter præſumendũ eſt, ꝙ dñs illius rei deſperet de recuperatione eius: vtpura ſi perderet eã in loco, in quo magna hominum ꝯcurreret multitudo, vel huiuſmodi: ꝙ tunc inuentor non tenetur reſtituere rem inuentam dño ſuo: cum tñ litera, Res perditas mandet generalr̃ reſtitui debere: vt Deuterono. cap. xxii. Quod etiam patet ex dictamine naturalis rationis: Quod tibi nõ feceris alijs feciſſe caueto. & contra legẽ Deuterono. cap. xxii. vbi expreſſe mãdat reſtitui, his verbis: Non videbis bouẽ fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis: ſed reduces fratri tuo: etiam ſi non eſt propinquus frater tuus, nec noſti eũ, duces in domũ tuam, & erunt apud te, quãdiu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de aſino, & de veſtimento, & de omni re fratris tui, quę perierit, ſi inueneris eam, ne negligas quaſi alienam. Quomodo ergo poſſunt Thalmudiſtę legem Dei alterare? aut infringere?

De re perdita.

Eſt inſup aliud dogma Thalmudico ingenio non indignũ. dicunt enim Thalmudiſtæ: Si quis aliquẽ occiderit, cuius pulmo lateribus innitatur: quem morbũ Iudæi, Terepha, nuncupant: aut ibi alia foret infectio: ob quam Iudæis ꝓhibitum eſt huiuſmodi comedere animalia: ꝙ interfector illius nullas daturus ſit pœnas. Et dicit Rabi Salomon Dei præceptoꝝ ignarus, interfectorem illum nõ occidiſſe niſi mortuum: quia, Terepha, morbus ille hominem ad mortem dirigit, atque prorſus diſponit.

Item dicũt: Si quis in puteum, in quo ſcalæ, vel gradus lignei eſſent, hominem iniecerit: & gradus ipſos alius quis abduceret, proiectus tunc moritur. is, qui ſcalas abſtulerit, capitis pœnam incat: qui vero proiecerit, ab omni ſupplicio immunis ſit.

¶ Præceptum ẽt Dei: vt filii parentes ſuos honorent, ſceleſtis quibuſdam dogmatibus irritant. Cap. XII.

Aliud non alienũ à Iudęoꝝ moribus, ſiue natura, dicunt Thalmudiſtę in eo libro Senhedrim quaxit, vel Canhedrin. c. iſti ſunt ſuffocandi: Si parentes à liberis verberati fuerint, vel ꝑcuſſi, dũmodo parentum vulnus membris nullum appareat, filii tũc nullum admiſiſſe nefas cenſeant. Sed Rabi Moyſes Decretũ iſtud Thalmudicũ arguens in libro Iudicũ, in lectionibus rebellãtiũ. c. v. inqt: Qui ꝑcutit patrem ſuũ, aut matrem, reus eſt, vt moriat̃ ſuffocatus: verũtñ, niſi fecerit vulnus, puniat̃ perinde ac ſi quem de filiis Iſrael verberaſſet. Hic aũt Moyſes volens ſuoꝝ Thalmudiſtaꝝ imprudẽtiam, atq; fatuitatẽ corrigere, imprudens ẽt ipſe effectus eſt. Voluit nanq; illoꝝ errorẽ, incõſiderata correptione, moderari, & in eoꝝ icidit errores. Dumq́; iuſtitię fauere ſe vellet oſtendere, iuſtitiam Dei peruertit. Scribit̃ nanq; Exodi. c. xxi. Qui percuſſerit patrẽ ſuũ, aut matrem, morte moriatur. Lata eſt à Deo hæc ſñia: Decretum hoc Deus ipſe ꝯdidit: Quod qui patrẽ ſuum, vel matrẽ ꝑcuſſerit, morte moriatur. Quis igitur tam improbus, atq; flagitioſus eſt, qui huiuſmodi præcepto aduerſari, vel obiicere, vel corrigere voluerit? aut poſſit? Neq; ſolum ꝑcuſſores parentũ Deus mortis pœnas luere decreuit: ſed ẽt, ꝗ ore maledico patrem, vel matrẽ fuerit inſectatus. Inquit enim eodem capite: Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriat̃. Hoc itidẽ legimus Leuitici. c. xx. Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur. Patri, matriq́; qui maledixerit, ſanguis eius ſit ſup eum. Item, Qui ꝑcutit eos poſtquam mortui fuerint, imunis eſt: qđ nõ eſt bene dictũ: quia indicaretur odiũ, & igratitudinem eſſe in filio.

De percutiẽte patrem.

Item dicũt: Quòd qui maledixerit patri, vel matri, nõ eſt in aliquo culpãdus, niſi in ea maledictione nominaſſet vnũ de ſanctis nominibus Dei. cuius ꝯtrarium apparet Deuterono. cap. xxvii. vbi dicit:

Maledictus qui non honorat patrem ſuum, & matrem ſuam: & dicet omnis populus. Amen. Prouerbioꝝ.c.xxviii. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, vel à matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt. Si igitur auſerre, & ſubtrahere aliq̄d de bonis t̄palibus à patre, vel matre, participare eſt homicidii: quanto magis eos verberare? & interficere? Qua igit̄ ratione, quóue modo volunt Thalmudiſtę, liberos p̄cuſſionibus affligentes patrē, aut matrē, eadem animaduerſione detineri, quaſi alienum offendiſſent, mererent̄ affici, atq; puniri: q̄nquidem Deus decreuerit: Qui maledixerit pr̄i ſuo, vel matri, morte moriat̄. Si autē qui patri, aut matri maledixerit tantū, reus eſt mortis, Dei mādato: quāto magis eſſe debet, qui eos, vel eoꝝ alteꝝ percuſſionibus afflixiſſet? Et ſi Deus hoc ſtatuit Decretum: & qs eſt ille, qui id mutare, aut irritare, vel alterare poſſit? Cum nō ſolum minor in maiorem, ſed nec etiam par in parem vllam habeat poteſtatem? Et licet vſq; t̄pe, quo Saluator noſter in terris morabatur, Phariſæi hoc Dei mādatum aliqualr̄ ſuis violarent traditionibus: vt Matthæi. c.xv. vbi Saluator noſter ipſis Phariſæis hanc exprobrauit violationem, ſicut tetigi ſupra.c.iii. huius libri: tamen ſuccedētibus temporibus magis impudenter, poſtpoſito Dei timore, multo magis ſuis auſi ſunt lacerare Cōſtitutionibus: licet falsò: vt ſupra probatum eſt. Propterea de eis inquit Eſaias cap.v. Abiecerunt enim legē dñi exercituū: & eloquiū ſancti Iſrael blaſphemauerunt: ideo iratus eſt furor dñi in pplm̄ ſuū &c. Præceperat dñs, vel imbecillitates, vel ætates, vel penurias parentum ꝯſiderans: vt filii honorarent ēt in vitę neceſſariis miniſtrandis parentes ſuos: hanc ꝓuidentiſſimam Dei legē volentes Scribæ, Phariſæiq; ſubuertere: vt impietatem ſub nomine pietatis inducerent, docuerūt peſſimos filios, vt ſi quis ea, quæ parentibus offerenda ſunt, Deo vouere voluerit, qui verus eſt pater, oblatio Dei præponatur parentū muneribus: vel certe ipſi parentes, quæ Deo ꝯſecrata cernebant, ne ſacrilegii crimen incurrerent, declinātes, egeſtate ꝯficiebant̄. Atq; ita fiebat: vt oblatio liberoꝝ ſub occaſione templi, & Dei, in ſacerdotū lucra cederet. Hæc peſſima Phariſæoꝝ traditio de alia occaſione veniebat. Multi habentes obligatos ære alieno, vt volentes ſibi creditum reddere, delegabāt ſacerdotibus, vt exacta pecunia miniſtris templi, & eoꝝ vſibus deſeruirent. Poteſt aūt & in hoc loco breuiter habere ſenſum: Munus q̇d ex me eſt, tibi proderit. Compellitis, inq̄t, filios, vt dicant parētibus ſuis: Quodcūq; donū oblaturus eram Deo, in tuos ꝯſumo cibos: tibiq; ꝓderit ò pater, & mater: vt illi timentes accipe q̇d Deo vident mācipatum: inopem magis vellent vitā ducere, q̄ comedere de ꝯſecratis. Non q̇d intrat in os, coinquinat hoīem: verbum cōmune ꝓprie ſcripturaꝝ eſt, & publico ſermone non teritur. Populus Iudæoꝝ partem Dei ſe eſſe iactans, cōmunes cibos vocat, quibus oēs vtunt̄ homines: verbi gratia: Suillam carnē, oſtreas, leporem, & iſtiuſmodi animantia, quæ vngulam nō findunt, nec ruminant, nec ſquāmoſa in piſcibus ſunt. vnde & in Actibus Aplorū ſcriptum eſt: Quod Deus ſanctificauit tu ne cōmune dixeris. Cōmune ergo q̇d cęteris hoibus patet: & quaſi nō eſt de parte Dei pro imundo appellat̄. Non q̇d intrat in os, coinq̄nat hoīem: ſed q̇d procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Locus Euangelii.

¶ Quòd Iudæi moderni falſum celebrent Sabbatum, quantum ad ſignum. Cap. XIII.

PRæſuppoſitis hoc in loco oībus illis, quæ ſuperius dicta ſunt de Sabbato lib. viii. cap. xii. hoc modo arguitur: Mandatū de Sabbato celebrādo in ſeptima die, datū fuit in ſignū ſepulturę Chriſti futurę: & in ſignum futurę ceſſationis ab opibus legis in ſeptima die mūdi. Sed vtrunq; ſignū iamdiu per Chriſtū cōpletum, & verificatū fuit: quia ipſe Chriſtus iam per totū ſeptimū diē naturalē iacuit in ſepulchro clauſus: & ſic iam venit: & oīa de eo per ſanctos Prophetas ꝓdicta, & annunciata adimpleuit: quantū ad primū eius aduentū attinet: vt ſupra libris .vi. & .vii. probatum eſt. Sumus & inſuper

per

Digitized by Google

per iamdiu in ſeptima die mundi, vel ſaltem in tempore gratiæ: in quo tenemur abſtinere nos ab omni ope ſeruili legis, & peccati. Igitur ſignum ꝑpter qđ Sabbatum illud celebrãdum erat, iamdiu ceſſauit: nec eſt amplius, nedum obſeruandum, ſed nec ēt aſpiciendum, quia iam manet falſum: ſicut ſignum nauis venturæ manet falſum poſtq̃ nauis appulit ad portum: eo ꝙ illud ſignum erat tm̃ de futuro: vt dictum fuit ſupra lib. viii. vbi de Sabbato fuit diſputatum. & ſic ēt vt clamor Calẽdarum eſſet falſus in principio menſis, qñ iam nundinę ſunt inchoatæ: prout ibidem dictum eſt. Ex qbus patet: ꝙ Iudæi falſum celebrant Sabbatum.

¶ Quod Iudæi, non ſolum, quãtum ad ſignum, falſum celebrant Sabbatũ, ſed ēt quantum ad tpis integritatẽ.

Quod aũt Iudęi non celebrent Sabbatum, quãtum ad integritatem temporis, ex hoc manifeſte patet: qa nõ obſeruant diem naturalem, & integrum literalr̃ pręceptum. Quod ex hoc ꝓbatur: quia naturalis, & iugis dies, ſm̃ ſcripturam veteris teſtamenti, menſurabatur à mane vſq; ad mane: vt Geñ. cap. primo. Nam Deus in prima die mundi, quæ fuit dies Dominica, de mane incepit creare lucem: & diuiſit lucem à tenebris: nõ tñ per illa duo magna luminaria, Solis, & Lunæ, que niſi in quarta die creata ſunt: ſed alia luce, vel diuina, vel Angelica: & ſic facta eſt veſpera, & nox: & diſcuſſa nocte, factũ eſt mane in die Lunæ, & feria ſecunda: ex quibus factus eſt dies vnus. i. dies primus: vt iquit Gloſa. vnde ſequitur: ꝙ dies primus fuit à pricipio diei primi vſq; ad mane alterius: in quo mane incepit dies ſecundus. Quapropter conſtare dicitur: ꝙ ſm̃ naturæ curſum, & ordinem dies præcedebat noctem. Vnde diſcurrendo ſimiliter per oẽs alios dies, in feria ſexta de mane expletus fuit dies quintus, & incepit ſextus: in quo Deus creauit aĩalia terreſtria quadrupedia, & creauit hominẽ: & ſic in illa die factum eſt veſpere: & trãſacta nocte factum eſt mane: & completus dies ſextus in principio Sabbati: quia finis vnius diei erat principium alterius:

Quòd De⁹ cœpit creare mundum mane.

Finus Ferrarieñ.

& tunc in ſeptimo die de mane in principio lucis, finito die ſexto, Deus incepit quieſcere ab omni opere quod patrarat: & ſanctificauit illã diem: vt Geñ. cap. ii. Ex quo ſequitur primo: ꝙ illa dies ſeptima non incepit in veſpera noctis præcedentis: quia illa nox præcedens tota pertinebat ad diem ſextum: ſed incepit de mane: & durauit vſq; ad aliud mane: in quo icepit dies Dominica. Item ſequitur ſecundo: Quod Deus non incepit Sabbatizare, & quieſcere, niſi in die ſeptimo de mane in principio lucis: quia ibi fuit expletus dies Veneris: & incepit Sabbatũ. Ex quibus oĩbus patet: ꝙ quantũ ad temporis integritatem, Iudæi integrũ nõ ſeruant Sabbatum: imo truncatum, & diminutum: præcedentem enim vſurpant noctem, quæ ad diem Veneris ſpectat: & ſequentem noctẽ dimittunt, quę ad diẽ ſeptimã ꝑtinet. Ergo non vere Sabbatizãt totam diem ſeptimã: quia incipiunt quieſcere in die Veneris de ſero: & reuertunt ad laborandum in die Sabbati de ſero: & ſic auferunt, & truncant totã noctem ſequentem, quæ ſm̃ ordinem naturæ ptinet ad diem ſeptimam vſq; ad mane: hoc eſt ad principium diei Dominicę: vt ſuperius dictum eſt. Et ſic patet, ꝙ adhuc literaliter non vere, & pfecte obſeruant Sabbatum in memoriã creationis: ꝓut putãt: & ſe obſeruare aſſerunt. Sed ad hæc reſpõdent Iudæi: Quod licet ſupradictus ordo dierũ verus ſit, ſm̃ naturam, & lr̃am: nihilominus Moyſes dedit eis modũ ſeruandi Sabbatũ, Leuitici. c. xxiii. qñ dixit: A veſpera vſq; ad veſperam celebrabitis Sabbata veſtra: & ideo incipiũt Sabbatizare, & quieſcere in veſpera noctis pręcedẽtis vſq; ad aliam veſperã. Sed ꝓpter hoc nõ euadũt Argumentũ, & rõnẽ: qa ſemp manet ſeptima dies violata, & truncata, & diminuta. & per ↄſequens nõ vere celebraretur in memoriam creationis: nec eo modo, quo Deus eam diem celebrauit, & ſanctificauit: & ſic Deus eſſet ſibiipſi contrarius.

Si hoc verũ eēt: quo dicipoſſet: ꝙ Sabbatũ nõ habet veſperam.

A veſpera ad veſperam.

¶ De illa Iudęoꝝ ſecta, q̃ dr̃ Charrahim.

Quapropter illa ſecta Iudęoꝝ, q dicuntur Charrahim, volens fugere, & vitare

Charrahim.

Digitized by Google

hoc incōueniens, gloſat, & interpretat̃ il lud dictū.ſ. A veſpa vſq; ad veſperã.i. A nocte vſq; ad noctē icluſiue, celebrabitis Sabbata veſtra: & ſic incipiūt ceſſare à ve ſpera noctis præcedentis, & finiunt Sabbatum ſuū in die Dñica de mane. Vnde per duas noctes cum toto die itermedio celebrant Sabbatum, à nocte vſq; ad aliã noctem incluſiue. In quo tpe nec ignem accendūt, nec in ſuis habitaculis lumē ha bent: prout Deus pręcepit Exodi.c.xxxv.

Et ideo dicunt: ꝙ iſti Iudęi, qui in his Occidentalibus habitant regionibus, & vocant̃, Rabanim, nō ſunt veri Iudęi, ſed pręuaricatores legis, & nō obſeruatores: & ꝙ ipſi oēs ſunt damnati, & maledicti: ideo nullo modo cum eis ↄuerſari volūt.

Item afferunt ēt iſti Charrahim: Quòd Deus non ſolū præcepit celebrari Sabbatum in memoriã creationis mūdi: ſed ēt in memoriã exitus Iſrael de Aegypto: vt patet Deuterono.cap.v. Vnde inquiunt, & affirmant, ꝙ in nocte ſequenti Sabbatum exiuit Iſrael de Aegypto, & à dura ſeruitute quieuit. Et ideo dicit dominus Deuterono.cap.v. Memento ꝙ ſeruieris in Aegypto, & dñs Deus tuus eduxit te inde: iccirco præcepit tibi: vt obſerues diem Sabbati. Et ideo ad tollendū hoc dubium, dicendū eſt ſm Auguſtinū: Quòd tam locutio Dei de præcepto Sabbati, ꝗ̃ locutio Moyſis de quiete Dei in ſeptimo die, eſt figuraliter intelligenda. Nam Baſilius in ſuo Hexameron: & Auguſti.xi. de Ciuit. Dei: & ſup Geneſi ad lrãm, dicūt, Omnia fuiſſe ſimul creata, & per ſuas formas diſtincta: iuxta illud libri Sapientię: Viuit in æternū, qui creauit omnia ſimul. Sed inquit Baſilius: Quòd in primo capitulo libri Geneſeos, diſtinguunt̃ dies ſm ordinem naturæ: & non ſm ordinem, & ſucceſſionem tpis. Vnde quia ↄtinēs præcedit ↄtentum: & res præcedit ſuum ornatum ſm naturam: ideo ibi in primis tribus diebus memoratur creatio, & diſtinctio cœloꝝ, & elementoꝝ: & in tribus ſequentibus, eoꝝ deſcribitur ornatus. Qui quidem dies, licet (ſm Magiſtrum, & nō nullos alios doctores ſanctos) intelligãtur tpales eſſe, ſm tpis ſuccęſſionē: tñ ſe

Libera tio ex Aegypto nocte ſeqn te Sabbatum.

De⁹ oĩa ſimul creauit.

ptimus dies ſemp figuratiue intelligitur: qa licet Deus ceſſauerit à creatione nouarum ſpecieꝝ: tñ non ceſſauit ſimplr creare: qm̃ ↄtinue ex nihilo nouas, & rōnales creat aĩas: & ↄtinue in hoībus iuſtis nouam creat, & impartitur gratiã: necnō cōtinue res à ſe creatas regit, atq; gubernat. & per ↄſequēs nō ceſſauit, nec ceſſat ipſe Deus creare. Vnde Saluator noſter inqt Iudæis, Ioan.c.v. Pater meus vſq; modo operat̃, & ego operor. Et ideo ait Auguſtinus ↄtra aduerſariū legis, & Prophetaꝝ: Quòd Propheta Moyſes, non ſolum in ſuo Pētateucho ſcripſit ordinem rerum geſtaꝝ: verumetiã, prout ipſæ res erant, reꝝ futuraꝝ pręfiguratio: ideo ipſe Moyſes per illum diſcurſum, & ordinem reꝝ hæc duo voluit præfigurare. Primo diſcurſum tpis huius mundi: qm̃ ſicut Deus in ſex diebus creauit cœlum, & terram, & oēs creaturas: & in ſeptimo quieuit, & ceſſauit: ita pariter pręfigurabat, ꝙ ipſe Deus debebat ducere, & regere hominē peregrinãdo ab Adam, per ſex ætates, vſq; ad Chriſtum per opa legis: ſed in ſeptimo die, & ætate mundi homo debebat quieſcere, & ceſſare ab opibus legis, & quieſcere per grãm in lege libertatis. Qđ ita factum eſt: qa homo iſte myſticus peregrinatus eſt in pma die, & ætate mūdi, ab Adam vſq; ad diluuium: & in ſecūda die, vel ætate, vſq; ad Abraã: & in tertia vſq; ad Moyſem: & in quarta vſq; ad primū tēplum: & in qnta vſq; ad captiuitatem Babylonicã, & principium ſecūdi tēpli: & i ſexta die, vel ætate, vſq; ad Chriſtum: & ſic in ſeptima die quieuit in Chriſto, & lege libertatis, ceſſando à lege, & iugo ſeruitutis. Et ſic patet, ꝙ per diē ſeptimam, & quietē Dei, intelligit̃ ceſſatio ab opibus legis in ſeptimo die mūdi, & tpe gratiæ: & per illã ſeptimã diem intelligit̃ totum tēpus legis Euangelicæ, & gratiæ Chriſti. Secūdo autē per illam creationē, & diſcurſum figurabat̃ totus diſcurſus nr̃ę recreationis, & redēptionis. Nã ſicut Deus per ſex dies creauit oĩa, & in ſeptimo die ceſſauit, & quieuit: ita Chriſtus incipiendo à die Dñico in ramis palmaꝝ, per ſex dies laborauit in nr̃a redemptione, &

Digitized by Google

in ſeptimo die ceſſauit à laborib⁹ corpis: & per totã diẽ corpus quieuit, & iacuit ĩ ſepulchro. Propter ergo has ſupradictas rõnes Deus pcepit Sabbatũ celebrari in die ſeptimo, in ſignũ, & figurã ſepulturę Chriſti, & in ſignũ ſeptimę ætatis, in qua debebamus in Chriſto qeſcere. Ex qbus patet, q melius & pueniẽtius, & magis ĩtegre ſeruãt lrãliter ſabbatũ Iudęi Charrahim, q̃ iſti Iudęi Rabanim, q in nr̃is habitãt regionib⁹: inquãtũ ſeruãt duas noctes cũ die artificiali itermedio, qa vt ſic magis ſeruant veritatẽ figuræ ſepulturæ Chriſti: p tãtũ eni tpis ſpatiũ iacuit Chriſtus in ſepulchro: qa in die Veneris cruci fixus fuit: & in eadẽ die de ſero hora cõpletorii fuit ſepultus: & iacuit corpus ĩ ſepulchro p duas noctes, & diẽ artificialẽ itermediũ, vſq; ad diẽ Dñicũ de mane, in quo reſurrexit. Ex quo patet iſtos Iudęos Charrahim, melius itellexiſſe illud Leuitici. c. xxiii. A veſpa vſq; ad veſpam celebrabitis Sabbata vr̃a. i. A nocte vſq; ad noctẽ icluſiue: qa magis ſatisfaciũt lrę, & figurę. Quod aũt veſpa ſumaẽ in ſcriptura p tota nocte, maxime in iſto loco, patet Matth. c. vlti. vbi dr̃: Veſpe aũt Sabbati, q̃ luceſcit in prima Sabbati, venit Maria Iacobi &c. i. in nocte ſequẽti Sabbatũ: q̃ qdẽ nox luceſcit in pma Sabbati. i. cuius finis, & mane eſt principiũ diei Dñicę, q̃ apud Iudęos dicebaẽ pma ſabbati. i. pma dies poſt Sabbatũ. Ex qbus patet, q tota illa nox dicebaẽ veſpa Sabbati apud Iudęos. Itẽ ex hac ipa cauſa ſeqẽ, q iſti Charrahim bene allegãt illud Deuter. c. v. ad pbãdũ, q ĩ nocte Sabbati ſequẽti exiit Iſrl̃ de Aegypto: & q pp hoc De⁹ pcepit Sabbatũ ĩ tali die celebrari: qa illud puenientiſſimũ ſacrm̃, & figura fuit p reſurrectiõe Chriſti. Nã ſicut Deus tali nocte expoliauit Aegyptũ, & liberauit Iſrl̃ à dura ſeruitute, & qeuit ĩ libertate: ita Chriſt⁹ ĩ nocte ſequẽti Sabbatũ expoliauit Infernũ, & liberauit ſcõs pr̃es, & fideles veteris teſtamẽti, & in die Dñico ſũmo mane ſurrexit ad gloriã: & ſic ĩ illa nocte, & mane fuit illa figura liberatiõis de Aegypto p Chriſtũ ĩ ſcis pr̃ib⁹ adĩpleta. Ex hoc ẽt ſeqẽ: q illa nox Sabbati, ĩ cui⁹ fine, & mane ſurrexit Chriſt⁹, fuit duplex nox. ſ. legis, & grę. Nã ipſa fuit nox naturalis Sabbati legis: ĩ quo tpe dies pcedebat noctẽ ſm naturã: vt dcm̃ ẽ: & illa, & eadẽ fuit nox diei reſurrectiõis, & tpis, & Dei grę, ĩ quo nox pcedit diẽ: cui⁹ rei ratio ẽ: qa ĩ lege vetere grã pceſſit pctm̃. Vñ Adã nõ fuit creatus in nocte, nec ĩ pctõ: ſed ĩ die, & grã. Sed poſtea factũ eſt veſpe, & nox ĩ eo p pctm̃. Etiã ĩ tali nocte peccati vixit totũ gen⁹ humanũ p ſex ſucceſſiuas ætates, vſquequo factũ eſt mane p Chriſtũ: ſicut poſt noctẽ pcti, & legis, icepit dies grę ĩ reſurrectiõe Chriſti. Et ſic ille dies Dñicę reſurrectiõis fuit pm⁹ dies legis grę ſuccedẽs nocti peccati, & tpis ſabbati Iudęoꝝ, & naturę: qa nox pceſſit: dies aũt appropiquauit: vt in qt Apl̃s ad Rom. c xiii. Et ideo ĩ lege Euãgelica, & in tpe grę nox pcedit diẽ: & talẽ ↄſuetudinẽ ſeruat eccl̃ia Chriſti: nõ ſolũ ĩ celebrationẽ feſtoꝝ, ſed ẽt quarũcũq; feriaꝝ: qa icipit officia ſua à veſpa noctis pcedẽtis feſtũ, vel feriã: & ex hac inchoatiõe efficiẽ: q nox pcedit diẽ: & hoc ob cãm antedictã. Et ſic ẽ dicẽdũ: q illa nox reſurrectiõis fuit cõmunis diei Sabbati pcedẽtis, & diei Dñicę ſubſequẽtis: vñ dici põt, noctẽ illã fuiſſe duplicẽ. Quã ob cãm ſoluiẽ difficultas illi⁹ dicti Saluatoris nr̃i, Matthęi. c. xii. Quòd ſicut Ionas ſtetit in vẽtre ceti trib⁹ dieb⁹, & noctib⁹: ita oportet eẽ filiũ hoĩs trib⁹ dieb⁹, & trib⁹ noctibus ĩ corde terrę. Nã licet p ſynecdochẽ, Chriſt⁹ ſteterit ĩ ſepulchro trib⁹ dieb⁹: ſumẽdo partẽ p toto: qa cepit finẽ diei Veneris: & principiũ diei Dñicę cũ tota die Sabbati: tñ nõ cepit aliqd de tertia nocte: qa nõ fuit ibi niſi per duas noctes tm̃. Et ideo, quia illa nox reſurrectionis fuit duplex, dicẽdũ ẽ, q licet Chriſtus nõ iacuerit ĩ ſepulchro, niſi p duas noctes tpales: tñ ſtetit ibi p tres noctes ſacramẽtales: & ſic ſoluiẽ difficultas: qa ſcriptura magis attẽdit ad ſacrm̃, q̃ ad lrãm, & tempus.

¶ Quòd Iudei noſtrates: hoc ẽ nr̃aꝝ Occidẽtaliũ regionũ, falſum celebrent Sabbatũ, accẽdendo, ſiue accẽdi faciẽdo ignẽ ĩ Sabbato ĩ domib⁹ ſuis.

Qui vult diuini mãdati verus obſeruator appellari, debet equidem nihil

de contentis in eo prętermitteret. Sic nāq; mandatur Exodi. c. xxxv. Sex diebus facietis opus: ſeptimus dies erit vobis ſanctus, Sabbatum, & requies domini: qui fecerit opus in eo die, occidetur: non ſuccēdetis ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem Sabbati. hęc omnia in prædicto pręcepto continentur. Nam primo, ex his verbis, Sex diebus facietis opus, ꝓhiberi vr̄, ne ſeptimo die aliquod opus fiat, & maxime ſeruile: includendo etiam in opere ſeruili decoctionem ciborum in Sabbato faciendā: vt Exodi. c. xvi. Secūdo, ex his verbis, Septimus dies erit vobis ſanctus, Sabbatū, & requies dn̄i, ſanctificatio diei ſeptimi, & requies mandatur. Tertio, ex his aliis verbis, Qui fecerit opus i eo die, occidetur, hoc iudiciale præceptū eſſe demonſtratur, quia ꝯtrafacienti mortis poena imponitur, & minatur. Quarto, per hęc alia vltima verba, Nō ſuccēdetis ignem in oībus habitaculis veſtris ꝑ diē Sabbati, non paruum vr̄ contineri myſterium, licet Iudęis occultū: q ne Sabbatū violent, ipſi ignem nequaq̄ accendere volunt: ſed per aliquem, qui nō ſit Iudæus, pretio ſibi ignem accendi faciunt. Dicite quęſo ò Iudęi: quare hoc facitis? niſi quia in opere, & labore accēdendi ignem, mādatum Dei transgredi putatis. Sed aduertite opus, & laborem accendendi ignem eſſe quid modicum: & quod modicū eſt, pro nihilo reputari ſemper ſolitum eſſe, tam apud Gentiles Philoſophos, q̄ etiam apud Iudæos. Dicite mihi ò Iudęi: Nōne in Sabbato licet vobis Iudęis, abſq; mandati huius violatione, per vnum milliare tm̄ iter facere? Nonne minus opus eſt accendere ignem in domo, q̄ per vnum milliare tm̄ itinerari? Si igit̄ quod plus eſt: hoc eſt maioris laboris, in hoc mandato vobis licet: quare quod minoris eſt laboris, in hoc eodem mandato nō debet pariter vobis licere? latet igit̄ in huius ignis accenſione aliud neſcio quid. Si aūt diceretis Non licere vobis ſine aliquali culpa iter vnius milliarii peragere: & ideo vt penitus à culpa vacetis: per alium, q nō ſit Iudæus, ignem pretio accendi facitis. Reſponderem: Vos propterea nō eſſe à peccato immunes: quia trita regula eſt: Quòd qui per aliū facit, per ſeipſum facere vr̄. l. ita tn̄. ff. de adm. tut. & c. q per alium. de reg. iur. in. vi. Vnde ex prędictis alterū de duobus neceſſario cōfiteri cogimur. Aut .ſ. ſi vos ipſi ignem accenditis, Sabbatū non violari: qa quod modicum eſt, ꝓ nihilo reputatur: aut ſi per alium pretio accendi facitis, non eſſe vos Iudæos à peccato immunes: qa, Qui per alium facit, ꝑ ſeipſum facere vr̄. Vnde hæc veſtra excuſatio videtur inanis, & friuola. Si igitur ꝓpter laborem accendendi ignem, Sabbatum non violatur: eo q ſit quid modicū: reſtat vt id pręceptum ex alia cauſa emanatum fuiſſe confiteamur. In iſta nempe prohibitione, Ne Iudęi ignem in domibus ſuis accenderēt, figura fuit in futuro tunc tempore adimplenda: & propterea non obſtare percipitur, hanc particulam eſſe cerimonialem: quia de cauſa, ꝓp quā hoc fieret, nemo poterat certam reddere rōnem: ſed erat per Meſſiam Regem tūc venturum reddenda, & declaranda. Hæc igitur figura erat vnum ex ænigmatibus veteris legis allegoricis tegminibus inuolutis, quæ ꝑ futurū Meſſiā erant declaranda. Multa enim diuina myſteria dixi ſupius lib. vi. c. xcix. fuiſſe i lege Moſaica clauſa, ſiue ſecreta, & ſigillata: & ꝓpea ad pfectū nunq̄ itelligi potuerūt, qm̄ Prophetę mōſtruoſa q̄dam miracula in ſuis annunciauerūt vaticiniis: quoꝝ nec rō, nec tp̄s pciſum, ſaltem apte, deſignabat̄: & q niſi fuiſſent poſtea ōpere cōpleta, nunq̄ intelligi potuiſſent: nec ēt ad plenū intellecta ſunt, niſi poſtq̄ Chriſtus ipſe, & verbo, & opibus interpretatus eſt. Licet enim hmōi ꝓhibitio accendendi ignē in habitaculis ſuis per totā diem Sabbati in myſteriū facta fuerit, tn̄ hmōi myſteriū nō potuit eē gratia ſui, nec ēt alicuius rei pteritæ. Igit̄ vt in ſignū alicuius ſignāti, & præfigurati cuiuſdā rei futurę fieret, ſiue factū fuerit neceſſe eſt: cū per illā ignis, & luminis, ſiue ſplendoris carentiā, & in tenebris cōuerſationem, & permanentiā ꝑmonſtraretur, & denuntiaret̄ tp̄s illius legis eſſe in tenebris ignorantiæ, ꝓp ipſius q̄plurima ænigmata, & myſteria ſecreta, & occulta, quæ

Figura.

quę Iudęi ipſi hoc non negantes, Tyeu: hoc eſt, ſilentiũ, appellant: quę (vt ipſi dicunt) eſſent in futurũ per Regẽ Meſſiã deregenda, & iuxta veritatem interptanda, & declaranda. Et ideo p illas tenebras, in qbus ſine lumine in Sabbato manebant, figurabatur qualiter Meſſias Rex tunc futurus, q erat lux mundi, & verũ lumẽ, debebat in ſuo aduentu oĩa legis Iudaicæ ænigmata: & oĩa loca ipſi⁹ legis obſcura detegere, & illuſtrare, & ignorantię tenebras, patefacta veritate, expellere, & fugare: omnesq́; ei credentes ſua doctrina illuminare, patefaciendo, & oñdendo, & declarando verũ, & intrinſecũ ipſius legis ſenſum: vt ſuperius dixi lib. vi. c. xcix. Quod ſatis aperte aduerti põt, ex vſu, & obſeruantia cuiuſdam ſectę Iudęorũ cõmorantium in Gręcia, & in partibus Oriẽtalib⁹: qui cognominantur Charrahim: de qbus paulo ante dictũ eſt. Ipſi enim per totam diem Sabbati, à veſpera vſq; ad veſperã, nec ignem, nec vllũ lumen accendũt, vel per aliquẽ aliũ accendi faciunt, aut quõcunq; accenſum in ſuis tenent habitaculis: ſed per totum illud tp̃s in vno tñ domus ſuæ angulo in tenebris manent: & hoc, vt iuxta Moyſis pręceptum, Sabbata ſua celebrent, & ſanctificent: improbãtes quammaxime Iudęos oẽs in noſtris Occidentalibus cõmorãtes regionibus: quos, Rabanim, nominãt: eo quòd in Sabbato ignem accendant: & ideo eos legis Moſaicę corruptores, & euerſores eſſe autumant: nec cũ eis vllum hr̃e volunt commerciũ, qa eos hęreticos eſſe arbitrantur. Et ad maiorẽ huius rei ꝯfirmationem aduertant Iudęi, hoc in ſuo contineri Thalmud, in lib. q dr̃ Haguiga, in. c. incipiẽte endorſim: quod ſignificat, nõ pręiudicabũt. Dicitur enim ibi: Quòd illa, q ad fundamenta fidei pertinent, ſunt occulte, & velate in ſcripturis tradita: nec erat licitũ prędicare ea, nec ẽt docere, niſi tm̃ vni, vel duobus, qui eſſent ad hoc idonei: qđ etiam colligit ex dictis per Rabi Moyſem Aegyptium in ſuo Deutero. in primo lib. titulo de fundamentis legis. c. iii. Rabi inſuper Menahem Ranahad, auctoritate libri Zoar, Deuter. c. vi. ſuper illud verbũ, Audi Iſrael: vbi expreſſa de Trinitate diuina ſit mentio, ait Chaldaice: Et non in his ſæculis, quouſq; adueniat Meſſias, licebit nobis reuelare. ſ. hęc: quaſi Rabi iſte ſentiret, hęc arcana per ipſummet Meſſiam, & per eius nuntios eſſe reuelanda: & in hoc vniuerſa Cabaliſtarũ ſchola cõſpirat. ſ. q Trinitatis arcana recõdita fuerunt, quouſq; aduenit Meſſias, qa tũc oĩs erroris ſuſpitio ſublata fuit. Tempore enĩ Chriſti Saluatoris noſtri oĩa hęc myſteria reuelata fuere: qm̃ eo ipſo tp̃e adimpleta, & veraciter cognita fuerunt. Quod aũt hmõi myſteria per Meſſiã reuelanda, in teſtamento vetere clauſa eſſent, & ſecreta, & occulta, ſuperius lib. vi. c. xcix. ſatis idonee probatũ eſt. Sed quare in Prophetarũ Vaticiniis multa ſint ænigmata obſcura: allegoricis. ſ. inuoluta tegminibus: ſi diligenter inſpexeris: ex his cauſis id factũ fuiſſe inuenies: vt. ſ. deſiderarentur ardentius, & intelligerentur iucũdius, qñ. ſ. per Regem Meſſiam tunc venturũ interpretarentur, & declararentur. Sed hãc quoq; diuinorũ myſteriorũ ſigillationem, & velatam veritatem, quę in teſtamento vetere continebatur, reuelãdam fuiſſe in tp̃e nouiſſimo, in quo venturus erat ipſe Meſſias, prędixerũt multi diuini Prophetę: vt ſuperius dictum eſt. Hieremias quoq;. c. xxx. hoc idem futurũ fuiſſe prędixit, his verbis in calce ipſius. c. poſitis: In nouiſſimo dierũ intelliges ea: quia. ſ. reuelanda erant per Chriſtum Meſſiam: & p eius Apoſtolos, & Diſcipulos: quia eius tempus ab omnibus nuncupatur tp̃s nouiſſimum. Et ſequitur ipſe Hieremias in fronte. c. xxxi. In tp̃e illo dicit dñs: Ero Deus vniuerſis cognationibus Iſrael, & ipſi erunt mihi in populum: qa ex paucis Iudęis, & q̃plurimis Gentilib⁹ fieret vnus ppl̃s. ſ. Chriſtianus: ſicut iã diu factum eẽ cernimus. Quòd aũt in lumine Meſſię ambulandũ eẽt, docet nos Eſaias. c. xlix. his verbis: Parũ eſt: vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas Tribus Iacob, & fęces Iſrael ꝯuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea, vſq; ad extremũ terrę. Item ipſe idem Eſaias. c. lx. Surge illuminare Hieruſalem: qa venit lumen tuũ: & gloria

domini ſup te orta eſt: quia ecce tenebræ operient terrā, & caligo pplos, ſiue Tribus, iuxta Hebraicā veritatem: quod proprie referẽ ad Iudęos: cū nullus alius populus, niſi Iudaicus, in Trib⁹ diuiſus fuerit. & ſequiẽ ipſe Eſaias: Super te aūt orieẽ dñs: & gloria eius in te videbitur: & ambulabunt gentes in lumine tuo: & Reges in ſplendore ortus tui. & in calce ipſius capitis: Non occidet vltra Sol tuus: & Luna tua nō minuetur: quia dñs erit tibi in lucem ſempiternā. Ecce q̃ aperte oſtendit Vates iſte ppl'm Iſrael in tenebris ignorātiæ fuiſſe: & ꝙ in luce venturi Meſſiæ ambulandū erat. Quod aūt Ieſus Chriſtus fuerit lux mundi, & lumen vitæ, conſtat aperte ex verbis ipſius Saluatoris noſtri, Ioānis. c. viii. Iterū ergo locutus eſt eis Ieſus, dicens: Ego ſum lux mundi, q ſequiẽ me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitę. Item eiuſdem Ioannis. c. ix. Quādiu ſum in mundo, lux ſum mundi. Item ēt eiuſdem. c. xii. Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum lumen eſt in vobis: ambulate dum lucē habetis: vt nō vos tenebrę comprehendant: & q ambulat in tenebris, neſcit quo vadat: dū lucem habetis, credite in lucē, vt filii lucis ſitis &c. Ioannis ēt antedicti. c. i. dr̃: Quod factum eſt in ipſo, vita erat: & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet: & tenebræ eā non cōprehēderūt. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes: hic venit in teſtimoniū, vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quę illuminat oēm hoiem venientē in hunc mundum. In mundo erat: & mundus per ipſum factus eſt: & mundus eū nō cognouit. In ꝓpria venit, & ſui eū non receperunt &c. Ex omnibus igitur antedictis liqdò ꝯſtat, Iudæos oēs in noſtris regionibus cōmorantes, præceptum de Sabbato celebrando violare, & non obſeruare iuxta literā: quia in domibus ſuis eo die ignē accendunt, ſiue accendi faciunt, cōtra formam mandati. Non enim feſtiuitatem illam celebrant iuxta ſeriem mādati: cum in tenebris non maneāt, iuxta figuram per Meſſiam declarandam.

¶ Quod Iudęi præmiſſa quadā proteſtatione ſolēni, putent ſe quoſcunq;, & Chriſtianos in primis, circumuenire dolis, ac fraudibus ſine peccato, atq; iactura corporis, vel facultatis. Cap. XIIII.

Erat nanq; apud Iudęos mēſis ſeptimus totus iucundus, atque feſtiuus. Nā die primo, ob memoriā, ꝙ Iſaac Abrāę filius īmolatione liber euaſerit, feſtum tubarū celebrabant: vt hr̃ Leuit. cap. xxiii. vbi diciẽ: Menſe ſeptimo prima die menſis erit vobis Sabbatū memoriale clāgentibus tubis, & vocabiẽ ſanctū. Decimo vero die, ab eis feſtū expiationis fiebat, ob memoriā diuinę pietatis, atq; clementiæ, qua multi extiterunt, ac liberi (vt ipſi dicunt) à peccato vituli, quem in deſerto adorarunt: quēadmodū ſcribiẽ eiuſdem eodem. c. Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationis erit celeberrimus. Quintodecimo aūt die feſtū Tabernaculorū erat eis, ob memoriā, ꝙ filii Iſrael poſt exitū de Aegypto habitauerit in Tabernaculis in deſerto: vt præcepat eis Deus. legitur hoc eiuſdem. c. eodem. Quintodecimo die menſis huius ſeptimi, erunt ferię Tabernaculorū ſeptem diebus dño. Exodi etiam. c. xxiii. dr̃: Tribus vicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis. His habitis decreuerunt Thalmudiſtæ, ſiue Rabini: Si qs Iudęorū nocte menſis ſeptimi ante decimū diem voluerit anno futuro aliquē, vel fallere, vel decipere in eo, ꝙ iuramento ſuo obſeruatur, ſe dixerit, liceat ei accedere ad Rabotenos, vel ſacerdotes in Synagogā, legis codicem, ſiue rotulū in manibus tenentes: corām quibus hæc verba ꝓferat: Ego Iſaac, vel Dauid, Iudęus, ꝓteſtor corām Deo, & vobis, omnia vota, & pollicitationes omnes, quę, & quas fecero alicui anno futuro, vel promiſſiones, vel iuramenta: & ea me obſeruaturū pollicitus fuero, animo nihilominus non conſentiente promiſſionibus factis, velim irrita fore, & inania, nulliuſq; ponderis, vel peccati, ſi minus ea fuero executus. Quibus ſic expreſſis, inquiunt Thalmudiſtæ, poſſe Iudæos tunc impune quoſcūq; & Chriſtianos in primis, circūuenire dolis, ac fraudibus ſine peccato, atq; iactura corporis, vel facultatis.

vel facultatis. Non miretur igitur quiſpiam, ſi Iudęi Chriſtianos Principes, & vrbium Rectores, ſiue Iudices irrideant: ſi iuramentũ ſibi pręſtitũ non obſeruant: vel vt ne qd plus accipiant pro fœnore, vel vſura, q̃ ſibi conceditur, & permittitur: vel aliquod ſcelus ſe negãt feciſſe: vel in nihilo teneri ei, q illum iudicialiter ĩ ius vocauerat: vel pignus negant, & ſimilia: cũ ipſi facta proteſtatione antedicta in nihilo ſe peccare arbitrẽtur. Verũ, qm̃ apud ipſos Iudæos taliter inoleuit huiuſmodi annuæ proteſtationis conſuetudo: vt oẽs penè Iudæi eam faciant proteſtationem: iccirco aliam adinuenerunt cautellã. Nã ſi Iudęus alteri Iudæo aliquid vult iuramento promittere: ille Iudęus, cui facienda eſt ꝓmiſſio, ſic inquit: Tu iuras legi, & Deo ad meum intellectum: ꝙ ſic tali tempore facies, vel dabis: & ſic ille promittit, & iurat. Volunt enim Iudęorum Rabini, per illa verba, Ad meum intellectũ, vt annua illa reuocetur proteſtatio, & omnino irritetur. Si autem promitteret Chriſtiano cum iuramẽto ſub eadem verboꝝ forma, inquiunt, proteſtationem illã minime reuocatam fuiſſe, licet, Ad intellectum Chriſtiani iuraſſet Iudæus: eo ꝙ dicant, Chriſtianos nullum habere intellectum. O impios, & paricidas homines, imo omni humana ratione carentes, Iudæos dico, ſiue Iudęorum Rabinos. Nihil enim amplius poſſum illos appellare, q̃ impios, & paricidas: quibus non ſufficit lex à Deo data: ſed eam ſuis irritare ſtudeant conſtitutionibus, & quidem falſis. In qua re: hoc eſt proteſtationis cautella, quamplurima cõtinentur ſcelera: & tñ iſti impudẽtes hoc à peccato immunes eſſe fateri non erubeſcunt. Non enim ſolo actu cõmittitur peccatum, ſed ẽt cogitatione deliberata. ſ. & determinata: quæ in hac iniqua nequaq̃ cælari poteſt cautella: cum etiam clauſis oculis cernatur aperte, hoc alia non effici cauſa, niſi vt fallere, & decipere ſibi liceat. Quód aũt mala cogitatio ſit peccatum, Eſaias Propheta, imo Deus p Eſaiam .c.i. aperte demonſtrat, dicens: Lauamini, mundi eſtote, auferte malũ cogitationum veſtraꝝ ab oculis meis. Hieremię quoque .c.iiii. dicitur: Circuncidimini dño, & auferte ꝓputia cordium veſtroꝝ viri Iuda, & habitatores Hieruſalem: ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccendatur: & non ſit, qui extinguat ꝓp malitiã cogitationum veſtraꝝ. Et licet Ioſephus Hebræus lib. xii. Iudaicæ Antiquitatis. c. xiii. dicat, Cogitationes nõ eſſe peccatũ, niſi perficiantur, & opere adimpleantur: tamen Prophetę aliter ſenſerunt: vt ſupra dictum eſt: & etiam dicitur Eſaiæ. c. lv. De relinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas. Zachariæ cap. i. Hæc dicit dominus exercituum: Conuertimini de viis veſtris malis, & cogitationibus veſtris peſſimis. hæc quatuor mandat Deus per Zachariam. c. viii. Hęc ſunt ergo verba, quę facietis: Loquimini veritatem vnuſquiſq; cum proximo ſuo. Veritatem, & iudicium pacis iudicate in portis veſtris: & vnuſquiſq; malũ contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus vr̃is: & iuramentum mendax ne diligatis: oĩa enim hæc ſunt, quæ odi, dicit dñs. Sed quid diuinam ſcripturam inueſtigamus vlterius? licet in aliis multis eiuſdem locis hoc idem habeatur? cũ Iuuenalis Gẽtilis Poeta hoc idem his teſtetur verſibꝰ, Satyra incipiente: Exemplo quodcunq; malo committitur &c. Spartano cuidam reſpondit Pythia Vates: Haud impunitũ quondam fore quod dubitaret Depoſitũ retinere: & fraude iure tueri Iurando: quęrebat enim quę numinis eẽt Mens: & an hoc illi facinus ſuaderet Apollo: Reddidit ergo metu, non moribus: & tñ omnẽ Vocem adyti dignam templo, veramq; ꝓbauit Extinctus pariter tota cum prole, domoq;: Et quamuis longa deductus gẽte propinquis, Has patitur pœnas peccãdi ſola voluntas: Nã ſcelus intra ſe tacitũ qui cogitat vllum Facti crimẽ habet &c.

Iudæi igitur in primis legem Dei diſſipantes, ſola voluntate peccauerunt: quia fallendi, & decipiẽdi gratia hoc fecerũt: & licet neminem decepiſſent (quod tamẽ falſum eſt) tamen quia hoc animo, & hac intentione eam diſſiparunt, à peccato immunes eſſe nõ poſſunt. Quód aũt fallere, & decipe ꝓximũ, ſit peccatũ, Exodi. c. xx.

Digitized by Google

patet,& Leuitici.c.vi.&.xix. Dicit enim Exodi.c.xx.Non cõcupiſces domum pximi tui:nec deſiderabis vxorẽ eius: non ſeruũ:non ancillã:nõ bouem: nõ aſinũ: nec oia,quę illius ſunt. Leuitici aũt.c. .vi.ſcribit:Locutusq; eſt dñs ad Moyſem, dicens:Anima,quę peccauerit, & cõtẽpto dño negauerit pximo ſuo depoſitum,qđ fidei eius creditũ fuerat: vel vi aliqđ extorſerit,aut calũniã fecerit, ſiue rẽ pditã inuenerit,& inficians inſup peccauerit: & quodlibet aliud ex pluribus fecerit,in quibus ſolent peccare hoies,reddet oia,quę p fraudem valuerit obtinere integra:& quintam inſup partem dño,cui dãnũ itulerat.

Leuitici aũt.c.xix.dicit:Non facies furtũ:nõ mẽtiemini:nec decipiet vnuſquiſq; pximũ ſuum:nõ piurabitis in noie meo: nec pollues nomen dñi Dei tui,ego dñs: Non facies calũniam pximo tuo: nec vi opprimes eum.Quòd aũt Chriſtianus ſit pximus Iudæi, oſtendã infra.c.xvii.vbi oſtendendũ eſt,vſuram non eſſe licitam.

In hac ẽt legis diuinæ violatione,Iudæi in aliud incurrũt peccatũ pp̃ter iuſiurandũ:ipſi iuramento aliqđ pmittunt, credentes illud irritũ eſſe illa.ſ.ſua proteſtatione.Nã Deus in vanum noiari nõ debet,nec irreuerenter,ne in cõtemptũ nominet:ſed cum magna reuerentia,& honore:nimia enim familiaritas parit cõtemptũ.Scribit enim Exo.c.xx. Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in vanũ:nec enim habebit inſontẽ Deus eũ,qui aſſumpſerit nomen Dei ſui fruſtra.Eſt enim hoc mãdatũ ſecũdũ Decalogi pceptũ ſm Chriſtianos: ſm vero Iudæos tertium: vt ſuperius dictũ eſt lib.viii.c.xiii. Cui mandato cõtrauenirent Iudæi,ſi ſuis puerſis cõſtitutionibus, vel cautellis,ſuum irritarent iuramentũ. Quod mandatũ,licet Horatius Flaccus Poeta Gentilis ignoraret,tñ naturali ratione motus,ſic in ſua docet Poetria:Nec Deus interſit,niſi dignus vindice nodus Inciderit.Admonet nanq; Poetas,ne p qualibet re leui,in ſuis operibus diuinũ implorent auxilium:ſed tantũ in re grandi,& difficili.Iudæi aũt non ſolum pro re parua ipſum Deum nominant: ſed in re,quam irritã,& nullam eſſe volunt,eũ iuramento ſuo in teſtem iuocãt,& implorant,quaſi falſitatis ſuæ eum teſtem eſſe velint.Arbitrant enim iuramentũ ſuum, & promiſſionem eo iuramento firmatã, ſtante pteſtatione ſua,de qua ſupra dixi, irritum,& penitus nullum eſſe:in falſitatis igit,& deceptionis,quam facere intẽdunt,eum in teſtem inuocãt,iurant, & p legem,& Deum ſe pmiſſa obſeruaturos: vnde fruſtra,& incaſſum:hoc eſt p nihilo eum in teſtem iuocãt:in vanum ergo, imo verius in iudicem,& ſceleris ſui vltorem inuocant,& implorãt: cum per huiuſmodi iuramentũ in execrandum icurrant periuriũ: vt per textũ Leuitici cap. .xix.ſupra allegatum,nõ difficile cõſtat. Non enim poſſunt legẽ Dei irritare(vt arbitrant)nec etiã mutare, nec aliqualiter minuere:multipliciter igitur, & grauiter peccãt. Sed ſi reſpicies quo tpe proteſtationem illam faciant, inuenies profectò peccatũ ſuum, reſpectu tpis, adhuc grauius fieri: tempus aũt, quo pteſtationem illam emittunt,eſt feſtũ expiationis. à peccato vituli:vt ſupra dictũ eſt. Cum enim eo tpe,quo ſe à peccato vituli expiari arbitrant,pteſtent Deo,ſe ad pmittendoꝝ obſeruationem nolle teneri, etiã ſi iuramento firmarẽt:nõne eſt alterius peccati initium?Sed vera expiatio præteritorum peccatoꝝ pœnitentia fieri debet,cũ propoſito cauendi,& euitãdi futura peccata:non aũt pteſtatio, vt liceat vlterius grauius peccare:vnde grauius peccant. Si etiam pręſumũt vota,quæ Deo facturi ſunt,ſe eadem poſſe pteſtatione mutare,& irritare,ſeipſos accuſant, & decipiunt:quia Numeri cap.xxx. dicit: Narrauitq; Moyſes filiis Iſrael omnia, quæ ei dñs imperarat: & locutus eſt ad Principes Tribuum filioꝝ Iſrael: Iſte eſt ſermo, quem præcepit dñs: Si quis viroꝝ votũ domino vouerit:aut ſe cõſtrinxerit iuramento: non faciet irritũ verbum ſuum: ſed omne,quod pmiſit,implebit. Leuitici etiã cap.xxvii.plura dicunt de votis. Ex qbus oĩbus antedictis clare, & aperte cognoſcit,quanta ſit Thalmudiſtaꝝ,ſiue Rabinoꝝ Iudęoꝝ, ac omniũ Iudęoꝝ impietas,pariter & improbitas.

¶Inquiunt

¶ Inquiunt Iudæi ſibi licere cũ propria vxore coire cõtra humanum vſum, & in vaſe non congruo. Cap. XV.

Dicunt inſuper Iudæi improbi, ac ſceleſti: Si quis coitũ venereũ ɔtra humanum vſum cũ vxore ſua loco, & vaſe non cõgruo exercuerit, ſcelus nullum admittere, vel peccatum. Quo autẽ fundamento moueantur, reſpõdẽt interrogati, per textum legis ſcriptæ Leuitici capitul. xviii. xix. & vigeſimo: Dicitur enĩ Leuitici capitulo decimooctauo. Cum maſculo nõ cõmiſcearis coitu fœmineo: qa abominatio eſt. xx. autẽ capitulo ſcribiť: Qui dormierit cũ maſculo, coitu fœmineo, vterq; opat⁹ ẽ nefas, morte moriant. O ignorantiam beſtialem, imo beſtiis deteriorem, cum cõtra ordinem naturę pergere nõ erubeſcãt. Sed aiunt ɔtra ius naturę non eſſe à lege prohibitũ agere cum vxore: & qm̃ ſceleſtiſſimi ſunt, ſceleſtam doctrinam docent. Sed quęro ab eis, agere cũ vxore in vaſe non congruo, & auerſo, an ſit cõtra naturam, an non? Scio equidem eorum nullum tam fatuum, tam beſtialem eſſe, qui non dicat, non affirmet naturæ officio contrarium quicqd naturę ordine omiſſo, diuinæ legi repugnat. Igitur illud prohibitum eſt, atq; peccatũ. Legitur enim Iudicum. c. xix. Quod vir q̃dam Leuites nomine, cũ nonnulli ciuitatis Gabaa filii Belial eo abuti cuperent: hoc tantum, vt euitaret ſcelus, vxorẽ ſuã eis vſuariam, ſiue abutẽdam dederit: qua cum tota nocte abuſi eſſent, dimiſerunt eam mane, vt ibidem ſcribitur. Aut enim ſm ordinem, & viam naturæ, cum muliere ipſa obſecuti ſunt animo ſuo: aut euerſo ordine, & in vaſe non congruo, vterq; autem coitus abuſus dicitur. Alter enim, qm̃ mulier illa nullius eo⁊ vxor erat: alter vero, quia vaſe mutato, & officio naturę non adhibito coierunt. De primo nanq; ſcribiť Geñ. c. xix. de filiabus Loth: Habeo duas filias, inquit ipſe, quę necdum cognouerũt virum, educam eas ad vos, abutimini eis ſicut vobis placuerit. Nemo ſibi iure perſuadere poteſt, ꝙ vir bonus, & amicus Dei filias abutendas alicui extra vas, & in loco nõ ɔgruo dediſſet. De ſecundo, ꝙ ſit abuſus neminem latet, cum magis profanũ ſit, atque maius peccatum, qñquidem ſemen humanũ, qđ producendę prolis gratia Deus hoibus conceſſit, eiectũ extra locũ operari neque at finem ſuum: ob quẽ errorem, atq; malitiam voluit Deus Her, & Onã Iudę filios vita priuare: vt legitur Geneſ. c. xxxviii. Dicitur enĩ ibi: Fuit quoq; Her primogenitus Iudę nequã in ɔſpectu dñi: & ideo ab eo occiſus eſt. Et ſeqtur de Onã: Iccirco percuſſit eum dñs: eo ꝙ rem deteſtabilem faceret. In quo aũt Her neq̃ fuerit, dicũt Iudæi in eo, quo fuit frater eius Onã: qui cũ vxore, obſequens aio ſuo, emittebat ſemen extra locũ, ne conciperet. Igiť iſti, licet lege naturę cũ vxorib⁹ ſuis coierint: tñ, qm̃ ſemen ad humanæ ꝓpagationis opam ordinatũ, in terrã ex loco idoneo emiſerũt, morte digni à dño iudicati ſunt. Diuinę iuſtitię ɔgruit ẽt: vt q in vaſe nõ debito rem habuerit, vbi recipi ad finem ſuum ſemen nõ poſſit, multo magis mortis pœnã, vel interitũ ſubire debeat.

Quæro inſup à Iudæis, cur Deus pluit ſup Sodomã, & Gomorrã (vt legiť Geñ. xix.) ſulphur, & ignẽ de cœlo? & ſubuertit ciuitates illas, & vniuerſos habitatores vrbiũ, & cũcta terrę virẽtia? Cur ẽt ſniam i eũ tulit Deus, de quo dr̃ Leuit. c. xx. Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, vterq; operatus eſt nefas, morte moriant. Puto eqdẽ Iudæos nõ fore adeo inſanos, adeo rõnis expertes, quin veritatem iſtã nõ euomant, Deũ inter viros coitũ deteſtari: qñqdem i re ipſa ordo naturæ euertitur, & natura ipſa finẽ ſuũ aſſeq nõ poſſit. Nam lege diuina ſancitũ eſt: vt homo hoiem gñet: Creſcite, inqt ipſe Geñ. c. i. & multiplicamini, & replete terram. Nec nõ eiuſdẽ. c. ix. poſt diluuiũ: Vos aũt creſcite, & multiplicamini, & igredimini ſuper terrã, & implete eã. Conſtat ꝓculdubio huic ꝑcepto repugnare plurimũ regulam gñandi euertere: qñ ſubuerſione ipſa Deus, quod decreuerit, finẽ ſuũ ſortiri nequeat: & queadmodũ Dei ꝑcepto maſculinus coitus obſtat: ſic itidẽ cum muliere agere regula naturę omiſſa, & ordine, modus tollitur generandi, atq; concipiendi

Digitized by Google

via, cum proficiſcatur eadem vir cū viro, qua ꝓficiſcitur vir cū muliere ordine nō ſeruato, & in vaſe nō congruo. Quod qui dē facinus iure, atq; merito dici pōt execrabile peccatum, atq; profanū: qm̄ pari modo agitur cū muliere, ꝑtermiſſo loco, atq; lege naturæ, quo agitur cū maſculo: immo deterius eſt, & multo grauius peccat, qui coiit cum muliere in vaſe nō conceſſo, q̄ cum viro coitū agere. Mulier etenim ſaturandæ libidinis viā habet, atq; vas opportunū: qđ viro natura nō ꝑſtitit: cur alia ꝓgredit̃ via prauus ille, ac impius? niſi vt penitus naturę obſtet, atq; mādato Dei repugnet? Quis enim hunc ſanum dixerit, qui recto tramite derelicto, ſciens deuio itinere pergat? Iudæi igitur hi ſunt, qui via naturali derelicta, contra naturam pergunt.

Oppoſitio. Inſurgit Iudęus, dicens: Thalmudiſtę, ſiue Rabini noſtri ſine ratione nō mouentur, ſicut in noſtro continetur Thalmud. Scribitur enim in lib. nominato, Calla: hoc eſt Sponſa. & in lib. Nodarim: hoc eſt Promiſſionū. c. iſta ſunt licita: Cum vxor cuiuſdam coràm ſenioribus legis conqueſta virꝝ ſuū accuſaſſet, matrimonii pudicitiam in vaſe nō cōſueto, & ordine naturę non ſeruato, ſæpius euertiſſe: ſeniores ipſi (ea re more ſuo inter ſe prius diſcuſſa) mulieri dixerunt: Lege cautum nō eſt, quin tecū illud ab eo fieri poſſit. Habemus nāq; Leuitici. c. xx. Qui dormierit cū maſculo coitibus foemineis, morte moriatur. Ex quo enim quod in textu legis ſcriptū eſt, Coitibus foemineis, in plurali, declaratur, ꝙ mulieri duo coitus, ſiue coeundi modi cōueniant. Ex qua Thalmudiſtaꝝ reſponſione, ait Iudęus, conſtare, Thalmudiſtas ſuos non niſi rationabili cauſa motos fuiſſe: cum ſic diuina lege ſtatutum ſit. Sed licet huiuſmodi coitum cōcedant: ſemen tamen in vas opportunum, & à Deo ordinatum eiiciēdum eſſe volunt: ꝙ ſi extra vas illud, qđ à natura ordinatum eſt, emitteretur, grauiter peccari dicunt: & quoniam in coitu, q fit cum maſculo, ſemē in vaſe debito nullatenus eiici poteſt, ideo Thalmudiſtę noſtri nunquam concedi poſſe affirmant, ꝙ cum maſculo coeatur, cum muliere autē concedunt, dūmodo ſemen in vas ſuum debitū eiiciatur.

Reſponſio. Rñſio. De coitu cum maſculo non eſt quæſtio noſtra: ſed de legis diuinæ euerſione, & in coitum muliebrem mutatione. Cū enim Deus ppl'm ſuum Iſrael ex Aegypto in terrā promiſſionis induceret, admonet eū, ne more Aegyptioꝝ, à quibus receſſerat: nec ēt eoꝝ, qui in ipſa promiſſionis terra habitabāt, viueret, & operaretur: ſed ſm̄ leges ſibi ab ipſo Deo datas, ſe ab imunditiis abſtineat, & ſanctus efficiatur, qm̄ ipſe Deus ſanctus eſt: nōnullas ex legibus ſibi prius datis repetens, & in melius reformans, & alias inſuper quaſdā de nouo tradidit leges: vt multo magis ab immunditiis abſtineret: p quas nouas leges multos coitus: hoc eſt multaꝝ foeminaꝝ, tanquam imundos, prohibet: & maxime. c. xviii. ſ. mr̄is, nouercæ, ſororis, neptis, amitæ, materteræ, nurus, menſtruatæ &c. prout Leuitici. c. xviii. xix. & c. xx. diffuſius dicitur: q in huiuſmodi coitibus ſe inquinaret. Poſtea vero dimiſſo coitu huiuſmodi mulierum, prohibet coitum fieri cum maſculo, dicens. c. xviii. Cum maſculo nō commiſcearis coitu foemineo, quia abominatio eſt. & c. xx. dr̄: Qui dormierit cū maſculo coitu foemineo, vel coitibus foemineis (vt inqunt Iudæi) vterq; operatus eſt nefas, morte moriat̃. Thalmudiſtæ improbe ex illis verbis, Coitibus foemineis, inquiunt, lege Dei cautū eſſe, ꝙ maritus vxore ſua, quo velit coitu, abuti poſſet. O' interpretationem impiā, & Thalmudica ſnīa dignā. In hac nēpe lege de mulieris coitu nulla fit ꝓhibitio: nulla ēt ꝑmiſſio, vel conceſſio, ſed cū maſculo tm̄, ne coitus fiat, prohibitio fit. In qua lege, licet verba illa, Coitu foemineo, vel (Iudęoꝝ more) Coitib⁹ foemineis, iſerta ſint: nō tn̄ ea de cā vt coit⁹ cū muliere permittat̃, vel ꝓhibeat̃: ſed tm̄ ob q̄dam ſilr̄itudinē adductā ad declarandū legis intellectū, nō aūt ad aliqd permittendū. In ea enim lege dr̄: Qui dormierit cum maſculo coitu foemineo, vel coitib⁹ foemineis: hoc eſt: q coierit cū maſculo, ſicut coitur cū foemina. Ex qua ſilr̄itudine, ſiue cōparatione, Thalmudiſtę iſti nullatenus oſ̄dere pñt: ꝙ ſibi liceat

deat dupl'r cũ muliere coire: licet ẽt ex illa pluralitate, Coitibus foemineis, cũ muliere dupl'r coiri poſſe ſignaret: qđ nequaq̃ ꝓcedit. Qua igit impietate pñt, aut volũt, Thalmudiſtę, legem Dei ꝓhibentis cum maſculo coitũ fieri, retorquere, & in ꝑmiſſionem duplicis cũ vxore tm̃ coitus mutare? cũ hic de vxore nulla penitus mẽtio fiat? nec coitus, q ex hac lege ꝓhibet, aliqualiter ad mulierem, ſed ad maſculum tm̃, referatur? Quòd aũt p dormire, itelligatur coire, patet Deute. c. xxvii. c. xxi. & c. xxii. Sed Hebraica veritas nõ hẽt, Dormire: ſed q̃dã dictionem, q̃ ſignãt, Iacere: ẽt Iacere cũ muliere, in ſacris lr̃is capit ꝓ coire. Sed attẽto, ꝙ hmõi leges pplo ſuo dederit Deus: vt ſe ab imũditiis caueret, & abſtíneret, & aliter viueret, q̃ Aegyptii, & Cananęi: iõ non debemus legẽ ad coitum imundũ, & ad imũditias ꝑmittendas, & inducendas (vt faciunt Iudæi) aliquo mõ trahere: ſed ad eã ipam mũditiã, quã legis ꝯditor mandat: cũ p ipm textũ dicat: ꝙ hmõi coitus hñr pro abominatione: & q hæc fecerint, operarent nefas, & mortis poena multarent. Ea aũt oĩa, ex quoꝝ operatione abominatio orit, & quę nefaria ſunt, & mortis poena puniuntur, à diuina lege, tanq̃ illicita, reprobant. Si aũt diceret Iudæus: Thalmudiſtæ nr̃i ex hoc Leuitici textu, in quo dr̃, Coitib⁹ foemineis, in plurali, hoc tm̃ ꝓbant: ꝙ mulieribus duplex coeũdi modus competit: ex quo ipſi poſtea iferunt: ꝙ maritus eaꝝ põt, quo voluerit modo, cũ vxore ſua coire. Prętерea, qñ ẽt dici poſſet ꝙ mulier duos habeat coitus modos (vt inquit Iudæus) tñ quia vnus tm̃ eſt à Deo ad humani gñis ꝯſeruationem, & augumẽtum ordinatus, & permiſſus, imo quaſi mãdato ꝓceptus; ideo ille tm̃ eſt legitimus, & ꝯceſſus. Alter vero, qa eſt ꝯtra naturam, & Dei mandata, qa ſodomiticus, ideo nõ eſt permiſſus, & licitus: ſed abominabilis, & grauioris peccati, q̃ cum maſculo coire: vt ẽt ſupra dictum eſt. Vñ imprecatio Moyſis Deuter. c. xxvii. cum rñſione ppl'i ſibi obuenit. dr̃ enim ibi: Maledictus qui nõ ꝑmanet in ſermonibus legis hui⁹: nec eos ope ꝑficit: & dicet oĩs. ppl's, Amẽ. Maledicti ergo Iudæi, q nõ ꝑmanent in ſermonibus legis diuinę: & rñdeat oĩs ppl's, Amen. Eſaias ẽt. c. v. inqt: Vę q dicitis malũ bonũ, & bonũ malũ: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: amarum in dulce, & dulce in amaꝝ: Væ q ſapientes ẽſtis in oculis veſtris: & corãm vobiſmetipſis prudẽtes & c. Vtrũ Thalmudiſtę, ſiue Iudæoꝝ Rabini, ex hac ſua interpretatione, vel permiſſione diuinum ſeruẽt mãdatũ, an violẽt, diligẽti inqſitione examinãdũ eſt. Legit enim Leuit. c. xviii. Locutusq; eſt dñs ad Moyſem, dicẽs: Loq̃re filiis Iſrael, & dices ad eos: Ego ſum dñs Deus veſter, iuxta ꝯſuetudinem terræ Aegypti, in qua habitaſtis, nõ facietis: & iuxta morẽ regionis Chanaã, ad quã ego itroducturus ſum vos, nõ agetis: nec in legitimis eoꝝ ambulabitis: facietis iudicia mea, & ꝓcepta mea ſuabitis: & ambulabitis in eis. Cuſtodite leges meas, atq; iudicia, q̃ faciẽs hõ viuet in eis: ego dñs De⁹ veſter. Vult eni Deus: vt ppl's ſuus ſanct⁹ ſit: vt Leuit. c. xix. & ideo mãdat: vt ab oĩbus aliaꝝ gẽtiũ caueat imunditiis: & maxime à coitu nõnullaꝝ mulieꝝ: qa coitus ipſe eſſet imundus: licet naturalis eẽt coitus. & hoc pp quandã ſanguinis, ſiue cognationis ꝓpinqtatẽ: vt eſt mr̃, nouerca, ſoror, neptis, amita, matertera & c. Thalmudiſtę vero, ſiue Rabini, nõ reſpiciẽtes an iuxta Dei volũtatẽ, & mãdatũ: an ꝯtra id, qđ mandat Deus, ꝯcedãt, & fieri ꝑmittant, audent id ꝯtra naturalẽ modũ fieri poſſe ꝑmittere, & ꝯcedere: qđ multo grauius peccatũ eſſet, q̃ coire cũ illo mulierũ gñe, cum q̃bus coire ꝓhibet ipſe Deus naturali ordine ſeruato. Qũo ergo pñt Iudæi illis gentibus, q̃ pp idolatriam erant à Deo alienæ ſanctiores fieri, ſi ipſi Iudæi ex Thalmudiſtaꝝ ſuorum permiſſione, & falſa, multo grauius peccant, q̃ ipſi peccaſſent idolatræ? Multo enim grauius ẽ peccatum quod ꝯtra naturam fit in coitu cũ mulieribus extraneis, q̃ ſeruato naturali ordine cum ſuis agnatis, & ſanguine ꝯiũctis, & cum matre. Si aũt Iudæus diceret: Licet Thalmudiſtæ noſtri hoc fieri poſſe dicant: tamen pp hoc non intendunt: vt ſemen à Sũmo Deo ordinatũ ad

Margin notes: Oppoſitio. (beside "Si aũt diceret Iudæus"); Reſponſio. (beside "Prętерea, qñ ẽt"); Oppoſitio. (beside "Si aũt Iudæus diceret")

propagandã prolem extra vas debitũ, & naturale, ſed in ꝯuenienti, & naturali vaſe effundatur. Rñderet ſic Iudæo: Si nolũt Rabini, vt ſemẽ humanũ extra naturale vas effundat (vt ais) quare ergo in alio vaſe, q̃ in naturali, & debito vaſe cũ muliere ꝯtra naturam coiri poſſe ꝯcedũt? cũ ex huiuſmodi ꝯceſſione plura oriãtur incõuenientia? Nã in primis ex hac ꝯceſſione fit contra regulam cõem, q̃ talis eſt: Qui ſe cõmittit periculo peccãdi mortaliter, peccat mortaliter. Itẽ diuinũ mandatum irritat. Item ex parte mulieris ſuccũbentis hoc reſultat incõueniens: qa cum ex hmõi coitu nullã percipiat delectationem: ſed multo magis ad coitus appetitũ prouocet, & accendat, offert ſibi adulterandi cauſa, poſtquam vir ſuus ſic ea abutitur. Itẽ ex parte viri in tali actu ꝯtra naturam hoc iminet periculũ: ne ipſe poſſit ex vaſe indebito tam celeriter in vas debitum ſemen eiicere, quin ipſum ſemẽ extra vas debitũ profluat, & ſic ꝯtra naturã coeat: vt faciebat Onan Iudæ filius: q licet in vaſe debito cũ Thamar vxore ſua coiret: tñ ſemen in terram fundebat, ne fratris ſemẽ ſuſcitaret: vt Geñ. c. xxxviii. & iõ morte à Deo punitus fuit. Vtrum aũt verba legis Leuit. c. xviii. & c. xx. velint eſſe in ſingulari, Coitu fœmineo: vt ſonat trãſlatio Latina: an in plurali: videlicet, Coitibus fœmineis, vt aiunt Iudæi: textus Eſdrę, q eſt Bononiæ in eccl'ia ſancti Dñici optime demõſtraret: nõ obſtãte: q à Iudęis in multis locis corruptus fuerit: qa ex raſura forte, vel atramenti varietate perciperet. Audi Iudęe, q Chriſtianos tantopere abominaris: qũo eccleſia Chriſti te toleret. In Decretali. Inno. iii. Archiepo Senoñ. & Epo Pariſienſi: Et ſi Iudęos, quos ꝑpria culpa ſummiſit perpetuę ſeruituti, pietas Chriſtiana receptet, & ſuſtineat cohabitationem illoꝝ: ingrati tñ vobis eſſe non debent: vt reddant Chriſtianis pro gratia ꝯtumeliam: & de familiaritate ꝯtemptũ: q tanq̃ miſericorditer in noſtram familiaritatem admiſſi, nobis illã retributionẽ impendunt, quã iuxta vulgare ꝓuerbium, Mus in pera, Serpens in gremio, & Ignis in ſinu, ſuis conſueuerunt hoſpitibus exhibere. Accepimus aũt, q Iudęi faciũt Chriſtianas filioꝝ ſuoꝝ nutrices: & quod nõ tm̃ dicere, ſed: ẽt nefandũ eſt cogitare: cũ in die reſurrectionis Dñicę illas recipere corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti ꝯtingit: per triduum: anteq̃ eos lactẽt, lac effundere faciunt in latrinã. Alia inſuper ꝯtra fidẽ catholicã deteſtabilia, & inaudita cõmittunt, pp q̃ fidelibus eſt verendũ, ne diuinã indignationem icurrant, cum eos ꝑpetrare patiũtur indigne, quæ fidei noſtræ ꝯfuſionem inducũt. & infra: Inhibemus ergo diſtricte, ne de cętero nutrices, vl' ſeruiẽtes habeant Chriſtianas: ne filii liberæ filiis famulent ancillæ: ſed tanq̃ ſerui à dño reprobati: in cuius mortẽ neq̃ter ꝯiurarũt: ſe ſaltem ꝑ effectũ operis recognoſcant ſeruos illoꝝ quos Chriſti mors liberos, & illos ſeruos eſſe effecit. & ĩfra: Si vero nutrices, & ſeruiẽtes nõ dimiſerint Chriſtianos: ſub excõmunicationis pœna iubeatis diſtricte cibus Chriſtianis, ne cum eis cõmercium aliquod audeant exercere.

Respon-
ſio.

¶ Quòd de coitu alia ẽt ꝯtineant obſcœna in Thalmud. Cap. XVI.

Alia ẽt q̃plura ꝯtinent obſcœna, & impudica in Thalmud, q̃ deteſtãda ſunt: ad quoꝝ deteſtationem nõnulla placuit in hoc capite annumerare: vt omnibus pateat, q̃ munda, & ſancta Thalmudica ſit doctrina. In Thalmud, in lib. vocato, Calla. i. Spõſa. & in lib. Nodarim. c. iſta ſunt licita, ſic ſcriptũ reperitur: Si qs coierit cũ vxore alicuius, vel cũ aliqua eaꝝ, cũ qbus coiri poſſe ꝓhibitũ eſt: & ipſa mulier nõ delectet in eo coitu, non peccat. Immo, qđ plus eſt, dr̃ ibidem vlterius: Si qs coierit cu maſculo nõ peccat: ſi ille, q ſubeſt, nõ delectet in ipſo coitu. Item dr̃ ibidem: Quòd q coit cum maſculo non peccat, niſi ſit nouẽ annoꝝ, & vnius diei maior ætate. Item dr̃ in eodẽ lib. Quòd qđ in lege dr̃: Vir, q adulterauerit cũ muliere aliena, vterq; moriat: q hoc intelligit de illo, qui eſt vir. ſ. ætate: nihilominus, q ꝯiux illius ſit vir. & gloſat Rabi Moyſes: Quòd nõ dr̃ vir, quouſque treſdecim cõpleuerit annos. Qui aũt ætate minor eſt, quodcũq; crimen, abſq; peccato,

peccato, perpetrare poteſt. Vnde ex prædictis ſequeretur, quòd quilibet vir magnus, qui cũ alterius vxore mœchatur, ſi cõiux illius fœminæ fuerit treſdecim annis minor ætate, quòd non peccauit. Quæ omnia, quantũ repugnent diuinæ legi, nemo eſt, qui neſciat. Inſaniunt igitur Iudæi.

¶ Quòd in Thalmud vana, & inutilis, imo ſcelesta, & obſcœna, ac fatua, & fabuloſa, ac beſtialis contineatur doctrina. Cap. XVII.

Neminem equidem eſſe arbitror, qui ineptias, & obſcœnitates, ac falſitates in Iudæorum Thalmud cõtentas, & deſcriptas intellexerit, nõ credat: imo firmiter teneat, Iudæos omnes inſanos eſſe: & humana ratione omnino priuatos: cum multa ibi ſint: non ſolum vera, ſed nec veroſimilia, nec poſſibilia, nec etiam diuina lege digna: imo penitus cõtraria, & ad peccata potius perpetranda incitantia, quàm ab eis retrahentia: quæ tamẽ ab eis ſub mortis pœna negari mandantur. Quorum aliqua, licet obſcœna ſint, tamen in Thalmudicæ diſciplinæ deteſtationem in hoc capite deſcribam. In libro Sabach. c. robraquila, dicitur: Deum in iudicii die Iſaac Patriarchæ dicturum eſſe: Filii tui peccauerunt: quapropter eos ad pœnas ſuſtinendas condemnare volo. cui reſpondebit Iſaac: Domine filii mei ſunt etiam filii tui: quoniam tu dixiſti: Filius meus primogenitus Iſrael: ſed quæſo dñe te patiẽter vt computũ tecum faciam. Videamus quanta ſit hoĩs vita: nẽpe. 70. annorum ſpatio terminatur: ex quibus detrahi, & diffalcari debent anni. 20. in quibus non eſt homo capax, vt pro peccato condẽnari debeat. Reſtãt. 50. ex quibus detrahi ẽt debet dimidia, propter noctes, in quibus hoĩes non peccant: vnde reſtant anni. 25. Sed quoniam homines multis meritoriis vacant operibus: vt eſt orare, ſtudere: & etiam opibus neceſſariis: vt eſt comedere, bibere &c. Reſtãt ſolum anni duodecim cum dimidio. Igitur illos inter te, & me diuidemus, & filii noſtri à pœna abſoluentur. Quàm vana ſit hæc doctrina, quilibet põt aperte iudicare, cum nulla probetur auctoritate. Sed ex hac ſnĩa multorum peccatorum emanat perſuaſio. In libro Sabdech, in. c. iblel, dicitur: Quòd Nabucodonoſor habuit ſodomitarum vſum cũ omnibus Regibus, quos bello victos in ſua poteſtate habebat: & quãdo cepit Sedechiam Iudæorum Regem: & voluit cũ eo coire: eius membrum creuit vſque ad longitudinem cubitorum trecentorum: vnde cum eo coire non potuit. Ecce beſtialis, & impoſſibilis opinionis turpitudo. In libro Ionia, cap. expiationum dies, dicitur: Quòd Rabi Eliezer, & Rabi Iſmael, tam groſſos habebant ventres: vt ſtãtes, & verſis ad alterutrum faciebus ventribus ſe tangerent, poſſet inter eos, neminem eorum tangendo, vnus pertranſire. Dumque nobilis quædam Matrona eos videret, dixit eis: An ſunt illi filii veſtri, qui dicuntur filii noſtri? eſt enim poſſibile cum tam magnis vẽtribus potuiſſe generare? Cui ipſi reſpondentes, dixerunt: Innoteſcat tibi, quòd vxorum noſtrarum vẽtres ſunt noſtris ventribus adhuc groſſiores. Et ipſa Matrona: Quæ igitur vobis dixi vera ſunt. Et ipſi reſponderunt: Noueris itaque: quòd iuxta corporum magnitudinem ſunt etiam aliorum mẽbrorum proportiones. Et alibi Rabi Ioanna inquit: Quòd huius Rabi Iſmaelis membrũ cuidam ſacco nouem modiorum magnitudine comparabatur: & membrũ Rabi Eliezer ſacco octo modiorũ. Ecce prophetia, & Theologia Thalmudica ſentẽtia digna: in qua ſtudent iſti alarum perditores. In libro Canhedrin, cap. iſti ſunt comburendi, ſuper illud Numeri. c. xxv. de illo Principe Zamri, qui fornicatus fuit cum illa Madianite: quando intrauit coràm fratribus ſuis ad ſcortum vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſrael, inquiũt iſti Thalmudiſtæ: Quòd quadringentis viginti tribus vicibus dormiuit cũ illa in illo tam modico tẽporis ſpatio: & Finees interim erat expectãs ad hoſtiũ, quouſque ingreſſus occidit illos. Et quæ turpia dicantur ibi de membris genitalibus, ſilentio, ob honeſtatem prætermitto. In eodem libro Canhedrin, in cap. ſiue iudicia pecuniarum, dicitur: Tres de iclusis in Arca Noe fuiſſe in peccato luxuriæ depre-

Finus Ferrarienſ.

henſos: ſcilicet Canem, Coruum, & Cam filium ipſius Noe. & omnes hi tres condemnati fuerunt. Nam Canis fœminæ poſt coitum alligatur. Coruus, qa ore concipit. Cam, quia fuit à patre maledictus.

In libro Babaquiama, capitulo primo: Siquidem equus, vel aſinus extendens membrum ſuum vaſa aliqua cum eo fregerit: vtrum eorum animalium dñs, ea vaſa ſoluere teneatur damna paſſo, an nõ? In qua controuerſia diuerſæ ſunt Rabinorum opiniones: adeo, vt nihil diffinitum, & terminatum fuerit: ſed determinãdum reſeruatum ſit, donec veniat Meſſiach. Ecce quãpulchra, & difficilis quęſtio reſeruata eſt per Meſſiam Dei, & hominum mediatorem diffinienda? Videant omnes, quanta ſit huiuſmodi hominum inſolentia, ſimul & fatuitas. In libro Nida, capitulo abortatrix, habetur: Quòd dum infantulus puer eſt in vtero matris, habet, ſiue extat ſuper caput ſuũ quędam lucerna, qua mediante, ſiue eius mediante ſplendore, ipſe infantulus videt vndiq; vſq; ad finem mũdi: & ſic eo tempore omnem cognoſcit legem, & omnes ſcientias. Et eadem hora, qua infantulus ab vtero matris egreditur, quidam Angelus venit, & vnico tãtum ictu os pueri percutit, ſiue cædit: quo ictu infantulus ille omnia, quæ prius nouerat, obliuioni ſtatim demandat. Item ibidem dicunt de Hog Rege Baſan, qui dicitur fuiſſe de ſtirpe gigantum: vt Deuteronomii capitulo tertio: ꝙ fuerat vſq; ante diluuium, & euaſerat: cum octo tãtum animæ illud euaſerint, vt ſacræ innuunt literæ: & per quadringentos annos ante Moyſem fuerit diluuium. Sed iſti Thalmudiſtæ de hoc Rege aiunt: Cum populus Iſrael eſſet in deſerto, volens iſte Rex Hog populo huic obſtare, & perimere, euulſit quandam ſyluam magnam ſpatio trium leucarum, quam ſupra caput ſuum poſuit, vt ſuper populum Iſrael, & caſtra ſua proiiceret: & ſic omnes vno ictu operiret, & interficeret. Quo cognito dominus, magnam formicarum quantitatẽ in vertice illius ſyluæ congregari fecit, quæ illam ſic perfoderunt ſyluam, vt facto foramine, hoc Rex caput ſuum foramine emitteret, & ea ſylua, tanquam indumento, veſtitus ſit. Quam ſyluam, cum Hog excutere vellet, & ſuper populum proiicere, prohibuit Deus. Fecit enim dẽtes eius tantum excreſcere per tranſuerſum, vt illa non potuerit exui, & exſpoliari ſylua. Tunc Moyſes volens eum interficere, quandam cepit ſecurim, longitudinis decem cubitorum, & ſe in altum per decem alios erexit cubitos, percutiens eũ in capite, & ea ipſum laniauit percuſſione. Hog quippe de genere gigantum fuerat: & lectum ferreum habebat longitudinis cubitorum nouem, & fuit occiſus: ſed an per Moyſem, an à populo: & an ſecuri, vel alio inſtrumento, non dicitur, nec vlla de ſylua illa ſit mentio: & maxime Deuterono. cap. iii. Vbi autem huiuſmodi fabulas veritati permixtas inueniant, & maxime nulla opportuna impellente cauſa, non video: ideo eos inſanire arbitror. Audi inſuper horum Rabinorũ Iudæorum ſuperbiam, ſimul & temeritatem. Dicitur nempe in libro De chucha .iii. Quẽdam fuiſſe Rabinum, cui nomen erat Simon, ſiue Ioai, ſic dicentem: Ego ſum ita dignus, & iuſtus: ꝙ ſi voluiſſem, pro meritis meis, omnes, qui poſt me nati ſunt in hoc mundo, vſq; ad iudicii diem naſcituri ſunt, ſalui eſſent. Et ſi Eliezer filius meus eſſet mecũ, ab eodem iudicio omnes, qui à mundi creatione nati ſunt, liberare poſſemus. Et ſi Ionathas filius Ozielis nobiſcum eſſet, poſſemus totum humanum genus liberare à principio creationis mundi, vſq; in finem. Ecce quanta ſuperbia fuit huius Rabini: cum hoc officium ſaluationis, & liberationis humani generis ſolius Meſſiæ, Dei, & hominis fuerit, & ſit. In libro Rabbabacia, capitulo primo legitur: A' die deſtructionis templi, & citra, ſublata fuit prophetia à Prophetis, & data legis peritis: per quos legis peritos intelligi volebant Iudæorum Rabinos. Sed ſi merã voluiſſent dicere veritatem, in prima parte dixiſſent, Ab Aggæo, Zacharia, & Malachia, qui viuebant, quando ſecundũ Tẽplum cõſtructum fuit, nullum fuiſſe Prophetam

pheram in Iudæa.& in ſecūda parte, vbi ſibi Prophetarum nomen aſcribunt, verius dicerent: ſi legis diuinæ ſe euerſores,& falſos ſacræ paginæ interpretes eſſe dixiſſent. In libro Abodazara, capitulo primo, inquiunt Rabini: Quòd tempore Meſſię non aſſumētur ab ipſo Meſſia alij qui alienarum gentium volentes ad legem.& cultum ipſius Meſſiæ venire: qđ falſum eſſe conſtat Geñ.cap.xlix. per Iacob Patriarcham, vbi loquens de Meſſia, inquit: Et ipſe erit expectatio gentium.& Zacharię cap.ii. dicitur: Et applicabūtur gentes multæ ad dominum in die illa: & erunt mihi in populum.& Eſaias cap.vi. In die illa erit radix Ieſſe, q ſtat in ſignū populo℞: ipſum gentes deprecabuntur. Et vt ꝓbatum fuit ſupius lib.vi.c.lxxxix. Et ècōuerſo ꝓbatum eſt lib.vii.c.xxviii. paucos Iudęos Meſſiæ tpe ſaluā dos eſſe.

In libro Canhedrin, cap. iſti ſunt ſuffocandi: licentiam impartiuntur hoibus furandi hoies,& vendendi. Inqunt enī ibi: Quòd pater, qui furto latenter ſurripit filium,& magiſter diſcipulum,& vendunt, ab omni pœna imunes eſſe: quod facinus eſt totaliter ꝯtra naturam: & ideo maxima pœna puniendi eſſent: eo ꝙ peccatum iſtud grauiſſimū ſit. Item volūt iſti peſſimi Rabini: vt ſi Chriſtianus aliquis delictum aliquod cōmiſerit: & cum vno tantū teſte hoc probari poſſit, occidatur. In qua re legi diuinæ cōtradicunt. Nam Deuterono.cap.xvii. dicitur: In ore duorum, aut trium teſtium peribit qui interficietur. Item mulieribus ſuis prohibent, ne lacte Chriſtiano℞ ſuos nutriāt filios: qa eos pro idolatria nutriunt. Neq; ꝯſentiendum eſſe aiunt: ꝙ mulier Chriſtiana nutriat Iudæorum filios, qa ſuſpicandū eſt, ne illos ſuffocet: ſi tñ cuſtodes continuo tenuerit, tolerari poſſe inqunt. Item non eſſe ꝯſentiendum Chriſtianis autumant: vt ſtudia,& ſcholas teneāt: ſed qđ facerēt ſi in Chriſtianos dñium haberēt. Ex qbus oib⁹ pcipit, Thalmudicę legis, non dicā doctrina, ſed beſtialis quędam imundicia, imo impietas contra Deum, & eius legem, acquiri poſſe.

¶ Quòd Iudęi ad vſurā pſtantes, legem Dei violant,& diſſipāt. Cap. XVIII.

ARbitrant Iudęi ſe abſq; noxa: hoc eſt abſq; peccato: ſuā nobis Chriſtianis pecuniā ad vſurā poſſe pręſtare: ſed in maximo verſant errore: cum vſurā fieri diuina lege multoties ꝓhibitū ſit,& ēt multiplr. In primis nanq; in genere, ne aliena ſurripiant bona, in duobus Decalogi præceptis,& actu,& deſiderio vetitū eſt. Cū enim dicit: Ne furtū facies, fœnerādi actus: cū vero dicit: Non ꝯcupiſces domū ꝓximi tui, non bouē &c. fœnerādi ꝓhibetur ꝯcupiſcentia. Specialiter vero Pſalmiſta vſuram oſtendit eſſe peccatū,& ideo non licitā. Dicitur enim Pſal.liiii. Et non defecit de plateis vſura,& dolus, quaſi dolo comparet vſura.& Pſal.lxxi. dicit: Ex vſuris,& iniqtate redimet animas eo℞. loquit enim de vſura, tanq̃ de iniqtate: ſiue iniqtati comparat vſuram. Prohibitam igit vſurā eſſe,& in genere,& in ſpecie: & nō ſolum actu, ſed ēt deſiderio, in diuinis ꝯſtat eloquiis. Itē Pſal.xiiii. Dñe qs habitabit in Tabernaculo tuo: aut qs requieſcet in monte ſancto tuo? hoc eſt in Paradiſo. Qui ingreditur ſine macula,& operat iuſtitiam: qui loquit veritatem in corde ſuo &c. & paulo infra: Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. Igitur qui ad vſuram dederit pecuniam ſuam, in Tabernaculum domini non ingrediet: hoc eſt in Paradiſum. Et nota Iudęe Gloſam Hebraicam ſuper illa particula: Qui pecuniam ſuam nō dederit ad vſurā: quę ſic iacet, Etiam Gentili: quaſi dicat: Nō ſolum fratri ſuo, ſed ēt Gentili non licet ad vſuram præſtare: cū aūt nos Chriſtiani ex Gentilibus fuerimus: igitur nobis Chriſtianis ad vſuram dare prohibitum eſt Iudæis. Ezechielis etiā c.xviii. treſdecim, ſiue quatuordecim numerantur, ſiue annuntiant, partim virtutes,& partim delicta: quę ſi quis operaretur, vel non caueret,& euitaret, vitam conſequeretur, vel amitteret æternam. inquit enim: Et vir ſi fuerit iuſtus: & fecerit iudicium,& iuſtitiam, in montibus non comederit,& oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſrael &c. & paulo infra:

Ad vſuram nō cōmodauerit, & amplius non acceperit &c. Demum ꝯcludens, inquit: Hic iuſtus eſt, vita viuet, ait dn̄s Deus. Quæ omnia iterum ibidē repetit Ezechiel, ſiue Omnipotens Deus, cap. xxii. Vſuram, & ſuperabundantiam accepiſti. Et quoniam vſura expreſſe ibidem ꝓhibetur: igitur, qui vſuræ operam dat, vita priuatur æterna. Ad vſuram igitur dare non licet, quin dans cœleſti priuet beatitudine.

Oppoſitio. Sed opponit Iudæus, dicens: Nō obſtantibus ſupra per te dictis, abſq; noxa ad vſurā dare poſſumus, non ſolum pecuniam, ſed ēt quaſcunq; alias res noſtras, & oībus gentibus, exceptis tamen fratribus noſtris: Iudæis. ſ. & hoc diuina ſic nobis lege cōcedente, & permittente: vt habetur Deutero. cap. xxiii. Nō fœneraberis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quālibet aliam rem, ſed alieno: fratri autem tuo abſq; vſura, id quo indiget, cōmodabis: vt benedicat tibi dn̄s Deus tuus.

Reſponſio. Reſponſio. Huic Oppoſitioni multifariam, multiſq; modis reſponderi poteſt: & qdem recte: & eo magis, quia Iudæus valde irrationabiliter mouetur: & propterea legis ſuę Moſaicæ ſe ignarum eſſe aperte demonſtrat: quia priuſq̄ reſponderet, nihil, vel parū conſiderauit hæc Moſaicæ legis verba deſcripta Exodi. c. xxiii. quæ ſunt Omnipotentis Dei verba. ſ. Terrorem meū mittam in præcurſum tuum: & occidā oēm populum, ad quem ingredieris: cunctorumq; inimicoꝝ tuoꝝ corām te terga vertam: emittens crabrones prius, qui fugabunt Eueum, & Cananęum, & Etheum, anteq̄ introeas. Non eiiciā eos à facie tua anno vno: ne terra in ſolitudinem redigatur: & creſcent ꝯtra te beſtiæ. ſ. ſylueſtres. Paulatim expellam eos de ꝯſpectu tuo, donec augearis, & poſſideas terram. Ponam aūt terminos tuos à mari Rubro vſq; ad mare Palęſtinoꝝ: & à deſerto vſq; ad fluuium. Tradam in manibus veſtris habitatores terrę: & eiiciā eos de cōſpectu veſtro. Nō inibis cū eis fœdus, nec cū Diis eoꝝ: non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, ſi ſeruieris Diis eoꝝ, quod tibi certe erit in ſcandalum. Aduerte Iudæe ad ea, quæ dicā. Nemo pōt recte intelligere id, quod ſibi dicitur, niſi oībus prius ipſius dicti circunſtantiis diligēter examinatis, cognitiſq;, & intellectis: quæ qdem circūſtantię ſūt iſtæ. ſ. à quo hæc dicta, & promiſſa ſint. ſ. ab Omnipotēti Deo: qn̄ ſint promiſſa. ſ. qn̄ populus Iſrael ingreſſurus era in terram promiſſionis: quo in loco. ſ. in deſerto, anteq̄ populus ingrederetur terrā ꝓmiſſionis: ad quod ꝓpoſitum, vel ad quē finem. Si enim diligenter animaduertis, qn̄, & quo tpe, ac in quo loco, hæc vobis dixerit Moyſes: eqdem reperietis fuiſſe eo tpe, quo maiores veſtri in promiſſionis terram ingreſſuri erant. Nō enim vobis Moyſes qbuſcūq; gentibus, & in quibuſcūq; locis, & ſemp ad vſuram accommodare, & ꝑſtare ꝑmiſit: ſed in terra ꝑmiſſionis tm̄: & illis tantū gentibus, quæ tūc intra terræ ꝑmiſſionis ambitū, & ꝯfines ꝯtinebant: quas inde non eiecerat dn̄s, priuſq̄ maiores veſtros in eam ꝑmiſſionis terram introduxiſſet. Promiſerat nanq; Deus terrā illam pplo ſuo Iſrael ſe daturum: vnde ſuas exequens, & adimplēs ꝓmiſſiones: cum ppl's Iſrael terram illā ingreſſus eſſet, inqt ipſe Deus: vt Numeri cap. xxxiii. Qn̄ tranſieritis Iordanem intrantes terram Chanaam, diſperdite cunctos habitatores terræ illius: ꝯfringite vitulos, & ſtatuas cōminuite, atq; oīa excelſa vaſtate, mundantes terram, & habitantes in eam. Ego enim dedi vobis illā in poſſeſſionem: quā diuidetis ſorte. & paulo inferius: Sin aūt nolueritis iterficere habitatores terræ, qui remāſerunt, erunt vobis quaſi claui in oculis, & lanceę in lateribus: & aduerſabunt vobis in terra habitationis veſtræ: & qcquid illis facere cogitaueram, vobis faciam.

Oppoſitio. Opponit Iudæus, dicens: Et ſi extra ꝑmiſſionis terā nos eſſe fateamur: tm̄ ſic in præſentia ꝓ cū Chriſtianis non ꝯuenimus: ſicut antiquitus maiores noſtri cum Samaritanis non ꝯueniebant: & ꝓpterea fratres adinuicē eſſe non poſſumus. Cum aūt dixerit Moyſes: Non fœneraberis fratri tuo ad vſurā, ſed alieno: videtur nobis, ſi non in totū nobis ꝯceſſiſſe, ſaltē permiſiſſe, vt etiam

Chriſtianis

Christianis ad vſuram,abſq; noxa, dare poſſumus. Reſpõſio. Vſuram fieri poſſe ſine noxa,vel peccato etiam Iudęis nequaquam permiſſum eſt,niſi in terra promiſſionis tantũ:& cum illis tantũ gentibus,quę ibi reſtiterant: & quas Omnipotens Deus diſſipari, & deſtrui mandauerat.Cum aũt nos Chriſtiani,neq; in ipſa ſimus ꝑmiſſionis terra,neq; ex illis gentibus,quę in ipſa ꝑmiſſionis terra remãſerant,& quas delendas eſſe mandeuerat Deus:ſequiť neceſſario minime licere Iudæis ad vſuram quoquo modo pręſtare Chriſtianis.Et hoc tum ratione loci,tum ẽt ratione pſonaꝝ. Si vero Iudæus opponeret illud Deuterono.cap.xv.Fœneraberis gentibus multis,& ipſe à nullo accipies mutuũ,dicens ex hoc loco ꝯſtare: ꝙ ſibi ad vſurã pręſtare liceret. Dupl'r ei rñderi poſſet.Primo nanq;, q̃ veritas Hebraica hoc in loco à noſtra diſcrepat trãſlatione.Vbi enĩ habemus Latine,Fœnerabis,i Hebræo habeť,Vadiaberis:hoc eſt cautionẽ accipies. Iuſtũ eqdem eſt, vt pro re cõmodãda,ſiue cõmodata,cautus efficereť cõmodans:vt quod cõmodat, recupare poſſet.Ex Hebraica igiť litera veraciter ꝯſtat,nullã Hebræis fœnerandi licentiam impartiri ex verbis antedictis: nec etiam ex noſtra Latina tranſlatione Iudęus ſuum aſſequereť intentũ:& eo magis,ſi antecedentia verba vnà cũ ſequentibus aliqs diligenter pſcrutatus fuerit. Non enim ibidem aliquã fœnerandi pręſtitit Moyſes facultatem:ſed docẽs ppl'm, quo modo in anno ſeptimo, in quo terra requeſcere,ex mandato oporteret ſe habere in cõmodando neceſſaria ꝓximis,& in exigendo debita ab eis, & maxime ſi paupes eſſent,dicẽs:Quòd ſi ſe erga eos bene,& ex charitate geſſerint, Deus quoq; ipſis magnã redderet bonoꝝ tpalium retributionem:ſuos.ſ.augendo itroitus. Sed hanc ꝓmiſſionẽ,vt ſibi gratior eſſet, verbis qbuſdã appetitui ſuo adhęrẽtib⁹, expſſit: Fuerũt enĩ Iudæi ſemp terreſtriũ diuitiaꝝ auidi:& ideo Moyſes ex his verbis,Fœneraberis gentibus multis,& ipſe à nullo accipies mutuũ,nil aliud ſignificare voluit,niſi ꝙ bonoꝝ temporaliũ magnam haberẽt abundantiã. Quã qui habent,non ſolũ ab aliis ad vſuram accipere non cognť,ſed ipſi ex hmõi abundantia aliis ad vſuram pręſtare poſſent. Qđ non difficile veꝝ eſſe intelliges ex ſequẽtibus verbis: Dñaberis nationibus pluri mis:& tui nemo dominabiť.& ex aliis ẽt tam pcedentibus, q̃ ſequentibus verbis. Item ſm hanc vltimã intepretationẽ ẽt intelligi,& interpretari poteſt illud Deuterono.cap.xxviii.Et fœnerabis gẽtibus multis,& à nullo fœnus accipies.Deuterono.cap.xix. Cum aũt dilatauerit dñs Deus tuus terminos tuos,ſicut iurauit patribus tuis:& dederit tibi cunctam terrã, quam eis pollicitus eſt: ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris, quæ hodie præcipio tibi: vt diligas dñm Deum tuũ. Itẽ Ezechielis cap.xxii. Munera acceperunt apud te, ad effundendũ ſanguinẽ, vſuram,& ſupabũdantiã accepiſti: & auare proximos tuos calumniabaris, meiq; oblita es,dicit dominus Deus. Ecce com ploſi manus meas ſuper auaritiam tuam, quam feciſti.

Reſpon ſio.

Oppoſitio.

Reſpon ſio.

¶ Quòd pręſtare pecuniam ad vſuram ſit contra naturam.

PRæterea vſura eſt contra naturã,& ideo eſt grauiſſimũ peccatũ.Quòd aũt vſura ſit ꝯtra naturam patet: eo ꝙ ſit ꝯtra intentionem naturæ, vel inſtituẽtis ordinem vſus rei.ſic enim diciť: Quòd vſura eſt ꝯtra naturam:quia pecunia ſolũ inſtituta fuit:vt eſſet medium cõmutandi quaſcũq; res ad vſum humanũ ꝯueniẽtes: vt patet quinto Ethicoꝝ. Vſus autem vſurarii eſt in pecunia non mediare in cõmutatiõibus,ſed multiplicare p vſum. Eſt aũt peccatum in deordinato vſu rerum:quia cum aliquis vtitur re ad intentionem,qua condita eſt:ſi tamen magis, q̃ iuſtum ſit, vel non vbi conuenit,nec quando,& ſic de aliis circunſtantiis, peccatum qdem eſt,ſed non ꝯtra naturã. Cũ aũt aliqs vtiť re cõtra intentionem naturæ ꝑducentis rem, tunc peccatum cõtra naturam diciť.Nam cibus ad vtendũ eo à natura iſtitutus eſt.Si autem aliquis magis,q̃ debet,ſumit de cibo,non eſt peccatum contra naturam. Sic itidem natura

Digitized by Google

ingeniauit coitum ad generationem. Cũ autem aliqs coit taliter, ꝙ generare poſſit, etiam ſi modus ille illicitus eſſet, vel ꝑſona nõ debita, tñ peccatum illud nõ eſt ꝯtra naturam: vt ſiqs adulteriũ, vel raptũ, ſiue inceſtum cõmittat, ẽt ſi cũ matre, qa ſic gignere poteſt. Si aũt aliquis coeat taliter, vel fundat ſemen, vt generatio inde ſequi non poſſit, ꝯtra naturam vitiũ illud eſt. Ideo coitus maſculoꝝ in alterutrum, cum ad gñationem venire nõ poſſit, vocatur vitium ꝯtra naturã. Sic ẽt ſunt alia vitia ꝯtra naturam: qa ꝯtra intentionẽ naturę fiũt, vel ꝯſtituentis, & ordinãtis vſus rei fit. Sic ẽt dicitur, ꝙ vſura eſt ꝯtra naturam, qa pecunia ſolũ inſtituta fuit, vt eſſet medium cõmutandi res vſui humano neceſſarias, & volũtarias: vt Ethicoꝝ.c.v. Vſus aũt vſuraꝝ eſt in pecunia nõ mediare in cõmutationibus, ſed multiplicare ꝑ vſum. & propterea vſura nõ eſt licita.

¶ De moribus Iudęorum.

NOn eſt magnopꝫ admirãdũ, ſi vſurã Iudæi exercẽt, & maxime cũ ad virilẽ puenerint ætatẽ, cũ eoꝝ parẽtes ab ineunte ætate eos in vſuris exerceant, & in auaritiam: vnde fit, vt eam parſimoniã putent, & quaſi virtutẽ quandam acqrendi pecunias. Sũt enim vitia aliqua cum virtutibus adeo finitima: vt ipſa propinqtate falli interdũ poſſint, & maxime aio ex ꝯtinuo vſu æſtuante. Nam auarum parcũ appellant: prodigũ aliq liberalem vocitant: auaritiam nãq; parſimoniã putant. vnde Horatius: Decipimur ſpecie recti. ſeneca in Prouerbiis: Timidus cautũ ſe vocat, ſordidus parcũ. Igitur Iuuenalis Satyra.xiiii. Iudęos increpans, ait: Sponte tñ iuuenes imitantur cætera, ſolam Inuiti quoq; auaritiã exercere iubent: Fallit eni vitiũ ſpecie virtutis, & vmbra: Cum ſit triſte habitu, vultuq;, & veſte ſeueꝝ: Nec dubie tanq̃ frugi laudatur auarus: Tanquã parcus homo, & reꝝ tutella ſuarum Certa magis, q̃ ſi fortunas ſeruet eaſdem Heſperidum ſerpens, a ut Ponticus: adde ꝙ hunc, de Quo loquor egregium populus putat, atq; verendum Artificẽ: qppe his creſcunt patrimonia fabris: Sed creſcunt quocũq; modo: maioraq; fiunt Incude aſſidua, ſemperq; ardente camino: Et pater ergo animi fœlicis credit auaros, Qui mirantur opes, q nulla exempla beati Pauperis eſſe putant: iuuenes hortantur, vt illam Ire viam pergant, & eidem incumbere ſectę. Sunt quædam vitioꝝ elementa: his protinus illos Imbuit, & cogit minimas ediſcere ſordes: Mox acquirendi docet inſatiabile votum &c. & paulo infra: Sed quo diuitias hęc ꝑ tormẽta coactas? Cum furor haud dubius: cũ ſit manifeſta freneſis, Vt locuples moriaris egenti viuere Fato? Interea pleno cum turget ſacculus ore, Creſcit amor nũmi, quantũ ipſa pecunia creſcit: Et minus hãc optat, q non habet, ergo paratur Altera villa tibi, cum rus non ſufficit vnum &c. Aliis etiã quibuſdam rõnibus Iudæi nõ paꝝ obligantur Chriſtianis: eo ꝙ patiantur eos Iudęos vnà ſecum in ciuitatibus ſuis habitare, & ſuas tenere Synagogas: nec vllã eis fieri ſinant violentiam: ac etiam quotannis, ſaltem in die Veneris ſancti, Omnipotentem Deum deprecentur miſericorditer ſe ergã eos habẽtes, & operantes, ex quo Iudæoꝝ proximi recte, & veraciter nuncupari poſſumus, etiã cuiuſdam Moſaicę legiſperiti ſententia. Scribitur enim Lucæ.c.x. cum ille legiſperitus Saluatori noſtro dixiſſet: Et quis eſt meus ꝓximus? Suſpiciens aũt Ieſus dixit: Homo quidã deſcendebat ab Hieruſalem in Hierico; & icidit in latrones, qui ẽt expoliauerũt eum, & plagis impoſitis abierunt ſemiuiuo relicto. Accidit aũt, vt ſacerdos qdam deſcenderet eadem via, & viſo illo pręteriuit: ſimiliter & Leuita, cum eſſet ſecus locum, & videret eum, pertranſiit: Samaritanus autem iter faciens venit ſecus eũ: & videns eum, miſericordia motus eſt, & appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum: & imponens illũ in iumentum ſuum, duxit in ſtabulum, & curam eius egit: & altera die ꝓtulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curã illius habe: & quod ſuper erogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis horũ triũ videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille legiſperitus reſpõdens, dixit: Qui fecit miſericordiam in illum.

lum. Legis igitur Moſaicæ periti ſententia, conſtat eum eſſe proximum illius, cui aliquod fecerit beneficiū. Natura etenim omnes nobis inuicem proximi ſumus: operibus vero charitatis fit proximus ille, qui poteſt benefacere ei, qui non poteſt. Iudæus inſuper proximum ſuum decipere, & calumniari prohibetur. Dicitur enim Leuitici. c. xix. Non facietis furtum: nec mentiemini: nec decipietis vnuſquiſq; proximum ſuum: non periurabis in nomine meo: nec pollues nomen Dei tui, ego dominus: nec facies calumniam proximo tuo: nec vi opprimes eum &c. Cum autem Chriſtianus ſit etiam Iudæorum proximus: quia eis plura præſtet beneficia, patiendo eos in ſuis terris habitare: eo quod eccleſia Chriſtiana eos toleret, & ſufferat. Igitur Iudæus ipſi Chriſtiano, tanquam alieno ad vſuram dare non poteſt: licite ſcilicet. Dicitur etiam Exodi capitulo vigeſimoſecundo: Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimētum, ante Solis occaſum reddes ei. Pſalmo etiam vigeſimotertio, dicitur: Quis aſcendet in mōtem domini &c? Innocens manibus, & mundo corde: qui non accepit in vano animam ſuam: nec iurauit in dolo proximo ſuo. Leuitici quoq; capitulo vigeſimo tertio, dicit: Peregrino moleſtus nō eris: ſcitis enim aduenarū animas, quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti. Numeri inſuper capitulo nono, legitur: Peregrinus quoq;, & aduena, ſi fuerint apud vos, facient Phaſe domini, iuxta cerimonias, & iuſtificationes ſuas: præceptum idem erit apud vos tam aduenæ, q̃ indigenæ. Deuteronomii cap. x. Circuncidite igitur præputium cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius, qa dominus Deus veſter: ipſe eſt Deus Deorum, & dominus dominantium: Deus magnus, & potens, & terribilis, q̨ perſonam nō accipit, nec iumenta: facit iudicium pupillo, & viduę: amat peregrinum, & dat ei victum, atq; veſtitum: & vos ergo amate peregrinos, quia & ipſi fuiſtis aduenę in terra Aegypti. Malachię. c. iii. Et accedam ad vos in iudicio: & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & periuris: & qui calumniantur mercedem mercenarii: & humiliant viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinū. Deuterō. c. primo: Audite illos: & qđ iuſtū eſt, iudicate: ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus, nulla erit diſtantia perſonarū. Ita paruum audietis vt magnum: neque accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. Leuitici. c. xxiiii. Aequum iudicium ſit inter vos: ſiue peregrinus, ſiue ciuis peccauerit, quia ego ſum dominus Deus veſter. &. c. xix. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Numeri. c. xv. Tam indigenæ, quàm peregrini eodem ritu offerent ſacrificia. Exodi. c. xxiii. Peregrino moleſtus non eris: ſcitis enim aduenarū animas, qa & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti. Itē Pſal. cxxii. Nec iurat in dolo proximo ſuo. Si igitur Iudæi in terra promiſſionis peregrino antedicta omnia facere tenebātur: vt ex ſupraſcriptis probatur auctoritatibus: quanto magis ipſi Iudęi peregrini in Chriſtianorum terris habitantes tenentur ea præſtare Chriſtianis in terris ipſorum Chriſtianorum. Ex quibus ꝯcluditur, vt nos Chriſtianos nō tanq̃ extraneos habeant, ſed multo melius, q̃ peregrinos, quia nos Chriſtiani nō ſumus in terra ſua peregrini: ſed ècōuerſo, qa ipſi ſint in terris noſtris peregrini. Dicit etiā Deuterō. c. primo: Audite illos: & quod iuſtum eſt, iudicate: ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus, nulla erit diſtantia pſonarum. Item Pſal. xiiii. Nec fecit ꝓximo ſuo malum: & opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos. & paulo infra: Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Sed aliæ etiam multæ auctoritates in ſacris reperiuntur eloquiis de aduena, qui peregrino æquiparandus eſt, quomodo eum Iudæi tractare debebant. Leuitici nāque. c. xix. dicitur: Si habitauerit aduena in terra veſtra: & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei: ſed ſit inter vos, quaſi idigena: & diligetis eum quaſi vos metipſos: fuiſtis enim & vos aduenæ in terra Aegypti: ego dominus Deus veſter. Numeri etiam. c. xv. Tam indigenę, quàm peregrini eodem ritu offerent ſacrificia: vnum præceptum erit, atq; iudicium tam vobis, quàm aduenis. & magis infra

Digitized by Google

ibidem: Tã indigenis, ꝙ̃ aduenis vna lex erit oium. Deuteronomii.c.xxviii. Aduena, q tecum verſatur in terra aſcendet ſuper te, eritq́; ſublimior: tu aũt deſcendes, & eris inferior: ipſe fœnerabit tibi, & tu non fœneraberis ei. Exodi.c.xxii. Aduenam nõ contriſtabis: neq; affliges eũ: aduenæ & ipſi fuiſtis in terra Aegypti. Deutero.c.xxiiii. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ, qui tecũ moratur in terra, & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei ꝓtiũ laboris ſui ante Solis occaſum: qa pauper eſt, & ex eo ſuſtẽtat aiam ſuam, ne clamet contra te ad dominum, & reputetur tibi in peccatum. Si in terra tua c Iudææ: & intra portas tuas mercedem aduenæ negare prohiberis: immo ante Solis occaſum pretium laboris reddere teneris: quanto magis tu aduena in alienis terris, & regionibus, tibi nõ licet incolas eaꝝ terraꝝ, & regionum ſpoliare, decipere, & vſurarum voragine in miſeriam, ſiue paupertatẽ redigere? vel aliter ſibi nocere? Deutero.c.xxvii. Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduę: & dicet oĩs populus, Amen. Deuter.c.xxiii. Non abominaberis Idumæum, qa frater tuus eſt: nec Aegyptiũ, quia aduena fuiſti in terra eiꝰ. Leuitici.c.xix. Si habitauerit aduena in terra veſtra: & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei: ſed ſit inter vos quaſi indigena: & diligetis eum quaſi voſmetipſos: fuiſtis enim & vos aduenę in terra Aegypti. Zacharię etiam.c.vii.dicitur: Iudicium verũ iudicate: & miſericordiã, & miſerationes facite, vnuſquiſq; cũ fratre ſuo: & viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri ſuo non cogitet in corde ſuo. Opponit Iudęus, dicens: Nõne Chriſtianus eſt à nobis Iudęis omnino alienus? Rñſio. Non eſt equidem oino alienus, ſed proximus, aduena, & peregrinus: vt ſupra pluribus probatum eſt teſtimoniis: & pp hãc aliã rationem, quoniã Chriſtianos per quãdam morum, & fidei imitationem, Iſraelitis noĩe appellari poſſe conſtat, Eſaiæ Prophetæ.c.xliiii.&.lvi. auctoritate probandũ eſt. Quod ẽt patet

Oppoſitio.

Reſponſio.

Rabinoꝝ Hebræoꝝ auctoritate. Scribitur enim, ſiue legitur in quodam Iudæoꝝ libro nũcupato, Abbat, & ẽt in alio lib. vocitato, Mehelca. dixit Rabi Matham ſup illud Eſaię.c.xliiii. Iſte dicet domini ego ſum: & ille vocabit in noĩe Iacob: & hic ſcribet manu ſua dño: & in noĩe Iſrael aſſimilabiť. & Rabi Salomon ſic ea Eſaiæ verba interpretans, inqt: Iſte dicit domini ego ſum: hoc dř de ſumme iuſtis. & ille vocabit in noĩe Iacob: hoc dř de paruulis filiis peccatoꝝ. & hic ſcribet manu ſua dño: hoc dicitur de peccatoribus, qui pœnitentiam egerunt. & in noĩe Iſrael aſſimilabitur: hoc dicitur de gentibus, ꝗ venerunt ad fidem, & Dei cognitionẽ habuerunt. hic eſt, qui de Gẽtilitate ad Meſſiam ſe contulit, qui nomine Iſrael appellandus eſt. Cum aũt Chriſtiani eſſent Gẽtiles, & idola adorarent, ad veri Dei cognitionem venerint, & eius fidem teneãt merito, & recte Iſraelitę appellari poſſũt, & appellãtur: licet ab Iſrael, ſm carnem, non deſcenderint: & hoc propter ſimilitudinem, & imitationẽ. Igitur Iudęi Chriſtianos alienos, ſiue alienorum nomine vocare nõ poſſunt. Quod etiam Apoſtoli Pauli ſententia ad Epheſios.c.ii. approbari videtur, his verbis: Propter quod memores eſtote, ꝙ aliquando vos, qui gentes eratis in carne, qui dicebamini pręputium ab ea, quę dicitur circunciſio in carne manufacta, qui eratis illo in tempore ſine Chriſto alienati à cõuerſatione Iſrael: & hoſpites teſtamentorum promiſſionis ſpẽ non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum &c. & magis infra ibidem ait: Ergo iam non eſtis hoſpites, & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctoꝝ, & domeſtici Dei ſup ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum &c. Concludentes igitur omnia in hoc capitulo contenta, dicimus, Iudæos ad vſuram præſtare nequaquã poſſe, nec potuiſſe, niſi in terra promiſſionis: nec etiam aliis perſonis, niſi illis tm̃, quę in ipſa promiſſionis terra erant, qñ ipſi Iudęi in eam introducti

fuerunt:

fuerunt: & non alibi, nec aliis perſonis: & hoc cauſis, & rationibus ſuperius expreſſis. Item, quoniam Iudæi nõ ſunt amplius in ipſa promiſſionis terra: & ſic in ſua terra, & regione, ſed in terris alienis ſparſi: & maxime in terris Chriſtianoꝝ: quos tanquam proximos, & aduenas, ac propinquos, & Iſraelitas habere, & tenere obligantur: eos tanq̃ amicos amare, & cũ charitate ſubuenire tenentur, vſuraꝝ voragine extorquere nõ deberent, nec poſſunt, ſed amicabiliter eos tractare: vt ſupra declaratum eſt: ideo eos vſuris opprimere ſibi non licet: immo Iudæi in Chriſtianoꝝ terris habitantes eis tenentur, & non parum obligantur: eo ꝙ in Chriſtianoꝝ terris habitent. Poſtquam aũt eos odio habent: vt ſupra probauimus: ingrati ſunt, & grauiſſime peccant. Et nota, rem alienã accipi poſſe, non tamen debite. ſ. furto, rapina, vſurpatione, & vſura: & ſemper peccatur, & ad reſtitutionem tenetur peccator. Deſiderare autem rem alienam, licet peccetur in eadem peccati ſpecie, tamen ad reſtitutionem non tenetur.

¶ Iudæus, vt ſuos tueatur defectus, probare nititur, ſuis licuiſſe Thalmudiſtis legem Dei mutare, ſiue limitare.

Caput. XIX.

Oppoſitio.

IVdæus ſuos volens defenſare Thalmudiſtas, & Rabinos, inſurgit dicens: Multipliciter in hoc nono lib. noſtros inculpaſti Thalmudiſtas: quia ſuis traditionibus, & interpretationibus, quas falſas eſſe dixiſti, legem diuinam maculant, & lacerant. Et licet nunquam tibi contra dixerim: ægre tamen tuli: ſed hucuſq; diſtuli: nõ ea de cauſa, quòd tuis aſſentirer maledictis: aut quia id Magiſtris noſtris facere licuiſſe oſtendere non poſſem: ſed ideo diſtuli: vt omnia, quę velles, contra nos Iudæos, prius euomeres: vt ea ipſa poſtea poſſem vnica delere reſponſione. Ne igitur Thalmudiſtas noſtros ſceleſtos, & impios (vt opinaris) fuiſſe deinceps arbitreris, decreui tibi oſtẽdere, eis licuiſſe, & licere ex noſtrę legis diſpoſitione, legẽ ipſam interpretari, & interdum mutare. Scribitur equidem in noſtro Thalmud, in libro Sanhedrin, capitulo hi ſunt, qui decollantur, dixit Rabi Iohanan: In omnibus, q̃bus dixerit tibi Propheta, Trãſgredere legem, obtempera, excluſo ſemper idolorum cultu. Et ibidem cõcludũt Thalmudiſtę noſtri, per ea, quę dicuntur Deuteronomii. c. xvii. Quod ſi tẽpus aliquid de lege permutare requirat, quod appellant, Horo as ſcaa: hoc eſt, Indicatio horæ, etiam minus, q̃ Propheta: dum ſuo in ſæculo. i. ſuis temporibus, ſapientior habeatur, illud peragere poteſt: ꝙ ſi illa temporis occaſio perdurabit, illa quippe pars legis mutata permanebit. Itidẽ planè Rabi Moyſes oſtẽdit in libro Iudicũ, in Hilcos mamrin, capitulo ſecundo. & Gloſa Thalmudica ibi in Sanhedrin habet: Etiã ſi dixerit tibi. ſ. iudex, ſeu ſapiẽs: de dextro, ꝙ ſit ſiniſtrum: & de ſiniſtro, ꝙ ſit dextrum: id eſt de falſo, ꝙ ſit verum: & de vero, ꝙ ſit falſum. Ex hoc igitur fundamento ex Deuteronomio aſſumpto, capitulo. xvii. Magiſtris noſtris licuit legem interdum aliqualiter retorquere, & interdum etiam mutare, ſm temporis exigentiam.

Reſponſio. Reſponſio. Vt video: quãto plus Thalmudiſtas, & Rabinos tuos à crimine inſontes eſſe oſtendere conaris: tãto plus eos culpabiles eſſe demonſtras. Et eo magis ꝙ idipſum, quod pro ſuo fundamento tuos aſſeris aſſumpſiſſe Magiſtros, penitus euertis, & corrumpis. Dicis enim, ꝙ tui Thalmudiſtæ, per ea, quę dicuntur Deuteronomii capitulo. xvii. concludũt: Quod ſi tempus requirat, poſſunt aliq̃d de lege permutare. Quod eſt de directo contrarium eius, quod in pluribus diuinę ſcripturæ locis dicitur. Habetur nanq; Deuteronomii capitulo quarto: Nec addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. Item eiuſdem Deuteron. capitulo quinto, dicitur: Non declinabitis neq; ad dextram, neq; ad ſiniſtrã: ſed per viam, quam præcepit dominus Deus veſter ambulabitis. Et iterum eiuſdem cap. xii. Quod præcipio tibi, hoc tm̃ facito domino: nec addas, quicquam nec minuas. Itẽ Deuteronomii capitulo. xxviii. dicitur: Ac non declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram: icirco mutari nec debent, nec poſſunt. Cum ſtatu-

Digitized by Google

ta maiorum nõ ſolum ab habentibus mi-
norem poteſtatem, ſed nec ẽt parem mu-
tari, corrigi, aut infringi minime poſſint.
Aduertendum eſt inſuper Moyſem, non
ſic ſtricte, & toties prohibuiſſe, ne diuinis
mandatis aliquid adderet, vel minuere-
tur, niſi quia prophetico ſpiritu ꝓuidebat
ipſius legis faciendam eſſe mutationem.
Vt igitur mera huius rei veritas meridia-
na luce clarior eluceſcat, videamus quõ
Moyſes in ſuo locutus ſit Deuter.c.xvii.
ex cuius loci auctoritate tuis dixiſti licuiſ-
ſe maioribus hmõi interpretationẽ, & mu
tationem fieri poſſe. Et an cũ eo tui Thal
mudiſtę conueniant, an ab eo deuient, &
diſcordent? Inqt enim ipſe Moyſes Deu-
ter.c.xvii. Si difficile, & ambiguũ apud te
iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinẽ,
& ſanguinem: cauſam, & cauſam: lepram,
& non lepram: & iudicũ intra portas tuas
videris verba variari: ſurge, & aſcẽde ad
locum, quem elegerit dñs Deus tuus: ve
nieſq; ad ſacerdotes Leuitici gñis, & ad
iudicem, q fuerit illo tpe: quęreſq; ab eis,
qui iudicabũt tibi iudicii veritatem: & fa-
cies quodcũq; dixerint, q præſunt loco,
quem elegerit dñs, & docuerit iuxta legẽ
eius: ſequeriſq; ſniam eoꝝ: nec declina-
bis ad dextram, nec ad ſiniſtrã. Si cõferre
voluerimus antedictã Thalmudiſtaꝝ ter-
minationem cũ ꝓmemorato Moyſis man
dato: eqdem eã pluribus de cauſis Moy-
ſis mandato minime correſpondere inue
niemus. Primo nanq;: qa cauſa primitus
ventilari debuit corãm iudicibus ordina
riis, & cõpetentibus. Nã quælibet Iudęo-
rum ciuitas ſuos habebat iudices: q in ip
ſis iudicabant ciuitatibus: & hoc diuina
ſic lege iubente. Dicitur enim Deutero.c.
xvi. Iudices, & Magiſtros cõſtitues in oĩ-
bus portis tuis: quas dñs dederit tibi per
ſingulas Tribus tuas: vt iudicent pplm
iuſto iudicio: nec in alteram partem de-
clinent. Quòd aũt iudices eſſent in por-
tis vrbium, patet Deuter.c.xxii. Vxorem
hanc accepi: & ingreſſus ad eam, nõ inue
ni virginẽ: tollent eã pater, & mater eius,
& ferent ſecũ ſigna virginitatis eius ad ſe
niores vrbis, qui in porta ſunt &c. In Hie
roſolymis aũt erant illi. LXX. viri de ſenio
ribus, & Magiſtris Iſrael: quos eligi iuſſit
dñs: vt ſuſtinerent cũ Moyſe onus ppli,
& nõ ſolus Moyſes grauaretur: vt Nume-
ri.c.xi. Et appellabant, Collegium, ſiue Iu
dices de Conſiſtorio Guazit: vt ſuperius
copioſius dictum fuit lib.v.c.iiii. in de-
claranda Iacob Patriarchę ꝓphetia. Vbi
aũt inter eos iudices aliqua eſſet diſcor-
dia, tũc ad ſuperiores iudices eſſet recur-
rendum. Sed ſi nulla eſſet iter eos diſcor
dia, tunc ipſi iudices cauſam terminabãt:
& ſic ad ſuperiores iudices non habebat
acceſſus. Secũdo, ſtante diſcordia inter ꝓ
memoratos primos, & ordinarios iudi-
ces, tunc aſcendendũ erat ad locum, quẽ
elegerat dñs: hoc eſt ad Dei templum, ad
ſacerdotes Leuitici gñis, & ad iudicem, q
eo eſſet tpe: hoc eſt ad ſummũ ſacerdotẽ,
& ad iudicem ppli Iſrael. Et qa iterdum
contingebat: q vtrũq; officiũ in vnã con
currebat perſonã: ſicut de Heli, q eodem
tempore fuit iudex, & ſummus ſacerdos.
Et iſti, ſiue duo, ſiue vnus, iudicare debe-
bant iudicii veritatẽ. Iudices ẽt de Conſi
ſtorio Guazit in templo reſidebant: qa in
maleficiis ipſoꝝ officium erat iudicare: &
faciẽdum erat quodcũq; dixiſſent, iuxta
legem Dei: non tñ arbitrio ſuo, & ſm ſuã
voluntatem: ſed (vt dictum eſt) ſm iudicii
veritatem, & iuxta legem Dei iudicare de
bebant. Vtrum aũt Thalmudiſtæ, & Ra-
bini hunc ſeruauerint ordinẽ, nemo eſt,
q ignoret. Nã multo ante, q̃ eſſent Thal-
mudiſtę, Hieruſalem per Titum deſtructa
fuerat, & templũ Dei dirutum, & proſtra
tum: & Iudęi oẽs ex ſua promiſſionis ter
ra deiecti, & in captiuitate redacti: nulli
in Iudęa iudices Iudæi, ex quo Thalmu-
diſtæ hanc Moyſis legem Deuter.c.xvii.
ſeruare non potuiſſent, nec potuerũt. Ve
rum ipſi impudẽtes, & impii nõ animad-
uertentes, q lex Moyſis iamdiu ceſſaue-
rat, & finem habuerat: vt ſupra libr.vi.c.
lxxxv. probatum eſt: ſed pertinaces, & im
pii, depoſito Dei timore, & honore: quod
Deus in templo ſuo per ſummum ſacer-
dotem, & iudicem Iſrael extante, vel Cõ
ſiſtorio de Guazit priorum iudicum ordi
nariorum diſcordia fieri demandat, au-
dent vni tantum, etiam minus q̃ Prophe

Digitized by Google

tæ, dum ſuo in ſæculo ſapientior habeatur, huiuſmodi demandare, & aſcribere facultatem, nulla ſeruata legis ſolẽnitate: immo (quod peius eſt) dicente lege prædicta ibidem: Nec declinabis ad dextram, nec ad ſiniſtram: iſti impii gloſant, Etiam ſi iſte: ſcilicet iudex, ſiue ſapiens, dixerit tibi de dextro, quod ſit ſiniſtrum: & de ſiniſtro, quod ſit dextrum: ideſt de falſo, quod ſit verum: & de vero, quod ſit falſum: excluſa tamen idolatria, quam tamẽ faciebant: vt ſupra probatum eſt. O' ſceleſtum, & impium hominum genus: vbi nã eſt Omnipotentis Dei timor? vbi eius honor? nullus eoꝝ eſt apud illos reſpectus.

Oppoſitio. Inſurgit Iudęus furibundus, dicens: Quid exclamas? qd noſtris improperas? Nonne veſter Ieſus mandat vobis: vt faciatis omnia, quę noſtri Rabini: Phariſæi ſcilicet vobis dixerint? legite Matthęum cap. xxiii. Reſponſio. Legi, & ſtatim reſpondebo: ſed prius te ſcire volo: Saluatorem noſtrum, Matthęi. c. xvi. admonuiſſe Diſcipulos ſuos: vt intuerentur, & cauerent à fermento Phariſęorum, & Saducæorum: & cum non intelligerent primitus, nonnulla addidit, per quæ intellexerunt: quia nõ dixit: Cauemini à fermẽto panum: ſed à doctrina Phariſęorum, & Saducęorum. vt autem reſpondeam, dico: Quòd ſi bene legiſſes totum illud caput Matthęi. xxiii. duo intellexiſſes. Alterum ſcilicet: Quòd faciamus omnia, quæ nobis dicunt: ſm vero eorum opera ne faceremus: qa dicunt, & nõ faciunt. Alterum vero, qa eos valde increpat ob multa eoꝝ vitia. & ẽt Matthęi. c. xv. increpat eos: ꝙ per traditiones ſuas diuinũ trãſgrediãtur mãdatum: vt ſuperius dictũ eſt. c. xii. huius libri. Sed licet tempore Saluatoris noſtri Phariſęi incepiſſent aliquibus traditionibus legem Dei maculare: non tamen audebãt in publicum propalare: niſi ea, de quibus Saluator noſter eas reprehendit, & de quibus Diſcipulos ſuos cautos fecit. Poſt vero Chriſti mortem: immo poſt deſtructionem Hieroſolymæ: & creſcente Chriſti fide per quamplurimos annos: vt ſupra dixi de lege Miſtia: & etiã poſt eam per quamplurimos alios annos de vtroque Thalmud: Tunc Thalmudiſtę, cum depoſito pudore, & Omnipotentis Dei timore, & honore, audacter, & impie cõtra diuinã legem debacchati ſunt, eam violando, & corrumpendo. De quibus omnibus poſt Saluatoris noſtri paſſionẽ non intellexit ipſe Saluator noſter: ſed de illis tãtum, de quibus Phariſęi ſui temporis dicebant. Oppoſitis igitur per Iudæum non obſtantibus: non excuſanť, & defenduntur Thalmudiſtę, quin legẽ Dei violent, vt diximus.

¶ Quòd Iudęi moderni Thalmudiſtas ſuos, etiam de ineptiis, & impietatibꝰ, de quibus eos ſuperius pluribus in locis accuſaui, defendere, & defenſare conenť, dicẽtes, eos myſtice, ſeu metaphoricæ, & allegorice fuiſſe locutos. Caput. XX.

Obiectio. VOlentes moderni Hebręorum Rabini ſuos excuſare, & defenſare Thalmudiſtas, & Rabinos de ineptiis multis: immo ſceleribus, & impietatibus, de quibus eos ſupra in pluribus reprehendi capitibus, inquiũt, eos non ſic inhoneſte, & impudice locutos fuiſſe ſicut eorum verba ſonare videntur: ſi ea verba ſm eorum mentem ſic myſtice intellecta fuerint, ſicut ipſi ea ꝓtulere Thalmudiſtę. Quod nequaquam inconueniẽs eſſe dicũt: cum ipſa quoq; diuina ſcriptura pluries myſtice, & metaphorice loquatur: eo modo, quo ſacra ſcriptura attribuit Deo pœnitere: vt Geñ. c. vi. & iraſci: vt Numeri capitulo. xxii. Reſponſio. Reſponſio. Et ſi in ſacris literis multa inueniantur myſtice, & allegorice dicta, nũquam tamen in Commẽtariis aliquibus, & Gloſis, ſiue expoſitionibus: ſed in ipſomet ſacrarum literarum textu: & quidem non ſine myſterio, ipſa ſic myſtice dicta ponuntur, ſiue poſita inueniuntur: & hoc: vt per textuũ interpretes, & expoſitores ipſa ſic myſtice dicta, perclara, & intelligibilia verba ſic enodentur, & plane exponantur: vt aperte intelligantur, & minime aliis inuoluanť allegoriis: & ſic ad maiorẽ reddantur obſcuritatẽ. Pręterea multa in eis tã deteſtanda ꝯtinentur, & ꝯtra veritatem prolata, vt nulla penitus myſticatione ad

Digitized by Google

aliqualem honeſtatis, & veritatis applicari poſſent ſignificationē. Ad cuius rei veritatem demōſtrandam, nōnulla Thalmudiſtarū, ſiue Rabinorū Iudæorum dicta tam inepta, & ab omni veritate aliena: vt à penitus delyris, & omni ratione carentibus non dicerent, hic infra ꝓponam: vt quiſq; iudicet: an ab eis veritas aliqua percipi poſſit, aut vtilitas.

In libro Iuda, cap. abortatrix, inqt Rabi Saul: Ego mortuos ſepelire ꝯſueui: dū autē quendam ſepelirem, accidit: vt quidam coruus in alterum ex oſſibus cruris ipſius mortui intraret: poſt quē ego quoq; per idem os cucurri: ſiue per eius oſſis vacuum per ſpatium trium leucarum: & videns me coruum aſſequi nō poſſe, reuerſus ſum in locum vnde diſceſſeram: cum autem exirem, cognoui os illud eſſe vnū ex oſſibus corporis Hog. Cōſiderēt oēs, quale corpus eſſe deberet illud, ꝙ per vacuum cruris poſſet coruus volare, & homo currere per ſpatium trium leucarum.

Item in libro Quem bbeth, capitulo q ꝯiurat, dicit: Dum compleret tempus, vt obiret Rabi Oſua Benlen, dixit Angelo eum ꝑcutienti: Deprecor te, vt anteq̄ me occidas, oſtēdas mihi locū meū in Paradiſo: cui Angelus aſſenſit. Dum aūt pergerent, dixit ei Rabi Oſua: Da mihi quæſo gladiū tuum, vt ſecurus ſim, ne me occidas, dedit ei. Cum aūt acceſſiſſent prope Paradiſum: Angelus eum in altū extulit, & eleuauit: vt ſibi, iuxta ꝓmiſſionem, ſuū oſtenderet locū. Rabi vero Oſua, Angelum rogauit, vt eū paulo altius eleuaret: qđ cum feciſſet Angelus, Rabi Oſua ſtatim quodā magno ſaltu ſe in Paradiſum præcipitem dedit. Angelus aūt eum per veſtimenti fimbriā capiens, & trahens: Hinc egredere inqt? Rabi vero Oſua, ſe inde nunq̄ exiturū iurauit. Tunc Angelus, & Rabi Oſua ſimul rixari cœperunt: & rixā tamdiu in longū ꝓtraxerunt, ꝙ cauſa corā Deo deducta eſt. Deus autē, auditis partibus ꝓnuntiauit: Quod ſi Rabi Oſua, oībus vitę ſuę diebus falſum nō iurauerat: ꝙ nec illud tranſgrederet iuramentū, qđ in ipſo fecerat Paradiſo. Cum aūt ꝓbari nō potuerit, eum vnq̄ in vita ſua falſum iuraſſe: ideo ipſe Rabi in Paradiſo remāſit. Tūc ei dixit Angelus: Redde mihi gladiū meū. Et ecce vox de cœlo audita eſt, dicens: Redde ſibi gladiū: neceſſe eſt enim, vt cū eo gentes occidantur. Tūc venit Helias, & Oſuā ꝓcedebat pręconizādo: Parate locū ꝓ iuſto iſto. Et ꝑgens vidit Rabinū Symeonē ſedentē ſuꝑ quartadecima ſede aurea, ſiue auro ſtrata. Ecce quales fabulas, & mēdacia in ſcripturis ſacris ponere audent: & ad quam poſſit trahi etymologiā, vel allegoriam.

Item in lib. Vlim. c. iſtę ſunt reptę, ſcribit: Quidā locus eſt in ſylua Hulai: cuius latitudo eſt nouem cubitorū, Rabi aūt Ioſeph, inqt. xvi. cubitorū. Cum qdam q̄reret à Rabi Oſua: Quę eſt Dei ſublimitas, qa ſcriptura cōparat eum leoni, cū ſolus miles ad eū occidendum ſufficiat? rñdit Rabi Oſua: Vis ſcire cui leoni comparatur? illi. ſ. qui eſt in ſylua Hulai. Dum aūt Impator illū deſideraret videre leonē, rogauit Oſuam: vt eū illuc venire faceret. Rabi vero Oſua, dum eū de ſylua Romā verſus duceret leonem: & adhuc ꝑ ccc. leucas à Roma diſtaret: leo vnum edidit rugitum: & ecce mulieres vniuerſæ Romæ ꝓgnantes abortiuerūt, & ipſius vrbis muri ceciderunt, & corruerūt: appropinquāte ēt leone vrbi ꝑ alias centū leucas: & per ducētas tantū leucas ab ipſa vrbe diſtaret, iterū rugiit leo: & dentes omnium hominum in vrbe Roma cōmorantium, ſtatim ceciderunt: Impatorq; à ſolii ſui culmine, ſup quo ſedebat, in terrā decidit: & verſus Rabinū Oſua dixit: Quid hoc erit? & ille Rabi inqt: Imperator illuſtris: adhuc abeſt ab vrbe per. cc. leucarum ſpatium: Ora, inquit Imperator, Deum, vt ſuum reuertat in locum. Ipſe aūt orauit, & ita factum eſt. Ecce q̄ pulchra fabella in ſacra pagina deſcribenda: quæ ſub pœna mortis credi mandatur.

Item in Rabba Bethna, capitulo qui vendit vanich, dicit Naban: Ego vidi quandam Neeridem tam grandem, ſicut vna villa qndecim domorū: & venit qdā coluber, & eā deglutiuit: deinde venit qdam coruus, & illū deglutiuit colubrum: qui poſtea volauit ſup cuiuſdam arboris ramum.

Digitized by Google

ennum. Reſpicite quæſo, & ꝯſiderate, an iſta ſint poſſibilia. Cum ipſemet Rabi dicat: Si ego ipſe non vidiſſem, nõ credidiſſem: vos autem credite, ſi vultis. Reperitur inſuper in aliq̃bus Hebræoꝝ cerimoniis, & ordinationibus, quas in hodiernũ vſq; diem obſeruant. Nam in aliq̃bus noctibus anni, nõnullas in domibus ſuis accendunt cãdelas in ſignum victoriæ Machabæoꝝ: & in memoriã miraculi Heſter, & Mardochæi aduerſus Aman. In quo quidem feſto, iubetur in Thalmud: ꝙ quilibet Iudæus inebriari conetur: & in die poſtea ſequẽti in ſua Synagoga hiſtoriã Machabæoꝝ, ſiue Heſter legunt. Et quñ dictas accendũt cãdelas, vel hiſtorias antedictas legunt, hmõi verba proferũt: Benedictus eſt dñs Deus noſter ſæculi: q ſanctificauit nos in ꝓceptis ſuis: & præcepit nos incendere candelas neomeniæ: vel ꝓcepit nos legere hiſtoriam iſtam &c. Videant oẽs: vtrum Deus in lege ſua præceperit hmõi candelas accendi, & hiſtorias legi: qa nuſquam in lege Dei hæc inuenient mandata. Qũo igitur dicere poſſunt, Deum hæc præcepiſſe, niſi mentiantur? Sed eſt ne Deus immemor, an iſtud ſibi præceperit mandatum? Si Deo mentiri non verentur: qũo hoibus mentiri timebunt, & cauebunt, ſiue deſiſtent? Item ibidem inquit Rabba: Transfretabamur mare, & ducebatur nauis ſuper caudam vnius piſcis: ſup quã tribus diebus, & tribus nauigauimus noctibus: &, quod plus eſt, piſcis ibat verſus Orientem, & nauis verſus Occidẽtem: & tñ nauis velociter ibat: ita vt in tãto ſpatio, in quãto poſſet vnus calefieri. lx. leucarum iter faciebat: vt tibi dicet Rabdim, ſi eum interrogaueris. Et cum prope portum fuimus, vidimus hoĩes ſagittas cum balliſtis proiicientes: quaꝝ velocitatẽ nauis noſtra excedebat. Item dicit Rabba: Dum nauigaremus, quãdam vidimus volucrem ſtantem in aqua, ſed eius genu in aquæ ſuperficie videbatur, eius vero caput cœlum tangebat: ego vero volui è naui deſcendere, vt ibidem me lauarem, credens ibi non eſſe profundum: & audiui vocem de cœlo mihi dicentem: Caue, & ne feceris: quia ſeptem anni ſunt: ꝙ ibi cecidit vna ſecuris, & nõdum attigit fundum. & dicit Rabi Chahana, ꝙ volucris illa vocatur Zim. Item inquit Rabba: Dixit mihi qdam Gerularius: Veni, & oſtendam tibi locum, vbi cœlum, & terra ſe adinuicem oſculantur: & ſecum profectus ſum: poſuiq; chlamydẽ meã in quadam feneſtra cœli: & diuerti inde paululum, vt orarem. Cum autem reuerſus fuiſſem, vt meam aſſumerem chlamydem, & non inueniſſem, dixi: Videtur mihi, ꝙ fures ſunt in cœlo: & dixit mihi homo ille: Non eſt, niſi cœli ſphæra, quæ mouetur: ſed reuertere cras eadem hora, qua poſuiſti hodie, & inuenies illam: & in craſtinũ reuerſus meã inueni chlamydem. Et gloſat Rabi Salomon: Noli credere, ꝙ duxiſſet eum vſq; ad finem mundi, quia eſſet iter quingentorum annoꝝ: ſed fecit aſcẽdere in montem excelſum, vbi cœlum attingere poterat. Harum etenim vanitatũ, & mendaciorum multitudinem in libris Hebræis reperire poteris: & in tali doctrina verſantur Hebræi ſine diſcretione, & ſine pudore. Videte quæſo quales ſententias metaphorice poſſes ex huiuſmodi enucleare fabellis: ſomniant igitur, immo delyrant.

¶ Quod Thalmudiſtæ aliqua diuina præcepta abſolute data, & è conuerſo aliqua in loco determinato, & præfixo obſeruanda, iuxta ſuam auſi ſint, vel non ſeruare, vel mutare, voluntatem.

Cap. XXI.

Nec iſtud etiam aliud tacebo Thalmudiſtarum, ſiue Rabinoꝝ Iudæorum ſcelus. Quod tantæ ſint temeritatis, & arrogãtiæ: vt Omnipotentis Dei præcepta abſolute abſolute, & nullo excluſo obſeruationis loco, data: & è cõuerſo in ſpeciali, & determinato loco obſeruanda, ipſi iuxta ſuam facere, & mutare auſi ſint voluntatem: nõ aũt iuxta ipſius Dei mandantis præceptum. Dicitur equidem Deuteronomii cap. v. vi. & xii. Hæc ſunt præcepta, atq; iudicia, quæ facere debetis in terra, quam dominus Deus patrum tuorum daturus eſt tibi: vt poſſideas eam cunctis diebus, quibus ſuper humũ gradieris. Super quibus verbis, Thal-

Digitized by Google

mudiſtæ in lib. Biduſtim. i. Deſpoſationū; capitulo primo. Quærūt: An vniuerſa lex in ipſa terra promiſſionis tm̃ obſeruanda præcipiatur, cum litera planè hoc innuere videatur? & ibidem eam ſic ſoluunt quæſtionem: Quod illa pcepta, quæ ſunt bouas haguf. i. debitum corporis: intelligentes per debitum corporis quicquid à cultu terræ nō dependet: veluti frugum primitiæ, & ſeptimi anni remiſſio, & hmōi: illa oīa debita inquā corpis vbiq;, & ſemper, tam extra terram pmiſſionis, q̃ intra obſeruari debent. Quę vero nō ſunt debitum corporis: quia. ſ. à cultu terrę depēdent in ipſa terra promiſſionis tm̃. Sed q̃ leue, & friuolum ſit hoc fundamentum, nemo tam rudis eſt, q non videat, & maxime ad diuinum mandatum irritandum. quod enim Deus ſtatuit, homo nequaq̃ mutare poteſt. & eo magis, quia in fine ipſius. c. xii. dicitur: Quod præcipio tibi, hoc tm̃ facito dño: nec addas quicquam, nec minuas. Et Deuteř. c. iiii. dř: Scitis, ꝙ docuerim vos pcepta, atq; iuſtitias, ſicut mandauit mihi dñs Deus meus: ſic facietis ea in terra, quā poſſeſſuri eſtis: & obſeruabitis, & implebitis opere &c. Et Deuter. c. v. dř: Cuſtodite igitur, & facite oīa, quæ prꝫcepit dñs Deus vobis: non declinabitis, neq; ad dextram, neq; ad ſiniſtram: ſed per viam, quam prꝫcepit dñs Deus veſter ambulabitis. Et Deuteř. c. iiii. dř: Nō addetis ad verbum, quod vobis loquor: nec auferetis ex eo. Deuteř. c. xxviii. Si tñ audieris mandata dñi Dei tui, quæ ego p cipio tibi hodie: & cuſtodieris, & feceris, ac nō declinaueris ab eis, nec ad dextrā, nec ad ſiniſtram &c. Lex igitur Dei, nec deleri, nec mutari poteſt per aliquē aliū, niſi per ſeipſum. Sed vt quiſq; intelligat quid importat illud Thalmudiſtarum dictum, Quod à cultu terræ dependet: id nanq; ppea dictum eſt, qa Exodi. c. xxiii. ſcriptum eſt: Sex annis ſeminabis terram tuam: & cōgregabis fruges eius: anno autem ſeptimo dimittes eā, & requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui: & quicquid reliquum fuerit edent beſtiæ agri: ita facies in vinea, & in oliueto tuo. Non licebat enim Iudęis ſeptimo anno terram ſuam colere, nec ſerere, nec ēt fructus eius colligere, & percipere, ēt ſponte ſua naſcentes. Volunt igitur iſti, ꝙ eo, qa terra non poteſt in alium deferri locū, ſed ſemp in ipſa perſtat promiſſionis terra: ſic omnia, quę ad ipſius ſpectant cultum, in ipſa promiſſionis terra ſeruentur. Vñ ad Dei mandatum irritandum, valde debili mouentur fundamēto. Sed vltra cultum terrę alia ſunt multa, quę alibi, q̃ in ipſa pmiſſionis terra fieri nō poterant. Dicitur enim Deuteř. c. xii. Non facietis ita domino Deo veſtro: ſed ad locū, quem elegerit dñs Deus veſter de cunctis Tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco holocauſta, & victimas veſtras, decimas, & primitias manuum veſtrarū: & vota, atq; donaria, primogenita boum, & ouium: & comedetis ibi in cōſpectu dñi Dei veſtri. & paulo infra: Illuc oīa, quę præcipio, cōferetis holocauſta, & hoſtias, ac decimas, & primitias manuū veſtrarū: & qcqd pcipuū eſt in muneribus, q̃ vouiſtis dño: ibi epulabimini corām dño Deo veſtro. & paulo infra: Caue ne offeras holocauſta tua in oī loco, quē videris: ſed in eo, quē elegerit dñs in vna Tribuū tuarū, offeres hoſtias, & facies quæcunq; prꝫcipio tibi. & paulo infra: Nō poteris comedere in oppidis tuis decimā frumēti, & vini, & olei tui: primogenita armentorū, & pecorū: & oīa, quę voueris, & ſpōte offerre volueris: & primitias manuū tuarū: ſed corām dño Deo tuo comedes ea in loco, quē elegerit dñs Deꝰ tuus &c. & item paulo poſt: Quæ aūt ſanctificaueris, & voueris dño, tolles, & venies ad locū, quē elegerit dñs: & offeres oblationes tuas &c. Ex qbus oībus infertur, & qdem aperte, & manifeſte: ꝙ nō ea tm̃ de cauſa, ꝙ à cultu terræ oīa dependerent: ſed ēt, qa aliqua alia alibi fieri, & offerri: hoc eſt extra ipſam pmiſſionis terrā expreſſe phibebanť: quę non à cultu terrę: ſed à diligenti ſtudio adimplēdi Dei mandata, & fidelium vota, & donaria dependebant. Sed vt hæc ipſa veritas adhuc clarius eluceſcat, à gñali parump recedamus locutione: & ad aliqua deſcēdamus particularia. Dicite quæſo Iudęi:

Si extra pmiſſionis terrã pręceptũ obſeruatis circũciſionis, de quo dr̃ Geñ. c. xvii. & Sabbati feſtiuitatẽ: quare nõ obſeruatis & extra ipſam pmiſſionis terrã præceptũ illud aliud de veſtimentoꝝ veſtroꝝ fimbriis? de quo dr̃ Numeri. c. xv. vbi ſic dr̃: Dixitq; dñs ad Moyſem: Loquere filiis Iſrael: & dices ad eos: vt faciant ſibi fimbrias p angulos quatuor pallioꝝ: ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cũ viderint, recordentur oium mãdatoꝝ dñi: nec ſequantur cogitationes ſuas, & oculos p res varias fornicãtes: ſed magis memores pceptoꝝ dñi facient ea, ſintq; ſancti Deo ſuo: ego dñs Deus veſter. Quod mandatum replicat Deuter. c. xxii. his verbis: Funiculos i fimbriis facies p quatuor angulos pallii tui, quo operiris. De circũciſione autẽ ſic dr̃ Geñ. cap. xvii. Hoc eſt pactũ meum, quod obſeruabitis inter me, & vos, & ſemen tuum poſt te: Circuncidetur ex vobis omne maſculinũ, & circũcidetis carnẽ pręputii veſtri &c. Neutrũ horum duoꝝ pręceptoꝝ magis in vno loco, q̃ in alio cuſtodiri mandat Deus: ſed ambo abſolute mãdantur, & pari modo: quare aũt Iudæi extra pmiſſionis terrã exiſtẽtes, alteꝝ faciãt, & obſeruent. ſ. circũciſionem: alteꝝ vero non. ſ. veſtimẽtoꝝ fimbrias, non intelligo. Si enim Iudęi in ſua pmiſſionis terra, vbi Iudęi oẽs morabant, eas fimbrias deferebant: quãto magis eas in alienis terris, & locis, vbi pauciſſimi ſunt Iudæi, deferre, & geſtare deberent? & eo magis, vt ab aliis cognoſci poſſent? Quare aũt hoc faciant, nõ video: niſi aut quia nolũt mandatoꝝ Dei memores eſſe, & ſancti: aut qa erubeſcunt Iudęoꝝ noie vilipendi: aut fallẽdi, ſiue decipiendi gratia. Sed qua rõne id faciant, Dei mãdatũ omiſſione trãſgrediuntur, & grauiſſime peccãt. Dixi de vno mãdato, quod Iudęi non obſeruãt extra promiſſionis terram: cũ id abſolute mandatum fuerit: tãto magis philaterias, quas, Ceffalim, nominãt, deferre deberẽt: quia dicunt Deũ portare philaterias: vt dictũ eſt ſupra. c. v. pñtis libri. Si Deus igitur portat eas (vt inquiunt Iudæi) erubeſcere nõ deberẽt eas geſtantes. Dicam de vno alio: qđ extra pmiſſionis terrã obſeruare nõ tenentur: & tñ obſeruant. De ſolẽnitate nanq; Tabernaculoꝝ ſic dr̃ Deuter. c. xvi. Solẽnitatẽ quoq; Tabernaculoꝝ celebrabis per ſeptẽ dies, qñ collegeris de area, & torculari fruges tuas: & epulaberis in feſtiuitate tua, tu, & filius tuus, & filia, & ſeruus tuus, & ancilla: Leuites quoq;, & aduena, & pupillus, & vidua, q intra portas tuas ſunt: ſeptem diebus dño Deo tuo feſta celebrabis i loco, quẽ elegerit dñs: benedicetq; tibi dñs Deus tuus in cũctis frugibus tuis, & in oi opere manuũ tuaꝝ, erisq; in lętitia. Leuitici quoq;. c. xxiii. dicitur: A quintodecimo ergo die mẽſis ſeptimi, quando cõgregaueritis omnes fruges terrę veſtræ, celebrabitis ferias dñi ſeptem diebus. Die primo, & die octauo erit Sabbatum: ideſt requies: ſumetisq; vobis die primo fruct⁹ arboris pulcherrimæ, ſpatulasq; palmarum, & ramos ligni denſarum frõdium, & ſalices de torrẽte, & lætabimini corãm domino Deo veſtro. Ex quibus ſacratum literarum verbis: Quod hæc ſolẽnitas ſolum in promiſſionis terra fieri deberet, tripliciter aperte oſtendi poteſt. Primo nãq; ex illis verbis Deuter. c. xvi. Qñ collegeris de area, & torculari fruges tuas. & ex illis Leuitici. c. xxiii. Quãdo congregaueris fructus terrę tuę: ex qbus pcipitur fructus terrę veſtrę. ſ. promiſſionis, neceſſario habendos fuiſſe: quos, quia habere non poteſtis o Iudęi, cum ipſam terram non poſſideatis, ideo ipſam ſolẽnitatem extra promiſſionis terram celebrare non poteſtis, ſaltem rite. Secundo, ex illis aliis verbis Deuteronomii. c. xvi. Septem diebus domino Deo tuo feſta celebrabis in loco, quem elegerit dominus: hoc eſt in diuino templo: ex quo in ſola promiſſionis terra hoc fieri debere mandatur. Tertio, ex illis aliis verbis Deuteronomii capitulo. xvi. Eritisq; in lętitia. quę verba in Leuitico capitulo vigeſimotertio, melius eluceſcunt, vbi dicitur: Et lętabimini corãm domino Deo veſtro: hoc eſt in tẽplo diuino, vbi epulari mandatur. Poſſet & adhuc addi quarta ratio, ex illis Deuter. verbis, capitulo ſextodecimo: Bñdicetq; tibi dominus Deus tuus in cũctis frugib⁹

tuis: & in omni opere manuũ tuarũ. Per quã benedictionẽ, nõ difficile oſtẽditur, ꝙ obediẽtes Deo terræ fructibus abũdarent: & ẽt opeꝝ manuũ ſuaꝝ abundantia fruerent. Cum aũt Iudęi noſtri tpis hoc mandatũ nõ ſeruẽt: qa nec ſerũt, nec metunt, nec opa aliqua manibꝰ operant, ſaltem oẽs: ſed vſuraꝝ voragini ſtudioſe incumbãt, diuina carẽt benedictione, & diuinũ inſup violant mãdatũ: & maxime celebrãdo antedictæ ſolẽnitatis celebritatẽ extra terrã ſuã. Quęro inſup à Iudæo: Quare Azymoꝝ, ſiue Phaſæ ſolẽnitatem extra ꝑmiſſionis terrã, poſtq̃ ab ea eiecti, & expulſi ſunt, celebrare audeant: cũ eo tpe, quo ipſam ꝑmiſſionis terrã poſſidebãt, & qdem pacifice, feſtiuitatẽ, ſiue ſolẽnitatem illã in aliqua alia vrbiũ ipſius ꝑmiſſionis terrę, q̃ in ſola Hieroſolymę vrbe ex diuino mãdato celebrare non poſſent? Dicitur enim Leuitici. c. xxiii. Mẽſe primo quartadecima die mẽſis ad veſperam Phaſe dñi eſt: & qntadecima die mẽſis huius ſolẽnitas Azymoꝝ dñi eſt. Septẽ diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctusq́; : oẽ opꝰ ſeruile non facietis in eo: ſed offeretis ſacrificiũ in igne dño ſeptẽ diebꝰ: dies aũt ſeptimꝰ erit celebrior, & ſanctior: nullũq́; ſeruile opus facietis in eo. Itẽ ẽt ſic dr Deuter. c. xvi. Obſerua mẽſem nouaꝝ frugũ, & verni primum tpis: vt facias Phaſe dño Deo tuo: qm̃ in iſto menſe eduxit te dñs Deus tuus de Aegypto nocte: immolabiſq́; Phaſe dño Deo tuo de ouibus, & bobus in loco, quẽ elegerit dñs Deus tuꝰ: vt habitet nomen eius ibi. & iteꝝ ibidem paulo inferius: Non poteris imolare Phaſe in qualibet vrbiũ tuaꝝ, quas dñs Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco, quẽ elegerit dñs Deus tuus: vt habitet nomẽ eiꝰ ibi. Inuenimus eqdem duplicem ſolẽnitatem in huiuſmodi feſto fuiſſe celebratã. Quarum altera erat in agno Paſchali immolando in veſpera quartædecimę diei primi menſis, & comedẽdo in qbuſcũq; domibus, cũ multis, & admirãdis cerimoniis: ſicut dicitur Exodi. c. xii. & vt copioſe dictum eſt ſupra libr. viii. c. xi. tit. iii. in ſecunda figura euchariſtię. Altera vero erat ſacrificium admirandum, quod ſequenti die fiebat in mane in Dei templo. De quo ois populus epulabat, & in templo diuino, & iuxta ipſum templũ publice. Ad cuius ſolẽnitatis celebrationẽ oẽs Iudęi in Hieroſolymam ſe conferre tenebantur: quod patet in pluribus ſacrarum literarum locis: & aliqualiter apertius ex dictis Ioſephi lib. vii. de Bello Iudaico. c. xxv. vbi ſic dicitur: A totis enim regionibus ad Azymorum diem feſtum congregati, bello ſubito circunfuſi ſunt: vbi primo quidem illis peſtifera lues ex loci anguſtia naſceretur: deinde citius fames. Quod autem caperet tantã hoium multitudinẽ ciuitas, certũ erat ex his, q ſub Ceſtio fuerant. Enumeratis enim tunc viris ciuitatis, ac Florus Neroni ſignificare cupiens ꝯtemnenti nationem à Põtificibus petiit: vt, ſi quo modo poſſent, multitudinem numerarẽt. Illi aũt cũ dies feſtus adeſſet, qui Paſcha vocatur: qñ à nona qdẽ hora, vſq; ad vndecimã, hoſtias cædunt per ſingula qdem ꝯtubernia non pauciorum, q̃ decem hoium ſiũt: ſolũ enim epulari non licet, multi ẽt vicini cõueniunt. Hoſtiaꝝ quidem ducenta & qnquaginta millia & qngentas numerauere. Fiũt aũt, vt denos epulatores per ſingulas imputemus, vicies centena, ac ſeptingentena millia, ſancti oẽs, & puri: nec enim leproſis, ſiue vitiliginoſis, & ſemine fluentibꝰ: quos Gonotitos vocant: neq; mulieribus menſtruo cruore pollutis, neq; aliis inquinatis participare ſacrificia permittebant: ſed nec alienigenis qdem, niſi legionis cauſa veniſſent &c. hęc oia Ioſephus vbi ſupra. Pius primus Papa. xi. & Victor primus natione Afer, Papa. xv. conſtituerũt, vt Paſcha Dominico die celebraretur, à .xiiii. Luna primi menſis: hoc eſt Martii, vſq; ad vigeſimamprimã: quoꝝ Decretis obtemperauit Theophilus Palęſtinę vrbis epiſcopus: qui contra eos ſcripſit, qui .xiiii. Luna cũ Iudęis Paſcha celebrabãt. In hãc enim opinionem inuectus eſt Polycrates Epheſiorum epiſcopus: qui ex vetere ꝯſuetudine. xiiii. Luna cũ Iudæis Paſcha celebrabat. Se enim Apl'i Ioãnis, & veteꝝ auctoritatẽ ſecutũ oſtẽdit: Nos,

inquit,

Digitized by Google

inquit, inuiolabilē celebramus diē: neque addētes quicq̃, nec diminuētes &c. vt in Platina in vita Victorii. Sed Damaſus in vita Victorii inq̃t: Hic fecit Conſtitutū ad īterrogãdū ſacerdotiū de circulo Paſchæ cum p̄ſbyteris, & epis, facta collatione, & accerſito Theophilo Alexandrino facta ꝯgregatione: vt à .xiiii. Luna primi mēſis: hoc eſt Martii, vſq; ad .xxi. die Dominica cuſtodiatur ſanctum Paſcha. Quod ēt oēs faciētes Phaſe ſanctificarent̄, patet Eſdræ .ii. c. vii. vbi dr̄: Et egerunt filii Iſrael cum his, qui erant ex captiuitate illud Phaſe .xiiii. Luna menſis primi: qñ ſanctificati ſunt ſacerdotes, & leuitę: oēs filii captiuitatis nō ſunt ſimul ſanctificati, quia leuitę oēs ſimul ſanctificati ſunt: & imolauerunt Phaſe vniuerſi filii captiuitatis: & fratribus ſuis ſacerdotibus: & ſibimetipſis: & manducauerunt filii Iſrael, q erant ex captiuitate oēs, qui remanſerant ab oībus execrationibus gentium terræ, quęrentes dñm: & celebrauerunt diē feſtum Azymorum ſeptem diebus epulātes in cōſpectu dñi &c. Si ergo Iudęi oēs eo tpe, quo promiſſionis terrā poſſidebant, in Azymorū ſolēnitate, vt diuinā legem adimplerent ex ſuis eiuſdem promiſſionis terrę ciuitatibus egredientes in Hieroſolymā vrbē, in qua erat Dei templū, aſcendebāt, & cōgregabātur: vt ipſis ibi prius purificatis, Paſchalia feſta, non priuate, ſed publice, & in cōi per ſeptem dies rite celebrarēt. Qua rōne, quo'ue fundamento ſe defendere, & excuſare poſſunt, ꝙ ab eo tpe citra, quo ab ipſa promiſſionis terra eiecti, & expulſi fuerunt, ac exules, & vagabūdi per vniuerſum penè mundū ſine ſummi Dei templo, & ſine ſacrificio ſparſi ſunt, & abinuicē ſegregati: vt in tot īnumerabilibus, & diuerſis locis, in alienis vrbib⁹, oppidis, & viculis: non publice, & in cōi, & non (vt prius) purificati: ſed tanq̃ priuati, & inquinati potuerint, & poſſint ea Paſchalia feſta peragere, qn Oīpotentis Dei mādatum violent, diſſipent, & oīno lacerent? Leuitici. c. xxiii. Hæ ſunt ergo ferię dñi ſanctę, quas celebrare debetis tēporibus ſuis: Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperam, Phaſe dñi eſt: & quintadecima die mēſis huius, ſolēnitas Azymoꝝ dñi eſt. Septē diebus azyma comedetis: dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctusq;. Oē opus ſeruile non facietis i eo: ſed offeretis ſacrificiū in igne dño ſeptē diebus: dies aūt ſeptimus erit celebrior, & ſanctior: nullūq; ſeruile opus facietis i eo. Hoc idē ēt dr̄ Numeri. c. xxviii. his verbis: Menſe aūt primo quartadecima die menſis, Phaſe dñi erit: & qntadecima die, ſolēnitas. Septē diebus veſcentur azymis: quaꝝ dies prima venerabilis, & ſancta erit. Oē opus ſeruile nō facietis in ea: offeretisq; incēſum holocauſtum dño.

Oppoſitio.

Sed diceret forte Iudæus: Ad impoſſibile nemo tenetur. Si enim nec Hieroſolymam ciuitatem, nec Dei templū, nec ēt locum alium noſtrum habemus, & poſſidemus: imo potius in alienis ciuitatibus, & locis (vt dixiſti) exules ſumus: qūo poſſumus in aliquo loco in vnū ꝯgregari, & ſacrificia, & epulationes in cōi celebrare? Quod aūt poſſumus, id facimus: agnum nāq; anniculū in .xiiii. Lunę primi menſis veſpera occidimus: & panes azymos facimus: & in noſtris priuatis domibus, iuxta legis ritū, comedimus, Exodi. c. xii. vnde Deus nos habet excuſatos, & noſtram bonā acceptat volūtatē. ſimiliter ēt fecerūt parentes noſtri, qñ ex Aegyptiaca exiuere captiuitate: & tñ Deum ſic habuerunt propitium: vt ſicco veſtigio mare Rubrū pertranſierint, & ab Aegyptioꝝ inſequentium manibus inſontes euaſerint.

Reſponſio.

Rñdetur. Si ad impoſſibile nemo tenet̄ (vt dicis) nemini ēt licet, legem Dei mutare, vel aliqualiter mouere. dicente Moyſe Deuter. c. v. Cuſtodite igitur, & facite, q̃ præcepit dominus Deus vobis: Non declinabitis neq; ad dextram, neq; ad ſiniſtrā: ſed per viam, quam p̄cepit dñs Deus veſter ambulabitis, vt viuatis, & bñ ſit vobis. Si parentes, ſiue maiores veſtri agnū anniculum imolauerūt, qñ ab Aegyptiaca liberati fuere ſeruitute, & ab hoſtiū inſequentium manibus euaſerunt: id eqdē euenit, qa Oīpotenti Deo fuerūt obediētes: eius enim legē Exodi. c. xii. ſcriptā penitus adimpleuerūt: cum de huiuſmodi feſti celebratione nulla alia tunc tēporis

Digitized by Google

lege teneretur. Cum autem poſtea ab Aegypto egreſſi per deſertũ peregrinarentur: legemq́; à Deo per manũ Moyſis recepiſſent, ad maiorẽ huius feſti Paſchalis celebrationẽ, aliæ quædã additę ſunt ſolẽnitates. de q̃bus dicitur Leuit. c. xxiii. & Numeri. c. xxviii. Item & Deuter. c. xvi. Leuitici enim. c. xxiii. aliqua ex ꝯtentis Exodi. c. xii. repetunt: & aliqua nouiter addunt. Numeri vero. c. xxviii. deſcribunt ſacrificia, quę ſingulis diebus fieri debẽt in ipſa Phaſę ſolẽnitate: hoc eſt in ipſis ſeptẽ huius ſolẽnitatis diebus. Sed Deuter. c. xvi. ſic dicitur: Obſerua mẽſem nouarũ frugũ, & verni primum tp̃is vt facias Phaſe domino Deo tuo &c. & paulò infra ſequitur: Immolabiſq́; Phaſe dño Deo tuo de ouibus: & de bob' in loco, quẽ elegerit dñs &c. & iterum paulo inferius: Immolabiſq́; Phaſe veſpere ad Solis occaſum: qñ egreſſus es de Aegypto: & coques, & comedes in loco, quẽ elegerit dñs Deus tuus: maneq́; cõſurgẽs vades in Tabernacula tua: ſex diebus comedes azyma: & in die ſeptima, quia collecta eſt dñi Dei tui, nõ facies opus. Ex q̃bus in dictis tribus locis: & maxime Deuter. c. xvi. deſcriptis, colligitur nõnulla de nouo fuiſſe à ſummo Deo ad huius Paſchalis feſti celebrationẽ inſtituta, & addita: hoc eſt vltra ea, quæ Exodi. c. xii. ꝯtinentur. Nam Leuitici. c. xxiii. hęc addita fuit particula: Sed offeretis ſacrificium in igne dño ſeptem diebus. Numeri. c. xxviii. illa addita ſunt ſacrificia, q̃ ſingulo die ipſorũ ſeptem erant facienda. Ex dictis aũt Deuter. c. xvi. hæc addita ſunt: Immolabiſq́; Phaſe dño Deo tuo de ouibus, & de bobus in loco, quem elegerit dñs: hoc eſt in templo. Et iterũ hæc alia additur particula: Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbiũ tuarũ. Ex q̃bus additionibus aperte conſtat, hm̃oi Paſchalem ſolẽnitatẽ per legẽ Moſaicã in deſerto traditã, illam Exodi. c. xii. de agno anniculo fuiſſe multipliciter alteratam: hoc eſt aliis cerimoniis adiunctis, & de nouo additis: vnde effectum eſt, vt deinceps ſolus ritus celebrationis feſti Paſchalis in dicto capite duodecimo Exodi deſcript', non ſufficerit: ſed & neceſſaria fuerint illa alia de nouo addita: quapp̃ feſta ipſa deinceps pari gradu (vt prius) celebrari non potuerunt. Sed adde inſuper hoc aliud: quod in Iudęorũ reprehenſionẽ multo magis reſultabit. Extat quoq; hæc alia particula in antedicto capite Deutero. c. xvi. vbi ſic dĩ: Immolabiſq́; Phaſe veſpere ad Solis occaſum, qñ egreſſus es de Aegypto: & coques, & comedes in loco, quẽ elegerit dñs Deus tuus: maneq́; ꝯſurgens vades in Tabernacula tua. ex qua particula oſtenditur non difficile, ꝙ agnus, q in veſpere quartædecimę Lunæ primi menſis imolabatur, deinceps nõ in domibus priuatis imolaretur, vt prius: ſed in loco, quem eligeret dñs: hoc eſt in templo coqueretur, & mãducaretur. Item hoc aliud ex illa oſtenditur particula: Maneq́; conſurgens vades in Tabernacula tua: quod cum Ioſepho ꝯuenit, vt ſuperius dixi: q̃a in templo, & ſub porticibus, vel in platea iuxta, vel circa templũ ex ſacrificio boũ, & ouiũ totus populus in ꝯtuberniis: vbi non eſſent pauciores epulatores decẽ, lætabundi epulabantur in cõi. Eſdrę primo. c. vi. Fecerunt aũt filii tranſmigrationis Paſcha quartadecima die menſis primi: purificati enim fuerant ſacerdotes, & leuitę quaſi vnus, oẽs mũdi ad imolãdũ Paſcha &c. Eſdræ. ii. c. i. Et fecit Ioſias Paſcha in Hieroſolymis dño: & imolauit Phaſe decimaquarta Luna primi mẽſis. & ibidem magis infra: Steterũt ſacerdotes, & leuitæ hñtes azyma per Tribus. & paulo inferius dicitur: Secũdum ea, quæ in libro Moyſis ſcripta ſunt. Si igitur ex lege Dei conſtat, ſicuti ꝯſtat, & in veſpera Phaſæ ad Solis occaſum imolandũ eẽ agnũ: & coquendũ, ac comedẽdum: & in mane eũdum eſſe in Tabernaculis: & hęc oĩa in loco, quem elegerit dñs: hoc eſt in tẽplo: quo poſſunt Iudęi vbiq; extra promiſſionis terrã hęc ſolẽnia facere, qn legẽ Dei violent, & diſſipent: & qn idolatrent: iuxta Samuelis ſniam primo Regũ. c. xv. vt etiam dixi ſuperius in hoc eodem lib. ix. c. v. Deberent enim ſic ab iſto ſacrificio ſe abſtinere, ſicut à cæteris ſe abſtinent ſacrificiis. Et quare Deo ſacrificium nõ facitis, Malachias. c. i. exprimit, dicens: Non eſt mihi

mihi voluntas in vobis, dicit dñs &c. Ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum &c. Et in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda &c. Si aũt ipſi Iudęi quęrerent, quare nos Chriſtiani hæc non celebremus ſolẽnia: reſpondere poſſemus: Quia illa veteris legis ſolẽnia erãt quędam futurorũ vmbra de noſtro Paſcha ſi agno immolando. ſ. Ieſu Chriſto: q eo ꝙ venit, & figuras adimpleuit, ideo ipſe verus fuit agnus: q abſtulit peccata mundi: q mortem noſtrã moriendo deſtruxit: & vitam reſurgendo reparauit: quo tpe hmõi cerimonię, vnà cum lege vetere, finitę, & terminatę ſunt: vt lib. vi. c. lxxxv. probatum eſt. Audi pręterea B. Hierony. in quodam Sermone de hoc agno, ſic dicentem: Non putemus agnũ iſtum anniculum vbicunq; poſſe comedi: pręcipitur enim nobis: vt i vna illũ comedamus domo. i. ne extra eccleſiam imolari agnũ putem⁹. Ex quo manifeſtũ eſt, ꝙ Iudęi, & hęretici, & oĩa conuenticula, dogmataq; perverſorũ; qui agnum in eccleſia non comedunt, non eos agni carnes comedere, ſed draconis, q datus eſt (iuxta Pſalterium) in eſcam populis Aethiopum, Pſalm. lxxiii. Quomodo enim in diluuio nõ ſaluatur, niſi qui in Arca fuerit Noe: & corruente Hierico, vna tãmodo Raab meretrix. i. eccleſię credentis, ex gentibus cuſtoditur domus: ita in immolatione agni: tũc vere agnus occiditur, cum in vna mactatur domo: hoc eſt in vna eccleſia. Quòd autem imundi non poſſent Paſcha manducare, ſed oporteret eos mundari, ꝯſtat Numeri c. ix. quia ibi deſcribitur de Paſchate celebrato penes montem Synai.

¶ De Paſcha, & de eſu agni Paſchalis.

Quæritur: vtrum dominus agnum Paſchalem cum Apoſtolis mãducauit, ſm legis mandatũ, Luna decimaquarta (vt dicunt Latini) an pręuenerit illius comeſtionem per diem: manducans ipſum Luna tertiadecima: vt aſſerũt Gręci. Et videtur, ꝙ verior ſit opinio Gręcorum affirmantium Chriſtum cum Apoſtolis agnum Paſchalem manducaſſe Luna tertiadecima per diem præueniendo tempus comeſtionis illius per legem determinatum. Et id probatur primo auctoritate Beati Euangeliſtę Ioannis tertiodecimo capitulo Euangelii ſui, dicentis: Ante diem feſtum Paſchę &c. Dies autem feſtus Paſchæ, erat dies Lunę quartuſdecimus: in quo Paſcha: hoc ẽ agnus Paſchalis, occidebatur, iuxta illud Lucę capitulo vigeſimoſecundo: Venit dies Azymorũ, in quo neceſſe erat occidi Paſcha. Item ibi: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? id eſt agnum Paſchalem. Item Ioannis capitulo decimooctauo: Non introierunt Prętorium, vt non cõtaminarentur, ſed manducarẽt Paſcha. Dies autem, qui fuit ante iſtum, fuit dies tertiuſdecimus Lunæ: ergo Luna tertiadecima Chriſtus cum Apoſtolis agnum manducauit. Secundo, tali ratione vmbrę, figurætq; veritas reſpondere debuit, & ſignificatum ſigno. Diximus autem ſupra: Agnum in veteri lege immolatum, figuram fuiſſe imolationis Chriſti. Et ideo ſicut agnus ille Luna quartadecima imolabatur, ſm legẽ Exodi capitulo duodecimo, ſic & Chriſtus pro nobis immolari debuit Luna decimaquarta. Sed in die pręcedenti: videlicet in ſero, agnum cũ Apoſtolis manducauit. Ergo tũc fuit Luna tertiadecima. Tertio, exemplo ſanctarũ mulierũ, quę in ſero Paraſceues vnguenta parauerunt: vt dicitur Lucę. c. xxiii. Hoc aũt nõ licuiſſet illis, ſi eo die Luna (vt quidam dicunt) quintadecima fuiſſet: nã talis dies fuiſſet ſolẽniſſima: vt dicit Leuitici capitulo vigeſimotertio. Et propterea videtur, ꝙ in Paraſceue Luna fuerit quartadecima: & die præcedenti, in qua Chriſtus cum Apl'is cœnauit, fuerit tertiadecima. Quod totum confirmatur verbis Chryſoſtomi ſuper illud Ioannis capitulo decimooctauo: Vt manducarent Paſcha, dicentis: Illi tunc faciebant Paſcha: Chriſtus vero ante vnam diem id fecit, reſeruans ſuam occiſionem Paraſceue: id eſt ferię ſextę, quando verum fiebat Paſcha. Iterum verbis ipſorum Iudęorum dicentium: Non in die feſto: ſcilicet occidatur: ne forte tumultus fieret in populo. Non videtur denique, quòd hi, qui rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura, ne in ſolem

nitate Sabbati corpora eorum in Cruce remanerẽt, in ipſa ſolẽnitate Paſchali Chriſtum occiderint: ſed potius in vigilia Paſchæ. Luna.xiiii. & ſic in die præcedenti Chriſt⁹ cœnauit cũ Diſcipulis Luna.xiii. In ↄtrarium eſt ſnia Latinorum, aſſerentium Chriſtum agnum, ſm legis mãdatũ, cum Aplis Luna.xiiii. comediſſe: & Luna.xv. in ſolẽnitate Paſchali crucifixum fuiſſe. Quod probaſ primo verbis Matthæi.c. xxvi. dicentis: Prima die Azymorum acceſſerunt Diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? Vbi B. Hieronymus ait: Prima die Azymorum, quartadecima dies eſt primi mẽſis quãdo agnus ĩmolatur, & Luna pleniſſima eſt, & fermentũ abiiciſ. Remigius ẽt hic dicit: Notandũ eſt, ꝙ apud Iudęos prima die Paſcha celebratur: reliq vero ſeptẽ ſequẽtes, dies Azymorum vocantur: ſed nũc dies Azymorum ponitur ꝓ die Paſchæ. Chryſoſtomus quoqꝫ in Homelia dicit: Cõſueuerunt Iudæi à veſpera ſemp numerare diẽ: vñ huius diei facit mẽtionẽ, ſm quam in veſpera Paſcha erat ĩmolandũ: quod qnta feria fuit. Item Marci.c.xiiii. dr̃: Primo die Azymorum, qñ Paſcha ĩmolabãt, dicunt ei Diſcipuli: Quo vis eamus &c. Super quæ verba Beda ſic loqtur: Primum diem Azymorum quartũdecimum diẽ primi menſis appellat: qñ, fermento abiecto, ĩmolare. i. agnum occidere, ſolebãt ad veſperam. Quod exponẽs Apls, ait: Paſcha noſtrum imolatus eſt Chriſtus: q licet die ſequenti: hoc eſt.xv. Luna ſit crucifixus: att amẽ nocte, qua agnus imolabatur, corporis, ſanguinisqꝫ ſui tradens myſteria celebrãda: & à Iudęis tẽtus, ac ligatus ipſius ĩmolationis: hoc eſt paſſionis ſuę, ſacrauit exordiũ. Rurſus verbis Lucę.c.xxii. ſic ſcribẽtis: Venit dies Azymorum, in quo neceſſe eſt occidi Paſcha &c. vbi inqt Theophil⁹: Eadem qnta feria mittit duos de Diſcipulis ad parandũ Paſcha: per oĩa manifeſtans, ꝙ vſqꝫ ad extremũ vitę non eſt aduerſatus legi. Pro ſolutione huius quæſtionis, tria ſunt prius notãda. Secundo tres Cõcluſiones explicabuntur. Tertio poſt ambas ipſas Cõcluſiones, ad obiecta rñdebimus. Ad primũ notandũ, dicimus B. Auguſtini auctoritate ſuper Ioannem, dicẽtis: Paſcha non (vt qdam dicũt) Grecum nomen eſt, ſed Hebręũ. opportuniſſime tñ occurrit in hoc noĩe quædam cõgruentia vtriuſqꝫ linguarum: quia enim, Pati, Gręce, Paſchin, dicitur: ideo Paſcha paſſio eſt: vel hoc noĩe, Paſſio, ſignificaſ. In ſua vero lingua, hoc eſt in Hebręa Paſcha, Tranſitus, dicitur. Propterea, ꝙ tũc primum Paſcha celebrauit ppls Dei, qñ ex Aegypto fugiẽtes, Rubrũ mare trãſierunt. Nunc ergo figura illa prophetica in veritate completa eſt: cũ ſicut ouis ad immolandũ duciſ Chriſtus: cuius ſanguine illitis poſtibus noſtris. i. cuius ſigno Crucis ſignatis frontibus noſtris, à ꝑditione huius ſæculi, tanq̃ à captiuitate Aegyptiaca, liberamur: & agimus ſaluberrimũ tranſitum: cum à Diabolo ad Chriſtum tranſimus: & ab iſto inſtabili ſęculo ad eius fundatiſſimũ Regnũ. Hoc itaqꝫ nomen. i. Paſcha, velut interpretãs nobis Euãgeliſta, dicit: Sciens, qa venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mũdo ad patrem. Ecce Paſcha: ecce tranſitus. Sed ſi de hoc diffuſius habere cupis, vide Poſtillam Vgonis Cardinalis ſuper principiũ.c.xxii. Lucæ Euangeliſtæ. Secũdum notãdum eſt, ꝙ (vt inqt Beda) hoc iuxta veteris inſtrumenti ſcripturam, inter Paſcha, & Azyma diſtat: ꝙ Paſcha ipſe ſolus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad veſperam: hoc eſt .xiiii. Luna primi menſis. Quintadecima autem Luna, qñ egreſſum ẽ de Aegypto, ſuccedebat feſtiuitas Azymorum: quę ſeptẽ diebus: videlicet vſqꝫ ad vigeſimãprimã eiuſdem menſis ad veſperã, eſt ſtatuta ſolemnitas. Verum & diem Azymorum pro Paſcha Euangeliſtæ indifferẽter ponere ſolent: vnde Marcus dicit: Erat aũt Paſcha, & Azyma poſt biduum: quia & Paſchæ dies in azymis panibus eſt celebrari præceptus. hęc ille. Tertium notandum eſt: ꝙ (vt dicit Vgo Cardinalis, & Albertus Magnus ſuper illud Marci.c.xiiii. Erat Paſcha, & Azyma poſt biduum) hoc nomen Paſcha in ſacra ſcriptura ſeptempliciter accipitur. Primo pro tota ſeptimana Azymorum, à die quintadecima, vſqꝫ ad vigeſimamprimam Aprilis. & ſic accipitur

Actuum

Digitized by Google

Actuum.c.xii. vbi de Herode dr̃: ꝙ cũ apprehendiſſet Petrum, miſit eũ in carcerẽ, volẽs poſt Paſcha: hoc eſt poſt dies Azymorum, producere eum pp͞lo. Secũdo, ꝓ hora vnius diei.i. pro veſpera quartędecimę Lunæ Aprilis. & ſic accipitur Exodi.c.xii. Leuitici.c.xxiii. & Ioãnis.c.xiii. atq; Matthęi.c.xxvi. cum dr̃: Scitis, qa poſt biduum Paſcha fiet. Item Marci.c.xiiii. Erat Paſcha, & Azyma poſt biduũ. Tertio, ꝓ primo die Azymoꝝ, qñ Luna eſt quartadecima. & ſic accipitur Ioann.c.xiii. Ante diem feſtum Paſchę &c. Quarto, ꝓ panibus azymis, Ioannis.c.xviii. Ne cõtaminarẽtur: ſed manducarent Paſcha.i. panes azymos, vel Paſchales. Quinto, pro agno Paſchali: vt Lucę.c.xxii. Venit dies Azymoꝝ in quo neceſſe erat occidi Paſcha. Item ibi: Quo vis eamus, & paremus tibi comedere Paſcha? Sexto, pro feſtiuitate epuli ſecundo Paralip.c.xxxv. Non fuit Phaſe.i. Paſcha, ſimile huic. Septimo, pro ipſo Chriſto, prima ad Corinth.cap.v. Paſcha noſtrum imolatus eſt Chriſtus. Et de his ſeptem modis extat hmõi verſus: Hebdomada, hora, dies, epulæ, pecus, Azyma, Chriſtus. His notatis, ſecũdo loco ponimus tres Cõcluſiones. Quaꝝ prima eſt: Suſtentabile eſt abſq; fidei pręiudicio, dominũ vltimam cœnã per diem ꝓueniſſe, & agnum Paſchalem cũ Ap͞lis Luna tertiadecima (vt Gręci dicunt) manducaſſe. patet hoc rationibus ſupra ꝓ tali opinione adductis. Nec expreſſe inuenimus aliquem ſanctoꝝ hoc negantem, niſi ꝙ doctores nr̃i aſſerũt, Chriſtum fuiſſe paſſum Luna quintadecima. Ioan. inquit.c.iii. Iudęi ergo, qm̃ Paraſceue erat, vt non remanerent in Cruce corpora &c. Et ſic dicit, eum crucifixũ fuiſſe die pręcedente Sabbatũ, qui Paraſceue dr̃. de Luna vero nihil dicit. Sed ipſe Ioã.c.xiii. ait: Antę diẽ feſtum Paſchę, ſciens Ieſus, quia venit hora eius, vt trãſiret ex hoc mundo &c. Sed Euangeliſtę hoc non expreſſerunt. Chryſoſtomus aũt (vt patuit ſupra) dicit, dñm per diem præueniſſe Paſchę manducationem. Videtur quoq; idem ex dictis Ioan.c.xviii. ꝙ Iudæi, qñ duxerunt Chriſtũ ad Pilatum, nõ introierunt in Prętorium: vt

Finus Ferrarien̄.

nõ ꝯtaminarent: ſed mãducarẽt Paſcha. Ex quo patet, ꝙ nondum mãducauerant agnũ Paſchalẽ: ſed illo die erãt mãducaturi: Chriſtus aũt in ſero diei pręcedentis manducauerat. Si igit̃ Iudæi Luna quartadecima agnũ Paſchalẽ comederũt, conſtat, Chriſtum Luna.xiii. illum comediſſe. Apparet ẽt tũc neceſſariũ fuiſſe: vt auctor legis in lege diſpenſaret: qa ante veſperam Lunæ quartędecimę (ſm̃ tenentes hanc opinionem) erat moriturus: & tñ Paſcha comedere debuit: tum, & vſq; in finẽ declararet, ſe nõ veniſſe vt ſolueret legẽ, ſed adimpleret: tum ẽt vt ſic vetuſtatẽ nouitas, vmbram veritas, & lux noctẽ illuminaret. Erat enim Chriſtus ꝯſummator veteris, & inſtitutor noui teſtamenti: & ſic oñdere debuit hoĩs ſanctitatẽ in legis obſeruatione conſiſtere: ita qñq; decuit, vt demõſtraret Dei auctoritatẽ in eius diſpẽſatione poteſtatẽ habere. Videtur quoq;, vt Luna tertiadecima debuerit agnũ manducare: & Luna quartadecima ꝓ nobis imolari: quatenus ſic veritas figurę reſpõderet. Agnus enĩ (vt diximus) Luna quartadecima immolabatur. Ex qbus patet reſponſio ad dictũ illud, quo qdam probare nituntur, id Chriſto nõ licuiſſe: qa nũquam cuiq̃ licuit pręuenire diem quartãdecimã primi mẽſis in Paſchę celebratione. Sed q impediebant Paſcha celebrare tempore ſuo (vt diximus) debebant illud celebrare Luna quartadecima ſecũdi mẽſis. Dicũt ergo iſti non eſſe rõnabile, Chriſtum id feciſſe: quod nulli vnq̃ facere licuit ſm̃ legem. Hoc inq̃ tenentes, opinionẽ ſoluere poſſunt, dicentes: Quod Chriſtus ſicut, ſm̃ legem viuendo, ſe ſanctum hoĩem oſtendit: ſic qñq; ſupra legem operando, maiorẽ ſe hoĩe indicauit: nec potuit differre Paſchæ celebrationẽ vſq; ad quartãdecimã diem ſecũdi mẽſis: q Luna quartadecima primi mẽſis fuerat occidẽdus. Nec debuit omittere eſum agni tẽpore paſſionis: ſed illũ comedere: vt eodem tp̃e veritas introduceretur, quo figura ceſſaret. Si q Latinoꝝ hãc opinionẽ tenere, & ſuſtentare vellent, puto non peccarẽt, cum ꝯtrarium per ſanctam Dei eccleſiam non audiuerimus fuiſſe determinatum:

Digitized by Google

pcipue, qa facile eſt exẽplaria in numeris eẽ corrupta. vñ põt qs exiſtimare, exẽplaria Latinoꝝ doctoꝝ eẽ mẽdoſa: & vbi dicũt, Lunã quartadecimã, debere dicere, Lunã tertiãdecimã: & qntãdecimã p quartadecima fuiſſe poſitã. Ad qd multũ facit rõ de Aureo numero: q̃ niſi alr declaretr vere, ſm eccliã, in anno paſſionis dñi, Luna octauo Cal. Aprilis fuit quartadecima: vt patebit in ſequẽti Inqſitione. Nullo tñ modo, Latino licet cõcedere, quod ex dictis inferunt Graeci, dicẽtes: Dñm ↄfeciſſe non in pane azymo, ſed in fermẽtato: qđ ex eo pbant, qa Iudaei in ſero Lunae quartędecimę incipiebant veſci panibus azymis, ſm legẽ Exodi. c. xii. quare cũ Chriſtus die praecedenti: videlicet Luna tertiadecima, coenauerit cũ Aplis fermẽtato, & nõ azymo, pane eſt vſus. Sed ad hoc breuiter rñdetur: ꝙ ſicut dñs prǫuenit p diẽ agni manducationem, rõne iam dicta: ita ẽt per diẽ Azymoꝝ vſum. Non enim habuit cauſam mãducãdi agnũ cũ pane fermẽtato, ↄtra legem pcipiẽtem, vt comedatur cũ pane azymo: ſicut cauſam habuit mãducãdi ipſum Luna tertiadecima. Sic dicet, q voluerit hãc ſuſtentare opinionẽ. Non tñ rñdebit ad Argumenta, ſicut Gręci rñdent, Euangeliſtas blaſphemantes, & dicentes: Matthęũ, Marcũ, & Lucã falſum ſcripſiſſe: & ppea à Ioanne, q vltimo ſcripſit, correctos fuiſſe. ait enim: Ante diem feſtum Paſchę &c. Diem aũt feſtũ, dicunt fuiſſe qntam feriã, in qua agnus erat imolandus. Sed qa impium eſt, & hęreticum aſſerere pdictos Euangeliſtas mẽtitos fuiſſe: q non recuſauerunt p veritate mori: ideo bonus orthodoxus dicere poterit: Quod dictũ Matthęi ſic debeat itelligi: Prima die Azymoꝝ. ſ. inſtante, qđ fuit, ſi ſequẽti die occurrebat. Nam id ſolemus dicere iam aduenisse, quod modico diſtat tpe: vñ in maiori hebdomada conſueuimus dicere, Iam nos ad Paſcha perueniſſe. Dictũ ẽt Hieronymi põt itelligi, non de illo die Azymoꝝ, in quo Chriſtus coenauit: ſed de illo, in quo, ſm legẽ, coenare debuit, & agnũ imolare. Illud autem Chryſoſtomi, quo aſſerit: ꝙ tunc qnta feria fuit dicere, tenens hãc opinionẽ, eſſe veꝝ: & ex eo pbari, Dñm Luna tertiadecima coenaſſe. Nã ſupra Chryſoſtomus dixit, Iudaeos in die mortis dñi, quę fuit in Paraſceue, Paſcha feciſſe. Ad verba. ſ. Marci, eodẽ modo rñdetur. Ad dictũ Bedae, q ait, Dñm Luna quintadecima fuiſſe crucifixum, poſſet dicere, textũ eſſe mendoſum, & qntadecimam p quartadecima poſitam fuiſſe. Ad tertiũ ex verbis Lucae adductũ, poſſet ex eiſdem verbis rñderi. Secũda Concluſio hęc eſt: Rõnabilior eſt opinio Latinoꝝ aſſerentiũ, Chriſtũ cum Apoſtolis agnũ Paſchalem manducaſſe Luna quartadecima ſm legem, q̃ Graecoꝝ dicentium, Ipſum id feciſſe praeter legem Luna tertiadecima: qa illa opinio eſt verior, quę cum dictis Euangeliſtarum concordat, q̃ illa, quę ab eis diſcrepat, vel diſcrepare vr̃. Opinio aũt Latinoꝝ ↄcordat cum dictis Euãgeliſtaꝝ: & poſitio Graecorum ab eis diſcrepare vr̃: vt patuit ſupra ex eoꝝ verbis: vbi oẽs de die primo Azymoꝝ locuti ſunt: quoꝝ verba ſm legem videntur eſſe intelligenda: in qua ſtatuit prima dies Azymoꝝ Luna quartadecima primi menſis. Nec eſt credibile: ꝙ Apoſtoli tacuiſſent hoc factũ: ſi dñs in lege vltimo cum Aplis coenando diſpenſaſſet. Pręterea non eſt veroſimile, Romanã eccleſiam, in Beato Petro originatã in re tãta aliter facere, q̃ ſeruauerit dñs. Conſtat aũt ipſam tenere, Dñm Luna quartadecima ſm legem cum Aplis coenaſſe. Orientalis quoq; eccleſia in multis ſaepe errauit: ſicut patet in hęreſi damnata de Spiritu ſancto in ritu neceſſario confeſſionis peccatorum: vt teſtatur Thomas de Argentina in quarto ſententiaꝝ. diſtin. xvii. in ↄſecratione fermentati, & aliis multis: propter quod omnino vr̃ ſecurius, & rationabilius dictum, & factũ Romanae eccleſiae, q̃ Graecoꝝ. Hęc enim Romana errare non põt, quia ſibi dictum fuit in B. Petro Aplo à dño: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Huic ergo opinioni inhaerentes, rationes ſecũdo loco pro nobis adductas, veras eſſe dicimus: & ad illas, quae in primo loco adductę fuerũt, breuiter reſpondemus. Ad primum dicimus: ꝙ dies feſtus Paſchę celeberrimus

(vt patet

(vt patet Exodi.c.xii.)erat dies Lunę qn
tædecimę:quę imediate ſequebatur agni
comeſtionem:& hęc fuit dies,in qua cru-
cifixus eſt dominus.vnde ante hunc diẽ
feſtum.i.feria quinta pręcedenti,dñs coe-
nauit cum Diſcipulis : vt teſtatur B.Ioan-
nes:& in ſero diei illius incipiebat ſolẽni
tas Paſchalis,dicẽte lege : A` veſpera vſ-
que in veſperam feſta veſtra celebrabitis.
Hinc eſt:ꝙ etiam eccleſia in diuinis offi-
ciis inchoat ſolẽnitates in veſperis. Ad
aliud dictum Ioãnis,dico dupliciter.Pri-
mo,ꝙ iam Paſcha : ideſt agnum Paſcha-
lem:eodem die præcedenti immediate:
ideſt quinta feria:Iudæi manducauerant,
ſicut fecerat Chriſtus cum Apoſtolis.
Sed quia oportebat eos per totam illam
hebdomadam,in qua panes azymos mã-
ducabant,mundos eſſe:ideo putantes ſe
contaminandos,ſi domum Pilati Genti-
lis ingrederentur:non introierunt in Prę
torium,vt non contaminarentur,ſed mã-
ducarent Paſcha : hoc eſt panes azymos,
qui per totam illam hebdomadam erant
manducandi . Secundo modo dico cum
Euſebio ſuper Lucam:Quod Saluator nõ
egit Paſcha cum Iudæis,quando agnum
immolabant:nam illi quidẽ hoc egerunt
in Paraſceue,quãdo paſſus eſt dominus:
vnde nõ introierunt in Prætorium Pila-
ti,vt manducarent Paſcha . Ex quo enim
veritati inſidiati ſunt: verbũ veritatis à ſe
expulerũt: non die primo Azymorum,quo
die debebant imolari Paſcha,mãducan-
tes ſibi ſolitum Paſcha : erant enim erga
aliud intenti:ſed die ſequẽti poſt illam,ꝗ
erat Azymorum ſecũda.Dominus vero pri-
ma die Azymorum : hoc eſt qnta feria Sab-
bati, Paſcha cum Diſcipulis peregit . Ad
ſecũdum,qđ rõni innitebat,patet ſolutio
ex dictis:quia vt veritas figurę rñderet:ſi-
cut Luna quartadecima agnus imolabat:
ita Chriſtus Luna quartadecima tradidit
ſacramẽtum corpis,& ſanguinis ſui Diſci
pulis:ac in eadem captus eſt,& ab impiis
percuſſus. Ad dictũ de Aureo numero,di
co:Quod dies naturalis hẽt horas.xxiiii.
& ante Chriſti paſſionẽ cõputabatur ab
vno ortu Solis,vſq; ad alium.Poſt paſſio
nẽ aũt dñi:qa(vt Beda ait)à morte in vitã
tranſlati ſumus:ppca talis dies incipit ab
occaſu Solis , vſq; ad alium occaſum: pp
quod,cũ Sol occubuerit,tũc ſequẽtis diei
primã horã incipimus. Dies aũt Lunę íci
pit ab hora ꝯiunctionis eius cum Sole.ex
quo patet,Nõ eſſe incõueniens, Lunã in
eodem die naturali eſſe tertiãdecimã, &
quartãdecimã. Sic potuit ꝯtingere : ꝙ in
ſero qntę feriæ eſſet quartadecima,& ẽt p
noctẽ illã ſequẽtem,ꝗ pertinebat ad diẽ
vigeſimamqntã naturalẽ Martii.Propter
quod p Aureũ numerum ipſa Luna tali die
inueniť quartadecima:potuit ẽt mane, vľ
circa horã tertiã,ſextã,vel nonã eiuſdem
diei vigeſimiqnti Martii incipe dies qn-
tadecima Lunę: vñ & dñs ſic crucifix⁹ eſt
Luna qntadecima . Non tñ ipſa die.xxv.
Martii per Aureũ numerum iuenitur Luna
qntadecima : qa dies qntadecima Lunæ
non terminatur,ſed incipit die.xxv. Mar
tii. Ad tertiũ,dicimus exemplũ illud ſan-
ctarum mulierum non ꝯcludere : qa licet dies
Paraſceues eſſet dies Azymorum, & feſtiuus
quia erat dies qntadecima mẽſis: quę ſm
legem erat celeberrima:tñ illa die lex nõ
prohibebat pparare neceſſaria Sabbato ,
& operi pietati:ſicut fuit emere vnguẽtũ.
Non enim hoc eſt opus ſeruile,ſed miſeri-
cordię : ſicut ẽt licitũ erat in die Sabbati
hoiem circuncidere: vt patet Ioannis ca-
pitulo ſeptimo,& Matthęi capitulo duo-
decimo . Ad dictum Chryſoſtomi, dici-
mus:Quod verum eſt. Non tñ ex hoc ſe-
quitur,Chriſtum feciſſe Paſcha Luna ter-
tiadecima : quia etſi illud fecit per diem
ante Iudæos : ipſi tamen (vt diximus),
morti Chriſti intenti , non fecerunt Pa-
ſcha Luna quartadecima vt debuerunt,
ſed Luna quintadecima contra legem .
Ad illud Iudæorum : Non in die feſto,
&c.Reſpondet Chryſoſtomus in Home-
lia , dicens : Furore ferventes mutati
ſunt à ſuo conſilio : quia enim tradito-
rem inuenerunt , in ipſa feſtiuitate Chri-
ſtum occiderunt . Leo quoque Papa in
Sermone de paſſione dñi ſic ſcribit: Diui
no intelligimus diſpoſitum ꝯſilio fuiſſe :
vt Iudęorum Principes,q ſæuiendi in Chri
ſtũ occaſiones ſępe quęſierãt : nõ niſi in ſo-
lemnitate Paſchali exercendi furoris ſui

acciperent poteſtatē. Oportebat enim vt manifeſto implerent̄ effectu: quæ diu figurato fuerāt promiſſa myſterio: vt vera remoueret ouis ſignificatā ouē, & vno expleretur ſacrificio variaꝝ differentia victimaꝝ: vt ergo vmbrę cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub pñtia veritatis, hoſtia in hoſtiam trāſit: ſanguine ſanguis auffertur: & legalis feſtiuitas, dum mutat̄, impletur. Nec excęcati furore diem feſtū reueriti ſunt, qn operarent̄, vt veꝝ Paſcha noſtrum Chriſtū in die Paſchę veteris occiderent: ꝑ cuius reſurrectionē nouū Paſcha nobis eſt donatū. Si aūt petierūt, vt de Cruce tollerent̄: hoc ideo potuit eſſe, qa liuor, quem ꝯtra Chriſtū ꝯceperāt, ipſo iam mortuo, aliquātulū in eis fuerat diminutus, cum ꝯſecuti fuiſſent quod volebāt: videlicet vt morte turpiſſima, & acerbiſſima Crucis occideret̄. Sed magis placet vt dicamus: Ipſos id ppea petiiſſe, qa iam ſuperueniebat duplicata ſolēnitas Sabbati Paſchalis, quæ ſolēniſſima erat: tum qa Sabbatum erat: tum maxime qa Paſchale Sabbatū: & qa Deuter̄. c. xxi. mādatur: ꝙ corpa in Cruce mortua eodē die ſepeliantur. Patet igitur ꝙ rationabiliter dicatur, Dñm Luna quartadecima, ſm legē, agnū imolaſſe. Quod totū oſtenditur iteꝝ Lucæ. c. xxii. vbi dicitur: Venit dies Azymorum: in qua neceſſe eſt occidi Paſcha: qḋ multum (vt opinor) facit contra Græcos: tum ſi illa die fuiſſet (vt ipſi dicunt) Luna tertiadecima, non fuiſſet neceſſe in ipſa die occidi Paſcha. Sed qa in ipſa die neceſſe erat occidi Paſcha, patet, ꝙ tunc Luna erat quartadecima. In ea enim lex pręcipit, vt occidatur Paſcha: vt patet Exodi. c. xii. Tertia Cōcluſio eſt iſta: Nō ſemper Luna quartadecima primi menſis eccleſia facit cœnam dñi, ſed raro. patet, qa, cū ſemp recolat Paſcha Dñica imediate ſequente Lunam quartadecimā primi mēſis: ſi ipſa Dñica Paſchalis occurrat prima die poſt Lunam quartādecimā primi mēſis: tunc cœna dñi erit Luna duodecima. Si vero Dominica Paſchæ occurrat ſecunda die poſt quartādecimam Lunā, erit cœna Luna tertiadecima. Si aūt illa inueniat̄ die tertia poſt dictam Lunam, & iſta habebitur Luna quartadecima: & hoc anno tātum Luna in die cœnæ tota reperietur, quota fuit, qñ Chriſtus cum Aplis cœnauit. Sed ſi Luna fuerit in die Paſchæ decimaoctaua, in cœna habebitur quintadecima. Si in Paſchate inuenitur decimanona, in cœna lucebit ſextadecima. Si Paſcha celebrabitur die ſexta poſt quartamdecimā Lunam, cœna recoletur Luna decimaſeptima. Si deniq; Paſcha occurrerit die ſeptima, quia illa die erit vigeſimaprima, in die cœnæ erit decimaoctaua. Nec talis obſeruātia opponitur operi Chriſti: vnde non valet ſi quis dicat, Chriſtus cū Apoſtolis cœnauit Luna quartadecima: ergo eccleſia, cui ipſe dñs ait in Petro, Ioan. c. vlti. Sequere me: ſimiliter tenetur ſemper recolere cœnam dñi Luna quartadecima primi menſis: qa ſi hoc faceret, non poſſet Paſcha ſemp recolere die Dominico ꝯtra diuinum ſtatutum per ſanctū Angelum Dei illi reuelatum: de quo dictum eſt ſupra in prima Inqſitione. Nam ſi Luna quartadecima ꝯtingeret in Dñica, oporteret die Mercurii Paſcha recolere. Si die Lunę in quartadecima Luna fieret cœna, Paſcha recoleretur feria qnta. Si cœnam faceremus in eadem Luna feria tertia, Paſcha feria ſexta nobis occurreret celebrādum. Si Luna quartadecima inuenitur feria quarta, Paſcha fieret Sabbato. Si illa haberetur feria ſexta, Paſcha celebraretur die Lunæ. Si deniq; Luna eſſet quartadecima, & in ea fieret cœna dñi in Sabbato: tunc Paſcha faceremus feria tertia: & ſic Iudaizantes, vertentibus annis in ſingulis hebdomadę dieb⁹, Paſcha recoleremus. Hinc Euſebius ait: Si quis dicat: Si prima die Azymorū Diſcipuli parant Paſcha Saluatori, ergo & eadem die oportet nos Paſcha celebrare, dicemus hoc nō fuiſſe monitionem, ſed hiſtoriam facti, quod accidit tempore ſalutiferæ paſſionis. Aliud aūt eſt narrare geſta vetera: & aliud eſt ſancire, & poſteris ſtatuta relinquere. hęc ille. Tertiū ꝓpoſitū reſpōſiuum rōnum habitū eſt ſupra in prima, & in ſecunda Cōcluſione. Hæc ēt alia addenda eſſe incōgruum nō eſſe iudicaui: Feſtum Paſchę cum cōcomitantibus ipm

mobiliter

mobiliter eſſe celebrãdum. Hæc Cõcluſio ex duobus elicitur fundamẽtis: ex quorũ primo habetur: ꝙ ſi ſemper die Dñico ipſum feſtum eſt celebrãdum, ꝯſtat: ꝙ id feſtum non põt recoli determinato die mẽſis: eo ꝙ dies ille, q hoc anno eſt dies Dominicus, anno ſequẽti erit dies Lunę, vel Martis, ſi ſit biſſextus: vnde oĩa feſta ſanctoꝝ, quæ in Calendariis ſunt fixa certis diebus, ſuccedentibus annis per oẽs dies hebdomadæ celebrãda voluuntur. Cuius ratio eſt: qa eodem die annus finit, quo incipit: videlicet in hac lr̃a, A, quę ſi hoc anno ſit litera Dñicalis, neceſſe eſſet vt annus die Dñico incipiat, & terminet. Et qa dies imediate ſequens eſt primus dies anni noui, ꝑpea oportet tũc mutari literam Dñicalem, & eſſe, G, & ex tũc, A, erit dies Lunæ, quę prius fuerat litera Dñicalis. Eadem rõne: qa in anno biſſextili biduo ſiſtimus in. vi. Calendas Martii. vñ dr̃ biſſextus: eo ꝙ bis ꝓnunciemus in martylogio. vi. Cal. Martii. & nõ in die in Calẽdario ſignata: ſed in ſequenti facimus feſtũ .S. Matthiæ. Quia ergo. vi. Cal. Martii in Calendario hr̃ litera, F, ꝑpea cum debuiſſemus feſtum ſancti Matthiæ recolere in Sabbato, facimus illud in Dñica: & ſic, F, deinceps ꝑ totũ annum erit litera Dñicalis: ex quo fit, vt feſta, quę in ꝓcedenti anno celebrata fuerunt in Dñica, hoc nouo anno celebrabunt̃ feria tertia. Secunda vero ratio eſt: qa, cũ in Paſcha ſeruandus ſit dies imediate ſequens Lunã quartãdecimam primi menſis: quæ modo occurrit circa mediũ: modo circa finẽ Martii: modo circa principiũ: modo circa medium Aprilis, liquet, & patet tale feſtum aliquo die mẽſis determinato non poſſe celebrari. Ad Argumẽta igit̃ in ꝯtrariũ adducta, breuiter rñdebimus: Ad primũ dicitur: ꝙ veꝝ eſt, nos eodẽ modo reuerentiali exitum dñi ex hoc mũdo venerari debere, ſicut & introitum: qa tam in illo, q̃ in iſto Deum toto corde laudare, & benedicere tenemur: vñ ſummam reuerẽtiã tam in illis, q̃ etiã in iſtis feſtis Deo exhibere tenemur: quę oĩa ad noſtrã inſtituit ſalutẽ. Nõ tñ ꝯuenit: vt hęc eodẽ modo cerimoniali recolamus, quo illa: puta: vt ſi ea facimus

De ãno biſſextili.

certis, determinatiſq; diebus: & iſta ſilr̃ recolamus imobiliter. Qm̃ (vt inquit B. Auguſtinus) feſta introitus dñi in mũdũ: puta incarnationis, natiuitatis, & apparitionis eius, pertinent ad memoriã tm̃. Sufficit enim, vt per ea recordemur, quota die menſis Chriſtus fuerit ꝓ nobis ꝯceptus, vel natus: & ideo ſemꝑ eiuſdem Cal. celebrantur: licet feria, rõne iam dicta, mutetur. Feſta vero exitus dñi de mundo: vt paſſio, reſurrectio, & aſcẽſio, vnà cum cęteris mobilibus feſtis, & ad memoriã pertinent, & ad ſacramẽtum. Paſſus eſt qppe dñs ſexta feria: vt hoiem, quẽ ſexta feria formauerat: quiq; eadem die ceciderat, reformaret. Reſurrexit Dñica die, vt eũdem diem nobis faceret eſſe primũ iuſtitię, quẽ fecerat primum naturę. Ait enim Apoſtolus: Mortuus eſt dñs ſexta feria ꝑp delicta noſtra in ea inchoata: & reſurrexit in die Dñica ꝑp iuſtificationem noſtrã perficiendam. Quia igitur hmõi feſta, non ſolum ſunt nobis ad memoriã, ſed ẽt ad ſacramentũ, ꝑpea eiſdem diebus ſemꝑ celebrãtur: puta eiſdem feriis, & ſi nõ eiſdẽ Calendis. Ex quo ſequunt̃ duo. Primum eſt, ꝙ in celebrandis prędictis feſtiuitatibus, in aliquo imitamur Iudęos, & in aliquo non. Imitamur in hoc, ꝙ ſemper, ſm Lunã quartãdecimã primi mẽſis, Paſcha celebramus. Sed i hoc ab eis recedimus: ꝙ ipſi ſemꝑ Luna quartadecima Paſcha celebrãt: & ꝑpea in pluribus annis, in ſingulis feriis. Nos aũt nũq̃ facimus Paſcha Luna quartadecima: ſed nunc Luna. xv. nunc. xvi. nũc. xvii. nunc. xviii. nũc. xix. nũc. xx. nũc deniq;. xxi. & ſemꝑ i Dñica. In qua ſi occurrerit Luna. xiiii. Paſcha celebramus in Dñica ſequenti Luna. xxi. iuxta illud quod ſcriptum eſt in hoc verſu: Si cadit in lucem dñi, ſuppone ſequẽtẽ. Et hoc vtiq; ꝯgruum eſt: ne videlicet ſi in nullo eos ſequeremur, quę apud illos facta ſunt, non fuiſſe figuralia eorum, quæ apud nos geruntur, putarentur: vel non à bono Deo inſtituta: vt Manichęi dicũt, vel dixerunt: ſi vero in omnibus illis cõfirmari vellemus, Iudaizare videremur. Secundum eſt, quod huiuſmodi mobilia feſta, cum aliis feſtiuitatibus, quas per an-

Digitized by Google

ni circulū celebramus,& ꝯueniunt,& differunt. Cōueniunt qdem,qa & iſta, & illa mobilia ſunt,& imobilia: ſed differūt, qa hæc alio modo ſunt mobilia,& imobilia, &alio modo illa. hęc qdem ſunt mobilia, quo ad diem mēſis, ſeu Calendarii, non quo ad ferias. At illa mobilia ſunt, quo ad ferias, non aūt quo ad diem menſis.

Ad ſecūdū dicimꝰ,ſicut ad primū: videlicet: ꝙ hoc ſit pp ſacramētū, & ꝯformitatem cū figura. Præterea ſanctitatem diei reſurrectionis,& alioꝝ feſtoꝝ, ea die recolimus,in qua Paſcha celebramus. Nec vꝛ verꝫ: ꝙ pręciſa rō celebritatum illoꝝ dierum ſit eoꝝ ſanctificatio facta per opera Chriſti: alioqn oēs dies anni celebrare deberemus: eo ꝙ ipſe dñs,qui opus ſemp fecit,ad quod eū pater miſit, oēm anni diē ſanctificauerit p opera ſua ſanctiſſima, q̄ in eis fecit. Ad tertium,negamus p̄fatā feſtorum mutabilitatē diuino honori, aut noſtrę ſaluti repugnare. Nō enim diuino honori ꝯtrariatur,qa etſi Deus imutabilis ſit localiter,quia vbiq; eſt: & eſſentialiter, quia ſemper idem eſt: mutatio tñ localis in nobis,aut in aliis creatis, nō dicit malum,quod ſolū diuino honori ꝯtrariatur: malum inquā moris. Aliter nemo poſſet eſſe,vel aliquid aliud de loco ad locum mouere abſq; peccato: quod eſt abſurdū dicere. Non ēt opponitur noſtrę ſaluti,qa nō cauſat ignorātiam: & ꝯſequenter, nec in deuotionē. Pluribus ſiqdem ſanctorū regulis ſcimus quoto die menſis quodlibet iſtoꝝ feſtoꝝ ſit celebrandum. Statuto ēt eccleſiæ cauetur. de conſec. diſtin. iiii. c. Placuit,vt intimetur quo die Cal. & quota Luna Paſcha dñi debeat ſuſcipi: quod metropolitanæ, & cathedrales eccleſiæ Italię ſolēniter in die Epiphaniæ facere ꝯſueuerunt. Patet igitur, ꝙ conuenienter hæc feſta mobiliter celebrētur. Nec oportet reddere rōnem de ſingulis, qm̄ habita ratione pricipalioris. ſ. feſti Paſchalis; aliorum quoq; ratio in promptu. Semper enim à Septuageſima vſq; ad Sabbatū in albis. lxx. dies ſunt. & à quarta feria cinerū vſq; ad Paſcha dies. xlvii. & à Paſcha ad Aſcenſionem dies. xl. & poſt decem dies eſt Pentecoſtes feſtum. poſt quod vndecim dies numera,& in vltimo fac feſtū corporis Chriſti. Quę omnia feſta ſm Paſcha mouentur.

¶ Concluſio huius noni, & vltimi libri. Caput. XXII.

Licet alia quamplurima delyramēta, ſcelera,& impietates in nefando illo duplici Iudęoꝝ Thalmud ꝯtineātur: tñ: tum, qm̄ nulla ex eis percipi pōt vtilitas: tum maxime, qm̄ ex ſuperius in hoc nono libro dictis,ſatis abunde (vt arbitror) demonſtratum eſt,Iudæoꝝ ſectam non lege Moyſis (vt ipſi forte arbitrabantur lectores) ſed ſuiſmet Iudaicis, & qdē erroneis,& falſis inſtitutis regi, & gubernari. Et ppea,quin hęretici ſint, & idolatrę peſſimi, minime inficiari poſſe. Cum Summus Deus nullo alio cultu, nulla'ue religione venerari, & coli debeat, atque poſſit: niſi eo ipſo cultu, quē ipſemet Deꝰ requirit,& ſibi fieri mādat. Quæ quidem falſa,& erronea Iudęorum inſtituta, adeo ſunt ab oī ratione, & æquitate aliena, & diuinis ꝯtraria mandatis: vt non ab hoībus,qui in ſuis quibuſcunq; rebus, nō niſi ratione moueri debēt,ſed à penitus inſanis,& oī humana ratione carentibus inſtituta fuiſſe videantur: & eo magis, ꝙ in diuinis,nō niſi ſummo ſtudio,& maxima diligētia perqrendum eſt: qd Sūmo Deo ꝯueniat: quidq; ſit ei gratum,& acceptū: quid deniq; ipſe velit,& inquirat, & fieri mandet: vt ab eo facilius quicquid petiſ, impetretur, Sed ipſi Iudæi iſani, & omni ſcelere,& impietate infecti, ea non ꝯſiderantes,talia delyramenta in præmemorato ſuo Thalmud poſuerūt: quę nec vera ſunt,nec veroſimilia, nec poſſibilia, nec creditu digna: quæ tñ ſub pœna mortis credi,& cuſtodiri mandantur. Vnde merito Eſaias. c. x. cōtra eos legis diuinæ deſtructores clamat: Vę qui condunt leges iniquas,& ſcribentes, iniuſtitiam ſcripſerunt. Pręuidebat enim impietates,& ſcelera iſtius duplicis Iudęorum Thalmud. & Hieremias capitulo octauo: Et veritatē non loquentur, docuerunt linguam ſuā loqui falſum. Qua de re non dubito, imo pro conſtanti teneo,quamplurimos eoꝝ, qui hoc opus legent, non parum eſſe admiraturos:

Digitized by Google

miraturos: ꝙ Iudæi ita ſimplices ſint, & rudes: ita obtuſi ingenii, & delyri: immo verius omni prorſus ingenio priuati: vt ipſa Thalmudica (immo Diabolica) delyramēta, Summo, & Omnipotenti Deo, & conuenire, & grata eſſe poſſe credant: cum & ipſi quoq; Iudæi homines ſint: & in agibilibus mundi (vt cæteri homines) cauti: & tanto magis in diuinis eſſe deberent cautiores, propter leges Moyſis, & Prophetarū Oracula: quę apud eos ſunt, & ſemper fuerūt: & ideo non niſi ea, quæ Deo digna ſunt, admittere deberent. Vnde ne huius operis lectores in huiuſmodi incidant admirationem, conueniens eſſe exiſtimaui pandere, & manifeſtare huius Iudaicę cęcitatis cauſam: ne forte ea, quę per me ſuperius contra Iudęos ſcripta ſunt, falſa eſſe ab aliquibus putentur. Hanc nanq; admirationē ſubleuat, & tollit Moyſes Prophetarum Princeps, Deuteronomii.c.xxviii. Cum enim ipſe multa prędixiſſet, & annuntiaſſet mala populo Iſrael euentura, ſi legem Dei non cuſtodiret, hęc verba ſubiungit: Percutiat te dñs amentia, & cæcitate, ac furore mentis: & palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris: & non dirigas vias tuas: omniq; tpe calūniā ſuſtineas, & opprimaris violentia: nec habeas, q te liberet. Ecce Moyſes Propheta, & Iudęus hanc aperit Iudaicæ excæcationis cauſam, eſſe mētis Iudęorum cæcitatē. Si enim amētia, & cęcitate, ac furore mētis percuſſi ſunt Iudęi à Deo, iuxta Moyſis imprecationem, licet hoies ſint, vſum tñ rationis humanæ nequaq̄ habere poſſunt. Nemo igitur admiretur, ſi Iudæi in ſuo Thalmud delyramenta multa ſcripſerūt: cum à Deo amentia, & cæcitate percuſſi ſint: vt eis pdixit Moyſes. Hoc idē teſtatur ēt Eſaias.c.xlii. dicens: Et ſunt verba Dei: Quis cęcus, niſi ſeruus meus: & ſurdus, niſi ad quē nuntios meos miſi? Quis cæcus, niſi q venundatus eſt? & qs cęcus, niſi ſeruus dñi? Qui vides multa, nōne cuſtodies? qui apertas habes aures, nonne audies? &c. Itē & alia etiā cauſa poteſt aſſignari: & ſic duę erūt cauſę: & non vna tantum. Quę cauſa eſt: quoniam myſteria incarnationis Chriſti, ante ipſius aduentum, erant clauſa, obſcura, & ſigillata: vt dicitur Eſaię.c.vi. Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere: excæca cor populi huius: & aures eius aggraua: & oculos eius claude: ne forte videat oculis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum: & vt copioſius dixi ſuperius libro ſeptimo.c.xxviii. Item Eſaię capitulo.xliii. dicitur: Educ foras populum cęcum, & oculos habentem: ſurdum, & aures ei ſunt. Item Aſaph Propheta Pſalm.lxxvii. hoc ipſum affirmat, dicens: Aperiam in parabolis os meum: & loquar propoſitiones ab initio. De qua in parabolis locutione ſatis dixi ſuperius lib.vi.c.xxvi. Si igitur Iudęi amentes ſunt, & cęci: non miretur aliquis, ſi amētium more delyramenta loquantur. Quod ideo ſibi euenit, qm̄ Saluatorem noſtrū à Deo patre miſſum ſpreuerunt, & ei credere noluerunt: imo turpiſſima morte affecerūt. Et propterea Dauid Propheta diuino illuminatus ſpiritu de eis ait, Pſal.lxviii. Effunde ſuper eos iram tuam: & furor irę tuæ comprehēdat eos: fiat habitatio eoꝝ deſerta: & in Tabernaculis eoꝝ non ſit q inhabitet. Hæc omnia in euerſione Hieroſolymę ſub Tito, & Veſpaſiano completa ſunt. vel hoc eſt, quod ait: Dimittetur vobis domus veſtra deſerta recedente de Iudęa Chriſto, quia oēs pariter cū illo receſſerunt virtutes. & ſequit̃ Dauid: Qm̄ quem tu pcuſſiſti, ipſi pſecuti ſunt. De ſe hęc Chriſtus ad patrem loquit̃, ſicut in alio Propheta ex pſona patris legimus dictū, Propter pctā ppli pcuſſiſti eū. & iteꝝ Eſaię.c.liii. Et iterū pcutiā paſtorē, & diſpergent̃ oues gregis. Zacharię.c.xiii. Percuſſus ē enim, vt nos reſurgeremus: vulnerat⁹ eſt, vt nos ſanaret. Sed & ſanguis, & aq̄, q̄ de vulnere lateris eius exiit, martyrii, baptiſmiq; ꝑtulit typū per qđ itur ad cœlū. Et idem Dauid eodem Pſalmo paulo iſerius, inq̄t: Et nō intrēt in iuſtitiā tuā: hoc eſt cœlorum Regna eos cū iuſtis nō capiāt. & ſequitur: Deleātur de libro viuentiū: & cū iuſtis nō ſcribantur. Duos hic libros indicat ſcriptos, viuētium, ac iuſtoꝝ. Vnde animad-

Digitized by Google

uertendū eſt:ꝙ ille ſit viuētium: In quo, ante aduētum dñi, Prophetæ, ac Patriarchæ ſcripti ſunt: de quo Moyſes, peccāte populo, ait: Si nō dimittis eis noxā, dele me de lib. quem ſcripſiſti: iuſtoꝝ vero dicit illū: de quo dñs ad eos, q p fidem ſecuti ſunt, ait: Gaudete, & exultate, qa nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Perſecutores ergo iſti, & à primo lib. deleti ſunt, & in ſecundo nō ſunt ſcripti. Audi inſup Iudæe, qd Moyſes Dei nūtius tibi dixerit Deuteř. c. xxviii. Quod ſi audire nolueris vocem dñi Dei tui: vt cuſtodias, & facias oīa mādata eius, & cerimonias, quas ego p̄cipio tibi hodie, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & apprehēdēt te. Maledictus eris in ciuitate: maledictus in agro: maledictū horreū tuū: & maledictæ reliqæ tuę: maledictus fructus vētris tui, & fructus terrę tuæ, armenta boum tuoꝝ, & greges ouiū tuaꝝ: maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens &c. Hæc aūt ſi ab euerſione Hieroſolymæ citra paſſi ſint Iudæi, & adhuc patianť, & ſuſtineant, nonne gētes oēs intelligunt, atq; vident? nōne & infelices ipſi ſciunt, & experti ſunt, atq; ſentiunt? Ex qbus, & ſibi, & quibuſcunq; notum eſt, & eſſe debet, ipſos in ira Dei eſſe, & ab eius fauore, & cultu alienos. Sed p̄fectò & adhuc grauioribus afficientur tormentis, qn̄ ſceleꝝ ſuoꝝ pœnitentiam quæritabūt: & ipſius pœnitentiæ tp̄s non dabitur eis, qa poſt mortem hoīs nullum dabiť pœnitentiæ tp̄s. Saluator ēt noſter, Lucę. c. vi. inqt Iudæoꝝ Rabinis: Vę vobis legis peritis, qui tuliſtis clauē ſcientię, ipſi non intraſtis, & eos, q introibant, prohibuiſtis &c. Dicite queſo Iudęi, cur in veſtro illo legū nouaꝝ Volumine Thalmud, quod ferè quadringentis poſt Ieſum annis compoſuiſtis: vt ſuperius dictum eſt: crudeliores aduerſus Chriſtianos leges, q̄ Nero, & Domitianus excogitare potuerūt, ſtatuiſtis? cum tñ nō à Chriſtianis, ſed à Romanis idolatris diſperſi fueritis? Cur tam venenoſis exectrationibus nobis. ſ. Chriſtianis, p̄cipue ter ſaltem quolibet die in ſacris veſtris mala grauiſſima imprecamini? cum nos pro vobis oremus Deū: & mitiores etiam, quàm Maumethenſes, erga vos ſimus? Non putatis enim Chriſtianā legem Maumethenſi eſſe ignobiliorem, immo p̄ſtantiorē. Verum inſtigat animos veſtros clam (vt arbitror) ipſa natura ad odiū Chriſtianorum: quia videlicet ꝓpter Ieſum Chriſtū diuina vos iuſtitia diſſipauit: videre licet quo pacto Chriſtianæ vindictę (quamuis inſcii) aditum pateféciſtis: profectò, qa inter vos multi, propter impiam negligentiam, & ignorātiam ſcripturaꝝ, in eūdem Ieſum fuiſſe veꝝ Meſſiam non crediſtis: ideirco mox, vel expectantes (vt Suetonius inquit) vel iam (vt multi inter vos opinabantur) habentes alium, qui armis potens eſſet, à Romanis audacter rebellauiſtis: ob quā rebellionem funditus euerſa vrbs, homines occiſi, diſperſiq; ſunt. hęc habemus à Suetonio: & etiam ſuperius lib. v. c. x. ſatis copioſe dictum fuit. Perditi ergo eſtis, quia Ieſu Chriſto non credidiſtis. Quod confirmat Philoſtratus in vita Apollonii Tyanęi, his verbis: Titus, captis Hieroſolymis, omnia circum loca cadaueribus compleuerat: finitimę autem gentes, ob victoriā, coronare eum voluerant: ille vero tali honore indignū ſe eſſe reſpondit: non enim ſe fuiſſe talium operum auctorem, ſed Deo iracundiam cōtra Iudęos demōſtranti, ſuas manus p̄buiſſe. Hęc Philoſtratus. Ioſephus ēt quamplura dixit: vt ſuperius multis in locis diximus: quibus hoc aliud addendum iudicaui. Scribit enim ipſe in libro ſeptimo Iudaici Belli: Infelici plebi teterrimi quidā homines, & deceptores, falſa denuntiantes, ſuadebant, vt euidētibus ſignis, & indiciis iracundiæ, & indignationis diuinę non crederent: qbus aperte futuꝝ, vt vrbis, & gentis protendebatur excidium: ſed velut amētes: q neq; oculos, neq; animā hn̄t, ſpernebant oīa, q̄ cœlitus nuntiabanť &c. Sed ante illū Ieſus dñs nr̄ mala hæc ita p̄dixerat, dicens Lucæ. c. xxiii. Filiæ Hieruſalem nolite flere ſup me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſup filios veſtros: qm̄ ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres, qui non genuerunt: & vbera, quę non lactauerunt. Tūc incipient dicere montibus: Cadite ſu-

per

Digitized by Google

per nos.& collibus: Operite nos: qa ſi in viridi ligno hęc faciunt, in arido qd fiet? Cur Deus vos Iudæos tãdiu voluit eſſe priuatos Rege, Principe, ſacrificio, altari, ephot, patria, templo, & Prophetis: niſi, vt oſtenderet vos oĩs diuinæ ſpei, hæreditatisq; expertes, tanq̃ rebelles iãpridẽ reprobauiſſe, & à ſe oĩno abdicaſſe? Q̃uo ergo Meſſiam ab eo expectare poteſtis? à quo Meſſiæ pͦ̃mones, & ſimilitudines minime impetratis? Cur ẽt inqt Deus Moyſi Deuteř.c.xxxi. Ecce tu dormies cũ patribus tuis: & ppl̃s iſte ꝯſurgens fornicabitur poſt Deos alienos in terra, ad quã ingredietur, vt habitet ĩ ea: ibi derelinquet me, & irritũ faciet fœdus, quod pepigi cũ eo &c. B. Auguſt. lib. xviii. de Ciuitate Dei .c. xlvi. auctoritate Pſalm. lviii. ſic inquit: Nobis qdem illę ſufficiunt, quę de nr̃oꝝ inimicoꝝ Codicibus proferuntur: quos agnoſcimus pp hoc teſtimoniũ, quod nobis inuiti perhibent, eoſdem Codices habendo, atq; ſeruãdo, per oẽs gentes, etiã ipſos eſſe diſperſos quaqua verſum Chriſti eccl̃ia dilatetur. Nam ꝓphetia in Pſalmis, quos ẽt legũt de hoc, hac re p̃miſſa ẽ .ſ. Pſal. lviii. vbi ſcriptũ eſt: Deus meus miſericordia eius præuenit me: Deus meus demõſtrauit mihi de inimicis meis: ne occideris eos, ne qñ obliuiſcanť legẽ tuam: diſperge illos in virtute tua. Demõſtrauit ergo Deus eccleſiæ in eius inimicis Iudæis grãm miſericordiæ ſuæ: qm̃ ſicut dicit Apl̃s ad Romanos.c.i. Delictũ illoꝝ ſalus eſt in gentibus: & ideo nõ eos occidit.i. non in eis perdidit, ꝙ ſunt Iudæi: q̃q̃ à Romanis fuerint deuicti, & oppreſſi: ne obliti legem Dei ad hoc, de quo agimus, teſtimoniũ nihil valeret: adeo parꝝ fuit, vt diceret: Ne occideris eos, ne qñ obliuiſcãtur legem tuã: niſi ẽt adderet, Diſperge illos, qm̃ ſi cũ iſto teſtimonio ſcripturaꝝ in ſua tm̃modo terra, non vbiq;, eſſent: ꝓfectò eccleſia, quę vbiq; eſt, eos prophetiarum, quę de Chriſto pr̃miſſæ ſunt, teſtes in oĩbus gẽtibus habere nõ poſſet. hęc ille.ſ. B. Auguſtinus. Cur ẽt ipſe Deus ibidẽ ſcribi mandat Canticũ quoddã, vt huius tranſgreſſionis eſſet in teſtimoniũ? Quare ẽt Moyſes legis librum reponi fecit in Arca, niſi vt eſſet in teſtimonium, ꝙ eam nõ ſeruaretis legem? ſed aliam vobis fingeretis? Quare ẽt dixit ipſe Moyſes, Deuteř.c.xxxi. in calce capitis: Noui enim, ꝙ poſt mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam p̃cepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tpe, qñ feceretis malũ in ꝯſpectu dñi: vt irritetis eum &c. Item cur ipſe Moyſes fecit Canticũ illud Deuteř.c.xxxii. in quo iuocauit in teſtes cœlũ, & terram? Quare ẽt Ioſue.c.vlt. percuſſit fœdus cũ ppl̃o, & ꝑ grandem tulit lapidem, poſuitq; eũ ſubter quercũ, dicens: En lapis iſte erit vobis in teſtimoniũ, ꝙ audieritis oĩa verba dñi, quæ locutus eſt vobis: ne poſtea negare velitis, & mẽtiri dño Deo veſtro? Hęc profectò oĩa alia de cauſa dicta, & facta non fuerunt, niſi qa ipſe Deus ſciebat, & Prophetę ipſi, Moyſes, & Ioſue, Dauid, & cæteri diuino ſpiritu illuſtrati præuiderunt, ꝙ viam dñi derelinqueretis. Et ne vnquã dicere poſſetis, ꝙ p̃moniti non fueritis, iſta in teſtimoniũ adduxerunt: vos aũt cęci, & penitus amentes, hęc nõ aĩaduertitis: ſed in dies multo magis induramini, & à dño Deo vos facitis alienos: ſicut de vobis prędictum fuit, Pſal. lxviii. Obſcurẽtur oculi eoꝝ ne videant, & dorſum eoꝝ ſemp incurua. & iteꝝ Eſaiæ.c.xxx. Ppl̃s enim ad iracundiam prouocans eſt: & filii mendaces filii nolentes audire legem Dei. & ſunt verba Dei viuentis &c. vbi multa ſibi minatur Deus, in quibus irretiti ſunt. Si ergo mala vobis eueniunt, nolite conqueri: ſed tolerate poſtquam ea de ſectu veſtro vobis eueniunt: nec ꝓpterea conuertimini, ſed multo magis induramini, & in veſtra perſiſtitis peruicatia. Igitur pertinacia veſtra ſemp in malis eritis, tam in hoc ſęculo, q̃ in futuro. Quid enim mirum ſi Iudęi manifeſta non videant: quia eorum oculi ſunt obſcurati ne videant? Quid mirum, ſi cœleſtia nõ ſuſcipiunt, q vt in terrena ſint proni, dorſum eoꝝ ſemper incuruũ eſt? His enim verbis tranſlatis à corpore, vitia ſignificantur animoꝝ. Sed Apl̃s hanc aperit veritatem, ad Corint. prima.c.i. dicens: Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapiẽ-

Digitized by Google

tiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. B. aūt Gregorius in Homelia de Epiphania, inquit: Omnia elementa auctorem ſuum venisse teſtata ſunt: vt eni de his, quaſi quodam vſu humano loquar: Deum hūc cœli eſſe cognouerunt, quia protinus ſtellā miſerunt: Mare cognouit, quia ſub eius plantis ſe calcabile præbuit: Terra cognouit, quia eo moriente contremuit: Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit: Saxa, & parietes agnouerunt, quia tempore mortis eius ſciſſa ſunt: Infernus agnouit, quia hos, quos tenebat mortuos, reddidit: & tñ hunc, quem omnia elementa inſenſibilia ſenſerunt, adhuc infideliū Iudæorū corda Deum eſſe minime cognouerunt: & duriora ſaxis ad pœnitētiam ſcindi nolunt: eumq; ꝯfiteri abnegant, quem elementa (vt diximus) ſignis, aut ſciſſionibus Deum clamant. hęc ille. Expergiſcere igitur ò Iudęe: & dignitatem tuæ agnoſce naturæ. Recordare te factum ad imaginem Dei: quæ, & ſi in Adam corrupta, in Chriſto tamē eſt reformata. Vtere qūo vtendū eſt viſibilibus creaturis: ſicut vteris terra, mari, cœlo, aere, fontibus, atq; fluminibus: & quicquid in eis pulchrū, atq; mirabile eſt, refer ad laudem, & gloriā cōditoris. Noli eſſe deditus ei lumini, quo volucres, & ſerpentes: quo beſtiæ, & pecudes: quo muſcę delectantur, & vermes: lucem corpoream ſenſu tange corporeo: & toto mentis affectu illud lumen verū amplectere: quod illuminat oēm hoiem venientem in hunc mundum: & de quo inquit Propheta: Accedite ad eū, & illuminamini: & vultus veſtri non erubeſcent.

Gratiarum actiones Omnipotenti Deo de Opere finito. Caput. XXIII.

EXplicito tandem hoc Opere, conueniens eſt, & iuſtum, vt Omnipotēti Deo, cuius auxiliū imploraui, infinitas gratias referam: ꝙ me à tanto, & tam graui faſce ſubleuauerit: & in vaſto, & procelloſo diuinę ſcripturę mari, noctu, dieq; iactatum, & peruagātem, tādem ſoſpitem in portum aduexerit. Expleui enim, & ad optatum finem perduxi in hoc Opere (fauente Deo) id eſt: quod in generali ipſius Operis Procœmio me dicturū promiſeram. Tibi igitur Oīpotens, & Aeterne Deus, quamplurimas habeo, ago, & refero gr̄as de hoc tuo tāto munere, & beneficio, qđ mihi præſtare dignatus es. Me enim in te ſperantem nō dereliquiſti: ſed ipſi mihi ītellectum tribuiſti, viasq; tuas mihi notas feciſti: & me lætitia adimpleuiſti: ideo auxilium meū à dño fuit, q fecit cœlū, & terram. Venite igitur Chriſtiani vndiq;: & oēs ſimul exultemus dño: iubilemus Deo ſalutari noſtro: præoccupemus faciem eiꝰ ī ꝯfeſſione: & ī Pſalmis iubilemus ei. Qm̄ Deus magnus dn̄s, & Rex magnus ſuper omnes Deos. Prope eſt igitur dn̄s oībus inuocantibus eum, oībus inuocantibus eum in veritate. Te enim dñe pro tuitione fidei tuę inuocaui: ideo me velociter adiuuiſti: quia in veritate te inuocaui: & Iudęorum ſectam tuis Chriſtianis infenſam, te adiuuante, profligaui. Confundatur igitur Iudæorum ſynagoga: quæ, tanquam ſculptilia adoraret, eſt idolatra: & extra gregem domini Sabbaoth omnino poſita, & collocata: & de ſuo nefando Thalmud deinceps corām Chriſtianis non audeat gloriari. Reiecta ergo, & confuſa Iudaica Synagoga, cantemus dño Canticum nouum: quia mirabilia fecit dominus: Notum enim fecit nobis ſalutare ſuum: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam. Viderunt omnes termini terrę ſalutare Dei noſtri: cui hoc Opus eſt intitulatum, & oblatum: & poſtquam expletum eſt, de nouo offero. Ipſe eſt enim benedictus in ſæcula: per quem facta ſunt ipſa ſęcula. & non ſolum facta ſunt: ſed etiam & redempta: ideo Iubilate domino omnis terra: cantate, & exultate, & pſallite, pſallite domino in cithara: in cithara, & voce Pſalmi: in tubis, & ductilibus, & voce tubæ corneę. Qui nos recreare dignetur in ſalutari: id eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro: cui eſt cum patre, & ipſo, & Spiritu ſancto honor, & gloria in ſæcula ſæculorum.

AMEN.

Digitized by Google

REGISTRVM TOTIVS OPERIS.

a b c. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX YYY ZZZ. AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE FFFF.

Omnes quaterniones:præter .c. XX.duerniones.

VENETIIS Per Petrum de Nicolinis de Sabio: Sumptibus vero Nobilis viri Domini Federici Turreſani ab Aſula.
Anno Domini. M D XXXVIII.
Menſis Ianuarii.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google